

श्रीनारदीयमहापुराणम्

THE NĀRADĪYAMĀHAPURĀṆAM

राष्ट्रिय संस्कृत संस्थान

नई दिल्ली

खेमराज श्रीकृष्णदासेन सम्पादितस्य मुम्बई श्री वेंकटेश्वरस्टीम मुद्रणालयेन प्रकाशितस्य पुनर्मुद्रणम्

श्रीनारदीयमहापुराणम्

THE NĀRADĪYAMAHĀPURĀṆAM

देहलीस्थेन प्रो. डा. चारुदेवशास्त्रिणा प्रणीतया भूमिकया सनाथितम्
नागशरणसिंहसम्पादितश्लोकानुक्रमण्या सहितं

राष्ट्रिय-संस्कृत-संस्थानम्

५६-५७ इन्स्टीट्यूशनल एरिया, जनकपुरी, नई दिल्ली - ११००५८

प्रकाशकः

प्रो. वी. कुटुम्ब शास्त्री

निदेशकः

राष्ट्रिय-संस्कृत-संस्थानम्

५६-५७ इन्स्टीट्यूशनल एरिया, जनकपुरी,

नई दिल्ली - ११००५८

पुनः मुद्रण २००२

मूल्यम्: रू १२२.००

मुद्रक

नाग पब्लिशर्स

११ ए यू ए, जवाहर नगर, दिल्ली-११०००७

डा. मुरली मनोहर जोशी
DR. MURLI MANOHAR JOSHI

मानव संसाधन विकास मंत्री

भारत

नई दिल्ली - ११० ००१

MINISTER OF
HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT
INDIA
NEW DELHI-110 001

सन्देशः

संस्कृतसाहित्ये सन्ति बहूनि ग्रन्थरत्नानि येषां पठनपाठनम् अनुसन्धानं च सद्योऽप्यो वर्षेभ्यः राष्ट्रेऽस्मिन् निरन्तरं प्रवर्तमानम् आसीत् । येषां स्मृतिपुराणादिरूपं विशालवस्त्रं वाङ्मयं संस्कृते उपलभ्यमानमस्ति । तस्मै वाङ्मये प्रतिष्ठितैः विद्वद्भिः तदा तदा महता परिश्रमेण महता च धनव्ययेन अंशतः प्रकाशितमप्यासीत् । परन्तु गच्छता कालेन संस्कृत- मुद्रितपुस्तकानामुपलब्धिः ण्डितेभ्यः छात्रेभ्यः तथा सामान्यजनैः दुर्लभा जाता । अतः सुपुस्तकान् सुसम्पादितान् एतान् बहूपयोगिनः संस्कृतग्रन्थान् छायाचित्रद्वारकमुद्रणविधिगनुसृत्य पुनर्मुद्रित्वा न्यूनतममूल्येन विक्रयणं कर्तुं काचित् महत्त्वपूर्णा योजना मानवसंसाधनविकासमन्त्रालयेन स्वीकृता तदङ्गभूत - राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानेन कार्यान्विता चासीत् । ऐषमः पुस्तकवर्षे विहीतचरणाम् एकमन्याशत् ग्रन्थानां मुद्रणं विधातुं संस्थानेन संकल्पितमस्ति ।

अहमाशासे यत् दूरगमिना एतेनोपक्रमेण संस्कृतविद्वांसः, छात्राः संस्कृतप्रेमिणः सामान्यजनश्च सामान्यताः भवेयुः, संस्कृतनिष्ठं ज्ञानवैभवम् इतोऽपि अधिकतरं विशदयमानं च भवेत् । कथमेव यत् राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानं योजनायापस्यो भिन्निभिन्नान् महत्त्वपूर्णान् ग्रन्थान् प्रकाश्य संस्कृतस्य सेवां इतोऽप्यधिकं कुर्वदिति ।

संस्कृत साहित्य में अनेक ग्रन्थरत्न विद्यमान हैं जिनका पठन-पाठन एवं अनुसन्धान इस राष्ट्र में सत्रहवीं शताब्दी से चला आ रहा है। वेद, शास्त्र, स्मृति एवं पुराण जैसे विशाल ग्रन्थ संस्कृत वाङ्मय का अंग हैं। यह वाङ्मय समय-समय पर प्रतिष्ठित विद्वानों द्वारा परिश्रम एवं आर्थिक व्यय से अंशतः प्रकाशित भी हुआ है। किन्तु समय के साथ इन ग्रन्थों की मुद्रित पुस्तकें छात्रों, विद्वानों एवं सामान्यजनो को दुर्लभ होने लगी हैं। अतः इन दुर्लभ सुसम्पादित ग्रन्थों का पुनर्मुद्रण कर न्यूनतम मूल्य पर उपलब्ध कराने की योजना मानव-संसाधन-विकास-मंत्रालय एवं उसके अंगीभूत राष्ट्रिय-संस्कृत-संस्थान के द्वारा कार्यान्वित की गयी है। इस पुस्तक वर्ष में इक्यावन पुस्तकें का पुनर्मुद्रण संकल्पित है जो संस्थान के विकास विभाग में सम्पत्ति अनुपलब्ध हो चुकी है।

मैं आशा करता हूँ कि इस दूरगामी उपक्रम से संस्कृत के विद्वान्, छात्र एवं संस्कृतप्रेमी सामान्यजन लाभान्वित होंगे तथा संस्कृत के ज्ञान वैभव का विस्तार होगा। साथ ही मैं यह भी कम्पना करता हूँ कि राष्ट्रिय संस्कृत संस्थान इस योजना में अन्य महत्वपूर्ण ग्रन्थों को भी प्रकाशित कर संस्कृत की श्रीवृद्धि करेगा।

नई दिल्ली
09-04-02

(डॉ० गुरली मनोहर जेथी)

आमुखम्

सुविदितं विदुषां यत् पुराणानि प्राचीनभारतस्य इतिहास-विद्या-कला-स्थापत्य-शिल्प-साहित्यशास्त्रप्रभृतिविषयाणां ज्ञानस्य प्रथमसाधनभूतानि समाजे प्रतिष्ठितानि वर्तन्ते । यदपि पुराणविद्या महापुराणोपपुराणभेदेन द्विधा कल्प्यते तथापि वेदमार्गोपवृंहण-परत्वात् द्वयोरपि समानं महत्त्वं स्वीक्रियते । अस्माकं प्रलैः अष्टादशसंख्यानां पुराणग्रन्थानां संकेतभाषया इत्थं परिगणनं कृतम् ।

मद्वयं भद्वयं चैव बत्रयं वचतुष्टयं ।

अनापल्लिंगकूस्कानि पुराणनिपृथक् पृथक् ॥ इति ।

तेन मद्वयमिति मात्स्य-मार्कण्डेये, भद्वयमिति भविष्यद्भागवते, बत्रयमिति ब्रह्म-ब्रह्माण्ड-ब्रह्मवैवर्तानि, वचतुष्टयमिति वामन-विष्णु-वायु-वाराहपुराणानि, अ-अग्निपुराणं, ना-नारदीयं, प-पाद्मं, लिं-लैंगं, ग-गारुडं, कू-कौर्मं, स्क-स्कान्दं च पुराणम् । एकैकस्याप्यस्य संप्रदायानुगुणम् उपपुराणमपि दृश्यते । ऊनविंशतिशतके सर्वाण्यपि पुराणानि इतस्ततः प्रकीर्णाध्यायानि समग्रतया दुर्लभान्यासन् । तस्मिन् काले भारतीयवाङ्मयप्रकाशकाः केचन पुण्यकर्माणः पुराणानां अपि प्रकाशनं कृतवन्तः । तत्रापि मुम्बईस्थक्षेमराजप्रेसद्वारा प्रथमतः सम्यक् संशोधितं रूपं संस्कृतविदुषां साहाय्येन प्रकाश्यं नीतम् । प्रथमं पत्राकाररूपेण वाचनपठनसौकर्याय पुराणानां प्रकाशनमभूत् । महता प्रयासेन धनव्ययेन च प्रकाशितचराः ईदृशाः ग्रन्थाः कालान्तरे दुर्लभतां गताः । तेन च संस्कृताध्ययन-अनुसन्धानक्षेत्रे काठिन्यम् अनुभूयमानमासीत् भारतशासनान्तर्गतमानवसंसाधनविकास-मन्त्रालयस्य प्रकाशितचराणां दुर्लभानां च ग्रन्थानां पुनर्मुद्रणात्मकपरियोजनायां पुनर्मुद्रिताः अपि इमे ग्रन्थाः कालक्रमेण भूयोऽपि दुर्लभतां गताः । अतः

द्वितीयवारमपि पुनर्मुद्रणं कारयित्वा पुस्तकानां सुलभता सम्पादनीया इत्येतत् मन्त्रालयस्य संकल्पमनु ग्रन्थरत्नस्य पुनर्मुद्रणं प्रकाशनं च विधीयमानमस्ति ।

सन्दर्भैऽस्मिन् अपेक्षितं मार्गदर्शनं तथा शुभसन्देशं च प्रदाय राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानं समेधितवद्भ्यः मानवसंसाधनविकासमन्त्रिवर्येभ्यः डा० मुरलीमनोहरजोशीमहाभागेभ्यः आधमर्ण्यं वहामि । संस्थानस्य अर्थसमितेः अध्यक्षेभ्यः निर्णयस्यास्य स्वीकारे सहकृतवद्भ्यः संस्थानस्य उपाध्यक्षेभ्यः श्री नी० गोपालस्वामी महोदयेभ्यः हार्दान् धन्यवादान् व्याहरामि । प्राशासनिकं साहाय्यं विधाय कार्यसाफल्याय सहकृतवत्सु मानवसंसाधनविकासमन्त्रालयस्य भाषाविभागे संयुक्तसचिवायै श्रीमत्यै बेलाबैनर्जीमहाभागायै तथा अन्येभ्यश्च तद्विभागीयाधिकारिभ्यः धन्यवादान् व्याहरामि । संकल्पस्यास्य साकारतासम्पादने योग्यं प्रयासं कृतवन्तं संस्थानस्य शोधप्रकाशनविभागस्य सहायकनिदेशकं डा० प्रकाशपाण्डेयं तदनुयायिकार्यकर्तृगणं च साधुवादैः सम्भावयामि ।

योग्ये काले सुन्दरं पुनर्मुद्रणं विधाय उपकृतवते नाग पब्लिशर्स इति मुद्रणालयस्य पतये श्री नरेन्द्र प्रतापाय साधुवादान् व्याहरामि । आशासे यत् भूयः कृतेन अनेन द्वितीयपुनर्मुद्रणप्रयत्नेन संस्कृतविद्वांसः संस्कृतच्छात्राः संस्कृतप्रेमिणश्च लाभान्विताः प्रेरिताश्च भवेयुः इति ।

दिनाङ्कः

१०.४.२००२

संस्कृतसेवकः

वेम्पटिकुदुम्बशास्त्री

निदेशकः

राष्ट्रिय-संस्कृत-संस्थानम् नवदेहली ।

ओं नमः परमात्मने ।

नमः सहस्रशिष्याय भगवते कृष्णद्वैपायनाय व्यासाय ।

नागे वै सौहृदोपेते व्योते बह्मवरात्मम ।

मुपसो वा वरातस्मात्प्रागेवं भूमिकामिमाम् ॥ १ ॥

पुराणे दीर्घकाम्तारे प्रवेशः सुविधां सुकम् ।

चिबिजुला यथा सद्यः स्यादस्मिन्नारवोयके ॥ २ ॥

सारभूतमुपायेवं मध्यं चेतःप्रसादकम् ।

अथ वाक्यं यदाकीर्णं सर्वं तत्तमदमिवम् ॥ ३ ॥

इहस्था हारिणीः सुखीः सकलाः संग्रहीयताम् ।

ताः किलास्वादमास्वाद्यं सन्नेष्यन्ते सुमेधतः ॥ ४ ॥

कृता यथा विनीतेन वाक्येन शास्त्रिणा ।

आर्षोयं भूमिका स्याते ह्यप्यंते मुनिपुङ्गवे ॥ ५ ॥

१. नागेन नारदीयपुराणस्य प्रकाशयिना श्रीनागधारणसिंहोऽभिप्रेतः । नाग इति पन्नगो भवतीति मुज्यते तस्माद्
उच्यते भीतिः ।

11

12

13

14

भूमिका

पुराणानां कर्ता

अष्टादशपुराणानां कर्ता सत्यवती सुत इति प्रचते प्रवादः । सत्यवतीसुतश्च पाराशरिर्मगवान् व्यासः । एवं सत्यपि नैकत्रापि पुराणे स भगवान् साक्षाद्वक्ता । सर्वमर्थजातं तच्छिष्यो लोमहर्षणः सूत एव प्रवक्ति सौतिर्वा । स्वयं तु तिरस्करिष्या तिरस्कृत इव परोक्ष एवास्ते शुश्रूषावताम् । प्रकृतमपि पुराणं नैमिषारण्ये सत्रासीनाः शौनकादयो महर्षयः सूतमुखाच्छृण्वन्ति । इदं चेह विपरीतमुक्तम्—सिद्धाश्रमे संनिहितं सूतमुपश्लिष्य विनीतवत्तत उपशृण्वन्ति न तु सूतस्तान्नेमिषारण्यस्थानुपैति । किहेतुकोऽयं व्यतिक्रम इत्यपि चिन्त्यम् ।

वामनब्रह्माण्डयोः पुराणयोर्व्यासकर्तृकताया

अनङ्गीकारः

वामनपुराणमधिकृत्येहापूर्वमीरितम् । वामनं हि व्यासेन नारदतो गृहीतमित्युदितम्—पुलस्त्येन समाख्यातं नारदाय महात्मने, ततो

नारदतः प्राप्तं व्यासेन सुमहात्मना । व्यासात्तु सम्प्रवाञ्चैतत्तच्छिष्यो लोमहर्षणः । स चाख्यास्यति विप्रेभ्यो नैमिषीयेभ्य एव च । एवं परम्पराप्राप्तं पुराणं वामनं शुभम्. (पू० १०५। १७-१६) ॥ अष्टादशं ह्येतद् ब्रह्माण्डाख्यं सर्वप्रथमं ब्रह्मणा वसिष्ठायोपदिष्टमितीह विस्पष्टमुक्तम् । वस्तुतो व्यासस्तूपदेष्टेत्यपि व्यक्तमुदितम् । मया चेदं पुराणं वसिष्ठाय पुरोदितम् । तेन शक्तिसुता-योक्तं जातुकर्णाय तेन च । व्यासो लब्ध्वा ततश्चैतत्प्रभञ्जनमुखोदितम् । प्रमाणीकृत्य लोकेस्मिन्प्रावर्तयन्नुत्तमम् (पू० १० ६।३३-३४) ॥ इति श्रूते स्थितम् । तेनास्य व्यासकर्तृकताऽपोहिता भवति । श्रुतार्थोऽयम् अर्थवादो वेत्यत्र पौराणिका निर्णयं निर्ब्रूवन्तु, न वयं विशिष्य वक्तुमीशमहे ।

पुराणान्यर्थवादप्रधानानि न

इह पुराणान्यर्थवादप्रधानानीति ग्रहीतॄणां गृही । तथा चाह—समस्तकर्मनिर्मुखाधनानि

नाराधनः । पुराणान्यर्थवादेन ब्रुवन्नरकमश्नुते (पू० १।५८-५९) ॥

पुराणपौर्वापर्यम्

केन क्रमेण पुराणानां निमित्तिरभूदित्यत्रोप-लभ्यते कियानपि सङ्केतः । मार्कण्डेयात्पुराणात्परे-णास्य नारदीयस्य निर्माणमभूदित्यसंशयम् । मार्कण्डेय पुराणोक्तं चरितत्रितयं द्विज । पठनीयं नवदिनं भुक्तिमृक्ती अभोप्सता (पूर्व० ११०। ३२-३३) इत्यत्रोक्तेः । पूर्वं श्रीमद्भागवतं पाश्चात्यं स्कान्दम् इत्यपि निश्चयप्रचम् । स्कान्दे वेणवखण्डे श्रीमद्भागवतस्य माहात्म्यस्यानुकीर्तनात् । तदिदं नारदीये पूर्वभागे (१०४।३६) विस्पष्टमदीरितम् । ब्रह्मवैवर्तकं दशममित्यपि सन्देहानाम्कन्नम् । शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि पुराणं दशमं तव ब्रह्मवैवर्तकं नाम वेदभाग नुदशंकम् (१०१।१) ॥ इत्युक्तेः । ब्रह्माण्डं चाष्टादशमित्यपीह (१०६/३०) अनावृतम् । आदिश्च ब्राह्ममिति चाप्यभिव्यक्तम् । ब्राह्मं पुराणं तत्रादौ सर्वलोकहिताय वै । व्यासेन वेदविदुषा

समाख्यतं महात्मना (पू० ६२।३०) इति स्मरणात् ।

नारदीयः पुराणमहिमा

यस्मिञ्श्रुते श्रुतं सर्वं ज्ञाते ज्ञातं कृते कृतम् ।
पुराणमेकमेवासीत्सर्वकल्पेषु मानद । चतुर्वर्गस्य
बीजं च शतकोटिप्रविस्तरम् (पू० ६२।२२) ॥
प्रवृत्तिः सर्वशास्त्राणां पुराणादभवत्ततः । कालेना-
ग्रहणं दृष्ट्वा पुराणस्य महामतिः (२३) ॥ हरि-
व्यसिरूपेण जायते च युगे युगे । चतुर्लक्षप्रमाणेन
द्वापरे द्वापरे सदा (२४) ॥ तदष्टादशधा कृत्वा
भूर्लोकं निर्दिशत्यपि । अद्यापि देवल्लोके तु शतकोटि-
प्रविस्तरम् (२५) ॥ अस्त्येव तस्य सारस्तु
चतुर्लक्षेण वर्ण्यते (२६) ॥

नारदीयं पुराणमधिकृत्य सामान्यचिन्ता

नारदीयमिति समाख्या किहेतुकेति
विमृश्यते । सनकसनन्दनसन्तकुमारसनातना-
श्चत्वारो मानसा ब्रह्मणः सुताः । तेषां सनकः
प्रधानम् । स च प्रधानवक्ता नारदाय पुराणस्य
प्रवक्ता । उक्तं च—गीतं सनकमुख्यंस्तु नारदाय
महात्मने । पुराणं नारदीयाख्यमेतद् वेदार्थसं-

मितम् (पू० १।३५-३६) ॥ एतावता नारदीयमिति
समाख्या न सुषटा भवतीति शङ्क्यते । नारदाय
प्रोक्तमेतन्न तु तमधिकृत्य कृतम् । सत्यम् । तस्येद-
मिति विवक्षाया ब्रह्माच्छे नारदीयमिति सिद्धेः
सर्वमनवद्यम् ।

केत्राधिकारिणः । केवामिदं पुराणं वाच्य-
मित्यत्राह—सतामेव प्रवक्तव्यं गुह्याद् गुह्यतरं यतः
(पू० १।४७) । ब्रह्माद्रोहपराणां च दम्भाचारयुता-
त्मनाम् । जनानां बकवृत्तीनां न ब्रूयादिदमुत्तमम् ।
त्यक्तकामादिदोषाणां विध्युभक्तिरतात्मनाम्
पू० १।४८, ४९) ॥ सदाचारपराणां च वक्तव्यं
मोक्षसाधनम् (५०) । मृषा मृणोति यो मूढो दम्भी
भक्तिविवर्जितः । सोऽपि तद्वन्महाघोरे नरके
पच्यतेऽस्ये (पू० १।७५) ॥

इह पुराणे पादाः सन्त्यध्यायाश्च । ते सप्तोत्तरं
शतद्वयम् । पादानामध्यायानां च व्याप्यव्यापक-
भावः । पादा अध्यायानभिख्यान्ववन्ति न त्वध्यायाः
पादान्वयाज्यत्र पाणिनीयाष्टकादिषु । तदिदं
वैपरीत्यं किं कृतमिति न सूज्ञानम् । द्वयोर्भागयोश्च

विभक्तमिदं पुराणम् । तत्र प्रथमः पूर्व इति
समाख्यायते द्वितीयश्चोत्तरः । विभागे च को हेतु-
रित्यपि दुर्कनयम् । पूर्वभागो बृहदाख्यानक इति
संज्ञायते । उत्तरभागश्च लघ्वाख्यानक इति
नाभिधीयते । यथा पूर्वभागे बृंहोयांस्सुपाख्या-
नानि स्थितानि तथोत्तरस्मिन्नपि । उत्तरस्मिन्नपि
रुक्माङ्गदस्य प्रजेशस्यातिदीर्घमाख्यानं संनिविष्ट-
मास्ते । नापि विषयभेदो भेदकृदस्ति । इहापि
व्रतोपवासतिथ्याश्रमादीनां प्राचुर्येणानुकीर्तनात् ।
किं च । उत्तरभागे मान्धाता प्रष्टा, वसिष्ठश्च
प्रवक्तेत्यस्य नारदीयत्वं भ्रज्यते । पुराणानुबन्धः
स्वतन्त्रोऽयङ् ग्रन्थ इति प्रतीतिरिति जयमाना न
वार्यते । द्वाववयवौ, एकोऽवयवोति प्रतीतेरनुदयात् ।

नारदीयपुराणानुक्रमणिका

अनुक्रमणिका नाम विषयावगाहे किमपि
साचिष्यं करोति । तत्सचिवा क्रमते तत्र बुद्धि-
रित्येवणोया सा । इह च नारदीय पुराणे पुराणका-
रेणैव सा प्रणीतेति प्रियं नः । न ह्यस्माभिः प्रणीता

सा सुन्दरितरा प्रमाणतरा वा भवितुमर्हतीति
सैवैहाक्षरशः समुद्दिश्यते प्रतिपाद्यप्रतिपत्तये ।
नारदेन सम्पृष्ट ऋषिः मनतनः स्माह—शृणु
विप्र प्रवक्ष्यामि पुराणं नारदीयकम् । पञ्चविंशति-
साहस्रं बृहत्कल्पकथाश्रयम् (पृ० ६७॥१) ॥
सूतशौनकसंवादः सृष्टिसंक्षेपवर्णनम् । नानाधर्म-
कथाः पुण्याः प्रवृत्ते समुदाहृताः (२) ॥ प्राग्भागे
प्रथमे पादे सनकेन महात्मना । द्वितीये मोक्षधर्मस्थे
मोक्षोपाय निरूपणम् (३) ॥ वेदाङ्गानां च कथनं
शुकोत्पत्तिश्च विस्तरात् । सनन्देन कथिता
नारदाय महात्मने (४) ॥ महात्मन्ने समुद्दिष्टं
पशुपाशविमोक्षणम् । मन्त्राणां शोधनं दीक्षा-
मन्त्रोद्धारश्च पूजनम् (५) ॥ प्रयोगाः कवचं नाम-
सहस्रं स्तोत्रमेव च । गणेशसूर्यविष्णूनां शिवशक्त्यो-
रनुक्रमात् (६) ॥ सनत्कुमारमुनिना नारदाय
तृतीयके । पुराणलक्षणं चैव प्रमाणदानमेव च
(७) पृथक् पृथक् समुद्दिष्टं दानकालपुरःसरम् ।
चैत्रादिसर्वमासेषु तिथीनां च पृथक् पृथक् (८) ॥
प्रोक्तं प्रतिपदादीनां व्रतं, सर्वोपनाशनम् । सनातनेन

मुनिना नारदाय चतुर्थके (९) ॥ पूर्वभागेऽयमुदितो
बृहदाख्यानसंज्ञितः । अत्योत्तरविभागे तु प्रश्न
एकादशोवृत्ते (१०) ॥ वसिष्ठेनाथ मान्धातुः
संवादः परिकीर्तितः । रुक्माङ्गदकथा पुण्या मोहि-
न्युत्पत्तिकर्म च (११) ॥ वसुधापद्म मोहिन्यै
पश्चादुद्धरणक्रिया । गङ्गाकथा पुण्यतमा गया-
यात्रानुकीर्तनम् (१२) ॥ काश्या माहात्म्यमतुलं
पुरुषोत्तमवर्णनम् । यात्राविधानं क्षेत्रस्य
बह्वाख्यानसमन्वितम् (१३) ॥ प्रयागस्याथ
माहात्म्यं कुक्षेत्रस्य तत्परम् । हरिद्वारस्य चा-
ख्यानं कामोदाख्यानकं तथा (१४) ॥ वद्रीतीर्थ-
माहात्म्यं कामाक्ष्यास्तथैव च । प्रभासस्य च
माहात्म्यं पुष्कराख्यानकं ततः (१५) ॥ गौतमाख्यानकं
पश्चाद् वेदपादस्तवस्ततः । गोकर्णक्षेत्रमाहात्म्यं
लक्ष्माख्यानकं तथा (१६) ॥ सेतुमाहात्म्यकथनं
नर्मदातीर्थवर्णनम् । अवन्याश्चैव माहात्म्यं
मथुरायास्ततः परम् (१७) ॥ वन्दावनस्य महिमा
पञ्चो ब्रह्मान्तिके गतिः । मोहिनीचरितं पश्चादेवं
वं नारदीयकम् (१८) ॥

विष्णुशिवयोरभेदबुद्धिः

सन्ति वैष्णवानि पुराणानि सन्ति च शैवानि ।
एकत्र विष्णुः प्रधानमपरत्र शिवः । द्वये भक्ता
वैष्णवाश्च शैवाश्च । उभये बहुलं बिम्बन्तीतरेत-
रम् । नारदीयमिदं पुराणं तु शिवे विष्णो चैकत्व-
बुद्धिमुपदिशतीति विश्वस्मिन्शान्तातिस्थापनाया-
लम् । एकतामनुशासति कतिपयानि वाक्यानीह
समुच्चीयन्ते—शिवस्वरूपो शिवमवितभाजाम् । यो
विष्णुरूपो हरिर्भागवतानाम् (पृ० २।२८) ॥ शिवेति
नीलकण्ठेति शङ्करेति च यः स्मरेत् । सर्वभूतहितो
नित्यं सोऽम्यर्च्यो दिविजैः स्मृतः (पृ० ३।५६) ॥
व्याहरन्ति च नामानि हरेः शम्भो महात्मनः ।
सदाक्षालङ्कृता ये च ते वै भागवतोत्तमाः (पृ०
५।६६) ॥ हरिरूपधरं लिङ्गं लिङ्गरूपधरो हरिः ।
ईषदप्यन्तरं नास्ति भेदकृच्चानयोः कुचीः (पृ०
६।४४) ॥ अनादिनिघने देवे हरिशङ्करसंज्ञिते ।
अज्ञानसागरे मग्ना भेदं कुर्वन्ति पापिनः (पृ०
६।४४) ॥ हरिरूपो महादेवः शिवरूपो जनार्दनः ।

इति लोकस्य नेता यस्तं नमामि जगद्गुरुम् (पू० ११।३०) ॥ देवतायतनं यस्तु कुरुते कारयत्यपि । शिबस्यापि हरेर्वापि तस्य पुण्यं फलं शृणु (पू० १३।१) ॥ मम मूर्त्यन्तरं शम्भुं राजन्तोत्रैः स्वशक्तितः । स्तुहि... (पू० १६।७१) ॥ लोकवादोहि सुमहाश्वम्भुः ॥ नारायणप्रियः । हरिप्रियस्तथा शम्भु... (पू० ७६।१४०) ॥

भक्तिः

पूज्येष्वनुरागो भक्तिरिति सामान्येन भक्ति-लक्षणमाहुः । इह तु पुराणे वैविध्यमस्या उक्तं फल-नानात्वं चाभूतम् । तदिदं सर्वं समस्य विन्यस्यते— परलोकफलं प्रेषुः कुर्यात्कर्मण्यतन्द्रितः । निवेद्य हरये भक्त्या तत्फलं ह्यक्षयं स्मृतम् (पू० ३।७३) ॥ न दानं न तपोभिर्वा यज्ञैर्वा बहुदक्षिणैः । भक्ति-हीनं भुनिश्चेष्ट तुष्यते भगवान् हरिः (पू० ४।७) ॥ मेरुमात्रमुबर्णानां कोटिकोटिः सहस्रशः । दत्ता चाप्यर्थनासाय यतो भक्तिविवर्जिता (८) ॥ अभक्त्या यत्तपस्तप्तं केवलं कायशोषणम् । अभक्त्या यद्धृतं हव्यं भस्मनि न्यस्तहव्यवत् (९) ॥ अश्वमेध-

सहस्रं वा कर्म वेदोदितं कृतम् । तत्सर्वं निष्फलं ब्रह्मण्यदि भक्तिविवर्जितम् (११) ॥ हरिभक्तिः परा नृणां कामधेनूपमा स्मृता । तस्यां सत्यां पिबन्त्यज्ञाः संसारगरलं ह्यहो (१२) ॥ असूयोपेत-मनसां भक्तिदानादि कर्म यत् । अवेहि निष्फलं ब्रह्मं स्तेषां दूरतरो हरिः (१३) ॥ भक्त्या सिध्यन्ति कर्माणि कर्मभिस्तुष्यते हरिः । तस्मिस्तुष्टे भवेज्ज्ञानं ज्ञानान्मोक्षमवाप्स्यते (पू० ४।३२) ॥ भक्तिस्तु भगवद्भक्तसङ्गेन खलु जायते । तत्सङ्गः प्राप्यते पुम्भिः सुकृतैः पूर्वसञ्चितैः (पू० ४।३३) । विनापि महतां सेवां हरिभक्तिर्हि दुर्लभा (पू० २३।४६) । किं वै वेदं मन्त्रं शास्त्रं किं वा तोयं-निषवर्णैः । विष्णुभक्तिविहीनानां किं तपोभिर्ब्रतै-रपि (पू० ३०।११-१२) ॥ चण्डालोपि मुनिश्चेष्ट विष्णुभक्तो द्विजाधिकः । विष्णुभक्तिविहीनश्च द्विजोऽपि स्वपचाधमः (पू० ३४।४१) ॥ सुलभं जाह्न-वीसनानं तथैवातिथिपूजनम् । सुलभाः सर्वयज्ञाश्च विष्णुभक्तिः सुदुर्लभा (पू० ३६।५२) ॥ किं तेषां कुलशौलेन विद्याया जोकितेन वा । येषां न जायते

भक्तिर्जगद्वातरि केशवे (उ० ५३।६०) ॥ लोके स धन्यः स शुचिः स विद्वान् स एव वक्ता स च धर्म-शीलः । ज्ञाता स दाता स च सत्यवक्ता यस्यास्ति भक्तिः पुरुषोत्तमाख्ये (उ० ५४।१२) ॥

आचारप्राधान्यम्

आचारः परमो धर्मः श्रुत्युक्तः स्मार्त एव च (मनु०) इत्युच्यते स्मरन्ति । इहापि आचारः परमो धर्मः (पू० ४।२२) इत्युद्धोषितम् । अन्यच्चापि बहुक्तं तत् सङ्ग्रहेणोच्यते—यः स्वाचारपरिभ्रष्टः साङ्गवेदान्तगोपि वा । हरिभक्तिपरो वापि हरिध्यानपरोपि वा । भ्रष्टो यः स्वाश्रमाचारात् पतितः सोऽभिधीयते । (पू० ४।२४) ॥ वेदो वा हरिभक्तिर्वा भक्तिर्वापि महेश्वरे । आचारात्पतितं मूढं न पुनाति द्विजोत्तम (पू० ४।२५) ॥ यः स्वधर्मं परित्यज्य भक्तिमात्रेण जीवति । न तस्य तुष्यते विष्णुराचारैरेव तुष्यति (पू० १५।५३) ॥

भागवतलक्षणम्

भगवान् भक्तिरस्येति भागवत इति शाब्दिकाः ।

पुराणानि तु बहुविधं भागवतस्वरूपं वर्णयन्ति ।
अतः साकल्येन तत्स्वरूपग्रहायेहस्थानि कानिचित्
पद्यानि संगृह्यन्ते—ये हिताः सर्वभूतानां गतासुया
अमत्सराः । वसिनो निःस्पृहाः शान्तास्ते वै
भागवतोत्तमाः (५० ५।५०) ॥ कर्मणा मनसा
वाचा परपीडां न कुर्वते । अपरिग्रहशीलाश्च ते
वै भागवताः स्मृताः (५१) ॥ मातापित्रोश्च सुश्रूषां
कुर्वन्ति ये नरोत्तमाः । गङ्गाविश्वेश्वरधिया ते
वै भागवतोत्तमाः (५३) ॥ आत्मवत्सर्वभूतानि ये
पश्यन्ति नरोत्तमाः । तुल्याः शत्रुषु मित्रेषु ते वै
भागवतोत्तमाः (५७) ॥ अग्रेषामुद्यमं शब्दा येऽ
भिनन्दन्ति मानवाः । हरिनामपरा ये हि ते वै
भागवतोत्तमाः (६१) ॥ शिवे च परमेशे च विष्णौ
च परब्राह्मणि । समबुद्ध्या प्रवर्तन्ते ते वै भागवताः
स्मृताः (७२) ॥

उत्तमो गुरुः

सर्वेऽपि गुरवः पूज्या वन्द्याश्च । तथापि तेषां
मध्ये पुराणस्य प्रवक्ता गुरुत्तम इत्याह—यः

पुराणानि वदति धर्मयुक्तानि पण्डितः । संसारपाश-
विच्छेदकराणि स उत्तमः (५० ६।६५-६६) ॥

बौद्धनिन्दा

एकतः शाक्यमुनिर्बुद्धो विष्णोरवतारेष्वन्तः
पात्यतेऽपरतस्तदनुगा निन्दन्त इति मिथो विसं-
वादिनी प्रवृत्तिः पुराणानाम् । इह च पुराणे
इत्यम्भूता श्रूयते बौद्धनिन्दा—बौद्धालयं विशेष्यस्तु
महापद्मपि वै द्विजः । न तस्य निष्कृतिर्दृष्टा
प्रायश्चित्तशतैरपि (५० १५।५१) ॥ बौद्धाः
पाशपिबन्ः प्रोक्ता यतो वेदविनिन्दकाः (५२) ।

कलिबज्र्यधर्माः

पाराशराः सुविस्तरेण कलिबज्र्यन्याहुः ।
इहापि तान्युद्देशतोऽनुकान्तानि । तद्यथा—समुद्र-
यात्रा स्वीकारः कमण्डलुविधारणम् । द्विजानाम-
सवशांस्तु कन्यासूपयमस्तथा (५० २४।१३) ॥ देव-
राजश्च सुतोत्पति मधुपर्क पशोर्वधः । मांसादनं तथा
श्राद्धं वानप्रस्थाश्रमस्तथा (१४) ॥ दत्तासतायाः
कन्यायाः पुनर्दानं वराय च । नैष्ठिकं ब्रह्मचर्यं च

नरमेवाश्वमेधकौ (१५) ॥ महाप्रस्थानगमनं गो-
मेधश्च तथा मखः । एतान्धर्मान्कलिपुगे वर्जयान्बाहु-
मनीषिणः (१६) ॥ नामांसो मधुपर्को भवतीति
गृह्यकाराः । सोऽयमिहापोद्यते निदेशः । परिजग्वा-
निषेधस्त्वन्यत्र श्रुतः, वानप्रस्थनिषेधस्त्वैव ।
नैष्ठिक ब्रह्मचर्यस्य निषेधे कोऽभिसन्धिः पुराण-
कारस्य । किं पुंसामसामर्थ्यमुतान्यत्किञ्चिदु-
त्प्रेक्ष्यते निमित्तम् ।

अविवाह्याः कन्याः

विवाहमनर्हा याः कन्या इह निर्दिष्टास्ताः
संक्षिप्य ब्रूमः—रोगिणीं चैव वृत्ताक्षीं सारोगकुल-
सम्भवाम् । अतिकेशामकेशां च वाचालां नोदहेद्
बुधः (५० २६।१) ॥ कोपनां वामनां चैव दीर्घवेहां
विरूपिणीम् । न्यूनाधिकार्जुनीमुन्मत्तां पिशुनां
नोदहेद् बुधः (६) स्पूलगुल्फां दीर्घजङ्घां तथैव
पुरुषाकृतिम् । श्मश्रुव्यञ्जनसंयुक्तां कुब्जां चैव
नोदहेन्न च (७) ॥ सदा रोदनशीलां च पाण्डु-
राभां च कुत्सिताम् । काशश्वासदिसंयुक्तां निद्रा-

८

श्रीनारदीयमहापुराणम् :: भूमिका

शीलां च नोदहेत् (१०) ॥ वीर्यनासां च कितवां
तनूरुहविभूषिताम् । गवितां वकवृत्तिं च सर्वथा
नोदहेद्बुधः (१२) ॥ अत्र सरोगकुलेन मनुक्तानि
क्षय्यामन्नाभ्यपस्मारिदिवत्रिकुष्ठिकुलाभ्यभिप्रेता-
नीतिं वेष्टम् । कोपनाशमनादीर्घवेहोन्मत्ता
पिबुमापुरुषाकुर्यादथ इह स्मृतिव्यतिरिक्ता
उवाहृताः । यश्च मानवेऽध्यातुकाया उपयमने
निवेष्ट उक्तः स इह नाश्रित इति विशेषः ।

भारतमहिमा

क्षीरोदधेश्वरं यद्विमाद्रेषैव दक्षिणम् । जेयं
तद्भारतं वर्षं सर्वकर्मफलप्रदम् (पू० ३।४६) ॥
अत्र कर्माणि कुर्वन्ति त्रिविधानि तु नारव । तत्फलं
भुज्यते चैव भोगभूमिधनक्रमात् (४७) ॥ भारते
तु कृतं कर्म शुभं वाऽशुभमेव वा ! तत्फलं क्षयि
विश्रंभे भुज्यतेऽप्यत्र जन्तुभिः (४८) ॥ अद्यापि
देवा इच्छन्ति जन्म भारतभूतले । सञ्चितं सुमह-
स्पृश्यमक्षय्यममलं शुभम् (४९) ॥ कदा जन्मामहे
जन्म वर्षे भारतभूमिषु । कदा पुण्येन महता या-
स्यामः परमं पदम् (५०) ॥

मोक्षदायिकाः पञ्च पुर्यः

अथोभ्या मथुरा माया काशी काञ्ची ह्यवन्ति-
का । पुरो द्वारवती ज्ञेयाः सप्तैता मोक्षदायिकाः
(पू० २७।३५) ॥

अतिथिपरिचर्या

अतिथिर्यस्य भग्नाशो गृहात् प्रतिनिवर्तते । स
तस्मै दुष्कृतं दत्त्वा पुण्यमादाय गच्छति (पू० २७।
७२) ॥

अतिथिलक्षणम्

अज्ञातगोत्रनामानम् अन्यग्रामादुपागतम् ।
विपश्चितोऽतिथिं प्राहु विध्युवत् तम्प्रपूजयेत् (पू०
२७।७३) ॥

शूत्रेण ब्राह्मणस्य वधे दण्डः

ब्राह्मणं हन्ति यः शूद्रस्तं मुशर्त्यं विदुर्वृथा
(पू० ३०।१८) ॥

प्राणायामश्चतुर्विधः

अगमंश्च सगमंश्च द्वितीयस्तु तयो वरः । जप-

ध्यानं विनाऽगमः सगमस्तत्समन्वितः (पू० ३३।
११६) ॥ रोचकः पूरकश्च कुम्भकः शून्यकस्तथा ।
एवं चतुर्विधः प्रोक्तः प्राणायामो मनीषिभिः (पू०
३३।१२४) । न गृह्णाति न त्यजति वायुमन्त बंहिः-
स्थितम् । विद्धि तच्छून्यकं नाम प्राणायामम्...
(पू० ३३।१२६) ॥

सत्यस्य गरिमा

सत्येन धार्यते लोकः स्वः सत्येनैव गच्छति ।
अनृतं तमसो रूपं तमसा नीयते ह्यक्षः (पू० ४३।
८२) ॥ सत्येन सूर्यस्तपति शशी सत्येन राजते ।
सत्ये स्थिता क्षितिर्भूष सत्यं धारयते जगत् (उ०
२३।८६) ॥ सत्येन वायुर्वहति सत्येन ज्वलते शिखी ।
सत्याधारमिदं सर्वं जगत् स्थावरजङ्गमम् (८७) ॥
न सत्याच्चलते सिन्धु न विन्ध्यो वर्धते नृप । न
गमं युवती घते बेलातोतं कदाचन (८८) ॥ सत्ये
स्थिता हि तरवः फलपुष्पप्रदक्षिनः । दिव्यादि साधनं
नृणां सत्याचारं महीपते (८९) ॥ अश्वमेधसहस्रेभ्यः
सत्यमेव विशिष्यते (९०) ॥

भारतं वर्षम् इति नामधेये निमित्तम्

भासीत् (पुरा मुनिषेष्ठ (=नारद) भरतो नाम भूपतिः । आर्षभो यस्य नाम्नेषं भारतं खण्ड-
मुच्यते (पू० ४८।४८।५) ॥ ऋषभो नृपतिस्तस्या-
पत्यम् आर्षभः । अन्यत्र तु दीप्यन्तिः शाकुन्तलेयो
भरत एतद्वेशनाम्नि हेतुभूत इति स्मर्यते ।

व्याकरणनिरूपणम्

पूर्वभागे (वापञ्चाशोऽध्याये सनन्धनकृतं संक्षिप्तं
व्याकरणनिरूपणं स्थितम् । अनुवानः केन ज्ञव-
तीति नारदेन पृष्टः सनन्धनो वैवाङ्मानि शिसा-
द्रीनि नामादेशमाचष्टे । तत्प्रसङ्गेन व्याकरण-
मपि मितेन सन्दर्भेण व्याकरोति, तत्र तत्र पाणिनी-
यसूत्रांशानुवाहरति भाष्यानुवाचिनीः कारिकाश्चा-
पि सङ्कलयति । सूत्रांशास्तावत्—लक्षणेत्यम्भूतं
प्रथिरभागे, स्वामीश्वराधिपतिः । तुमर्थाद्भाष-
द्वितीया च चतुर्थी चेष्टायां गतिकर्मणि इत्येव-
मादयः । कारिकाश्चापि—गीरो कर्मणि दुष्टायेः
प्रधाने नीहृकृष्वहाम् । बुद्धिभलार्थयोः शब्दकर्म-
काणां निषेच्छया । प्रयोज्यकर्मण्येयां ध्वन्तानां

सादयो मताः ॥ इति प्रभृतयः । अत्र व्याकरण-
संक्षेपनिकेपः कस्य कृते कृतः । बालानामिति चेत् ।
न । ते ह्युपनीता गुरुमुपश्लिष्टा गुरुमुखाच्छिष्टां
गृहीत्वा शैक्षाः सन्तो व्याकरणमपि सूत्रवातिक-
वृत्त्यात्मकं तत एवोपयोक्ष्यन्ते न तु सर्गप्रति-
सर्गादि नानाविषयं पुराणमनुधाविष्यन्ते । प्रौढानां
कृत इति चेत्तदपि न । इह सामान्यज्ञानमेवोपन्य-
स्तं न तु गभीरार्थः कश्चिद् व्याकृतः । सुप्तिङन्ता-
नि पदानि निर्दिशतानि, विभक्त्यर्थाश्च स्थूलोच्चये-
नोच्चिताः, उदात्तादयो धातवश्च गणशोऽनु-
क्रान्ताः । तेन प्रौढानुणादेयेन बालमात्रोपयोगिना-
नेन सङ्ग्रहेण नाप्यस्तेषाम् ।

गीरो कर्मणि दुष्टादेरित्यादयः कारिकाः पुराण
कारेण भाष्यार्थानुवाह इति न्यस्ता इति युक्तिमहो
भाति । नहि वातिकादीनां प्रणायकाः प्रतिमातसक-
सपवार्था बह्वयाचो महर्षयः स्वेन वाच्यमर्थं शब्द-
तोऽर्थतो वाऽन्यकृतेभ्यः सङ्ग्रहेभ्यः सङ्गुल्लोरन्,
विशेषतो व्रतोपवासतीर्थाटनदानमाहात्म्यतपश्चर-
णपरमेभ्यः पुराणेभ्यः ।

इदं चात्रान्यद् विमृश्यम् । चर्करीतं च ह्यङ्
प्रोक्तः (पू० ५३।४४) इत्यत्र चर्करीतमित्येवादि-
गणमाह । वस्तुतश्चर्करीतमिति यङ्लुकमाह ।
यङ्लुगन्तमदादिषु द्रष्टव्यमिति च व्याकरण-
स्मृतिः । सोऽयमतिदेशः शब्दुगर्थम् । न तु वंया-
करणैरदादीनां चर्करीतमिति संज्ञा कृता । अत्र तु
जनसामान्यस्य कृते कृतेषं संज्ञा समोद्गायैव स्यात् ।
पुराणे च नैतदिष्टम् ।

किं परं तत्रैवम्, कश्चेष्टवरः

तत्त्वं वस्तुत एकं तु शिवाख्यं चित्रशक्तिकम्
(पू० ६३।४७) । इक्ष्वाक्षिर्यत्र न्यग्रभूता क्रियाशक्ति-
विशिष्यते । ईश्वराख्यं तु तत् तत्त्वं प्रोक्तं सर्वाय-
सावकम् (पू० ६३।३२-३३) ॥ अत्र क्रिया हि
न्यग्रभूता ज्ञानाख्योद्रेकमश्नुते । तत्तत्त्वं चैव विद्या-
ख्यं ज्ञानरूपं प्रकाशकम् (पू० ६३।३३-३४) ॥

कार्तवीर्यस्य संघ्यत्वम्

पूर्वभागेऽस्मिन्पुराणे षट्सप्ततितमेष्टसप्ततितमे
चाध्याये त्रिपञ्चाशदुत्तरया श्लोकद्विष्टतया महता

जलक्रीडा

विस्तरेणोपवर्णिता हैहयराजस्य माहिष्मतीपतेः सहजबाहोः कार्तवीर्यस्य सेव्यत्वप्राप्तिकथा । सन-
त्कुमारोऽस्याः कथायाः कथकः, स च मुनेर्दत्तात्रे-
यात्साक्षाच्छुभावेति नास्या भवेत्तस्यै विषयान्मेघः
कथितुं समस्ति । देवत्वमारोपितस्य कार्तवीर्यस्य
माहात्म्यमिह न्यक्षेण न्यगादि, कवचं च
तवीर्यं तन्त्रगोपितमाविरेभावि । तस्य सर्वज्ञत्वं
सर्वदेवं कृतित्वं राजराजेश्वरत्वं च
प्रकर्षेण प्रत्यपादि । तदिदमनितरसाधारणं देवत्वं
तेन केन हेतुनाऽऽप्नोति तु नावाचि, केवलं दत्तात्रेयं
समाराध्येत्येव संक्षिप्तं वचो न्यक्षेपि । तन्नालं
शङ्कुकजनस्वान्तसंमाधय इति किञ्चिद् भूयो
वक्तव्यमासीत्पुराणकारेण । तन्नोक्तमिति दोषाय ।
हैहय कार्तवीर्यस्य चक्रावतारत्वमुक्तम् । तत्रापि
कथन्ता नोक्ता । न च किमुद्दिश्य कथा विषया च
चक्रं सुदर्शनं तत्रावातरदित्यल्पैरप्यक्षरैर्नोदितो
वृत्तान्तः ।

पूर्वभाग एकोनाशोतितमेऽध्याये हरिहरयो-
र्मुनीनां रक्षां च जलक्रीडां सप्रपञ्चमाह पुराण-
कारः । तत्र हरिहरयोर्नर्माणापोपि तेषातो
लपितः । अस्मिन्स्तोयकर्मणि विहायसि स्थितो
मारुतिर्नृत्यति नर्दति गायति विपञ्चीं च वाद-
यति । तन्निशम्य निशाम्य च भवोपि गानुमुप-
क्रमते । ततो गोतमाद्यास्तालका भवन्ति, धायुज
एव च गायकः । तद्गोतिमधुरिम्णा मोह-
मापन्ना हर्षादयः सर्वे स्व स्वं गानं विजहति । हनू-
मतो गानेन किमप्यद्भुतं जायते । गोतमगृहे यत्
किमपि शुष्कं दारुसंभूतमुपकरणमास्ते सर्वे
न्तु प्ररोहति । अत्रेदं मीमांस्यं किमुद्दिश्यका जल-
क्रीडावर्णने प्रवृत्तिरेषा कवेः । मनुष्यवद् देवता
अपि जलक्रीडाप्रिया नर्माणापकामुका इति स्व-
भावसाम्यं निदिदर्शयिष्यतीति चेन्नार्थोऽनया । तत्र
लोकस्यानाकाङ्क्षा । वस्तुतस्तु जलक्रीडादिषु
प्राकृतकर्मसु देवतामपि रमन्त इति संभावेनैव

नोदेति मर्त्यानाम् इति न तत्र ते कुतुकिनः । तेन
प्रयोजनवतीयं प्रवृत्तिरुताहो नेति विविक्तिस्त
स्थिता भवति ।

शिखेन शिवायाः प्रसाधनम्

इह पुराणेऽनुदात्ताः प्राकृतानां कामुकानाम्
परिचयः का अपि देवतचेष्टा उपवर्णितास्ता।
प्रणतानां किमप्युद्देजिका भवन्त्यनधिकारश्च । पूर्व-
भाग एकोनाशोतितमेऽध्याये उमया वारितेनापि
शम्भुना कृतं तस्या धम्मिल्लरचनं व्यासेन वर्णि-
तम् । तथा प्रवृत्तेन तेन नीवीवन्धोऽप्यारचित
इत्यपि निगदितम् । तदिदं कम्मा अर्थायेति दुर्व-
दम् । न हि सर्वा किंवदन्ती मङ्गलाद्या भवति ।

भगवतो भवस्य सन्ध्योपासनम्

अत्रैवाध्याय इदमपरमपि विमृश्यम् । भगवतः
शम्भोः प्राप्तकालं सन्ध्या-वन्दनमुक्तम् । तत्र चित्रो-
यमाणो विष्णुर्भगवन्तमनुयुङ्क्ते—सर्वेनमस्यते यन्तु
सर्वैरेव समर्च्यन्ते । हूयते सर्वयज्ञेषु स भवान् किं
जपिष्यति ॥ रचिताञ्जलयः सर्वेत्वामेवंकमुपासते ।

स भवान् देवदेवेशः कस्मै विरचिताञ्जलिः ॥
नमस्कारादिपुष्पानां फलदस्त्वं महेश्वर । तव कः
फलदो वन्द्यः को वा त्वत्तोऽधिकः, वद (५०७६१-
१६६-१६६) ॥ तत्र भवाञ्छिवोऽव्याजमाह-ध्याये न
किञ्चिद् गोविन्द नमस्येऽहं न कञ्चन । किन्तु
नास्ति कजन्तूनां प्रवृत्त्यर्थमिदं मया । दर्शनीयं
हरे चैतद् अन्यथा पापकारिणः । तस्माल्लोको-
पकारार्थमिदं सर्वं कृतं मया (५०७६१२००-२०१) ।
अजुत्तरमिदं सर्वं तस्यैधानस्य, आत्मनो विप्र-
लम्भकमिति च विसृष्टम् । जपविहम्बनेना कापेय-
मिव भवति । न हि परार्थेऽपि श्रद्धारिक्तेऽनुकरणे
प्रवृत्तिमन्तो भवन्ति महान्तः, किमुत देवदेवो महा-
देवः । इत्यापातरमणीयः परिणतिविरसोऽयमुप-
न्यास इत्यवश्यमूरी करणीयमकामेनापि ।

सत्यहरिश्चन्द्रः-

ऐक्याको हरिश्चन्द्रो नाम भूपतिरायोष्यको
बभूव । कातंस्वरेण लेख्यमस्योदात्तमनुलं चरित-
मिह न्यस्यते यथापुराणं साम्प्रतिकस्य राजकस्य

प्रबोधनाय—श्रूयते किंल राजासाक्षाद्विरश्चन्द्रो वरा-
नने । चाण्डालमन्दिरावासी भार्यातनयविक्रयी (उ०
१४१५७) ॥ असत्य वचनादुद्धोतो दुःखाद् दुःखान्तरं
गतः । तस्य सत्येन सन्तुष्टा देवाः शक्रपुरो-
गमाः (५८) ॥ वरेण छन्दयाञ्चकु हंरिश्चन्द्रं महो-
पतिम् । तेन सत्यवता चोक्ता देवा ब्रह्मपुरोगमाः ॥
यदि तुष्टा हि विबुधा वरं मे दातुमर्हथ (५९) ॥
एषा हि नगरी सर्वा सद्रूपा ससरीसृपा । सवाल-
वृद्ध तक्षणा सनारी सचतुष्पदा (६०) ॥ प्रयातु कृत-
पापापि स्वर्गतिं नगरी मम । अथोघ्यापातकं गृह्य
गन्ताहं नरकं ध्रुवम् (६१) ॥ एकाकी नहि गच्छामि
परित्यज्य जनं क्षितौ । स्वर्गं विबुधशार्दूलाः सत्य-
मेतन्मयेरितम् (६२) ॥

शिक्षानिरूपणोऽध्यायः

उत्तरस्मिन्भागेऽस्मिन्पुराण एकोनविंशोऽध्यायः
शिक्षानिरूपण इति समाख्यायते । तत्र स्वमा-
ङ्गदासजस्य धर्माङ्गदस्य शासनपद्धतिरूपवर्णिता
लेशेन, तत्कृता धर्म व्यवस्था च समासेन । सोभयी

तादात्म्यकीं समाप्य, अतः चित्रापितामिवोपस्था-
पयतीति विविदिषाविषयः स्यात् सर्वस्योत्तरासि-
कस्य जनस्येति मूलगतैरेवाक्षरैरिह समर्थ्यते - तन्त्रं
तदक्षितं चक्रे नित्यं पितृवचःस्थितः (२६) । दुष्ट-
निग्रहणं चक्रे शिष्टानां परिपालनम् । अटनं सर्व-
देशेषु वीक्षणं सवकर्मणाम् (२७) । वेदसंवीक्षण
चक्रे तुलामानं दिने दिने । गृहे गृहे नराणां च चक्रं
संरक्षणं नृपः (२८) । स्तनन्वयो बबचिद् बालः
स्तनहो नो न रोदिति । श्वध्रुवं ध्वा न कुत्रापि प्ररो-
दित्यवमानिता (३०) ।

शाङ्करो महास्तवः

इह पुराणे तत्तद्देवताकानि नाना स्तोत्राणि
स्थाने स्थाने प्रपठितानि । पूर्वभाग एकनवते
ऽध्याये यो माहेश्वरः स्तवः प्रोक्तस्तस्योपमा न
विद्यते । स नातिविस्तोर्ण इति शक्यः सर्वोपि
निखिलेनोद्धतुं वैशद्यकरेष्टिष्येति च योजयितुम् ।
सोऽनुक्रम्यते तावत्—धराम्भ्रमिममद्वयोममक्षे-
शेन्द्रकमूर्तये । सर्वभूतान्तरस्याय शङ्कराय नमो

नमः (६१।२१६) ॥ श्रुत्यन्तकृतवासाय श्रुतये श्रुति-
जन्मने । अतीन्द्रियाय महसे शाश्वताय नमो नमः
(२२०) ॥ स्थूलसूक्ष्मविभागाभ्यामनिर्वेश्याय
शम्भवे । भवाय भवसंभूतदुःखहन्त्रे नमो नमः
(२२१) ॥ तर्कमार्गातिदूराय तपसां कलदायिने ।
चतुर्वर्गवदान्याय सर्वज्ञाय नमो नमः (२२२) ॥
आदिमध्यान्तशून्याय निरस्ताशेषश्रीतये । योगिष्ठी-
याय महते निर्गुणाय नमो नमः (२२३) ॥ विश्वा-
त्मने विविक्ताय विलसच्चन्द्रमौलये । कन्दर्पदर्पना-
शाय कालहन्त्रे नमो नमः (२२४) ॥ विप्राक्षनाय
विहरद्-वृषस्कन्धमुपेयुषे । सरिद्-दामसमाबद्धकपर्दाय
नमो नमः (२२५) ॥ शुद्धाय शुद्धभावाय शुद्धानाम-
न्तरात्मने । पुरान्तकाय पूरुणाय पुष्पनाम्ने नमो
नमः (२२६) ॥ भक्ताय निजभक्तानां भुक्तिभुक्ति-
प्रदायिने । विवाससे निवासाय विश्वेषां पतये नमः
(२२७) ॥ त्रिमूर्तिमूलभूताय त्रिनेत्राय त्रिशूलिने ।
त्रिधाम्ने धामरूपाय जन्मदाय नमो नमः (२२८) ॥
देवासुरशिरोरत्नकिरीटारुणिताङ्घ्रये ॥

सत्यं स्तवराजोऽयम् । परिवृत्यसहानि

पदानि शब्दपरिपाकनिर्णयानि । नेह पदमेक-
मप्यनपेक्षमप्रसङ्गं दध्मार्थं परिहार्यं वा समस्ति ।
अनुप्रासेन मधुरता विरोधाभासेन च गुर्वर्था कि-
मपि निर्बलिता । शङ्करो नाम धराविभूतिरपि
संस्तदन्तर्वति किमपि तत्त्वम् । स वेदान्तबेद्यो
वेदान्तात्मा वेदान्तयोनिवन् । तेजःस्वरूपो प्य-
प्रकाशोऽव्यक्तो न व्यक्तियुपैति । बहिः शुद्धोऽन्तः
शुद्धः शुद्धानामन्तरात्मा च । न केवलं सेव्यः,
सेवकोपीति निःसामान्यः । स्वयं शिवासा विष्णु-
वासा नमो निःसाधनः, इतरस्मै जीवमात्राय
वासं प्रयच्छति । यस्त्रिधामा श्रीणि धामानि त्रयो
लोका धामानि आधारा यस्य स इत्यमृतोपि
धामरूपः सर्वस्याधारभूतः । इदं चापरं व्याक-
र्तकं लक्षणमस्य । ध्रुवं कान्तायै दत्ताधकलेवरः ।
इतरे सुरासुराः स्वस्य स्वस्य कामानामधीशते
नाम, तद्वत्लभाः सन्तोपि तत्त्वामिनः स्ववत्तत्र
समाधरन्ति । श्रुतिरपि यं चकितमभिबलं स
मानुषधियोग्यः कण्टकारं स्वरूपतः स्तूयेत ।

सृष्टिप्रारम्भकालः

सृष्टिप्रारम्भकालं जिज्ञासते जनः, न च
जानाति । नारदीयं च तमित्थं जपयति—चैत्रे मासि
जगद् ब्रह्म ससर्जं प्रथमेऽह्नि (पू० १।१०।४) ।

उपवासप्रतिषेधः

न हि यत्र तत्र काले देशे वोपवासविधिः
श्रूयते । क्वाचित्कः प्रतिषेधोपीष्यते, तवाह—गुहि-
णीनां गृहस्थानां क्षीणानां रोगिणाम् तथा (उ०
२३।७५) । शिशूनां बलिगात्राणां न युक्तं समुपोष-
णम् । यज्ञयोगोद्यतानां च सह्यामक्षितितेजिनाम्
(७६) ॥

राजगुणवर्णनम्

राजि के के गुणा इत्यन्ते तास्तान् दध्माङ्गुहो
राजा स्वतनयाय धर्माङ्गुहाय प्रथममुत्तेनोप-
दिशति । पुत्रदिक्षपोपक्रामस्तं दध्माङ्गुहं राजक-
परिवृतो बभूवः सुतो धर्माङ्गुहो दूरारप्रतिगुह्माति
स्नेहेन परमेण च प्रणिपतति । तत्रावसरे स्नेहाव-
चेताः पिता तस्य सर्वज्ञानामयं पृच्छस्तं कोमलमा-

मन्त्रयसे । तद्यथा—कच्चित्पाणि प्रजाः सर्वाः
कच्चिद् दण्डयसे रिपून् । म्यायागतेन वित्तेन
कोशं पुत्र विभवि च (उ० १५।२१) ॥ कच्चिद्
विप्रेष्वत्यधिका वृत्तिर्वैतानपायिनी । कच्चित्ते
कान्तशीलत्वं कच्चिद् वक्ता न निष्ठुरम् (२२) ॥
कच्चिद् वचनकर्तारस्तनयाश्च पितुः सदा (२३) ।
कच्चिद् वधूः स्वभू वाक्यै वर्तन्ते क्वचित् । कच्चिद्
विवादान् विप्रैस्तु समं नेक्षसे ध्यात्मज (२४) ॥
कच्चिद् गावो न ह्यवन्ते विषये विविधैस्तृणैः ।
तुलामानानि सर्वाणि ह्यन्नादीनां सदेक्षसे (२५) ॥
कुटुम्बिनं करेः पुत्र नात्यर्थमभिदूयसे । कच्चिन्न
द्युतपानादि वर्तन्ते विषये तव (२६) ॥ कच्चिद्
भिन्नरसं लोकां भिन्नवाक्यैः पुरे तव । न दाने जीर्ण-
वस्त्रैश्च नोपजीवन्ति मानवाः (२७) ॥ कच्चि-
च्चापररात्रेषु सदा निद्रां विमुञ्चसि (३०) ।
क्वचित्समर्थस्तनयः पितरं न हि याचते । न
वर्णसङ्करो राज्ये केषां चिदभयत्पुनः (३१) ॥ न
कञ्चुकविहीना तु भवेन्नारी सभर्तृका (३२) ।
गृहान्निष्क्रमणं स्त्रीणां मास्तु राज्ये मदीयके । मा

सकेषा हि विधवा मास्त्वकेषा सभर्तृका (३३) ॥
मा व्रतीह सदाक्रोशी माऽऽरण्या नगराश्रयाः ।
सामान्यवृत्त्यवाता मे राज्ये वसतु निर्घृणः (३४) ॥
गोपालो नगराकाङ्क्षी निर्गुणस्तूषणेशकः । ऋत्वि-
ग्वा शास्त्रहीनश्च मा मे राज्ये वसेद्विह (३५) ॥
यो हि निष्पादयेन्नीलीं नीसीरङ्गातिसेचकः । निर्वा-
स्यो तावुभौ पापौ यो वै मद्यं करोति च (३६) ॥

कालिवासे नारदीयपद्यानुकारः

कुमारसम्भवे (३।७०) क्रोधं प्रभो संहर संह-
रेति यावद् गिरः स्ने मरुतां चरन्ति । तावत्स वल्लि-
भंवेनत्रजन्मा भस्मावशेषं मदनं चकारेति पठ्यते ।
तदिदमविकलं कुलपतिः कालिदासः पुराणादम्मा-
दुज्जहारेतीदम्प्रथमं वेद्यन्ते काव्यं शुश्रूवांसो
विद्वांसः । इहेत्यं स्थितः श्लोकः—कोपं विभो संहर
संहरेति यावद् गिरः स्ने मरुतां बभूवुः । तावत् स
वल्लि द्विजवाक्यसृष्टो भस्मावशेषां प्रमदां चकार
(उ० ३५।८६) ॥ या चेहात्पा शब्द परि वृत्ति विलो-
भ्यते सा प्रकरणकारितेति कविमणितेः पर-
कीयात्वं न पराकरोति ।

पापवशाकम्

अवस्तानामुपादानं हिंसा चैवाविधानतः । पर-
वारोपसेवा च कायिकं त्रिविधं स्मृतम् (उ० ४३।
६१) ॥ पारुष्यमनृतं वापि पशुन्यं चापि सर्वशः ।
असंबद्ध-प्रलापश्च वाषिकं स्याच्चतुर्विधम् (६२) ॥
पर द्रव्येष्वभिध्यानं मनसाऽनिष्टचिन्तनम् । वितपा-
भिनिवेशश्च मानसं त्रिविधं स्मृतम् (६३) ॥

तीर्थराजः समुद्रः

तावद् गर्जन्ति तीर्थानि माहात्म्यैः स्वैः स्वैः
पथक् पृथक् । यावन्न तीर्थराजस्य माहात्म्यं
वर्ण्यते द्विजैः (उ० ५८।१६) ॥ पुष्करादीनि तीर्थानि
प्रयच्छन्ति स्वकं फलम् । तीर्थराजः समुद्रस्तु सर्व-
तीर्थफलप्रदः (१७) ॥

कृष्णमाहात्म्यम्

कृष्ण इह परं तत्त्वमुक्तः । स सलु प्रकृतेः
पुरुषस्य च नियन्ता, विधविधाता, संहर्तृ च

स्यापि संहर्ता व्यपदिष्टः (उ० ५८।४४) । यदन्वत्र कृष्णस्तु भगवान्स्वयमित्युक्तं तदिह शब्दान्तरैरुज्जिताश्रयैरित्यमुदाहृतम् — देवि सर्वैज्जतारास्तु ब्रह्मणः कृष्णरूपिणः । अवतारी स्वयं कृष्णः सगुणो निर्गुणः स्वयम् (४६) ॥

ब्रह्माण्डोत्पत्तिवर्णनम्

सस्वरजस्तमांसि गुणा अत्र कृष्णतत्त्वस्य पुंसो देहभूता व्याहृताः, प्रकृतिश्च तच्छक्तिरुद्दिष्टा (उ० ५८।५०) । ब्रह्मविष्णु शिवाद्याश्चापि प्राकृता गुणनिर्मिता उदाहृताः (उ० ५८।४७) । या चेह जगतः प्रक्रिया समाश्रिता सा साङ्ख्य-प्रक्रियातो भिन्नाऽभिन्ना च । साङ्ख्यवर्णितापि

१. तस्य शक्तिः परा विष्णोर्जगत्कार्यं प्रवर्तिनी । भावभावस्वरूपा सा विद्याविद्येति गीयते (पू० २।६) ॥ यदा विश्वं महाविष्णोर्भिन्नमेव प्रतीयते । तदा ह्यविद्या संसिद्धा भवेद् इत्यस्य साधनम् (७) ॥ जातृज्ञेयाद्युपापिस्ते यदा नश्यन्ति नारव । सर्वैकभावनाबुद्धिः सा विश्वेष्टमिधीयते (८) ॥

निर्गुणः साक्षी पुरुषोऽभ्युपेयते (५१) इति साधर्म्यम् । गुणाश्च सत्त्वादयस्ततः पुरुषादात्मानं लेभिरे तेभ्यश्च महत्तत्त्वम् (५१-५२) इति च वैधर्म्यम् । महत्तत्त्वत्वात्पुरुष प्रेरितात् त्रिविधोऽहङ्कारो वैकारिकस्तैजसस्तामसश्चेति सम्बभूव । अत्र पुरुष-प्रेरणा व्यतिरिक्तोक्ता । वैकारिकः सात्त्विकः, तैजसो राजस इत्यनर्थान्तरम् । वैकारिकान्मनो जज्ञे देवा वैकारिका दश (५४) । दिग्वाताकंप्रचेतोऽपिब्रह्मेन्द्रोपेन्द्रमित्रका (५५) इति दिगाद्युत्पत्तिरत्र नूतनोक्ता । पूर्वत्र (पू० ६३।७०-७१) तैजसतो ज्ञानेन्द्रियाणि मनसा सहैतद्युक्त्या विरुध्यते च । पूर्वत्र तामसात्तन्मात्राणामुत्पत्तिरुक्ता, इह तु शब्दस्य तथाभूता सेत्यभ्युपगम्य स्पर्शस्याकाशाज्जनिरुक्षेति विपरीतम् । एवं वायो रूपमित्याद्यपि विप्रलपितम् । आकाशादभवत्स्पर्शस्तस्माद्वायुरभूत् सति^१ (५७) । वायोरभूत् ततो रूपम् (५८) इत्यादि मूले स्थितम् । कालमायांश-

२. विरिञ्चिपुत्री मोहिभ्यनितम्बोष्णत ।

लिङ्गैर्भ्यः स्पर्शादिगुणैर्म्योऽचेतनमण्डमजायत । समभूच्चेतनं जातं दरेण विशता सति (६०) । तस्मादण्डाद् विराड् जज्ञे सोऽश्रयिष्ट जलान्तरे । मुक्तादीन्यस्य जातानि विराजोऽव्यया अपि (६२) ॥ अन्यत्राप्यापो नारायणस्यायनमुक्ताः । सङ्गृहीतः सार इत्युपरम्यते ।

ईश्वरस्वरूपम्

अनिर्देशं तु यद्वस्तु तन्निर्दिष्टं न च क्षमम् उपलक्षणमेतद्धि यन्निदेशनमैश्वरम् (उ० ५६।३६) ॥ शास्त्रं वेदाश्च सुभगे वर्णयन्ति यदीश्वरम् तत्सर्वं प्राकृतं विद्धि निर्दिष्टं शक्यमेव च (३७) । अनिर्देशं तु यद् देवि तन्नेतीति निषिध्यते । निषेध-शेषः स विष्णुः कीर्तितः शरणागतः (३८) ॥ शास्त्रं नियामकं भद्रे सर्वेषां कर्मणां भवेत् । कर्मा तु जीवः कथित ईश्वरांशो विष्णुः स्वयम् (३९) ॥

गङ्गाया मर्त्यलोकेऽवतरणकालः

ज्येष्ठे मासि क्षितिमुतदिने शुक्लक्षेत्रे दशम्याम् । हस्ते शैलाववातरवसो जाह्नवी मर्त्य-

लोकम् (उ० ४०।२१) । हस्ते नक्षत्रे । जितिसुतो
भौमो मङ्गलवासरः ।

जह्नुना गङ्गायाः पानकालः
वंशाक्षशुक्लसप्तम्यां जह्नुना जाह्नवी पुरा ।
क्रोधात्पीता पुनस्त्यक्ता कर्णरन्ध्रात् दक्षिणात्
(उ०।४१।३७) ॥

वशहरा तिथिः

ज्येष्ठे मासि तु दशमी शुक्लपक्षस्य मोहिनि ।
हरते दश पाप्मानि तस्माद् दशहरा स्मृता (उ० ६०।
१३) ॥ अयमर्षोऽद्यापि हरियाणाविषयवासिनां
विदितः । आश्विने विषयादशम्यां रामलोलाग्नि-
नोयते लोके । तस्या अपि दशमोत्वसाधम्याद् दश-
हरेति रुढिः ।

तीर्थकलेऽभागिनः

अश्रद्दधानः पापार्तो नास्तिकाऽऽश्विन्नसंशयः ,
हेतुनिष्ठश्च पञ्चैते न तीर्थकलभागिनः (उ० ६२।
१६) ॥

तीर्थेष्वधिकारिणः

यज्ञाधिकारेऽप्यथवा निवृत्ते विप्रस्तु तीर्थानि
अनेष्वच नाम । तीर्थेष्वलं यज्ञफलं हि यस्मात् प्रोक्तं
मुनीन्द्रैरमलस्वभावंः (उ० ६२।२२) ॥ यस्येष्टि-
यज्ञेष्वधिकारिताऽस्ति वरं गृहं गृहधर्माश्च सर्वे । एवं
गृहस्थाश्रमसंस्थितस्य तीर्थं गतिः पूर्वतरेऽनिषिद्धा ।
सर्वाणि तीर्थान्यपि चाग्निहोत्रनुत्यानि नैवेति
वदन्ति केचित् (२३) ॥

तीर्थे प्रतिग्रहनिन्दा

तीर्थे न प्रतिगृह्योयात् पुण्येष्वायतनेषु न च ।
निमित्तेषु च सर्वेषु ह्यप्रमत्तो भवेद् द्विजः (उ० ६३।
१२३-१२४) ॥

पुष्करतीर्थमहिमा

पुष्करे दुर्लभं स्नानं पुष्करे दुर्लभं तपः (उ०
७१।४४) । पुष्करे दुर्लभं दानं पुष्करे दुर्लभा
स्थितिः (४६) ।

वेदपादस्तवः

इहोत्तरस्मिन्नागे त्रिसप्ततेऽध्याये जमिनि-
प्रणीतो वेदपादस्तवो नाम महास्तवः स्थितः ।
चतुर्दशोत्तरेण शतेन पद्यैः पूर्यवसितोऽयं स्तवः
किमपि कामनीयकं धत्ते । प्रतिपद्यं चेह ऋगादि-
मन्त्रवादा अन्तर्गुम्फिताः सूत्रे मणिगणा इवे-
त्यस्यान्वर्थता स्तवान्तरेभ्यो विजस्यता च । पाद-
गुम्फनमिदमपूर्वं चातुरीं व्यनक्ति वेदे बह्वादरं
च । नैकत्राप्यनन्वयो भाति कृतकता वा म्फुरति,
प्रज्ञेपोऽयमिति बुद्धिर्बोदेति । ब्राह्मणान्यारण्य-
कान्युपनिषदश्च वेदव्यपदेशमाञ्जोति मतमा-
श्रित्य तत्रस्थाः पादा प्रवीह्य संगृहीताः । इत्य-
म्भतेऽस्मिन्निचित्रे वृद्धति स्तवे स्यादव कुतुकं जनम्य च
महीजनस्य चेति तमिह निखिलेनोद्धारामः पादप्रदे-
शाश्च निर्दिशामः, टिप्पणं रोपयिकंश्च योजयामः—

अयानन्दाणर्वे मनो शृष्ट्वा नृत्यं महेशितुः ।
जमिनिर्वेदपादेन स्तवेनास्तौत् समाहितः (७३।२८) ॥
विरिञ्चिबिष्णुगिरिशप्रणताङ्घ्रिसरोरुहे ॥ जग-
त्सूते नमस्तुभ्यं देवि काम्पित्यशसिनि (७३।२९) ॥

विष्णेशविधिमातंश्चन्द्रोपेन्द्रवन्दित । नमो गण-
पते तुभ्यं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पते (७३।३०) ॥ ब्रह्मण-
स्पत इत्यनेनैव ब्रह्मणा पतित्वस्यावगमे ब्रह्मणा-
मिति गतार्थं तथा व्याख्यं शैली निधीनां त्वा
निधिपति ऽह्वामह इत्यादिषु शतशो मन्त्रैर्गणेषु
दर्शनात् । उमाकोमलहस्ताब्जसंभावितललाट-
कम् । हिरण्यकुण्डलं वन्दे कुमारं पुष्करलजम्
(वा० सं० २।३३) (३१) ॥ शिवं ब्रह्मादिदुर्दर्शं नरः कः
स्तोतुमर्हति । दर्शनात्ते स्तुतिर्मे सा चाभ्राद्वृष्टिरि-
वाजनि (७३।३२) ॥ नमः शिवाय साम्बाय नमः
शर्बाय शम्भवे (वा० सं० १६।२८) । नमो नटाय
रुद्राय सबसस्पतये नमः (आ० ५।३।२२)
(७३।३३) ॥ पारमिन्नाय लोकाय मौलिभिन्नाब्ज-
मिस्तये । भुजप्रान्तदिगन्ताय सूतानां पतये नमः
(आ० ५।१।४६) (७३।३४) ॥ कवणन्पु-
रुषमाय विनस्रकृतिवाससे । फणोन्द्रमेखलापास्तु
पद्मानां पतये नमः (वा० सं० १६।१७) (७३।३५) ॥
कालकालाय सोमाय योगिने शूलपाणये । अस्मि-
न्भूषाय शुद्धाय जगतां पतये नमः (वा० सं० १६।१८)

(७३।३६) ॥ अस्मि नामामङ्गलं भवति, अस्य तु
भगवतः समुगंकरणां भूषणम् इति चित्रम् ।
पात्रे सर्वस्य जगतो नेत्रे सर्वदेवीकसाम् ।
गोत्राणां पतये तुभ्यं क्षेत्राणां पतये नमः
(वा० सं० १६।१८) (७३।३७) ॥ पात्रे नेत्र इत्य-
त्पाक्षरे शोभने सानुप्रासे पदे । घनानां पतये
तुभ्यमन्नानां पतये नमः (वा० सं० १६।१८) ।
आत्माधिपतये तुभ्यं नमो मोहष्टमाय च (वा०
सं० १६।२६) (७३।३८) ॥ मोहवानिति प्रायेणेन्द्र-
नामसु प्रथते मेहनस्य वर्णस्य कर्तृत्वात् । अष्टा-
ङ्गायातिहृषाय क्लिष्टमवतेश्टदायिने । इष्टिष्ठनाय
सुतुष्टाय पुष्टानां पतये नमः (वा० सं० १६।१७) (७३।
३६) । दक्षपागस्य विध्वंसक इतीष्टिष्ठन इहोक्तः ।
अष्टाङ्गोष्टमूर्तिः । भूतार्कचन्द्रयज्वान इत्यष्टी
मूर्त्यः । पञ्चभूताधिपतये कालाधिपतये नमः ।
नम आत्माधिपतये विद्यां च पतये नमः (वा० सं०
१६।१७) (४०) ॥ विश्वकर्त्रे महेशाय विश्वमन्त्रे
पिनाकिने । विश्वहर्त्रेऽग्निनेत्राय विश्वरूपाय च
नमः (तै० आ० १०।१२।१) (४१) ॥ इहार्थवन्ति

प्रत्येकं विशेषणानि भवन्ति । यो हि विश्वस्य कर्ता
स सर्वस्येशः स्यादिति युज्यते नाम । अनुष्ठानसन्
विश्वं रक्षति । अग्निनेत्र इति सर्वं संहरति । ईशान
ते तत्पुरुष नमो घोराय ते सदा । वामदेव नमस्ते-
ऽस्तु सद्योजाताय च नमः (तै० आ० १०।४३।१)
(७३।४२) ॥ भूतिभूषाय भवतानां भीतिभङ्गप्रदा-
यिने । नमो भगाय भगाय नमो रुद्राय मोहध्वे (तै०
आ० ३।७।८) (७३।४३) ॥ सहस्राम्बाय साम्बाय
सहस्राभीषवे नमः । सहस्रबाहवे तुभ्यं सहस्राक्षाय
मोहध्वे (वा० सं० १६।८) (७३।४४) ॥ सुकपोलाय
सोमाय सुललाटाय सुभ्रुवे । सुदेहाय नमस्तुभ्यं
सुपृथ्वीकाय मोहध्वे (आ० १।१३६।६) (७३।४५) ॥
भवक्लेशनिमित्तोरु भयच्छेदकृते सदा । नमस्तुभ्यम-
बाढाय सहमानाय मोहध्वे (तै० आ० २।८।६।८)
(७३।४६) ॥ अषाढाय सहमानायेति साभिप्राये
विशेषणे । स्वयमबाढः परंरसोऽज्ञभिभूतः ।
परांश्च सहमानः परिभावयितेति युज्यतेऽस्य महे-
श्वरत्वम् । वन्देहं देवमानन्दसन्दोहं तास्यसुन्द-
रम् । समस्तजगतां नाथं सबसस्पतिमवभुतम्

(ऋ० १।१८।६) (७३।४७) ॥ सुवक्त्रं सुन्दरं क्षीर्मा
रक्षोभूतक्षतिकमम् । यक्षेक्षेष्टं नमामीशमक्षरं परमं
प्रभुम् (७३।४८) ॥ अर्द्धालकमवस्त्रार्द्धमस्थुत्पस-
दलसजम् । अर्धपुलक्षणं वन्दे पुष्पं कृष्णविज्ज-
लम् (सं० मा० १०।१२।१) (७३।४९) ॥ सकृत्प्रणत-
संसारमहासागरतारकम् । प्रणमामि तमीशानं
जगतस्तस्थुषस्पतिम् (ऋ० १।८६।५) (७३।५०) ॥
घातारं जगतामीशं दातारं सर्वसम्पदाम् । नेतारं
महतां वन्दे जेतारमपराजितम् (ऋ० १।११।२)
(७३।५१) ॥ मरुतो देवाः । जयी न तु पराजयो-
त्याह । तं त्वामन्तकनेतारं वन्दे मन्त्राकिनी-
धरम् । दधाति विदधद्यो मामिमामि त्रीणि विष्टपा
(ऋ० ८।९।५) (७३।५२) ॥ विष्टपा=विष्टपानि
लोकान् । सर्वशं सर्वगतं सर्वं कवि वन्दे तमोश्च-
रम् । यतश्च यजुषा सार्धमुचःसामानि जज्ञिरे
(ऋ० १०।९०।९) (७३।५३) ॥ कविः क्रान्तदर्शनः,
नातः क्रान्तदर्शनतरोऽन्यः । भवन्तं सुदृशं वन्दे भूत-
प्रव्य भवन्ति च । त्यजन्तीतर कर्माणि यो विश्वानि
विपश्यति (ऋ० ३।६२।९) (७३।५४) ॥ हरं सुरनिय-

न्तारं हरन्तमहमानतः । यदाज्ञया जगत् सर्वं व्याप्य
नारायणः स्थितः (७३।५५) ॥ तं नमामि महादेवं
यन्निर्योगादिदं जगत् । कल्पादौ भगवान् धाता
यथापूर्वमकल्पयत् (ऋ० १०।१९०।३) (७३।५६) ॥
ईश्वरं तमहं देवं यस्य लिङ्गमहनिशम् । यजन्ते
सह भार्याभिरिन्द्रज्येष्ठा मरुत्पराः (ऋ० १।२३-
८) (७३।५७) ॥ नमामि तमिमं रुद्रं यमभ्यर्च्यं
सकृत्पुरा । भवापुः स्वं स्वमंश्वर्यं देवातः पूषरातयः
(ऋ० १।२३।८) (७३।५८) ॥ पूषाः पुष्कला रातयो
वानानि येषां ते पूषरातयो देवाः । तं वन्दे देव-
मीशानं यं शिवं हृदयाम्बुजे । सततं यतयः शान्ताः
सञ्जानाना उवासते (ऋ० १०।१९१।२) (७३।५९) ॥
सञ्जानाना अनुकूलं वर्तमाना ऐकमत्ये स्थिताः ।
तदस्मै सततं कुर्मो नमः कमलकान्तये । उमाकुच-
पटोरस्क या ते रुद्र शिवा तनूः (वा० सं० १६।
(७३।६०) ॥ नमस्ते रुद्र भवाय नमस्ते रुद्र केलये
नमस्ते रुद्र शान्त्यं च नमस्ते रुद्र मर्त्यवे (वा० सं०
१६।) (७३।६१) ॥ वेदाश्वरयनिष्ठाभ्यां पादाभ्यां
त्रिपुरान्तक । बाणकार्मुकप्रवृत्ताभ्यां ज्ञातृभ्यामुत ते

नमः (वा० सं० १६।१) (७३।६२) ॥ नमस्ते वासुकि-
ज्याय विष्किराय च शङ्कर । महते मेरुपाय
नमस्ते अस्तु धन्वने (तै० सं० ४।५।१।१) (७३।६३) ॥
नमः परशवे तेऽस्तु शूलायातुलरोचिरे । हयग्रीवात्मने
तुम्पमुतोत इववे नमः (वा० सं० १६।४) (७३।६४) ॥
सुरेतरवधूहारहारोणि हर यानि ते । अग्न्यान्य-
स्त्राण्यहं तूण इवं तेऽभ्योऽकरं नमः (ऋ० १०।
८५।१७) (७३।६५) ॥ घराघरमुतालीलासरो-
जाहतवाहवे । तस्मै तुम्पमधोराय नमो अस्मा
अवम्य च (७३।६६) ॥ रक्ष मामजमक्षीणम-
क्षिजितमन्यमम् । अनायं दीनमापन्नं दरिद्रं
नीललोहितं (वा० सं० १६।४७) (७३।६७) ॥ दुर्मुखं
दुष्क्रियं दुष्टं रक्ष मामीश दुर्दशम् । आदेशा तमहं
न त्वदर्थं विन्वामि राघसे (ऋ० ८।२४।१२)
(७३।६८) । भवात्येनाग्निना शम्भो रागद्वेष-
मदाविषा । दयालो दह्यमानानामस्माक-
मविता भव (ऋ० १।१८७।२) (७३।६९) ॥ परदारं
परावासं परवस्त्रं पराश्रयम् । हर पाहि
परान्नं मां पुत्रणामनुपुष्टुत (ऋ० ८।९३।१७)

(७३।७०) ॥ पुरुणि बहूनि नामान्यस्येति पुरु-
नामा । छान्दसं णत्वम् । पुरुभिः स्तुतः पुरुस्तुतः ।
इहापि छान्दसं ष्टुत्वम् । लौकिकं यत्कृतं दुष्टं-
नान्वितं सहामहे । देवेश तव दासेभ्यो भूरिवा
भूरि वेहि नः (ऋ० ४।३२।२०) (७३।७१) ॥ कुलो-
कानामयत्नानां गविणामोशं पश्यताम् । अस्मभ्यं
क्षेत्रमायुश्च वसु स्पार्हं तवाभर (ऋ० ८।४५।४०)
(७३।७२) ॥ स्पार्हं स्पृहणीयम् । आभर आहर ।
यात्रातो महतीं लज्जामस्मदीयां घृणानिधे ।
त्वमेव वेत्सि नस्तूयंमिधं स्तोतुभ्य आभर
(७३।७३) ॥ जाया माता पिता चान्ये मां द्विष-
न्त्यमितं कृशम् । देहि मे महतीं विद्यां राया विहव-
पुत्रा सह (ऋ० ८।२६।७) (७३।७४) ॥ अष्टादशेषु
सर्वेषु दृष्टार्थेष्वपि कर्मसु । मेरुधन्वन्मन्त्रेभ्यो
बलं वेहि तन्नु नः (ऋ० ३।५३।१८) (७३।७५) ॥
लब्धानिष्टसहस्रस्य नित्यमिष्टवियोगिनः । हृद्रोगं
मम देवेश हरिमाणं च नाशय (ऋ० १।५०।११)
(७३।७६) ॥ ये ये रीगाः पिशाचा वा मेरा देवाश्च
मामिह । बाधन्ते देवताः सर्वा नि बाधस्व महर्षिभिः

(ऋ० ८।६४।२) (७३।७७) ॥ त्वमेव
रक्षितास्माकमग्न्यः कश्चिन्न विद्यते ।
तस्मात् स्वीकृत्य देवेश रक्षा णो ब्रह्मण-
स्पते (ऋ० १।१८।३) (७३।७८) ॥ रक्षेति साहितिको
दीर्घः । णः = नः । छान्दसं णत्वम् । स्वीकृत्य =
आत्मीयान्नः कृत्वा । त्वमेवोमापते माता त्वं पिता
त्वं पितामहः । त्वमायुस्त्वं मतिस्त्वं श्रीरुत
आतोत नः सखा (ऋ० १०।१८६।२) (७३।७९) ॥
यतस्त्वमेव देवेश कर्ता सर्वस्य कर्मणः । ततः
क्षमस्व तत्सर्वं यन्मया दुष्कृतं कृतम् (तं० आ०
१०।१।८) (७३।८०) ॥ त्वत्समो न प्रभुत्वेन फल्गु-
त्वेन च मत्समः । ततो देव महादेव स्वमस्माकं तव
स्मसि (ऋ० ८।६२।३२) (७३।८१) ॥ फल्गुत्वं
निःसारता तुच्छत्वम् । सुस्मितं भस्मगौराङ्गं
तदृणादित्यविग्रहम् । प्रसन्नवदनं सौम्यं नाये त्वा
नमसा गिरा (ऋ० ८।४६।१७) (७३।८२) ॥ एष
एव वरोस्माकं नृत्यन्तं त्वां सभापतिम् । लोक-
यन्तमुमाकाशं पश्येम शरवः शतम् (ऋ० ७।६६-
१६) (७३।८३) ॥ अशोगिणो महाभाग विद्वांसश्च

बहुभ्रूताः । भगवंस्त्वत्प्रसादेन जीवेम शरवः शतम्
(ऋ० ७।६६।१६) (७३।८४) ॥ सदारा बन्धुभिः
सार्धं त्वदीयं ताण्डवामृतम् । पिबन्तः काम-नैशानं
नवाम शरवः शतम् (तं० आ० ४।४२।५) ।
(७३।८५) ॥ देवदेव महादेव त्वदीयाङ्घ्रिसरो-
रुहम् । कामं मधुमयं पीत्वा मोक्षाम शरवः शतम्
(तं० आ० ४।४२।५) (७३।८६) ॥ कीटा
नागाः पिशाचा वा ये वा के न भवे भवे । तव
दासा महादेव भवाम शरवः शतम् (तं० आ०
४।४२।५) (७३।८७) ॥ सभायामोशं ते देव नृत्य-
वाद्यगलस्वनम् । श्रवणाभ्यां महादेव शृणुयाम
शरवः शतम् (वा० सं० ३६।२४) (७३।८८) ॥
स्मृतिमात्रेण संसारविनाशनकराणि ते । नामानि
ल्लु दिव्यानि प्रब्रूयाम शरवः शतम् (वा० सं०
३६।२४) (७३।८९) ॥ इपुसन्धानमात्रेण दग्धत्रि-
पुर धूर्जटं । आधिभिर्धर्माधिभिरित्यमजिताः स्याम
शरवः शतम् (तं० आ० ४।४२।५) (७३।९०) ॥
चारुवामोकशभासं गोरोकुचपटोरसम् । कदा नु
लोकयिष्यामि युवानं विश्वपतिं कविम् (ऋ० ८।४४-

२६) (७३।६१) ॥ प्रमयेन्द्रावृतं प्रातवदनं प्रिय-
वाससम् । सेविष्ये कदा साम्बं सुभासं शुक्रशोचि-
षम् (ऋ० ८।२३।२०) (७३।६२) ॥ बह्वेनसं माम-
कृतपुण्यलेशं च दुमतिम् । स्वीकरिष्यति किं न्वोशो
नीलप्रोवो विलोहितः (वा० सं० १६।७) (७३।६३) ॥
कालक्षूलानलासक्तं भीतं व्याकुलमानसम् । कदा नु
द्रक्ष्यतीशो मां तुविप्रोवो अनानतः (ऋ० ८।६।४७)
(७३।६४) ॥ तुविप्रन्दो बहुलबचनः । अनानतः =
आनतो न भवति, नित्यमुन्नतः । गायका युष्मा-
यात यदि रागादि लिप्सवः । घनदस्य सखायं तम्
उपासमं गायता नरः (ऋ० ६।११।१) (७३।६५) ।
स्वस्त्यस्तु सखि ते जिह्वे विद्यादानुरुपापतेः । स्त-
वमुच्चतरं ब्रूहि जयतामिष दुन्दुभिः (ऋ० १।२८।५)
(७३।६६) ॥ चेतयाजन ? शान्तस्त्वं नेदं वेदाखिलं
जगत् । अस्य तृप्याखिलं शम्भो गौरो न तृषितः
पिब (ऋ० १।१६।५) (७३।६७) ॥ सुगन्धिं च सुस-
स्पर्शं कामदं सोमभूषणम् । गाढमालिङ्गं मन्त्रितं
योषा जारमिव प्रियम् (ऋ० ६।३२।५) (७३।६८) ॥
महामयूषाय महामुजाय महाशरीराय महाम्बराय ।

महाकिरीटाय महेश्वराय महो महौ सुष्टुतिमोर-
यामि (ऋ० २।३३।८) (७३।६९) ॥ यथा कथञ्चिद-
बितामिरीषत्प्रसन्नवचारुमिरादरेण । प्रपूजयामि
स्तुतिभिर्महेशमषाढमुषं सहमानमाभिः (ऋ०
६।१८।१) (७३।१००) ॥ नमः शिवाय त्रिपुरान्तकाय
जगत्त्रयेषाय दिगम्बराय । नमोस्तु मुख्याय हराय
भूयो नमो जघन्याय च बुध्नियाय (वा० सं० १६।३२)
(७३।१०१) ॥ नमो विकाराय विकारिणे ते नमो
भवायास्तु भवोद्भवाय । बहुप्रजात्यन्तविचित्र-
रूप यतः प्रसूता जगतः प्रसूतिः (ते० या० १०।१।१)
(७३।१०२) ॥ तस्मै सुरेशोष्किगीतनानारत्नावृता-
ष्टापदविष्टराय । भस्माङ्गरागाय नमः परम्ये
यस्मात्पर नापरमस्ति किञ्चित् (ते० या० १०।
१०।३) (७३।१०३) ॥ सर्पाधिराजोवधिनाययुद्ध-
क्षुम्भजजटामण्डलगह्वराय । तुभ्यं नमः सुन्दरताण्ड-
वाय यस्मिन्निदं सं च वि चेति सर्वम् (ते० या० १०।
१।१) (७३।१०४) ॥ मुरारिनेत्राचितपादपद्ममा-
ङ्घ्रिभालाक्षपरिरक्षतपाणिम् । नमामि देवं वृष-
नीलकण्ठं हिरण्यवन्तं शुचिवरणमारात् (ऋ०

५।२।३) (७३।१०५) ॥ अनन्तमव्यक्तमचिन्त्यमेकं
हरन्तमाशाम्बरमम्बराङ्गम् । अयं पुराणं प्रणमामि
यूपमणोरणीयान्महतो महोद्यान् (ते० या० १०।
१०।१) (७३।१०६) ॥ अन्तःस्थमात्मानमजं नदृष्ट्वा
भ्रमन्ति मूढा गिरिगह्वरेषु । पश्चादुदग्दक्षिणतः
पुरस्तावधः स्थिवासीशुदुपरि स्थिवासीशुत् (ऋ०
१०।१२६।५) (७३।१०७) ॥ इमं नमामोश्वरमिन्दु-
मीलिं शिवं महानन्दमशोकदुःखम् । हृदम्बुजे
तिष्ठति यः परात्मा यतश्च सर्वाः प्रदिशो दिशश्च
(७३।१०८) ॥ सगादिकापट्यममुद्भवेन भ्रान्तं
भवाख्येन महाऽऽमयेन । विनोक्य मां पानय चन्द्र-
मीले भिषक्तमं त्वा भिषजां शृणोमि (ऋ० २।३३-
४) (७३।१०९) ॥ दुःखाम्बुराशि मुखलेशहो नम-
स्पृष्टपुण्यं बहुपातकं माम् । मृत्योः करम्यं भव भीतं
भीतं पश्चात् पुरस्तावधरादुवचतात् (ऋ० १०।८७।
२१) (७३।११०) ॥ गिरीन्द्रजाचारुमुखावलोक-
मुशीतया देव तवं व दृष्ट्वा । वयं दयापूरितयं व
पूर्णा अपो न नावा दुरिता तरेम (ऋ० ६।६८।८)
(७३।१११) ॥ अपारसंसारसमुद्रमध्ये निमग्न-

मुक्तोऽमनल्परागम् । मामक्षमं पाहि महेश जुष्ट-
भोजिष्ठया इक्षितयेव रातिम् (ऋ० १।१६।४)
(७३।११२) ॥ स्मरन्पुरासंचितपातकानि स्मरं
यमस्यापि मुखं यमारे । त्वभेम मे देहि यवेष्टमा-
युषं वि क्षितायुषं वि वा परेतः (ऋ० १०।१६।१२)
(७३।११३) ॥ सुगन्धिः सुन्दर भस्मगौरैरनन्तभोगे-
मृदुलैरघोरैः । इमं कदालिङ्गति मां पिनाकी
स्थिरेभिरङ्गैः पुररूप उग्रः ( ) (७३।११४) ॥
क्रोशन्तमीशं पतितं भवान्धो नाकुस्यमण्डूकमि-
वातिभीतम् । कदा नु मां रसति देवदेवो हिरण्यरूपः
स हिरण्यसङ्गः (ऋ० २।३५।१०) (७३।११५) ॥
नाकुर्वल्मीकम् । चारुस्मितं चन्द्रकलावतंसं गौरी-
कटाक्षारुहयुग्मनेत्रम् । आलोकायध्यामि कदा
नु साम्बभाक्षिर्यवर्णं तमसः परस्तात् (वा० सं०
३।१।१८) (७३।११६) ॥ आगच्छतानादिमुमुक्षवो ये
यथं शिवं चिन्तयतान्तरेऽब्जे । ध्यायन्ति मुक्त्यर्थ-
ममुं हि निरयं वेद्यान्तविज्ञानसुनिश्चितार्थः (तं०
आ० १०।१०।३) (७३।११७) ॥ आयात यूयं भव-
ताधिपत्ये कामं महेशं गिरिशं यजस्वम् । एवं पुरा-

भ्यर्च्य हिरण्यगर्भं भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्
(ऋ० १०।१२।१) (७३।११८) ॥ एकायनं ते विपुलां
श्रियं ते श्रीकण्ठमेनं स्रुक्ता नमन्ताम् । श्रीमानयं
श्रीपतिवन्द्यपादः श्रीलामुदारो धरुणो रथीणाम्
(ऋ० १०।४५।५) (७३।११९) ॥ सुपुत्रकामा अपि ये
मनुष्या युवानमेनं गिरिशं यजन्ताम् । यतः स्वय-
म्भूर्जगतो विधाता हिरण्यगर्भः समवतताग्रे (ऋ०
१०।१२।१) (७३।१२०) ॥ अलं किमवतंबहुभिः
समीहितं समस्तमस्याश्रयणेन सिध्यति । पुरैनमा-
श्रित्य हि कुम्भसंभवो दिवा न नवतं पतितो युवाऽजनि
(ऋ० १।१४।४) (७३।१२१) ॥ अन्यत् परित्यज्य ममा-
क्षिप्तज्ञाः सर्वं सदेवं शिवमाश्रयस्वम् । आमोदवानेष
मदुः सिवाय स्वावुत्किलायं मधुर्मा उतायम् (ऋ०
६।४७।१) (७३।१२२) ॥ भविष्यसि त्वं प्रतिमान-
हीनो विनिजिताशेषनरारम्भः । नमश्च ते वाशि
महेशमेनं स्तुहि श्रुतं गतंसर्वं युवानम् (ऋ० २।३३-
११) (७३।१२३) ॥ यद्यन्मनश्चिन्तयसि त्वमिष्टं
तत्तद् भविष्यत्यखिलं ध्रुवं ते । दुःखेन वृत्तिं विषये
कदा चिद् यस्या महे सौमनसाय वदम् (ऋ० ५।४२-

११) (७३।१२४) ॥ अज्ञानयोगादपचारकर्म यत्पूर्वं-
मस्माभिरनुष्ठितं ते । तदेव सोढ्वा सकलं दयालो
पितेव पुत्रान् प्रति नो लुप्तस्व (ऋ० ७।५४।२)
(७३।१२५) ॥ संसाराख्य क्रुद्धसर्पेण तीव्रं रागद्वेषो-
न्मादलोभादिदन्तैः । दष्टं शब्दवा मां दयालुः
पिनाको वेषस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छन् (ऋ० १।१०६-७)
(७३।१२६) ॥ इत्युक्त्वान्ते ये समाधेर्नमन्ते रुद्र त्वां
ते यान्ति जन्माहिदष्टाः । सन्तो नीलप्रोवसूत्रात्मनाहं
तत्त्वा यामि बहुरणा बन्धमानः (ऋ० १।१२४।११)
(७३।१२७) ॥ भवाधिभोषणज्वरेण पीडितान्महाम-
यानशेषपातकालयानदूरकाललोचनान् । अनापनाय
ते करेण भेषजेन कालहा उबू बु णो वसो महे
मृगस्व शूर राघसे (ऋ० ८।७०।६) (७३।१२८) ॥
कालहा=कालघ्नेन । जयेम येन सर्वमेतदिष्टमष्ट-
दिगणं भुवः स्थलं दिवःस्थलं नभःस्थलं च तद्-
गतम् । य एष सर्वदेवदानवप्रभुः सभापतिः स नो
ददात तं रयिं पुत्रं पिशाङ्गसङ्घातम् (ऋ० २।४।१६)
(७३।१२९) ॥ अचि पुष्टम् इति नास्ति । नमो
भवाय ते हराय भूतिभासितोरसे नमो भवाभि-

भूतिभीतिसङ्गिने पिनाकिने । नमः शिवाय विश्व-
पाय शाश्वताय हेलये न यस्य हृष्यते सत्त्वा न जीयते
कवाचम् (ऋ० १०।१५२।१) (७३।१३०) ॥ सुरपति-
पतये नमो नमः प्रजापतिपतये नमो नमः । सिति-
पतिपतये नमो तमोऽम्बिकापतये उमापतये नमो
नमः (७३।१३१) ॥ विनायकं वन्दनमस्तकाहृत-
स्वनाद्यसंघृष्टकिरीटमस्तकम् । नमामि नित्यं
प्रणतातिनाशनं कवि कवीनामुपमश्वस्तमम् (ऋ०
२।२३।१) (७३।१३२) ॥ देवा युद्धे योगे विप्रास्
त्रय्याह्वयं द्रव्यं विन्दन्ति स्कन्दम् । वन्दे सुवह्मण्यो
सुवह्मण्यो सुवह्मण्योम् (शं० ब्रा० ३।३।४।१७)
(७३।१३३) ॥ नमः शिवाय जगदम्बिकाय शिव-
प्रियाय शिवविग्रहाय । समृद्धभूवाद्विपतेः सुता या
चतुष्कपर्वा युवतिः सुपेशाः (ऋ० १०।११।४।३)
(७३।१३४) ॥ हिरण्यवर्णा मणिनूपुराङ्घ्रिं प्रसन्न-
वक्त्रां मुकपद्महस्ताम् । विशालनेत्रां प्रणमामि
गौरीं वक्षोविवं बाह्युदीरयन्तीम् (ऋ० ८।१०।१।१६)
(७३।१३५) ॥ नमामि मेनातनयाममेयामिमामुमां
कान्तिमतीममेयाम् । करोति या भूतिसिती स्तनौ

द्वौ प्रियं सत्त्वायं परिष्वजाना (ऋ० ६।१५।३)
(७३।१३६) ॥ कान्तामुमां कान्त निभाङ्गकान्ति
भान्तामुपात्तानतहयंजेन्द्राम् । नतोस्मि यास्ते गिरि-
शस्य पार्श्वे विश्वामि देवी भुवनानि खण्डे (ऋ०
१।६२।६) (७३।१३७) ॥ भुवनाभिचक्षया इत्युग्वेदे
पाठः । वन्दे गौरीं तुङ्गपोनस्तनीं तां चन्द्राचूडां
किञ्चिदसर्वाङ्गरागाम् । यथा दुःखिप्राणिनामात्म-
कान्ति देवीं देव राघवे चोदयन्तीम् (७३।१३८) ॥
एतां वन्दे दानरत्नाविनांदां मेनाकन्यां मानदानन्द-
दात्रीम् । या विद्यानां मङ्गलानां च वाचामेवा नेत्रौ
राघसः सूनृतानाम् (ऋ० ७।७६।७) (७३।१३९) ॥
संसारतापोरुमयापहृन्त्रो भवानि भोज्याभरणैक-
भोगे । धियं वरां देहि शिवे निरर्गलां ययाति विश्वा
दुरिता तरेम (ऋ० ८।४२।३) (७३।१४०) ॥ शिवे
कथं त्वत्समता क्व दीयते जगत्कृतिः केलिरयं शिवः
पतिः । हरिस्तु दासोऽनुबरोन्दिरा शची सरस्वती
वा सुभगा बविर्बुतु (ऋ० ८।२१।१७) (७३।१४०) ॥

इति वेदपादस्तवोऽप्युक्तः ।

सुमाधितावलिः

रविर्हि रश्मिजालेन विवा हन्ति बहिस्तमः ।
सन्तः सुक्तिमरीच्योर्ध्वान्तर्ध्वान्तं हि सर्वथा
(४।३७) ॥ इतीहैव पुराणे सुपूक्तम् । सन्ति नाम
विरलाः के चन प्रवाचः कवीन्द्रा येऽविश्वतार्याः
‘सार्वादिचेतोहराः प्रस्तावप्रस्तव्या’ गिरः सन्भन्ति ।
तादृशश्चेह पुराणोऽनल्पाः समुल्लसन्ति विप्रकोणाः ।
ता इमा विचायं विबायं सङ्गृह्णीमो रसिकजना-
स्वादाय विनेयविनयाय च—

सशङ्कः सर्वदा दुःखो निःशङ्कः सुखमाप्नुयात्
(४।७५) । सततं वाध्यमानोपि विषयाख्ये ररातिभिः ।
अविद्यायात्मनो रक्षामन्यान् द्वेष्टि कथं मुधोः
(४।७१) ॥ विष्णुर्मेतकुटुम्बोति वदन्ति विबुधाः
सदा (४।६६) । यौवनं धनसम्पत्तिः प्रसुखमविद्ये-

१. सार्वीः सर्वस्वी हिताः । सर्वपुद्गलान्यां एवमौ (५।१।१०)
इति एः ।

२. प्रस्तावप्रस्तव्या भवदरे कीर्तनीयाः ।
प्रस्तव्या इति प्रपूर्वात्स्तोते यति रूपम् ।

किता । एकैकमप्यनर्थाय किमु यत्र चतुष्टयम् (७।१५) ॥ यस्यानुकूलो लक्ष्मीशः सौभाग्यं तस्य वर्धते । स एव विमुखो यस्य सौभाग्यं तस्य होयते (७।२४) ॥ विवेकं हृत्पहङ्कारः (७।३०) । अपकीर्तिसमो मृत्युर्लोकैष्वन्यो न विद्यते (७।३६) । नास्ति निन्दासमं पापं नास्ति मोहसमासवः (७।४१) । नास्ति रागसमः पाशो नास्ति सङ्गसमं विषम् (७।४२) । ब्रह्महत्यादिपापानां प्रवेक्ता निष्कृतिरुत्तमः । दम्भिनो निन्दकस्यापि भ्रूणघ्नस्य न निष्कृतिः (७।५३) ॥ किमत्र चित्रं यत्सन्तः परार्थफलकाङ्क्षिणः । न हि द्रुमाश्च भोगार्थं फलन्ति जगतीतले (७।६७) ॥ यत्र सन्तः प्रवर्तन्ते तत्र दुःखं न बाधते । वर्तते यत्र मार्तण्डः कथं तत्र तमो भवेत् (७।७१) ॥ चन्द्रहीना यथा रात्रिः पद्महीनं यथा सरः । पतिहीना यथा नारी पितृहीनस्तथा शिशुः (८।२१) ॥ दरिद्रोऽपि पिता यस्य स ह्यास्ते धनदोषमः (८।१६) । धर्महीनो यथा जन्तुः कर्महीनो यथा गृही । पशुहीनो यथा वैश्यस्तथा पित्रा विनार्भकः (८।२२) ॥ सत्यहीनं यथा

वाक्यं साधुहीना यथा सभा । तपो यथा दया-
होनं तथा पित्रा विनार्भकः (८।२३) ॥ वृक्षहीनं यथाऽरण्यं जलहीना यथा नदी । वेगहीनो यथा वाजी तथा पित्रा विनार्भकः (८।२४) ॥ दास-
भावं च शत्रूणां वारस्त्रोणां च सौहृदम् । साधु-
भावं च सर्पाणां श्रेयस्कामो न विश्वसेत् (८।४५) ॥
अहो कष्टतरा लोके दुर्जनानां हि संगतिः । कारुण्यं स्ताड्यते बहिरयः संयोगमात्रतः (८।७२) ॥
निवेराधारमात्रेण मही ज्वलति सर्वदा । तमेव मानवा मुक्तवा ज्वलन्तीति किमदभुतम् (८।१०४) ॥
किमत्र चित्रं सुजनं बाधन्ते यदि दुर्जनाः । मही-
रुहांश्चानुतटे पातयन्ति नदीरयाः (८।१०५) ॥
अहो कनकमाहात्म्यमः स्यात्तुं केन शक्यते । नाम-
साम्यादहो चित्रं घत्तूरोऽपि मदप्रदः (८।१०७) ॥
क्षमासारा हि साधवः (८।१२२) । दुर्जनेष्वपि सत्त्वेषु दयां कुर्वन्ति साधवः । नहि संहरते ज्यो-
त्स्नां चन्द्रश्चण्डालवैश्मनः (८।१२३) ॥ दारित-
विह्वल एवापि ह्यामोदेनैव चन्दनः । सौरभं कुर्वते सर्वं तथैव सुजनो जनः (८।१२५) ॥ प्राणदाना-

त्परं दानं न भूतं न भविष्यति (९।६१) । आत्म-
बुद्धिः सुलकरी गुरुबुद्धिः विशेषतः । परबुद्धि-
विनाशाय स्त्रीबुद्धिः प्रलयङ्करी (११।६४) ॥ हरि-
हंरति पापानि दुष्टचित्तरपि स्मृतः । अनिच्छयापि संपृष्टो दहत्येव हि पावकः (११।१००) ॥ आशाया दासा ये दासास्ते सर्वलोकस्य । आशा दासी येषां तेषां दासायते लोकः (११।१५१) ॥ मानो हि महतां लोके धनमक्षयमुच्यते (११।१५२) । धनं धर्मफलं विप्रधर्मो माधवतुष्टिकृत् । तरवः किं न जीवन्ति तेषां लोके परार्थकाः (१२।२४, २५) ॥ सर्वलोक-
हितासक्ताः साधवः परिकीर्तिताः (१६।३०) ।
यद्विच्छन्नाभसन्तुष्टिः सा शान्तिः परिकीर्तिता
१६।३५) । विवेकस्त्रिषु लोकेषु सम्पदामादिकारणम्
(२०।५६) । श्रुतिप्रणिहितो धर्मो ह्यधर्मस्तद-
विपर्ययः (२०।६२) । नास्ति गङ्गासमं तीर्थं नास्ति मातृसमो गुरुः । नास्ति विष्णुसमं देवं तपो नान-
शनात् परम् (२३।३०) ॥ नास्ति क्षमासमा माता नास्ति कीर्तिसमं धनम् । नास्ति ज्ञानसमो लाभो न च धर्मसमः पिता (२३।३१) ॥ कर्ता कारयिता

चैव सर्वं विष्णुः सनातनः (२८।८८) । अवश्यमेव
भोक्तव्यं कर्मणां ह्यस्यं फलम् । नामुक्तं क्षीयते
कर्म कल्पकोटिघातैरपि (३१।६६) ॥ अवश्यमेव
भोक्तव्यं कृतं कर्म शुभाशुभम् (३१।७०) । योगस्तु
द्विविधः प्रोक्तः कर्मज्ञानप्रभेदतः । क्रियायोग
विना नृणां ज्ञानयोगो न सिध्यति (३३।३१।३२) ॥
तत्त्वं गुरुसमं नास्ति न देवः केशवात् परः (३४।६) ।
मन एव मनुष्याणां कारणं बन्धमोक्षयोः (३४।५८) ।
जीर्यन्ति जीर्यतः केशा दन्ता जीर्यन्ति जीर्यतः ।
चक्षुः श्रोत्रं च जीर्यते तूर्णका तरुणायते
(३५।२१) ॥ असतामुपभोगाय दुर्जनानां
विभूतयः । पिचुमन्दः फलाढ्योपि काकरे-
वोपभुज्यते (३६।१३) ॥ अहो सदुपभोगाय
सज्जनानां विभूतयः । कल्पवृक्षफलं सर्वम-
मरैरेव भुज्यते (३६।१६) ॥ सख्यं साप्तपदीनं
स्यादित्याहुर्वर्मकोविदाः (३६।३२) । सतां
साप्तपदी मंत्री सत्सतां त्रिपदी तथा । सत्सतामपि
ये सन्तस्तेषां मंत्री पदे पदे (३६।३३) ॥ सुजनो न
याति वरं परहितबुद्धिर्विनाशकालेपि । छेदेऽपि

चन्दनतरुः सुरभयति मुखं कुठारस्य (३७।३५) ॥
मृगमोनसज्जनानां तृणजलसन्तोषविहितवृत्ती-
नाम् । लुब्धकक्षोवरपिशुना निष्कारणवैरिणो
जगति (३७।३८) ॥ कामः समृद्धिमायाति नराणां
पापकर्मिणाम् । कामः संक्षयमायाति नराणां पुण्य-
कर्मणाम् (३७।४५) ॥ यत्र खं तत्र पवनस्तत्राग्नि-
यत्र मारुतः (४३।२६) । न हायनं न पलितं न वित्तं
न वन्धुभिः । ऋषयश्चक्रिरे धर्मं योऽनूचानः स नो
महान् (५०।७) ॥ पञ्च विद्यां न गृह्णन्ति चण्डाः
स्तब्धाश्च ये नराः । अलसाश्च सरोगाश्च येषां च
विसृतं मनः (५०।२२१) ॥ शनैर्विद्यां शनैरर्थ-
नारोहेत्यवतं क्षनः । शनैरध्वसु वर्तते योजनान्
परं वजेत् (५०।२२२) । योजनानां सहस्रं तु शनैर्यति
पिपीलिका । अगच्छन्वैनतेयोपि पदमेकं न गच्छति
(५०।२२३) ॥ अज्जनस्य क्षयं कृत्वा बल्मीकस्य तु
संचयम् । अवन्ध्यं दिवसं कुर्याद् दानाध्ययनकर्मसु
(५०।२२७) ॥ यत्कीटः पांसुभिः श्लक्ष्णैर्वल्मीकः
क्रियते महान् । न तत्र बलसामर्थ्यमुद्योगस्तत्र
कारणम् (५०।२२८) ॥ ह्यानामिव जात्याना-

मर्घरात्राधिशायिनाम् । न हि विद्यार्थिनां निद्रा
चिरं नेत्रेषु तिष्ठति (५०।२३०) ॥ अहैरिव गणाद्
भोतः सौहित्यान्नरकादिव । राक्षसीभ्य इव
स्त्रीभ्यः स विद्यामधिगच्छति (५०।२३२) ॥ यथा
खनन्सन्निधेयं भूतलं वारि विन्दति । तथा गुरुगतां
विद्यां शुश्रूषुरधिगच्छति (५०।२३४) ॥ गुरुश्रूषया
विद्या पुष्कलेन धनेन वा । अथवा विद्यया विद्या
ह्यन्यथा नोपपद्यते (५०।२३५) ॥ न द्रष्टव्या विशेषा
हि विज्ञेया हि प्रसज्जिनः (५८।५२) ॥ न विना ज्ञान-
विज्ञाने मोक्षस्याधिगमो भवेत् । न विना गुरु-
सम्बन्धाज्ज्ञानस्याधिगमस्तथा (५८।१६) ॥
नान्ति विद्यासमं चक्षुर्नास्ति विद्या-समं तपः ।
नान्ति रागसमं दुःखं नास्ति त्यागसमं
सुखम् (६०।४२) ॥ नित्यं क्रोधात्तपो रक्षेत्
श्रियं रक्षेच्च मत्सरात् । विद्यां मानापमाना-
भ्यामात्मानं तु प्रमादतः (६०।४८) ॥ आनुशंस्य
परो धर्मः क्षमा च परमं बलम् (६०।४६) । न
हिम्यात् सर्वभूतानि (६०।५३) । संसारं पश्यते
जन्तुस्तरुक्षं नावबुध्यते । अहिते हितसंज्ञस्त्व-

मध्वे ध्रुवपञ्चकः (६०।६२) ॥ अनर्थं वार्षसंज्ञस्त्वं
किमर्थं नावबुध्यसे । संवेष्टयमानं बहुभिर्मोहतन्तु-
भिरात्मजैः (६०।६३) ॥ अलं परिग्रहेणेह दोषवान्
हि परिग्रहः । कुमिहि कोशकारस्तु बध्यते स्वपरि-
ग्रहात् (६०।६४-६५) ॥ यदा सर्वं परित्यज्य गन्त-
व्यमवशेन वै । अनर्थं किं प्रसक्तस्त्वं स्वमर्थं नानु-
तिष्ठसि (६०।६८) ॥ न हि त्वां प्रस्थितं कञ्चित्पृष्ठ-
तोऽनुगमिष्यति । सुकृतं दुष्कृतं च त्वां गच्छन्तमनु-
यास्यतः (६०।७०) ॥ निबन्धिनी रज्जुरेषा या शमे
वसतो रतिः (६०।७२) । त्यक्त्वा धर्ममधर्मं च
ह्यभे सत्यानुते त्यज । त्यज धर्ममपङ्कत्पादधर्मं
चाप्यहिंसया (६०।७६) ॥ हर्षस्थानसहस्राणि
शोकस्थानशतानि च । दिवसे दिवसे मूढमाविशन्ति
न पण्डितम् (६१।२) ॥ अनिष्टसंप्रयोगाच्च विप्र-
योगात् प्रियस्य च । मनुष्या मानसं दुःखैर्बुध्यन्ते
येऽप्यबुद्धयः (६१।३) ॥ भवज्यमेतद् दुःखस्य
यथेतन्मानुचिन्तयेत् (६१।१०) । अनिर्णयं जीवितं
रूपं दीवर्न ब्रह्मसंख्यः । आरोग्यं प्रियसंवासो न
गुण्येत पण्डितः क्वचित् (६१।१२) ॥ सर्वे क्षयान्ता

निचयाः पतनान्ताः समुच्छ्रयाः । संयोगा विप्रयो-
गान्ता मरणास्तं च जीवितम् (६१।३६-३७) ॥
व्याधिभिर्मन्त्रमाणाणां त्यजतां विपुलं धनम् ।
वेदना नापकर्षन्ति यतमानाश्चिकित्सकाः
(६१।५८-५९) ॥ ते चापि विविधा वेदाः कुशलाः
संभूतोऽधाः । व्याधिभिः परिकृष्यन्ते मृगा व्याघ्र-
रिवादिताः (६१।५९) ॥ ते पिबन्ति कषायांश्च
सर्षपि विविधानि च । दृश्यन्ते जरया भिन्ना
नार्गनार्गा इवोत्तमाः (६१।६०) ॥ श्वापदाश्च
हरिद्राश्च प्रायो नार्ता भवन्ति ते (६१।१६) ।
महच्च कर्मवैधर्म्यं दृश्यते कर्मसन्धिषु । वहन्ति
क्षिबिकामन्ये यान्त्यन्ये क्षिबिकारुहः (६१।६६) ॥
कर्तोपादानकरणैर्विना कार्यं न दृश्यते (६३।४२) ।
मानुषं दुर्लभं प्राप्य सर्वलोकोपकारकम् । यस्तार-
यति नात्मानं तस्मात् पापतरोऽत्र कः (६३।१०४) ॥
आहारश्चैव निद्रा च भयं मेघुनमेव च । पशुवादीनां
च सर्वेषां साधारणमितीरितम् (६३।१०५) ॥ वीप-
प्रियः कार्तवीर्यो मातृण्डो नतिबल्लभः । स्तुतिप्रियो
महाविष्णुर्गणेशस्तर्पणप्रियः (७६।११५) ॥ बुगर्चिन-

प्रिया नूनमभिषेकप्रियः शिवः (७६।११६)
(अयोग्यं प्रार्थयामोश) अर्थी दोषं न पश्यति
(६६।६५) । शर्करामिश्रितं क्षीरं काद्वेवे नियो-
जितम् । विषवृद्धिं करोत्येव तद्वत् पापकृतं भवेत्
(उ० १२।५२-५३) ॥ आत्मसौख्यकराः पापा
भवन्ति परतापिनः (उ० १२।५५) । शशी सूर्योऽथ
पञ्चन्यो मेदिनी हुतभुग्जलम् । चन्दनं पादपः सन्तः
परोपकरणाय वै (उ० १२।५६) ॥ निद्रा मूलमध-
र्मस्य निद्रा पापविवर्धिनी । निद्रा दारिद्र्यजननी
निद्रा श्रेयोविनाशिनी (उ० १६।३०-३१) ॥ पितु-
रभ्यधिकं किञ्चिद् दैवतं न सुतस्य वै । देवाः
पराङ्मुखास्तस्य पितरं योऽवमन्यते (उ० १६।३६) ॥
एतत् सौख्यं परं लोके एतत् स्वर्गपदं ध्रुवम् ।
पितुरभ्यधिकः पुत्रो यद्भवेत् क्षितिमण्डले (उ०
१६।४१) ॥ शुचावमेघ्येऽपि शुभे समं वर्धन्ति वारिदः ।
चाण्डालपतिता चन्द्रो ह्यावयेच्च निजैः करैः
(उ० १४।६८-६९) ॥ अग्निघातेषु सर्वेषु शस्तं वारि-
प्रसेवनम् (उ० १४।११) । अथवा क्लिन्नवस्त्रेण
सहस्रा बन्धनं हितम् (१४।१२) । निर्व्यापारो

नियोमी तु नियोगे यस्तु तिष्ठति । स्वामिचित्त-
समवनाति स्याति नरकं ध्रुवम् (उ० ३।३७-३८) ॥
अथ न सत्यगायेषं लोकिकी प्रतिभाति नः । जन-
सन्तापकर्ता यः सोऽचिरेणोषतप्यते (उ० ३।६०-
६१) ॥ वृषाणूला हि जननी जाता देव कुपुत्रिणी
(उ० ४।११) । कृष्णप्रणामी न पुनर्महाय
(उ० ६।३) । सन्मार्गे तावदास्ते प्रभवति पुरुष-
स्तावदेवेन्द्रियाणां लज्जां तावद् विधत्ते विनय-
मपि समालम्बते तावदेव । भ्रूचापाक्षेपयुक्ताः
श्रवणपथगता नीलपद्माणा एते यावत्सीसावतीनां
न हृषि धृतिमुषो दृष्टिबाणाः पतन्ति (उ० ७।३८) ॥
धिक् तस्य म्रुडमनसः कुक्कुवेः कवित्वं यः स्त्रीमुखं
च शशिनं च समीकरोति । भ्रूक्षेपविस्मितकटाक्ष-
निरीक्षितानि कोपप्रसादहसितानि कुतः शशाङ्क-
(उ० ७।३९) ॥ पीतं हि मघं मनुजेन नाय करोति
मोहं सुविचक्षणस्य । स्मृता च श्रुता युवती नरेण
विमोहयेदेव सुराधिका हि (उ० ७।४०) ॥ विपत्ति-
रपि भद्रदेव संस्थितस्य (उ० १७।११) । न धर्मस्तु
ययातुल्यो न ज्योतिश्चक्षुषा समम् (उ० २२।१८) ।

न धमण समं मित्रम् (उ० २२।२१) । नारोग्यसम-
मैश्वर्यं न देवः केशवात्परः (उ० २२।२२) । विधिना
विहिते मार्गे किं करिष्यति पण्डितः (उ० २७।१४४) ।
घ्रापवग्न्यः स्मृतो धर्मो धनं धर्मकमासनम् (उ०
२८।४९) । अलोकं नैव वक्तव्यं प्राणैः कण्ठगतैरपि
(उ० ३८।५५) । वैवाधोनं जगत् सर्वम् (उ० २८।
६५) । धर्मः कामकुषा धेनुः सन्तोषो नन्दनं वनम्
(३० २८।७१) । विद्या मोक्षकरी प्रोक्ता तृप्या
वैतरणी नदी (उ० २८।७२) । धर्मसेवायकं
स्नानं नाङ्गनैर्बल्यहेतुकम् । होमार्थं सेवनं बह्वेन
च श्रीताविहानये (उ० ३१।१३) ॥ स्मयस्तपो हन्ति
(उ० ३१।३१) । ब्रह्महत्या सुरापानं स्तेयं गुर्वङ्गना-
गमः (महान्ति पातकानि) (उ० ३१।३२) विघ्नरा-
शौ तु वै नारी लोकेषु परिगीयते (उ० ३५।३०) ।
पिष्टस्य पेषो न हि नीतियुक्तः (उ० ३६।४६) ।
शब्दे कार्ये जनः सर्वः प्रत्ययं कुरुते (उ० ३७।२४) ।
योऽसौ सर्वगतो विष्णुश्चित्स्वरूपी जनार्दनः । स
एवं द्रवरूपेण गङ्गाग्नौ नात्र संशयः (उ० ३८।२३)
वज्रं पर्युषितं तोषं वज्रं पर्युषितं वसम् । न

वज्रं जाह्नवीतोषं न वज्रं तुलसीदलम् (उ०
३७।२६) । किमष्टाङ्गेन योगेन किं तपोधिः
किमध्वरैः । वास एव हि गङ्गायां सर्वतोपि
विशिष्यते (उ० ३८।३८) ॥ आरमस्तुतिं वं वक्तव्या
केन विश्वसुभमिच्छता (उ० ७।३३) । देहे न रोगो
वशगा प्रिया च गृहे विभूति नृहरो च भक्तिः ।
विद्वत्सु पूजा द्विजवानशक्तिर्मन्येऽहमेतत् सुकृत-
प्रसूतम् (उ० १०।६८) ॥ चाण्डालयोनयस्तिष्ठः
पुराणो कवयो विदुः । कुमारीसम्वा त्वेका सगो-
त्रापि द्वितीयका । आह्वय्या शूद्रजनिता तृतीया
नृपपुङ्गव (उ० १३।३-४) ॥ असेविता व्रजेद् भार्या
अदत्तं हि धनं व्रजेत् (उ० १७।५१) । प्ररक्षितं
व्रजेद् राज्यमनभ्यस्तं श्रुतं व्रजेत् । नालसैः
प्राप्यते विद्या न भार्या व्रतसंस्थितैः (उ० १७।५२) ।
॥ नानुष्ठानं विना लक्ष्मीर्नाभिकर्तुः प्राप्यते यथाः ।
नोद्यमो सुखमाप्नोति नाभार्यः सन्तति न भजेत्
(उ० १७।५३) ॥ नाशुविधर्ममाप्नोति न बिप्रोऽ
प्रियवाचनम् । अपृच्छन्नेव जानाति प्रगच्छन्
क्वचिद् व्रजेत् (उ० ७।१५४) । अशिष्यो न क्रियः

वेति न मयं वेति जागरी (उ० १७।६५) । प्रबुः
 प्रथमकल्पस्य योऽनुकल्पेन वर्तयेत् । न साम्प्रदायिकं
 तस्य बुवंते जायते फलम् (उ० ४२।१-१०) ॥
 एको मुनिः कुम्भकुशाग्रहस्त आग्रस्य मूले सजितं
 वधाति । आग्रावच सिक्ताः पितरवच तृप्ता एका
 क्रिया द्वयार्थकरी प्रसिद्धा (उ० ४६।७) ॥ सावचः
 सर्वलोकस्य सततोपकृती स्थिताः (उ० ५२।५) ।
 विधे म्यस्तं विधं हृत्वात् (उ० ५५।१११) ।

इति सुभाषितावलिखसिता ।

धीनारदीयमहापुराणम् :: भूमिका

आदेशान्तं परामुख्य पुराणं नारदीयकम् ।
 आदेशं स्थितमानोतमनादेवमुपैक्षितम् ॥ १ ॥
 अर्थः परीक्षितः सर्वः शब्दोचित्यं न चिन्तितम् ।
 अर्थः प्रधानमाख्याने शब्दस्तत्रोपसर्जनम् ॥ २ ॥
 पुराणोत्पत्त्यध्यायं च वाग्विशे नाम सत्यम् ।
 हस्तुविधं स्वचित्कोणे स्थितं काव्यमनुसृतम् ॥ ३ ॥
 दीर्घशीर्षं कृतिर्नः स्यात् शुभ्याऽशुभ्या च मोक्षयो ।
 कृष्णयोश्च कथायन्ते तृष्णीकावाच्यहे वचनम् ॥ ४ ॥

इति धीनारदीयमहापुराणे भूमिकेयं परितमाप्ता । शुभं भूयादध्यापकानामध्यापिकाणां च ।

अथ श्रीनारदीयपुराणस्थितविषयानुक्रमणिका प्रारभ्यते ।

अध्यायाः ।

विषयाः ।

अध्यायाः ।

विषयाः ।

- १ धर्मकामार्थमोक्षोपायान्वेदिशुं शौनकादिभिः ब्रुते ब्रह्मेण सूतस्य नारदाय सनकादिभिर्निरूपित-
पुराणस्य नारदीयस्य कथनोपन्यासे पुराणमाहात्म्यकथनम् ॥ श्लो० ७९ ॥
- २ ब्रह्मसंभारस्थितसनकादीनां गंगातीरे विष्णुसंसादनोपायबोधनाय नारदब्रह्मेण पुराणोपन्यासे
विष्णुस्तुतिः ॥ श्लो० ५७ ॥
- ३ भगवद्विरचितसृष्टिनिर्माणप्रसंगेन भूगोळवर्णनभरतसंक्षोभनिर्माणसूक्तवर्णनम् ॥ श्लो० ८३ ॥
- ४ हरिभक्तिनिरूपणे मुकुन्दमुनेस्तपसा तोषितस्य भगवतोऽहं तव पुत्रतां पारयामीति मनोभीष्टवर-
प्रदानम् ॥ श्लो० ९९ ॥
- ५ मार्कण्डेयस्य प्रलयदर्शनात् पुराणसंहितां निरूप्य परंपरानुसंधेयं इति हरेर्वरचित-
नम् ॥ श्लो० ८३ ॥
- ६ गंगावसुनयोः समागमोत्पत्त्यानक्षेत्रप्रसंगेन पूर्वकं गंगामाहात्म्यकथनम् ॥ श्लो० ७० ॥
- ७ भगवामाहात्म्यप्रसंगेन त्रिपुत्रितस्य बाह्मसिंहोरोचमुनेराश्वमेधविषे सूतस्य गर्भवायाः सहज-
नोद्यतायाः त्रिपत्न्या मुनिकृतः सहजजनविषेधः ॥ श्लो० ७६ ॥
- ८ बाह्मसुखसमानवयसाहभगीरथनृपा नौतमंगासंभवाद् कपिलमहाभुक्तिकोपानकृद्भक्तपूर्वजानां
वरमपदावलंबनम् ॥ श्लो० १३८ ॥
- ९ कुक्षुमुदयसिंहमहर्षिराश्वमेधोत्पत्त्यदेहस्य औदायनृवेर्गोदकसंभवाज्जाप-
नोद्यतम् ॥ श्लो० १४८ ॥

- १० गंगोत्पत्तिप्रसंगेन देवाभ्युपनिषदे देववराजपुत्रः क्षिताया हिमाद्रौ भगवदाराधनोद्यता या भदिते-
किनाशापोत्पादितेऽग्नौ वैतेपकिनाशः ॥ श्लो० ५२ ॥
- ११ त्रैलोक्यराजमित्राण्य पुनः ब्रह्मं गृहीतवामनावतारस्य शक्तिपुत्रमारुपितस्य भगवत्तत्त्वविक्र-
मस्य चरणतलाद्गंगोत्पत्तिः ॥ श्लो० ९७ ॥
- १२ धर्मोद्ययने सत्याजब्राह्मणसत्तणं, महायने तदलग्नेयनानं चोत्पन्नवृत्तेऽनमन्तो क।यानिरिति
भगीरथाय धर्मराजद्विजनिवेदनम् ॥ श्लो० ९७ ॥
- १३ देवतायतनवापीकुपतहागादिनिष्ठांगं, नानादानादिनिरूपणम् ॥ श्लो० १५३ ॥
- १४ सुविस्मृतिप्रतिपादितवर्णवर्णधर्मनिरूपणे पातकप्रापयित्तिनिवेदनं, बाह्यधन-
कथनम् ॥ श्लो० ९४ ॥
- १५ पातकिनां पुनश्च पुनरितरवपातनायननपूर्वकं नृपपूर्वजानां मरकोद्धाराय धर्मराजद्विजस्य
भूतले गंगानयनार्थं भगीरथायोद्योतनम् ॥ श्लो० १६९ ॥
- १६ द्विजकपिनो धर्मस्य वक्षनगिरिपुङ्खरगाय भूतले भगीरथस्य गङ्गानयनम्, निजकुलोद्धाराय
॥ श्लो० ११६ ॥
- १७ ब्रह्मपुत्रेण मार्गशीर्षे, रात्रौ कार्तिकमासवर्षते सोद्यापने शुद्धदादं ब्रह्मकथनम् ॥
॥ श्लो० ११३ ॥
- १८ ब्रह्मिणां पौर्णमास्यां सोद्यापनविधिद्विजनीनारायणप्रदम् ॥ श्लो० ३२ ॥
- १९ कार्तिकस्य शुक्लपक्षे दशम्यां हरिर्मादिरे गजरोषणवटम् ॥ श्लो० ४९१ ॥

वृ.भा.उ.

४३॥

अध्यायाः ।

विषयाः ।

अध्यायाः ।

विषयाः ।

अनु.

- २० ध्वजारोपणमसंगाः सोमवंशोद्भववरपतेः सुमतेर्धिभांडकमुत्तये स्वपूर्वजमेतिहासकथनम् ॥ श्लो० ८६ ॥
- २१ मार्गशीर्षशुक्लपक्षे दशमीमारभ्य पौर्णमासीपर्यंतं हारिचंद्रावधूतम् ॥ श्लो० २८ ॥
- २२ आषाढश्रावणमासपदाब्जिन्धेकारिमन्मासे मासोपवासततम् ॥ श्लो० २८ ॥
- २३ एकादशीव्रतमसंगेन भद्रशीलद्विजोपासनाम् ॥ श्लो० १९ ॥
- २४ ब्राह्मणक्षत्रियविद्यां स्त्रीशूद्रार्णाथ सदाचारवर्णनम् ॥ श्लो० ३५ ॥
- २५ वर्णाश्रमधार्मिणां स्मार्ताचार्येषु अध्ययनाश्रमधर्मनिरूपणम् ॥ श्लो० ६५ ॥
- २६ द्विजातीनां स्मृतिनिरूपितवेदाध्ययनादिधर्मनिरूपणम् ॥ श्लो० ४६ ॥
- २७ सदाचारेषु गृहस्थयानप्रस्थसंन्यासिनां धर्मनिरूपणम् ॥ श्लो० १०६ ॥
- २८ श्राद्धकृत्यविधरणम् ॥ श्लो० ९० ॥
- २९ प्रायश्चित्तपूर्वकं तिर्यादिनिर्णयः ॥ श्लो० ६३ ॥
- ३० पथमहापातकिनामुपपातकिनाञ्च प्रायश्चित्तकथनपूर्वकं पातकनिवृत्तये भगवतुपासनाकथनम् ॥ श्लो० ११४ ॥
- ३१ पुण्यपापवतां नृणां सुखदुःखमदस्य यममार्गस्य सम्भवतया निरूपणम् ॥ श्लो० ७१ ॥
- ३२ संसारजानां विविधातनाकथनपूर्वकं तन्निवृत्तये हरेराराधनकथनम् ॥ श्लो० ५० ॥
- ३३ भगवद्भक्तिमतां पापक्षये बोधैककथमोक्षोपायभूतयमाष्टांगयोगनिरूपणम् ॥ श्लो० १६२ ॥
- ३४ ऐहलौकिकपारलौकिकसुखावामिसाधनहारिभक्तिलक्षणनिरूपणम् ॥ श्लो० ७७ ॥
- ३५ कर्मपाशविच्छेदकभगवद्भक्तिमाह्वयनिरूपणे वेदमाहिद्विजैतिहासकथनम् ॥ श्लो० १७३ ॥

- ३६ विष्णुसैवाम्भवेण यत्तमाहिमुमालिद्विजयोक्तमणोकायामिकथनम् ॥ श्लो० ६१ ॥
- ३७ विष्णुमाहात्म्ये मुलिकाभिधनुर्धकोनैकेतिहासकथनम् ॥ श्लो० ५९ ॥
- ३८ भगवत्सत्त्वनातुनंकमुनेर्षेणुपदायामिकथनम् ॥ श्लो० ५९ ॥
- ३९ हारिचंद्रिरसंमार्जनदीपदानकर्तुंजपपूजनरपतेरितिहासकथनम् ॥ श्लो० ७१ ॥
- ४० सुधर्मोदितनक्षत्ररूपमप्ये मनुमन्वंतरेन्द्रदेवतानिरूपणम् ॥ श्लो० ५९ ॥
- ४१ युगचतुष्टयस्थितिकथनपूर्वकं कलौ भगवन्मावसरणत एव मुक्तिरिति नाममाह्वयकथनम् ॥ श्लो० १२३ ॥
- ४२ भरद्वाजभृगुसवादे जगत्सृष्टिनिरूपणम् ॥ श्लो० ११३ ॥
- ४३ सृष्टिनिरूपणे वर्णाश्रमधर्मकथनम् ॥ श्लो० १२७ ॥
- ४४ भरतसृष्टिमसंगेन प्यानयोगकथनम् ॥ श्लो० १०७ ॥
- ४५ जनकचरित्रेच्छावादेन मोक्षधर्मानिरूपणम् ॥ श्लो० २७ ॥
- ४६ आधिदैविकादितोषवपजिराशाय भगवद्वर्माप आभामकथनम् ॥ श्लो० १०१ ॥
- ४७ चित्तवृत्तिनिरोधतो भगवद्भक्तिनारायणवदायामनिरूपणम् ॥ श्लो० ८२ ॥
- ४८ भरतस्य राजर्षेणशावकसंगेन जन्मव्रतग्रहणैतिहासः ॥ श्लो० ९५ ॥
- ४९ भरतमुनिरट्टमणयोः सवादे मोक्षधर्मान्विकरणम् ॥ श्लो० ९४ ॥
- ५० मुक्तमुनिचरित्रे वेदचतुष्टयस्य स्वरवर्णस्यव्यावर्णनम् ॥ श्लो० २३७ ॥
- ५१ नक्षत्रवेदसंहितादिकल्पनिरूपणम् ॥ श्लो० १५८ ॥
- ५२ व्याकरणनिरूपणम् ॥ श्लो० १६ ॥
- ५३ निरुक्तनिरूपणम् ॥ श्लो० ८८ ॥

॥ ३ ॥

- ५४ उपोतिषि गणितभाषाविचारणम् ॥ श्लो० १८७ ॥
 ५५ उपोतिषि निरूपणे जातद्विभागविकारणम् ॥ श्लो० ३६६ ॥
 ५६ ग्रहविचारणपूर्वकं नागविधमहोपासादिनिरूपणम् ॥ श्लो० ७५८ ॥
 ५७ संक्षेपतन्त्रसूत्रोपनिषत् ॥ श्लो० २१/॥
 ५८ जनकराजगृहगमनपर्यन्तं शुकेतिहासनिरूपणम् ॥ श्लो० ७२ ॥
 ५९ जनकशुक्रसंवादेनाप्यामतन्त्रनिरूपणम् ॥ श्लो० ५५ ॥
 ६० व्यासाश्रमे शुक्रसकसंवादप्रथितमोक्षसंसाधकज्ञानविवरणम् ॥ श्लो० १४ ॥
 ६१ देहधारिणामनेकापायदर्शनपूर्वकं निवृत्तिधर्मनिरूपणम् ॥ श्लो० ७८ ॥
 ६२ शुकेतिहाससुखेन मोक्षधर्मनिरूपणम् ॥ श्लो० ८० ॥
 ६३ संसारबंधविलोपाय पाप्मनदर्शनतत्त्वनिरूपणम् ॥ श्लो० १२४ ॥
 ६४ मन्त्रसिद्धिद्वयोपनिषदिनिरूपणम् ॥ श्लो० ७० ॥
 ६५ औपातुकात्मन्यकृपणपूर्वकं मन्त्रजपविधिकरणम् ॥ श्लो० ९७ ॥
 ६६ नागरोमन्त्रजपविधिकरणपूर्वकं संप्रदायनिरूपणम् ॥ श्लो० १५१ ॥
 ६७ अथवाचादिविधानसहितपोद्गोपचारपुस्तकदेवतापूजाविधिकरणम् ॥ श्लो० १४० ॥
 ६८ गणेशमन्त्रतद्विधिनिरूपणम् ॥ श्लो० ९४ ॥
 ६९ रविलोममन्त्रतद्विधिनिरूपणम् ॥ श्लो० १४१ ॥
 ७० पूजाविधिपूर्वकं महाविष्णुमंत्रजपविधानम् ॥ श्लो० २०२ ॥
 ७१ लीलसिंहारय मन्त्रकथनपूर्वकम् भक्त्योपासनागम्यादिनिरूपणम् ॥ श्लो० २३८ ॥
 ७२ वीरदेवतासहितपूजाविधिपुरःसरं हयग्रीवमेवोपासनादिनिरूपणम् ॥ श्लो० ५४ ॥
 ७३ श्रीछन्दमन्त्रसहितश्रीराममन्त्रजपविधिकरणम् ॥ श्लो० १७७ ॥

- ७४ हनुमन्मन्त्रनिरूपणम् ॥ श्लो० २०३ ॥
 ७५ मन्त्रोपायनिरूपणम् ॥ श्लो० २०६ ॥
 ७६ श्रीकृष्णार्पणविधिकरणम् ॥ श्लो० १२६ ॥
 ७७ श्रीकृष्णार्पणविधिकरणम् ॥ श्लो० १२७ ॥
 ७८ हनुमत्कवचकथनम् ॥ श्लो० ५३ ॥
 ७९ हनुमत्संहितावर्णनम् ॥ श्लो० ३५८ ॥
 ८० सकलाभौष्टमपूजाविधानपूर्वकं कृष्णमन्त्राधनकथनम् ॥ श्लो० २०७ ॥
 ८१ वीरदेवताधनपूर्वकं कामनाभेदेन कृष्णमन्त्रभेदेनिरूपणम् ॥ श्लो० १२७ ॥
 ८२ कैलासे नारदाय श्रीशिवनिर्वाचितमनेककामनापूर्वकं श्रीराधाकृष्णमन्त्राधन-
 स्तोत्रम् ॥ श्लो० २१५ ॥
 ८३ मयाराधनपूर्वकं राधासुभूतपंचमकृतिलक्षणनिरूपणम् ॥ श्लो० १२८ ॥
 ८४ जन्मोपविधिनिर्वाहदेवोमन्त्रनिरूपणम् ॥ श्लो० १२९ ॥
 ८५ वादेवतावतारभूतकृतवादिपुत्रिणीमन्त्रभेदेनिरूपणम् ॥ श्लो० १२४ ॥
 ८६ महालक्ष्मणवतारभूतकृतवादिपुत्रिणीमन्त्रसाधननिरूपणम् ॥ श्लो० १२५ ॥
 ८७ विधानसहितदुर्गात्मन्त्रचतुष्टयनिरूपणम् ॥ श्लो० १६० ॥
 ८८ श्रीराधावतारभूतकृतवादेवतामन्त्रमन्त्रजपविधिनिरूपणम् ॥ श्लो० २५८ ॥
 ८९ विजयादिसकलकामनासिद्धये कवचसहितं कथितं सट्पन्ननामस्तोत्रं निरु-
 पणम् ॥ श्लो० १७८ ॥
 ९० अथैवविधिनिर्वाहं निरवापट्टकथनम् ॥ श्लो० २३८ ॥
 ९१ ज्ञानोपायसहितश्रीमद्भक्त्योपायविधिकरणम् ॥ श्लो० २३५ ॥
 ९२ संक्षेपतन्त्राप्रपुराणेतिहासनिरूपणम् ॥ श्लो० ४८ ॥

- ९३ पञ्चदशसंस्थितपञ्चपुराणस्थितविषयानुक्रमकयनम् ॥ श्लो० ४० ॥
 ९४ पुराणस्थितपञ्चकयनसहितं विष्णुपुराणानुक्रमकयनम् ॥ श्लो० २४ ॥
 ९५ पञ्चपुराणानुक्रमनिरूपणम् ॥ श्लो० २० ॥
 ९६ श्रीमद्भागवतद्वादशस्कंधनिरूपितविषयानुक्रमकयनम् ॥ श्लो० २४ ॥
 ९७ श्रीनारदीयपुराणानुक्रमकयनम् ॥ श्लो० २१ ॥
 ९८ मातृकदेवपुराणानुक्रमनिरूपणम् ॥ श्लो० १९ ॥
 ९९ अग्निपुराणस्थितविषयानुक्रमनिरूपणम् ॥ श्लो० २५ ॥
 १०० भविष्यपुराणस्थितविषयानुक्रमनिरूपणम् ॥ श्लो० १९ ॥
 १०१ ब्रह्मवैवर्तपुराणस्थितविषयानुक्रमकयनम् ॥ श्लो० २४ ॥
 १०२ क्षिप्रपुराणस्थितविषयानुक्रमनिरूपणम् ॥ श्लो० २१ ॥
 १०३ वाराहपुराणस्थितविषयानुक्रमकयनम् ॥ श्लो० १७ ॥
 १०४ स्कन्दपुराणोक्तविषयानुक्रमनिरूपणम् ॥ श्लो० २१३ ॥
 १०५ वामनपुराणस्थितविषयानुक्रमनिरूपणम् ॥ श्लो० २२ ॥
 १०६ कूर्मपुराणस्थितविषयानुक्रमनिरूपणम् ॥ श्लो० २४ ॥
 १०७ मत्स्यपुराणस्थितविषयानुक्रमकयनम् ॥ श्लो० ३१ ॥
 १०८ गम्बहपुराणस्थितविषयानुक्रमकयनम् ॥ श्लो० ३४ ॥
 १०९ ब्रह्माण्डपुराणस्थितविषयानुक्रमणीनिरूपणम् ॥ श्लो० ४२ ॥
 ११० वैवादिद्वादशमासगतप्रतिवद्वतनिरूपणम् ॥ श्लो० ४८ ॥
 १११ द्वादशमासगतद्वितीयावतनिरूपणम् ॥ श्लो० २४ ॥
 ११२ द्वादशमासगततृतीयावतनिरूपणम् ॥ श्लो० ६३ ॥

- ११३ द्वादशमासस्थितचतुर्थीवतनिरूपणम् ॥ श्लो० ९१ ॥
 ११४ द्वादशमासस्थितपञ्चमीवतनिरूपणम् ॥ श्लो० ६१ ॥
 ११५ द्वादशमासगतषष्ठीवतनिरूपणम् ॥ श्लो० ५५ ॥
 ११६ द्वादशमासगतसप्तमीवतनिरूपणम् ॥ श्लो० ७२ ॥
 ११७ द्वादशमासस्थिताष्टमीवतनिरूपणम् ॥ श्लो० ९९ ॥
 ११८ द्वादशमासगतश्रीरामनवम्यादिनवमीवतनिरूपणम् ॥ श्लो० ३३ ॥
 ११९ द्वादशमासगतदशमीवतनिरूपणम् ॥ श्लो० ६६ ॥
 १२० द्वादशमासस्थितैकादशीनामनिर्देशपूर्वकं दिनत्रयसाध्यवतनिरूपणम् ॥ श्लो० ९२ ॥
 १२१ द्वादशमासगतद्वादशीवतनिरूपणम् ॥ श्लो० ११७ ॥
 १२२ द्वादशमासगतत्रयोदशीवतनिरूपणम् ॥ श्लो० ८४ ॥
 १२३ द्वादशमासगतचतुर्दशीवतनिरूपणम् ॥ श्लो० ७९ ॥
 १२४ द्वादशमासस्थितपौर्णिमावतनिरूपणम् ॥ श्लो० ९६ ॥
 १२५ एवं पुराणं संश्राव्य सनकादिमहोषिषु गतेषु नारदस्य केडासगमनं, तत्र संकटापाशुपतज्ञान-
 मवाप्त्य नारायणश्रमगमनं, सुखेन शौनकादिभ्यः पुराणमाहात्म्यकथनम् ॥ श्लो० ४५० ॥
 ॥ इति श्रीबृहद्भारतौषधौषधस्थितविषयानुक्रमणिका ॥

॥ अधोत्तरार्धस्थितविषयानुक्रमणिका प्रारभ्यते ॥

- १ सविष्टं प्रति पार्थिवस्य दाहकः को वक्षिरिति मां धातुः कथं . पक्षादौ वतनकरोऽप्ररुष्टपरापथन-
 दाहक इति तद्वत्स्य माहात्म्यनिरूपणम् ॥ श्लो० २६ ॥
 २ देवपितृकापेयं तिथीनां वृषाचरिषिबिहानां कोटयो ग्रहणव्यवस्थेति शौनकादीनां

ममः केतुः केतुः कायेषु तिथीनां पूर्वापरवेधः प्रणमिति सूतस्य कथमो वक्रमस्तत्रैवैकादशो
पूर्वविद्धा न कर्तव्येति विधिपतो निरूपणम् ॥ श्लो० ४६ ॥

॥ इति श्रीपद्मपुराणस्य भागवतस्यः प्रथमस्कन्धोऽध्यायः ॥ १ ॥

५ कार्यमकुरवा मभेवैतमप्रद्वणमविवापकरं यत शकादशीमतकरणाविरयाभिष्टिः पुंनैः सदाधुना
 कर्मायदराष्ट्राविना स्वर्लोकावस्थानाच्चून्यहोकरारिवाकनमभेवैकरमिति यमवाचय
 निरूपणमूक्तयो ॥ २८ ॥

५ पदं पदभागे क्षस्याप्य यमस्य शिक्षापकरणम् ॥ श्लो० १६ ॥

१ एकदशीततकृत्वा पापिनामपि स्वर्वांशो निषंत भविष्यति सद्यैवैरोधं कर्तुं नाहं पारयिष्ये इति
ब्रह्मवास्यनिरूपणम् ॥ श्लो० १८ ॥

७ यमाप्रवाह मोहिनीनामो वेषिद्वारमुत्पाप दमनांगदस्य नृपतेरैकादशीव्रतभाष्य ब्रह्मणो निर्दि
ष्टकरणम् ॥ श्लो० ७३ ॥

८ ब्रह्मणो निर्देशमंगीकृत्य मोहित्या मन्दराष्ट्रसमाप्तम् ॥ श्लो० २४ ॥

१ राश्वयुरं वोहं समे धर्मागवपुने राश्वे न्यस्य सः प्रजाभिः कादृशीतं राश्वनीयमिति संदिश्य
मृगपायं शन्नुमिच्छामीति राश्वो भाषां कथयत् ॥ श्लो० ४९ ॥

१० यथाविहृणोद्यतस्य नरपतेरामदेवाश्रमगमनम् तत्र वामदेवाय सर्वसंपत्तिप्रतिमैतन्मन्त्रं पादितम् ।
 वा सर्वसंपत्तिदोषे मन्त्रकरणम् ॥ श्लो० १८ ॥

११. कामदेवकृते नरपतेः श्रम तन्मवृत्तवर्णनम्. राज्ञो भद्रराज्यगमनम्. गिरिशोभावालोत्तमप्रसंगेन
माहिनीदर्शनम् ॥ ४३ ॥

१२. मांजीकपयोद्वितम्भं नरपदेनतया सद्यः पाचिच्छदले समप्रकारणम्. रत्नचक्रं तद्गुणश्रवणाय
॥ श्रीः ३३ ॥

१६ इक्ष्माङ्गदृश्य नरपतेरात्मनिनाशाय मोहिन्या सख्य विवाहो निरेवतः ॥ अं० २५ ॥

१३ मोहिन्या सह प्रवितापे नरपतेः चक्षुराग्रमदत्ताया गृहगोधायाः प्राजन्मवृत्तकथनम् विजयेक-
दशोपपदानेन तस्या दृष्टारम्भ ॥ श्लो० ७३ ॥

१५. गृहगोधामुद्धृतः सह श्रापवा नरपतेर्निजनगरामभवे. समुन्नागनेन धर्मादपुत्रेण सह वार्तादा-
वहरणञ्च ॥ श्लो० ४७ ॥

१६ धर्मध्वजं वस्त्रादिकारादिभिः वृजिताया मंहिन्याः संघर्ष संघानन्द्या निपातनं तत्प्रसंगे
वृजितोपाख्यानम् ॥ श्लो ८९ ॥

७ क्षयाद्वयोपास्यमानाया मोहिन्वाः संनिधीं नरपतेराममनं नरपान्थेन सह क्षयाद् ॥ श्लो०७५ ॥

८ धर्मागदस्य सुतस्याग्रहासन्धायालीमभृतिभिवसालं कारपुतिवतिभुंक्षाभिः सह दिग्माप
विष्टासोपभोगवि नृपस्यामृत्तानाम् ॥ श्लो ५५ ॥

१. मोहिन्या सह त्वमथ विद्यासुखजनम् ॥ अष्टा० ३६ ॥

७ धर्मान्दृष्ट्यं प्रत्यये विद्याधत्तुं विहितं यथमर्गं नापादत्तं नागच्छेत् नागान् विजित्वायुता ।
नागकन्यादत्तं विहितं कृत्वा नागविधुः पादत्तं, पित्रं स्ववत्तुमिदमथ ॥ १० ॥ ३१ ॥

धर्मात्तदस्य नागकन्याभिर्महोत्सवेन विवाहकरणम्, राष्ट्रे प्रजायां शिस्तानि रूपयन्त्य ॥१००३८॥

अव्यायाः ।

विषयाः ।

अध्यायाः ।

विषयाः ।

अनु.

- २२ विषयामिच्छेयनरत्नस्य नरपते रुक्मांगदस्यागमिकात्तकमासस्मरणम् मोहिन्यै कात्तिकमासमा-
हात्म्यकथनम् ॥ श्लो० ८६ ॥
- २३ मोहिन्यनुरोधान्तरस्य संपादये कात्तिकमासोरवाचकरणात्तुलानम् मोहिन्या रुक्मांगदसमीप
समपातुसारेणकादृषां भोजनसंबन्धेन वाचनकरणम् ॥ श्लो० ९० ॥
- २४ वृकादृषां नाहं भोक्ष्ये इति राक्षो निषण्णं ज्ञात्वा मोहिन्या गौतमादिनामनेभ्यो राक्षोपवाचकरणं
पुक्तमपुक्तमिति प्रश्नकरणम् ॥ श्लो० ९२ ॥
- २५ वृकादृषां भोजने न ते दोषः इति द्विजवाच्यश्रवणात् परमकुण्डस्य व्रतभंगमसहमानस्य नरप
तेष्वचनामस्थिताया मोहिन्या धर्मपञ्चस्य विनयात्पुनः परावर्तनम् ॥ श्लो० ८२ ॥
- २६ धर्मागदृषमीये मोहिन्यै अन्यासंबन्धे प्रपच्छामि न त्वेकादृषां भोक्ष्ये इति राक्षो निषण्णपूर्वक
वचनम् ॥ श्लो० १७ ॥
- २७ सुतवचनमोहितौमनुनेदुपुचतायाः संपादयत्याः काशीलदेहमावगायाः कौटिल्यभाषायाः
पूर्ववृत्तकथनम् ॥ श्लो० १५४ ॥
- २८ धनादाया स्वभार्या परित्यज्य समुद्रमध्यगतस्य कौटिल्यस्य राक्षसावचनमभं. राक्षसे इत्या
राक्षस्य सह धनं गृहीत्वा राक्षसादतां राजावलीं स्वावस्यं प्रेषयितुं कात्यागमनम् ॥ श्लो० ८९ ॥
- २९ ब्रह्मणः शिरःकर्तने हस्ते ज्ञेयं शिरः पातयितुमशक्तस्य शिवस्य ब्रह्महत्यापीडितस्य कात्यागमन-
निवृत्तौ तत्र वरेण्यतया निवास इति कात्या राक्षसोक्तमाहात्म्यवर्णनम् ॥ श्लो० ७९ ॥

- ३० राक्षसीसंभया गन्नावत्याः पाणिग्रहणं कृत्वा स्वनगरमागतस्य प्रथमभार्या सत्कृत्य भार्याभिरिते
सुभिः कौटिल्यस्य संसारकरणम्. भर्तृसंबन्धनापात्वा प्रथमभार्यायाः काशीलदेहाभिमिक-
थनम् ॥ श्लो० ८७ ॥
- ३१ मायमासपुण्यमदानेन काशीलदेवा उन्नमल्लेकाभिमिकथनं वपुरपं जीवितमपि दास्यामीति
मोहिन्यस्य संपादयत्याः कथनम् ॥ श्लो० ५९ ॥
- ३२ वृकादृशीदतभंगमनिष्टं मन्यसे चेत्सचपुत्रस्य शिरः परया सह निहृत्य दीपतामिति मोहिन्या
वचनं श्रुत्वा सभापस्य विरोचनस्यावर्षाधिकमुत्तरा संपादयत्यास्तद्वचोभोकरणम् ॥ श्लो० ६८ ॥
- ३३ मोहिन्याः मिषाधिकोपया स्वपुत्रं हन्तुं भर्तुरस्य संपादयत्या अभ्यर्चना, राक्षोऽप्यवरापं मोहिन्या
प्राथन्य. धर्मागदृष पितरं प्रति शशिरःकृन्तनेऽनुनयकरणम् ॥ श्लो० ६९ ॥
- ३४ संपादयत्या सहविषण्णेन राज्ञा सुतस्य शिरःकृन्तनान् भगवत्प्रादुर्भावः, सभापस्य राज्ञः
सुतेन सह भगवत्प्रादुर्भावः तत्रस्थेन मोहिन्या प्रतुताकरणम् ॥ श्लो० २६ ॥
- ३५ मोहिनीं प्रतिबोधयितुं देवतानां तच्छत्रिधावागमनम् सत्तवनपर्वतं परमदुर्गोपगतानां देवत-
नामग्रे राज्ञः पुरोहितेनारयधिकारपूर्वकं मोहिन्यै शपथदानम् ॥ श्लो० ८६ ॥
- ३६ ब्रह्मशापदग्ध्यापन्नोत्प्रेष्य स्वानमलभमानाया मोहिन्या मनिप्रदानाय सह देवैर्ब्रह्मणो राज-
पुरोहिताभ्रमगमनम् तत्रसादनम् ॥ श्लो० ६० ॥
- ३७ ब्रह्मणः प्रायनया दशपीविद्वैकादृषां मोहिन्यै स्वानमदानम् ब्रह्मशापदग्ध्याप-

- मोहिन्याः पुरोहितानुमत्या पुनः स्वहृतीरुद्धः सह देवैर्मङ्गलो निजलोकगमनम् ॥ श्लो० ४६ ॥
- ४८ मोहिन्या स्वपावसाक्षनाय प्राप्यतेन वसुपुरोहितेन शीर्यपांवाप्रसगाकृतं गंगामाहृतमवनेनम् ॥ श्लो० ४९ ॥
- ४९ गंगानामाहात्म्यवर्णनम् ॥ श्लो० ५० ॥
- ५० गंगायां स्वच्छविशेषेण स्नानफलकथनम् ॥ श्लो० ५१ ॥
- ५१ गंगातीरे आरामादिकरणनामाविधयानुसङ्गकथनम् ॥ श्लो० ५२ ॥
- ५२ गंगातीरेषु ह्येवादिशुद्धेयानुविधानम् आसवाखरं गंगाधनविधिकथनम् ॥ श्लो० ५३ ॥
- ५३ मायल्लङ्घनम् दृष्टत्वा गंगायाः पुनर्विधानं, तन्माहात्म्यकथनम् ॥ श्लो० ५४ ॥
- ५४ विशालतपेविशालकथनपूर्वकं गंगायां पिबद्धानुपितुनां नरकपतिनामप्युत्तमलोकवागिरि-
ति गंगामाहात्म्यकथनम् ॥ श्लो० ५५ ॥
- ५५ गंगायां मयमाद्वितीयादिनयोः आशुपिबद्धानविधिनिरूपणम् ॥ श्लो० ५६ ॥
- ५६ गंगायां तृतीयादिनयोर्विधयोरपि दिवद्धानविधिनिरूपणम् ॥ श्लो० ५७ ॥
- ५७ गंगायां चतुर्थदिनयोर्विधयोरपि दिवद्धानविधिनिरूपणम् ॥ श्लो० ५८ ॥
- ५८ काशीविशेषितनामाविधयोरपि दिवद्धानविधिनिरूपणम् ॥ श्लो० ५९ ॥
- ५९ कुर्याद्व्यापीकृद्वादिषु स्नानविधयोरपि दिवद्धानविधिनिरूपणम् ॥ श्लो० ६० ॥
- ६० यात्राकालकथनपूर्वकं नाजविधयोरपि दिवद्धानविधिनिरूपणम् ॥ श्लो० ६१ ॥
- ६१ कात्यायनोपायानुसङ्गकथनं च स्नातुनां महापातकनिरसनपूर्वकं शिवलोकवागि-
कथनम् ॥ श्लो० ६२ ॥
- ६२ इतिगोविधौरे वाक्येते पुनश्चोक्तमतेः सुभद्राकृतं लङ्घनं राधेनेः सुभद्राकृतमेव वाच्य-
यानिरियाकवायिकाकथनपूर्वकं पुनश्चोक्तमतेः (अनन्तरं) शिवमाहात्म्यवर्णनम् ॥ श्लो० ६३ ॥
- ६३ वाक्येतेः पुनश्चोक्तमतेः अन्त्येयवागिना भगवन्महापातकनिरसनपूर्वकं कृता
भगवन्महापातकनिरसनम् ॥ श्लो० ६४ ॥

- ५४ नवविस्तरं सन्तुष्टो भगवान्वागी स्वप्ने तं प्रवेष्टुं सिधोः कृतश्रितं वृक्षसुताद्य तस्य
मृतां विधाय स्वापनीया इत्यशिक्षयद् नरपतिः प्रभाते विप्रकुण्डं गत्वा वृक्षसुताद्य तस्य
विष्णुविष्णुकर्माणां कथनं भगवन्निर्देशात् कृत्वा तस्य सुभद्राकृतं विधाय सुभद्राकृतं स्वापयद्,
ततो भगवद्भक्तं तो राहो मोक्षवागिः, पुनश्चोक्तमतेः प्रमादकथनम् ॥ श्लो० ६५ ॥
- ५५ श्वेच्छाकृद्वादिषु पुनश्चोक्तमतेः प्रमादकथनम् वाचा विधेया, तत्र मार्कण्डेयकृते शिवं प्रमथ्य कुर्यात्
दृष्ट्वा पुनश्चोक्तमतेः प्रमादकथनम्, तत्रैव नृसिंहाराधनविधानम् ॥ श्लो० ६६ ॥
- ५६ अर्जुनमतेः स्वमाधवपुत्रेण माधवपुत्रेण कथनम्, श्वेच्छाकृते पौर्णमास्यां श्वेच्छाकृते तत्र
समुद्रस्नानविधिनिरूपणम् ॥ श्लो० ६७ ॥
- ५७ समुद्रतीरे मंगलकरणपूर्वकं मङ्गले भगवद्भक्तं विधिकथनम् ॥ श्लो० ६८ ॥
- ५८ पुनश्चोक्तमतेः स्नानदानपितृश्राद्धादिकलनिरूपणम्, राधिकाशयेन विप्रमुनश्चैव सारायक-
थनम्; गोकोकनिशसिखाध्याकृतं कथनमसंगेन राधाकृतं च स्वासिद्धिद्वारादिकथनम्
कथनम् ॥ श्लो० ६९ ॥
- ५९ गोकोकसिखराधाकृतयोः वचसा कथनमनिरूपणम् ॥ श्लो० ७० ॥
- ६० श्वेच्छाकृद्वादिषु माधवपुत्रेण पौर्णमासीपथेन रामकृतं सुभद्राकृतं महापातकनिरसनम्
पौर्णमास्यां भगवत्स्नानविधिनिरूपणम् ॥ श्लो० ७१ ॥
- ६१ पुनश्चोक्तमतेः स्वात्म्यसहितं ततोऽप्यत्राविधिकथनम् ॥ श्लो० ७२ ॥
- ६२ तीव्रराजप्रयोगे ततोऽप्यत्राविधिकथनं स्नानदानश्राद्धं च नादिविधिनिरूपणम् ॥ श्लो० ७३ ॥
- ६३ मकरलङ्घनमतेः रवी पञ्चशतेन पुरेमाणप्रयागराजसिखराकथनं च ततोऽप्यत्राविधिकथनम्
॥ श्लो० ७४ ॥
- ६४ कुरुते वमाहात्म्ये शिवममादिनिरूपणम् ॥ श्लो० ७५ ॥
- ६५ कुरुते वमतकाम्यकादिवनेषु सरस्वत्यादिनीयेषु च शिवे विधिवद्भक्त्या विधिसहितं तीव-
र्याविधिकथनम् ॥ श्लो० ७६ ॥
- ६६ स्वपितृपुत्रे महापातकनिरसनं इति धुमेय-
ती दाक्षायणी गार्हपत्यं माता शिवायमानं यत्र
दृष्ट्वा मातां ततो तद्वयं हरिद्वारं ॥ श्लो० ७७ ॥

अध्यायाः ।

विषयाः ।

अध्यायाः ।

विषयाः ।

अनु.

- ६७ बह्वीशे बभूविष्ठिनरनारायणमाहात्म्यपूर्वकं तत्त्वोपपात्राविधिर्वर्णनम् ॥ श्लो० ८२ ॥
 ६८ नारायणोपपात्राविधिस्तत्त्वोपपात्राविधिर्निरूपणम् ॥ श्लो० ८५ ॥
 ६९ श्रीविष्णुनाथचरित्रसहितं कामाक्षीमाहात्म्यवर्णनम् ॥ श्लो० ९७ ॥
 ७० नामविधितोषादिबर्हिगविराजितमन्त्राक्षरे वपात्राविधिमाहात्म्यवर्णनम् ॥ श्लो० ९५ ॥
 ७१ यात्राविधानपूर्वकं पुष्करक्षेत्रमाहात्म्यवर्णनम् ॥ श्लो० ५० ॥
 ७२ तपःप्रभावेतिहासकथनपूर्वकं गौतमाश्रममाहात्म्यवर्णनम् ॥ श्लो० ३५ ॥
 ७३ पुष्करपुरे भिमिनितुनेः शिवसाक्षात्कारस्तुष्टस्य गणैः सह शिवस्य तांढवनूपात्परां
 सुवस्तुप्राप्तस्य वेदपात्रेन स्तुतिर्द्विवाणस्याभ्यर्चनया शिवस्य निवासात् तत्पुस्तकं शेषवर्णनम्
 ॥ श्लो० १५१ ॥
 ७४ सार्धं पौज्यममागपयिष्यन्तु तत्पुस्तकं तत्त्वोपपात्रमाहात्म्यवर्णनम् ॥ श्लो० ४१ ॥
 ७५ संक्षेपेण रामलक्ष्मणचरितस्तुतवाप्तं रामवचनास्त्रिपञ्चशतं लक्ष्मणो यस्मिन्नक्षेत्रे योगधारणया
 वनुसमहात् तस्य लक्ष्मणाचक्षस्य माहात्म्यनिरूपणम् ॥ श्लो० ७५ ॥

- ७६ दक्षिणोत्तरीरे रामसाक्षितरामेचरलिगमाहात्म्यवर्णनम् ॥ श्लो० २० ॥
 ७७ नमदातोषितप्रहमाहात्म्यनिरूपणम् ॥ श्लो० ३५ ॥
 ७८ श्रीमहाकालेश्वराधिष्ठितावन्तिकाक्षेत्रावामाहात्म्यवर्णनम् ॥ श्लो० ४७ ॥
 ७९ ब्रह्मवर्धितस्य भगवतोऽवतारप्रहणान्तपुराणाहात्म्यवर्णनम् ॥ श्लो० ५६ ॥
 ८० नारदाख्यायिकाकथनपूर्वकं कुन्दावनमाहात्म्यवर्णनम् ॥ श्लो० ११६ ॥
 ८१ वसुधैव कुटुम्बकम् मोक्षार्थं तेषां वासिधिसुखा तां यात्राकलाप त्रिविधं ब्रह्मणे मोहिनी-
 कृत निवेद्य ततो वृन्दावने तपस्तप्तुं गतवान् तत्र तस्य नारदमुने निरूपितमायिकुलावतार-
 चरित्रं विद्वत्कनौत्सुबयास्त्रिषासवर्णनम् ॥ श्लो० ५१ ॥
 ८२ मोहिनीवासीवयात्राकरणेनोत्तमलोकावातिवर्णनम् दशवीथेये मोहिनीवर्णनान्तं द्वादशोपनिषद्-
 द्वाधौ तस्य लोकादुत्पत्तिर्निरूपणम् श्रीनारदीयपुराणोत्तरखण्डपञ्चमस्कन्धवर्णनं च ॥ श्लो० ६२ ॥
 इति श्रीशेखराक्षिप्रविवेचोपाधिवसुधैवकुटुम्बकं दशोत्तमपरंगनापसाक्षिचरितम् श्रीनारदीयपुराण-
 चरितविवरणप्रक्रमणिका सम्पूर्णा ॥

ॐ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥ ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नारायणं नमस्कृत्य नरं चैव नरोत्तमम् ॥ देवीं सरस्वतीं चैव ततो
 जयमुदीरयेत् ॥ १ ॥ ॐ वेदव्यासाय नमः ॥ वृन्दे वृन्दावनासीनमिन्दिरानन्दमन्दिरम् ॥ उपेन्द्रं सांद्रकारुण्यं पगनन्दं परात्परम् ॥ १ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशाख्यं
 यस्यांशा लोकसाधकाः ॥ तमादिदेवं चिद्रूपं विशुद्धं परमं भजे ॥ २ ॥ शौनकाद्या महात्मान ऋषयो ब्रह्मवादिनः ॥ नैमिषारख्ये महारण्ये तपस्ते
 पुर्ममुत्तमः ॥ ३ ॥ जितेन्द्रिया जिताहाराः सन्तः सत्यपराक्रमाः ॥ यजन्तः परया भक्त्या विष्णुमाद्यं सनातनम् ॥ ४ ॥ अनीर्ष्याः सर्वधर्मज्ञा लोकानुग्रह
 तत्पराः ॥ निर्ममा निरहंकाराः परस्मिन्नतमानसाः ॥ ५ ॥ न्यस्तकामा विवृजिताः शमादिगुणसंयुताः ॥ कृष्णाजिनोत्तरीयास्ते जटिला ब्रह्मचारिणः
 ॥ ६ ॥ गृणन्तः परमं ब्रह्म जगद्भुः समौजसः ॥ धर्मशास्त्रार्थतत्त्वज्ञास्ते पुनैर्मिपकानने ॥ ७ ॥ यज्ञैर्यज्ञपतिं केचिज्ज्ञानैर्ज्ञानात्मकं परं ॥ केचिच्च
 परया भक्त्या नारायणमपूजयन् ॥ ८ ॥ एकदा ते महात्मानः समाजं चक्रुरुत्तमाः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणामुपायाञ्ज्ञातुमिच्छवः ॥ ९ ॥
 पश्चिंशतिसहस्राणि मुनीनामूर्द्धरेतसाम् ॥ तेषां शिष्यप्रशिष्याणां संख्या वक्तुं न शक्यते ॥ १० ॥ मुनयो भाविनात्मानो मिलितास्ते महौजसः ॥ लोका
 नुग्रहकर्तारो वीतरागा विमत्सराः ॥ ११ ॥ कानि क्षेत्राणि पुण्यानि कानि तीर्थानि भूतले ॥ कथं वा प्राप्यते मुक्तिर्नृणां तापार्तचेतसाम् ॥ १२ ॥ कथं हरौ
 मनुष्याणां भक्तिर्व्यभिचारिणी ॥ केन सिध्येत च फलं कर्मणस्त्रिविधात्मनः ॥ १३ ॥ इत्येवं प्रष्टुमान्मानमुद्यतान्प्रेक्ष्य शौनकः ॥ प्राञ्जलिर्वाक्यमाहेदं
 विनयावनतः सुधीः ॥ १४ ॥ शौनक उवाच ॥ आस्ते सिद्धाश्रमे पुण्ये सतः पौर्णिकोत्तमः ॥ यजन्मखैर्वहुर्विधैर्विश्वरूपं जनार्दनम् ॥ १५ ॥
 स एतदखिलं वेत्ति व्यासशिष्यो महामुनिः ॥ पुराणसंहितावक्ता शान्तो वै रोमहर्षणिः ॥ १६ ॥ युगे युगेऽल्पकान्धर्मान्निर्गक्ष्य मधुसूदनः ॥ वेदव्यास-
 स्वरूपेण वेदभागं करोति वै ॥ १७ ॥ वेदव्यासमुनिः साक्षान्नारायण इति द्विजाः ॥ शुश्रुमः सर्वशास्त्रेषु मृतस्तु व्यासशासितः ॥ १८ ॥ तेन
 संशासितः सूतो वेदव्यासेन धीमता ॥ पुराणानि स वेत्येव नान्यो लोके ततः परः ॥ १९ ॥ स पुराणार्थवित् लोकं स सर्वज्ञः स बुद्धिमान् ॥ स
 शान्तो मोक्षधर्मज्ञः कर्मभक्तिकलापवित् ॥ २० ॥ वेदवेदाङ्गशास्त्राणां सारभूतमुनीश्वराः ॥ जगद्धितार्थं तत्सर्वं पुण्ये पृक्तवान्मुनिः ॥ २१ ॥ ज्ञाना
 र्णवो वै सूतस्तत्सर्वतत्त्वार्थकोविदः ॥ तस्मात्तमेव पृच्छाम इत्यूचे शौनको मुनीन् ॥ २२ ॥ ततस्ते मुनयः सर्वे शौनकं वाग्विदां वरम् ॥ समाश्लिष्य
 सुसंप्रीताः साधु साध्विति चाब्रुवन् ॥ २३ ॥ अथ ते मुनयो जग्मुः पुण्यं सिद्धाश्रमं वने ॥ मृगव्रजसमाकीर्णं मुनिभिः परिशोभितम् ॥ २४ ॥ मनोज्ञभूरुहल
 ताफलपुष्पविभूषितम् ॥ युक्तं सरोभिरच्छोदैरतिध्यातिथ्यसंकुलम् ॥ २५ ॥ ते तु नारायणं देवमनन्तमपराजितम् ॥ यजन्तमग्निष्टोमेन ददृशू रोमहर्षणिम् ॥

बृ.ना.पु.

॥ १ ॥

॥२६॥ यथाहमर्चितास्तेन सूतेन प्रथितौजसः ॥ तस्यावभृथमीक्षन्तस्तत्र तस्थुर्मखालये ॥ २७ ॥ अधरावभृथस्नातं सूतं पौराणिकोत्तमम् ॥ पप्रच्छुस्ते
सुखासीनं नैमिषारण्यवासिनः ॥ २८ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ वयं त्वतिथयः प्राप्ता आतिथेयास्तु सुव्रत ॥ ज्ञानदानोपचारेण पूजयास्मान्यथावि
धिं ॥ २९ ॥ दिवौकसो हि जीवन्ति पीत्वा चन्द्रकलामृतम् ॥ ज्ञानामृतं भूसुरास्तु मुने त्वन्मुखनिःसृतम् ॥ ३० ॥ यनेदमखिलं जातं यदा
धारं यदात्मकम् ॥ यस्मिन्प्रतिष्ठितं तात यस्मिन्वा लयमेप्यति ॥ ३१ ॥ केन विष्णुः प्रसन्नः स्यात्स कथं पूज्यते नरैः ॥ कथं वर्णाश्रमाचार
आतिथेः पूजनं कथम् ॥ ३२ ॥ सफलं स्याद्यथा कर्म मोक्षोपायः कथं नृणाम् ॥ भक्त्या किं प्राप्यते पुंभिस्तथा भक्तिश्च कीदृशी ॥ ३३ ॥ वद
सूत मुनिश्रेष्ठ सर्वमेतदसंशयम् ॥ कस्य नो जायते श्रद्धा श्रोतुं तद्वचनामृतम् ॥ ३४ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ शृणुध्वमृषयः सर्वे यदिष्टं वो
वदामि तत् ॥ गीतं सनकमुखैस्तु नारदाय महात्मने ॥ ३५ ॥ पुराणं नारदोपाख्यमेतद्वेदार्थसंमितम् ॥ सर्वपापप्रशमनं दुष्टग्रहनिवारणम् ॥ ३६ ॥
दुःस्वप्ननाशनं धर्म्यं भुक्तिभुक्तिफलप्रदम् ॥ नागयणकथोपेतं सर्वकल्याणकारणम् ॥ ३७ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां हेतुभूतं महाफलम् ॥ अपूर्वं
पुण्यफलदं शृणुध्वं सुसमाहिताः ॥ ३८ ॥ महापातकशुक्लो वा युक्तो वाप्युपपातकैः ॥ शुभैतदार्पं दिव्यं च पुराणं शुद्धिमाप्नुयात् ॥ ३९ ॥ यस्यै
काध्यायपठनाद्वाजिमेधफलं लभेत् ॥ अध्यायद्वयपाठेन राजसूयफलं तथा ॥ ४० ॥ ज्येष्ठमासे पूर्णिमायां पूलक्षे प्रयतो नरः ॥ स्नात्वा च यमुना
तोये मधुरायामुपोषितः ॥ ४१ ॥ अभ्यर्च्य विधिवत्कृष्णं यत्फलं लभते द्विजाः ॥ तत्फलं समवाप्नोति अध्यायत्रयपाठनः ॥ ४२ ॥ नन्वप्रवक्ष्यामि
वः संप्रक् शृणुध्वं गदतो मम ॥ जन्मायुर्तार्जितैः पापैर्मुक्तः कोटिकुलान्वितः ॥ ४३ ॥ ब्रह्मणः पदमासाद्य तत्रैव प्रतिनिष्ठति ॥ श्रुत्वाम्य तु दशा
ध्यायान्भक्तिभावेन जानवः ॥ ४४ ॥ निर्वाणमुक्तिं लभते नात्र कार्या विचारणा ॥ श्रेयसां परमं श्रेयः पवित्राणामनुत्तमम् ॥ ४५ ॥ दुःस्वप्नना
शनं पुण्यं श्रोतव्यं यत्नतो द्विजाः ॥ श्रद्धया सहितो मर्त्यः श्लोकं श्लोकार्द्धमेव वा ॥ ४६ ॥ पठित्वा मुच्यते सद्यो महापातकगशिभिः ॥ सतामेव प्रव
क्तव्यं शुद्धाद्ब्रह्मतरं यतः ॥ ४७ ॥ वाचस्पत्युक्ता विष्णोः पुण्यक्षेत्रे द्विजान्तिके ॥ ब्रह्मद्रोहपगणां च दंभाचारयुतात्मनाम् ॥ ४८ ॥ जनानां वक्तृ
तीनां न ब्रूयादिदनुत्तमम् ॥ त्यक्तकामादिदोषाणां विष्णुभक्तिरतात्मनाम् ॥ ४९ ॥ मदाचारपगणां च वक्तव्यं मोक्षमाधनम् ॥ सर्वदेवमयो विष्णुः
स्मरतामार्तिनाशनः ॥ ५० ॥ सद्भक्तिवत्सलो विप्रा भक्त्या तुप्यति नान्यथा ॥ अश्रद्धायापि यात्राभिर्कीर्तितेऽथ स्मृतेऽपि वा ॥ ५१ ॥ विमुक्तः पात
कैर्मर्त्यो लभते पदमव्ययम् ॥ संसारघोरकान्तरदावाग्निर्मधुमूदनः ॥ ५२ ॥ स्मृतां सर्वपापानि नाशयन्त्याजु मत्तमाः ॥ नदर्थश्चोत्तकमिदं पुराणं

पू० ख०
अ० १

॥ १ ॥

श्राव्यमुत्तमम् ॥ ५३ ॥ श्रवणात्पठनाद्वापि सर्वपापविनाशकृत् ॥ यस्यास्य श्रवणे बुद्धिर्जायते भक्तिसंयुता ॥ ५४ ॥ स एव कृतकृत्यस्तु सर्व
 शास्त्रार्थकोविदः ॥ यदर्जितं तपः पुण्यं तन्मन्ये सफलं द्विजाः ॥ ५५ ॥ यदस्य श्रवणे भक्तिरन्यथा न हि जायते ॥ सत्कथासु प्रवर्तन्ते सज्जना
 ये जगद्धिताः ॥ ५६ ॥ निन्दायां कलहे वापि ह्यसन्तः पापतत्पराः ॥ पुराणेष्वर्थवादत्वं ये वदन्ति नगधमाः ॥ ५७ ॥ तेर्जितानि पुण्यानि क्षयं
 यान्ति द्विजोत्तमाः ॥ समस्तकर्मनिर्मूलसाधनानि नराधमः ॥ ५८ ॥ पुराणान्यर्थवादेन ब्रुवन्नयमश्नुते ॥ अन्यानि साधयन्त्येव कार्याणि
 विधिना नराः ॥ ५९ ॥ पुराणानि द्विजश्रेष्ठाः साधयन्ति न मोहिताः ॥ अनायासेन यः पुण्यानीच्छतीह द्विजोत्तमाः ॥ ६० ॥ श्रोतव्यानि
 पुराणानि तेन वै भक्तिभावतः ॥ पुराणश्रवणे बुद्धिर्यस्य पुंसः प्रवर्तते ॥ ६१ ॥ पुर्गर्जितानि पापानि तस्य नश्यन्त्यसंशयम् ॥ पुराणे वर्तमानेऽपि
 पापपाशेन यन्त्रितः ॥ आदरेणान्यगाथासु सत्कबुद्धिः पतत्यधः ॥ ६२ ॥ सत्सङ्गदेवार्चनसत्कथासु हिनोपदेशे निम्नो मनुष्यः ॥ प्रयाति
 विष्णोः परमं पदं यद्देहावसानेऽच्युततुल्यतेजाः ॥ ६३ ॥ तस्मादिदं नारदनामधेयं पुण्यं पुगणं शृणुत द्विजेन्द्राः ॥ यस्मिञ्छुते जन्मजरा
 दिहीनो नरो भवेदच्युतनिष्ठचेताः ॥ ६४ ॥ वरं वरेण्यं वरदं पुगणं निजप्रभाभाविनसर्वलोकम् ॥ संकल्पितार्थप्रदमादिदेवं स्मृत्वा
 व्रजेन्मुक्तिपदं मनुष्यः ॥ ६५ ॥ ब्रह्मेशविष्ण्वादिशरीरभेदैर्विश्वं सृजत्यति च पाति विश्राः ॥ तमादिदेवं परमं परेशमाधाय चेतस्पुपयाति
 मुक्तिम् ॥ ६६ ॥ यो नाम जात्यादिविकल्पहीनः परः पगणां परमः परस्मात् ॥ वेदान्तवेद्यः स्वजनप्रकाशः समीक्ष्यते सर्वपुगणवेदैः ॥ ६७ ॥
 तस्मात्तमीशं जगतां विमुक्तिमुपासनायात्मजं मुनिम् ॥ परं रहस्यं पुरुषार्थहेतुं स्मृत्वा नरो याति भवाध्विपागम् ॥ ६८ ॥ धत्तव्यं धार्मिकेभ्यस्तु
 श्रद्धानेभ्य एव च ॥ मुमुक्षुभ्यो यतिभ्यश्च वीतरागेभ्य एव च ॥ ६९ ॥ वक्तव्यं पुण्यदेशे च मभायां देवतागृहे ॥ पुण्यश्रेष्ठे पुण्यतीर्थे देव
 ब्राह्मणसन्निधौ ॥ ७० ॥ उच्छिष्टदेशे वक्तार आख्यानमिदमुत्तमम् ॥ पच्यन्ते नरके घोरे यावदाभूतसंप्लवम् ॥ ७१ ॥ मृषा शृणोति यो मूढो दम्भी भक्तिविव
 र्जितः ॥ सोऽपि तद्वन्महाघोरे नरके पच्यतेऽक्षये ॥ ७२ ॥ नरो यः सत्कथामन्ये संभाषां कुरुतेऽन्यतः ॥ स याति नरकं घोरो तदेकाग्रमना
 भवेत् ॥ ७३ ॥ श्रोता वक्ता च विप्रेन्द्रा एष धर्मः सनातनः ॥ असमाहितचित्तस्तु न जानाति हि किंचन ॥ ७४ ॥ नत एकमना भूत्वा पिवेद्धरिकथामृतम् ॥
 कथं स भ्रान्तचित्तस्य कथास्वादः प्रजायते ॥ ७५ ॥ किं मुखं प्राप्यते लोके पुंसां स भ्रान्तचेतसा ॥ तस्मान्सर्वं परित्यज्य कामं दुःखस्य साध
 नम् ॥ ७६ ॥ समाहितमना भूत्वा कुर्यादच्युतचित्तनम् ॥ येन केनाप्युपायेन स्मृतो नारायणोऽव्ययः ॥ ७७ ॥ अपि पातकयुक्तस्य प्रसन्नः स्यान्न संशयः ॥

५. ना. पु.

॥ २ ॥

यस्य नारायणे भक्तिर्विभौ ॥ १४ ॥ तस्य स्यात्सफलं जन्म मुक्तिश्चैव करे स्थिता ॥ ७८ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाख्यपुरुषार्था द्विजो
त्तमाः ॥ हरिभक्तिपराणां वै संपद्यन्ते न संशयः ॥ ७९ ॥ इति श्रीबृहन्नादयिपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे सूतर्षिसंवादो नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥
ऋषय उचुः ॥ कथं सनत्कुमारस्तु नारदाय महात्मने ॥ श्रोतवान्सकलान्धर्मान्कथं तौ मिलिताबुभौ ॥ १ ॥ कस्मिन्स्थाने स्थितौ
सूत तावुभौ ब्रह्मवादिनौ ॥ हरिगीतसमुद्धाने चक्रतुस्तद्वदस्व नः ॥ २ ॥ सूत उवाच ॥ सनकाद्या महात्मानो ब्रह्मणो मानसाः सुताः ॥ निर्ममा निरहं
काराः सर्वे ते हृध्वरेतसः ॥ ३ ॥ तेषां नामानि वक्ष्यामि सनकश्च सनन्दनः ॥ सनत्कुमारश्च विभुः सनातन इति स्मृतः ॥ ४ ॥ विष्णुभक्ता महा
त्मानो ब्रह्मध्यानपरायणाः ॥ सहस्रसूर्यनकाशाः सत्यसन्धा मुमुक्षवः ॥ ५ ॥ एकदा मेरुशृङ्गं ते प्रस्थिता ब्रह्मणः सभाम् ॥ इष्टं मार्गेऽथ ददशुः गङ्गा
विष्णुपदीं द्विजाः ॥ ६ ॥ तां निरीक्ष्य समुद्युक्ताः स्नातुं सीताजलेऽभवन् ॥ एतस्मिन्त्रंतरे तत्र देवर्षिर्नारदो मुनिः ॥ ७ ॥ आजगाम द्विजश्रेष्ठा दृष्ट्वा
भ्रान्तृन्स्वकाग्रजान् ॥ तान् दृष्ट्वा स्नातुमुद्युक्तां व्रमस्कृत्य कृताञ्जलिः ॥ ८ ॥ गृणन्नामानि सप्रेमभक्तियुक्तो मधुद्विपः ॥ नारायणाच्युतानन्त वास
देव जनार्दन ॥ ९ ॥ यज्ञेश यज्ञपुरुष कृष्ण विष्णो नमोऽस्तु ते ॥ पद्माक्ष कण्ठलाकान्न गङ्गाजनक केशव ॥ क्षीरोदशायिन्देवेश दामोदर
नमोऽस्तु ते ॥ १० ॥ श्रीराम विष्णो नरसिंह वामन प्रद्युम्न संकर्षण वासुदेव ॥ अजानिरुद्धामलरुद्ध मुरारे त्वं पाहि नः सर्वभयादजसम् ॥ ११ ॥ इत्युच्च
रन्धरेर्नाम नत्वा तान् स्वाग्रजान्मुनीन् ॥ उपासीनश्च तैः सार्द्धं सन्नो प्रीतिसमन्वितः ॥ १२ ॥ ते पां चापि तु सीताया जले लोकमलाप
हे ॥ स्नात्वा संपूर्ण देवर्षिपितृन्विगतकल्मषाः ॥ १३ ॥ उत्तीर्य संध्योपास्त्यादि कृत्वाचारं स्वकं द्विजाः ॥ कथां प्रचकुर्वि विधाः नारायण
गुणाश्रिताः ॥ १४ ॥ कृतां कथेषु मुनिषु गङ्गातीरे मनोरमे ॥ चकार नारदः प्रश्नं नानाख्यानकथान्तरे ॥ १५ ॥ नारद उवाच ॥ सर्वज्ञाः स्थ मुनि
श्रेष्ठाः भगवद्भक्तितत्पराः ॥ यूयं सर्वे जगन्नाथा भगवन्तः सनातनाः ॥ १६ ॥ लोकोद्धारपरान्पुष्पाम्बुजान्दीनेषु कृतसौहृदान् ॥ पृच्छे ततो वदत
मे भगवद्भक्षणं बुधाः ॥ १७ ॥ येनेदमखिलं जातं जगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ गङ्गापादोदकं यस्य स कथं ज्ञायते हरिः ॥ १८ ॥ कथं च त्रिविधं कर्म सफलं
जायते नृणाम् ॥ ज्ञानस्य लक्षणं ब्रूत तपसश्चापि मानदाः ॥ १९ ॥ अतिथेः पूजनं वापि येन विष्णुः प्रसीदति ॥ एवमादीनि गुह्यानि
हरितुष्टिकराणि च ॥ अनुगृह्य च मां नाथास्तत्त्वतो वक्तुमर्हथ ॥ २० ॥ शौनक उवाच ॥ नमः पण्य देवाय परमात्म्यमाय च ॥ परावर
निवासाय सगुणाय गुणाय च ॥ २१ ॥ अमावायात्मसंज्ञाय मायिने विश्वरूपिणे ॥ योगीश्वराय योगाय योगगम्याय विष्णवे ॥ २२ ॥ ज्ञानाय

पृ० स
अ० २

॥ २ ॥

ज्ञानगम्याय सर्वज्ञानैकहेतवे ॥ ज्ञानेश्वराय ज्ञेयाय ज्ञात्रे विज्ञानसंपदे ॥ २३ ॥ ध्यानाय ध्यानगम्याय ध्यातृपापहराय च ॥ ध्यानेश्वराय मुधिये
 ध्येयध्यातृस्वरूपिणे ॥ २४ ॥ आदित्यचन्द्राग्निविधातृदेवाः सिद्धाश्च यक्षासुरनागसङ्घाः ॥ यच्छक्तियुक्तास्तमजं पुराणं सत्यं स्तुतींशं सततं
 नतोऽस्मि ॥ २५ ॥ यो ब्रह्मरूपी जगतां विधाता स एव पाता द्विजविष्णुरूपी ॥ कल्पान्तरुद्धारकस्तुः स देवः शेतोऽग्निपागस्तमजं भजामि ॥ २६ ॥
 भ्रामसंकीर्तनतो गजेन्द्रो ब्राह्मोऽग्रवन्धान्मुमुचे स देवः ॥ विराजमानः स्वपदे पराख्ये तं विष्णुमाद्यं शरणं प्रपद्ये ॥ २७ ॥ शिवस्वरूपी शिवभक्ति
 भाजां यो विष्णुरूपी हरिभावितानाम् ॥ संकल्पपूर्वात्मकदेहहेतुस्तमेव नित्यं शरणं प्रपद्ये ॥ २८ ॥ यः केशिहन्ता नरकान्तकश्च वालो भुजाग्रेण
 दधार गोत्रम् ॥ देवं च भूभारविनोदशीलं तं वासुदेवं सततं नतोऽस्मि ॥ २९ ॥ लेभेऽवतीर्योऽग्रनृसिद्धरूपी यो दैत्यवक्षः कठिनं शिलावत् ॥ विदार्य
 संरक्षितान्स्वभक्तं प्रह्लादमीशं तमजं नमामि ॥ ३० ॥ व्योमादिभिर्भूषितमात्मसंज्ञं निरञ्जनं नित्यममेयतत्त्वम् ॥ जगद्विधातात्मकर्मकं च
 परं पुराणं पुरुषं नतोऽस्मि ॥ ३१ ॥ ब्रह्मेन्द्ररुद्रानिलवायुमर्त्यगन्धर्वयक्षासुरदेवसंघैः ॥ स्वमूर्तिभेदैः स्थित एक ईशस्तमादिमात्मा
 नमहं भजामि ॥ ३२ ॥ यतो भिन्नमिदं सर्वं समुद्भूतं स्थितं च वै ॥ यस्मिन्नेष्यति पश्चाच्च तमस्मि शरणं गतः ॥ ३३ ॥ यः स्थितो विश्वरूपेण
 सङ्गीवात्र प्रतीयते ॥ असङ्गी परिपूर्णश्च तमस्मि शरणं गतः ॥ ३४ ॥ हृदि स्थितोऽपि यो देवो मायया मोहितात्मनाम् ॥ न ज्ञायेत परः शुद्धस्तमस्मि
 शरणं गतः ॥ ३५ ॥ सर्वसंगनिवृत्तानां ध्यानयोगरात्मनाम् ॥ सर्वत्र भाति ज्ञानात्मा तमस्मि शरणं गतः ॥ ३६ ॥ दधार मर्दंरं पृष्टे निरोदेऽमृतमन्थने ॥
 देवतानां हितार्थीयं तं कुर्यात् शरणं गतः ॥ ३७ ॥ दंष्ट्राङ्गुरेण योऽनन्तः समुद्धृत्यार्णवाद्धराम् ॥ तस्थाविदं जगत्कृत्स्नं वागहं तं नतोऽस्म्यहम् ॥ ३८ ॥
 प्रह्लादं गोपयन्दैत्यं शिलातिकठिनोरसम् ॥ विदार्य हतवान्यो हि तं नृसिंहं नतोऽस्म्यहम् ॥ ३९ ॥ लब्ध्वा वैरोचनेर्भूमिं द्वाभ्यां पद्मचामतीत्य यः ॥
 आब्रह्मसुवनं प्रादात्सुरेभ्यस्तं नतोऽजितम् ॥ ४० ॥ हृदयस्यापराधेन ह्येकविंशतिसंख्यया ॥ क्षत्रियान्वयभेत्ता यो जामदग्न्यं नतोऽस्मि तम् ॥ ४१ ॥
 आविर्भूतश्चतुर्धा यः कपिभिः परिवारितः ॥ ॥ हतवात्राक्षसानीकं रामचन्द्रं नतोऽस्म्यहम् ॥ ४२ ॥ मूर्तिद्वयं समाश्रित्य भूभारमपहत्य च ॥
 सजहार कुलं स्वं यस्तं श्रीकृष्णं भजे ॥ ४३ ॥ भूम्यादिलोकत्रितयं संतृप्तात्मानमात्मनि ॥ पश्यन्ति निर्मलं शुद्धं तमीशानं भजाम्यहम् ॥ ४४ ॥
 युगान्ते पापिनो शुद्धान्भित्त्वा तीक्ष्णसुधारया ॥ स्थापयामास यो धर्मं कृतादौ तत्रमाम्यहम् ॥ ४५ ॥ एवमादीन्यनेकानि यस्य रूपाणि पाण्डवाः ॥
 न शक्यं तेन संख्यातुं कोऽप्येवैरपि तं भजे ॥ ४६ ॥ महिमानं तु यन्नात्रः परं गतुं मुनीश्वराः ॥ देवासुगश्च मनवः कथं तं शुद्धको भजे ॥ ४७ ॥

वृ.ना.पु.
॥ ३ ॥

यन्नामश्रवणेनापि महापातकिनो नराः ॥ पवित्रतां प्रपद्यन्ते त कथं स्तौमि चाल्पधीः ॥ ४८ ॥ यथाकथंचिद्यन्नामि कीर्तिते वा श्रुतेऽपि वा ॥
पापिनस्तु विशुद्धाः स्युः अद्वा मोक्षमवाप्नुयुः ॥ ४९ ॥ आत्मन्यात्मानमाधाय योगिनो गतकल्मषाः ॥ पश्यन्ति यं ज्ञानरूपं तमस्मि शरणं
गतः ॥ ५० ॥ साङ्ख्ययाः सर्वेषु पश्यन्ति परिपूर्णतमकं हरिम् ॥ तमादिदेवमजरं ज्ञानरूपं भजाम्यहम् ॥ ५१ ॥ सर्वसत्त्वमयं शान्तं सर्व
द्रष्टारमीश्वरम् ॥ सहस्रशीर्षकं देवं वन्दे भावात्मकं हरिम् ॥ ५२ ॥ यद्भुतं यच्च वै भाव्यं स्थावरं जङ्गमं जगत् ॥ दशाङ्गुलं योऽत्यतिष्ठत्तमीशमजरं
भजे ॥ ५३ ॥ अगोरणीयांसमजं महत्तत्त्व महतरम् ॥ गुह्याद्गुह्यतमं देवं प्रणमामि पुनः पुनः ॥ ५४ ॥ ध्यातः स्मृतः पूजितो वा श्रुतः प्रणमितोऽपि
वा ॥ स्वपदं यो ददातीशस्तं वन्दे पुरुषोत्तमम् ॥ ५५ ॥ इति स्तुवन्तं परमं परेशं हर्षाम्बुसंरुद्धविलोचनास्ते ॥ मुनीश्वरा नारदसंयुतास्तु सनन्दनाद्याः
प्रभुदं प्रजग्मुः ॥ ५६ ॥ य इदं प्रातर्हृत्पाय पठेद्देवैरीरुपं सत्त्वम् ॥ सर्वपापविशुद्धात्मा विष्णुलोकं स गच्छति ॥ ५७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे
प्रथमपादे सनत्कुमारनारदसंवादे नारदकृतविष्णुस्तुतिर्नाम त्रिंशोऽध्यायः ॥ २ ॥ नारद उवाच ॥ कथं ससर्ज ब्रह्मादीनादिदेवः पुरा विभुः ॥ तन्म
मारुयाहि सनक सर्वज्ञोऽस्ति यतो भवान् ॥ १ ॥ श्रीसनक उवाच ॥ नाशयणोऽक्षरोऽनन्तः सर्वव्यापी निरञ्जनः ॥ तेनेदमखिलं व्याप्तं जगत्स्थावरजङ्गमम्
॥ २ ॥ आदिसर्गे महाविष्णुः स्वप्रकाशो जगन्मयः ॥ गुणभेदमधिष्ठाय मूर्तित्रिकमवाप्तजत् ॥ ३ ॥ सृष्ट्यर्थं तु पुनः देवो दक्षिणाङ्गात्प्रजापतिम् ॥ मध्ये
रुद्राक्षरमीशानं जगदन्तकां मुने ॥ ४ ॥ पालनायास्य जगतो वामाङ्गाद्विष्णुमव्ययम् ॥ तमादिदेवमजरं केचिदाहुः शिवाभिधम् ॥ केचिद्वि
ष्णुं सदा सत्यं ब्रह्माणं केचिदूचिरे ॥ ५ ॥ तस्य शक्तिः परा विष्णोर्जगत्कार्यप्रवर्तिनी ॥ भावाभावस्वरूपा सा विद्याविद्येति गीयते ॥ ६ ॥ यदा विश्वं महा
विष्णोर्भिन्नत्वेन प्रतीयते ॥ तदा ह्यविद्या संसिद्धा भवेदुःखस्य साधनम् ॥ ७ ॥ ज्ञातृज्ञेयाद्युपाधिस्ते यदा नश्यति नारद ॥ सर्वैकभावना
बुद्धिः सा विद्येत्यभिधीयते ॥ ८ ॥ एषं माया महाविष्णोर्भिन्ना संसारदायिनी ॥ अभेदबुद्ध्या दृष्टा चेत्संसारक्षयकारिणी ॥ ९ ॥ विष्णुशक्तिसमुद्भूतमेत
त्सर्वं च गन्तव्यम् ॥ यस्माद्भिन्नमिदं सर्वं यच्चेद्भेदश्चेन्नैक्यं ॥ १० ॥ उपाधिभिर्यथाकाशो भिन्नत्वेन प्रतीयते ॥ अविद्योपाधिर्यागं न तथेदमखिलं
जगत् ॥ ११ ॥ यथा हर्जिगद्यापी तस्य शक्तिस्तथा मुने ॥ दाहशक्तिर्यथांगारे स्वाश्रयं व्याप्य तिष्ठति ॥ १२ ॥ उमेति केचिदाहुस्तां शक्तिं लक्ष्मीं
तथा परे ॥ भारतीत्यपरं चैनां गिरिजेत्यधिकेति च ॥ १३ ॥ दुर्गतिं भद्रकालीति चण्डी माहं इत्यपि ॥ कौशागी वेण्णवी चैति वागंश्चन्द्रा
च शाम्भवी ॥ १४ ॥ ब्राह्मीति विद्याविद्येति मायेति च तथा परे ॥ अकृतिश्च परा चैति वदन्ति परमपर्यः ॥ १५ ॥ अपशक्तिः परा विष्णोर्जगत्सर्गादिका

पू० ख०
अ० ३

॥ ३ ॥

रिणी ॥ इत्युक्तान्यक्तस्वरूपेण जगद्व्याप्य व्यवस्थिता ॥ १६ ॥ प्रकृतिश्च पुमांश्चैव कालश्चेति विधिस्थितिः ॥ सृष्टिस्थितिविनाशानामेकः कारणता
 गतः ॥ १७ ॥ येनेदमखिलं जातं ब्रह्मरूपधरेण वै ॥ तस्मात्परस्मिन् देवो नित्य इत्यभिधीयते ॥ १८ ॥ रक्षां करोति यो देवो नित्य इत्यभिधीयते ॥ १९ ॥
 रक्षां करोति यो देवो जगतां परतः पुमान् ॥ तस्मात्परस्मिन् यत्तदव्ययं परमं पदम् ॥ २० ॥ अक्षो निर्गुणः शुद्धः परिपूर्णः सनातनः ॥ यः परः
 कालरूपाख्यो योगिध्येयः परात्परः ॥ २१ ॥ परमात्मा परानन्दः सर्वोपाधिविवर्जितः ॥ ज्ञानैकवेद्यः परमः सच्चिदानन्दविग्रहः ॥ २२ ॥ योऽसौ
 शुद्धोऽपि परमो ह्यहंकारेण संयुतः ॥ देहीति प्रोच्यते मूढैर्गोऽज्ञानविडम्बनम् ॥ २३ ॥ स देवः परमः शुद्धः सत्त्वादिगुणभेदतः ॥ स्मृतित्रयं समापन्नः
 सृष्टिस्थित्यन्तकारणम् ॥ २४ ॥ योऽसौ ब्रह्मा जगत्कर्ता यन्नाभिकमलोद्भवः ॥ स एवानन्दरूपात्मा तस्मान्नास्ति परो मुने ॥ २५ ॥ अन्तर्यामी जगद्व्यापी सर्व
 साक्षी निरञ्जनः ॥ भिन्नाभिन्नस्वरूपेण स्थितो वै परमेश्वरः ॥ २६ ॥ यस्य शक्तिर्महामाया जगद्विस्मयभारिणी ॥ विश्वोत्पत्तेर्निदानत्वात्प्रकृतिः
 प्रोच्यते बुधैः ॥ २७ ॥ आदिसर्गे महाविष्णोर्लोकान्कर्तुं समुद्यतः ॥ प्रकृतिः पुरुषश्चेति कालश्चेति त्रिधा भवेत् ॥ २८ ॥ पश्यन्ति भाविनात्मानो यं ब्रह्मे-
 त्यभिसंज्ञितम् ॥ शुद्धं यत्परमं धाम तद्विष्णोः परमं पदम् ॥ २९ ॥ एवं शुद्धोऽक्षोऽनन्तः कालरूपी महेश्वरः ॥ गुणरूपी गुणधामो जगतामादिकृद्भिः ॥ ३० ॥
 प्रकृतिः क्षोभमापन्ना पुरुषारूपे जगद्गुरौ ॥ महान्प्रादुरभूद्विस्तारोऽहं समवर्त्तत ॥ ३१ ॥ अहंकागव मूढाणि तन्मात्राणीन्द्रियाणि च ॥ तन्मात्रेभ्यो
 हि जानानि भूतानि जगतः कृते ॥ ३२ ॥ आकाशवाय्वग्निजलभूमयोऽञ्जभवान्मज ॥ यथाक्रमं कारणतामेकैकम्योपयान्ति च ॥ ३३ ॥ ततो
 ब्रह्मा जगद्धाता तामसानसृजत्प्रभुः ॥ तिर्यग्योनिगताञ्जनूनपशुपशुमृगादिकान् ॥ ३४ ॥ तमप्यमाधकं मत्वा देवसर्गं मनानवान् ॥ ततो वै
 मानुषं सर्गं कल्पयामास पद्मजः ॥ ३५ ॥ ततो दक्षादिकान्पुत्रान्सृष्टिसाधनतन्पगन् ॥ पृथिः पुत्रैर्गन्धैर्व्याप्तं मदेवासुग्मानुषम् ॥ ३६ ॥ भूभुवश्च
 तथा स्वर्गश्चैव जनस्तथा ॥ तपश्च सन्यसिष्येवं लोकाः सत्योपाग्निमित्राः ॥ ३७ ॥ अतलं वितलं चैव भुतलं च तलानलम् ॥ महातलं च
 विप्रेन्द्र ततोऽधश्च रतावलम् ॥ ३८ ॥ पातालं चैति सत्त्वेन पातालानि क्रमादधः ॥ एष सर्वेषु लोकेषु लोकनाथांश्च सृष्टवान् ॥ ३९ ॥ कुलाचलाग्रदी-
 आसौ ततल्लोकनिवासिनाम् ॥ वर्त्तनादीनि सर्वाणि यथायोग्यमकल्पयत् ॥ ४० ॥ भुतलं मध्यगो मेरुः सर्वदेवममाश्रयः ॥ लोकालोकश्च
 भूम्यन्ते तन्मध्ये सप्त सागराः ॥ ४१ ॥ द्वीपाश्च सप्त विप्रेन्द्र द्वीपे द्वीपे कुलाचलाः ॥ बाह्या नद्यश्च विस्तृता जनाश्चासम्पन्निभाः ॥ ४२ ॥ जम्बूद्वी-
 शाभिधानो च शाल्मलश्च कुशस्तथा ॥ क्रौञ्चशाकौ पुष्करश्च ते सर्वे देवभूषयः ॥ ४३ ॥ एतं द्वीपाः समुद्रैस्तु मत्तमभिगवताः ॥ लवणक्षुमु

वृ.ना.पु.

॥ ४ ॥

रासर्पिर्दक्षिणीरजलैः समम् ॥ ४४ ॥ एते द्वीपाः समुद्राश्च पूर्वस्मादुत्तरोत्तराः ॥ ज्ञेया द्विगुणविस्तारा लोकालोकाश्च पर्वतात् ॥ ४५ ॥ क्षारोदधेरुत्तरं यदि
माद्रेश्चैव दक्षिणाम् ॥ ज्ञेयं तद्भारतं वर्षं सर्वकर्मफलप्रदम् ॥ ४६ ॥ अत्र कर्माणि कुर्वन्ति त्रिविधानि तु नारद ॥ तत्फलं भुज्यते चैव भोगभूमिधन
क्रमात् ॥ ४७ ॥ भारते तु कृतं कर्म शुभं वा शुभमेव च ॥ तत्फलं क्षयि विप्रेन्द्र भुज्यतेऽन्यत्र जन्तुभिः ॥ ४८ ॥ अद्यापि देवा इच्छन्ति जन्म भारतभूतले ॥
संचितं सुमहत्पुण्यमक्षय्यममलं शुभम् ॥ ४९ ॥ कदा लभामहे जन्म वर्षभारतभूमिषु ॥ कदा पुण्येन महता यास्याम परमं पदम् ॥ ५० ॥ दानैर्वा
विविधैर्यज्ञैस्तपोभिर्वाथवा हरिम् ॥ जगदीशं समेष्यामो नित्यानन्दमनामयम् ॥ ५१ ॥ यो भारतभुवं प्राप्य विष्णुपूजायाम् भवेत् ॥ न तस्य सदृशोऽन्यो
ऽस्ति त्रिषु लोकेषु नारद ॥ ५२ ॥ हरिकीर्तनशीलो वा तद्भक्तानां विप्रोऽपि वा ॥ पुनर्वापि महतः मवेद्यो दिविजैरपि ॥ ५३ ॥ इति भारतो नित्यं भक्तः
पूजातोऽपि वा ॥ भक्तोच्छिद्यन्नसेवी च याति विष्णोः परं पदम् ॥ ५४ ॥ नारायणेति कृष्णेति वा ॥ येनेति यो वदेत् ॥ अहिंसादिभ्यः शान्तः सोऽपि बन्धः
सुरोत्तमैः ॥ ५५ ॥ शिवेति नीलकण्ठेति शङ्करेति च यः स्मरेत् ॥ सर्वभूतहितो नित्यं सोऽभ्यर्च्यो विविजैः स्मृतः ॥ ५६ ॥ गुरुभक्तः शिवध्यानी स्वाश्रमा
चारतत्परः ॥ अनसूयः शुचिर्दक्षो यः सोऽप्यर्च्यः सुरेश्वरैः ॥ ५७ ॥ ब्राह्मणानां हितकरः श्रद्धावान्वर्णधर्मयोः ॥ वेदवादरतो नित्यं स ज्ञेयः पङ्क्तिपावनः ॥ ५८ ॥
अभेददर्शी देवेशे नागयणशिवात्मके ॥ सर्वं यो ब्रह्मणा नित्यमस्मदादिषु का कथा ॥ ५९ ॥ गोपु शान्तो ब्रह्मचारी परनिदावित्रार्जितः ॥ अयग्रिहारी
लक्ष्म्यदेवपूज्यः स नारद ॥ ६० ॥ स्तेयादिदोषविमुखः कृतज्ञः सत्यवाक् शुचिः ॥ परोपकारनिस्तः पूजनीयः सुरसुरैः ॥ ६१ ॥ वेदार्थश्रवणे बुद्धिः
पुराणश्रवणे तथा ॥ सत्संगेऽपि च यस्यास्ति सोऽपि बन्धः सुरोत्तमैः ॥ ६२ ॥ एवमादीन्पनेकानि कर्माणि श्रद्धयान्वितः ॥ करोति भारते वर्षं संवन्धो
ऽस्माभिरेव च ॥ ६३ ॥ एतेष्वन्यतमो विप्रमात्मानं नारभेत्तु यः ॥ स एव दुष्कृतिर्मूढो नास्त्यन्योऽस्मादचेतनः ॥ ६४ ॥ संप्राप्य भारते जन्म सत्कर्म
सुपराङ्मुखः ॥ पीयूषकलशं शुक्ला विषभाण्डमुपाश्रितः ॥ ६५ ॥ श्रुतिस्मृत्युदितैर्द्धर्मैर्नात्मानं पावयेत्तु यः ॥ स एवात्मविधाती स्यात्पापिनामग्रणीमुने ॥
॥ ६६ ॥ कर्मभूमिं समासाद्य यो न धर्मं समाचरेत् ॥ स च सर्वाधमः प्रोक्तो वेदविद्विभुनीश्वरः ॥ ६७ ॥ शुभं कर्म समुत्सृज्य दुष्कर्माणि करोति यः ॥
कामधेनुं परित्यज्य अर्कक्षीरं स मार्गति ॥ ६८ ॥ एवं भारतभूभागं प्रशंसन्ति दिवौकसः ॥ ब्रह्माद्या अपि विप्रेन्द्र स्वभोगक्षयभीतवः ॥ ६९ ॥ नत्मा
त्पुण्यतमं ज्ञेयं भारतं वर्षमुत्तमम् ॥ देवानां दुर्लभं वापि सर्वकर्मफलप्रदम् ॥ ७० ॥ अस्मिन्पुण्ये च भूभागे यस्तु सत्कर्ममूढतः ॥ न तस्य सदृशं
कश्चित्रिषु लोकेषु विद्यते ॥ ७१ ॥ अस्मिन्जातो नरो यस्तु स्वकर्मक्षपणोद्यतः ॥ नररूपपरिच्छन्नः स हर्गिनात्र संशयः ॥ ७२ ॥ परं लोकफलं प्रेम्सुः

पू० ख०

अ० ३

॥ ४ ॥

कुर्यात्कर्माप्यतन्द्रितः॥ निवेद्य हरये भक्त्या तत्फलं ह्यक्षयं स्मृतम् ॥७३॥ विरागां चेत्कर्मफलेष्वपि किञ्चिन्न कायेत् ॥ अपयत्सुकृत कम प्रायतः॥
 मिति मे हरिः ॥७४॥ आब्रह्मभुवनाल्लोकाः पुनरुत्पत्तिदायकाः ॥ कलागृध्नुः कर्मणां तत्प्राप्नोति परमं पदम् ॥ ७५ ॥ वेदोदितानि कर्माणि कुर्यात्
 दीश्वरतुष्टये ॥ यथाश्रमं त्यक्तकामः प्राप्नोति पदमव्ययम् ॥ ७६ ॥ निष्कामो वा सकामो वा कुर्यात्कर्म यथाविधि ॥ स्वाश्रमाचारान्यश्च पतितः
 प्रोच्यते बुधैः ॥ ७७ ॥ सदाचारणो विणे कर्त्तव्ये तत्तत्तेजसा ॥ तस्य विष्णुश्च तुष्टः स्याद्रक्तिपुक्तस्य नागद ॥७८॥ भारते जन्म संप्राप्य नात्मा
 नं तारयेतु यः॥पच्यते निरये घोरे स त्वाचन्द्रार्कतारकम्॥७९॥ वासुदेवपणे धर्मो वासुदेवपरे तपः ॥ वासुदेवपरं ज्ञानं वासुदेवपरा गतिः ॥८०॥
 वासुदेवान्मकं सर्वं जगत्स्थावराज्जलमम्॥आब्रह्मस्तम्भपर्यन्तं तस्मादन्यत्र विद्यते ॥८१॥स एव धाता त्रिपुगन्तकश्च स एव देवासुरयज्ञरूपः॥स एव
 ब्रह्माण्डमंदं ततोऽन्यत्र किञ्चिदस्ति व्यतिरिक्तहृषम्॥८२॥यस्मान्परं नापरमास्ति किञ्चिदस्मादणीयात्र तथा महीयान्॥व्याप्तं हि तेनेदमिदं विचित्रं
 तं देवदेवं प्रणमेत्समीढ्यम्॥८३॥इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे सृष्टिभरतखण्डप्राशस्त्यभूगोलानां वर्णनं नाम तृतीयोऽध्यायः॥३॥सनक
 उवाच॥श्रद्धापूर्वाःसर्वधर्मा मनोरथफलप्रदाः॥श्रद्धया साध्यते सर्वं श्रद्धया तुष्यते हरिः॥१॥भक्तिर्भक्त्यैव कर्तव्या तथा कर्माणि भक्तिनः॥कर्मा श्रद्धावि
 हीनाणि ॥ सिध्यन्ति त्रिजोत्तमाः ॥२॥ यथाऽऽल्लोका हि जन्तू हि वेदकायनां गन्तान्तेव सर्वमिद्धीनां भक्तिः परमकारणम् ॥३॥ यथा समस्त
 लोकाणां जीवनं सलिलं स्मृतम् ॥ तथा समस्तसिद्धीनां जीवनं भक्तिरप्युच्यते ॥४॥ यथा भूमिं सम्राश्रित्य सर्वे जीवन्ति जन्तवः॥तथा भक्तिं तया
 श्रित्य सर्वलोक्याणि साधयेत् ॥५॥ श्रद्धाबालभते धर्मं श्रद्धावानर्थमाप्नुयात् ॥ श्रद्धया साध्यते कामः श्रद्धावान्मोक्षमाप्नुयात् ॥ ६ ॥ न दुर्यो
 तपोभिर्वा शस्त्रैर्वा बहुदक्षिणैः ॥ भक्तिर्दानैर्वा नैव तु तुष्यते समस्तदुःखि ॥ ७ ॥ मेकान्त्रतुष्यार्थानां कोटिकोटिसहस्रशः॥दत्ता चाप्यर्थनाशाश्च भक्त
 भक्तिर्विवाजिवा ॥ ८ ॥ अभक्त्या च तपस्तपः केवलं कायशोषणम् ॥ अभक्त्या यद्धृतं हव्यं भस्मनि न्यस्तहव्यवत् ॥ ९ ॥ यत्किञ्चित्कुरुते कर्म
 श्रद्धयाऽप्यगुमात्रकम् ॥ तन्नाम जायते पुंसां शाश्वतं प्रीतिदायकम् ॥ १० ॥ अश्वघोषधर्मस्य वा कर्म वेदोदितं कृतम् ॥ तत्सर्वं निष्फलं गृह्णन्ति
 भक्तिविहीनान् ॥ ११ ॥ हरिभक्तिः परा नृणां कामधेनुपमा स्मृता ॥ तस्यां सत्यां पिबन्त्यज्ञाः संमाग्नरलं ह्यहो ॥ १२ ॥ असाग्भूते संसारे सार
 मेतदजात्मजं ॥ भगवद्रक्तसङ्घं हरिभक्तिस्तितिमुत्ता ॥१३॥ अमृतोऽेतमतसां भक्तिदानादिकर्म यत् ॥ अवेहि निष्कलं ब्रह्मन्तेपां दूतगो हरिः ॥
 ॥ १४ ॥ परश्रियाभिनतानां दम्भाचारगतात्मनाम् ॥ मृषा न कुर्वन् कर्म तेषां दूतगो हरिः॥१५॥पृच्छन्तं चमहाधर्मान्वदतां वै मृषा च तान् ॥

वृ.ना.पु.
॥ ५ ॥

धर्मेष्वाभक्तिमनसां तेषां दूरतरो हरिः ॥ १६ ॥ वेदप्रणिहितो धर्मो वेदो नारायणः परः ॥ तत्राश्रद्धाप यं तु तेषां दूरतरो हरिः ॥ १७ ॥ यस्य
धर्मविहीनानि दिनान्यायान्ति यान्ति च ॥ स लोहकारभस्त्रेव श्वसन्नपि न जीवति ॥ १८ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाख्याः पुरुषार्थाः सनातनाः ॥
श्रद्धावतां हि सिध्यन्ति नान्यथा ब्रह्मनन्दन ॥ १९ ॥ स्वाचारमनतिक्रम्य ह भक्तिपरो हि यः ॥ स याति विष्णुभवनं यद्वै पश्यन्ति मूरयः ॥ २० ॥
कुर्वन्वेदोदितान्धर्मान्मुनीन्द्र स्वाश्रमोचिन्तान् ॥ हरिध्यानपरो यस्तु स याति परमं पदम् ॥ २१ ॥ आचारप्रभवो धर्मः धर्मस्य प्रभुश्च्युतः ॥ आश्रमाचा-
र्युक्तेन पूजितः सर्वदा हरिः ॥ २२ ॥ यः स्वाचार्यगृह्यैः साङ्गवेदान्तगोऽपि वा ॥ स एव पतितो ज्ञेयो यतः कर्मवहिष्कृतः ॥ २३ ॥ हग्भिक्ति-
परो वाऽपि हरिध्यानपरोऽपि वा ॥ भ्रष्टो यः स्वाश्रमाचारव्यतिः सोऽभिधीयते ॥ २४ ॥ वेदो वा हग्भिक्तिर्वा भक्तिर्वापि महेश्वरे ॥ आचारगन्पतितं
मूढं न पुनाति द्विजोत्तम ॥ २५ ॥ पुण्यक्षेत्राभिगमनं पुण्यतीर्थनिषेवणम् ॥ यज्ञो वा विविधो ब्रह्मस्त्यक्ताचारं न रक्षति ॥ २६ ॥ आचारगन्प्राप्यते
स्वर्ग आचारगन्प्राप्यते सुखम् ॥ आचारगन्प्राप्यते मोक्ष आचारान्किं न लभ्यते ॥ २७ ॥ आचारगणान्तु सर्वेषां योगानां चैव सत्तम ॥ हग्भिक्तेरपि
तथा निदानं भक्तिरिष्यते ॥ २८ ॥ भक्त्यैव पूज्यते विष्णुर्वाञ्छितार्थफलप्रदः ॥ तस्मात्समस्तलोकानां भक्तिर्मतीति गीयते ॥ २९ ॥ जीवन्ति जन्तवः
सर्वे यथा मानरमाश्रिताः ॥ तथा भक्तिं समाश्रित्य सर्वे जीवन्ति धार्मिकाः ॥ ३० ॥ स्वाश्रमाचार्युक्तस्य हग्भिक्तिर्यदा भवेत् ॥ न तस्य त्रिषु
लोकेषु सदृशोऽस्त्यजनन्दन ॥ ३१ ॥ भक्त्या सिध्यन्ति कर्माणि कर्माभिस्तुष्यते हरिः ॥ तस्मिन्मृष्टे भवेज्ज्ञानं ज्ञानान्मोक्षप्राप्यते ॥ ३२ ॥
भक्तिस्तु भगवद्रक्तसङ्गेन खलु जायते ॥ तत्सङ्गं प्राप्यते पुम्भिः सुकृतेः पूर्वसञ्चितैः ॥ ३३ ॥ वर्णाश्रमाचारान्ता भगवद्रक्तिलालसाः ॥ कामादिदोष-
निर्मुक्तास्ते सन्तो लोकशिक्षकाः ॥ ३४ ॥ सत्सङ्गः परमो ब्रह्मत्र लभ्येताकृतात्मनाम् ॥ यदि लभ्येत विज्ञेयं पुण्यं जन्मान्तर्गाजितम् ॥ ३५ ॥
पूर्वार्जिज्ञानि पापानि नाशमायान्ति यस्य वै ॥ सत्सङ्गतिर्भवेत्तस्य नान्यथा घटते हि सा ॥ ३६ ॥ गृहिर्हि गृहिमज्जालेन दिवा हन्ति वह्निमनमः ॥
सन्तः सूक्तिमरीच्यो वै श्रान्तध्वान्तं हि सर्वदा ॥ ३७ ॥ दुर्लभाः पुरुषा लोके भगवद्रक्तिलालसाः ॥ तेषां सङ्गो भवेद्यस्य नम्य-
शान्तिर्हि शाश्वती ॥ ३८ ॥ नारद उवाच ॥ किलक्षणा भागवतास्ते च किं कर्म कुर्वन् ॥ तेषां लोको भवेत्कीदृक्तमप्यं ब्रह्मि नन्वनः ॥ ३९ ॥
त्वं हि भक्तो रमेशस्य देवदेवस्य चक्रिणः ॥ एतान्निगदितुं शक्तस्त्वतो नास्त्यधिकोऽप्यः ॥ ४० ॥ ॥ मनक उवाच ॥ ॥ शृणु ब्रह्मन्पुं गुह्यं मार्क-
ण्डेयस्य धीमनः ॥ यमुवाच जगन्नाथो योगनिद्राविमोचितः ॥ ४१ ॥ योऽसौ विष्णुः पां ज्योतिर्देवदेवः सनातनः ॥ जगद्वर्षी जगन्कर्ता शिवब्रह्म

पू० ख०
अ० ४

॥ ५ ॥

स्वरूपवान् ॥ ४२ ॥ युगान्ते रौद्ररूपेण ब्रह्माण्डासंहृतिः ॥ जगन्त्येकार्णवीभूते नष्टे स्थावरजङ्गमे ॥ ४३ ॥ भगवानेव शेषात्मा शंते वटदले
 हरिः ॥ असंख्यातावज्जन्माद्यैराभूषिततनूरुहः ॥ ४४ ॥ पादाङ्गुष्ठप्रनिर्यातगङ्गाशीताम्बुपावनः ॥ मूर्ध्मात्मस्मृतगोदंशो ब्रह्माण्डासंहृतिः ॥
 ॥ ४५ ॥ वटच्छदे शयानोऽभूत्सर्वशक्तिसमन्वितः ॥ तस्मिन्स्थाने महाभागो नागयन्पगयणः ॥ मार्कण्डेयः स्थितस्त्वस्य लीलाः पश्यन्महे
 शितुः ॥ ४६ ॥ ऋषय उचुः ॥ तस्मिन्काले महाघोरे नष्टे स्थावरजङ्गमे ॥ हरिरेकः स्थित इति मुने पूर्वं हि श्रुतम् ॥ ४७ ॥ जगन्त्येकार्णवीभूते
 नष्टे स्थावरजङ्गमे ॥ सर्वग्रस्तेन हरिणा किमर्थं सोऽवरोपितः ॥ ४८ ॥ परं कौतूहलं ह्यत्र वर्ततेऽनीव मया नः ॥ हरिर्कीर्तिसुधापाने कम्ब्यालम्यं प्रजा
 यते ॥ ४९ ॥ ॥ सुत उवाच ॥ ॥ आसीन्नुनिर्महाभागो मृकण्डुगिति विभुः ॥ शालग्रामे महातीर्थं सोऽन्यत महातपाः ॥ ५० ॥ युगानाम
 युते ब्रह्मन्मृगन्मृग सनातनम् ॥ निगहारः क्षमायुक्तः सत्यमन्धो जितेन्द्रियः ॥ ५१ ॥ आत्मवन्मर्षभूतानि पश्यन्विषयनिःस्पृहः ॥ सर्वभूतहितो दान्त
 स्तताप सुमहत्तपः ॥ ५२ ॥ तत्तपःशङ्किताः सर्वे देवा इन्द्रादयस्तदा ॥ परेशं शरणं जग्मुर्नागयणमनाप्रयम् ॥ ५३ ॥ श्रीगणेशस्तनं तीर्णं संप्राप्य
 त्रिविद्विंशतः ॥ तुष्टुबुद्धेर्वदेवेशं पद्मनाभं जगद्गुरुम् ॥ ५४ ॥ ॥ देवा उचुः ॥ ॥ नागयणाक्षगनन्त शरणागतपालक ॥ मृकण्डुतपसा त्रस्तान्पाहि
 नः शरणागतान् ॥ ५५ ॥ जय देवाधिदेवेश जय शङ्खगदाधर ॥ जयो लोहस्वरूपाय जयो ब्रह्माण्डहेतवे ॥ ५६ ॥ नमस्ते देवदेवेश नमस्ते
 लोकपावन ॥ नमस्ते लोकनाथाय नमस्ते लोकसाक्षिणे ॥ ५७ ॥ नमस्ते ध्यानगम्याय नमस्ते ध्यानहेतवे ॥ नमस्ते ध्यानरूपाय नमस्ते ध्या
 नपात्रिणे ॥ ५८ ॥ केशिहन्त्रे नमस्तुभ्यं मधुहन्त्रे पद्मनाभे ॥ नमो भूम्यादिहृष्याय नमश्चेन्नयनरूपिणे ॥ ५९ ॥ नमो ज्येष्ठाय शृङ्गाय निर्गुणाय
 गुणात्मने ॥ अक्षयस्वरूपाय बहुरूपाय ते नमः ॥ ६० ॥ नमो ब्रह्मण्यध्याय गोत्राक्षगहिनाय च ॥ जगद्धिनाय कृष्णाय गोविन्दाय नमो
 नमः ॥ ६१ ॥ नमो हिरण्यगर्भाय पद्मो ब्रह्मादिरूपिणे ॥ नमः सूर्यादिरूपाय हव्यकव्यभुजं नमः ॥ ६२ ॥ नमो नित्याय वन्द्याय सदानन्दे
 करूपिणे ॥ नमः स्मृतातिनाशाय भूयो भूयो नमो नमः ॥ ६३ ॥ एवं देवस्तुतिं श्रुत्वा भगवान्कमलापतिः ॥ प्रत्यक्षतामगात्तपां शङ्खचक्रगदा
 धरः ॥ ६४ ॥ विक्राम्युजपत्राक्षं सूर्यकादिसमप्रभम् ॥ सर्वालङ्कारसंयुक्तं श्रीवत्साङ्गित्वक्षमम् ॥ ६५ ॥ पीताम्बरधरं सौम्यं स्वर्णयज्ञोपवीतनम् ॥ स्तु
 यमानं मुनिवरं पापैर्दप्रवरावृतम् ॥ ६६ ॥ तं दृष्ट्वा देवसंघास्ते ततेजोहन्तजसः ॥ नमश्चक्रमुदा युक्ता अष्टांगैरुपनि गताः ॥ ६७ ॥ ततः प्रसन्नो
 भगवान्मेवंगभीरतिस्वतः ॥ उवाच प्रीणयन् देवानानिन्द्रपुरोगमान् ॥ ६८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ जाने वो मानसं दुःखं मृकण्डुतपमोदृतम् ॥ युष्म

न बाधते देवाः स ऋषिः सज्जनाग्रणीः ॥६९॥ संपद्भिः संयुता वापि विपद्भिश्चापि सज्जनाः ॥ सर्वथान्यं न बाधन्ते स्वप्नेऽपि सुरसत्तमाः ॥ ७० ॥
 सततं बाध्यमानोऽपि विषयारूपैररातिभिः ॥ अविधायात्मनो रक्षामन्यान्द्रेष्टि कथं सुधीः ॥ ७१ ॥ तापत्रयाभिधानेन बाध्यमानो हि मानवः ॥ अन्यं
 क्रीडयितुं शक्तः कथं भवति सत्तमः ॥ ७२ ॥ कर्मणा मनसा वाचा बाधते यः सदा परान् ॥ नित्यं कामादिभिर्भुक्तो मूढधीः प्रोच्यते तु सः ॥ ७३ ॥
 यो लोकहितकृन्मन्यो गतासुर्यो विमत्सरः ॥ शिङ्खः प्रोच्यते सद्गिरिहामुत्र च सत्तमाः ॥ ७४ ॥ सशङ्खः सर्वदा दुःखी निःशङ्खः सुखमामुयात् ॥ गच्छध्वं
 स्वालयं स्वस्थाः क्रीडयिष्यति वो न सः ॥ ७५ ॥ भवतां रक्षकश्चाहं विहरध्वं यथामुखम् ॥ इति दत्त्वा वरं तेषामतसीकुसुमप्रभः ॥ ७६ ॥ पश्यता
 मेव देवानां तत्रैवान्तरधीयत ॥ तुष्टात्मानः सुरगणा ययुर्नाकं यथागतम् ॥ ७७ ॥ मृकण्डोरपि तुष्टात्मा हरिः प्रत्यक्षतामगात् ॥ अरूपं परमं ब्रह्म
 स्वप्रकाशं निरञ्जनम् ॥ ७८ ॥ अतसीपुष्पसंकाशं पीतवाससमच्युतम् ॥ दिव्यायुधधरं दृष्ट्वा मृकण्डुर्विस्मितोऽभवत् ॥ ७९ ॥ ध्यानादुन्मील्य नयने
 अपश्यद्विग्रहमग्रतः ॥ प्रमद्वदनं शान्तं ध्यानं निश्चयेजसम् ॥ ८० ॥ रोमाञ्चितशरीरोऽसावानन्दाद्युविलोचनः ॥ न नाम दण्डवद्रूपो देवदेव सनातनम् ॥
 ॥ ८१ ॥ अश्रुभिः क्षालयस्तस्य चरणौ हर्षसंभवैः ॥ शिरस्यञ्जलिमाधाय स्तोतुं समुपचक्रमे ॥ ८२ ॥ मृकण्डुरुवाच ॥ नमः परेशाय परात्मह
 पिणे पगत्परस्मात्परतः पराय ॥ अपारपाराय परानुकरेण नमः परेभ्यः परपारणाय ॥ ८३ ॥ यो नामजात्यादिविकल्पहीनः शब्दादिदोषव्यति
 रेकरूपः ॥ बहुस्वरूपोऽपि निरञ्जनो यस्तमीशमीञ्जं परमं भजामि ॥ ८४ ॥ वेदान्तवेद्यं पुरुषं पुगणं द्विगुणगर्भादिजगत्स्वरूपम् ॥ अतृप्यं भक्ति
 जनातुल्यं भजामि सर्वेश्वरमादिमीञ्जम् ॥ ८५ ॥ पश्यन्ति यं वीतसमस्तदोषा ध्यानैकनिष्ठा विगतस्पृहाश्च ॥ निवृत्तमोहाः परमं पवित्रं
 नतोऽस्मि संसागनिर्वर्तकं तम् ॥ ८६ ॥ स्मृतार्तिनाशनं विष्णुं शरणागतपालकम् ॥ जगत्सेव्यं जगाद्धाम परेशं करुणाकरम् ॥ ८७ ॥ एवं
 स्तुतः स भगवान्विष्णुस्तेन महर्षिणा ॥ अवाप परमां तुष्टिं शङ्खचक्रगदाधरः ॥ ८८ ॥ अशलिङ्गश्च मुनिर्देवश्चतुर्भिर्दीर्घबाहुभिः ॥
 उवाच परमं प्रीत्या वं वरय सुव्रत ॥ ८९ ॥ प्रीतोऽस्मि तपसा तेन स्तोत्रेण च तवानघ ॥ मनसा यदभिप्रेतं वं वरय सुव्रत ॥ ९० ॥
 मृकण्डुरुवाच ॥ देवदेव जगन्नाथ कृतार्थोऽस्मि न संशयः ॥ त्वद्दर्शनमपुण्यानां दुर्लभं च यतः स्मृतम् ॥ ९१ ॥ ब्रह्माद्या यं न पश्यन्ति
 योगिनः संशितव्रताः ॥ धर्मिष्ठा दीक्षिताश्चापि वीतरागा विमत्सराः ॥ ९२ ॥ न पश्यामि पां धाम किमनोऽन्यं वं वृणे ॥ एतेनैव कृतार्थोऽस्मि
 जनार्दन जगद्गुरो ॥ ९३ ॥ यन्नामस्पृशितात्रेण महापातकिनोऽपि ये ॥ तत्पदं परमं यान्ति ते दृष्ट्वा किमुनाच्युत ॥ ९४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥

सत्यमुक्तं त्वया ब्रह्मप्रीतोऽस्मि तव पण्डित ॥ मदर्थं हि विफलं न कदाचिद्विप्यति ॥ ९५ ॥ विष्णुभक्तकुटुम्बीति वदन्ति विदुषाः
 सदा ॥ तदेव पालयिष्यामि मन्त्रो नानृतं वदेत् ॥ ९६ ॥ तस्मात्त्वत्पसा तुष्टो यास्यामि तव पुत्रताम् ॥ समस्तगुणसंदुक्तो दीर्घजीवी स्वहृदयान् ॥
 ॥ ९७ ॥ मम जन्म कुले यस्य तत्कुलं मोक्षगामि वै ॥ मयि तुष्टे मुनिश्रेष्ठ किमसाध्यं जगत्त्रये ॥ ९८ ॥ इत्युक्त्वा देवदेवेशो मुनेरतस्य समी
 क्षतः ॥ अंतर्दधे मृकण्डुश्च तपसः समवर्तत ॥ ९९ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे भक्तिवर्णनप्रसङ्गेन मार्कण्डेयचरितारम्भो नाम चतु
 र्थोऽध्यायः ॥ ४॥ नारद उवाच ॥ ब्रह्मन्कथं स भगवान्मृकण्डोः पुत्रतां गतः ॥ किं चकार च तदहं हि हरिर्भगवन्वंशजः ॥ १॥ क्षयते च पुराणं मार्कण्डेयो
 महासुनिः ॥ अपश्यद्वैष्णवीं मायां चिरंजीव्यस्य संपुत्रे ॥ २ ॥ सनक उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि कथामेतां सनातनीभिः ॥ विष्णुभक्तिसमायुक्तां
 मार्कण्डेयशुनिं प्रति ॥ ३ ॥ तपसोऽन्ते मृकण्डुस्तु भार्यापुत्रद्वयं सत्तमः ॥ गार्हस्थ्यमकमेदृष्टः शान्तो दान्तः कृतार्थकः ॥ ४ ॥ तस्य भार्या शुचिर्द
 क्षा नित्यं पतिपरायणा ॥ मनसा वचसा चापि देहेन च पतिव्रता ॥ ५ ॥ काले दधार सा गर्भं हर्षितेजोऽसंभवम् ॥ रुद्रुवे दशमासान्तं पुत्रं
 तेजस्विनं परम् ॥ ६ ॥ स ऋषिः परमप्रीतो दृष्ट्वा पुत्रं सुलक्षणम् ॥ जातकं कारयामास मङ्गलं विधिपूर्वकम् ॥ ७ ॥ स वालो ववृधे तत्र दृक्
 पञ्च इवोदुपः ॥ ततस्तु पञ्चमे वर्षे उपनीय मुदान्वितः ॥ ८ ॥ शिक्षां चकार विप्रेन्द्र वेदिकीं धर्मसंहिताम् ॥ नमस्कार्या द्विजाः पुत्र सदा
 दृष्टा विधानतः ॥ ९ ॥ त्रिकालं सूर्यमभ्यर्च्य सलिलाञ्जलिदानतः ॥ वेदिकं कर्म कर्तव्यं वेदाध्ययनपूर्वकम् ॥ १० ॥ ब्रह्मचर्येण तपसा पूजनीयो
 हरिः सदा ॥ निषिद्धं वर्जनीयं स्याद्दुष्टसंभाषणादिकम् ॥ ११ ॥ साधुभिः सह वस्तव्यं विष्णुभक्तिपरं सदा ॥ न द्वेषः करयचित्कार्यः सर्वेषां हितमा
 चरेत् ॥ १२ ॥ इज्याध्ययनदानानि सदा कार्याणि ते सुत ॥ एवं पित्रा समादिष्टो मार्कण्डेयो मुनीश्वरः ॥ १३ ॥ चचार धर्मं सततं सदा संचिन्तयन् हर्षितम् ॥
 मार्कण्डेयो महाभागो दयावान् धर्मवत्सलः ॥ १४ ॥ आत्मवान्सत्यसन्धश्च मार्तण्डसदृशप्रभः ॥ वशी शान्तो महाज्ञानी सर्वतत्त्वार्थकोविदः ॥ १५ ॥
 तपश्चचार परममच्युतप्रातिकारणम् ॥ आराधितो जगन्नाथो मार्कण्डेयेन धीमता ॥ १६ ॥ पुराणसंहितां कर्तुं दत्तवान्वरमच्युतः ॥ मार्कण्डेयो मुनि
 स्तस्मान्नारायण इति स्मृतः ॥ १७ ॥ ॥ चिरंजीवी महाभक्तो देवदेवस्य चक्रिणः ॥ जगत्त्येकाग्रधीभूतं स्वप्रभावं जनार्दनः ॥ १८ ॥ तस्य दर्श
 यितुं विश्रास्तं न संदहतवान्हरिः ॥ मृकण्डुतनयो धीमान्विष्णुभक्तिसमन्वितः ॥ १९ ॥ तस्मिञ्जले महाघोरे स्थितवाञ्छीर्णपत्रवत् ॥ मार्कण्डेयः
 स्थितस्तावद्वावच्छेदे हरिः स्वयम् ॥ २० ॥ तस्य प्रमाणं वक्ष्यामि कालस्य वदतः शृणु ॥ दशभिः पञ्चभिश्चैव निमेषैः परिकीर्तिता ॥ २१ ॥ काष्ठा

बृ.ना.पु.

॥ ७ ॥

तत्रिंशतो ज्ञेया कला पद्मजननन्दन ॥ तत्रिंशतो क्षणोज्ञेयस्तैः पञ्चिर्घटिका स्मृता ॥ २२ ॥ तद्वयेन मुहूर्तं स्यादिनं तत्रिंशता भवेत् ॥ त्रिंशदिनैर्भवे
न्मासः पक्षद्वितयसंयुतः ॥ २३ ॥ ऋतुर्मासद्वयेन स्यात्तत्रयेणायनं स्मृतम् ॥ तद्वयेन भवेद्वदः स देवानां दिनं भवेत् ॥ २४ ॥ उत्तरं दिवसं
ग्राहू रात्रिर्वेदक्षिणायनम् ॥ मानुषेणैव मासेन पिङ्गुणां दिनमुच्यते ॥ २५ ॥ तस्मात्सूर्येन्दुसंयोगे ज्ञातव्यं कल्पमुत्तमम् ॥ दिव्यैर्वर्षसहस्रैर्द्वादशभिर्दे
वतं युगम् ॥ २६ ॥ दैवे युगसहस्रे द्वे ब्राह्मः कल्पा तु तौ नृणाम् ॥ एकसप्ततिसंख्यातौ दिव्यैर्मन्वन्तरं युगैः ॥ २७ ॥ चतुर्दशभिरेतैश्च ब्रह्मणो दिवसं
मुने ॥ यावत्प्रमाणं दिवसं तावद्वात्रिः प्रकीर्तिता ॥ २८ ॥ नाशमायाति विप्रेन्द्र तस्मिन्काले जगन्नयम् ॥ मानुषेण सहस्रेण यत्प्रमाणं भवेच्छृणु ॥
॥ २९ ॥ चतुर्दशसहस्राणि ब्रह्मणो दिवसं मुने ॥ तद्वन्मासो वत्सरश्च ज्ञेयस्तस्यापि वेधसः ॥ ३० ॥ परार्द्धद्वयकालस्तु तन्मतेन भवेद्ब्रिजाः ॥
विष्णोरहस्तु विज्ञेयं तावद्वात्रिः प्रकीर्तिता ॥ ३१ ॥ मृकण्डुनयस्तावत्स्थितः संजीर्णपर्णवत् ॥ तस्मिन्घोरे जलमये विष्णुशक्त्युपवृंहितः ॥
आत्मानं परमं ध्यायान्स्थितवान्हस्तिस्त्रिभ्यो ॥ ३२ ॥ अथ काले समायाते योगनिद्राविमोचितः ॥ सृष्ट्वान्ब्रह्मरूपेण जगदेतच्चगचम् ॥ ३३ ॥ संहतं
तु जलं वीक्ष्य सृष्टं विश्वं मृकण्डुजः ॥ विस्मितः परमप्रीतो वयन्दे चरणौ हरेः ॥ ३४ ॥ शिस्त्यञ्जलिमाधाय मार्कण्डेयो महाहृनिः ॥
तुष्टाव वाग्भरिष्ठाभिः सदानन्दैकविग्रहम् ॥ ३५ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ सहस्रशिरसं देवं नागयणमनामयम् ॥ वासुदेवमनाधारं प्रणतोऽस्मि
जनार्दनम् ॥ ३६ ॥ अमयमजरं नित्यं सदानन्दैकविग्रहम् ॥ अग्रतर्क्यमभिर्द्देश्यं प्रणतोऽस्मि जनार्दनम् ॥ ३७ ॥ अक्षरं परमं नित्यं विश्वाक्षं विश्वसम्भ
वम् ॥ सर्वस्त्वमयं शान्तं प्रणतोऽस्मि जनार्दनम् ॥ ३८ ॥ पुष्पाणि पुरपं सिद्धं सर्वज्ञानैकभाजनम् ॥ पगतपगतं रूपं प्रणतोऽस्मि जनार्दनम् ॥ ३९ ॥ परं
ज्योतिः परं धाम पवित्रं परमं पदम् ॥ सर्वैकरूपं परमं प्रणतोऽस्मि जनार्दनम् ॥ ४० ॥ तं सदानन्दाचिन्मात्रं पराणां परमं पदम् ॥ सर्वं सनातनं
श्रेष्ठं प्रणतोऽस्मि जनार्दनम् ॥ ४१ ॥ सृष्टुं निर्गुणं शान्तं मायास्तीतं सुमायिनम् ॥ अरूपं बहुरूपं तं प्रणतोऽस्मि जनार्दनम् ॥ ४२ ॥ यत्र तद्भगवान्विश्वं
सृजत्यवति हन्ति च ॥ तमादिदेवमीशानं प्रणतोऽस्मि जनार्दनम् ॥ ४३ ॥ परेश परमानन्द शरणागतवत्सल ॥ आहि मां करुणामिन्धो मनो
तीत नमोऽस्तुते ॥ ४४ ॥ एवं स्तुवन्तं विप्रेन्द्रं मार्कण्डेयं जगद्गुरुम् ॥ उवाच परया प्रीत्या शङ्खचक्रगदाधरः ॥ ४५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ लोकं भागवता
ये च भगवद्भक्तमानसाः ॥ तेषां तुष्टो न सन् ह्यो रक्षाम्येतांश्च सर्वदा ॥ ४६ ॥ अहमेव द्विजश्रेष्ठ नित्यं प्रच्छन्नविग्रहः ॥ भगवद्भक्तकृपेण
लोकात्रशामि सर्वदा ॥ ४७ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ किलक्षणा भागवता जायन्ते केन कर्मणा ॥ एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं कीदृहलपरो यतः ॥ ४८ ॥

पू० ख०
अ० ५

॥ ७ ॥

श्रीभगवानुवाच॥लक्षणं भागवतानां शृणुष्व मुनिसत्तमा॥वक्तुं तेषां प्रभावं हि शक्यते नादकोटिभिः॥४९॥ये द्विताः सर्वजन्तूनां गतासूया अमत्सगः॥
 वशिनो निस्पृहाः शान्तास्ते वै भागवतोत्तमाः॥५०॥ कर्मणा मनसा वाचा परपीडां न कुर्वते ॥ अपग्निदृशीत्याश्च ते वै भागवताः स्मृताः ॥५१॥
 सत्कथाश्रवणे येषां वर्तते सात्त्विकी मतिः ॥ तद्रक्तविष्णुभक्ताश्च ते वै भागवतोत्तमाः ॥ ५२ ॥ मानापित्रोश्च शुश्रूषां कुर्वन्ति ये नरोत्तमाः ॥
 गङ्गाविश्वेश्वरभिया ते वै भागवतोत्तमाः ॥५३॥ ये तु देवार्चनरता ये तु तत्संयक्ताः स्मृताः॥ पूजां दृष्ट्वा तु मोदन्ते ते वै भागवतोत्तमाः ॥ ५४ ॥
 व्रतिनां च यतीनां च परिचर्यापराश्च ये ॥ विदुक्तपद्मिन्दाश्च ते वै भागवतोत्तमाः ॥ ५५ ॥ स्वेषां हितवाक्यानि ये वदन्ति नरोत्तमाः ॥ ये
 गुणग्राहिणो लोके ते वै भागवताः स्मृताः ॥५६॥ आत्मवत्सर्वभूतानि ये पश्यन्ति नरोत्तमाः ॥ तुल्याः शत्रुषु मित्रेषु ते वै भागवतोत्तमाः ॥ ५७ ॥
 धर्मशास्त्रप्रवक्तारः सत्प्रवाक्यरताश्च ये ॥ सतां शुश्रूषवो ये च ते वै भागवतोत्तमाः ॥ ५८ ॥ व्याकुर्वन्ते पुराणानि तानि शृण्वन्ति ये तथा ॥
 तद्रक्तारि च भक्ता ये ते वै भागवतोत्तमाः ॥५९॥ ये गोब्राह्मणशुश्रूषां कुर्वन्ते सततं नगः॥तीर्थयात्रापग ये च ते वै भागवतोत्तमाः ॥ ६०॥ अन्येषामु
 दयं दृष्ट्वा येऽभिनन्दन्ति मानवः ॥ हर्षितामपि ये च ते वै भागवतोत्तमाः ॥ ६१ ॥ आगमागेपणगतास्तडागपरिरक्षकाः ॥ कामागकूपकर्ताग्न्ते
 वै भागवतोत्तमाः ॥ ६२ ॥ ये वै तडागकर्त्ताग्नि देवसद्मानि कुर्वन्ते ॥ गायत्रीनिष्ठा ये च ते वै भागवतोत्तमाः ॥ ६३ ॥ येऽभिनन्दन्ति नामानि
 हरेः श्रुत्वाऽतिहर्षिताः ॥ गंगाधितशीराश्च ते वै भागवतोत्तमाः ॥ ६४ ॥ तुलसीकायने दृष्ट्वा ये नमस्कृर्वन्ते नगः ॥ तत्काष्ठाङ्गिनकर्षा ये ते वै
 भागवतोत्तमाः ॥ ६५ ॥ तुलसीगन्धमाघ्राय सन्तोषं कुर्वन्ते तु ये ॥ तन्मूलमृत्तिकां ये च ते वै भागवतोत्तमाः ॥ ६६ ॥ आश्रमाचारनिगतास्तथै
 वातिथिपूजकाः ॥ ये च वेदार्थवक्तास्ते वै भागवतोत्तमाः ॥ ६७ ॥ शिवप्रियाः शिवामक्ताः शिवपदाब्जने रताः ॥ त्रिपुण्ड्रागिणो ये च ते वै
 भागवतोत्तमाः ॥ ६८ ॥ व्याहर्न्ति च नामानि हरेः शम्भोर्महात्मनः ॥ रुद्राक्षालङ्कृता ये च ते वै भागवतोत्तमाः ॥ ६९ ॥ ये
 यजन्ति महारवेवं ऋतुभिर्वहुदक्षिणैः ॥ हरिं वा परमा भक्त्या ते वै भागवतोत्तमाः ॥ ७० ॥ विदितानि च शास्त्राणि परमार्थं प्रवदन्ति ये ॥ सर्वत्र
 गुणभाजो ये ते वै भागवताः स्मृताः ॥ ७१ ॥ शिवे च परमेशे च विष्णो च परमात्मनि ॥ सममुद्धृत्वा प्रवर्तन्ते ते वै भागवताः स्मृताः ॥ ७२ ॥
 शिवाभिकार्यनिरताः पञ्चाक्षरजपे रताः ॥ शिवध्यानरता ये च ते वै भागवतोत्तमाः ॥ ७३ ॥ पानीयदाननिरता येऽन्नदानरतास्तथा ॥ एकादशी
 व्रतरता ते वै भागवतोत्तमाः ॥ ७४ ॥ गोदाननिरता ये च कन्यादानरताश्च ये ॥ मदर्थं कर्मकर्त्तारस्ते वै भागवतोत्तमाः ॥ ७५ ॥

इ.ना.पु.

॥ ८ ॥

एते भागवता विप्र केचिदत्र प्रकीर्तिताः ॥ मयाऽपि गदितुं शक्या नाव्दकोटिशतैरपि ॥ ७६ ॥ तस्मात्त्वमपि विप्रेन्द्र सुशीलो भव सर्वदा ॥ सर्व
भूताश्रयो दान्तो मैत्रो धर्मपरायणः ॥ ७७ ॥ पुनरुगान्तपर्यन्तं धर्मं सर्वं समाचरन् ॥ मन्मूर्तिध्याननिरतः परं निर्वाणमाप्स्यसि ॥ ७८ ॥
एवं मृकंडुपुत्रस्य स्वभक्तस्य कृपानिधिः ॥ दत्त्वा वरं स देवेशस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ७९ ॥ मार्कण्डेयो महाभागो हरिभक्तिरतः सदा ॥ चचार परमं
धर्ममीजे च विधिवन्मुखैः ॥ ८० ॥ शालग्रामे महाक्षेत्रे तताप परमं तपः ॥ ध्यानक्षपितकर्मा तु परं निर्वाणमाप्तवान् ॥ ८१ ॥ तस्मान्ननुषु
सर्वेषु हितकृद्भारिपूजकः ॥ ईप्सितं मनसा यत्रतत्तदाप्नोत्यसंशयम् ॥ ८२ ॥ सनक उवाच ॥ एतत्सर्वं निगदितं त्वया शृष्टं द्विजोत्तम ॥ भगवद्रक्ति
माहात्म्यं किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ ८३ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे मार्कण्डेयवर्णनं नाम पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ सूत उवाच ॥
भगवद्रक्तिमाहात्म्यं श्रुत्वा प्रीतस्तु नारदः ॥ पुनः पप्रच्छ सनकं ज्ञानविज्ञानपारगम् ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ क्षेत्राणामुत्तमं क्षेत्रं तीर्थानां च तथो
त्तमम् ॥ परया दयया तथैव हृदि शास्त्रार्थपास्या ॥ २ ॥ सनक उवाच ॥ शृणु ब्रह्मपरं गुह्यं सर्वसंपत्करं परम् ॥ दुःस्वप्ननाशनं पुण्यं धर्म्यं पापहं शुभम् ॥
॥ ३ ॥ श्रोतव्यं मुनिभिर्नित्यं दुष्टहर्निवारणम् ॥ सर्वरोगप्रशमनमायुर्वर्द्धनकारणम् ॥ ४ ॥ क्षेत्राणामुत्तमं क्षेत्रं तीर्थानां च तथोत्तमम् ॥ गङ्गायमु
नयोऽयं वदन्ति परमर्षयः ॥ ५ ॥ सितासितोदकं तीर्थं ब्रह्माद्याः सर्वदेवताः ॥ मुनयो मनवश्चैव सेवन्ते पुण्यकाङ्क्षिणः ॥ ६ ॥ गङ्गा पुण्यनदी ज्ञेया
यतो विष्णुपदोद्भवा ॥ रविजा यमुना ब्रह्मस्तयोऽयं गः शुभावहः ॥ ७ ॥ स्मृतार्तिनाशिनी गङ्गा नदीनां प्रवर्ग मुने ॥ सर्वपापक्षयकरी सर्वोप
वनाशिनी ॥ ८ ॥ यानि क्षेत्राणि पुण्यानि सृष्टान्ते रहीतले ॥ तेषां पुण्यतमं ज्ञेयं प्रयागाख्यं महामुने ॥ ९ ॥ इयाज वधा यज्ञेन यत्र देव
रमापतिम् ॥ तथैव मुनयः सर्वे चक्रुश्च विविधान्मुखान् ॥ १० ॥ सर्वतीर्थाभिषेकाणि यानि पुण्यानि तानि धे ॥ गङ्गाविन्द्वभिषेकस्य कलां नार्हन्ति
पोडशीम् ॥ ११ ॥ गङ्गा गङ्गेति यो ब्रूयाद्योजनानां शते स्थितः ॥ सोऽपि मुच्येत पापेभ्यः किमु गङ्गाभिषेकवान् ॥ १२ ॥ विष्णुपदोद्भवा देवी विश्वेश्वर
शिरःस्थिता ॥ संसेव्या मुनिभिर्देवैः किं पुनः पामरैर्जनेः ॥ १३ ॥ यत्मेकतं ललाटे तु प्रियते मनुजोत्तमैः ॥ तत्रैव नेत्रं विज्ञेयं विध्वर्द्धयः ममु
ज्ज्वलत् ॥ १४ ॥ यन्मन्त्रं महापुण्यं दुर्लभं त्रिदिवौकसम् ॥ साहस्यदायकं विष्णोः किमस्मात्कथ्यते परम् ॥ १५ ॥ यत्र स्नाताः पापिनोऽपि
सर्वपापविवाजिताः ॥ महद्भिमानमाहृताः प्रयान्ति परमं पदम् ॥ १६ ॥ यत्र स्नाता महात्मानः पितृमातृकुलानि वै ॥ सहस्राणि समुद्धृत्य विष्णुलोके
व्रजन्ति वै ॥ १७ ॥ स स्नातः सर्वतीर्थेषु यो गङ्गां स्मरति द्विज ॥ पुण्यक्षेत्रेषु सर्वेषु स्थितवान्नात्र संशयः ॥ १८ ॥ यत्र स्नातं नरं दृष्ट्वा पापोऽपि

पू० खं०
अ० ६

॥ ८ ॥

स्वगेभ्यामंभाक् ॥ मदङ्गस्पशमात्रेण देवानामार्धपा भवत् ॥ १९ ॥ तुलसीमूलसंभूता द्विजपादोद्भवा तथा ॥ गङ्गोद्भवा तु मृलोकात्रयत्यच्यु
 तरूपताम् ॥ २० ॥ गङ्गा च तुलसी चैव हरिभक्तिरचञ्चला ॥ अत्यन्तदुर्लभा नृणां भक्तिर्दमप्रवक्तारि ॥ २१ ॥ सद्धर्मवक्तुः पदसंभवा मृदं
 गङ्गोद्भवां चैव तथा तुलस्याः ॥ मूलोद्भवां भक्तिदुतो मनुष्यो धृत्वा शिरस्येति पदं च विष्णोः ॥ २२ ॥ कदा यास्याम्यहं गङ्गां कदा पश्यामि
 तामहम् ॥ वाञ्छत्यपि च यो ह्येवं सोऽपि विष्णुपदं व्रजेत् ॥ २३ ॥ गङ्गाया महिमा ब्रह्मवक्तुं वर्षशतैरपि ॥ न शक्यते विष्णुनापि
 किमन्यैर्बहुभाषितैः ॥ २४ ॥ अहो माया जगत्सर्वं मोहयत्येतद्द्रुतम् ॥ यतो वै नरकं यान्ति गङ्गानाम्नि स्थितेऽपि हि ॥ २५ ॥ संसारदुःख
 विच्छेदि गङ्गानाम प्रकीर्तितम् ॥ तथा तुलस्या भक्तिश्च हरिकीर्तिप्रवक्तुः ॥ २६ ॥ सकृदप्युच्चरेद्यस्तु गङ्गेत्येवाक्षरद्वयम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो
 विष्णुलोकं स गच्छति ॥ २७ ॥ योजनत्रितयं यस्तु गङ्गायामधिगच्छति ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः सूर्यलोकं समेति हि ॥ २८ ॥ सेयं गङ्गा महापुण्या
 नदी भक्त्या निषेविता ॥ मेघतोलिमृगाकंषु पावयत्याखिलं जगत् ॥ २९ ॥ गोदावरी भीमरथी कृष्णा रेवा सरस्वती ॥ तुङ्गभद्रा च कावेरी कालि
 न्दी बाहुदा तथा ॥ ३० ॥ वेङ्गवती ताम्रपर्णी सरयूश्च द्विजोत्तम ॥ एवमादिषु तीर्थेषु गङ्गा मुख्यतमा स्मृता ॥ ३१ ॥ यथा सर्वगतो विष्णुर्जग
 द्वाप्य प्रातिष्ठितः ॥ तथेयं व्यापिनी गङ्गा सर्वपापप्रणाशिनी ॥ ३२ ॥ अहो गङ्गा जगद्वात्री स्नानपानादिभिर्जगत् ॥ पुनाति पावनीत्येषा न कथं सेव्यते
 नृभिः ॥ ३३ ॥ तीर्थानामुत्तमं तीर्थं क्षेत्राणां क्षेत्रमुत्तमम् ॥ वाराणसीति विख्यातं सर्वदेवनिषेवितम् ॥ ३४ ॥ ते एव श्रवणे घन्ये संविदाते बहुश्रुतम् ॥
 इह श्रुतिमतां पुंसां काशी याभ्यां श्रुताऽसकृत् ॥ ३५ ॥ ये यं स्मरन्ति संस्थानमविमुक्तं द्विजोत्तमम् ॥ निधूतसर्वपापारते शिवलोकं व्रजन्ति वै
 ॥ ३६ ॥ योजनानां शतरथोऽपि अविमुक्तं स्मरेद्यदि ॥ बहुपातकपूर्णोऽपि पदं गच्छत्यनामयम् ॥ ३७ ॥ प्राणप्रयाणसमये योऽविमुक्तं स्मरेद्भिज ॥
 सोऽपि पापविनिर्मुक्तः शैवं पदमवाप्नुयात् ॥ ३८ ॥ काशीस्मरणं पुण्यं भुक्त्वा स्वर्गं तदन्ततः ॥ पृथिव्यामेकगृह भूत्वा काशीं प्राप्य च मुक्तिमाक
 ॥ ३९ ॥ बहुनात्र क्रिदुक्तेन वाराणस्या गुणान्प्रति ॥ नामापि गृह्णतां काश्याश्चतुर्वर्गो न दूरतः ॥ ४० ॥ गङ्गायमुनयोयोगोऽधिकः काश्या अपि
 द्विज ॥ यस्य दर्शनमात्रेण नरा यान्ति परां गतिम् ॥ ४१ ॥ मकरस्थे रवौ गङ्गा यत्र कुत्रावगाहिता ॥ पुनाति स्नानपानाद्यैर्नयन्तीन्द्रपुरं जगत् ॥ ४२ ॥
 यो गङ्गां भजते नित्यं शंकरो लोकशंकरः ॥ लिङ्गरूपी कथं तस्या महिमा परिकीर्त्यते ॥ ४३ ॥ हरिरूपधरं लिङ्गं लिङ्गरूपधरो हरिः ॥ ईषदप्यन्तरं
 नास्ति भेदकृद्भानयोः कुधीः ॥ ४४ ॥ अनादिनिधने देवे हरिशंकरसंज्ञिते ॥ अज्ञानसागरे मग्ना भेदं कुर्वन्ति पापिनः ॥ ४५ ॥ यो देवो जगतामी

वृ.ना.पु.
॥ ९ ॥

शः कारणानां च कारणम् ॥ युगान्ते निगदन्त्येतद्गुरुपधरो हरिः ॥ ४६ ॥ रुद्रो वै विष्णुरूपेण पालयत्यखिलं जगत् ॥ ब्रह्मरूपेण सृजति प्रान्ते हृयेतत्रयं
हरिः ॥ ४७ ॥ हासिंकरयोर्मध्ये ब्रह्मणश्चापि यो नरः ॥ भवं करोति सोऽभ्येति नरकं शृशदारुणम् ॥ ४८ ॥ हरं हरिं विधातारं यः पश्यत्येकरूपिणम् ॥ स याति
परमानन्दं शास्त्राणामपि ॥ श्रव्यः ॥ ४९ ॥ योऽसावनादिः सर्वज्ञो जगतामादिकृद्भिः ॥ नित्यं संनिहितस्तत्र लिङ्गरूपी जनार्दनः ॥ ५० ॥ काशीविश्वेश्वरं
लिङ्गज्योतिर्लिङ्गं तदुच्यते ॥ तं दृष्ट्वा परमं ज्योतिराप्नोति मनुजोत्तमः ॥ ५१ ॥ काशीप्रदक्षिणा येन कृता त्रैलोक्यपावनी ॥ सप्तद्वीपा साविधशैला भूः परि
क्रमितामुना ॥ ५२ ॥ धातुमृदारूपापाणलेख्याद्या मूर्तयोऽमलः ॥ शिवस्य वाच्यतस्यापि तासु संनिहितो हरिः ॥ ५३ ॥ तुलसीकाननं यत्र यत्र पद्मवनं
द्रिजः ॥ पुराणपठनं यत्र तत्र सान्निहितो हरिः ॥ ५४ ॥ पुराणसंहितावक्ता हरित्यभिधीयते ॥ तद्रक्ति कुर्वतां नृणां गङ्गास्नानं दिने दिने ॥ ५५ ॥ पुराण
श्रवणे भार्कगङ्गास्नानसमा द्विज ॥ तद्रक्तारं च या भक्तिः सा प्रयागोपमा स्मृता ॥ ५६ ॥ पुराणधर्मकथनैर्यः समुद्धरते जगत् ॥ संसारसागरे
मग्नं स हरिः परिकीर्तितः ॥ ५७ ॥ नास्ति गङ्गासमं तीर्थं नास्ति मातृसमो गुरुः ॥ नास्ति विष्णुसमं देवं नास्ति तत्त्वं गुरोः परम् ॥ ५८ ॥
वर्णानां ब्राह्मणः श्रेष्ठस्तारकाणां यथा शशी ॥ यथा पयोधिः सिन्धूनां तथा गङ्गा परा स्मृता ॥ ५९ ॥ नास्ति शान्तिसमो वन्धुर्नास्ति सत्यात्परं
तपः ॥ नास्ति मोक्षात्परो लाभो नास्ति गङ्गानसमा नदी ॥ ६० ॥ गङ्गायाः परमं नाम पापारण्यदवानलः ॥ भवव्याधिहरा गङ्गा तस्मात्सर्वव्या
प्रपवतः ॥ ६१ ॥ गायत्री जाह्नवी चोभे सर्वपापहरे स्मृते ॥ एतयोर्भक्तिहीनो यस्तं विद्यात्पतितं द्विज ॥ ६२ ॥ गायत्री छन्दसां माता माता
लोकस्य जाह्नवी ॥ उभे ते सर्वपापानां नाशकारणतां गते ॥ ६३ ॥ यस्य प्रसन्ना गायत्री तस्य गङ्गा प्रसीदति ॥ विष्णुशक्तियुते ते द्वे समकामप्रसिद्धिद्वे ॥
॥ ६४ ॥ धर्मार्थकामरूपाणां फलरूपे निरञ्जने ॥ सर्वलोकास्तु ग्रहार्थं प्रवर्तते महोत्तमे ॥ ६५ ॥ अतीव दुर्लभा नृणां गायत्री जाह्नवी तथा ॥
तथैव तुलसीभक्तिर्हरिभक्तिश्च सात्त्विकी ॥ ६६ ॥ अहो गङ्गा महाभागा स्मृता पापप्रणाशिनी ॥ हरिलोकप्रदा दृष्टा पीता सारूप्यदायिनी ॥
॥ यत्र स्नाता नरा यान्ति विष्णोः पदमनुत्तमम् ॥ ६७ ॥ नागयणो जगद्धाता वासुदेवः सनातनः ॥ गङ्गास्नानपराणां तु वाञ्छितार्थफलप्रदः ॥ ६८ ॥
गङ्गाजलकणेनापि यः सिक्तो मनुजोत्तमः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः प्रयाति परमं पदम् ॥ ६९ ॥ यद्विन्दुसेवनादेव सगरान्वयसम्भवः ॥ विमृज्य
राक्षसं भावं संप्रातः परमं पदम् ॥ ७० ॥ इति श्रीबृहन्नारदपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे गङ्गामाहात्म्यं नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६॥ नारद उवाच ॥ कोऽसौ गङ्गस
भावादि मोचितः सगरान्वयः ॥ सगरः को मुनिश्रेष्ठ तन्ममाख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ सनक उवाच ॥ शृणुष्व मुनिशार्दूल गङ्गामाहात्म्यमुत्तमम् ॥

पू० ख०
अ० ७

१४

॥ ९ ॥

यजलस्पर्शमात्रेण पावितं सागरं कुलम् ॥ गतं विष्णुपदं विप्र सर्वलोकोत्तमोत्तमम् ॥ २ ॥ आसीद्विकुले जातो बाहुनाम वृकात्मजः ॥ बुभुजे
 पृथिवीं सर्वां धर्मतो धर्मतत्परः ॥ ३ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राश्चान्ये च जन्तवः ॥ स्थापिताः स्वस्वधर्मेषु तेन बाहुर्विशांपतिः ॥ ४ ॥
 अश्वमेधेरियाजासौ सप्तद्वीपेषु सप्तभिः ॥ अतर्पयद्रुमिदेवान् गोभूस्वर्णांशुकादिभिः ॥ ५ ॥ अशासत्रीतिशास्त्रेण यथेष्टं परिपन्थिनः ॥
 मेने कृतार्थमात्मानमन्यातपनिवारणम् ॥ ६ ॥ चन्दनानि मनोज्ञानि वलिं यत्सर्वं न जना भूषिता भूषणैर्दिव्यैस्तद्वाष्ट्रे सुखिनो मुने
 ॥ ७ ॥ अकृष्टपच्या पृथिवीं फलपुष्पसमन्विता ॥ ८ ॥ वर्षं भूमौ देवन्द्रः काले काले मुनीश्वर ॥ अधर्मान्नितापाये प्रजा धर्मेण
 रक्षिताः ॥ ९ ॥ एकदा तस्य भूपस्य सर्वसंपद्दिनाशकृत् ॥ अहंकारो महाञ्जज्ञे साः लोपहेतुकः ॥ १० ॥ अहं राजा समस्तानां लोकानां
 पालको बली ॥ कर्ता महाकृतूनां च मत्तः पूज्योऽस्ति कोऽपरः ॥ ११ ॥ अहं विचक्षणः श्रीमाज्जिताः सर्वे मय्यारयः ॥ वेदवेदाङ्गतत्त्वज्ञो नीतिशास्त्र
 विशारदः ॥ १२ ॥ अजेयोऽव्याहतैश्वर्यो मत्तः कोऽन्योऽधिको भुवि ॥ अहंकारपरस्यैवं जातसूया परेष्वपि ॥ १३ ॥ असूयातोऽभवत्कामस्तस्य राज्ञो
 मुनीश्वर ॥ एषु स्थितेषु तु नरो विनाशं यात्यसंशयम् ॥ १४ ॥ यौवनं धनसंपत्तिः प्रभुत्वमविवेकिता ॥ एकैकमप्यनर्थाय किमु यत्र चत ॥ १५ ॥
 तस्यासूया तु महती जाता लोकविरोधिनी ॥ स्वदेहनाशिनी विप्र सर्वसंपद्दिनाशिनी ॥ १६ ॥ असूयाविष्टमनासि यदि संपत्प्रव ॥ तुषामि
 वायुसंयोगमिव जानीहि सुव्रत ॥ १७ ॥ असूयोपेतमनसां दम्भाचारवतां तथा ॥ परलोक्तिमानां च सुखं नेह पात्र च ॥ १८ ॥ असूयाविष्टचित्ता
 नां सदा निष्ठुरभाषिणाम् ॥ प्रियावातनया वापि बान्धवा अप्यरातयः ॥ १९ ॥ मनोभिलाषं कुर्वते यः समीक्ष्य परस्त्रियम् ॥ स स्वसंपद्दिनाशाय
 कुठारो नात्र संशयः ॥ २० ॥ यः स्वश्रेयोविनाशाय कुर्याद्यत्र नरो मुने ॥ सर्वेषां श्रेयसं दृष्ट्वा स कुर्यान्मत्सुरं कुधीः ॥ २१ ॥ मित्राप्त्यगृहक्षेत्र
 धनधान्यपशुष्वपि ॥ हानिमिच्छन्नः कुर्यादसूयां सततं द्विजा ॥ २२ ॥ अथ तस्याविनीतस्य ह्यसूयाविष्टचेतसः ॥ हेहयास्तालजंघाश्च बालिनोऽरातयो
 ऽभवन् ॥ २३ ॥ यस्यानुकूलो लक्ष्मीशः सौभाग्यं तस्य वर्द्धते ॥ स एव विमुखो यस्य सौभाग्यं तस्य हीयते ॥ २४ ॥ तावत्पुत्राश्च पौत्राश्च धन
 धान्यगृहादयः ॥ यावदीक्षित लक्ष्मीशः कृपापाङ्गेन नारद ॥ २५ ॥ अपि मूर्खान्धवधिरजडाः शूरा विवेकिनः ॥ श्लाघ्या भवन्ति विप्रेन्द्र प्रेक्षिता
 माधवेन ये ॥ २६ ॥ सौभाग्यं तस्य हीयेत यस्यासूयादिलाञ्छनम् ॥ जायते नात्र संदेहो जन्तुद्वेषो विशेषतः ॥ २७ ॥ सततं यस्य कस्यापि
 यो द्वेषं कुर्वते नरः ॥ तस्य सर्वाणि नश्यन्ति श्रेयांसि मुनिसत्तम ॥ २८ ॥ असूया वर्द्धते यस्य तस्य विष्णुः पराङ्मुखः ॥ धनं धान्यं

यही संपन्नद्विश्यति ततो ध्रुवम् ॥ २९ ॥ विवेकं हन्तुं हंकारस्त्वविवेकात्तु जीविनाम् ॥ आपदः संभवन्त्येवेत्यहंकारं त्यजेत्ततः ॥ ३० ॥ अहं
कारो भवेद्यस्य तस्य नाशोऽतिवेगतः ॥ असूयाविषमनसस्तस्य राज्ञः परैः सह ॥ ३१ ॥ आयोधनमभूद्वो मासमेकं निरन्तरम् ॥ हैहये
स्तालजडैश्च रिपुभिः स पराजितः ॥ ३२ ॥ स तु बाहुस्ततो दुःखी अन्तर्वन्त्या स्वभार्यया ॥ अवाप परमां तृष्टिं तत्र दृष्ट्वा महत्सरः ॥ ३३ ॥
असूयोपेतमनसस्तस्य भावं निरीक्ष्य च ॥ स गेग विहङ्गास्तेलीनाश्चित्रमिदं महत् ॥ ३४ ॥ अहो कष्टमहो रूपं घोरमत्र समागतम् ॥ विशन्तस्त्वरया वासमि
त्युचुस्ते विहङ्गमाः ॥ ३५ ॥ सोऽवगाह्य सरो धूपः पत्नीभ्यां सहितो मुदा ॥ पीत्वा जलं च सुखदं वृक्षमूलमुपाश्रितः ॥ ३६ ॥ तस्मिन्वाहो वनं याते तेनैव परि
क्षिताः ॥ दुर्गुणान्विगण्यथास्य धिग्धिगित्यब्रुवन्पुत्राः ॥ ३७ ॥ यो वा को वा गुणी मर्त्यः सर्वश्चाप्यतरोद्भिजः ॥ सर्वसंपत्समायुक्तोऽप्यगुणी निन्दितो जनैः
॥ ३८ ॥ अपकीर्तिसमो मृत्युलोकेष्वन्यो न विद्यते ॥ यदा चादुर्वनं यातस्तदा तद्गमना जनाः ॥ संतुष्टिं परमां याता दवथौ विगते पथा ॥ ३९ ॥ निन्दितो
बहुशो बाहुर्मृतवत्कानने स्थितः ॥ निहत्य कर्म च यशो लोके द्वजवरोत्तम ॥ ४० ॥ नास्त्यकीर्तिसमो मृत्युर्नास्ति क्रोधतमो रिपुः ॥ नास्ति निंदासमं
पापं नास्ति मोहसमासवः ॥ ४१ ॥ नास्त्यसूयासमा कीर्तिर्नास्ति कामसमोऽनलः ॥ नास्ति रागसमः चाशो नास्ति सङ्गसमं विषम् ॥ ४२ ॥ एवं विलप्य बहुधा
बाहुस्त्यन्तदुःखिनः ॥ जीणाङ्गो मनसस्तापाद् बृद्धभावादभूदसौ ॥ ४३ ॥ गते बहुतिथे काले और्वाश्रमसमीपतः ॥ स बाहुर्व्याधिना ग्रन्थो मया मुनिस
त्तम ॥ ४४ ॥ तस्य भार्यो च दुःखार्ता कनिष्ठा गर्भिणी तदा ॥ विरं विलप्य बहुधा सह गन्तुं मनो दधे ॥ ४५ ॥ समानीय च सेधांसि चितां कृत्वाति दुःखिता ॥
समारोप्य तत्राहं स्वयं सपुत्रचक्रये ॥ ४६ ॥ एतास्मिन्नन्तरे धीमानौर्वस्तेजोनिधिर्मुनिः ॥ एतद्विज्ञातवान्सर्वं परमेण समाधिना ॥ ४७ ॥ भूतं भव्यं वर्तमानं
त्रिकालज्ञा मुनीश्वरः ॥ गतासूया महातानः पश्यन्ति ज्ञानचक्षुषा ॥ ४८ ॥ तपोभिस्तेजसां गाशिर्गैर्वपुष्यसमो मुनिः ॥ मंप्राप्तमत्र सार्धं च यत्र
बाहुमिया स्थिता ॥ ४९ ॥ चित्तमारोहुः सुकुलांतां दृष्ट्वा मुनिसत्तमः ॥ प्रोवाच धर्ममूलानि वाक्यानि शुनिस्ततः ॥ ५० ॥ और्व उवाच ॥ गजवर्षप्रियं साध्वि मा
कुहृष्यातिसाहसम् ॥ तवोदरे च कवरीं गृह्णन्ता हि निश्रुति ॥ ५१ ॥ शालापत्याश्च गर्भिण्यो ह्यदृष्टकृतवस्तथा ॥ रजस्वला गजमुनेनागेहति चिता
शुभे ॥ ५२ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानां प्रोक्ता निष्कृतिस्तमे ॥ दम्भिनो निदकस्यापि धूणप्रस्य न निष्कृतिः ॥ ५३ ॥ नास्तिकस्य कृतप्रस्य धर्मापेक्षकस्य च ॥
विश्वासाघातकस्यापि निष्कृतिर्नास्ति सुव्रते ॥ ५४ ॥ तस्मादेतन्महत्पापं कर्तुं नार्हसि शोभने ॥ यदेतद्दुःखमुत्पन्नं तत्सर्वं शान्तिमेप्स्यति ॥ ५५ ॥ इत्यु
क्ता मुनिना सार्धं विश्वस्य तदनुग्रहम् ॥ विललापातिदुःखार्ता समुह्यधवपत्कजौ ॥ ५६ ॥ और्वोऽपि तां पुनः प्राह सर्वशास्त्रार्थकोविदः ॥ मार्गेदीराज

ननये। श्रियमग्रे गमिष्यसि॥५७॥ मासु चासंभाहाभागे प्रेतो दाहोऽद्य सज्जेतः॥ तस्माच्छोकं परित्यज्य कुः कालोचि सांक्रियाम्॥५८॥ पंडिते वापिमूर्खे वा
देरिद्रे वाश्रियान्विते॥ दुर्वृत्ते वा सुवृत्ते वा मृत्योः सर्वत्र तुल्यता॥५९॥ नगरे वा तथामन्ये देन्यमत्रातिरिच्यते॥६०॥ यद्यत्पुण्यं तनं कर्म तत्तदेव हि युज्यते॥ कारणं
देवमेवात्र मन्ये सोपाधिका जनाः॥६१॥ गर्भे वा बाल्यभावे वा यौवने वापि वार्द्धके॥ मृत्योर्वर्षां प्रयाग्वयं जन्तुभिः कत्रलानने॥६२॥ हन्ति पाति
च गोविन्दो जन्तून् कर्मवशे स्थितात्॥ प्रवादं रोपयन्त्यज्ञा हेतुमात्रेषु जन्तुषु॥६३॥ तस्मादुःखं परित्यज्य सुखिनी भव सुव्रते॥ कुः पत्युश्च कर्माणि
विवेकेन स्थिरा भव॥६४॥ एतच्छरीरं दुःखानां व्याधीनामधुनैतत्॥ सुखाभासं बहुकेशं कर्मपाशेन यन्निवृत्तम्॥६५॥ इत्याश्वास्य महाबु
द्धिस्तया कार्याण्यकारयत्॥ त्यक्तशोका च सा तन्वी नता प्राह मुनीश्वरम्॥६६॥ किमत्र चित्रं यत्सन्तः परार्थफलकाङ्क्षिणः॥ नहि द्रुमाश्च
भोगार्थं फलन्ति जगतीतले॥६७॥ योऽन्यदुःखानि विज्ञाय साधुवाक्यैः प्रबोधयेत्॥ स एव विष्णुस्तत्त्वस्थो यतः परहिते स्थितः॥६८॥ अन्य
दुःखेन यो दुःखी योऽन्यदहर्षेण हर्षितः॥ स एव जगतामीशो नररूपधरो हरिः॥६९॥ सद्भिः श्रुतानि शास्त्राणि परदुःखविमुक्तये॥ सर्वेषां
दुःखनाशाय इति सन्तो वदन्ति हि॥७०॥ यत्र सन्तः प्रवर्तन्ते तत्र दुःखं न बाधते॥ वर्तन्ते यत्र मार्तण्डः कथं तत्र तमो भवेत्॥७१॥ इत्येवं
वादिनी सा तु स्वपत्युश्चापराः क्रियाः॥ चकार तत्सरस्तीरे मुनिप्रोक्तविधानतः॥७२॥ स्थिते तत्र मुनी राजा देवराडिव संज्वलन्॥ चिनाम
ध्याद्विनिष्क्रम्य विमानवरमास्थितः॥ प्रपदे परमं धाम नत्वा चौरं मुनीश्वरम्॥७३॥ महापातकयुक्ता वा युक्ता वा चापपातकैः॥ परं
पदं प्रयान्त्येव महद्भिरवलोकिताः॥७४॥ कलेवरं वा तद्रश्म तद्द्रुमं वापि सततम्॥ यदि पश्यति पुण्यात्मा स प्रयाति परां गतिम्॥७५॥ पत्युः
हृत्क्रिया सा तु गत्वाश्रमपदमुनेः॥ चकार तस्य शृङ्गपां सपत्न्या सह नागद॥७६॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे गङ्गामाहा
त्म्यं नाम सप्तमोऽध्यायः॥७७॥ सनक उवाच॥ एवमौर्वाश्रमे ते द्वे बाहुभार्य्य मुनीश्वर॥ चक्रते भक्तिभावेन शृङ्गपां प्रतिवासम्॥७८॥ गते वर्षा
र्द्धके काले ज्येष्ठा राज्ञी तु या द्विज॥ तस्याः पापमतिर्जाता सपत्न्याः संपदं प्रति॥२॥ ततस्त्वया गगो दत्तः कनिष्ठायै तु पापया॥ न स्व
प्रभावं चक्रे वै गगो मुनिनिषेवया॥३॥ भूलेपनादिभिः सम्पद्यतः सातुदिनं मुनेः॥ चकार मेवां तेनासी जीर्णपुण्येन कर्मणा॥४॥ ततो मास
त्रयेऽतीते गरेण सहितं सुनम्र॥ सुपाव सुशुभे काले शृङ्गपानपकल्लिषा॥५॥ अहो सत्सगलिलोके किं पापं न विनाशयेत्॥ न नदातिमुखं किं
वा नराणां पुण्यकर्मणा॥ ज्ञानाज्ञानकृतं पापं यच्चान्यत्कारिणं परैः॥ तत्सर्वं नाशयत्याशु परिचर्या महात्मनाम्॥७॥ जडोऽपि याति

पूज्यत्वं सत्संगाजगतीतलं ॥ कलामात्रोऽपि शीवांशुः शंभुना स्वांकृतो यथा ॥ ८ ॥ सत्संगांतेः परामृदि ददाति हि नृणां सदा ॥ इहामुत्र च विप्रेन्द्र
सन्तः पूज्यतमास्ततः ॥ ९ ॥ अहो महद्गुणान्वक्तुं कः समर्थो मुनीश्वर ॥ गर्भं प्राप्तो गरो जीर्णो मासत्रयमहोऽद्भुतम् ॥ १० ॥ गरेण सहितं पुत्रं दृष्ट्वा
तेजोनिधिर्मुनिः ॥ जातकर्म चकारासौ तन्नाम सगरेति च ॥ ११ ॥ पुपोप सगरं बालं तन्माता प्रीतिपूर्वकम् ॥ चौलोपवीतकर्माणि तथा
चक्रे मुनीश्वरः ॥ १२ ॥ शास्त्राण्यध्यापयामास राजयोग्यानि मंत्रवित् ॥ समर्थं सगरं दृष्ट्वा किंचिदुद्दित्रौशवम् ॥ १३ ॥ मन्त्रवत्सर्वशस्त्रास्त्रं दत्त
वान्स मुनीश्वरः ॥ सगरः शिक्षितस्तेन सम्पन्नोर्वर्षिणा मुने ॥ १४ ॥ वधून् बलवान्धर्मा कृतज्ञो गुणवान्मुनीः ॥ धर्मज्ञः सोऽपि सगरो मुनेरमिततेजसः ॥
अमितकुशांतुपुष्पादि प्रत्यहं सधुषाणयत् ॥ १५ ॥ स कदाचिद्गुणनिधिः प्रणिपत्य स्वमातरम् ॥ उवाच प्राञ्जलिर्भूत्वा सगरो विनयान्वितः ॥ १६ ॥
सगर उवाच ॥ मातर्गतः पिता कुत्र किं नामा कस्य वंशजः ॥ तत्सर्वं मे समाचक्ष्व श्रोतुं कौतुहलं मम ॥ १७ ॥ पित्रा विहीना ये लोके जीविनोऽपि
मूलोपमाः ॥ १८ ॥ दाद्विोऽपि पिता यस्य ह्यास्ते स धनदोषमः ॥ यस्य माता पिता नास्ति सुखं तस्य न विद्यते ॥ १९ ॥ धर्महीनो यथा मूर्खः
पश्येह च निन्दितः ॥ प्रातापितृविहीनस्य अज्ञस्याप्यविवेकिनः ॥ अपुत्रस्य वृथा जन्म ऋणग्रस्तस्य चैव हि ॥ २० ॥ चन्द्रहीना यथा
रात्रिः पद्महीनं यथा सरः ॥ पतिहीना यथा नारी पितृहीनस्तथा शिशुः ॥ २१ ॥ धर्महीनो यथा जंतुः कर्महीनो यथा गृही ॥ पशुहीनो यथा वैश्य
स्तथा क्षत्रियः विनाभक्तः ॥ २२ ॥ सत्यहीनं यथा वाक्यं साधुहीना यथा सभा ॥ नपो यथा द्याहीनं तथा पित्रा विनाभक्तः ॥ २३ ॥ वृक्षहीनं यथा गण्यं जलहीना
यथा नदी ॥ वेगहीनो यथा वाजी तथा पित्रा विनाभक्तः ॥ २४ ॥ यथा लघुगणे लोके भार्याव्यापणे नः ॥ तथा पित्रा विहीनस्तु बहुदुःखान्वि
तः सुतः ॥ २५ ॥ इतीति सुतेनैषा श्रुत्वा निःश्चस्य दुःखिता ॥ संतुष्टं तत्रथावृत्तं सर्वं तस्मै न्यवेदयत् ॥ २६ ॥ तच्छ्रुत्वा सगरः कुद्रः कोपमंग्क्त
लोचनः ॥ इतिप्याभीत्यागतीन्स प्रतिज्ञायकरोतदा ॥ २७ ॥ प्रदक्षिणीकृत्य मुनिं जननीं च प्रणम्य सः ॥ प्रस्थापितः प्रत्यर्थं च तेनैव मुनिना
तदा ॥ २८ ॥ आर्वाभ्याग्निनिष्कान्तः सगरः सत्यवाक् शुचिः ॥ वशिष्ठं स्वकुलचार्यं प्राप्तः प्रीतिसमन्विताः ॥ २९ ॥ प्रणम्य मुने तस्मै वशिष्टाय
ब्रह्मत्वेनैव ॥ सर्वं विज्ञापयामास ज्ञानदृष्ट्या विज्ञानते ॥ ३० ॥ ऐन्द्रास्त्रं वारुणं वज्रमाग्रेयं सगरे नृपः ॥ तेनैव मुनिना ज्ञाप्यं स्वह्मं वज्रोपमं धनुः
॥ ३१ ॥ ततस्तेनाभ्यनुज्ञातः सगरः सौमनस्यवान् ॥ आशीर्भिरर्चितः सद्यः प्रास्थे प्रणिपत्य तम् ॥ ३२ ॥ एतेनैव तु चापेन म शूः पर्याप्तयनः ॥
प्रपुत्रणैवान्तर्गतादकरोत्तवर्गवासिनः ॥ ३३ ॥ तत्रापमुकवाणाग्निसंतमास्तदरातयः ॥ केचिद्विनष्टा संव्रस्ताम्यथा चान्ये प्रदुष्टवुः ॥ ३४ ॥ केचिद्विशिष्टा

केशाश्च वल्मीकोपरि संस्थिताः ॥ तृणान्यभक्ष्यन्केचित्राश्च विविशुर्जलम् ॥ ३५ ॥ शकाश्च यवनाश्चैव तथा चान्ये महीभूतः ॥ सत्वरं शरणं जग्मुर्वशिष्ठः ॥
 प्रागलोलुपाः ॥ ३६ ॥ जितक्षितिर्बाहुपुत्रो रिपून्गृहसमीपगान् ॥ चारिविज्ञानवान्सद्यः प्राप्तश्चाचार्यसन्निधिम् ॥ ३७ ॥ तमागतं बाहुसुतं निशम्य मुनिर्वशिष्ठः ॥
 शरणागतस्तान् ॥ ज्ञातुं च शिष्याभिहितं च कर्तुं विचारयामास तदा क्षणेन ॥ ३८ ॥ चकार मुण्डाञ्च शरण्यवर्णौ ह्रस्वमूर्द्धजान् ॥ अन्वांश्च श्मश्रुलान्सर्वान्मुण्डान्वेदवहिष्कृतान् ॥ ३९ ॥ वसिष्ठमुनिना तेन हतप्रायान्निरीक्ष्य सः ॥ प्रहसन्प्राह सगरः स्वगुहं तपसो निधिम् ॥ ४० ॥
 ॥ सगर उवाच ॥ भो भो गुरो दुराचारनेतात्रक्षसि तान्वृथा ॥ सर्वथाहं हनिष्यामि मत्पितुर्देशहारकान् ॥ ४१ ॥ उपेक्षेत समर्थः सन्धर्मस्य पपि पन्थिनः ॥ स एव सर्वनाशाय हेतुभूतो न संशयः ॥ ४२ ॥ बान्धवं प्रथमं प्रत्वा दुर्जनाः सकलं जगन् ॥ त एव बलहीनाश्चेद्रजन्तेऽत्यन्तसाधुनाम् ॥ ४३ ॥
 अहो मायाकृतं कर्म खलाः कश्मलचेतसः ॥ तावत्कुर्वन्ति कार्याणि यावत्स्यात्प्रबलं बलम् ॥ ४४ ॥ दासभावं च शत्रूणां वारम्हणां च सौहृदम् ॥ साधुभावं च सर्पाणां श्रेयस्कामो न विश्वसेत् ॥ ४५ ॥ प्रहासं कुर्वते नित्यं यान्दन्तान्दशयन्खलाः ॥ तानेव दर्शयन्त्याशु स्वसामर्थ्यं विपर्यये ॥ ४६ ॥ पिशुना जिह्वया पूर्वं परुषं प्रवदन्ति च ॥ अतीव कर्हणं वाक्यं वदन्त्येव तथा खलाः ॥ ४७ ॥ श्रेयस्कामो भवेद्यस्तु नीतिशास्त्रार्थकोविदः ॥ साधुत्वं समभावं च खलानां नैव विश्वसेत् ॥ ४८ ॥ दुर्जनं प्रगतिं यान्तं त्रिं केवलीलितम् ॥ दुष्टां भार्यां च विश्वस्तो मृत एव न संशयः ॥ ४९ ॥
 मा रक्ष तस्मादेतान्वै गोरुपण्याप्रकर्मिणः ॥ हत्वेतान्खिलान् दुष्टास्त्वत्प्रसादान्महीं भजे ॥ ५० ॥ वशिष्ठस्तद्रचः श्रुत्वा सुप्रीतो मुनिसत्तमः ॥ कराभ्यां सगरस्याङ्गं स्पृशन्निद्रमुवाच ह ॥ ५१ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ साधु साधु महाभाग सत्यं वदसि सुव्रत ॥ तथापि मद्रचः श्रुत्वा परां शान्तिं लभिष्यसि ॥ ५२ ॥ मयैते निहिताः पूर्वं त्वत्प्रतिज्ञाविरोधिनः ॥ हनानां हनने कीर्तिः का समुत्पद्यते वद ॥ ५३ ॥ भूमीश जन्तवः सर्वे कर्मपाशेन यन्त्रिताः ॥ तथापि पापैर्निहताः किमर्थं हंसि तान्पुनः ॥ ५४ ॥ देहस्तु पापजनिनः पूर्वमेवैतसा हनः ॥ आत्मा ह्यभेद्यः पूर्णत्वाच्छास्त्राणामेष निश्चयः ॥ ५५ ॥ स्वकर्मफलभोगानां हेतुमात्रा हि जन्तवः ॥ कर्माणि देवमूलानि देवाधीनमिदं जगत् ॥ ५६ ॥ यस्मादेवं हि साधूनां रक्षिता दुष्टशिक्षिता ॥ ततो नरैस्त्वत्तन्त्रैः किं कार्यं साध्यते वद ॥ ५७ ॥ शरीरं पापसंभूतं पापेनैव प्रवर्तते ॥ पापमूलमिदं ज्ञात्वा कथं हन्तुं समुद्यतः ॥ ५८ ॥ आत्मा शुद्धोऽपि देहस्थो देहीति प्रोच्यते बुधैः ॥ तस्मादिदं वपुर्धूप पापमूलं न संशयः ॥ ५९ ॥ पापमूलवपुर्हन्तुः का कीर्तिस्तव बाहुज ॥ भविष्यतीति निश्चित्य नेतान्हिमीक्षतः सुत ॥ ६० ॥ इति श्रुत्वा गुरोर्वाक्यं विराम स कोपतः ॥ स्पृशन्करेण सगरं नन्दनं मुनयस्तदा ॥ ६१ ॥

च.ना.पृ.

॥ १२ ॥

अथार्थनिधिस्तस्य सगरस्य महात्मनः ॥ राज्याभिषेकं कृतवान्मुनिभिः सह सुव्रतैः ॥ ६२ ॥ भार्याद्वयं च तस्यासीत्केशिनी सुमति
स्तथा ॥ काश्यपस्य विदर्भस्य तनये मुनिसत्तम ॥ ६३ ॥ राज्ये प्रतिष्ठिते दृष्ट्वा मुनिरौर्वस्तपोनिधिः ॥ वनादागत्य राजानं संभाष्य स्वाश्रमं ययौ
॥ ६४ ॥ कदाचित्तस्य भूपस्य भार्याभ्यां प्रार्थितो मुनिः ॥ वरं ददावक्त्यार्थमौर्वो भार्गवमन्त्रवित् ॥ ६५ ॥ क्षणं ध्यानस्थितो भूत्वा त्रिकालज्ञो मुनीश्वरः ॥
केशिनीं सुमतिं चैव इदमाह प्रहर्षयन् ॥ ६६ ॥ और्व उवाच ॥ एका वंशधरं चैकमन्या पड्युतानि च ॥ अपत्यार्थं महाभागे वृणुतां च यथेप्सितम् ॥ ६७ ॥
अथ श्रुत्वा वचस्तस्य मुनेरौर्वस्य नारद ॥ केशिन्येकं सुतं वने वंशसन्तानकारणम् ॥ ६८ ॥ तथा पटिसहस्राणि सुमत्या ह्यभवन्सुताः ॥ नाम्नासमंजाः
केशिन्यास्तनयो मुनिसत्तम ॥ ६९ ॥ असमंजास्तु कर्माणि चकारोन्मत्तचेष्टितः ॥ तं दृष्ट्वा सागराः सर्वे ह्यासन्दुर्बुधैस्तचेतसः ॥ ७० ॥ तद्भालभावं सन्दुष्टं
ज्ञात्वा बाहुसुतो नृपः ॥ चिन्तयामास विधिवत्पुत्रकर्म विगर्हितम् ॥ ७१ ॥ अहो कष्टरा लोके दुर्जनानां हि संगतिः ॥ काहकैस्ताज्यते वह्निरयःसंयो
गमः प्रतः ॥ ७२ ॥ अंशुमान्नाम तनयो वभूव ह्यसमंजसः ॥ शास्त्रज्ञो गुणवान्धर्मी पितामहहिते रतः ॥ ७३ ॥ दुर्बुद्धाः सागराः सर्वे लोकोपद्रव
कारिणः ॥ अनुष्ठानवतां नित्यप्रन्तराया भवन्ति ते ॥ ७४ ॥ हुतानि यानि यज्ञेषु हवींषि विधिवद्विजैः ॥ बुभुजे तानि सर्वाणि निगकृत्य दिवौकसः ॥
॥ ७५ ॥ स्वर्गादाहत्य सन्तं रम्भाद्या देवयोषितः ॥ भजन्ति सागरास्तत्र वै कचप्रह्वलात्कृ ॥ ७६ ॥ पागिजादिशृङ्गाणां पुष्पाण्यादृत्य ते खलाः ॥
भूययन्ति स्वदेहानि मद्यपानप्रायणाः ॥ ७७ ॥ साधुवृत्तीः समाजहः सदावापननाशयन् ॥ मित्रैश्च यो दुमागृह्णा वलिनांस्त्यन्तपापिनः ॥ ७८ ॥
एतदृष्ट्वातिदुःखार्ता देवा इन्द्रपुरोगमाः ॥ विचारं परमं चकुरेत्तेषां नाशहेतवे ॥ ७९ ॥ निश्चिन्त्य विबुधाः सर्वे पातालान्तर्गोचरम् ॥ कपिलं
देवदेवेशं ययुः प्रच्छन्नरूपिणः ॥ ८० ॥ ध्यायन्तमात्मनात्मानं परानन्दकविग्रहम् ॥ प्रणम्य दण्डवद्भूमौ तुष्टुबुद्धिदशाम्भवाः ॥ ८१ ॥ देवा उचुः ॥
ननस्ते योगिने तुभ्यं साह्वययोगताय च ॥ नरह्यप्रतिच्छन्नविष्णवे जिष्णवे नमः ॥ ८२ ॥ नमः परेशभक्ताय लोकानुप्रहर्षणे ॥ संसागण्यदावाग्ने
धर्मपालनहेतवे ॥ ८३ ॥ महते वीतरागाय तुभ्यं भूयो नमो नमः ॥ सागरेः पीडितानस्मान्त्रायस्व शरणागतान् ॥ ८४ ॥ कपिल उवाच ॥ अयं तु नाशमि
हेच्छति यशोबलधनापुषा ॥ त एव लोकान्वाधन्ते नात्राश्रयं सुगेतमाः ॥ ८५ ॥ यस्तु बाधितुमिच्छत जनान्निष्पगधिनः ॥ तं विद्यान्मवर्त्यकंपु
णपभोगस्तं सुराः ॥ ८६ ॥ कर्मणा मनसा वाचा यस्त्वन्यान्वाधते सदा ॥ तं हन्ति देवमेवाशु नात्र कार्या विचाग्णा ॥ ८७ ॥ अल्पेन्द्रोभिर्
जैते नाशमेव्यन्ति सागराः ॥ इत्युक्ते मुनिना तेन कपिलेन महात्मना ॥ प्रणम्य तं यथान्यायं गता नाकं दिवौकसः ॥ ८८ ॥ अत्रान्तरे तु सगरो

पू० ख०

अ० ८

॥ १२ ॥

वसिष्ठाद्यैर्महर्षिभिः ॥ आरेभे हयमेधाख्यं यज्ञं कर्तुमनुत्तमम् ॥ ८९ ॥ तद्यज्ञे योजितं सन्निमपहत्य सुरेश्वरः ॥ पाताले स्थापयामास
 कपिलो यत्र तिष्ठति ॥ ९० ॥ गृहविग्रहशक्रेण हतमथं तु सागराः ॥ अन्वेष्टुं वभ्रभुलोकान् भूरादींश्च सुविस्मिताः ॥ ९१ ॥ अदृष्टसप्तयस्ते च पातालं गन्तु
 मुद्यताः ॥ चरन्मुर्महीतलं सर्वमेकैको योजनं पृथक् ॥ ९२ ॥ मृत्तिकां खनितां ते चौदधितरैः समाकिरन् ॥ तद्वारेण गताः सर्वे पातालं
 सगरात्मजाः ॥ ९३ ॥ विचिन्वन्ति ह्यं तत्र मदोन्मत्ता विचेतसः ॥ ९४ ॥ तत्रापश्यन्महात्मानं कोटिसूर्यसमप्रभम् ॥ कपिलं ध्याननिरतं वाजिनं
 च तदन्तिके ॥ ९५ ॥ ततः सर्वं तु संख्या मुनिं दृष्ट्वाऽतिवेगतः ॥ हन्तुमुद्युक्तमनसो विद्रवन्तः समासदन् ॥ ९६ ॥ हन्यतां हन्यतामेव वध्यतां
 वध्यतामयम् ॥ गृह्यतां गृह्यतामाशु इत्युच्यते परस्परम् ॥ ९७ ॥ हतास्त्वं साधुभावेन वक्त्रद्वयानतस्परम् ॥ सन्ति चाहो खला लोके कुर्वन्त्याडम्बरं
 महत् ॥ ९८ ॥ इत्युच्चरन्तो जहसुः कपिलं ते मुनीश्वरम् ॥ समस्तैर्द्रियसंदोहं नियम्यात्मानमात्मनि ॥ ९९ ॥ आस्थितः कपिलस्तेषां तत्कर्म ज्ञान
 वाग्रहि ॥ १०० ॥ आसन्नमृत्यवस्ते तु विनष्टमतयो मुनिम् ॥ पद्भिः संताडयामासुर्वाहं च जगद्गुरुः परे ॥ १०१ ॥ ततस्त्यक्तसमाधिरस्तु स मुनिर्विस्मितस्त
 दा ॥ उवाच भावगम्भीरं लोकोपद्रवकारिणः ॥ २ ॥ ऐश्वर्यमदमत्तानां दुधितानां च कामिनाम् ॥ अहंकारविमृष्टानां विवेको नैव जायते ॥ ३ ॥
 निधेराधारमात्रेण मही ज्वलति सर्वदा ॥ तदेव मानवा भुक्ता ज्वलन्तीति किमद्भुतम् ॥ ४ ॥ किमत्र चित्रं मुजनं बाधन्ते यदि दुर्जनाः ॥ महीरुहां
 श्चानुनटे पातयन्ति नदीरयाः ॥ ५ ॥ यत्र श्रीयौवनं वापि शागदा वापि तिष्ठति ॥ तत्रार्थीर्बुद्धता नित्यं मृक्षत्वं चापि जायते ॥ ६ ॥ अहो कनकमा
 हात्म्यमाख्यातुं केन शक्यते ॥ नामसाम्यादहो चित्रं धत्तेऽपिमदप्रदः ॥ ७ ॥ भवेद्यदि खलस्य श्रीः सैव लोकविनाशिनी ॥ यथा सखाग्नेः
 पवनः पन्नगस्य यथा विषम् ॥ ८ ॥ अहो धनमदान्धस्तु पश्यन्नपि न पश्यति ॥ यदि पश्यन्त्याऽमहितं स पश्यति न संशयः ॥ ९ ॥ इत्युक्त्वा कपिलः कुद्धो
 नेत्राभ्यां समृजेऽनलम् ॥ स बद्धिः सागरान्सर्वान्भस्मसादकोत्क्षणात् ॥ १० ॥ यन्नेत्रजानलं दृष्ट्वा पातालतलवासिनः ॥ अकालप्रलयं मत्वा चुकुः
 शोकलालसाः ॥ ११ ॥ नदग्नितापिताः सर्वे दन्दशूकाश्च राक्षसाः ॥ सागरं विविशुः शीघ्रं सतां कोपो हि दुःसहः ॥ १२ ॥ अथ तस्य महीपस्य
 समागम्याध्वरं तदा ॥ देवदूत उवाचेदं सर्वं वृत्तं हि यक्षते ॥ १३ ॥ एतत्समाकर्ण्य वचः सगरः सर्ववित्प्रभुः ॥ देवेन शिक्षिता दुष्टा इत्युवाचाति
 हर्षितः ॥ १४ ॥ माता वा जनको वापि भ्राता वा तनयोऽपि वा ॥ अधर्मं कुरुते यस्तु स एव रिपुर्गिष्यते ॥ १५ ॥ यस्त्वधर्मेषु निरतः सर्वलोक
 विरोधकृत् ॥ तं रिपुं परमं विद्याच्छास्त्राणामेव निर्णयः ॥ १६ ॥ सगरः पुत्रनाशेऽपि न शुशोच मुनीश्वरः ॥ दुर्बृत्तनिधनं यस्मात्सतामुत्साह

इ.ना.पु.

॥ १३ ॥

कारणम् ॥ १७ ॥ यज्ञेष्वनधिकारत्वादपुत्राणामिति स्मृतेः ॥ पौत्रं तमं शुभन्तं हि पुत्रत्वे कृतवान्प्रभुः ॥ १८ ॥ असमञ्जसुतं तं तु मुधियं वाग्विदांवरम् ॥ युयोज
सारविद्भयो ह्यश्वानयनकर्मणि ॥ १९ ॥ स गतस्तद्विलद्वारे दृष्ट्वा तं मुनिपुङ्गवम् ॥ कपिलं तेजसां राशिं साष्टाङ्गप्रणनामह ॥ २० ॥ कृताञ्जलिपुटो भूत्वा विनये
नाग्रतः स्थितः ॥ उवाच शान्तमनसं देवदेवं सनातनम् ॥ २१ ॥ अंशुमानुवाच ॥ दौःशील्यं यत्कृतं ब्रह्मन्मत्पितृव्यैः क्षमस्व तत् ॥ परोपकारनिरताः क्षमासारा हि
साधवः ॥ २२ ॥ दुर्जनेष्वपि सत्त्वेषु दयां कुर्वन्ति साधवः ॥ न हि संहर्ते ज्योत्स्नां चंद्रश्चाण्डालवेश्मनः ॥ २३ ॥ बाध्यमानोऽपि मुजनः सर्वेषां दुस्तकृद्भवेत् ॥
ददाति परमां तुष्टिं भक्ष्यमाणोऽमरैः शशी ॥ २४ ॥ दारितश्छिन्न एवापि ह्यमोदेनेव चन्दनः ॥ सौरभं कुरुते सर्वं तथैव मुजनो जनः ॥ २५ ॥ क्षान्त्या च तपसा
चारेस्तद्गुणज्ञा मुनीश्वराः ॥ संजातं शासितुं लोकांस्त्वां विदुः पुरुषोत्तम ॥ २६ ॥ नमो ब्रह्मन्मुने तुभ्यं नमस्ते ब्रह्ममूर्तये ॥ नमो ब्रह्मण्यशीलाय ब्रह्म
ध्यानपराय च ॥ २७ ॥ इति स्तुतो मुनिस्तेन प्रसन्नवदनस्तदा ॥ वरं वरय चेत्याह प्रसन्नोऽरिम् तवानघ ॥ २८ ॥ एवमुक्ते तु मुनिना ह्यंशुमान्प्रणिपत्य
तम् ॥ प्रापयास्मत्पितृव्राह्मं लोकमित्यभ्यभाषत ॥ २९ ॥ ततस्तस्यातिसंतुष्टो मुनिः प्रोवाच सादरम् ॥ गङ्गामानीय पौत्ररते नयिष्यति पितृ
न्दिवम् ॥ ३० ॥ त्वत्पौत्रेण समानीता गङ्गा पुण्यजला नदी ॥ कृत्वैतान्भूतपापान्वे नयिष्यति परं पदम् ॥ ३१ ॥ प्राप्स्येन हयं वत्स यतः स्यात्पूर्णमध्वरः ॥
पितामहान्तिकं प्राप्य साभवं वृत्तं न्यवेदयत् ॥ ३२ ॥ सगरस्तेन पशुना तं यज्ञं ब्राह्मणेः सह ॥ विधाय तपसा विष्णुमाराध्यापददं हरेः ॥ ३३ ॥ जज्ञे ह्यंशुमतः
पुत्रो दिलीप इति विश्रुतः ॥ तस्माद्भगीरथो जातो यो गङ्गामानयदिवः ॥ ३४ ॥ भगीरथस्य तपसा तुष्टो ब्रह्मा ददौ मुने ॥ गङ्गां भगीरथायाः चितयामा
स धारणे ॥ ३५ ॥ ततश्च शिवमाराध्य तद्वाग स्वर्णदीं भुवम् ॥ आनीय तज्जलैः सृष्ट्वा पृथग्विन्दुं दिवं पितृन् ॥ ३६ ॥ भगीरथाऽदयं जातः सुद
सो नाम भूपतिः ॥ तस्य पुत्रो मित्रसहः सर्वलोकेषु विश्रुतः ॥ ३७ ॥ वसिष्ठशापात्प्राप्तः स सौदासो राक्षसीं तदुमा गङ्गादिन्दुनिपेवेषु दुर्दुक्तो नृपो
ऽभवत् ॥ ३८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे गङ्गामाहात्म्यं नाम अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ नारद उवाच ॥ शतः कथं वसिष्ठेन
सौदासो नृपसत्तमः ॥ गङ्गाविन्द्रभिषेकेण पुनः शुद्धोऽभवत्कथम् ॥ १ ॥ सर्वमेतदंशेण प्राप्तं वक्तुमर्हसि ॥ सृष्ट्वा ददतां चैव गङ्गास्यानं
शुभावहम् ॥ २ ॥ सनक उवाच ॥ सौदासः सर्वधर्मज्ञः सर्वज्ञो गुणवाञ्छुचिः ॥ बुभुजे पृथिवीं सर्वां पितृवद्भक्ष्यन्प्रजाः ॥ ३ ॥ सगरेण यथा दत्तं
महीयं सप्तसागरा ॥ रक्षिता तद्वदमुना सर्वधर्माविरोधिना ॥ ४ ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तः सर्वैर्वर्यसमन्वितः ॥ त्रिंशदष्टसहस्राणि बुभुजे पृथिवीं युवा
॥ ५ ॥ सौदासस्त्वेकदा राजा मृगयाभिरतिर्वनम् ॥ विवेश सबलः सम्यक् शोधितं ह्यात्ममन्त्रिभिः ॥ ६ ॥ निषादेः सहितस्तत्र विनिघ्नमृगसंचयम् ॥

पृ० ख०

अ० ९

॥ ३ ॥

आससाद नदीं रेवां धर्मज्ञः स पिपासितः ॥ ७ ॥ सुदासतनयस्तत्र स्नात्वा कृत्वाह्निकं मुने ॥ भुक्त्वा च मन्त्रिभिः सार्द्धं तां निशां तत्र चावसत ॥
 ॥ ८ ॥ ततः प्रातः समुथाय कृत्वा पौर्वाह्निकीं क्रियाम् ॥ वभ्राम मन्त्रिसहितो नर्मदातीरजं वने ॥ ९ ॥ वनाद्वनान्तरं गच्छन्नेक एव महीपतिः ॥ आक
 ण्कृष्टवाणः सत् कृष्णसारं समन्वगात् ॥ १० ॥ दूरसैन्योऽश्वमारूढः स राजा नृवज्रमृगम् ॥ व्याघ्रद्वयं गुहासंस्थमपश्यत्सुरते रतम् ॥ ११ ॥ मृगपृष्ठं
 परित्यज्य व्याघ्रयोः संमुखं ययौ ॥ धनुःसंहितवाणेन तेनासौ शरशस्त्रावित् ॥ १२ ॥ तां व्याघ्रीं पातयामास तीक्ष्णाग्रनतपर्वणा ॥ पतमाना तु सा
 व्याघ्री पट्टं त्रिशद्योजनायता ॥ १३ ॥ तडित्वद्वोरनिर्घोषा राक्षसी विकृताभवत् ॥ पतितां स्वप्रियां वीक्ष्य द्विपन्स व्याघ्रराक्षसः ॥ १४ ॥ प्रतिक्रियां
 करिष्यामीत्युत्तवा चातर्दधे तदा ॥ राजा तु भयसंविग्रो वने सैन्यं समेत्य च ॥ १५ ॥ तद्वृत्तं कथयन्सर्वान् रवां दुर्गं स न्यवर्तत ॥ शङ्कमानस्तु तद्रक्षः कृत्या
 द्राजा सुदासजः ॥ १६ ॥ परित्याज्य मृगयां ततः प्रभृतिं नारद ॥ गते बहुतिथे काले हयमेधमखं नृपः ॥ १७ ॥ समारेभे प्रसन्नात्मा वशिष्टाद्यमुनीं
 श्वरैः ॥ तत्र ब्रह्मादिदेवेभ्यो हविर्दत्त्वा यथाविधि ॥ १८ ॥ समाप्य यज्ञनिष्क्रान्तो वशिष्टः स्नातकोऽपि च ॥ अत्रान्तरे राक्षसोऽसौ नृपहिसितभार्यकः ॥
 कर्तुं प्रतिक्रियां राज्ञे समायतोत्पान्वितः ॥ १९ ॥ स राक्षसस्तस्य गुर्गे प्रयाते वशिष्टवेषं तु तदैव धृत्वा ॥ गजानमभ्येत्य जगाद बोधये मांसं
 समिच्छाम्यहमित्युवाच ॥ २० ॥ भूयः समास्थाय स मृदवपं पक्वाम्पि मातुपमग्न्य बादात् ॥ स्थितश्च गजापि हि यपात्रे धृत्वा गुगेगगमनं प्रती
 क्षन् ॥ २१ ॥ तन्मांसं हेमपात्रस्थं सौदासो विनयान्वितः ॥ समागताय गुरुं ददौ तस्मै ससादंगम् ॥ २२ ॥ तं दृष्ट्वा चिन्तयामास गुरुः किमिति
 विस्मितः ॥ २३ ॥ अपश्यन्मानुषं मांसं परमेण समाधिना ॥ अहोऽग्न्य राज्ञो दौःशील्यमभक्ष्यं दत्तवान्मम ॥ २४ ॥ इति विरमयमाणः प्रमन्युर्गभव
 न्मुनिः ॥ अभोज्यं मद्भिधाताय दत्तं हि पृथिवीपते ॥ २५ ॥ तस्मात्तवापि भवतु ह्येतदेव हि भोजनम् ॥ नृमांसं राक्षसमेव भोज्यं दत्तं मम त्वया
 ॥ २६ ॥ तद्यादि राक्षसत्वं त्वं तदाहागेचितं नृपा ॥ इति शापं ददत्यग्निमसौदासो भयविह्वलः ॥ २७ ॥ आङ्गसो भवतु वेति सकंपोऽस्म व्यजिज्ञपत् ॥
 भूतश्च चिन्तयामास वशिष्टस्तेन नोदितः ॥ २८ ॥ राक्षसा वचितं भूषं ज्ञातवान् दिव्यचक्षुषा ॥ गजापि जलमादाय वशिष्टं शक्तमुद्यतः ॥ २९ ॥ सु
 द्यतं गुरुं शप्तं दृष्ट्वा भूयो रुषान्वितम् ॥ मदयती प्रियातरस्य प्रत्युवाचाथ सुवता ॥ ३० ॥ मदयन्तुवाचा ॥ भो भो क्षत्रियदायाद कोपसहर्तुमर्हसि ॥ त्वया
 यत्कर्म भोक्तव्यं तत्प्राप्तं नात्र संशयः ॥ ३१ ॥ गुरुं तु कृत्य हुंकृत्य यो वदेन्मृदधीर्नरः ॥ अरण्ये निर्जले देशे स भवेद्ब्रह्मराक्षसः ॥ ३२ ॥ जितेन्द्रिया
 जितक्रोधा गुरुं शुकृपणे रताः ॥ प्रयान्ति ब्रह्मसदनमिति शास्त्रेषु निश्चयः ॥ ३३ ॥ तयोक्तो भूपतिः कोपं त्यज्जवा भार्यां ननन्द च ॥ जलं कुत्र क्षिपामीति

चिन्तयामास चात्मना ॥ ३४ ॥ तजलं यत्र संसिक्तं तद्रवेद्रस्म निश्चितम् ॥ इति मत्वा जलं तनु पादयोर्न्यक्षिपस्त्वयम् ॥ ३५ ॥ तजलस्पर्शमात्रेण
पादौ कल्माषतां गतौ ॥ कल्माषपाद इत्येवं ततः प्रभृति विस्तृतः ॥ ३६ ॥ कल्माषपादो मतिमान् प्रिययाश्वासितस्तदा ॥ मनसा सोऽतिभीतरतु ववन्दे
चरणं गुरोः ॥ ३७ ॥ उवाच च प्रपन्नस्तं प्राञ्जलिर्नयकोविदः ॥ क्षमस्व भगवन्सर्वं नापराधः कृतो मया ॥ ३८ ॥ तच्छ्रुत्वोवाच भूपालं मुनिर्निःश्वस्य
दुःखितः ॥ आत्मानं गर्हयामास ह्यविवेकपरायणम् ॥ ३९ ॥ अविवेको हि सर्वेषामापदां परमं पदम् ॥ विवेकरहितो लोके पशुरेव न संशयः ॥ ४० ॥ राज्ञा
त्वजानता नूनमेतत्कर्मोचितं कृतम् ॥ विवेकरहितोऽज्ञोऽहं यतः पापं समाचरेत् ॥ ४१ ॥ विवेकनियतो याति यो वा को वापि निर्वृतिम् ॥ विवेकहीनमाप्नोति
को वा यो वाप्यनिर्वृतिम् ॥ ४२ ॥ इत्युत्त्वा चात्मनात्मानं प्रत्युवाच मुनिर्नृपम् ॥ नात्यन्तिकं भवेदेतद्वादशाब्दं भविष्यति ॥ ४३ ॥ गङ्गाविन्द्वभि
षिक्तस्तु त्यक्त्वा वै राक्षसीं तनुम् ॥ पूर्वरूपं त्वमापन्नो भोक्ष्यसे मेदिनीमिमाम् ॥ ४४ ॥ तद्दिदुसेकसंभृतज्ञानेन गतकल्मषः ॥ हरिसेवापरो भूत्वा
परां शान्तिं गमिष्यसि ॥ ४५ ॥ इत्युक्त्वाथर्वविद्रूपं वशिष्ठः स्वाश्रमं ययौ ॥ राजापि दुःखसंपन्नो राक्षसीं तानुमाश्रितः ॥ ४६ ॥ क्षुत्पिपासाविशे
षातौ नित्यं क्रोधपरायणः ॥ कृष्णक्षपाद्युतिर्भामो बभ्राम विजने वने ॥ ४७ ॥ मृगांश्च विविधांस्तत्र मानुषांश्च सरीसृपान् ॥ विहङ्गमान्पुवङ्गान्श्च
प्रशस्तांस्तानभक्षयत् ॥ ४८ ॥ अस्थिभिर्वहुभिर्भूयः पीतककलेवरैः ॥ रक्तान्तप्रेतवेशैश्च चित्रासीद्भयंकरी ॥ ४९ ॥ ऋतुत्रये स पृथिवीं शतयो
जनविस्तृताम् ॥ कृत्वातिदुःखितां पश्चाद्वनान्तरमुपागमत् ॥ ५० ॥ तत्रापि कृतवान्नित्यं नरमांसाशनं सदा ॥ जगाम नर्मदातीरं मुनिसिद्धनिपेवि
तम् ॥ ५१ ॥ विचरन्नर्मदातीरे सर्वलोकभयंकरः ॥ अपश्यत्कंचन मुनिं रमन्तं प्रियया सह ॥ ५२ ॥ क्षुधानलेन संतप्तस्तं मुनिं समुपाद्रवत् ॥ जाग्राह
चातिवेगेन व्याधो मृगशिशुं यथा ॥ ५३ ॥ ब्राह्मणी स्वपतिं वीक्ष्य निशाचरकरस्थितम् ॥ शिरस्यञ्जलिमाधाय प्रोवाच भयविह्वला ॥ ५४ ॥
ब्राह्मण्युवाच ॥ भो भो नृपतिशार्दूल त्राहि मां भयविह्वलाम् ॥ प्राणप्रियप्रदानेन कुरु पूर्णं मनोरथम् ॥ ५५ ॥ नाम्ना मित्रसहस्त्वं हि सूर्यवंशस
मुद्भवः ॥ न राक्षसस्ततोऽनाथां पाहि मां विजने वने ॥ ५६ ॥ या नारी भर्तृरहिता जीवत्यपि मृतोपमा ॥ तथापि वाल्वेधव्यं किं वक्ष्याम्यरिम
र्दन ॥ ५७ ॥ न मातापितरौ जाने नापि बंधुं च कंचन ॥ पतिरेव परो बंधुः परमं जीवनं मम ॥ ५८ ॥ भवान्वेत्त्यखिलान्धर्मान्योपितां वर्त्तनं
यथा ॥ त्रायस्व बन्धुरहितां बालापत्यां जनेश्वर ॥ ५९ ॥ कथं जीवामि पत्यास्मिन्हीना हि विजने वने ॥ दुहिताहं भगवत्त्राहि मां पतिदानतः
॥ ६० ॥ प्राणदानात्परं दानं न भूतं न भविष्यति ॥ वदन्तीति महाप्राज्ञाः प्राणदानं कुरुष्व मे ॥ ६१ ॥ इत्युत्त्वा सा पपातास्य राक्षसस्य पदा

दतः ॥ एवं संप्रार्थ्यमानोऽपि ब्राह्मण्या राक्षसो द्विजम् ॥ अभक्ष्यकृष्णसारशिशुं व्याघ्रो यथा वलात् ॥ ६२ ॥ ततो विलप्य बहुधा तस्य पत्नी पति
 व्रता ॥ पूर्वशापहतं भूपमशपत्कोधिता पुनः ॥ ६३ ॥ पति मे मुरतासक्तं यस्माद्विसितवान्वलात् ॥ तस्मात्स्त्रीसङ्गमं प्राप्सस्त्वमपि प्राप्स्यसे मृतिम् ॥ ६४ ॥
 शप्तवैवं ब्राह्मणी क्रुद्धा पुनः शापान्तरं ददौ ॥ राक्षसां ध्रुवं तेऽस्तु मत्पतिर्भक्षितो दतः ॥ ६५ ॥ सोऽपि शापद्वयं श्रुत्वा तथा दत्तं निशाचरः ॥ प्रमन्युः
 प्राह विसृजन्कोपादङ्गारसंचयम् ॥ ६६ ॥ दुष्टे कस्मात्प्रदत्तं मे वृथा शापद्वयं त्वया ॥ एकस्यैवापराधस्य शापस्त्वेको ममोचितः ॥ ६७ ॥ यस्मात्किं पतिं दुष्टाय
 मयि शापान्तरं ततः ॥ पिशाचयोनिमद्यैव याहि पुत्रसमन्विता ॥ ६८ ॥ तेनैवं ब्राह्मणी शप्ता पिशाचत्वं तदा गता ॥ क्षुधार्तां रुस्वरं भीमारुरोदापत्य
 संयुता ॥ ६९ ॥ राक्षसश्च पिशाची च क्रोशन्तौ निर्जने वने ॥ जग्मतुर्नर्मदातीरे वनं राक्षससेवितम् ॥ ७० ॥ औदासीन्यं गुरो कृत्वा राक्षसीं तनुमा
 श्रितः ॥ तत्रास्ते दुःखसंतप्तः कश्चिल्लोकविग्रेहकृत् ॥ ७१ ॥ राक्षसं च पिशाचीं च दृष्ट्वा स्ववटमागतौ ॥ उवाच क्रोधवहुलो वटस्थो ब्रह्म
 राक्षसः ॥ ७२ ॥ किमर्थमागतौ भीमौ युवां मत्स्थानमीप्सितम् ॥ ईदृशौ केन पापेन जातौ मे ह्रवतां ध्रुवम् ॥ ७३ ॥ सौदासस्तद्वचः श्रुत्वा तथा यच्चा
 त्मना कृतम् ॥ सर्वं निवेदयित्वा ममै पश्चादेतदुवाच ह ॥ ७४ ॥ सौदास उवाच ॥ कस्त्वं वद महाभाग त्वया वै किं कृतं पुरा ॥ सरथुर्ममति
 स्नेहेन तत्सर्वं वक्तुमर्हसि ॥ ७५ ॥ कगेति वक्ष्ये मित्रे यो वा को वापि दुष्टधीः ॥ स हि पापपलं मुंक्ते यातनारतु युगायुतम् ॥ ७६ ॥ जन्तूनां सर्वदुः
 खानि क्षीयन्ते मित्रदर्शनात् ॥ तस्मान्मित्रेषु मतिमान्न कुर्याद्वचनं कदा ॥ ७७ ॥ कस्मात्पापदेनेऽनुक्तो वटस्थो ब्रह्मराक्षसः ॥ उवाच प्रीति
 मापन्नो धर्मवाक्यानि नाद ॥ ७८ ॥ ब्रह्मराक्षस उवाच ॥ अहमासं पुरा विप्रो मागधो वेदपाङ्गः ॥ सोमदत्त इति ख्यातो नाम्ना धर्मपरा
 यणः ॥ ७९ ॥ प्रमत्तोऽहं महाभाग विद्यया वयसा धनेः ॥ औदासीन्यं गुरोः कृत्वा प्रातवानीदृशीं मतिमा ॥ ८० ॥ न लभेऽहं सुखं किंचिज्जिताहागेऽतिदुः
 खितः ॥ मया तु भक्षिता विप्राः शतशोऽथ सहस्रशः ॥ ८१ ॥ भुत्पिपासापगे नित्यमन्तस्तापेन पीडितः ॥ जगन्नासकरो नित्यं मांसाशनपरादणः ॥ ८२ ॥
 सर्ववज्रा मनुष्याणां राक्षसत्वप्रदायिनी ॥ मयानुभूतमेतद्वि ततः श्रीमान्न चाचरेत् ॥ ८३ ॥ कस्मात्पापद उवाच ॥ गुरुस्तु कीदृशः प्रोक्तः कस्त्वया
 श्लाघितः पुरा ॥ तद्वदस्व सुखे सर्वं परं कौतूहलं हि मे ॥ ८४ ॥ ब्रह्मराक्षस उवाच ॥ गुरुवः सन्ति बहवः पूज्या वन्द्याश्च सादरम् ॥ या
 तानहं कथयिष्यामि शृणुष्वैकमनाः सखे ॥ ८५ ॥ अध्यापकश्च वेदानां वेदार्थश्रुतिबोधकः ॥ शास्त्रवक्ता धर्मवक्ता नीतिशास्त्रोपदे
 शकः ॥ ८६ ॥ मन्त्रोपदेशव्याख्याकृद्देवदेवदेवतत्त्वा ॥ व्रतोपदेशकश्चैव भयव्रताव्रतो हि च ॥ ८७ ॥ श्वशुरो मातुलश्चैव ज्येष्ठभ्राता पिता तथा ॥

वृ.ना.पु.
॥ १५ ॥

उपनेता निषेक्ता च संस्कर्ता मित्रसत्तम ॥ ८८ ॥ एते हि गुरुवः प्रोक्ताः पूज्या वन्द्याश्च सादरम् ॥ ८९ ॥ ॥ कस्मादुवाच ॥
गुरवो बहवः प्रोक्ता एतेषां कतमो वरः ॥ तुल्याः सर्वेऽप्युत रुखे तदथावद्धि ब्रूहि मे ॥ ९० ॥ ब्रह्मराक्षस उवाच ॥ साधु साधु
महाप्राज्ञ यत्पृष्टं तद्वदामि ते ॥ गुरुमाहात्म्यकथनं श्रवणं चानुमोदनम् ॥ ९१ ॥ सर्वेषां श्रेय आधत्ते तस्माद्ब्रूयामि सांप्रतम् ॥
एते समानपूजार्हाः सर्वदा नात्र संशयः ॥ ९२ ॥ तथापि शृणु वक्ष्यामि शास्त्रार्णां सारनिश्चयम् ॥ अध्यापकाश्च वेदानां मन्त्रव्याख्याकृतस्तथा ॥ ९३ ॥
पिता च धर्मवक्ता च विशेषगुरुवः स्मृताः एतेषामपि भूपाल शृणुष्व प्रवरं गुरुम् ॥ ९४ ॥ सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञैर्भाषितं प्रवदामि ते ॥
यः पुराणानि वदति धर्मयुक्तानि पण्डितः ॥ ९५ ॥ संसारपाशविच्छेदकरणानि स उत्तमः ॥ देवपूजार्हकर्माणि देवतापूजने फलम् ॥ ९६ ॥ जायते
च पुराणेभ्यस्तस्मात्तानीह देवताः ॥ सर्ववेदार्थसाराणि पुराणानीति भूपते ॥ ९७ ॥ वदन्ति मुनयश्चैव तद्वक्ता परमो गुरुः ॥ यः संसाराणं वत्तु
मुद्यागं कुरुते नरः ॥ ९८ ॥ शृणुयात्स पुराणानि इति शास्त्रविभागकृत् ॥ प्रोक्तवान्सर्वधर्माश्च पुराणेषु महीपते ॥ ९९ ॥ तर्कस्तु वादहेतुः स्यान्नी
तिस्त्वैहिकसाधनम् ॥ पुराणानि महाबुद्धे इहामुत्र सुखाय हि ॥ १०० ॥ यः शृणोति पुराणानि सततं भक्तिसंयुतः ॥ तस्य स्यान्निर्मला बुद्धिर्भूयो
धर्मपरायणः ॥ १ ॥ पुराणश्रवणाद्भक्तिर्जायते श्रीपतौ शुभा ॥ विष्णुभक्तनृणां भूप धर्मे बुद्धिः प्रवर्तते ॥ २ ॥ धर्मात्पापानि नश्यन्ति ज्ञानं शुद्धं च
जायते ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां ये फलान्यभिलिप्सवः ॥ ३ ॥ शृणुयुस्ते पुराणानि प्राहुरित्यं पुराविदः ॥ अहं तु गौतममुनेः सर्वज्ञाद्ब्रह्मवादिनः ॥ ४ ॥
श्रुतवान्सर्वधर्मार्थं गङ्गातीरे मनोरमे ॥ कदाचित्परमेशस्य पूजां कर्तुमहं गतः ॥ ५ ॥ उपस्थितायापि तस्मै प्रणामं न हृकारिषम् ॥ स तु शान्तो महा
बुद्धिर्गौतमस्तेजसा निधिः ॥ ६ ॥ मन्त्रोदितानि कर्माणि करोतीतिमुदं ययौ ॥ यस्त्वर्चितो मया देवः शिवः सर्वजगद्गुरुः ॥ ७ ॥ गुर्ववज्ञा कृता
येन राक्षसत्वे नियुक्तवान् ॥ ज्ञानतोऽज्ञानतो वापि योऽवज्ञां कुरुते गुरोः ॥ ८ ॥ तस्यैवाशु प्रणश्यन्ति धीविद्यार्थाः मज्जिभ्याः ॥ शृणुष्व कुरुते यस्तु
गुरुणां सादरं नरः ॥ ९ ॥ तस्य संपद्भवेद्भूप इति प्राहुर्विपश्चितः ॥ तेन शापेन दग्धोऽहमन्तश्चैव शुधाग्रिना ॥ १० ॥ मोक्षं कदा प्रयास्यामि न जाने
नृपसत्तम ॥ एवं वदति विप्रेन्द्र वटस्थेऽस्मिन्निशाचरे ॥ ११ ॥ धर्मशास्त्रप्रसंगेन तयोः पापं क्षयं गतम् ॥ एतस्मिन्नुत्तरे प्रातः कश्चिद्विप्रोऽतिधार्मिकः
॥ १२ ॥ कलिद्वदेशसंभूतो नाम्ना गर्ग इति स्मृतः ॥ बहन्गद्गाजलं स्कंधे स्तुवन् विश्वेश्वरं प्रभुम् ॥ १३ ॥ गायत्रामानि तस्यैव मुदा हृष्टतनु
रुहः ॥ तमागतं मुनिं दृष्ट्वा पिशाचीगक्षसौ च तौ ॥ १४ ॥ प्राप्ता नः पारणत्युक्ता प्राद्भवन्तुर्धर्वादेवः ॥ तेन कीर्तितनामानि श्रुत्वा दूरे व्यूष

पू० खं०
अ० ९

॥ १५ ॥

स्थिताः ॥ अशक्तास्तं धर्पयितुमिदमूचुश्च राक्षसाः ॥ १५ ॥ अहो विप्र महाभाग नमस्तुभ्य महात्मने ॥ नामकीर्तनमाहात्म्याद्राक्षसा दूरात्
 वयम् ॥ १६ ॥ अस्माभिर्भक्षिताः पूर्वं विद्याः कोटिसहस्रशः ॥ नामप्रावरणं विप्र रक्षति त्वां महाभयात् ॥ १७ ॥ नामश्रवणमात्रेण राक्षसा अपि भो वयम् ॥
 पद्मं शान्तिं समापन्ना महिम्ना ह्यच्युतस्य वै ॥ १८ ॥ सर्वथा त्वं महाभाग रागादिर्हितो ह्यसि ॥ गंगाजलाभिपेकेण पादस्मात्पातकोच्चयात् ॥ १९ ॥ हरिसे
 वापगं भूत्वा यश्चात्मानं तु तारयेत् ॥ स तारयेन्नान्तर्द्विपिनि शंसन्ति सूरयः ॥ २० ॥ आहाय हरेर्नाम धोमं सारभेजम् ॥ केनोपायेन लभ्येत
 मुक्तिः सर्वत्र दुर्लभा ॥ २१ ॥ लोहोडुपेन प्रतग्नमिषजत्पुदके यथा ॥ नथैवाकृतपुण्यास्तु ताग्यन्ति कथं पगन् ॥ २२ ॥ अहो चित्रं महतां सर्वलोकमुत्ता
 वहम् ॥ यथा हि सर्वलोका नाम नन्दाय कलानिधिः ॥ २३ ॥ पृथिव्यां यानि तीर्थानि पवित्राणि द्विजोत्तम ॥ तानि सर्वाणि गङ्गायाः कण
 स्यापि समानि न ॥ २४ ॥ तुलसीदलसंमिश्रमपि सर्पपमात्रकम् ॥ गङ्गाजलं पुनान्येव कुलनामैकविंशतिम् ॥ २५ ॥ तस्माद्विप्र महाभाग सर्वशा
 स्त्रार्थकोविद ॥ गङ्गाजलप्रदानेन पादस्मान्पापकर्मिणः ॥ २६ ॥ इत्याख्यातं गङ्गापैतृर्गङ्गामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ निशम्य विस्मया
 विष्टो बभूव द्विजसूतमः ॥ २७ ॥ एषामपीदृशी भक्तिर्गङ्गायां लोकप्रानरि ॥ किमु ज्ञानप्रभावाणां महतां पुण्यशालिनाम् ॥ २८ ॥ अथासौ मनसा
 धर्मं विनिश्चिन्य द्विजोत्तमः ॥ सर्वभूतहितो भक्तः प्राप्नोतीति पदं पदम् ॥ २९ ॥ ततो विप्रः कृपाविष्टो गङ्गाजलपनुत्तमम् ॥ तुलसीदलसंमिश्रं
 तेषु गङ्गास्वसेचयत् ॥ ३० ॥ गङ्गासास्तेन सिकास्तु सर्पशेखरविदुतः ॥ विमृश्य गङ्गां भवमभवन्देवतोत्तमः ॥ ३१ ॥ ब्राह्मणी पुत्रसंयुक्ता सोमदत्त
 स्तथैव च ॥ कोटिसूर्यप्रतीकाशा वभूवुर्विधुर्धमाः ॥ ३२ ॥ शश्वक्कदाचिद्वा हरिमाहूयमागताः ॥ स्तुवंतो ब्राह्मणं सम्पक्ते जग्मुर्ह
 रिमन्दिगम् ॥ ३३ ॥ राजा कस्मापशादस्तु निजहृषं समाश्रितः ॥ जगाम महतीं चिन्तां दृष्ट्वा तान्मुक्तिगानवान् ॥ ३४ ॥ तस्मिन् गजि सुदुःखा
 तं गृहहृषा सगस्वती ॥ धर्ममूलं महावाक्यं वभापेऽगाधया गिरि ॥ ३५ ॥ भो भो गजन्महाभाग न दुःखं गन्तुमर्हसि ॥ गजस्ववापि भोगान्ते
 महच्छ्रेयो भविष्यति ॥ ३६ ॥ सत्कर्मभूतपापा ये हरिभक्तिपरायणाः ॥ प्रयान्ति नात्र संदेहस्तद्विष्णोः पद्मं पदम् ॥ ३७ ॥ सर्वभूतदयायुक्ता धर्म
 मार्गप्रवर्तिनः ॥ प्रयान्ति पद्मं स्थानं गृहपूजापरायणाः ॥ ३८ ॥ इतीरितं समाकर्ण्य भाग्या नृपसूतमः ॥ मनसा निर्वृतिं प्राप्य
 सस्मार च गुरोर्वचः ॥ ३९ ॥ स्तुक्कगुहं च तं विप्रं हरिं चैतानिहर्षितः ॥ पूर्ववृत्तं च विप्राय सर्वं तस्मै न्यवेदयत् ॥ ४० ॥ ततो नृपस्तु कालिगं प्रणम्य
 विधिर्वमुने ॥ नामानि व्याहरन्विष्णोः सशो वागगसीं ययौ ॥ ४१ ॥ पद्मामं तत्र गङ्गायां स्नात्वा दृष्ट्वा सदाशिवम् ॥ ब्राह्मणीदत्तश

पातु मुक्तो मित्रसहोऽभवत् ॥ ४२ ॥ ततस्तु स्वपुत्रीं प्राप्नो वसिष्ठेन महात्मना ॥ अभिषिक्तो मुनिश्रेष्ठ स्वकं राज्यभपालयत् ॥ ४३ ॥ पालयित्वा
महीं कृत्स्नां भुक्त्वा भोगान्निष्ठं विना ॥ वसिष्ठात्प्राप्य सन्तानं गतो मोक्षं नृपोत्तमः ॥ ४४ ॥ नैतद्विद्वं द्विजश्रेष्ठ विष्णोर्वारणसीगुणान्
॥ गृण्यन्वृण्वन्स्मरन्नाङ्गां पीत्वा मुक्तो भवेन्नरः ॥ ४५ ॥ तस्मान्माहिम्नो विप्रेन्द्र गङ्गायाः शक्यते नहि ॥ पारं गन्तुं सुराधी
शैर्ब्रह्मविष्णुशिवरपि ॥ ४६ ॥ यन्नामस्मरणादेव महापातककोटिभिः ॥ विमुक्तो ब्रह्मसदनं नरो याति न संशयः ॥ ४७ ॥ गङ्गा गङ्गेति
यन्नाम सकृदप्युच्यते यदा ॥ तदैव पापनिमुक्तो ब्रह्मलोके महीयते ॥ ४८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे गङ्गा
माहात्म्ये नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ नारद उवाच ॥ विष्णुपादाग्रसंभूता या गङ्गेत्यभिधीयते ॥ तदुत्पत्तिं वद भ्रातरनुग्राह्योऽस्मि ते यदि ॥ १ ॥ सनक
उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि गङ्गोत्पत्तिं तवानघ ॥ वदतां शृण्वतां चैव पुण्यदां पापनाशिनीम् ॥ २ ॥ आसीदिन्द्रादिदेवानां जनकः कश्यपो मुनिः ॥
दक्षात्मजे तस्य भार्ये दितिश्चादितिरेव च ॥ ३ ॥ अदितिर्देवमातास्ति दैत्यानां जननी दितिः ॥ ते तथोरात्मजा विप्र परस्परजयैपिणः ॥ ४ ॥
सदा सपूर्वदेवास्तु यतो दैत्याः प्रकीर्तिताः ॥ आदिदैत्यो दितेः पुत्रो हिरण्यकशिपुर्वली ॥ ५ ॥ प्रहादस्तस्य पुत्रोऽभूत्सुमहान्दैत्यसत्तमः ॥ विरोचन
स्तस्य सुतो बभूव द्विजभाक्किमान् ॥ ६ ॥ तस्य पुत्रोऽस्ति तेजस्वी बालिगसीत्प्रतापवान् ॥ स एव बाहिनीपालो दैत्यानामभवन्मुनेः ॥ ७ ॥ बलेन
महता युक्तो बुभुजे मेदिनीमिमाम् ॥ विजित्य वसुधां सर्वां स्वर्गं जेतुं मनो दधे ॥ ८ ॥ गजाश्च यस्यायुतकोटिलक्षास्तावन्त एवाश्वरथा मुनीन्द्र ॥ गजे
गजे पंचशती पदातेः किं वर्ण्यते तस्य चमूर्ध्वरेखा ॥ ९ ॥ अमात्यकोट्यग्रसरावमात्यौ कुम्भाण्डनामाग्नय कूपकर्णः ॥ पित्रा समं शौर्यपराक्रमाभ्यां
बाणो बलेः पुत्रशतामजोऽभूत् ॥ १० ॥ बलिः सुराज्जेतुमनाः प्रवृत्तः सैन्येन युक्तो महता प्रतस्थे ॥ ध्वजातपर्वगगनावराशेस्तरङ्गविद्युत्स्मरणं प्रकुर्वन्
॥ ११ ॥ अवाप्य वृत्रारिपुरं सुरारी रुरोष दैत्यैर्दृष्टराजगाढैः ॥ सुराश्च युद्धाय पुरात्तथैव विनिर्ययुर्वज्रकरादयश्च ॥ १२ ॥ ततः प्रवृत्ते युद्धं घोरं
गीर्वाणदैत्ययो कल्पांतमेवानिर्घोषं डिङ्मिध्वनिसंभ्रमम् ॥ १३ ॥ सुमुचुः शरजालानि दैत्याः सुमनसां बले ॥ देवाश्च दैत्यसेनासु संश्रामेऽत्यन्तदा
रुणे ॥ १४ ॥ जहि दारय भिधीति छिधि मारय ताडय ॥ इत्येवं सुमहान्घोषो वदतां सेनयोरभूत् ॥ १५ ॥ शत्रुन्दुभिनिध्वनैः सिंहनादैः सुगद्विषाम् ॥
भाङ्गारैः स्यन्दनानां च बाणकेड्वारनिःस्वनैः ॥ १६ ॥ अश्वानां हेष्टितैश्चैव गजानां वृहितैस्तथा ॥ टङ्गारैर्धनुषां चैव लोकः शब्दमयोऽभवत् ॥ १७ ॥
सुरासुगन्धिनिर्मुक्तबाणनिष्पेषजानले ॥ अकालप्रलयं मेने निरीक्ष्य सकलं जगत् ॥ १८ ॥ वभौ देवद्विषां सेना स्फुरन्छन्नौघधारिणी ॥ चलद्विषा

त्रिभा रात्रिश्छादिता जलदेखि ॥ १९ ॥ तस्मिन्बुद्धे महाघोरैर्मिरीन् सितान् सुरारिभिः ॥ नाराचैश्चूर्णयामासुर्देवास्ते लघुविक्रमाः ॥ २० ॥
 केचित्संताडयामासुर्नागेर्नागात्रयात्रैः ॥ अश्वैश्चांश्च केचित्तु गदादण्डैर्यार्दयन् ॥ २१ ॥ परिघैस्ताडिताः केचित्पेतुः शोणितकर्दमे ॥ समुक्ता
 तासवः केचिद्विमानानि समाश्रिताः ॥ २२ ॥ ये दैत्या निहता देवैः प्रसह्य सङ्गरे तदा ॥ ते देवभावमापन्ना देतेयान्समुपाव्रवन् ॥ २३ ॥ अथ
 दैत्यगणाः कुद्रस्ताड्यमानाः सुरैर्भूशम् ॥ शोभैर्वहुविधैर्देवात्रिजघ्नुःतिदारुणाः ॥ २४ ॥ दृषद्भिर्भिदिपालैश्च खड्गैः परशुतोमरैः ॥ परिघैश्छुरिका
 भिश्च कुन्तैश्चक्रेश्च शङ्कुभिः ॥ २५ ॥ मुसलेरङ्गुशैश्च लाङ्गलैः पट्टिरोस्तथा ॥ शक्तयोपलैः शतघ्नीभिः पार्श्वैश्च तलमुष्टिभिः ॥ २६ ॥ शूलैर्ना
 लीकनाराचैः क्षेपणीयैस्समुद्रैः ॥ रथाश्वनागपदगैः सङ्कुलो वृधे रणः ॥ २७ ॥ देवाश्च विविधास्त्राणि दैतेयेभ्यः समाक्षिपन् ॥ एवमष्टसहस्राणि
 युद्धमासीत्सुदारुणम् ॥ २८ ॥ अथ दैत्यबले बृद्धे पराभूता दिवौकसः ॥ सुरलोकं परित्यज्य सर्वे भीताः प्रदुद्रुवुः ॥ २९ ॥ नररूपपरिच्छन्ना विचेरु
 खनीतले ॥ वैरोचनिस्त्रिभुवनं नारायणपरायणः ॥ ३० ॥ बुभुजेऽव्याहृतैश्चर्यप्रवृद्धश्रीर्महाबलः ॥ इयाज चाश्वमेधैः स विष्णुप्रीणनतत्परः ॥ ३१ ॥
 इन्द्रत्वं चाकरोत्स्वर्गे दिक्पालत्वं तथैव च ॥ देवानां प्रीणनार्थाय येः क्रियन्ते द्विजैर्मखाः ॥ ३२ ॥ तेषु यज्ञेषु सर्वेषु हविर्भुङ्क्ते स दैत्यराट् ॥ अदि
 तिः स्वात्मजान्वीक्ष्य देवमातातिदुःखिता ॥ ३३ ॥ वृथात्र निवसामीति मत्वागाद्धिमवाद्भिरिम् ॥ शक्रस्यैश्वर्यमिच्छन्ती दैत्यानां च पराजयम् ॥
 ॥ ३४ ॥ हरिध्यानपरा भूत्वा तपस्तेपेतिदुष्करम् ॥ किञ्चित्कालं समासीना तिष्ठती च ततः परम् ॥ ३५ ॥ पादनेकेन सुचिरं
 ततः पादाग्रमात्रतः ॥ केचित्कालं फलहारं ततः शीर्णदलाशना ॥ ३६ ॥ ततो जलाशना वायुभोजनाहारवर्जिता ॥ सच्चिदानन्दसन्दोहं
 ध्यायत्यात्मानमत्मना ॥ ३७ ॥ दिव्याब्दानां सहस्रं सा तपोऽतप्यत नारद ॥ दुरन्ते तत्तपः श्रुत्वा देतेया मायिनोऽदितिम् ॥ ३८ ॥
 देवतारूपमास्थाय संप्रोचुर्बलिनोदिताः ॥ किमर्थं तप्यते मातः शरीरपरिशोषणम् ॥ ३९ ॥ यदि जानन्ति दैतेया महदुखं ततो भवेत् ॥ त्यजदं
 दुःखवद्दुलं कायशोषणकारणम् ॥ ४० ॥ प्रयाससाध्यं सुकृतं न प्रशंसन्ति पण्डिताः ॥ शरीरं यन्नतो रक्ष्यं धर्मसाधनतत्परैः ॥ ४१ ॥ यं शरीरं
 सुपेक्षन्ते ते स्युरात्मविधातिनः ॥ सुखं त्वं तिष्ठ सुभगे पुत्रानस्मान्न खेदया ॥ ४२ ॥ मात्रा हीना जना मातर्मृतप्राया न संशयः ॥ गावो वा पशवो वापि
 यत्र गावो महीरुहाः ४३ ॥ न लभन्ते सुखं किञ्चिन्मात्रा हीना मृतोपमाः ॥ दग्धो वापि गेयी वा देशान्तरगतोऽपि वा ॥ ४४ ॥ मातुर्दर्शनमात्रेण
 लभते परमां सुदम् ॥ अत्रे वा सलिले वापि धनादौ वा प्रियासु च ॥ ४५ ॥ कदाचिद्विमुखो याति जनो मातरि कोऽपि न ॥ यस्य माता गृहे
 नास्ति यत्र धर्मपरायणा ॥ साध्वी च स्त्री पतिप्राणा गन्तव्यं तेन वै वनम् ॥ ४६ ॥ धर्मश्च नागयणभक्तिहीनो धने च सद्भोगविवर्जिते हि ॥ गृहं च

इ.ना.पु.

॥ १७ ॥

भार्यातनैर्विहीनं यथा तथा मातृविहीनमर्थः ॥१७॥ तस्मादेव परित्राहि दुःखार्तानात्मजास्तव ॥ इत्युक्ताप्यदितिर्देत्येनं च चाल समाधितः ॥ ४८ ॥
 एवमुक्तासुराः सर्वे हरिध्यानपरायणाम् ॥ निरीक्ष्य क्रोधसंयुक्ता हन्तुं चक्रुर्मनोरथम् ॥ ४९ ॥ कल्पान्तमेघनिर्घोषाः क्रोधसंस्तलोचनाः ॥ दंष्ट्रैर
 सृजन्वह्निं सोऽदहत्काननं क्षणात् ॥ ५० ॥ शनयोजनविस्तीर्णं नानाजीवसमाकुलम् ॥ तेनैव दग्धा दैतेया ये प्रधर्षयितुं गताः ॥ ५१ ॥ सैवावशिष्टा
 जननी सुगगामद्वाच्छताद्व्युत्सक्तचित्ता ॥ संरक्षिता विष्णुमुदर्शनेन दैत्यान्तकेन स्वजनानुकम्पिना ॥ ५२ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे
 पूर्वभागे प्रथमपादे गङ्गोत्पत्तौ बलिहृतदेवपराजयवर्णननाम दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ नारद उवाच ॥ अहो ह्यत्यद्भुतं प्रोक्तं त्वया भ्रातरिदं मम ॥
 स बहिरिदिति मुक्ता कथं तानदहत्क्षणात् ॥ १ ॥ वदादिनेमहासत्त्वं विशेषार्थकारणम् ॥ परोपदेशनिस्ताः सज्जना हि मुनीश्वराः ॥ २ ॥ सनक
 उवाच ॥ शृणु नारद माहात्म्यं हरिभक्तितात्मनाम् ॥ हरिध्यानपरागन्साधून्कः समर्थः प्रवाधितुम् ॥ ३ ॥ हरिभक्तिपगे यत्र तत्र ब्रह्मा हरिः शिवः ॥
 देवाः सिद्धा मुनीशाश्च नित्यं तिष्ठन्ति सत्तमाः ॥ ४ ॥ हरिरास्ते महाभाग हृदये शान्तचेतसाम् ॥ हरिनामपराणां च किमु ध्यानस्तात्मनाम् ॥ ५ ॥
 शिवपूजास्तो वाऽपि विष्णुपूजापरोऽपि वा ॥ यत्र तिष्ठति तत्रैव लक्ष्मीः सर्वाश्च देवताः ॥ ६ ॥ यत्र पूजापरो विष्णोर्वह्निस्तत्र न बाधते ॥ गजा वा
 तस्करो वापि व्याधयश्च न सन्ति हि ॥ ७ ॥ प्रेताः पिशाचाः कूष्माण्डग्रहा बालग्रहास्तथा ॥ शाकिन्यो राक्षसाश्चैव न बाधन्तेऽच्युतार्चकम् ॥ ८ ॥ पपी
 डास्ता ये तु भूतवेनालकादयः ॥ नश्यन्ति यत्र सद्रक्तो हरिलक्ष्म्यर्चने स्तः ॥ ९ ॥ जितेन्द्रियः सर्वहितो धर्मकर्मपरायणः ॥ यत्र तिष्ठति तत्रैव सर्वतीर्थानि
 देवताः ॥ १० ॥ निमिषं निमिषार्द्धं वा यत्र तिष्ठन्ति योगिनः ॥ तत्रैव सर्वश्रेयांसि तत्तीर्थं तत्तपोवनम् ॥ ११ ॥ यन्नामोच्चाग्नादेव सर्वं नश्यन्त्युप
 द्रवाः ॥ स्तोत्रैर्वाप्यर्हणाभिर्वा किं ध्यानेन कथ्यते ॥ १२ ॥ एवं तेनाग्निना विप्र दग्धं सासुरकाननम् ॥ सादिनिनैव दग्धाभृद्विष्णुचक्राभिर
 क्षिता ॥ १३ ॥ ततः प्रसन्नवदनः पद्मपत्रायतेक्षणः ॥ प्रादुरासीत्समीपेऽस्याः शङ्खचक्रगदाधरः ॥ १४ ॥ ईषद्राम्यस्कुहन्तप्रभाभापिनदिहमु
 खः ॥ स्पृशन्करेण पुण्येन प्राह कश्यपबल्लभाम् ॥ १५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ देवमातः प्रसन्नोऽस्मि तपसागधिनस्त्वया ॥ चिं श्रान्तामि भद्रं
 ने भविष्यति न संशयः ॥ १६ ॥ वरं वारय दास्यामि यत्ते मनसि रोचते ॥ मा भैर्भद्रे महाभागे ध्रुवं श्रेयो भविष्यति ॥ १७ ॥ इत्युक्ता
 देवमाता सा देवदेवेन चक्रिणा ॥ तुष्टाव प्रणिपत्यैनं सर्वलोकमुखवहम् ॥ १८ ॥ अदितिरुवाच ॥ नमस्ते देवदेवेश सर्वव्यापिञ्जनार्दन ॥
 सर्वादिगुणभेदेन लोकव्यापारकारण ॥ १९ ॥ नमस्ते बहुरूपायारूपाय च महात्मने ॥ सर्वैकरूपरूपाय निर्गुणाय गुणात्मने ॥ २० ॥ नमस्ते

१० सर्

अ० ११

॥ १७ ॥

लोकनाथाय परमज्ञानरूपिणे ॥ सद्रक्तजनवात्सल्यशालिने मङ्गलात्मने ॥ २१ ॥ यस्यावताररूपाणि हर्चयन्ति मुनीश्वराः ॥ तमादिपुरुषं
देवं नमामि ह्यर्थसिद्धये ॥ २२ ॥ श्रुतयो यं न जानन्ति न जानन्ति च सूरयः ॥ तं नमामि जगद्धेतुं समायं चाप्यमायिनम् ॥ २३ ॥
यस्यावलोकनं चित्रं मायोपद्रवकारणम् ॥ जगद्रूपं जगद्धेतुं तं वन्दे सर्ववन्दितम् ॥ २४ ॥ यत्पादाम्बुजकिञ्चलकसेवारसितमस्तकाः ॥
अवापुः परमां सिद्धिं तं वन्दे कमलाधरम् ॥ २५ ॥ यस्य ब्रह्मादयो देवा महिमानं न वै विदुः ॥ अत्यासन्नं च भक्तानां तं वन्दे भक्तसंगिनम् ॥ २६ ॥
यो देवस्त्यक्तसङ्गानां शान्तानां कर्णार्णवः ॥ करोति ह्यात्मनः सङ्गं तं देवं सङ्गवर्जितम् ॥ २७ ॥ यज्ञेश्वरं यज्ञकर्म यज्ञकर्मसु निष्ठितम् ॥ नमामि यज्ञफ
लदं यज्ञकर्मप्रबोधकम् ॥ २८ ॥ अजामिलोऽपि पापात्मा यत्रामोच्चारणादनु ॥ प्राप्तवान्परमं धाम तं वन्दे लोकसाक्षिणम् ॥ २९ ॥ हरिरूपी महादेवः
शिवरूपी जनार्दनः ॥ इति लोकस्य नेता यस्तं नमामि जगद्गुरुम् ॥ ३० ॥ ब्रह्माद्या अपि देवेशा यन्मायापाशयन्त्रिताः ॥ न ज्ञान्ति परं भावं
तं वन्दे सर्वनाथकम् ॥ ३१ ॥ हृत्पद्मस्योऽपि ष्योग्यानां दूरस्थ इव भासते ॥ प्रमाणातीतसद्भावस्तं वन्दे ज्ञानसाक्षिणम् ॥ ३२ ॥ यन्मुखा
द्वाङ्मणो जातो वाहुभ्यां क्षत्रियोऽजनिः ॥ उर्वोर्वेश्यः समुत्पन्नः पद्मां शूद्रोऽभ्यजायत ॥ ३३ ॥ मनसश्चन्द्रमा जातो जातः सूर्यश्च चक्षुषः ॥ मुखादग्निस्त
थेन्द्रश्च प्राणाद्रायुरजायत ॥ ३४ ॥ ऋग्यजुःसामरूपाय सत्यस्वरातात्मने ॥ पङ्कजरूपिणे तुभ्यं भूयोभूयो नमो नमः ॥ ३५ ॥ त्वमिन्द्रः पवनः
सोमस्त्वमीशानस्त्वमन्तकः ॥ त्वमग्निर्नृक्षतिथैव वरुणस्त्वं दिवाकरः ॥ ३६ ॥ देवाश्च स्थावराश्चैव पिशाचाश्चैव राक्षसाः ॥ गिरयः सिद्धिगंधर्वा
नयो भूमिश्च सागराः ॥ ३७ ॥ त्वमेव जगतामीशो यत्रासि त्वं परात्परः ॥ त्वद्रूपमखिलं देव तस्मान्नित्यं नमोऽस्तु ते ॥ ३८ ॥ अनाथनाथ सर्वज्ञ भूतदेवेन्द्र
विग्रह ॥ दैतेयैर्वाधितान्पुत्रान्मम पाहि जनार्दन ॥ ३९ ॥ इति स्तुत्वा देवमाता देवं नत्वा पुनः पुनः ॥ उवाच प्राञ्जलिभूत्वा हर्षाशुशालित
स्तनी ॥ ४० ॥ अनुग्राह्यास्मि देवेश त्वया सर्वादिकारण ॥ अकण्टकां थ्रियं देहि मत्सुतानां दिवौकसाम् ॥ ४१ ॥ अन्तर्ध्यामिजगद्रूपं सर्वज्ञ परमे
श्वर ॥ अज्ञातं किं तव श्रीश किं मामीहयासि प्रभो ॥ ४२ ॥ तथापि तव वक्ष्यामि यन्मे मनसि रोचते ॥ वृथापुत्रास्मि देवेश दैतैः परिपी
डिता ॥ ४३ ॥ तान्न हिंसितुमिच्छामि यतस्तेऽपि सुता मम ॥ तानहत्वा थ्रियं देहि मत्सुतेभ्यः सुरेश्वर ॥ ४४ ॥ इत्युक्तो देवदेवेशः पुनः
प्रीतिमुपागतः ॥ उवाच हर्षयन्विप्र देवमातरमादरात् ॥ ४५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ प्रीतोऽस्मि देवि भद्रं ते भविष्यामि सुतो ह्यहम् ॥ यतः सप
त्रिपुत्रेषु वात्सल्यं देवि दुर्लभम् ॥ ४६ ॥ त्वया तु यत्कृतं स्तोत्रं तत्पठान्त नरास्तु ये ॥ तेषां संपद्मरा पुत्रा न हीयन्ते कदाचन ॥ ४७ ॥

वृ. ना. पृ.

॥ १८ ॥

आत्मजे वान्यपुत्रे वा यः समत्वेन वर्तते ॥ न तस्य पुत्रशोकः स्यादेव धर्मः सत्ततः ॥ ४८ ॥ अदितिर्वाच ॥ अहं वोढुं क्षमा देव त्वामा-
 पुरुषं परम् ॥ असंख्याताण्डरोमाणं सर्वेशं सर्वकारणम् ॥ ४९ ॥ यत्प्रभावं न जानन्ति श्रुतयः सर्वदेवताः ॥ त्वहं देव देवं धारयामि कथं प्रभो
 ॥ ५० ॥ अणोरणीयांसमजं परात्परतरं प्रभुम् ॥ धारयामि कथं देव त्वामहं पुरुषोत्तमम् ॥ ५१ ॥ महाशक्तयुक्तोऽपि यन्नाश्रुतिमात्रतः ॥ मुच्यते स
 कथं देवो ग्राम्येषु जनिमर्हति ॥ ५२ ॥ यथा शूकरमस्याद्या अवतारास्तव प्रभो ॥ तथा प्रमपि को वेद तव विश्वेश चेष्टितम् ॥ ५३ ॥ त्वत्पादपद्मप्रणता
 त्वन्नामस्मृतितत्परा ॥ त्वामेव चिंतये देव यथेच्छसि तथा कुरु ॥ ५४ ॥ सनक उवाच ॥ नयोक्तं वचनं श्रुत्वा देव देवो जनादेतः ॥ दत्त्वाभयं देवमातुरिदं
 वचनमब्रवीत् ॥ ५५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सत्यमुक्तं महाभागे त्वया नास्त्यत्र संशयः ॥ तथापि शृणु वक्ष्यामि गुह्याद्ब्रह्मतरं शुभे ॥ ५६ ॥ रागद्वेषविहीना
 ये मदक्ता मत्परायणाः ॥ बहन्ति सततं ते मां गतामूया अदाम्भिकाः ॥ ५७ ॥ परोपनापविमुखाः शिवभक्तिपरायणाः ॥ भक्त्या प्रवणाः सक्ता बहन्ति सततं
 हि माम् ॥ ५८ ॥ पतिव्रताः पतिप्राणाः पतिभक्तिपरायणाः बहन्ति सततं देवि स्त्रियोऽपि त्यक्तमत्सराः ॥ ५९ ॥ मातापित्रोश्च शुश्रूषुर्गुरुभक्तोऽपि
 धिप्रियः ॥ हितकृद्द्राक्षणाणां यः स मां बहति सर्वदा ॥ ६० ॥ पुण्यतीर्थरता नित्यं सत्सङ्गनिस्तास्तथा ॥ लोकानुग्रहशीलाश्च सततं ते बहन्ति
 माम् ॥ ६१ ॥ परोपकारनिरताः परद्रव्यपराङ्मुखाः ॥ नपुंसकाः पद्मिणीषु ते बहन्ति च मां सदा ॥ ६२ ॥ तुल्यपुष्पाभिरताः सदा नामपरा
 यगाः ॥ गोरक्षपरा ये च सततं मां बहन्ति ते ॥ ६३ ॥ प्रतिग्रहनिवृत्ता ये पराव्रविमुखास्तथा ॥ अन्नोदकप्रदानागे बहन्ति सततं हि माम् ॥ ६४ ॥
 त्वं तु देवि पतिप्राणा साध्वी भूतहिते रता ॥ संप्राप्य पुत्रभावं ते साधयिष्ये मनोयुतम् ॥ ६५ ॥ इत्युक्त्वा देवदेवेशो ह्यदितिं देवमातरम् ॥ दत्त्वा
 कण्ठगतां मालामभयं च तिरोदधे ॥ ६६ ॥ सा तु सहस्रमनसा देवमूर्दक्षनन्दिनी ॥ प्रणम्य कमलाकान्तं पुनः स्वस्थानमाव्रजत् ॥ ६७ ॥ ततोऽदितिर्म
 हाभागा सुप्रीता लोकवन्दिता ॥ अमृत समये पुत्रं सर्वलोकनमस्कृतम् ॥ ६८ ॥ शङ्खचक्रधरं शान्तं चन्द्रमण्डलमध्यगम् ॥ सुधाकलशदध्यव्रकरं
 वामनसंज्ञितम् ॥ ६९ ॥ सहस्रादित्यसंकाशं व्याकोशकमलेश्वरम् ॥ सर्वाभरणसंपुक्तं पीताम्बरधरं हरिम् ॥ ७० ॥ स्तुत्यं मुनिगणैर्युक्तं सर्वलो
 कैकनायकम् ॥ आविर्भूतं हरिं ज्ञात्वा कश्यपो हर्षविह्वलः ॥ प्रणम्य प्राञ्जलिर्भूत्वा स्तोतुं समुपचक्रमे ॥ ७१ ॥ कश्यप उवाच ॥ नमो न
 मस्तेऽखिलकारणाय नमो नमस्तेऽखिलपालकाय ॥ नमो नमस्तेऽमरनायकाय नमो नमो दैत्यविनाशनाथ ॥ ७२ ॥ नमो नमो भक्तजनप्रियाय
 नमो नमः सज्जनरंजिताय ॥ नमो नमो दुर्जननाशनाथ नमोऽस्तु तस्मै जगदीश्वराय ॥ ७३ ॥ नमो नमः कारुण्यप्रदनाथ ॥ ७४ ॥

पृ० सं०

अ० ११

॥ १८ ॥

सशार्ङ्गचक्रासिगदाधराय नमोऽस्तु तस्मै पुरुषोत्तमाय ॥ ७३ ॥ नमः पयोराशिनिवासनाय नमोऽस्तु सद्भक्तमलस्थिताय ॥ नमोऽस्तु
 सूर्याद्यमितप्रभाय नमोनमः पुण्यकथागताय ॥ ७५ ॥ नमोनमोऽर्केन्दुविलोचनाय नमोऽस्तु ते यज्ञफलप्रदाय ॥ नमोऽस्तु यज्ञाङ्गविराजिताय
 नमोऽस्तु ते सज्जनवल्लभाय ॥ ७६ ॥ नमो जगत्कारणकारणाय नमोऽस्तु शब्दादिविवर्जिताय ॥ नमोऽस्तु ते दिव्यसुखप्रदाय नमो
 नमो भक्तमनोगताय ॥ ७७ ॥ नमोऽस्तु ते ध्वान्तविनाशकाय नमोऽस्तु ते मन्दरधारकाय ॥ नमोऽस्तु ते यज्ञवराहनाम्ने नमो हिरण्याक्षवि
 दारकाय ॥ ७८ ॥ नमोऽस्तु ते वामनरूपभाजे नमोऽस्तु ते क्षत्रकुलान्तकाय ॥ नमोऽस्तु ते रावणमर्दनाय नमोऽस्तु ते नन्दसुताग्रजाय ॥ ७९ ॥ नमस्ते
 कमलाकान्त नमस्ते सुखदायिने ॥ स्मृतार्तिनाशिने तुभ्यं भूयो भूयो नमोनमः ॥ ८० ॥ यज्ञेश यज्ञविन्यास यज्ञविप्रविनाशन ॥ यज्ञरूप
 यज्ञद्रूप यज्ञाङ्गं त्वां यजाम्यहम् ॥ ८१ ॥ इति स्तुतः स देवेशो वामनो लोकपावनः ॥ उवाच प्रहसन् हर्षं वर्द्धयन्कश्यपस्य सः ॥ ८२ ॥ श्रीभगवानु
 वाच ॥ तात तुष्टोऽस्मि भद्रं ते भविष्यति सुरार्चिता ॥ अचिरात्साधयिष्यामि निखिलं त्वन्मनोरथम् ॥ ८३ ॥ अहं जन्मद्वये त्वेवं युवयोः पुत्रतां गतः
 ॥ अस्मिन्नन्मन्यपि तथा साधयाम्युत्तमं सुखम् ॥ ८४ ॥ अत्रान्तरे बलिर्दैत्यो दीर्घसत्रं महामखम् ॥ आरेभे गुरुणा युक्तः काव्येन च मुनी
 श्वरैः ॥ ८५ ॥ तस्मिन्मखे समाहूतो विष्णुर्लक्ष्मीसमन्वितः ॥ हविःस्वीकरणार्थाय ऋषिभिर्ब्रह्मवादिभिः ॥ ८६ ॥ प्रबुद्धैश्चर्यदैत्यस्य वर्त्तमाने महाकृतो ॥
 आमन्त्र्य मातापितरौ स बटुर्वामनो ययौ ॥ ८७ ॥ स्मितेन मोहयँल्लोकं वामनो भक्तवत्सलः ॥ हविर्भोक्तुमिवायातो बलेः प्रत्यक्षतो हरिः ॥ ८८ ॥ दुर्वृत्तो
 वा सुवृत्तो वा जडो वायं हितोऽपि वा ॥ यो भक्तियुक्तस्तस्यान्तः सदा संनिहितो हरिः ॥ ८९ ॥ आयातं वामनं दृष्ट्वा ऋषयो ज्ञानचक्षुषः ॥
 ज्ञात्वा नारायणं देवमुद्ययुः सभ्यसंयुताः ॥ ९० ॥ एतज्ज्ञात्वा दैत्यगुरुरेकांते बलिमब्रवीत् ॥ स्वसारमविचार्यैव खलाः कार्याणि कुर्वते ॥ ९१ ॥ शुक्र उवाच ॥
 भो भो दैत्यपते सौम्य ह्यपहर्ता तव त्रियम् ॥ विष्णुर्वामनरूपेण ह्यदितेः पुत्रतां गतः ॥ ९२ ॥ तावाध्वरं स आयाति त्वया तस्यासुरेश्वर ॥ न किञ्चि
 दपि दातव्यं मन्त्रतः शृणु पण्डित ॥ ९३ ॥ आत्मबुद्धिः सुखकरी गुरुबुद्धिर्विशेषतः ॥ परबुद्धिर्विनाशाय स्त्रीबुद्धिः प्रलयकरी ॥ ९४ ॥ शत्रूणां हितकृतद्यस्तु
 स हन्तव्यो विशेषतः ॥ ९५ ॥ बलिरुवाच ॥ एवं गुरो न वक्तव्यं धर्ममार्गविरोधतः ॥ यदादत्ते स्वयं विष्णुः किमस्मादधिकं वरम् ॥ ९६ ॥ कुर्वन्ति
 विदुषो यज्ञान्विष्णुप्रीणनकारणात् ॥ स चेत्साक्षाद्विभोङ्गी मत्तः कोऽभ्यधिको भुवि ॥ ९७ ॥ दरिद्रेणापि यत्किञ्चिदीयते विष्णवे गुरो ॥ तदेव परमं
 दानं दत्तं भवति चाक्षयम् ॥ ९८ ॥ स्मृतोऽपि परया भक्त्या पुनाति पुरुषोत्तमः ॥ येन केनाप्यर्चितञ्चेददाति परमां गतिम् ॥ ९९ ॥ हरिर्हरति पापानि

वृ.ना.पु.

॥ १९ ॥

कुट्टचित्तेरपि स्मृतः ॥ अनिच्छयापि संस्पृष्टो दहत्येव हि पावकः ॥ १०० ॥ जिह्वाग्रे वसते यस्य हरिरित्यक्षरद्वयम् ॥ स विष्णुलोकमाप्नोति
पुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ १ ॥ गोविंदोति सदा ध्यायेद्यस्तु रागादिवर्जितः ॥ स याति विष्णुभवनमिति प्राहुर्मनीषिणः ॥ २ ॥ अग्नौ वा ब्राह्मणे वापि
हूयते यद्विष्णुरो ॥ हरिभक्त्या महाभाग तेन विष्णुः प्रसीदति ॥ ३ ॥ अहं तु हरितुष्ट्यर्थं करोम्यध्वसुत्तमम् ॥ स्वयमायाति चेद्विष्णुः कृतार्थो
ऽस्मि न संशयः ॥ ४ ॥ एवं वदात दैत्यन्द्रे विष्णुर्वामनरूपधृक् ॥ प्रविशशाध्वरस्थानं हुतवह्निमनोरमम् ॥ ५ ॥ तं दृष्ट्वा कोटिसूर्याभं योग्यावय
वसुन्दरम् ॥ वामनं सहस्रोत्थाय प्रत्यगृह्णात्कृताञ्जलिः ॥ ६ ॥ दत्त्वासनं च प्रक्षाल्य पादौ वामनरूपिणम् ॥ सकुटुंबो वहन्मूर्ध्ना परमां सुदमाप्त
वान् ॥ ७ ॥ विष्णवेऽस्मै जगद्धामे दत्त्वाभ्यं विधिवद्वलिः ॥ रोमाञ्चिततनुर्भूत्वा हर्षाश्रुनयनोऽब्रवीत् ॥ बलिरुवाच ॥ ८ ॥ अद्य मे सफलं जन्म
अद्य मे सफलो मत्सवः ॥ जीवितं सफलं मेऽद्य कृतार्थोऽस्मि न संशयः ॥ ९ ॥ अमोघामृतवृष्टिर्मे समायातातिदुर्लभा ॥ त्वदागमनमात्रेण ह्यनायासो
महोत्सवः ॥ १० ॥ एते च ऋषयः सर्वे कृतार्थीनात्र संशयः ॥ यैः पूर्वं हि तपस्तप्तं तदद्य सफलं प्रभो ॥ ११ ॥ कृतार्थोऽस्मि कृतार्थोऽस्मि कृतार्थोऽस्मि
न संशयः ॥ तस्मात्तुभ्यं नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं नमोनमः ॥ १२ ॥ त्वदाज्ञया त्वन्नियोगं साधयामीति मन्मनः ॥ अत्युत्साहसमाहृतं समाज्ञापय
मां प्रभो ॥ १३ ॥ एवमुक्तो दीक्षितेन प्रहसन्वामनोऽब्रवीत् ॥ देहि मे तपसि स्थातुं भूमिं त्रिपदसंमिताम् ॥ १४ ॥ एतच्छ्रुत्वा बलिः प्राह राज्यं याचितवान्
हि ॥ ग्रामं वा नगरं चापि धनं वा किं कृतं त्वया ॥ १५ ॥ तन्निशम्य बलिं प्राह विष्णुः सर्वशरीरभृत् ॥ आसन्नप्रणयस्य वैराग्यं जन्मनिवा ॥ १६ ॥ श्रीभ
गवानुवाच ॥ शृणु दैत्यन्द्रे वक्ष्यामि गुह्याद्गुह्यतमं परम् ॥ सर्वसंगविहीनानां किमर्थैः साध्यते वद ॥ १७ ॥ अहं तु सर्वभूतानामन्तर्यामीति भावय ॥ मयि सर्व
मिदं दैत्य किमन्यैः साध्यते वद ॥ १८ ॥ रागद्वेषविहीनानां शान्तानां त्यक्तमायिनाम् ॥ नित्यानन्दस्वरूपाणां किमन्यैः साध्यते धनेः ॥ १९ ॥
आत्मवत्सर्वभूतानि पश्यतां शान्तचेतसाम् ॥ अभिन्नमात्मनः सर्वं को दाता दीयते च किम् ॥ २० ॥ पृथ्वीय क्षत्रियवशा इति शस्त्रेषु निश्चि
तम् ॥ तदाज्ञायां स्थिताः सर्वे लभन्ते परमं सुखम् ॥ २१ ॥ दातव्यो मुनिभिश्चापि पशुशो भूभुजे वले ॥ महींयं ब्राह्मणानां तु दातव्याः सर्व
यन्नतः ॥ २२ ॥ भूमिदानस्य माहात्म्यं न भूतं न भविष्यति ॥ परं निर्वाणमाप्नोति भूमिदो नात्र संशयः ॥ २३ ॥ स्वरूपमपि महीं दत्त्वा
श्रोत्रियायाहिताग्नये ॥ ब्रह्मलोकमवाप्नोति पुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ २४ ॥ भूमिदः सर्वदः प्रोक्तो भूमिदो मोक्षभागभवेत् ॥ अतिदानं तु तज्जयं
सर्वपापप्रणशनम् ॥ २५ ॥ महापातकयुक्तो वा युक्तो वा सर्वपातकैः ॥ दशहस्तां महीं दत्त्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ २६ ॥ सत्यात्रे भूमि

पू०खं०

अ०११

॥ १९ ॥

दाता यः सर्वदानफलं लभेत् ॥ भूमिदानसमं नान्यत्रिषु लोकेषु विद्यते ॥ २७ ॥ द्विजाय वृत्तिहीनाय यः प्रदद्यान्महीं वले ॥ तस्य पुण्यं
 फलं वक्तुं न क्षमोऽब्दशतैरहम् ॥ २८ ॥ सक्ताय देवपूजासु वृत्तिहीनाय दैत्यप ॥ स्वल्पामपि महीं दद्याद्यः स विष्णुर्न संशयः ॥ २९ ॥ इक्षुगोधूम
 तुवरीपूगवृक्षादिसंयुता ॥ पृथ्वी प्रदीयते येन स विष्णुर्नात्र संशयः ॥ ३० ॥ वृत्तिहीनाय विप्राय दग्निद्राय कुटुम्बिने ॥ स्वल्पामपि महीं
 दत्त्वा विष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥ ३१ ॥ सक्ताय देवपूजासु विप्रायादकिकां महीम् ॥ दत्त्वा लभेत गङ्गायां त्रिरात्रस्नानजं फलम् ॥ ३२ ॥ विप्राय
 वृत्तिहीनाय सदाचाररताय च ॥ द्रोणिकां पृथिवीं दत्त्वा यत्फलं लभते शृणु ॥ ३३ ॥ गङ्गातीर्थाश्वमेधानां शतानि विधिवन्नरः ॥
 कृत्वा यत्फलमाप्नोति तदाप्नोति स पुष्कलम् ॥ ३४ ॥ ददाति खारिकां भूमिं दग्निद्राय द्विजाय यः ॥ तस्य पुण्यं प्रवक्ष्यामि वदतो मे निशामय
 ॥ ३५ ॥ अश्वमेधसहस्राणि वाजपेयशतानि च ॥ विधाय जाह्नवीतीरे यत्फलं तल्लभेद्ध्रुवम् ॥ ३६ ॥ भूमिदानं महादानमतिदानं प्रकीर्तितम् ॥
 सर्वकपप्रशमनमपवर्गफलप्रदम् ॥ ३७ ॥ अत्रेतिहासं वक्ष्यामि शृणु दैत्यकुलेश्वर ॥ यच्छ्रुत्वा श्रद्धया युक्तो भूमिदानफलं लभेत् ॥ ३८ ॥
 आसीत्पुनः द्विजवरो ब्राह्मकल्पे महामतिः ॥ दग्निद्रो वृत्तिहीनश्च नाम्ना भद्रमतिर्वले ॥ ३९ ॥ श्रुतानि सर्वशास्त्राणि तेन वेददिवानिशम् ॥ श्रुतानि
 च पुराणानि धर्मशास्त्राणि सर्वशः ॥ ४० ॥ अभवेत्तस्य पट्टपत्न्यः श्रुतिः सिन्धुर्यशोवती ॥ कामिनी मालिनी चैव शोभा चेति प्रकीर्तिताः ॥ ४१ ॥
 आसु पत्नीषु तस्यासञ्चरतिश्छतद्वयम् ॥ पुत्राणामसुरथेष्ट सर्वे नित्यं वृषभुक्षिताः ॥ ४२ ॥ अकिञ्चनो भद्रमतिः क्षुधातार्तानात्मजान्प्रियाः ॥
 पश्यन्स्वयं क्षुधार्तश्च विललापाकुलेन्द्रियः ॥ ४३ ॥ धिग्जन्म भाग्यरहितं धिग्जन्म धनवर्जितम् ॥ धिग्जन्म धर्मरहितं धिग्जन्म ख्यातिवर्जितम्
 ॥ ४४ ॥ नरस्य बह्वपत्यस्य धिग्जन्मैश्वर्यवर्जितम् ॥ अहो गुणाः सौम्यता च विद्वत्ताजन्म सत्कुले ॥ ४५ ॥ दग्निद्राश्च धिग्जन्मस्य सर्वमेतन्न शोभते ॥
 प्रियाः पुत्राश्च पौत्राश्च वान्धवा भ्रातरस्तथा ॥ ४६ ॥ शिष्याश्च सर्वमनुजास्त्यजन्त्यैश्वर्यवर्जितम् ॥ चाण्डालो वा द्विजो वापि भान्यवानेव पूज्यते ॥ ४७ ॥
 दग्निद्रः पुरुषो लोके शववल्लोकनिन्दितः ॥ अहो संपत्समायुक्तो निपटुरो वाप्यनिपटुरः ॥ ४८ ॥ गुणहीनोऽपि गुणवान्मूर्खो वाप्यथ पण्डितः ॥ ऐश्वर्यं
 गुणयुक्तश्चैतूपज्य एव न संशयः ॥ ४९ ॥ अहो दरिद्रता दुःखं तत्राप्याशातिदुःखदा ॥ आशाभिभृताः पुरुषा दुःखमश्नुवन्तःक्षयम् ॥ ५० ॥ आशया
 दासा ये दासास्ते सर्वलोकस्य ॥ आशा दासी येषां तेषां दासायते लोकः ॥ ५१ ॥ मानो हि महतां लोके धनमक्षयमुच्यते ॥ तस्मिन्नाशाख्यरिपुणा
 माने नष्टे दरिद्रता ॥ ५२ ॥ सर्वशास्त्रार्थवेत्तापि दग्निद्रो भाति मूर्खवत् ॥ नैष्किञ्चन्यमहाप्राहमस्तानां को विमोचकः ॥ ५३ ॥ अहो दुःखमहो दुःखमहो

वृ.ना.पु.
॥ २० ॥

दुःखं दरिद्रता ॥ तत्रापि पुत्रभार्याणां बाहुल्यमतिदुःखदम् ॥ ५४ ॥ एवमुक्ता भद्रमतिः सर्वशास्त्रार्थपासः ॥ अन्यमैश्वर्यं धर्मं मनसाऽचिन्तयत्तदा ॥ ५५ ॥ भूमिदानं विनिश्चित्य सर्वदानोत्तमोत्तमम् ॥ दानेन योऽनुमंताति स एव कृतवान्पुरा ॥ ५६ ॥ प्रापकं परमं धर्मं सर्वकामफलप्रदम् ॥ दानानामुत्तमं दानं भूदानं परिकीर्तितम् ॥ ५७ ॥ यद्वत्त्वा समवाप्नोति यद्यदिष्टतमं नरः ॥ इति निश्चित्य मतिमान्धीरो भद्रमतिर्वले ॥ ५८ ॥ कौशाम्बीनाम नगरीं कुलत्रापत्ययुग्ययौ ॥ सुघोषनामविघ्रेन्द्रं सर्वैश्वर्यसमन्वितम् ॥ ५९ ॥ गत्वा याचितवान्भूमिं पञ्चहस्तायतां वले ॥ सुघोषो धर्मनिरतस्तं निरीक्ष्य कुटुम्बिकम् ॥ ६० ॥ मनसा प्रीयमाणेन समभ्यर्च्य दमव्रवीत् ॥ कृतार्थोऽहं भद्रमते सफलं मम जन्म च ॥ ६१ ॥ मत्कुलं पावनं जातं त्वदनुग्रहतो द्विज ॥ इत्युक्त्वा तं समभ्यर्च्य सुघोषो धर्मतत्परः ॥ ६२ ॥ पञ्चहस्तमितां भूमिं ददौ तस्मै महामतिः ॥ पृथिवी वैष्णवी पुण्या पृथिवी विष्णुपालिता ॥ ६३ ॥ पृथिव्यास्तु प्रदानेन प्रीयतां मे जनार्दनः ॥ मन्त्रेणानेन दैत्येन्द्र सुघोषस्तं द्विजोत्तमम् ॥ ६४ ॥ विष्णुबुद्ध्या समभ्यर्च्य तावतीं पृथिवीं ददौ ॥ सोऽपि भद्रमतिर्विप्रो धीमता याचितां भुवम् ॥ ६५ ॥ दत्तवान्हारिभक्ताय श्रोत्रियाय कुटुम्बिने ॥ सुघोषो भूमिदानेन कोटिवंशसमन्वितः ॥ ६६ ॥ प्रपदे विष्णुभवनं यत्र गत्वा न शोचति ॥ वले भद्रमतिश्चापि यतः प्रार्थितवान्छ्रियम् ॥ ६७ ॥ स्थितवान्विष्णुभवने सकुटुम्बो युगायुतम् ॥ तथैव ब्रह्मसदने स्थित्वा कोटियुगायुतम् ॥ ६८ ॥ ऐन्द्रं पदं समासाद्य स्थितवान्कल्पपञ्चकम् ॥ ततो भुवं समासाद्य सर्वैश्वर्यसमन्वितः ॥ ६९ ॥ जातिस्मरो महाभागो बुनुजे भोगमुत्तमम् ॥ ततो भद्रमतिर्दैत्य निष्कामो विष्णुतत्परः ॥ ७० ॥ पृथिवीं वृत्तिहीनेभ्यो ब्राह्मणेभ्यः प्रदत्तवान् ॥ तस्य विष्णुः प्रसन्नात्मा तत्त्वैश्वर्यमनुत्तमम् ॥ ७१ ॥ कोटिवंशसमेतस्य ददौ मोक्षमनुत्तमम् ॥ तस्मादैत्यपते मह्यं सर्वधर्मपरायण ॥ ७२ ॥ तपश्चरिष्ये मोक्षाय देहि मे त्रिपदां महीम् ॥ वैरोचनिस्ततो हृष्टः कलशं जलपूरितम् ॥ ७३ ॥ आददे पृथिवीं दातुं वार्ष्णेन वःमनाय ॥ विष्णुः सर्वगतो ज्ञान्वा जलधारावरोधिनम् ॥ ७४ ॥ काव्यं हस्तस्थदर्भाग्रं तच्छरे संन्यवेशयत् ॥ दर्भाग्रिऽभूमहाशस्त्रं कोटिमूर्यसमप्रभम् ॥ ७५ ॥ अमोघं ब्राह्ममत्युग्रं काव्याक्षिप्रासलोलुपम् ॥ आयाय भार्गवसुरानसुरानेकचक्षुषा ॥ ७६ ॥ पश्येति वादिदेशे च दर्भाग्रं शस्त्रमग्निभम् ॥ बलिर्ददौ महाविष्णोर्महीं त्रिपदममिताम् ॥ ७७ ॥ ववृधे सोऽपि विश्वात्मा आब्रह्मभुवनं तदा ॥ अमिमीत महीं द्वाभ्यां पद्भ्यां चिन्तयन्तुर्हरिः ॥ ७८ ॥ स आब्रह्मकटाहानपदान्येतानि सप्रभः ॥ पादाङ्गुष्ठानिभिन्नं ब्रह्माण्डं विभिदे द्विधा ॥ ७९ ॥ तद्वारा बाह्यसलिलं बहुधारां समागतम् ॥ धौतविष्णुपदं तोयं निर्मलं लोकपावनम् ॥ ८० ॥ अजाण्डब्राह्मनिलयं धारारूपमवर्त्तत ॥ तजलं पावनं श्रेष्ठं ब्रह्मादीन्पावयत्सुरान् ॥ ८१ ॥ सप्तर्षिसेवितं चैव न्यपतन्मेरुमूर्धनि ॥ ८२ ॥ एतद्ब्रह्मदत्तं

पू० ख०
अ० ११

॥ २० ॥

कर्म ब्रह्माद्या देवतागणाः ॥ ऋषयो मनवश्चैव ह्यस्तुवन्हर्षविह्वलाः ॥ ८३ ॥ देवा उचुः ॥ नमः परेशाय परात्मरूपिणे परात्परापाररूपधारिणे ॥
 ब्रह्मात्मने ब्रह्मस्तात्मबुद्धये नमोऽस्तु तेऽव्याहतकर्मशीलिने ॥ ८४ ॥ परेश परमानन्द परमात्मन्परात्पर ॥ सर्वात्मने जगन्मूर्ते प्रमाणातीत
 ते नमः ॥ ८५ ॥ विश्वतश्चक्षुषे तुभ्यं विश्वतो वाहवे नमः ॥ विश्वतः शिरसे चैव विश्वतो गतये नमः ॥ ८६ ॥ एवं स्तुतो महाविष्णुर्ब्रह्माद्यैः स्वर्दि
 वौकसाम् ॥ दत्त्वाभयं च मुमुदे देवदेवः सनातनः ॥ ८७ ॥ विरोचनात्मजं दैत्यं पदैकार्थं बबन्ध ह ॥ ततः प्रपन्नं तु वलिं ज्ञात्वा चास्मै
 रसातलम् ॥ ददौ तद्धारपालश्च भक्तवश्यो बभूव ह ॥ ८८ ॥ नारद उवाच ॥ रसातले महाविष्णुर्विरोचनमुतस्य वै ॥ किं भोज्यं कल्पयामास
 घोरे सर्पभयाकुले ॥ ८९ ॥ सनक उवाच ॥ ॥ अमन्त्रितं हविर्यत्तु हूयते जातवेदसि ॥ अपात्रे दीयते यच्च तद्वोरं भोगसाधनम् ॥ ९० ॥
 हुतं हविरशुचिना दत्तं सत्कर्म यत्कृतम् ॥ तत्सर्वं तत्र भोगार्हमधःपातफलप्रदम् ॥ ९१ ॥ एवं रसातले विष्णुर्वलये सासुराय तु ॥ दत्त्वाभयं च
 सर्वेषां सुराणां त्रिदिवं ददौ ॥ ९२ ॥ पूज्यमानोऽमरगणैः स्तूयमानो महर्षिभिः ॥ गंधर्वैर्गीयमानश्च पुनर्वा मनतां गतः ॥ ९३ ॥ एतद्दृष्ट्वा महत्कर्म
 मुनयो ब्रह्मवादिनः ॥ परस्परं स्मितमुखाः प्रणेषुः पुरुषोत्तमम् ॥ ९४ ॥ सर्वभूतात्मको विष्णुर्वा मनस्त्वमुपागतः ॥ मोहयन्निखिलं लोकं प्रपे
 तपसे वनम् ॥ ९५ ॥ एवं प्रभावा सा देवी गङ्गा विष्णुपदोद्भवा ॥ यस्याः स्मरणमात्रेण मुच्यते सर्वपातकैः ॥ ९६ ॥ इदं तु गङ्गामाहात्म्यं यः पठे
 च्छृणुयादपि ॥ देवालये नदीतीरे सोऽश्वमेधफलं लभेत् ॥ ९७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे गङ्गोत्पत्तिर्गङ्गामाहात्म्यं नामैका
 दशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ श्रुतं तु गङ्गामाहात्म्यं वाञ्छितं पापनाशनम् ॥ अधुना लक्षणं ब्रूहि भ्रातॄन् दानपात्रयोः ॥ १॥ सनक
 उवाच ॥ ॥ सर्वेषामेव वर्णानां ब्राह्मणः परमो गुरुः ॥ तस्मै दानानि देयानि दत्तस्यानन्त्यमिच्छता ॥ २ ॥ ब्राह्मणः प्रतिगृह्णीयात्सर्वतो भय
 वार्जितः ॥ न कदापि क्षत्रविशो गृह्णीयातां प्रतिग्रहम् ॥ ३ ॥ चण्डस्य पुत्रहीनस्य दम्भाचाररतस्य च ॥ स्वकर्मत्यागिनश्चापि दत्तं भवति निष्फलम्
 ॥ ४ ॥ परदाररतस्यापि परद्रव्याभिलाषिणः ॥ नक्षत्रसूचकस्यापि दत्तं भवति निष्फलम् ॥ ५ ॥ असूयाविष्टमनसः कृतप्रस्य च मायिनः ॥
 अयाज्ययाजकस्यापि दत्तं ॥ ६ ॥ नित्यं यात्रापस्यापि हिंसकस्य खलस्य च ॥ रसविक्रयिणश्चैव दत्तं ॥ ७ ॥ वेदविक्रयिणश्चापि स्मृतिविक्र
 यिणस्तथा ॥ धर्मविक्रयिणो विप्र दत्तं ॥ ८ ॥ गानेन जीविका यस्य यस्य भार्या च पुश्चली ॥ परोपतापिनश्चापि दत्तं भवति निष्फलम् ॥ ९ ॥
 असिजीवी मषीजीवी देवलो ग्रामयाजकः ॥ धावको वा भवेत्तेषां दत्तं भवति निष्फलम् ॥ १० ॥ पाककर्तुः परस्यार्थं कवये गदधारिणे ॥ अभक्ष्य

वृ.ना.पु.
॥ २१ ॥

भक्षकस्यापि दत्तं ॥ ११ ॥ शृङ्गात्रभोजिनश्चैव शृङ्गाणां शवदाहिनः ॥ पौंश्चलात्रभुजश्चापि दत्तं भवति नि० ॥ १२ ॥ नामविक्रयिणो विष्णोः
संध्याकर्मोऽज्झितस्य च ॥ दुष्प्रतिग्रहदग्धस्य दत्तं ॥ १३ ॥ दिवाशयनशीलस्य तथा मैथुनकारिणः ॥ संध्याभोजिन एवापि दत्तं भवति ॥ १४ ॥
महापानकयुक्तस्य त्यक्तस्य ज्ञातिबान्धवैः ॥ कुण्डरय चापि शूलस्य दत्तं भवति ॥ १५ ॥ परिचितेः शठस्यापि परिवर्तुः प्रमादिनः ॥ ह्यजितस्या
तिदुष्टस्य दत्तं भवति ॥ १६ ॥ मद्यमांसाशिनश्चापि स्त्रीविटस्यातिलोभिनः ॥ चौरस्य पिशुनस्यापि दत्तं ॥ १७ ॥ ये केचित्पापनिस्ता
निन्दिताः सुजनैः सदा ॥ न तेभ्यः प्रतिगृह्णीयात्र च दद्याद्द्विजोत्तम ॥ सत्कर्मनिस्तायापि देयं यत्नेन नारद ॥ १८ ॥ यद्दानं श्रद्धया दत्तं तथा
विष्णुसमर्पणम् ॥ याचितं वापि पात्रेण भवेत्तद्दानमुत्तमम् ॥ १९ ॥ परलोकं समुद्दिश्य ह्येहिकं वापि नारद ॥ यद्दानं दीयते पात्रे तत्काभ्यं
मध्यमं स्मृतम् ॥ २० ॥ दम्भेन चापि हिंसार्थं परस्याविधिनापि च ॥ क्रुद्धेनाश्रद्धयापात्रे तद्दानं मध्यमं स्मृतम् ॥ २१ ॥ अधमं बलितोष्णय
मध्यमं स्वार्थसिद्धये ॥ उत्तमं हरिप्रीत्यर्थं प्राहुर्वेदविदां वराः ॥ २२ ॥ दानभोगविनाशाश्च रायः स्युर्गतयस्त्रिधा ॥ २३ ॥ यो ददाति च नो
भुंक्ते तद्दानं नाशकारणम् ॥ धनं धर्मफलं विप्रधर्मो माधवतुष्टिहृत् ॥ २४ ॥ तत्रः किं न जीवन्ति तेऽपि लोके परार्थकाः ॥ यत्र मूलफलैर्वृक्षाः
परकार्यं प्रकुर्वते ॥ २५ ॥ मनुष्या यदि विप्रांश्च न परार्थास्तदा मृताः ॥ परकार्यं न ये मर्त्याः कायेनापि धनेन वा ॥ २६ ॥ मनसा वचसा
वापि ते ज्ञेयाः पापकृत्तमाः ॥ अत्रेतिहासं वक्ष्यामि शृणु नारद तत्त्वतः ॥ २७ ॥ यत्र दानादिकानां तु लक्षणं परिकीर्तितम् ॥ गङ्गामाहा
त्म्यसहितं सर्वपापप्रणाशनम् ॥ २८ ॥ भगीरथस्य धर्मस्य संवादं पुण्यकारणम् ॥ आसीद्भगीरथो राजा रुग्णान्वदसंभवः ॥ २९ ॥ शशाङ्क इति
मेतां सप्तद्वीपां ससागराम् ॥ सर्वधर्मरतो नित्यं सत्यसंधः प्रतापवान् ॥ ३० ॥ कन्दर्पसदृशो रूपे यायज्ञको विचक्षणः ॥ प्रालेयाद्रिसमो धैर्यं धर्मो
धर्मसमो नृपः ॥ ३१ ॥ सर्वलक्षणसंपन्नः सर्वशास्त्रार्थपारगः ॥ सर्वसंपत्समायुक्तः सर्वानन्दकरो मुने ॥ ३२ ॥ आतिथ्यप्रणतो नित्यं वारुदेवाचने
स्तः ॥ पराक्रमी गुणनिधिर्मेघः कारुणिकः सुधीः ॥ ३३ ॥ एतादृशं तं राजानं ज्ञान्वा हृष्टो भगीरथम् ॥ धर्मराजो द्विजश्रेष्ठ कदाचिद्रघुमागतः ॥
॥ ३४ ॥ समागतं धर्मराजमर्हयामास भूपतिः ॥ शास्त्रदष्टेन विधिना धर्मः प्रीत उवाच तम् ॥ ३५ ॥ धर्मराज उवाच ॥ गजन्धमेविदां श्रेष्ठ
प्रसिद्धोऽसि जगन्नये ॥ धर्मराजोऽथ कीर्तिं ते श्रुत्वा त्वां द्रष्टुमागतः ॥ ३६ ॥ सन्मार्गनिगन्तं सत्यं सर्वभूतहिते गतम् ॥ द्रष्टुमिच्छामि विदुषाम्गणो
त्कृष्टगुणप्रियाः ॥ ३७ ॥ कीर्तिर्नीतिश्च संपत्तिर्वर्तते यत्र भूपते ॥ वसन्ति तत्र नियतं गुणास्सन्तश्च देवताः ॥ ३८ ॥ अहो राजन्महाभाग शोभन्

पू० खं०
अ० १२

॥ २१ ॥

चरितं तव ॥ सर्वभूतहितत्वादि मादृशमपि दुर्लभम् ॥३९॥ इत्युक्तमन्तं तं धर्मं प्रजियन्त्य भगीरथः॥प्रोवाच विनयाविष्टः संहृष्टः शृङ्गया गिरा॥
 ॥ ४०॥ भगीरथ उवाच ॥ भगवन् सर्वधर्मज्ञ समदर्शिनं सुरेश्वर ॥ कृपया परयाविष्टो यत्तुच्छामि वदस्व तत् ॥ ४१ ॥ धर्मा कीदृग्विधाः प्रोक्ताः
 के लोका धर्मशालिनाम् ॥ कियत्यो यातनाः प्रोक्ताः केषां ताः परिकीर्तिताः ॥ ४२ ॥ त्वया संमाननीया ये शासनीयाश्च ये यथा ॥ तन्म सर्वं मे महाभाग
 विस्तराद्ब्रूतमर्हसि ॥ ४३ ॥ धर्मराज उवाच ॥ साधु साधु महाबुद्धे मतिस्ते विमलो जे ॥ धर्मा धर्मान्प्रवक्ष्यामि तत्त्वनः शृणु भक्तितः ॥ ४४ ॥ धर्मा बहु
 विधाः प्रोक्ताः पुण्यलोकप्रदायकाः ॥ तथैव यातनाः प्रोक्ता असंख्या बोद्धव्याः ॥ ४५ ॥ विस्तराद्ब्रूतुं नालमपि वर्षशतायुतैः ॥ तस्मात्समासतो वक्ष्ये
 धर्मा धर्मनिर्देशनम् ॥ ४६ ॥ वृत्तिदानं द्विजानां वै महापुण्यं प्रकीर्तितम् ॥ तथैवाध्यात्मविदुषो दत्तं भवति चाक्षयम् ॥ ४७ ॥ कुटुम्बिनं वा शास्त्रज्ञं
 श्रोत्रियं वा गुणान्वितम् ॥ यो दत्त्वा स्थापयेद्भूतिं तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ ४८ ॥ मातृनः पितृनश्चैव द्विजः कोटिकुलान्वितः ॥ निर्विश्व
 विष्णुभवनं कल्पं तत्रैव मोदते ॥ ४९ ॥ गण्यन्ते पांसवो भूमेर्गण्यन्ते वृष्टिविन्धवः ॥ न गण्यन्ते विधात्रापि ब्रह्मवृत्तिफलानि वै ॥ ५० ॥ सममन्द
 वतारूपो ब्राह्मणः परिकीर्तितः ॥ जीवनं ददत्तास्य कः पुण्यं गदितुं क्षमः ॥ ५१ ॥ यो विशदितकृन्नित्यं स सर्वान्कृतवान्मत्मान् ॥ स ह्यतः सर्व
 तीर्थेषु तप्तं तेनाखिलं तपः ॥ ५२ ॥ यो ददस्वेति विप्राणां जीवनं प्रेयेत्परम् ॥ सोऽपि तत्फलमाप्नोति किमन्यैर्बहुभाषितैः ॥ ५३ ॥ तडागं
 कारयेद्यस्तु स्वयमेवापरेण वा ॥ वक्तुं तत्पुण्यसंख्यानं नालं वर्षशतायुषा ॥ ५४ ॥ एकश्चेदध्वगो राजस्तडागस्य जलं पिबेत् ॥ तत्कर्तुः सर्वपापानि
 नश्यन्त्येव न संशयः ॥ ५५ ॥ एकाहमपि यत्कुर्याद्भूमिस्थमुदकं नरः ॥ स मुक्तः सर्वपापेभ्यः शतवर्षं वसेद्वि ॥ ५६ ॥ कर्तुं तडागं यो मर्त्यः
 साहस्रकः शक्तितो भवेत् ॥ सोऽपि तत्फलमाप्नोति तुष्टः प्रेक्षक एव च ॥ ५७ ॥ मृदं सिद्ध्यर्थमात्रां वा तडागाद्यो वहिः क्षिपेत् ॥ निष्टयन्दशनं
 स्वर्गे विमुक्तः पापकोटिभिः ॥ ५८ ॥ देवता यस्य तुष्टयन्ति मुखो वा नृपौ तम ॥ तडागपुण्यमात्मनः स्यादित्येषा शाश्वती श्रुतिः ॥ ५९ ॥ इति
 हासं प्रवक्ष्यामि तवात्र नृपसत्तम ॥ यं श्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ ६० ॥ गौडदेशेऽतिविख्यातो राजासीद्गीम्भद्रकः ॥ महाप्रतापी
 विद्यावान्सदा विप्रप्रपूजकः ॥ ६१ ॥ वेदशास्त्रकुलचारयुक्तो मित्रविवर्धनः ॥ तस्य राज्ञी महाभागा नाम्ना चम्पकमञ्जरी ॥ ६२ ॥ तस्य राज्ञां
 महामात्याः कृत्याकृत्यविचारणाः ॥ धर्माणां धर्मशास्त्रेस्तु सदा कुर्वन्ति निश्चयम् ॥ ६३ ॥ प्रायश्चित्तं चिकित्सां च ज्योतिषे धर्मनिर्णयम् ॥ विना
 शास्त्रेण यो ज्ञात्तमादुर्ब्रह्मघातकम् ॥ ६४ ॥ इति निश्चित्य मनसा मन्वादीग्निधर्मकान् ॥ आचार्येभ्यः सदा भूपः शृणोति विधिपूर्वकम् ॥ ६५ ॥

न कोऽप्यन्यायवर्ती च तस्य राज्येऽवरोऽपि च ॥ धर्मेण पाल्यमानस्य तस्य देशस्य भूपतेः ॥ ६६ ॥ जातं समत्वं स्वर्गस्य सौराज्यस्य शुभावहम् ॥
 स चेकदा तु नृपतिर्दृग्गयायां महावने ॥ ६७ ॥ मन्त्र्यादिभिः परिवृतो वभ्राम मध्यभास्करम् ॥ दैवादाखेटश्चन्यस्य ह्यतिश्रान्तस्य तत्र वै ॥ ६८ ॥
 नृपरीतस्य संजातं सरसो दर्शनं नृप ॥ ततः शुष्कां तु सरसीं दृष्ट्वा तत्र व्यचिन्तयत् ॥ ६९ ॥ किमयं सरसीशृङ्गे भुवः केन विनिर्मिता ॥ कथं
 जलं भवेदत्र येन जीवेदयं नृपः ॥ ७० ॥ ततो बुद्धिः समभवत्खाते तस्या नृपोत्तम ॥ हस्तमात्रं ततो गर्त्तं खात्वा तोयमवाप्तवान् ॥ ७१ ॥
 तेन तोयेन पीतेन राज्ञस्तृप्तिरजायत ॥ मन्त्रिणश्चापि भूमीश बुद्धिसागरसंज्ञिनः ॥ ७२ ॥ स बुद्धिसागरो भूपं प्राह धर्मार्थकोविदः ॥
 राजत्रियं पुष्करिणीं वर्षाजलवती पुरा ॥ ७३ ॥ अद्यैनां वद्धवप्रां च कर्तुं जाता मतिर्मम ॥ तद्भवान्मोदतां देव दत्तादाज्ञां च मेऽनघ ॥ ७४ ॥
 इति श्रुत्वा वचस्तस्य मन्त्रिणो नृपसत्तमः ॥ मुमुदेऽतितरां भूपः स्वयं कर्तुं समुद्यतः ॥ ७५ ॥ तमेव मन्त्रिणं तत्र युयोज शुभकर्मणि ॥ ततो राजाज्ञया
 सोऽपि बुद्धिसागरको मुदा ॥ ७६ ॥ सरसीं सागरं कर्तुमुद्यतः पुण्यकृत्तमः ॥ धनुषां चैव पञ्चाशत्सर्वतो विस्तृतायताम् ॥ ७७ ॥ सरसीं वद्धसु
 शिलां चकारागाधशम्बराम् ॥ तां विनिर्माय सरसीं राज्ञे सर्वं न्यवेदयत् ॥ ७८ ॥ तस्यां ततः प्रभृतिं वै सर्वेऽपि वनचारिणः ॥ पान्थाः पिपासिता
 भूप लभन्ते स्म जलं शुभम् ॥ ७९ ॥ कदाचित्स्वायुषश्चान्ते स मन्त्री बुद्धिसागरः ॥ प्रभृतो गतवाँल्लोकं लोकशास्तुर्मम प्रभो ॥ ८० ॥ तदर्थं तु
 मया पृष्टो धर्मो धर्मलिपिकरः ॥ चित्रगुणस्तु तत्कर्म मह्यं सर्वं न्यवेदयत् ॥ ८१ ॥ उपदेशं स्वयं चासौ धर्मकार्यस्य भूपतेः ॥ तस्माद्धर्मविमानं
 तु समारोढुमिहार्हं ॥ ८२ ॥ इत्युक्ते चित्रगुणेन समाज्ञतो मया नृप ॥ विमानं धर्मसंज्ञं तु आगेढुं बुद्धिसागरः ॥ ८३ ॥ अथ कालान्तरे राजन्स
 राजा वीरभद्रकः ॥ मृतो गतो मम स्थानं नमश्चेकं मुदान्वितः ॥ ८४ ॥ मया तु तत्र तस्यापि पृष्टं कर्माखिलं नृप ॥ कथितं चित्रगुणेन धर्म
 सरसिसंभवम् ॥ ८५ ॥ तदा सम्यङ्मया राजा बोधितोऽभूद्यथाऽष्टयु ॥ अधित्यकायां भूपाल सैकतस्य गिरेः पुरा ॥ ८६ ॥ लावकेनामुना
 चञ्च्वा खातं द्वयङ्गुलमम्बुनि ॥ ततः कालान्तरे तेन वाराहेण नृपोत्तम ॥ ८७ ॥ खनिनं हस्तमात्रं तु जलं तुण्डेन चात्मनः ॥ ततोऽन्यदाऽमुया काल्या
 हस्तं दुग्ममितः कृतः ॥ ८८ ॥ खातो जले महाराज तोयं मासद्वयं स्थितम् ॥ पीतं क्षुद्रैर्वनचरैः सत्त्वैस्तृष्णासमाकुलैः ॥ ८९ ॥ नतो वर्षत्रयान्तं तु
 गजगानेन सुवत ॥ हस्तत्रयमितः खातः कृतस्तत्राधिकं जलम् ॥ ९० ॥ मासत्रये स्थितं तत्र पयो जीर्वैर्वनेचरैः ॥ भवांस्तत्र समायातो जलशोषाद
 नन्तरम् ॥ ९१ ॥ मासे तत्र तु संप्राप्तं हस्तं खात्वा जलं नृप ॥ ततस्तस्योपदेशेन मन्त्रिणो नृपते त्वया ॥ ९२ ॥ पञ्चाशद्वनुरुत्तवातं जातं तत्र

महाजलम् ॥ पुनः शिलाभिः सुदृढं बद्धं जातं महत्सरः ॥ वृक्षाश्च रोपितास्तत्र सर्वलोकोपकारिणः ॥ ९३ ॥ तेन स्वस्वेन पुण्येन पञ्चेन जगतीपते
॥ विमानं धर्म्यमारुढास्त्वमप्येनं समारुह ॥ ९४ ॥ इति वाक्यं समाकर्ण्य मम राजा स भूमिप ॥ आरुहोह विमानं तत्पथो राजा समांशभाक् ॥ ९५ ॥
इति ते सर्वमारुयातं तडागजनिनं फलम् । श्रुत्वेतन्मुच्यते पापादाजन्ममरणान्तिकात् ॥ ९६ ॥ यो नरः श्रद्धया युक्तो ध्यास्यात् शृणुयात्पठेत् ॥
सोऽप्याप्नोत्यखिलं पुण्यं सरोनिर्माणसंभवम् ॥ ९७ ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे धर्मारुह्याने द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ धर्मगज उवाच ॥
देवतायतनं यस्तु कुरुते कारयत्यपि ॥ शिवस्यापि हरेर्वापि तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ १ ॥ मातृनः पितृनश्चैव लक्षकोटिकुलान्वितः ॥ कल्पत्रयं विष्णुपदे
तिष्ठत्येव न संशयः ॥ २ ॥ मृदैव कुरुते यस्तु देवतायतनं नरः ॥ यावत्पुण्यं भवेत्तस्य तन्मे निगदतः शृणु ॥ ३ ॥ दिव्यदेहधरो भूत्वा विमानवरमास्थितः ॥
कल्पत्रयं विष्णुपदे तिष्ठत्येव न संशयः ॥ ४ ॥ मृदैव कुरुते यस्तु देवतायतनं नरः ॥ यावत्पुण्यं भवेत्तस्य तन्मे निगदतः शृणु ॥ ५ ॥
दिव्यदेहधरो भूत्वा विमानवरमास्थितः ॥ कल्पत्रयं विष्णुपदे स्थित्वा ब्रह्मपुं व्रजेत् ॥ ६ ॥ कल्पत्रयं स्थितस्तत्र पुनः कल्पं वमेदिवि ॥ ततस्तु
योगिनामेव कुले जातो दयान्वितः ॥ ७ ॥ वैष्णवं योगमास्थाय मुक्तिं व्रजति शान्त्वतीम् ॥ द्वादशभिः कुरुते यस्तु तस्य स्याद्विगुणं फलम् ॥ ८ ॥ त्रिगुणं
चेष्टकाभिस्तु शिलाभिस्तच्चतुर्गुणम् ॥ स्फाटिकाभिः शिलाभिस्तु ज्ञेयं दशगुणोत्तरम् ॥ ९ ॥ ताप्रीभिस्तच्छतगुणं हेमा कोटिगुणं भवेत् ॥ देवालयं
तडागं वा ग्रामं वा पालयेत्तु यः ॥ १० ॥ कर्तुः शतगुणं तस्य पुण्यं भवति भूपते ॥ देवालयस्य शुश्रूषां लेपसेचनमंडनैः ॥ ११ ॥ कुर्याद्यत्नमतं
भक्त्या तस्य पुण्यमनन्तकम् ॥ वेतनाद्ग्रीष्टो वापि पुण्यकर्मप्रवर्तिनाः ॥ १२ ॥ ते गच्छन्ति धर्मधामः शाश्वतं वैष्णवं पदम् ॥ तडागाद्वैफलं राज
न्कासारे परिकीर्तितम् ॥ १३ ॥ कूपे पादफलं ज्ञेयं वाण्यां पद्माकगेन्मनम् ॥ वार्षाशतगुणं प्राक्तं कुर्यात्प्रां भूपतेः फलम् ॥ १४ ॥ द्वापद्विस्तु
धनी कुर्यान्मृदा निष्कश्चनो जनः ॥ तयोः फलं समानं स्यादित्याह कमलोद्भवः ॥ १५ ॥ दद्यादाद्यस्तु नगरं हस्तमात्रमकिंचनः ॥ भुवं तयोः
समफलं प्राहुर्वैदिविदो जनाः ॥ १६ ॥ धनाढ्यः कुरुते यस्तु तडागं फलसाधनम् ॥ दग्धः कुरुते कूपं मम पुण्यं प्रकीर्तितम् ॥ १७ ॥ आश्रमं कायं
द्यस्तु बहुजन्तूपकारकम् ॥ स याति ब्रह्मभुवनं कुलत्रयसमन्वितः ॥ १८ ॥ धेनुर्वा ब्राह्मणो वापि यो वा को वापि भूपते ॥ क्षणाद्वै तस्य छायायां
तिष्ठन्स्वर्गं नयत्यमुम् ॥ १९ ॥ आरामकारका राजन्देवतागृहकारिणः ॥ तडागग्रामकर्तारः पूज्यन्ते दग्धिना सह ॥ २० ॥ सर्वलोकोपकारार्थं पुण्या
रामं जनेश्वर ॥ कुर्वन् देवतार्थं वा तेषां पुण्यफलं शृणु ॥ २१ ॥ तत्र यावन्ति पर्णानि कुसुमानि भवन्ति च ॥ तावद्गर्वाणि नाकम्थो मोदन्ते कुल

वृ. ना. ए.

॥ २३ ॥

कोटिभिः ॥ २२ ॥ प्राकारकारिणस्तस्य कंटकावरणप्रदाः ॥ प्रयान्ति ब्रह्मणः स्थानं युगानामेकसप्ततिम् ॥ २३ ॥ तुलसीरोपणं ये तु कुर्वन्ते मनुजे
श्वर ॥ तेषां पुण्यफलं राजन्वदतो मे निशामय ॥ २४ ॥ सप्तकोटिकुलैर्युक्तो मातृतः पितृतस्तथा ॥ वसेत्कल्पशतं सायं नारायणपदे नृप ॥ २५ ॥
उद्धृष्टपुण्ड्रधरो यस्तु तुलसीमूलमृत्तया ॥ गोपिकाचन्दनेनापि चित्रकूटमृदापि वा ॥ मङ्गावृत्तिकया चैव तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ २६ ॥ विमानवन्मा
रुढो गन्धर्वाप्सरसां गणैः ॥ संगीयमानचरितो मोदते विष्णुमंदिरे ॥ २७ ॥ पञ्चाणि तुलसीमूलाद्यावन्ति पतितामि वै ॥ तावन्ति ब्रह्म
हत्यादिपातकानि हतानि च ॥ २८ ॥ तुलस्यां सेचयेद्यस्तु जलं तुलुकमात्रकम् ॥ क्षीरोदवासिना सार्द्धं वसेदाचन्द्रताम्रकम् ॥ २९ ॥ ददति ब्राह्मणानां
यः कोमलं तुलसीदलम् ॥ स याति ब्रह्मसदने कुलत्रितयसंयुतः ॥ ३० ॥ शालग्रामेऽर्पयेद्यस्तु तुलस्यास्तु दलानि च ॥ स वसेद्विष्णुभवने
यावदाभूतसंस्त्रवम् ॥ ३१ ॥ कण्टकावरणं यस्तु प्राकारं वापि कारयेत् ॥ सोऽप्येकविंशतिकुलैर्मोदते विष्णुमंदिरे ॥ ३२ ॥ योऽर्चयेद्द्विपादा
वज्रं तुलस्याः कोमलैर्दलैः ॥ न तस्य पुनरावृत्तिर्विष्णुलोकाव्रेश्वर ॥ ३३ ॥ द्वादश्यां पौर्णमास्यां यः क्षीरेण स्नापयेद्भगम् ॥ कुलायुतयुतः
सोऽपि मोदते वैष्णवे पदे ३४ ॥ प्रस्थमात्रेण पयसा यः स्नापयति केशवम् ॥ कुलायुतायुतयुतः सोऽपि विष्णुपुरे वसेत् ॥ ३५ ॥ घृतप्रस्थेन यो
विष्णुं द्वादश्यां स्नापयेन्नरः ॥ कुलकोटियुतो राजन्सायुज्यं लभते हरेः ॥ ३६ ॥ पञ्चामृतेन यः स्नानमेकादश्यां तु कारयेत् ॥ विष्णोः सायु
ज्यकं तस्य भवेत्कुलशतायुतेः ॥ ३७ ॥ एकादश्यां पौर्णमास्यां द्वादश्यां वा नृपोत्तम ॥ नालिकेगोदकैर्विष्णुं स्नापयेत्तत्फलं शृणु ॥ ३८ ॥ दशज
न्मार्जितैः पापैर्विमुक्तो नृपसत्तम ॥ शतद्रव्यकुलैर्युक्तो मोदते विष्णुना सह ॥ ३९ ॥ इभुतोयेन देवेभ्यः यः स्नापयति भूपते ॥ केशवं लक्षपितृभिः
सार्द्धं विष्णुपदं व्रजेत् ॥ ४० ॥ पुष्पोदकेन गोविन्दं तथा गन्धोदकेन च ॥ स्नापयित्वा हरिं भक्त्या वैष्णवं पदमाप्नुयात् ॥ ४१ ॥ जलेन वस्त्र
पूतेन यः स्नापयति माधवम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुनः सह मोदते ॥ ४२ ॥ क्षीराब्धेः स्नापयेद्यस्तु रविमंक्रमणं हरिम् ॥ स वसेद्विष्णुमदने
जिसतपुरुषैः सह ॥ ४३ ॥ शुक्लपक्षे चतुर्दश्यामष्टम्यां पूर्णिमादिने ॥ ४४ ॥ एकादश्यां भानुवारे द्वादश्यां पञ्चमीनिर्था ॥ सोमस्यां पङ्गवे च मन्वादिपुयुगा
दिषु ॥ ४५ ॥ अर्द्धोदये च सूर्यस्य पुण्याकं रोहिणीबुधे ॥ तथैव शनिरोहिण्यां भौमाश्विन्यां तथैव च ॥ ४६ ॥ शन्यां भृगुमृगे चैव भृगुश्वेतमङ्गमां तथा
बुधानुराधायां श्रवणार्कं तथैव च ॥ ४७ ॥ तथा च शोमश्रवणे हस्तयुक्ते बृहस्पतौ ॥ बुधाष्टम्यां बुधापादे पुण्ये चान्ये दिने तथा ॥ ४८ ॥ स्नापय
त्पयसा विष्णुं शान्तिमान्वाग्यतः शुचिः ॥ घृतेन मधुना वापि दध्ना वा तत्फलं शृणु ॥ ४९ ॥ सर्वयज्ञफलं प्राप्य सर्वपापविवाजितः ॥ वसेद्विष्णुपुरं सार्द्धं

पृ० ख०

अ० १३

॥ २३ ॥

त्रिसप्तपुरेण ॥५०॥ तत्रैव ज्ञानमासाद्य योगिनामपि दुर्लभम् ॥ मोक्षमाप्नोति नृपते पुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥५१॥ कृष्णपक्षे चतुर्दश्यां सोमवारं
 च भूपते ॥ शिवं संस्त्राप्य दुग्धेन शिवसायुज्यमाप्नुयात् ॥ ५२ ॥ नालिकेगदकेनापि शिवं संस्त्राप्य भक्तिनः ॥ अष्टम्यामिन्दुवारं वा शिवसायुज्य
 मश्नुते ॥ ५३ ॥ शुक्लपक्षे चतुर्दश्यामष्टम्यां वापि भूपते ॥ घृतेन मधुना स्त्राप्य शिवं तत्साम्यतां व्रजेत् ॥ ५४ ॥ निलतेलेन संस्त्राप्य विष्णुं वा शिव
 मेव च ॥ स याति तत्तत्सारूप्यं पितृभिः सह सप्तभिः ॥ ५५ ॥ शिवमिश्रगुप्तेनापि यः स्त्रापयति भक्तिनः ॥ शिवलोके वसेत्कल्पं समप्तपुरेणः सह
 ॥ ५६ ॥ घृतेन स्त्रापयेद्विष्णुस्थाने द्वादशीदिने ॥ क्षीरेण वा महाभाग तत्फलं शृणु मद्विष्णुमन्त्रं ॥ जन्मायुतार्जितैः पापैर्विमुक्तो मनुजो नृप ॥ कोटि
 संख्यं समुद्रस्य स्वकुलं शिवतां व्रजेत् ॥ ५८ ॥ सम्पूज्य गन्धकुसुमैर्विष्णुं विष्णुतिथौ नृप ॥ जन्मायुतार्जितैः पापैर्मुक्तो व्रजति तत्पदम् ॥ ५९ ॥
 पञ्चपुष्पेण यो विष्णुं शिवं वा पूजयेन्नृप ॥ स याति विष्णुभवनं कुलकोटिममन्वितः ॥ ६० ॥ हरिं च केतकीपुष्पैः शिवं धत्तेजोनिधि ॥ सम्पूज्य
 पापनिर्मुक्तो वसेद्विष्णुपुरे युगम् ॥ ६१ ॥ हरिं तु चाम्पकैः पुष्पैर्गङ्गापुष्पैश्च शंकरम् ॥ समभ्यर्च्य महागज तत्तन्मालोक्यमाप्नुयात् ॥ ६२ ॥ शंकर
 स्याथवा विष्णोर्घृतयुक्तं च गुग्गुलुम् ॥ दत्त्वा धूपे नगे भक्त्या सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ६३ ॥ निलोत्थान्वितं दीपं विष्णोर्वा शंकरस्य वा ॥ दत्त्वा
 नरः सर्वकामान्संप्राप्नोति नृपोत्तम ॥ ६४ ॥ घृतेन दीपं यो दद्याच्छङ्कगयाथ विष्णवे ॥ स मुक्तः सर्वपापेभ्यो गङ्गास्नानफलं लभेत् ॥ ६५ ॥
 ग्राम्येन वापि तैलेन राजन्न्येन वा पुनः ॥ दीपं दत्त्वा महाविष्णोः शिवस्यापि फलं शृणु ॥ ६६ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः सर्वैश्वर्यममन्वितः ॥
 तत्तन्मालोक्यमाप्नोति त्रिःसप्तपुरूपान्वितः ॥ ६७ ॥ यद्यदिष्टतमं भोज्यं तत्तदीशाय विष्णवे ॥ दत्त्वा तत्तत्पदं याति चत्वारिंशत्कुलान्वितः ॥ ६८ ॥
 यद्यदिष्टतमं वस्तु तत्तद्विप्राय दापयेत् ॥ स याति विष्णुभवनं पुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ ६९ ॥ अन्नद्वयं स्वर्णदानेन शुद्धो भवति भूपते ॥ अन्नदानममदानं
 न भूतं न भविष्यति ॥ ७० ॥ अन्नदः प्राणदः प्रोक्तः प्राणदश्चापि सर्वदः ॥ सर्वदानफलं यस्मादन्नदस्य नृपोत्तम ॥ ७१ ॥ अन्नदो ब्रह्ममदानं याति
 वंशायुतान्वितः ॥ न तस्य पुनरावृत्तिरिति शास्त्रेषु निश्चितम् ॥ ७२ ॥ नक्षत्रपुष्टिकं ज्ञेयं जलदानं यतोऽधिकम् ॥ अन्नदानात्पुष्टिं निदिष्टे
 ब्रह्मवादिभिः ॥ ७३ ॥ महापातकयुक्तो वा युक्तो वाप्युपपातकैः ॥ जलदो मुच्यते तेभ्य इत्याह कमलोद्भवः ॥ ७४ ॥ शरीरमन्नजं प्राहुः प्राणा
 नप्यन्नजान्विदुः ॥ तस्मादन्नप्रदो ज्ञेयः प्राणदः पृथिवीपते ॥ ७५ ॥ यद्यत्पुष्टिकं दानं सर्वकामफलप्रदम् ॥ तस्मादन्नममं दानं नाम्नि भूपाल भूतले
 ॥ ७६ ॥ अन्नदस्य कुले जाता आसहस्रं नृपोत्तम ॥ नरकं ते न पश्यन्ति तस्मादन्नप्रदो वरः ॥ ७७ ॥ पादाभ्यङ्गं भक्तियुक्तो योऽतिथेः कुरुते नरः ॥ स यातः

वृ.ना.पु.
॥ २४ ॥

सर्वतीर्थेषु गङ्गास्नानपुरःसरम् ॥ ७८ ॥ तैलाभ्यङ्गं महाराज ब्राह्मणानां करोति यः ॥ स स्नातोऽष्टशतं साग्रं गङ्गायां नात्र संशयः ॥ ७९ ॥ रोगि-
तान्ब्रह्माणान्यस्तु प्रेम्णा रक्षति रक्षकः ॥ स कोटिकुलसंयुक्तो वसेद्ब्रह्मपुरे युगम् ॥ ८० ॥ यो रक्षेत्पृथिवीपाल रङ्गं वा रोगिणं नरम् ॥ तस्य विष्णुः
प्रसन्नात्मा सर्वान्कामान्प्रयच्छति ॥ ८१ ॥ मनसा कर्मणा वाचा यो रक्षेदामयान्वितम् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति सर्वपापविवर्जितः ॥ ८२ ॥ यो
ददाति महीपाल निवासं ब्राह्मणाय वै ॥ तस्य प्रसन्नो देवेशः स्वलोकं संप्रयच्छति ॥ ८३ ॥ ब्राह्मणाय ब्रह्मविदे यो दद्याद्वा पयस्विनीम् ॥ स याति
ब्रह्मसदनमन्येषामतिदुर्लभम् ॥ ८४ ॥ अन्येभ्यः प्रतिगृह्णापि यो दद्याद्वा पयस्विनीम् ॥ तस्य पुण्यफलं वक्तुं नाहं शक्तोऽस्मि पण्डितः ॥ ८५ ॥ कपिलां वेदवि-
दुषे यो ददाति पयस्विनीम् ॥ स एव रुद्रो भूपाल सर्वपापविवर्जितः ॥ ८६ ॥ विप्राय वेदविदुषे दद्याद्भुवनतोमुखीम् ॥ यस्तस्य पुण्यं संख्यातुं न शक्तोऽव-
शतैरपि ॥ ८७ ॥ तस्य पुण्यफलं राजञ्शृणु वक्ष्यामि तत्त्वतः ॥ एकतः क्रतवः सर्वे समग्रवरदक्षिणाः ॥ ८८ ॥ एकतो भयभीतस्य प्राणिनः प्राणरक्षणम् ॥
संरक्षति महीपाल यो विप्रं भयविह्वलम् ॥ ८९ ॥ स स्नातः सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषु दीक्षितः ॥ वस्त्रदो रुद्रभवनं कन्यादो ब्रह्मणः पदम् ॥ ९० ॥ हेमदो विष्णु-
भवनं प्रयाति स्वकुलान्वितः ॥ यस्तु कन्यामलंकृत्य ददात्यध्यात्मवेदिने ॥ ९१ ॥ शतवंशसमायुक्तः स वजेद्ब्रह्मणः पदम् ॥ कार्त्तिक्यां पौर्णमास्यां
वा आपाब्द्यां वापि भूपते ॥ ९२ ॥ वृषभं शिवतुष्ट्यर्चयन्मुत्सृजेत्तत्फलं शृणु ॥ सप्तजन्मार्जितैः पापैर्विमुक्तो रुद्ररूपभाक् ॥ ९३ ॥ कुलसप्ततिसंयुक्तो
रुद्रेण सह मोदते ॥ शिवलिङ्गाङ्कितं कृत्वा महिषं यः समुत्सृजेत् ॥ ९४ ॥ न तस्य यातनालोको भवेन्नृपति सत्तमः ॥ ताम्बूलदानं यः कुर्याच्छ-
क्तितो नृपसत्तमः ॥ ९५ ॥ तस्य विष्णुः प्रसन्नात्मा ददात्यायुर्यशः त्रियम् ॥ क्षीरोदो घृतदश्चैव मधुदो दधिदस्तथा ॥ ९६ ॥ दिव्याद्यायुनपर्यन्तं
स्वर्गलोके महीयते ॥ प्रयाति ब्रह्मसदनमिक्षुदाता नृपोत्तमः ॥ ९७ ॥ गन्धदः पुण्यफलदः प्रयाति ब्रह्मणः पदम् ॥ गुडेभुजसदश्चैव प्रयाति क्षीरसाग-
रम् ॥ ९८ ॥ भटानां जलदो याति सूर्यलोकमनुत्तमम् ॥ विद्यादानेन सायुज्यं माधवस्य व्रजेन्नरः ॥ ९९ ॥ विद्यादानं महीदानं गोदानं चोत्तमो-
त्तमम् ॥ नरकादुद्धरन्त्येव जपवाहनदोहनात् ॥ १०० ॥ सर्वेषामपि क्षानां विद्यादानं विशिष्यते ॥ विद्यादानेन सायुज्यं विष्णोर्यानि नृपोत्तमः ॥ १०१ ॥
नरस्त्विन्धनदानेन मुच्यते ह्युपपातकैः ॥ शालग्रामशिलादानं महादानं प्रकीर्तितम् ॥ २ ॥ यद्वत्त्वा मोक्षमाप्नोति लिङ्गदानं तथा स्मृतम् ॥ ब्रह्माण्ड-
कोटिदानेन यत्फलं लभते नरः ॥ ३ ॥ तत्फलं समवाप्नोति लिङ्गदानान्न संशयः ॥ शालग्रामशिलादाने ततोऽपि द्विगुणं फलम् ॥ ४ ॥ शाल-
ग्रामशिलारूपी विष्णुरेवेति विश्रुतः ॥ यो ददाति नरो दानं गृहेषु महतां प्रभो ॥ ५ ॥ गङ्गास्नानफलं तस्य निश्चितं नृप जायते ॥ नरनाम्नितम्

पृ० ख०
अ० १३

॥ २४ ॥

॥ ५ ॥ भुक्तमुक्तमवाप्नोति महादानं यतः स्मृतम् ॥ नरो माणिक्यदानेन परं मोक्षमवाप्नुयात् ॥ ७ ॥ ध्रुवलोकमवाप्नोति
 वज्रदानेन मानवः ॥ स्वर्गं विद्रुमदानेन रुद्रलोकमवाप्नुयात् ॥ ८ ॥ प्रयाति यानदानेन सुक्तादानेन चैन्दवम् ॥ वैदूर्यदो रुद्रलोकं पुष्परगप्रदस्तथा
 ॥ ९ ॥ पुष्परगप्रदानेन सर्वत्र सुखमश्नुते ॥ अश्वदो ह्यश्वसानिध्यं चिरं व्रजति भूमिषु ॥ १० ॥ गजदानेन महता सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ प्रयाति
 यानदानेन स्वर्गं स्वर्यानमास्थितः ॥ ११ ॥ महिषीदो जयत्येव ह्यपमृत्युं न संशयः ॥ गवां तृणप्रदानेन रुद्रलोकमवाप्नुयात् ॥ १२ ॥ वारुणं
 लोकमाप्नोति महीश लवणप्रदः ॥ स्वाश्रमाचारनिरताः सर्वभूतहिते रताः ॥ १३ ॥ अदाम्भिका गतासूयाः प्रयान्ति ब्रह्मणः पदम् ॥ परोपदेश
 निरता वीतरागा विमत्सराः ॥ १४ ॥ हरिपादार्चनरताः प्रयान्ति सदनं हरेः ॥ सत्सद्ग्राहादनिरताः सत्कर्मसु सदोद्यताः ॥ १५ ॥ परापवादविमुखाः
 प्रयान्ति हरिमन्दिरम् ॥ नित्यं हितकरा ये तु ब्राह्मणेषु च गोषु च ॥ १६ ॥ परस्त्रीसङ्गविमुखा न पश्यन्ति यमालयम् ॥ जितेन्द्रिया जिताहारा गोपु
 क्षान्ताः सुशीलिनः ॥ १७ ॥ ब्राह्मणेषु क्षमाशीलाः प्रयाति भवनं हरेः ॥ अग्निशुश्रूषवश्चैव गुरुशुश्रूषकास्तथा ॥ १८ ॥ पतिशुश्रूषणरता न वै संसृ
 तिभागिनः ॥ सदा देवार्चनरता हरिनामपरायणाः ॥ १९ ॥ प्रतिग्रहनिवृत्ताश्च प्रयान्ति परमं पदम् ॥ अनाथं विप्रकुणपं ये दहेदुर्नृपोत्तम ॥ २० ॥
 अश्वमेधसहस्राणां फलमश्नुवते सदा ॥ पत्रैः पुष्पैः फलेर्वापि जलेर्वा मनुजेश्वर ॥ २१ ॥ पूजया रहितं लिङ्गमर्चयेत्तत्फलं शृणु ॥ अप्सरोगणगन्धर्वैः
 स्तूयमानो विमानगः ॥ २२ ॥ प्रयाति शिवसान्निध्यमित्याह कमलोद्भवः ॥ चुलुकोदकमात्रेण लिङ्गं संस्नाप्य भूमिषु ॥ २३ ॥ लक्षाश्वमेधजं पुण्यं
 संप्राप्नोति न संशयः ॥ पूजया रहितं लिङ्गं कुसुमैर्योऽर्चयेत्सुधीः ॥ २४ ॥ अश्वमेधायुतफलं भवेत्तस्य जनेश्वर ॥ भक्ष्येभ्योऽप्यैः फलेर्वापि शून्यं
 लिङ्गं प्रपूज्य च ॥ २५ ॥ शिवसायुज्यमाप्नोति पुनरावृत्तिवर्जितम् ॥ पूजया रहितं विष्णुं योऽर्चयेदकवंशज ॥ २६ ॥ जलेनापि स सालोक्यं विष्णो
 र्याति नरोत्तम ॥ देवतायतने यस्तु कुर्यात्संमार्जनं सुधीः ॥ २७ ॥ यावत्पांसु युगावांसं वैष्णवे मन्दिरं लभेत् ॥ शीर्णं स्फटिकलिङ्गं तु यः संदध्या
 नृपोत्तम ॥ २८ ॥ शतजन्मार्जितैः पापैर्युच्यते स तु मानवः ॥ यस्तु देवालये राजन्नपि गोचर्ममात्रकम् ॥ २९ ॥ जलेन सिञ्चेद्भूभागं सोऽपि स्वर्गं
 लभेन्नरः ॥ गन्धोदकेन यः सिञ्चेद्देवतायतने भुवम् ॥ ३० ॥ यावत्कणानुकरूपं तु तिष्ठेत् देवसन्निधौ ॥ मृदा धातुविकारेर्वा यो लिप्सेद्देवतागृहम्
 ॥ ३१ ॥ स कोटिकुलमुद्धृत्य याति साम्यं मधुद्विषः ॥ शिलाचूर्णेन यो मर्त्यां देवागारं तु लेपयेत् ॥ ३२ ॥ स्वस्तिकादीनि वा कुर्यात्तस्य पुण्यम
 नन्तकम् ॥ यः कुर्याद्दीपरचनां देवतायतने नृप ॥ ३३ ॥ तस्य पुण्यं प्रसख्यातुं नोत्सहेऽब्दशतैरपि ॥ अखण्डदीपं यः कुर्याद्विष्णोर्वा शंकरस्य च ॥ ३४ ॥

क्षणे क्षणेऽश्वमेधस्य फलं तस्य न दुर्लभम् ॥ अर्चितं शंकरं दृष्ट्वा विष्णुं वापि न मे तु यः ॥ ३५ ॥ स विष्णुभवनं प्राप्य मोदते च युगायुतम् ॥
 देव्याः प्रदक्षिणामेकां सप्त सूर्यस्य भूमिषु ॥ ३६ ॥ तिस्रो विनायकस्यापि चतस्रो विष्णुमन्दिरे ॥ कृत्वा तत्तद्गृहं प्राप्य मोदते युगलक्षकम् ॥ ३७ ॥
 यो विष्णोर्भक्तिभावेन तथैव गोद्विजस्य च ॥ प्रदक्षिणां चरेत्तस्य ह्यश्वमेधः पदे पदे ॥ ३८ ॥ काश्यां माहेश्वरं लिङ्गं संपूज्य प्रणमेतु यः ॥ न तस्य विद्यते
 कृत्यं संमृतिर्नैव जायते ॥ ३९ ॥ शिवं प्रदक्षिणं कृत्वा सव्येनैव विधानतः ॥ नरो न च्यवते स्वर्गाच्छंकरस्य प्रसादतः ॥ ४० ॥ स्तुत्वा स्तोत्रैर्जगन्नाथं
 नारायणमनामयम् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति मनसा यद्यदिच्छति ॥ ४१ ॥ देवतायतने यस्तु भक्तियुक्तः प्रनृत्यति ॥ गायते वा स भूपाल रुद्रलोके च
 मुक्तिभाक् ॥ ४२ ॥ ये तु वाद्यं प्रकुर्वन्ति देवतायतने नराः ॥ ते हंसयानमाहूढा व्रजन्ति ब्रह्मणः पदम् ॥ ४३ ॥ कर्तालं प्रकुर्वन्ति देवतायतने तु ये-
 ते सर्वपापनिर्मुक्ता विमानस्था युगायुतम् ॥ ४४ ॥ देवतायतने ये तु घण्टानादं प्रकुर्वते ॥ तेषां पुण्यं निगदितुं न समर्थः शिवः स्वयम् ॥ ४५ ॥ भेरी
 मृदङ्गपट्टहमुरजेश्च सङ्गिण्डिमैः ॥ संप्रीणयन्ति देवेशं तेषां पुण्यफलं शृणु ॥ ४६ ॥ देवस्त्रीगणसंयुक्ताः सर्वकामैः समर्चिताः ॥ स्वर्गलोकमनुप्राप्य मोदन्ते
 कल्पपञ्चकम् ॥ ४७ ॥ देवतामन्दिरे कुर्वन्नरः शङ्खं नृप ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुना सह मोदते ॥ ४८ ॥ तालकांस्यादिनिनदं कुर्वन् विष्णु
 गृहे नरः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ ४९ ॥ यो देवः सर्वदृग्विष्णुज्ञानरूपी निरञ्जनः ॥ सर्वधर्मफलं पूर्णं संतुष्टः प्रददाति च ॥ ५० ॥
 यस्य स्मरणमात्रेण देवदेवस्य चक्रिणः ॥ सफलानि भवन्त्येव सर्वकर्माणि भूपते ॥ ५१ ॥ परमात्मा जगन्नाथः सर्वकर्मफलप्रदः ॥ सत्कर्मकर्तृभि-
 र्निर्त्यं स्मृतः सर्वातिनाशनः ॥ तमुद्दिश्य कृतं यच्च तदानन्त्याय कल्पते ॥ ५२ ॥ धर्माणि विष्णुश्च फलानि विष्णुः कर्माणि विष्णुश्च फलानि भोक्ता ॥
 कार्यं च विष्णुः करणानि विष्णुरस्मान्न किञ्चिद्व्यतिरिक्तमस्ति ॥ ५३ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुगणे पूर्वभागे प्रथमपादे धर्मानुक्तधनं नाम त्रयोदशो
 ऽध्यायः ॥ १३ ॥ धर्मराज उवाच ॥ श्रुतिस्मृत्युदितं धर्मं वर्णानामनुपूर्वशः ॥ प्रवर्षीमि नृपथ्ये तं शृणुष्व समाहितः ॥ १ ॥ यो भुञ्जानोऽशुचिं वापि
 चाण्डालं पतितं स्पृशेत् ॥ क्रोधादज्ञानतो वापि तस्य वक्ष्यामि निष्कृतिम् ॥ २ ॥ त्रिग्रावं वाथ पद्मावं यथासंख्यं समाचरेत् ॥ स्नानं त्रिषवणं विप्र
 पञ्चगव्येन शुध्यति ॥ ३ ॥ भुञ्जानस्य तु विप्रस्य कदाचित्स्रवते गुदम् ॥ उच्छिष्टत्वंऽशुचित्वे च तस्य शुद्धिं वदामि तं ॥ ४ ॥ पूर्वं कृत्वा द्विजः शौचं
 पश्चादप उपस्पृशेत् ॥ अहोरात्रोषितो भूत्वा पञ्चगव्येन शुध्यति ॥ ५ ॥ निगिरन्यदि मेहेन भुक्ता वा मेहेन कृते ॥ अहोरात्रोषितो भूत्वा जुहुयात्सर्पिणां
 नलम् ॥ ६ ॥ यदा भोजनकाले स्यादशुचिर्ब्राह्मणः क्वचित् ॥ भूमौ निधाय तं ग्रासं स्नात्वा शुद्धिमवाप्नुयात् ॥ ७ ॥ भक्षयित्वा तु तद ग्रासमुपवासन

शुद्धयति ॥ अशित्वा चैव तत्सर्वं त्रिरात्रमशुचिर्भवेत् ॥८॥ अश्रुतश्चेद्रमिः स्याद्वै ह्यस्वस्थस्त्रिशतं जपेत् ॥ स्वस्थस्त्रीणि सहस्राणि गायत्र्याः
 शोधनं परम् ॥ ९ ॥ चाण्डालैः श्वपचैः स्पृष्टो विष्मूत्रे च कृते द्विजः ॥ १० ॥ त्रिरात्रं तु प्रकुर्वीत भुक्तोच्छिष्टः पडाचरेत् ॥ उदक्यां सुतिकं
 वापि संस्पृशेदन्त्यजो यदि ॥ ११ ॥ त्रिरात्रेण विशुद्धिः स्यादिति शातातपोऽब्रवीत् ॥ रजस्वला तु संस्पृष्टा श्वभिर्मातङ्गवायसैः ॥ १२ ॥
 निराहारा शुचिस्तिष्ठेत्काले स्नानेन शुद्धयति ॥ रजस्वले यदा नार्यावन्योन्यं स्पृशतः क्वचित् ॥ १३ ॥ शुध्यंतं ब्रह्मकूचैर्न ब्रह्मकूचैर्न चोपरि ॥
 उच्छिष्टेन च संस्पृष्टो यो न स्नानं समाचरेत् ॥ १४ ॥ ऋतौ तु गर्भं शङ्कित्वा स्नानं मैथुनिनः स्मृतम् ॥ अनृतौ तु स्त्रियं गत्वा शौचं
 मूत्रपुरीषवत् ॥ १५ ॥ उभावप्यशुची स्यातां दम्पती याभसंगतौ ॥ शयनादुत्थिता नारी शुचिः स्यादशुचिः पुमान् ॥ १६ ॥ भर्तुः शरी-
 रशुश्रूषां दौरात्म्यादप्रकुर्वती ॥ दण्ड्या द्वादशकं नारी वर्षं त्याज्या धनं विना ॥ १७ ॥ त्वजन्तो पतितान्वन्धून् दण्ड्यानुत्तमसाहसम् ॥ पिता हि
 पतितः कामं न तु माता कदाचन ॥ १८ ॥ आत्मानं घातयेद्यस्तु रज्ज्वादिभिरुपक्रमैः ॥ मृते मेध्येन लेप्तव्यो जीवतो द्विशतं दमः ॥ १९ ॥
 दण्ड्यास्तत्पुत्रमित्राणि प्रत्येकं पाणिकं दमम् ॥ प्रायश्चित्तं ततः कुर्युर्यथाशास्त्रप्रचोदितम् ॥ २० ॥ जलाशुद्रन्धनप्रघाः प्रव्रज्यानाशकच्युताः
 ॥ विषप्रपतनध्वस्ताः शस्त्रघातहताश्च ये ॥ २१ ॥ न चैते प्रव्रत्यवसिताः सर्वलोकवहिष्कृताः ॥ चान्द्रायणेन शुद्धयन्ति तप्तकृच्छ्रद्वयेन वा
 ॥ २२ ॥ उभयावसितः पापश्यामच्छवल्काच्युतः ॥ चान्द्रायणाभ्यां शुद्धयेत दत्त्वा धेनुं तथा वृषम् ॥ २३ ॥ श्वश्रूगालपुवङ्गाद्यैर्मानुषैश्च रतिं
 विना ॥ स्पृष्टः स्नात्वा शुचिः सद्यो दिवा संध्यासु रात्रिषु ॥ २४ ॥ अज्ञानाद्वा तु यो भुक्त्वा चाण्डालान्नं कथंचन ॥ गोमूत्रयावकाहागे मासादैनं विशु-
 द्धयति ॥ २५ ॥ गोब्राह्मणगृहं दग्ध्वा मृतं चोद्वन्धनादिना ॥ पाशं छित्वा तथा तस्य कृच्छ्रमेकं चरेद्विजः ॥ २६ ॥ चाण्डालपुस्कसानां च भुक्त्वा
 हत्वा च योषितम् ॥ कृच्छ्राद्धमाचरेज्ज्ञानादज्ञानादैर्नद्वयम् ॥ २७ ॥ कोपालिकाग्रभोक्तृणां तन्नगीगामिनां तथा ॥ अगम्यागमने विप्रो मद्यगो-
 मांसभक्षणे ॥ २८ ॥ तप्तकृच्छ्रपरिशितो मौर्वीहोमेन शुद्धयति ॥ महापातककर्तारश्चत्वारोऽथ विशेषतः ॥ २९ ॥ अग्निं प्रविश्य शुद्धयन्ति स्थित्वा वा
 महति क्रतौ ॥ रहस्यकरणोऽप्येवं मासमभ्यस्य पूरुषः ॥ ३० ॥ अघमर्पणमूक्तं वा शुद्धयेदन्तर्जले जपन् ॥ रजकश्चर्मकारश्च नटो वुरुड एव च ॥ ३१ ॥
 कैवर्तमेदमिच्छाश्च सत्तैते ह्यन्त्यजाः स्मृताः ॥ भुक्त्वा चैषां स्त्रियो गत्वा पीत्वा यः प्रतिगृह्यते ॥ ३२ ॥ कृच्छ्राद्धमाचरेज्ज्ञानादज्ञानादैर्नद्वयम् ॥ मातरं
 गुरुपत्नीं च दुहितृभगिनीस्तुपाः ॥ ३३ ॥ संगम्य प्रविशेदग्निं नान्या शुद्धिर्विधीयते ॥ राक्षीं प्रव्रजितां धार्वां तथा वर्णोत्तमामपि ॥ ३४ ॥ गत्वा कृच्छ्रद्वयं

१. पु.
२६ ॥

कुर्यात्सगोत्रामभिगम्य च ॥ अमृषु पितृगोत्रासु मातृगोत्रगतासु च ॥ ३५ ॥ परदारेषु सर्वेषु कृच्छ्रार्द्धं तपनं चरेत् ॥ वेश्याभिगमने पापं व्यपोहन्ति द्विजा
स्तथा ॥ ३६ ॥ पीत्वा सकृत्सुतं च पञ्चरात्रं कुशोदकम् ॥ गुरुतल्पगतां कुर्याद्ब्राह्मणो विधिवद्गतम् ॥ ३७ ॥ गोघ्नस्य केचिदिच्छन्ति केचिच्चैवावकीर्णनः ॥
दण्डादूर्ध्वं प्रहारेण यस्तु गां विनिपातयेत् ॥ ३८ ॥ द्विगुणं गोघ्नं तस्य प्रायश्चित्तं विरोधयेत् ॥ अङ्गुष्ठमात्रस्थूलस्तु बाहुमात्रप्रमाणकः ॥ ३९ ॥
सार्द्रकस्सपलाशश्च गोदण्डः परिकीर्तितः ॥ गवां निपातने चैव गर्भोऽपि संभवेद्यदि ॥ ४० ॥ एकैकशश्चेत्कृच्छ्रं एषा गोघ्नस्य निष्कृतिः ॥ बन्धने रोधने
चैव पोषणे वा गवां रुजाम् ॥ ४१ ॥ संपद्यते चेन्मरणं निमित्तेनैव लिप्यते ॥ मूर्च्छितः पतितो वापि दण्डेनाभिहतस्ततः ॥ ४२ ॥ उत्थाय षट्पदं गच्छे
त्सप्त पञ्चदशापि वा ॥ ग्रासं वा यदि गृह्णीयात्तोयं वापि पिबेद्यदि ॥ ४३ ॥ सर्वव्याधिप्रनष्टानां प्रायश्चित्तं न विद्यते ॥ काष्ठलोष्टाश्मभिर्गावः शस्त्रैर्वा निहता
यदि ॥ ४४ ॥ प्रायश्चित्तं स्मृतं तत्र शस्त्रे शस्त्रे निगद्यते ॥ काष्ठे सान्तपनं प्रोक्तं प्राजापत्यं तु लोष्टके ॥ ४५ ॥ तप्तकृच्छ्रं तु पापाणां शस्त्रे चाप्यतिकृच्छ्रकम् ॥
औषधं स्नेहमाहारं दद्याद्गोब्राह्मणेषु च ॥ ४६ ॥ दीयमाने विपत्तिः स्यात्प्रायश्चित्तं तदा न हि ॥ तैलभेषजपाने च भेषजानां च भक्षणे ॥ ४७ ॥
निशल्यकरणे चैव प्रायश्चित्तं न विद्यते ॥ वत्सानां कण्ठबन्धेन क्रियया भेषजेन तु ॥ ४८ ॥ सायं संगोपनार्थं च त्वदोपो रोषबन्धयोः ॥ पादे चैवास्य
रोमाणि द्विपादे श्मश्रु केवलम् ॥ ४९ ॥ त्रिपादे तु शिखावर्तं मूले सर्वं समाचरेत् ॥ सर्वान्केशान्समुद्धृत्य छेदयेदङ्गुलद्वयम् ॥ ५० ॥ एवमेव तु
नारीणां मुण्डनं शिरसः स्मृतम् ॥ न स्त्रिया वपनं कार्यं न च वीरासनं स्मृतम् ॥ ५१ ॥ न च गोष्ठे निवासोऽस्ति न गच्छन्तीमनुव्रजेत् ॥ राजा वा
राजपुत्रो वा ब्राह्मणो वा बहुश्रुतः ॥ ५२ ॥ अकृत्वा वपनं तेषां प्रायश्चित्तं विनिर्दिशेत् ॥ केशानां रक्षणार्थं च द्विगुणं व्रतमादिशेत् ॥ ५३ ॥
द्विगुणे तु व्रते चीर्णे द्विगुणा व्रतदक्षिणा ॥ ५४ ॥ पापं न क्षीयते हन्तुर्दाता च नरकं व्रजेत् ॥ अश्रौतस्मार्तविहितं प्रायश्चित्तं
वदन्ति ये ॥ ५५ ॥ तान्धर्मविघ्नकर्तृश्च राजा दण्डेन पीडयेत् ॥ न चैतान्पीडयेद्वाजा कथंचित्काममोहितः ॥ ५६ ॥ तत्पापं शतधा
भूत्वा तमेव परिसर्पति ॥ प्रायश्चित्ते ततश्चीर्णे कुर्याद्ब्राह्मणभोजनम् ॥ ५७ ॥ विंशतिर्गावृषं चैकं दद्यात्तेषां च दक्षिणाम् ॥ किमिभिस्तृण
संभूतैर्मक्षिकादिनिपातैः ॥ ५८ ॥ कृच्छ्रार्द्धं स प्रकुर्वीत शतश्रया दद्याच्च दक्षिणाम् ॥ प्रायश्चित्तं च कृत्वा वै भोजयित्वा द्विजोत्तमान् ॥ ५९ ॥
सुवर्णमानिकं दद्यात्ततः शुद्धिर्विधीयते ॥ चाण्डालश्चपचैः स्पृष्टे निशि स्नानं विधीयते ॥ ६० ॥ न वसेत्तत्र रात्रौ तु सद्यः स्नानेन शुद्ध्यति ॥ वसेदथ
यदा राजावज्ञानादविचक्षणः ॥ ६१ ॥ तदा तस्य तु तत्पापं शतधा परिवर्तते ॥ उदूच्छन्ति च नक्षत्राण्युपरिष्ठाच्च ये ग्रहाः ॥ ६२ ॥ संस्पृष्टे रश्मिभि

पू० ख०
अ० १४

॥ २६ ॥

स्तेषामुदकस्नानमाचरेत् ॥ याश्चान्तर्जलवल्मीकमृषिकोपरवर्त्मसु ॥ ६३ ॥ श्मशाने शौचशेषे च न ग्राह्याः सप्त मृत्तिकाः ॥ इष्टापूर्तं तु कर्त्तव्यं ग्राहणेन
 प्रयत्नतः ॥ ६४ ॥ इष्टेन लभते स्वर्गं मोक्षं पूर्त्तेन चाप्नुयात् ॥ वित्तक्षेपो भवेदिष्टं तडागं पूर्त्तमुच्यते ॥ ६५ ॥ आरामश्च विशेषेण देवद्रोण्यस्तथैव च ॥
 वापीकूपतडागानि देवतायतनानि च ॥ ६६ ॥ पतितान्युद्धरेद्यस्तु स पूर्वफलमश्नुते ॥ शुक्लाया आहरेन्मूत्रं कृष्णाया गोः शक्नुतथा ॥ ६७ ॥
 ताम्रायाश्च पयो ग्राह्यं श्वेतायाश्च दधि स्मृतम् ॥ कपिलाया घृतं ग्राह्यं महापातकनाशनम् ॥ ६८ ॥ कुशैस्तीर्थेनदीतोयैः सर्वद्रव्यं पृथक् पृथक् ॥
 आहृत्य प्रणवेनैव उत्थाप्य प्रणवेन च ॥ ६९ ॥ प्रणवेन समालोढ्य प्रणवेनैव संपिबेत् ॥ पालाशे मध्यमे पर्णे भाण्डे ताम्रमये शुभे
 ॥ ७० ॥ पिबेत्पुष्करपर्णे वा मृन्मये वा कुशोदकम् ॥ मृतके तु समुत्पन्ने द्वितीये समुपस्थिते ॥ ७१ ॥ द्वितीये नास्ति दोषस्तु प्रथमेनैव
 शुध्यति ॥ जातेन शुध्यते जातं मृतेन मृतकं तथा ॥ ७२ ॥ गर्भसंस्त्रवणे मासे त्रीण्यहानि विनिर्दिशेत् ॥ ७३ ॥ रात्रिभिर्मासतुल्याभिर्गर्भस्त्रावे
 विशुद्ध्यति ॥ रजस्तु परते साध्वी स्नानेन स्त्री रजस्वला ॥ ७४ ॥ स्वगोत्राद्भृश्यते नारी विवाहात्सप्तमे पदे ॥ स्वामिगोत्रेण कर्त्तव्यास्तस्याः पिण्डोदक
 क्रियाः ॥ ७५ ॥ उद्देश्यं पिण्डदाने स्यात्पिण्डे पिण्डे द्विनामतः ॥ पण्णां देयास्त्रयः पिण्डा एवं दातान मुह्यति ॥ ७६ ॥ स्वेन भर्त्रा सहस्राब्दं माता भुक्ता
 सुदैवतम् ॥ पितामहापि स्वेनैव स्वेनैव प्रपितामही ॥ ७७ ॥ वर्षे वर्षे तु कुर्वीत मातापित्रोस्तु सत्कृतिम् ॥ अदैवं भोजयेच्छ्राद्धं पिण्डमेकं तु
 निर्वपेत् ॥ ७८ ॥ नित्यं नैमित्तिकं काम्यं वृद्धिश्राद्धमथापरम् ॥ पार्वणं चेति विज्ञेयं श्राद्धं पञ्चविधं बुधैः ॥ ७९ ॥ ग्रहोपरागे संक्रान्तौ पर्वोत्स
 वमहालये ॥ निर्वपेत्त्रीन्नरः पिण्डानेकमेव मृतेऽहनि ॥ ८० ॥ अनुद्धा न पृथक्कन्या पिण्डे गोत्रे च मृतके ॥ पाणिग्रहणमन्त्राभ्यां स्वगोत्राद्भृश्यते ततः
 ॥ ८१ ॥ येन येन तु वर्णेन या कन्या परिणीयते ॥ तत्समं मृतकं याति तथा पिण्डोदकेऽपि च ॥ ८२ ॥ विवाहे चैव संवृत्ते चतुर्थेऽहनि रात्रिषु ॥ एकत्वं
 सा व्रजेद्भर्तुः पिण्डे गोत्रे च मृतके ॥ ८३ ॥ प्रथमेऽह्नि द्वितीये वा तृतीये वा चतुर्थके ॥ अस्थिसंचयनं कार्यं बन्धुभिर्हितबुद्धिभिः ॥ ८४ ॥
 चतुर्थे पञ्चमे चैव सप्तमे नवमे तथा ॥ अस्थिसंचयनं प्रोक्तं वर्णानामनुपूर्वशः ॥ ८५ ॥ एकादशाहे प्रेतस्य यस्य चोत्सृज्यते वृषः ॥ मुच्यते प्रेत
 लोकात्सि स्वर्गलोके महीयते ॥ ८६ ॥ नाभिमात्रे जले स्थित्वा हृदयेन तु चिन्तयेत् ॥ आगच्छन्तु मे पितरो गृह्णन्त्वेताञ्जलाञ्जलीन् ॥ ८७ ॥ हस्तौ
 कृत्वा तु संयुक्तौ पूरयित्वा जलेन च ॥ गोशृङ्गमात्रमुद्धृत्य जलमध्ये विनिःक्षिपेत् ॥ ८८ ॥ आकाशे च क्षिपेद्भारि वारिस्थो दक्षिणामुखः ॥ पितॄणां
 स्थानमाकाशं दक्षिणादिर्तथैव च ॥ ८९ ॥ आपो देवगणाः प्रोक्ता आपः पितृगणास्तथा ॥ तस्मादस्य जलं देयं पितॄणां हितमिच्छता ॥ ९० ॥

बु.ना.पु.

॥ २७ ॥

दिवासूर्याशुसंततं रात्रौ नक्षत्रमारुतैः॥मध्ययोरप्युभाभ्यां च पवित्रं सर्वदा जलम्॥११॥स्वभावयुक्तमव्यक्तममध्येन सदा शुचिः ॥ भाण्डस्थं धरणी
स्थं वा पवित्रं सर्वदा जलम् ॥१२॥देवतानां पितॄणां च जलं दद्याज्जलजलीन् ॥ असंस्कृतप्रमीतानां स्थले दद्याद्विचक्षणः॥१३॥श्राद्धे हवनकाले
च दद्यादेकेन पाणिना॥उभाभ्यां तर्पणे दद्यादेष्ट धर्मो व्यवस्थितः॥१४॥इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे धर्मशान्तिनिदेशो नाम चतुर्दशो
ऽध्यायः॥१४॥धर्मराज उवाच ॥पापभेदान्प्रवक्ष्यामि यथा स्थूलश्च यातनाः॥शृणुष्व धैर्यमास्थाय रौद्रा ये नरका यतः॥१॥पापिनो ये दुरात्मानो
नरकाग्निषु सन्ततम्॥पच्यन्ते गेषु तान्वक्ष्ये भयंकरफलप्रदान्॥२॥तपनोवाल्मुकिमुम्भौमहारौस्वरौखौ॥कुम्भीपाको निरुच्छ्वासःकालसूत्रःप्रमदनः ॥३॥
असिपत्रवनं घोरं लालाभक्षो हिमोत्कटः॥मूपावस्था वसाकूपस्तथा वैतरणी नदी॥४॥भक्ष्यन्ते मूत्रपानं च पुरीषहृद एव च॥तप्तशूलं तप्तशिला शाल्म
लीद्रुम एव च ॥५॥तथा शोणितकूपश्च घोरः शोणितभोजनः ॥ स्वमांसभोजनं चैव वह्निज्वाला निवेशनम्॥६॥शिलावृष्टिः शस्त्रवृष्टिर्वह्निवृष्टिस्त
थैव च ॥क्षारोदकं चोष्णतोयं तप्तायःपिण्डभक्षणम्॥७॥अथ शिरःशोषणं च मरुत्प्रपतनं तथा॥तथा पाषाणवर्षं च कृमिभोजनमेव च ॥८॥क्षारो
दपानं भ्रमणं तथा क्रकचदारणम् ॥पुरीषलेपनं चैव पुरीषस्य च भोजनम्॥९॥रेतःपानं महाघोरं सर्वसन्धिषु दाहनम्॥धूमपानं पाशवन्धं नाना
शूलानुलेपनम्॥१०॥अङ्गारशयनं चैव तथा मुसलमर्दनम्॥वह्निं काष्ठयन्त्राणि कपणं छेदनं तथा ॥११॥पतनोत्पतनं चैव गदादण्डादिपीडनम्॥
गजदन्तप्रहरणं नानासर्पैश्च दंशनम्॥१२॥शीतान्धुसेचनं चैव नासायां च मुखे तथा॥घोरक्षाराम्बुपानं च तथा लवणभक्षणम्॥१३॥घ्रायुच्छेदं स्नायु
बन्धमस्थिच्छेदं तथैव च ॥क्षाराम्बुपूर्णरन्ध्राणां प्रवेशं मांसभोजनम्॥१४॥पित्तपानं महाघोरं तथैव श्लेष्मभोजनम्॥वृक्षाग्रात्पातनं चैव जलान्तर्मज्जनं
तथा ॥१५॥पाषाणधारणं चैव शयनं कण्टकोपरि ॥ पिपीलिकादंशनं च वृश्चिकैश्चापि पीडनम् ॥१६॥व्याघ्रपीडा शिवापीडा तथा
महिषपीडनम् ॥ कर्दमे शयनं चैव दुर्गन्धपरिपूरणम् ॥१७॥बहुशश्चार्धशयनं महानिक्तनिपेवणम्॥अत्युष्णतैलपानं च महाकटुनिपेवणम्॥१८॥
कषायोदकपानं च तप्तपाषाणतक्षणम् ॥ अत्युष्णशीतस्नानं च तथा दशनशीर्णनम् ॥१९॥तप्तायःशयनं चैव ह्ययोभाग्न्य बन्धनम् ॥ एवमाद्या
महाभाग यातनाः कोटिकोटिशः ॥ २० ॥ अपि वर्षसहस्रेण नाहं निगदितुं क्षमः ॥ एतेषु यस्य यत्प्राप्तं पापिनः क्षिणिरक्षकः ॥ २१ ॥ तत्सर्वं
संप्रवक्ष्यामि तन्मे निगदतः शृणु ॥ ब्रह्महा च सुगपी च स्तेर्या च गुरुतल्पगः ॥ २२ ॥ महापातकिनस्त्वेते तत्संसर्गी च पञ्चमः ॥ पञ्चभिर्भेदा
बुधापाकी नित्यं ब्राह्मणदूषकः ॥ २३ ॥ आदेशी वेदविक्रेता पञ्चैते ब्रह्मघातकाः ॥ ब्राह्मणं यः समाहूय दास्यामीति घनादिकम् ॥ २४॥

पू०खं०

अ०१५

॥ २७ ॥

स्तोति यो ब्रूयात्तमाहुर्ब्रह्मचातिनम् ॥२४॥ आनार्थं पूजनार्थं वा गच्छतो ब्राह्मणस्य यः ॥ समायात्यनरायत्वं तमाहुर्ब्रह्मचातिनम् ॥२५॥ परमिन्द्रा
 निरनश्चात्मोत्कर्षतश्च यः ॥ असत्यनितश्चैव ब्रह्महा परिकीर्तितः ॥२६॥ अधर्मस्यानुमन्ता च ब्रह्महा परिकीर्तितः ॥ अन्योद्वेगतश्चैव अन्येषां
 दोषमुखकः ॥२७॥ दम्भाचारस्तश्चैव ब्रह्महेत्यभिधीयते ॥ नित्यं प्रतिग्रहस्तत्स्था प्राणिवधे स्तः ॥२८॥ अधर्मस्यानुमन्ता च ब्रह्महा परिकीर्तितः ॥ ब्रह्महत्या
 समं पापमेव बहुविधं नृप ॥२९॥ सुरापानसमं पापं प्रवक्ष्यामि समासतः ॥ गणान्नभोजनं चैव गणिकानां निषेवणम् ॥३०॥ पतितान्नादनं चैव सुरा
 पानसमं स्मृतम् ॥ उपासनापरित्यागो देवलानां च भोजनम् ॥३१॥ सुरापयोपित्संयोगः सुरापानसमः स्मृतः ॥ यः शूद्रेण समाहृतो भोजनं कुरुते
 द्विजः ॥३२॥ सुरापी स हि विज्ञेयः सर्वधर्मवहिष्कृतः ॥ यः शूद्रेणाभ्यनुज्ञातः प्रेष्यकर्म करोति च ॥३३॥ सुरापान
 समं पापं लभते स नराधमः ॥ एवं बहुविधं पापं सुरापानसमं स्मृतम् ॥३४॥ हेमस्तेयसमं पापं प्रवक्ष्यामि निशामय ॥ कन्दमूलफलानां च कस्तूरी
 पटवाससाम् ॥३५॥ सदा स्तेयं च खानां स्वर्णस्तेयसमं स्मृतम् ॥ ताम्रायस्त्रपुकांस्थानामाज्यस्य मधुनस्तथा ॥३६॥ स्तेयं सुगन्धद्रव्याणाम् स्वर्ण
 स्तेयसमं स्मृतम् ॥ क्रमुकस्यापि हणमम्भसां चन्दनस्य च ॥३७॥ वणेरसावहणं स्वर्णस्तेयसमं स्मृतम् ॥ पितृयज्ञपरित्यागो धर्मकार्यविलोपनम्
 ॥३८॥ यतीनां निन्दनं चैव स्वर्णस्तेयसमं स्मृतम् ॥ भक्ष्याणां चापहरणं धान्यानां हरणं तथा ॥३९॥ रुद्राक्षहरणं चैव स्वर्णस्तेयसमं स्मृतम् ॥
 भागिनीगमनं चैव पुत्रस्त्रीगमनं तथा ॥४०॥ राजस्वलादिगमनं गुरुतल्पसमं स्मृतम् ॥ हीनजात्याभिगमनं मद्यपस्त्रीनिषेवणम् ॥४१॥ परस्त्रीगमनं
 चैव गुरुतल्पसमं स्मृतम् ॥ भ्रातृस्त्रीगमनं चैव वयस्वस्त्रीनिषेवणम् ॥४२॥ विश्वस्नागमनं चैव गुरुतल्पसमं स्मृतम् ॥ अकाले कर्मकरणं पुत्रीगमन
 मेव च ॥४३॥ धर्मलोपः शास्त्रनिन्दा गुरुतल्पसमं स्मृतम् ॥ इत्येवमादयो राजन्महापातकमंजिताः ॥४४॥ एतज्ज्वलमेनापि मङ्गकृत्तन्ममो भवेत् ॥
 यथाकथंचित्पापानामेतेषां परमर्षिभिः ॥४५॥ शान्तेस्तु निष्कृतिर्दृष्टा प्रायश्चित्तादिकल्पनेः ॥ प्रायश्चित्तविहीनानि पापानि शृणु भूपते ॥४६॥
 समस्तपापतुल्यानि महानरकदानि च ॥ ब्रह्महत्यादिपापानां कथंचिन्निष्कृतिर्भवेत् ॥४७॥ ब्राह्मणं द्वेष्टि यस्तस्य निष्कृतिर्नास्ति कुत्रचित् ॥
 विश्वस्तचातिनं चैव कृतघ्नानां नरेश्वर ॥४८॥ शूद्रस्त्रीसङ्गिनं चैव निष्कृतिर्नास्ति कुत्रचित् ॥ शूद्रान्नपुष्टदेहानां वेदनिन्दारतात्मनाम् ॥४९॥
 सत्कथानिन्दकानां च नेशामुत्रच निष्कृतिः ॥५०॥ बौद्धालयं विशेषस्तु महापथपि वैद्विजः ॥ ननस्य निष्कृतिर्दृष्टा प्रायश्चित्तशर्तैरपि ॥५१॥ बौद्धाः पापं ण्डिनः

॥ ५२ ॥ ज्ञानतोऽज्ञानतो वापि द्विजो बौद्धालयं विशत ॥ ज्ञात्वा चात्रिभूतनास्त
 शास्त्राणामिति निश्चयः ॥ ५३ ॥ एतेषां पापबाहुल्यान्नरकं कोटिकल्पकम् ॥ प्रायश्चित्तविहीनानि प्रोक्तान्यन्यानि च प्रभो ॥ ५४ ॥ पापानि तेषां
 नरकान्गदतो मे निशामय ॥ ५५ ॥ महापातकिनस्तेषु प्रत्येकं युगवासिनः ॥ तदन्ते पृथिवीमेत्य सप्तजन्मसु गर्दभाः ॥ ५६ ॥ ततः श्वानो विद्धदेहा
 भवेयुर्दशजन्मसु ॥ आशताब्दं विट्कुमयः सर्पा द्वादशजन्मसु ॥ ५७ ॥ ततः सहस्रजन्मानि मृगाद्याः पशवो नृप ॥ शताब्दं स्थावराश्चैव ततो
 गोधाशरीरिणः ॥ ५८ ॥ ततस्तु सप्तजन्मानि चण्डालाः पापकारिणः ॥ ततः षोडश जन्मानि शूद्राद्या हीनजातयः ॥ ५९ ॥ ततस्तु जन्मद्वितये दरिद्रा
 व्याधिपीडिताः ॥ प्रातिग्रहपरा नित्यं ततो निरयगाः पुनः ॥ ६० ॥ असूयाविष्टमनसो रौखे नरके स्मृतम् ॥ तत्र कल्पद्वयं स्थित्वा चाण्डालाः शतजन्मसु
 ॥ ६१ ॥ मा ददस्वेति यो ब्रूयाद्वाग्निब्राह्मणेषु च ॥ शुनां यो निशतं गत्वा चाण्डालेषूपजायते ॥ ६२ ॥ ततो विष्टाकृमिश्चैव ततो व्याघ्राद्विजन्मसु ॥
 तदन्ते नरकं याति युगानामेकविंशतिम् ॥ ६३ ॥ परनिन्दापरा ये च ये च निष्ठुरभाषिणः ॥ दानानां विघ्नकर्तारस्तेषां पापफलं शृणु ॥ ६४ ॥ मुशलोत्
 खलाभ्यां तु चूर्ण्यन्ते तत्करा भृशम् ॥ तदन्ते तप्तपाषाणग्रहणं वत्सरत्रयम् ॥ ६५ ॥ ततश्च कालमूत्रेण भिद्यन्ते सप्त वत्सरान् ॥ शोचन्तः स्वानि
 कर्माणि परद्रव्यापहारकाः ॥ ६६ ॥ कर्मणा तत्र पच्यन्ते नरकाग्निषु सन्ततम् ॥ ६७ ॥ परस्वसूचकानां च नरकं शृणु दारुणम् ॥ यावद्युगसहस्रं तु तप्तायः
 पिण्डभक्षणम् ॥ ६८ ॥ सपीड्यते च रसना संदर्शोर्भृशदारुणैः ॥ निरुच्छ्वासं महाघोरे कल्पाद्दं निवसन्ति ते ॥ ६९ ॥ परस्त्रीलोलुपानां च नरकं कथयामि
 ते ॥ तप्तताम्रस्त्रियस्तेन सुरूपाभरणैर्धुताः ॥ ७० ॥ यादृशीस्तादृशीस्ताश्च रमन्ते प्रसभं बहु ॥ विद्वन्ते भयेनासां गृह्णन्ति प्रसभं च तम् ॥ ७१ ॥ कथ
 यन्तश्च तत्कर्म नयन्ते नरकान्क्रमात् ॥ अन्ये भजन्ते भूपाल पतिं त्यक्त्वा च याः स्त्रियः ॥ ७२ ॥ तप्तायः पुरुषास्तास्तु तप्तायः शयने बलात् ॥ पात
 यित्वा रमन्ते च बहुकालं बलान्विताः ॥ ७३ ॥ ततस्ते योऽपि तो मुक्ता हुताशनसमोज्ज्वलम् ॥ अयःस्तम्भं समाश्लिष्य तिष्ठन्त्यब्दसहस्रकम् ॥ ७४ ॥
 ततः क्षारोदकस्नानं क्षारोदकनिषेवणम् ॥ तदन्ते नरकान् सर्वान् भुञ्जतेऽब्दशतं शतम् ॥ ७५ ॥ यो हन्ति ब्राह्मणं गां च क्षत्रियं च नृपोत्तमम् ॥ स
 चापि यातनाः सर्वा भुङ्क्ते कल्पेषु पञ्चसु ॥ ७६ ॥ यः शृणोति महद्भिन्दां सावरं तत्फलं शृणु ॥ तेषां कर्णेषु दाप्यन्ते तप्तायः कीलसंचयाः ॥ ७७ ॥
 ततश्च तेषु छिद्रेषु तैलमत्पुष्पगुल्बणम् ॥ पूर्यते च ततश्चापि कुम्भीपाकं प्रपद्यते ॥ ७८ ॥ नास्ति कानां प्रवक्ष्यामि विमुखानां हरे हरी ॥ अब्दानां
 कोटिपर्यन्तं लवणं भुञ्जते हि ते ॥ ७९ ॥ ततश्च कल्पपर्यन्तं रौखे तप्तसेकते ॥ भज्यन्ते पापकर्माणोऽन्येष्वप्येवं नराधिप ॥ ८० ॥ ब्राह्मणान्ये निरी

क्षन्ते कोपहृष्टा नराधमाः ॥ तप्तसूचीसहस्रेण चक्षुस्तेषां प्रसूर्यते ॥ ८१ ॥ ततः क्षाराम्बुधाराभिः सेच्यन्ते नृपसत्तम ॥ ततश्च क्रकचैर्घोरैर्भिद्यन्ते
 पापकर्मणः ॥ ८२ ॥ विश्वासघातिनां चैव मर्यादाभेदिनां तथा ॥ परात्रलोलुपानां च नरकं शृणु दारुणम् ॥ ८३ ॥ स्वर्मांसभोजिनो नित्यं
 भक्षमाणाः श्वभिस्तु ते ॥ नरकेषु समस्तेषु प्रत्येकं ह्यववासिनः ॥ ८४ ॥ प्रतिग्रहरता ये च ये वै नक्षत्रपाठकाः ॥ ये च देवल्कात्रानां भोजिनस्ता
 ऽशृणुष्व मे ॥ ८५ ॥ राजन्नाकल्पपर्यन्तं यातनास्वासु दुःखिताः ॥ पच्यन्ते सततं पापाविष्टा भोगरताः सदा ॥ ८६ ॥ ततस्तैलेन पूर्यन्ते कालमूत्रप्रपी
 ङिताः ॥ ततः क्षारोदकस्नानं मूत्रविघ्नानिषेधणम् ॥ ८७ ॥ तदन्ते भुवमासाद्य भवन्ति म्लेच्छजातयः ॥ अन्योद्वेगरता ये तु यान्ति वैतरणीं नदीम् ॥ ८८ ॥
 त्यक्तपञ्चमहायज्ञा लालाभक्षं व्रजन्ति हि ॥ उपासनापरित्यागी रौरवं नरकं व्रजेत् ॥ ८९ ॥ विप्रग्रामकरादानं कुर्वतां शृणु भूपते ॥ यातनास्वासु
 पच्यन्ते यावदाचन्द्रतारकम् ॥ ९० ॥ ग्रामेषु भूपालवरो यः कुर्यादधिकं कर्म ॥ स सहस्रकुलो भुङ्क्ते नरकं कल्पपञ्चसु ॥ ९१ ॥ विप्रग्रामकरादाने योऽनुमन्ता तु
 पापकृत् ॥ स एव कृतवान् राजन्ब्रह्महत्यासहस्रकम् ॥ ९२ ॥ कालमूत्रे महाघोरे स वसेद्विचतुर्युगम् ॥ अयोनीं च वियोनीं च पशुयोनीं च यो नरः
 ॥ ९३ ॥ त्यजेद्वेतो महापापी सरेतोभोजनं लभेत् ॥ वसाकूपं ततः प्राप्य स्थित्वा दिव्यावदसप्तकम् ॥ ९४ ॥ रेतोभोजी भवेन्मर्त्यः सर्वलोकेषु निन्दितः ॥
 उपवासदिने राजन्दन्तधावनकृन्नरः ॥ ९५ ॥ स घोरं नरकं याति व्याघ्रपक्षं चतुर्युगम् ॥ यः स्वकर्मपरित्यागी पापण्डीत्युच्यते बुधैः ॥ ९६ ॥ तत्संगकृतमोघः
 स्यात्तावुभावतिपापिनौ ॥ कल्पकोटिसहस्रेषु प्राप्तो नरकान्क्रमात् ॥ ९७ ॥ देवद्रव्यापहर्तारो गुरुद्रव्यापहारकाः ॥ ब्रह्महत्याव्रतसमं दुष्कृतं भुञ्जते
 नृप ॥ ९८ ॥ अनाथधनहर्तारो ह्यनाथं ये द्विषन्ति च ॥ कल्पकोटिसहस्राणि नरके ते वसन्ति च ॥ ९९ ॥ स्त्रीशूद्राणां समीपे तु यं वेदाध्ययने
 रताः ॥ तेषां पापफलं वक्ष्ये शृणुष्व सुसमाहितः ॥ १०० ॥ अधःशीर्षोर्ध्वपादाश्च कीलिताः स्तम्भकद्रव्ये ॥ धूम्रपानरता नित्यं निष्ठन्त्याब्रह्मवत्स
 रम् ॥ १ ॥ जले देवा लये वापि यस्त्यजेद्देहजं मलम् ॥ भूणहत्यासमं पापं संशप्तो त्यतिदारुणम् ॥ २ ॥ दन्तास्थिकेशनखरान्ये त्यज्यन्त्यमगलये ॥
 जले वा भुक्तशेषं च तेषां पापफलं शृणु ॥ ३ ॥ प्रासप्तोता हलैर्भिन्ना आर्तारवविराविणः ॥ अत्युष्णतैलपाकेऽतितप्यन्ते भृशदारुणे ॥ ४ ॥ कुर्वन्ति
 दुःखसंततास्ततोऽन्येषु व्रजन्ति च ॥ ब्रह्मसंहरते यस्तु गन्धकाष्ठं तथैव च ॥ ५ ॥ स याति नरकं घोरं यावदाचन्द्रतारकम् ॥ ब्रह्मस्वहरणं राजत्रिहामुत्र च
 दुःखदम् ॥ ६ ॥ इहमपद्रिनाशाय परत्र नरकाय च ॥ कूटसाक्ष्यं वेदस्तु तस्य पापफलं शृणु ॥ ७ ॥ स याति यातनाः सर्वा यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ इहपुत्राश्च पौत्राश्च
 विनश्यन्ति परत्र च ॥ ८ ॥ रौरवं नरकं भुङ्क्ते ततोऽन्यानपि च क्रमात् ॥ ये चातिकामिनो मर्त्या ये च मिथ्याप्रवादिनः ॥ ९ ॥ तेषां मुखे जलौका

बृ.ना.पु.
॥ २९ ॥

स्तु पूर्यन्ते पन्नगोपमाः ॥ एवं पष्टिसहस्राब्दे ततः क्षारास्तुसेचनम् ॥ १० ॥ ये वृथामांसनिस्तास्ते यान्ति क्षारकर्मम् ॥ ततो गर्जेन पात्यन्ते मरुत्प
तनं यथा ॥ ११ ॥ तदन्ते भवमासाद्य हीनाङ्गाः प्रभवन्ति च ॥ यस्तृतीयं नाभिगच्छेत् स्वस्त्रियं मनुजेश्वर ॥ १२ ॥ स याति रौखं घोरं ब्रह्महत्यां च
विन्दति ॥ अन्याचाररते दृष्ट्वा यः शक्तो न निवारयेत् ॥ १३ ॥ तत्पापं समवाप्नोति नरकं तावुभावपि ॥ पापिनां पापगणनां कृत्वान्येभ्यो दिशन्ति
च ॥ १४ ॥ अस्तित्वे तुल्यपापास्ते मिथ्यात्वे द्विगुणा नृप ॥ अपापे पातकं यस्तु समारोप्य विनिन्दति ॥ १५ ॥ स याति नरकं घोरं यावच्चद्रार्क
तारकम् ॥ पापिनां निन्द्यमानानां पापाद्ध क्षयमेति च ॥ १६ ॥ यस्तु व्रतानि संगृह्य असमाप्य परित्यजेत् ॥ सोऽसिपत्रेऽनुभूयति हीनाङ्गो जायते
भुवि ॥ १७ ॥ अन्यैः संगृह्यमाणानां व्रतानां विप्रकृत्वाः ॥ अतीव दुःखदं रौद्रं स याति श्लेष्मभोजनम् ॥ १८ ॥ न्याये च धर्मशिखायां पक्षपातं करोति यः ॥
न तस्य निष्कृतिर्भूयः प्रायश्चित्तायुतैरपि ॥ १९ ॥ अभोज्यभोजी संप्राप्य विद्भोज्यं तु समायुतम् ॥ ततश्चाण्डालयोनी तु गोमांसाशी सदा भवेत् ॥ २० ॥
अवमान्य द्विजान्वाग्भिर्ब्रह्महत्यां च विन्दति ॥ सर्वाश्च यातना भुक्ता चाण्डालो दशजन्मसु ॥ २१ ॥ विप्राय दीयमाने तु यस्तु विघ्नं समाचरेत् ॥
ब्रह्महत्यासमं तेन कर्तव्यं व्रतमेव च ॥ २२ ॥ अपहृत्य पस्स्यार्थं यः परेभ्यः प्रयच्छति ॥ अपहर्ता तु निग्यी यम्यार्थस्वस्य तत्फलम् ॥ २३ ॥
प्रतिश्रुत्याप्रदानेन लालभक्षं ब्रजेन्नरः ॥ यतिनिन्दापरो राजन् शिलामात्रे प्रयाति हि ॥ २४ ॥ आरामच्छेदिनो यान्ति युगानामेकविंशतिम् ॥ श्वभोजनं
ततः सर्वा भुञ्जते यातनाः क्रमात् ॥ २५ ॥ देवतागृहभेत्तास्तडागानां च भूपते ॥ पुष्पारामभिदश्च यां गतिं यान्ति तच्छृणु ॥ २६ ॥ यातनाम्वासु
सर्वासु पच्यन्ते वै पृथक् पृथक् ॥ ततश्च विष्ठाकृमयः कल्पानामेकविंशतिम् ॥ २७ ॥ ततश्चाण्डालयोनी तु शतजन्मानि भूपते ॥ ग्रामविघ्नं
सकानां तु दाहकानां च लुम्पताम् ॥ २८ ॥ महत्पापं तदाद्देष्टुं न क्षमोऽहं निजायुषा ॥ उच्छिष्टभोजिनो ये च मित्रद्रोहपराश्च ये ॥ २९ ॥
एतेषां यातनास्तीव्रा भवन्त्याचन्द्रतारकम् ॥ उच्छिष्टपितृदेवज्या वेदमार्गवहिःस्थिताः ॥ ३० ॥ पापण्डा इति विख्यातास्तेषां वै सर्वयातनाः ॥
एवं बहुविधा भूय यातनाः पापकारिणाम् ॥ ३१ ॥ तेषां तासां च संख्यां कर्तुं नालमहं प्रभो ॥ पापानां यातनानां च धर्माणां चापि भूपते ॥
॥ ३२ ॥ संख्यां निगदितुं लोके कः क्षमो विष्णुना विना ॥ एतेषां सर्वपापानां धर्मशास्त्रविधानतः ॥ ३३ ॥ प्रायश्चित्तपु चार्गेषु पापगणिः
प्रणश्यति ॥ प्रायश्चित्तानि कार्याणि समीपे कमलापते ॥ ३४ ॥ न्यूनातिरिक्तकृत्यानां संपूर्तिकरणाय च ॥ गङ्गा चतुर्लसी चैव सन्मङ्गा हरिकीर्तनम्
॥ ३५ ॥ अनसूया ह्यहिंसा च सर्वेप्येते हि पापहाः ॥ विष्णवर्षितानि कर्माणि सफलानि भवन्ति हि ॥ ३६ ॥ अनर्पितानि कर्माणि भूमवि
न्यस्तहव्यवत् ॥ नित्यं नैमित्तिकं काम्यं यच्चान्यन्मोक्षसाधनम् ॥ ३७ ॥ विष्णौ समर्पितं सर्वं सात्त्विकं सफलं भवेत् ॥ हरिभक्तिः परा नृणां सर्वं

पृ० ख०
अ० १५

॥ २९ ॥

पापप्रणाशिनी ॥ ३८ ॥ सा भक्तिदेशा ज्ञेया पापारण्यदवोपमा ॥ ताप्रमे राजसंश्रैव सात्त्विकैश्च नृपोत्तम ॥ ३९ ॥ यच्चान्यम्य विनाशार्थं
 भजनं श्रीपतेर्नृप ॥ सा तामस्यधमा भक्तिः खलभावधंग यतः ॥ ४० ॥ योऽर्चयेत्कैतवधिया स्वैरिणी स्वपतिं यथा ॥ नागयणं जगन्नाथं
 ताजरी मध्यमा तु सा ॥ ४१ ॥ देवपूजापरान्दष्टा मानसयाद्योऽर्चयेद्भागम् ॥ सा भक्तिः पृथिवीपाल तामसी चोत्तमा स्मृता ॥ ४२ ॥ धनधान्या
 दिकं यस्तु प्रार्थयन्नर्चयेद्भागम् ॥ श्रद्धया पण्या युक्तः सा राजस्यधमा स्मृता ॥ ४३ ॥ यः सर्वलोकविख्यातकीर्तिमुद्दिश्य माधवम् ॥
 अर्चयेत्परया भक्त्या सा मध्या राजसी मता ॥ ४४ ॥ सालोक्यादि पदं यस्तु समुद्दिश्यार्चयेद्भागम् ॥ सा गजस्युत्तमा भक्तिः कीर्तिता पृथिवी
 पते ॥ ४५ ॥ यस्तु स्वकृतपापानां क्षयार्थं प्रार्थयेद्भागम् ॥ श्रद्धया परयोपेतः सा सात्त्विक्यधमा स्मृता ॥ ४६ ॥ हरेर्दिं प्रियमिति शुश्रूषां
 कुरुते तु यः ॥ श्रद्धया संयुतो भूयः सात्त्विकी मध्यमा तु सा ॥ ४७ ॥ विधिवुद्धार्ययेद्यस्तु दामवच्छ्रीपतिं नृप ॥ भक्तीनां प्रवग सा तु उत्तमा
 सात्त्विकी स्मृता ॥ ४८ ॥ महिमानं हरेर्यस्तु क्विचिन्कृत्वा प्रियो नरः ॥ तन्प्रयत्नेन संतुष्टः सा भक्तिरुत्तमोत्तमा ॥ ४९ ॥ अहमिव पगे विष्णुर्मयि
 सर्वमिदं जगत् ॥ इति यः सततं पश्येत्तं विद्यादुत्तमोत्तमम् ॥ ५० ॥ एवं दशविधा भक्तिः संसारच्छेदकाग्निः ॥ तत्रापि सात्त्विकी भक्तिः सर्वकामफल
 प्रदा ॥ ५१ ॥ तस्माच्छृणुष्व भूपाल संसारविजिगीषुगा ॥ स्वकर्मणो विगेधेन भक्तिः कार्या जनार्दने ॥ ५२ ॥ यः स्वधर्मं पश्यत्यय भक्तिमात्रेण
 जीवति ॥ न तस्य तुल्यते विष्णुराचारेणैव तुल्यते ॥ ५३ ॥ सर्वांगमानामाचारः प्रथमं परिकल्पते ॥ आचारप्रभवो धर्मो धर्मस्य प्रभुर्युतः ॥ ५४ ॥
 तस्मात्कार्या हरेर्भक्तिः स्वधर्मस्याविरोधिनी ॥ सदाचारविहीनानां धर्मा अप्यसुखप्रदाः ॥ ५५ ॥ स्वधर्महीना भक्तिश्चाप्यकृतं प्रकीर्तिता ॥
 यत्तु पृष्टं त्वया भूयस्तत्सर्वं गदितं मया ॥ ५६ ॥ तस्माद्भर्मपगे भूत्वा पूजयस्व जनार्दनम् ॥ नागयणमणीयां सुखमेण्यामि शाश्वतम् ॥ ५७ ॥
 शिव एव हरिः साक्षाद्दरिरेव शिवः स्वयम् ॥ द्वयोर्गन्तव्ययाति नगकान्कोटिशः खलः ॥ ५८ ॥ तस्माद्रिपुं शिवं वापि समं वृद्धा समर्चय ॥ भेदकृदुभय
 मान्नोति इह लोके परत्र च ॥ ५९ ॥ यदर्थमहमायातस्त्यत्समीपं जनाधिप ॥ तत्ते वक्ष्यामि सुमते सावधानं निशामय ॥ ६० ॥ आत्मघातकपाप्मानो
 दग्धाः कपिलकोपतः ॥ वसन्ति नरके ते तु राजस्तव पितामहाः ॥ ६१ ॥ तातुद्धर महाभाग गङ्गानयनकर्मणा ॥ गङ्गा सर्वाणि पापानि नाशयत्येव
 भूपते ॥ ६२ ॥ केशास्थिनखदन्ताश्च भस्मापि नृपसत्तम ॥ नयति विष्णुसदनं स्पृष्टा गाङ्गेन वारिणा ॥ ६३ ॥ यस्यास्थि भस्म वा राजन् गङ्गायां
 क्षिप्यते नरैः ॥ स सर्वपापनिर्मुक्तः प्रयाति भवनं हरेः ॥ ६४ ॥ यानि कानि च पापानि प्रोक्तानि तव भूपते ॥ तानि णि नश्यन्ति गङ्गाविन्द्वभिषेच

वृ.ना.पु.
॥ ३० ॥

नात् ॥ ६५ ॥ सनक उवाच ॥ इत्युक्त्वा मुनिशार्दूल महाराजं भगीरथम् ॥ धर्मात्मानं धर्मराजः सद्यश्चान्तर्द ॥ ६६ ॥ स तु राजा महाप्राज्ञः
सर्वशास्त्रार्थपारगः ॥ निक्षिप्य पृथिवीं सर्वां सचिवेषु यथो वनम् ॥ ६७ ॥ तुहिनाद्रौ ततो गत्वा नरनारायणाश्रमात् ॥ पश्चिमे तुहिनाक्रान्ते शृङ्गे
पोडशयोजने ॥ ६८ ॥ तपस्तप्तवानयामास गङ्गां त्रैलोक्यपावनीम् ॥ ६९ ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे धर्माख्ये
धर्मराजोपदेशेन भगीरथस्य गङ्गानयनोद्यमवर्णनं नाम पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ नारद उवाच ॥ हिमवद्गिरिमासाद्य किं चकार महीपतिः ॥
कथमानीतवान्गङ्गामेतन्मे वक्तुमर्हसि ॥ १ ॥ सनक उवाच ॥ भगीरथो महाराजो जटाचीरधरो मुने ॥ गच्छन्निहमाद्रिं तपसे प्राप्तो गोदावरीं
तटम् ॥ २ ॥ तत्रापश्यन्महारण्ये भृगोराश्रममुत्तमम् ॥ कृष्णसारसमाकीर्णं मातङ्गगणसेवितम् ॥ ३ ॥ भ्रमद्भ्रमरसंघुष्टं कूजद्विहगसंकुलम् ॥
व्रजद्वाराहनिकरं चमरीपुच्छबीजितम् ॥ ४ ॥ नृत्यनम्यूरनिकरं सारङ्गादिनिषेवितम् ॥ प्रवर्द्धितमहावृक्षं मुनिकन्याभिरादगतं ॥ ५ ॥
शालतालतमालाढ्यं नूनहिन्तालमण्डितम् ॥ मालतीयूथिकाकुन्दचम्पकाश्चत्थभूषितम् ॥ ६ ॥ उत्पुलकुसुमोपेतं मृपिसङ्घनिषेवितम् ॥ वेदशास्त्रमहा
घोषमाश्रमं प्राविशद्भृगोः ॥ ७ ॥ गृणन्ते परमं ब्रह्म वृते शिष्यगणैर्मुनिम् ॥ तेजसा सूर्यसदृशं भृगुं तत्र ददर्श सः ॥ ८ ॥ प्रणनामाथ विप्रेन्द्र पाद
संग्रहणादिना ॥ आतिथ्यं भृगुरप्यस्य चक्रे सन्मानपूर्वकम् ॥ ९ ॥ कृतातिथ्यक्रियो राजा भृगुणा परमर्षिणा ॥ उवाच प्राञ्जलिर्भूत्वा विनयान्मुनि
पुङ्गवम् ॥ १० ॥ भगीरथ उवाच ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञ सर्वशास्त्रविशारद ॥ पृच्छामि भवभीतोऽहं नृणामुद्धारकारणम् ॥ ११ ॥ भगवांस्तुप्यन्ते येन
कर्मणा मुनिसत्तम ॥ तन्ममाख्याहि सर्वज्ञ अनुग्राह्योऽस्मि ते यदि ॥ १२ ॥ भृगुरुवाच ॥ राजस्तवेप्सितं ज्ञाते त्वं हि पुण्यवतां वरः ॥ अन्यथा म्वकुलं
सर्वं कथमुद्धर्तुमर्हसि ॥ १३ ॥ यो वा को वापि भूपाल स्वकुलं शुभकर्मणा ॥ उद्धर्तुकामस्तं विद्यान्नररूपधरं ह्रिम् ॥ १४ ॥ कर्मणा येन देवशो
नृणामिष्टफलप्रदः ॥ तत्प्रवक्ष्यामि राजेन्द्र शृणुष्व सुसमाहितः ॥ १५ ॥ भव सत्यपरो राजत्र हिंसानिग्नस्तथा ॥ सर्वभूतहितो नित्यं मानृतं वद
वे क्वचित् ॥ १६ ॥ त्यज दुर्जनसंसर्गं भज साधुसमागमम् ॥ कुरु पुण्यमहोरात्रं स्मरं विष्णुं सनातनम् ॥ १७ ॥ कुरु पूजां महाविष्णोर्याहि शान्ति
मनुत्तमां ॥ द्वादशाष्टाक्षरं मन्त्रं जप श्रेयो भविष्यति ॥ १८ ॥ भगीरथ उवाच ॥ सत्यं तु कीदृशं प्रोक्तं सर्वभूतहितं मुने ॥ अनृतं कीदृशं प्रोक्तं दुर्जनाश्चापि
कीदृशाः ॥ १९ ॥ साधवः कीदृशाः प्रोक्तास्तथा पुण्यं च कीदृशम् ॥ स्मर्तव्यं च कथं विष्णुस्तस्य पूजा च कीदृशी ॥ २० ॥ शान्तिश्च कीदृशी प्रोक्ता को
पञ्चोऽष्टाक्षरो मुने ॥ को वा द्वादशवर्णश्च मुने तत्त्वार्थकोविदः ॥ २१ ॥ कृपां कृत्वा ययि परमं सत्यं ज्ञातव्यमर्हति ॥

पू० ख०
अ० १६

॥ ३० ॥

बुद्धिरनुत्तमा ॥ २२ ॥ यत्पृष्टोऽहं त्वया भूप तत्सर्वं प्रवदामि ते ॥ यथार्थकथनं यत्तत्सत्यमाहुर्विपश्चितः ॥ २३ ॥ धर्माविरोधतो वाच्यं तद्वि धर्मपरायणैः ॥
 देशकालादि विज्ञाय स्वयमस्याविरोधतः ॥ २४ ॥ यद्वचः प्रोच्यते साद्विस्तत्सत्यमभिधीयते ॥ सर्वेषामेव जंतूनामकुशजननं हि तत् ॥ २५ ॥
 अहिंसा सा नृप प्रोक्ता सर्वकामप्रदायिनी ॥ कर्मकार्यसहायत्वमकार्यपरिपन्थिता ॥ २६ ॥ सर्वलोकहितत्वं वै प्रोच्यते धर्मकोविदैः ॥ इच्छातु
 वृत्तकथनं धर्माधर्मविवेकिनः ॥ २७ ॥ अमृतं तद्वि विज्ञेय सर्वश्रेयोविरोधि तत् ॥ ये लोके द्वेषिणो सूर्खाः कुमार्गस्तबुद्धयः ॥ २८ ॥ ते राजन्दुर्जना
 ज्ञेयाः सर्वधर्मवहिष्कृताः ॥ धर्माधर्मविवेकेन वेदमार्गानुसारिणः ॥ २९ ॥ सर्वलोकहितासक्ताः साधवः परिकीर्त्तिताः ॥ हरिभक्तिकरं यत्तत्सद्भिश्च परिरञ्जि
 तम् ॥ ३० ॥ आत्मनः प्रीतिजनकं तत्पुण्यं परिकीर्त्तितम् ॥ सर्वं जगदिदं विष्णुर्विष्णुः सर्वस्य कारणम् ॥ ३१ ॥ अहं च विष्णुर्यज्ज्ञानं तद्विष्णुस्म
 रणं विदुः ॥ सर्वदेवमयो विष्णुर्विधिना पूजयामि तम् ॥ ३२ ॥ इति या भवति श्रद्धा सा तद्रक्तिः प्रकीर्त्तिता ॥ सर्वभूतमयो विष्णुः परिपूर्णः सनातनः ॥ ३३ ॥
 इत्यभेदेन या बुद्धिः समता सा प्रकीर्त्तिता ॥ समता शत्रुमित्रेषु वशित्वं च तथा नृप ॥ ३४ ॥ यदृच्छालभसंतुष्टिः सा शान्तिः परिकीर्त्तिता ॥ एते
 सर्वे समाख्यातास्तपःसिद्धिप्रदा नृणाम् ॥ ३५ ॥ समस्तपापराशीनां तरसा नाशहेतवः ॥ अष्टाक्षरं महामन्त्रं सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ३६ ॥ वक्ष्यामि
 तव राजेन्द्र पुरुषार्थकसाधनम् ॥ विष्णोः प्रियकरं चैव सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ ३७ ॥ नमो नागयणायैति जपेत्प्रणवपूर्वकम् ॥ नमो भगवते प्रोच्य
 वासुदेवाय तत्पद्मम् ॥ ३८ ॥ प्रणवाद्यं महाराज द्वादशार्णमुदाहृतम् ॥ द्वयोः समं फलं गजत्रयद्रादशवर्णयोः ॥ ३९ ॥ प्रवृत्तो च निवृत्तो च साग्यमु
 दिष्टमेतयोः ॥ शङ्खचक्रधरं शान्तं नारायणमनामयम् ॥ ४० ॥ लक्ष्मीसंश्रितवामाङ्गं तथाभयकरं प्रभुम् ॥ किरीटकुण्डलधरं नानामण्डनशोभितम्
 ॥ ४१ ॥ भ्राजत्कोस्तुभमालाढ्यं श्रीवत्साङ्कितवक्षसम् ॥ पीताम्बरधरं देवं सुगसुरनमस्कृतम् ॥ ४२ ॥ ध्यायेदनादिनिधनं सर्वकामफलप्रदम् ॥
 अन्तर्यामी ज्ञानरूपी परिपूर्णः सनातनः ॥ ४३ ॥ एतत्सर्वं समाख्यातं यत् पृष्टं त्वया नृप ॥ स्वस्ति तेऽस्तु तपःसिद्धिं गच्छ लब्धुं यथासुखम्
 ॥ ४४ ॥ एवमुक्तो महीपालो भृगुणा परमर्षिणा ॥ परमां प्रीतिमापन्नः प्रपेदेतपसे वनम् ॥ ४५ ॥ हिमवद्विरिमासाद्य पुण्यदेशे मनोहरे ॥ नादेश्वरे
 महाक्षेत्रे तपस्तेपेऽतिदुश्चरम् ॥ ४६ ॥ राजा त्रिपवणस्त्रायी कन्दमूलफलाशनः ॥ कृतातिथ्यर्हणश्चापि नित्यं होमपरायणः ॥ ४७ ॥ सर्वभूतहितः
 शान्तो नारायणपरायणः ॥ पत्रैः पुष्पैः फलैस्तोयैस्त्रिकालं हि पूजकः ॥ ४८ ॥ एवं बहुतिथं कालं नीत्वा चात्यन्तधैरवान् ॥ ध्यायन्नारायणं देवं
 शीर्षपर्णाशनोऽभवत् ॥ ४९ ॥ प्राणायामपरो भूत्वा राजा परमधार्मिकः ॥ द्युसि स्तपस्तप्तुं ततः समुपचक्रमे ॥ ५० ॥ ध्यायन्नारायणं देवमनं

तमपराजितम् ॥ षष्टिवर्षसहस्राणि निरुच्छासपरोऽभवत् ॥ ५१ ॥ तस्य दृष्ट्वा देवताः सर्वे विव्रस्ता वह्निता
 पिताः ॥ ५२ ॥ अभिजगमुर्महाविष्णुं यत्रास्ते जगतां पतिः ॥ क्षीरोदस्योत्तरं तीरं संप्राप्य त्रिदशेश्वराः ॥ अस्तुबन्देवदेवेश शरणागतपालकम् ॥ ५३ ॥
 देवा ऊचुः ॥ नताः स्म विष्णुं जगदेकनाथं स्मरत्समस्तार्तिहरं परेशम् ॥ स्वभावशुद्धं परिपूर्णभावं वदन्ति यज्ज्ञानतनुं च तज्ज्ञाः ॥ ५४ ॥ ध्येयः सदा
 योगिवरैर्महात्मा स्वेच्छाशरीरैः कृतदेवकार्यः ॥ जगत्स्वरूपो जगदादिनाथस्तस्मै नताः स्मः पुरुषोत्तमाय ॥ ५५ ॥ यन्नामसंकीर्तनतो खलानां
 समस्तपापानि लयं प्रयान्ति ॥ तमीशमीढ्यं पुरुषं पुराणं नताः स्म विष्णुं पुरुषाथसिद्धये ॥ ५६ ॥ यत्तेजसा भान्ति दिवाकराद्या नातिक्रमं
 त्यस्य कदापि शिक्षाः ॥ कालात्मकं तं त्रिदशाधिनाथं नमामहे वै पुरुषार्थरूपम् ॥ ५७ ॥ जगत्करोऽत्यब्जभवोऽतिरुद्रः पुनाति लोकाः
 श्रुतिभिश्च विप्राः ॥ तमादिदेवं गुणसन्निधानं सर्वोपदेशारमिताः शरण्यम् ॥ ५८ ॥ वरं वरेण्यं मधुकैटभारिं सुगमुराभ्यर्चितपादपीठम् ॥
 ॥ सद्भक्तसंकल्पितासिद्धिहेतुं ज्ञानैकवेद्यं प्रणताः स्म देवम् ॥ ५९ ॥ अनादिमध्यान्तमजं परेशमनाद्यविद्याख्यतमो विनाशम् ॥ सच्चिन्मगनन्दघनस्वरूपं
 रूपादिहीनं प्रणताः स्म देवम् ॥ ६० ॥ नारायणं विष्णुमनन्तमीशं पीताम्बरं पद्मभवादिसेव्यम् ॥ यज्ञप्रियं यज्ञकरं विशुद्धं
 नताः स्म सर्वोत्तममव्ययं तम् ॥ ६१ ॥ इति स्तुतो महाविष्णुर्देवैरिन्द्रादिभिस्तदा ॥ चरितं तस्य राजपदं देवानां संन्यवेदयत
 ॥ ६२ ॥ ततो देवान्समाश्वास्य दत्त्वाभयमनञ्जनः ॥ जगाम यत्र राजर्षिस्तपस्तपति नारद ॥ ६३ ॥ शङ्खचक्रधरो देवः सच्चिदानन्दविग्रहः ॥
 प्रत्यक्षतामगात्तस्य राज्ञः सर्वजगद्गुरुः ॥ ६४ ॥ तं दृष्ट्वा पुण्डरीकाक्षं भाभासितदिगन्तरम् ॥ अतर्सीपुष्पसंकाशं स्फुरत्कुण्डलमण्डितम् ॥ ६५ ॥ शिखरं
 कुन्तलवक्राब्जं विश्राजन्मुकुटोज्ज्वलम् ॥ श्रीवत्सकौस्तुभधरं वनमालाविभूषितम् ॥ ६६ ॥ दीर्घबाहुमुदागङ्गं लोकेशाचिन्तपन्कजम् ॥ ननाम
 दण्डवद्भूमौ भूपतिर्नम्रकंधरः ॥ ६७ ॥ अत्यन्तहर्षसंपूर्णः सरोमाञ्चः सगद्गदः ॥ कृष्ण कृष्णेति कृष्णेति श्रीकृष्णेति समुच्चरन् ॥ ६८ ॥ तस्य विष्णुः
 प्रसन्नात्मा ह्यन्तर्यामी जगद्गुरुः ॥ उवाच कृपयाविष्टो भगवान्भूतभावनः ॥ ६९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ भगीरथ महाभाग तवाभीष्टं भविष्यति ॥
 आगमिष्यन्ति मल्लोकं तव पूर्वपितामहाः ॥ ७० ॥ मम मूर्त्यन्तरं शम्भुं राजन्स्तोत्रैः स्वशक्तितः ॥ स्तुहि ते सकलं कामं त्वं
 सद्यः करिष्यति ॥ ७१ ॥ यस्तु जग्राह शशिनं शरणं समुपागतम् ॥ तस्मादाराधयेशानं स्तोत्रैः स्तुत्यं सुखप्रदम् ॥ ७२ ॥ अनादिनिधनो देवः सर्वकाम
 फलप्रदः ॥ त्वया संपूजितो राजन्सद्यः श्रेयो विधास्यति ॥ ७३ ॥ इत्युक्त्वा देवदेवेशो जगतां पतिरन्यतः ॥ अन्तर्यामि उवाच ॥

सोऽपि भूपतिः ॥ ७४ ॥ किमिदं स्वप्न आहोस्वित्सत्यं साक्षाद्विजोत्तम ॥ भूपतिर्विस्मयं प्राप्तः किं करोमीति विस्मितः ॥ ७५ ॥ अथान्तरिक्षे
 वागुच्चैः प्राह तं भ्रान्तचेतसम् ॥ सत्यमेतदिति व्यक्तं न चिन्तां कर्तुमर्हसि ॥ ७६ ॥ तन्निशम्यावनीपाल ईशानं सर्वकारणम् ॥ समस्तदेवताराजम्
 स्तोषीद्वक्तितत्परः ॥ ७७ ॥ भगीरथ उवाच ॥ प्रणमामि जगन्नाथं प्रणतार्तिप्रणाशनम् ॥ प्रमाणगोचरं देवमीशानं प्रणवात्मकम् ॥ ७८ ॥ जगद्गुप
 मजं नित्यं सर्गस्थित्यंतकारणम् ॥ विश्वरूपं विरूपाक्षं प्रणतोऽस्म्युग्ररेतसम् ॥ ७९ ॥ आदिमध्यान्तरहितमनन्तमजमव्ययम् ॥ समामनन्ति योगीन्द्रा
 स्तं वन्दे पुष्टिवर्धनम् ॥ ८० ॥ नमो लोकाधिनाथाय वञ्चते परिवञ्चते ॥ नमोऽस्तु नीलग्रीवाय पञ्चानां पतये नमः ॥ ८१ ॥ नमश्चैतन्यरूपाय पुष्टानां
 पतये नमः ॥ नमोऽकल्पप्रकल्पाय भूतानां पतये नमः ॥ ८२ ॥ नमः पिनाकहस्ताय शूलहस्ताय ते नमः ॥ नमः कपालहस्ताय पाश
 मुद्गरधारिणे ॥ ८३ ॥ नमस्ते सर्वभूताय घण्टाहस्ताय ते नमः ॥ नमः पञ्चास्यदेवाय क्षेत्राणां पतये नमः ॥ ८४ ॥ नमः समस्तभूतानामादिभूताय भूभृते ॥
 अनेकरूपरूपाय निर्गुणाय परात्मने ॥ ८५ ॥ नमो गणाधिदेवाय गणानां पतये नमः ॥ नमो हिरण्यगर्भाय हिरण्यपतये नमः ॥ ८६ ॥ हिरण्यरेतसे तुभ्यं नमो
 हिरण्यवाहवे ॥ नमो ध्यानस्वरूपाय नमस्ते ध्यानसाक्षिणे ॥ ८७ ॥ नमस्ते ध्यानसंस्थाय ध्यानगम्याय ते नमः ॥ येनेदं विश्वमखिलं
 चराचरविराजितम् ॥ ८८ ॥ वर्षेवाध्रेण जनितं प्रधानपुरुषात्मना ॥ ८९ ॥ स्वप्रकाशं महात्मानं परं ज्योतिःसनातनम् ॥ यमामनन्ति तत्त्वज्ञाः सवितारं नृच
 क्षुषाम् ॥ ९० ॥ उमाकान्तनन्दिकेशंतं नीलकण्ठं सदाशिवम् ॥ मृत्युंजयं महादेवं परात्पतरं विभुम् ॥ ९१ ॥ परं शब्दब्रह्मरूपं तं वन्देऽखिलकारणम् ॥
 कपर्दिने नमस्तुभ्यं सद्यो जाताय वै नमः ॥ ९२ ॥ भवोद्भवाय शुद्धाय ज्येष्ठाय च कनीयसे ॥ मन्यवे न इषे त्रय्याः पतये यज्ञतन्त्रवे ॥ ९३ ॥ उज्जै
 दिशां च पतये कालायाधोरूपिणे ॥ कृशानुरेतसे तुभ्यं नमोऽस्तु सुमहात्मने ॥ ९४ ॥ यतः समुद्राः सगिताऽद्रयश्च गन्धर्वयक्षासुगसिद्धसङ्घाः ॥ स्थाणु
 श्रिण्णुर्महदल्पकं च असञ्जं सजीवमजीवमास ॥ ९५ ॥ नतोऽस्मि तं योगिनतांघ्रिपद्मं सर्वान्तरात्मानमरूपमीशम् ॥ स्वतन्त्रमेकं गुणिनां गुणं च
 नमामि भूयः प्रणमामि भूयः ॥ ९६ ॥ इत्थं स्तुतो महादेवः शंकरो लोकशंकरः ॥ आविर्भव भूपस्य संतप्ततपसोऽग्रतः ॥ ९७ ॥ पञ्चवक्त्रं दशभुजं
 चन्द्रार्द्धकृतशेखरम् ॥ त्रिलोचनमुदाराङ्गं नागयज्ञोपवीतिनम् ॥ ९८ ॥ विशालवक्षसं देवं तुहिनाद्रिसमप्रभम् ॥ गजचर्माम्बरधरं सुगर्हितपदाम्बुजम् ॥
 ९९ ॥ दृष्ट्वा पपात पादाम्बे दण्डवद्भुवि नारद ॥ तत ऊत्थाय सहसा शिवाग्ने विहिताञ्जलिः ॥ १०० ॥ प्रणनाम महादेवं कीर्तयन् शंकराह्वयम् ॥
 विज्ञाय भक्तिं भूपस्य शंकरः शशिशेखरः ॥ १०१ ॥ उवाच राज्ञे तुष्टोऽस्मि वरं वरय वाञ्छितम् ॥ तोषितोऽस्मि त्वया सम्यक् स्तोत्रेण तपसा तथा ॥ १०२ ॥

वृ.ना.पु.

॥ ३२ ॥

एवमुक्तः स देवेन राजा संतुष्टमानसः ॥ उवाच प्राञ्जलिर्भूत्वा जगतामीश्वरेश्वरम् ॥ ३ ॥ भगीरथ उवाच ॥ अनुग्राह्योऽस्मि यदि ते वरदानान्महेश्वर ॥ तदा गङ्गां प्रयच्छास्मात्पितॄणां मुक्तिहेतवे ॥ ४ ॥ श्रीशिव उवाच ॥ दत्ता गङ्गा मया तुभ्यं पितॄणां ते गतिः परा ॥ तुभ्यं मोक्षः परश्चेति तमुक्तान्तर्दधे शिवः ॥ ५ ॥ कपर्दिनो जटायस्ता गङ्गा लोकैकपाविनी ॥ पावयन्ती जगत्सर्वमन्वगच्छद्भगीरथम् ॥ ६ ॥ ततः प्रभृति सा देवी निर्मला मलहारिणी ॥ भागीरथीति विख्याता त्रिषु लोकेष्वभून्मुने ॥ ७ ॥ सगरस्यात्मजाः पूर्वं यत्र दग्धाः त्रिपाप्मना ॥ तं देशं प्रावयामास गङ्गा सर्वसरिद्वरा ॥ ८ ॥ यदा संघातितं भस्म सागराणां तु गङ्गया ॥ तदैव नरके मग्ना उद्धृताश्च गतैनसः ॥ ९ ॥ पुरा संकुश्यमानेन ये यमेनातिपीडिताः ॥ त एव पूजितास्तेन गङ्गाजलपरिप्लुताः ॥ १० ॥ गतपापान्स विज्ञाय यमः सगरसंभवान् ॥ प्रणम्या भ्यर्च्य विधिवत्प्राह तान्प्रीतमानसः ॥ ११ ॥ भो भो राजसुता यूयं नरकाद् भृशदारुणात् ॥ मुक्ता विमानमारुह्य गच्छध्वं विष्णुमन्दिरम् ॥ १२ ॥ इत्युक्तास्ते महात्मानो यमेन गतकल्मषाः ॥ दिव्यदेहधरा भूत्वा विष्णुलोकं प्रपेदिरे ॥ १३ ॥ एवंप्रभावा सा गङ्गा विष्णुपादाग्रसंभवा ॥ सर्वलोकेषु विख्याता महापातकनाशिनी ॥ १४ ॥ य इदं पुण्यमाख्यानं महापातकनाशनम् ॥ पठेच्च शृणुयाद्वापि गङ्गास्नानफलं लभेत् ॥ १५ ॥ यस्त्वेतत्पुण्यमाख्यानं कथयेद्ब्राह्मणाग्रतः ॥ स याति विष्णुभवनं पुनरावृत्तिवर्जितम् ॥ १६ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे गङ्गामाहात्म्ये भगीरथगङ्गानयनं नाम षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ साधु सूत महाभाग त्वयातिकरुणात्मना ॥ श्रावितं सर्वपापघ्नं गङ्गामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ १ ॥ श्रुत्वा तु गङ्गामाहात्म्यं नारदो देवदर्शनः ॥ किं प्रपच्छ पुनः सूत सनकं मुनिसत्तमम् ॥ २ ॥ सूत उवाच ॥ शृणुध्वमुपयः सर्वे नारदेन सुरर्षिणा ॥ पृष्टं पुनर्यथा प्राह प्रवक्ष्यामि तथैव तत् ॥ ३ ॥ नानाख्यानेतिहासाश्च गङ्गामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ श्रुत्वा ब्रह्मसुतो भूयः पृष्टवानिदमादरात् ॥ ४ ॥ नारद उवाच ॥ अहोऽतिधन्यं सुकृतैकसारं श्रुतं मया पुण्यमसंवृतार्थम् ॥ गाङ्गेयमाहात्म्यमद्यप्रणाशि त्वत्तो मुने कारुणिकादभीष्टम् ॥ ५ ॥ ये साधवः साधु भजन्ति विष्णुं स्वार्थं परार्थं च यतन्त एव ॥ नानोपदेशैः सुविमुग्धचित्तं प्रबोधयन्ति प्रसभं प्रसन्नम् ॥ ६ ॥ ततः समाख्याहि हर्षव्रतानि कृतैश्च येः प्रीतिमुपैति विष्णुः ॥ ददाति भक्तिं भजतां दयालुमुक्तिस्तु तस्या विदिता हि दासी ॥ ७ ॥ दंदाति मुक्तिं भजतां मुकुन्दो व्रतार्चनध्यानपरायणानाम् ॥ भक्तानुसेवासु महाप्रयासं विमृश्य कस्यापि न भक्तियोगम् ॥ ८ ॥ प्रवृत्तं च निवृत्तं च यत्कर्म हरितोपणम् ॥ तदा ख्याहि मुनिश्रेष्ठ विष्णुभक्तोऽसि मानद ॥ ९ ॥ सनक उवाच ॥ साधु साधु मुनिश्रेष्ठ भक्तस्त्वं पुरुषोत्तम ॥ भूयो भूयो यत्तु पृच्छेन्नरिषे शास्त्रधन्यम्

पू० ख०
अ० १०

॥ ३२ ॥

नः॥१०॥ व्रतानि ते प्रवक्ष्यामि लोकोपकृतिमन्ति च ॥ प्रसीदति हरिर्येस्तु प्रयच्छत्यभयं तथा॥११॥ यस्य प्रसन्नो भगवान्यज्ञलिङ्गो जनार्दनः॥
 इहामुत्र सुखं तस्य तपोद्धिश्च जायते ॥ १२ ॥ येन केनाप्युपायेन हरिपूजापरायणाः ॥ प्रयान्ति परमं स्थानमिति प्राहुर्महर्षयः ॥ १३ ॥ मार्ग
 शीघ्रं सिते पक्षे द्वादश्यां जलशायिनम् ॥ उपोषितोऽर्चयेत्सम्यङ् नरः श्रद्धासमन्वितः॥१४॥ स्नात्वा शुक्लाम्बरधरो दन्तधावनर्षकम्॥ गन्धपुष्पा
 र्क्षतेर्धूपैर् दीपैर्नैवेद्यपूर्वकैः॥१५॥ वाग्यतो भक्तिभावेन मुनिश्रेष्ठार्चयेद्भरिम् ॥ केशवाय नमस्तुभ्यमिति विष्णुं च पूजयेत् ॥१६॥ अष्टोत्तरशतं हुत्वा
 ब्रह्मो घृततिलाहुतीः ॥ रात्रौ जागरणं कुर्याच्छालग्रामसमीपतः ॥१७॥ स्नापयेत्प्रस्थपयसा नारायणमनामयम् ॥ गीतैर्वाद्यैश्च नैवेद्यैर्भक्ष्यैर्भोज्यैश्च केश
 वम् ॥ १८ ॥ त्रिकालं पूजयेद्भक्त्या महालक्ष्म्या समन्वितम् ॥ पुनः कल्पे समुत्थाय कृत्वा कर्म यथोचितम् ॥१९॥ पूर्ववत्पूजयेद्देवं वाग्यतो नियतः
 शुचिः ॥ पायसं घृतसंमिश्रं नालिकेरफलान्वितम् ॥२०॥ मन्त्रेणानेन विप्राय दद्याद्भक्त्या सदक्षिणम् ॥ केशवः केशिहा देवः सर्वसंपत्प्रदायकः ॥२१॥
 परमात्रप्रदानेन मम स्यादिष्टदायकः ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्छक्तितो बन्धुभिः सह ॥ २२ ॥ नारायणपरो भूत्वा स्वयं भुञ्जीत वाग्यतः ॥ इति यः
 कुरुते भक्त्या केशवार्चनमुत्तमम् ॥ २३ ॥ स पौंडरीक्यज्ञस्य फलमष्टगुणं लभेत् ॥ पौषमासे सिते पक्षे द्वादश्यां समुपोषितः ॥ २४ ॥ नमो नारा
 यणायेति पूजयेत्प्रयतो हरिम् ॥ पयसा स्नाप्य नैवेद्यं पायसं च समर्पयेत् ॥ २५ ॥ रात्रौ जागरणं कुर्यात्त्रिकालार्चनतत्परः ॥ धूपैर्दीपैश्च नैवेद्यैर्गन्धैः
 पुष्पैर्मनोरमैः ॥ २६ ॥ तृणैश्च गीतवाद्याद्यैः स्तोत्रैश्चाप्यर्चयेद्भरिम् ॥ कुशरान्नं च विप्राय दद्यात्सघृतदक्षिणम् ॥ २७ ॥ सर्वात्मा सर्वलोकेशः सर्व
 व्यापी सनातनः ॥ नारायणः प्रसन्नः स्यात्कृशरात्रप्रदानतः ॥२८॥ मन्त्रेणानेन विप्राय दत्त्वा वै दानमुत्तमम् ॥ द्विजांश्च भोजयेच्छक्त्या स्वयमद्यात्स
 वान्धवः ॥ २९ ॥ एवं संपूजयेद्भक्त्या देवं नारायणं प्रभुम् ॥ अग्निष्टोमाष्टकफलं स संपूर्णमवाप्नुयात् ॥ ३० ॥ माघस्य शुक्लद्वादश्यां पूर्ववत्समुपो
 षितः ॥ नमस्ते माधवायेति हुत्वाष्टौ च घृताहुतीः ॥ ३१ ॥ पूर्वमानेन पयसा स्नापयेन्माधवं तदा ॥ पुष्पगन्धाक्षतैश्चैत्सावधानेन चेतसा ॥ ३२ ॥
 रात्रौ जागरणं कुर्यात्पूर्ववद्भक्तिसंयुतः ॥ कल्पकर्म च निर्वर्त्य माधवं पुनर्चयेत् ॥ ३३ ॥ प्रस्थं तिलानां विप्राय दद्याद्दे मन्त्रपूर्वकम् ॥ सदक्षिणं
 संपन्नं च सर्वपापविमुक्तये ॥ ३४ ॥ माधवः सर्वभूतानां सर्वकर्मफलप्रदः ॥ तिलदानेन महता सर्वान्कामान्प्रयच्छतु ॥ ३५ ॥ मन्त्रेणानेन
 विप्राय दत्त्वा भक्तिसमन्वितः ॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्या संस्मरन्माधवं प्रभुम् ॥ ३६ ॥ एवं यः कुरुते भक्त्या तिलदानेन व्रतं मुने ॥ वाजपेय
 शतस्यासौ संपूर्णं फलमाप्नुयात् ॥ ३७ ॥ फाल्गुनस्य सिते पक्षे द्वादश्यां समुपोषितः ॥ ज्येष्ठमासे सिते पक्षे द्वादश्यां समुपोषितः ॥ ३८ ॥ अष्टो

६.ना.पु.
॥ ३३ ॥

त्तरशतं हुत्वा घृतमिश्रितिलाहुतीः ॥ पूर्वमानेन पयसा गोविन्दं स्नापयेच्छुचिः ॥ ३९ ॥ रात्रौ जागरणं कुर्याच्चिकालं पूजयेत्तथा ॥ प्रातःकृत्यं
समाप्याथ गोविन्दं पूजयेत्पुनः ॥ ४० ॥ व्रीह्याढकं च विप्राय दद्याद्ब्रह्मं सदक्षिणम् ॥ नमो गोविन्द सर्वेश गोपिकाजनवल्लभ ॥ ४१ ॥ अनेन धान्यं
दानेन प्रीतो भव जगद्गुरो ॥ एवं कृत्वा व्रतं सम्यक् सर्वपापविवाजितः ॥ ४२ ॥ गोमेधमखजं पुण्यं सम्पूर्णं लभते नरः ॥ चैत्रमासे सिते पक्षे द्वादश्यां
समुपोषितः ॥ ४३ ॥ नमोऽस्तु विष्णवे तुभ्यमिति पूर्ववदर्चयेत् ॥ क्षीरेण स्नापयेद्विष्णुं पूर्वमानेन शक्तितः ॥ ४४ ॥ तथैव स्नापयेद्विष्णुं घृतप्रस्थेन
सादरम् ॥ कृत्वा जागरणं रात्रौ पूजयेत्पूर्ववद्ब्रती ॥ ४५ ॥ ततः कृत्ये समुत्थाय प्रातःकृत्यं समाप्य च ॥ अष्टोत्तरशतं हुत्वा मध्वाज्यतिलमिश्रि
तम् ॥ ४६ ॥ सदक्षिणं च विप्राय दद्याद्दे तण्डुलाढकम् ॥ प्राणरूपी महाविष्णुः प्राणदः सर्ववल्लभः ॥ ४७ ॥ तण्डुलाढकदानेन प्रीयतां मे जनार्दनः ॥
एवं कृत्वा नरो भक्त्या सर्वपापविवाजितः ॥ ४८ ॥ अत्याग्निष्टोमयज्ञस्य फलमष्टगुणं लभेत् ॥ वैशाखशुक्लद्वादश्यामुपोष्य मधुसूदनम् ॥ ४९ ॥
द्रोणक्षीरेण देवेशं स्नापयेद्रक्तिसंयुतः ॥ जागरं तत्र कर्तव्यं त्रिकालार्चनसंयुतम् ॥ ५० ॥ नमस्ते मधुहन्त्रे च जुहुयाच्छक्तितो घृतम् ॥ अष्टोत्तरशतं
प्रार्च्य विधिवन्मधुसूदनम् ॥ ५१ ॥ विपापो ह्यश्वमेधानामष्टानां फलमाप्नुयात् ॥ ज्येष्ठमासे सिते पक्षे द्वादश्यामुपवासकृत् ॥ ५२ ॥ क्षीरणाढकमानेन
स्नापयेद्यस्त्रिविक्रमम् ॥ नमस्त्रिविक्रमायेति पूजयेद्रक्तिसंयुतः ॥ ५३ ॥ जुहुयात्पायसेनैव द्वाष्टोत्तरशताहुतीः ॥ कृत्वा जागरणं रात्रौ पुनः पूजां प्रकल्प
येत् ॥ ५४ ॥ अपूपविंशतिं दत्त्वा ब्राह्मणाय सदक्षिणम् ॥ देवदेव जगन्नाथ प्रसीद परमेश्वर ॥ ५५ ॥ उपायनं च संगृह्य प्रमाभीष्टप्रदो भव ॥
ब्राह्मणान्भोजयेच्छुक्त्या स्वयं भुञ्जीत वाग्यतः ॥ ५६ ॥ एवं यः कुरुते विप्र व्रतं त्रैविक्रमं परम् ॥ सोऽष्टानां नगमेधानां विपापः फलमाप्नुयात् ॥ ५७ ॥
आपादशुक्लद्वादश्यामुपवासी जितेन्द्रियः ॥ वामने पूर्वमानेन स्नापयेत्पयसा व्रती ॥ ५८ ॥ नमस्ते वामनायेति द्वाज्याष्टोत्तरं शतम् ॥ हुत्वा च
जागरं कुर्याद्वामनं चार्चयेत्पुनः ॥ ५९ ॥ सदक्षिणं च दध्यन्नं नालिकेरफलान्वितम् ॥ भक्त्या प्रदद्याद्विप्राय वामनार्चनशीलिते ॥ ६० ॥ वामनो
बुद्धिदो होता द्रव्यस्थो वामनः सदा ॥ वामनस्तारकोऽस्माच्च वामनाय नमो नमः ॥ ६१ ॥ अनेन दत्त्वा दध्यन्नं शक्तिनां भोजयेद्विज्ञानं ॥ कृत्ये
वमग्निष्टोमानां शतस्य फलमाप्नुयात् ॥ ६२ ॥ श्रावणस्य सिते पक्षे द्वादश्यामुपवासकृत् ॥ क्षीरेण मधुमिश्रेण स्नापयेच्छ्रीधरं व्रती ॥ ६३ ॥
नमोऽस्तु श्रीधरायेति गन्धाद्यैः पूजयेत्क्रमात् ॥ जुहुयात्पृषदाज्येन शतमष्टोत्तरं मुने ॥ ६४ ॥ कृत्वा च जागरं रात्रौ पुनः पूजां प्रकल्पयेत् ॥
दातव्यं चैव विप्राय क्षीराढकमनुत्तमम् ॥ ६५ ॥ दक्षिणां च सवस्त्रां वै प्रदद्याद्वेदमकुण्डले ॥ मन्त्रेणानेन विप्रेन्द्र सर्वकामाशसिद्धये ॥ ६६ ॥

पू० ख०
अ० १०

॥ ३३ ॥

क्षीराब्धिशाधिन्दवेश रमाकान्त जगत्पते ॥ क्षीरदानेन सुप्रीतो भव सर्वसुखप्रदः ॥६७॥ सुखप्रदत्वादिप्रांश्च भोजयेच्छक्तितो वर्ता ॥ एव कृत्वा
 अश्वमेधानां सहस्रस्य फलं लभेत् ॥ ६८ ॥ मासि भाद्रपदे शुक्ले द्वादश्यां समुपोषितः ॥ आपयेद्रोणपयसा हृषीकेश जगद्गुरुम् ॥६९॥ हृषीकेश
 नमस्तुभ्यमिति संपूजयेन्नरः ॥ चरुणा मधुयुक्तेन शतमष्टोत्तरं हुनेत् ॥ ७० ॥ जागरादीनि निर्वर्त्य दद्यादात्मविदे ततः ॥ सार्धादकं च गोधूमान्द
 क्षिणां हेम शक्तितः ॥ ७१ ॥ हृषीकेश नमस्तुभ्यं सर्वलोकैकहेतवे ॥ मद्यां सर्वपापं देहि गोधूमस्य प्रदानतः ॥ ७२ ॥ भोजयेद्ब्राह्मणाञ्छक्त्या
 स्वयं चाश्रीत वाग्यतः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो ब्रह्ममेधफलं लभेत् ॥ ७३ ॥ आश्विने मासि शुक्लायां द्वादश्यां समुपोषितः ॥ पद्मनाभं च पयसा आपयेद्रक्तितः
 शुचिः ॥ ७४ ॥ नमस्ते पद्मनाभाय होमं कुर्यात्स्वशक्तितः ॥ तिलद्वीहिवाज्यैश्च पूजयेच्च विधानतः ॥ ७५ ॥ जामरं निशि निर्वर्त्य पुनः पूजां
 समाचरेत् ॥ दद्याद्विप्राय कुडवं मधुनस्तु सदक्षिणम् ॥ ७६ ॥ पद्मनाभं नमस्तुभ्यं सर्वलोकपितामह ॥ मधुदानेन सुप्रीतो भव
 सर्वसुखप्रदः ॥ ७७ ॥ एवं यः कुरुते भक्त्या पद्मनाभव्रतं सुधीः ॥ ब्रह्ममेधसहस्रस्य फलमाप्नोति निश्चितम् ॥ ७८ ॥ द्वादश्यां कार्तिके शुक्ले
 उपवासी जितेन्द्रियः ॥ क्षीरेणाकटकमानेन दद्याद्वाज्येन तावता ॥ ७९ ॥ नमो दामोदरायेति आपयेद्रक्तिभावतः ॥ अष्टोत्तरशतं हुत्वा मध्वाज्या
 क्तितिलाहुतीः ॥ ८० ॥ जागरं नियतः कुर्याच्चिकालार्चनतत्परः ॥ प्रातः संपूजयेद्देवं पद्मपुष्पैर्मनोरमैः ॥ ८१ ॥ पुनरष्टोत्तरशतं हुत्वा तत्सपूते
 स्तिलैः ॥ पञ्चभक्ष्ययुतं चात्र दद्याद्विप्राय भक्तितः ॥ ८२ ॥ दामोदर जगन्नाथ सर्वकारणकारण ॥ त्राहि मां कृपया देव शारणागतपालक ॥ ८३ ॥
 अनेन दत्त्वा दानं च श्रोत्रियाय कुदुम्बिने ॥ दक्षिणां च यथाशक्त्या ब्राह्मणांश्चापि भोजयेत् ॥ ८४ ॥ एवं कृत्वा व्रतं सम्यगश्रीयाद्रन्धुभिः सह ॥ अश्वमेध
 सहस्राणां द्विगुणं फलमश्नुते ॥ ८५ ॥ एवं कुर्याद्व्रती यस्तु द्वादशीव्रतस्तुतमम् ॥ संवत्सरं मुनिश्रेष्ठ स याति परम पदम् ॥ ८६ ॥ एकमासे द्विमासे
 वा यः कुर्याद्रक्तितत्परः ॥ तत्तत्फलमाप्नोति प्राप्नोति च हरेः पदम् ॥ ८७ ॥ पूर्णं संवत्सरं कृत्वा कुर्यादुद्यापनं वर्ता ॥ मार्गश्रैर्पासितं पक्षे
 द्वादश्यां च मुनीश्वर ॥ ८८ ॥ स्नात्वा प्रातर्यथाचारं दन्तधावनपूर्वकम् ॥ शुक्लमाल्याम्बरधरः शुक्लगन्धानुलेपनः ॥ ८९ ॥ मण्डपं कारयेद्दिव्यं चतु
 रक्षं सुशोभनम् ॥ घण्टाचामरसंयुक्तं किङ्किणीखरोभितम् ॥ ९० ॥ अलंकृतं पुष्पमाल्यैर्वितानञ्चजराजितम् ॥ छादितं शुक्लवस्त्रेण दीपमालावि
 भूषितम् ॥ ९१ ॥ तन्मध्ये सर्वतोभद्रं कुर्यात्सम्यगलंकृतम् ॥ तस्योपरि न्यसेत्कुम्भान्द्वादशाम्बुप्रपूजितान् ॥ ९२ ॥ एकेन शुक्लवस्त्रेण सम्यक्संशोधितेन
 च ॥ सर्वानाच्छादयेत्कुम्भान्पञ्चरत्नसमन्वितान् ॥ ९३ ॥ लक्ष्मीनारायणं देवं कारयेद्रक्तितमाव्रती ॥ हेमा वा रजतेनापि तथा ताप्रेण वा द्विजा ॥ ९४ ॥

म्यापयेत्प्रतिमां तां च कुम्भोपरि सुसंयमी ॥ तन्मूल्यं वा द्विजश्रेष्ठ काञ्चनं च स्वशक्तिः ॥ ९५ ॥ सर्वत्रतेषु मतिमान्वितशाठ्यं विवर्ज-
 येत् ॥ यदि कुर्यात्कस्यैवापि तत्त्वायुर्द्धनसंपदः ॥ ९६ ॥ अनन्तशायिनं देवं नारायणमनामयम् ॥ पञ्चामृतेन प्रथमं स्नापयेद्भक्तिसंयुतः ॥ ९७ ॥
 नाभिमः केशवाद्यैश्च ह्युपचारान्कल्पयेत् ॥ रात्रौ जागरणं कुर्यात्पुराणश्रवणादिभिः ॥ ९८ ॥ जितनिद्रो भवेत्सम्यक्सोपवासो जितेन्द्रियः ॥
 त्रिकालमर्चयेद्देवं यथाविभवविस्तरम् ॥ ९९ ॥ ततः प्रातः समुत्थाय प्रातः कृत्यं समाप्य च ॥ निलहोमान्व्याहतिभिः सहस्रं कान्येद्विजैः ॥ १०० ॥
 ततः संपूजयेद्देवं गन्धपुष्पादिभिः क्रमात् ॥ देवस्य पुत्तः कुर्यात्पुराणश्रवणं ततः ॥ १०१ ॥ दद्याद्वादशविप्रेभ्यो दध्यन्नं पायसं तथा ॥ अपूपेदंश-
 भिर्युक्तं सघृतं च सदक्षिणम् ॥ १०२ ॥ देवदेव जगन्नाथ भक्तानुग्रहविग्रह ॥ गृहाणोपायनं कृष्ण सर्वाभीष्टप्रदो भव ॥ १०३ ॥ अनेनोपायनं दत्त्वा प्रार्थये-
 त्प्राञ्जलिः स्थितः ॥ आधाय जानुनी भूमौ विनयावनतो व्रती ॥ १०४ ॥ नमो नमस्ते सुगजराज नमोऽस्तु ते देव जगन्निवास ॥ कुम्भं संपूर्ण-
 कलं ममाद्य नमोऽस्तु तुभ्यं पुरुषोत्तमाय ॥ १०५ ॥ इति संप्रार्थयेद्विप्रान्देवं च पुरुषोत्तमम् ॥ दद्यादर्घ्यं च देवाय महालक्ष्मीयुताय वै ॥ १०६ ॥
 लक्ष्मीपते नमस्तुभ्यं क्षीर्गणवनिवासिने ॥ अर्घ्यं गृहाण देवेश लक्ष्म्या च सहितः प्रभो ॥ १०७ ॥ अयम् स्मृत्या च नामोक्त्या तपोयज्ञक्रियादिषु ॥
 न्यूनं संपूर्णतां याति सद्यो वन्दे तमच्युतम् ॥ १०८ ॥ इति विज्ञाप्य देवेशं तत्सर्वं संयमी व्रते ॥ प्रतिमां दक्षिणाधुक्तामाचार्याः निवेदयेत् ॥ १०९ ॥
 ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्छ्रुत्वा दद्याच्च दक्षिणाम् ॥ भुञ्जीत वाग्यतः पश्चात्स्वयं वंद्यजनेर्द्वितः ॥ ११० ॥ आमायं तृपुष्पाद्रिणोः कथां विद्वज्जनेः-
 सह ॥ इत्येवं कुरुते यस्तु भुजो द्वादशीव्रतम् ॥ १११ ॥ सर्वान्कामान्स आप्नोति पश्येह च नारद ॥ त्रियमकुलसंपुक्तः सर्वपापविवर्जितः ॥
 १ ॥ रात्रिं विष्णुभवनं यत्र गत्वा न शोचति ॥ ११२ ॥ य इदं शृणुवाद्रिप्स द्वादशीव्रतमुत्तमम् ॥ वाचयेद्वापि स नरो वाजपेयफलं लभेत् ॥ ११३ ॥
 इति श्रीबृहन्नारादीपपुगणे पूर्वभागे प्रथमपादे ब्रह्मायाने मार्गशीर्षशुक्लद्वादशीव्रतकथनं नाम समदशोऽध्यायः ॥ ११४ ॥ मनक उवाच ॥ अन्यद्व्रतव-
 र्धस्यै शृणुष्व मुनिसत्तम ॥ सर्वपापहं पुण्यं सर्वदुःखनिवर्हणम् ॥ १ ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्राणां योपिनां तथा ॥ समस्तकामफलदं सर्वव्रत-
 फलप्रदम् ॥ २ ॥ दुःस्वप्ननाशनं धर्म्यं दुष्टग्रहनिवाणम् ॥ सर्वलोहेषु विख्यातं पूर्णिमाव्रतमुत्तमम् ॥ येन चर्णेन पापानां गणिकादिः प्रशा-
 ध्यति ॥ ३ ॥ मार्गशीर्षे सिनेपक्षे पूर्णायां नियतः शुचिः ॥ नानं कुर्याद्यथाचारं दन्तधावनपूर्वकम् ॥ ४ ॥ शुक्लाम्बरधरः शूद्रो गृहमागत्य वाग्यतः ॥
 प्रक्षाल्य पादावाचम्य स्मरन्नागयणं प्रभुम् ॥ ५ ॥ नित्यं देवाचनं कृत्वा पश्चात्संकल्पपूर्वकम् ॥ लक्ष्मीनारायणं देवमर्चयेद्भक्तिभावतः ॥ ६ ॥

आवाहनासनाद्यैश्च गन्धपुष्पादिभिर्व्रती ॥ नमो नारायणायेति पूजयेद्रक्तिरत्परः ॥ ७ ॥ गीतैर्वाद्यैश्च नृत्यैश्च पुष्पापठनादिभिः ॥ स्तोत्रैर्वागधयेदेवं
 व्रतकृतसुसमाहितः ॥ ८ ॥ देवस्य पुरतः कृत्वा स्थण्डिलं चतुरस्रकम् ॥ अरत्निमात्रं तत्राग्निं स्थापयेद्गृह्यमार्गतः ॥ आज्यभागान्तर्पयन्तं कृत्वा पुरुषमुक्तः ॥
 चरुणा च तिलैश्चापि घृतेन जुहुयात्तथा ॥ ९ ॥ एकवारं द्विवारं वा त्रिवारं वापि शक्तिनः ॥ होमं कुर्यात्प्रयत्नेन सर्वपापनिवृत्तये ॥ १० ॥ प्रायश्चित्ता
 दिकं सर्वं स्वगृहोक्तविधानतः ॥ समाप्य होमं विधिवच्छान्तिमुक्तं जपेद्बुधः ॥ ११ ॥ पश्चाद्देवं समागत्य पुनः पूजां प्रकल्पयेत् ॥ तथोपवासं
 देवाय ह्यर्पयेद्रक्तिसंयुतः ॥ १२ ॥ पौर्णमास्यां निराहारः स्थित्वा देव तवाज्ञया ॥ भोक्ष्यामि पुण्डरीकाक्ष परेऽह्नि शरणं भव ॥ १३ ॥ इति विज्ञाप्य
 देवाय ह्यर्घ्यं दद्यात्तथैन्दवे ॥ जानुभ्यामवनीं गत्वा शुक्लपुष्पाक्षतान्वितः ॥ १४ ॥ क्षीरोदार्णवसंभूत अत्रिगोत्रसमुद्भव ॥ गृहाणार्घ्यं मया दत्तं रोहिणीनायक
 प्रभो ॥ एतमर्घ्यं प्रदायेन्दोः प्रार्थयेत्प्राञ्जलिस्ततः ॥ १५ ॥ तिष्ठन्पूर्वमुखो भूत्वा पश्यन्निन्दुं च नागद ॥ १६ ॥ नमः शुक्लं शिवे तुभ्यं द्विजराजाय ते नमः ॥ रोहि
 णीपतये तुभ्यं लक्ष्मीभ्रात्रे नमोऽस्तु ते ॥ १७ ॥ ततश्च जागरं कुर्यात्पुराणश्रवणादिभिः ॥ जितेन्द्रियश्च संगुहः पापण्डालोकवर्जितः ॥ १८ ॥
 ततः प्रातः प्रकुर्वीत स्वाचारं च यथाविधि ॥ पुनः संपूजयेद्देवं यथाविभवविस्तरम् ॥ १९ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्या ततश्च प्रयतो नरः ॥ बन्धु
 भृत्यादिभिः सार्धं स्वयं भुञ्जीत वाग्यतः ॥ २० ॥ एवं पौषादिमासेषु पूर्णमास्यामुपोषितः ॥ अर्चयेद्रक्तिसंयुक्तो नागयणमनामयम् ॥
 ॥ २१ ॥ एवं संवत्सरं कृत्वा कार्तिक्या पूर्णिमादिने ॥ उद्यापनं प्रकुर्वीत तद्विधानं वदामि ते ॥ २२ ॥ मण्डपं काग्येदित्यं चतुर्गुह्यं सुमङ्गलम् ॥
 शोभितं पुष्पमालाभिवितानध्वजराजितम् ॥ २३ ॥ बहुदीपसमाकीर्णं किङ्किणीजालशोभितम् ॥ दर्पणैश्चामरैश्चैव कलशैश्च समावृतम् ॥
 ॥ २४ ॥ तन्मध्ये सर्वतोभद्रं पञ्चवर्णविराजितम् ॥ जलपूर्णं ततः कुम्भं न्यसेत्तस्योपरि द्विज ॥ २५ ॥ पिपाय कुम्भं वस्त्रेण सुमृक्ष्येणाति
 शोभितम् ॥ हेम्रा वा रजतेनापि तथा ताम्रेण वा द्विज ॥ लक्ष्मीनागयणं देवं कृत्वा तस्योपरि न्यसेत् ॥ २६ ॥ पश्चाद्भूतेन संन्नाप्याभ्यर्च्य
 गन्धादिभिः क्रमात् ॥ भक्ष्यैर्भोज्यादिनैवेद्यैर्भक्तितः संयतेन्द्रियः ॥ २७ ॥ जागरं च तथा कुर्यात्सम्यक्पूज्यामन्वितः ॥ परेऽह्नि प्रातर्विधिव
 त्पूर्ववाद्रिष्णुमर्चयेत् ॥ २८ ॥ आचार्याय प्रदातव्या प्रतिमा दक्षिणान्विता ॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्या विभवं सत्यवाग्मिम् ॥ २९ ॥ तिलदानं प्रकुर्वीत
 यथाशक्त्या समाहितः ॥ कुर्याद्गौ च विधिवत्तिलहोमं विचक्षणः ॥ ३० ॥ एवं कृत्वा नरः सम्यक् लक्ष्मीनागयणव्रतम् ॥ इह भुक्त्वा
 महाभोगान्पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ ३१ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः कुलाश्रुतसमन्वितः ॥ प्रयाति विष्णुभवनं योगिनामपि दुर्लभम् ॥ ३२ ॥

इति श्रीबृहन्नागदीयपुगणे पूर्वभागे प्रथमपादे व्रताख्याने मागशीर्षपौर्णिमायां लक्ष्मीनारायणव्रतं नामाष्टदशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ सनक
 उवाच ॥ अन्यद्भूतं प्रवक्ष्यामि ध्वजागेपणसंज्ञितम् ॥ सर्वपापहं पुण्यं विष्णुप्रीणनकारणम् ॥ १ ॥ यः कुर्याद्विष्णुभवने ध्वजागेपणमुत्त
 मम् ॥ संपूज्यते विगिञ्च्याद्यैः किमन्यैर्वहुभाषितैः ॥ २ ॥ हेमभागसहस्रं तु यो ददाति कुटुम्बिने ॥ तत्फलं तुल्यमात्रं स्याद्व्रजागेपणकर्मणः ॥
 ॥ ३ ॥ ध्वजागेपणतुल्यं स्याद्ब्रह्मास्नानमनुत्तमम् ॥ अथवा तुलसीसेवा शिवलिङ्गप्रपूजनम् ॥ ४ ॥ अहोऽपूर्वमहोऽपूर्वमहोऽपूर्वमिदं द्विज ॥ सर्वपाप
 हरं कर्म ध्वजागेपणसंज्ञितम् ॥ ५ ॥ सन्ति वै यानि कार्याणि ध्वजागेपणकर्मणि ॥ तानि सर्वाणि वक्ष्यामि शृणुष्व गदतो मम ॥ ६ ॥ कार्तिकस्य
 सिते पक्षे दशम्यां प्रयतो नरः ॥ स्नानं कुर्यात्प्रयत्नेन दन्तधावनपूर्वकम् ॥ ७ ॥ एकाशी ब्रह्मचारी च स्वपेत्रागयणं स्मरन् ॥ धौताम्बरधरः शुद्धो विप्रो नागयणा
 यतः ॥ ८ ॥ नतः प्रातः समुत्थाय स्नात्वा चम्य यथाविधि ॥ नित्यकर्माणि निर्वर्त्य पश्चाद्विष्णुं समर्चयेत् ॥ ९ ॥ चतुर्भिर्ब्राह्मणैः सार्द्धं कृत्वा च स्वस्तिवाच
 नम् ॥ नान्दीत्यादिं प्रकुर्वीत ध्वजागेपणकर्मणि ॥ १० ॥ ध्वजस्तम्भौ च गायत्र्या प्रोक्षयेद्वस्त्रसंयुतौ ॥ मय्यं च वेनतेयं च हिमांशुं तत्परोऽर्चयेत् ॥ ११ ॥ धातारं च
 विधातां पूजयेद्भजदण्डके ॥ हस्तिद्राक्षतगन्धाद्यैः शुक्लपुष्पैर्विशेषतः ॥ १२ ॥ ततो गोचर्ममात्रं तु म्यण्डिलं चोपलिप्य वै ॥ आधायाम्निं स्वगृहोत्तया ह्याज्य
 भागादिकं क्रमात् ॥ १३ ॥ जुहुयान्पायसं चैव साज्यमष्टोत्तं शतम् ॥ प्रथमं पौरुषं मूक्तं विष्णोर्नुकमिगवतीम् ॥ १४ ॥ ततश्च वेनतेयाय स्वाहे
 त्यष्टाहुतीस्तथा ॥ सोमो धेनुमुदुत्यं च जुहुयाच्च ततो द्विज ॥ १५ ॥ सौमन्वाज्रपेत्तत्र शान्तिमृक्तानि शक्तिनः ॥ गत्रो जागणं कुर्यादुपकण्ठं हरेः
 शुचिः ॥ १६ ॥ ततः प्रातः समुत्थाय नित्यकर्म समाप्य च ॥ गन्धपुष्पादिभिर्देवमर्चयेत्पूर्ववत्क्रमात् ॥ १७ ॥ ततो मङ्गलवाद्यैश्च मृक्तपाटैश्च शोभ
 नम् ॥ नृत्यैश्च ग्लोत्राङ्गैर्नयैर्द्विष्णुवालेषु ध्वजम् ॥ १८ ॥ देवस्य द्वाग्देशं वा शिखरे वा मुढान्वितः ॥ सुम्बिरं स्थापयेद्विप्रं ध्वजं सुस्वगर्भमंयुतम् ॥
 ॥ १९ ॥ गन्धपुष्पाक्षतेर्हैव धूपदीपैर्मनाहरैः ॥ भक्ष्यभोज्यादिमयुक्तैर्नयैश्च हविं यजेत् ॥ २० ॥ एवं देवालयं स्थाप्य शोभनं ध्वजमुत्तमम् ॥ प्रद
 क्षिणमतुब्रज्य स्तोत्रमंतदुदीग्येत ॥ २१ ॥ नमस्ते पुण्डरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन ॥ नमस्तेऽस्तु र्ऋषीकेश महापुरुष पूर्वंज ॥ २२ ॥ येनेदम
 खिलं जातं यत्र सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥ लयमेप्यति यत्रैवं तं प्रपन्नोऽस्मि केशवम् ॥ २३ ॥ न जानन्ति पं भावं यस्य ब्रह्मादयः मृगः ॥ योगिनो
 यं न पश्यन्ति तं वन्दे ज्ञानरूपिणम् ॥ २४ ॥ अन्तर्गन्धं तु यन्नाभिर्द्यौर्मूर्ध्ना यम्य चैव द्वि ॥ पादोऽभ्ययस्य पृथिवी तं वन्दे विश्वरूपिणम् ॥ २५ ॥ यम्य
 श्रोत्रे दिशः सर्वा यच्चक्षुर्दिनकृच्छशी ॥ ऋक्सामयजुषी येन तं वन्दे ब्रह्मरूपिणम् ॥ २६ ॥ यन्मुखाद्ब्राह्मणा जाना यद्वाहोर्भवन्मुखाः ॥ वेद्या यस्यां

रूतो जाताः पद्भ्यां शुद्धो व्यजायत ॥ २७ ॥ मायासङ्गममात्रेण वदन्ति पुरुषं त्वजम् ॥ स्वभावविमलं शुद्धं निर्विकारं निरञ्जनम् ॥ २८ ॥ क्षीराब्धि-
 शायिनं देवमनन्तमपराजितम् ॥ सद्रक्तवत्सलं विष्णुं भक्तिगम्यं नमाम्यहम् ॥ २९ ॥ पृथिव्यादीनि भूतानि तन्मात्राणोन्द्रियाणि च ॥ मूक्षामूक्षमाणि
 येनासस्तं वन्दे सर्वतोमुखम् ॥ ३० ॥ यद्ब्रह्म परमं धाम सर्वलोकोत्तमोत्तमम् ॥ निर्गुणं परमं मूक्षं प्रणतोऽस्मि पुनः पुनः ॥ ३१ ॥ अविकारमजं
 शुद्धं सर्वतोबाहुमीश्वरम् ॥ यमामनन्ति योगीन्द्राः सर्वकारणकारणम् ॥ ३२ ॥ यो देवः सर्वभूतानामन्तरात्मा जगन्मयः ॥ निर्गुणः परमात्मा च स
 मे विष्णुः प्रसीदतु ॥ ३३ ॥ हृदयस्थोऽपि दूरस्थो मायया मोहितात्मनाम् ॥ ज्ञानिनां सर्वगो यस्तु स मे विष्णुः प्रसीदतु ॥ ३४ ॥ चतुर्भिश्च
 चतुर्भिश्च द्वाभ्यां पञ्चभिरेव च ॥ हूयते च पुनर्द्वाभ्यां स मे विष्णुः प्रसीदतु ॥ ३५ ॥ ज्ञानिनां कर्मिणां चैव तथा भक्तिमतां नृणाम् ॥ गतिदाता
 विश्वमृग्यः स मे विष्णुः प्रसीदतु ॥ ३६ ॥ जगद्धितार्थं ये देहाधियन्ते लीलया हम् ॥ तानर्चयन्ति विबुधाः स मे विष्णुः प्रसीदतु ॥ ३७ ॥ यमामनन्ति वे-
 सन्तः सच्चिदानन्दविग्रहम् ॥ निर्गुणं च गुणाधारं स मे विष्णुः प्रसीदतु ॥ ३८ ॥ इति स्तुत्वा नमोद्विष्णुं ब्राह्मणांश्च प्रपूजयेत् ॥ आचार्यं पूजयेत्पश्चादग्निनाच्छा-
 दनादिभिः ॥ ३९ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्छ्रुत्या भक्तिभावसमन्वितः ॥ पुत्रमित्रकलत्राधिः स्वयं च सह वन्द्युभिः ॥ ४० ॥ कुर्वीत पापं विप्र नागयणपगयणः ॥
 यस्त्वेतत्कर्म कुर्वीत ध्वजारोपणमुत्तमम् ॥ तस्य पुण्यफलं वक्ष्ये शृणुष्व सुसमाहितः ॥ ४१ ॥ पटो ध्वजस्य विप्रेन्द्र यावच्चलति वायुना ॥ तावन्ति
 पापजालानि नश्यन्त्येव न संशयः ॥ ४२ ॥ महापातकयुक्तो वा युक्तो वा सर्वपातकैः ॥ ध्वजं विष्णुगृहे कृत्वा मुच्यते सर्वपातकैः ॥ ४३ ॥ याव-
 दिनानि तिष्ठेत् ध्वजो विष्णुगृहे द्विज ॥ तावद्गुणसहस्राणि हस्मिन्नाह्वयन्त्युते ॥ ४४ ॥ आगेपितं ध्वजं दृष्ट्वा येऽभिनन्दन्ति धार्मिकाः ॥ तेऽपि सर्वं
 प्रमुच्यन्ते महापातककोटिभिः ॥ ४५ ॥ आरोपितो ध्वजो विष्णुगृहे धुन्वन्पटं स्वकम् ॥ कर्तुः सर्वाणि पापानि धुनांति निमिषार्द्धतः ॥ ४६ ॥ यस्या-
 रोप्य गृहे विष्णोर्ध्वजं नित्यमुपाचरेत् ॥ स देवयानेन दिवं यातीव सुमतिर्नृपः ॥ ४७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुगणं पूर्वभागे प्रथमपादं ब्रूयान्
 ध्वजारोपणब्रह्मेकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ नारद उवाच ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञ सर्वशास्त्रार्थाराम् ॥ सर्वकर्मवर्गिणं च त्वयोक्तं ध्वजधारणम् ॥ १ ॥
 यस्तु वै सुमतिर्नाम ध्वजारोपणो मुने ॥ त्वयोक्तस्तस्य चरितं विस्तरेण ममादिश ॥ २ ॥ मनक उवाच ॥ शृणुष्वेकमनाः पुण्यमितिहासं पुगटनम् ॥
 ब्रह्मणा कथितं मह्यं सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ३ ॥ आसीत्पुग कृतयुगे सुमतिर्नाम धूपतिः ॥ सोमवशोऽब्रुवः श्रीमान्ममद्वीपैकनायकः ॥ ४ ॥ धर्मान्मा-
 सत्यसंपन्नः शुचिर्वंशोऽतिथिप्रियः ॥ सर्वलक्षणसंपन्नः सर्वसंपद्विभूषितः ॥ ५ ॥ सदा हस्तिधामेवी हस्तिपूजापगयणः ॥ हस्तिभक्तिपगणां च श्रुश्रुर्निर्गदं

कृतिः ॥ ६ ॥ पूज्यपूजान्नो नित्यं मनदर्शी गुणान्वितः ॥ सर्वभूतहितः शान्तः कृतज्ञः कीर्तिमांस्तथा ॥ ७ ॥ तस्य भार्या महाभागा सर्वलक्षणसं-
युता ॥ पतिव्रता पतिप्राणा नाम्ना मत्स्यमनिर्मुने ॥ ८ ॥ तावुभौ दम्पती नित्यं हरिपूजापरायणौ ॥ जातिस्मरौ महाभागौ सत्यज्ञौ सत्परायणौ ॥ ९ ॥
अन्नदानरतौ नित्यं जलदानपरायणौ ॥ तडागागमवप्रादीनसंख्यातान्वितेनतुः ॥ १० ॥ सा तु मत्स्यमतिनित्यं शुचिर्विष्णुगृहे सती ॥ नृत्यत्यत्यन्त-
सन्तुष्टा मनोज्ञा षष्ठ्यादिनी ॥ ११ ॥ सोऽपि गजा महाभागो द्वादशीद्वादशीदिने ॥ ध्वजमार्गेपत्येव मनोज्ञं बहुविस्तरम् ॥ १२ ॥ एवं
हृदिपरां नित्यं गजानं धर्मकोविदम् ॥ प्रियां मत्स्यमतिं चाम्य देवा अपि सदास्तुवन् ॥ १३ ॥ त्रिलोके विश्रुतौ ज्ञात्वा दम्पती धर्मको-
विदौ ॥ आययौ बहुभिः शिष्यैर्द्रष्टुमां विभाण्डकः ॥ १४ ॥ तमायांतं मुनिं श्रुत्वा स तु गजा विभाण्डकम् ॥ प्रत्युद्ययौ मपत्नीकः पूजा-
भिर्वहुविस्तरम् ॥ १५ ॥ कृतानिध्याक्रियं शान्तं कृतमनपग्निहम् ॥ नीचासनस्थितो भूपः प्राञ्जलिर्मुनिमब्रवीत् ॥ १६ ॥ गजो-
वाच ॥ भगवन्कृतकृत्योऽस्मि त्वदभ्यागमनेन वै ॥ मत्प्रासादमनं सन्तः प्रशंसन्ति सुखावहम् ॥ १७ ॥ यत्र म्यान्महतां प्रेम तत्र म्युः सर्व-
सम्पदः ॥ तेजः कीर्तिर्धनं पुत्रा इति प्राहुर्विपश्चितः ॥ १८ ॥ तत्र वृद्धिमुपायान्ति श्रेयान्मनुदिने मुने ॥ यत्र सन्तः प्रकुर्वन्ति महतीं कर्मणां प्रभो-
॥ १९ ॥ यो मूर्ध्नि धाम्यं द्रष्टुमहत्पादजलं गजः ॥ न खान् सर्वार्थेषु पुण्यात्मा नात्र संशयः ॥ २० ॥ मम पुत्राश्च दागश्च संपत्त्वयि सभर्पिताः ॥
मायः ज्ञापय विप्रेन्द्र किं दिव्यं कर्माणि ते ॥ २१ ॥ विनाशयन्तं भूपं स निर्गन्ध मुनीन्द्रः ॥ स्वशुक्लकण्ठेन प्रीत्या प्रत्युपावातिहर्षितः ॥ २२ ॥
ऋषिस्त्वाच ॥ गजन्यदुक्तं भवता तत्सर्वं त्वत्कुलोचितम् ॥ विनयावदतः सर्वो बहुश्रेयो लभेदिह ॥ २३ ॥ धर्मश्चार्थश्च कामश्च मोक्षश्च
नृपसत्तम ॥ विनयाल्लभते सत्यो दुर्लभं किं महात्मनाम् ॥ २४ ॥ प्रीतोऽस्मि तत्र भृणाल सन्मार्गपविर्त्तिनः ॥ स्वस्ति ते सततं भयाद्यन्तःपुच्छामि
तदुच्छन्ताम् ॥ २५ ॥ पूजा बहुविधाः सन्ति हन्तिपुष्टिभाषिकाः ॥ तासु नित्यं ध्वजमार्गे वर्तते त्वं सदाद्यतः ॥ २६ ॥ भार्यापि तत्र
साध्वीयं नित्यं नृत्यपरायणा ॥ किमर्थमेतद्गुणान्नं यथावद्रक्तुमर्हसि ॥ २७ ॥ गजोवाच ॥ शृणुष्व भगवन्सर्वं यन्पुच्छामि वदामि तन ॥
आश्चर्यभूतं लोकानामावयोश्चरितं त्विह ॥ २८ ॥ अहमासं पुत्रं शूद्रो मालिनिर्नाम सत्तम ॥ कुमार्गनिम्नो नित्यं सर्वलोकाहितं गतः ॥ २९ ॥
पिशुनो धर्मविद्रेपी देवद्रव्यापहाङ्कः ॥ गोघ्नश्च ब्रह्महा चौरः सर्वप्राणिवधे गतः ॥ ३० ॥ नित्यं निष्ठुरवक्ता च पापी वेध्यापरायणः ॥ एवं
स्थितः कियत्कालमनादृत्य महद्वचः ॥ ३१ ॥ सर्ववन्तुपग्नितो दुःखी वनमुपागतः ॥ सुगमांसाशनो नित्यं तथा पान्यविलुम्पकः ॥ ३२ ॥ एकाकी

दुःखबहुलो न्यवसन्निर्जने वने ॥ एकदा क्षुत्पिथान्तो निदाघातः पिपासितः ॥ २३ ॥ जीर्णं देवालयं विष्णोर्गम्य विजने वने ॥ हंसकाण्डवाकीर्णं
 तत्समीपे महत्सः ॥ २४ ॥ पर्यन्तवनपुष्पोवच्छादितं तन्मुनीश्वर ॥ अपि वं तत्र पानीयं तृतीये विगतश्रमः ॥ २५ ॥ फलानि जग्ध्वा शीर्णानि
 स्वयं भुञ्च निवाहिता ॥ तस्मिन्जीर्णालये विष्णोर्निवासं कृतवानहम् ॥ २६ ॥ जीर्णस्फुटितसंधानं तस्य नित्यमकारिषम् ॥ पर्णेन्तृणेश्च काष्ठोपै
 गृहं सम्यक् प्रकल्पितम् ॥ २७ ॥ स्वसुखार्थं तु तद्भूमिमया लिप्ता मुनीश्वर ॥ तत्राहं व्याधवृत्तिस्थो हत्वा बहुविधान्मृगान् ॥ २८ ॥ आजीवं वर्तय
 त्रितयं वर्षाणां विंशतिः स्थितः ॥ अथेयमागता साध्वी विन्ध्यदेशसमुद्रजा ॥ २९ ॥ निपादकुलजा विप्र नाभ्रा ख्याताऽवकोकिल ॥ वन्धुवर्गपत्न्यक्ता
 दुःखिता जीर्णविश्रहा ॥ ३० ॥ अतृप्तवर्मपिथान्ता शोचन्ती स्वकृतं ह्यवमा ॥ देवयोगात्समायाता भ्रमन्ती विजने वने ॥ ३१ ॥ श्रीमतापादिता वाह्ये म्यान्ते
 चाधिनिर्पीडिता ॥ इमां दुःखादितां दृष्ट्वा जाता मे विपुला दया ॥ ३२ ॥ दत्तं मया जलं चान्दं मांसं वन्यफलानि चागतश्रमान्वियं ब्रह्मन्मया पृष्टा यथा
 नयम् ॥ ३३ ॥ अवेदयन्स्ववृत्तान्तं तच्छृणुष्व महामुने ॥ नाभ्रावकोकिल चान्दं निपादकुलसम्भवा ॥ ३४ ॥ दारुकस्य सुता चान्दं विन्ध्यपर्वतवासिनी ॥ ५
 स्वहारिणी नित्यं सदा पेयुन्यवादिनी ॥ ३५ ॥ पुंश्चलीत्येवमुक्त्वा तु वन्धुवर्गः समुज्झता ॥ कियन्कालं ततः पत्न्या भृताहं लोकनिन्दिता ॥ ३६ ॥ देवा
 न्मोऽपि गतो लोकं यमस्यात्र विहाय माम् ॥ कान्तारे विजने चैका भ्रमन्ती दुःखपीडिता ॥ ३७ ॥ देवात्स्वन्मविवं प्राप्ता जीविताहं त्वयायुना ॥
 इत्येवं स्वकृतं कर्म मया सर्वं न्यवेदयत ॥ ३८ ॥ ततो देवालये तस्मिन्दम्पतीभावमाश्रितौ ॥ स्थितौ वर्षाणि दश च आवां मांसफलशितौ ॥ ३९ ॥
 एकदा मद्यपानेन प्रमत्तौ निर्भे मुने ॥ तत्र देवालये गतौ मुदितौ मांसभोजनान् ॥ ४० ॥ तनुवस्त्रापरिज्ञातौ नृत्यं चकृव मोहितौ ॥ प्राग्धर्म
 भोगान्तमावां युगपदागतौ ॥ ४१ ॥ यमदूतास्तदायाताः पाशहस्ता भयंकराः ॥ नेतुमावां मृत्युगतौ सुयोगं यमयातनाम् ॥ ४२ ॥ ततः प्रसन्नो
 भगवान्कर्मणा मम मानद ॥ देवावसथसंस्कारसंज्ञितेन कृतेन नः ॥ ४३ ॥ स्वदूतान्प्रपयामास स्वभक्तावनतत्परः ॥ ते दूता देवदेवस्य शङ्खचक्र
 गदाधराः ॥ ४४ ॥ सहस्रमूर्यसंकाशाः सर्वे चारुचतुर्भुजाः ॥ किरीटकुण्डलधरा हरिणो वनमालिनः ॥ ४५ ॥ दिशो वितिमिरा विप्र कुर्वन्तः स्वेन
 तेजसा ॥ भयंकरान्पाशहस्तान्दक्षिणो यमकिङ्कगन् ॥ ४६ ॥ आवयोऽग्रहणे यत्तानृचः कृष्णप्रभयणाः ॥ ४७ ॥ विष्णुदूता उचुः ॥ भो भो कृग
 दुराचारा विवेकपरिवर्जिताः ॥ मुञ्चध्वमेतौ निष्पापी दम्पती हग्विलभौ ॥ ४८ ॥ विवेकस्त्रिषु लोकेषु संपदामादिकागम ॥ अपापे पापधीर्यस्तु
 ते विद्यात्पुरुषाधमम् ॥ ४९ ॥ पापे त्वपापधीर्वन्तु ते विद्यादधमाधमम् ॥ ५० ॥ यमदूता उचुः ॥ युष्माभिः सत्यमेवोक्तं किं त्वेतौ पापिसत्तमौ ॥

वृ.ना.पु.
॥ ३७ ॥

यमेन पापिनो दण्ड्यास्तन्नेष्यामो वयं त्विमौ ॥६१॥ श्रुतिप्रणिहितो धर्मो ह्यधर्मस्तद्विपर्ययः ॥ धर्माधर्मविवेकोऽयं तन्नेष्यामो यमान्तिकम् ॥६२॥
एतच्छ्रुत्वातिकुपिता विष्णुदूता महौजसः ॥ प्रत्युच्छस्तान्यमभयानधर्मे धर्ममानिनः ॥६३॥ विष्णुदूता उज्जुः ॥ अहो कष्टं धर्मदशामधर्मः रपृशते
सभाम् ॥ सम्यग्विवेकशून्यानां निदानं ह्यापदां महत् ॥ ६४ ॥ तर्कणाद्यविशेषेण नरकाध्यक्षतां गताः ॥ यूयं किमर्थमद्यापि कर्तुं पापानि
सोद्यमाः ॥ ६५ ॥ स्वकर्मक्षयपर्यन्तं महापातकिनोऽपि च ॥ तिष्ठन्ति नरके घोरे यावच्चन्द्रार्कतास्कम् ॥ ६६ ॥ पूर्वसंचितपापानामदृष्टा निष्कृति
वृथा ॥ किमर्थं पापकर्माणि करिष्येऽथ पुनः पुनः ॥ ६७ ॥ श्रुतिप्रणिहितो धर्मः सत्यं सत्यं न संशयः ॥ किन्त्वाभ्यां चरितान्धर्मान्प्रवक्ष्यामो
यथातथम् ॥६८॥ एतौ पापविनिर्मुक्तौ हरिशुश्रूषणे तौ ॥ हरिणा त्रायमाणौ च मुञ्चध्वमविलम्बितम् ॥६९॥ एषा च नर्तनं चक्रे तथेप ध्वजरोषणम्
अन्तकाले विष्णुगृहे तेन निष्पापतां गतौ ॥ ७० ॥ अन्तकाले तु यन्नाम श्रुत्वोक्तापि च वै सकृत् ॥ लभते परमं स्थानं किमु शुश्रूषणे गताः ॥
॥ ७१ ॥ महापातकयुक्तो वा युक्तो वाप्युपपातकैः ॥ कृष्णसेवी नरोऽन्तेऽपि लभते परमां गतिम् ॥ ७२ ॥ कर्तॄणां विष्णुभक्तानां परिचर्या
परायणाः ॥ ॥ ते दूताः सहसा यान्ति पापिनोऽपि परां गतिम् ॥ ७३ ॥ मुहूर्तं वा मुहूर्ताद्धं यस्तिष्ठेद्भरिमन्दिरे ॥ सोऽपि याति परं स्थानं किमु
द्राविंशवत्सरां ॥ ७४ ॥ उपलेपनकर्तारो संमार्जनपरायणौ ॥ एतौ हरिगृहे नित्यं जीर्णशीर्णाधिरोपका ॥ ७५ ॥ जलसंचनकर्तारो दीपदा
हरिमन्दिरे ॥ कथमेतौ महाभागौ यातनाभोगमर्हथ ॥ ७६ ॥ इत्युक्ताविष्णुदूतास्ते च्छित्वा पाशांस्तेदेव हि ॥ आगेप्यावां विमानाग्रं ययु
र्विष्णोः परं पदम् ॥ ७७ ॥ तत्र सामीप्यमापन्नौ देवदेवस्य चक्रिणः ॥ दिव्याम्भोगान्भुक्तवन्तौ तावत्कालं मुनीश्वर ॥ ७८ ॥ दिव्यान्भो
गास्तु तत्रापि भुक्त्वा यातौ महीमिमाम् ॥ अत्रापि संपदतुला हरिसेवाप्रसादतः ॥७९॥ अनिच्छया कृतनापि मेघनेन हर्गमुने ॥ प्राप्तमीदृकः फलं
विप्रदेवानामपि दुर्लभम् ॥ ८० ॥ इच्छयागम्य विश्वेशं भक्तिभावेन माधवम् ॥ प्राप्स्यावः परमं श्रेय इति हेतुनिरूपितः ॥ ८१ ॥ अवशनापि
यत्कर्म कृतं स्यात्सुमहत्फलम् ॥ जायते भूमिदेवंन्द्र किं पुनः श्रद्धया कृतम् ॥८२॥ एतदुक्तं निशम्यासौ स मुनीन्द्रो विभाण्डकः ॥ प्रशम्य
दम्पती तौ तु प्रययौ स्वतपोवनम् ॥ ८३ ॥ तस्माज्जानीहि देवपं देवदेवस्य चक्रिणः ॥ परिचर्या तु सर्वेषां कामधेनुपमा मृता ॥ ८४ ॥
हरिपूजापराणां तु हरिरेव सनातनः ॥ ददाति परमं श्रेयः सर्वकामफलप्रदः ॥ ८५ ॥ य इदं पुण्यमाख्यातं सर्वपापप्रणाशनम् ॥ पठेच्च शृणु
याद्वापि सोऽपि याति परां गतिम् ॥ ८६ ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे सुमतिभूषकधावर्णनं नाम विशोऽध्यायः ॥ २० ॥

पू० ख०
अ० २०

॥ ३७ ॥

॥ सनक उवाच ॥ अन्यद्वनं प्रवक्ष्यामि शृणु नारद तत्त्वतः ॥ दुर्लभं सर्वलोकेषु विख्यातं हृदिपञ्चकम् ॥ १ ॥ मार्गशीर्षं च नगणां च
 सर्वदुःखनिवारणम् ॥ धर्मकामार्थभोगाणां निदानं मुनिसत्तम ॥ २ ॥ सर्वाभीष्टप्रदं चैव सर्वव्रतफलप्रदम् ॥ मार्गशीर्षं सितं पक्षं दशम्यां
 नियतेन्द्रियः ॥ ३ ॥ कुर्यात्स्नानादिकं कर्म दन्तधावनपूर्वकम् ॥ कृत्वा देवाचनं सम्भवतथा पञ्च महाध्वरान् ॥ ४ ॥ एकाशी च भवेत्तस्मिन्
 दिने नियममास्थितः ॥ ततः प्रातः समुत्थाय द्वेकादश्यां मुनीश्वरः ॥ ५ ॥ स्नानं कृत्वा यथाचारं हविं चैवार्चयेद्देहे ॥ स्नापयेद्देवदेवेशं पञ्चा
 मृतविधानतः ॥ ६ ॥ अर्चयेत्परया भक्त्या गन्धपुष्पादिभिः क्रमात् ॥ धूपैर्दीपैश्च नैवेद्येस्ताम्रलेश्च प्रदक्षिणैः ॥ ७ ॥ संपूज्य देवदेवेशं
 मिमं मन्त्रमुदीरयेत् ॥ नमस्ते ज्ञानरूपाय ज्ञानदाय नमोऽस्तु ते ॥ ८ ॥ नमस्ते सर्वरूपाय सर्वमिच्छिप्रदायिने ॥ एवं प्रणम्य देवेशं यामुदेवं
 जनार्दनम् ॥ ९ ॥ वक्ष्यमाणेन मन्त्रेण ह्युपासं समर्पयेत् ॥ पञ्चगव्यं निगहागे ह्यद्यप्रभृति केशव ॥ १० ॥ नवद्वया जगन्वामिन्ममार्भीष्टप्रदो भव ॥
 एवं समप्य देवस्य उपवासं जितेन्द्रियः ॥ ११ ॥ गत्रां जागरणं कुर्यादेकादश्यामथो द्विज ॥ द्वादश्यां च त्रयोदश्यां चतुर्दश्यां जितेन्द्रियः ॥ १२ ॥
 पौर्णमास्यां च कर्त्तव्यमेव विष्णुचर्चनं मुने ॥ एकादश्यां पौर्णमास्यां कर्त्तव्यं जागरं तथा ॥ १३ ॥ पञ्चामृतादिपूजा तु सामान्या ह्यनपञ्चसु ॥
 क्षीरेण स्नापयेद्विष्णुं पौर्णमास्यां तु शक्तिः तिलहोमश्च कर्त्तव्यस्तिलदानं तथैव च ॥ १४ ॥ ततः पष्टे दिने प्रातः निर्वन्यं म्याश्रमक्रियाम् ॥
 संप्राश्य पञ्चगव्यं च पूजयेद्विधिवद्दिग्म् ॥ १५ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्विभवे सत्यवाग्मिन् ॥ ततः स्वधन्धुभिः मार्द्धं स्वयं भुञ्जीत वाग्यतः ॥ १६ ॥
 एवं पौषादिमासेषु कार्तिकान्तेषु नागद ॥ शुक्लपक्षे व्रते कुर्यात्पूजां कविधिना नरः ॥ १७ ॥ एवं संवत्सरं कार्यं व्रतं पापघ्नाशनम् ॥ पुनः प्राते
 मार्गशीर्षं कुर्यादुद्यापनं व्रती ॥ १८ ॥ एकादश्यां निगहागे भवेत्पूर्वमिव द्विज ॥ द्वादश्यां पञ्चगव्यं च प्राशयेन्नुसमाहितः ॥ १९ ॥ गन्धपुष्पा
 दिभिः सम्यग्देवदेवं जनार्दनम् ॥ अभ्यर्च्योपासनं दद्याद्ब्राह्मणाय जितेन्द्रियः ॥ २० ॥ पायसं मधुममिश्रं घृतयुक्तं फलान्वितम् ॥ सुगन्धज
 लसंयुक्तं पूर्णकुम्भं सदक्षिणम् ॥ २१ ॥ वस्त्रेणाच्छादितं कुम्भं पञ्चगव्यसमन्वितम् ॥ दद्याद्दद्यान्मविदुषे ब्राह्मणाय मुनीश्वर ॥ २२ ॥ सर्वान्मन
 सर्वभूतेश सर्वव्यापिन्सनातन ॥ परमात्रप्रदानेन मुप्रीतो भव माधव ॥ २३ ॥ अनेन पायसं दत्त्वा ब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ शक्तितो वन्धुभिः
 साद्धं स्वयं भुञ्जीत वाग्यतः ॥ २४ ॥ व्रतमेतत्तु यः कुर्याद्विपिपञ्चकसंज्ञितम् ॥ न तस्य पुनरगवृत्तिर्लोकान्कदाचन ॥ २५ ॥ व्रतमेतत्प्रकर्त्तव्य
 मिच्छद्भिर्मोक्षमुत्तम ॥ समस्तपापकान्तारदावानलसमं द्विज ॥ २६ ॥ गत्रां कोटिसहस्राणि दत्त्वा यत्फलमाप्नुयात् ॥ तत्फलं लभ्यते पुम्भिर्गदस्मा

दुपवासतः ॥ २७ ॥ यस्त्वेतच्छृणुयाद्भक्त्या नारायणपरायणः ॥ स मुच्यते महाघोरैः पातकानां च कोटिभिः ॥ २८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे
 पूर्वभागे प्रथमपादे व्रताख्याने मार्गशीर्षशुक्लैकादशीमारभ्य पौर्णिमापर्यन्तं पञ्चरात्रिव्रतं नामैकविंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ सनक उवाच ॥ अन्यद् व्रत
 वरं वक्ष्ये तच्छृणुष्व समाहितः ॥ सर्वपापहरं पुण्यं सर्वलोकोपकारकम् ॥ १ ॥ आषाढे श्रावणे वापि तथा भाद्रपदेऽपि च ॥ तथैवाश्विनके मासे
 कुर्यादेतद्व्रतं द्विज ॥ २ ॥ एतेष्वन्यतमे मासे शुक्लपक्षे जितेन्द्रियः ॥ प्राशयेत्पञ्चगव्यं च स्वपेदिष्णुसमीपतः ॥ ३ ॥ ततः प्रातः समुत्थाय नित्य
 कर्म समाप्य च ॥ श्रद्धया पूजयेद्विष्णुं वशीं क्रोधविवर्जितः ॥ ४ ॥ विद्वद्भिः सहितो विष्णुमर्चयित्वा यथोचितम् ॥ संकल्पं तु ततः कुर्यात्स्वस्ति
 वाचनपूर्वकम् ॥ ५ ॥ मासमेकं निराहारो ह्यद्यप्रभृति केशव ॥ मासान्तं पारणं कुर्वे देवदेव तवाज्ञया ॥ ६ ॥ तपोरूपं नमस्तुभ्यं तपसां फल
 दायक ॥ ममाभीष्टप्रदं देहि सर्वविघ्नान्निवारय ॥ ७ ॥ एवं समर्प्य देवस्य विष्णोर्मांसव्रतं शुभम् ॥ ततः प्रभृति मासान्तं निवसेद्हरिमन्दिरे
 ॥ ८ ॥ प्रत्यहं स्नापयेद्देवं पञ्चामृतविधानतः ॥ दीपं निरन्तरं कुर्यात्तस्मिन्मासे हरेर्गृहे ॥ ९ ॥ प्रत्यहं खादयेत्काष्ठं ह्यपामार्ग
 समुद्रवम् ॥ ततः स्नायीत विधिन्नारायणपरायणः ॥ १० ॥ ततः संस्नापयेद्विष्णुं पूर्ववत्प्रयतोऽर्चयेत् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्या भक्तियुक्तः सद
 क्षिणम् ॥ ११ ॥ स्वयं च बन्धुभिः सार्द्धं भुञ्जीत प्रयतेन्द्रियः ॥ एवं मासोपवासंश्च व्रती कुर्यात्त्रयोदश ॥ १२ ॥ वर्षान्ते वेदविदुषे गां प्रदद्यात्स
 दक्षिणाम् ॥ भोजयेद्ब्राह्मणांस्तत्र द्वादशैव विधानतः ॥ शक्त्या च दक्षिणां दद्याद्ब्राह्मण्याभरणानि च ॥ १३ ॥ मासोपवासत्रितयं यः कुर्यात्संयते
 न्द्रियः ॥ आतोर्यामस्य यज्ञस्य द्विगुणं फलमश्नुते ॥ १४ ॥ चतुः कृत्वः कृतं येन पाराकं मुनिसत्तम ॥ स लभेत्परमं पुण्यमष्टाग्रिष्टोमसंभवम् ॥ १५ ॥
 पञ्चकृत्वो व्रतमिदं कृतं येन महात्मना ॥ अत्यग्रिष्टोमजं पुण्यं द्विगुणं प्राप्नुयान्नरः ॥ १६ ॥ मासोपवासपट्कं यः करोति सुसमाहितः ॥ ज्योतिष्टो
 मस्य यज्ञस्य फलं सोऽष्टगुणं लभेत् ॥ १७ ॥ निराहारः सप्तकृत्वो नरो मासोपवासकान् ॥ अश्वमेधस्य यज्ञस्य फलमष्टगुणं लभेत् ॥ १८ ॥ मासो
 पवासान्यः कुर्यादष्टकृत्वो मुनीश्वर ॥ नरमेधाख्ययज्ञस्य फलं पञ्चगुणं लभेत् ॥ १९ ॥ यस्तु मासोपवासांश्च नवकृत्वः समाचरेत् ॥ गोमेधमखजं
 पुण्यं लभेते त्रिगुणं नरः ॥ २० ॥ दशकृत्वस्तु यः कुर्यात्पराकं मुनिसत्तम ॥ स ब्रह्ममेधयज्ञस्य त्रिगुणं फलमश्नुते ॥ २१ ॥ एकादश पराकांश्च यः
 कुर्यात्संयतेन्द्रियः ॥ स याति हरिसारूप्यं सर्वभोगसमन्वितम् ॥ २२ ॥ त्रयोदश पराकांश्च यः कुर्यात्प्रयतो नरः ॥ स याति परमानन्दं यत्र गत्वा न
 शोचति ॥ २३ ॥ मासोपवासनिरता गङ्गास्नानपरायणाः ॥ धर्ममागप्रवक्तारो मुक्ता एव न संशयः ॥ २४ ॥ अवीराभिश्च नारीभिर्विर्भवाश्च

िभिः ॥ मासोपवामः कर्त्तव्यो वनस्थैश्च विशेषतः ॥ २५ ॥ नारी वा पुरुषो वापि व्रतमेतत्सुदुर्लभम् ॥ कृत्वा मोक्षमवाप्नोति योगिनःमपि दुर्ल
 भम् ॥ २६ ॥ गृहस्थो वानप्रस्थो वा व्रती वा भिक्षुरेव वा ॥ मूर्खो वा पण्डितो वापि श्रुत्वेतन्मोक्षभागभवेत् ॥ २७ ॥ इदं पुण्यं व्रताख्यानं नागयण
 पगयणः ॥ शृणुयाद्वाचयेद्वापि सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ २८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुगणे पूर्वभागे प्रथमपादे व्रताख्याने मासोपवासवर्णनं नाम द्वाविंशो
 ऽध्यायः ॥ २२ ॥ मनक उवाच ॥ इदमन्यत्प्रवक्ष्यामि व्रतं त्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ सर्वपापप्रशमनं सर्वकामफलप्रदम् ॥ १ ॥ ब्राह्मणश्चित्रियविशं शूद्राणां
 चैव योपिताम् ॥ मोक्षदं कुर्वतां भक्त्या विष्णोः प्रियतरं द्विज ॥ २ ॥ एकादशीव्रतं नाम सर्वाभीष्टप्रदं नृणाम् ॥ कर्त्तव्यं सर्वथा विप्रविष्णुप्रीतिकरं यतः
 ॥ ३ ॥ एकादश्यां न भुञ्जीत पक्ष्योरुभयोरपि ॥ यो भुङ्क्ते सोऽत्र पापीयान्पत्रं नरकं व्रजेत् ॥ ४ ॥ उपवासफलं लिप्सुर्जह्याद्रुक्तिचतुष्टयम् ॥ पूर्वापदिने
 गत्रावहोगत्रं तु मध्यमे ॥ ५ ॥ एकादशीदिने यस्तु भोक्तुमिच्छति मानवः ॥ स भोक्तुं सर्वपापानि स्पृहयालुर्न संशयः ॥ ६ ॥ भवेद्देशम्यामेकादशी द्वादश्यां
 च मुनीश्वर ॥ एकादश्यां निगहागं यदि मुक्तिमभीप्सति ॥ ७ ॥ यानि कानि च पापानि ब्रह्महत्यादिकानि च ॥ अत्रमाश्रित्य तिष्ठन्ति तानि
 विप्र हर्गदिने ॥ ८ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानां कथंचिन्निष्कृतिर्भवेत् ॥ एकादश्यां तु यो भुङ्क्ते तस्य नैवास्ति निष्कृतिः ॥ ९ ॥ महापातकयुक्तो वा युक्तो वा सर्व
 पातकैः ॥ एकादश्यां निगहागः स्थित्वा याति परं गतिम् ॥ १० ॥ एकादशी महापुण्या विष्णोः प्रियतमा तिथिः ॥ संसेव्या सर्वथा विप्रैः संसागच्छे
 दलिप्सुभिः ॥ ११ ॥ दशम्यां प्रातरुत्थाय दन्तधावनपूर्वकम् ॥ स्नापयेद्विधिवद्विष्णुं पूजयेत्प्रयतेन्द्रियः ॥ १२ ॥ एकादश्यां निगहागं निगृहीतं
 न्द्रियो भवेत् ॥ शयीत सन्निधौ विष्णोर्नागयणपगयणः ॥ १३ ॥ एकादश्यां तथा स्नात्वा संपूज्य च जनार्दनम् ॥ गन्धपुष्पादिभिः सम्यक् ततस्त्वं
 वसुदीन्येत् ॥ १४ ॥ एकादश्यां निगहागः स्थित्वाद्याहं परेऽहनि ॥ भोक्ष्यामि पुण्डरीकाक्षं शरणं मे भवाच्युत ॥ १५ ॥ इमं मन्त्रं समुच्चार्य देव
 देवस्य चक्रिणः ॥ भक्तिभावेन तुष्टात्मा उपवासं समर्पयेत् ॥ १६ ॥ देवस्य पुत्रः कुर्यान्नागरं नियत्रो व्रती ॥ गीतैर्वाद्यैश्च नृत्यैश्च पुगणश्रव
 णादिभिः ॥ १७ ॥ ततः प्रातः समुत्थाय द्वादशीदिवसे व्रती ॥ स्नात्वा च विधिवद्विष्णुं पूजयेत्प्रयतेन्द्रियः ॥ १८ ॥ पञ्चामृतेन संस्नाप्य एकादश्यां
 जनार्दनम् ॥ द्वादश्यां पयसा विप्र हगिसारूप्यमभ्युते ॥ १९ ॥ अज्ञानतिमिरान्धस्य व्रतनानेन केशव ॥ प्रसीद सुमुखो भूत्वा ज्ञानदृष्टिप्रदो भव
 ॥ २० ॥ एवं विज्ञाप्य विप्रैर्माधवं सुसमाहितः ॥ ब्रह्मणान्भोजयेच्छक्त्या दद्याद्दे दक्षिणां तथा ॥ २१ ॥ ततः स्ववन्धुभिः साद्धं नागयणपग
 यणः ॥ कृतपञ्चमहायज्ञः स्वयं भुञ्जीत वाग्यतः ॥ २२ ॥ एवं यः प्रयतः कुर्यात्पुण्यमेकादशीव्रतम् ॥ स याति विष्णुभवनं पुनर्गवृत्तिदुर्लभम् ॥ २३ ॥

६.ना.पु.

॥ ३९ ॥

उपवासव्रतपरो धर्मकार्यपरायणः ॥ चाण्डालान्पतितध्वेव नेशेदपि कदाचन ॥ २४ ॥ नास्तिकान्भिन्नमर्यादान्निन्दकान्पशुनांस्तथा ॥ उपवास
व्रतपरो नालपेच्च कदाचन ॥ २५ ॥ वृषलीमूतिपोष्टारं वृषलीपतिमेव च ॥ अयाज्ययाजकं चैव नालपेत्सर्वदा व्रती ॥ २६ ॥ कुण्डाशिनं
गायकं च तथा देवलकाशिनम् ॥ भिषजं काव्यकर्तारं देवद्विजविरोधिनम् ॥ २७ ॥ परात्रलोलुपं चैव परस्त्रीनिरतं तथा ॥ व्रतोपवासनिरतो वाङ्मा
त्रेणापि नार्चयेत् ॥ २८ ॥ इत्येवमादिभिः शुद्धो वशी सर्वहितैरतः ॥ उपवासपरो भूत्वा परां सिद्धिमवाप्नुयात् ॥ २९ ॥ नास्ति गङ्गासप्त तीर्थं नास्ति
मातृसमोगुरुः ॥ नास्ति विष्णुसमं देवं तपो नानशनात्परम् ॥ ३० ॥ नास्ति क्षमासमा माता नास्ति कीर्तिसमं धनम् ॥ नास्ति ज्ञानसमो लाभो न च धर्म
समः पिता ॥ ३१ ॥ न विवेकसमो बन्धुर्नैकादश्याः परं व्रतम् ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासं पुरातनम् ॥ ३२ ॥ संवादं भद्रशीलस्य तत्पितृगालवस्य च ॥ पुत्र
हि गालवो नाम मुनिः सत्यपरायणः ॥ ३३ ॥ उवाच नर्मदातीरे शान्तो दान्तस्तपोनिधिः ॥ बहुवृक्षसमार्काणं गजभल्लुनिपेयितम् ॥ ३४ ॥ सिद्धचारणगन्धर्व
यक्षविद्याधरान्विते ॥ कन्दमूलफलेः पूर्णे मुनिवृन्दनिपेयिते ॥ ३५ ॥ गालवो नाम विप्रेन्द्रो निवासमकरोच्चिरम् ॥ तस्याभवद्भद्रशील इति स्यातः सुतो
वशी ॥ ३६ ॥ जातिस्मरो महाभागो नारायणपरायणः ॥ वालक्रीडनकालेऽपि भद्रशीलो महामतिः ॥ ३७ ॥ मृदा च विष्णोः प्रतिमां कृत्वा पूजयतं
क्षमम् ॥ वयस्यान्वोधयेच्चापि विष्णुः पूज्यो नरैः सदा ॥ ३८ ॥ एकादशीव्रतं चैव कर्तव्यमपि पण्डितैः ॥ एवं ते बोधिनास्तन शिशवोऽपि
मुनीश्वर ॥ ३९ ॥ हरिं मृदैव निर्माय पृथक्संभूय वा मुदा ॥ अर्चयन्ति महाभागा विष्णुभक्तिपरायणाः ॥ ४० ॥ नमस्कुर्वन्भद्रमति
र्विष्णवे सर्वविष्णवे ॥ सर्वेषां जगतां स्वस्ति भूयादित्यब्रवीदिदम् ॥ ४१ ॥ क्रीडाकाले मुहूर्तं वा मुहूर्तार्द्धमथापि वा ॥ एकादशीति संकल्प्य
व्रतं यच्छति केशवे ॥ ४२ ॥ एवं सुचारितं दृष्ट्वा तनयं गालवो मुनिः ॥ अपृच्छद्विस्मयाविष्टः समालिङ्ग्य तपोनिधिः ॥ ४३ ॥ गालव
उवाच ॥ भद्रशील महाभाग भद्रशीलोऽसि सुव्रत ॥ चारितं मंगलं यत्ते योगिनामपि दुर्लभम् ॥ ४४ ॥ हृग्पूजापरो नित्यं सर्वभूतहितैः ॥
एकादशीव्रतपरो निषिद्धाचारवर्जितः ॥ निर्द्वन्द्वो निर्ममः शान्तो हरिध्यानपरायणः ॥ ४५ ॥ एवमेतादृशी बुद्धिः कथं जाताभक्तस्य ते ॥
विनापि महतां सेवां हरिभक्तिर्हि दुर्लभा ॥ ४६ ॥ स्वभावतो जनस्यास्य ह्यविद्याकामकर्मसु ॥ प्रवर्तते मतिर्वत्स कथं तेऽलौकिका कृतिः ॥
॥ ४७ ॥ सत्सङ्गेऽपि मनुष्याणां पूर्वपुण्यातिरेकतः ॥ जायते भगवद्भक्तिस्तदहं विस्मयं गतः ॥ ४८ ॥ पृच्छामि प्रीतिमापन्नस्तद्भवान्वक्तुमर्हति ॥
भद्रशीलो मुनिश्रेष्ठः पित्रैवं सुविकल्पितैः ॥ ४९ ॥ जातिस्मरः सुकृतात्मा दृष्टप्रदसिताननः ॥ स्वानुभूतं यथावत् सर्वं पित्रे न्यवेदयत् ॥ ५० ॥ भद्रशील

पू० ख.०

अ० २३

॥ ३९ ॥

श्वाच ॥ शृणु तात मुनेश्वर ह्यनुभूते मया पुनः ॥ जातिस्मरत्वाच्चानामि यमेन परिभाषितम् ॥ ५१ ॥ एतच्छ्रुत्वा महाभागो गालवो
 विस्मयान्वितः ॥ उवाच प्रीतिमापन्नो भद्रशीलं महामतिम् ॥ ५२ ॥ गालव उवाच ॥ कस्त्वं पूर्वं मया भाग किमुक्तं च यमेन ते ॥ कस्य वा केन वा
 हेतोस्तत्सर्वं वक्तुमर्हसि ॥ ५३ ॥ भद्रशील उवाच ॥ अहमासं पुरा तात राजा सोमकुलोद्भवः ॥ धर्मकीर्तिरिति ख्यातो दत्तात्रेयेण शासितः ॥
 ॥ ५४ ॥ नव वषसहस्राणि महीं कृत्स्नामणालयम् ॥ अधर्माश्च तथा धर्मा मया तु बहवः कृताः ॥ ५५ ॥ ततः श्रिया प्रमत्तोऽहं बह्वधर्मम्
 कापिम् ॥ पापण्डजनसंमर्गात्पापण्डचर्चितोऽभवम् ॥ ५६ ॥ पुण्ड्रिजितानि पुण्यानि मया तु मुवहन्त्यपि ॥ पापण्डैर्वाधितोऽहं तु वेदमार्गं समन्य
 जम् ॥ ५७ ॥ मखाश्च सर्वे विध्वस्ता कृतशुक्तिविदा मया ॥ अधर्मनिगते मां तु दृष्ट्वा महेशजाः प्रजाः ॥ ५८ ॥ सदैव दुष्कृतं चक्रुः पश्यान्मत्र
 येऽभवन् ॥ एवं पापसमाचारे व्यसनाभिन्तः सदा ॥ ५९ ॥ मृगयाभिन्तो भूत्वा ह्यकदा प्राविशे वनम् ॥ समेन्योऽहं वने तत्र हत्या बहुविधा
 न्मृगान् ॥ ६० ॥ श्रुत्वा पण्डितः श्रोतो गेवानीमुपागमम् ॥ गतिर्नाशानपह्नुता गेवायां स्नानमाचमम् ॥ ६१ ॥ अदृष्टमन्य एकाकी पीड्यमानः
 श्रुत्वा भृशम् ॥ ६२ ॥ समेतास्तत्र ये केचिद्वानीगनिवासिनः ॥ एकादशीश्रुतपण मया दृष्टा निशामुमे ॥ ६३ ॥ निगद्गाश्च तत्राहम्
 काकी तज्जनैः सह ॥ जागरं कृतवांश्चापि सेनया गृहीतो निशि ॥ ६४ ॥ अश्वश्रमपाश्र्वाः श्रुतिपामाप्रपीडितः ॥ तत्रैव जागरन्तेऽहं तात
 पंचत्वमागतः ॥ ६५ ॥ ततो यमभटैर्वद्धो महावप्राभयकः ॥ अनेककेशमपत्रमार्गेणातो यमानिकम् ॥ दंष्ट्राकगलवदनमपश्यं समवर्तिनम् ॥
 ॥ ६६ ॥ अथ कालश्चिग्रुणमाहूयेदमभाषत ॥ अन्य शिक्षाविधानं च यथावद्वद पठित ॥ ६७ ॥ एवमुक्तश्चिग्रुणो धर्मगजेन सत्तम ॥ चिं
 विचारयामास पुनश्चेदमभाषत ॥ ६८ ॥ असौ पापतः सत्यं तथापि शृणु धर्मप ॥ एकादश्यां निगद्गाः सर्वपापैः प्रमुच्यन्ते ॥ ६९ ॥ अप गेवातदं
 ग्म्ये निगद्गागे हरेदिने ॥ जागरं चोपवासं च कृत्वा निष्पापतां गतः ॥ ७० ॥ यानि कानि च पापानि कृतानि मुवहन्ति च ॥ तानि सर्वाणि नष्टानि
 उपवासप्रभावाः ॥ ७१ ॥ एवमुक्तो धर्मगजश्चिग्रुणेन धीमता ॥ ननाम देवद्वर्मा ममाग्रं सोऽनुकंपितः ॥ ७२ ॥ पूजयामास मां तत्र भक्तिभावेन
 ध्यायत ॥ ततश्च स्वभयान्सर्वानाहूयेदमुवाच ह ॥ ७३ ॥ धर्मगज उवाच ॥ शृणुध्वं यद्वचो कृता हितं वक्ष्याम्यनुत्तमम् ॥ धर्ममार्गगता
 न्प्रत्यर्पन्मानयध्वं ममान्तिकम् ॥ ७४ ॥ ये विष्णुपूजनगताः प्रयताः कृत्वाश्चैकादशाव्रतपण विजितेन्द्रियाश्च ॥ नागयणाच्युतहरे शरणं भवेति
 शान्ता वदन्ति सततं तस्मा न्यजध्वम् ॥ ७५ ॥ नागयणाच्युत जनार्दन कृष्ण विष्णो पद्मेश पद्मजपितः शिव शंकरेति ॥ नित्यं वदंत्यखिललोक
 हिताः प्रशान्ता दृगद्गतास्त्यजन्त तत्र ममैषु शिक्षा ॥ ७६ ॥ नागयणार्पितकृतान्द्विभक्तिभाजः स्वाचारमार्गेनिभान् गुरुमेवकांश्च ॥ सत्पात्रदान

वृ.ना.पु.
॥ ४० ॥

निस्तांश्च सुदीनपालान्दूतास्त्यजध्वमनिशं हरिनामसक्तान् ॥ ७७ ॥ पाषंडसद्गरहितान्द्रिजभक्तिनिष्ठान्सत्संगलोलुपतरांश्च तथातिथेयान् ॥ शंभौ
हरौ च समबुद्धिमतस्तथैव दूतास्त्यजध्वमुपकारपराञ्जनानाम् ॥ ७८ ॥ ये वर्जिता हरिकथामृतसेवनेश्च नारायणस्मृतिपरायणमानसेश्च ॥ विप्रे
द्रपादजलसेचनतोऽप्रहृष्टास्तान्पापिनो मम भटा गृहमानयध्वम् ॥ ७९ ॥ ये मातृतातपरिभर्त्सनशीलिनश्च लोकद्विषो हितजनाहितकर्मणश्च ॥
देवस्वलोभनिस्ताञ्जननाशकर्तृनत्रानयध्वमपराधपरांश्च दूताः ॥ ८० ॥ एकादशीव्रतपराङ्मुखमुग्रशीलं लोकापवादनिस्तं परनिन्दकं च ॥ ग्रामस्य
नाशकमुत्तमवैयुक्तं दूताः समानयत विप्रधनेषु लुब्धम् ॥ ८१ ॥ ये विष्णुभक्तिविमुखाः प्रणमन्ति नैव नारायणं हि शरणागतपालकं च ॥
विष्णुवाल्यं च नहि याति नराः सुमूर्खास्तानानयध्वमतिपापस्तान्प्रसह्य ॥ ८२ ॥ एवं श्रुतं यदा तत्र यमेन परिभाषितम् ॥ मयानुतापदग्धेन
स्मृतं तत्कर्म निन्दितम् ॥ ८३ ॥ असत्कर्मानुतापेन सद्वर्मश्रवणेन च ॥ तत्रैव सर्वपापानि निःशेषाणि गतानि मे ॥ ८४ ॥ णाशे
षाद्रिनिर्मुक्तं हरिसारूप्यतां गतम् ॥ सहस्रमूर्यसंकाशं प्रणनाम यमश्च तम् ॥ ८५ ॥ एवं दृष्ट्वा विस्मितास्ते यमदूता भयोत्कटाः ॥
विश्वासं परमं चकुर्यमेन परिभाषिते ॥ ८६ ॥ ततः संपूज्य मां कालो विमानशतसंकुलम् ॥ सद्यः संप्रेषयामास तद्विष्णोः
परमं पदम् ॥ ८७ ॥ विमानकोटिभिः सार्द्धं सर्वभोगसमन्वितैः ॥ कर्मणा तेन विप्रपै विष्णुलोके मयोपितम् ॥ ८८ ॥ कल्पकोटिमह
स्त्राणि कल्पकोटिशतानि च ॥ स्थित्वा विष्णुपदे पश्चाद्दिद्रुलोकमुपागमम् ॥ ८९ ॥ तत्रापि सर्वभोगाञ्च सर्वदेवतमम्भृतः ॥ तावत्कालं दिवि
स्थित्वा ततो भूमिमुपागतः ॥ ९० ॥ अत्रापि विष्णुभक्तानां जातोऽहं भवतां कुले ॥ जातिम्मग्न्याब्जानामि सर्वमेतन्मुनीश्वर ॥ ९१ ॥ तस्माद्रि
ष्णुवर्चनोद्योगं करोमि सह वालकैः ॥ एकादशीव्रतमिदमिति न ज्ञातवान्पुग ॥ ९२ ॥ जानिस्मृतिप्रभावेण तज्ज्ञातं मांप्रतं मया ॥ अत्र म्वेनापि
यत्कर्म कृतं तस्य फलं त्विदम् ॥ ९३ ॥ एकादशीव्रतं भक्त्या कुर्वतां किमुन प्रभो ॥ तस्माच्चरिष्ये विप्रेन्द्र शुभमेकादशीव्रतम् ॥ ९४ ॥
विष्णुपूजां चाहरहः परमस्थानकांक्षया ॥ एकादशीव्रतं यत्तु कुर्वति त्रिद्वया नराः ॥ ९५ ॥ तेषां तु विष्णुभवनं परमानन्ददायकम् ॥ एवं पुत्रवचः
श्रुत्वा संतुष्टो गालवो मुनिः ॥ ९६ ॥ अवाप परमां तुष्टिं मनसा चातिहर्षितः ॥ मञ्जन्म सफलं जातं मद्रेशः पावनीकृतः ॥ ९७ ॥ यतस्त्वं मदगृहे
जातो विष्णुभक्तिपरायणः ॥ इति संतुष्टचित्तस्तु तस्य पुत्रस्य कर्मणा ॥ ९८ ॥ हरिपूजाविधानं च यथावत्समबोधयत् ॥ इत्येतत्तं मुनिश्रेष्ठ
यथावत्कथितं मया ॥ संकोचविह्वलाभ्यां च किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ ९९ ॥ इति श्रीबृहद्वागीशे पुगणे पूर्वभागे प्रथमपादे मनास्त्वाने एकाव

पू० ख०
अ० २३

॥ ४० ॥

शीव्रतमहिमानुवर्णनं नाम त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ सूत उवाच ॥ एतन्निश्चयं सनकोदितमप्रमेयं पुण्यं हरेर्दिनभवं निखिलोत्तमं च ॥
 पापौघशांतिकरणं व्रतसारमेवं ब्रह्मात्मजः पुनरभाषत हर्षयुक्तः ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ कथितं भवता सर्वं मुने तत्त्वार्थकोविद ॥ व्रतारूपां महा
 पुण्यं यथावद्वरिभक्तिदम् ॥ २ ॥ इदानीं श्रोतुमिच्छामि वर्णाचारविधिं मुने ॥ तथा सर्वाथमाचारं प्रायश्चित्तविधिं तथा ॥ ३ ॥ एतत्सर्वं महा
 भाग सर्वतत्त्वार्थकोविद ॥ कृपया परया मह्यं यथावद्वक्तुमर्हसि ॥ ४ ॥ सनक उवाच ॥ शृणुष्व मुनिशार्दूल यथा भक्तप्रियंकरः ॥ वर्णाथमाचारपरैः
 पूज्यते हरिरव्ययः ॥ ५ ॥ मन्वाद्यैरुदितं यच्च वर्णाथमनिबन्धनम् ॥ तत्ते वक्ष्यामि विधिवद्रक्तोऽसि त्वमधोक्षजे ॥ ६ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः
 शूद्राश्चत्वार एव ते ॥ वर्णा इति समाख्याता एतेषु ब्राह्मणोऽधिकः ॥ ७ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्या द्विजाः प्रोक्तास्त्रयस्तथा ॥ मातृनश्वोपनयनादि
 जत्वं प्राप्यते त्रिभिः ॥ ८ ॥ एतैर्वर्णैः सर्वधर्माः कार्या वर्णानुरूपतः ॥ स्ववर्णधर्मत्यागेन पापंडः प्रोच्यते बुधैः ॥ ९ ॥ स्वगृह्यचोदितं कर्म द्विजः कुर्वन्कृती
 भवेत् ॥ अन्यथा पतितो भूयात्सर्वधर्मवहिष्कृतः ॥ १० ॥ युगधर्मः परिग्राह्यो वर्णैरेतैर्यथोचितम् ॥ देशाचारस्तथा ग्राह्याः स्मृतिधर्माविरोधतः ॥ ११ ॥ कर्मणां
 मनसा वाचा यत्नाद्धर्मं समाचरेत् ॥ अस्वर्ग्यं लोकविद्विष्टं धर्म्यमप्याचरेत्तु ॥ १२ ॥ समुद्रयात्रास्वीकारः कर्मंडलुविधारणम् ॥ द्विजानामसवर्णासु कन्या
 सूपयमस्तथा ॥ १३ ॥ देवराच्च सुतोत्पत्तिर्मधुपर्कं पशोर्वधः ॥ मांसादनं तथा श्राद्धे वानप्रस्थाथमस्तथा ॥ १४ ॥ दत्ताक्षतायाः कन्यायाः पुनर्दानं
 वराय च ॥ नैष्ठिकं ब्रह्मचर्यं च नरमेधाश्वमेधकौ ॥ १५ ॥ महाप्रस्थानगमनं गोमेधश्च तथा मखः ॥ एतान्धर्मान्कलियुगे वर्ज्यानाहुर्मनीषिणः ॥ १६ ॥
 देशाचाराः परिग्राह्यास्तत्तद्देशगतैरैः ॥ अन्यथा पतितो ज्ञेयः सर्वधर्मवहिष्कृतः ॥ १७ ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्राणां च द्विजोत्तम ॥ क्रियाः सामान्यतो
 वक्ष्ये तच्छृणुष्व समाहितः ॥ १८ ॥ दानं दद्याद्ब्राह्मणेभ्यस्तथा यज्ञैर्यजेत्सुरात् ॥ वृत्त्यर्थं याचयेच्चैव अन्यानध्यापयेत्तथा ॥ १९ ॥ याजयेद्यज्ञे
 योग्यान्विप्रो नित्योदकी भवेत् ॥ कुर्याच्च वेदग्रहणं तथाग्रेष्व परिग्रहम् ॥ २० ॥ ग्राह्ये द्रव्ये च पाक्ये समबुद्धिर्भवेत्तथा ॥ सर्वलोकहितं कुर्यान्मृ
 दुवाक्यमुदीरयेत् ॥ २१ ॥ ऋतावभिगमः पत्न्यां शस्यते ब्राह्मणस्य वै ॥ न कस्याप्यहितं द्रव्यादिष्णुपूजापरो भवेत् ॥ २२ ॥ दद्याद्दानानि विप्रेभ्यः
 क्षत्रियोऽपि द्विजोत्तम ॥ कुर्याच्च वेदग्रहणं यज्ञैर्देवान्यजेत्तथा ॥ २३ ॥ शास्त्राजीवी भवेच्चैव पालयेद्धर्मतो महीम् ॥ दुष्टानां शासनं कुर्याच्छिष्टानां
 पालनं तथा ॥ २४ ॥ पाशुपाल्यं च वाणिज्यं कृषिश्च द्विजसत्तम ॥ वेदस्याध्ययनं चैव वैश्यस्यापि प्रकीर्तितम् ॥ २५ ॥ कुर्याच्च दारग्रहणं
 धर्माश्चैव समाचरेत् ॥ क्रयविक्रयजर्वापि धनैः कारुक्रियोद्भवैः ॥ २६ ॥ दद्याद्दानानि शूद्रोऽपि पाक्यज्ञैर्यजेत्तु च ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशां शुश्रूषानि

वृ.ना.पु.

॥ ४१ ॥

रतो भवेत् ॥ २७ ॥ ऋतुकालाभिगामी च स्वदारेषु भवेत्तथा ॥ सर्वलोकहितैषित्वं मंगलं प्रियवादिता ॥ २८ ॥ अनायासो मनोहर्षस्तितिक्षा नातिमानिता ॥
सामान्यं सर्ववर्णानां मुनिभिः परिकीर्तितम् ॥ २९ ॥ सर्वे च मुनितां याति स्वाश्रमोचितकर्मणा ॥ ब्राह्मणः क्षत्रियाचारमाश्रयेदापदि द्विज ॥ ३० ॥
क्षत्रियोऽपि च विद्वृत्तिमत्यापदि समाश्रयेत् ॥ नाश्रयेच्छूद्रवृत्तिं तु अत्यापद्यपि वै द्विजः ॥ ३१ ॥ यथाश्रयेद्विजो मूढस्तदा चांडालानां व्रजेत् ॥
ब्राह्मणक्षत्रियविशां त्रयाणां मुनिसत्तम ॥ ३२ ॥ चत्वार आश्रमाः प्रोक्ताः पंचमो नोपपद्यते ॥ ब्रह्मचारी गृही वानप्रस्थो भिक्षुश्च सत्तम ॥ ३३ ॥
चतुर्भिराश्रमैरेभिः साध्यते धर्म उत्तमः ॥ विष्णुस्तुष्यति विप्रेन्द्र कर्मयोगरतात्मनः ॥ ३४ ॥ निःस्पृहाशांतमनसः स्वकर्मनिग्नस्य च ॥ ततो
याति परं स्थानं यतो नावर्तते पुनः ॥ ३५ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे सदाचारे नाम चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ सनक
उवाच ॥ वर्णाश्रमाचारविधिं प्रवक्ष्यामि विशेषतः ॥ शृणुष्व तन्मुनिश्रेष्ठ सावधानेन चेतसा ॥ १ ॥ यः स्वधर्मं पतियज्य पधर्मं समा
चरेत् ॥ पापंडः स हि विज्ञेयः सर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ २ ॥ गर्भाधानादिसंस्काराः कार्या मंत्रविधानतः ॥ स्त्रीणाममंत्रतः कार्या यथाकालं
यथाविधि ॥ ३ ॥ सीमंतकर्म प्रथमं चतुर्थे मासि शस्यते ॥ पष्ठे वा सप्तमे वापि अष्टमे वापि कायेत ॥ ४ ॥ जाते पुत्रे पिता स्नात्वा सचेलं
जातकर्म च ॥ कुर्याच्च नांदांश्चादं च स्वस्तिवाचनपूर्वकम् ॥ ५ ॥ हेम्ना वा रजतेनापि वृद्धिश्चादं प्रकल्पयेत् ॥ अत्रेन कारयेद्यस्तु स चंडाल
समो भवेत् ॥ ६ ॥ कृत्वाभ्युदयिकं श्राद्धं पिता पुत्रस्य वाग्यतः ॥ कुर्वीत नामनिर्देशं मृतकानं यथाविधि ॥ ७ ॥ अस्पृष्टमर्थहीनं च ह्यतिगुर्व
क्षरान्वितम् ॥ न दद्यान्नाम विप्रेन्द्र तथा च विषमाक्षरम् ॥ ८ ॥ तृतीयवर्षे चोलं च पंचमे पष्ठसम्मिने ॥ सप्तमे चाष्टमे वापि कुर्याद गृह्योक्तमार्गतः ॥
॥ ९ ॥ दैवयोगादतिक्रान्तिं गर्भाधानादिकर्मणि ॥ कर्तव्यः पादकृच्छ्रो वै चोलं त्वदं प्रकल्पयेत् ॥ १० ॥ गर्भाष्टमेऽष्टमे श्राद्धं वटुकन्यापनायनम् ॥
आषोडशाब्दपर्यंतं गौणं कालमुशंति च ॥ ११ ॥ गर्भैकादशमेऽब्दे तु गजन्यस्योपनायनम् ॥ आद्वाविंशाब्दपर्यंतं कालमाहुर्विपश्चितः ॥
॥ १२ ॥ वैश्योपनयनं प्रोक्तं गर्भाद्वादशमे तथा ॥ चतुर्विंशाब्दपर्यंतं गौणमाहुर्मनीषिणः ॥ १३ ॥ एतत्कालत्रयधर्मस्य द्विजम्यातिक्रमो भवेत् ॥
सावित्रीपतितं विद्यात्तं तु नैवालपेत्कदा ॥ १४ ॥ द्विजोपनयने विप्र मुख्यकालव्यतिक्रमे ॥ द्वादशाब्दं चरेत्कृच्छ्रं पश्चाच्चांद्रायणं तथा ॥
सतिपनद्वयं चैव कृत्वा कर्म समाचरेत् ॥ १५ ॥ अन्यथा पतितं विद्यात्कर्तापि ब्रह्महा भवेत् ॥ मौजी विप्रस्य विज्ञेया धनुर्ज्या क्षत्रियस्य

पू० ख०

अ० २५

॥ ४१ ॥

तु ॥ १६ ॥ आवी वैश्यस्य विज्ञेया श्रूयतामजिने तथा ॥ विप्रस्य चोक्तमैण्ये रौरवं क्षत्रियस्य तु ॥ १७ ॥ आजं वैश्यस्य विज्ञेयं दंडान्वक्ष्ये
 यथाक्रमम् ॥ पालाशं ब्राह्मणस्योक्तं नृपस्यौदुम्बरं तथा ॥ १८ ॥ वैल्वं वैश्यस्य विज्ञेयं तत्प्रमाणं शृणुष्व मे ॥ विप्रस्य केशमानं स्यादा
 ललाटे नृपस्य च ॥ १९ ॥ नासाग्रसंमितं दण्डं वैश्यस्याहुर्विषधितः ॥ तथा वासांसि वक्ष्यामि विप्रादीनां यथाक्रमम् ॥ २० ॥ कपायं चैव
 माजिष्ठं हारिद्रं च प्रकीर्तितम् ॥ उपनीतो द्विजो विप्र परिचर्यापरो गुरोः ॥ २१ ॥ वेदग्रहणपर्यंतं निवसेद्गुरुवैश्वमनि ॥ प्रातःस्नार्थी भवे
 द्दर्शी समित्कुशफलादिकान् ॥ २२ ॥ गुर्वर्थमाहरेन्नित्यं कल्ये कल्ये मुनीश्वर ॥ यज्ञोपवीतमजिनं दंडं च मुनिसत्तम ॥ २३ ॥ नष्टे भ्रष्टे नवं मंत्रा
 द्धत्वा भ्रष्टं जले क्षिपेत् ॥ वर्णिनो वर्तनं प्राहुर्भिक्षावनेनैव केवलम् ॥ २४ ॥ भिक्षा च श्रोत्रियाणां गदाहरेत्प्रयत्नेन्द्रियः ॥ भवत्पूर्वं ब्राह्मणस्य
 भवन्मध्यं नृपस्य च ॥ २५ ॥ भवदंत्यं विशः प्रोक्तं भिक्षाहरणकं वचः ॥ सायंप्रातर्वह्निकार्यं यथाचारं जितेन्द्रियः ॥ २६ ॥ ॥ कुर्यान्न्यतिदिनं
 वर्णी ब्रह्मयज्ञं च तर्पणम् ॥ अग्निकार्यपरित्यागी पतितः प्रोच्यते बुधैः ॥ २७ ॥ ब्रह्मयज्ञविहीनश्च ब्रह्महा परिकीर्तितः ॥ देवताभ्यर्चनं
 कुर्याच्छुश्रूषातुपदं गुरोः ॥ २८ ॥ भिक्षां भोजयन्नित्यं नैकात्राशी कदाचन ॥ आनीयान्निन्द्रविप्राणां गृहाद्विज्ञां जितेन्द्रियः ॥ २९ ॥ निवेद्य
 गुरुवेऽश्रीयाद्राग्यतस्तदनुज्ञया ॥ मधुघ्नीमांसलवणं ताम्बूलं दंतधावनम् ॥ ३० ॥ उच्छिष्टभोजनं चैव दिवास्वापं च वर्जयत ॥ छत्रपादुक
 गंधांश्च तथा माल्यानुलेपनम् ॥ ३१ ॥ जलकेलिं नृत्यगीतवाद्यं तु परिवर्जयेत् ॥ परिवादं चापनापं विप्रलापं तथाजनम् ॥ ३२ ॥ पापण्ड
 जनसंयोगं शूद्रसंगं च वर्जयेत् ॥ अभिवादनशीलः स्याद् बृद्धेषु च यथाक्रमम् ॥ ३३ ॥ ज्ञानवृद्धाम्नपोवृद्धा वयोवृद्धा इति त्रयः ॥ आध्यात्मिका
 दिदुःखानि निवारयति यो गुरुः ॥ ३४ ॥ विदशास्त्रोपदेशेन तं पूर्वमभिवादयेत् ॥ अमावहमिति व्याद्धिजो वै ह्यभिवादने ॥ ३५ ॥ नाभिवाद्याश्च विप्रं
 क्षत्रियाद्याः कथंचन ॥ नास्तिकं भिन्नमर्यादं कृतघ्नं ग्रामयाजकम् ॥ ३६ ॥ स्ननं च कितनं चैव कदाचिन्नाभिवादयेत् ॥ पापण्ड पतितं व्रात्यं
 तथा नक्षत्रजीविनम् ॥ ३७ ॥ तथा पातकिनं चैव कदाचिन्नाभिवादयेत् ॥ उन्मत्तं च शटं धूर्तं धावन्नमशुचिं तथा ॥ ३८ ॥ अभ्यक्तशिरसं
 चैव जपन्तं नाभिवादयेत् ॥ विवादशीलिनं चंडं वमंतं जलमध्यगम् ॥ ३९ ॥ भिक्षात्रावाग्निं चैव शयानं नाभिवादयेत् ॥ भर्तृघ्नीं पुष्पिणीं जारं
 मृतिकां गर्भपातिनीम् ॥ ४० ॥ कृतघ्नीं च तथा चंडीं कदाचिन्नाभिवादयेत् ॥ सभायां यज्ञशालायां देवतायतनेष्वपि ॥ ४१ ॥ प्रत्येकं तु नमस्कारो
 हति पुण्यं पुराकृतम् ॥ श्राद्धं व्रतं तथा दानं देवताभ्यर्चनं तथा ॥ ४२ ॥ यज्ञं च तर्पणं चैव कुर्वन्तं नाभिवादयेत् ॥ कृतेऽभिवादाने यस्तु न कुर्या

वृ.ना.पु.
॥ ४२ ॥

प्रतिवादनम् ॥ ४३ ॥ नाभिवाद्यः स विज्ञेयः यथा शूद्रस्तथैव सः ॥ प्रशाल्य पादावाचम्य गुरोरभिमुखः सदा ॥ ४४ ॥ तस्य पादौ च संगृह्य
अधीयीत विचक्षणः ॥ अष्टकासु चतुर्दश्यां प्रतिपत्पर्वणोस्तथा ॥ ४५ ॥ महाभरण्यां विप्रैः श्रवणद्वादशीदिने ॥ भाद्रपदापरपक्षे द्वितीयायां
तथैव च ॥ ४६ ॥ माघस्य शुक्लसप्तम्यां नवम्यामाश्विनस्य च ॥ परिवेषं गते सूर्ये श्रोत्रिये गृहमागते ॥ ४७ ॥ वंधिते ब्राह्मणे चैव प्रवृद्धकले
तथा ॥ संध्यायां गर्जिते मेघे ह्यकाले परिवर्षणे ॥ ४८ ॥ उत्काशनिप्रपाते च तथा विप्रेऽवमानिते ॥ मन्वादिषु च देवर्षे युगादिषु चतुर्ष्वपि ॥ ४९ ॥
नाधीयीत द्विजः कश्चित्सर्वकर्मफलोत्सुकः ॥ तृतीया माघवे शुक्ला भाद्रे कृष्णा त्रयोदशी ॥ ५० ॥ कार्तिके नवमी शुद्धा माघे पंचदशी तिथिः ॥
एता युगाद्याः कथिता दत्तस्याक्षयकारिकाः ॥ ५१ ॥ मन्वादींश्च प्रवक्ष्यामि शृणुष्व सुसमाहितः ॥ अक्षयकुट्टनवमी कार्तिके द्वादशी सिता ॥
॥ ५२ ॥ तृतीया चैत्रमासस्य तथा भाद्रपदस्य च ॥ आपादशुक्लदशमी सिता माघस्य सप्तमी ॥ ५३ ॥ श्रावणस्याष्टमी कृष्णा तथापादी
च पूर्णिमा ॥ फाल्गुनस्य त्वमावास्या पौषस्यैकादशी सिता ॥ ५४ ॥ कार्तिकी फाल्गुनी चैत्री ज्यैष्ठी पंचदशी सिता ॥ मन्वादयः समाख्याता दत्त
स्याक्षयकारिकाः ॥ ५५ ॥ द्विजैः श्राद्धं च कर्तव्यं मन्वादिषु युगादिषु ॥ श्राद्धे निमंत्रिते चैव ग्रहणे चंद्रमूर्ययोः ॥ ५६ ॥ अयनद्रितये चैव तथा भूकंपने मुने ॥
गलग्रहे दुर्दिने च नाधीयीत कदाचन ॥ ५७ ॥ षष्ठादिषु सर्वेषु अनध्यायेषु नारद ॥ अधीयतां सुमृद्धानां प्रजां प्रजां यशः श्रियम् ॥ ५८ ॥ आयुष्यं बलमा
रोग्यं निकृंतति यमः स्वयम् ॥ अनध्याये तु योऽधीते ते विद्याद्भ्रष्टातकम् ॥ ५९ ॥ न तं संभाषयेद्विप्रं न तेन सह संवसेत् ॥ कुंडगोलकयोः केचिन्नादीनां च
नारद ॥ ६० ॥ वदन्ति चोपनयनं तत्पुत्रादिषु केचन ॥ अनधीत्य तु यो वेदमन्यत्र कुरुते श्रमम् ॥ ६१ ॥ शूद्रतुल्यः स विज्ञेयो नरकस्य प्रियोऽतिथिः ॥
अनधीतश्रुतिर्विप्र आचारं प्रतिपद्यते ॥ ६२ ॥ नाचाफलमाप्नोति यथा शूद्रस्तथैव सः ॥ नित्यं नैमित्तिकं काम्यं यच्चान्यत्कर्म वैदिकम् ॥ ६३ ॥
अनधीतस्य विप्रस्य सर्वं भवति निष्फलम् ॥ शब्दश्रवणयो विष्णुर्वेदः साक्षाद्गिरि स्मृतः ॥ ६४ ॥ वेदाध्यायी ततो विप्रः सर्वान्कामानवा
प्नुयात् ॥ ६५ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे स्मार्ताचारेण वर्णाश्रमधर्मेष्वध्यायनादिधर्मनिरूपणं नाम पंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥
सनक उवाच ॥ वेदग्रहणपर्यंतं श्रुत्वा नियतो गुरोः ॥ अनुज्ञातस्तनस्तेन कुर्यादग्निपग्निहम् ॥ १ ॥ वेदाश्च धर्मशास्त्राणि वेदाङ्गान्यपि च
द्विजः ॥ अधीत्य गुरवे दत्त्वा दक्षिणां संविशेद्ब्रह्म ॥ २ ॥ रूपलावण्यसंपन्नां सगुणां सुकुलोद्भवाम् ॥ द्विजः समुद्रहेतुकन्यां मुशीलां धर्म
चारिणीम् ॥ ३ ॥ मातुतः पंचमीं धोमान्पितृतः सप्तमीं तथा ॥ द्विजः समुद्रहेतुकन्यामन्यथा खल्वन्यथा ॥ ४ ॥ नैमित्तिकं चैव नान्यत्

पृ० सं०
अ० २६

॥ ४२ ॥

कुलसंभवाम् ॥ अतिकेशामकेशां च वाचालां नोद्वहेद्बुधः ॥ ५ ॥ कोपानां वामनां चैव दीर्घदेहां विरूपिणीम् ॥ न्यूनाधिकाङ्गीमुन्मत्तां पिशुनां
 नोद्वहेद् बुधः ॥ ६ ॥ स्थूलगुल्फां दीर्घजंघां तथैव पुरुषाकृतिम् ॥ श्मश्रुव्यंजनसंयुक्तां कुञ्जां चैवोद्वहेन्न च ॥ ७ ॥ वृथाहास्यमुखीं चैव सदान्यगृह
 वासिनीम् ॥ विवादशीलां भ्रमितां निष्ठुरां नोद्वहेद्बुधः ॥ ८ ॥ बह्वशिनीं स्थूलदंतां स्थूलोष्ठ्रीं घुर्धुरस्वनाम् ॥ अतिकृष्णां रक्तवर्णां धूर्तां नैवोद्वहे
 द्बुधः ॥ ९ ॥ सदा रोदनशीलां च पांडुराभां च कुत्सिताम् ॥ कासश्वासादिसंयुक्तां निद्राशीलां च नोद्वहेत् ॥ १० ॥ अनर्थभाषिणीं चैव लोकद्वेष
 परायणाम् ॥ परापवादनिस्तां तस्करां नोद्वहेद्बुधः ॥ ११ ॥ दीर्घनासां च कितवां तनूरुहविभूषिताम् ॥ गर्वितां वक्वृत्तिं च सर्वथा नोद्वहेद्बुधः ॥
 ॥ १२ ॥ बालभावादविज्ञातस्वभावामुद्वहेद्यदि ॥ प्रगल्भां वाऽगुणां ज्ञात्वा सर्वथा तां परित्यजेत् ॥ १३ ॥ भर्तृपुत्रेषु या नारी सर्वदा
 निष्ठुरा भवेत् ॥ परानुकूलिनी या च सर्वथा तां परित्यजेत् ॥ १४ ॥ विवाहाश्चाष्टधा ज्ञेया ब्राह्मणा मुनिसत्तम ॥ पूर्वः पूर्वां वरो
 ज्ञेयः पूर्वाभावे परः परः ॥ १५ ॥ ब्राह्मो देवस्तथैवार्थः प्राजापत्यस्तथासुरः ॥ गंधर्वो राक्षसश्चैव पैशाचश्चाष्टमो मतः ॥ १६ ॥ ब्राह्मेण
 च विवाहेन वैवाह्यो वै द्विजोत्तमः ॥ देवेनाप्यथवा विप्र केचिदार्थं प्रचक्षते ॥ १७ ॥ प्राजापत्यादयो विप्र विवाहाः पंच गर्हिताः ॥
 अभावेषु तु पूर्वेषां कुर्यादेव परान्बुधः ॥ १८ ॥ यज्ञोपवीतद्वितयं सोत्तरीयं च धारयेत् ॥ सुवर्णकुंडले चैव धौतवस्त्रद्वयं तथा ॥ १९ ॥
 अनुलेपनलिप्तांगः कृत्तकेशनखः शुचिः ॥ धारयेद्देणवं दंडं सोदकं च कमंडलुम् ॥ २० ॥ उष्णीषममलं छत्रं पादुके चाप्युपानहौ ॥ धार
 येत्पुष्पमाल्ये च सुगंधं प्रियदर्शनः ॥ २१ ॥ नित्यं स्वाध्यायशीलः स्याद्यथाचारं समाचरेत् ॥ परात्र नैव भुञ्जीत परवादं च वर्जयेत् ॥ २२ ॥
 पादेन नाक्रमेत्पादमुच्छिष्टं नैव लंघयेत् ॥ न संहताभ्यां हस्ताभ्यां कंडूयेदात्मनः शिरः ॥ २३ ॥ पूज्यं देवालयं चैव नापसव्यं ब्रजेद्विजः ॥
 देवार्चाचमनस्नानव्रतश्चाद्रक्रियादिषु ॥ २४ ॥ न भवेन्मुक्तकेशश्च नैकवस्त्रधरस्तथा ॥ नारोहेदुष्टयानं च शुष्कवादं च वर्जयेत् ॥ २५ ॥ अन्य
 स्त्रियं न गच्छेच्च पैशुन्यं परिवर्जयेत् ॥ नापसव्यं ब्रजेद्विप्र गोश्वत्थानलपर्वतान् ॥ २६ ॥ चतुष्पथं चैत्यवृक्षं देवखातं नृपं तथा ॥ असूयां मत्सरत्वं
 च दिवास्वापं च वर्जयेत् ॥ २७ ॥ न वदेत्परपापानि स्वपुण्यं न प्रकाशयेत् ॥ स्वकं नाम स्वनक्षत्रं मानं चैवातिगोपयेत् ॥ २८ ॥ न दुर्जनैः सह वसे
 त्प्राशास्त्रं शृणुयात्तथा ॥ आसवघूतगीतेषु द्विजस्तु न रतिं चरेत् ॥ २९ ॥ आर्द्रास्थिं च तथोच्छिष्टं शूद्रं च पतितं तथा ॥ सर्पं च भपणं स्पृष्ट्वा सचैलं
 स्नानमाचरेत् ॥ ३० ॥ चितिं च चितिकाष्ठं च यूपं चांडालमेव च ॥ स्पृष्ट्वा देवलकं चैव सवासा जलमाविशेत् ॥ ३१ ॥ दीपखट्वातनुच्छायाकेशव

वृ.ना.३.

॥ ४३ ॥

स्रकटोदकम् ॥ अजामार्जनिमार्जाररेणुर्देवं शुभं हरेत् ॥ ३२ ॥ शूर्पवातं प्रेतधूमं तथा शूद्रान्नभोजनम् ॥ वृषलीपतिसङ्गं च दूतः परिवर्जयेत् ॥
 ॥ ३३ ॥ असच्छास्त्रार्थमननं खादनं नखकेशयोः ॥ तथैव नग्नशयनं सर्वदा परिवर्जयेत् ॥ ३४ ॥ शिरोभ्यंगावशिष्टेन तैलेनांगं न लेपयेत् ॥
 तांबूलमशुचिं नाद्यात्तथा मुप्तं न बोधयेत् ॥ ३५ ॥ नाशुद्धोऽग्निं परिचरेत्पूजयेद्गुरुदेवताः ॥ न वामहस्तेनेकेन पिबेद्रक्तेण वा जलम् ॥ ३६ ॥
 न चाक्रमेद्गुरोश्चायां तदाज्ञां च मुनीश्वर ॥ न निर्देयोगिनो विप्रान्त्रतिनोऽपि यतींस्तथा ॥ ३७ ॥ परस्परस्य मर्माणि न कदापि वदेद्विजः ॥ दर्शे च
 पौर्णमास्यां च यागं कुर्याद्यथाविधि ॥ ३८ ॥ उपासनं च होतव्यं सायं प्रातर्द्विजातिभिः ॥ उपासनपरित्यागी सुरापीत्युच्यते बुधेः ॥ ३९ ॥
 अयने विषुवे चैव युगादिषु चतुर्ष्वपि ॥ दर्शे च प्रेतपक्षे च श्राद्धं कुर्याद्गृही द्विजः ॥ ४० ॥ मन्वादिषु मृताहे च अष्टकासु च नारद ॥ नवधान्यं
 समायाते गृही श्राद्धं समाचरेत् ॥ ४१ ॥ श्रोत्रिये गृहमायाते ग्रहणे चंद्रसूर्योः ॥ पुण्यक्षेत्रेषु तीर्थेषु गृही श्राद्धं समाचरेत् ॥ ४२ ॥ यज्ञो दानं
 तपो होमः स्वाध्यायः पितृतर्पणम् ॥ वृथा भवति तत्सर्वमूर्द्धपुंड्रं विना कृतम् ॥ ४३ ॥ उर्द्धपुंड्रं च तुलसी श्राद्धे नेच्छति केचन ॥ वृथाचारः
 परित्याज्यस्तस्माच्छ्रेयोऽर्थभिर्द्विजैः ॥ ४४ ॥ इत्येवमादयो धर्माः स्मृतिमार्गप्रचोदिताः ॥ कार्या द्विजातिभिः सभ्यैस्सर्वकर्मफलप्रदाः ॥ ४५ ॥ सदा
 चारपरा ये तु तेषां विष्णुः प्रसीदति ॥ विष्णोः प्रसन्नतां याते किमसाध्यं द्विजोत्तम ॥ ४६ ॥ इति श्रीबृहन्नागदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे
 स्मार्तधर्मेषु वेदाध्ययनादिकस्य गृहस्थधर्मस्य च निरूपणं नाम षड्विंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ सनक उवाच ॥ गृहस्थस्य सदाचारं वक्ष्यामि मुनिसत्तम ॥
 यद्रतां सर्वपापानि नश्यंत्येव न संशयः ॥ १ ॥ ब्राह्मे सुहृते चोत्थाय पुरुषार्थाविरोधिनीम् ॥ वृत्तिं संचिन्त्येद्विप्र कृतकंशप्रमाथनः ॥ २ ॥ दिवांश्चासु
 कर्णस्थब्रह्मसूत्र उदङ्मुखः ॥ कुर्यान्मूत्रपुरीषे तु रात्रौ चेदक्षिणामुखः ॥ ३ ॥ शिरः प्रावृत्य वस्त्रेण ह्यंतर्द्राघं तृणैर्महीम् ॥ बहन्काष्ठं करेणैकं तावन्मूर्त्ता
 भवेद्विजः ॥ ४ ॥ पथि गोष्ठे नदीतीरे तडागगृहसन्निधौ ॥ तथा वृक्षस्य छायायां कांतारे बह्नि सन्निधौ ॥ ५ ॥ दंडालये तथाद्याने कृष्टभूमौ चतुष्पथ्ये ॥
 ब्राह्मणानां समीपे च तथा गोगुरुयोपिताम् ॥ ६ ॥ तुषांगारकपालेषु जलमध्ये तथैव च ॥ एवमादिषु देशेषु मलमूत्रं न कारयेत् ॥ ७ ॥
 शौचे यत्रः सदा कार्यः शौचमूलो द्विजः स्मृतः ॥ शौचाचारविहीनस्य समस्तं कर्म निष्फलम् ॥ ८ ॥ शौचं तु द्विविधं प्रोक्तं शास्त्रमाभ्यन्तरं तथा ॥
 मृजलाभ्यां वहिः शुद्धिर्भावशुद्धिस्तथांतरम् ॥ ९ ॥ गृहीतशिश्रश्चोत्थाय शौचार्यं मृदमाहरेत् ॥ न मूषकादिस्वनितां फालोत्कृष्टां तथैव च
 ॥ १० ॥ वापीकूपतडागैर्भ्यो नाहरेदपि मृत्तिकाम् ॥ शौचं कुर्यात्प्रयत्नेन समादाय शुभां मृदम् ॥ ११ ॥ किमेवमुक्त्वा बालम्या तिस्रो वा मेघव्यो

५० ख०

अ० २७

॥ ४३ ॥

॥ ४३ ॥

द्वयोः ॥ एतन्मूत्रसमुत्सर्गे शौचमाहुर्मनीषिणः ॥ १२ ॥ एका लिंगे गुदे पंच दश वामे तथोभयोः ॥ सप्त तिस्रः प्रदातव्याः पादयोर्मृत्तिकाः पृथक् ॥
 ॥ १३ ॥ एतच्छौचं विदुस्सर्गे गंधलेपापनुत्तये ॥ एतच्छौचं गृहस्थस्य द्विगुणं ब्रह्मचारिणाम् ॥ १४ ॥ त्रिगुणं तु वनस्थानां यतीनां तच्चतुर्गुणम् ॥ स्व
 स्थाने पूर्णशौचं स्यात्पथ्यर्द्धं मुनिसत्तम ॥ १५ ॥ आतुरे नियमो नास्ति महापदि तथैव च ॥ गंधलेपक्षयकरं शौचं कुर्याद्विचक्षणः ॥ १६ ॥ स्त्री
 णामनुपनीतानां गंधलेपक्षयावधि ॥ व्रतस्थानां तु सर्वेषां यतिवच्छौचमिष्यते ॥ १७ ॥ विधवानां च विप्रैर्द्र एतदेव निगद्यते ॥ एवं शौचं
 तु निर्वर्त्य पश्चाद्दे सुसमाहितः ॥ १८ ॥ प्रागास्य उदगास्यो वाप्याचामेत्प्रयतेंद्रियः ॥ त्रिश्चतुर्धा पिवेदापो गंधफेनादिवाजिताः ॥ १९ ॥ द्विर्मा
 जैयत्कपोलं च तलेनोष्ठौ च सत्तम ॥ तर्जन्यंगुष्ठयोगेन नासारं ध्रुवं स्पृशेत् ॥ २० ॥ अंगुष्ठानामिकाभ्यां च चक्षुः श्रोत्रे यथाक्रमम् ॥ कनिष्ठांगुष्ठयो
 गेन नाभिदेशे स्पृशेद्विजः ॥ २१ ॥ तलेनोरःस्थलं चैव अंगुल्यग्रैः शिरः स्पृशेत् ॥ तलेन चांगुलग्रैर्वा स्पृशेदंसौ विचक्षणः ॥ २२ ॥ एवमा
 चम्य विप्रैर्द्र शुद्धिमाप्नोत्यनुत्तमाम् ॥ दंतकाष्ठं ततः स्वादेत्सत्त्वचं शस्तवृक्षजम् ॥ २३ ॥ विस्वासनापामार्गणां निम्बाभ्राकां दिशासिनाम् ॥
 प्रक्षाल्य वारिणा चैव मंत्रेणाप्यभिमंत्रितम् ॥ २४ ॥ आयुर्वलं यशो वर्चः प्रजाः पशुवसुनि च ॥ ब्रह्म प्रज्ञां च मेधां च त्वन्नो धेहि वनस्पते ॥
 ॥ २५ ॥ कनिष्ठाग्रसमं स्थौल्ये विप्रः स्वादेदशांगुलम् ॥ नवांगुलं क्षत्रियश्च वैश्यश्चाष्टांगुलान्मितम् ॥ २६ ॥ शूद्रो वेदांगुलमितं वनिता च मुनीश्वर ॥
 अलाभे दैतकाष्टानां गडूषैर्भानुसंमितैः ॥ २७ ॥ सुखशुद्धिर्विधीयेत तृणपत्रसमन्वितैः ॥ करेणादाय वामेन मंचवेन्द्रामदंष्ट्रया ॥ २८ ॥
 द्विजान्संघर्ष्य गोदोहं ततः प्रक्षाल्य पाटयेत् ॥ जिह्वामुल्लिख्य ताभ्यां तु दलाभ्यां नियतेंद्रियः ॥ २९ ॥ प्रक्षाल्य प्रक्षिपेद् दूरे भूयश्चा
 चम्य पूर्ववत् ॥ ततः स्नानं प्रकुर्वीत नद्यादौ विमले जले ॥ ३० ॥ तटं प्रक्षाल्य दर्भाश्च विन्यस्य प्रविशेज्जलम् ॥ प्रणम्य तत्र तीर्थानि
 आवाह्य रविमंडलात् ॥ ३१ ॥ गंधाद्यैर्मंडलं कृत्वा ध्यात्वा देवं जनार्दनम् ॥ स्नानमंत्रान्स्मरन्पुण्यांतीर्थानि च विगिचिज ॥ ३२ ॥
 गंगे च यमुने चैव गोदावारे सरस्वति ॥ नर्मदे सिंधुकावेरि जलेऽस्मिन्सन्निधिं कुरु ॥ ३३ ॥ पुष्कगद्यानि तीर्थानि गंगाद्याः सगित
 स्तथा ॥ आगच्छन्तु महाभागाः स्नानकाले सदा मम ॥ ३४ ॥ अयोध्या मथुरा माया काशी कांची ह्यवंतिका ॥ पुरी द्रागवती ज्ञेया सप्तेता
 मोक्षदायिकाः ॥ ३५ ॥ ततोऽघमर्षणं जप्त्वा यतासुर्वारिसंस्तुतः ॥ स्नानांगं तर्पणं कृत्वाचम्यार्घ्यं भानवेऽर्पयेत् ॥ ३६ ॥ ततो ध्यात्वा विचस्वतं
 जलाभिर्गन्तव्यं नारद ॥ परिधायाहतं धौतं द्वितीयं परिवीय च ॥ ३७ ॥ कुशासने समाविश्य संध्याकर्म समाभेत् ॥ ईशानाभिमुखो विप्र गाय

आचम्य वै द्विज ॥३८॥ ऋतमित्यभिमंज्याथ पुनरेवाचमेद बुधः ॥ ततस्तु वारिणात्मानं वेष्टयित्वा समुक्ष्य च ॥ ३९ ॥ संकल्प्य प्रणवान्ते
 तु ऋषिच्छंदःसुरान्स्मरन् ॥ भूरादिभिर्व्याहृतिभिः सप्तभिः प्रोक्ष्य मस्तकम् ॥ ४० ॥ न्यासं समाचरेन्मन्त्री पृथगेव करांगयोः ॥ विन्यस्य
 हृदये तारं भूः शिरस्यथ विन्यसेत् ॥ ४१ ॥ भुवः शिखायां स्वधैव कवचे भूर्भुवोऽक्षिषु ॥ भूर्भुवः स्वस्तथात्रास्त्रं दिक्षु तालत्रयं न्यसेत् ॥ ४२ ॥ ततः
 आवाहयेत्संध्यां प्रातः कोकनदस्थिताम् ॥ आगच्छ वरदे देवि त्र्यक्षरे ब्रह्मवादिनि ॥ ४३ ॥ गायत्रि च्छंदसां मातर्ब्रह्मयोने नमोऽस्तु ते ॥ मध्याह्ने
 वृषभारूढां शुक्रावरसमावृताम् ॥ ४४ ॥ सावित्रीं रुद्रयोनिं चावाहयेद्गुद्रवादिनीम् ॥ सायं त गुरुडारूढां पीतावरसमावृताम् ॥ ४५ ॥ सरस्वतीं
 विष्णुयोनिमाह्वयेद्विष्णुवादिनीम् ॥ तारं च व्याहृतीः सप्त त्रिपदां च समुच्चरन् ॥ ४६ ॥ शिरः शिखां च संपूर्य कुभयित्वा विरेचयेत् ॥ वामम
 ध्यात्परैर्वायु क्रमेण प्राणसंयमे ॥ ४७ ॥ द्विराचामेत्ततः पश्चात्प्रातः सूर्यश्चमति च ॥ आपः पुनंतु मध्याह्ने सायमग्निश्चमति च ॥ ४८ ॥ आपो
 द्विषेति तिसृभिर्मार्जनं च ततश्चरेत् ॥ सुमित्रिया न इत्युक्ता नासास्पृष्टजलेन च ॥ ४९ ॥ द्विपदं समुत्सार्य द्रुपदां शिरसि शिपेत् ॥ ऋतं च
 सत्यमेतेन कृत्वा चेवावमर्षणम् ॥ ५० ॥ अंतश्चरसि मंत्रेण सकृदेव पिबेदपः ॥ ततः सूर्याय विधिवद्गन्धं पुष्पं जलांजलिम् ॥ ५१ ॥ शिष्वोपति
 ष्टेदेवैर्भास्करं स्वस्तिकांजलिम् ॥ ऊर्ध्वबाहुरधोबाहुः क्रमात्कल्यादिके त्रिके ॥ ५२ ॥ उद्युत्यं चित्रं तच्चक्षुरित्येतन्नित्यं जपेत् ॥ सौगंज्यैवान्वे
 णवांश्च मंत्रानन्यांश्च नारद ॥ ५३ ॥ तजोऽसि गायत्र्यसीति प्रार्थयेत्सवितुर्महः ॥ ततोऽङ्गानि त्रिरावृत्य ध्यायेच्छक्तीस्तदात्मिकाः ॥ ५४ ॥
 ब्रह्माणी चतुराननाक्षवल्या कुम्भे करैः सुक्लवौ विभ्राणा त्वरुणेंदुकांतिवदना ऋगूर्वाणी वालिका ॥ हंसरोहणकेलिखणखणमणःत्रिवाचिता भूषिता
 गायत्री परिभाविता भवतु नः संपत्समृद्धयै सदा ॥ ५५ ॥ रुद्राणी नवयौवना त्रिनयना वैयाघ्रचर्मावरा खट्वांगत्रिशिखाशमूत्रवल्याऽर्भीतिश्रियै
 चास्तु नः ॥ विद्युद्दामजटाकलापविलसद्वालेंदुमौलिर्मुदा सावित्री वृषवाहना सिततनुर्ध्वया यज्ञरूपिणी ॥ ५६ ॥ ध्येया सा च स्रग्म्वती भगवती
 पीतांबरालंकृता श्यामा श्यामतनुर्जरोपरिलसद्वात्राचिता वैष्णवी ॥ तादृश्यस्था मणिनूपुगंगदलसद्वैवैयभूपोज्ज्वला हस्तालंकृतशंखचक्रसुगदापद्मा
 श्रियै चास्तु नः ॥ ५७ ॥ एवं ध्यात्वा जपेत्तिष्ठन्प्रातर्मध्याह्ने तथा ॥ सायंकाले समासीनो भक्त्या तद्भूतमानसः ॥ ५८ ॥ सहस्रपरमां देवीं शत
 मध्यां दशावराम् ॥ त्रिपदां प्रणवोपेतां भूर्भुवःस्वरूपक्रमाम् ॥ ५९ ॥ षट्पदारः संपुटो वापि व्रतिनश्च यतेर्जपः ॥ गृहस्थस्य सतारः स्वावप्य एवविधो
 मुने ॥ ६० ॥ ततो जप्त्वा यथाशक्ति सवित्रे विनिवेद्य चागायत्र्यै च सवित्रे च प्रसिपेदजलिद्वयम् ॥ ६१ ॥ ततो विसृज्य तौ विप्र उत्तरे इति मंत्रतः ॥
 ब्रह्मणेशेन हरिणानुज्ञाता गच्छ सादरम् ॥ ६२ ॥ दिग्भ्यो दिग्देवताभ्यश्च नमस्कृत्य कर्त्ताजलिः ॥ प्रातःकालेः परं कर्म कर्त्तव्यमिति विष्णुस्मृत्यः ॥

प्रातर्मध्यदिने चैव गृहस्थः स्नानमाचरेत् ॥ वानप्रस्थश्च देवपे स्याद्विष्वक् यतिः ॥ ६४ ॥ आतुगणां तु रोगाद्यैः पाथानां च सकृन्मतम् ॥ ब्रह्म
 यज्ञं ततः कुर्याद्भर्माणिर्मुनीश्वरः ॥ ६५ ॥ दिवोदितानि कर्माणि प्रमादादकृतानि चेत् ॥ शर्वर्याः प्रथमे यामे तानि कुर्याद्यथाक्रमम् ॥ ६६ ॥ नोपा
 स्ते यो द्विजः संध्यां धृतबुद्धिरनापदि ॥ पापेभ्यः स हि विज्ञेयः सर्वधर्मवहिष्कृतः ॥ ६७ ॥ यस्तु संध्यादिकर्माणि कृत्युक्तिविश्रादः ॥ पश्चिम
 जति तं विद्यान्महापातकिनां वरम् ॥ ६८ ॥ ये द्विजा अभिभाषन्ते त्यक्तसंध्यादिकर्मणः ॥ ते यांति नरकाच्चोराग्न्यावच्छेदार्कतारकम् ॥ ६९ ॥
 देवार्चनं ततः कुर्याद्वैश्वदेवं यथाविधि ॥ तत्रैवमतिथिं सम्यगग्राह्यैश्च प्रपूजयेत् ॥ ७० ॥ वक्तव्या मधुरा वाणी तेष्वाभ्यागतपु तु ॥ जलाघ्नकंदमूले
 वा गृहदानेन चार्चयेत् ॥ ७१ ॥ अतिथिर्यस्य भग्राशो गृहात्प्रतिनिवर्तते ॥ स तस्मै दुष्कृतं दत्त्वा पुण्यमादाय गच्छति ॥ ७२ ॥ अज्ञातगोत्रनामा
 नमन्यग्रामादुपागतम् ॥ विपश्चितोऽतिथिं प्राहुर्विष्णुवत्तं प्रपूजयेत् ॥ ७३ ॥ स्वग्रामवासिनं त्वेकं श्रोत्रियं विष्णुतत्परम् ॥ अग्राह्यैः प्रत्यहं विप्र
 पितृनुदिश्य तर्पयेत् ॥ ७४ ॥ पंचयज्ञपरित्यागी ब्रह्महेत्युच्यते बुधैः ॥ कुर्यादहरहस्तस्मात्पंचयज्ञान्प्रयत्नतः ॥ ७५ ॥ देवयज्ञो भूतयज्ञः
 पितृयज्ञस्तथैव च ॥ नृयज्ञो ब्रह्मयज्ञश्च पंचयज्ञान्प्रचक्षते ॥ ७६ ॥ भृत्यमित्रादिसंयुक्तः स्वयं भुञ्जीत वाग्यतः ॥ द्विजानां भोज्यमश्री
 यात्पात्रं नैव परित्यजेत् ॥ ७७ ॥ संस्थाप्य स्वासने पादौ वस्त्रादौ परिधाय च ॥ मुखेन वसितं भुक्त्वा सुरापीत्युच्यते बुधैः ॥ ७८ ॥
 खादितादृष्टं पुनः खादेन्मोदकांश्च फलानि च ॥ प्रत्यक्षं लवणं चैव गोमांसाशीति गद्यते ॥ ७९ ॥ अपोशाने वाचमने अद्यद्रव्येषु च द्विजः ॥
 शब्दं न कायेद्विप्रस्तं कुर्वन्नारको भवेत् ॥ ८० ॥ पथ्यमन्नं प्रभुञ्जीत वाग्यतोऽन्नमकुत्सयन् ॥ अमृतोपस्तरणमसि अपोशानं भुजेः पुरः
 ॥ ८१ ॥ अमृतापिधानमसि भोज्यान्तेऽपः सकृत्पिबेत् ॥ प्राणाद्या आहुतीर्दत्त्वाचम्य भोजनमाचरेत् ॥ ८२ ॥ ततश्चाचम्य विप्रैश्च शास्त्रचिता
 परो भवेत् ॥ रात्रावपि यथाशक्ति शयनासनभोजनैः ॥ ८३ ॥ एवं गृही सदाचारं कुर्यात्प्रतिदिनं मुने ॥ यदाऽऽचारपरित्यागी प्रायश्चित्ती तदा
 भवेत् ॥ ८४ ॥ दूषितां स्वतनुं दृष्ट्वा पालिताद्यैश्च सत्तम ॥ पुत्रेषु भार्यां निःक्षिप्य वनं गच्छेत्सहैव वा ॥ ८५ ॥ भवेद्विष्वक्स्नानार्थं नखश्मश्रुजटाधरः ॥
 अधःशायी ब्रह्मचारी पञ्चयज्ञपरायणः ॥ ८६ ॥ फलमूलाशनो नित्यं स्वाध्यायनिरतस्तथा ॥ दयावान्सर्वभूतेषु नारायणपरायणः ॥ ८७ ॥ वर्जये
 द्ग्रामजातानि पुष्पाणि च फलानि च ॥ अष्टौ शासांश्च भुञ्जीत न कुर्याद्वाग्निभोजनम् ॥ ८८ ॥ अत्यन्तं वर्जयेत्तलं वानप्रस्थसमाश्रमी ॥ व्यवायं
 वर्जयेच्चैव निद्रालस्ये तथैव च ॥ ८९ ॥ शंखचक्रादापाणि नित्यं नारायणं स्मरेत् ॥ शानप्रस्थः प्रकुर्वीत तपश्चाद्राशनादिकम् ॥ ९० ॥ संहत

शीततापादिर्वर्द्धिं परिचरेत्सदा ॥ यदा मनसि वैराग्यं जातं सर्वेषु वस्तुषु ॥ ११ ॥ तदैव संन्यसेद्विप्र पतितस्त्वन्यथा भवेत् ॥ वेदांताभ्यासनिरतः
 शांतो दांतो जितेंद्रियः ॥ १२ ॥ निद्रद्वो निरहंकारो निर्ममः सर्वदा भवेत् ॥ शमादिगुणसंयुक्तः कामक्रोधविवर्जितः ॥ १३ ॥ नश्रो वा जीर्णकौपीनो
 भवेन्मुंडो यतिर्द्विजः ॥ समः शत्रौ च मित्रे च तथा मानापमानयोः ॥ १४ ॥ एकरात्रं कसेदग्रामे त्रिरात्रं नगरे तथा ॥ भैक्षेण वर्तयेन्नित्यं नैकान्नादी
 भवेद्यत्निः ॥ १५ ॥ अनिदितद्विजगृहे व्यंगारे भुक्तिवर्जितः ॥ विवादरहिते चैव भिक्षार्थं पर्यटयतिः ॥ १६ ॥ भवेन्नृपवणस्त्रायी नारायणपरायणः ॥
 जपेच्च प्रणवं नित्यं जितात्मा विजितेंद्रियः ॥ १७ ॥ एकात्रादी भवेद्यस्तु कदाचिच्छपटो यतिः ॥ न तस्य निष्कृतिर्दृष्टा प्रायश्चित्तायुतैरपि ॥ १८ ॥
 लोभाद्यदि यतिर्विप्र तनुपोषणो भवेत् ॥ स चंडालसमो ज्ञेयो वर्णाश्रमविगर्हितः ॥ १९ ॥ आत्मानं चिंतयेद्देवं नारायणमनामयम् ॥ निद्रद्वं निर्ममं
 शांतं मायातीतममत्सरम् ॥ १०० ॥ अव्ययं परिपूर्णं च सदानन्दैकविग्रहम् ॥ ज्ञानस्वरूपममलं परं ज्योतिः सनातनम् ॥ १ ॥ अविकारमनाद्यंतं
 जगच्चेतन्यकारणम् ॥ निर्गुणं परमं ध्यायेदात्मानं परतः परम् ॥ २ ॥ पठेदुपनिषद्वाक्यं वेदांतार्थाश्च चिंतयेत् ॥ सहस्रशीर्षं देवं च सदा ध्यायेज्जितें
 द्रियः ॥ ३ ॥ एवं ध्यानपरो यस्तु यतिर्विगतमत्सरः ॥ स याति परमानंदं परं ज्योतिः सनातनम् ॥ ४ ॥ इत्येवमाश्रमाचारान्यः करोति द्विजः
 क्रमात् ॥ स याति परमं स्थानं यत्र गत्वा न शोचयति ॥ ५ ॥ वर्णाश्रमाचाररताः सर्वपापविवर्जिताः ॥ नागयणपरा यांति तद्विष्णोः परमं पदम् ॥
 ॥ ६ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे सदाचारेषु गृहस्थवानप्रस्थयतिधर्मनिरूपणं नाम सप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ सनक
 उवाच ॥ शृणुष्व मुनिशार्दूल आद्वस्य विधिमुत्तमम् ॥ यच्छ्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ १ ॥ क्षयाहपूर्वदिवसं स्नात्वा च काशनां
 भवेत् ॥ अधःशायी ब्रह्मचारी निशि विप्रान्निमंत्रयेत् ॥ २ ॥ दन्तधावनतांबूले तैलाभ्यंगं तथैव च ॥ गत्योपधिपगन्धानि आद्वकर्त्ता
 विवर्जयेत् ॥ ३ ॥ अध्वानं कलहं क्रोधं व्यवायं च धुरं तथा ॥ आद्वकर्त्ता च भोक्ता च दिवास्वापं च वर्जयेत् ॥ ४ ॥ आद्वं निर्म
 त्रितो यस्तु व्यवायं कुरुते यदि ॥ ब्रह्महत्यामवाप्नोति नरकं चापि गच्छति ॥ ५ ॥ आद्वे नियोजयेद्विप्रं श्रोत्रियं विष्णुतत्परम् ॥ यथास्वा
 चारनिरतं प्रशांतं सत्कुलोद्भवम् ॥ ६ ॥ रागद्वेषविहीनं च पुराणार्थविशारदम् ॥ त्रिमधुत्रिसुपर्णं सर्वभूतदयापत्तम् ॥ ७ ॥ देवपूजार्तं चैव
 स्मृतितत्त्वविशारदम् ॥ वेदांततत्त्वसंपन्नं सर्वलोकहिते रतम् ॥ ८ ॥ कृतज्ञं गुणसंपन्नं गुरुगुश्रुषणे रतम् ॥ परोपदेशनिरतं सच्छा
 स्रकथनेस्तथा ॥ ९ ॥ एते नियोजितव्या वै आद्वे विप्रा मुनीश्वर ॥ आद्वे कर्ज्यान्प्रवक्ष्यामि शृणु तान्मुसमाहितः ॥ १० ॥

न्यूनांश्चाधिकांश्च कदर्यो रोगितस्तथा ॥ कुप्री च कुनखी चैव लंबकर्णः क्षतव्रतः ॥ ११ ॥ नक्षत्रपाठजीवी च तथा च शवदाहकः ॥ कुवादी
परिवृत्ता च तथा देवलकः खलः ॥ १२ ॥ निंदकोऽमर्षणो धूर्तस्तथैव ग्रामयाजकः ॥ असच्छास्त्राभिनिरतः पगव्रनिरतस्तथा ॥ १३ ॥ वृषलीसूति
पोरा च वृषलीपतिरेव च ॥ कुंडश्च गोलकश्चैव ह्यायाज्यानां च याजकः ॥ १४ ॥ दंभाचारो वृथाभुङ्गी ह्यन्यस्त्रीधनतत्परः ॥ विष्णुभक्तिविहीनश्च
शिवभक्तिपराङ्मुखः ॥ १५ ॥ वेदविक्रयिणश्चैव व्रतविक्रयिणस्तथा ॥ रत्नविक्रयिणश्चैव मंत्रविक्रयिणस्तथा ॥ १६ ॥ गायकाः काव्यकर्ताणि भिष
क्छास्त्रोपजीवितः ॥ वेदनिंदापरश्चैव ग्रामारण्यप्रदाहकः ॥ १७ ॥ तथातिकासकश्चैव रसविक्रयकारकः ॥ कूटयुक्तिरतश्चैव श्राद्धं वज्याः प्रयवतः ॥
॥ १८ ॥ निमंत्रयित पूर्वद्युस्तस्मिन्नेव दिनेऽथवा ॥ निमंत्रितो भवेद्रिप्रां ब्रह्मचारी जितेंद्रियः ॥ १९ ॥ श्राद्धे क्षणस्तु कर्तव्यः प्रमादश्चेति सत्तम ॥
निमंत्रयेद्भिजं प्राज्ञं दर्भपाणिर्जितेंद्रियः ॥ २० ॥ ततः प्रातः समुत्थाय प्रातःकृत्यं समाप्य च ॥ श्राद्धं समाचरेद्रिद्वान्काले कुनपमंजिते ॥ २१ ॥
दिवसस्याष्टमे काले यदा मंदायते रविः ॥ स कालः कुतपस्तत्र पितृणां दत्तमक्षयम् ॥ २२ ॥ अपराह्णः पितृणां तु दत्तः कालः स्वयंभुवा ॥ तत्काल
एव दातव्यं कव्यं तस्माद्भिजोत्तमैः ॥ २३ ॥ यत्कव्यं दीयते द्वयैरकाले मुनिसत्तम ॥ राक्षसं तद्धि विज्ञेयं पितृणां नोपतिष्ठति ॥ २४ ॥ कव्यं
प्रतं तु सायाह्ने राक्षसं तद्भवेदपि ॥ दाता नरकमाप्नोति भोक्ता च नरकं व्रजेत् ॥ २५ ॥ क्षयाहस्य तिथेर्विप्र यदि दंडमितिर्भवेत् ॥ विद्यापराह्ण
कार्या तु श्राद्धं कार्यं विजानता ॥ २६ ॥ क्षयाहस्य तिथिर्या तु ह्यपराह्णद्वयं यदि ॥ पूर्वा क्षये तु कर्तव्या बृद्धा कार्या तथात्ता ॥ २७ ॥ मुहूर्त
द्वितये पूर्वदिने स्यादपरैऽहनि ॥ तिथिः सायाह्णगा यत्र परा कव्यस्य विश्रुता ॥ २८ ॥ किंचित्पूर्वदिने प्राहुर्मुहूर्तद्वितये सति ॥ नेतन्मतं हि सर्वेषां
कव्यदाने मुनीश्वर ॥ २९ ॥ निमंत्रितेषु विप्रेषु मिलितेषु द्विजोत्तम ॥ प्रायश्चित्तविशुद्धात्मा तेभ्योऽनुज्ञां समाहरेत् ॥ ३० ॥ श्राद्धार्थं समनुज्ञातो
विप्रान्भूयो निमंत्रयेत् ॥ उभौ च विश्वेदेवार्थं पित्रर्थं ग्रीन्यथाविधि ॥ ३१ ॥ देवतार्थं च पित्रर्थमेकैकं वा निमंत्रयेत् ॥ श्राद्धार्थं समनुज्ञातः कार्ये
न्मंडलद्वयम् ॥ ३२ ॥ चतुरस्रं ब्राह्मणस्य त्रिकोणं क्षत्रियस्य वै ॥ वैश्यस्य वर्तुलं ज्ञेयं शूद्रस्याभ्युक्षणं भवेत् ॥ ३३ ॥ ब्राह्मणानामभावे तु भ्रातरं
पुत्रमेव च ॥ आत्मानं वा नियुंजीत न विप्रं वेदवर्जितम् ॥ ३४ ॥ प्रक्षाल्य विप्रपादांश्च ह्याचानानुपवेश्य च ॥ यथावदचनं कुर्यात्सम
ब्राह्मणं प्रभुम् ॥ ३५ ॥ ब्राह्मणानां तु मध्ये च द्वारदेशे तथैव च ॥ अपहता इत्युच्चा वै कर्ता तु विकिरेत्तिलान् ॥ ३६ ॥ यवैर्दंभंश्च विश्वेषां
देवानामिदमासनम् ॥ दत्त्वेति भूयो दद्याच्च देवे क्षणप्रतीक्षणम् ॥ ३७ ॥ अक्षय्यासनयोः पटी द्वितीयावाहने स्मृता ॥ अन्नदाने चतुर्थी

स्याच्छेषाः संबुद्धयः स्मृताः ॥ ३८ ॥ आसाद्य पात्रद्वितयं दर्भशाखासमन्वितम् ॥ तत्पात्रे सेचयेत्तोयं शत्रोर्देवीत्युक्ता ततः ॥ ३९ ॥ यवोसीति
 ति यवान् सिप्त्वा गंधपुष्पे च वाग्यतः ॥ आवाहयेत्ततो देवान्विश्वे देवास्स इत्युक्ता ॥ ४० ॥ या दिव्या इति मंत्रेण दद्यादर्घ्यं समाहितः ॥ गंधैश्च
 पत्रपुष्पैश्च धूपैर्दीपैर्यजेत्ततः ॥ ४१ ॥ देवैश्च समनुज्ञातो यजेत्पितृगणांस्तथा ॥ तिलसंयुक्तदर्भैश्च दद्यात्तेषां सदासनम् ॥ ४२ ॥
 पात्राण्यासादयेत्त्राणि ह्यर्घ्याथ पूर्ववद्विजः ॥ शत्रोर्देव्या जलं सिप्त्वा तिलोसीति तिलान्सिपेत् ॥ ४३ ॥ उशन्त इत्युक्तावाह्यं पितृन्विप्रः समाहितः ॥
 या दिव्या इति मंत्रेण दद्यादर्घ्यं च पूर्ववत् ॥ ४४ ॥ गंधैश्च पत्रपुष्पैश्च धूपैर्दीपैश्च सत्तम ॥ वासोर्भिर्धूपणैश्चैव यथाविभवमर्चयेत् ॥
 ॥ ४५ ॥ ततोऽप्राग्रं समादाय घृतयुक्तं विचक्षणः ॥ अग्नौ करिष्य इत्युक्ता तेभ्योऽनुज्ञां समाहरेत् ॥ ४६ ॥ करवै करवाणीति चापृष्टा
 ब्राह्मणा मुने ॥ कुरुष्व क्रियतां वेति कुर्विति द्युरेव च ॥ ४७ ॥ उपासनाग्निमाधाय स्वगृह्योक्तविधानतः ॥ सःमाय च पितृमते स्वधा नम इतीरयेत्
 ॥ ४८ ॥ अग्नये कव्यवाहनाय स्वधा नम इतीह वा ॥ स्वाहंतिनापि वा प्राज्ञो जुहुयात्पितृयज्ञवत् ॥ ४९ ॥ आभ्यामेवाहुतिभ्यां तु पितृणां
 तृप्तिरक्षया ॥ अग्न्यभावे तु विप्रस्य पाणौ होमो विधीयते ॥ ५० ॥ यथाचारं प्रकुर्वीत पाणावग्नौ च वा द्विज ॥ नह्यग्निर्दग्गः कार्यः पार्वणे समु
 पस्थिते ॥ ५१ ॥ संधायान्नि ततः कार्यं कृत्वा तं विसृजेत्कृती ॥ यद्याग्निर्दूरगो विप्र पार्वणे समुपस्थिते ॥ ५२ ॥ भ्रातृभिः काग्येच्छाद्
 साग्निकैर्विधिवद्विजैः ॥ क्षयाहं चैव संप्राप्ते स्वस्याग्निर्दूरगो यदि ॥ ५३ ॥ तथैव भ्रातरस्तत्र लौकिकाग्रावपि स्थिताः ॥ उपामनाग्नौ दग्धं समीपं
 भ्रातरि स्थिते ॥ ५४ ॥ यद्यग्नौ जुहुयाद्वापि पाणौ वा स हि पातकी ॥ उपासनाग्नौ दूरस्थे केचिदिच्छंति वे द्विजाः ॥ ५५ ॥ तच्छेषं विप्रपात्रेषु
 विकिरेत्संस्मरन्हरिम् ॥ भक्ष्यैर्भोज्यैश्च लेह्यैश्च स्वाद्यैर्विप्रान्प्रपूजयत् ॥ ५६ ॥ अन्नत्यागं ततः कुर्यादुभयत्र समाहितः ॥ आगच्छन्तु महाभागा विश्वे
 देवा महाबलाः ॥ ५७ ॥ ये यत्र विहिताः श्राद्धे सावधाना भवन्तु ते ॥ इति संप्रार्थयद्देवान्ये देवास ऋचा तु वै ॥ ५८ ॥ तथा संप्रार्थयद्विप्रान्ये च हेति
 ऋचा पितृन् ॥ अमूर्तानां मूर्तानां च पितृणां दीप्ततेजसाम् ॥ ५९ ॥ नमस्यामि सदा तेषां ध्यानिनां योगचक्षुषाम् ॥ एवं पितृन्मस्कृत्य नारायण
 परायणः ॥ ६० ॥ दत्तं हविश्च तत्कर्म विष्णवे विनिवेदयेत् ॥ ततस्ते ब्राह्मणाः सर्वे भुञ्जीन्वाग्यता द्विजाः ॥ ६१ ॥ हसते वदत
 कोऽपि राससं तद्भवेद्विः ॥ यथाचारं प्रदेयं च मधुमांसादिकं तथा ॥ ६२ ॥ पाकादिं च प्रशोसेत्तन् वाग्यता धृतभाजनाः ॥ यदि पात्रं न्यजे
 त्कोऽपि ब्राह्मणः श्राद्धयोजितः ॥ ६३ ॥ श्राद्धहंता स विज्ञेयो नरकायोपपद्यते ॥ भुजानेषु च विप्रेषु ह्यन्योन्यं संस्पृशेद्यदि ॥ ६४ ॥ तदन्नमत्यजन्भुक्ता

गायत्र्यष्टशतं जपेत् ॥ भुज्यमानेषु विप्रेषु कर्त्ता श्रद्धापरायणः ॥ ६५ ॥ स्मरेन्नारायणं देवमनंतमपराजितम् ॥ रक्षोग्रान्वैष्णवांश्चैव पैतृकांश्च
 विशेषतः ॥ ६६ ॥ जपेच्च पौरुषं सूक्तं नाचिकेतत्रयं तथा ॥ त्रिमधु त्रिसुपर्णं च पावमानं यज्ञेऽपि च ॥ ६७ ॥ सामान्यपि तथोक्तानि वदेत्पुण्यप्रदां
 स्तथा ॥ इतिहासपुराणानि धर्मशास्त्राणि चैव हि ॥ ६८ ॥ भुञ्जीन्ब्राह्मणा यावत्तावदेताञ्जपेद्विज ॥ ब्राह्मणेषु च भुक्तेषु विक्रिं विशिषेत्तथा ॥ ६९ ॥
 शेषमन्नं वदेच्चैव मधुसूक्तं च वै जपेत् ॥ स्वयं च पादौ प्रक्षाल्य सम्यगाचम्य नारद ॥ ७० ॥ आचनेषु च विप्रेषु पिंडं निर्वापयेत्ततः ॥ स्वस्तिवा
 चनकं कुर्यादक्षप्योदकमेव च ॥ ७१ ॥ दत्त्वा समाहितः कुर्यात्तथा विप्राभिवादनम् ॥ अचालयित्वा पात्रं तु स्वस्ति कुर्वति ये द्विजाः ॥ ७२ ॥
 वत्सरं पितरस्तेषां भवंत्युच्छिष्टभोजिनः ॥ दाताग्रे नोऽभिवर्द्धतामित्याद्यैः स्मृतिभाषितैः ॥ ७३ ॥ आशीर्विचो लभेत्तभ्यो नमस्कारं चरन्तः ॥ दद्याच्च
 दक्षिणं शक्त्या तांबूलं गंधसंयुतम् ॥ ७४ ॥ न्युञ्जपात्रमथानीय स्वधाकारमुदीरयेत् ॥ वाजेवाजे इति ऋचा पितृन् देवान् चिमर्जयेत् ॥ ७५ ॥ भोक्ता
 च श्राद्धकृत्तस्यां रजन्यां मैथुनं त्यजेत् ॥ तथा स्वाध्यायमध्वानं प्रयत्नेन परित्यजेत् ॥ ७६ ॥ अध्वगश्चातुरश्वेव विहीनश्च धनेन्यथा ॥ आमश्राद्धं
 प्रकुर्वीत हेमा वास्पृश्यभार्यकः ॥ ७७ ॥ द्रव्याभावे द्विजाभावे ह्यन्नमात्रं च पाचयेत् ॥ पैतृकेन तु मूक्तेन होमं कुर्याद्विचक्षणः ॥ ७८ ॥ अत्यंत
 हव्यशून्यश्चेत्त्वशक्त्या तु तृणं गवाम् ॥ तान्वा च विधिवद्विप्र कुर्याद्रा निलतर्पणम् ॥ ७९ ॥ अथवा रोदनं कुर्यादन्युच्छिष्टविजने वने ॥ दग्निद्रोऽहं
 महापापी वदन्निति विचक्षणः ॥ ८० ॥ परेभ्यः श्राद्धकृन्मर्त्यो यो न तर्पयते पितृन् ॥ तत्कुले नाशमायाति ब्रह्महत्यां च विदति ॥ ८१ ॥
 श्राद्धं कुर्वति ये मर्त्याः श्रद्धावंतो मुनीश्वर ॥ न तेषां संततिच्छेदः संपन्नास्ते भवंति च ॥ ८२ ॥ पितृन् यजति ये श्राद्धं तेभ्यः विष्णुः प्रपूजितः ॥
 तस्मिंस्तुष्टं जगन्नाथे सर्वास्तुष्टंति देवताः ॥ ८३ ॥ पितरो देवताश्चैव गंधर्वाप्सरसस्तथा ॥ यक्षाश्च सिद्धा मनुजा दग्निव सनातनः ॥ ८४ ॥
 येनेदमखिलं जातं जगत्स्थावरजंगमम् ॥ तस्माद्दाता च भोक्ता च सर्वं विष्णुः सनातनः ॥ ८५ ॥ यदस्ति विप्र यन्नास्ति दृश्यं चादृश्यमेव च ॥
 सर्वं विष्णुमयं ज्ञेयं तस्मादन्यत्र विद्यते ॥ ८६ ॥ आधारभूतो विश्वस्य सर्वभूतात्मकोऽययः ॥ अर्नोपम्यस्वभावश्च भगवान्द्रव्यकव्यभुक् ॥
 ८७ ॥ परब्रह्माभिधेयो य एक एव जनार्दनः ॥ कर्त्ता कारयिता चैव सर्वं विष्णुः सनातनः ॥ ८८ ॥ इत्येवं ते मुनिश्रेष्ठ श्राद्धस्य विधिस्ततः ॥
 कथितः कुर्वतामेवं पापं सद्यो विलीयते ॥ ८९ ॥ य इदं पठते भक्त्या श्राद्धकाले द्विजोत्तमः ॥ पितरग्नस्य तुष्टंति संततिश्चैव वर्द्धते ॥ ९० ॥
 इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे श्राद्धक्रियावर्णनं नामाष्टविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ मनक उवाच ॥ तिथीनां निर्णयं वक्ष्ये प्रायश्चित्त

बृ.ना.पु.
॥ ४७ ॥

विधिं तथा ॥ शृणुष्व तन्मुनिश्रेष्ठ कर्मसिद्धिर्यतो भवेत् ॥ १ ॥ श्रौतं स्मार्तं व्रतं दानं यच्चान्यत्कर्म वैदिकम् ॥ अनिर्णीतासु तिथिषु न किञ्चित्फलं ति द्विज ॥ २ ॥ एकादश्यष्टमी षष्ठी पौर्णमासी चतुर्दशी ॥ अमावास्या तृतीया च ह्युपवासव्रतादिषु ॥ ३ ॥ परविद्धाः प्रशस्ताः स्युर्न ग्राह्याः पूर्वसंयुताः ॥ नागविद्धा तु या षष्ठी शिवविद्धा तु सप्तमी ॥ ४ ॥ दशम्येकादशीविद्धा नोपोष्याः स्युः कदाचन ॥ दर्श च पौर्णमासी च सप्तमी पितृवासरम् ॥ ५ ॥ पूर्वविद्धं प्रकुर्वाणो नरकायोपद्यते ॥ कृष्णपक्षे पूर्वविद्धां सप्तमीं च चतुर्दशीम् ॥ ६ ॥ प्रशस्तां केचिदाहुश्च तृतीयां नवमीं तथा ॥ व्रतादीनां तु सर्वेषां शुक्लपक्षो विशिष्यते ॥ ७ ॥ अपराह्लाच्च पूर्वाह्लां ग्राह्यं श्रेष्ठतरं यतः ॥ असंभवे व्रतादीनां यदि पौर्वाह्लािकी तिथिः ॥ ८ ॥ मुहूर्तद्वितयं ग्राह्यं भगवत्पुदिते खौ ॥ प्रदोषव्यापिनी ग्राह्या तिथिर्नक्तव्रते सदा ॥ ९ ॥ उपोषितव्यं नक्षत्रं येनास्नं याति भास्करः ॥ तिथिनक्षत्रसंयोगविहितव्रतकर्मणि ॥ १० ॥ प्रदोषव्यापिनी ग्राह्या त्वन्यथा निष्फलं भवेत् ॥ अर्द्धरात्रादधो या तु नक्षत्रव्यापिनी तिथिः ॥ ११ ॥ मेव ग्राह्या मुनिश्रेष्ठ नक्षत्रविहितव्रते ॥ यद्यर्द्धरात्रयोर्व्याप्तं नक्षत्रं तु दिनद्वये ॥ १२ ॥ तत्पुण्यं तिथिसंयुक्तं नक्षत्रं ग्राह्यमुच्यते ॥ अर्द्धरात्रद्वये स्यातां नक्षत्रं च तिथिर्यदि ॥ १३ ॥ क्षये पूर्वा प्रशस्ता स्याद्बुद्धौ कार्या तथोत्तरा ॥ अर्द्धरात्रद्वयव्याप्ता तिथिर्नक्षत्रसंयुता ॥ १४ ॥ ह्यमवृद्धिविज्ञान्या चेद् ग्राह्या पूर्वा तथा परा ॥ ज्येष्ठासंमिश्रितं मूलं रोहिणी वद्विसंयुता ॥ १५ ॥ मैत्रेण संयुता ज्येष्ठा संतानादिविनाशिनी ॥ ततः स्युस्मिन्तयः पुण्याः कर्मानुष्ठानतो दिवा ॥ १६ ॥ रात्रिव्रतेषु सर्वेषु रात्रियोगो विशिष्यते ॥ तिथिर्नक्षत्रयोगेन या पुण्या पम्कीर्तिता ॥ १७ ॥ तस्यां तु तद्वतं कार्यं सेव कार्या विचक्षणैः ॥ उदयव्यापिनी ग्राह्या त्रयणद्वादशी व्रते ॥ १८ ॥ सूर्येन्दुग्रहणे यावत्तावद् ग्राह्या जपादिषु ॥ संक्रांतिषु तु सर्वासु पुण्यकालो निगद्यते ॥ १९ ॥ स्नानदानजपादीनां कुर्वतामक्षय फलम् ॥ तत्र कर्कटको ज्ञेयो दक्षिणायनसंक्रमः ॥ २० ॥ पूर्वतो घटिकाद्विशतपुण्यकालं विदुर्बुधाः ॥ वृषभे वृश्चिके चैव सिंह कुम्भे तथैव च ॥ २१ ॥ पूर्वमष्टमुहूर्तास्तु ग्राह्याः स्नानजपादिषु ॥ तुलायां चैव मेघे च पूर्वतः परमन्तथा ॥ २२ ॥ ज्ञेया दशैव घटिका दत्तस्याक्षयतावहाः ॥ कन्यायां मिथुने चैव मीने धनुषि च द्विज ॥ २३ ॥ घटिकाः षोडश ज्ञेया परतः पुण्यदायिकाः ॥ माकरं संक्रमं प्रादु रूत्तरायणसंज्ञकम् ॥ २४ ॥ पराद्विशच्च घटिकाश्चत्वारिंशच्च पूर्ववत् ॥ आदित्यशीतकिरणौ ग्राह्यावस्तंगतौ यदि ॥ २५ ॥ ग्राह्या भुञ्जीत विप्रेन्द्र पश्युः शृङ्गमंडलम् ॥ दृष्टचंद्रा सिनीवाली नष्टचंद्रा कुहूः स्मृता ॥ २६ ॥ अमावास्या द्विधा प्रोक्ता विद्वद्भिर्धर्मालिप्सुभिः ॥ सिनीवाली द्विजैर्ग्राह्या साग्रिकैः श्राद्धकर्मणि ॥ २७ ॥ कहुः स्त्रीभिस्तथा शूद्रैरपि वानग्रिकैस्तथा ॥ अपराह्लाद्वयव्यापिन्यमावास्या तिथिर्यदि ॥ २८ ॥ क्षये पूर्वा तु कर्त्तव्या बुद्धौ कार्या तथोत्तरा ॥

पृ० ख०
अ० २९

॥ २७ ॥

अमावास्या प्रतीता चेन्मध्याह्नात्परतो यदि ॥ २९ ॥ भूतविद्धेति विख्याता सद्भिः शास्त्रविशारदैः ॥ अत्यंतक्षयपक्षे तु परेद्युर्नापराह्णगा ॥ ३० ॥
 तत्र ग्राह्या सिनीवाली सायाह्नव्यापिनी तिथिः ॥ अर्वाचीनक्षये चैव सायाह्नव्यापिनी तथा ॥ ३१ ॥ सिनीवाली परा ग्राह्या सर्वथा श्राद्धकर्मणि ॥
 अत्यंततिथिवृद्धौ तु भूतविद्धां पारित्यजेत् ॥ ३२ ॥ ग्राह्या स्यादपराह्णस्था कुहूः पैतृककर्मणि ॥ यथार्वाचीनवृद्धौ तु संत्याज्या भूतसंयुता ॥ ३३ ॥
 परेद्युर्विबुधश्रेष्ठैः कुहूर्ग्राह्या पराह्णगा ॥ मध्याह्नद्वितये व्याता ह्यमावास्या तिथिर्यदि ॥ ३४ ॥ तत्रेच्छया च संग्राह्या पूर्वा वाथ पगथया ॥ अन्वा
 धानं प्रवक्ष्यामि संतः संपूर्णपर्वणि ॥ ३५ ॥ प्रतिपदिवसे कुर्याद्यागं च मुनिसत्तम ॥ पर्वणो यश्चतुर्थांश आद्याः प्रतिपदस्त्रयः ॥ ३६ ॥ यागकालः
 स विज्ञेयः प्रातरुक्तो मनीषिभिः ॥ मध्याह्नद्वितये स्याताममावास्या च पूर्णिमा ॥ ३७ ॥ पण्डितैरेव विप्रैश्च मद्यः कालो विधीयते ॥ ३८ ॥ पूर्वद्वये
 परेद्युः स्यात्संगवात्परतो यदि ॥ सद्यः कालः परेद्युः स्याज्ज्ञेयमेवं तिथिक्षये ॥ ३९ ॥ सर्वैरेकादशी ग्राह्या दशमीपग्विर्जिता ॥ दशमीसंयुता हति
 पुण्यं जन्मत्रयार्जितम् ॥ ४० ॥ एकादशी कलामात्रा द्वादश्यां तु प्रतीयते ॥ द्वादशी च त्रयोदश्यामस्ति चेत्सा पग स्मृता ॥ ४१ ॥ संपूर्णैकादशी
 शुद्धा द्वादश्यां च प्रतीयते ॥ त्रयोदशी च राज्यं तत्र वक्ष्यामि निर्णयम् ॥ ४२ ॥ पूर्वा गृहस्थैः सा कार्या ह्युत्तम यतिभिस्तथा ॥ गृहस्थाः
 सिद्धिमिच्छन्ति यतो मोक्षं यतीश्वरः ॥ ४३ ॥ द्वादश्यां तु कलायां वा यदि लभ्येत पाण्ड्या ॥ तदानीं दशमीविद्वाप्युपोष्यैकादशी तिथिः ॥ ४४ ॥
 शुक्ले वा यदि वा कृष्णे भवेदेकादशीद्वयम् ॥ गृहस्थानां तु पूर्वोक्ता वर्तनानुसारा स्मृता ॥ ४५ ॥ द्वादश्यां विद्यते किंचिदशमीसंयुता यदि ॥ दिनक्षये
 द्वितीयैव सर्वेषां परिकीर्तिता ॥ ४६ ॥ विद्वाप्यैकादशी ग्राह्या परतो द्वादशी न चेत् ॥ अविद्वापि निषिद्धैव परतो द्वादशी यदि ॥ ४७ ॥ एका
 दशी द्वादशी च रात्रिशेषे त्रयोदशी ॥ द्वादशद्वादशीपुण्यं त्रयोदश्यां तु पाण्ड्या ॥ ४८ ॥ एकादशी कलामात्रा विद्यते द्वादशीदिने ॥ द्वादशी च त्रयो
 दश्यां नास्ति वा विद्यतेऽथवा ॥ ४९ ॥ विद्वाप्यैकादशी तत्र पूर्वा स्याद्दृष्टिगता तदा ॥ यतिभिश्चोत्तम ग्राह्या ह्यवीराभिस्तथैव च ॥ ५० ॥ संपूर्णैकादशी
 शुद्धा द्वादश्यां नास्ति किंचन ॥ द्वादशी च त्रयोदश्यामस्ति तत्र कथं भवेत् ॥ ५१ ॥ पूर्वा गृहस्थैः कार्या यतिभिश्चोत्तरा तिथिः ॥ उपोष्यैव द्वितीयं
 केचिदाहुश्च भक्तितः ॥ ५२ ॥ एकादशी यदा विद्वा द्वादश्यां न प्रतीयते ॥ द्वादशी च त्रयोदश्यामस्ति तत्रैव चापरे ॥ ५३ ॥ उपोष्या द्वादशी शुद्धा सर्वैरेव न
 संशयः ॥ केचिदाहुश्च पूर्वा तु तन्मतं न समंजसम् ॥ ५४ ॥ संक्रांतौ रविवारे च पातग्रहणयोस्तथा ॥ पाण्ड्या चोपवासं च न कुर्यात्पुत्रवान्गृही ॥ ५५ ॥
 अर्कैर्द्वि पर्वरात्रौ च चतुर्दश्यष्टमी दिवा ॥ एकादश्यामहोरात्रं भुक्त्वा चांद्रायणं चरेत् ॥ ५६ ॥ आदित्यग्रहणं प्राप्ते पूर्वयामत्रये तथा ॥ नाद्याद्वै यदि

वृ.ना.पु.
॥ २८ ॥

भुञ्जीत सुरापेन समो भवेत् ॥ ५७ ॥ अन्वाधानेष्टिमध्ये तु ग्रहणे चंद्रसूर्ययोः ॥ प्रायश्चित्तं मुनिश्रेष्ठ कर्तव्यं तत्र याज्ञिकैः ॥ ५८ ॥ चंद्रोपरागं
जुहुयादशमे सोम इत्यृचा ॥ आप्यायस्व ऋचा चैव सोमपास्त इति द्विज ॥ ५९ ॥ सूर्योपरागे जुहुयादुदुत्यं जातवेदसम् ॥ आसत्येनोद्वयं चैव त्रयो
मंत्रा उदाहृताः ॥ ६० ॥ एवं तिथिं विनिश्चित्य स्मृतिभागेण पंडितः ॥ यः करोति व्रतादीनि तस्य स्यादक्षयं फलम् ॥ ६१ ॥ वेदप्रणिहितो धर्मो
धर्मेस्तुष्यति केशवः ॥ तस्माद्धर्मपरायाति तद्विष्णोः परमं पदम् ॥ ६२ ॥ धर्मान्ये कर्तुमिच्छन्ति ते वै कृष्णस्वरूपिणः ॥ तस्मात्तास्तु भव
व्याधिः कदाचिन्नैव बाधते ॥ ६३ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे तिथ्यादिनिर्णयो नाम एकोनविंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ सनक
उवाच ॥ प्रायश्चित्तविधिं वक्ष्ये शृणु नारद सांप्रतम् ॥ प्रायश्चित्तविशुद्धात्मा सर्वकर्मफलं लभेत् ॥ १ ॥ प्रायश्चित्तविहीनैस्तु यत्कर्म क्रियते मुने ॥ तत्सर्वं
निष्फलं प्रोक्तं राक्षसैः परिसेवितम् ॥ २ ॥ कामक्रोधविहीनैश्च धर्मशास्त्रविशारदैः ॥ प्रव्या ब्राह्मणा धर्मं सर्वधर्मफलेच्छुभिः ॥ ३ ॥ प्रायश्चित्तानि
चीर्णानि नारायणपराङ्मुखैः ॥ न निष्पुनन्ति विप्रेन्द्र सुराभांडमिवापगाः ॥ ४ ॥ ब्रह्महा च सुरापी च स्तेयी च गुरुतल्पगः ॥ महापातकिनस्त्वते
तत्संसर्गी च पंचमः ॥ ५ ॥ यस्तु संवत्सरं ह्यतः शयनासनभोजनैः ॥ संवत्सेतह तं विद्यात्पतितं सर्वकर्मसु ॥ ६ ॥ अज्ञानाद्ब्राह्मणं हत्वा चीरवासा
जटी भवेत् ॥ त्वेनैव हतविप्रस्य कपालमपि धारयेत् ॥ ७ ॥ तदभावे मुनिश्रेष्ठ कपालं वान्यमेव वा ॥ तद्व्यं ध्वजदंडे तु धृत्वा वनचगे भवेत्
॥ ८ ॥ वन्याहारो वसेत्तत्र वारमेकं मिताशनः ॥ सम्यक्संध्यामुपासीत त्रिकालं स्नानमाचरेत् ॥ ९ ॥ अध्ययनाध्यापनादीन्वर्जयेत्संस्मरेद्भूमिम् ॥
ब्रह्मचारी भवेन्नित्यं गंधमाल्यादि वर्जयेत् ॥ १० ॥ तीर्थान्यनुवसेच्चैव पुण्यांश्चाथमांस्तथा ॥ यदि वन्यैर्न जीवंत ग्रामे भिक्षां समाचरेत् ॥ ११ ॥
द्वादशाब्दं व्रतं कुर्यादेवं हरिपरायणः ॥ ब्रह्महा शुद्धिमाप्नोति कर्माहंश्चैव जायते ॥ १२ ॥ व्रतमध्ये मृगेवापि रोगेवापि निपटितः ॥ गोनिमित्तं
द्विजार्थं वा प्राणान्वापि परित्यजेत् ॥ १३ ॥ यद्वा दद्याद्विजैर्द्राणां गवामथुतमुत्तमम् ॥ एतेष्वन्यतमं कृत्वा ब्रह्महा शुद्धिमाप्नुयात् ॥ १४ ॥ दीक्षितं
क्षत्रियं हत्वा चरेद्ब्रह्महव्रतम् ॥ अग्निप्रवेशनं वापि मरुत्पतनं तथा ॥ १५ ॥ दीक्षितं ब्राह्मणं हत्वा द्विगुणं व्रतमाचरेत् ॥ आचार्यादिवधे चैव
व्रतमुक्तं चतुर्गुणम् ॥ १६ ॥ हत्वा तु विप्रमात्रं च चरेत्संवत्सरं व्रतम् ॥ एवं विप्रं गदितः प्रायश्चित्तविधिर्द्विज ॥ १७ ॥ द्विगुणं क्षत्रिय
स्योक्तं त्रिगुणं तु विशः स्मृतम् ॥ ब्राह्मणं हंतियः शुद्रस्तं मुशल्यं विद्वुर्बुधाः ॥ १८ ॥ राजैव शिक्षा कर्तव्या इति शास्त्रेषु निश्चयः ॥ ब्राह्मणीनां
वधे त्वर्द्ध पादः स्यात्कन्यकावधे ॥ १९ ॥ हत्वा त्वनुपनीतांश्च तथा पादव्रतं चरेत् ॥ हत्वा तु क्षत्रियं विप्रः पडवदं कृच्छ्रमाचरेत् ॥ संवत्सर

पृ० पृ०
अ० ३०

॥ २८ ॥

त्रयं वैश्यं शुद्धं हत्वा तु वत्सरम् ॥ दीक्षितस्य स्त्रियं हत्वा ब्राह्मणीं चाष्टवत्सरम् ॥ २१ ॥ ब्रह्महत्याव्रतं कृत्वा शुद्धो भवति निश्चितम् ॥ प्रार्थयित्वा
 विधानं तु सर्वत्र मुनिसत्तम ॥ २२ ॥ वृद्धातुरस्त्रीवाला नामर्द्धमुक्तं मनीषिभिः ॥ गौडी पैष्टी च माध्वी च विज्ञेया त्रिविधा सुरा ॥ २३ ॥ चातुर्ष
 ण्यैरेयेया स्यात्तथा स्त्रीभिश्च नारद ॥ क्षीरं घृतं वा गोमूत्रमेतेष्वन्यतमं मुने ॥ २४ ॥ स्नात्वा र्द्रवासा नियतो नारायणमनुस्मरन् ॥ पक्वायसनिभं कृत्वा
 पिवेच्चैवोदकं ततः ॥ २५ ॥ तत्तु लौहेन पात्रेण ह्यायसेनाथवा पिवेत् ॥ ताम्रेण वाथ पात्रेण तत्पीत्वा मरणं व्रजेत् ॥ २६ ॥ सुरापी शुद्धि
 माप्नोति नान्यथा शुद्धिरिष्यते ॥ अज्ञानादात्मबुद्ध्या तु सुरां पीत्वा द्विजश्चरेत् ॥ २७ ॥ ब्रह्महत्याव्रतं सम्यक्तच्चिह्नपरिवर्जितः ॥ यदि रोगा
 निवृत्त्यर्थमौषधार्थं सुरां पिवेत् ॥ २८ ॥ तस्योपनयनं भूयस्तथा चाद्रायणद्वयम् ॥ सुरासंस्पृष्टपात्रे तु सुराभाडोदकं तथा ॥ २९ ॥
 सुरापानसमं प्राहुस्तथा चन्द्रस्य भक्षणम् ॥ तालं च पानसं चैव द्राक्षं खार्जूरसंभवम् ॥ ३० ॥ माधुक शैलमारिष्टं मेरेयं नालिकेतजम् ॥
 गौडी माध्वी सुरा मद्यमेवमेकादश स्मृताः ॥ ३१ ॥ एतेष्वन्यतमं विप्रो न पिवेद्दे कदाचन ॥ एतेष्वन्यतमं यस्तु पिवेदज्ञानतो द्विजः ॥
 ॥ ३२ ॥ तस्योपनयनं भूयस्तत्तत्कृच्छ्रं चरेत्तथा ॥ समक्षं वा परोक्षं वा बलाच्चौयण वा तथा ॥ ३३ ॥ परस्वानामुपादानं स्तेयमित्यु
 च्यते बुधैः ॥ सुवर्णस्य प्रमाणं तु मन्वाद्यैः परिभाषितम् ॥ ३४ ॥ वक्ष्ये शृणुष्व विप्रेन्द्र प्रायश्चित्तोक्तिसाधनम् ॥ गवाक्षागतमार्तण्डरश्मिमध्ये प्रदृश्यते
 ॥ ३५ ॥ असरेणुप्रमाणं तु रज इत्युच्यते बुधैः ॥ असरेष्वष्टकं निष्कस्तत्रयं राजसर्पपः ॥ ३६ ॥ गौरसर्पस्तत्रयं स्यात्तत्पट्टं यव उच्यते ॥
 यवत्रयं कृष्णलः स्यान्माषस्तत्पंचकं स्मृतः ॥ ३७ ॥ माषोऽशमानं स्यात्सुवर्णमिति नारद ॥ हत्वा ब्रह्मस्वमज्ञानाद्वादशाब्दं तु पूर्ववत् ॥ ३८ ॥
 कपालध्वजहीनं तु ब्रह्महत्याव्रतं चरेत् ॥ गुरुणां यज्ञकट्टणां धर्मिष्ठानां तथैव च ॥ ३९ ॥ श्रोत्रियाणां द्विजानां तु हत्वा हेमैवमाचरेत् ॥
 कृतानुतापो देहे च संपूर्णं लेपयेद् घृतम् ॥ ४० ॥ करीषच्छादितो दग्धः स्तेयपापाद्रिमुच्यते ॥ ब्रह्मस्वं क्षत्रियो हत्वा पश्चात्तापमवाप्य च ॥ ४१ ॥
 पुनर्ददाति तत्रैव तद्विधानं शृणुष्व मे ॥ तत्र सांतपनं कृत्वा द्वादशाहोपवासतः ॥ ४२ ॥ शुद्धिमाप्नोति देवर्षे ह्यन्यथा पतितो
 भवेत् ॥ रत्नासनमनुष्यस्त्रीधेनुभूम्यादिकेषु च ॥ ४३ ॥ सुवर्णसदृशेषु प्रायश्चित्तार्द्धमुच्यते ॥ असरेणुसमं हेम हत्वा कुर्यात्समाहितः ॥ ४४ ॥
 प्राणायामद्वयं सम्यक् तेन शुद्धयति मानवः ॥ प्राणायामत्रयं कुर्याद्देत्वा निष्कप्रमाणकम् ॥ ४५ ॥ प्राणायामाश्च चत्वारो राजसर्प
 पमात्रके ॥ गौरसर्पमानं तु हत्वा हेम विचक्षणः ॥ ४६ ॥ स्नात्वा च विधिवन्व्याघ्रायः षष्टसहस्रकम् ॥ यवमात्रसुवर्णस्य स्तेयाच्छुद्धो

ज्वेद्विजः ॥ ४७ ॥ आसायं प्रातरारभ्य जप्त्वा वै वेदमातरम् ॥ हेमकुण्डलमात्रं तु हत्वा सांतपनं चरेत् ॥ ४८ ॥ माषप्रमाणे
 हेमस्तु प्रायश्चित्तं निगद्यते ॥ गोमूत्रपक्वयवभुग्वर्षेणैकेन शुद्ध्यति ॥ ४९ ॥ संपूर्णस्य सुवर्णस्य स्तेयं कृत्वा मुनीश्वर ॥ ब्रह्महत्याव्रतं
 कुर्याद्वादशाब्दं समाहितः ॥ ५० ॥ सुवर्णमानान्यून्ये तु रजतस्तेयकर्मणि ॥ कुर्यात्सांतपनं सम्यगन्यथा पतितो भवेत् ॥ ५१ ॥ दशनिष्कां
 तपर्यंतमुद्धं निष्कचतुष्टयात् ॥ हत्वा च रजतं विद्वान्कुर्याच्चांद्रायणं मुने ॥ ५२ ॥ दशादिशतनिष्कांतं यः स्तेयी रजतस्य तु ॥ चांद्रायणद्वयं तस्य
 प्रोक्तं पापविशोधकम् ॥ ५३ ॥ शताद्धं सहस्रांतं प्रोक्तं चांद्रायणत्रयम् ॥ सहस्रादधिकस्तेये ब्रह्महत्याव्रतं चरेत् ॥ ५४ ॥ कांस्यपित्तलमुख्येषु
 ह्ययस्कांति तथैव च ॥ सहस्रनिष्कमाने तु पराकं परिकीर्तितम् ॥ ५५ ॥ प्रायश्चित्तं तु रत्नानां स्तेये रजतवत्स्मृतम् ॥ गुरुतल्पगतानां च प्रायश्चि
 त्तमुदीर्यते ॥ ५६ ॥ अज्ञानान्मातरं गत्वा तत्सपत्नीमथापि वा ॥ स्वयमेव स्वमुष्कं तु छिद्यात्पापमुदीरयन् ॥ ५७ ॥ हस्ते गृहीत्वा मुष्कं तु
 गच्छद्वै नैऋतीं दिशम् ॥ गच्छन्मार्गे सुखं दुःखं न कदाचिद्विचारयेत् ॥ ५८ ॥ अपश्यन्गच्छतो गच्छेत्प्राणान्तं यः स शुद्ध्यति ॥ मरुत्पतनं
 वापि कुर्यात्पापमुदाहरन् ॥ ५९ ॥ स्ववर्णोत्तमवर्णस्त्रीगमने त्वविचारतः ॥ ब्रह्महत्याव्रतं कुर्याद्वादशाब्दं समाहितः ॥ ६० ॥ अमत्याभ्यासतो
 गच्छेत्सवर्णां चोत्तमां तथा ॥ कारीषवह्निना दग्धः शुद्धिं याति द्विजोत्तम ॥ ६१ ॥ रेतःसेकात्पूर्वमेव निवृत्तो यदि मातरि ॥ ब्रह्महत्याव्रतं
 कुर्याद्रेतःसेकेऽग्निदाहनम् ॥ ६२ ॥ सवर्णोत्तमवर्णासु निवृत्तो वीर्यसेचनात् ॥ ब्रह्महत्याव्रतं कुर्याद्वावदान्विष्णुतत्परः ॥ ६३ ॥ वैश्यायां
 पितृपत्न्यां तु षडब्दं व्रतमाचरेत् ॥ गत्वा शूद्रां गुरोर्भार्यां त्रिवर्षं व्रतमाचरेत् ॥ ६४ ॥ मातृपुत्रसारं च पितृपुत्रसाग्माचार्यभार्यां श्वशुरस्य
 पत्नीम् ॥ पितृपुत्रभार्यामथ मातुलानीं पुत्रीं च गच्छेद्यदि काममुग्धः ॥ ६५ ॥ दिनद्वये ब्रह्महत्याव्रतं कुर्याद्यथाविधि ॥ एकस्मिन्नेव दिवसे बहुवारं
 त्रिवार्षिकम् ॥ ६६ ॥ एकवारं गते द्वादशव्रतं कृत्वा विशुद्ध्यति ॥ दिनत्रये गते वह्निदग्धः शुद्ध्येत नान्यथा ॥ ६७ ॥ चांडालीं पुष्कसीं च वस्तुपां च भगिनीं
 तथा ॥ मित्रस्त्रियं शिष्यपत्नीं यस्तु वै कामतो ब्रजेत् ॥ ६८ ॥ ब्रह्महत्याव्रतं कुर्यात्स षडब्दं मुनीश्वर ॥ अकामतो ब्रजेद्यस्तु सोऽब्दकुच्छं समाचरेत् ॥ ६९ ॥ महा
 पातकिसंसर्गे प्रायश्चित्तं निगद्यते ॥ प्रायश्चित्तविशुद्धात्मा सर्वकर्मफलं लभेत् ॥ ७० ॥ यस्य येन भवेत्संगो ब्रह्महंदिचतुर्वर्षिणः ॥ तत्तद्व्रतं स निर्वर्त्य शुद्धिमा
 प्रोत्त्यसंशयम् ॥ ७१ ॥ अज्ञानात्पंचरात्रं तु संगमेभिः करोति यः ॥ कायकृच्छ्रं चरेत्सम्यगन्यथा पतितो भवेत् ॥ ७२ ॥ द्वादशाहं तु संसर्गे महासांतपनं स्मृतम् ॥ संगं
 कृत्वा द्वादशमासं तु द्वादशाहमुपावसेत् ॥ ७३ ॥ पराको माससंसर्गे चांद्रमासत्रयं स्मृतम् ॥ कृत्वा संगं तु पण्मासं चरेच्चांद्रायणद्वयम् ॥ ७४ ॥ किञ्चिद्वृत्ताद्दसंगे तु
 पण्मासव्रतमाचरेत् ॥ एतच्च त्रिगुणं प्रोक्तं ज्ञानात्संगे यथाक्रमम् ॥ ७५ ॥ मंडूकं नकुलं काकं वराहं मूषकं तथा ॥ मार्जारं राजाविकं श्वानं हत्वा कुक्कुटं तथा ॥ ७६ ॥

कृच्छ्रादिमाचरेद्विप्रोऽतिकृच्छ्रं चाश्वहं चरेत् ॥ तत्कृच्छ्रं करिवधे परार्कं गोवधे स्मृतम् ॥ ७७ ॥ कामतो गोवधे नैव शुद्धिर्दृष्टा मनीषिभिः ॥ पान
 शय्यासनद्येषु पुष्पमूलफलेषु च ॥ ७८ ॥ भक्ष्यभोज्यापहारेषु पंचगव्यविशोधनम् ॥ शुष्ककाष्ठतृणानां च द्रुमाणां च गुडस्य च ॥ ७९ ॥ चर्मवस्त्राणि
 पाणां च त्रिरात्रं स्यादभोजनम् ॥ टिट्ठिभं चक्रवाकं च हंसं कारंडवं तथा ॥ ८० ॥ उत्कं सारसं चैव कपोतं जलपादकम् ॥ शुक्रं चापं बलाकं
 च शिशुमारं च कच्छपम् ॥ ८१ ॥ एतेष्वन्यतमं हत्वा द्वादशाहमभोजनम् ॥ प्राजापत्यव्रतं कुर्याद्विप्रो विष्णुमंत्रभोजने ॥ ८२ ॥ चांद्रायणत्रयं
 प्रोक्तं शुद्धोच्छिष्टस्य भोजने ॥ रजस्वलां च चांडालं महापातकिनं तथा ॥ ८३ ॥ सूतिकां पतितं चैव उच्छिष्टं रजकादिकम् ॥ स्पृष्ट्वा सचैलं
 स्नायोत घृतं संप्राशयेत्तथा ॥ ८४ ॥ गायत्रीं च विशुद्धात्मा जपेदष्टशतं द्विज ॥ एतेष्वन्यतमं स्पृष्ट्वा अज्ञानाद्यदि भोजने ॥ ८५ ॥ त्रिरात्रो
 पोषणाच्छुद्धयेत्पंचगव्याशनाद्विज ॥ स्नानदानजपादौ च भोजनादौ च नारद ॥ ८६ ॥ एषामन्यतमस्यापि शब्दं यः शृणुयाद्भवेत् ॥ उद्धमेद्रुक्तमंत्रं
 तत्स्नात्वा चोपवसेत्तथा ॥ ८७ ॥ द्वितीयेऽद्वि घृतं प्राश्य शुद्धिमाप्नोति नारद ॥ व्रतादिमध्ये यद्येषा शृणुयाद्धनिमप्युत ॥ ८८ ॥ अष्टोत्तरसहस्रं
 तु जपेद्देवेदमातरम् ॥ पापानामधिकं पापं द्विजदेवतनिंदनम् ॥ ८९ ॥ न दृष्टा निष्कृतिस्तस्य सर्वशास्त्रेषु नारद ॥ महापातकतुल्यानि यानि
 प्रोक्तानि सूरिभिः ॥ ९० ॥ प्रायश्चित्तं तु तेषां च कुर्यादेवं यथाविधि ॥ प्रायश्चित्तानि यः कुर्यान्नारायणपरायणः ॥ ९१ ॥ तस्य पापानि नश्यन्ति ह्यन्यथा
 पतितो भवेत् ॥ यस्तु रागादिनिर्मुक्तो ह्यनुतापसमन्वितः ॥ ९२ ॥ सर्वभूतदयायुक्तो विष्णुस्मरणतत्परः ॥ महापातकयुक्तो वा युक्तो वा सर्वपातकेः ॥ ९३ ॥
 विमुक्त एव पापेभ्यो ज्ञेयो विष्णुपरो यतः ॥ नारायणमनाद्यंतं विश्वाकास्मनामयम् ॥ ९४ ॥ यस्तु संस्मरते मर्त्यः स मुक्तः पापकोटिभिः ॥ स्मृतो
 वा पूजितो वापि ध्यातः प्रणमितोऽपि वा ॥ ९५ ॥ नाशयत्येव पापानि विष्णुर्हृद्भ्रमनः सताम् ॥ संपर्काद्यदि वा मोहाद्यस्तु पूजयते हरिम् ॥ ९६ ॥
 सर्वपापविनिर्मुक्तः स प्रयाति हरेः पदम् ॥ सकृत्संस्मरणाद्विष्णोर्नश्यति कुशसंचयाः ॥ ९७ ॥ स्वर्गादिभोगप्राप्तिस्तु तस्य विप्रानुमीयते ॥ मानुषं
 दुर्लभं जन्म प्राप्यते येमुनीश्वर ॥ ९८ ॥ तत्रापि हरिभक्तिस्तु दुर्लभा परिकीर्तिता ॥ तस्मात्तडिल्लतालोलं मानुष्यं प्राप्य दुर्लभम् ॥ ९९ ॥ हरिं संपू
 जयेद्भक्त्या पशुपाशविमोचनम् ॥ सर्वेऽन्तराया नश्यन्ति मनःशुद्धिश्च जायते ॥ १०० ॥ परं मोक्षं लभेच्चैव पूजिते तु जनार्दने ॥ धर्मार्थकाममोक्षाख्याः पुरु
 षार्थाः सनतनाः ॥ १०१ ॥ हरिपूजापराणां तु सिध्यन्ति नात्र संशयः ॥ पुत्रदारगृहक्षेत्रधनधान्याभिधावतीम् ॥ १०२ ॥ लब्ध्वेमां मानुषीं वृत्तिं रेरे दर्पं तु मा
 कृथाः ॥ सत्यज्य कामं क्रोधं च लोभं मोहं मदं तथा ॥ १०३ ॥ परापवादं निंदां च भजध्वं भक्तितो हरिम् ॥ व्यापारान्सकलांस्त्वेत्वा पूजयध्वं जना

ना. पु.
५० ॥

दैनम् ॥ ४ ॥ निकटा एव दृश्यंते कृतांतनगरदुमाः ॥ यावन्नायाति मरणं यावन्नायाति वै जरा ॥ ५ ॥ यावन्नेन्द्रियवैकल्यं तावदेवाचर्येद्धरिम् ॥ धीमान्न
कुर्याद्विश्वासं शरीरेऽस्मिन्विनश्वरे ॥ ६ ॥ नित्यं सन्निहितो मृत्युः संपदत्यंतचंचला ॥ आसन्नमरणो देहस्तस्मादहर्षं विमुचत ॥ ७ ॥ संयोगा
विप्रयोगांताः सर्वं च क्षणभंगुरम् ॥ एतज्ज्ञात्वा महाभाग पूजयस्व जनार्दनम् ॥ ८ ॥ आशया व्यथते चैव मोक्षस्त्वत्यंतदुर्लभः ॥ भक्त्या यजति
यो विष्णुं महापातकवानपि ॥ ९ ॥ सोऽपि याति परं स्थानं यत्र गत्वा न शोचति ॥ सर्वतीर्थानि यज्ञाश्च सांगा वेदाश्च सत्तम ॥ १० ॥ नारायणा
र्चनस्यैते कलां नार्हति षोडशीम् ॥ किं वै वेदैर्मखैः शास्त्रैः किंवा तीर्थनिषेवणैः ॥ ११ ॥ विष्णुभक्तिविहीनानां किं तपोभिर्भैरपि ॥ १२ ॥ यजंति
ये विष्णुमनंतमूर्तिं निरीक्ष्य चाकारगतं वरेण्यम् ॥ वेदांतवेद्यं भवरोगवैद्यं ते यांति मर्त्याः पदमच्युतस्य ॥ १३ ॥ अनादिमात्मानमनंतशक्तिमाधार
भूतं जगतः सुरेज्यम् ॥ ज्योतिःस्वरूपं परमच्युताख्यं स्मृत्वा समभ्येति नरः सखायम् ॥ १४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे
प्रायश्चित्तविधिर्नाम त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ नारद उवाच ॥ कथितो भवता सम्यग्वर्णाश्रमविधिर्मुने ॥ इदानीं श्रोतुमिच्छामि यममार्गं सुदुर्गमम् ॥ १ ॥
सनक उवाच ॥ शृणु विप्र प्रवक्ष्यामि यममार्गं सुदुर्गमम् ॥ सुखदं पुण्यशीलानां पापिनां भयदायकम् ॥ २ ॥ पदशीतिसहस्राणि योजनाः किं मुनी
न्वर ॥ यममार्गस्य विस्तारः कथितः पूर्वसूरिभिः ॥ ३ ॥ ये नरा दानशीलास्तु ते यांति सुखिनो द्विज ॥ धर्मशून्या नरा यांति दुःखेन भृशमदिताः
॥ ४ ॥ अतिभीता विवस्त्राश्च शुष्ककंठौष्ठतालुकाः ॥ क्रंदन्तो विस्वरं दीनाः पापिनो यांति तत्पथि ॥ ५ ॥ हन्यमाना यमभटेः प्रतोदाद्येस्तथायुधैः ॥ ६ ॥
इतस्ततः प्रधावन्तो यांति दुःखेन तत्पथि ॥ क्वचित्पंकः क्वचिद्वह्निः क्वचित्सैतससैकतम् ॥ क्वचिद्वै दावरूपेण तीक्ष्णधाराः शिलाः क्वचित् ॥ ७ ॥ क्वचि
त्कंटकवृक्षाश्च दुःखारोहशिला नगाः ॥ गाढांधकाराश्च गुहाः कंटकावरणं महत् ॥ ८ ॥ वप्राग्रारोहणं चैव कन्दरस्य प्रवेशनम् ॥ शर्कगश्च तथा लोष्टाः
सूचीतुल्याश्च कण्टकाः ॥ ९ ॥ शैवालं च क्वचिन्मार्गं क्वचित्कीचकपंत्यः ॥ क्वचिद्वाप्राश्च गर्जते वधंतं च क्वचिज्ज्वराः ॥ १० ॥ एवं बहुविधकृशाः
पापिनो यांति नारद ॥ क्रोशन्तश्च रुदन्तश्च ग्लायन्तश्चैव पापिनः ॥ ११ ॥ पाशेन यंत्रिताः केचित्कृष्यमाणास्तथाकुशैः ॥ शस्त्रास्त्रैस्ताड्यमानाश्च
पृष्ठतो यांति पापिनः ॥ १२ ॥ नासाग्रपाशकृष्टाश्च केचिदंत्रैश्च वधिताः ॥ वहंतश्चायसां भारं शिश्राग्रेण प्रयांति वै ॥ १३ ॥ अयोभारद्वयं
केचिन्नासाग्रेण तथापरे ॥ कर्णाभ्यां च तथा केचिद्वहंतो यांति पापिनः ॥ १४ ॥ केचिच्च स्खलिता यांति ताड्यमानास्तथापरे ॥ अत्यर्थोच्छ्वसिताः
केचित्केचिदाच्छन्नलोचनाः ॥ १५ ॥ छायाजलविहीने त पथि यांत्यतिदुःखिताः ॥ शोचन्तः स्वानि कर्माणि ज्ञानाज्ञानकृतानि च ॥ १६ ॥

पू० ख०
अ० ३१

॥ ५० ॥

ये तु नारद धर्मिष्ठा दानशीला सुबुद्धयः ॥ अतीव सुखसंपन्नास्ते यांति धर्ममंदिरम् ॥ १७ ॥ अन्नदास्तु मुनिश्रेष्ठ भुञ्जतः स्वादु यांति वै ॥ नीरदा
 यांति सुखिनः पिबंतः क्षीरमुत्तमम् ॥ तक्रदा दधिदाश्चैव तत्तद्भोगं लभंति वै ॥ घृतदा मधुदाश्चैव क्षीरदाश्च द्विजोत्तम ॥ १८ ॥ सुधापानं प्रकुर्वतो
 यांति वै धर्ममंदिरम् ॥ शाकदाः पायसं भुञ्जन्दीपदो ज्वलयन्दिशः ॥ १९ ॥ वस्त्रदो मुनिशार्दूल याति दिव्याम्बरावृतः ॥ पुराकर्प्रदो याति स्तूयमा
 नोऽमरैः पथि ॥ २० ॥ गोदानेन नरो याति सर्वसौख्यसमन्वितः ॥ भूमिदो गृहदश्चैव विमाने सर्वसंपदि ॥ २१ ॥ अप्सरोगणसंकीर्णं क्रीडन्याति
 वृपालयम् ॥ हयदो यानदश्चापि गजदश्च द्विजोत्तम ॥ २२ ॥ धर्मालयं विमानेन याति भोगान्वितेन वै ॥ अनजुहो मुनिश्रेष्ठ यानारूढः प्रयाति
 वै ॥ २३ ॥ फलदः पुष्पदश्चापि याति संतोषसंयुतः ॥ तांबूलदो नरो याति प्रहृष्टो धर्ममंदिरम् ॥ २४ ॥ मातापित्रोश्च शुश्रूषां कृतवान्यो नरो
 त्तमः ॥ स याति परितुष्टात्मा पूज्यमानो दिविस्थितैः ॥ २५ ॥ शुश्रूषां कुरुते यस्तु यतीनां व्रतचारिणाम् ॥ द्विजाग्र्यब्राह्मणानां च स यात्यतिमुखा
 न्वितः ॥ २६ ॥ सर्वभूतदयायुक्तः पूज्यमानोऽमरैर्द्विजः ॥ सर्वभोगान्वितेनासौ विमानेन प्रयाति च ॥ २७ ॥ विद्यादानरतो याति पूज्यमानोऽब्जसूत
 भिः ॥ पुराणपाठको याति स्तूयमानो मुनीश्वरैः ॥ २८ ॥ एवं धर्मपरा याति सुखं धर्मस्य मंदिरम् ॥ यमश्चतुर्मुखो भूत्वा शंखचक्रगदासिभृत् ॥
 ॥ २९ ॥ पुण्यकर्मरतं सम्यक्स्नेहान्मित्रमिवार्चति ॥ भो भो बुद्धिमतां श्रेष्ठानरककुशभीरवः ॥ ३० ॥ युष्माभिः साधितं पुण्यमत्रामुत्र सुखावहम् ॥ मनुष्य
 जन्म यः प्राप्य सुकृतं न करोति च ॥ ३१ ॥ स एव पापिनां श्रेष्ठ आत्मघातं करोति च ॥ अनित्यं प्राप्य मानुष्यं नित्यं यस्तु न साधयेत् ॥ ३२ ॥ स
 याति नरकं घोरं कोऽन्यस्तस्मादचेतनः ॥ शरीरं यातनारूपं मलयैः परिदूषितम् ॥ ३३ ॥ तस्मिन्यो याति विश्वासं तं विद्यादात्मघातकम् ॥ सर्वेषु प्राणिनः
 श्रेष्ठास्तेषु वै बुद्धिजीविनः ॥ ३४ ॥ बुद्धिमत्सु नराः श्रेष्ठा नरेषु ब्राह्मणास्तथा ॥ ब्राह्मणेषु च विद्वांसो विद्वत्सु कृतबुद्धयः ॥ ३५ ॥ कृतबुद्धिषु कर्तारः कर्तृषु
 ब्रह्मवादिनः ॥ ब्रह्मवादिष्वपि तथा श्रेष्ठो निर्मम उच्यते ॥ ३६ ॥ एतेभ्योऽपि परो ज्ञेयो नित्यं ध्यानपरायणः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कर्तव्यो धर्मसंग्रहः
 ॥ ३७ ॥ सर्वत्र पूज्यते जेतुर्धर्मवान्नात्र संशयः ॥ गच्छ स्वपुण्यैर्मत्स्थानं सर्वभोगसमन्वितम् ॥ ३८ ॥ अस्ति चेदुष्कृतं किंचित्पश्चादत्रैव भोक्ष्यसे ॥ एवं
 यमस्तमभ्यर्च्य प्रापयित्वा च सद्गतिम् ॥ ३९ ॥ आहूय पापिनश्चैव कालदंडेन तर्जयेत् ॥ प्रलयांबुदनिर्घोषो ह्यजनाद्रिसमप्रभः ॥ ४० ॥ विद्युत्प्र
 भायुधेर्भीमो द्वात्रिंशद्भुजसंयुतः ॥ योजनत्रयविस्तारो रक्ताक्षो दीर्घनासिकः ॥ ४१ ॥ दंष्ट्राकरालवदनो वापीतुल्योऽप्रलोचनः ॥ मृत्युज्वरादिभिर्युक्तश्चि
 त्तुतोऽपि भीषणः ॥ ४२ ॥ सर्वे दूताश्च गजंति यमतुल्यविभीषणाः ॥ ततो ब्रवीति तान्सर्वान्कंपमानांश्च पापिनः ॥ ४३ ॥ शोचन्तः स्वानि कर्माणि

चित्रगुप्तो यमाज्ञया ॥ भो भो पापा दुराचारा अहंकारप्रदूषिताः ॥ ४४ ॥ किमर्थमर्जितं पापं युष्माभिरविवेकिभिः ॥ कामक्रोधादिदृष्टेन सगर्वेण तु
 चेतसा ॥ ४५ ॥ यद्यत्पापतरं तत्तत्किमर्थं चरितं जनाः ॥ कृतवन्तः पुरा यूयं पापान्यत्यंतहर्षिताः ॥ ४६ ॥ तथैव यातना भोज्याः किं वृथा ह्यतिदुः
 खिताः ॥ भृत्यमित्रकलत्रार्थं दुष्कृतं चरितं यथा ॥ ४७ ॥ तथा कर्मवशात्प्राप्ता यूयमत्रातिदुःखिताः ॥ युष्माभिः पोषिता ये तु पुत्राद्या अन्यतो
 गताः ॥ ४८ ॥ युष्माकमेव तत्पापं प्राप्तं किं दुःखकारणम् ॥ यथा कृतानि पापानि युष्माभिः सुबहूनि वै ॥ ४९ ॥ तथा प्राप्तानि दुःखानि किम
 र्थमिह दुःखिताः ॥ विचारयध्वं यूयं तु युष्माभिश्चरितं पुरा ॥ ५० ॥ यमः करिष्यते दंडमिति किं न विचारितम् ॥ दरिद्रेऽपि च मूर्खे च पंडिते वा
 श्रियान्विते ॥ ५१ ॥ कांदिशीके च वीरे च समवर्तीः यमः स्मृतः ॥ चित्रगुप्तेरितं वाक्यं श्रुत्वा ते पापिनस्तदा ॥ ५२ ॥ शौचतः स्वानि कर्माणि तूष्णीं
 तिष्ठन्ति भीषिताः ॥ यमाज्ञाकारिणः क्रूराश्चंडा दूता भयानकाः ॥ ५३ ॥ चंडालाद्याः प्रसद्वैताग्रकेषु क्षिपन्ति च ॥ स्वदुष्कर्मफलं ते तु भुक्तांते पाप
 शेषतः ॥ ५४ ॥ महीतलं च संप्राप्य भवंति स्थावरादयः ॥ नारद उवाच ॥ भगवन्संशयो जातो मच्चेतसि दयानिधे ॥ ५५ ॥ त्वं समर्थोऽसि
 तच्छ्रेष्ठं यतो नो ह्ययजो भवान् ॥ धर्माश्च विविधाः प्रोक्ताः पापान्यपि बहूनि च ॥ ५६ ॥ चिरभोज्यं फलं तेपापुक्तं बहुविदा त्वया ॥
 दिनांते ब्रह्मणः प्रोक्तो नाशो लोकत्रयस्य वै ॥ ५७ ॥ परार्द्धद्वितयांते तु ब्रह्माण्डस्यापि संक्षयः ॥ ग्रामदानादिपुण्यानां त्वयैव विधि
 नंदन ॥ ५८ ॥ कल्पकोटिसहस्रेषु महान्भोग उदाहृतः ॥ सर्वेषामेव लोकानां विनाशः प्राकृते लये ॥ ५९ ॥ एकः शिष्यत एवेति
 त्वया प्रोक्तं जनार्दनः ॥ एष मे संशयो जातस्तं भवाञ्छेच्छुमर्हति ॥ ६० ॥ पुण्यपापोपभोगानां समाप्तिर्नास्त्य संभवे ॥ सनक उवाच ॥
 साधु साधु महाप्राज्ञ गुह्याद्ब्रह्मतमं त्विदम् ॥ ६१ ॥ पृष्टं तत्तेऽभिधास्यामि शृणुष्व सुसमाहितः ॥ नारायणोऽक्षरोऽमृतः परं ज्योतिः सना
 तनः ॥ ६२ ॥ विशुद्धो निर्गुणो नित्यो मायामोहविवर्जितः ॥ निर्गुणोऽपि परानन्दो गुणवानिव भाति यः ॥ ६३ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैस्तु भेद
 नातिव लक्ष्यते ॥ गुणोपाधिकभेदेषु त्रिष्वेतेषु सनातन ॥ ६४ ॥ संयोज्य मायामखिलं जगत्कार्यं करोति च ॥ ब्रह्मरूपेण सृजति विष्णुरूपेण पाति
 च ॥ ६५ ॥ अंते च रुद्ररूपेण सर्वमतीति निश्चितम् ॥ प्रलयति समुत्थाय ब्रह्मरूपी जनार्दनः ॥ ६६ ॥ चराचरात्मकं विश्वं यथापूर्वमकल्पयत् ॥
 स्थावराद्याश्च विप्रेन्द्र यत्र यत्र व्यवस्थिताः ॥ ६७ ॥ ब्रह्मा तत्तत्तत्सर्वं यथापूर्वं करोति वै ॥ तस्मात्कृतानां पापानां पुण्यानां चैव सत्तम ॥
 ॥ ६८ ॥ अवश्यमेव भोक्तव्यं कर्मणां ह्यक्षयं फलम् ॥ नाभुक्तं क्षीयते कर्म कल्पकोटिशतैरपि ॥ ६९ ॥ अवश्यमेव भोक्तव्यं कृतं कर्म शुभाशु

भय ॥ यो देवः सर्वलोकानामंतगात्मा जगन्मयः ॥ सर्वकर्मफलं भुंक्ते परिपूर्णः सनातनः ॥ ७० ॥ योऽसौ विश्वंभरो देवो गुणभेदव्यवस्थितः ॥
 सृजत्यवति चान्येतत्सर्वं सर्वभुगव्ययः ॥ ७१ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे यमदूतकृत्यनिरूपणं नामैकविंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥
 ॥ सनक उवाच ॥ एवं कर्मपाशनिर्घ्नितजंतवः स्वर्गादिपुण्यस्थानेषु पुण्यभोगमनुभूय यातनासु चातीव दुःखतरं पापफलमनुभूय प्रक्षीणकर्मा
 वशेषणसु लोकमागत्य सर्वभयविह्वलेषु मृत्युवाधासंयुतेषु स्थावरदिषु जायते ॥ वृक्षगुल्मलज्ज्वलीगिरयश्च तृणानि च ॥ स्थावरा इति विख्याता
 महामोहसमावृताः ॥ १ ॥ स्थावरत्वे पृथिव्यामुत्तबीजानि जलसेकानुपदे सुसंस्कारसामग्रीवशादंतरूपमप्रपाचितान्युच्छूनत्वमापद्य ततो मूलभावं तन्मू
 लादंकुरोत्पत्तिस्तस्मादपि पर्णकांडनालादिकं कांडेषु च प्रसवमापद्यते तेषु च पुष्पसंभवः ॥ २ ॥ तानि पुष्पाणि कानिचिदफलानि कानिचित्फ
 लहेतुभूतानि तेषु पुष्पेषु वृद्धभावेषु सत्सु तत्पुष्पमूलतस्तुपोत्पत्तिर्जायते तेषु तुषु भोक्तृणां प्राणिनां संस्कारसामग्रीवशाद्विमरश्मिकिरणासन्नतया
 तदौषधिरस्तुपांतः प्रविश्य क्षीरभावं समेत्य स्वकाले तंडुलाकारतामुपगम्य प्राणिनां भोगसंस्कारवशात्संवत्सरे फलिनः स्युः ॥ ३ ॥ स्थावरत्वेऽपि
 बहुकालं वानरादिभिर्भुज्यमाना हि च्छेदनदवाग्निदहनशीतातपादिदुःखमनुभूय म्रियेते ॥ ततश्च क्रिमयो भूत्वा सदादुःखवहुलाः क्षणाद् जीवंतः क्षणाद्
 म्रियमाणा बलवत्प्राणिपीडायां निवारयितुमक्षमाः शीतवातादिक्लेशभूयिष्ठा नित्यं शुधाशुधिता मलमूत्रादिषु सचरंतो दुःखमनुभवन्ति ॥ ४ ॥ तत एव पद्म
 योनिमागत्य बलवद्वायोद्वेजिता वृथोद्वेगभूयिष्ठाः क्षुत्क्षान्ता नित्यं वनचारिणो मातृप्वपि विषयातुरा वातादिक्लेशवहुलाः कश्मिंश्चिज्जन्मनि तृणाशनाः
 कस्मिंश्चिज्जन्मनि मांसामेध्याद्यदनाः कस्मिंश्चिज्जन्मनि कंदमूलफलाशना दुर्बलप्राणिपीडानिरता दुःखमनुभवन्ति ॥ ५ ॥ अंजत्वत्वेऽपि वाताशनामांसा
 मेध्याद्यशनाश्च परपीडापरयणा नित्यं दुःखवहुला ग्राम्यपशुयोनिमागता अपि स्वजातिवियोगभारोद्ग्रहनपाशादिवंधनताडनह्लादिधारणादिसंबुदुः
 खान्यनुभवन्ति ॥ ६ ॥ एवं बहुयोनिषु संभ्रान्ताः क्रमेण मानुषं जन्म प्राप्नुवंति केचिच्च पुण्यविशेषाद्युत्क्रमेणापि मनुष्यजन्माभ्युवन्त ॥ ७ ॥ मनुष्यजन्म
 नापि च चर्मकारचंडालव्याधनापितस्जककुंभकारलोहकारस्वर्णकारस्तंतुवायसौचिकजटिलसिद्धधावकलेखकभृतकशासनहारिनीचभृत्यद्रिदहीनांगा
 धिकांगत्वादि दुःखवहुलज्वरतापशीतश्लेष्मगुल्मपादाक्षिशिरोगर्भपाश्वदेदनादिदुःखमनुभवन्ति ॥ ८ ॥ मनुष्यत्वेऽपि यदा स्त्रीपुरुषयोर्व्यवायस्तत्समयेरेतो
 यदा जरायुं प्रविशति तदेव कर्मवशाज्जंतुः शुक्रेण सह जरायुं प्रविश्य गुक्रशोणितकलले प्रवर्तते ॥ ९ ॥ तद्वीर्यं जीवप्रवेशात्पञ्चाहात्कललं भवति अर्द्ध
 मासे पल्लभावनुपेत्य मासे प्रादेशमात्रत्वमापद्यते ॥ १० ॥ ततः प्रभृति वायुवशाच्चेतन्याभावेऽपि मातुरुदरे दुःसहतापक्लेशतथैकत्र स्थातुमशक्यत्वाद्

वृ. नां. पु.

॥ ५२ ॥

अमति ॥ ११ ॥ मासे द्वितीये पूर्णे पुरुषाकारमात्रतामुपगम्य मासत्रितये पूर्णे करचरणाद्यवयवभावमुपगम्य चतुर्थे मासेषु गतेषु सर्वावयवानां संधिभेदपरि
ज्ञानं पंचस्वतीतेषु नखानामभिव्यजकता षट्स्वतीतेषु नखसंधिपरिस्फुटतामुपगम्य नाभिसूत्रेण पुण्यमाणममेध्यमूत्रसिक्तां जरायुणा बंधितरक्तास्थि
किमिवसामज्जास्त्रायुकेशादिदूषिते कुत्सिते शरीरे निवासिनं स्वयमप्येवं परिदूषितदेहं मातुश्च कङ्कललवणात्युष्णभुक्तदह्यमानमात्मानं दृष्ट्वा देही
पूर्वजन्मस्मरणानुभावात्पूर्वानुभूतनरकदुःखानि च स्मृत्वा तदुःखेन च परिदह्यमानो मातुर्देहातिमूत्रादिरूपेण दह्यमान एवं मनसि प्रलपति ॥ १२ ॥ अहोऽ
त्यंतपापोऽहं पूर्वजन्मनि भृत्यापत्यमित्रयोषिर्दृष्टहस्त्रेधनधान्यादिष्वत्यंतसाराणेण कलत्रोपपन्नार्थं परधनक्षेत्रादिकं पश्यतो हरणाद्युपाधैरपहत्य कामांधतया
परस्त्रीहरणादिकमनुभूय महापापान्याचरंस्तेः पापैरहमेक एवंविधनरकाननुभूय पुनः स्थावरादिषु महादुःखमनुभूय संप्रति जरायुणा परिवेष्टितोऽन्त
र्दुःखेन वहिस्तापेन च दह्यामि ॥ १३ ॥ मया पोषिता दाराश्च स्वकर्मवशादन्यतो गताः ॥ १४ ॥ अहो दुःखं हि देहिनाम् ॥ १५ ॥ देहस्तु पापात्संजा
तस्तस्मात्पापं न कारयेत् ॥ भृत्यमित्रकलत्रार्थमन्मद्व्यं हतं मया ॥ १६ ॥ तेन पापेन दह्यामि जरायुपरिवेष्टितः ॥ दृष्ट्वा न्यस्य श्रियं पूर्वं संतप्तो
ऽहमसूयया ॥ १७ ॥ गर्भाग्निनादुह्येयमिदानीमपि पापकृत् ॥ कायेन मनसा वाचा परपीडामकारिपमृतेन पापेन दह्यामि त्वहमेकोऽतिदुः
खितः ॥ १८ ॥ एवं बहुविधं गर्भस्थो जंतुर्विलय्य स्वयमेव वा ॥ १९ ॥ आत्मानमाश्रास्य उत्पत्तेरनंतरं सत्संगेन विष्णोश्चग्निश्रवणेन च विशुद्धमना भूत्वा
सत्कर्माणि निर्वर्त्य अखिलजगदतरात्मनः सत्यज्ञानानंदमयस्य शक्तिप्रभावानुष्ठितविष्टपवर्गस्य लक्ष्मीपतेर्नारायणस्य सकलसुरासुरयक्षगंधर्वाक्षसपन्न
गमुनिकित्रसमूहाचितचरणकमलपुगं भक्तितः समन्वय्य दुःसहः संसारच्छेदस्य कारणं भूतं जेदरहस्योपनिषद्भिः परिस्फुटं सकललोकपरायणं हृदि
निधाय दुःखतरमिमं संस्कारागामतिक्रमिष्यामीति मनसि भावयति ॥ २० ॥ यतस्तन्मातुः प्रभृतिसमये सति गर्भस्थो देही नारदमुने वायुनापरिपीडितो
मातुश्चापि दुःखं कुर्वन्कर्मपाशेन बलाद्योनिमार्गान्निष्कामन्सकलयातनाभोगमेककालभवमनुभवति ॥ २१ ॥ तेनातिक्लेशेन योनियंत्रपीडितो गर्भोन्नि
ष्कृतो निःसंज्ञतां याति ॥ २२ ॥ तं तु बाह्यवायुः समुज्जीवयति ॥ बाह्यवायुस्पर्शसमनंतरमेव नष्टमृतिपूर्वानुभूताखिलदुःखानि वर्तमानान्यपि
ज्ञानाभावद्विज्ञायात्यंतदुःखमनुभवति ॥ २३ ॥ एवं बालत्वमापन्नो जंतुस्तत्रापि स्वमलमूत्रालितदेहं आध्यात्मिकादिपीड्यमानोऽपि बहुमशक्त
धुनृषापीडितो रुदिते सति स्तनादिकं देयमिति मन्वानाः प्रयतन्ते ॥ २४ ॥ एवमनेकं देहभोगमन्याधीनतया अनुभूयमानो दंशादिष्वपि
निवारयितुमशक्तः ॥ २५ ॥ बाल्यभावमासाद्य मातापित्रोरुपाध्यायस्य ताडनं सदा पर्यटनशीलत्वं पांशुभस्मपंकादिषु क्रीडनं सदा कलहनियतत्वात्

पृ० ख०

अ० ३२

॥ ५२ ॥

शुचित्वं बहुव्यापाराभासकार्यनियतत्वं तदसंभव आध्यात्मिकदुःखमेवंविधमनुभवति ॥ २६ ॥ ततस्तु तरुणभावेन धनार्जनमार्जितस्य रक्षणं
 तस्य नाशव्ययादिषु चात्यंतदुःखिता मायया मोहिताः कामक्रोधादिदुष्टमनसः सदामूयापरायणाः परस्वपरस्त्रीहरणोपायपरायणाः पुत्रमित्रकल
 त्रादिभरणोपायचिंतापरायणा वृथाहंकारदूषिताः पुत्रादिषु व्याध्यादिपीडितेषु सत्सु सर्वव्याप्तिं परित्यज्य रोगादिभिः क्लेशितानां समीपे स्वयमाध्या
 त्मिकदुःखेन परिप्लुता वक्ष्यमाणप्रकारेण चिंतामनुवृत्ते ॥ २७ ॥ गृहक्षेत्रादिकं कम किंचिन्नापि विचारितम् ॥ समृद्धस्य कुटुम्बस्य कथं भवति वर्त्त
 नम् ॥ २८ ॥ मम मूलधनं नास्ति वृष्टिश्चापि न वर्षति ॥ अश्वः पलायितः कुत्र गावः किं नागता मम ॥ २९ ॥ शालापत्न्या च मे भार्या
 व्याधितोऽहं च निर्धनः ॥ अविचारात्कृषिर्नष्टा पुत्रा नित्यं रुदंति च ॥ ३० ॥ भग्नं छिन्नं तु मे सद्यः वांधवा अपि दूग्धाः ॥ न लभ्यन्ते वर्त्तनं च गज
 वाधातिदुःसहा ॥ ३१ ॥ रिपवो मां प्रधावन्ते कथं जेष्याम्यहं रिपून् ॥ व्यवसायाक्षमश्चाहं प्राप्ताः प्रावृष्णका अर्मा ॥ ३२ ॥ एवमन्येनचिन्ता
 कुलः स्वदुःखानि निवारयितुमक्षमो धिग्विधिं भाग्यहीनं मां किमर्थं विदधे इति दैवमाक्षिपति ॥ ३३ ॥ तथा वृद्धत्वमापन्नो हीयमान
 सारो जरापलितादिव्याप्तदेहो व्याधिवाध्यत्वादिकमापन्नः ॥ प्रकंपमानावयवश्वासकासादिपीडितो लालाविललोचनः श्लेष्मप्यातकंठः
 पुत्रदारादिभिर्भर्त्स्यमानः कदा मरणमुपयासीति चिंताकुलो मयि मृते सति मदजितं गृहक्षेत्रादिकं वस्तु पुत्रादयः कथं रक्षन्ति कस्य वा भवि
 ष्यति ॥ ३४ ॥ मद्भने परैरपहृते पुत्रादीनां कथं वर्त्तनं भविष्यतीति ममतादुःखपरिप्लुतो गाढं निःश्वास्य स्वेन वयसा कृतानि कर्माणि पुनः
 पुनः स्मरन् क्षणे विस्मरति च संततस्त्वात्तन्मरणो ॥ ३५ ॥ व्याधिपीडितोऽन्तस्तापार्तः क्षणं शय्यायां क्षणं मंचे च ततस्ततः पर्यटन् शुचुट्
 परिपीडितः किंचिन्मात्रमुदकं देहीत्यतिकार्षयेन याचमानस्तत्रापि ज्वगविशानामुदकं न श्रेयस्कर्ममिति ब्रुवतो मनसातिद्वेषं कुर्वन्मंद
 चैतन्यो भवति ॥ ३६ ॥ ततश्च हस्तपादाकर्षणे न तु क्षमो रुदद्भिर्वंधुजनैर्वेष्टितो बलुमक्षमः स्वार्जितधनादिकं कस्य भविष्यतीति चिंता
 परो वाष्पाविलविलोचनः कंठे बुरघुरायमाणे सति शरीरात्रिष्कांतप्राणो यमदूतैर्भर्त्स्यमानः पाशयंत्रितो नरकादीन्पूर्ववदश्नुते ॥ ३७ ॥
 आमलप्रसयाद्यद्बदग्नौ धाम्यंति धातवः ॥ तथैव जीविनः सर्व आकर्मप्रक्षयाद् भृशम् ॥ ३८ ॥ तस्मात्संसारदावाग्नितापातो द्विजसत्तम ॥ अभ्यसे
 त्परमं ज्ञानं ज्ञानान्मोक्षमवाप्नुयात् ॥ ३९ ॥ ज्ञानशून्या नरा ये तु पशवः परिकीर्तिताः ॥ तस्मात्संसारमोक्षाय परं ज्ञानं समभ्यसेत् ॥ ४० ॥
 मानुष्यं चैव संप्राप्य सर्वकर्मप्रसाधकम् ॥ हर्षं न सेवते यस्तु कोऽन्यस्तस्मादचेतनः ॥ ४१ ॥ अहो चित्रमहो चित्रमहो चित्रं मुनीश्वराः ॥ आस्थिते

बृ.ना.पु.

॥ ५३ ॥

कामदे विष्णो नरा यांति हि यातनाम् ॥ ४२ ॥ नारायणे जगन्नाथे सर्वकामफलप्रदे ॥ स्थितेऽपि ज्ञानरहिताः पच्यन्ते नरकेष्वहो ॥ ४३ ॥
स्वप्नमूत्रपुरीषे तु शरीरेऽस्मिन् नृशाश्वते ॥ शाश्वतं भावयंत्यज्ञा महामोहसमावृताः ॥ ४४ ॥ कुत्सितं मांसरक्ताद्यैर्देहं संप्राप्य यो नरः ॥ संसारच्छे-
दकं विष्णुं न भजेत्सोऽतिपातकी ॥ ४५ ॥ अहो कष्टमहो कष्टमहो कष्टं हि मूर्खता ॥ हरिध्यानपरो विप्र चण्डालोऽपि महासुखी ॥ ४६ ॥ स्वदेहा-
न्निस्सृतं दृष्ट्वा मलमूत्रादिकिल्बिषम् ॥ उद्वेग मानवा मूर्खाः किं न यांति हि पापिनः ॥ ४७ ॥ दुर्लभं मानुषं जन्म प्रार्थ्यते त्रिदशैरपि ॥ तल्लब्ध्वा
परलोकार्थं यत्नं कुर्याद्विचक्षणः ॥ ४८ ॥ अध्यात्मज्ञानसंपन्ना हरिपूजापरायणाः ॥ लभन्ते परमं स्थानं पुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ ४९ ॥ यतो
जातमिदं विश्वं यतश्चेतन्यमश्नुते ॥ यस्मिंश्च विलयं याति स संसारस्य मोचकः ॥ ५० ॥ निर्गुणोऽपि परोऽन्तो गुणवानिव भाति यः ॥ तं समभ्यर्च्य देवेशं
संसारोत्परिमुच्यते ॥ ५१ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे भवाटवीनिरूपणं नाम द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ नागद उवाच ॥
भगवन्सर्वमाख्यातं यत्पृष्टं विदुषा त्वया ॥ संसारपाशवद्भानां दुःखानि सुबहूनि च ॥ १ ॥ अस्य संसारपाशस्य च्छेदकः कतमः स्मृतः ॥ येनोपायेन मोक्षः
स्यात्तन्मे ब्रूहि तपोधन ॥ २ ॥ प्राणिभिः कर्मजालानि क्रियन्ते प्रत्यहं भृशम् ॥ भुज्यन्ते च मुनिश्रेष्ठ तेषां नाशः कथं भवेत् ॥ ३ ॥ कर्मणा देहमाप्नोति देही
कामेन बध्यते ॥ कामालोभाभिभूतः स्याल्लोभात्क्रोधपरायणः ॥ ४ ॥ क्रोधाच्च धर्मनाशः स्याद्धर्मनाशान्मतिभ्रमः ॥ प्रनष्टवृद्धिर्मनुजः पुनः पापं
करोति च ॥ ५ ॥ तस्माद्देहं पापमूलं पापकर्मरतं तथा ॥ यथा देहभ्रमं त्यक्त्वा मोक्षभावस्यात्तथा वद ॥ ६ ॥ सनक उवाच ॥ माधु माधु महा-
प्राज्ञ मतिस्ते विमलोजिता ॥ यस्मात्संसारदुःखात्त्रो मोक्षोपायमभीप्ससि ॥ ७ ॥ यस्याज्ञया जगत्सर्वं ब्रह्मा सृजति सुव्रत ॥ हर्षश्च पालको रुद्रो
नाशकः स हि मोक्षदः ॥ ८ ॥ अहमादिविशेषांता जाता यस्य प्रभावतः ॥ तं विद्यान्मोक्षदं विष्णुं नारायणमनामयम् ॥ ९ ॥ यस्याभिन्नमिदं
सर्वं यच्चैगद्यच्च नैगति ॥ तमुग्रमजरं देवं ध्यात्वा दुःखात्प्रमुच्यते ॥ १० ॥ अविकारमजं शुद्धं स्वप्रकाशं निरंजनम् ॥ ज्ञानरूपं सदानंदं प्राहुर्व
मोक्षसाधनम् ॥ ११ ॥ यस्यावताररूपाणि ब्रह्माद्या देवतागणाः ॥ समर्चयन्ति तं विद्याच्छाश्वतस्थानदं हरिम् ॥ १२ ॥ जितप्राणा जिताहाराः सदा
ध्यानपरायणाः ॥ हृदि पश्यन्ति यं सत्यं तं जामीहि सुखावहम् ॥ १३ ॥ निर्गुणोऽपि गुणाधारो लोकानुग्रहरूपधृक् ॥ आकाशमध्यगः पूर्णस्तं प्राहु-
र्मोक्षदं नृणाम् ॥ १४ ॥ अध्यक्षः सर्वकार्याणां देहिनो हृदये स्थितः ॥ अनूपमोऽखिलाधारस्तं देवं शरणं ब्रजेत् ॥ १५ ॥ सर्वं संशुद्धं कल्पांते शेते यस्तु
जले स्वयम् ॥ तं प्राहुर्मोक्षदं विष्णुं मुनयस्तत्त्वदर्शिनः ॥ १६ ॥ वेदार्थविद्भिः कर्मक्षीरिज्यते विविधैर्मन्त्रैः ॥ स एव कर्मफलतो मोक्षतोऽकामक-

पृ० ख०

अ० ३३

॥ ५३ ॥

मर्णाम् ॥ १७ ॥ हव्यकव्याददानेषु दत्तापत्तृषु ॥ भुक्त य इश्वरोऽन्यत्तस्तं प्राहुर्मोक्षदं प्रभुम् ॥ १८ ॥ ध्यातः प्रणमितो वापि पूजितो वापि
 भक्तिः ॥ ददाति शाश्वतं स्थानं तं दयालुं समर्चयेत् ॥ १९ ॥ आधारः सर्वभूतानामेको यः पुरुषः परः ॥ जगमरणनिमुक्तो मोक्षदः सोऽय्यो हरिः ॥
 ॥ २० ॥ संपूज्य यस्य पादाब्जं देहिनोऽपि मुनीश्वर ॥ अमृतत्वं भजंत्याशु तं विदुः पुरुषोत्तमम् ॥ २१ ॥ आनन्दमजरं ब्रह्म परं ज्योतिः सनात
 नम् ॥ परात्परतरं यच्च तद्विष्णोः परमं पदम् ॥ २२ ॥ अद्वयं निगुणं नित्यमद्वितीयमनौपमम् ॥ परिपूर्णं ज्ञानमयं विदुर्मोक्षप्रसाधकम् ॥ २३ ॥
 एवंभूतं परं वस्तु योगमार्गविधानतः ॥ य एषास्ते सदा योगी स याति परमं पदम् ॥ २४ ॥ सर्वसंगपरित्यागी शमादिगुणसंयुतः ॥ कामधैर्वर्जितो
 योगी लभते परमं पदम् ॥ २५ ॥ नारद उवाच ॥ कर्मणा केन योगस्य सिद्धिर्भवति योगिनाम् ॥ तदुपायं यथातत्त्वं ब्रूहि मे वदतां वर ॥ २६ ॥
 सनक उवाच ॥ ज्ञानलभ्यं परं मोक्षं प्राहुस्तत्त्वार्थचितकाः ॥ यज्ज्ञानं भक्तिमूलं च भक्तिः कर्मवतां तथा ॥ २७ ॥ दानानि यज्ञा विविधाभती
 र्थयात्रादयः कृताः ॥ येन जन्मसहस्रेषु तस्य भक्तिर्भवेद्धरौ ॥ २८ ॥ अक्षयः परमो धर्मो भक्तिलेशेन जायते ॥ श्रद्धया परया चैव सर्वं पापं
 प्रणश्यति ॥ २९ ॥ सर्वपापेषु नष्टेषु बुद्धिर्भवति निर्मला ॥ सैव बुद्धिः समाख्याता ज्ञानशब्देन सूरिभिः ॥ ३० ॥ ज्ञानं च मोक्षदं प्राहुस्तज्ज्ञानं
 योगिनां भवेत् ॥ योगस्तु द्विविधः प्रोक्तः कर्मज्ञानप्रभेदतः ॥ ३१ ॥ क्रियायोगं विना तृणां ज्ञानयोगो न सिध्यति ॥ क्रियायोगरतस्तस्मा
 च्छ्रद्धया हरिमर्चयेत् ॥ ३२ ॥ द्विजभूम्यग्निसूर्याम्बुधातुहच्चित्रसंज्ञिताः ॥ प्रतिमाः केशवस्थिता पूज्य एतासु भक्तिः ॥ ३३ ॥ कर्मणा मनसा वाचा
 परपीडापराङ्मुखः ॥ तस्मात्सर्वगतं विष्णुं पूजयेद्भक्तिसंयुतः ॥ ३४ ॥ अहिंसा सत्यमक्रोधो ब्रह्मचर्यापरिग्रहो ॥ अनीर्ष्या च दया चैव योगयो
 रुभयोः समाः ॥ ३५ ॥ चराचरात्मकं विश्वं विष्णुरेव सनातनः ॥ इति निश्चित्य मनसा योगद्वितयमभ्यसेत् ॥ ३६ ॥ आत्मवत्सर्वभूतानि
 ये मन्यन्ते मनीषिणः ॥ ते जानन्ति परं भावं देवदेवस्य चक्रिणः ॥ ३७ ॥ यदि क्रोधादिदुष्टात्मा पूजाध्यानपरो भवेत् ॥ न तस्य तुष्ट्यन्ते विष्णुर्य
 तो धर्मपतिः स्मृतः ॥ ३८ ॥ यदि कामादिदुष्टात्मा देव पूजापरो भवेत् ॥ दंभाचारः स विज्ञेयः सर्वपातकिभिः समः ॥ ३९ ॥ तपःपूजाध्यानपरो
 यस्त्वसूयारतो भवेत् ॥ तत्तपः सा च पूजा च तद्विद्यानं हि निरर्थकम् ॥ ४० ॥ तस्मात्सर्वात्मकं विष्णुं शमादिगुणतत्परः ॥ मुक्त्यर्थमर्चय
 त्सम्यक् क्रियायोगपरो नरः ॥ ४१ ॥ कर्मणा मनसा वाचा सर्वलोकहिते रतः ॥ समर्चयति देवेशं क्रियायोगः स उच्यते ॥ ४२ ॥ नारायणं जगद्योनिं
 सर्वातयर्षामिणं हरिम् ॥ स्तोत्राद्यैः स्तौति यो विष्णुं कर्मयोगी स उच्यते ॥ ४३ ॥ उपवासादिभिश्चैव पुराणश्रवणादिभिः ॥ पुष्पाद्यैश्चार्चनं

विष्णोः क्रियायोऽ उदाहृतः ॥ ४४ ॥ एवं भक्तिमतां विष्णो क्रियायोगस्तात्मनाम् ॥ सर्वपापानि नश्यन्ति पूर्वजन्मार्जितानि वै ॥ ४५ ॥ पाप
 शयाच्छुद्धमतिवाञ्छति ज्ञानमुत्तमम् ॥ ज्ञानं हि मोक्षदं ज्ञेयं तदुपायं वदामि ते ॥ ४६ ॥ चराचरात्मके लोके नित्यं चानित्यमेव च ॥ सम्यग्
 विचारयेद्दीमान्सद्भिः शास्त्रार्थकोविदैः ॥ ४७ ॥ अनित्यास्तु पदार्था वै नित्यमेको हरिः स्मृतः ॥ अनित्यानि परित्यज्य नित्यमेव समाश्रयेत् ॥
 ॥ ४८ ॥ इहामुत्र च भोगेषु विरक्तश्च तथा भवेत् ॥ अविरक्तो भवेद्यस्तु स संसारे प्रवर्तते ॥ ४९ ॥ अनित्येषु पदार्थेषु यस्तु
 रागी भवेन्नरः ॥ तस्य संसारविच्छित्तिः कदाचिन्नैव जायते ॥ ५० ॥ शमादिगुणसंपन्नो मुमुक्षुर्ज्ञानमभ्यसेत् ॥ शमादिगुणहीनस्य ज्ञानं
 नैव च सिध्यति ॥ ५१ ॥ रागद्वेषविहीनो यः शमादिगुणसंयुतः ॥ हरिध्यानपरो नित्यं मुमुक्षुरभिधीयते ॥ ५२ ॥ चतुर्भिः साधनैरे
 भिविशुद्धमतिरुच्यते ॥ सर्वगं भावयेद्विष्णुं सर्वभूतदयापरः ॥ ५३ ॥ क्षराक्षरात्मकं विश्वं व्याप्य नारायणः स्थितः ॥ इति जानाति यो विप्र
 तज्ज्ञानं योगजं विदुः ॥ ५४ ॥ योगोपायमतो वक्ष्ये संसारविनिवर्तकम् ॥ योगो ज्ञानं विशुद्धं स्यात्तज्ज्ञानं मोक्षदं विदुः ॥ ५५ ॥
 आत्मानं द्विविधं प्राहुः परापरविभेदतः ॥ द्वे ब्रह्मणी वेदितव्ये इति चाथर्वणी श्रुतिः ॥ ५६ ॥ परस्तु निर्गुणः प्रोक्तो ब्रह्मकारयुतोऽपरः
 तयोर्भेदविज्ञानं योग इत्यभिधीयते ॥ ५७ ॥ पंचभूतात्मके देहे यः साक्षी हृदये स्थितः ॥ अपरः प्रोच्यते सद्भिः परमात्मा परः स्मृतः ॥ ५८ ॥
 शरीरं क्षेत्रमित्याहुस्तत्स्थः क्षेत्रज्ञ उच्यते ॥ अव्यक्तः परमः शुद्धः परिपूर्ण उदाहृतः ॥ ५९ ॥ यदा त्वभेदविज्ञानं जीवात्मपरमात्मनोः ॥
 भवेत्तदा मुनिश्रेष्ठ पाशच्छेदोऽपरात्मनः ॥ ६० ॥ एकः शुद्धोऽक्षरो नित्यः परमात्मा जगन्मयः ॥ नृणां विज्ञानभेदेन भेदवानिव लक्ष्यते
 ॥ ६१ ॥ एकमेवाद्वितीयं यत्परं ब्रह्म सनातनम् ॥ गीयमानं च वेदतैस्तस्माद्भास्ति परं द्विज ॥ ६२ ॥ न तस्य कर्म कार्य वा रूपं वर्णमथापि
 द्वा ॥ कर्तृत्वं वापि भोक्तृत्वं निर्गुणस्य परात्मनः ॥ ६३ ॥ निदानं सर्वहेतूनां तज्ज्ञो यत्तेजसां परम् ॥ किमप्यन्यद्यतो नास्ति तज्ज्ञं मुक्तिहेतयं
 ॥ ६४ ॥ शब्दब्रह्ममयं यत्तन्महावाक्यादिकं द्विज ॥ तद्विचारोद्भवं ज्ञानं परं मोक्षस्य साधनम् ॥ ६५ ॥ सम्यग्ज्ञानविहीनानां दृश्यते विविधं
 जगत् ॥ परमज्ञानिनामेतत्परब्रह्मात्मकं द्विज ॥ ६६ ॥ एक एव परानन्दो निर्गुणः परतः परः ॥ भाति विज्ञानभेदेन बहुरूपधरोऽव्ययः ॥ ६७ ॥
 मायिनो मायया भेदं पश्यन्ति परमात्मनि ॥ तस्मान्मायां त्यजेद्योगान्मुमुक्षुर्द्विजसत्तम ॥ ६८ ॥ नासदृशान सद्रूपा माया नेवोभयात्मिका ॥ अनि
 वाच्या ततो ज्ञेया भेदवद्विप्रदार्थिनी ॥ ६९ ॥ मायैव ज्ञानशब्देन बुद्ध्यते मुनिसत्तम ॥ तस्मादज्ञानविच्छेदो भवेद्भोजितमायिनाम् ॥ ७० ॥ सना

तनं परं ब्रह्म ज्ञानशब्देन कथ्यते ॥ ज्ञानिनां परमात्मा वै हृदि भाति निरन्तरम् ॥ ७१ ॥ अज्ञानं नाशयेद्योगी योगेन मुनिसत्तम ॥ अष्टांगैः सिद्ध्यते
योगस्तानि वक्ष्यामि तत्त्वतः ॥ ७२ ॥ यमाश्च नियमाश्चैव आसनानि च सत्तम ॥ प्राणायामः प्रत्याहारो धारणा ध्यानमेव च ॥ ७३ ॥ समाधिश्च
मुनिश्रेष्ठ योगाङ्गानि यथाक्रमम् ॥ एषां संक्षेपतो वक्ष्ये लक्षणानि मुनीश्वर ॥ ७४ ॥ अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यापरिग्रहौ ॥ अक्रोधश्चानमया
च प्रोक्ताः संक्षेपतो यमाः ॥ ७५ ॥ सर्वेषामेव भूतानामकुशजननं हि यत् ॥ अहिंसा कथिता सद्भिर्योगसिद्धिप्रदायिनी ॥ ७६ ॥ यथार्थकथनं
यच्च धर्माधर्मविवेकतः ॥ सत्यं प्रादुर्मुनिश्रेष्ठ अस्तेयं शृणु साम्प्रतम् ॥ ७७ ॥ चौर्येण वा वलेनापि परस्वहरणं हि यत् ॥ स्तेयमित्युच्यते सद्भिर
स्तेयं तद्विपर्ययम् ॥ ७८ ॥ सर्वत्र मेधुनत्यागो ब्रह्मचर्यं प्रकीर्तितम् ॥ ब्रह्मचर्यपरित्यागाज्ज्ञानवानपि पानकी ॥ ७९ ॥ सर्वसंगपरित्यागी मेधुने
यस्तु वर्तते ॥ स चंडालसमो ज्ञेयः सर्ववर्णवहिष्कृतः ॥ ८० ॥ यस्तु योगस्तो विप्र विषयेषु स्पृहान्वितः ॥ तत्संभाषणमात्रेण ब्रह्महत्या भवेन्नृणाम्
॥ ८१ ॥ सर्वसंगपरित्यागी पुनः संगी भवेद्यदि ॥ तत्संगसंगिनां संगान्महापातकदोषभाक् ॥ ८२ ॥ अनादानं हि द्रव्याणामापन्नं मुनीश्वर ॥
अपरिग्रह इत्युक्तो योगसंसिद्धिकारकः ॥ ८३ ॥ आत्मनस्तु समुत्कर्षादतिनिष्ठुरभाषणम् ॥ क्रोधमाहुर्धर्मविदो क्रोधस्तद्विपर्ययः ॥ ८४ ॥ धना
धैर्यधिकं दृष्ट्वा भृशं मनसि तापनम् ॥ असूया कीर्तिता सद्भिस्तत्यागो ह्यनसूयता ॥ ८५ ॥ एवं संक्षेपतः प्रोक्ता यमा विबुधसत्तम ॥ नियमानपि वक्ष्यामि
तुभ्यं तान्छृणु नारद ॥ ८६ ॥ तपःस्वाध्यायसंतोषाः शौचं च हरिपूजनम् ॥ संध्योपासनमुख्याश्च नियमाः परिकीर्तिताः ॥ ८७ ॥ चांद्रायणादिभिर्वि
शरीरस्य विशेषणम् ॥ नपो निगदितं सद्भिर्योगसाधनमुत्तमम् ॥ ८८ ॥ प्रणवस्योपनिषदां द्वादशार्णस्य च द्विज ॥ अष्टाक्षरस्य मंत्रस्य महा
वाक्यचयस्य च ॥ ८९ ॥ जपः स्वाध्याय उदितो योगसाधनमुत्तमम् ॥ स्वाध्यायं यस्त्यजेन्मृदुस्तस्य योगो न सिध्यति ॥ ९० ॥ योगं विनापि
स्वाध्यायात्पापनाशो भवेन्नृणाम् ॥ स्वाध्यायैस्तोष्यमाणाश्च प्रसीदति हि देवताः ॥ ९१ ॥ जपस्तु त्रिविधः प्रोक्तो वाचिकोपांशुमानसः ॥ त्रिविधे
ऽपि च विप्रेन्द्र पूर्वात्पूर्वात्परो वरः ॥ ९२ ॥ मंत्रस्योच्चारणं सम्यक्स्फुटाक्षरपदं यथा ॥ जपस्तु वाचिकः प्रोक्तः सर्वयज्ञफलप्रदः ॥ ९३ ॥ मंत्र
स्योच्चारणे किंचित्पदात्पदविवेचनम् ॥ स तूपांशुर्जपः प्रोक्तः पूर्वस्माद्विगुणोऽधिकः ॥ ९४ ॥ विधाय ह्यक्षरश्रेण्यां तत्तदर्थविचारणम् ॥ स जपो
मानसः प्रोक्तो योगसिद्धिप्रदायकः ॥ ९५ ॥ जपेन देवता नित्यं स्तुवतः संप्रसीदति ॥ तस्मात्स्वाध्यायसंपन्नो लभेत्सर्वान्मनोरथान् ॥ ९६ ॥
यदृच्छालाभसंतुष्टिः संतोष इति गीयते ॥ संतोषहीनः पुरुषो न लभेच्छर्म कुत्रचित् ॥ ९७ ॥ न जानुकामः कामानामुपभोगेन शाम्यति ॥ इतोऽधिकं

बृ.ना.पु.

॥ ५५ ॥

कदा लप्स्य इति कामस्तु वर्द्धते ॥ ९८ ॥ तस्मात्कामं परित्यज्य देहसंशोषकारणम् ॥ यदृच्छालभसंतुष्टो भवेद्धर्मपरायणः ॥ ९९ ॥ बाह्याभ्य-
न्तरभेदेन शौचं तु द्विविधं स्मृतम् ॥ मृज्जलाभ्यां वहिः शुद्धिर्भावशुद्धिस्तथान्तरम् ॥ १०० ॥ अन्तःशुद्धिविहीनस्तु येऽध्वरा विविधाः कृताः ॥ न फलंति
मुनिश्रेष्ठ भस्मनि न्यस्तहव्यवत् ॥ १ ॥ भावशुद्धिविहीनानां समस्तं कर्म निष्फलम् ॥ तस्माद्वागादिकं सर्वं परित्यज्य सुखी भवेत् ॥ २ ॥ मृदा
भारसहस्रेस्तु कुम्भकोटिजलैस्तथा ॥ कृतशौचोऽपि दुष्टात्मा चंडालसदृशः स्मृतः ॥ ३ ॥ अंतःशुद्धिविहीनस्तु देवपूजापरो यदि ॥ तमेव दैवतं हंति
नरकं च प्रपद्यते ॥ ४ ॥ अंतःशुद्धिविहीनश्च वहिःशुद्धिं करोति यः ॥ अलंकृतः सुराभाण्ड इव शांतिं न गच्छति ॥ ५ ॥ मनःशुद्धिविहीना ये
तीर्थयात्रां प्रकुर्वते ॥ न तान्पुनंति तीर्थानि सुराभाण्डमिवापगा ॥ ६ ॥ वाचा धर्मान्प्रवदति मनसा पापमिच्छति ॥ जानीयात्तं मुनिश्रेष्ठ महापात-
किनां वरम् ॥ ७ ॥ विशुद्धमानसा ये तु धर्ममात्रमनुत्तमम् ॥ कुर्वन्ति तत्फलं विद्यादक्षयं सुखदायकम् ॥ ८ ॥ कर्मणा मनसा वाचा स्तुतिश्रवण-
पूजनैः ॥ हरिभक्तिर्दृढा यस्य हरिपूजति गीयते ॥ ९ ॥ यमाश्च नियमाश्चैव संक्षेपेण प्रबोधिताः ॥ एभिर्विशुद्धमनसां मोक्षं हस्तगतं विदुः ॥ १० ॥ यमैश्च
नियमैश्चैव स्थिरबुद्धिर्जितेन्द्रियः ॥ अभ्यसेदासनसम्यग्योगसाधनमुत्तमम् ॥ ११ ॥ पद्मकं स्वस्तिकं पीठं संहं कौक्कुटकौ जरे ॥ कौर्मवज्रासनं चैव वाराहं मृग-
चैलिकम् ॥ १२ ॥ कौञ्चं च नालिकं चैव सर्वतोभद्रमेव च ॥ वार्षभं नागमात्स्ये च वैयाघ्रं चार्द्धचंद्रकम् ॥ १३ ॥ दंडवातासनं शैलं रघुभ्रं मोद्गरमेव च ॥
माकरं त्रैपथं काष्ठं स्थाणुं वैकर्णिकं तथा ॥ १४ ॥ भौमं वीरासनं चैव योगसाधनकारणम् ॥ त्रिशत्संख्यान्यासनानि मुनीन्द्रेः कथितानि वै ॥ १५ ॥
एषामेकतमं बद्धा गुरुभक्तिपरायणः ॥ उपासको जयेत्प्राणान्द्रन्द्वातीतो विमत्सरः ॥ १६ ॥ प्राङ्मुखो दक्षमुखो वापि तथा प्रत्यङ्मुखोऽपि
वा ॥ अभ्यासेन जयेत्प्राणाग्निः शब्दे जनवर्जिते ॥ १७ ॥ प्राणो वायुः शरीरस्थ आयामस्तस्य निग्रहः ॥ प्राणायाम इति प्रोक्तो द्विविधः स
प्रकीर्तितः ॥ १८ ॥ अगर्भश्च सगर्भश्च द्वितीयस्तु तयोर्वरः ॥ जपध्यानं विनागर्भः सगर्भस्तत्समन्वितः ॥ १९ ॥ रेचकः पूरकश्चैव कुम्भकः
शून्यकस्तथा ॥ एवं चतुर्विधः प्रोक्तः प्राणायामो मनीषिभिः ॥ २० ॥ जंतूनां दक्षिणा नाडी पिंगला पार्श्वीतिता ॥ मूर्धदेवतका चैव पितृ-
योनिरिति श्रुता ॥ २१ ॥ देवयोनिरिति ख्याता इडा नाडी त्वदक्षिणा ॥ तत्राधिदैवतं चंद्रं जानीहि मुनिसत्तम ॥ २२ ॥ एतयोरुभयोर्मध्यं सुषु-
म्णा नाडिका स्मृता ॥ अतिसूक्ष्मा गुह्यतमा ज्ञेया सा ब्रह्मदेवता ॥ २३ ॥ वामेन रेचयेद्वायुं रेचनाद्रेचकः स्मृतः ॥ पूरयेदक्षिणेनैव पूरणात्पू-
रकः स्मृतः ॥ २४ ॥ स्वदेहपूरितं वायुं निगृह्य न विमुञ्चति ॥ संपूर्णकुम्भवत्तिष्ठेत्कुम्भकः स हि विश्रुतः ॥ २५ ॥ न गृह्णाति न त्यजति वायुमंतर्बहिः

पृ० ख०

अ० ३३

॥ ५५ ॥

स्थितम् ॥ विद्धि तच्छून्यकं नाम प्राणायामं यथास्थितम् ॥ २६ ॥ शनैःशनैर्विजेतव्यः प्राणो मत्तगजेन्द्रवत् ॥ अन्यथा खलु जायन्ते महा
 रोगा भयंकराः ॥ २७ ॥ क्रमेण योजयेद्वायुं योगी विगतकल्मषः ॥ स सर्वपापनिर्मुक्तो ब्रह्मणः पदमाप्नुयात् ॥ २८ ॥ विषयेषु प्रसक्तानि चेन्द्रियाणि
 मुनीश्वरः ॥ समाहृत्य निगृह्णाति प्रत्याहारस्तु स स्मृतः ॥ २९ ॥ जितेन्द्रिया महात्मानो ध्यानशून्या अपि द्विजः ॥ प्रयान्ति परमं ब्रह्म पुनरावृत्तिदुर्लभम्
 ॥ ३० ॥ अनिर्जितेन्द्रियग्रामं यस्तु ध्यानपरो भवेत् ॥ मूढात्मानं च तं विद्याद्ब्रह्मानं चास्य न सिध्यति ॥ ३१ ॥ यद्यत्पश्यति तत्सर्वं पश्येदात्मवदा
 त्मनि ॥ प्रत्याहृतानीन्द्रियाणि धारयेत्सा तु धारणा ॥ ३२ ॥ योगाजितेन्द्रियग्रामस्तानि हत्वा दृढं हृदि ॥ आत्मानं परमं ध्यायेत्सर्वधातारमच्यु
 तम् ॥ ३३ ॥ सर्वविश्वात्मकं विष्णुं सर्वलोकैककारणम् ॥ विकसत्पद्मपत्राक्षं चारुकुण्डलभूषितम् ॥ ३४ ॥ दीर्घबाहुमुदाराङ्गं सर्वालङ्कारभूषितम् ॥
 पीताम्बरधरं देवं हेमयज्ञोपवीतिनम् ॥ ३५ ॥ विभ्रतं तुलसीमालां कौस्तुभेन विराजितम् ॥ श्रीवत्सवक्षसं देवं सुरासुरनमस्कृतम् ॥ ३६ ॥
 अष्टारे हत्सरोजे तु द्वादशांगुलविस्तृते ॥ ध्यायेदात्मानमव्यक्तं परात्पतरं विभुम् ॥ ३७ ॥ ध्यानं सद्भिर्निर्गदितं प्रत्ययस्थैकतानतां ॥
 ध्यानं कृत्वा मुहूर्तं वा परं मोक्षं लभेन्नरः ॥ ३८ ॥ ध्यानात्पापानि नश्यन्ति ध्यानान्मोक्षं च विंदति ॥ ध्यानात्प्रसीदति हरिर्द्विर्चानात्सर्वार्थसाध
 नम् ॥ ३९ ॥ यद्यद्वृषं महाविष्णोस्तत्तद्व्यायेत्समाहितम् ॥ तेन ध्यानेन तुष्टात्मा हरिमांक्षं ददाति वै ॥ ४० ॥ अचञ्चलं मनः कुर्याद्वचेयं वस्तुनि
 सत्तम ॥ ध्यानं ध्येयं ध्यातृभावं यथा नश्यति निर्भरम् ॥ ४१ ॥ ततोऽमृतत्वं भवति ज्ञानाभूतनिषेवणात् ॥ भवेन्निरन्तरं ध्यानादभेदप्रति
 पादनम् ॥ ४२ ॥ सुषुप्तिवत्परानन्दयुक्तश्चोपरतेन्द्रियः ॥ निर्वातदीपवत्संस्थः समाधिरभिधीयते ॥ ४३ ॥ योगी समाध्यवस्थायां न शृणोति न
 पश्यति ॥ न जिघ्रति न स्पृशति न किञ्चिद्वक्ति सत्तमः ॥ ४४ ॥ आत्मा तु निर्मलः शुद्धः सच्चिदानन्दविग्रहः ॥ सर्वोपाधिनिर्मुक्तो योगिनां भात्य
 चञ्चलः ॥ ४५ ॥ निर्मुणोऽपि परो देवो ह्यज्ञानाद्वृणवानिव ॥ विभात्यज्ञाननाशे तु यथापूर्वं व्यवस्थितम् ॥ ४६ ॥ परं ज्योतिरमेयात्मा मायावा
 निव मायिनाम् ॥ तत्राशे निर्मलं ब्रह्म प्रकाशयति पंडित ॥ ४७ ॥ एकमेवाद्वितीयं च परं ज्योतिर्निरंजनम् ॥ सर्वेषामेव भूतानामंतर्यामीतया स्थितम्
 ॥ ४८ ॥ अणोरणीयान्महतो महीयान्सनातनात्माखिलविश्वहेतुः ॥ पश्यति यज्ज्ञानविदां वरिष्ठाः परात्परस्मात्परमं पवित्रम् ॥ ४९ ॥
 अकारादिक्षरांतवर्णभेदव्यवस्थितः ॥ पुराणपुरुषोऽनादिः शब्दब्रह्मेति गीयते ॥ ५० ॥ विशुद्धमक्षं नित्यं पूर्णमाकाशमध्यगम् ॥ आनन्दं निर्मल
 शान्तं परं ब्रह्मेति गीयते ॥ ५१ ॥ योगिनो हृदि पश्यन्ति परात्मानं सनातनम् ॥ अविकारमजं शुद्धं परं ब्रह्मेति गीयते ॥ ५२ ॥ ध्यानमन्यत्रप्रवक्ष्यामि

वृ.ना.पु.
॥ ५६ ॥

शृणुष्व मुनि सत्तम ॥ संसास्तापतप्तानां सुधावृष्टिसमं नृणाम् ॥ ५३ ॥ नारायणं परानन्दं स्मरेत्प्रणवसंस्थितम् ॥ नादरूपमनौपम्यमर्द्धमात्रोपरि
स्थितम् ॥ ५४ ॥ अकारं ब्रह्मणो रूपमुकारं विष्णुरूपवत् ॥ मकारं रुद्ररूपं स्यादर्द्धमात्रं परात्मकम् ॥ ५५ ॥ मात्रास्तिस्रः समाख्याता ब्रह्मविष्णु
शिवाधिपाः ॥ तेषां समुच्चयं विप्र परब्रह्मप्रबोधकम् ॥ ५६ ॥ वाच्यं तु परमं ब्रह्म वाचकः प्रणवः स्मृतः ॥ वाच्यवाचकसंबन्धो ह्युपचारात्तयो
र्द्विजा ॥ ५७ ॥ जपन्तः प्रणवं नित्यं मुच्यन्ते सर्वपातकैः ॥ तदभ्यासेन संयुक्ताः परं मोक्षं लभन्ति च ॥ ५८ ॥ जपंश्च प्रणवं मन्त्रं ब्रह्मविष्णुशिवात्मकम् ॥
कोटिसूर्यसमं तेजो ध्यायेदात्मनि निर्मलम् ॥ ५९ ॥ शालग्रामशिलारूपं प्रतिमारूपमेव वा ॥ यद्यत्पापहरं वस्तु तत्तद्वा चिन्तयेद्दृदि ॥ ६० ॥
यदेतद्वैष्णवं ज्ञानं कथितं ते मुनीश्वर ॥ एतद्विदित्वा योगीन्द्रो लभते मोक्षमुत्तमम् ॥ ६१ ॥ यस्त्वेतच्छृणुयाद्वापि पठेद्वापि समाहितः ॥ स सर्व
पापनिर्मुक्तो हरिसालोक्यमाप्नुयात् ॥ ६२ ॥ इति श्रीबृन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे योगनिरूपणं नाम त्रयविंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥
॥ नारद उवाच ॥ समाख्यातानि सर्वाणि योगाद्धानि महामुने ॥ इदानीमपि सर्वज्ञ यत्पृच्छामि तदुच्यताम् ॥ १ ॥ योगोभक्तिमतामेव सिध्यती
ति त्वयोदितम् ॥ यस्य तुष्यति सर्वेशस्तस्य भक्तिश्च शाश्वतम् ॥ २ ॥ यथा तुष्यति सर्वेशो देवदेवो जनार्दनः ॥ तन्ममाग्याहि सर्वज्ञ मुने कारुण्यवा
रिधे ॥ ३ ॥ सनक उवाच ॥ नारायणं परं देवं सच्चिदानन्दविग्रहम् ॥ भज सर्वात्मना विप्र यदि मुक्तिमभीप्सि ॥ ४ ॥ गिष्यन्तं न हिमन्ति न वार्धते ग्रहाश्च
तम् ॥ राक्षसाश्च न चेक्षन्ते नरं विष्णुपरायणम् ॥ ५ ॥ भक्तिर्हृदा भवेद्यस्य देवदेवं जनार्दनो ॥ श्रेयांसि तस्य सिध्यन्ति भक्तिमन्तोऽधिकान्ततः ॥ ६ ॥ पादौ
तौ सफलौ पुंसां यौ विष्णुगृहगामिनौ ॥ तौ करौ सफलौ ज्ञेयौ विष्णुपूजापरो तु यौ ॥ ७ ॥ ते नेत्रे सुफले पुंसां पश्यतो ये जनार्दनम् ॥ सा जिह्वा
प्रोच्यते सद्भिर्हरिनामपरा तु या ॥ ८ ॥ सत्यं सत्यं पुनः सत्यमुद्धृत्य भुजमुच्यते ॥ तत्त्वं गुरुसमं नाग्निं न देवः केशवात्परः ॥ ९ ॥ मन्यं वच्मि
हितं वच्मि सारं वच्मि पुनः पुनः ॥ असारेऽस्मिस्तु संसारे सत्यं हरिसमर्चनम् ॥ १० ॥ संसारपाशं सुदृढं महामोहप्रदायकम् ॥ हर्षभक्तिकुठारेण च्छित्त्वात्य
न्तसुखी भव ॥ ११ ॥ तन्मनः संयुतं विष्णौ सा वाणी यत्परायणा ॥ ते श्रोत्रे तत्कथासारपूरिते लोकवर्दिता ॥ १२ ॥ आनन्दमक्षं शून्यमवस्था
व्रित्तैरपि ॥ आकाशमध्यगं देवं भज नारद संततम् ॥ १३ ॥ स्थानं न शक्यते यस्य स्वरूपं वा कदाचन ॥ निर्देष्टुं मुनिशार्दूल द्रष्टुं वाप्य
कृतात्माभिः ॥ १४ ॥ समस्तैः करणैर्युक्तो वर्ततेऽसौ यदा तदा ॥ जाग्रदित्युच्यते सद्भिर्निर्यामी सनातनः ॥ १५ ॥ यदान्तःकरणैर्युक्तः स्वेच्छया विच
रत्यसौ ॥ स्वपन्नित्युच्यते ह्यात्मा यदा स्वापविवर्जितः ॥ १६ ॥ न बाह्यकरणैर्युक्तो न चान्तःकरणैस्तथा ॥ अस्वरूपो यदात्मासौ पुण्यापुण्यविव

पू० सं०
अ० ३४

॥ ५६ ॥

जितः ॥ १७ ॥ सर्वोपाधिविनिर्मुक्तो ह्यानंदो निर्गुणो विभुः ॥ परब्रह्मयो देवः सुषुप्त इति गीयते ॥ १८ ॥ भावनामयमेतद्वै जगत्स्थावरजङ्गमम् ।
 विद्युद्बलोलं विप्रेन्द्र भज तस्मान्नानार्दनम् ॥ १९ ॥ अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यापरिग्रहौ ॥ वर्तते यस्य तस्यैव तुष्यते जगतां पतिः ॥ २० ॥ सर्व
 भूतदयायुक्तो विप्रपूजापरायणः ॥ तस्य तुष्टो जगन्नाथो मधुकैटभमर्दनः ॥ २१ ॥ सत्कथायां च रमते सत्कथां च करोति यः ॥ सत्सङ्गो निरहं
 कारस्तस्य प्रीतो रमापतिः ॥ २२ ॥ नामसंकीर्तनं विष्णो क्षुत्तदप्रस्वलितादिषु ॥ करोति सततं यन्तु तस्य प्रीतो ह्यधोक्षजः ॥ २३ ॥ यातु नारी
 पतिप्राणा पतिपूजापरायणा ॥ तस्यास्तुष्टो जगन्नाथो ददाति स्वपदं मुने ॥ २४ ॥ असूयारहिता ये तु ह्यहंकारविवर्जिताः ॥ देवपूजापराश्चैव तेषां
 तुष्यति केशवः ॥ २५ ॥ तस्माच्छृणुष्व देवपे भजस्व सततं हरिम् ॥ मा कुरुष्व ह्यहंकारं विद्युलोलश्रिया वृथा ॥ २६ ॥ शरीरं मृत्युसंयुक्तं जीवितं
 चाति चञ्चलम् ॥ गजादिभिर्धनं वाध्यं सम्पदः क्षणभंगुराः ॥ २७ ॥ किं न पश्यसि देवपे ह्यायुषाद्दं तु निद्रया ॥ हतं च भोजनाद्यैश्च कियदायुः
 समाहृतम् ॥ २८ ॥ कियदायुर्वाल्भावद्दृढभावात्कियद्वृथा ॥ कियद्विषयभोगैश्च कदा धर्मान्करिष्यति ॥ २९ ॥ बालभावे च बार्द्धक्ये न
 घटेनाच्युतार्चनम् ॥ वयस्येव ततो धर्मान्कुरु त्वमनहंकृतः ॥ ३० ॥ मा विनाशं ब्रज मुने मग्नः संसाग्नहरे ॥ वपुर्विनाशनिलयमापदां परमं
 पदम् ॥ ३१ ॥ शरीरं भोगनिलयं मलद्यैः परिदूषितम् ॥ किमर्थं शाश्वतधिया कुर्यात्पापं नरो वृथा ॥ ३२ ॥ आसारभूते संसारे नानादुः
 खसमन्विते ॥ विश्वासो नात्र कर्तव्यो निश्चितं मृत्युसंकुले ॥ ३३ ॥ तस्माच्छृणुष्व विप्रेन्द्र सत्यमेतद्ब्रवीम्यहम् ॥ देहयोगनिवृत्त्यर्थं सद्य
 एव जनार्दनम् ॥ ३४ ॥ मानं त्यक्त्वा तथा लोभं कामक्रोधविवर्जितः ॥ भजस्व सततं विष्णुं मानुष्यमतिदुर्लभम् ॥ ३५ ॥ कोटिजन्मसहस्रेषु
 स्थावरादिषु सत्तम ॥ संप्राप्तस्य तु मानुष्यं कथंचित्परिभ्रम्यते ॥ ३६ ॥ तत्रापि देवताबुद्धिर्दानबुद्धिश्च सत्तम ॥ भोगबुद्धिस्तथा नृणां जन्मा
 न्तस्तपःफलम् ॥ ३७ ॥ मानुष्यं दुर्लभं प्राप्य यो हरिं नार्चयेत्सकृत् ॥ मूर्खः कोऽस्ति परस्तस्मान्नडबुद्धिरचेतनः ॥ ३८ ॥ दुर्लभं प्राप्य मानुष्यं
 नार्चयन्ति च ये हरिम् ॥ तेषामतीव मूर्खाणां विवेकः कुत्र तिष्ठति ॥ ३९ ॥ आगधितो जगन्नाथो ददात्यभिमतं फलम् ॥ कस्तं न पूजयेद्विप्र
 संसाग्नप्रदीपितः ॥ ४० ॥ चंडालोऽपि मुनिश्रेष्ठ विष्णुभक्तो द्विजाधिकः ॥ विष्णुभक्तिविहीनश्च द्विजोऽपि श्वपचाधमः ॥ ४१ ॥ तस्मान्कामा
 दिकं त्यक्त्वा भजेत हग्मिव्ययम् ॥ यन्मिस्तुष्टेऽखिलं तुष्येद्यतः सर्वगतो हरिः ॥ ४२ ॥ यथा हस्तिपदे सर्वं पदमात्रं प्रलीयते ॥ तथा चराचरं
 विश्वं विष्णावेव प्रलीयते ॥ ४३ ॥ आकाशेन यथा व्याप्तं जगत्स्थावरजंगमम् ॥ तथैव हरिणा व्याप्तं विश्वमेतच्चराचरम् ॥ ४४ ॥ जन्मनो मरणं नृणां

जन्म वै मृत्युसाधनम् ॥ उभे ते निकटे विद्धि तन्नाशो हरिसेवया ॥ ४५ ॥ ध्यातः स्मृतः पूजितो वा प्रणतो वा जनार्दनः ॥ संसारपाशविच्छेदी
 कस्तं न प्रतिपूजयेत् ॥ ४६ ॥ यन्नामोच्चारणादेव महापातकनाशनम् ॥ यं समभ्यर्च्य विप्रं मोक्षभागी भवेन्नरः ॥ ४७ ॥ अहो चित्रमहो चित्रमहो
 चित्रमिदं द्विज ॥ हरिनाम्नि स्थिते लोकः संसारे परिवर्तते ॥ ४८ ॥ भूयो भूयोऽपि वक्ष्यामि सत्यमेतत्तपोधन ॥ नीयमानो यमभटैरशक्तो धर्मसाधनेः
 ॥ ४९ ॥ यावन्नेन्द्रियवैकल्यं यावद्ब्रह्माधिर्न बाधते ॥ तावदेवार्चयेद्विष्णुं यदि मुक्तिमभीप्सति ॥ ५० ॥ मातुर्गर्भादिनिष्क्रान्तो यदा जन्तुस्तदैव हि ॥
 मृत्युः संनिहितो भूयात्तस्माद्धर्मपरो भवेत् ॥ ५१ ॥ अहो कष्टमहो कष्टमहो कष्टमिदं वपुः ॥ विनश्वरं समाज्ञाय धर्मं नैवाचरत्ययम् ॥ ५२ ॥
 सत्यं सत्यं पुनः सत्यमुद्धृत्य भुजमुच्यते ॥ दम्भाचारं परित्यज्य वासुदेवं समर्चयेत् ॥ ५३ ॥ भूयो भूयो हितं वच्मि भुजमुद्धृत्य नारद ॥ विष्णुः
 सर्वात्मना पूज्यस्त्याज्यासूया तथानृतम् ॥ ५४ ॥ क्रोधमूलो मनस्तापः क्रोधः संसारबन्धनम् ॥ धर्मक्षयकरः क्रोधस्तस्मात्तं परिवर्जयेत् ॥ ५५ ॥
 काममूलमिदं जन्म कामः पापस्य कारणम् ॥ यशःक्षयकरः कामस्तस्मात्तं परिवर्जयेत् ॥ ५६ ॥ समस्तदुःखजालानां मात्सर्यं कारणं स्मृतम् ॥
 नृकाणां साधनं च तस्मात्तदपि सत्यजेत् ॥ ५७ ॥ मन एव मनुष्याणां कारणं बन्धमोक्षयोः ॥ तस्मात्तदभिसेयोज्य परात्मनि सुखी भवेत् ॥ ५८ ॥
 अहो धैर्यमहो धैर्यमहो धैर्यमहो नृणाम् ॥ विष्णोः स्थिते जगन्नाथे न भजति मदोद्धताः ॥ ५९ ॥ अनाराध्य जगन्नाथं सर्वधातारमच्युतम् ॥ संसारसागरे मग्नः
 कथं पारं प्रयाति हि ॥ ६० ॥ अच्युतानंतगोविंदनामोच्चारणभेषजात् ॥ नश्यति सकला रोगाः सत्यं सत्यं वदाम्यहम् ॥ ६१ ॥ नारायण जगन्नाथ
 वासुदेव जनार्दन ॥ इतीरयन्ति ये नित्यं ते वै सर्वत्र वन्दिताः ॥ ६२ ॥ अद्यापि च मुनिश्रेष्ठ ब्रह्माद्या अपि देवताः ॥ यत्प्रभावं न जानन्ति तं याहि
 शरणं मुने ॥ ६३ ॥ अहो मौर्ख्यमहो मौर्ख्यमहो मौर्ख्यं दुरात्मनाम् ॥ हृत्पद्मसंस्थितं विष्णुं न विजानन्ति नारद ॥ ६४ ॥ शृणुष्व मुनिशार्दूल
 भूयो भूयो वदाम्यहम् ॥ हरिः श्रद्धावतां तुष्यन्न धर्मेन च बान्धवैः ॥ ६५ ॥ बन्धुमत्त्वं धनाढ्यत्वं पुत्रवत्त्वं च सत्तम ॥ विष्णुभक्तिमतां नृणां
 भवेज्जन्मनि जन्मनि ॥ ६६ ॥ पापमूलमयं देहः पापकर्मस्तस्तथा ॥ एतद्विदित्वा सततं पूजनीयो जनार्दनः ॥ ६७ ॥ पुत्रमित्रकलत्राद्या
 बहवः स्युश्च संपदः ॥ हरिपूजारतानां तु भवत्येव न संशयः ॥ ६८ ॥ इहामुत्र सुखप्रेप्सुः पूजयेत्सततं हरिम् ॥ इहामुत्रासुखप्रेप्सुः परानन्दापरो भवेत्
 ॥ ६९ ॥ धिग्जन्म भक्तिहीनानां देवदेवे जनार्दने ॥ सत्पात्रदानशून्यं यत्तद्धनं धिक्पुनः पुनः ॥ ७० ॥ न नमोद्विष्णवे यस्य शरीरं कर्मभदिने ॥
 पापानामाकरं तद्वै विज्ञेयं मुनिसत्तम ॥ ७१ ॥ सत्पात्रदानरहितं यद्रव्यं येन रक्षितम् ॥ चायं रक्षितमिव विद्धि लोकेषु निश्चितम् ॥ ७२ ॥ तडि

लोलत्रिया मत्ताः क्षगभंगुशालिनः॥ नाराधयन्ति विश्वेशं पशुपाशविमोचकम् ॥ ७३ ॥ सृष्टिस्तु द्विविधा प्रोक्ता देवासुगविभेदतः ॥ हरिभक्ति
 युता दैवी तद्धीना ह्यासुरी महा ॥ ७४ ॥ तस्माच्छृणुष्व विप्रं हारिभक्तिपरायणाः ॥ श्रेष्ठाः सर्वत्र विख्याता यतो भक्तिः सुदुर्लभा ॥ ७५ ॥
 अमूयारहिता ये च विप्रत्रागपरायणाः ॥ कामादिरहिता ये च तेषां तुष्यति केशवः ॥ ७६ ॥ संमार्जनादिना ये तु विष्णुशुश्रूषणे स्ताः ॥ सत्पात्रदा
 ननिरताः प्रयाति परमं पदम् ॥ ७७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुगणे पूर्वभागे प्रथमपादे हारिभक्तिलक्षणं नाम चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ सनक
 उवाच ॥ पुनर्वक्ष्यामि माहात्म्यं देवदेवस्य चक्रिणः ॥ पठतां शृण्वतां सद्यः पापराशिः प्रणश्यति ॥ १ ॥ शांता जिताग्निपद्भ्यां योगेनाप्यनहंकृताः॥
 यजन्ति ज्ञानयोगेन ज्ञानरूपिणमन्ययम् ॥ २ ॥ तीर्थस्नानैर्विशुद्धा ये व्रतदानतपोमयैः ॥ यजन्ति कर्मयोगेन सर्वधातारमच्युतम् ॥ ३ ॥ लुब्धा
 असन्निहोऽज्ञाश्च न यजन्ति जगत्पतिम् ॥ अजरामरवन्मूढास्तिष्ठन्ति नरकीटकाः ॥ ४ ॥ तडिल्लेखात्रिया मत्ता वृथाहंकारदूषिताः ॥ न
 यजन्ति जगन्नाथं सर्वश्रेयोविधायकम् ॥ ५ ॥ हरिधर्मरताः शांता हरिपादाब्जसेवकाः ॥ देवात्केऽपीह जायन्ते लोकानुग्रहतत्पराः ॥ ६ ॥
 कर्मणा मनसा वाचा यो यजेद्भक्तितो हरिम् ॥ स याति परमं स्थानं सर्वलोकोत्तमोत्तमम् ॥ ७ ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासं
 पुरातनम् ॥ पठतां शृण्वतां चैव सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ८ ॥ तत्प्रवक्ष्यामि चरितं यज्ञमालिसुमालिनोः ॥ यस्य श्रवणमात्रेण वाजिमेघ
 फलं लभेत् ॥ ९ ॥ कश्चिदासीत्पुत्रा विप्रं ब्राह्मणो रैवतंऽतरे ॥ वेदमालिरिति ख्यातो वेदवेदांगपारगः ॥ १० ॥ सर्वभूतदयायुक्तो
 हृदिपापरायणः ॥ पुत्रमित्रकलत्रार्थं धनार्जनपरोऽभवत् ॥ ११ ॥ अपण्यविक्रयं चक्रे तथा च रसविक्रयम् ॥ चंडालाद्यैरपि तथा
 संभाषी तत्प्रतिग्रही ॥ १२ ॥ तपसां विक्रयं चक्रे व्रतानां विक्रयं तथा ॥ परार्थं तीर्थगमनं कलत्रार्थमकारयत् ॥ १३ ॥ कालेन गच्छता
 विप्रं जातो तस्य सुताकुभौ ॥ यज्ञमाली सुमाली च यमलवतिशोभनौ ॥ १४ ॥ ततः पिता कुमारौ तावतिशेहसमन्वितः ॥ पोषयामास वात्स
 ल्याद्बहुभिः साधनैस्तदा ॥ १५ ॥ वेदमालिवेदूपायैर्धनं संपाद्य यन्नतः ॥ स्वधनं गणयामास कियत्स्यादिति वेदितुम् ॥ १६ ॥ निधिकोटि
 सहस्राणां कोटिकोटिगुणान्वितम् ॥ विगणय्य स्वयं हृष्टो विस्मितश्चार्थचित्तया ॥ १७ ॥ असत्प्रतिग्रहैश्चैव अपण्यानां च विक्रयैः ॥ मेया तपो
 विक्रयाद्यैरेतद्धनमुपार्जितम् ॥ १८ ॥ नाद्यापि शांतिमापन्ना मम तृष्णातिदुःसहा ॥ मेरुतुल्यसुवर्णानि ह्यसंख्यातानि वाञ्छति ॥ १९ ॥ अहो मन्ये
 महाकष्टं समस्तकुशसाधनम् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति पुनरन्यच्च कांक्षति ॥ २० ॥ जीर्यति जीर्यतः केशाः दंता जीर्यन्ति जीर्यतः ॥ चक्षुःश्रोत्रे

च जीयेते तृष्णैका तरुणायेते ॥ २१ ॥ ममेन्द्रियाणि सर्वाणि मंदभावं व्रजन्ति च ॥ बलं हतं च जरसा तृष्णा तरुणतां गता ॥ २२ ॥ कष्टाशा
 वर्तते यस्य स विद्वानथ पंडितः ॥ सुशांतोऽपि प्रमन्युः स्याद्रीमानप्यतिमूढधीः ॥ २३ ॥ आशा भंगकरी पुंसामजेयारातिसन्निभा ॥ तस्मादाशां
 त्यजेत्प्राज्ञो यदीच्छेच्छाश्वतं सुखम् ॥ २४ ॥ बलं तेजो यशश्चैव विद्यां मानं च वृद्धताम् ॥ तथैव सत्कुले जन्म आशा हंत्यतिवेगतः ॥ २५ ॥
 नृणामाशाभिभूतानामाश्चर्यमिदमुच्यते ॥ किंचिदातापि चांडालस्तस्मादधिकतां गतः ॥ २६ ॥ आशाभिभूता ये मर्त्या महामोहा महोदताः ॥
 अवमानादिकं दुःखं न जानन्ति कदाप्यहो ॥ २७ ॥ मयाप्येवं बहुकृशैरेतद्धनमुपाजितम् ॥ शरीरमपि जीर्णं च जरसापहतं बलम् ॥ २८ ॥ इतः
 परं यत्तिष्यामि परलोकार्थमादरात् ॥ एवं निश्चित्य विप्रं धर्ममार्गं स्तोऽभवत् ॥ २९ ॥ तदैव तद्धनं सर्वं चतुर्धा व्यभजत्तथा ॥ स्वयं तु भाग
 द्वितयं स्वार्जितार्थादपाहरत् ॥ ३० ॥ शेषं च भागद्वितयं पुत्रयोरुभयोर्ददौ ॥ स्वेनार्जितानां पापानां नाशं कर्तुमनास्तदा ॥ ३१ ॥ प्रपा
 तडागारामांश्च तथा देवगृहान्वहन् ॥ अन्नादीनां च दानानि गंगातीरे चकार सः ॥ ३२ ॥ एवं धनमशेषं च विधाप्य हरिभक्तिमान् ॥ नरनारायण
 स्थानं जगाम तपसे वनम् ॥ ३३ ॥ तत्रापश्यन्महारम्यमाश्रमं मुनिसंवेतम् ॥ फलितैः पुण्यितैश्चैव शोभितं वृक्षसंचयैः ॥ ३४ ॥ गृणद्भिः परमं
 ब्रह्म शास्त्रचित्तापरैस्तथा ॥ परिचर्यापरैर्वृद्धैर्मुनिभिः परिशोभितम् ॥ ३५ ॥ शिष्यैः परिवृतं तत्र मुनिं जानन्ति सज्जकम् ॥ गृणंतं
 परमं ब्रह्म तेजोराशिं ददर्श ह ॥ ३६ ॥ शमादिगुणसंयुक्तं रागादिरहितं मुनिम् ॥ शीर्ष्णपर्णाशनं दृष्ट्वा वेदमालिर्ननाम तम् ॥ ३७ ॥ तस्य
 जानन्तिरागतोः कल्पयामास चार्हणम् ॥ कंदमूलफलाद्यैस्तु नारायणधिया मुने ॥ ३८ ॥ कृतानिध्यक्रियस्तेन वेदमाली कृतान्जलिः ॥
 विनयावन्तो भूत्वा प्रोवाच वदतां वरम् ॥ ३९ ॥ भगवन्कृतकृत्योऽस्मि विगतं कल्मषं मम ॥ मामुद्धर महाभाग ज्ञानदानेन पंडित
 ॥ ४० ॥ एवमुक्तस्ततस्तेन जानन्तिर्मुनिसत्तमः ॥ प्रोवाच ग्रहसन्वाग्मी वेदमालि गुणान्वितम् ॥ ४१ ॥ जानन्तिरुवाच ॥ शृणुष्व विप्रशार्दूल
 संसारच्छेदकारणम् ॥ प्रवक्ष्यामि समासेन दुर्लभं त्वकृतात्मनाम् ॥ ४२ ॥ भज विष्णुं पं नित्यं स्मर नारायणं प्रभुम् ॥ परापवादं पेशुन्यं
 कदाचिदपि मा कृथाः ॥ ४३ ॥ परोपकारनिस्तः सदा भव महामते ॥ हरिपूजापार्श्वेव त्यज मूर्खसमागमम् ॥ ४४ ॥ कामं क्रोधं च लोभं
 च मोहं च मदमत्सरौ ॥ परित्यज्यात्मबल्लोकं दृष्ट्वा शांतिं गमिष्यसि ॥ ४५ ॥ अमृत्यां पगनिदां च कदाचिदपि मा कुरु ॥ दंभाचारमहंकारं नेष्टुं च
 परित्यज ॥ ४६ ॥ दयां कुरुष्व भूतेषु शुश्रूषां च तथा सताम् ॥ त्वया कृतांश्च धर्मान्वे मा प्रकाशय पृच्छताम् ॥ ४७ ॥ अनाचारपगान्दृष्ट्वा नोपेक्ष

कुरु शक्तिः ॥ पूजयस्वातिथिं नित्यं स्वकुटुम्बाविरोधतः ॥ ४८ ॥ पुत्रैः पुष्पैः फलैर्वापि दूर्वाभिः पल्लवैश्च ॥ पूजयस्व जगन्नाथं नागयणमका-
 मतः ॥ ४९ ॥ देवानृषीन्पितृन्वापि तर्पयस्व यथाविधि ॥ अग्रेष्व विधिवद्विप्रं परिचर्यापरां भव ॥ ५० ॥ देवतायतने नित्यं संमार्जनपरो भव ॥
 तयोपलेपनं चैव कुरुष्व सुसमाहितः ॥ ५१ ॥ शीर्षस्फटितसंधानं कुरु देवगृहे सदा ॥ मार्गशोभां च दीपं च विष्णोगयतने कुरु ॥ ५२ ॥ कंद-
 मूलफलैर्वापि सदा पूजय माधवम् ॥ श्रद्धाक्षिणनमस्कारैः स्तोत्राणां पठनैस्तथा ॥ ५३ ॥ पुराणश्रवणं चैव पुराणपठनं तथा ॥ वेदांतपठनं चैव
 प्रत्यहं कुरु शक्तिः ॥ ५४ ॥ एवं स्थिते तव ज्ञानं भविष्यत्युत्तमोत्तमम् ॥ ज्ञानात्समस्तपापानां मोक्षो भवति निश्चितम् ॥ ५५ ॥ एवं प्रबोधितस्तेन
 वेदमालिनेहामनिः ॥ तथा ज्ञानरतो नित्यं ज्ञानलेशमवाप्तवान् ॥ ५६ ॥ वेदमालिः कदाचित्तु ज्ञानलेशप्रचोदितः ॥ कोऽहं मम क्रिया केति मयमेव
 व्यचिंतयत् ॥ ५७ ॥ मम जन्म कथं जातं रूपं कीदृग्विधं मम ॥ एवं विचारणपरो दिवानिशमनंदितः ॥ ५८ ॥ अनिश्चितमतिर्भूत्वा वेदमालिर्द्विजो-
 त्तमः ॥ पुनर्जनिंतिमागम्य प्रणम्येदमुवाच ह ॥ ५९ ॥ वेदमालिरुवाच ॥ मम चित्तमतिभ्रांतं गुणे ब्रह्मविदां वर ॥ कोऽहं मम क्रिया का च मम जन्म
 कथं तद् ॥ ६० ॥ जानीरुवाच ॥ सत्यं सत्यं महाभाग चित्तं भ्रांतं सुनिश्चितम् ॥ अविद्यानिलयं चित्तं कथं सद्भावमेप्यति ॥ ६१ ॥ ममेति
 गदितं यत्तु तदापि भ्रांतिरिष्यते ॥ अहंकारो मनोधर्म आत्मनो नहि पंडित ॥ ६२ ॥ पुनश्च कोऽहमित्युक्तं वेदमाले त्वया तु यत् ॥ मम जात्यादि
 शून्यस्य कथं नाम कगेम्यहम् ॥ ६३ ॥ अनौपम्यस्वभावस्य निर्गुणस्य परात्मनः ॥ नीरूपस्याप्रमेयस्य कथं नाम कगेम्यहम् ॥ ६४ ॥ परज्योतिः
 स्वरूपस्य परिपूर्णाव्ययात्मनः ॥ अविच्छिन्नस्वभावस्य कथ्यते च कथं क्रिया ॥ ६५ ॥ स्वप्रकाशात्मनो विप्र नित्यस्य परमात्मनः ॥ अनंतरस्य क्रिया चैव
 कथं जन्म च कथ्यते ॥ ६६ ॥ ज्ञानैकवेद्यमजरं परं ब्रह्म सनातनम् ॥ परिपूर्णं परानंदं तस्मान्नान्यदिह द्विज ॥ ६७ ॥ तत्त्वमस्यादिवाक्येभ्यो ज्ञानं मोक्षस्य
 साधनम् ॥ ज्ञाने त्वनाहते सिद्धे सर्वं ब्रह्ममयं भवेत् ॥ ६८ ॥ एवं प्रबोधितस्तेन वेदमालिर्मुनीश्वर ॥ सुमोदपश्यन्नात्मानमात्मन्येवाच्युतं प्रभुम् ॥ ६९ ॥
 उपाधिगहितं ब्रह्म स्वप्रकाशं निरंजनम् ॥ अहमेवेति निश्चित्य परं शांतिमवाप्तवान् ॥ ७० ॥ ततश्च व्यवहारार्थं वेदमालिर्मुनीश्वरम् ॥ युरं प्रणम्य
 जानंति सदा ध्यानपरोऽभवत् ॥ ७१ ॥ गते बहुतिथे काले वेदमालिर्मुनीश्वर ॥ वागणसीपुरं प्राप्य परं मोक्षमवाप्तवान् ॥ ७२ ॥ य इमं पठतेऽ-
 ध्यायं शृणुयाद्वा समाहितः ॥ स कर्मपाशविच्छेदं प्राप्य सौख्यमवाप्नुयात् ॥ ७३ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे ज्ञाननिरूपण-
 नाम पंचात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ सनक उवाच ॥ वेदमालेः सुतो श्रेष्ठो याबुभौ मुनिमत्तम ॥ यज्ञमाली सुमाली च तयोः कर्माधुनोच्यते ॥ १ ॥

तयोराद्यो यज्ञमाली विभेद पितृसंचितम् ॥ धनं द्विधा कनिष्ठस्य भागमेकं ददौ तदा ॥२॥ सुमाली च धनं यव व्यसनाभितः सदा ॥ अपादाना
दिभिश्च नाशयामास भो द्विज ॥३॥ गीतवाद्यतो नित्यं मद्यपानस्तोऽभवत् ॥ वेश्याविभ्रमलुब्धोऽसौ परदास्तोऽभवत् ॥ ४ ॥ सर्वस्मिन्नाशमायाते
हिण्ये पितृसंचिते ॥ अपहृत्य परं द्रव्यं वारह्मीनितोऽभवत् ॥ ५ ॥ दृष्ट्वा सुमालिनः शीलं यज्ञमाली महामतिः ॥ बभूव दुःखितोऽत्यर्थं भ्रातरं
च दमन्नीतम् ॥ ६ ॥ अलममत्यंतकष्टेन वृत्तेनास्मत्कुलेऽनुज ॥ त्वमेक एव दुष्टात्मा महापापस्तोऽभवः ॥ ७ ॥ एवं निवारयंतं तं बहुशो ज्येष्ठसोदरम् ॥
हनिष्यामीति निश्चित्य खड्गहस्तः कचेऽग्रहीत् ॥ ८ ॥ ततो महास्वो जज्ञे नगरे भृशदारुणः ॥ बंधुधर्माग्राभ्यं कुपितास्ते सुमालिनम् ॥ ९ ॥
यज्ञमाली ह्यमेयात्मा पौरान्संप्राप्य दुःखितः ॥ बंधनान्मोचयामास भ्रातृवैहविमोहितः ॥ १० ॥ यज्ञमाली पुनश्चापि विभिदे स्वधनं द्विधा ॥
आददे स्वयमर्द्धं च ददावर्द्धं यवीयसे ॥ ११ ॥ सुमाली त्वत्तुष्टात्मा तद्धनं चापि नारद ॥ मूर्खः पाखंडचंडालैर्वुभुजे च सहोद्धतः ॥ १२ ॥ असतामुपभो
गाय दुर्जनानां विभूतयः ॥ पित्रुमंदः फलाढ्योऽपि काकैरेवोपभुज्यते ॥ १३ ॥ भ्रात्रा दत्तं धनं तच्च सुमाली नाशयन्मुने ॥ मद्यपानप्रमत्तश्च गोमांसा
दीन्यभक्षयत् ॥ १४ ॥ त्यक्तो बंधुजनैः सर्वैश्चांडालह्मीसमन्वितः ॥ राज्ञापि बाधितो विप्रप्रेदे निर्जनं वनम् ॥ १५ ॥ यज्ञमाली सुधीर्विप्र सदा
धर्मस्तोऽभवेत् ॥ अवारितं ददावन्नं सत्सङ्गतकल्मषः ॥ १६ ॥ पित्रा कृतानि सर्वाणि तडागादीनि सत्तम ॥ अपालयत्प्रयत्नेन सदा धर्मपगयणः ॥
॥ १७ ॥ विश्राणितं धनं सर्वं यज्ञमालेर्महात्मनः ॥ सत्पात्रदाननिष्ठस्य धर्ममार्गप्रवर्तिनः ॥ १८ ॥ अहो सदुपभोगाय सज्जनानां विभूतयः ॥ कल्पवृक्ष
फलं सर्वममरैरेव भुज्यते ॥ १९ ॥ धनं विश्राण्य धर्मार्थं यज्ञमाली महामतिः ॥ नित्यं विष्णुगृहे सग्यक्पारिचर्यापरोऽभवत् ॥ २० ॥ कालेन गच्छता
तौ तु वृद्धभावमुपागतौ ॥ यज्ञमाली सुमाली च ह्येककाले मृताबुभौ ॥ २१ ॥ हस्तिक्षारतस्यास्य यज्ञमालिमहात्मनः ॥ हरिः संप्रेषयामास विमानं पाण्डा
वृतम् ॥ २२ ॥ दिव्यं विमानमारुह्य यज्ञमाली महामतिः ॥ पूज्यमानः सुरगणैः स्तूयमानो मुनीश्वरैः ॥ २३ ॥ गंधर्वगीयमानश्च मेघिनश्चाप्सगणैः ॥
कामधेन्वा पुण्यमाणश्चित्राभरणभूषितः ॥ २४ ॥ कोमलैस्तुलसीमाल्यैर्भूषितस्तेजसां निधिः ॥ गच्छन्विष्णुपदं दिव्यमनुजं पथि दृष्टवान् ॥ २५ ॥
ताडयमानं यमभटैः क्षुत्तुङ्भ्यां परिपीडितम् ॥ प्रेतभूतं विवहं च दुःखितं पाशवेष्टितम् ॥ इतस्ततः प्रधावन्तं विलपंतमनाथवत् ॥ २६ ॥ क्रोशन्तं च
रुदंतं च दृष्ट्वा मनसि विव्यथे ॥ २७ ॥ यज्ञमाली दयायुक्तो विष्णुदूतान्समीपगान् ॥ कोऽयं भटैर्वाध्यमानं इत्यपृच्छत्कृतांजलिः ॥ २८ ॥ अथ तं हरिदूताम्नं
यज्ञमालिमहौजसम् ॥ असौ सुमाली भ्राता ते पापात्मेति समवुवन् ॥ २९ ॥ यज्ञमाली ममाकर्ण्य व्याख्यातं विष्णुकिंकरं ॥ मनसा दुःखमापन्नः पुनः
पृच्छ नारद ॥ ३० ॥ कथमस्य भवेन्मोक्षः सांचितैः पापसंचयैः ॥ तदुपायं वदस्व मे यूयं हि ममवांधवाः ॥ ३१ ॥ सख्यं सातपदीनं स्यादित्याहुर्धर्मकोविदाः ॥

सता सातपदी मैत्री सत्सतां त्रिपदी तथा ॥३२॥ सत्सतामपि ये संतस्तथा मन्त्रा पद पदा ॥३३॥ तस्मान्म वांधवा यूयं मां नेतुं समुपागताः ॥ यतोऽयं मम
भ्रातापि मुच्यते तदिहोच्यताम् ॥३४॥ यज्ञमालिबचः श्रुत्वा विष्णुदूता दयालवः ॥ पुनः स्मितमुखाः प्रोचुर्यज्ञमालिहरिप्रियम् ॥३५॥ विष्णुदूता
ऊचुः ॥ यज्ञमालिन्महाभाग नागयणपरायण ॥ उपायं तव वक्ष्यामः सुमालिप्रममुक्तिदम् ॥३६॥ कृतं यत्सुमहत्कर्म त्वया प्राक्तनजन्मनि ॥
प्रवक्ष्यामः समासेन तच्छृणुष्व समाहितः ॥३७॥ पुरा त्वं वैश्यजातीयो नाम्ना विश्वंभरः स्मृतः ॥ त्वया कृतानि पापानि प्रहंत्यगणितानि
वे ॥३८॥ सुकर्मवामनाहीनो मातापित्रोर्विरोधकृत् ॥ एकदा वंधुभिस्त्यक्तः शोकसंतापपीडितः ॥३९॥ क्षुधाग्निनापि संतप्तः पातवान्हारिर्मदिग्म ॥
तदा वृष्टिरभूत्तत्र तत्स्थानं पंकिलं द्यूभूत ॥४०॥ दूरीकृतस्त्वया पंकस्तत्स्थाने स्थातुमिच्छया ॥ उपलेपनतां प्राप्तं तत्स्थानं विष्णुमंदिरे ॥४१॥
त्वयोपितं तु तद्वात्रो तस्मिन्देवा लये द्विजा ॥ दर्शितश्चैव सर्पेण प्राप्तं पञ्चत्वमेव च ॥४२॥ तेन पुण्यप्रभावेन उपलेपकृतेन च ॥ विप्रजन्म त्वया प्राप्तं हरि
भक्तिमत्तथाचला ॥४३॥ कल्पकोटिशतं साग्रं संप्राप्य हरिसन्निधिम् ॥ वसाद्य ज्ञानमासाद्य परं मोक्षं गमिष्यसि ॥४४॥ अनुजं पातकियेष्टं त्वं
समुद्धर्तुमिच्छसि ॥ उपायं तव वक्ष्यामस्तं निबोध महामते ॥४५॥ गोचर्ममात्रभूमेस्तु उपलेपनजं फलम् ॥ दत्त्वाद्धर महाभाग भ्रातरं कृपया
न्वितः ॥४६॥ एवमुक्तो विष्णुदूतैर्यज्ञमाली महामतिः ॥ तत्फलं प्रददौ तस्मै भ्रात्रे पापविमुक्तये ॥४७॥ सुमाली भ्रातृदत्तेन पुण्येन
गतकल्मषः ॥ यभूव यमदूतास्तु तं त्यक्त्वा प्रपलायिताः ॥४८॥ विमानं चागतं सद्यः सर्वभोगसमन्वितम् ॥ तदा सुमाली
स्वर्यानमारुह्य मुमुदे मुने ॥४९॥ तावुभौ भ्रातरी विप्र सुखंदनमस्कृतौ ॥ अवापतुर्भूशं प्रीतिं समालिष्य परस्परम् ॥५०॥
यज्ञमाली सुमाली च स्तूयमानौ महर्षिभिः ॥ गीयमानौ च गंधर्वैर्विष्णुलोके प्रजग्मतुः ॥५१॥ अवाप्य हरिसालोक्यं सुमाली
मुनिमत्तम् ॥ यज्ञमाली चोपतुस्तौ कल्पमेकं मुदान्वितौ ॥५२॥ भुक्त्वा भोगान्वहूस्तत्र यज्ञमाली महामतिः ॥ तत्रैव ज्ञानसंपन्नः परं मोक्षं
मुपागतः ॥५३॥ सुमाली तु महाभागो विष्णुलोके मुदान्वितः ॥ स्थित्वा भूमिं पुनः प्राप्य विप्रत्वं समुपागतः ॥५४॥ अतिशुद्धं कुले जातो
गुणवान्वेदपारगः ॥ सर्वसंपत्समोपेतो हरिभक्तिपरायणः ॥५५॥ व्याहरन्हरिनामानि प्रपदे जाह्नवीतटम् ॥ तत्र स्नातश्च गंगायां दृष्ट्वा विश्वेश्वरं
प्रभुम् ॥५६॥ अवाप परमं स्थानं योगिनामपि दुर्लभम् ॥ उपलेपनमाहात्म्यं कथितं ते मुनीश्वर ॥५७॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन संपूज्यो जगतांपतिः ॥
अकामादपि यं विष्णोः सकृत्पूजां प्रकुर्वते ॥५८॥ न तेषां भवदंष्टस्तु कदाचिदपि जायते ॥ हरिभक्तिगतान्यस्तु हरिबुद्ध्या समर्चयन् ॥५९॥

वृ.ना.पु.
॥ ६० ॥

तस्य तुष्यंति विप्रेन्द्र ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ हरिभक्तिपराणां तु संगिनां संगमाव्रतः ॥ ५९ ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो महापातकवानपि ॥
हरिपूजापराणां च हरिनामस्तात्मनाम् ॥ ६० ॥ शुश्रूषानिरता यांति पापिनोऽपि प्रां गतिम् ॥ ६१ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे
विष्णुसेवाप्रभावो नाम षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ सनक उवाच ॥ भूयः शृणुष्व विप्रेन्द्र माहात्म्यं कमलापतेः ॥ कस्य नो जायते प्रीतिः श्रोतुं
हरिकथामृतम् ॥ १ ॥ नराणां विषयान्धानां ममताकुलचेतसाम् ॥ एकमेव हरेर्नाम सर्वपापप्रणाशनम् ॥ २ ॥ सकृद्रा न नमेद्यस्तु विष्णुं
पापहरं नृणाम् ॥ श्वपचं तं विजानीयात्कदाचिन्नालपेच तम् ॥ ३ ॥ हरिपूजाविहीनं तु यस्य वेश्म द्विजोत्तम ॥ श्मशानसदृशं तद्वि कदाचिदपि नो
विशेत् ॥ ४ ॥ हरिपूजाविहीनाश्च वेदविद्वेषिणस्तथा ॥ गोद्विजद्वेषनिरता राक्षसाः परिकीर्तिताः ॥ ५ ॥ यो वा को वापि विप्रेन्द्र विप्रद्वेषपरायणः ॥
समर्चयति गोविंदं तत्पूजा विफला भवेत् ॥ ६ ॥ अन्यथेयोविनाशार्थं येऽर्चयन्ति जनार्दनम् ॥ सा पूजैव महाभाग पूजकानां हन्ति वै ॥ ७ ॥
हरिपूजाकरो यस्तु यदि पापं समाचरेत् ॥ तमेव विष्णुद्वेषारं प्राहुस्तत्त्वात्थकोविदाः ॥ ८ ॥ ये विष्णुनिग्नाः सन्ति लोकानुग्रहतत्पराः ॥
धर्मकार्यगताः शश्वद्रिष्णुरूपास्तु ते मताः ॥ ९ ॥ कोटिजन्माजितैः पुण्यैर्विष्णुभक्तिः प्रजायते ॥ दृढभक्तिमतां विष्णो पापबुद्धिः कथं
भवेत् ॥ १० ॥ जन्मकोट्यर्जितं पापं विष्णुपूजास्तात्मनाम् ॥ क्षयं याति धनादेव तेषां स्यात्पापधीः कथम् ॥ ११ ॥ विष्णुभक्तिविहीना
ये चंडालाः परिकीर्तिताः ॥ चंडाला अपि वै श्रेष्ठा हरिभक्तिपरायणाः ॥ १२ ॥ नराणां विषयाधानां सर्वदुःखविनाशिनी ॥ हरिमेवेति विख्याता
भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ १३ ॥ संग्रास्तेहाद्रयाहोभादज्ञानाद्वापि यो नरः ॥ विष्णोरुपासनं कुर्यात्सोऽक्षयं सुखमश्नुते ॥ १४ ॥ हृदिपादोदके यस्तु
रुगप्रात्रं पिबेदपि ॥ स स्नातः सर्वतीर्थेषु विष्णोः प्रियतरो भवेत् ॥ १५ ॥ अकालमृत्युशमनं सर्वव्याधिविनाशनम् ॥ सर्वदुःखोपशमनं हृदिपादो
दकं स्मृतम् ॥ १६ ॥ नारायणं परं धाम ज्योतिषां ज्योतिरुत्तमम् ॥ ये प्रपन्ना महान्नानस्तेषां मुक्तिर्हि शाश्वती ॥ १७ ॥ अत्रायुदाहंतीममिनिहामं
पुरातनम् ॥ पठतां शृण्वतां चैव सर्वपापप्रणाशनम् ॥ १८ ॥ आसीत्पुंगु कृतयुगे गुलिको नाम लुब्धकः ॥ परदात्पण्डित्यद्वये सतताग्रतः ॥ १९ ॥
परनिंदापो नित्यं जन्तूपद्रवकृत्तथा ॥ हतवान्प्राज्ञान् गाश्च शतशोऽथ सहस्रशः ॥ २० ॥ देवस्वहरणं नित्यं पण्डित्यद्वये तथा ॥ उद्युक्तः सर्वदा
विप्र कीनाशानामधीश्वरः ॥ २१ ॥ तेन पापान्यनेकानि कृतानि सुमहांति च ॥ न तेषां शक्यते वक्तुं संख्या वन्मग्नोऽपि ॥ २२ ॥ स कदा
चिन्महापापो जतूनामन्तकोपमः ॥ सौवीरराज्ञो नगरं सर्वैश्वर्यसमन्वितम् ॥ २३ ॥ योपिद्विर्भूषिताभिश्च सरोभिनिर्मलोदकैः ॥ अलंकृतं विप

पृ० ख०
अ० ३७

॥ ६० ॥

निभिर्ययौ देवपुरोपमम् ॥ २४ ॥ तस्योपवनमध्यस्थं रम्यं केशवमंदिरम् ॥ छादितं हेमकलशैर्दृष्ट्वा व्याधो मुदं ययौ ॥ २५ ॥ हराम्यत्र सुवर्णां
 नि बहूनीति विनिश्चितम् ॥ जगामाभ्यंतरं तस्य कीनाशशौर्यलोलुपः ॥ २६ ॥ तत्रापश्यद्विजवरं शांतं तत्त्वार्थकोविदम् ॥ परिचर्यापरं
 विष्णोरुत्तकं तपसां निधिम् ॥ २७ ॥ एकाकिनं दयालुं च निस्पृहं ध्यानलोलुपम् ॥ चौर्यान्तरायकर्तारं तं दृष्ट्वा लुब्धको मुने ॥ २८ ॥ द्रव्यजातं तु
 देवस्य हर्तुं कामोऽतिसाहसी ॥ उत्तकं हंतुमारंभे विधृतासिर्मदोद्वतः ॥ २९ ॥ पादेनाक्रम्य तद्वक्षो जयाः संगृह्य पाणिना ॥ हंतुं कृतमिति व्याधुः
 त्तंकः प्रेक्ष्य चाब्रवीत् ॥ ३० ॥ उत्तंक उवाच ॥ भो भो साधो वृथा मां त्वं हनिष्यसि निरागसम् ॥ मया किमपराद्धं ते तद्वदस्व महामते ॥
 ॥ ३१ ॥ कृतापराधिनां लोके शक्ताः शिक्षां प्रकुर्वते ॥ नहि सौम्य वृथा प्रंति सज्जना अपि पापिनः ॥ ३२ ॥ विरोधिष्वपि मूर्खेषु निरीक्ष्यावस्थितान्
 गुणान् ॥ विरोधं नहि कुर्वति सज्जनाः शांतचेतसः ॥ ३३ ॥ बहुधा बोध्यमानोऽपि यो नरः क्षमयान्वितः ॥ तमुत्तमं नरं प्राहुर्विष्णोः प्रियतरं सदा ॥
 ॥ ३४ ॥ मुजनो न याति वैरं परहितबुद्धिर्विनाशकालेऽपि ॥ छेदेऽपि चंदनतरुः सुरभयति मुखं कुठारस्य ॥ ३५ ॥ ॥ अहो विधिः सुवलवान्वा
 धते बहुधा जनान् ॥ सर्वसंगविहीनोऽपि बाध्यते हि दुरात्मना ॥ ३६ ॥ अहो निष्कारणं लोके बाधते बहुधा जनान् ॥ सर्वसंगविहीनोऽपि बाध्य
 ते पिशुनेर्जने ॥ तत्रापि साधून्वाधते न समानां कदाचन ॥ ३७ ॥ मृगमीनसज्जनानां तृणजलसंतोषविहितवृत्तीनाम् ॥ लुब्धकधीवरपिशुना
 निष्कारणवैरिणां जगति ॥ ३८ ॥ अहो बलवती माया मोहयत्यखिलं जगत् ॥ पुत्रमित्रकलत्रार्थं सर्वं दुःखेन योजयेत् ॥ ३९ ॥ परद्रव्यापहारेण
 कलत्रं पोषितं त्वया ॥ अंते तत्सर्वमुत्सृज्य एक एव प्रयाति वै ॥ ४० ॥ मम माता मम पिता मम भार्या ममात्मजाः ॥ ममेदमिति जंतूनां
 ममता बाधते वृथा ॥ ४१ ॥ यावदजयति द्रव्यं बांधवास्तावदेव हि ॥ धर्माधर्मो सहैवास्तामिहामुत्र न चापरः ॥ ४२ ॥ धर्माधर्माजितेर्द्रव्यैः पोषिता
 येन ये नराः ॥ मृतमग्निमुखे हुत्वा घृतान्नं भुंजते हि ते ॥ ४३ ॥ गच्छंतं परलोकं च नरं तु ह्यनुतिष्ठतः ॥ धर्माधर्मो न च धनं न पुत्रा
 न च बांधवाः ॥ ४४ ॥ कामः समृद्धिमायाति नराणां पापकर्मिणाम् ॥ कामः संक्षयमायाति नराणां पुण्यकर्मणाम् ॥ ४५ ॥ वृथैव व्याकुला लोका
 धुनादीनां सदार्जने ॥ ४६ ॥ यद्भावि तद्भवत्येव यदभाव्यं न तद्भवेत् ॥ इति निश्चितबुद्धीनां न चिंता बाधते क्वचित् ॥ ४७ ॥
 देवाधीनमिदं सर्वं जगत्स्थावरजंगमम् ॥ तस्माज्जन्म च मृत्युं च देवं जानाति नापरः ॥ ४८ ॥ यत्र कुत्र स्थितस्यापि यद्भाव्यं तद्भवेद् ध्रुवम् ॥ लो
 कस्तु तत्र विज्ञाय वृथायासं करोति हि ॥ ४९ ॥ अहो दुःखं मनुष्याणां ममताकुलचेतसाम् ॥ महापापानि कृत्वापि परान्पुण्यंति यत्नतः ॥ ५० ॥

अर्जितं च धनं सर्वं भुजते बांधवाः सदा ॥ स्वयमेकतमो मूढस्तत्पापफलमनुते ॥ ५१ ॥ इति ब्रुवाणं तमृषिं विमुच्य भयविह्वलः ॥ गुलिकः
 प्राजलिः प्राह क्षमस्वेति पुनः पुनः ॥ ५२ ॥ सत्संगस्य प्रभावेण हरिसन्निधिमाव्रतः ॥ गतपापो लुब्धकश्च ह्यनुतापीदमब्रवीत् ॥ ५३ ॥ मया कृता
 नि पापानि महांति सुबहूनि च ॥ तानि सर्वाणि नष्टानि विप्रेन्द्र तव दर्शनात् ॥ ५४ ॥ अहोऽहं पापधीर्नित्यं महापापमुपाचरम् ॥ कथं मे निष्कृति
 र्भूयो यामि कं शरणं विभोः ॥ ५५ ॥ पूर्वजन्मार्जितैः पापैर्लुब्धकत्वमवाप्तवान् ॥ अत्रापि पापजालानि कृत्वा कां गतिमाप्नुयाम् ॥ ५६ ॥ अहो
 ममायुः क्षयमेति शीघ्रं पापान्यनेकानि समर्जितानि ॥ प्रतिक्रिया नैव कृता मयैषां गतिश्च का स्यान्ममजन्म किं वा ॥ ५७ ॥ अहो विधिः पापशता
 कुलं मां किं सृष्टवान्पापतं च शश्वत् ॥ कथं च यत्पापफलं हि भोक्ष्ये कियत्सु जन्मस्वहमुग्रकर्मा ॥ ५८ ॥ एवं विनिन्दन्नात्मानमात्मना लुब्धकस्त
 दा ॥ अंतस्तापाग्निमंततः मयः पंचत्वमागतः ॥ ५९ ॥ उत्तंकः पतितं प्रेक्ष्य लुब्धकं तं दयापरः ॥ विष्णुपादोदकेनैवमभ्यर्पिचन्महामतिः ॥
 ॥ ६० ॥ हृग्पादोदकम्पर्शाल्लुब्धको गतकल्मषः ॥ दिव्यं विमानमारुह्य मुनिमेतदथाब्रवीत् ॥ ६१ ॥ गुलिक उवाच ॥ उत्तंक मुनिशार्दूल गुरुस्त्वं
 भम सुव्रत ॥ विमुक्तस्त्वत्प्रसादेन महापातककंचुकात् ॥ ६२ ॥ गतस्त्वदुपदेशान्मे संतापो मुनिपुंगव ॥ तथैव सर्वपापानि विनष्टान्यनिवेगतः ॥
 ॥ ६३ ॥ हृग्पादोदकं यस्मान्मयि त्वं सिक्तवान्मुने ॥ प्रापितोऽस्मि त्वया तस्मात्तद्विष्णोः परमं पदम् ॥ ६४ ॥ त्वयाहं तागतो विप्र पापादस्मा
 च्छरीगतः ॥ तस्मात्त्रतोऽस्मि ते विद्वन्मत्कृतं तत्क्षमस्व च ॥ ६५ ॥ इत्युक्त्वा देवकुसुमैर्मुनिश्रेष्ठं समाकिञ्च ॥ प्रदक्षिणात्रयं कृत्वा नमस्कारं चका
 मः ॥ ६६ ॥ ततो विमानमारुह्य सर्वकामसमन्वितम् ॥ अप्सरोगणसंकीर्णः प्रपेदे हरिर्मदिरम् ॥ ६७ ॥ एतदृष्ट्वा विस्मितोऽसौ ह्युत्तंकस्तपसांनिधिः ॥
 शिगम्यंजलिमाधाय तुष्टाव कमलापतिम् ॥ ६८ ॥ तेन स्तुतो महाविष्णुर्दत्तवान्गमुत्तमम् ॥ वरेण तेनोत्तंकोऽपि प्रपेदे परमं पदम् ॥ ६९ ॥ इति श्री
 बृहन्नारदीयपुराणं पूर्वभागे प्रथमपादे विष्णुमाहात्म्ये सप्तविंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ नारद उवाच ॥ किंतु ततोऽत्र महाभाग कथं तुष्टो जनार्दनः ॥ उत्तंकः पुण्यपु
 रुषः कीदृशं लब्धवान्गम् ॥ १ ॥ मनक उवाच ॥ उत्तंकस्तु तदा विप्रो हरिर्ध्यानपरायणः ॥ पादोदकस्य माहात्म्यं दृष्ट्वा तुष्टाव भक्तितः ॥ २ ॥
 उत्तंक उवाच ॥ नतोऽस्मि नारायणमादिदेवं जगन्निवासं जगदेकवंधुम् ॥ चक्राब्जशार्ङ्गासिंहरं महान्तं स्मृतार्तिनिघ्नं शरणं प्रपन्नां ॥ ३ ॥ यत्राभिजाज
 प्रभवो विधाता सृजत्यसु लोकसमुच्चयं च ॥ यत्क्रोधजो हन्ति जगच्च रुद्रस्तमादिदेवं प्रणतोऽस्मि विष्णुम् ॥ ४ ॥ पद्मापतिं पद्मदलायताक्षं विचि
 त्रवीर्यं निखिलैकहेतुम् ॥ वेदांतवेद्यं पुरुषं पुराणतेजोनिधिं विष्णुमहं प्रपन्नः ॥ ५ ॥ आत्माक्षरः सर्वगतोऽच्युताख्यो ज्ञानात्मको ज्ञानविदां शरण्यः ॥

ज्ञानैकवेद्यो भगवाननादिः प्रसीदतां व्यष्टिसप्रष्टिरूपः ॥ ६ ॥ अनंतवीर्यो गुणजातिहीनो गुणात्मको ज्ञानविदां वरिष्ठः ॥ नित्यः प्रपन्नात्
 हरः परात्मा दयाबुद्धिर्मे वरदस्तु भूयात् ॥ ७ ॥ यः स्थूलसूक्ष्मादिविशेषभेदैर्जगदथावत्स्वकृतं प्रविष्टः ॥ त्वमेव तत्सर्वमनंतसारं त्वत्तः परं नास्ति
 यतः परात्मन् ॥ ८ ॥ अगोचरं यत्तव शुद्धरूपं मायाविहीनं गुणजातिहीनम् ॥ निरञ्जनं निर्मलमप्रमेयं पश्यन्ति सन्तः परमार्थसंज्ञम् ॥ ९ ॥
 एकेन हेतुवै विभूषणानि यातानि भेदत्वमुपाधिभेदात् ॥ तथैव सर्वेश्वर एक एव प्रदृश्यते भिन्न इवाखिलात्मा ॥ १० ॥ यन्मायया मोहितचेतस्तं
 पश्यन्ति नात्मानमपि प्रसिद्धम् ॥ त एव मायारहितास्तदेव पश्यन्ति सर्वात्मकमात्मरूपम् ॥ ११ ॥ विभुं ज्योतिरनौपम्यं विष्णुसंज्ञं
 नमाम्यहम् ॥ समस्तमेतदुद्धृतं यतो यत्र प्रतिष्ठितम् ॥ १२ ॥ यतश्चैतन्यमायातं यद्रूपं तस्य वै नमः ॥ अप्रमेयमनाधार्माधाराधेयरूप
 कम् ॥ १३ ॥ परमानन्दचिन्मात्रं वासुदेवं नतोऽस्म्यहम् ॥ हृद्गुहानिलयं देवं योगिभिः परिसेवितम् ॥ १४ ॥ योगानामादिभूतं तं नमामि प्रणव
 स्थितम् ॥ नादात्मकं नादबीजं प्रणवात्मकमव्ययम् ॥ १५ ॥ सद्भावं सच्चिदानन्दं तं वन्दे तिग्मचक्रिणम् ॥ अजरं साक्षिणं त्वस्य ह्यवाङ्मन
 सरोचरम् ॥ १६ ॥ निरञ्जनमनंताख्यं विष्णुरूपं नतोऽस्म्यहम् ॥ इन्द्रियाणि मनो बुद्धिः सत्त्वं तेजो बलं धृतिः ॥ १७ ॥ वासुदेवात्मकान्याहुः क्षेत्रं क्षेत्र
 जमेव च ॥ विद्याविद्यात्मकं प्राहुः परात्परतरं तथा ॥ १८ ॥ अनादिनिधनं शांतं सर्वधातात्मच्युतम् ॥ ये प्रपन्ना महात्मानस्तेषां मुक्तिर्हि शाश्वती
 ॥ १९ ॥ वरं वरेण्यं वरदं पुराणं सनातनं सर्वगतं समस्तम् ॥ नतोऽस्मि भूयोऽपि नतोऽस्मि भूयो नतोऽस्मि भूयोऽपि नतोऽस्मि भूयः ॥ २० ॥ यत्पाद
 तोयं भवतोगवैद्यो यत्पादपांशुर्विमलत्वसिद्धये ॥ यन्नाम दुष्कर्मनिवाणाय तमप्रमेयं पुरुषं भजामि ॥ २१ ॥ सद्रूपं तमसद्रूपं सदसद्रूपमध्ययम् ॥ तत्तद्विल
 क्षणं श्रेष्ठं श्रेष्ठच्छ्रेष्ठतरं भजे ॥ २२ ॥ निरञ्जनं निराकारं पूर्णमाकाशमध्यगम् परं च विद्याविद्याभ्यां हृदेबुजनिवासिनम् ॥ २३ ॥ स्वप्रका
 शमनिर्देश्यं महतां च महत्तरम् ॥ अणोरणीयांसमजं सर्वोपाधिविवर्जितम् ॥ २४ ॥ यन्नित्यं परमानन्दं परं ब्रह्म सनातनम् ॥ विष्णुसंज्ञं जगद्धाम
 तमस्मि शरणं गतः ॥ २५ ॥ यं भजन्ति क्रियानिष्ठा यं पश्यन्ति च योगिनः ॥ पूज्यात्पूज्यतरं शांतं गतोऽस्मि शरणं प्रभुम् ॥ २६ ॥ यं न
 पश्यन्ति विद्वांसो य एतद्व्याप्य तिष्ठति ॥ सर्वस्मादधिकं नित्यं नतोऽस्मि विभुमध्ययम् ॥ २७ ॥ अन्तःकरणसंयोगाबीज इत्युच्यते च यः ॥ अविद्याकार्य
 रहितः परमात्मेति गीयते ॥ २८ ॥ सर्वात्मकं सर्वहेतुं सर्वकर्मफलप्रदम् ॥ वरं वरेण्यमजनं प्रणतोऽस्मि परात्परम् ॥ २९ ॥ सर्वज्ञं सर्वगतं शांतं सर्वात्मा
 मिणं हरिम् ॥ ज्ञानात्मकं ज्ञाननिधिं ज्ञानसंस्थं विभुं भजे ॥ ३० ॥ नमाम्यहं वेदनिधिं मुरारिं वेदांतविज्ञानसुनिश्चितार्थम् ॥ सूर्येदुवत्प्रोज्ज्वलने

मिदं श्वगन्वरूपं वपतिस्वरूपम् ॥ ३३ ॥ सर्वेश्वरं सर्वगतं महांतं वेदात्मकं वेदविदांवरिष्ठम् ॥ तं वाङ्मनोऽचित्यमनंतशक्तिं ज्ञानैकवेद्यं पुरुषं भजामि ॥ ३२ ॥
 इन्द्राग्रिकालासुरपाशिवायुते मेशमार्त्तिण्डपुरंदराद्यैः ॥ यः पाति लोकान्परिपूर्णभावस्तमप्रमेयं शरणं प्रपद्ये ॥ ३३ ॥ सहस्रशीर्षं च सहस्रपादं सहस्रबाहुं च सह
 स्रनेत्रम् ॥ समस्तयज्ञैः परिशुद्धमाद्यं नतोऽस्मि तृष्टिप्रदमुग्रवीर्यम् ॥ ३४ ॥ कालात्मकं कालविभागहेतुं गुणत्रयातीतमहं गुणज्ञम् ॥ गुणप्रियं कामदमस्तसंग
 मतोऽद्रियं विश्वभुजं वितृष्णम् ॥ ३५ ॥ निरीहमग्र्यं मनसाप्यगम्यं मनोमयं चात्रमयं निरुद्धम् ॥ विज्ञानभेदं प्रतिपन्नकल्पं न वाङ्मयं प्राणम
 यं भजामि ॥ ३६ ॥ न यस्य रूपं न बलप्रभावो न यस्य कर्माणि न यत्प्रमाणम् ॥ जानंति देवा कमलोद्भवाद्यस्तोऽप्याभ्यहं तं कथमात्मरूपम् ॥
 ॥ ३७ ॥ संसारसिंधौ पतितं कदर्यं मोहाकुलं कामशतेन वद्धम् ॥ अकीर्तिभाजं पिशुनं कृतघ्नं सदाशुचिं पापरातं प्रमन्युम् ॥ दयां बुधे पाहि भयाकुलं
 मां पुनः पुनस्त्वां शरणं प्रपद्ये ॥ ३८ ॥ इति प्रसादितस्तेन दयालुः कमलापतिः ॥ प्रत्यक्षतामगात्तस्य भगवांस्तेजसां निधिः ॥ ३९ ॥ अतसी
 पुष्पसंकाशं फलपङ्कजलोचनम् ॥ किरीटिनं कुण्डलिनं हारकेयूरभूषितम् ॥ ४० ॥ श्रीवत्सकौस्तुभधरं हेमयज्ञोपवीतिनम् ॥ नासाविन्यस्तमुक्ता
 भवर्धमानतनुच्छविम् ॥ ४१ ॥ पीतांबरधरं देवं वनमालाविभूषितम् ॥ तुलसीकोमलदलैश्चिंतांघ्रिं महाद्युतिम् ॥ ४२ ॥ किंकिणीनूपुरा
 द्येश्व शोभितं गरुडध्वजम् ॥ दृष्ट्वा ननाम विप्रेन्द्रो दण्डवत्क्षितिमण्डले ॥ ४३ ॥ अभ्यर्पिचक्षुरेः पादावुत्तको हर्षवारिभिः ॥ मुरारे रक्ष रक्षेति
 व्याहृग्नान्यधीस्तदा ॥ ४४ ॥ तमुत्थाप्य महाविष्णुराल्लिंगं दयापरः ॥ वरं वृणुष्व वत्सेति प्रोवाच मुनिपुङ्गवम् ॥ ४५ ॥ ॐ साध्यं नास्ति किञ्चित् प्रसन्ने
 मयि सत्तम ॥ इतीरितं समाकर्ण्य ह्युत्तं कश्चक्रपाणिना ॥ पुनः प्रणम्य तं प्राह देवदेवं जनार्दनम् ॥ ४६ ॥ किं मां मोहयसीश त्वं किमन्येदेवं
 मे वरः त्वयि भक्तिर्हृदा मेऽस्तु जन्मजन्मांतरेष्वपि ॥ ४७ ॥ कीटेषु पक्षिषु मृगेषु सरीसृपेषु यक्षः पिशाचमनुजेष्वपि यत्र तत्र जानस्य मे भवतु केशव
 ते प्रसादात्त्वय्येव भक्तिर्बलाव्यभिचारणी च ॥ ४८ ॥ एवमस्त्विति लोके शः शङ्खप्रातेन संस्पृशन् दिव्यज्ञानं ददौ तस्मै योगिनामपि दुर्लभम् ॥
 पुनः स्तुवन्तं विभेदं देवदेवो जनार्दनः ॥ इदमाह स्मितमुखो हस्तं तच्छिरसि न्यसन् ॥ ५० ॥ श्रीभगवानुवाच आराधय क्रियायोगे मां सदा
 द्विजसत्तम ॥ नरनारायणस्थानं ब्रज मोक्षं गमिष्यसि ॥ ५१ ॥ त्वया कृतमिदं स्तोत्रं यः पठेत्सततं नरः ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति मोक्षभागा
 भवेत्ततः ॥ ५२ ॥ इत्युक्त्वा माधवो विप्रं तत्रैवांतर्दधे मुने ॥ नरनारायणस्थानमुत्तं कोऽपि ततो ययौ ॥ ५३ ॥ तस्माद्भक्तिः सदा कार्या देवदेवस्य
 चक्रिणः ॥ हर्षभक्तिः परा प्रोक्ता सर्वकामफलप्रदा ॥ ५४ ॥ उत्तं को भक्तिभावेन क्रियायोगपरो मुने ॥ पूजयन्माधवं नित्यं नरनारायणाश्रमे ॥ ५५ ॥

ज्ञानविज्ञानसंपन्नः संचिन्नद्वैतसंशयः ॥ आवाप दुस्वापं वै तद्विष्णोः परमं पदम् ॥ ५६ ॥ पूजितो नमितो वापि संस्पृतो वापि मोक्षदः ॥ नारा-
 यणो जगन्नाथो भक्तानां मानवर्द्धनः ॥ ५७ ॥ तस्मान्नारायणं देवमनंतमपराजितम् ॥ इहामुत्र सुखप्रेप्सुः पूजयेद्भक्तिसंयुतः ॥ ५८ ॥ यः पठेदिदमाख्यानं
 शृणुयाद्वा समाहितः ॥ सोऽपि सर्वाघनिर्मुक्तः प्रयाति भवनं हरेः ॥ ५९ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे विष्णुमाहात्म्यं नामाष्टत्रिंशोऽध्यायः
 ॥ ३८ ॥ सनक उवाच ॥ भूयः शृणुष्व विप्रेन्द्र माहात्म्यं परमेष्ठिनः ॥ सर्वपापहरं पुण्यं भुक्तिमुक्तिप्रदं नृणाम् ॥ १ ॥ अहो हरिकथा लोके पापघ्नी
 पुण्यदायिनी ॥ शृण्वतां वदतां चैव तद्भक्तानां विशेषतः ॥ २ ॥ हरिभक्तिरसास्वादमुदिता ये नरोत्तमाः ॥ नमस्करोम्यहं तेभ्यो यत्संगान्मुक्ति-
 भाग्नरः ॥ ३ ॥ हरिभक्तिपरा ये तु हरिनामपरायणाः ॥ दुर्वृत्ता वा सुवृत्ता वा तेभ्यो नित्यं नमोनमः ॥ ४ ॥ संसारसागरं तर्तुं य इच्छेन्मु-
 निषुद्भव ॥ स भजेद्भक्तिभक्तानां भक्तान्वै पापहारिणः ॥ ५ ॥ दृष्टः स्मृतः पूजितो वा ध्यातः प्रणमितोऽपि वा ॥ समुद्भवति गोविंदो दुस्तराद्भव-
 सागगतः ॥ ६ ॥ स्वप्नभुञ्जन् व्रजंस्तिष्ठन्नतिष्ठंश्च वदंस्तथा ॥ चितयेद्यो हरेर्नाम तस्मै नित्यं नमो नमः ॥ ७ ॥ अहो भाग्यमहो भाग्यं विष्णु-
 भक्तिरतात्मनाम् ॥ येषां मुक्तिः करस्यैव योगिनामपि दुर्लभा ॥ ८ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासे पुरातनम् ॥ वदतां शृण्वतां चैव सर्वपाप-
 प्रणाशनम् ॥ ९ ॥ आसीत्पुरा महीपालः सोमवंशसमुद्भवः ॥ जयध्वज इति ख्यातो नागयणपरायणः ॥ १० ॥ विष्णोर्देवालये नित्यं समा-
 र्जनपरायणः ॥ दीपदानरतश्चैव सर्वभूतदयापरः ॥ ११ ॥ स कदाचिन्महीपालो रेवार्तारे मनोरमे ॥ विचित्रकुसुमोपेतं कृतवान्विष्णुमंदिरम् ॥
 ॥ १२ ॥ स तत्र नृपशार्दूलः सदा संमार्जने रतः ॥ दीपदानपरश्चैव विशेषेण हृग्प्रियः ॥ १३ ॥ हरिनामपरो नित्यं हरिसंस्तुमानसः ॥
 हरिप्रणामनिरतो हरिभक्तजनप्रियः ॥ १४ ॥ वीतिहोत्र इति ख्यातो ह्यासीत्तस्य पुरोहितः ॥ जयध्वजस्य चरितं दृष्ट्वा विस्मयमागतः ॥
 ॥ १५ ॥ कदाचिदुपविष्टं तं राजानं विष्णुतत्परम् ॥ अपृच्छद्दीतिहोत्रस्तु वेदवेदांगपारगः ॥ १६ ॥ वीतिहोत्र उवाच ॥ गजन्परमधर्मज्ञ
 हरिभक्तिपरायण ॥ विष्णुभक्तिमतां पुंसां श्रेष्ठोऽसि भक्तर्षभ ॥ १७ ॥ संमार्जनपरो नित्यं दीपदानरतस्तथा ॥ तन्मे वद महाभाग किं त्वया विदितं
 फलम् ॥ १८ ॥ संपादनेन वर्त्तीनां तैलसंपादनेन च ॥ संयुक्तोऽसि सदा भद्रयद्विष्णोर्गृहमार्जने ॥ १९ ॥ कर्माण्यन्यानि संत्येव विष्णोः
 प्रीतिकराणि च ॥ तथापि किं महाभाग एतयोः सततोद्यतः ॥ २० ॥ सर्वात्मना महापुण्यं नरेश विदितं च यत् ॥ तद् ब्रूहि मे गुह्यतमं प्रीतिर्मयि
 तवास्ति चेत् ॥ २१ ॥ पुरोधसैवमुक्तस्तु प्रहसन्स जयध्वजः ॥ विनयावनतो भूत्वा प्रोवाचेदं कतांजलिः ॥ २२ ॥ जयध्वज उवाच ॥ शृणुष्व

विप्रशार्दूल मयैवाचरतिं पुरा ॥ जातिस्मरत्वाज्जानामि श्रोतॄणां विस्मयप्रदम् ॥२३॥ आसीत्पुरा कृतयुगे ब्रह्मन्स्वारोचिषेऽतरे ॥ रैवतो नाम विप्रेंद्रो
वेदवेदांगपागः ॥ २४ ॥ अयाज्ययाजकश्चैव सदैव ग्रामयाजकः ॥ पिशुनो निष्ठुरश्चैव ह्यपण्यानां च विक्रयी ॥ २५ ॥ निषिद्धकर्मचरणात्परि
त्यक्तः स बन्धुभिः ॥ दरिद्रो दुःखितश्चैव शीर्णगो व्याधितोऽभवत् ॥ २६ ॥ स कदाचिद्वनार्थतु पृथिव्यां पर्यटन् द्विजः ॥ ममार नर्मदातीरे श्वासकासप्र
पीडितः ॥ २७ ॥ तस्मिन्मृते तस्य भार्या नाम्ना बन्धुमती मुने ॥ कामचारपरा सा तु परित्यक्ता च बन्धुभिः ॥ २८ ॥ तस्यां जातोऽस्मि चण्डालो दण्डकेतुरिति
श्रुतः ॥ महापापरतो नित्यं ब्रह्मद्वेषपरायणः ॥ २९ ॥ परदारं दृष्ट्वालोलुपो जन्तुहिंसकः ॥ गावश्च विप्रा बहवो निहता मृगपक्षिणः ॥ ३० ॥ मेरुतुल्यसु
वर्णानि बहुन्यपहतानि च ॥ मद्यपानरतो नित्यं बहुशो मार्गरोधकृत् ॥ ३१ ॥ पशुपक्षिमृगादीनां जन्तूनामन्तकोपमः ॥ कदाचित्कामसंतप्तो गंतु
कामो गतिं ह्रियः ॥ ३२ ॥ शून्यं विष्णुगृहं दृष्ट्वा प्रविष्टश्च स्त्रिया सह ॥ निशि रामोपभोगार्थं शयितं तत्र कामिना ॥ ३३ ॥ ब्रह्मन्स्ववस्त्रप्रतिन
कियदेशः प्रमार्जितः ॥ यावंत्यः पांशुकणिकास्तत्र संमार्जिता द्विज ॥ ३४ ॥ तावन्ममकृतं पापं तदैव क्षयमागतम् ॥ प्रदीपः स्थापितस्तत्र सुर
तार्थं द्विजोत्तम ॥ ३५ ॥ तेनापि मम दुष्कर्म निःशेषं क्षयमागतम् ॥ एवं स्थिते विष्णुगृहे ह्यागताः पुरपालकाः ॥ ३६ ॥ जागेऽयमिति मां तां च
हतवंतः प्रसह्य वै ॥ आवां निहत्य ते सर्वे निवृत्ताः पुरस्कृताः ॥ ३७ ॥ यदा तदैव संप्राप्ता विष्णुदूताश्चतुर्भुजाः ॥ किरीटकुंडलधरा वनमालाविभू
षिताः ॥ ३८ ॥ तैस्तु संप्रेरितावावां विष्णुदूतैरकल्मषैः ॥ दिव्यं विमानमारुह्य सर्वभोगसमन्वितम् ॥ ३९ ॥ दिव्यदेहधरो भूत्वा विष्णुलोकमुपाग
तौ ॥ तत्र स्थित्वा ब्रह्मकल्पशतं साग्रं द्विजोत्तम ॥ ४० ॥ दिव्यभोगसमायुक्तौ तावत्कालं दिवि स्थितौ ॥ ततश्च भूमिभागेषु देवयोगेषु वै क्रमात्
॥ ४१ ॥ तेन पुण्यप्रभावेण यदूनां वंशसंभवः ॥ तेनैव मेऽच्युता संपत्तथा राज्यमकंटकम् ॥ ४२ ॥ ब्रह्मन्कृतोपभोगार्थमेवं त्रयो ह्यवाप्तवान् ॥
भक्त्या कुर्वति ये संतस्तेषां पुण्यं न वेदयहम् ॥ ४३ ॥ तस्मात्संमार्जने नित्यं दीपदाने च सत्तम ॥ यतिष्यं परया भक्त्या ह्यहं जातिस्मरो यतः
॥ ४४ ॥ यः पूजयेज्जगन्नाथमैकाकी विगतस्पृहः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः प्रयाति परमं पदम् ॥ ४५ ॥ अवशेनापि यत्कर्म कृत्वमां श्रियमागतः ॥
भक्तिमद्भिः प्रशतैश्च किं पुनः सम्यगर्चनात् ॥ ४६ ॥ इति भूषवचः श्रुत्वा वीतिहोत्रो द्विजोत्तमः ॥ अनंततुष्टिमापन्नो हरिपूजापरोऽभवत् ॥ ४७ ॥
तस्माच्छृणुष्व विप्रेंद्र देवो नारायणोऽव्ययः ॥ ज्ञानतोऽज्ञानतो वापि पूजकानां विमुक्तिदः ॥ ४८ ॥ अनित्या वांधवाः सर्वे विभवो
नैव शाश्वतः ॥ नित्यं सन्निहितो मृत्युः कर्तव्यो धर्मसंग्रहः ॥ ४९ ॥ अहो लोको वृथा गवं करिष्यति महोद्धतः ॥ कायः संनिहितापायो
धनादीनां किमुच्यते ॥ ५० ॥ जन्मकोटिसहस्रेषु पुण्यं यैः समुपार्जितम् ॥ तेषां भक्तिर्भवेच्छुद्धा देवदेवे जनार्दने ॥ ५१ ॥ सुलभे जाह्नवी

ज्ञानं तथेवातिथिपूजनम् ॥ सुलभाः सर्वयज्ञाश्च विष्णुभक्तिः सुदुर्लभा ॥ ५२ ॥ दुर्लभा तुलसीसेवा दुर्लभः संगमः सताम् ॥ सर्वभूतदया
 वापि सुलभा यस्य कस्य चित् ॥ ५३ ॥ सत्संगस्तुलसीसेवा हरिभक्तिश्च दुर्लभा ॥ ५४ ॥ दुर्लभं प्राप्य मातुष्यं न तथा गमयेदं बुधः ॥
 अर्चयेद्दि जगन्नाथं सारमेतद्विजोत्तम ॥ ५५ ॥ तर्तुं यदीच्छति जनो दुस्तरं भवसागरम् ॥ हरिभक्तिपरो भूयादेतदेव रसायनम् ॥ ५६ ॥ भ्रातराश्रय
 गोविंदं मा विलंघे कुरु प्रिय ॥ आसन्नमेव नगरं कृतांतस्य हि दृश्यते ॥ ५७ ॥ नारायणं जगद्योनिं सर्वकारणकारणम् ॥ समर्चयस्व विप्रेन्द्र
 यदि मुक्तिमभीप्ससि ॥ ५८ ॥ सर्वाधार सर्वयोनिं सर्वांतर्यामिणिं विभुम् ॥ ये प्रपन्ना महात्मानस्ते कृतार्था न संशयः ॥ ५९ ॥ ते वंद्यास्ते प्रपूज्याश्च
 नमस्कार्या विशेषतः ॥ येऽर्चयन्ति महाविष्णुं प्रणतार्तिप्रणाशनम् ॥ ६० ॥ ये विष्णुभक्ता निष्कामा यजन्ति परमेश्वरम् ॥ त्रिःसप्तकुलसंयुक्ता
 स्ते यांति हरिं मेदिम् ॥ ६१ ॥ विष्णुभक्ताय यो दद्यान्निष्कामाय महात्मने ॥ पानीयं वा फलं वापि स एव भगवत्प्रियः ॥ ६२ ॥ विष्णुभक्तिपराणां तु
 शुश्रूषां कुर्वते तु ये ॥ ते यान्ति विष्णुभुवनं यावदाभूतसंप्लवम् ॥ ६३ ॥ ये यजन्ति स्पृहाशून्या हरिभक्तान् हरिं तथा ॥ त एव भुवनं
 सर्वं पुनन्ति स्वाग्निपांशुना ॥ ६४ ॥ देवपूजापरो यस्य गृहे वसति सर्वदा ॥ तत्रैव सर्वदेवाश्च तिष्ठन्ति श्रीहस्तिस्था ॥ ६५ ॥ पूज्यमाना च तुलसी यस्य
 तिष्ठति वेश्मनि ॥ तत्र सर्वाणि श्रेयांसि वर्द्धन्त्यहरहर्दिज ॥ ६६ ॥ शालग्रामशिलारूपी यत्र तिष्ठति केशवः ॥ न वाधेन ग्रहास्तत्र भूतवंताल
 कादयः ॥ ६७ ॥ शालग्रामशिला यत्र तर्तुार्थं तत्तपोवनम् ॥ यतः संनिहितस्तत्र भगवान्मधुसूदनः ॥ ६८ ॥ यद्गृहे नास्ति देवर्षे शालग्रामशिलार्चनम् ॥
 श्मशानसदृशं विद्यात्तद् गृहं शुभवार्जितम् ॥ ६९ ॥ पुराणन्यायमीमांसा धर्मशास्त्राणि च द्विज ॥ ६९ ॥ सांगा वेदास्तथा सर्वं विष्णोरूपं प्रकी
 र्तिताम् ॥ ७० ॥ भक्त्या कुर्वन्ति ये विष्णोः प्रदक्षिणचतुष्टयम् ॥ तेऽपि यांति परं स्थानं सर्वकर्मनिर्वहणम् ॥ ७१ ॥ इति बृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथम
 पादे विष्णुमाहात्म्यं नाम एकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ सनक उवाच ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि विभूतिं वैष्णवीं मुने ॥ यां शृण्वतां कीर्तयतां सद्यः
 पापक्षयो भवेत् ॥ १ ॥ वैष्णवेऽनरे पूर्वं शक्यं च बृहस्पतेः ॥ संवादः सुमहानामीत्तं वक्ष्यामि निशामय ॥ २ ॥ एकदा सर्वभोगाब्धो विबुधैः
 परिवारितः ॥ अप्सरोगणसंकीर्णो बृहस्पतिमभाषत ॥ ३ ॥ इन्द्र उवाच ॥ बृहस्पते महाभाग सर्वतत्त्वार्थकोविद ॥ अतीतब्रह्मणः कल्पे सृष्टिः कीदृ
 ग्विधा प्रभो ॥ ४ ॥ इन्द्रस्तु कीदृशः प्रोक्तो विबुधाः कीदृशाः स्मृताः ॥ तेषां च कीदृशं कर्म यथावद्ब्रुमर्हसि ॥ ५ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ न ज्ञायते
 मया शक्यं पूर्वेद्युश्चरितं विधेः ॥ वर्तमानदिनस्यापि दुर्ज्ञेयं प्रतिभाति मे ॥ ६ ॥ मनवः समतीताश्च तान्वक्तुमपि न क्षमः ॥ यो विजानाति तं तेऽद्य

इ.ना.पु.
६४

कथयामि निशामय ॥ ७ ॥ सुधर्म इति विख्यातः कश्चिदास्ते पुरे तव ॥ भुञ्जानो दिव्यभोगांश्च ब्रह्मलोकादिहागतः ॥ ८ ॥ स वा एत
द्विजानाति कथयामि निशामय ॥ एवमुक्तस्तु गुरुणा शक्रस्तेन समन्वितः ॥ ९ ॥ देवतागणसंकीर्णः सुधर्मनिलयं ययौ ॥ १० ॥ समागतं देवपतिं
बृहस्पतिसमन्वितम् ॥ दृष्ट्वा यथार्हं देवर्षे पूजयामास सादरम् ॥ ११ ॥ सुधर्मेणार्चितः शक्रो दृष्ट्वा तच्छ्रियमुत्तमाम् ॥ मनसा विस्मयाविष्टः
प्रोवाच विनयान्वितः ॥ १२ ॥ इन्द्र उवाच ॥ अतीतब्रह्मकल्पस्य वृत्तांतं वेत्सि चेदुध ॥ तदाख्याहि समायात एतत्प्रष्टुं सयाजकः ॥ १३ ॥
गतनिद्रांश्च देवांश्च येन जानासि सुव्रत ॥ तद्वदस्वाधिकः कस्मादस्मद्ब्रह्मोऽपि दिवि स्थितः ॥ १४ ॥ तेजसा यशसा कीर्त्या ज्ञानेन च परंतप ॥
दानेन वा तपोभिर्वा कथमेतादृशः प्रभो ॥ १५ ॥ इत्युक्तो देवराजेन सुधर्मा प्रहसस्तदा ॥ प्रोवाच विनयाविष्टः पूर्ववृत्तं यथाविधि ॥ १६ ॥ सुधर्म उवाच ॥
चतुर्युगसहस्राणि ब्रह्मणो दिनमुच्यते ॥ एकस्मिन् दिवसे शक्र मनवश्च चतुर्दश ॥ १७ ॥ इन्द्राश्चतुर्दश प्रोक्ता देवाश्च विविधाः पृथक् ॥ इन्द्राणां
चैव सर्वेषां मन्वादीनां च वासव ॥ १८ ॥ तुल्यता तेजसा लक्ष्म्या प्रभावेण वलेन च ॥ तेषां नामानि वक्ष्यामि शृणुष्व सुसमाहितः ॥ १९ ॥
स्वायंभुवो मनुः पूर्वं ततः स्वरोचिषस्तथा ॥ उत्तमस्तामसश्चैव रैवतश्चाक्षुषस्तथा ॥ २० ॥ वैवस्वतो मनुश्चैव मूर्यमावर्णिगमः ॥ नवमो दक्ष
सावर्णिः सर्वदेवहिते रतः ॥ २१ ॥ दशमो ब्रह्मसावर्णिर्द्धर्मसावर्णिकस्ततः ॥ ततस्तु रुद्रसावर्णी रोचमानस्ततः स्मृतः ॥ २२ ॥ भ्रातृश्चतुर्दशः प्रोक्त
एते हि मनवः स्मृताः ॥ देवानिन्द्रांश्च वक्ष्यामि शृणुष्व विबुधर्षभ ॥ २३ ॥ यामा इति समाख्याता देवाः स्वायंभुवेंद्रे ॥ शचीपतिः समाख्या
तस्तेषामिन्द्रो महामतिः ॥ २४ ॥ पारावताश्च तुषिता देवाः स्वरोचिषेंद्रे ॥ विपश्चित्राम देवेन्द्रः सर्वसंपत्समन्वितः ॥ २५ ॥ सुधामानस्तथा सत्याः
शिवाश्चाथ प्रतदनाः ॥ तेषामिन्द्रः सुशांतिश्च तृतीये पारिकीर्तितः ॥ २६ ॥ सुताः पाराहराश्चैव सुन्याश्चासुधियस्तथा ॥ तेषामिन्द्रः शिवः प्रोक्तः शक्र
स्तामसकेंद्रे ॥ विभुनामा देवपतिः पञ्चमः पारिकीर्तितः ॥ २७ ॥ अमिताभादयो देवाः पष्ठेऽपि च तथा शृणु ॥ आर्याद्या विबुधाः प्रोक्तास्तेषा
मिन्द्रो मनोजवः ॥ २८ ॥ आदित्यवसुरुद्राद्या देवा वैवस्वतेंद्रे ॥ इन्द्रः पुरंदरः प्रोक्तः सर्वकामसमन्वितः ॥ २९ ॥ अप्रमेयाश्च विबुधाः सुनपाद्याः
प्रकीर्तिताः ॥ विष्णुपूजाप्रभावेण तेषामिन्द्रो बलिः स्मृतः ॥ ३० ॥ पाराद्या नवमे देवा इन्द्राद्भुत उच्यते ॥ सुवासनाद्या विबुधा दशमे पारिकी
र्तिताः ॥ ३१ ॥ शांतिर्नाम च तत्रैन्द्रः सर्वभोगसमन्वितः ॥ विहंगमाद्या देवाश्च तेषामिन्द्रो वृषः स्मृतः ॥ ३२ ॥ एकादशे द्वादशे तु निबोध
कथयामि ते ॥ ऋभुनामा च देवेंद्रो हरिनाभास्तथा सुराः ॥ ३३ ॥ सुवामाद्यास्तथा देवास्त्रयोदशतमेऽन्तरे ॥ दिवस्पतिर्महावीर्यस्तेषामिन्द्रः प्रकी

पु० खं०
अ० ४०

॥ ६४ ॥

तितः ॥ ३४ ॥ चतुर्दशे चाक्षुषाद्या देवा इन्द्रः शुचिः स्मृतः ॥ एवं ते मनवः प्रोक्ता इन्द्रा देवाश्च तत्स्वतः ॥ ३५ ॥ एकस्मिन्ब्रह्मादिवसे स्वाधिकारं
 प्रभुंजते ॥ ३६ ॥ लोकेषु सर्वसर्गेषु सृष्टिरेकविधा स्मृता ॥ कर्तारो बहवः संति तत्संख्यां वेत्ति कोविदः ॥ ३७ ॥ मयि स्थिते ब्रह्मलोके ब्रह्माणो
 बहवो गताः ॥ तेषां संख्या न संख्यातुं शक्तोऽस्म्यद्य द्विजोत्तम ॥ ३८ ॥ स्वर्गलोकमपि प्राप्य यावत्कालं शृणुष्व मे ॥ चत्वारो मनवोऽर्जुना मम
 श्रीभ्रातिविस्तरा ॥ ३९ ॥ स्थातव्यं च मयात्रैव युगकोटिशतं प्रभो ॥ ततः परं गमिष्यामि कर्मभूमिं शृणुष्व मे ॥ ४० ॥ मया कृतं पुनः कर्म
 वक्ष्यामि तव सुव्रत ॥ वदतां शृण्वतां चैव सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ४१ ॥ अहमासं पुरा शक्र गृध्रः पापो विशेषतः ॥ स्थितश्च भूमिभागे वै
 अमेध्यामिषभोजनः ॥ ४२ ॥ एकदाहं विष्णुगृहे प्राकारे संस्थितः प्रभो ॥ पतितो व्याधश्छेपे सायं विष्णोर्गृहांगणे ॥ ४३ ॥ मयि कंठ
 गतप्राणे भणो मांसलोलुपः ॥ जग्राह मां स्ववक्त्रेण श्वभिरन्यैश्चन्द्रतः ॥ ४४ ॥ वहन्मां स्वमुखेनैव भीतोऽन्येभ्योऽपि स्तथा ॥ गतः प्रदक्षिणा
 कारं विष्णोस्तन्मंदिरं प्रभो ॥ ४५ ॥ तेनैव तुष्टिमापन्नो ह्यंतरात्मा जगन्मयः ॥ मम चापि शुनश्चापि दत्तावन्परमं पदम् ॥ ४६ ॥ प्रदक्षिणाका
 रतया गतस्यापीदृशं फलम् ॥ संप्राप्तं विबुधश्रेष्ठ किं पुनः सम्यगर्चनात् ॥ ४७ ॥ इत्युक्तो देवराजस्तु सुधर्मेण महात्मना ॥ मनसा प्रीतिमापन्नो हरिपूजा
 रतोऽभवत् ॥ ४८ ॥ तथापि निर्जराः सर्वे भारते जन्मलिप्सवः ॥ समर्चयन्ति देवेश नारायणमनामयम् ॥ तानर्चयन्ति सततं ब्रह्माद्या देवतागणाः ॥
 ४९ ॥ नारायणानुस्मरणोद्यतानां महात्मनां त्यक्तपरिग्रहाणाम् ॥ कथं भवत्युग्रभवस्य वंघस्तत्सङ्गुल्बुधा यदि मुक्तिभाजः ॥ ५० ॥ ये मानवाः प्रति
 दिनं परिमुक्तसङ्गा नारायणं गरुडवाहनमर्चयन्ति ॥ ते सर्वपापनिकरैः परितो विमुक्ता विष्णोः पदं शुभतमं प्रतियांति हृष्टाः ॥ ५१ ॥ ये
 मानवा विगतरागपरावरज्जा नारायणं सुगुरुं सततं स्मरन्ति ॥ ध्यानेन तेन हतकिल्बिषचेतनास्ते मातुः पयोधर्मसं न पुनः पिबन्ति ॥ ५२ ॥
 ये मानवा हरिकथाश्रवणास्तदोपाः कृष्णांश्चिपद्भजने रतचेतनाश्च ॥ ते वै पुनन्ति च जगन्ति शरीरसंगात् संभाषणादपि ततो हरिरेव पूज्यः
 ॥ ५३ ॥ हरिपूजापरा यत्र महातः शुद्धबुद्धयः ॥ तत्रैव सकलं भद्रं यथा निम्नं जलं द्विज ॥ ५४ ॥ हरिरेव परो बन्धुर्हरिरेव पग गतिः ॥
 हरिरेव ततः पूज्यो यतश्चेतन्यकारणम् ॥ ५५ ॥ स्वर्गापवर्गफलदं सदानंदं निरामयम् ॥ पूज्यस्व मुनिश्रेष्ठ पंथ्रियो भविष्यति ॥ ५६ ॥
 पूजयति हरिं ये तु निष्कामाः शुद्धमानसाः ॥ तेषां विष्णुः प्रसन्नात्मा सर्वान्कामान् प्रयच्छति ॥ ५७ ॥ यस्त्वेतच्छृणुयाद्वापि पठेद्वा सुममाहितः ॥
 स प्राप्नोत्यश्वमेधस्य फलं मुनिवरोत्तम ॥ ५८ ॥ इत्येतत्ते समाख्यातं हरिपूजाफलं द्विज ॥ संकोचविस्तराभ्यां तु किमन्यत्कथयामि ते ॥ ५९ ॥

वृ.ना.पु.
॥ ६५ ॥

इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे विष्णुमाहात्म्ये चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ नारद उवाच ॥ आख्यातं भवता सर्वं मुने तत्त्वार्थ
कोविद ॥ इदानीं श्रोतुमिच्छामि युगानां स्थितिलक्षणम् ॥ १ ॥ सनक उवाच ॥ साधु साधु महाप्राज्ञ मुने लोकोपकारक ॥ युगधर्मान्प्रव
क्ष्यामि सर्वलोकोपकारकान् ॥ २ ॥ धर्मो विवृद्धिमायाति काले कस्मिंश्चिदुत्तम ॥ तथा विनाशमायाति धर्म एव महीतले ॥ ३ ॥ कृतं त्रेता द्वापरं च
कलिक्षेति चतुर्युगम् ॥ दिव्यैर्द्वादशभिर्ज्ञेयं वत्सरैस्तत्र सत्तम ॥ ४ ॥ सध्यासन्ध्यांशयुक्तानि युगानि सदृशानि वै ॥ कालतो वेदितव्यानि इत्युक्तं तत्त्वा
दर्शयिभिः ॥ ५ ॥ आद्ये कृतयुगे प्रादुस्ततस्त्रेताविधानकम् ॥ ततश्च द्वापरं प्राहुः कलिमंत्यं विदुः क्रमात् ॥ ६ ॥ देवदानवगंधर्वा यक्षराक्षसपन्नगाः ॥ नास
न्कृतयुगे विप्र सर्वे देवसमाः स्मृताः ॥ ७ ॥ सर्वे हृष्टाश्च धर्मिष्ठा न तत्र क्रयविक्रयौ ॥ वेदानां च विभागश्च न युगे कृतसंज्ञके ॥ ८ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया
वैश्याः शूद्राः स्वाचारतत्पराः ॥ सदा नारायणपरास्तपोध्यानपरायणाः ॥ ९ ॥ कामादिदोषनिर्मुक्ताः शमादिगुणतत्पराः ॥ धर्मसाधनचित्ताश्च गतामृया
अदांभिकाः ॥ १० ॥ सत्यवाक्यरताः सर्वे चतुराश्रमधर्मिणः ॥ वेदाध्ययनसंपन्नाः सर्वशास्त्रविचक्षणाः ॥ ११ ॥ चतुराश्रमयुक्तेन कर्मणा काल्यो
निना ॥ अकामफलसंयोगाः प्रयांति परमां गतिम् ॥ १२ ॥ नारायणः कृतयुगे शुक्लवर्णः सुनिर्मलः ॥ त्रेताधर्मान्प्रवक्ष्यामि शृणुष्व सुसमाहितः ॥
॥ १३ ॥ धर्मः पांडुरस्तां याति त्रेतायां मुनिसत्तम ॥ हरिस्तु रक्ततां याति किंचित्केशान्विता जनाः ॥ १४ ॥ क्रियायोगरताः सर्वे यज्ञकर्मसु
निष्ठिताः ॥ सत्यव्रता ध्यानपराः सदाध्यानपरायणाः ॥ १५ ॥ द्विपादो वर्तते धर्मो द्वापरे च मुनीश्वर ॥ हरिः पीतत्वमायाति वेदश्चापि विभज्यते
॥ १६ ॥ असत्यनिरताश्चापि केचित्तत्र द्विजोत्तमाः ॥ ब्राह्मणाद्याश्च वर्णाः स्युः केचिद्रागादिदुर्गुणाः ॥ १७ ॥ केचित्स्वर्गापवर्गार्थं विप्रयज्ञान्प्रकुर्वते ॥
केचिद्भनादिकामाश्च केचित्कल्मषचेतसः ॥ १८ ॥ धर्माधर्मौ समौ स्यातां द्वापरे विप्रसत्तम ॥ अधर्मस्य प्रभावेण क्षीयंते च प्रजास्तथा ॥ १९ ॥
अल्पायुषो भविष्यति केचिच्चापि मुनीश्वर ॥ केचित्पुण्यरतान् हृष्टा असूयां विप्र कुर्वते ॥ २० ॥ कलिस्थितिं प्रवक्ष्यामि तच्छृणुष्व समाहितः ॥ धर्मः
कलियुगे प्राप्ते पादेनैकेन वर्तते ॥ २१ ॥ तामसं युगमासाद्य हरिः कृष्णत्वमेति च ॥ यः कश्चिदपि धर्मात्मा यज्ञाचारात्करोति च ॥ २२ ॥ यः
कश्चिदपि पुण्यात्मा क्रियायोगरतो भवेत् ॥ नरं धर्मतं हृष्टा सर्वेऽसूयां प्रकुर्वते ॥ २३ ॥ व्रताचाराः प्रणश्यंति ज्ञानयज्ञादयस्तथा ॥ उपद्रवा
भविष्यति धर्मस्य प्रवतनात् ॥ २४ ॥ असूयानिरताः सर्वे दंभाचारपरायणाः ॥ प्रजाश्चाल्पायुषः सर्वा भविष्यति कलौ युगे ॥ २५ ॥ नारद उवाच ॥
युगधर्माः समारूपातास्त्वया संक्षेपतो मुने ॥ कलिं विस्तरतो ब्रूहि त्वं हि धर्मविदां वरः ॥ २६ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राश्च मुनिसत्तम ॥ किमा

पृ० ख०
अ० ४१

॥ ६५ ॥

हाराः किमाचाराः भविष्यन्ति कलौ युगे ॥ २७ ॥ सनक उवाच ॥ शृणुष्व मुनिशार्दूल सर्वलोकोपकारक ॥ कलिधर्मान्प्रवक्ष्यामि विस्तरेण
 यथातथम् ॥ २८ ॥ सर्वे धर्मा विनश्यन्ति कृष्णे कृष्णत्वमागते ॥ तस्मात्कलिर्महाघोरः सर्वपातकसंकरः ॥ २९ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्रा
 धर्मपराङ्मुखाः ॥ घोरे कलियुगे प्राप्ते द्विजा वंदपराङ्मुखाः ॥ ३० ॥ व्याजधर्मताः सर्वे असूयानिरतास्तथा ॥ वृथाहंकारदुष्टाश्च सत्यहीनाश्च
 पीडिताः ॥ ३१ ॥ अहमेवाधिक इति सर्वेऽपि विवदन्ति च ॥ अधर्मलोलुपाः सर्वे तथा वैतंडिका नराः ॥ ३२ ॥ अतः स्वल्पायुषः सर्वे भविष्यन्ति
 कलौ युगे ॥ अल्पायुष्ट्वान्मनुष्याणां न विद्याग्रहणं द्विज ॥ ३३ ॥ विद्याग्रहणशून्यत्वादधर्मो वर्तते पुनः ॥ व्युत्क्रमेण प्रजाः सर्वा भ्रियन्ते पापत
 त्पराः ॥ ३४ ॥ ब्राह्मणाद्यास्तथा वर्णाः संकीर्यन्ते परस्परम् ॥ कामक्रोधपरा मूढा वृथासंतापपीडिताः ॥ ३५ ॥ शूद्रतुल्या भविष्यन्ति सर्वे वर्णा कलौ युगे ॥
 उत्तमा नीचतां यांति नीचाश्चोत्तमतां तथा ॥ ३६ ॥ राजानो द्रव्यनिरतास्तथा ह्यन्यायवर्तिनः ॥ पीडयन्ति प्रजाश्चैव करेत्यर्थयोजिते ॥ ३७ ॥ शववाहा
 भविष्यन्ति शूद्राणां च द्विजातयः ॥ धर्मस्त्रीष्वपि गच्छन्ति पतयो जारधर्मिणः ॥ ३८ ॥ द्विपति पितरं पुत्रा भर्तारं च स्त्रियोऽखिलाः ॥ परस्त्रीनिरतः
 सर्वे परद्रव्यपरायणाः ॥ ३९ ॥ मत्स्यामिषण जीवंति दुहंतश्चाप्यजीविकाम् ॥ घोरे कलियुगे विप्र सर्वे पापराता जनाः ॥ ४० ॥ सतामसूयानिरता
 उपहासं प्रकुर्वन्ते ॥ सरित्तीरेषु कुट्टालैर्वापयिष्यन्ति चौषधीः ॥ ४१ ॥ पृथ्वी निष्फलतां याति वीजं पुष्पं विनश्यति ॥ वेश्यालाभ्यंशीलेषु स्पृहा
 कुर्वन्ति योषितः ॥ ४२ ॥ धर्मविक्रयिणो विप्राः स्त्रियश्च भगविक्रयाः ॥ वेदविक्रयकाश्चान्ये शूद्राचाररता द्विजाः ॥ ४३ ॥ साधूनां विधवानां च वितान्य
 पहरन्ति च ॥ न व्रतानि चरिष्यन्ति ब्राह्मणा द्रव्यलोलुपाः ॥ ४४ ॥ धर्माचारं परित्यज्य वृथावादैर्विपज्जिताः ॥ द्विजाः कुर्वन्ति दम्भार्थं पितृश्राद्धादिकाः
 क्रियाः ॥ ४५ ॥ अपात्रेष्वेव दानानि प्रयच्छन्ति नराधमाः ॥ दुग्धलोभनिमित्तेन गोपु प्रीतिं च कुर्वन्ते ॥ ४६ ॥ न कुर्वन्ति तथा विप्राः स्नानशौचादिकाः
 क्रियाः ॥ अकाले कर्मनिरता भविष्यन्ति द्विजाधमाः ॥ साधुनिंदापराश्चैव विप्रनिंदापरास्तथा ॥ न कस्यापि मनो विप्र विष्णुभक्तिपरं भवेत् ॥ ४८ ॥
 यज्विनश्च द्विजानेव धनार्थराजकिंकराः ॥ ताडयन्ति द्विजान्दुष्टाः कृष्णे कृष्णत्वमागते ॥ ४९ ॥ दानहीना नराः सर्वे घोरे कलियुगे मुने ॥ प्रतिग्रहं प्रकुर्वन्ति
 पतितानामपि द्विजाः ॥ ५० ॥ कलेः प्रथमपादेऽपि विनिंदन्ति हरिं नराः ॥ युगान्ते च हरेर्नाम नेव कश्चिद्वादिष्यति ॥ ५१ ॥ शूद्रस्त्रीसंगनिरता विधवासंगलो
 लुपाः ॥ शूद्रान्नभोगनिरता भविष्यन्ति कलौ द्विजाः ॥ ५२ ॥ विहाय वंदसन्मार्गं कुपथाचारसंगताः ॥ पापं डाश्च भविष्यन्ति चतुर्गथ्रमनिंदकाः ॥ ५३ ॥ न च द्विजा
 ति शुश्रूषां कुर्वन्ति चरणोद्भवाः ॥ द्विजातिधर्मान्गृह्णन्ति पाखण्डलिद्विनोऽधमाः ॥ ५४ ॥ कापायपरिविताश्च जटिला भस्मधुलिताः ॥ शूद्राधर्मान्प्रवक्ष्यन्ती

वृ.ना.पु.

॥ ६६ ॥

कृत्युक्तिपरायणाः॥५५॥द्विजाःस्वाचारमुत्सृज्यपरपाकान्नभोजिनः॥भविष्यन्तिदुरात्मानःशूद्राःप्रव्रजितास्तथा॥५६॥उत्कोचजीविनस्तत्र भविष्यन्ति
कलौ मुने॥धर्महीनास्तु पाषंडा कापाला भिक्षवोऽधमाः॥५७॥धर्मविध्वंसशीलानां द्विजानां द्विजसत्तमा॥शूद्रा धर्मान्प्रवक्ष्यन्तिह्यधिरुह्योत्तमासनम्॥
एते चान्येच बहवो नम्ररक्तपटादिकाः॥पाषंडाः प्रचारिष्यन्ति प्रायो वेदविदूषकाः॥५९॥गीतवादित्रकुशलःक्षुद्रधर्मसमाश्रयाः॥भविष्यन्तिकलौ प्रायो
धर्मविध्वंसका नराः॥६०॥अल्पद्रव्या वृथालिंगा वृथाहंकारदूषिताः॥इतारः परवित्तानां भवितारो नराधमाः॥६१॥प्रतिग्रहपरा नित्यं जगदुन्मार्गशी
लिनः॥आत्मस्तुतिपराः सर्वे परनिंदापरास्तथा॥६२॥विश्वस्तघातिनः कूरा दयाधर्मविवाजिताः॥भविष्यन्ति नरा विप्र कलौ चाधर्मवांधवाः॥६३॥पर
मायुश्च भविता तदा वर्षाणि षोडशा॥घोरे कलियुगे विप्र पंचवर्षा प्रमुयते॥६४॥सप्तवर्षाष्टवर्षाश्च युवानोऽतः परं जरा॥स्वकर्मत्यागिनः सर्वे कृतघ्ना
भिन्नवृत्तयः॥६५॥याचकाश्च द्विजा नित्यं भविष्यन्ति कलौ युगे॥परावमाननिरताःप्रहृष्टाः परवेश्मनि॥६६॥तत्रैव निंदानिरता वृथाविश्रंभिणो जनाः॥
निंदां कुर्वन्ति सततं पितृमातृसुतेषु च॥६७॥वदन्ति वाचा धर्माश्च चेतसा पापलोलुपाः॥धनविद्यावयोमत्ताः सर्वदुःखपरायणाः॥६८॥व्याधितस्करदु
र्भिक्षैः पीडिता अतिमांयिनः॥प्रपुण्यन्ति वृथैवामी न विचार्य च दुष्कृतम् ॥ ६९ ॥ धर्ममार्गप्रणेतारं तिरस्कुर्वन्ति पापिनः॥धर्मकार्ये
रन्तं चैव वृथाविश्रंभिणो जनाः॥७०॥भविष्यन्ति कलौ प्राप्ते राजानो म्लेच्छजातयः॥शूद्रा भेक्ष्यन्ताश्चैव तेषां शुश्रूषणे द्विजाः॥७१॥न शिष्यो न
गुरुः कश्चिन्न पुत्रो न पिता तथा॥न भार्या न पतिश्चैव भवितारोऽत्र संकरे॥७२॥कलौ गते भविष्यन्ति घनाद्या अपि याचकाः॥रस
विक्रयिणश्चापि भविष्यन्ति द्विजातयः॥७३॥धर्मकंचुकसंवीता मुनिवेषधरा द्विजाः॥अपण्यविक्रयस्ता अगम्यागामिनस्तथा॥७४॥वेदनिंदापराश्चैव
धर्मशास्त्रविनिर्मुखाः॥शूद्रवृत्त्यैव जीवन्ति नरकार्हा द्विजा मुने॥७५॥अनावृष्टिभयं प्राप्ता गगनासक्तदृष्टयः॥भविष्यन्ति कलौ मर्त्या
सर्वे क्षुद्रयकातराः॥७६॥कंदर्पणफलाहारास्तापसा इव मानवाः॥आत्मानं तारयिष्यन्ति अनावृष्ट्यातिदुखिताः॥७७॥कामार्ता द्वस्वदेहाश्च लुब्धा
श्चाधर्मतत्पराः॥कलौ सर्वे भविष्यन्ति स्वल्पभाग्या बहुप्रजाः॥७८॥स्त्रियः स्वपोषणपरा वेश्या लवण्यशीलिकाः॥पतिवाक्यमनादृत्य
सदान्यगृहतत्पराः॥७९॥दुःशीला दुष्टशैलेषु कारिष्यन्ति सदा स्पृहाम्॥असद्वृत्ता भविष्यन्ति पुरुषेषु कुलांगनाः॥८०॥चोरादिभयभीताश्च
काष्ठयंत्राणि कुर्वन्ते॥दुर्मिक्षरपीडाभिरतीवोपद्रुता जनाः॥८१॥गोधूमात्रयवान्नाञ्चे देशे यास्यन्ति दुःखिताः॥निधाय ह्ययकर्मणि प्रेर
यन्ति वचः शुभम्॥८२॥स्वकार्यसिद्धिपर्यन्तं वंधुतां कुर्वन्ते जनाः॥भिक्षवश्चापि मित्रादिस्नेहसंबंधयन्त्रिताः॥८३॥अन्नोपाधिनिमित्तेन शिष्या

पृ० सं०

अ० ४१

॥ ६६ ॥

नृहन्ति भिक्षवः ॥ ८४ ॥ उभाभ्यामथ पाणिभ्यां शिरःकंडूयनं त्रियः ॥ कुर्वत्यो गुरुभट्टणामाज्ञामुल्लंघयति च ॥ ८५ ॥ पापंडालापनिरताः पापं
 इजनसंगिनः ॥ यदा द्विजा भविष्यति तदा वृद्धि कलिर्वजेत् ॥ ८६ ॥ यदा प्रजा न यक्ष्यति न होष्यति द्विजातयः ॥ तदैव तु कलैर्वृद्धिरनुमेया
 विचक्षणेः ॥ ८७ ॥ अधर्मवृद्धिर्भविता बालमृत्युरपि द्विजाः सर्वधर्मेषु नष्टेषु याति निःश्रीकृतां जगत् ॥ ८८ ॥ एवं कलेः स्वरूपं ते कथितं विप्र
 सत्तम ॥ हरिभक्तिपरानेष न कलिर्बाधते क्वचित् ॥ ८९ ॥ ततः परं कृतयुगे त्रेतायां ध्यानमेव च ॥ द्वापरे यज्ञमेवाहुर्दानमेकं कलौ युगे ॥ ९० ॥
 यत्कृते दशभिर्विषेधेतायां शब्दा च यत् ॥ द्वापरे यच्च मासेन ह्यहोरात्रेण तत्कलौ ॥ ९१ ॥ ध्यायन्कृते यजन्यज्ञैस्त्रेतायां द्वापरेऽर्चयन् ॥ यदाप्नोति
 तदाप्नोति कलौ संकीर्त्य केशवम् ॥ ९२ ॥ अहोरात्रं हरेर्नाम कीर्तयति च ये नराः ॥ कुर्वति हरिपूजां वा न कलिर्बाधते च तान् ॥ ९३ ॥ नमो नारायणायति
 कीर्तयति च ये नराः ॥ निष्कामा वा सकामा वा न कलिर्बाधते च तान् ॥ ९४ ॥ हरिनामपरायणे तु घोरे कलियुगे द्विजाः ॥ न एव कृतकृत्याश्च न कलिर्बाधते
 हि तान् ॥ ९५ ॥ हरिपूजापरा ये च हरिनामपरायणाः ॥ त एव शिवतुल्याश्च नात्र कार्या विचारणा ॥ ९६ ॥ समस्तजगदाधारं परमार्थम्वरूपिणम् ॥ घोरे
 कलियुगे प्राप्ते विष्णुं ध्यायन्न सीदति ॥ ९७ ॥ अहो अति सुभाग्यास्ते सकृद्वै केशवार्चकाः ॥ घोरे कलियुगे प्राप्ते सर्वधर्मविवर्जिते ॥ ९८ ॥ न्यूना
 तिरिक्तदोषाणां कलौ वेदोक्तकर्मणाम् ॥ हरिस्मरणमेवात्र संपूर्णत्वविधायकम् ॥ ९९ ॥ हरे केशव गोविंद वासुदेव जगन्मय ॥ इतीरयति ये नित्यं
 नहि तान्बाधते कलिः ॥ १०० ॥ शिव शंकर रुद्रेश नीलकंठ त्रिलोचन ॥ इति जल्पति ये वापि कलिस्तात्रापि बाधते ॥ १ ॥ महादेव विरू
 पाक्ष गंगाधर मृडान्वय ॥ इत्थं वदति ये विप्र ते कृतार्था न संशयः ॥ २ ॥ जनार्दन जगन्नाथ पीतांबरधराच्युत ॥ इति वाप्युच्चगंतीह न च तेषां
 कलेर्भयम् ॥ ३ ॥ संसारे सुलभाः पुंसां पुत्रदाग्धनादयः ॥ घोरे कलियुगे विप्र हरिभक्तिस्तु दुर्लभा ॥ ४ ॥ कर्मश्रद्धाविहीना ये पापंडा वेदनि
 दकाः ॥ अधर्मनिरता नैव नरकार्हा हरिस्मृतेः ॥ ५ ॥ वेदमार्गवहिष्ठानां जनानां पापकर्मणाम् ॥ मनः शुद्धिविहीनानां हरिनाम्नेव निष्कृतिः ॥ ६ ॥
 दैवाधीनं जगत्सर्वमिदं स्थावरजंगमम् ॥ यथाप्रेरितमेतेन तथैव कुरुते द्विज ॥ ७ ॥ शक्तिः सर्वकर्मणि वेदोक्तानि विधाय च ॥ समर्पयेन्महा
 विष्णौ नारायणपरायणः ॥ ८ ॥ समर्पितानि कर्माणि महाविष्णो पगत्मनि ॥ संपूर्णतां प्रयात्येव हरिस्मरणमात्रतः ॥ ९ ॥ हरिभक्तिरतानां च
 पापबंधो न जायते ॥ अतोऽतिदुर्लभा लोके हरिभक्तिर्दुर्गात्मनाम् ॥ १० ॥ अहो हरिपरा ये तु कलौ घोरे भयंकरे ॥ ते सुभाग्या महात्मानः सत्संगर
 हिता अपि ॥ ११ ॥ हरिस्मरणनिष्ठानां शिवनामस्तात्मनाम् ॥ सत्यं समस्तकर्माणि याति संपूर्णतां द्विज ॥ १२ ॥ अहो भाग्यमहो भाग्यं हरिनाम

१.ना.पु.
॥६७॥

स्तात्मनाम् ॥ त्रिदशैरपि ते पूज्याः किमन्यैर्वहुभाषितैः ॥ १३ ॥ तस्मात्समस्तलोकानां हितमेव मयोच्यते ॥ हरिनामपरान्तर्त्यात्र कर्त्तव्यार्थं
कचित् ॥ १४ ॥ हरेर्नामैव नामैव नामैव मम जीवनम् ॥ कलौ नास्त्येव नास्त्येव नास्त्येव गतिरन्यथा ॥ १५ ॥ सूत उवाच ॥
एवं स नारदो विप्राः सनकेन प्रबोधितः ॥ परां निर्वृत्तिमापन्नः पुनरेतदुवाच ह ॥ १६ ॥ नारद उवाच ॥ भगवन्स्वशास्त्रं त्वयातिकरुणात्मना ॥
प्रकाशितं जगज्ज्योतिः परं ब्रह्म सनातनम् ॥ १७ ॥ एतदेव परं पुण्यमेतदेव परं तपः ॥ यः स्मरेत्पुण्डरीकाक्षं सर्वपापविनाशनम् ॥ १८ ॥ ब्रह्मब्रानां
जगच्चैतदेकचित्संप्रकाशितम् ॥ त्वयोक्तं त्वयतीयेऽहं कथं दृष्टान्तमंतरा ॥ १९ ॥ तस्माद्धेन यथा ब्रह्म प्रतीतं बोधितेन तु ॥ तदाख्याहि यथा
चित्तं सीदत्स्थितिमवाप्नुयात् ॥ २० ॥ एतच्छ्रुत्वा वचो विप्रा नारदस्य महात्मनः ॥ सनकः प्रत्युवाचेदं स्मरन्नारायणं परम् ॥ २१ ॥ सनक
उवाच ॥ ब्रह्मब्रह्मं ध्यानपरो भवेयं सनंदनं पृच्छ यथाभिलाषम् ॥ वेदांतशास्त्रे कुशलस्तवायं निर्वर्तयेद्वा परमार्थबन्धः ॥ २२ ॥ इतीरितं समाकर्ण्य सन
कस्य स नारदः ॥ सनंदनं मोक्षधर्मान्प्रष्टुं समुपचक्रमे ॥ २३ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे प्रथमपादे नाममहात्म्यत्रामैकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥
श्रीनारद उवाच ॥ कुतः सृष्टमिदं ब्रह्मजगत्स्थावरजंगमम् ॥ प्रलये च कमभ्येति तन्मे ब्रूहि सनन्दन ॥ १ ॥ ससागरः सगगनः सशैलः
सबलाहकः ॥ सभूमिः साग्नपवनाः लोकोऽयं केन निर्मितः ॥ २ ॥ कथं सृष्टानि भूतानि कथं वर्णविभक्तयः ॥ शौचाशौचं कथं तेषां धर्माधर्म
विधिः कथम् ॥ ३ ॥ कीदृशो जीवतां जीवः क वागच्छति ये मृताः ॥ ४ ॥ अस्माल्लोकादमुं लोकं सर्वं शंसतु मे भवान् ॥ ५ ॥ सनंदन उवाच ॥
शृणु नारद वक्ष्यामि चेतिहासं पुरातनम् ॥ भृगुणाभिहितं शास्त्रं भरद्वाजाय पृच्छते ॥ ६ ॥ कैलासशिखरे दृष्ट्वा दीप्यमानं महोजसम् ॥ भृगुं
महर्षिमासीनं भरद्वाजोऽन्वपृच्छत् ॥ ७ ॥ भरद्वाज उवाच ॥ कथं जीवो विचरति नानायोनिषु संततम् ॥ कथं मुक्तिश्च संसागरायाते तस्य मानद
॥ ८ ॥ यश्च नारायणः स्रष्टा स्वयंभूर्भगवन्स्वयम् ॥ सेव्यसेवकभावेन वर्तेते इति तौ सदा ॥ ९ ॥ प्रविशन्ति लये सर्वे यमीशं सचराचरः ॥
लोकानां रमणः सोऽयं निर्गुणश्च निरंजनः ॥ १० ॥ अनिर्देश्योऽप्रतर्क्यश्च कथं ज्ञायेत कैमुने ॥ कथमेनं परात्मानं कालशक्तिदुरन्वयम् ॥ ११ ॥
अतर्क्यचरितं वेदाः स्तुवन्ति कथमादरात् ॥ जीवो जीवत्वमुल्लंघ्य कथं ब्रह्म समन्वयात् ॥ १२ ॥ एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं तन्मे ब्रूहि कृपानिधे ॥
एवं स भगवान्पृष्ट्वा भरद्वाजेन संशयम् ॥ १३ ॥ महर्षिर्ब्रह्मसंकाशः सर्वं तस्मै ततोऽब्रवीत् ॥ भृगुरुवाच ॥ मानसो नाम यः पूर्वो विश्रुतौ वै मह
र्षिभिः ॥ १४ ॥ अनादिनिधनो देवस्तथा तेभ्योऽजरामरः ॥ अव्यक्त इति विख्यातः शाश्वतोऽधाक्ष्योऽव्ययः ॥ १५ ॥ यतः स्रजानि भूतानि जायन्ते च

१० स०
अ० ३२

॥ ६७ ॥

प्रियंति च॥सोऽमृत्ययमं देवो महांतं नाम नामतः ॥ १५ ॥ आकाशमिति विख्यातं सर्वभूतधरः प्रभुः ॥ आकाशादभवद्भारि सलिलादग्नि
 मारुतो ॥ १६ ॥ अग्निमारुतसंयोगात्ततः समभवन्मही ॥ ततस्तेजोमयं दिव्यं पद्मं सृष्टं स्वयंभुवा ॥ १७ ॥ तस्मात्पद्मात्समभवद्ब्रह्मा वेदमथो
 विधिः ॥ अहंकार इति ख्यातः सर्वभूतात्मभूतकृत् ॥ १८ ॥ ब्रह्मा वै स महातेजा य एते पंच धातवः ॥ शैलास्तस्यास्थिसंघास्तु मेदो मांसं च
 मेदिनी ॥ १९ ॥ समुद्रास्तस्य रुधिग्माकाशमुदरं तथा ॥ पवनश्चैव निश्वासस्तेजोऽग्निनिम्नगाः शिराः ॥ २० ॥ अग्नीषोमौ च चंद्रार्कौ नयने तस्य
 विश्रुते ॥ नभश्चोर्ध्वशिरस्तस्य क्षितिः पदौ भुजौ दिशः ॥ २१ ॥ दुर्विज्ञेयो ह्यचिन्त्यात्मा सिद्धैरपि न संशयः ॥ स एष भगवान्विष्णुरनन्त इति
 विश्रुतः ॥ २२ ॥ सर्वभूतात्मभूतम्यो दुर्विज्ञेयोऽकृतात्मभिः ॥ अहंकारस्य यः स्रष्टा सर्वभूतभवाय वै ॥ ततः समभवद्विश्वं पृष्टोऽहं
 यदिह त्वया ॥ २३ ॥ भग्द्राज उवाच ॥ गगनस्य दिशां चैव भूतलस्यानिलस्य च ॥ कान्यत्र परिमाणानि संशयं छिंधि तत्त्वतः ॥ २४ ॥
 भृगुरुवाच ॥ अनंतमेतदाकाशं सिद्धदेवतसोऽवतम् ॥ रम्यं नानाश्रयाकीर्णं यस्यांतो नाधिगम्यते ॥ २५ ॥ ऊर्ध्वं गतेरधस्तात्तु चंद्रादित्यौ न पश्यतः ॥
 तत्र देवाः स्वयं दीप्ता भास्कगभाग्निवर्चसः ॥ २६ ॥ ते चाप्यन्तं न पश्यन्ति नभसः प्रथितौजसः ॥ दुर्गमत्वादनंतत्वादिति मे वद मानद ॥ २७ ॥ उप
 रिष्टोपरिष्टात्तु प्रज्वलद्भिः स्वयंप्रभैः ॥ निरुद्धमेतदाकाशं ह्यप्रमेयं सुरैरपि ॥ २८ ॥ पृथिव्यंते समुद्रास्तु समुद्रांतं तमः स्मृतम् ॥ तमसोऽंतं जलं प्राहु
 र्जलस्यांतोऽग्निरेव च ॥ २९ ॥ रसातलंते सलिलं जलंते पन्नगाधिपाः ॥ तदंते पुनराकाशमाकाशांतं पुनर्जलम् ॥ ३० ॥ एवमंतं भगवतः प्रमाणं
 सलिलस्य च ॥ अग्निमारुततोयेभ्यो दुर्ज्ञेयं देवैरपि ॥ ३१ ॥ अग्निमारुततोयानां वर्णा क्षितितलस्य च॥ आकाशसदृशा ह्यंतं भिद्यंते तत्त्वदर्श
 नात् ॥ ३२ ॥ पठंति चैव मुनयः शास्त्रेषु विविधेषु च ॥ त्रैलोक्ये सागरे चैव प्रमाणं विहितं यथा ॥ ३३ ॥ अदृश्यो यस्त्वगम्यो यः कः प्रमाण
 मुदीरयेत् ॥ सिद्धानां देवतानां च परिमीता यदा गतिः ॥ ३४ ॥ तदागण्यमनंतस्य नामानंतेति विश्रुतम् ॥ नामधेयानुरूपस्य मानसस्य
 महात्मनः ॥ ३५ ॥ यदा तु दिव्यं यद्रूपं ह्रस्वते वर्द्धते पुनः ॥ कोऽन्यस्तद्वेदितुं शक्यो योऽपि स्यात्तद्विधोऽपरः ॥ ३६ ॥ ततः पुष्करतः सृष्टः सर्वज्ञो
 मूर्तिमान्प्रभुः ॥ ब्रह्मा धर्ममयः पूर्वः प्रजापतिरनुत्तमः ॥ ३७ ॥ भग्द्राज उवाच ॥ पुष्करो यदि संभूतो ज्येष्ठं भवति पुष्करम् ॥ ब्रह्माणं पूर्वजं
 चाह भवान्सदेह एव मे ॥ ३८ ॥ भृगुरुवाच ॥ मानसस्येह या मूर्तिर्ब्रह्मत्वं समुपागता ॥ तस्यासनविधानार्थं पृथिवी पद्ममुच्यते ॥ ३९ ॥ कर्णिका
 तस्य पद्मस्य मेरुर्गगनमुच्छ्रितः ॥ तस्य मध्ये स्थितो लोकान्मृजत्येष जगद्विधिः ॥ ४० ॥ भग्द्राज उवाच ॥ प्रजाविसर्गं विविधं कथं स सृजति

प्रभुः ॥ मेरुमध्ये स्थितो ब्रह्मा तद्वहिर्द्विजसत्तम ॥ ४१ ॥ भृगुरुवाच ॥ प्रजाविसर्गं विविधं मानसो मनसाऽसृजत् ॥ संरक्षणार्थं भूतानां सृष्टं प्रथमतो जलम् ॥ ४२ ॥ यत्प्राणाः सर्वभूतानां सृष्टं प्रथमतो जलम् ॥ यत्प्राणाः सर्वभूतानां वर्द्धते येन च प्रजाः ॥ ४३ ॥ परित्यक्ताश्च नश्यन्ति तेनेदं सर्वमावृतम् ॥ पृथिवी पर्वता मेघा सृतिर्मतश्च ये परे ॥ सर्वं तद्वारुणं ज्ञेयमापस्तस्तंभिरे पुनः ॥ ४४ ॥ भरद्वाज उवाच ॥ कथं सलिलमुत्पन्नं कथं चैवाग्निमारुतौ ॥ कथं वा ग्रेदिनी सृष्टेत्यत्र मे संशयो महान् ॥ ४५ ॥ भृगुरुवाच ॥ ब्रह्मकल्पे पुरा ब्रह्मन् ब्रह्मर्षीणां समागमे ॥ लोकसंभवसंदेहः समुत्पन्नो महात्मनाम् ॥ ४६ ॥ तेऽतिष्ठन्ध्यानमालम्ब्य मौनमास्थाय निश्चलाः ॥ त्यक्ताहाराः स्पर्द्धमाना दिव्यं वर्षशतं द्विजाः ॥ ४७ ॥ तेषां ब्रह्ममयी वाणी सर्वेषां श्रोत्रमागमत् ॥ दिव्या सरस्वती तत्र संवभूव नभस्तलात् ॥ ४८ ॥ पुरास्तिमितमाकाशमनंतमचलोपमम् ॥ नष्टचंद्रार्कपवनं प्रसुप्तमिव संवभौ ॥ ४९ ॥ ततः सलिलमुत्पन्नं तमसीव तमः परम् ॥ तस्माच्च सलिलोत्पीडादुदतिष्ठत मारुतः ॥ ५० ॥ यथाभवनमच्छिद्रं निःशब्दमिव लक्ष्यते ॥ तच्चांभसा पूर्यमाणं सशब्दं कुरुतेऽनिलः ॥ ५१ ॥ तथा सलिलसंरुद्धे नभसोऽंति निरंतरे ॥ भित्त्वार्षणवतलं वायुः समुत्पतति घोषवान् ॥ ५२ ॥ एषु वै चरते वायुरर्णवोत्पीडसंभवः ॥ आकाशस्थानमासाद्य प्रशान्तिं नाधिगच्छति ॥ ५३ ॥ तस्मिन्वाय्वम्बुसंघर्षे दीप्ततेजा महाबलः ॥ प्रादुरासीदूर्ध्वाशिखः कृत्वा निस्तिमिरं तमः ॥ ५४ ॥ अग्निः पवनसंयुक्तः खं समाक्षिपते जलम् ॥ तदग्निवायुसंपर्काद्धनत्वमुपपद्यते ॥ ५५ ॥ तस्याकाशं निपतितः ज्वहात्तिष्ठति योऽपरः ॥ स संघातत्वमापन्नो भूमित्वमनुगच्छति ॥ ५६ ॥ रसानां सर्वगंधानां रंनेहानां प्राणिनां तथा ॥ भूमियो निरियं ज्ञेया यस्याः सर्वं प्रसूयते ॥ ५७ ॥ भरद्वाज उवाच ॥ य एते धातवः पंच रक्ष्या यानसृजत्प्रभुः ॥ आवृता यैरमे लोका महाभूता भिसंज्ञितैः ॥ ५८ ॥ यदाऽसृजत्सहस्राणि भूतानां स महामतिः ॥ पश्चात्तेष्वेव भूतत्वं कथं समुपपद्यते ॥ ५९ ॥ भृगुरुवाच ॥ अमितानि महाप्राणि यांति भूतानि संभवम् ॥ अतस्तेषां महाभूतशब्दोऽयमुपपद्यते ॥ ६० ॥ चेष्टा वायुः खमाकाशमृष्माग्निः सलिलं द्रवः ॥ पृथिवी चात्र संघातः शरीरं पांचभौतिकम् ॥ ६१ ॥ इत्यतः पंचभिर्युक्तेयुक्तं स्थावरजंगमम् ॥ श्रोत्रे प्राणो रसः स्पर्शो दृष्टिश्चंद्रियसंज्ञिताः ॥ ६२ ॥ भरद्वाज उवाच ॥ पंचभिर्यदि भूतैस्तु युक्ताः स्थावरजंगमाः ॥ स्थावरराणां न दृश्यते शरीरे पंच धातवः ॥ ६३ ॥ अनृध्मणामचेष्टानां घनानां चैव तत्त्वतः ॥ वृक्षाणां नोपलभ्यते शरीरे पंच धातवः ॥ ६४ ॥ न शृण्वन्ति न पश्यन्ति न गंधरसवेदिनः ॥ न च स्पर्शं हि जानन्ति ते कथं पंच धातवः ॥ ६५ ॥ अद्रवत्वादनमित्वाद्भूमि त्वाद्वायुतः ॥ आकाशस्याप्रमेयत्वादृक्षाणां नास्ति भौतिकम् ॥ ६६ ॥ भृगुरुवाच ॥ घनानामपि वृक्षाणामाकाशोऽस्ति न संशयः ॥ तेषां पुष्पफलव्य

किर्नित्यं समुपपद्यते ॥ ६७ ॥ ऊष्मतो म्लायते पर्णं त्वक्फलं पुष्पमेव च ॥ म्लायते शीर्यते चापि स्पर्शस्तेनात्र विद्यते ॥ ६८ ॥ वाय्वद्वयशनिनिघांषैः
 फलं पुष्पं विशीर्यते ॥ श्रोत्रेण गृह्यते शब्दस्तस्माच्छृण्वन्ति पादपाः ॥ ६९ ॥ वल्ली वेष्टयते वृक्षान्सर्वतश्चैव गच्छति ॥ नह्यदृष्टश्च मार्गोऽस्ति
 तस्मात्पश्यन्ति पादपाः ॥ ७० ॥ पुण्यापुण्यैस्तथा गंधैर्धूपैश्च विविधैरपि ॥ अरोगाः पुष्पिताः संति तस्माज्जिघ्रन्ति पादपाः ॥ ७१ ॥
 सुखदुःखयोर्ग्रहणाच्छिन्नस्य च विरोहणात् ॥ जीवं पश्यामि वृक्षानामचेतन्यं न विद्यते ॥ ७२ ॥ तेन तज्जलमादत्ते जरयत्यग्निमारुतो ॥
 आहारपरिणामाच्च ग्रहो वृद्धिश्च जायते ॥ ७३ ॥ जंगमानां च सर्वेषां शरीरे पंच धातवः ॥ प्रत्येकशः प्रभिद्यते यैः शरीरं
 विचेष्टते ॥ ७४ ॥ त्वक् च मांसं तथास्थीनि मज्जा स्नायुश्च पंचमः ॥ इत्येतदिह संघातं शरीरे पृथिवीमये ॥ ७५ ॥ तेजो ह्यग्निस्तथा क्रोधश्चक्षु
 रूष्मा तथैव च ॥ अग्निर्जनयते यच्च पंचाग्नेयाः शरीरिणः ॥ ७६ ॥ श्रोत्रं घ्राणं तथास्यं च हृदयं कोष्ठमेव च ॥ आकाशात्प्राणिनामेते शरीरे
 पंच धातवः ॥ ७७ ॥ श्लेष्मा पित्तमथ स्वेदो वसा शोणितमेव च ॥ इत्यापः पंचधा देहे भवन्ति प्राणिनां सदा ॥ ७८ ॥ प्राणान्प्रीणयते प्राणी व्यानाद्याय
 च्छते तथा ॥ ७९ ॥ गच्छन्त्यपानोऽधश्चैव समानो हृद्यवस्थितः ॥ उदानादुच्छसितीति पञ्च (प्रति) भेदाच्च भाषते ॥ इत्येते वायवः पंच वेष्टयन्तीह
 देहिनम् ॥ ८० ॥ भूमेर्गंधगुणान्वेत्ति रसं चाद्भ्यः शरीरवान् ॥ तस्य गंधस्य वक्ष्यामि विस्तराभिहितान्गुणान् ॥ ८१ ॥ हृष्टश्चानिष्टगंधश्च मधुरः कटुरेव
 च ॥ निर्हारी संहतः स्निग्धो रूक्षो विशद एव च ॥ ८२ ॥ एवं नवविधो ज्ञेयः पार्थिवो गंधविस्तरः ॥ ज्योतिः पश्यति चक्षुर्भ्यः स्पर्श
 वेत्ति च वायुना ॥ ८३ ॥ शब्दः स्पर्शश्च रूपं च रसश्चापि गुणाः स्मृताः ॥ रसज्ञानं तु वक्ष्यामि तन्मे निगदतः शृणु ॥ ८४ ॥ रसो बहुविधः प्रोक्त ऋषिभिः
 प्रथितात्मभिः ॥ मधुरो लवणस्तक्तः कषायोऽम्लः कटुस्तथा ॥ ८५ ॥ एष षड्विधविस्तारो रसो वारिमयः स्मृतः ॥ शब्दः स्पर्शश्च रूपश्च
 त्रिगुणं ज्योतिरुच्यते ॥ ८६ ॥ ज्योतिः पश्यति रूपाणि रूपं च बहुधा स्मृतम् ॥ ह्रस्वो दीर्घस्तथा स्थूलश्चतुरस्रोऽणुवृत्तवान् ॥ ८७ ॥ शुक्लः
 कृष्णस्तथा रक्तो नीलः पीतोऽरुणस्तथा ॥ कठिनश्चिक्कणः श्लक्ष्णः पिच्छिलो मृदु दारुणः ॥ ८८ ॥ एवं षोडशविस्तारो ज्योतीरूपगुणः
 स्मृतः ॥ तत्रैकगुणमाकाशं शब्द इत्येव तत्स्मृतम् ॥ ८९ ॥ तस्य शब्दस्य वक्ष्यामि विस्तरं विविधात्मकम् ॥ पट्टजो ऋषभगांधारो मध्यमो
 धैवतस्तथा ॥ ९० ॥ पंचमश्चापि विज्ञेयस्तथा चापि निषादवान् ॥ एष सप्तविधः प्रोक्तो गुण आकाशसंभवः ॥ ९१ ॥ ऐश्वर्य्येण
 तु सर्वत्र स्थितोऽपि पटहादिषु ॥ मृदंगभेरीशंखानां स्तनयित्नो रथस्य च ॥ ९२ ॥ एवं बहुविधाकारः शब्द आकाशसंभवः ॥ वायव्यस्तु गुणः स्पर्शः

६. ना. पु.

॥ ६९ ॥

स्पर्शश्च बहुधा स्मृतः ॥ ९३ ॥ उष्णः शीतः सुखं दुःखं स्निग्धो विशद एव च ॥ तथा खरो मृदुः श्लक्ष्णो लघुर्गुरुतरोऽपि च ॥ ९४ ॥ शब्दस्पर्शौ
तु विज्ञेयौ द्विगुणौ वायुरित्युत ॥ एवमेकादशविधो वायव्यो गुण उच्यते ॥ ९५ ॥ आकाशजं शब्दमादुरेभिर्वायुगुणैः सह ॥ अव्याहतैश्चेतयते
नवेति विषमा गतिः ॥ ९६ ॥ आप्यायते च ते नित्यं धातवस्तैस्तु धातुभिः ॥ आपोऽग्निर्मारुतश्चैव नित्यं जायति देहिषु ॥ ९७ ॥ मूलमेते शरी
रस्य व्याप्य प्राणानिह स्थिताः ॥ पार्थिवं धातुमासाद्य यथा चेष्टयते बली ॥ ९८ ॥ श्रितो मूर्द्धानमग्निस्तु शरीरं परिपालयेत् ॥ प्राणो मूर्द्धनि
वाग्रौ च वर्तमानो विचेष्टते ॥ ९९ ॥ स जंतुः सर्वभूतात्मा पुरुषः स सनातनः ॥ मनो बुद्धिरहंकारो भूतानि विषयश्च सः ॥ १०० ॥ एवं त्विह
स सर्वत्र प्राणैस्तु परिपाल्यते ॥ पृष्ठतस्तु समानेन स्वां स्वां गतिमुपाश्रितः ॥ १०१ ॥ वस्तिमूलं गुदं चैव पावकं समुपाश्रितः ॥ वहन्मूत्रं पुरीषं
वाप्यपानः परिवर्तते ॥ १०२ ॥ प्रयत्ने कर्मनियमे य एकस्त्रिषु वर्तते ॥ उदान इति तं प्रादुरध्यात्मज्ञानकोविदाः ॥ १०३ ॥ संधिष्वपि च सर्वेषु संनि
विष्टस्तथानिलः ॥ शरीरेषु मनुष्याणां व्यान इत्युपदिश्यते ॥ १०४ ॥ बाहुष्वग्निस्तु विततः समानेन समीरितः ॥ रसान्बाह्वंश्च दोषांश्च वर्तयन्निति
चेष्टते ॥ १०५ ॥ अपानप्राणयोर्मध्ये प्राणापानसमीहितः ॥ समन्वितस्त्वधिष्ठानं सम्यक् पचति पावकः ॥ १०६ ॥ आस्यं हि पायुपर्यंतमंते रयाह
दसंज्ञिते ॥ रेतस्तस्मात्प्रजायते सर्वस्रोतांसि देहिनाम् ॥ १०७ ॥ प्राणानां सन्निपाताच्च सन्निपातः प्रजायते ॥ ऊष्मा चाग्निरिति ज्ञेयो योऽत्र पचति
देहिनाम् ॥ १०८ ॥ अग्निवेगवहः प्राणो गुदति प्रतिहन्यते ॥ स ऊर्ध्वमागम्य पुनः समुत्क्षिपति पावकम् ॥ १०९ ॥ पक्वाशयस्त्वधो नाभ्या ऊर्ध्व
मामाशयः स्मृतः ॥ नाभिमूले शरीरस्य सर्वे प्राणाश्च संस्थिताः ॥ ११० ॥ प्रस्थिता हृदयात्सर्वे तिर्यग्ूर्ध्वमधस्तथा ॥ वहंत्यन्नसान्नाड्यो दश
प्राणप्रचोदिताः ॥ १११ ॥ एष मार्गोऽपि योगानां येन गच्छति तत्पदम् ॥ जितकुमाः समा धीरा मूर्द्धन्यात्मानमादधन् ॥ ११२ ॥ एवं सर्वेषु
विहितप्राणापानेषु देहिनाम् ॥ तस्मिन्समिध्यते नित्यमग्निः स्थाल्यामिवाहितः ॥ ११३ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे द्वितीयपादे भृगुभर
द्वाजसेवादे जगदुत्पत्तिवर्णनं नाम द्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ भरद्वाज उवाच ॥ यदि प्राणपतिर्वायुर्वायुरेव विचेष्टते ॥ शसित्याभापते चैव
ततो जीवो निरर्थकः ॥ १ ॥ य ऊष्मभाव आग्नेयो वह्निर्नैवोपलभ्यते ॥ अग्निर्जरयते चैतत्तदा जीवो निरर्थकः ॥ २ ॥ जंतोः प्रत्रियमाणस्य
जीवो नैवोपलभ्यते ॥ वायुरेव जहात्येनमूष्मभावश्च नश्यति ॥ ३ ॥ यदि वायुमयो जीवः संश्लेषो यदि वायुना ॥ वायुमंडलवत्पश्येद्गच्छेत्सह मरुद्गणैः
॥ ४ ॥ संश्लेषो यदि वा तेन यदि तस्मात्प्राणश्रयति ॥ महार्णवविमुक्तत्वादप्यत्सलिलभाजनम् ॥ ५ ॥ कूपे वा सलिलं दद्यात्प्रदीपं वा हुताशने ॥

पू० ख०

अ० ४३

॥ ६९ ॥

क्षिप्रं प्रविश्य नश्येत यथा नश्यत्यसौ तथा ॥ ६ ॥ पंचधारणके ह्यस्मिच्छरीरे जीवितं कृतम् ॥ येषामन्यतराभावाच्चतुर्णां नास्ति संशयः ॥ ७ ॥
 नश्यत्यापो ह्यनाहाराद्वायुरुच्छ्वासनिग्रहात् ॥ नश्यते कोष्ठभेदार्थमग्निर्नश्यत्यभोजनात् ॥ ८ ॥ व्याचिक्त्रणपरिक्रेशैर्मेदिनी चेव शीर्यते ॥ पीडितेऽ
 न्यतरे द्वेषां संचातो याति पंचतामं ॥ ९ ॥ तस्मिन्पंचत्वमापन्ने जीवः किमनुधावति ॥ किं खेदयति वा जीवः किं शृणोति ब्रवीति च ॥ १० ॥ एषा
 गौः परलोकस्थं तारयिष्यति मामिति ॥ यो दत्त्वा म्रियते जंतुः सा गौः कं तारयिष्यति ॥ ११ ॥ गौश्च प्रतिग्रहीता च दाता चैव संमं यदा ॥ इहैव विलयं
 यति कुतस्तेषां समागमः ॥ १२ ॥ विहगैरुपभुक्तस्य शैलायात्पतितस्य च ॥ अग्निना चोपभुक्तस्य कुतः संजीवनं पुनः ॥ १३ ॥ छिन्नस्य यदि वृक्षस्य न
 मूलं प्रतिरोहति ॥ जीवन्यस्य प्रवर्तते मृतः कः पुनरेष्यति ॥ १४ ॥ जीवमात्रं पुणः सृष्टं यदेतत्प्रवर्तते ॥ मृता मृताः प्रवर्तन्ते बीजाद्वीजं प्रणश्यति
 ॥ १५ ॥ इति मे संशयो ब्रह्महृदये परिधावति ॥ तं निवर्तय सर्वज्ञ यतस्त्वामाश्रितो ह्यहम् ॥ १६ ॥ सनंदन उवाच ॥ एवं पृष्टस्तदानेन स भृशु
 ब्रह्मणः सुतः ॥ पुनराह मुनिश्रेष्ठ तत्संदेहनिवृत्तये ॥ १७ ॥ भृशुरुवाच ॥ न प्राणाः सन्ति जीवस्य दत्तस्य च कृतस्य च ॥ याति देहांतरं प्राणी शरीरं
 तु विशीर्यते ॥ १८ ॥ न शरीराश्रितो जीवस्तस्मिन्नष्टे प्रणश्यति ॥ समिधामग्निदग्धानां यथाग्निर्दृश्यते तथा ॥ १९ ॥ भरद्वाज उवाच ॥ अग्रेयथा
 तस्य नाशात्तद्विनाशो न विद्यते ॥ इन्धनस्योपयोगाति स चाग्निर्नोपलभ्यते ॥ २० ॥ नश्यतीत्येव जानामि शांतमग्निमनिन्धनम् ॥ गतिर्यस्य प्रमाणं
 वा संस्थानं वा न विद्यते ॥ २१ ॥ भृशुरुवाच ॥ समिधामुपयोगाति स चाग्निर्नोपलभ्यते ॥ नश्यतीत्येव जानामि शांतमग्निमनिन्धनम् ॥ २२ ॥
 गतिर्यस्य प्रमाणं वा संस्थानं वा न विद्यते ॥ समिधामुपयोगाति यथाग्निर्नोपलभ्यते ॥ २३ ॥ अक्षरं पञ्चतत्त्वादि दुर्माद्यो हि निराश्रयः ॥
 तथा शरीरसंत्यागे जीवो ह्याकाशवत्स्थितः ॥ २४ ॥ न नश्यते सुसूक्ष्मत्वाद्यथा ज्योतिर्न संशयः ॥ अक्षरं पञ्चतत्त्वादि दुर्माद्यो हि निराश्रयः ॥
 ॥ २५ ॥ वायुसंधारणो ह्यग्निर्नश्यत्युच्छ्वासनिग्रहात् ॥ तस्मिन्नष्टे शरीराग्नौ ततो देहमचेतनम् ॥ २६ ॥ वृत्तिं याति भूमित्वमयनं तस्य हि क्षितिः ॥
 जगमानां हि सर्वेषां स्थावरानां तथैव च ॥ २७ ॥ आकाशं पवनोऽन्वेति ज्योतिस्तमनुगच्छति ॥ वेष्टं ज्वलन्ममेकत्वाद्यं भूमौ प्रतिष्ठितम् ॥ २८ ॥
 यत्र खं तत्र पवनस्तत्राभिर्यत्र मारुतः ॥ अमूर्तयस्ते विज्ञेया मूर्तिमंतः शरीरिणः ॥ २९ ॥ भरद्वाज उवाच ॥ वचमिमास्तौ भूमिः स्वमापश्च शरीरिणु ॥
 जीवः किलक्षणस्तत्रेत्येतदाचक्ष्व मेऽनघ ॥ ३० ॥ पंचात्मके पञ्चातौ पञ्चविज्ञानसंज्ञके ॥ शरीरे प्राणिनां जीवं वेतुमिच्छामि यादृशम् ॥ ३१ ॥
 मांसशोणिसंघाते मेदः स्रावस्थिसंचये ॥ भिद्यमाने शरीरे तु जीवो नैवोपलभ्यते ॥ ३२ ॥ यद्यजीवशरीरं तु पञ्चभूतसमन्वितम् ॥ शरीरे मानसे

वृ.ना.पु.
॥ ७० ॥

दुःखे कस्तां वेदयते रुजम् ॥ ३३ ॥ शृणोति कथितं जीवः कर्णाभ्यां न शृणोति तत् ॥ महर्षे मनसि व्यग्रे तस्माजीवो निरर्थकः ॥ ३४ ॥ सर्वे पश्यन्ति यहश्यं मनोयुक्तेन चक्षुषा ॥ मनसि व्याकुले चक्षुः पश्यन्नपि न पश्यति ॥ ३५ ॥ न पश्यति न चाप्राति न शृणोति न भाषते ॥ न च स्पर्शमसौ वेत्ति निद्रावशगतः पुनः ॥ ३६ ॥ हृष्यति कुद्वचते कोऽत्र शोचत्युद्विजते च कः ॥ इच्छति ध्यायति द्वेष्टि वाक्यं वाचयते च कः ॥ ३७ ॥ भृगुरुवाच ॥ तं पंचसाधारणमत्र किंचिच्छरीरमेको बहतेऽतरात्मा ॥ स वेत्ति गंधांश्च रसाञ्छ्रुतींश्च स्पर्शं च रूपं च गुणांश्च येऽप्ये ॥ ३८ ॥ पंचात्मके पंचगुणप्रदर्शी स सर्वगात्रानुगतोऽतरात्मा ॥ स वेत्ति दुःखानि सुखानि चात्र तद्विप्रयोगात् न वेत्ति देहम् ॥ ३९ ॥ यदा न रूपं न स्पर्शो नोष्णमांश्च पावके ॥ तदा शान्तिं शरीराग्नौ देहत्यागेन नश्यति ॥ ४० ॥ आपोमयमिदं सर्वमापोमूर्तिः शरीरिणाम् ॥ तत्रात्मा मानसो ब्रह्मा सर्वभूतेषु लोककृत् ॥ ४१ ॥ आत्मानं तं विजानीहि सर्वलोकहितात्मकम् ॥ तस्मिन्यः संश्रितो देहे ह्यविविदुरिव पुष्करे ॥ ४२ ॥ क्षेत्रज्ञं तं विजानीहि नित्यं लोकहितात्मकम् ॥ तमोरजश्च सत्त्वं च विद्धि जीवगुणानिमान् ॥ ४३ ॥ अचेतनं जीवगुणं वदन्ति स चेष्टते चेष्टयते च सर्वम् ॥ अतः परं क्षेत्रविदो वदन्ति प्रावर्तयद्यो भुवनानि सप्त ॥ ४४ ॥ न जीवनाशोऽस्ति हि देहभेदे मिथ्यैतदादुर्मुन इत्यबुद्धाः ॥ जीवस्तु देहांतरितः प्रयाति दशार्द्धतस्तस्य शरीरभेदः ॥ ४५ ॥ एष भूतेषु सर्वेषु गृहश्चरति सर्वदा ॥ दृश्यते त्वग्र्या बुध्या सूक्ष्मया तत्त्वदर्शिभिः ॥ ४६ ॥ तं पूर्वापररात्रेषु युञ्जानः सततं बुधः ॥ लब्धाहारो विगुह्यात्मा पश्यत्यात्मानमात्मनि ॥ ४७ ॥ चित्तस्य हि प्रसादेन हित्वा कर्म शुभाशुभम् ॥ प्रसत्रात्मात्मनि स्थित्वा सुखमानंत्यमश्नुते ॥ ४८ ॥ मानसोऽग्निः शरीरेषु जीव इत्यभिधीयते ॥ सृष्टिः प्रजापतेरेषा भूताध्यात्मविनिश्चये ॥ ४९ ॥ असृजद्ब्राह्मणानेव पूर्वं ब्रह्मा प्रजापतिः ॥ आत्मतेजोऽभिनिर्वृत्तान्भास्कराग्निसमप्रभान् ॥ ५० ॥ ततः सत्यं च धर्मं च तथा ब्रह्म च शाश्वतम् ॥ आचारं चैव शौचं च स्वर्गाय विदधे प्रभुः ॥ ५१ ॥ देवदानवगंधर्वा दैत्यासुरमहोरगाः ॥ यक्षराक्षसनागाश्च पिशाचा मनुजास्तथा ॥ ५२ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राणामसितस्तथा ॥ भरद्वाज उवाच ॥ चातुर्वर्ण्यस्य वर्णेन यदि वर्णो विभियते ॥ ५३ ॥ स्वेदमूत्रपुरीषाणि श्लेष्मा पित्तं सशोणितम् ॥ त्वन्तः क्षरति सर्वेषां कस्माद्गणो विभज्यते ॥ ५४ ॥ जगमानामसंख्येयाः स्थावराणां च जातयः ॥ तेषां विविधवर्णानां कुतो वर्णविनिश्चयः ॥ ५५ ॥ भृगुरुवाच ॥ न विशेषोऽस्ति वर्णानां सर्वं ब्रह्ममयं जगत् ॥ ब्रह्मणा पूर्वं सृष्टं हि कर्मणा वर्णतां गतम् ॥ ५६ ॥ कामभोगाः प्रियास्तीक्ष्णाः क्रोधताप्रियसाहसाः ॥ त्यक्तस्वकर्मरक्तांगास्ते द्विजाः क्षत्रतां गताः ॥ ५७ ॥ गोभ्यो वृत्तिं समास्थाय पीताः कृष्युपजीविनः ॥ स्वधर्मात्रानुतिष्ठन्ति ते द्विजा वैश्यतां गताः ॥ ५८ ॥

पृ० ख०
अ० ४३

॥ ७० ॥

हिंसानृतपरा लुब्धाः सर्वकर्मोपजीविनः ॥ कृष्णाः शौचपरिभ्राष्टास्ते द्विजाः शूद्रतां गताः ॥ ५९ ॥ इत्येतैः कर्मभिर्योसा द्विजा वर्णान्तरं गताः ॥
 ब्राह्मणा धर्मतन्त्रस्थास्तपस्तेषां न नश्यति ॥ ६० ॥ ब्रह्म धारयतां नित्यं व्रतानि नियमांस्तथा ॥ ब्रह्म चैव पुरा सृष्टं येन जानन्ति तद्विदः ॥ ६१ ॥
 तेषां बहुविधास्त्वन्यास्तत्र तत्र द्विजातयः ॥ पिशाचा राक्षसाः प्रेता विविधा म्लेच्छजातयः ॥ सा सृष्टिर्मानसी नाम धर्मतत्रपरायणा ॥ ६२ ॥ भरद्वाज
 उवाच ॥ ब्राह्मणः केन भवति क्षत्रियो वा द्विजोत्तम ॥ वैश्यः शूद्रश्च विप्रं तद्ब्रूहि वदतां क ॥ ६३ ॥ भृगुरुवाच ॥ जातकर्मादिभिर्यस्तु संस्कारैः
 संस्कृतः शुचिः ॥ वेदाध्ययनसंपन्नो ब्रह्मकर्मस्ववस्थितः ॥ ६४ ॥ शौचाचारस्थितः सम्यग्विद्याभ्यासी गुरुप्रियः ॥ नित्यव्रती सत्यपरः
 स वै ब्राह्मण उच्यते ॥ ६५ ॥ सत्यं दानमथोऽद्रोह आनृशंस्यं कृपा घृणा ॥ तपस्यां दृश्यते यत्र स ब्राह्मण इति स्मृतः ॥ ६६ ॥ क्षत्रजं सेवते कर्म वेदा
 ध्ययनसंगतः ॥ दानादानरतिर्यस्तु स वै क्षत्रिय उच्यते ॥ ६७ ॥ विशत्याशु पशुभ्यश्च कृप्यादानरतिः शुचिः ॥ वेदाध्ययनसंपन्नः स
 वैश्य इति संज्ञितः ॥ ६८ ॥ सर्वभक्षरतिर्नित्यं सर्वकर्मकरोऽशुचिः ॥ त्यक्तवेदस्त्वनाचारः स वै शूद्र इति स्मृतः ॥ ६९ ॥ शूद्रे चैतद्रवेल्लक्ष्म द्विजं तच्च
 न विद्यते ॥ न वै शूद्रो भवेच्छूद्रो ब्राह्मणो ब्राह्मणो न च ॥ ७० ॥ सर्वोपायेस्तु लोभस्थ क्रोधस्थ च विनिग्रहः ॥ एतत्पवित्रं ज्ञानानां तथा
 चेवात्मसंयमः ॥ ७१ ॥ वज्र्यो सर्वात्मना तौ हि श्रेयोघातार्थमुद्यतौ ॥ नित्यक्रोधाच्छ्रियं रक्षेत्तपो रक्षेत्तु मत्सरात् ॥ ७२ ॥ विद्यां मानापमानाभ्यामात्मानं
 तु प्रमादतः ॥ ७३ ॥ यस्य सर्वे समारंभा निराशीर्विधना द्विज ॥ त्यागे यस्य हुतं सर्वं स त्यागी स च बुद्धिमान् ॥ ७४ ॥ अहिंसः सर्वभूतानां भेदायण
 गतश्चरेत् ॥ परिग्रहात्परित्यज्य भवेद्बुद्ध्या जितेंद्रियः ॥ ७५ ॥ अशोकस्थानमातिष्ठेदिह चामुत्र चाभयम् ॥ तपोनित्येन दातेन मुनिना संयतात्मना
 ॥ ७६ ॥ अजितं जेतुकामेन व्यासंगेषु ह्यसंगिना ॥ इन्द्रियैर्गृह्यते यद्यत्तत्तद्व्यक्तमिति स्थितिः ॥ ७७ ॥ अव्यक्तमिति विज्ञेयं लिंगग्राह्यमतीन्द्रियम् ॥ अवि
 श्रमेण संतप्य विश्रमे धारयेन्मनः ॥ ७८ ॥ मनः प्राणेन गृहीयात्प्राणं ब्रह्मणि धारयेत् ॥ निर्वेदादेव निर्वर्णनं च किञ्चिद्विचिंतयेत् ॥ ७९ ॥ सुखं वै ब्राह्मणो
 ब्रह्मनिर्वेदेनाधिगच्छति ॥ शौचे तु सततं युक्तः सदाचारसमन्वितः ॥ ८० ॥ स्वनुकोशश्च भूतेषु ताद्विजातिषु लक्षणम् ॥ सत्यं व्रतं तपः शौचं सत्यं विसृजते प्रजा
 ॥ ८१ ॥ सत्येन धार्यते लोकः स्वः सत्येनैव गच्छति ॥ अनृतं तमसो रूपं तमसा नीयते ह्यधः ॥ ८२ ॥ तमोग्रस्तान पश्यन्ति प्रकाशं तमसावृताः ॥ सुदुष्प्रकाश
 इत्याहुर्नरकं तम एव च ॥ ८३ ॥ सत्यानृतं तदुभयं प्राप्यते जगतीचरैः ॥ तत्राप्येवंविधा लोके वृत्तिः सत्यानृते भवेत् ॥ ८४ ॥ धर्माधर्मौ प्रकाशश्च
 तमो दुःखसुखं तथा ॥ शारीरैर्मानसेर्दुःखैः सुखैश्चाप्यसुखोदयैः ॥ ८५ ॥ लोकसृष्टं प्रपश्यन्तो न मुह्यन्ति विचक्षणाः ॥ तत्र दुःखविमोक्षार्थं प्रयतेत

३.ना.पु.

१७३॥

विचक्षणः ॥ ८६ ॥ सुखं ह्यनित्यं भूतानामिह लोके परत्र च ॥ राहुग्रस्तस्य सोमस्य यथा ज्योत्स्ना न भासते ॥ ८७ ॥ तथा तमोभिभूतानां
भूतानां नश्यते सुखम् ॥ ८८ ॥ तत्त्वलु द्विविधं सुखमुच्यते शारीरं मानसं च । इह खल्वमुष्मिन् लोके वस्तुप्रवृत्तयः सुखार्थमभिधीयन्ते
नहीतः परत्रापर्वगफलाद्विशिष्टतरमस्ति । स एव काम्यो गुणविशेषो धर्मार्थगुणारंभस्तदेतुरस्योत्पत्तिः सुखप्रयोजनार्थमारंभाः ॥ भग्द्वज
उवाच ॥ वदेतद्भवताभिहितं सुखानां परमा स्थितिरिति ॥ ८९ ॥ न तदुपगृह्णीमो न द्वेषामृषीणां महति स्थितानाम् ॥ ९० ॥ अप्राप्य एष काम्य
गुणविशेषो न चैनमभिशीलयति । तपसि श्रूयते त्रिलोककृद्ब्रह्मा प्रभुरेकाकी तिष्ठति ब्रह्मचारी न कामसुखेष्व्वात्मानमवदधाति ॥ ९१ ॥ अपि
च भगवान्विश्वेश्वर उमापतिः काममभिवर्तमानमनंगत्वेन सममनयत् ॥ ९२ ॥ तस्माद्भूमौ न तु महात्मभिरंजयति गृहीतो न त्वेष तावद्विशिष्टो
गुणविशेष इति ॥ ९३ ॥ नैतद्भगवतः प्रत्येमि भवता तूक्तं सुखानां परमाः स्त्रिय इति लोकप्रवादो हि द्विविधः फलोदयः सुकृतात्सुखमवाप्यतेऽन्यथा
दुःखमिति ॥ ९४ ॥ भृगुरुवाच ॥ अत्रोच्यते अनृतात्त्वलु तमः प्रादुर्भूतं ततस्तमोप्रस्ता अधर्ममेवानुवर्तते न धर्मं क्रोधलोभमोहहिंसा नृता
दिभिरवच्छन्नाः खल्वस्मिंल्लोके नामुत्र सुखमाप्नुवन्ति विविधव्याधिरुजोपतापैस्वकीर्यन्ते वधवन्धनपरिकुंशादिभिश्च क्षुत्पिपासाश्रमकृतैरुपतापैरुपत
प्यन्ते वर्षवातात्युष्णातिशीतकृतैश्च प्रतिभयैः शारीरैर्दुःखैरुपतप्यन्ते वंशुधनविनाशविप्रयोगकृतैश्च मानसैः शोकैर्गमिभूयन्ते जगमृत्युकृतैश्चान्यै
रिति यस्त्वेतैः ॥ ९५ ॥ शारीरं मानसं नास्ति न जरा न च पातकम् ॥ नित्यमेव सुखं स्वर्गे सुखं दुःखमिहोभयम् ॥ ९६ ॥ नरके दुःखमवाहुः सुखं
तत्परमं पदम् ॥ पृथिवी सर्वभूतानां जनित्री तद्विधाः स्त्रियः ॥ ९७ ॥ पुमान्प्रजापतिस्तत्र शुक्रं तेजोमयं विदुः ॥ इत्येतल्लोकनिर्माता धर्मस्य
चरितस्य च ॥ ९८ ॥ तपसश्च सुतपस्य स्वाध्यायस्य हुतस्य च ॥ हुतेन शाम्यते पापं स्वाध्याये शान्तिरुत्तमा ॥ ९९ ॥ दानेन भोगानिन्याहुस्त
पसा स्वर्गमाप्नुयात् ॥ दानं तु द्विविधं प्राहुः परत्रार्थमिहैव च ॥ १०० ॥ सद्भ्यो यदीयते किञ्चित्पत्रोपतिष्ठते ॥ असद्रथो दीयते यत् न हानमिह
भुज्यते ॥ यादृशं दीयते दानं तादृशं फलमश्नुते ॥ १०१ ॥ भग्द्वज उवाच ॥ किं कस्य धर्मचरणं किं वा धर्मस्य लक्षणम् ॥ धर्मः कतिविधो वापि
तद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ १०२ ॥ भृगुरुवाच ॥ स्वधर्माचरणे युक्ता ये भवन्ति मनीषिणः ॥ तेषां स्वर्गफलावाप्तियोंऽन्यथा स विमुह्यते ॥ १०३ ॥ भग्द्वज उ० ॥
यदेतच्चातुराश्रम्य ब्रह्मर्षिर्विहितं पुरा ॥ तेषां स्वे स्वे समाचारास्तन्मे वक्तुमिहार्हसि ॥ १०४ ॥ भृगुरुवाच ॥ पूर्वमेव भगवता ब्रह्मणा लोकहितमनुतिष्ठता
धर्मसरक्षणार्थमाश्रमाश्चत्वारोऽभिनिर्दिष्टाः ॥ १०५ ॥ तत्र गुरुकुलवासमेव प्रथममाश्रममाहर्न्ति सम्यगत्र शौचसंस्कारनियमव्रतविनियतात्मा उभे संध्ये

पृ० सं०

अ० ४३

॥ ७१ ॥

भास्कराग्निदेवतान्गुपस्थाय विहाय तद्व्यालस्यं गुरोरभिवादनवेदाभ्यासश्रवणपवित्रीकृतांतरात्मा त्रिषवणसुपस्तृश्य ब्रह्मचर्याग्निपरिचरणगुरुशुश्रूषा
 नित्यभिक्षाभेद्यादिसर्वनिवेदितांतरात्मा गुरुवचननिदेशानुष्ठानाप्रतिकूलो गुरुप्रसादलब्धस्वाध्यायतत्परः स्यात् ॥१०६॥ भवति चात्र श्लोकः॥गुरुं
 यस्तु समाराध्य द्विजो वेदमवाप्नुयात्॥तस्य स्वर्गफलावाप्तिः सिद्धयते चास्य मानसम्॥इति गार्हस्थ्यं खलु द्वितीयमाश्रमं वदन्ति॥१०७॥तस्य सदा
 चारलक्षणं सर्वमनुव्याख्यास्यामः। समावृतानां सदाचाराणां सत्त्वमर्चयफलार्थिनां गृहाश्रमो विधीयते॥१०८॥धर्मार्थकामावाप्तिर्ज्ञानं त्रिवर्गसाधनमपे
 क्ष्यागर्हितकर्मणा धनान्यादाय स्वाध्यायोपलब्धप्रकर्षेण वा ब्रह्मर्षिनिर्मितेन वा अग्निः सागरगतेन वा द्रव्यनियमाभ्यासदैवतप्रसादोपलब्धेन वा
 धनेन गृहस्थो गार्हस्थ्यं वर्तयेत् ॥१०९॥ तादृि सर्वाश्रमणां मूलमुदाहरति गुरुकुलनिवासिनः पञ्चाजका येऽन्ये संकल्पितव्रतनियमधर्मानुष्ठानिन
 स्तेषामप्यंतरा च भिक्षाबलिसंविभागाः प्रवर्तते ॥११०॥ वानप्रस्थानां च द्रव्योपस्कार इति प्रायशः खल्वेते साधवः साधुपथ्योदनाः स्वाध्यायप्रसं
 गिनस्तीर्थाभिगमनदेशदर्शनार्थं पृथिवीं पर्यटन्ति ॥ १११ ॥ तेषां प्रत्युत्थानाभिगमनमनमूयावाक्यदानमुखसत्कारासनमुखशयनाभ्यवहारस
 त्क्रिया चेति ॥११२॥ भवति चात्र श्लोकः ॥ अतिरिच्यस्य भग्नाशो गृहात्प्रतिनिवर्तते ॥ स दत्त्वा दुष्कृतं तस्मै पुण्यमादाय गच्छति ॥ ११३ ॥
 अपि चात्र यज्ञक्रियाभिर्देवताः प्रीयन्ते निवापेन पितरो विद्याभ्यासश्रवणधारणेन ऋषयः अपत्योत्पादनेन प्रजापतिरिति ॥ ११४ ॥ लोको चात्र
 भवतः॥ वात्सल्याः सर्वभूतेभ्यो वायोः श्रोत्रस्तथा गिरा ॥ परितापोपघातश्च पारुष्यं चात्र गर्हितम् ॥११५॥अवज्ञानमहंकारो दंभश्चैव विगर्हितः ॥
 अहिंसा सत्यमक्रोधं सर्वाश्रमगतं तपः ॥ ११६ ॥ अपि चात्र माल्याभरणवस्त्राभ्यंगनित्योपभोगनृत्यगीतवादित्रश्रुतिसुखनयनस्नेहमादर्शनानां
 प्राप्तिर्भक्ष्यभोज्यलेह्यपेयचोष्याणामभ्यवहार्य्याणां विविधानामुपभोगः ॥११७॥ स्वविहागसंतोषः कामसुखावासिरिति॥त्रिवर्गगुणनिवृत्तिर्यस्य नित्यं
 गृहाश्रमे॥स सुखान्यनुभूयेह शिष्टानां गतिमाप्नुयात्॥११८॥उच्छृतिर्गृहस्थो यः स्वधर्मचरणे रतः॥त्यक्तकामसुखारंभः स्वर्गस्तस्य न दुर्लभः॥११९॥
 वानप्रस्थाः खल्वपि धर्ममनुसरतः पुण्यानि तीर्थानि नदीप्रसवणानि स्वभक्तेष्वरण्येषु मृगवराहमहिषशार्दूलवनगजाकीर्णेषु तपस्यन्तं अनुमंचरन्ति
 ॥१२०॥त्यक्तग्राम्यवस्त्राभ्यवहारोपभोगा वन्योपधिफलमूलपर्णपरिमितविचित्रनियताहाराः स्थानासान्नोभूपापाणसिकताशर्कराबालकाभस्मशायिनः
 काशकुशचर्मवल्कलसंवृतांगाः केशश्मश्रुनखरोमधारिणो नियतकालोपस्पर्शनाः शुष्कवलिहोमकालानुष्ठायिनः॥समित्कुशकुमुपापहागसंमार्जनलब्धवि
 श्रामाः शीतोष्णपवनविष्टंभविभित्रसर्वत्वचो विविचनियमयोगचर्यानुष्ठानविहितपात्रशुष्कमांसशोणितत्वगस्थिभृता घृतिपराः सत्त्वयोगाच्छर्मागण्युद

ब्र.ना.पु.

॥ ७२ ॥

हते ॥ १२१ ॥ यस्त्वेतां नियतचर्या ब्रह्मर्षिविहितां चरेत् ॥ स दहेदग्निवदोषाञ्जयेल्लोकांश्च दुर्जयान् ॥ १२२ ॥ पात्राजकानां पुनराचारः तद्यथा ॥ विमुच्यामि
धनकलत्रपरिवर्हसंगेष्व्वात्मानं स्नेहपाशानवधूय परिव्रजति ॥ समलोष्टाश्मकांचनास्त्रिवर्गप्रवृत्तेष्वसक्तबुद्धयः ॥ १२३ ॥ अरिमित्रोदासीनानां तुल्यदर्शनाः
स्थावरजरायुजांडजस्वेदजानां भूतानां वाङ्मनःकर्मभिरनभिद्रोहिणोऽनिकेताः पर्वतपुलिनवृक्षमूलदेवायतनान्यनुसंचरन्तो वा सार्धमुपेयुर्नगरं ग्रामं
वा न क्रोधदर्पलोभमोहकार्पण्यदंभपरिवादाभिमाननिर्वृत्तहिंसा इति ॥ १२४ ॥ भवति चात्र श्लोकाः ॥ अभयं सर्वभूतेभ्यो दत्त्वा यश्चरते मुनिः ॥
न तस्य सर्वभूतेभ्यो भयमुत्पद्यते क्वचित् ॥ १२५ ॥ कृत्वाग्निहोत्रं स्वशरीरसंस्थं शरीरमग्निं स्वमुखे जुहोति ॥ विप्रस्तु भैक्षोपगतेर्हविर्भिश्चिता
ग्निना संव्रजते हि लोकान् ॥ १२६ ॥ मोक्षाश्रमं यश्चरते यथोक्तं शुचिः स्वसंकल्पितयुक्तबुद्धिः ॥ अनिधनं ज्योतिरिव प्रशांतं स ब्रह्मलोकं श्रयते
द्विजातिः ॥ १२७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे द्वितीयपादे भृगुभगद्वाजसंवादे ब्राह्मणाचारनिरूपणं नाम त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥
भरद्वाज उवाच ॥ अस्माल्लोकात्परो लोकः श्रूयते नोपलभ्यते ॥ तमहं ज्ञातुमिच्छामि तद्ब्रवान्वक्तुमर्हति ॥ १ ॥ ॥ भृगुरुवाच ॥ उत्तरं
हिमवत्पाश्र्वं पुण्ये सर्वगुणान्विते ॥ पुण्यः श्रेष्ठश्च काम्यश्च स परो लोक उच्यते ॥ २ ॥ तत्र ह्यपापकर्माणः शुचयोऽत्यंतनिर्मलाः ॥ लोभमोह
परित्यक्ता मानवा निरुपद्रवाः ॥ ३ ॥ स स्वर्गसदृशो देशः तत्र ह्युक्ताः शुभा गुणाः ॥ काले मृत्युः प्रभवति स्पृशति व्याधयो न च ॥ ४ ॥ न
लोभः पादारेषु स्वदारनिरतो जनः ॥ नान्यो हि वध्यते तत्र द्रव्येषु च न विस्मयः ॥ ५ ॥ परो ह्यधर्मो नैवास्ति संदेहो नापि जायते ॥ कुतस्य
तु फलं तत्र प्रत्यक्षमुपलभ्यते ॥ ६ ॥ यानासनाशनोपेता प्रसादभवनाश्रयाः ॥ सर्वकामैर्बुताः केचिद्देवाभग्नभृषिताः ॥ ७ ॥ प्राणधारणमात्रं
तु केषांचिदुपपद्यते ॥ श्रमेण महता केचित्कुर्वति प्राणधारणम् ॥ ८ ॥ इह धर्मपराः केचित्केचिन्नैष्कृतिका नराः ॥ सुखेना दुःखिताः
केचिन्निधना धनिनो परे ॥ ९ ॥ इह श्रमो भयं मोहः शुधा तीव्रा च जायते ॥ लोभश्चार्थकृतो नृणां येन मुह्यन्त्यपंडिताः ॥ १० ॥ यस्तद्वदो
भयं प्राज्ञः पाप्मना न स लिप्यते ॥ सोपधे निवृत्तिः स्तेयं परिवादोऽभ्यसूयता ॥ ११ ॥ परोपघातो हिंसा च पेशुन्यमनृतं तथा ॥ एतान्संसेवते
यस्तु तपस्तस्य प्रहीयते ॥ १२ ॥ यस्त्वेतानाचरेद्विद्वान् तपस्तस्य वद्वेते ॥ इह चिंता बहुविधा धर्माधर्मन्य कर्मणः ॥ १३ ॥ कर्मभूमि
रियं लोके इह कृत्वा शुभाशुभम् ॥ शुभैः शुभमवाप्नोति तथाशुभमथान्यथा ॥ १४ ॥ इह प्रजापतिः पूर्वं देवाः सर्पिगणान्तथा ॥ इष्टं
ष्टतपसः पूता ब्रह्मलोकमुपाश्रिताः ॥ १५ ॥ उत्तरः पृथिवीभागः सर्वपुण्यतमः शुभः ॥ इहस्थास्तत्र जायंत ये वै पुण्यकृतो जनाः ॥ १६ ॥

पृ० ख०

अ० ४३

॥ ७२ ॥

यदि संस्कारमिच्छति तिर्यग्योनिषु चापरे ॥ क्षीणायुषस्तथा चान्ये नश्यन्ति पृथिवीतले ॥१७॥ अन्योन्यभक्षणासक्ता लोभमोहसमन्विताः ॥
 इहैव परिवर्तन्ते न च यान्त्युत्तरां दिशम् ॥ १८ ॥ गुरुतुपासते ये तु नियता ब्रह्मचारिणः ॥ पंथानं सर्वलोकानां विजानन्ति मनीषिणः ॥ १९ ॥
 इत्युक्तोऽयं मया धर्मः संक्षिप्तो ब्रह्मनिर्मितः ॥ धर्माधर्मौ हि लोकस्य यो वै वेत्ति स बुद्धिमान् ॥ २० ॥ भरद्वाज उवाच ॥ अध्यात्मं नाम यदिदं
 पुरुषस्येह चिन्त्यते ॥ यदध्यात्मं यथा चैतत्तन्मे ब्रूहि तपोधन ॥ २१ ॥ भृगुवाच ॥ अध्यात्ममिति विप्रप्रे यदेतदनुपृच्छसि ॥ तद्व्याख्या
 स्यामि ते तात श्रेयस्करतमं सुखम् ॥ २२ ॥ सृष्टिप्रलयसंयुक्तमाचार्यैः परिदर्शितम् ॥ यज्ज्ञात्वा पुरुषो लोके प्रीतिं सौख्यं च विंदति ॥ २३ ॥
 फललाभश्च तस्य स्यात्सर्वभूतहितं च तत् ॥ पृथिवी वायुराकाशमापो ज्योतिश्च पंचमम् ॥ २४ ॥ महाभूतानि भूतानां सर्वेषां प्रभवान्ययौ ॥
 यतः सृष्टानि तत्रैव तानि यान्ति लयं पुनः ॥ २५ ॥ महाभूतानि भूतेभ्यः सागरस्योर्मयो यथा ॥ प्रसार्य च यथांगानि कूर्मः संहस्ते पुनः ॥
 ॥ २६ ॥ तद्वद् भूतानि भूतात्मा सृष्टानि हस्ते पुनः ॥ महाभूतानि पंचैव सर्वभूतेषु भूतकृत् ॥ २७ ॥ अकरोत्तेषु वै सम्यक् तं तु जीवो न पश्यति ॥
 शब्दः श्रोत्रं तथा खानि त्रयमाकाशयोनिजम् ॥ २८ ॥ वायोः स्पर्शस्तथा चेष्टा त्वक्चैव त्रितयं स्मृतम् ॥ रूपं चक्षुस्तथा पाकस्त्रिविधं
 तेज उच्यते ॥ २९ ॥ रसाः कुक्षश्च जिह्वा च त्रयो जलशुणाः स्मृताः ॥ श्रेयं घ्राणं शरीरं च एते भूमिगुणस्त्रयः ॥ ३० ॥ महाभूतानि पंचैव षष्ठं च मन
 उच्यते ॥ इन्द्रियाणि मनश्चैव विज्ञातान्यस्य भारत ॥ ३१ ॥ सप्तमी बुद्धिरित्याहुः क्षेत्रज्ञः पुनरष्टमः ॥ श्रोत्रं वै श्रवणार्थाय स्पर्शनाय च त्वक् स्मृता
 ॥ ३२ ॥ रसादानाय रसना गन्धादानाय नासिका ॥ चक्षुरालोकनायैव संशयं कुरुते मनः ॥ ३३ ॥ बुद्धिरध्यवसानाय क्षेत्रज्ञः साक्षिवत्स्थितः ॥ उर्द्धं
 पादतलाभ्यां यदवाक्चोदक्च पश्यति ॥ ३४ ॥ एतेन सर्वमेवेदं विभुना व्याप्तमन्तरम् ॥ पुरुषैरिन्द्रियाणीह वेदितव्यानि कृत्स्नशः ॥ ३५ ॥ तमो रजश्च सत्त्वं
 च तेषु भावास्तदाश्रिताः ॥ एतां बुद्धिं नरो बुद्ध्वा भूतानामगतिं गतिम् ॥ ३६ ॥ समवेक्ष्य शनैश्चैवं लभते शममुत्तमम् ॥ गुणैर्विनश्यते बुद्धिर्बुद्धेरैवेन्द्रिया
 ण्यपि ॥ ३७ ॥ मनःषष्ठानि भूतानि बुद्धयभावे कुतो गुणाः ॥ इति तन्मयमेवैतत्सर्वं स्थावरजंगमम् ॥ ३८ ॥ प्रलीयते चोद्भवति तस्मान्निर्दिश्यते
 तथा ॥ येन पश्यति तच्चक्षुः शृणोति श्रोत्रमुच्यते ॥ ३९ ॥ जिघ्रति घ्राणमित्याहुः रसं जानाति जिह्वया ॥ त्वचा स्पर्शयति स्पर्शं बुद्धिर्विक्रियते
 सकृत् ॥ ४० ॥ येन प्रार्थयते किञ्चित्तादा भवति तन्मनः ॥ अधिष्ठानात्तु बुद्धेर्हि पृथगर्थानि पंचधा ॥ ४१ ॥ इन्द्रियाणीति तान्याहुस्तान्यदृश्यो
 ऽधिनिष्ठति ॥ पुरुषे तिष्ठती बुद्धिस्त्रिषु भावेषु वर्तते ॥ ४२ ॥ कदाचिद्भूते प्रीतिं कदाचिदुपशोचति ॥ न सुखेन न दुःखेन कदाचिदपि वर्तते ॥ ४३ ॥

एवं नराणां मनसि त्रिषु भावेषु वर्तते ॥ संयं भावात्मिका भावांस्त्रीनेतानतिवर्तते ॥ ४४ ॥ सरितां सागरो भर्ता वेलानामिव वारिधिः ॥ अतिभा
 वगता बुद्धिर्भविर्मनसि वर्तते ॥ ४५ ॥ वर्तमानो मुनिस्त्वेवं स्वभावमनुवर्तते ॥ इन्द्रियाणि हि सर्वाणि प्रवर्तयति सा सदा ॥ ४६ ॥ प्रीतिः सत्त्वं रजः
 शोकस्तमः क्रोधस्तु ते त्रयः ॥ ये ये च भावा लोकेऽस्मिन्सर्वे व्यंतेषु वै त्रिषु ॥ ४७ ॥ इति बुद्धिगताः सर्वा व्याख्यातास्तव भावनाः ॥ इन्द्रियाणि च सर्वाणि
 विजेतव्यानि धीमता ॥ ४८ ॥ सत्त्वं रजस्तमश्चैव प्राणिनां संश्रिताः सदा ॥ त्रिविधा वेदनाश्चैव सर्वसत्त्वेषु दृश्यते ॥ ४९ ॥ सात्त्विकी राजसी चैव तामसी
 चेति मानदा ॥ सुखस्पर्शः सत्त्वगुणो दुःखस्पर्शो रजोगुणः ॥ ५० ॥ तमोगुणेन संयुक्तो भवतो व्यावहारिको ॥ तव यत्प्रीतिसंयुक्तं काये मनसि वा भवेत् ॥ ५१ ॥
 वर्तते सात्त्विको भाव इत्याचक्षीत तत्तथा ॥ अथ यद्दुःखसंयुक्तमप्रीतिकरमात्मनः ॥ ५२ ॥ प्रवृत्तं रज इत्येव जानीहि मुनि सत्तम ॥ अथ यन्मोहसंयुक्तमव्यक्त
 विषयं भवेत् ॥ ५३ ॥ अप्रतर्क्यमविज्ञेयं तमस्तदुपधारयेत् ॥ प्रहर्षः प्रीतिरानन्दः सुखं वा शान्तचित्तता ॥ ५४ ॥ कथंचिदभिवर्तन्त इत्येते सात्त्विका
 गुणाः ॥ अतुष्टिः परितापश्च शोको लोभस्तथा क्षमा ॥ ५५ ॥ लिङ्गानि रजसस्तानि दृश्यन्ते देहे हेतुभिः ॥ अपमानस्तथा मोहः प्रमादः स्वप्नतद्विदे
 ॥ ५६ ॥ कथंचिदभिवर्तते विविधास्तामसा गुणाः ॥ वृषणं बहुधागामि प्रार्थना संशयात्मकम् ॥ ५७ ॥ मनः स्वनियतं यस्मात् स सुखी प्रत्य
 चेह च ॥ सत्त्वक्षेत्रज्ञयोरेतदन्तरं यस्य सूक्ष्मयोः ॥ ५८ ॥ सृजते हि गुणानेक एको न सृजते गुणान् ॥ नराकावुवरो वापि संप्रयुक्तौ यथा सदा ॥
 ॥ ५९ ॥ अन्योन्यमेतौ स्यातां च संप्रयोगस्तथोभयोः ॥ पृथग्भूता प्रकृत्या तौ संप्रयुक्तौ च सर्वदा ॥ ६० ॥ यथा मत्स्यो जलं चैव संप्रयुक्तौ
 तथैव तौ ॥ न गुणा विदुरात्मानं स गुणान्वेति सर्वशः ॥ ६१ ॥ परिदृष्टा गुणानां तु संसृष्टा मन्यते तथा ॥ इन्द्रियस्तु प्रदीपार्थं कुस्ते बुद्धि
 सत्तमे ॥ ६२ ॥ निर्विचेष्टेरजानद्भिः परमात्मा प्रदीपवान् ॥ सृजते हि गुणान्सत्त्वं क्षेत्रज्ञः परिपश्यति ॥ ६३ ॥ संप्रयोगस्तयोरेष सत्त्वक्षेत्रज्ञयोर्धु
 वम् ॥ आश्रयो नास्ति सत्त्वस्य क्षेत्रज्ञस्य च कश्चन ॥ ६४ ॥ सत्त्वं मनः संसृजते न गुणान्वै कदाचन ॥ रश्मींस्तेषां स मनसा यदा सम्यङ्मनिय
 चछति ॥ ६५ ॥ तदा प्रकाशतेऽस्यात्मा घटे दीपो ज्वलन्निव ॥ त्यक्त्वा यः प्राकृतं कर्म नित्यमात्परतिर्मुनिः ॥ ६६ ॥ सर्वभूतात्मभूतस्मात्स गच्छे
 बुद्धिमां गतिम् ॥ यथा वारिचरः पक्षी सलिलेन न लियते ॥ ६७ ॥ एवमेव ब्रह्मज्ञो भूतेषु परिवर्तते ॥ एवं स्वभावमेवैतत्स्वबुद्ध्या विहरेत्रः ॥
 ॥ ६८ ॥ अशोचन्नप्रहृष्यंश्च समो विगतमन्सः ॥ भावयुक्त्या प्रयुक्तस्तु स नित्यं सृजते गुणान् ॥ ६९ ॥ ऊर्णनाभिर्यथा सूत्रं विज्ञेयास्तत्तु
 द्रणाः ॥ न नवस्ता न निवर्तते निवृत्तिर्नोपलभ्यते ॥ ७० ॥ प्रत्यक्षेण परोक्षं तदनुमानेन सिद्ध्यति ॥ एवमेके व्यवस्यन्ति निवृत्तिरिति चापरे ॥ ७१ ॥

उभयं संप्रधार्येतद्वचस्येत यथामति ॥ इतीमं हृदयप्रथि बुद्धिचिन्तामयं दृढम् ॥ ७२ ॥ विमुच्य सुखमासीत न शोचेच्छिन्नसंशयः ॥
 मलिनाः प्राप्नुयुः शुद्धिं यथा पूर्णां नदीं नराः ॥ ७३ ॥ अषणाद्वा सुविद्वांसो विद्धि ज्ञानभिदे तथा ॥ महानद्या हि पारङ्गस्तप्यते न तरन्यथा ॥ ७४ ॥
 न तु तप्यति तत्त्वज्ञः कुलङ्गस्तु तरत्युत ॥ एवं ये विदुरध्यासं कैवल्यं ज्ञानमुत्तमम् ॥ ७५ ॥ एवं बुद्धा नरः सर्वो भूतानामगतिं गतिम् ॥ अवेक्ष्य
 च शनैर्बुद्ध्या लभते च शमं ततः ॥ ७६ ॥ त्रिवर्गो यस्य विदितः प्रेक्ष्य यश्च विमुचति ॥ अन्विष्य मनसा युक्तस्तत्त्वदर्शी निरुत्सुकः ॥ ७७ ॥
 न चात्मा शक्यते द्रष्टुमिन्द्रियेषु विभागशः ॥ तत्र तत्र विमृष्टेषु दुर्वापेष्वकृतात्माभिः ॥ ७८ ॥ एतद् बुद्धा भवेद् बुद्धः किमन्यद् बुद्धलक्षणम् ॥ विज्ञाय
 तद्धि मन्यन्ते कतकृत्या मनीषिणः ॥ ७९ ॥ न भवति विदुषां ततो भयं यदविदुषां सुमहद्भयं भवेत् ॥ नहि गतिरधिकास्ति कस्यचित्सति हि गुणे
 प्रवदत्यतुल्यताम् ॥ ८० ॥ यः करोत्यनभिसंधिपूर्वकं तच्च निर्दहति यत्पुराकृतम् ॥ नाप्रियं तदुभयं कुतः प्रियं तस्य तज्जनयतीह कुर्वतः ॥ ८१ ॥ लोकमायुः
 भिमूयते जनस्तस्य तज्जनयतीह कुर्वतः ॥ तत्र पश्य कुशलात्र शोचते जायते यदि भयं पदं सदा ॥ ८२ ॥ भरद्वाज उवाच ॥ ध्यानयोगं समाचक्ष्व
 मह्यं तत्पदसिद्धये ॥ यज्ज्ञात्वा मुच्यते ब्रह्मरश्मिबिधतापतः ॥ ८३ ॥ भृगुरुवाच ॥ हंत ते संप्रवक्ष्यामि ज्ञानयोगं चतुर्विधम् ॥ यं ज्ञात्वा शाश्वतीं
 सिद्धिं गच्छन्तीह महर्षयः ॥ ८४ ॥ यथा स्तुष्टितं ध्यानं तथा कुर्वन्ति योगिनः ॥ महर्षयो ज्ञानतृप्ता निर्वाणगतमानसाः ॥ ८५ ॥ नावर्तते पुन
 श्चापि मुक्ताः संसारदोषतः ॥ जन्मदोषपारिक्षिणाः स्वभावे पर्यवस्थिताः ॥ ८६ ॥ निर्द्वन्द्वा नित्यसत्त्वस्था विमुक्ता निष्परिग्रहाः ॥ असंगान्य
 विधादीनि मनःशान्तिकराणि च ॥ ८७ ॥ तत्र ध्यानेन संक्लिष्टमेकाग्रं धारयेन्मनः ॥ पिंडीकृत्यैन्द्रियग्राममासीनः काष्ठवन्मुनिः ॥ ८८ ॥
 शब्दं न विदेच्छ्रोत्रेण त्वचा स्पर्शं न वेदयेत् ॥ रूपं न चक्षुषा विद्याग्जिह्वया न रसास्तथा ॥ ८९ ॥ प्रेष्याण्यपि च सर्वाणि ज्ञप्साध्यानेन तत्त्व
 वित् ॥ पंचवर्गप्रमाथीनि नेच्छेत्तानि वीर्यवान् ॥ ९० ॥ ततो मनसि संगृह्य पंचवर्गं विचक्षणः ॥ समादध्यान्मनो भ्रान्तिमिन्द्रियैः सह पञ्चभिः ॥
 ॥ ९१ ॥ विसञ्चारि निरालम्बं पंचद्वारं बलावलम् ॥ पूर्वध्यानपथे धीरः समादध्यान्मनस्त्वरा ॥ ९२ ॥ इन्द्रियाणि मनश्चैव यदा पिण्डीकरोत्य
 यम् ॥ एष ध्यानपथः पूर्वो मया समनुवर्णितः ॥ ९३ ॥ तस्य तत्पूर्वसंरुद्ध आत्मपञ्चमनेतरमा ॥ ९४ ॥ समुद्रांता विषुदम्बधरे यथा ॥ ९४ ॥
 जलविदुर्यथा लोलः पर्णस्थः सर्वतश्चलः ॥ एषमेवास्य चित्तं च भवति ध्यानवर्त्मनि ॥ ९५ ॥ समाहितं क्षणं किञ्चिद्विज्ञानवत्मानं तद्विज्ञानं
 पुनर्वायुपथं भ्रान्तं मनो भवति वायुवत् ॥ ९६ ॥ अनिवेदो गतक्लेशो गततन्द्रो ह्यमत्सरी ॥ समादध्यात्पुनश्चेतो ध्यानेन ध्यानयोगवित् ॥ ९७ ॥

विचारश्च वितर्कश्च विवेकश्चोपजायते ॥ मुनेः समाधियुक्तस्य प्रथमं ध्यानमादितः ॥ ९८ ॥ मनसा क्लिश्यमानस्तु समाधानं च कारयेत् ॥
 न निर्वेदं मुनिर्गच्छेत्कुर्यादेवात्मनो हितम् ॥ ९९ ॥ पांशुभस्मकरीषाणां यथा वै राशयश्चिताः ॥ सहसा वारिणा सिक्ता न याति परिभावनाः ॥
 ॥ १०० ॥ किञ्चित् स्निग्धं यथा च स्याच्छुष्कं चूर्णमभावितम् ॥ क्रमेण तु शनैर्गच्छेत्सर्वं तत्परिभावनम् ॥ १०१ ॥ एवमेवेन्द्रियग्रामं शनैः शं परि
 भावयेत् ॥ संहरेत्क्रमशश्चैव सम्यक् तत्प्रशमिष्यति ॥ १०२ ॥ स्वयमेव मनश्चैवं पञ्चवर्गं मुनीश्वर ॥ पूर्वं ध्यानपथे स्थाप्य नित्ययोगेन शाम्यति ॥
 ॥ १०३ ॥ न तत्पुरुषकारेण न च दैवेन केनचित् ॥ सुखमेष्यति तत्तस्य यदेवं संयतात्मनः ॥ १०४ ॥ सुखेन तेन संयुक्तो रंस्यते ध्यानकर्मणि ॥
 गच्छति योगिनो ह्येवं निर्वाणं तु निरामयम् ॥ १०५ ॥ सनंदन उवाच ॥ इत्युक्तो भृगुणा ब्रह्मभरद्वाजः प्रतापवान् ॥ भृगुं परमधर्मात्मा
 विस्मितः प्रत्यपूजयत् ॥ १०६ ॥ एष ते प्रसवो विद्वन् जगतः संप्रकीर्तितः ॥ निखिलेन महाप्राज्ञ किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ १०७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे
 द्वितीयपादे चतुश्चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ सूत उवाच ॥ सनंदनवचः श्रुत्वा मोक्षधर्माश्रितं द्विजाः ॥ पुनः पप्रच्छ तत्त्वज्ञो नारदोऽध्यात्म
 सत्कथाम् ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ श्रुतं मया महाभाग मोक्षशास्त्रं त्वयोदितम् ॥ न च मे जायते तृप्तिर्भूयोभूयोऽपि शृण्वतः ॥ २ ॥ यथा संमुच्यते
 जंतुरविद्याबंधनान्मुने ॥ तथा कथय सर्वज्ञ मोक्षधर्मं सदाश्रितम् ॥ ३ ॥ सनंदन उवाच ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासं पुरातनम् ॥ यथा मोक्षमनु
 प्राप्तो जनको मिथिलाधिपः ॥ ४ ॥ जनको जनदेवस्तु मिथिलाया अधीश्वरः ॥ और्ध्वदहिकधर्माणामासीद्युक्तो विचिंतने ॥ ५ ॥ तस्य श्मशान
 माचार्या वसति सततं गृहे ॥ दर्शयंतः पृथग्धर्मात्रानापापंडवादिनः ॥ ६ ॥ स तेषां प्रेत्यभावे च प्रेत्य जातो विनिश्चये आगमस्थः स भूयिष्ठ
 मात्मतत्त्वेन तुष्यति ॥ ७ ॥ तत्र पञ्चशिखो नाम कापिलेयो महामुनिः ॥ परिधावन्महीं कृत्स्नां जगाम मिथिलामधः ॥ ८ ॥ सर्वसंन्यासधर्माणः
 तत्त्वज्ञानविनिश्चये ॥ सुपर्यवसितार्थश्च निर्द्वंद्वो नष्टसंशयः ॥ ९ ॥ ऋषीणामाहुरेकं यं कामादवसितं नृषु ॥ शाश्वतं सुखमत्यंतमन्विच्छन्स सुद
 र्लभम् ॥ १० ॥ यमाहुः कपिलं सांख्याः परमर्षिं प्रजापतिम् ॥ स मन्ये तेन रूपेण विख्यापयति हि स्वयम् ॥ ११ ॥ आसुरेः प्रथमं शिष्यं यमाहुश्चिरजी
 विनम् ॥ पंचस्रोतसि यः सत्रमास्ते वर्षसहस्रकम् ॥ १२ ॥ पंचस्रोतसमागम्य कापिलं मंडलं महत् ॥ पुरुषावस्थमव्यक्तं परमार्थं न्यवेदयत् ॥ १३ ॥ इष्टिमंत्रेण
 संयुक्तो भूयश्च तपसासुरिः ॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्व्यक्तिं विबुधे देहदर्शनः ॥ १४ ॥ यत्तदेकाक्षं ब्रह्म नानारूपं प्रदृश्यते ॥ आसुरिर्मंडले तस्मिन्प्रतिपेदे तमव्ययम् ॥
 ॥ १५ ॥ तस्य पञ्चशिखः शिष्यो मातुष्या पयसा भूतः ॥ ब्राह्मणी कपिली नाम काचिदासीत्कुटुम्बिनी ॥ १६ ॥ तस्यः पुत्रत्वमागत्य स्त्रियाः स

पिवति स्तनौ ॥ ततश्च कापिलेयत्वं लेभे बुद्धिं च नैष्ठिकीम् ॥ १७ ॥ एतन्मे भगवानाह कापिलेयस्य संभवम् ॥ तस्य तत्कापिलेयत्वं सर्ववित्त्वमनु-
 त्तमम् ॥ १८ ॥ सामात्यो जनको ज्ञात्वा धर्मज्ञो ज्ञानिनं मुने ॥ उपेत्य शतमाचार्यान्मोहयामास हेतुभिः ॥ १९ ॥ जनकस्त्वभिसंरक्तः कापि-
 लेयानुदर्शनम् ॥ उत्सृज्य शतमाचार्यान्पृष्ठतोऽनुजगाम तम् ॥ २० ॥ तस्मै परमकल्याणं प्रणताय च धर्मतः ॥ अब्रवीत्परमं मोक्षं यत्तत्सांख्यं विधी-
 यते ॥ २१ ॥ जातिनिर्वेदमुक्त्वा स कर्मनिर्वेदमब्रवीत् ॥ कर्मनिर्वेदमुक्त्वा च सर्वनिर्वेदमब्रवीत् ॥ २२ ॥ यदर्थं धर्मसंसर्गः कर्मणां च फलोदयः ॥
 तमनाश्वासिकं मोहं विनाशि चलमधुवम् ॥ २३ ॥ दृश्यमाने विनाशे च प्रत्यक्षे लोकेसाक्षिके ॥ आगमात्परमस्तीति ब्रुवन्नपि पराजितः ॥ २४ ॥
 अनात्मा ह्यात्मनो मृत्युः कुशो मृत्युर्जरामयः ॥ आत्मानं मन्यते मोहात्तदसम्यक् परं मतम् ॥ २५ ॥ अथ चेदेवमप्यस्ति यल्लोके नोपपद्यते ॥ अज-
 रोऽयममृत्युश्च राजासौ मन्यते यथा ॥ २६ ॥ अस्ति नास्तीति चाप्येतत्तस्मिन्नसितलक्षणे ॥ किमधिष्ठाय तद् ब्रूयाल्लोकयात्राविनिश्चयम् ॥ २७ ॥
 प्रत्यक्षं ह्येतयोर्मूलं कृतांतं ह्येतयोरपि ॥ प्रत्यक्षो ह्यागमो भिन्नः कृतांतो वा न किंचन ॥ २८ ॥ यत्र तत्रानुमानेऽस्मिन्कृतं भावयतेऽपि च ॥ अन्यो-
 जीवः शरीरस्य नास्तिकानां मते स्थितः ॥ २९ ॥ रेतोवटकणीकायां घृतपाकाधिवासनम् ॥ जातिस्मृतिरयस्कांतः सूर्यकांतोऽनुभक्षणम् ॥ ३० ॥
 प्रेतभूतप्रियश्चैव देवता ह्युपयाचनम् ॥ मृतकर्मनिवृत्तिं च प्रमाणमिति निश्चयः ॥ ३१ ॥ नन्वेते हेतवः सन्ति ये केचिन्मूर्तिसंस्थिताः ॥ अमृ-
 तस्य हि मूर्तेन सामान्यं नोपलभ्यते ॥ ३२ ॥ अविद्या कर्म तृष्णा च केचिदाहुः पुनर्भवम् ॥ तस्मिन्नप्ये च दग्धे च चित्ते मरणधर्माणि ॥ ३३ ॥
 अन्योऽस्माज्जायते मोहस्तमाहुः सत्त्वसंक्षयम् ॥ यदा सरूपतश्चान्यो जातितः श्रुततोऽर्थतः ॥ ३४ ॥ कथमस्मिन्स इत्येव संबंधः स्यादसंहितः ॥
 एवं सति च का प्रीतिर्ज्ञानविद्यातपोवल्ले ॥ ३५ ॥ यदस्याचरितं कर्म सामान्यात्प्रतिपद्यते ॥ अपि त्वयमिहैवान्ये प्राकृतेर्दुःखितो भवेत् ॥ ३६ ॥
 सुखितो दुःखितो वापि दृश्यादृश्यविनिर्णयः ॥ यथा हि मुशलैर्हन्तुः शरीरं तत्पुनर्भवेत् ॥ ३७ ॥ वृथा ज्ञानं यदन्यच्च येनैतन्नोपलभ्यते ॥ क्रम-
 संवत्सरौ तिष्यः शीतोष्णोऽथ प्रियाप्रिये ॥ ३८ ॥ यथा तातानि पश्यति तादृशः सत्त्वसंक्षयः ॥ जरयाभिपरीतस्य मृत्युना च विनाशितम् ॥ ३९ ॥
 दुर्वलं दुर्वलं पूर्वं गृहस्येवं विनश्यति ॥ इन्द्रियाणि मनो बाहुः शोणितं मांसमस्थि च ॥ ४० ॥ आनुपूर्व्यां विनश्यति स्वं धातुमुपयाति च ॥ लोक-
 यात्राविघातश्च दानधर्मफलगमे ॥ ४१ ॥ तदर्थं वेदशब्दाश्च व्यवहाराश्च लौकिकाः ॥ इति सम्यङ् मनस्येते बहवः सन्ति हेतवः ॥ ४२ ॥ ऐत-
 दस्तीति नास्तीति न कश्चित्प्रतिदृश्यते ॥ तेषां विमृशतामेव तत्सम्यगभिधावताम् ॥ ४३ ॥ काचिन्निरसते बुद्धिस्तत्र जीर्यति वृक्षवत् ॥ एवमु-

र्येनयंश्च दुःखिताः सर्वजंतवः ॥ ४४ ॥ आगमेरपकृष्यंते हस्तिपैर्हस्तिनो यथा ॥ ४५ ॥ अर्थास्तथा हंति सुखावहांश्च लिहन्ते एते बहवोपशु-
 ष्काः ॥ महत्तरं दुःखमभिप्रपन्ना हित्वामिषं मृत्युवशं प्रयांति ॥ ४६ ॥ विनाशिनो ह्यधुवजीविनः किं किं बंधुभिर्मित्रपरिग्रहैश्च ॥ विहाय यो गच्छति
 सर्वमेव क्षणेन गत्वा न निवर्तते च ॥ ४७ ॥ भूव्योमतोयानलवायवोऽपि सदा शरीरं प्रतिपालयन्ति ॥ इतीदमालक्ष्य रतिः कुतो भवेद्विनाशि-
 नाप्यस्य न शर्म विद्यते ॥ ४८ ॥ इदमनुपधिवायकमच्छलं परमनिगमयमात्मसाक्षिकम् ॥ नरपतिरभिधीक्ष्य विस्मितः पुनरनुयोक्तुमिदं प्रचक्रमे
 ॥ ४९ ॥ जनक उवाच ॥ भगवन् यदि न प्रेत्य संज्ञा भवति कस्यचित् ॥ एवं सति किमज्ञानं ज्ञानं वा किं करिष्यति ॥ ५० ॥ सर्वमुच्छेदनिष्ठं
 स्यात्पश्य चैतद्विजोत्तम ॥ अप्रमत्तः प्रमत्तो वा किं विशेषं करिष्यति ॥ ५१ ॥ असंसर्गो हि भूतेषु संसर्गो वा विनाशिषु ॥ कस्मै कियत् कल्पेत निश्चयः
 कोऽत्र तत्त्वतः ॥ ५२ ॥ सनंदन उवाच ॥ तमसा हि मतिच्छत्रं विभ्रांतमिव चातुरम् ॥ पुनः प्रशमयन्वाक्यैः कविः पंचशिखोऽब्रवीत् ॥ ५३ ॥ पंच
 शिख उवाच ॥ उच्छेदनिष्ठा नेहास्ति भावनिष्ठा न विद्यते ॥ अयं ह्यपि समाहारः शरीरेष्विव चेत्तसाम् ॥ ५४ ॥ वर्तते पृथगन्योन्यमप्युपाश्रित्य
 कर्मसु ॥ धातवः पंचधा तोयं खे वायुर्ज्योतिषो धरा ॥ ५५ ॥ तेषु भावेन तिष्ठन्ति वियुज्यन्ते स्वभावतः ॥ आकाशं वायुरूप्मा च संहो यश्चापि
 पार्थिवः ॥ ५६ ॥ एष पञ्चसमाहारः शरीरमपि नैकधा ॥ ज्ञानमूष्मा च वायुश्च त्रिविधः कायसंग्रहः ॥ ५७ ॥ इंद्रियाणीन्द्रियार्थाश्च स्वभावश्चेतना
 मनः ॥ ५८ ॥ प्राणापानौ विकारश्च धातवश्चात्र निश्चिताः ॥ ५९ ॥ श्रवणं स्पर्शनं जिह्वा दृष्टिर्नासा तथैव च ॥ इंद्रियाणीति पंचैते चित्तपूर्वगमा गुणाः ॥
 ॥ ६० ॥ तत्र विज्ञानसंयुक्ता त्रिविधा चेतना ध्रुवा ॥ सुखदुःखेति यामाहुरनदुःखासुखेति च ॥ ६१ ॥ शब्दः स्पर्शश्च रूपं च मूर्त्यर्थमेव ते
 त्रयः ॥ एते ह्यामरणात्पंच सद्गुणा ज्ञानसिद्धये ॥ ६२ ॥ तेषु कर्मणि सिद्धिश्च सर्वतत्त्वार्थनिश्चयः ॥ तमाहुः परमं शुद्धं बुद्धिरित्यव्ययं महत् ॥ ६३ ॥
 इमं गुणसमाहारमात्मभावेन पश्यतः ॥ असम्यग्दर्शनैर्दुःखमनंतं नोपशमयति ॥ ६४ ॥ अनात्मेति च यहृष्टं तेनाहं न ममेत्यपि ॥ वर्तते किम-
 धिष्ठानात्प्रसक्ता दुःखसंततिः ॥ ६५ ॥ तत्र सम्यग्जनो नाम त्यागशास्त्रमनुत्तमम् ॥ शृणुयात्तच्च मोक्षाय भाष्यमाणं भविष्यति ॥ ६६ ॥ त्याग एव
 हि सर्वेषामुक्तानामपि कर्मणाम् ॥ नित्यं मिथ्याविनीतानां कुशलो दुःखावहो मतः ॥ ६७ ॥ द्रव्यत्यागे तु कर्माणि भोगत्यागे व्रतानि च ॥ सुख-
 त्यागे तपो योगं सर्वत्यागे समापना ॥ ६८ ॥ तत्त्व मार्गोऽयमद्वैतः सर्वत्यागस्य दर्शितः ॥ विप्रहाणाय दुःखस्य दुर्गतिर्हि तथा भवेत् ॥ ६९ ॥
 पंच ज्ञानेन्द्रियाण्युक्ता मनःपष्ठानि चेतसि ॥ बलपष्ठानि वक्ष्यामि पंच कर्मेन्द्रियाणि तु ॥ ७० ॥ इत्तो कर्मेन्द्रियं क्षेयमय पादौ गतीन्द्रियम् ॥ अज-

नानंदयोमेदो विसर्गो पायुरिन्द्रियम् ॥ ७० ॥ वाक्च शब्दविशेषार्थमिति पंचान्वितं विदुः ॥ एवमेकादशेतानि बुद्ध्या त्वसृजन्मनः ॥ ७१ ॥
 कर्णो शब्दश्च चित्तं च त्रयः श्रवणसंग्रहं ॥ तथा स्पर्शं तथा रूपे तथैव रसगंधयोः ॥ ७२ ॥ एवं पंच त्रिका ह्येते गुणस्तदुपलब्धये ॥ येनायं
 त्रिविधो भावः पर्यायात्समुपस्थितः ॥ ७३ ॥ सात्त्विको राजसश्चापि तामसश्चापि ते त्रयः ॥ त्रिविधावेदना येषु प्रसृता सर्वसाधिनी ॥ ७४ ॥
 प्रहर्षः प्रीतिरानंदः सुखं संशान्तचित्तता ॥ अकुतश्चित्कुतश्चिद्वा चित्ततः सात्त्विको गुणः ॥ ७५ ॥ अतुष्टिः परितापश्च शोको लोभस्तथाऽक्षमा ॥
 लिङ्गानि रजसस्तानि दृश्यते हेतुहेतुतः ॥ ७६ ॥ अविवेकस्तथा मोहः प्रमादः स्वप्नतंद्रिता ॥ कथंचिदपि वर्तते विविधास्तामसा गुणाः ॥ ७७ ॥
 इमां च यो वेद विमोक्षबुद्धिमात्मानमन्विच्छति चाग्रमत्तः ॥ न लिप्यते कर्मफलैरनिष्टैः पत्रं विषस्येव जलेन सिक्तम् ॥ ७८ ॥ दृढैर्हि पार्श्वैर्विषै
 र्धौर्विमुक्तः प्रजानिमित्तेरपि देवतैश्च ॥ यदा ह्यसौ दुःखसौख्ये जहाति मुक्तस्तदाऽऽद्यां गतिमेत्यलिङ्गः ॥ ७९ ॥ श्रुतिप्रमाणागममंगलैश्च शीते जरामृ
 त्पुभयादतीतः ॥ क्षीणं च पुण्यं विगते च पापे तनोर्निमित्ते च फले विनष्टे ॥ ८० ॥ अलेपमाकाशमलिङ्गमेवमास्थाय पश्यति महत्यशक्ता ॥
 यथोर्णनाभिः परिवर्तमानस्तंतुक्षये तिष्ठति यात्यमानः ॥ ८१ ॥ तथा विमुक्तः प्रजहाति दुःखं विध्वंसते लोष्टमिवादिमृच्छन् ॥ यथा रुरुः शृंग
 मर्थो पुराणं हित्वा त्वचं वाष्पुर्गो यथा च ॥ ८२ ॥ विहाय गच्छन्ननवेक्षमाणस्तथा विमुक्तो विजहाति दुःखम् ॥ मत्स्यं यथा वाष्पुदके पतंतमु
 त्सृज्य पक्षी निपतत्यशक्तः ॥ ८३ ॥ तथा ह्यसौ दुःखसौख्ये विहाय मुक्तः पराद्धर्चा गतिमेत्यलिङ्गः ॥ ८४ ॥ इदममृतपदं निशम्य राजा स्व प्रमिह
 पंचशिखेन भाष्यमाणम् ॥ निखिलमभिसर्माक्ष्य निश्चितार्थः परमसुखी विजहार वीतशोकः ॥ ८५ ॥ अपि च भवति मैथिलेन गीते नगरमुपाहितम्
 मिनाभिर्वीक्ष्य ॥ न खलु मम हि दह्यतेऽत्र किंचित्स्वयमिदमाह किल स्म भूमिपालः ॥ ८६ ॥ इमं हि यः पठति विमोक्षनिश्चयं महामुने सततमवेक्षते
 तथा ॥ उपद्रवाननुभवते ह्यदुःखितः प्रमुच्यते कपिलमिवैतय मैथिलः ॥ ८७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने द्वितीयपादे पञ्चमोऽंशस्तमो
 ऽध्यायः ॥ ४५ ॥ सूत उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा नारदो विप्रा मैथिलाध्यात्ममुत्तमम् ॥ पुनः पप्रच्छ तं प्रीत्या सनंदनमुदारधीः ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ आध्या
 त्मिकादित्रिविधं तापं नातुभवेद्यथा ॥ प्रवृद्धिं तन्मुने मया प्रपन्नाय दयानिधे ॥ २ ॥ सनंदन उवाच ॥ तदस्य त्रिविधं दुःखमिह जातस्य पंडित ॥ गर्भे
 जन्मजरारुषु स्थानेषु प्रभविष्यतः ॥ ३ ॥ निरस्तातिशयाद्वादमुखभावैकलक्षणा ॥ भेषजं भगवत्प्राप्तिरेका चात्यंतिकी मता ॥ ४ ॥ तस्मात्तत्प्राप्तये यत्नः
 कर्तव्यः पंडितैर्नरैः ॥ तत्प्राप्तिहेतुज्ञानं च कर्म चोक्तं महामुने ॥ ५ ॥ आगमोत्थं विवेकाच्च द्विधा ज्ञानं तथोच्यते ॥ शब्दब्रह्मागममयं पञ्च

च.ना.पु.

॥ ७६ ॥

विवेकजम् ॥ ६ ॥ मनुरप्याह वेदार्थं स्मृत्वायं मुनिसत्तमः ॥ तदेतच्छ्रुतामत्र सुबोधं गदतो मम ॥ ७ ॥ द्वे ब्रह्मणी वेदितव्ये शब्दब्रह्म परं च
यत् ॥ शब्दब्रह्मणि निष्णातः परं ब्रह्माधिगच्छति ॥ ८ ॥ द्वे विद्ये वेदितव्ये चेत्याह चाथर्वणी श्रुतिः ॥ परमा त्वक्षरप्रातिर्गवेदादिमया परा ॥ ९ ॥
यत्तदव्यक्तमजरमनीहमजमव्ययम् ॥ अनिर्देश्यमरूपं च पाणिपादादिसंयुतम् ॥ १० ॥ विंशु सर्वगतं नित्यं भूतयोनिमकारणम् ॥ व्याप्यं व्याप्तं यतः
सर्वं तं वै पश्यति सूरयः ॥ ११ ॥ तद्ब्रह्म तत्परं धाम तद्धेत्यं मोक्षकांक्षिभिः ॥ श्रुतिवाक्योदितं सूक्ष्मं तद्विष्णोः परमं पदम् ॥ १२ ॥ तदेव भगवद्वाच्यं
स्वरूपं परमात्मनः ॥ वाचको भगवच्छब्दस्तस्योद्दिष्टोऽक्षयात्मनः ॥ १३ ॥ एवं निगदितार्थस्य यत्तत्त्वं तस्य तत्त्वतः ॥ ज्ञायते येन तज्ज्ञानं परमन्य
त्रयीमयम् ॥ १४ ॥ अशब्दगोचरस्यापि तस्य वै ब्रह्मणो द्विज ॥ पूजायां भगवच्छब्दः क्रियते ह्यौपचारिकः ॥ १५ ॥ शुद्धे महाविभूत्याख्ये परे ब्रह्मणि
वर्तते ॥ भगवन्भगवच्छब्दः सर्वकारणकारणे ॥ १६ ॥ ज्ञेयं ज्ञातेति तथा भकारोऽर्थद्वयात्मकः ॥ तेनागमपिता सष्टा गकारोऽयं तथा मुने ॥ १६ ॥ ऐश्व
र्यस्य समग्रस्य वीर्यस्य यशसः त्रियः ॥ ज्ञानवैराग्ययोश्चैव षण्णां भग इतीरणा ॥ १७ ॥ वसति तत्र भूतानि भूतात्मन्यखिलात्मनि ॥ सर्वभूते
ष्वशेषेषु वकारार्थस्ततोऽव्ययः ॥ १८ ॥ एवमेव महाशब्दो भगवानिति सत्तम ॥ परमब्रह्मभूतस्य वासुदेवस्य नान्यगः ॥ १९ ॥ तत्र पूज्यपदार्थोक्तिः
परिभाषासमन्वितः ॥ शब्दोऽयं नोपचारेण चान्यत्र ह्युपचारतः ॥ २० ॥ उत्पत्तिं प्रलयं चैव भूतानामागतिं गतिम् ॥ वेत्ति विद्यामविद्यां च
स वाच्यो भगवानिति ॥ २१ ॥ ज्ञानशक्तिबलैश्वर्यवीर्यतेजांस्यशेषतः ॥ भगवच्छब्दवाच्यानि विना ह्यैर्गुणादिभिः ॥ २२ ॥ सर्वाणि तत्र भूतानि
वसन्ति परमात्मनि ॥ भूतेषु वसनादेव वासुदेवस्ततः स्मृतः ॥ २३ ॥ खांडिक्यं जनकं प्राह पृष्टः केशिध्वजः पुरा ॥ नामव्याख्यामनंतस्य वासुदेवस्य
तत्त्वतः ॥ २४ ॥ भूतेषु वसते सौऽतर्वस्त्यत्र च तानि यत् ॥ धाता विधाता जगतां वासुदेवस्ततः प्रभुः ॥ २५ ॥ स सर्वभूतप्रकृतिं विकारं गुणादिदोषांश्च मुने
व्यतीतः ॥ अतीतसर्वावरणोऽखिलात्मा तेनास्तुतं यद्भवनांतरालम् ॥ २६ ॥ समस्तकल्याणगुणं गुणात्मको हित्वातिदुःखावृतभूतसर्गः ॥ इच्छागृही
ताभिमतोरुदेहः संसाधिताशेषजगद्धितोऽसौ ॥ २७ ॥ तजोबलैश्वर्यमहाबोधं स्ववीर्यशक्त्यादिभुण्क्तकृपाशः ॥ परः पराणां सकला न यत्र
क्लेशादयः सन्ति परावशेषे ॥ २८ ॥ स ईश्वरो व्यष्टिसमष्टिरूपोऽव्यक्तस्वरूपः प्रकटस्वरूपः ॥ सर्वेश्वरः सर्वनिसर्गवेत्ता समस्तशक्तिः पर
मेश्वराख्यः ॥ २९ ॥ स ज्ञायते येन तदस्तदोषं शुद्धं परं निर्मलमेव रूपम् ॥ संदृश्यते चाप्यवगम्यते च तज्ज्ञानमज्ञानमतोऽन्यदुक्तम् ॥ ३० ॥
स्वाध्यायसंयमाभ्यां स दृश्यते प्ररूपोत्तमः ॥ तत्प्राप्तिकारणं ब्रह्म तदेतत्प्रतिपद्यते ॥ ३१ ॥ स्वाध्यायाद्योगमासीन योगात्स्वाध्यायमामनेत् ॥

पू० सं०

अ० ४६

॥ ७६ ॥

स्वाध्याययोगसंपत्त्या परमात्मा प्रकाशते ॥ ३२ ॥ तदीक्षणाय स्वाध्यायश्चक्षुर्योगस्तथापरम् ॥ न मांसचक्षुषा द्रष्टुं ब्रह्मभूतः स शक्यते ॥ ३३ ॥
 ॥ नारद उवाच ॥ भगवंस्तमहं योगं ज्ञातुमिच्छामि तं वद ॥ ज्ञाते यन्नाखिलाधारं पश्येयं परमेश्वरम् ॥ ३४ ॥ सनंदन उवाच ॥ केशिध्वजो
 यथा प्राह खांडिक्याय महात्मने ॥ जनकाय पुरा योगं तथाहं कथयामि ते ॥ ३५ ॥ नारद उवाच ॥ खांडिक्यः कोऽभवद्ब्रह्मज्ञो वा केशिध्वजो
 ऽभवत् ॥ कथं तयोश्च संवादो योगसंबन्धवानभूत् ॥ ३६ ॥ सनंदन उवाच ॥ धर्मध्वजो वै जनकस्तस्य पुत्रोऽमितध्वजः ॥ कृतध्वजोऽस्य भ्राताभू
 त्सदाध्यात्मरतिर्नृपः ॥ ३७ ॥ कृतध्वजस्य पुत्रोऽभूद्वन्द्यः केशिध्वजो द्विजः ॥ पुत्रोऽमितध्वजस्यापि खांडिक्यजनकाभिधः ॥ ३७ ॥ कर्ममार्गे हि
 खांडिक्यः स्वराज्यादवरोपितः ॥ पुरोधसा मंत्रिभिश्च समवेतोऽल्पसाधनः ॥ ३८ ॥ राज्यान्निराकृतः सोऽथ दुर्गारण्यचरोऽभवत् ॥ इयाज सोऽपि
 सुवहून यज्ञाञ्ज्ञानव्यपाश्रयः ॥ ३९ ॥ ब्रह्मविद्यामधिष्ठाय तर्तुं मृत्युमपि स्वयम् ॥ एकदा वर्तमानस्य यागे योगविदां वर ॥ ४० ॥ तस्य धेतुं
 जघानोग्रः शार्दूलो विजने वने ॥ ततो राजा हतां ज्ञात्वा धेतुं व्याघ्रेण चर्त्विजः ॥ ४१ ॥ प्रायश्चित्तं स पप्रच्छ किमत्रेति विधोयताम् ॥ ते चोचुर्नवयंविद्वजः
 कशेरुः पृच्छयतामिति ॥ ४२ ॥ कशेरुरपि तेनोक्तस्तथेति प्राह नारद ॥ शुनकं पृच्छ राजेन्द्र नाहं वेद स वेत्स्यति ॥ ४३ ॥ स गत्वा तमपृ
 च्छ च सोऽप्याह नृपति मुने ॥ न कशेरुर्नचेवाहं न चान्यः सांप्रतं भुवि ॥ ४४ ॥ वेत्येक एव त्वच्छत्रुः खांडिक्यो यो जितस्त्वया ॥ स चाह तं
 व्रजाम्येष प्रष्टुमात्मारिपुं मुने ॥ ४५ ॥ प्राप्त एव मया यज्ञे यदि मां स हनिष्यति ॥ प्रायश्चित्तं स चेत्पृष्टो वदिष्यति रिपुर्मम ॥ ४६ ॥ ततश्चावि
 कलो योगो मुनिश्रेष्ठ भविष्यति ॥ इत्युक्त्वा रथमारुह्य कृष्णाजिनधरो नृपः ॥ ४७ ॥ वनं जगाम यत्रास्ते खांडिक्यः स महीपतिः ॥ तमायांतं
 समालोक्य खांडिक्यो रिपुमात्मनः ॥ ४८ ॥ प्रोवाच क्रोधताप्राक्षः समारोपितकार्मुकः ॥ खांडिक्य उवाच ॥ कृष्णाजिनत्वक्त्रयचभावेनास्मान्हनि
 ष्यसि ॥ ४९ ॥ कृष्णाजिनधरे वेत्सि न मयि प्रहरिष्यति ॥ मृगानां वद पृष्ठेषु मूढ कृष्णाजिन न किम् ॥ ५० ॥ येषां मत्वा वृथा चोयाः प्रहिताः
 शितसायकाः ॥ स त्वामहं हनिष्यामि न मे जीवन्त्विमोक्ष्यसे ॥ ५१ ॥ आतताय्यसि दुर्वुद्धे मम राजशहरो रिपुः ॥ केशिध्वज उवाच ॥ खांडिक्य संशयं
 प्रष्टुं भवंतमहमागतः ॥ ५२ ॥ न त्वां हंतुं विचार्यतेत्कोपं बाणं च मुंच वा ॥ ततः स मंत्रिभिः सार्द्धमेकांते सपुरोहितः ॥ ५३ ॥ मंत्रयामास
 खांडिक्यः सर्वैरेव महामतिः ॥ तमूचुर्मंत्रिणो बन्धो रिपुरेष वंशगतः ॥ ५४ ॥ हतेऽत्र प्राथिवी सर्वा तव वश्या भविष्यति ॥ खांडिक्यश्चाह तान्सर्वानेव

५. ना. पु.
॥ ७७ ॥

मेव न संशयः ॥ ५५ ॥ हते तु पृथिवी सर्वा मम वश्या भविष्यति ॥ परलोकजयस्तस्य पृथिवी सकला मम ॥ ५६ ॥ न हन्मि चेन्नोकजयो मम
वयस्त्वस्सुधरा ॥ परलोकजयोऽनेतः स्वल्पकालो महीजयः ॥ ५७ ॥ तस्मात्रेण हनिष्येऽहं यत्पृच्छति वदामि तत् ॥ ततस्तमभ्युपेत्याह खांडिक्यो
जनको रिपुम् ॥ ५८ ॥ प्रष्टव्यं यत्त्वया सर्वं तत्पृच्छ त्वं वदाम्यहम् ॥ ततः प्राह यथावृत्ते होमधेनुवधं मुने ॥ ५९ ॥ ततश्च तं स पप्रच्छ प्रायश्चित्तं
हि तद्व्रतम् ॥ स चाचष्ट यथान्यायं मुने केशिध्वजाय तत् ॥ ६० ॥ प्रायश्चित्तमशेषं हि यद्वै तत्र विधीयते ॥ विदितार्थः स तेनैव मनुज्ञातो महात्मना
॥ ६१ ॥ यागभूमिमुपागत्य चक्रे सर्वा क्रिया क्रमात् ॥ क्रमेण विधिव्यागं नीत्वा सोऽवप्रथाप्लुतः ॥ ६२ ॥ कृतकृत्यस्ततो भूत्वा चिंतयामास
पार्थिवः ॥ पूजिता ऋत्विजः सर्वे सदस्या मानिता मया ॥ ६३ ॥ तथेवार्थिजनोऽप्यर्थे योजितोऽभिमतेर्मया ॥ यथाहं मर्त्यलोकस्य मया सर्वं विच-
रितम् ॥ ६४ ॥ अनिष्पन्नक्रियं चैतस्तथा न मम किं यथा ॥ इत्थं तु कितवन्नेव सम्मार स महीपतिः ॥ ६५ ॥ खांडिक्याय न दत्तेति मया वै
गुरुदक्षिणा ॥ स जगाम ततो भूयो रथमारुह्य पार्थिवः ॥ ६६ ॥ स्वायंभुवः स्थितो यत्र खांडिक्योऽग्न्यदुर्गमम् ॥ खांडिक्योऽपि पुनर्दृष्ट्वा तमायान्तं
धृतायुधः ॥ ६७ ॥ तस्थौ हंतुं कृतमतिस्तमाह स पुनर्नृपः ॥ अहं तु नापकाराय प्राप्तः खांडिक्य मा क्रुधः ॥ ६८ ॥ गुरोर्नेष्कृतिदानाय मामवेहि
समागतम् ॥ निष्पादितो मया यागः सम्यक् त्वदुपदेशतः ॥ ६९ ॥ सोऽहं ते दातुमिच्छामि वृणीष्व गुरुदक्षिणाम् ॥ इत्युक्तो मंत्रयामास स भूयो
मंत्रिभिः सह ॥ ७० ॥ गुरोर्निष्कृतिकामोऽयं किमयं प्रार्थ्यतां मया ॥ तन्मन्त्रिणो गज्यमशेषं याच्यतामयम् ॥ ७१ ॥ कृतिभिः प्रार्थ्यते गज्यमना
यासितसेनिकैः ॥ प्रहस्य तानाह नृपः स खांडिक्यो महापतिः ॥ ७२ ॥ स्वल्पकालं महीगज्यं मादृशैः प्रार्थ्यते कथम् ॥ एतमेतद्वचनोऽत्र स्वार्थं
प्राधनमंत्रिणः ॥ ७३ ॥ प्रस्मार्थः कथं कोऽत्र यूयं नात्र विचक्षणः ॥ इत्युक्त्वा समुपैतं स तु केशिध्वजं नृपम् ॥ ७४ ॥ उवाच किमवश्यं त्वं दाम्यमि
गुरुदक्षिणाम् ॥ ब्रह्मसित्येव तैवोक्तः खांडिक्यस्तमथाब्रवीत् ॥ ७५ ॥ भवानध्यात्मविज्ञानपरमार्थविचक्षणः ॥ यदि चेद्दीयते मह्यं भवता गुरु
निष्कयः ॥ ७६ ॥ तन्नेशप्रशमायालं यत्कर्म तदुदीर्य ॥ केशिध्वज उवाच ॥ न प्रार्थितं त्वया कस्मान्मम गज्यमकटकम् ॥ ७७ ॥ गज्यलाभा-
दि नास्त्यन्यत्क्षत्रियाणामतिप्रियम् ॥ खांडिक्य उवाच ॥ केशिध्वज निबोध त्वं मया न प्रार्थितं यतः ॥ ७८ ॥ गज्यमेतदशेषेण यत्र गृध्रंति पंडिताः ॥
क्षत्रियाणामयं धर्मो ब्रह्मज्ञापरिपालनम् ॥ ७९ ॥ वधश्च धर्मयुद्धेन स्वराज्यपरिपथिनाम् ॥ यत्राशक्तस्य मे दोषो नैवास्त्यपकृते त्वया ॥ ८० ॥
बंधादेव भवत्येषा विधिः चाक्रमोजिह्वा ॥ जन्मोपभोगलिप्साधिमयं गज्यस्पृहा मम ॥ ८१ ॥ अन्येषां दोषजानेव धर्ममेवावश्यकं ॥ न यात्रा

पृ० ख०
अ० ४६

॥ ७७ ॥

क्षत्रबंधूनां धर्मायैतत्सतां मतम् ॥ ८२ ॥ अतो न याचित राज्यमविद्यातर्गतं तव ॥ राज्यं गृध्रंति विद्वांसो ममत्वाकृष्टचेतसः ॥ ८३ ॥ अहंमानमहा
 पानमदमत्ता न मादृशाः ॥ केशिध्वज उवाच ॥ अहं च विद्यया मृत्युं तर्तुकामः करोमि वै ॥ ८४ ॥ राज्यं यज्ञांश्च विविधान्भोगे पुण्यक्षयं तथा ॥
 तदिदं ते मनो दिष्ट्या विवेकैश्वर्यतां गतम् ॥ ८५ ॥ श्रूयतां चाप्यविद्यायाः स्वरूपं कुलनंदन ॥ अनात्मन्यात्मबुद्धिर्या ह्यसत्त्वे स्वविषया मतिः
 ॥ ८६ ॥ अविद्यातरुसंभूतं बीजमेतद्विधा स्थितम् ॥ पंचभूतात्मके देहे देही मोहतमोवृतः ॥ ८७ ॥ अहमेतदितीतपुञ्चैः कुरुते कुमनिर्मितिम् ॥
 आकाशवाय्वग्निजलपृथिवीभिः पृथक् स्थिते ॥ ८८ ॥ आत्मन्यात्ममयं भावं कः करोति कलेवरे ॥ कलेवरोपभोग्यं हि गृहक्षेत्रादिकं च यत
 ॥ ८९ ॥ अदेहे ह्यात्मानि प्राज्ञो ममेदमिति मन्यते ॥ इत्थं च पुत्रपौत्रेषु तद्देहोत्पादितेषु च ॥ ९० ॥ करोति पंडितः स्वाम्यमनात्मनि
 कलेवरे ॥ सर्वदेहोपभोगाय कुरुते कर्ममानवः ॥ ९१ ॥ देहं चान्यद्यदा पुंसस्सदा बंधाय तत्परम् ॥ मृण्मयं हि यथा गेहं लिप्यते वै मृदं
 भसा ॥ ९२ ॥ पार्थिवोऽयं तथा देहो मृदंभोलेपनस्थितिः ॥ पंचभोगात्मकैर्भोगैः पंचभोगात्मकं वपुः ॥ ९३ ॥ आप्यायते यदि ततः पुंसो
 गर्वोऽत्र किंकृतः ॥ अनेकजन्मसाहस्रं संसारपदवीं व्रजन् ॥ ९४ ॥ मोहश्रमं प्रयातोऽसौ वासनारेणुगुठितः ॥ प्रक्षाल्यते यदा सौम्य रेणुज्ञानो
 ण्णधारिणा ॥ ९५ ॥ तदा संसारपाथस्य याति मोहश्रमः शमम् ॥ मोहश्रमे शमं याते स्वच्छातःकरणः पुमान् ॥ ९६ ॥ अनन्यातिशयाधारः
 परं निर्वाणमृच्छति ॥ निर्वाणमय एवायमात्मा ज्ञानमयोऽमलः ॥ ९७ ॥ दुःखाज्ञानमया धर्माः प्रकृतेस्ते तुनात्मनः ॥ जलम्य नाग्निना संगः
 स्थालीसंगात्तथापि हि ॥ ९८ ॥ शब्दोद्रेकादिकान्धर्मान्करोति हि यथा बुधः ॥ तथात्मा प्रकृतेः संगादहंमानादिदूषितः ॥ ९९ ॥
 भजते प्राकृतान्धर्मान्यस्तस्तंभो हि सोऽव्ययः ॥ तदेतत्कथितं बीजमविद्याया मया तव ॥ १०० ॥ कुशानां च क्षयकरं योगादन्यत्र विद्यतं ॥
 ॥ १०१ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहत्पुष्याख्याने द्वितीयपादे षट्चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ सनंदन उवाच ॥ एतदध्यात्ममनाब्जं वचः
 केशिध्वजस्य सः ॥ खांडिक्योऽमृतवच्चुत्वा पुनराह तमीरयन् ॥ १ ॥ खांडिक्य उवाच ॥ तद् ब्रूहि त्वं महाभाग योगं योगविदुत्तम ॥ विज्ञातयो
 गशास्त्रार्थस्त्वय्यत्थं निमित्ततौ ॥ २ ॥ केशिध्वज उवाच ॥ योगस्वरूपं खांडिक्य श्रूयतां गदतो मम ॥ यत्र स्थितो न च्यवते प्राप्य ब्रह्मलयं
 मुनिः ॥ ३ ॥ मन एव मनुष्याणां कारणं बन्धमोक्षयोः ॥ बन्धस्य विषयासंगि मुक्तेर्निर्विषयं तथा ॥ ४ ॥ विषयेभ्यः समाहृत्य विज्ञानात्मा बुधो
 मनः ॥ क्षितयेन्क्षुत्तये तेन ब्रह्मभूतं परेश्वरम् ॥ ५ ॥ आत्मभावं नयेत्तेन तद्ब्रह्मध्यापनं मनः ॥ विकार्यमात्मनः शक्त्या लोहमाकर्षको यथा ॥ ६ ॥

बृ.ना.पु.

॥ ७८ ॥

आत्मप्रयत्नसापेक्षा विशिष्टा या मनोगतिः ॥ तस्या ब्रह्मणि संयोगो योग इत्यभिधीयते ॥ ७ ॥ एवमत्यंतवैशिष्ट्ययुक्तधर्मोपलक्षणम् ॥ यस्य
योगः स वै योगी सुमुक्तमिधीयते ॥ ८ ॥ योगयुक् प्रथमं योगी युंजमानोऽभिधीयते ॥ विनिष्पन्नसमाधिस्तु पञ्चब्रह्मोपलब्धिमान् ॥ ९ ॥
यद्यंतरायदोषेण दूष्यते नाम्य मानसम् ॥ जन्मांतरैरेभ्यसनाभ्युक्तिः पूर्वस्य जायते ॥ १० ॥ विनिष्पन्नसमाधिस्तु मुक्तिस्तत्रैव जन्मनि ॥
प्राप्नोति योगी योगाग्निदग्धकर्मचयोऽचिगत् ॥ ११ ॥ ब्रह्मचर्यमहिंसा च सत्यास्तेयापविग्रहान् ॥ मेवेत योगी निष्कामो योगितां स्वमनो नयन्
॥ १२ ॥ स्वाध्यायशौचसंनोषतपांसि नियमान्यमान् ॥ कुर्वीत ब्रह्मणि तथा परस्मिन्प्रवृणो मनः ॥ १३ ॥ एते यमाश्च नियमाः पंच पञ्चप्रकीर्तिताः ॥
विशिष्टफलदाः काम्या निष्कामानां विमुक्तिदाः ॥ १४ ॥ एवं भद्रासनादीनां समाख्याय गुणैर्युतः ॥ यमाख्योर्नियमाख्यैश्च युंजीत नियतो यतिः ॥
॥ १५ ॥ प्राणाख्यमवलंब्यमभ्यासात्कुरुते तु यत् ॥ प्राणायामः स विज्ञेयः सर्वाजोऽर्वाज एव च ॥ १६ ॥ परम्परैर्गणभिभवं प्राणापानौ यदा
निलौ ॥ कुरुतः सद्रिधानेन तृतीयः संयमात्तयोः ॥ १७ ॥ तस्य चालंबनवत्स्थूलं रूपं द्विपत्पते ॥ आलंबनमनंतस्य योगिनोऽभ्यसतः स्मृतम् ॥
॥ १८ ॥ शब्दादिष्वनुरक्तानि निगृह्याक्षाणि योगवित् ॥ कुर्याच्चित्तानुकारिणि प्रत्याहारपरायणः ॥ १९ ॥ वश्यता परमा तेन जायते निश्चला
त्मनाम् ॥ इंद्रियाणामवश्येस्तेर्न योगी योगसाधकः ॥ २० ॥ प्राणायामेन पवनैः प्रत्याहारेण चंद्रियैः ॥ वशीकृतेस्ततः कुर्यात्स्थिरं चेतः शुभा
श्रयं ॥ २१ ॥ खांडिक्य उवाच ॥ कथ्यतां मे महाभाग चेतसो यः शुभाश्रयः ॥ यदाध्यागमशेषं तु हंति दोषसमुद्रवम् ॥ २२ ॥ केशिध्वज
उवाच ॥ आश्रयश्चेतसो ज्ञानिन् द्विधा तच्च स्वरूपतः ॥ रूपं मूर्तममूर्तं च परं चापरमेव च ॥ २३ ॥ त्रिविधा भावना रूपं विश्वमेतत्त्रिधोच्यते ॥
ब्रह्माख्या कर्मसंज्ञा च तथा चैवोभयात्मिका ॥ २४ ॥ कर्मभावात्मिका ह्येका ब्रह्मभावात्मिकापग ॥ उभयात्मिका तथैवान्या त्रिविधा भावभा
वना ॥ २५ ॥ सनकाद्या सदा ज्ञानिन् ब्रह्मभावनया युताः ॥ कर्मभावनया चान्ये देवाद्याः स्थावराश्चराः ॥ २६ ॥ हिरण्यगर्भादिषु च ब्रह्मकर्मात्मिका
द्विधा ॥ अधिकारबोधयुक्तेषु विद्यते भावभावना ॥ २७ ॥ अक्षीणेषु समस्तेषु विशेषज्ञानकर्मसु ॥ विश्वमेतत्परं चान्यद्भेदभिन्नद्रष्टां नृप ॥ २८ ॥
प्रत्यस्तमितभेदं यत्सत्तामात्रमगोचरम् ॥ वचसामात्मसंतोद्यं तज्ज्ञानं ब्रह्मसंज्ञितम् ॥ २९ ॥ तच्च विष्णोः परं रूपमरूपस्याजनस्य च ॥ विश्वस्वरूपं
वैरूप्यलक्षणं परमात्मनः ॥ ३० ॥ न तद्योगयुजा शक्यं नृप चिंतयितुं यतः ॥ ततः स्थूलं हरे रूपं चित्तं यच्चक्षुगोचरम् ॥ ३१ ॥ हिरण्यगर्भा भग
वान्वासवोऽथ प्रजापतिः ॥ मरुतो वसवो रुद्रा भास्कारास्तारका ग्रहाः ॥ ३२ ॥ गन्धर्वा यक्षदेवताश्च सकला देवयोनयः ॥ मनुष्याः पशवः शोला

पृ० ख०

अ० ७७

॥ ७८ ॥

समुद्राः सारतो हुमाः ॥ ३३ ॥ भूप भूतान्यशेषाणि भूतानां ये च हेतवः ॥ प्रधानादिविशेषांताश्चेतनाचेतनात्मकम् ॥ ३४ ॥ एकपादं द्विपादं च
बहुपादमपादकम् ॥ मूर्तमेतद्वरे रूपं भावनाप्रितयात्मकम् ॥ ३५ ॥ एतत्सर्वमिदं विश्वं जगदेतच्चराचरम् ॥ परब्रह्मस्वरूपस्य विष्णोः शक्तिसम-
न्वितम् ॥ ३६ ॥ विष्णुशक्तिः परा प्रोक्ता क्षेत्रज्ञाख्या तथापरा ॥ अविद्याकर्मसंज्ञान्या तृतीया शक्तिरिष्यते ॥ ३७ ॥ येयं क्षेत्रज्ञशक्तिः सा
चेष्टिता नृप कर्मजा ॥ असारभूते संसारे प्रोक्ता तत्र महामते ॥ ३८ ॥ संसास्तापानखिलानवाप्नोत्यनुसंज्ञितान् ॥ तथा तिरोहितत्वात् शक्तिः क्षेत्रज्ञ-
संज्ञिता ॥ ३९ ॥ सर्वभूतेषु भूपाल तारतम्येन लक्ष्यते ॥ अप्राणवत्सु खल्वल्पा स्थावरेषु ततोऽधिका ॥ ४० ॥ सरीसृपेषु तेभ्योऽन्याप्यतिशक्त्या
पतत्रिषु ॥ पतत्रिभ्यो मृगास्तेभ्यः स्वशक्त्या पशवोऽधिकाः ॥ ४१ ॥ पशुभ्यो मनुजाश्चातिशक्त्या पुंसः प्रभाविताः ॥ तेभ्योऽपि नागगंधर्वयक्षाद्या देवता
नृप ॥ ४२ ॥ शक्रः समस्तदेवेभ्यस्ततश्चातिप्रजापतिः ॥ हिमप्यगर्भोऽपि ततः पुंसः शक्त्युपलक्षितः ॥ ४३ ॥ एतान्यशेषरूपाणि तस्य रूपाणि
पार्थिव ॥ यतस्तच्छक्तियोगेन युक्तानि नभसा यथा ॥ ४४ ॥ द्वितीयं विष्णुसंज्ञस्य योगिध्येयं महामते ॥ अमूर्तं ब्रह्मणो रूपं यत्सदित्युच्यते वृधेः ॥ ४५ ॥
समस्ताः शक्तयश्चेता नृप यत्र प्रतिष्ठिताः ॥ नहि स्वरूपरूपं वै रूपमन्द्वरेर्महता ॥ ४६ ॥ समस्तशक्तिरूपाणि तत्करोति जनेश्वर ॥ देवतिरिङ्मनुष्यादिव
ष्टावन्ति स्वलीलया ॥ ४७ ॥ जगतामुपकाराय तस्य कर्मनिमित्तजा ॥ चेष्टा तस्याप्रमेयस्य व्यापिन्यविहितात्मिका ॥ ४८ ॥ नृपं विश्वरूपं चित्यं योग-
युजा नृप ॥ तस्य ह्यात्मविशुद्धयर्थं सर्वकिल्बिषनाशनम् ॥ ४९ ॥ यथाग्निरुद्धतशिलः कक्षं दहति सानिलः ॥ तथा चित्तस्थितो विष्णुर्वाग्निनां
सर्वकिल्बिषम् ॥ ५० ॥ तस्मात्समस्तशक्तीनामाद्यति तत्र चेतसः ॥ कुर्वीत संस्थितं साधु विज्ञेया शुद्धलक्षणा ॥ ५१ ॥ शुभांश्रयः सचित्तस्य सर्वगस्य
तथात्मनः ॥ त्रिभावभावनातीतो मुक्तये योगिनां नृप ॥ ५२ ॥ अन्ये तु पुरुषव्याघ्र चेतसो ये व्यपाश्रयाः ॥ अशुद्धास्ते समस्तास्तु देवाद्याः कर्मयोनयः
॥ ५३ ॥ मूर्तं भगवतो रूपं सर्वापाश्रयनिस्पृहः ॥ एष वै धारणा ज्ञेया यच्चित्तं तत्र धार्यते ॥ ५४ ॥ तत्र मूर्ता हरे रूपं यादृक् चित्यं नराधिप ॥ तच्छ्रूयन्
मनाधारे धारणा नोपपद्यते ॥ ५५ ॥ प्रसन्नचारुवदनं पद्मपत्रायतेशणम् ॥ सुकपोलं सुविस्तीर्णं ललाटफलकोज्ज्वलम् ॥ ५६ ॥ समकर्णासविन्य-
स्तचारुकर्णोपभूषणम् ॥ कम्बुग्रीवं सुविस्तीर्णं श्रीवत्सांकितवक्षसम् ॥ ५७ ॥ बलित्रिभंगिना भुग्ननाभिना चोदरेणैव ॥ प्रलम्बाष्टभुजं विष्णुमथ-
वापि चतुर्भुजम् ॥ ५८ ॥ समस्थितोरुजघनं सुस्थिरांश्रिकरांबुजम् ॥ चितयेद्ब्रह्मभूतं तं पीतनिर्मलवाससम् ॥ ५९ ॥ किरीटचारुकेशूरकट-
काविविभूषितम् ॥ शार्ङ्गशंखगदाखट्वाक्षवल्गवांचितम् ॥ ६० ॥ चितयेत्तन्मयो योगी समाधायान्ममानसम् ॥ तावद्यावद् दृढीभूता तत्रैव नृप

धारणा ॥ ६१ ॥ वदतस्तिष्ठतो यद्वा स्वेच्छया कर्म कुर्वतः ॥ नापयाति यदा चित्तात्सिद्धां मन्येत तां तदा ॥ ६२ ॥ ततः शंखगदाचक्रशार्ङ्गादि
 रहितं बुधः ॥ चिंतयेद्भगवद्गुणं प्रशान्तं साक्षमूत्रकम् ॥ ६३ ॥ सा यदा धारणा तद्ब्रह्मस्थानवती ततः ॥ किरीटकेयूरमुखैर्भूषणै रहितं स्मरेत् ॥ ६४ ॥
 तदेकावयवं चैवं चेतसा हि पुनर्बुधः ॥ कुर्यात्ततोऽवयविनि प्रणिधानपरो भवेत् ॥ ६५ ॥ तद्रूपप्रत्यये चैकसंनतिश्चान्यनिःस्पृहा ॥ तद्विधानं प्रथमै
 रंगैः षड्भिर्निष्पाद्यते नृप ॥ ६६ ॥ तस्यैवं कल्पनाहीनं स्वरूपग्रहणं हि यत् ॥ मनसा ध्याननिष्पाद्यं समाधिः सोऽभिधीयते ॥ ६७ ॥ विज्ञानं
 प्रापकं प्राप्ये परं ब्रह्मणि पार्थिव ॥ प्रापणीयस्तथैवात्मा प्रसीणाशेषभावनः ॥ ६८ ॥ क्षेत्रज्ञकरणीज्ञानं करणं तेन तस्य तत् ॥ निष्पाद्य मुक्तिकार्यं
 वै कृतकृत्यो निवर्तते ॥ ६९ ॥ तद्भावभावनापन्नस्ततोऽसौ परमात्मनः ॥ भवत्यभेदी भेदश्च तस्याज्ञानकृतो भवेत् ॥ ७० ॥ विभेदजनके ज्ञाने नाश
 मात्यंतिकं गते ॥ आत्मनो ब्रह्मणाभेदं संमतं कः करिष्यति ॥ ७१ ॥ इत्युक्तस्ते मया योगः खांडिक्य परिपृच्छतः ॥ संक्षेपविस्तराभ्यां तु किम
 न्यश्निक्रियतां तव ॥ ७२ ॥ खांडिक्य उवाच ॥ कथितो योगसद्भावः सर्वमेव कृतं मम ॥ तवोपदेशात्सकलो नष्टश्चित्तमलो मम ॥ ७३ ॥ ब्रह्मेति
 यन्मया प्रोक्तमसदेतन्न चान्यथा ॥ नरेन्द्र गदितुं शक्यमपि विज्ञेयवेदभिः ॥ ७४ ॥ अहं ममेत्यविद्येयं व्यवहारस्तथानयोः ॥ परमार्थस्त्व
 संलप्यो वचसां गोचरो न यः ॥ ७५ ॥ तद्गच्छ श्रेयसे सर्वं ममेतद्भवता कृतम् ॥ यद्विमुक्तिपरो योगः प्रोक्तः केशिध्वजाव्ययः ॥ ७६ ॥ स्मरं न
 उवाच ॥ यथार्हपूजया तेन खांडिक्येन स पूजितः ॥ आजगाम पुरं ब्रह्मस्ततः केशिध्वजो नृपः ॥ ७७ ॥ खांडिक्योऽपि सुतं कृत्वा राजानं योगसि
 द्ध्ये ॥ विशालमगमत्कृष्णे समावेशितमानसः ॥ ७८ ॥ स तत्रैकांतिको भूत्वा यमादिगुणसंयुतः ॥ विष्ण्वाख्ये निर्मले ब्रह्मण्यवाप नृपतिलयम्
 ॥ ७९ ॥ केशिध्वजोऽपि मुक्त्यर्थं स्वकर्मक्षपणोन्मुखः ॥ बुभुजे विषयान्कर्म चक्रे चानभिसंधितम् ॥ ८० ॥ स कल्याणोपभोगैश्च क्षीणपापोऽमल
 स्ततः ॥ अवाप सिद्धिमत्यंतत्रितापक्षपणीं मुने ॥ ८१ ॥ एतत्ते कथितं सर्वं यन्मां त्वं परिपृष्टवान् ॥ तापत्रयचिकित्सार्थं किमन्यत्कथयामि ते
 ॥ ८२ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे द्वितीयपादे सप्तचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ नारद उवाच ॥ श्रुतं मया महामाग तापत्रयचिकित्सितम् ॥
 तथापि मे मनो भ्रान्तं न स्थितिं लभतेऽजसा ॥ १ ॥ आत्मव्यतिक्रमं ब्रह्मन्तुर्जनाचरितं कथम् ॥ सोढुं शक्येत मनुजेस्तन्ममाख्याहि मानद ॥ २ ॥ सुत
 उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा नारदेनोक्तं ब्रह्मपुत्रः सनंदनः ॥ उवाच हर्षसंयुक्तः स्मरन्भरतचेष्टितम् ॥ ३ ॥ सनंदन उवाच ॥ अत्र ते कथयिष्यामि इतिहासं पुरात
 नम् ॥ यं श्रुत्वा त्वन्मनो भ्रान्तमास्थानं लभते भृशम् ॥ ४ ॥ आसीत्पुरा मुनिश्रेष्ठ भरतो नाम भूपतिः ॥ आर्षभो यस्य नाम्नेदं भारतं खण्ड्यु

च्यते ॥ ५ ॥ स राजा प्राप्तराज्यस्तु पितृपैतामहं कमात् ॥ पालयामास धर्मेण पितृवद्रंजयन् प्रजाः ॥ ६ ॥ ईजे च विविधैर्यज्ञैर्भगवंतमधोक्षजम् ॥
 सर्वदेवात्मकं ध्यायन्नानाकर्मसु तन्मतिः ॥ ७ ॥ ततः समुत्पाद्य मुतान्विरक्तो विषयेषु सः ॥ मुक्ता राज्यं ययौ विद्वान्पुलस्त्यपुलहाश्रमम् ॥ ८ ॥
 शालग्रामं महाक्षेत्रं मुमुक्षुजनसेवितम् ॥ तत्रासौ तापसो भूत्वा विष्णोराधनं मुने ॥ ९ ॥ चकार भक्तिभावेन यथालब्धसपर्यया ॥ नित्यं प्रातः
 समाप्नुत्य निर्मलैऽभसि नारद ॥ १० ॥ उपतिष्ठेद्रवि भक्त्या गृणन्ब्रह्माक्षरं परम् ॥ अथाश्रमे समागत्य वासुदेवं जगत्पतिम् ॥ ११ ॥ समाहूतः
 स्वयं द्रव्यैः समित्कुशमृदादिभिः ॥ फलैः पुष्पैस्तथा पत्रैस्तुलस्याः स्वच्छवारिभिः ॥ १२ ॥ पूजयन्प्रयतो भूत्वा भक्तिप्रसरसंस्तुतः ॥ सचेकदा महाभागः
 स्नात्वा प्रातः समाहितः ॥ १३ ॥ चक्रनद्यां जपस्तस्थौ मुहूर्तत्रयमंबुनि ॥ अथाजगाम तत्तीरं जलं पातुं पिपासितः ॥ १४ ॥ आसन्नप्रसवा ब्रह्मवैक्व
 हरिणी वनात् ॥ ततः समभवत्तत्र पीतप्राये जले तथा ॥ १५ ॥ सिंहस्य नादः सुमहान् सर्वप्राणिभयंकरः ॥ ततः सा सिंहसन्नादादुत्प्लुता निम्नगातटम्
 ॥ १६ ॥ अत्युच्चारोहणेनास्या नद्यां गर्भः पपात ह ॥ तमुद्गमानं वेगेन वीचिमालापरिप्लुतम् ॥ १७ ॥ जग्राह भर्तो गर्भात्पतितं मृगपोतकम् ॥
 गर्भंश्च्युतिदुःखेन प्रोतुंगाकणेन च ॥ १८ ॥ मुनीन्द्र सा तु हरिणी निपपात ममार च ॥ हरिणीं तां विलोक्याथ विपत्रां नृपतापसः ॥ १९ ॥ मृगपातं समा
 गृह्य स्वमाश्रममुपागतः ॥ चकारानुदिनं चासौ मृगपोतस्य वै नृपः ॥ २० ॥ वीषणं पुष्यमाणश्च स तेन ववृधे मुने ॥ चचाराश्रमपर्यंतं तृणानि
 गहनेषु सः ॥ २१ ॥ दूरं गत्वा च शार्दूलवासादभ्यासयौ पुनः ॥ प्रातर्गत्वातिदूरं च सायमायात्यथाश्रमम् ॥ २२ ॥ पुनश्च भर्तस्याभूदाश्रमस्यो
 टजांतरे ॥ तस्यतस्मिन्मृगे दूरसमीपपरिवर्तिनि ॥ २३ ॥ आसीद्येतः समासक्तं न तथा ह्यच्युते मुने ॥ विमुक्तराज्यतनयः प्रोज्झितारोषवाधवः
 ॥ २४ ॥ ममत्व स चकारोच्चैस्तस्मिन्हरिणपोतके ॥ किं वृक्षेभक्षितो म्याग्नेः किं सिंहेन निपातितः ॥ २५ ॥ चिरायमाणे निष्कृति तस्यासीदिति
 मानसम् ॥ प्रीतिप्रसन्नवदनः पार्श्वस्थे चाभवन्मृगे ॥ २६ ॥ समाधिभंगस्तस्मासीन्ममत्वाकृष्टमानसः ॥ कालेन गच्छता सोऽथ कालं चक्रे महीपतिः
 ॥ २७ ॥ पितेव साक्षं पुत्रेण मृगपोतेन वीक्षितः ॥ मृगमेव तदाज्ञासीत्यज्ज्ञानान्मस्रवपि ॥ २८ ॥ मृगो बभूव स मुने तादृशीं भावनां गतः ॥ जाति
 स्मरत्वादुद्दिग्गः संसारस्य द्विजोत्तम ॥ २९ ॥ विहाय मातरं भूयः शलग्राममुपाययौ ॥ शुष्केऽस्तृणैस्तथा पर्णैः स कुर्वन्नात्मपूषणम् ॥ ३० ॥ मृग
 त्वहेतुभूतस्य कर्मणो निष्कृति ययौ ॥ तत्र चोत्सृष्टेदोऽसौ जग्रे जातिस्फुरो द्विजः ॥ ३१ ॥ सदाचारवतां शुद्धे योगिनां प्रवरे कुले ॥ सर्वविज्ञान
 संपन्नः सर्वशास्त्रार्थतत्त्ववित् ॥ ३२ ॥ अपश्यत्स मुनिश्रेष्ठः स्वात्मनं प्रकृतेः कृतः ॥ आत्मनोऽपि गतज्ञानादेवादीनि महाबुधैः ॥ ३३ ॥ सर्वभूतान्यभे

इ.ना.पु.
॥ ८० ॥

देन ददर्श स महामतिः ॥ न पपाठ गुरुप्रोक्तं कृतोपनयनः श्रुतम् ॥ ३४ ॥ न ददर्श च कर्माणि शास्त्राणि जगृहे न च ॥ उक्तोऽपि बहुशः किंचि
जडं वाक्यमभाषत ॥ ३५ ॥ तदप्यसंस्काराणुं ग्रामभाषोक्तिसंयुतम् ॥ अपद्धस्तवपुः सोऽपि मलिनांवरधृङ् मुने ॥ ३६ ॥ क्लिन्नदंतांतरः सर्वैः
परिभूतः स नागरैः ॥ संमानेन परां हानिं योगदैः कुरुते यतः ॥ ३७ ॥ जनेनावमतो योगी योगसिद्धिं च विंदति ॥ तस्माच्चरेत वै योगी सतां
धर्ममदूषयन् ॥ ३८ ॥ जना यथावमन्येयुर्गच्छेयुर्नैव संगतिम् ॥ हिरण्यगर्भवचनं विचिंत्येत्यं महामतिः ॥ ३९ ॥ आत्मानं दर्शयामास जडोन्म
त्ताकृतिं जने ॥ भुंक्ते कुल्माषवटकान् शाकं अन्यफलं कणान् ॥ ४० ॥ यद्यदामोति स बहून्ति वै कालसंभवम् ॥ पितर्युपरते सोऽथ भ्रातृभ्रातृव्यवांधवैः
॥ ४१ ॥ कारितः क्षेत्रकर्मादि कदत्राहारपोषितः ॥ सरूक्षपीनावयवो जडकारी च कर्मणि ॥ ४२ ॥ सर्वलोकोपकरणं बभूवाहारस्वेतनः ॥ तं
तादृशमसंस्कारं विप्राकृतिविचेष्टितम् ॥ ४३ ॥ क्षता सौवीराज्यस्य विष्टियोग्यममन्यत ॥ स राजा शिविकारूढो गंतुं कृतमतिर्द्विज ॥ ४४ ॥
बभूवेक्षुमतीतीरे कपिलपर्वराश्रमम् ॥ श्रेयः किमत्र संसारे दुःस्त्राये नृणामिति ॥ ४५ ॥ प्रष्टुं तं मोक्षधर्मज्ञं कपिलाख्यं महामुनिम् ॥ उवाह
शिविकामस्य क्षतुर्वचनचोदितः ॥ ४६ ॥ नृणां विष्टिगृहीतानामन्येषां सोऽपि मध्यगः ॥ गृहीतो विष्टिना विप्र सर्वज्ञानैकभाजनम् ॥ ४७ ॥
जातिस्मरोऽसौ पापस्य क्षयकाम उवाह ताम् ॥ ययौ जडगतिस्तत्र युगमात्रावलोकनम् ॥ ४८ ॥ कुर्वन्मतिमतां श्रेष्ठस्ते त्वन्ये त्वगितं ययुः ॥
विलोक्य नृपतिः सोऽथ विषमं शिविकागतम् ॥ ४९ ॥ किमेतदित्याह समं गम्यतां शिविकावहाः ॥ पुनस्तथैव शिविकां विलोक्य विपमां हसन् ॥
॥ ५० ॥ नृपः किमेतदित्याह भवद्विर्गम्यतेऽन्यथा ॥ भूपतेर्वदतस्तस्य श्रुत्वैतं बहुशो वचः ॥ शिविकावहाकाः प्रोचुर्ग्य यातीत्यसत्त्वगम् ॥ ५१ ॥
राजोवाच ॥ किं श्रान्तोऽस्यल्पमध्वानं त्वयोदा शिविका ममा ॥ किमायाससदो न त्वं पीवा नासि निरीक्ष्यसे ॥ ५२ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ नाहं पीवा न चैवोदा
शिविका भवतो मया ॥ न श्रान्तोऽस्मि न चायासो वोढान्योऽस्ति मदीपते ॥ ५३ ॥ राजोवाच ॥ प्रत्यक्षं दृश्यते पीवा त्वद्यापि शिविका त्वयि ॥ श्रमश्च भारो
द्वहने भवत्येव हि देहिनाम् ॥ ५४ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ प्रत्यक्षं भवता भूपयदृष्टं मम तद्वद ॥ बलवानवलश्चेति वाच्यं पश्चाद्विशेषणम् ॥ ५५ ॥ त्वयोदा शिविका
चेति त्वप्यद्यापि च संस्थिता ॥ मिथ्या तदप्यत्र भवान् शृणोतु वचनं मम ॥ ५६ ॥ भूमौ पादयुगं चाध जंघे पादद्वये स्थिते ॥ ऊरू जंघाद्वयावस्थौ
तदाधारं तथोदरम् ॥ ५७ ॥ बक्षस्थलं तथा बाहु स्कंधौ चोदरसंस्थितौ ॥ स्कंधाश्रितयं शिविका ममाधारोऽत्र किंकृतः ॥ ५८ ॥ शिविकायां स्थितं चेदं
देहं त्वदुपलक्षितम् ॥ तत्र त्वमहमप्यत्रेत्युच्यते चेदमन्यथा ॥ ५९ ॥ अहं त्वं च तथान्ये च भूतेरुपस्थाश्च पार्थिव ॥ गुणप्रवादपतितो भूतवर्गोऽपि

पू० सं०
अ० ४८

॥ ८० ॥

यात्ययम् ॥६०॥ कर्मवश्या गुणाश्चेते सत्त्वाद्याः पृथिवीपते ॥ अविद्यासंचितं कर्म तच्चाशेषं जंतुषु ॥६१॥ आत्मा शुद्धोऽक्षरः शान्तो निर्गुणः प्रकृते
परः ॥ प्रवृद्धचपचयौ न स्त एकस्याखिलजंतुषु ॥६२॥ यदा नोपचयस्तस्य नचैवापचयो नृप ॥ तदापि बालिशोऽसि त्वं कया युत्तया
त्वयेस्तिम् ॥६३॥ भूषादजघाकटचूरुजठरादिषु संस्थिता ॥ शिविकेयं यदा स्कंधे तदा भारः समस्त्वया ॥६४॥ तथान्यजंतुभिर्भूष शिविकोढा न केव
लम् ॥ शैलद्रुमगृहोत्थोऽपि पृथिवीसंभवोऽपि च ॥६५॥ यथा पुंसः पृथग्भावः प्राकृतैः करणैर्नृप ॥ सोढव्यः सुमहान्भारः कतमो नृप ते
मया ॥६६॥ यद्व्यो शिविका चेयं तद्व्यो भूतसंग्रहः ॥ भवतो मेऽखिलस्यास्य समत्वेनोपबृंहितः ॥६७॥ सनंदन उवाच ॥ एवमुक्त्वाऽभवंमौनी स
वह्निशिविकां द्विजः ॥ सोऽपि राजाऽवतीर्थोऽर्घ्या तत्पादौ जगृहे त्वरन् ॥६८॥ राजोवाच ॥ भो भो विसृज्य शिविकां प्रसादं कुरु मे द्विज ॥
कथ्यतां को भवानत्र जात्मारूपधरः स्थितः ॥६९॥ यो भवान्यदपत्यं वा यदागमनकारणम् ॥ तत्सर्वं कथ्यतां विद्वन्मह्यं शुश्रूषवे त्वया ॥७०॥
ब्राह्मण उवाच ॥ श्रूयतां कोऽहमित्येतद्वक्तुं भूप न शक्यते ॥ उपयोगनिमित्तं च सर्वत्रागमनक्रिया ॥७१॥ सुखदुःखोपभोगौ तु तौ देहाद्युपपादकौ ॥
धर्माधर्मोद्भवौ भोक्तुं जंतुर्देहादिमृच्छति ॥७२॥ सर्वस्यैव हि भूपाल जंतोः सर्वत्र कारणम् ॥ धर्माधर्मौ यतस्तस्मात्कारणं पृच्छयेत् कुतः ॥७३॥ राजोवाच
॥ धर्माधर्मौ न संदेहः सर्वकार्येषु कारणम् ॥ उपभोगनिमित्तं च देहादेर्हान्तरागमः ॥७४॥ यत्त्वेतद्भवता प्रोक्तं कोऽहमित्येतदात्मनः ॥ वक्तुं न शक्यते
श्रोतुं तन्ममेच्छा प्रवर्तते ॥७५॥ योऽस्ति योऽहमिति ब्रह्मन्कथं वक्तुं न शक्यते ॥ आत्मन्येव न दोषाय शब्दोऽहमिति यो द्विज ॥७६॥ ब्राह्मण उवाच ॥
शब्दोऽहमिति दोषाय नात्मन्येवं तथैव तत् ॥ अनात्मन्यात्मविज्ञानं शब्दो वा श्रुतिलक्षणः ॥७७॥ जिह्वा ब्रवीत्यहमिति दंतोष्ठतालुक नृप ॥
॥ एतेनाहं यतः सर्वे वाङ्मिषादनहेतवः ॥७८॥ किं हेतुभिर्वदत्येषा वागेवाहमिति स्वयम् ॥ तथापि वागहमेद्वक्तुमित्यं न युज्यते ॥७९॥
पिंडः पृथग्यतः पुंसः शिरःपाण्यादिलक्षणः ॥ ततोऽहमिति कुत्रेनां संज्ञां राजन्करोम्यहम् ॥८०॥ यद्यन्योऽस्ति परः कोऽपि मत्तः पार्थिवस
त्तम ॥ न देहोऽहमयं चान्ये वक्तुमेवमपीष्यते ॥८१॥ यदा समस्तदेहेषु पुमानेको व्यवस्थितः ॥ तदा हि को भवान्कोऽहमित्येतद्विफलं
वचः ॥८२॥ त्वं राजा शिविका चेयं वयं वाहाः पुरःसराः ॥ अयं च भवतो लोको न सदेतन्नृपोच्यते ॥८३॥ वृक्षादारु ततश्चयं शिविका त्वदधि
ष्ठिता ॥ क वृक्षसंज्ञा वै तस्या दारुसंज्ञापवा नृप ॥८४॥ वृक्षारूढो महाराजो नायं वदति ते जनः ॥ न च दारुणि सर्वस्त्वां ब्रवीति शिवि
कागतम् ॥८५॥ शिविकादारुसंघातो स्वनामस्थितिसंस्थितः ॥ अविष्यतां नृपश्चेष्टानन्ददा शिविका त्वया ॥८६॥ एवं छत्रं शलाकाभ्यः पृथग्भावो विमु

इ.ना.पु.

८९ ॥

श्यताम् ॥ क जातं छत्रमित्येष न्यायस्त्वयि तथा मयि ॥ ८७ ॥ पुमान्स्त्री गौरजा बाजी कुंजरो विहगस्तरुः ॥ देहेषु लोकसंज्ञेयं विज्ञेया कर्महे
तुषु ॥ ८८ ॥ पुमान्न देवो न नरो न पशुर्न च पादपः ॥ शरीराकृतिभेदास्तु भूपते कर्मयो नयः ॥ ८९ ॥ वस्तु राजेति यद्धोके यच्च राजभटात्मकम् ॥
॥ तथान्यच्च नृपेत्थं तन्न सत्यं कल्पनामयम् ॥ ९० ॥ यस्तु कालान्तरेणापि नाशसंज्ञामुपैति वै ॥ परिणामादिसंभूतं तद्वस्तु नृप तच्च किम् ॥ ९१ ॥
त्वं राजा सर्वलोकस्य पितुः पुत्रो रिपो रिपुः ॥ पत्न्याः पतिः पिता सूनोः कस्त्वं भूप वदाम्यहम् ॥ ९२ ॥ त्वं किमेतच्छिरः किं तु शिरस्त्व तथो
दरम् ॥ किमु पादादिकं त्वेतन्नैव किं ते महीपते ॥ ९३ ॥ यमस्तावयवेभ्यस्त्वं पृथग्भूतो व्यवस्थितः ॥ कोऽहमित्यत्र निपुणं भूत्वा चित्तय पार्थिव
॥ ९४ ॥ एवं व्यवस्थिते तत्त्वे मयाहमिति भावितुम् ॥ पृथक्चरणनिष्पाद्यं शक्यं तु नृपते कथम् ॥ ९५ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे
बृहदुपाख्याने द्वि० पा० षष्ठ्यार्षोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ सनंदन उवाच ॥ निशम्य तस्येति वचः परमार्थसमन्वितम् ॥ प्रश्रयावनतो भूत्वा तमाह नृप
तिर्द्विजम् ॥ १ ॥ राजोवाच ॥ भगवन्यत्त्वया प्रोक्त परमार्थमयं वचः ॥ श्रुते तस्मिन्भ्रमंतीव मनसो मम वृत्तयः ॥ २ ॥ एतद्विवेकविज्ञानं यदि शेषेषु
जंतुषु भवता दर्शितं विप्र तत्परं प्रकृतेर्महत् ॥ ३ ॥ नाहं वहामि शिविकां शिविका मयि न स्थिता ॥ शरीरमन्यदस्मत्तो येनेयं शिविका धृता ॥ ४ ॥ गुणं
प्रवृत्तिर्भूतानां प्रवृत्तिः कर्मचोदिता ॥ प्रवर्तते गुणाश्चेत किं ममेति त्वयोदितम् ॥ ५ ॥ एतस्मिन्परमार्थज्ञ मम श्रोत्रपथं गते ॥ मनो विह्वलतामेति पर
मार्थार्थतां गतम् ॥ ६ ॥ पूर्वमेव महाभाग कपिलर्षिमहं द्विज ॥ प्रष्टुमभ्युद्यतो गत्वा श्रेयः किं त्वत्र संशये ॥ ७ ॥ तदंतरे च भवता यदिदं वाक्यमी
रितम् ॥ तेनैव परमार्थार्थं त्वयि चेतः प्रधावति ॥ ८ ॥ कपिलर्षिर्भगवतः सर्वभूतस्य वै किल ॥ विष्णोरंशो जगन्मोहनाशाय समुपागतः ॥ ९ ॥
स एव भगवान्नूनमस्माकं हितकाम्यया ॥ प्रत्यक्षतामनुगतस्तथैतद्भवतोच्यते ॥ १० ॥ तन्मह्यं मोहनाशाय यच्छ्रेयः परमं द्विज ॥ तद्वदाखिल
विज्ञानजलवीच्युदधिर्भवान् ॥ ११ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ भूयः पृच्छसि किं श्रेयः परमार्थेन पृच्छसि ॥ श्रेयांसि परमार्थानि ह्यशेषाण्येव भूपते ॥
॥ १२ ॥ देवताराधनं कृत्वा धनसंपदमिच्छति ॥ पुत्रानिच्छति राज्यं च श्रेयस्तस्यैव तन्नृप ॥ १३ ॥ विविकिनस्तु संयोगः श्रेयोऽसौ परमात्मना ॥ कर्मयज्ञा
दिकं श्रेयः स्वर्लोकफलदायि यत् ॥ १४ ॥ श्रेयःप्रधानं च फले तदेवानभिसंस्थिते ॥ आत्मा ध्येयः सदा भूप योगयुक्तस्तथा परैः ॥ १५ ॥ श्रेय
स्तस्यैव संयोगः श्रेयो यः परमात्मनः ॥ श्रेयांस्येवमनेकानि शतशोऽप्य सहस्रशः ॥ १६ ॥ संत्यत्र परमार्थास्तु न त्वेते श्रेयतां च मे ॥ धर्मोऽयं त्यजते
किं तु परमार्थो धनं यदि ॥ १७ ॥ व्ययश्चक्रियत कस्मात्कामप्राप्त्युपलक्षणः ॥ पुत्रश्चेत्परमार्थाख्यः सोऽप्यन्यस्य नरेश्वर ॥ १८ ॥ परमार्थभूतः

पू० सं०

अ० ४९

॥ ८९ ॥

सोऽन्यस्य परमार्थो हि नः पिता ॥ एवं न परमार्थोऽस्ति जगत्यत्र चराचरे ॥ १९ ॥ परमार्थो हि कार्याणि करणानामशेषतः ॥ राज्यादिप्राप्तिर-
 त्रोक्ता परमार्थतया यदि ॥ २० ॥ परमार्था भवन्त्यत्र न भवन्ति च वै ततः ॥ ऋग्यजुःसामनिष्पाद्यं यज्ञकर्म मतं तव ॥ २१ ॥ परमार्थभूतं
 तत्रापि श्रूयतां गदतो मम ॥ यत्तु निष्पाद्यते कार्यं मृदा कारणभूतया ॥ २२ ॥ तत्कारणानुगमनाज्जायते नृप मृन्मयम् ॥ एवं विनाशिभिर्द्रव्यैः
 समिदाज्यकुशादिभिः ॥ २३ ॥ निष्पाद्यते क्रिया या तु सा भवित्री विनाशिनी ॥ अनाशी परमार्थस्तु प्राज्ञैरभ्युपगम्यते ॥ २४ ॥ यत्तु नाशि-
 न संदेहो नाशिद्रव्योपपादितम् ॥ तदेवाफलदं कर्म परमार्थो मतो मम ॥ २५ ॥ मुक्तिसाधनभूतत्वात्परमार्थो न साधनम् ॥ ध्यानमेवात्मनो भूप-
 परमार्थार्थशब्दितम् ॥ २६ ॥ भेदकारि परेभ्यस्तु परमार्थो न भेदवान् ॥ परमार्थात्मनोर्योगः परमार्थ इतीष्यते ॥ २७ ॥ मिथ्येतदन्यद्रव्यं हि
 नैतद्रव्यमयं यतः ॥ तस्माच्छ्रेयांस्यशेषाणि नृपैतानि न संशयः ॥ २८ ॥ परमार्थस्तु भूपाल संक्षपाच्छ्रूयतां मम ॥ एको व्यापी समः शुद्धो निर्गुण-
 प्रकृतेः परः ॥ २९ ॥ जन्मवृद्ध्यादिरहित आत्मा सर्वगतो नृप ॥ परिज्ञानमयो सद्भिर्नामजात्यादिभिर्विभुः ॥ ३० ॥ न योगवान्न युक्तोऽभून्नैव पार्थिवः
 योक्ष्यति ॥ तस्यात्मपरदेहेषु सतोऽप्येकमयं हि तत् ॥ ३१ ॥ विज्ञानं परमार्थोऽसौ वेत्ति नोऽतथ्यदर्शनः ॥ विष्णुं ब्रविभेदेन भेदः पद्मादिसंज्ञितः ॥ ३२ ॥ अभेदो
 व्यापिनो वायोस्तथा तस्य महात्मनः ॥ एकत्वं रूपभेदश्च बाह्यकर्मप्रवृत्तिजः ॥ ३३ ॥ देवादिभेदमध्यास्ते नास्त्येवाचरणो हि मः ॥ शृण्वन्न
 भूप प्राग्वृत्तं यद्रीतमृभुणा भवेत् ॥ ३४ ॥ अवबोधं जनयतो निदाघस्य द्विजन्मनः ॥ ऋभुर्नामाऽभवत्पुत्रो ब्रह्मणः परमेश्विनः ॥ ३५ ॥ विज्ञात-
 तत्त्वसद्भावो निसर्गादिव भूषते ॥ तस्य शिष्यो निदाघोऽभूत्पुलस्त्यतनयः पुरा ॥ ३६ ॥ प्रादादशंपदिज्ञानं स तस्मै परया मुदा ॥ अवाप्तज्ञान-
 तत्त्वस्य न तस्याद्वैतवासना ॥ ३७ ॥ स ऋभुस्तर्कयामास निदाघस्य नरेश्वर ॥ देविकायास्तटे वीर नागरं नाम वै पुरम् ॥ ३८ ॥ समृद्धमति-
 रम्यं च पुलस्त्येन निवेशितम् ॥ रम्योपवनपर्यंतं स तस्मिन्पार्थिवोत्तम ॥ ३९ ॥ त्रिदाघनामायोगज्ञस्तन्त्र शिष्योऽभवत्पुरा ॥ दिव्यं वर्षसहस्रं
 तु समतीतेऽस्य तत्पुरम् ॥ ४० ॥ जगाम स ऋभुः शिष्यं निदाघमवलोकितुम् ॥ स तस्य वैश्वदेवति दारालोकनगोचरः ॥ ४१ ॥ स्थित-
 स्तेन गृहीतार्थो निजवेशम प्रवेशितः ॥ प्रक्षालिताग्निपाणि च कृतासनपरिग्रहम् ॥ ४२ ॥ उवाच स द्विजश्रेष्ठो भुज्यतामिति सादरम् ॥ ऋभुरु-
 वाच ॥ भो विप्रवर्य भोक्तव्यं यदत्र भवतो गृहे ॥ ४३ ॥ तत्कथ्यतां कदम्बेषु न प्रीतिः हतलं मम ॥ निदाघ उवाच ॥ सक्त्यावकत्रीहीनामपूपानां
 च मे गृहे ॥ ४४ ॥ यद्वोचते द्विजश्रेष्ठ तावद्भुञ्ज्व यथेच्छया ॥ ऋभुरुवाच ॥ कदम्बानि द्विजैतानि मिष्टमन्त्रं प्रयच्छ मे ॥ ४५ ॥ सयावपायसादीनि

चेशुका रसवन्ति च ॥ निदाघ उवाच ॥ गृहे शालिनि मद्देहे यत्किंचिदति शोभनम् ॥ ७६ ॥ भोज्येषु साधनं मिष्टं तेनास्यान्नं प्रसाधय ॥ इत्युक्त्वा
 तेन सा पत्नी मिष्टमन्नं द्विजस्य तत् ॥ ७७ ॥ प्रसाधितवती तदैर्भर्तुर्वचनगौरवात् ॥ न भुक्तवन्तमिच्छातो मिष्टमन्नं महामुनिम् ॥ ७८ ॥ निदाघः प्राह
 भूपाल प्रथयावनतः स्थितः ॥ निदाघ उवाच ॥ अपि ते परमा तृप्तिरुत्पन्ना पुष्टिरेव ॥ ७९ ॥ अपि ते मानसं स्वस्थमाहारेण कृतं द्विज ॥ क निवासी
 भवान्विप्र क वा गंतुं समुद्यतः ॥ ८० ॥ आगम्यते च भवता यतस्तच्च निवेद्यताम् ॥ ८१ ॥ भुक्त्वा ॥ क्षुधितस्य च भुक्तेऽन्ने तृप्तिर्ब्रह्मन्विजायते ॥ ८२ ॥
 न मे क्षुधा भवेत्तृप्तिः कस्मान्मां द्विज पृच्छति ॥ बह्विना पार्थिवेनादौ दग्धे वै क्षुसापिशिवः ॥ ८३ ॥ भवत्यभसि च क्षीणे नृणां तृष्णासमुद्भवः ॥
 शून्ये देहधर्माख्ये न ममैते यतो द्विज ॥ ८४ ॥ ततः क्षुत्संभवाभावाद्यतिरस्त्येव मे सर्वा ॥ मनसः स्वस्थता तुष्टिश्चित्तधर्माविमो द्विज ॥ ८५ ॥
 चेतसो यस्य यत्पृष्टं पुमानेभिर्न युज्यते ॥ क निवासस्तवेत्युक्तं क गतासि च यत्त्वया ॥ ८६ ॥ कुनश्चागम्यते त्वेतन्नितयेऽपि निबोध मे ॥ पुमान्स
 वर्गतो व्यापीत्याकाशवदयं यतः ॥ ८७ ॥ कुतः कुत्र क गतासीत्येतदप्यर्थवत्कथम् ॥ सोऽहं गता न चागता नैकदेशनिकेतनः ॥ ८८ ॥ त्वं चान्ये
 च न च त्वं त्वं नान्ये नैवाहमप्यहम् ॥ मिष्टान्ने मिष्टमित्येषा जिह्वा सा मे कृता तव ॥ ८९ ॥ किं वक्ष्यतीति तत्रापि त्रयतां द्विजसत्तम ॥ मिष्ट
 मेव यदामिष्टं तदेवोद्वेगकारणम् ॥ ९० ॥ अमिष्टं जायते मिष्टं मिष्टादुद्विजते जनः ॥ आदिमध्यावसानेषु किमन्नं रुचिकारणम् ॥ ९१ ॥ मृण्मयं
 हि मृदा यद्ब्रूहं लिप्तं स्थिरीभवेत् ॥ पार्थिवोऽयं तथा देहः पार्थिवैः परमाणुभिः ॥ ९२ ॥ यवगोधूममुद्रादि घृतं तैलं पयो दधि ॥ गुडः फलानीति
 तथा पार्थिवाः परमाणवः ॥ ९३ ॥ तदेतद्भवता ज्ञात्वा मिष्टमिष्टविचारं यत् ॥ तन्मनःशमनालं च कार्यं प्राप्यं हि मुक्तये ॥ ९४ ॥ इत्याकर्ण्य
 वचस्तस्य परमार्थाश्रितं नृप ॥ प्रणिपत्य महाभागो निदाघो वाक्यमब्रवीत् ॥ ९५ ॥ प्रसीद मद्विद्वत्प्राप्यं कथ्यतां यस्त्वमागतः ॥ नष्टो
 मोहस्तवाकर्ण्यं वचांस्थितानि मे द्विज ॥ ९६ ॥ ऋभुरुवाच ॥ ऋभुरस्मि तवाचार्यः प्रज्ञादानाय ते द्विज ॥ इहागतोऽहं दास्यामि परमार्थं सुबोधितम् ॥
 ॥ ९७ ॥ एक एवमिदं विद्धि न भेदिसकलं जगत् ॥ वासुदेवाभिधेयस्य स्वरूपं पगत्मनः ॥ ९८ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ तथेत्युक्त्वा निदाघेन प्रणि
 पातपुरःसरम् ॥ पूजितः परया भक्त्यानिच्छितः प्रययौ विभुः ॥ ९९ ॥ पुनर्वपसद्वत्सलं समायातो नरेश्वर ॥ निदाघज्ञानदानाय तदेव नगरं
 गुरुः ॥ १०० ॥ नगरस्य बहिः सोऽथ निदाघं दृष्ट्वा नमुनिम् ॥ महाबलपरीवारे पुरं विशति पार्थिवे ॥ १०१ ॥ दूरस्थितं महाभागे जनसंमर्दवर्जकम् ॥
 सुशामकण्ठमायांतमरण्यात्ससमित्कुशम् ॥ १०२ ॥ दृष्ट्वा निदाघं स ऋभुरुपागत्याभिवाद्य च ॥ उवाच कस्मादेकतं स्थीयत भवता द्विज ॥ १०३ ॥

॥ निदाघ उवाच ॥ भो विप्र जनसंमर्दो महानेष जनेश्वरे ॥ प्रविशसौ पुरे रम्ये तेनात्र स्थीयते मया ॥ ७३ ॥ ऋभुरुवाच ॥ ॥ नराधिपोऽत्र
 कनमः कतमश्चेतरो जनः ॥ कथ्यतां मे द्विजश्रेष्ठ त्वमभिज्ञो मतो मम ॥ ७४ ॥ निदाघ उवाच ॥ योऽयं गजेंद्रमुन्मत्तमद्रिशृंगसमुच्छ्रयम् ॥ अधि
 हूतो नरेन्द्रोऽयं परितो यस्तथेतरेः ॥ ७५ ॥ ऋभुरुवाच ॥ एतौ हि गजराजानौ दृष्टौ हि युगपन्मया ॥ भवता निर्विशेषेण पृथग्वेदोपलक्षितौ ॥ ७६ ॥
 तत्कथ्यतां महाभाग विशेषो भवतानयोः ॥ ज्ञातुमिच्छाम्यहं कोऽत्र गजः को वा नराधिपः ॥ ७७ ॥ निदाघ उवाच ॥ गजो योऽयमधो ब्रह्मन्तुपर्यम्येप
 भूपतिः ॥ बाह्यबाहकसंबंधं को न जानाति वै द्विज ॥ ७८ ॥ ऋभुरुवाच ॥ ब्रह्मन्यथाहं जानीयां तथा मामवबोधय ॥ अधः सत्त्वविभागे किं किं
 चोद्धमभिधीयते ॥ ७९ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ इत्युक्त्वा सहसारुह्य निदाघः प्राह तं ऋभुम् ॥ अथ यतां कथयाम्येप यन्मां त्वं परिपृच्छसि ॥ ८० ॥ उपर्यहं यथा
 गजा त्वमधःकुजरो यथा ॥ अवबोधाय ते ब्रह्मन्ट्टांतो दर्शितो मया ॥ ८१ ॥ ऋभुरुवाच ॥ त्वं राजेव द्विजश्रेष्ठ स्थितोऽहं गजवद्यदि ॥ न देवं त्वं समा
 चक्ष्व कतमस्त्वमहं तथा ॥ ८२ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ इत्युक्तः सत्त्वरस्तस्य चरणावभिवंद्य सः ॥ निदाघः प्राह भगवन्नाचार्यस्त्वमृभुर्मम ॥ ८३ ॥ नान्यम्याद्रे
 तमंस्कारसंस्कृतं मानसं तथा ॥ यथाचार्यस्य तेन त्वां मन्ये प्राप्तमहं गुरुम् ॥ ८४ ॥ ऋभुरुवाच ॥ तवोपदेशदानाय पूर्वशुश्रूषणात्तव ॥ गुरुस्त्रेहाहमुर्नाम
 निदाघं समुपागतः ॥ ८५ ॥ तदेतदुपदिष्टं ते संक्षेपेण महामते ॥ परमार्थसारभूतं यत्तद्वैतमशेषतः ॥ ८६ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ एवमुक्त्वा ददौ
 विद्यां निदाघं स ऋभुर्गुरुः ॥ निदाघोऽप्युपदेशेन तेनाद्वैतपरोऽभवत् ॥ ८७ ॥ सर्वभूतान्यभेदेन ददृशे स तदात्मनः ॥ तथा ब्रह्मतनो मुक्तिमवाप परमा
 द्विजः ॥ ८८ ॥ तथा त्वमपि धर्मज्ञ तुल्यात्मरिपुर्बाधयः ॥ भव सर्वगतं ज्ञानमात्मानमवनीपते ॥ ८९ ॥ सितनीलादिभेदेन यथेकं दृश्यते नभः ॥ भ्रांत
 दृष्टिभिर्गतामपि तथैकः सन्पृथक् पृथक् ॥ ९० ॥ एकः समस्तं यदिहास्ति किञ्चित्तदच्युतो नास्ति परं ततोऽन्यतः ॥ सोऽहं स च त्वं स च सर्वमेतदस्मां
 स्वयं भान्यपभेदमोहः ॥ ९१ ॥ सनंदन उवाच ॥ इतीरितस्तेन स राजवर्यस्तत्याज भेदं परमार्थदृष्टिः ॥ स चापि जातिस्मरणावबोधस्तत्रैव जन्मन्य
 पवगमाप ॥ ९२ ॥ परमार्थाध्यात्ममेतनुभ्यसुक्तं मुनीश्वर ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशां श्रोत्रिणां चापि मुक्तिदम् ॥ ९३ ॥ यथा पृष्टं त्वया ब्रह्मन्तथा ते गदितं
 मया ॥ ब्रह्मज्ञानमिदं शुद्धं किमन्यत्कथयामि वै ॥ ९४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने द्वि० पा० एकोनपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥
 मृ० उवाच ॥ श्रुत्वा सनंदनस्येत्यं वचनं नारदो मुनिः ॥ असंतुष्ट इव प्राह भ्रातरं तं सनंदनम् ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ भगवन्सर्वमाख्यातं
 यत्पृष्टं भवतो मया ॥ तथापि नात्मा प्रीयेत शृण्वन्हरिकथां मुहुः ॥ २ ॥ श्रूयते व्यासपुत्रस्तु शुकः परमधर्मवित् ॥ सिद्धिं सुमहतीं प्राप्नोति निर्वि

६.ना.पु.

॥ ८३ ॥

णोऽवांतरं वहिः ॥३॥ ब्रह्मण्युसस्तु विज्ञानं महतां सेवनं विना ॥ न जायते कथं प्राप्नो ज्ञानं व्यासात्मजः शिशुः ॥ ४ ॥ तस्य जन्मरहस्यं मे कम
चाप्यस्य शृण्वते ॥ समाख्याहि महाभाग मोक्षशास्त्रार्थविद्वदान् ॥५॥ सनंदन उवाच ॥ शृणु विप्रप्रवक्ष्यामि शुकोत्पत्तिं समासतः ॥ यां श्रुत्वा ब्रह्मतत्त्वज्ञो
जायते मानवो मुने ॥६॥ न हायनैर्न पल्लितेन वित्तेन न बंधुभिः ॥ ऋषयश्चकिरे धर्मं योऽनूचानः स नो महान् ॥७॥ नारद उवाच ॥ अनूचानः
कथं ब्रह्मण्युमान्भवति मानद ॥ तन्मे कर्म समाचक्ष्व श्रोतुं कौतूहलं मम ॥ ८ ॥ सनंदन उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि ह्यनूचानस्य लक्षणम् ॥
यज्ज्ञात्वा सांगवेदानामभिज्ञो जायते नरः ॥ ९ ॥ शिक्षा कल्पो व्याकरणं निरुक्तं ज्योतिषं तथा ॥ छंदःशास्त्रं षडेतानि वेदांगानि विदुर्दुधाः ॥१०॥
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदो ह्यथर्वणः ॥ वेदाश्चत्वार एवैते प्रोक्ता धर्मनिरूपणे ॥ ११ ॥ सांगान्वेदान्गुरोर्यस्तु समधीते द्विजोत्तमः ॥ सोऽनूचानः
प्रभवति नान्यथा ग्रंथकोटिभिः ॥ १२ ॥ नारद उवाच ॥ अंगानां लक्षणं ब्रूहि वेदानां चापि विस्तरात् ॥ त्वमस्मासु महाविज्ञः सांगेष्वेतेषु मानद
॥ १३ ॥ सनंदन उवाच ॥ प्रश्नभारोऽयमतुलस्त्वया मम कृतो द्विज ॥ संक्षेपात्कथयिष्यामि सारमेषां मुनिश्चितम् ॥ १४ ॥ स्वरः प्रधानः शिक्षायां
कीर्तितो मुनिभिर्द्विजैः ॥ वेदानां वेदविद्विस्तु तच्छृणुष्व वदामि ते ॥ १५ ॥ आर्चिकं गाथिकं चैव सामिकं च स्वरान्तरम् ॥ कृतांते स्वरशास्त्राणां
प्रयोक्तव्य विशेषतः ॥ १६ ॥ एकांतरः स्वरो ह्यप्सु गाथासु द्व्यंतरः स्वरः ॥ सामसु त्र्यंतरं विद्यादेतावत्स्वरतोऽन्तरम् ॥ १७ ॥ ऋक्सामयजुर्गा
ये यज्ञेषु प्रयुज्यते ॥ अविज्ञानाद्धि शिक्षायास्तेषां भवति विस्वरः ॥ १८ ॥ मंत्रो हीनः स्वरतो वर्णतो वा मिथ्याप्रयुक्तो न तमर्थमाह ॥ म वाग्वज्रो
यजमानं हिनस्ति यथैंद्रशत्रुः स्वरतोऽपराधात् ॥ १९ ॥ उरः कंठः शिखैश्च स्थानानि त्रीणि वाङ्मये ॥ सवनान्याहुरेतानि साम वाप्यद्वेतांस्तम
॥२०॥ उरः सप्तविचारं स्यात्तथा कंठस्तथा शिरः ॥ न च शक्नोऽसि व्यक्तस्तु तथा प्रावचना विधिः ॥२१॥ कंठकालपवृत्तपु नैत्तिगह्वरं च ॥
ऋग्वेदे सामवेदे च वक्तव्यः प्रथमः स्वरः ॥२२॥ ऋग्वेदेस्तु द्वितीयेन तृतीयेन च वर्तते ॥ उच्चमध्यमसंघातः स्वरो भवति पार्थिवः ॥२३॥ तृतीय
प्रथमकुण्ड कुर्वत्याह्वरकान् स्वरान् ॥ द्वितीयाद्यास्तु मद्रांतास्तौत्तिरीयाश्चतुःस्वरान् ॥२४॥ प्रथमश्च द्वितीयश्च तृतीयोऽथ चतुर्थकः ॥ मंद्रः कुण्डो मुनी
श्च एतान्कुर्वन्ति सामगाः ॥२५॥ द्वितीयप्रथमावेतौ नाडिभाह्विनौ स्वरौ ॥ तथा शातपथावेतौ स्वरौ वाजसनेयिनाम् ॥२६॥ एते विंशतः प्रोक्ताः
स्वरा वै सार्ववैदिकाः ॥ इत्येतच्चरितं सर्वं स्वराणां सार्ववैदिकम् ॥२७॥ सामवेदे तु वक्ष्यामि स्वराणां चरितं यथा ॥ अल्पग्रंथं प्रभूतार्थं सामवेदांगमु
त्तमम् ॥२८॥ तानरागस्वरग्राममूर्च्छनानां तु लक्षणम् ॥ पवित्रं पावनं पुण्यं यथा तुभ्यं प्रकीर्तितम् ॥२९॥ शिक्षामाहुर्द्विजातीनामृग्यज्ञः सामलक्ष

पृ० ख०

अ० ५०

॥ ८३ ॥

णम् ॥ सप्त स्वरास्त्रयो ग्रामा मूर्च्छनास्त्वेकविंशतिः ॥ ३० ॥ ताना एकोनपंचाशदित्येतत्स्वरमंडलम् ॥ षड्भ्यश्च ऋषभश्चैव गांधारो मध्यमस्तथा ॥ ३१ ॥
 पंचमो धैवतश्चैव निषादः सप्तमः स्वरः ॥ षड्भ्यमध्यमगांधारास्त्रयो ग्रामाः प्रकीर्तिताः ॥ ३२ ॥ भूर्लोकाज्जायते षड्भ्यो भुवर्लोकाच्च मध्यमः ॥ स्वर्गाग्रा
 चैव गांधारो ग्रामस्थानानि त्रीणि हि ॥ ३३ ॥ स्वराणां च विशेषेण ग्रामरागा इति स्मृताः ॥ विंशतिर्मध्यमग्रामे षड्ग्रामे चतुर्दश ॥ ३४ ॥ ताना
 न्यचदशेच्छंति गांधारे सामगायिनाम् ॥ नदी विशाला सुमुखी चित्रा चित्रवती मुखा ॥ ३५ ॥ बला चाप्यथ विज्ञेया देवानां सप्त मूर्च्छनाः ॥
 आप्यायिनी विश्वभृता चंद्रा हेमा कपर्दिनी ॥ ३६ ॥ मैत्री च बार्हती चैव पितृणां सप्त मूर्च्छनाः ॥ षड्भ्यो तूत्तरमंद्रा स्यादृषभे चाभिरूहता ॥ ३७ ॥
 अंश्रुक्रांता तु गांधारे तृतीया मूर्च्छना स्मृता ॥ मध्यमे खलु सौवीरा हृषिका पंचमे स्वरे ॥ ३८ ॥ धैवते चापि विज्ञेया मूर्च्छना तूत्तरा मता ॥ निषादे
 रजनीं विद्यादृषीणां सप्त मूर्च्छनाः ॥ ३९ ॥ उपजीवन्ति गंधर्वा देवानां सप्त मूर्च्छनाः ॥ पितृणां मूर्च्छनाः सप्त तथा यक्षा न संशयः ॥ ४० ॥ ऋषीणां मूर्च्छनाः सप्त
 यास्त्विमा लौकिकाः स्मृताः ॥ षड्भ्यः प्रीणाति वै देवानृषीन्प्रीणाति चर्षभः ॥ ४१ ॥ पितृन् प्रीणाति गांधारो गंधर्वा न्मध्यमः स्वरः ॥ देवान्पितृन्प्रीणाति चैव
 स्वरः प्रीणाति पंचमः ॥ ४२ ॥ यक्षान्निषादः प्रीणाति भूतग्रामं च धैवतः ॥ गानस्य तु दशविधा गुणवृत्तिस्तु तद्यथा ॥ ४३ ॥ रक्तं पूर्णमलंकृतं प्रसन्नं
 व्यक्तं विकृष्टं श्लक्ष्णं समं सुकुमारं मधुरमिति गुणास्तत्र रक्तं नाम वेणुवीणास्वराणामेकीभावं रक्तमित्युच्यते पूर्णं नाम स्वरश्रुतिपूर्णच्छंदः पादाक्षरं
 संयोगात्पूर्णमित्युच्यते अलंकृतं नामोरसि शिरसि कंठयुक्तमित्यलंकृतं प्रसन्नं नामापगतागदनिर्विशंकं प्रसन्नमित्युच्यते व्यक्तं नाम पदपदार्थप्र
 कृतिविकारागमनोपकृतद्धितसमासधातुनिपातोपसर्गस्वरालिङ्गं वृत्तिवार्तिकविभक्त्यर्थवचनानां सम्यगुपपादनं व्यक्तमित्युच्यते विकृष्टं नामोच्चरु
 चारितं व्यक्तपदाक्षरं विकृष्टमित्युच्यते श्लक्ष्णं नाम द्रुतमविलंबितमुच्चनीचप्लुतसमाहारहेलतालोलपनयादिभिरुपपादनाभिः श्लक्ष्णमित्युच्यते समं
 नामावापनिर्वापप्रदेशे प्रत्यंतरस्थानानां समासः सममित्युच्यते सुकुमारं नाम मृदुपदवर्णस्वरकुहरणयुक्तं सुकुमारमित्युच्यते मधुरं नाम स्वभावोपनी
 तललितपदाक्षरगुणसमृद्धं मधुरमित्युच्यते एवमेतैर्दशभिर्गुणैर्युक्तं गानं भवति ॥ १ ॥ भवन्ति चात्र श्लोकाः ॥ शंक्तिं भीषणं भीतमुद्धृष्टमनुनासिकम् ॥
 काकस्वरं मूर्द्धगतं तथा स्थानविवर्जितम् ॥ ४४ ॥ विस्वरं विरसं चैव विश्लिष्टं विषमाहतम् ॥ व्याकुलं तालहीनं च गीतिदोषाश्चतुर्दश ॥ ४५ ॥
 आचार्याः सममिच्छन्ति पदच्छेदं तु पंडिताः ॥ द्वियो मधुरमिच्छन्ति विकृष्टमितरे जनाः ॥ ४६ ॥ पद्मपत्रप्रभः षड्भ्यः ऋषभः शुकपिंजरः ॥ कनकाभस्तु
 गांधारो मध्यमः कुंदसन्निभः ॥ ४७ ॥ पंचमस्तु भवेत्कृष्णः पीतकं धैवतं विदुः ॥ निषादः सर्ववर्णः स्यादित्येताः स्वरवर्णताः ॥ ४८ ॥ पंचमो

बृ.ना.बु.
॥ ८४ ॥

मध्यमः षड् इत्येते ब्राह्मणाः स्मृताः ॥ ऋषभो धैवतश्चापीत्येतौ वै क्षत्रियाबुभौ ॥ ४९ ॥ गांधारश्च निषादश्च वैश्यावर्द्धेन वै स्मृतो ॥ शूद्राव-
विधिनार्द्धेन पतितत्वात्र संशयः ॥ ५० ॥ ऋषभो मूर्धितवर्जितो धैवतसहितश्च पंचमो यत्र ॥ निपतति मध्यमरागे स निषादं पाङ्गवं विद्यात् ॥ ५१ ॥
यदि पंचमो विरमते गांधारश्चांतरस्वरो भवति ॥ ऋषभो निषादसहितस्तं पंचममीदृशं विद्यात् ॥ ५२ ॥ गांधारस्याधिपत्येन निषादस्य गतागतैः ॥
धैवतस्य च दौर्वत्यान्मध्यमग्राम उच्यते ॥ ५३ ॥ ईषत्पृष्ठो निषादस्तु गांधारश्चाधिको भवेत् ॥ धैवतः कंपितो यत्र स षड्ग्राम ईरितः ॥ ५४ ॥
अंतरस्वरसंयुक्तः काकलिर्यत्र दृश्यते ॥ तं तु साधारितं विद्यात्पंचमस्थं तु कैशिकम् ॥ ५५ ॥ कैशिकं भावयित्वा तु स्वरेः सर्वैः समंततः ॥ यस्मा-
त्तु मध्यमे न्यासस्तस्मात्कैशिकमध्यमः ॥ ५६ ॥ काकलिर्दृश्यते यत्र प्राधान्यं पंचमस्य तु ॥ कश्यपः कैशिकं ग्राह मध्यमग्रामसंभवम् ॥ ५७ ॥
गेति गेयं विदुः प्राज्ञा धेति कारुप्रवादनम् ॥ वेति वाद्यस्य संज्ञेयं गंधर्वस्य प्ररोचनम् ॥ ५८ ॥ यः सामगानां प्रथमः स वेणोर्मध्यमः स्वरः ॥ यो-
द्वितीयः स गांधारस्तृतीयस्तृषभः स्मृतः ॥ ५९ ॥ चतुर्थः षड् इत्याहुः पंचमो धैवतो भवेत् ॥ षष्ठो निषादो विज्ञेयः सप्तमः पंचमः स्मृतः ॥ ६० ॥
षड् मयूरो वदति गावो रभंति चर्षभम् ॥ अजाविके तु गांधारं क्रौंचो वदति मध्यमम् ॥ ६१ ॥ पुष्पसाधारणे काले कोकिला वक्ति पञ्चमम् ॥
अश्वस्तु धैवतं वक्ति निषादं वक्ति कुंजरः ॥ ६२ ॥ कंठादुत्तिष्ठते षड् शिरसस्त्वृषभः स्मृतः ॥ गांधारस्त्वनुनासिक्य उग्रा मध्यमः स्वरः ॥ ६३ ॥
उरसः शिरसः कंठादुत्थितः पंचमः स्वरः ॥ ललाटाद्धैवतं विद्यात्रिषादं सर्वसन्धिजम् ॥ ६४ ॥ नासा कंठमुग्रास्तु जिह्वादानां च मंत्रिनः ॥ पट्टिः स-
जायते यस्मात्तस्मात्षड् इति स्मृतः ॥ ६५ ॥ वायुः समुत्थितो नाभेः कंठशीर्षसमाहतः ॥ नर्दत्पृषभवद्व्यस्मात्तस्मादृषभं उच्यते ॥ ६६ ॥ वायुः
समुत्थितो नाभेः कंठशीर्षसमाहतः ॥ वाति गंधवहः पुण्यो गांधारस्तेन हेतुना ॥ ६७ ॥ वायुः समुत्थितो नाभेः हृदि समाहतः ॥ नाभिप्राप्ता-
मध्यवर्ती मध्यमत्वं समश्नुते ॥ ६८ ॥ वायुः समुत्थितो नाभेः हृत्कंठकाहतः ॥ पंचस्थानोत्थितस्यास्य पंचमत्वं विधीयते ॥ ६९ ॥ धैवतं
च निषादं च वर्जयित्वा तु ताबुभौ ॥ शेषान्पंच स्वरांस्त्वन्ये पंचस्थानोत्थितान्विदुः ॥ ७० ॥ पंचस्थानस्थितत्वेन सर्वस्थानानि धार्यते ॥
अग्निगीतस्वरः षड् ऋषभो ब्रह्मणोच्यते ॥ ७१ ॥ सोमेन गीतो गांधारो विष्णुना मध्यमः स्वरः ॥ पंचमस्तु स्वरो गीतस्त्वयैवेति निधाग्य ॥
॥ ७२ ॥ धैवतश्च निषादश्च गीतौ तुंबुरुणा स्वरो ॥ आद्यस्य देवतं ब्रह्मा षड्स्याप्युच्यते बुधैः ॥ ७३ ॥ तीक्ष्णदीप्तप्रकाशत्वाद्दृषभस्य कृताशनः ॥
गावः प्रणीते तुष्यन्ति गांधारस्तेन हेतुना ॥ ७४ ॥ श्रुत्वा चैवोपतिष्ठन्ति सौरभेया न संशयः ॥ सोमस्तु पंचमस्यापि देवतं ब्रह्मणोच्यते ॥ ७५ ॥

पृ० ६०

अ० ५०

॥ ८४ ॥

निद्रासो यस्य वृद्धिश्च ग्राममासाद्य सोमवत् ॥ अतिसंधीयते यस्मादेतान्पूर्वोत्थितान्स्वरान् ॥ ७६ ॥ तस्मादस्य स्वरस्यापि धेवतत्वं विधी-
 यते ॥ निषीदति स्वरा यस्मान्निषादस्तेन हेतुना ॥ ७७ ॥ सर्वाश्चाभिभवत्येष यदादित्योऽस्य देवतम् ॥ ७८ ॥ दारवी गात्रवीणा च द्वे वीणे गानजा-
 तिषु ॥ ७९ ॥ सामनी गात्रवीणा तु तस्यास्त्वं शृणु लक्षणम् ॥ गात्रवीणा तु सा प्रोक्ता यस्यां गायंति सामगाः ॥ ८० ॥ स्वरव्यंजनसंयुक्ता
 अंगुल्यंगुष्ठंजिता ॥ हस्तौ तु संयतौ धार्यौ जानुभ्यामुपरिस्थितौ ॥ ८१ ॥ गुरोरनुकृतिं कुर्याद्यथान्या न मतिर्भवेत् ॥ प्रणवं प्राक्प्रयुंजीत व्याहृ-
 तीस्तदनंतरम् ॥ ८२ ॥ सावित्रीं चानुवचनं ततो वै गानमारभेत् ॥ प्रसार्य चांगुलीः सर्वा रोपयेत्स्वरमंडलम् ॥ ८३ ॥ न चांगुलीभिरंगुष्ठमंगुष्ठेनांगुलीः
 स्पृशेत् ॥ विरला नांगुलीः कुर्यान्मूले चैतां न संस्पृशेत् ॥ ८४ ॥ अंगुष्ठाग्रेण ता नित्यं मध्यमे पर्वणि स्पृशेत् ॥ मांघ्राद्विमात्रवृद्धानां विभागार्थं
 विभागवित् ॥ ८५ ॥ अंगुलीभिर्द्विमात्रं तु पाणेः सव्यस्य दर्शयेत् ॥ त्रिरेखा यस्य दृश्येत सिद्धिं तत्र विनिर्दिशेत् ॥ ८६ ॥ स पर्व इति विज्ञेयः
 शेषमंतरमंतरम् ॥ पर्वतरं सामसु च ऋक्षु कुर्यात्तिलांतरम् ॥ ८७ ॥ स्वगुन्मध्यमपर्वसु सुनिविष्टं निवेशयेत् ॥ न चात्र कंपयेत्किंचिदंगस्यावयवं
 बुधः ॥ ८८ ॥ अधस्तनं मृदं न्यस्य हस्तमात्रे यथाक्रमम् ॥ अभ्रमध्ये यथा विद्युद्दृश्यते मणिमूत्रवत् ॥ ८९ ॥ पृष्ठच्छेदविवृतीनां यथा बालेषु
 कर्तरी ॥ कूर्मोऽङ्गानि च संहृत्य चेतोदृष्टिं दिशन्मनः ॥ ९० ॥ स्वस्थः प्रशांतो निर्भीको वर्णानुच्चारयेद्बुधः ॥ नासिकायास्तु पृष्ठेण हस्तं गोकर्णवद्
 रेत् ॥ ९१ ॥ निवेश्य दृष्टिं हस्ताग्रे शास्त्रार्थमनुचितयेत् ॥ सम्यक्प्रचारयेद्वाक्यं हस्तेन च मुखेन च ॥ ९२ ॥ यथैवोच्चारयेद्गणस्तथैवेनां समाप-
 येत् ॥ नात्याहन्यात्र निर्हण्यात्र प्रगायेत्र कंपयेत् ॥ ९३ ॥ समं सामानि गायेत व्योम्नि स्वेन गतिर्यथा ॥ यथा सुचरतां मार्गो मीनानां नोपल-
 भ्यते ॥ ९४ ॥ आकाशे वा विहंगानां तद्वत्स्वरगता श्रुतिः ॥ यथा दधिनि सर्पिः स्यात्काष्ठस्थो वा यथाऽनलः ॥ ९५ ॥ प्रयत्नेनोपलभ्येत तद्वत्स्वरगता
 श्रुतिः ॥ स्वरान्स्वरस्य संक्रामंस्वरसंधिमनुत्स्वणम् ॥ ९६ ॥ अविच्छिन्नं समं कुर्यात्सूक्ष्मच्छायातपोपमम् ॥ अनागतमतिक्रांतं विच्छिन्नं विषमाहतम् ॥ ९७ ॥
 तन्वंतमस्थितातं च वर्जयेत्कर्षणं बुधः ॥ स्वरः स्थानाच्युतो यस्तु स्वं स्थानमतिवर्तते ॥ ९८ ॥ विस्वरं सामगा ब्रूयुर्विरक्तमिति वीणिनः ॥ अभ्यासार्थं
 हृतां वृत्तिं प्रयोगार्थं तु मध्यमाम् ॥ ९९ ॥ शिष्येणासुपदेशार्थं कुर्याद्वृत्तिं विलंबिताम् ॥ गृहीतग्रंथ एव तु ग्रंथोच्चारणशैलकान् ॥ १०० ॥ हस्ते
 नाध्यापयेच्छिष्यान् शैलेण विधिना द्विजः ॥ कृष्टस्य मूर्द्धनि स्थानं ललाटे प्रथमस्य तु ॥ १०१ ॥ भ्रुवोर्मध्यं द्वितीयस्य तृतीयस्य तु कर्णयोः ॥
 कंठस्थानं चतुर्थस्य मंद्रस्य रसनोच्यते ॥ १०२ ॥ अतिस्वरस्य नीचस्य हृदि स्थानं विधीयते ॥ अंगुष्ठस्योत्तमे बुधोऽंगुष्ठं प्रथमः स्वरः ॥ १०३ ॥ प्रदेशिन्यां

वृ.ना.पु.

॥ ८५ ॥

तु गांधार ऋषभस्तदनंतरम् ॥ अनामिकायां पङ्क्तु कनिष्ठायां तु धैवतः ॥ १०४ ॥ तस्याधस्ताच्च योन्यास्तु निषादं तत्र निर्दिशेत् ॥ अपर्वत्वादमध्यत्वा
दव्ययत्वाच्च नित्यशः ॥ १०५ ॥ मंद्रो हि मंदीभूतस्तु परिस्वार इति स्मृतः ॥ कुपेन देवा जीवंति प्रथमेन तु मानुषाः ॥ १०६ ॥ पशवस्तु द्विती
येन गंधर्वाप्सरसस्त्वनु ॥ अंधजाः पितरश्चैव चतुर्थस्वरजीविनः ॥ १०७ ॥ मंद्रत्वेनोपजीवंति पिशाचासुरराक्षसाः ॥ अतिस्वरेण नीचेन जग
त्स्थावरजंगमाः ॥ १०८ ॥ सर्वाणि खलु भूतानि धार्यते सामिकेः स्वरैः ॥ दीप्तायताकरुणानां मृदुमध्यमयोस्तथा ॥ १०९ ॥ श्रुतीनां यो विशेषज्ञो
न स आचार्य उच्यते ॥ दीप्ता मंद्रे द्वितीये च प्रचतुर्थे तथैव च ॥ ११० ॥ अतिस्वरे तृतीये च कुपे तु करुणा श्रुतिः ॥ श्रुतयो या द्वितीयस्य
मृदुमध्यायताः स्मृताः ॥ १११ ॥ तासामपि तु वक्ष्यामि लक्षणानि पृथक् पृथक् ॥ आयतात्वं भवेद्रीचे मृदुता तु विपर्यये ॥ ११२ ॥ स्वे स्वरं मध्यमात्वं
तु तत्समीक्ष्य प्रयोजयेत् ॥ द्वितीये विरता या तु कुपश्च परतो भवेत् ॥ ११३ ॥ दीप्तां तां तु विजानीयात्प्राथम्येन मृदुः स्मृतः ॥ अत्रैव विरता या
तु चतुर्थेन प्रवर्तते ॥ ११४ ॥ तथा मंद्रे भवेद्दीप्ता साम्रश्चैव समापने ॥ नातितारश्रुतिं कुर्यात्स्वरयोर्नापि चांतरे ॥ ११५ ॥ तं च ह्रस्वे च दीर्घं च
न चापि घुटिसंज्ञके ॥ द्विविधा गतिः पदांतस्थितसंधिः सहोष्मभिः ॥ ११६ ॥ स्थानेषु पंचस्वेतेषु विज्ञेय घुटिसंज्ञकम् ॥ स्वरांतगविरतानि ह्रस्व
दीर्घघुटानि च ॥ ११७ ॥ स्थितिस्थानेष्वशेषाणि श्रुतिवत्स्वरतो वदेत् ॥ दीप्तामुदात्ते जानीयाद्दीप्तां च स्वरिते विदुः ॥ ११८ ॥ अनुदात्ते मृदुर्ज्ञेया
गंधर्वाः श्रुतिसंपदे ॥ उदात्तश्चानुदात्तश्च स्वरितप्रचिते तथा ॥ ११९ ॥ निषातश्चेति विज्ञेयः स्वरभेदश्च पंचधा ॥ अत ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि आचि
कस्य स्वरत्रयम् ॥ १२० ॥ उदात्तश्चानुदात्तश्च तृतीयः स्वरितः स्वरः ॥ य एवोदात्त इत्युक्तः स एव स्वरितात्परः ॥ १२१ ॥ प्रचयः प्रोच्यते तज्ज्ञेन
चात्रान्धस्त्स्वरांतम् ॥ वर्णस्वरोऽतीतस्वरः स्वरितो द्विविधः स्मृतः ॥ १२२ ॥ मात्रिको वर्ण एव तु दीर्घस्तूच्चरितादनु ॥ स तु सप्तविधा ज्ञेयः स्वरः प्रत्य
यदर्शनात् ॥ १२३ ॥ पदेन तु स विज्ञेयो भवेद्यो यत्र यादृशः ॥ सप्तस्वरान्प्रयुर्जात दक्षिणं श्रवणं प्रति ॥ १२४ ॥ आचार्यैर्विहितं शास्त्रं पुत्रशिष्य
हितैषिभिः ॥ उच्चादुच्चतरं नास्ति नीचाद्रीचतरं तथा ॥ १२५ ॥ वैस्वर्यस्वारसंज्ञायां किंस्थानः स्वार उच्यते ॥ उच्चनीचस्य यन्मध्ये साधारणमिति श्रुतिः
॥ १२६ ॥ तं स्वारं स्वारसंज्ञायां प्रतिजानन्ति शैक्षिकाः ॥ उदात्ते निषादगांधागवनुदात्ते ऋषभधैवतो ॥ १२७ ॥ स्वरितप्रभवा ह्येते पञ्चमध्यमपंचमाः ॥
यत्र कखपरा ऊष्मा जिह्वामूलप्रयोजनाः ॥ १२८ ॥ तानप्याज्ञापयेन्मात्राप्रकृत्यैव तु सा कला ॥ जात्यः क्षेप्रोऽभिनिहित स्तेरख्यजन एव च ॥ १२९ ॥
तिरोविरामः प्रल्लिष्टोऽपादवृत्तश्च सप्तमः ॥ स्वराणामहमेतेषां पृथग्वक्ष्यामि लक्षणम् ॥ १३० ॥ उद्दिष्टानां तथा न्यायमुदाहरणमव च ॥ सप्तकारं

पू० ख०

अ० ५०

॥ ८५ ॥

सवं वापि ह्यक्षरं स्वरितं भवेत् ॥ १३१ ॥ न चोदात्तं पुरो यस्य जात्यः स्वारः स उच्यते ॥ इउवर्णौ यदोदात्तावापद्येते पवौ क्वचित् ॥ १३२ ॥ अनु-
 दात्तं प्रत्यये तु विद्यात्क्षेप्रस्यलक्षणम् ॥ एओआभ्यामुदात्ताभ्यामकारो निहितश्च यः ॥ १३३ ॥ अकारो यत्र लुपति तमभिनिहितं विदुः ॥ उदात्तपूर्वं
 यत्किञ्चिच्छदसि स्वर्गितं भवेत् ॥ १३४ ॥ एष सर्वबहुस्वारस्तैरव्यञ्जन उच्यते ॥ अवग्रहात्परं यत्र स्वरितं स्यादनन्तरम् ॥ १३५ ॥ तिरोविगमं तं
 विद्यादुदात्तो यद्यवग्रहः ॥ इकारं यत्र पश्येयुरिकारंैव संयुतम् ॥ १३६ ॥ उदात्तमनुदात्तेन प्रक्षिप्तं तं विचारय ॥ स्वरे चेत्स्वरितं यत्र विवृता यत्र संहिता
 ॥ १३७ ॥ एतत्पादांतवृत्तस्य लक्षणं शास्त्रनोदितम् ॥ तान्यः स्वारः स जात्येन श्रुत्यग्रे क्षेत्र उच्यते ॥ १३८ ॥ ते मन्वताभिनिहितस्तैरव्यञ्जन उतये ॥
 तिरोविरामो विष्कपिते प्रक्षिष्टो हीर्द्दगोवर्णः ॥ १३९ ॥ प्रादवृत्तः कंदविदेस्वराः सप्तैवमादयः ॥ उच्चादेकाक्षरात्पूर्वात्स्वरं यद्यदिहाक्षरम् ॥ १४० ॥ स्वाराणां
 जात्यवर्जानामेषा प्रकृतिरुच्यते ॥ चत्वारस्त्वादितः स्वाराः कंपपुंश्रुतिशास्त्रतः ॥ १४१ ॥ उदात्ते चैकनीचे वा जुहोऽग्निस्तिग्निदर्शनम् ॥ इकारांते
 पदे पूर्व उकारे परतः स्थिते ॥ १४२ ॥ ह्रस्वं कंपं विजानीयान्मेधावी नात्र संशयः ॥ इकारांते पदे चैवोकारद्वयं परे पदे ॥ १४३ ॥ दीर्घं कंपं विजा-
 नीयाच्छाग्धृष्विति निदर्शनम् ॥ त्रयो दीर्घास्तु विज्ञेया ये च सन्ध्याक्षरेषु वै ॥ १४४ ॥ मन्वा यथा न इंद्राभ्यां शेषा ह्रस्वाः प्रकीर्तिताः ॥ अनेकाना-
 मुदात्तानामनुदात्तः प्रत्ययो यदि ॥ १४५ ॥ शिवकंपं विजानीयादुदात्तः प्रत्ययो यदि ॥ यत्र द्विप्रभृतीनि स्युर्दुदात्तान्यक्षराणि तु ॥ १४६ ॥ नीचं
 चोच्चं च परतस्तत्रोदात्तं विदुर्बुधाः ॥ न रेफं वा हकारं वा द्विर्भावि जायते क्वचित् ॥ १४७ ॥ न च वर्गद्वितीयेषु न चतुर्थे कदाचना ॥ चतुर्थे तु
 तृतीयेन द्वितीयः प्रथमेन तु ॥ १४८ ॥ आद्यमंत्यं च मध्यं च स्वाराक्षरेण पीडयेत् ॥ अनंत्यश्च भवत्पूर्वो ह्यंतश्च परतो यदि ॥ १४९ ॥ तत्र
 मध्ये यमस्तिष्ठेत्स्ववर्णः पूर्ववर्णयोः ॥ वर्गात्यान् शपसेः सार्द्धमंतस्थैर्वापि संयुतान् ॥ १५० ॥ दृष्ट्वा यमा निवर्तते अदेशिकमिवाध्वगाः ॥ तृती-
 यश्च चतुर्थश्च चतुर्थादिपरं पदम् ॥ १५१ ॥ द्वौ तृतीयौ हकारश्च हकारादिपरं पदम् ॥ अनुस्वारोपधामूल तान् क्वचित्क्रमतः परम् ॥ १५२ ॥ रहपूर्वं
 संयुतं चाप्युत्तरं क्रमतेऽक्षरम् ॥ संयोगो यत्र दृश्येत व्यञ्जनं विरते पदे ॥ १५३ ॥ पूर्वांगमादितः कृत्वा परांगादौ निवेशयेत् ॥ संयोगे स्वरितं यत्र उदात्तः
 प्रतनं तथा ॥ १५४ ॥ पूर्वांगं तद्विजानीयाद्येनारंभः परं हि तत् ॥ संयोगात्तु विजानीयात्परं संयोगनायकम् ॥ १५५ ॥ संयुक्तस्य तु वर्णस्य तत्परं पूर्वमक्षरम् ॥
 अनुस्वारः पदांतश्च क्रमजं प्रत्यये स्वके ॥ १५६ ॥ स्वरभक्तिस्तथा रेफः पूर्वपूर्वांगमुच्यते ॥ पदादौ चापादादौ संयोगावग्रहेषु च ॥ १५७ ॥ यशब्द इति
 विज्ञेयो योऽन्यः सयइति स्मृतः ॥ पादादावप्यविच्छेदे संयोगान्ते च तिष्ठताम् ॥ १५८ ॥ वर्जयित्वा रहपाणांमुपादेशः प्रदृश्यते ॥ स्वसंयुक्तो गुरुर्ज्ञेयः सानुस्वारा

प्रिमः स्फुटः॥अणुशेषो द्विगो वापि युगलादिरविस्फुटः॥१५९॥ यदुदात्तमुदात्तं तद्यत्स्वरितं तत्पदे भवति ॥यन्नीचं नीचमेव तद्यत्प्रचयस्थं तदपि नीचम्॥ १६०॥अग्निः सुतो मित्रमिदं तथा वयमयावहाः॥प्रियं दूतं धृतं चित्तमतिशब्दस्तु नीचतः॥१६१॥अक्लेष्वेव सुतेष्वेव यज्ञेषु कलशेषु च॥ शतेषु सपवित्रेषु नीचादुच्चार्यते श्रुतिः ॥१६२॥हारिवरुणवरण्येषु धारापुरुषेषु स्वरतिरेफः॥विश्वानरोनकारश्च शेषास्तुस्वरिता नराः॥१६३॥द्वौ वरुणौ वस्वस्त उदुत्तमंत्वं वरुणधार चौरुधारामुरुधारेस्वदोहते ॥ मात्रिकं वा द्विमात्रं वा स्वर्यते यदिहाक्षरम् ॥तस्यादितोऽर्द्धमात्रं वै शेषं तु परतो भवेत्॥ अदीर्घं दीर्घवत्कुर्याद्विस्वरं यत्प्रयुज्यते ॥ १६४ ॥ कपोत्स्वरिताभिगीतं द्वस्वकर्षणमेव च ॥निमेषकाले मात्रा स्याद्विद्युत्कालेति चापरो॥१६५॥ ऋक्स्वरा तुल्ययोगा वा कैश्चिदेवमुदीर्यते ॥ १६६ ॥ समासेऽवग्रहं कुर्यात्पदं चात्रानुसंहितम् ॥ येतीक्षरादिकरणं पदांतस्येति तं विदुः ॥ १६७ ॥ (सर्वत्र मित्रपुत्रसखिशब्दा अहिशतक्रतोर्वग्राह्याः ॥ आदित्यविप्रजातवेदाश्च सत्पतिगोपतिवृत्रहासमुद्राश्च ॥ स्वरयुपुषोदेवयवश्चारितं देवतातपे) चिकितिश्च धचैव नावगृह्णति ण्डिताः ॥ विवृतयश्चतस्रो वै विज्ञेया इति मे मतम् ॥ १६८ ॥ अक्षराणां नियोगेन तासां नामानि मे शृणु ॥ ह्रस्वादिवत्सानुसृता वत्सानुसारिणी चाग्रे ॥१६९॥ पाकवत्युभयोर्द्वस्वा दीर्घा वृद्धा पिपीलिकाः ॥ चतसृणां विवृतीनां मंतरं मात्रिकं भवेत् ॥ १७० ॥ अर्द्धमात्रिकमन्येषामन्येषामणुमात्रिकम् ॥१७१॥ आपद्यते मकारो रेफोऽप्यनुस्वारम्॥ पक्षेषु परसवर्णं स्पर्शेषु चोत्तमापतिम् ॥ १७२ ॥ नकारांतं पदे पूर्वं स्वरे च परतः स्थिते॥ अकारं रक्तमित्याहुस्तकारेण तु रज्यते॥१७३॥नकारांतं पदे पूर्वं व्यंजनैश्च यवोद्दिपु॥अर्द्धमात्रा तु पूर्वस्य रज्यते त्वणुमात्रया॥१७४॥नकारस्वरसंयुक्तश्चतुर्थ्युक्तो विधीयते॥रेफो रंगश्च लोपश्च सानुस्वारोऽपि वा कचित्॥१७५॥ ङदयादुत्तिष्ठते रंगः कस्थेन तु समन्वितः॥मृदुश्चैव द्विमात्रश्च दधन्वाइति निदर्शनम् ॥१७६॥ यथा सौराष्ट्रिका नारी अगं इत्यभिभाषते॥एवं रंगः प्रयोक्तव्यो नारदैतन्मनं मम ॥१७७॥स्वरा गडदवाश्चैव ङणनमाः सहोष्मभिः॥चतुर्णां पदजार्त्तानां पदांता दश कीर्तिताः॥१७८॥स्वरा उच्चः स्वरो नीचः स्वराः स्वगति एव च ॥ व्यंजना न तु वर्तन्ते यत्र तिष्ठति स स्वरः ॥ १७९ ॥ स्वरप्रधानं त्रैस्वर्यमाचार्याः प्रतिजानते ॥ मणिवद्वचंजनं विद्यात्सुत्रं वच्च स्वं विदुः ॥ १८० ॥ दुर्वलस्य यथा राष्ट्रं हनं बलवान्नृपः ॥ दुर्वलं व्यजनं तद्वद्वरेत बलवान्स्वरः ॥ १८१ ॥ उभावश्च विवृत्तिश्च शेषसा रेफ एव च ॥ जिह्वामूलमुपध्मा च गतिरष्टविधोऽष्मणः ॥ १८२ ॥ स्वरप्रत्ययाविवृतिः संहितायां तु या भवेत् ॥ विसर्गस्तत्र मंतन्यस्तालव्यश्चात्र जायतं ॥१८३ ॥ संध्यक्षरे परे संधौ प्राप्तुल्लभौ यवौ यदि ॥व्यञ्जनाख्या विवृतिस्तु स्वराख्या प्रतिसंहिता ॥ १८४ ॥ ङष्मन्ति विरते यत्र संनापो

भवति कचित् ॥ विवृत्तिर्या भवेत्तत्र स्वराल्यां तां विनिर्दिशेत् ॥ १८५ ॥ यद्योभावप्रसंधानमृकारादिपरं पदम् ॥ स्वरांतं तादृशं विद्याद्यदन्यद्वक्त
 मृष्मणः ॥ १८६ ॥ प्रथमा उत्तमाश्चैव पदांतेषु यदि स्थिताः ॥ द्वितीयं स्थानमापन्नाः शषसप्रत्यया यदि ॥ १८७ ॥ प्रथमानूष्मसंयुक्तान् द्वितीया
 निव दर्शयेत् ॥ न चैतान्प्रतिजानीयाद्यथा मत्स्यः भुरोप्सराः ॥ १८८ ॥ छंदोमानं च वृत्तं च पादस्थानं त्रिकारणम् ॥ ऋचः स्वच्छंदवृत्तास्तु
 पादास्त्वक्षरमानतः ॥ १८९ ॥ ऋग्वर्णान् स्वरभक्तिं च छन्दोमानेन निर्दिशेत् ॥ प्रत्ययेत सहारेफमिमीते स्वरभक्त्या ॥ १९० ॥ ऋवर्णे तु
 पृथग्रेफः प्रत्ययस्तु वृथा भवेत् ॥ विद्याल्लघुमृकारं तु यदि तूष्माणसंयुतः ॥ १९१ ॥ ऊष्मणैव हि संयुक्त ऋकारो यत्र पीड्यते ॥ गुरुवर्णः स
 विज्ञेयस्तु च चात्र निदर्शनम् ॥ १९२ ॥ ऋषभं च गृहीतं च बृहस्पतिं पृथिव्यां च ॥ निर्ऋतिपंचमा ह्यत्र ऋकारा नात्र संशयः ॥ १९३ ॥ शषसह
 गदौ रेफः स्वरभक्तिर्जायते द्विपदसंधौ ॥ इउवर्णाभ्यां हीना कचिदेकपदाक्रमवियुक्ता ॥ १९४ ॥ स्वरभक्तिर्द्विधा प्रोक्ता ऋकारे रेफ एव च ॥
 स्वरोदा व्यञ्जनोदा च विहिताक्षरचित्तकैः ॥ १९५ ॥ शषसेषु स्वरोदयां हकारे व्यञ्जनोदयाम् ॥ शषसेषु विवृतां तु हकारे संवृतां विदुः ॥ १९६ ॥
 स्वरभक्तिं प्रयुजान्छीन्दोषान्परिवर्जयेत् ॥ इकारं चाप्युकारं प्रस्तदोषं तथैव च ॥ १९७ ॥ संयोगपरं छपरं विसर्जनीयं द्विमात्रकं चैव ॥ अथ सान्तिकं च
 नन्मसांस्वारं घुटतं च ॥ १९८ ॥ यस्याः पादः प्रथमो द्वादशमात्रस्तथा तृतीयोऽपि ॥ अष्टादशो द्वितीयः समापन्नः पञ्चदशमात्रः ॥ यस्या
 लक्षणमुक्तं या त्वन्या सा स्मृता विपुला ॥ १९९ ॥ अक्षराणां लघुह्रस्वमसंयोगपरं यदि ॥ तत्संयोगोत्तरं विद्याद्गुरुदीर्घाक्षराणि तु ॥ २०० ॥ विवृत्ति
 यत्र दृश्येत स्वारस्यैवाग्रतः स्थितः ॥ २०१ ॥ गुरुस्वारः सविज्ञेयः क्षेप्रस्तत्र न विद्यते ॥ अष्टप्रकारं विज्ञेयं पदानां स्वरलक्षणम् ॥ २०२ ॥ अतो
 दात्तमाधुदात्तमुदात्तमनुदात्तं नीचस्वरितम् ॥ मध्योदात्तं स्वरितं द्रिरुदात्तमित्येता अष्टौ पदसंज्ञाः ॥ २०३ ॥ अग्निः सोमः प्रवो वीर्यं हविषा स्वर्वनस्पतिः ॥
 अंतर्मध्यमयोताम्युदमनुनिपात्य आद्यात्स्वरितमुपसर्गे द्वित्रीचमाख्यात इति स्वरितात्पराणि यानि स्युर्द्वारापक्षराणि तु ॥ सर्वाणि प्रचयस्थान्यु
 पोदात्तं निहन्त्ये ॥ २०४ ॥ प्रचयो यत्र दृश्येत तत्र हन्यात्स्वरं बुधः ॥ स्वरितः केवलो यत्र मृदुस्तत्र निपातयेत् ॥ २०५ ॥ पंचविधमाचार्यकं
 नाम सुखं न्यासः करणं प्रतिज्ञोच्चारणा । अत्रोच्यते त्रयः खलु वैश्याः प्रतिज्ञातोच्चारणा यस्य कस्यचिद्वर्णस्य करणं नोपलभ्यते प्रतिज्ञा तत्र
 वोढव्याकरणं हि तदात्मकम् ॥ २०६ ॥ तुंगुरुभवदिशिष्टविश्वावस्वादयश्च गंधर्वाः ॥ सामसु निभृतं करणं स्वरसौक्ष्म्यान्नेव जानीयुः ॥ २०७ ॥
 कौशेयाग्निं सदा रक्षेदश्रीपादर्शनं हेतुम् ॥ जीर्णो हारः प्रबुद्धः खलूपसिन्धुश्च चिंतयेत् ॥ २०८ ॥ शरद्विषुवतोर्ताताद्रूपस्थानमिष्यते ॥

वृ.ना.पु.

॥ ८७ ॥

यावद्वासंतिकी रात्रिर्मध्यमा पर्युपस्थिता ॥ २०९ ॥ आप्रपालाशवित्वानामपामार्गरिरीपयोः ॥ वाग्यतः प्रातरुत्थाय भक्षयेदंतधावनम् ॥
 ॥ २१० ॥ खादिरश्च कदम्बश्च करवीरकरंजयोः ॥ सर्वे कंटकिनः पुण्याः क्षीरिणश्च यशस्विनः ॥ २११ ॥ तेनास्य कण्ठे सौक्ष्म्यं माधुर्यं चोप-
 जायते ॥ वर्णाश्च कुरुते सम्यक्प्राचीनौदवतिर्यथा ॥ २१२ ॥ त्रिफलां लवणाख्येन भक्षयेच्छिष्यकः सदा ॥ अग्निमेधाजनन्येषां स्वरवर्णकरी-
 तथा ॥ २१३ ॥ कृत्वा चावश्यकान्धर्माञ्जाठरं पर्युपास्य च ॥ पीत्वा मधुं घृतं चैव शुचिर्भूत्वा ततो वदेत् ॥ २१४ ॥ मन्त्रेणोपक्रमेत्पूर्वं सर्वेशा-
 खास्वयं विधिः ॥ सप्तमंत्रानतिक्रम्य यथेष्टं वाचमुत्सृजेत् ॥ २१५ ॥ न तां समीरयेद्वाचं न प्राणमुपरोधयेत् ॥ प्राणानामुपरोधेन वैस्वर्यं
 चोपजायते ॥ स्वरव्यंजनमाधुर्यं लुप्यते नात्र संशयः ॥ २१६ ॥ कुतीर्थादागतं दग्धमपवर्णेन भक्षितम् ॥ २१७ ॥ न तस्य पग्मिणोऽस्ति पापाहे-
 रिव किल्बिषात् ॥ २१७ ॥ सुतीर्थादागतं जग्धं स्वाम्नातं सुप्रतिष्ठितम् ॥ सुस्वरेण स्ववक्त्रेण प्रयुक्तं ब्रह्म राजति ॥ २१८ ॥ न कगलो न लंबोष्ठो न च सर्वा-
 नुनासिकः ॥ २१८ ॥ गद्गदो वद्गजिह्वश्च प्रयोगान्वक्तुमर्हति ॥ २१९ ॥ एकचित्तो निरुद्धांतः स्नातो गानविवर्जितः ॥ स तु वर्णान्प्रयुज्जीत दंतोष्ठं
 यस्य शोभनम् ॥ २२० ॥ अपश्च विद्यां न गृह्णाति चंडा स्तब्धाश्च ये नराः ॥ अलसाश्च सरोगाश्च येषां च विमृतं मनः ॥ २२१ ॥ शनैर्विद्यां शनैरर्थानागोहेत्पर्वतं
 शनैः ॥ शनैरध्वसु वर्तेत योजनान्न परं द्रजेत् ॥ २२२ ॥ योजनानां सहस्रं तु शनैर्याति पिपीलिका ॥ अगच्छन्वैनंतयोऽपि पदमेकं न गच्छति
 ॥ २२३ ॥ न हि पापहता वाणी प्रयोगान्वक्तुमर्हति ॥ अधिस्त्येव जल्पस्य विदग्धा वामलोचना ॥ २२४ ॥ उपांशुचरितं चैव योऽधीते वित्रसन्निव ॥
 अपि रूपसहस्रेषु संदेहेष्वेव वर्तते ॥ २२५ ॥ पुस्तकप्रत्ययाधीतं नाधीतं गुरुसन्निधौ ॥ राजते न सभामध्ये जारगर्भेव कामिनी ॥ २२६ ॥ अन्ननस्य क्षयं दृष्ट्वा
 बल्मीकस्य तु संचयम् ॥ अवध्यं दिवसं कुर्यादानाध्ययनकर्मसु ॥ २२७ ॥ यत्कीटैः पांशुभिः श्लक्ष्णैर्वल्मीकः क्रियते महान् ॥ न तत्र बलसामर्थ्यं
 मुद्योगस्तत्र कारणम् ॥ २२८ ॥ सहस्रगुणिता विद्या शतशः परिकीर्तिता ॥ आगमिष्यति जिह्वाग्रे स्थलान्निष्प्रमिवोदकम् ॥ २२९ ॥ हयानामिव जात्यानामर्द्धं
 रात्रार्द्धशायिनाम् ॥ न हि विद्यार्थिनां निद्रा चिरं नेत्रेषु तिष्ठति ॥ २३० ॥ न भोजनविलंबी स्यान्न च नारीनिबंधनः ॥ समुद्रमपि विद्यार्थी
 व्रजेद्गुरुद्वंद्वसत् ॥ २३१ ॥ अहिरिव गणाद्धीतः साहित्यान्नरकादिव ॥ राक्षसीभ्य इव स्त्रीभ्यः स विद्यामधिगच्छति ॥ २३२ ॥ न शठाः प्राप्नुवन्त्यथान्नं
 छेत्वा न च मानिनः ॥ न च लोकरवा दीना न च स्वस्वप्रतीक्षकाः ॥ २३३ ॥ यथा खनन्वनित्रेण भूतलं वारि विंदति ॥ एवं गुरुगतं
 विद्यां शुश्रूषुरधिगच्छति ॥ २३४ ॥ गुरुशुश्रूषया विद्या पुष्कलेन धनेन वा ॥ अथवा विद्यया विद्या ह्यन्यथा नोपपद्यते ॥ २३५ ॥ शुश्रूषारहिता विद्या

पू० ख०
अ० ५०

॥ ८७ ॥

यद्यपि मेधागुणेः समुपयाति ॥ वन्ध्येव यौवनवती न तस्य साफल्यवति भवति ॥ २३६ ॥ इति दिङ्मात्रमुद्दिष्टं शिक्षाग्रंथं मया तव ॥ ज्ञात्वा वेदा-
ममाद्यं तु ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥ २३७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने द्वितीयपादे पञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ अथातः संप्रव-
क्ष्यामि कल्पग्रंथं मुनीश्वर ॥ यस्य विज्ञानमात्रेण स्यात्कर्मकुशलो नरः ॥ १ ॥ नक्षत्रकल्पो वेदानां संहितानां तथैव च ॥ चतुर्थः स्यादागिरसः
शांतिकल्पश्च पंचमः ॥ २ ॥ नक्षत्रार्थीश्वराख्यानं विस्तरेण यथातथम् ॥ नक्षत्रकल्पे निर्दिष्टं ज्ञातव्यं तदिहापि च ॥ ३ ॥ वेदकल्पे विधानं तु ऋगादी-
नां मुनीश्वर ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां सिद्धयै प्रोक्तं गविस्तरम् ॥ ४ ॥ मंत्राणामृषयश्चैव छदांस्यथ च देवताः ॥ निर्दिष्टाः संहिताकल्पे मुनिभिस्तत्त्वद-
र्शिभिः ॥ ५ ॥ तथैवागिरसे कल्पे षट्कर्माणि सवितरम् ॥ अभिचारविधानेन निर्दिष्टानि स्वयंभुवा ॥ ६ ॥ शांतिकल्पे तु दिव्यानां भौमानां मुनिसत्तम ॥
तथांतरिक्षोत्पातानां शांतयो ह्युदिताः पृथक् ॥ ७ ॥ संक्षेपेणैतदुद्दिष्टं लक्षणं कल्पलक्षणे ॥ विशेषः पृथगेतेषां स्थितः शांखांतरेषु च ॥ ८ ॥ यज्ञकल्पे तु
सर्वेषामुपयोगितयाऽधुना ॥ वक्ष्यामि ते द्विजश्रेष्ठ सावधानतया शृणु ॥ ९ ॥ ॐकारश्चाथ शब्दश्च द्वावेतौ ब्रह्मणः पुरा ॥ कंठं भित्त्वा विनिर्यातौ
तस्मान्मांगल्यकाविमौ ॥ १० ॥ कृत्वा प्रोक्तानि कर्माणि तदूर्ध्वानि करोति यः ॥ सोऽथशब्दं प्रयुज्जीत तदानन्त्यार्थमिष्यते ॥ ११ ॥ कुशाः परिस-
मूहाय व्यस्तशाखाः प्रकीर्तिताः ॥ न्यूनाधिका निष्फलाय कर्मणोऽभिमतस्य च ॥ १२ ॥ कृमिकीटपतंगाद्या भ्रमंति वसुधातले ॥ तेषां संरक्षणा-
र्थाय प्रोक्तं परिसमूहनम् ॥ १३ ॥ रेखाः प्रोक्ताश्च यास्तिस्रः कर्त्तव्यास्ताः समा द्विज ॥ न्यूनाधिका न कर्त्तव्या इत्येव परिभाषितम् ॥ १४ ॥
मेदिनी मेदसा व्याप्ता मधुकैटभदैत्ययोः ॥ गोमयेनोपलेप्येयं तदर्थमिति नारद ॥ १५ ॥ वंध्या दुष्टा च दीनांगी मृतवत्सा च या भवेत् ॥ यज्ञा-
र्थं गोमयं तस्या नाहरेदिति भाषितम् ॥ १६ ॥ ये भ्रमंति सदाऽऽकशे पतंगाद्या भयंकराः ॥ तेषां प्रहरणार्थाय मतं प्रोद्धरणं द्विज ॥ १७ ॥ ह्रुवेण च कुशे-
नापि कुर्यादुल्लेखनं भुवः ॥ अस्थिकंटकसिद्धयर्थं ब्रह्मणा परिभाषितम् ॥ १८ ॥ आपो देवगणाः सर्वे तथा पितृगणा द्विज ॥ तेनाद्रिरुक्षणं प्रोक्तं मुनिभिर्विधि-
कोविदैः ॥ १९ ॥ अग्नेरानयनं प्रोक्तं सौभाग्यस्त्रीभिरेव च ॥ शुभदे मृण्मये पात्रे प्रोक्ष्याद्विस्तं निधायपयेत् ॥ २० ॥ अमृतस्य क्षयं दृष्ट्वा ब्रह्माद्यैः सर्वदे-
वतैः ॥ वेद्यां निधापितस्तस्मात्समिद्रभौ हुताशनः ॥ २१ ॥ दक्षिणस्यां दानवाद्याः स्थिता यज्ञस्य नारद ॥ तेभ्यः संरक्षणार्थाय ब्रह्मणं तदिशि न्यसेत्
॥ २२ ॥ उत्तरे सर्वपात्राणि प्रणीताद्यानि पश्चिमोऽयजमानः पूर्वतः स्युर्दिजाः सर्वेऽपि नारद ॥ २३ ॥ ह्येते च व्यवहारे च यज्ञकर्मणि चेद्भवेत् ॥ कर्त्तो दासीन-
चित्तस्तत्कर्म नश्येदिति स्थितिः ॥ २४ ॥ ब्रह्माचार्यो स्वशास्त्रो हि कर्त्तव्यो यज्ञकर्मणि ॥ ऋत्विजां नियमो नास्ति यथालाभं समर्चयेत् ॥ २५ ॥ द्वे पवित्रे

त्र्यंगुले स्तः प्रोक्षिणी चतुर्गुला ॥ आज्यस्थाली त्र्यंगुला च रुस्थाली षडंगुला ॥ २६ ॥ द्व्यंगुलं तूपयमनमेकं समार्जनंगुलम् ॥ सुवंपडंगुलं प्रोक्तं सुचं
 सार्द्धत्रयांगुलम् ॥ २७ ॥ प्रादशमात्रा समिधः पूर्णपात्रं षडंगुलम् ॥ प्रोक्षिण्या उत्तरे भागे प्रणीतापात्रमष्टभिः ॥ २८ ॥ यानि कानि च तीर्थानि
 समुद्राः सरितस्तथा ॥ प्रणीतायां समासत्रास्तस्मात्तां पूरयेज्जलैः ॥ २९ ॥ वेदिका वस्त्रहीना च नद्या संप्रोच्यते द्विज ॥ परिस्तीर्य्य ततो दर्भैः परिद
 ध्यादिमां बुधः ॥ ३० ॥ इन्द्रवज्रं विष्णुचक्रं वामदेवत्रिशूलकम् ॥ दर्भरूपतया त्रीणि पवित्रच्छेदनानि च ॥ ३१ ॥ प्रोक्षणी च प्रकर्तव्या प्रणीतोदकसंयुता ॥
 तेनातिपुण्यदं कर्म पवित्रमिति कीर्तितम् ॥ ३२ ॥ आज्यस्थाली प्रकर्तव्या पलमात्रप्रमाणिका ॥ कुलालचक्रघटितं आसुरं मृण्मयं स्मृतम् ॥
 ॥ ३३ ॥ तदेव हस्तघटितं स्थाल्यादि दैविकं भवेत् ॥ सुवे च सर्वकर्माणि शुभान्यप्यशुभानि च ॥ ३४ ॥ तस्य चैव पवित्रार्थं बह्वी तापनमीरित
 मा ॥ अग्रे धृतेन वैधव्यं मध्यं चैव प्रजाक्षयः ॥ ३५ ॥ मूले च त्रियते होता तस्माद्द्वार्यं विचार्य्य तत् ॥ अग्निः सूर्यश्च सोमश्च विगिंचिरनिलो यमः ॥
 ॥ ३६ ॥ सुवे षडेते देवास्तु प्रत्यंगुलमुपाश्रिताः ॥ अग्निर्भोगार्थनाशाय सूर्यो व्याधिकरो भवेत् ॥ ३७ ॥ निष्फलस्तु स्मृतः सोमो विगिंचिः सर्वका
 मदः ॥ अनिलो वृद्धिदः प्रोक्तो यमो मृत्युप्रदो मतः ॥ ३८ ॥ समार्जनोपयमनं कर्तव्यं च कुशद्वयम् ॥ पूर्वं तु सर्वशाखं स्यात्पंचशाखं
 तथापरम् ॥ ३९ ॥ श्रीपर्णी च शमी तद्वत्त्वादिरश्च विकंकतः ॥ पलाशश्चैव विज्ञेयाः सुवे चैव तथा सुचि ॥ ४० ॥ हस्मोन्मिमे सुवं शस्तं
 त्रिदशांगुलिकं सुचम् ॥ विप्राणां चैतदाख्यातं हन्येषामंगुलो नकम् ॥ ४१ ॥ शूद्राणां पतितानां च खरादीनां च नारद ॥ दृष्टिदोषविनाशार्थं
 पात्राणां प्रोक्षणं स्मृतम् ॥ ४२ ॥ अकृते पूर्णपात्रे तु यज्ञच्छिद्रं समुद्रवेत् ॥ तस्मिन्पूर्णीकृते विप्र यज्ञसंपूर्णता भवेत् ॥ ४३ ॥ अष्टमुष्टि
 भवेत्किंचित्पुष्कलं तच्चतुष्टयम् ॥ पुष्कलानि तु चत्वारि पूर्णपात्रं विदुर्बुधाः ॥ ४४ ॥ होमकाले तु संशप्ते न दद्यादासनं क्वचित् ॥ दत्ते ततो
 भवेद्बहिः शापं दद्याच्च दारुणम् ॥ ४५ ॥ आचारौ नासिके प्रोक्तौ आज्यभागौ च चक्षुषी ॥ प्राजापत्यं मुखं प्रोक्तं कटिर्व्याहतिभिः स्मृता ॥ ४६ ॥
 शीर्षहस्तौ च पादौ च पंचवारुणमीरितम् ॥ तथा स्विष्टकृतं विप्र श्रोत्रे पूर्णाहुतिस्तथा ॥ ४७ ॥ द्विमुखं चैकहृदयं चतुःश्रोत्रं दिन्यासिकम् ॥ द्विशीर्षकं
 च षण्मेवं पिंगलं सप्तजिह्वकम् ॥ ४८ ॥ सव्यभागे त्रिहस्तं च चतुर्हस्तं च दक्षिणे ॥ ध्रुवबुधौ चाक्षमाला च या शक्तिर्दक्षिणे करे ॥ ४९ ॥ त्रिमेखलं त्रिपादं
 च घृतपात्रं द्विचामरम् ॥ मेपाह्वं चतुःशृंगं वालादित्यसमप्रभम् ॥ ५० ॥ उपवीतसमायुक्तं जटाकुंडलमंडिमम् ॥ ज्ञात्वैवमग्निदेहं तु होमकर्मसमा
 चरेत् ॥ ५१ ॥ पयो दधि घृतं चैव स्नेहपक्वं तथैव च ॥ जुहुयाद्यस्तु इस्तेन स विप्रो ब्रह्महा भवेत् ॥ ५२ ॥ यदन्नं पुरुषेऽश्राप्ति तदन्नं तस्य देवता ॥

सर्वकामसमृद्धयर्थं तिलाधिक्यं हविर्मतम् ॥ ५३ ॥ होमे मुद्रात्रयं प्रोक्तं मृगी हंसी च सूकरी ॥ अभिचारे मूकरी म्यान्मृगी हंसी शुभात्मके
 ॥ ५४ ॥ सर्वांगुलीभिः कौंडी स्याद्वंसी मुक्तकनिष्ठिका ॥ मध्यमः नामिकांगुष्ठैर्मृगी मुद्रा प्रकीर्तिता ॥ ५५ ॥ पूर्वप्रमाणयाहुत्या पंचांगुलिगृहीतया ॥
 दधिमध्वाज्यसंयुक्तं ऋत्विग्भिर्जुहुयात्तिलैः ॥ ५६ ॥ कुशास्त्वनामिकासक्ताः कार्याः स्युः पुण्यकर्मणि ॥ ५७ ॥ विनायकः कर्मविघ्नसिद्धयर्थं
 विनियोजितः ॥ गणानामाधिपत्यं च रुद्रेण ब्रह्मणा तथा ॥ ५८ ॥ तेनोपसृष्टो यस्तस्य लक्षणानि निबोध मे ॥ स्वमेव गाढतैत्थं जलं मुंडांश्च
 पश्यति ॥ ५९ ॥ कामाय वाससश्चैव ऋत्यादांश्चाधिरोहति ॥ अंत्यजैर्गर्हभैरुष्टैः सहैकत्रावतिष्ठते ॥ ६० ॥ ब्रजत्रयि तथात्मानं मन्यतेऽनुगतं परं
 विमना विफलारंभः संसीदत्यनिमित्ततः ॥ ६१ ॥ तेनोपसृष्टो लभते न राज्यं राजनंदनः ॥ कुमारी न च भर्तारमपत्यं गर्भमंगना ॥ आचार्यत्वं
 श्रात्रियश्च न शिष्योऽध्ययनं तथा ॥ ६२ ॥ वणिग्ग्लानं न चाप्नोति कृषिं चापि कृपावलः ॥ सपत्नैस्तस्य कर्तव्यं पुण्येऽह्नि विधिपूर्वकम् ॥ गौगमपं
 पक्लक्केन स्वस्ति वाच्या द्विजैः शुभाः ॥ ६३ ॥ अश्वस्थानाद्रजस्थानाद्रत्नीकात्संगमाद्भदात् ॥ मृत्तिकां गेचनां गंधान् गुग्गुलुं चाशु निक्षिपेत्
 ॥ ६४ ॥ पात्र्याहता ह्येकवर्णैश्चतुर्भिः कलशैर्हृदात् ॥ चर्मण्यानुडुहे रक्ते स्थाप्यं भद्रामनं ततः ॥ ६५ ॥ सहस्राक्षं शतधागं मृषिभिः पावनं कृतम् ॥
 तं त्वामभिषिचामि पावमान्याः पुनंतु ते ॥ ६६ ॥ भगं ते वरुणो राजा भगं सूर्यो बृहस्पतिः ॥ भगमिन्द्रश्च वायुश्च भगं समपंत्यो ददुः ॥ ६७ ॥
 यत्ते केशेषु दोर्भाग्यं सीमंते यच्च मृद्भनि ॥ ललाटे कर्णयोरक्ष्णोरगस्तुदंतु सर्वदा ॥ ६८ ॥ स्नानस्य सापंपं तेलं सुवर्णोदुम्बरेण तु ॥ जुहुयान्मृद्भनि
 कुशान्सव्यन परिगृह्य च ॥ ६९ ॥ मितश्च संमितश्चैव तथा शालकटंकटौ ॥ कूष्माण्डो राजपुत्रश्चैत्यंते स्वाहासमान्वितेः ॥ ७० ॥ नामभिर्वलिमंत्रैश्च
 नमस्कारप्रमन्त्रितैः ॥ दद्याच्चतुष्पथे सूर्य्यं कुशानास्तीर्य्यं सर्वतः ॥ ७१ ॥ कृता कृतास्तंडुलीश्च पललोदनमेव च ॥ मत्स्यान्पक्वांस्तथैवामान्मांसमेतावदेव
 तु ॥ ७२ ॥ पुष्पं चित्रं सुगंधं च सुरांच त्रिविधामपि ॥ मूलकं शूरिकापूषांस्तथैवोदस्रजोऽपि च ॥ ७३ ॥ दध्यन्नं पायसं चैव गुडपिष्टं समोदकम् ॥ एतान्सर्वानुपा
 हृत्य भूमौ कृत्वा ततः शिरः ॥ ७४ ॥ विनायकस्य जननीं मुपतिष्ठेत्तोऽम्बिकाम् ॥ दुर्वासर्पपुष्पाणां दत्त्वाच्यं पूर्णमञ्जलिम् ॥ ७५ ॥ रूपं देहि यशो देहि
 भगं भगवति देहि मे ॥ पुत्रान्देहि धनं देहि सर्वान्कामांश्च देहि मे ॥ ७६ ॥ उपस्थाय शिवां दुर्गामुमापतिमथाचर्यत ॥ धूपैर्दर्पिश्चैव नैवद्यैर्गन्धमाल्या
 नुलेपनैः ॥ ७७ ॥ ततः शुक्लाम्बरधरः शुक्लमाल्यानुलेपनः ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्ब्रह्मयुगलं गुरोरपि ॥ ७८ ॥ एवं विनायकं पूज्य ग्रहैश्चैव प्रपूज
 येत् ॥ श्रीकामः शांतिकामो वा पुष्टिवृद्धचायुर्वीर्यवान् ॥ ७९ ॥ सूर्य्यः सोमो महीपुत्रो बुधो जीवो भृगुः शनिः ॥ राहुकेतुं नवान्येते स्थापनीया ग्रहाः
 क्रमात् ॥ ८० ॥ तावकाद्रजताद्रक्तचंदनात्स्वर्णकादपि ॥ हेमो रजतादयसः सीसात्कार्या शुभास्तये ॥ ८१ ॥ स्ववर्णैर्वापटे लेख्या गन्धमंडलकेषु च ॥

वृ.ना.पु.

॥ ८३ ॥

यथावर्णं प्रदेयानि वासांसि कुसुमानि च ॥ ८२ ॥ गंधाश्च वलयश्चैव धूपो देयश्च गुग्गुलुः ॥ कर्तव्या मंत्रवतश्च चरवः प्रतिदैवतम् ॥ ८३ ॥
 आकृष्णेन इमं देवा अग्निर्मूर्धादिवः ककुत् ॥ उद्बुध्यस्वाति यदर्यस्तथैवात्रात्परिखुतः ॥ ८४ ॥ शत्रो देवीस्तथा कांडात्केतुं कृष्वन्नवेतवः ॥ ८५ ॥ अर्कः
 पलाशः खदिरस्त्वपामागोऽथ पिप्पलः ॥ उदुंबरः शमी दूर्वा कुशाश्च समिधः क्रमात् ॥ ८६ ॥ एकैकस्मादष्टशतमष्टाविंशतिरेव च ॥
 होतव्या मधुसर्पिभ्यां दध्ना क्षीरेण वा पुनः ॥ ८७ ॥ गुडोदनं पायसं च हविष्यं क्षीरपाण्डिकम् ॥ दध्योदनं हविश्चूर्णं मांसं चित्रान्नमेव च ॥ ८८ ॥ दद्या
 द्रव्यक्रमादेन द्विजेभ्यो भोजनं बुधः ॥ शक्तितोऽपि यथा लाभं सत्कृत्य विधिपूर्वकम् ॥ ८९ ॥ धेतुः शंखस्तथाऽनङ्गान्निहमवासो हयः क्रमात् ॥
 कृष्णा गौरायसं छाग एता वै दक्षिणाः स्मृताः ॥ ९० ॥ यस्य यस्य तु यद्व्यं पलेनार्च्यः स तेन च ॥ ब्रह्मन्नेपां वगो दत्तः पूजिताः पूज
 यिष्यथः ॥ ९१ ॥ ग्रहाधीना नरेन्द्राणां धनजात्युच्छ्रयास्तथा ॥ भावाभावौ च जगत्स्तस्मात्पूज्यतमा ग्रहाः ॥ ९२ ॥ आदित्यस्य सदा पूजा तिलकं
 स्वामिनस्तथा ॥ महागणपतेश्चैव कुर्वन्सिद्धिमवाप्नुयात् ॥ ९३ ॥ कर्मणां सफलत्वं च श्रियं वाप्नोत्यनुत्तमाम् ॥ ९४ ॥ अकृत्वा मातृयागं तु यो
 ग्रहाचां समारभेत् ॥ कुप्यति मातरस्तस्य प्रत्यूहं कुर्वते तथा ॥ ९५ ॥ वसोः पवित्रमंत्रेण वसोर्द्वागं प्रकल्प्य च ॥ गौर्याद्या मातरः पूज्या मांग
 लेषु शुभार्थिभिः ॥ ९६ ॥ गौरी पद्मा शची मेधा सावित्री विजया जया ॥ देवसेना स्वधा स्वाहा मातृका वैधृतिर्धृतिः ॥ ९७ ॥ पुष्टिर्दृष्टिस्तथा
 तुष्टिरात्मदेवतया सहा ॥ गणेशेनाधिका ह्येता वृद्धौ पूज्यास्तु षोडश ॥ ९८ ॥ आवाहनं तथा पाद्यमर्घ्यं स्नानं च चंदनम् ॥ अन्तांश्चैव पुष्पाणि धूपं दीपं
 फलानि च ॥ ९९ ॥ नैवेद्याचमनीयं च तांबूलं पूगमेव च ॥ नीराजनं दक्षिणां च क्रमादद्याच्च तुष्टये ॥ १०० ॥ पितृकल्पं प्रवक्ष्यामि धनमननिवर्द्धनम् ॥
 अमावस्यायुक्ता वृद्धिः कृष्णपक्षायनद्वयम् ॥ १०१ ॥ द्रव्यं ब्राह्मणसंपत्तिर्विषुवत्सूर्यसंक्रमः ॥ व्यतीपातो गजच्छाया ग्रहणं चंद्रमर्यादोः ॥ १०२ ॥
 श्राद्धं प्रतिरुचिश्चैव श्राद्धकालाः प्रकीर्तिताः ॥ अग्न्याः सर्वेषु वेदेषु श्रोत्रियो ब्रह्मविद्युवा ॥ १०३ ॥ वेदार्थविज्येष्टसामा त्रिमधुस्त्रिसुपर्णकः ॥ स्वर्गा
 य ऋत्विग्जामाता याज्यश्च शुरमातुलाः ॥ १०४ ॥ त्रिणाचिकेतदौ द्वित्रिण्यसंवेधिवंधवाः ॥ कर्मनिष्ठास्तपोनिष्ठाः पंचाग्निब्रह्मचारिणः ॥
 ॥ १०५ ॥ पितृमातृपराश्चैव ब्राह्मणाः श्राद्धसंपदः ॥ रोगी न्यूनातिरिक्तांगः काणः पौनर्भवस्तथा ॥ १०६ ॥ अवकीर्णो कुंडगोलो कुनर्सी श्या
 वदंतकः ॥ भृतकाध्यापकः क्रीवः कन्यादूष्यमिश्रस्तकः ॥ १०७ ॥ मित्रधुक पिशुनः सोमविक्रयी परेविन्दकः ॥ मातृपितृयुक्त्यागी कुंडाशी
 वृषलात्मजः ॥ १०८ ॥ परपूर्वापतिः स्तेनः कर्मभ्रष्टाश्च निदिताः ॥ निमंत्र्यते पूर्वेषु ब्राह्मणानात्मवान् शुचिः ॥ १०९ ॥ तेषामपि मन्त्रे

पृ० खं

अ० ८

॥ ८

भाव्यं मनोवाक्कायकर्मभिः ॥ अपराह्णे समभ्यर्च्य स्वागतेनागतास्तु तान् ॥ ११० ॥ पवित्रपाणिप्राचांतानासने चोपवेशयेत् ॥ विप्रान्देवे
 यथाशक्ति पित्र्येऽयुग्मास्तथैव च ॥ १११ ॥ पाश्र्विते शुचीं देशे दक्षिणाप्रवर्णं तथा ॥ द्वौ देवे प्राक् त्रयः पित्र्ये उदगैकैकमेव च ॥ ११२ ॥
 मातामहानामप्येवं तत्र वा वैश्वदैविकम् ॥ पाणिप्रक्षालनं दत्त्वा विष्टर्य कुशानपि ॥ ११३ ॥ आवाहयेदनुज्ञातो विश्वेदेवास इत्युक्त्वा ॥ यवै
 रन्वावकीर्याथ भाजने सपवित्रके ॥ ११४ ॥ शन्नो देव्या अपः सिन्धुः यवोऽसीति यवांस्तथा ॥ यादिव्या इति मंत्रेण हस्ते पाद्यं विनिःक्षिपेत्
 ॥ ११५ ॥ दत्त्वोदकं गंधमाल्यं प्रदायान्नं सदीपकम् ॥ अपसव्यं ततः कृत्वा पितॄणां सप्रदक्षिणम् ॥ ११६ ॥ द्विगुणान्तु कुशान्दत्त्वा ह्युशतस्तिवेत्युक्त्वा
 पितॄन् ॥ आवाह्य तदनुज्ञातो जपेदायंतु नमनः ॥ ११७ ॥ यवार्थास्तु तिलैः कार्याः कुर्यादध्यादि पूर्ववत् ॥ दत्त्वाध्वं सयवांस्तं पात्रे कृत्वा विधानतः
 ॥ ११८ ॥ पितृभ्यः स्थानमसीति न्युञ्जं पात्रं कर्गेन्यधः ॥ अग्नौ कर्षिष्यन्नादाय पृच्छत्यन्नं घृतप्लुतम् ॥ ११९ ॥ कुरुष्वेत्यभ्यनुज्ञातो दत्त्वाग्नौ
 पितृयज्ञवत् ॥ हुतशेषं प्रदद्यात्तु भाजनेषु समाहितः ॥ १२० ॥ यथाशालाभोपपन्नं गव्येषु च विशेषतः ॥ दत्त्वाग्नौ पृथिवीपात्रमिति पात्रा
 भिमंत्रणम् ॥ १२१ ॥ कृत्वदं विष्णुरित्यग्रे द्विजांमुष्टं निवेशयेत् ॥ मध्याह्निकां गायत्रीं मधुवाता इति तृचम् ॥ १२२ ॥ जप्त्वा यथासुखं
 वाच्यं भुञ्जीरंस्तेऽपि वाग्यताः ॥ अन्नमिष्टं हविष्यं च दद्यादक्रोधनोऽन्वगः ॥ १२३ ॥ आतृप्तेऽस्तु पवित्राणि जप्त्वा पूर्वजपं तथा ॥ अन्नमादाय
 तृप्ताः स्थ शेषं चैवानुमान्य च ॥ १२४ ॥ तदन्नं विकिरेद्द्रुमो दद्यादापः सकृन्मकृत ॥ सर्वमन्नमुपादाय मनिलं दक्षिणामुखः ॥ १२५ ॥
 उच्छिष्टसन्निधौ पिंडान्दद्याद्रे पितृयज्ञवत् ॥ मातामहानामप्येवं दद्यादाचमनं ततः ॥ १२६ ॥ स्वस्मिन्वाचं ततः कुर्यादक्षय्योदकमेव हि ॥ दत्त्वा च
 दक्षिणां शक्त्या स्वधाकारमुदाहरेत् ॥ १२७ ॥ वाच्यतामित्यनुज्ञातः प्रकृतंभ्यः स्वधोऽक्षय्यामा ॥ द्युगस्तु स्वधेत्युक्तं भूमौ सिंचेत्ततो जलम् ॥ १२८ ॥
 विश्वेदेवाश्च प्रीयतां विप्रैश्चोक्त इदं जपेत् ॥ दातागो नोऽभिवर्द्धतां वेदाः संतिग्रेव च ॥ १२९ ॥ अद्रा च नो मा व्यगमद्द्रु दंयं च नोऽस्तिवति ॥ इत्युक्तो
 क्ताः प्रिया वाचः प्रणिपत्य विसर्जयेत् ॥ १३० ॥ वाजेवाज इति प्रीतः पितृपूर्वं विसर्जनम् ॥ यस्मिन्मे संश्रवाः पूर्वमर्घ्यपात्रे निवेशिताः ॥ १३१ ॥
 पितृपात्रं तदुत्थानं कृत्वा विप्रान्विसर्जयेत् ॥ प्रदक्षिणमनुव्रज्य भुञ्जीत पितृसेवितम् ॥ १३२ ॥ ब्रह्मचारी भवेत्तां तु रजनीं ब्राह्मणेः सहा ॥ एवं प्रदक्षि
 णावृत्त्या बृद्धौ नांदीमुत्थान्पितॄन् ॥ १३३ ॥ यजेत दधिकर्कुंभमिथान्पिंडान्यवैः कृतान् ॥ एकोदिष्टं देवहीनमेवाध्वं कपवित्रकम् ॥ १३४ ॥
 आवाहनाग्नौ करणरहितं ह्यपमव्यवत् ॥ उपतिष्ठतामक्षय्यस्थाने विप्रविसर्जने ॥ १३५ ॥ अभिगम्यतामिति वदेद् द्युस्तोऽभिरताः स्म ह ॥ गंधोदकं

बृ.ना.पु.

॥ ९० ॥

तिलैर्युक्तं कुर्यात्पात्रचतुष्टयम् ॥ १३६ ॥ अर्घ्यार्थं पितृपात्रेषु श्रेतपात्रं प्रसेचयेत् ॥ ये समाना इति द्वाभ्यां शेषं पूर्ववदाचरेत् ॥ १३७ ॥ एतत्सर्पि
डीकरणमेकोष्टिद्वं स्त्रिया औप ॥ अर्वाक्सर्पिडीकरणं यस्य संवत्सराद्भवेत् ॥ १३८ ॥ तस्याप्यत्र सोदकुम्भं दद्यात्संवत्सरं द्विजेऽहनि तु कर्तव्य
प्रतिमासं तु वत्सरम् ॥ १३९ ॥ प्रतिसंवत्सरं चैव मासमेकादशेऽहनि ॥ पिंडांश्च गोऽजविप्रेभ्यो दद्याद्गौ जलेऽपि वा ॥ १४० ॥ प्रक्षिपेत्सत्सु विप्रेषु
द्विजोच्छिष्टं न मार्जयेत् ॥ हविष्यान्नेन वै मासं पायसेन तु वत्सरम् ॥ १४१ ॥ मात्स्यहारिणकौरभ्रशाकुनच्छागपार्पतैः ॥ एणरोखवागहशाशैर्मार्सैर्य
थाक्रमम् ॥ १४२ ॥ मासवृद्ध्याभितृप्यंति दत्तैरिह पितामहाः ॥ खट्वाभिमं महाकल्पं मधुमुन्यन्नमेव च ॥ १४३ ॥ लोहामिमं महाशाकं मांसं
वार्ध्र्माणसस्य च ॥ यो ददाति गयास्थश्च सर्वमानंत्यमश्नुते ॥ १४४ ॥ तथा वर्षात्रयोदश्यां मघासु च विशेषतः ॥ कन्यां कन्यावेदिनश्च पञ्चमे
सत्सुतानपि ॥ १४५ ॥ दूतं कृपि च वाणिज्यं दिशफैकशफास्तथा ॥ ब्रह्मवर्चस्विनः पुत्रान्स्वर्णहृष्ये सकुप्यके ॥ १४६ ॥ ज्ञातिश्रेष्ठं सर्वकामाना
प्नोति श्राद्धदः सदा ॥ प्रतिपत्प्रभृतिष्वेकां वर्जयित्वा चतुर्दशीम् ॥ १४७ ॥ शस्त्रेण तु हताये वै तेभ्यस्त्रयप्रदीयते ॥ स्वर्गं ह्यपत्यमोजश्च शौर्य
क्षेत्रं वलं तथा ॥ १४८ ॥ पुत्रान्श्रेष्ठांश्च सौभाग्यं समृद्धिं मुख्यतां शुभम् ॥ प्रवृत्तं चक्रां चैव वाणिज्यप्रभृतीनि च ॥ १४९ ॥ अगेगित्वं यशो
वीतशोक्तां परमां गतिम् ॥ धनं विद्यां भिक्षुसिद्धिं कुप्यंगा अप्यजाविक्रम ॥ १५० ॥ अश्वानायुश्च विधिवद्यः श्राद्धं मंप्रयच्छति ॥ कृत्तिकादि
भरण्यंतं सकामानामुयादिमान् ॥ १५१ ॥ आस्तिकः श्रद्धधानश्च व्यपेतमदमत्सरः ॥ वसुरुद्रादिनिमुनाः पितरः श्राद्धदेवताः ॥ १५२ ॥
प्रीणयंति मनुष्याणां पितृन् श्राद्धेन तर्पिताः ॥ आयुः प्रजां धनं विद्यां स्वर्गं मोक्षं सुखानि च ॥ १५३ ॥ प्रयच्छन्ति तथा गज्यं नृणां प्रीता
पितामहाः ॥ इत्येवं कथितं किंचित्कल्पाध्याये विशेषतः ॥ १५४ ॥ ज्ञातव्यं वैदिके तंत्रे पुगणांत्यंऽपि चाय इमं चिंतयंद्भिद्रान्कल्पाध्यायं मुनीश्वर
॥ १५५ ॥ स भवेत्कर्मकुशल इहान्यत्र गतिं शुभाम् ॥ यः शृणोति नगे भक्त्या देवे पित्र्ये च कर्मणि ॥ १५६ ॥ कल्पाध्यायं म लभते देवपित्र्य
क्रियाफलम् ॥ धनं विद्यां यशः पुत्रान्परत्र च गतिं पराम् ॥ १५७ ॥ अतः परं व्याकरणं तुभ्यं वेदमुत्वाभिधम् ॥ कथयिष्ये समासेन गृणुष्व सुसमाहितः
॥ १५८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने द्वितीयपादे एकपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ १५९ ॥ सनेदन उवाच ॥ अथ व्याकरणं वक्ष्ये संक्षेपात्तव
नारद ॥ सिद्धरूपप्रबंधेन मुखं वेदस्य संप्रतम् ॥ १॥ सुमिदं पदं विप्र सुपां सप्त विभक्तयः ॥ स्वीजमः प्रथमा प्रोक्ता सा प्रातिपदिकतामिका ॥ २ ॥
संशोधने च लिखादायके कर्मणि कर्तृणि ॥ अर्थतत्त्वविपरिचयः ॥ अर्थतत्त्वविपरिचयः ॥ अर्थतत्त्वविपरिचयः ॥

प० ख०

अ० ५२

॥ ९० ॥

प्रोक्तान्तरांतरेण संयुते॥४॥अभ्याभिसस्तृतीया स्यात्करणे कर्तरीरिता॥येन क्रियते तत्करणं सः कर्ता स्यात्करोति यः॥५॥अभ्याभ्यस्यतुर्थी स्यात्सं
 प्रदानं च कारके॥यस्मै दित्सा धारयेद्वै रोचते संप्रदानकम्॥६॥पंचमी स्यान्डसिभ्याभ्यो ह्यपादाने च कारके ॥यतोऽपैति समादत्ते अपदत्ते च यं
 यतः ॥७॥ डसोसामश्च षष्ठी स्यात्स्वामिसंबंधमुख्यके ॥ डचोऽस्तुपः सप्तमी तु स्यात्सा चाधिकरणे भवेत्॥८॥आधारे चापि विप्रैश्च रक्षार्थानां
 प्रयोगतः ॥ ईप्सितं चानीप्सितं यत्तदपादानकं स्मृतम् ॥९॥ पंचमी पर्वण्डचोगे इतरत्तंऽन्यदिङ्मुखे ॥ एतैर्योगे द्वितीया स्यात्कर्मप्रवचनीयकैः॥
 ॥ १० ॥ लक्षणेत्थंभूतोऽभिरभागे चानुपरिप्रति ॥ अंतरेषु सहार्थे च हानं ह्युपश्च कथ्यते ॥ ११ ॥ द्वितीया च चतुर्थी स्याच्चेष्टायां गतिकर्मणि ॥
 अप्राणिषु विभक्ती द्वे मन्यकर्मण्यनादरे ॥ १२ ॥ नमःस्वस्तिस्वधास्वाहालंबपडचोगे ईरिता ॥ चतुर्थी चैव तादर्थ्यं तुमर्थाद्वाववाचिनः ॥ १३॥
 तृतीया सहयोगे स्यात्कुत्सितेऽंगे विशेषणे ॥ काले भावे सप्तमी स्यादेतैर्योगे च पृथगपि ॥ १४ ॥ स्वार्माश्वगाधिपतिभिः साक्षिदायादसूतकैः ॥
 निर्धारणं द्वे विभक्ती पृष्ठी हेतुप्रयोगके ॥ १५ ॥ स्मृत्यर्थकर्मणि तथा करोतेः प्रतियत्नके ॥ हिंसार्थानां प्रयोग च कृत्तिकर्मणि कर्तारि ॥ १६ ॥
 न कर्तृकर्मणोः पृष्ठी निष्ठादिप्रतिपादिका ॥ एता वै द्विविधा ज्ञेयाः सुवादिषु विभक्तिषु ॥ भूवादिषु लिङितेषु लकाग दश वै स्मृताः ॥ १७ ॥ तिस्र
 संतीति प्रथमो मध्यमः सिप्थस्थोत्तमः ॥ मिव्वस्मसः परस्मै तु पादानां चा मपनेदम् ॥१८॥ त आतेऽस्ते प्रथमो मध्यः से आथे ध्वे तथोत्तमः॥
 ए वहे मह आदेशा ज्ञेया ह्यन्ये लिङादिषु॥१९॥नाम्नि प्रयुज्यमाने तु प्रथमः पुरुषो भवेत् ॥ मध्यमो युष्मदि प्रोक्त उत्तमः पुरुषोऽस्मदि॥२०॥
 भूवाद्या धातवः प्रोक्ताः सनाद्यन्तास्तथा ततः ॥ लङीरितो वर्तमाने भूतेऽनद्यतने तथा ॥ २१ ॥ माम्मयोगे च लङ् वाच्यो लोडाशिपि च धातुतः॥
 विध्यादौ स्यादाशिपि च लिङितो द्विविधो मुने॥२२॥लिङीति परोक्षे स्यात् श्वस्तने लुङ् भविष्यति॥म्यादनद्यतने लट् च भविष्यति तु धातुतः॥
 ॥ २३ ॥ भूते लुङ् तिप्स्यपौ च क्रियायां लङ् प्रकीर्तितः ॥ सिद्धोदाहरणं विद्धि संहितादिपुरःसरम् ॥ २४ ॥ दंडाग्रं च दधीदं च मधूदकं पित्र
 वभः ॥ होत्रकारस्तथा सेयं लांगलीषा मनीषया ॥ २५ ॥ गंगोदकं तवत्कार ऋणार्णं च मुनीश्वर ॥ शीतार्तश्च मुनिश्रंष्ट सेंद्रः सौकार इत्यपि ॥
 ॥ २६ ॥ बध्वासनं पित्रथो नायको लवणस्तथा ॥ त आद्या विष्णवे ह्यत्र तस्मा अर्धो गुग अधः ॥ २७ ॥ हरेऽव विष्णोऽवेत्येषादसोमादप्यमी
 अघाः ॥ शौरी एतौ विष्णु इमौ दुर्गे अमू नो अर्जुनः ॥ २८ ॥ आ एवं च प्रकृत्येतं तिष्ठति मुनिसत्तम॥ पडत्र पण्मातरश्च वाक्छुरो वाग्धस्त्रिया
 ॥ २९ ॥ हरिश्शंते विभुश्चित्यस्तच्छेषो यच्चरस्तथा ॥ प्रश्रस्त्वथ हरिष्पष्टः कृष्णपीकत इत्यपि ॥ ३० ॥ भवान्पृष्ठश्च पट् सन्तः पट्ते तल्लेप

वृ.ना.पु.

॥

एव च ॥ चकिंरिच्छधि भवाञ्छौरिर्भवाञ्छौरिरित्यपि ॥ ३१ ॥ सम्यङ्कनंतोंगच्छाया कृष्णं वंदे मुनीश्वर ॥ तेजांसि मंस्यते गङ्गा हरिश्छेत्ता
मरिशिवः ॥ ३२ ॥ राम × काम्यः कृप × पूज्यो हरिः पूज्योऽर्च्य एव हि ॥ रामो दृष्टोऽबला अत्र सुता इषा इमा यतः ॥ ३३ ॥ विष्णुर्नम्यो
रविरयं गी × फलं प्रातरच्युतः ॥ भक्तेर्वद्योऽप्यंतरात्मा भो भो एष हरिस्तथा ॥ एष शार्ङ्गी सेप रामः संहितेवं प्रकीर्तिता ॥ ३४ ॥ रामेणाभिहितं
करोमि सततं रामं भजे सादरम् ॥ रामेणापहतं समस्तदुरितं रामाय तुभ्यं नमः ॥ रामान्मुक्तिमभीप्सिता मम सदा रामस्य दासोऽस्म्यहम् ॥
रामे रंजत मे मनः सुविशदं हे राम तुभ्यं नमः ॥ ३५ ॥ सर्व इत्यादिका गोपाः सखा चैव पतिर्हरिः ॥ ३६ ॥ सुथ्रीर्भानुः स्वयंभूश्च
कर्ता रौ गौस्तु नौरिति ॥ अनङ्गान्गोधुगिल्ह च द्वे त्रयश्चत्वार एव च ॥ ३७ ॥ राजा पंथास्तथा दंडी ब्रह्महा पंच चाष्ट च ॥ अष्टौ अयं मुने
सम्राट् सविभ्रद्रपुङ्गवः ॥ ३८ ॥ प्रत्यङ्ग पुमान्महान् धीमान् विद्वान्पट् पिपठीश्च दोः ॥ उशनासाविमे पुंसि स्युरक्तलविगमकाः ॥ ३९ ॥ गधा
सर्वा गतिगोपी स्त्री श्रीर्धैनुर्वधूः स्वसा ॥ गौनोरूपान्दृश्यागोः क्षुत् ककुप्सवित्तु वा कचित् ॥ ४० ॥ रुक्मिण्डुद्राः स्त्रियाः नपः कुलं सोमपमशि च ॥
ग्रामण्यबुखलप्वेवं कर्तुं चातिरि वातिनु ॥ ४१ ॥ स्वनडुच्च विमलदुश्चाश्वत्थप्रीदमेव च ॥ एतद्ब्रह्माहश्च दंडी अमृक्किंचित्यदादि च ॥ ४२ ॥ एतद्दे
भिद्रवाकृगवाङ् गोअक् गोङ्गोक् गोङ् ॥ तिर्यग्यकृच्छकृच्चैव ददद्रवत्पचतुदत् ॥ ४३ ॥ दीव्यद्भुतश्च पिपटीः पयोऽऽमुपुमांसि च ॥ गुणद्रव्य
क्रियायोगांस्त्रिलिगांश्च कति बुवे ॥ ४४ ॥ शुक्तः कीलालपाश्चैव शुचिश्च ग्रामणीः सुधीः ॥ पटुः स्वयंभूः कर्ता च माना चैव पिता च ना
॥ ४५ ॥ सत्यानारयुस्तथा पुंसो मतभ्रमरदीचपात् ॥ धनाकृतोमौ चागर्हस्ताविर्मथास्वर्णन्यह ॥ ४६ ॥ ग्निपत्त्रिपादं द्रजानानहो तथा
सर्व विश्वोभये चोभौ अन्यान्तरेतगणि च ॥ ४७ ॥ उत्तरश्चोत्तमो नेमस्त्वसमोऽथ समा इपः ॥ पूर्वोत्तगोत्तगश्चैव दक्षिणश्चोत्तगधर्ग
॥ ४८ ॥ अपरश्चतुरोऽप्येतद्यावत्तत्किमसौ द्वयम् ॥ शुष्मदस्मच्च प्रथमश्चमोत्पस्तथाधकः ॥ ४९ ॥ नोः कतिपयो द्वे च त्रयो शुद्धादयस्तथा ॥
स्वेकाभुविरोधपरिविपर्ययश्चान्ययास्तथा ॥ ५० ॥ तद्धिताश्चाप्यपत्याथे पांडवाः श्रेधस्तथा ॥ गार्ग्यो नाड्यनात्रेयो गांगयः पत्तृप्वस्त्रीयः ॥ ५१ ॥
देवताथे चैदमथे ह्येद्रं ब्राह्मो हविर्वली ॥ क्रियायुजोः कर्मकर्त्रोर्धोरैयः कौडुमं तथा ॥ ५२ ॥ भवाद्यथे तु कानीनः क्षत्रियो वैदिकः स्वकः ॥ स्वाथे
चौरस्तु तुल्यार्थे चैद्रवन्मुखमीक्षते ॥ ५३ ॥ ब्राह्मणत्वं ब्राह्मणता भावे ब्राह्मण्यमेव च ॥ गोमान्धनी च धनवानस्तस्यथे प्रभितौ क्रियात् ॥ ५४ ॥
जातार्थे मुदिलः श्रद्धालुरीत्रत्ये तु दंतुरः ॥ अग्नी तपस्वी मेधावी मायाव्यस्तस्यथे एव च ॥ ५५ ॥ चाप्यालयेव चाप्यालो वदकश्चिन्मयाविधिः ॥ ५६ ॥

पू० ख०

अ० ५२

॥ ५१ ॥

समाप्तौ कल्पदेशीय एव च ॥ ५६ ॥ कविकल्पः कविदेश्यः प्रकारवचने तथा ॥ पटुजातीयः कुत्सायां वैद्यपाशः प्रशंसने ॥ ५७ ॥ वैद्यरूपो
भूतपूर्वं मतो दृष्टचरो मुने ॥ प्राचुर्यादिवध्वन्नमयो मृण्मयः स्त्रीमयस्तथा ॥ ५८ ॥ जातार्थे लजितोऽत्यर्थे श्रेयाच्छ्रेष्ठश्च नारद ॥ कृष्णतरः शुक्ल
तमः किम आख्यानतोऽध्ययान् ॥ ५९ ॥ किं तरां वैवातितरामभिद्युच्चैस्तारमपि ॥ परिमाणे जानुदण्डं जानुद्वयसमित्यपि ॥ ६० ॥ जानुमात्रं च निर्द्धारि
वह्नां च द्वयोः क्रमात् ॥ कतमः कतरः संख्येयविशेषावधारणे ॥ ६१ ॥ द्वितीयश्च तृतीयश्च चतुर्थः पष्ठपंचमौ ॥ एकादशः कतिपयः कतिथः
कति नागद ॥ ६२ ॥ विंशश्च विंशतितमस्तथा शततमादयः ॥ द्वेधा द्वेधा द्विधा संख्या प्रकारेऽथ मुनीश्वर ॥ ६३ ॥ क्रियावृत्तौ पंचकृत्वो द्विध्विर्वहुश
इत्यपि ॥ द्वितयं त्रितयं चापि संख्यायां हि द्वयं त्रयम् ॥ ६४ ॥ कुटीरश्च शमीरश्च गुंडागोऽल्पार्थके मतः ॥ त्रेणः पौष्णस्तुंडिभश्च वृंदारककृपी
वला ॥ ६५ ॥ मलिनो चिकटो गोमी भौरिकीविधमुत्कटम् ॥ अवटीटोवगाटे निविडं चेक्षुशाकिनम् ॥ ६६ ॥ निविर्गसमेषु कारी वित्तोविद्याचणस्तथा ॥
विद्यातुंचुर्वहुतिथं पर्वतः शृंगिणस्तथा ॥ ६७ ॥ स्वामी विपमरूप्यं चोपत्यकाधित्यका तथा ॥ चिह्नश्च चिपिटं चिकं वातूलः कुतपस्तथा ॥ ६८ ॥
वह्ना हिमेलुश्च कहोडश्चोपडस्ततः ॥ ऊर्णायुश्च मरुतश्चैकाकी चर्मण्वती तथा ॥ ६९ ॥ ज्योत्स्ना तमिस्राऽष्टीवश्च कक्षीवश्चर्मण्वती ॥ आसंदी
वश्च चक्रीवत्पुष्पाकां जल्पतकयपि ॥ ७० ॥ कंभश्च कंयुः कंवश्च नारदकेतिः कंतुः कंतकंपौ शंवस्तथैव च ॥ शंतः शंतिः शंयशंतौ शंयोदंयुः
शुभंयुवत् ॥ ७१ ॥ भवति वभूव भविता भविष्यति भवत्वभवद्वेचापि ॥ ७२ ॥ भूयादभूदभविष्यद्भादावतानि रूपाणि ॥ अति जघासात्तात्स्य
त्यत्त्वाददद्याद्विरघसदात्स्यत् ॥ ७३ ॥ जुहोति जुहाव जुह्वांचकार होता होष्यति जुहांतु ॥ अजुहोऽजुहुयाद्वयादहोपीदहोप्यदीव्यति ॥
दिदेव देविता देविष्यति च अदीव्यदीव्येदीव्याद्वै ॥ ७४ ॥ अदेवीददेवीप्यत्सुनोति सुपाव सोता सोप्यति वै ॥ सुनोत्वसुनोत्सुनुयात्सुयादशवीदसो
प्युत्तुदति च ॥ ७५ ॥ तुतोद तोत्ता तोत्स्यति तुदत्वतुदत्तुदेत्तुयाद्वि ॥ अतोत्सीदतोत्स्यदिति च रुणद्वि रुगेध गेद्धा गेत्स्यति वै ॥ ७६ ॥ रुणद्ध
अरुणद्ध्यादरोत्सीदरोत्स्यच्च ॥ तनोति ततान तनिता तनिष्यति तनोत्वतनोत्तनुयाद्वि ॥ ७७ ॥ अतर्नाचातानीदतनिष्यत्क्रीणाति चिक्राय क्रेता
क्रेष्यति क्रीणात्विति च ॥ अक्रीणात्क्रीणीयात्क्रीयादक्रेषीदक्रेष्यच्चोरयति चोरयामास चोरयिता चोरयिष्यति चोरयत् ॥ ७८ ॥ अचोरयच्चोरयेच्चोर्यात्
अचुचुरदचोरिष्यदित्येवं दश वै गणाः ॥ प्रयोजके भावयति सनीच्छायां बुभूषति ॥ क्रियासमभिहारे तु पंडितो बोभूषते मुने ॥ ७९ ॥ तथा यद्वलुकिबोभ
वीति च पञ्चते ॥ पुत्रीयतीत्यात्मनीच्छायां तथाचारेऽपि नारद ॥ अनुदात्तञ्जितो धातोः क्रियाविनिमये तथा ॥ ८० ॥ निविशादेस्तथा विप्र विजानीह्या

ना.पु.

९२ ॥

त्मनेपदम् ॥ परस्मैपदमाख्यातं शेषात्कर्तरि शाब्दिकैः ॥ ८१ ॥ अत्रिस्वरिते तश्च उभे यच्च स्याद्वावकर्मणोः ॥ सौकर्यातिशयं चैव यदाद्योतयितुं मुने ॥ ८२ ॥
 विवक्ष्यते न व्यापारो लक्ष्ये कर्तुस्तदापरे ॥ लभते कर्तृतां पश्य पच्यते ह्योदनः स्वयम् ॥ ८३ ॥ साधु वासिश्छिनत्त्येवं स्थाली पचति वै मुने ॥
 धातोः सकर्मकाद्वावे कर्मण्यपि लप्रत्ययाः ॥ ८४ ॥ तस्मै वाकर्मकाद्रिप्र भावे कर्तरि कीर्तितः ॥ फलव्यापरयोरेकनिष्ठतायामकर्मकः ॥ ८५ ॥
 धातुस्तयोर्द्धर्मिभेदे सकर्मक उदाहृतः ॥ गौणे कर्मणि द्वेधादेः प्रधाने नीहकृष्वहाम् ॥ ८६ ॥ बुद्धिभक्षार्थयोः शब्दकर्मकाणां निजेच्छया ॥ प्रयोज्य
 कर्मण्यन्येषां ण्यतानां लदयो मताः ॥ ८७ ॥ फलव्यापारयोर्द्धातुराश्रये तु तिङः स्मृताः ॥ फले प्रधानं व्यापारस्तिङ्गर्थस्तु विशेषणम् ॥ ८८ ॥
 एधितव्यमेधनीयमिति कृत्ये निदर्शनम् ॥ भावे कर्मणि कृत्याः स्युः कृतः कर्तरि कीर्तिताः ॥ ८९ ॥ कर्ता कारक इत्याद्या भूते भूतादि कीर्तितम् ॥
 गम्यादिगम्ये निर्दिष्टं शेषमद्यतने मतम् ॥ ९० ॥ अधिष्ठात्यव्ययीभावे यथाशक्ति च कीर्तितम् ॥ रामाश्रितस्तत्पुरुषे धान्यार्थो घृपदारु च ॥ ९१ ॥
 व्याघ्रभी राजपुरुषोऽक्षौडो द्विगुरुच्यते ॥ पंचगवं दशग्रामी त्रिफलेति तु रूढितः ॥ ९२ ॥ नीलोत्पलं महापर्षा तुल्यार्थे कर्मधारयः ॥ अत्राहणो न
 अि प्रोक्तः कुंभकारादिकः कृता ॥ ९३ ॥ अन्याथे तु बहुव्रीहौ ग्रामः प्राप्तोदको द्विज ॥ पंचगूरूपवद्वायो मध्याह्नः समुतादिकः ॥ ९४ ॥ समुच्चये
 गुरुं चेशं भजस्वान्वाचये त्वट् ॥ भिक्षामानय गां चापि वाक्यमेवानयोर्भवेत् ॥ ९५ ॥ इतरेतरयोगे तु रामकृष्णौ समाहृतौ ॥ गमकृष्णं
 द्विज द्वे द्वे ब्रह्म चैकमुपाम्यते ॥ ९६ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने द्वितीयपादे व्याकरणनिरूपणं नाम द्विपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥
 ॥ ५२ ॥ सनंदन उवाच ॥ निरुक्तं ते प्रवक्ष्यामि वेदं श्रोत्रांगमुत्तमम् ॥ तत्पंचविधमाख्यातं वैदिकं धातुरूपकम् ॥ १ ॥ कचिद्वर्णागमस्तत्र
 कचिद्वर्णविपर्ययः ॥ विकारः कापि वर्णानां वर्णनाशः कचिन्मतः ॥ २ ॥ तथा विकारनाशाभ्यां वर्णानां यत्र नागद ॥ धातोर्गोतातिशयी च संयोगः परि
 कीर्तितः ॥ ३ ॥ सिद्धेद्वर्णागमादिसः सिद्धो वर्णविपर्ययात् ॥ गूढोत्मा वर्णविकृतेर्वर्णनां शात्पृषोदः ॥ ४ ॥ भ्रमरादिषु शब्देषु ज्ञेयो योगो हि पञ्चमः ॥ बहुलं
 छन्दसीत्युक्तमत्र वाच्यं पुनर्वसु ॥ ५ ॥ नभस्वद्वेषणश्चैवापरस्मैपदि चापि हि ॥ परं व्यवहिताश्चापि गतिसंज्ञास्तथा हि आ ॥ ६ ॥ विभक्तीनां
 विपर्यासो यथा दध्ना नृहानि हि ॥ अभ्युत्सादयामकेतुर्धनय्यात्प्रमुखास्तथा ॥ निष्कव्याद्यास्तथोक्ताश्च शुभायेत्यादिकास्तथा ॥ ७ ॥ सुप्ति
 कुपप्रहर्लिनगराणां कालहलचस्वरकर्तृयडां च ॥ व्यत्ययमिच्छति शास्त्रकृदेपां सोऽपि च सिद्धयति बाहुल्येन ॥ ८ ॥ राज्ञी विष्मि
 च कद्रश्चाविष्टो वाजमनेयिनः ॥ ९ ॥ कर्णेभिश्च यशोभाग्य इत्याद्याश्चतुष्टयम् ॥ देवतोऽप्येव यथेयनातिगताय चतुष्टयम् ॥ १० ॥

पू० ख०

अ० ५३

॥ ९२ ॥

माद्याश्च प्रलयाद्याश्च स्तृचं तथा ॥ अपस्पृधेयां नो अव्यादायो अस्मान्मुखास्तथा ॥ ११ ॥ सगर्भ्योस्थापदी ऋत्न्योरजिष्टं त्रिपंचकम् ॥
 हिरण्ययेन नरं च परमे व्योमनित्यपि ॥ १२ ॥ उर्विया स्वप्रया वारवधाददुहवैधी ॥ यजध्वैनमेमसि च स्नात्वी गत्वा पचास्थभीः ॥ १३ ॥
 गोनां चापरिहृत्ताश्चातुरिर्ग्रसितादिका ॥ पश्येदधद्रभृथापि प्रमिणां तित्यवीवृधत् ॥ १४ ॥ मित्रयुश्च दुरस्वा वा हात्वा सुधितमित्यपि ॥ दधर्त्याद्या
 स्वद्विश्च समवेति च धिष्य च ॥ १५ ॥ प्रप्रायं च हरिवतेक्ष्णवतः सुपथितरः ॥ रथीतरी नसताद्या अन्नर्भुवरथो इति ॥ १६ ॥ ब्रह्माद्यादेः परस्याप्यो
 श्रावयेत्यादिके प्लुतः ॥ दाश्वाश्च स्वतवान्यापौत्रिभिष्टु च नृभिष्टुतः ॥ १७ ॥ अर्भीषुण ऋतावाहं न्यषीदन्नृमणा अपि ॥ चतुर्विधाद्वाहुलकात्प्रवृत्तेरप्रवृ
 त्तिः ॥ १८ ॥ विभाषयान्यथाभावात्सर्वं सिद्धयेच्च वैदिकम् ॥ भृवाद्या धातवो ज्ञेयाः परस्मैपदिनस्मृताः ॥ १९ ॥ एधाद्या आत्मनेभाषा उदात्ताः
 पट्त्रिंशसंख्यकाः ॥ अतादयोऽष्टत्रिंशच्च परस्मैपदिनो मुने ॥ २० ॥ ऋकृपूर्वा द्विचत्वारिंशदुक्ता च ह्यान्मने पदे ॥ उदात्तेतरस्तु पंचाशत्पङ्काद्याः पारिकीर्तिताः
 ॥ २१ ॥ वर्चाद्या अनुदात्तेत एकविंशतिरीरिताः ॥ गुपादयो द्विचत्वारिंशदुदात्तेताः समीरिताः ॥ २२ ॥ धिष्यादयोऽनुदात्तेतो दश प्रोक्ता हि
 शाब्दिकैः ॥ अणादयोऽप्युदात्तेतः सप्तविंशतिधातवः ॥ २३ ॥ अमादयः समुद्दिष्टाश्चतुस्त्रिंशद्विंशतिशाब्दिकैः ॥ द्विसप्ततिमिता मव्यमुखाश्चोदात्तवंधनः ॥ २४ ॥
 स्वरितेद्रावुधातुस्तु एक एव प्रकीर्तितः ॥ क्षुधादयोऽनुदात्तेतो द्विपंचाशदुदाहृताः ॥ २५ ॥ पुषिाद्या उदात्तेतोऽष्टाशीतिर्धातवो मताः ॥ द्युताद्या अनु
 दात्तेतो द्वाविंशतिरतो मताः ॥ २६ ॥ पितृस्योदश घटादिष्वेनुदात्तेत ईरितः ॥ ततो ज्वलदुदात्तेतो द्विपंचाशन्मितास्तथा ॥ २७ ॥ स्वरितेद्राजसंप्रोक्त
 स्तनहेभ्राजतस्रयः ॥ अनुदात्तेत अख्याता भाद्युदात्ता इतः स्यमात् ॥ २८ ॥ सहोऽनुदात्तेदेकस्तु रमेकोऽप्यात्मनेपदी ॥ सदस्रय उदात्तेतः कुचाद्रेदा
 उदात्त इत् ॥ २९ ॥ स्वरितेतः पञ्चत्रिंशद्विंशत्याश्च ततः परम् ॥ स्वरितेच्छिञ्भृजाद्याश्चत्वार स्वरितेततः ॥ ३० ॥ घेटः परस्मैपदिनः पट्चत्वारिं
 शदुदीरिताः ॥ अष्टादश स्मिडाद्यास्तु आमनेपदिनो मताः ॥ ३१ ॥ ततस्रयोऽनुदात्तेतः पूडाद्याः परिकीर्तिताः ॥ इपरस्मैपदी चात्मनेभाषास्तु
 गुपात्रयः ॥ ३२ ॥ रभद्यव्यनुदात्तेतो भिक्षिचदोदात्त इन्मतः ॥ परस्मैपदिनः पंच दश स्कम्भवादयस्तथा ॥ ३३ ॥ कितधातुरुदात्तेच्च दानशानोभ
 यात्मकौ ॥ स्वरितेतः पचाद्यंकाः परस्मैपदिनो मताः ॥ ३४ ॥ स्वरितेतस्रयश्चैतो वदवची परिभाषिणौ ॥ भ्वाद्या एते षडधिकं सहस्रं धातवो
 मताः ॥ ३५ ॥ परस्मैपदिनः प्रोक्ता वदाश्चपि हनेति च ॥ स्वरितेतो द्विपाद्यास्तु चत्वारो धातवो मताः ॥ ३६ ॥ चक्षिडेकः
 समारूपातो धातुरात्मनेपदी ॥ इरादयोऽनुदात्तेतो धातवस्तु त्रयोदश ॥ ३७ ॥ आत्मनेपदिनौ प्रोक्तौ पूङ्गशीङ्गौ शाब्दिकैर्मुने ॥ परस्मैपदिनः
 प्रोक्ता पुमुखाः सप्त धातवः ॥ ३८ ॥ स्वरितेऽर्णुजाख्यातो धातुरेको मुनीश्वर ॥ पुमुखास्त्रय उद्दिष्टाः परस्मैपदिनस्तथा ॥ ३९ ॥ पुत्रेकस्तु समा

शृ.ना.पु.

॥ ९३ ॥

ख्यातः स्मृतो नारद शाब्दिकैः ॥ ४० ॥ अष्टादश राप्रभृतयः परस्मैपदिनः स्मृताः ॥ इड्ढात्मनेपदी प्रोक्तो धातुर्नारद केवलः ॥ ४१ ॥ विदाद
यस्तु चत्वारः परस्मैपदिनो मताः ॥ जिघ्र्यशये समुद्दिष्टः परस्मैपदिकस्तथा ॥ ४२ ॥ परस्मैपदिनश्चैव ते मयोक्ताः स्यमादयः ॥ दीधीङ्घ्वेवीङ्
स्मृतौ धातू आत्मनेपदिनौ मुने ॥ ४३ ॥ प्रथादयस्त्रयश्चापि उदात्तेतः प्रकीर्तिताः ॥ चर्करीतं च हुङ् प्रोक्तोऽनुदात्तेऽनुनिसत्तम ॥ ४४ ॥ त्रिसप्तति
समाख्याता धातवोऽदादिके गणे ॥ दादयो धातवो वेदाः परस्मैपदिनो मताः ॥ ४५ ॥ स्वस्तिर्द्वै भृञाख्यात उदात्तद्वाक् प्रकीर्तितः ॥ माङ्हाङ्द्वाव
नुदात्तेतौ स्वस्तिहानधातुषु ॥ ४६ ॥ वाणितिराद्यास्त्रयश्चापि स्वस्तिते उदाहृताः ॥ घृमुखा द्वादश तथा परस्मैपदिनो मताः ॥ ४७ ॥ द्वाविंश
तिरिहोद्दिष्टा धातवा ह्वादिके गणे ॥ परस्मैपदिनः प्रोक्ता दिवाद्याः पञ्चविंशतिः ॥ ४८ ॥ आत्मनेपदिनौ धातू पूङ्दूङ्द्वावपि नारद ॥ ओदितः
पूङ्मुखाः सप्त आत्मनेपदिनो मताः ॥ ४९ ॥ आत्मनेपदिनो विप्र दीङ्मुखास्त्विह कीर्तिताः ॥ स्यतिप्रभृतयो वेदाः परस्मैपदिनो मताः ॥ ५० ॥
जन्यादयः पञ्चदश आत्मनेपदिनो मुने ॥ मृषाद्याः स्वस्तितेस्तु धातवः पञ्च कीर्तिताः ॥ ५१ ॥ एकादश पदाद्यास्तु ह्यात्मनेपदिनो मताः ॥ राधोः
कर्मक एवात्र वृद्धौ स्वादिचुरादिके ॥ ५२ ॥ उदात्तेतस्तुदाद्यास्तु त्रयोदश समीरिताः ॥ परस्मैपदिनोऽष्टात्र रधाद्याः परिकीर्तिताः ॥ ५३ ॥ समा
द्याश्चाप्युदात्तेतः षट्चत्वारिंशदुदीरिताः ॥ चत्वारिंशच्छतं चापि दिवादौ धातवो मताः ॥ ५४ ॥ स्वादयः स्वस्तिर्तोका धातवः परिकीर्तिताः ॥
सप्ताख्यातो दुनोतिस्तु परस्मैपदिनो मुने ॥ ५५ ॥ अष्टिघावनुदात्तेतौ धातू द्वौ परिकीर्तितौ ॥ परस्मैपदिनस्त्वत्र तिकाद्यास्तु चतुर्दश ॥ ५६ ॥
द्वात्रिंशद्धातवः प्रोक्ता विप्रेन्द्र स्वादिके गणे ॥ स्वस्तितेतः षडाख्यातास्तुदाद्या मुनिसत्तम ॥ ५७ ॥ ऋष्युदात्तेज्जुषीपूर्वा अत्मनेपदिनोर्णवाः ॥ ब्रश्वा
दय उदात्तेतः प्रोक्ताः पञ्चाधिकं शतम् ॥ ५८ ॥ गृथुदात्तेदिहोद्दिष्टो धातुरेको मुनीश्वर ॥ णमुखाश्चैव चत्वारः परस्मैपदिनो मताः ॥ ५९ ॥ कुडा
ख्यातोनुदात्ते च कुटाद्याः पूर्तिमागताः ॥ षड् मृङ् चात्मनेभाषो षट् परस्मैपदे रिपे ॥ ६० ॥ आत्मनेपदिनो धातू दृङ्भृङ्गो चाप्युदाहृतौ ॥
प्रच्छदिषोडशाख्याताः परस्मैपदिनो मुने ॥ ६१ ॥ स्वस्तितेतः षट् ततश्च प्रोक्ता मिलमुखा मुने ॥ कृतीप्रभृतयश्चापि परस्मैपदिनस्त्रयः ॥
॥ ६२ ॥ सप्त पञ्चाशदधिकास्तुदादौ धातवः शतम् ॥ स्वस्तितेतौ रुधोनंदा परस्मैभाषितः कृती ॥ ६३ ॥ जिङ्घीतोऽनुदात्तेतस्त्रयो धातव
ईरिताः ॥ उदात्तेतः शिषपिपरुधाद्याः पञ्चविंशतिः ॥ ६४ ॥ स्वस्तितेतस्तनोः सप्त धातवः परिकीर्तिताः ॥ मनुवन्वात्मनेभाषो स्वस्ति
त्कृञ्जुदाहृतः ॥ ६५ ॥ ततो द्वौ कीर्तिता विप्र धातवो दश शाब्दिकैः ॥ क्याद्याः सप्तोभयेभाषाः सीत्राः स्तब्धादिकास्तथा ॥ ६६ ॥ परस्मै

पू० ख०

३० ५३

॥ ९३

पदिनः प्रोक्ताश्चत्वारोऽपि मुनीश्वर ॥ द्वाविंशतिरुदात्तेतैः कृपाया धातवो मताः ॥ ६७ ॥ बृहद्भात्मनेपदी धातुः ग्रन्थाद्याश्चकविंशतिः ॥ परस्मे
पदिनाश्चाथ स्वरितेर्ब्रह्म एव च ॥ ६८ ॥ क्र्यादिकेषु द्विपञ्चाशद्धातवः कीर्तिता बुधैः ॥ चुराद्या धातवो ज्यन्ता षट्षत्रिंशदधिकं शतम् ॥ ६९ ॥
चित्याद्यष्टादशाख्याता आत्मनेपदिनो मुने ॥ चर्चाद्या आपृषीयास्तु प्यन्ता वा परिकीर्तिताः ॥ ७० ॥ अदन्ता धातवश्चैव चत्वारिंशत्तथाष्ट च ॥
पदाद्यास्तु दश प्रोक्ता धातवो ह्यात्मनेपदे ॥ ७१ ॥ सूत्राद्या अप चाप्पयज्यन्ता प्रोक्ता मनीषिभिः ॥ धात्वर्थे प्रातिपदिकाद्बहुलं चेष्टवन्मतम् ॥
॥ ७२ ॥ तत्करोति तदाचष्टे हेतुमत्यपि निर्मितः ॥ धात्वर्थे कर्तरणान्निराद्याश्चापि धातवः ॥ ७३ ॥ अप संग्राम आख्यातोऽनुदात्तेच्छब्दैकेर्वुधैः ॥
स्रोमाद्याः षोडश तथा अदंतस्थं निदर्शनम् ॥ ७४ ॥ तथा बाहुल्कादन्ये सौत्रलोक्तिकवेदिकाः ॥ सर्वे सर्वगणीयाश्च तथानेकार्थवाचिनः ॥ ७५ ॥ समा-
ग्रन्ता धातवश्च तथा वै नामधातवः ॥ एवमान्त्यमुद्राढ्यं धातूनामिह नारद ॥ संक्षेपोऽयं समुद्दिष्टो विस्तरस्तत्र तत्र च ॥ ७६ ॥ ऊट्टदंतैरेतीति रुष्णुरीङ्लु-
नुभुधिडीङ्शिभिः ॥ वृद्ध्वच्भ्यां च विनैकाचोऽजन्तेषु निहताः स्मृताः ॥ ७७ ॥ शक्रूपचमुच्चार्चवच्चविविशिसंचप्रच्छित्यज्ञनिजर भजः ॥ भञ्जभुजभ्रस्जम-
जियज्यूजुरुजअविजिस्वअंसज्जसृजः ॥ ७८ ॥ अदक्षुदखिदछिदतुदिनुदः पद्यभिद्विद्यतिर्विनद् ॥ शदसदी स्वघतिस्स्कन्दिरहदी कुधक्षुधिवुध्यती-
॥ ७९ ॥ वंधिर्धुधिरोधीराधिव्यधशुधः साधिसिध्यती ॥ मन्यहत्रापसिष्ठुपितिपतिपस्तृप्यतिटप्यती ॥ ८० ॥ लिवलुव्वपृशस्पृश्यपिपरभलभलगमनम्
यमोरभिः ॥ कुरिर्दारिशिरीशी दशमृश्रीशिरुशल्लिश्विशस्पृशः कृषिः ॥ ८१ ॥ त्विप्तुपदुग्पुष्पयिष्विष्विशिपशुपृष्णिष्यतयो घसिः ॥ वसतिर्दहदिहिदुहो-
न्हिमिइहलिह्वहित्स्था ॥ ८२ ॥ अनुदात्ता इल्लेतेषु धातवो द्रघधिकं शतम् ॥ चाद्या निपाता गवयः प्राद्या दिग्देशकालजाः ॥ ८३ ॥ शब्दाः प्रोक्ता
ह्यनेकार्थाः सर्वालंगा अपि द्विज ॥ गणापाठः सूत्रपाठो धातुपाठस्तथैव च ॥ ८४ ॥ पाठोनवासिकानां च परायणमिहोच्यते ॥ शब्दाः सिद्धा वेदिका
स्तु लौकिकाश्चापि नारद ॥ ८५ ॥ शब्दपारायरणं तस्मात्कारणं शब्दसंग्रहे ॥ लघुमाणेण शब्दानां साधूनां संनिरूपणम् ॥ ८६ ॥ प्रकृतप्रत्ययादेशलोपा-
गममुखैः कृतम् ॥ इत्थमेतत्समारुपातं निरुक्तं किंचिदेव ते ॥ कात्स्न्येन वक्तुमानंत्यात्कोऽपिशक्तो न नारद ॥ ८७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहद्
पारुयाने द्वितीयपादे निरुक्तलक्षणनिरूपणं नाम त्रिपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५३ ॥ सनंदन उवाच ॥ ज्योतिषाणां प्रवक्ष्यामि यदुक्तं ब्रह्माणा पुगा ॥ यस्य विज्ञान-
मात्रेण धर्मसिद्धिर्भवन्मृणाम् ॥ १ ॥ त्रिस्कंधं ज्योतिषं शास्त्रं चतुर्लक्षमुदाहृतम् ॥ गणितं जातकं विप्रं संहितास्कंधसंज्ञिताः ॥ २ ॥ गणितं परिकर्मादि-
खगमध्यस्फुटकंत्रये ॥ अनुयोगश्चंद्रसूर्यग्रहनं तचोदस्याकम् ॥ ३ ॥ छाया शुक्लोन्नतिर्युती पातसाधानमीरितम् ॥ जातके राशिभेदाश्च ग्रहयोनिश्च योगि-

वृ.ना.पु.

॥ ९४ ॥

जम् ॥ ४ ॥ निपेकजन्मारिष्टानि ह्यायुर्दायो दशाक्रमः ॥ कर्माजीवं चाष्टवर्गो राजयोगाश्च नाभसाः ॥ ५ ॥ चंद्रयोगाः प्रवज्याख्या राशिशीलं च
दृक्फलम् ॥ ग्रहभावफलं चैवाश्रययोगप्रकीर्णके ॥ ६ ॥ अनिष्टयोगाः स्त्रीजन्मफलं निर्याणमेव च ॥ नष्टजन्मविधानं च तथा द्रेष्काणलक्षणम् ॥
॥ ७ ॥ संहिताशास्त्ररूपं च ग्रहचारोऽदलक्षणम् ॥ तिथिवासरनक्षत्रयोगतिथ्यर्द्धसंज्ञकाः ॥ ८ ॥ मुहूर्तोपग्रहाः सूर्यसंक्रांतिर्गोचरः क्रमात् ॥ चंद्रता
रावलं चैव सर्वलम्बावाह्वयः ॥ ९ ॥ आधानपुंससीमंतजातनामात्रभुक्तयः ॥ चौलङ्कर्ण्ययणं मौजी धुरिकावंधनं तथा ॥ १० ॥ समावर्तनवैवाहप्रति
ष्ठासञ्चलक्षणम् ॥ यात्राप्रवेशनं सद्योवृष्टिः कर्मविलक्षणम् ॥ ११ ॥ उत्पत्तिलक्षणं चैव सर्वं संक्षेपतो ब्रुवे ॥ एकं दश शतं चैव सहस्रायुतलक्षकम् ॥ १२ ॥ प्रयुतं
कोटिसंज्ञां चार्बुदमवजं च रत्नकम् ॥ निखर्वं च महापद्मं शंकुजलधिरेव च ॥ १३ ॥ अत्यं मध्यं परार्द्धं च संज्ञा दशगुणोत्तराः ॥ क्रमादुत्क्रमतो वापि योगः
कार्योत्तरं तथा ॥ १४ ॥ हन्याद्वृणेन गुण्यं स्यात्तेनैवोपातिमादिकान् ॥ शुद्धेद्रोयद्वणश्च भाज्यां त्यात्तत्फलं मुने ॥ १५ ॥ समाकतोऽथो वर्गस्यात्तमेवाहुः कृति
बुधाः ॥ अंत्याहु विपमात्त्यक्ता कृति मूलं न्यसेत्पृथक् ॥ १६ ॥ द्विगुणेनामुना भक्ते फलं मूले न्यसेत्क्रमात् ॥ तत्कृतिं च त्यजेद्रिप्र मूलेन विभजेत्पुनः ॥ १७ ॥
एवं मुहुर्वर्गमूलं जायते च मुनीश्वरा ॥ समञ्ज्यद्ब्रह्मतिः प्रोक्तो घनस्तत्र विधिः पदे ॥ १८ ॥ प्रोच्यते विपमं त्वाद्यं समे द्वे च ततः परम् ॥ विशोधयं विपमादंत्या
द्वनं तन्मूलमुच्यते ॥ १९ ॥ त्रिप्राद्वेजेन्मूलकृत्या समं मूले न्यसेत्फलम् ॥ तत्कृतित्वेन निहतात्रिणीं चापि विशोधयेत् ॥ २० ॥ घनं च विपमादेवं घनमूलं
मुहुर्भवेत् ॥ अन्योन्यहारनिहतौ हरांशौ तु समुच्छिदा ॥ २१ ॥ लवा लवप्राश्च हरा हग्रा हि सवर्णनम् ॥ भागप्रभागे विज्ञेयं मुने शास्त्रार्थचिंतकः ॥ २२ ॥
अनुबंधेऽपवाहे चैकस्य चेदधिकोनकः ॥ भागास्तलस्थहारेण हं स्वांशाधिकेन तान् ॥ २३ ॥ उनेन चापि गुणयेद्घनं चिंतयेत्तथा ॥ कार्यस्तुत्यहं
शानां योगश्चाप्यंततो मुने ॥ २४ ॥ अहारांशौ रूप्यं तु कल्पयेद्भग्नमप्यथा ॥ अंशाहतिं छेदघातद्विगुणने फलम् ॥ २५ ॥ छेदं चापि लवं विद्व
न्परिवर्त्य हस्त्य च ॥ शेषः कार्यो भागहारे कर्तव्यो गुणनाविधिः ॥ २६ ॥ हारांशयोः कृती वर्गं घनौ घनविधौ मुने ॥ पदसिद्धये पदं कुर्यादथो खं सर्वत
श्च त्वम् ॥ २७ ॥ छेदं गुणं गुणं छेदं वर्गं मूलं पदं कृतिम् ॥ कृणं स्वं स्वमृणं कुर्यादृश्ये गशिप्रमिद्वये ॥ २८ ॥ अथ स्वांशाधिकेन तु लवाभ्योनो हरो
द्वः ॥ अंशस्त्वविकृतस्तत्र विलोमे शेषमुक्तवत् ॥ २९ ॥ उद्दिष्टराशिः संक्षिप्तो हतोऽथो रहितो युतः ॥ इष्टमष्टमेनेतेन भक्तगशिर्गनीशितः ॥ ३० ॥
योगोन्तरेणेन युतो द्वितोराशीतसंक्रमे ॥ गश्चंतरहत्तं वर्गोत्तरं योसुतश्च तौ ॥ ३१ ॥ गजघ्रीएकृतिव्यंका दलिता चेष्टभाजिता ॥ णकोऽस्य वर्गो दलितः
सेको राशिः परो मतः ॥ ३२ ॥ द्विगुणेष्टहत्तं रूपं श्रष्टं प्राप्तपकं परम् ॥ वर्गयोगांतरे व्येके राश्यावर्गोऽन्य एतयोः ॥ ३३ ॥ इष्टवर्गकृतिश्चेष्टघनोऽष्टमो

पृ० ख०

अ० ५९

॥ ९४ ॥

सैककौ ॥ एषीस्यानामुभे व्यक्ते गणिते व्यक्तमेव च ॥ ३४ ॥ गुणप्रमूलोनयुतः सगुणाद्धे कृतं पदम् ॥ दृष्टस्य च गुणाद्धे न युतं
 वर्गीकृतं गुणः ॥ ३५ ॥ यदा लवोनपुप्राशिर्दृश्यं भागोनयुग्भुवा ॥ भक्तं तथा मूलगुणं ताभ्यां साध्योथ व्यक्तवत् ॥ ३६ ॥ प्रमाणेच्छे सजातीये
 आर्द्धे मध्यगं फलम् ॥ इच्छप्रमाद्यहत्सेष्टं फलं व्यस्ते विपर्ययात् ॥ ३७ ॥ पंचरास्यादिकेऽन्योन्यपक्षं कृत्वा फलच्छिदाम् ॥ बहुराशिवधं
 भक्ते फलं स्वरूपधेन च ॥ ३८ ॥ इष्टकर्मवधेर्मूलं च्युतं मिश्रात्कलांतरे ॥ मानप्रकालश्चातीतकालाप्रफलसंहताः ॥ ३९ ॥ स्वयोगभक्तानि प्राः
 स्युः संप्रयुक्तदलानि च ॥ बहुराशिफलात्स्वल्पराशिमासफलं बहु ॥ ४० ॥ चेद्राशिविवरं मासफलांतरहृतं च यः ॥ क्षेपा मिश्रहताः क्षेपयोगभक्ताः
 फलानि च ॥ ४१ ॥ भजेच्छिदोशैस्तैर्मिश्रै रूपं कालश्च पूर्तिकृत ॥ पूर्णो गच्छेत्समेध्यव्येसमेवगोर्द्धितेत्यतः ॥ ४२ ॥ व्यस्तं गच्छन् फलं यद्गुणवर्गं
 भवहि तत् ॥ व्येकं व्येकगुणाप्तं च प्राघ्नं मानं गुणोत्तरे ॥ ४३ ॥ भुजकोटिकृतिरयोगमूलं कर्णश्च दोर्भवेत् ॥ द्युतिकृत्यतरपदं कोटिदोः कर्णवर्गयोः
 ॥ ४४ ॥ विवरात्कर्णपदं क्षेत्रे त्रिचतुरस्रके ॥ राशयो रंतरवर्गेण द्विघ्नं घाते युते तयोः ॥ ४५ ॥ वर्गयोगोथ योगांतरंतिवर्गांतरं भवेत् ॥ व्यास आकृ-
 तिसंक्षण्णो व्यासास्यात्परिधिर्मुने ॥ ४६ ॥ ज्याव्यासयोगविवराहतमूलो नितोऽर्द्धितः ॥ व्यासः शरः शरोनाच्च व्यासाच्छरगुणान्पदम् ॥ ४७ ॥
 द्विघ्नं जीवाथ जीवार्द्धवर्गे शरहते युते ॥ व्यासोष्टेभवेदेवं प्रोक्तं गणितकोविदैः ॥ ४८ ॥ चापो ननिघ्नः परिधिः प्रमाहूः परिधेः कृतं ॥
 तुर्यांशेन शरधेनाधेनिनाघं चतुर्गणम् ॥ ४९ ॥ व्यासघ्नं प्रभजेद्विघ्नं ज्या काशं जायते स्फुटम् ॥ ज्यां प्रीषुघ्नो वृत्तवर्गो विघ्नव्यासाव्यमौर्विहत् ॥ ५० ॥
 लघ्वोनवृत्तवर्गाद्विपदेर्धात्पतिते धनुः ॥ स्थूलमध्यापृवप्रवेधो वृत्तांकाशेषभागिकः ॥ ५१ ॥ वृत्तांकांशकृतिर्वेधनिप्रीयनकरामितो ॥ वाग्व्यासहतं
 देध्यवेधांशुलहतं पुनः ॥ ५२ ॥ खखंदुरागविहतं मानं द्रोणादिवारिणः ॥ विस्तारायामवेधानामंगुल्योन्योन्यनाडिघ्नाः ॥ ५३ ॥ रसांकाप्राविधिभिर्भ-
 क्ता धान्ये द्रोणादिकामितिः ॥ उत्सेधव्यासदेर्ध्याणामंगुल्यान्यस्य नो द्विज ॥ ५४ ॥ मिथो घनाति भजेत्खाक्षे शैर्द्रोणादिमिति भवेत् ॥ विस्ताराद्यं
 गुलान्येवं मिथो घनान्यपसंभवेत् ॥ ५५ ॥ वाणेभमार्गैर्लेब्धं द्रोणाद्यं मानमादिशेत् ॥ दीपशंकुतलच्छिद्रघ्नः शंकुर्भवेत्भवेन्मुने ॥ ५६ ॥ नरो न
 दीपकशिखौच्यभक्तो ह्यथ भोद्वने ॥ शंकौ नृदीपाधरिच्छिद्रघ्नैर्दोषोच्च्यं नरान्विते ॥ ५७ ॥ विशंकुदीपोच्च्यगुणाच्छाया शंकुद्धृता भवेत् ॥ दीपशंकुतरं
 चाथ च्छायाप्रविवरघ्नभा ॥ ५८ ॥ मानांतरद्रुद्धमिः स्यादथोभूतराहतिः ॥ प्रभाप्ता जायते दीपशिखौच्च्यं स्यात्त्रिगशिकात् ॥ ५९ ॥ एतत्संक्षे-
 पतः प्रोक्तं गणिते परिकर्मकम् ॥ ग्रहमध्यादिकं वक्ष्ये गणिते नातिविस्तरान् ॥ ६० ॥ युगमानं स्मृतं विप्रं खचतुष्करदार्णवाः ॥ तद्

बृ.ना.पु.

॥९५॥

शांशास्तु चत्वारः कृत्वाख्यं पादमुच्यते ॥६१॥ त्रयस्त्रेता द्वापरः द्वौ कलिरकः प्रकीर्तितः ॥ मनुकृताब्दसहिता युगानामेकसप्ततिः ॥६२॥ विधेर्हिने
स्युर्विप्रेन्द्र मनवस्तु चतुर्दश ॥ तावत्येव निशा तस्य विप्रेन्द्र परिकीर्तिता ॥६३॥ स्वयंभुवा शरगतानब्दान्सर्पिष्य नारद ॥ खचरानयनं कार्यमथ
वेष्टयुगादितः ॥६४॥ युगे सूर्यज्ञशुक्राणां खचतुष्करदार्णवाः ॥ पूजार्किगुरुशुक्राणां भगणापूर्वपापिनाम् ॥६५॥ इंदोरसामित्रिषु सप्त भूधर्मार्ग
णाः ॥ दक्षत्रयाष्टरसांकांश्चिलोचनानि कुजस्य तु ॥६६॥ बुधशीघ्रस्य शून्यर्तुखाद्रिः श्यंकनर्गेंदवः ॥ बृहस्पतेः खदस्तासिवेदस्य ह्यस्तथा ॥६७॥
शितशीघ्रस्य यज्जसत्रियमाश्विस्वभूधराः ॥ शनेर्भुजगष्टपचरसवेदनिशाकराः ॥६८॥ चंद्रोच्चस्याग्निशून्यासिवसुसर्पार्णवा युगे ॥ वामं पातस्य
च स्वम्रियमाश्विशिखिदम्बकाः ॥६९॥ उदयादुदयं भानोर्भूमेः साचेन वासराः ॥ वसुद्वयाद्रिरूपांकसप्ताद्रितथयो युगे ॥७०॥ पइ
वहित्रिहुताशांकतिथयश्चाधिमासकाः ॥ तिथिः त्रयायमार्थासिद्धचष्टव्योमशराश्विनः ॥७१॥ खचतुष्का समुद्राष्टकुर्पचरविमासकाः ॥
षट्त्रयम्रिवंदप्रिपंचशुभ्रांशुमासकाः ॥७२॥ प्रागतिः सूर्यमंदस्य कल्पेसप्ताष्टवह्नयः ॥ कौजस्य वेदस्वयमा बौधस्याष्टतुवह्नयः ॥७३॥ खखरं
ध्राणि जेवस्य शोक्स्यार्धगुणेष्वः ॥ गोम्रयः शनिमंदस्य पातानामथवा मतः ॥७४॥ मनुदस्तास्तु कौजस्य बौधस्याष्टसागराः ॥ कृताद्रिचंद्रा
जेवस्य शोक्स्याग्निखनंदकाः ॥७५॥ शनिपातस्य भगणाः कल्पे यमसर्तवः ॥ वर्तमानयुगे पानावत्सराभगणाभिधाः ॥७६॥ मासीकृतायुता
मासैर्मधुशुक्रादिभिर्गतेः ॥ पृथक्स्थानासिधमासस्यसूर्यमासविभाजिताः ॥७७॥ अथाधिमासैर्कृत्य दिर्नाकृत्य दिनान्विताः ॥ द्विस्थान्तिनितिक्षया
भ्यस्ताश्चाद्रवासरभाजिताः ॥७८॥ लथोनगरिहितालंकार्यामर्द्धरात्रिकः ॥ सादनोयूगसोरर्कादिर्दिनमासावद्यास्ततः ॥७९॥ सप्तभिः क्षपितः
शेषः सूर्याद्योवासरेश्वरः ॥ मासाव्ददिनसंख्यासंद्वित्रिं रूपसंयुतम् ॥८०॥ सप्तोद्धेनावशेषो तौ विज्ञेयो मासवर्षौ ॥ ब्रह्मस्य भगणाभ्यस्तो दिन
राशिः कुवासरैः ॥८१॥ विभाजितो मध्यगत्या भगणादिग्रहो भवेत् ॥ एवं ह्यशीप्रमंदाच्च ये प्रोक्ताः पूर्वपापिनः ॥८२॥ विलोमगतयः पाता
स्तद्वच्चकाण्विशोधिताः ॥ योजनानि शतान्वयौ भूकर्णौ द्विषुणः स्मृतः ॥८३॥ तद्वर्गतो दशगुणात्पद भूपरिधिर्भवेत् ॥ लवज्यामम्यर्जवाप्तः
स्फुटो भूपरिधिः स्वकः ॥८४॥ तेन देशांतराभ्यस्ता ग्रहभुक्तविभाजिता ॥ कल्यदितत्फलं प्राच्याः ग्रहेभ्यः परिशोधयेत् ॥८५॥ ग्वाप्रतीचि
संस्थाने प्रक्षिपेत्स्युः स्वदेशतः ॥ राक्षसातपदेवौकः शैलयोर्मध्यसूत्रगाः ॥८६॥ अवंतिकारोदतिकं तथा सन्नहितं सरः ॥ वारप्रवृत्तिवाग्देशे क्षयाद्वि
भ्यधिको भवेत् ॥८७॥ तद्देशांतरनाडीभिः पश्चाद्ने विनिर्दिशत् ॥ इष्टनाडीगुणा भुक्तिः पष्ट्या भक्ता कल्यदिकम् ॥८८॥ गते शौद्धं तथा योज्यं

पृ० १

३१०

॥ ९५

गम्ये तात्कालिको ग्रहः ॥ भवकलित्ताशीत्यशः परमं दक्षिणोत्तरम् ॥ ८९ ॥ विशिष्यते स्वपातेन स्वकांत्यंतादनुष्णयुः ॥ तत्र वासं द्विगुणितर्जा
 वस्त्रिगुणितं कुजः ॥ ९० ॥ बुधशुक्रार्कजाः प्रतैर्विशिष्यन्ते चतुर्गुणम् ॥ राशिलिप्ताष्टमो भागः प्रथमं ज्यार्द्धमुच्यते ॥ ९१ ॥ ततो द्विभक्तलब्धोनमि
 श्रितं तद्वितीयकम् ॥ आद्येनैव क्रमात्पिंडान्भक्तालब्धोनितैर्युतान् ॥ ९२ ॥ खंडकाः स्युश्चतुर्विंश ज्यार्द्धपिंडाः क्रमादमी ॥ परमा एकमज्या तु सप्तसं
 गुणेदवः ॥ ९३ ॥ तद्गुणज्या त्रिजीवासा तच्चापं कांतिरुच्यते ॥ ग्रहं संशोध्य मंदोच्चतथा शीघ्रादिशोध्य च ॥ ९४ ॥ शेषं कंदपदंतस्माद्गुज्या
 कोटिरेव च ॥ गताद्गुज्याविषमे गम्यात्कोटिः पदे भवेत् ॥ ९५ ॥ समेति गम्याद्वाहुज्या कोटिज्यानुगता भवेत् ॥ लिप्तास्तत्त्वयमेर्भक्ता लब्धज्या
 पिंडकं गतम् ॥ ९६ ॥ गतगम्यांतराभ्यस्तं विभजेत्तत्त्वलोचनैः ॥ तदवाप्तफलं योज्यं ज्यापिंडे गतसंज्ञके ॥ ९७ ॥ स्यात्क्रमज्याविधिश्चैवमुत्क्रम
 ज्यागता भवेत् ॥ लिप्तास्तत्त्वयमेर्भक्ता लब्धज्या पिंडकं गतम् ॥ ९८ ॥ गतगम्यांतराभ्यस्तं विभजेत्तत्त्वलोचनैः ॥ तदवाप्तफलं योज्यं ज्यापिंडे
 गतसंज्ञके ॥ ९९ ॥ स्यात्क्रमज्याविधिश्चैवमुत्क्रमज्यास्वपिस्मृतः ॥ ज्यां प्रोह्य शेषं तत्त्वताश्चि हंतं तद्विबरोद्धम् ॥ १०० ॥ संख्यातत्त्वाश्चिसंवर्ग्य
 संयोज्य धनुरुच्यते ॥ स्वमंदपरिध्यंशा मनवः शीतगोरदाः ॥ १०१ ॥ युग्मति विषमांते तुनखलिप्तोनितास्तयोः ॥ युग्मतिर्थाद्रयः खाग्निसुगः सूर्या
 नवार्णवाः ॥ १०२ ॥ ओजेद्वयगा च सुयमारदारुद्रागजाब्धयः ॥ कुजादीनामतः शौघ्यायुग्मतिर्थाग्निदसकाः ॥ १०३ ॥ गुणाग्निचंद्राः खनगाद्वि
 साक्षीणि गोऽप्रयः ॥ ओजांते द्वित्रियमताद्विविधेयमपर्वताः ॥ १०४ ॥ खर्तुदसाविपदेदाः शीघ्रकर्मणि कीर्तिताः ॥ ओजयुग्मांतगुणाभुजज्यात्रिज्य
 योद्धताः ॥ १०५ ॥ युग्मवृत्तेधनर्णश्यादोजादनेऽधिके स्फुटम् ॥ तद्गुणे भुजकोटिज्येभगणांशविभाजिते ॥ १०६ ॥ तद्गुज्याफलधनुर्मादं लिप्ता
 दिकं फलम् ॥ शैष्यकोटिफलं केंद्रं मकरादौ धनं स्मृतम् ॥ १०७ ॥ संशोध्यं तु त्रिजीवायां कर्कादौ कोटिजं फलम् ॥ तद्वाहुफलवर्गेक्यान्मूलकर्ण
 श्रलभिधः ॥ १०८ ॥ त्रिज्याभ्यस्तं भुजफलं मकरादौ धनं स्मृतम् ॥ संशोध्यं तु त्रिजीवायां कर्कादौ कोटिजं फलम् ॥ १०९ ॥ तद्वाहुफलवर्गे
 क्यान्मूलं कर्णश्रलभिधः ॥ त्रिज्याभ्यस्तं भुजफलं पलकर्णविभाजितम् ॥ ११० ॥ लब्धस्य चापं लिप्तादि फलं शैष्यमिदं स्मृतम् ॥ एतदादौ
 कुजादीनां चतुर्थे चैव कर्मणि ॥ १११ ॥ माद्यं कर्मकमर्कदोर्भौमादीनामाधोच्यते ॥ शैष्यं माद्यं पुनर्माद्यं शैष्यं चत्वार्यनुक्रमात् ॥ ११२ ॥ अजा
 दिकेंद्रं सर्वेषां माद्ये शैष्ये च कर्मणि ॥ धनं ग्रहाणां लिप्तादि तुलादावृणमेव तत् ॥ ११३ ॥ अर्कवाहुफलाभ्यस्ता ग्रहभुक्तिविभाजिताः ॥ भवककलि
 काभिस्तु लिप्ताः कार्या ग्रहेऽर्कवत् ॥ ११४ ॥ ग्रहभक्तः फलं कार्यं ग्रहवन्दकर्मणि ॥ कर्कादौ तद्दनं तत्र मकरादावृणं स्मृतम् ॥ ११५ ॥ दोज्यो

वृ.ना.पु.
॥ ९६ ॥

तत्पुणाभुक्तिस्तत्त्वनेत्रोद्धता पुनः ॥ स्वमंदपारिधिषुणा भगणांशोद्धताः कलाः ॥ ११६ ॥ मंदस्फुटकृता भुक्तिः प्रोह्य शीघ्रोच्चभुक्तिः ॥
तच्छेषं विवरेणाथ हन्यात्रिज्यांकर्णयोः ॥ ११७ ॥ चक्रकर्णद्वयं भुक्तौ कर्णे त्रिज्याधिके धनम् ॥ ऋणमूनेऽधिके प्रोह्य शेषं चक्रगतिर्भवेत् ॥ ११८ ॥
कृतर्तुचंद्रैर्वेदैः ग्रन्थयैर्कैर्गुणाष्टभिः ॥ शररुद्रैश्चतुर्यांशुकैर्द्रांशैर्भुसुतादयः ॥ ११९ ॥ वक्रिणश्चक्रशुद्धेस्तैर्गौरुजुतिवक्रताम् ॥ क्रमज्या विपुवद्राष्ट्री स्थिति
ज्या द्वादशोद्धता ॥ १२० ॥ त्रिज्यागुणा दिनव्यासभक्ता चापं च शत्रवः ॥ तत्कार्मुकमुदक्रांतौ धनहीनो पृथक्क्षते ॥ १२१ ॥ स्वाहोरात्रचतुर्भागे
दिनरात्रिदले स्मृते ॥ याम्यक्रांतौ विपर्यस्ते द्विगुणैतं दिनक्षये ॥ १२२ ॥ भभोगोऽष्टशतीलिप्ताः स्वाश्विशैलोस्तथातिथयः ॥ ग्रहलिप्ता भगाभो
गाभानि भुक्त्यादिनादिकम् ॥ १२३ ॥ स्वीदुयोगलिप्तास्तु योगाभभोगभाजिताः ॥ गतगम्याश्च पष्ठिघ्रा भुक्तियोगात्तनाडिकाः ॥ १२४ ॥
अर्कोनचंद्रलिप्तास्तु तिथयो भोगभाजिताः ॥ गतगम्याश्च पष्ठिघ्रा नाऽनोभुक्ततरोद्धताः ॥ १२५ ॥ तिथयः शुकुप्रतिपदा द्विघ्राः सैका न
गाहताः ॥ शेषं त्रयो वालवश्च कौलवस्तैर्निलो गरः ॥ १२६ ॥ वणिजोभ्रे भवेद्विष्टिः कृष्णभृतापराद्धतः ॥ शकुनिर्नागश्च चतुष्पद किंस्तुभ
मेव च ॥ १२७ ॥ शिलातलेवसंशुद्धे वज्रलेपेतिवासमे ॥ तत्र शकांगुलैरिष्टैः सममंडलमालिखेत् ॥ १२८ ॥ तन्मध्यं म्यापयच्छंकुं कल्पना
द्वादशांगुलम् ॥ तच्छायाग्रं स्पृशेद्यत्र दत्तं पूर्वापराह्वयोः ॥ १२९ ॥ तत्र विदुं विधायोभौ वृत्ते पूर्वापराभिर्धौ ॥ तन्मध्यं निमिना ग्वा कर्तव्या
दक्षिणोत्तरा ॥ १३० ॥ याम्योत्तरदिशोर्मध्ये निमिना पूर्वपश्चिमा ॥ दिग्मध्यमस्त्येः संसाध्या विदिशन्तद्रद्वे द्वि ॥ १३१ ॥ चतुर्गुणं वहिः
कुर्यात्पूर्वैर्मध्यद्विनिःसृतैः ॥ भुजसूत्रांगुलैस्तत्र दत्तैरिष्टप्रभा मता ॥ १३२ ॥ प्राक्पश्चिमाध्रिता रेखा प्रोच्यते सममंडलम् ॥ भमंडले च
विषुवन्मंडलं परिकीर्तितम् ॥ १३३ ॥ रेखा प्राच्यपरा साध्या विपुवद्राष्ट्रया तथा ॥ इष्टच्छायाविपुवतोर्मध्यैर्ह्यग्राभिर्धायते ॥ १३४ ॥ शंकु
च्छायाकृदियुतेमूलं कर्णोऽयं वर्गतः ॥ प्रोह्य शंकुकुटे मूलं छाया शंकुविपर्ययात् ॥ १३५ ॥ त्रिस्तुतुत्यायुगे भानां चक्रं प्राक्पश्चिमेव ॥ तद्गुणा
द्दिनेर्भक्त्या युगणाद्यदवाप्यते ॥ १३६ ॥ तद्दोस्त्रिघ्नाद्दशापनांशाः विज्ञेया अयनाभिधाः ॥ तन्मंभ्वकृताद्दहात्कानिच्छायावर्गद्वयादिकम् ॥ १३७ ॥
शंकुच्छायाहते त्रिज्ये विपुवत्कर्कभाजिते ॥ लंबात्रज्यं तयोच्छाये लंबांशो दक्षिणो सदा ॥ १३८ ॥ साक्षात्पक्रमयुतिर्दिक्षामर्थेनगमन्यथा ॥
शेषद्वानांशाः सूर्यस्य तद्वाहुज्याथ कोटिजाः ॥ १३९ ॥ शंकुमानांगुलाभ्यस्ते भुजत्रिज्ये यथाक्रमम् ॥ कोटीज्ययाविभज्यामे छाया
कर्णावहिर्दले ॥ १४० ॥ स्वाक्षार्कनतभागानां दिक्षामर्थेऽनगमन्यथा ॥ दिग्भेदोपक्रमः शेषस्तस्य ज्या विज्यया हता ॥ १४१ ॥ पन्मोपक्रमज्यात

पृ० ख०
३० ५४

॥ ९६ ॥

चापमेपादिगो रविः ॥ कर्कादीं प्रोह्यचक्राद्वातुलादौ भार्दसंयुतात् ॥ १४२॥ मृगादौ प्रोह्यचक्रात् मध्याह्नेऽर्कः स्फुटो भवेत् ॥ तन्मदमसहृद्दामं
 फलं मध्यो दिवाकरः ॥ १४३॥ ग्रहोदयाः प्राणइताः खखाष्टैकोदता गतिः ॥ चक्रासवो लब्धयुर्ता स्वाहोरात्रासवः स्मृताः ॥ १४४॥ त्रिभलुकणां
 र्दगुणा स्वाहोरात्रार्द्धभाजिताः ॥ क्रमादेकद्वित्रिभाज्या तच्चापानि पृथक्पृथक् ॥ १४५॥ स्वाधोधः प्रविशोध्यथ मेषाळकोदयासवः ॥ स्वागाष्टयोर्थगो
 गैकाः शरव्येकं हिमांशवः ॥ १४६॥ स्वदेशचरखंडो ना भवतीष्टोदयासवः ॥ व्यस्ताव्यस्तेर्युतास्तैस्तैः कर्कटाद्यास्ततस्तु यः ॥ १४७॥ उत्क्रमेण
 पडेवैते भवतीष्टास्तुलादयः ॥ गतभोग्यासवः कार्याः सायनास्त्वेष्टभास्कराः ॥ १४८॥ स्वोदयात्सुहता भक्ता भक्तभोग्याः स्वमानतः ॥ अभीष्टघ
 टिकासुभ्यो भांग्यासून्प्रविशोधयेत् ॥ १४९॥ तद्भवेवैष्यलग्रासूनेवं व्याप्तास्तथा क्रमात् ॥ शेषं त्रिशत्क्रमाद्भ्यस्तमशुद्धेन विभाजितम् ॥ १५०॥
 भागयुक्तं च हीनं च व्ययनांशं ततुः कुंज ॥ प्राक्पश्चात्त्रतनाडीभ्यस्तद्भल्लकोदयासुभिः ॥ १५१॥ भानौ क्षयधने कृत्वा मध्यलग्नं तदा भवेत् ॥
 भोग्यासून्तूनकस्याथ भुक्तासूनधिकस्य च ॥ १५२॥ सर्पिड्यांतसलग्रासूनेवं स्यात्कालसाधनम् ॥ विराहर्कभुजांशांश्चेदिद्रात्पाः स्याद् ग्रहो विधोः
 ॥ १५३॥ तेषां शिवमाः शैलाप्ता व्यावर्काजः शरौगुलेः ॥ अर्कं विधुर्विधुं भूभा छादयत्यथ छत्रकम् ॥ १५४॥ छाद्यछादकमानार्धं शरोनं ग्राह्यव
 र्जितम् ॥ तत्स्वच्छत्रं च मानैक्यार्द्धांशपष्टं दशाहतम् ॥ १५५॥ छत्रममस्मान्मूलं तु खांगोनग्लौवपुर्द्धतम् ॥ स्थित्यर्द्धं घटिकादिस्याद्भ्यचंगवाहंशसं
 मितैः ॥ १५६॥ इष्टैः पलेस्तदूनादयं व्यगावूनेऽर्कपड्युणः ॥ तदन्यथाधिके तस्मिन्नेवं स्पष्टे सुखांत्यगे ॥ १५७॥ ग्रासेन स्वाहते च्छाद्यमानामे स्युर्विशो
 पकाः ॥ पूर्णांतं मध्यमत्र स्यादशर्तितं त्रिभोनकम् ॥ १५८॥ पृथक् तत्क्रांत्यक्षभागसंस्कृतौ स्युर्नतांशकाः ॥ तद्विमांशकृतिद्वयनाद्वर्कियुता हरिः ॥
 ॥ १५९॥ त्रिभानांगार्कविश्लेषांशोशोनमाः ॥ पुरंदराः ॥ हरातालवनं स्वर्णवित्रिभेर्काधिकोनके ॥ १६०॥ विश्वघ्नलवनकलाव्योनस्तु तिथिवद्युः ॥
 शरोनोलवनपडमे तल्लवाढचोनवित्रिभात ॥ १६१॥ नतांशास्तजांसाने प्राधृतस्तद्विवर्जितः ॥ शब्दं दुलितैः षड्भिस्तु भक्तानतिर्नतांशदिक् ॥ १६२॥
 तयोर्नाट्योहभिन्नैकदिक्शरः स्फुटतां व्रजेत् ॥ तत्तच्छत्रस्थितिदले साध्ये स्थित्यर्द्धपटत्रिभिः ॥ १६३॥ अंशस्तौर्वित्रिभंद्विस्थल्वनेतयोः पूर्ववत् ॥
 संस्कृतेस्ताभ्यां स्थित्यर्द्धं भवतः स्फुटे ॥ १६४॥ ताभ्यां हीनयुतो मध्यदर्शः कालौ सुखांतगौ ॥ अर्काद्युना विश्व ईशा नवर्पचदशांशकाः ॥ १६५॥
 कालांशास्तेरूनयुक्ते रवौ ह्यस्तोदयौ विधोः ॥ दृष्ट्वा ह्यादौ खेटविं वृगौ च्ये ल्वमीक्ष्य च ॥ १६६॥ तल्लवपापविवांतर्दगौ ग्यात्तरविघ्नभाः ॥ अस्ते
 सावयवा ज्ञेया गतेष्यास्तिथयो बुधैः ॥ १६७॥ व्यस्ते युक्तातिभागैश्च द्विघ्नतिथ्याहता स्फुटम् ॥ संस्कारदिकलवनमंगुलाद्यं प्रजभक्ते ॥ १६८॥

वृ.ना.पु.
॥ १७ ॥

सेष्वशोनाः सितं तिथ्यो बलनाशोन्नतं विधोः ॥ शृङ्गमन्यत्र उद्वाज्यं बलनाशुल्लेखनात् ॥ १६९ ॥ पंचत्वे गोकविशिखाः शेषकर्णहताः पृथक् ॥
विकृज्यकांगसिद्धाग्निभक्तालब्धोनसंयुताः ॥ १७० ॥ विज्याधिकोने श्रवणे वषट्पि स्युर्हताः कुजात् ॥ ऋज्वोरनृज्वोर्विवरं गत्यंतरविभाजितम् ॥
॥ १७१ ॥ वक्रत्वोर्मितियोगामं गम्येतीति दिनादिकम् ॥ खनत्यासंस्कृतोव्वेषूदकसाम्येन्यंतरं युतिः ॥ १७२ ॥ याम्योदकूलेदविवरं
मानैक्यादोलपकं यदा ॥ यदा भेदोलवनाद्यं स्फुटार्थं सूर्यपर्ववत् ॥ १७३ ॥ एकायनगतौ स्यातां सूर्याचन्द्रमसौ यदा ॥ तयुते मंडले
क्रांत्यौ तुल्यत्वे वै धृताभिधः ॥ १७४ ॥ विपटीतायनगतौ चंद्राकौ क्रांतिलिप्तिकाः ॥ समास्तदा व्यतीपातो भगणाद्रे तपोयुतौ ॥
॥ १७५ ॥ भास्करद्वौ भेचक्रांतचक्राद्विधिसंस्थयोः ॥ दृक्त्पसाधितांशदियुक्तयोः स्वावपक्रमौ ॥ १७६ ॥ अथोजपदगम्येदोः क्रांतिर्विसे
पसंस्कृता ॥ यदि स्यादधिका भानोः क्रांतिः पातो गतस्तदा ॥ १७७ ॥ न्यूना चेत्स्यात्तदा भावी वामं युग्मपदस्य च ॥ यदान्यत्वं विधोः
क्रांतिः क्षेपाचेद्यदि शुद्धयति ॥ १७८ ॥ क्रांत्योर्जेत्रिज्ययाभिस्ते परमायकमोद्धते ॥ तच्चापांतर्मर्द्धवायोज्यभाविनशीतगौ ॥ १७९ ॥ शोध्यं चंद्राद्रे
पाते तत्सूयगतिताडितम् ॥ चंद्रभुक्त्या हतं भानौ लिप्तादिशशिवत्फलम् ॥ १८० ॥ तद्वच्छशांकपातस्य फलं देयं विपर्ययात् ॥ कर्मेतदसकृत्तवाः क्रां
ती यावत्समेतयोः ॥ १८१ ॥ क्रांत्योः समत्वे पातोऽथ प्रक्षिप्तांशोनिते विधौ ॥ हीनेऽर्द्धरात्रिकाघातो भावी तात्कालिकेऽधिका ॥ १८२ ॥ स्थिरीकृताद्रेग
त्राद्धौ द्वयोर्वेवलितकाः ॥ पष्टिश्चाचंद्रभुक्ता पातकालस्य नाडिकाः ॥ १८३ ॥ र्खौद्वौर्मानयोगाद्रे पष्ट्या संगुण्य भाजयेत् ॥ तयोर्भुक्तयंतेरेणां
स्थित्यमर्द्धा नाडिकादिवत् ॥ १८४ ॥ पातकालः स्फुटो मध्यः सोऽपि स्थित्यर्द्धवर्जितः ॥ तस्य संभवकालः स्यात्तत्संयोगेक्तसंज्ञकः ॥ १८५ ॥ आद्यतका
लयोर्मध्ये कालो ज्ञेयोऽतिदारुणः ॥ प्रज्वलज्ज्वलनाकारः सर्वकर्मसु गर्हितः ॥ १८६ ॥ इत्येतद्वर्णिते किंचित्प्रोक्तं संक्षेपतो द्विज ॥ जातकं वाच्यं
समयाद्राशिसंज्ञापुरःसरम् ॥ १८७ ॥ इति श्रीबृहन्नादीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने द्वितीयपादे ज्योतिषवर्णनं नाम चतुःपञ्चाशत्तमोऽध्यायः
॥ ५१ ॥ सनंदत उवाच ॥ मूर्द्धास्यबाहुहत्क्रोडांतर्वस्तिव्यंजसोनखः ॥ जानुजंघांम्रियुगलं कालांगानि क्रियादयः ॥ १ ॥ भौमास्फुजिबुधेंदुश्च रविसौ
म्यसिताः कुजः ॥ गुरुमंदार्किगुरवो मेघादीनामधीश्वराः ॥ २ ॥ होरे विषमभेकेदोः समभे शशिसूर्ययोः ॥ आदिपञ्चनवाधीशाद्रेष्काणेशाः प्रकीर्तिताः
॥ ३ ॥ पंचेष्टाद्रिपंचांशा कुजाकीज्यज्ञशुक्राः ॥ ओजे विपर्ययाद्युग्मे त्रिराशेशाः समीरिताः ॥ ४ ॥ क्रियणतोलिकर्काद्या मेघाविषु नवा
शकाः ॥ स्वभावाद्दशभागेशाः पष्णं राशिपूर्वक्रम ॥ ५ ॥ गोजाश्च कर्कयुग्मेन राज्याख्या पृष्ठकोदयाः ॥ शेषा दिनाख्यास्तमयं तिभिः ॥ ६ ॥ सोम्यः

पृ० ख०
अ० ५६

॥ १७ ॥

पुमान् ॥ ६ ॥ पुमान् स्त्री च क्लीवश्चरस्थिरदिःस्वभावकाः ॥ मेपाद्याः पूर्वतोऽस्थाः स्वस्वस्थानचरास्तथा ॥ ७ ॥ अजोक्षेणांगनाकीटझषजूक।
 इनादितः॥उच्चानि द्वित्रिमनुयुक्तिथीषुभनखांशकैः॥८॥तत्तत्सप्तमनीचानि प्राङ्मध्यांत्यांशकाः क्रमात्॥वर्गात्तमाश्चराधेषु भावाद्वादश मूर्तिमान्॥९॥
 सिंहोशविस्त्रश्चतौलिकुंभाः सूर्यात्रिकोणभम् ॥ चतुरस्रं तूर्यमृत्युत्रिकोणं नवपंचमम् ॥ १० ॥ रिःफाष्टपट्कं त्रिकभं केंद्रं प्राक्तुर्यसप्तखम् ॥ नृपादः
 कीटपशवो बलाब्धाः केंद्रगाः क्रमात् ॥ ११ ॥ केंद्रात्परं पणफरमापोक्लिममतः परम् ॥ रक्तः श्वेतः शुक्रनिभः पाटलो धूम्रपांडुरौ ॥ १२ ॥
 चित्रः कृष्णः पीतपिंगौ बभ्रुः स्वच्छः प्रभाक्रियात् ॥ साम्याशाख्यपुवत्वं स्याद्वितीये वशिरकंभात् ॥ १३ ॥ कालात्माकौ मनश्चद्रः कुजः सत्वं वचो
 बुधः ॥ जीवो ज्ञानं सुखं शुक्रः कामो दुःखं दिनेशजः ॥ १४ ॥ नृपौ रवीन्दू नेतामृक् कुमारो ज्ञः कवीज्यकौ ॥ सचिवो सूर्यजः प्रेत्यो मतो ज्योति
 विदां वरैः ॥ १५ ॥ ताम्रशुक्ररक्तहरिर्पीतचित्रासिता रवेः ॥ वर्णा वअव्यहरीन्द्रा शचीकौधिपारवेः ॥ १६ ॥ रविशुक्रारराहकेंद्रुविदीज्या दिर्गाश्वराः ॥
 क्षीणेंद्रकाररविजाः पापा पापयुतो बुधः ॥ १७ ॥ क्लीवौ बुधार्कां शुक्रेंद्रु स्त्रियो शेषा नराः स्मृताः ॥ शिखिभूमिपयोवारिवासिनो भ्रसुतादयः ॥ १८ ॥ कवी
 ज्यौ कुजसूर्यौ च वेदो ज्ञो वर्णपाः क्रमात् ॥ सौरौऽत्यजाधिपः प्रोक्तो राहुम्लेंच्छाधिपस्तथा ॥ १९ ॥ चंद्रार्कजीवाज्ञसितौ कुजार्कां सार्विकादिकाः ॥ देवतेद्र
 ग्निखेलाभूकोसखायोपगधिपाः ॥ २० ॥ वस्त्रं स्थलं नवं वह्निकहतं मद्यदं तथा ॥ स्फुटितं रवितस्तांग्रं तारं ताम्रपुनिस्तथा ॥ २१ ॥ हेमकांस्यायसी व्यंशेः
 शिशिराद्याः प्रकीर्तिताः ॥ सौरशुक्रारचंद्रज्ञगुरुपृथक्सु च क्रमात् ॥ २२ ॥ व्याशत्रिकोणतुर्याऽसप्तमान्येन वृद्धितः ॥ सौरेज्यागपरे पूर्णे क्रमात्यश्वंति
 नारद ॥ २३ ॥ अयनक्षणघसर्तुमासाद्धिशरदो रवेः ॥ कटुतिक्तआरमिश्रमधुगम्लकपायकाः ॥ २४ ॥ त्रिकोणात्सांत्यधाधर्मायुः सुखखोद्यपः सुहृत् ॥
 जीवो जीवज्ञौ सितज्ञौ व्यर्कां ज्याराः क्रमादमी ॥ २५ ॥ वींद्रार्कां विकुजेंद्रार्काः सुहृदोऽन्ये रवेर्वृताः ॥ मिथोधनव्ययायत्रिवंधुव्यापारगः सुहृत् ॥
 ॥ २६ ॥ ध्येकालुभक्ता मयान् ज्ञात्वा मिथ्रीदीप्तहजान्मुने ॥ मत्कालोधिमुहन्मित्रपूर्वकान्कल्पयेत्पुनः ॥ २७ ॥ स्वोच्चत्रिकोणगेहा प्रनवारौस्था
 नजं बलम् ॥ दिक्षु सौम्यज्ययोः सूर्यारयोः सौरे सितार्ज्ययोः ॥ २८ ॥ खाहृतृदगनेन्ये तु वक्त्रे च समागमे ॥ उत्तरस्था दीप्तकराश्चेष्टा वीर्ययुता
 मताः ॥ २९ ॥ निशीदृकुजसौराश्च सर्वदा लोहि चापरे ॥ क्रूराः कृष्णे सिते सौम्याः मतं कालवलं बुधैः ॥ ३० ॥ सौरास्त्रेज्यशुक्रेंद्रुसूर्याधिक्यं
 परस्परम् ॥ पापास्तु बलिनः सौम्या विवक्षाः कण्टकोपगे ॥ ३१ ॥ क्लीवे तदूशनाद्वापि चंद्रार्कांशसमं जनुः ॥ स्वारी पापाः परांशस्थाः सौम्यालग्नं
 वियोनिजम् ॥ ३२ ॥ निर्वलं च तदादेश्यं वियोनेर्जन्म पंडितैः ॥ शीघ्रं वक्रगले पादावंसौ पृष्ठमुस्तथा ॥ ३३ ॥ पार्श्वे कुक्षी त्वपानांभी

वृ.ना.पु.
॥ ९८ ॥

मेदमुष्णौ तथा स्फिजौ ॥ पुच्छं चतुष्पदांगेषु मेघाद्या राशयः स्मृताः ॥ ३४ ॥ लग्नांशाद्ग्रहयुग्मद्वया वर्णान्वलयुताद्वदेत् ॥ हक्समानप्रमाणांश्च
इष्टे रेखां स्मरन्स्थितैः ॥ ३५ ॥ खगज्यंशं बलाग्रगे चरमांशे ग्रहान्विते ॥ वारं स्थलांबुजः सौरैर्द्विषायोगभवा द्विजाः ॥ ३६ ॥ विप्रलेस्तनुचंद्रेज्याकै
स्तरूणां जनिं वदेत् ॥ स्थलांबुभेदोऽशकृतश्चतरेषामुदाहृतः ॥ ३७ ॥ स्थलांबु च पतिः खेटो लग्नाद्यावन्मिह गृहे ॥ तावन्त एव तरवः स्थलजा जल
जास्तथा ॥ ३८ ॥ अंतःसार खौ सौरे दुर्भगाः क्षीरिणो विधौ ॥ भौमे कंटकिनो वृक्षा ईज्ये ज्ञे सफलाफलौ ॥ ३९ ॥ पुष्पिता भार्गवे स्निग्धा
श्चंद्रेऽथ कटुकाः कुजे ॥ अशुभक्षे शुभः खेटः शुभं वृक्षं कुभूमिजम् ॥ ४० ॥ कुर्याद्विलोमगो वापि स्वांशोक्तपरगैः समम् ॥ कुजेंदुहेतुकं स्त्रीणां प्रति
मासमिहार्तवम् ॥ ४१ ॥ नेष्टस्थेज्येऽन्यथास्ते स्त्रीयुक्तासत्ररेक्षिते ॥ पापयुक्तेक्षिते यूने रुषा प्रीत्या शुभग्रहैः ॥ ४२ ॥ शुक्राकेंदुजैः स्वांशस्थैरीज्य
चांगत्रिकोणगे ॥ भवेदपत्यं विप्रेन्द्र पुंसां सद्दीर्यशालिनाम् ॥ ४३ ॥ अश्वेऽकंदो कुजार्का चेत्युच्चिरोरामयप्रदौ ॥ व्ययखगो युतो चैकदष्ट्या नृत्यु
प्रदौ तयोः ॥ ४४ ॥ शुक्राकौ मातृपितरौ दिवा नक्तं राशीनजौ ॥ मातृष्वसृपितृव्याख्यौ वा पद्मेजि समे शुभौ ॥ ४५ ॥ पापदष्टे शुभे क्षीणे तुंगे वा लग्नगे
यमे ॥ क्षीणेंदुकुजसदष्टे मृत्युमेत्य गता ध्रुवम् ॥ ४६ ॥ युगपद्वा पृथक्संस्थौ लग्नदू पापमध्यगौ ॥ यदा तदा गर्भयुता नारी मृत्युमवाप्नुयात् ॥
॥ ४७ ॥ लग्नाब्देऽथ तुल्यस्थैः पापैर्निधनगे कुजे ॥ नष्टौ कुजरव्योश्च बंधुरिच्छागयोर्मृतिः ॥ ४८ ॥ तन्वस्तसंस्थयोर्भौमव्योः शस्त्रभवः क्षयः ॥
यन्मासाधिपतिर्नष्टस्तन्मासं संखवे त्यजेत् ॥ ४९ ॥ लग्नेंदुगैः शुभैः खेटैस्त्रिकोणार्थास्तभूखगैः ॥ पापैस्त्रिपष्टलाभस्थैः सुखी गर्भो रवीतिनः ॥
॥ ५० ॥ ओजमे पुरुषांशेऽकेंज्येंदुलग्नैर्वलान्वितैः ॥ शुर्वकौ विषमस्थौ वा युंजन्म प्रवदेत्तदा ॥ ५१ ॥ युग्मभांशस्थितैस्तैस्तु वक्रेंदुभृशुभिन्नथा ॥
यामस्थानगतैर्वाच्यं द्वियो जन्म मनीषिभिः ॥ ५२ ॥ द्रुचंगस्था बुधसदष्टाः स्वपक्षेय मलंकराः ॥ लग्नं विनोजभावस्थः सौगः पुंजन्मकृतथा ॥
॥ ५३ ॥ मिथो रवींदुर्जाकौ वा पश्यतः समगं रविः ॥ वक्रो वांगविधू ओजे जज्ञौ युग्मोजसंस्थितौ ॥ ५४ ॥ कुजेक्षितेपुमांशेद्विहता कुर्व जन्म
दा ॥ समे सितेन्द्र ओजस्था ज्ञारांगेज्या नृवीक्षितौ ॥ ५५ ॥ लग्नदुसमगौ युग्मस्थाने वा यमलंकराः ॥ ग्रहोदयस्थान्द्व्यंशांशान्पश्यति ज्ञे स्वभागगे ॥
॥ ५६ ॥ त्रितयं ज्ञांशकाद्युग्मममिश्रैः सममादिशेत् ॥ लग्ने चापांत्यभागस्थे तदंशस्थवल्लिग्रहैः ॥ ५७ ॥ वीर्याब्जज्ञार्किसदष्टैः फोशस्थावहवोगिनः ॥
सितारेज्यार्कचंद्रार्कज्ञांगेशोर्कंदवोऽधिपाः ॥ ५८ ॥ मासानां तत्समं वाच्यं गर्भस्थस्य शुभाशुभम् ॥ त्रिकोणे ज्ञे परेनेष्टैर्द्विमुखाद्विकृपान्वितः ॥ ५९ ॥
अवागावाटावशुभैर्भसंधिस्थैः प्रजायत ॥ वीरान्सगीश्चदष्टेष्वर्कांतभसंधिताः ॥ ६० ॥ आराकी चेज्यभांशस्थौ सर्वतोर्गमकस्तथा ॥ पश्येज्यं द्वि

पू० ख०
अ० ५५

॥ ९८ ॥

मंदारदृष्टे कुब्जस्तु गर्भगः ॥ पयुर्मर्नि यमेद्वारैर्दृष्ट्यागेभसंधिगे ॥ ६१ ॥ पापैर्जडो विधौ गर्भः शुभदृष्टिविवर्जिते ॥ मृगात्यगे वामनकः सौरैर्द्वर्कनिरी
 क्षिते ॥ धीनयोऽपगैरुयशैः पापास्तैरसिरोहदाः ॥ ६२ ॥ र्खादुदुक्ते सिद्धेगे माहेयार्कनिरीक्षिते ॥ नेत्रहीना मिश्रखेटेर्दृष्टे बुदुदलोचनाः ॥
 व्ययंजो वामनयनं दक्षं सूर्यो विनाशयेत् ॥ ६३ ॥ नेष्टा योगाः शुभैर्दृष्टाः पापाः स्युर्नात्र संशयः ॥ मंदेऽस्ते मंदभाशेगे निषकैर्दृष्टये जनिः
 ॥ ६४ ॥ द्वादशाब्दे शशिन्येवं सुतावपि विचितयेत् ॥ ६५ ॥ आधानेदुद्वादशांशा पापास्तद्वाशिभिः पुरः ॥ ६६ ॥ शशकिं जन्मभागादिदि
 प्रमिष्टकलाः स्मृताः ॥ ६७ ॥ पितुः फोक्षे जन्मस्यादिन्दौ लग्नमपश्यति ॥ ६८ ॥ मध्याह्नेकं विदेशस्थे जनने नारिजन्म वै ॥ मंदेगस्थे कुजे
 स्ते च ज्ञोऽस्फुजि मध्यगे विधौ ॥ ६९ ॥ पापागेज्जे त्रिभागे लौ स्वायमैः सद्विरुद्धतः ॥ सूर्यस्तदृष्टिगो वापि ज्ञंयो ज्योतिर्विदां वरैः ॥ ७० ॥
 चतुष्पदक्षगे भानौ शेषैर्वलयुतैः खगे ॥ कोशादतौ तु यमलौ जायेते मुनिसत्तम ॥ ७१ ॥ साक्ष्यारसिंहोज्ञाजांसे भांशतुत्यांगनालयुक् ॥ लग्नमिं
 च साकेंदु न पश्यति यदा गुरुः ॥ ७२ ॥ सपापगोऽर्को जायो वा परवीर्यप्रसूतिकृत् ॥ पापमर्थो पापखेटेः सूर्यार्धानत्रिकोणगो ॥ ७३ ॥ विदेशगः
 पितावृद्धः खेवा राशिवशात्पत्ये ॥ पूर्ण इदौ स्वभंशेज्जे शुभे भुव्यं वुजे तनौ ॥ ७४ ॥ दूनस्थे वा विधौ यातेगना नारी प्रसूयते ॥ अवधागमन्भगः पूर्णे
 ज्यो वा पश्यति नारद ॥ ७५ ॥ स्वबंधलग्नगः सृतिः सलिले नात्र संसयः ॥ पापदृष्टे यमे गुह्यां जन्मांगाजव्ययस्थितं ॥ ७६ ॥ कर्कातिलग्नगेशोरेवते
 जन्माब्जवीक्षिते ॥ मंदे जन्मगते लग्ने बुधसूर्येदुवीक्षिते ॥ ७७ ॥ कीडास्थाने देवगेहे प्युषरे च क्रमाब्जनिः ॥ श्मशाने लग्नदृष्टमृगाम्यस्थानेज्जभागेवौ ॥
 ॥ ७८ ॥ अग्निहोत्रगृहे जीवोऽर्को भूषाभरणो गृहे ॥ शिल्पालये बुधो जन्म कुर्याद्वलसमन्वितः ॥ ७९ ॥ भासमाने सरे मार्गे स्थिरे स्वक्षांशगे गृहे ॥
 त्रिकोणगेज आराक्योऽस्ते वा सृज्यतेऽप्यया ॥ ८० ॥ गुरुदृष्टे तु दीर्घायुः परं च प्राप्यते पुनः ॥ पापदृष्टे विधौ लग्नेऽस्ते कुजे तु विनश्यति ॥ ८१ ॥
 भवे कुजाक्योः संदृष्टे परदस्तगतः सुखी ॥ पापेयतायुर्भवति मासः सार्धैः परैरपि ॥ ८२ ॥ पितृमातृगृहे जन्म तदधीशवलांमुने ॥ तरुगेहे शुभे नीचे
 नेकस्थदृष्टौ लग्नेदुः ॥ ८३ ॥ एतल्लक्षणसंपन्ना प्रसूतिर्विजने तदा ॥ मंदक्षांशे विधौ तुयं मंददृष्टेऽज्जगेऽपि वा ॥ ८४ ॥ मंदार्चने वा तमसि शयनं नीचगे
 भुवि ॥ शीपे पृष्ठोदये जन्म तद्देव विनिर्दिशेत् ॥ ८५ ॥ चंद्रास्तसुखगः पापैर्मातुः पीडां समादिशेत् ॥ जीर्णोद्धतं गृहं मंदे सृजि दग्धं न वा विधौ ॥
 ॥ ८६ ॥ काष्ठादयमदृष्टं सूर्य बहुशिल्पशुतं बुधे ॥ चित्रयुक्तं नवं शुके दृष्टे रम्ये गुरौ गृहम् ॥ ८७ ॥ धटाजकक्यलिघटे पूर्वे ज्ञेयगृहे ह्युदक् ॥ वृषे पश्चा

६. ना. पु.

१९९ H

न्मृगे सिंहे दक्षिणे वसतिर्भवेत् ॥ ८८ ॥ गृहप्राच्यादिगौ द्वौ द्वौ ब्रंगाः कोणेष्वाजयः ॥ पर्यंके वास्तुवत्पादास्त्रिषदंकांतराशयः ॥ ८९ ॥ चंद्रांगांतरगैः खेटैः
 सूतिकाः समुदाहृताः ॥ चक्राद्धि बहिरंतश्च दृश्यादृश्योपरेऽन्यथा ॥ ९० ॥ लग्नाशयसमानांगो बालिखेटं समोपि वा ॥ चंद्रनंदांशवर्द्धनः शीर्षाद्यंगविभाग
 युक्तः ॥ ९१ ॥ शीर्षकं दक्षश्रवे नासा कपोलहनवो मुखम् ॥ कंठांसपार्श्वहृदोषः क्रोडं नाभिश्च वास्तिकः ॥ ९२ ॥ शिश्रापाते च वृषणौ जघने जानुनी तथा ॥ जघे
 पादौ चोभयत्र त्र्यंशैः समुदितैर्वदेत् ॥ ९३ ॥ पापयुक्ते व्रणस्तस्मिन्त्रंगे लक्ष्म च तद्युते ॥ स्वक्षार्शे स्थिरयुक्ते तु नैज आंगंतुकोऽन्यथा ॥ ९४ ॥ मंदेऽनिलाश्मजो
 भौमे विषशस्त्राग्निजो बुधे ॥ भुजेऽर्के काष्ठपशुजो जेतुः शृंग्यजयोनिजः ॥ ९५ ॥ यस्मिन्संज्ञास्त्रयः खेटा अंगेऽस्युस्तत्र निश्चितम् ॥ व्रणोऽशुभकृतः पृष्ठे
 तनौ राशिसमाश्रिते ॥ ९६ ॥ तिलकृन्मसकृदष्टसौम्यैर्युक्तश्च लक्ष्मवान् ॥ चतुरस्रः पिंगदक् च पैत्तिकोऽल्पकचो रविः ॥ ९७ ॥ वृतो वातकर्फो प्राज्ञो
 मंदवारु शुभदक् शशी ॥ कृदहत्तरुणो भौमः पैत्तिकश्च पलस्तथा ॥ ९८ ॥ त्रिधातुपवृतिर्हास्यरुचिज्ञः श्लिष्टवाक्स्तथा ॥ पिंगके श्लक्ष्णो दीर्घः कर्फो
 धीमान्युरुर्मतः ॥ ९९ ॥ सुवपुर्लोचनः कृष्णवक्रकेशो भृगुः सुखी ॥ दीर्घः कपिलदृढो निलीखरकचो लसः ॥ १०० ॥ स्याद्यस्थिरक्तत्वकशुक्रवसाम
 ज्जास्तु धातवः ॥ मंदार्कचंद्रसौम्यास्फुजिज्जीविकुभुवः क्रमात् ॥ १०१ ॥ चंद्रांगपापैर्भात्यरथैः संवृपापचतुष्टयैः ॥ चक्रपूर्वापरे पापसौम्यैः कीटतनो
 मृतिः ॥ १०२ ॥ उदयास्तगतौ पापौ चंद्रः क्रूरयुतैः शुभैः ॥ न चेदृष्टस्तदा मृत्युर्जातस्य भवति ध्रुवम् ॥ १०३ ॥ क्षीणेऽब्जे व्ययगे पापैर्लम्नाष्टस्थैः शुभा
 न चेत् ॥ केंद्रेषु वाज्योऽसंयुक्तः स्मरांत्यमृतिलभनगः ॥ १०४ ॥ केंद्राद्या हस्त सन्खेटैरदृष्टो मृत्युदस्तथा ॥ पष्टमेऽब्जेऽसदृष्टेऽस्यो मृत्युः शुभेऽस्ति ॥ १०५ ॥
 समाष्टके मिश्रखेटैर्दृष्टदृष्टे मृतिः शिशोः ॥ क्षीणेऽब्जे रन्ध्रकेन्द्रे पापे पापान्तरस्थिते ॥ १०६ ॥ भृगूनिधने वाज्ये लग्नेऽप्येवं शिशोर्मृतिः ॥ पापेऽन्ध्रास्त
 गेर्मात्रा सादृष्टदृष्टिमंतरा ॥ १०७ ॥ शुभाष्टके भान्त्यगेऽब्जे त्रिकोणोपरतैः खलैः ॥ लग्नस्थे वा विधौ पापैरस्तस्थैर्मृतिमान्पुन्यात् ॥ १०८ ॥ अस्त्रेऽब्जेऽसद्विरष्ट
 स्थे सृज्यवात्मजयोर्मृतिः ॥ लग्ने रवौ तु शस्त्रेण सर्वायांसद्विरष्टगैः ॥ १०९ ॥ केंद्रेऽन्धीज्ययुते लग्ने केंद्रे सौम्ये च भार्गवे ॥ शपेक्षयरीशगौरायुर
 मितं भवति ध्रुवम् ॥ ११० ॥ वंगोत्तमे मीनलग्ने वृषेऽब्जे तत्त्वलिप्सके ॥ स्वतुंगस्थेष्वशेषेषु परमायुः प्रकीर्तितम् ॥ १११ ॥ शुभेऽष्टेः
 सर्वायांगे केंद्रस्थे चायुरर्थदः ॥ स्वच्चोऽब्जे स्वर्गैः सौम्यैः सर्वायांगाधिपे तनौ ॥ ११२ ॥ पष्टयव्दकेंद्रसौम्येभेष्टशुद्धं सप्ततिगुरौ ॥ मूलत्रिकोणनैः
 सौम्यैर्गुरौ स्वोच्चसमन्विते ॥ ११३ ॥ लग्नाधिपे वलयुतेशीत्यव्दं त्वायुरीरितम् ॥ सर्वायां सत्सु केंद्रेषु त्रिशच्छुद्धियुतेऽष्टमे ॥ ११४ ॥ लयेशो धर्मगे
 जीवेष्टस्थे कुरेऽस्ति जिताः ॥ लग्नाष्टमेशावष्टस्थौ भावदमायः करौ मतो ॥ ११५ ॥ लग्नेऽशमेज्यो ग्लोहद्वौ मृत्यो कश्चन चाकृतिः ॥ धर्मागस्थे

पृ० ख०

अ० ५५

॥ ९९ ॥

शनौ शुके केंद्रेऽब्जे व्ययधर्मगे ॥११६॥ शताब्दं गीष्पतौ कर्के कटस्थसितेज्ययोः ॥ लघ्वशेगे शुभेर्हीनेऽष्टमे स्वाब्धिमितं वयः ॥११७॥ अस्त्रने
 शेरमगेष्टेशे तनुस्थे पंचवत्सरम् ॥ कवीज्ययोगे सौम्याब्जौ लग्ने मृत्यौ च स्वेषवः ॥११८॥ एतद्योगजमायुः स्यादथ स्पष्टमुदीर्यते ॥ सूर्याधिक
 बले पंडं निसर्गाच्च विधोर्बले ॥११९॥ अंशायुः सबले लग्ने तत्साधनमथो शृणु ॥ गोव्जास्तत्त्वतिथी सूर्यास्तिथिः स्वर्गा नखाः क्रमात् ॥१२०॥
 नखा विधुर्द्राविकाश्च धृतिः स्वाक्षिखमार्गणाः ॥१२१॥ पिंडे निसर्गे खोच्चे नो ग्रहः षट्भात्यको यदा ॥ चक्रशुद्धस्तदा प्राप्तेऽस्यांशा आयुषि
 संमताः ॥१२२॥ अंशोनाः शत्रुभे कार्या ग्रहं वक्रगतिं विना ॥ मंदशुक्रौ विनाद्दौना ग्रहस्यास्तंगतस्य च ॥१२३॥ हानिद्वयेऽधिकाः कार्या यदा
 क्कस्तनौ तदा ॥ विहायातीनंशाद्यैर्हन्त्यादायुर्लवान् भजेत् ॥ १२४ ॥ भगणारौलब्धहीनास्तेषां कार्या विचक्षणैः ॥ पापस्यांशाः समग्रोना
 सौम्यस्यार्द्धे विवर्जिताः ॥१२५॥ स्पष्टास्तेषां खण्ड्यासा गुणयित्वा स्वर्केर्गणैः ॥ वर्षाणि शेषमर्केर्घ्नं हारात्संमासकाः स्मृताः ॥ १२६ ॥ तच्छे
 पश्च त्रिगुणितः तेनैवाप्तं दिनानि च ॥ शेषे पष्ट्या हते भक्ते हारेण घटिकादिकम् ॥ १२७ ॥ हित्वा भाज्यंगभागादीन्कलीकृत्य खखा
 क्षिभिः ॥ भजेद्वर्षाणि शेषे तु गुणिते द्वादशादिभिः ॥ १२८ ॥ द्विसप्तशे च मासादिलग्न्यायुर्जायते स्फुटम् ॥ अंशायुषी सलग्नानां खेदाना
 मंशका हताः ॥ १२९ ॥ खयुगैरायुरंशाः स्युस्तत्संस्कारं वदामि ते ॥ ग्रहोनलग्नं पद्गत्य चेत्संस्कारोऽन्यथा नहि ॥ १३० ॥ तदंशः
 स्वाग्रयो भक्ता लब्धो नो भूगुणो भवेत् ॥ यदैकाल्यं तदास्यांशाः स्वाग्र्याप्तोना च भूगुणः ॥ १३१ ॥ सौम्यस्यार्द्धेन पापस्य समग्रणेति
 निश्चयः ॥ गुणकघ्नाश्चायुरंशाः संस्कारोऽयमुदाहृतः ॥१३२॥ आयुरंशकलभक्ताद्विशत्याब्दा इनाहृतम् ॥ शेषं द्विशतभक्तं स्युर्मासाः शेषा दिना
 दिकम् ॥ १३३ ॥ लग्न्यायुरंशास्त्रिगुणा दिग्भक्ता स्युः समास्ततः ॥ शेषेऽर्कादिगुणे भक्ते दिग्भर्मासादिकं भवेत् ॥१३४॥ सबलेभेतुल्यान्देष्टुतमा
 युर्भवेत्स्फुटम् ॥ अंशद्विघ्नमक्षांशं मासाः खण्ड्यादिसंगुणात् ॥ १३५ ॥ शेषा दिनादिकं योज्यं नेतत्पिंडनिसर्गयोः ॥ लग्नार्कचन्द्रमध्ये तु
 यो बली तदंशा पुनः ॥ १३६ ॥ ततः केंद्रादिगानां तु द्विज्यादौ सबलस्य च ॥ बह्वायुयो वीर्यसाम्येर्काद्युतस्य प्राक् याचकः ॥ १३७ ॥
 पद्मवर्गाद्विषयं त्रिशस्य त्रिकोणगश्च स्मरणः ॥ सप्तमासस्य त्र्यस्य चतुरस्रगतस्य च ॥ १३८ ॥ क्रमः केंद्रादिकोऽपि द्विज्यादौ सबलस्य
 च ॥ पाकपस्याब्धिनागाश्च हार्णवा सहस्य च ॥ १३९ ॥ त्रिकोणस्थस्य चाष्टाक्षिसूर्या द्यूनगतस्य च ॥ तुर्याष्टगतस्य तु स्वर्गा गुणकाः
 परिकीर्तिताः ॥ १४० ॥ दशागुणेहता भक्त्या गुणैक्येन समागताः ॥ शेषेऽर्कादिहते भक्ते मासाद्यैक्येन नारद ॥ १४१ ॥ अंतर्दशासु विदशास्तासु

बृ. ना. पु

॥ १०० ॥

चोपदशस्तथा ॥ दशेशमित्रस्वोच्चक्षणेब्जोब्ध्येकाद्विद्विगः ॥ १४२ ॥ शुभगो यद्गगस्तद्विस्त्वादिस्थेन तद्विकृत ॥ प्रोक्तेतरस्थानगतस्तत्तद्वावक्ष्यं
करः ॥ १४३ ॥ खगस्य यद्भवेद्व्यं भावभे क्षणयोगजम् ॥ जीविकादिफलं सर्वं दशायां तस्य योजयेत् ॥ १४४ ॥ विशन्यापदशायां
यो वैरिदृष्टो विपत्तिकृत ॥ शुभमित्रेक्षितश्चेष्टसद्गमस्थश्च यो ग्रहः ॥ १४५ ॥ तत्काले बलवानापन्नाशकृतसमुदाहृतः ॥ यस्याएवर्गजं चापि
फलं पूर्णशुभं भवेत् ॥ १४६ ॥ यश्च मूर्तिर्नतुच्छावो वृद्धिगः स्वोच्चमस्थितः ॥ स्वत्रिकोणसुहृदस्थस्तस्य मध्यमसत्फलम् ॥ १४७ ॥ श्रेष्ठं शुभतरं
वाच्यं विपरीतगतस्य तु ॥ नेष्टमुत्कटमिष्टं तु स्वल्पं ज्ञात्वा बलं वदेत् ॥ १४८ ॥ चरे सन्मध्यदुष्टाभ्यामंगभंगे विपर्ययात् ॥ स्थिरे नेष्टेष्टमध्या च
होरायाख्यं शकैः फलम् ॥ १४९ ॥ स्वामीज्यज्ञयुता होरा दृष्टा वा सत्फलवहा ॥ विनाश दृष्टयुक्ता च पापांतरगतान्यथा ॥ १५० ॥ प्राग्ध्वाक्षा वंधु
मृत्याय तयोर्द्वेने रविः स्वभात् ॥ वक्रात्स्वादिवसाच्चकैः शुकाद्यनां तु षडतः ॥ १५१ ॥ धर्मध्यायारिगो जीवादिकः प्रारिगो विधोः ॥ पृथ्व्यर्थातपाः
सुज्ञा ततोवृद्धयंत्यवंधुराः ॥ १५२ ॥ वृद्धिर्गोतात्सधनधीतपः स्वाराच्छशी शुभः ॥ स्वद्वृध्वस्तादिषु पृथात्ससाष्टौ पंचयोपगः ॥ १५३ ॥ पट्टः प्रायधी
स्थो मंदाच्च ज्ञाद्विध्यायाष्टकेंद्रगः ॥ केंद्राष्टायांत्य इज्याद्वा ज्ञयायास्तत्र स्वे कवेः ॥ १५४ ॥ वृद्धाविनात्सादिधिया मंगा मायारिगो विधोः ॥
केंद्राष्टापार्थगः स्वर्क्षान्मंदाद्गोष्टायांकेंद्रगः ॥ १५५ ॥ षट् त्रिधी भवतः सौम्यात्पट्टवांशाष्टगो भृगोः ॥ कर्मायव्ययपष्टथो जीवाद्गोमः शुभः रमृतः
॥ १५६ ॥ कवेद्वर्चाषष्ठमोध्याये सन्ज्ञोमंदांसधीत्रये ॥ साक्षास्ते भूमिजाजीवाद्यथारिभवमृत्युगः ॥ १५७ ॥ धर्मापारिसतांत्येर्कात्साद्यत्रिन्वगता
स्वभात् ॥ षट्खायाष्टाव्यखेष्विज्यात्सहाद्येषु विलग्नतः ॥ १५८ ॥ दिक्वाष्टाद्यस्तवंध्याये कुजात्स्वात्सत्रिके गुरुः ॥ साव्यंके सन् रवेः शुकाद्दीर्घगो
दिग्भवारिगः ॥ १५९ ॥ चंद्रादीशार्थगोस्तेषु मन्दादीत्रिपंडत्यगः ॥ गोविधीषट्खखाद्या ये ज्ञात्सद्यने विलग्नतः ॥ १६० ॥ आशु तंशाष्टगोचंगः
तसतिष्वज्जात्सितः शुभः ॥ स्वात्सज्ञेषु त्रिधीगोन्धी दिक्छिद्रासिगतोर्कजात् ॥ १६१ ॥ रंध्रायव्यचंगः सूर्यादोष्टर्धाखे सगोरुः ॥ ज्ञाविध
यायारिगोरात्रिषट्ध्यायांत्यगोषु च ॥ १६२ ॥ त्रिधीशाखि मन्वः स्वात्साक्षांत्येषु शुभो सृजः ॥ केंद्रायाष्टधनेष्वर्को लप्राद्वृद्धयाद्यवंधुषु ॥ १६३ ॥
गोध्वष्टापारिखांत्येज्ञाच्चंद्राब्जाभत्रिषट्ततः ॥ षडष्टांत्यगतः शुकाद्दीर्घादीशार्थगोऽष्टगो ॥ १६४ ॥ उक्तस्थानेषु रेखादोऽष्टगोषु तु विदुदाः ॥
जन्मभाद्रदिमित्रोच्चस्वभेदिष्टं परेष्वसत् ॥ १६५ ॥ कष्टमर्थस्यः कुशः समतार्थमुखागमः ॥ घनासिः सुखमिष्टासिरिति रेखाफलं कमात् ॥ १६६ ॥
पितृमातृदिषन्मित्रभ्रातृस्त्रीभृतकाद्वेः ॥ स्वामिल्लप्राजयोः स्वस्वाद्देहकस्य पशोरायात् ॥ १६७ ॥ लृणस्वर्णं च योत्पाद्यैरर्कशेरा इतिमादिनोत् ॥

पृ० ख०

अ० ५५

॥ १०० ॥

कृष्यं बुजस्त्रीभ्योजाशे कौजे धात्वस्त्रसाहसैः ॥ १६८ ॥ काव्यशिल्पादिभिर्बोधे जवं देवद्विजाकरैः ॥ शौके रजतगोरत्नेर्मादे हिंसाश्रमाधमैः ॥
 ॥ १६९ ॥ स्वोच्चेष्वाकीं तथा ज्यारैरुक्तैकगि नृपाधिराः ॥ लग्नै र्गोतमेऽब्जे वा चतुरादिप्रहेक्षिते ॥ १७० ॥ द्वाविंशभूपास्तुगेसृक्चापेकैन्दूयम
 स्तनौ ॥ भूपकृतुंगोकोङ्गेस्तेसाजाकोखभे गुरौ ॥ १७१ ॥ यमैदुतुंगगी लग्नै षष्ठेऽर्कज्ञौ तुलाजगौ ॥ सितासृजो गुरौ कर्को साराजे लग्नगे नृपाः ॥
 ॥ १७२ ॥ वृषेगेब्जेकैज्यसौरैः सुहृन्नायाखगैर्नृपः ॥ मंदे मृगाङ्गेऽव्ययकांशस्थैरजादिभिर्नृपः ॥ १७३ ॥ सेज्याजेश्वे मृगसुखं कुजे तुङ्गेक्षभागवौ ॥
 लग्नैऽथ सेज्यकर्कगे ज्ञाजशुक्रैर्भवोपगैः ॥ १७४ ॥ मेघेऽर्के भूमिपासेदौ एषे पार्श्वेकपपासृजः ॥ सिंहकुम्भमृगस्थाश्चेद्भूपः सारेतनावजे ॥ १७५ ॥ आर्के
 जीवे तनौ वापि नृपोऽथोः कुजभास्करोऽधीस्थौ गुर्विदुकवयो भूमौ रुयगे बुधैर्नृपः ॥ १७६ ॥ मृगास्यलग्नगैः सौरैरजाब्जैर्क्षहरयः सयाः ॥ कविक्षौ तुल
 युग्मस्थौ वै भूपः कीर्तिमान्भवेत् ॥ १७७ ॥ यस्य कस्यापि तनयः प्रोक्तैर्योगैर्नृपो भवेत् ॥ वक्ष्यमाणैर्नृपसुतो ज्ञेयो भूयो मुनीश्वर ॥ १७८ ॥
 स्वोच्चे त्रिकोणभगते रुपाद्यैर्बल्युतैर्नृपः ॥ सिंहैऽर्के मेघलग्नैऽजे मृगे भौमे घटेऽष्टमे ॥ १७९ ॥ चापे जीवे धरानाथः स्यादथ स्वर्क्षगे भृगौ ॥ पातालगे धर्मगेऽब्जे
 शुभदृष्टे दुते मुने ॥ १८० ॥ त्रिलग्नभगैः शेषैर्धराधीशः प्रजायते ॥ सौम्ये वीर्ययुतैऽगस्थे बलाब्जे शुभगे शुभे ॥ १८१ ॥ धर्मार्थोपचयस्थैश्च शेषैर्धर्मयुतौ नृपः ॥
 मेघरणायतनुगाः शशिसूर्यजसूरयः ॥ १८२ ॥ ज्ञारो धने शितरवा हिवुके भूपतिस्तदा ॥ वृषेऽगेऽब्जो धनारिस्थो जीवाकीं लाभगाः परौ ॥ १८३ ॥ सुखं गुरुः खैरवी
 दूयमो लग्नै भवे करौ ॥ लग्नै वक्रासितौ चन्द्रेज्यसितार्कबुधाः क्रमात् ॥ १८४ ॥ सुखास्तु शुभखातिस्था नरेशां जनयंत्यपि ॥ कर्मलग्नगैर्बलस्य दशायां राज्य
 संगतिः ॥ १८५ ॥ प्रबलस्य दशायां वा शत्रुनीचा दिगार्तिदाः ॥ आमन्नकैर्द्रव्यगैर्वर्गदास्यः सकलग्रहेः ॥ १८६ ॥ तन्वस्तुभैश्च सकटं विहगां राज्यं
 धुनैः ॥ शृङ्गाटकं धिगोगस्थैर्लग्नान्यस्थैर्हलं मतम् ॥ १८७ ॥ वज्रोद्भेस्थे सत्स्वसंस्तु तुर्यखस्थैर्यवोऽन्यथा ॥ विमिश्रेः कमलं प्राहुर्न्याकटका
 ह्यगैः ॥ १८८ ॥ लग्नाच्चतुर्भुजैः शरस्तूयाच्चतुर्भुजैः ॥ वृणाद्देदक्षगैः शक्तिर्देऽस्वाद्विचतुर्भुजैः ॥ १८९ ॥ लग्नात्क्रमात्सप्तभगैर्नाकाकटस्तु तुयतः ॥
 छत्रमस्तात्स्वभावाद्योऽन्यस्मादङ्गेन्दुनामकः ॥ १९० ॥ लग्नादेकांतगतैश्चक्रमर्थात्सरित्पतिः ॥ पद्मस्थानेषु वीणाद्याः समसप्तक्षसंस्थितेः ॥ १९१ ॥
 वीणादामपाशकेदारभूशूलयुगगोलकाः ॥ ग्रहैः सर्वैश्चरभगै रजयोगः प्रकीर्तितः ॥ १९२ ॥ स्थिरस्थैर्मुसलं नाम द्विशरीणतैर्नलः ॥ भाला केंद्रस्थितैः
 सौम्यैः पापैस्सर्प उदाहृतः ॥ १९३ ॥ ईर्ष्युरध्वरुची रज्ज्वां मुसले धनमानयुक् ॥ व्यंगा स्थिरा लोनलजो मोगीस्रजो द्विजोर्दितः ॥ १९४ ॥
 बाणोद्भवोतिनिपुणः गीतनृत्यहचिर्भृशम् ॥ दाता समृद्धो दामास्थः पाशजो धनशीलयुक् ॥ १९५ ॥ केदारोत्थः कृषिकः शूले शूरोक्षतो धनः

६.ना.३.

॥ १०१ ॥

युगं पापं द्युगोले विधनो मलिनस्तथा ॥ १९६ ॥ भूषणं पदध्वके समुद्रे नृपभोगयुक् ॥ सुभगांगोर्द्धचंपात्सुखीशूरश्च चामरः ॥ १९७ ॥ मित्रो
पकारकृच्छ्रे कूटे चानृतवंधराद् ॥ तौजः सकीर्तिः सुखभाक् मानवो भवति ध्रुवम् ॥ १९८ ॥ त्यागी यज्ञात्मवान् यथे हिंस्रो बुद्ध्याधिपः शरैः ॥
शक्तो नीचोऽलसो निःस्वो दण्डे प्रियवियोगभाक् ॥ १९९ ॥ व्यक्तैः स्वांत्योभयगतैः खेटैः स्यात्सुनफानफा ॥ दुरुधरा चैव विधौ ज्ञेयः केसुद्रुमोऽन्यथा
॥ २०० ॥ स्वोपार्जितार्थभुग्दाता सुनफायां धनी सुखी ॥ नीरोगः शीलवान् ख्यातः सुवेषश्चानफाभवः ॥ २०१ ॥ भोगी सुखी धनीदानी
त्यागी दुरुधरोद्भवः ॥ केसुद्रुमेऽतिमलिनो दुःखी नीचोऽयं निर्धनः ॥ २०२ ॥ यन्त्राश्मकारंशाजोको भौमपुष्करुतं ध्वगः सुज्ञः ॥ सुकीर्तिर्निपुणं विद्वांसं
धनिनं तथा ॥ २०३ ॥ सेन्योन्यकार्यनिग्तं सास्फुजिच्छर्माविनम् ॥ समंदो धातुकुशलं तथा भाडविदं मुने ॥ २०४ ॥ कूटस्नयाश्रवण्याटं
नसासृग्दिदः प्रमृदिपम् ॥ कुर्यात्सज्ञोर्थनिपुणं नभं सत्कीर्तिसंयुतम् ॥ २०५ ॥ सज्योऽस्थिरवयं वंश्यं विकांतं च समर्थिनम् ॥ ससितोसुकदे
तारं सार्किपोनभवं मुने ॥ २०६ ॥ आरे सज्ञे वाहुयोधी पुराध्यक्षः सर्गाण्यतौ ॥ सशुके द्यूतकर्होयो नृती द्यूती समंदके ॥ २०७ ॥ सज्यंज्ञं नृत्यगी
नाड्यो मायादक्षः सभाग्विसमंदे लुब्धकः क्रो नरो भवति नारदः ॥ २०८ ॥ सशुके वाक्पतौ विद्वान्सासितेऽन्नघटंकरः ॥ कर्वा स मंदमदाश्रया व वनि
श्रयवित्तवान् ॥ २०९ ॥ एकस्थैश्चतुराद्यैस्तु खवार्यैः खचरैः पृथक् ॥ कुजज्ञेज्याजशुकार्किमूर्धः पर्वजेत्रः ॥ २१० ॥ शाक्याजीवकवृद्धार्थिच
रकाखफलाशनः ॥ तत्स्वामिभिः परिजितैः प्रव्रज्याप्रच्युतिर्भवेत् ॥ २११ ॥ अदीक्षिताल्पस्तगतैः सवलैस्तत्स्थभक्तयः ॥ जन्मपोन्यैर्यद्यदृष्टो
मंदं पश्यति नारदः ॥ २१२ ॥ मंदो वा जन्मपं नष्टं तथा च मंदकागणे ॥ भौमाकांशं सौरदृष्टे चंद्रे वा दीक्षितो भवेत् ॥ २१३ ॥ सूरूपो भूषितोऽश्विन्यां
दक्षः सत्यवचा यमे ॥ बहुभुग्गदारम्रौ स्थिरधीः प्रियवाक्ता ॥ २१४ ॥ ब्राह्मे धनीभृगे भोगी रौद्रे हिंसः शठोऽघकृता ॥ दांतो रोगी गुभोऽदि
त्यां पुण्यर्यजन्मा कविः सुखी ॥ २१५ ॥ धूर्तः शठः कृतमोऽहौ पापः सर्वांशो भवेत् ॥ पत्रे भोगी धनी भक्तो दाता प्रियवचा भगे ॥ २१६ ॥ धनी भोगी
नरोऽयमक्षे स्तेनो धृष्टो घृणी करो ॥ चित्रांवरः सुदृक्स्वाष्ट्रे न च धर्मदयापरः ॥ २१७ ॥ आद्रीशे लुब्धः पटुः क्रोधी मर्दो आठनोविदेशगः ॥ शाकं धर्मपमृष्टो
मूले मानी धनी सुखी ॥ २१८ ॥ आप्ये मानी सुखी हृष्टो वैश्वे नम्रश्च धार्मिकः ॥ कर्णे धनी सुखी ख्यातो दाता शूरो धनी वसो ॥ २१९ ॥ शतं
रिहता न्यसनी स्त्रीजितो जाहिभेदिनी ॥ बुध्रे वक्ता सुखी कांतः पौष्णे शूरो धनी शुचिः ॥ २२० ॥ कामी शूरः कृतज्ञोऽजे कांतस्त्यागी क्षमी वृषः ॥
युग्मे स्त्रीयतशास्त्रज्ञः स्नेहो ह्रस्वः स्वमे विधौ ॥ २२१ ॥ स्त्रीदिद क्रोधी हरो मानी विकांतः स्थिरधीः सुखी ॥ धर्मी श्रद्धाः स्रष्टीः पथे प्राज्ञः

पृ० ख

अ० ५

॥ ५०१

प्राशुर्धनी धटे ॥ २२२ ॥ रोगी पूज्यः क्षी कौर्व्य कविः शिल्पीज्यमे धनी ॥ मृगेऽलसोऽटनः स्वक्षः परदारार्थद्वन्द्वे ॥ २२३ ॥ सबलेभेभयेवापि स
 वलेजेखिलफलम् ॥ अन्यथा विपरीतं तत्फलमेवं परेऽपि न ॥ ख्यातः स्त्रीद्विद्व धनी तीक्ष्णोज्ञः कविः शौडिको धनी ॥ पूज्यो लुब्धोऽधनसखो मेपादौ
 भास्करे जनौ ॥ २२४ ॥ निःस्वोऽर्कभे भूमिपुत्रे धनी चाद्रे स्वभेदनः ॥ वीधे कृतज्ञो जैवे तु ख्यातः शौकेऽन्यदारिकः ॥ २२५ ॥ मृगे वद्धात्मजधनः
 कुंभे दुःख्यनृती खलः ॥ स्त्रीद्वेष्यः स्वजनद्वेषीनियत्यः सधीधनः ॥ २२६ ॥ समानार्थः सपुत्रस्त्रीसर्णः सूर्यादिभे बुधे ॥ सेनानीः ह्यर्थपुत्रादयः
 दक्षमेश्यः परिच्छदी ॥ २२७ ॥ मंडलेशः सार्थसुखः सर्णस्वाम्यर्कभाद्रौ ॥ रुयात्तार्थो मंदशोकादयो बंधुद्वेषी धनाघवान् ॥ २२८ ॥ सार्थः प्राज्ञः
 समः ख्यातिः स्त्रीजिस्तोर्कादिभे मृगौ ॥ व्यंगजार्थो खप्रमूको विधिमित्रो सुखत्रयः ॥ २२९ ॥ सत्पुत्रस्त्रीधनो राजा ग्रामे शोकादिभेर्कजे ॥ भूपज्ञगुणि
 पौरास्वादृष्टेज्येष्ठगादिभिः ॥ २३० ॥ निः स्वस्तेन नृपाः प्रज्ञप्रेष्यामविनृयुग्मगे ॥ धात्वाजीवी नृपज्ञाभीततुवायाधनाः स्वभे ॥ २३१ ॥ युयुत्सुकविस्
 रीज्यधातुजीविद्विगमयाः ॥ ज्योतिर्ज्ञाद्वयेज्यनु खलु नृपेज्ञादिकर्हरी ॥ २३२ ॥ पष्टे शुभेर्नृपचमूपनैपुण्यवतिताशयाः ॥ जूके भूपस्वर्णकाराणिजः
 शेषद्वयुते ॥ २३३ ॥ द्विपैतृकाविध्वजिनो व्यंगा स्वक्षितिपा अलौ ॥ ज्ञातिक्षमाजनयाश्वापे सद्भिर्दमी शठस्तथा ॥ २३४ ॥ भूपमंडितसखे
 ज्यामृगे भूयान्यदारिकौ ॥ कुंभे शंषैश्च हास्यज्ञनृपज्ञाः सद्भिर्त्यभे ॥ २३५ ॥ हारेशर्क्षदलस्थैस्तु दृष्टो युक्तः शशी शुभः ॥ त्र्यंशो तत्पतिमित्रर्क्षगंतं
 युक्तेक्षितस्तथा ॥ २३६ ॥ द्वादशांशे फलं प्रोक्तं नवशिऽप्यथ कीर्त्यते ॥ आरक्षको वधरुचिर्निषुद्धकुशलोऽर्थवान् ॥ २३७ ॥ कलहः क्षितिजांस्थे
 शौके मूर्खोऽन्यदारिकः ॥ कविः सुखी बुधशि तु नटचौरज्ञशिल्पिनः ॥ २३८ ॥ स्वांशे त्वल्पतनुः सखस्तपस्वी लोभतत्परः ॥ क्रोधी निधीशो
 मात्यो वा नृपो हिंस्रो सुतो हरेः ॥ २३९ ॥ जीवांशे हास्यविद्योधा बली मंत्री च धार्मिकः ॥ अल्पापत्यो दुःखितो खो दुष्टस्त्रीसीरिभागो
 ॥ २४० ॥ भानाविद्वादिदृष्टे नु तद्वदेव फलं वदेत् ॥ वर्णोत्तमे खे परमे फलं मुक्तं शुभं क्रमात् ॥ २४१ ॥ पुष्टं मध्यं लघु ज्ञेयं यदि त्रांशपतिवली ॥
 राशीक्षमफलं रुद्धा ददात्यंशफलं स्फुटम् ॥ २४२ ॥ शूस्तब्धो विकलदृष्टिपृष्ठोऽर्कं तनुस्थिते ॥ मेपे धनी तैमिरकः सिंहे रात्र्यंघ एव च
 ॥ २४३ ॥ नीचोद्योस्वः कर्कगेऽर्कं रुद्धाक्षस्तनुस्थिते ॥ द्वितीयेऽर्कं बहुधनो नृपदंड्यो सुखामयी ॥ २४४ ॥ त्रिगे बुधो विक्रमी च विमुखः पीडितो
 बुवि ॥ धनापत्योक्तितो धीस्थे बली शत्रुजितोरिगे ॥ २४५ ॥ स्त्री जितो दूनसंस्थे च निधनेल्पात्मजोत्पदक ॥ सुतार्थसुखभा भाग्ये दशमे श्रुतशो
 यवान् ॥ २४६ ॥ लाभे बहुधनो मानी पतितो खोऽव्यये खौ ॥ मूकोद्यो वधिरः प्रेक्ष्यो जेगे खान्नाजगे धनी ॥ २४७ ॥ बुद्ध्वा धनवानधे हिंस्रो विक्रमगे

वृ.ना.पु.
॥ १०२ ॥

भवेत् ॥ साधुभावः सुखगते धीस्थे कन्याप्रजोत्सः ॥ २४८ ॥ अल्पाग्रिकामस्तांक्ष्णोरोर्ध्वस्तत्रिमदोज्ज्वले ॥ व्याधिपीडान्वितो मृत्यौ भातुर्द-
नगे मित्रधनान्वितः ॥ २४९ ॥ धर्मधीधनयुग्राज्ये ख्यातधीधनयुग्मभवेत् ॥ क्षुद्रोऽगहीनो व्ययगे चंद्रे प्रोक्तं फलं बुधैः ॥ २५० ॥ लम्बे कुजे क्षततुर्द-
नगे तु कदन्नभुक् ॥ धर्मपापसमाचारोऽन्यत्र सूर्यसमो मतः ॥ २५१ ॥ विद्वान् धनी च प्रवरः पंडितः सचिवोरियुक् ॥ धर्मज्ञो विस्तृतयुगो गाधो
ज्ञेयस्तोऽर्कवत् ॥ २५२ ॥ विद्वान्स वाच्यः कृपणी सुखाशो रिपुगृद्धिमान् ॥ नीचस्तपस्वी चण्वनी लोभीदुष्टस्तनोर्गुरो ॥ २५३ ॥ स्मरी मुखी
विलग्रस्थे कल्ह्री सुरतोत्सुकः ॥ सुखितस्तनपस्ये च भृगौ जीवदन्त्यतः ॥ २५४ ॥ निःस्वो रोगी कामवशो मलिनः शैशवार्तियुक् ॥ अलसो
लग्नगे मंदे धर्मात्स्वोच्चगते नृपः ॥ २५५ ॥ ग्रामाधिपः स विद्वान्श्च चार्वगोऽन्यत्र सूर्यवत् ॥ पूर्णमुच्चैथ पादोनफलं मूलत्रिकोणगे ॥ २५६ ॥ शुभग्रहे
दलं स्वर्हे मित्रभेऽप्रिमितं फलम् ॥ शत्रुभेऽल्पं तथा नीचास्तंगते फलर्यन्यता ॥ २५७ ॥ स्वभगकादिके खटे कुलतुल्यः कुलाधिकः ॥ वंधुपुत्र्योऽथ
धनवान्सुखी भोगी नृपः क्रमात् ॥ २५८ ॥ परवित्तसुहृद्भुपोऽप्यागणवलाधिपौ ॥ नृपश्च मित्रमस्थेषु खंटे प्रेकादिपु क्रमात् ॥ २५९ ॥ विपमर्शेऽ
कंहोरायां संस्थिते शुभभेषु च ॥ ख्यातो महोद्यमी चातितेजा धीमान्धनी वली ॥ २६० ॥ शुभेषु चंद्रहांगयां स्थितेषु समगशिषु ॥ कान्तिमा-
ह्वसौभाग्यभोगधीमान्भवेन्नरः ॥ २६१ ॥ सूर्यहोरागतः पापः समभेषु तु मध्यमाः ॥ विपमर्शेषु भास्कर्या सोम्या नाक्तफलप्रदाः ॥ २६२ ॥
स्वमित्रयंशागश्चंद्रः सूरूपं गुणिनं नरम् ॥ करोत्यन्नगतस्तद्वत्तुल्यगुणरूपिणम् ॥ २६३ ॥ व्यालायुधे चतुष्पादांऽजेषु च व्यंशके च ॥ तीक्ष्ण-
तिहिंस्रश्च भवेद्भूतलपगतोऽनः ॥ २६४ ॥ स्तेनो भोक्ता सधनवीर्यपः कृतिश्च शत्रुहा ॥ विष्टिहृदामवृत्तिश्च पापो हिंस्रोऽमनिर्भवेत् ॥ २६५ ॥
मेपादिकोत्तमशेषु द्वादशशेषु राशिवत् ॥ जायावलविभूपादयः सत्त्वयुक्तोऽतिसाहर्षी ॥ २६६ ॥ तेजस्वी च नरः स्वाये विश्रांते सृजिमंस्थिते ॥
आमयी वा स्वभार्यायां विपमः पारदारिकः ॥ २६७ ॥ दुःखी परिच्छदयुतो मलिनश्चार्कजे म्वके ॥ मुत्तधीधनकर्तालस्तेजस्वी लोकपूजितः ॥
॥ २६८ ॥ नीरुद्धभवान्भोगी जीवे खत्रिंशभागगे ॥ मेधाकलाकाव्यशिल्पविवादकपटाचितः ॥ २६९ ॥ शास्त्रार्थसाहसयुतो बुध स्वत्रिंश-
भागगे ॥ बद्धस्तुखारोग्यरोगरूपार्थसंयुतः ॥ २७० ॥ ललितांगो विप्रकर्षोद्विजः स्थाद्रागवे म्वके ॥ शूरस्तर्था च विपमवधको सद्गुणा-
न्वितो ॥ २७१ ॥ सुखेज्जो चारु चेष्टांगो चंद्रार्कचित्कुजादिगौ मूलत्रिकोणस्वर्क्षोच्चे कंठस्थास्तु च ये ग्रहाः ॥ २७२ ॥ अन्योन्यकारकास्ते स्युः
कर्मगस्तु विशेषतः ॥ शुभं वर्गोत्तमे जन्म वसिस्थाने वसद्भूदेः ॥ २७३ ॥ अशुभेषु च कंदेषु कारकास्तु स्युः ॥ शुभजन्मेषु च कंदेषु कारकास्तु स्युः ॥

पृ० ख०
अ० ५५

॥ १०२ ॥

मध्यसौर्यदाः ॥ २७४ ॥ पृष्ठोभवकोदपक्षस्थितास्त्वन्त्यांतरादिषु ॥ प्रवेशे भास्करकुजौ भृग्वीज्यौ मध्यगौ तथा ॥ २७५ ॥ चंद्रार्कौ फल
दावंत्ये सदा ज्ञः फलदायकः ॥ लग्नात्पुत्रे कलत्रे वाज्राच्छुभेशयुतेक्षिते ॥ २७६ ॥ स्यात्तयोः संपदः स्वत्वमन्यथायागतोदयः ॥ स्वौ मीनेर्कजः
स्त्रीघ्नः पुत्रस्थस्तु तथा कुजः ॥ २७७ ॥ सिमातुर्याष्टमैः क्रूरैर्यद्वा क्रांतरे सितः ॥ सद्ग्रहायुतदृष्टश्चेदग्निपातान्मृतिः स्त्रियाः ॥ २७८ ॥ लग्नाद्य
पाणिगतयोः शशिरन्योः सह स्त्रिया ॥ एकेन यस्य जन्मादुरथ सप्तमसंस्थयोः ॥ २७९ ॥ नवधीगतयोर्वापि विकलस्त्रीसितार्कयोः ॥ कोणोदयेऽस्तां
त्यसन्धौ भृगौ बंध्यापतेर्जनिः ॥ २८० ॥ सुतभं चेन्न सौम्यादचमथांत्यास्तोदयक्षमैः ॥ पापे धीस्थे विधौ क्षीणजन्मा सुतकलत्रिणः ॥ २८१ ॥
शनौ खगेऽस्ते सशुक्ले तदृष्टे पारदारिकः ॥ तौ चेत्सेदुस्त्रिया सार्द्धं पुंश्वलो जायते नरः ॥ २८२ ॥ भ्रूवज्जयोस्तगयोर्नरो भार्या सुतोऽपि वा ॥ नृस्त्रियो
स्तु शुभेर्दृष्टौ तौ द्वौ परिणतांगौ ॥ २८३ ॥ स्वास्तांतिगैरिंदुशुक्रपापैर्वंशविनाशकः ॥ शिल्पी त्र्यंशे बुधयुते केंद्रसंस्थाकिंवाक्षिते ॥ २८४ ॥ दास्यां
जातः सौरिभागे रिःफने भृगुनंदने ॥ नीचेऽकेंद्रोस्तगयोर्दृष्टयोः सूर्यजेन वा ॥ २८५ ॥ पापदृष्टौ शनिकुजावस्तगौ वातरुक्प्रदौ ॥ कर्काल्यं
शगते केंद्रे पापयुक्ते तु शुद्धरुक् ॥ २८६ ॥ पापातरगतं ज्ञेऽब्जे स्वौ द्यूने तु कुष्ठयुक् ॥ चन्द्रे खेऽस्तगते भौमे विकलो वेशिगेऽर्कजे ॥ २८७ ॥ मिथो
भांशगयोः शूली स्वौद्रोर्धुतयोः कृशः ॥ निधनारिधनांत्यस्था स्वौद्वारयमा यदा ॥ २८८ ॥ चलदग्रहेण दोषेण कुर्वन्त्यनयनं नरम् ॥ सौम्या दृष्टा न
वायत्रिधीगताः पापखेचराः ॥ २८९ ॥ कर्णोपघातका द्यूने रदवैकृत्यकारकाः ॥ लग्ने गुरौ द्यूने मंदे वातरोगादतो भवेत् ॥ २९० ॥ सुखेऽस्ते वा
कुजे जीवे लग्ने वार्कियुतोदये ॥ कुजेन वात्मजे द्यूने संज्ञेऽत्येऽब्जे च सोमन्दः ॥ २९१ ॥ धीधर्मार्थात्यगैः पापैर्भसमस्यान्निबंधनम् ॥ सर्पशृंखलया
शाठ्यैर्दकैर्वल्यशुभेक्षितैः ॥ २९२ ॥ समंदेऽब्जे वक्रदृष्टे पत्नारी दुर्वचाः क्षयी ॥ रविमन्दकुजैः स्वस्थैः सौम्यदृष्टैः समंडलैः ॥ २९३ ॥ भृतकाः पूर्व
मुदितैर्वस्मध्याधमा नराः ॥ पुंजनौ तु फलं पण्यस्त्रीणां योग्यं वदेच्च तत् ॥ २९४ ॥ तत्त्वामिष्वस्त्रिलं कार्यं तद्भर्तृमरणं मृतौ ॥ लग्नेदुर्गं वपुश्च
यादयूपपीतयुने ॥ २९५ ॥ युग्मेषु लग्नशरिनोर्वनिता प्रकृतिस्थिता ॥ सच्छीलभूषणयुता शुभसंदृष्टयोस्तयोः ॥ २९६ ॥ पुरुषाकृति
शीलाब्जा तयोरोजस्थयोर्मता ॥ अथ पापा गुणोनाश्च पापवीक्षितयोस्तयोः ॥ २९७ ॥ कुजार्कौज्यज्ञशुक्राणां कुजक्षे कमरोऽङ्गना ॥ बाल्यदुष्टा
तथा दासी साध्वी मायावती त्वरा ॥ २९८ ॥ दृष्टा वाकृतिशीला स्यात्तयोरोजस्थयोर्मता ॥ अथ पापा गुणोनाश्च पापवीक्षितयोस्तयोः ॥ २९९ ॥
द्रव्णवाक् पुनर्भूः सगुणा विज्ञा लयाता स्फुजिद्रूहे ॥ बोधे समा या क्लीवा च सती गुणवती चला ॥ ३०० ॥ द्वादशे स्वैरिणीशघ्नी गुणादद्या शिल्पि

व.ना.पु.
॥ १०३ ॥

काधमा ॥ वाचाटा कुलटा सिंहे रागी पुंघीरगम्यता ॥ ३०१ ॥ जेवे गुणाढ्याऽत्परतिगुणज्ञा ज्ञानिनी सती ॥ दासी नाचरता साध्वी मांदे दुष्टा
नपत्यका ॥ ३०२ ॥ लग्नेदुयुक्तेस्त्रिंशोः फलमेतद्दलतुगम् ॥ दृग्गैः मिथोशे शुकार्का शोके चेद्वा घटांशके ॥ ३०३ ॥ स्त्रीभिः स्त्री मैथुने याति
मदनानलदीपिता ॥ शून्ये कापुरुषो यूने वले क्लीवो न सहशि ॥ ३०४ ॥ बुधाकर्ष्योश्चरभे नित्यं परदेशपरायणः ॥ तत्सृष्टा मदगे सूर्यं स्त्रीबालवि
धवा कुजे ॥ ३०५ ॥ पापदृष्टे शनौ यूने कन्यैवापचते जराम् ॥ आग्नेयैर्विधवास्तस्थैः पुनर्भूमिश्चक्रेवेत् ॥ ३०६ ॥ कुरे हीनबलेऽस्तस्थे पतित्यक्ता
न सहशि ॥ मिथोशंगैः सितागौ तु कुरुतोऽन्यस्तां स्त्रियम् ॥ ३०७ ॥ शीतरश्मिर्यदा यूने तदा भर्तुरनुसया ॥ सौरारक्षं लग्नगते सेंदुशुके तु वंधकी ॥ ३०८ ॥
मात्रा सार्द्धमसदृष्टे तथा कौजेशकेऽस्तगो ॥ मंददृष्टे व्याधियोनिः सद्यहांशे पतिप्रिया ॥ ३०९ ॥ मंदक्षं वाशके यूने वृद्धौ मूर्खः पतिः स्त्रियाः ॥ स्त्रीलोलः
कोचनः कोजे बांधे विद्वांश्च नैपुणः ॥ ३१० ॥ जितेंद्रियो गृणी जेवे चांद्रिकामी मृदुस्तथा ॥ शोके सौभाग्ययुक्तांतः सौरिति मृदुकर्मकृत् ॥ ३११ ॥ शुक्राब्जयोर्ल
ग्नयोः सुखिनीर्ष्यासमन्विता ॥ ज्ञेदोः कलासु निपुणा सुखिता च गुणान्विता ॥ ३१२ ॥ शुक्रज्ञयोस्तु शुभगा कलाज्ञा रुचिरांगना ॥ अनेकसौख्यार्थगुणा
लग्ने सौम्यत्रये स्थिते ॥ ३१३ ॥ कुरेऽष्टमेऽष्टमेशो यस्य स्यात्तद्वयः समो ॥ वैधव्यं च मृतिस्तस्या स्वयंसत्स्वर्थगेषु तु ॥ ३१४ ॥ अल्पापत्यत्वमब्जेऽस्याः
कन्यालिहरिगोषु तु ॥ सौरं मध्यवले चंद्रशुक्रज्ञैर्बलवर्जितैः ॥ ३१५ ॥ शेषः सर्वैर्योर्जक्षं लग्ने कुरुपिणी भवेत् ॥ जीवारकविशेष्येषु वलिषु समभे
तनौ ॥ ३१६ ॥ विरुयातानैकशास्त्रज्ञा वनिता ब्रह्मवादिनी ॥ पापेऽस्ते नवमस्थस्य प्रबज्यामेति भामिनी ॥ ३१७ ॥ उद्वाहे वरणे प्रश्ने सर्वमेतद्रि
चितयेत् ॥ मृत्युस्थानं पश्यतां स्याद्वलिना धातुकोपतः ॥ ३१८ ॥ नृणां मृत्युहितं युक्तं भगात्रोस्थोपथभूरिभिः ॥ सवीर्यैर्वहुजोऽप्यक्षतज्वररुग्
द्रवः ॥ ३१९ ॥ तृक्षुद्रवश्चाष्टमस्थैः सूर्याद्यैश्च वरादिषु ॥ परस्वाध्वप्रदेशेषु मृत्युः सूर्यमहीजयोः ॥ ३२० ॥ स्वबंधुस्थितयोः पुंसः शैलांशभिर्
तस्य च ॥ बंध्वस्तकर्मगैर्मंदभूजैः प्रहो मृतिः ॥ ३२१ ॥ स्त्रियां हिमोष्णकरयोः स्वजनात्पापदृक्तयोः ॥ तोयमृतो रवीदृतस्यातांया शुभयोदये ॥
॥ ३२२ ॥ शस्त्राग्निजोशुभांतस्थे चंद्रे भौमग्रहस्थिते ॥ मृत्युश्चाथ मृगे चंद्रे कर्के मंदे जलोदगता ॥ ३२३ ॥ स्त्रियामिदौ रक्तरोधात्सौरं वाज्वग्निपात
जः ॥ पुत्रधर्मस्थस्योर्वधात्पापयोः सदृष्टयोः ॥ ३२४ ॥ सयासशयनिगडैर्देकैर्मृत्यौ तु वंधने ॥ स्त्रियां सपापेऽब्जे यूने सिते मेघे रवी तनौ ॥ ३२५ ॥
मरणं स्त्रीकृते गेहे ह्यथ तुयै कुजे रवी ॥ यमे खंडगत्रिकोणस्थैः क्षीणचंद्राशुभैः सकृत् ॥ ३२६ ॥ त्रयैर्जके खे कुजेक्षीण चन्द्रदृष्टे समिद्धतः ॥ रंभ्रखांग
जलेः क्षीणद्वाराकारैर्विसंयुतैः ॥ ३२७ ॥ लकुटेनाथ तैरेव खांकांगतनयस्थितैः ॥ धूमनिबंधनैः कार्यः कुर्वनेर्मरणं भवेत् ॥ ३२८ ॥ वैध्वस्तस्य

पू० ख०
अ० ५५

॥ १०३ ॥

स्थैर्भौमाकर्मदेः शस्त्राग्निराजभिः ॥ सौरेंद्रारैः स्वांबुखस्थैः क्षतक्रेम्यंगया ततः ॥ ३२९ ॥ स्वेऽर्के तुर्ये कुजे यानपातादथ कुजेऽस्तगे ॥ यंत्रोसीदुनतः
 क्षीणचंद्रयुक्ते मृतिर्भवेत् ॥ ३३० ॥ भौमाकर्मशीतकिरणैर्ज्ञाजशनिभस्थितैः ॥ क्षीणैर्द्वर्ककुजैः स्वास्तांबुस्थैर्वाकरे मृतिः ॥ ३३१ ॥ बल्यारहृष्टे
 क्षीणैर्दौ मंदे निधनसंस्थिते ॥ गुह्यरुक्कमिशस्त्राग्निदारुजो मृत्युरंगिराः ॥ ३३२ ॥ सौरेंद्रैर्द्वर्ककुजैः स्वास्तांबुस्थैर्वाकरे मृतिः ॥ ३३३ ॥ स्वर्गुणैर्निध
 न कुर्याद्बलवान्यो द्वयोर्भवेत् ॥ लग्नाशिशसदृक्स्थाने मृत्युर्योगेक्षणादिभिः ॥ ३३४ ॥ मोदोतेतुदितांशस्य तुल्यो द्विप्रः स्वपेक्षिते ॥ शुभेक्षिते तु त्रि
 गुणः कल्प्यमन्यत्स्वबुद्धितः ॥ ३३५ ॥ बह्वचंबुभस्मसङ्केदशोपन्यालैर्मृतिस्थितैः ॥ विंदुतश्चितनीयश्च यथोक्तो मृत्युरंगिराः ॥ ३३६ ॥ गुरुः
 शशांकशुक्रौ च सूर्यभौमौ यमैर्दुजौ ॥ देवपित्रितिरक्तो नारकान्कुर्युरष्टमे ॥ ३३७ ॥ रवीन्दुवल्गवश्रानाथाच्छेष्टसमाधमाः ॥ तुंगगः सांदनूकेतुगतिः
 षट्त्रिंशदक्षपः ॥ ३३८ ॥ द्युनस्थितो गुरुर्वापि रिपुकेंद्रविनाशगः ॥ स्वोच्चस्थोऽंगे व्यये सौम्यभागे मोक्षो बलान्यतः ॥ ३३९ ॥ आधाने जन्मा
 ज्ञाने तु वृक्षतां लग्नतो वदेत् ॥ पूर्वापराद्वैर्लग्नस्य सौम्ये वाच्यपनेजनिः ॥ ३४० ॥ लग्नत्रिकोणे धीज्यः यशोर्विकल्पावयवाः समाः ॥ ग्रीष्मोमेऽर्के परे
 रम्यापनतां पृथुर्कभातः ॥ ३४१ ॥ चन्द्रज्ञजीवावृत्तस्याः शुक्रारार्किभिरन्यथा ॥ दृक्कोराद्यैः पूर्वमासस्तिथिस्तत्रानुपाततः ॥ ३४२ ॥ विलोमजन्म
 भागेश्च वेला रात्रिद्युसंज्ञके ॥ त्रिकोणोत्तमवार्यं लग्नं वा लभनाभने ॥ ३४३ ॥ यावद्गुणो विधुर्लग्नात्तावच्चंद्राच्च जन्मभे ॥ गोहरी युग्मवसुभे क्रियज्के
 मृगांगने ॥ ३४४ ॥ दशाष्टसप्तविषये गुण्याः शेषाः स्वसंख्यया ॥ जीवभौमकविज्ञाः स्युः राघवाद्यायरेज्जवतः ॥ ३४५ ॥ भानां नित्यो विधिः खेटवशावद्
 गंगास्तथा ॥ सप्तर्चनं भद्रं शेषमृक्षं नवधनर्णतः ॥ ३४६ ॥ द्विघ्ने समर्तुमासाः स्युः पक्षतिथ्यो गजाहते ॥ सप्तर्चनं होनिशार्क्षाणीषुर्चनं शोऽहोरिका ॥
 ॥ ३४७ ॥ पुमान्परशुधृक्कृष्णो रक्तद्वयसितुं क्षमः ॥ हृष्टार्तिकपदाश्वास्या रक्तवत्त्वा घटाकृतिः ॥ ३४८ ॥ कपिलो ह्यधद्वयो रक्तवत्क्षत
 व्रतः ॥ क्षुत्पातादुग्धपयो लूनकुंचितमूर्धजः ॥ ३४९ ॥ मलिनः शुक्लपरोजास्यो दक्षः कृष्ण्यादिकर्मणि ॥ द्विपकायः सरभयात्पिगलो व्याकुलतरः ॥ ३५० ॥
 शौचिकोरूपिणी साध्वी ह्यप्रजोऽर्द्धतपाणिका ॥ उद्याने कवची धन्वी क्रीडेच्छर्गरुडाननः ॥ ३५१ ॥ नृत्यादिविद्वरुणवद्दुर्लभो घनुर्धरः ॥ द्विपास्यकंठः
 क्रोडास्यः काननेशरमाहिकः ॥ ३५२ ॥ आतव्यशाखां पालाशी रौति मूर्द्धाहिकर्कशा ॥ चिपिदास्यो हि संवीतो नौस्थः ख्यर्थव्रजजले ॥ ३५३ ॥
 आ नरो जंबुकं गृध्रं गृहीत्वा रौति शात्मलौ ॥ धन्वी कृष्णाजिनी सिंहवाचोव्रतमातुरः ॥ ३५४ ॥ फलामिषमः कूर्ची ना भद्रास्यः कपिचोष्टतः ॥ पुष्पपूर्ण

वृ.ना.पु.

॥ १०४ ॥

च्छटाकन्याविद्येष्टा मलिनांवरा ॥ ३५६ ॥ धन्वी व्ययापकृच्छ्यामो लिपिकुद्रामशोनरः ॥ गौरीधौतांशुकात्सुबाकुंभहस्तासुगलये ॥ ३५७ ॥
मानोन्मान्पापसोतौलीभांडमुत्पविचितकः ॥ क्षुत्तृद्युतो नरः कुंभीश्रस्य स्त्रीसुतोपगः ॥ ३५८ ॥ धन्वीकिंरचेष्टस्तुहैमवर्मासृगानुगः ॥ सिंहे
कूजं व्रजंतीस्त्रीनानासर्पसित हिका ॥ ३५९ ॥ सौख्यस्पृहाद्यावृतांगीभत्रर्थकच्छपाकृतिः ॥ कूर्मास्यो मलये सिंहः श्वक्रोंडमृगभीषकः ॥ ३६० ॥
वास्यः श्वाकायो धातुष्को रक्षस्तापसयज्ञिये ॥ चंपकाभासने मध्या सिंधुरत्रविवादिनी ॥ ३६१ ॥ कूर्वांसने चंपकाभो दंडी कौशेयकानिनी ॥
परमोऽथो गृध्रमुखः स्नेहमद्याशनस्पृहः ॥ ३६२ ॥ दग्धानस्था लोहधरा सभृषाभांडकच्चरा ॥ भांडी रोमश्चवाः श्यामः किरीटी फल्यंत्रधृक्
॥ ३६३ ॥ नौस्थो ध्वौसंविष्टार्थ नानारत्नकरोचितः ॥ नौस्थाब्धेः कूलमायांती सयूथां चम्पकानना ॥ ३६४ ॥ गते संपावृतो नम्रो रुदंश्चौरानलादि
तः ॥ एतादृशां क्रियांशाः स्तु पश्चिदादुदिताः क्रमात् ॥ ३६५ ॥ एतत्संक्षेपतः प्रोक्तं जातकं मुनिसत्तम ॥ निबोध सहितास्केधं लोककृत्युपयोगिनम् ॥
॥ ३६६ ॥ इति श्रीनारदीयपुराणे पूर्वभागे द्वितीयपादे बृहदुपाख्याने जातकनिरूपणनाम पञ्चपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ सनंदन उवाच ॥
क्रमाच्चैत्रादिमासेषु मेपाद्याः संक्रमा मताः ॥ चैत्रशुक्लप्रतिपदि यो वारः स नृपः स्मृतः ॥ १ ॥ मेषप्रवेशे सेनानीः कर्कटे सस्यपो भवेत् ॥ समोद्यधीश्वरः
सूर्यो मध्यमश्चोत्तमोऽष्टिधुः ॥ २ ॥ नेष्टः कुजो बुधो जवो भृगुस्त्वतिशुभंकरः ॥ अश्वमो रविजो वाच्यो ज्ञात्वा चैषां वलावलम् ॥ ३ ॥ दंडाकारे
कवंधे वा ध्वांशकारेऽथ कीलके ॥ दृष्टेऽर्कमण्डले व्याधिभ्रांतिश्चौरार्थनाशनम् ॥ ४ ॥ छत्रध्वजपताकाद्यसन्निभस्तिमितैर्ध्वनेः ॥ रविमंडलेर्ध्वेषः
सस्फुल्लिगैर्जगत्क्षयः ॥ ५ ॥ सितरक्तैः पीतकृष्णैर्वर्णैर्विश्रादिपीडनम् ॥ घ्नन्ति द्वित्रिचतुर्वर्णैर्भुवि राजजनान्मुने ॥ ६ ॥ उद्धेर्भातुकरैस्ताम्रैर्नाशं याति
चमूपतिः ॥ पीतेर्नृपसुतः श्वेतैः पुरोधश्चित्रितैर्जनाः ॥ ७ ॥ धूमैर्नृपपिशंगैस्तु जलदाधोमुखैर्जगत् ॥ शुभोऽर्कः शिशिरं ताम्रः कुंकुमाभा वसंतिके ॥ ८ ॥
ग्रीष्मश्चापांडुरश्चैव विचित्रो जलदागमे ॥ पद्मोदराभः शरदि हेमंते लोहितच्छयिः ॥ ९ ॥ पीतः शीते सिते वृष्टौ ग्रीष्मे लोहितभा रविः ॥ रोगाना
वृष्टिभयकृत् क्रमादुक्तो मुनीश्वर ॥ १० ॥ इन्द्रचापार्द्धमूर्तिस्तु भातुर्भूपविरोधकृत् ॥ शशरक्तनिभे भानौ संग्रामो न चिराद्बुवि ॥ ११ ॥ मयूरपत्र
संकाशो द्वादशाब्दं न वर्षति ॥ चन्द्रमासदृशो भातुः कुर्याद्भूपांतरं सितौ ॥ १२ ॥ अर्कः श्यामे कीटभये भस्माभे राष्ट्रजं तथा ॥ छिद्रेऽर्कमंडले दृष्टं
महाराजविनाशनम् ॥ १३ ॥ घटाकृतिः क्षुद्रयकृत्पुरा तौरणाकृतिः ॥ छत्राकृते देशहतिः खंडभातुनृपांतकृत् ॥ १४ ॥ उदयास्तमये काले विद्युदुत्का
शनिर्यदि ॥ तदा नृपवधो ज्ञेयस्त्वथवा राजविग्रहः ॥ १५ ॥ पक्षं पक्षाद्धमकेंदुपारीविष्टवहनिशम् ॥ राजानमन्यं कुरुतो लोहिताम्बुदयास्तगौ ॥ १६ ॥

पू० ख०

अ० ५६

॥ १०४ ॥

उदयास्तमये भानुराच्छिन्नः शस्त्रसन्निभैः ॥ घनेर्युद्धं खरोध्रुवैः पापरूपैर्भयप्रदम् ॥ १७ ॥ याम्यशृंगोन्नतश्चंद्रः शुभदो मीनमेवयोः ॥
 सौम्यशृंगोन्नतः श्रेष्ठो नृयुद्धमकरयोस्तथा ॥ १८ ॥ घटोक्ष्णस्तु समः कर्कचापयोः शरसन्निभः ॥ चापवत्कौर्महयोश्च शूलवत्तुलकर्कयोः
 ॥ १९ ॥ विसरीतोदितश्चंद्रो दुर्भिक्षकलहप्रदः ॥ आषाढद्वयमूलेंद्रधिष्ण्यानां याम्यगः शशी ॥ २० ॥ अग्निप्रदस्तेयचरवनसर्पविनाशकृत् ॥ विशाखा
 मित्रयोर्याम्यपार्श्वगः पापगः शशी ॥ २१ ॥ मध्यमः पितृदेवत्ये द्विदैवे सौम्यगः शशी ॥ अप्राप्यपौष्णभाद्रौद्रामदुक्षाविशशी शुभः ॥ २२ ॥ मध्यगो
 द्वादशाणि अतीत्य नववासवात् ॥ यमैद्राहीशनोयेशमरुतश्चाद्धैतारकाः ॥ २३ ॥ ध्रुवादितिद्विदैवाः स्युरध्यर्द्धाश्चापराः समाः ॥ याम्यशृंगोन्नतो नेष्टः
 शुभः शुक्ले पिपीलिका ॥ २४ ॥ कार्यहानिः कार्यवृद्धिर्हानिर्वृद्धिर्यथाक्रमम् ॥ सुभिक्षकृद्रिशालेंदुरविशालो घनाशनः ॥ २५ ॥ अघोमुखे शस्त्रभयंकलहो
 दंडसन्निभे ॥ कुजाद्यैर्निहते शृंगे मंडले वा यथाक्रमम् ॥ २६ ॥ क्षेमाद्यं वृष्टिभूपालजननाशः प्रजायते ॥ सत्याएनवमर्सेषु सोदयाद्वकिमे कुजे
 ॥ २७ ॥ तद्रक्रमुष्णसंज्ञं स्यात्प्रजापीडाग्निसंभवः ॥ दशमैकादशे ऋक्षे द्वादशार्वाश्रीपयः ॥ २८ ॥ कूकं वक्रमुखं ज्ञेयं सस्यवृष्टिविनाशकृत् ॥ कुजे
 त्रयोदशे ऋक्षे वक्रिते वा चतुर्दशे ॥ २९ ॥ बालास्यचक्रं ततस्मिन्सस्यवृष्टिविनाशनम् ॥ पंचदशे षोडशर्से वके स्याद्बुधिराननम् ॥ ३० ॥ दुर्भिक्षं
 शुद्धयं रोगान्करोति क्षितिर्नंदनः ॥ अष्टादशे सप्तदशे तद्रकं मुरालाह्वयम् ॥ ३१ ॥ दुर्भिक्षं धनधान्यादिनाशने भयकृत्सदा ॥ फाल्गुन्योरुदितो
 भौमो वैश्वदेवे प्रतीपगः ॥ ३२ ॥ अस्तगश्चतुरास्याक्षे लोकत्रयविनाशकृत् ॥ उदितः श्रवणे पुष्ये वक्रगोश्चनहानिदः ॥ ३३ ॥ यदिग्नोऽभ्युदितो
 भौमस्तद्दिग्भूयभयप्रदः ॥ मघामध्यगतो भौमस्तत्र चैव प्रतीपगः ॥ ३४ ॥ अवृष्टिशस्त्रभयदः पीड्य देवा नृपांतकृत् ॥ पितृद्विदेवघातृणां मिथ्यते
 गंडतारकाः ॥ ३५ ॥ दुर्भिक्षं भरणं रोगं करोति क्षितिजस्तदा ॥ त्रिपूत्तरासु रोहिण्यां नैऋते श्रवणे मृगे ॥ ३६ ॥ अवृष्टिदश्चभौमो दक्षिणरोहि
 णीस्थितः ॥ भूमिजः सर्वधिष्ण्यानामुदगामी शुभप्रदः ॥ ३७ ॥ याम्यगोऽनिष्टफलदो भवेद्देदकरो नृणाम् ॥ विनोत्पातेन शशिनः कदाचिन्नोदयं
 व्रजेत् ॥ ३८ ॥ अनावृष्टाग्निभयकृदनर्थनृपविग्रहः ॥ वसुवैष्णवविश्वेदुधातृभेषु चरन्बुधः ॥ ३९ ॥ भिनत्ति यदि तत्तारां वाघावृष्टिभयंकरः ॥ आर्द्रा
 दिपितृभतेषु दृश्यते यदि चंद्रजः ॥ ४० ॥ तदा दुर्भिक्षकलहोरोगानावृष्टिभीतिकृत् ॥ हस्तादिपट्टसु तारासु विचरन्निदुर्नंदनः ॥ ४१ ॥ क्षेमं सुभिक्ष
 मारोग्यं कुरुते रोगनाशनम् ॥ अहिर्बुध्न्यार्यमाग्नेययाम्यभेषु चरन्बुधः ॥ ४२ ॥ भिषक्तंगवाणिज्यवृत्तीनां नाशकृत्तदा ॥ पूर्वार्त्रयेचरन्सौम्यो योग
 तारां भिनत्ति चेत् ॥ ४३ ॥ क्षुच्छस्त्रानलचौरैर्भ्यो भयदः प्राणिनां तदा ॥ याम्याग्निघातृवायव्यधिष्ण्यां प्राकृता गतिः ॥ ४४ ॥ रौद्रेन्दुसार्पपिन्धेषु

वृ.ना.पु.

॥ १०५ ॥

ज्ञेया मिश्राह्वया गतिः॥भाग्यार्थमेज्यादितिपु संक्षिता गतिरुच्यते॥४५॥गतिस्तीक्ष्णाजचरणाहिर्बुध्न्यभाश्रिमेधुया॥योमातिकातिविश्वामूलमत्स्यैन्य
जस्य च॥४६॥घोरा गतिर्हरिस्वाप्रवसुवारुणभेषु च ॥ इंद्राग्निमित्रमातृद्वेषु पापाह्वया गतिः॥४७॥प्राकृताद्यासु गतिः ह्युदितोऽस्तमितोपिवा॥याव
त्येव दिनान्येष दृश्यस्तावत्यदृश्यगः ॥४८॥चत्वारिंशत्कमात्रिशद्वींद् भूसुतो नवा॥पंचदशैकादशभिर्दिवसैः शशिनंदनः ॥४९॥ प्राकृतायां गतः
सौम्यः क्षेमरोग्यसुभिक्षकृत्॥मित्रसन्निधयोर्मध्ये फलदोऽन्यासु वृष्टिदः॥५०॥विशाख श्रावणे पौषे आपादेऽभ्युदितो बुधः॥जगतां पापफलदस्त्वितरे
षु शुभप्रदः ॥५१॥ इषोर्जमासयोः शस्त्रदुर्भिक्षाग्निभयप्रदः ॥ उदितश्चंद्रजः श्रेष्ठो रजतस्फटिकोपमः॥५२॥द्विभाटजोदिमास्तस्य पंचमेकादशास्त्रि
भात्॥यत्रक्षत्रोदितो जीवस्तत्रक्षत्राख्यवत्सरः॥५३॥कार्तिको मार्गशीर्षश्च नृणां दुष्टफलप्रदः ॥ शुभप्रदौ पौषमाघौ मध्यमौ फाल्गुनो मधुः ॥ ५४ ॥
माघवः शुभदो ज्येष्ठो नृणां मध्यफलप्रदः ॥ शुचिर्मध्यो नभः श्रेष्ठो भाद्रः श्रेष्ठः कचित्रः ॥५५॥ अतिश्रेष्ठ इषः प्रोक्तो मासानां फलमीदृशम् ॥
सौम्ये भागे चरन्भानां क्षेमरोग्यसुभिक्षकृत् ॥५६॥ विपरीतो गुरुर्याम्ये मध्ये चरति मध्यमम् ॥ पीताग्निश्यामहरितरक्तवर्णो गिराः क्रमात्॥५७॥
व्याध्यग्निचौरशस्त्रास्त्रभयदः प्राणिनां भवेत् ॥ अनावृष्टि भूधनिभः कगेति सुरपूजितः ॥ ५८ ॥ दिवाहृष्टो नृपवध्यामयंवाराधूनाशनम् ॥ संवत्सर
शरीरं स्यात्कृत्तिका रोहिणी तथा ॥ ५९ ॥ नाभिस्त्वापाठयुगलमाद्री हस्तुसुमं मघा ॥ दुर्भिक्षाग्निमरुद्भीतिः शरीरं कर्पपीडिते ॥ ६० ॥ नाभ्यां
क्षुत्तृद्वयं पुण्ये सम्यङ्मूलफलक्षयः ॥ हृदयेशस्य निधनं शुभं स्यात्संयुतैः शुभैः ॥ ६१ ॥ शस्यवृद्धिः प्रजारोग्यं शुद्धं जीवात्यवर्षणम् ॥ इति द्विजा
तिमध्यां तु गोतृपत्नीमुखं महत् ॥ ६२ ॥ निःस्वनावृष्टिफणिर्बृष्टिः स्वास्थ्यं महोत्सवः ॥ महार्घमपि संपत्तिर्देशनाशोऽतिवर्षणम् ॥ ६३ ॥ अवे
रोगमभयं रोगभीः सस्यवर्षणं ॥ रोगो धान्यं नभोऽष्टमिघाट्टक्षते गुणैः ॥ ६४ ॥ सौम्यमध्यमयाभ्येषु मार्गेषु वीथिकात्रयम् ॥ शुक्रस्य दक्षभाज्ज्ञेयं
पर्यायैश्च त्रिभिस्त्रिभिः ॥ ६५ ॥ नागेभैरवताश्चैव वृषभोपूखराह्वयाः ॥ मृगाजदहनाख्याः स्युर्याम्यांता वीथयो नव ॥ ६६ ॥ सौम्य
मार्गे च तिसृषु चरन्वीथिषु भार्गवः ॥ धान्यार्थवृष्टिसम्यानां परिपूर्तिं करोति हि ॥ ६७ ॥ मध्यमार्गे च तिसृषु सर्वमप्यधमं फलम् ॥
पूर्वस्यां दिशि मेघस्तु शुभदः पितृपंचके ॥ ६८ ॥ स्वातित्रये पश्चिमायां तस्यां शुक्रस्तथाविधः ॥ विपरीते स्वनावृष्टिर्दृष्टिर्दृष्टसंयुतः ॥
॥ ६९ ॥ कृष्णाष्टम्यां चतुर्दश्याममायां च यदा सितः ॥ उदयास्तमनं याति तदा जलमयी मही ॥ ७० ॥ मिथः सप्तमराशिरथो पश्चा
त्प्राग्वीथिसंस्थितौ ॥ गुरुशुक्रावनावृष्टिदुर्भिक्षसमप्रदौ ॥ ७१ ॥ कुजज्ञीवरविजाः शुक्रस्याग्रेसरा यदि ॥ शुद्धतिवायुर्दुर्भिक्षजलनाराकग

पृ० ख०

अ० ५६

॥ १०५ ॥

मताः ॥ ७२ ॥ जलमित्रार्यमाहीन्द्रनक्षत्रेषु सुभिक्षकृताः सच्छस्त्रावृष्टिदो मूलेऽहिर्बुध्न्यांत्यभयोर्भयम् ॥ ७३ ॥ श्रवणानिलहस्ताव्राभरणीभाग्यभेषु च ॥
 चरच्छनेश्वरो नृणां सुभिक्षारोग्यसस्यकृताः ॥ ७४ ॥ सुखे चैकं गुदे द्वे च त्रीणि के नयने द्वयम् ॥ हृदये पञ्च ऋक्षाणि वामहस्ते चतुष्टयम् ॥ ७५ ॥ वाममादे
 तथा त्रीणि दक्षिणे त्रीणि भानि च ॥ चत्वारि दक्षिणे हस्ते जन्मभाद्रविजस्थितिः ॥ ७६ ॥ रोगो लाभस्तथा हानिर्लाभः सौख्यं च वंचनम् ॥
 आयासः श्रेष्ठयात्रा च धनलाभः क्रमात्फलम् ॥ ७७ ॥ बहुधारविजस्वेतद्वक्रगः फल्गुदशम् ॥ करोत्येव समः साम्यं शीघ्रनेष्टक्रमात्फलम् ॥ ७८ ॥
 विष्णुचक्रोत्कृत्तशिराः पङ्कः पीयूषपानतः ॥ अमृत्युतां गतस्तत्र खेटत्वे परिकल्पितः ॥ ७९ ॥ वरणाधतुरकेन्द्रं तु दत्तेः सर्वपर्वणि ॥ विक्षेपावनतेर्वगाद्रा
 दुर्द्वरगतस्तयोः ॥ ८० ॥ पण्मासवृद्ध्या ग्रहणं शोधयेद्रविचंद्रयोः ॥ पर्वेशास्तु तथा सत्यदेवा रव्यादितः क्रमात् ॥ ८१ ॥ ब्रह्मेन्द्रिद्रधनाधीशवरुणा
 गिनयमाह्वयाः ॥ पशुसस्यद्विजातीनां वृद्धिर्ब्राह्मे तु पर्वणि ॥ ८२ ॥ तद्वदेव फलं सौम्ये श्लेष्मपीडा च पर्वणि ॥ विरोधो भूभुजां दुःखमैद्रे सस्यविनाश
 नम् ॥ ८३ ॥ धनिनां धनहानिः स्यात्कौबेरं धान्यवर्धनम् ॥ नृपाणामशिवं क्षेममितरेषां च वारुणे ॥ ८४ ॥ प्रवर्पणं सस्यवृद्धिः क्षेमं हीताशपर्वणि ॥
 अनावृष्टिः सस्यहानिर्दुर्भिक्षं याम्यपर्वणि ॥ ८५ ॥ वेलाहीने सस्यहानिर्नृपाणां दारुणं रणम् ॥ अतिवले पुष्पहानिर्भयं सस्यविनाशनम् ॥ ८६ ॥
 एकस्मिन्नेव मासे तु चंद्रार्कग्रहणं यदा ॥ विरोधो धरणीशानामर्थवृष्टिविनाशनम् ॥ ८७ ॥ अस्तोदितावस्तमितौ नृपधान्यविनाशदौ ॥ सर्वप्रस्ताविनेंद्र
 तु क्षुद्रचाप्यग्निभयप्रदौ ॥ ८८ ॥ सौम्यायने क्षत्रविप्रानितराहन्ति दक्षिणे ॥ द्विजातींश्चक्रमाद्वेति राहुदृष्टोरगादितः ॥ ८९ ॥ तथैव ग्रामभेदाः स्युर्मोक्षभे
 दास्तथा दश ॥ नो शक्ता लक्षितुं देवाः किं पुनः प्राकृता जनाः ॥ ९० ॥ आनीय खेटान्गणितांस्तेषां वारं विचिंतयेत् ॥ शुभाशुभान्यैः कालस्य
 ग्राह्यामो हि लक्षणम् ॥ ९१ ॥ तस्मादन्वेषणीयं तत्कालज्ञानाय धीमता ॥ उत्पातरूपाः केतूनामुदयास्तमया नृणाम् ॥ ९२ ॥ दिव्यान्तरिक्षा भौमास्ते
 शुभाशुभफलप्रदाः ॥ यज्ञध्वजास्त्रभवनरक्षवृद्धिर्गजोपमाः ॥ ९३ ॥ स्तम्भशूलकुशाकारा आंतरिक्षाः प्रकीर्तिताः ॥ नक्षत्रसंस्थिता दिव्या भौमा ये
 भूमिसंस्थिताः ॥ ९४ ॥ एकोऽपि भिन्नरूपः स्यान्नतुर्नाम शुभाय वै ॥ यावन्तो दिवसान्केतुर्दृश्यते विविधात्मकः ॥ ९५ ॥ तावन्मासैः फलं यच्छ
 त्यष्टौ सारव्यवत्सरेः ॥ ये दिव्याः केतवस्तेऽपि शश्वन्वीफलप्रदाः ॥ ९६ ॥ द्वस्वः शिग्धः सुप्रसन्नः चेतकेतुः सुवृष्टिकृत् ॥ क्षिप्रादस्तमयं याति दीपंकेतु
 रवृष्टिकृत् ॥ ९७ ॥ अनिष्टदो धूमकेतुः शक्रचापसमप्रभः ॥ द्वित्रिचतुःशूलरूपः स च राज्यांतकृन्मतः ॥ ९८ ॥ मणिहारस्तुवर्णाभा दीप्तिमतोऽर्कसूनवः
 केतवश्चोदिताः पूर्वापरयोर्नृपहानिदाः ॥ ९९ ॥ वंसुर्कर्विवक्षितिजच्छुक्रतुंडादिसन्निभाः ॥ हुताशनोदितास्तेऽपि केतवः फलदाः स्मृताः ॥ १०० ॥

वृ.ना.पु.

॥ १०६ ॥

भूसुता जलतैलाभा वतुलाः क्षुद्रयप्रदाः ॥ सुभिक्षमेवदाः श्वेतकेतवः सोमसुतवः ॥ १०१ ॥ पितामहात्मजः केतुस्त्रिवर्णस्त्रिदशान्वितः ॥ ब्रह्मदंडाद्वम
केतुः प्रजानामंतकृन्मतः ॥ १०२ ॥ ऐशान्यां भार्गवसुताः श्वेतरूपास्त्वनिष्टदाः ॥ अनिष्टदाः पंगुसुता विशिखाः कमकाह्वयाः ॥ १०३ ॥
विकचारूपा गुरुसुता वेषा चाम्ये स्थिता अपि ॥ सूक्ष्माः शुक्ला बुधसुताश्चौगोभयप्रदाः ॥ १०४ ॥ कुजात्मजाः कुंकुमारूपा रक्ताः
शूलास्त्वनिष्टदाः ॥ अग्निजा विश्वरूपाश्च अग्निवर्णाः सुखप्रदाः ॥ १०५ ॥ अरुणाः श्यामलकारा अर्कपुत्राश्च पापदाः ॥ शुक्रजा ऋक्षसदृशाः के
तवः शुभदायकाः ॥ १०६ ॥ कृत्तिकासु भवो धूमकेतुर्नृनं प्रजाक्षयः ॥ प्रासादवृक्षशैलेषु जातो गज्रां विनाशकृत् ॥ १०७ ॥ सुभिक्षकृतौमुदाख्यः
केतुः कुमुदसन्निभः ॥ आवर्तकेतुसंध्यायां शशिरो नेष्टदायकः ॥ १०८ ॥ ब्रह्मदेवमनोर्मान पित्र्यं सौरं च सावनम् ॥ चांद्रमार्क्षं गुरोर्मानमिति माना
नि वै नवः ॥ १०९ ॥ एतेषां नवमानानां व्यवहारोऽत्र पञ्चभिः ॥ तेषां पृथक्पृथक्कार्यं वक्ष्यते व्यवहारतः ॥ ११० ॥ ग्रहाणां निखिलध्वरो गृह्यते सौर
मानतः ॥ वृष्टेर्विधानं स्त्रीगर्भः सावनेनैव गृह्यते ॥ १११ ॥ प्रवर्षणां समे गर्भो नाक्षत्रेण प्रगृह्यते ॥ यात्रोद्ग्राह्यतदौरे तिथिवर्षेऽनिर्णयः ॥ ११२ ॥
पर्ववास्तूपवासादि कृत्स्नं चाद्रेण गृह्यते ॥ गृह्यते गुरुमानेन प्रभवाद्यब्दलक्षणम् ॥ ११३ ॥ तत्तन्मासेर्द्वादशभिन्नतदष्टौ भवेत्ततः ॥ गुरुमध्यमचारेण
पष्टचब्दाः प्रभवादयः ॥ ११४ ॥ प्रभवो विभवः शुक्रः प्रमोदोऽथ प्रजापतिः ॥ अंगिराः श्रीमुखो भावो युवा धाना तथैव च ॥ ११५ ॥ ईश्वरो
बहुधान्यश्च प्रमाथी विक्रमो वृषः ॥ चित्रभानुस्सुभानुश्च तारणः पार्थिवोऽव्ययः ॥ ११६ ॥ सर्वजिन्मर्वचार्गं च विगेर्धा विकृतः स्वरः ॥ नंदनो
विजयश्चैव जयो मन्मथदुर्मुखौ ॥ ११७ ॥ हेमलंबो विलम्बश्च विकारी शार्वंगी लवः ॥ शुभकृच्छोभगः कौर्धी विश्वावमुपगभवौ ॥ ११८ ॥ प्रवंगः
कालकः सौम्यः सामातश्च विद्येधकृत् ॥ परिभावी प्रमादी च आनन्दो गक्षमोऽजलः ॥ ११९ ॥ पिंगलः कालयुक्तश्च सिद्धार्थो गेष्टदुर्मतीः ॥ दुर्दुभी
रुधिरोद्गारी रक्ताक्षः क्रोधनः क्षयः ॥ १२० ॥ नामतुल्यफलः सर्वे विज्ञेयाः पष्टिवत्सराः ॥ युगे म्यात्पंचभिर्वर्षेयुगान्येवं तु द्वादश ॥ १२१ ॥ तेषां नी
शाः क्रमाज्ज्ञेया विष्णुर्देवपुरोहितः ॥ पुरंदरो लोहितश्च त्वष्टाहिरुश्चैव संज्ञकः ॥ १२२ ॥ पितरश्च ततो विश्वे शशीन्द्राद्यश्विनो भगवानन्या युगम्य वर्षे
शास्त्वग्निर्नंदुविधीश्वराः ॥ १२३ ॥ अथाद्रेऽथचमृतायसस्यपानां वलयलम् ॥ तत्कालं ग्रहचारं च सम्यग् ज्ञात्वा फलं पदेत् ॥ १२४ ॥ सौम्या
यनं मासपट्टकं मृगाद्यं भानुभुक्तिः ॥ अहः सुराणां तद्वात्रिः कर्काद्यं दक्षिणायनम् ॥ १२५ ॥ गृहप्रवेशविवाहप्रतिष्ठामांजिवंधनम् ॥ मघादी मंगलं
कर्म विधेयं चोत्तरायणे ॥ १२६ ॥ याम्यायने गर्हितं च कर्म यन्मात्रशस्यते ॥ माघादि मासौ द्वौ द्वौ च ऋतवः शिशिगदयः ॥ १२७ ॥ मृगाश्चिदि

पृ० ख०

अ० ६६

॥ १०६ ॥

खसंतश्च श्रीष्माः स्युश्चोत्तरायणे ॥ वर्षा शरच्च हेमंतः कर्काद्वै दक्षिणायने ॥ १२८ ॥ चांद्रो दशावधिः सौरः संक्रांत्या सावनो द्दिने ॥ त्रिंशद्भिर्ब्रह्म
णो मासो नाक्षत्रसंज्ञकः ॥ १२९ ॥ मधुश्च माघवः शुक्रः शुचिश्चाथ नभस्ततः ॥ नभस्य इष ऊर्जश्च सहाश्चैव सहस्यकः ॥ १३० ॥ तपास्तपस्य
क्रमश्चैत्रादीनां समाह्वयाः ॥ यस्मिन्मासे पौर्णमासी येन धिष्ण्येन संयुता ॥ १३१ ॥ तत्रक्षत्राह्वयो मासः पौर्णमासी तदाह्वया ॥ तत्पक्षौ देव
पित्राख्यौ शुक्लकृष्णौ तथापरे ॥ १३२ ॥ शुभाशुभे कर्मणि च प्रशस्तौ भवतः सदा ॥ क्रमातिथीनां ब्रह्मग्नी विरिचिविष्णुशैलजाः ॥ १३३ ॥
विनायकयमो नागचंद्रौ स्कंदोऽर्कवासवौ ॥ महेन्द्रासवौ नागदुर्गादंडधराह्वयः ॥ १३४ ॥ शिवविष्णुहारीरवीकामः सर्वः कलीतनः ॥ चन्द्रविष्ण्वेदशंसंज्ञतिथी
शाः पितरः स्मृताः ॥ १३५ ॥ नंदाभद्राजयारिक्ता पूर्णाः स्युस्तिथयः पुनः ॥ त्रिरावृत्त्या क्रमाज्ज्ञेया नेष्टमध्येष्टदाः सिंते ॥ १३६ ॥ कृष्णपक्षे त्विष्टमध्यानि
ष्टदाः क्रमशस्तदा ॥ अष्टमी द्वादशी षष्ठी चतुर्थी च चतुर्दशी ॥ १३७ ॥ तिथयः पक्षरंध्राख्या ह्यतिरूक्षा प्रकीर्तिताः ॥ समुद्रमनुरंध्रांकतत्त्वसंख्यास्तु
नाडिकाः ॥ १३८ ॥ त्याज्याः स्युस्तासु तिथिषु क्रमात्पंच च सर्वदा ॥ अमावास्या च नवमी हिता विपमसंज्ञिका ॥ १३९ ॥ तिथयस्तुप्रशस्तास्युर्म
ध्यमा प्रतिपत्तिता ॥ पष्ठ्यां तैलं तथाष्टम्यां मांसं क्षौरं कलेस्तिथौ ॥ १४० ॥ पूर्णिमादर्शयोर्नारीसेवनं परिवर्जयेत् ॥ दर्शे पष्ठ्यां प्रतिपदि द्वादश्यां
प्रतिपर्वसु ॥ १४१ ॥ नवम्यां च न कुर्वीत कदाचिद्देतधावनम् ॥ व्यतीपाते च संक्रांतावेकादश्यां च पर्वसु ॥ १४२ ॥ अर्कभौमदिने पष्ठ्यां ना
भ्यंगो वैधृतौ तथा ॥ यः करोति दशम्यां च स्नानमामलकैर्नरैः ॥ १४३ ॥ पुत्रहानिर्भवेत्तस्य त्रयोदश्यां धनक्षयः ॥ अर्थपुत्रक्षयस्तस्य द्वितीयायां
न संशयः ॥ १४४ ॥ अमायां च नवम्यां च सप्तम्यां च कुलक्षयः ॥ या पौर्णिमा दिवा चंद्रमती सातुमती स्मृता ॥ १४५ ॥ रात्रौ चन्द्रवती राकाप्य
मावास्या तथा द्विधा ॥ मिनीवाली चंद्रमती कुहूँदुमती मता ॥ १४६ ॥ कार्तिके शुक्लनवमी त्वादिः कृतयुगस्य च ॥ त्रेतादिर्माघवे शुक्ले
तृतीया पुण्यसंज्ञिता ॥ १४७ ॥ कृष्णा पंचदशी माघे द्वापरादिमुदीरिता ॥ कल्पादिः स्यात्कृष्णपक्षे नभस्यस्य त्रयोदशी ॥ १४८ ॥ द्वादश्युजे
शुक्लपक्षे नवम्यच्छेत्स्युज्यपि ॥ चैत्रे भाद्रपदे चैव तृतीया शुक्लसंज्ञिता ॥ १४९ ॥ एकादशी सिता पौषे द्वापादेर्दशमीसिता ॥ माघे च सप्तमी
शुक्ला नभस्ये त्वसिताष्टमी ॥ १५० ॥ श्रावणे मास्यमावास्या फाल्गुने मासि पौर्णिमा ॥ आपादे कार्तिके मासि ज्येष्ठे चैत्रे च पौर्णिमा ॥ १५१ ॥
मन्वादयो मानवानां श्राद्धेष्वत्यंतपुण्यदा ॥ भाद्रे कृष्णत्रयोदश्यां मघामिंदुः करे रविः ॥ १५२ ॥ गजच्छाया तदा ज्ञेया श्राद्धे ह्यत्यंतपुण्यदा ॥
एकस्मिन्वासरे तिष्ठतिथयः स्यात्तिथिक्षयः ॥ १५३ ॥ तिथिर्वारत्रये त्वेका ह्यधिका द्वे च त्रिदिते ॥ सूर्यास्तमनपर्यंतं यस्मिन्वारे तु या तिथिः ॥ १५४ ॥

१. ३.

॥ १०७ ॥

विद्यते सा त्वखंडा स्यान्मूना चेत्खंडसंज्ञिता ॥ तिथेः पंचदशो भागः क्रमात्प्रतिपदादयः ॥ १५५ ॥ क्षणसंज्ञास्तदर्धानि तासाम्
प्रमाणतः ॥ रविः स्थिरश्चरश्चंद्रः कूरो वक्रोखिलो बुधः ॥ १५६ ॥ लघुरीज्यो मृदुः शुक्राक्षीक्ष्णो दिनकरात्मजः ॥ अभ्यक्तो भानुवारे यः स नः
कुशवान्भवेत् ॥ १५७ ॥ ऋक्षेशे कांतिभागभौमे व्याधि सौभाग्यमिदुजे ॥ जीवे नैवं सिते हानिर्मन्त्रे सर्वसमृद्धयः ॥ १५८ ॥ लंकोदयात्स्याद्वारं त
स्माद्भूर्वमधोऽपिवा ॥ देशांतरस्वचरार्द्धनाडीभिरपरे भवेत् ॥ १५९ ॥ बलप्रदस्य खेटस्य कर्म सिद्धयति यत्कृतम् ॥ तत्कर्म बलहीनस्य दुःखेनापि
न सिद्धयति ॥ १६० ॥ इंदुर्जजीवशुक्राणां वासराः सर्वकर्मसु ॥ फलदास्त्वितरे कूरे कर्मस्वभितप्रदाः ॥ १६१ ॥ रक्तवर्णो रविश्चंद्रौ गौरो भौमस्तु
लोहितः ॥ दूर्वावर्णो बुधो जीवः पीतश्चेतस्तु भार्गवः ॥ १६२ ॥ कृष्णः सौरिः स्ववारेषु स्वस्ववर्णक्रिया हिताः ॥ अद्रिवाणाश्च यस्तर्कपातालवसुधा
धराः ॥ १६३ ॥ वाणाग्रिलोचनानिहवेदवाहुशिलीमुखाः ॥ त्र्येकाहयो नेत्रगोत्रगामाश्चंद्रसर्तवः ॥ १६४ ॥ कुलिकाश्चोपकुलिका वाग्बेला
स्तथा क्रमात् ॥ प्रहर्गर्दप्रमाणास्ते विज्ञेयाः सूर्यवासरात् ॥ १६५ ॥ यस्मिन्वारे क्षणो वाष्टष्टस्तद्वासराधिपः ॥ आद्यः षष्ठो द्वितीयोऽस्मात्तत्पष्टमनु
तीयकः ॥ १६६ ॥ षष्ठः षष्ठश्चेतरेषां कालहोराधिपाः स्मृताः ॥ सार्द्धनाडीद्वयेनैव दिवा रात्रौ यथाक्रमात् ॥ १६७ ॥ वारप्रोक्तं कर्मकार्यं
तद्ग्रहस्य क्षणेऽपि सन् ॥ नक्षत्रेशाः क्रमादस्यमवह्निपितामहाः ॥ १६८ ॥ चंद्रेशादितिजीवाहिपितगो भगसंज्ञकः ॥ अर्यमार्कत्वष्टमरुचकाग्रिमि
त्रवासवः ॥ १६९ ॥ नैर्ऋत्युदकविश्वेजगोविंदवसुतोयपाः ॥ अजैकपादहिरुध्न्या पूषा चैति प्रकीर्तिताः ॥ १७० ॥ पूर्वात्रयं मघाह्यग्नविशाखाय
ममूलभम् ॥ अथोमुखं तु नवकं भानौ तत्र विधीयते ॥ १७१ ॥ विलप्रवेशगणितभूतसाधनलेखनम् ॥ शिल्पकर्मकलाकृपनिर्ज्ञोऽङ्गणादि यत् ॥
॥ १७२ ॥ मित्रेन्दुत्वापूहस्तेन्द्रादितिभांत्याश्विवायुभम् ॥ तिर्यङ्मुखाख्यं नवकं भानौ तत्र विधीयते ॥ १७३ ॥ हलप्रवाहगमनं गत्रीपत्रगजोष्टमम् ॥
खरगोरथनौयानलुलायहयकर्म च ॥ १७४ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशार्थशततारावसुतगः ॥ ऊर्द्धास्यं नवकं भानां प्रोक्तमत्र विधीयते ॥ १७५ ॥ मृपा
भिपेकमांगल्यवारणध्वजकर्मच ॥ प्रासादतोणागमप्राकाराद्यं च सिद्धयति ॥ १७६ ॥ स्थिरं गेहिण्युत्तगल्यं शिप्रं मर्याश्विपुष्यभम् ॥ साधारणं
द्रिदैवत्यं बह्निभं च प्रकीर्तितम् ॥ १७७ ॥ वस्वदित्यं बुधपुष्याणि विष्णुभं चरसंज्ञितम् ॥ मृद्रिदुमित्रचित्रांत्यमुग्रं पूर्वामवात्रिकम् ॥ १७८ ॥ मूला
द्राहीद्रभं तीक्ष्णं स्वनामसदृशं फलम् ॥ चित्रादित्यं बुधविष्णवं वांत्याधिमित्रवसुदुषु ॥ १७९ ॥ समृगेज्येषु बालानां कर्णवर्धकक्रिया हिता ॥ दसेन्द्र
दितितिष्येषु कर्गद्वित्रये तथा ॥ १८० ॥ गजकर्माखिलं यत्तद्विधेयं स्थिरभेषु च ॥ वाजिकर्माखिलं कार्यं सूर्यवारे विशेषतः ॥ १८१ ॥ गिया

पृ० ख०

॥ १०७ ॥

॥ १०७ ॥

वरुणवैरिच्युत्तरासु गमागमम् ॥ दर्शाष्टम्यां चतुर्दश्यां पशूनां न कदाचन ॥ १८२ ॥ मृदुध्रुवक्षिप्रचरविशाखापितृभेषु च ॥ हलप्रवाहं प्रथमं विद
 ध्यान्मूलभे वृषेः ॥ १८३ ॥ हलादौ वृषनाशाय भव्यं सूर्यमुक्तभात् ॥ अग्रे वृद्धचै त्रयं लक्ष्म्ये सौम्यपाश्वे च पंचकम् ॥ १८४ ॥ शुलत्रयेपि नव
 कं मरणाय च पंचकम् ॥ त्रियै पुष्टचै त्रयं श्रेष्ठं स्याच्चके लग्नाह्वये ॥ १८५ ॥ मृदुध्रुवक्षिप्रभेषु पितृवायुवमूढेषु ॥ समूलभेषु वीजोत्तिरत्युत्कृष्ट
 फलप्रदा ॥ १८६ ॥ भवेद्भ्रजितयं शुद्धिं धान्यनाशाय राहुभात् ॥ गले त्रयं कजलाय वृद्धचै च द्वादशोदरे ॥ १८७ ॥ निस्तंडुलत्वं लग्ने भवतु
 द्यभीतिदम् ॥ नामौ वह्निः पंचकं यद्वीजोत्ताविति चिंतयेत् ॥ १८८ ॥ स्थिरेष्वदितिसापांत्यपितृमारुतभेषु च ॥ न कुर्याद्रोगमुक्तस्य स्नानमाहो
 दुशुकयोः ॥ १८९ ॥ उत्तरात्रयमैत्रेन्द्रवसुवारुणभेषु च ॥ पुष्यार्कपौष्णधिष्ण्येषु नृत्यारंभः प्रशस्यते ॥ १९० ॥ पूर्वार्द्धयुजि पञ्चानि पौष्णभादुदभात्ततः ॥
 मध्ययुजि द्वादशार्क्षणीन्द्रभात्रवभानि च ॥ १९१ ॥ परार्द्धयुजि क्रमशः संप्रीतिर्दम्पतेर्मिथः ॥ जघन्यास्तोयपार्द्राहिपवनांतकनाकपाः ॥ १९२ ॥ क्रमादिति द्वि
 देवत्या बृहताराः पराः समाः ॥ तासां प्रमाणघटिकास्त्रिशन्नवतिद्यष्टयः ॥ १९३ ॥ क्रमादभ्युदिते चंद्रे नयत्यर्घसमानि च ॥ अश्वघ्रीद्वीज्येनेर्ऋत्य
 त्वाष्ट्रजत्युत्तराभवाः ॥ १९४ ॥ पितृद्विदेवस्वाख्यास्ताराः स्युः कुलसंज्ञिकाः ॥ धातृज्येष्टादिति स्वातीपौष्णार्कहरिदेवताः ॥ १९५ ॥ अजाहं
 त्यकभोजंगताराश्चैवाकुलाह्वयाः ॥ शेषाः कुलाकुलास्तारास्तासां मध्ये कुलोदुषु ॥ १९६ ॥ प्रयाति यदि भूपालस्तदाप्नोति पराजयम् ॥ भेषूपकुलसं
 ज्ञेषु जयमाप्नोति निश्चितम् ॥ १९७ ॥ संधिर्वापि तयोः साम्यं कुलाकुलगणोदुषु ॥ अर्काकिंभौमवारे चेद्द्राया विपर्माप्रिभम् ॥ १९८ ॥ त्रिपुष्करं त्रिगु
 णदं द्विगुणं यमल्लहिभम् ॥ दद्यात्तद्दोषनाशाय गोत्रयं मूल्यमेव वा ॥ १९९ ॥ द्विपुष्करे द्वयं दद्यात्तदोपस्तृक्षभोऽपि वा ॥ क्रूरविद्धो युतो वापि
 पुण्यो यदि बलान्वितः ॥ २०० ॥ विना पाणिग्रहं सर्वमंगलेष्विष्टदः सदा ॥ रामाग्निऋतुवाणाग्निभूवदग्निशरेषु च ॥ २०१ ॥ नेत्रबाहुशरैर्द्विदुवाहुवेदा
 ग्निसंकराः ॥ वेदनेत्राव्यग्निशतबाहुनेत्रवाः क्रमात् ॥ २०२ ॥ तारासंख्याश्च विज्ञेया दक्षादीनां पृथक् पृथक् ॥ या दृश्यंते दीप्ताताराः स्वर्गणे योगता
 रकाः ॥ २०३ ॥ वृषो वृक्षो भूभायाम्यधिष्ण्येयमकरस्तरुः ॥ उडुवरश्चाग्निधिष्ण्ये रोहिण्यां जंबुकस्तरुः ॥ २०४ ॥ इन्दुभास्त्वदिरो जातः कृष्णपु
 क्षश्च रौद्रभात् ॥ संप्रुतोऽदितिभाद्रंशः पिप्पलः पुण्यसंभवः ॥ २०५ ॥ सर्पधिष्ण्यान्नागवृक्षो वटः पितृभसंभवः ॥ पालाशो भाग्यभाजातः अक्षश्चार्थम
 संभवः ॥ २०६ ॥ अरिष्टवृक्षो रविभाच्छ्रीवृक्षस्त्वाष्ट्रसंभवः ॥ स्वात्यृक्षजोऽर्जुनो वृक्षो द्विदेवत्याद्रिकंकतः ॥ २०७ ॥ मित्रभाद्रकुलो जातो विष्टिः
 पौरंदर्क्षजः ॥ सर्ववृक्षो मूलभाच्च वंजुलो वारिधिष्ण्यजः ॥ २०८ ॥ पनसो वैश्वभाजान्श्चार्कवृक्षश्च विष्णुभात् ॥ वसुधिष्ण्याच्छमीवृक्षः कदंबो वारु

वृ. ना. पु.

॥ १०८ ॥

गक्षजः ॥ २०९ ॥ अजाहेश्चतुक्षोभुधुधन्यजः पितुमन्दकः ॥ मधुवृक्षः पौष्णधिष्ण्याद्विष्ण्यावृक्षाः प्रकीर्तिताः ॥ २१० ॥ यस्मिच्छनैश्चरो धिष्ण्ये तद्वृक्षो
ऽर्च्यः प्रयत्नतः ॥ योगेशा यमविश्वेन्दुधातृजीवनिशाकराः ॥ २११ ॥ इन्द्रतोयाहिवह्न्यर्चकभूमिरुद्रकतोयपाः ॥ गणेशरुद्रधनदत्वष्टृमित्रपडाननाः ॥ २१२ ॥
सावित्री कमला गौरी नासत्यौ पितरोऽदितिः ॥ वैधृतिश्च व्यतीपातो महापाताबुधौ सदा ॥ २१३ ॥ परिघस्य च पूर्वाद्दे सर्वकार्येषु गर्हितम् ॥ विष्कं
भवत्रयोस्तिस्रः षडा गंडातिगंडयोः ॥ २१४ ॥ व्यागघाते नव शूले तु पंच नाव्यो हि गर्हिताः ॥ अदितीदुमवाह्यश्चमूलमैत्रेज्यभानि च ॥ २१५ ॥
ज्ञेयानि सहचित्राणि मूर्द्धभानि यथाक्रमम् ॥ लिखेद्दूर्ध्वगतामेकां तिर्यग्रेखास्त्रयोदश ॥ २१६ ॥ तत्र खार्जुरिके चक्रे कथितं मूर्ध्नि भं न्यसेत् ॥
भाज्यैकरेखागतयोः सूर्याचंद्रमसोर्मिथः ॥ २१७ ॥ एकार्गलो दृष्टिपातश्चाभिजिद्वार्जितानि वै ॥ विनाडीभिर्द्वादशभि र्हितं घटिकाद्वयम्
॥ २१८ ॥ योगं प्रकरणं योगाः कमातु सप्तविंशतिः ॥ इन्द्रः प्रजापतिर्मित्रस्त्वष्टाभूहारितिप्रिया ॥ २१९ ॥ कीनाशः कलिह्रा
ख्यो तिथ्यर्द्धेशास्त्वहिर्मरुत् ॥ ववादिवणिजातानि शुभानि करणानि पट् ॥ २२० ॥ परीता विपरीता वा विष्टिर्नेष्टा तु मंगले ॥ मुखे पंच
गले चैका वक्षस्वेकादश स्मृतः ॥ २२१ ॥ नाभौ चतस्रः पट् कक्षां तिस्रः पुच्छाख्यनाडिकाः ॥ कार्यहानिमुखं मृत्युर्गले वक्षसि निःस्वता ॥ २२२ ॥
कक्ष्यामुन्मत्तता नाभौ च्युतिः पुच्छे ध्रुवं जयः ॥ स्थिराणि मध्यमान्येषां मध्यनागचतुष्पदौ ॥ २२३ ॥ दिवानुहृतां रुद्रहिमित्रपितृवृमृदकम् ॥
विश्वेविधातृवृहद्रुद्राग्निवसुतोयपाः ॥ २२४ ॥ अर्यमा भगसंज्ञश्च विज्ञेया दश पंच च ॥ ईशाजपादाहिर्बुध्न्येषुपाश्विद्यभवद्वयः ॥ २२५ ॥ धातु
इन्द्रादितीज्याख्या विष्ण्वर्कत्वष्टृवायवः ॥ अह्नः पंचदशो भागस्तथा रात्रिप्रमाणतः ॥ २२६ ॥ मुहूर्तमानं द्वाववक्ष्येक्षणानि ममेश्वरम् ॥ अर्यमा गक्षम
ब्राह्मो पित्र्याग्नेयौ तथाभिजित् ॥ २२७ ॥ राक्षसाख्यौ ब्राह्मपित्र्यौ भर्गाजांशाविनादियु ॥ वारेषु वज्रनीयास्ते मुहूर्ताः शुभकर्मसु ॥ २२८ ॥ येषु
ऋशेषु यत्कर्म कथितं निखिलं च तत् ॥ तदैवत्यं मुहूर्तेऽपि कार्यं यात्रादिकं सदा ॥ २२९ ॥ भूकंपः मृत्युभात्सप्तमं विद्युश्च पंचमम् ॥ शूलेऽष्टमे च
दशमे शनिरष्टादशे ततः ॥ २३० ॥ केतुः पंचदशे दंड उल्का एकोनविंशती ॥ निर्वातपातसंज्ञश्च ज्ञेयः स नवपंचमे ॥ २३१ ॥ मोहनियांतके
पाश्च कुलिशं परिवेषणम् ॥ विज्ञेया एकविंशतीं दारभ्य च यथाक्रमम् ॥ २३२ ॥ चन्द्रयुक्तेषु भेष्वेषु शुभकर्म न कारयेत् ॥ मृत्युभात्सर्वपितृयज्ञं त्वाष्ट
मित्रासभेषु च ॥ २३३ ॥ सविष्णुभेषु क्रमशो हस्तभाचंद्रसंयुतः ॥ धिष्ण्ये तावति सत्यत्र दुष्टयोगः पतत्यसौ ॥ २३४ ॥ चंडीशचंडासुधाख्यस्त
स्मिन्नेवाचरेच्छुभम् ॥ त्रयोदश स्यामलनसंख्यया तिथिचारयोः ॥ २३५ ॥ क्रकचो नाम योगोऽयं मंगलेष्वतिगर्हितः ॥ सप्तम्यामर्कवार्येत्प्रतिप

पृ० ख०

अ० ५६

॥ १०८ ॥

त्सोम्यवासरे ॥ २३६ ॥ संवतयोगो विज्ञेयः शुभकर्मविनाशकृत् ॥ आनन्दः कालबंदाख्यो धूम्रधातुसुधाकराः ॥ २३७ ॥ ध्वाक्षध्वजाख्यश्रीवत्स
 वज्रमुद्गरछत्रकाः ॥ मित्रमानसपद्माख्यलुम्बकोत्पातमृत्यवः ॥ २३८ ॥ काणसिद्धिशुभा मृत्युमुशलांतककुंजराः ॥ राक्षसाख्यवरस्थैर्यवर्द्धमानाः क्रमा
 दमी ॥ २३९ ॥ योगाः स्वसंज्ञाफलदा अष्टाविंशतिरीरिताः ॥ रविवारे क्रमादेव दसभादिदुभादिधौ ॥ २४० ॥ सापार्द्रौ मे बुधे हस्तान्मैत्रभात्सुर
 मंत्रिणि ॥ वैश्वदेवाद्भृगुसुते वारुणाद्वास्करात्मजे ॥ २४१ ॥ हस्तर्क्षं च स्वाविंदौ चंद्रं दक्षं कुजे ॥ सौम्ये मित्रभमाचार्यं तिष्यः पौष्णं भृगोः
 सुते ॥ २४२ ॥ रोहिणी मंदवारे च सिद्धियोगाह्वया अमी ॥ आदित्यभौमयोर्नदा भद्रा शुक्रशशांकयोः ॥ २४३ ॥ जयासौम्ये गुरौ रिक्ता शनौ
 पूर्णैति नो शुभाः ॥ नन्दा तिथिः शुक्रवारे सौम्ये भद्रा कुजे जया ॥ २४४ ॥ रिक्ता मंदे गुरोर्वारे पूर्णा सिद्धाह्वया अमी ॥ एकादश्यामिदुवारो
 द्वादश्यामर्कवासरः ॥ २४५ ॥ षष्ठी गुरौ तृतीया ज्ञेऽष्टमी शुके शनैश्चरे ॥ नवमी पञ्चमी भौमे दग्धयोगाः प्रकीर्तिताः ॥ २४६ ॥ भरण्यर्कदिने
 चंद्रे चित्राभौमेतु विश्वभम् ॥ बुधे श्रविष्ठायेमभे गुरौ ज्येष्ठा भृगोर्दिने ॥ २४७ ॥ रेवती मंदवारे तु ग्रहजन्मर्क्षनाशनम् ॥ विशाखादिचतुर्वर्गमर्कवारादिषु
 क्रमात् ॥ २४८ ॥ उत्पातमृत्युकाणाख्यसिद्धियोगाः प्रकीर्तिताः ॥ तिथिवारोद्भवा नेष्टा योगा वार्षसंभवाः ॥ २४९ ॥ हूणवंगखसेष्वन्यदेशेष्वतिशुभप्रदाः ॥
 घोगष्टाक्षीमहोदयो मन्दा मंदाकिनी तथा ॥ २५० ॥ मिथ्या राक्षसिका सूर्यवारादिषु यथाक्रमम् ॥ शूद्रतस्करवैश्यक्षमादेवभूपगवां क्रमात् ॥ २५१ ॥
 अनुक्तानां च सर्वेषां घोराद्याः सुखदाः स्मृताः ॥ पूर्वाह्निं नृपतीन्हन्ति विप्रान्मध्यदिने विशः ॥ २५२ ॥ अपराह्णेऽस्तगे शूद्रान्प्रदोषे च पिशाचकान् ॥
 निशि रात्रिचराट्टचकारानपररात्रिके ॥ २५३ ॥ गोपातुपसि संध्यायां लिङ्गिनो रविसंक्रमः ॥ दिवा चेन्मेपसंक्रांतिरनर्थकलहप्रदा ॥ २५४ ॥ रात्रौ
 सुभिक्षमतुलं संध्ययोर्वृष्टिनाशनम् ॥ हरिशार्ङ्गल्वाराहखरकुंजरमाहिषाः ॥ अश्वश्वाजवृषाः पादायुधाः करणवाहनाः ॥ २५५ ॥ भुशुंडी च गदा
 खड्गौ दंड इष्वासतोमरौ ॥ २५६ ॥ कुन्तपाशांकुशास्त्रेष्वभिर्भक्तिं करयोस्तिवः ॥ अन्नं च पायसं भक्ष्यं सयूषं च पयो दधि ॥ २५७ ॥ मिष्टान्नं गुडम
 ध्वाज्यशर्करा ववतो हविः ॥ ववोवीवणिजेविश्वं बालवे गोचरस्थितौ ॥ २५८ ॥ कौलवे शकुनौ भानुः किंस्तुघ्ने चोर्द्धसंस्थितः ॥ चतुःपादे तिले
 नागे सुतः क्रांतिं करोति हि ॥ २५९ ॥ धर्मायुर्वृष्टिषु समं श्रेष्ठं नष्टं फलं क्रमात् ॥ आयुधं बाहनाहारौ यजार्तीयं जनस्य च ॥ २६० ॥ स्वापोप
 विष्टास्तिष्ठंतस्ते लोकाः क्षेममाप्नुयुः ॥ अंधकं मंदसंज्ञं च मध्यसंज्ञं सुलोचनम् ॥ २६१ ॥ पपीयाद्गणयेद्भानि रोहिण्यादिचतुर्विधम् ॥ स्थिरभेष्व
 र्कसंक्रांतिर्ज्ञेया विष्णुपदाह्वया ॥ २६२ ॥ षडशीतिमुखा ज्ञेया द्विस्वभावेषु राशिषु ॥ तुल्यघटाजयोर्ज्ञेयो विषुवत्सूर्यसंक्रमः ॥ २६३ ॥ याम्या

वृ.ना.पु.
॥ १०९ ॥

यने स्थिरे त्वाद्याः पराः सौम्येन्दुमूर्तिभैः ॥ मेघ्या विषुवति प्रोक्ताः पुण्यनाब्दस्तु षोडश ॥ २६४ ॥ संध्या त्रिनाडी प्रमिताकविबोद्धोदयास्ततः ॥
प्राक्पश्चाद्याग्यसौम्ये चेत्युण्यं पूर्वापरैः सहनि ॥ २६५ ॥ यादृशेनैन्दुना भानोः संक्रांतिस्तादृशं फलम् ॥ नरः प्राप्नोति तद्वाशौ शीतशोः साध्वसाधु
च ॥ २६६ ॥ संक्रांतिः परतो भानुर्भुक्त्वा यावद्भिरंशकैः ॥ खेरयनसंक्रांतिस्तदा तद्वाशिसंक्रमात् ॥ २६७ ॥ संक्रांतिप्रहर्षवा जन्मन्युभयपा
श्वयोः ॥ त्रतोद्वाहादिकेष्वेव द्वयं नेष्टं तु तत्क्रमात् ॥ २६८ ॥ तिलोपरिलिखेच्चक्रं त्रिविशूलं त्रिकोणकम् ॥ तत्र हेम विनिसिष्य दद्यादोषापवृत्तये ॥ २६९ ॥
तारावलेन शीताशुर्वल्वास्तद्वशाद्विः ॥ बली संक्रममाणस्तु तद्वत्खेटा बलाधिकाः ॥ २७० ॥ शुभोऽर्को जन्मतरुयायदशषट्सु मुनीश्वर ॥ नवपञ्चां
बुरिष्फत्यैर्व्यकिंभिर्विध्यते न चेत् ॥ २७१ ॥ शुभो जन्मर्क्षतश्चन्द्रो द्यूनांगायास्त्रिषु ॥ यथेष्टांत्यांबुधर्मस्थैर्विबुधैर्विध्यते न चेत् ॥ २७२ ॥
त्र्यायारिषु कुजः श्रेष्ठो जन्मना चेन्न विध्यते ॥ व्ययेष्वंकस्थितैः सौरिसौम्यसूर्यैः शुभौषधात् ॥ २७३ ॥ ज्ञः स्वायार्यष्टखायेषु जन्मतश्चेन्न विध्यते ॥
धीव्यकादिगजांतस्थैः शशांकरहितैः शुभैः ॥ २७४ ॥ जन्मराशेर्गुरुः श्रेष्ठः स्वायगोऽध्यस्तगो न चत् ॥ विध्यतेत्याष्टखांबुत्रिगतेः खेटेर्मुनीश्वर ॥
॥ २७५ ॥ जन्मभादासुताष्टांकात्यायेष्विष्टो भृगोः सुतः ॥ चेन्न विद्धोऽष्टसप्तांगम् खांकाद्यायारिरामगैः ॥ २७६ ॥ न ददाति शुभं किंचिद्बोचरे
वेधसंयुतं ॥ तस्माद्वेधं विचार्याथ कथनीयं शुभाशुभम् ॥ २७७ ॥ वामभेदविधानेन दुष्टोऽपि स्याच्छुभद्वरः ॥ सौम्येक्षितोऽनिष्टफलः शुभदः
पापवीक्षितः ॥ २७८ ॥ निष्फलौ तौ ग्रहौ स्वेन शत्रुणा च विलोकिता ॥ नीचराशिगतः स्वस्य शत्रोः क्षेत्रगतोऽपि वा ॥ २७९ ॥ शुभाशुभफलं नैव
दद्यादस्तमितोपि वा ॥ ग्रहेषु विषमस्थेषु शांतिं कुर्यात्प्रयत्नतः ॥ २८० ॥ हानिर्घृदिग्रहाधीना तस्मात्पूज्यतमा ग्रहाः ॥ मणिर्मुक्ताफलं विट्पुमार्यं मरक
तं तथा ॥ २८१ ॥ पुष्पांगं तथा वज्रं नीलं गोमेदसंज्ञितम् ॥ दूर्य्य भास्करादीनां तुष्ट्यर्थं धार्यं यथाक्रमम् ॥ २८२ ॥ शुक्लपक्षादिवसे चंद्रो
यस्य शुभप्रदः ॥ स पक्षस्तस्य शुभदः कृष्णपक्षोन्यथाऽशुभः ॥ २८३ ॥ शुक्लपक्षे शुभश्चंद्रो द्वितीयनवपंचमे ॥ रिः परं प्रांबुसंस्थैश्चेन्न विद्धो गगने
चरैः ॥ २८४ ॥ जन्म संपद्विपत्क्षेम प्रत्यगिः साधको वधः ॥ मित्रं परममित्रं च जन्मभात्तु पुनः पुनः ॥ २८५ ॥ जन्मत्रिपंचसत्ताख्यास्तारा नेष्ट
फलप्रदाः ॥ शाकं गुडं च लवणं सतिलं कांचनं क्रमात् ॥ २८६ ॥ अनिष्टफलनाशाय दद्यादेतच्चिजातये ॥ कृष्णे बलवती तारा
शुक्लपक्षे बली शशी ॥ चंद्रस्य द्वादशावस्था राशौराशौ यथाक्रमम् ॥ २८७ ॥ यात्रोद्वाहादिकार्येषु नामतुल्यफलप्रदाः ॥ षष्टिपूज
गतचन्द्रर्क्षं तत्कालघटिकान्वितम् ॥ वेदघ्नमिषुवेदांत्यमवस्था भानुमागतः ॥ २८८ ॥ प्रयासनाष्टक्यपुता जयौ वास्तव्यं रक्षितम् ॥

पृ० ख०
अ० ५६

॥ १०९ ॥

शनिभुक्तिर्ज्वरः कंठः सुस्थितिर्नामसन्निभाः ॥ २८९ ॥ पट्टबंधनयानोऽसंधिविग्रहभूषणम् ॥ धात्वाकरं युद्धकर्म मेषलग्ने प्रसिद्धयति ॥
 ॥ २९० ॥ मंगलानि स्थिराण्यंबुवेश्मकर्मप्रवर्तनम् ॥ कृषिवाणिज्यपश्चादिदुष्टलग्ने प्रसिद्धयति ॥ २९१ ॥ कलाविज्ञानशिल्पानि भूषणाहवसंश्रवम् ॥
 गजोद्वाहाभिषेकाद्यं कर्तव्यं मिथुनोदये ॥ २९२ ॥ वापीकूपतडागादि वारिवंधनमोक्षणम् ॥ पौष्टिकं लिपिलेखादि कर्तव्यं कर्कटोदये ॥ २९३ ॥
 इभुधान्यवणिकपण्यकृषिसेवादयस्स्थिरे ॥ साहसाहवभूषाद्यं सिंहलग्ने प्रसिद्धयति ॥ २९४ ॥ विद्याशिल्पौषधं कृत्यं भूषणं च चरस्थिरम् ॥ कन्या
 लग्ने विधेयं च पौष्टिकाखिलमंगलम् ॥ २९५ ॥ कृषिवाणिज्ययानं च पशुद्वाराहवतादिकम् ॥ तुलायामखिलं कर्म तुलाभाराश्रिते च यत् ॥ २९६ ॥
 स्थिरकर्माखिलं कार्यं राजसेवाभिषेचनम् ॥ चौर्यकर्मस्थिरारंभाः कर्तव्या वृश्चिकोदये ॥ २९७ ॥ व्रतोद्वाहप्रयाणाश्वगजशिल्पकलादिकम् ॥ चर
 स्थिरविमिश्रं च कर्तव्यं कार्मुकोदये ॥ २९८ ॥ चापबंधनमोक्षास्त्रकृषिगोश्वादिकम् यत् ॥ प्रस्थानं पशुदासादि कर्तव्यं मकरोदये ॥ २९९ ॥
 कृषिवाणिज्यपश्वंशुशिल्पकर्मकलादिकम् ॥ जलपात्रास्त्रशस्त्रादि कर्तव्यं कलशोदये ॥ ३०० ॥ व्रतोद्वाहाभिषेकांबुस्थापनं सन्निवेशनम् ॥ भूषणं
 जलपात्राश्वकर्म मीनोदये शुभम् ॥ ३०१ ॥ मेपादिषु विलग्नं शुद्धेष्वेवं प्रसिद्धयति ॥ क्रूरग्रहेक्षितेपूयसंयुतेपूयमेव हि ॥ ३०२ ॥ गोयुग्मकर्कक
 न्यांत्यतुलाचापधराः शुभाः ॥ शुभसंत्वाशुभासत्य इतरा पापराशयः ॥ ३०३ ॥ ग्रहयोगावलोकान्भ्यां राशिर्धत्ते ग्रहोद्भवम् ॥ फलं ताभ्यां वि
 हीनोऽसौ स्वभावमुपसर्पति ॥ ३०४ ॥ आदौ संपूर्णफलदं मध्ये मध्यफलप्रदम् ॥ अंते तुच्छफले लग्ने सर्वस्मिन्नेवमेव हि ॥ ३०५ ॥ सर्वत्र
 प्रथमं लग्ने कर्तुं श्रेष्ठं ततः ॥ कल्प्यामर्दिदौ वलिनि सप्तमे वलिनो ग्रहाः ॥ ३०६ ॥ चंद्रस्य वलिमाधारमाधेयं चान्यस्वेटकम् ॥ आ
 धारभूतेनाधेयं धीयते परिधिष्ठितम् ॥ ३०७ ॥ चेदिदुः शुभदः सर्वे ग्रहाः शुभफलप्रदाः ॥ अशुभश्चेदशुभदा वर्जयित्वा धनाधिपम् ॥ ३०८ ॥
 लग्नस्याभ्युदिता येंशास्तेष्वंशेषु स्थितो ग्रहः ॥ लग्नोद्भवं फलं धत्ते धनातीतो द्वितीयकम् ॥ ३०९ ॥ एवं स्थानेषु शेषेषु चैवमेवं प्रकल्प
 येत् ॥ लग्नं सर्वगुणोपेतं लग्न्यतेऽल्पैर्दिनैर्ना ॥ ३१० ॥ दोषाल्पत्वं गुणाधिक्यं बहु संततमिष्यते ॥ दोषादुष्टो हि कालस्तमपि माहुरे पितामहः ॥ ३११ ॥
 अप्यशौचगुणाधिक्यं दोषान्यत्ते ततो हि ते ॥ अमारिक्ताष्टमीपष्टीद्वादशीप्रतिपत्स्वपि ॥ ३१२ ॥ परिघस्य च पूर्वार्द्धं व्यतीपाते सर्वधृतौ ॥
 संध्यासुपुष्वे विष्ट्यामशुभं प्रथमार्त्तवम् ॥ ३१३ ॥ रुग्णा पतिप्रिया दुःखी पुत्रिणी भोगनी तथा ॥ पतिव्रता केराशुक्ता सूर्यवारादिषु क्रमात् ॥ ३१४ ॥
 यामाग्निरौद्रभाग्याहिद्रीशेंद्रादिह्युपद्रिपाः ॥ तारका न हिता मासा मधूर्जशुचिपोषकाः ॥ ३१५ ॥ भद्रा च संक्रमो निद्रा रात्रिश्चंद्रार्कयोर्ग्रहः ॥ कुलटा

त.पु.

३० ॥

पापभोगेषु निवृत्तः ॥ ३१६ ॥ तिलाज्यदूर्वा जुहुयाद्वायव्याष्टशतं बुधः ॥ सुवर्णगोतिलान्दद्यात्सर्वदोषापनुत्तये ॥ ३१७ ॥ आद्या निश
श्चतस्रस्तु त्याज्या ह्यपि परैः ॥ ओजराश्वशगे चंद्रे लग्ने पुंमहवीक्षिते ॥ ३१८ ॥ उपवीती शुभमतिथावनग्नः कामयेत्स्त्रियम् ॥ पुत्रार्थं पुरुषस्त्य
क्ता पोष्णमूलाहिपित्र्यभम् ॥ ३१९ ॥ प्रसिद्धे प्रथमे गर्भे तृतीये वा द्वितीयके ॥ मासे पुंसवनं कार्यं सीमंतं च यथा तथा ॥ ३२० ॥ चतुर्थे मासि
पष्ठे वाप्यष्टमे वा तदीश्वरे ॥ बलोपपन्ने दंपत्योश्चंद्रताराबलान्विते ॥ ३२१ ॥ अरिक्तापर्वदिवसे कुजजीवार्कवासरे ॥ तीक्ष्णमिश्रार्कवज्येषु पुंभारो
रात्रिनायके ॥ ३२२ ॥ शुद्धेऽष्टमे जन्मलग्नात्तयोर्लग्ने न नैधने ॥ शुभग्रहयुते दृष्टे पापदृष्टिविवर्जिते ॥ ३२३ ॥ शुभग्रहेषु धीधर्मकेन्द्रेष्वरिभवे त्रिषु ॥
पापेषु सत्सु चंद्रत्यनिधनाद्यरिवर्जिते ॥ ३२४ ॥ क्रूरग्रहाणामेकोपि लग्नादंत्यात्मजाष्टगः ॥ सीमंतिनीं वा तद्रभं बली हंत न संशयः ॥ ३२५ ॥
तस्मिन्मृदुक्षिप्रनक्षत्रे मृतकातिपि वा शिशोः ॥ जातकर्म प्रकर्तव्यं पितृपूजनपूर्वकम् ॥ ३२६ ॥ मृतकांते नामकर्म विधेयं तत्कुलोचितम् ॥ नामपूर्वं
प्रशस्तं स्यान्मंगलैः सुसमीक्षितैः ॥ ३२७ ॥ देशकालोपघाताद्यैः कालातिक्रमणं यदा ॥ अनस्तगे भृगावीज्ये तत्कार्यं चोत्तरायणे ॥ ३२८ ॥ चर
स्थिरमृदुक्षिप्रनक्षत्रे शुभवासरे ॥ चन्द्रताराबलोपेते दिवसे च शिशोः पितुः ॥ ३२९ ॥ शुभलग्ने शुभांशे च निधने शुद्धिसंयुते ॥ पष्ठे मास्यष्टमे वापि
पुंसां स्त्रीणां तु पञ्चमे ॥ ३३० ॥ सप्तमे मासि वा कार्यं नवाग्रप्राशनं शुभम् ॥ रिक्तां दिनक्षयं नन्दां द्वादशीमष्टमीमथ ॥ ३३१ ॥ त्यक्तान्यनिधिषु
प्रोक्तं प्राशनं शुभवासरे ॥ चरस्थिरमृदुक्षिप्रनक्षत्रे शुभनैधने ॥ ३३२ ॥ दशमे शुद्धिसंयुक्ते शुभलग्ने शुभांशके ॥ पूर्वार्द्धे सौम्यखटेन संयुक्तं वीक्षितं
पि वा ॥ ३३३ ॥ त्रिषष्टलाभगैः क्रूरैः केंद्रधीधर्मगैः शुभैः ॥ व्ययारिनिधनस्थे च चन्द्रेऽन्नप्राशनं शुभम् ॥ ३३४ ॥ तृतीये पञ्चमे चाब्दे स्वकुलाचाम्नाऽपि
वा ॥ बालानां जन्मतश्चौलं स्वग्रहोक्तविधानतः ॥ ३३५ ॥ सौम्यायने नास्तगयोः सुरारिसुरमन्त्रिणोः ॥ अपर्वरिक्तातिधिषु शुक्लज्येष्ठदुवासरौ
॥ ३३६ ॥ दन्तादितीज्यचंद्रेन्द्रपूषभानि शुभानि च ॥ चौलकर्मणि हस्तक्षार्त्विणीत्रीणि च विष्णुभातः ॥ ३३७ ॥ पट्टवधनचौलान्नप्राशने चोपनायने ॥
शुभदं जन्मनक्षत्रमशुभं त्वन्यकर्मणि ॥ ३३८ ॥ अष्टमे शुद्धिसंयुक्ते शुभलग्ने शुभांशके ॥ जन्माष्टमे न शीतांशी पष्ठाष्टान्त्यविवर्जिते ॥ ३३९ ॥
धनत्रिकोणकेंद्रस्थैः शुभैरुयायारिगैः परैः ॥ अभ्यक्ते सन्ध्ययोनारि निशि भुक्ता न वाहवे ॥ ३४० ॥ नोत्कटे भूषिते नैव याने न नवमेऽद्वि
च ॥ क्षौरकर्म महीपानां पञ्चमेऽष्टमेऽहनि ॥ ३४१ ॥ कर्तव्यं क्षौरनक्षत्रेऽप्यथ वास्योदये शुभम् ॥ नृपविप्राह्वया यज्ञे मरणे वन्धमोक्षणे
॥ ३४२ ॥ उद्वाहेऽखिलचार्षीतिधिषु क्षौरमिष्टम् ॥ कर्तव्यं मङ्गलेऽष्टवादी मङ्गलाद्यक्षुरार्पणम् ॥ ३४३ ॥ नक्षत्रे सप्तमे वापि पञ्चमे

पू० ख०
अ० ५६

॥ ११० ॥

दिवसेऽपि वा ॥ तृतीये बीजनक्षत्रे शुभवारे शुभोदये ॥ ३४४ ॥ सम्यग्गृहाण्यलंकृत्य वितानध्वजतोरणैः ॥ आशिषो वाचनं कार्यं पुण्यं
 पुण्यांगनादिभिः ॥ ३४५ ॥ सहवादित्रनृत्याद्यैर्गत्वा प्रागुत्तरां दिशम् ॥ तत्र मृदततस्तीक्ष्णा गृहीत्वा पुनरागतः ॥ ३४६ ॥ मृण्मयेऽप्यथ
 वा वेणवेऽपि पात्रे प्रसूयेत् ॥ अनेकबीजसंयुक्तं तोयं पुष्पाभिः शोभितम् ॥ ३४७ ॥ आधानादष्टमे वर्षे जन्मतो वाग्रजन्मनाम् ॥ राज्ञा
 मेकादशे मौजीवंधनं द्वादशे विशाम् ॥ ३४८ ॥ जन्मतः पंचमे वर्षे वेदशास्त्रविशारदः ॥ उपवीती यतः श्रीमान्कार्यं तत्रोपनायनम् ॥ ३४९ ॥
 बालस्य बलहीनोऽपि सितो जीवः शुभप्रदः ॥ यथोक्तवत्सरे कार्यमनुक्ते नोपनायनम् ॥ ३५० ॥ दृश्यमानगुरौ शुके शाखेशो चोत्तरायणे ॥ वेदा
 नामधिपा जीवशुक्रभौमबुधाः क्रमात् ॥ ३५१ ॥ शरद्व्रीष्मवसंतेषु व्युत्क्रमात् द्विजन्मनाम् ॥ मुख्यं साधारणं तेषां तपोमासादिपंचसु ॥ ३५२ ॥
 स्वकुलाचारधर्मज्ञो माघमासे तु फाल्गुने ॥ विधिज्ञश्चार्थवांश्चैत्रे वेदवेदांगपारगः ॥ ३५३ ॥ वैशाखे धनवान्वेदशास्त्रविद्याविशारदः ॥ उपनीतो
 बलाढ्यश्च ज्येष्ठे विधिविदां वरः ॥ ३५४ ॥ शुक्लपक्षे द्वितीया च तृतीया पंचमी तथा ॥ त्रयोदशी च दशमी सप्तमी व्रतबंधने ॥ ३५५ ॥
 श्रेष्ठा त्वेकादशी पट्टी द्वादश्यन्यास्तु मध्यमाः ॥ कृष्णे द्वित्रीषु संख्याश्च तिथ्योऽन्या ह्यतिनिदिताः ॥ ३५६ ॥ धिष्णान्यर्कत्रयातिज्यरुद्रादित्युत्त
 राणि च ॥ विष्णुत्रयांश्च मित्राव्जयोनिभान्युपनायने ॥ ३५७ ॥ जन्मभाद्रपदं कर्म संघातर्क्षं तु पौडशम् ॥ अष्टादशं समुदयं त्रयोविंशं वि
 नाशनम् ॥ ३५८ ॥ मानसं पंचविंशं नाचरेच्छुभमेषु तु ॥ आचार्यसौम्यकाव्यानां वाराः शस्ताः शशीनयोः ॥ ३५९ ॥ वारो तु मध्यमो चैव
 व्रतेऽन्यौ निदिता मता ॥ त्रिधा विभज्य दिवसं तत्रादौ कर्म दैविकम् ॥ ३६० ॥ द्वितीये मानुषं कार्यं तृतीयेशे च पेटुकम् ॥ स्वनीचगं तदंशं वा
 स्वारिभे वा तदंशके ॥ ३६१ ॥ गुरुशिलिनोश्च शाखेशो कलाशीलविवर्जितः ॥ स्वाधिशत्रुगृहस्थे वा तदंशस्थेऽथ वा व्रती ॥ ३६२ ॥ शाखेशो वा गुरो शुके
 महापातककृद्भवेत् ॥ स्वोच्चसंस्थे तदंशे वा स्वराशौ राशिगे गणे ॥ ३६३ ॥ शाखेशो वा गुरो शुके केंद्रगे वा त्रिकोणगे ॥ अतीव धनवांश्चैव वेदवेदांगपा
 रगः ॥ ३६४ ॥ परमोच्चगते जीवे शाखेशो बाध वा सिते ॥ व्रती विशुद्धे निधने वेदशास्त्रविशारदः ॥ ३६५ ॥ स्वाधिमित्रगृहस्थे वा तत्सोच्चस्थे
 तदंशगे ॥ गुरो भृगौ वा शाखेशो विद्याधनसमन्वितः ॥ ३६६ ॥ शाखाधिपतिवारश्च शाखाधिपवलं शिशोः ॥ शाखाधिपतिलब्धं च दुर्लभं त्रितयं
 व्रते ॥ ३६७ ॥ तस्माद्देवांशगे चंद्रे व्रती विद्याविशारदः ॥ पार्षादंशगे स्वांशगे वा दरिद्रो नित्यदुःखितः ॥ ३६८ ॥ श्रवणादिनि नक्षत्रे कर्काशस्थे
 निशाकरे ॥ तदा व्रती वेदशास्त्रधनधान्यसमृद्धिमान् ॥ ३६९ ॥ शुभलक्ष्णे शुभांशे च नैघने शुद्धिसंयुते ॥ लक्ष्णे तु निधने सौम्यैः संयुते वा निरी

सिते ॥ ३७० ॥ इष्टैर्जीवार्कचंद्राद्यैः पंचभिर्वलिभिर्ग्रहे ॥ स्थानादिवलसंपूर्णैश्चतुर्भिर्वा शुभान्वितैः ॥ ३७१ ॥ ईशत्रैवात्रैकविंशमहादोषविवर्जिते ॥
 राशयः सकलाः श्रेष्ठाः शुभग्रहयुतेक्षिताः ॥ ३७२ ॥ शुभनवांशकगता ग्राह्यास्ते शुभराशयः ॥ न कदाचित्कर्कटांशशुभेक्षितयुतोऽपि वा ॥ ३७३ ॥
 तस्माद्रोमिथुनांशाश्च तुलाकन्याशकाः शुभाः ॥ एवंविधे लग्नगते नवांशे व्रतमीरितम् ॥ ३७४ ॥ त्रिषट्हायगतेः पापैः षट्षांत्यविवर्जितैः ॥ शुभे-
 षट्षाष्टलांत्यवर्जितेन हिमांशुना ॥ ३७५ ॥ स्वोच्चसंस्थोऽपि शीतांशुर्वर्तितो यदि लग्नगः ॥ न करोति शिशुं निःस्वं सर्वतः क्षयरोगिणम् ॥ ३७६ ॥
 स्फूर्जिते केंद्रे भानौ व्रतिनां पितृनाशनम् ॥ पंचदोषोनितं लग्नं शुभदं चोपनायने ॥ ३७७ ॥ विनावसंतऋतुना कृष्णपक्षे गलग्रहे ॥ अनध्याये
 विष्टिषष्ठ्योर्न तु सस्कारमर्हति ॥ ३७८ ॥ त्रयोदश्यादिचत्वारि सप्तम्यादिदिनत्रयम् ॥ चतुर्थी वा शुभाः प्रोक्ता अष्टावेते गलग्रहाः ॥ ३७९ ॥ क्षुरि
 काबंधनं वक्ष्ये नृपाणां प्राक्करग्रहात् ॥ विवाहोक्तेषु मासेषु शुक्रपक्षेऽप्यनस्तमे ॥ ३८० ॥ जीवे शुके च भूपुत्रे चंद्रतारावलान्विते ॥ मौंजीबंधो
 क्ततिथिषु कुजवर्जितवासरे ॥ ३८१ ॥ नचेत्रवांशके कर्तुरष्टमोदयवर्जिते ॥ शुद्धेऽष्टमे विधौ लग्ने षट्षांत्यविवर्जिते ॥ ३८२ ॥ धनत्रिकोणकेंद्रस्थैः
 शुभैरुयायारिगैः परैः ॥ क्षुरिकाबंधनं कार्यमर्चयित्वा मरान्पितृन् ॥ ३८३ ॥ अर्चयेत्क्षुरिकां सम्यग्देवतानां च सन्निधौ ॥ ततः सुलग्ने वध्नीयात्कट्यां
 लक्षणसंयुताम् ॥ ३८४ ॥ आयामार्द्धाग्रविस्तारप्रमाणैर्न वच्छेदयत् ॥ तच्छेदखंडान्यायाः स्युर्ध्वजाये रिपुनाशनम् ॥ ३८५ ॥ घृष्ट्राये मरणं
 सिंहे जयः शुनि च रोगिता ॥ धनलाभो वृषेऽत्यंतं दुःखी भवति गर्दभे ॥ ३८६ ॥ गजायेऽत्यंतसंप्रीतिर्ध्वक्षि वित्तविनाशनम् ॥ खड्गपुत्रिकयोर्मनं
 गणयेत्स्वांगुलेन तु ॥ ३८७ ॥ मानांगुलेषु पर्यायमेकादशमितां त्यजेत् ॥ शेषाणामंगुलीनां च फलानि स्युर्यथाक्रमम् ॥ ३८८ ॥ पुत्रलाभः
 शत्रुवधः स्त्रीलाभो गमनं शुभम् ॥ अर्थहानिश्चार्थवृद्धिः प्रीतिः सिद्धिजयः स्तुतिः ॥ ३८९ ॥ स्थितो ध्वजे वृषाये वा नष्टाचेत्पूर्वतो व्रणम् ॥ सिंहे
 गजे मध्यभागे त्वंतभागे श्वकाकयोः ॥ ३९० ॥ धृष्टगर्दभयोर्नैव व्रणं श्रयोर्त्यभागगम् ॥ अथोत्तरायणे शुक्रजीवयोर्दृश्यमानयोः ॥ ३९१ ॥ द्विजा
 तीनां गुरोर्गैर्हान्निवृत्तानां यतात्मनाम् ॥ चित्रोत्तरादितीज्यांत्यहरिमित्रविधातृषु ॥ ३९२ ॥ भेषकैर्दुष्टेज्यशुक्रवारलग्नांशकेषु च ॥ प्रतिपत्पर्वरिक्ता
 मा चाष्टमी च दिनत्रयम् ॥ ३९३ ॥ हित्वान्यदिवसे कार्यं समावर्तनमुंडनम् ॥ सर्वाश्रमाणां विप्रैर्द्विह्यतमोऽयं गृहाश्रमः ॥ ३९४ ॥ सुखं तत्रापि भा
 मिन्यां शीलवत्यां स्थितं ततः ॥ तस्याः सच्छीलालं धस्तु सुलग्नवशतः खलु ॥ ३९५ ॥ पितामहोक्तं संवीक्ष्य लग्नशुद्धिं प्रवक्ष्यहम् ॥ पुण्येऽद्वि
 लक्षणोपेतं सुखासीनं सुचेतसम् ॥ ३९६ ॥ प्रणम्य देववत्पृच्छेद्देवतां भक्तिपूर्वकम् ॥ तान्त्रुलफलपुण्याद्यैः पूर्णजलिरुपागतः ॥ ३९७ ॥ तत्र चेष्ट

म्रगः क्रूरस्तस्मात्सप्तमगः कुजः ॥ दंपत्योर्मरणं वाच्य वर्षाणामष्टकात्पुरा ॥ ३९८ ॥ यदि लग्नगतश्चंद्रस्तस्मात्सप्तमगः कुजः ॥ विज्ञेयं
 भर्तृभरणमष्टवर्षांतरे बुधेः ॥ ३९९ ॥ लग्नात्पंचमगः पापः शत्रुदृष्टश्च नीचगः ॥ मृतपुत्राथ वा कन्या कुलटा वा न संशयः ॥ ४०० ॥
 तृतीयपंचसप्तमकर्मगो वा निशाकरः ॥ लग्नात्करोति संबंधं दंपत्योर्गुरुवीक्षितः ॥ ४०१ ॥ तुलगोर्कर्कटा लग्नसंस्थाः शुक्रेंदुसंयुताः ॥ वीक्षिताः
 पृच्छतां तृणां कन्यालाभो भवेत्तदा ॥ ४०२ ॥ स्त्रीद्रेष्काणः स्त्रीनवांशे युग्मलग्नं समागतम् ॥ वीक्षितं चंद्रशुक्राभ्यां कन्यालाभो भवेत्तदा ॥ ४०३ ॥
 एवं स्त्रीणां भर्तृलब्धिः पुंलग्ने पुंनवांशके ॥ पृच्छकस्य भवेत्लग्नं पुंनहैरवलोकितम् ॥ ४०४ ॥ कृष्णपक्षे प्रश्नलग्नस्य राशी शशी यदा ॥ पापदृष्टोऽथ
 वा रंभे न संबंधो भवेत्तदा ॥ ४०५ ॥ पुण्यैर्निमित्तशकुनैः प्रश्नकाले तु मंगलम् ॥ दंपत्योरशुभैर्तेरशुभं सर्वतो भवेत् ॥ ४०६ ॥ पंचांगशुद्धिदिवसे
 चंद्रतारावलम्बिते ॥ विवाहभस्योदये वा कन्यावरणमन्वयेः ॥ ४०७ ॥ भूपणैः पुष्पतांबूलफलैर्गंधाक्षतादिभिः ॥ शुक्रांवरेणातवाद्यैर्विप्राशीर्वचनैः
 सह ॥ ४०८ ॥ कारयेत्कन्यकागहे वरः प्रणवपूर्वकम् ॥ तदा कुर्यात्पिता तस्याः प्रदानं प्रीतिपूर्वकम् ॥ ४०९ ॥ कुलशीलवयोरूपवित्त
 विद्यायुताय च ॥ वराय च रूपवतीं कन्यां दद्याद्यवीयसीम् ॥ ४१० ॥ संपूज्य प्रार्थयित्वा च राचीं देवीं गुणाश्रयाम् ॥ त्रैलोक्यसुन्दरीं
 दिव्यगंधमाल्यांवरावृताम् ॥ ४११ ॥ सर्वलक्षणसंयुक्तां सर्वाभरणभूषिताम् ॥ अनर्घमणिमालाभिर्भासयतीं दिगंतरान् ॥ ४१२ ॥
 विलासिनीसहस्राद्यैः सेवमानामहर्निशम् ॥ एवंविधां कुमारीं तां पूजति प्रार्थयेदिति ॥ ४१३ ॥ देवीं द्राणि नमस्तुभ्यं देवंद्रप्रियभा
 मिनि ॥ विवाहे भाग्यमारोग्यं पुत्रलाभं च देहि मे ॥ ४१४ ॥ युग्मेऽव्दे जन्मतः स्त्रीणां पीतिदं पाणिपीडनम् ॥ एतत्पुंसामयुग्मेऽव्दे व्यत्यये
 नाशनं तयोः ॥ ४१५ ॥ माघफाल्गुनवैशाखज्येष्ठाभासाः शुभप्रदाः ॥ मध्यमा कार्तिको मार्गशीर्षो वै निदिताः परे ॥ ४१६ ॥
 न कदाचिद्विशेषेषु भानोराद्राप्रवेशनात् ॥ विवाहो देवतानां च प्रतिष्ठां चोपनायनम् ॥ ४१७ ॥ नास्तंगते सिते जीवे न तयोर्वाल्लुब्धयोः ॥
 न गुरो सिंहराशिस्थे सिंहांशकगतेपि वा ॥ ४१८ ॥ पश्चात्प्रागुदितः शुक्रो दशत्रिदिवसं शिशुः ॥ वृद्धः पंचदिनं पक्षं गुरुः पक्षं च सर्वतः ॥ ४१९ ॥
 अप्रबुद्धो हृषीकेशो यावत्तावन्न मंगलम् ॥ उत्सवे वासुदेवस्य दिवसे नान्यमंगलम् ॥ ४२० ॥ न जन्ममासे जन्माक्षे न जन्मदिवसेऽपि च ॥ आद्य
 गर्भसुतस्याथ दुहितुर्वा करग्रहः ॥ ४२१ ॥ नैवोद्वाहो ज्येष्ठपुत्रीपुत्रयोश्च परस्परम् ॥ ज्येष्ठमासे तयोरेकज्येष्ठेऽथैव नान्यथा ॥ ४२२ ॥ उत्पातग्रह
 णाद्बुद्धं सप्ताहमखिलग्रहे ॥ नाखिले त्रिदिनं नेष्टं त्रिद्विस्पृकं च क्षयं तथा ॥ ४२३ ॥ अस्तास्ते त्रिदिनं पूर्वं पश्चाद्ग्रस्तोदयेऽथवा ॥ संध्यायां त्रिदिनं तद्

वृ.न.पु.
॥ ११२ ॥

त्रिशीये सप्त एव च ॥ ४२४ ॥ मासान्ते पंच दिवसांस्त्यजेद्रिक्तां तथाष्टमीम् ॥ व्यतीपातं वैधृतिं च संपूर्णं परिचार्द्रकम् ॥ ४२५ ॥ पौष्णभऽयुत
रामैत्रमरुचंद्रार्कपिष्यभैः ॥ समूलभैरविद्विस्तैः स्त्रीकग्रह इष्यते ॥ ४२६ ॥ विवाहे बलमावश्यं दंपत्योर्गुरुसूर्ययोः ॥ चतुष्पूजा यत्नतः कार्या दुर्बल
ग्रहयोस्तयोः ॥ ४२७ ॥ गोचरं वेधजं चाष्टवर्गजं रूपजं बलम् ॥ यथोत्तरं बलाधिक्यं स्थूलं गोचरमार्गजम् ॥ ४२८ ॥ चंद्रताराबलं वीक्ष्य ततः
पंचांगजं बलम् ॥ तिथिरैकगुणा वारो द्विगुणस्त्रिगुणं च भम् ॥ ४२९ ॥ योगश्चतुर्गुणः पञ्चगुणं तिथ्यर्द्धसंज्ञितम् ॥ ततो मुहूर्तो बलवांस्ततो लग्नं
बलाधिकम् ॥ ४३० ॥ ततो बलवती होरा द्रेष्काणो बलवांस्ततः ॥ ततो नवांशो बलवत्, द्वादशांशो बली ततः ॥ ४३१ ॥ त्रिंशांशो बलवांस्तस्माद्दी
क्ष्यमेतद्बलाबलम् ॥ शुभेक्षितयुताः शस्ता उद्गाहेऽखिलराशयः ॥ ४३२ ॥ चंद्रार्कज्यादयः पच यस्य राशेस्तु खेचराः ॥ इष्टास्तच्छुभदं लग्नं चत्वारोऽपि बला
न्विताः ॥ ४३३ ॥ जामित्रशुद्धैर्कविंशन्महादोषविचर्जितम् ॥ एकविंशतिदोषाणां नामरूपफलानि च ॥ ४३४ ॥ वक्ष्यंतेऽत्र समासेन शृणु नारद सांप्रतम् ॥
पञ्चांगशुद्धिरहित्यं दोषस्त्वाद्यः प्रकीर्तितः ॥ ४३५ ॥ उदयास्तशुद्धिर्हानिर्द्वितीयः सूर्यसंक्रमः ॥ तृतीयः पापषड्वर्गो भृगुःषष्ठः कुजोऽष्टमः ॥ ४३६ ॥ गंडांत
कर्तरी रिण्षषडष्टेन्दुगतो ग्रहः ॥ दंपत्योरष्टमं लग्नं राशिर्विषयटी तथा ॥ ४३७ ॥ दुर्मुहूर्तो वारदोषः खार्जुरिकसमाङ्घ्रिभम् ॥ ग्रहणोत्पातभं कृपि
द्वर्जं कूटसंयुतम् ॥ ४३८ ॥ कुनवांशो महापातो वैधृतिश्चैकविंशतिः ॥ तिथिवारसंयोगानां करणस्य च मेलनम् ॥ ४३९ ॥ पंचांगमस्य शुद्धि
स्तु पंचांगशुद्धिरीतिता ॥ यस्मिन्पंचांगदोषोऽस्ति तस्मिँल्लग्नने निरर्थकम् ॥ ४४० ॥ त्यजेत्पंचैष्टिकं चापि विपसंयुक्तदुग्धवत् ॥ लग्नलग्नांशको
स्वस्वपतिना वीक्षितौ युतौ ॥ ४४१ ॥ न चेद्द्वान्योन्यपतिना शुभमित्रेण वा तथा ॥ वस्त्य मृत्युः स्यात्ताभ्यां सप्तसप्तोदयांशको ॥ ४४२ ॥
एवं तौ न युतौ दृष्टौ मृत्युर्वध्वाः कग्रहे ॥ त्याज्याः सूर्यस्य संक्रांतिः पूर्वतः पतस्तथा ॥ ४४३ ॥ विवाहादिषु कार्येषु नाज्यः षोडशषोडश ॥ षड्गः
शुभदः श्रेष्ठो विवाहस्थापनादिषु ॥ ४४४ ॥ भृगुषष्टाह्वयो दोषो लग्नात्षष्ठगते सिते ॥ उच्चगे शुभसंयुक्ते तल्लग्नं सर्वदा त्यजेत् ॥ ४४५ ॥ कु
जोऽष्टमो महादोषो लग्नादष्टमगे कुजे ॥ शुभत्रययुतं लग्नं न त्यजेत्तुंगो यदि ॥ ४४६ ॥ पूर्णानंदारुययोस्तित्थ्योः संधिर्नाडीद्वयं यदा ॥ गंडांत
मृत्युदं जन्मयात्रोद्गाहवतादिषु ॥ ४४७ ॥ कुलीरसिंहयोः कीटचापयोर्मनमेषयोः ॥ गंडातमंतरालं स्याद्वटिकाद्धं मृतिप्रदम् ॥ ४४८ ॥ सापेन्द्रपौ
ष्णभेर्ध्वत्यषोडशेशा भसंधयः ॥ तदग्रिमेध्वाद्यपादा भानां गंडातसंज्ञकाः ॥ ४४९ ॥ उग्रं च संधित्रितयं गंडातं त्रिविधं महत् ॥ लग्नाभिमुखयोः
पापग्रहयोर्बहुवक्रयोः ॥ ४५० ॥ सा कर्तरीति विज्ञेया दंपत्योर्गलकर्तरी ॥ कर्तरीयोगद्वयं यल्लग्नं तत्परिवर्जयेत् ॥ ४५१ ॥ अपि

पृ० ख०

अ० ५६

॥ ११२ ॥

सौम्यग्रहयुक्तं गुणैः सर्वैः समन्वितम् ॥ षडष्टरिष्णवे चन्द्रे लग्नदोषः स्वसंज्ञकः ॥ ४५२ ॥ तल्लग्नं वर्जयेद्यत्राजीवशुक्रसमन्वितम् ॥
 उच्चगे नीचगे वापि मित्रभे शत्रुराशिगे ॥ ४५३ ॥ अपि सर्वगुणोपेतं दंपत्योर्निधनप्रदम् ॥ शशकिं ग्रहसंयुक्ते दोषः संग्रहसंज्ञकः ॥ ४५४ ॥ तस्मि
 न्संग्रहदोषे तु विवाहं नैव कारयेत् ॥ सूर्येण संयुते चन्द्रे दारिद्र्यं भवति स्फुटम् ॥ ४५५ ॥ कुजेन मरणं व्याधिः सौम्येन त्वनपत्यता ॥ दौर्भाग्यं
 गुरुणा युक्ते सापत्यं भार्गवेण तु ॥ ४५६ ॥ प्रव्रज्या सूर्यपुत्रेण राहुणा मूलसंक्षयः ॥ केतुना संयुते चन्द्रे नित्यं कष्टं दरिद्रता ॥ ४५७ ॥ पापग्रहयुते
 चन्द्रे दंपत्योर्मरणं भवेत् ॥ शुभग्रहयुते चन्द्रे स्वोच्चस्थे मित्रराशिगे ॥ ४५८ ॥ दोषायनं भवेदल्लग्नं दंपत्योः श्रेयसे सदा ॥ स्वोच्चगो वा स्वर्गगो वा मित्र
 भ्रात्रगतोपि वा ॥ ४५९ ॥ पापग्रहयुतश्चन्द्रः करोति मरणं तयोः ॥ दंपत्योरष्टमं लग्नमष्टमो राशिरेव च ॥ ४६० ॥ यदि लग्नगतः सोपि दंपत्योर्मरण
 प्रदः ॥ स राशिः शुभसंयुक्तो लग्नं वा शुभसंयुतम् ॥ ४६१ ॥ लग्नं विवर्जयेद्यत्नात्तदंशांशतदीश्वराम् ॥ दंपत्योर्द्वादशं लग्नं राशिर्वा यदि लग्नगः
 ॥ ४६२ ॥ अर्थहानिस्तयोरस्मात्तदंशस्वामिनं त्यजेत् ॥ जन्मराशुदयश्चैव जन्मलग्नोदयः शुभः ॥ ४६३ ॥ तयोरुपचयस्थानं लग्नेत्यंतशुभप्रदम् ॥
 खमार्गणा वेदपक्षाः खरामा वेदमार्गणाः ॥ ४६४ ॥ वह्निचंद्रा रूपदक्षाः खरामा व्योमवाहवः ॥ द्विरामाः स्वाग्रयः शून्यदक्षाः कुंजरभूमयः ॥ ४६५ ॥
 रूपपक्षा व्योमदक्षा वेदचन्द्राश्चतुर्दश ॥ शून्यचन्द्रा वेदचन्द्रा षड्रक्क्षा वेदवाहवः ॥ ४६६ ॥ शून्यदक्षाः शून्यचंद्राः पूर्णचंद्रा गतंद्रवः ॥ तर्कचंद्रा
 वेदपक्षाः खरामाश्चाश्विभात्कमात् ॥ ४६७ ॥ आभ्यः परास्तु घटिकाश्चतस्रो विपसंज्ञिताः ॥ विवाहादिषु कार्येषु विपनाडौ विव
 र्जयेत् ॥ ४६८ ॥ भास्करादिषु वारेषु ये मुहूर्ताश्च निदिताः ॥ विवाहादिषु ते वर्ज्या अपिलक्षणैर्युताः ॥ ४६९ ॥ निदिता
 वारदोषा ये सूर्यवारादिषु क्रमात् ॥ अपि सर्वगुणोपेतास्ते वर्ज्याः सर्वमंगले ॥ ४७० ॥ एकार्गलांप्रितुल्यं यत्तल्लग्नं च विवर्जयेत् ॥
 अपिशुक्रज्यसंयुक्तं विपसंयुक्तदुग्धवत् ॥ ४७१ ॥ ग्रहणोत्पातभं त्याज्यं मंगलेषु ऋतुत्रयम् ॥ यावच्च शशिना भुक्ता मुक्तभं दग्धकाष्ठवत् ॥
 ॥ ४७२ ॥ मंगलेषु त्यजेत्तत्वेदं विद्धं च क्रूरसंयुतम् ॥ अखिलं पंचगव्यं मुराविदुयुतं यथा ॥ ४७३ ॥ पाद एव शुभोर्विद्धमशुभं नैव कृत्स्नमम्
 क्रूरविद्धं युतं धिष्ण्यं निखिलं नैव मंगलम् ॥ ४७४ ॥ तुलामिथुनकन्यांशा धनुर्गत्यार्द्धसंयुताः ॥ एते नवांशाः शुभदा वृषभस्यांशकाः खलु
 ॥ ४७५ ॥ अंत्यांशास्तेपि शुभदा यदि वर्गोत्तमाह्वयाः ॥ अन्ये नवांशा न ग्राह्या यतस्ते कुनवांशकाः ॥ ४७६ ॥ कुनवांशकलग्नं यत्तयाज्यं
 सर्वगुणान्वितम् ॥ यस्मिन्दिने महापातस्तदिनं वर्जयेच्छुभे ॥ ४७७ ॥ अपि सर्वगुणोपेतं दंपत्योर्मृत्युदं यतः ॥ अनुक्ताः स्वल्पदोषाः स्युर्विशुद्धी

इ.ना.पु.

॥ ११३ ॥

हारवृष्टयः ॥ ४७८ ॥ प्रत्यर्कपरिवेष्टेन्द्रचापां बुधमर्जनाः ॥ लतोपग्रहपाताख्या मासदग्धाह्वया तिथिः ॥ ४७९ ॥ दग्धलग्नांधवधिरपंगुसंज्ञाश्च
राशयः ॥ एवमाद्यास्ततस्तेषां व्यवस्था क्रियतेऽधुना ॥ ४८० ॥ अकालजा भवत्येते विद्युग्रीहारवृष्टयः ॥ दोषाय मंगले नूनमदोषायैव कालतः ॥
॥ ४८१ ॥ बृहस्पतिः केंद्रगतः शुक्रो वा यदि वा बुधः ॥ एकोऽपि दोषनिचयं हरत्येव न संशयः ॥ ४८२ ॥ तिर्यक्पंचोद्धगाः पञ्च रेखा द्वे द्वे च
कोणयोः ॥ द्वितीये शंभुकोणेऽग्निधिष्ण्यं चक्रे प्रविन्यसेत् ॥ ४८३ ॥ भान्यत्र साभिजित्येकरेखाखेटेन विद्धभम् ॥ पुरतः पृष्ठतोऽर्काद्या दिनसं लत्त
यंति यत् ॥ ४८४ ॥ अर्काकृतिगुणाद्यंगवाणादनवसंख्यभम् ॥ सूर्यभात्सार्पपि न्यात्यत्वाष्टमित्रोडुविष्णुभम् ॥ ४८५ ॥ संख्यया दिनभे
तावदश्विभात्पातदुष्टभम् ॥ सौराष्ट्रे साल्वदेशे तु लत्तितं भं विवर्जयेत् ॥ ४८६ ॥ कर्लिगवंगदेशेषु पातितं न शुभप्रदम् ॥ ब्राह्मिके कुरुदेशे
चान्यस्मिन्देशे न दूषणम् ॥ ४८७ ॥ तिथयो मासदग्धाश्च दग्धलग्नानि यान्यपि ॥ मध्यदेशे विवर्ज्यानि न दुष्टानीतरेषु च ॥ ४८८ ॥ पङ्गव
धकाणलग्नानि मासशून्याश्च राशयः ॥ गौडमालवयोस्त्याज्या अन्यदेशे न गर्हिताः ॥ ४८९ ॥ दोषदुष्टं सदा कालं सत्रिमासं न शक्यते ॥
अपि धातुरतो ग्राह्यं दोषाल्पत्वं गुणाधिकम् ॥ ४९० ॥ एवं सुलग्ने दंपत्योः कारयेत्सम्यगीक्षणम् ॥ हस्तोच्छ्रितां चतुर्हस्तैश्चतुरस्यां समंततः
॥ ४९१ ॥ स्तंभश्चतुर्भिः सुलक्ष्णैर्वाग्भागे तु सत्रताम् ॥ समंडणं चतुर्दिक्षु सोपानैरतिशोभिताम् ॥ ४९२ ॥ प्रागुदक्प्रवणां रंभास्तंभैर्हंसशुका
दिभिः ॥ विचित्रितां चित्रकुम्भैर्विविधैस्तोरणांकुरैः ॥ ४९३ ॥ शृङ्गापुष्पनिचयैर्वर्णकैः समलंकृताम् ॥ विप्राशीर्वाचनैः पुण्यस्त्रीभिर्दिव्यैर्मनो
रमा ॥ ४९४ ॥ वादित्रनृत्यगीताद्यैर्हृदयानंदिनीं शुभाम् ॥ एवंविधां समारोहेन्मिथुनं स्वाग्निवेदिकाम् ॥ ४९५ ॥ अथवा राशिकृतं च न्यादू
डुगणराशयः ॥ राशीशयोनिर्वर्णाख्यस्तवः पुत्रपौत्रदाः ॥ ४९६ ॥ एकराशौ पृथग्धिष्ण्ये दंपत्योः पाणिपीडनम् ॥ उत्तमं मध्यमं भिन्नं राशयेकत्वं
ययोस्तयोः ॥ ४९७ ॥ एकक्षेत्रे त्वेकराशौ हि विवाहः प्राणहानिदः ॥ स्त्रीधिष्ण्यादाद्यनवके स्त्रीदूरमतिर्निर्दिष्टम् ॥ ४९८ ॥ द्वितीये मध्यमे श्रेष्ठं
तृतीये नवके नृभम् ॥ तिस्रः पूर्वोत्तरा धातृयान्ममाहेशतारकाः ॥ ४९९ ॥ इति मर्त्यगणे ज्ञेयः स्यादमर्त्यगणः परः ॥ हर्यादित्यार्कवाय्वन्तमित्राश्च
ज्येष्ठतारकाः ॥ ५०० ॥ रक्षोगणः पितृत्वाष्ट्रद्विदेवाग्नींद्रतारकाः ॥ वसुवारीशमृलहितारकाभिर्धुतास्ततः ॥ ५०१ ॥ दंपत्योर्जन्मभे चैकगणे प्रीतिर
नेकया ॥ मध्यमा देवमर्त्यानां राक्षसानां तयोर्मृतिः ॥ ५०२ ॥ मृत्युः पष्ठाष्टके पंचनवमे त्वनपत्यता ॥ नेःस्य द्विर्द्वादशेऽन्येषु दंपत्योः प्रीतिरुत्त
मा ॥ ५०३ ॥ एकाधिपे मित्रभावे शुभदं पाणिपीडनम् ॥ द्विर्द्वादशे त्रिकोणे च न कदाचित्पदचके ॥ ५०४ ॥ अन्येऽप्येवमपराधिको

पू० सं

अ० ५

॥ ११३ ॥

तुमेषोतुसूषकाः ॥ आसुगोमहिषव्याघ्रकालीव्याघ्रमृगद्वयम् ॥ ५०५ ॥ श्वानः कपिर्वधुयुगं कपिसिंहतुरंगमाः ॥ सिंहगोदन्तिनो भानां योनयः
 स्युर्यथाश्विभात् ॥ ५०६ ॥ श्वेणं वध्रगं मेषवानरौ सिंहवारणम् ॥ गोव्याघ्रमालुमार्जारं महिषाश्वं च शात्रवम् ॥ ५०७ ॥ झपालिकर्कटा विप्रास्त
 दूर्वाः क्षत्रियादयः ॥ पुंवर्णराशेः स्त्रीराशौ सतिहीने यथाशुभम् ॥ ५०८ ॥ चतुस्त्रिंशप्रभोत्थायाः कन्यायाश्चाश्विभात्क्रमात् ॥ वद्विभादिदुभात्रा
 डीत्रिचतुःपंचपर्वसु ॥ ५०९ ॥ गणयेत्संख्यया चैकनाड्यां मृत्युने पार्श्वयोः ॥ प्राजापत्यब्राह्मदेवा विवाहाश्चार्पसंयुताः ॥ ५१० ॥ उक्तकालं तु
 कर्तव्याश्चत्वारः फलदायकाः ॥ गंधर्वासुरपैशाचराक्षसाख्यास्तु सर्वदा ॥ ५११ ॥ चतुर्थमभिजिह्वमुदयर्क्षाच्च सप्तमम् ॥ गोधूलिकं तदुभयं विवाहं
 पुत्रपौत्रदम् ॥ ५१२ ॥ प्राच्या न च कलिगानां मुख्यं गोधूलिकं स्मृतम् ॥ अभिजित्सर्वदेशेषु मुख्यो दोषविनाशकृत् ॥ ५१३ ॥ मध्यदिनगते
 भानौ मुहूर्तोऽभिजिदाह्वयः ॥ नाशयत्यखिलान्दोषान्पिनाकी त्रिपुरं यथा ॥ ५१४ ॥ पुत्रोद्वाहात्परं पुत्रीविवाहो न ऋतुत्रये ॥ न तयोर्व्रतमुद्वाहा
 न्मंगले नान्यमंगलम् ॥ ५१५ ॥ विवाहश्चैकजन्यानां पण्मासाभ्यन्तरे यदि ॥ असंशयं त्रिभिर्वर्षैस्तत्रैका विधवा भवेत् ॥ ५१६ ॥ प्रत्युद्वाहो
 नैव कार्यो नैकस्मै दुहितृद्वयम् ॥ न चैकजन्ययोः पुंसोरेकजन्ये तु कन्यके ॥ ५१७ ॥ नैवं कदात्रिदुद्वाहो नैकदा मुंडनद्वयम् ॥ दिवाजान्तु
 पितरं रात्रौ तु जननीं तथा ॥ ५१८ ॥ आत्मानं संध्योर्हन्ति नास्ति गंडे विपर्ययः ॥ सुतः सुता वा नियतं श्वसुरं हन्ति मूलजः ॥ ५१९ ॥
 तदंत्यपादजो नैव तथाश्लेषाद्यपादजः ॥ ज्येष्ठांत्यपादजौ ज्येष्ठं बालो हन्ति न वालिका ॥ ५२० ॥ न बालिकांबुमूलक्षे मातरं पितरं तथा ॥
 सैद्री धवाग्रजं हन्ति देवं तु द्विदेवजा ॥ ५२१ ॥ आरभ्योद्वाहदिवसात् षष्ठे वाप्यष्टमे दिने ॥ वधूप्रवेशं संपत्त्येदशमे सप्तमे दिने ॥ ५२२ ॥
 हायनद्वितयं जन्मभलप्रदिवसानपि ॥ संत्यज्य ह्यतिशुक्लेऽपि यात्रा वैवाहिकी शुभा ॥ ५२३ ॥ श्रीप्रदं सर्वगीर्वाणस्थापनं चोत्तरायणे ॥ गीर्वाणपृ
 र्वगीर्वाणमत्रिणोर्दृश्यमानयोः ॥ ५२४ ॥ विचैत्रेज्वेव मासेषु माघादिषु च पंचसु ॥ शुक्लपक्षेषु कृष्णेषु तदादिष्वष्टसु शुभम् ॥ ५२५ ॥ दिनेषु यस्य
 देवस्य या तिथिस्तत्र तस्य च ॥ द्वितीयादिद्वये पंचम्यादितस्तिसृषु क्रमात् ॥ ५२६ ॥ दशम्यादेश्वतसृषु पौर्णमास्यां विशेषतः ॥ त्र्युत्तरादितिचंद्रां
 त्यहस्तत्रयगुरुदुषु ॥ ५२७ ॥ साश्विधातृजलाधीशहरिमित्रवसुष्वपि ॥ कुजवार्जितवारेषु कर्तुः सूर्ये वलप्रदे ॥ ५२८ ॥ चंद्रतारावलोपेते पूर्वाह्ने शोभ
 ने दिने ॥ शुभलग्ने शुभांशे च कर्तुर्न निधनोदये ॥ ५२९ ॥ राशयः सकलाः श्रेष्ठाः शुभग्रहयुतेक्षिताः ॥ पंचाष्टके शुभे लग्ने नैधने शुद्धिसंयुते
 ॥ ५३० ॥ लग्नस्थाश्चंद्रसूर्याराहुकेत्वर्कसुनवः ॥ कर्तुर्मृत्युप्रदाश्चान्ये धनधान्यसुखप्रदाः ॥ ५३१ ॥ द्वितीये नेष्टदाः पापाः सौम्याश्चंद्रश्चैवित्तदाः ॥

बृ.ना.३

॥ ११४ ॥

तृतीये निखिलाः खेदाः पुत्रपौत्रसुखप्रदाः ॥ ५३२ ॥ चतुर्थे सुखदाः सौम्याः क्रूराः खेदाश्च दुःखदाः ॥ ग्लानिदाः पंचमे क्रूराः सौम्याः पुत्रसुख
प्रदाः ॥ ५३३ ॥ षष्ठे शुभाः शत्रुदाः स्युः पापाः शत्रुक्षयकराः ॥ व्याधिदाः सप्तमे पापाः सौम्याः शुभफलप्रदाः ॥ ५३४ ॥ अष्टमस्थाः खगाः सर्वे
कर्तुर्मृत्युप्रदायकाः ॥ धर्मे पापा भ्रंति सौम्याः शुभदा मंगलप्रदाः ॥ ५३५ ॥ कर्मणा दुःखदाः पापा सौम्याश्चंद्रश्च कीर्तिदाः ॥ लाभस्थानगताः सर्वे
भूरिलाभप्रदा ग्रहाः ॥ ५३६ ॥ व्ययस्थानगताः शत्रुद्रुव्ययकरा ग्रहाः ॥ हंत्यर्थहीनाः कर्तारं मंत्रहीनास्तु ऋत्विजम् ॥ ५३७ ॥ स्त्रियं लक्षणही
नास्तु न प्रतिष्ठासमो रिपुः ॥ गुणाधिकतरे लग्ने दोषः स्वल्पतरो यदि ॥ ५३८ ॥ सुराणां स्थापनं तत्र कर्तुरिष्टार्थसिद्धिदम् ॥ निर्माणायतनग्रामगृहा
दीनां समासतः ॥ ५३९ ॥ क्षेत्रमादौ परीक्षितं गंधवर्णरसांशकैः ॥ मधुपुष्पाम्लपिशितगंधं विप्रातुपूर्वकम् ॥ ५४० ॥ सितं रक्तं च हरितं कृष्णवर्णं यथाक्रमम् ॥
मधुरं कटुकं तिक्तं कषायकरं क्रमात् ॥ ५४१ ॥ अत्यंतवृद्धिदं नृणामीशानप्रागुदगृहम् ॥ अन्यदिक्षु पुत्रे तेषां शत्रुदत्यंतहानिदम् ॥ ५४२ ॥
समगर्तारविमात्रं खनित्वा तत्र पूरयेत् ॥ अत्यंतवृद्धिरधिके हीने हानिः समे समम् ॥ ५४३ ॥ तथा निशादौ तत्कृत्वा पानीयेन प्रपूरयेत् ॥ प्रात
र्दृष्टे जले वृद्धिः समं पंके क्षयः क्षये ॥ ५४४ ॥ एवं लक्षणसंयुक्तं सम्यक् क्षेत्रं समीक्ष्यते ॥ दिक्साधनाय तन्मध्ये समं मंडलमालिखेत् ॥ ५४५ ॥
द्वादशांगुलं शंकुं स्थाप्येक्षेत्रं दिक्क्रमम् ॥ चतुरस्रीकृते क्षेत्रे पङ्क्तिपरिशोधिते ॥ ५४६ ॥ रेखामार्गे च कर्त्तव्यं प्राकारं सुमनोहरम् ॥ आयामेषु चतु
र्दिक्षु प्रागादिषु च सत्स्वपि ॥ ५४७ ॥ अष्टावष्टौ प्रतिदिशं द्वायाणि स्युर्यथाक्रमम् ॥ प्रदक्षिणक्रमात्तेषाममूनि च फलानि वै ॥ ५४८ ॥ हानिर्नैः स्युः
धनप्राप्तिर्वृषपूजा महद्जनम् ॥ अतिचौर्यमतिक्रोधो भीतिर्दिशि शचीपतेः ॥ ५४९ ॥ निधनं वधनं भीतिरर्थसिद्धेन वद्धनम् ॥ अनातंकं व्याधिभयं
निःसत्त्वं दक्षिणादिशि ॥ ५५० ॥ पुत्रहानिः शत्रुवृद्धिर्लक्ष्मीप्राप्तिर्द्विनागमः ॥ सौभाग्यमनिर्दोर्भाग्यं दुःखं शोकश्च पश्चिमे ॥ ५५१ ॥ कलत्रहानिः
निर्निःसत्त्वं हानिर्द्वान्यधनागमः ॥ संपद्वृद्धिर्मांसभीतिरभयं दिशि शीतलोः ॥ ५५२ ॥ एवं गृहादिषु द्वाग्विस्तराद्विगुणोच्छ्रितम् ॥ पश्चिमे दक्षिणे
वापि कपाटं स्थापयेद्गृहे ॥ ५५३ ॥ प्राकारांतःशितिं कुर्यादेकाशीतिपदं यथा ॥ मध्ये नवपदे ब्रह्मस्थानं तदतिनिर्दिष्टम् ॥ ५५४ ॥ द्वाविंशदंशाः
प्राकारसमीपांशाः संमततः ॥ पिशाचांशो गृहारंभो दुःखशोकभयप्रदः ॥ ५५५ ॥ शेषांशाः स्युश्च निर्माणे पुत्रपौत्रधनप्रदाः ॥ शिराः स्युर्वास्तुनो
रेखा दिग्विदिग्मध्यसंभवाः ॥ ५५६ ॥ ब्रह्मभागाः पिशाचांशाः शिराणां यत्र संहतिः ॥ तत्र तत्र विजानीयाद्वास्तुनो मर्मसंघयः ॥ ५५७ ॥ मर्माणि
संघयो नेष्टाः स्वस्थेऽप्येवं निवेशने ॥ सौम्यफाल्गुनवैशाखमाघश्रावणकार्तिकाः ॥ ५५८ ॥ मासाः स्युर्गृहनिर्माणे पुत्रासेव्ययधनप्रदाः ॥ अकारादिषु

पू० ख०

अ० ५६

॥ ११४ ॥

भागेषु दिक्षु प्रागादिषु क्रमात् ॥ ५५९ ॥ खरोऽथ हरिः श्राल्वीः सर्पासुगजशाशकाः ॥ दिग्दर्शनामियं योनिः स्वर्गात्पंचमो रिषुः ॥ ५६० ॥
 साध्यवर्गः पुरः स्थाप्य पृष्ठतः साधकं न्यसेत् ॥ व्यत्यये नाशनं तस्य ऋणमध्यं घनाच्छुभम् ॥ ५६१ ॥ आरभ्य साधकं चिच्छ्वं साध्यं यावच्च
 तुर्युणम् ॥ विभजेत्सप्तभिः शेषं साधकस्य धनं तदा ॥ ५६२ ॥ विस्तार आयामगुणो गृहस्य परमुच्यते ॥ तस्माद्घनाघनायक्ष्वारांशाः संख्यया
 क्रमात् ॥ ५६३ ॥ घनाधिकं गृहं वृद्धये ऋणाधिकमशोभनम् ॥ विषमायः शुभायैव समायो निर्धनाय च ॥ ५६४ ॥ घनक्षयस्तृतीयक्षेपं पंचमक्षे
 परः क्षयः ॥ आत्मक्षयः सप्तमक्षे भवत्येव हि भर्तृभात् ॥ ५६५ ॥ द्विर्द्वादशो निर्धनाय त्रिकोणमसुताय च ॥ षड्द्व्यष्टकं मृत्यवे स्थाच्छुभदा
 राशयः परे ॥ ५६६ ॥ मूर्यांगारकवारांशा वैश्वानरभयप्रदाः ॥ इतरे ग्रहवारांशाः ऋक्कामार्गसिद्धिदाः ॥ ५६७ ॥ नभस्यादिषु मासेषु त्रिषु त्रिषु
 यथाक्रमम् ॥ पूर्वार्दिकशिरोवामपाश्चैशायाप्रदक्षिणम् ॥ ५६८ ॥ चराह्वयो वास्तुपुमान् चरत्येवं महोदरः ॥ यद्विद्वमुखो वास्तुपुमान् कुर्यात्तद्विद्वमुखं
 गृहम् ॥ ५६९ ॥ प्रतिकूलमुखं गेहं रोगशोकभयप्रदम् ॥ सबलो मुखगेहानामेष दोषो न विद्यते ॥ ५७० ॥ वृत्येटिका स्वर्णरेणुघान्यशैवलमंयुतम् ॥
 गृहमध्ये हस्तमात्रे गते न्यासाय विन्यसेत् ॥ ५७१ ॥ वस्त्वायामदलं नाभिस्तस्मादध्यंगुलत्रयम् ॥ कुक्षिस्तस्मिन्न्यसेच्छंकुं पुत्रपौत्रविवर्धनम् ॥
 ॥ ५७२ ॥ चतुर्विंशत्रयोविंशत्पोडशद्वादशांगुलैः ॥ विप्रादीनां कुक्षिमानं स्वर्णवस्त्राद्यलंकृतम् ॥ ५७३ ॥ खदिगार्जुनशालोत्थं युगयंत्रं तरुद्रवम् ॥
 रक्तचंदनपालाशरक्तशालविशालजम् ॥ ५७४ ॥ शकुं त्रिधा विभज्याद्यं चतुरस्रं ततः परम् ॥ अष्टास्रं च तृतीयासौ मन्वस्रं मृदुमन्त्रणम् ॥ ५७५ ॥
 एवं लक्षणसंयुक्तं परिकल्प्य शुभे दिने ॥ षड्वर्गशुद्धिसूत्रेण सूत्रिते धरणीतले ॥ ५७६ ॥ मृदुध्रुवक्षिप्रभेषु रिक्तामावर्जिते दिने ॥ व्यर्करचरलग्नेषु
 पापे चाष्टमवर्जिते ॥ ५७७ ॥ नैधने शुद्धिसंयुक्तं शुभलग्ने शुभांशके ॥ शुभेक्षितेऽथ वा युक्ते लग्ने शंकुं विनिक्षिपेत् ॥ ५७८ ॥ पुण्याहवोपैर्वादित्रैः
 पुण्यपुण्यांगनादिभिः ॥ स्वत्रिकेंद्रत्रिकोणस्थैः शुभैरुयायारिगैः परैः ॥ ५७९ ॥ लग्नांशाष्टारिचंद्रेण देवज्ञार्चनपूर्वकम् ॥ एकद्वित्रिचतुःशालाः
 सप्त शाला दशाह्वयाः ॥ ५८० ॥ ताः पुनः षड्विधाः शालाः प्रत्येकं दशषड्विधाः ॥ ध्रुवं धान्यं जयं नंदं खरं कांतं मनोरमम् ॥ ५८१ ॥ सुमुखं दुर्मुखं
 कूरं शत्रुं स्वर्णप्रदं क्षयम् ॥ आक्रंदं विपुलाख्यं च विजयं पोडशं गृहम् ॥ ५८२ ॥ गृहाणि गणयेदेवं तेषां प्रस्तारभेदतः ॥ गुरोरघो लघुः स्थाप्यः
 पुरस्तादूर्ध्ववन्त्यसेत् ॥ ५८३ ॥ गुरुभिः पूरयेत्पश्चात्सर्वलध्ववधीविधिः ॥ कुर्याच्छुपदेऽलंदं गृहद्वागत्प्रदक्षिणम् ॥ ५८४ ॥ पूर्वार्दिगेष्वाल्लिंदेषु
 गृहभेदास्तु षोडश ॥ स्नानागारं दिशि प्राच्यामाग्रेऽय्यां पाकमंदिरम् ॥ ५८५ ॥ याम्यां च शयनागारं नेर्ऋत्यां शास्त्रमंदिरम् ॥ प्रतीच्यां भोजनगृहं वा

इ.ना.३.
॥ ११५ ॥

यव्यां धान्यमदिरम् ॥ ५८६ ॥ कौवेयां देवतागामीशान्यां क्षीरमदिरम् ॥ शय्यामृत्रास्त्रतद्विच भोजनं मंगलाश्रयम् ॥ ५८७ ॥ धान्यस्त्रीभोगवित्तं च
शृंगारायतनानि च ॥ ईशान्यादिक्रमस्तेषां गृहनिर्माणकं शुभम् ॥ ५८८ ॥ एतेष्वेतानि शस्त्राणि स्वं स्थाप्यानि स्वदिक्ष्वपि ॥ ध्वजो धूम्रोथ
पिङ्गः श्वा सौरमेघः खरो गजः ॥ ५८९ ॥ ध्वजश्चैव भवंत्यष्टौ पूर्वादिपाः क्रमादमी ॥ प्लक्षोदुंबरचूलाख्या निबस्तु हि विभीतकाः ॥ ५९० ॥
य कटका दुग्धवृक्षा वृक्षाश्चतुष्कपित्यकाः ॥ अगस्तिसिंधुवालाख्यातितिडीकाश्च निदिताः ॥ ५९१ ॥ पित्तवाग्रजदेहस्यात्पश्चिमे दक्षिणे तथा ॥
गृहपादागृहस्तभाः समाः शस्ताश्च नासमाः ॥ ५९२ ॥ नात्युच्छ्रितं नातिनीचं कुड्योत्सेधं यथारुचि ॥ गृहोपरि गृहादीनामेवं सर्वत्र चितयेत् ॥
॥ ५९३ ॥ गृहादीनां गृहश्रावं क्रमशोऽष्टविधं स्मृतम् ॥ पांचालमानं वैदेहं कौरवं च कुजन्यकम् ॥ ५९४ ॥ मागधं शूरसेनं च गांधागवतिका
स्मृतम् ॥ सचतुर्भागविस्तारमुत्सेधं यत्तदुच्यते ॥ ५९५ ॥ पांचालमातुलानां च ह्युत्तरोत्तरवृद्धितः ॥ वैदेहादीन्यशेषाभिः मानानि स्युर्यथाक्रमम् ॥
॥ ५९६ ॥ पांचालमानं सर्वेषां साधारणमतः परम् ॥ अवंतिमानं विप्राणां गांधारं क्षत्रियस्य च ॥ ५९७ ॥ कौजन्यमानं वैरदानां विप्रादीनां यथो
त्तरम् ॥ यथोदितं जलत्राव्यं द्वित्रिभूमिकवेश्मनाम् ॥ ५९८ ॥ उष्ट्रकुंजरशालानां ध्वजायप्यथ वा गजे ॥ पशुशालाश्च शालानां ध्वजायप्यथ वा
गजे ॥ ५९९ ॥ द्वापशय्याशनामत्रध्वजाः सिंहवृषध्वजाः ॥ वास्तुपूजाविधिं वक्ष्ये नववेश्मप्रवेशने ॥ ६०० ॥ हस्तत्रात्र लिखेद्रेखा दश पूर्वा दशो
त्तराः ॥ गृहमध्ये तंडुलोपर्येकाशीतिपदं भवेत् ॥ ६०१ ॥ पंचोत्तरान्वक्ष्यमाणान्ध्वजान् लिखेत् ॥ द्वात्रिंशद्दशः पूज्यास्तत्रांतःस्थास्तयो
दश ॥ ६०२ ॥ तेषां स्थानानि नामानि वक्ष्यामि क्रमशोधुना ॥ ईशानकोणतो वाह्ये द्वात्रिंशद्विदश अमी ॥ ६०३ ॥ कृपीटयोनिः पर्जन्यो जयंतः
पाकशासनः ॥ सूर्यः शशी दृगाकाशौ वायुः पूषा च नैर्ऋतिः ॥ ६०४ ॥ गृहाक्षतो दंडधरो गांधर्वो भृगुराजकः ॥ दृगः पितृगणधीशस्ततो दौवारि
काह्वयः ॥ ६०५ ॥ सामः सूर्योऽदितिदिती द्वात्रिंशद्विदश अमी ॥ अथेशानादिकोणस्थाश्चत्वारस्तत्सर्मापगाः ॥ ६०६ ॥ आपः सावित्रमंजुश्च
जयो रुद्रः क्रमादमी ॥ एकांतरा स्युः प्रागाद्याः परितो ब्रह्मणः स्मृताः ॥ ६०७ ॥ अर्यमा सविता दिव्यविराट्त्वन्वष्टुधाधिपः ॥ मित्रोथ
राजयक्ष्मा च तथा पृथ्वीधराह्वयः ॥ ६०८ ॥ आपवत्सोऽष्टमः पंचचत्वारिंशत्सुरा अमी ॥ आपश्चैवापवत्सश्च पर्जन्योऽग्निर्दितिः क्रमात् ॥
॥ ६०९ ॥ यदिकानां च वर्गोऽयमेवं कोणेष्वरोपतः ॥ तन्मध्ये विंशतिर्वाह्या द्विपदास्ते तु सर्वदा ॥ ६१० ॥ अर्यमा च विवस्वाश्च मित्रः पृथ्वी
धराह्वयः ॥ ब्रह्मणः पारितो दिक्षु चत्वारद्विपदाः स्मृताः ॥ ६११ ॥ ब्रह्माणं च तथेकद्वित्रिपदान् वक्ष्येन्मृगान् ॥ वास्तुमंत्रेण वास्तुजो नृपः ॥

पृ० ख
अ० ५६

॥ ११५ ॥

क्षतादिभिः ॥ ६१२ ॥ ब्रह्ममंत्रेण वा श्वेतवस्त्रपुग्मं प्रदापयेत् ॥ आवाहनादिसर्वोपचारांश्च कमशस्तथा ॥ ६१३ ॥ नैवेद्यं त्रिविधात्रेण वाद्यैः सह
 समर्पयेत् ॥ ताम्बूलं च ततः कर्ता प्रार्थयेद्वास्तुपुरुषम् ॥ ६१४ ॥ वास्तुपुरुषं नमस्तेऽस्तु भूशय्यानिरत प्रभो ॥ मद्वहं धनधान्यादिसृष्टं कुरु सर्वदा
 ॥ ६१५ ॥ इति प्रार्थ्य यथाशक्त्या दक्षिणामर्चकाय च ॥ दद्यात्तदग्रे विभ्रेभ्यो भोजनं च स्वशक्तिः ॥ ६१६ ॥ अनेन विधिना सम्प्रदास्तु पूजां
 करोति यः ॥ आरोग्यं पुत्रलाभं च धनं धान्यं लभेन्नरः ॥ ६१७ ॥ अकृत्वा वास्तुपूजां यः प्रविशेन्न वमंदिरम् ॥ रोगाद्यान्विधान्क्लेशान्भुते स्वं
 संकटम् ॥ ६१८ ॥ अकपाटमनाच्छन्नमदत्तवल्लभोजनम् ॥ गृहं न प्रविशेदेवं विपदामाकरं हि तत् ॥ ६१९ ॥ अथो यात्रा नृपादीनामभीष्टफल
 सिद्धये ॥ स्यात्तथा तां प्रवक्ष्यामि सम्यग्विज्ञातजन्मनाम् ॥ ६२० ॥ अज्ञातजन्मनां नृणां फलातिर्घुणवर्णवत् ॥ प्रश्नोदयनिमित्ताद्यैस्तेऽपि
 फलोदयः ॥ ६२१ ॥ पृष्ठचष्टमीद्वादशीषु रिक्तामापूर्णिमासु च ॥ यात्रा शुक्रप्रतिपदि निर्दनाय क्षयाय च ॥ ६२२ ॥ मेषादितीर्थकार्याश्चिह्नानि तिष्ठन्ति
 सुदुर्गु ॥ असप्तपञ्चम्याद्येषु यात्राभीष्टफलप्रदाः ॥ ६२३ ॥ न मंदेंदुदिने प्राचीं न व्रजेदक्षिणं गुरौ ॥ सिताकार्योर्न प्रतीचीं नोदीचीं ह्यस्त्योर्दिने ॥
 ॥ ६२४ ॥ इंद्राजपादचतुरास्यार्यमर्शाणि पूर्वतः ॥ शूलानि सर्वद्वाराणि मित्रार्केज्याश्वभानि च ॥ ६२५ ॥ क्रमादिगद्गारभानि स्युः सप्तसप्तमिधि
 ण्यतः ॥ पश्चिमं लघयेदंडं नाग्निश्चसनर्दिग्गमम् ॥ ६२६ ॥ आग्नेयं पूर्वदिग्घण्योर्विदिशश्चैवमेव हि ॥ दिशश्चयस्तु कमशो मेषाद्याश्च पुनः पुनः ॥
 ॥ ६२७ ॥ दिगीश्वरे ललाटस्थे यातुर्न पुनरागमः ॥ लग्नस्थो भास्करः प्राच्यां दिशि यातुर्ललाटगः ॥ ६२८ ॥ द्वादशैकादशः शुक्रोऽप्याग्नेय्यां
 तु ललाटगः ॥ दशमस्थः कुजो लग्नाद्याभ्यां यातुर्ललाटगः ॥ ६२९ ॥ नवमाष्टमगो राहुर्नैऋत्यां तु ललाटगः ॥ लग्नात्सप्तमगः सौरिः प्रतीच्यां
 तु ललाटगः ॥ ६३० ॥ षष्ठः पञ्चमगश्चन्द्रो वायव्यां च ललाटगः ॥ चतुर्थस्थानगः सौम्यश्चोत्तरस्यां ललाटगः ॥ ६३१ ॥ द्वित्रिस्थानगतो जीव
 ईशान्यां वै ललाटगः ॥ ललाटं तु परित्यज्य जीवितेच्छुर्व्रजेन्नरः ॥ ६३२ ॥ विलोमगो ग्रहो यस्य यात्रालग्नोपगो यदि ॥ तस्य भङ्गप्रदो राज्ञस्त
 द्रगोऽपि विल्लनगः ॥ ६३३ ॥ खीद्रयनयोर्यातमनुकूलं शुभप्रदम् ॥ तदभावे दिवारात्रौ यायाद्यातुर्वधोऽन्यथा ॥ ६३४ ॥ मूढे शुक्रे कार्यहानिः
 प्रतिशुक्रं पराजयः ॥ प्रतिशुक्रकृतं दोषं हंतुं शक्ता ग्रहा न हि ॥ ६३५ ॥ वासिष्ठकाश्यपेयात्रिभारद्वाजाः सगौतमाः ॥ एतेषां पञ्चगोत्राणां
 प्रतिशुक्रो न विद्यते ॥ ६३६ ॥ एकग्रामे विवाहे च दुर्भिक्षे राजविग्रहे ॥ द्विजन्त्रो नृपन्त्रो भे प्रतिशुक्रो न विद्यते ॥ ६३७ ॥ नीचगोऽस्तिगृहस्थो वा
 वक्रगो वा पराजितः ॥ यातुर्भगप्रदः शुक्रः स्वोच्चस्थश्चैव यप्रदः ॥ ६३८ ॥ स्वाष्टल्लनेष्टराशौ वा शत्रुभास्त्वष्टमेपि वा ॥ तेषामिशीत्ययती वा

॥ पु.

॥ ११६ ॥

यातुर्मृत्युर्न संशयः ॥ ६३९ ॥ जन्मेशाष्टमल्लेखौ मिथो मित्रे व्यवस्थितौ ॥ जन्मराश्यष्टमक्षौत्यदोषा नश्यन्ति भावतः ॥ ६४० ॥ क्लृप्तहेक्षितो
युक्तो द्विःस्वभावोऽपि भंगदः ॥ याने स्थिरोदये नेष्टो भव्ययुक्तेक्षितः स्वयम् ॥ ६४१ ॥ वस्त्वत्यार्द्रादिपंचक्षे संग्रहं तृणकाष्ठयोः ॥ याम्यदिग्गमनं
शय्या न कुर्याद्देहगोपनम् ॥ ६४२ ॥ जन्मोदये जन्मभे वा तयोरीशस्यभेपि वा ॥ ताभ्यां तयोरिकेन्द्रेषु यातुः शत्रुक्षयो भवेत् ॥ ६४३ ॥ शीर्षोदये
लग्नगते दिग्लग्नं लग्नगेपि वा ॥ शुभवर्गोऽथ वा लग्नं यातुः शत्रुक्षयस्तदा ॥ ६४४ ॥ शत्रुजन्मोदये जन्मराशेर्वा निधनोदये ॥ तयोरीशस्थिते राशौ
यातुः शत्रुक्षयो भवेत् ॥ ६४५ ॥ वक्रः पन्था मीनलग्नं यातुर्मौनांशकेपि वा ॥ निघ्नो निखिलयात्रासु घटलग्नो घटांशकः ॥ ६४६ ॥ जललग्नो
जलांशो वा जलयोनेः शुभावहः ॥ मूर्तिः कोशो धन्विनश्च वाहनं मंत्रसंज्ञकम् ॥ ६४७ ॥ शत्रुमार्गस्तथायुश्च मनोव्यापारसंज्ञिकम् ॥ प्राप्तिरप्राप्तिरु
दयाद्रावाः स्युर्द्रादेशैव ते ॥ ६४८ ॥ प्रति क्रूरहयापिर्वर्ग भावान्सूर्यमहीसुतौ ॥ न निप्रतो हि व्यापारं सौम्याः पुष्पं त्यरि विना ॥ ६४९ ॥
शुक्रोऽस्तं च न पुष्पाति मूर्ति मृत्युं च चंद्रमाः ॥ याम्यदिग्गमनं त्यक्त्वा सर्वकाष्ठासु यायिनाम् ॥ ६५० ॥ अभिजित्क्षणयोगोऽयमभीष्टफलसिद्धिदः ॥
पञ्चांगशुद्धिरहिते दिवसेऽपि फलप्रदः ॥ ६५१ ॥ यात्रायोगा विचित्रास्तान्योगान्वक्ष्ये यतस्ततः ॥ फलसिद्धिर्यांगलग्नाद्राज्ञां विप्रश्य धिष्यतः ॥
॥ ६५२ ॥ मुहूर्तशक्तितोऽन्येषां शकुनैस्तस्करस्य च ॥ केन्द्रत्रिकोणे ह्येकेन योगः शुक्रज्ञसूरिणाम् ॥ ६५३ ॥ अधियोगो भवेद्वाभ्यां त्रिभिर्योगाधि
योगकः ॥ योगेऽपि यायिनां क्षेममधियोगे जयो भवेत् ॥ ६५४ ॥ योगाधियोगे क्षेमं च विजयार्थविभूतयः ॥ व्यापारशत्रुमूर्तिस्थे चन्द्रमंददिवाकरैः ॥
॥ ६५५ ॥ रणे गतस्य भूपस्य जयलक्ष्मीः प्रमाणिका ॥ शुक्रार्कजार्कभौमेषु लग्नाध्वस्तत्रिशत्रुषु ॥ ६५६ ॥ गतस्याग्रे वैरिचमृर्वह्नी लाक्षेव लीयते ॥
लग्नस्थे त्रिदशाचार्ये धनायस्थैः परग्रहैः ॥ ६५७ ॥ गतस्य राज्ञोऽरिसेना नीयते यममंदिरम् ॥ लग्नं शुक्रं र्वा लाभे चन्द्रे वन्धुस्थिते यदा ॥ ६५८ ॥
गतो नृपो रिपून्हति केसरीवेभसंहतिम् ॥ स्वोच्चस्थे सिते लग्नं स्वोच्चं चन्द्रे च लाभगे ॥ ६५९ ॥ हंति यातोऽरिप्टतनां केशवः पूतनामिव ॥ त्रिकोण
केन्द्रगाः सौम्याः क्रूरहयायाभिगा यदि ॥ ६६० ॥ यस्य यातेरलक्ष्मीस्तमुपेतीवाभिसारिका ॥ जीवाकंचन्द्रा लग्नारिग्रहा यदि गच्छतः ॥ ६६१ ॥
तस्याग्रे खल्वैव्रीव न स्थिरा रिपुवाहिनी ॥ त्रिखडायेषु मन्दारौ वल्लंतः शुभा यदि ॥ ६६२ ॥ यात्रायां नृपस्तस्य इस्तस्या शत्रुमेदिनी ॥
स्वोच्चस्थे लग्नगे जीवे चेंद्र लाभगते यदि ॥ ६६३ ॥ गतो राजा रिपून्हति पिनाकी त्रिपुरं यथा ॥ मस्तकोदयगेशुक्र लग्नस्थे लग्नगे गुरोः ॥ ६६४ ॥
गतो राजा रिपून्हति कुमारस्तार्कं यथा ॥ जीवे लग्नगते शुक्रं केन्द्रे वापि त्रिकोणे ॥ ६६५ ॥ गतो दहत्यरीराजा कृष्णवर्मा यथा वनम् ॥

पू० ख०

अ० ५६

॥ ११६ ॥

लग्नगे हे शुभे केंद्रे धिष्ये चोपकुले गतः ॥ ६६६ ॥ नृपाः शुष्यत्यरीन् ग्रीष्मे ह्यदिनीं वार्करश्मयः ॥ शुभे त्रिकोणे केंद्रस्थे लभे चंद्रेऽथवा रवौ
 ॥ ६६७ ॥ शत्रून् हन्ति गतो राजा ह्यंधकारं यथा रविः ॥ स्वक्षेत्रे शुभे कद्रे त्रिकोणाय गते गतः ॥ ६६८ ॥ विनाशयत्यरीत्राजा तूलाश्विनिवा
 नलः ॥ इंदौ स्वस्थे गुरौ केंद्रे मंत्रः सप्रणवो गतः ॥ ६६९ ॥ नृपो हंति रिपून् सर्वान्पापान्पंचाक्षो यथा ॥ वर्गोत्तमगते शुभेऽप्येव स्मिन्नेव लग्नगं
 ॥ ६७० ॥ हरिस्मृतिर्यथाघौघान्हंति शत्रून् गतो नृपः ॥ शुभे केंद्रे त्रिकोणस्थे चंद्रे वर्गोत्तमे गतः ॥ ६७१ ॥ सगोत्रारिन् नृपान् हंति यथा गोत्रांश्च
 गोत्रमित् ॥ मित्रमंश्च गुरौ केंद्रे त्रिकोणस्थेऽथ वा सिते ॥ ६७२ ॥ शत्रून् हन्ति गतो राजा भुजंगान् गरुडो यथा ॥ शुभे कद्रे त्रिकोणस्थे वर्गोत्तम
 गते गतः ॥ ६७३ ॥ विनाशयत्यरीत्राजा पापान्भागीरथी यथा ॥ ये नृपा यान्त्यरीञ्जेतुं तेषां योगेनृपाह्वयेः ॥ ६७४ ॥ उपैति शान्तिं
 कोपाग्निः शत्रुयोषाश्चुर्विदुभिः ॥ वल्लयपक्षदशमीमार्सीपे विजयाभिधा ॥ ६७५ ॥ विजयस्तत्र यातृगां सधिर्या न पराजयः ॥ निमित्त
 शत्रुनादिभ्यः प्रधानं हि मनोदयः ॥ ६७६ ॥ तस्मान्मनस्विनां यत्नात्फलहेतुर्मनोदयः ॥ उत्सवोपनयोद्वाहप्रतिष्ठाश्चसूतके ॥ ६७७ ॥
 असमाप्ते न कुर्वीत यात्रां मर्त्यां जिर्जीविषुः ॥ महिषोदुरयोर्युद्धे कलत्रकलहार्त्तवे ॥ ६७८ ॥ वस्त्रादेः खलिते क्रोधे दुरुक्ते न व्रजं
 नृपः ॥ घृतान्नं तिलपिष्टान्नं मत्स्यान्नं घृतपायसम् ॥ ६७९ ॥ प्रागादिकमशो भुक्त्वा यातिं राजा जयत्यरीन् ॥ सन्निका परमा
 न्नं च काजिकं च पयो दधि ॥ ६८० ॥ क्षीरं तिलोदनं भुक्त्वा भानुवारादिषु क्रमात् ॥ कुल्माषांश्च तिलान्नं च दधि क्षौद्रं घृतं पयः ॥ ६८१ ॥ मृगमांसं
 च तत्सारं पायसं च खगं मृगम् ॥ शशमांसं च पाण्डिक्यं प्रियङ्गुकमपूपकम् ॥ ६८२ ॥ चित्रांडजफलं कूर्मश्वाविद्रोधांश्च शास्वकम् ॥ हविष्यं कृशरात्रं
 च मुद्रात्रं यवपिष्टिकम् ॥ ६८३ ॥ मत्स्यान्नं च विचित्रान्नं दध्यन्नं दसभात्कमात् ॥ भुक्त्वा राजेभाश्चरथनरैर्याति जयत्यरीन् ॥ ६८४ ॥ हुताशनं तिले
 र्हुत्वा पूजयेत् दिगीश्वरम् ॥ प्रणम्य देवभूदेवानाशीर्वादेनृपो व्रजेत् ॥ ६८५ ॥ यद्गर्णवस्त्रगंधाद्यैस्तन्मंत्रेण विधानतः ॥ इन्द्रमैरावतारूढं शय्या सह विरा
 जितम् ॥ ६८६ ॥ वज्रपाणिं स्वर्णवर्णं दिव्याभरणभूषितम् ॥ सप्तहस्तं सप्तजिह्वं षण्मुखं मेघवाहनम् ॥ ६८७ ॥ स्वाहाप्रियं रक्तवर्णं वृक्षकुवायुधधारि
 णम् ॥ दंडायुधं लोहिताक्षं यमं महिषवाहनम् ॥ ६८८ ॥ श्यामलं सहितं रक्तवर्णैरूढं मुखं शुभम् ॥ खड्गचर्मधरं नीलं निर्धर्तिं नरवाहनम् ॥
 ॥ ६८९ ॥ उर्द्धकेशं विरूपाक्षं दीर्घग्रीवायुतं विभुम् ॥ नागपाशधरं पीतवर्णं मकरवाहनम् ॥ ६९० ॥ वरुणं कालिकानाथं रत्नाभरणभूषि
 तम् ॥ प्राणिनां प्राणरूपं तं द्विबाहुं दंडपाणिकम् ॥ ६९१ ॥ वायुं कृष्णमृगारूढं पूजयेदंजनीपतिम् ॥ अश्वारूढं कुम्भपाणिं द्विबाहुं स्वर्णसन्नि

वृ.ना.पु.
॥ ११७ ॥

भम् ॥ ६९२ ॥ कुले चित्रलेखेशं यशःगंधर्वनायकम् ॥ पिनाकिनं वृषारूढं गौरीपतिमनुत्तमम् ॥ ६९३ ॥ श्वेतवर्णं चंद्रनौलिं नागद्वजोर्ष्वसि
नम् ॥ अप्रयाणे त्वयं कार्या प्रेक्षया भूभुजस्तथा ॥ ६९४ ॥ कार्यं निगमनं छत्रं ध्वजशङ्खास्रवाहनेः ॥ स्वस्थानाग्निर्गमस्थानं दढायां च शत
द्वयम् ॥ ६९५ ॥ चत्वारिंशद्वादेशेव प्रस्थितः स त्वयं गतः ॥ दिनान्येकत्र न वसेत्सप्तपट् वा परो जनः ॥ ६९६ ॥ पंचरात्रं च पुनः पुनर्ल
ग्रांतरे व्रजेत् ॥ अकालजेषु नृपतिर्विद्युद्गर्जितवृष्टिषु ॥ ६९७ ॥ उत्पातेषु त्रिविधेषु सप्तरात्रं तु न व्रजेत् ॥ रत्नाद्भुविशवाकायकपोतानां
गिरस्तथा ॥ ६९८ ॥ झङ्गेमुकहेमवशीरस्वराणां वामतो गतिः ॥ पीतकारभरद्वाजपक्षिणां दक्षिणा गतिः ॥ ६९९ ॥ चापं त्यक्त्वा चतुष्पात्तं शुभदा
वामतो मनाः ॥ कृष्णं त्यक्त्वा प्रयाणे तु कृकलायेन वीक्षितः ॥ ७०० ॥ वाराहशशमोधास्तु सर्पाणां कीर्तनं शुभम् ॥ हृत्क्षणं नेष्टमेवाव्यपत्ययं कापि
त्रक्षयोः ॥ ७०१ ॥ मयूच्छागनकुलचापपारावताः शुभाः ॥ दृष्टमात्रेण यात्रायां व्यस्तं सर्वं प्रवेशने ॥ ७०२ ॥ यात्रासिद्धिर्भवेद्दृष्टे शवरादनव
ाजते ॥ प्रवेशे रोदनयुतः शवः शवप्रदस्तथा ॥ ७०३ ॥ पतितक्रीवजटिलमत्तवातौषधादिभिः ॥ अभ्यक्तवसास्त्रिचक्रांगारदारुणरोगिभिः ॥ ७०४ ॥
गुडकार्पासलवगरिपुप्रश्रुतगोरगैः ॥ बन्धाकुंजरकृपायुक्तकेशतुष्टुक्षितैः ॥ ७०५ ॥ प्रयाणसमये नगैर्दृष्टैः सिद्धिर्न जायते ॥ प्रज्वलाग्नीन्स्तुतुग
नृवासनपुरांगनाः ॥ ७०६ ॥ गंधदुष्पाक्षतच्छत्रचामरादौलिकं नृपः ॥ मक्ष्येक्षुफलमृत्सनाग्रमध्याज्यदधिगोदयाः ॥ ७०७ ॥ मद्यमांससुधापत
वस्त्रशंखवृषध्वजाः ॥ पुण्यस्त्रीपुण्यकलशसंस्कारादौद्रिजाः ॥ ७०८ ॥ भेरीमृदंगपटहध्वजवीणादिनिःखनाः ॥ वेदमंगलघोषाः स्तुः या
यिनां कार्यसिद्धिदाः ॥ ७०९ ॥ आदौ विरुद्धशङ्कुं दृष्ट्वा यायीष्टदेवताम् ॥ स्मृत्वा द्वितीये विप्राणां कृत्वा पूजां निदर्थयेत् ॥ ७१० ॥ स्वानि
क्षुपं नेष्टं गोतुतं विधनप्रदम् ॥ अफलं यद्वालवृद्धरोगिणैरसिकैः कृतम् ॥ ७११ ॥ पत्नी द्विजदेवस्वं तत्सुहृद्दिग्गजाश्च ॥ एन
त्सुखातो न क्षीयितुं निराहुधात् ॥ ७१२ ॥ आदौ सौम्यायने कार्या नववास्तुप्रवेशनम् ॥ विधात्र पूर्वदिक्ते बालपूजावलिक्रियात् ॥ ७१३ ॥
माधकारमुनर्वेशाख्येज्यतेषु शोभनम् ॥ अर्च्यो मध्यमो ज्ञेयः सौम्यकार्तिकमासयोः ॥ ७१४ ॥ शरीज्यतेऽप्यश्वत्थवाग्निमस्थिनाहुत् ॥
शुभः प्रवेशो देवज्युक्तयोर्दृष्टकालयोः ॥ ७१५ ॥ व्यकारवारे तिथिषु रिक्तामावर्जितेषु च ॥ दिवा वा यदि वा रात्रौ प्रवेशो मंगल
प्रदः ॥ ७१६ ॥ चंद्रतारादलोपेते पूर्वाह्ने शोभने दिने ॥ स्थिरलग्ने स्थिरांशे च नेधने शुद्धिसंयुते ॥ ७१७ ॥ त्रिकोणकेंद्रसंस्थेश्च सौम्य
रुयाःयारिगेः परैः ॥ लग्नाद्याष्टमपष्टमवर्जितेन हिमांशुना ॥ ७१८ ॥ कर्तुंवा जन्मभे लग्ने ताभ्यामुपचयेऽपि वा ॥ प्रवेशलग्ने स्याद्द्विरन्यभे

पू० ख०
अ० ५६

॥ ११७ ॥

शोकनिःस्वता ॥ ७१९ ॥ दर्शनीय गृहं रम्यं विविधैर्मगलस्वनैः ॥ कृत्वाकं वामतो विद्वान्भृगारं चाग्रतो विशेत् ॥ ७२० ॥ वर्षाप्रवेशे शशिनं जल
 राशिगतेपि वा ॥ केंद्रे वा शुक्रपक्षे चातिवृष्टिः शुभेक्षिते ॥ ७२१ ॥ अल्पवृष्टिः प्रापदृष्टे प्रावृष्टकालेऽचिराद्भवेत् ॥ चंद्रश्चेद्रागवे सर्वमेवंविधगुणान्विते
 ॥ ७२२ ॥ प्रावृष्टीदुः सिंहात्सप्त राशिगः शुभवीक्षितः ॥ मंदात्रिको गतस्तथो यदि वा वृष्टिकृद्रवेत् ॥ ७२३ ॥ तद्यो वृष्टिकरः शुक्रो यदा बुधसमीपगः ॥
 तयोर्ध्वजते भावो भवेत् पृष्टिविलाशनम् ॥ ७२४ ॥ अवादिपंचधिष्ण्यस्यः पूर्वं स्वातिप्रवे परे ॥ वर्षपत्रं भृगुः कुर्याद्विपरीते न वर्षणम् ॥ ७२५ ॥
 पुरतः वृज्जो भानोर्ब्रह्मा यदि समीपगः ॥ तदा वृष्टिं प्रकुर्वन्ति न ते चेत्यदिलोमगाः ॥ ७२६ ॥ वायुभावास्थितः शुक्रो वृष्टिकृच्चतु याम्यगः ॥ उदया
 तो वृष्टिः स्याद्भानोर्ब्रह्मप्रवेशे ॥ ७२७ ॥ संधयोः सप्तवृद्धिः स्वात्सर्वसंपन्नान्निशि ॥ स्तोत्रवृष्टिरनर्थः स्यादवृष्टिः सस्यसंपदः ॥ ७२८ ॥
 भाद्रोदयेप्रभित्ना चंद्रवेदिति न संशयः ॥ चन्द्रेज्ये ज्ञेयं वा शुक्रं केंद्रेन्वीतिर्विनश्यति ॥ ७२९ ॥ पूर्वापादां गतो भानुर्जीमूतैः परिवेष्टितः ॥ वर्षत्वाद्वादि
 मुलांतं प्रत्यक्षं प्रत्यहं तथा ॥ ७३० ॥ वृष्टिश्चेत्पौष्णमे तत्मादशक्षेणु न वर्षति ॥ सिंहे भित्रे कुजो वृष्टिरभित्रे कर्कटे तथा ॥ ७३१ ॥ कन्योदये प्र
 भित्रे चेतसर्वदा वृष्टिरुत्तमा ॥ अहिर्बुध्न्यं पूर्वशस्यं पश्चात्स्था च रेवती ॥ ७३२ ॥ भरणी सर्वसस्या च सर्वनाशाय चाश्विनी ॥ गुरोः सप्तमरा
 शिस्थः प्रत्यग्नो भृगुजो यदा ॥ ७३३ ॥ तदातिवर्षणं भूरि प्रावृष्टकाले बलोज्झिते ॥ आसप्तमर्शशशिनः परिवेष्टितोत्तरा ॥ ७३४ ॥ विद्यु
 त्पूरुषमंभूकास्वनाशुष्टिर्भवेत्तदा ॥ यदाप्रत्यङ्गता मेघाः खसतोपरि संस्थिताः ॥ ७३५ ॥ पतंति दक्षिणस्था येभवेद्वृष्टिस्तदाचिरात् ॥ नखैर्लिखन्तो
 मार्जालाश्चावनिं लोहसंयुते ॥ ७३६ ॥ रथ्यायां सेतुबंधाः स्युर्वालानां वृष्टिहेतवः ॥ पिपीलिकाश्रेणयश्छिन्नाः खद्योता बहवस्तदा ॥ ७३७ ॥ दुमादिरोदः
 सर्वागां प्रीतिर्दुर्वृष्टिमुचकाः ॥ उदयास्तमये काले विवर्णोऽकोय वा शशी ॥ ७३८ ॥ मधुवर्णोऽतिवायुश्चेदतिवृष्टिर्भवेत्तदा ॥ प्रादुमुखस्य तु कूर्मस्य
 नवांगेषु धराभिमाम् ॥ ७३९ ॥ विभज्य नवधा खण्डे मंडलानि प्रदक्षिणम् ॥ अन्तर्वेदाश्च पांचालस्तस्येदं नाभिमण्डलम् ॥ ७४० ॥ प्राच्या
 मागधलायोत्था देशास्तन्मुखमंडलम् ॥ स्त्रीकालिङ्गरातास्या देशास्तद्वाहुमंडलम् ॥ ७४१ ॥ अवंती द्रविडा भिल्ला देशास्तत्पार्श्वमण्डलम् ॥
 गौडकौंठणशाल्वाभ्रपौंठस्तत्पादमण्डलम् ॥ ७४२ ॥ सिंधुकाशिमाहाराष्ट्रसौराष्ट्रः पुच्छमण्डलम् ॥ पुलिंदचीनयवनगुर्जराः पादमंडलम् ॥ ७४३ ॥
 कुल्काशमीरमाद्रेयमत्स्यास्तत्पार्श्वमण्डलम् ॥ खसांगवंगवाहीकं कांचोजाः पाणिमंडलम् ॥ ७४४ ॥ कृतिकादीनि धिष्ण्यानि त्रीणि त्रिणि क्रमात् ॥ से
 त् ॥ नाभ्यादिषु नवांगेषु पापैर्दुष्टं शुभैः शुभम् ॥ ७४५ ॥ देवता यत्र नृत्यंति पतंति प्रज्वलंति च ॥ गृहं रुदति गायंति प्रस्विद्यंति हंसंति च ॥ ७४६ ॥

बृ.ना.पु.

॥ ११८ ॥

वमन्त्यग्निं तथा धूमं स्नेहं रक्तं पयो जलम् ॥ अघोमुखाधितिष्ठति स्थानात्स्थानं व्रजति च ॥ ७४७ ॥ एवमाद्या हि दृश्यन्ते विकाराः प्रतिमासु च ॥ गंधर्व-
नगरं चैव दिवा नक्षत्रदर्शनम् ॥ ७४८ ॥ महोल्कापतनं काष्ठतृणरक्तप्रवर्षणम् ॥ गंधर्वं देहदिग्धूमं भूमिकंपं दिवा निशि ॥ ७४९ ॥ अनग्नौ च स्फुलिगाश्च
ज्वलनं च विनैधनम् ॥ निशीद्वचापमंडूकं शिखरे श्वेत्वायसः ॥ ७५० ॥ दृश्यन्ते विस्फुलिगाश्च गोगजाः श्वोष्णाव्रतः ॥ जंतवो द्वित्रिशिरसो जायन्ते वापि
योनिषु ॥ ७५१ ॥ प्रातः सूर्याश्चतसृषु ह्यर्दितायुगपद्रवैः ॥ जम्बूकग्रामसंवासः केतूनां च प्रदर्शनम् ॥ ७५२ ॥ काकानामाकुलं रात्रौ कपोतानां दिवा यदि ॥
अकाले पुष्पिता वृक्षा दृश्यन्ते फलिता यदि ॥ ७५३ ॥ कार्यं तच्छेदनं तत्र ततः शान्तिर्मनीषिभिः ॥ एवमाद्या महोत्पाता बहवः स्थाननाशदा
॥ ७५४ ॥ केचिन्मृत्युप्रदाः केचिच्छत्रुभ्यश्च भयप्रदाः ॥ मध्याद्रयं यशो मृत्युः क्षयः कीर्तिः सुखसुखम् ॥ ७५५ ॥ ऐश्वर्यं धनहानिं च मधुच्छन्नं
च वाल्मिकम् ॥ इत्यादिषु च सर्वेषुत्पातेषु द्विजसत्तम ॥ ७५६ ॥ शान्तिं कुर्यात्प्रयत्नेन कल्पोक्तविधिना शुभम् ॥ इत्येतत्कथितं विप्र ज्योतिषं ते
समासतः ॥ ७५७ ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि च्छंदःशास्त्रमनुत्तमम् ॥ ७५८ ॥ इति श्रीबृहन्ना ० पूर्व ० बृहदुपाख्याने द्वितीयपादे पदपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५६ ॥
संनंदन उवाच ॥ वैदिकं लौकिकं चापि छन्दो द्विविधमुच्यते ॥ मात्रावर्णविभेदेन तच्चापि द्विविधं पुनः ॥ १ ॥ मयौ रसौ तजौ भर्नौ गुरुल्लघुरपि
द्विज ॥ कारणं छंदसि प्रोक्ताः छन्दःशास्त्रविशारदैः ॥ २ ॥ सर्वगो मगणः प्रोक्तो मुखलो यगणः स्मृतः ॥ मध्यलो रगणश्चैव प्रांत्यगः सगणो मतः ॥
॥ ३ ॥ तगणोऽतलबुः ख्यातो मध्यगो जो भआदिगः ॥ त्रिलघुर्नगणः प्रोक्तस्त्रिका वर्णगणा मुने ॥ ४ ॥ चतुर्लाम्तु गणाः पञ्च प्रोक्ता आर्यादिसंमताः ॥
संयोगश्च विसर्गश्चानुस्वारो लघुतः परः ॥ ५ ॥ लघोर्दार्धित्वमाख्याति दीर्घो गो लो लघुर्मतः ॥ पादश्चतुर्थभागः स्याद्विच्छंदोयनिरुच्यते ॥ ६ ॥ सम
मर्द्धसमं वृत्तं विपमं चापि नारद ॥ तुल्यलक्षणतः पादचतुष्के सममुच्यते ॥ ७ ॥ आदित्रिकं द्विचतुर्थं सममर्द्धसमं ततम् ॥ लक्ष्म भिन्नं यम्य पादच
तुष्के विपमं हि तत् ॥ ८ ॥ एकाक्षरात्समाख्य वर्णैकैकस्य वृद्धितः ॥ पडिशत्यक्षरं यावत्पादस्तावत्पृथक् पृथक् ॥ ९ ॥ तत्परं चंडवृष्ट्यादिदंडकाः
पाकिल्लिप्ताः ॥ त्रिभिः पडिभिः पदैर्गोथाः शृणु संज्ञा यथोत्तरम् ॥ १० ॥ उक्तात्युक्ता तथा मध्या प्रतिष्ठान्या सुपूर्विका ॥ गायत्र्यु
ष्णिगनुष्टुप् च बृहती पंक्तिरेव च ॥ ११ ॥ त्रिष्टुप् च जगती चैव तथातिजगती मता ॥ शक्नी सातिपूर्वा च अष्टचत्यष्टी ततः स्मृतं ॥ १२ ॥ धृतिश्च
विवृतिश्चैव कृतिः प्रकृतिराकृतिः ॥ विकृतिः संकृतिश्चैव तथातिविकृतिरुत्कृतिः ॥ १३ ॥ इत्येताश्छन्दसां संज्ञाः प्रस्तारद्विदभागिकाः ॥ पादे सर्वेष्टरी
पूर्वाल्लघुं स्थाप्य गुरोरधः ॥ १४ ॥ यथोपारि तथा शेषमग्रे प्राग्वक्ष्यमेदपि ॥ एष प्रस्तार उदितो यावत्सर्वलघुभवेत् ॥ १५ ॥ नष्टाफाट्टं ममे लः स्या

पृ० ख०

अ० ५७

॥ ११८ ॥

द्विपमे सेव सोद्धृगः ॥ उदिष्टे द्विगुणानाद्यादंगान्समील्य लस्थितान् ॥ १६ ॥ कृत्वा सैकान्वदेत्संख्यामिति प्राहुः पुराविदः ॥ वृणान्सेकान्वृत्तभवा
 उत्तराधरतः स्थितान् ॥ १७ ॥ एकादिकमतश्चेकानुपर्युपरि विन्यसेत् ॥ उपांत्यतो निवर्तेत त्यजन्नेकैकमूर्द्धतः ॥ १८ ॥ उपर्याद्याद्गुरोरेवमेकद्वयादिल
 गक्रिया ॥ लग्नक्रियाकंसंदोहे भवेत्संख्याविमिश्रिते ॥ १९ ॥ उदिष्टांकसमाहारः सैको वा जनयेदमाम् ॥ संख्यैव द्विगुणैकोना सद्भिर्ध्वा प्रकीर्तितः
 ॥ २० ॥ इत्येतत्किंचिदाख्यातं लक्षणं छंदसां नुने ॥ प्रस्तारोक्तप्रभेदानां नामानस्य प्रगाहते ॥ २१ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुगणे पूर्वभागे बृहदुपा
 ख्याने द्वितीयपादे सद्भिरुच्छन्दोवर्णनं नाम सप्तपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ नारद उवाच ॥ अतृचानप्रसंगेन वेदांगान्यग्निलानि च ॥ शुतानि
 त्वन्मुखाम्भोजात्समासव्यासयोगतः ॥ १ ॥ शुकोत्पत्तिं समाचक्ष्व विस्तरेण महामते ॥ सनंदन उवाच ॥ मेरुशृङ्गे किल पुग कार्णिकाम्बनायते
 ॥ २ ॥ विजहार महादेवो भौमैभूतगणैर्वृतः ॥ शैलराजसुता चैव देवी तत्राभवत्पुरा ॥ ३ ॥ तत्र दिव्यं तपस्तेपे कृष्णद्वेपायनः प्रभुः ॥
 योगेनात्मानमाविश्य योगधर्मपरायणः ॥ ४ ॥ धारयन्स तपस्तेपे पुत्रार्थं मुनिसंतमः ॥ अग्नेर्भूमेस्तथा वायोरंगनिक्षिप्तस्य चाभितः
 ॥ ५ ॥ वीर्येण संमतः पुत्रो मम भूयादिति स्म ह ॥ संकल्पेनाथ सोऽनेन दुष्प्रापमकृतात्मभिः ॥ ६ ॥ वरयामास देवेशमा
 स्थितस्तप उत्तमम् ॥ अतिष्ठन्मारुताहारः शतं किल समाः प्रभुः ॥ ७ ॥ आराधयन्महादेवं बहुरूपमुमापनिम् ॥ तत्र ब्रह्मर्षय
 श्वैव सर्वे देवर्षयस्तथा ॥ ८ ॥ लोकपालाश्च साध्याश्च वसुभिश्चाष्टभिः सह ॥ आदित्याश्चैव रुद्राश्च दिवाकरनिशाकरं ॥ ९ ॥ विश्वा
 वसुश्च गंधर्वः सिद्धाश्चाप्सरसांगणाः ॥ तत्र रुद्रो महादेवः कार्णिकारमयीं शुभाम् ॥ १० ॥ धारयानः स्रजं भानि शरदीव निशाकरः ॥ तस्मिन्
 दिव्ये वने रम्ये देवदेवर्षिसंकुले ॥ ११ ॥ आस्थितः परमं योगं व्यासः पुत्रार्थमुद्यतः ॥ न चास्य हीयते वर्णो न ह्यनिरूपजायते ॥ १२ ॥ त्रयाणा
 मपिलोकानां तदद्भुतमिवाभवत् ॥ जटाश्च तेजसा तस्य वैश्वानरशिखोपमाः ॥ १३ ॥ प्रज्वलन्त्यः स्म दृश्यन्ते युक्तस्यामिततेजसः ॥ एवं विधेन
 तपसा तस्य भक्त्या च नारद ॥ १४ ॥ महेश्वरः प्रसन्नतमा चकार मनसा मतिम् ॥ उवाच चेनं भगवांरुच्यवकः प्रहसन्निवा ॥ १५ ॥ यथा ह्यग्नियथा वायु
 र्यथा भूमिर्यथा जलम् ॥ यथा खं च तथा शुद्धो भविष्यति सुतस्त्वं ॥ १६ ॥ तद्वावभागी तद्बुद्धिस्तदात्मा तदुपाश्रयः ॥ तेजसा तस्य लोकांस्त्री
 न्यशः प्राप्स्यति केवलम् ॥ १७ ॥ एवं लब्ध्वा वरं देवो व्यासः सत्यवतीसुतः ॥ अरणिं त्वथ संगृह्य ममथाग्निचिकीर्षया ॥ १८ ॥ अथ रूपं परं
 विप्र विभ्रतीं स्वेन तेजसा ॥ पृताचीं नामाप्सरसं ददर्श भगवान्निचिः ॥ १९ ॥ स नामप्सरसं दृष्ट्वा सहसा काममोहितः ॥ अभवद्भगवान्यासो वने

वृ.ना.पु.

॥ ११९ ॥

तस्मिन्मुनीश्वर ॥२०॥ सा तु कृत्वा तदा व्यासं कामसंविग्रमानसम् ॥ शुकीभूया महारम्या घृताची समुपागमत् ॥२१॥ स तामप्सरसं दृष्ट्वा रूपेणा
न्येनसंवृताम् ॥ स्मरराजेनानुगतः सर्वगात्रातिगेन ॥२२॥ स तु धैर्येण महता निरुद्धं हृच्छयं मुनिः ॥ न शशाक नियंतुं व्यासः प्रविष्टं मनः
॥२३॥ भावित्वाच्चैव भाव्यस्य घृताच्या वपुषा ॥ हतम् यत्नान्नियच्छतश्चापि मुने एतच्चिकीर्षया ॥२४॥ अरण्यामेव सहसा तस्य शुकमवापतत् ॥ शुकं
निर्मथ्यमानेऽस्यां शुको जज्ञे महातपाः ॥ २५ ॥ परमर्षिमहायोनी अरणीगर्भसंभवः ॥ यथैव हि समिद्धोऽग्निर्भाति हव्यमुपात्तवान् ॥ २६ ॥ तथा
रूपः शुको जज्ञे प्रज्वलन्निव तेजसा ॥ विभ्रच्चित्रं च विप्रेन्द्र रूपवर्णमनुत्तमम् ॥२७॥ तं गंगां सरितां श्रेष्ठां मेरुपृष्ठे स्वरूपिणीम् ॥ अभ्येत्य स्नापया
मास वारिणा स्वेन नारद ॥ २८ ॥ कृष्णाजिनं चांतरिक्षाच्छुकार्ये भुज्यवापतत् ॥ जगीयंत च गंधर्वा नृत्तुश्चाप्सरोगणाः ॥ २९ ॥ देवदुन्दुभय
श्चैव प्रावाद्यंत महास्वनाः ॥ विन्वावसुश्च गंधर्वस्तथा तुवुरुनारदौ ॥ ३० ॥ हाहाहूहूश्च गंधर्वौ तुष्टुवुः शुकसंभवम् ॥ तत्र शक्रपुरोगाश्च लोकपालाः
समागताः ॥३१॥ देवा देवर्षयश्चैव तथा ब्रह्मर्षयोऽपि च ॥ दिव्यानि सर्वपुष्पाणि प्रववर्ष च मारुतः ॥३२॥ जंगमं स्थावरं चैव प्रहृष्टमभवन्नगत ॥
तं महात्मा स्वयं प्रीत्या देव्या सह महाद्युतिः ॥ ३३ ॥ जातमात्रं मुनेः पुत्रं विधिनोपानयत्तदा ॥ तस्य देवेश्वरः शक्रो दिव्यमद्भुतदर्शनम् ॥३४॥
ददौ कमंडलुं प्रीत्या देवा वासांसि चाभितः ॥ हंसाश्च शतपत्राश्च सारसाश्च सहस्रशः ॥ ३५ ॥ प्रदक्षिणमवर्तत शुकश्चापाश्च नारद ॥ आरणे
यस्तदा दिव्यं प्राप्य जन्म महामुनिः ॥ ३६ ॥ तत्रैवोवास मेधावी व्रतचारी समाहितः ॥ उत्पन्नमात्रं तं वेदाः सग्रह्याः संसंग्रहाः ॥ ३७ ॥ उप
नस्थुर्मुनिश्रेष्ठं यथास्य पितरं तथा ॥ बृहस्पतिं स वने च वेदेवेदांगभाष्यवित् ॥ ३८ ॥ उपाध्यायं द्विजश्रेष्ठ धर्ममेवानुचिन्तयन् ॥ सोऽधीत्य वेदान
खिलांस्सहस्रान्संसंग्रहान् ॥ ३९ ॥ इतिहासं च कात्स्न्येन वेदशास्त्राणि चाभितः ॥ गुरवं दक्षिणां दत्त्वा समावृत्तो महामुनिः ॥४०॥ अग्रे तपः
समारंभे ब्रह्मचारी समाहिताः ॥ देवतानामृषीणां च वाल्येऽपि सुमहातपाः ॥४१॥ संमन्त्रणीयो जन्यश्च ज्ञानेन तपसा तथा ॥ न त्वम्य रमते बुद्धि
गश्रेष्ठे मुनीश्वर ॥४२॥ त्रिषु गार्हस्थ्यमूलेषु मोक्षधर्मानुदर्शिनः ॥ स मोक्षमनुचित्यैव शुकः पितरमभ्यगात् ॥४३॥ प्राज्ञाभिवाद्य च तदा
श्रेयोऽर्थी विनयान्वितः ॥ मोक्षधर्मेषु कुशलो भगवान् प्रव्रीतु मे ॥४४॥ यथैव मनसः शांतिः पत्मा संभवेन्पुने ॥ श्रुत्वा पुत्रस्य वचनं परमपितृत्वा
च तत् ॥४५॥ अधीष्व मोक्षशास्त्रं वै धर्मांश्च विविधानपि ॥ पितुर्निदेशानब्राह्म शुको ब्रह्मविदां वरः ॥४६॥ योगशास्त्रं च निखिलं कापिलं
चैव नारद ॥ शतं ब्राह्मणा श्रिया युक्तं ब्रह्मतुल्यपराक्रमम् ॥४७॥ मेने पुत्रं यथा व्यासो मोक्षशास्त्रविशारदम् ॥ उवाच गच्छति तदा जनकं मिथि

पृ० ख०

अ० ५८

॥ ११९ ॥

लेख्यम् ॥४८॥ स ते वक्ष्यति मोक्षार्थं निखिलेन नराधिपः ॥ पितुर्नियोगादगमनकं मेथिलं नृपम् ॥ ४९ ॥ प्रष्टुं धर्मस्य निष्ठां वै मोक्षस्य च
 परायणम् ॥ उक्तश्च मातुषेण त्वंतथा गच्छेत्यविस्मृतः ॥५०॥ न प्रभावेण गंतव्यमतस्त्रिचरेण वै ॥ आर्जवेनैव गंतव्यं न सुखाय क्षणाच्चया ॥
 ॥५१॥ न द्रष्टव्या विशेषा हि विशेषा हि प्रसंगिनः ॥ अहंकारो न कर्तव्यो याज्ये तस्मिन्नराधिपे ॥५२॥ स्थातव्यं वसथे तस्य स ते छेत्स्यति सं
 शयम् ॥ स धर्मकुशलो राजा मोक्षशास्त्रविशारदः ॥५३॥ यथा यथा च ते ब्रूयात्कार्यमविशंकया ॥ एवमुक्तः स धर्मात्मा जगाम मिथिलां मुनिः ॥
 ॥५४॥ पद्भ्यां शक्तौतरिक्षेण क्रांतुं भूमिं ससागराम् ॥ सगिरीं प्राप्यतिक्रम्य भास्ते वर्षमासदत् ॥ ५५ ॥ स देशान्विविधान्स्पीतानतिक्रम्य महा
 मुनिः ॥ विदेहान्वै समासाद्य जनेन समागमत् ॥ ५६ ॥ राजद्वारं समासाद्य द्वापालैर्निवास्तिः ॥ तस्थौ तत्र महायोगी क्षुत्पिपासादिवाञ्छितः ॥
 ॥५७॥ आतपे शानिरहितो ध्यानयुक्तश्च नारदः ॥ तेषां तु द्वापालानामेकस्तत्र व्यवस्थितः ॥ ५८ ॥ मध्यगतमिवादित्यं दृष्ट्वा शुक्रमवस्थितम् ॥
 पूजयित्वा यथान्यायमभिवाद्य कृताञ्जलिः ॥ ५९ ॥ प्रावेशयत्ततः कक्षां द्वितीयां राजवेश्मनः ॥ तत्रांतःपुरसंवद्धं महद्वैद्यमथोपमम् ॥ ६० ॥
 मुविशत्कजलाक्रीडं रम्यं पुष्पितपादपम् ॥ दर्शयित्वासने स्थाप्य राजानं च व्यजिज्ञपत् ॥ ६१ ॥ श्रुत्वा राजा शुक्रं प्राप्तं वारह्मीः स न्ययुक्त च ॥
 तेषां तस्य भावस्य ज्ञानाय मुनिसत्तम ॥ ६२ ॥ तं चारुक्शेयः शुश्रोण्यस्तरुण्यः प्रियदर्शनाः ॥ सूक्ष्मरक्तावधरास्तत्तकांचनभूषणाः ॥ ६३ ॥
 संलापालापकुशला भावज्ञाः सर्वेकोविदाः ॥ परं पंचाशतस्तस्य पाद्यादीनि व्यक्तपयन् ॥ ६४ ॥ देशकालोपपन्नेन साध्वन्नेनाप्यनर्पयन् ॥ तस्य
 भुक्तवस्तु तस्ततः पुरकाननम् ॥ ६५ ॥ सुरम्यं दर्शयामासुरैकैकत्वेन नारदः ॥ क्रीडंत्यश्च हसंत्यश्च गायंत्यश्चैव ताः शुक्रम् ॥ ६६ ॥ उदा
 रसत्त्वं सत्त्वज्ञासर्वाः पर्वचरस्तदा ॥ आरण्यस्तु शुद्धात्मा जितक्रोधो जितेन्द्रियः ॥ ६७ ॥ ध्यानस्थ एव सततं न दृष्यति न कुप्यति ॥ पादशो
 तु कृत्वा वै शुक्रः संध्यामुपास्य च ॥ ६८ ॥ निषसादासने पुण्ये तमेवार्थं व्यचितयत् ॥ पूर्वरात्रे तु तत्रासौ भूत्वा ध्यानपरायणः ॥ ६९ ॥ मध्य
 रात्रे यथान्याय्यं निद्रामाहारयत्प्रभुः ॥ ततः प्रातः समुत्थाय कृत्वा शौचमनंतरम् ॥ ७० ॥ स्त्रीभिः परिवृतो धीमान्ध्यानमेवान्वपद्यत ॥ अनेन
 विधिना तत्र तदहःशेषमप्युत ॥ ७१ ॥ तां च रात्रिं नृपकुले वर्तयामास नारदः ॥ ७२ ॥ इति श्रीबृहन्नारदी ० पूर्वभागे बृहदुपाख्याने द्वितीयभागेः शुक्रप्रलोभनं
 नामाष्टपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ सनंदन उवाच ॥ ततः स राजा सहितो मंत्रिभिर्द्विजसत्तम ॥ पुरः पुरोहितं कृत्वा सर्वाण्यंतःपुराणि च ॥ १ ॥ शिर
 सा चार्घ्यमादाय गुरुपुत्रं समभ्यगात् ॥ महदासनमादाय सर्वस्वमिदं प्रति ॥ २ ॥ प्रददौ गुरुपुत्राय शुक्राय परमोचिनम् ॥ तत्रोपविष्टं तं काञ्चि

वृ.ना.पु.
॥ १२० ॥

शास्त्रदृष्टेन कर्मणा ॥ ३ ॥ पाद्यं निवेद्य प्रथमं सार्धं गां च न्यरेऽष्टपद ॥ स च तामंत्रतः पूजां प्रतिगृह्य द्विजोत्तमः ॥ ४ ॥ पर्यपृच्छन्महातेजा
राज्ञः कुशलमव्ययम् ॥ उदारसत्त्वाभिजनो राजापि गुरुसूनुवे ॥ ५ ॥ आवेद्य कुशलं भूमौ निपसाद तदाज्ञया ॥ सोऽपि वैयासकिं भूयः पृष्ट्वा
कुशलमव्ययम् ॥ किमागमनमित्येव पर्यपृच्छद्विधानवित् ॥ ६ ॥ शुक उवाच ॥ पित्राहमुक्तो भद्रं ते मोक्षधर्माधिकोविदः ॥ विदेहगजाद्व्याघ्रो
मे जनको नाम विश्रुतः ॥ ७ ॥ तत्र त्वं गच्छ तूर्णं वै स ते हृदयसंशयम् ॥ प्रवृत्तो च निवृत्तो च सर्वं छेत्स्यत्यसंशयम् ॥ ८ ॥ सोऽहं पितुर्निर्योगात्त्वा
मुपप्रष्टुमिहागतः ॥ तन्मे धर्मभूतां श्रेष्ठ यथावद्वक्तुमर्हसि ॥ ९ ॥ किं कार्यं ब्राह्मणेनेह मोक्षार्थं च किमात्मकः ॥ कथं च मोक्षः कर्तव्यो ज्ञानेन
तपसापि वा ॥ १० ॥ जनक उवाच ॥ यत्कार्यं ब्राह्मणेनेह जन्मप्रभृति तच्छृणु ॥ कृतोपनयनस्तात भवेद्देदपगयणः ॥ ११ ॥ तपसा गुरुवृत्त्या च ब्रह्मचर्येण
चान्वितः ॥ देवतानां पितॄणां च ह्यतृष्णश्चानसूयकः ॥ १२ ॥ वेदानधीत्य नियतो दक्षिणामपवर्त्य च ॥ अभ्यनुज्ञामनुप्राप्य समावर्तेत वै द्विजः
॥ १३ ॥ समावृत्तस्तु गार्हस्थ्ये सदारो नियतो वसेत् ॥ अनसूर्ययथान्यायमाहिताग्निनादृते ॥ १४ ॥ उत्पाद्य पुत्रपौत्रांश्च वन्याश्रमपदे वसेत् ॥
तानेवाग्नीन्यथान्यायं पूजयन्नतिथिप्रियः ॥ १५ ॥ सर्वानग्नीन्यथान्यायमात्मन्यारोप्य धर्मवित् ॥ निर्द्वन्द्वो वीनगगान्मा ब्रह्माश्रमपदे वसेत् ॥ १६ ॥
शुक उवाच ॥ उत्पन्ने ज्ञानविज्ञाने प्रत्यक्षे हृदि शाश्वते ॥ न विना गुरुसंवासाज्ज्ञानस्याधिगमः स्मृतः ॥ १७ ॥ किमवश्यं तु वन्मन्वमाश्रमेषु न वा नृप
॥ एतद्भवंतं पृच्छामि तद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ १८ ॥ जनक उवाच ॥ न विना ज्ञानविज्ञाने मोक्षस्याधिगमो भवेत् ॥ न विना गुरुसंवासाज्ज्ञानस्याधिगममन्यथा
॥ १९ ॥ आचार्यः प्राविता तस्य ज्ञानं पुत्र इहोच्यते ॥ विज्ञाय कृतकृत्यस्तुतीर्णस्तत्रोभयं त्यजेत् ॥ २० ॥ अनुच्छेदाय लोकानामनुच्छेदाय कर्मणा ॥
॥ कृत्वा शुभाशुभं कर्म मोक्षो नामेह लभ्यते ॥ २१ ॥ भावितैः कारणैश्चार्थं बहुसंसारयोनिषु ॥ आसादयति शुद्धान्मा मोक्षं हि प्रथमाश्रमे ॥ २२ ॥
तपसाद्य तु मुक्तस्य दृष्टार्थस्य विपश्चितः ॥ त्रिधाश्रमेषु कोन्वर्थो भवेत्परमभीप्सतः ॥ २३ ॥ गजसांस्तामसांश्चैव नित्यं दोषान्विमर्जयेत् ॥ नास्ति च
मार्गमात्स्थाय पश्येदात्मानमात्मना ॥ २४ ॥ सर्वभूतेषु चात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि ॥ संपश्यन्नेव लिप्येन जले वारिचरो यथा ॥ २५ ॥ पक्षी च
त्पवतादूर्ध्वममुत्रान्त्यमनुते ॥ विहाय देहं निर्मुक्तो निर्द्वन्द्वः शुभसंगतः ॥ २६ ॥ अत्र गाथाः पुरा गीताः शृणु राजा ययातिना ॥ धार्यते या द्विजेस्तात
मोक्षशास्त्रविशारदैः ॥ २७ ॥ ज्योतिश्चात्मनि नान्यत्र रत्नं तत्रैव चैव तत् ॥ स्वयं च शक्यं तद्ब्रह्म सुसमाहितचित्ता ॥ २८ ॥ न विभेति
परो यस्मान्न विभेति पराच यः ॥ यश्च नेच्छति न द्वेष्टि ब्रह्म संपद्यते स तु ॥ २९ ॥ यदा भावं न कुर्वते सर्वभूतेषु पापकम् ॥ पूर्वेण्यस्तितो

५० ख०
अ० ३०

॥ १२० ॥

धर्मश्चतुराश्रमसंज्ञकः ॥ ३० ॥ अनेन क्रमयोगेन बहुजातिसुकर्मणाम् ॥ कर्मणा मनसा वाचा ब्रह्म संपद्यते तदा ॥ ३१ ॥ संयोज्य तपसात्मानमीर्ष्यामुत्सृ-
 ज्य मोहिनीम् ॥ त्यक्त्वा कामं च लोभं च ततो ब्रह्मत्वमश्नुते ॥ ३२ ॥ यदा श्राव्ये च दृश्ये च सर्वभूतेषु चाव्ययम् ॥ समो भवति निर्द्व-
 द्वो ब्रह्म संपद्यते तदा ॥ ३३ ॥ यदा स्तुतिं च निंदां च समावेन च पश्यति ॥ कांचनं चाऽयसं चैव सुखदुःखे तथैव च ॥ ३४ ॥ शीतमुष्णं तथैवार्यमन-
 र्थं प्रियमप्रियम् ॥ जीवितं मरणं चैव ब्रह्म संपद्यते तदा ॥ ३५ ॥ प्रसार्येह यथांगानि कूर्मः संहरते पुनः ॥ तथेन्द्रियाणि मनसा संयतं व्यानि-
 भिक्षुणा ॥ ३६ ॥ तमः परिगतं वेश्म यथा दीपेन दृश्यते ॥ तथा बुद्धिप्रदीपेन शक्य आत्मा निरीक्षितुम् ॥ ३७ ॥ एतत्सर्वं प्रपश्यामि
 त्वयि बुद्धिमतांवर ॥ यच्चान्यदपि वेत्तव्यं तत्त्वतो वेत्ति तद्भवान् ॥ ३८ ॥ ब्रह्मणं विदितश्चासि विपयांतमुपागतः ॥ मुरोश्चैव प्रसादेन तव
 चैवोपशिक्षया ॥ ३९ ॥ तस्य चैव प्रसादेन प्रादुर्भूत महासुनेः ॥ ज्ञानं दिव्यं समादीप्तं तेनासि विदितो मम ॥ ४० ॥ अधिकं तव विज्ञानमधि-
 कावगतिस्तव ॥ अधिकं च तवैश्वर्यं तच्च त्वं नावबुध्यसे ॥ ४१ ॥ वाल्याद्वा संशयाद्वापि भयाद्वापि विमेषजात् ॥ उत्पन्ने चापि विज्ञा-
 ने नाधिगच्छति तांगतिम् ॥ ४२ ॥ व्यवसायेन शुद्धेन मद्भिर्धैरिद्युत्संशयाः ॥ विमुच्य हृदयग्रंथीनार्तिमासादयति ताम् ॥ ४३ ॥ मवांश्चोत्पन्नविज्ञानः स्थिर-
 बुद्धिरलोलुपः ॥ व्यवसायादृते ब्रह्मज्ञासादयति तत्पदम् ॥ ४४ ॥ नास्ति ते सुखदुःखेषु विशेषो नास्ति वस्तुषु ॥ नौत्सुक्यं नृत्यगीतेषु
 न राग उपजायते ॥ ४५ ॥ न वंधुषु निबंधस्ते न भयेष्वस्ति ते भयम् ॥ पश्यामि त्वां महाभाग तुल्यनिंदात्मसंस्तुतिम् ॥ ४६ ॥ अहं च त्वानुपश्यामि ये-
 चान्येऽपि मनीषिणः ॥ आस्थितं परमं मार्गं असंख्यं चाप्यनामयम् ॥ ४७ ॥ यत्फलं ब्राह्मणस्येह मोक्षार्थश्चापदात्मकः ॥ तस्मिन्नेव वर्तसे विप्र-
 किमन्यत्परिपृच्छसि ॥ ४८ ॥ सनंदन उवाच ॥ एतच्छ्रुत्वा तु वचनं कृतात्मा कृतनिश्चयः ॥ आत्मनात्मानमास्थाय दृष्ट्वा चात्मानमात्मना ॥ ४९ ॥
 कृतकार्यः सुखी शांतस्तूष्णीं प्रायादुदङ्मुखः ॥ शैशिरं गिरिमासाद्य पारशर्यं ददर्श च ॥ ५० ॥ शिष्यान्ध्यापयंतं च पैलादीन्वेदसंहिताः ॥ आरण्यो-
 विशुद्धात्मा दिपाकरसमप्रभः ॥ ५१ ॥ पितुर्जग्राह पादौ च सादरं हृष्टमानसः ॥ ततो निवेदयामास पितुः सर्वमुदारधीः ॥ ५२ ॥ शुको जनकरो-
 जेन संवादं मोक्षसाधनम् ॥ तच्छ्रुत्वा वेदकर्तासौ प्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ ५३ ॥ समालिङ्ग्य सुतं व्यासः स्वपार्श्वस्थं चकार च ॥ ५४ ॥ ततः पैला-
 दयो विप्रा वेदान् व्यासादधीत्य च ॥ शैलशृंगाद्भुवं प्राप्ता याजनाध्यापने स्ताः ॥ ५५ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने एकोनपण्णितमो-
 ऽध्यायः ॥ ५९ ॥ सनंदन उवाच ॥ अवतीर्णेषु विप्रेषु व्यासः पुत्रसहायवान् ॥ तूष्णीं ध्यानपरो धीमानेकांते सदुपाविशत् ॥ १ ॥ तमुवाचाशरी-

४.ना.५.

॥ १२१॥

री वाक् व्यासं पुत्रसमन्वितम् ॥ भो भो महर्षे वासिष्ठ ब्रह्मघोषो न वर्तते ॥ २ ॥ एको ध्यानपरस्तूष्णीं क्रियाम्से चितयन्निव ॥
ब्रह्मघोषैर्विरहितः पर्वतोऽयं न शोभते ॥ ३ ॥ तस्मादधीष्व भगवन्सार्द्धं पुत्रेण धीमता ॥ वेदान्वेदविदा चैव सुप्रसन्नमनाः सदा ॥ ४ ॥ तच्छ्रुत्वा
वचनं व्यासो नभोवाणीसमीरितम् ॥ शुकेन सह पुत्रेण वेदाभ्यासमथाकरोत् ॥ ५ ॥ तयोरभ्यसतोरेवं बहुकालं द्विजोत्तम ॥ वातोऽतिमात्रं प्रववौ
समुद्रानिल्वीजितः ॥ ६ ॥ ततोऽनध्याय इति तं व्यासः पुत्रमवारयत् ॥ शुको वारितमाव्रस्तु कौतूहलसमन्वितः ॥ ७ ॥ अपृच्छत्पितरं तत्र कुतो
वायुरभूदयम् ॥ आख्यातुमर्हति भवान्सर्वं वायोर्विचेष्टितम् ॥ ८ ॥ शुक्रस्यैतद्वचः श्रुत्वा व्यासः परमविस्मितः ॥ अनध्यायनिमित्तोऽस्मिन्निदं वृचनं
मब्रवीत् ॥ ९ ॥ दिव्यं ते चक्षुरुत्पन्नं स्वस्थं ते निश्चलं मनः ॥ तमसा रजसा चापि त्यक्तः सत्ये व्यवस्थितः ॥ १० ॥ तस्यात्मनि स्वयं
वेदान्बुद्ध्या समनुचितय ॥ देवयानचरो विष्णोः पितृयानश्च तामसः ॥ ११ ॥ द्योवेतौ प्रत्ययं यातौ दिवं चाधश्च गच्छतः ॥ पृथिव्यामंतरिक्षे
च यतः संयांति वायवः ॥ १२ ॥ सप्त ते वायुमार्गा वै तान्निबोधानुपूर्वशः ॥ तत्र देवगणाः साध्याः समभूवन्महाबलाः ॥ १३ ॥ तेषामप्यभव
त्पुत्रः समानो नाम दुर्जयः ॥ उदानस्तस्य पुत्रोऽभूद्भयानस्तस्याभवत्सुतः ॥ १४ ॥ अपानश्च ततो जज्ञे प्राणश्चापि ततः परम् ॥ अनपत्यो
ऽभवत्प्राणो दुर्दर्षः शत्रुमर्दनः ॥ १५ ॥ पृथक्कर्माणि तेषां तु प्रवक्ष्यामि यथा तथा ॥ प्राणिनां सवन्तो वायुश्चेष्टा वर्तयते पृथक् ॥ १६ ॥ प्रीण
नाञ्चैव सर्वेषां प्राण इत्यभिधीयते ॥ प्रेपयत्यभ्रसंघातान्धूमज्जांश्चोष्मजांस्तथा ॥ १७ ॥ प्रथमः प्रथमे मार्गे प्रवहो नाम सोऽनिलः ॥ अंबरे
स्नेहमात्रेभ्यस्तद्भिद्रश्चोत्तमद्युतिः ॥ १८ ॥ आवहो नाम सोऽभ्येति द्वितीयः श्वसनो नदन् ॥ उदयं ज्योतिषां शश्वत्सोमादीनां करोति यः ॥
॥ १९ ॥ अंतर्देहेषु चोदानं यं वदन्ति मनीषिणः ॥ यश्चतुर्भ्यः समुद्रेभ्यो वायुर्द्वारयते जलम् ॥ २० ॥ उद्धत्य ददते चापो जीमूतेभ्यो वनेऽनिलः ॥
योऽद्भिः संयोज्य जीमूतान्पर्जन्याय प्रयच्छति ॥ २१ ॥ उद्धहो नाम बंहिष्ठस्तृतीयः स सदागतिः ॥ संनीयमाना बहुधा येन नीला महाघनाः ॥
॥ २२ ॥ वपेमोक्षकृतारभास्ते भवन्ति घनाघनाः ॥ योऽसौ बहति देवानां विमानानि विहायसा ॥ २३ ॥ चतुर्थः संवहो नाम वायुः स गिरिमर्दनः ॥
येन वेगवता रुग्णाः क्रियन्ते तरुजा रसाः ॥ २४ ॥ पंचमः स महावेगो विवहो नाम मारुतः ॥ यस्मिन्परिप्लवे दिव्या बहन्त्यापो विहायसा ॥
॥ २५ ॥ पुण्यं चाकाशशङ्गायास्तोयं तिष्ठति तिष्ठति ॥ दूरात्प्रतिहतो यस्मिन्नेकरश्मिर्दिवाकरः ॥ २६ ॥ यो निरङ्गुसदस्य येन याति वसुंधराम् ॥
यस्मादाप्यायते सोमो निधिर्दिव्योऽमृतस्य च ॥ २७ ॥ षष्ठः परिवहो नाम स वायुर्जीवतां वरः ॥ सर्वप्राणभृता प्राणान्योऽतःकले निरस्यति ॥ २८ ॥

पृ० ख०

अ० ६०

॥ १२१ ॥

यस्य धर्मोऽनुवर्तते मृत्युर्वैवस्वताबुभौ ॥ सम्यगन्वीक्षता बुद्ध्या शान्तयाऽध्यात्मनित्यया ॥ २९ ॥ ध्यानाभ्यासाभिरामाणां योऽमृतत्वाय कल्पते ॥
 यं समासाद्य वेगेन दिशमंतं प्रपेदिरे ॥ ३० ॥ दक्षस्य दश पुत्राणां सहस्राणि प्रजापतेः ॥ येन वृष्ट्या पराभूतस्तोयान्येन निर्वर्तते ॥ ३१ ॥ परीव
 हो नाम वरो वायुः स दुरतिक्रमः ॥ एवमेते दितेः पुत्रा मरुतः परमाद्भुताः ॥ ३२ ॥ अनारमंतः सर्वातः सर्वगाः सर्वचारिणः ॥ एतत्तु महदाश्चर्यं
 यदयं पर्वनोत्तमः ॥ ३३ ॥ कंपितः सहसा तेन पवमानेन वायुना ॥ विष्णोर्निःश्वासवातोऽयं यदा वेगसमीरितः ॥ ३४ ॥ सहस्रोदीर्यते तात
 जगत्प्रव्यथते तदा ॥ तस्माद्ब्रह्मविदो ब्रह्म न पठंत्यतिवायुतः ॥ ३५ ॥ वायोर्वायुभयं ह्युक्तं ब्रह्म तत्पीडितं भवेत् ॥ एतावदुक्त्वा वचनं पराशरसुतः प्रभुः ॥
 ॥ ३६ ॥ उक्त्वा पुत्रमधीप्सेति व्योमगंगामगात्तदा ॥ ततो व्यासे गते त्रातुं शुको ब्रह्मविदां वरः ॥ ३७ ॥ स्वाध्यायमकरोद्ब्रह्मन्वेदवेदांगपारगः ॥
 तत्र स्वाध्यायसंस्कृतं शुक्रं व्याससुतं मुने ॥ ३८ ॥ सनत्कुमारो भगवानेकांते समुपागतः ॥ उत्थाय सत्कृतस्तेन ब्रह्मपुत्रो हि फाण्डिना ॥
 ॥ ३९ ॥ ततः प्रोवाच विप्रेन्द्र शुक्रं विदां वरः ॥ किं करोषि महाभाग व्यासपुत्र महाद्युते ॥ ४० ॥ शुक्र उवाच ॥ स्वाध्याये संप्रवृत्तोऽहं ब्रह्मपु
 त्राधुना स्थितः ॥ त्वदर्शनमनुप्राप्तः केनापि सुकृतेन च ॥ ४१ ॥ किंचित्त्वां प्रष्टुमिच्छामि तत्त्वं मोक्षार्थसाधनम् ॥ तद्वदस्व महाभाग यथा त
 ज्ञानमाप्नुयाम् ॥ ४२ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ नास्ति विद्यासमं चक्षुर्नास्ति विद्यासमं तपः ॥ नास्ति रागसमं दुःखं नास्ति त्यागसमं सुखम् ॥ ४३ ॥
 निवृत्तिः कर्मणः पापात्सततं पुण्यशीलता ॥ सदृष्टिः समुदाचारः श्रेय एतदनुत्तमम् ॥ ४४ ॥ मानुष्यमसुखं प्राप्य यः सज्जति स मुह्यति ॥ नालं स
 दुःखमोक्षाय संगो वै दुःखलक्षणः ॥ ४५ ॥ सक्तस्य बुद्धिर्भवति मोहजालविवर्द्धिनी ॥ मोहजालावृतो दुःखमिहामुत्र तथाश्नुते ॥ ४६ ॥
 सर्वोपायेन कामस्य क्रोधस्य च विनिग्रहः ॥ कार्यः श्रेयार्थिना तौ हि श्रेयोघातार्थमुद्यतौ ॥ ४७ ॥ नित्यं क्रोधात्तपो रक्षेच्छ्रियं रक्षेच्च मत्स
 रात् ॥ विद्यां मानावमानाभ्यामात्मानं तु प्रमादतः ॥ ४८ ॥ आनृशंस्यं परो धर्मः क्षमा च परमं वलम् ॥ आत्मज्ञानं परं ज्ञानं सत्यं हि परमं
 हितम् ॥ ४९ ॥ येन सर्वं परित्यक्तं स विद्वान्स च पंडितः ॥ इन्द्रियैरिन्द्रियाथैभ्यश्चरत्यात्मवशेरिह ॥ ५० ॥ असज्जमानः शान्तात्मा निर्विकारः
 समाहितः ॥ आत्मभूतैरतद्भूतः सह चैव विनैव च ॥ ५१ ॥ स विमुक्तः परं श्रेयो न चिरेणाधिगच्छति ॥ अदर्शनमसंस्पर्शस्तथैवाभाषणं
 सदा ॥ ५२ ॥ यस्य भूतेः सह मुने स श्रेयो विंदते महत् ॥ न हि स्यात्सर्वभूतानि भूतैर्मत्रायणश्चरेत् ॥ ५३ ॥ नेदं जन्म समासाद्य वैरं
 कुर्वीत केन चित् ॥ आर्किचन्यं सुसंतोषो निराशिद्धमचापलम् ॥ ५४ ॥ एतदाहुः परं श्रेय आत्मज्ञस्य जितात्मनः ॥ परिहृष्टं परित्यज्य भवं तात

जितेन्द्रियः ॥ ५८ ॥ अस्माकं भ्यानि ॥ ५९ ॥ इह चासुत्र चाभयम् ॥ निराशिषो न शोचन्ति त्यजेदाशिषमात्मनः ॥ ६० ॥ परित्यज्याशिषं सौम्य
दुःखधामाद्रिमोक्षते ॥ नृणानित्येन दातेन मुनिना संयतात्मना ॥ ६१ ॥ अजितं जेतुकामेन भाव्यं संगेष्वसंगिना ॥ गुणसंगेष्वनासक्त एकचर्या
स्तः सदा ॥ ६२ ॥ ब्रह्मणा न चिरादेव सुखमायात्यनुत्तमम् ॥ द्वंद्वारामेषु भूतेषु वराको रमते मुनिः ॥ ६३ ॥ किंचित्प्रज्ञानतृप्तोऽसौ ज्ञानतृप्तो न
शोचति ॥ शुभैर्लभेत देवत्वं व्यामिश्रैर्जन्म मातुषम् ॥ ६४ ॥ अशुभैश्चाप्यधो जन्म कर्मभिर्लभतेऽवशः ॥ तत्र मृत्युजरादुःखैः सततं समभिहतम् ॥
॥ ६५ ॥ संसारं पश्यते जंतुस्तत्कथं नावबुध्यसे ॥ अहिते हितसंज्ञस्त्वमधुवे ध्रुवसंज्ञकः ॥ ६६ ॥ अनर्थे वार्थसंज्ञस्त्वं किमर्थं नावबुध्यसे ॥ संवे
ष्ट्यमानं बहुमिमोहतं तु भिरात्मजैः ॥ ६७ ॥ कोशकाखदात्मानं वेष्टितो नावबुध्यसे ॥ अलं परिग्रहेण दोषवान् हि परिहः ॥ ६८ ॥ कृमिर्हि कोशका
रस्तु बध्यते स्वपरिग्रहात् ॥ पुत्रदारकुटुंबेषु सक्ताः सीदन्ति जंतवः ॥ ६९ ॥ सरःपंकार्णवे मग्नौ जीर्णा वनगजा इव ॥ मोहजालसमाकृष्टान् पश्य
जंतून्मुदुःखितान् ॥ ७० ॥ कुटुंबं पुत्रदारं च शरीरं द्रव्यसंचयम् ॥ पारक्यमधुवं सर्वं किं खं सुकृतदुष्कृते ॥ ७१ ॥ यदा सर्वं परित्यज्य
गंतव्यमवशेन वै ॥ अनर्थे किं प्रसक्तस्त्वं स्वमर्थं नातुतिष्ठसि ॥ ७२ ॥ अविश्रांतमनालंबमपाथेयमदेशिकम् ॥ तमः कर्तारमध्वानं कथमेको
गमिष्यसि ॥ ७३ ॥ नहि त्वां प्रस्थितं कश्चित्पृष्ठतोऽनुगमिष्यति ॥ सुकृतं दुष्कृतं च त्वां गच्छंतमनुयास्यतः ॥ ७४ ॥ विद्या कर्म च शौर्यं
च ज्ञानं च बहुविस्तरम् ॥ अथार्थमनुशीर्यते सिद्धार्थस्तु विमुच्यते ॥ ७५ ॥ निर्वाधनी रज्जुरेपा या ग्रामे वसतो रतिः ॥ छित्वैनां सुकृतो
यांति नैनां छिदंति दुष्कृतः ॥ ७६ ॥ तुल्यजातिवयोरूपान् हतान्पस्यसि मृत्युना ॥ न च नामास्ति निर्वेदो लोहं हि हृदयं तव ॥ ७७ ॥
रूपकूलां मनःस्रोतां स्पर्शद्वीपां रसावहाम् ॥ गंधपंकां शब्दजलां स्वर्गमार्गदुरारुहाम् ॥ ७८ ॥ क्षमारित्रां सत्यमयीं धर्मस्थैर्यकराकराम् ॥
त्यागवाताध्वगां शीघ्रां बुद्धिनावं नदीं तरेत् ॥ ७९ ॥ त्यक्त्वा धर्ममधर्मं च ह्युभे सत्यानृते त्यज ॥ त्यज धर्ममसंकल्पादधर्मं चाप्यहिंसया ॥
॥ ८० ॥ उभे सत्यानृते बुद्ध्या बुद्धिं परमनिश्चयात् ॥ अस्थिस्थूणं स्नायुयुतं मांसशोणितलेपनम् ॥ ८१ ॥ धर्मावनदं दुर्गंधिं पूर्णं मूत्रपुरी
षयोः ॥ जराशोकसमाविष्टं रोगायतनमस्थिरम् ॥ ८२ ॥ रजस्वलमनित्यं च भूतावासं ससुप्तजम् ॥ इदं विश्वं जगत्सर्वमजगच्चापि यद्रवेत् ॥
॥ ८३ ॥ महाभूतात्मकं सर्वमस्माद्यत्परमाणुमत् ॥ इन्द्रियाणि च पंचैव तमः सत्त्वं रजस्तथा ॥ ८४ ॥ इत्येष सप्तदशको राशिरव्यक्तसंज्ञकः ॥
सर्वैरिन्द्रियार्थैश्च व्यक्ताव्यक्तैर्हि हितम् ॥ ८५ ॥ पंचविंशक इत्येष व्यक्ताव्यक्तमयो गणः ॥ एते सर्वैः समस्तव्यक्तमित्यभिधीयते ॥ ८६ ॥

त्रिवर्गोऽत्र सुखं दुःख जीवितं मरणं तथा ॥ यद्दं वेद तत्त्वेन स वेद प्रभाष्ययौ ॥ ८३ ॥ इन्द्रियैर्गृह्यते यद्यत्तद्व्यक्तमभिधीयते ॥ अन्यत्कथं तज्ज्ञेय
 लिंगग्राह्यमतीन्द्रियम् ॥ ८४ ॥ इन्द्रियैर्नियतैर्देही धाराभिरिव तर्प्यते ॥ लोके विहितमात्मानं लोकं चात्मानि पश्यति ॥ ८५ ॥ पतवरदशः शक्ति
 ज्ञानवेलां न पश्यति ॥ पश्यतः सर्वभूतानि सर्वावस्थासु सर्वदा ॥ ८६ ॥ ब्रह्मभूतस्य संयोगो नाशुभेनोपपद्यते ॥ ज्ञानेन विविधात्क्लेशात्र निवृ
 त्तिश्च देहजात् ॥ ८७ ॥ लोकबुद्धिप्रकाशेन लोकमार्गो न रिप्यति ॥ अनादिनिधनं जंतुमात्मनि स्थितमध्ययम् ॥ ८८ ॥ अकर्तारममृदं च
 भगवानाह तीर्थवित् ॥ यो जन्तुः स्वकृतैस्तैस्तैः कर्मभिर्नित्यदुःखितः ॥ ८९ ॥ स्वदुःखप्रतिघातार्थं हंति जंतुरनेकधा ॥ ततः कर्म समादत्ते
 पुनरन्यत्रं बहु ॥ ९० ॥ तप्यतेऽथ पुनस्तेन भुक्ताऽप्यमिवातुरः ॥ अजस्रमेव मोहांतो दुःखेषु सुखसंज्ञितः ॥ ९१ ॥ बध्यते तप्यते चैव
 भयवत्कर्मभिः सदा ॥ ततो निवृत्तो वंधात्स्वात्कर्मणा मुदयादिह ॥ ९२ ॥ परिभ्रमति संसारे चक्रवद्बाहुवर्जितः ॥ संयमेन च संवंधात्रिवृत्त्या तपसो
 बलात् ॥ ९३ ॥ सम्प्राप्ता बहवः सिद्धिं अव्यावाधां सुखोदयाम् ॥ ९४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे द्वितीयपादे बृहदुपाख्याने षष्ठितमोऽध्यायः
 ॥ ६० ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ अशोकं शोकनाशार्थं शास्त्रं शांतिकरं शिवम् ॥ निशम्य लभ्यते बुद्धिर्लब्धायां सुखमेधते ॥ १ ॥ हर्षस्थानसहस्रा
 णि शोकस्थानशतानि च ॥ दिवसे दिवसे मूढमाविशंति न पंडितम् ॥ २ ॥ अनिष्टसंप्रयोगाच्च विप्रयोगात्प्रियस्य च ॥ मनुष्या मानसे दुःखं युज्यन्ते
 येऽल्पबुद्धयः ॥ ३ ॥ द्रव्येषु समतीतेषु ये गुणास्तान्न चिंतयेत् ॥ ताननाद्रियमाणश्च स्नेहवन्धाद्रिमुच्यते ॥ ४ ॥ दोषदर्शी भवेत्तत्र यत्र रागः प्रवर्तते ॥
 अनिष्टबुद्धितां यच्छेत्ततः क्षिप्रं विराजते ॥ ५ ॥ नार्थो न धर्मो न यशो योऽतीतमनुशोचति ॥ अस्याभावेन युज्येत तच्चास्य तु निवर्तते ॥ ६ ॥
 गुणैर्भूतानि युज्यन्ते तथैव च न युज्यते ॥ सर्वाणि नेतदेकस्य शोकस्थानं हि विद्यते ॥ ७ ॥ मृतं वा यदि वा नष्टं योऽतीतमनुशोचति ॥ दुःखेन लभते
 दुःखं महानर्थं प्रपद्यते ॥ ८ ॥ दुःखोपघाते शरीरे मानसे चाप्युपस्थिते ॥ यस्मिन्न शक्यते कर्तुं यस्तन्तन्नानुचितयेत् ॥ ९ ॥ भेषज्यमेतद्दुःखस्य
 यदेतन्नानुचितयेत् ॥ चिंत्यमानं हि न व्येति भूयश्चाभिप्रवर्द्धते ॥ १० ॥ प्रज्ञया मानसं दुःखं हन्याच्छारीरमौषधैः ॥ एतद्विज्ञाय सामर्थ्यं न
 वान्यैः समतामियात् ॥ ११ ॥ अनित्यं जीवितं रूपं यौवनं द्रव्यसञ्चयः ॥ आरोग्यं प्रियसंवासं न मृच्येत्संहितः क्वचित् ॥
 ॥ १२ ॥ नाज्ञानप्रभवं दुःखमेकं शोचितुमर्हति ॥ अशोचन्प्रतिकुर्वीत यदि पश्येदुपक्रमम् ॥ १३ ॥ सुखात्प्रियतरं दुःखं जीविते
 नात्र संशयः ॥ जरामरणदुःखेभ्यः प्रियमात्मानमुद्धरेत् ॥ १४ ॥ भजति हि शारीराणि रोगाः शरीरमानसाः ॥ सायका इव तीक्ष्णाग्नाः प्रयुक्ता

वृ.ना.पु.
॥ १२३ ॥

दृढधन्विभिः ॥ १५ ॥ व्याधितस्य चिकित्साभिस्त्रस्यतो जीवितैषिणः ॥ आमयस्य विनाशाय शरीरमनुकृष्यते ॥ १६ ॥ संसंति न निवर्तंत
स्रोतांसि सरितामिव ॥ आयुरादाय मर्त्यानां राज्यहानि पुनःपुनः ॥ १७ ॥ अपयंत्ययमत्यंतं पक्षयोः शुक्लकृष्णयोः ॥ जातं मर्त्यं जरयति
निमिषं नावतिष्ठते ॥ १८ ॥ सुखदुःखाभिभूतानामजरो जरयत्यमृतं ॥ आदित्यो ह्यस्तमभ्येति पुनःपुनरुदेति च ॥ १९ ॥ अदृष्टपूर्वादाय भावा
नपरिशंकितान् ॥ इष्टानिष्टा मनुष्याणां मतं गच्छन्ति रात्रयः ॥ २० ॥ यो यदिच्छेद्यथाकामं कामानां तन्नामयात् ॥ यदि स्थान्नपराधीनं पुरुषस्य
क्रिधाफलम् ॥ २१ ॥ संयताश्चैव दक्षाश्च मतिमंतश्च मानवाः ॥ दृश्यंते निष्फलाः संतः प्रहीनाश्च स्वकर्मभिः ॥ २२ ॥ अपरे निष्फलाः सन्तो
निर्गुणाः पुरुषाधमाः ॥ आशाभिरप्यसंयुक्ता दृश्यन्ते सर्वकामिनः ॥ २३ ॥ भूतानामपरः कश्चिद्विषाणः सततोत्थितः ॥ वंचनायां च लोकेषु ससु
खेष्वेव जीयते ॥ २४ ॥ अचेष्टमानमासीनं श्रीः कंचिदुपतिष्ठति ॥ कश्चित्कर्माणि कुरुते न प्राप्यमधिगच्छति ॥ २५ ॥ अपराधान्समाचष्टुं पुरु
षस्य स्वभावतः ॥ शुक्रमन्यत्र संभूतं पुनरन्यत्र गच्छति ॥ २६ ॥ तस्य योनौ प्रसक्तस्य गर्भो भवति मानवः ॥ आम्रपुष्पोपमा यस्य निवृत्तिरुप
लभ्यते ॥ २७ ॥ केषांचित्पुत्रकामानामनुसन्तानमिच्छताम् ॥ सिद्धौ प्रयतमानानां नैवांडमुपजायते ॥ २८ ॥ गर्भादुद्विजमानानां कुद्धादाशीविषा
दिव ॥ आयुष्मान् जायते पुत्रः कथं प्रेतः पितेव सः ॥ २९ ॥ देवानिष्टा तपस्तप्त्वा कृपणैः पुत्रहेतुभिः ॥ दशमासान्परिधृता जायते कुल
पांसनाः ॥ ३० ॥ अपरे धनधान्यानि भोगांश्च पितृसंचितान् ॥ विमलानभिजायन्ते लब्ध्वा तैरेव मद्गलैः ॥ ३१ ॥ अन्योन्य समभिप्रेत्य मैथु
नस्य समागमे ॥ उपद्रवइवाट्टो योनौ गर्भः प्रपद्यते ॥ ३२ ॥ स्निग्धत्वाद्विद्विषायेषु मोहान्मरणमप्रियम् ॥ परित्यजति यो दुःखं
सुखमप्युभयं नरः ॥ ३३ ॥ अत्येति ब्रह्मसोऽत्यन्तं सुखमप्यश्नुते परम् ॥ दुःखमर्था हि त्यज्यंते पालने च न ते सुखाः ॥ ३४ ॥ श्रुत्वैव नाधिग
मनं नाशमेषां न चिंतयेत् ॥ अन्यामन्यां धनावस्थां प्राप्य वैशेषिका नराः ॥ ३५ ॥ अन्तसा याति विध्वंसं सन्तोषं याति पंडिताः ॥ सर्वे क्षयांता
निचयाः पतनांताः समुच्छ्रयाः ॥ ३६ ॥ संयोगा विप्रयोगांता मरणांतं हि जीवितम् ॥ अन्तो नास्ति पिपासायास्तुष्टिस्तु परमं सुखम् ॥ ३७ ॥
तस्मात्संतोषमेवेह धनं शंसन्ति पंडिताः ॥ निमेषमात्रमपि हि योऽधिगच्छन्न तिष्ठति ॥ ३८ ॥ सशरीरेष्वनित्येषु नित्यं किमनुचितं येना ॥ भूतेषु भावं
संचित्य ये बुद्ध्या तमसः परम् ॥ ३९ ॥ ॥ न शोचंति गताध्वानः पश्यंति परमां गतिम् ॥ संचिन्वन्नेकमेवैनं कामान्प्रवित्तकम् ॥ ४० ॥ व्याम्र
पशुमिवासाय मृत्युरादाय गच्छति ॥ अथाप्युपायं संपश्येदुःखस्यास्य विमोक्षणे ॥ ४१ ॥ अशोचन्नारभेन्नेव युक्तमप्यसनी मवेत् ॥ शब्दे

पू० ख०
अ० ६१

॥ १२३ ॥

स्पर्शे रसे रूपे गंधे च परमं तथा ॥ ४२ ॥ नोपभोगात्परं किंचिद्विनो वाऽधनस्य वा ॥ वाक्संप्रयोगाद्भूतानां नास्ति दुःखमनामयम् ॥
 ॥ ४३ ॥ विप्रयोगश्च सर्वस्य न वाचा न च विद्यया ॥ प्रणयं परिसंहृत्य संस्तुतेष्वितरेषु च ॥ ४४ ॥ विचरेदसमुन्नतः स सुखी स च पंडितः ॥
 अध्यात्मगतमालीनो निरपेक्षो निरामिषः ॥ ४५ ॥ आत्मनैव सहायेन यश्चरेत्स सुखी भवेत् ॥ सुखदुःखविपर्यासो यदा समुपपद्यते ॥ ४६ ॥
 नेनं प्रज्ञा सुनियतं त्रायते नापि पौरुषम् ॥ स्वभावाद्यन्नमातिष्ठेद्यन्नवात्रावसीदति ॥ ४७ ॥ उपद्रव इवानिष्टो योनिं गर्भः प्रपद्यते ॥ तानि पूर्वशरीराणि
 नित्यमेकं शरीरिणम् ॥ ४८ ॥ प्राणिनां प्राणसंरोधे मांसश्लेष्मविचेष्टितम् ॥ निर्दग्धं परदेहेन परदेहं बलाबलम् ॥ ४९ ॥ विनश्यति विनाशति
 नावि नावमिवाचलम् ॥ संगत्या जठरे न्यस्तं रेतोर्विदुमचेतनम् ॥ ५० ॥ केन यत्नेन जीवंतं गर्भं त्वमिह पश्यसि ॥ अन्नपानानि जीर्यते यत्र
 भक्ष्याश्च भक्षिताः ॥ ५१ ॥ तस्मिन्नेवोदरे गर्भः किं नात्रमिव जीर्यति ॥ गर्भे मूत्रपुरीषाणां स्वभावनियता गतिः ॥ ५२ ॥ धारणे वा विसर्गे च न
 कर्तुं विद्यतेऽवशः ॥ प्रभवंत्युदरे गर्भा जायमानास्तथापरे ॥ ५३ ॥ आगमेन महान्येषां विनाश उपपद्यते ॥ एतस्माद्योनिसंबंधाद्यो जीवन्परिमु
 च्यते ॥ ५४ ॥ पूजां न लभते काचित्पुनर्द्वेष्टे मज्जति ॥ गर्भस्य सह जातस्य सप्तमीमीदृशीं दशाम् ॥ ५५ ॥ प्राप्नुवन्ति ततः पंच न भवन्ति शतापुषः ॥
 नाभ्युत्थाने मनुष्याणां योगाः स्युर्नात्र संशयः ॥ ५६ ॥ व्याधिभिश्च विवर्धते व्याघ्रैः शुद्रमृगा इव ॥ व्याधिभिर्भक्ष्यमाणानां त्यजतां विपुलं
 धनम् ॥ ५७ ॥ वेदना नापकर्षति यतमानाश्चिकित्सकाः ॥ ५८ ॥ ते चापि विविधा वैद्याः कुशला संमतौषधाः ॥ व्याधिभिः परिकृप्यन्ते मृगा व्याघ्रैरि
 वार्दिताः ॥ ५९ ॥ ते पिबन्ति कषायांश्च सर्पीषि विविधानि च ॥ दृश्येते जरया भग्ना नागैर्नागा इवोत्तमाः ॥ ६० ॥ कैर्वा भुवि चिकित्स्यन्ते रोगार्ता मृगप
 क्षिणः ॥ श्वापदाश्च दरिद्राश्च प्रायो नार्ता भवन्ति ते ॥ ६१ ॥ घोराणपि दुराधर्षान्मृपतीनुग्रहेजसः ॥ आक्रम्य रोग आदत्ते पशून्पशुपचो यथा ॥ ६२ ॥
 इति लोकमनाक्रंदं मोहशोकपरिच्छुतम् ॥ ह्येतसा महता क्षिप्रं द्वियमाणं बलीयसा ॥ ६३ ॥ न धनेन न राज्येन नोपेण तपसा तथा ॥ स्वभावा ह्य
 तिवर्तते ये निर्मुक्ताः शरीरिषु ॥ ६४ ॥ उपर्यपरि लोकस्य सर्वो भवितुमिच्छति ॥ यतते च यथाशक्ति न च तद्वर्तते तथा ॥ ६५ ॥ न क्षियेरन्नजीर्ये
 रन्सर्वे स्युः सार्वकामिकाः ॥ नाप्रियं प्रतिपद्येरन्नुत्थानस्य फलं प्रति ॥ ६६ ॥ ऐश्वर्यमदमत्ताश्च मानान्मयमदेन च ॥ अप्रमत्ताः शठाः कूरा
 विकांताः पर्युपासते ॥ ६७ ॥ शोकाः प्रतिनिवर्तते केषांचिदसमीक्षताम् ॥ स्वं स्वं च पुनरन्येषां न कंचिदतिगच्छति ॥ ६८ ॥ महच्च फलवैषम्यं
 दृश्यते कर्मसंधिषु ॥ वहन्ति शिविकामन्ये यात्यन्ये शिविकारूढः ॥ ६९ ॥ सर्वेषामृद्धिकामानामन्ये रथपुरःसराः ॥ मनुजाश्च गतश्रीकाः शत

वृ.ना.पु.

॥ १२४ ॥

शो विविधाः स्त्रियः ॥ ७० ॥ इंद्रागमेषु भूतेषु गच्छन्त्येकैकशो नराः ॥ इदमन्यत्परं पश्य नात्र मोहं करिष्यसि ॥ ७१ ॥ धर्मं चापि त्यजा
धर्मं त्यज सत्यानृतां धियम् ॥ सर्वं त्यक्त्वा स्वरूपस्थः सुखी भव निरामयः ॥ ७२ ॥ एतत्ते परमं गुह्यमाख्यातमृषिसत्तम ॥ येन देवाः परित्यज्य
मर्त्यलोकं दिवं गताः ॥ ७३ ॥ सनंदन उवाच ॥ इत्युक्त्वा व्यासतनयं समापृच्छ च महामुनिः ॥ सनत्कुमारः प्रययौ पूजितस्तेन सादरम् ॥
॥ ७४ ॥ शुकोऽपि योगिनां श्रेष्ठः सम्यग्ज्ञात्वा ह्यवस्थितिम् ॥ ब्रह्मणः पदमन्वेष्टुमुत्सुकः पितरं ययौ ॥ ७५ ॥ ततः पित्रा समागम्य प्रणम्य
च महामुनिः ॥ शुकः प्रदक्षिणीकृत्य ययौ कैलासपर्वतम् ॥ ७६ ॥ व्यासस्तद्विरहाह्वनः पुत्रस्नेहसमावृतः ॥ क्षणैकं स्थीयतां पुत्र इति च
क्रोश दुर्मनाः ॥ ७७ ॥ निरपेक्षः शुको भूत्वा निःस्नेहो मुक्तबन्धनः ॥ मोक्षमेवानुसंचित्य गत एव परं पदम् ॥ ७८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे
बृहदुपाख्याने द्वितीयपादे एकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ सूत उवाच ॥ एतच्छ्रुत्वा तु वचनं नारदो भगवानृषिः ॥ पुनः पप्रच्छ तं विप्र शुकाभिपतनं
मुनिम् ॥ ११ ॥ नारद उवाच ॥ भगवन्सर्वमारुयातं त्वयाऽतिकरुणात्मना ॥ यच्छ्रुत्वा मानसं मेऽद्य शांतिमग्र्यामुपागतम् ॥ १२ ॥ पुनश्च मोक्षशास्त्रं मे
त्वमादिश महामुने ॥ नहि सम्पूर्णतामेति तृष्णा कृष्णगुणार्णवे ॥ ३ ॥ ये तु संसारनिर्मुक्ता मोक्ष शास्त्रपगयणाः ॥ कुत्र ते निवसंतीह संशयो मे
महानयम् ॥ १३ ॥ छिन्धि सुमहाभाग त्वत्तो नान्यो विदांवरः ॥ सनं ० ७० ॥ धारयामास चात्मानं यथाशास्त्रं महामुनिः ॥ १४ ॥ पादात्प्रभृति गात्रेषु क्रमेण
ऋषयोजयित् ॥ ततः स प्राङ्मुखो विद्वानादित्येन विरोचिते ॥ ६ ॥ पाणिपादं समाधाय विनीतवदुपाविशत् ॥ न तत्र पक्षिसंघातो न शब्दो न च
दर्शनम् ॥ ७ ॥ यत्र वैयासकिर्द्धात्रि योक्तुं समुपचक्रमे ॥ स ददर्श तदात्मानं सर्वसंगविनिःसृतः ॥ ८ ॥ प्रजहास ततो हामं शुकः सम्प्रेक्ष्य भास्क
रम् ॥ स पुनर्योगमास्थाय मोक्षमार्गोपलब्धये ॥ ९ ॥ महायोगीश्वरो भूत्वा मोऽत्यक्रामद्विहायमम् ॥ अंतरिक्षचरः श्रीमान्ध्यासपुत्रः सुनिश्चिनः ॥
॥ १० ॥ तमुद्यतं द्विजश्रेष्ठं वैततेयसमद्युतिम् ॥ ददृशुः सर्वभूतानि मनोमारुतंगहसम् ॥ ११ ॥ यथाशक्ति यथान्यायं पूजयांचक्रिरे तथा ॥ पुष्प
वर्षैश्च दिव्यैस्तमवचकुर्दिवौकसः ॥ १२ ॥ तं दृष्ट्वा विस्मिताः सर्वे गंधर्वांस्रसां गणाः ॥ ऋषयश्चैव संसिद्धाः कोऽयं सिद्धिमुपागतः ॥ १३ ॥ ततोऽस्तं
स्वाह्वयं तेभ्यः कथयामास नारद ॥ उवाच च महातेजास्तानृषीन्संप्रहर्षितः ॥ १४ ॥ पिता यद्यनुगच्छेन्मां क्रोशमानः शुकेति वै ॥ तस्मै प्रतिबचो
देयं भवद्भिस्तु समाहितैः ॥ १५ ॥ वादमुक्तस्ततस्तेस्तु लोकान्दित्वा चतुर्विधान् ॥ तमो ह्यष्टविधं त्यक्त्वा जहौ पञ्चविधं रजः ॥ १६ ॥ ततः सत्त्वं जहौ
पीमास्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ततस्तस्मिन्पदे नित्ये निर्गुणे लिङ्गवृजिते ॥ १७ ॥ जनः स शृङ्गेऽप्रनिमे हिमवन्मेरुप्रसिद्धे ॥ मंथिरेष्वेनपीने च शम्भोऽप्यमरिषे

पृ० ख०

अ० ६२

॥ १२४ ॥

शुभे॥१८॥ शतयोजनविस्तारे तिर्यगूर्द्ध्वं च नारद॥ सोऽविशंकेन मनसा तथैवाभ्यपतच्छुक्रः॥१९॥ ते शृङ्गेऽन्यंतसंश्लिष्टे सहस्रैव द्विधाकृते॥ अदृश्येतां
 द्विजश्रेष्ठ तदद्भुतमिवाभवत्॥२०॥ ततः पर्वतशृंगाभ्यां सहस्रैव विनिःसृतः॥ न च प्रतिजघानास्य स गतिं पर्वतोत्तमः ॥ २१॥ ततो मंदाकिर्नी दिव्या
 मुपरिष्ठादभिब्रजन् ॥ शुक्रो ददर्श धर्मात्मा पुष्पितद्रुमकाननम् ॥ २२ ॥ तस्यां क्रीडासु निस्ताः स्नाति चैवाप्सरोगणाः ॥ निराकारं तु साकारा
 ददृशुस्तं विवाससः ॥ २३ ॥ तं प्रक्रमतमाज्ञाय पिता लेहसमन्वितः॥ उत्तमां गतिमास्थाय पृष्ठतोऽनुससार्ह ॥ २४ ॥ शुक्रस्तु मारुतादूर्द्ध्वं गतिं कृत्वा
 तरिक्षगाम् ॥ दर्शयित्वा प्रभावं स्वं सर्वभूतोऽभवत्तदा ॥ २५ ॥ अथ योगगतिं व्यासः समास्थाय महातपाः ॥ निमेषान्तरमात्रेण शुक्राभिपन्नं ययौ
 ॥ २६ ॥ स ददर्श द्विधा कृत्वा पर्वताग्रं गतं शुक्रम् ॥ शशांशुर्मुनयः सिद्धा गतिं तस्मै सुतस्य ताम् ॥ २७ ॥ ततः शुक्रेतिशब्देन दीर्घेण क्रंदितं तदा॥
 स्वयं पित्रा स्वरेणोच्चैर्ब्रह्मलोकाननुनाद्य वै ॥ २८ ॥ शुक्रः सर्वगतिर्भूत्वा सर्वात्मा सर्वतोमुखः ॥ प्रत्यभापत धर्मात्मा भोः शब्देना नुनादयन् ॥ २९ ॥
 तत एकाक्षरं नादं भोरित्येवमुदीरयन् ॥ प्रत्याहरज्जगत्सर्वमुच्चैः स्थावरजंगमम् ॥ ३० ॥ ततः प्रभृति वाऽद्यापि शब्दानुच्चारिणान्पृथक् ॥ गिरिगह्वर
 पृष्ठेषु व्याजहार शुक्रं प्रति ॥ ३१ ॥ अंतर्हितप्रभावं तं दर्शयित्वा शुक्रस्तदा ॥ शुगान्संत्यज्य सत्त्वादीन्पदमध्यगमत्परम् ॥ ३२ ॥ महिमानं
 तु तं दृष्ट्वा पुत्रस्यामिततेजसः ॥ सोऽनुनीतो भगवता व्यासो रुद्रेण नारद ॥ ३३ ॥ किमु त्वं ताम्यसि मुने पुत्रं प्रति समाकुलः ॥ पश्यसि
 विप्र नायांतं ब्रह्मभूतं निजांतिके ॥ ३४ ॥ इत्येवमनुनीतोऽसौ व्यासः पुनरुपाब्रजत् ॥ स्वाश्रमं स शुक्रो ब्रह्मभूतो लोकांश्चचार ह ॥ ३५ ॥
 तत कालान्तरे ब्रह्मव्यासः सत्यवतीसुतः ॥ नरनारायणौ द्रष्टुं ययौ वदरिकाश्रमम् ॥ ३६ ॥ तत्र दृष्ट्वा तु तौ देवौ तप्यमानो महत्तपः ॥
 स्वयं च तत्र तपसि स्थितः शुक्रमनुस्मरन् ॥ ३७ ॥ यावत् स्थितो व्यासः शुक्रः परमयोगवित् ॥ श्वेतद्वीपं गतस्नात यत्र त्वमगमः पुनः ॥ ३८ ॥
 तत्र दृष्टप्रभावस्तु श्रीमान्नारायणः प्रभुः ॥ दृष्टः श्रुतिविमृश्यो हि देवदेवो जनार्दनः ॥ ३९ ॥ स्तुतश्च शुक्रदेवेन प्रसन्नः प्राह नारद ॥ श्रीभगवा
 नुवाच ॥ त्वया दृष्टोऽस्मि योगीन्द्र सर्वदेवरहःस्थितः ॥ ४० ॥ सनत्कुमारादिप्रेन सिद्धो योगेन वाडव ॥ त्वं सदागतिमार्गस्थो लोकान्पश्य यथे
 च्छया ॥ ४१ ॥ इत्युक्तो वासुदेवेन तं नत्वारणिसंभवः ॥ वैकुण्ठं प्रययौ विप्र सर्वलोकनमस्कृतम् ॥ ४२ ॥ वैमानिकैः सुगुह्यं विरजापरिचेष्टित
 म् ॥ यं भान्तमनुभांत्येते लोकाः सर्वेऽपि नारद ॥ ४३ ॥ यत्र विदुर्मसोपानाः स्वर्णरत्नविचित्रिताः ॥ वाप्य उत्पलसंछन्नाः सुगन्धक्रीडनाकुलाः ॥
 ४४ ॥ दिव्यैर्हंसकुलैर्घुषाः स्वच्छांबुनिभृताः सदा ॥ तत्र द्वास्थैश्चतुर्हस्तैर्नार्नाभरणभूषितैः ॥ ४५ ॥ विष्वक्सेनानुगैः सिद्धैः कुमुदाधैरवा

वृ.ना.पु.

॥ १२५ ॥

रितः ॥ प्रविश्याभ्यन्तरं तत्र देवदेवं चतुर्भुजम् ॥ ४६ ॥ शान्तं प्रसन्नवदनं पीतकौशेयवाससम् ॥ शंखचक्रगदापद्मैर्मूर्तिमद्भिरुपासितम् ॥ ४७ ॥ वक्ष
स्थलस्थया लक्ष्म्या कौस्तुभेन विराजितम् ॥ कटिसूत्रवस्त्रसूत्रकटकांगदभूषितम् ॥ ४८ ॥ भ्राजत्किरीटवल्यं मणिनूपुरशोभितम् ॥ ददर्श सिद्धिनि
करैः सेव्यमानमहर्निशम् ॥ ४९ ॥ तं दृष्ट्वा भक्तिभावेन तृष्टाव मधुसूदनम् ॥ शुक उवाच ॥ नमस्ते वासुदेवाय सर्वलोकेकसाक्षिणे ॥ ५० ॥ जगद्बी
जस्वरूपाय पूर्णाय निभृतात्मने ॥ हरये वासुकिस्थाय श्वेतद्वीपनिवासिने ॥ ५१ ॥ हंसाय मत्स्यरूपाय वाराहतनुधारिणे ॥ नृसिंहाय ध्रुवज्याय
सांख्ययोगेश्वराय च ॥ ५२ ॥ चतुःसनाय कूर्माय पृथगे स्वसुखात्मने ॥ नाभेयाय जगद्धात्रे विधात्रेऽतकराय च ॥ ५३ ॥ भार्गवेन्द्राय रामा
य राघवाय पराय च ॥ कृष्णाय वेदकर्त्रे च बुद्धकल्किस्वरूपिणे ॥ ५४ ॥ चतुर्व्यूहाय वेद्याय ध्येयाय परमात्मने ॥ नरनारायणाख्याय शि
पिविष्टाय विष्णवे ॥ ५५ ॥ ऋतधाम्ने विधाम्ने च सुपर्णाय स्वरोचिषे ॥ ऋभवे सुव्रताख्याय सुधाम्ने चाजिताय च ॥ ५६ ॥ विश्वरूपाय विश्वाय
सृष्टिस्थित्यन्तकारिणे ॥ यज्ञाय यज्ञभोक्त्रे च स्थविष्ठायाणवेऽर्थिने ॥ ५७ ॥ आदित्यसोमनेत्राय सहजो जोज्वलाय च ॥ ईश्याय साक्षिणेऽजाय बहु
शीर्षाभिवाहवे ॥ ५८ ॥ श्रीशाय श्रीनिवासाय भक्तवश्याय शार्ङ्गिणे ॥ अप्रहृत्यधीशाय ब्रह्मणेऽन्तसक्तये ॥ ५९ ॥ बृहदारण्यवेद्याय हृषीकेशाय
वेधसे ॥ पुंडरीकनिभाक्षाय क्षेत्रज्ञाय विभासिने ॥ ६० ॥ गोविंदाय जगत्कर्त्रे जगन्नाथाय योगिने ॥ सत्याय सत्यसंधाय वैकुण्ठयाच्युताय च
॥ ६१ ॥ अधोक्षजाय धर्माय वामनाय त्रिधातवे ॥ घृताचिषे विष्णवे तेऽन्ताय कपिलाय च ॥ ६२ ॥ विग्निचये त्रिककुदे ऋग्यजुःसामरूपिणे ॥ एक
भृंगाय च शुचिश्रवसे शास्त्रयोनये ॥ ६३ ॥ वृषाकपय ऋद्धाय प्रभवे त्रिशकर्मणे ॥ भूर्भुवुःस्वःस्वरूपाय दैत्यघ्ने निर्गुणाय च ॥ ६४ ॥ निर्गंज
नाय नित्याय ह्यव्ययायाक्षराय च ॥ नमस्ते पाहि मामीश शरणागतवत्सल ॥ ६५ ॥ इति स्तुतः स भगवाञ्छंखचक्रगदाधरः ॥ आरण्यमु
वाचेदं भूशं प्रणतवत्सलः ॥ ६६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ व्यासपुत्र महाभाग प्रीतोऽस्मि तव सुव्रत ॥ विद्यामाप्नुहि भक्तिं च ज्ञानी त्वं मम रूपधृक् ॥
॥ ६७ ॥ यद्रूपं मम दृष्टं प्राक् श्वेतद्वीपे त्वया द्विज ॥ सोऽहमेवावतारार्थं स्थितो विश्वंभरात्मकः ॥ ६८ ॥ सिद्धोऽसि त्वं महाभाग मोक्षधर्मानुचि
तया ॥ वरलोकान्यथा वायुर्यथा खं सविता तथा ॥ ६९ ॥ नित्यमुक्तस्वरूपस्त्वं पूज्यमानः सुरैर्नरैः ॥ भक्तिर्हि दुर्लभा लोके मयि सर्व
परायणे ॥ ७० ॥ तां लब्ध्वा नापरं किंचित्छब्धव्यभवशिष्यते ॥ आकल्पातः तपःसंस्थो नरनारायणावृषी ॥ ७१ ॥ तयोर्निदेशतो व्यासो जनक
स्तव सुव्रतः ॥ कर्ता भागवतं शास्त्रं तदधीष्व भुवं व्रज ॥ ७२ ॥ स तप्यति तेपस्त्वद्य पर्वते गंधमावने ॥ त्यद्विद्योनेन निष्प्राप्त्या न प्रमादय मन्त्रिणम्

पृ० ख०

अ० ६२

॥ १२५ ॥

म् ॥ ७३ ॥ एवमुक्तः शुको विप्र नमस्कृत्य चतुर्भुजम् ॥ यथागतं निवृत्तोऽसौ पितुरंतिकमागमत् ॥ ७४ ॥ अथ तं स्वांतिके दृष्ट्वा पाराशर्य्यः प्रता-
 पवान् ॥ पुत्रं प्राप्य प्रहृष्टात्मा तपसो निवर्ततः ॥ ७५ ॥ नारायणं नमस्कृत्य नरं चैव नरोत्तमम् ॥ आरण्यसमायुक्तः स्वाश्रमं समुपागमत् ॥
 ॥ ७६ ॥ नारायणनियोगात् त्वन्मुखेन मुनीश्वरः ॥ चकार संहितां दिव्यां नानाख्यानसमन्विताम् ॥ ७७ ॥ वेदतुल्यां भागवतीं हरिभक्तिविवर्द्धिनी-
 म् ॥ निवृत्तिरितं पुत्रं शुक्रमध्यापयच्च ताम् ॥ ७८ ॥ आत्मारामोऽपि भगवान्पाराशर्यात्मजः शुक्रः ॥ अधीतवान्संहितां वै नित्यं विष्णुजनप्रिया-
 म् ॥ ७९ ॥ एवमेते समाख्याता मोक्षधर्मास्तवानघ ॥ पठतां शृण्वतां चापि हरिभक्तिविवर्द्धनाः ॥ ८० ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे द्वितीय-
 पादे बृहदुपाख्याने मोक्षधर्मनिरूपणं नाम द्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ समाप्तश्चायं द्वितीयः पादः ॥ शौनक उवाच ॥ सून साधो चिरं जीव-
 सर्वशास्त्रविशारदः ॥ यच्चया पायिता विद्वन्वयं कृष्णकथामृतम् ॥ १ ॥ श्रुत्वा तु मोक्षधर्मान्वै नारदो भगवत्प्रियः ॥ सनंदनमुखोऽतीतान्किकं पप्रच्छ-
 ततः परम् ॥ २ ॥ मानसा ब्रह्मणः पुत्राः सनकाद्या मुनीश्वराः ॥ चरन्ति लोकान्ससिद्धा लोकोद्धरणतत्पराः ॥ ३ ॥ नारदोऽपि महाभाग नित्यं
 कृष्णपरायणः ॥ तेषां समागमे भद्रा का कथा लोकपावनी ॥ ४ ॥ सूत उवाच ॥ साधु पृष्टं महाभाग त्वया लोकोपकारिणा ॥ कथयिष्यामि
 तत्सर्वं यत्पृष्टं नारदार्पिणा ॥ ५ ॥ श्रुत्वा सनंदनप्रोक्तान्मोक्षधर्मान्सनातनान् ॥ नारदो भार्गवश्रेष्ठ पुनः पप्रच्छ तान्मुनीन् ॥ ६ ॥ नारद उवाच ॥ सर्वदेवेश्वर-
 विष्णुर्वेदे तत्रे च कीर्तितः ॥ समाराध्यः स एवात्र सर्वैः सर्वार्थकांक्षिभिः ॥ ७ ॥ कैर्मत्रैर्भगवान्विष्णुः समागम्यो मुनीश्वराः ॥ के देवाः पूजनीयाश्च विष्णुपाद-
 परायणैः ॥ ८ ॥ तत्रं भागवतं विप्रा गुरुशिष्यप्रयोजकम् ॥ दीक्षणं प्रातराद्यं च कृत्यं स्याद्यत्तदुच्यताम् ॥ ९ ॥ यैर्मांसैः कर्मभियैर्वा जप्येहोमादिभिस्त-
 था ॥ प्रीयेत परमात्मा वै तद्ब्रूत मम मानदाः ॥ १० ॥ सूत उवाच ॥ एतच्छ्रुत्वा च चस्तस्य नारदस्य महात्मनः ॥ सनत्कुमारो भगवानुवाचार्य्यसमद्युतिः-
 ॥ ११ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि तत्रं भागवतं तव ॥ यज्ज्ञात्वाऽमलया भक्त्या साधयेद्विष्णुमव्ययम् ॥ १२ ॥ त्रिपदार्थं चतुष्पादं
 महातंत्रं प्रचक्षते ॥ भोगमोक्षक्रियाचर्याह्वया पादाः प्रकीर्तिताः ॥ १३ ॥ पादार्थास्तु पशुपतिः पशुपाशास्त्रय एव हि ॥ पतिस्तत्र शिवोद्देको जीवा-
 स्तु पशवः स्मृताः ॥ १४ ॥ यावन्मोहादिसंयोगाः स्वरूपावधलक्षणाः ॥ तावत्पशुत्वमेतेषां द्वैतवत्पश्य नारद ॥ १५ ॥ पाशाः पंचविधास्त्वेषां
 प्रत्येकं तेषु लक्षणम् ॥ पशवस्त्रिविधाश्चापि विज्ञाताः कलसंज्ञिकाः ॥ १६ ॥ तलपाकलसंज्ञश्च सकलश्चेति नामतः ॥ तत्राद्यो मलसंयुक्तो मलकर्म-
 युतः परः ॥ १७ ॥ मलमायाकर्मयुतस्तृतीयः पारकीर्तितः ॥ आद्यस्तु द्विविधस्तत्र समासकलुपस्तथा ॥ १८ ॥ असमासमलश्चेति द्वितीयोऽपि

पुनस्तथा ॥ पक्वापक्वमलेनैव द्विविधः परिकीर्तितः ॥ १९ ॥ शुद्धेऽध्वनि गतावंतौ विज्ञानप्रलयाकलौ ॥ कलादितत्त्वनियतः सकलः पर्यटययम् ॥ २० ॥ कर्मानुगशरीरेषु तत्तद्भुवनगेषु च ॥ पाशाः पंच तथा तत्र प्रथमौ मलकर्मजौ ॥ २१ ॥ मायेयश्च तिरोधानशक्तिजो विंदुजः परः ॥ एकोऽप्यनेकशक्तिर्द्विक्रियाच्छादनकोमलः ॥ २२ ॥ तुपकंचुकवद्देहनिमित्तं चात्मनामिह ॥ धर्माधर्मात्मकं कर्म विचित्रफलभोगदम् ॥ २३ ॥ प्रवाहनित्यं तद्बीजांकुरन्यायेन संस्थितम् ॥ इत्येतौ प्रथमौ चाथ मायेयाद्यान् शृणु द्विज ॥ २४ ॥ सच्चिदानंदविभवः परमात्मा सनातनः ॥ पतिर्जयति सर्वेषामेको बीजं विभुः परम् ॥ २५ ॥ मनस्यति न चोदेति निवृत्तिं च प्रयच्छति ॥ वर्वर्ति द्विक्रियारूपं तत्तेजः शांभवं परम् ॥ २६ ॥ शक्तो मया हरौ भुक्तो मुक्तो पशुगणस्य हि ॥ तच्छक्तिमाद्यामेकांतां विद्रुपाख्यां वदन्ति हि ॥ २७ ॥ तथा चोऽंजृभिनो विंदुर्द्विक्रियात्मा शिवाभिधः ॥ अशेषतत्त्वजातस्य कारणं विभुरव्ययम् ॥ २८ ॥ अस्मिन्निलीना निखिला इच्छयाः शक्तयः स्वकम् ॥ कृत्यं कुर्वति तेनेदं सर्वानुग्राहकं मुने ॥ २९ ॥ चिज्जडानुग्रहार्थाय यस्य विश्वं सिमृक्षतः ॥ आद्योन्मेषोऽस्य नादात्मा शांत्यादिभुवनात्मकः ॥ ३० ॥ तच्छक्तिनत्वं विग्रेद्र प्रोक्तं सावयवं परम् ॥ ततो ज्ञानक्रियाशक्तयोस्तथोत्कर्षापकर्षयोः ॥ ३१ ॥ प्रसङ्गाप्यभावेन तत्त्वं चैतन्मदाशितम् ॥ दृक्शक्तिर्यत्र न्यग्भूता क्रियाशक्तिर्विशिष्यते ॥ ३२ ॥ ईश्वराख्यं तु प्रोक्तं सर्वार्थकर्तृकम् ॥ यत्र क्रिया हि न्यग्भूता ज्ञानाख्योद्रेकमनुते ॥ ३३ ॥ तत्तत्त्वं चैव विद्याख्यं ज्ञानरूपं प्रकाशकम् ॥ नादो विंदु सकलः तत्त्वमाश्रितौ ॥ ३४ ॥ विद्येशाः पुनरेशं तु मंत्रा विद्याभिधं पुनः ॥ इमानि चैव तत्त्वानि शुद्धाध्वेति प्रकीर्तितम् ॥ ३५ ॥ साक्षात्रिमित्तमीशेऽज्रेत्युपादानसर्विदुगद् ॥ पंचानां कलाहिन्याक्रमो नास्तीति निश्चितम् ॥ ३६ ॥ व्यापारवसतो द्वेषां विहिता खलु कल्पना ॥ तत्त्वं वस्तुन तु शिवाख्यं चित्रशक्तिकम् ॥ ३७ ॥ शक्तं यां वृत्तिभेदानुविहिताः खलु कल्पनाः ॥ चिज्जडानुग्रहार्थाय कृत्वा वै प्रभुः ॥ ३८ ॥ अनादिमलरुद्धानां कुरुतेऽनुग्रहं चिनाम् ॥ मुक्तिं भुक्तिं च विश्वेषां स्वव्यापारे समर्थनाम् ॥ ३९ ॥ विधत्ते जडवर्गस्य सर्वानुग्रहकः शिवः ॥ शिवसामान्यरूपो हि मोक्षस्तु चिदनुग्रहः ॥ ४० ॥ सोऽनादित्वात्कर्मणो हि तत्तद्भोगं विना भवेत् ॥ तेना नुग्राहकः शम्भुस्तद्भुक्त्यै प्रभुरव्ययः ॥ कुरुते सूक्ष्मकरणभुवनोत्पत्तिमंजसा ॥ कर्त्तोपादानकर्णेविना कार्यं न दृश्यते ॥ ४१ ॥ शक्तयः करणं चात्र मायोपादानमिष्यते ॥ नित्येका च शिवा शक्त्या ज्ञानादिनिधना सती ॥ ४२ ॥ साधारणी नराणां वै भुवनानां च कारणम् ॥ स्वभावान्मोहजननी स्वचिताजनकर्मभिः ॥ ४३ ॥ विध्वी मृदमा पग माया विकृतैः पल्लवम् मा ॥ कर्माण्यानेऽयं विधाने तानां विधाने

भिः ॥ ४५ ॥ विधत्ते जीवभोगार्थं वृष्यि करणानि च ॥ सृजत्यादौ कालतत्त्वं नानाशक्तिमयी च सा ॥ ४६ ॥ भावि भूतं मयवेदं जगत्कलयते
 लयम् ॥ सूते ह्यनंतरं माया शक्तिं नियमनात्मिकाम् ॥ ४७ ॥ सर्वं नियमयत्येषा तेनेयं नियतिः स्मृता ॥ अनंतरं च सा माया नित्या विश्वविमो
 हिनी ॥ ४८ ॥ अनादिनिधना तत्त्वं कलाख्यं जनयत्यपि ॥ एकतस्तु नृणां येन कलयित्वा मलं ततः ॥ ४९ ॥ कर्तृशक्तिर्व्यंजयति तेनेदं तु कला
 मिधम् ॥ कालेन च नियत्योपसर्गतां समुपेतया ॥ ५० ॥ व्यापारं विदधात्येषा भूषयंतं स्वकीयकम् ॥ प्रदर्शनाथ वै पुंसो विषयाणां च सा पुनः ॥
 ॥ ५१ ॥ प्रकाशरूपं विद्याख्यं तत्त्वं सूते कलैव हि ॥ विद्या त्वावरणं भित्त्वा ज्ञानशक्तेः स्वकर्मणा ॥ ५२ ॥ विषयान्दर्शयत्येषा तन्मनांशाकारणं
 ह्यतः ॥ करोति भोग्यं येनासौ करणेन परेण वै ॥ ५३ ॥ उद्बुद्धशक्तिः पुरुषः प्रचोद्य महदादिकान् ॥ भोग्ये भोगं च भोक्तारं तत्परं करणं तु सा ॥ ५४ ॥
 भोग्यस्य भोग्यतिर्मासाच्चिद्व्यक्तिर्भोग उच्यते ॥ सुखादिरूपा विषयाकारा बुद्धिः समासतः ॥ ५५ ॥ भोग्यं भोक्तृश्च स्वेनेव विद्याख्यं करणं तु
 तत् ॥ यद्येकवत्प्रकाशा धीः कर्मत्वाच्च तथापि हि ॥ ५६ ॥ करणांतरसापेक्षा शक्ता ग्राहयितुं च तम् ॥ संवन्धात्कारणार्थेस्तद्भोगोत्सुखयेन चोदनात् ॥
 ॥ ५७ ॥ तच्चष्टाफलयोगाच्च संसिद्धा कर्तृतास्य तु ॥ अकर्तृत्वाभ्युपगमे भोक्तृत्वाख्या वृथास्य तु ॥ ५८ ॥ किं च प्रधानचरितं व्यर्थं सर्वं भवेत्ततः ॥
 कर्तृत्वरहिते पुंसि करणाद्यप्रयोजके ॥ ५९ ॥ भोगस्यासंभवस्तस्मात्स एवात्र प्रवर्तकः ॥ करणादिप्रयोक्तृत्वं विद्ययैवास्य समतम् ॥ ६० ॥ अनं
 तरं कलागमं सूते मिदं गुरूपकम् ॥ येन भोग्याय जनिता मिदं गुरुपुनः ॥ ६१ ॥ क्रियाप्रवृत्तिर्भवति तेनेदं गगसंज्ञिकम् ॥ एभिस्तत्त्वैश्च
 भोक्तृत्वदशायां कलितो यदा ॥ ६२ ॥ नित्यस्तदायमात्मा तु लभते पुरुषाभिधाम् ॥ कलैव पश्चादव्यक्तं सूते भोग्याय चास्य तु ॥ ६३ ॥ सप्त
 ग्रंथिविधानस्य यत्तद्वैणस्यकारणम् ॥ गुणानामविभागोऽत्र ह्याधारे क्षमादिभागवत् ॥ ६४ ॥ आधागोऽपि च यस्तेषां तदव्यक्तं च गीयते ॥ त्रय
 एव गुणा ह्येषामव्यक्तादेव संभवः ॥ ६५ ॥ सत्त्वं रजस्तमः प्रख्या व्यापारनियमात्मिका ॥ गुणतो र्धाश्च विषयाध्यवसायस्वरूपिणी ॥ ६६ ॥
 गुणतस्त्रिविधा सापि प्रोक्ता कर्मानुसारतः ॥ महत्तत्त्वादहंकारो जातः संभवृत्तिमान् ॥ ६७ ॥ संभेदादस्य विषयः प्राप्नोति व्यवहार्यताम् ॥ सत्त्वा
 द्विगुणभेदेन स पुनस्त्रिविधो भवेत् ॥ ६८ ॥ तैजसो राजसश्चैव तामसश्चेति नामतः ॥ तत्र तैजसतो ज्ञानेन्द्रियाणि मनसा सह ॥ ६९ ॥ प्रकाशान्व
 यतस्तस्माद्बोधकानि भवन्ति हि ॥ राजसाच्च क्रियाहेतोस्तथा कर्मेन्द्रियाणि तु ॥ ७० ॥ तामसाश्चैव जायन्ते तन्मात्रा भूतयोनयः ॥ इच्छारूपं
 च संकल्पव्यापारं तत्र वै मनः ॥ ७१ ॥ द्विधाधिकारि तच्चित्तं भोक्तृभोगोपपादकम् ॥ वह्निःकरणभावेन स्वोचितेन यतः सदा ॥ ७२ ॥ इन्द्रिया

बृ.ना.३.
पृ १२७॥

णांच सामर्थ्यं संकल्पेनात्मवृत्तिना ॥ करोत्यंतःस्थितं भूयस्ततोऽन्तःकरणं मनः ॥७३॥ मनोऽहंकारबुद्ध्याख्यमस्त्यन्तःकरणं त्रिधा ॥ इच्छासंभवा
धारुया वृत्तयः क्रमतोऽस्य तु ॥७४॥ ज्ञानेन्द्रियाणि श्रोत्रं त्वक् चक्षुर्जिह्वा च नासिका ॥ ग्राह्याश्च विषया ह्येषां ज्ञेयाः शब्दादयो मुने ॥७५॥ शब्द
स्पर्शरूपरसगन्धाः शब्दादयो यताः ॥ वाय्वाणिपादपाशूपस्थास्तु कर्मेन्द्रियाण्यपि ॥७६॥ वचनादानगमनोत्सर्गान्देषु कर्मसु ॥ करणानि च सि
द्धिना न कृतिः करणैर्विना ॥७७॥ दशधा करणैश्चेष्टां कार्यमाविश्य कार्यते ॥ चेष्टे कार्यमालंब्य विभुत्वात्करणानि तु ॥७८॥ तन्मात्राणि तु
खवायुस्तेजोऽम्भः क्षमेति पञ्च वै ॥ तेभ्यो भूतान्येकगुणान्याख्यातानि भवन्ति हि ॥७९॥ इति पञ्चसु शब्दोऽयं स्पर्शो भूतचतुष्टये ॥ रूपं त्रिषु रसश्चैव
द्वयोर्गन्धः क्षितौ तथा ॥८०॥ कार्याण्येषां क्रमेणैवावकाशो व्यूहकल्पनम् ॥ पाकश्च संग्रहश्चैव धारणं चेति कथ्यते ॥८१॥ आशीतोष्णौ महा
वाद्यौ शीतोष्णौ वारितेजसोः ॥ भास्वदग्नौ जले शुक्लं क्षितौ शुक्लाद्यनेकधा ॥८२॥ रूपं त्रिषु रसोऽम्भः सु मधुरः पङ्क्तिः क्षितौ ॥ गन्धः क्षितावसुर
भिः सुरभिश्च प्रकीर्तितः ॥८३॥ तन्मात्रं तद्रूपगुणं करणं पोषणं तथा ॥ भूतस्य तु विशेषोऽयं विशेषरहितं तु तत् ॥८४॥ इमानि पञ्चभूतानि
संनिविष्टानि सर्वतः ॥ पञ्चभूतात्मकं सर्वं जगत्स्थावरजङ्गमम् ॥८५॥ शरीरसंनिविष्टत्वमेषां तावन्निरूप्यते ॥ देहेऽस्थिमांसकेरावद्वनखदन्ताश्च
पार्थिवाः ॥८६॥ सूत्ररक्तफस्वेदशुक्रादिषु जलस्थितिः ॥ हृदि पंक्तौ दृशोः पित्ते तेजस्तद्र्मदर्शनात् ॥८७॥ प्राणादिवृत्तिभेदेन वायुश्चैवात्र
संस्थितः ॥ वियत्सर्वासु नाडीषु गर्भवृत्त्यनुपगतः ॥८८॥ प्रयोक्त्यादिमहीप्रांतमेतदंडार्थसाधनम् ॥ प्रत्यात्मनियतं भोगभेदतो व्यवसीयते ॥८९॥
तत्त्वान्येवं कलाद्यानि प्रतिपुंनियतानि हि ॥ देहेषु कर्मवशतः सर्वेषु विचरन्ति हि ॥९०॥ मायेयश्चैव पाशोऽयं येनावृतमिदं जगत् ॥ अशुद्धाश्वा
मतो ह्येष धरण्यादिकलावधिः ॥९१॥ तत्र भ्रमण्डलस्थोऽसौ स्थावरो जङ्गमात्मकः ॥ स्थावरो गिग्वृक्षाद्या जङ्गमस्त्रिविधः पुनः ॥९२॥
स्वेदजाश्चांडजाश्चैव तथैव च जरायुजाः ॥ चराचरेषु लक्षणां चतुराशीतियोनयः ॥९३॥ भ्रममाणस्तेषु जीवः कदाचिन्मानुषं वपुः ॥ प्राप्नोति
कर्मवशतः परं सर्वार्थसाधकम् ॥९४॥ तत्रापि भास्ते खण्डे ब्राह्मणादिकुलेषु च ॥ महापुण्यवशेनैव जनिर्भवति दुर्लभा ॥९५॥ जनिश्च पुं
स्त्रियोऽयौगः शुक्रशोणितयोगतः ॥ विंदुरेकः प्रविशति यदा गर्भे द्रयात्मकः ॥९६॥ तदा रजोऽधिकं नारी भवेद्रेतोऽधिकं पुमान् ॥ मलकर्मदिपाशेन
कश्चिदात्मा नियंत्रितः ॥९७॥ जीवभावं तदा तस्मिन्सकलः प्रतिपद्यते ॥ अथ तत्राहृतैर्मात्रा पानान्नाद्यैश्च पोषितः ॥९८॥ पक्षमासादिकालेन
वर्धते वपुर्न हि ॥ दुःखाद्याः पीडितश्चेवाच्छत्रदेहो जगद्युगा ॥९९॥ यथं तत्र स्थितो गर्भे प्रागजन्मोऽर्थं कृत्वा कथं ॥ १२७ ॥

पृ० ख०
अ० ६३

॥ १२७ ॥

पीड्यमानो मुहुर्मुहुः ॥१००॥ कालक्रमेण बालोऽसौ मातरं पीडयन्नपि ॥ संपीडितो निःसरति योनियंत्रादबाहमुखः ॥ १०१ ॥ क्षणं तिष्ठति
 निश्चेष्टस्ततो रोदितुमिच्छति ॥ ततः क्रमेण स शिशुर्वर्धमानो दिनेदिने ॥१०२॥ बालपौगंडभेदेन युवत्वं प्रतिपद्यते ॥ एवं क्रमेण लोकेऽस्मिन्देहिनां
 देहसंभवः ॥ १०३ ॥ मानुषं दुर्लभं प्राप्य सर्वलोकोपकारकम् ॥ यस्तारयति नात्मानं तस्मात्पापतरोऽत्र कः ॥ १०४ ॥ आहारश्चैव निद्रा च
 भयं मेधुनमेव च ॥ पथादीनां च सर्वेषां साधारणमितीरितम् ॥१०५॥ चतुर्ध्वेवानुरक्तो यः स मूर्खो ह्यात्मघातकः ॥ मनुष्याणामयं धर्मः स्वबंधच्छे
 दनात्मकः ॥१०६॥ पाशबंधनविच्छेदो दीक्षयैव प्रजायते ॥ अतो बंधनविच्छित्यै मंत्रदीक्षां समाचरेत् ॥१०७॥ दीक्षाज्ञानाभ्यां शक्त्या ह्यप
 ध्वंसितबन्धनः ॥ शुद्धात्मतत्त्वनामासौ निर्वाणपदमश्नुते ॥१०८॥ स्वशक्त्यात्मिकया दृष्ट्या शिवं ध्यायति पश्यति ॥ यजते शिवमंत्रैश्च स्वपरेषां
 हिताय सः ॥ १०९ ॥ शिवार्कशक्तिदीधित्या समर्थीकृतचिदृशा ॥ शिवशक्त्यादिभिः साद्धं परम्यात्मगतवृत्तिः ॥ ११० ॥ अंतःकरणवृत्तिर्या
 बोधाख्या सा महेश्वरम् ॥ न प्रकाशयितुं शक्ता पाशत्वान्निगडादिवत् ॥ १११ ॥ दीक्षैव परमो हेतुः पाशविच्छेदने पुनः ॥ अतः शास्त्रोक्त
 विधिना मंत्रदीक्षां समाचरेत् ॥ ११२ ॥ दीक्षितस्तत्रविधिना स्ववर्णाचारतत्परः ॥ अनुष्ठानं प्रकुर्वीत नित्यनैमित्तिकात्मकम् ॥ ११३ ॥ निज
 वर्णाश्रमाचारान्मनसापि न लंघयेत् ॥ यो यस्मिन्नाश्रमे तिष्ठन्दीक्षां प्राप्नोति मानवः ॥ ११४ ॥ स तस्मिन्नाश्रमे तिष्ठेत्तद्धर्माननुपालयेत् ॥ कृता
 न्यपि न कर्माणि बंधनय भवन्ति हि ॥ ११५ ॥ एकं तु फलदं कर्म मंत्रानुष्ठानसंभवम् ॥ दीक्षितोऽभिलषद्भोगान्यद्यलोकगतानसौ ॥ ११६ ॥
 मंत्राराधनसामर्थ्यात्तद्गुणा मोक्षमश्नुते ॥ नित्यं नैमित्तिकं दीक्षां प्राप्य यो नाचरेन्नरः ॥११७॥ कंचित्कालं पिशाचत्वं प्राप्यति मोक्षमश्नुते ॥
 तस्मात्तु दीक्षितः कुर्यान्नित्यनैमित्तिकादिकम् ॥ ११८ ॥ अनुष्ठानं च तेनास्य दीक्षां प्राप्याऽनुमीयते ॥ नित्यनैमित्तिकाचार
 पालकस्य नरस्य तु ॥ ११९ ॥ दीक्षावैकल्यविरहात्सद्यो मुक्तिस्तु जायते ॥ तत्रापि गुरुभक्तस्य गतिर्भवति नान्यथा ॥ १२० ॥
 दीक्षया गुरुमूर्तिस्थः सर्वानुग्राहकः शिवः ॥ दृष्टार्थतया यस्य गुरुभक्तिस्तु कृत्रिमा ॥ १२१ ॥ कृतेऽपि विफलं तस्य त्रायश्चित्तं पदे पदे ॥
 कायेन मनसा वाचा गुरुभक्तिपरस्य च ॥ १२२ ॥ प्रायश्चित्तं भवेन्नैव सिद्धिस्तस्य पदे पदे ॥ गुरुभक्तियुते शिष्ये सर्वस्वविनिवेदके ॥ १२३ ॥
 मिथ्याप्रयुक्तमन्त्रस्तु प्रायाश्चित्ती भवेद्गुरुः ॥ १२४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे त्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ सन
 त्कुमार उवाच ॥ अथ जीवस्य पारौघच्छेदनायेष्टसिद्धिदम् ॥ दीक्षाविधिं प्रवक्ष्यामिमन्त्रसामर्थ्यादायकम् ॥ १ ॥ दिव्यं भावं यतो दद्यात्क्षिणुया

हरितानि च ॥ अतो दीक्षेति सा प्रोक्ता सर्वागमविशारदैः ॥ २ ॥ मननं सर्ववेदित्वं त्राणं संप्रार्थनप्रदः ॥ मननात्राणधर्मत्वान्मंत्र इत्यभिधीयते ॥
 ॥ ३ ॥ स्त्रीपुंनपुंसकात्मानस्ते मंत्रास्तु त्रिधा मताः ॥ स्त्रीमंत्रास्तु द्विधाः स्युः पुंमंत्रा हुंफडंतकाः ॥ ४ ॥ स्त्रीवाश्वेव नमोऽंताः स्युर्मंत्राणां जातयः
 स्मृताः ॥ पुंदेवतास्तु मन्त्रा स्युर्विद्याः स्त्रीदेवता मताः ॥ ५ ॥ षट्कर्मसु प्रशस्तास्ते मनवस्त्रिविधाः पुनः ॥ तारांत्यरेफः स्वाहास्तु तत्राग्रेयाः समी
 रिताः ॥ ६ ॥ सौम्यास्तु भृगुपीथूषवीजाब्जाः कथिता मुने ॥ अग्नीषोमात्मका ह्येवं मंत्रा ज्ञेया मनीषिभिः ॥ ७ ॥ बोधमायाति चाग्नेयाः श्वसने
 पिंगलाश्रिते ॥ सौम्याश्चैव प्रबुध्यन्ते वामे वहति मास्ते ॥ ८ ॥ सर्वे मंत्राः प्रबुध्यन्ते वायौ नाडिद्वयाश्रिते ॥ स्वापकाले तु मन्त्रस्य जपोऽनर्थफल
 प्रदः ॥ ९ ॥ प्रत्येकं मन्त्रमुच्चार्य नाव्यानां तान्समुच्चरेत् ॥ अनुलोमे विंदुशक्तान्विलोमे सर्गसंयुतान् ॥ १० ॥ जप्तो यदि स वै देवं प्रबुद्धः क्षिप्रसि
 द्धिदः ॥ अनया मालया जप्तो दुष्टयन्त्रोऽपि सिद्धयति ॥ ११ ॥ क्रूरे कर्मणि चाग्नेयाः सौम्याः सौम्य फलप्रदाः ॥ शांतज्ञानेति रोद्रेयशांतिजाति
 समन्वितः ॥ १२ ॥ शांतोऽपि रोद्रेतामेऽपि हुंफट्पल्लवयोजनात् ॥ छिन्नादिदोषयुक्तास्ते नैव रक्षन्ति साधकम् ॥ १३ ॥ छिन्नो रूढः शक्तिहीनस्तत
 श्चैव पराङ्मुखः ॥ कर्णहीनो नेत्रहीनः कालितः स्तंभितस्तथा ॥ १४ ॥ दग्धः सस्तश्च भीतश्च मलिनश्च तिरस्कृतः ॥ भेदितश्च सुषुप्तश्च मदो
 न्मत्तश्च मृच्छितः ॥ १५ ॥ हतवीर्यो भ्रातंसङ्गः प्रध्वस्तो बालकस्तथा ॥ कुमागोऽथ युवा प्रोटो वृद्धो निस्त्रिंशकस्तथा ॥ १६ ॥ निर्धीजः
 सिद्धिहीनश्च मदः क्रूरो निरंशकः ॥ सत्त्वहीनः केकरश्च वीजहीनश्च धूमितः ॥ १७ ॥ आलिङ्गितो मोहितश्च क्षुधार्तश्चातिदीप्तकः ॥ अंगही
 नोऽतिकुट्टश्चातिक्रूरो व्रीडितस्तथा ॥ १८ ॥ प्रशांतमानसः स्थानभ्रष्टश्च विकलस्तथा ॥ अतिदृष्टोऽतिनिःश्रद्धः पीडितश्च तथा पुनः ॥ १९ ॥
 दोषा ह्येते समाख्याता वक्ष्याम्येषां च लक्षणम् ॥ संयुक्तं वा वियुक्तं वा त्रिधा वा स्वयंसंयुतम् ॥ २० ॥ मनोर्यस्यादिमध्यति वह्निर्वीजं
 तथोच्यते ॥ चतुर्धा पञ्चधा वापि स मन्त्रश्चित्रसंज्ञकः ॥ २१ ॥ मनोर्यस्यादिमध्यति भूर्वीजद्वयमुच्यते ॥ स तु रूढो मनुजो यो ह्यतिक्लेशं न सिद्धिदः
 ॥ २२ ॥ तारवर्मत्रया लक्ष्मीरेवं दीनस्तु यो मनुः ॥ शक्तिहीनः स विज्ञेयश्चिरकालफलप्रदः ॥ २३ ॥ कामवीजं मुखे माया ह्येते चैवाङ्गुलि
 तथा ॥ असौ पराङ्मुखो ज्ञेयो भजतां चिरसिद्धिदः ॥ २४ ॥ आदिमध्यावसानेषु सकारो दृश्यते यदि ॥ स मन्त्रो वधिरः प्रोक्तः कटेनाल्पफल
 प्रदः ॥ २५ ॥ पञ्चाणां यदि रेफार्कविदुवर्जितविग्रहः ॥ नेत्रहीनस्तु विज्ञेयः कुरोनापि न सिद्धिदः ॥ २६ ॥ आदिमध्यावसानेषु विसः
 प्रासादवाग्भवौ ॥ हंसैर्दुर्वा सकागो वा फल्गागो वर्म वा पुनः ॥ २७ ॥ माप्रा नमामि न पदं नाम्नि यस्मिन्म कीलिका ॥ एवं

मध्ये द्वयं मूर्ध्नि यस्मिन्नल्लकारकौ ॥ २८ ॥ न विद्येते स मंत्रस्तु स्तंभितः सिद्धिरोधकृत् ॥ अग्निः पवनसंयुक्तो मनोर्यस्य तु मूर्धनि ॥
 ॥ २९ ॥ स साणो दृश्यते यस्तु स मंत्रो दग्धसंज्ञकः ॥ अस्त्रं द्वाभ्यां त्रिभिः षड्भिरष्टाभिर्दृश्यतेऽक्षरैः ॥ ३० ॥ ऋतः स मंत्रो विज्ञेयो
 मुखे तारविवर्जितः ॥ हकारः शक्तिरथवा भीतो मंत्रः स एव हि ॥ ३१ ॥ मनोर्यस्यादिमध्यति रयान्मकारचतुष्टयम् ॥ मलिनस्तु
 स विज्ञेयो ह्यतिक्लेशेन सिद्धिदः ॥ ३२ ॥ दाणो यस्य मनोर्मध्ये मूर्ध्नि क्रोधयुगं तथा ॥ अस्त्रं चास्ति स मंत्रस्तु तिरस्कृत उदीरितः ॥ ३३ ॥
 म्योद्वयं हृदयं शीर्षे षड्दोषद्वयमध्यमः ॥ यस्य स्याद्वेदितो मंत्रस्त्याज्यः क्लिष्टफलप्रदः ॥ ३४ ॥ व्यक्षरो हंसहीनो यः सुष्ठुसः कीर्ति
 तस्तु सः ॥ विद्या वाप्यथवा मंत्रो भवेत्सप्तदशाक्षरः ॥ ३५ ॥ षट्कारपंचकादियो मदनोन्मत्तस्तु स स्मृतः ॥ यस्य मध्ये स्थितं चास्त्रं स मंत्रो
 मूर्च्छितः स्मृतः ॥ ३६ ॥ विरामस्थानगं चास्त्रं हतवीर्यः स उच्यते ॥ मंत्रस्यादौ च मध्ये च मूर्ध्नि चास्त्रचतुष्टयम् ॥ ३७ ॥ ज्ञातव्यो भ्रांत इत्येष यः स्यादष्टा
 दशाक्षरः ॥ पुनर्विंशतिवर्णो वा यो मंत्रः स्मरसंयुतः ॥ ३८ ॥ हृत्तेजांकुशवीजाव्यः प्रध्वस्तः स कथ्यते ॥ सप्ताणो बालमंत्रस्तु कुमारो वसुवर्णवान् ॥ ३९ ॥
 षोडशाणो युवा प्रौढश्चत्वारिंशतिवर्णकः ॥ त्रिंशद्वर्णश्चतुःषष्टिवर्णश्चापि शताक्षरः ॥ ४० ॥ चतुःशताक्षरो मंत्रो वृद्ध इत्यभिधीयते ॥ नवार्णस्तार
 संयुक्तो मंत्रो निस्त्रिंश उच्यते ॥ ४१ ॥ यस्यति हृदयं प्रोक्तं शिरोमंत्रोऽथ मध्यगः ॥ शिखा वर्म च यस्यांते नेत्रमस्त्रं च दृश्यते ॥ ४२ ॥ शिव
 शक्त्यार्यहीनो वा निर्बीजः स मनुः स्मृतः ॥ आद्यंतमध्ये षट्कारः षोढा यस्मिन् दृश्यते ॥ ४३ ॥ स मनुः सिद्धिहीनः स्यान्मंदः पंत्यक्षरो मनुः ॥
 कूट एकाक्षरो मंत्रः स एवोक्तो निरंशकः ॥ ४४ ॥ द्विवर्णः सत्त्वहीनः स्यात्केकरश्चतुरक्षरः ॥ षड्गणो बीजहीनो वा सार्द्धसप्ताक्षरोऽपि वा ॥ ४५ ॥
 सार्द्धद्वादशवर्णो वा धूमितो निदितस्तु सः ॥ सार्द्धबीजत्रययुतो मंत्रो विंशतिवर्णवान् ॥ ४६ ॥ त्रिंशद्वर्णश्चैकविंशद्वर्णश्चालिगितस्तु सः ॥ यो
 मंत्रो दंतवर्णस्तु मोहितः स तु कीर्तितः ॥ ४७ ॥ चतुर्विंशतिवर्णो वा सप्तविंशतिवर्णवान् ॥ शुधार्तः स तु विज्ञेयो मंत्रसिद्धिर्विवर्जितः ॥ ४८ ॥
 एकादशाक्षरो वापि पंचविंशतिवर्णकः ॥ त्रयोविंशतिवर्णो वा स मनुर्हंससंज्ञकः ॥ ४९ ॥ षड्विंशत्यक्षरो वापि षट्त्रिंशद्वर्णकोऽपि वा ॥ एकोन
 त्रिंशदणो वा मंत्रो हीनांगकः स्मृतः ॥ ५० ॥ अष्टाविंशतिवर्णो वा तथैकात्रिंशदणकः ॥ अतिकूरः स विज्ञेयोऽखिलकर्मसु गर्हितः ॥ ५१ ॥
 चत्वारिंशत्समारभ्य त्रिषष्ट्यंतस्तु यो मनुः ॥ व्रीडितः स तु विज्ञेयः सर्वकर्मसु न क्षमः ॥ ५२ ॥ पञ्चषष्ट्यक्षरा मन्त्रा ज्ञेया वै शक्तिमानसाः ॥
 पञ्चषष्ट्यक्षरमारभ्य नवनन्दाक्षरावधि ॥ ५३ ॥ ये मंत्रास्ते तु विज्ञेयाः स्थानभ्रष्टा मुनीश्वरा ॥ त्रयोदशार्णा ये मन्त्रास्तिथ्यर्णाश्च तथा पुनः ॥ ५४ ॥

वृ.ना.पु.
॥ १२९ ॥

विकलास्ते समाख्याताः सर्वतंत्रविशारदैः ॥ शतं सार्द्धशतं वापि शतद्वयमथापि वा ॥ ५५ ॥ द्विनवत्येकहीनो वा शतत्रयमथापि वा ॥ ये
मंत्रा वर्णसंख्याका निःश्लेहास्ते प्रकीर्तिताः ॥ ५६ ॥ चतुःशतं समारभ्य सहस्रार्णावधि द्विज ॥ अतिवृद्धाः प्रयोगेषु शिथिलारस्ते समीरिताः ॥
॥ ५७ ॥ सहस्रवर्णादधिका मंत्रास्ते पीडिताह्वयाः ॥ तदुद्धं चैव ये मंत्राः स्तोत्ररूपास्तु ते स्मृताः ॥ ५८ ॥ एवं विधाः समाख्याता मनवो दोष
संयुताः ॥ दोषानेतानविज्ञाय मंत्रानेताभ्रपन्ति ये ॥ ५९ ॥ सिद्धिर्न जायते तेषां कल्पकोटिशतैरपि ॥ छिन्नादिदोषदुष्टानां मंत्राणां साधनं हवे ॥
॥ ६० ॥ योनिमुद्रासने स्थित्वा प्रजपेद्यः समाहितः ॥ यं कंचिदपि वा मंत्रं तस्य स्युः सर्वसिद्धयः ॥ ६१ ॥ सव्यपार्श्वेण गुदे स्थाप्य दक्षिणं च
ध्वजोपरि ॥ योनिमुद्राबंध एवं भवेदासनमुत्तमम् ॥ ६२ ॥ अन्योऽप्यत्र प्रकारोऽस्ति योनिमुद्रानिवंधने ॥ तदग्रे सरहस्यं ते कथयिष्यामि नारद ॥
॥ ६३ ॥ पारंपर्यक्रमप्राप्तो नित्यानुष्ठानतत्परः ॥ गुर्वनुज्ञास्तः श्रीमानभिषेकसमन्वितः ॥ ६४ ॥ सुंदरः सुमुखः शांतः कुलीनः सुलभो वशी ॥
मंत्रतंत्रार्थतत्त्वज्ञो निग्रहानुग्रहक्षमः ॥ ६५ ॥ निरपेक्षो मुनिर्दातो हितवादी विचक्षणः ॥ तत्त्वनिष्कासने दक्षो विनयी च सुवेषवान् ॥ ६६ ॥
आश्रमी ध्याननिरतः संशयच्छिन्नसुबुद्धिमान् ॥ नित्यानुष्ठानसंयुक्तस्त्वाचार्यः परिकीर्तितः ॥ ६७ ॥ शांतो विनीतः शुद्धात्मा सर्वलक्षणसंयुतः ॥
शमादिसाधनोपेतः श्रद्धावान् सुस्थिराशयः ॥ ६८ ॥ शुद्धदेहोऽन्नपानाद्यैर्दार्मिकः शुद्धमानसः ॥ दृढव्रतसमाचारः कृतज्ञः पापभीरुकः ॥
॥ ६९ ॥ गुरुध्यानस्तुतिकथासेवनासक्तमानसः ॥ एवंविधो भवेच्छिष्यस्त्वन्यथा गुरुदुःखदः ॥ ७० ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपा
ख्याने तृतीयपादे चतुष्पष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ परीक्ष्य शिष्यं तु गुरुर्मंत्रशोधनमाचरेत् ॥ प्राक्प्रत्यग्दक्षिणोदक्च
पंचसूत्राणि पातयेत् ॥ १ ॥ चतुष्टयं चतुष्कानां स्यादेवं नृपकोष्ठके ॥ तत्राद्यप्रथमे त्वाद्यं द्वितीयाद्यं द्वितीयकम् ॥ २ ॥ तृतीयाद्यं तृतीयं स्याच्च
तुर्थाद्यं तुरीयकम् ॥ तत्तदाग्रेयकोष्ठेषु तत्तत्पंचममक्षरम् ॥ ३ ॥ विलिख्य क्रमतो धीमान्मनुं संशोधयेत्ततः ॥ नामाद्यक्षरमारभ्य यावन्मन्त्रादि
वर्णकम् ॥ ४ ॥ चतुष्के यत्र नामार्णस्तत्स्यात्सिद्धिचतुष्ककम् ॥ प्रादक्षिण्यात्तद्वितीयं साध्याख्यं परिकीर्तितम् ॥ ५ ॥ तृतीयं पुंसि सिद्धाख्यं
तुरीयमरिसंज्ञकम् ॥ द्वयोर्वर्णाविककोष्ठे सिद्धसिद्धेति तन्मतम् ॥ ६ ॥ तद्वितीये तु मंत्राणं सिद्धसाध्यः प्रकीर्तितः ॥ तृतीये तत्सुसिद्धः स्यात्सि
द्धारिस्तच्चतुर्थके ॥ ७ ॥ नामार्णान्यचतुष्कानु द्वितीये मंत्रवर्णके ॥ चतुष्के चेत्तदा पूर्वं यत्र नामाक्षरं स्थितम् ॥ ८ ॥ तत्र तत्कोष्ठमारभ्य गणये
त्पूर्ववत्क्रमात् ॥ साध्यसिद्धः साध्यसाध्यस्तत्सुसिद्धश्च तद्विपुः ॥ ९ ॥ तृतीये चेच्चतुष्के तु यदि स्यान्मंत्रवर्णकः ॥ तदा पूर्वोक्तरीत्या तु क्रमा

पू० ख०
अ० ६५

॥ १२९ ॥

देयं मनीषिभिः ॥ १० ॥ सुसिद्धसिद्धस्तत्साध्यस्तत्सुसिद्धश्च तद्विधिः ॥ तुरीये चेच्चतुष्के तु तदैवं गणयेन्सुधीः ॥ ११ ॥ अरिसिद्धोऽरिसाध्यश्च
 तत्सुसिद्धश्च तद्विपुः ॥ सिद्धसिद्धो यथोक्तेन द्विगुणात्सिद्धिसाध्यकः ॥ १२ ॥ सिद्धः सुसिद्धोर्द्धतयात्सिद्धारिर्हति गोत्रजान् ॥ द्विगुणा
 त्साध्यसिद्धस्तु साध्यसाध्यो विलंबतः ॥ १३ ॥ साध्यः सुसिद्धो द्विगुणात्साध्यारिर्हति बांधवान् ॥ सुसिद्धसिद्धोर्द्धतया तत्साध्यो द्विगुणा
 जपात् ॥ १४ ॥ तत्सुसिद्धप्राप्तिमात्रात्सुसिद्धारिः कुटुंबहृत् ॥ अरिसिद्धस्तु पुत्रघ्नोऽरिसाध्यः कन्यकापहः ॥ १५ ॥ तत्सुसिद्धः
 कलत्रघ्नः साधकघ्नोरेऽप्यारिः स्मृतः ॥ अन्येऽप्यत्र प्रकारा हि संति वै ॥ १६ ॥ सर्वेषु मुख्योऽयं तेऽत्र कथितो कथहामिधः ॥
 एवं संशोध्य मंत्रं तु शुद्धे काले स्थले तथा ॥ १७ ॥ दीक्षयेद्गुरुः शिष्यं तद्विधानमुदीर्यते ॥ नित्यकृत्यं विधायथ प्रणम्य
 गुरुपादुकाम् ॥ १८ ॥ प्रार्थयेत्सद्वक्त्रं भक्त्याभीष्टमंत्रार्थमादृतः ॥ संपूज्य वस्त्रालंकारगोहिरण्यधरादिभिः ॥ १९ ॥ कृत्वा स्वस्ति
 विधानं तु मंडलादि च तुष्टिमान् ॥ गुरुः शिष्येण सहितः शुचिर्यागमृदं विशेत् ॥ २० ॥ सामान्यार्घोदकेनाथ संप्रोक्ष्य द्वारमस्त्रतः ॥
 दिव्यानुत्सारयेद्विघ्नान्नमस्थानर्च्य वारिणा ॥ २१ ॥ पार्ष्णिघातैस्त्रिभिर्भौमास्ततः कर्म समाचरेत् ॥ वर्णकैः सर्वतोभद्रे यथोक्तपरिकल्पिते ॥ २२ ॥
 वद्विमण्डलमभ्यर्च्य तत्कलाः परिपूज्य च ॥ अस्त्रप्रक्षालितं कुंभं यथाशक्ति विनिर्मितम् ॥ २३ ॥ तत्र संस्थाप्य विधिवत्तत्र भानोः कलां यजेत् ॥
 विलोममातृकामूलमुच्चरन् शुद्धवारिणा ॥ २४ ॥ आपूर्य कुंभं तत्राचैत्सोमस्य विधिवत्कलाः ॥ धूम्राचिरूष्मा ज्वलिनी ज्वालिनी विस्फुल्लिगिनी ॥
 ॥ २५ ॥ सुश्रीः सुरूपा कपिला हव्यकन्यवहा तथा ॥ वद्वेर्देश कलाः प्रोक्ताः प्रोच्यन्तेऽथ रवेः कलाः ॥ २६ ॥ तपिनी तापिनी धूम्रा मरीचिज्वा
 लिनी रुचिः ॥ सुषुम्णा भोगदा विश्वा बोधिनी धारिणी क्षमा ॥ २७ ॥ अथेदोश्च कला ज्ञेया ह्यमृता मानदा पुनः ॥ पूषा तुष्टिश्च पुष्टिश्च गतिश्च
 धृतिसंज्ञिका ॥ २८ ॥ शशिनी चंद्रिका कान्तिर्ज्योत्स्ना श्रीः प्रीतिरंगदा ॥ पूर्णापूर्णामृता चेति प्रोक्ताश्चंद्रमसः कलाः ॥ २९ ॥ वस्त्रयुग्मेन
 संवेष्ट्य तस्मिन्सर्वोपधीः सिपेत् ॥ नक्षत्रानि निक्षिप्य विन्यसेत्पञ्चपल्लवान् ॥ ३० ॥ पनसाम्रवटाश्चत्थवकुलेति च तान् विदुः ॥ मुक्तामाणिक्य
 वैदूर्यगोमेदान्वज्रविट्ठमौ ॥ ३१ ॥ पद्मरागं मरकतं नीलं चेति यथाक्रमम् ॥ एवं खानि निक्षिप्य तत्रावाह्येष्टदेवताम् ॥ ३२ ॥ संपूज्य विधि
 वन्मन्त्री ततः शिष्यं स्वलंकृतम् ॥ वेद्यां संवेश्य संप्रोक्ष्य प्रोक्षणीस्थेन वारिणा ॥ ३३ ॥ भूतशुद्ध्यादिकं कृत्वा तच्छरीरे विधानतः ॥ न्यास
 जालेन संशोध्य मूर्ध्नि विन्यस्य पल्लवान् ॥ ३४ ॥ अष्टोत्तरशतेनाथ मूलमंत्रेण मंत्रितैः ॥ अभिषिचेत्त्रिपुं शिष्यं जपन्मूलमनुं हविः ॥ ३५ ॥

वृ.ना.पु.

॥ १३० ॥

शिष्टोदकेन वाचम्य परिधायांवरं शिशुः ॥ गुरुं प्रणम्य विधिवत्संविशेत्पुस्तः शुचिः ॥ ३६ ॥ अथ शिष्यस्य शिरसि हस्तं दत्वा गुरुस्ततः ॥
जपेदष्टोत्तरशतं देयमन्त्रं विधानतः ॥ ३७ ॥ समोऽस्वित्यक्षरान्दद्यात्ततः शिष्योऽर्चयेद्गुरुम् ॥ ततः सचन्दनं हस्तं दत्वा शिष्यस्य मस्तके ॥
॥ ३८ ॥ तत्कर्णे प्रवदेद्विद्यामष्टवारं समाहितः ॥ संप्राप्तविद्यः शिष्योऽपि निपतेद्गुरुपादयोः ॥ ३९ ॥ उत्तिष्ठ वत्स मुक्तोऽसि सम्यगाचार
वान्भव ॥ कीर्तिश्रीकांतिपुत्रायुर्वेलायोग्य सदास्तु ते ॥ ४० ॥ ततः शिष्यः समुत्थाय गन्धाद्यैर्गुरुमर्चयेत् ॥ दद्याच्च दक्षिणां तस्मै वित्तशाक्य
विवर्जितः ॥ ४१ ॥ संप्राप्येवं गुरोर्मन्त्रं तदारभ्य धनादिभिः ॥ देहपुत्रकलत्रैश्च गुरुसेवापरो भवेत् ॥ ४२ ॥ स्वेष्टदेवं यजेन्मध्ये दत्वा पुष्पांजलिं
ततः ॥ अग्निनैऋतिवागीशान् क्रमेण परिपूजयेत् ॥ ४३ ॥ यदा मध्ये यजेद्विष्णुं बाह्यादिषु विनायकम् ॥ रविं शिवं शिवं चैव यदा मध्ये तु
शङ्करम् ॥ ४४ ॥ रविं गणेशमंबां च हरिं चाथ यदा शिवाम् ॥ ईशं विप्रार्कगोविंदान्मध्ये चेद्गणनायकम् ॥ ४५ ॥ शिवं शिवं रविं विष्णुं स्वौ
मध्यगते पुनः ॥ गणेशं विष्णुमंबां च शिवं चेति यथाक्रमम् ॥ ४६ ॥ एवं नित्यं समभ्यर्च्य दवपञ्चकमादृतः ॥ ब्राह्मे मुहूर्ते ह्युत्थाय कृत्वाचा
वश्यकं बुधः ॥ ४७ ॥ अशंकितो वा शय्यायां स्वकीयशिष्टे स्मरेत् ॥ सहस्रदलशुक्लवज्रकांठेकास्थदुमण्डले ॥ ४८ ॥ अकथादित्रिकोणस्थं वरा
भयकरं गुरुम् ॥ द्विनेत्रं द्विभुजं शुक्लगंधमात्यानुलेपनम् ॥ ४९ ॥ वामे शक्त्या युतं ध्यात्वा मानसैरुपचारकैः ॥ आगत्य पादुकामन्त्रं दशधा
प्रजपेत्सुधीः ॥ ५० ॥ वाग्माया श्रीभेगेंद्राद्या विषदंसखकाग्रयः ॥ हसक्षमलवार्धप्रिवाभकर्णेन्दुयुग्मरुत् ॥ ५१ ॥ ततो भृगुवाकाशखामि
भेगेंद्राद्याः परंतिमः ॥ सहस्रमल्लतोयाम्निचंद्रशांतियुतो मरुत् ॥ ५२ ॥ ततः श्रीश्यामुकान्ते तु नन्दनाथामुकी पुनः ॥ देव्यंवांते श्रीपादुकां
पूजयामि हृदंतिमे ॥ ५३ ॥ अयं श्रीपादुकामन्त्रः सर्वसिद्धिप्रदो नृणाम् ॥ गुह्येति च सम्पर्याय मन्त्रैरेतैर्नमेत्सुधीः ॥ ५४ ॥ अखण्ड
मंडलाकारं व्याप्तं येन चराचरम् ॥ तत्पदं दर्शितं येन श्रीगुरुवे नमः ॥ ५५ ॥ अज्ञानतिमिरांधस्य ज्ञानाभ्रनशलाकया ॥ चक्षुःस्मीलितं
येन तस्मै श्रीगुरुवे नमः ॥ ५६ ॥ नमोऽस्तु गुरुवे तस्मा इष्टदेवस्वरूपिणे ॥ यस्य वागमृतं हंति विषं संसारसंज्ञकम् ॥ ५७ ॥ इति नत्वा
पठेत्स्तोत्रं सद्यः प्रत्ययकास्कम् ॥ ५८ ॥ नमस्ते नाथ भगवन् शिवाय गुरुरूपिणे ॥ ५९ ॥ विद्यावतारसंसिद्धये स्वीकृतानेकविग्रहे ॥ नवाय
तनुरूपाय परमार्थैकरूपिणे ॥ ६० ॥ सर्वाज्ञानतमोभेदभानवे चिद्विनाय ते ॥ स्वतंत्राय दयाकृतविग्रहाय शिवात्मने ॥ ६१ ॥ प्रकाशान्ते प्रकाशाय ज्ञानिनां ज्ञानात्मने ॥ ६२ ॥

पृ० ख०

अ० ६५

पुस्ततात्पार्श्वयोः पृष्ठे नमस्तुभ्यमुपर्यधः ॥ ६२ ॥ सदा सच्चित्स्वरूपेण विधेहि भवदासनम् ॥ त्वत्प्रसादादहं देव कृतकृत्योऽस्मि सर्वतः ॥
 ॥ ६३ ॥ मायामृत्युमहापाशाद्विमुक्तोऽस्मि शिवोऽस्मि वः ॥ इति स्तुत्वा ततः सर्वं गुह्यं विनिवेदयेत् ॥ ६४ ॥ प्रातःप्रभृति सायांतं
 सांयादिप्रातरंततः ॥ यत्करोमि जगन्नाथ तदस्तु तव पूजनम् ॥ ६५ ॥ ततश्च गुरुपादाब्जगलितामृतधारया ॥ क्षालितं निजमात्मानं
 निर्मलं भावयेत्सुधीः ॥ ६६ ॥ मूलादिब्रह्मरंध्रांतं मूलविद्यां विभावयेत् ॥ मूलाधारादधो भागे वर्तुलं वायुमंडलम् ॥ ६७ ॥ तत्रस्थवायुबीजोत्प
 वायुना च तदूर्ध्वकम् ॥ त्रिकोणं मंडलं बह्वेस्तत्रस्थवद्विर्बाजतः ॥ ६८ ॥ उत्पन्नेनाग्निना मूलाधारावस्थितविग्रहम् ॥ प्रसुप्तभुजयाकारां स्वयं
 भूलिङ्गवेष्टिनीम् ॥ ६९ ॥ विसर्तुनिभां कोटिविद्युदाभां तनीयसीम् ॥ कुलकुंडलिनीं ध्यात्वा कूर्चैर्नोत्थापयेच्च ताम् ॥ ७० ॥ सुषुम्णावर्त्मना
 तां च षट्चक्रक्रमभेदिनीम् ॥ गुरुपदिष्टविधिना ब्रह्मरंध्रं नयेत्सुधीः ॥ ७१ ॥ तत्रस्थामृतसंमग्नीकृत्यात्मानं विभावयेत् ॥ तत्प्रभापटलव्याप्तं
 विमलं चिन्मयं परम् ॥ ७२ ॥ पुनस्तां स्वस्थलं नीत्वा हृदि देवं विचिंतयन् ॥ दृष्ट्वा च मानसैर्द्रव्यैः प्रार्थयेन्मनुनामुना ॥ ७३ ॥ त्रेलोक्यचेत
 न्यमयादिदेव श्रीनाथ विष्णो भवदाज्ञयैव ॥ प्रातः समुत्थाय तव प्रियार्थं संसारयात्रां त्वनुवर्तयिष्ये ॥ ७४ ॥ विष्णोरिति स्थले विप्र कार्य ऊहो
 ऽन्यदैवते ॥ ततः कुर्यात्सर्वसिद्धयै त्वजपाया निवेदनम् ॥ ७५ ॥ षट्शतानि दिवा रात्रौ सहस्राण्येकविंशतिः ॥ अजपाख्यां तु गायत्रीं जीवो
 जपति सर्वदा ॥ ७६ ॥ ऋषिर्हसस्तथाव्यक्तगायत्रीछंद ईरितम् ॥ देवता परमोहसंश्राद्यते बीजशक्तिकम् ॥ ७७ ॥ ततः षडंगं कुर्वीत सूर्यः सोमो
 निरंजनः ॥ निराभासश्च धर्मश्च ज्ञानं चेति तथा पुनः ॥ ७८ ॥ क्रमादेतान्हंसपूर्वानात्मनेपदपश्चिमान् ॥ जातयुक्तान्साधकैर्दृष्टं षडंगेषु नियोज
 येत् ॥ ७९ ॥ हकारः सूर्यसंकाशतेजाः संगच्छते बहिः ॥ सकारस्तादृशश्चैव प्रवेशे ध्यानमीरितम् ॥ ८० ॥ एवं ध्यात्वात्पार्यद्दीमान्वह्नचक्रेषु विभा
 गशः ॥ मूलाधारे वादिसांतबीजयुक्ते चतुर्दले ॥ ८१ ॥ बंधूकाभे स्वशक्त्या तु सहितापास्वगाय च ॥ पाशांकुशसुधापात्रमोदकोच्छासपाण्यं ॥
 ॥ ८२ ॥ षट्शतं तु गणेशाय वागधीशाय चार्पयेत् ॥ स्वाधिष्ठाने विद्रुमाभे वादिलार्ताणसंयुते ॥ ८३ ॥ वामांगशक्तियुक्ताय विद्याधिपतये तथा ॥
 सुवासमालालसितबाहवे पद्मजन्मने ॥ ८४ ॥ ब्रह्मणे षट्सहस्रं तु हंसारूढाय चार्पयेत् ॥ विद्युच्छसितमेघाभे डादिफांतार्णपत्रके ॥ ८५ ॥ मणि
 पुरे शंखचक्रगदापंकजधारिणे ॥ सश्रिये षट्सहस्रं च विष्णवे विनिवेदयेत् ॥ ८६ ॥ अनाहतेऽर्कपत्रे च कादिठार्ताणसंयुते ॥ शुक्ले शूलाभयवरसधा
 कलशधारिणे ॥ ८७ ॥ वामांगे शक्तियुक्ताय विद्याधिपतये सुधीः ॥ वृषारूढाय रुद्राय षट्सहस्रं निवेदयेत् ॥ ८८ ॥ विशुद्धे षोडशदले स्वराब्धे शुक्ल

बृ.ना.पु.

॥ १३१ ॥

णके॥महाज्योतिप्रकाशायेन्द्रियाधिपतये ततः॥८९॥सहस्रमर्पयेत्प्राणशक्त्या युक्तेश्वराय च॥आज्ञाचक्रे हृक्षयुक्ते द्विदिलेऽब्जे सहस्रकम्॥९०॥सदाशि
वाय गुरुवे पराशक्तियुताय वै ॥ सहस्रारे महापद्मे नादविन्दुद्वयान्विते ॥ ९१ ॥ विलसन्मातृकावर्णे वराभयकराय च ॥ परमाद्ये च गुरुवे सहस्रं
विनिवेदयेत् ॥ ९२ ॥ जुलुकैऽबु पुनर्दत्त्वा स्वभावादेव सिध्यतः ॥ एकविंशतिसाहस्रप्रमितस्य जपस्य च ॥ ९३ ॥ षट्शताधिकसंख्यास्या दजपाया
विभागशः ॥ संकल्पेन मोक्षदाता विष्णुर्मे प्रीयतामिति ॥ ९४ ॥ अस्याः संकल्पमात्रेण महापापैः प्रमुच्यते ॥ ब्रह्मैवाहं न संसारी नित्यमुक्तो न
शोकभाक् ॥ ९५ ॥ सच्चिदानंदरूपोऽहमात्मानमिति भावयेत् ॥ ततः समाचरेद्देहकृत्यं देवार्चनं तथा ॥ ९६ ॥ तद्विधानं प्रवक्ष्यामि सदाचारस्य
लक्षणम् ॥ ९७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे पञ्चषष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ ततः श्वासानुसारेण
दत्त्वा पादं महीतले ॥ समुद्रमेखले देवि पर्वतस्तनमंडले ॥ १ ॥ विष्णुपत्नि नमस्तुभ्यं पादस्पर्शं क्षमस्व मे ॥ इति भूमिं तु संप्राप्य विहरेच्च
यथाविधि ॥ २ ॥ रक्षःकोणे ततो ग्रामाद्वत्त्वा मंत्रमुदीरयेत् ॥ गच्छंतु ऋषयो देवाः पिशाचा ये च गुह्यकाः ॥ ३ ॥ पितृभूतगणाः सर्वे करिष्ये
मलमोचनम् ॥ इति तालत्रयं दत्त्वा शिरः प्रावृत्य वाससा ॥ ४ ॥ दक्षिणाभिमुखं रात्रौ दिवा स्थित्वा ह्रुदइमुखः ॥ मलं विसृज्य शौचं तु मृदाद्विः
समुपाचरेत् ॥ ५ ॥ एका लिङ्गे गुदे तिष्ठो दश वामकरे मृदः ॥ करयोः सप्त वै दद्यात्त्रिविवारं च पादयोः ॥ ६ ॥ एवं शौचं विधायथ गङ्गान्नाद
शैव तु ॥ कृत्वा वनस्पतिं चाथ प्रार्थयेन्मनुनामुना ॥ ७ ॥ आयुर्बलं यशो वर्चः प्रजाः पशुवसूनि च ॥ श्रियं प्रज्ञां च मेधां च त्वं नो देहि वनस्पते
॥ ८ ॥ संप्राप्यैवं दंतकाष्ठं द्वादशांगुलसंमितम् ॥ गृहीत्वा काममंत्रेण कुर्यान्मन्त्री समाहितः ॥ ९ ॥ कामदेवपदं डन्तं तथा सर्वजनप्रियम् ॥ हृदंतः
कामबीजादथ दन्तांश्चानेन शोधयेत् ॥ १० ॥ जिह्वोष्ठेखो वाग्भवेन मूलेन क्षालयेन्मुखम् ॥ देवागारं ततो गत्वा निर्माल्यमपसार्य च ॥ ११ ॥
परिधायार्च्यं शुद्धं मंगलार्तिकं चरेत् ॥ अस्त्रेण पात्रं संप्रोक्ष्य मूलेन ज्वालयेच्च तम् ॥ १२ ॥ संपूज्य पात्रमादायान्थाय घटां च वादयेत् ॥
सुगोष्ठप्रदीपेन भ्रामितेन समंततः ॥ १३ ॥ वाद्यैर्गीतैर्मनोज्ञैश्च देवस्यार्तिकं भवेत् ॥ इति नीराजनं कृत्वा प्रार्थयित्वा निजेश्वरम् ॥ १४ ॥
स्नातुं यायान्निभगादौ कीर्तयन् देवतागुणान् ॥ गत्वा तीर्थं नमस्कृत्य स्नानीयं च निधाय वै ॥ १५ ॥ मूलाभिर्मंत्रितमृदमादाय कटिदेशतः ॥ विलिप्य
पादपर्यंतं क्षालयेत्तीर्थवारिणा ॥ १६ ॥ ततश्च पञ्चभिः पादौ प्रक्षाल्यांतर्जले पुनः ॥ प्रविश्य नाभिमात्रे तु मृदं वामकरस्य च ॥ १७ ॥
मणिवन्द्ये हस्ततले तदग्रे च तथा पुनः ॥ कृत्वागुल्या गांगमृदमादायास्त्रेण तत्पुनः ॥ १८ ॥ निजोपरि च मंत्रज्ञो भ्रामयित्वा त्र्यजेत्पुनरी ॥ नमस्कृत्य

पू० ख०

अ० ६६

॥ १३१ ॥

च षडंगेषु तन्मंत्रैः प्रविलेपयेत् ॥ ३९ ॥ निमज्ज्य क्षालयेत्सम्यग् मलम्लानमितीरितम् ॥ विभाव्येष्टमयं सर्वमांतरं स्नानमाचरेत् ॥ २० ॥ अनंता
 दित्यसंकाशं निजभूषाद्युपैधृतम् ॥ मंत्रमूर्तिं प्रभुं स्मृत्वा तत्पादोदकसंभवाम् ॥ २१ ॥ धारां च ब्रह्मरंघ्रेण प्रविशन्तीं निजां तनुम् ॥ तया संक्षालये
 त्सर्वमंतर्द्वैहगतं मलम् ॥ २२ ॥ तत्क्षणाद्विराजो मंत्री जायते स्फटिकोपमः ॥ ततः श्रौतोक्तविधिना स्नात्वा मन्त्री समाहितः ॥ २३ ॥ मंत्रस्नानं
 ततः कुर्यात्तद्विधानमथोच्यते ॥ देशकालौ च संकीर्त्य प्राणायामषडंगकैः ॥ २४ ॥ कृत्वार्कमंडलात्तीर्थान्याह्वयेन्मुष्टिमुद्रया ॥ ब्रह्माण्डोदरतीर्थानि
 करैः स्पृष्टानि ते रवेः ॥ २५ ॥ तेन सत्येन मे देव देहि तीर्थं दिवाकर ॥ २६ ॥ गंगे च यमुने चैव गोदावरी सरस्वती ॥ नर्मदे सिंधुकावेरी जलेऽस्मि
 न्संनिधिं कुरु ॥ २७ ॥ इत्यावाह्यं जले तानि सुधावीजेन योजयेत् ॥ गोमुद्रयामृतीकृत्य कवचेनावगुंठय च ॥ २८ ॥ संरक्ष्यास्त्रेण तत्पश्चाच्चक्रमुद्रां
 प्रदर्शयेत् ॥ वह्न्यर्कैर्दुमंडलानि तत्र संचितयेद्बुधः ॥ २९ ॥ मंत्रयेदर्कमन्त्रेण सुधावीजेन तज्जलम् ॥ मूलेन चैकादशधा तत्र संमंथ्य भावयेत् ॥ ३० ॥
 पूजायंत्रं च तन्मध्ये स्वांतादावाह्यं देवताम् ॥ स्नापयित्वाचर्येतां च मानसैरुपचारकैः ॥ ३१ ॥ सिंहासनस्थां तां नत्वा तज्जलं प्रणमेत्सुधीः ॥
 आधारः सर्वभूतानां विष्णोरतुल्यतेजसः ॥ ३२ ॥ तद्रूपाश्च ततो ज्ञाता आपस्ताः प्रणमाम्यहम् ॥ इति नत्वा समारुन्ध्य सप्तच्छिद्राणि साधकः ॥
 ॥ ३३ ॥ निमज्ज्य सलिले तस्मिन्मूलं देवाकूर्तिं स्मरेत् ॥ निमज्ज्योन्मज्ज्य त्रिंश्वेवं सिंचेतं कुंभमुद्रया ॥ ३४ ॥ त्रिंमूलेन चतुर्मंत्रैरभिषिंचेन्नृजां
 तनुम् ॥ चत्वारो मनवस्तेऽत्र कथ्यन्ते तांत्रिका मुनेः ॥ ३५ ॥ सिंघोर्निखिलं विश्वं मुहुः शुक्रं प्रजापतेः ॥ मातरः सर्वभूतानामापो देव्यः पुनंतु माम् ॥
 ॥ ३६ ॥ अलक्ष्मीर्मलरूपा या सर्वभूतेषु संस्थिता ॥ क्षालयति च तां स्पर्शादापो देव्यः पुनंतु माम् ॥ ३७ ॥ यन्मे केशेषु दौर्भाग्यं सीमन्ते यच्च
 मूर्धनि ॥ ललाटे कर्णयोर्दक्षिणोरापस्तब्धन्तु वो नमः ॥ ३८ ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यमरिपक्षयं शुभम् ॥ सन्तोषः क्षांतिरास्तिक्यं विद्या भवतु वो नमः ॥
 ॥ ३९ ॥ विप्रपादोदकं पीत्वा शालग्रामशिलाजलम् ॥ पिवेद्विरुद्धं नो कुर्यादेषां तु नियतो विधिः ॥ ४० ॥ पृथिव्यां यानि तीर्थानि दक्षांशौ तानि
 भूसुरोऽस्वेष्टदेवं समुद्रास्य मन्त्री मार्तण्डमण्डले ॥ ४१ ॥ ततस्तीरं समागत्य वंशं संक्षाल्य यत्नतः ॥ वाससीं परिधायाथ कुर्यात्सन्ध्यादिकं सुधीः ॥
 ॥ ४२ ॥ रोगाद्यशक्तो मनुजः कुर्यात्तत्राचमणम् ॥ अथवा भस्मना स्नातो रजोभिश्चैव वाऽक्षमः ॥ ४३ ॥ अथ सन्ध्यादिकं कुर्यात् स्थित्वा
 चैवासने शुभे ॥ केशवेन तथा नारायणेन माधवेन च ॥ ४४ ॥ संप्राश्य तोयं गोविंदविष्णुभ्यां क्षालयेत्करौ ॥ मधुसूदनत्रिविक्रमाभ्यामोष्ठौ
 च मार्जयेत् ॥ ४५ ॥ वामनश्रीधरभ्यां च मुखं हस्तौ स्पृशेत्ततः ॥ हृषीकेशपद्मनाभाभ्यां स्पृशेच्चरणौ ततः ॥ ४६ ॥ शमोदरेण

मूर्धानं मुखं संकर्षणेन च ॥ वासुदेवेन प्रद्युम्नेन स्पृशेन्नासिके ततः ॥ ४७ ॥ अनिरुद्धपुरुषोत्तमाभ्यां नेत्रे स्पृशेत्ततः ॥ अधोऽक्षजनुसिंहाभ्यां
 श्रवणे सस्पृशेत्तथा ॥ ४८ ॥ नाभिं स्पृशेदच्युतेन जनार्दनेन वक्षसि ॥ हरिणा विष्णुनांसी च वैष्णवाचमनं त्विदम् ॥ ४९ ॥ प्रणवाद्यैर्दे-
 मोतैः केशवादिकनामभिः ॥ मुखे नसोः प्रदेशिन्याऽनामया नेत्रकर्णयोः ॥ ५० ॥ कनिष्ठया नाभिदेशं सर्वत्रांगुष्ठयोजनम् ॥ आत्मविद्याशिर्वैस्तत्त्वं
 स्वाहतिः शैवमीरितम् ॥ ५१ ॥ दीर्घत्रयेंदुगुग्योमपूर्वकैश्च पिबेज्जलम् ॥ आत्मविद्याशिर्वैरेव शैवं स्वाहावसानिकैः ॥ ५२ ॥ वाग्लब्धाश्री
 मुखेः प्रोक्तं शाक्तं स्वाहावसानिकैः ॥ वाग्लज्जाश्रीमुखैः प्रोक्तं द्विजाचमनमर्थदम् ॥ ५३ ॥ तिलकं च ततः कुर्याद्भाले सुष्ठु गदाकृति ॥ नंदकं
 हृदयं शंखचक्रे चैव भुजद्वये ॥ ५४ ॥ शार्ङ्गबाणं मस्तके च विन्यसेत्कमशः सुधीः ॥ कर्णमूले पार्श्वयोश्च प्रष्टे नाभौ ककुद्वपि ॥ ५५ ॥ एवं तु
 वैष्णवः कुर्यान्मृद्भिस्तीर्थोद्भवादिभिः ॥ अग्निहोत्रोद्भवं भस्म गृहीत्वा ज्यंवेकेण तु ॥ ५६ ॥ किंवाग्निरिति मंत्रेणाभिमंज्य पञ्चमन्त्रकैः ॥ क्रमात्
 त्पुरुषाघोरसद्योजातादिनामभिः ॥ ५७ ॥ पञ्च कुर्यात्त्रिपुंड्राणि भालांसोदरहस्तु च ॥ शैवः शाक्तश्चिकोणां नारीवद्वा समाचरेत् ॥ ५८ ॥ कृत्वा तु
 वैदिकीं संध्यां तांत्रिकीं च समाचरेत् ॥ आचम्य विधिवन्मन्त्री तीर्थान्यावाह्य पूर्ववत् ॥ ५९ ॥ ततस्त्रिवारं दर्भेण भूर्मा तोयं विनिःक्षिपेत् ॥ सप्तधा
 तज्जलेनाथ मूर्धानमभिषेचयेत् ॥ ६० ॥ ततश्च प्राणानायम्य कृत्वा न्यासं पङ्गकम् ॥ आदाय वामहस्तेऽबु दक्षेणाच्छाद्य पाणिना ॥ ६१ ॥
 वियद्वाय्वग्नितोयक्ष्मावीजैः संमंज्य मंत्रवित् ॥ मूलेन तस्मात् श्वोतद्भिर्विन्दुभिस्तत्त्वमुद्रया ॥ ६२ ॥ स्वशिरः सप्तधा प्रोक्ष्यावशिष्टं तत्पुनर्जलम् ॥
 कृत्वा तदक्षरं मंत्री नासिकांतिकमानयेत् ॥ ६३ ॥ जलं तेजोमयं तच्चाकृष्यांतश्चेडया पुनः ॥ प्रक्षाल्यांतर्गतं तेन कल्मषं तज्जलं पुनः ॥ ६४ ॥
 कृष्णवर्णं पिंगलया रेचयेत्स्वाग्रतस्तथा ॥ क्षिपेदस्त्रेण तत्पश्चात्कल्पिते कुलिशोपले ॥ ६५ ॥ एतद्भिः सर्वपापघ्नं प्रोक्तं चैवाचमणम् ॥ ततश्च
 हस्तौ प्रक्षाल्य प्राग्वदाचम्य मंत्रवित् ॥ ६६ ॥ समुत्थाय च मंत्रज्ञस्ताम्रपात्रे सुमादिकम् ॥ प्रक्षिप्यार्घं प्रदद्याद्वै मूलान्तर्मंत्रमुच्चम् ॥ ६७ ॥ गवि
 मंडलसंस्थाय देवायार्घ्यं प्रकल्पयेत् ॥ दत्त्वा च त्रिनेनाथ देवं रविगतं स्मरेत् ॥ ६८ ॥ स्वकल्पोक्तां च गायत्रीं जपेदष्टोत्तरं शतम् ॥ अष्टां
 विंशतिवारं वा शुद्धेतिमनुनामयेत् ॥ ६९ ॥ उद्यदादित्यसंकाशां पुस्तकाक्षरान्बुजाम् ॥ कृष्णाजिनां वरां ब्राह्मीं ध्यायेत्तारां क्लृप्तम्बरे ॥ ७० ॥ मध्याह्ने
 वरदां देवीं पार्वतीं संस्मरेत्पराम् ॥ शुक्रां वरां वृषारूढां त्रिनेत्रां रविर्विंशतम् ॥ ७१ ॥ वरं पाशं च शूलं च दधानां नृकरोटिकाम् ॥ सायाह्ने रत्नपञ्चाङ्गां
 पीतकौशेयवाससाम् ॥ ७२ ॥ श्यामरंगां चतुर्हस्तां शंखचक्रलसत्कराम् ॥ गदापद्मधरां देवीं सूर्यासनकृताश्रयाम् ॥ ७३ ॥ ततो देव-

पितृंश्चापि विधानवित् ॥ तर्पयित्वा स्वेष्टदेवं तर्पयेत्कल्पमार्गतः ॥ ७४ ॥ गुरुपंक्तिं च संतर्प्य सांगं सावरणं तथा ॥ सायुधं वैनतेयं संतर्प
 यामीति तर्पयेत् ॥ ७५ ॥ नारदं पर्वतं जिष्णुं निशठोद्धवदारुकां ॥ विष्वक्सेनं च शैलेयं वैष्णवः परितर्पयेत् ॥ ७६ ॥ एवं संतर्प्य विप्रेन्द्र दत्तार्घ्यं च विव
 स्वते ॥ पूजागारं समागत्य प्रक्षाल्यांघ्री उपस्पृशेत् ॥ ७७ ॥ अग्निहोत्रस्थितानघ्नीं हुत्वोपस्थाय यवतः ॥ पूजास्थलं समागत्य द्वारपूजां समाचरेत् ॥ ७८ ॥
 गणेशं चोर्द्धशाखायां महालक्ष्मीं च दक्षिणे ॥ सरस्वतीं वामभागे दक्षे विघ्नेश्वरं पुनः ॥ ७९ ॥ क्षेत्रपालं तथा वामे दक्षे गंगां प्रपूजयेत् ॥ वामे च यमुनां दक्षे
 धातारं वामतस्तथा ॥ ८० ॥ विधातारं शंखपद्मनिधींश्च वामदक्षयोः ॥ द्वारपालांस्ततोऽभ्यर्चयेत्तत्कल्पोदितः ॥ ८१ ॥ नंदः सुनंदश्चंद्रश्च प्रचंडः प्रचलो
 बलः ॥ भद्रः सुभद्रश्चेत्याद्या वैष्णवा द्वारपालकाः ॥ ८२ ॥ नंदी भृंगी रिटी स्कंदो गणेशोमामहेश्वराः ॥ वृषभश्च मन्त्राकाशः शैवा वै द्वारपालकाः ॥ ८३ ॥
 ब्राह्म्याद्या मातरोऽष्टौ तु शक्तयो द्वाः स्थिताः स्वयम् ॥ सेंदुः स्वनामाघर्णाद्या डेनमोता इमे स्पृष्टाः ॥ ८४ ॥ ततः स्थित्वासने धीमानाचम्य प्रयतः
 शुचिः ॥ दिव्यातिरिक्षभौमांश्च विष्णुत्सार्य यवतः ॥ ८५ ॥ केशवाद्यां मातृकां तु न्यसेद्वैष्णवसत्तमः ॥ केशः प्रीतिसंयुक्तः कांत्या नागयणस्तथा ॥
 ॥ ८६ ॥ माधवस्तुष्टिसहितो गोविंदः पुष्टिसंयुतः ॥ विष्णुस्तु धृतिसंयुक्तः शांतियुद्धमधुसूदनः ॥ ८७ ॥ त्रिविक्रमः क्रियायुक्तो वामनो दयितायुतः ॥
 श्रीधरो मेधया युक्तो हपीकेशश्च हर्षया ॥ ८८ ॥ पद्मनाभयुता श्रद्धा लब्धा दामोदरान्विता ॥ वासुदेवश्च लक्ष्मीयुक् संकर्षणसस्वती ॥ ८९ ॥
 प्रद्युम्नः प्रीतिसंयुक्तोऽनिरुद्धो रतिसंयुतः ॥ चक्री जयायुतः पश्चाद्गदी दुर्गासमन्वितः ॥ ९० ॥ शार्ङ्गी तु प्रभया युक्तः खड्गी युक्तस्तु सत्यया ॥
 शंखी चंडासमायुक्तो हली वाणीसमायुतः ॥ ९१ ॥ मुसली च विलासिन्या शूली विजययान्वितः ॥ पाशी विरजया युक्तो कुशी विश्वासम
 न्वितः ॥ ९२ ॥ मुकुंदो विनतायुक्तो नंदजश्च सुनंदया ॥ नंदी स्मृत्या समायुक्तो नरो वृद्ध्या उग्रान्वितः ॥ ९३ ॥ समृद्धियुद्धनरकजिच्छुद्धियुक् च हरिः
 स्मृतः ॥ कृष्णो बुद्ध्या युतः सत्यो भुक्त्या मुक्त्याथ सात्वतः ॥ ९४ ॥ सौरिशमे सूरमे उभायुक्तो जनार्दनः ॥ भूधरः छेदिनीयुक्तो विश्व
 सूरतिश्च छिन्नया ॥ ९५ ॥ वैकुण्ठो वसुधायुक्तो वसुदः पुरुषोत्तमः ॥ वली तु परया युक्तो बलानुजपरायणे ॥ ९६ ॥ बालसूक्ष्मे वृषभस्तु संध्यायुक्
 प्रज्ञया वृषः ॥ हंसः प्रभासमायुक्तो वराहो निशया युतः ॥ ९७ ॥ विमलो धारया युक्तो नृसिंहो विद्युता युतः ॥ केशवादिमातृकाया मुनिनारा
 यणो मतः ॥ ९८ ॥ अमृताद्या च गादत्री छंदो विष्णुश्च देवता ॥ चक्राद्यायुधसंयुक्तं कुंभादशधरं हरिम् ॥ ९९ ॥ लक्ष्मीयुतं विद्युदाभं बहुभू
 पायुतं भजेत् ॥ एवं ध्यात्वा न्यसेच्छक्तिं श्रीकामपुटिताक्षम् ॥ १०० ॥ वदेत्तद्विष्णुशक्तिभ्यां हृदयं प्रणवाधिकम् ॥ त्वंगसृद्धमांसमेदोऽस्थिम

वृ. ना. पु.
॥ १३३ ॥

वाशुकाण्यसुन्वदेत् ॥ १०१ ॥ प्राणं क्रोधं तथा मभ्यामन्तान्यादिदशस्वपि ॥ एक मौलौ मुखे चैक द्विकं नेत्रे द्विकं श्रुतौ ॥ १०२ ॥ नसोद्वयं
कपोले च द्वयं द्वे द्विरदच्छदे ॥ एकं तु रसनामूले ग्रीवायामेकमेव च ॥ १०३ ॥ कर्णं दक्षिणे बाहौ च वर्गं वामबाहुके ॥ दंतवर्गौ पादयोरुतु पक्षौ कुक्षि
द्वये न्यसेत् ॥ १०४ ॥ पृष्ठवंशे वमिस्तुक्तं नाभौ भ्रं हृदये तु मम ॥ यादिसतापि धातुस्था हं प्राणे लं तथात्मनि ॥ १०५ ॥ अं क्रोधे क्रमतो न्यस्य विष्णु
पूजाक्षमो भवेत् ॥ पूर्णोदर्या तु श्रीकंठो ह्यनंतो विजरात्नितः ॥ १०६ ॥ सूक्ष्मेशः शाल्मलीयुक्तो लोलाक्षीयुवित्रमातकः ॥ महेश्वरो वर्तुलाक्ष्यार्थीशो
वै दीर्घघोण्या ॥ १०७ ॥ दीर्घमुख्या भारभूतिस्तिथीशो गोमुखीयुतः ॥ स्थावरेशो दीर्घजिह्वायुग्धरः कुडोदरीयुतः ॥ १०८ ॥ उर्ध्वकेश्या तु झिटीशो
भौतिको विकृतास्यया ॥ सद्यो ज्वालामुखीयुक्तो लामुख्यानुग्रहो युतः ॥ १०९ ॥ अक्षर आस्यया युक्तो महासेनो विद्यया युतः ॥ क्रोधीशश्च
महाकाल्या चंडेशेन सरस्वती ॥ ११० ॥ पश्चांतकः सिद्धगौर्या युक्तश्चाथ शिरोत्तमः ॥ त्रैलोक्यविद्यया युक्तो मन्त्रशक्त्यैकरुद्रकः ॥ १११ ॥ क्रमेशः
कमठीयुक्तो भूतमात्रैकनेत्रकः ॥ लम्बोदर्या चतुर्वक्रो ह्यजेशो द्राविणीयुतः ॥ ११२ ॥ सर्वेशो नागरीयुक्तः सोमेशः खेचरीयुतः ॥ मर्यादया लांगलीशो
दारुकेशेन रूपिणी ॥ ११३ ॥ वारुण्या त्वर्दनारीशो उमाकांतो मुनीश्वरः ॥ काकोदर्या तथाषाढी पूतनासंयुतो मतः ॥ ११४ ॥ दंडीशो भद्रका
लीयुगत्रीशो योगिनीयुतः ॥ मीनेशः शंखिनीयुक्तो मेषेशस्तर्जनीयुतः ॥ ११५ ॥ लोहितः कालरात्र्या च शिखीशः कुजनीयुतः ॥ छल्लाण्डः कपर्दिन्या
द्विर्दंडेशश्च वज्रया ॥ ११६ ॥ महाबलो जयायुक्तो बलीशः समुखेश्वरी ॥ भुजंगो रेवतीयुक्तः पिनाकी माधवीयुतः ॥ ११७ ॥ खड्गीशो वारुणीयुक्तो
वक्रेशो वायवीयुतः ॥ श्वेतोरस्को विदारिण्या भृगुः सहजया युतः ॥ ११८ ॥ लकुलीशश्च लक्ष्मीयुक् शिवेशो ध्यापिनीयुतः ॥ संवर्तके महामाया
प्रोक्ता श्रीकंठमातृका ॥ ११९ ॥ यत्र स्वीशपदं नोक्तं तत्र सर्वत्र योजयेत् ॥ मुनिस्स्यादक्षिणामूर्तिर्गायत्रीछन्द ईरितम् ॥ १२० ॥ देवता चार्द्धनागरीशो
विनियोगोऽखिलातये ॥ हलो बीजानि चोक्तानि स्वराः शक्तय ईरिताः ॥ १२१ ॥ कुर्याद्गुस्थाकाशेन पङ्क्तिर्दीर्घाद्वयेन चांगकम् ॥ वंधूकस्वर्णव
र्णागं वराक्षाकुशापाशिनम् ॥ १२२ ॥ अर्द्धदुशेखरं त्र्यक्षं देववंद्यं विंचितयेत् ॥ ध्यात्वेव शिवश्चर्त्तेश्च चतुर्थी हृदयातिमे ॥ १२३ ॥ सौवीजमातृका
पूर्वं विन्ध्यसेन्मातृका स्थले ॥ विघ्नेशश्च ह्रिया युक्तो विघ्नराजः त्रिया युतः ॥ १२४ ॥ विनायकस्तथा पुष्ट्या शांतिभुक्तः शिवोत्तमः ॥
विघ्नकृत्स्वस्तिसंयुक्तो विघ्नहर्ता सरस्वती ॥ १२५ ॥ स्वाहया गणनाथश्च एकदंतः सुमेधया ॥ कांत्या युक्तो द्विदंतस्तु कामिन्या गजवक्रकः ॥ १२६ ॥
निरंजनो मोहिनीयुक्पद्मी तुनटीयुतः ॥ दीर्घजिह्वः पार्वतीयुग्ज्वालिन्या शंकुकर्णकः ॥ १२७ ॥ वृषध्वजो नन्दया च सुरेश्या गणनायकः ॥ गजेन्द्रा कामक

पृ० ख०

अ० ६६

॥ १३३ ॥

पिण्या शूर्पकर्णस्तथोमया ॥ १२८ ॥ विरोचनस्तेजोवत्या सत्या लम्बोदरेण च ॥ महानंदश्च विभ्रेष्या चतुर्मूर्तिस्वरूपिणी ॥ १२९ ॥ सदाशिवः कामदया ह्या
 मोदो मदजिह्वा ॥ दुसुखो भृतिसंयुक्तः सुसुखो भौतिकीयुतः ॥ १३० ॥ प्रमोदः सितया युक्तः एकपादो रमायुतः ॥ द्विजिह्वो महिषीयुक्तो जम्बिन्या शूरनाम
 कः ॥ १३१ ॥ वीरो विकर्णया युक्तः षण्मुखो भृकुटीयुतः ॥ वरदो लम्बया वामदेवंशो दीर्घघोणया ॥ १३२ ॥ धनुर्द्धया वक्रतुडो द्विरंडो यामिनी
 युतः ॥ सेनानी रात्रिसंयुक्तः कामांधो ग्रामणीयुतः ॥ १३३ ॥ मत्तः शशिप्रभायुक्तो विमत्तो लोलनेत्रया ॥ मत्तवाहश्च लया जटी दीप्ति समन्वितः ॥
 ॥ १३४ ॥ मुंडी सुभगया युक्तः खड्गी दुर्भगया युतः ॥ वरेण्यश्च शिवायुक्तो भगया वृषकेतनः ॥ १३५ ॥ भक्ष्यप्रियो भगिन्या च गणेशो भगिनीयुतः ॥
 मेघनादः सुभगया व्यापी स्यात्कालरात्रियुक् ॥ १३६ ॥ गणेश्वरः कालिकया प्रोक्ता विघ्नेशमातृकाः ॥ गणेशमातृकायारतु गणो मुनिभिरीरितः ॥
 १३७ ॥ त्रिवृद्गायत्रिकाछन्दो देवः शक्तिगणेश्वरः ॥ पद्दीर्घाब्धेन बीजेन कृत्वांगानि ततः स्मरेत् ॥ १३८ ॥ पांशांकुशाभयवरान्दधानं कंजहस्तया ॥
 पत्न्याच्छिष्टं रक्ततलुं त्रिनेत्रं गणपे भवेत् ॥ १३९ ॥ एवं ध्यात्वा न्यसेत्स्वीयवीजपूर्वाक्षरान्वितम् ॥ निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च विद्या शांतिस्तथेधिका ॥
 १४० ॥ दीपिका रेचिका चापि मोचिका च पराभिधा ॥ सूक्ष्मासूक्ष्मामृता ज्ञानामृता चाप्यायिनी तथा ॥ १४१ ॥ व्यापिनी व्योमरूपा चानंता
 सृष्टिः समृद्धिका ॥ स्मृतिर्मेधा ततः कान्तिलक्ष्मीर्द्धतिः स्थिरा स्थितिः ॥ १४२ ॥ सिद्धिर्जरा पालिनी च क्षान्तिरीश्वरिका रतिः ॥ कामिका वरदा
 वाय हादिनी प्रीतिसंयुता ॥ १४३ ॥ दीर्घा तीक्ष्णा तथा रौद्रा प्रोक्ता निद्रा च तंद्रिका ॥ क्षुधा च क्रोधिनी पश्चात्क्रियाकारी समृत्त्युक्ता ॥ १४४ ॥
 पीता श्वेतारुणा पश्चादसितानंतया युता ॥ उक्ता कलामातृकैव तत्तद्रक्तः समाचरेत् ॥ १४५ ॥ कलायुद्धमातृकायास्तु मुनिः प्रोक्तः प्रजापतिः ॥
 गायत्रीछन्द आरूपातं देवता शारदाभिधा ॥ १४६ ॥ ह्रस्वदीर्घांतरस्थैश्च तारैः कुर्यात्पडंगकम् ॥ पद्मचक्रगुणैर्णांश्च दधतीं च विलोचनाम् ॥ १४७ ॥
 पञ्चवक्त्रां भारतीं तां मुक्ताभूषां भजेत्सुधीः ॥ ध्यात्वैव तारपूर्वां तां न्यसेन्तत्कलान्विताम् ॥ १४८ ॥ ततश्च मूलमन्त्रस्य पडंगानि समाचरेत् ॥
 हृदयादिचतुर्थ्यै जातीः संयोज्य विन्यसेत् ॥ १४९ ॥ नमः स्वाहा वषट् हुं वौषट् फट् जातय ईरिताः ॥ ततो ध्यात्वेष्टदेवं तं भूषाशुभसमन्वितम् ॥
 ॥ १५० ॥ न्यस्यांगपङ्कं तन्मूर्तीं ततः पूजनमारभेत् ॥ १५१ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे संध्यादिनिरूपणं नाम षट्षष्ट
 तमोऽध्यायः ॥ ६६ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ अथ वक्ष्ये देवपूजां साधकाभीष्टसिद्धिदाम् ॥ त्रिकोणं चतुरस्रं वा वामभागे प्रकल्प्य च ॥ १ ॥ सम्पूज्या
 स्त्रेण संक्षाल्य हृदाधारं निधाय च ॥ तत्राभिमुखं लब्धं चेद्वा पात्रं संक्षाल्य चास्त्रतः ॥ २ ॥ आधारे नमसं स्थाप्य तत्र चेद्विमुखं लब्धम् ॥ विलोममातृका

ता. १७.

३४ ॥

अमुद्रां जलेः ॥ ३३ ॥ तत्रेष्टं ॥ गोमुद्रायामृतीकृत्य कवचेनावगुंठयेत् ॥ ३४ ॥ संक्षाल्यास्त्रेण प्रणवं तदुप-
र्यध्या जपेत् ॥ सामान्याचमिदं प्रोक्तं सर्वसिद्धिंकरं नृणाम् ॥ ३५ ॥ तज्जलं किंचिदुद्धृत्य प्रोक्षिष्या साधकोत्तमः ॥ आत्मानं यागवस्तूनि तेन
संप्रोक्षयेत्तु यत् ॥ ३६ ॥ आत्मयामाशः कुर्यात्पट्टोणांतस्त्रिकोणकम् ॥ चतुस्त्रेण सेवेष्ट्य संक्षाल्याघोदकेन च ॥ ३७ ॥ ततस्तु साधकश्रेष्ठः
स्नंभयेच्छस्त्रमुद्रया ॥ आग्नेयादिषु कोणेषु हृदाद्यंगचतुष्टयम् ॥ ३८ ॥ नेत्रं मध्ये दिक्षु चास्त्रं त्रिकोणे पूजयेत्ततः ॥ मूलखंडत्रयेनाथा-
यामृतिं तु मध्यगाम् ॥ ३९ ॥ एवं संपूज्य विधिवदस्त्रं क्षालितं हृदा ॥ प्रतिष्ठाप्य त्रिपदिकां पूजयेन्मनुनामुना ॥ ४० ॥ मं वह्निमण्डला-
येति ततो दशकलात्मने ॥ अमुकाध्वयेति पात्राति सनापहृदयोऽतिमे ॥ ४१ ॥ चतुर्विंशतिवर्णांऽयमाधास्यार्चने मनुः ॥ स्वमंत्रक्षालितं
शस्त्रं संस्थाप्याथ समर्चयेत् ॥ ४२ ॥ ततः कर्ममहास्ते तु ततो जलचराय च ॥ वर्म फट् हृदये पांचजन्याय हृदये मनुः ॥ ४३ ॥
तत्रार्कमण्डलायेति द्वादशांते कलात्मने ॥ अमुकाध्वयेति पात्राति नमोतरुयक्षिर्वर्णवान् ॥ ४४ ॥ सम्पूज्य तेन तत्रार्चैद्वादशांककलाः क्रमात् ॥ ततः
गुह्यजलैर्मूलं विलोममातृकां पठन् ॥ ४५ ॥ शङ्खमापूरयेत्तस्मिन्पूजयेन्मनुनामुना ॥ ॐ सोऽमण्डलायेति षोडशांते कलात्मने ॥ ४६ ॥ अमुका-
ध्वान्मृतायेति हन्मनुश्चाध्वपूजने ॥ तत्र षोडशं रुखाका यजेच्चंद्रमसः कलाः ॥ ४७ ॥ ततस्तु तीर्थान्यावाह्य गङ्गे चेत्यादिपूर्ववत् ॥ गोमुद्रायामृती-
कृत्याच्छादयेन्मत्स्यमुद्रया ॥ ४८ ॥ कवचेनावगुंठ्याथ स्त्रेण तत्पुनः ॥ चितयित्वेष्ट्य च ततो मुद्राः प्रदर्शयेत् ॥ ४९ ॥ शङ्खमा-
शलं प्राक्स्थाप्य परमीकरणं ततः ॥ महामुद्रां योनिमुद्रां दर्शयेत्क्रमतः सुधीः ॥ ५० ॥ गार्हपत्यं चालिनी चैव मुख्यं मुद्रे प्रकीर्तिते ॥ गन्धपुष्पादिभि-
स्तु पूजयेद्देवतां स्मरन् ॥ ५१ ॥ अष्टकृत्वो जपेन्मूलं प्रणवं चाष्टधा तथा ॥ शंखादक्षिणदिग्भागे प्रोक्षणीपात्रमादिशत् ॥ ५२ ॥ प्रोक्षणां-
तु ॥ किंचित्कृत्वात्मानं त्रिधा ततः ॥ आत्मतत्त्वात्मने हृद्यं विद्यातत्त्वात्मने नमः ॥ ५३ ॥ शिवतत्त्वात्मने हृद्यं इत्येतैर्मनुभिस्त्रिभिः ॥ प्रोक्षेत्पुष्पाक्ष-
तैः अपि मण्डलं विधिवत्सुधीः ॥ ५४ ॥ अथवा मूलगायत्र्या पूजाद्रन्याणि प्रोक्षयेत् ॥ पाद्याध्वार्चमनीयार्थं मधुपर्कमप्युत ॥ ५५ ॥ पात्राण्याधा-
रयुक्तानि स्थापयेद्विधिना पुरः ॥ पाद्यं श्यामाकदूर्वाज्विष्णुकांतजलैः स्मृतम् ॥ ५६ ॥ अध्वं पुष्पाक्षनयवेः कुशाग्रतिलसर्पपैः ॥ गंधदूर्वादलैः
प्रोक्तं ततश्चाचमनीयकम् ॥ ५७ ॥ जातीफलं च कंकोलं लवंगं च जलान्वितम् ॥ क्षौद्राज्यदधिसमिधं मधुपर्कसमीरितम् ॥ ५८ ॥ एकस्मिन्नथवा
पात्रे पाद्यादीनि प्रकल्पयेत् ॥ शंकरार्चने शंखमयेनैव प्रशस्यते ॥ ५९ ॥ श्वेताकृष्णारुणापीताश्यामारुतासितासिताः ॥ रक्ताचराभयकरा

पू० सं०

अ० ६७

॥ १३४ ॥

ध्येयस्तुः पीठस्तुः ॥ ३० ॥ स्वर्णादिलिखिते यंत्रे शालग्रामे मणौ तथा ॥ विधिना स्थापितायां वा प्रतिमायां प्रपूजयेत् ॥ ३१ ॥ अंगुष्ठा
 दिवितस्त्यतमाना स्वर्णादिधातुभिः ॥ निर्मिता शुभदा गेहे पूजनाय दिने दिने ॥ ३२ ॥ वक्रां दग्धां खडितां च भिन्नमूर्द्धदेशं पुनः ॥ स्पृष्टां वाप्य
 न्यस्त्यादेनां प्रतिमां नैव पूजयेत् ॥ ३३ ॥ दाणादिलिगे वाभ्यर्चेत्सर्वलक्षणलक्षिते ॥ मूलेन मूर्तिं संकल्प्य ध्यात्वा देवं यथोदितम् ॥ ३४ ॥
 आतापसंयमेनैव परिवारगणैः सह ॥ शालग्रामे स्थापितायां नावाहनविसर्जने ॥ ३५ ॥ पुष्पांजलिं समादाय ध्यात्वा मंत्रमुदीरयेत् ॥ ३६ ॥
 आतापसंयमेनैव शुद्धं त्वामहं पश्येत् ॥ अरण्यामिव इव्याशं मूर्तावावाहयाम्यहम् ॥ ३७ ॥ तवेयं हि महामूर्तिस्तस्यां त्वां सर्वगं प्रभो ॥
 ॥ यत्किंचिद्दृष्ट्वा दीपवत्स्थापयाम्यहम् ॥ ३८ ॥ सर्वांतर्यामिणं देवं सर्वबीजमयं शुभम् ॥ स्वात्मस्थाप परं शुद्धमासनं कल्पया
 म्यहम् ॥ ३९ ॥ अनन्या तव देवेश मूर्तिशक्तिरियं प्रभो ॥ सांनिध्यं कुरु तस्यां त्वं भक्तानुग्राहकारकम् ॥ ४० ॥ अज्ञानादुत्तमत्त्वादेकल्यात्साध
 पश्य च ॥ यदावर्णं भवेत्कल्पं तदाप्यभिमुखो भव ॥ ४१ ॥ दशा पीयूषवर्षिण्या पूरयन्गङ्गाविष्टरे ॥ मूर्तो वा यज्ञसंपूर्त्ये स्थितो भव महे
 श्वर ॥ ४२ ॥ अशक्तवाङ्मनस्तुः श्रोत्रदूरायितद्युते ॥ स्वतेजःपंजरेणाशु वेष्टितो भव सर्वतः ॥ ४३ ॥ यस्य दर्शनमिच्छति देवाः स्वाभीष्टसिद्धये ॥
 तस्मै ते पश्येत्तत्र स्वामस्तं स्थापयन् ॥ ४४ ॥ कृतार्थोऽनुगृहीतोऽस्मि सफलं जीविष्ये मम ॥ आगतो देवदेवेशः सुखागतमिदं पुनः ॥ ४५ ॥ यत्रक्ति
 लेऽसंपकीर्त्यस्तानंदसंभवः ॥ तस्मै ते तृणाब्जाय पादं शुद्धाय कल्पयेत् ॥ ४६ ॥ वेदानामपि वेदाय देवानां देवतात्मने ॥ आचामि कल्प
 यामीश शुद्धात्मांशुलिखिते ॥ ४७ ॥ तत्र यत्रहरं दिव्यं परमानन्दलक्षणम् ॥ तापत्रयविनिर्मुक्तये तवाध्यं कल्पयाम्यहम् ॥ ४८ ॥ सर्वकालुष्यहीनाय परि
 पूर्णसुखात्मने ॥ यद्युत्कर्तुमिदं देवं कल्पयामि प्रसीद मे ॥ ४९ ॥ च्छिष्टोऽप्यशुचिर्वापि यस्य स्मरणमात्रतः ॥ शुद्धिमाप्नोति तस्मै ते पुनरा
 चयनीयकम् ॥ ५० ॥ स्नेहं गृहाण स्नेहेन लोकनाथ महाशय ॥ सर्वलोकेषु शुद्धात्मन्ददामि स्नेहमुत्तमम् ॥ ५१ ॥ परमानंदवोधाव्धिनमग्रनिजमूर्तये ॥
 सांगोपांगमिदं स्नानं कल्पयाम्यहमीश ते ॥ सहस्रं वा शतं वापि यथाशक्त्यादरेण च ॥ ५२ ॥ गन्धपुष्पादिकेरीश मनुना चाभिर्षिचयेत् ॥ ५३ ॥ मायाचि
 त्रपटच्छन्ननिजमुद्योततेजो ॥ भिरावरणविज्ञानं वासस्ते कल्पयाम्यहम् ॥ ५४ ॥ यमाश्रित्य म हामाया जगत्संमोहिनी सदा ॥ तस्मै ते परमेशाय
 कल्पयाम्पुत्तीयकम् ॥ ५५ ॥ रक्तं शक्त्यर्कविघ्नेषु पीतं विघ्नीं सितं शिवे ॥ तैलादिदूषितं जीर्णं सच्छिद्रं मलिनं त्यजेत् ॥ ५६ ॥ यस्य शक्तित्रयेणंदं संप्रीतम
 खिलं जगत् ॥ यज्ञसूत्राय तस्मै ते यज्ञसूत्रं प्रकल्पये ॥ ५७ ॥ स्वभावसुन्दराय नानाशक्त्याश्रयाय ते ॥ भूषणानि विचित्राणि कल्पया

ह.ना.पु.

॥ १३५ ॥

भ्यमराचित ॥५८॥ परमानन्दसौख्यपरिपूर्णदिगंतरम् ॥ गृहाण परमं गंधं कुपया परमेश्वर ॥५९॥ तुरीयवनसंभूतं नानागुणमनोहरम् ॥ अमंदसौरभं
पुष्पं गृह्यतामिदमुत्तमम् ॥ जपाक्षतार्कधत्तूरान्विष्णौ नैवार्पयेत्कचित् ॥६०॥ केतकीं कुटजं कुंदं बंधूकं केसरं जपाम् ॥ मालतीपुष्पकं चैव नार्पयेत्
महेश्वरे ॥६१॥ मातुलिगं च तगरं खौ नैवार्पयेत्कचित् ॥ शक्तौ दूर्वाकर्मदारान् गणेशे तुलसीं त्यजेत् ॥६२॥ सरोजिनीदमनकौ तथा मरुवकः
कुशः ॥ विष्णुकांता नागवल्ली दूर्वापामार्गदाडिमौ ॥६३॥ धात्री मुनियुतानां च पत्रैर्देवार्चनं चरेत् ॥ कदली बदरी धात्री तित्तिणी बीजपूरकम् ॥
॥६४॥ आप्रदाडिमजंवीरजंबूपनसभूरुहाः ॥ एतेषां तु फलैः कुर्याद्देवतापूजनं बुधः ॥६५॥ शुष्केस्तु नार्चयेद्देवं पत्रैः पुष्पैः फलैरपि ॥६६॥ धात्री
खदिरविल्वानां तमालस्य दलानि च ॥ छिन्नभिन्नान्यपि मुने न द्रव्याणि जगुर्बुधाः ॥६७॥ पद्ममामलकं तिष्ठेच्छुद्धं चैव दिनत्रयम् ॥
सर्वदा तुलसी शुद्धा विल्वपत्राणि वै तथा ॥६८॥ पलाशकाशकुसुमैस्तमालतुलसीदलैः ॥ धात्रीदलैश्च दूर्वाभिनार्चयेज्जगदविकाम् ॥६९॥ नार्पयेत्कुसुमं
पत्रं फलं देवे ह्यधोमुखम् ॥ पुष्पपत्रादिकं विप्रं यथोत्पन्नं तथाप्येत ॥७०॥ वनस्पतिरसं दिव्यं गंधार्घ्यं सुमनोहरम् ॥ आप्रयं देवदेवेश
धूपं भक्त्या गृहाण मे ॥७१॥ सुप्रकाशं महादीपं सर्वदा तिमिरापहम् ॥ घृतवर्तिसमायुक्तं गृहाण मम स्तुतम् ॥७२॥ अन्नं चतुर्विधं स्वातु रसैः पङ्क्तिः
समन्वितम् ॥ भक्त्या गृहाण मे देव नैवेद्यं तुष्टिदं सदा ॥७३॥ नागवल्लीदलं श्रेष्ठं पूगखदिरचूर्णयुक्तम् ॥ कर्पूरादिगंधार्घ्यं यदत्तं तद्गृहाण मे ॥७४॥ दद्यात्पुष्पा
ञ्जलिं पश्चात्कुर्यादावरणार्चनम् ॥७५॥ यदाशाभिमुखो भूत्वा पूजनं तु समाचरेत् ॥ सैव प्राची तु विज्ञेया ततोऽन्या विदिशो दश ॥७६॥ केशरेचमिकोणादि
हृदयादीनि पूजयेत् ॥ नेत्रमग्रे दिक्षु चाक्षं अंगमग्रैर्यथाक्रमम् ॥७७॥ शुक्लैश्चेतसितश्यामकृष्णरक्तैश्चिपः क्रमात् ॥ वराभयकरा ध्येयाः स्वरवदिक्ष्वं
गशक्तयः ॥७८॥ अमुकावरणांते तु देवता इति संवदेत् ॥ सालंकारास्ततः पश्चात्सांगाः सपरिचारिकाः ॥७९॥ सवाहनाः सायुधाश्च ततः सयौ
पचारकैः ॥ संपूजितास्तर्पिताश्च वरदाः सत्विदं पठेत् ॥८०॥ मूलंते च समुच्चार्य देवतायै निवेदयेत् ॥ अर्भाष्टसिद्धि मे देहि शरणागतवत्सल
॥८१॥ भक्त्या समर्पये तुभ्यममुकावरणार्चनम् ॥ इत्युच्चार्य शिपेत्पुष्पाञ्जलिं देवस्य मस्तके ॥८२॥ ततस्त्वभ्यर्चनीयाः स्युः कल्पोक्ताश्च
वृत्तीः क्रमात् ॥ सायुधास्ततः इंद्राद्यान्स्वस्वदिक्षु प्रपूजयेत् ॥८३॥ इंद्रो वह्निर्यमो रक्षो वरुणः पवनो विधुः ॥ ईशानोऽथ विचित्रेश्वरमधस्तात्पद्म
गाधिपः ॥८४॥ ऐरावतस्तथा मेघो महिषः प्रेतस्तिमिरुगः ॥ वाजी वृषो हंसकूर्मौ वाहनानि विबुर्बुधाः ॥८५॥ वज्रं शक्तिं वंजस्वप्नौ पाशा
कुशगदा अपि ॥ त्रिशूलं पद्मचक्रं च क्रमादिद्रादिदेवतयः ॥८६॥ समाप्यावरणार्चां तु देवतागार्मिकं चरेत् ॥ राजतोष्यं परिक्लिप्यो

पू० ख०

अ० ६७

॥ १३५ ॥

द्रादुर्नृत्यन् पतेत्क्षितौ ॥ ८७ ॥ दंडवच्चाप्यथोत्थाय प्रार्थयित्वा निजेश्वरम् ॥ दक्षिणे स्थंडिलं कृत्वा तत्र संस्कारमाचरेत् ॥ ८८ ॥ मूलेनेक्षणमस्त्रेण
 प्रोक्षणं ताडनं पुनः ॥ कुशैस्तद्वर्मणाभ्युक्ष्य पूज्य तत्र न्यसेद्वसुम् ॥ ८९ ॥ प्रदाप्य तत्र जुहुयाद्दद्यात्वा चैवेष्टदेवताम् ॥ महाव्याहृतिर्मियस्तु
 समस्ताभिश्चतुष्टयम् ॥ ९० ॥ जुहुयात्सर्पिषा भक्तैस्तिलैर्वा पायसेन वा ॥ सधृतैः साधकश्रेष्ठः पञ्चविंशतिसंख्यया ॥ ९१ ॥ पुनर्व्याहृतिमि
 हुत्वा गंधाद्यैः पुनरर्चयेत् ॥ देवं संयोजयेन्मूर्तौ ततो वह्निं विसर्जयेत् ॥ ९२ ॥ भो भो वद्धे महाशक्ते सर्वकर्मप्रसाधक ॥ कर्मांतरेऽपि संप्राप्ते
 सान्निध्यं कुरु सादरम् ॥ ९३ ॥ विमृज्याग्निदेवतायै दद्यादाचमनीयकम् ॥ अवशिष्टेन हविषा गंधपुष्पाक्षतान्वितम् ॥ ९४ ॥ देवतापार्षदेभ्योऽपि पूर्वोक्तेभ्यो
 वह्निं ददेत् ॥ ये रौद्रा रौद्रकर्माणो रौद्रस्थाननिवासिनः ॥ ९५ ॥ योगिन्यो ह्युग्ररूपाश्च गणानामधिपाश्च ये ॥ विघ्नभूतास्तथा चान्ये दिग्विदिक्षु
 समाश्रिताः ॥ ९६ ॥ सर्वे ते प्रीतमनसः प्रतिगृह्णत्विमं वलिम् ॥ इत्यष्टदिक्षु दत्त्वा च पुनर्भूतवलिं चरेत् ॥ ९७ ॥ पानीयममृतीकृत्य मुद्रया धेनुसंज्ञया ॥
 देवतायाः करे दद्यात्पुनश्चाचमनीयकम् ॥ ९८ ॥ देवमुद्रास्य मूर्तिस्थं पुनस्तत्रैव योजयेत् ॥ नेवेद्यं च ततो दद्यात्तत्तदुच्छिष्टभोजिने ॥ ९९ ॥ महे
 श्वरस्य चंडेशो विष्वक्सेनस्तथा हरेः ॥ चंडांशुस्तरणेर्वक्रतुंडश्चापि गणेशितुः ॥ शक्तेरुच्छिष्टचांडाली प्रोक्ता उच्छिष्टभोजिनः ॥ १०० ॥ ततो
 ऋण्यादिकं स्मृत्वा कृत्वा मूलषडंगकम् ॥ जप्त्वा मंत्रं यथाशक्ति देवतायै निवेदयेत् ॥ १०१ ॥ शुद्धानिगुह्यगोप्ता त्वं गृहाणास्मत्कृतं जपम् ॥
 सिद्धिर्भवतु मे देव त्वत्प्रसादात्त्वयि स्थिता ॥ १०२ ॥ ततः पगइमुखं चार्घ्यं कृत्वा पुष्पैः प्रपूजयेत् दोभ्यां पद्भ्यां च जानुभ्यामुरसा शिरसा
 दृशा ॥ मनसा वचसा चेति प्रणामोऽष्टांग ईरितः ॥ १०३ ॥ बाहुभ्यां च सजानुभ्यां शिरसा वचसापि वा ॥ पंचांगकः प्रणामः स्यात्पूजायां प्रवरा
 बुभौ ॥ १०४ ॥ नत्वा च दंडवन्मन्त्री ततः कुर्यात्प्रदक्षिणाः ॥ विष्णुसोमार्कविघ्नानां वेदापेक्षद्रविद्वयः ॥ १०५ ॥ ततः स्तोत्रादिकं मन्त्री प्रपठे
 द्भक्तिपूर्वकम् ॥ इतः पूर्णं प्राणवृद्धिदेहधर्माधिकारतः ॥ १०६ ॥ जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यंतऽवस्थासु मनसा वदेत् ॥ वाचा हस्ताभ्यां च पद्भ्या
 सुदरेण ततः परम् ॥ १०७ ॥ शिष्णोति यत्स्मृतं पश्चाद्युक्तं यत्कृतं ततः ॥ तत्सर्वं च ततो ब्रह्मार्पणं भवतु ठ्ठयम् ॥ १०८ ॥ मां मदीयं च
 सकलं विष्णवे च समर्पये ॥ तारं तत्सदतो ब्रह्मार्पणमस्तु मनुर्मतः ॥ १०९ ॥ प्रणवाद्योऽष्टवस्वणो ह्यनेनात्मानमर्पयेत् ॥ अज्ञानाद्वा
 प्रमादाद्वा वैकल्यात्साधनस्य च ॥ ११० ॥ यन्मयूनामतिरिक्तं वा तत्सर्वं क्षन्तुमर्हसि ॥ द्रव्यहीनं कियाहीनं मंत्रहीनं मन्यान्यथा ॥ १११ ॥
 कृतं यत्तत्क्षमस्वैश कृपया त्वं दयानिधे ॥ यन्मया क्रियते कर्म जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिषु ॥ ११२ ॥ तत्सर्वं तावकी पूजा भूयाद्भूत्यै च मे प्रभो ॥ भूमौ

वृ.ना.पु.

॥ १३६ ॥

स्खलितपादानां भूमिरेवावलंबनम् ॥ ११३ ॥ त्वयि जातापराधानां त्वमेव शरणं प्रभो ॥ अन्यथा शरणं नास्ति त्वमेव शरणं मम ॥ ११४ ॥
तस्मात्कारुण्यभावेन क्षमस्व परमेश्वर ॥ अपराधसहस्राणि क्रियंतेऽहर्निशं मया ॥ ११५ ॥ दासोऽयमिति मां मत्वा क्षमस्व जगतां पते ॥ आवाहनं
न जानामि न जानामि विसर्जनम् ॥ ११६ ॥ पूजां चैव न जानामि त्वं गतिः परमेश्वर ॥ संप्राथ्यैवं ततो मंत्री मूलानि श्लोकमुचरेत् ॥ ११७ ॥
गच्छ गच्छ पां स्थानं जगदीश जगन्मय ॥ यत्र ब्रह्मादयो देवा जानन्ति च सदाशिवः ॥ ११८ ॥ इति पुष्पांजलिं दत्वा ततः संहारमुद्रया निधाय
देवं सांगं च स्वीयहृत्सरसीरुहे ॥ ११९ ॥ सुषुम्णावर्त्मना पुष्पमाप्रायोद्गासयेद् बुधः ॥ शंखचक्रशिलालिङ्गविघ्नसूर्यद्वयं तथा ॥ १२० ॥ शक्तित्रयं
न चैकत्र पूजयेद्दुःखकारणम् ॥ अकालमृत्युहरणं सर्वव्याधिविनाशनम् ॥ १२१ ॥ सर्वपापक्षयकरं विष्णुपादोदकं शुभम् ॥ १२२ ॥ तत्तद्भक्तैर्गृही-
तव्यं तद्वैवेद्यनिवेदितम् ॥ अत्राद्यं शिवनिर्माल्यं पत्रं पुष्पं फलं जलम् ॥ १२३ ॥ शालग्रामशिलास्पर्शात्सर्वं याति पवित्रम् ॥ पूजा पंचविधा
तत्र कथिता नारदाखिलैः ॥ १२४ ॥ आतुरी सौतिकी त्रासी साधनाभाविनी तथा ॥ दौर्वोधी च क्रमादासां लक्षणानि शृण्व्य मे ॥ १२५ ॥
रोगादियुक्तो न स्नायात्त जपत्र च पूजयेत् ॥ विलोक्य पूजां देवस्य मूर्तिं वा सूर्यमंडलम् ॥ १२६ ॥ प्रणम्याथ स्मरन्मंत्रमपेयेत्कुसुमांजलिम् ॥
तेणे निवृत्ते स्नात्वाथ नत्वा संपूजयेद्बुधम् ॥ १२७ ॥ त्वत्प्रसादाज्जगन्नाथ जगत्पूज्यं दयानिधं ॥ पूजाविच्छेददोषां मे मास्ति त्विति प्रार्थयेच्च तम् ॥
॥ १२८ ॥ द्विजानपि च संपूज्य यथाशक्त्या प्रतोष्य च ॥ तेभ्यश्चाशिपमादाय देवं प्राग्वत्ततोऽर्चयेत् ॥ १२९ ॥ आतुरी कथिता ह्येषा सौतिक्यश्च
निगद्यते ॥ सूतकं द्विविधं प्रोक्तं जानाख्यं सूतसंज्ञकम् ॥ १३० ॥ तत्र स्नात्वा मानसीं तु कृत्वा मध्यां समादिनः ॥ मनसैव यजेद्देवं मनसैव जपे-
न्मनुम् ॥ १३१ ॥ निवृत्ते सूतके प्राग्वत्संपूज्य च गुरुं द्विजान् ॥ तेभ्यश्चाशिपमादाय ततो नित्यक्रां चरेत् ॥ १३२ ॥ एषा तु सौतिकी प्रोक्ता
त्रासी चाथ निगद्यते ॥ दुष्टेभ्यस्त्रासमाफ्नो यथालब्धोपचारकैः ॥ १३३ ॥ मानसैर्वा यजेद्देवं त्रासी सा परिकीर्तिता ॥ पूजासाधनवस्तूनाम-
साधयै तु सर्वतः ॥ १३४ ॥ पुष्पैः पत्रैः फलैर्वापि मनसा वा यजेद्बुधम् ॥ साधनाभाविनी ह्येषा दौर्वोधी शृणु नारद ॥ १३५ ॥ स्त्रियो वृद्धा-
स्तथा धाला मूर्खास्तेस्तु यथाक्रमम् ॥ यथाज्ञानकृता सा तु दौर्वोधीति प्रकीर्तिता ॥ १३६ ॥ एवं यथाकथंचित् पूजां कुर्याद्वि साधकः ॥
देवपूजाविहीनो यः स गच्छेन्नरकं ध्रुवम् ॥ १३७ ॥ वैश्वदेवादिकं कृत्वा भोजयेद्विजसत्तमान् ॥ देवे निवेदितं पश्चाद्भोजनं स्वयणेः स्थयम् ॥ १३८ ॥
आचम्याननशष्टिं च कृत्वा निष्टेन विनश्यत् ॥ तत्राग्निसिद्धिर्वा न तत्राग्निसिद्धिर्वा न तत्राग्निसिद्धिर्वा न तत्राग्निसिद्धिर्वा ॥ १३९ ॥ तत्राग्निसिद्धिर्वा न तत्राग्निसिद्धिर्वा न तत्राग्निसिद्धिर्वा ॥ १४० ॥

पृ० सं०

अ० ६७

॥ १३६ ॥

न सांगशयिकं तस्य दुर्मतेर्जायते फलम् ॥ १४० ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे देवपूजानिरूपणं नाम सप्तपष्ठितमो
 ऽध्यायः ॥ ६७ ॥ श्रीसनत्कुमार उवाच ॥ अथ वक्ष्ये गणेशस्य मंत्रान्सर्वेष्टदायकान् ॥ यान्समाराध्य विप्रैर्द्र साधको भुक्तिमुक्तिमान् ॥
 ॥ १ ॥ अव्ययो विष्णुवनिता शंभुस्त्री मीनकेतनः ॥ स्मृतिर्मासिदुमन्वाद्या सा पुनश्चंद्रशेखरा ॥ २ ॥ डंतो गणपतिस्तोयं
 भुजंगो वरदेति च ॥ सर्वाति जनमुच्चार्य ततो मे वशमानय ॥ ३ ॥ वद्विःप्रियांतो मंत्रोऽयमष्टाविंशतिवर्णवान् ॥ गणकोऽस्य
 मुनिच्छंदो गायत्री निगुदादिका ॥ ४ ॥ गणेशो देवता बीजं षष्ठशक्तिस्तदादिका ॥ श्रीमन्महागणपतिप्रीतये विनियोगकः ॥ ५ ॥
 ऋषि शिरसि वक्त्रे तु छन्दश्च हृदि देवताम् ॥ गुह्ये बीजं पदोः शक्तिं न्यसेत्साधकसत्तमः ॥ ६ ॥ पङ्दीर्घाढ्येन बीजेन यं च बीजादिना पुनः ॥ पङ्
 गानि न्यसेदस्व जातिशुक्तानि मंत्रवित् ॥ ७ ॥ शैवी पङ्गमुद्रात्र न्यस्तव्या हि पङ्गवके ॥ गामाद्यं चैव भूर्लोकं नाभ्यन्ते पादयोर्न्यसेत् ॥ ८ ॥ गीमाद्यं
 च भुवर्लोकं कंठांतं नाभिनी न्यसेत् ॥ स्वर्लोकं चैव गूमाद्यं कंठादिमस्तकावधि ॥ ९ ॥ व्यापकं मूलमन्त्रेण न्यासोऽयं भुवनाभिधः ॥ मूलमंत्रं
 सभुच्चार्य मातृकावर्णमीरयेत् ॥ १० ॥ तदन्तेऽपि च मूलं स्थात्रमोऽस्तं मातृकास्थले ॥ क्षातं विन्यस्य मूलेन व्यापकं रचयेत्सुधीः ॥ ११ ॥ वर्णन्या
 सोऽन्यथास्वभावाः पदमन्त्रास्तथोच्यते ॥ पञ्चत्रिवाणवर्द्धीदुचंद्राक्षिनिगमैः क्रमात् ॥ १२ ॥ विभक्तेर्मूलगायत्र्या हृदंतैरष्टभिः पदैः ॥ भालदेशे मुखे
 कण्ठे हृदि नाभ्युज्जानुषु ॥ १३ ॥ पादयोश्चैव विन्यस्य मूलेन व्यापकं चरेत् ॥ वदेत्तत्पुरुषायति विद्महेति पदं ततः ॥ १४ ॥ वक्रतुंडाय शन्दति
 धीमहीति समीरयेत् ॥ तत्रो दंतिः प्रचोवर्णा दयादिति वदेत्पुनः ॥ १५ ॥ एषोक्ता मूलगायत्री सर्वसिद्धिप्रदायिनी ॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा ध्याये
 देवं हृदयुजे ॥ १६ ॥ उद्यन्मार्तण्डसदृशं लोकस्थित्यंतकारणम् ॥ सशक्तिकं भूपितांगं दंतचक्रायुदायुधम् ॥ १७ ॥ एवं ध्यात्वा चतुश्चत्वारिंशत्सा
 हस्रसंयुतम् ॥ चतुर्लक्षं जपेन्मंत्रं अष्टद्वयैर्दशांशतः ॥ १८ ॥ जुहुयाद्रिधिवन्मन्त्री संस्कृते हव्यवाहने ॥ इक्षवः सक्तयो मोचाफलानि
 चिपिदास्तिलाः ॥ १९ ॥ मोदका नारिकेलानि लाजा द्रव्याएकं स्मृतम् ॥ पीठमाधारशक्त्यादिपरतत्वांतमर्चयेत् ॥ २० ॥ पट्टकोणांतस्त्रिकोणं
 च बहिरष्टदलं लिखेत् ॥ भूपुरं तद्वहिः कृत्वा गणेशं तत्र पूजयेत् ॥ २१ ॥ तीव्राख्या ज्वालिनी नंदा भोगदा कामरूपिणी ॥
 उग्र तेजोवती सत्या नवमी विघ्ननाशिनी ॥ २२ ॥ सर्वादिशक्तिकमलासनाय हृदयांतिकः ॥ पीठमंत्रोऽयमेतेन दद्यादासनमुत्तमम् ॥ २३ ॥
 तत्रावाह्यं गणाधीशं मध्ये सम्पूज्य यत्नतः ॥ बिक्रोणवाह्ये पूर्वादिचतुर्दिक्ष्वर्चयेत्क्रमात् ॥ २४ ॥ त्रियं त्रियः पतिं चैव गौरीं गौरी

वृ.ना.पु.
१३७ ॥

पतिं तथा ॥ रतिं रतिपतिं पश्चात्तर्ह्येष ॥ २५ ॥ क्रमादित्ववदाश्वत्थप्रिययूनामधोऽर्चयेत् ॥ रमा पद्मद्वयकरा शंखचक्रधरो हरिः ॥
॥ २६ ॥ गौरी पाशांकुशधरा टंकशूलधरो हरः ॥ रतिः पद्मकरा पुष्पवाणचापधरः स्मरः ॥ २७ ॥ शुकबीहग्रहस्ता भूः पोत्री चक्रगदाधरः ॥
देवाग्रे पूजयेत्लक्ष्मीसहितं तु विनायकम् ॥ २८ ॥ पूजयेत्पद्मसु कोणेषु ह्यमोदाद्यानिप्रयायुतान् ॥ आमोदं सिद्धिसंयुक्तमग्रतः परिपूजयेत् ॥ २९ ॥ प्रमोदं
चाग्रिकोणे तु समृद्धिसहितं यजेत् ॥ ईशकोणे यजेत्कीर्तिसंयुतं सुमुखं तथा ॥ ३० ॥ वारूणे मदनावत्या संयुतं दुर्मुखं यजेत् ॥ यजेन्नैर्ऋत्यकोणे तु
विघ्नं मदद्रवायुतम् ॥ ३१ ॥ द्राविण्या विप्रकर्तारं वायुकोणे समर्चयेत् ॥ पाशांकुशाभयकरांस्तर्णार्कसमप्रभान् ॥ ३२ ॥ कपोलविगलहानगंधलुब्धा
लिशोभितान् ॥ पट्टकोणोभयपार्श्वे तु शंखपद्मनिभौ क्रमात् ॥ ३३ ॥ सहितौ निजशक्तिभ्यां ध्यात्वा पूर्ववदर्चयेत् ॥ केशरेषु पङ्गानि पत्रेष्वष्टौ तु मातरः ॥
॥ ३४ ॥ इन्द्राद्यानपि वज्रादीन्पूजयेद्दरणीयहे ॥ एवमारध्य विघ्नेशं साधयेत्स्वमनोरथान् ॥ ३५ ॥ चतुश्चत्वारिंशताभ्यं चतुःशतमंतर्दितः ॥ तर्पयेदंबुभिः
शुद्धैर्गजास्यं दिनशः सुधीः ॥ ३६ ॥ पद्मैस्तु वशयेद्द्रुपांस्तत्पत्नीश्चोत्पलैस्तथा ॥ कुमुदैर्मन्त्रिणोऽश्वत्थसमिद्धिर्वाडवाञ्छुभैः ॥ ३७ ॥ उदुम्बरोत्थैर्नृपतीन्वेश्या
न्पुष्पसमुद्भवैः ॥ वटोद्भवैः समिद्धिश्च वशयेदंतिमान्बुधः ॥ ३८ ॥ आज्येन श्रियमाप्नोति स्वर्णासिर्मधुना भवेत् ॥ गोदुग्धेन गवां लाभो दध्ना सर्व
समृद्धिमाप्नु ॥ ३९ ॥ अन्नसिस्त्रहोमेन समिद्धिर्वैतसां जलम् ॥ वासांसि लभते हुत्वा कुसुमकुसुमैः शुभैः ॥ ४० ॥ अथ सर्वेष्टदं वक्ष्ये चतुराश्रित
र्षणम् ॥ मूलेनादौ चतुर्वारं प्रत्येकं च प्रतर्पयेत् ॥ ४१ ॥ पूर्वमेवाश्वरैर्मन्त्रैः स्वाहातिश्च चतुश्चतुः ॥ मूलमन्त्रैश्चतुर्वाग्भुवकं संप्रतर्प्य च ॥ ४२ ॥ मिथु
नादींस्ततः पश्चात्पूर्ववत्संप्रतर्पयेत् ॥ देवेन सहितां शक्तिं शक्त्या च सहितं तु तम् ॥ ४३ ॥ एवं च पञ्चविंशतिधा मिथुनानि भवन्ति हि ॥ स्वनामा
वर्णबीजानि तानि सन्तर्पयेत्क्रमात् ॥ ४४ ॥ भवेत्संभूय सचतुश्चत्वारिंशत्तुःशतम् ॥ एवं संतप्य तत्पश्चात्पूर्ववत्सोपचारकैः ॥ ४५ ॥ सर्वाभीष्टं
च संप्राप्त्यै प्रणम्योद्गासयेत्सुधीः ॥ भाद्रकृष्णचतुर्थ्यादिप्रतिमासमंतर्दितः ॥ ४६ ॥ आरभ्यार्कोदयं मन्त्री यावच्चन्द्रोदयो भवेत् ॥ तान्नोपविशद्भूमौ
जितवाक्स्मरमानसः ॥ ४७ ॥ ततश्चन्द्रोदये मन्त्री पूजयेद्गणनायकम् ॥ पूर्वोक्तविधिना सम्यङ्गानापुष्पोपहारकैः ॥ ४८ ॥ एकविंशतिसंख्या
कान्मोदकांश्च निवेदयेत् ॥ तवग्रे प्रजपेन्मन्त्रमष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ ४९ ॥ ततः कर्पूरकाश्मीररक्तपुष्पैः सचन्दनैः ॥ अर्घ्यं दद्यात् मूलति केते
गणपतिं ततः ॥ ५० ॥ इदमर्घ्यं कल्पयामि हवतोऽर्घ्यमनुर्मतः ॥ स्तुत्वा नत्वा विसृज्याथ यजेच्चन्द्रमसं पुनः ॥ ५१ ॥ अर्घ्यं दद्याच्चतुर्वारं पूज
यित्वा शुद्धं ततः ॥ निवेदितेषु विधाय दद्यात्तर्पणं योवकात् ॥ ५२ ॥

पृ० ख०
अ० ६८

॥ १३७ ॥

वत्सरावाधि ॥ ५३ ॥ पुत्रान्यौत्रान्मुखं वित्तमारोग्यं लभते नरः ॥ सूर्योदयादशक्तश्चेदस्तमारभ्य मंत्रवित् ॥ ५४ ॥ चंद्रोदयानं पूर्वोक्तविधिना व्रत
 माचरेत् ॥ एवं कृतेऽपि पूर्वोक्तं फलमाप्नोति निश्चितम् ॥ ५५ ॥ गणेशप्रतिमां दंतितेन कपिनापि वा ॥ गजभग्नं विधेन सितकंशाधवा पुनः ॥ ५६ ॥
 कृत्वा तस्यां समावाह्य प्राणस्थापनपूर्वकम् ॥ अभ्यर्च्य विधिवन्मन्त्री राहुग्रस्ते निशाकरौ ॥ ५७ ॥ स्पृष्ट्वा चैव निगदास्तां शिखायां समुद्रहन् ॥ हस्ते
 विवादे समरे व्यवहारे जयं लभेत् ॥ ५८ ॥ वीजं वराहो विद्राह्यौ मन्विद्राह्यौ कलौ ततः ॥ स्मृतिर्मासिंदुमन्वाग्रा कर्णोच्छिष्टगणे वदेत् ॥ ५९ ॥ वक्रः
 सदीर्घपवनो महायक्षाय यं वलिः ॥ वलिमंत्रोऽयमाख्यातो न चेद्राणोऽखिलेष्टदः ॥ ६० ॥ प्रणवो भुवनेशानीस्वर्वाजतिं नवार्णकः ॥ हस्तीनि च पिशा
 चीति लिखेच्चवाग्निसुदरी ॥ ६१ ॥ नवार्णोऽयं समुद्दिष्टो भजतां सर्वसिद्धिदः ॥ पदेः सर्वेण मंत्रेण पञ्चांगानि प्रकल्पयेत् ॥ ६२ ॥ अन्यत्सर्वं
 समानं स्यात्पूर्वमंत्रेण नारद ॥ अथाभिधास्ये विधिवद्रक्तुंडमनुत्तमम् ॥ ६३ ॥ तोयं विधिवद्विषुक्तकणैर्द्रादयो हरिस्तथा ॥ सदीर्घो दारको
 वायुर्वर्मातोऽयं रसार्णकः ॥ ६४ ॥ भार्गवोऽस्य मुनिश्चन्द्रोऽनुष्टुप्देवो गणाधिपः ॥ वक्रतुण्डाभिधो वीजं वं शक्तिः कवचं पुनः ॥ ६५ ॥ तारुहन्मध्यगो
 मंत्रवर्णैश्चद्रविभूषितैः ॥ कृत्वा पङ्कगमन्त्राणान्धूममध्ये च गले हृदि ॥ ६६ ॥ नामो लिङ्गे पदे न्यस्याखिलेन व्यापकं चरेत् ॥ उग्रदंकेन्युतिं हस्तेः पाशांकुश
 वराभयान् ॥ ६७ ॥ दधत्तं गजवक्रं च रक्तभूषावरं भजेत् ॥ ध्यात्वैव प्रजपेत्कर्तुं लक्षं द्रव्यैर्देशांशतः ॥ ६८ ॥ अष्टभिर्जुहुयात्पीठे तीव्रादिसहिनेऽ
 र्चयेत् ॥ मूर्तिं मूर्तेन संकल्प्य तस्यामावाह्य पूजयेत् ॥ ६९ ॥ पट्कोणेषु पङ्कगानि पत्रेष्वष्टौ तु शक्तयः ॥ यजेद्विद्यां विधात्रीं च भोगदां विप्र
 घातिनीम् ॥ ७० ॥ निधिप्रदीपां पापघ्नीं पुण्यां पञ्चाच्छशिप्रभाम् ॥ दलायेषु वक्रतुंड एकदंष्ट्रमहोदरौ ॥ ७१ ॥ गजास्थलंबोदरको विकटो विघ्न
 राट् तथा ॥ धूम्रवर्णस्ततो वाह्ये लोकेशान्हेतिसंयुतात् ॥ ७२ ॥ एवमावरणैर्गद्रा पञ्चभिर्गणनायकम् ॥ साधयेदखिलान्कामान्वक्रतुंडप्रसादतः ॥
 ७३ ॥ लब्ध्वा गुरुमुखान्मंत्रं दीक्षासंस्कारपूर्वकम् ॥ ब्रह्मचारी हविष्याशी सत्यवाक् च जितेन्द्रियः ॥ ७४ ॥ जपेदंकेमहस्रं तु पण्मासं
 होमसंयुतम् ॥ दारिद्र्यं तु पराभूय जायते धनदोपमः ॥ ७५ ॥ चतुर्ध्यादि चतुर्थ्यंतं जपेदयुतमादगतम् ॥ अष्टोत्तरशतं नित्यं हुत्वा प्राग्भूतफलं लभेत् ॥ ७६ ॥
 पक्षयोर्हभयोर्मन्त्री चतुर्ध्यां जुहुयाच्छतम् ॥ अपूर्णैर्वत्सरे स स्यात्समृद्धेः परमं पदम् ॥ ७७ ॥ अङ्गारकचतुर्ध्यां तु देवमिष्टा विधानतः ॥ हविषा
 पात्र्यसात्रेन नैवेद्यं परिकल्पयेत् ॥ ७८ ॥ ततो गुरुं समर्प्यर्च्य भोजयेद्विधिवत्सुधीः ॥ निवेदिनेन जुहुयात्सहस्रं विधिवद्रसौ ॥ ७९ ॥ एवं संवत्सरं
 कृत्वा महतीं श्रियमाप्नुयात् ॥ अथान्यत्साधनं वक्ष्ये लोकानां हिनकाम्यया ॥ ८० ॥ इडा गणेशं पृथुकैः पायसापूपमोदकः ॥ नानाफलेस्तनो
 मन्त्री हरिद्रामय सैन्धवम् ॥ ८१ ॥ वचां निष्कार्द्वभागं चतुर्दंष्ट्रं वा मनुं जपेत् ॥ विशोध्य चूर्णं प्रमृत्वा गवां मूत्रे विनिक्षिपेत् ॥ ८२ ॥ सहस्रकृतो

वृ.ना.पु.

॥ १३८ ॥

मनुना मंत्रयित्वा प्रयत्नतः ॥ स्नातामृतदिने शुद्धां शुक्लवरधरां शुभाम् ॥ ८३ ॥ देवस्य पुरतः स्थाप्य पाययेदौषधं सुधीः ॥ सर्वलक्षणसंपन्नं
बंध्यापि लभते सुतम् ॥ ८४ ॥ अथान्यत्संप्रवक्ष्यामि रहस्यं परमाद्भुतम् ॥ गोचर्ममात्रां धरणीमुपलिप्य प्रयत्नतः ॥ ८५ ॥ विकीर्य धान्यप्रक-
रैस्तत्र संस्थापयेद्वटम् ॥ शुद्धोदकेन संपूर्य तस्योपरि निधापयेत् ॥ ८६ ॥ कपिलाज्येन संपूर्णं शरावं नूतनं शुभम् ॥ षडष्टाक्षरमंत्राभ्यां दीप-
मारोपयेच्छुभम् ॥ ८७ ॥ दीपे देवं समावाह्य गंधपुष्पादिभिर्यजेत् ॥ स्नातां कुमारीमथवा कुमारं पूजयेत्सुधीः ॥ ८८ ॥ दीपस्य पुरतः स्थाप्य
ध्यात्वा देवं जपेन्मनुम् ॥ प्रदीपे स्थापिते पश्येद्विजह्मं गणेश्वरम् ॥ ८९ ॥ पृष्टस्ततः संपदि वा नष्टं चैवाप्यनागतम् ॥ सकलं प्रवदेदेवं कुमारी
वा कुमारकः ॥ ९० ॥ षडक्षरो हृदंतश्चेद्भवेदष्टाक्षरो मनुः ॥ अन्येऽपि मंत्रा देवर्षे सन्ति तत्रैव गणेशितुः ॥ ९१ ॥ कित्वत्र यत्र साध्यं स्यात्त्रिषु
लोकेषु साधकैः ॥ अष्टविंशत्सार्णाभ्यां तत्र पश्येदपि क्वचित् ॥ ९२ ॥ एतद्गणेशमंत्राणां विधानं ते मयोदितम् ॥ शठेभ्यः परशिष्येभ्यो वंचकेभ्योऽपि
मा वद ॥ ९३ ॥ एवं यो भजते देवं गणेशं सर्वसिद्धिदम् ॥ प्राप्येह सकलान्भोगान्ते मुक्तिपदं व्रजेत् ॥ ९४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुगणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने
तृतीयापादे गणेशमंत्रविधाननिरूपणं नामाष्टपष्टिमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ अथ वक्ष्ये त्रयीमूर्तेर्विधानं त्वत्विजनीपते ॥ मन्त्राणां यत्समा-
राध्य सर्वेष्टं प्राप्नुयात् ॥ १ ॥ ततो रेचिकया युक्तो मेघानेत्रपुता रतिः ॥ ससर्गा वामकर्णाख्यो भृगुर्वदद्यामनो मरुता ॥ २ ॥ शंपोदित्य इति प्रोक्तो
वस्वर्णो भुक्तिमुक्तिदः ॥ देवभागो मुनिश्छन्दो गायत्री देवता रविः ॥ ३ ॥ माया बीजं रमा शक्तिर्दृष्टादृष्टे नियोगकः ॥ सत्याय हृदयं पश्चाद्ब्रह्मण-
शिर ईरितम् ॥ ४ ॥ विष्णवे तु शिखावर्म रुद्राय परिकीर्तितम् ॥ नेत्रं स्यादग्रये पश्चात्शर्वायास्त्रमुदाहृतम् ॥ ५ ॥ नेत्रो ज्वाला मनो हुं पद-
स्वाहांता मनवो गणाः ॥ पुनः षडङ्गैर्ह्रीं लक्ष्म्याः कृत्वांतःस्थैः पङ्कगम् ॥ ६ ॥ शिष्टारौजठरे पृष्ठे त्रयोऽङ्गैः ताल्यया न्यसेत् ॥ आदित्यं च रविं पश्चा-
द्भानुं भास्करमेव च ॥ ७ ॥ सूर्यं च सूर्यं वदने हृदि शुद्धे च पादयोः ॥ सद्यादिपञ्च ह्रस्वाद्यान् न्यसेन्दे हृदयोऽस्तिमान् ॥ ८ ॥ ह्रीं रमामभ्य-
गामशौ वर्णास्तारादिकाभ्यसेत् ॥ मूर्द्धास्यंकंठहृत्कुक्षिनाभिलिङ्गगुदेषु च ॥ ९ ॥ सचंद्रस्वरपूर्वं तु जेतं शीतांशुमण्डलम् ॥ मूर्द्धादिकंठपर्यंतं
न्यसेच्चंद्रिमनुस्मरन् ॥ १० ॥ स्पर्शान्तिसेदूनसमुच्चार्य जेतं भास्करमण्डलम् ॥ न्यसेत्कंठादिनाभ्यंतं ध्यायन्प्रद्योतनं हृदि ॥ ११ ॥ यादीनसचंद्रा-
नुच्चार्य जेतं च वह्निमण्डलम् ॥ नाभ्यादिपादपर्यंतं न्यसेद्बह्निमनुस्मरन् ॥ १२ ॥ प्रोक्तोऽयं मण्डलन्यासो महातेजोविधायकः ॥ आदिर्हतांशुपूर्वं जेतं
नमोऽंतं सोममण्डलम् ॥ १३ ॥ मूर्द्धादिहृदयांतं तु विन्यसेत्साधकोत्तमः ॥ डकारादिक्षकारांतवर्णांश्च वह्निमण्डलम् ॥ १४ ॥ जेतं ह्रस्वादिपा-

पृ० ख०

अ० ६९

॥ १३८ ॥

दान्तं विन्यसेत्सुसमाहितः ॥ अग्नीषोमात्मको न्यासः कथितः सर्वसिद्धिदः ॥ १५ ॥ न्यसेत्सेदून्मातृकार्णाञ्जयांतदुष्पात्मने ॥ नमोते
 व्यापकं मंत्री हंसन्यासोऽयमीरितः ॥ १६ ॥ अष्टावष्टौ स्वराश्शेषान्पंचपञ्च मितान्धुनः ॥ उक्तादित्यमुखानेतान्विन्यसेच्च नवग्रहान् ॥ १७ ॥
 आधारलिङ्गयोर्नाभौ हृदि कंठे मुखांतरे ॥ भ्रूमध्ये च तथा भाले ब्रह्मरंध्रे न्यसेत्क्रमात् ॥ १८ ॥ हंसारव्यमग्नीषोमाख्यं मंडलत्रयमेव च ॥ पुनर्न्या
 सत्रयं कुर्यान्मूलेन व्यापकं चरेत् ॥ १९ ॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा ध्यायेत्सूर्यं हृदबुजे ॥ दानाभयाञ्जयुगलं धारयंतं करे रविम् ॥ २० ॥ कुंडलां
 गदकेपूरहारिणं च त्रयीतनुम् ॥ ध्यात्वैवं प्रजपेन्मन्त्री वसुलक्षं दशांशतः ॥ २१ ॥ रक्ताभोजैस्तिलैर्वापि जुहुयाद्विधिवद्दसौ ॥ प्रथमं पीठयजने
 धर्मादीनां स्थले यजेत् ॥ २२ ॥ प्रभूतं विमलं शारं समाराध्यमनंतरम् ॥ परमादिमुखं मध्ये खर्विवांतं प्रपूजयेत् ॥ २३ ॥ सोमाग्निमंडलं पूज्य
 रविमंडलमर्चयेत् ॥ दीप्ता सूक्ष्मा जया भद्रा विभूतिर्विमला तथा ॥ २४ ॥ अमोघा विद्युता सर्वतोमुखी पीठशक्तयः ॥ ह्रस्वत्रयोक्तिजाः क्रीवही
 ना वह्नीदुसंयुताः ॥ २५ ॥ स्वराबीजानि शक्तीनां तदाद्याः पूजयेत्तु ताः ॥ ब्रह्मविष्णुशिवात्मा ते सृष्टिः शेषान्विताप्यसौ ॥ २६ ॥ एवं चान्ते योग
 पीठात्मने हृदयमीरयेत् ॥ ताराद्योऽयं पीठमंत्रस्त्वनेनासनमादिशेत् ॥ २७ ॥ ध्रुवो विषाद्विदुयुतं खं खलोत्काय हन्मनुः ॥ नवार्णाय च मनवे मूर्तिं
 संकल्पयेत्सुधीः ॥ २८ ॥ साक्षिणं जगतां तस्यामावाह्य विधिवद्यजेत् ॥ ततः पङ्गामाराध्य द्विष्वष्टांगं प्रपूजयेत् ॥ २९ ॥ संपूज्य मध्ये वादित्यं
 रविं भानुं च भास्करम् ॥ सूर्यं दिशासु सद्यादिपंच ह्रस्वादिकानिमान् ॥ ३० ॥ स्वस्वनामादिवर्णाद्याः शक्तयोऽर्च्या विदिक्षु च ॥ उपां प्रज्ञां
 प्रभां संध्यां ततो ब्रह्मादिकान्यजेत् ॥ ३१ ॥ पुरतोऽरुणमभ्यर्च्य सोमं ज्ञं च गुरुं भृगुम् ॥ दिक्ष्वर्यमादिकानिष्ट्वा भूमिजं च शनैश्चरम् ॥ ३२ ॥
 राहुं केतुं च कोणेषु पूर्ववत्परिपूजयेत् ॥ इंद्राद्यानपि वज्राद्यानपूजयेत्पूर्ववत्सुधीः ॥ ३३ ॥ इत्थं संपूज्य विधिवद्भास्करं भक्तवत्सलम् ॥
 समाहितो दिनेशाय दद्यादर्घ्यं दिने दिने ॥ ३४ ॥ प्राणानायम्य सद्रूमौ न्यासान्कृत्वा पुरोदितान् ॥ विधाय मंडलं भानोः पीठं पूर्ववदर्चयेत् ॥ ३५ ॥
 ध्यात्वाकं प्रयजेद्विद्यैर्मानसैरुपचारकैः ॥ पात्रं ताम्रमयं प्रस्थतोयग्राहि सुशोभनम् ॥ ३६ ॥ निधाय मंडले रक्तचंदनादिविनिर्मिते ॥ विलो
 ममातृकामूलमुच्चरन्पूरयेज्जले ॥ ३७ ॥ सूर्यविंबविनिर्गच्छत्सुधां बुधिविभावितैः ॥ कुंकुमं रोचनां राजीं चंदनं रक्तचंदनम् ॥ ३८ ॥ करवीरं जपा
 शालिकुशश्यामाकतंडुलान् ॥ तिलवेषुयवाश्चैव निक्षिपेत्सलिले शुभे ॥ ३९ ॥ सागं सावरणं तत्रावाह्यार्कं पूर्ववद्यजेत् ॥ गंधपुष्पधूपदीपनैवेद्याद्यै
 विधानतः ॥ ४० ॥ प्राणायामत्रयं कृत्वा कुर्यादंगानि पूर्ववत् ॥ सुधाबीजं चंदनेन दक्षे करतले लिखेत् ॥ ४१ ॥ तेनाच्छाद्यार्घ्यपात्रं च जपेन्म

वृ.ना.३.
१३९ ॥

नुमनन्यधीः ॥ अष्टोत्तरशतावृत्त्या पुनः संपूज्य भास्करम् ॥ ४२ ॥ हस्ताभ्यां पात्रमादाय जानुभ्यामवनीं गतः ॥ आमुष्णि पात्रमुद्धृत्यावरेण
वरणे रवेः ॥ ४३ ॥ दृष्टिं चाधाय मनसा पूजयित्वा रविं पुनः ॥ साधकेन स्वकैकेन मूलमंत्रं धिया जपन् ॥ ४४ ॥ अर्घ्यं दद्याद्रविं ध्याय
नक्तचंदनमंडले ॥ दत्त्वा पुष्पांजलिं भूयो जपेदष्टोत्तरं शतम् ॥ ४५ ॥ नित्यं वा तद्दिनेऽप्येवमर्घ्यं दद्याद्विष्वक्ते ॥ तेन तुष्टो दिनेशोऽस्मै दद्याद्वित्तं
यशः सुखम् ॥ ४६ ॥ पुत्रान्पौत्रान्भीष्टं च यद्यत्सर्वं प्रयच्छति ॥ अर्घ्यदानमिदं प्रोक्तमाधुरारोग्यवर्द्धनम् ॥ ४७ ॥ धनधान्यपशुक्षेमक्षेत्रमित्रकल
त्रदम् ॥ तेजोवीर्ययशःकीर्तिविद्याविभवभोगदम् ॥ ४८ ॥ गायत्र्याराधनासक्तः संध्यावंदनतत्परः ॥ एवं मनुं जपन्विप्रो दुःखं नैवाप्नुयात्कचित् ॥
॥ ४९ ॥ विकर्तनाय निर्माल्यमेवं संपूज्य दापयेत् ॥ विष्वक्त्रयं हविमरुत्साद्यांतावींसेंदुसमन्वितम् ॥ ५० ॥ मार्तण्डभैरवाख्यं हि बीजं त्रैलोक्यमोहनम् ॥ विंशती
जेन पुटितं सर्वकामफलप्रदम् ॥ ५१ ॥ पूर्ववत्सकलं चान्यदत्र ज्ञेयं मनीषिभिः ॥ भृगुर्जलंदुमन्वाद्यः सोमाय हृदयांतिमः ॥ ५२ ॥ षडक्षरो मंत्रराजो मुनि
रस्य भृगुर्मतः ॥ छंदः पंक्तिस्तु सोमोऽस्य देवता परिकीर्तिता ॥ ५३ ॥ आद्यं बीजं नमः शक्तिर्विनियोगोऽखिलात्मयं ॥ षड्दीर्घेण स्वधी
जेन षडंगानि समाचरेत् ॥ ५४ ॥ पूर्णेन्द्रास्यं स्फटिकभं नीलालकलसन्मुखम् ॥ विभ्राणमिष्टं कुमुदं ध्यायेन्मुक्ताभजं विधुम् ॥ ५५ ॥ ऋतुलक्षं
जपेन्मंत्रं पायसेन ससर्पिषा ॥ जुहुयात्तदशांशेन पीठे सोमांतपूजिते ॥ ५६ ॥ मूर्तिमूलेन संकल्प्य पूजयेद्विधिवद्विधुम् ॥ केसरेष्वंगपूजा स्यात्पत्रे
ष्वेताश्च शक्तयः ॥ ५७ ॥ रोहिणी कृत्तिका चैव रेवती भरणी पुरः ॥ रात्रिरार्द्रा ततो ज्योत्स्ना कला हारसमप्रभा ॥ ५८ ॥ सुशुक्रमात्यवसना
शुक्ताहारविभूषिताः ॥ सर्वास्तनभराक्रांता रचिताजलयः शुभाः ॥ ५९ ॥ स्वप्रियासक्तमनसो मदविभ्रममंथराः ॥ समभ्यर्च्याः सरोजाक्षयः पूर्णेदुस
हशाननाः ॥ ६० ॥ दलाग्रेषु समभ्यर्च्यास्त्वष्टौ सूर्यादिका ग्रहाः ॥ आदित्यभृसुतबुधमंददेवेज्यगहवः ॥ ६१ ॥ शुक्रकेतुशुता ह्येते पूज्याः पञ्चाग्रगा
ग्रहाः ॥ रक्तारुणश्चेतनीलपीतधूम्रसिताऽसिताः ॥ ६२ ॥ वामोरुन्यस्ततद्वस्ता दक्षिणेन धृताभयाः ॥ लोकपालास्तदस्त्राणि तद्वाह्ये पूजयेन्सुधीः ॥
॥ ६३ ॥ एवं संसाधितो मंत्रः प्रयच्छेदिष्टमात्मनः ॥ पौर्णमास्यां जिताहारो दद्यादर्घ्यं विधूदये ॥ ६४ ॥ मंडलत्रितयं कुर्यात्प्राक्प्रत्यगायतं
भुवि ॥ पश्चिमे मंडले स्थित्वा पूजाद्रव्यं च मध्यमे ॥ ६५ ॥ संस्थाप्य सोममन्यस्मिन्मंडलेऽञ्जसमन्विते ॥ समभ्यर्च्यं विधानेन पीठपूज
नपूर्वकम् ॥ ६६ ॥ स्थापयेद्वाजतं पात्रं पुरतस्तत्र मंत्रवित् ॥ सुरभीपयसापूर्य्य तं स्पृशन्प्रजपेन्मनुम् ॥ ६७ ॥ अष्टोत्तरशतं पश्चादध्या
मंत्रेण मंत्रवित् ॥ दद्यान्निशाकरायार्घ्यं सवाभीष्टार्घ्यसिद्धये ॥ ६८ ॥ कुर्याद्वनेन विधिना प्रतिमासमंतद्वितः ॥ वर्षांतरेण सबद्धं प्राप्नोति शुभं

पृ० ९५

अ० ६६

॥ १३९ ॥

मानवः ॥ ६९ ॥ विद्ये विद्यामालिनि स्यादंत चंद्रिणि त्वदेत् ॥ चंद्रमुखि द्विष्टतोऽयं विद्यामंत्र उदाहृतः ॥ ७० ॥ एवं कुमुदिनीनाथमंत्रं यो जपति
 ध्रुवम् ॥ धनं धान्यं सुतान्पौत्रान्सौभाग्यं लभतेऽचिरात् ॥ ७१ ॥ अथांगारकमंत्रं तु वक्ष्ये धनसुतप्रदम् ॥ तारो दीर्घेदुयुग्व्योम तदेवेदुयुतः पुनः ॥
 ॥ ७२ ॥ पातः सर्गि च चंडीशौ क्रमादिदुविसर्गिणौ ॥ षडणोऽयं महामंत्रो मंगलस्याखिलेष्टदः ॥ ७३ ॥ विरूपाक्षो मुनिः छंदो गायत्रं देवता कुजः ॥
 मंत्राणैः षडभिरंगानि कुर्वन्ध्यायेद्धरात्मजम् ॥ ७४ ॥ मेघस्थं रक्तवस्त्रांगं शूलशक्तिगदावरान् ॥ करैर्बिभ्राणमीशानस्वेदजं भूमुतं स्मरेत् ॥ ७५ ॥
 रसलक्षं जपेन्मंत्रं दशांशं खदिरोद्भवैः ॥ समिद्धिर्जुहुयादग्नौ शैवे पीठे यजेत्कुजम् ॥ ७६ ॥ प्रांगंगानि समाराध्य ह्येकविंशतिकोष्टकम् ॥ मंगलो
 भूमिपुत्रश्च ऋणहर्ता धनप्रदः ॥ ७७ ॥ स्थिरासनो महाकायः सर्वकर्मावरोधकः ॥ लोहितो लोहिताक्षश्च सामगानां कृपाकरः ॥ ७८ ॥
 धरात्मजः कुजो भौमो भूमिदो भूमिनंदनः ॥ अंगारको महीसूनुः सर्वगोपापहारकः ॥ ७९ ॥ वृष्टिकर्ता वृष्टिहर्ता सर्वकार्यार्थसिद्धिदः ॥ इत्येक
 विंशतिः प्रोक्ता सूर्यो भूमुतस्य वै ॥ ८० ॥ मंगलादीन्यजेन्मन्त्री स्वस्वस्थानस्थितान्क्रमात् ॥ इंद्राद्यानपि वज्रादीनेषु सिद्धो भवेन्मनुः ॥ ८१ ॥
 सुतकामा कुरंगाक्षी भौमव्रतमुपाचरेत् ॥ मार्गशीर्षेऽथ वैशाखे व्रतारंभः प्रशस्यते ॥ ८२ ॥ अरुणोदयवेलायामुत्थायावश्यकं पुनः ॥ विनि
 वर्त्य रदान्धावेदपामांगेण वाग्यता ॥ ८३ ॥ स्नात्वा रक्तावरधरा रक्तमाल्यविलेपना ॥ नैवेद्यादींश्च संभाराव्रक्तान्सर्वान्प्रकल्पयेत् ॥
 ॥ ८४ ॥ योग्यं विप्रं समाहूय कुजमर्चयेत्तदाज्ञया ॥ रक्तगोगोमयालिप्तभूमौ रक्तासने विशेत् ॥ ८५ ॥ आचम्य देशकालौ च स्मृत्वा
 काम्य समुच्चरन् ॥ मङ्गलादीनि नामानि स्वकीयांगेषु विन्यसेत् ॥ ८६ ॥ मुखे प्रविन्यसेत्साध्वी सामगानां कृपाकरम् ॥ धरात्मजे
 नसोरक्ष्णोः कुजं भौमं ललाटके ॥ ८७ ॥ भूमिदं तु भुवोर्मध्ये मस्तके भूमिनन्दनम् ॥ अङ्गारकं शिखायां च सर्वांगे च महीसुतम् ॥
 ॥ ८८ ॥ बाहुद्वये न्यसेत्पश्चात्सर्वगोपापहारकम् ॥ मूर्द्धादि वृष्टिकर्तारमापादांतं न्यसेत्सुधीः ॥ ८९ ॥ विन्यसेद्वृष्टिहर्तारं मूर्द्धांतं चरणदितः ॥
 न्यसेदन्ते ततो दिक्षु सर्वकार्यार्थसिद्धिदम् ॥ ९० ॥ नाभौ हृदि शिस्स्यात् वक्त्रे भूमिजमेव च ॥ विन्यस्येवं निजे देहे ध्यायेत्प्राग्बद्धरात्मजम् ॥
 ॥ ९१ ॥ मानसैरुपचारैश्च संपूज्यार्घ्यं निधापयेत् ॥ एकविंशतिकोष्टाब्धे त्रिकोणे ताम्रपत्रगे ॥ ९२ ॥ आवाह्याङ्गारकं तत्र रक्तपुष्पादिभिर्य
 जेत् ॥ अङ्गानि पूर्वमाराध्य मङ्गलादीन्प्रपूजयेत् ॥ ९३ ॥ एकविंशतिकोष्ठेषु चक्रमारं च भूमिजम् ॥ त्रिकोणेषु च सम्पूज्य बहिरष्टौ
 च मातृकाः ॥ ९४ ॥ इंद्रादीनथ वज्रादीन्बाह्वे संपूजयेत्पुनः ॥ धूपदीपौ समर्प्याथ गोधूमांश्च निवेदयेत् ॥ ९५ ॥ ताम्रपात्रे शुद्धतोयपूरिते

ऽखिलात्मये ॥ वंदे बुधं सदा भक्त्या पीताम्बरविभूषणम् ॥ १२३ ॥ जानुस्थवामहस्ताढ्यं साभयेतरपाणिकम् ॥ ध्यात्वेवं प्रजपेसहस्रं विजि
 तेंद्रियः ॥ १२४ ॥ दशांशं जुहुयादाज्यैः पीठे पूर्वोदितेऽर्चयेत् ॥ अङ्गमातृदिशापालहेतिभिर्बुधमर्चयेत् ॥ १२५ ॥ एवं सिद्धे मनो मंत्री
 साधयेत्स्वमनोरथान् ॥ सहस्रं प्रजपेन्मंत्रं नित्यं दशदिनावधि ॥ १२६ ॥ तस्याशु ग्रहजा पीडा नश्यत्येव न संशयः ॥ बुधस्याराधनं
 प्रोक्तं गुरोराधनं शृणु ॥ १२७ ॥ बृहस्पतिपदं डेंतं सेंद्रावर्णोघमंडितम् ॥ नमोतो वसुवर्णोऽयं मुनिर्ब्रह्मास्य संमतः ॥ १२८ ॥ छन्दो
 ऽनुष्टुप्पुराचार्यो देवता बीजमादिमम् ॥ हृच्छक्तिर्दीर्घवर्द्धी दुयुगलेनांगकरूपना ॥ १२९ ॥ न्यस्तवामकरं राशौ खानां दक्षिणात्करात् ॥ किरंतं पीत
 पुष्पालंकारालेपांशुकार्चितम् ॥ १३० ॥ सर्वविद्यानिधिं देवगुरुं स्वर्णद्युतिं स्मरेत् ॥ लक्षं जपो दशांशेन घृतेनाग्नेन वा हुनेत् ॥ १३१ ॥ धर्मादिपीठे
 प्रयजेदंगदिकपालहेतिभिः ॥ एवं सिद्धे मनो मंत्री साधयेदिष्टमात्मनः ॥ १३२ ॥ विषरोगादिपीडासु कलहे स्वजनोद्भवे ॥ पिप्पलोत्थसमिद्धिश्च जुहुयात्त
 त्रिवृत्तये ॥ १३३ ॥ हुत्वा दिनत्रयं मन्त्री निशापुष्पैर्घृतप्लुतैः ॥ स विंशतिशतं शीघ्रं वासांसि लभते महीम् ॥ १३४ ॥ गुरोराधनं प्रोक्तं शृणु शुक्रस्य सांप्रतम् ॥
 वस्त्रं मे देहि शुक्राय ठद्वयांतो ध्रुवादिकः ॥ १३५ ॥ रुद्राणोऽयं मनुर्ब्रह्मा मुनिश्छन्दो विराडुत ॥ दैत्येज्यो देवता बीजं ध्रुवः शक्तिर्वसुप्रिया ॥ १३६ ॥ भूनेत्र
 चन्द्रनेत्राग्निनेत्राणैः स्यात्पडंगकम् ॥ शुक्रांबिरालेपभूषं करेण ददतं धनम् ॥ १३७ ॥ वामेन शूक्रं व्याख्यानमुद्रादोषं स्मरेत्सुधीः ॥ अयुतं प्रजपेन्मन्त्रं
 दशांशं जुहुयाद् घृतैः ॥ १३८ ॥ धर्मादिपीठे प्रयजेदंगं द्रादितदायुधैः ॥ श्वेतपुष्पैः सुगंधैश्च जुहुयाद् भृगुवासरे ॥ १३९ ॥ एकविंशतिवारं यो लभते
 सौऽशुक्रं मणीन् ॥ मनवोऽमी सदा गोप्या न देया यस्य कस्यचित् ॥ १४० ॥ भक्तियुक्ताय शिष्याय देया वा निजसूनवे ॥ १४१ ॥
 इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाल्याने तृतीयपादे मन्त्रविधाननिरूपणं नामैकोनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥
 अथ वक्ष्ये महाविष्णोर्मन्त्रान्लोकेषु दुर्लभान् ॥ यान्प्राप्य मानवास्तूर्णं प्राप्नुवन्ति निजेप्सितम् ॥ १ ॥ येषामुच्चारणेनैव पापसंघः प्रलीयते ॥
 ब्रह्मादयोऽपि याञ्ज्ञात्वा समर्थाः स्युर्जगत्कृतौ ॥ २ ॥ तारहृत्पूर्वकं डेंतं नारायणपदं भवेत् ॥ अष्टाक्षरो मनुश्चास्य साध्यौ नारायणो मुनिः
 ॥ ३ ॥ छन्दः प्रोक्तं च गायत्री देवता विष्णुस्त्ययः ॥ ॐ बीजं यं च तथा शक्तिर्विनियोगोऽखिलात्मयः ॥ ४ ॥ कुट्टोल्काय हृदाख्यातं
 महोल्काय शिरः स्मृतम् ॥ वीरोल्काय शिखा प्रोक्ता तुल्काय कवचं मतम् ॥ ५ ॥ महोल्कायेति चाष्टं स्यादित्यं पंचांगकरूपना ॥
 पुनः षडंगमत्रोत्थैः षड्वर्णैश्च समाचरेत् ॥ ६ ॥ अवशिष्टौ न्यसेत्कुक्षिपृष्ठयोर्मंत्रवर्णकौ ॥ सुदर्शनस्य मंत्रेण कुर्यादिगबन्धनं ततः ॥ ७ ॥

इ.ना.पु.

॥ ३४३ ॥

तारो नमश्चतुर्थ्यंतं सुदर्शनपदं वदेत् ॥ अस्त्रायफडिति प्रोक्तो मंत्रो द्वादशवर्णवान् ॥ ८ ॥ दशावृत्तिमय न्यासं वक्ष्ये विभूतिपञ्जरम् ॥ मूला
र्णान्स्वतनौ न्यस्येदाधारे हृदये मुखे ॥ ९ ॥ दोःपद्मलेखे नासायां प्रथमावृत्तिरीरिता ॥ गले नाभौ हृदि कुचपार्श्वेषु तत्पराः ॥ १० ॥
मूर्द्धास्थिनेत्रश्रवणप्राणेषु च तृतीयकाः ॥ दोःपादसंध्यगुलिषु वेदावृत्त्या च विन्यसेत् ॥ ११ ॥ धातुप्राणेषु हृदये विन्यसेत्तदनंतरम् ॥ शिरोनेत्रा
स्यहत्कुक्षिसोरुजघापदद्वये ॥ १२ ॥ एकैकशो न्यसेद्गर्णान्मंत्रस्य क्रमतः सुधीः ॥ न्यसेद्दंसोरुपदेष्वावर्णान्वेदमितान्मनोः ॥ १३ ॥ चक्रशं
खगदाभोजपदेषु स्वस्वमुद्रया ॥ शेषांश्च न्यासवर्योऽयं विभूतिपञ्जराभिधः ॥ १४ ॥ न्यसेन्मूलार्णमेकैकं सचंद्रं तारसम्पुटम् ॥ अथवा वै
नमोतेन न्यसेदित्यपरे जगुः ॥ १५ ॥ तत्त्वन्नासं ततः कुर्याद्विष्णुभावप्रसिद्धये ॥ अष्टाणोऽष्टप्रकृत्यात्मा गदितः पूर्वसूरिभिः ॥ १६ ॥ पृथिव्यादीनि
भूतानि ततोऽहंकारमेव च ॥ महांश्च प्रकृतिश्चैवंत्यष्टौ प्रकृतयो मताः ॥ १७ ॥ पादे लिगे हृदि मुखे मूर्ध्नि वक्षसि हृत्स्थले ॥ सर्वाणि व्यापकं
कुर्यादेकेन साधकोत्तमः ॥ १८ ॥ मंत्रार्णहृत्परायाद्यमात्मने हृदयांतिमम् ॥ तत्तन्नाम समुच्चार्य न्यसेत्तत्तत्स्थले बुधः ॥ १९ ॥ अयं तत्त्वाभिधो
न्यासः सर्वन्यासोत्तमोत्तमः ॥ मूर्तान्यसेद्द्वादश वै द्वादशादित्यसंयुताः ॥ २० ॥ द्वादशाक्षरवर्णाद्या द्वादशादित्यसंयुताः ॥ अष्टाणोऽयं मनुश्चा
ष्टप्रकृत्यात्मा समीरितः ॥ २१ ॥ तासांमात्मचतुष्कस्य योगादर्काक्षरो भवेत् ॥ ललाटकुक्षिहृत्कंठदक्षणाश्वंसकेषु च ॥ २२ ॥ गले च वामपार्श्वौ
सगलपृष्ठेष्वनंतरम् ॥ ककुब्धपि न्यसेन्मूर्तीर्द्वादश वै क्रमात् ॥ २३ ॥ धात्रा तु केशवं न्यस्वार्यम्ण नागयणं पुनः ॥ मित्रेण माधवं न्यस्य गोविंदं
वरुणेन च ॥ २४ ॥ विष्णुं चैवांशुना युक्तं भगेन मधुसूदनम् ॥ न्यसेद्विष्वक्त्वा युक्तं त्रिविक्रममतः परम् ॥ २५ ॥ वामनं च तथद्रुणं पूष्णा श्रीधरमेव च ॥
हृषीकेशं न्यसेत्पश्चात्पजन्येन समन्वितम् ॥ २६ ॥ त्वष्टा युतं पद्मनाभं दामोदरं च विष्णुना ॥ द्वादशां ततो मंत्रं समस्तं शिरसि न्यसेत् ॥ २७ ॥
व्यापकं विन्यसेत्पश्चात्किरीटमनुना सुधीः ॥ ध्रुवः किरीटकेयूरहारांतं मकरेति च ॥ २८ ॥ कुंडलांतं चक्रशंखगदांतं भोजहस्ततः ॥ पीतांबरान् श्रीवत्सां
कितवक्षःस्थलेति च ॥ २९ ॥ श्रीभूमिसहितस्वात्मज्योतिर्द्वयमतः परम् ॥ वदेद्दीप्तिकरायांति सहस्रादित्यतेजसे ॥ ३० ॥ नमोऽतो वाणपङ्क्तिः किरीटमनु
रीरितः ॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा ध्यायेन्नारायणं विभुम् ॥ ३१ ॥ उद्यत्कोट्यर्चकंसहस्रं शंखं चक्रं गदांबुजम् ॥ दधत् च करंभूमिश्रीभ्यां पार्श्वद्वयांचितम्
॥ ३२ ॥ श्रीवत्सवक्षसं आजत्कौस्तुभामुक्तकन्धरम् ॥ हारकेयूरवलयगंदं पीतांबरं स्मरेत् ॥ ३३ ॥ वर्णलक्षं जपेन्मंत्रं विधिवन्नियतैर्द्वयः ॥ प्रथमेन तु
लक्षणे त्वात्मशब्दविभवे ध्रुवम् ॥ ३४ ॥ लक्षद्वयजपेनाथ मंत्राद्विमवाप्नुयात् ॥ लक्षत्रयेण जपेन ग्वर्लोकमधिगच्छति ॥ ३५ ॥ विष्णोः समीपमाप्नोति

पृ० ख०

अ० ७०

॥ १४१ ॥

वेदलक्षजपान्नरः ॥ तथा च निर्मलं ज्ञानं पंचलक्षजपाद्भवेत् ॥ ३६ ॥ लक्षपद्येन चाप्नोति मंत्री विष्णौ स्थिरां मतिम् ॥ सप्तलक्षजपान्मंत्री विष्णोः
 सारूप्यमाप्नुयात् ॥ ३७ ॥ अष्टलक्षं जपेन्मंत्री निर्वाणमधिगच्छति ॥ एवं जप्त्वा ततः प्राज्ञो दशांशं सरसीरुहैः ॥ ३८ ॥ मधुराक्तैः प्रजुहुयात्संस्कृते
 हव्यवाहने ॥ मंडूकात्परतत्वांतं पीठे संपूज्य यत्रतः ॥ ३९ ॥ विमलोत्कर्षिणी ज्ञाना क्रिया योगा ततः परा ॥ प्रह्वी सत्या तथेशानानुग्रहा नवमी
 मता ॥ ४० ॥ तारो नमो भगवते विष्णवे सर्वभू ततः ॥ तामने वासुदेवाय सर्वान्येति पदं वदेत् ॥ ४१ ॥ संयोगयोगपद्मति पीठाय हृदयातिमः ॥
 षड्विंशदक्षरः पीठमंत्रोऽनेनासनं दिशेत् ॥ ४२ ॥ मूर्तिं संकल्प्य मूलेन तस्याभावाद्वा पूजयेत् ॥ आदौ चांगानि संपूज्य मंत्राणां केशरेषु च ॥ ४३ ॥
 प्रागादिदिग्दले वासुदेवं संकर्षणं तथा ॥ प्रद्युम्नमनिरुद्धं च शक्तीः कोणेष्वथार्चयेत् ॥ ४४ ॥ शान्तिं श्रियं सरस्वत्या रतिं संपूजयेत्क्रमात् ॥ हेम
 पीततमालेंद्रनीलाभाः पीतवाससः ॥ ४५ ॥ चतुर्भुजाः शंखचक्रगदाभोजधरा इमे ॥ सितकांचनगोदुग्धधूर्वावर्णाश्च शक्तयः ॥ ४६ ॥ दला
 त्रेषु चक्रशंखगदापंकजकौस्तुभान् ॥ पूजयेन्मुसलं खड्गं वनमालां यथाक्रमात् ॥ ४७ ॥ रक्ताजपीतकनकश्यामकृष्णासितार्जुनान् ॥
 कुंकुमाभं समभ्यर्चयेद्बहिःखगेश्वरम् ॥ ४८ ॥ पार्श्वयोः पूजयेत्पश्चाच्छंखपद्मनिधी क्रमात् ॥ मुक्तामाणिक्यसंकाशौ पश्चिमे ध्वज
 पार्चयेत् ॥ ४९ ॥ रक्तं विष्णं तथाग्रेये श्याममार्यं च राक्षसे ॥ दुर्गां श्यामां वायुकोणे सेनान्यं पीतमैश्वरे ॥ ५० ॥ लोकेशा
 नापुर्धैर्युक्तान्वहिः संपूजयेत्सुधीः ॥ एवमावरणैर्युक्तं योऽर्चयेद्विष्णुमव्ययम् ॥ ५१ ॥ भुक्तेह सकलान्भोगानंते विष्णुपदं व्रजेत् ॥ क्षेत्रधान्यसुव
 र्णानां प्रातये धाणौ स्मरेत् ॥ ५२ ॥ देवीं दूर्वादलश्यामां दधानां शालिमंजरीम् ॥ चितयेद्भारतीं देवीं वीणापुस्तकधारिणीम् ॥ ५३ ॥ दक्षिणे
 देवदेवस्य पूर्णचंद्रनिभाननाम् ॥ क्षीराब्धिफेनपुंजाभे वसानां श्वेतवाससी ॥ ५४ ॥ भारत्या सहितं यो वै ध्यायेदेवं परात्परम् ॥ वेदवेदार्थतत्त्वज्ञो
 जायते सर्ववित्तमः ॥ ५५ ॥ नारसिंहमिवात्मानं देवं ध्यात्वातिभैरवम् ॥ शस्त्रं संमंज्य मंत्रेण शस्त्रहत्वा निवर्तते ॥ ५६ ॥ नारसिंहेन
 बीजेन मंत्रं संयोज्य साधकः ॥ शतमष्टोत्तरं जप्त्वा वामहस्ताभिर्मंत्रिताः ॥ ५७ ॥ पुनः पुनरपः सिचेत्सर्पदष्टोऽपि जीवति ॥ गारुडेन च संयोज्य
 पंचांगेन जपेत्तदा ॥ ५८ ॥ निर्विषीकरणे ध्यायेद्विष्णुं गरुडवाहनम् ॥ अशोकफलके तार्क्ष्यमालिख्याशोकसंहतौ ॥ ५९ ॥ अशोकपुष्पैः
 संपूज्य भगवंतं तदग्रतः ॥ जुहुयात्तानि पुष्पाणि त्रिसंध्यं सप्तपत्रकम् ॥ ६० ॥ प्रत्यक्षो जायते पक्षी वरमिष्टं प्रयच्छति ॥ गाणपत्येन संयोज्य
 जपेच्छंखपयोव्रतः ॥ ६१ ॥ महागणपतिं देवं प्रत्यक्षमिह पश्यति ॥ वाणीवीजेन संयुक्तं षण्मासं योजयेन्नरः ॥ ६२ ॥ महाकविवरो

बृ.ना.पु.

॥ १४२ ॥

भूत्वा मोहयेत्सकलं जगत् ॥ हुत्वा गुह्यीशकलान्यद्वागुलमितानि च ॥ ६३ ॥ दधिमध्वाज्ययुक्तानि मृत्युं जयति साधकः ॥ शनैश्चर
दिने सम्यक् स्पृष्ट्वाश्चतुर्थं च पाणिना ॥ ६४ ॥ जप्त्वा चाष्टशतं युद्धे ह्यपमृत्युं जयत्यसौ ॥ पञ्चविंशतिधा जप्त्वा नित्यं प्रातः पिबेज्जलम् ॥
॥ ६५ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो ज्ञानवान् रोगवर्जितः ॥ कुंभं संस्थाप्य विधिवदापूर्य शुद्धवारिणा ॥ ६६ ॥ जप्त्वायुतं ततस्तेनाभिषेकः
सर्वरोगनुत् ॥ चंद्रसूर्योपरागे तु ह्युपोष्याष्टसहस्रकम् ॥ ६७ ॥ स्पृष्ट्वा ब्राह्मीपृतं जप्त्वा पिबेत्साधकसत्तमः ॥ मेधा कवित्वं वाक्सिद्धिं लभते
नात्र संशयः ॥ ६८ ॥ जुहुयादयुतं विल्वैर्महाधनपतिर्भवेत् ॥ नारायणस्य मन्त्रोऽयं सर्वमन्त्रोत्तमोत्तमः ॥ ६९ ॥ आलयः सर्वसिद्धीनां कथितस्तव
नारद ॥ नारायणाय शब्दांते विद्महे पदमीरयेत् ॥ ७० ॥ वासुदेवपदं डेंटं धीमहीति ततो वदेत् ॥ तत्रो विष्णुः प्रचोवर्णान्संवदेच्चोदयादिति ॥ ७१ ॥
एषोक्ता विष्णुगायत्री सर्वपापप्रणाशिनी ॥ तारो हृद्गवान् डेंटो वासुदेवाय कीर्तितः ॥ ७२ ॥ द्वादशार्णो महामन्त्रो भुक्तिमुक्तिप्रदायकः ॥ स्त्रीशू
द्राणां वितारोऽयं सतारस्तु द्विजन्मनाम् ॥ ७३ ॥ प्रजापतिर्मुनिश्चास्य गायत्री छन्द ईरितः ॥ देवता वासुदेवस्तु बीजं शक्तिर्ध्रुवश्च हव ॥ ७४ ॥
चन्द्राक्षिवदपञ्चार्णैः समस्तेनांगकल्पनम् ॥ मूर्ध्नि भाले दशोरस्ये गले दोहदये पुनः ॥ ७५ ॥ कुक्षौ नाभौ ध्वजे जानुद्वये पादद्वये तथा ॥ न्यसे
त्क्रमान् मन्त्रवर्णान्सृष्टिन्यासोऽयमीरितः ॥ ७६ ॥ हृदादिमस्तकांतं तु स्थितिन्यासं प्रचक्षते ॥ पादादारभ्य मूर्दानं न्यासं संहारकं विदुः ॥ ७७ ॥
तत्त्वन्यासं ततः कुर्यात्सर्वतंत्रेषु गोपितम् ॥ जीवं प्राणं तथा चित्तं हृत्पद्मं सूर्यमण्डलम् ॥ ७८ ॥ चन्द्राग्रिमण्डले चैव वासुदेवं ततः परम् ॥ संकर्षणं च
प्रद्युम्नमनिरुद्धं ततः परम् ॥ ७९ ॥ नारायणं चक्रमतस्तत्त्वानि द्वादशैव तु ॥ मूलार्णहृत्परायाद्यमात्मने हृदयातिमम् ॥ ८० ॥ तत्त्वे नाम
समुच्चार्य न्यसेन्मूर्द्धादिषु क्रमात् ॥ पूर्वोक्तं ध्यानमत्रापि भानुलक्षजपो मनोः ॥ ८१ ॥ तद्दशांशं तिलराज्यलोहितैर्हवनं चरेत् ॥ पीठे पूर्वोदिते
मन्त्री मूर्ति संकल्प्य मूलतः ॥ ८२ ॥ तस्यामावाह्यं देवे वासुदेवं प्रपूजयेत् ॥ अङ्गानि पूर्वमभ्यर्च्य वासुदेवादिकास्ततः ॥ ८३ ॥
शांत्यादिशक्तयः पूज्याः प्राग्वदिक्षु विदिक्षु च ॥ तृतीयावरणे पूज्याः प्रोक्ता द्वादश मूर्तयः ॥ ८४ ॥ इंद्राद्यानायुर्धैर्यकान् पूजयेद्भरणीगृहे ॥
एवमावरणैरिष्टा पञ्चभिर्विष्णुमव्ययम् ॥ ८५ ॥ प्राप्नुयात्सकलानर्थानन्ते विष्णुपदे व्रजेत् ॥ पुरुषोत्तमसंज्ञस्य विष्णोर्भेदचतुष्टयम् ॥ ८६ ॥
त्रैलोक्यमोहनस्तेषां प्रथमः परिकीर्तितः ॥ श्रीकरश्च हृषीकेशः कृष्णश्चात्र चतुर्थकः ॥ ८७ ॥ तारः कामो रमा पश्चान् डेंटः स्यात्पुरुषो
त्तमः ॥ वर्मास्त्राण्यग्निप्रियांतो मन्त्रो वल्लीन्दुवर्णवान् ॥ ८८ ॥ ब्रह्मा मुनिः स्याद्गायत्री छन्दः प्रोक्तोऽयं देवता ॥ पुरुषोत्तममन्त्रोऽयं बीजमस्ती

पृ० स०

अ० ७०

१४५

॥ १४२ ॥

स्मरेदरे ॥ ८९ ॥ भूचंद्रैकरसाक्ष्यसिमंत्रवर्णैर्विभागतः ॥ कृत्वांगानि ततो ध्यायेद्विधिवत्पुरुषोत्तमम् ॥ ९० ॥ समुद्यदादित्यनिभं शंख
 चक्रगदाबुजैः ॥ लसत्करं पीतवस्त्रं स्मरेच्छ्रीपुरुषोत्तमम् ॥ ९१ ॥ महारत्नौघखचितस्फुरत्तोरणमंडपे ॥ मौक्तिकौघशमदमविराजितवितानके ॥ ९२ ॥
 नृत्यदेवांग्नावृंदकण्ठकिंकिणिवूपुरे ॥ लसन्माणिक्यवेद्यां तु दीप्तार्काद्युतेजसि ॥ ९३ ॥ वृंदारकवातकिरीटाग्रत्नाभिचर्चिते ॥ नवलक्षं जपेन्मंत्रं
 जुहुयात्तद्दशांशतः ॥ ९४ ॥ उत्फुल्लैः कमलैः पीठे पूर्वोक्ते वैष्णवेऽर्घयेत् ॥ एवमाराध्य देवेशं प्राप्नोति महतीं श्रियम् ॥ ९५ ॥ पुत्रान्पौत्रान्यशः
 कीर्तिं भुक्तिं मुक्तिं च विंदति ॥ उत्तिष्ठेति पदं पश्चाच्छ्रीकराग्रिप्रियांतिमः ॥ ९६ ॥ अष्टाणोऽस्य मुनिर्व्यासः पंक्तिश्छंद उदाहृतम् ॥ श्रीकागख्यो
 हारिः प्रोक्तो देवता सकलेष्टदः ॥ ९७ ॥ भीषयद्वितयं हृत्स्यात् त्रासयद्वितयं शिरः ॥ शिखा प्रमर्दपद्मं वर्म प्रध्वंसयद्वयम् ॥ ९८ ॥ अस्त्रं
 रक्षद्वयं सर्वं हुमंताः समुदीरिताः ॥ मस्तके नेत्रयोः कंठे हृदये नाभिदेशके ॥ ९९ ॥ ऊरुजंघां त्रियुग्मेषु मंत्रवर्णान्क्रमान्यसेत् ॥ ततः
 पुरुषसूक्तोक्तमंत्रेन्यासं समाचरेत् ॥ १०० ॥ मुखे न्यसेद्ग्राहणोऽस्य मुखमासीदिमं मनुम् ॥ बाहुयुग्मे तथा बाहूराजन्य इति विन्यसेत् ॥ १०१ ॥
 ऊरु तदस्य यद्वैश्य इममूरुद्वये न्यसेत् ॥ न्यसेत्पादद्वये मंत्री पद्मचां शुद्धो अजायत ॥ १०२ ॥ चक्रं शंखं गदां पद्मं कराग्रेष्वथ विन्य
 सेत् ॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा ध्यायेत्पूर्वोक्तमण्डपे ॥ १०३ ॥ अरुणाञ्जासनस्थस्य तार्क्ष्यस्योपरि संस्थितम् ॥ पूर्वोक्तरूपिणं देवं श्रीकरं लोकमोहनम्
 ॥ १०४ ॥ ध्यात्वेवं पूजयेदष्टलक्षं मंत्री दशांशतः ॥ रक्तांबुजैः समिद्धिश्च विल्वक्षीरिद्रुमोद्भवैः ॥ १०५ ॥ पयोऽन्नेः सर्पिषा हुत्वा प्रत्येकं सुसमाहितः ॥
 अश्वत्थोदुंबरपुस्तवदाः क्षीरिद्रुमाः स्मृता ॥ १०६ ॥ पूजयेद्वैष्णवे पीठे मूर्तिं संकल्प्य मूलतः ॥ अंगावरणदिकपालहेतिभिः सहितं विभुम् ॥ १०७ ॥
 इत्थं सिद्धं मनो मंत्री प्रयोगान्पूर्ववच्चरेत् ॥ तारो हृद्गगवान् डंतो वराहेति ततः परम् ॥ १०८ ॥ रूपाय भूर्भुवः स्वः स्याच्छोहितकामिका च ये ॥
 भूपतित्वं च मे देहि ददापय शुचिप्रिया ॥ १०९ ॥ रामाग्रिवर्णो मंत्रोऽयं भार्गवोऽस्य मुनिर्मतः ॥ छन्दोऽनुष्टुप् देवतादिवराहः समुदीरितः ॥ ११० ॥
 एकदंष्ट्राय हृदयं न्योमोल्काय शिरः स्मृतम् ॥ शिखा तेजोऽधिपतये विश्वरूपाय वर्म च ॥ १११ ॥ महादंष्ट्राय चास्त्रं स्यात्पश्चांगमिति कल्पयेत् ॥
 अथवा गिरिषट्सप्तवर्णैर्वसुभिरक्षरैः ॥ ११२ ॥ विभक्तैर्मंत्रवर्गस्य पञ्चांगानि ॥ प्रकल्पयेत् ॥ ततो ध्यायेदनेकार्कनिभमादिवराहकम् ॥ ११३ ॥
 आं ह्रीं स्वर्णनिभं जान्वोरधो नाभेः सितप्रभम् ॥ इष्टाभीतिगदाशंखचक्रशक्त्यसिखेटकान् ॥ ११४ ॥ दधत्तं च करैर्दंष्ट्राग्रलसद्धारिणं स्मरेत् ॥
 एवं ध्यात्वा जपेच्छं दशांशं सस्तीरुहैः ॥ ११५ ॥ मध्वक्तेर्गुह्यात्पीठे पूर्वोक्ते वैष्णवे यजेत् ॥ मूलेन मूर्तिं सङ्कल्प्य तस्यां सम्पूजयेद्विभुम् ॥ ११६ ॥

वृ.ना.पु.
॥ १४३ ॥

अङ्गावरणदिक्पालहेतियंत्रप्रसिद्धये ॥ जपादेवावर्णि दद्यादनं धान्यं महीं त्रियम् ॥ ११७ ॥ सिंहाके सितपक्षस्याष्टम्यां गव्येषु पञ्चसु ॥
शिलां शुद्धां विनिक्षिप्य स्पृष्ट्वा तामयुतं जपेत् ॥ ११८ ॥ उदङ्मुखस्ततो मंत्री तां शिलां नितनेद्भुवि ॥ भूतप्रेताहिचौरादिकृता बाधां
निवारयेत् ॥ ११९ ॥ प्रातर्भृगुदिने साध्यभूतलान्मृदमाहरेत् ॥ मंत्रिता मूलमंत्रेण विभजेतां त्रिधा पुनः ॥ १२० ॥ जुह्वामेकं समालिप्याप्यपरं
पाकभाजने ॥ गोदुग्धे परमालोडय शोधितास्तंदुलान् क्षिपेत् ॥ १२१ ॥ सम्यक् शुद्धे शुचिः केशे जपन्मंत्रं पचेच्चरुम् ॥ अवतार्य चरुं पश्चाद्ब्रह्म
देयं यथाविधि ॥ १२२ ॥ सम्पूज्य धूपदीपाद्यैः पश्चादाज्यप्लुतं चरुम् ॥ जुहुयात्संस्कृते ब्रह्मो अष्टोत्तरशतं सुधीः ॥ १२३ ॥ एवं प्रजुहुयान्मन्त्री
कविवारेषु सप्तसु ॥ विरोधो नश्यति क्षेत्रे शत्रुचौराद्युपद्रवाः ॥ १२४ ॥ भानूदयेऽप्यारवारे साध्यक्षेत्रान्मृदं पुनः ॥ आदाय पूर्वविधिना हविरपाद्य
पूर्ववत् ॥ १२५ ॥ जुहुयादेधिते ब्रह्मो पूर्वसंख्याकमादरात् ॥ एवं स सप्तावारेषु जुहुयात्क्षेत्रसिद्धये ॥ १२६ ॥ जुहुयात्क्षेत्रसंख्याकं गव्यै
श्चैव सपायसेः ॥ अभीष्टभूम्याधिपत्यं लभते नात्र संशयः ॥ १२७ ॥ उग्रहोः परिधं दिव्यं सितदंष्ट्राग्रभूधरम् ॥ स्वर्णार्भं पार्थिवे पीते
मंडले सुसमाहितः ॥ १२८ ॥ ध्यात्वाप्नोति महीं रम्यां वराहस्य प्रसादतः ॥ वारुणे मण्डले ध्यायेद्बाराहं हिमसन्निभम् ॥ १२९ ॥ महोप
द्रवशांतिः स्यात्साधकस्य न संशयः ॥ वश्यार्थं च सदा ध्यायेद्ब्रह्मचामं वह्निमण्डले ॥ १३० ॥ ध्यायेदेवं रिपुघाटे कृष्णाभं वायुमण्डले ॥
ह्यमण्डलगतं स्वच्छं वाराहं सर्वसिद्धिदम् ॥ १३१ ॥ शत्रुभूतग्रहक्षेडामयपीडादिशांतये ॥ भगवर्षीशुभं व्योमविंदुभूषितमस्तकम् ॥ १३२ ॥
एकाक्षरो वराहस्य मन्त्रः कल्पद्रुमोऽपरः ॥ पूजाद्यर्घ्यादिकं सर्वमस्यां पूर्वोक्तवच्चरेत् ॥ १३३ ॥ सवामकर्णानिद्रास्याद्बाराहाय हृदयतिमः ॥
ताराद्यो वसुवर्णोऽयं सर्वैश्वर्यप्रदायकः ॥ १३४ ॥ ब्रह्मा मुनिः स्याद्वायवी छन्दो वाराहसंज्ञकः ॥ देवश्चंद्रद्विधनेत्रैः सर्वपांगक्रिया मता ॥
॥ १३५ ॥ ध्यानपूजाप्रयोगादि प्राग्वदस्यापि कल्पयेत् ॥ प्रणवादौ च छन्दे च भगवतीति पदं ततः ॥ धरणिद्वितयं पश्चाद्देवयमुदीरयेत् ॥ १३६ ॥
एकोनविंशत्यर्णाढ्यो मन्त्रो वह्निप्रियातिमः ॥ वराहोऽस्य मुनिश्छन्दो गायत्री निबृदादिका ॥ १३७ ॥ देवता धरणी बीजं तारः शक्तिर्वसुप्रिया ॥
रामवेदाम्निवाणाक्षिनेत्रार्णैरंगकल्पनम् ॥ १३८ ॥ श्यामां चित्रविभूषाढ्यां पद्मस्थां तुंगसुस्तनीम् ॥ नीलांबुजद्वयं शालिमंजरीं च शुक्रं करैः ॥ १३९ ॥
दधतीं चित्रवसनां धरां भगवतीं स्मरेत् ॥ एवं ध्यात्वा जपेत्क्षेत्रं दशारं पायसेन तु ॥ १४० ॥ साज्येन जुहुयान्मन्त्री विष्णोः पीठं समर्चयेत् ॥
॥ अति संकल्प्य मूलेन तस्यां वसुमतीं यजेत् ॥ १४१ ॥ अङ्गानि पूर्वमागध्य भूवद्विजलमारुतान् ॥ दिक्पात्रेण सप्तम्य कोणात्रेण सप्तम्य

पू० सं०
अ० ७०

॥ १४३ ॥

निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च विद्यानां तैश्च तत्कलाः ॥ इन्द्राद्यानपि वज्रादीन्पूजयेत्तदनंतरम् ॥ १

प्रभञ्जने पशुरावादिभिः ॥ १४४ ॥ धरण्या वज्रभः स स्यात्सुखी जीवेच्छतं

तारः कामो रमा बीजं हृदंते पुरुषोत्तमः ॥ श्रीकंठः प्रतिरूपाति लक्ष्मीति च निवासि च ॥ १४५ ॥ सकलति जगत्पश्चात्क्षोभणेति पदं वदेत् ॥

सर्वस्त्रीहृदयति तु विदारणपदं वदेत् ॥ १४७ ॥ ततस्त्रिभुवनान्तं तु मदोन्मादकरेति च ॥ सुगसुरांते मनुजसुंदरीजनवर्णतः ॥ १४८ ॥ मनांसि

तापयद्वंदं दीपयद्वितयं ततः ॥ शोषयद्वितयं पश्चान्मारयद्वितयं ततः ॥ १४९ ॥ स्तंभयद्वितयं भूयो मोहयद्वितयं ततः ॥ द्रावयद्वितयं

तावदाकर्षययुगं ततः ॥ १५० ॥ समस्तपरमो येन सुभगेन च संयुतम् ॥ सर्वसौभाग्यशब्दाति करसर्वपदं वदेत् ॥ १५१ ॥ कामप्रदादमुन्मत्ता

संदुर्हनुयुगं ततः ॥ चक्रेण गदया पश्चात्खड्गेन तदनंतरम् ॥ १५२ ॥ सर्ववाणैर्भेदियुगं पाशेनान्ति कटद्वयम् ॥ अंकुशेनेति संप्रोच्य ताडय

द्वितयं पुनः ॥ १५३ ॥ कुरुशब्दद्वयमथो किं तिष्ठसि पदं वदेत् ॥ तावद्यावत्पदस्यांति समाहितमनंतरम् ॥ ततो मे सिद्धिगभास्य

भवमन्ते च वर्म फट् ॥ १५४ ॥ हृदंतोऽयं महामंत्रो द्विशतार्णः समीरितः ॥ जैमिनिर्मुनिरस्योक्तं छंदश्चापितमीरितम् ॥ १५५ ॥ देवता जगतां

मोहे जगन्नाथः प्रकीर्तितः ॥ कामो बीजं रमा शक्तिर्विनियोगोऽखिलात्मये ॥ १५६ ॥ पुरुषोत्तमत्रिभुवनोन्मादकान्तिऽग्निवर्म च ॥ हृदयं कीर्तितं

पश्चाज्जगत्क्षोभणशब्दतः ॥ १५७ ॥ लक्ष्मीदयितवर्मान्तः शिरः प्रोक्तं शिखा पुनः ॥ मन्मथो तमशब्दाति मंगजे पदमीरयेत् ॥ १५८ ॥ काम

दायेति हुं प्रोच्य न्यसेद्वम ततः परम् ॥ परमांते भृगुकर्णाभ्यां च सर्वपदं ततः ॥ १५९ ॥ सौभाग्यकरवर्मांते कवचं परिकीर्तितम् ॥ सुगसुरांते

मनुजसुंदरीति पदं वदेत् ॥ १६० ॥ हृदयान्ति विदा पश्चाद्रणसर्वपदं वदेत् ॥ ततः प्रहरणधरसर्वकामुकतत्पदम् ॥ १६१ ॥ इनयुग्मं च हृदयं वंध

नानि ततो वदेत् ॥ आकर्षयद्वयं पश्चान्महाबलपदं ततः ॥ १६२ ॥ वर्म चास्त्रं समाख्यातं नेत्रं स्यात्तदनंतरम् ॥ वदेत्त्रिभुवनं पश्चाच्चर सर्वजनेति

च ॥ १६३ ॥ मनांसि हरयुग्मांते दारयद्वितयं च मे ॥ वशमानय वर्मांते नेत्रमंत्रः समीरितः ॥ १६४ ॥ पडंगमंत्रास्ताराद्याः फट् नमोऽंताः प्रकी

र्तिताः ॥ तारैल्लोक्यशब्दाति मोहनेति पदं वदेत् ॥ १६५ ॥ हृषीकेशेति संप्रोच्याप्रतिरूपादिशब्दतः ॥ मन्मथानंतरं सर्वस्त्रीणां हृदयमीरयेत्

॥ १६६ ॥ आकर्षणपदा गच्छदागच्छहृदयांतिमः ॥ अनेन व्यापकं कृत्वा जगन्नाथं स्मरेत् सुधीः ॥ १६७ ॥ क्षीराब्धेस्तु तटे रम्यं सुरद्रुमलतांचितम् ॥

उदयकोशुजालोभं स्वधाम्नोज्ज्वलदिङ्मुखम् ॥ १६८ ॥ प्रसुनावलिसौरभ्यमाचम्यधुकरारवम् ॥ दिव्यवातोच्चलकंजपरागोद्भूतितावरम् ॥ १६९ ॥

बृ.ना.पु.

॥ १४४ ॥

स्वर्वाभूतिमाधुर्याभिराम चितयेद्वनम् ॥ तदंतर्मणिसम्पत्तिस्फुरत्तोरणमण्डपे ॥ १७० ॥ विलसन्मौक्तिकोदामदामराजद्वितानके ॥ मणिवेद्यादि
वियत्किरीटाग्रसमर्चिते ॥ १७१ ॥ दिव्यसिंहासने विप्र समासीनं स्मरेद्भिभुम् ॥ शंखपाशेषु चापानि मुसलं नंदकं गदाम् ॥ १७२ ॥
अंकुशं दधत् दोर्भिः श्लिष्टे कमल्योरसि ॥ पश्यत्यंकस्थयाभोजश्रिया रागोल्लसद्दृशा ॥ १७३ ॥ ध्यात्वैवं प्रजपेत्क्षचतुष्कं तदशांशतः ॥ कुंडे
उद्भवं चैवैवां जातार्तापुष्पैश्च होमयेत् ॥ १७४ ॥ यागभूमिं तथात्मानं यागोपकरणं तथा ॥ पूजयिष्यन् जगन्नाथं गायत्र्या प्रोक्षयेद्बुधः ॥ १७५ ॥
त्रैलोक्यमोहनायति विग्रहे पदमीरयेत् ॥ स्मराय धीमहीत्युक्ता तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् ॥ १७६ ॥ गायत्र्येषा समाख्याता सर्वशुद्धिकरी परा ॥ कल्प
येदासनं पीठे पूर्वोक्ते वैष्णवे सुधीः ॥ १७७ ॥ पश्चिमाय उद्भवं पीठमंत्रोऽयमीरितः ॥ मूर्तिं संकल्पमूलेन तस्यामावाहयेदतः ॥ १७८ ॥ व्यापक
न्यासमंत्रेण ततः सम्पूज्य भक्तिः ॥ श्रीवत्सहृदयं तेन श्रीवत्सं स्तनयोर्यजेत् ॥ १७९ ॥ कौस्तुभाय हृदंतेन यजेद्भक्षसि कौस्तुभम् ॥ पूजयेद्वनमा
लाये हृदंतेन गले च ताम् ॥ १८० ॥ कर्णिकायां ततोऽभ्यर्चयेद्द्विषिवचांगदेवताः ॥ दलेषु पूजयेत्पश्चाच्छिष्याद्यावृत्तचामराः ॥ १८१ ॥ वन्द्यककुसु
माभासा मुक्ताहारलसत्कुचाः ॥ उत्फुल्लांभोजनयना मदविभ्रममंथराः ॥ १८२ ॥ लक्ष्मी सरस्वती चैव धृतिः प्रीतिस्ततः परम् ॥ कांतिः शान्तिस्तु
ष्टिपुष्टिवीजाद्या डेनमौक्तिकाः ॥ १८३ ॥ भृगुः खट्वाशचन्द्रादयो देव्या बीजमुदाहृतम् ॥ ह्रस्वत्रयक्रीडस्वरहितस्वरसंयुतम् ॥ १८४ ॥ देव्या बीज
कमादासामादौ च विनियोजयेत् ॥ दलाग्रेषु यजेच्छंखं शार्ङ्गं चक्रमसि गदाम् ॥ १८५ ॥ अंकुशं मुसलं पाशं स्वमुद्रामनुभिः पृथक् ॥ महाजलचग
यांतं वर्मास्त्रं बद्धिवल्लभा ॥ १८६ ॥ पांचजन्या प्रताराद्यो नमोतः शंखपूजने ॥ शार्ङ्गाय सशयाति च वर्मास्त्रं बद्धिवल्लभा ॥ १८७ ॥ शार्ङ्गाय हृदयं
मन्त्रो महाद्यः शार्ङ्गपूजने ॥ सुदर्शनमहाति तु चक्रराजपदं वदेत् ॥ १८८ ॥ हयगुग्मं सर्वदुष्टभयमन्ते कुरुद्वयम् ॥ छिंधिद्वयं ततः पश्चाद्भिदारथयुग्मं
ततः ॥ १८९ ॥ परमन्त्रान् ग्रसद्वन्द्वं भक्षयद्वितयं पुनः ॥ भूतानि त्रासयद्वन्द्वं वर्मफड्वद्विसुंदरी ॥ १९० ॥ सुदर्शनाय हृदयं प्रोक्तश्चकार्चने मनुः ॥
महाखट्वातीक्ष्णपदाच्छिवियुग्मं समीरयेत् ॥ १९१ ॥ हुं फट् स्वाहा च खड्गाय नमः खड्गार्चने मनुः ॥ महाकौमोदकीत्यन्ते वदंश्चैव महावल्लभा ॥
॥ १९२ ॥ सर्वासुरांतके पश्चात्प्रसीदयुगलेति च ॥ वर्मास्त्रवद्विजायांतकौमोदकि हृत्पतिमः ॥ १९३ ॥ कौमोदक्यर्चने प्रोक्तो मन्त्रः सर्वार्थसा
धकः ॥ महाकुरापदात्कुट्टयुग्मं हुंफट्सुप्रिया ॥ १९४ ॥ अंकुराय नमः प्रोक्तो मन्त्रः खड्गार्चने ॥ संवर्तकमहाति तु मुसलेति पदं वदेत् ॥ १९५ ॥
योधयद्वितयं वर्म फडंते बद्धिसुंदरी ॥ मुसलाय नमः प्रोक्तो मन्त्रो मुसलपूजने ॥ १९६ ॥ महापाशाय नमः ॥ यमाकर्षयद्वयम् ॥ हुं फट् स्वाहा च पाशाय

पृ० खं०

अ० ७०

२४३

॥ १४४ ॥

नमः पाशार्चने मनुः ॥ १९७ ॥ ताराद्या मनवो ह्येते ततः शकादिकान्यजेत् ॥ १९८ ॥ वज्राद्यानपि संपूज्य सर्वसिद्धीश्वरो भवेत् ॥ मासमात्रं तु
 कुसुमेः पूजयित्वा हयारिजैः ॥ १९९ ॥ कुसुदेवा प्रजुहुयादष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ मासमात्रेण वश्यास्त्युस्तस्य सर्वे नृपोत्तमाः ॥ २०० ॥ यस्य नाम
 युतं मंत्रं जपेदयुतसंख्यया ॥ स भवेदासवत्सद्यो मंत्रस्यास्य प्रभावतः ॥ २०१ ॥ बहुना किमिहोक्तेन मनुनानेन साधकः ॥ साधयेत्सकलान्कामा
 न्विष्णुतुल्यो न संशयः ॥ २०२ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७० ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ शृणु नारद
 त्रक्ष्यामि दिव्यान्नरहरेर्मनून् ॥ यान्समाराध्य ब्रह्माद्याश्चक्रुः सृष्ट्यादि कर्म वै ॥ १ ॥ संवर्तकश्चंद्रमौलिर्मनुर्वह्निविभूषितः ॥ एकाक्षरः स्मृतो मंत्रो भजतां सुर
 पादपः ॥ २ ॥ मुनिरत्रिंश जगती छंदो बुद्धिमतां वर ॥ देवता नृहारिः प्रोक्तो विनियोगोऽखिलात्मये ॥ ३ ॥ क्षं बीजं शक्तिरी प्रोक्ता पङ्कदीर्घेण पङ्क
 कम् ॥ अर्केन्दुवह्निनयनं शरदिदुरुचं करैः ॥ ४ ॥ धनुश्चक्राभयवरान्दधत् नृहारिं स्मरेत् ॥ लक्षं जपस्तदशांशहोमश्च घृतपायसैः ॥ ५ ॥ यजेत्पीठं
 वैष्णवे तु केसरेष्वंगपूजनम् ॥ खगेशं शंकरं शेषं शतानन्दं दिगालिषु ॥ ६ ॥ त्रियं द्वियं धृतिं पुष्टिं कोणपत्रेषु पूजयेत् ॥ दंतच्छेदेषु नृहरींस्तावतः
 पूजयेत्कमात् ॥ ७ ॥ कृष्णो रुद्रो महाघोरो भीमो भीषण उज्ज्वलः ॥ करालो विकरालश्च दैत्यांतो मधुसूदनः ॥ ८ ॥ रक्ताक्षः पिंगलाक्षश्चांजनो
 दीतरुचिस्तथा ॥ सुघोरकश्च सुहृत्विश्वको राक्षसांतकः ॥ ९ ॥ विशालको धूम्रकेशो हयग्रीवो घनस्वनः ॥ मेघवर्णः कुंभकर्णः कृतांततीव्रतेज
 सो ॥ १० ॥ अग्निवर्णो महोग्रश्च ततो विश्वविभूषणः ॥ विप्रक्षमो महासेनः सिंहा द्वात्रिंशदीरिताः ॥ ११ ॥ तद्वहिः प्रार्चयेद्द्विद्वौलोकपालान्सहेति
 कान् ॥ एवं सिद्धे मनौ मन्त्री साधयेदखिलेप्सितान् ॥ १२ ॥ विष्णुः प्रद्युम्बुक् शार्ङ्गो साग्रीर्वीरं महास्ततः ॥ विष्णुं ज्वलंतं भृग्वीरो
 जलं पद्मासनं ततः ॥ १३ ॥ हरिस्तु वासुदेवाय वैकुण्ठो विष्णुसंयुतः ॥ गदी सेतुनृसिंहं च भीषणं भद्रमेव च ॥ १४ ॥ मृत्युमृत्युं
 ततः शौरिर्भीमो नारायणान्वितः ॥ नृहरेर्द्वात्रिंशदणोऽयं मन्त्रः साम्राज्यदायकः ॥ १५ ॥ ब्रह्मा मुनिस्तु गायत्री छंदोऽनुषुबुदाहृतम् ॥
 देवता नृहरिश्चास्य सर्वेष्टफलदायकः ॥ १६ ॥ हं बीजं इं तथा शक्तिर्विनियोगोऽखिलात्मये ॥ वेदैश्चतुर्भिर्वसुभिः पद्भिः पद्भिर्युगाक्षरैः ॥ १७ ॥
 पङ्कगानि विधायाथ मुग्धि भाले च नेत्रयोः ॥ मुखबाह्वङ्घ्रिसंध्यग्रेष्वथ कुक्षौ तथा हृदि ॥ १८ ॥ गले पार्श्वद्वये पृष्ठे ककुब्धर्गान्मनुद्भवान् ॥
 प्रगवांतरीतान् कृत्वा न्यसेत्साधकसत्तमः ॥ १९ ॥ नृसिंहसान्निध्यकरो न्यासो दशविधो यथा ॥ कराग्रघृष्टाद्युलीषु पृथगाद्यंतपर्वणोः २० ॥ ॥
 सर्वांगुलीषु विन्यस्यावशिष्टं तल्योन्यसेत् ॥ शिरोललाटे भ्रम्ये नेत्रयोः कर्णयोस्तथा ॥ २१ ॥ कपोलकर्णमूले च चिबुकोद्धाधरोष्ठके ॥

वृ.ना.पु.
॥ १४५ ॥

कण्ठे घोणे च भुजयोर्दन्तौ नाभिमण्डले ॥ २२ ॥ दक्षान्पदोस्तले कट्यां मेढ्रोर्वौजातुजघयोः ॥ गुल्फे पादकरांगुत्योः सर्वसन्धिषु रोमसु ॥
॥ २३ ॥ स्क्तास्थिमज्जासु तनौ न्यसेद्वर्णान्विचक्षणः ॥ वर्णान्पदे गुल्फजातुकटिनाभिहृदि स्थले ॥ २४ ॥ बाह्वोः कंठे च चिबुके चौष्टे मण्डे प्रविन्य
सेत् ॥ कर्णयोर्वदने नासापुटे नेत्रे च मूर्ध्नि ॥ २५ ॥ पदानि तु मुखे मूर्ध्नि नसि चक्षुषि कर्णयोः ॥ आस्ये च हृदय नाभौ पादान्सर्वाङ्गके
न्यसेत् ॥ २६ ॥ अर्द्धद्वयं न्यसेन्मूर्ध्नि आहत्पादात्तदङ्गकम् ॥ वज्रादीनि पदानिह मृत्युमृत्युं नमाम्यहम् ॥ २७ ॥ इत्येतान्यास्यकप्राणचक्षुःश्रोत्रेषु
पक्ष्मसु ॥ हृदि नाभौ च कब्जादिपादांतं नवसु न्यसेत् ॥ २८ ॥ वीराद्यानपि तान्येव यथापूर्वं प्रविन्यसेत् ॥ नृसिंहाद्यानि तान्येव पूर्ववद्विन्यसे
त्सुधीः ॥ २९ ॥ चंद्राग्निवेदषड्रामनेत्रदिग्बाहुभूमितान् ॥ विभक्तान्मंत्रवर्णांश्च क्रमात्स्थानेषु विन्यसेत् ॥ ३० ॥ मूले मूलाच्च नाभ्यंतं नाभ्यादि
हृदयावधि ॥ हृदयाद्भुजगतांतं तु नेत्रत्रये च मस्तके ॥ ३१ ॥ बाह्वोरंगुलिषु प्राणमूर्द्धादि चरणावधि ॥ विन्यसेन्नामतो धीमान्हरिन्यासोऽय
मीरितः ॥ ३२ ॥ न्यासस्यास्य तु माहात्म्यं जानात्येको हरिः स्वयम् ॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा ध्यायेच्च नृहरिं हृदि ॥ ३३ ॥ गलासक्तलसद्बाहु
स्पृष्टकेशोऽञ्जचक्रधृक् ॥ नखाग्रभिन्नदैत्येशो ज्वालामालासमन्वितः ॥ ३४ ॥ दीप्तजिह्वस्त्रिनयनो दंष्ट्रोऽग्रं वदनं वहन् ॥ नृसिंहोऽस्मान्सा पातु
स्थलांबुगगनोपगः ॥ ३५ ॥ ध्यात्वैवं दर्शयेन्मुद्रां नृसिंहस्य माहात्मनः ॥ जातुमध्यगतौ कृत्वा चिबुकोष्ठौ समाबुभौ ॥ ३६ ॥ हस्तौ च भूमिसंलग्नौ
कंपमानः पुनःपुनः ॥ मुखं विजृम्भितं कृत्वा लेलिहानां च जिह्विकाम् ॥ ३७ ॥ एषा मुद्रा नारसिंही प्रधानेति प्रकीर्तिता ॥ वामस्यांगुष्ठतो वद्धा
कनिष्ठामंगलीत्रयम् ॥ ३८ ॥ त्रिशूलवत् संमुखोर्द्धं कुर्यान्मुद्रां नृसिंहगाम् ॥ अंगुष्ठाभ्यां च करयोस्तथाऽऽक्रम्य कनिष्ठके ॥ ३९ ॥ अधोमुखाभिः
शिष्टाभिः शेषाभिर्नृहरो ततः ॥ हस्तावधोमुखौ कृत्वा नाभिदेशे प्रसार्य च ॥ ४० ॥ तर्जनीभ्यां नयेत्स्कंधौ प्रोक्ता चांत्रणमुद्रिका ॥ हस्तावर्द्धमुखौ
कृत्वा तले संयोज्य मध्यमे ॥ ४१ ॥ अनामायां तु वामायां दक्षिणां तु विनिक्षिपेत् ॥ तर्जनीं पृष्ठतो लग्नौ अंगुष्ठौ तर्जनीश्रितौ ॥ ४२ ॥ चक्रमुद्रा
भवेदेषा नृहरेः संनिधौ मता ॥ चक्रमुद्रा तथा कृत्वा तर्जनीभ्यां तु मध्यमे ॥ ४३ ॥ पीडयेदङ्गुलैश्चैव सर्वपापप्रणाशिनी ॥ एता मुद्रा नृसिंहस्य
सर्वमंत्रेषु संमताः ॥ ४४ ॥ वर्णलक्षं जपेत्तत्र तदशांशं च पायसे ॥ पृताकर्तुं हृदयाद्बहौ पीठे पूर्वोदितेऽर्चयेत् ॥ ४५ ॥ अंगान्यादौ समाराध्य
दिक्पत्रेषु यजेत्पुनः ॥ गरुडादीन् श्रीमुखान्श्च विदिक्षु लोकपान्वहिः ॥ ४६ ॥ एवं संसाधितो मंत्रः सर्वान्कामान्प्रपूरयेत् ॥ सौम्ये कार्ये स्मरेत्सौम्यं
क्रूरं क्रूरे स्मरेद्बुधः ॥ ४७ ॥ पूर्वमृत्युपदे शत्रोर्नाम कृत्वा स्वयं हरिः ॥ निशितैर्नखदंष्ट्रामैः खाद्यमानं च संस्मरेत् ॥ ४८ ॥ अष्टोत्तरशतं नित्यं

पृ० ख०
अ० ७१

॥ १४५ ॥

जपेन्मन्त्रमतेद्वितः ॥ जायत मण्डलादर्वाक् शत्रुर्वै शमनातिथिः ॥४९॥ ध्यानभेदानथो वक्ष्ये सर्वसिद्धिप्रदायकान् ॥ श्रीकामः सततं ध्यायेत्पूर्वोक्तं
नृहरिं सिनम् ॥ ५० ॥ वामाङ्कस्थितया लक्ष्म्यालिंगितं पद्महस्तया ॥ विषमृत्यूपरोगादिसर्वोपद्रवनाशनम् ॥ ५१ ॥ नरसिंहं महाभीमं कालानल
समप्रभम् ॥ आत्रमालाधरं रौद्रे कण्ठहारेण भूषितम् ॥५२॥ नागयज्ञोपवीतं च पञ्चाननसुशोभितम् ॥ चन्द्रमौलिं नीलकण्ठं प्रतिवक्त्रं त्रिनेत्रकम् ॥
॥ ५३ ॥ भुजैः परिघसंकाशैर्दशभिश्चोपशोभितम् ॥ अक्षसूत्रं गदापद्मं शंखं गोक्षीरसन्निभम् ॥ ५४ ॥ धनुश्च मुशलं चैव विभ्राणं चक्रमुत्तमम् ॥
खड्गं शूलं च वाणं च नृहरिं रुद्ररूपिणम् ॥५५॥ इन्द्रगोपाभनीलभं चन्द्राभं स्वर्णसन्निभम् ॥ पूर्वादि चोत्तरं चावदूद्धास्यं सर्ववर्णकम् ॥५६॥
एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्री सर्वव्याधिविमुक्तये ॥ सर्वमृत्युहरं दिव्य स्मरणात्सर्वसिद्धिदम् ॥५७॥ ध्यायेद्यदा महत्कर्म तदा षोडशहस्तवान् ॥ नृसिंहः
सर्वलोकेशः सर्वाभरणभूषितः ॥ ५८ ॥ द्वौ विदारणकर्मातौ द्वौ चात्रोद्धरणान्वितौ ॥ शङ्खचक्रधरौ द्वौ तु द्वौ च वाणधनुर्धरौ ॥५९॥ खड्गखेटधरौ
द्वौ च द्वौ गदापद्मधारिणौ ॥ पाशाङ्कुशधरौ द्वौ च द्वौ रिपोर्मुकुटार्पितौ ॥ ६० ॥ इति षोडशदोर्दडमण्डितं नृहरिं विभुम् ॥ ध्यायेन्नारद नीलाभमुग्र
कर्मण्यनन्यधीः ॥ ६१ ॥ ध्येयो महत्तमे कार्ये द्वात्रिंशद्वस्तवान्बुधैः ॥ नृसिंहः सर्वभूतेशः सर्वसिद्धिकरः परः ॥ ६२ ॥ दक्षिणे चक्रपद्मे च परशु
पाशमेव च ॥ हलं च मुशलं चैव अभयं चाङ्कुशं तथा ॥ ६३ ॥ पट्टिशं भिदिपालं च खड्गमुद्रतोमरान् ॥ वामभागे करैः शङ्खं खेटं पाशं च
शूलकम् ॥६४॥ अग्निं च वरदं शक्तिं कुण्डिकां च ततः परम् ॥ कार्मुकं तजनीमुद्रां गदां डमरुशूर्पकौ ॥ ६५ ॥ द्वाभ्यां कराभ्यां च रिपोर्जातु
मस्तकपीडनम् ॥ ऊर्द्धीकृताभ्यां बाहुभ्यां आत्रमालाधरं विभुम् ॥६६॥ अधःस्थिताभ्यां बाहुभ्यां हिरण्यकविदारणम् ॥ प्रियङ्करं च भक्तानां दैत्यानां
च भयङ्करम् ॥ ६७ ॥ नृसिंहं तं स्मरेदित्थं महामृत्युभयापहम् ॥ एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्री सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥६८॥ अथोच्यते ध्यानमन्यन्मुखरोगहरं
शुभम् ॥ स्वर्णवर्णसुपर्णस्थं विष्णुमालासटान्वितम् ॥६९॥ कोटिपूर्णन्दुर्वर्णं च सुमुखं त्र्यक्षिवीक्षणम् ॥ पीतवस्त्रोरुभूषाब्जं नृसिंहं शान्तविग्रहम् ॥
चक्रशंखाभयवरान्वधते करपङ्क्तयैः ॥७०॥ ह्रस्वेडरोगादिशमनं स्वैर्ध्यानैः सुखं दितम् ॥ शत्रोः सेनानिरोधेन यत्नं कुर्याच्च साधकम् ॥७१॥ अक्षकाष्ठैरे
चितेऽग्नौ विचिंत्य रिपुमर्दनम् ॥ देवं नृसिंहं संपूज्य कुसुमाद्युपचारकैः ॥७२॥ समूलमूलैर्जुहुयाच्छरैर्दशशतं पृथक् ॥ रिपुं खादन्निव जपेन्निरवदन्निव
तं शिपेत् ॥७३॥ द्रुत्वा सप्तदिनं मन्त्री सेनामिष्टां महीपतेः ॥ प्रस्थापयेच्छुभे लग्ने परापूजयेच्छया ॥७४॥ तस्याः पुरस्तान् नृहरिं निग्नन्तं रिपुमण्डलम् ॥
स्मृत्वा जपं प्रकुर्वीत यावदायाति सा पुनः ॥७५॥ निर्जित्य निखिलाञ्छत्रसह वीरश्रिया सुखात् ॥ प्रीणयेन्मान्त्रिणं राजा विभवैः प्रीतमानसः ॥७६॥

वृ.ना.पु.
॥ १४६ ॥

गजाश्वरथरत्नेश्च ग्रामक्षेत्रधनादिभिः ॥ यदि मन्त्री न तुष्येत तदानर्थो महीपते ॥ ७७ ॥ जायते तस्य राष्ट्रे प्राणेष्वपि महामयम् ॥ अष्टोत्तरशत
मूलमन्त्रमंत्रितभस्मना ॥ ७८ ॥ नाशयेन्मृषिकालूतावृक्षिकाद्युत्थितं विषम् ॥ लिप्तांगः सर्वरोगैश्च मुच्यते नात्र संशयः ॥ ७९ ॥ सेवतीकुसुमेर्दुत्वा
महतीं श्रियमाप्नुयात् ॥ औदुम्बरसमिद्रिस्तु भवेद्दान्यसमृद्धिमात्रम् ॥ ८० ॥ अपूपलक्षहोमे तु भवेद्वैश्रवणोपमः ॥ रुद्रस्य सन्निधौ रात्रौ जपेदष्टो
त्तरं शतम् ॥ ८१ ॥ सद्यो नैर्मल्यमाप्नोति प्रसादं चाधिगच्छति ॥ कुंदप्रसूनेरुदयं मोचाभिर्विघ्ननाशनम् ॥ ८२ ॥ तुलसीपत्रहोमेन महतीं कीर्तिमाप्नुयात् ॥
शालपुत्थसक्तुहोमेन वशयेदखिलं जगत् ॥ ८३ ॥ मधूकपुष्पैरिष्टं स्यात्तत्तभनं धात्रिखण्डकैः ॥ दधिमध्वाज्यमिश्रां तु गुडूचीं चतुर्गुलम् ॥ ८४ ॥ जुहुया
दयुतं योऽसौ शतं जीवति रोगजित् ॥ शनैश्चरुद्विनेऽथस्थं स्पृष्ट्वा चाष्टोत्तरं शतम् ॥ ८५ ॥ जपेन्नित्वासोऽपमृत्युं शतवर्षाणि जीवति ॥ अथ ते संप्रवक्ष्यामि
यंत्रं त्रैलोक्यमोहनम् ॥ ८६ ॥ यस्य संधारणादेव भवेयुः सर्वसंपदः ॥ श्वेतभूजं लिखेत्पद्मं द्वात्रिंशत्सिंहसंयुतम् ॥ ८७ ॥ मध्ये सिंहे स्ववीजं च लिखेत्पू
र्ववदेव तु ॥ श्रीबीजेन तु तुल्यं वैद्यं वलयत्रयसंयुतम् ॥ ८८ ॥ पाशांकुरैश्च संवेष्ट्य पूजयेद्यंत्रमुत्तमम् ॥ त्रैलोक्यमोहनं नाम सर्वकामार्थसाधनम् ॥ ८९ ॥
चक्रराजं महाराजं सर्वचक्रेश्वरेश्वरम् ॥ धारणाभयमाप्नोति सत्यं सत्यं न संशयः ॥ ९० ॥ अथ यन्त्रांतरं वक्ष्ये शृणु नारद सिद्धिदम् ॥ अष्टारं
विलिखेद्यंत्रं शृङ्गं कर्णिकया युतम् ॥ ९१ ॥ मूलमंत्रं लिखेत्तत्र प्रणवेन समन्वितम् ॥ एकाक्षरं नारसिंहं मध्ये चैव सप्ताध्यकम् ॥ ९२ ॥ जपे
दष्टसहस्रं तु सूत्रेणावेष्ट्य तद्वहिः ॥ स्वर्णरौप्यसुताषैश्च वेष्टयेत्कमतः सुधीः ॥ ९३ ॥ लाक्ष्या वेष्टितं कृत्वा पुनर्मंत्रेण मंत्रयेत् ॥ कंठे भुजे शिखायां
वा धारयेद्यंत्रमुत्तमम् ॥ ९४ ॥ नरनारीनर्द्राश्च सर्वे सुवर्षाणां भुवि ॥ दुष्टास्तं नैव बाधंते पिशाचोऽग्राक्षसाः ॥ ९५ ॥ यंत्रराजप्रसादेन सर्वत्र
जयमाप्नुयात् ॥ अथान्यत्संप्रवक्ष्यामि यंत्रं सर्ववशंकरम् ॥ ९६ ॥ द्वादशारं महाचक्रं पूर्ववद्विलिखेत्सुधीः ॥ मात्राद्वादशसंभिन्नदलेन विलिखेद्बुधः
॥ ९७ ॥ मध्ये मंत्रं शक्तियुक्तं श्रीबीजेन तु वेष्टयेत् ॥ कालांतकं नाम चक्रं सुरासुरवशंकरम् ॥ ९८ ॥ चक्रमुल्लेखयेद्भजे सर्वशत्रुनिवारणम् ॥ यस्य
धारणमात्रेण सर्वत्र विजयी भवेत् ॥ ९९ ॥ अथ सर्वेष्टं ज्वालामालिसंज्ञं वदाम्यहम् ॥ बीजं हृद्गवान्छेतो नरसिंहाय तत्परम् ॥ १०० ॥
ज्वालिते मालिते दीप्तदंष्ट्राय अग्निने पदम् ॥ त्राय सर्वादिरक्षोमाय च नः सर्वभूपदम् ॥ १०१ ॥ हारिर्विनाशनम्यांते सर्वज्वरविनाशनः ॥
नामति दहयुग्मं च पचद्वयमुदीरयेत् ॥ १०२ ॥ रक्षयुग्मं च वर्मास्रटद्वयांतो ध्रुवादिकः ॥ अष्टपष्टचक्षुरेः प्रोक्तो ज्वालामाली मनुत्तमः ॥ १०३ ॥
पुण्यादिकं तु पूर्वोक्तं त्रयोदशभिरक्षरैः ॥ पंक्तिभी रुद्रसंख्याकैरष्टादशभिरक्षरैः ॥ १०४ ॥ भातुभिः करणैर्मन्त्री वरेरंगानि कल्पयेत् ॥

पू० सं०
अ० ७१

२१२

॥ १४६ ॥

पूर्वोक्तरूपिणं ज्वालामालिनं हृदयस्मरेत् ॥ १०६ ॥ लक्षं जपो दशशं च हृदयात्कोपलांघते ॥ रौद्रापस्मार्भुतादिनाशकोऽयं मनुत्तमः ॥
 ॥ १०६ ॥ प्राणो माया नृसिंहश्च सृष्टिर्ब्रह्मास्त्रमीरितः ॥ षडस्रो महामंत्रः सर्वाभीष्टप्रदायकः ॥ १०७ ॥ मुनिर्ब्रह्मा तथा छंदः पंक्तिर्वैवो
 नृकेसरी ॥ षट्दीर्घभाजा वीजित षडंगानि समाचरेत् ॥ १०८ ॥ पूर्वोक्तैव विधिना ध्यानं पूजां समाचरेत् ॥ सिद्धेन मनुनानेन सर्वसिद्धिर्भवे
 नृणाम् ॥ १०९ ॥ रामो बीजादिकोऽनुष्टुप्त्रयस्त्रिंशार्णवान्मनुः ॥ प्रजापतिर्मुनिश्च छंदोऽनुष्टुप् लक्ष्मीनृकेसरी ॥ ११० ॥ देवता च पदैः सर्वेणांगकल्प
 नमीरितम् ॥ त्रिन्यस्यैव तु पंचांगं स्वात्मरक्षां समाचरेत् ॥ १११ ॥ संस्पृशन् दक्षिणं बाहुं शरभस्य मनुं जपेत् ॥ प्रणवो हृच्छिवायैति महते
 शरभाय च ॥ ११२ ॥ वह्निप्रियातो मंत्रस्तु रक्षार्थं समुदाहृतः ॥ अथवा राममंत्रांतं परं क्षद्वितयं पठेत् ॥ ११३ ॥ अथवा केशवाद्यैस्तु रक्षां
 कुर्यात्प्रयत्नेतः ॥ केशवः पातु पादौ मे जघं नारायणोऽवतु ॥ ११४ ॥ माधवो मे कटिं पातु गोविन्दो गुह्यमेव च ॥ नाभिं विष्णुश्च मे पातु जठरं
 मधुसूदनः ॥ ११५ ॥ ऊरू त्रिविक्रमः पातु हृदयं पातु मे नरः ॥ श्रीधरः पातु कण्ठं च हृषीकेशो मुखं मम ॥ ११६ ॥ पद्मनाभः स्तनौ पातु शीर्षं
 दामोदरोऽवतु ॥ एवं त्रिन्यस्य चांगेषु जपकाले तु साधकः ॥ ११७ ॥ निर्भयो जायते भूतसेतालग्रहराक्षसात् ॥ पुनर्न्यसेत्प्रयत्नेन ध्यानं कुर्व
 न्समाहितः ॥ ११८ ॥ पुरस्तात्केशवः पातुः चक्री जांबूनदप्रभः ॥ पश्चात्त्रायणः शंखी नीलजीमूतसन्निभः ॥ ११९ ॥ उर्ध्वमिदीवरश्यामो माध
 वस्तु गदाधरः ॥ गोविन्दो दक्षिणे पाश्वर्ध्वं धन्वी चन्द्रप्रभो महान् ॥ १२० ॥ उत्तरे हलधृग्विष्णुः पद्मकिंजल्कसन्निभः ॥ आग्नेय्यामरविदाक्षो मुसली
 मधुसूदनः ॥ १२१ ॥ त्रिविक्रमः खड्गपाणिर्नैर्ऋत्यां ज्वलनप्रभः ॥ वायव्यां माधवो वज्री तरुणादित्यसन्निभः ॥ १२२ ॥ ऐशान्यां पुण्डरीकाक्षः
 श्रीधरः पट्टिशायुधः ॥ विद्युत्प्रभो हृषीकेश उर्ध्वे पातु समुद्रः ॥ १२३ ॥ अधश्च पद्मनाभो मे सहस्रांशुसमप्रभः ॥ सर्वायुधः सर्वशक्तिः सर्वाद्यः
 सर्वतोमुखः ॥ १२४ ॥ इन्द्रगोपप्रभः पायात्पाशहस्तोऽपराजितः ॥ स बाह्याभ्यंतरे देहमव्याहामोदरो हरिः ॥ १२५ ॥ एवं सर्वत्र निश्छिद्रं नाम
 द्वादशपञ्जरम् ॥ प्रविष्टोऽहं न मे किंचिद्वयमस्ति कदाचन ॥ १२६ ॥ एवं रक्षां विधायाथ दुर्द्वेषो जायते नरः ॥ सर्वेषु नृहरेर्भगवैर्गणैर्व
 विधिर्भूतः ॥ १२७ ॥ पूर्वोक्तविधिना सर्वं ध्यानपूजादिकं चरेत् ॥ जितं ते पुण्डरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन ॥ १२८ ॥ नमस्तेऽस्तु हृषीकेश महा
 पुरुष ते नमः ॥ इत्थं संप्रार्थ्य जप्त्वा च पठित्वा विमृजेद्विभुम् ॥ १२९ ॥ एवं सिद्धे मनो मन्त्री जायते सम्पदां पदम् ॥ जयद्वयं श्रीनृसिंहैत्यष्टाणोऽयं
 मनुत्तमः ॥ १३० ॥ मुनिर्ब्रह्माथ गायत्री छन्दः प्रोक्तोऽस्य देवता ॥ श्रीमांजयनृसिंहस्तु सर्वाभीष्टप्रदायकः ॥ १३१ ॥ सेंदुगोविंदपूर्वेण वियता सेन्दुना

ह.ना.पु.

१४७

पुनः ॥ षड्विधाद्वये न कुर्वीत षडंगानि विशालधीः ॥ १३२ ॥ ततो ध्यायेद्द्वि विभुं नृसिंहं चन्द्रशेखरम् ॥ १३३ ॥ श्रीमन्नुक्तेसरितनो जगदेकबन्धो
श्रीनीलकण्ठ करुणार्णव सामराज ॥ बह्विन्दुतीव्रकरनेत्र पिनाकपाणे शीतांशुशेखर रमेश्वर पाहि विष्णो ॥ १३४ ॥ ध्यात्वैवं प्रजपेत्क्षणाष्टकं मन्त्री
दशांशतः ॥ साज्येन पायसान्नेन जुहुयात्प्राग्वदर्चनम् ॥ १३५ ॥ तारो माया स्वबीजति कर्णोत्रं बीरमीरयेत् ॥ महाविष्णुं ततो ह्युज्ज्वलतं सर्वं
तोमुखम् ॥ १३६ ॥ स्फुरद्द्वयं प्रस्फुरेति द्वयं घोरपदं ततः ॥ वदेद्वोस्तरं ते तु तनुरूपं च ठद्वयम् ॥ १३७ ॥ प्रचटद्वयमाभाष्य कहयुग्मं च
मद्वयम् ॥ बन्धद्वयं घातयेति द्वयं वर्मास्त्रमीरयेत् ॥ १३८ ॥ नृसिंहं भीषणं भद्रं मृत्युमृत्युं नमाम्यहम् ॥ पञ्चांशीत्यक्षरो मन्त्रो भजतामिष्टदायकः ॥
॥ १३९ ॥ ऋषी ह्यघोरब्रह्माणौ तथा त्रिष्टुबनुष्टुभौ ॥ छन्दसी च तथा घोरनृसिंहो देवता मतः ॥ १४० ॥ ध्यानार्चनादिकं चास्य कुर्यादानुष्टुभं
सुधीः ॥ विशेषान्मन्त्रवर्णोऽयं सर्वरक्षकरो मतः ॥ १४१ ॥ बीजं जययुगं पञ्चान्तृसिंहेत्यष्टवर्णवान् ॥ ऋषिः प्रजापतिश्चास्यानुष्टुप्छन्द उदाहृतम् ॥
॥ १४२ ॥ विदारणनृसिंहोऽस्य देवता परिकीर्तितः ॥ जं बीजं हं तथा शक्तिर्विनियोगोऽखिलाप्तये ॥ १४३ ॥ दीर्घाद्वयेन नृसिंहेन षडंगन्यासमाचरेत् ॥
रौद्रं ध्यायेन्नृसिंहं तु शत्रुवक्षोविदारणम् ॥ १४४ ॥ नखदंष्ट्रायुधं भक्ताभयद श्रीनिकेतनम् ॥ तप्तहाटककेशांतज्ज्वलत्पावकलोचनम् ॥ १४५ ॥
वज्राधिकनखस्पर्श दिव्यसिंह नमोऽस्तु ते ॥ मुनिर्वह्ना समाख्यातोऽनुष्टुप्छन्दः समीरितः ॥ १४६ ॥ देवतास्य रदार्णस्य दिव्यपूर्वो नृकेसरी ॥
पादैश्चतुर्भिः सर्वेण पंचांगानि समाचरेत् ॥ १४७ ॥ ध्यानपुजादिकं सर्वं प्राग्वत्प्रोक्तं मुनीश्वर ॥ पूर्वोक्तानि च सर्वाणि कार्याण्यायाति सिद्धताम् ॥
॥ १४८ ॥ तारो नमो भगवते नरसिंहाय ह्येते ॥ जस्तेजसे आविराविर्भव वज्रनखांततः ॥ १४९ ॥ व्रजदंष्ट्रेति कर्माति त्वासयाकंदयद्वयम् ॥
तमो ग्रसद्वयं पञ्चात्स्वाहाते चाभयं ततः ॥ १५० ॥ आत्मन्यते च भूयिष्ठा ध्रुवो बीजातिमो मनुः ॥ द्विपष्टयणोऽस्य मुन्यादि सर्वं पूर्ववदीरितम् ॥
॥ १५१ ॥ तारो नृसिंहबीजं च नमो भगवते ततः ॥ नरसिंहाय तारश्च बीजमस्य यदा ततः ॥ १५२ ॥ रूपाय तारः स्वबीजं कूर्मरूपाय तार
कम् ॥ बीजं वराहरूपाय तारो बीजं नृसिंहतः ॥ १५३ ॥ रूपाय तारं स्वं बीजं वामनति च रूपतः ॥ पापध्रुवत्रयं बीजं रामाय निगमादितः
॥ १५४ ॥ बीजं कृष्णाय तारंति बीजं च कल्किने ततः ॥ जयद्वयं ततः शालग्रामाति च निवासिने ॥ १५५ ॥ दिव्यसिंहाय केन्तः स्यात्स्वयंभूः
पुरुषाय हत् ॥ तारः स्वं बीजमित्येष महासाम्राज्यदायकः ॥ १५६ ॥ नृसिंहमन्त्रः खाकाणो मुनिरत्रिः प्रकीर्तितः ॥ छन्दोऽतिजगती प्रोक्तं वेवता
कथिना मनोः ॥ १५७ ॥ दशावतारो नृदरिं बीजं स्वं शक्तिगव्ययः ॥ षड्विधाद्वयेन बीजेन कृत्यांगानि च भाषयेत् ॥ १५८ ॥ अनेकचन्द्रप्रतिमो

पू० सं०

अ० ७१

॥ १४७ ॥

लक्ष्मीमुखकृतेक्षणः ॥ दशावतारैः सहितस्तनोतु नृहरिः सुखम् ॥ १५९ ॥ जपोऽयुतं दशारेण होमः स्यात्पायसेन तु ॥ प्रायुक्ते पूजयेत्पीठे सृति
संकल्प्य मूलतः ॥ १६० ॥ अंगान्यादौ च मत्स्याद्यान्दिग्दलेषु ततोऽर्चयेत् ॥ इन्द्राद्यानपि वज्राद्यान्सम्पूजयेष्टमवाप्नुयात् ॥ १६१ ॥ सहस्रार्णं महामंत्रं
वक्ष्ये तंत्रेषु गोपितम् ॥ तारो माया रमा कामो बीजं क्रोधपदं ततः ॥ १६२ ॥ मूर्ते नृसिंहशब्दांते महापुरुष ईरयेत् ॥ प्रधानधर्माधर्मान्ते निगडेतिपदं
वदेत् ॥ १६३ ॥ निर्मोचनान्ते कालेति ततः पुरुष ईरयेत् ॥ कालांतकसदकोयं स्वेश्वरान्ते सहजलम् ॥ १६४ ॥ श्रुतांति तु निविष्टेति चैतन्यचित्सदा
ततः ॥ भासकान्ते तु कालाद्यतीतनित्योदितेति च ॥ १६५ ॥ उदयास्तमयाक्रान्तमहाकारुणिकेति च ॥ हृदयाब्जचतुश्चोक्ता दलान्ते तु निवि
ष्टितः ॥ १६६ ॥ चैतन्यात्मंश्चतुरामन्द्वादशात्मंस्ततः परम् ॥ चतुर्विंशत्तन्त्रान्ते तु पञ्चविंशत्तन्त्रित्यपि ॥ १६७ ॥ वक्रो हरिः सहस्रान्ते मूर्ते एवैहि
शब्दतः ॥ भगवन्नृसिंहपुरुष क्रोधेश्वर रसा सह ॥ १६८ ॥ स्रवंदितान्ते पादेति कल्पांताग्निसहस्रं च ॥ कोट्याभांते महादेव निकायदशशब्दतः ॥
॥ १६९ ॥ शतयज्ञातलं ज्ञेयं ततश्चामलयुग्मकम् ॥ पिङ्गलेक्षणसटादष्टा दंष्ट्रायुध नखायुध ॥ १७० ॥ दानवेंद्रांतकावह्निशोणितपदं ततः ॥ सं
सन्निविग्रहांति तु भूतापस्मारयातुधान् ॥ १७१ ॥ सुरासुरवेंद्रमानपादपंकजशब्दतः ॥ भगवन्व्योमचक्रेश्वरान्ते तु प्रभवाप्यय ॥ १७२ ॥ रूपे
णोत्तिष्ठ चोत्तिष्ठ अविद्यानिचयं दह ॥ दह ज्ञानैश्वर्यमन्ते प्रकाशयुगं ततः ॥ १७३ ॥ ॐ सर्वज्ञ अरोपान्ते जंभाजृम्भयवतारकम् ॥ सत्यपुरुष
शब्दांते सदसन्मध्य ईरयेत् ॥ १७४ ॥ निविष्टं मम दुःस्वप्नभयं निगडशब्दतः ॥ भयं कांताशब्दांते भयं विपपदात्ततः ॥ १७५ ॥ ज्वरान्ते
डाकिनी कृत्याध्वरेवतीभयं ततः ॥ अशान्त्यन्ते भयं दुर्भिक्षभयं मारीशब्दतः ॥ १७६ ॥ भयं मागीचशब्दांते भयं छायापदं ततः ॥ स्कंदापस्मारशब्दांते
भयं चौरभयं ततः ॥ १७७ ॥ जलस्वप्नाग्निभयं गजसिंहभुजङ्गगतः ॥ भयं जन्मजरान्ते मरणादिशब्दमीरयेत् ॥ १७८ ॥ भयं निर्मोचययुगं
प्रशमययुगं ततः ॥ ज्ञेयरूपधारणान्ते नृसिंहवृहत्सामतः ॥ १७९ ॥ पुरुषान्ते सर्वभयनिवारणपदं ततः ॥ अष्टाष्टकं चतुःपष्टि
चेटिकाभयमीरयेत् ॥ १८० ॥ विद्यावृत्तस्त्रयस्त्रिंशद्देवताकोटिशब्दतः ॥ नमितान्ते पदपदात्पंकजान्वित ईरयेत् ॥ १८१ ॥ सह
स्रवदनांति तु सहस्रोदर संवदेत् ॥ सहस्रेश्वरशब्दांते सहस्रपादमीरयेत् ॥ १८२ ॥ सहस्रभुज संप्रोच्य सहस्रजिह्व संवदेत् ॥
सहस्रान्ते ललाटेति सहस्रायुधतो धरात् ॥ १८३ ॥ तमःप्रकाशक पुरमथनान्ते तु सर्वं च ॥ मन्त्रराजेश्वरपदाद्विहायसगतिप्रद ॥ १८४ ॥
पातालगतिप्रदाने यन्त्रमर्दन ईरयेत् ॥ योगट्टहासहसितविश्वावासपदं ततः ॥ १८५ ॥ वासुदेव ततोऽङ्कुर ततो हयमुखेति च ॥ परमहंस

पृ.भा.पु.
॥ १४८ ॥

विश्वेश विश्वति तु विडंवन ॥ १८६ ॥ निविष्टति ततः दुर्भावकारक ईरयेत् ॥ हृषीकेश च स्वच्छंद निःशेषजीव विन्यसेत् ॥ १८७ ॥ ग्रासकति
महा पश्चात्पिशितासृगितीरयेत् ॥ लपटान्ते खेचरीति सिद्धयति तु प्रदायक ॥ १८८ ॥ अजेयान्वय्य अन्यक्त ब्रह्माण्डोदर इत्यपि ॥ ततो ब्रह्मसहस्रति कोटि
संप्रुडशब्दतः ॥ १८९ ॥ माल पंडितमुण्डेति मत्स्य कर्म ततः परम् ॥ बराहति नृसिंहेति वामनाति समीरयेत् ॥ १९० ॥ त्रैलोक्याक्रमणाति तु पादशा
लिक ईरयेत् ॥ रामत्रय ततो विष्णुरूपति धर एव च ॥ १९१ ॥ तत्त्वत्रयाति प्रणवाधास्तस्तच्छिखां पदम् ॥ निविष्टवद्विजायाति स्वधा चैव ततो वषट् ॥
॥ १९२ ॥ नेत्र वर्मास्त्रमुच्चार्य प्राणाधार इतारयेत् ॥ आदिदेवपदात्प्राणापानपश्चाद्विष्टः ॥ १९३ ॥ पांचरात्रिक दितिज विनिधनाति करेति च ॥
महामाया अमोघाति दर्य दैत्यैश्च शब्दतः ॥ १९४ ॥ दयाति दलनेत्युक्ता तेजोराशिन् ध्रुवं स्मरः ॥ तेजस्वरान्ते पुरुषपंडंते सत्यपूरुषः ॥ १९५ ॥ अस्त्रतारो
ऽच्युतास्त्रं च तारो वाचा सुदेव फट् ॥ तारमायामूर्तेः फट् वः कामः स्वरादिमः ॥ १९६ ॥ मूर्तेस्त्रमन्ययोबीजं विश्वमूर्तेस्त्रिमन्ययः ॥ मायाविश्वात्मने
फट् च तारः सौचं तुरात्मने ॥ १९७ ॥ फट् तारोहं विश्वरूपिन्नस्त्रं च तदनंतरम् ॥ तारोहैपरमाति तु हंसफट्प्रणवस्ततः ॥ १९८ ॥ ह्रः हिरण्यगर्भरूप
धारणाति च फट् ध्रुवः ॥ ह्रौं अनौपम्यरूपधारिणास्त्रं ध्रुवस्ततः ॥ १९९ ॥ क्षौं नृसिंहरूपधारिन् ॐ कुं श्लश्च स्वरादिकः ॥ प्रांगविन्यामविन्य
स्तमूर्तिधारिस्ततश्च फट् ॥ २०० ॥ ह्रौं निसर्गसिद्धचैकरूपधारिस्ततश्च फट् ॥ तारो वर्मत्रयं संकरं वं चामुकमस्तकम् ॥ २०१ ॥ खंडद्वयं खाद
येतिद्वयं कुं साध्यमानय ॥ द्वयं ततो महात्मन्यान्सम्यग्दर्शययुग्मकम् ॥ २०२ ॥ पद्मदर्पाब्ज्यां स्वबीजं च क्षपिताति तु कल्मष ॥ उत्तरायं
द्वयं पंचवाणबीजानि बोधरेत् ॥ २०३ ॥ नृसिंहाति ततो ज्वालात्मने स्वाहा समीरयेत् ॥ नृसिंहान्ते ततः कालात्मने स्वाहा ध्रुवस्ततः ॥ २०४ ॥
खबीजं कामबीजं च लक्ष्मीबीजद्वयं ततः ॥ मायातारांतिमो मन्त्रः सहस्राक्षरसंमितः ॥ २०५ ॥ कपिलोऽस्य मुनिश्छन्दो जगती देवता पुनः ॥ श्रील
क्ष्मीर्नृहर्षिबीजं क्षौं शक्तिर्बह्विवह्नुभा ॥ २०६ ॥ श्वेतो वर्ण उदात्तश्च स्वरः प्रोक्तो मनीषिभिः ॥ श्वेत्रं च परमात्मा तु विनियोगोऽखिलाप्तये ॥ २०७ ॥
क्षः सहस्रवाहवैते सहस्रायुधधराय च ॥ नृसिंहांते वद्विजायास्त्रायफट् मन्त्र ईरिति ॥ २०८ ॥ अनेन करशुद्धिं च कृत्वांगानि समाचरेत् ॥ तारः
क्षौं च सहस्रति क्षरशब्दाद्भिर्जुमितम् ॥ २०९ ॥ नृसिंहायाभिजायांते हृदये मजुरीरिति ॥ मारः क्षौं च महातेजुं प्रभाति विकरेति च ॥ २१० ॥ नृसिंहा
याभिजायाति शिरोमन्त्रः प्रकीर्तितः ॥ तारः क्षु तप्तयंदायश्चादृक्केशाति ईरयेत् ॥ २११ ॥ ज्वलन्त्यावकलो कूर्मो वीर्या वज्राधिकेति च ॥ नख
स्पर्शाद्विष्यसिंह-नमोऽस्तु भगवन् हारिः ॥ २१२ ॥ महाध्वस्त जगद्रूप नृसिंहाय द्वयं द्वयम् ॥ अनेन च शिखा प्रोक्ता कषणं तवनेतरम् ॥ २१३ ॥

पृ० ख०

अ० ७१

२९६

॥ १४८ ॥

तारः क्षौ च सुवर्णं ते मदमत्तपदं ततः ॥ विह्वलितनृसिंहाय स्वाहातिं कवचं स्मृतम् ॥ २१४ ॥ तारः क्षौ च सहस्राक्ष विश्वरूपपदं वदेत् ॥ धारणेभि
 प्रियातोऽयं नेत्रमंत्रः प्रकीर्तितः ॥ २१५ ॥ तारो लक्ष सहस्राति वारावेपदमीरयेत् ॥ सहस्राति युधायाथ नृसिंहायामिमुंदरी ॥ २१६ ॥
 अक्षमंत्रः समारुयातस्ततो ध्यायेन्नृकेसरी ॥ उद्यदकंसहस्राभं त्रीक्षणं भीमभूषणम् ॥ २१७ ॥ सुतीक्ष्णाग्रभुजो दंढेर्दंत्यदारणकं स्मरेत् ॥
 एवं ध्यात्वा जपेन्मंत्री सहस्रं पायसेन च ॥ २१८ ॥ आज्यप्लुतेन जुहुयात्सम्यक्सिद्धो भवेन्मनुः ॥ प्रागुक्ते वैष्णवे पीठे मूर्तिं संकल्प्य मूलतः ॥
 ॥ २१९ ॥ संपूज्य नृहरिं पश्चादादावंगानि पूजयेत् ॥ चक्रं शंखं च पाशं बांकुशं कुलिशमेव च ॥ २२० ॥ गदाकृपाणिक्ष्वेडानि दलेषु परिपूज
 येत् ॥ लोकेशानपि वच्चाद्यान्पूजयेत्तदनंतरम् ॥ २२१ ॥ एवं सिद्धे मनौ मन्त्री प्रयोगान्कर्तुमर्हति ॥ भस्माभिमंत्रितं कृत्वा ग्रहग्रस्तं विलेपयेत् ॥
 ॥ २२२ ॥ भस्मसंलेपनादेव सर्वग्रहविनाशनम् ॥ अनेनैव विधानेन यक्षराक्षसकिन्नरः ॥ २२३ ॥ भूतप्रेतपिशाचाश्च नश्यंत्येव न संशयः ॥
 पराभिचारकृत्यानि मनुनानेन मंत्रितम् ॥ २२४ ॥ भस्म संलेपयेत्सद्यो दुराधर्षो भवेन्नरः ॥ मुदिने स्थापयेत्कुम्भे सर्वतोभद्रमण्डले ॥ २२५ ॥ तीर्थ
 तोयेन संपूर्य जपेदष्टोत्तरं शतम् ॥ तेनाभिषिक्तो मनुजः सर्वापत्तिं तरेद् ध्रुवम् ॥ २२६ ॥ किं बहुक्तेन सर्वेष्टदायकोऽयं मनूत्तमः ॥ वज्रनखाय विह्वले
 तीक्ष्णदंष्ट्राय धीमहि ॥ तत्रो नृसिंहः शब्दति वदेच्चैव प्रचोदयात् ॥ २२७ ॥ एषा नृसिंहगायत्री सर्वाभीष्टप्रदायिनी ॥ एतस्याः स्मरणादेव
 सर्वपापक्षयो भवेत् ॥ २२८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे नृसिंहोपासनामन्त्रगायत्र्यादिनिरूपणं नामैकसप्ततितमो
 ऽध्यायः ॥ ७१ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ प्रणवो हृदयं विष्णुर्नेन्तः सुरपतिस्तथा ॥ महाबलाय स्वाहातो मंत्रो वसुधाराक्षरः ॥ १ ॥ मुनिर्निर्दुर्गिगाद्
 छन्दो देवता दधिवामनः ॥ तारो बीजं तथा शक्तिर्वद्विजाया प्रकीर्तिता ॥ २ ॥ चंद्राक्षिरामवाणेषु नेत्रसंख्यैर्मनुद्रवैः ॥ वर्णैः पङ्कगं कृत्वा च मूर्तिं भाले
 च नेत्रयोः ॥ ३ ॥ कर्णयोर्प्राणयोरुपतालुकण्ठभुजेषु च ॥ षष्ठे हृदये नाभौ गुह्ये चोरुस्थले पुनः ॥ ४ ॥ जानुद्वयं जङ्घयोश्च पादयोर्विन्ध्यसे
 त्कमात् ॥ अष्टादशैव मंत्रोत्थास्ततो देवं विचिंतयेत् ॥ ५ ॥ मुक्तागौरं रत्नभूषं चन्द्रस्थं भृङ्गसन्निभेः ॥ अलकौर्विलसद्भक्तं कुम्भं शुद्धांबुपरि
 तम् ॥ ६ ॥ दध्यन्नपूर्णचषकं दोर्भ्यां संदधत् भजेत् ॥ लक्षत्रयं जपेन्मन्त्रं तद्दशांशं पृथक्प्लुतेः ॥ ७ ॥ पायसान्नैः प्रजुहुयाद्धव्येन यथाविधि ॥ चन्द्राति
 कल्पिते पीठे पूर्वोक्ते पूजयेच्च तम् ॥ ८ ॥ संकल्पमूर्तिमूलेन संपूज्य च विधानतः ॥ केसरेषु पङ्कगानि संपूज्य दिग्दलेषु च ॥ ९ ॥ वासुदेवं संकर्षणं
 प्रद्युम्नमनिरुद्धकम् ॥ कोणपत्रेषु शान्तिं च त्रिं सरस्वतीं रतिम् ॥ १० ॥ ध्वजं च वैनतेयं च कौस्तुभं वनमालिकम् ॥ शंखं चक्रं गदां शार्ङ्गं दलेष्वष्टसु

वृ.ना.पु.
॥ १४९ ॥

पूजयेत् ॥ ११ ॥ दलाग्रेषु केशवादीन्दिक्पालास्तदनंतरम् ॥ तदस्त्राणि च सम्पूज्य गजानघौ समर्चयेत् ॥ १२ ॥ ऐरावतः पुण्डरीको वामनः कुसुदो
ऽजनः ॥ पुष्पदंतः सार्वभौमः सुप्रतीकश्च दिग्गजाः ॥ १३ ॥ करिष्योऽभ्रमुकपिलापिगलानुपमाः क्रमात् ॥ ताम्रकर्णी शुभ्रदंती चांगना ह्यंजना
वती ॥ १४ ॥ एवमाराधितो मंत्री दद्याद्विधानि मंत्रिणे ॥ श्रीकामः पायसाज्येन सहस्रं जुहुयात्सुधीः ॥ १५ ॥ महतीं श्रियमाप्नोति धान्यासिर्धान्य
होमतः ॥ शतपुष्पासमुत्थैश्च बीजैर्हुत्वा सहस्रतः ॥ १६ ॥ महाभयं नाशयेद्भि नात्र कार्या विचारणा ॥ दद्वचोदनेन शुद्धेन हुत्वा मुच्येत दुर्गतेः
॥ १७ ॥ ध्यात्वा त्रैविक्रमं रूपं जपेन्मंत्रं समाहितः ॥ कारागृहाद्रवन्मुक्तो बद्धो मंत्रप्रभावतः ॥ १८ ॥ भित्तौ संपाद्य देवेशं फलके वा प्रपूज
येत् ॥ नित्यं सुगंधकुसुमैर्महतीं श्रियमाप्नुयात् ॥ १९ ॥ हुत्वा रक्तोत्पलैर्मंत्री वशयेत्सकलं जगत् ॥ अत्राज्यैर्जुहुयान्नित्यमष्टाविंशतिसंख्यया ॥ २० ॥
सिताज्यान्नं च विधिवत्प्राप्नुयादन्नमक्षयम् ॥ अपूपैः षडसोपेतैर्हुनेद्रसुसहस्रकम् ॥ २१ ॥ अलक्ष्मीं च पराभूय महतीं श्रियमाप्नुयात् ॥ जुहुयाद
युतं मंत्री दध्यन्नं च सितान्वितम् ॥ २२ ॥ यत्र यत्र वसेत्सोऽपि तत्रात्रगिरिमाप्नुयात् ॥ पद्माक्षरैर्युतं वित्वांतिकस्थो जुहुयान्नरः ॥ २३ ॥ महालक्ष्मीं
स लभते तत्र तत्र न संशयः ॥ जुहुयात्पायसैर्लक्षं वाचस्पतिसमो भवेत् ॥ २४ ॥ लक्षं जप्त्वा तद्दशांशं पुष्पजीवफलैर्हुनेत् ॥ तत्काष्ठैरेषिते वह्नी
श्रेष्ठं पुत्रमवाप्नुयात् ॥ २५ ॥ ससाध्यतारं विलसत्कर्णिकं च सुवर्णकैः ॥ विलसत्केसरं मंत्राक्षरद्वंद्वेष्टपत्रकम् ॥ २६ ॥ शेषयुग्मार्णात्यपत्रं द्वादशाक्षरवे
ष्टितम् ॥ तद्वहिर्मोतृकावर्णैर्यत्रं सम्पत्प्रदं नृणाम् ॥ २७ ॥ रक्तं त्रिविक्रमं ध्यात्वा प्रमूने रक्तवर्णकैः ॥ जुहुयादयुतं मंत्री सर्वत्र विजयी भवेत् ॥ २८ ॥
ध्यायेच्चंद्रासनगतं पद्मानामयुतं हुनेत् ॥ लभेदकटकं राज्यं सर्वलक्षणसंयुतम् ॥ २९ ॥ हुत्वा लवंगैर्मध्वाक्तैरपामार्गदलैस्तु वा ॥ अयुतं साध्यना
माब्धं स बश्यो जायते ध्रुवम् ॥ ३० ॥ अष्टोत्तरशतं हुत्वा ह्यपामार्गदलैः शुभैः ॥ तावज्जप्त्वा च सप्ताहान्महारागात्प्रमुच्यते ॥ ३१ ॥ उहितपदमा
भाष्य प्रणवोहीय शब्दतः ॥ सर्ववागीश्वरैर्यते प्रवदेदीश्वरैर्यथा ॥ ३२ ॥ सर्ववेदमयाचित्यपदान्ते सर्वमीरयेत् ॥ बोधयद्विद्वान्तोऽयं मन्त्रस्नागदिरी
रितः ॥ ३३ ॥ ऋषिर्ब्रह्मास्य निर्दिष्टश्छंदोऽनुष्टुबुदाहृतम् ॥ देवता स्याद्वयग्रीवो वागैश्वर्यप्रदो विभुः ॥ ३४ ॥ तारेण पादं मंत्रस्य पञ्चांगानि प्रकल्प
येत् ॥ तुषाराद्रिसमच्छायं तुलसीदामभूषितम् ॥ ३५ ॥ तुरंगवदनं वंदे तुंगसारस्वतः पदम् ॥ ध्यात्वेवं प्रजपेन्मंत्रमयुतं तद्दशांशतः ॥ ३६ ॥ मध्वक्तेः
पायसैर्हुत्वा विमलादिसमन्विते ॥ पूजयेद्देवण्वे पीठे मूर्तिं संकल्प्य मूलतः ॥ ३७ ॥ कर्णिकायां चतुर्दिक्षु यजेत्पूर्वादितः क्रमात् ॥ सनेदने च
सनकं श्रियं च पृथिवीं तथा ॥ ३८ ॥ तद्वहिर्दिक्षु वेदाश्च पदकोणेषु ततोऽर्चयेत् ॥ निरुक्तं ज्योतिषं पञ्चाद्यजेद्व्याकरणं ततः ॥ ३९ ॥ कल्पे शिक्षां च

पू० ख०
अ० ७२

॥ १४९ ॥

छंदांसि वेदांगानि त्विमानि वै ॥ ततोऽष्टदलपूले तु मातरोऽष्टौ समर्चयेत् ॥ ४० ॥ वक्तुं डादकानष्टौ दलमध्ये प्रपूजयेत् ॥ दलामेष्वर्चयेत्प
श्चात्साधकश्चाष्टभैरवान् ॥ ४१ ॥ असितांगं रुद्रं चैव भीषणं रक्तनेत्रकम् ॥ बटुकं कालदमनं दंतुरं विकटं तथा ॥ ४२ ॥ तद्वहिः षोडशदले
ष्ववतारान्हरेर्दश ॥ शंखं चक्रं गदां पद्मं नंदकं शार्ङ्गमेव च ॥ ४३ ॥ तद्वहिर्भृगुहे शक्रमुखान्दश दिगीश्वरान् ॥ वज्राद्यास्तद्वहिश्वेष्टा
द्वारेषु च ततः क्रमात् ॥ ४४ ॥ महागणपतिं दुर्गा क्षेत्रेशं बटुकं तथा ॥ समस्तप्रकटाद्याश्च योगिन्यस्तद्वहिर्भवेत् ॥ ४५ ॥ तद्वहिः सप्त नद्यश्च
तद्वाद्ये तु प्रहात्रव ॥ तद्वाद्ये पर्वतानष्टौ नक्षत्राणि च तद्वहिः ॥ ४६ ॥ एवं पंचदशावृत्त्या संपूज्य तुस्नाननम् ॥ वागीश्वरसमो वाचि धर्मेर्धनपतिर्भवेत्
॥ ४७ ॥ एवं सिद्धे मनौ मंत्री प्रयोगान्कर्तुमर्हति ॥ अष्टोत्तरसहस्रं तु शुद्धं वार्यभिमंत्रितम् ॥ ४८ ॥ बीजेन मासमात्रं यः पिवेद्बीमान् जित
न्द्रियः ॥ जन्ममूकोऽपि स नरो वाक्सिद्धिं लभते ध्रुवम् ॥ ४९ ॥ वियद्गुस्थमर्धोराविंदुमद्बीजमीरितम् ॥ चंद्रमूर्योपरागे तु पात्रे रुक्ममये क्षिपेत्
॥ ५० ॥ दुग्धं वचां ततो मंत्री कंठमात्रोदके स्थितः ॥ स्पर्शाद्रिमोक्षपर्यंतं प्रजपेन्मंत्रमादरात् ॥ ५१ ॥ पिवेत्तत्सर्वमचिगत्तस्य सारस्वतं भवेत् ॥
ज्योतिष्मतीलताबीजं दिनेष्वेकैकवर्द्धितम् ॥ ५२ ॥ अष्टोत्तरशतं यावद्भक्षयेदभिमंत्रितम् ॥ सरस्वत्यवतारोऽसौ सत्यं स्याद्भुवि मानवः ॥ ५३ ॥
किं बहूक्तेन विप्रैर्द मनोरस्य प्रसादतः ॥ सर्ववेदागमादीनां व्याख्याता ज्ञानवान् भवेत् ॥ ५४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने
सनत्कुमारविभागे तृतीयपादे हयग्रीवोपासनानिरूपणं नाम द्विसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७२ ॥ (सनत्कुमार उवाच ॥ अथ रामस्य मनवो वक्ष्यन्ते
सिद्धिदायकाः ॥ येषामाराधनान्मर्त्यास्तरन्ति भवसागरम् ॥ १ ॥ सर्वेषु मंत्रवर्षेषु श्रेष्ठं वैष्णवमुच्यते ॥ गाणपत्येषु सौरेषु शाक्तशैवेष्वभीष्टदम्
॥ २ ॥ वैष्णवेष्वपि मंत्रेषु राममंत्राः फलाधिकाः ॥ गाणपत्यादिमंत्रेभ्यः कोटिकोटिगुणाधिकाः ॥ ३ ॥ विष्णुशय्यास्थितो वह्निर्दिदुष्प्रपितमस्तकः ॥
रामाय हृदयांतोऽयं महाघोषविनाशनः ॥ ४ ॥ सर्वेषु राममंत्रेषु ह्यतिश्रेष्ठः षडक्षरः ॥ ब्रह्महत्यासहस्राणि ज्ञाताज्ञातकृतानि च ॥ ५ ॥ स्वर्गस्तेय
सुरापान्गुरुतल्पाद्युतानि च ॥ कोटिकोटिसहस्राणि क्षुपपापानि यानि वै ॥ ६ ॥ मंत्रस्योच्चारणात्सद्यो लयं याति न संशयः ॥ ब्रह्मा मुनिः स्याद्वा
यत्री छंदो रामश्च देवता ॥ ७ ॥ आद्यं बीजं च ह्रस्वकिर्बिनियोगोऽखिलाप्तये ॥ षड्दीर्घभाजा बीजेन षडंगानि समाचरेत् ॥ ८ ॥ ब्रह्मरंध्रे भुवोर्मध्ये
ऋग्यजुर्गोत्रपादयोः ॥ मंत्रवर्णान्क्रमाद्यस्य केशवादीन्प्रविन्यसेत् ॥ ९ ॥ पीठन्यासादिकं कृत्वा ध्यायेद्द्वि रघुत्तमम् ॥ कालभोधरकांतं च बीरा
सनसमास्थितम् ॥ १० ॥ ज्ञानमुद्रां दक्षहस्ते दधत् आनुनीतरम् ॥ सरोरुहकरां सीतां विद्युदाभां च पार्श्वगाम् ॥ ११ ॥ पश्यन्तीं रामवक्राब्जं विविधाक

बृ.ना.पु.

॥ १५० ॥

लपभूषिताम् ॥ ध्यात्वेव प्रजपेद्रणलक्षं मंत्री दशांशतः ॥ १२ ॥ कमलेर्जुं दुयाद्रहो ब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ पूजयेद्द्वेष्णवे पीठे विमलादिसमन्विते ॥ १३ ॥
मूर्ति मूलेन संकल्प्य तस्यामावाह्य साधकः ॥ सीतां वामे समासीनां तन्मन्त्रेण प्रपूजयेत् ॥ १४ ॥ रमासीतापदं डंतं द्विर्वातो जानकीमनुः ॥
अग्नेः शार्ङ्गं च सम्पूज्य शरान्पार्श्वद्वयेऽर्चयेत् ॥ १५ ॥ केशरेषु षडंगानि पत्रेष्वेतान्समर्चयेत् ॥ हनुमंतं च सुग्रीवं भरतं सविभीषणम् ॥ १६ ॥
लक्ष्मणांगदशत्रुघ्नान् जाववंतं कर्मात्पुनः ॥ वाचयंतं हनुमंतमग्रतो धृतपुस्तकम् ॥ १७ ॥ यजेद्भस्तरात्रुघ्नौ पार्श्वयोर्धृतचामरौ ॥ धृतातपत्रं हस्ताभ्यां
लक्ष्मणं पृष्ठतोऽर्चयेत् ॥ १८ ॥ ततोऽष्टपत्रे मूर्तिं च जपंतं विजयं तथा ॥ सुराष्ट्रं राष्ट्रपालं च अकोपं धर्मपालकम् ॥ १९ ॥ सुमंतं चेति सम्पूज्य लोके
शानायुधैर्धृतान् ॥ एवं रामं समाराध्य जीवन्मुक्तः प्रजायते ॥ २० ॥ चंदनाक्तैः प्रजुहुयाज्जातीपुष्पैः समाहितः ॥ राजवश्याय कमलैर्धनधान्यादिसिद्धये
॥ २१ ॥ लक्ष्मीकामः प्रजुहुयात्प्रसूनैर्विल्वसंभवेः ॥ आज्याक्तैर्नीलकमलैर्विशयेदखिलं जगत् ॥ २२ ॥ घृताक्तशतपर्वीभिर्दीर्घायुश्च निरामयः ॥ रक्तोत्पलानां
होमेन धनं प्राप्नोति वाञ्छितम् ॥ २३ ॥ पालाशकुसुमैर्हुत्वा मेधावी जायते नरः ॥ तनूतांभः पिवेत्प्रातर्वत्सरात्कविराड् भवेत् ॥ २४ ॥ तन्मन्त्रितान्नं भुंजीत
महारोगप्रशान्तये ॥ रोगोक्तौषधहोमेन तद्गोमान्मुच्यते क्षणात् ॥ २५ ॥ नदीतीरे च गोष्ठे वा जपेद्वृक्षं पयोव्रतः ॥ पायसेनाज्ययुक्तेन हुत्वा विद्यानिधिर्भवत्
॥ २६ ॥ परिक्षीणाधिपत्यो यः शाकाहारो जलान्तरे ॥ जपेद्वृक्षं च जुहुयाद्विल्वपुष्पैर्दशांशतः ॥ २७ ॥ तदैव पुनराप्नोति स्वाधिपत्यं न संशयः ॥ उपोष्य
गङ्गातीरांतं स्थित्वा लक्षं जपेन्नरः ॥ २८ ॥ दशांशं कमलैर्हुत्वा विल्वोत्थैर्वा प्रसूनकैः ॥ मधुरत्रयसंयुक्तेराज्यश्रियमवाप्नुयात् ॥ २९ ॥ मार्गमासे जले
स्थित्वा कन्दमूलफलाशनः ॥ लक्षं जप्त्वा दशांशेन पायसैर्जुहुयाद्रसौ ॥ ३० ॥ श्रीरामचन्द्रसदृशः पुत्रः पौत्रोऽपि जायते ॥ अन्येऽपि बहवः सन्ति प्रयोगा
मन्त्रराजके ॥ ३१ ॥ किंतु प्रयोगकर्तृणां परलोको न विद्यते ॥ पट्टोणं वसुपत्रं च तद्वाह्यार्कदले लिखेत् ॥ ३२ ॥ पट्टकोणेषु षडण्णां मन्त्रस्य
विलिखेद् बुधः ॥ अष्टपत्रे तथाष्टाणां लिखेत्प्रणवगर्भितान् ॥ ३३ ॥ कामवीजं रविदले मध्ये मन्त्रावृताभिधाम् ॥ सुदर्शनावृतं बाह्ये दिक्षु युग्मावृतं
तथा ॥ ३४ ॥ वज्रोत्तमद्रुमिगेहे कन्दर्पाकुशपाशकैः ॥ भूम्या च विलसत्कोणं यन्त्रराजमिदं स्मृतम् ॥ ३५ ॥ भूजेऽष्टगन्धैः संलित्य पूजयेदुक्त्य
र्त्मना ॥ षट्कोणेषु दलार्काञ्जान्यावेष्टवृत्तयुग्मतः ॥ ३६ ॥ केशरेष्वष्टपत्रस्य स्वरद्वंद्वं लिखेद् बुधः ॥ बहिस्तु मातृकां चैव मन्त्रं प्राणनिधायनम् ॥
॥ ३७ ॥ यन्त्रमेतच्छुभे घस्ते कण्ठे वा दक्षिणे भुजे ॥ मूर्ध्नि वा धारयेन्मन्त्री सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ३८ ॥ सुदिने शुभनक्षत्रे सुदेशे शाल्यवर्जिते ॥
वश्याकर्षणविद्रेषद्रावणोच्चाटनादिकम् ॥ ३९ ॥ पुण्यद्रव्यं तथादित्यार्द्रामघासु यथाकमम् ॥ दूर्वां तथा लेखनी वश्ये तथाकृष्टी करंजजा ॥ ४० ॥

पू० सं०

अ० ७३

300

॥ १५० ॥

नरास्थजा मारणे तु स्तंभने राजवृक्षजा ॥ शक्तिपुष्ट्यायुषां सिद्धये सर्वापच्छमनाय च ॥ ४१ ॥ विभ्रमोत्पादने चैव शिलायां विलिखेद् बुद्धिः
स्वरचर्मणि विद्वेषे ध्वजे तूष्णाटनाय च ॥ ४२ ॥ शङ्खणां ज्वरसन्तापशोकमारणकर्मणि ॥ पीतवस्त्रं लिखित्वा तु साधयेत्साधकोत्तमः ॥ ४३ ॥
वश्याकृष्टौ चाष्टगन्धैः सम्पूज्य च यथाविधि ॥ चितांगारादिना चैव ताडनोच्चाटनादिकम् ॥ ४४ ॥ विषाकक्षीरयोगेन मारणं भवति ध्रुवम् ॥ लिखि
त्वेवं यंत्रराजं गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् ॥ ४५ ॥ त्रिलोहवेष्टितं कृत्वा धारयेत्साधकोत्तमः ॥ बीजं रामाय ठड्डं मन्त्रोऽयं रसवर्णकः ॥ ४६ ॥ महा
सुदर्शनमनुः कथ्यते सिद्धिदायकः ॥ सुदर्शनमहाशब्दाच्चक्रराजेश्वरेति च ॥ ४७ ॥ दृष्टांतकदुष्टभयानकदुष्टभयंकरम् ॥ छिधिद्वयं भिधियुग्मे
विदारययुगं ततः ॥ ४८ ॥ परमन्त्रान् ग्रसद्वद्वं भक्षयद्वितयं ततः ॥ त्रासयद्वितयं वर्मास्त्राग्निजायांतिमो मनुः ॥ ४९ ॥ अष्टपष्टक्षरः प्रोक्तो
यंत्रसंवेष्टने त्वयम् ॥ तारो हृद्गवान् डेंतो डेंतो हि रघुनन्दनः ॥ ५० ॥ रक्षोघ्नविशदायाति मधुरादिप्रसन्नं च ॥ वरदागायामितांतिं नुतेजसेपदमीरयेत् ॥
॥ ५१ ॥ बालायांति तु रामाय विष्णवे हृदयांतिमः ॥ सप्तचत्वारिंशदणो मालामन्त्रोऽयमीरितः ॥ ५२ ॥ विश्वामित्रो मुनिश्चास्य गायत्री
छंद ईरितम् ॥ श्रीरामो देवता बीजं ध्रुवः शक्तिश्च ठड्डयम् ॥ ५३ ॥ षड्दीर्घस्वरयुग्मायावीजेनांगानि कल्पयेत् ॥ ध्यानपूजादिकं सर्वमस्य
पूर्ववदाचरेत् ॥ ५४ ॥ अयमारोहितो मन्त्रः सर्वान्कामान्प्रयच्छति ॥ स्वकामसत्यवाग्लक्ष्मीताराद्वयः पञ्चवर्णकः ॥ ५५ ॥ षडक्षरः षड्विधः
स्याच्चतुर्वर्गफलप्रदः ॥ ब्रह्मा संमोहनः शक्तिर्दक्षिणामूर्तिसंज्ञकः ॥ ५६ ॥ अगस्त्यः श्रीशिवः प्रोक्तास्ते तेषां मुनयः क्रमात् ॥ अथवा कामबीजा
देर्विश्वामित्रो मुनिः स्मृतः ॥ ५७ ॥ छन्दः प्रोक्तं च गायत्री श्रीरामो देवता पुनः ॥ बीजशक्तिराधमांतयं मन्त्रार्णोः स्यात्पडंगकम् ॥ ५८ ॥ बीजेः
षड्दीर्घयुक्तेर्वा मंत्राणोन्पूर्ववन्त्यसेत् ॥ ध्यायेत्कल्पतरोर्मूले सुवर्णमयमण्डपे ॥ ५९ ॥ पुष्पकाख्यविमानांतःसिंहासनपरिच्छेदे ॥ पद्मे वसुदले
देवमिद्रनीलसमप्रभम् ॥ ६० ॥ बीरासनसमासीनं ज्ञानमुद्रोपशोभितम् ॥ वामोरुन्यस्ततद्वस्तसीतालक्ष्मणसेवितम् ॥ ६१ ॥ रत्नाकल्पं विष्टं
ध्यात्वा वर्णलक्षं जपेन्मनुम् ॥ यद्वा स्मारादिमन्त्राणां जयाभं च हरिं स्मरेत् ॥ ६२ ॥ यंजनं काम्यकर्माणि सर्वं कुर्यात्पडर्णवत् ॥ रामश्च चन्द्रम
द्वातो डेनमोतो ध्रुवादिकः ॥ ६३ ॥ मन्त्रावष्टाक्षरौ हेतौ तारांत्यौ चेन्नवाक्षरौ ॥ एतेषां यंजनं सर्वं कुर्यान्मन्त्री पडर्णवत् ॥ ६४ ॥ जानकीवल्लभो डें
तो द्विष्टांतः कवचादिकः ॥ दशाणोऽयं महामन्त्रो विशिष्टोऽस्य मुनिः स्वराट् ॥ ६५ ॥ छन्दश्च देवता सीता पतिर्बीजं तथादिमम् ॥ स्वाहा शक्तिश्च
कामेन कुर्यादंगानि पट् क्रमात् ॥ ६६ ॥ शिरोललाटभूमध्यतालुकण्ठेषु ह्यपि ॥ नाभ्यग्निजातुपादेषु दशाणान्विन्यसेन्मनोः ॥ ६७ ॥ अयो

इ.ना.३.

॥ १५१ ॥

ध्यानगरे रत्नचित्रसौवर्णमण्डपे ॥ मंदारपुष्पैरावद्धविताने तोरणान्विते ॥६८॥ सिंहासनसमासीन पुष्पकोपरि राघवम् ॥ रक्षोभिर्हरिभिर्देवैः सुवि
मानगतैः शुभैः ॥६९॥ संस्तुयमानं गुणिभिः प्रह्वैश्च परिसेवितम् ॥ सीतालंकृतवामांगं लक्ष्मणोपशोभितम् ॥ ७० ॥ श्यामं प्रसन्नवदनं सर्वाभरणभू
षितम् ॥ एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्री वर्णलक्षं समाहितः ॥७१॥ दशांशः कमलैर्होमो यजनं च षडर्णवत् ॥ रामो हन्तो धनुष्पाणिर्दंतोऽस्ते वह्निस्तुंदरी ॥७२॥
दशाक्षरोऽयं मंत्रोऽस्य मुनिर्ब्रह्मा विराट् पुनः ॥ छन्दस्तु देवता प्रोक्तो रामो राक्षसमर्दनः ॥७३॥ आद्यं बीजं द्विष्टः शक्तिर्विजिनांगानि करुष्येत् ॥
वर्णन्यासं तथा ध्यानं पुरश्चर्यार्चनादिकम् ॥७४॥ दशाक्षरोक्तवत्कुर्याच्चापवाणधरं स्मरेत् ॥ तारो नमो भगवते रामान्ते चंद्रभद्रकौ ॥ ७५ ॥
हंतावर्काक्षरो मंत्रो ऋषिध्यानादि पूर्ववत् ॥ श्रीपूर्वं जयपूर्वं च तद्विधा रामनाम च ॥७६॥ त्रयोदशाक्षरो मंत्रो मुनिर्ब्रह्मा विराट् स्मृतम् ॥ छन्दस्तु
देवता प्रोक्तो रामः पापौघनाशनः ॥७७॥ षडंगानि प्रकुर्वीत द्विगवृत्त्या पदत्रयैः ॥ ध्यानार्चनादिकं सव ह्यस्य कुर्याद्दशांशवत् ॥ ७८ ॥
तारो नमो भगवते रामायान्ते महापदम् ॥ पुरुषाय हृदंतोऽयं मनुरष्टादशाक्षरः ॥७९॥ विश्वामित्रो मुनिश्छंदो धृती रामोऽस्य देवता ॥ तारो बीजं नमः
शक्तिश्चंद्राक्षय्यग्रिषड्भुजैः ॥ ८० ॥ वर्णमंत्रोत्थितैः कुर्यात्षडंगानि समाहितः ॥ निश्शाणभेरीपटहशस्त्रतुर्यादिभिः स्वनैः ॥ ८१ ॥ प्रवृत्तनृत्ये
परितो जयमंगलभाषिते ॥ चंदनागरुकस्तूरीकर्पूरादिमुवासिते ॥ ८२ ॥ नानाकुसुमसौरभ्यवाहिगंधवहान्विते ॥ देवगंधर्वनारीभिर्गायन्तीभिः ल
कृते ॥ ८३ ॥ सिंहासने समासीनं पुष्पकोपरि राघवम् ॥ सौमित्रि सीता सहितं जयमुकुटशोभितम् ॥ ८४ ॥ चापवाणधरं श्यामं ससुग्रीवविभी
षणम् ॥ हत्वा रावणमायांतं कृतत्रेलोकयरक्षणम् ॥ ८५ ॥ एवं ध्यात्वा जपेद्दर्शनं लक्षं मन्त्री दशांशतः ॥ घृताक्तैः पायसेर्हुत्वा यजनं पूर्ववच्चरेत् ॥ ८६ ॥
प्रणवो हृदयं सीतापतये तदन्तरम् ॥ रामाय हनयुग्मांते वर्मास्त्राग्निप्रियांतिमः ॥ ८७ ॥ एकोनविंशदणोऽयं मंत्रः सर्वार्थसाधकः ॥ विश्वामित्रो
मुनिश्चास्यानुष्टुप्छन्द उदाहृतम् ॥ ८८ ॥ देवता रामभद्रो जं बीजं शक्तिर्नम इति ॥ मंत्रोत्थितैः क्रमाद्दणैस्ततो ध्यायेच्च पूर्ववत् ॥ ८९ ॥ पूजनं काम्यकर्मादि
सर्वमस्य षडर्णवत् ॥ तारः स्वबीजं कमला रामभद्रेति संपठेत् ॥ ९० ॥ महेष्वासपदाते तु रघुवीर नृपोत्तम ॥ दशास्यांतकशब्दांते मां रक्ष
देहि संपठेत् ॥ ९१ ॥ परमांते मे श्रियं स्यान्मन्त्रो वाणगुणाक्षरः ॥ बीजोर्विमुक्तो द्वाविंशदणोऽयं फलदायकः ॥ ९२ ॥ विश्वामित्रो मुनिश्चास्यानुष्टुप्छन्द
उदाहृतम् ॥ देवता रामभद्रोऽत्र बीजं त्वं शक्तिरिंदिरा ॥ ९३ ॥ बीजत्रयाद्यैः कुर्यात् पदैः सर्वेण मंत्रवित् ॥ पंचांगानि च विन्द्यस्य मंत्रवर्णान्कमा
न्यसेत् ॥ ९४ ॥ सुभिर्भाले दशोः श्रोत्रे गंडयुग्मे सनासिके ॥ आस्ये दोर्मधियुगले स्ननद्वाराम्निषु क्रमात् ॥ ९५ ॥ कटौ मेढ्रे पादपादमं

पृ० ख०

अ० ७३

॥ १५१ ॥

धिष्वर्णात्रयसेन्मनोः ॥ ध्यानार्चनादिकं चास्य पूर्ववत्समुपाचरेत् ॥ ९६ ॥ लक्षत्रयं पुरश्चर्या पायसेर्हवनं मतम् ॥ ध्यात्वा रामं पीतवर्णं
 जपेच्छं समाहितः ॥ ९७ ॥ दशांशं कमलैर्दुत्वा धनेर्धनपतिर्भवेत् ॥ तारो माया रमाद्देवं दाशरथाय हृच्च वै ॥ ९८ ॥ एकादशाक्षरो मंत्रो मुन्या
 यर्चास्य पूर्ववत् ॥ त्रैलोक्यांते तु नाथाय हृदतो वसुवर्णवान् ॥ ९९ ॥ अस्यापि पूर्ववत्सर्वं न्यासध्यानार्चनादिकम् ॥ आजनेयपदांते
 तु गुप्ते हृदयांतिमः ॥ १०० ॥ मंत्रो नवाक्षरोऽस्यापि यजनं पूर्ववन्मतम् ॥ ॥ डेतं रामपद पश्चाद्द्वयं पंचवर्णवत् ॥ १०१ ॥ मुनिध्याना
 चर्चनं चास्य प्रोक्तं सर्वं षडर्णवत् ॥ रामांते चंद्रभद्रौ च डेतौ पावकवल्गभा ॥ १०२ ॥ मंत्रौ द्वौ च समाख्यातौ मुन्याद्यर्चादि पूर्ववत् ॥ वह्निः
 शेषान्वितश्चैव चंद्रभूषितमस्तकः ॥ १०३ ॥ एकाक्षरो रघुपतेर्मंत्रः कल्पद्रुमोऽपरः ॥ ब्रह्मा मुनिः स्याद्वायवी छंदो रामोऽस्य देवता ॥ १०४ ॥
 षड्दीर्घाञ्चैनं मंत्रेण षडंगानि समाचरेत् ॥ सख्यतीरमंदास्वेदिकापंकजासने ॥ १०५ ॥ श्यामं वीरासनासीनं ज्ञानमुद्रोपशोभितम् ॥ वामोरुन्यस्त
 तद्गते सीतालक्ष्मणसंयुतम् ॥ १०६ ॥ अवेशमाणमात्मानं मन्मथामिततेजसम् ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशं केवलं मोक्षकाक्षया ॥ १०७ ॥ चितये
 त्परमात्मानमृतुल्लसं जपेन्मनुम् ॥ सर्वं षडर्णवत्चास्य होमनित्यार्चनादिकम् ॥ १०८ ॥ वह्निः शेषासनो भांतः केवलो द्व्यक्षो मनुः ॥ एकाक्षरोक्त
 वत्सर्वं मुनिध्यानार्चनादिकम् ॥ १०९ ॥ तारमानारमानंगचास्त्रवीजेर्द्विवर्णकः ॥ त्र्यक्षो मंत्रराजः स्यात्पडिधः सकलेष्टदः ॥ ११० ॥
 द्व्यक्षश्चंद्रभद्रांतो द्विविधश्चतुरक्षः ॥ एकाणोक्तवदेतेषां मुनिध्यानार्चनादिकम् ॥ १११ ॥ तारो रामश्चतुर्थ्यतो वर्मास्त्रं वह्निवल्गभा ॥ अष्टाणोऽयं
 महामंत्रो मुन्याद्यर्चा षडर्णवत् ॥ ११२ ॥ तारो मया हृदंते स्याद्रामाय प्रणवांतिमः ॥ शिवोमाराममंत्रोऽयमष्टाणः सर्वसिद्धिदः ॥ ११३ ॥
 ऋषिः सदाशिवः प्रोक्तो गायत्री छंद ईरितम् ॥ शिवोमारामचंद्रोऽत्र देवता परिकीर्तितः ॥ ११४ ॥ पद्वीर्ययामाय यातु ध्रुवपंचाण्युक्तया ॥ षडंगानि
 विधायाय ध्यायेद्द्वि सुरार्चितम् ॥ ११५ ॥ रामं त्रिनेत्रं सोमार्द्धधारिणं शूलिनं वरम् ॥ भस्मोद्भूतसर्वांगं कर्पाईनमुपास्महे ॥ ११६ ॥ रामाभि
 रामा सौंदर्यसीमां सोमावतंसिनीम् ॥ पाशाकुशधनुर्वाणधरां ध्यायेन्निलोचनाम् ॥ ११७ ॥ एवं ध्यात्वा जपेद्वर्णलक्षं त्रिमधुरान्वितैः ॥ विल्वपत्रैः
 फलेः पुष्पैस्तिलैर्वा पंकजैर्हुनेत् ॥ ११८ ॥ स्वयमायांति निधयः सिद्धयश्च सुरेप्सिताः ॥ तारो माया च भरताग्रजराममनोभवः ॥ ११९ ॥
 वह्निजायाद्वादशाणो मंत्रः कल्पद्रुमोऽपरः ॥ अंगिराश्च मुनिश्छंदो गायत्री देवता पुनः ॥ १२० ॥ श्रीरामो भुवनावीजं स्वाहाशक्तिः समीरितः ॥
 चंद्रैकमुनिभूतैश्चैव मंत्रैरंगकल्पनम् ॥ १२१ ॥ ध्यानपूजादिकं चास्य सर्वं कुर्यात्षडर्णवत् ॥ प्रणवो हृदयं सीतापते रामश्च डंतिमः ॥ १२२ ॥

वृ.ना.पु.
॥ १५२ ॥

हनद्वयांते वर्मास्त्रं मंत्रः षोडशवर्णवान् ॥ अगस्त्योऽस्य मुनिश्छंदो बृहती देवता पुनः ॥ १२३ ॥ श्रीरामोऽहं तथा बीजं रां शक्तिः समुदीरिता ॥ रामा
धिपवद्विवेदाक्षिवर्णैः पंचांगकल्पना ॥ १२४ ॥ ध्यानपूजादिकं सर्वमस्य कुर्यात्पठणवत् ॥ तारो हर्षव नृणां सख्यस्य पदमीरयेत् ॥ १२५ ॥
रामायकुंठशब्दांतं तेजसे च समीरयेत् ॥ उत्तमश्लोकधुर्याय स्वं श्रुयुः कामिकान्वितः ॥ १२६ ॥ दंडार्पितां प्रिये मंत्रो रामरामाक्षरो मतः ॥
ऋषिः शुक्रस्तथानुष्टुप्छंदो रामोऽस्य देवता ॥ १२७ ॥ पादैः सर्वेणपंचांगं कुर्याच्छेषं पठणवत् ॥ लक्ष्मं जपो दशांशेन जुहुयात्पायसैः सुधीः ॥
॥ १२८ ॥ सिद्धमंत्रस्य भुक्तिः स्यान्मुक्तिः शतकनाशनम् ॥ आदौ दाशरथायांते विद्महे पदमुच्चरेत् ॥ १२९ ॥ ततः सीतावल्लभाय धीमहीति समुच
रेत् ॥ तत्रो रामः प्रचो वर्णो दयादिति च संवदेत् ॥ १३० ॥ एषोक्ताया मगायत्री सर्वाभीष्टफलप्रदा ॥ पद्मासीतापदं डेतं ठद्वयांतः पडक्षरः ॥
॥ १३१ ॥ वाल्मीकिश्च मुनिश्छंदो गायत्री देवता पुनः ॥ सीता भगवती प्रोक्ता श्रीं बीजं वह्निमुन्दरी ॥ १३२ ॥ शक्तिः षड्दीर्घयुक्तेन बीजेनां
गानि कल्पयेत् ॥ ततो ध्यायन्महादेवीं सीतां त्रैलोक्यपूजिताम् ॥ १३३ ॥ तप्तहाटकवर्णाभां पद्मयुग्मं करद्वये ॥ सद्रत्नभूषणस्फूर्जदिव्यदेहां
शुभात्मिकाम् ॥ १३४ ॥ नानावस्त्रां शशिमुखीं पद्माक्षीं मुदितांतराम् ॥ पश्यंतो राघवं पुण्यं शय्याध्यां पद्मगुणेश्वरीम् ॥ १३५ ॥ एवं ध्यात्वा जपे
द्र्णलक्षं मंत्री दशांशतः ॥ जुहुयात्कमलैः फुल्लैः पीठे पूर्वोदिते यजेत् ॥ १३६ ॥ मूर्तिं संकल्प्य मूलेन तस्यामावाह्य जानकीम् ॥ संपूज्य दक्षिणे राममभ्यर्च्य
प्रेऽनिलात्मजम् ॥ १३७ ॥ पृष्ठे लक्ष्मणमभ्यर्च्य पट्कोणेऽङ्गपूजनम् ॥ पत्रेषु मंत्रिमुख्यांश्च बाह्वो लोकेश्वरान्पुनः ॥ १३८ ॥ वज्राद्यानपि संपूज्य सर्वसिद्धी
श्वरो भवेत् ॥ जतीपुष्पैश्चन्दनाक्तै राजवश्याय होमयेत् ॥ १३९ ॥ कमलैर्धनधान्यामिर्नीलवज्रैर्वशयन् जगत् ॥ वित्तपत्रैः श्रियः प्राप्त्यै दूर्वाभी
रोगशान्तये ॥ १४० ॥ किं बहुक्तेन सौभाग्यं पुत्रान्पौत्रान्परं सुखम् ॥ धनं धान्यं च मोक्षं च सीताराधनतो लभेत् ॥ १४१ ॥ शक्रः सन्दुर्लक्ष्मणाय हृदयं
सप्तवर्णवान् ॥ अगस्त्योऽस्य मुनिश्छंदो गायत्री देवता पुनः ॥ १४२ ॥ लक्ष्मणाख्यो महावीरश्चाब्जं हृदीजशक्तिके ॥ षड्दीर्घाब्जेन बीजेन पडंगानि समाच
रेत् ॥ १४३ ॥ द्विभुजं स्वर्णरुचिरतनुं पद्मनिभक्षणम् ॥ धनुर्वाणकरं रामसेवासंसक्तमानसम् ॥ १४४ ॥ ध्यात्वा त्वैवं प्रजपेद्द्वर्णलक्षं मंत्री दशांशतः ॥ मध्वाक्तैः पाय
सैर्हुत्वा रामपीठे प्रपूजयेत् ॥ १४५ ॥ रामवद्यजनं चास्य सर्वसिद्धिप्रदो ह्ययम् ॥ साकल्यं रामपूजाया यदीच्छेन्नियते नरः ॥ १४६ ॥ तेन यत्नेन कर्तव्यं लक्ष्म
णाचनमादरात् ॥ श्रीरामचंद्रभेदास्तु बहवः संति सिद्धिदाः ॥ १४७ ॥ तत्साधकैः सदा कार्यं लक्ष्मणाराधनं शुभम् ॥ अष्टोत्तरसदसं वा शतं वा
सुसमाहितैः ॥ १४८ ॥ लक्ष्मणस्य मनुर्जप्यो मुमुक्षुभिरतंद्रितैः ॥ अजप्त्वा लक्ष्मणमुत्तं राममंत्रान् जपन्ति ये ॥ १४९ ॥ न तेषां जायते सिद्धिर्हानि

५० सं०
अ० ७३

304

॥ १५२ ॥

रेव पदे पदे ॥ यो जपेच्छमणमनु नित्यमेकांतमास्थितः ॥ १५० ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यः सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ जयप्रधानो मंत्रोऽयं राज्यप्राप्त्यैक
 साधनम् ॥ १५१ ॥ नष्टराज्यास्ये मंत्रं जपेच्छं समाहितः ॥ सोऽचिरात्रष्टराज्यं स्वं प्राप्नोत्येव न संशयः ॥ १५२ ॥ ध्यायन्नाममयोध्यायामभिषिक्त
 मनन्यधीः ॥ पञ्चायुतं मनु जप्त्वा नष्टराज्यमवाप्नुयात् ॥ १५३ ॥ नागपाशविनिर्मुक्तं ध्यात्वा लक्ष्मणमादरात् ॥ अयुतं प्रजपेन्मंत्रं निगडान्मुच्यते
 ध्रुवम् ॥ १५४ ॥ वातात्मजेनानीताभिरोषधीभिर्गतव्यथम् ॥ ध्यात्वा लक्षं जपेन्मंत्रमल्पमृत्युं जयेद्भुवम् ॥ १५५ ॥ घातयंतं मेघनादं ध्यात्वा लक्षं
 जपेन्मनुम् ॥ दुर्जयं वापि वेगेन जयेद्विपुलं महत् ॥ १५६ ॥ ध्यात्वा शूर्पणखानासाछेदनोद्युक्तमानसम् ॥ सहस्रं प्रजपेन्मंत्रं पुरुहतादिकान्
 जयेत् ॥ १५७ ॥ रामपादाब्जसेवार्थं कृतोद्योगमथो रमन् ॥ प्रजपेच्छममेकांते महारोगात्प्रमुच्यते ॥ १५८ ॥ त्रिमासं विजिताहारो
 नित्यं सप्तसहस्रकम् ॥ अष्टोत्तरशतैः पुष्पैर्निश्छिद्रेः शातपत्रकैः ॥ १५९ ॥ पूजयित्वा विधानेन पायसं च सशर्करम् ॥ निवेद्य
 प्रजपेन्मंत्रं कुष्ठरोगात्प्रमुच्यते ॥ १६० ॥ विजने विजिताहारः षण्मासं विधिनामुना ॥ क्षयरोगात्प्रमुच्येत सत्यं सत्यं न संशयः
 ॥ १६१ ॥ अभिमंथ्य जलं प्रातर्मंत्रेण त्रिः समाहितः ॥ त्रिसंध्यं वा पिवेन्नित्यं मुच्यते सर्वरोगतः ॥ १६२ ॥ दारिद्र्यं च पराभूतं जायते धनदो
 पमः ॥ विषादिदोषसंस्पर्शो न भवेत्तु कदाचन ॥ १६३ ॥ मनुना मंत्रितैस्तोयैः प्रत्यहं क्षालयेन्मुखम् ॥ मुखनेत्रादिसंभृताज्येद्रोगांश्च दारु
 णान् ॥ १६४ ॥ पीत्वाभिमंत्रितं त्वंभः कुक्षिरोगान् जयेद्भुवम् ॥ लक्ष्मणप्रतिमां कृत्वा दद्याद्भक्त्या विधानतः ॥ १६५ ॥ स सर्वेभ्योऽथ रोगेभ्यो
 मुच्यते नात्र संशयः ॥ कन्यार्थं विमलापाणिग्रहणासक्तमानसः ॥ १६६ ॥ ध्यायन् लक्षं जपेन्मंत्री अज्जेर्हुत्वा दशांशतः ॥ ईप्सितां लभते कन्यां
 शीघ्रमेव न संशयः ॥ १६७ ॥ दीक्षितं जंभणास्त्राणां मंत्रेषु नियतव्रतम् ॥ ध्यात्वा च विधिवन्नित्यं जपेन्मासत्रयं मनुम् ॥ १६८ ॥ पूजापुरःसरं
 सप्तसहस्रं विजितेंद्रियः ॥ सर्वासामपि विद्यानां तत्त्वज्ञो जायते नरः ॥ १६९ ॥ विश्रामित्रकतुवरे कृताद्भुतपराक्रमम् ॥ ध्यायेंल्लक्षं जपेन्मंत्रं मुच्यते
 महतो भयात् ॥ १७० ॥ कृतनित्यक्रियः शुद्धस्त्रिकालं प्रजपेन्मनुम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो याति विष्णोः परं पदम् ॥ १७१ ॥ दीक्षितो विधिव
 न्मंत्रो गुणैर्विगतकल्मषः ॥ स्वाचारनियतो दांतो गृहस्थो विजितेंद्रियः ॥ १७२ ॥ ऐहिकाननपेक्ष्यैव निष्कामो योऽर्चयेद्विभुम् ॥ स सर्वान्पुण्य
 पापौघान्दग्ध्वा निर्मलमानसः ॥ १७३ ॥ पुनरावृत्तिरहितः शाश्वतं पदमश्नुते ॥ सकामो वांछितान् लब्ध्वा भुक्त्वा भोगान् मनोगतान् ॥ १७४ ॥
 जातिस्मरश्चिरं भूत्वा याति विष्णोः परं पदम् ॥ निद्राचन्द्रान्विता पञ्चाद्रताय हृदेतिमः ॥ १७५ ॥ सप्ताक्षरो मनुश्चास्य मुन्याद्यर्चादि पूर्ववत् ॥

वृ.ना.पु.

१५३ ॥

वकः सेंदुश्च शत्रुघ्नपरं जेतं हृदंतिमः ॥१७६॥ सप्ताक्षरोऽयं शत्रुघ्नमंत्रः सर्वेषुसिद्धिदः ॥१७७॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने
सनत्कुमारविभागे तृतीयपादे रामाद्युपासनावर्णनं नाम त्रिसप्ततितमोऽध्यायः ॥७३॥ सनत्कुमार उवाच ॥ अथोच्यंते हनुमतो मंत्राः सर्वेषुदायकाः ॥
यान्समाराध्य विप्रैश्च तत्तुल्याचरणा नराः ॥ १ ॥ मनुः स्वर्गदुसंयुक्तं गगनं च भगान्विताः ॥ हसफाग्निनिशाधीशाः द्वितीयं बीजमीरितम् ॥ २ ॥
स्वफाग्नयो भगेंद्राभ्यास्तृतीयं बीजमीरितम् ॥ वियद्भृग्वग्निमन्विदुषुक्तं स्याच्च चतुर्थकम् ॥ ३ ॥ पंचमं भगचंद्राभ्यावियद्भृगुस्वकाग्रयः ॥ मन्वि
द्राभ्यौ हसौ षष्ठं जेतः स्याद्दनुमास्ततः ॥ ४ ॥ हृदयांतो महामंत्राजोऽयं द्वादशाक्षरः ॥ रामचन्द्रो मुनिश्चास्य जगतीछंद ईरितम् ॥ ५ ॥ देवता
हनुमान्बीजं षष्ठं शक्तिर्द्वितीयकम् ॥ षड्वीजैश्च षडंगानि शिरोभाले दशोर्मुले ॥ ६ ॥ गलवाहुद्वये चैव हृदि कुक्षौ च नाभितः ॥ ध्वजे जानु
द्वये पादद्वये वर्णान्क्रमान्न्यसेत् ॥ ७ ॥ षड्वीजानि पदद्वंद्वं मृष्टि भाले मुखे हृदि ॥ नाभावूर्वोर्जघयोश्च पादयोर्विन्यसेत्क्रमात् ॥ ८ ॥ अंजनीग
र्भसंभूतं ततो ध्यायेत्कपीश्वरम् ॥ उद्यत्कोट्यर्कसंकाशं जगत्प्रज्ञोभकारकम् ॥ ९ ॥ श्रीरामांघ्रिध्याननिष्ठं सुग्रीवप्रमुखांर्चितम् ॥ वित्रासयंतं नादेन
राक्षसान्मारुतिं भजेत् ॥ १० ॥ ध्यात्वैवं प्रजपेद्भानुसहस्रं विजितेंद्रियः ॥ दशांशं जुहुयाद्बीहीन्पयोदध्याज्यमिश्रितान् ॥ ११ ॥ पूर्वोक्ते वैष्णवे पीठे
मूर्तिं संकल्प्य मूलतः ॥ आवाह्य तत्र संपूज्य पाद्यादिभिर्रूपायनैः ॥ १२ ॥ केशरेष्वंगपूजा स्यात्पत्रेषु च ततोऽर्चयेत् ॥ रामभक्तो महातेजाः कपिराजो
महाबलः ॥ १३ ॥ द्रोणाद्रिहारको मेरुपीठकार्चनकारकः ॥ दक्षिणाशाभास्करश्च सर्वविघ्नविनाशकः ॥ १४ ॥ इत्थं सम्पूज्य नामानि दलाग्रेषु ततोऽर्चयेत् ॥
सुग्रीवमंगद नीलं जांबवंतं नलं तथा ॥ १५ ॥ सुषेणं द्विविदं मैदं लोकपालस्ततोऽर्चयेत् ॥ वज्राद्यानपि संपूज्य सिद्धश्चैवं मनुर्भवेत् ॥ १६ ॥ मंत्र
नवशतं रात्रौ जपेद्दशदिनावधि ॥ यो नरस्तस्य नश्यति राजशत्रुत्थभीतयः ॥ १७ ॥ मातुलिगाम्रकदलीफलैः पुष्पा सहस्रकम् ॥ द्वाविंशतिग्रहचारि
विप्रान्संभोजयेच्छुचीन् ॥ १८ ॥ एवंकृते भूतविषग्रहोराद्युपद्रवाः ॥ नश्यति तत्क्षणादेव विद्वेपिग्रहदानवाः ॥ १९ ॥ अष्टोत्तरशतेनांबु मंत्रितं
विषनाशनम् ॥ भूतापस्मारकृत्योत्थज्वरे तन्मंत्रमंत्रितैः ॥ २० ॥ भस्मभिः सलिलैर्वापि ताडयेज्ज्वरिणं क्रुधा ॥ त्रिदिनाज्ज्वरमुक्तोऽसौ सुखं च
लभते नरः ॥ २१ ॥ औषधं वा जलं वापि भुक्त्वा तन्मंत्रमंत्रितम् ॥ सर्वात्रोगान्पराभूय सुखी भवति तत्क्षणात् ॥ २२ ॥ तज्जप्तभस्मलितांगो
भुक्त्वा तन्मंत्रितं पयः ॥ योद्धुं गच्छेच्च यो मंत्री शस्त्रसर्धेन वाध्यते ॥ २३ ॥ शस्त्रक्षतं वणस्फोटो लूतास्फोटोऽपि भस्मना ॥ विजितेन च संस्पृष्टाः
शुष्यन्त्येव न संशयः ॥ २४ ॥ जपेदकार्कस्तमाभ्य यावदकार्कदयो भवेत् ॥ मन्त्रं सप्तदिनं यावच्चादाय भस्मकीलकौ ॥ २५ ॥ निखनेदभिमन्त्र्याद्यु

पृ० त्व०

अ० ७४

॥ १५३ ॥

शङ्कां द्वार्यलक्षितः॥ विद्वेषं मिथ आपन्नाः पलायंतेऽरयोऽचिरात्॥२६॥ भस्मांबु चंदनं मंत्री मंत्रेणानेन मंत्रितम्॥ भक्ष्यादियोजितं यस्मै ददाति स
 तु दासवत् ॥ २७ ॥ कूराश्च जंतवोऽप्येवं भवंति वशवर्तिनः ॥ गृहीत्वेशानदिवसंस्थं करंजतरुमूलकम् ॥ २८ ॥ कृत्वा तेनांगुष्ठमात्रां प्रतिमां च
 हनूमतः ॥ कृत्वा प्राणप्रतिष्ठां च सिंदूराद्यैः प्रपूज्य च ॥ २९ ॥ गृहस्याभिमुखीं द्वारे निखनेऽन्मंत्रमुच्चरन् ॥ ग्रहाभिचारोगाग्निविषचौरनृपोद्भवाः
 ॥ ३० ॥ न जायंते गृहे तस्मिन् कदाचिदप्युपद्रवाः ॥ तद्गृहं धनपुत्राद्यैरेधते प्रत्यहं चिरम् ॥ ३१ ॥ निशि यत्र वने भस्म मृत्त्रया
 वापि यन्ततः ॥ शत्रोः प्रतिकृतिं कृत्वा इदि नाम समालिखेत् ॥ ३२ ॥ कृत्वा प्राणप्रतिष्ठां तं भिद्याच्छस्त्रैर्मनुं जपन् ॥ मंत्रांते
 प्रोच्चरेच्छत्रोर्नाम छिधि च भिधि च ॥ ३३ ॥ मारयेति च तस्यति दंतैरोष्ठं निपीड्य च ॥ पाण्योस्तले प्रपीड्याथ त्यक्त्वा तं स्वगृहं व्रजेत् ॥ ३४ ॥
 कुर्वन्सप्तदिनं चैवं हन्याच्छत्रुं न संशयः ॥ राजिकालवर्णैर्मुक्तचिकुरः पितृकानने ॥ ३५ ॥ धत्तफलपुष्पैश्च नखरोमविपैरपि ॥ द्विक (काक)
 कौशिकगृध्राणां पक्षैः श्लेष्मांतकाक्षजैः ॥ ३६ ॥ समिद्धिस्त्रिशतं याम्यदिङ्मुखो जुहुयात्रिभिः ॥ एवं सप्तदिनं कुर्वन्मारयेदुद्धतं रिपुम् ॥ ३७ ॥
 वित्रासस्त्रिदिनं रात्रौ श्मशाने पट्टशतं जपेत् ॥ ततो वेताल उत्थाय वदेद्भावि शुभाशुभम् ॥ ३८ ॥ किंकरीभूय वर्त्तत कुरुते साधकोदितम् ॥
 भस्मांबुमंत्रितं रात्रौ सहस्रावृत्तिकं पुनः ॥ ३९ ॥ दिनत्रयं च तत्पश्चात्प्रक्षिपेत्प्रतिमासु च ॥ यासु कासु च स्थूलासु लघुष्वपि विशेषतः
 ॥ ४० ॥ मंत्रप्रभावाच्चलनं भवत्येव न संशयः ॥ अष्टम्यां वा चतुर्दश्यां कुजे वा रविवासरे ॥ ४१ ॥ हनुमत्प्रतिमां पट्टे मापैः स्नेहपरिष्कृतेः ॥
 कुर्याद्रम्यां विशुद्धात्मा सर्वलक्षणलक्षिताम् ॥ ४२ ॥ तैलदीपं वामभागे घृतदीपं तु दक्षिणे ॥ संस्थाप्यावाहयेत्पश्चान्मूलमंत्रेण मंत्रवित् ॥ ४३ ॥
 प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा च पाद्यादीनि समर्पयेत् ॥ रक्तचंदनपुष्पैश्च सिंदूराद्यैः समर्चयेत् ॥ ४४ ॥ धूपं दीपं प्रदायाथ नैवेद्यं च समर्पयेत् ॥ अपूपमो
 दनं शाकमोदकान्वटकादिकम् ॥ ४५ ॥ साज्यं च तत्समर्प्याथ मूलमंत्रेण मंत्रवित् ॥ अखंडितान्यहिलतादलानि सप्तविंशतिम् ॥ ४६ ॥ त्रिधा
 कृत्वा सपूगानि मूलेनैव समर्पयेत् ॥ एवं संपूज्य मंत्रज्ञो जपेद्दशशतं मनुम् ॥ ४७ ॥ कर्पूरारार्तिकं कृत्वा स्तुत्वा च बहुधा सुधीः ॥ निजेप्सितं निवेद्याथ
 विधिवद्विभुजेत्ततः ॥ ४८ ॥ नैवेद्यान्नेन संभोज्य ब्राह्मणान्सप्तसंख्यया ॥ निवेदितानि पर्णानि तेभ्यो दद्याद्विभज्य च ॥ ४९ ॥ दक्षिणां च यथा
 शक्तिं दत्त्वा तान् विभुजेत्सुधीः ॥ तत इष्टगणैः सार्द्धं स्वयं भुंजीत वाग्यतः ॥ ५० ॥ तद्दिने भूमिशय्यां च ब्रह्मचर्य्यं समाचरेत् ॥ एवं यः कुरुते मर्त्यः
 सोऽचिरादेव निश्चितम् ॥ ५१ ॥ प्राप्नुयात्सकलान्कामान्कपीशस्य प्रसादतः ॥ हनुमत्प्रतिमां भूमौ विलिखेत्तत्पुरो मनुम् ॥ ५२ ॥ साध्यनाम द्वितीयांतं

वृ.ना.पु.

॥ १५४ ॥

विमोचय विमोचय ॥ तत्पूर्वं मार्जयेद्रामपाणिनाथ पुनर्लिखेत् ॥ एवमष्टोत्तरशतं लिखित्वा मार्जयेत्पुनः ॥ ५३ ॥ एवं कृते महाकारागृहाच्छीघ्रं विसृ-
च्यते ॥ एवमन्यानि कर्माणि कुर्यात्पल्लवमुल्लिखत् ॥ ५४ ॥ सर्पपर्वश्यकृदोमो विद्वेषे हयमारजैः ॥ कुंकुमैरिध्मकाण्डैर्वा मरीचैर्जीरकैरपि ॥ ५५ ॥
ज्वरे दूर्वागुडचीभिर्दध्ना क्षीरेण वा घृतैः ॥ शूले करंजवातारिसमिद्रिस्तेलोल्लैः ॥ ५६ ॥ तैलाक्ताभिश्च निर्गुडीसमिद्रिर्वा प्रयत्नतः ॥ सौभाग्ये
चंदनैश्चद्रलोचनैर्वा लवंगकैः ॥ ५७ ॥ सुगंधपुष्पैर्वस्त्रान्यै तत्तद्धान्यैस्तदाप्तये ॥ रिपुपादरजोभिश्च राजीलवणमिश्रितैः ॥ ५८ ॥ होमयेत्समरात्रं च
रिपुर्याति यमालयम् ॥ धान्यैः संप्राप्यते धान्यमन्त्रैरत्रसमुच्छ्रयः ॥ ५९ ॥ तिलाज्यक्षीरमधुभिर्महिषीगोसमृद्धये ॥ किं बहुक्तैर्विषे व्याधौ शांतौ
मोहे च मारणे ॥ ६० ॥ विवादे स्तंभने घृते भूतभीतौ च संकटे ॥ वक्ष्ये युद्धे क्षते दिव्ये बंधमोक्षे महावने ॥ ६१ ॥ साधितोऽयं नृणां दद्यान्मंत्रः
श्रेयः सुनिश्चितम् ॥ वक्ष्येऽथ हनुमद्यंत्रं सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ ६२ ॥ लंगूलाकारसंयुक्तं वलयत्रितयं लिखेत् ॥ साध्यनाम लिखन्मध्ये पाशिबीज
प्रवेष्टितम् ॥ ६३ ॥ उपर्यष्टच्छदं कृत्वा पत्रेषु कवचं लिखेत् ॥ तद्बहिर्दंतमालिख्य तद्बहिःश्वतुरसकम् ॥ ६४ ॥ चतुरस्रस्य रेखात्रे त्रिशूलानि
समालिखेत् ॥ सौ बीजं भूपुरस्याष्टवज्रेषु विलिखेत्ततः ॥ ६५ ॥ कोणेज्वकुशमालिख्य मालामंत्रेण वेष्टयेत् ॥ तत्सर्वं वेष्टयेद्यंत्रवलयत्रितयेन
च ॥ ६६ ॥ शिलायां फलके वस्त्रे ताम्रपत्रेऽथ कुञ्चके ॥ तादृषेऽथ भूजे वा रोचनानाभिकुंकुमैः ॥ ६७ ॥ यंत्रमेतत्समालिख्य निराहारो जितेंद्रियः ॥
कपेः प्राणान्प्रतिष्ठाप्य पूजयेत्तद्यथाविधि ॥ ६८ ॥ अशेषदुःखशान्त्यर्थं यंत्रं संधारयेद् बुधः ॥ मारीज्वराभिचारादिसर्वोपद्रवनाशनम् ॥ ६९ ॥
योषितामपि बालानां धृतं जनमनोहरम् ॥ भूतकृत्यापिशाचानां दर्शनादेव नाशनम् ॥ ७० ॥ मालामंत्रमथो वक्ष्ये तारो वाग्विष्णुगेहिनी ॥
दीर्घत्रयान्विता माया प्रागुक्तं कूटपञ्चकम् ॥ ७१ ॥ ध्रुवो हृदयुमान्दंतोऽथ प्रकटपगकमः ॥ आक्रान्तदिग्मंडलांते यशोवितानसंबदेत् ॥ ७२ ॥
धवलीकृतवर्णांते जगन्नितयवच च ॥ देहज्वलदग्निमूर्य कोट्येन च समप्रभ ॥ ७३ ॥ तनूरुहपदांते तु रुद्रावतार संबदेत् ॥ लंकापुरी ततः
पश्चाद्हनोदधिलंघन ॥ ७४ ॥ दशग्रीवशिरः पश्चात्कृतांतकपदं वदेत् ॥ सीतांते श्वसनपदं वाय्वंते सुतमीरयेत् ॥ ७५ ॥ अंजनार्गभसंभूतः श्रीरामल-
क्ष्मणान्वितः ॥ नंदंति कर वर्णांते सैन्यप्राकार ईरयेत् ॥ ७६ ॥ सुग्रीवसख्यकाद्वर्णाद्रणवालिनिवर्हण ॥ कारणद्रोणशब्दांते पर्वतोत्पादनेति च ॥
॥ ७७ ॥ अशोकवनवीथ्यंते दारुणाक्षकुमारक ॥ छेदनांते वनरक्षाकरांते तु समृद्ध च ॥ ७८ ॥ विभञ्जनांते ब्रह्माक्षप्रशक्ति मसेति च ॥
लक्ष्मणांते शक्तिभेदनिवारणपदं वदेत् ॥ ७९ ॥ विशाल्योषधिशब्दांते ममानयन संपठेत् ॥ बालोदित पतो भातुमंडलमसनेति च ॥ ८० ॥

पृ० ख०

अ० ७९

॥ १५४ ॥

मेघनादहोमपदाद्विध्वंसनपदं वदेत् ॥ इन्द्रजिह्वधकारति णसीतारक्षकेति च ॥ ८१ ॥ राक्षसीसंघशब्दाति विदारणपदं वदेत् ॥ कुम्भकर्णदिसंकीर्त्य
 वर्धति च परायण ॥ ८२ ॥ श्रीरामभक्तिवर्णाति तत्परति समुद्र च ॥ व्योमहुमलंघनेति महासामर्थ्यं संवदेत् ॥ ८३ ॥ महातेजःपुंजशब्दाद्विराजमानवो
 ज्वरेत् ॥ स्वामिवचनसंपादितार्जुनाति च संयुग ॥ ८४ ॥ मुहायति कुमारेति ब्रह्मचारिन्पदं वदेत् ॥ गंभीरशब्दोदयाति दक्षिणापथ संवदेत् ॥ मार्तण्डमेरु
 शब्दाति वदेत्पर्वतपीठिका ॥ ८५ ॥ अर्चनति तु सकलमेत्राति मपदं वदेत् ॥ आचार्यमम शब्दाति सर्वग्रहविनाशन ॥ ८६ ॥ सर्वज्वरोच्चाटनति
 सर्वविषविनाशन ॥ सर्वापत्तिनिवारण सर्वदुष्टनिवर्हण ॥ ८७ ॥ सर्वव्याध्यादि सम्प्रोच्य भयाति च निवारण ॥ ८८ ॥ सर्वशत्रुच्छेदनेति ततो मम
 परस्य च ॥ ८९ ॥ ततस्त्रिभुवनति तु पुंस्त्रीनपुंसकात्मकम् ॥ सर्वजीवपदाति तु जातं वशययुग्मकम् ॥ ९० ॥ ममाज्ञाकारकं पश्चात्संपादय
 युगं पुनः ॥ ततो नानानामधेयान्सर्वान् राज्ञः स संपठेत् ॥ ९१ ॥ परिवारान्ममेत्यंते सेवकान् कुरु युग्मकम् ॥ सर्वशस्त्रास्त्रधीत्यंते पाणि विध्वंसय
 द्रयम् ॥ ९२ ॥ लज्जादीर्घत्रयोपेता होत्रयं चेहि युग्मकम् ॥ विलोमं पंचकूटानि सर्वशत्रुन्हनद्रयम् ॥ ९३ ॥ परवलानि परति सैन्यानि क्षोभयद्रयम् ॥ ९४ ॥
 मम सर्वं कार्यजातं साधयेति द्रयं ततः ॥ ९५ ॥ सर्वदुष्टदुर्जनति मुखानि कीलयद्रयम् ॥ धेत्रयं वर्मत्रितयं फट्त्रयं द्वात्रयं ततः ॥ ९६ ॥ वह्निप्रियांतो
 मंत्रोऽयं मालासंज्ञोऽखिलेष्टदः ॥ ९७ ॥ वस्वष्टवाणवर्णोऽयं मंत्रः सर्वेष्टसाधकः ॥ ९८ ॥ महाभये महोत्पाते स्मृतोऽयं दुःखनाशनः ॥ द्वादशांशस्य षट्कूटं
 त्यक्त्वा बीजं तथादिमम् ॥ ९९ ॥ पंचकूटात्मको मंत्रः सर्वकामप्रदायकः ॥ रामचंद्रो मुनिश्चास्य गायत्री छंद ईरितम् ॥ १०० ॥ हनुमान्देवता
 प्रोक्तो विनियोगोऽखिलाप्तये ॥ पंचबीजैः समस्तेन पडंगानि समाचरेत् ॥ १०१ ॥ रामदूतो लक्ष्मणति प्राणदाताञ्जनीसुतः ॥ सीताशोकविनाशोऽयं
 लंकाप्रासादभंजनः ॥ १०२ ॥ हनुमदाद्याः पैचेते बीजाद्या ड्युताः पुनः ॥ पडंगमनवो ह्येते ध्यानपूजादि पूर्ववत् ॥ १०३ ॥ प्रणवो वाग्भव पञ्चा
 माया दीर्घत्रयान्विता ॥ पंचकूटानि मंत्रोऽयं रुद्राणः सर्वसिद्धिदः ॥ १०४ ॥ ध्यानपूजादिकं सर्वमस्यापि पूर्ववन्मतम् ॥ अयमारा
 धितो मंत्रः सर्वाभीष्टप्रदायकः ॥ १०५ ॥ नमो भगवते पश्चादनंतश्चंद्रशेखरां ॥ जनेयाय महति तु वलायांतेऽग्निवल्लभा ॥ १०६ ॥
 अष्टादशांशो मंत्रोऽयं मुनिरीश्वरसंज्ञकः ॥ छंदोऽनुष्टुप्देवता तु हनुमान्पवनात्मजः ॥ १०७ ॥ हं बीजं वह्निवनिता शक्तिः प्रोक्ता मनीषिभिः ॥
 आजनेयाय हृदयं शिरश्च रुद्रमूर्तये ॥ १०८ ॥ शिखायां वायुपुत्रायाग्निगर्भाय वर्मणि ॥ रामदूताय नेत्रे स्याद्ब्रह्मास्त्रायास्त्रमीरितम् ॥ १०९ ॥
 तप्तचामीकरनिभं भीमसंविहिताञ्जलिम् ॥ चलत्कुंडलदीप्तास्यं पञ्चाक्षं मारुति स्मरेत् ॥ ११० ॥ ध्यात्वैवमयुतं जप्त्वा दशांशं शुद्धयात्तिलैः ॥

ह.ना.पु.
॥ १५५ ॥

वेष्णवे पूजयेत्पीठे प्रागुद्दिष्टेन वर्त्मना ॥ १११ ॥ अष्टोत्तरशतं नित्यं नक्तभोजी जितेंद्रियः ॥ जपित्वा क्षुद्ररोगेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥
॥ ११२ ॥ महारोगनिवृत्त्यै तु सहस्रं प्रत्यहं जपेत् ॥ राक्षसोघं विनिघ्नतं कर्षि ध्यात्वा घनारानम् ॥ ११३ ॥ अयुतं प्रजपेन्नित्यमचिराज्ज
यति द्विषम् ॥ सुग्रीवेण समं रामं संदधानं कर्षि स्मरन् ॥ ११४ ॥ प्रजपेदयुतं यस्तु संधिं कुर्याद्विषद्वयोः ॥ ध्यात्वा लंकां दहतं तमयुतं प्रजपे
न्मनुम् ॥ ११५ ॥ अचिरादेव शत्रूणां ग्रामान्संप्रदहेत्सुधीः ॥ ध्यात्वा प्रयागसमये हनुमन्तं जपेन्मनुम् ॥ ११६ ॥ यो याति सोऽचिरात्स्वेषं साध
यित्वा गृहे कृजेत् ॥ हनुमन्तं सदा गेहे योऽर्चयेन्नपतत्परः ॥ ११७ ॥ आरोग्यं च श्रियं कान्तिं लभते निरुपद्रवम् ॥ कानने व्याघ्रचौरेभ्यो रक्षेन्मनु
रयं स्मृतः ॥ ११८ ॥ प्रस्वापकाले शय्यायां स्मरेन्मंत्रमनन्यधीः ॥ तस्य दुःस्वप्नचौरादिभयं नैव भवेत्कचित् ॥ ११९ ॥ वियत्सेन्दुर्हनुमते ततो
रुद्रात्मकाय च ॥ वर्मास्त्रातो महामंत्रो द्वादशाणोऽष्टसिद्धिकृत् ॥ १२० ॥ रामचन्द्रो मुनिश्चास्य जगती छन्द ईरितम् ॥ हनुमान्देवतां बीजमाद्यं
शक्तिर्दुमीरिता ॥ १२१ ॥ षड्दीर्घभाजा बीजेन षडंगानि समाचरेत् ॥ महारौलं समुत्पाद्य धावंतं रावणं प्रति ॥ १२२ ॥ लाक्षारत्नारुणं रौद्रं
कालांतकयमोपमम् ॥ ज्वलदग्निसमं जेत्रं सूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ १२३ ॥ अंगदार्यमहावीरैर्वेष्टितं रुद्ररूपिणम् ॥ तिष्ठ तिष्ठ रणे दुष्टं सृजंतं घोरनिः
स्वनम् ॥ १२४ ॥ शैवरूपिणमभ्यर्च्य ध्यात्वा लक्ष जपेन्मनुम् ॥ दशांशं बहुयाद्रीहीन्पयोदध्याज्यमिश्रितान् ॥ १२५ ॥ पूर्वोक्ते वैष्णवे पीठे
विमलादिसमन्विते ॥ मूर्तिं संकल्प्य मूलेन पूजा कार्या हनुमतः ॥ १२६ ॥ ध्यानैकमात्रोऽपि नृणां सिद्धिरेव न संशयः ॥ अथास्य साधनं वक्ष्ये
लोकानां हितकाम्यया ॥ १२७ ॥ हनुमत्साधनं पुण्यं महापातकनाशनम् ॥ एतद्ब्रह्मतमं लोके शीघ्रसिद्धिकरं परम् ॥ १२८ ॥ मंत्री यस्य प्रसादेन
त्रैलोक्यविजयी भवेत् ॥ प्रातः स्नात्वा नदीतीरे उपविश्य कुशासने ॥ १२९ ॥ प्राणायामपङ्गे च मूलेन सकलं चरेत् ॥ पुष्पांजल्यष्टकं दत्वा
ध्यात्वा रामं ससीतकम् ॥ १३० ॥ ताम्रपात्रे ततः पद्ममष्टपत्रं सकेशरम् ॥ कुचंदनेन घृष्टेन संलिखेत्तच्छलाकया ॥ १३१ ॥ कर्णिकायां लिखे
न्मंत्रं तत्रावाह्य कपीश्वरम् ॥ मूर्तिं मूलेन संकल्प्य ध्यात्वा पाद्यादिकं चरेत् ॥ १३२ ॥ गंधपुष्पादिकं सर्वं निवेद्य मूलमंत्रतः ॥ केसरेषु पङ्गानि
दलेषु च ततोऽर्चयेत् ॥ १३३ ॥ सुग्रीवं लक्ष्मणं चैव ह्यंगदं नलनीलकौ ॥ जावन्तं च कुमुदं केसरीशं दलेऽर्चयेत् ॥ १३४ ॥ दिक्पालांश्चापि
वज्रादीन्पूजयेत्तदनंतरम् ॥ एवं सिद्धे मनौ मंत्री साधयेत्स्वेष्टमात्मनि ॥ १३५ ॥ नदीतीरे कानने वा पर्वते विजनेऽथवा ॥ साधयेत्साधक
श्रेष्ठो भूमिग्रहणपूर्वकम् ॥ १३६ ॥ जिताहारो जित्वासो जित्वाक्च जितेंद्रियः ॥ दिग्वन्धनादिकं कृत्वा न्यासध्यानादिपूर्वकम् ॥ १३७ ॥ लक्ष

पृ० ख०
अ० ७४

जपेन्मंत्रराजं पूजयित्वा तु पूर्ववत् ॥ लक्ष्मिं दिवसं प्राप्य कुर्व्याच्च पूजनं महत् ॥ १३८ ॥ एकाग्रमनसा सम्यग्ध्यात्वा पवननंदनम् ॥ दिवारात्रौ
जपं कुर्याद्यावत्संदर्शनं भवेत् ॥ १३९ ॥ सुदृढं साधकं मत्वा निशीथे पवनात्मजः ॥ सुप्रसन्नस्ततो भूत्वा प्रयाति साधकाग्रतः ॥ १४० ॥ यथे
प्सितं वरं दत्वा साधकाय कपीश्वरः ॥ वरं लब्ध्वा साधकैंद्रो विहरेदात्मनः सुखैः ॥ १४१ ॥ एतद्धि साधनं पुण्यं लोकानां हितकाम्यया ॥ प्रका
शितं रहस्यं वै देवानामपि दुर्लभम् ॥ १४२ ॥ अन्यानपिप्रयोगाश्च साधयेदात्मनो हितान् ॥ विद्यदिदुषुतं पश्चान्दंतं पवननंदनम् ॥ १४३ ॥ वद्विप्रि
यांतो मंत्रोऽयं दशार्णः सर्वकामदः ॥ मुन्यादिकं च पूर्वोक्तं पठेगान्यपि पूर्ववत् ॥ १४४ ॥ ध्यायेद्वर्णं हनूमंतं सूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ धावंतं रावणं
जितुं दृष्ट्वा सत्वरमुत्थितम् ॥ १४५ ॥ लक्ष्मणं च महावीरं पतितं रणभूतले ॥ गुहं च क्रोधमुत्पाद्य ग्रहोतुं गुरुपर्वतम् ॥ १४६ ॥ हाहाकारैः सदर्पे
श्च कंपयंतं जगत्रयम् ॥ आब्रह्मांडं समान्याप्य कृत्वा भीमं कलेवरम् ॥ १४७ ॥ लक्षं जपेदशांशेन जुहुयात्पूर्ववत्सुधीः ॥ पूर्ववत्पूजनं प्रोक्तं मंत्र
स्यास्य विधानतः ॥ १४८ ॥ एवं सिद्धे मनौ मंत्री साधयेदात्मनो हितम् ॥ अस्यापि मंत्रवर्षस्य रहस्यं साधने तु वै ॥ १४९ ॥ सुगोप्यं सर्वतंत्रेषु
न देयं यस्य कस्यचित् ॥ ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय कृतनित्यक्रियः शुचिः ॥ १५० ॥ गत्वा नदीं ततः स्नात्वा तीर्थमावाह्य चाष्टधा ॥ मूलमंत्रं
ततो जप्त्वा सिंचेदादित्यसंख्यया ॥ १५१ ॥ एवं स्नानादिकं कृत्वा गंगानीरेऽथवा पुनः ॥ पर्वते वा वने वापि भूमिग्रहणपूर्वकम् ॥ १५२ ॥ आद्य
वर्णैः पूरकं स्थाप्यञ्चवर्गैश्च कुम्भकम् ॥ रेचकं च पुनर्याद्यैरेवं प्राणान्निग्रम्य च ॥ १५३ ॥ विधाय भूतशुद्ध्यादि पीठन्यासावधि पुनः ॥ ध्यात्वा
पूर्वोक्तविधिना संपूज्य च कपीश्वरम् ॥ १५४ ॥ तद्ये प्रजपेन्नित्यं साधकोऽयुतमादरात् ॥ सप्तमे दिवसे प्राप्ते कुर्याच्च पूजनं महत् ॥ १५५ ॥ एकाग्र
मनसा मन्त्री दिवारात्रे जपेन्मनुम् ॥ महाभयं प्रदत्वा त्रिभागशेषानु निश्चितम् ॥ १५६ ॥ यामिनीषु समायाति नियतं पवनात्मजः ॥ यथेप्सितं वरं
दद्यात्साधकाय कपीश्वरः ॥ १५७ ॥ विद्यां वापि धनं वापि राज्यं वा शत्रुनिग्रहम् ॥ तत्क्षणादेव चाप्नोति सत्यं सत्यं न संशयः ॥ १५८ ॥ इह लोके
ऽखिलान्कामान्भुङ्कति मुक्तिमाप्नुयात् ॥ सद्याचितं वायुयुग्मं हनूमतेति चोद्धरेत् ॥ १५९ ॥ फलति फक्रियानेत्रयुक्ता च कामिका ततः ॥ धर्मगते
धर्मितेयुक्ता आयुरास्व पदं ततः ॥ १६० ॥ लोहितो गरुडो हेतिवाणनेत्राक्षरो मनुः ॥ मुन्यादिकं तु पूर्वोक्तं ग्रीहरोगहरो हरिः ॥ १६१ ॥
देवता च समुदिष्टा ग्रीहयुक्तोदरे पुनः ॥ नागवल्लीदलं स्थाप्यमुपयाच्छादयेत्ततः ॥ १६२ ॥ वस्त्रं चैवाष्टगुणितं ततः साधकसत्तमः ॥ शकले
वंशजं तस्योपरि मुंचेत्कर्पि स्मरेत् ॥ १६३ ॥ आरण्यसाणकोत्पन्ने वद्धौ यष्टिं प्रतापयेत् ॥ वदगीभूरुदोन्थां तां मंत्रेणानेन सप्तधा ॥ १६४ ॥

६.ना.पु.
॥ १५६ ॥

तया संताडयेदं शशकलं जठरस्थितम् ॥ सप्तकृत्वः प्रीहरो गो नाशमायाति निश्चितम् ॥ १५५ ॥ तारा नमा भगवत आजनयाय चाचरत् ॥
अमुकस्य शृंगलामोचकः श्रीमान्द्रुमान्पवनात्मजः ॥ १५६ ॥ बंधमोक्षं कुरुयुगं स्वाहातोऽयं मनुर्मतः ॥ ईश्वरोऽस्य मुनिश्छन्दोऽनुष्टुप्च देवता पुनः ॥
॥ १५७ ॥ शृंगलामोचकः श्रीमान्द्रुमान्पवनात्मजः ॥ १५८ ॥ षड्दीर्घवह्नियुक्तेन बीजेनां
गानि कल्पयेत् ॥ वामे शैलं वैरिभिर्दं विजुह्वं टंकमन्यतः ॥ १५९ ॥ दधानं स्वर्णवर्णं च ध्यायेत्कुण्डलिनं हरिम् ॥ एवं ध्यात्वा जपेक्ष
दशांशं व्रतपल्लवैः ॥ १६० ॥ जुहुयात्पूर्ववत्प्रोक्तं यजनं वास्य सूरिभिः ॥ महाकारागृहे प्राप्तो ह्ययुतं प्रजपेन्नरः ॥ १६१ ॥ शीघ्रं कारागृ
हान्मुक्तः सुखी भवति निश्चितम् ॥ यंत्रं चास्य प्रवक्ष्यामि बन्धमोक्षकरं शुभम् ॥ १६२ ॥ अष्टच्छदांतः षट्कोणं साध्यनामसमन्वितम् ॥
षट्कोणेषु ध्रुवं केंद्रमाजनेयपदं लिखेत् ॥ १६३ ॥ अष्टच्छदेषु विलिखेत्प्रणवो वातुवात्विति ॥ गोरोचनाकुंकुमेन लिखित्वा यंत्रमुत्तम
म् ॥ १६४ ॥ धृत्वा मूर्ध्नि जपेन्मंत्रमयुतं बन्धमुक्तये ॥ यन्त्रमेतल्लिखित्वा तु मृत्तिकोपरि मार्जयेत् ॥ १६५ ॥ दक्षहस्तेन मन्त्रज्ञः प्रत्यहं मंडला
वधि ॥ एवं कृते महाकारागृहान्मन्त्री विमुच्यते ॥ १६६ ॥ गगनं ज्वलनः साक्षी मर्कटेति द्वयं ततः ॥ तोयं शशेषे मकरे परिमुंचति
मुंचति ॥ १६७ ॥ ततः शृंगलिकां चेति वेदनेत्राक्षरो मनुः ॥ इमं मंत्रं दक्षकरे लिखित्वा वामहस्ततः ॥ १६८ ॥ दूर्गकृत्य
जपेन्मंत्रमष्टोत्तरशतं बुधः ॥ त्रिसप्ताहात्प्रवदोऽसौ मुच्यते नात्र संशयः ॥ १६९ ॥ मुन्याद्यर्चादिकं सर्वमस्य पूर्ववदाचरेत् ॥ लक्षं
जपो दशशिन शुभेन्द्रवैश्व होमयेत् ॥ १७० ॥ पुच्छाकारे सुवस्त्रे च लेखन्या क्षुरकोत्थया ॥ गन्धाएकैर्लिखेद्रूपं कपिगजस्य सुन्दरम् ॥ १७१ ॥
तन्मध्येऽष्टदशांशं तु शत्रुनामान्वितं लिखेत् ॥ तेन मन्त्राभिजप्तेन शिरोवद्धेन भूमिपः ॥ १७२ ॥ जयत्यरिगणं सर्वं दर्शनादेव निश्चितम् ॥ चन्द्रमूयां
परागादौ पूर्वोक्तं लेखयेद्धजे ॥ १७३ ॥ ध्वजमादाय मन्त्रज्ञः संस्पर्शान्मोक्षणावधि ॥ मातृकां जापयेत्पश्चाद्दशशिनं च होमयेत् ॥ १७४ ॥ निलः
सर्षपसंमिश्रैः संस्कृते द्रव्यवाहने ॥ गजे ध्वजं समारोप्य गच्छेद्युद्धाय भूपतिः ॥ १७५ ॥ गजस्थं तं ध्वजं दृष्ट्वा पलायन्तेऽरयो ध्रुवम् ॥ महागोक्षकरं
यन्त्रं वक्ष्ये सम्प्रगन्तुमतः ॥ १७६ ॥ लिखेद्रसुदलं पञ्च साध्याख्यायुतकर्णिकम् ॥ दलेऽष्टकोणमालिख्य मालामन्त्रेण वेष्टयेत् ॥ १७७ ॥ तद्वहि
र्माययावेष्टय प्राणस्थापनमाचरेत् ॥ लिखितं स्वर्णलेखन्या भूर्जपत्रे सुशोभने ॥ १७८ ॥ काश्मीररोचनाभ्यां तु त्रिलोहेन च वेष्टितम् ॥ सग्न्या
तसाधितं यंत्रं भुजे वा मूर्ध्नि धास्येत् ॥ १७९ ॥ रणे दुरोदरे वादे व्यवहारे जयं लभेत् ॥ ग्रहैर्विघ्नेविघ्नेः शस्त्रैश्चौरैर्नैवाभिभूयते ॥ १८० ॥ सवन्नि

५० ५०
अ० ७४

॥ १५६ ॥

गानपाकृत्य चिरं जीवेच्छतं समाः ॥ षड्दीर्घयुक्तं गगन वद्गच्छाल्यं तारसंपुटम् ॥ १९१ ॥ अष्टाणोऽयं महामंत्रो मालामंत्रोऽथ कथ्यते ॥ प्रणवो
 वज्रकायेति वज्रतुंडेति संपठेत् ॥ १९२ ॥ कपिलांते पिंगलेति उर्द्धकेशमहापदम् ॥ बल्लक्तमुखांते तु तद्विजिह्व महा ततः ॥ १९३ ॥ रौद्रदंष्ट्रो
 त्कटं पश्चात्कहदं करालिति ॥ महद्वदप्रहारेण लंकेऽवस्थात्ततः ॥ १९४ ॥ वायुर्महासेतुपदं बंधति च महा पुनः ॥ शैलप्रवाह गगनेचर एहे हि
 संवदेत् ॥ १९५ ॥ भगवन्महाबलांते पराक्रमपदं वदेत् ॥ भैरवाज्ञापयैहोहि महारौद्रपदं ततः ॥ १९६ ॥ दीर्घपुच्छेन वर्णति वदेद्देष्टव्यं वैरि
 णम् ॥ जंभयद्वयमाभाष्य वर्मास्त्रांतो मनुर्मतः ॥ १९७ ॥ मालाह्वयो द्विजश्रेष्ठ शरनेत्रधराक्षः ॥ मालामंत्राष्टाणयोश्च मुन्याद्यर्चा तु
 पूर्ववत् ॥ १९८ ॥ जप्तो युद्धे जयं दद्याद्वाधौ व्याधिविनाशनः ॥ एवं यो भजते मंत्री वायुपुत्रं कपीश्वरम् ॥ १९९ ॥ सर्वान्स लभते कामान्दे
 वैरपि सुदुर्लभान् ॥ धनं धान्यं सुतान्पौत्रान्सौभाग्यमतुलं यशः ॥ २०० ॥ मेधां विद्यां प्रभां राज्यं विवादे विजयं तथा ॥ वश्याद्यानि च
 कर्माणि संगरे विजयं तथा ॥ २०१ ॥ उपासितोऽजनागर्भसंभूतः प्रददात्यलम् ॥ २०२ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने सन
 त्कुमारविभागे तृतीयपादे हनुमन्मंत्रकथनेनाम चतुःसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७४ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ अथ दीपविधिं वक्ष्ये सरहरयं हनूमतः ॥
 यस्य ज्ञानमात्रेण सिद्धो भवति साधकः ॥ १ ॥ दीपपात्रप्रमाणं च तैलमानं क्रमेण तु ॥ द्रव्यस्य च प्रमाणं वै तत्तु मानमनुक्रमात् ॥ २ ॥
 स्थानभेदं च मंत्रं च दीपदानमतुं पृथक् ॥ पुष्पवासिततैलेन सर्वकामप्रदं मतम् ॥ ३ ॥ तिलतैलं त्रिधः प्राप्त्यै पथिकागमनं प्रति ॥ अतर्सीतैल
 मुद्दिष्टं वश्यकर्मणि निश्चितम् ॥ ४ ॥ सार्षपं रोगनाशाय कथितं कर्मकोविदैः ॥ मारणे राजिकोत्थं वा विभीतकसमुद्रवम् ॥ ५ ॥ उच्चाटने करजोत्थं
 विद्वेषे मधुवृक्षजम् ॥ अलाभे सर्वतैलानां तिलजं तैलमुत्तमम् ॥ ६ ॥ गोधूमाश्च तिला माषा मुद्रा वै तंडुलाः क्रमात् ॥ पंचधान्यमिदं प्रोक्तं नित्यं
 दीपं तु मारुते ॥ ७ ॥ पंचधान्यसमुद्भूतं पिष्टमात्रं सुशोभनम् ॥ सर्वकामप्रदं प्रोक्तं सर्वदा दीपदानके ॥ ८ ॥ वक्ष्ये तंडुलपिष्टोत्थं मारणे माष
 पिष्टजम् ॥ उच्चाटने कृष्णतिलपिष्टजं च प्रकीर्तितम् ॥ ९ ॥ पथिकागमने प्रोक्तं गोधूमोत्थं सतंडुलम् ॥ मोहने त्वादर्काजातं विद्वेषे च कुलत्थ
 जम् ॥ १० ॥ संधामे केवला माषाः प्रोक्ता दीपस्य पात्रके ॥ सधौ त्रिपिष्टजं लक्ष्मीहेतोः कस्तूरिकाभवम् ॥ ११ ॥ एलालवंगकर्पूरगुणानि
 समुद्रवम् ॥ कन्याप्राप्त्यै तथा राजवश्ये सख्ये तथैव च ॥ १२ ॥ अलाभे सर्ववस्तूनां पंचधान्यं वरं स्मृतम् ॥ अष्टमुष्टिर्भवेत्किञ्चित्किञ्चिदष्टौ चः
 पुष्कलम् ॥ १३ ॥ पुष्कलानां चतुर्णां च द्वादशः परिकीर्तितः ॥ चतुरादको भवेद्द्रोणः खारी द्रोणचतुष्टयम् ॥ १४ ॥ खारीचतुष्टयं प्रस्थ

बृ.ना.बु.
॥ १५७ ॥

संज्ञा च परिकीर्तिता ॥ अथवान्यप्रकारेण मानमत्र निगद्यते ॥ १५ ॥ पलद्वयं तु प्रसृतं द्विशुणं कुडवं मतम् ॥ चतुर्भिः कुडवैः प्रस्थस्ते
 श्वतुर्भिस्तथाढकः ॥ १६ ॥ चतुराङ्को भवेद्गोणः खारी द्वाणचतुष्टयम् ॥ क्रमेणैतेन ते ज्ञेयाः पात्रे षट्कर्मसंभवे ॥ १७ ॥ पञ्च सप्त नव तथा
 प्रमाणास्ते यथाक्रमम् ॥ सौगंधे नैव मानं स्यात्तद्यथारुचि संमतम् ॥ १८ ॥ नित्यपात्रे तु तैलानां नियमो वार्तिकोद्भवः ॥ सोमवारे गृहीत्वा तद्धान्यं
 तोनप्लुतं धरेत् ॥ १९ ॥ पश्चात्प्रमाणतो ज्ञेयं कुमारिहस्तपेषणम् ॥ तत्पिष्टं शुद्धपात्रे तु नरीतोयेन पिंडितम् ॥ २० ॥ दीपपात्रं ततः कुर्याच्छुद्धः
 प्रयतमानसः ॥ दीपपात्रे ज्वालयमाने मारुतेः क्वचं पठेत् ॥ २१ ॥ शुद्धभूमौ समास्थाप्य भौमे दीपं प्रदापयेत् ॥ मालामनूनां ये वर्णाः साध्य
 नामसमन्विताः ॥ २२ ॥ वर्तिकायां प्रकर्तव्यास्तंतवस्तत्प्रमाणकाः ॥ तद्विशारेण वा ग्राह्या गुरुकार्येऽखिलाभ्यता ॥ २३ ॥ कूटतुल्याः स्मृता
 नित्ये सामान्येऽथ विशेषके ॥ रुद्राः कूटगणाः प्रोक्ता न पात्रे नियमो मतः ॥ २४ ॥ एकविंशतिसंख्याकास्तन्तवोऽथाध्वनि स्मृताः ॥
 रक्तसूत्रं हनुमतो दीपदाने प्रकीर्तितम् ॥ २५ ॥ कृष्णसूत्राटने द्वेषेऽरुणं मारणकर्मणि ॥ कूटतुल्यपलं तैलं गुरुकार्ये शिवैर्गुणम् ॥ २६ ॥ नित्ये
 पंचपलं प्रोक्तमथवा मानसी रुचिः ॥ २७ ॥ हनुमत्प्रतिमायास्तु सन्निधौ दीपदापनम् ॥ शिवालयेऽथवा कुर्यान्नित्यनैमित्तिके स्थले ॥ २८ ॥
 विशेषोऽस्त्यत्र यः कश्चिन्माहृतं रुच्यते मया ॥ २९ ॥ प्रतिमाग्रे प्रमोदेन ग्रहभूतग्रहेषु च ॥ चतुष्पथे तथा प्रोक्तं षट्सु दीपप्रदापनम् ॥ ३० ॥
 सन्निधौ स्फाटिके लिंगे शालग्रामस्य सन्निधौ ॥ नानाभोगश्रियै प्रोक्तं दीपदानं हनुमतः ॥ ३१ ॥ गणेशसन्निधौ विघ्नमहासंकटनाशने ॥ विपद्या
 धिभये घोरं हनुमत्सन्निधौ स्मृतम् ॥ ३२ ॥ दुर्गायाः सन्निधौ प्रोक्तं संग्रामे दीपदापनम् ॥ चतुष्पथे व्याधिनष्टौ दुष्टदृष्टौ तथैव च ॥ ३३ ॥
 राजद्वारे बंधमुक्तौ कारागारेऽथवा मतम् ॥ अश्वत्थवटमूले तु सर्वकार्यप्रसिद्धये ॥ ३४ ॥ वश्ये भये विवादे च वेश्मसंग्रामसंकटे ॥ दृष्टे दृष्टिस्तंभे
 च विद्वेषे मारणे तथा ॥ ३५ ॥ मृतकोत्थापने चैव प्रतिमाचालने तथा ॥ विषे व्याधौ ज्वरे भूतग्रहे कृत्याविमोचने ॥ ३६ ॥ क्षतग्रंथौ महारण्ये दुर्गे
 व्याघ्रे च दंतिनि ॥ क्रूरसत्त्वेषु सर्वेषु शश्वद्वंधविमोक्षणे ॥ ३७ ॥ पथिकागमने चैव दुःस्थाने राजमोहने ॥ आगमे निर्गमे चैव राजद्वारे प्रकीर्तितम् ॥ ३८ ॥
 दीपदानं हनुमतो नात्र कार्या विचारणा ॥ ३९ ॥ रुद्रैकविंशपिंडांश्च त्रिधा मंडलमानकम् ॥ लघुमानं स्मृतं पंच सप्त वा नव वा तथा ॥ ४० ॥ क्षीरेण नवनी
 तेन दध्ना वा गोमयेन च ॥ प्रतिमाकरणं प्रोक्तं मारुतेर्दीपदापने ॥ ४१ ॥ दक्षिणाभिमुखं वीरं कृत्वा केसरविक्रमम् ॥ ४२ ॥ ऋक्षविन्यस्तपादं च किरीटेन
 विराजितम् ॥ लिखेद्भित्तीं पटे वापि पीठे वा मारुतेः शुभे ॥ ४३ ॥ मालामंत्रेण दातव्यं दीपदानं हनुमतः ॥ नित्यदीपः प्रकर्तव्यो द्वादशाक्षविधया

पृ० तं०
अ० १५६

॥ १५७ ॥

॥४४॥विशेषस्तत्र यस्तं वै दीपदानेऽवधारय॥पष्ठचादौ च द्वितीयादाविमं दीपमितीरयेत्॥४५॥गृहाणेति पदं पश्चाच्छेषं पूर्ववदुच्चरेत्॥कूटादौ नित्यं
 दीपे च मंत्रं सूर्याक्षरं वदेत्॥४६॥तत्र मालाख्यमनुना तत्तत्कार्येषु कारयेत्॥गोमयेनोपलिप्तायां भूमौ तद्व्रतमानसः॥४७॥ पट्टकोणं वसुपत्रं च भूमौ
 रेखासमन्वितम् ॥ कमलं च लिखेद्भद्रं तत्र दीपं निधापयेत् ॥४८॥ शैवे वा वैष्णवे पीठे पूजयेदंजनासुतम् ॥ कूटपट्टकं च पट्टकोणे अंतराले पर
 लिखेत् ॥४९॥ पट्टकोणेषु पङ्गानि वीजयुक्तानि संलिखेत् ॥ सौम्यं मध्यगतं लेख्यं तत्र संपूज्य मारुतिम् ॥५०॥ पट्टकोणेषु पङ्गानि नामानि
 च पुरोक्तवत् ॥ वसुपत्रे क्रमात्पूज्या अष्टावक्ते च वानराः ॥५१॥ सुग्रीवायांगदायाथ सुपेणाय नलाय च ॥नीलायाथो जांबवते प्रहस्ताय
 तथैव च ॥५२॥ सुवेपाय ततः पश्चाद्यजेत्पङ्गदेवताः ॥ आदावंजनापुत्राय ततश्च रुद्रमूर्तये ॥५३॥ ततो वायुसुतायाथ जानकीजीवनाय च ॥
 रामदूताय ब्रह्मास्त्रनिवारणाय तत्परम् ॥५४॥ पंचोपचारैः संपूज्य देशकालौ च कीर्तयेत् ॥ कुशोदकं समादाय दीपमंत्रं समुच्चरेत् ॥५५॥ उक्त
 गभिमुखो जप्त्वा साधयेत्साधकोत्तमः॥तं मंत्रं कूटधा जप्त्वा जलं भूमौ विनिक्षिपेत् ॥५६॥ ततः करपुटं कृत्वा यथाशक्ति जपेन्मनुम् ॥ अनेन
 दीपवर्णेण उदङ्मुखगतेन वै ॥५७॥ तथा विधेहि हनुमन्मथया स्युर्मे मनोरथाः ॥ त्रयोदशैव द्रव्याणि गोमयं मृत्तिका मसी॥५८॥ अलक्तं दरदं
 रक्तचंदनं चंदनं मधु ॥ कस्तूरिका दधि क्षीरं नवनीतं घृतं तथा ॥५९॥ गोमयं द्विविधं तत्र प्रोक्तं गोमहिषीभवम् ॥ पश्चाद्विनष्टद्रव्यासौ माहिपं
 गोमयं स्मृतम् ॥६०॥ पथिकागमने दूरान्महादुर्गस्य रक्षणे ॥ वालादिरक्षणे चैव चौरादिभयनाशने ॥६१॥ स्त्रीवश्यादिषु कार्येषु शस्तं गोमोमं
 मुने ॥ भूमिस्पृष्टं न तद्ग्राह्यमंतरिक्षाच्च भाजने ॥६२॥ चतुर्विधा मृत्तिका तु श्वेता पीतारुणासिता ॥ तत्र गोपीचंदनं तु हरितालं च गैरिकम् ॥
 ॥६३॥ मपी लाक्षारसोद्भूता सर्वं वान्यत्स्फुटं मतम् ॥ कृत्वा गोपीचंदनेन चतुरस्रं गृहं सुधीः ॥६४॥ तन्मध्ये माहिपेनाथ कुर्यान्मूर्तिं हनु
 मतः ॥वीजं क्रोधाच्च तत्पुच्छं लिखेन्मंत्रं समाहितः॥६५॥ तैलेन स्नापयेन्मूर्तिं गुडेन तिलकं चरेत् ॥ शतपत्रसमो धूपः शालनिर्याससंभवः ॥६६॥
 कुर्याच्च तैलदीपं तु वर्तिपंचकसंयुतम् ॥ दध्योदनेन नैवेद्यं दद्यात्साधकसत्तमः ॥६७॥ वारत्रयं कंठदेशे सरापविपमुच्चरेत् ॥ एवं कृते तु
 नष्टानां महिषीणां गवामपि ॥६८॥ दासीदासादिकानां च नष्टानां प्राप्तिरीरिता ॥ चौरादिदुष्टसत्त्वानां सर्पादीनां भये पुनः ॥६९॥ तालेन
 च चतुर्द्वारं गृहं कृत्वा सुशोभनम् ॥ पूर्वद्वारे गजः स्थाप्यो दक्षिणे महिपस्तथा ॥७०॥ सर्पस्तु पश्चिमे द्वारे व्याघ्रश्चैवोत्तरे तथा ॥ एवं क्रमेण
 खड्गं च क्षुरिकादंडमुद्रान् ॥७१॥ विलिख्य मध्ये मूर्तिं च महिषीगोमयेन वै ॥ कृत्वा डमरुहस्तां च चकिताक्षीं प्रयत्नतः ॥७२॥ पयसा

बृ.ना.पु.
॥ १५८ ॥

स्नापनं रक्तचंदनेनानुलेपनम् ॥ जातीपुष्पैस्तु संपूज्य शुद्धधूपप्रकल्पयेत् ॥ ७३ ॥ घृतेन दीपं दत्त्वाथ पायसान्नं निवेदयेत् ॥ गगनं दीपिकै
द्राव्यं शास्त्रं च पुरतो जपेत् ॥ ७४ ॥ एवं सप्तदिनं कृत्वा मुच्यते महतो भयात् ॥ अनयोर्भौमवारे तु कुर्यादारंभमादरात् ॥ ७५ ॥ शत्रुसेना
भये प्राप्ते गैरिकेण तु मंडलम् ॥ कृत्वा तदंतरे तालमीषत्रवं समालिखेत् ॥ ७६ ॥ तत्रावलंबमानां च प्रतिमां गोमयेन तु ॥ वामहस्तेन तालाग्रं
दक्षिणे ज्ञानमुद्रिका ॥ ७७ ॥ तालमूलात्स्वकाश्यां मार्गे हस्तमिते गृहम् ॥ चतुर्गुणविधायथ तन्मध्ये धूर्तिमालिखेत् ॥ ७८ ॥ दक्षिणामिमु
खीं रम्यां हृदये विहितांजलिम् ॥ तोयेन स्नानगंधादि यथासंभवमर्पयेत् ॥ ७९ ॥ कृशराग्रं च नैवेद्यं साज्यं तस्यै निवेदयेत् ॥ क्लिष्टद्वयं जपं
प्रोक्तमेवं कुर्याद्दिने दिने ॥ ८० ॥ एवं कृते भवेच्छीघ्रं पथिकानां समागमः ॥ श्यामपापाणखण्डेन लिखित्वा एतेर्गृहम् ॥ ८१ ॥ प्राकारं तु
चतुर्द्वारयुक्तं द्वारेषु तत्र वै ॥ अन्योन्यपुच्छं रिधित्रययुक्तां हनुमतः ॥ ८२ ॥ कुर्यान्मूर्तिं गोमयेन धत्तूरकुसुमैर्यजेत् ॥ जटामांसीभवं धूपं तैला
क्तघृतदीपकम् ॥ ८३ ॥ नैवेद्यं तिलतैलाक्तसंक्षारा माषरोटिका ॥ ध्येयो दक्षिणहस्तेन रोटिकां भक्षयन्हारिः ॥ ८४ ॥ वामहस्तेन पापाणैस्त्रासय
न्यत्सेनिकान् ॥ मारयन्भुक्कुटीं बद्धा भीषयन्मथयन्स्थितः ॥ ८५ ॥ जपेच्च भुग्भुगिति वै सहस्रं ध्यानतत्परः ॥ एवं कृतविधानेन पर
सेन्यं विनाशयेत् ॥ ८६ ॥ रक्षा भवति दुर्गाणां सत्यं सत्यं न संशयः ॥ प्रयोगा बहवस्तत्र संक्षेपाद्भदिता मया ॥ ८७ ॥ प्रत्यहं यो विधा
नेन दीपदानं हनुमतः ॥ तस्यासाध्यं न वै किंचिद्विद्यते भुवनत्रये ॥ ८८ ॥ न देयं दुष्टहृदये दुष्टचित्तनबुद्धये ॥ अविनीताय शिष्याय
पिण्डनाथ कदाचन ॥ ८९ ॥ कृतघ्नाय न दातव्यं दातव्यं च परीक्षिते ॥ बहुना किमिहोक्तेन सर्वं दद्यात्कर्षीश्वरः ॥ ९० ॥ अथ मन्त्रा
न्तरं वक्ष्ये तत्त्वज्ञानप्रदायकम् ॥ तारो नमो हनुमते जाठरत्रयमीरयेत् ॥ ९१ ॥ दनक्षोभं समाभाष्य सहस्रद्वयमीरयेत् ॥ आत्मतत्त्वं नतः
पश्चात्प्रकारययुगं ततः ॥ ९२ ॥ वर्मास्त्रवद्विजायांतः सार्द्धेपङ्क्तिशदर्शवान् ॥ वसिष्ठोऽस्य मुनिश्छन्दोऽनुष्टुप् च देवताः पुनः ॥ ९३ ॥
हनुमान्मुनिसत्तुर्वेदाष्टनिगमैः क्रमात् ॥ मंत्राणैश्च पङ्गानि कृत्वा ध्यायेत्कर्षीश्वरम् ॥ ९४ ॥ जानुस्थवामबाहुं च ज्ञानमुद्रापरं
हृदि ॥ अध्यात्मचित्तमार्सनं कदलीवनमध्यगम् ॥ ९५ ॥ बालार्ककोटिप्रतिमं ध्यायेज्ज्ञानप्रदं हरिम् ॥ ध्यात्वैवं प्रजपेद्भक्तं दशांशं
जुहुयात्तिलैः ॥ ९६ ॥ साज्यैः संपूजयेत्पीठे पूर्वोक्ते पूर्ववत्प्रभुम् ॥ जतोऽयं मदनक्षोभं नारायत्येव निश्चितम् ॥ ९७ ॥ तत्त्वज्ञानमवाप्नोति
कर्पाद्रस्य प्रसादतः ॥ अथ मन्त्रांतरं वक्ष्ये भूतविद्रावणं परम् ॥ ९८ ॥ तारः काशीकुक्षिपवरारुद्राञ्जनापदम् ॥ पवनो वनपुत्रोति

१० ख०
अ० ७५

॥ १५८ ॥

आवेशिद्वयमीरयेत् ॥ १९ ॥ तारः श्रीहनुमत्पश्चादस्त्रचभुजाक्षरः ॥ ब्रह्मा मुनिः स्याद्वायवी छंदोऽत्र देवता पुनः ॥ १०० ॥ हनुमा
 न्कमला बीजं फट् शक्तिः परिकीर्तितः ॥ षड्दीर्घाब्जेन बीजेन षडङ्गानि समाचरेत् ॥ १०१ ॥ अजनेय पाटलास्यं स्वर्णाद्रिसमविम
 हम् ॥ पारिजातद्रुमूलस्थं चित्तेत्साधकोत्तमः ॥ १०२ ॥ एवं ध्यात्वा जपेष्टं दशांशं जुहुयात्तिलैः ॥ त्रिमध्वर्कैर्यजत्पीठे पूर्वोक्ते
 पूर्ववत्सुधीः ॥ १०३ ॥ अनेन मनुना मंत्री ग्रहग्रस्ते प्रमार्जयेत् ॥ आकंदंस्ते विमुच्याथ ग्रहः शीघ्रं पलायते ॥ १०४ ॥ मनवोऽमी सदा
 गोप्या न प्रकाश्या यतस्ततः ॥ परीक्षिताय शिष्याय देया वा निजमूनवे ॥ १०५ ॥ हनुमद्भजनासक्तः कार्तवीर्यार्जुनं सुधीः ॥ विशेषतः
 समाराध्य यथोक्तं फलमाप्नुयात् ॥ १०६ ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे दीपविधिनिर्णयणं नाम पञ्चसप्ततितमोऽ
 ध्यायः ॥ ७५ ॥ नारद उवाच ॥ कार्तवीर्यप्रभृतयो नृपा बहुविधा भुवि ॥ जायंतेऽथ प्रलीयंते स्वस्वकर्मानुसारतः ॥ १ ॥ तत्कथं राजवर्योऽसौ लोके
 सेव्यत्वमागतः ॥ समुल्लंघ्य नृपानन्यानेतन्मे नुद संशयम् ॥ २ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि संदेहविनिवृत्तये ॥ यथा सेव्यत्वमा
 पन्नः कार्तवीर्यार्जुनो भुवि ॥ ३ ॥ यः सुदर्शनचक्रस्यावतारः पृथिवीतले ॥ दत्तात्रेयं समाराध्य लब्धवांस्तेज उत्तमम् ॥ ४ ॥ तस्य क्षितीश्व
 रेंद्रस्य स्मरणादेव नारद ॥ शत्रुञ्जयति संग्रामे नष्टं प्राप्नोति सत्वरम् ॥ ५ ॥ तेनास्य मंत्रपूजादि सर्वतंत्रेषु गोपितम् ॥ तुभ्यं प्रकाशयिष्येऽहं सर्वं
 सिद्धिप्रदायकम् ॥ ६ ॥ वह्नितारयुता रौद्री लक्ष्मीरग्रीदुशांतिदुक् ॥ वेधाधरेन्दुशांत्याब्जो निद्रयाशामि विदुयुक् ॥ ७ ॥ पाशो मायाकुश पद्मावर्मास्त्रे
 कार्तवीर्यदम् ॥ रेफोवाद्यासनोऽनन्तो वह्नियौ कर्णसंस्थितौ ॥ ८ ॥ मेघः सदीर्घः पवनो मनुकुतो हृदंतिमः ॥ ऊनविंशतिवर्णोऽयं तारादिर्नखवर्णकः ॥
 ११ ॥ दत्तात्रेयो मुनिश्चास्यच्छन्दोऽनुष्टुबुदाहृतम् ॥ कार्तवीर्यार्जुनो देवो बीजशक्तिर्ध्रुवश्च हृतम् ॥ १० ॥ शेषाब्जबीजयुग्मेन हृदयं विन्यसेदधः ॥
 शांतिमुक्तचतुर्थेन कामाद्येन शिरोऽङ्गकम् ॥ ११ ॥ इन्द्रादयं वामकर्णाद्यमाययोर्वीशयुक्तया ॥ शिखामं कुशपद्माभ्यां सवाग्भ्यां वर्म विन्यसेत् ॥
 १२ ॥ वर्मास्त्राभ्यामह्मसुक्तं शेषार्णैर्व्यापकं पुनः ॥ हृदये जठरे नाभौ जठरे गुह्यदेशतः ॥ १३ ॥ दक्षपादे वामपादे सक्लिं जातुनि
 जंघयोः ॥ विन्यसेद्वीजदशकं प्रणवद्वयमध्यगम् ॥ १४ ॥ ताराद्यानथ शेषार्णान्मस्तके च ललाटके ॥ भ्रुवोः श्रुत्योस्तथैवाक्ष्णोर्नसि वक्त्रं
 गलेऽसके ॥ १५ ॥ सर्वमन्त्रेण सर्वांगे कृत्वा व्यापकमाहृतः ॥ सर्वेष्टसिद्धये ध्यायेत्कार्तवीर्यं जनेश्वरम् ॥ १६ ॥ उद्यदर्कसहस्रामं सर्वभूपतिवन्दि
 तम् ॥ दोर्भिः पञ्चाशता दक्षैर्वाणान्वाभैर्धनुषि च ॥ १७ ॥ दधत् स्वर्णमालादयं रक्तवस्त्रसमावृतम् ॥ चक्रावतारं श्रीविष्णोर्ध्यायेदर्जुनभूपतिम् ॥ १८ ॥

वृ.ना.पु.

॥ १५९ ॥

लक्ष्मेकं जपेन्मन्त्रं दशांशं जुहुयात्तिलैः ॥ सतण्डुलैः पायसेन विष्णुपीठे यजन्तु तम् ॥ १९ ॥ षट्पदेषु षडंगानि ततो दिक्षु विदिक्षु च ॥ चौरमदवि
भञ्जनं मारीमदविभञ्जनम् ॥ २० ॥ अरिमदविभञ्जनं दैत्यमदविभञ्जनम् ॥ दुष्टनाशं दुःखनाशं दुरितापद्मिनाशकम् ॥ २१ ॥ दिक्ष्वष्टशक्तयः पूज्याः
प्राच्यादिष्वसितप्रभाः ॥ क्षेमकरी वश्यकरी श्रीकरी च यशस्करी ॥ २२ ॥ आयुःकरी तथा प्रज्ञाकरी विद्याकरी पुनः ॥ धनकर्यष्टमी पश्चाच्छोकेशा
अस्त्रसंयुताः ॥ २३ ॥ एवं संसाधितो मन्त्रः प्रयोगार्हः प्रजायते ॥ कार्तवीर्यार्जुनस्याथ पूजायन्निहोच्यते ॥ २४ ॥ स्वर्गीजानंगध्रुववाक्पणिकं दिग्दलं
लिखेत् ॥ तारादिवर्मातदलं शेषवर्णदलांतरम् ॥ २५ ॥ ऊष्मान्न्यस्वर्कजित्कं शेषार्णैः परिवेष्टितम् ॥ कोणालंकृतभूतार्णभृष्टं यन्त्रमीशितुः ॥ २६ ॥
शुद्धभूमावष्टगन्धैर्लिखित्वा यन्त्रमादरात् ॥ तत्र कुंभं प्रतिष्ठाप्य तत्रावाह्यार्चयेन्नृपम् ॥ २७ ॥ स्पृष्ट्वा कुंभं जपेन्मन्त्रं सहस्रं विजितेन्द्रियः ॥ अभिषि
चेत्तदंभोभिः प्रियं सर्वेष्टसिद्धये ॥ २८ ॥ पुत्रान्यशो रोगनाशमायुः स्वजनरंजनम् ॥ वाक्सिद्धिं सुदृशः कुम्भाभिषिक्तो लभते नरः ॥ २९ ॥ शत्रुप
द्रव आपन्ने ग्रामे वा पुटभेदने ॥ संस्थापयेदिदं यन्त्रं शत्रुभीतिनिवृत्तये ॥ ३० ॥ सर्पपारिष्टलघुनकार्पासैर्मर्यते रिपुः ॥ धत्तैः स्तभ्यते निम्बैर्द
प्यते वश्यतेऽबुजैः ॥ ३१ ॥ उच्चाटने विभीतस्य समिद्धिः खदिरस्य च ॥ कटुतैलमहिष्याज्यैर्होमद्रव्यांजनं स्मृतम् ॥ ३२ ॥ यवैर्हुते त्रियः प्राप्ति
स्तिलैराज्यैरघक्षयः ॥ तिलतंडुलसिद्धार्थजालैर्वश्यो नृपो भवेत् ॥ ३३ ॥ अपामार्गाकिदूर्वाणां होमो लक्ष्मीप्रदोऽघनुत् ॥ घ्रावश्यकृत्प्रियंगुणां
मुराणां भूतशांतिदः ॥ ३४ ॥ अश्वत्थोदुंबरपुक्षवटविल्वसमुद्रवाः ॥ समिधो लभते हुत्वा पुत्रानायुर्द्धनं सुखम् ॥ ३५ ॥ निर्मोकहेमसिद्धार्थलव
णेश्वीरनाशनम् ॥ रोचनागोमयैस्तंभो भूप्राप्तिः शालिभिर्हुतैः ॥ ३६ ॥ होमसंख्या तु सर्वत्र सहस्रादयुतावधि ॥ प्रकल्पनीया मन्त्रज्ञैः कार्यगो
स्वलाघवात् ॥ ३७ ॥ कार्तवीर्यस्य मन्त्राणामुच्यते लक्षणं बुधाः ॥ कार्तवीर्यार्जुनं डेंटं सर्वमन्त्रेषु योजयत् ॥ ३८ ॥ स्वर्गीजाद्यो दशाणोऽसौ
अन्ये नवशिवाक्षराः ॥ आद्यबीजद्वयेनासौ द्वितीयो मन्त्र ईरितः ॥ ३९ ॥ स्वकामाभ्यां तृतीयोऽसौ स्वधर्म्यां तु चतुर्थकः ॥ स्वपाशाभ्यां पञ्च
मोऽसौ पष्ठः स्वेन च मायया ॥ ४० ॥ स्वांकुशाभ्यां सप्तमः स्यात्स्वर्माभ्यामष्टमः ॥ स्ववाग्भवाभ्यां नवमो वर्माभ्यामथांतिमः ॥ ४१ ॥
द्वितीयादिनवांतेषु बीजयोः स्याद्व्यतिक्रमः ॥ मंत्रे तु दशमे वर्णा नववर्मास्त्रमध्यगाः ॥ ४२ ॥ एतेषु मन्त्रवर्षेषु स्वातुकूलं मन्त्रं भजेत् ॥ एषामाद्ये विरा
दच्छन्दोऽन्येषु त्रिषुबुदाद्वत् ॥ ४३ ॥ दश मन्त्रा इमे प्रोक्ता यदा स्युः प्रणवादिकाः ॥ तदादिमः शिवार्णः स्यादन्ये तु द्वादशाक्षराः ॥ ४४ ॥ त्रिषुप
छन्दस्तथाद्ये स्यादन्येषु जगती मता ॥ एवं विंशतिमन्त्राणां यजनं पूर्ववन्मतम् ॥ ४५ ॥ दीर्घाद्व्यमूलबीजेन कुर्यादेषां षडंगकम् ॥

पू० त्रं०

अ० ७३

॥ १५९ ॥

तारो हत्कार्तवीर्यार्जुनाय वर्मास्त्रद्वयम् ॥ ४६ ॥ चतुर्वशाणो मंत्रोऽयमस्येज्या पूर्ववन्मता ॥ भूनेत्रसमनेत्राक्षिवर्णेस्वर्गागर्पचक्रम् ॥ ४७ ॥
 तारो हद्भगवान् डेतः कार्तवीर्यार्जुनस्तथा ॥ वर्मास्त्राभिप्रियामंत्रः प्रोक्तो ह्यष्टादशार्णकः ॥ ४८ ॥ त्रिवेदसप्तयुग्माक्षिवर्णेः पंचांगकं मनोः ॥
 नमो भगवते श्रीति कार्तवीर्यार्जुनाय च ॥ ४९ ॥ सर्वदुष्टांतकायेति तपोबलपराक्रमः ॥ परिपालितसप्तति द्वीपाय सर्वरूपदम् ॥ ५० ॥ जन्यचूडा
 मणति ये महाशक्तिमते ततः ॥ सहस्रदहनप्राति वर्मास्त्रांतो महामनुः ॥ ५१ ॥ त्रिषष्टिवर्णवान्प्रोक्तः स्मरणात्सर्वविघ्नहृत् ॥ राजन्यचक्रवर्ती च
 वीरः शूरस्तृतीयकः ॥ ५२ ॥ माहिष्मतीपतिः पश्चाच्चतुर्थः समुदीरितः ॥ रेवांबुपरितृप्तश्च काणो हस्तप्रवाधितः ॥ ५३ ॥ दशस्येति च षड्भिः
 स्यात्पदैर्देवैः षडंगकम् ॥ सिंच्यमानं युवतिभिः क्रीडंतं नर्मदाजले ॥ ५४ ॥ हस्तैर्जलौघं रुंधंतं ध्यायेन्मत्तं नृपोत्तमम् ॥ एवं ध्यात्वा
 युतं मंत्रं जपेदन्यतु पूर्ववत् ॥ ५५ ॥ पूर्वं तु प्रजपेत्क्षं पूजायोगश्च पूर्ववत् ॥ कार्तवीर्यार्जुनो नाम राजा बाहुसहस्रवान् ॥ ५६ ॥ तस्य
 संस्मरणादेव हृतं नष्टं च संवदेत् ॥ लभ्यते मंत्रवर्योऽयं द्वात्रिंशद्गणसंयुतः ॥ ५७ ॥ पादैः सर्वेण पंचांगं ध्यानपूजादि पूर्ववत् ॥ कार्तवीर्याय
 शब्दाति विद्महे पदमुच्चरेत् ॥ ५८ ॥ महावीर्याय वर्णांते धीमहीति पदं वदेत् ॥ तन्नोऽर्जुनः प्रवर्णांते चोदयात्पदमीरयेत् ॥ ५९ ॥ गायत्र्येपार्जुन
 स्योक्ता प्रयोगादौ जपेत्ताम् ॥ अनुष्टुभं मनुं रात्रौ जपनां चौरसंचयाः ॥ ६० ॥ पलायंते गृहान् तर्पणाद्धवनादपि ॥ अथो दीपविधि
 वक्ष्ये कार्तवीर्यप्रियंकरम् ॥ ६१ ॥ वैशाखे श्रावणे मार्गे कार्तिकाश्विनपौषतः ॥ माघफाल्गुनयोमासोर्दीपारंभं समाचरेत् ॥ ६२ ॥
 तिथौ रिक्ताविहीनायां वारे शनिकुजौ विना ॥ हस्तोत्तराश्विनौरेयपुष्यवैष्णवायुभे ॥ ६३ ॥ द्विदेवते च रोहिण्यां दीपारंभो हितावहः ॥
 चरमे च व्यतीपाते धृतौ वृद्धौ सुकर्मणि ॥ ६४ ॥ प्रीतौ हर्षं च सौभाग्ये शोभनायुष्मतोरपि ॥ करणे विष्टिरहिते ग्रहणेऽर्द्धोदयादिषु ॥ ६५ ॥
 योगेषु रात्रौ पूर्वाह्णे दीपारंभः कृतः शुभः ॥ कार्तिके शुक्लसप्तम्यां निशीथेऽर्द्धाव शोभनः ॥ ६६ ॥ यदि तत्र स्वर्वारः श्रवणं भू च दुर्लभम् ॥ अत्या
 वश्यककार्येषु मासादीनां न शोधनम् ॥ ६७ ॥ आद्ये ह्युपोष्य नियतो ब्रह्मचारी सपीतकैः ॥ प्रातः स्नात्वा शुद्धभूमौ लिप्तायां गोमयोदकैः ॥
 ॥ ६८ ॥ प्राणानायम्य संकल्प्य न्यासान्पूर्वोदितांश्चरेत् ॥ पट्कोणं रचयेद्भूमौ रक्तचंदनतंडुलैः ॥ ६९ ॥ अतः स्मरं समालिख्य पट्कोणेषु समा
 लिखेत् ॥ नवाणैर्वेष्टयेत्तच्च त्रिकोणं तद्वहिः पुनः ॥ ७० ॥ एवं विलिखिते यन्त्रे निदध्यादीपभाजनम् ॥ स्वर्णजं रजतोत्थं वा ताम्रजं तदभाक्तम् ॥ ७१ ॥
 कांस्यपात्रं मृण्मयं च कनिष्ठं लोहजं मृतौ ॥ शांतये मुद्रचूर्णोत्थं संधौ गोधूमचूर्णजम् ॥ ७२ ॥ आज्ये पलसहस्रे तु पात्रं शतपलं स्मृतम् ॥

वृ.ना.पु.
॥ १६० ॥

आज्येऽपुतपले पात्रं पलपंचशता स्मृतम् ॥ ७३ ॥ पंचसप्ततिसंख्ये तु पात्रं षष्टिपलं स्मृतम् ॥ त्रिसाहस्री घृतपले शर्करापलभाजनम् ॥ ७४ ॥
द्विसाहस्र्यां द्विशतमितं च भाजनमिच्छते ॥ शतेऽक्षिचसंख्यातमेवमन्यत्र कल्पयेत् ॥ ७५ ॥ नित्यदीपे वह्निपलं पात्रमाज्यं पलं स्मृतम् ॥ एवं पात्रं
प्रतिष्ठाप्य वर्तीः सूत्रोत्थिताः क्षिपेत् ॥ ७६ ॥ एका तिखोऽथवा पंचसप्ताद्या विषमा अपि ॥ तिथिमानादासहस्रं तंतुसंख्या विनिर्मिता ॥
॥ ७७ ॥ गोघृतं प्रक्षिपेत्तत्र शुद्धवस्त्रविशोधितम् ॥ सहस्रपलसंख्यादिदशांशं कार्यगौरवात् ॥ ७८ ॥ सुवर्णादिकृतां रम्यां शलाकां
पोडशांगुलाम् ॥ तदद्वा वा तदद्वा वा सूक्ष्मायां स्थूलमूलिकाम् ॥ ७९ ॥ विमुंचेदक्षिणे पात्रमध्ये चाग्रे कृताग्रिकाम् ॥ पात्रदक्षिणदिग्देशे मुक्तां
गुलचतुष्टयम् ॥ ८० ॥ अधोऽग्रां दक्षिणाधारां निखनेच्छुरिकां शुभाम् ॥ दीपं प्रज्वालयेत्तत्र गणेशस्मृतिपूर्वकम् ॥ ८१ ॥ दीपात्पूर्वत्र दिग्भागे
सर्वतोभद्रमंडले ॥ तंडुलाष्टदले वापि विधिवत्स्थापयेद्वटम् ॥ ८२ ॥ तत्रावाह्यं नृपाधीशं पूजयेत्पूर्ववत्सुधीः ॥ जलाक्षतान्समादाय दीपं
संकल्पयेत्ततः ॥ ८३ ॥ दीपसंकल्पमंत्रोऽयं कथ्यते द्वीपुधूमितः ॥ प्रणवः पाशमाये च शिखा कार्ताक्षराणि च ॥ ८४ ॥ वीर्या
र्जुनाय माहिष्मतीनाथाय सहस्रं च ॥ बाहवे इति वर्णान्ते सहस्रपदमुच्यते ॥ ८५ ॥ ऋतुदीक्षितहस्ताय दत्तात्रेयप्रियाय च ॥ आत्रेयायानुसूयान्ते
गर्भस्तनाय तत्परम् ॥ ८६ ॥ नमो श्रीवामकर्णेदुस्थितौ पाश इमं ततः ॥ दीपं गृहाण अमुकं रक्ष रक्ष पदं पुनः ॥ ८७ ॥ दुष्टा
त्राशययुग्मं स्यात्तथा पातय घातय ॥ शत्रून् जहिद्वयं माया तारः स्वं बीजमात्मभूः ॥ ८८ ॥ वह्निप्रिया अनेनाथ दीपवर्णेण पश्चिमा ॥
भिमुखेनानुमुकं रक्ष अमुकान्ते वरप्रद ॥ ८९ ॥ मायाकाशद्वयं वामनेत्रचंद्रयुतं शिवा ॥ वेदादिकामचामुंडाः स्वाहा तु प्रसविंदुको ॥ ९० ॥
प्रणवोऽग्निप्रिया मंत्रो नेत्रवाणाधराक्षरः ॥ दत्तात्रेयो मुनिर्मालामंत्रस्य परिकीर्तितः ॥ ९१ ॥ छन्दोऽमितं कार्त्तवीर्यार्जुनो देवोऽखिलाप्ति
कृत् ॥ चामुंडया षडंगानि चरेत्पद्मदीर्घयुक्तया ॥ ९२ ॥ ध्यात्वा देवं ततो मंत्रं पठित्वांते क्षिपेज्जलम् ॥ गोविंदाढ्यो हली सेंदुश्चामुंडावीजमी
रितम् ॥ ९३ ॥ ततो नवाक्षरं मंत्रं सहस्रं तत्पुरो जपेत् ॥ तारोऽनंतो विंदुयुक्तो मायास्वं वामनेत्रयुक् ॥ ९४ ॥ कूर्माग्री शांतिविद्वाढ्यो वह्नि
जायांकुशं ध्रुवम् ॥ ऋषिः पूर्वोदितोतुष्टुछंदोऽन्यत्पूर्ववत्पुनः ॥ ९५ ॥ सहस्रं मंत्रराजं च जपित्वा कवचं पठेत् ॥ एवं दीपप्रदानस्य
कर्तामोत्यखिलेऽप्सितम् ॥ ९६ ॥ दीपप्रबोधकाले तु वर्जयेदशुभां गिरम् ॥ विप्रस्य दर्शनं तत्र शुभदं परिकीर्तितम् ॥ ९७ ॥ शुभाणां
प्रथमं प्रोक्तं ग्लेश्चस्य वधवन्धनम् ॥ आल्वोत्वोर्दर्शनं दुष्टं गवाश्वस्य सुखावहम् ॥ ९८ ॥ दीपज्वाला समा सिद्धये एका नाशयिष्यामिनी ॥

पृ० ख०
अ० ७६

शब्दा भयदा कर्तुर्हज्ज्वला मुखदा मता ॥ १९ ॥ कृष्णा शङ्खभयोत्पत्त्ये वमंती पशुनाशिनी ॥ कृते दीपे यदा पात्रं भग्नं दृश्येत दैवतः ॥ १०० ॥
 पक्षादवाक्तदा गच्छेद्यजमानो यमालयम् ॥ वर्त्यतरं यदा कुर्यात्कार्यं सिद्धचेद्विलंबतः ॥ १०१ ॥ नेत्रहीनो भवेत्कर्ता तस्मिन्दी
 पांतरे कृते ॥ अशुचिस्पर्शने व्याधिर्दीपनाशे तु चौरभीः ॥ १०२ ॥ श्वमार्जाराखुसंस्पर्शे भवेद्भूपतितो भयम् ॥ पात्रारंभे वसुपलैः कृतो दीपो
 ऽविलेष्टः ॥ १०३ ॥ तस्माद्दीपः प्रयत्नेन रक्षणीयऽन्तरायतः ॥ आसमाप्तेः प्रकुर्वीत ब्रह्मचर्यं च भूशयः ॥ १०४ ॥ स्त्रीशूद्रपतितादीनां संभाषामपि
 वर्जयेत् ॥ जपेत्सहस्रं प्रत्येकं मंत्रराजं नवाक्षरम् ॥ १०५ ॥ स्तोत्रपाठं प्रतिदिनं निशीथिन्यां विशेषतः ॥ एकपादेन दीपाग्रे स्थित्वा यो मंत्रना
 यकम् ॥ १०६ ॥ सहस्रं प्रजपेद्वाग्नौ सोऽभीष्टं सिद्धिमाप्नुयात् ॥ समाप्य शोभनदिने संभोज्य द्विजसत्तमान् ॥ १०७ ॥ कुंभोदकेन कर्तारमभि
 षिचन्मतुं जपेत् ॥ कर्ता तु दक्षिणां दद्यात्पुष्कलां तोषहेतवे ॥ १०८ ॥ गुरौ तुष्टे ददातीष्टं कृतवीर्यसुतो नृपः ॥ गुर्वाज्ञया स्वयं कुर्याद्यदि वा कारये
 द्गुरुः ॥ १०९ ॥ दत्त्वा धनादिकं तस्मै दीपदानाय नारद ॥ गुर्वाज्ञामन्तर्ग कुर्याद्यो दीपं स्वेष्टसिद्धये ॥ ११० ॥ सिद्धिर्न जायते तस्य हानिरेव
 पदे पदे ॥ उत्तमं गोघृतं प्रोक्तं मध्यमं महषीभवम् ॥ १११ ॥ तिलतैलं तु तादृक् स्यात्कनीयोऽजादिजं घृतम् ॥ आस्यरोगे सुगंधेन दद्यात्तैलेन
 दीपकम् ॥ ११२ ॥ सिद्धार्थसंभवेनाथ द्विपतां नाशनाय च ॥ सहस्रेण पलैर्दीपे विहिते च न दृश्यते ॥ ११३ ॥ कार्यसिद्धिस्तदा कुर्याच्चिवारं
 दीपजं विधिम् ॥ तदा सुदुर्लभमपि कार्यं सिद्धयेन्न संशयः ॥ ११४ ॥ दीपप्रियः कार्तवीर्यो मार्तण्डो नतिवल्लभः ॥ स्तुतिप्रियो महाविष्णुर्गणेश
 स्तपर्णप्रियः ॥ ११५ ॥ दुर्गाचिनप्रिया नूनमभिषेकप्रियः शिवः ॥ तस्मात्तेषां प्रतोषाय विदध्यात्तत्तदादरात् ॥ ११६ ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुराणे
 पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे कार्तवीर्यमाहात्म्यमन्त्रदीपकथनं नाम षट्सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७६ ॥ नारद उवाच ॥ साधु साधु महाप्राज्ञ सर्व
 तंत्रविशारद ॥ त्वया मह्यं समाख्यातं विधानं तंत्रगोपितम् ॥ १ ॥ अधुना तु महाभाग कार्तवीर्यहनुमतोः ॥ कवचे श्रेतुमिच्छामि तद्दस्वकृपानिधे ॥ २ ॥
 सनत्कुमार उवाच ॥ शृणु विप्रेन्द्र वक्ष्यामि कवचं परमाद्भुतम् ॥ कार्तवीर्यस्य येनासौ प्रसन्नः कार्यसिद्धिकृत् ॥ ३ ॥ सहस्रादित्यसंकाशो नानारत्नसमुज्ज्वले ॥
 भास्वद्वज्रपताकाव्यं तुंगाशुतभूषितं ॥ ४ ॥ महासंवर्तकांभोधिभीमरावविगविणि ॥ समुद्धृतमहाछत्रवितानितवियत्पथे ॥ ५ ॥ महारथवरे दीप्त
 नानाशुभविगजिते ॥ सुस्थितं विपुलोदारं सहस्रभुजमंडितम् ॥ ६ ॥ वामेरुदंडकोदंडान्दधानमपरैः शरान् ॥ किरीटहारमुकुटकेयूरवलांगदैः ॥
 ७ ॥ मुद्रिकोदरवन्धाद्यैर्मौजीनूपुरकादिभिः ॥ भूषितं विविधाकल्पैर्भास्वरैः सुमहाधनैः ॥ ८ ॥ आवद्धकवचं वीरं सुप्रसन्नाननांजुजम् ॥ घनुज्या

वृ.ना.पु.
॥ १६१ ॥

सिंहनादेन कंपयंतं जगन्नयम् ॥ ९ ॥ सर्वशत्रुक्षयकरं सर्वव्याधिविनाशनम् ॥ सर्वसंपत्प्रदातारं विजयश्रीनिषेधितम् ॥ १० ॥ सर्वसौभाग्यदं भद्रं
भक्ताभयविधायिनम् ॥ दिव्यमाल्यानुलेपाढ्यं सर्वलक्षणसंयुतम् ॥ ११ ॥ रथनागाश्वपादातबुंदमध्यगमीश्वरम् ॥ वरदं चक्रवर्तिनं सर्वलोकैकपाल
कम् ॥ १२ ॥ समानोदितसाहस्रविवाकरसमद्युतिम् ॥ महायोगभवेत्श्रयकीर्त्याक्रांतजगन्नयम् ॥ १३ ॥ श्रीमच्चक्रं हरेरंशादवतीर्णं महीतले ॥
सम्यगात्मादिभेदेन ध्यात्वा रक्षामुदीरयेत् ॥ १४ ॥ अस्यांगमूर्तयः पंच पांतु मां स्फटिकोज्ज्वलाः ॥ अग्नीशासुरवायव्यकोणेषु हृदयादिकाः ॥ १५ ॥
सर्वतोऽस्त्रज्वलद्रूपा दरचर्मासिपाणयः ॥ अव्याहतबलैश्वर्यशक्तिसामर्थ्यविग्रहाः ॥ १६ ॥ क्षेमंकरीशक्तियुतश्चौरवर्गविभञ्जनः ॥ प्राचीं दिशं रक्षतु मे
वाणवाणासनायुधः ॥ १७ ॥ श्रीकरीशक्तिसहितो मारीभयविनाशकः ॥ शरचापधरः श्रीमान् दिशं मे पातु दक्षिणाम् ॥ १८ ॥ महावश्यकरी
युक्तः सर्वशत्रुविनाशकृत् ॥ महेषुचापधृक्पातु मम शस्त्रेतसीं दिशम् ॥ १९ ॥ यशःकर्या समायुक्तो दैत्यसंघविनाशनः ॥ परिरक्षतु मे सम्यग्विदिशं
चैत्रभानर्वाम् ॥ २० ॥ विद्याकरीसमायुक्तः सुमहदुःखनाशनः ॥ पातु मे नैर्ऋतीं चापपाणिर्विदिशमीश्वरः ॥ २१ ॥ धनकर्या समायुक्तो महादुरित
नाशनः ॥ इष्वासनेषुधृक्पातु विदिशं मम वायवीम् ॥ २२ ॥ आयुःकर्या युतः श्रीमान्महाभयविनाशनः ॥ चापेषुधारी शैवीं मे विदिशं परिरक्षतु ॥
॥ २३ ॥ विजयश्रीयुतः साक्षात्सहस्रारधरो विभुः ॥ दिशमूर्द्धामिवतु मे सर्वदुष्टभयंकरः ॥ २४ ॥ शंखभृत्सुमहाशक्तिसंयुतोऽप्यधरां दिशम् ॥
परिरक्षतु मे दुःखध्वांतसम्भेदभास्करः ॥ २५ ॥ महायोगसमायुक्तः सर्वदिक्चक्रमण्डलः ॥ महायोगीश्वरः पातु सर्वतो मम पद्मभृत् ॥ २६ ॥ एतास्तु
मूर्तयो रक्ता रक्तमाल्यांशुकावृताः प्रधानदेवतारूपाः पृथग्प्रथवरे स्थिताः ॥ २७ ॥ शक्तयः पद्महस्ताश्च नीलं दीवरसन्निभाः ॥ शुक्लमाल्यानुवसनाः
सुलित्रतिलकोज्ज्वलाः ॥ २८ ॥ तत्पार्षदेश्वराः स्वस्ववाहनायुधभूषणाः ॥ स्वस्वदिक्षु स्थिताः पांतु मामिद्राद्या महाबलाः ॥ २९ ॥ एतास्तस्य
समाल्याताः सर्वावरणदेवताः ॥ सर्वतो मां सदा पांतु सर्वशक्तिसमन्विताः ॥ ३० ॥ हृदये चोदरे नाभौ जठरे गुह्यमण्डले ॥ तंजोरूपाः स्थिताः
पांतु वांछासुखनट्टुमाः ॥ ३१ ॥ दिशं चान्ये महावर्णा मन्त्ररूपा महोज्ज्वलाः ॥ व्यापकत्वेन पांतवस्मानापादतलमस्तकम् ॥ ३२ ॥ कार्तवीर्यः
शिरः पातु ललाटे हैहयेश्वरः ॥ सुमुखो मे मुखं पातु कर्णौ व्यासजगन्नयः ॥ ३३ ॥ सुकुमारो हंतु पातु ध्रुवगं मे धनुर्धरः ॥ नयनं पुंडरीकाक्षो
नासिकां मे गुणाकरः ॥ ३४ ॥ अधरोष्ठौ सदा पातु ब्रह्मज्ञेयो द्विजान्कविः ॥ सर्वशास्त्रकलाधारी जिह्वां चितुकमन्ययः ॥ ३५ ॥ दत्तात्रेयप्रियः
कंठं स्कंधौ राजकुलेश्वरः ॥ भुजौ दशास्यवर्णौ हृदयं मे महाबलः ॥ ३६ ॥ कुक्षिं रक्षतु मे विद्वान् यशः पराङ्मुखः ॥ कर्णे सर्पाधिपः पातु

पृ० ख०
अ० ७७

॥ १६१ ॥

कराग्राणि जगत्प्रियः ॥ ३७ ॥ रेवांबुलीलासंदत्तो जठरं परिरक्षतु ॥ वीरशूरस्तु मे नाभिं पार्श्वं मे सर्वदुष्टहा ॥ ३८ ॥ सहस्रभुजवृत्पुं सप्तद्वीपाधिपः
 कटिम् ॥ ऊरू माहिष्मतीनाथो जातुनी वल्लभो भुवः ॥ ३९ ॥ जंघे वीराधिपः पातु पातु पादौ मनोजवः ॥ पातु सर्वायुधधरः सर्वाङ्गं सर्वमर्मसु ॥ ४० ॥
 सर्वदुष्टांतकः पातु धात्वष्टककलेवरम् ॥ प्राणादिदशजीवेशान्सर्वशिष्टेष्टदोऽवतु ॥ ४१ ॥ वशीकृतैन्द्रियग्रामः पातु सर्वेन्द्रियाणि मे ॥ अनुक्तमपि
 पतस्थान शरीरांतर्वहिश्च यत् ॥ ४२ ॥ तत्सर्वं पातु मे सर्वलोकनाथेश्वरेश्वरः ॥ वचात्सास्तरं चेदं शरीरं कवचावृतम् ॥ ४३ ॥ वाधाशतविनिर्मुक्त
 मस्तु मे भयवर्जितम् ॥ वद्धेदं कवचं दिव्यमभेद्यं हृदये शितुः ॥ ४४ ॥ विचरामि दिवा रात्रौ निर्भयेनांतरात्मना ॥ राजमार्गे महादुर्गे मार्गे चोर्ग
 दिसंकुले ॥ ४५ ॥ विषमे विपिने घोरे दावाग्रौ गिरिकंदरे ॥ संग्रामे शस्त्रसंवाने सिंहव्याघ्रनिपेविते ॥ ४६ ॥ गह्वरे मर्वसंकीर्णे संध्याकाले दृष्या
 लये ॥ विवादे विपुलावर्णे समुद्रे च नदीनटे ॥ ४७ ॥ परिपंथिजनाकीर्णे देशे दस्तुगणावृते ॥ सर्वस्वहरणे प्राप्ते प्राप्ते प्राणस्य संकटे ॥ ४८ ॥
 नानारोगज्वरावेशे पिशाचप्रेषणातने ॥ मारीदुःस्वप्नपीडासु क्लिष्टे विश्वासवातके ॥ ४९ ॥ शारीरे च महादुःखे मानसे च महाज्वरे ॥ आधिभ्या
 धिभये विघ्नज्वालोपद्रवकेऽपि च ॥ ५० ॥ न भवेतु भयं किंचित्कवचेनावृतस्य मे ॥ आंगतुकामानखिलानस्मद्भुतविलुपकान् ॥ ५१ ॥
 निवारयतु दोदंडसहस्रेण महारथः ॥ स्वक्रोद्धृतसाहस्रपाशवद्धान्सुदुर्जयान् ॥ ५२ ॥ संरुद्धगतिसामर्थ्यान्करोतु कृतवीर्यजः ॥ मृगिणाहन्नि
 र्भिन्नान्सहस्रशस्त्रैरुडितान् ॥ ५३ ॥ राजनृदामणिः क्षिप्रं करोत्वस्मद्विरोधकान् ॥ खड्गसाहस्रदलितान्सहस्रमुशालार्दितान् ॥ ५४ ॥ चोरादि
 दुष्टस्तुतूधान्करोतु कमलक्षणः ॥ स्वशस्त्रनादसंज्ञान्सहस्रारसहस्रभृत् ॥ ५५ ॥ अवतागे हरेः साक्षात्पालयत्वखिलं मम ॥ कार्तवीर्यं महावीर्यं
 सर्वदुष्टविनाशन ॥ ५६ ॥ सर्वत्र सर्वदा दुष्टचौराग्राशाय नाशाय ॥ किं त्वं स्वपिपि दुष्टघ्न किं तिष्ठसि चिरायसि ॥ ५७ ॥ उत्तिष्ठ पाहि नः
 सर्वभयभ्यः स्वमुतानिव ॥ ये चोरा वसुहर्तारो विद्रिणो ये च हिंसकाः ॥ ५८ ॥ साधुभूतिकग दुष्टाश्छिन्नका ये दुराशयाः ॥ दुर्हृदो दुष्टप्र
 याला दुराणान्ताश्च पापकाः ॥ ५९ ॥ ये च कार्यविलोकारो ये खलाः परिवर्धितः ॥ ससंस्वहादिगां ये च पंचमायाविनोऽपरे ॥ ६० ॥ महाह्ने
 शकरा म्लेच्छा दक्षवो वृषभाश्च ये ॥ येऽग्निदा गरदातारो वंचकाः शस्त्रपाणयः ॥ ६१ ॥ ये पापा दुष्टकर्माग्रे दुःखदा दुष्टबुद्धयः ॥
 व्याजकाः कुपथासक्ता ये च नानाभयप्रदाः ॥ ६२ ॥ छिद्रान्वेषरता नित्यं येऽग्रान्नाधितुषुयताः ॥ ते सर्वे कार्तवीर्यस्य महाशस्त्रवा
 हताः ॥ ६३ ॥ सहसा विलयं यान्तु दूरादेव विमोहिताः ॥ ये दानवा महादित्या ये यक्षा ये च राक्षसाः ॥ ६४ ॥ पिशाचा ये महासत्त्वा

ये भूतत्रयराक्षसाः ॥ अपस्मारग्रहा ये च ये ग्रहाः पिशिताशनाः ॥ ६५ ॥ महालोहितभोक्तारो वेताला ये च गुह्यकाः ॥ गंधर्वाप्सरसः सिद्धा ये च देवादियोनयः ॥ ६६ ॥ डाकिन्यो हुणसाः प्रेताः क्षेत्रपाला विनायकाः ॥ महाव्याघ्रमहामेघा महातुरगरूपकाः ॥ ६७ ॥ महागजा महासिंहा महामहिषयोनयः ॥ ऋक्षवाराहशुनकवानरोलूकमूर्तयः ॥ ६८ ॥ महोद्धरमार्जारसर्पगोवृषमस्तकाः ॥ नानारूपा महासत्त्वा नानाक्लेशसहसदाः ॥ ६९ ॥ नानारोगकराः क्षुद्रा महावीर्या महाबलाः ॥ वातिकाः पैत्तिका घोरा श्लेष्मिकाः सान्निपातिकाः ॥ ७० ॥ माहेश्वरा वैष्णवाश्च वैरिच्याश्च महाग्रहाः ॥ स्कान्दा वैनायकाः क्रूरा ये च प्रमथगुह्यकाः ॥ ७१ ॥ महाशशग्रहा रौद्रा महामारीमसूरिकाः ॥ ऐकाहिका व्याहिकाश्च त्र्याहिकाश्च महाज्वराः ॥ ७२ ॥ चातुर्थिकाः पाक्षिकाश्च मास्याः षण्मासिकाश्च ये ॥ सावित्रसरा दुर्निवार्या ज्वराः परमदारुणाः ॥ ७३ ॥ स्वाप्रिका ये महोत्पाता ये च दुःस्वाप्रिका ग्रहाः ॥ कूष्मांडा जुंभिका भौमा द्रोणाः सान्निध्यवंचकाः ॥ ७४ ॥ भ्रमिकाः प्राणहर्तारो ये च बालग्रहादयः ॥ मनोबुद्धीन्द्रियहाराः स्फोटकाश्च महाग्रहाः ॥ ७५ ॥ महाशना बलिभुजो महाकुण्ठपभोजनाः ॥ दिवाचरा रात्रिचरा ये च संध्यासु दारुणाः ॥ ७६ ॥ प्रमत्ता वाऽप्रमत्ता वै ये मां वाधितुमुद्यताः ॥ ते सर्वे कार्त्तवीर्यस्य धनुर्मुक्तशराहताः ॥ ७७ ॥ सहस्रधा प्रणश्यंतु भग्नसत्त्वबलोद्यमाः ॥ ये सर्पा ये महानागा महागिरिविलेशयाः ॥ ७८ ॥ कालव्याला महादंष्ट्रा महाजगरसंज्ञकाः ॥ अनंतशूलिकाद्याश्च दंष्ट्राविपमहाभयाः ॥ ७९ ॥ अनेकशत शीपांश्च खंडपुच्छाश्च दारुणाः ॥ महाविपजलौकाश्च वृश्चिका रक्तपुच्छकाः ॥ ८० ॥ आशीविपाः कालकूटा महाहालाहलाह्वयाः ॥ जलसर्पा जल व्याला जलप्राहाश्च क्षच्छपाः ॥ ८१ ॥ मत्स्यका विपपुच्छाश्च ये चान्ये जलवासिनः ॥ जलजाः स्थलजाश्चैव कृत्रिमाश्च महाविपाः ॥ ८२ ॥ शुनरूपा शुनविषा मृषिका गृहगोचिकाः ॥ नानाविपाश्च ये घोरा महोपविपसंज्ञकाः ॥ ८३ ॥ येऽस्मान्वाधितुमिच्छन्ति शरीरप्राणनाशकाः ॥ ते सर्वे कार्त्तवीर्यस्य खड्गसाहस्रदारिताः ॥ ८४ ॥ दूरादेव विनश्यंतु प्रणष्टेन्द्रियसाहसाः ॥ मनुष्याः पशवो त्वृक्षवानरा वनगोचराः ॥ ८५ ॥ सिंह व्याघ्रवराहाश्च महिषा ये महामृगाः ॥ गजास्तुरंगा गवया रासभाः शरभा वृकाः ॥ ८६ ॥ शुनका द्वीपिनः क्षुभ्रा मार्जारा विललोलुपाः ॥ शृगालाः शशकाः श्येना गरुत्मन्तो विहंगमाः ॥ ८७ ॥ भेहंडा वायसा गध्रा हंसाद्याः पक्षिजातयः ॥ उद्भिजाश्चांडजाश्चैव स्वेदजाश्च जरायुजाः ॥ ८८ ॥ नानाभेदकुले जाता नानाभेदाः पृथग्विधाः ॥ येऽस्मान्वाधितुमिच्छन्ति संध्यासु च दिवा निशि ॥ ८९ ॥ ते सर्वे कार्त्तवीर्यस्य गदासाहसदारिताः ॥ दूरादेव विनश्यंतु विनष्टगतिपीरुषाः ॥ ९० ॥ ये चाक्षेमप्रदातारः कूटमायाविनश्च ये ॥ मारणोत्सादनोन्मूलद्वेषमोहनकारकाः ॥ ९१ ॥ विन्ध्यास

पातका दुष्टा ये च स्वामिदुहो नराः ॥ ये चाततायिनो दुष्टा ये पापा गोप्यहारिणः ॥ ९२ ॥ दाहोपघातगरलशङ्खपातातिदुःखदाः ॥
 क्षेत्रवित्तादिहरणवंधनादिभयप्रदाः ॥ ९३ ॥ ईतयो विविधाकारा ये चान्ये दुष्टजातयः ॥ पीडाकरा ये सततं छिद्रमिच्छन्ति बाधितुम् ॥ ९४ ॥
 ते सर्वे कार्तवीर्यस्य चक्रसाहस्रदारिताः ॥ दूरादेव क्षयं यांतु विनष्टबलसाहसाः ॥ ९५ ॥ ये मेघा ये महावर्षा ये वाता याश्च विद्युतः ॥ ये महा
 शनयो दीप्ता ये निर्घाताश्च दारुणाः ॥ ९६ ॥ उल्कापाताश्च ये घोरा ये महेंद्रायुधादयः ॥ सूर्येदुकुजसौम्याश्च गुरुकाव्यशनेश्वराः ॥ ९७ ॥
 राहुश्च केतवो घोरा नक्षत्रा राशयस्तथा ॥ तिथयः संक्रमा मासा हायना युगनायकाः ॥ ९८ ॥ मन्वंतराधिपाः सिद्धा ऋषयो योगसिद्धयः ॥
 निधयो ऋग्यजुःसामाथर्वाणश्चैव बह्वयः ॥ ९९ ॥ ऋतवो लोकपालाश्च पितरो देवसंहतिः ॥ विद्याश्चैव चतुःषष्टिभेदा या भुवनत्रये ॥ १०० ॥
 ये त्वत्र कीर्तिताः सर्वे ये चान्ये नानुकीर्तिताः ॥ ते संतु नः सदा सौम्याः सर्वकालसुखावहाः ॥ १०१ ॥ आज्ञया कार्तवीर्यस्य योगीन्द्र
 स्यामित्युतेः ॥ कार्तवीर्यार्जुनो धन्वी राजेन्द्रो हृहयेश्वरः ॥ १०२ ॥ दशस्यदर्पहा रेवालीलादत्तः सुदुर्जयः ॥ दुःखहा चौरदमनो राजराजे
 श्वरः प्रभुः ॥ १०३ ॥ सर्वज्ञः सर्वदः श्रीमान् सर्वशिष्टेष्टदः कृती ॥ राजचूडामणियोगी सप्तद्वीपाधिनायकः ॥ १०४ ॥ विजयी विश्वजिह्वा
 ग्मी महागतिरलोलुपः ॥ यज्वा विप्रप्रियो विद्वान् ब्रह्मज्ञेयः सनातनः ॥ १०५ ॥ माहिष्मतीपतियोधा महाकीर्तिर्महाभुजः ॥ सुकुमारो महा
 वीरो मारीचनो मदिरक्षणः ॥ १०६ ॥ शत्रुघ्नः शाश्वतः शूरः शंखभृद्योगिवल्लभः ॥ महाभागवतो धीमान्महाभयविनाशनः ॥ १०७ ॥ असाध्यो
 विग्रहो दिव्यो भावो व्यातजगत्रयः ॥ जितेंद्रियो जितागतिः स्वच्छंदोऽनंतविक्रमः ॥ १०८ ॥ चक्रभृत्परचक्रघ्नः संग्रामविधिपूजितः ॥ सर्वशास्त्र
 कलाधारी विग्जा लोकवंदितः ॥ १०९ ॥ वीरो विमलसत्त्वाढ्यो महाबलपराक्रमः ॥ विजयश्रीमहामान्यो जितारिर्मंत्रनायकः ॥ ११० ॥ खड्ग
 भूतकामदः कांतः कालघ्नः कमलेक्षणः ॥ भद्रवादप्रियो वैद्यो विबुधो वरदो वशी ॥ १११ ॥ महाधनो निधिपतिर्महायोगी गुरुप्रियः ॥
 योगाढ्यः सर्वरोगघ्नो राजिताखिलभूतलः ॥ ११२ ॥ दिव्यास्त्रभृदमेयात्मा सर्वगोप्ता महोज्ज्वलः ॥ सर्वायुधधरोऽभीष्टप्रदः परपुत्रंजयः ॥ ११३ ॥
 योगसिद्धो महाकायो महाबुद्धशताधिपः ॥ सर्वज्ञाननिधिः सर्वसिद्धिदानकृतोद्यमः ॥ ११४ ॥ इत्यष्टशतनामोक्त्या मूर्तयो दश दिक्पथि ॥
 सम्पददशदिशो व्याप्य पालयंतु च मां सदा ॥ ११५ ॥ स्वस्थाः सर्वेन्द्रियाः संतु शांतिरस्तु सदा मम ॥ शेषाद्या मूर्तयोऽष्टौ च विक्रमेणैव भास्वराः ॥
 ॥ ११६ ॥ अग्निनिर्ऋतिवाय्वीशकोणगाः पांतु मां सदा ॥ मम सौख्यमसंवाधमारोग्यमपराजयः ॥ ११७ ॥ दुःखहानिरविघ्नश्च प्रजावृद्धिः सुखो

बृ.ना.पु.

॥ १६३ ॥

दयः ॥ वांछातिरतिकल्याणमवैषम्यमनामयम् ॥ ११८ ॥ अनालस्यमभीष्टं स्यान्मृत्युदानिर्वलोन्नतिः ॥ भयहानिर्यशः कांतिर्विद्या ऋद्धिर्महा
श्रियः ॥ ११९ ॥ अनष्टद्रव्यता चैव नष्टस्य पुनरागमः ॥ दीर्घांपुण्यं मनोहर्षः सौकुमार्यमभीप्सितम् ॥ १२० ॥ अप्रवृत्ततमत्वं च महासाम
र्थ्यमेव च ॥ संतु मे कार्तवीर्यस्य हेहयैद्रस्य कीर्तनात् ॥ १२१ ॥ य इदं कार्तवीर्यस्य कवचं पुण्यवर्द्धनम् ॥ सर्वपापप्रशमनं सर्वो
पद्रवनाशनम् ॥ १२२ ॥ सर्वशांतिकरं गुह्यं समस्तभयनाशनम् ॥ विजयार्थप्रदं नृणां सर्वसंपत्प्रदं शुभम् ॥ १२३ ॥ शृणुयाद्वा पठेद्वापि
सर्वकामानवाप्नुयात् ॥ चौरैर्हंतं यदा पश्येत्पश्चादिधनमात्मनः ॥ १२४ ॥ सप्तवारं तदा जप्येत्रिंशि पश्चिमदिङ्मुखः ॥ सप्तरात्रेण लभते
नष्टद्रव्यं न संशयः ॥ १२५ ॥ सप्तविंशतिधा जप्त्वा प्राचीदिग्बदनः पुमान् ॥ देवासुरनिभं चापि परचक्रं निवारयेत् ॥ १२६ ॥ विवादे कलहे घोरे
पंचधा यः पठेदिदम् ॥ विजयो जायते तस्य न कदाचित्पराजयः ॥ १२७ ॥ सर्वरोगप्रपीडासु त्रेधा वा पंचधा पठेत् ॥ स रोगमृत्युवेतालभूतप्रतैर्न
वाध्यते ॥ १२८ ॥ सम्यग्द्वादशधा रात्रौ प्रजपेद्द्व्यमुक्तये ॥ त्रिदिनान्निगडाद्ब्रह्मो मुच्यते नात्र संशयः ॥ १२९ ॥ अनेनैव विधानेन सर्वसा
धनकर्मणि ॥ असाध्यः अपि सप्ताहात्साधयेन्मंत्रवित्तमः ॥ १३० ॥ यात्राकाले पठित्वेदं मार्गे गच्छति यः पुमान् ॥ न दुष्टचौरव्याघ्राद्यैर्भयं
स्यात्परिपंथिभिः ॥ १३१ ॥ जपत्रासेचनं कुर्वन्नलेनांजलिना तनौ ॥ न चासौ विषकृत्यादिरोगस्फोटैः प्रवाध्यते ॥ १३२ ॥ कार्तवीर्यः खल
द्रेपी कृतवीर्यसुतो बली ॥ सहस्रबाहुः शत्रुघ्नो रक्तवासा धनुर्धरः ॥ १३३ ॥ रक्तगंधो रक्तमाल्यो राजा स्मर्तुरभीष्टदः ॥ द्वादशैतानि नामानि कार्त
वीर्यस्य यः पठेत् ॥ १३४ ॥ संपदस्तस्य जायते जनास्तस्य वशे सदा ॥ यः सेवते सदा विप्रः श्रीमच्चक्रावतारकम् ॥ १३५ ॥ तस्य रक्षां सदा
कुर्याच्चक्रं विष्णोर्महात्मनः ॥ मयैतत्कवचं विप्रः दत्तात्रेयान्मुनीश्वरात् ॥ १३६ ॥ श्रुतं तुभ्यं निगदितं धारयस्वाखिलेष्टदम् ॥ १३७ ॥ इति
श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे कार्तवीर्यकवचकथनं नाम सप्तसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७७ ॥ सनः कुमार उवाच ॥ कार्तवी
र्यस्य कवचं कथितं ते मुनीश्वर ॥ मोहविध्वंसनं जैत्रं मारुतेः कवचं शृणु ॥ १ ॥ यस्य संधारणात्सद्यः सर्वे नश्यंत्युपद्रवाः ॥ भूतप्रतारिजं दुःखं
नाशमेति न संशयः ॥ २ ॥ एकदाहं गतो द्रष्टुं रामं रमयतां वरम् ॥ आनंदवनिवासस्थं ध्यायंतं स्वात्मनः पदम् ॥ ३ ॥ तत्र रामं रमानाथं
पूजितं त्रिदशेश्वरैः ॥ नमस्कृत्य तदादिष्टमासनं स्थितवान् पुरः ॥ ४ ॥ तत्र सर्वं मया वृत्ते रावणस्य वचातकम् ॥ वृष्टं प्रोवाच राजैर्द्वैः श्रीरामः
स्वयमादरात् ॥ ५ ॥ ततः कथति भगवान्मारुतेः कवचं ददौ ॥ मयां तत्ते प्रवक्ष्यामि न प्रकाश्यं हि कुत्रचित् ॥ ६ ॥ अविध्यदेतन्निर्दिष्टं पाल

प० ख०

अ० ७८

॥ १५३ ॥

भावेन नारद ॥ श्रीरामेणाजनामूनोर्भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ ७ ॥ हनुमान् पूर्वतः पातु दक्षिणे पद्मनात्मजः ॥ पातु प्रतीच्यामक्षघ्नः सौम्ये सागरतारकः ॥ ८ ॥ ऊर्ध्वं पातु कपिश्रेष्ठः केशरिप्रियनन्दनः ॥ अधस्ताद्विष्णुभक्तस्तु पातु मध्ये च पावनिः ॥ ९ ॥ लंकाविदाहकः पातु रूर्वापद्मचो निरंतरम् ॥ सुग्रीवसचिवः पातु मस्तकं वायुनन्दनः ॥ १० ॥ भालं पातु महावीरो भुवोर्मध्ये निरंतरम् ॥ नेत्रे छायापहारी च पातु नः पुवगेश्वरः ॥ ११ ॥ कपोलौ कर्णमूले च पातु श्रीरामकिंकरः ॥ नासाग्रमंजनामृतः पातु वक्त्रं हरीश्वरः ॥ १२ ॥ पातु कंठे तु दैत्यारिः स्कंधौ पातु सुरारिजित् ॥ भुजौ पातु महातेजाः करौ च चरणयुधः ॥ १३ ॥ नखात्रखायुधः पातु कुक्षौ पातु कपीश्वरः ॥ वक्षो मुद्रापहारी च पातु पार्श्वे भुजायुधः ॥ १४ ॥ लंका निभंजनः पातु पृष्ठदेशे निरंतरम् ॥ नाभिं श्रीरामभक्तस्तु कटिं पातु निलात्मजः ॥ १५ ॥ गुह्यं पातु महाप्राज्ञः सक्थिनी अतिथिप्रियः ॥ ऊरू च जानुनी पातु लंकाप्रासादभंजनः ॥ १६ ॥ जंघे पातु कपिश्रेष्ठो गुल्फौ पातु महाबलः ॥ अचलोद्धारकः पातु पादौ भास्करसन्निभः ॥ १७ ॥ अङ्गानि पातु सत्त्वाढ्यः पातु पादाङ्गुलीः सदा ॥ मुखानि महाशूरः पातु रोमाणि चात्मवान् ॥ १८ ॥ दिवारात्रौ त्रिलोकेषु सदागतिमुतोऽवतु ॥ स्थितं व्रजंतमासीनं पिवंतं जक्षतं कपिः ॥ १९ ॥ लोकोत्तरगुणः श्रीमान् पातु त्र्यम्बकऽभवः ॥ प्रमत्तमप्रमत्तं वा शयानं गहनैऽञ्जुनि ॥ २० ॥ स्थलैऽतारिक्षे ह्यग्नौ वा पर्वते सागरे द्रुमे ॥ संग्रामे संकटे घोरे विराड्रूपधरोऽवतु ॥ २१ ॥ डाकिनीशाकिनीमारीकालरात्रिमरीचिकाः ॥ शयानं मां विभुः पातु पिशाचोरगराक्षसीः ॥ २२ ॥ दिव्यदेहधरो धीमान्सर्वसत्त्वभयंकरः ॥ साधकैर्द्रावनः शम्भुत्पातु सर्वत एव माम् ॥ २३ ॥ यद्रूपं भीषणं दृष्ट्वा पलायते भयानकाः ॥ स सर्वरूपः सर्वज्ञः सृष्टिस्थितिकरोऽवतु ॥ २४ ॥ स्वयं ब्रह्मा स्वयं विष्णुः साक्षाद्देवो महेश्वरः ॥ सूर्यमंडलगः श्रीदः पातु कालत्रयेऽपि माम् ॥ २५ ॥ यस्य शब्दमुपाकर्ण्य दैत्यदानवराक्षसाः ॥ देवा मनुष्यास्तित्यचः स्थावरा जङ्गमास्तथा ॥ २६ ॥ सभया भयनिर्मुक्ता भवंति स्वकृतानुगाः ॥ यस्यानेककथाः पुण्याः श्रूयन्ते प्रतिकल्पके ॥ २७ ॥ सोऽवतात्साधकश्रेष्ठं सदा रामपरायणः ॥ वैधात्रधातु प्रभृति यत्किंचिद्दृश्यतेऽत्यलम् ॥ २८ ॥ विद्धि व्याप्तं यथा कीशरूपेणानंजनेन तत् ॥ यो विभुः सोऽहमेपोऽहं स्वीयः स्वयमणुर्बृहत् ॥ २९ ॥ ऋग्यजुः सामरूपश्च प्रणवस्त्रिवृद्धध्वरः ॥ तस्मै स्वस्मै च सर्वस्मै नतोऽस्म्यात्मसमाधिना ॥ ३० ॥ अनेकानन्तब्रह्माण्डधृतं ब्रह्मरूपपिणे ॥ समीरणात्मने तस्मै नतोऽस्म्यात्मस्वरूपिणे ॥ ३१ ॥ नमो हनुमते तस्मै नमो मारुतसूनवे ॥ नमः श्रीरामभक्ताय श्यामाय महते नमः ॥ ३२ ॥ नमो वानर वीराय सुग्रीवसख्यकारिणे ॥ लंकाविदहनायाथ महासागरतारिणे ॥ ३३ ॥ सीताशोकविनाशाय राममुद्राधराय च ॥ रावणांतनिदानाय नमः

वृ. ना. पु.
॥ १६४ ॥

सर्वोत्तरात्मने ॥ ३४ ॥ मेघनादमखध्वंसकारणाय नमोनमः ॥ अशोकवनविध्वंसकारिणे जयदायिने ॥ ३५ ॥ वायुपुत्राय वीराय आकाशोदरगामिने ॥
वनपालशिरश्छेदे लंकाप्रासादभंजिने ॥ ३६ ॥ ज्वलत्काचनवर्णाय दीर्घलांगूलधारिणे ॥ सौमित्रिजयदात्रे च रामदूताय ते नमः ॥ ३७ ॥ अक्षस्य
वधकृत्रे च ब्रह्मशस्त्रनिवारिणे ॥ लक्ष्मणांगमहाशक्तिजातक्षतविनाशिने ॥ ३८ ॥ रक्षोघ्नाय रिपुघ्नाय भूतघ्नाय नमोनमः ॥ ऋक्षवानखीरौघप्रासादाय
नमोनमः ॥ ३९ ॥ परसेन्यवलघ्नाय शस्त्रास्त्रघ्नाय ते नमः ॥ विषघ्नाय द्विषघ्नाय भयघ्नाय नमोनमः ॥ ४० ॥ महारिपुभयघ्नाय भक्तत्राणेककारिणं ॥
परप्रेरितमन्त्राणां मन्त्राणां स्तंभकारिणे ॥ ४१ ॥ पयःपाषाणतरणकारणाय नमोनमः ॥ बालार्कमंडलग्रासकारिणे दुःखहारिणे ॥ ४२ ॥ नखायु
धाय भीमाय दन्तायुधधराय च ॥ विहंगमाय शवाय वज्रदेहाय ते नमः ॥ ४३ ॥ प्रतिग्रामन्थितायाथ भूतप्रेतवधार्थिने ॥ करस्थशैलशस्त्राय राम
शस्त्राय ते नमः ॥ ४४ ॥ कौपीनवाससे तुभ्यं रामभक्तिगताय च ॥ दक्षिणाशाभास्कराय सतां चन्द्रोदयात्मने ॥ ४५ ॥ कृत्याक्षतव्यथाघ्नाय
सर्वक्लेशहराय च ॥ स्वाम्याज्ञापार्थसंग्रामसख्यसंजयकारिणे ॥ ४६ ॥ भक्तानां दिव्यवादेषु संग्रामे जयकारिणे ॥ किल्बिलबुवकाशाय घोरशब्द
कराय च ॥ ४७ ॥ सर्वाग्निव्याधिसंस्तंभकारिणे भयहारिणे ॥ सदा वनफलाहारसंतप्ताय विशेषतः ॥ ४८ ॥ महार्णवशिलबद्धसेतुबंधाय ते नमः ॥
इत्येतत्कथितं विप्र मारुतेः कवचं शिवम् ॥ ४९ ॥ यस्मै कस्मै न दातव्यं रक्षणीयं प्रयत्नतः ॥ अष्टगंधैर्विलिख्याथ कवचं धारयेत्तु यः ॥ ५० ॥
कंठे वा दक्षिणे बाहौ जयस्तस्य पदे पदे ॥ किं पुनर्वहुनोक्तेन साधितं लक्ष्मादरात् ॥ ५१ ॥ प्रजप्तमेतत्कवचमसाध्यं चापि साधयेत् ॥ ५२ ॥
इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे हनुमत्कवचनिरूपणं नामाष्टमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ अथापरं
वायुमूनोश्चरितं पापनाशनम् ॥ यदुक्तं स्वासु रामेण आनन्दवनवासिना ॥ १ ॥ सद्योजाते महाकल्पे श्रुतवीर्ये हतमिति ॥ मम श्रीरामचन्द्रस्य
भक्तिस्तु सदैव हि ॥ २ ॥ शृणुष्व गदतो मत्तः कुमारस्य कुमारक ॥ चरितं सर्वपापघ्नं शृण्वतां पठतां सदा ॥ ३ ॥ बांछाम्यहं सदा विप्र संगमं
कीशरूपिणा ॥ रहस्यं रहसि स्वस्य ममानन्दवनोत्तमे ॥ ४ ॥ परीतेऽत्र सखायो मे सख्यश्च विगतज्वराः ॥ क्रीडति सर्वदा चात्र
प्राकट्येऽपि रहस्यपि ॥ ५ ॥ कस्मिंश्चिदवतारे तु यद्वृत्तं च खो मम ॥ तदत्र प्रकटं तुभ्यं करोमि प्रीतमानसः ॥ ६ ॥ आविर्भूतोऽस्त्यहं पूर्वं
राज्ञो दशरथस्य ॥ चतुर्यहात्मकस्तत्र तस्य भार्यात्रये मुने ॥ ७ ॥ ततः कतिपयैरब्दैरागतो द्विजपुंगवः ॥ विश्वामित्रोऽर्थयामास पितरं
मम भूपतिम् ॥ ८ ॥ यक्षसोविधातार्थं लक्ष्मणेन सहैव माम् ॥ प्रेषयामास धर्मान्मा मिट्ठाश्रममरण्यकम् ॥ ९ ॥ तत्र गत्वाश्रममनुषेद

पृ० ख०
अ० ७९

॥ १६४ ॥

पयन्तो निशाचरो ॥ ध्वस्तौ सुबाहुमारीचौ प्रसन्नोऽभूत्तदा मुनिः ॥ १० ॥ अस्त्रग्रामं ददौ महां मासं चावासयत्तथा ॥ ततो गाधिसुतो
 धीमान् ज्ञात्वा भाव्यर्थमादरात् ॥ ११ ॥ मिथिलामनयत्तत्र रौद्रं चादर्शयद्भुः ॥ तस्य कन्यां पणीभृतां सीतां सुरसुतोपमाम् ॥ १२ ॥
 धनुर्विभज्य समिति लब्धवान्मानिनोऽस्य च ॥ ततो मार्गे भृगुपतेर्दर्पमूढं चिरं स्मयन् ॥ १३ ॥ व्यपनीयागमं पश्चादयोध्यां स्वपितुः पुरीम् ॥
 ततो राज्ञाहमाज्ञाय प्रजाशीलनमानसः ॥ १४ ॥ यौवराज्ये स्वयं प्रीत्या सम्मंज्यात्तेर्विकल्पितः ॥ तच्छ्रुत्वा सुप्रिया भार्या कैकेयी भूपतिं मुने ॥ १५ ॥
 देवकार्यविधानार्थं विदूषितमतिर्जगौ ॥ पुत्रो मे भरतो नाम यौवराज्येऽभिषिच्यताम् ॥ १६ ॥ रामश्चतुर्दशसमा दंडकान्प्रविवास्यताम् ॥ तदाकर्ण्या
 हमुद्युक्तोऽरण्यं भार्यानुजान्वितः ॥ १७ ॥ गंतुं नृपतिनानुक्तोऽप्यगमं चित्रकूटकम् ॥ तत्र नित्यं वन्यफलेमांसैश्चावर्तितक्रियः ॥ १८ ॥ निवसन्नेव
 राज्ञस्तु निधनं चाप्यवागमम् ॥ ततो भरतशत्रुघ्नौ भ्रातरौ मम मानदौ ॥ १९ ॥ मातृवर्गयुतौ दीनौ साचार्यामात्यनागरो ॥ व्यजिज्ञपतमागत्य
 पंचवट्यां निजाश्रमम् ॥ २० ॥ अकल्पयं भ्रातृभार्यासहितश्च त्रिवत्सरम् ॥ ततस्त्रयोदशे वर्षे रावणो नाम राक्षसः ॥ २१ ॥ मायया हतवान्सीतां
 प्रियां मम परोक्षतः ॥ ततोऽहं दीनवदन ऋष्यमूकं हि पर्वतम् ॥ २२ ॥ भार्यामन्वेषयन्प्राप्तः सख्यं हर्यधिपेन च ॥ अथ वालिनमाहृत्य सुग्रीव
 स्तत्पदे कृतः ॥ २३ ॥ सह वानरयूथैश्च साहाय्यं कृतवान्मम ॥ विरुध्य रावणेनालं मम भक्तो विभीषणः ॥ २४ ॥ आगतो ह्यभिषिच्याशु
 लंकेशो हि विकल्पितः ॥ इत्वा तु रावणं संख्ये सपुत्रामात्यवांधवम् ॥ २५ ॥ सीतामादाय संशुद्धामयोध्यां समुपागतः ॥ ततः कालांतरे विप्र
 सुग्रीवश्च विभीषणः ॥ २६ ॥ निमंत्रितौ पितुः श्राद्धे षट्कुलाश्च द्विजोत्तमाः ॥ अयोध्यायां समाजगमुस्ते तु सर्वे निमंत्रिताः ॥ २७ ॥ ऋते विभीषणं
 तत्र चित्तयाने रघुत्तमे ॥ शंभुर्ब्राह्मणरूपेण षट्कुलैश्च सहागतः ॥ २८ ॥ अथ पृष्टो मया शंभुर्विभीषणसमागमे ॥ नीत्वा मां द्रविडे देशे मोचय द्विजबंध
 नात् ॥ २९ ॥ मया निमंत्रिताः श्राद्धे ह्यगस्त्याद्या मुनीश्वराः ॥ संभोजितास्तु प्रययुः स्वस्वमाश्रममंडलम् ॥ ३० ॥ ततः कालांतरे विप्रा देवा
 देत्या नरेश्वराः ॥ गौतमेन समाहृताः सर्वे यज्ञसभाजिताः ॥ ३१ ॥ ते सर्वे स्फाटिकं लिंगं त्र्यंबकाद्रौ निवेशितम् ॥ संपूज्य न्यवंसस्तत्र देव
 देत्यनृपायजाः ॥ ३२ ॥ तस्मिन्समाजे वितते सर्वैर्लिंगे समर्चिते ॥ गौतमोऽप्यथ मध्याह्ने पूजयामास शंकरम् ॥ ३३ ॥ सर्वे शुद्धावरधरा भरमो
 झलितविग्रहाः ॥ सितेन भस्मना कृत्वा सर्वस्थाने त्रिपुंड्रकम् ॥ ३४ ॥ नत्वा तु भार्गवं सर्वे भूतशुद्धिं प्रचक्रमुः ॥ हृत्पद्ममध्ये सुषिरं तत्रैव भूत
 पञ्चकम् ॥ ३५ ॥ तेषां मध्ये महाकाशमाकाशे निर्मलमलम् ॥ तन्मध्ये च महेशानं ध्यायेद्दीप्तिमयं शुभम् ॥ ३६ ॥ अज्ञानसंयुतं भूतं समलं

बु.ना.पु.

॥ १६५ ॥

कर्मसंगतः ॥ तं देहमाकाशदीपे प्रदेहेज्ज्ञानवह्निना ॥ ३७ ॥ आकाशस्यावृत्तिं चाहं दग्ध्वाकाशमथो दहेत् ॥ दग्ध्वाकाशमथो वायुमग्निभूतं तथा दहेत् ॥ ३८ ॥ अग्निभूतं च ततो दग्ध्वा पृथिवीभूतमेव चातदाश्रितान्पुण्ड्रान्दग्ध्वा ततो देहं प्रदाहयेत् ॥ ३९ ॥ एवं प्रदग्ध्वा भूतादिं देही तज्ज्ञानवह्निना ॥ शिखामध्यस्थितं विष्णुमानंदरसनिर्भरम् ॥ ४० ॥ निष्पन्नचंद्रकिरणसंकाशकिरणं शिवम् ॥ शिवांगोत्पन्नकिरणैस्मृतद्रवसंयुतैः ॥ ४१ ॥ सुशी तला ततो ज्वला प्रशांता चंद्ररश्मिवत् ॥ प्रसारितसुधारुग्भिः सांद्रीभूतश्च संप्लवः ॥ अनेन ग्रावितं भूतग्रामं संचितयेत्परम् ॥ ४२ ॥ इत्थं कृत्वा भूतशुद्धिं क्रियाहो मर्त्यः शुद्धो जायते ह्येव सद्यः ॥ पूजां कर्तुं जप्यकर्मापि पश्चादेवं ध्यायेद्ब्रह्महत्यादिशुद्धये ॥ ४३ ॥ एवं ध्यात्वा चंद्रदीप्तिप्रकाशं ध्यानेनारोप्याशु लिंगे शिवस्य ॥ सदाशिवं दीपमध्ये विचित्य पश्चाक्षरेणाचनमव्ययं तु ॥ ४४ ॥ आवाहनादीनुपचारान्तथापि कृत्वा स्नानं पूर्ववच्छंकरस्या ॥ औदुंबरं राजतं स्वर्णपीठं वस्त्रादिच्छत्रं सर्वमेवेह पीठम् ॥ ४५ ॥ अंतं कृत्वा बुद्बुदाभ्यां च सृष्टिं पीठे पीठे नागमेकं पुरस्तात् ॥ कुर्यात्पीठे चोर्द्ध्वं नागयुग्मं देवाभ्यां दक्षिणे वामतश्च ॥ ४६ ॥ जपापुष्पं नागमध्ये निधाय मध्ये वस्त्रं द्वादशप्रातिगुण्ये ॥ सुश्वेतेन तस्य मध्ये महेशं लिंगाकारं पीठयुक्तं प्रपूज्यम् ॥ ४७ ॥ एवं कृत्वा साधकास्ते तु सर्वे दत्त्वा दत्त्वा पंचगंधाष्टगंधम् ॥ पुष्पैः पत्रैः श्रीतिलैरक्षतैश्च तिलोन्मिश्रैः केवलैश्च प्रपूज्य ॥ ४८ ॥ धूपं दत्त्वा विधिवत्संप्रयुक्तं दीपं दत्त्वा चोक्तमेवोपहारम् ॥ पूजाशेषं ते समाप्याथ सर्वे गीतं नृत्यं तत्र तत्रापि चक्रुः ॥ ४९ ॥ काले चास्मिन्सुव्रते गौतमस्य शिष्यः प्राप्तः शंकरात्मेति नाम्ना ॥ ५० ॥ उन्मत्तवेपो दिग्वासा अनेकां वृत्तिमास्थितः ॥ कचिद्विजातिप्रवरः कचिच्छंडालसन्निभः ॥ ५१ ॥ कचिच्छूद्रसमो योगी तापसः कचिदप्सुत ॥ गर्जत्युत्पतते चैव नृत्यति स्तौति गायति ॥ ५२ ॥ रोदिति शृणुतेऽत्युक्तं पतत्युत्तिष्ठति कचित् ॥ शिवज्ञानैकसंपन्नः परमानंदनिर्भरः ॥ ५३ ॥ संप्राप्तो भोज्यवेलायां गौतमस्यातिकं ययौ ॥ बुभुजे गुरुणा साकं कचिदुच्छिष्टमेव च ॥ ५४ ॥ कचिद्विहति तत्प्राप्तं तूष्णीमेवाभ्यगात्कचित् ॥ हस्तं गृहीत्वैव गुरोः स्वयमेवाभुनक्कचित् ॥ ५५ ॥ कचिद् गृहांतरे मूत्रं कचित्कर्दमलंपनम् ॥ सर्वदा तं गुरुदंष्ट्रा करमालंभ्य मंदिरम् ॥ ५६ ॥ प्रविश्य स्वीयपीठे तमुपवेश्याप्यभोजयत् ॥ स्वयं तदस्य पात्रेण बुभुजे गौतमो मुनिः ॥ ५७ ॥ तस्य चित्तं परिहर्तुं कदाचिदथ सुदरी ॥ अहत्या शिष्यमाहूय भुङ्क्ष्वेति प्राह तं मुदा ॥ निर्दिष्टो गुरुपत्न्या तु बुभुजे सोऽविशेषतः ॥ ५८ ॥ यथा पपी हि पानीयं तथा वह्निमपि द्विज ॥ कंठकानन्नवद्भुक्ता यथा पूर्वमतिष्ठता ॥ ५९ ॥ पुरो हि मुनिकन्याभिराहूतो भोजनाय च ॥ दिनेदिने तत्प्रदत्तं लोष्टमंबु च गोमयम् ॥ ६० ॥ कर्दमं काष्ठदंडं च भुक्त्वा पीत्वाथ हर्षितः ॥ एतादृशो मुनिरसौ चंडालसदृशकृतिः ॥ ६१ ॥ सुजीर्णोपानदी इस्ते गृहीत्वा प्रलपन्बसन् ॥

पू० वं०

अ० ७९

॥ १६५ ॥

अंत्यजोचितवेषश्च वृषपर्वाणमभ्यगात् ॥ ६२ ॥ वृषपर्वेशयोर्मध्ये दिग्वासाः समतिष्ठत ॥ वृषपर्वा तमज्ञात्वा पीडयित्वा शिरोऽच्छिनत् ॥ ६३ ॥
 हते तस्मिन्द्रजश्रेष्ठे जगदेतच्चराचरम् ॥ अतीव कलुषं ह्यासीत्तत्रस्था मुनयस्तथा ॥ ६४ ॥ गौतमस्य महाशोकः संजातः सुमहात्मनः ॥ निर्ययो
 चक्षुषो वारि शोकं संदर्शयन्निव ॥ ६५ ॥ गौतमः सर्वदेत्यानां सन्निधौ वाक्यमुक्तवान् ॥ किमनेन कृतं पापं येन च्छिन्नमिदं शिरः ॥ ६६ ॥ मम
 प्राणाधिकस्येह सर्वदा शिवयोगिनः ॥ ममापि मरणं सत्यं शिष्यच्छाया यतो गुरुः ॥ ६७ ॥ शैवानां धर्मयुक्तानां सर्वदा शिववर्तिनाम् ॥ मरणं
 यत्र दृष्टं स्यात्तत्र नो मरणं ध्रुवम् ॥ ६८ ॥ तच्छ्रुत्वा ह्यसुराचार्यः शुक्रः प्राह विदांवरः ॥ एनं संजीवयिष्यामि भार्गवं शंकरप्रियम् ॥ ६९ ॥
 किमर्थं धियते ब्रह्मन्पश्य मे तपसो बलम् ॥ इति वादिनि विप्रेन्द्रे गौतमोऽपि ममार ह ॥ ७० ॥ तस्मिन्मृतेऽथ शुक्रोऽपि प्राणास्तत्याज योगतः ॥ तस्येवं
 हतिमाज्ञाय प्रह्लाद्या दितीश्वराः ॥ ७१ ॥ देवा नृपा द्विजाः सर्वे मृता आसंस्तदद्भुतम् ॥ मृतमासीदथ बलं तस्य याणस्य धीमतः ॥ ७२ ॥ अहत्या
 शोकसंतप्ता रुरोदोच्चैः पुनःपुनः ॥ गौतमेन महेशस्य पूजया पूजितो विभुः ॥ ७३ ॥ वीरभद्रो महायोगी सर्वं दृष्ट्वा चुकोप ह ॥ अहो कष्टमहोकष्टं
 महेशा बहवो हताः ॥ ७४ ॥ शिवं विज्ञापयिष्यामि तेनोक्तं करवाण्यथ ॥ इति निश्चित्य गतवान्मदराचलमव्ययम् ॥ ७५ ॥ नमस्कृत्वा विरूपाक्षं घृत्त
 सर्वमथोक्तवान् ॥ ब्रह्माणं च हरिं तत्र स्थितौ प्राह शिवो वचः ॥ ७६ ॥ मद्रक्तैः साहसं कर्म कृतं ज्ञात्वा वरप्रदम् ॥ गत्वा पश्यामि हे विष्णो सर्वं तत्कृ
 तसाहसम् ॥ ७७ ॥ इत्युक्त्वा वृषमारुह्य वायुना घूतचामरः ॥ नन्दिकेन सुवेषेण धृते छत्रेऽतिशोभने ॥ ७८ ॥ सुश्रुते हेमदंढे च नान्ययोग्ये धृते विभो ॥
 महेशानुमतिं लब्ध्वा हीरार्नागांतके स्थितः ॥ ७९ ॥ आरक्तनीलच्छत्राभ्यां शुशुभे लक्ष्मकौस्तुभः ॥ शिवानुमत्या ब्रह्मापि हंसारुढोऽभवत्तद ॥ ८० ॥
 इंद्रगोपप्रभाकारच्छत्राभ्यां शुशुभे विधिः ॥ इन्द्रादिसर्वदेवाश्च स्वस्ववाहनसंयुताः ॥ ८१ ॥ अथ ते निर्ययुः सर्वे नानावाद्यानुमोदिताः ॥
 कोटिकोटिगणाकीर्णा गौतमस्याश्रमे गताः ॥ ८२ ॥ ब्रह्मविष्णु महेशाना दृष्ट्वा तत्परमाद्भुतम् ॥ स्वभक्तं जीवयामास वामकोणनिरीक्षणात्
 ॥ ८३ ॥ शंकरो गौतमं प्राह तुष्टोऽहं ते वरं वृषु ॥ तदाकर्ण्य वचस्तस्य गौतमः प्राह सादरम् ॥ ८४ ॥ यदि प्रसन्नो देवेश यदि देयो वरो
 मम ॥ त्वङ्निगार्चनसामर्थ्यं नित्यमस्तु ममेश्वर ॥ ८५ ॥ घृतमेतन्मया देव त्रिनेत्र शृणु चापरम् ॥ शिष्योऽयं मे महाभागो हेयादेयादिवर्जितः
 ॥ ८६ ॥ प्रेक्षणीयं ममत्वेन न च पश्यति चक्षुषा ॥ न प्राणप्राह्यं देवेश न पातव्यं न चेतस्त् ॥ ८७ ॥ इति बुद्ध्या तथा कुर्वन्स हि योगी महायशः ॥
 उन्मत्तविकृताकारः शंकरात्मेति कीर्तितः ॥ ८८ ॥ न कश्चित् प्रति द्वेषी न च तं हिंसयेदपि ॥ एतन्मे दीयतां देव मृतानामवतिस्तथा ॥ ८९ ॥

४. ना. पु.
॥ १६६ ॥

तच्छ्रुत्वोमापतिः प्रीतो निरीक्ष्य हरिमव्ययः ॥ स्वाशेन वायुना देहमाविशजगदीश्वरः ॥ ९० ॥ हरिरूपः शंकरात्मा मारुतिः कपिस-
त्तमः ॥ पर्यायैरुच्यतेऽधीशः साक्षाद्विष्णुः शिवः परः ॥ ९१ ॥ आकल्पेषु प्रत्येकं कामरूपमुपाश्रितः ॥ ममाज्ञाकारको रामभक्तः पूजितविग्रहः
॥ ९२ ॥ अनंतकल्पमीशानः स्थास्यति प्रीतमानसः ॥ त्वया कृतमिदं वेश्म विस्तृतं सुप्रतिष्ठितम् ॥ ९३ ॥ नित्यं वै सर्वरूपेण तिष्ठामः क्षणमादरात् ॥
समर्चिताः प्रयास्यामः स्वस्ववासं ततः परम् ॥ ९४ ॥ अथावभाषे विश्वेशं गौतमो मुनिपुंगवः ॥ अयोग्यं प्रार्थयामीश हर्षा दीपं न पश्यति
॥ ९५ ॥ ब्रह्माद्यलभ्यं देवेश दीयतां यदि रोचते ॥ अथेशो विष्णुमालोक्य गृहीत्वा तत्करं करे ॥ ९६ ॥ प्रहसन्नं बुजाभाक्षमित्युवाच सदाशिवः ॥
क्षामोदरोऽसि गोविंद देयं ते भोजनं किमु ॥ ९७ ॥ स्वयं प्रविश्य यदि वा स्वयं भुञ्च स्वगेहवत् ॥ गच्छ वा पार्वतीगेहं या कुक्षिं पूरयिष्यति ॥ ९८ ॥ इत्युक्त्वा
तत्करालंवी ह्येकांतमगमद्विभुः ॥ आदिश्य नंदिनं देवो द्वाराध्यक्षं यथोक्तवत् ॥ ९९ ॥ स गत्वा गौतमं वाथ ह्युक्तवान्विष्णुभाषणम् ॥ संपादयान्नं देवेशा भोक्तुं
कामा वयं मुने ॥ १०० ॥ इत्युक्त्वांतामगमद्वासुदेवेन शंकरः ॥ मृदुशय्यां समारुह्य शयितौ देवतोत्तमौ ॥ १०१ ॥ अन्योन्यं भाषणं कृत्वा प्रोत्तस्थतुरु-
भावपि ॥ गत्वा तडागं गंभीरं स्नास्यंतौ देवसत्तमौ ॥ १०२ ॥ कर्तुं पातपन्योन्यं पृथक्कृत्वोभयत्र च ॥ मुनयो राक्षसाश्चैव जलक्रीडां प्रचक्रिरे ॥
॥ १०३ ॥ अथ विष्णुर्महेशश्च जलपानानि शीघ्रतः ॥ चक्रतुः शंकरः पद्मकिंजल्कांजलिना हरः ॥ १०४ ॥ अवाकिरन्मुखे तस्य पद्मोत्फुल-
विलोचने ॥ नेत्रे केशरसंपातात्प्रमीलयत केशवः ॥ १०५ ॥ अत्रांतरे हरः स्कंधमारुरोह महेश्वरः ॥ हर्युत्तमांगं बाहुभ्यां गृहीत्वा संन्यमजयत ॥
॥ १०६ ॥ उन्मजयित्वा च पुनः पुनश्चापि पुनः पुनः ॥ पीडितः स हरिः सूक्ष्मं पातयामास शंकम् ॥ १०७ ॥ अथ पादौ गृहीत्वा तं भ्रामयन्विच-
कर्ष ह ॥ अताडयद्वरेर्वक्षः पातयामास चाच्युतम् ॥ १०८ ॥ अथोत्थितो हरिस्तोयमादायांजलिना ततः ॥ शीपं चैवाकिरच्छंभुमथ शंभुरथो हरिः ॥
॥ १०९ ॥ जलक्रीडैवमभवदथ चर्पिणान्तरे ॥ जलक्रीडासंप्रमेण विस्मस्तजट्वंधनाः ॥ ११० ॥ अथ संप्रमतां तेषामन्योन्यजट्वंधनम् ॥ इतरं
तस्वद्वासु जटासु च मुनीश्वराः ॥ १११ ॥ शक्तिमंतोऽशक्तिमन् आकर्षति च सव्यथम् ॥ पातयंतोऽन्यतश्चापि क्रोशंतो रुदतस्तथा ॥ ११२ ॥
एवं प्रवृत्ते तुमुले संप्रभूते तोयकर्मणि ॥ आकाशे वानरेशस्तु ननर्त च ननाद च ॥ ११३ ॥ विपचीं वादयन्वाद्यं ललितां गीतिसुजगौ ॥ सुगीत्या
ललिता यास्तु अगायत विधा दश ॥ ११४ ॥ शुथाव गीतिं मधुरां शंकरो लोकभाक्तः ॥ स्वयं गातुं हि ललितं मंदमंदं प्रचक्रमे ॥ ११५ ॥
स्वयं गायति देवेशो विश्रामं गलदेशिकम् ॥ स्वरं ध्रुवं समादाय सर्वलक्षणसंयुतम् ॥ ११६ ॥ स्वधारामृतसंयुक्तं गानेनैवमपोनयन् ॥ वासुदेवो

पृ० ख०

अ० ७९

॥ १६६ ॥

मर्दलं च कराभ्यामप्यवादयत् ॥ ११७ ॥ अम्बुजाङ्गश्चतुर्वक्त्रस्तुबुरुमुखरा बभा ॥ तानका गातमाद्यास्तु गायको वायुजोऽभवत् ॥ ११८ ॥
गायके मधुरं गीतं हनूमति कपीश्वरे ॥ म्लानमम्लानमभवत्कृशाः पुष्टास्तदाभवन् ॥ ११९ ॥ स्वां स्वां गीतिमतः सर्वे तिरस्कृत्यैव सृष्टिताः ॥
तूष्णीभूतं समभवद्देवर्षिगणदानवम् ॥ १२० ॥ एकः स हनुमान् गाता श्रोतारः सर्व एव ते ॥ मध्याह्नकाले वितते गायमाने हनूमति ॥ स्वस्वबाह
नमारुह्य निर्गताः सर्वदेवताः ॥ १२१ ॥ गानप्रियो महेशस्तु जग्राह ध्रुवगेश्वरम् ॥ प्लवग त्वं मयाज्ञतो निःशङ्को वृषमारुह ॥ १२२ ॥ मम चाभिमुखो
भूत्वा गायत्वानेकगायनम् ॥ अथाह कपिशार्दूलो भगवंतं महेश्वरम् ॥ १२३ ॥ वृषभारोहसामर्थ्यं तव नान्यस्य विद्यते ॥ तव बाहनमारुह्य
पातकी स्यामहं विभो ॥ १२४ ॥ मामेवारुह देवेश विदेगः शिवधारणः ॥ तव चाभिमुखं गानं करिष्यामि विलोक्य ॥ १२५ ॥ अथेश्वरो हनूमं
तमारुह यथा वृषम् ॥ आरूढे शङ्करे देवे हनुमत्कंधरां शिवः ॥ १२६ ॥ छित्वा त्वचं परावृत्य मुखं गायति पूर्ववत् ॥ शृण्वन्गीतिसुधां शंभुगोत
मस्य गृहं ततः ॥ १२७ ॥ सर्वे चाप्यागतास्तत्र देवर्षिगणदानवाः ॥ पूजिता गौतमेनाथ भोजनावसरे सति ॥ १२८ ॥ यच्छृणुं दारुसंभूतं गृहो
पकरणादिकम् ॥ प्रहृष्टमभवत्सर्वं गायमाने हनूमति ॥ १२९ ॥ तस्मिन्गाने समस्तानां चित्रं दृष्टिरतिष्ठत् ॥ १३० ॥ द्विवाहुरीशस्य पदाभिवं
दनः समस्तगात्राभरणोपपन्नः ॥ प्रसन्नमूर्तिस्तरुणः सुमध्वे विन्यस्तमूर्द्धाजलिभिः शिरोभिः ॥ १३१ ॥ शिरः कराभ्यां परिगृह्य शङ्करो हनूमतः
पूर्वमुखं चकार ॥ पद्मासनासीनहनूमतांऽजलौ निधाय पादं त्वपरं मुखे च ॥ १३२ ॥ पादाङ्गुलीभ्यामथ नासिकां विभुः श्नेहेन जग्राह च मन्दमन्दम् ॥
स्कन्धे मुखे त्वंसतले च कण्ठे वक्षस्थले च स्तनमध्यमे हृदि ॥ १३३ ॥ ततश्च कुक्षाय नाभिमंडले पादं द्वितीयं विदधाति चांजलौ ॥ शिरो गृहीत्वाऽ
वनमस्य शङ्करः पस्पर्श पृष्ठं चिबुकेन सोऽध्वनि ॥ १३४ ॥ हारं च मुक्तापरिकल्पितं शिवो हनूमतः कंठगतं चकार ॥ १३५ ॥ अथ विष्णुर्महेशानमिदं
वचनमुक्तवान् ॥ हनूमता समो नास्ति कृत्स्नब्रह्माण्डमण्डले ॥ १३६ ॥ श्रुतिदेवाद्यगम्यं हि पदं तव कपिस्थितम् ॥ सर्वोपनिषद्व्यक्तं त्वत्पदं कपि
सर्वयुक् ॥ १३७ ॥ यमादिसाधनेयोगैर्नेर्क्षणं ते पदं स्थिरम् ॥ महायोगिहृदभोजे परं स्वस्थं हनूमति ॥ १३८ ॥ वर्षकोटिसहस्रं तु सहस्राब्देरथा
न्वहम् ॥ भक्त्या संपूजितोऽपीश पादो नो दर्शितस्त्वया ॥ १३९ ॥ लोके वादो हि मुमहाच्छंभुर्नारायणप्रियः ॥ हरिप्रियस्तथा शंभुर्न तादृग्भाग्य
मस्ति मे ॥ १४० ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं शंभुर्विष्णोः प्राह मुदान्वितः ॥ न त्वया सदृशो मह्यं प्रियोऽन्योऽस्ति हरे कचित् ॥ १४१ ॥ पार्वती वा त्वया तुल्या
वर्तते नैव भिद्यते ॥ अथ देवाय महते गौतमः प्रणिपत्य च ॥ १४२ ॥ व्यजिज्ञपदमेयात्मन्देवैर्हि करुणानिधे ॥ मध्याह्नोऽयं व्यतिक्रांतो भुक्तिबलाखिलस्य

वृ.ना.पु.

११६७ ॥

च ॥ ११४३ ॥ अथाचम्य महादेवो विष्णुना सहितो विभुः ॥ प्रविश्य गौतमगृहं भोजनायोपचक्रे ॥ ११४४ ॥ स्वांगुलीयैरथ नृपुगाभ्यां दुकूलयंधेन
तडित्सुकांच्या ॥ हारैरनेकैरथ कण्ठनिष्कयज्ञोपवीतोत्तरवाससी च ॥ ११४५ ॥ विलंबिचंचन्मणिकुंडलेन सुपुष्पधम्मिल्लवरेण चैव ॥ पंचांगगंधस्य
विलेपनेन बाह्वगदैः कंकणकांगुलीयैः ॥ ११४६ ॥ अथो विभूषितः शिवो, निविष्ट उत्तमासने ॥ स्वसंमुखं हरिं तथा न्यवेशयद्वरासने ॥ ११४७ ॥ देव
श्रेष्ठौ हरीशौ तावन्वोन्याभिमुखस्थितौ ॥ सुवर्णभाजनस्थात्रं ददौ भक्त्या स गौतमः ॥ ११४८ ॥ त्रिशत्प्रभेदान्भक्ष्यास्तु पायसं च चतुर्विधम् ॥
सुपकं पाकजातं च कल्पितं यच्छतद्वयम् ॥ ११४९ ॥ अपकं मिश्रकं तद्विंशतं परिकल्पितम् ॥ शतं शतं सुकन्दानां शाकानां च प्रकल्पितम् ॥ ११५० ॥
पंचविंशतिधा सर्पिःसंस्कृतं व्यंजनं तथा ॥ शर्कराद्यं तथा चूतमोचाखर्जूरदाडिमम् ॥ ११५१ ॥ द्राक्षेभुनागरं च मिष्टं पकं फलोत्करम् ॥ प्रियालकं
जम्बुफलं विककतफलं तथा ॥ ११५२ ॥ एवमादीनि चान्यानि द्रव्याणीशो समर्प्य च ॥ दत्त्वापोशानकं विप्रो भुंजध्वमिति चाब्रवीत् ॥ ११५३ ॥
भुजानेषु च सर्वेषु व्यजने सूक्ष्मविस्तृतम् ॥ गौतमः स्वयमादाय शिवविष्णू अवीजयत् ॥ ११५४ ॥ परिहासमथो कर्तुमियेष परमेश्वरः ॥ पश्य विष्णो
हनूमन्तं कथं भुंक्तं स वानरः ॥ ११५५ ॥ वानरं पश्यति हरौ मण्डकं विष्णुभाजने ॥ चिक्षेप मुनिसंपदेषु पश्यत्स्वपि महेश्वरः ॥ ११५६ ॥ हनूमते
दत्तवांश्च स्वोच्छिष्टं पायसादिकम् ॥ त्वदुच्छिष्टमभोज्यं तु तवैव वचनाद्रिभो ॥ ११५७ ॥ अनहं मम नैवेद्यं पत्रं पुष्पं फलादिकम् ॥ मह्यं निवेद्य
सकलं कूप एव विनिःक्षिपेत् ॥ ११५८ ॥ अभुक्ते त्वद्वचो नूनं भुक्ते चापि कृपा तव ॥ बाणलिंगे स्वयंभूते चन्द्रकान्ते हृदि स्थिते ॥ ११५९ ॥ चांद्रायण
समं ज्ञेयं शम्भोर्नैवेद्यभक्षणम् ॥ भुक्तिवैलेयमधुना तद्वैरस्य कथांतरात् ॥ ११६० ॥ भुक्त्वा तु कथयिष्यामि निर्विशंकं विभुंश्च तत् ॥ अथासौ जलमं
स्कारं कृतवान् गौतमो मुनिः ॥ ११६१ ॥ आरक्तसुस्तिग्धसुसूक्ष्मगात्राननेकधाधौतसुरोभिनांगान् ॥ तडागतोयैः कनवीजवर्षिर्नैर्विशोधिर्नरैः
कारकानपुरयत् ॥ ११६२ ॥ नद्याः सैकतवेदिकां नवतरां संछाद्य सूक्ष्मांवरैः शुद्धैः श्वेततैरथोपगि घटांस्तोयेन पूर्णान्क्षिपेत् ॥ लिप्त्वा नालक
जातिमास्तपुटकं तत्फौलकं कारिकाचूर्णं चन्दनचन्द्राश्चिविशदां मालां पुटांतं क्षिपेत् ॥ यामस्यापि पुनश्च वारिवसनेनाशोध्य कुम्भेन
तच्छेद्रप्रस्थिमथो निधाय वकुलं लिप्त्वा तथा पाटलम् ॥ ११६३ ॥ शेफालीस्तवकमथो जलं च तत्र, विन्यस्य प्रथमत एव तोयशुद्धिमाकृत्वाथो मृदुतरं
सूक्ष्मवस्त्रखण्डेनावेष्टेत्सृणिकमुखं च सूक्ष्मचन्द्रम् ॥ ११६४ ॥ अनातपप्रदेशे तु निधाय करकानथ ॥ मन्दवातसमोपेतं सूक्ष्मव्यजन
वीजने ॥ ११६५ ॥ सिंचच्छीतैर्जलेष्वपि वासितैः सृणिकामपि ॥ संस्कृताः स्वायतास्तत्र नरा नार्योऽथवा नृपाः ॥ ११६६ ॥ तत्कन्या

पृ० ख०

अ० ७५

॥ ११६७ ॥

वा क्षालितांगा धौतपादास्तुवाससः ॥ मधुरिगमत्रिर्यासमसात्रमगुरुद्वयम् ॥ १६७ ॥ बाहुमूले च कंठे च विलिप्यासांद्रमेव च ॥ मस्तके
 जायकं न्यस्य पंचगंधविलेपनम् ॥ १६८ ॥ पुष्पनदसुकेशास्तु ताः शुभाः स्युः सुनिर्मलाः ॥ एवमेवाचिता नार्थ आतकुंकुमविग्रहाः ॥ १६९ ॥
 युवत्यश्चारुसर्वांग्यो नितरां भूषणैरपि ॥ एतादृग्वनिताभिर्वा नरैर्वा दापयेज्जलम् ॥ १७० ॥ तेषां प्रादानसमये सूक्ष्मवस्त्राल्पवेष्टनम् ॥ अथ
 वामकरे न्यस्य करकं प्रेक्ष्य तत्र हि ॥ १७१ ॥ दोरिक्कान्यस्तमुन्मुच्य ततस्तोयं प्रदापयेत् ॥ एवं स कारयामास गौतमो भगवान्मुनिः ॥ १७२ ॥
 महेशादिषु सर्वेषु भुक्तवत्सु महात्मसु ॥ प्रक्षालिताग्निहस्तेषु गंधोद्घर्तितपाणिषु ॥ १७३ ॥ उवासनसमासीने देवदेवे महेश्वरे ॥ अथ नीचसमासीना
 देवाः सर्वगणास्तथा ॥ १७४ ॥ मणिपात्रेषु संवेष्ट्य पूगखंडान्सुधूपितान् ॥ अकोगान्वर्तुलान्स्थूलानसूक्ष्मानकृशानपि ॥ १७५ ॥ श्वेतपत्राणि
 संशोध्य क्षित्वा कर्पूरखंडकम् ॥ चूर्णं च शंकरायाथ निवेदयति गौतमे ॥ १७६ ॥ गृहाण देव तांबूलमित्युक्तवचने मुनो ॥ कपे गृहाण तांबूलं
 प्रयच्छ मम खंडकान् ॥ १७७ ॥ उवाच वानरो नास्ति मम शुद्धिर्महेश्वर ॥ अनेकफलभोक्तृत्वादानस्तु कथं शुचिः ॥ १७८ ॥ तच्छ्रुत्वा तु
 विरूपाक्षः प्राह वानरसत्तमम् ॥ मद्राक्ष्यादखिलं शुद्धयेन्मद्राक्ष्यादमृतं विषम् ॥ १७९ ॥ मद्राक्ष्यादखिला वेदा मद्राक्ष्यादेवतादयः ॥ मद्राक्ष्याद
 मेविज्ञानं मद्राक्ष्यान्मोक्ष उच्यते ॥ १८० ॥ पुगणान्यागमाश्चैव स्मृतयो मम वाक्यतः ॥ अतो गृहाण तांबूलं मम देहि सुखंडकान् ॥ १८१ ॥
 हरिवामकरेणाधात्तांबूलं पूगखंडकम् ॥ ततः पत्राणि संगृह्य तस्मै खंडान्समर्पयत् ॥ १८२ ॥ कर्पूरमग्रतो दत्तं गृहीत्वाभक्षयच्छिवः ॥ देवं तु
 कृततांबूलं पार्वती मंदराचलात् ॥ १८३ ॥ जयाविजययोर्हस्तं गृहीत्वायान्मुनेर्गृहम् ॥ देवपादौ ततो नत्वा विनम्रवदनाभवत् ॥ १८४ ॥ उग्रमग्र
 मुखे तस्या इदमाह त्रिलोचनः ॥ त्वदर्थं देवदेवेशि अपराधः कृतो मया ॥ १८५ ॥ यत्त्वां विहाय भुक्तं हि तथान्यच्छृणु सुंदरि ॥ यत्त्वां स्वमंदिरं
 त्यक्त्वा महदेनो मया कृतम् ॥ १८६ ॥ संतुमर्हसि देवेशि त्यक्तकोपा विलोकय ॥ न वभाषेऽप्येवमुक्ता सारुंधत्या विनिर्ययो ॥ १८७ ॥ निर्गच्छतीं मुनि
 ज्ञात्वा दंडवत्प्रणनाम ह ॥ अथोवाच शिवा तं च गौतम त्वं किमिच्छसि ॥ १८८ ॥ अथाह गौतमो देवीं पार्वतीं प्रेक्ष्य सस्मिताम् ॥ कृतकृत्यो
 भवेयं वै भुक्तायां मदृशे त्वयि ॥ १८९ ॥ ततः प्राह शिवा विप्रं गौतमं रचितंजलिम् ॥ भोक्ष्यामि त्वदृशे विप्रं शंकरानुमतेन वै ॥ १९० ॥ अथ
 गत्वा शिवे विशे लब्धातुज्ञस्त्वरागतः ॥ भोजयामास गिरिजां देवीं चारुंधतीं तथा ॥ १९१ ॥ भुक्त्वाथ पार्वती सर्वगंधपुष्पाद्यलंकृता ॥ सहानुचर
 कन्याभिः सहस्राभिर्हरं ययौ ॥ १९२ ॥ अथाह शंकरो देवीं गच्छ गौतमंमंदिरम् ॥ संध्योपास्तिमहं कृत्वा ह्यागमिष्ये तवातिकम् ॥ १९३ ॥ इत्युक्त्वा

वृ.ना.पु.

॥ १६८ ॥

प्रययौ देवी गौतमस्यैव मदिस्म ॥ संध्यावदनकामास्तु सर्व एव विनिर्गताः ॥ १९४ ॥ कृतसंध्यास्तडागे तु महेशाद्याश्च कृत्स्नशः ॥ अथोत्तरमुखः
शंभुः श्यास कृत्वा जजाप ह ॥ १९५ ॥ अथ विष्णुर्महातेजा महेशमिदमब्रवीत् ॥ सर्वे नमस्यते यस्तु सर्वैरेव समर्च्यते ॥ १९६ ॥ हूयते सर्वयज्ञेषु
स भवान्किं जपिष्यति ॥ रचितांजलयः सर्वे त्वामेवैकमुपासिते ॥ १९७ ॥ स भवान्देवदेवेशः कस्मै विरचितांजलिः ॥ नमस्कारादिपुण्यानां फल
दस्त्वं महेश्वर ॥ १९८ ॥ तव कः फलदो बंधः को वा त्वतोऽधिको वद ॥ तच्छ्रुत्वा शंकरः प्राह देवदेवं जनार्दनम् ॥ १९९ ॥ ध्याये न किंचिद्द्रोविद
नमस्ये ह न किंचन ॥ किंतु नास्तिकजंतूनां प्रवृत्त्यर्थमिदं मया ॥ २०० ॥ दर्शनीयं हरे चैतदन्यथा पापकारिणः ॥ तस्माद्धोकोपकारार्थमिदं सर्वं
कृतं मया ॥ २०१ ॥ ओमित्युक्त्वा हरिरथ तं नत्वा समतिष्ठत् ॥ अथ ते गौतमगृहं प्राप्ता देवर्षयस्तदा ॥ २०२ ॥ सर्वे पूजामथो चकुर्देवदेवाय श्रुतिने ॥
देवो हनुमता सार्द्धं गायत्रास्ते मुनीश्वर ॥ २०३ ॥ पञ्चाक्षरीं महाविद्यां सर्व एव तदाऽजपन् ॥ हनुमत्कर्मालंब्य देवाभ्यां संगतो हरः ॥ २०४ ॥
एकशय्यासयासीनौ तावुभौ देवदंपती ॥ गायत्रास्ते च हनुमास्तुतुरुप्रमुखास्तथा ॥ २०५ ॥ नानाविधविलासांश्च चकार परमेश्वरः ॥ आहूय
पार्वतीमीश इदं वाक्यमुवाच ह ॥ २०६ ॥ रचयिष्यामि धम्मिल्लमेहि मत्पुत्रः शुभे ॥ देव्याह न च युक्तं तद्ब्रवीं श्रुत्पुत्रं स्त्रियः ॥ २०७ ॥ केश
प्रसाधनकृतावनर्थांतरमापतेत् ॥ केशप्रसाधने देव तत्त्वं सर्वं न चेप्सितम् ॥ २०८ ॥ अथ वंधकृते पश्चादंसप्रांतप्रमार्जनम् ॥ ततश्चरमसंलग्न
केशपुण्यादिमार्जनम् ॥ २०९ ॥ एतस्मिन्वर्तमाने तु महात्मानो यदागमन् ॥ तदा क्रिमुत्तं वाच्यं तव देवादिर्वंदितं ॥ २१० ॥ नायांति चेदथ
विभो भीतिर्नाशमुपैष्यति ॥ एवं हि भाषमाणां तां करेणाकृष्य शंकरः ॥ २११ ॥ स्वोवांः संस्थापयित्वेव विमस्य कचबंधनम् ॥ विभज्य च
कराभ्यां स प्रससार नखैरपि ॥ २१२ ॥ विष्णुदत्तां पारिजातस्रजं कचगतामपि ॥ कृत्वा धम्मिल्लमकरोदथ मालां कगगताम् ॥ २१३ ॥
मल्लिकासजमादाय बंधं कचबंधने ॥ कल्पप्रसूनमालां च ब्रह्मदत्तां महेश्वरः ॥ २१४ ॥ पार्वतीवसने गृह्णन्वाढ्यं च समाददात् ॥ अथांसपृष्ट
संलग्नमार्जनं कृतवान् विभुः ॥ २१५ ॥ श्लथन्नीवेरधो देव्या बल्लवेष्टादधोगतः ॥ किमिदं देवि चेत्युक्त्वा नीवीबंधं चकार ह ॥ २१६ ॥ नासा
भूषणमेतत्ते सत्यमेव वदामि ते ॥ ततः प्राह शिवा शंभु स्मिन्त्वा पर्वतनेदिनी ॥ २१७ ॥ अहो त्वन्मदिरे शंभो सर्ववस्तु समृद्धिमत् ॥ पूर्वमेव
मया सर्वं ज्ञातप्रायमभूत्किल ॥ २१८ ॥ सर्वद्रविणसंपत्तिर्भूषणैरवगम्यते ॥ शितो विभूषितं देव ब्रह्मशीर्षस्य मालया ॥ २१९ ॥ नरकस्य तथा
माला वक्षस्थलविभूषणम् ॥ शेषश्च बाहुकिंश्चैव सविषौ तव कङ्कणौ ॥ २२० ॥ दिशोऽवरं जटाः केशा भसितं चंगरागकम् ॥ महोत्तो वाहनं गोत्रं

पृ० ख०

अ० ७९

॥ १६८ ॥

कुलं चाज्ञातमेव च ॥ २२१ ॥ ज्ञायेते पितरौ नैव विरूपाक्षं तथा वपुः ॥ एवं वदंतीं गिरिजां विष्णुः प्राहातिकोपनः ॥ २२२ ॥ किमर्थं निक्से
 देवि देवदेवं जगत्पतिम् ॥ दुष्प्राणा न प्रिया भद्रे तव नूनमसंयमात् ॥ २२३ ॥ यवेशनिर्दणं भद्रे तत्र नो मरणव्रतम् ॥ इत्युक्त्वा न स्वाभ्यां
 हि हरिश्छेत्तुं शिरो गतः ॥ २२४ ॥ महेशस्तत्करं गृह्य प्राह मा साहसं कृथाः ॥ पार्वतीवचनं सर्वं प्रियं मम न चाप्रियम् ॥ २२५ ॥ ममाप्रियं
 हृषीकेश कर्तुं यत्किंचिदिष्यते ॥ ओमित्युक्त्वा भगवांस्तृष्णीभूतोऽभवद्भरिः ॥ २२६ ॥ हनुमानथ देवाय व्यज्ञापयदिदं वचः ॥ अर्थयामि विनि
 ष्कामं मम पूजाव्रतं तथा ॥ २२७ ॥ पूजार्थमप्यहं गच्छे मामनुज्ञातुमर्हसि ॥ तच्छ्रुत्वा शंकरो देवः स्मृत्वा प्राह कपीश्वरम् ॥ २२८ ॥ कस्य
 पूजा क वा पूजा किं पुष्पं किं दलं वद ॥ को गुरुः कश्च मंत्रस्ते कीदृशं पूजनं तथा ॥ २२९ ॥ एवं वदति देवेशे हनुमान्नीतिसंयुतः ॥ वेपमान
 समस्तांगं स्तोतुमेवं प्रचक्रमे ॥ २३० ॥ नमो देवाय महते शंकरायामितात्मने ॥ योगिने योगधात्रे च योगिनां गुखे नमः ॥ २३१ ॥ योगगम्याय
 देवाय ज्ञानिनां पतये नमः ॥ वेदानां पतये तुभ्यं देवानां पतये नमः ॥ २३२ ॥ ध्यानाय ध्यानगम्याय ध्यातॄणां गुखे नमः ॥ अष्टमूर्ते नमस्तुभ्यं
 पशूनां पतये नमः ॥ २३३ ॥ अंबकाय त्रिनेत्राय सोमसूर्याग्निचक्षुषे ॥ सुभृद्भराजधत्तद्रोणपुष्पप्रियस्य ते ॥ २३४ ॥ बृहतीपूग
 पुत्रागचपकादिप्रियाय च ॥ नमस्तेऽस्तु नमस्तेऽस्तु भूय एव नमोनमः ॥ २३५ ॥ शिवो हरिमथ प्राह मा भैषीर्वद मेऽखिलम् ॥ ततस्त्यक्त्वा
 भयं प्राह हनुमान् वाक्यकोविदः ॥ २३६ ॥ शिवलिंगार्चनं कार्यं भस्मोद्धूलितदेहिना ॥ दिवा संपादितैस्तोयैः पुष्पाद्यैरपि तादृशैः ॥
 ॥ २३७ ॥ देव विज्ञापयिष्यामि शिवपूजाविधिं शुभम् ॥ सायंकाले तु संप्राप्ते अशिरःस्नानमाचरेत् ॥ २३८ ॥ क्षालितं वसनं शुष्कं
 धृत्वाचम्य त्रिरन्यधीः ॥ अथ भस्म समादाय आग्नेयं स्नानमाचरेत् ॥ २३९ ॥ प्रणवेन समामंज्य अष्टवारमथापि वा ॥
 पञ्चाक्षरेण मन्त्रेण नाम्ना वा येन केनचित् ॥ २४० ॥ सप्ताभिमंत्रितं भस्म दर्भपाणिः समाहरेत् ॥ ईशानः सर्वविद्यानामुक्त्वा शिरसि
 पातयेत् ॥ २४१ ॥ तत्पुरुषाय विद्महे सुखे भस्म प्रसेचयेत् ॥ अघोरेभ्योऽथ घोरेभ्यो भस्म वक्षसि निक्षिपेत् ॥ २४२ ॥ वामदेवाय नमः इति
 शुद्धस्थाने निनिक्षिपेत् ॥ सद्योजातं प्रपद्यामि निक्षिपेदथ पादयोः ॥ २४३ ॥ उद्धूयेत्समस्तांगं प्रणवेन विचक्षणाः ॥ त्रैवर्णिकानामुदितः
 स्नानादिविधिरुत्तमः ॥ २४४ ॥ शूद्रादीनां प्रवक्ष्यामि यदुक्तं गुरुणा तथा ॥ शिवेति पदमुच्चार्य भस्म संमन्त्रयेत्सुधीः ॥ २४५ ॥ सप्त
 वारमथादाय शिवायेति शिरस्यथ ॥ शंकराय सुखे प्रोक्ते सर्वज्ञाय हृदि क्षिपेत् ॥ २४६ ॥ स्थाणवे नम इत्युक्त्वा सुखे चापि स्वयंभुवे ॥

वृ.ना.पु.
॥ १६९ ॥

उच्चार्य पादयोः सिप्त्वा भस्म शुद्धमतः परम् ॥ २४७ ॥ नमः शिवायेत्युच्चार्य सर्वांगोद्धृतं स्मृतम् ॥ प्रक्षाल्य हस्तावाचम्य दर्भपाणिः
समाहितः ॥ २४८ ॥ दर्भाभावे सुवर्णस्यात्तदभावे गवालुकाः ॥ तदभावे तु दुर्वाः स्युस्तदभावे तु राजतम् ॥ २४९ ॥ संध्योपास्ति जपं
देव्याः कृत्वा देवगृहं व्रजेत् ॥ देववेदीमथो वापि कल्पितं स्थंडिलं तु वा ॥ २५० ॥ मृण्मयं कल्पितं शुद्धं पद्मादिरचनायुतम् ॥ चातुर्वर्णकरं
गैश्च श्वेतेनैकेन वा पुनः ॥ २५१ ॥ विचित्राणि च पद्मानि स्वस्तिकादि तथैव च ॥ उत्पलादिगदाशंखत्रिशूलडमरूस्तथा ॥ २५२ ॥ शरोक्तपंच
प्रासादं शिवलिंगमथैव च ॥ सर्वकामफलं वृक्षं कुलकं कोलकं तथा ॥ २५३ ॥ षड्कोणं च त्रिकोणं च नवकोणमथापि वा ॥ कोणे द्वादशकांदोलापा
दुकाव्यजनानि च ॥ २५४ ॥ चामरच्छत्रयुगलं विष्णुब्रह्मादिकांस्तथा ॥ चूर्णैर्विरचयेद्देव्यां धीमान्देवालयेऽपि वा ॥ २५५ ॥ यत्रापि देवपूजा स्यात् तत्रैव
कल्पयेद्बुधः ॥ स्वहस्तरचितं मुख्यं क्रीतं चैव तु मध्यमम् ॥ २५६ ॥ याचितं तु कनिष्ठं स्याद्बलात्कारमथोऽधमम् ॥ अहंपु यश्चनहंपु
बलात्कारानु निष्फलम् ॥ २५७ ॥ रक्तशालिजपाशानकलमासितरक्तकैः तंदुर्लभं हिमात्रोत्थैः कणैश्चैव यथाक्रमम् ॥ २५८ ॥ उत्तमैर्मध्यमै
श्चैव कनिष्ठैरधमैस्तथा ॥ पद्मादिस्थापनैरेव तत्सम्यग्यागमाचरेत् ॥ २५९ ॥ प्रागुत्तरमुखो वापि यदि वा प्राङ्मुखो भवेत् ॥ आसनं च प्रवक्ष्यामि
यथादृष्टं यथा श्रुतम् ॥ २६० ॥ कौशं चार्म चैलतल्पे दारुं तालपत्रकम् ॥ कावलं कांचनं चैव राजतं ताम्रमेव च ॥ २६१ ॥ गोकरी कर्कजै
र्वापि ह्यासनं परिकल्पयेत् ॥ वैयाघ्रं रौखं चैव हारिणं मार्गमेव च ॥ २६२ ॥ चार्म चतुर्विधं ज्ञेयमथ वंधुकमेव च ॥ यथासंभवमेतेषु ह्यासनं परिक
ल्पयेत् ॥ २६३ ॥ कृतपद्मासनो वापि स्वस्तिकासन एव च ॥ दर्भभस्मसमासीनः प्राणानायम्य वाग्यतः ॥ २६४ ॥ तावत्स देवतारूपो ध्यानं
चांतः समाचरेत् ॥ शिखांते द्वादशांगुल्ये स्थितं सूक्ष्मतनुं शिवम् ॥ २६५ ॥ अंतश्चरंतं भूतेषु गुहायां विश्वतोमुखम् ॥ सर्वाभरणसंयुक्तमणिमादिगुणा
न्वितम् ॥ २६६ ॥ ध्यात्वा तं धारयेच्चित्ते तदीत्या पूरयेत्तनुम् ॥ तथा दीप्त्या शरीरस्थं पापं नाशमुपागतम् ॥ २६७ ॥ स्वर्णपादैरसंपर्काद्रक्त
श्वेतं यथा भवेत् ॥ तद्द्वादशदलावृत्तमष्ट पंच त्रिरेव वा ॥ २६८ ॥ परिकल्प्यासनं शुद्धं तत्र लिंगं निधाय च ॥ गुहास्थितं महेशानं लिंगेशं चित
येत्तथा ॥ २६९ ॥ शोधिते कलशे तोयं शोधितं गंधवासितम् ॥ मुगन्धपुष्पं निक्षिप्य प्रणवेनाभिमंत्रितम् ॥ २७० ॥ प्राणायामश्च प्रणवः शूद्रेषु न
विधीयते ॥ प्राणायामपदे ध्यानं शिवेत्योक्तारमंत्रितम् ॥ २७१ ॥ गन्धपुष्पाक्षतादीनि पूजाद्रव्याणि यानि च ॥ तानि स्थाप्य समीपे तु ततः संकल्प
माचरेत् ॥ २७२ ॥ शिवपूजां करिष्यामि शिवतुष्टयमेव च ॥ इति संकल्पयित्वा तु तत आवाहनादिकम् ॥ २७३ ॥ कृत्वा तु ज्ञानपर्यंतं ततः ज्ञानं प्रक

पू० त्व०
अ० ७९

॥ १६९ ॥

लपयेत् ॥ नमस्तेत्यादिमंत्रेण शतरुद्रविधानतः ॥ २७४ ॥ अविच्छिन्ना तु या धारा मुक्तिधारेति कीर्तिता ॥ तथा यः स्नापयेन्मासं जपपुद्गुर्वाश्च वा ॥ २७५ ॥
 एकवारं त्रिवारं च पंच सप्त नवापि वा ॥ एकादश तथा वारमथैकादशधान्वितम् ॥ २७६ ॥ मुक्तिस्नानमिदं ज्ञेयं मासं मोक्षप्रदायकम् ॥ शिवया
 विद्यया स्नानं केवलं प्रणवेन वा २७७ ॥ मृण्मयेनालिकेतस्य शकलैश्चोर्मिभिस्तथा ॥ कांस्येन मुक्ताशुक्त्या च पुष्पादिकेसरेण वा ॥ २७८ ॥
 स्नापयेद्देवदेवेशं यथासंभवमीरितैः ॥ शृंगस्य च विधिं वक्ष्ये स्नानयोग्यं यथा भवेत् ॥ २७९ ॥ पूर्वमतस्तु सशोध्य बहिरंतस्तु शोधयेत् ॥ सुस्निग्धं
 लघु कृत्वाथ नागं छिद्यात्कथंचन ॥ २८० ॥ नीचैकदेशविन्यस्तद्वाद्रोण्या सुक्ष्मया ॥ कृशानुशुक्तं स्नानं तु देवाय परिकल्पयेत् ॥ २८१ ॥
 एवं गवयशृंगस्य जलपूर्तिरथोच्यते ॥ द्वारे निषिद्धलोहार्द्धसंधिद्वारासमन्विते ॥ २८२ ॥ योगवक्रं नागदंडं नागाकारं प्रकल्पयेत् ॥ फलस्थाने तु
 चपकं देडेन समरंध्रकम् ॥ २८३ ॥ तत्रैव पातयेत्तोयं मूर्द्धयंत्रघटे स्थितम् ॥ पातयेदथ चान्येन वामेनैव करेण वा ॥ २८४ ॥ मुक्तिधारा कृता तेन
 पवित्र पापनाशनम् ॥ एवं संस्नाप्य देवेशं पंचगव्यैस्तथैव च ॥ २८५ ॥ पञ्चामृतैरथ स्नाप्य मधुरत्रितयेन च ॥ विभूष्य भूपणैर्देवं पुनः स्नाप्य
 महेश्वरम् ॥ २८६ ॥ गीतोपचारं कृत्वाथ तत आचमनादिकम् ॥ बद्धं तथोपवीतं च गंधद्रव्यकमेव च ॥ २८७ ॥ कर्पूरमगुरुं चापि पाटीरमथवा भवेत् ॥
 उभयमिश्रितं चापि शिवलिङ्गं प्रपूजयेत् ॥ कृत्स्नं पीठं गंधपूर्णं यद्वा विभूषसारतः ॥ तूष्णीमथोपचारं वा कालीयं पुष्पमेव च ॥ २८८ ॥ श्रीपत्रमरु
 चित्पात्रं यथाशक्त्यखिलं यथा ॥ अनेकद्रव्यधूपं च गुग्गुलुं केवलं तथा ॥ २८९ ॥ कपिलाघृतसंशुक्तं सर्वधूपं प्रशस्यते ॥ धूपं दत्त्वा यथैवास्ति कपि
 लाघृतदीपकान् ॥ २९० ॥ अथवा पूजामात्रेण दीपान्दत्त्वोपहारकम् ॥ नैवेद्यमुपपन्नं च दत्त्वा पुष्पसमन्वितम् ॥ २९१ ॥ मुखशुद्धिं ततः कृत्वा दत्त्वा तांबूल
 मादरात् ॥ प्रदक्षिणमस्कारौ पूजैवं हि समाप्यते ॥ २९२ ॥ गीत्यंगपंचकं पश्चात्तानि विज्ञापयामि ते ॥ गीतिर्वाद्यं पुराणं च नृत्यं हासोक्तिरेव च ॥ २९३ ॥
 नीराजनं च पुष्पाणामंजलिश्चाखिलार्पणम् ॥ क्षमापनं चोद्गसनं प्रोक्तं पंचोपचारकम् ॥ २९४ ॥ धूपणं च तथा छत्रं चामरव्यजने अपि ॥ उप
 वीतं च कैंकर्यं षोडशांशुपचारकान् ॥ २९५ ॥ द्वात्रिंशदुपचारैस्तु यः समाराधयेच्छिवम् ॥ एकेनाह्ना समस्तानां पातकानां क्षयो भवेत् ॥ २९६ ॥
 एतच्छ्रुत्वा हनुमतो वचनं प्राह शंकरः ॥ एवमेतत्कपिश्रेष्ठ यदुक्तं पूजनं मम ॥ २९७ ॥ सारभूतमहं तुभ्यमुपदेक्ष्यामि सांप्रतम् ॥ आराधनं यथा
 लिङ्गे विस्तरेण त्वयोदितम् ॥ २९८ ॥ मत्पादयुगलं प्राच्यं पूजाफलमवाप्नुहि ॥ ततः प्राह कपिश्रेष्ठो देवदेवसुमापतिम् ॥ २९९ ॥ गुरुणा लिङ्गपू
 जैव नियता परिकल्पिता ॥ तां करोति नमः ॥ ३०० ॥ इत्युक्तेन नमस्कृत्य शिवलिङ्गार्चनाय च ॥ सरसस्तीरमागत्य

वृ.ना.पु.

॥ १७० ॥

कृत्वा सैकतवेदिकाम् ॥ ३०१ ॥ तालपत्रैर्विचित्रितमासनं पर्यकल्पयत् ॥ प्रक्षाल्य पादौ हस्तौ च समाचम्य समाहितः ॥ ३०२ ॥ भस्मस्नानमथो
चक्रे पुनराचम्य वाग्यतः ॥ देववेद्यामथो चक्रे पञ्च च सुमनोहरम् ॥ ३०३ ॥ अनन्तरं तालपत्रे पद्मासनगतः कपिः ॥ प्राणानायम्य संन्यस्य
शुक्लध्यानसमन्वितः ॥ ३०४ ॥ प्रणम्य गुरुमीशानं जपत्रासीदतः परम् ॥ अथ देवार्चनं कर्तुं यत्नमास्थितवान्कपिः ॥ ३०५ ॥ पलाशपत्रपुटकद्व
यानीतजलं शुचि ॥ शिरः कमंडलुगतं निधायाम्निनिमंत्रितम् ॥ ३०६ ॥ आवाहनादि कृत्वाथ स्नानपर्यंतमेव च ॥ अथ स्नापयितुं देवमादाय कर
संपुटे ॥ ३०७ ॥ कृत्वा निरीक्षणं देवपीठं नो दृष्टवान्कपिः ॥ लिङ्गमात्रं करगतं दृष्ट्वा भीतिसमन्वितः ॥ ३०८ ॥ इदमाह महायोगी किंवा पापं
मया कृतम् ॥ यदेतत्पीठरहितं शिवलिङ्गं करस्थितम् ॥ ३०९ ॥ ममाद्य मरणं सिद्धं न पीठं चागमिष्यति ॥ अथ रुद्रं जपिष्यामि तदायाति महे
श्वरः ॥ ३१० ॥ इति निश्चित्य मनसा जजाप शक्रुद्रियम् ॥ यदा तु न समायातो महेशोऽथ कपीश्वरः ॥ ३११ ॥ रुद्रं न्यपातयद्रूमौ वीरभद्रः
समागतः ॥ किमर्थं रुद्रते भद्र रुदिते कारणं वद ॥ ३१२ ॥ तच्छ्रुत्वा प्राह हनुमान्वीरभद्रं मनोगतम् ॥ पीठहीनमिदं लिङ्गं पश्य मे पाप
संचयम् ॥ ३१३ ॥ वीरभद्रस्ततः प्राह श्रुत्वा कपिसमीरितम् ॥ यदि नायाति पीठं ते लिङ्गे मा साहसं कुरु ॥ ३१४ ॥ दाहयिष्या
म्यहं लोकान्यदि नायाति पीठकम् ॥ पश्य दर्शय मे लिङ्गं पीठं चात्रागतं न वा ॥ ३१५ ॥ अथ दृष्ट्वा वीरभद्रो लिङ्गे पीठमनभ्रातम् ॥
दग्धुकामोऽखिललोकान्वीरभद्रः प्रतापवान् ॥ ३१६ ॥ अनलं भुवि चिक्षेप क्षणादग्धा मही तदा ॥ अथ सप्ततलान्दग्ध्वा पुनरुद्धमव
र्तत ॥ ३१७ ॥ पञ्चोद्धूलोकानदहज्जनलोकनिवासिनः ॥ ललाटेनेत्रसंभृतं नखेनादाय चानलम् ॥ ३१८ ॥ जंवीरफलसंकाशं कृत्वा कर
तले विभुः ॥ तपः सत्यं च संदग्धुमुद्यतोऽभून्मुनीश्वरः ॥ ३१९ ॥ ततस्तु मुनयो दृष्ट्वा तपोलोकनिवासिनः ॥ दग्धुकामं वीरभद्रं गौतमा
श्रममागताः ॥ ३२० ॥ न दृष्ट्वा तत्र देवेशं शंकरं स्वात्मनि स्थितम् ॥ अस्तुवन्भक्तिसंयुक्ताः स्तोत्रैर्वेदसमुद्रवैः ॥ ३२१ ॥ ॐ वेदवेद्याय देवाय तस्मै
शुद्धप्रभाचिन्त्यरूपाय कस्मै ॥ ब्रह्माद्यधीशाय सृष्ट्यादिकर्त्रे, विष्णुप्रियायार्तिहर्त्रेऽतर्करे ॥ ३२२ ॥ नमस्तेऽखिलाधीश्वराय वराय नमस्ते चरस्थाय
व्यापकाय ॥ नमो वेदगुह्याय भक्तप्रियाय नमः पाकभोक्त्रे मखेशाय तुभ्यम् ॥ ३२३ ॥ नमस्ते शिवायादिदेवाय कुर्मो नमो व्यालयज्ञोपवीतप्रधर्त्रे ॥
नमस्ते सुराविन्दुवर्षापनाय त्रयीमूर्तये कालकालाय नाथ ॥ ३२४ ॥ धारित्रीमरुद्व्योमतोयैन्दुवद्विप्रभामंडलात्माष्टधामूर्तिधर्त्रे ॥ शिवायाशिबन्नाय
वीराय भूयात्सदा नः प्रसन्नो जगन्नाथकेज्यः ॥ ३२५ ॥ कलानाथभालाय आत्मा महात्मा मनो ह्ययानो निरूप्यो न वाग्मिः ॥ जगज्जायन्विध्वंसनो

५० ख०

अ० ७९

॥ १७० ॥

भुक्तिमुक्तिप्रदः स्ताःप्रसन्नः सदा शुद्धकीर्तिः॥३२६॥यतः संप्रसूतं जगन्नातमीशात्स्थितं येन रक्षावता भावितं च ॥ लयं यास्यते यत्र वाचा विदूरे स
 वै नः प्रसन्नोऽस्तु कालत्रयात्मा॥ ३२७ ॥ यदादिं च मध्यं तथातं न केऽपि विजानन्ति विज्ञा अपि स्वानुमानाः ॥ स वै सर्वश्रुतिः सदा नो विभ्रतये
 प्रसन्नोऽस्तु किं ज्ञापयामोऽत्र कृत्यम् ॥ ३२८ ॥ एतां स्तुतिमथाकर्ण्य भगनेत्रप्रदः शिवः ॥ विष्णुमाह मुनीनेतानानयस्व मदतिकम् ॥ ३२९॥ अथ
 विष्णुः समागत्य तपोलोकनिवासिनः ॥ मुनीन्सांत्वप्य विश्वेशं दर्शयामास शंकरम् ॥ ३३०॥ तानाह शंकरो वाक्यं किमर्थं यूयमागताः ॥ तपो
 लोकाद्भूमिलोकं मुनयो मुक्तकिल्बिषाः॥३३१॥तच्छ्रुत्वा शूलिनो वाक्यं प्रोचुस्ते मुनिसत्तमाः ॥ देव द्वादशलोकानां दृश्यंते भस्मराशयः ॥३३२ ॥
 स्थितमेकं वनमिदं पश्य तल्लोकसंक्षयम् ॥ तच्छ्रुत्वा गिरिशः प्राह तान्मुनीन्तुर्द्धरेतसः ॥ ३३३॥ भूलोकस्य तु संदाहे पातालानां तथैव च॥सन्देहो
 नास्ति मुनयः स्थितानां नो रहःस्थले ॥ ३३४ ॥ ऊर्द्धपंचकलोकानां दाहे संदेह एव नः ॥ कथमंगारवृष्टिश्च कथं नो वा महाध्वनिः ॥ ३३५ ॥
 तदाकर्ण्य विभोर्वाक्यं शंकरस्य मुनीन्वगः ॥ प्रोचुः प्रांजलयो देवं ब्रह्मादिमुसंसंगतम् ॥ ३३६ ॥ भीतिरस्माकमधुना वर्तते वीरभद्रतः ॥ स एवांगार
 वृष्टिं च पिपासुरपिवद्विभोः ॥ ३३७ ॥ देवोऽथ वीरमाहूय किं वीरेत्यब्रवीद्वचः ॥वीरोऽप्याह कपेलिगे पीठाभावादिदं कृतम् ॥ ३३८ ॥ तच्छ्रुत्वाह
 शिशो देवो मुनींस्तान्भयविह्वलान् ॥ कपेश्वित्तं परिज्ञातुं मया कृतमिदं द्विजाः ॥ ३३९ ॥ मा भैष्ट भवतां सौख्यं सदा संपादयाम्यहम् ॥
 इत्युक्त्वा तु यथापूर्वं देवदेवः कृपानिधिः ॥ ३४० ॥ दग्धानप्यखिलल्लोकान्पूर्वतः शोभनान्विभुः ॥ कल्पयामास विश्वात्मा वीरभद्रमथात्र
 वीत् ॥ ३४१ ॥ स्रग्धु वत्स यतो भद्रं भक्तानामीहसे सदा ॥ ततस्ते विपुला कीर्तिलोके स्थास्यति शाश्वती ॥ ३४२ ॥ इत्युक्त्वालि
 ग्य शिरसि समाग्राय महेश्वरः ॥ तांवल्लं वीरभद्राय दत्तवान्प्रीतमानसः ॥ ३४३ ॥ अथासौ हनुमानीशपूजनं कृतवान्यथा ॥ समाप्तायां तु
 पूजायां हनुमान्प्रीतमानसः ॥ ३४४ ॥ एकं वनचरं तत्र गंधर्वं सविपंचकम् ॥ ददर्श तमथाभ्याह वीणा मे दीयतामिति ॥ ३४५ ॥ गंधर्वो
 ऽप्याह न मया त्याज्या वीणा प्रिया मम ॥ ममापीष्टेह गंधर्व वीणेत्याह कपीश्वरः ॥ ३४६ ॥ यदा न दत्ते गंधर्वो वल्लकीं कपये प्रियाम् ॥
 तदा मुष्टिप्रहारेण गंधर्वः पातितः क्षितौ ॥ ३४७ ॥ वीणामादाय महतीं स्वस्तंतुसमन्विताम् ॥ हनुमान्वानरश्रेष्ठो गायन्त्रागाच्छिवातिकम् ॥
 ॥ ३४८ ॥ ततो गानेन महता प्रसाद्य जगदीश्वरम् ॥ बृहतीकुसुमेः शुद्धे देवपादावपूजयत् ॥३४९॥ततः प्रसन्नो विश्वात्मा मुनीनां सन्निधौ तदा॥
 देवतानां देवतानां च नृपाणां शंकरोऽपि च ॥३५० ॥ तस्मै वरमथ प्रादात्कल्पातं जीवितं पुनः॥समुत्तलघने शक्तिं शास्त्रज्ञत्वं बलोज्ज्वलम्॥३५१॥

वृ.ना.४.

॥ १९१ ॥

एवं दत्तं वरं प्राप्य महेशेन महात्मना ॥ प्रत्यक्षं मम विप्रेन्द्र हनुमान्दर्शमागतः ॥ ३५२ ॥ समस्तभूषासु । पितृणां स्वदीप्तिर्मदीकृतदेवदीप्तिः ॥ प्रसन्न
मूर्तिस्तरुणः शिवांशः संभावयामास समस्तदेवान् ॥ ३५३ ॥ आज्ञप्तो हनुमास्तत्र मत्सेवायै मुनीश्वरः ॥ महेशेनाहमप्येनं शशिमौलिमवैमि
च ॥ ३५४ ॥ किं बहूक्तेन विप्रये यादृशो वानरेश्वरः ॥ बुद्धौ न्याये च वै धैर्ये तादृगन्योऽस्ति न कश्चित् ॥ ३५५ ॥ इति ते सर्वमाख्यातं चरितं पाप
नाशनम् ॥ पठतां शृण्वतां चैव गच्छ विप्र यथासुखम् ॥ ३५६ ॥ तच्छ्रुत्वा रामभद्रस्य रघुनाथस्य धीमतः ॥ वचनं दक्षिणीकृत्य नत्वा चागां यथागतः ॥
॥ ३५७ ॥ एतत्तेऽभिहितं विप्र चरितं च हनुमतः ॥ सुखदं मोक्षदं सारं किमन्यच्छ्रेतुमिच्छसि ॥ ३५८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदु
पाख्याने तृतीयपादे हनुमच्चरित्रं नाम एकोनाशीतितमोऽध्यायः ॥ ७९ ॥ सूत उवाच ॥ श्रुत्वा तु नारदो विप्राः कुमारवचनं मुनिः ॥ यत्प
प्रच्छ पुनस्तच्च युष्मभ्यं प्रवदाम्यहम् ॥ १ ॥ कार्तवीर्यस्य कवचं तथा हनुमतोऽपि च ॥ चरितं च महत्पुण्यं श्रुत्वा भूयोऽब्रवीद्वचः ॥ २ ॥
नारद उवाच ॥ साधु साधु मुनिश्रेष्ठ त्वयातिकरुणात्मना ॥ आवितं चरितं पुण्यं शिवस्य च हनुमतः ॥ ३ ॥ तन्त्रस्यास्य क्रमप्राप्तं कथनीयं च
यत्तवया ॥ तत्प्रब्रूहि महाभाग किं पृष्टान्यद्विदांवर ॥ ४ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ अथ वक्ष्ये कृष्णमंत्रान्भुक्तिमुक्तिफलप्रदान् ॥ ब्रह्माद्या यान्स
माराध्य सृष्ट्यादिकरणे क्षमाः ॥ ५ ॥ कामः कृष्णपदं ङतं गोविंदं च तथाविधम् ॥ गोपीजनपदं पश्चाद्रहभायाप्रिसुदरी ॥ ६ ॥ अष्टादशाणो
मंत्रोऽयं दुर्गाधिष्ठातृदेवतः ॥ नारदोऽस्य मुनिच्छेदो गायत्री देवता पुनः ॥ ७ ॥ श्रीकृष्णः परमात्मा च कामो बीजं प्रकीर्तितम् ॥ स्वाहा शक्तिर्नि
योगस्तु चतुर्वर्गप्रसिद्धये ॥ ८ ॥ ऋषिं शिरसि वक्त्रे तु छंदश्च हृदि देवताम् ॥ शुद्धो बीजं पदोः शक्तिं न्यसेत्साधकसत्तमः ॥ ९ ॥ युगेवेदाधि
निगमैर्द्वाभ्यां वर्णैर्मनूद्भवैः ॥ पंचांगानि प्रविन्यस्य तत्त्वन्यासं समाचरेत् ॥ १० ॥ हृदि तमादिकां तार्णमपराद्यानि चात्मने ॥ मर्त्यतानि च तत्त्वानि
जीवाद्यानि न्यसेत्क्रमात् ॥ ११ ॥ जीवं प्राणं गतिमहंकारं मनस्तथैव च ॥ शब्दं स्पर्शं रूपरसौ गंधं श्रोत्रं त्वचं तथा ॥ १२ ॥ नेत्रं च रसनां
प्राणं वाचं पाणिं पदैर्द्रियम् ॥ पायुं शिश्रमथाकाशं वायुं वह्निं जलं महीम् ॥ १३ ॥ जीवं प्राणं च सर्वाणि मर्त्यादित्रितयं हृदि ॥ मूर्द्धास्यहृदय
पादेऽप्यथ शब्दादिका न्यसेत् ॥ १४ ॥ कर्णादिस्वस्वस्थानेषु श्रोत्रादीर्नाद्रियाणि च ॥ तथा वागादीर्द्रियाणि स्वस्वस्थानेषु विन्यसेत् ॥ १५ ॥
मूर्द्धास्यहृदयपादेऽप्यथाकाशादीर्न्यसेत्ततः ॥ इत्थुंडरीकमर्केन्दुवह्निर्विवान्यनुक्रमात् ॥ १६ ॥ द्विपट्टद्वयं दशकलान्यासानि च तथा मतः ॥ भूताष्टा
नास्तिपदगैर्वर्णैः प्रविन्यसेद्ददि ॥ १७ ॥ अथाकाशादिस्थलेषु वासुदेवादिकांस्ततः ॥ वासुदेवः संकर्षणः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धकः ॥ १८ ॥ नारायणश्च

१० ख०

अ० ८०

॥ १७१ ॥

क्रमशः परमेष्ठ्यादिभिर्युताः ॥ परमेष्ठिपुमान्छौचविश्वनिवृत्तिसर्वकाः ॥ १९ ॥ श्वेतानिलगन्धबुधभूमिवर्णैः प्राग्वत्प्रविन्यसेत् ॥ स्वर्षीजाघं
 कोपतत्त्वं नृसिंहं व्यापकेन च ॥ २० ॥ प्राग्वद्विन्यस्य सर्वांगे तत्त्वन्यासोऽयमीरितः ॥ मकाराद्या आद्यवर्णाः सर्वे स्युश्चन्द्रभूषिताः ॥ २१ ॥
 वासुदेवादिका ज्ञेया डेन्ताः साधकसत्तमैः ॥ प्राणायामं ततः कृत्वा पूरकुम्भकरेचकैः ॥ २२ ॥ चतुर्भिः षड्विद्वाभ्यां च मूलमंत्रेण मंत्रवित् ॥
 केचिदाहुरिहाचार्याः प्राणायामोत्तरं पुनः ॥ २३ ॥ पीठन्यासं विधायाथ न्यासानन्यान्समाचरेत् ॥ दशतत्त्वादि विन्यस्य वक्ष्यमाणविधानतः
 ॥ २४ ॥ मूर्तिपंजरनामानं पूर्वोक्तं विन्यसेद्बुधः ॥ सर्वांगे व्यापकं कृत्वा किरीटमनुना सुधीः ॥ २५ ॥ ततस्तारपुटं मंत्रं व्याप्य करयोद्विशः ॥
 पंचांगुलीषु करयोः पंचांगं विन्यसेत्ततः ॥ २६ ॥ त्रिशो मूलेन मूर्द्धादिपादांतं व्यापकं न्यसेत् ॥ सकृद्व्याप्य तारेण मंत्रन्यासं ततश्चरेत् ॥ २७ ॥
 शिरोललाटे भूमध्ये कर्णयोश्चक्षुषोस्तथा ॥ प्राणयोर्वदने कंठे हृदि नाभौ तथा पुनः ॥ २८ ॥ कट्यां लिङ्गे जानुनोश्च पादयोर्विन्यसेत्क्रमात् ॥
 हृदंतान्मंत्रवर्णांश्च ततो मूर्ध्नि ध्रुवं न्यसेत् ॥ २९ ॥ पुनर्नयनयोरास्ये हृदि गुह्ये च पादयोः ॥ विन्यसेद्बुद्धयातानि मनोः पंचपदानि च ॥ ३० ॥
 भूयो मुन्यादिकं न्यस्य पंचांगं पूर्ववन्त्यसेत् ॥ अथ वक्ष्ये महागुह्यं सर्वन्यासोत्तमोत्तमम् ॥ ३१ ॥ यस्य विज्ञानमात्रेण जीवन्मुक्तो भवेन्नरः ॥ अणि
 माद्यष्टसिद्धीनामीश्वरः स्यान्न संशयः ॥ ३२ ॥ यस्याराधनतो मंत्री कृष्णसांनिध्यतां व्रजेत् ॥ ताराद्याभिर्योद्धतिभिः संपुटं विन्यसेन्मनुम् ॥ ३३ ॥
 मंत्रेण पुटितांश्चापि प्रणवाद्यांस्ततो न्यसेत् ॥ गायत्र्या पुटितं मंत्रं विन्यसेन्मातृकास्थले ॥ ३४ ॥ मंत्रेण पुटितां तां च गायत्रीं विन्यसेत्क्रमात् ॥
 मातृकापुटितं मूलं विन्यसेत्साधकोत्तमः ॥ ३५ ॥ मूलेन पुटितां चैव मातृकां विन्यसेत्क्रमात् ॥ तृचं न मातृकावर्णान्पूर्वं तत्तत्स्थले सुधीः ॥ ३६ ॥
 विन्यसेन्न्यासपट्टं च षोढा न्यासोऽयमीरितः ॥ अनेन न्यासवर्णेण साक्षात्कृष्णसमो भवेत् ॥ ३७ ॥ न्यासेन पुटितं दृष्ट्वा सिद्धगंधर्वकिन्नराः ॥ देवा अपि
 नमस्तेन किंपुनर्मानवा भुवि ॥ ३८ ॥ सुदर्शनस्य मंत्रेण कुर्याद्दिग्बन्धनं ततः ॥ देवं ध्यायन्स्वहृदये सर्वाभीष्टप्रदायकम् ॥ ३९ ॥ उत्फुल्लकुसुम
 व्रातनम्रशाखैर्वरद्भुमैः ॥ सस्मेयमंजरीधृंदवल्लीवेष्टितैः शुभैः ॥ ४० ॥ गलत्परागधूलीभिः सुरभीकृतदिङ्मुखः ॥ स्मरेच्छिशिरितं धृदावनं मंत्री
 समाहितः ॥ ४१ ॥ उन्मीलन्नवकंजालिविगलन्मधुसंचयैः ॥ लुब्धातःकरणैर्गुंजद्विरेफपटलेः शुभम् ॥ ४२ ॥ मरालपरभृत्कीरकपोतनिकरैर्बहुः ॥
 मुखरीकृतमानृत्यन्मायूरकुलमंजुलम् ॥ ४३ ॥ कालिद्या लोलकलोलविप्रोपमंदवाहिभिः ॥ उन्निद्रांबुद्धव्रातरजोभिर्धूसरैः शिवैः ॥ ४४ ॥ प्रदीपित
 स्मरेर्गोष्ठसुदरीमृदुवाससाम् ॥ विलोलनपरैः संसेवितं वा तैर्निरंतरम् ॥ ४५ ॥ स्मरेत्तदंते गीर्वाणभूरुहं सुमनोहरम् ॥ तदधः स्वर्णवेद्यां च रत्नपी

वृ.ना.पु.
॥ १७२ ॥

ठमनुत्तमम् ॥ ४६ ॥ खकुटिमपीठेऽस्मिन्नरुणं कमलं स्मरेत् ॥ अष्टपत्रं च तन्मध्ये मुकुटं संस्मरेत्स्थितम् ॥ ४७ ॥ फुल्लेदीवरकांतं च केकिवर्हावतं
सकम् ॥ पीतांशुकं चंद्रमुखं सरसीरुहनेत्रकम् ॥ ४८ ॥ कौस्तुभोद्गासितांगं च श्रीवत्साकं सुभूषितम् ॥ ब्रजस्त्रीनेत्रकमलाभ्यांचितं गोगणावृतम् ॥
॥ ४९ ॥ गोपवृद्धयुतं वंशी वादयंतं स्मरेत्सुधीः ॥ एवं ध्यात्वा जपेदादावयुतद्वितयं बुधः ॥ ५० ॥ जुहुयादरुणांभोजैस्तद्दशांशं समाहितः ॥
जपेत्पश्चान्मंत्रसिद्धये भूतलक्षं समाहितः ॥ ५१ ॥ अरुणेः कमलेदुत्वा सर्वसिद्धीश्वरो भवेत् ॥ पूर्वोक्ते वैष्णवे पीठे मूर्तिं संकल्प्य मूलतः ॥
॥ ५२ ॥ तस्यामावाह्यं चाभ्यर्च्येद्वोपीजनमनोहरम् ॥ मुखे वेषुं समभ्यर्च्य वनमालां च कौस्तुभम् ॥ ५३ ॥ श्रीवत्सं च हृदि प्रार्च्य
ततः पुष्पांजलिं क्षिपेत् ॥ ततः श्वेतां च तुलसीं शुक्लचंदनपंकिलाम् ॥ ५४ ॥ रक्तां च तुलसीं रक्तचंदनाक्तां कसात्सुधीः ॥ अर्पयेदक्षिणे
वामभागे ध्यायन्सुरेश्वरम् ॥ ५५ ॥ हयमारद्वयेनैव हृदि मूर्तिं तथा पुनः ॥ पद्मद्वयं च विधिवत्ततः शीर्षे समर्पयेत् ॥ ५६ ॥ तुलसीद्वयमभो
जद्वयमश्वारिणमकम् ॥ ततः सर्वाणि पुष्पाणि सर्वाङ्गेषु समर्पयेत् ॥ ५७ ॥ दक्षिणे वासुदेवाख्यं स्वच्छं चैतन्यमव्ययम् ॥ वामे च रुक्मिणीं
तद्वन्नित्यां रक्तां रजोगुणाम् ॥ ५८ ॥ एवं संपूज्य गोपालं कुर्यादावरणार्चनम् ॥ यजेदाममुदामौ च वसुदामं च किंकिणीम् ॥ ५९ ॥ पूर्वा
द्याशासु दामाद्या लेंनमोन्तध्रुवादिकाः ॥ अग्निनैर्ऋतिवाय्वीशकोणेषु हृदयादिकान् ॥ ६० ॥ दिक्ष्वस्त्राणि समभ्यर्च्य पत्रेषु महिर्पर्यजेत् ॥ रुक्मिणी
सत्यभामा च नागजित्यभिधा पुनः ॥ ६१ ॥ सुविंदा मित्रविंदा च लक्ष्मणा चर्क्षजा ततः ॥ सुशीला च लसद्रम्यचित्रितावरभूषणा ॥ ६२ ॥ ततो
यजेद्वलाग्रेषु वसुदेवश्च देवकीम् ॥ नंदगोपं यशोदां च बलभद्रं सुभद्रिकाम् ॥ ६३ ॥ गोपान् गोपींश्च गोविंदविलीनमतिलोचनान् ॥ ज्ञानमुद्राभयकरो
पितरौ पीतपांडुरौ ॥ ६४ ॥ दिव्यमाल्यांवारालेषभूषणे मातरौ पुनः ॥ धारयंत्यौ चरुं चैव पायसीं पूर्णपात्रिकाम् ॥ ६५ ॥ अरुणश्यामले हारमणिकुं
डलमंडिते ॥ बलः शंखेदुधबलो मुशले लांगलं दधत् ॥ ६६ ॥ हालालोलो नीलवासा हलवानेककुंडलः ॥ कला या श्यामला भद्रा सुभद्रा भद्रभू
षणा ॥ ६७ ॥ वराभययुता पीतवसना हृदयौवना ॥ वेषुवीणाहेमयष्टिशंखशृंगादिपाणयः ॥ ६८ ॥ गोपा गोप्यश्च विविधप्राभृताङ्गकराणुजाः ॥
मंदारादींश्च तद्वाह्ये पूजयेत्कल्पपादपान् ॥ ६९ ॥ मंदारश्च तथा संतानकौ वै पारिजातकः ॥ कल्पद्रुमस्ततः पश्चाद्भरिचन्दनसंज्ञकः ॥ ७० ॥
मध्ये दिक्षु समभ्यर्च्य वह्निः शकादिकान्यजेत् ॥ तदस्त्राणि च संपूज्य यजेत्कृष्णाएकेन च ॥ ७१ ॥ कृष्णं च वामुदेवं च देवकीनन्वनं
तथा ॥ नारायणं यदुश्रेष्ठं वाष्ण्यं धर्मपालकम् ॥ ७२ ॥ असुराकान्तभूभारहारिणं पूजयेत्ततः ॥ एमिरावणैः पूजा कर्त्तव्यासुरदैरिणः ॥ ७३ ॥

पू० सं०

अ० ८०

॥ १७२ ॥

संसारसागरोत्तीर्त्य सर्वकामाप्तये बुधैः ॥ एवं पूजादिभिः सद्धा भवद्वैश्रवणो यमः ॥ ७४ ॥ त्रिकालपूजनं चास्य वक्ष्ये सवार्थसिद्धिदम् ॥ श्रीम
दुद्यानसंवीतिहेमभूरत्रमंडपे ॥ ७५ ॥ लसत्कल्पद्रुमाधस्थरत्नाञ्जपीठसंस्थितम् ॥ सुत्रामरत्नसंकाशं गुडस्निग्धालकं शिशुम् ॥ ७६ ॥ चलत्कन
ककुंडलोलसितचारुगंडस्थलं सुघोणधरमद्भुतस्मितमुखं वृत्तं ॥ स्फुरद्दिमलसनपुक्कनकसूत्रनदं दधत्सुवर्णपरिमंडितं सुभगपौडरीकं नखम्
॥ ७७ ॥ समुद्रधूसरोरस्थले धेनुधूत्या सुपुष्पांगमष्टापदाकल्पदीप्तम् ॥ कटीलस्थले चारुजंघान्तयुग्मं पिनदं कण्ठकिकिणीजालदाभा ॥ ७८ ॥
हसन्तं हसदंधुजीवप्रसूनप्रभापाणिपादावृजोदारकांत्या ॥ दधानं करे दक्षिणे पायसान्न सुहृदंगवीनं तथा वामहस्ते ॥ ७९ ॥ लसन्नोपगोपीगवां
वृन्दमध्ये स्थितं वासवाद्यैः सुरैर्विंताग्रिम् ॥ महीभारभूतामरातिपृथास्ततः प्रतनादीन्निहतुं प्रवृत्तम् ॥ ८० ॥ एवं ध्यात्वाचर्यदेवं पूर्ववत्स्थिरमा
नसः ॥ दध्ना गुडेन नैवेद्यं दत्त्वा दशशतं जपेत् ॥ ८१ ॥ मध्यदिने यजेदेवं विशिष्टरूपधारिणम् ॥ नारदाद्यैर्मुनिगणैः सुखन्दैश्च पूजितम् ॥ ८२ ॥
लसन्नोपगोपीगवां वृन्दमध्यस्थितं सांद्रमेघप्रभं सुन्दरांगम् ॥ शिखंडिच्छदापीडमञ्जायताक्षं लसच्चिल्लिकं पूर्णचद्राननं च ॥ ८३ ॥ चलत्कुण्डलोद्भा
सिगंडस्थलश्रीभरं सुन्दरं मंदहासं सुनासम् ॥ मुकूर्तस्वराभावरं दिव्यभूषं कण्ठकिकिणीजालमत्तातुलेपम् ॥ ८४ ॥ वेणुं धमंतं स्वकरे दधानं
सम्यग् दं यष्टिमुदारवपम् ॥ दक्षे तथैवेप्सितदानदक्षं ध्यात्वाचर्येत्रंदजमिदिरास्यै ॥ ८५ ॥ एवं ध्यात्वाचर्येत्कृष्णं पूर्ववद्वैष्णवोत्तमः ॥ अपूपपायसा
न्नाद्यैर्नैवेद्यं परिकल्पयेत् ॥ ८६ ॥ हुत्वा चाष्टोत्तरशतं पयोऽग्नैः सर्पिपाण्डुतैः ॥ स्वस्वदिक्षु वलि दद्यादिशोदाचमनं ततः ॥ ८७ ॥ अष्टोत्तसहस्रं च
प्रजपेन्मंत्रमुत्तमम् ॥ अहो मध्ये यजेदेवं यः कृष्णं वैष्णवोत्तमः ॥ ८८ ॥ देवाः सर्वे नमस्यति लोकानां बह्वभो नरः ॥ मेधायुःश्रीकांतियुक्तः
पुत्रैः पौत्रैश्च वर्द्धते ॥ ८९ ॥ तृतीयकालपूजायामस्ति कालविकल्पना ॥ सायाह्ने निशि वेत्यत्र वदन्त्येके विपश्चितः ॥ ९० ॥ दशाक्षरेण चेद्रात्रौ
सायाह्नेऽष्टादशांगतः ॥ उभयीमुभयेनैव कुर्यादित्यपरे जगुः ॥ ९१ ॥ सायाह्ने द्वावत्थां तु चित्रोद्यानोपशोभिते ॥ अष्टसाहस्रसंख्यातैर्भवनैरुपमंडिते
॥ ९२ ॥ हेसंसारसंसर्गकर्मलोत्पलशालिभिः ॥ सरोभिर्नर्मलांभोभिः परिते भवनोत्तमे ॥ ९३ ॥ उद्यत्प्रद्योतनोद्योतद्युतौ श्रीमणिमंडले ॥
हेमांभोजासनासीनं कृष्णं त्रैलोक्यमोहनम् ॥ ९४ ॥ मुनिवृंदैः परिवृतमात्मतत्त्वविनिर्णये ॥ तेभ्यो मुनिभ्यः स्वं धाम दिशंतं परमक्षरम् ॥ ९५ ॥
उन्निवृत्तदीवरश्यामं पद्मपत्रायतेक्षणम् ॥ स्निग्धं कुंतलसंभित्रकिरीटवनमालिनम् ॥ ९६ ॥ चारुप्रसन्नवदनं स्फुरन्मकरकुंडलम् ॥ श्रीवत्स
वक्षसं भ्राजत्कौस्तुभं सुमनोहरम् ॥ ९७ ॥ काश्मीरकपिशोरस्कं पीतकौशेयवाससम् ॥ हास्केयूरकटकटिसूत्रैरलंकृतम् ॥ ९८ ॥ हतविश्वंभ

वृ.ना.३.

॥ १७३ ॥

राभूरिभारं मुदितमानसम् ॥ शंखचक्रगदापद्मराजद्वजचतुष्टयम् ॥ १९ ॥ एवं ध्यात्वा च येन्मन्त्री स्यादंगैः प्रथमावृत्तिः ॥ द्वितीया महिषीभिस्तु
तृतीयायां समर्चयेत् ॥ १०० ॥ नारदं पर्वतं जिष्णुं निशठोद्ववदारुकां ॥ विष्वक्सेनं च शैनेयं दिक्षुश्चरे विनतासुतम् ॥ १०१ ॥ लोकपालैश्च
वज्राद्यैः पूजयेद्वैष्णवोत्तमः ॥ एवं संपूज्य विधिवत्पायसं विनिवेदयेत् ॥ १०२ ॥ तर्पयित्वा खंडमिश्रदुग्धबुद्ध्या जलैरिह ॥ जपेदष्टशतं मन्त्री
भावयन्पुरुषोत्तमम् ॥ १०३ ॥ पूजामु होमं सर्वासु कुर्यान्मध्यदिनेऽथवा ॥ आसनादध्वर्यपर्यंतं कृत्वा स्तुत्वा नमस्सुधीः ॥ १०४ ॥ समर्था
त्मानमुद्रास्य स्वीयहृत्सरसीरुहे ॥ विन्यस्य तन्मयो भूत्वा पुनरात्मानमर्चयेत् ॥ १०५ ॥ सायाह्ने वासुदेवं यो नित्यमेवं समर्चयेत् ॥ सर्वा
न्क्रामानवाप्याते स याति परमां गतिम् ॥ १०६ ॥ रात्रौ चेन्मदनाकांतचेतसं नन्दनन्दनम् ॥ यजेद्रासपरिश्रान्तं गोपीमंडलमध्यगम् ॥ १०७ ॥
विकसत्कुंदकहारमल्लिकाकुसुमोद्भूतैः ॥ रजोभिर्धूसरैर्मदमारुतैः शिशिरीकृते ॥ १०८ ॥ उन्मीलन्नवकैरवालिविगलन्माध्वीकलब्धार्तरं
भ्राम्यन्मत्तमिलिंदगीतललिते सन्मल्लिकोज्जृम्भिते ॥ पीयूषांशुकैर्विशालितहरित्प्रांते स्मरोदीपने कालिन्दीपुलिनांगणे स्मितमुखे वेणुं
रणतं मुहुः ॥ १०९ ॥ अन्तस्तोयलसन्नवांबुदघटासंघट्टकारतिषं चंचलिक्कमंबुजायतदृशं बिम्बाधरं सुन्दरम् ॥ मायूरच्छदवद्धमौलिवि
लसद्भ्रमिहमालं चलं दीप्यत्कुण्डलस्तरश्मिविलसद्गंडद्वयोद्भासितम् ॥ ११० ॥ कांचीनूपुरहारकंकणलसत्केयूरभूषान्वितं गोपीनां द्विनयां
तरे सुललितं वन्यप्रमूनस्रजम् ॥ अन्योन्यं विनिवद्धगोपदयितादोर्वल्लिबीतं लसद्रासक्रीडनलोलुपं मनसिजाकांतं मुकुन्दं भजेत् ॥ १११ ॥
विविधश्रुतिभिन्नमनोज्ञतरस्वरसप्तकमूर्छनतानगणैः ॥ भ्रममाणममृभिरुदारमणिस्फुटमंडनसिंजितचारुतनुम् ॥ ११२ ॥ इतरंतरवद्धकरप्रमदागण
कल्पितरासविहारविधौ ॥ मणिशंकुगमप्यमुना वपुषा बहुधा विहितस्वकदिव्यतनुम् ॥ ११३ ॥ एवं ध्यात्वा च येन्मन्त्री स्यादंगैः प्रथमावृत्तिः ॥
श्रीकामः स्वस्वराद्यानि कलाजैर्वैष्णवोत्तमः ॥ ११४ ॥ यजेत्केशवकीर्त्यादिमिथुनानि च षोडश ॥ इन्द्राद्यानपि वज्रादीन्पूजयेत्तदनन्तरम् ॥ ११५ ॥
पृथुं सुवृत्तं मसृणं वितस्तिमात्रोन्नतं कौ विनित्यं शंकुम् ॥ आक्रम्य पद्मचामितरेतरेस्तु हस्तेभ्रमोऽयं खलु रासगोप्त्री ॥ ११६ ॥ संपूज्यैवं च पयसा ससितो
पलसर्पिणां नैवेद्यमर्चयित्वा तु चषकैर्नृपसंख्यकैः ॥ ११७ ॥ मन्त्री मिथुनेष्वर्पयेत्कमात् ॥ विधाय पूर्ववच्छेषं सहस्रं प्रजपेन्मनुम् ॥ ११८ ॥
स्तुत्वा नत्वा च संप्राध्वं पूजार्शेण समापयेत् ॥ एवं यः पूजयेत्कुण्डं देःपदं भवेत् ॥ ११९ ॥ अणिमाद्यसिद्धीनामीश्वरः स्थात्र संशयः ॥ भुक्त्वेद
विविधान्भोगान्ते विष्णुपदं वजेत् ॥ १२० ॥ एवं पूजाविभिः सिद्धे मना यानि साधयेत् ॥ अष्टाविंशतिवारं वा त्रिकालं पूजयेत्सुधीः ॥ १२१ ॥

५० ख०

अ० ८०

॥ १७३ ॥

स्वकालविहितान् भूयः परिवारांश्च तर्पयेत् ॥ प्रातर्द्धना गुडाक्तेन मध्याह्ने पयसा पुनः ॥ १२२ ॥ नवनीतपुतेनाथ सायाह्ने तर्पयेत्पुनः ॥ ससितोपलमि
 श्रेण पयसा वैष्णवोत्तमः ॥ १२३ ॥ तर्पयामिपदं योज्यं मंत्रांते स्वेष्टु नामसु ॥ द्वितीयांतेषु तु पुनः पूजाशेषं समापयेत् ॥ १२४ ॥ अभ्युक्ष्य
 तत्प्रसादाद्विश्रुतमानं प्रपिबेदपः ॥ तत्तृप्तस्तमथोद्वास्य तन्मयः प्रजपेन्मनुम् ॥ १२५ ॥ अथ द्रव्याणि काम्येषु प्रोच्यन्ते तर्पणेषु च ॥ तानि प्रोक्त
 विधानानामाश्रित्यान्यतमं भजेत् ॥ १२६ ॥ पायसं दाधिकं चाज्यं गौडात्रं कूसरं पयः ॥ दधीनि कदली मोचा चिंचा रजस्वला तथा ॥ १२७ ॥
 अपूषा मोदका लाजाः पृथुका नवनीतकम् ॥ द्रव्यषोडशकं हेतुत्कथितं पद्मजादिभिः ॥ १२८ ॥ लाजांते पृथुकं प्राक्च समर्प्य च सितोपलम् ॥
 चतुःसप्ततिवारं यः प्रातरेव प्रतर्पयेत् ॥ १२९ ॥ ध्यात्वा कृष्णपदं मंत्री मंडलादिष्टामुयात् ॥ धारोष्णपक्वपयसा नवनीतं दधीनि च ॥
 ॥ १३० ॥ दौग्धाप्रमाज्यं मन्स्यंडी क्षौद्रं कीलालमेव च ॥ पूजयेन्नवभिर्द्रव्यैः प्रत्येकं रविसंख्यया ॥ १३१ ॥ एवमष्टोत्तरशतसंख्याकं तर्पणं
 पुनः ॥ यः कुर्याद्वैष्णवश्रेष्ठः पूर्वोक्तं फलमाप्नुयात् ॥ १३२ ॥ किं बहुक्तेन सर्वेष्टदायकं तर्पणं त्विदम् ॥ ससितोपलधारोष्णदुग्धबुद्ध्या जलेन
 वै ॥ १३३ ॥ कृष्णं प्रतर्पयन् ग्रामं व्रजन्प्राप्नोति साधकः ॥ धनवस्त्राणि भोज्यं च परिवारगणैः सह ॥ १३४ ॥ यावत्संतर्पयेन्मन्त्री तावत्संख्यं
 जपेन्मनुम् ॥ तर्पणेनैव कार्याणि साधयेदखिलान्यपि ॥ १३५ ॥ काम्यहोममथो वक्ष्ये साधकानां हिताय च ॥ श्रीपुण्यैर्जुहुयान्मन्त्री त्रियमिच्छ
 त्रनिदिताम् ॥ १३६ ॥ साज्येनान्नैः जुहुयात्पृताग्रस्य समुद्धये ॥ वन्यपुष्पैर्द्रिजान् जातीपुष्पैश्च पृथिवीपतीन् ॥ १३७ ॥ असितैः कुसुमै
 र्वेश्यान् शूद्रात्रीलोत्पलैस्तथा ॥ वशयेन्नवगणैः सर्वानिजुर्जुवतीजनम् ॥ १३८ ॥ गोशालासु कृतो होमः पायसेन ससर्पिषा ॥ गवां शान्तिं करोत्याशु
 गोपालो गोकुलेश्वरः ॥ १३९ ॥ शिक्षावेषधरं कृष्णं किंकिणीजालशोभितम् ॥ ध्यात्वा प्रतर्पयेन्मन्त्री दुग्धबुद्ध्या भुभेर्जलेः ॥ १४० ॥ धनं
 धान्यं सुतान्कीर्तिं प्रीतस्तस्मै ददाति सः ॥ ब्रह्मवृक्षसमिद्रिवां कुशैर्वा तिलतंदुलैः ॥ १४१ ॥ जुहुयादयुतं मन्त्री त्रिमध्वाक्तेर्हुताशने ॥ वशये
 द्ब्राह्मणांश्चाथ राजवृक्षसमुद्भवैः ॥ १४२ ॥ प्रसूतैः क्षत्रियान्वेश्यान्कुण्डकुसुमैस्तथा ॥ पाटलोत्थैश्च कुसुमैर्वशयेदतिमान्सुधीः ॥ १४३ ॥
 चेतपद्मे रक्तपद्मैश्चंपकैः पाटलैः क्रमात् ॥ हुत्वायुतं त्रिमध्वाक्तेर्वशयेत्तद्वरांगनाः ॥ १४४ ॥ नित्यं हयारिकुसुमैर्निशीथे त्रिमधुच्छुतैः ॥ वरस्त्री
 वंशयेत्प्राज्ञः सम्यग्धृत्वा दिनाष्टकम् ॥ १४५ ॥ अयुतत्रितयं रात्रौ सिद्धार्थैश्चिमधुच्छुतैः ॥ प्रत्यहं जुह्वतो मासात्सुरेशोऽपि वशीभवेत् ॥ १४६ ॥
 आहृत्य वल्लवीवत्प्राण्यारूढं नीपधूरुहं ॥ स्मरेत्कृष्णं जपेद्वात्री सहस्रं त्वंद्रहात्सुधीः ॥ १४७ ॥ इठादाकर्षयेच्छीघ्रसुवर्शीमपि साधकः ॥ बहुना

इ.ना.पु.

॥ १७४ ॥

किमिहोक्तेन मंत्रोऽयं सर्ववश्यकृत् ॥ १४८ ॥ रहस्यं परमं चाथ वक्ष्ये मोक्षप्रदं नृणाम् ॥ ध्यायेत्स्वहृत्सरसिजे देवकीनंदनं विशुम् ॥ १४९ ॥
श्रीमत्कुन्देन्दुगौरं सरसिजनयनं शङ्खचक्रे गदाब्जे विभ्राणं हस्तपद्मेन वनलिनलसन्मालयादीप्यमानम् ॥ वंदे वेद्यं मुनीन्द्रैः कणिकमुनिलसद्विव्य
भूषाभिरामं, दिव्यांगालेपभासं सकलभयहरं पीतवस्त्रं सुरारिम् ॥ १५० ॥ एवं ध्यात्वा पुमांसं स्फुटहृदयसरोजासनासीनमाद्यं
सांद्रांभोदाच्छविबाहुतकनकनिभं संजपेदकलक्षम् ॥ मन्वोरेकं द्वितागंतरितमथ हुनेदकसाहसमिधैः क्षीरिद्रुत्यर्थोक्तैः समधु
पृतसितेनाथवा पायसेन ॥ १५१ ॥ एवं लोकेश्वरागध्यं कृष्णं स्वहृदयांजुजे ॥ ध्यायन्ननुदिनं मंत्री त्रिसहस्रं जपेन्मनुम् ॥ १५२ ॥
सायाह्नोक्तेन विधिना संपूज्य हवनं पुनः ॥ कृत्वा पूर्वोक्तविधिना मन्त्री तद्व्रतमानसः ॥ १५३ ॥ एवं यो भजते नित्यं विद्वान्
गोपालनंदनम् ॥ समुत्तीर्य भवांभोधि स याति परमं पदम् ॥ १५४ ॥ मध्ये कोणेषु बाह्येष्वनलपुरपुटस्यालिखेत्कार्णिकायां कंदर्प साध्ययुक्तं
विवरगतषडर्णद्रिषः केशरेषु ॥ शक्तिः श्रीपूर्विकाणि दिनवलिपिमनोरक्षराणि च्छदानां मध्ये वर्णान्दशान्तो दशलपिमनुवर्यस्य वैकेशोऽञ्जम् ॥ १५५ ॥
भूषस्रग्नाभिव्रतमस्रगमन्मथेन गोरोचनाविलिखितं तपनीयसूच्या ॥ पट्टे हिरण्यरचिते गुलिकीकृतं तद्रोपालयंत्रमखिलार्थदमेतदुत्तमम् ॥ १५६ ॥
संयातसिक्तमभिजप्तमिमं महद्भिर्धार्य जगत्रयवशीकरणेकदक्षम् ॥ रक्षायशः सुतमहीधनधान्यलक्ष्मीसौभाग्यलिप्सुभिरजस्रमनर्घ्यवीर्यम् ॥ १५७ ॥
स्मरन्निविक्रमाकृतश्चाक्रीष्टचाय हृदित्यसौ ॥ षडक्षरोऽयं संप्रोक्तः सर्वसिद्धिकरो मनुः ॥ १५८ ॥ क्रोडः शान्तीदुवद्गचाद्यो माया बीज प्रकीर्तितम्
॥ गोविंदवह्निचन्द्राभ्यो मनुः श्रीबीजमरितम् ॥ १५९ ॥ आभ्यामष्टादशक्लिपिः स्याद्दिशत्यक्षरो मनुः ॥ शालग्रामे मणौ यंत्रे मंडले प्रतिमासु
वा ॥ १६० ॥ नित्यं पूजा हरेः कार्या न तु केवलभूतले ॥ एवं यो भजते कृष्णं स याति परमां गतिम् ॥ १६१ ॥ विशाणस्य मुनिर्वह्ना
गायत्री छन्द ईरितम् ॥ कृष्णश्च देवता कामो बीजं शक्तिर्दिशो बुधैः ॥ १६२ ॥ रामाग्निदेवेदाब्धेर्नेत्राणैरंगकरूपनम् ॥ मूलेन व्यापकं कृत्वा
मनुना पुटितानथ ॥ १६३ ॥ मातृकार्णाग्र्यसेत्तत्स्थानेषु सुसमाहितः ॥ दशतत्त्वानि विन्यस्य मूलेन व्यापकं चरेत् ॥ १६४ ॥ मंत्रन्यासं
ततः कुर्यादेवताभावसिद्धये ॥ शीघ्रं ललाटे भ्रूमध्ये नेत्रयोः कर्णयोस्तथा ॥ १६५ ॥ नसोर्वक्त्रं च चित्रके कण्ठे दोर्मूलके हृदि ॥ उदरे नाभि
देशे च लिंगे मूलसरोरुहे ॥ १६६ ॥ कक्षां जान्वोर्जघनयोश्च गुल्फयोः पादयोः क्रमात् ॥ न्यसेद्दन्तान्मंत्राणां सृष्टिन्यासोऽयमीरितः ॥ १६७ ॥
हृदये चोदरे नाभौ लिंगे मूलसरोरुहे ॥ कक्षां जान्वोर्जघनयोश्च गुल्फयोः पादयोस्तथा ॥ १६८ ॥ मुग्धिं कपोले भ्रूमध्ये नेत्रयोः कर्णयोर्नमोः ॥

पू० सं०

अ० ८०

॥ १७४ ॥

वदने चिबुके कंठे दोर्मूले विन्यसेत्क्रमात् ॥ १६९ ॥ नमोतान्मंत्रवर्णाश्च स्थितिन्यासोऽयमीरितः ॥ पादयोर्गुल्फयोश्चैव जंघयोर्जातुनोस्तथा ॥ १७० ॥
 कक्षां मूले ध्वजे नाभौ जठरे हृदये पुनः ॥ दोर्मूले कंठदेशे च चिबुके वदने नसोः ॥ १७१ ॥ कर्णयोर्नेत्रयोश्चैव भ्रूमध्ये नितिले तथा ॥ मूर्ध्नि न्यसे
 न्मंत्रवर्णान्संहाराख्योऽयमीरितः ॥ १७२ ॥ पुनः सृष्टिस्थितिन्यासो विधाय वैष्णवोत्तमः ॥ मूर्तिपंजरनामानं विन्यसेत्पूर्ववत्ततः ॥ १७३ ॥ पुनः
 षडंगं कृत्वाथ ध्यायेत्कृष्णं हृदयुजे ॥ द्वारवत्यां सहस्रार्कभास्वरैर्भवनोत्तमैः ॥ १७४ ॥ अनल्पैः कल्पवृक्षैश्च परीते मणिमण्डपे ॥ ज्वलद्ब्रह्म
 मयस्तंभद्वारस्तोरणकुड्यके ॥ १७५ ॥ फुल्लप्रफुल्लसच्चित्रवितानालंविमौक्तिके ॥ पद्मरागस्थलीराजद्रव्रसंघैश्च मध्यतः ॥ १७६ ॥ अनारतगल
 द्रवधाराश्च स्वस्तरोरधः ॥ रत्नप्रदीपावलिभिः प्रदीपितदिगंतरे ॥ १७७ ॥ उद्यदादित्यसंकाशमणिसिंहासनावुजे ॥ समासीनोऽच्युतो ध्येयो द्रुतहा
 टकसन्निभः ॥ १७८ ॥ समानोदितचंद्रार्कतडित्कोटिसमद्युतिः ॥ सर्वांगसुंदरः सौम्यः सर्वाभरणभूषितः ॥ १७९ ॥ पीतवासाः शंखचक्रगदाभोजल
 सत्करः ॥ अनाहतोच्छलद्रवधारौघकलशं स्पृशन् ॥ १८० ॥ वामपादांबुजाग्रेण मुष्णता पल्लवच्छविम् ॥ रुक्मिणीसत्यभामेऽस्य मूर्ध्नि रत्नौघ
 धारया ॥ १८१ ॥ सिंचंत्यौ दक्षवामस्थे स्वदोस्थकलशोत्थया ॥ नाग्रजिती सुनंदा च दिशंत्यौ कलशौ तयोः ॥ १८२ ॥ ताभ्यां च
 दक्षवामस्थमित्रविंदासुलक्ष्मणे ॥ खनद्याः समुद्गत्य रत्नपूर्णौ घटौ तयोः ॥ १८३ ॥ जांबवती सुशीला च दिशंत्यौ दक्षवामके ॥ वह्निः षोडश
 साहस्रसंख्याकाः परितः प्रियाः ॥ १८४ ॥ ध्येयाः कनकरत्नौघधारायुक्कलशोज्ज्वलाः ॥ तद्बहिःश्चाष्टनिधयः पूरयंतो धनैर्धराम् ॥ १८५ ॥
 तद्बहिर्वृष्णयः सर्वे पुरोवच्च स्वरादयः ॥ एवं ध्यात्वा जपेक्षपंचकं तदशांशतः ॥ १८६ ॥ अरुणैः कमलेर्हुत्वा पीठे पूर्वोदिते यजेत् ॥
 विलिप्य गंधपंकजे लिखेदष्टदलबुजम् ॥ १८७ ॥ कर्णिकायां च पट्टणे सप्ताध्यं तत्र मन्मथम् ॥ शिष्टैस्तु सप्तदशभिरक्षरैर्वेष्टयेत्स्वयम् ॥ १८८ ॥
 प्राग्रक्षोऽनिलकोणेषु श्रियं शिष्टेषु संविदम् ॥ षट्सु संधिषु पट्टणं केसरेषु त्रिशस्त्रिंशः ॥ १८९ ॥ विलिखेत्स्मरगायत्रीं मालामंत्रं दलाष्टके ॥
 षट्शः संलिख्य तद्बाह्वे वेष्टयेन्मातृकाक्षरैः ॥ १९० ॥ भूर्बिं च लिखेद्बाह्वे श्रीमायादिग्विदिक्ष्वपि ॥ भृशं चतुरस्रं स्यादष्टवच्चविभूषितम् ॥
 ॥ १९१ ॥ एतद्यंत्रं हाटकादिपट्टेष्वाल्लिख्य पूर्ववत् ॥ संस्कृतं धारयेद्यो वै सोऽर्च्यते त्रिदशैरपि ॥ १९२ ॥ स्याद्वायत्री वामदेवपुष्पवाणी तु डेंतिर्मां ॥
 विद्येद्देवीमहिद्युतौ तन्नोऽनंगः प्रचोदयात् ॥ १९३ ॥ जप्या जपादौ गोपालमन्त्रां जनरंजनीं ॥ हृदयं कामदेवाय डेंतं सर्वजनप्रियम् ॥ १९४ ॥
 उक्ता सर्वजननि तु सेमोहनपदं तथा ॥ ज्वल ज्वल प्रज्वलेति प्रोच्य सर्वजनस्य च ॥ १९५ ॥ हृदयं मम च द्यादृशंकुरुयुगं शिरः ॥ प्रोक्तो

वृ.ना.पु.

॥ १७५ ॥

मदनमग्नोऽष्टचत्वारिंशद्विरक्षरैः ॥ १९६ ॥ जपादौ स्मरवीजाद्यो जगन्नयवशीकरः ॥ पीठ प्राग्वत्समभ्यर्च्य मूर्ति संकल्प्य मूलतः ॥ १९७ ॥
तत्रावाह्याच्युतं भक्त्या सकलीकृत्य पूजयेत् ॥ आसनादिविभूषांतं पुनर्न्यासक्रममाद्यजेत् ॥ १९८ ॥ सृष्टिं स्थितिं पटंगं च किरीटं कुंडलद्वयम् ॥
शंखं चक्रं गदां पद्मं मालां श्रीवन्सकौस्तुभौ ॥ १९९ ॥ गन्धपुष्पैः समभ्यर्च्य मूलेन वैष्णवोत्तमः ॥ पद्मोणेषु षडंगानि दिग्दलेषु क्रमाद्यजेत् ॥ २०० ॥
वासुदेवादिकान्कोणेषु तु शान्त्यादिकांस्ततः ॥ पत्राग्रग महिष्योऽष्टौ यजेत्साधकसत्तमः ॥ २०१ ॥ ततः षोडशसाहस्रं सकृदेवार्चयेत्प्रियाः ॥
इंद्रनीलमुकुंदांश्च करालानंदकच्छपात् ॥ २०२ ॥ शंखपद्मौ ततः पश्चान्निधीनष्टौ क्रमाद्यजेत् ॥ तद्गहिर्योऽकपालांश्च वज्राद्यानपि पूजयेत् ॥
॥ २०३ ॥ एवं सप्तावृत्तिवृत्तं कृष्णमभ्यर्च्य चादगत ॥ प्रीणयेद्दिविखंडाज्यमिश्रेण तु पर्योऽधसा ॥ २०४ ॥ दिव्योपचारं दत्वाथ स्तुत्वा नत्वा च
केशवम् ॥ उद्वासयेत्स्वहृदये परिवारगणैः सह ॥ २०५ ॥ न्यस्यात्मानं समभ्यर्च्य तन्मयो विहरेत्सुधीः ॥ रत्नाभिपेकध्यानेऽया विंशत्यर्णाश्रिते
रिता ॥ २०६ ॥ एवं यो भजते मन्त्रं स समृद्धेः पदं भवेत् ॥ जपहोमार्चनध्यानैर्यो मनुं प्रजपेदसुम् ॥ २०७ ॥ तद्वेश्म पूर्यते रत्नैः स्वर्णधान्यैरनार
तम् ॥ पृथ्वी पृथ्वी करे तस्य सर्वसस्यसमाकुला ॥ २०८ ॥ पुत्रैर्मित्रैः सुसंपन्नः प्रयात्यते परां गतिम् ॥ बह्नावभ्यर्च्य गोविंदं शुक्रपुष्पैः सतंदुलैः
॥ २०९ ॥ आज्याक्तैर्युतं हुत्वा भस्म तन्मृद्भिर्धारयेत् ॥ तस्यान्नादिसमृद्धिः स्यात्तद्वशे सर्वयोषितः ॥ २१० ॥ रक्तांभोजैस्त्रिमध्वक्तैर्हुतेहृत्
समाहितः ॥ श्रिया तस्यैद्रमैश्च तृणलेशायते ध्रुवम् ॥ २११ ॥ त्रिमध्वक्तैः सितैः पुष्पैरष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ यो हुनेत्प्रत्यहं मासात्पुरोधा नृपते भवेत्
॥ २१२ ॥ एवमादिप्रयोगांश्च साधयेन्मनुनामुना ॥ मन्त्रगजमथो वक्ष्ये दशार्णं सर्वसिद्धिदम् ॥ २१३ ॥ स्मृतिः सद्यान्विता साशिलोद्भिता
जनवल्गुभा ॥ पवनोऽग्निप्रियांतोऽयं दशार्णो मन्त्र ईरितः ॥ २१४ ॥ नारदोऽस्य मुनिश्छंदो विगट् कृष्णोऽस्य देवता ॥ कामो बीजं बह्निजाया शक्तिः
प्रोक्ता मनीषिभिः ॥ २१५ ॥ आचक्रं च विचक्रं च सुचक्रं तदनन्तरम् ॥ त्रैलोक्यरक्षणं चक्रमसुरांतकचक्रकम् ॥ २१६ ॥ एतैर्द्वयैश्च चक्रैः
पंचांगकं मनोः ॥ ततस्तारपुटं मन्त्रं व्याप्य करयोस्त्रिशः ॥ २१७ ॥ सैद्गन्धदंतांमंत्राण्यं प्रणवांतरिताज्यसेत् ॥ दक्षांशुषाच वामांशुषांतमंगुलि
पर्वसु ॥ २१८ ॥ सृष्टिन्यासोऽयमुदितः स्थितिन्यासोऽधुनोच्यते ॥ न्यसेद्दामकनिष्ठादिकनिष्ठांतं स्थितौ सुधीः ॥ २१९ ॥ वामांशुषांन्यसेदक्षा
गुष्ठांतं संहतौ तथा ॥ संहतिदोऽपसंघातहारिणी परिकीर्तिता ॥ २२० ॥ विद्याप्रदश्च सृष्ट्यंतो वर्णिनां शुद्धचेतसाम् ॥ स्थित्यंतः स्याद्ब्रह्मस्थाना
मेव काम्याविरूपतः ॥ २२१ ॥ संहारांतो मुनीन्द्राणां विरक्तानां च सर्वशः ॥ पुनः स्थितिक्रमेणाग्निमनोरंगुलिषु न्यसेत् ॥ २२२ ॥

पृ० ख०

अ० ८०

॥ १७५ ॥

पुनश्चक्रैश्च पूर्वोक्तैः पंचांगं करयोन्यसेत् ॥ ततो मूलेन पुटितान्मातृकार्णान्संविदुक्ता ॥ २२३ ॥ विन्यसेन्मातृकार्णान्यासस्थानेषु प्रणतः सुधीः ॥
 तदस्तापुटं मूलं व्यापकत्वेन विन्यसेत् ॥ २२४ ॥ संहारसृष्टिभेदेन दशतत्त्वानि विन्यसेत् ॥ नमो तमूलमंत्राण्यपदायान्यानि चात्मने ॥ २२५ ॥
 मत्तयत्तानि च तत्त्वानि पृथिव्याद्यानि च क्रमात् ॥ पृथ्वी जलं तथा वह्निर्वायुराकाशमेव च ॥ २२६ ॥ अहंकारो महत्तत्त्वं प्रकृतिं पुरुषं परम् ॥ प्रवि-
 न्यसेन्मस्तके च नेत्रयोः श्रोत्रयोर्नसोः ॥ २२७ ॥ वदने हृदये नाभौ लिंगे जान्वोश्च पादयोः ॥ प्रणवांतरितान्वर्णान्हृदंतां विन्यसेन्मनोः ॥ २२८ ॥
 सृष्टिन्यासोऽयमारूपातः स्थितिन्यासं शृणु द्विज ॥ हृदि नाभौ ध्वजे जान्वोः पादयोर्मस्तके पुनः ॥ २२९ ॥ नेत्रयोः कर्णयोर्ग्राणे वदने विन्यसे-
 त्क्रमात् ॥ पदोर्जान्वोर्लिङ्गदेशे नाभौ हृदि मुखे नसोः ॥ २३० ॥ कर्णयोर्नेत्रयोर्मूर्ध्नि संहाराख्योऽयमीगितः ॥ सृष्ट्यंतो वर्णिनां न्यासः स्थित्यंतो गृहमे-
 धिनाम् ॥ २३१ ॥ यत्तेर्वैराग्ययुक्तस्य संहारांतः प्रकीर्तितः ॥ चतुर्धा वर्णिनां चैव गृहस्थानां च पंचधा ॥ २३२ ॥ यतीनां च त्रिधा न्यासः प्रोक्तोऽयं
 क्रमतः शुभः ॥ केचिद्विरक्ते गृहगे संहारांतं विदुर्दुधाः ॥ २३३ ॥ विभूतिपंजरं न्यासं कुर्यादिष्टास्ये ततः ॥ मनोर्दशावृत्तिमयं कृष्णसान्निध्यकारकम् ॥
 ॥ २३४ ॥ आधारे च ध्वजे नाभौ हृदि कंठे मुखे शये ॥ उर्वोश्च कंधायां च नाभौ कुक्षौ तथा हृदि ॥ २३५ ॥ रत्नयोः पार्श्वयोः श्रोण्योर्मस्तके वदने
 तथा ॥ नेत्रयोः कर्णयोर्नासापुटयोश्च कपोलयोः ॥ २३६ ॥ एवं दक्षिणदोर्मूलसंध्यग्रेष्वंगुलीषु च ॥ ततः शिरसि तत्पूर्वाद्यांशसु स्वकलासु च ॥ २३७ ॥
 दोष्णोः सक्थोः शिरोक्ष्यास्यकंठहृज्जठरेषु च ॥ मूलधारे लिङ्गदेशे जानुनोः पादयोस्तथा ॥ २३८ ॥ श्रोत्रगंडांसवक्षोजपार्श्वलिङ्गेषु विन्यसेत् ॥
 उर्वोर्जान्वोर्जघनयोश्च पादयोर्विन्यसेत्क्रमात् ॥ २३९ ॥ विभूतिपंजराख्योऽयं न्यासः सर्वार्थसिद्धिदः ॥ अनेन न्यासवर्णनं साक्षात्कृष्णतनुर्भ-
 वेत् ॥ २४० ॥ मूर्तिपंजरनामानं न्यासं पूर्वोदितं न्यसेत् ॥ ततो दशांगपंचांगौ न्यासवर्णौ न्यसेत् क्रमात् ॥ २४१ ॥ हृदि मूर्ध्नि शिखायां च
 सर्वांगे दिक्षु पार्श्वयोः ॥ कट्यां पृष्ठे तथा मूर्ध्नि विन्यसेद्वेष्णवोत्तमः ॥ २४२ ॥ पंचांगानि न्यसेद्वयश्चक्रैः प्राग्वत्समाहितः ॥ अन्योऽप्यष्टादशा-
 णोक्तः कर्तव्यो न्याससंचयः ॥ २४३ ॥ ततः किरीटमंत्रेण व्यापकं रचयेत्सुधीः ॥ वेणुचिह्नादिमुद्रांश्च दर्शयेत्साधकोत्तमः ॥ २४४ ॥
 सुदर्शनस्य मंत्रेण कुर्याद्दिवंधनं ततः ॥ अनेगुष्टाश्च ऋजवः करशाखा भवन्ति चेत् ॥ २४५ ॥ हन्मुद्रं समारूपाता शिरोमुद्रा तथा भवेत् ॥
 अधोगुष्टा तु या मुष्टिः शिखामुद्रेयमीरिता ॥ प्रसारितकरांगुल्योर्वर्ममुद्रेयमीरिता ॥ २४६ ॥ नाराचमुष्ट्या धृतबाहुयुग्मं अंगुष्ठतर्जनीयुदितो ध्वनि-
 स्तु ॥ विष्वग्विमुक्ता कथितास्त्रमुद्रा यत्राक्षिणी तर्जनीमध्यमे च ॥ २४७ ॥ ओष्ठे वामकरांगुष्ठो लग्नस्तस्य कनिष्ठिका ॥ दक्षिणांगुष्ठसंस्तु

तत्कनिष्ठा प्रसारिता ॥ २४८ ॥ तर्जनी मध्यमानामा किंचित्सकुच्य चालिता ॥ वेणुमुदेयमुदिता सुगुप्ता प्रेयसी हरेः ॥ नोच्यते तत्र
सिद्धत्वान्मालाश्रीवत्सकौस्तुभाः ॥ २४९ ॥ वामांगुष्ठं समुद्रं तमपस्कं गृह्यकेनाथ बद्धा संपीड्याग्रं च दक्षांगुलिभिरपि च तां वामहस्तांगु
लीभिः ॥ गाढं बद्धा स्वकीये हृदयसरसिजे स्थापयेत्कामबीजं प्रोच्चार्यैषा तु गोप्या सकलसुखकरी वित्त्वमुद्रा मुनीन्द्रेः ॥ २५० ॥ कायेन मनसा वाचा
यत्पापं सगुणार्जितम् ॥ मुद्राया ज्ञानमात्रेण सर्वं नाशमुपैष्यति ॥ २५१ ॥ ध्यानं जपस्त्रिकालार्चा कार्या पूर्वोदिता मनोः ॥ सर्वेष्वेकः क्रमः प्रोक्तो
दशार्णाष्टादशार्णयोः ॥ २५२ ॥ एवं सिद्धे मनौ मंत्री प्रयोगान्कर्तुमर्हति ॥ उदंडबाहुदोर्दंडधृतगोवर्दनाचलम् ॥ २५३ ॥ अन्यहस्तांगुलीव्यक्तस्वरं
शार्पिताननम् ॥ ध्यायन्कृष्णं जपेन्मंत्रं व्रजेच्छत्रं विना सुधीः ॥ २५४ ॥ वर्षवाताशनिभ्योऽपि भयं तस्य न जायते ॥ मोघमेघौघघाताद्गतेन्द्रं तं स्मर
न्हुनेत् ॥ २५५ ॥ लोणैरयुतसंख्यैः स्यादनावृष्टिर्न संशयः ॥ क्रीडंतमर्कजातीरे मज्जनस्नापनादिभिः ॥ २५६ ॥ तच्छीकरजलासारैः सिच्यमानं
प्रियाजनैः ॥ ध्यात्वायुतं पयः सिकैर्हुनेद्वा नीतपणैः ॥ २५७ ॥ वृष्टिर्भवत्यकालेऽपि महती नात्र संशयः ॥ सदाहमोहैरार्तस्य विस्फोटकज्वरादिभिः
॥ २५८ ॥ अमुमेव स्मरन्मूर्ध्नि जपेच्छांतिर्भवेत्क्षणात् ॥ अथवा गरुडारूढं प्रभुम्वलसंयुतम् ॥ २५९ ॥ निजज्वरनिष्पिष्टज्वराभिप्लुतमच्युतम् ॥
ध्यात्वा मूर्ध्नि जपेन्मंत्रं ज्वरमुक्तो भवेज्ज्वरी ॥ २६० ॥ ध्यात्वैवमग्रावभ्यर्च्य यथोक्तैश्चतुरंगुलैः ॥ जुहुयादमृताखण्डैरयुतं ज्वरशान्तये ॥ २६१ ॥
शिलीमुखविनिर्भ्रभीष्मतापहरं हरिम् ॥ ध्यात्वा जपेत्स्पृशन्नार्तं प्राणिभ्यां ज्वरशान्तये ॥ २६२ ॥ सादीपनाय ददंतं पुष्टं ध्यात्वायुतं हुनेत् ॥
यथोक्तेरमृताखण्डैरपमृत्युनिवृत्तये ॥ २६३ ॥ सपार्थं मृतपुत्रायार्पयंतं च द्विजन्मने ॥ सुतं ध्यात्वा जपेच्छं पुत्रपौत्रादिवृद्धये ॥ २६४ ॥ पुत्रजीव
फलेर्हुत्वायुतं मधुरसंयुतैः ॥ तत्काष्ठैरेषिते बह्वौ सुतान्दीर्घायुषो लभेत् ॥ २६५ ॥ क्षीरदुग्धाथसंपूर्णमभ्यर्च्य कलशं निशि ॥ प्रातर्जपत्वायुतं
नारीमभिषिचेद्विषद्विदिनम् ॥ २६६ ॥ एवं कृते तु वंध्यापि लभेत्पुत्रांश्चिरायुषः ॥ प्रातर्वाच्यमाश्वत्थदलसंप्लुतं जलम् ॥ २६७ ॥ अष्टोत्तरशतं जप्तं
मासं पुत्रार्थिनी पिवेत् ॥ सर्वलक्षणसंपन्नं वंध्यापि लभते सुतम् ॥ २६८ ॥ जित्वा कृत्यां कारिशराजप्रेषितां च निजारिणः ॥ तेजसा तस्य नगरं दहंतं
भावयन्हरिम् ॥ २६९ ॥ हुनेत्सप्तदिनं मंत्री मुस्नेद्वाक्तेश्च सर्पैः ॥ कृत्याकर्तारमेवास्मे कुपिता नाशयेद्भवम् ॥ २७० ॥ बदरीहृमसंकीर्णं स्थितं
दिव्याश्रमे शुभे ॥ स्पृशंतं करपद्माभ्यां घंटाकर्णकलेवरम् ॥ २७१ ॥ ध्यात्वैवं जुहुयाच्छं तिलेस्त्रिमधुराच्छुतैः ॥ महापापयुतोऽप्येवं प्रतो भवति
तत्क्षणात् ॥ २७२ ॥ द्यूतासक्तौ रुक्मिवलीं द्वेषयंतं हरिं स्मरन् ॥ जुहुयादियोर्द्विष्टयै गुलिका गोमयोद्भवाः ॥ २७३ ॥ नित्यं सख्यं सप्ताहान्मियो

विद्वेषयेदरीन् ॥ वर्षतं गरुडाह्वं ज्वलदग्निमुखैः शरैः ॥ २७४ ॥ धावंतं रिपुसंघातमनुधावतमच्युतम् ॥ ध्यात्वा सप्तसहस्रं तु जपे
 न्मंत्रमनन्यधीः ॥ २७५ ॥ उच्चाटनं भवत्येव शत्रूणां सप्तभिर्दिनैः ॥ ध्यायन्नुत्क्षिप्तवत्सं तु कपित्थफलहारिणम् ॥ २७६ ॥ प्रजपेदयुतं शत्रुमुच्चा
 टयति तत्क्षणात् ॥ आत्मानं कंसमथनं ध्यायन्मंत्राग्निपातितम् ॥ २७७ ॥ कंसात्मानं न्यकर्षन्तं गतासुं तं जपेन्मनुम् ॥ रिपुजन्मर्षवृक्षोत्थसमि
 द्द्रियुतं निशि ॥ २७८ ॥ जुहुयादेवमुग्रोऽपि सप्तनो निधनं व्रजेत् ॥ अथवा निवर्तैलाक्तैर्हुनेदेषोभिरक्षजैः ॥ २७९ ॥ अयुतं नियतो रात्रौ मारये
 दचिरादरीन् ॥ निशादिषुदलज्योषकार्पासास्थिकरेर्निशि ॥ २८० ॥ हुनेदेरंडतेलाक्तैः श्मशाने रिपुशतये ॥ न शस्तं मारणं कर्म कुप्याच्चेदयुतं
 हुनेत् ॥ २८१ ॥ पायसेर्वा हुनेत्तावच्छांतये शांतमानसः ॥ पारिजातहरं कृष्णं ध्यायन् लक्षं जपेन्मनुम् ॥ २८२ ॥ सर्वत्रैव जयस्तस्य न कदापि
 पराजयः ॥ व्याख्यामुद्राकरं कृष्णं रथस्थं भावयन्पतेत् ॥ २८३ ॥ पार्थे दिशंतं गीतार्थं धर्मवृद्धयै सुमानवः ॥ पालाशपुष्पैर्मध्वकैर्लक्षं विद्याप्तये
 हुनेत् ॥ २८४ ॥ राष्ट्रपूर्वामवस्तूर्नां शरीरस्यापि रक्षणे ॥ विश्वरूपधरं प्रोद्यद्भानुकोटिसमप्रभम् ॥ २८५ ॥ अग्नीषोमात्मकं कृष्णं द्रुतचामीकरप्र
 भम् ॥ अर्कामिद्योतितास्याग्निमंजु दिव्यभूषणम् ॥ २८६ ॥ नानायुधधरं प्राप्तं विश्वाकाशावकाशकम् ॥ ध्यात्वा लक्षं जपेन्मन्त्रं रक्षणाय समा
 हितः ॥ २८७ ॥ रक्तैर्वन्यप्रसूनैर्यो दिनादौ पूजयेद्धरिम् ॥ दिनमध्योक्तविधिना जपेदष्टोत्तरं शतम् ॥ २८८ ॥ सहस्रमंडलान्मन्त्री वशयेन्मुखरा
 न्निजान् ॥ जातिपुष्पैः क्षत्रियांश्च गोपवेषधरं स्मरन् ॥ २८९ ॥ ध्यायन् क्रीडारतं कृष्णं रक्तैरश्वारिपुष्पकैः ॥ वशयेद्वैश्यजातीयान् शूद्राब्रीलो
 त्यलेः स्मरन् ॥ २९० ॥ गीतवृत्त्यरतं श्वेतपुष्पैः साज्यैश्च तंदुलैः ॥ हुत्वान्वहं सप्तदिनं भस्म भाले च मूर्द्धनि ॥ २९१ ॥ धारयन्वशयेत्कातां
 सापि तद्रत्नपतिं ध्रुवम् ॥ तांबूलं कुसुमं वासोऽजने चंदनमेव च ॥ २९२ ॥ सहस्रं मनुना जप्तं दद्याद्यस्मै नराय च ॥ सोऽचिरादेव वशगः
 सपुत्रपशुर्वाधवः ॥ २९३ ॥ वृन्दारण्यस्थितं ध्यायन्बलवीर्यसंयुतं हरिम् ॥ अपामार्गसमिद्भिस्तु हुत्वा तु वशयेज्जगत् ॥ २९४ ॥ संप्राप्य सहस्रो
 दीक्षां कृष्णं यो विधिनामुना ॥ अर्चयेद्वैष्णवश्रेष्ठः सोऽष्टसिद्धीश्वरो भवेत् ॥ २९५ ॥ तस्य दर्शनमात्रेण वादिनो निष्प्रभाः स्मृताः ॥ वसेत्सर
 स्वन्ती वक्त्रे गृहे चापि सभासदः ॥ २९६ ॥ भुक्त्वा नानाविधान्भोगान्ते विष्णुपदं व्रजेत् ॥ २९७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे तृतीयपादे
 कृष्णमन्त्रनिरूपणं नामाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ श्रीसनत्कुमार उवाच ॥ अथ कृष्णस्य मंत्राणां वक्ष्ये भेदान् मुनीश्वर ॥ यान्समा
 राध्य मनुजाः साधयन्तीष्टमात्मनः ॥ १ ॥ शक्तिश्रीमारपूर्वश्च श्रीशक्तिस्मरपूर्वकः ॥ मारशक्तिरमापूर्वो दशार्णा मनवस्त्रयः ॥ २ ॥ मुनिः स्यान्ना

इ.ना.पु.
॥ १७७ ॥

रदच्छन्दो गायत्री देवता पुनः ॥ कृष्णो गोविंदनामात्र सर्वकामप्रदो नृणाम् ॥ ३ ॥ चक्रैः पूर्ववदंगानि त्रयाणामपि कल्पयेत् ॥ ततः किरीटमनुना
व्यापकं हि समाचरेत् ॥ ४ ॥ सुदर्शनस्य मनुना कुर्याद्विग्वं धनं तथा ॥ विशत्यर्णोक्तवत्कुर्यादाद्ये ध्याना चर्चनादिकम् ॥ ५ ॥ द्वितीये तु दशाणोक्तं
ध्यानपूजादिकं चरेत् ॥ तृतीये तु हरिं ध्यायेत्समाहितमनाः सुधीः ॥ ६ ॥ शस्त्रचक्रधनुर्बाणपाशाकुशधराहणम् ॥ दोभ्यां धृतं धर्मं च वेणु
कृष्णदिवाकरम् ॥ ७ ॥ एवं ध्यात्वा जपेन्मंत्रान्पञ्चलक्षं पृथक् सुधीः ॥ जुहुयात्तदशांशेन पायसेन ससर्पिषा ॥ ८ ॥ एवं सिद्धे मनो
मंत्रो कुर्यात्काम्यानि पूर्ववत् ॥ श्रीशक्तिकामः कृष्णाय गोविंदायाप्रिसुन्दरी ॥ ९ ॥ रव्यर्णो ब्रह्मगायत्रीकृष्णः ऋध्यादयोऽस्य तु ॥ वीजै
रमाब्धियुग्मार्णैः षडंगानि प्रकल्पयेत् ॥ १० ॥ विशत्यर्णोदितजपध्यानहोमार्चनादिकम् ॥ किं बहुक्तेन मंत्रोऽयं सर्वाभीष्टफलप्रदः ॥ ११ ॥
श्रीशक्तिस्मरपूर्वो गजन्मा शक्तिरमातिकः ॥ दशाक्षरः स एवादौ प्रोक्तः शक्तिरमायुतः ॥ १२ ॥ मन्त्रो षोडशरव्यर्णो चक्रैरंगानि कल्पयेत् ॥
वरदाभयहस्ताभ्यां श्लिष्टं रवांगके प्रिये ॥ १३ ॥ पद्मोत्पलकरे ताभ्यां श्लिष्टं चक्रदरोज्ज्वलम् ॥ ध्यात्वेवं प्रजपेत्तदशांशं दशशतः
॥ १४ ॥ आज्यैर्हुत्वा ततः सिद्धौ भवेतां मन्त्रनायकौ ॥ सर्वकामप्रदौ सर्वसंपत्सौ भाग्यदौ नृणाम् ॥ १५ ॥ अष्टादशार्णः कामांतो मनुः सुत
धनप्रदः ॥ नारदोऽस्य मुनिश्छन्दो गायत्री देवता मनोः ॥ १६ ॥ कृष्णः कामो बीजमुक्तः शक्तिर्वह्निप्रिया मता ॥ पट्टीयाद्व्येन वीजेन षडंगानि
समाचरेत् ॥ १७ ॥ पाणौ पायसपक्वं च दक्षे हैयंगवीनकम् ॥ वामे दधदिव्यदिगंबरो गोपीसुतोऽवतु ॥ १८ ॥ ध्यात्वेवं प्रजपेन्मंत्रं द्वाविंशदं
मानतः ॥ दशांशं जुहुयादग्नौ सिताब्धेन पयोऽधसा ॥ १९ ॥ पूर्वोक्तवैष्णवे पीठे यजेदष्टादशार्णवत् ॥ पद्मस्थं कृष्णमभ्यर्च्य तर्पयेत्तन्मुखं
बुजे ॥ २० ॥ क्षीरेण कदलीपक्वेर्दध्ना हैयंगवेन च ॥ पुत्रार्थी तर्पयेदेवं वत्सराष्ट्रभते सुतम् ॥ २१ ॥ यद्यदिच्छति तत्सर्वं तर्पणादेव सिद्ध्यति ॥
वाक्कामो ड्युतं कृष्णपदं माया ततः परम् ॥ २२ ॥ गोविंदाय रमा पश्चादष्टार्णं च समुदरेत् ॥ मनुस्वरयुतौ सर्गयुक्तौ भृगुतद्वृद्धौ ॥ २३ ॥ द्वाविंश
त्यक्षरो मन्त्रो वागीशत्वप्रदा रवः ॥ ऋषिः स्यान्नारदश्छन्दो गायत्री देवता पुनः ॥ २४ ॥ विद्याप्रदश्च गोपालः कामो वीजं प्रकीर्ति
तम् ॥ शक्तिस्तु वाग्भवं विद्याप्राप्तये विनियोजना ॥ २५ ॥ वामोर्द्धहस्ते दधते विद्यापुस्तकमुत्तमम् ॥ अक्षमालां च दक्षोर्द्धस्फाटिकीं मातृका
मयीम् ॥ २६ ॥ शब्दब्रह्म त्रयं वेणुमधः पाणिद्वये पुनः ॥ गायत्रीगीतवसनं श्यामलं कोमलच्छविम् ॥ २७ ॥ वर्द्धावतंसं सर्वज्ञं सेवितं
मुनिपुंगवैः ॥ ध्यात्वेवं प्रमदावेशविलासं भुवनेश्वरम् ॥ २८ ॥ वेदलक्षं जपेन्मंत्रं किंशुकैस्तदशांशतः ॥ हुत्वा तु पूजयेन्मन्त्री विशत्यर्णं

पू० सं०
अ० ८१

॥ १७७ ॥

विधानतः ॥२९॥ एवं यो भजते मन्त्रं भवेद्वागीश्वरस्तु सः ॥ अष्टान्यपि शास्त्राणि तस्य गंगारंगवत् ॥३०॥ तारः कृष्णयुगं पश्चान्महाकृष्ण
इतीरयेत् ॥ सर्वज्ञ त्वं प्रशब्दति सीदमेऽग्निश्च मारम ॥ ३१ ॥ णति विदेश विद्यामाशु प्रयच्छ ततश्च मे ॥ त्रयस्त्रिंशदक्षरोऽयं महाविद्याप्रदो
मनुः ॥ ३२ ॥ नारदोऽस्य मुनिश्छन्दोऽनुष्टुप् कृष्णोऽस्य देवता ॥ पादैः सर्वेण पंचांगं कृत्वा ध्यायेत्ततो हस्मि ॥ ३३ ॥ दिव्योद्याने विवस्वत्प्रति
ममणिमये मण्डपे योगपीठे मध्ये यः सर्वविदांतमयसुरतरोः संनिविष्टो मुकुन्दः ॥ वेदैः कल्पद्रुमैः शिखरिशतसमालंकोशैश्चतुर्भिर्न्यायैस्तर्कै
पुराणैः स्मृतिभिरभिवृत्तस्तद्दृशैश्चामराद्यैः ॥ ३४ ॥ दद्याद्भिन्नकर्मैरपि तत्तु त्रीपुण्यवाणेशुचापानक्षस्पृक्पूर्णकुम्भौ स्मरललितवपुर्दिव्यभूषांग
रामः ॥ व्याख्यां वामे वितन्वन् स्फुटरुचिरपदो वेणुना विश्वमात्रे शब्दब्रह्मोद्भवेन त्रियमरुणरुचिर्वल्लवीवल्लभो नः ॥ ३५ ॥ एवं ध्यात्वा जपेत्सं
दशंशं पायसेर्हनेत् ॥ अष्टादशार्णवत्कुर्याद्यजनं चास्य मन्त्रवित् ॥ ३६ ॥ तारो नमो भगवते नन्दपुत्राय संवदेत् ॥ आनन्दवपुषे दद्याद्दशार्ण
तदनंतरम् ॥ ३७ ॥ अष्टाविंशतिवर्णोऽयं मंत्रः सर्वेष्टदायकः ॥ नन्दपुत्रपदं डेतं श्यामलांगपदं तथा ॥ ३८ ॥ तथा बालवपुःकृष्णं गोविंदं
च तथा पुनः ॥ दशार्णोऽतो भवेन्मंत्रो द्वात्रिंशदक्षरान्वितः ॥ ३९ ॥ अनयोर्नारदरूपिश्छंदस्तुष्णिगनुष्टुभौ ॥ देवता नन्दपुत्रस्तु विनियोगोऽ
खिलास्ये ॥ ४० ॥ चक्रैः पंचांगमर्चास्यादंगदिवपालहेतिभिः ॥ दक्षिणे स्तनचपकं वामे सौवर्णनेत्रकम् ॥ ४१ ॥ करे दधानं देवीभ्यां
क्षिप्तं संचितयेद्विभुम् ॥ लक्षं जपो दशशिन जुहुयात्पायसेन तु ॥ ४२ ॥ एताभ्यां सिद्धमंत्राभ्यां मंत्री कुर्याद्यथेप्सितम् ॥ प्रणवः कमला
माया नमो भगवते ततः ॥ ४३ ॥ नन्दपुत्राय तत्पश्चाद्बालान्ते वपुषे पदम् ॥ ऊनविंशतिवर्णोऽयं मुनिर्ब्रह्मा समीरितः ॥ ४४ ॥
छंदोऽनुष्टुप् देवता च कृष्णो बालवपुः स्वयम् ॥ मन्त्रोऽयं सर्वसंपत्तिसिद्धये सेव्यते बुधैः ॥ ४५ ॥ तारो हृद्गवान्दंतो रुक्मिणीवल्लभाय च ॥
वह्निजायावधिः प्रोक्तो मंत्रः षोडशवर्णवान् ॥ ४६ ॥ नारदोऽस्य मुनिश्छन्दोऽनुष्टुप् च देवता मनोः ॥ रुक्मिणीवल्लभश्चंद्रहृत्वेदांगसिध्वर्णकैः ॥ पञ्चा
गानि प्रकुर्वीत ततो ध्यायेत्सुरेश्वरम् ॥ ४७ ॥ तापिच्छच्छविरंकगां प्रियतमां स्वर्णप्रभामंबुजप्रोद्यद्दामभुजां स्ववामभुजयास्त्रिष्यन्स्वचित्ताशरा ॥
शिलप्यतीं स्वयमन्यहस्तविलत्सौवर्णवेत्रश्चिरं पायात्रः सुविशुद्धपीतवसनो नानाविभूषो हरिः ॥ ४८ ॥ ध्यात्वैवं प्रजपेत्सं रक्तैः पञ्चैर्दशशतैः ॥
४९ ॥ त्रिमध्वैर्हनेत्पीठे पूर्वोक्ते पूजयेद्हरिम् ॥ अंगैर्नारदमुख्यैश्च लोकेशैश्च तदायुधैः ॥ ५० ॥ एवं सिद्धो मनुर्दद्यात्सर्वान्कामांश्च मंत्रिणे ॥
लीलादंडपदाब्जोऽपि जनसंसक्तदोः पदम् ॥ ५१ ॥ दंडाति वा धरावह्निरधीशाब्जोऽथ लोहितः ॥ मेघश्यामपदं पश्चाद्भगवन् सलिलसदृक् ॥ ५२ ॥

४. ना. पु.
॥ १७८ ॥

विष्णो इत्युक्ता ठद्वयं स्यादेकोनविंशदर्शवान् ॥ नारदोऽस्य मुनिश्छन्दोऽनुष्टुप् च देवता मनोः ॥ ५३ ॥ लीलादंडहरिः प्रोक्तो मन्वन्विषयुगवद्विभिः ॥ वेदैः पंचा-
गकं भागेमंत्रवर्णोत्थितैः क्रमात् ॥ ५४ ॥ समो हयंश्च निजवामकस्थलीलादंडेन गोपयुवतीः परसुंदरीश्च ॥ दिश्यन्निजप्रियसखांसगदक्षहस्तो देव-
श्रियं निहतकंस उरुक्रमो नः ॥ ५५ ॥ लक्षं जपो दशारणेन जुहुयात्तिलतण्डुलेः ॥ त्रिमध्वकैस्ततोऽभ्यर्च्य दिकपालहेतिभिः ॥ ५६ ॥ लीलादंड-
हरिं यो वै भजते नित्यमादरात् ॥ स सर्वैः पूज्यते लोकैस्तस्य गेहे स्थिरा रमा ॥ ५७ ॥ सद्याहृदा स्मृतिस्तोयं केशवाब्जधरायुगम् ॥ भयाम्निव-
ल्लभामंत्रः सप्तार्णः सर्वसिद्धिदः ॥ ५८ ॥ ऋषिः स्यान्नारदश्छन्दो उष्णिग्गोवल्हमस्य तु ॥ देवतापूर्ववच्चक्रैः पञ्चांगानि तु कल्पयेत् ॥ ५९ ॥
ध्येयो हरिः सकपिलगणमध्यसंस्थस्ता आह्वयन्दधदक्षिणदोस्थवेणुम् ॥ पार्श्वं सयष्टिमपरत्र पयोदनीलः पीताम्बरादिरिपुपिच्छकृतावतंसः
॥ ६० ॥ सप्तलक्षं जपेन्मंत्रं दशारं जुहुयात्ततः ॥ गोदुग्धैः पूजयेत्पीठे स्यादंगैः प्रथमावृत्तिः ॥ ६१ ॥ सुवर्णपिंगलां गौरपिंगलां रक्तपिंगलाम् ॥
गुडपिंगां वधुवर्णां चोत्तमां कपिलां तथा ॥ ६२ ॥ चतुष्कपिङ्गलां पीतपिङ्गलां चोत्तमां शुभाम् ॥ गोगणाष्टकमभ्यर्च्य लोकेशानायुधैर्युतान्
॥ ६३ ॥ संपूजयेवं मनौ सिद्धे कुर्यात्काम्यानि मंत्रवित् ॥ अष्टोत्तरसहस्रं यः पयोभिर्दिनशो हुनेत् ॥ ६४ ॥ पक्षात्सगोगणो मुक्तो दशार्णे
चाप्ययं विधिः ॥ तारो हृद्गवान् डंतः श्रीगोविंदस्तथा भवेत् ॥ ६५ ॥ द्वादशार्णो मनुः प्रोक्तो नारदोऽस्य मुनिर्मतः ॥ छंदः प्रोक्तं च गायत्री श्रीगो-
विन्दोऽस्य देवता ॥ चन्द्राक्षिषुगभूतार्णैः सर्वैः पंचांगकल्पनम् ॥ ६६ ॥ ध्यायेत्कल्पद्रुमलाश्रितमणिविलसदिव्यसिंहासनस्थं मेघश्यामं पिशंगाशुकम-
तिसुभंगं शंखवेत्रे कराभ्याम् ॥ ६७ ॥ विभ्राणं गोसहस्रैर्वृतममरपतिं प्रौढहस्तैककुंभप्रश्नोत्तरसौधधारापितमभिनवांभोजपत्राभनेत्रम् ॥ ६८ ॥
रविलक्षं जपेन्मंत्रं दुग्धैर्हुत्वा दशारं शतः ॥ यजेच्च पूर्ववद्गोष्ठस्थितं वा प्रतिमादिषु ॥ ६९ ॥ पूर्वोक्ते वैष्णवे पीठे मूर्ति संकल्प्य मूलतः ॥ तत्रा-
वाह्यं यजेत्कृष्णं गुरुपूजनपूर्वकम् ॥ ७० ॥ रुक्मिणीं सत्यं च पार्श्वयोर्दिद्रमग्रतः ॥ पृष्ठतः सुरभिं चेष्टा केसरध्वजपूजनम् ॥ ७१ ॥ कालिं
द्याद्या महिष्योऽष्टौ वसुपत्रेषु संस्थिताः ॥ पीठकोणेषु वद्वादिक्कणीं च तथा पुनः ॥ ७२ ॥ दामानि पृष्ठयोर्वेणु पुरः श्रीवत्सकौस्तुभौ ॥
अग्रतो वनमालादिर्दिक्ष्वष्टसु तथा स्थिताः ॥ ७३ ॥ पांचजन्यं गदा चक्रं वसुदेवश्च देवकी ॥ नंदगोपो यशोदा च समोगोपालगो-
पिकाः ॥ ७४ ॥ इंद्राद्याश्च स्थिता बाह्ये वचाद्याश्च ततः परम् ॥ कुमुदः कुमुदाक्षश्च पुंडरीकोऽथ वामनः ॥ ७५ ॥ शंखकर्णः
सर्वनेत्रः सुमुखः सुप्रतिष्ठितः ॥ विष्वक्सेनश्च संपूज्यः स्वात्मा चार्च्यस्ततः परम् ॥ ७६ ॥ एककालं त्रिकालं वा यो गोविंदं यजेन्नः ॥

पृ० सं०
अ० ८१

॥ १७८ ॥

स चिरायुर्निरातको धनधान्यपतिर्भवेत् ॥ ७७ ॥ स्मृतिः सद्यान्विता चक्री दक्षकर्णयुतो धरा ॥ नाथाय हृदयातोऽयं वसुवर्णो महामनुः ॥ ७८ ॥ मुनिर्व्रह्मास्य गायत्री छंदः कृष्णोऽस्य देवता ॥ वर्णद्वैतश्च सर्वेण पंचांगान्यस्य कल्पयेत् ॥ ७९ ॥ पंचवर्षमतिलोलमंगणे धावमानमतिचंचलेक्षणम् ॥ किंकिणीवलयहारनूपुरैरंजितं नमत गोपवालकम् ॥ ८० ॥ एवं ध्यात्वा जपेदष्टलक्षं मंत्री दशशतः ॥ ब्रह्मवृक्षस मित्रिश्च जुहुयात्पायसेन वा ॥ ८१ ॥ प्रायुक्ते वैष्णवे पीठे स्मृति संकल्प्य मूलतः ॥ तत्रावाह्याचैयत्कृष्ण मंत्री वै स्थिरमानसः ॥ ८२ ॥ केसरेषु चतुर्दिक्षु विदिक्ष्वंगानि पुजयेत् ॥ वासुदेवं बलं दिक्षु प्रयुष्मन्ननिरुद्धकम् ॥ ८३ ॥ विदिक्षु रुक्मिणीसत्यभामे वै लक्ष्मणर्क्षजे ॥ लोकेशान्सा युधान्वाह्ये एवं सिद्धो भवेन्मनुः ॥ ८४ ॥ तारः श्रीभुवनाकामो डेंटं श्रीकृष्णमीरयेत् ॥ श्रीगोविंदं ततः प्रोच्य गोपीजनपदं ततः ॥ ८५ ॥ बल भाय ततः पञ्चात्रयं तत्वाक्षरो मनुः ॥ मुन्यादिकं च पूर्वोक्तं सिद्धगोपालकं स्मरेत् ॥ ८६ ॥ माधवीमंडपासीनो गरुडेनाभिपालितौ ॥ दिव्य क्रीडासु निरतौ रामकृष्णौ स्मरन् जपेत् ॥ ८७ ॥ पूजनं पूर्ववच्चास्य कर्तव्यं वैष्णवोत्तमैः ॥ चक्री मुनिस्वरोपेतः सर्गी चैकाक्षरो मनुः ॥ ८८ ॥ कृष्णेति द्व्यक्षरः प्रोक्तः कामादिः स्यात्त्रिवर्णकः ॥ सैव डेंटो युगार्णः स्यात्कृष्णाय नम इत्यपि ॥ ८९ ॥ पंचाक्षरश्च कृष्णाय कामरुद्धस्तथा परः ॥ गोपालायाम्रिजायांतो रसवर्णः प्रकीर्तितः ॥ ९० ॥ कामः कृष्णपदं डेंटं वह्निजायांतकः परः ॥ कृष्णगोविंदकौ डेंटौ सप्तार्णः सर्वसिद्धिदः ॥ ९१ ॥ श्रीशक्तिकामाः कृष्णाय कामः सप्ताक्षरः परः ॥ कृष्णगोविंदकौ डेंटौ हृदंतोऽन्यो नवाक्षरः ॥ ९२ ॥ डेंटौ च कृष्णगोविंदौ तथा कामः पुटः परः ॥ कामः शार्ङ्गी धरासंस्थो मन्विद्वाङ्मथः ॥ ९३ ॥ श्यामलांगाय हृदयं दशार्णः सर्वसिद्धिदः ॥ शालति वपुषे कृष्णायाम्रिजायांतिमोऽपरः ॥ ९४ ॥ द्विडंति बालवपुषे कामः कृष्णाय संवदेत् ॥ ततो ध्यायन्स्वहृदये गोपीजनमनोहरम् ॥ ९५ ॥ श्रीवृन्दाविपिनप्रतोलिपु नमत्संफुल्लवल्लीतति ध्वंतर्जालविघट्टेनः सुरभिणा वातेन संसेविते ॥ कालिदीपुलिने विहारिणमथो राधैकजीवातुं वंदे नन्दकिशोरमिदुवदनं स्निग्धानुदाडवरम् ॥ ९६ ॥ पूर्वोक्तवर्त्मना पूजा ज्ञेया ह्येषा मुनीश्वर ॥ देवकीसुतवर्णांते गोविंदपदमुच्चरेत् ॥ ९७ ॥ वासुदेवपदं प्रोच्य संबुद्धचंतं जगत्पतिम् ॥ देहि मे तनयं पश्चात्कृष्ण त्वामहमीरयेत् ॥ ९८ ॥ शरणं गत इत्यंतो मन्त्रो द्वाविंशदक्षरः ॥ नारदोऽस्य मुनिश्छंदो गायत्री चान्यनुष्टुभम् ॥ देवः सुतप्रदः कृष्णः पादेः सर्वेण चांगकम् ॥ ९९ ॥ विजयेन युतो रथस्थितः प्रसमानीय समुद्रमध्यतः ॥ प्रददत्तनयान् द्विजन्मने स्मरणीयो वसुदेवनन्दनः ॥ १०० ॥ लक्षं जपोऽयुतं होमास्तिलैर्मधुरसंस्तुतैः ॥ अर्चा पूर्वोदिते पीठे अंगलोकेश्वरायुधैः ॥ १०१ ॥ एवं सिद्धे मनौ मंत्री वंध्यायामपि पुत्रवान् ॥ तारो माया ततः सात

वृ. ना. पु.
॥ १७९ ॥

संदुष्वांतश्च सर्ववान्॥१०२॥सोऽहं वाह्मप्रियांतोऽयं मंत्रो वस्वक्षरः परः॥पंचब्रह्मात्मकस्यास्य मंत्रस्य मुनि सत्तमः॥१०३॥ऋषिर्ब्रह्मा च परमा गायत्री
छंद ईरितम्॥परं ज्योतिः परं ब्रह्म देवता परिकीर्तितम्॥१०४॥प्रणवो बीजमाख्यातं स्वाहा शक्तिरुदाहृता॥स्वाहेति हृदयं प्रोक्तं सोऽहं वेति शिरो मतम्
॥१०५॥हंसश्चेति शिखा प्रोक्ता ह्रस्वा कवचं स्मृतम्॥प्रणवो नेत्रमाख्यातमस्त्रं हरिहरेति च॥१०६॥स ब्रह्मा स शिवो विप्र स हरिः सैव देवराट्॥स सर्व
रूपः सर्वाख्यः सोऽक्षरः परमः स्वराट्॥१०७॥एवं ध्यात्वा जपेदष्टलक्षहोमो दशांशतः॥पूजाप्रणवपीठेऽस्य सांगावरणकैर्मता॥१०८॥एवं सिद्धे मनौ
ज्ञानं साधकैर्द्रस्य नारद ॥ जायते तत्त्वमस्यादिवाक्योक्तं निर्विकल्पकम् ॥ १०९ ॥ कामो ङेतो हृषीकेशो हृदयांतो गजाक्षरः ॥ऋषिर्ब्रह्मास्य
गायत्री छंदो गायत्रीरितम् ॥११०॥ देवता तु हृषीकेशो विनियोगोऽखिलाप्तये ॥कामो बीजं तथायेति शक्तिरस्य ह्युदाहृता ॥ १११ ॥वीजेनैव
पङ्गानि कृत्वा ध्यानं समाचरेत् ॥ पुरुषोत्तममंत्रोक्तं सर्व वास्य प्रकीर्तितम् ॥ ११२ ॥ लक्षं जपोऽयुतं होमो घृतेनैव प्रकीर्तितः ॥ तर्पणं सर्वं
कामाप्त्यै प्रोक्तं समोहिनीसुमैः ॥ ११३ ॥ श्रीबीजं च चतुर्थ्यतः श्रीधरो ङेतकस्तथा ॥ त्रैलोक्यमोहनः शब्दो नमोऽतो मनुरीरितः॥ ११४ ॥
ऋषिर्ब्रह्मा च गायत्री छन्दः श्रीधरदेवता ॥ श्रीबीजं शक्तिरापेति बीजेनैव पङ्गकम् ॥ ११५ ॥ पुरुषोत्तमवद्भयानपूजादिकमिहोदितः ॥ लक्षं
जपस्तथा होम आज्येनैव दशांशतः ॥११६॥मुगंधस्वेतपुष्पैस्तु पूजां होमादिकं चरेत्॥एवं कृते तु विप्रेन्द्र साक्षात्प्राच्छीधरः स्वयम् ॥११७॥
अच्युतानन्तगोविंदपदं ङेतं नमोतिमम् ॥ मंत्रोऽस्य शौनकऋषिर्विराट् छंदः प्रकीर्तितम् ॥११८॥एषां पराशरव्यासनारदा ऋषयः स्मृताः॥विराट्
छन्दः समाख्यातं परब्रह्मात्मको हरिः ॥ ११९ ॥ देवताबीजशक्ती तु पूर्वोक्तं साधकैर्मते ॥ शंखचक्रधरं देवं चतुर्बाहुं किरीटिनम् ॥ १२० ॥
सर्वैरप्यायुषैर्युक्तं गरुडोपरि संस्थितम् ॥ सनकादिमुनींद्रैस्तु सर्वदेवैरुपासितम् ॥ १२१ ॥ श्रीभूमिमहिनं देवमुद्रयादिन्यसन्निभम् ॥ प्रानरुद्र
त्सहस्रांशुमंडलोपमकुंडलम् ॥ १२२ ॥ सर्वलोकस्य रक्षार्थमनन्तं नित्यमेव हि ॥ अभयं वन्दं देवं प्रयच्छन्तं मुदान्वितम् ॥ १२३ ॥ एवं ध्यात्वा
चयेत्पीठे वैष्णवे सुसमाहितः ॥ आद्यावरणसंगैः स्याच्चक्रशंखगदासिभिः ॥ १२४ ॥ मुशलाब्धधनुःपाशांकुशैः प्रोक्तं द्वितीयकम्॥सनकादिकशा
क्तैरप्यासनारदशौनकैः॥१२५॥ तृतीयं लोकपालैस्तु चतुर्थं परिकीर्तितम् ॥ लक्षं जपो दशांशेन घृतेन हवनं स्मृतम्॥ १२६ ॥ एवं सिद्धे मनौ
मंत्रो प्रयोगानप्युपाचरेत् ॥ श्रीवृक्षमूले देवेश ध्यायन्वैरोगिण स्मरन् ॥ १२७ ॥ स्पृष्ट्वा जप्त्वायुते साध्यं स्मृत्या वा मनसा द्विज ॥ रोगिणां रोग
निर्मुक्तिं कुर्यान्मंत्रो तु मंडलात् ॥ १२८ ॥ कन्यार्थी बुध्याह्वाजैर्वित्त्वैश्चापि धनाप्तये ॥ वस्त्रार्थी गन्धकुसुमेरोग्याय तिलैर्बुनेत् ॥ १२९ ॥

पृ० ख०
अ० ८१

॥ १७९ ॥

रविवारे जले स्थित्वा नाभिमात्रे जपेत्तु यः ॥ अष्टोत्तसहस्रं वै स ज्वरं नाशयेद् ध्रुवम् ॥ १३० ॥ विवाहार्थं जपेन्मासं शशिमण्डलमध्यगम् ॥
 ध्यात्वा कृष्णलभेत्कन्यावाञ्छितां चापि नारद ॥ १३१ ॥ वसुदेवपदं प्रोच्य निगडच्छेदशब्दतः ॥ वासुदेवाय वर्मास्त्रे स्वाहातो मनुरीरितः ॥ १३२ ॥
 नारदोऽस्य ऋषिश्छन्दो गायत्री कृष्णदेवता ॥ वर्म वीजं शिरः शक्तिरन्यत्सर्वं दशार्णवम् ॥ १३३ ॥ बालः पवनदीर्घद्युक्तो झिटीशयुजंलम् ॥ अत्रि
 व्यासाय हृदयं मनुर्दृष्टोऽवतु ॥ १३४ ॥ ब्रह्मानुष्टुप् मुनिश्छन्दो देवः सत्यवतीसुतः ॥ आद्यं वीजं नमः शक्तिदीर्घाब्जो नादिनाङ्गकम् ॥ १३५ ॥
 व्याख्यामुद्रिकया लसत्करतले सद्योगपीठस्थितं वामे जातुतले दधानमपरं हस्तं सुविद्यानिधिम् ॥ विप्रब्रानवृतं प्रसन्नमनसं पाथोरुहाङ्गशुनिं
 पाराशर्य्यमतीव पुण्यचरितं व्यासं स्मरेत्सिद्धये ॥ १३६ ॥ जपेदष्टसहस्राणि पायसैर्होममाचरेत् ॥ पूर्वोक्तपीठे व्यासस्य पूर्वमङ्गानि पूजयेत् ॥ १३७ ॥
 प्राच्यादिषु यजेत्पैलं वैशंपायनजैमिनी ॥ सुमंतुं कोणभागेषु श्रीशुकं रोमहर्षणम् ॥ १३८ ॥ अग्रथ्रवसमन्यांश्च मुनीन्संद्रादिकायुधान् ॥ एवं सिद्ध
 मनुर्मन्त्री कवित्वं शोभनाः प्रजाः ॥ १३९ ॥ व्याख्यानशक्तिं कीर्तिं च लभते संपदां च यम् ॥ नृसिंहो माधवो दृष्टो लोहिता निगमादिमः ॥ १४० ॥
 कृशानुजाया पञ्चाणो मनुर्विपहरः परः ॥ अनंतपंक्तिपक्षीन्द्रा मुनिश्छन्दःसुरा मताः ॥ १४१ ॥ तारवह्निप्रिये वीजशक्ती मन्त्रस्य कीर्तिने ॥ ज्वल
 ज्वल महामन्त्री स्वाहा हृदयमीरितम् ॥ १४२ ॥ गरुडेति पदस्यति वृडाननशुचिप्रिया ॥ शिरोमन्त्रो गरुडतः शिखे स्वाहा शिखा मनुः ॥ १४३ ॥
 गरुडेति पदं प्रोच्य प्रभञ्जययुगं वदेत् ॥ प्रभेदययुगं पञ्चाद्वित्रासय विमर्दय ॥ १४४ ॥ प्रत्येकं द्विस्ततः स्वाहा कञ्चस्य मनुर्मनः ॥ अग्ररूपधरांति तु
 सर्वविपहरेति च ॥ १४५ ॥ भीषद्यद्वितयं प्रोच्य सर्वं दहदेहेति च ॥ भस्मीकुरु ततः स्वाहा नेत्रमन्त्रोऽयमीरितः ॥ १४६ ॥ अप्रतिहतवर्णान् वलाय प्रहते
 ति च ॥ शासनतितथा हुं फट् स्वाहास्त्रमनुरीरितः ॥ १४७ ॥ पादे कटो हृदि मुखे सृष्टिं वर्णान्प्रविन्यसेत् ॥ १४८ ॥ तत्तत्स्वर्णनिभं कर्णान्द्रनिकरैः कृताङ्ग भृपं
 प्रभुं स्मर्तृणां शमयन्तमुग्रमखिलं नृणां विषं तंस्त्रिणात् ॥ चञ्चग्रचलद्रुजंगमभयं पाण्योर्वरं विभ्रतं पक्षोद्यारितसामगीतममलं श्रीपक्षिराजं
 भजे ॥ १४९ ॥ पञ्चलक्षं जपेन्मन्त्रं दशांशं बुहुयात्तिलैः ॥ पूजयेन्मातृकापीठे गरुडं वेदविग्रहम् ॥ १५० ॥ चतुर्थ्यन्तः पक्षिगजः स्वाहा पीठ
 मनुः स्मृतः ॥ दृष्ट्वाङ्गं कर्णिकामध्ये नागान्यङ्गेषु पूजयेत् ॥ १५१ ॥ तद्बहिर्लोकपालांश्च वज्राद्यैर्विलपत्करान् ॥ एवं सिद्धमनुर्मन्त्री
 नाशयेद्गरुडद्वयम् ॥ देहति लभते चापिश्रीविष्णोः परमं पदम् ॥ १५२ ॥ इति श्रीबृहन्नरादीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे कृष्णादि
 मन्त्रभेदनिरूपणे नामैकाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ सन्तकुमार उवाच ॥ किं त्वं नारद जानासि पूर्वजन्मनि यत्त्वया ॥ प्राप्तं भगवतः साक्षा

चूलिनो युगलात्मकम् ॥ १ ॥ कृष्णमंत्ररहस्यं च स्मर विस्मृतिमागतम् ॥ सुत उवाच ॥ इत्युक्तो नारदो विप्राः कुमारेण तु धीमता ॥
 ॥ २ ॥ ध्याने विवेदाशु चिरं चरितं पूर्वजन्मनः ॥ ततश्चिरं ध्यानपरो नारदो भगवत्प्रियः ॥ ३ ॥ ज्ञात्वा सर्वं सुवृत्तांतं सुप्रसन्नाननोऽब्रवीत् ॥
 भगवन्सर्ववृत्तांतः पूर्वकल्पसमुद्भवः ॥ ४ ॥ मम स्मृतिमनुप्राप्तो विना युगललंभनम् ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य नारदस्य महात्मनः ॥ ५ ॥
 सनत्कुमारो भगवान् व्याजहार यथातथम् ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ शृणु विप्र प्रवक्ष्यामि यस्मिञ्जन्मनि शूलिनः ॥ ६ ॥ प्राप्तं कृष्णरहस्यं वै
 सावधानो भवादधुना ॥ अस्मात्सास्त्वतात्कल्पात्पूर्वस्मिन्पञ्चविंशके ॥ ७ ॥ कल्पे त्वं काश्यपो जातो नारदो नाम नामतः ॥ तत्रैकदा त्वं
 कैलासं प्राप्तः कृष्णस्य योगिनः ॥ ८ ॥ संप्रष्टुं परमं तत्त्वं शिवं कैलासवासिनम् ॥ त्वया पृष्ठो महादेवो रहस्यं स्वप्रकाशितम् ॥ ९ ॥ कथया
 मास तत्त्वेन नित्यलीलानुगं हरेः ॥ ततस्तदन्ते तु पुनस्त्वया विज्ञापितो हरः ॥ १० ॥ नित्यां लीलां हरेर्दृष्टुं ततः प्राह सदाशिवः ॥ गोपीजन
 पदस्यति वल्लभेति पदं ततः ॥ ११ ॥ चरणाच्छरणं पश्चात्प्रपद्ये इति वै मनुः ॥ मंत्रस्यास्य ऋषिः प्रोक्तो सुरभिश्छंद एव च ॥ १२ ॥ गायत्री
 देवता चास्य वल्लवीवल्लभो विभुः ॥ प्रपन्नोऽस्मीति तद्रक्तौ विनियोग उदाहृतः ॥ १३ ॥ नास्य सिद्धादिकं विप्र शोधनं न्यासकल्पनम् ॥
 केवलं चिंतनं सद्यो नित्यलीलाप्रकाशकम् ॥ १४ ॥ आभ्यंतरस्य धर्मस्य साधनं वच्मि सांप्रतम् ॥ १५ ॥ संगृह्य मन्त्रं गुरुभक्तियुक्तो विचित्य
 सर्वं मनसा तदीहितम् ॥ कृपां तदीयां निजधर्मसंस्थो विभावयन्नात्मनि तोषयेद्गुरुम् ॥ १६ ॥ सर्ताः शिष्ये त वै धर्मान्प्रपन्नानां भयापहान् ॥
 ऐहिकामुष्मिकीचिताविधुरान् सिद्धिदायकान् ॥ १७ ॥ स्वेष्टदेवधिया नित्यं तोषयेद्वैष्णवास्तथा ॥ भर्त्सनादिकमेतेषां न कदाचिद्विचितयेत् ॥ १८ ॥
 पूर्वकर्मवशाद्द्रव्यमेहिकं भोग्यमेव च ॥ आयुष्यकं तथा कृष्णः स्वयमेव करिष्यति ॥ १९ ॥ श्रीकृष्णं नित्यलीलास्थं चितयेत्स्वधियानिशाम् ॥
 श्रीमदर्चावतारेण कृष्णं परिचरेत्सदा ॥ २० ॥ अनन्यचितनीयोऽसौ प्रपन्नैः शरणार्थिभिः ॥ स्थेयं च देहगेहादावुदामीनतया बुधैः ॥ २१ ॥
 गुरोर्वज्रां साधूनां निर्दां भेदं हरे हरौ ॥ वेदनिंदां हरिर्नामबलात्पापसमीहणम् ॥ २२ ॥ अर्थवादं हरेर्नाम्नि पाषंडं नामसंग्रहे ॥ अलसे नास्तिके
 चैव हरिनामोपदेशं नम् ॥ २३ ॥ नामविस्मरणं चापि नाम्न्यनादरमेव च ॥ संत्यजेद् दूरतो वत्स दोषानेतान्सुदारुणान् ॥ २४ ॥ प्रपन्नोऽस्मीति
 सततं चिंतयेद्भक्तं हरिम् ॥ स एव पालनं नित्यं करिष्यति ममेति च ॥ २५ ॥ तवास्मि राधिकानाथ कर्मणा मनसा गिरा ॥ कृष्णकतिति
 चैवास्मि युवामेव गतिर्मम ॥ २६ ॥ दासाः सत्पायः पितरः प्रेयस्यश्च हरेरिह ॥ सर्वे नित्या मुनिश्रेष्ठ चिंतनीया महात्मभिः ॥ २७ ॥ गमनागमने नित्य

करोति वनगोष्ठयोः ॥ गोचारणं वयस्यैश्च विनासुरविघातनम् ॥ २८ ॥ सखायो द्वादशारूपाता हरेः श्रीदामपूर्वकाः ॥ राधिकायाः सुशी
 लाद्याः सख्यो द्वात्रिंशदीरिताः ॥ २९ ॥ आत्मानं चितयेद्वत्स तासां मध्ये मनोरमा ॥ रूपयौवनसंपन्ना किशोरी च स्वलंकृताम् ॥ ३० ॥
 नानाशिल्पकलाभिज्ञां कृष्णभोग्गमरूपिणीम् ॥ तत्सेवनसुखाढादभावेनातिसुनिर्वृताम् ॥ ३१ ॥ ब्राह्मं सुहृत्मारुभ्य यावदधनिशा भवेत् ॥ ताव
 त्परिचरेत्तौ तु यथाकालानुसेवया ॥ ३२ ॥ सहस्रं च तयोर्ब्राह्मं पठेन्नित्यं समाहितः ॥ एतसाधनमुद्दिष्टं प्रपन्नानां मुनीश्वर ॥ ३३ ॥ नाख्येयं
 कस्यचित्तुभ्यं मया तत्त्वं प्रकाशितम् ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ ततस्त्वं नारद पुनः पृष्टवान्वे सदाशिवम् ॥ ३४ ॥ नात्रा सहस्रं तच्चापि प्रोक्त्वां
 स्तच्छृणुष्व मे ॥ ध्यात्वा वृंदावने रम्ये यमुनातीरसंगतम् ॥ ३५ ॥ कल्पवृक्षं समाश्रित्य तिष्ठतं राधिकायुतम् ॥ पठेन्नामसहस्रं तु युगलख्यं
 महामुने ॥ ३६ ॥ देवकीनंदनः शौरिर्वासुदेवो बलानुजः ॥ गदाग्रजः कंसमोहः कंससेवकमोहनः ॥ ३७ ॥ भिन्नार्गलो भिन्नलोहः पितृवाह्यः पितृस्तुतः ॥
 मातृस्तुतः शिवध्येयो यमुनाजलभेदनः ॥ ३८ ॥ ब्रजवासी ब्रजानंदी नंदवालो दयानिधिः ॥ लीलावालः पद्मनेत्रो गोकुलोत्सव ईश्वरः ॥ ३९ ॥ गोपि
 कानंदनः कृष्णो गोपानंदः सतां गतिः ॥ वक्त्राणहरो विष्णुर्वकमुक्तिप्रदो हरिः ॥ ४० ॥ बलदोलाशयशयः श्यामलः सर्वसुंदरः ॥ पद्मनाभो
 हृषीकेशः क्रीडामनुजवालकः ॥ ४१ ॥ लीलाविध्वस्तशकटो वेदमंत्राभिप्रेक्षितः ॥ यशोदानंदनः कांतो मुनिकोटिनिषेवितः ॥ ४२ ॥ नित्यं
 मधुवनावासी वैकुण्ठः संभवः ऋतुः ॥ रमापतिर्यदुपतिर्गुरारिर्मधुसूदनः ॥ ४३ ॥ माधवो मानहारी च श्रीपतिर्भूधरः प्रभुः ॥ बृहद्भनमहा
 लीलो नंदसुनुर्महासनः ॥ ४४ ॥ तृणावर्तप्राणहारी यशोदाविस्मयप्रदः ॥ त्रैलोक्यवक्त्रः पद्माक्षः पद्महस्तः प्रियंकरः ॥ ४५ ॥ ब्रह्मण्यो
 धर्मगोसा च भूपतिः श्रीधरः स्वराट् ॥ अजाध्यक्षः शिवाध्यक्षो धर्माध्यक्षो महेश्वरः ॥ ४६ ॥ वेदांतवेद्यो ब्रह्मस्थः प्रजापतिरमोचदृक् ॥
 गोपीकरावलंबी च गोपवालकमुप्रियः ॥ ४७ ॥ बालानुयायी बलवान् श्रीदामप्रिय आत्मवान् ॥ गोपीगृहांगणरतिर्भद्रः सुलोकमंगलः ॥ ४८ ॥
 नवनीतहरो बालो नवनीतप्रियाशनः ॥ बालवृन्दी मर्कटवृंदी चकिताक्षः पलायितः ॥ ४९ ॥ यशोदातर्जितः कंपी मायारुदितशोभनः ॥ दामोदरोऽप्रमे
 यात्मा दयालुर्भक्तवत्सलः ॥ ५० ॥ सुबद्धोलूखले नम्रशिरा गोपीकदार्धितः ॥ वृक्षभंगी शोकभंगी धनदात्मजमोक्षणः ॥ ५१ ॥ देवर्षिवचनश्लाघी भक्त
 वात्सल्यसागरः ॥ ब्रजकोलाहलकरो ब्रजानंदविवर्द्धनः ॥ ५२ ॥ गोपात्मा प्रेरकः साक्षी वृंदावननिवासकृत् ॥ वत्सपालो वत्सपतिर्गोपदारकमं
 डनः ॥ ५३ ॥ बालक्रीडो बालप्रतिर्वालकः कनकांगदी ॥ पीताम्बरो हेममाली मणिमुक्ताविभूषणः ॥ ५४ ॥ किंकिणीकटकी सूत्री नृपुत्री मुद्रि

वृ.ना.पु.
॥ १८१ ॥

कान्वितः ॥ वत्सासुरपतिध्वंसी वकासुरविनाशनः ॥ ५५ ॥ अघासुरविनाशी च विनिद्रीकृतबालकः ॥ आद्य आत्मप्रदः संगी यमुनातीरभोजनः ॥ ५६ ॥ गोपालमंडलीमध्यः सर्वगोपालभूषणः ॥ कृतहस्ततल्ल्यासो व्यंजनाश्रितशासिकः ॥ ५७ ॥ कृतबाहुशृंगयष्टिगुजालंकृतकंठकः ॥ मयूरपिच्छमुकुटो वनमालाविभूषितः ॥ ५८ ॥ गेरिकाचित्रितवपुर्नवमेघवपुः स्मरः ॥ कोटिकंदर्पलावण्यो लसन्मकरकुंडलः ॥ ५९ ॥ आजानुबाहुर्भगवान्निद्रारहितलोचनः ॥ कोटिसागरगंभीर्यः कालकालः सदाशिवः ॥ ६० ॥ विरंचिमोहनवपुर्गोपवत्सवपुर्दरः ॥ ब्रह्मांडकोटिजनको ब्रह्ममोहविनाशकः ॥ ६१ ॥ ब्रह्मा ब्रह्मेडितः स्वामी शक्रदर्पादिनाशनः ॥ गिरिपूजोपदेष्टा च धृतगोवर्द्धनाचलः ॥ ६२ ॥ पुरंदरेडितः पूज्यः कामधेनुप्रपूजितः ॥ सर्वतीर्थाभिषिक्तश्च गोविंदो गोपरक्षकः ॥ ६३ ॥ कालियार्तिकरः क्रूरो नागपत्नीडितो विराट् ॥ धेनुकारिः प्रलवारि वृषासुरविमर्दनः ॥ ६४ ॥ मायासुरात्मजध्वंसी केशिकंठविदारकः ॥ गोपगोप्ता धेनुगोप्ता दावाग्निपरिशोषकः ॥ ६५ ॥ गोपकन्यावस्त्रहारी गोपकन्यावरप्रदः ॥ यज्ञपत्न्यभोजी च मुनिमानापहारकः ॥ ६६ ॥ जलेशमानमथनो नन्दगोपालजीवनः ॥ गन्धर्वशापमोक्ता च शंखचूडशिरोहरः ॥ ६७ ॥ वंशी वटी वेणुवादी गोपीचिन्तापहारकः ॥ सर्वगोप्ता समाह्वानः सर्वगोपीमनोरथः ॥ ६८ ॥ व्यंगधर्मप्रवक्ता च गोपीमण्डलमोहनः ॥ रासक्रीडारसास्वादी रसिको राधिकाधवः ॥ ६९ ॥ किशोरीप्राणनाथश्च वृषभानसुताप्रियः ॥ सर्वगोपीजनानंदी गोपीजनविमोहनः ॥ ७० ॥ गोपिकागीतचरितो गोपीनर्तनलालसः ॥ गोपीस्कन्धाश्रितकरो गोपिकाचुवनप्रियः ॥ ७१ ॥ गोपिकामाजितमुखो गोपीव्यंजनवीजितः ॥ गोपिकाकेशसंस्कारी गोपिकापुष्पसंस्तरः ॥ ७२ ॥ गोपिकाहृदयालंबी गोपीवहनतत्परः ॥ गोपिकामदहारी च गोपिकापरमार्जितः ॥ ७३ ॥ गोपिकाकृतसंनीलो गोपिकासंस्मृतप्रियः ॥ गोपिकावन्दितपदो गोपिकावशवर्तनः ॥ ७४ ॥ गंधा पराजितः श्रीमात्रिकुञ्जसुविहारवान् ॥ कुञ्जप्रियः कुञ्जवासी वृन्दावनविकासनः ॥ ७५ ॥ यमुनाजलसिक्तांगो यमुनासौख्यदायकः ॥ शशिसंस्तंभनः शूरः कामी कामविमोहनः ॥ ७६ ॥ कामाद्याः कामनाथश्च काममानसभेदनः ॥ कामदः कामरूपश्च कामिनीकामसंचयः ॥ ७७ ॥ नित्यक्रीडो महालीलः सर्वः सर्वगतस्तथा ॥ परमात्मा पराधीशः सर्वकारणकारणः (म) ॥ ७८ ॥ गृहीतनारदवचा ह्यक्रूरपरिचितितः ॥ अक्रूरवन्दितपदो गोपिकातोषकारकः ॥ ७९ ॥ अक्रूरवाक्यसंग्राही मथुरावासकारणः (म) ॥ अक्रूरतापशमनो रजकायुःप्रणाशनः ॥ ८० ॥ मथुरानन्ददायी च कंसवस्त्रविलुण्ठनः ॥ कंसवस्त्रपरीधानो गोपवस्त्रप्रदायकः ॥ ८१ ॥ सुदामगृहगामी च सुदामपरिपूजितः ॥ तंतुवाय

पू० ख०
अ० ८२

॥ १८१ ॥

कंसप्रीतः कुञ्जाचंदनलेपनः ॥ ८२ ॥ कुञ्जारूपप्रदो विशो मुकुंदो विष्टरश्रवाः ॥ सर्वज्ञो मधुरालोकी सर्वलोकाभिनंदनः ॥ ८३ ॥ कृपा
 कटाक्षदर्शी च दैत्यारिर्देवपालकः ॥ सर्वदुःखप्रशमनो धनुर्भङ्गी महोत्सवः ॥ ८४ ॥ कुबलयापीडहंता दंतस्कंधवलाग्रणीः ॥ करुणरूपधरो
 धीरो दिव्यवस्त्रानुलेपनः ॥ ८५ ॥ मल्लरूपो महाकालः कामरूपी वलान्वितः ॥ कंसत्रासकरो भीमो मुष्टिकांतश्च कंसहा ॥ ८६ ॥ चाणूरघ्नो
 भयहरः शूलारिस्तोशलान्तकः ॥ वैकुण्ठवासी कंसारिः सर्वदुष्टनिपूदनः ॥ ८७ ॥ देवदुष्टभिनघोषी पितृशोकनिवारणः ॥ यादवैन्द्रः सतानाथो
 यादवारिप्रमर्दनः ॥ ८८ ॥ शौरिशोकविनाशी च देवकीतापनाशनः ॥ उग्रसेनपरित्राता उग्रसेनाभिपूजितः ॥ ८९ ॥ उग्रसेनाभिषेकी च उग्रसेनदया
 परः ॥ सर्वसामन्वतसाक्षी च यदूनामभिनंदनः ॥ ९० ॥ सर्वमाधुरसंसेव्यः करुणो भक्तवांधवः ॥ सर्वगोपालधनदो गोपीगोपाललालसः ॥ ९१ ॥
 शौरिदत्तोपवीती च उग्रसेनदयाकरः ॥ गुरुभक्तो ब्रह्मचारी निगमाध्ययने रतः ॥ ९२ ॥ संकर्षणसहाध्यायी सुदामसुहृदेव च ॥ विद्यानिधिः
 कलाकोशो मृतपुत्रप्रदस्तथा ॥ ९३ ॥ चक्री पांचजनी चैव सर्वनारकिमोचनः ॥ यमार्चितः परो देवो नामोच्चारवसो (शो)ऽच्युतः ॥ ९४ ॥ कुञ्जा
 विलासी मुभगो दीनबंधुरनुपमः ॥ अक्रूरहगोप्ता च प्रतिज्ञापालकः शुभः ॥ ९५ ॥ जरासंधजयी विद्वान् यवनांतो द्विजाश्रयः ॥ मुचुकुंदप्रियकरो
 जरासंधपलायितः ॥ ९६ ॥ द्वारकाजनको गूढो ब्रह्मण्यः सत्यसंगरः ॥ लीलाधरः प्रियकरो विश्वकर्मा यशःप्रदः ॥ ९७ ॥ रुक्मिणीप्रियसंदेशो
 रुक्मशोकविवर्द्धनः ॥ चैद्यशोकालयः श्रेष्ठो दुष्टराजन्यनाशनः ॥ ९८ ॥ रुक्मिवैरूप्यकरणो रुक्मिणीवचने रतः ॥ वलभद्रवचोग्राही
 मुक्तरुक्मी जनार्दनः ॥ ९९ ॥ रुक्मिणीप्राणनाथश्च सत्यभामापतिः स्वयम् ॥ भक्तपक्षी भक्तिवश्यो ह्यक्रमणिदायकः ॥ १०० ॥
 शतधन्वाप्राणहारी ऋक्षराजसुताप्रियः ॥ सत्राजित्तनयाकांतो मित्रविदापहारकः ॥ १०१ ॥ सत्यापतिर्लक्ष्मणाजित्पूज्यो भद्राप्रियंकरः ॥ नरका
 सुरघाती च लीलाकन्याहरो जयी ॥ १०२ ॥ मुरारिर्मदनशोऽपि धरित्रीदुःखनाशनः ॥ वैनतेयी स्वर्गगामी अदित्य कुंडलप्रदः ॥ १०३ ॥
 इंद्राचितो रमाकांतो वज्रिभार्याप्रपूजितः ॥ पारिजातापहारी च शक्रमानापहारकः ॥ १०४ ॥ प्रद्युम्नजनकः सार्वतातो बहुसुतो विभुः ॥ गर्गा
 चार्यः सत्यगतिर्धर्माधारो धराधरः ॥ १०५ ॥ द्वारकामंडनः श्लोक्यः सुश्लोको निगमालयः ॥ पौंड्रकप्राणहारी च कारीराजशिरोहरः ॥ १०६ ॥
 अवेण्णवविप्रदाही सुदक्षिणभयावहः ॥ जरासंधविदारी च धर्मनन्दनयज्ञकृत् ॥ १०७ ॥ शिशुपालशिरश्छेदी दंतवक्रविनाशनः ॥ विदूरथांतकः
 श्रीशः श्रीशो द्विविदनाशनः ॥ १०८ ॥ रुक्मिणीमानहारी च रुक्मिणीमानवर्द्धनः ॥ देवर्षिशापहर्ता च द्रौपदीवाक्यपालकः ॥ १०९ ॥ दुर्वासो

वृ.ना.पु.

१८२ ॥

भयहारी च पांचालीस्मरणागतः ॥ पार्थद्वैतः पार्थमन्त्रा पावदुःखौघनाशनः ॥ ११० ॥ पार्थमानापहारी च पार्थजीवनदायकः ॥ पांचाली
वस्त्रदाता च विश्वपालकपालकः ॥ १११ ॥ श्वेताश्वसारथिः सत्यः सत्यसाध्यो भयाग्रहः ॥ सत्यसंधः सत्यरतिः सत्यप्रिय उदारधीः ॥ ११२ ॥
महासेनजयी चैव शिवसेन्यविनाशनः ॥ बाणासुरभुजच्छेत्ता बाणबाहुवरप्रदः ॥ ११३ ॥ तार्क्ष्यमानापहारी च तार्क्ष्यतेजोविवर्द्धनः ॥
रामस्वरूपधारी च सत्यभामासुदावहः ॥ ११४ ॥ रत्नाकरजलक्रीडो ब्रजलीलाप्रदर्शकः ॥ स्वप्रतिज्ञापरिध्वंसी भीष्माज्ञापरिपालकः ॥ ११५ ॥
वीरायुधहरः कालः कालिकेशो महाबलः ॥ वर्चरीषशिरोहारी वर्चरीषशिरःप्रदः ॥ ११६ ॥ धर्मपुत्रजयी शूरदुर्योधनमदांतकः ॥ गोपिकाप्री
तिनिर्वंधनित्यक्रीडो ब्रजेश्वरः ॥ ११७ ॥ राधाकुंडरतिर्धन्यः सदांदोलसमाश्रितः ॥ सदामधुवनानन्दी सदावृंदावनप्रियः ॥ ११८ ॥
अशोकवनसन्नद्धः सदातिलकसंगतः ॥ सदामोवर्द्धनरतिः सदा गोकुलवल्लभः ॥ ११९ ॥ भांडीरवटसंवासी नित्यं वंशीवटस्थितः ॥ नन्द
ग्रामकृतावासो वृषभानुग्रहप्रियः ॥ १२० ॥ गृहीतकामिनीरूपो नित्यं रासविलासकृत् ॥ वल्लवीजनसंगोष्ठा वल्लवीजनवल्लभः ॥ १२१ ॥ देवशर्म
कृपाकर्ता कल्पपादपसंस्थितः ॥ शिलानुगन्धनिलयः पादचारी घनच्छविः ॥ १२२ ॥ अतर्सीकुसुमप्रख्यः सदा लक्ष्मीकृपाकरः ॥ त्रिपुरारि
प्रियकरो ह्यग्रधन्वापराजितः ॥ १२३ ॥ पट्टधुरध्वंसकर्ता च निकुंभप्राणहारकः ॥ वज्रनाभपुरध्वंसी पौंड्रकप्राणदारकः ॥ १२४ ॥ बहुला
श्वर्मातिकर्ता द्विजवर्धप्रियंकरः ॥ शिवसंकटहारी च वृकासुरविनाशनः ॥ १२५ ॥ भृगुसत्कारकारी च शिवसात्त्विकताप्रदः ॥ गोकर्णपूजकः सांव
कुष्ठविध्वंसकारणः ॥ १२६ ॥ वेदस्तुतो वेदवेत्ता यदुवंशविवर्द्धनः ॥ यदुवंशविनाशी च उद्वोद्धारकारकः ॥ १२७ ॥ राधा च राधिका चैव आनंदा
वृषभानुजा ॥ वृन्दावनेश्वरी पुण्या कृष्णमानसहारिणी ॥ १२८ ॥ प्रगल्भा चतुरा कामा कामिनी हरिमोहिनी ॥ ललिता मधुरा माध्वी किशोरी कनकप्रभा
॥ १२९ ॥ जितचंद्रा जितभृगा जितसिंहा जितद्विपा ॥ जितरंभा जितपिका गोविंदहृदयोद्भवा ॥ १३० ॥ जितविंवा जितशुका जितपद्मा कुमारिका ॥
श्रीकृष्णाकर्षणा देवी नित्यं युग्मस्वरूपिणी ॥ १३१ ॥ नित्यं विहारिणी कांता रसिका कृष्णवल्लभा ॥ आमोदिनी मोदवती नंदनंदनभूषिता ॥ १३२ ॥
दिन्यांवरा दिन्यहारा मुक्तामणिविभूषिता ॥ कुञ्जप्रिया कुञ्जवासा कुञ्जनायकनायिका ॥ १३३ ॥ चारुरूपा चारुवक्त्रा चारुदेर्मागदा शुभा ॥ श्रीकृष्ण
वेषुसंगीता मुरलीहारिणी शिवा ॥ १३४ ॥ भद्रा भगवती शांता कुमुदा सुन्दरी प्रिया ॥ कृष्णक्रीडा कृष्णरतिः श्रीकृष्णसहचारिणी ॥ १३५ ॥
वंशीवटप्रियस्थाना युग्मायुग्मस्वरूपिणी ॥ भांडीरवासिनी शुभा गोपीनाथप्रिया सखी ॥ १३६ ॥ श्रुतिनिःश्वसिता विन्या गोविंदरस

पू० ख०

अ० ८२

॥ १८२ ॥

दायिनी ॥ श्रीकृष्णप्रार्थनीशाना महानन्वप्रदायिनी ॥ १३७ ॥ वैकुण्ठजनसंसेव्या कोटिलक्ष्मीमुखावहा ॥ कोटिकर्षणलाषण्या रतिकोटि
 रतिप्रदा ॥ १३८ ॥ भक्तिप्राप्ता भक्तिरूपा लाषण्यसरसी उमा ॥ ब्रह्मरुद्रादिसंराध्या नित्यं कौतुहलान्विता ॥ १३९ ॥ नित्यलीला निर्यकामा
 नित्यभृगारभूषिता ॥ नित्यवृन्दावनरसा नन्दनन्दनसंयुता ॥ १४० ॥ गोपिकामण्डलीयुक्ता नित्यं गोपालसंगता ॥ गोरसक्षेपणी शूरा सानन्दा
 नन्ददायिनी ॥ १४१ ॥ महालीला प्रकृष्टा च नागरी नगचारिणी ॥ नित्यमाधूर्णता पूर्णा कस्तुरीतिलकान्विता ॥ १४२ ॥ पद्मा
 श्यामा मृगाक्षी च सिद्धिरूपा रसावहा ॥ कोटिचन्द्रानना गौरी कोटिकोकिलसुखरा ॥ १४३ ॥ शीलसौन्दर्यनिलया नन्दनन्दनललिता ॥
 अशोकवनसंवासा भाडीरवनसद्गता ॥ १४४ ॥ कल्पद्रुमवलाविष्टा कृष्णा विश्वा हरीप्रिया ॥ अजागम्या भवागम्या गोवर्द्धनकृतालया ॥ १४५ ॥
 यमुनातीरनिलया शश्वद्रोविंदजल्पिनी ॥ शश्वन्मानवती स्निग्धा श्रीकृष्णपरिवन्दिता ॥ १४६ ॥ कृष्णस्तुता कृष्णवृता श्रीकृष्णहृदयालया ॥
 देवदुमफला सेव्या वृन्दावनरसालया ॥ १४७ ॥ कोटितीर्थमयी सत्या कोटितीर्थफलप्रदा ॥ कोटियोगसुदुष्प्राप्या कोटियज्ञदुरा
 श्रया ॥ १४८ ॥ मनसा शशिलेखा च श्रीकोटिसुभगाऽनघा ॥ कोटिमुक्तसुखा सौम्या लक्ष्मीकोटिविलासिनी ॥ १४९ ॥ तिलोत्तमा
 त्रिकालस्था त्रिकालज्ञाप्यधीश्वरी ॥ त्रिवेदज्ञा त्रिलोकज्ञा तुरीयांतनिवासिनी ॥ १५० ॥ दुर्गाराध्या रमाराध्या विश्वाराध्या चिदात्मिका ॥
 देवाराध्या पराराध्या ब्रह्माराध्या परात्मिका ॥ १५१ ॥ शिवाराध्या प्रेमसाध्या भक्तराध्या रसात्मिका ॥ कृष्णप्राणार्पिणी भामा शुद्ध
 प्रेमविलासिनी ॥ १५२ ॥ कृष्णाराध्या भक्तिसाध्या भक्तवृन्दनिषेविता ॥ विन्वाधारा कृपाधारा जीवचारातिनायिका ॥ १५३ ॥
 शुद्धप्रेममयी लब्धा नित्यसिद्धा शिरोमणिः ॥ दिव्यरूपा दिव्यभोगा दिव्यवेष्टा मुदान्विता ॥ १५४ ॥ दिव्यांगनावृन्दसारा नित्यनूतन
 यौवना ॥ परब्रह्मावृता ध्येया महारूपा महोज्ज्वला ॥ १५५ ॥ कोटिभूर्यप्रभा कोटिचन्द्रविवाहिकच्छविः ॥ कोमलामृतवागाद्या वेदाद्या
 वेददुर्लभा ॥ १५६ ॥ कृष्णासक्ता कृष्णभक्ता चन्द्रावलिनिषेविता ॥ कलाबोडशसंपूर्णा कृष्णदेहाद्धारिणी ॥ १५७ ॥ कृष्णबुद्धिः कृष्णसारा
 कृष्णरूपविहारिणी ॥ कृष्णकान्ता कृष्णधना कृष्णमोहनकारिणी ॥ १५८ ॥ कृष्णदृष्टिः कृष्णगोत्री कृष्णदेवी कुलोद्भवा ॥ सर्वभूतस्थितावात्मा
 सर्वलोकनमस्कृता ॥ १५९ ॥ कृष्णदात्री प्रेमदात्री स्वर्णगात्री मनोरमा ॥ नगधात्री श्री महादेवी शुभंकरा ॥ १६० ॥ श्रीशेषदेवज
 ननी अवतारगणप्रसूः ॥ उत्पलांकारविंदाका प्रसादांका द्वितीयका ॥ १६१ ॥ रथांका च कुंडलांकपदस्थिता ॥ छात्रांका विद्यदंका

वृ.ना.पु.
॥ १८३ ॥

च पुष्पमालांकितापि च ॥ १६२ ॥ दंडांका मुकुटांका च पूर्णचन्द्रा शुकांकिता ॥ हारपाका च वृन्दाकुंजविहारिणी ॥ १६३ ॥
कृष्णप्रबोधनकरी कृष्णशेषान्नभोजिनी ॥ पद्मकेसरमध्यस्था संगीतागमवेदिनी ॥ १६४ ॥ टिकरूपांतभ्रमंगा अप्राप्तप्रलयाच्युता ॥ सर्वसत्त्व
निधिः पद्मशेखादिनिधिसेविता ॥ १६५ ॥ अणिमादिगुणैश्चर्या देववृन्दविमोहिनी ॥ सर्वानन्दप्रदा सर्वा सुवर्णलतिकाकृतिः ॥ १६६ ॥ कृष्णा
भिसारसंकेता मालिनी नृत्यपंडिता ॥ गोपीसिंधुसकाशाह्वा गोपमंडपशोभिनी ॥ १६७ ॥ श्रीकृष्णप्रीतिदा भीता प्रत्यंगपुलकांचिता ॥ श्रीकृष्णा
लिंगनस्ता गोविंदविरहाक्षमा ॥ १६८ ॥ अनंतगुणसंपन्ना कृष्णकीर्तनलालसा ॥ बीजत्रयमयी मूर्तिः कृष्णानुग्रहवाञ्छिता ॥ १६९ ॥ विमलादि
निपेय्या च ललिताद्यार्चिता सती ॥ पद्मवृन्दस्थिता हृष्टा त्रिपुरापारिसेविता ॥ १७० ॥ वृन्तावत्यचिता श्रद्धा दुर्ज्ञेया भक्तवल्लभा ॥ दुर्लभा
सांद्रसौख्यात्मा श्रेयोहेतुः सुभोगदा ॥ १७१ ॥ सारंगा शारदा बोधा सद्गदावनचारिणी ॥ ब्रह्मानन्दा चिदानन्दा ध्यानानन्दार्द्धमात्रिका ॥
॥ १७२ ॥ गंधर्वा सुरतज्ञा च गोविंदप्राणसंगमा ॥ कृष्णागभूषणा रत्नभूषणा स्वर्णभूषिता ॥ १७३ ॥ श्रीकृष्णहृदयावासमुक्ताकनकनालि (सि) का ॥
सद्रत्नकंकणयुता श्रीमन्नीलगिरिस्थिता ॥ १७४ ॥ स्वर्णतूपुरसंपन्ना स्वर्णकिंकिणिमंडिता ॥ अशेषरासकुतुका रंभोरुस्तनुमध्यमा ॥ १७५ ॥
पराकृतिः परानन्दा परस्वर्गविहारिणी ॥ प्रसन्नकवरी चित्रा महासिंदूरमुन्दरी ॥ १७६ ॥ कैशोरवयसा वाला प्रमदाकुलशेखरा ॥ कृष्णाधरमुधा
स्वादा श्यामप्रेमविनोदिनी ॥ १७७ ॥ शिखिपिच्छलसच्चूडा स्वर्णचंपकभूषिता ॥ कुंकुमालक्तकस्तूरीमंडिता चापराजिता ॥ १७८ ॥ हेमह
गन्वितापुष्पा हाराढ्या रसवत्यपि ॥ माधुर्यमधुरा पद्मा पद्महस्ता सुविश्रुता ॥ १७९ ॥ भ्रमंगाभंगकोदंडकटाक्षशरसंधिनी ॥ शेषदेवा
शिरस्था च नित्यस्थलविहारिणी ॥ १८० ॥ कारुण्यजलमध्यस्था नित्यमत्ताधिरोहिणी ॥ अष्टभाषवती चाष्टनायिका लक्षणांविता ॥ १८१ ॥
सुनीतिज्ञा श्रुतिज्ञा च सर्वज्ञा दुःखहारिणी ॥ रजोगुणैश्चरी चैव जरञ्जनिभानना ॥ १८२ ॥ केतकीकुसुमाभासा सदा सिंधुवनस्थिता ॥ हेमपुष्पा
धिककरा पञ्चशक्तिमयी हिता ॥ १८३ ॥ स्तनकुम्भी नराढ्या च क्षीणापुण्या यशस्विनी ॥ वैराजसूयजननी श्रीशा भुवनमोहिनी ॥ १८४ ॥
महाशोभा महामाया महाकांतिर्महास्थूतिः ॥ महामोहा महाविद्या महाकीर्तिर्महारतिः ॥ १८५ ॥ महाधैर्या महावीर्या महाशक्तिर्महाद्युतिः ॥
महागौरी महासंपन्नमहाभोगविलासिनी ॥ १८६ ॥ समया भक्तिदाशोका वात्सल्यरसदायिनी ॥ सुहृद्भक्तिप्रदा स्वच्छा माधुर्यरसव
र्षिणी ॥ १८७ ॥ भावभक्तिप्रदा शुद्धप्रेमभक्तिविधायिनी ॥ गोपरामाभिरामा च क्रीडारामा परेश्वरी ॥ १८८ ॥ नित्यरामा चात्मरामा

पृ० त्व०
अ० ८२

॥ १८३ ॥

कृष्णरामा रमेश्वरी ॥ एकानेकजगद्वाता विश्वलीलाप्रकाशिनी ॥ १८९ ॥ सरस्वतीशा बुधेशा जगदीशा जगद्विधिः ॥ विष्णुवंशनिवासा
 च विष्णुवंशसमुद्रवा ॥ १९० ॥ विष्णुवंशस्तुता कर्त्री विष्णुवंशावनी सदा ॥ आरामस्था वनस्था च सूर्यपुण्यवगाहिनी ॥ १९१ ॥
 प्रीतिस्था नित्ययंत्रस्था गोलोकस्था विभूतिदा ॥ स्वानुभूतिस्थिता व्यक्ता सर्वलोकनिवासिनी ॥ १९२ ॥ अमृतं ह्यदुता श्रीमन्नारायणस
 मीडिता ॥ अक्षरापि च कूटस्था महापुरुषसंभवा ॥ १९३ ॥ औदार्यभावसाध्या च स्थूलसूक्ष्मातिरूपिणी ॥ शरीरपुष्पमृदुला गणेशसुकर
 प्रभा ॥ १९४ ॥ नीलोत्पलजिताक्षी च सद्रत्नकवरान्विता ॥ प्रेमपर्यंकनिलया तेजोमंडलमध्यगा ॥ १९५ ॥ कृष्णांगगोपनाऽभेदा लीला
 वरणनायिका ॥ सुधासिंधुसमुल्लासावृतास्यंदविधायिनी ॥ १९६ ॥ कृष्णचित्ता रासचित्ता प्रेमचित्ता हरिप्रिया ॥ अचिंतनगुणग्रामा कृष्ण
 लीला मलापहा ॥ १९७ ॥ राससिंधुशशांका च रासमंडलमंडिनी ॥ नतत्रता सिंहरीच्छा सुसूर्तिः सुखंदिता ॥ १९८ ॥ गोपीचूडामणिगोपी
 गणेश्या विरजाधिका ॥ गोपप्रेष्टा गोपकन्या गोपनारी सुगोपिका ॥ १९९ ॥ गोपधामा सुदामांवा गोपाली गोपमोहिनी ॥ गोपभूषा कृष्ण
 भूषा श्रीवृन्दावनचंद्रिका ॥ २०० ॥ वीणादिघोषनरता रासोत्सवविकासिनी ॥ कृष्णचेष्टा परिज्ञाता कोटिकंदर्पमोहिनी ॥ २०१ ॥ श्रीकृष्ण
 गुणनागाख्या देवसुंदरिमोहिनी ॥ कृष्णचंद्रमनोज्ञा च कृष्णदेवसहोदरी ॥ २०२ ॥ कृष्णाभिलाषिणी कृष्णप्रेमानुग्रहवांछिता ॥ क्षेमा च
 मधुरालापा भुवोमाया सुभद्रिका ॥ २०३ ॥ प्रकृतिः परमानंदा नीपद्ममलस्थिता ॥ कृपाकटाक्षा विवोष्टी रंभा चारुनितं
 विनी ॥ २०४ ॥ स्मरकेलिनिधाना च गंडताटकमंडिता ॥ हेमाद्रिकांतिरुचिरा प्रेमाद्या मदमंथरा ॥ २०५ ॥ कृष्णचित्ता प्रेमचित्ता
 रतिचिन्ता च कृष्णदा ॥ रासचित्ता भावचित्ता शुद्धचित्ता महारसा ॥ २०६ ॥ कृष्णादृष्टिद्विगुणा दृष्टिपक्षिर्विनिदिनी ॥ कन्दर्प
 जननी मुख्या वैकुण्ठगतिदायिनी ॥ २०७ ॥ रासभावा प्रियाल्लिष्टा प्रेष्टा प्रथमनायिका ॥ शुद्धा सुधादेहिनी च श्रीरामा रस
 मञ्जरी ॥ २०८ ॥ सुप्रभावा शुभाचारा स्वर्णदी नर्मदांविका ॥ गोमती चंद्रभागेख्या सरयूस्ताम्रपर्णिमूः ॥ २०९ ॥ निष्कलंकचरित्रा च निर्गुणा च
 निरंजना ॥ एतन्नामसहस्रं तु युग्मरूपस्य नारद ॥ २१० ॥ पठनीयं प्रयत्नेन वृन्दावनरसावहे ॥ महापापप्रशमनं बंध्यात्वविनिवर्तकम् ॥ २११ ॥ दारिद्र्य
 शमनं रोगनाशनं कामदं महत् ॥ पापापहं वैरिहरं राधामाधवभक्तिदम् ॥ २१२ ॥ नमस्तस्मै भगवते कृष्णायाकुण्ठमेधसे ॥ राधासंगसुधासिंधौ
 नमो नित्यविहारिणे ॥ २१३ ॥ राधादेवी जगत्कर्त्री जगत्पालनतत्परा ॥ जगद्धयविधात्री च सर्वेशी सर्वसुतिका ॥ २१४ ॥ तस्या नामसहस्रं

वृ.पा.पु.

॥ १८४ ॥

वे मया प्रोक्तं मुनीश्वर॥भुक्तिमुक्तिप्रदं दिव्यं किं भूयः श्रोतुमिच्छसि॥२१५॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे राधाकृष्णसहस्रनामकथनं नाम द्वाशीतितमोऽध्यायः॥८२॥ श्रीशौनक उवाच॥ साधु सूत महाभागः जगदुद्धारकारकम्॥महातंत्रविधानं नः कुमारोक्तं त्वयोदितम्॥ १॥ अलभ्यमेतत्तंत्रेषु पुराणेष्वपि मानद॥ यदिहोदितमस्मभ्यं त्वयातिकरुणात्मना ॥ २॥ नारदो भगवान्सूत लोकोद्धारणतत्परः ॥ भूयः पप्रच्छ किं साधो कुमारं विदुषां वरम् ॥ ३॥ सूत उवाच ॥ श्रुत्वा स नारदो विप्राः युग्मनामसहस्रकम् ॥ सनत्कुमारमग्राहं प्रणम्य ज्ञानिनां वरम् ॥ ४॥ नारद उवाच ॥ ब्रह्मस्त्वया समारुयाता विधयस्तंत्रचोदिताः ॥ तत्रापि कृष्णमंत्राणां वैभवं ह्युदितं महत ॥ ५॥ या तत्र राधिका देवी सर्वाद्या समुदाहृता ॥ तस्या अंशावताराणां चरितं मंत्रपूर्वकम् ॥ ६॥ तंत्रोक्तं वद सर्वज्ञ त्वामहं शरणं गतः ॥ शक्तेस्तंत्राण्यनेकानि शिवोक्तानि मुनीश्वर ॥ ७॥ यानि तत्सारमुद्धृत्य साकल्येनाभिधेहि नः॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य नारदस्य महात्मनः ॥८॥ सनत्कुमारः प्रोवाच स्मृत्वा राधापदांबुजम्॥सनत्कुमार उवाच ॥शृणु नारद वक्ष्यामि राधांशानां समुद्रवम्॥९॥शक्तीनां परमार्थं मंत्रसाधनपूर्वकम्॥ या तु राधा मया प्रोक्ता कृष्णाद्यांसमुद्रवा ॥ १०॥ गोलोकवासिनी सा तु नित्या कृष्णसहायिनी॥तेजोमंडलमध्यस्था दृश्यादृश्यस्वरूपिणी ॥ ११॥ कदाचित्तु तथा सार्द्धं स्थितस्य मुनिसत्तम ॥ कृष्णस्य वामभागान्तु जातो नारायणः स्वयम् ॥ १२॥ राधिकायाश्च वामांगान्महालक्ष्मीर्विभूव ह ॥ ततः कृष्णो महालक्ष्मीं दत्त्वा नारायणाय च ॥ १३॥ वैकुण्ठे स्थापयामास शशत्पालनकर्मणि ॥ अथ गोलोकनाथस्य लोम्नां विवरतो मुने ॥ १४॥ जाताश्चासंख्यगोपालास्तेजसा वयसा समाः॥ प्राणतुल्यप्रियाः सर्वे बभूवुः पार्षदा विभोः ॥ १५॥ राधांगलोकमकूपेभ्यो बभूवुर्गोपकन्यकाः ॥ राधातुल्याः सर्वतश्च राधादास्यः प्रियंवदाः ॥ १६॥ एतस्मिन्नंतरे विप्र सहसा कृष्णदेहतः ॥ आविर्बभूव सा दुर्गा विष्णुमाया सनातनी ॥ १७॥ देवीनां बीजरूपां च मूलप्रकृतिरीश्वरी॥परिपूर्णतमा तेजःस्वरूपा त्रिगुणात्मिका॥१८॥सहस्रभुजसंयुक्ता नानाशस्त्रा त्रिलोचना॥या तु संसारवृक्षस्य बीजरूपा सनातनी ॥ १९॥ रत्नसिंहासने तस्यै प्रददौ राधिकेश्वरः ॥ एतस्मिन्नंतरे तत्र सस्त्रीकस्तु चतुर्भुजः ॥ २०॥ ज्ञानिनां प्रवरः श्रीमान् पुमानोकारमुच्चरन् ॥ कर्मडलुधरो जातस्तपस्वी नाभितो हरेः ॥ २१॥ स तु संस्तुय सर्वेशं सावित्र्या भार्यया सह ॥ निपसावासने रम्ये विभोस्तस्याह्वया मुने ॥ २२॥ अथ कृष्णो महाभाग द्विधारूपो बभूव ह ॥ वामाद्यांगो महावेशो वसाद्यो गोपिकापतिः॥२३॥ पंचयक्त्रास्त्रिनेत्रोऽसी वामाद्यांगो मुनीश्वरः॥ स्तुत्वा कृष्णं समाहृतो निपसाव हरेः पुरः ॥२४॥ अथ कृष्णश्चतुर्वक्त्रं प्राह सृष्टिं कुरु प्रभो ॥ सत्यलोके स्थितो नित्यं गच्छ मां

पू० सं०

अ० ८३

॥ १८४ ॥

स्मर सर्वदा ॥ २५ ॥ पञ्चकस्तु हरिणा प्रणम्य जगदीश्वरम् ॥ जगाम भार्यया साकं स तु सृष्टिं करोति ये ॥ २६ ॥ पितास्माकं मुनिश्रेष्ठ मानसीं कल्प
 देविकीम् ॥ ततः पश्चात्पञ्चवक्त्रं कृष्णः प्राह मन्त्रमते ॥ २७ ॥ दुर्गां मुद्राण विन्वेश शिवलोके तपश्चर ॥ यावत्सृष्टिस्तर्धे तु लोकान्संहर सर्वतः ॥ २८ ॥
 सोऽपि कृष्णं नमस्कृत्य शिवलोकं जगाम ह ॥ ततः कालांतरे ब्रह्मकृष्णस्य परमात्मनः ॥ २९ ॥ वक्रात्सरस्वती जाता वीणापुस्तकधारिणी ॥
 तामाविवेश भगवान् वैकुण्ठं गच्छ मानवे ॥ ३० ॥ लक्ष्मीसमीपे तिष्ठ त्वं चतुर्भुजसमाश्रया ॥ सापि कृष्णं नमस्कृत्य गता नारायणातिक्रम ॥ ३१ ॥
 एवं पञ्चविधा जाता सा राधा सृष्टिकारणम् ॥ आसां पूर्णस्वरूपाणां मंत्रध्यानार्चनादिकम् ॥ ३२ ॥ वदामि शृणु विप्रं लोकानां सिद्धिदायकम् ॥
 तारः क्रियायुक्तं प्रतिष्ठा प्रीत्याढ्या च ततः परम् ॥ ३३ ॥ ज्ञानामृतां क्षुधायुक्तां वह्निजायांतको मतुः ॥ सुतपास्तु ऋषिश्छन्दो गायत्री देवता
 मनोः ॥ ३४ ॥ राधिका प्रणवो बीजं स्वाहा शक्तिरुदाहता ॥ षडक्षरैः षडंगानि कुर्याद्विन्दुविभूषितैः ॥ ३५ ॥ ततो ध्यायन्स्वहृदये राधिकां कृष्ण
 भामिनीम् ॥ श्वेतचंपकवर्णाभां कोटिचन्द्रसमप्रभाम् ॥ ३६ ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यां नीलदीवरलोचनाम् ॥ सुश्रोणीं मुनितंवा च पक्वविवाधरावरा
 ॥ ३७ ॥ मुक्ताकुंदाभदर्शनां वह्निशुद्धांशुकान्विताम् ॥ रत्नकेयूरवलयहारकुण्डलशोभिताम् ॥ ३८ ॥ गोपीभिः सुप्रियाभिश्च सेवितां श्वेतचामरैः ॥
 रासमंडलमध्यस्थां रत्नसिंहासनस्थिताम् ॥ ३९ ॥ ध्यात्वा पुष्पांजलिं क्षिप्त्वा पूजयेदुपचारकैः ॥ लक्षपट्टकं जपेन्मंत्रं तद्दर्शां हुनेत्तिलैः ॥ ४० ॥
 आज्याक्तैर्मातृकापीठे पूजा चावरणैः सह ॥ पट्टकोणेषु षडंगानि तद्वाह्येऽष्टदले यजेत् ॥ ४१ ॥ मालावतीं माधवीं च रत्नमालां मुशीलिकाम् ॥ ततः
 शशिकलां पारिजातां पद्मावतीं तथा ॥ ४२ ॥ सुंदरीं च क्रमात्प्राच्यां दिग्विदिक्षु ततो वहिः ॥ इन्द्राद्यान्सायुधानिष्ठा विनियोगास्तु साधयेत् ॥
 ॥ ४३ ॥ राधा कृष्णप्रिया रासेश्वरी गोपीगणाधिपा ॥ निर्गुणा कृष्णपूज्या च मूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ ४४ ॥ सर्वेश्वरी सर्वपूज्या वैराजजननी तथा ॥
 पूर्वाद्याशासु रक्षतु पातु मां सर्वतः सदा ॥ ४५ ॥ त्वं देवि जगतां माता विष्णुमाया सनातनी ॥ कृष्णमायादिदेवी च कृष्णप्राणाधिके शुभे ॥ ४६ ॥
 कृष्णभक्तिप्रदे राधे नमस्ते मंगलप्रदे ॥ इति सम्प्रार्थ्य सर्वेशीं स्तुत्वा हृदि विसर्जयेत् ॥ ४७ ॥ एवं यो भजते राधां सर्वाद्यां सर्वमंगलाम् ॥ भुक्तेह
 भोगानखिलान्सोऽन्ते गोलोकमाप्नुयात् ॥ ४८ ॥ अथ तुभ्यं महालक्ष्म्या विधानं वच्मि नारद ॥ यदा राधनतो भूयात्साधको भुक्तिमुक्तिमान् ॥ ४९ ॥
 लक्ष्मीमायाकामवाणीपूर्वां कमलवासिनी ॥ उक्तां वह्निप्रियांतोऽयं मंत्रकल्पबुधः परः ॥ ५० ॥ ऋषिर्नारायणश्चास्य छन्दो वि जगती तथा ॥ देवता
 तु महालक्ष्मीर्द्विदिवर्णैः षडंगकम् ॥ ५१ ॥ श्वेतचंपकवर्णाभां रत्नभूषणभूषिताम् ॥ ईषदास्यप्रसन्नास्यां भक्तानुग्रहकातराम् ॥ ५२ ॥ विभ्रतीं रत्नमालां

च कोटिचंद्रसमप्रभाम् ॥ ध्यात्वा जपेदकलशं पायसेन दशांशतः ॥५३॥ जुहुयादेधिते बह्वौ श्रीदृक्काष्ठैः समर्चयेत् ॥ नवशक्तियुते पीठे ह्यंगे
 रावरणैः सह ॥ ५४ ॥ विभूतिरुन्नतिः कांतिः सृष्टिः कीर्तिश्च सन्नतिः ॥ व्युष्टिरुत्कृष्टिर्कृद्भिश्च संप्रोक्ता नव शक्तयः ॥५५॥ अत्रावाह्य च मूलेन
 मूर्तिं सकल्प्य साधकः ॥ षट्कोणेषु षडंगानि दक्षिणे तु गजाननम् ॥५६॥ वामे कुसुमधन्वानं वसुपत्रे ततो यजेत् ॥ उमां श्रीं भारतीं दुर्गा धरणीं
 वेदमातरम् ॥ ५७ ॥ देवीमुषां च पूर्वादीं दिग्बिदिक्षु क्रमेण हि ॥ जहुर्मूर्त्यसुते पूज्ये पादप्रक्षालनोद्यते ॥ ५८ ॥ शंखपद्मनिर्घां पूज्यौ पार्श्वयोर्धृत
 चामरौ ॥ धृतातपत्रं वरुणं पूजयेत्पश्चिमे ततः ॥ ५९ ॥ संपूज्य राशीन्पस्तिो यथास्थानं नवग्रहान् ॥ चतुर्दन्तैरावत्तादीन् दिग्बिदिक्षु ततोऽर्चयेत्
 ॥ ६० ॥ तद्ब्रह्मलोकपालांश्च तदस्त्राणि च तद्ब्रह्मिः ॥ दूर्वाभिराज्यसिक्ताभिर्जुहुयादायुषे नरः ॥ ६१ ॥ गुहूचीमाज्यसंसिक्तां जुहुयात्सप्तवासरम् ॥
 अष्टोत्तरसहस्रं यः स जीवेच्छरदां शतम् ॥६२॥ हुत्वा तिलान्पृताभ्यक्तान्दीर्घमायुष्यमाप्नुयात् ॥ आभ्यार्कदिने मंत्री दशाहं घृतसंस्तुतः ॥६३॥
 जुहुयादर्कसमिधः शरीरारोग्यसिद्धये ॥ शालिभिर्जुह्वतो नित्यमष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ ६४ ॥ अचिरादेव महती लक्ष्मी संजायते ध्रुवम् ॥ उपाजा
 जीनालिकेरजोभिर्धृतमिथितैः ॥ ६५ ॥ हुनेदष्टोत्तरशतं पायसाशी तु नित्यशः ॥ मण्डलाब्जायते सोऽपि कुत्रे इव मानवः ॥ ६६ ॥ हविषा गुड
 मिश्रेण होमतो ह्यब्रवान्भवेत् ॥ जपापुष्पाणि जुहुयादष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ ६७ ॥ तांबूलग्संसमिश्रं तद्रस्मतिलकं चरेत् ॥ चतुर्णामपि वर्णानां मोह
 नाय द्विजोत्तमः ॥ ६८ ॥ एवं यो भजते लक्ष्मीं साधकंद्रो मुनीश्वरा ॥ सम्पदस्तस्य जायते महालक्ष्मीः प्रसीदति ॥६९॥ देहानं वेष्णवं धाम लभते
 नात्र संशयः ॥ या तु दुर्गा द्विजश्रेष्ठ शिवलोकं गता सती ॥७०॥ सा शिवाज्ञामनुप्राप्य दिव्यलोकं विनिर्ममा ॥ देवीलोकेति विख्यातं सर्वलोकवि
 लक्षणम् ॥ ७१ ॥ तत्र स्थिता जगन्माता तपोनियममास्थिता ॥ विविधान् स्वावतारागन्धि त्रिकाले कुरुतेऽनिशम् ॥ ७२ ॥ मायाधिका हादिनीयुक्
 चन्द्रादद्या सर्गिणी पुनः ॥ प्रतिष्ठा स्मृतिसंयुक्ता क्षुधया सहिता पुनः ॥७३॥ ज्ञानामृता वह्निजायांतस्ताराद्यो मनुमनः ॥ ऋषिः स्याद्भामदेवोऽस्य
 छंदो गायत्रमीरितम् ॥ ७४ ॥ देवता जगतामादिर्दुर्गा दुर्गतिनाशिनी ॥ ताराद्यैकैकवर्णेन हृदयादित्रयं मतम् ॥ ७५ ॥ त्रिभिर्वर्गैः कणैः सत्त्वं
 रजस्तमोदीरितम् ॥ महामरकतप्रख्यां सहस्रभुजमंडिताम् ॥ ७६ ॥ नानाशस्त्राणि दधतीं त्रिनेत्रां शशिशेखराम् ॥ कंकणांगदहारादद्यां कणान्त्रपुरकान्वि
 ताम् ॥ ७७ ॥ किरीटकुंडलधरां दुर्गां देवीं विधितयेत् ॥ ७८ ॥ वसुलक्षं जपेन्मंत्रं तिलैः समधुरैर्हुनेत् ॥ पयोऽधसा वा सहस्रं नवपद्मात्मकं यजेत्
 ॥ ७९ ॥ प्रभा माया जया सूक्ष्मा विगुहानंदिनी पुनः ॥ सुप्रभा विजया सर्वमिद्विदा पीठशक्तयः ॥ ८० ॥ अत्रिर्ब्रह्मप्रयत्नीपरमिनेः प्रमये

दिमाः ॥ प्रणवो वज्रनखदंष्ट्रायुधाय महापदात् ॥ ८१ ॥ सिंहाय वर्मासं हव प्रोक्तः सिंहमनुर्मुने ॥ दद्यादासनमेतेन मूर्ति मूलेन कल्पयेत्
 ॥ ८२ ॥ अङ्गावृत्तिं पुराभ्यर्च्य शक्तीः पत्रेषु पूजयेत् ॥ जया च विजया कीर्तिः प्रीतिः पश्चात्प्रभा पुनः ॥ ८३ ॥ श्रद्धा मेधा श्रुतिश्चैव
 स्वनामाद्यक्षरादिकाः ॥ पत्राग्रेष्वर्चयेदष्टावायुधानि यथाकमात् ॥ ८४ ॥ शंखचक्रगदाखड्गपाशाङ्कुशशरान्धनुः ॥ लोकेश्वरास्ततो वाद्ये तेषाम
 स्त्राप्यन्तरम् ॥ ८५ ॥ इत्थं जपादिभिर्मन्त्री मन्त्रे सिद्धे विधानवित् ॥ कुर्यात्प्रयोगानमुना यथा स्वस्वमनीषितान् ॥ ८६ ॥ प्रतिष्ठाप्य विधानेन कलशं
 ब्रवशोभनान् ॥ रत्नहेमादिसंयुक्तान्घटेषु नवसु स्थितान् ॥ ८७ ॥ मध्यस्थे पूजयेद्देवीमितरेषु जयादिकाः ॥ संपूज्य गन्धपुष्पाद्यैरभिषिचेत्रा
 धिपम् ॥ ८८ ॥ राजा विजयते शत्रून्योऽधिको विजयश्रियम् ॥ प्रामोत्यरोगो दीर्घायुः सर्वव्याधिविवर्जितः ॥ ८९ ॥ बन्ध्याभिषिक्ता विधिना
 लभते तनयं वरम् ॥ मन्त्रेणानेन संजतमाज्यं क्षुद्रग्रहापहम् ॥ ९० ॥ गर्भिणीनां विशेषेण जप्तं भस्मादिकं तथा ॥ जृम्भश्वासे तु कृष्णस्य प्रविष्टे
 राधिकामुखम् ॥ ९१ ॥ या तु देवी समुद्रता वीणापुस्तकधारिणी ॥ तस्या विधानं विप्रैर्द्र शृणु लोकोपकारकम् ॥ ९२ ॥ प्रणवो वाग्भवं माया
 श्रीः कामः शक्तिरीरिता ॥ सरस्वती चतुर्थ्यता स्वाहातो द्वादशाक्षरः ॥ ९३ ॥ मनुर्नारायण ऋषिर्विराट् छन्दः समीरितम् ॥ महासरस्वती चास्य
 देवता परिकीर्तिता ॥ ९४ ॥ वाग्भवेन षडंगानि कृत्वा वर्णाग्र्यसेद् बुधः ॥ ब्रह्मरंध्रे न्यसेत्तारं लज्जां भूमध्यगां न्यसेत् ॥ ९५ ॥ मुखनासादिकर्णेषु
 गुदेषु श्रीमुखार्णकान् ॥ (ततो वाग्देवतां ध्यायेद्बीणापुस्तकधारिणीम् ॥ ९६ ॥ कर्पूरकुंदधवलां पूर्णचंद्रोज्ज्वलननाम् ॥ हंसाधिरूढां भालं
 दुदिव्यालंकारशोभिताम् ॥ ९७ ॥ जपेद्द्वादशलक्षानि तत्सहस्रं सितान्बुजैः ॥ नागचंपकपुष्पैर्वा जुहुयात्साधकोत्तमः ॥ ९८ ॥ मातृकोक्ते यजेत्पीठे वक्ष्य
 माणक्रमेण ताम् ॥ वर्णाब्जेनासनं दद्यान्मूर्ति मूलेन कल्पयेत् ॥ ९९ ॥ देव्या दक्षिणतः पूज्या संस्कृता वाङ्मयी शुभा ॥ प्राकृता वामतः पूज्या वाङ्मयी
 सर्वसिद्धिदा ॥ १०० ॥ पूर्वमंगानि षट्कोणे प्रज्ञाद्याः प्रयजेद्ब्रह्मिः ॥ प्रज्ञा मेधा श्रुतिः शक्तिः स्मृतिर्वागीश्वरी मतिः ॥ १०१ ॥ स्वस्तिश्चेति समारूपाता
 वस्त्राद्यास्तदनंतरम् ॥ लोकेशानर्चयेद्भूयस्तदस्त्राणि च तद्ब्रह्मिः ॥ १०२ ॥ एवं संपूज्य वाग्देवीं साक्षाद्वाग्वल्लभो भवेत् ॥ ब्रह्मचर्यरतः शुद्धः शुद्धदंतखा
 दिकः ॥ १०३ ॥ संस्मरन् सर्ववनिताः सततं देवताधिया ॥ कवित्वं लभते धीमान् मासेद्वादशभिर्भुवम् ॥ १०४ ॥ पीत्वा तन्मंत्रितं तोयं सहस्रं
 प्रत्यहं मुने ॥ महाकविर्भवेन्मन्त्री वत्सरेण न संशयः ॥ १०५ ॥ उरोमात्रोदके स्थित्वा ध्यायन्मार्तंडमंडले ॥ स्थिता देवी प्रतिदिनं त्रिसहस्रं जपे
 न्मनुम् ॥ १०६ ॥ लभते मंडलात्सिद्धिं वाचाप्रतिमां भुवि ॥ पालशचिह्नकुसुमेर्जुहुयान्मधुरोक्षितैः ॥ १०७ ॥ समिद्धिर्वा तदुत्थाभिर्घेशः

प्राप्नोति वाक्पतेः ॥ राजवृक्षसमुद्भूतेः प्रसूनैर्मधुराञ्जुतेः ॥ १०८ ॥ तत्समिद्धिश्च जुहुयात्कवित्वमतुलं लभेत् ॥ अथ प्रवक्ष्ये विप्रेन्द्र सावित्रीं ब्रह्मणः
 प्रियाम् ॥ १०९ ॥ यां समाराध्य समुजे ब्रह्मा लोकांश्चराचरान् ॥ लक्ष्मी माया कामपूर्वा सावित्री डेसमन्विता ॥ ११० ॥ स्वाहातो मधुरा
 स्यातः सावित्र्या वसुवर्णवान् ॥ ऋषिर्ब्रह्मास्य गायत्री छन्दः प्रोक्तं च देवता ॥ १११ ॥ सावित्री सर्वदेवानां सावित्री परिकीर्तिता ॥ हृदतिकैर्मह
 विष्णुरुद्रेश्वरसदाशिवैः ॥ ११२ ॥ सर्वात्मना च डेयुक्तैरंगानां कल्पनं मतम् ॥ तत्तत्कान्चनवर्णाभां ज्वलतीं ब्रह्मतेजसा ॥ ११३ ॥ ग्रीष्ममध्याह्न
 मार्तण्डसहस्रसमविग्रहाम् ॥ ईषद्भास्यप्रसन्नास्यां रत्नभूषणभूषिताम् ॥ ११४ ॥ बह्विशुद्धांशुकाधानां भक्तानुग्रहकातराम् ॥ सुखदां मुक्तिदां चैव सर्व
 संपत्प्रदां शिवाम् ॥ ११५ ॥ वेदवीजस्वरूपां च ध्यायेद्देवप्रसू सतीम् ॥ ध्यात्वैवं मण्डले विद्वान् त्रिकोणोज्ज्वलकर्णिके ॥ ११६ ॥ सौरे पीठे यजेद्देवीं
 दीप्तादिनवशक्तिभिः ॥ मूलमंत्रेण कृतायां मूर्तीं देवीं प्रपूजयेत् ॥ ११७ ॥ कोणेषु त्रिषु संपूज्या ब्राह्मयाद्याः शक्तयो बहिः ॥ आदित्याद्यास्ततः
 पूज्या उषादिसहिताः क्रमात् ॥ ११८ ॥ ततः षडंगान्यभ्यर्च्य केसरेषु यथाविधि ॥ प्रहादिनीं प्रभां पश्चान्नित्यां विश्वभरां पुनः ॥ ११९ ॥ विला
 सिनीप्रभावत्यौ जयां शांतां यजेत्पुनः ॥ कांतिं दुर्गासरस्वत्यौ विद्यारूपां ततः परम् ॥ १२० ॥ विशालसंज्ञितामीशां व्यापिनीं विमलां यजेत् ॥
 तमोपहारिणीं सूक्ष्मां विश्वयोनिं जयावहाम् ॥ १२१ ॥ पद्मालयां परां शोभां ब्रह्मरूपां ततोऽर्चयेत् ॥ ब्राह्मयाद्याः शारणा बाह्ये पूजयेत्प्रोक्तलक्षणाः
 ॥ १२२ ॥ ततोऽभ्यर्च्येद् ब्रह्मन्बाह्ये शक्राद्यानायुधैः सह ॥ इत्यमावरणैर्देवीः दशभिः परिपूजयेत् ॥ १२३ ॥ अष्टलक्षं जपेन्मंत्रं तत्सहस्रं दुनेत्तिलैः ॥
 सर्वपापविनिर्मुक्तो दीर्घमायुः स विंदति ॥ १२४ ॥ अरुणाञ्जैस्त्रिमध्वकैर्जुहुयादयुतं ततः ॥ महालक्ष्मीर्भवेत्तस्य षण्मासान्नात्र संशयः ॥ १२५ ॥
 ब्रह्मवृक्षप्रसूनैस्तु जुहुयाद्ब्रह्मतेजसे ॥ बहुना किमिहोक्तेन यथावत्साधितासती ॥ १२६ ॥ साधकानामियं विद्या भवेत्कामदुघा मुने ॥ अथ ते
 संप्रवक्ष्यामि रहस्यं परमाद्भुतम् ॥ १२७ ॥ सावित्रीपंजरं नाम सर्वरक्षकं नृणाम् ॥ व्योमकेशालंकासक्तं सुकिरीटविराजिताम् ॥ १२८ ॥ मेघधुकु
 टिलाक्रांतां विधिविष्णुशिवाननाम् ॥ गुरुभार्गवकर्णातां सोमसूर्याग्निलोचनाम् ॥ १२९ ॥ इडापिंगलिकासुक्ष्मावायुनासापुटान्विताम् ॥
 संध्याद्रिजोष्ठपुटितां लसद्बाहुपजिह्विकाम् ॥ १३० ॥ संध्यासूर्यमणिग्रीवां मरुद्बाहुसमन्वितान् ॥ पर्जन्यहृदयासक्तं वस्वाख्यप्रतिमंडलाम् ॥ १३१ ॥
 आकाशोदरविभ्रांतां नाभ्यर्वांतरवीथिकाम् ॥ प्रजापत्याख्यजघनां कटींद्राणीसमाश्रिताम् ॥ १३२ ॥ ऊर्वोर्मलयमेरुभ्यां शोभमानां सरिद्वराम् ॥
 सुजातुजङ्गुशिकां वैश्वदेवाख्यसंज्ञिकाम् ॥ १३३ ॥ पादांघ्रिनखलोमाख्यध्रुवागङ्गुमलक्षिताम् ॥ ग्रहराश्यर्जयोगादिमूर्तावयवसंज्ञिकाम् ॥ १३४ ॥

तिथियासर्तुपक्षारूयैः संकेतनिमिषात्मिकाम् ॥ मायाकल्पितवैचित्र्यसंध्याख्यच्छदनावृताम् ॥ १३५ ॥ ज्वलत्कालानलप्रख्या तडित्कोटिस्म
 प्रभाम् ॥ कोटिसूर्यप्रतीकाशां शशिकोटिसुशीतलाम् ॥ १३६ ॥ सुधामंडलमध्यस्थां सांद्रानंदामृतात्मिकाम् ॥ वागतीतां मनोऽगम्यां वरदां
 वेदमातरम् ॥ १३७ ॥ चराचरमयीं नित्यां ब्रह्माक्षसमन्विताम् ॥ ध्यात्वा स्वात्माविभेदेन सावित्रीपंजरं न्यसेत् ॥ १३८ ॥ पञ्जरस्य ऋषिः
 सोऽहं छन्दो विकृतिरुच्यते ॥ देवता च परो हंसः पद्मह्लादिदेवता ॥ १३९ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाख्ये विनियोग उदाहृतः ॥ पदंगदेवतामन्त्रैरंगन्यासं
 समाचरेत् ॥ १४० ॥ त्रिधामूलेन मेधावी व्यापकं हि समाचरेत् ॥ पूर्वोक्तां देवतां ध्यायेत्साकारं गुणसंयुताम् ॥ १४१ ॥ त्रिपदा हरिजा पूर्वमुखी
 ब्रह्मास्त्रसंज्ञिका ॥ चतुर्विंशतितत्त्वाद्या पातु प्राचीं दिशं मम ॥ १४२ ॥ चतुष्पदा ब्रह्मदंडा ब्रह्माणी दक्षिणानना ॥ पङ्क्तिशतत्त्वसंयुक्ता पातु
 मे दक्षिणां दिशम् ॥ १४३ ॥ प्रत्यङ्मुखी पञ्चपदी पञ्चाशत्तत्त्वरूपिणी ॥ पातु प्रतीचीमनिशं मम ब्रह्मशिरोकिता ॥ १४४ ॥ सौम्यास्या ब्रह्म
 तुर्याद्या साथर्वागिरसात्मिका ॥ उदीचीं षट्पदा पातु पश्चित्त्वकलात्मिका ॥ १४५ ॥ पञ्चाशद्द्वर्णरचिता नवपादा शताक्षरी ॥ व्योमा संपातु मे वोद्धं
 शिरो वेदांतसंस्थिता ॥ १४६ ॥ विद्युन्निभा ब्रह्मसन्ध्या मृगारूढा चतुर्भुजा ॥ चापेषु चर्मासिधरा पातु मे पावकीं दिशम् ॥ १४७ ॥ ब्राह्मी कुमारी
 गायत्री रक्तगंगी हंसवाहिनी ॥ विभ्रत्कमंडलुं चाक्षं खुबखुवौ पातु नैर्ऋतिम् ॥ १४८ ॥ शुक्लवर्णा च सावित्री युवती वृषवाहना ॥ कपालशूलका
 क्षरगधारिणी पातु वायवीम् ॥ १४९ ॥ श्यामा सरस्वती वृद्धा वैष्णवी गरुडासना ॥ शंखचक्राभयकरा पातु शेवीं दिशं मम ॥ १५० ॥ चतुर्भुजा
 देवमाता गौरांगी सिंहवाहना ॥ वराभयवज्रचर्मभुजा पात्वधरां दिशम् ॥ १५१ ॥ तत्तत्पार्श्वे स्थिताः स्वस्ववाहनायुधभूषणाः ॥ स्वस्वदिक्षु
 स्थिताः पातु ग्रहशक्त्यंगसंयुताः ॥ १५२ ॥ मंत्राधिदेवतारूपा मुद्राधिष्ठातृदेवताः ॥ व्यापकत्वेन पातुस्मानापादतलमस्तकम् ॥ १५३ ॥
 इदं ते कथितं सत्यं सावित्रीपंजरं मया ॥ संध्ययोः प्रत्यहं भक्त्या जपकाले विशेषतः ॥ १५४ ॥ पठनीयं प्रयत्नेन भुक्तिं मुक्तिं समिच्छता ॥
 धृतिदा भुवना वाणी महावसुमती मही ॥ १५५ ॥ हिरण्यजननी नन्दा सविसर्गा तपस्विनी ॥ यशस्विनी सती सत्या वेदविचिन्मयी शुभा ॥ १५६ ॥
 विश्वा तुर्या वरेण्या च निमृणी यमुना भुवा ॥ मोदा देवी वरिष्ठा च धीश्च शान्तिर्मती मही ॥ १५७ ॥ धिषणा योगिनी युक्ता नदी प्रज्ञाप्रचोदनी ॥
 दया च यामिनी पद्मा रोहिणी रमणी जया ॥ १५८ ॥ सेनामुखी साममयी वगला दोषवार्जिता ॥ माया प्रज्ञा परा दोग्ध्री मानिनी पोषिणी
 क्रिया ॥ १५९ ॥ ज्योत्स्ना तीर्थमयी रम्या सौम्यामृतमया तथा ॥ ब्राह्मी हैमी भुजंगी च वशिनी सुंदरी वनी ॥ १६० ॥ ॐकारहंसिनी सर्वा

बृ.ना.पु.
॥ १८७ ॥

सुधा सा षड्गुणावती ॥ माया स्वधा रमा तन्वी रिपुघ्नी रक्षणी सती ॥ १६१ ॥ हेमी तारा विभुगतिर्विषघ्नी च वरानना ॥ अमरा तीर्थदा दीक्षा
दुर्धर्षा रोगहारिणी ॥ १६२ ॥ नानापापनृशंसघ्नी षट्पदी वज्रिणी रणी ॥ योगिनी विमला सत्या अवला वलदा जया ॥ १६३ ॥ गोमती जाह्नवी
रज्ज्वी तपनी जातवेदसा ॥ अचिग वृष्टिदा ज्ञेया ऋततंत्रा ऋतात्मिका ॥ १६४ ॥ सर्वकामदुघा सौम्या भवाहंकारवर्जिता ॥ द्विपदा या चतुष्पदा
त्रिपदा या च षट्पदा ॥ १६५ ॥ अष्टपदी नवपदी सहस्राक्षसरात्मिका ॥ अष्टोत्तरतं नामां सावित्र्या यः पठेन्नरः ॥ १६६ ॥ स चिरायुः सुखी पुत्री
विजयी विनयी भवेत् ॥ एतत्ते कथितं विप्र पंचप्रकृतिलक्षणम् ॥ १६७ ॥ मंत्रागधनपूर्वं च विश्वकामप्रपूरणम् ॥ १६८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीय
पुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे पञ्चप्रकृतिमन्त्रादिनिरूपणं नाम त्र्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८३ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ कलिकल्पांतरे ब्रह्मन्
ब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ लोकपद्मे तपस्थस्य सृष्ट्यर्थं संवभूवतुः ॥ १ ॥ विष्णुकर्णमलोद्भूतावसुरौ मधुकैटभौ ॥ तौ जातमात्रौ पयसि लोकप्रलयलक्षणे ॥ २ ॥
जानुमात्रे स्थितौ दृष्ट्वा ब्रह्माणं कमलस्थितम् ॥ प्रवृत्तावतुमालक्ष्य तुष्टाव जगदंशिकाम् ॥ ३ ॥ ततो देवी जगत्कर्त्री शैवी शक्तिरुत्तमा ॥ नारायणाग्निसं
स्थाना निद्रा प्रीता बभूव ह ॥ ४ ॥ तस्या मंत्रादिकं सर्वं कथयिष्यामि तच्छृणु ॥ सारुणा क्रोधनी शान्तिश्चंद्रालंकृतशेखरा ॥ ५ ॥ एकाक्षरीत्रीज
मन्त्रऋषिः शक्तिरुदाहृता ॥ गायत्री च भवेच्छन्दो देवता भुवनेश्वरी ॥ ६ ॥ पृथ्वीधनुर्कवीजेन कुर्यादंगानि षट् क्रमात् ॥ संहारमृष्टिमागेण मातृका
न्यस्तविग्रहः ॥ ७ ॥ मन्त्रन्यासे ततः कुर्यादेवताभावसिद्धये ॥ हल्लेखां मूर्ध्नि वदने गगनां हृदयां वुजे ॥ ८ ॥ रक्तां करालिकां गुह्यं महोच्चुष्मां
पदद्वये ॥ ऊर्ध्वप्राग्दक्षिणोदीच्यपश्चिमेपूतरेऽपि च ॥ ९ ॥ सद्यादिहस्ववीजाद्यान्वस्तव्या भूतसप्रभाः ॥ अंगानि विन्यसेत्पश्चाज्जातिदुक्तानि षट्
क्रमात् ॥ १० ॥ ब्रह्माणं विन्यसेद्राले गायत्र्या सह संयुतम् ॥ सावित्र्या सहितं विष्णु कपोले दक्षिणे न्यसेत् ॥ ११ ॥ वागीश्वर्यां समायुक्तं वामगंडे
महेश्वरम् ॥ श्रिया धनपतिं न्यस्य वामकर्णाग्रके पुनः ॥ १२ ॥ रत्या स्मरं मुखे न्यस्य पुण्यागणपतिं न्यसेत् ॥ सव्यकर्णां परि निधाकर्णगंडांतरा
लयोः ॥ १३ ॥ न्यस्तव्यं वदने मूलं भूपश्चैत्रांस्ततो न्यसेत् ॥ कण्ठमूले स्तनद्वंद्वे वामांसे हृदयां वुजे ॥ १४ ॥ सव्यांसे पार्श्वयुगले नाभिदेशे च
देरिकः ॥ भालांश्च पार्श्वजठरे पार्श्वसापरके हृदि ॥ १५ ॥ ब्रह्माण्याद्यास्तनौ न्यस्य विधिना प्रोक्तलक्षणाः ॥ मूलेन व्यापकं देहे न्यस्य देवीं
विचिंतयेत् ॥ १६ ॥ उद्यदिवाकरनिभां तुंगोरोजां त्रिलोचनाम् ॥ स्मेरास्यामिदुमुकुटां वरपाशांकुशाभयाम् ॥ १७ ॥ रदलक्षं जपेन्मंत्रं त्रिमध्यक्ते
हुनेत्ततः ॥ अष्टद्रव्यैर्देशाग्नेन ब्रह्मवृक्षममिद्वरैः ॥ १८ ॥ द्वाक्षात्तर्ज्यानादशर्कगनालिकेऽक्रम ॥ नन्दलान्यनिलं विप्र तस्यापकममा

पृ० सं०
अ० ८३

॥ १८७ ॥

दत्तम् ॥ १९ ॥ दद्यादध्वं दिनेशाय तत्र संचिन्त्य पार्वतीम् ॥ पद्ममष्टदलं बाह्ये वृत्तं षोडशभिर्दलेः ॥ २० ॥ विलिखेत्कर्णिकामध्ये
 षट्कोणमतिमुन्दरम् ॥ ततः संपूजयेत्पीठं नवशक्तिसमन्वितम् ॥ २१ ॥ जयाख्या विजया पश्चादजिताद्वापराजिता ॥ नित्या विलासिनी दोग्ध्री
 त्यघोरा मंगला नव ॥ २२ ॥ बीजाढ्यमासनं दत्त्वा मूर्तिं तेनैव कल्पयेत् ॥ तस्यां संपूजयेद्देवीमावाह्यावरणैः क्रमात् ॥ २३ ॥ मध्यप्राग्याम्यसौ
 म्येषु पूजयेदंगदेवताः ॥ षट्कोणेषु यजेन्मन्त्री पश्चान्मिथुनदेवताः ॥ २४ ॥ इन्द्रकोणे लसदंडकुंडिकासुगुणाभयाम् ॥ गायत्रीं पूजयेन्मन्त्री ब्रह्माण
 मपि तादृशम् ॥ २५ ॥ रक्षःकोणे शंखचक्रगदापंकजधारिणीम् ॥ सावित्रीं पीतवसनां यजेद्विष्णुं च तादृशम् ॥ २६ ॥ वायुकोणे परश्वत्समाला
 भयवरास्विताम् ॥ यजेत्सरस्वतीमच्छां रुद्रं तादृशलक्षणम् ॥ २७ ॥ वह्निःकोणे यजेद्ब्रह्मकुंभं मणिकरंडकम् ॥ करभ्यां विभ्रतीं पीतां तुंदिलं धनदा
 यकम् ॥ २८ ॥ आर्लिम्य सव्यहस्तेन वामे तांबूलधारिणीम् ॥ धनदां कसमारूढां महालक्ष्मीं प्रपूजयेत् ॥ २९ ॥ पश्चिमे मदनं वाणपाशांकुश
 शरासनाम् ॥ धारयंतं जपारक्तं पूजयेद्रक्तभूषणम् ॥ ३० ॥ सव्येन पतिमाश्लिष्य वामेनोत्पलधारिणीम् ॥ पाणिना रमणांकस्थानं रतिं सम्यक्सम
 र्चयेत् ॥ ३१ ॥ ऐशान्ये पूजयेत्सम्यक् विघ्नराजं प्रियान्वितम् ॥ सृणिपाशधरं कान्तं वरांगासृक्कलांगुलिम् ॥ ३२ ॥ माध्वीपूर्णकपालाढ्यं विघ्न
 राजं दिगंबरम् ॥ पुष्करं विगलद्रत्नस्फुरच्चपकधारिणम् ॥ ३३ ॥ सिंदूरसदृशाकाराबुद्धाममदविभ्रमाम् ॥ धृतगक्तोत्पलामन्यपाणिना तु
 ध्वजस्पृशाम् ॥ ३४ ॥ आशिल्लकांतामरूणां पुष्टिमर्चं दिगंबरम् ॥ कर्णिकायां निधीं पूज्यौ षट्कोणस्याथ पार्श्वयोः ॥ ३५ ॥ अंगानि
 केसरेष्वेताः पश्चात्पत्रेषु पूजयेत् ॥ अनंगकुसुमा पश्चाद्धितीयानंगमेखला ॥ ३६ ॥ अनंगगमना तद्रदनंगमदनातुरा ॥ भुवनपाला गगनवेगा
 पद्मी चैव ततः परम् ॥ ३७ ॥ शशिलेखा गगनलेखा चेत्यष्टौ यत्र शक्तयः ॥ खड्गखेटकधारिण्यः श्यामाः पूज्याश्च मातरः ॥ ३८ ॥ पद्माद्बहिः
 समभ्यर्च्याः शक्तयः पारिचारिकाः ॥ प्रथमानंगद्वयास्यादनंगमदना ततः ॥ ३९ ॥ मदनतुरा भवनवेगा ततो भुवनपालिका ॥ स्यात्सर्वशिशिरानंगवेदना
 नंगमेखला ॥ ४० ॥ चपकं तालवृत्तं च तांबूलं छत्रमुज्ज्वलम् ॥ चामरं चांशुकं पुष्पं विभ्राणाः करपंकजैः ॥ ४१ ॥ सर्वाभरणसदीप्तान् लोकपाला
 न्वहिर्यजेत् ॥ वज्रादीन्यपि तद्बाह्ये देवीमित्थं प्रपूजयेत् ॥ ४२ ॥ मन्त्री त्रिमधुरोपेतैर्हुत्वाश्चत्यसमिद्धरैः ॥ ब्राह्मणान्वशयेच्छीघ्रं पार्थिवान्पद्महो
 मतः ॥ ४३ ॥ पलाशपुष्पैस्तत्पत्नीं मंत्रिणः कुमुदैरपि ॥ पंचविंशतिधा जप्तेर्जलैः स्नानं दिने दिने ॥ ४४ ॥ आत्मानमभिर्पिचैद्यः सर्वसौभाग्य
 वान्भवेत् ॥ पंचविंशतिधा जप्तं जलं प्रातः पिवेन्नरः ॥ ४५ ॥ अवाप्य महतीं प्रज्ञां कवीनामग्रणीभवेत् ॥ कर्पूरागरुसंयुक्तकुंकुमं साधु साधितम् ॥ ४६ ॥

.ना.पु.

१८८ ॥

गृहीत्वा तिलकं कुर्याद्वाजवश्यमनुत्तमम् ॥ शालिपिष्टमयीं कृत्वा पुत्तलीं मधुरान्विताम् ॥ ४७ ॥ जप्तां प्रतिष्ठितप्राणां भक्षयेद्विवासरे ॥ वशं
नयति राजानं नारीं वा नरमेव च ॥ ४८ ॥ कण्ठमात्रोदके स्थित्वा वीक्ष्य तोयोद्गतं रविम् ॥ त्रिसहस्रं जपेन्मंत्रं कन्यामिष्टां लभेत्ततः ॥ ४९ ॥
अन्नं तन्मंत्रितं मंत्री भुञ्जीत श्रीप्रसिद्धये ॥ लिखितां भस्मना मायां ससाध्यां फलकादिषु ॥ ५० ॥ तत्कालं दर्शयेद्यंत्रं सुखं सूयेत गर्भिणी ॥
भुवनेशीयमाख्याता सहस्रभुजसंभवा ॥ ५१ ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदा नृणां स्मर्तॄणां द्विजसत्तम ॥ ततः कल्पांतरे विप्र कदाचिन्महिषासुरः ॥ ५२ ॥
वभूव लोकपालांस्तु जित्वा भुंक्ते जगन्नयम् ॥ ततस्तत्पीडिता देवा वैकुण्ठं शरणं ययुः ॥ ५३ ॥ ततो देवी महालक्ष्मीश्चकाद्यंगोत्थतेजसा ॥ श्रीवभूव
मुनिश्रेष्ठ सूर्तां व्याप्तजगन्नया ॥ ५४ ॥ स्वयं सा महिषादींस्तु निहत्य जगदीश्वरी ॥ अरविंदवने प्राप्ता भजतामिष्टदायिनी ॥ ५५ ॥ तस्याः समर्चनं
वक्ष्ये संक्षेपेण शृणु द्विज ॥ मृत्युकोपेन गुरुणा विदुर्भूषितमस्तका ॥ ५६ ॥ बीजमन्त्रः त्रियः प्रोक्तो भजतामिष्टदायकः ॥ ऋषिर्भृगुर्निवृच्छंदो देवता
श्रीः समीरिता ॥ ५७ ॥ षड्दीर्घयुक्तबीजेन कुर्यादंगानि षट् क्रमात् ॥ ततो ध्यायेज्जगद्देव्यां त्रियं संपत्तिदायिनीम् ॥ ५८ ॥ कांचनाभां गजेः
श्वेतैश्चतुर्भिः स्वकरोद्धृतैः ॥ हिरण्मयामृतघटैः सिच्यमानां सरोजगाम् ॥ ५९ ॥ वराभयाब्जस्रग्घस्तां शौभवस्त्रां किरीटिनीम् ॥ सिद्धलक्षं जपे
न्मंत्रं तत्सहस्रं हुनेत्तथा ॥ ६० ॥ सुगंधकुसुमैरिद्धा कमलैर्मधुरप्लुतैः ॥ महालक्ष्म्युदिते पीठे मूर्ति मूलेन कल्पयेत् ॥ ६१ ॥ यजेत्पूर्ववदं
गानि दिग्दलेष्वर्चयेत्ततः ॥ वासुदेवं संकर्षणं प्रद्युम्नमनिहृदकम् ॥ ६२ ॥ हिमपीततमालैर्द्वनीलभान्पीतवाससः ॥ शंग्वचक्रगदापद्मधारिण
स्तांश्चतुर्भुजान् ॥ ६३ ॥ विदिंगेतेषु पत्रेषु दमकादीन्यजेद्भुजान् ॥ दमकं पुण्डरीकं च गुग्गुलं च कुरंतकम् ॥ ६४ ॥ यजेच्छंखनिधिं देव्या दक्षिणे
प्रमदान्वितम् ॥ मुक्तामाणिक्यसंकाशौ किंचित्स्मितमुखौबुजौ ॥ ६५ ॥ अन्योन्यालिङ्गनपरां शंखपंकजधारिणौ ॥ विगलद्रत्नवर्षाभ्यां शंख
भ्यां मूर्ध्नि लाञ्छितौ ॥ ६६ ॥ तुंदिलं कंबुकनिधिं वसुधारां घनस्तनीम् ॥ वामतः पंकजनिधिं प्रियया सहितं यजेत् ॥ ६७ ॥ सिंदूराभां भुज
शिलद्वौ रक्तपद्मोत्पलान्वितौ ॥ निःसरद्रत्नवर्षाभ्यां पद्माभ्यां मूर्ध्नि लाञ्छितौ ॥ ६८ ॥ तुंदिलं पंकजनिधिं तस्वां वसुमतीमपि ॥ दलाग्रेषु यजेदेता
वलाक्याद्याः समंततः ॥ ६९ ॥ वलाकी विमला चैव कमला वनमालिका ॥ विभीषिका मालिका च शाकरी वसुमालिका ॥ ७० ॥ पंकजद्वयधारिण्यो
मुक्ताहारसमप्रभाः ॥ लोकेशान्पूजयेदंते वज्राद्यस्त्राणि तद्वहिः ॥ ७१ ॥ इत्थं यो भजते देवीं विधिना साधकोत्तमः ॥ धनधान्यसमृद्धः स्याच्च
यमाप्नोत्यनिदिताम् ॥ ७२ ॥ वक्ष्यमाणसलिले स्थित्वा मन्त्रमिमं जपेत् ॥ त्रिलक्षमर्कं ध्यायन्स भवेत्कमलालयः ॥ ७३ ॥ विष्णुगोहस्थ

पू० सं०

अ० ८४

॥ १८८ ॥

वित्वस्य मूले लक्षत्रयं जपेत् ॥ साधको यः स लभते वाञ्छितं धनसंचयम् ॥ ७४ ॥ अशोकवद्वाज्याकैस्तंडुलेर्वशयेन गत् ॥ होमेन
 खादिरे वद्गो तंडुलेर्मधुरोक्षितैः ॥ ७५ ॥ राजा वश्यो भवेच्छीघ्रं महालक्ष्मीश्च वर्द्धते ॥ वित्वच्छायामधिवसान्वित्वमिश्रहविष्यभुक् ॥ ७६ ॥
 संवत्सरत्रयं हुत्वा तत्फलैरथवांजुजैः ॥ साधकैंद्रो महालक्ष्मीं चक्षुषा पश्यति ध्रुवम् ॥ ७७ ॥ अथ कल्पांतरे ब्रह्मन्देवराज्यविलुपको ॥ जातो
 शुभनिशुभौ द्वावसुरौ लोककंटकौ ॥ ७८ ॥ ततो भ्रष्टाधिकारैस्तु शकाद्यैः संस्तुता मुने ॥ महासरस्वती देवी तदा चावततार ह ॥ ७९ ॥ हिमालये
 महापुण्ये शैले देशेऽतिशोभने ॥ ततः शुम्भादिकान्हत्वा देवतैः परिपूजिता ॥ ८० ॥ वरं दत्त्वा विशादेवी मानसं नाम वै सरः ॥ तस्या मंत्रं प्रवक्ष्यामि
 शृणुष्ववाहितो मुने ॥ ८१ ॥ ज्ञानामृता शशधरा कांतभालोपशोभिता ॥ वाग्मीजं तेन चांगानि कल्पयेत्साधकोत्तमः ॥ ८२ ॥ ऋषिः सदाशिवश्चास्य
 छंदोऽनुष्टुप्पुदाहृतम् ॥ देवता वाक्समाख्याता भजतामिष्टदायिनी ॥ ८३ ॥ चेतानां विसंचेतां वीणापुस्तकधारिणीम् ॥ दिव्यैराभरणैर्युक्तां ध्यायेद्देवीं
 निरंतराम् ॥ ८४ ॥ महासरस्वतीपीठे मूर्तिं मूलेन कल्पयेत् ॥ देवीं संपूजयेत्स्यामंगाद्यावरणैः सह ॥ ८५ ॥ आदावंगावृतिः पश्चादंघ्रिकाद्यास्स
 मीरिताः ॥ द्वितीया मातृभिः प्रोक्ता तृतीयावृत्तिः शक्तिभिः ॥ ८६ ॥ चतुर्थी पंचमी प्रोक्ता द्वात्रिंशच्छक्तिभिः पुनः ॥ चतुःपट्या स्मृता पष्ठी शक्ति
 मिलोकनायकैः ॥ ८७ ॥ सप्तमी पुनरेतेषां यैः स्यादष्टमावृतिः ॥ एवं पूज्या जगद्धात्री श्रीमती वाग्भवाभिधा ॥ ८८ ॥ स्थानेषु पूर्वमुक्तेषु यजे
 दंगानि साधकः ॥ अम्बिका वाग्भवा दुर्गा श्रीशक्तिश्चोक्तलक्षणा ॥ ८९ ॥ ब्रह्माद्याश्च ततः पूज्याः कराली विकराल्युमा ॥ सरस्वती श्रीदुर्गा
 च लक्ष्मीश्चैव धृतिः स्मृतिः ॥ ९० ॥ श्रद्धा मेधा रतिः कांतिरार्या षोडश शक्तयः ॥ खड्गखेटकधारिण्यः श्यामाः पूज्याः स्वलं
 कृताः ॥ ९१ ॥ विषघ्नी पुष्टयः प्रज्ञा सिनीवाली कुहूः पुनः ॥ रुद्रवीर्या प्रभा नंदा पोषणा वृद्धिदा शुभा ॥ ९२ ॥ कालरात्रिर्महारात्रिर्भद्रकाली
 कपार्दिनी ॥ विकृतिर्दंडिमुडिन्यौ सेंदुखंडा शिखण्डिनी ॥ ९३ ॥ निशुम्भशुम्भमथनी चण्डमुण्डविनाशिनी ॥ इन्द्राणी चैव रुद्राणी
 शंकरार्द्धशरीरिणी ॥ ९४ ॥ नारी नारायणी चैव त्रिशूलिन्यपि पालिनी ॥ अम्बिका हृदिनी चैव द्वात्रिंशच्छक्तयः सिताः ॥ ९५ ॥
 चक्रहस्ताः पिशाचास्याः संपूज्याश्चारुभूषणाः ॥ पिंगलाक्षी विशालाक्षी सप्तर्द्धिर्बुद्धिरेव च ॥ ९६ ॥ श्रद्धा स्वाहा स्वधा भिक्षा माया संज्ञा वसुं
 धरा ॥ त्रिलोकधात्री गायत्री सावित्री त्रिदेश्वरी ॥ ९७ ॥ सरूपा वदूरूपा च स्कंदमाता श्रुतमिया ॥ विमला कमला पश्चादरूपा पुनरारूपा ॥
 ॥ ९८ ॥ प्रकृतिर्विकृतिः सृष्टिः स्थितिः संहतिरेव च ॥ सन्ध्या माता सती हंसी मर्दिका वज्रिका परा ॥ ९९ ॥ देवमाता भगवती देवकी कमलसना ॥

इ.ना. पु.
१८९ ॥

त्रिमूर्ती सप्तवदना सुरासुरविमर्दिनी ॥ १०० ॥ लंबोष्ठी चोर्द्धकेशी च बहुशिखा वृकोदरी ॥ रथरेखा ह्रया पश्चाच्छांशरेखा तथापरा ॥ १०१ ॥
गगनवेगा पवनवेगा वेगा च तदनंतरम् ॥ ततो ध्रुवनपालाख्या ततः स्यान्मदनातुरा ॥ १०२ ॥ अनंगानंगवदना तथैवानंगमेखला ॥ अनंग
कुसुमा विश्वरूपा सुरभयंकरी ॥ १०३ ॥ अक्षोभ्या सप्तवाहिन्या वज्ररूपा शुचित्रता ॥ वरदाख्याथ वागीशी चतुःषष्टिस्समीरिताः ॥ १०४ ॥ चापवाण
धराः सर्वा ज्वालाजिह्वा महाप्रभाः ॥ दंष्ट्रिण्यश्चोर्द्धकेश्यस्ता युद्धोपकांतमानसाः ॥ १०५ ॥ सर्वाभरणसंदीप्ता पूजनीयाः प्रयत्नतः ॥ लोकेशाः
पूर्ववत्पूज्यास्तद्ब्रज्रादिकान्यपि ॥ १०६ ॥ जपेत्षोडशलक्षं च तदशंशं हुनेत्सुधीः ॥ आज्येन खादिरं वह्नी ततः सिद्धो भवेन्मनुः ॥ १०७ ॥
कमलेयुतं हुत्वा राजानं वशमानयेत् ॥ उत्पलैर्हृतो नूनं महालक्ष्मीः प्रजायते ॥ १०८ ॥ पलाशकुसुमैर्हुत्वा वत्सरेण कंविर्भवेत् ॥ राजीलवण
होमेन वनितां वशमानयेत् ॥ १०९ ॥ भूमौ भोगास्तु भुक्तांते विष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ वाणीवीजजपाशक्तो नात्र कार्या विचारणा ॥ ११० ॥
इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे देवीमंत्रनिरूपणं नाम चतुरशीतितमोऽध्यायः ॥ ८४ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ वाग्देवता
वतारोऽन्यः कालिकेति प्रकीर्तिता ॥ तस्या मन्त्रं प्रवक्ष्यामि भुक्तिमुक्तिप्रदं नृणाम् ॥ १ ॥ सृष्टिक्रियान्विता शांतिर्विद्वाढ्या च त्रिधा
पुनः ॥ अरूपाक्ष्यादीपिका च बिंदुयुक्ता द्विधा ततः ॥ २ ॥ मायाद्वयं ततः पश्चादक्षिणे कालिके पदम् ॥ पुनश्च सप्तबीजानि स्वाहांतोऽयं
मनुत्तमः ॥ ३ ॥ भैरवोऽस्य ऋषिश्छन्द उष्णिक्काली तु देवता ॥ बीजं मायादीर्घवर्त्म शक्तिरुक्ता मुनीश्वर ॥ ४ ॥ षड्दीर्घाढ्ये बीजेन
विद्याया अंगमीरितम् ॥ मातृकार्णान्दश दश हृदये भुजयोः पदोः ॥ ५ ॥ विन्यस्य व्यापकं कुर्यान्मूलमंत्रेण साधकः ॥ शिरः कृपाणमभयं वरं
हस्तैश्च विभ्रतीम् ॥ ६ ॥ मुंडसहस्रस्तकां मुक्तकेशां पितृवनस्थिताम् ॥ सर्वालंकृतवर्णां च श्यामांगीं कालिकां स्मरेत् ॥ ७ ॥ एवं ध्यात्वा जपेच्छं
सुहुयादयुतं ततः ॥ प्रसूनैः करवीरोत्थैः पूजायंत्रमथोच्यते ॥ ८ ॥ विलिख्य पूर्वं षड्गोत्रं त्रिकोणत्रितयं ततः ॥ पद्ममण्डलं बाह्ये भूपुरं तत्र पूज
येत् ॥ ९ ॥ जया च विजया चापि अजिता चापराजिता ॥ नित्या विलासिनी वापि दोग्ध्यघोरा च मंगला ॥ १० ॥ पीठस्य शक्तयो मायात्मने
हृत्पीठमंत्रकः ॥ शिवरूपशवस्थां च शिवाभिर्दिक्षु वेष्टिताम् ॥ ११ ॥ महाकालतासक्तां ध्यात्वांगान्यर्चयेत्पुरा ॥ कालीं कपालिनीं कुड्यां कुरुकुड्यां
विगोधिनीम् ॥ १२ ॥ विप्रचितां च षड्गोत्रे नवकोणे ततोऽर्चयेत् ॥ उग्रामुष्णप्रभां दीप्तां नीलाधानां बलाकिकाम् ॥ १३ ॥ मात्रां मुद्रां तथा
मित्रां प्रज्याः पत्रेषु मानसः ॥ पद्मन्याम्य मयन्नेन ब्राह्मी नागयणीन्यपि ॥ १४ ॥ माहेश्वरी च चामुंडा कीर्माणी चापगमिना ॥ वागीनी नार

पृ० सं०
अ० ८५

॥ १८९ ॥

सिंही च पुनरेतास्तु भूपुरे ॥ १५ ॥ भैरवीं महदाद्यां तां सिंहाद्यां धूम्रपुर्विकाम् ॥ भीमोन्मत्तादिकां चापि वशीकरणभैरवीम् ॥ १६ ॥ माहनाद्यां
 समाराध्य शक्रादीन्यायुधान्यपि ॥ एवमाराधिता काली सिद्धा भवति मंत्रिणाम् ॥ १७ ॥ ततः प्रयोगान्कुर्वीत महाभैरवभाषितान् ॥ आत्मनो
 वा परस्यार्थं सिप्रसिद्धिप्रदायकान् ॥ १८ ॥ स्त्रीणां प्रहारं निंदां च कौटिल्यं वाप्रियं वचः ॥ आत्मनो हितमन्विच्छन् कालीभक्तो विवर्जयेत् ॥ १९ ॥
 सुदृशो मदनावासं पश्यन्त्यः प्रजपेन्मनुम् ॥ अयुतं सोऽचिरादेव वाक्पपतेः समतामियात् ॥ २० ॥ दिगम्बरो मुक्तकेशः श्मशानस्थोऽधिधामिनि ॥
 जपेद्योऽयुतमेतस्य भवेयुः सर्वसिद्धयः ॥ २१ ॥ शवस्य हृदये स्थित्वा निवासाः प्रेतभूमिगः ॥ अर्कपुष्पसहस्रेणाभ्यक्तेन स्वीयरेतसा ॥ २२ ॥
 देवीं यः पूजयेद्भक्त्या जपत्रैकैकशो मनुम् ॥ सोऽचिरंैव कालेन धरणीप्रभुतां व्रजेत् ॥ २३ ॥ रजःकीर्णं भगं नार्या ध्यायन्त्यो ह्ययुतं जपेत् ॥ सक
 वित्वेन रम्येण जनान्मोहयति ध्रुवम् ॥ २४ ॥ त्रिपञ्चारे महापीठे शिवस्य हृदि संस्थिताम् ॥ महाकालेन देवेन मारयुद्धं प्रकुर्वतीम् ॥ २५ ॥ तां
 ध्यायन्स्मरेवदनां विदधत्सुरतं स्वयम् ॥ जपेत्सहस्रमपि यः स शंकरसमो भवेत् ॥ २६ ॥ अस्थिलोमत्वचायुक्तं मांसं मार्जारमेपयोः ॥ उष्ट्रस्य
 महिषस्यापि बलिं यस्तु समर्पयेत् ॥ २७ ॥ भूताष्टम्योर्मध्यरात्रे वश्याः स्युस्तस्य जन्तवः ॥ विद्यालक्ष्मीयशःपुत्रैः सचिरं सुखमेधते ॥ २८ ॥
 यो हविष्याशनरतो दिवा देवीं स्मरन् जपेत् ॥ नक्तं निधुवनासक्तो लक्षं स स्याद्वरापतिः ॥ २९ ॥ रक्तांभोजैर्दुनेन्मन्त्री धनेर्जयति वित्तपम् ॥ विल्व
 पत्रैर्भवेद्वाज्यं रक्तपुष्पैर्वशीकृतिः ॥ ३० ॥ असृजा महिषादीनां कालिकां यस्तु तर्पयेत् ॥ तस्य स्युरचिरादेव कस्तथाः सर्वसिद्धयः ॥
 ॥ ३१ ॥ यो लक्षं प्रजपेन्मन्त्रं शवमारुह्य मन्त्रवित् ॥ तस्य सिद्धो मनुः सद्यः सर्वेप्सितफलप्रदः ॥ ३२ ॥ तेनाश्वमेधप्रमुखैर्यागैरिष्टं
 सुजन्मना ॥ दत्तं दानं तपस्तप्तं उपास्ते यस्तु कालिकाम् ॥ ३३ ॥ ब्रह्मा विष्णुः शिवो गौरी लक्ष्मीर्गणपती रविः ॥ पूजिताः सकला देवा यः
 कालीं पूजयेत्सदा ॥ ३४ ॥ अथापरः सरस्वत्या ह्यवतारो निगद्यते ॥ यां निषेव्य नरा लोके कृतार्थाः स्युर्न संशयः ॥ ३५ ॥ आप्या
 यिनी चन्द्रयुक्ता माया च वदनांतरे ॥ सकामिका कुधा शांतिश्चन्द्रालंकृतमस्तका ॥ ३६ ॥ दीपिका सासना चन्द्रयुगलं मनुरीरितः ॥ मुनि
 रक्षोभ्य उद्दिष्टश्छन्दस्तु बृहती मतम् ॥ ३७ ॥ ताराख्या देवता वीजं द्वितीयञ्च चतुर्थकम् ॥ शक्तिः पञ्चदीर्घयुक्तेन द्वितीयेनांगकल्पनम् ॥ ३८ ॥
 षोढा न्यासं ततः कुर्यात्तारायाः सर्वसिद्धिम् ॥ श्रीकण्ठादीन्यसेदुद्गन्मातृकावर्णपूर्वकान् ॥ ३९ ॥ मातृकोक्तस्थले माया तृतीयकोधपूर्वकान् ॥
 चतुर्थीनमसायुक्तान्प्रथमो न्यास ईरितः ॥ ४० ॥ शवपीठसमासीनां नीलकांतिं त्रिलोचनाम् ॥ अर्द्धेन्दुशेखरां नानाभूषणाब्जां स्मरन्त्यसेत् ॥ ४१ ॥

बु.ना.पु.
॥ १९० ॥

द्वितीये तु ग्रहण्यासं कुर्यात्तां समनुस्मरन् ॥ त्रिवीजस्वरपूर्वं तु रक्तसूय इदि न्यसेत् ॥ ४२ ॥ तथा पवर्गपूर्वं तु शुक्लं सोमं भुवोर्द्वये ॥ कवर्गं
पूर्वं रक्ताभि मंगले लोचनत्रयम् ॥ ४३ ॥ चवर्गाद्यं बुधं श्यामं न्यसेद्वस्त्रस्थले बुधः ॥ द्ववर्गाद्यं पीतवर्णं कण्ठरूपे बृहस्पतिम् ॥ ४४ ॥ तवर्गाद्यं श्वेत
वर्णं घटिकायां तु भार्गवम् ॥ नीलवर्णं पवर्गाद्यं नाभिदेशे शनैश्चरम् ॥ ४५ ॥ शवर्गाद्यं धूम्रवर्णं ध्यात्वा राहुं मुखे न्यसेत् ॥ त्रिवीजपूर्वकश्चैवं
ग्रहण्यासः समीरितः ॥ ४६ ॥ तृतीयं लोकपालानां न्यासं कुर्यात्प्रथन्ततः ॥ मायादिबीजत्रितयपूर्वकं सर्वसिद्धये ॥ ४७ ॥ स्वमस्तके ललाटादि
दिक्ष्वष्टस्वधर्द्धतः ॥ ह्रस्वदीर्घकादिकाष्टवर्गपूर्वादिशाधिपान् ॥ ४८ ॥ शिवशक्त्यभिधे न्यासं चतुर्थे तु समाचरेत् ॥ त्रिवीजपूर्वकान्यस्येत्यद
शिवाञ्छक्तिसंयुतान् ॥ ४९ ॥ आधारादिषु चक्रेषु स्वचक्रवर्णपूर्वकान् ॥ ब्रह्माणं डाकिनीयुक्तं वादिसांतार्णपूर्वकम् ॥ ५० ॥ मूलाधारे विन्यसेच्च
चतुर्दशसमन्वितम् ॥ श्रीविष्णुं राकिणीयुक्तवादितांर्णपूर्वकम् ॥ ५१ ॥ स्वाधिष्ठानाभिधे चक्रे लिङ्गस्थे षड्दले न्यसेत् ॥ रुद्रं तु डाकिनीयुक्तं
डादिफांतार्णपूर्वकम् ॥ ५२ ॥ चक्रे दशदले न्यस्येन्नाभिस्थे मणिपूरके ॥ ईश्वरं कादिठान्तार्णपूर्वकं शाकिनीयुतम् ॥ ५३ ॥ विन्यसेद्वा दशदले
हृदयस्थे त्वनाहते ॥ सदाशिवं शाकिनीं च षोडशस्वरपूर्वकम् ॥ ५४ ॥ कण्ठस्थे षोडशदले विशुद्धाख्ये प्रविन्यसेत् ॥ आज्ञाचक्रे परशिवं हाकिनीसंयुतं
न्यसेत् ॥ ५५ ॥ लक्षार्णपूर्वं भ्रूमध्यसंस्थितेऽतिमनोहरे ॥ तारादिपंचमं न्यासं कुर्यात्सर्वेष्टसिद्धये ॥ ५६ ॥ अष्टौ वर्गान्स्वरद्वंद्वपूर्वकान् बीजसंयुतान् ॥
ताराद्या न्यासपूर्वाश्च प्रयोज्या अष्टशक्तयः ॥ ५७ ॥ ताराथोग्रा महोग्रापि वज्रा काली सरस्वती ॥ कमिन्वरी च चामुंडा इत्यष्टौ तारिकाः स्मृताः ॥
॥ ५८ ॥ ब्रह्मरंध्रे ललाटे च भ्रूमध्ये कण्ठदेशतः ॥ हृदि नाभौ फले मूलाधारे चेताः क्रमाद्व्यसेत् ॥ ५९ ॥ अङ्गन्यासं ततः कुर्यात्पीठारख्यं सर्वसिद्धिदम् ॥
आधारे कामरूपाख्यं बीजं ह्रस्वार्णपूर्वकम् ॥ ६० ॥ हृदि जालंधरं बीजं दीर्घपूर्वं प्रविन्यसेत् ॥ ललाटे पूर्णगिर्याख्यं कवर्गाद्यं न्यसेत्सुधीः ॥ ६१ ॥
उद्गीयानं चवर्गाद्यं केशसन्धौ प्रविन्यसेत् ॥ कण्ठे तु मधुरापीठं दशमं यादिकं न्यसेत् ॥ ६२ ॥ षोढा न्यासस्तु तारायाः प्रोक्तोऽभीष्टप्रदायकः ॥
हृदि श्रीमदेकजटां तारिणीं शिरसि न्यसेत् ॥ ६३ ॥ वज्रोदके शिखां पातु उग्रतारां तु वर्मणि ॥ महोग्रा वत्सरे नेत्रे पिगाग्रैकजटास्त्रके ॥ ६४ ॥
षड्दीर्घयुक्तमायाया एतान्यष्टौ षडङ्गके ॥ अंबुष्ठादिष्वंगुलीषु पूर्वं विन्यस्य यत्नतः ॥ ६५ ॥ तर्जनीमध्यमाभ्यां तु कृत्वा तालत्रयं ततः ॥ छोटि
कामुद्रया कुर्याद्विग्वन्धं देवतां स्मरन् ॥ ६६ ॥ विद्यया तारपुट्या न्यापकं सप्तधा चरेत् ॥ उग्रतारां ततो ध्यायेत्सद्यो वादेऽतिसिद्धिदाम् ॥ ६७ ॥
लयाध्यावंबुजन्मस्थां नीलाभां दिव्यभूषणाम् ॥ कम्बुं खड्गं कपालं च नीलाब्जं दधतीं करैः ॥ ६८ ॥ नागश्रेष्ठालंकृतांगीं रक्तनेत्रयां स्मरेत् ॥ जपे

पू० खं०
अ० ८५

॥ १९० ॥

छसचतुष्कं हि दशशं रक्तपद्मैः ॥ ६९ ॥ हुनेत्सीराज्यसंमिश्रैः शंखं संस्थाप्य संजपेत् ॥ नारीं पश्यन्स्पृशन्गच्छन्महानिशि वलिं चरेत् ॥
 ॥ ७० ॥ श्मशाने शून्यसदने देवागारेऽथ निर्जने ॥ पर्वते वनमध्ये वा शवमारुह्य मंत्रवित् ॥ ७१ ॥ समरे शत्रुनिहतं यद्वा पाप्मासिकं शिशुम् ॥
 विद्यां साधयतः शीघ्रं साधितैव प्रसिद्धयति ॥ ७२ ॥ मेधा प्रज्ञा प्रभा विद्या धीवृत्तिस्मृतिबुद्धयः ॥ विश्वेश्वरीति संप्रोक्ताः पीठस्य
 नव शक्तयः ॥ ७३ ॥ भृगुमन्विदुसंयुक्तं मेघवर्त्म सरस्वती ॥ योगपीठात्मने हाई पीठस्य मनुरांरितः ॥ ७४ ॥ दत्त्वानेनासनं मृतिं मूल
 मंत्रेण कल्पयेत् ॥ पूजयेद्विधिवद्दीर्घं तद्विधानमथोच्यते ॥ ७५ ॥ तारो माया भगो ब्रह्मा जटे सूर्यः सदीर्घकम् ॥ यक्षाधिपतये तंद्री
 सोपवीतं वलिं ततः ॥ ७६ ॥ गृहयुग्मं शिवा स्वाहा बलिमंत्रोऽयमीरितः ॥ दद्यान्नित्यं वलिं तेन मध्यरात्रे चतुष्पथे ॥ ७७ ॥ जलदानादिकं मंत्र
 विदध्यादशभिस्ततः ॥ ध्रुवो बत्रोदके वर्म फट्सप्ताणो जलग्रहे ॥ ७८ ॥ ताराद्या वह्निजायांता माया हि क्षालने मता ॥ तारो मायाः भृगुः कर्णो
 विशुद्धं धर्मवर्मतः ॥ ७९ ॥ सर्वपापानि शाम्यते छेतो नेत्रयुतं जलम् ॥ कल्पान्तनयनस्वाहा मंत्र आचमने मतः ॥ ८० ॥ ध्रुवो मणिधरीत्यते
 वज्रिण्यसि युता मृतिः ॥ खरिविद्यायुग्मिजश्च सर्ववांते वकोऽञ्जवान् ॥ ८१ ॥ कारिण्येते दीर्घवर्म अस्त्रं वह्निप्रियांतिमः ॥ त्रयोविंशतिवर्णात्मा
 शिखाया बंधने मनुः ॥ ८२ ॥ प्रणवो रक्षुगलं दीर्घवर्मास्त्रद्वयम् ॥ नवार्णेनामुना मंत्री कुर्याद्भूमिविशोधनम् ॥ ८३ ॥ नारांते सर्वविघ्नानुसार
 येति पदं ततः ॥ हुं फट् स्वाहा गुणैर्द्वर्णो मनुर्विघ्ननिवारणम् ॥ ८४ ॥ मायावीजं जपापुष्पनिभं नाभौ विचिंयेत् ॥ तदुत्थेनाग्निना देहं दहेत्साद्ध
 स्वपाप्मना ॥ ८५ ॥ तारावीजं सुवर्णाभं चितयेद्द्विदं मंत्रवित् ॥ पवनेन तदुत्थेन पापमस्म क्षिपेद्भुवि ॥ ८६ ॥ तुरीयं चंद्रकुंदाभं वीजं ध्यात्वा
 ललाटतः ॥ तदुत्थसुधयादे हं स्वयं वै देवतानिभम् ॥ ८७ ॥ अनया धृतशुद्ध्या तु देवीसादृश्यमाप्नुयात् ॥ तारोऽन्तो भृगुः कर्णो पद्मनाभयुतो वली ॥
 ॥ ८८ ॥ खे वज्ररेखे क्रोधाख्यं बीजं पावकवल्लभा ॥ अमुना द्वादशार्णेन रचयेन्मंडलं शुभम् ॥ ८९ ॥ तारो यथागता निद्रा सदृक्पेकभृगुर्विपम् ॥
 सदीर्घस्मृतिरो साक्षी महाकालो भगान्वितः ॥ ९० ॥ क्रोधोऽस्त्रं मनुवर्णोऽयं मनुः पुष्पादिशोधने ॥ तारः पाशः पय स्वाहा पंचार्णवित्तशोधने ॥
 ॥ ९१ ॥ मनवो दश संप्रोक्ता अर्घ्यस्थापनमुच्यते ॥ सेंदुर्भ्यां मासतो माया भुवं संसृज्य भृगुहम् ॥ ९२ ॥ वृत्तं त्रिकोणसंयुक्तं कुर्यान्म
 डलमंत्रतः ॥ यजेत्तत्राधारशक्तिं वह्निमंडलमध्यगाम् ॥ वह्निमंडलमध्यर्च्यं महाशंखं निधापयेत् ॥ ९३ ॥ वामकर्णेन्दुयुक्तेन फटतेन विहायसा ॥
 प्रक्षालितं भृगुर्दंडी त्रिमूर्तीदुयुतं पठेत् ॥ ९४ ॥ ततोऽर्चयेन्महाशंखं जपमंत्रचतुष्टयम् ॥ दीर्घत्रयान्विता माया काली सृष्टिः सदीर्घसः ॥ ९५ ॥

५.ना.पु.
॥ १९१ ॥

प्रतिमासंयुतं मासं यवनं हृदयं ततः ॥ एकादशार्णः प्रथमो महाशंखार्चने मनुः ॥ १६ ॥ हंसो हरिभुजंगेशयुक्तो दीर्घत्रयेंदुयुक् ॥ तारिण्यंते कपालाय
नमोतो द्वादशाक्षरः ॥ १७ ॥ स्वं दीर्घत्रयमन्वाढ्यमेवो वामदगन्वितः ॥ लोकपालाय हृदयं तृतीयोऽयं शिवाक्षरः ॥ १८ ॥ मायास्त्रीबीजमद्वैदुयुतं
स्वं स्वर्गत्वादिमः ॥ पालाय सर्वाधाराय सर्वः सर्वोद्भवस्तथा ॥ १९ ॥ सर्वशुद्धिमयश्चेति डेंताः सर्वासुरांतिकम् ॥ रुधिरा रतिदीर्घा च वायुः शुभ्रानिलः
सुरा ॥ १०० ॥ भाजनाय भगी सत्या विकपालाय हन्मनुः ॥ तुर्यो रसेषु वर्णोऽयं महारात्रप्रपूजने ॥ १०१ ॥ नवार्कमंडलं चेष्टा सलिलं
मूलमंत्रतः ॥ प्रपूरयेत्सुधाबुद्ध्या गंधपुष्पाक्षतादिभिः ॥ १०२ ॥ मुद्रां त्रिखंडां संदर्श्य पूजयेच्चंद्रमंडलम् ॥ वाक्सत्यपद्मागगने रेफानुग्रहविदु
युक् ॥ १०३ ॥ मूलमंत्रो विपद्समनुसर्गसमन्वितम् ॥ अष्टकृत्वोऽमुना मंत्री मंत्रयेत्प्रयतो जलम् ॥ १०४ ॥ मायया मदिशं शिवास्त्रं खं योनि
च प्रदर्शयेत् ॥ तत्र वृत्ताष्टपद्मेण ध्यात्वा देवीं विचिंतयेत् ॥ १०५ ॥ पूर्वोक्तां पूजयेत्त्वेनां मूलेनाथ प्रतर्पयेत् ॥ तर्जनीमध्यमानामाकनि
ष्टाभिर्महेश्वरीम् ॥ १०६ ॥ सांगुष्ठानिश्चतुर्वारं महाशंखस्थिते जले ॥ खरेफमनुविद्वाढ्यं भृगुमन्विदुयुक्तया ॥ १०७ ॥ ध्रुवाद्येन नमोतेन
तर्प्यादानंदभैरवम् ॥ ततस्तेनार्धतोयेन प्रोक्षेत्पूजनसाधनम् ॥ १०८ ॥ योनिमुद्रां प्रदर्श्यापि प्रणमेद्भवतारिणीम् ॥ विधानमर्घं संप्रोक्तं
सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ १०९ ॥ पूर्वोक्ते पूजयेत्पीठे पद्मे षड्गुणकर्णिके ॥ धगगृहावृते रम्ये देवीं रम्योपचारकैः ॥ ११० ॥ महीगृहे चतुर्दिक्षु
गणेशादीन्प्रपूजयेत् ॥ पाशांकुशौ कपालं च त्रिशूलं दधतं करैः ॥ १११ ॥ अलंकारचयोपेतं गणेशं प्राक्तमर्चयेत् ॥ कपालशूले हस्ताभ्यां दधतं
सर्पभूषणम् ॥ ११२ ॥ स्वयूथवेष्टितं रम्यं बटुकं दक्षिणेऽर्चयेत् ॥ असिशूलकपालानि डमरुं दधतं करैः ॥ ११३ ॥ कृष्णं दिगंबरं क्रूरं क्षेत्रपालं
च पश्चिमे ॥ कपालं डमरुं पाशं लिङ्गं शंखिभ्रतीं करैः ॥ ११४ ॥ अध्याकन्या रक्तवस्त्रा योगिनीरुत्तरे यजेत् ॥ अक्षोभ्यं प्रयजेन्मूर्ध्नि देव्या
मंत्रक्रव्वि शुभम् ॥ ११५ ॥ अक्षोभ्यं वस्त्रपुष्पं च प्रतीच्छानलवल्गुभा ॥ अक्षोभ्यपूजने मंत्रः पद्मोणेषु पडंगकम् ॥ ११६ ॥ वैरोचनं चामि
तामं पद्मनाभाभिधं तथा ॥ शंखं पांडुरासंज्ञं च दिग्दलेषु प्रपूजयेत् ॥ ११७ ॥ लभकां मानकां चैव पांडुरां तारकां तथा ॥ विदिग्गतावजपत्रेषु
पूजयेद्विष्टसिद्धये ॥ ११८ ॥ विंदुनामादिवर्णाद्याः संबुद्धचंतास्तथाभिधाः ॥ व्रजपुष्पं प्रतीच्छामिप्रियांताः प्रणवादिकाः ॥ ११९ ॥ वैरोचनादि
पूजायां मनवः परिकीर्तिताः ॥ भूधरश्च चतुर्दार्पुं पद्मांतकयमांतकौ ॥ १२० ॥ विद्यांतकाभिधः पश्चात्त्रांतक इमान्यजेत् ॥ शक्रादींश्चैव
वच्चादीन्प्रजपेत्तदनंतरम् ॥ १२१ ॥ एवं संपूजयन्देवीं पांडित्यं धनमद्भुतम् ॥ पुत्रान्पौत्राञ्छुभां कीर्तिं लभते जनवश्यताम् ॥ १२२ ॥ तारो

पू० ख०
अ० ८५

॥ १९१ ॥

माया श्रीमदेकजटे नीलसरस्वती ॥ महोक्तारे देवासः सनेत्रो गदियुगमकम् ॥ १२३ ॥ सर्वदेवपिशाकर्मो दीर्घोन्निर्मरुसान्प्रस ॥ अभ्रगुममं जाड्यं
 च छेदयद्वितयं रमा ॥ १२४ ॥ मायास्त्राप्रियातोऽयं द्विपंचाशलिपिर्मनुः ॥ अनेन नित्यं पूजतिऽन्वहं देव्ये वलिं हरेत् ॥ १२५ ॥ एवं सिद्धे
 मनौ मंत्री प्रयोगान्विदधाति च ॥ जातमात्रस्य बालस्य दिवसत्रितयादधः ॥ १२६ ॥ जिह्वायां विलिखेन्मंत्रं मध्वाज्याभ्यां शलाकया ॥ सुवर्ण
 कृतया यद्वा मंत्री धवलदूर्वया ॥ १२७ ॥ गतेऽष्टमेऽब्दे बालोऽपि जायते कविरद्भुतम् ॥ तथापरैरजंयोऽपि भूपसंघैर्दानार्चितः ॥ १२८ ॥ उपरागे
 दतानीव नरदारुसरोजले ॥ निर्माय कीलकं तेन तैलमध्वमृतौर्लिखेत् ॥ १२९ ॥ सरोजिनीदले मंत्रं वेष्टयेन्मातृकाक्षरैः ॥ निखाय तदलं
 कुंडे चतुरस्रे समेखले ॥ १३० ॥ संस्थाप्य पावकं तत्र जुहुयान्पुनानुना ॥ सहस्रं रक्तपद्मानां धेनुदग्धजलाप्लुतम् ॥ १३१ ॥ होमांते
 विविधे रत्नेः पलैरपि वलिं हरेत् ॥ वलिं मंत्रेण विधिवद्वलिमंत्रः प्रकाश्यते ॥ १३२ ॥ तारः पद्मे युग तंद्री वियदीर्घं च लोहितः ॥ अत्रिविपभ
 गारूढो वदत्पद्मावतीपदम् ॥ १३३ ॥ झिटीशाब्धोनिलस्वाहा षोडशाणो वलेर्मनुः ॥ ततो निशीथे च वलिं पूर्वोक्तमनुना हरेत् ॥ १३४ ॥
 एवं कृते पंडितानां स जयी कविराड् भवेत् ॥ निवासो भास्वीलक्ष्म्योर्जनतारजनक्षमः ॥ १३५ ॥ शताभिजप्त्या यो मंत्री रोचनां मस्तके धरेत् ॥
 यं यं पश्यति तस्यासौ दासवन्जायते क्षणात् ॥ १३६ ॥ श्मशानांगारमाश्रित्य पूर्वायां कुजवासरे ॥ तेन मंत्रेण संवेष्ट्य निवद्धं रक्ततंतुभिः
 ॥ १३७ ॥ शताभिजप्तं मूलेन निलिपेद्भैरवैश्मनि ॥ उच्चाटयति सप्ताहात्सकुंडुवान्विरोधिनः ॥ १३८ ॥ क्षीराद्वयं निशामंत्रं लिखित्वा पौरु
 षेऽस्थनि ॥ रविवारे निशीथिन्यां सहस्रमभिमंत्रयेत् ॥ १३९ ॥ तत्क्षिप्तं शत्रुसदने मंडलाद्वंशकं भवेत् ॥ क्षेत्रे क्षिप्तं सस्यहान्योजवदत्तुरमा
 लयेत् ॥ १४० ॥ षट्कोणांतौर्लिखेन्मूलं साध्यार्णं केशरैः स्वैरैः ॥ बाह्येऽष्टवर्गयुक्पत्रं पद्मभूमिपरावृतम् ॥ १४१ ॥ यंत्रं भूर्जे जतुरसैर्लिखेत्पीताम्बरैः
 वृतम् ॥ षट्सूत्रेण सन्नद्धं शिशुकंठगतं ध्रुवम् ॥ १४२ ॥ भूतभीतिहरं वामबाहौ स्त्रीणां च पुत्रदम् ॥ नृणां दक्षिणबाहुस्थं निर्धनानां धनप्रदम् ॥ १४३ ॥
 ज्ञानदे ज्ञानमिच्छूनां राज्ञां तु विजयप्रदम् ॥ १४४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे यक्षिणीमन्त्रभेदनिरूपणं नाम
 रश्माशीतिः मोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ भस्वत्यवतारास्ते कथिताः सिद्धिदा नृणाम् ॥ अथ लक्ष्म्यवतारास्ते वक्ष्ये सर्वार्थसिद्धिदान् ॥ १ ॥
 शशीमन्मथशक्त्याख्यं बीजत्रितयमीरितम् ॥ ऋषिः स्यादक्षिणामूर्तिः पक्तिश्छंदः प्रकीर्तितम् ॥ २ ॥ देवता त्रिपुरा बाला मध्यति शक्तिबीजके ॥
 नाभेरापादमाद्यं तु नाभ्यंतं हृदयात्परम् ॥ ३ ॥ मृध्नो हृदंतं तार्तीयं कमः देहेषु विन्यसेत् ॥ आद्यं वामकरे दक्षकरे तदुभयोः परम् ॥ ४ ॥ पुनर्बीजत्रयं न्यस्य

वृ.ना.पु.
॥ १९२ ॥

मूर्ध्नि गुह्ये च वक्षसि॥नव योन्याभिधं न्यासे नवकृत्वो मनुं न्यसेत् ॥ ५ ॥ कर्णयोश्चिबुके न्यस्येच्छंत्तयोर्मुखपंकजे ॥ नेत्रयोर्नासिकायां च स्कंधयो
रुदरे तथा ॥ ६ ॥ न्यसेत्कूर्परयोर्नाभौ जातुनोर्लिगमस्तके ॥ पादयोरपि गुह्ये च पार्श्वयोर्हृदये पुनः ॥ ७ ॥ स्तनयोः कंठदेशे च वामांगादिषु
विन्यसेत् ॥ वाग्भवाद्यां रतिं गुह्ये प्रीतिमत्यादिकां हृदि ॥ ८ ॥ कामबीजादिकान्पश्येद्दमये तु मनोभवाम् ॥ पुनर्वागकात्ममाद्यास्तिस्रएव च
विन्यसेत् ॥ ९ ॥ अमृतेशीं च योगेशीं विश्वयोनिं तृतीयकाम् ॥ मूर्ध्नि वक्त्रे हृदि न्यस्येद्द्वयो चरणयोरपि ॥ १० ॥ कामेशी पंचबीजाब्द्यां स्मरात्पञ्च
न्यसेत्कामात् ॥ मायाकामौ च वागलक्ष्मी कामेशी पंचबीजकम् ॥ ११ ॥ मनोभवश्च मकरध्वजकंदर्पमन्मथाः ॥ कामदेवः स्मरः पंच कीर्तिता
न्याससिद्धिदाः ॥ १२ ॥ शिरःपन्मुखगुह्येषु हृदये वाणदेवताः ॥ द्वाविण्याद्याः क्रमान्यस्येद्वाणेशीबीजपूर्वकाः ॥ १३ ॥ द्वांद्रीं क्रीं जूं स इति वै
वाणेशीबीजकं च कम् ॥ द्वाविणी क्षोभिणी वशीकरण्याकर्षणी तथा ॥ १४ ॥ संमोहनी च वाणानां देवताः पञ्च कीर्तिताः ॥ तार्ती यवाग्मध्यगेन कामेन
स्यात्पडंगकम् ॥ १५ ॥ षड्दीर्घस्वरयुक्तेन ततो देवीं विचिंतयेत् ॥ ध्यायेद्वक्तसरोजस्थां रक्तवस्त्रां त्रिलोचनाम् ॥ १६ ॥ उद्यदकनिभां विद्यां
मालाभयवरोद्ग्रहाम् ॥ लक्षत्रयं जपेन्नेवं दशांशं किंशुकोद्भवैः ॥ १७ ॥ पुष्पैर्हयारिजैर्वापि जुहुयान्मधुरान्वितैः ॥ नवयोन्यात्मकं यंत्रं वहिरष्टदला
वृतम् ॥ १८ ॥ केसरेषु स्वगान्यस्येद्द्वर्गान्त्यौदलेष्वपि ॥ दलाग्रेषु त्रिशूलानि पद्मं तु मातृकावृतम् ॥ १९ ॥ एवं विलिखितं यंत्रं पीठशक्तीः प्रपूजयेत् ॥
इच्छा ज्ञाना क्रिया चैव कामिनी कामदायिनी ॥ २० ॥ रती रतिप्रिया नंदा मनोन्मन्यपि चोदिताः ॥ पीठशक्तीरिमा इष्टा पीठं तन्मनुना दिशेत् ॥
॥ २१ ॥ व्योमपूर्वं तु तार्तीयं सदाशिवमहापदम् ॥ प्रेतपद्मासनं डेंटं नमोतः पीठमन्त्रकः ॥ २२ ॥ षोडशार्णस्ततो मूर्तीं क्लृप्तायां मूलमंत्रतः ॥
आवाह्यं प्रजपेद्देवीसुपचारैः पृथग्विधैः ॥ २३ ॥ देवीमिष्ट्वा मध्ययोनौ त्रिकोणे रतिपूर्विकाम् ॥ वामकोणे रतिं दक्षे प्रीतिमये मनोभवाम् ॥ २४ ॥
योऽन्यन्तर्वह्निकोणादवंगान्यग्रेर्विदिक्ष्वपि ॥ मध्ययोर्नेर्बहिः पूर्वादेषु चाग्रे स्मरानपि ॥ २५ ॥ वाणदेवीस्तद्वदेव शक्तीरष्टसु योनिषु ॥ सुभगाख्या
भगा पश्चात्तृतीया भगसर्पिणी ॥ २६ ॥ भगमाला तथानेगा नगाद्या कुसुमापरा ॥ अनेगमेखलानेगमदनेत्यष्टशक्तयः ॥ २७ ॥ पञ्चकेशरगा ब्राह्मी
मुक्ताः पत्रेषु भैरवाः ॥ दीर्घाद्या मातरः पूज्या ह्रस्वाद्याश्चाष्टभैरवाः ॥ २८ ॥ दलाग्रेष्वष्टपीठानि कामरूपाख्यमादिमम् ॥ मलयं कोष्ठनि
ध्याख्यं चौहाराख्यं कुलांतकम् ॥ २९ ॥ जालधरं तथोन्नासं कोटपीठमथाष्टमम् ॥ भूगृहे दशदिक्ष्वचैर्देवैस्तु त्रिपुरांतकम् ॥ ३० ॥ वैतालमग्नि
जिह्वं च कमलांतकपालिनी ॥ एकपादं भीमरूपं विमलं हाटकंधरम् ॥ ३१ ॥ राकाद्यानायुधैः सादं स्वस्वदिक्षु समचयेत् ॥ तद्विर्विधं वडकं

पू० ख०
अ० ८६

॥ १९२ ॥

योगिनीं क्षेत्रनायकम् ॥ ३२ ॥ गणेशं विदिशास्वचंद्रसुन्दर्याञ्छिवास्तथा ॥ भूताश्चेत्यं भजन्वालाभीशः स्याद्धनविद्ययोः ॥ ३३ ॥ रक्ताभोजेर्हुतेर्नायो
 वश्याः स्युः सर्पपेर्नृपाः ॥ नद्यावर्ते राजवृक्षैः कुंदैः पाटलचंपकैः ॥ ३४ ॥ पुष्पैर्वित्त्वफलेर्वापि होमाह्वसीः स्थिरा भवेत् ॥ अपमृत्युं जयेन्मन्त्री
 गुडूच्या दुग्धयुक्त्या ॥ ३५ ॥ यथोक्तदूर्वाहोमेन नीरोगायुः समश्नुते ॥ ज्ञानं कवित्वं लभते चन्द्रागुरुसुरेहुतेः ॥ ३६ ॥ पलाशपुष्पैर्वाक्सिद्धिरत्राप्ति
 श्चात्रहोमतः ॥ सुरभिर्क्षीरदध्यक्तौल्लजान्हुत्वा रुजो जयेत् ॥ ३७ ॥ रक्तचन्दनकर्पूरकर्चूरागुरुचोनाः ॥ चन्दनं केशरं मांसीं क्रमाद्भागैर्नियो
 जयेत् ॥ ३८ ॥ भूमिचंद्रैकनन्दाविदिवसप्तनिगमोन्मितैः ॥ श्मशाने कृष्णभूतस्य निशि नीहारपाथसा ॥ ३९ ॥ कुमार्या पेपयेत्तानि मंत्रेणाथाभि
 मंत्र्य च ॥ विदद्धचात्तिलकं तेन दर्शनादशयेजनान् ॥ ४० ॥ गजसिंहादिभूतानि राक्षसाञ्छाकिनीरपि ॥ प्रयोजनानां सिद्धये तु देव्याः शापं निवर्त्य
 च ॥ ४१ ॥ विधायोत्कीलितां पश्चाज्जपमस्य समाचरेत् ॥ यो जपेदादिमे बीजे बराहभृगुपावकान् ॥ ४२ ॥ मध्यमादौ नभोहंसौ मध्यमांते तु पाव
 कम् ॥ आदावन्ते च तार्तीयकमात्स्वं धूम्रकेतनम् ॥ ४३ ॥ एवं जप्त्वा शतं विद्यां शापहीना फलप्रदा ॥ यद्वाये चरमे बीजे नैव रंफं वियोजयेत्
 ॥ ४४ ॥ शापोद्धारप्रकारोऽन्यो यद्वायं कीर्तितो बुधैः ॥ आद्यमाद्यं हि तार्तीयं कामः कामोऽथ वाग्भवम् ॥ ४५ ॥ अंत्यमंत्यमनंगश्च नवार्णः
 कीर्तितो मनुः ॥ जप्तोऽयं शतधा शापं बालाया विनिवर्तयेत् ॥ ४६ ॥ चैतन्याहादिनीमन्त्रौ जप्तौ निष्कालताः ॥ त्रिस्वराश्चेतनं मन्त्री
 धरः शांतिरनुग्रहः ॥ ४७ ॥ तारादिहृदयांतः स्यात्काम आहादिनीमनुः ॥ तथा त्रयाणां बीजानां दीपनेर्मनुभिस्त्रिभिः ॥ ४८ ॥ सुदीप्तानि विधा
 यादौ जपेत्तानीष्टसिद्धये ॥ वदयुग्मं सदीर्घां बु स्मृतिवालावनंगतौ ॥ ४९ ॥ सत्यः सनेत्रो नस्तादृग्वा वाग्वर्णाद्यदीपनी ॥ छिन्ने क्लेदिनि वैकुण्ठे दीर्घं
 स्वं सद्यगोत्तिमः ॥ ५० ॥ निद्रा सचंद्रा कुर्वीत शिवाणां मध्यदीपिनी ॥ तारो मोक्षं च कुरुते नायं वर्णास्यदीपिनी ॥ ५१ ॥ दीपिनीमंतरा वाला
 साधितापि न सिद्धयति ॥ वागंत्यकामान् प्रजयेदरीणां क्षोभहेतवे ॥ ५२ ॥ कामवागंत्यबीजानि त्रैलोक्यस्य वशीकृतौ ॥ कामांत्यवाणीबीजानि
 मुक्तये नियतो जपेत् ॥ ५३ ॥ पूजारेभे तु बालायास्त्रिविधानचंयद्वरून् ॥ दिव्यौघश्चैव सिद्धौघो मानवौघ इति त्रिधा ॥ ५४ ॥ परप्रकाशः परमे
 शानः परशिवस्तथा ॥ कामेश्वरस्ततो मोक्षः षष्ठः कामोऽमृतोऽतिमः ॥ ५५ ॥ एते दसैव दिव्यौघा आनन्दपदपश्चिमाः ॥ ईशानाख्यस्तत्पुरुषोऽघोराख्यो
 वामदेवकः ॥ ५६ ॥ सद्योजात इमे पंच सिद्धौघाख्याः स्मृता मुने ॥ मानवौघाः परित्येयाः स्वगुरोः सम्प्रदायतः ॥ ५७ ॥ नवयोन्यात्मके यन्त्रे विलिखे
 न्मध्ययोनितः ॥ प्रादक्षिण्येन बीजानि त्रिवां साधकोत्तमः ॥ ५८ ॥ त्रींस्त्रीन्वर्णास्तु गायत्र्या अष्टपत्रेषु संलिखेत् ॥ बहिर्मातृकयाऽऽवेष्ट्य तद्बहिर्भूपुरद

वृ.ना.पु.

॥ १९३ ॥

यम् ॥ ५९ ॥ कामबीजलसत्कोण व्यतिभिन्नं परस्परम् ॥ पत्रे त्रैपुरमाख्यातं जपसंपातसाधितम् ॥ ६० ॥ बाहुना विधृते दद्याद्धनं कीर्तिं सुखं सुतान् ॥ कामति
त्रिपुरा देवी विद्महे कविषं भविम् ॥ ६१ ॥ वक्त्रं लब्ध्वा समारूढः सनेत्रोऽग्निश्च धीमहि ॥ तत्र क्लिष्टे प्रचोदति यादित्येषा प्रकीर्तिता ॥ ६२ ॥ गायत्री
त्रैपुरा सर्वसिद्धिदा सुरसेविता ॥ अथ लक्ष्म्यवतारोऽन्यः कीर्त्यते सिद्धिदो नृणाम् ॥ ६३ ॥ वेदादिगिरिजा पद्मा मन्मथो हृदयं भृगुः ॥ भगवति
माहेश्वरी ङेन्तेऽन्नपूर्णे दहनांगना ॥ ६४ ॥ प्रोक्ता विंशतिवर्णयं विद्या स्याद्गुहिणो मुनिः ॥ धृतिश्छंदोऽन्नपूर्णेऽशी देवता परिकीर्तिता ॥ ६५ ॥ पद्मदीर्घा
ज्येन हल्लेखावीऽजेन स्यात्पडंगकम् ॥ मुखनासाक्षिकर्णासगुदेषु नवसु न्यसेत् ॥ ६६ ॥ पदानि नव तद्दर्शनसंख्येदानीमुदीर्यते ॥ भूमिचंद्रधरं
काशिवेदाब्धिद्युगवाद्भुमिः ॥ ६७ ॥ पदसंख्यामिता वर्णस्ततो ध्यायेत्सुरेश्वरीम् ॥ स्वर्णाभांगां त्रिनयनां वस्त्रालंकारशोभिताम् ॥ ६८ ॥ भूरमासं
युतां देवीं स्वर्णाम्रकरांबुजाम् ॥ लक्षं जपोऽयुतं होमो घृताक्तचरुणा तथा ॥ ६९ ॥ जयादिनवशक्त्याढ्ये पीठे पूजा समीरिता ॥ त्रिकोणा वेदपत्रा
ष्टपत्रषोडशपत्रके ॥ ७० ॥ भूपुरेण युते यंत्रे प्रदद्यान्मायया मनुम् ॥ अग्न्यादिकोणत्रितये शिववाराहमाधवान् ॥ ७१ ॥ अचर्ययेत्स्वस्वमंत्रैस्तु
प्रोच्यते मनवस्तु ते ॥ प्रणवो मनुचन्द्राब्धं गगनं हृदयं शिवा ॥ ७२ ॥ मास्तुः शिवमंत्रोऽयं सप्तार्णः शिवपूजने ॥ वाराहनारायणयोर्मंत्रौ पूर्व
मुदीरयेत् ॥ ७३ ॥ षडंगानि ततोऽभ्यर्च्य वामे दक्षे धरां रमाम् ॥ यजेत्स्वस्वमनुभ्यां तु तावुच्यंते मुनीश्वर ॥ ७४ ॥ अत्र महाव्रमित्युक्ता मे
देवत्राधिपोर्णकाः ॥ नयेममंत्रं प्राणति दापयानलसुंदरी ॥ ७५ ॥ द्वाविंशत्यक्षरो मंत्रो भूमीष्टौ भूमिसंपुटः ॥ लक्ष्मीष्टौ श्रीपुटो विप्र स्मृति
लभनुचंद्रयुक् ॥ ७६ ॥ भ्रुवो बीजमिति प्रोक्तं श्रीबीजं प्रागुदाहृतम् ॥ मंत्रादिस्थचतुर्वीजपूर्विकाः परिपूजयेत् ॥ ७७ ॥ शक्तीश्वतस्रो
वेदाक्षे परा च भुवनेश्वरी ॥ कमला सुभगा चति ब्राह्म्याद्या अपृषजगाः ॥ ७८ ॥ षोडशारे स्मृते च च मानदातुष्टिपुष्टयः ॥ प्रीती रतिर्होः
श्रीश्चापि स्वाहा स्वाहा दशम्यथ ॥ ७९ ॥ ज्योत्स्ना हैमवती छाया पूर्णिमा संहतिस्तथा ॥ अमावास्येति संपूज्या मंत्रश्रे प्राणपूर्विका ॥ ८० ॥
भूपुरे लोकपालाः स्युस्तदस्त्राणि तदग्रतः ॥ इत्थं जपादिभिः सिद्धे मंत्रेऽस्मिन्धनसंचये ॥ ८१ ॥ कुवेरसदृशो मंत्री जायते जनवंदितः ॥ अथ
लक्ष्म्यवतारोऽन्यः कीर्त्यते मुनिसत्तम ॥ ८२ ॥ प्रणवः शांतिररुणाक्रियाव्याचन्द्रभूषिताः ॥ वगलामुखिसवांते इंधिकाह्लादिनीयुता ॥ ८३ ॥
पीताजरायुक्प्रतिष्ठा पुनर्दीर्घोदसंयुता ॥ बाचं मुखं पदं स्तंभ्यांते जिह्वापदं वदेत् ॥ ८४ ॥ कीलयेति च बुद्धि विनाशयति स्वबीजकम् ॥
तारोऽग्निमुंदरी मंत्रो वगलायाः प्रकीर्तितः ॥ ८५ ॥ मुनिस्तु नारदश्छंदो वृहती वगलामुखी ॥ देवता नेत्रपंचेपुनवपंचदिगर्णकैः ॥ ८६ ॥ अंगानि

पृ० ख०

अ० ८६

॥ १९३ ॥

कल्पयित्वा च ध्यायेत्पीताम्बरां ततः ॥ स्वर्णासनस्थां हेमाभां स्तंभिनीमिदुशेखराम् ॥८७॥ दधतीं मुद्गरं पाशं वज्रं च रसनां करैः ॥ एवं ध्यात्वा
 जपेत्क्षमयुतं चंपकोद्भवैः ॥८८॥ कुसुमैर्जुह्यात्पीठे बालायाः पूजयेदिमाम् ॥ चंदनागुरुचंद्राद्यैः पूजार्थं यंत्रमालिखेत् ॥८९॥ त्रिकोणषड्द
 लाष्टास्त्रषोडशारे यजेदिमाम् ॥ मंगला स्तंभिनी चैव जंभिणी मोहिनी तथा ॥९०॥ वश्या चला वलाका च भूधरा कल्मषाभिधा ॥ धात्री च कलना
 कालकर्षिणी भ्रामिकापि च ॥९१॥ मंदगापि च भोगस्था भाविका षोडशी स्मृता ॥ भृगुहस्य चतुर्दिक्षु पूर्वादिषु यजेत्कमात् ॥९२॥ गणेशं
 वटुकं चापि योगिनीः क्षेत्रपालकम् ॥ इंद्रादींश्च ततो बाह्ये निजायुधसमन्वितान् ॥९३॥ इत्थं सिद्धे मनो मंत्री स्तंभयेदेवतादिकान् ॥ पीतवस्त्रप
 दासीनः पीतमाल्यानुलेपनः ॥९४॥ पीतपुष्पैर्यजेद्देवीं हरिद्रोत्यस्रजा जपेत् ॥ पीतां ध्यायन्भगवतीं पयोमध्येऽयुतं जपेत् ॥९५॥ त्रिमध्वा
 ज्यतिलैर्होमो नृणां वश्यकरो मतः ॥ मधुरत्रितयाक्तैः स्यादाकर्पो लवणैर्ध्रुवम् ॥९६॥ तैलाभ्यक्तैर्निम्बपत्रैर्होमो विद्वेषकारकः ॥ ताललोण
 हरिद्राभिर्द्विषां सस्तंभनं भवेत् ॥९७॥ आगारधूमं राजीश्च माहिषं गुग्गुलं निशि ॥ श्मशाने पावके हुत्वा नाशयेदचिरादरीन् ॥९८॥ गरुतो
 गृध्रकाकानां कटुतैलं विभीतकम् ॥ गृहधूमं चितावद्भौ हुत्वा प्रोच्चाटयेद्विपून् ॥९९॥ द्वारार्जुदूचीलजान्यो मधुरत्रितयान्वितान् ॥ जुहोति
 सोऽखिलान् रोगान् शमयेदर्शनादपि ॥ १००॥ पर्वताग्रे महारण्ये नदीसंगे शिवालये ॥ ब्रह्मचर्यरतो लक्षं जपेदखिलसिद्धये ॥ १०१॥ एक
 वर्णगवीदुग्धं शर्करामधुसंयुतम् ॥ त्रिशतं मंत्रितं पीतं हन्याद्विषपराभवम् ॥ १०२॥ श्वेतपालाशकाष्ठेन रचिते रम्यपादुके ॥ अलङ्कृतं जिते लक्षं
 मन्त्रयेन्मनुनामुना ॥ १०३॥ तदाहूढः पुमान् गच्छेत्क्षणेन शतयोजनम् ॥ पारदं च शिलां तालं पिष्टं मधुसमन्वितम् ॥ १०४॥ मनुना मन्त्रयेत्क्ष
 लिपेत्तेनाखिलां तनुम् ॥ अदृश्यः स्यान्नृणामेष आश्चर्य्यं दृश्यतामिदम् ॥ १०५॥ पट्टोणं विलिखेद्वीजं साध्यनामान्वितं मनोः ॥ हरितालनिशा
 चूर्णैरुन्मत्तरसंसंयुतैः ॥ १०६॥ शेषाक्षरैः समानीतं धरागेहविराजितम् ॥ तद्यंत्रं स्थापितप्राणं पीतसूत्रेण वेष्टयेत् ॥ १०७॥ भ्राम्यत्कुलालचक्रस्थां
 गृहीत्वा मृत्तिकां तथा ॥ रचयेद्दृष्टं रम्यं यंत्रं तन्मध्यतः क्षिपेत् ॥ १०८॥ हरितालेन संलिप्य यंत्रं प्रत्यहमर्चयेत् ॥ स्तंभयेद्विद्विषां वाचं गतिं
 कार्यपरंपराम् ॥ १०९॥ आदाय वामहस्तेन प्रेतभूस्थितकर्षणम् ॥ अंगारेण चितास्थेन तत्र यंत्रं समालिखेत् ॥ ११०॥ मंत्रितं निहितं भूमौ रिपूणां
 स्तंभयेद्भूतिमाप्सितवस्त्रे लिखेद्यंत्रं अंगारेणैव तत्पुनः ॥ १११॥ मंडूकवदने न्यस्येत्पीतसूत्रेण वेष्टितम् ॥ पूजितं पीतपुष्पैस्तद्वाचं सस्तंभयेद्विषाम् ॥ ११२॥
 यद्भूमौ भविता दिग्भ्यं तत्र यंत्रं समालिखेत् ॥ मार्जितं तद्विषां पात्रैर्दिव्यस्तम्भनकृद्भवेत् ॥ ११३॥ इन्द्रवारुणिकासूलं सप्तशो मनुमंत्रितम् ॥ क्षितं

बृ.ना.पु.
॥ १९४ ॥

जले दिव्यकृतं जलस्तंभनकारकम् ॥११४॥ किं बहुतया साधकेन मन्त्रः सम्यगुपासितः ॥ शत्रूणां गतिबुद्ध्यादेः स्तंभनो नात्र संशयः ॥११५॥
इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे यक्षिणीमन्त्रसाधननिरूपणं नाम षडशीतितमोऽध्यायः ॥८६॥ सनत्कुमार उवाच ॥
अवतारत्रये लक्ष्म्याः कथितं ते द्विजोत्तम ॥ दुर्गायाश्चाभिधास्यामि सर्वलोकोपकारकान् ॥ १ ॥ प्रणवः श्रीः शिवायुग्मं वाणीवैरोचनीपदम् ॥
वज्राद्यं क्षुधितासूक्ष्मा मृता स्वाग्नीदुसंयुता ॥२॥ प्रतिष्ठाप्य शिवा फट् च स्वाहातोऽत्यष्टिर्वर्णवान् ॥ भैरवोऽस्य मुनिः सम्राट् छन्दो मन्त्रस्य देवता ॥३॥
छिन्नमस्ता रमा बीजं स्वाहा शक्तिरुदीरिता ॥ आं खड्गाय हृदाख्यातमीं खड्गाय शिरः स्मृतम् ॥ ४ ॥ ऊं वज्राय शिखा प्रोक्ता ऐं पाशाय तनुच्छ
दम् ॥ औं मकुशाय नेत्रं स्याद्विसर्गो वसुरक्षयुक ॥ ५ ॥ मायायुग्मं चाक्षमंगं मनवः प्रणवादिकाः ॥ स्वाहांताश्चैव मंगानि कृत्वा ध्यायेदथाधिकाम्
॥ ६ ॥ भानुमण्डलसंस्थानां प्रविकीर्णालकं शिरः ॥ छिन्नं स्वकं स्फारमुखं स्वस्तं प्रपिबद्मलत् ॥ ७ ॥ उपरिस्थां रतासक्तरतिमन्मथयोर्निजे ॥
डाकिनीवर्णिनीसख्यौ दृष्ट्वा मोदभराकुलाम् ॥ ८ ॥ ध्यात्वैवं प्रजपेत्क्षचतुष्कं तद्दशांशतः ॥ पालशैर्वित्त्वजैर्वापि जुहुयात्कुसुमैः फलैः ॥ ९ ॥
आधारशक्तिमारभ्य पस्तत्त्वातपूजिते ॥ पीठे जयाख्या विजया जिता चापि पराजिता ॥ १० ॥ नित्या विलासिनी पथी दोऽय
चोरा च मंगला ॥ दिक्षु मध्ये च संपूज्या नव पीठस्य शक्तयः ॥ ११ ॥ सर्वबुद्धिप्रदे वर्णनीये सर्वभृगुः सदृक् ॥ सिद्धिप्रदे
डाकिनीये तारो वज्रः सभौतिकः ॥ १२ ॥ खड्गीशो रोचनीयैते भगं धेहि नमोतकः ॥ तागदिपीठमन्त्रोऽयं वेदरामाक्षणे मतः ॥ १३ ॥
समर्प्यासनमेतेन तत्र संपूजयेच्छिवाम् ॥ त्रिकोणमध्यषट्कोणपद्मभूपुरमध्यतः ॥ १४ ॥ वाह्यावरणमारभ्य पूजयेत्प्रतिलोमतः ॥ भूपुरे वाह्यभागेषु
वज्रादीनि प्रपूजयेत् ॥ १५ ॥ तदंतः सुरराजादीन्पूजयेद्दरितां पतीन् ॥ भूपुरस्य चतुर्द्रांषु द्वारपालान्यजेदथ ॥ १६ ॥ करालविक्कगलाख्याय
तिका लस्तृतीयकः ॥ महाकालश्चतुर्थः स्यादथ पञ्चेष्टशक्तयः ॥ १७ ॥ एकलिङ्गा योगिनी च डाकिनी भैरवी तथा ॥ महाभैरवकेंद्राक्षी त्वसि
तांगी तु सप्तमी ॥ १८ ॥ संहारिण्यष्टमी चेति षट्कोणेऽष्टगमूर्तयः ॥ त्रिकोणगा छिन्नमस्ता पार्श्वयोस्तु सखीद्वयम् ॥ १९ ॥ डाकिनीवर्णनीसह
तारावाग्भ्यां प्रपूजयेत् ॥ एवं पूजादिभिः सिद्धे मन्त्रे मंत्री मनोरथान् ॥ २० ॥ प्राप्नुयान्निखिलान्सद्यो दुर्लभांस्तत्प्रसादतः ॥ श्रीपुष्पैर्लभते
लक्ष्मीं तत्कैलश्च समीहितम् ॥ २१ ॥ वाक्सिद्धिं मालतीपुष्पैश्चैर्हवनात्सुखम् ॥ घृताक्तं छागमांसं यो जुहुयात्प्रत्यहं शतम् ॥ २२ ॥ मासमेकं
तु वशागास्तस्य स्युः सर्वपार्थिवाः ॥ करवीरसुमेः श्वेतैर्लक्षसंख्यैर्बुद्धोति यः ॥ २३ ॥ रोगजालं पराभयमुत्सी जीवेच्छते समाः ॥ रक्तं

पृ० सं०
अ० ८७

॥ १९४ ॥

स्तत्संख्यया हुत्वा वशयेन्मंत्रिणो नृपान् ॥ २४ ॥ फलेर्दुत्वापुयाछद्मीमुपुवरपलाशजैः ॥ गोमायुमासिस्तामेव कवितां पायसाधसा ॥ २५ ॥
 वंधूककुसुमैर्भाग्यं कर्णिकारैः समीहितम् ॥ तिलतंडुलहोमेन वशयेन्निखिलाञ्जनान् ॥ २६ ॥ नारीरजोभिराकुण्ठैर्मृगमांसैः समीहितम् ॥ स्तंभनं माहिषे
 मांसैः पंकजैः सप्तनैरपि ॥ २७ ॥ चिताग्रौ परभृत्यैर्दुर्दुयादरिभृत्यवे ॥ उन्मत्तकाष्ठदीप्तेऽग्नौ तत्फलं वायसच्छदेः ॥ २८ ॥ द्यूते वने नृपद्वारे समरे वैरि
 सकटे ॥ विजयं लभते मंत्री ध्यायन्देवीं जपन्मनुम् ॥ २९ ॥ भुक्त्यै मुक्त्यै सितां ध्यायेदुच्चाटे नीलोचिपम् ॥ रक्तां वश्ये मृतौ धूम्रां स्तंभने कनकप्र
 भाम् ॥ ३० ॥ निशि दद्याद्दालि तस्यै सिद्धये मदिरादिना ॥ गोपनीयः प्रयोगोऽयं प्रोच्यते सर्वसिद्धिदः ॥ ३१ ॥ भूताहे कृष्णपक्षस्य मध्यरात्रे तमोघने ॥
 स्नात्वा रक्ताम्बरधरो रक्तमाल्यानुलेपनः ॥ ३२ ॥ आनीय पूजयेन्नारीं छिन्नमस्तास्वरूपिणीम् ॥ सुन्दरीं यौवनाक्रांतां नृपञ्चकगामिनीम् ॥ ३३ ॥ सुस्मितां
 मुक्तकवरीं भूषादानप्रतोषिताम् ॥ विवस्त्रां पूजयित्वेनामयुतं प्रजपेन्मनुम् ॥ ३४ ॥ बलिं दत्त्वा निशां नीत्वा संप्रेष्य धनतोषिताम् ॥ भोजयेद्विधैर्गन्धैर्वाह्य
 णान्भोजनादिना ॥ ३५ ॥ अनेन विधिना लक्ष्मीं पुत्रान्पौत्रान्धनं यशः ॥ नारीमायुः सुखं धर्ममिष्टं च समवाप्नुयात् ॥ ३६ ॥ तस्यां रात्रौ
 व्रतं कार्यं विद्याकामेन मंत्रिणा ॥ मनोरथेषु चान्येषु गच्छेत्तां प्रजपन्मनुम् ॥ ३७ ॥ उपस्युत्थाय शय्यायामुपविष्टो जपेच्छतम् ॥ पण्मासाभ्यन्तरे
 मन्त्री कवित्वेन जयेत्कविम् ॥ ३८ ॥ शिवेन कीलिता चेयं तदुत्कीलनमुच्यते ॥ मायां तापपुटां मंत्री जपेदष्टोत्तरं शतम् ॥ ३९ ॥ मन्त्रस्यादौ
 तथेवांते भवेत्सिद्धिप्रदा तु सा ॥ उदिता छिन्नमस्त्येयं कलौ शीघ्रमभीष्टदा ॥ ४० ॥ अवतारांतरं देव्या वच्मि ते मुनिसत्तम ॥ ज्ञानामृतारुणा श्वेता
 क्रोधिनींदुसमन्विता ॥ ४१ ॥ शांतिस्तथाविधा चापि नीचसर्गांस्त्वितास्तथा ॥ वाग्भवं कामराजाख्यं शक्तिबीजाह्वयं तथा ॥ ४२ ॥ त्रिभिर्विजैः पंच
 कूटात्मिका त्रिपुरभैरवी ॥ ऋषिः स्यादक्षिणामूर्तिश्छन्दः पंक्तिरुदीरिता ॥ ४३ ॥ देवता देशिकैरुक्ता देवी त्रिपुरभैरवी ॥ नाभेराचरणं न्यस्य
 वाग्भवं मन्त्रवित्पुनः ॥ ४४ ॥ हृदयान्नाभिपर्यंतं कामबीजं प्रविन्यसेत् ॥ शिरसो हृत्पदेशांतं तार्तीयं विन्यसेत्ततः ॥ ४५ ॥ आद्यं द्वितीयं कर
 योस्तार्तीयमुभयं न्यसेत् ॥ मूलाधारे हृदि न्यस्य भूयो बीजत्रयं क्रमात् ॥ ४६ ॥ नवयोन्यात्मकं न्यासं कुर्याद्दीर्घैस्त्रिभिः पुनः ॥ बालोदितप्रका
 रेण मूर्तिन्यासमथाचरेत् ॥ ४७ ॥ स्वस्वबीजादिकं पूर्वं मूर्च्छीशानमनोभवम् ॥ न्यसेद्वक्त्रे तत्पुरुषं मकरध्वजमात्मवित् ॥ ४८ ॥ हृद्य
 घोरकुमारादिकंदर्पं तदनंतरम् ॥ गुह्यदेशे प्रविन्यस्येद्दामदेवादिमन्मथम् ॥ ४९ ॥ सद्योजातं कामदेवं पादयोर्विन्यसेत्ततः ॥ ऊर्ध्वं
 प्राग्दक्षिणोदीच्यपश्चिमेष्टु मुखेष्टु तन्म ॥ ५० ॥ प्रविन्यसेद् भृगुव्योमाग्निसंस्थितः ॥ सद्यादिपञ्चद्वस्वाद्या बीजमेषां प्रकीर्तितम् ॥ ५१ ॥

बु.ना. पु.
॥ १९५ ॥

षड्दीर्घयुक्तेनाद्येन बीजेनांगक्रिया मता ॥ पञ्चवाणांस्ततो न्य श्री त्रैलोक्यमोहनान् ॥ ५२ ॥ द्रामाद्यां द्राविणीं मूर्ध्नि द्रामाद्यां क्षोभणी
पदे ॥ कुर्वशीकर्णी वक्त्रे गुह्ये वृं बीजपूर्विकाम् ॥ ५३ ॥ आकर्षणीं हृदि पुनः सर्वातभ्युसंस्थिताम् ॥ संमोहनीं क्रमादेवं वाणन्यासोऽयमीरितः
॥ ५४ ॥ भालभूमध्यवदने घंटिकाकण्ठहस्तु च ॥ नाभ्यधिष्ठानयोः पञ्च ताराद्याः सुभगादिकाः ॥ ५५ ॥ मस्तकावधि नाभश्च मंत्रिणा सुभगा
भगा ॥ भगसर्पिण्यथ परा भगमालिन्यनेतरम् ॥ ५६ ॥ अनंगानंगकुसुमा भूयश्चानंगमेखला ॥ अनंगमदना सर्वा मन्त्रविभ्रममंधरा ॥ ५७ ॥
प्रधानदेवता वर्णभूषणाद्यैरलंकृताः ॥ अक्षस्रक्पुस्तकाभीतिवरदाब्जकरांजुजाः ॥ ५८ ॥ वाक्कामवृं स्त्रीं सरति ताराः पंच प्रकीर्तिताः ॥ ततः
कुर्याद्भूषणारूपं न्यासमुक्तदिशा मुने ॥ ५९ ॥ एवं न्यस्तशरीरोऽसौ ध्यायेच्चिपुरभैरवीम् ॥ सहस्रभानुसंकाशामरुणक्षौमवाससीम् ॥ ६० ॥
शिरोमालामसृग्लितस्तनीं जपवटीं करैः ॥ विद्यामभीतिं च वरं दधतीं त्रीक्षणाननाम् ॥ ६१ ॥ दीक्षां प्राप्य जपेन्मंत्रं तत्त्वलक्षं जितेंद्रियः ॥
पुष्पैर्भानुसहस्राणि जुहुयाद्ब्रह्मवृक्षजैः ॥ ६२ ॥ त्रिमध्वक्तेः प्रसूनैर्वा करवीरसमुद्रवैः ॥ पद्मं वसुदलोपेतं नवयोन्यष्टकार्णिकम् ॥ ६३ ॥ इच्छा
दिशक्तिभिर्भुक्तं भेरव्याः पीठमर्चयेत् ॥ इच्छा ज्ञाना क्रिया पश्चात्कामिनी कामदायिनी ॥ ६४ ॥ रतिप्रिया मदानन्दा नवमी स्थान्मनोन्मनी ॥
वरदाभयधारिण्यः संप्रोक्ता नव शक्तयः ॥ ६५ ॥ वाग्भवं लोहितो रायै श्रीकण्ठो लोहितोऽनलः ॥ दीर्घवान्ये परा पश्चादपरायां हसौ युतः ॥
॥ ६६ ॥ सदाशिवमहाप्रेतडैतं पद्मासनं नमः ॥ अनेन मनुना दद्यादासनं श्रीगुरुक्रमम् ॥ ६७ ॥ प्राङ्मध्ययोन्यंतराले पूजयेत्कल्पये
त्ततः ॥ पंचभिः प्रणवैर्मूर्तिं तस्यामावाह्य देवताम् ॥ ६८ ॥ पूजयेदांगमोक्तेन विधानेन समाहितः ॥ तारावाक्छक्तिकमला हसक्षेत्रं हसोः
स्मृताः ॥ ६९ ॥ वामकोणे यजेद्देव्या रतिर्मिदुसमप्रभाम् ॥ सृणिपाशधरां सौम्यां मदविभ्रमविह्वलाम् ॥ ७० ॥ प्रीतिं दक्षिणकोणस्थां तप्त
कांचनसन्निभाम् ॥ अङ्कुशं प्रणतं दोभ्यां धारयन्तीं समर्चयेत् ॥ ७१ ॥ अग्रे मनोभवां रक्तां रक्तपुष्पाद्यलंकृताम् ॥ इक्षुकार्मुकपुष्पेषुधारिणीं
सस्मिताननाम् ॥ ७२ ॥ अङ्गान्यभ्यर्चयेत्पश्चाद्यथापूर्वं विधानवित् ॥ दिक्ष्वग्रे च निजैर्मंत्रैः पूजयेद्वाणदेवताः ॥ ७३ ॥ हस्ताब्जैर्धृत
पुष्पेषुप्रणामानृतसप्रभाः ॥ अष्टयोनिष्वष्टशक्तीः पूजयेत्सुभगादिकाः ॥ ७४ ॥ मातरो भैरवाकस्था मदविभ्रमविह्वलाः ॥ अष्टपत्रेषु संपूज्या यथावत्कु
सुमादिभिः ॥ ७५ ॥ लोकपालास्ततो विभु तेषामस्त्राणि तद्वहिः ॥ पूर्वजन्मकृतेः पुण्यैर्हार्त्वेनां परदेवताम् ॥ ७६ ॥ यो भजेत्सुक्तमार्गेण स भवेत्स
पदा पवम् ॥ एवं सिद्धमनुभवी साधयेद्विद्यात्मनः ॥ ७७ ॥ जुहुयावरुणांभोजैरदोषैर्मधुराप्नुते ॥ लक्षसंख्यं तदर्थं वा प्रत्यहं भोजयेत्

पू० ख०
अ० ८७

॥ १९५ ॥

जान् ॥ ७८ ॥ वनिता युवती रम्याः प्रीणयेदेवताधिया ॥ होमांते धनधान्याद्यैस्तोषयेद्गुरुमात्मनः ॥ ७९ ॥ एवं कृते जगद्वश्यो रमाया भवनं भवेत् ॥
 रक्तोत्पलेश्चिमध्वत्कैरुणैर्वा हयारिजैः ॥ ८० ॥ पुष्पैः पयोत्रैः सपृतेर्होमाद्विश्वं वशं नयेत् ॥ वाक्सिद्धिं लभते मन्त्री पलाशकुसुमैर्दुतैः ॥ ८१ ॥
 कर्पूरागुरुसंयुक्तं गुग्गुलं जुहुयात्सुधीः ॥ ज्ञानं दिव्यमवाप्नोति तेनैव स भवेत्कविः ॥ ८२ ॥ क्षीराक्तैरमृताखंडैर्होमः सर्वापमृत्युजित् ॥ दूर्वाभि
 रायुषे होमः क्षीराक्ताभिर्दिनत्रयम् ॥ ८३ ॥ गिरिकर्णाभवेः पुष्पैर्ब्राह्मणान्वशयेद्दुतैः ॥ कटारैः पार्थिवान्पुष्पैस्तद्वधूः कार्णिकारजैः ॥ ८४ ॥
 मल्लिकाकुसुमैर्दुत्वा राजपुत्रान्वशं नयेत् ॥ कोरंटकुसुमैर्विश्यान्वृषलान्पाटलोद्भवैः ॥ ८५ ॥ अनुलोमां विलोमांस्तस्थितसाध्याह्वयान्वितम् ॥
 मन्त्रमुच्चार्य जुहुयान्मन्त्री मधुरलोलितैः ॥ ८६ ॥ सर्षपैर्मधुसंमिश्रैश्च शयेत्पार्थिवान् क्षणात् ॥ अनेनैव विधानेन तत्पत्नीस्तत्सुतानपि ॥ ८७ ॥
 जातिवित्त्वभैः पुष्पैर्मधुरत्रयसंयुतैः ॥ नरनारीनरपतीन्होमेन वशयेत्क्रमात् ॥ ८८ ॥ मालतीबकुलोद्भवैः पुष्पैश्चन्दनलोलितैः ॥ जुहुयात्क
 वितां मन्त्री लभते वत्सरांतरे ॥ ८९ ॥ मधुरत्रयसंयुक्तैः फलैर्वित्त्वसमुद्भवैः ॥ जुहुयाद्वशयेल्लोकं त्रियं प्राप्नोति वाञ्छिताम् ॥ ९० ॥ साज्यमन्नं
 प्रजुहुयाद्वेदव्रतसमृद्धिमान् ॥ कस्तूरीकुङ्कुमोपेतं कर्पूरं जुहुयाद्वशी ॥ ९१ ॥ कन्दर्पादधिकं सद्यः सौंदर्यमधिगच्छति ॥ लाजान्प्रजुहुयान्मन्त्री दधिक्षीरमधुप्लु
 तान् ॥ ९२ ॥ विजित्य रोगानखिलान्स जीवेच्छरदां शतम् ॥ पादद्वयं मलयजं पादं कुङ्कुमकेसरम् ॥ ९३ ॥ पादं गोरोचनांतानि त्रीणि पिष्ट्वा
 हिमांभसा ॥ विदध्यात्तिलकं भाले यन्पश्येद्यैर्विलोक्यते ॥ ९४ ॥ यान्स्पृशेत्स्पृश्यते यैर्वा वश्याः स्युस्तस्य तेऽचिरात् ॥ कर्पूरकपिचोरणि समभागानि
 कल्पयेत् ॥ ९५ ॥ चतुर्भुजा जटामांसी तावती रोचना मता ॥ कुङ्कुमं समभागं स्याद्विभागं चन्दनं मतम् ॥ ९६ ॥ अगुरुनवभागं स्यादिति
 भागक्रमेण च ॥ हिमाद्रिः कन्यया पिष्टमेतत्सर्वं सुसाधितम् ॥ ९७ ॥ आदाय तिलकं भाले कुप्याद्भूमिपतीन्प्रशान् ॥ वनितामदगर्वाढ्या मदोन्म
 त्तान्मतंगजान् ॥ ९८ ॥ सिद्धव्याघ्रान्महासर्पान्भूतवेतालराक्षसान् ॥ दर्शनादेव वशयेत्तिलकं धारयन्नरः ॥ ९९ ॥ इत्येषा भैरवी प्रोक्ता ह्यवतारांतरं
 शृणु ॥ बाह्यमाया कमला तारो नमोते भगवत्यथ ॥ १०० ॥ श्रीमातंगेश्वरि वदेत्सर्वजनमनोहरि ॥ सर्वादिसुखराज्यंते सर्वादिसुखरंजनी ॥ १०१ ॥
 सर्वराजवंशं पश्चात्करि सर्वपदं वदेत् ॥ ह्यीषुरुपवंशं सृष्टिविद्याक्रोधिनि कान्विता ॥ १०२ ॥ सर्वं दुष्टमृगवंशं करि सर्वपदं ततः ॥ सर्वसत्त्ववंशं करि
 सर्वलोकं ततः परम् ॥ १०३ ॥ अमुकं मे वंशं पश्चादानयानलसुन्दरी ॥ अष्टाशीत्यक्षरो मन्त्रो मुन्याद्या भैरवीगताः ॥ १०४ ॥ न्यासान्मन्त्री तनौ
 कुर्याद्विश्यमाणान्यथाक्रमम् ॥ शिरोललाटभ्रूमध्ये तालुकण्ठगलोरसि ॥ १०५ ॥ अनाहते भुजद्वन्द्वे जठरे नाभिमण्डले ॥ स्वाधिष्ठाने गुणदेशे पादयोर्दक्ष

वृ. ना. पु.
॥ १९६ ॥

वामयोः ॥ १०६ ॥ मूलाधारे गुदे न्यस्येत्पदान्यष्टादश क्रमात् ॥ गुणैकद्विचतुःषड्विंशसुपर्वनवाष्टभिः ॥ १०७ ॥ नंदपत्तयष्टवेदामिचन्द्रगुग्मगुणा-
 शिभिः ॥ यदुक्तुतिरियं प्रोक्ता मंत्रवर्णैर्यथाक्रमम् ॥ १०८ ॥ रत्याद्या मूलहृदयधर्ममध्येषु विचक्षणः ॥ वाक्शक्तिलक्ष्मीबीजाद्या मातंग्यंताः प्रविन्यसेत
 ॥ १०९ ॥ शिरोवदनहृद्गणपादेषु विधिना न्यसेत् ॥ हृत्तेजा गगनां रक्ता भूयो मन्त्री करालिकाम् ॥ ११० ॥ महोच्छुष्मां स्वनामादिवर्णबीजपुरःसराः ॥
 मातंग्यंताः षडंगानि ततः कुर्वीत साधकः ॥ १११ ॥ वर्णैश्चतुर्विंशतिभिर्द्वयोदशभिः शिरः ॥ शिखाष्टादशभिः प्रोक्ता वर्म तावद्भिरक्षरैः ॥ ११२ ॥
 स्यान्नयोदशभिर्नैत्रं द्वाभ्यामस्त्रं प्रकीर्तितम् ॥ बाणन्यासं ततः कुर्याद्भैरवीप्रोक्तवर्मना ॥ ११३ ॥ मातंगीपदयोश्चान्यं मन्मथान्वदनांशयोः ॥
 पार्श्वकट्योर्नाभिदेशे कटिपार्श्वशके पुनः ॥ ११४ ॥ बीजत्रयादिकान्मन्त्री मन्मथं मकरध्वजम् ॥ मदनं पुष्पधन्वानं पंचमं कुसुमायुधम् ॥
 ॥ ११५ ॥ षष्ठं कन्दर्पनामानं मनोभरतिप्रियौ ॥ मातंग्यंतास्ततो न्यस्येत्स्थानेष्वेतेषु मंत्रवित् ॥ ११६ ॥ कुसुमा मेखला चैव मदना मदना-
 तुरा ॥ मदनवेगा सम्भवा च भुवनपालेदुरेखिका ॥ ११७ ॥ अनंगपदपूर्वाश्च मातंग्यंताः समीरिताः ॥ विन्यस्तव्यास्ततो मूलेऽधिष्ठाने मणिपूरके ॥
 ॥ ११८ ॥ हृत्कंठास्ये ध्रुवोर्मध्ये मस्तके चापि मञ्जिणा ॥ आद्ये लक्ष्मीसरस्वत्यौ रतिः प्रीतिश्च कृत्तिका ॥ ११९ ॥ शान्तिः पुष्टिः पुनस्तु-
 ष्टिमातंगीपदशेखरा ॥ मूलमन्त्रं पृथङन्यस्येन्निरजमूर्धनि मन्त्रवित् ॥ १२० ॥ आधारदेशेऽधिष्ठाने नाभौ पश्चादनाहते ॥ कंठदेशे श्रवोर्मध्ये विंदा
 भूयः कला पदोः ॥ १२१ ॥ निरोधिकायामर्द्धेदुनादे नादांतयोः पुनः ॥ उन्नतसिंषु वक्त्रे च ध्रुवमण्डले शिवे ॥ १२२ ॥ मातंग्यंताः प्रविन्यस्ये-
 द्दामां ज्येष्ठमतः परम् ॥ रौद्रीं प्रशांतां श्रद्धाल्यां पुनर्माहेश्वरीमथा ॥ १२३ ॥ क्रियाशक्तिं सुलक्ष्मीं च मृष्टिं संज्ञां च मोहिनीम् ॥ प्रमथाश्वासिनीं विद्युलतां
 चिच्छक्तिमप्यथ ॥ १२४ ॥ ततश्च सुन्दरीं निंदां नन्दबुद्धिमिमाः क्रमात् ॥ शिरोभालहृदाधारेष्वेता बीजत्रयाधिकाः ॥ १२५ ॥ मातंग्याद्याः
 प्रविन्यस्येद्यथावदेशिकोत्तमः ॥ मातंगीं महदाद्यां तां महालक्ष्मीपदादिकाम् ॥ १२६ ॥ सिद्धलक्ष्मीपदाद्यां च मूलमाधारमण्डलम् ॥ न्यसेत्तेनैव
 कुर्वीत व्यापकं देशिकोत्तमः ॥ १२७ ॥ एवं न्यस्तशरीरोऽसौ चितयेन्मंत्रदेवताम् ॥ श्यामां शुकोक्तिं शृण्वतीं न्यस्तैकांशिशिरोरुहाम् ॥ १२८ ॥
 शशिखण्डधरां वीणां वादयंतीं मधून्मदाम् ॥ रक्तांशुकां च कटारमालाशोभितञ्जलिकाम् ॥ १२९ ॥ शंखपत्रां तु मातंगीं चित्रकोद्रासिमस्त-
 काम् ॥ अयुतं प्रजपेन्मन्त्रं तद्दशांशं मधूकजैः ॥ १३० ॥ पुष्पेस्त्रिमधुरोपेतैर्द्वयान्मन्त्रसिद्धये ॥ त्रिकोणकर्णिकं पद्ममष्टपत्रं प्रकल्पयेत् ॥
 ॥ १३१ ॥ अष्टपत्रावृतं बाणैः कृतं षोडशभिर्वलेः ॥ चतुरस्रीकृतं बाणैः कात्या दष्टिमनोहरम् ॥ १३२ ॥ एतस्मिन्पुजयेत्पीठे नवशक्तीः क्रमा-

पृ० सं०
अ० ८७

॥ १९६ ॥

दिमाः ॥ विभूतिपूर्वाः पूर्वोक्ता मातंगीपदपश्चिमाः ॥ १३३ ॥ सवाति शक्तिकमलासनाय नम इत्यथ ॥ वाक्सत्यलक्ष्मी बीजाद्य उक्तः
 पीठार्चने मतुः ॥ १३४ ॥ मूलेन मूर्ति संकल्प्य तस्यामावाह्य देवताम् ॥ अर्चयेद्विधिनानेन वक्ष्यमाणेन मन्त्रवित् ॥ १३५ ॥ रत्याद्यास्त्रिषु
 कोणेषु पूजयेत्पूर्ववत्सुधीः ॥ हृल्लेखाः पंचपूज्या मध्ये दिक्षु च मंत्रिणा ॥ १३६ ॥ पाशांकुशाभयाभीष्टधारिण्यो भूतसप्रभाः ॥ अंगानि पूज
 येत्पश्चाद्यथापूर्वं विधानवित् ॥ १३७ ॥ बाणानभ्यर्चयेदिक्षु पंचमं पुरतो यजेत् ॥ दलमध्येऽथ संपूज्या अनंगकुसुमादिकाः ॥ १३८ ॥ पाशांकुशा
 भयाभीष्टधारिण्योऽरुणविग्रहाः ॥ पद्मप्रेषु पुनः पूज्या लक्ष्म्याद्या वल्लकीकराः ॥ १३९ ॥ वहिरष्टदलेष्वर्च्या मन्मथाद्या मदोद्धताः ॥ अपरांगा निषंगाद्याः
 पुष्पास्त्रेषु धनुर्द्धराः ॥ १४० ॥ पत्रस्था मातरः पूज्या ब्राह्म्याद्याः प्रोक्तलक्षणाः ॥ तदग्रेष्वर्चयेद्विद्वानसितांगादिभैरवान् ॥ १४१ ॥ पुनः षोडश
 पत्रेषु पूज्याः षोडश शक्तयः ॥ वामाद्याः कलवीणाभिर्गीयन्त्यः श्यामविग्रहाः ॥ १४२ ॥ चतुरस्रे चतुर्दिक्षु चतस्रः पूजयेत्पुनः ॥ मातंग्याद्या
 मदोन्मत्ता वीणोल्लसितपाणयः ॥ १४३ ॥ आग्नेयकोणे विमेशं दुर्गां नैशाचरे यजेत् ॥ वायव्ये वटुकान् पश्चादीशाने शैवपं यजेत् ॥ १४४ ॥
 लोकपाला वहिः पूज्या वज्राद्यैरायुधैः सह ॥ मंत्रेऽस्मिन्संघिते मन्त्री साधयेदिष्टमात्मनः ॥ १४५ ॥ मल्लिकाजातिपुन्नागैर्होमाद्राग्यालयो भवेत् ॥
 फलोर्वित्वसमुद्भूतैस्तत्पत्रैर्वा हुताद्भवेत् ॥ १४६ ॥ राजपुत्रस्य राज्याप्तिः पंकजैः त्रियमागुयात् ॥ उत्पलैर्वंशयेद्विश्वं क्षारैर्मध्वाश्रितैः स्त्रियम् ॥ १४७ ॥
 वंजुलस्य समिद्धोमो वृष्टिं वितनुतेऽचिरात् ॥ क्षीराक्तैरमृताखंडैर्होमान्नाशयति ज्वरम् ॥ १४८ ॥ दूर्वाभिरायुराप्नोति तन्दुलैर्धनवान्भवेत् ॥ कंदैर्व
 श्यामाप्नोति सर्वं त्रिमधुरप्लुतम् ॥ १४९ ॥ नद्यावर्तभवैः पुण्यैर्होमो वाक्सिद्धिदायकः ॥ निवप्रसूनैर्जुहुयादीप्सितश्रीसमृद्धये ॥ १५० ॥ पलाशकुसु
 मेर्होमात्तेजस्वी जायते नरः ॥ चन्दनागुरुकस्तूरीचन्द्रकुंकुमरोचनाः ॥ १५१ ॥ वश्याय च प्रियत्वाय हुताश्च तिलकीकृताः ॥ निर्गुडीमूलहोमेन
 निगडान्मुच्यते नरः ॥ १५२ ॥ निवतेलान्वितैर्लोणैर्होमः शत्रुविनाशनः ॥ हरिद्राचूर्णसंमिश्रैर्वणैः स्तंभयेज्जगत् ॥ १५३ ॥ मातंगीसिद्धविद्येपा
 प्रोक्ता ते द्विजसत्तम ॥ अवतारार्तरं भूयो वर्णयामि निशामय ॥ १५४ ॥ दीपिकाप्रीतिचन्द्राभ्या द्विधा चेद्रजिता पुनः ॥ बतिवद्विप्रिगामंत्रो धूमा
 वत्या गजाक्षरः ॥ १५५ ॥ पिप्पलादो मुनिश्छंदो निवृद्धमावतीश्वरी ॥ बीजेन पद्मिर्धजातिशुक्लेन परिकल्पयेत् ॥ १५६ ॥ ततो धूमावतीं ध्याये
 च्छत्रनिग्रहकारिणीम् ॥ विवर्णां चंचलां दुष्टां दीर्घां च मलिनांवगम् ॥ १५७ ॥ विमुक्तकुंतलां सूक्ष्मां विधवां विलद्विजाम् ॥ कंकध्वजत्थारूढां
 प्रलंबितपयोधराम् ॥ १५८ ॥ सूर्यहस्तां निरुक्षांकधृतहस्तांवरां न्विताम् ॥ प्रवृद्धलोमां तु भृशं कुटिलाकुटिलेक्षणाम् ॥ १५९ ॥ धुत्विपसां वितां

इ.ना.पु.
॥ १९७ ॥

नित्यं भयदां कलहप्रियाम् ॥ एवंविधां तु संक्षित्य नमः स्वाहा फडंतकम् ॥ १६० ॥ बीजं साध्योपरि न्यस्य तस्मिन्स्थाप्य शवं जपेत् ॥ अव
ष्टभ्य शवं शत्रुनाम्नाथ प्रजपेन्मनुम् ॥ १६१ ॥ सोष्णीपकंचुको विद्वान्कृष्णे भूते दिवानिशम् ॥ उपवासी श्मशाने वा विपिने शून्यमंदिरे ॥ १६२ ॥
मंत्रस्य सिद्धये यतवाग्ध्यायन्देवीं निरंतरम् ॥ सहस्रादूर्ध्वतः शत्रुर्जरेण परिगृह्यते ॥ १६३ ॥ पंचगव्येन शान्तिः स्याज्ज्वरस्य पयसापि वा ॥ मंत्राद्या
क्षरमालिख्य शत्रुनाम ततः परम् ॥ १६४ ॥ द्वितीयं मनुवर्णं च शत्रुनामैवमालिखेत् ॥ सर्वं मनुदिक्सहस्रजपाच्छवमृतिर्भवेत् ॥ १६५ ॥ दग्ध्वा
कंकं श्मशानाग्नौ तद्रस्मादाय मन्त्रवित् ॥ विरोधिनाम्नाष्टशतं जप्तमुच्चाटनं रिपोः ॥ १६६ ॥ श्मशानभस्मना कृत्वा शवं तस्योपरि न्यसेत्
॥ विरोधिनामसंरुद्धं कृष्णे पक्षे समुचरेत् ॥ १६७ ॥ महिषीक्षीरधूपं च दद्याच्छत्रुविपत्करम् ॥ एवं संक्षेपतः प्रोक्तं अवतारचतुष्टयम् ॥
॥ १६८ ॥ दुर्गाया जगदंबायाः किं पुनः प्रष्टुमिच्छसि ॥ १६९ ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे दुर्गामन्त्रचतुष्ट
यवर्णनं नाम सप्ताशीतितमोऽध्यायः ॥ ८७ ॥ सूत उवाच ॥ श्रुत्वेत्थं यजनं विप्रा मन्त्रध्यानपुरःसरम् ॥ सर्वासामवताराणां नारदो देव
दर्शनः ॥ १ ॥ सर्वाद्याया जगन्मातुः श्रीगणायाः समर्चनम् ॥ अवतारकलानां हि पप्रच्छ विनयान्वितः ॥ २ ॥ नारद उवाच ॥ धन्योऽस्मि
कृतकृत्योऽस्मि जातोऽहं त्वत्प्रसादतः ॥ चन्द्रावली च ललिता द्वे सख्यौ सुप्रिये सदा ॥ मालावतीमुखाष्टानां
तथा राधावताराणां श्रोतुमिच्छामि वैभवम् ॥ ४ ॥ यत्संख्याकाश्च यद्रूपा यत्प्रभावा विदांवर ॥ राधावतारास्तान्सत्यं कीर्तयामि पसिद्धिदान्
॥ ५ ॥ एतच्छ्रुत्वा वचस्तस्य नारदस्य विधेः सुतः ॥ सनत्कुमारः प्रोवाच ध्यात्वा राधापदांबुजम् ॥ ६ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ शृणु विप्र प्रवक्ष्यामि
रहस्यातिरहस्यकम् ॥ राधावतारचरितं भजतामिदिसिद्धिदम् ॥ ७ ॥ चन्द्रावली च ललिता द्वे सख्यौ सुप्रिये सदा ॥ मालावतीमुखाष्टानां
चन्द्रावत्यधिपामृतम् ॥ ८ ॥ कलावतीमुखाष्टानामीश्वरी ललिता मता ॥ राधाचरणपूजायामुक्ता मालावतीमुखाः ॥ ९ ॥ ललितार्धाङ्गीणां तु नामानि
शृणु संप्रतम् ॥ कलावती मधुमती विशाखा श्यामलाभिधा ॥ १० ॥ शैल्य्या वृन्दा श्रीधरारूपा सर्वास्तत्तुल्यविग्रहाः ॥ सुशीलाप्रमुखा
श्रान्याः सख्यौ द्वात्रिंशदीरिताः ॥ ११ ॥ ताः शृणुष्व महाभाग नामतः प्रवदामि ते ॥ सुशीला शशिलेखा च यदुना माधवी रतिः ॥ १२ ॥
कदम्बमाला कुन्ती च जाह्नवी च स्वयंप्रभा ॥ चन्द्रानना पद्ममुखी लावित्री च सुधादुखी ॥ १३ ॥ शुभा पद्मा पारिजाता गौरिणी सर्वमंगला ॥
कालिका कमला दुर्गा विरजा भारती सुरा ॥ १४ ॥ गंगा मधुमती चैव मुन्दरी चन्दना सती ॥ अपर्णा मनसानन्दा द्वात्रिंशद्वाधिकाप्रियाः ॥ १५ ॥

पू० ख०
अ० ८८

॥ १९७ ॥

कदाचिल्ललिता देवी पुंरूपा कृष्णविग्रहा ॥ ससर्ज षोडशकलास्ताः सर्वास्तत्समप्रभाः ॥ १६ ॥ तासां मन्त्रं तथा ध्यानं यन्त्रार्चादिकम् तथा ॥
 वर्णये सर्वतंत्रेषु रहस्यं मुनिसत्तम ॥ १७ ॥ वातो मरुच्चामिवह्नी धराक्षमे जलचारिणी ॥ विमुखं चरमुचिविभू वनस्वशक्तयः स्वराः ॥ १८ ॥
 प्राणस्तेजः स्थिरा वायुर्वायुश्चापि प्रभा तथा ॥ ज्यकुमभ्रं तथा नादो दावकः पाथ इत्यथ ॥ १९ ॥ व्योमरयः शिखी गोत्रा तोयं शून्यजवी
 धुतिः ॥ भूमी रसो नमो व्याप्तं दाहश्चापि रसांतु च ॥ २० ॥ वियत्स्पर्शश्च हृदंसहलाग्रासो हलात्मिकाः ॥ चन्द्रावली च ललिता हंसेला नायके
 मते ॥ २१ ॥ आसस्थिता स्वयं राधा स्वयं शक्तिस्वरूपिणी ॥ शेषास्तु षोडशकला द्वाविंशत्तत्कलाः स्मृताः ॥ २२ ॥ बाह्मयं निखिलं व्याप्तमाभि
 रेव मुनीश्वर ॥ ललिताप्रमुखाणां तु षोडशीत्वगुणागता ॥ २३ ॥ श्रीराधा सुन्दरी देवी तांत्रिकैः परिकीर्त्यते ॥ कुङ्कुमा च वाराही चन्द्रालिललिते
 उभे ॥ २४ ॥ संभूते मन्त्रवर्गं तेऽभिधास्येऽहं यथातथम् ॥ हृत्प्राणेलालहंसदाहवह्निस्वैर्ललितेति ॥ २५ ॥ त्रिविधा हंसभेदेन शृणु तां च यथाक
 मम् ॥ हंसाध्यायाऽद्या मध्या स्यादादिमध्यस्थहंसया ॥ २६ ॥ तृतीया प्रकृतिः सेव तुर्या तैरन्त्यमायया ॥ आसु तुर्याभवन्मुक्तये तिष्ठोऽन्याः स्युश्च
 संपदे ॥ २७ ॥ इति त्रिपुण्ड्र्या विद्या यन्त्ररागीरिता ॥ दाहभूमीरसाक्ष्मास्वैर्वशिनीवीजमीरिति ॥ २८ ॥ प्राणो रसाशक्तियुतः कामेश्वर्यक्ष
 महत् ॥ शून्यमंबुपुरसावह्निस्वयोगान्मोहनीमनुः ॥ २९ ॥ व्याप्तं रसाक्ष्मास्वयुतं विमलावीजमीरिति ॥ ज्यानभोदाहवह्निस्वयोगैः स्यादरूणामनुः
 ॥ ३० ॥ जयिन्यास्तु समुद्दिष्टः सर्वत्र जयदायकः ॥ कं नभोदाहसहितं व्याप्तक्ष्मास्वयुतं मनुः ॥ ३१ ॥ सर्वेश्वर्याः समारूपातः सर्वसिद्धिकः
 परः ॥ आसो नभोदाहवह्निस्वैर्युक्तः कौलिनीमनुः ॥ ३२ ॥ एतैर्मनुभिरष्टाभिः शक्तिभिर्वर्गसंयुतैः ॥ वाग्देवतातिर्न्यासः स्याद्येन देव्यात्मको भवेत्
 ॥ ३३ ॥ रंभे भाले तथाज्ञायां गले हृदि तथा न्यसेत् ॥ नामावाधारके पादद्वये मूलाग्रकावधि ॥ ३४ ॥ पद्मदीर्घाद्येन वीजेन कुर्यात्त्रैव षडंगकम् ॥
 लोहितां ललितां वाणचापपाशसृणीः करैः ॥ ३५ ॥ दधानां कामराजकिं यन्त्रितां मुदितां स्मरेत् ॥ मध्यस्थदेवी त्वेकैव षोडशाकारतः स्थिता
 ॥ ३६ ॥ यतस्तस्मात्तनौ तस्यास्त्वन्याः पंचदशार्चयेत् ॥ ऋषिः शिवश्छंद उक्ता देवता ललितादिकाः ॥ ३७ ॥ सर्वासामपि नित्यानामावृत्ती
 नार्मसंचये ॥ पटले तु प्रयोगांश्च वक्ष्याम्यग्रे सविस्तरम् ॥ ३८ ॥ अथ षोडशनित्यासु द्वितीया या समीरिता ॥ कामेश्वरीति तां सर्वकामदां शृणु
 नारद ॥ ३९ ॥ शुचिः स्वेन युतस्त्वाद्यो ललिता स्याद्वितीयकः ॥ शून्यमग्नियुतं पश्चाद्वयोव्यासेन संयुतम् ॥ ४० ॥ प्राणो रसाग्निसहितः
 शून्ययुग्मं चरान्वितम् ॥ नभोगोत्रा पुनश्चैषां दाहेन समयोजिता ॥ ४१ ॥ अंबु स्याच्चरसंयुक्तं नवशक्तियुतं च हृत् ॥ एषा कामेश्वरी नित्या

बृ.नः.पु.
॥ १९८ ॥

कामदेकादशाक्षरी ॥ ४२ ॥ मूलविद्याक्षरेव कुर्यादंगानि षट् क्रमात् ॥ एकेन हृदयं शीर्षं तावताथो द्वयं द्रव्यात् ॥ ४३ ॥ चतुर्भिर्नयनं तद्वदस्त्रमे
केन कीर्तितम् ॥ दक्षश्रोत्रनासादितये जिह्वाहन्नाभिगुह्यके ॥ ४४ ॥ व्यापकत्वेन सर्वाङ्गे मूर्द्धादिप्रपदावधि ॥ न्यसेद्विद्याक्षराण्येषु स्थानेषु तदनं
तरम् ॥ ४५ ॥ समस्तेन व्यापकं तु कुर्यादुक्तक्रमेण तु ॥ अथ ध्यानं प्रवक्ष्यामि नित्यपूजासु चोदितम् ॥ ४६ ॥ येन देवी सुप्रसन्ना ददातीष्टम
यन्नतः ॥ बालार्ककोटिसंकाशां माणिक्यमुकुटोज्ज्वलाम् ॥ ४७ ॥ हास्येवैयकांचीभिरुर्मैकान्तपुरादिभिः ॥ मंडितां रक्तवसनां रत्नाभरणशोभि
ताम् ॥ ४८ ॥ षड्भुजां त्रीक्ष्णामिदुकलकलितमौलिकाम् ॥ पश्चादष्टोडशद्वंद्वक्ष्णोणचतुरस्रगाम् ॥ ४९ ॥ मंदस्मितलसद्भक्तां दयामंथरवीक्ष्णाम् ॥
पाशांकुशौ च पुंद्रेक्षुचापं पुष्पशिलीमुखम् ॥ ५० ॥ रत्नपात्रं सीधुपूर्णं वरदं विभ्रतीं करैः ॥ ततः प्रयोगान्कुर्वीत सिद्धे मन्त्रे तु साधकः ॥ ५१ ॥
तृतीयामथ वक्ष्यामि नाम्ना तु भगमालिनी ॥ कामेश्वर्यादिगदिः स्याद्रसश्चापस्थिरारसः ॥ ५२ ॥ धरायुक्सचरा पश्चात्स्थिरा पश्चाद्रसः स्मृतः ॥
स्थिराशून्येऽग्निसंयुक्ते रसः स्यात्तदनंतस्म ॥ ५३ ॥ स्थिरा भूसहिता गोत्रा सदाहोऽग्निरसः स्थिरा ॥ नभश्च मरुता युक्तं रसवर्णसमन्वितम् ॥ ५४ ॥ ततो
रसः स्थिरा पश्चान्मरुता सह योजिता ॥ अंबहंसचरोऽथोक्तो रसोऽथ स्यात्स्थिरा पुनः ॥ ५५ ॥ स्थिराधरां न्विता हंसो व्याप्तेन च चरेण च ॥ रसः स्थिरा
ततो व्याप्तं भूयुतं शून्यमग्नियुक्तं ॥ ५६ ॥ रसः स्थिरा ततः साम्निशून्यं तवियुतो मरुत् ॥ रयः शून्यं चाभियुतं हदाहंसाच्च तत्परम् ॥ ५७ ॥ रसः स्थिरां
च वियत्स्वयुतं प्राण एव च ॥ दाहोऽग्नियुग्रसस्तस्मात्स्थिराक्ष्मा दाहसंयुता ॥ सचरः स्थानवीपूर्वविद्या तर्तीयतः क्रमात् ॥ ५८ ॥ चतुष्टयमथार्णानां रसस्त
दनु च स्थिरा ॥ हृदंबुयुक्तं क्षमया दाहः सचरः स्याज्जवी च हत् ॥ ५९ ॥ दाहोऽबुमरुता युक्तो व्योम्नि साग्निरसस्तुतः ॥ स्थिरा तु मरुता युक्ता शून्यं साग्निरभ
श्चरौ ॥ ६० ॥ हंसो व्याप्तमरुद्युक्तः शून्यं व्याप्तमतोऽबु च ॥ दाहो गोत्राचरयुता तथा दाहस्तथा रयः ॥ ६१ ॥ हृद्वरसहितं दाहरयो चरसमन्वितौ ॥ रसः स्थिरा
ततः प्राणो रसाग्निरसहितो भवेत् ॥ ६२ ॥ शून्ययुग्मं चरयुतं ततः पूर्वमतः परम् ॥ शून्ययुग्मं च गोत्रा स्याद्दाहयुक्तां बुना चरः ॥ ६३ ॥ प्राणो रसा
चरयुतो गोत्रव्यसमतः परम् ॥ गोत्रादाहमरुद्युक्ता त्वंबुन्यासमतो भवेत् ॥ ६४ ॥ युक्तो नभश्च भूयुक्तं वाश्वरेण समन्वितम् ॥ आसो धरायुतः
पश्चाद्रसः शक्त्या समन्वितः ॥ ६५ ॥ आसो भूसहितो विप्र रसो व्याप्तं ततश्च हत् ॥ दाहो नां बु च हृत्पश्चाद्रयेऽबुमरुदन्वितः ॥ ६६ ॥ शून्यं
च केवलं चैव रसश्च सचरस्थिरा ॥ वियदंबुयुतं दाहस्त्वग्नियुक्संयुतः शुचिः ॥ ६७ ॥ भूमी रसाक्ष्मास्वयुता पंचैकांतरिताः स्थिताः ॥ तदेतस्मिन्
वीजानि स्वसंयुक्तानि पंच वै ॥ ६८ ॥ तानि क्रमाज्ज्यामचरो ग्मो भूश्च नभोयुता ॥ इमं प्राणो दिः व्याप्यः प्राणो रसाग्निरयुक्तः ॥ ६९ ॥ शून्यं

पू० खं०
अ० ८८

॥ १९८ ॥

युग्मं चरयुतं हृदाहोर्बुमरुचुतः ॥ व्योमाग्निसहितं पश्चाद्रसश्च मरुता स्थिरा ॥७०॥ शून्यं साग्निरभश्चैव चरेण सहितं तथा ॥ अंबु पश्चाद्रियत्तस्मात्र
 भश्च मरुदन्वितम् ॥ ७१ ॥ शून्यं व्याप्तं च दद्युक्तं रयदाहस्ववद्विभिः ॥ हंसः सदाहोर्बुरसा चरस्वैः संयुतो भवेत् ॥७२॥ हंसः सदाहवद्विस्वैर्युक्त
 मंत्यमुदीरितम् ॥ सप्तत्रिंशच्छतार्णैः स्यान्नित्या सोभगमालिनी ॥ ७३ ॥ अंगानि मंत्रवर्णैः स्युराद्येन हृदुदीरितम् ॥ ततश्चतुर्भिः शीर्षं स्याच्छिखा
 त्रिभिरुदीरिता ॥ ७४ ॥ गुणवेदाक्षरैः शेषाण्यंगानि षडिति क्रमात् ॥ अरुणामरुणाकल्पां सुंदरीं सुस्मिताननाम् ॥ ७५ ॥ त्रिनेत्रां बाहुभिः षड्भि
 रुपेतां कमलासनाम् ॥ कङ्कालपाशुपद्भेक्षुकोर्दंडान्वामबाहुभिः ॥ ७६ ॥ दधानां दक्षिणैः पद्मकुशं पुष्पसायकम् ॥ तथाविधाभिः पारितो युतां
 शक्तिगणैः स्तुतैः ॥७७॥ अक्षरोक्ताभिरन्याभिः स्मरेन्मादमदात्मभिः ॥ एषा तृतीया कथिता वनिता जनमोहिनी ॥ ७८ ॥ चतुर्थी शृणु विप्रेन्द्र
 नित्यकिन्नासमाह्वयाम् ॥ हंसस्तु दाहवद्विस्वैर्युक्तः प्रथममुच्यते ॥७९॥ कामेश्वर्यास्तृतीयादिवर्णानामष्टकं भवेत् ॥ हंदंबुमरुता युक्तः स एवै
 कादशाक्षरः ॥ ८० ॥ एकादशाक्षरी चैवं विद्यार्णैरंगकल्पनम् ॥ आद्येन मन्त्रवर्णेन हृदयं समुदीरितम् ॥ ८१ ॥ द्वाभ्यां द्वाभ्यां तु शेषाणि
 अंगानि परिकल्पयेत् ॥ न्यसेदंगुष्ठमूलादिकनिष्ठायांतमूर्द्धगम् ॥८२॥ शेषं तद्वलये न्यस्य हृद्वद्योत्रे नसोर्द्वयोः ॥ त्वचि ध्वजे च पायो च पादयो
 र्णकात्रयसेत् ॥ ८३ ॥ अरुणामरुणाकल्पामरुणांशुकधारिणीम् ॥ अरुणस्रग्विलेपां तां चारुस्मैः सुखांबुजाम् ॥ ८४ ॥ नेत्रत्रयोछसद्वक्त्रां भाले
 चर्मांबुमौक्तिके ॥ विगजमानां मुकुटलसदद्वैदुशेखराम् ॥ ८५ ॥ चतुर्भिर्बाहुभिः पाशमकुशं पानपात्रकम् ॥ अभयं विभ्रतीं पद्मध्यासीनां
 मदालसाम् ॥ ८६ ॥ ध्यात्वैवं पूजयेन्नित्यकिन्नां नित्यां स्वशक्तिभिः ॥ पुण्या चतुर्थी गदिता नित्याकिन्नाह्वया मुने ॥ ८७ ॥ वनिता नव
 नीतस्य दाविकाभिर्जयादिना ॥ भूः स्वेन युक्ता प्रथमं प्राणो दाहेन तद्युतः ॥ ८८ ॥ रसो दाहेन तद्युक्तं प्रभादाहेन तद्युता ॥ ज्या च दाहेन तद्युक्ता
 नित्याकिन्नांतगद्वयम् ॥ ८९ ॥ एषा नवाक्षरी नित्या भेरुण्डा सर्वसिद्धिदा ॥ प्रणवं ठद्वयं त्यक्त्वा मध्यस्थैः षड्विस्वरैः ॥ ९० ॥ षडंगानि प्रकुर्वीत
 वर्णत्रयासं ततः परम् ॥ रंधाद्यामुखकण्ठेषु द्वाभ्यां धारयद्वयम् ॥ ९१ ॥ न्यसेन्मंत्रार्णनवकं मातृकान्यासपूर्वकम् ॥ अथ ध्यानं प्रवक्ष्यामि देव्याः
 सर्वार्थसिद्धिदम् ॥ ९२ ॥ तप्तकाचनसंकाशदेहां नेत्रत्रयान्विताम् ॥ चारुस्मितां चितमुखीं दिव्यालंकारभूषिताम् ॥ ९३ ॥ सप्तदंढारकेयूरस्रस्तवक
 मंडिताम् ॥ रसनानुपुरोर्म्यादिभूषणैरतिसुन्दरीम् ॥ ९४ ॥ पाशाकुशौ चर्मखट्वौ गदावद्विधनुःशरान् ॥ करेर्दधानामासीन्ता पूजायां प्रस
 स्थिताम् ॥ ९५ ॥ शक्तीश्च तत्समाकातेजोहेतिभिर्गन्विताः ॥ पूजयेत्तद्वदभितः स्मितास्या विजयादिकाः ॥ ९६ ॥ पंचमीय समास्त्यता

वृ.ना.पु.
॥ १९९ ॥

भेरुंडाख्या मुनीश्वर ॥ यस्याः स्मरणतो नश्येद्वरलं त्रिविधं क्षणात् ॥ १७ ॥ या तु षष्ठी द्विजश्रेष्ठ सा नित्या वह्निवासिनी ॥ तद्विधानं शृणुज्वाद्य
साधकानां सुसिद्धिदम् ॥ ८८ ॥ भेरुंडाद्यमिहाद्यं स्यान्नित्यक्लिन्नाद्यन्तरम् ॥ ततोऽबुशून्यं हंसाग्निह्युत्तमं बुभुक्षुतम् ॥ ९८ ॥ हृदग्निना युतं शून्यं
व्याप्तेन शुचिना च युक्तं ॥ शून्यं नभः शक्तियुतं नवार्णैर्यमुदाहृता ॥ १०० ॥ विद्या द्वितीयवीजेन स्वराण्दीर्घाभिर्योजयेत् ॥ मायां तान् षड्विरेवा
गान्याचरेत्सकरांगयोः ॥ १०१ ॥ नवाक्षराणि विद्याया नवरंघ्रेषु विन्यसेत् ॥ व्यापकं च समस्तेन कुर्यादेवात्मसिद्धये ॥ १०२ ॥ सर्वास्वपि च
विद्यासु व्यापकन्यासमाचरेत् ॥ तत्तत्काचनसंकाशां नवयौवनमुन्दरीम् ॥ १०३ ॥ चारुस्मेरमुखांभोजां विलसन्नयनत्रयाम् ॥ अष्टाभिर्बाहुभिर्युक्तां
माणिक्याभरणोज्ज्वलाम् ॥ १०४ ॥ पद्मरागकिरीटांशुसंभेदारुणितांबराम् ॥ पीतकौशेयवसनां रत्नमञ्जीरमेखलाम् ॥ १०५ ॥ रक्तमौक्तिकसं
भिन्नस्तवकाभरणोज्ज्वलाम् ॥ रत्नाञ्जकंबुपुंड्रेक्षुचापपूर्णेन्दुमंडलम् ॥ १०६ ॥ दधानां बाहुभिर्वामैः कङ्कहारं हेमशृङ्गकम् ॥ पुष्पेषु मातुलिंगं च
दधानां दक्षिणैः करैः ॥ १०७ ॥ स्वस्वनामाभिरभितः शक्तिभिः परिवारिताम् ॥ एवं ध्यात्वाचयेद्बह्निवासिनीं वह्निविग्रहाम् ॥ १०८ ॥ यस्याः
स्मरणतो वश्यं जायते भुवनत्रयम् ॥ अथ या सप्तमी नित्या महावज्रेश्वरी मुने ॥ १०९ ॥ तस्या विद्यां प्रवक्ष्यामि साधकानां सुसिद्धिदाम् ॥
द्वितीयं वह्निवासिन्या नित्यक्लिन्ना चतुर्थकम् ॥ ११० ॥ पंचमं भगमालाद्यं भेरुंडाया द्वितीयकम् ॥ नित्यक्लिन्नाद्वितीयं च तृतीयं षष्ठसप्तमौ ॥ १११ ॥
अष्टमं नवमं चापि पूर्वं स्यादेतितमं पुनः ॥ द्वयमेकैकमथ च द्वयद्वयमथ द्वयम् ॥ ११२ ॥ मायया पुटितं कृत्वा कुर्यादंगानि षट् क्रमात् ॥ प्रत्येकं शक्ति
पुटितैर्मंत्राणैर्दशभिर्न्यसेत् ॥ ११३ ॥ हृद्योत्रनासावाग्वक्षोनाभिगुह्येषु च क्रमात् ॥ रक्तां रक्तांवरां रक्तगंधमालाविभूषणाम् ॥ ११४ ॥ चतुर्भुजां
त्रिनयनां माणिक्यमुकुटोज्ज्वलाम् ॥ पाशांकुशामिक्षुचापं दाडिमीशायकं तथा ॥ ११५ ॥ दधानां बाहुभिर्नैत्रैर्दयासुप्रीतिशीतलैः ॥ परंयनी साधके
अस्त्रपद्मोणाञ्जमहीपुरे ॥ ११६ ॥ चक्रमध्ये सुखासीनां स्मेरवक्रसरोरुहाम् ॥ शक्तिभिः स्वस्वरूपाभिगवृतां पीतमध्यगाम् ॥ ११७ ॥ सिंहासनेऽभितः
प्रेतलोत्पत्तस्थाभिश्च शक्तिभिः ॥ वृतां ताभिर्विनोदानि यांतायातादिभिः सदा ॥ ११८ ॥ कुर्वाणामरुणांभोधौ चितयेन्मन्त्रनायकम् ॥ एषा तु सप्तमी
प्रोक्ता दूती चाप्यष्टमी शृणु ॥ ११९ ॥ वज्रेश्वर्याद्यमाद्यं स्याद्विद्यद्विभुतं ततः ॥ अंबु स्थान्मरुता युक्तं गोत्रा क्ष्मासंयुता ततः ॥ १२० ॥ ख्योव्या
सेन शुचिना युतः स्यात्तदनंतरम् ॥ अन्त्याणां वह्निवासिन्या दूती नित्या समीरिताः ॥ १२१ ॥ पद्मदीर्घत्वर्युक्तेन विद्यायाः स्यात्पडंगकम् ॥ तेनैव
पुटितैर्नैर्न्यसेच्छ्रोत्रादिपञ्चम् ॥ १२२ ॥ षष्ठकं नास्ति विन्यस्य व्यापकं विद्याया न्यसेत् ॥ निदाघकालमध्याह्नद्विषाकरसमप्रभाम् ॥ १२३ ॥

पृ० सं०
अ० ८८

॥ १९९ ॥

नवत्रकिरीटा च त्रीक्षणामरुणावराम् ॥ नानाभरणसंभिन्नदेहकतिविराजिताम् ॥ १२४ ॥ शुचिस्मितामष्टभुजां स्तुयमानां महर्षिभिः ॥ पाशां
खेटं गदां रत्नचपकं वामबाहुभिः ॥ १२५ ॥ दक्षिणैरंकुशं खट्वं कटारं कमलं तथा ॥ दधानां साधकाभीष्टदानोद्यमसमन्विताम् ॥ १२६ ॥ ध्यात्वैवं
पुण्येद्देवीं दूतीं दुर्त्रीतिनाशिनीम् ॥ इत्येषा कथिता तुभ्यं समस्तापन्निवारिणी ॥ १२७ ॥ श्रीकरी शिवतावासकारिणी सर्वसिद्धिदा ॥ अथ ते
नामीं नित्यां त्वरितां नाम नारद ॥ १२८ ॥ प्रवक्ष्यामि यशोविद्याधनारोग्यसुखप्रदाम् ॥ आद्यं तु वह्निवासिन्या इत्यादिस्तदनन्तरम् ॥ १२९ ॥
हंसो धरा स्वयं युक्तस्तेजश्चरसमन्वितम् ॥ वायुः प्रभाचरयुता ग्रासशक्तिसमन्वितः ॥ १३० ॥ हदार येण दाहेन वह्निस्वावष्टमं तथा ॥ हंसः
क्ष्माखंयुतो ग्रासश्चरयुक्तो द्वितीयकः ॥ १३१ ॥ द्वितीनादयुता नित्या त्वरिता द्वादशाक्षरी ॥ विद्या चतुर्थवर्णादिसप्तभिस्त्वक्षरैस्तथा ॥ १३२ ॥
कुर्यादंगानि युग्माणैः पट्टक्रमेण करांगयोः ॥ शिरोललाटकंठेषु हस्त्राभ्याधारके तथा ॥ १३३ ॥ ऊरुयुग्मे तथा जानुद्वये जंघाद्वये तथा ॥ पादयुग्मे तथा
वर्णान्मंत्रजान्दश विन्यसेत् ॥ १३४ ॥ द्वितीयोपांत्यमध्यस्थैर्मंत्राणैरितरैरपि ॥ ताराद्यैः शृणु तद्वचानं सर्वसिद्धिविधायकम् ॥ १३५ ॥ श्यामवर्णशुभाकारां
नवयौवनशोभिताम् ॥ द्विदिकमादष्टनागैः कल्पिताभरणोज्ज्वलैः ॥ १३६ ॥ ताटकमंगदं तद्वद्रसना नृपुं च तैः ॥ विप्रक्षत्रियविद्वद्भजातिभिर्भी
मविग्रहैः ॥ १३७ ॥ पल्लवांशुकसंवीतां शिखिपिच्छकृतैः शुभैः ॥ वल्यैर्धूपितभुजां माणिक्यमुकुटोज्ज्वलाम् ॥ १३८ ॥ वह्निवहकृतापीडां तच्छत्रां
तत्पताकिनीम् ॥ गुंजागुणलसद्वक्षःकुचकुंकुममंडलाम् ॥ १३९ ॥ त्रिनेत्रां चारुवदनां मंदस्मितमुखान्बुजाम् ॥ पाशांकुशवराभीतिलसद्भुज
चतुष्टयाम् ॥ १४० ॥ ध्यात्वैवं तोतलां देवीं पूजयेच्छक्तिभिर्वृताम् ॥ तदप्रस्था लु फट्कारी शरचापकरोज्ज्वला ॥ १४१ ॥ प्रसीदेत्फलदाने च
साधकानां त्वरान्विता ॥ एषा तु नवमी नित्या त्वरितोक्ता मुनीश्वरा ॥ १४२ ॥ विघ्नदुःस्वप्रशमनी सर्वाभीष्टप्रदायिनी ॥ शुचिः स्वेन युतस्त्वाद्यो
रसावह्निसमन्वितः ॥ १४३ ॥ प्राणो द्वितीयः स्वयुतो वनदुच्छक्तिभिः परः ॥ इतीरिता त्र्यक्षराख्या नित्येयं कुलसुंदरी ॥ १४४ ॥ यस्याः स्मरण
मात्रेण सर्वज्ञत्वं प्रजायते ॥ त्रिभिस्तेरुदितैर्मूलवर्णैः कुर्यात्पडंगकम् ॥ १४५ ॥ आदिमध्यावसानेषु पूजाजपविधिक्रमात् ॥ प्रत्येकं तैस्त्रिभिर्वीजै
र्दीर्घस्वरसमन्वितैः ॥ १४६ ॥ कुर्यात्करांगवक्राणां न्यासं प्रोक्तं यथाविधि ॥ ऊर्ध्वप्राग्दक्षिणोदक्च पश्चिमाधस्तामभिः ॥ १४७ ॥ सुविनयं तस्मैस्तत्र
दात्मसु यथाकमम् ॥ आधारं प्रहस्त्वेकं द्वितीयं लोचनत्रये ॥ १४८ ॥ तृतीयं श्रोत्रचिबुकं चतुर्थं प्राणतालुषु ॥ पंचमं चांसनाभीषु ततः पाणिपद
द्वये ॥ १४९ ॥ मूलमध्यागतो न्यस्येन्नवधा मूलवर्णकैः ॥ लोहितां लोहिताकारशक्तिं नूदिनपेविताम् ॥ १५० ॥ लोहितांशुकभूषासंगले

वृ.ना.पु.
॥ २०० ॥

पनां षण्मुखांबुजाम् ॥ अनर्घ्यरत्नघटितमाणिक्यमुकुटोज्ज्वलाम् ॥ १५१ ॥ रत्नस्तवकसंभिन्नलसद्वक्षःस्थलां शुभाम् ॥ कारुण्यानंदपरमा
मरुणांबुजविष्टराम् ॥ १५२ ॥ भुजैर्द्वादशभिर्भुक्तां सर्वेषां सर्ववाङ्मयीम् ॥ प्रवालाक्षरजं पद्मं कुंडिकां रत्ननिर्मिताम् ॥ १५३ ॥ रत्नपूर्णं तु चषकं
लुंगीं व्याख्यानमुद्रिकाम् ॥ दधानां दक्षिणैर्बामैः पुस्तकं चारुणोत्पलम् ॥ १५४ ॥ हेमौ च लेखनीं रत्नमालां कंबुवरं भुजैः ॥ अभितः स्तूयमानां
च देवगर्धर्वकिन्नरैः ॥ १५५ ॥ यक्षराक्षसदेवतार्पिसिद्धविद्याधरादिभिः ॥ ध्यात्वैवमर्चयेन्नित्यां वाङ्मयीकान्तिसिद्धये ॥ १५६ ॥ सितां केवलवाक्सिद्धये
लक्ष्म्यै हेमप्रभामपि ॥ धूमामां वैरिविद्विष्टये मृतये निग्रहाय च ॥ १५७ ॥ नीलां च मूकीकरणे स्मरेत्तत्तदपेक्षया ॥ इत्येषा दशमी नित्या
प्रोक्ता ते कुलमुन्दरी ॥ १५८ ॥ नित्यानित्यां तु दशमीं त्रिकुटां वच्मि सांप्रतम् ॥ हंसश्च हत्प्राणरसादाहकर्णेः समन्वितः ॥ १५९ ॥ विद्यया
कुलमुन्दर्या योजितः संप्रदायतः ॥ नित्यानित्यत्रिवर्णयं षड्भिः कूटाक्षरैर्युता ॥ १६० ॥ प्रतिलोमादिभी रूपैर्द्विसप्ततिभिदा मता ॥ यस्या भजनतः
सिद्धो नरः स्यात्वेचरः सुखी ॥ १६१ ॥ निग्रहानुग्रहौ कर्तुं क्षमः स्याद्भुवनत्रये ॥ दीर्घस्वरसमेताभ्यां हंसद्वयां षडङ्गकम् ॥ १६२ ॥ भ्रूमध्ये कण्ठह
न्नाभिगुह्याधारेषु च क्रमात् ॥ विद्याक्षराणि कमशो न्यसेद्द्विदुयुतानि च ॥ १६३ ॥ व्यापकं च समस्तेन विधाय विधिना पुनः ॥ ध्यायेत्समस्त
संपत्तिहेतोः सर्वात्मिकां शिवाम् ॥ १६४ ॥ उद्यद्वास्करं विवाभां माणिक्यमुकुटोज्ज्वलाम् ॥ पद्मरागकृताकल्पामरुणांशुकधारिणीम् ॥ १६५ ॥
चारुस्मितलसद्वक्त्रपद्मसरोजविराजिताम् ॥ प्रतिवक्त्रं त्रिनयनां भुजैर्द्वादशभिर्भुक्ताम् ॥ १६६ ॥ पाशाक्षगुणपुङ्खुचापखेटत्रिशूलक्रान् ॥ कर्णवामेर्द
धानां च अङ्गुशं पुस्तकं तथा ॥ १६७ ॥ पुष्पेषुमंबुजं चैव नृकपालाभये तथा ॥ दधानां दक्षिणैर्हस्तेर्ध्यायेद्देवीमनन्यधीः ॥ १६८ ॥ इत्यपेका
दशी प्रोक्ता द्वादशीं शृणु नारद ॥ त्वरितोयांत्यमाद्यं स्याद्युतिदोहचरस्वयुक् ॥ १६९ ॥ हृच्च दाहक्षमास्वयुतं वज्रेशीपञ्चमं तथा ॥ मरुत्स्वयुक्तो मध्याह्नो
दशम्याः परतः पुनः ॥ १७० ॥ भ्रूमी रसाक्षमारवयुता वज्रेशीत्यष्टमः क्रमात् ॥ षडक्षराणि त्वरिता तृतीयं तदनन्तरम् ॥ १७१ ॥ युतिर्दाहचरस्वेन
अस्या आद्यमनन्तरम् ॥ उक्ता नीलपताकाख्या नित्या सप्तदशाक्षरी ॥ १७२ ॥ द्विद्विपक्षासिपद्मवर्णैर्मन्त्रोत्थैरङ्गकल्पनम् ॥ श्रोत्रादिनासायुगले वाचि
कण्ठे हृदि क्रमात् ॥ १७३ ॥ नाभावाधारकेऽथापि पादसंघिषु च क्रमात् ॥ मन्त्राक्षराणि कमशो न्यसेत्सप्तदशापि च ॥ १७४ ॥ व्यापकं च सम
स्तेन विदध्याच्च यथाविधि ॥ इन्द्रनीलनिभां भास्वन्मणिमौलिविराजिताम् ॥ १७५ ॥ पञ्चवक्त्रां त्रिनयनामरुणांशुकधारिणीम् ॥ दशहस्तां लस
न्मुक्तामण्याभरणमंडिताम् ॥ १७६ ॥ रत्नस्तवकसंपन्नदेहां चारुस्मिताननाम् ॥ पाशं पताकां चर्मणि शार्ङ्गघातं च करैः ॥ १७७ ॥ दधानां याम

पू० सं०
अ० ८८

॥ २०० ॥

पार्श्वस्थैः सर्वाभरणभूषितैः ॥ अंकुशं च तथा शक्तिं खड्गं बाणं तथाभयम् ॥ १७८ ॥ दधानां दक्षिणैर्हस्तैरासीनां पद्मविष्टरे ॥ स्वाकारवर्णं
 वेष्टास्यपाण्यायुधविभूषणैः ॥ १७९ ॥ शक्तिवृन्दैर्वृतां ध्यायेद्देवीं नित्यार्चनक्रमे ॥ त्रिपट्टकोणयुतं पद्ममष्टपत्रं ततो बहिः ॥ १८० ॥
 अष्टांशं भूपुरद्वन्द्ववृतं तत्पुरयुग्मकम् ॥ चतुर्द्वारयुतं दिक्षु शाखाभिश्च समन्वितम् ॥ १८१ ॥ कृत्वा नामावृतां शक्तिं गणैस्तत्रार्चयेच्छिवाम् ॥
 एषा ते द्वादशी नित्या प्रोक्ता नीलपताकिनी ॥ १८२ ॥ समरे विजयं खड्गपादुकांजनसिद्धिदा ॥ वेतालयक्षिणीचेटपिशाचादिप्रसाधिनी ॥
 ॥ १८३ ॥ निधानविलसिद्धान्नसाधिनी कामचोदिता ॥ अथ त्रयोदेशीं नित्यां वक्ष्यामि शृणु नारद ॥ १८४ ॥ रसो नभस्तथा दाहो
 व्याप्तश्चमावनपूर्विका ॥ खेन युक्ता भवेन्नित्या विजयैकाक्षरा मुने ॥ १८५ ॥ विद्याया व्यञ्जनेर्दार्ढ्यस्वयुक्तैश्चतुष्टयम् ॥ शेषाभ्यां च द्वयं कुर्या
 त्पडंगानि करांगयोः ॥ १८६ ॥ ज्ञानेन्द्रियेषु श्रोत्रादिष्वथ चित्ते च विन्यसेत् ॥ अक्षराणि क्रमाद्विन्दुयुतान्यन्यत्तु पूर्ववत् ॥ १८७ ॥ पञ्च
 वक्त्रां दशभुजां प्रतिवक्त्रं त्रिलोचनाम् ॥ भास्वन्युकुटविन्यासचन्द्रलेखाविरजिताम् ॥ १८८ ॥ सर्वाभरणसंयुक्तां पीतांबरसमुज्ज्वलाम् ॥
 उद्यद्वास्वद्विबलुयदेहकान्तिं शुचिस्मिताम् ॥ १८९ ॥ शंखं पारां खेटचापौ कटारं वामबाहुभिः ॥ चक्रं तथांकुशं खड्गं सायकं मातुलुं
 गकम् ॥ १९० ॥ दधानां दक्षिणैर्हस्तैः प्रयोगे भीमदर्शनाम् ॥ उपासनेति सौम्यां च सिंहोपरि कृतासनाम् ॥ १९१ ॥ व्याघ्राह्मदाभिरभितः
 शक्तिभिः परिवारिताम् ॥ समरे पूजनेऽन्येषु प्रयोगेषु सुखासनाम् ॥ १९२ ॥ शक्तयश्चापि पूजार्थां सुखासनसमन्विताः ॥ सर्वा देव्याः
 समाकारमुखपाण्यायुधा अपि ॥ १९३ ॥ चतुरस्रद्वयं कृत्वा चतुर्द्वारोपशोभितम् ॥ शाखाष्टकसमोपेतं तत्र प्राग्वत्समर्चयेत् ॥ १९४ ॥ तदंतवृतं
 युग्मांतरष्टकोणं विधाय तु ॥ तदंतश्च तथा पद्मं षोडशच्छदसंयुतम् ॥ १९५ ॥ तथेवाष्टच्छद पद्मं विधायवाह्यं तत्र ताम् ॥ तत्तच्छतत्या वृतां सम्य
 गुपचारैस्तथाचर्चयेत् ॥ १९६ ॥ एषा त्रयोदशी प्रोक्ता वादेयुद्धे जयप्रदा ॥ चतुर्दशीं प्रवक्ष्येऽथ नित्यां वै सर्वमंगलाम् ॥ १९७ ॥ इदं बुवनयुक्तं खं
 नित्या स्यात्सर्वमंगला ॥ १९८ ॥ एकाक्षर्यनया सिद्धो जायते खेचरः क्षणात् ॥ पद्मदीर्घादधां मूलविद्यां षडंगेषु प्रविन्यसेत् ॥ १९९ ॥ तां नित्यां जात
 हूपाभां मुक्तामाणिक्यभूषणाम् ॥ माणिक्यमुकुटां नेत्रद्वयमैखदयापराम् ॥ २०० ॥ द्विभुजां शासनां पद्मे त्वष्ट्रषोडशतद्वयैः ॥ पत्रैरुपेतैः सचतुर्द्वार
 भूषणयुग्मकैः ॥ २०१ ॥ मातुलुगफलं दक्षे दधानां करपंकजे ॥ वामेन निजभक्तानां प्रयच्छन्तीं धनादिकम् ॥ २०२ ॥ स्वसमानाभिरभितः
 शक्तिभिः परिवारिताम् ॥ पद्मसत्तातिभिरन्याभिरप्सरस्तथाभिरन्विताम् ॥ २०३ ॥ प्रयोगेष्वन्यदा नित्यं सपर्यासुक्तशक्तिकाम् ॥ एषा चतुर्दशी

५. ग. पु.
॥ २०१ ॥

प्रोक्ता तथा पंचदशीं शृणु ॥ २०४ ॥ भूः शून्यं नभसा भूश्च रसश्चाथ स्थिरांबु च ॥ स्योमिना युतीज्यांबुमरुदुत्कारसा मरुत् ॥ २०५ ॥ नभश्च मरुता
युक्तं रसा शून्येऽपि संयुते ॥ गोत्रा चरेण सहिता अंबुपूर्वाक्षरस्तथा ॥ २०६ ॥ अंब्वग्नी हव दाहांबुसक्ष्मारयहत्स्वयुक् ॥ हंसश्च मरुता दाहः प्राणश्च मरुता
युतः ॥ २०७ ॥ दाहः सामिप्राणचरौ ज्यामरुत्सहितारयः ॥ चरेणांबु च गोत्राहत्साग्निज्यांबुरसा स्वयुक् ॥ २०८ ॥ रयः साग्निज्यांबुरसा पुनरेते
जवी ततः ॥ दाहेनानेन ते द्विः स्याद्भस्वो दाहमरुत्स्वयुक् ॥ २०९ ॥ हंसः सदाहवह्निस्वो दाहक्ष्मास्वयुतश्च सः ॥ सप्तदाहास्ततोऽस्याः स्युरष्ट
माद्यास्तु पंच ते ॥ २१० ॥ उपात्याधः स्थितं नीलपताकाया अनंतरम् ॥ त्वरिता त्वं च भेरुंदाष्टमं च नवमं तथा ॥ २११ ॥ सा ज्वालामालिनी
नित्या त्रिपष्ट्यर्णा समीरिता ॥ एकद्वयचतुःपंचचतुष्टयदशाक्षरैः ॥ २१२ ॥ कुर्यादंगानि मूलार्णोरादितः पद्वारांगयोः ॥ शेषैस्तु व्यापकं कुर्यात्ततो
ध्यायेत्सनातनीम् ॥ २१३ ॥ ज्वलज्ज्वलनसंकाशां माणिक्यमुकुटोज्ज्वलाम् ॥ पद्मवक्त्रां द्वादशभुजां सर्वाभरणभूषिताम् ॥ २१४ ॥ पाशांकुरौ खड्ग
खेटौ चापवाणौ गदादरौ ॥ शूलवद्भी वराभीती दधानां करपंकजैः ॥ २१५ ॥ स्वप्रमाणाभिरभितः शक्तिभिः परिवारिताम् ॥ चारुस्मितलसद्रक्त
सरोजां त्रीक्षणान्विताम् ॥ २१६ ॥ ध्यात्वैवमुपचारेस्तैरर्चयेत्तां तु नित्यशः ॥ चतुरस्रद्वयं कृत्वा चतुर्द्वारसमन्वितम् ॥ २१७ ॥ सशाखम
ष्टपत्राब्जमंतरा त्र्यस्रकं ततः ॥ षड्दोणं मध्यतरुयुक् विधाय त्रि शिवां यजेत् ॥ २१८ ॥ एषा पंचदशी प्रोक्ता षोडशीं शृणु नारद ॥ वायुप्रणवतत्त्वैस्तु
चित्रास्यादक्षरद्वया ॥ २१९ ॥ या सिद्धा धनधान्यात्मनिधिलाभाय कल्प्यते ॥ विद्याद्यवायुना कुर्यादीर्घस्वरयुजा क्रमात् ॥ २२० ॥ षडंगानि
यथापूर्वं मातृकां विद्यया न्यसेत् ॥ उद्यदादित्यविवाभां नवरत्नविभूषणाम् ॥ २२१ ॥ नवरत्नकिरीटां च चित्रपट्टांशुकोज्ज्वलाम् ॥ चतुर्भुजां त्रिन
यनां शुचिस्मितलसन्मुखीम् ॥ २२२ ॥ सर्वानंदमयीं नित्यां समस्तेप्सितदायिनीम् ॥ चतुर्भुजेषु वै पाशमंकुशं वरदाभये ॥ २२३ ॥ दधानां मंगलां
पद्मकार्णिकायोनिमध्यगाम् ॥ तच्छक्तिभिश्च तत्त्वैः तथैवाचनमीरितम् ॥ २२४ ॥ प्राणदाहौ धरायुक्तो पुनराद्यं रसे मरुत् ॥ व्यासं मरुच्छक्तियुतं
भूः स्वयुक्ता ततस्त्रयम् ॥ २२५ ॥ अस्या आद्यं रसायुगलं चरणेन प्रयोजितम् ॥ दाहेन वह्निशक्तिभ्यां युतो हंसस्ततः परम् ॥ २२६ ॥ नभो
विहंतस्तदाहांबुज्या शून्यं स्वेन संयुतम् ॥ अंबु पश्चाद्विपयुक्तं मरुता तु नभोयुतम् ॥ २२७ ॥ शून्यं व्यासं भुवा हंसः पूर्वोत्पत्तौ स्यान्मनुत्रयम् ॥
अस्याः षष्ठादिपंचाणां देत्यास्यादाद्य ईरितः ॥ २२८ ॥ एकादशाक्षरादंत्या द्वितीयः खंड ईरितः ॥ तृतीयः पंचविंशार्णः प्रोक्ता मंत्रा इति क्रमात् ॥
॥ २२९ ॥ वाला बीजत्रयाद्यौर्द्विस्त्रिभिर्मंत्रैः षडंगकम् ॥ विकीर्णकं नलां नगां गतामानंदविग्रहाम् ॥ २३० ॥ दधानां शितयेद्वाणपापपाशखणी

पृ० सं०
अ० ८८

॥ २०१ ॥

करे ॥ तत्प्रमानायुधाकारवर्णा देव्यस्तु वा ॥ २३१ ॥ ऋतुस्राताः स्फुरद्योन्यः सदानंदारुणेषणाः ॥ इत्येषा कुरुकुलति प्रोक्ता चंद्रावली
 स्वयम् ॥ २३२ ॥ वाराहीमभिधास्यामि ललितायाः परा तनुः ॥ शुचिः स्वेनाथ शून्यं स्यान्नभसाभ्रसस्थिरा ॥ २३३ ॥ अंबु पश्चादयः सान्नि
 र्मरुतांबुरयो तथा ॥ इलायुतोऽग्निरेतानि पुनरंबुमरुद्युतम् ॥ २३४ ॥ दाहो मरुताहंसस्त्वग्निनेतव्रयं पुनः ॥ अम्बुदाहौ मरुद्युक्तौ हंसोऽथ धरया नभः
 ॥ २३५ ॥ तेजोग्निना पुनः पंच वातः स्वेन समायुतः ॥ तोयं चरेण तत्पूर्वं तोयमग्नियुतं ततः ॥ २३६ ॥ शून्यं व्याप्तेन शुचिना शून्यं शक्त्या नभो
 युतम् ॥ दाहो धरा स्वसहितस्तोयं चरसमन्वितम् ॥ २३७ ॥ एतत्पूर्वमधुः प्रोक्तं चतुष्टयमतः परम् ॥ ज्याख्येन युक्ता सचरो रभश्चैतस्य पूर्वकम् ॥
 ॥ २३८ ॥ रसोऽग्निना पुनः प्रोक्तं चतुष्का अपयं ततः ॥ शुभोभ्रता चरेणापि हंसः स्वेन सपूर्वकम् ॥ २३९ ॥ हंसोऽग्निना प्राक् प्रितयं हृदयं स्वसमायुतम् ॥
 रसश्चरेण तत्पूर्वमग्निना चरसो युतः ॥ २४० ॥ पश्चादुक्तस्रयं वातो धरया च नभोन्वितम् ॥ प्राणः स्वेन युतः पश्चादुदयस्वयुतं रसः ॥ २४१ ॥ व्याप्तमेतव्रयं
 पश्चादाहेनांबु समन्वितम् ॥ गोत्राभरायुता स्पर्शो नादयुक्तो जवीयुतः ॥ २४२ ॥ दाहेन पूर्वपूर्वं च पूर्वं च मरुता युतम् ॥ शून्यं मरुत्स्वसहितं
 हृदाहेनांबुना चरः ॥ २४३ ॥ स्पर्शो मरुत्स्वसहितो हृदाहेनांबुसंयुतम् ॥ ज्याग्निः स्वसंयुतो हंसस्तथांबु मरुता सह ॥ २४४ ॥ हृद्रेण स्वेन युतं
 रसश्च स्वेन संयुतः ॥ प्राणदाहौ धरायुक्तौ पुनस्तौ वद्विना वियत् ॥ २४५ ॥ वार्हादयुक्तमंबु स्यादिपष्ट्यासस्वसंयुतम् ॥ पूर्वद्विरुक्तवर्णौ च शुद्धिः
 स्वेन युतस्तथा ॥ २४६ ॥ स्थिरा रसा वतस्वेन दावौ हंसौ धरा स्वयुक् ॥ युतिर्नादवती पश्चादधुदंबुमरुता युतम् ॥ २४७ ॥ हंसश्च मरुता विद्यः
 दशोत्तरशताक्षरी ॥ वाराही पंचमी विश्वविजया भद्रकौमुदी ॥ २४८ ॥ वार्तालीति च विख्याता स्तंभनाद्यखिलेष्टदा ॥ अंगानि कुर्यान्मंत्राणैः सप्तभि
 षड्भिरैव च ॥ २४९ ॥ दशभिः सप्तभिः सप्तसंख्येर्जातिभिरदिताः ॥ त्रिकोणवृत्तपट्टकोणवृत्तद्वयसमन्वितम् ॥ २५० ॥ विधाय चक्रं तत्रैव स्वनामालिख्य
 पूजयेत् ॥ ध्यायेच्च देवीं कीलास्यां ततः कांचनसत्रिभाम् ॥ २५१ ॥ आकंठं वनितारूपां ज्वलत्पिगसरोरुहाम् ॥ त्रिनेत्रामष्टहरतां च चक्रं शंख
 मर्थाकुशम् ॥ २५२ ॥ पाशं च मुशलं शीर्षमभयं वरदं तथा ॥ दधानां गरुडस्कन्धे मुखासीनां विचितयेत् ॥ २५३ ॥ निरयपूजासु तच्छक्तीस्तत्स
 मानाः स्मरेन्मुने ॥ प्रयोगेषु स्मरेद्देवीं सिंहस्थां व्याघ्रगामपि ॥ २५४ ॥ गजारूढां ह्यारूढां कूर्मारूढां च शक्तिभिः ॥ श्यामामप्यरूपां पीतामसि
 तां भोजविग्रहाम् ॥ २५५ ॥ तत्तत्प्रयोगेषु तथा ध्यायेत्तत्तद्वातये ॥ अरूपां पंचमीं वश्ये पीतां स्तंभनके स्मरेत् ॥ २५६ ॥ श्यामां च दुर्गमे मार्गे सितां
 युद्धेऽरिनेष्टया ॥ धूम्रासुखाटने ध्यायेत्साधको द्विजसत्तमः ॥ २५७ ॥ एताः षोडश नित्यास्ते स्मृताः सप्तप्रासमुदाहरिताः ॥ भजतामिष्टदाः सद्यः सर्वपापक्षयकराः

बृ.ना.पु.

॥ २०२ ॥

॥ २५८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे राधादिमन्त्रनिरूपणे नामाष्टाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८८ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ अथा
सामावृतिस्थानां शक्तीनां समयेन च ॥ नाम्नां सहस्रं वक्ष्यामि गुरुध्यानपुरःसरम् ॥ १ ॥ नाथ नव प्रकाशाद्याः सुभगांताः प्रकीर्तिताः ॥ भूम्यादीनि
शिवांतानि विद्धि तत्त्वानि नारद ॥ २ ॥ गुरुजन्मादिपर्वाणि दर्शान्तानि च सप्त वै ॥ एतानि प्राक्कालोवृत्त्या चितयेत्साधकोत्तमः ॥ ३ ॥ गुरुस्तोत्रं जपेच्चपि
तद्गतेनांतरात्मना ॥ नमस्ते नाथ भगवज्जिवाय गुरुरूपिणे ॥ ४ ॥ विद्यावतारसंसिद्धये स्वीकृतानेकविग्रह ॥ नवाय नवरूपाय परमार्थैकरूपिणे
॥ ५ ॥ सर्वाज्ञानतमोभेदभानवे चिदनाय ते ॥ स्वतंत्राय दयाकृतविग्रहाय शिवात्मने ॥ ६ ॥ परतंत्राय भक्तानां भग्यानां भग्यरूपिणे ॥ विवेकिनां
विवेकाय विमर्शाय विमर्शिनाम् ॥ ७ ॥ प्रकाशानां प्रकाशाय ज्ञानिनां ज्ञानरूपिणे ॥ पुरस्तात्पार्श्वयोः पृष्ठे नमः कुर्यामुपर्यधः ॥ ८ ॥ सदा
मच्चित्तसदने विधेहि भवदासनम् ॥ इति स्तुत्वा गुरुं भक्त्या परां देवीं विचिंतयेत् ॥ ९ ॥ गणेशप्रह्ननक्षत्रयोगिनीराशिरूपिणीम् ॥ देवीं मंत्रमयीं
नौमि मातृकापीठरूपिणीम् ॥ १० ॥ प्रणमामि महादेवीं मातृकां परमेश्वरीम् ॥ कालहृद्धोदलोद्धोहकलानाशनकारिणीम् ॥ ११ ॥ यदक्षरं
कमात्रेऽपि संसिद्धे स्पर्द्धते नरः ॥ रविताक्षर्यैदुकन्दर्पः शंकरानलविष्णुभिः ॥ १२ ॥ यदक्षरं शशिज्योत्स्नामंडितं भुवनत्रयम् ॥ वन्दे सर्वेश्वरीं देवीं
महाश्रीसिद्धमातृकाम् ॥ १३ ॥ यदक्षरमहामुत्रप्रोतमेतजगत्रयम् ॥ ब्रह्मांडादिकटाहंतं तां वन्दे सिद्धमातृकाम् ॥ १४ ॥ यदेकादशमाधारं
बीजं कोणत्रयोद्भवम् ॥ ब्रह्मांडादिकटाहंतं जगदद्यापि दृश्यते ॥ १५ ॥ अक्चादिदत्तोन्नद्धपयशाक्षरवर्गिणीम् ॥ ज्येष्ठांगवाहुहत्कंठकटिपाद
निवासिनीम् ॥ १६ ॥ नौमीकाराक्षरोद्गारां सारात्सारं परात्परां ॥ प्रणमामि महादेवीं परमानंदरूपिणीम् ॥ १७ ॥ अथापि यस्या जानंति
न मनागपि देवताः ॥ केयं कस्मात्क वेनेति सरूपा रूपभावनाम् ॥ १८ ॥ वंदे तामहमक्षय्यां क्षकाराक्षररूपिणीम् ॥ देवीं कुलकलोल्लोलप्रोल्लसन्तीं
शिवां पराम् ॥ १९ ॥ वर्णानुक्रमयोगेन यस्याख्योमाएकं स्थितः ॥ वन्दे तामष्टवर्गोत्पन्नमहासिद्ध्यादिकेश्वरीम् ॥ २० ॥ कामपूर्णजकाराख्य
सुपीठांतर्निवासिनीम् ॥ चतुराज्ञाकोशभृतां नौमि श्रीत्रिपुरामहम् ॥ २१ ॥ एतस्तोत्रं तु नित्यानां यः पठेत्सुसमाहितः ॥ पूजादौ तस्य सर्वांता
वरदाः स्युर्न संशयः ॥ २२ ॥ अथ ते कवचं देव्या वक्ष्ये नभरतात्मकम् ॥ येन देवासुरनरजयी स्यात्साधकः सदा ॥ २३ ॥ सर्वतः सर्वदा
त्मानं ललिता पातु सर्वगा ॥ कामेशी पुरतः पातु भगमाली त्वनंतरम् ॥ २४ ॥ दिशं पातु तथा दक्षपार्श्वे मे पातु सर्वदा ॥ नित्यच्छिन्नाय भूरुण्डा
दिशं मे पातु कौणपीम् ॥ २५ ॥ तथैव पश्चिमं भागं रक्षताद्द्विवासिनी ॥ महावज्रेश्वरी नित्या वायव्ये मां मदावतु ॥ २६ ॥ वामपार्श्वे नवा पातु

पृ० सं०

अ० ८९

॥ २०२ ॥

इनीमेलरिता ततः ॥ माहेश्वरी दिशं पातु त्वरितं सिद्धिदायिनी ॥ २७ ॥ पातु मामूर्ध्वतः शश्वदेवताकुलसुंदरी ॥ अथो नीलपताकाख्या विजया
 सर्वतश्च माम् ॥ २८ ॥ करोतु मे मंगलानि सर्वदा सर्वमंगला ॥ देहेंद्रियमनःप्राणाञ्ज्वालामालिनिविग्रहा ॥ २९ ॥ पालयत्वनिशं चित्ता चित्तं
 मे सर्वदावतु ॥ कामात्क्रोधात्तथा लोभान्मोहान्मानान्मदादपि ॥ ३० ॥ पापान्मां सर्वतः शोकात्संक्षयात्सर्वतः सदा ॥ असत्यात्क्रूरचिंतातो
 हिंसात्श्चौरतस्तथा ॥ स्तैमित्याच्च सदा पांतु प्रेरयंत्यः शुभं प्रति ॥ ३१ ॥ नित्याः षोडश मां पांतु गजारूढाः स्वशक्तिभिः ॥ तथा हयसारूढाः
 पांतु मां सर्वतः सदा ॥ ३२ ॥ सिंहारूढास्तथा पांतु पांतु ऋक्षगता अपि ॥ रथारूढाश्च मां पांतु सर्वतः सर्वदा रणे ॥ ३३ ॥ ताक्ष्यारूढाश्च मां पांतु
 तथा व्योमगताश्च ताः ॥ भूतगाः सर्वगाः पांतु पांतु देव्यश्च सर्वदा ॥ ३४ ॥ भूतप्रेतपिशाचाश्च परकृत्यादिकान् गदान् ॥ द्रावयंतु स्वशक्तीनां
 भूषणैरगुधैर्मम ॥ ३५ ॥ गजार्थद्वीपिपंचास्यताक्ष्यारूढाखिलायुधाः ॥ असंख्याः शक्तयो देव्यः पांतु मां सर्वतः सदा ॥ ३६ ॥ सायं
 प्रातर्जपत्रित्याकवचं सर्वरक्षकम् ॥ कदाचिन्नाशुभं पश्येत्सर्वदानंदमास्थितः ॥ ३७ ॥ इत्येतत्कवचं प्रोक्तं ललितायाः शुभावहम् ॥
 यस्य संधारणान्मर्त्यो निर्भयो विजयी सुखी ॥ ३८ ॥ अथ नाम्नां सहस्रं ते वक्ष्ये सावरणार्चनम् ॥ षोडशानामपि मुने स्वस्वक्रमगतात्मकम् ॥
 ॥ ३९ ॥ ललिता चापि वा कामेश्वरी च भगमालिनी ॥ नित्यकिन्ना च भेरुंडा कीर्तिता वह्निवासिनी ॥ ४० ॥ वज्रेश्वरी तथा दूती त्वरिता
 कुलसुंदरी ॥ नित्या संवित्ता नीलपताका विजयाह्वया ॥ ४१ ॥ सर्वमंगलिका चापि ज्वालामालिनिं संज्ञिता ॥ चित्रा चेति क्रमात्रित्याः षोड
 शापीष्टविग्रहाः ॥ ४२ ॥ कुरुकुला च वाराही द्वे एते चेष्टविग्रहे ॥ वशिनी चापि कामेशी मोहिनी विमलारुणा ॥ ४३ ॥ तपिनी च तथा सर्वेश्वरी
 चाप्यथ कोलिनी ॥ मुद्राणंततुरिष्वर्णरूपा चापार्णविग्रहा ॥ ४४ ॥ पाशवर्णशरीरा चाकुर्वर्णसुवर्णद्वरा ॥ त्रिखंडा स्थापनी सन्निरोधनी चावगुंठनी
 ॥ ४५ ॥ सन्निधानेषु चापाख्या तथा पाशांकुशाभिधा ॥ नमस्कृतिस्तथा संक्षोभणी विद्रावणी तथा ॥ ४६ ॥ आकर्षणी च विख्याता तथैवावे
 शकारिणी ॥ उन्मादिनी महापूर्वा कुशाथो लेचरी मता ॥ ४७ ॥ बीजा शक्त्युत्थापना च स्थूलसूक्ष्मपराभिधा ॥ अणिमा लघिमा चैव
 महिमा गरिमा तथा ॥ ४८ ॥ प्राप्तिः प्रकामिता चापि चेशिता वशिता तथा ॥ भुक्तिः सिद्धिस्तथैवेच्छा सिद्धिरूपा च कीर्तिता ॥ ४९ ॥ ब्राह्मी माहेश्वरी
 चैव कौमारी वैष्णवी तथा ॥ वाराहीद्राणी चागुंडा महालक्ष्मीस्वरूपिणी ॥ ५० ॥ कामा बुद्धिरहंकारशब्दस्पर्शस्वरूपिणी ॥ रूपरूपा रसाह्वा
 च गंधवित्तघृतिस्तथा ॥ ५१ ॥ नाभवीजामृताख्या च स्पृतिदेहात्मरूपिणी ॥ कुमुमा मेखला चापि मदना मदनानुरा ॥ ५२ ॥ रेखा संवे

इ.ना.पु.
॥ २०३ ॥

गिनी चैव ह्यंशुशा मालिनीति च ॥ संक्षोभिणी तथा विद्राविण्याकर्षणरूपिणी ॥ ५३ ॥ आहादिनीति च प्रोक्ता तथा समोदिनीति च ॥ स्तंभिनी जंभिनी
चैव वंशकर्यथ रंजिनी ॥ ५४ ॥ उन्मादिनी तथैवार्थसाधिनीति प्रकीर्तिता ॥ संपत्तिपूर्णा सा मंत्रमयी द्वंद्वक्षयकरी ॥ ५५ ॥ सिद्धिः संपत्प्रदा चैव प्रियमंगल
कारिणी ॥ कामप्रदा निगदिता तथा दुःखविमोचिनी ॥ ५६ ॥ मृत्युप्रशमनी चैव तथा विघ्ननिवारिणी ॥ अंगसुंदरिका चैव तथा सौभाग्यदायिनी ॥ ५७ ॥
ज्ञानेश्वर्यप्रदा ज्ञानमयी चैव च पंचमी ॥ विध्यवासनका घोरस्वरूपा पापहारिणी ॥ ५८ ॥ तथानंदमयी रक्षा रूपेणितफलप्रदा ॥ जयिनी
विमला चाथ कामेशी वज्रिणी भगा ॥ ५९ ॥ त्रैलोक्यमोहना स्थाना सर्वाशापरिपूरणी ॥ सर्वसक्षोभणगता सौभाग्यप्रदसंस्थिता ॥ ६० ॥
सर्वार्थसाधकागारा सर्वरोगहरास्थिता ॥ सर्वरक्षाकटास्थाना सर्वसिद्धिप्रदस्थिता ॥ ६१ ॥ सर्वानंदमयाधारविदुस्थानशिवात्मिका ॥ प्रकृष्टा च
तथा मुक्ता ज्ञेया गुप्ततरापि च ॥ ६२ ॥ संप्रदायस्वरूपा च कुलकौलनिगर्भगा ॥ रहस्यापरापरप्राकृतैवातिरहस्यका ॥ ६३ ॥ त्रिपुरा त्रिपुरेशी
च तथैव पुरवासिनी ॥ श्रीमालिनी च सिद्धान्ता महात्रिपुसुंदरी ॥ ६४ ॥ नवरत्नमयद्वीपनवरखंडविराजिता ॥ कल्पकोद्यानसंस्था च ऋतुरूपे
दियार्चका ॥ ६५ ॥ कालमुद्रा मातृकाख्या रत्नदेशोपदेशिका ॥ तत्त्वाग्रहाभिधा मूर्तिस्तथैव विषयद्विपा ॥ ६६ ॥ देशकालाकारशब्दरूपा संगी
तयोगिनी ॥ समस्तगुप्तप्रकटसिद्धयोगिनिचक्रयुक् ॥ ६७ ॥ वह्निसूर्येन्दुभूताह्वा तथात्माष्टाक्षराह्वया ॥ पंचधार्चास्वरूपा च नानाव्रतसमाह्वया ॥
॥ ६८ ॥ निषिद्धाचाररहिता सिद्धचिह्नस्वरूपिणी ॥ चतुर्द्धा कूर्मभागस्था नित्याद्यर्चास्वरूपिणी ॥ ६९ ॥ दमनादिसमभ्यर्चा पद्मर्मसिद्धिदा
यिनी ॥ तिथिवारपृथग्द्रव्यसमर्चनशुभावहा ॥ ७० ॥ वायोश्यनंगकुमुमा तथैवानंगमेखला ॥ अनंगमदनानंगमदनानुरसाह्वया ॥ ७१ ॥ मददे
गिनिका चैव तथा भुवनपालिनी ॥ शशिलेखा समुद्रिष्टा गतिलेखाह्वया मता ॥ ७२ ॥ श्रद्धा प्रीती रतिश्चैव धृतिः कान्तिर्मनोरमा ॥ मनो
हरा समाख्याता तथैव हि मनोरथा ॥ ७३ ॥ मदनोन्मादिनी चैव मोदिनी शंखिनी तथा ॥ शोषिणी चैव शंकारी सिंजिनी सुभगा तथा ॥ ७४ ॥
पूषाचेद्रासुमनसा रतिः प्रीतिर्धृतिस्तथा ॥ ऋद्धिः सौम्या मर्गचिश्च तथैव ह्यंशुमालिनी ॥ ७५ ॥ शशिनी चांगिरा छाया तथा संपूर्णमंडला ॥
तुष्टिस्तथामृताख्या च डाकिनी साध लोकपा ॥ ७६ ॥ वटुकेभास्वरूपा च दुर्गा क्षेत्रेशरूपिणी ॥ कामराजस्वरूपा च तथा मन्मथरूपिणी ॥
॥ ७७ ॥ कंदर्परूपिणी चैव तथा मकरकेतना ॥ मनोभवस्वरूपा च भारती वर्णरूपिणी ॥ ७८ ॥ मदना मोहिनी लीला जंभिनी चोद्यमा शुभा ॥
हादिनी द्राविणी प्रीती रती रक्ता मनोरमा ॥ ७९ ॥ सर्वोन्मादा सर्वमुखा द्वभंगा चामितोद्यमा ॥ अनल्पाव्यक्तविभया विविधाशोभयिमा ॥ ८० ॥

५० सं०
अ० ८९

॥ २०३ ॥

रागशक्तिर्द्वेषशक्तिस्तथा शब्दादिरूपिणी ॥ नित्या निरंजना कृत्रा छेदिनी मदनानुरा ॥ ८१ ॥ मदद्रवा द्राविणी च द्रविणी चेति कीर्तिता ॥ मदा
 विला मंगला च मन्मथानी मनस्विनी ॥ ८२ ॥ मोदा मोदा मानमयी माया मंदा मितावती ॥ विजया विमला चैव शुभा विश्वा तथैव च ॥ ८३ ॥
 विभूतिर्विनता चैव विविधा विनता क्रमात् ॥ कमला कामिनी चैव किराता कीर्तिरूपिणी ॥ ८४ ॥ कुट्टिनी च समुद्दिष्टा तथैव कुलसुंदरी ॥ कल्याणी
 कालकोला च डाकिनी शाकिनी तथा ॥ ८५ ॥ लकिनी काकिनी चैव राकिनी काकिनी तथा ॥ इच्छाज्ञाना क्रियाख्या चाप्यायुधाष्टक
 धारिणी ॥ ८६ ॥ कपर्दिनी समुद्दिष्टा तथैव कुलसुंदरी ॥ ज्वालिनी विस्फुलिगा च मंगला सुमनोहरा ॥ ८७ ॥ कनका किनवा विद्या विविधा
 च प्रकीर्तिता ॥ मेषा वृषाह्वया चैव मिथुना कर्कटा तथा ॥ ८८ ॥ सिंहा कन्या तुला कीटा चापा च मकरा तथा ॥ कुम्भा मीना च सारा च सर्व
 भक्षा तथैव च ॥ ८९ ॥ विश्वात्मा विविधोद्भूतचित्ररूपा च कीर्तिता ॥ निःसपत्ना निरातंका याचनाचित्यवैभवा ॥ ९० ॥ रक्ता चैव ततः प्रोक्ता
 विद्याप्राप्तिस्वरूपिणी ॥ ह्रस्वा छेदिनी कृत्रा क्षोभिणी मदनानुरा ॥ ९१ ॥ निरंजना रागवती तथैव मदनान्वती ॥ मेखला द्राविणी वेगवती चैव
 प्रकीर्तिता ॥ ९२ ॥ कमला कामिनी कल्पा कला च कलिताद्रुता ॥ किराता च तथा काला कदना कौशिका तथा ॥ ९३ ॥ कंबुवादनिका चैव कातरा
 कपटा तथा ॥ कीर्तिश्चापि कुमारी च कुंकुमा परिकीर्तिता ॥ ९४ ॥ भञ्जिनी वेगिनी नागा चपला पेशला सती ॥ रतिः श्रद्धा भोगलोला मदोन्मत्ता मन
 स्विनी ॥ ९५ ॥ विह्वला कर्षिणी लोला तथा मदनमालिनी ॥ विनोदा कौतुका पुण्या पुराणा परिकीर्तिता ॥ ९६ ॥ वागीशी वरदा विश्वा विभवा
 विभ्रकारिणी ॥ बीजविभ्रहरा विद्या सुमुखी सुंदरी तथा ॥ ९७ ॥ सारा च सुमना चैव तथा प्रोक्ता सरस्वती ॥ समया सर्वगा विद्धा शिवा वाणी
 च कीर्तिता ॥ ९८ ॥ दूरसिद्धा तथा प्रोक्ताथो विग्रहवती मता ॥ नादा मनोन्मनी प्राणप्रतिष्ठारुणवैभवा ॥ ९९ ॥ प्राणापाना समाना च व्यानो
 दाना च कीर्तिता ॥ नागा कूर्मा च कृकला देवदत्ता धनञ्जया ॥ १०० ॥ फट्कारी किंकराध्या जया च विजया तथा ॥ हुंकारी खेचरी चंड,
 छेदिनी क्षपिणी तथा ॥ १०१ ॥ स्त्रीहुंकारी क्षेमकारी चतुरक्षररूपिणी ॥ श्रीविद्यामतवर्णांगी काली याम्या नृपार्षका ॥ १०२ ॥ भाषा सरस्वती
 वाणी संस्कृता प्राकृता परा ॥ बहुरूपा चित्तरूपा स्मयानंदा च कौतुका ॥ १०३ ॥ त्रयारूपा परमात्मारूपा चैव तथा ॥ वाक्स्वरूपा
 विंदुसर्गरूपा विश्वात्मिका तथा ॥ १०४ ॥ तथा त्रेपुरकंदारूपा ज्ञानादित्रिविधात्मिका ॥ आयुर्लक्ष्मीकीर्तिभो गग्यदायिका ॥ १०५ ॥
 ऐहिकामुष्मिकज्ञानमयी च परिकीर्तिता ॥ जीवारूपा विजयारूपा च तथैव विश्वविन्मयी ॥ १०६ ॥ भातारूपा जगद्रुपः ॥ विश्वमो

वृ.ना.पु.
॥ २०४ ॥

हनिका चैव त्रिपुरामृतसंज्ञिका ॥ १०७ ॥ सर्वाप्यायनरूपा च मोहिनी क्षोभणी तथा ॥ क्लेदिनी च समाख्याता तथैव च महोदया ॥ १०८ ॥ संप-
त्करी हलक्षार्णा सीमामातृतनू रतिः ॥ प्रीतिर्मनोभवा वापि प्रोक्ता वाराधिषा तथा ॥ १०९ ॥ त्रिकूटा चापि षट्कूटा पंचकूटा विशुद्धगा ॥ अनाहत-
गता चैव मणिपूरकसंस्थिता ॥ ११० ॥ स्वाधिष्ठानसमासीनाधारस्थाज्ञासमास्थिता ॥ वर्द्धाशिशूकरूपा च पंचाशन्मिथुनात्मिका ॥ १११ ॥
पादुकादिकसिद्धीशा तथा विजयदायिनी ॥ कामरूपप्रदा वेतालरूपा च पिशाचिका ॥ ११२ ॥ विचित्रा विभ्रमा हंसी भीषणी जनरंजिका ॥
विशाला मदना तुष्टा कालकंठी महाभया ॥ ११३ ॥ माहेंद्री शंखिनी चैद्री मंगला वट्टासिनी ॥ मेखला सकला लक्ष्मीमालिनी
विश्वनायिका ॥ ११४ ॥ सुलोचना सुशोभा च कामदा च विलासिनी ॥ कामेश्वरी नंदिनी च स्वर्णरेखा मनोहरा ॥ ११५ ॥ प्रमोदा रागिणी
सिद्धा पद्मिनी च रतिप्रिया ॥ कल्याणदा कलादक्षा ततश्च सुरमुन्दरी ॥ ११६ ॥ विभ्रमा वाहका वीरा विकला कोरका कविः ॥ सिंहनादा महा-
नादा सुग्रीवा मर्कटा शठा ॥ ११७ ॥ विडालाक्षा विडालास्या कुमारी खेचरी भवा ॥ मयूरा मंगला भीमा द्विपवक्त्रा खरानना ॥ ११८ ॥
मातंगी च निशाचारा वृषग्राहा वृकानना ॥ सौरिभास्या गजमुखा पशुवक्त्रा मृगानना ॥ ११९ ॥ क्षोभका मणिभद्रा च क्रीडका सिंहचक्रका ॥
महोदरा स्थूलशिखा विकृतास्या वरानना ॥ १२० ॥ चपला कुक्कुटास्या च पाविनी मदनालसा ॥ मनोहरा दीर्घजंघा स्थूलदन्ता दशानना ॥ १२१ ॥
सुमुखा पंडिता क्रुद्धा वराहास्या सट्टामुखा ॥ कपटा कौतुका काला किंकरा कितवा खला ॥ १२२ ॥ भक्षका भयदा सिद्धा सर्वगा च प्रकीर्तिना ॥
जया च विजया दुर्गा भद्रा भद्रकरी तथा ॥ १२३ ॥ अम्बिका वामदेवी च महामायास्वरूपिणी ॥ विदारिका विश्वमर्षा विश्वा विश्वविभं-
जिता ॥ १२४ ॥ वीरा विशोभिणी विद्या विनोदा वीजविग्रहा ॥ वीतशोका विष्णुवीरा विपुला विजयप्रदा ॥ १२५ ॥ विभवा विविधा विभ्रा तथैव
पास्कीर्तिता ॥ मनोहरा मंगला च मदोत्सिक्ता मनस्विनी ॥ १२६ ॥ मानिनी मधुरा माया मोहिनी च तथा स्मृता ॥ भद्रा भवानी भद्र्या च
विशालाक्षी शुचिस्मिता ॥ १२७ ॥ ककुभा कमला कल्पा कलाथो पूरणी तथा ॥ नित्या चाप्यमृता चैव जीविता च तथा दया ॥ १२८ ॥
अशोका ह्यमला पूर्णा पूर्णा भाग्योद्यता तथा ॥ विवेका विभवा विश्वा वितता च प्रकीर्तिता ॥ १२९ ॥ कामिनी खेचरी गर्वा पुराणा
परमेश्वरी ॥ गौरी शिवा ह्यमेया च विमला विजया परा ॥ १३० ॥ पवित्रा पद्मिनी विद्या विश्वेश्वरी शिववह्निभा ॥ अशेषरूपा ह्यानंदोत्तुजाक्षी चाप्य-
निदिता ॥ १३१ ॥ वरदा वाक्यदा वाणी विविधा वेदविग्रहा ॥ विद्या वागीश्वरी सत्या संयता च सरस्वती ॥ १३२ ॥ निर्मलानन्दरूपा च ह्यमृता

पृ० ६०

अ० ८९

॥ २०४ ॥

मानदा तथा ॥ पूषा चैव तथा पुष्टिस्तुष्टिश्चापि रतिर्धृतिः ॥ १३३ ॥ शशिनी चंद्रिका कांतिर्ज्योत्स्ना श्रीः प्रीतिरंगदा ॥ पूर्णा पूर्णाश्रुता कामद-
यिनीन्दुकलात्मिका ॥ १३४ ॥ तपिनी तापिनी धूम्रा मरीचिर्ज्वालिनी रुचिः ॥ सुपुष्पा भोगदा विश्वा वाधिनी धारिणी क्षमा ॥ १३५ ॥ धूषाचि-
ह्वमा ज्वलिनी ज्वालिनी विस्फुलिगिनी ॥ सुश्रीः स्वरूपा कपिला हव्यकव्यवहा तथा ॥ १३६ ॥ वस्मरा विश्वकवला लोलाक्षी लोलजि-
ह्विका ॥ सर्वभक्षा सहस्राक्षी निःसंगा च गतिप्रिया ॥ १३७ ॥ अर्धित्याचाग्रमेया च पूर्णरूपा दुरासदा ॥ सर्वा संसिद्धिरूपा च पावनीत्येकरू-
पिणी ॥ १३८ ॥ तथा यामलवेधाख्या शाक्ते वेदस्वरूपिणी ॥ तथा शांभववेधा च भावनासिद्धिसुचिनी ॥ १३९ ॥ वह्निरूपा तथा दत्ता ह्यमा
विद्वान्ना भुजंगमा ॥ षण्मुखा रविरूपा च माता दुर्गा दिशा तथा ॥ १४० ॥ धनदा केशवा चापि यमी चैव हरा शशा ॥ अश्विनी च यमी वह्नि-
रूपा धात्रीति कीर्तिता ॥ १४१ ॥ चंद्रा शिवादितिर्जीवा सर्पिणी पितृरूपिणी ॥ अर्यम्णा च भगा सूर्या त्वाहिमारुतिसंज्ञिका ॥ १४२ ॥
इंद्राग्निरूपा मित्रा चार्पणद्राणी निर्ऋतिर्जला ॥ वैश्वदेवी हरितभूर्वासवी वरुणा जया ॥ १४३ ॥ अहिर्बुध्न्या पूषणी च तथा कामरूपमला ॥
उदुम्बरा जंबुका च खदिरा कृष्णरूपिणी ॥ १४४ ॥ वंशा च पिप्पला नागा रोहिणा च पलाशका ॥ पक्षका च तथा मृगया वित्वा
चार्जुनरूपिणी ॥ १४५ ॥ विकंकता च ककुभा सरला चापि सर्जिका ॥ बंजुला पनसार्का च शमी हलिप्रियाग्रका ॥ १४६ ॥ निम्बा मधुकसंज्ञा
चाप्यश्वत्था च गजाह्वया ॥ नागिनी सर्पिणी चैव शुनी चापि बिडालिकी ॥ १४७ ॥ छागी मार्जारिका मृगी वृषभा माहिर्षी तथा ॥
शार्दूलौ सैरिभी व्याघ्री हरिणी च मृगी शुनी ॥ १४८ ॥ कपिरूपा च गोघंटा वानरी च नराश्विनी ॥ नगा गौर्हस्तिनी चेति तथा पट्चक्रवासिनी ॥
॥ १४९ ॥ त्रिखंडा तीरपालाख्या भ्रामणी द्रविणी तथा ॥ सोमा सूर्या तिथिर्वा रा योगार्क्ष करणात्मिका ॥ १५० ॥ यक्षिणी तारणा व्योमशब्दाद्या
प्राणिनी च धीः ॥ क्रोधिनी स्तंभिनी चंडोच्चंडा ब्राह्म्यादिरूपिणी ॥ १५१ ॥ सिंहस्था व्याघ्रगा चैव गजाश्वगरुडस्थिता ॥ भौमाप्या तैजसी
वायुरूपिणी नाभसा तथा ॥ १५२ ॥ एकवक्त्रा चतुर्वक्त्रा नववक्त्रा कलानना ॥ पंचविंशतिवक्त्रा च षड्विंशद्वदना तथा ॥ १५३ ॥ अनपंचाशदास्या
च चतुःषष्टि मुखे तथा ॥ एकाशीतिमुखा चैव शताननसमन्विता ॥ १५४ ॥ स्थूलरूपा सूक्ष्मरूपा तेजोविग्रहधारिणी ॥ वृणावृत्तिस्वरूपा च
नाथावृत्तिस्वरूपिणी ॥ १५५ ॥ तत्त्वावृत्तिस्वरूपापि नित्यावृत्तिवपुर्द्वरा ॥ १५६ ॥ अंगावृत्तिस्वरूपा चाप्यायुधावृत्तिरूपिणी ॥
गुरुपंक्तिस्वरूपा च विद्यावृत्तितनुस्तथा ॥ १५७ ॥ ब्रह्माद्यावृत्तिरूपा च परा पश्यंतिका तथा ॥ मध्यमा वैखरी शीर्षकण्ठतात्वोष्ठदन्तगा ॥ १५८ ॥

वृ.ना.पु.
॥ २०५ ॥

जिह्वामूलगता नासागतोरःस्थलगामिनी ॥ पदवाक्यस्वरूपा च वेदभाषास्वरूपिणी ॥ १५९ ॥ सेकाख्या वीक्षणाख्या चोपदेशा
ख्या तथैव च ॥ व्याकुलाक्षरसंकेता गायत्री प्रणवादिका ॥ १६० ॥ जपहोमार्चनध्यानयंत्रतर्पणरूपिणी ॥ सिद्धसारस्वता मृत्युंजया च त्रिपुरा
तथा ॥ १६१ ॥ गारुडा चान्नपूर्णा चान्यश्चारूढा नवात्मिका ॥ गौरी च देवी हृदया लक्षदा च मतंगिनी ॥ १६२ ॥ निष्कत्रयपदा चेष्टा
वादिनी च प्रकीर्तिता ॥ राजलक्ष्मीर्महालक्ष्मीः सिद्धलक्ष्मीर्गवानना ॥ १६३ ॥ इत्येवं ललितादेव्या दिव्यं नामसहस्रकम् ॥ सर्वार्थसिद्धिदं प्रोक्तं
चतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ १६४ ॥ एतन्नित्यसुषुप्तकाले यो जपेच्छुद्धमानसः ॥ स योगी ब्रह्मविज्ञानी शिवयोगी तथात्मवित् ॥ १६५ ॥ द्विरावृत्त्या
प्रजपतो ह्यायुरारोग्यसंपदः ॥ लोकानुरंजनं नारीनृपावर्जनकर्म च ॥ १६६ ॥ अपृथक्चेन सिद्धयेति साधकस्थास्य निश्चितम् ॥ त्रिरावृत्त्यास्य
वे पुंसो विश्वं भूयाद्रोऽखिलम् ॥ १६७ ॥ चतुरावृत्तित्वास्य समीहितमनारतम् ॥ फलत्येव प्रयोगार्हो लोकरक्षाकरो भवेत् ॥ १६८ ॥
पंचावृत्त्या नरा नार्यो नृपा देवाश्च जंतवः ॥ भजत्येनं साधकं च देव्यामाहितचेतसः ॥ १६९ ॥ षडावृत्त्या तन्मयः स्यात्साधकश्चास्य सिद्धयः ॥
अचिरेणैव देवीनां प्रसादात्संभवन्ति च ॥ १७० ॥ सप्तावृत्त्यारिर्गोदादिकृत्यापस्मरानाशनम् ॥ अष्टावृत्त्या नरो भूपान्निग्रहानुग्रहक्षमः ॥ १७१ ॥
नवावृत्त्या मनमथाभो विशोभयति भूतलम् ॥ दशावृत्त्या पठेन्नित्यं वाग्लक्ष्मीर्कातिसिद्धये ॥ १७२ ॥ रुद्रावृत्त्याखिलर्द्धिश्च तदायत्तं जगद्भवेत् ॥
अर्कावृत्त्या सिद्धिभिः स्याद्दिग्भिर्मर्त्यो हरोपमः ॥ १७३ ॥ विश्वावृत्त्या तु विजयी सर्वतः स्यात्सुखी नरः ॥ शक्रावृत्त्याखिलेष्टाप्तिः सर्वतो मंगलं
भवेत् ॥ १७४ ॥ तिथ्यावृत्त्याखिलानिष्ठानयन्नादानुयात्रः ॥ षोडशावृत्तितो भूयात्रः साक्षान्महेश्वरः ॥ १७५ ॥ विश्वं स्रष्टुं पालयितुं सहतु
च क्षमो भवेत् ॥ मंडलं मासमात्रं वा यो जपेद्यथाशयः ॥ १७६ ॥ तत्तदेवाप्नुयात्सत्यं शिवस्य वचनं यथा ॥ इत्येतत्कथितं विप्र नित्यावृत्त्य
र्चनाश्रितम् ॥ १७७ ॥ नाम्नां सहस्रं मनसोऽर्धाष्टसंपादनक्षमम् ॥ १७८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे ललितास्तोत्र
कवचसहस्रनामकथनं नामैकोनवतितमोऽध्यायः ॥ ८९ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ अथातो विप्र नित्यानां प्रयोगादिसमन्वितम् ॥ पटलं तेऽभिधा
स्यामि नित्याभ्यर्चनदीपकम् ॥ १ ॥ ललितायास्त्रिभिर्वर्णैः सकलार्थोऽभिधीयते ॥ शेषेण देवीरूपेण तेन स्यादिदमीरितम् ॥ २ ॥ अशेषतो जगत्कृत्स्नं
हृल्लेखात्मकमुच्यते ॥ तस्याश्चार्थस्तु कथितः सर्वतंत्रेषु गोपितः ॥ ३ ॥ व्योम्ना प्रकाशमानत्वं असमानत्वमग्निना ॥ तयोर्विमर्श ईकारो विंदुना तन्निफाल
नम् ॥ ४ ॥ पिंडकर्तारि बीजाख्या मन्त्रा मालाभिधाः क्रमात् ॥ एकार्णवन्तो द्वयर्णाश्च त्रिदिङ्मुखस्तु त्र्यर्णकाः ॥ ५ ॥ वृत्तिजाणां ह्रित्वेदं कैर्नित्यस्तक्रमयोगतः ॥

पृ० ख०
अ० १०

॥ २०५ ॥

तेभेदयोजनं कुर्यात्संदर्भाणामशेषतः ॥ ६ ॥ देव्यात्मकं समुदयं विश्रान्तिं च शिवात्मकम् ॥ उभयात्मकमप्यात्मस्वरूपं तैश्च भावयेत् ॥ ७ ॥ काले
 नान्यच्च दुःखार्तिवासनानाशनो ध्रुवम् ॥ पराहंतामयं सर्वस्वरूपं चात्मविग्रहम् ॥ ८ ॥ सदात्मकं स्फुरताख्यमरोपोपाधिर्वर्जितम् ॥ प्रकाशरूपमा
 त्मत्वे वस्तु तद्भासते परम् ॥ ९ ॥ यत एवमतो लोके नास्त्यमंत्रं यदक्षरम् ॥ यद्विद्येति समाख्यातं सर्वथा सर्वतः सदा ॥ १० ॥ वासरेषु तु तेष्वेवं
 सर्वापत्तारकं भवेत् ॥ तद्विधानं च वक्ष्यामि सम्यगासवकल्पनम् ॥ ११ ॥ गौडी पैथी तथा माध्वीत्येवं तद्विविधं स्मृतम् ॥ गुडमुष्णोदके सिद्ध्वा
 समालोच्य विनिक्षिपेत् ॥ १२ ॥ घटे काचमये तस्मिन् धातकीसुमनोरजः ॥ स्वात्वा भूमौ संध्योस्तु करैः संशोभ्य भूयसा ॥ १३ ॥
 मासमात्रे गते तस्मिन्निमग्रे रजसि द्रुतम् ॥ संशोध्य पूजयेत्तेन गौडी सा गुडयोगतः ॥ १४ ॥ एवं मधुसमायोगान्माध्वी पैथी शृणु प्रिय ॥ अध्य
 र्दद्विगुणे तोये श्रपयेत्तुलं शनैः ॥ १५ ॥ दिनत्रयोषिते तस्मिन्धात्र्यं कुरुरजः क्षिपेत् ॥ दिनमेकं धृते वाते निवाते स्थापयेत्ततः ॥ १६ ॥ उदके
 लोलितं पश्चाद्विलितं पैथिकं मधु ॥ वृक्षजं फलजं चेति द्विविधं क्रियते मधु ॥ १७ ॥ तन्निर्माणं शृणुष्वद्य यदास्वादान्मनोऽल्यः ॥ मृद्रीकां
 वाथ खर्जूरफलं पुष्पमथापि वा ॥ १८ ॥ मधूकस्यांभसि क्षिप्त्वा शृतमर्द्धावशेषितम् ॥ प्राक्सृतासवलेशेन मिलितं दिवसद्वयात् ॥ १९ ॥ गालितं
 स्वादु पूजाहं मनोऽल्यकरं शुभम् ॥ वार्धं तु नालिकेरं स्याद्वितालस्यथ तालतः ॥ २० ॥ फलकांडात्सुतं दुग्धं नीतं सद्यो रसावहम् ॥ नालिके
 रफलांतस्थसलिले शशिना युते ॥ २१ ॥ अर्द्धपूगफलोत्थं तु रसं संक्षिप्य तापयेत् ॥ आतपे सद्य एवैतदासवं देवताप्रियम् ॥ २२ ॥
 आसवैरेभिरुदितैरर्घ्यं देव्यै निवेदयेत् ॥ देवैः कृत्वा ततः सद्यो दद्यात्तत्सिद्धये द्वयम् ॥ २३ ॥ साधको नियताहारः समाधिस्थः पिवेत्सदा
 ॥ न कदाचित्पिबेत्सिद्धो देव्यर्थमनिवेदितम् ॥ २४ ॥ पानं च तावत्कुर्वीत यावता स्यान्मनोऽल्यः ॥ ततः करोति चेत्सद्यः पातकी भवति ध्रुवम्
 ॥ २५ ॥ देवतागुरुशिष्टान्यं पिवन्नासवमाशया ॥ पातकी रजदंध्यश्च रिक्तोपासक एव च ॥ २६ ॥ साध्यसाधकयोरेतत्काम्य एव समीरि
 तम् ॥ सिद्धस्य सर्वदा प्रोक्तं यतोऽसौ तन्मयो भवेत् ॥ २७ ॥ पूजयेत्प्रोक्तरूपस्तु प्रोक्तरूपाश्च ताः क्रमात् ॥ उपचारैरासवैश्च मत्स्यैर्मासेस्तु संस्कृतैः
 ॥ २८ ॥ अथ काम्यार्चनं वक्ष्ये प्रयोगांश्चापि नारद ॥ येषामाचरणात्सिद्धिं साधको लभते ध्रुवम् ॥ २९ ॥ चेत्त्रे दमनकैरर्चैः पूर्णायां मदनोत्स
 वम् ॥ वैशाखे मासि पूर्णायां पूजयेद्देमपुष्पकैः ॥ ३० ॥ ज्येष्ठ्यां फलेयजेद्देवीं कदलीपनसाधजैः ॥ आषाढ्यां चन्दनैरेलाजातीकं कोलकुम्भैः ॥ ३१ ॥
 श्रावण्यामागमोक्तेन विधिनार्चयेत्पवित्रकैः ॥ प्रौष्ठपद्यां गन्धपुष्पैर्यजेद्वा केतकीसुमैः ॥ ३२ ॥ आश्वयुज्यां कन्यकार्चा भूपावस्त्रधनादिभिः ॥ कार्ति

६. ना. पु.
॥ २०६ ॥

कयां कुकुमैश्च निशि दीपगणैरपि ॥ ३३ ॥ सचंद्रमार्गशीर्ष्यां तु नालिकेरैरूपकैः ॥ पौष्ण्यां सरकार्गुडैर्गवां दुग्धैः समर्चयेत् ॥ ३४ ॥ स्वर्णरीष्यैः
पंकजैस्तु माध्यां सौगन्धिं ॥ ३५ ॥ फाल्गुन्यां विविधैर्द्रव्यैः फलैः पुष्पैः सुगंधिभिः ॥ ३६ ॥ पर्वताग्रे यजेद्देवीं पलाशकुपुमैर्निशि ॥
सिद्धद्रव्यैश्च सप्ताहात्वेचरामलनं भवेत् ॥ ३७ ॥ अरण्ये वटमूले वा कुंजे वा धरणीभृताम् ॥ कदम्बजातिपुष्पाभ्यां सिद्धद्रव्यैः शिवां यजेत् ॥ ३८ ॥
मासेन सिद्धा यक्षिण्यः प्रत्यक्षा वाञ्छितप्रदाः ॥ केतकीकुसुमैः सिद्धाश्चेत्का वारिधेस्तटे ॥ ३९ ॥ आज्ञामभीष्टां कुर्वन्ति रणे मायां महाद्रुताम् ॥
वसूनि मालां भूषां च दधुरस्येहयानिशम् ॥ ४० ॥ पीठमृसद्गुमैः कृत्वा तत्र देवीं यजेन्नृशि ॥ शाल्मलैः कुसुमैः सिद्धद्रव्यैर्मासं तु निर्भयम् ॥
॥ ४१ ॥ श्मशानदेशे विप्रैश्च सिद्धचंत्यस्य पिशाचकाः ॥ अश्मपातप्रहाराद्यैर्जीवादाभिर्द्रिषश्चिरम् ॥ ४२ ॥ निर्जने विपिने रात्रौ मासमात्रं तु निर्भयम् ॥
यजेद्देवीं चक्रगतां सिद्धद्रव्यसमन्विताम् ॥ ४३ ॥ मालतीजातपुत्रागकेतकीमरुभिः क्रमात् ॥ तेन सिद्धचंति वेतालास्तानां रुद्धेच्छया चरेत् ॥ ४४ ॥
श्मशाने चंडिकागेहे निर्जने विपिनेऽपि वा ॥ मध्यरात्रे यजेद्देवीं कृष्णवस्त्रविभूषणैः ॥ ४५ ॥ कृष्णचक्रेऽतिकृष्णां तामतिकुद्धाशयो यजेत् ॥ ४६ ॥
योनिं तदग्रे तु वलिं छिदन्निवेदयेत् ॥ ४७ ॥ सिद्धद्रव्यसमेतं तु मासात्तद्वाल्लोचनात् ॥ जायन्ते भीषणाः कृत्यास्ताभ्यः सिद्धिं निवेदयेत् ॥ ४८ ॥
विश्वसंहारसंतुष्टाः पुनरेत्य निजेच्छया ॥ देव्या ललटनेत्रे स्युः प्रार्थिते तु तिरोहिताः ॥ ४९ ॥ रक्तभूषां वरा लेपमालाभूषितविग्रहाः ॥ उद्याने
निर्जने देवीं चक्रे संचित्य पूजयेत् ॥ ५० ॥ कटारचंपकाशोकपाटलाशतपत्रकैः ॥ सिद्धद्रव्यसमोपेतैर्मायाः सिद्धचंति मासतः ॥ ५१ ॥ यासां
प्रसादलाभेन कामरूपो भवेन्नरः ॥ याभिर्विश्वजयी विश्वचारी विश्वविनोदवान् ॥ ५२ ॥ पडाधाराब्जमध्ये तु चक्रं संचित्य पूजयेत् ॥ चंद्रचं
दनकस्तूरीमृगनाभिमहोदयैः ॥ ५३ ॥ त्रिकालज्ञो भवेद्देवीं तेषु सम्यग्विचिंतयेत् ॥ पूर्णप्रतीतो भव्यानि विकलेऽभव्यमीगितम् ॥ ५४ ॥ देवीं
चक्रेण सहितां स्मरेद्भक्तिपुतो नरः ॥ विवेका विभवा विश्वा वितता च प्रकीर्तिता ॥ ५५ ॥ कामिनी खचरी गर्वा पुगणा परमेश्वरी ॥ गौरी
शिवा ह्यमेया च विमला विजया परा ॥ ५६ ॥ पवित्रा पीडनी विद्या विश्वेशी शिववल्हभा ॥ अशेषरूपा स्वानंदांबुजाक्षी चाप्यनिदिता ॥ ५७ ॥
वरदा वाक्यदा वाणी विविधा वेदविग्रहा ॥ विद्या वागीश्वरी सत्या संयता च सरस्वती ॥ ५८ ॥ निर्मलानन्दरूपा च ह्यमृता मानदा तथा ॥ पूषा चैव
तथा तुष्टिः पुष्टिश्चापि रतिर्धृतिः ॥ ५९ ॥ आशरी चंद्रिका कांतिर्ज्योत्स्ना श्रीः प्रीतिरंगदा ॥ देवीनामानि चैतानि जुलुके सलिले स्मरन् ॥ ६० ॥
मानुकासहितां विभ्रां त्रिशुब्ध्यामृतात्मिकाम् ॥ ताढीं सारस्वतीं जिह्वां दीपाकारां स्मरन्पिबेत् ॥ ६१ ॥ अन्दाद्यतुविधे तस्य पांडित्यं भुवि जायते ॥

पू० त्व०
अ० १०

॥ २०६ ॥

एवं नित्यमुपःकाले यः कुर्याच्छुद्धमानसः ॥ ६० ॥ स योगी ब्रह्मविज्ञानी शिवयोगी तथात्मवित् ॥ अनुग्रहोक्तचक्रस्था देवीं तामिर्वृतं
 स्मरेत् ॥ ६१ ॥ चंपकैदीवरैर्मासादारोग्यमुपजायते ॥ ज्वरभूतग्रहोन्मादशीतकाकामलासिंहत् ॥ ६२ ॥ दंतकर्णज्वरशिरःशूलगुल्मादि कुक्षिजाः ॥
 वणप्रमेहच्छर्शौग्रहण्यामत्रिदोषजाः ॥ ६३ ॥ सर्वे तथा शमं यांति पूजया परमेश्वरी ॥ द्रव्यं चक्रस्य निर्माणे काश्मीरं समुदी-
 रितम् ॥ ६४ ॥ सिंदूरं गैरिकं लाक्षा दारुं चंदनद्रव्यम् ॥ विलद्वारे लिखेज्यसं षोडशत्यसंयुतम् ॥ ६५ ॥ दरदनास्य मध्यस्थां पूजयेत्पर-
 मेश्वरीम् ॥ तामिस्तच्छक्तिभिः साकं सिद्धद्रव्यैः सुगंधिभिः ॥ ६६ ॥ कुसुमैर्मासमात्रेण नागकन्यासमन्वितम् ॥ पातालादिषु लोकेषु रमयत्य-
 निशं चिरम् ॥ ६७ ॥ यक्षराक्षसगंयर्वसिद्धविद्याधरांगनाः ॥ पिशाचा गुह्यका वीराः किन्नरा भुजगास्तथा ॥ ६८ ॥ सिद्धयंति पूजनात्तत्र तथा तत्रो-
 क्तकालतः ॥ किंशुकैर्भूषणावाप्तौ पाटलैर्गजसिद्धये ॥ ६९ ॥ रक्तोत्पलैश्चसिद्धौ कुमुदैश्चसिद्धये ॥ उत्पलैरूपसंसिद्धयै तगरैः पशुसिद्धये ॥
 ७० ॥ जंवीरैर्महिषावाप्त्यै लकुचैरजसिद्धये ॥ दाडिमैर्निधिसंसिद्धयै मधुकैर्गानसिद्धये ॥ ७१ ॥ वकुलैरंगनासिद्धयै कद्दारैः पुत्रसिद्धये ॥
 शतपत्रैर्जयावाप्त्यै केतकैर्वाहनाप्तये ॥ ७२ ॥ सौरभाज्यैः प्रसूनैस्तु नित्यं सौभाग्यसिद्धये ॥ पूजयेन्मासमात्रं वा द्विगुणं त्रिगुणं तु वा ॥ ७३ ॥
 यावत्फलावाप्तिकांक्षी शर्कराघृतपायसैः ॥ सचक्रपरिवारां तां देवीं सलिलमध्यगाम् ॥ ७४ ॥ तर्पयेत्कुसुमैः साध्वैः सर्वोपद्रवशान्तये ॥ घृतैः
 पूर्णागुपः सिद्धयै क्षौद्रेः सौभाग्यसिद्धये ॥ ७५ ॥ दुग्धैरोग्यसंसिद्धयै त्रिभिर्हैर्ष्यसिद्धये ॥ नालिकेरोदकैः प्रीत्यै हिमतोयैर्दूपाप्तये ॥
 सर्वार्थसिद्धयै तौयैरभिर्पिचेन्महेश्वरीम् ॥ ७६ ॥ पूगोद्याने यजेद्देवीं सिद्धद्रव्यैर्दिवानिशम् ॥ निवसंस्तत्र तत्पुण्यैर्जायते मन्मथोपमः ॥
 ७७ ॥ पूर्णागु नित्यं देवीं कन्यकायां समर्चयन् ॥ कृत्याः परेरिता मंत्रा विमुखांस्तान् ग्रसंति वै ॥ ७८ ॥ लिंगत्रयमयीं देवीं चक्रस्था-
 भिश्च शक्तिभिः ॥ पूजयन्निष्ठमखिलं लभतेऽत्र परत्र च ॥ ७९ ॥ शतमानकृतैः स्वर्णपुष्पैः सौरभ्यवासितैः ॥ पूजयन्मासमात्रेण प्राग्जन्माद्यैर्वि-
 मुच्यते ॥ ८० ॥ तथा रत्नेश्च नवभिर्मासं तु यदि पूजयेत् ॥ विमुक्तसर्वपापौघैस्तां च पश्यति चक्षुषा ॥ ८१ ॥ अंशुकैरर्चयेद्देवीं मासमात्रं सुगंधिभिः ॥
 मुच्यते पापकृत्यादिदुःखौघैरितरैरपि ॥ ८२ ॥ देवीरूपं स्वमात्मानं चक्रं शक्तीः समंततः ॥ भावयन्विषयैः पुष्पैः पूजयंस्तन्मयो भवेत् ॥ ८३ ॥
 षोडशानां तु नित्यानां प्रत्येकं तिथयः क्रमात् ॥ तत्तत्तिथौ तद्भजनं जपहोमादिकं चरेत् ॥ ८४ ॥ घृतं च शर्करा दुग्धमपूपं कदलीफलम् ॥
 क्षीदं गुडं नालिकेरफलं लाजा तिलं दधि ॥ ८५ ॥ पृथुकं चणकं मुद्गणयसं च निवेदयेत् ॥ कामेश्वर्यादिशक्तीनां सर्वासामपि चोदितम् ॥

बृ.ना. पु.
॥ २०७ ॥

॥ ८६ ॥ आद्याया ललितायास्तु सर्वाण्येतानि सर्वदा ॥ निवेदयेच्च जुहुयाद्ब्रह्मै दद्यान्मृणामपि ॥ ८७ ॥ तत्तद्विद्याक्षप्रोक्तमौषधं तत्प्र
माणतः ॥ संपिप्य गुटिकीकृत्य ताभिः सर्वं च साधयेत् ॥ ८८ ॥ रविवारेऽरुणाभोजेः कुसुदैः सोमवारके ॥ भौमे रक्तोत्पलेः सौम्ये
वारे तगसंभवेः ॥ ८९ ॥ गुरुवारे मुकुटारैः शुक्रवारे सितांबुजैः ॥ नीलोत्पलैर्मंदवारे पूजयेदिष्टमादरात् ॥ ९० ॥ निवेदयेत्क्रमात्तेषु
रविवारादिषु क्रमात् ॥ पायसं दुग्धकदलीनवनीतसिताघृतम् ॥ ९१ ॥ एवमिष्टं समाराध्य देवीं गंधादिभिर्यजेत् ॥ ग्रहपीडां विजित्याशु
मुखानि च समनुते ॥ ९२ ॥ अर्धरात्रे तु साध्यां स्त्रीं स्मरन्मदनवह्निना ॥ दह्यमानां हतस्वांतां मस्तकस्थापितां जलिम् ॥ ९३ ॥
विकीर्णकेशीमालोललोचनामरुणारुणाम् ॥ वायुप्रेतत्पताकास्थपदा पद्मकलेवराम् ॥ ९४ ॥ विवेकविधुरां मत्तां मानलज्जाभयातिगाम् ॥
चितयत्रर्चयेच्चक्रं मध्ये देवीं दिगंबराम् ॥ ९५ ॥ जपादाडिमबंधूककिंशुकाद्यैः समर्चयेत् ॥ अन्यैः सुगंधिशंफालीकुसुमाद्यैः समर्चयेत् ॥ ९६ ॥
त्रिसप्तत्रादायाति प्रोक्तरूपा मदाकुला ॥ यावच्छरीरपातः स्याच्छपो वानपगास्य सा ॥ ९७ ॥ पद्मैरक्तैस्त्रिमध्वक्तैर्होमालक्ष्मीमवाप्नुयात् ॥
तथैव कैवै रक्तैरंगनाः स्ववशं नयेत् ॥ ९८ ॥ समानरूपवत्सायाः शुक्लाया गोः पयःप्लुतैः ॥ मल्लिकामालतीजातीशतपत्रैर्हुतैर्भवेत्
॥ ९९ ॥ कीर्तिविद्याधनारोग्यसौभाग्यवित्तपादिकम् ॥ आरगवधप्रसूनैस्तु सौद्राक्तैर्हवनाद्भवेत् ॥ १०० ॥ स्वर्णादिस्तंभनं शत्रोर्नृपादीनां
कुधोऽपि च ॥ आज्याक्तैः करवीरोत्थैः प्रसूनैररुणैर्हुतैः ॥ १०१ ॥ रक्तांवराणि वनिता भूषामात्यवशं तथा ॥ भूषावाहनवाणिज्यसिद्धयश्चास्य
वांछिताः ॥ १०२ ॥ लवणैः सर्पपैंगौरितरेवाथ होमतः ॥ सतेलाक्तैर्निशामध्ये त्वानयेद्वांछितां वधूम् ॥ १०३ ॥ तैलाक्तैर्जुहुयात्कृष्ण
दरपुष्पैर्निशांतरे ॥ मासादरातेस्तस्यातिर्ज्वरेण भवति ध्रुवम् ॥ १०४ ॥ आरुक्तेरघृताभ्यक्तैस्तद्वीजैर्निशि होमतः ॥ शत्रोर्दाहव्रणानि स्युर्दुःसा
ध्यानि चिकित्सकैः ॥ १०५ ॥ तथा तत्तेलसंसिक्तैर्वीजैर्कोलकैरपि ॥ मरिचैः सर्पपाज्याक्तैर्निशामानुसारतः ॥ १०६ ॥ वांछितां वनितां काम
ज्वरार्तामानयेद्भुतम् ॥ शालिभिश्चाज्यसंसिक्तैर्होमाच्छालीनवाप्नुयात् ॥ १०७ ॥ मुद्गैर्मुद्गं पृतेराज्यं सिद्धैरिति हुतेर्भवेत् ॥ साध्यैर्षवृक्षसंभूता पिष्टपा
दरजःकृताम् ॥ १०८ ॥ राजीमरीचिलोणोत्थां पुतलीं जुहुयात्त्रिंशः ॥ प्रपदाभ्यां च जंबाभ्यां जातुभ्यामुदयुग्मतः ॥ १०९ ॥ नाभेरपस्ताब्ददया
द्वित्रेनाकण्ठतस्तथा ॥ शिरसा च मुतीक्षणेन च्छित्वा शस्त्रेण वै क्रमात् ॥ ११० ॥ एवं द्वादशधा होमात्ररनागीनगधिपाः ॥ यस्या भयंति मत्ताहाज्य
गतीश्चाम्य वांछया ॥ १११ ॥

पृ० सं०
अ० ९०

॥ २०७ ॥

पाच्यतां पुनः ॥ स्पृशन्निजकराग्रेण सहस्रं प्रजपेन्मनुम् ॥ ११३ ॥ अभ्यर्च्य तद् घृताभ्यक्तं भक्षयेत्तद्विद्या जपन् ॥ नरनारीनुपास्तस्य वश्याः
 स्युर्मरणावधि ॥ ११४ ॥ शक्त्यष्टगंधं संपिष्य कन्यया शिशिरे जले ॥ तेन वै तिलकं भाले धारयन्वश्येज्यगत् ॥ ११५ ॥ शालि
 तंदुलमादाय प्रस्थं भंडे नवे क्षिपेत् ॥ समानवर्णवत्साया रक्ताया गोः पयस्तथा ॥ ११६ ॥ द्विगुणं तत्र निक्षिप्य श्रपयेत्संस्कृतेऽनले ॥ घृतेन
 सिक्तं सिक्थं तु कृत्वा तत्ससितं करे ॥ ११७ ॥ विधाय विद्यामष्टोद्धृशतं जप्त्वा हुनेत्ततः ॥ एवं होमो महालक्ष्मीमावहेत्प्रतिपत्कृतः ॥ ११८ ॥
 शुक्रवारेष्वपि तथा वर्षान्पसमो भवेत् ॥ पंचम्यां तु विशेषेण प्राग्वद्धोमं समाचरेत् ॥ ११९ ॥ तस्यां तिथौ त्रिमध्वकैर्मल्लिकाद्यैः सितैर्दु
 नेत् ॥ अन्नज्याभ्यां च नियतं हुत्वाब्राह्मणे भवेन्नरः ॥ १२० ॥ यद्यदि वाञ्छितं वस्तु तत्तत्सर्वं तु सर्वदा ॥ घृतहोमादवाप्नोति तथैव तिलतं
 दुलेः ॥ १२१ ॥ अरुणैः पंकजैर्होमं कुर्वन्निमधुराप्नुते ॥ मंडलालभते लक्ष्मीं महतीं श्लाघ्यविग्रहाम् ॥ १२२ ॥ कङ्कारैः क्षौद्रसंयुक्तैः पूर्णाद्यं
 तद्दिनावधि ॥ जुहुयान्नित्यशो भक्त्या सहस्रं विकचैः शुभैः ॥ १२३ ॥ स तु कीर्तिं धनं पुत्रान्प्राप्नुयान्नात्र संशयः ॥ चंपकैः क्षौद्रसंसिक्तैः
 सहस्रहवनाद्भवम् ॥ १२४ ॥ लभते स्वर्णनिष्काणां शतं मासेन नारद ॥ पाटलेर्घृतसंसिक्तैस्त्रिसहस्रं हुतेस्तथा ॥ १२५ ॥ दर्शादि
 मासाल्लभते चित्राणि वसनानि च ॥ कर्पूरचंदनाद्यानि सुगन्धानि तु मासतः ॥ १२६ ॥ वस्तूनि लभते हृद्यैरन्येभ्यो गोपयोगिभिः ॥ शालिभिः
 क्षीरसिक्ताभिः सप्तमीषु शतं हुतम् ॥ १२७ ॥ तेन शालिसमृद्धिः स्यान्मासैः षड्भिरसंशयम् ॥ तिलैर्दुतेस्तु दिवसैर्वर्षादारोग्यमाप्नुयात् ॥
 ॥ १२८ ॥ स्वजन्मसर्वत्रिषु तथा दूर्वाभिर्जुहुयान्नरः ॥ निरातंको महाभोगः शतं वर्षाणि जीवति ॥ १२९ ॥ गुडूचीतिलदूर्वाभिस्त्रिषु
 जन्मसु वा हुनेत् ॥ तेनायुःश्रीयशोभोगपुण्यनिध्यादिमान्भवेत् ॥ १३० ॥ घृतपायसदुग्धैस्तु हुतेस्तेषु त्रिषु क्रमात् ॥ आयुरारो
 ग्यविभवेर्नृपामात्यो भवेत्तथा ॥ १३१ ॥ सप्तम्यां कदलीहोमात्सौभाग्यं लभतेऽन्वहम् ॥ दूर्वात्रिकैस्तु प्रादेशमानैस्त्रिस्वादुसंयुतैः ॥
 ॥ १३२ ॥ जुहुयादिनशो घोरे सन्निपातज्वरे तथा ॥ तद्दिनेषु जपेद्विद्यां नित्यशः सलिलं स्पृशन् ॥ १३३ ॥ सहस्रवारं ततोयैः स्नानं पानं समाच
 रेत् ॥ पाकाद्यमपि तैरव कुप्याद्भोगविमुक्तये ॥ १३४ ॥ साध्यैर्षवृक्षसंचूर्णं चूपणं सर्पपं तिलम् ॥ पिष्टं च साध्यपादोत्थरजसा च समन्वि
 तम् ॥ १३५ ॥ कृत्वा पुत्तलिकां सग्यगृहये नामसंयुताम् ॥ प्राग्वच्छित्वायसेस्तीक्ष्णैः शस्त्रैः पुत्तलिकां हुनेत् ॥ १३६ ॥ एवं दिनैः सप्तभिस्तु
 साध्यो वश्यो भवेद्ददम् ॥ तथाविधां पुत्तलिकां कुंडमध्ये नित्यम् च ॥ १३७ ॥ उपर्यग्निं निधायाथ विद्यया दिनशो हुनेत् ॥ त्रिसहस्रं त्रिय

वृ.ना.पु.
॥ २०८ ॥

मायां सर्षपैस्तद्रसाप्लुतैः ॥ १३८ ॥ शतयोजनद्वयदप्यानयेद्वनितां बलात् ॥ वशयेद्वनितां होमात्कोशिकर्मधुमिश्रितैः ॥ १३९ ॥ नालिकेरफलोपे
तैर्गुडैर्लक्ष्मीमवाप्नुयात् ॥ तथाज्यसिक्तैः कडारैः क्षीराक्तैरुणोत्पलैः ॥ १४० ॥ त्रिमध्वक्तैश्चपकैश्च प्रसूनैर्वकुलोद्भवैः ॥ मधूकजैः प्रसूनैश्च हुतैः
कन्यामवाप्नुयात् ॥ १४१ ॥ पुत्रागर्जैर्हुतैर्वस्त्राभ्याज्यैरिष्टमवाप्नुयात् ॥ माहिषैर्महिषीराजैरजान् गव्यैश्च गास्तथा ॥ १४२ ॥ अवाप्नोति हुतैराज्यैः
रत्नै रत्नं च साधकः ॥ शालिपिष्टमयीं कृत्वा पुत्तलीं ससितां ततः ॥ १४३ ॥ हृद्देशन्यस्तनामार्णां पचेत्सैलाज्ययोर्निशि ॥ तन्मनाश्च दिवागत्रो
विद्याजप्तां तु भक्षयेत् ॥ १४४ ॥ समरात्रप्रयोगेण नरो नारी नृपोऽपि वा ॥ दासवद्वशमायाति चित्तप्राणादि चार्पयेत् ॥ १४५ ॥ हयारिपुष्पैरुणैः
सितैर्वा जुहुयात्तथा ॥ त्रिसप्तत्रात्रान्महतीमवाप्नोति श्रियन्नरः ॥ १४६ ॥ छागमासैस्त्रिमध्वक्तैर्होमात्सर्वणमवाप्नुयात् ॥ क्षीरक्तैः सस्यसंपन्नां
ध्रुवमाप्नोति मंडलात् ॥ १४७ ॥ पद्माक्षैर्हवनाल्लक्ष्मीमवाप्नोति त्रिभिर्दिनैः ॥ विल्वैर्दशांशं जुहुयान्मंत्राद्यैः साधने जपे ॥ १४८ ॥ एवं संसि
द्धमंत्रस्तु मंत्रितैश्चुलुकोदकैः ॥ फणिदण्डमृतानां तु मुखे संताड्य जीवयेत् ॥ १४९ ॥ तत्कर्णयोर्जपन्विद्यां यष्ट्या वा जपसिद्धया ॥ संताड्य
शीर्षं सहसा मृतमुत्थापयेदिति ॥ १५० ॥ कृत्वा योनिं कुंडमध्ये तत्राग्नौ विधिवद्बुनेत् ॥ तिलसर्पपगोधूमशालिधान्ययवैर्बुनेत् ॥ १५१ ॥ त्रिम
ध्वक्तैरेकशो वा समेतैर्वा समृद्धये ॥ वकुलैश्चपकैरुजैः कडारैरुणोत्पलैः ॥ १५२ ॥ कैवर्षैर्ल्लिकाकुंदमध्वकैरिदं गतये ॥ अशोकैः पाटलैर्विल्वै
र्जातीविक्रक्तैः सितैः ॥ १५३ ॥ नवनीलोत्पलैश्चरिपुजैः कर्णिकारजैः ॥ होमाल्लक्ष्मीं च सौभाग्यं निधिमायुर्यशो लभेत् ॥ १५४ ॥ दूर्वा गुडचीमश्वत्थं
वटमारुग्वधं तथा ॥ सितार्कप्रक्षजं हुत्वा चिरान्मुच्येत रोगतः ॥ १५५ ॥ इक्षुजं वनालिकेरमोचागुडसिनायुतैः ॥ अचलां लभते लक्ष्मीं भोक्ता च
भवति ध्रुवम् ॥ १५६ ॥ सर्षपाज्यैर्हुते मृत्युः काष्ठाग्नौ वैरिमृत्यवे ॥ चतुर्गुलजैर्होमाच्चतुर्गुलले ग्नौ ॥ १५७ ॥ सप्ताहाद्रोगदुःखानिर्भवत्येव न
संशयः ॥ नित्यं नित्यार्चनं कुर्यात्तथा होमं घृतेन वै ॥ १५८ ॥ विद्याभिमंत्रितं तोयं पिवेत्प्रातस्तदाप्तये ॥ चंदनोशीरकपूरकस्तूरीरोचना
न्वितैः ॥ १५९ ॥ काश्मीरकालागुरुभिर्मृगस्वेदमयैगपि ॥ पूजयेच्च शिवाग्नेतैर्गंधैः सर्वार्थसिद्धये ॥ १६० ॥ सर्वाभिरपि नित्याभिः प्रातर्मातृकया
समम् ॥ त्रिजप्ताभिः पिवेत्तोयं तथा वाक्सिद्धये शिवम् ॥ १६१ ॥ विदध्यात्साधनं प्राग्बद्धर्णल्लक्षं पयोधतः ॥ त्रिस्वादुसिक्तैरुणैर्वज्रैर्हवनं चरेत् ॥ १६२ ॥
जपतर्पणहोमार्चासैकसिद्धमनुनरैः ॥ कुर्यादुक्तान्प्रयोगांश्च न चेत्तन्मनुदेवताः ॥ १६३ ॥ प्राणांस्तस्य ग्रसंत्येव कुपितास्तत्क्षणान्मुनेः ॥ अनया विषया
लोके यदसाध्यं न तत्कचित् ॥ १६४ ॥ अग्न्यवटमुले च पर्वताग्रगुहामु च ॥ उद्यानमध्यकानारे मातृपादपमुल्लः ॥ १६५ ॥ मिथुनीये पने रेना

पृ० सं०
अ० ९०

॥ २०८ ॥

यक्षिणीः साधयेन्नरः ॥ कमलेः कैरवे रक्तैः सितैः सौगंधिकोत्पलेः ॥ १६६ ॥ सुगंधिशोफालिकया त्रिमध्वर्कैर्यथाविधि ॥ होमात्सप्तसु वारेषु
 तन्मंडलत एव वै ॥ १६७ ॥ विजयं समवाप्नोति समरे द्वादशयुद्धके ॥ मल्लयुद्धे शस्त्रयुद्धे वादे घृताह्वयेऽपि च ॥ १६८ ॥ व्यवहारेषु सर्वत्र जयमाप्नोति
 निश्चितम् ॥ चतुर्गुल्लजैः पुष्पैर्होमात्संस्तंभयेदरीन् ॥ १६९ ॥ तथैव कार्णिकारोत्थैः पुत्रागोत्थैर्नमैरुजैः ॥ चंपकैः केतकै राजवृक्षजैर्माधवोद्भवैः ॥
 ॥ १७० ॥ प्राग्वहारेषु जुहुयात्क्रमात्पुष्पैस्तु सप्तभिः ॥ प्रोक्तेषु स्तंभेन शत्रोर्भगो वा भवति ध्रुवम् ॥ १७१ ॥ शत्रोर्नक्षत्रवृक्षामौ तत्समिद्धिस्तु
 होमतः ॥ सर्वपाज्यप्लुताभिस्ते प्रणमंत्येव पादयोः ॥ १७२ ॥ मृत्युकाष्ठानले मृत्युपत्रपुष्पफलैरपि ॥ समिद्धिर्जुहुयात्सम्यग्गवारेऽर्चनपूर्वकम् ॥
 ॥ १७३ ॥ अरातेऽश्वतुरंगं तु बलं रोगादितं भवेत् ॥ तेनास्य विजयो भूयान्निधनेनापि वा पुनः ॥ १७४ ॥ अर्कवारेऽर्कजस्त्रिभैः समिद्धेऽग्नौ तदुद्भवैः ॥
 पत्रैः पुष्पैः फलैः काण्डैर्मूलैश्चापि हुनेत्क्रमात् ॥ १७५ ॥ सवर्णारुणवत्साया घृतसिक्तैस्तु मण्डलात् ॥ अरातिदिग्मुखो भूत्वा कुंडे ऽयस्त्रे विधानतः
 ॥ १७६ ॥ पलायते वा रोगार्तः प्रणमेद्वा भयान्वितः ॥ पलाशोष्मानले तस्य पंचांगैस्तदघृताप्लुतैः ॥ १७७ ॥ होमेन सोमवारं च भवेत्प्राग्वन्न संशयः ॥
 खादिरेष्मानले तस्य पंचांगैस्तदघृताप्लुतैः ॥ १७८ ॥ वारे भौमस्य हवनात्तदाप्नोति सुनिश्चितम् ॥ अपामार्गस्य सौम्येऽह्नि पिप्पलस्य गुरोर्दिने ॥ १७९ ॥
 उदुंबरस्य भृगुजं शम्भा मांदेऽह्नि गोघृतेः ॥ शुभ्रपीतसितश्यामवर्णाद्याः पूर्ववत्तथा ॥ १८० ॥ तत्फलं समवाप्नोति तत्समिद्धीपितेऽनले ॥ प्रतिपत्तिथि
 मास्य पंचम्यंतं क्रमेण वै ॥ १८१ ॥ शालीचणकमुद्देशं यवमाषैश्च होमतः ॥ माहिषाज्यप्लुतैस्ताभिस्तिथिभिः समवाप्नुयात् ॥ १८२ ॥ पष्ट्यादिसप्तम्यंतं
 तु चाजाभवघृतेस्तथा ॥ प्रागुक्तैर्निस्तुपैर्होमात्प्रायुक्तफलमाप्नुयात् ॥ १८३ ॥ तदूर्ध्वं पंचके त्वेतैः समस्तैश्च तिलद्वयैः ॥ सिताब्जैः पायसैः सिक्तेरावि
 कैस्तु घृतैस्तथा ॥ १८४ ॥ हवनात्तदवाप्नोति यदादौ फलमीप्सितम् ॥ एवं नक्षत्रवृक्षोत्पन्नैर्होतैर्मधुप्लुतैः ॥ १८५ ॥ हवनादपि तत्प्राप्तिर्भवत्येव
 न संशयः ॥ विद्यां संसाध्य पूर्वं तु पश्चादुक्तानरोषतः ॥ १८६ ॥ प्रयोगान्साधयेद्दीमान् मंगलायाः प्रसादतः ॥ संपूज्य देवतां विप्र
 कुमारीं कन्यकां तु वा ॥ १८७ ॥ सशुभावयवां सुगंधां स्नातां धौतांबरां शुभाम् ॥ तथाविधं कुमारं वा संस्थाप्याभ्यर्च्य विद्यया ॥ १८८ ॥ स्पृष्ट
 शीर्षो जपेद्द्विधां शतवारं तथार्चयेत् ॥ प्रसूनैररुणैः शुभ्रैः सौरभाब्जैरथापि वा ॥ १८९ ॥ दद्याद्गुलधूपं च यावत्कर्मावसानकम् ॥ ततो
 देव्या समाविष्टे तस्मिन्संपूज्य भक्तितः ॥ १९० ॥ ततस्तामुपचारैस्तेः प्रागुक्तैर्विद्यया व्रती ॥ प्रजपंस्तां ततः पृच्छेद्दभीष्टं कथयेच्च सा ॥ १९१ ॥ भूतं
 भवद्भविष्यं च यदन्यन्मनसि स्थितम् ॥ जन्मांतराण्यतीतानि सर्वं सा प्रजिता वदेत् ॥ १९२ ॥ ततस्तां प्राग्वद्भ्यर्च्य स्वात्मन्युद्वास्य तां
 जपेत् ॥ सहस्रवारं स्थिरधीः पूर्णात्मा विचरेत्सुखी ॥ १९३ ॥ मधुत्रयसंसिक्तैररुणैरुजैः त्रियम् ॥ प्राप्नोति मंडलं होमात्सितैस्तेऽथ महद्यशः ॥ १९४ ॥

इ.ना.पु.
॥ २०९ ॥

शौद्राक्तैरुत्पले रक्तैर्हवनात्प्रोक्तकालः ॥ सुवर्णं समवाप्नोति निधिं वा वसुधां तु वा ॥ १९५ ॥ क्षीराक्तैः कर्तव्यैर्होमात्प्रोक्तं काममवाप्नु-
यात् ॥ धान्यानि विविधान्याशु सुभगः स भवेन्नरः ॥ १९६ ॥ आज्याक्तैरुत्पलेर्होमाद्वाञ्छितं समवाप्नुयात् ॥ तदक्तैरपि कर्तव्यैर्हवनाद्वाजवह्नयः ॥
॥ १९७ ॥ पलाशपुष्पैस्त्रिस्वादुयुक्तेस्तत्कालहोमतः ॥ चतुर्विधं तु पाण्डित्यं भवत्येव न संशयः ॥ १९८ ॥ लाजैस्त्रिमधुरोपेतैस्तत्कालहवनेन
वै ॥ कन्यकां लभते पत्नीं समस्तगुणसंयुताम् ॥ १९९ ॥ नालिकेरुत्पलेः ससितं सगुडं तु वा ॥ शौद्राक्षं जुहुयात्तद्वदयनाद्धनदोषमः ॥ २०० ॥
तथैवान्नाज्यहोमेन सतंदुलतिलैरपि ॥ प्रमूनेरुणैस्तद्वत्तथा बंधूकसंभवेः ॥ २०१ ॥ सितैः प्रमूनर्वाक्सिद्धिं हवनात्समवाप्नुयात् ॥ सितरक्तैस्तु
मिलितैरायुरारोग्यमाप्नुयात् ॥ २०२ ॥ दूर्वात्रिकैस्त्रिमध्वक्तैर्हवनात् जयेच्च तान् ॥ तथा गुह्यं होमेन पायसेन तिलेन च ॥ २०३ ॥ श्रीखंडपंक-
कपूरमिलितैः शतपत्रकैः ॥ २०४ ॥ हवनाच्छ्रियमाप्नोति यावदन्वयगा भवेत् ॥ २०४ ॥ कुंकुमं हिमतोयेन पिष्ट्वा कर्पूरसंयुतम् ॥ तत्पंक-
मादितैर्होमात्कृद्धारैर्विकचैः सुमैः ॥ २०५ ॥ राजकल्पः श्रिया भूयाजीवेद्वर्षशतं भुवि ॥ निःसपत्नो निरातंको निर्दोदो निर्मलाशयः ॥ २०६ ॥
इक्षुकांडस्य शकलेर्हवनाद्ब्रह्ममाप्नुयात् ॥ तथैव करवीरोत्थैः प्रमूनेरुणैः सितैः ॥ २०७ ॥ शौद्राक्तैः पाटलापुष्पैर्हवनाद्ब्रह्मयेद्वधूः ॥ तथैव पंकजै-
र्होमाद्वाप्राजीवां वंशं नयेत् ॥ २०८ ॥ सरूपवत्सासितगोक्षीराक्तसितहोमतः ॥ लभतेऽनुपमां लक्ष्मीमपि पापिष्ठचेतनः ॥ २०९ ॥ सौवर्गाक्तै-
स्तु कार्पासवीजस्तत्कालहोमतः ॥ अर्द्धेन्दुकुंडे नियतं वशगा रिपवो मुने ॥ २१० ॥ अरिष्टपत्रैस्तद्बीजैस्तद्ब्रह्मो तैम्नथा हुतेः ॥ मृत्युर्वाजेर्निम्न-
तेलसिक्तैर्होमाद्ब्रह्मिहति तान् ॥ २११ ॥ रोगातांस्तु रगांस्तद्ब्रह्मचगव्यैर्हुतैर्ध्रुवम् ॥ अक्षवीजैस्तु तैलाक्तैर्होमः सर्वविनाशनः ॥ २१२ ॥ कंजवीजैः
संसिक्तैर्होमाद्देवीं पिशाचवान् ॥ तथैवाक्षतरुद्रूतपंचांगहवनादपि ॥ २१३ ॥ निवर्तेलान्वितैरक्षदुमवीजैस्तु होमतः ॥ तद्दिने म्यादपस्मानी-
वेरी भवति निश्चितम् ॥ २१४ ॥ अरातेर्जन्मनक्षत्रवृक्षधनगतेऽनले ॥ तद्योनिपिशितैस्तेष्वहवनान्मृत्युकृद्भिषोः ॥ २१५ ॥ पद्माक्षवीजैः सर्पप-
तैलाक्तैर्हवनात्तथा ॥ जायते वैरिणः कुष्ठरोगा देहविलोपकाः ॥ २१६ ॥ मारिचैः सर्पपेर्होमात्तैलाक्तैर्मध्यराजकैः ॥ दाहज्वरेण ग्रस्तः स्यादरा-
तिस्तद्दिने ध्रुवम् ॥ २१७ ॥ एवं नियहोमेषु स्वरक्षायै तथान्वहम् ॥ स्निग्धैः संप्राप्तसद्विद्यैर्जपहोमादि कारयेत् ॥ २१८ ॥ मृत्युं जयेन वा तत्त-
त्प्रयोगस्थाभिरेव वा ॥ विद्याभिरन्यथासिद्धमंत्रमस्याशु नाशयेत् ॥ २१९ ॥ लक्ष्म्यं कृते प्रोक्तं त्रेतायां द्विगुणं तथा ॥ द्वापरे त्रिगुणं प्रोक्तं कलौ
तत्र चतुर्गुणम् ॥ २२० ॥ दशार्शं हवने कार्यं तर्पणं तद्दशशतः ॥ तद्दशार्शं मार्जनं स्यादशार्शं द्विजभोजनम् ॥ २२१ ॥ पर्यं क्रमेण गर्वायां

पू० खं
अ० ९०

॥ २०९ ॥

या या संख्या जपस्य सा ॥ कार्या सिद्धये तु विद्यायास्ततः कुर्यात्प्रयोगकान् ॥ २२२ ॥ द्विगुणो हि जपः कार्यः कामेश्वर्यो मुनीश्वर ॥
सिद्धे मंत्रे प्रयोगास्तु विदधीत यथा तथा ॥ २२३ ॥ जपो लक्षं समाख्यातो होमादिस्तद्दशांशतः ॥ कर्तव्यो भगमालाया विद्यासिद्धये
मुनीश्वर ॥ २२४ ॥ नित्यकुत्राजपः प्रोक्तो लक्षं होमो दशांशतः ॥ कार्यः सिद्धये तु विद्यायाः प्रयोगान्साधयेत्ततः ॥ २२५ ॥ ततो
मौनी पयोभक्षः प्रजपेन्नवलक्षकम् ॥ भेरुंडामन्त्रमुक्तं तु शेषं कुर्यात्प्रयत्नतः ॥ २२६ ॥ लक्षत्रयं जपो वह्निवासिन्याः समुदीरितः ॥ अन्यत्सर्वं पुरा
वच्च कार्यं साधकसत्तमे ॥ २२७ ॥ महावज्रेश्वरीविद्याजपो लक्षत्रयो मतः ॥ हवनादि दशांशेन कार्यं प्रोक्तक्रमेण हि ॥ २२८ ॥ अतद्रितो जपे लक्षमितं
दूतीमनुं मुने ॥ तद्दशांशक्रमेणैव होमादिः प्रोक्तमार्गतः ॥ २२९ ॥ त्वरितां प्रजपे लक्षप्रमितां तद्दशांशतः ॥ कृत्वा होमादिकं सर्वं विद्यासिद्धये
मुनीश्वर ॥ २३० ॥ जपो लक्षं समाख्यातो होमादिस्तद्दशांशतः ॥ विद्यायाः कुलमुन्दर्याः कर्तव्यो द्विजसत्तम ॥ २३१ ॥ नित्यानित्याजपो विप्र
त्रिलक्षप्रमितो मतः ॥ होमादिस्तद्दशांशेन प्रोक्तः प्रोक्तविधानतः ॥ २३२ ॥ त्रिपञ्चाशद्विंशत्युक्तो नियमेन मुनीश्वर ॥ जपो नित्यपताकाया होमादिस्त
द्दशांशतः ॥ २३३ ॥ विजयाया जपः प्रोक्तो लक्षमानेन नारद ॥ अन्यत्पूर्ववदाख्यातं विद्यासिद्धये तु साधनम् ॥ २३४ ॥ दन्तलक्षप्रमाणेन
सर्वमंगलिकां जपेत् ॥ तद्दशांशक्रमेणैव होमादि समुदीरितम् ॥ २३५ ॥ अष्टलक्षं हविष्याशी ज्वालामालिनिकां जपेत् ॥ होमादिस्तद्दशांशेन प्रोक्तद्रव्यैः
समीरितः ॥ २३६ ॥ चित्राया भूपलक्षं तु जपो होमादिकस्ततः ॥ प्रोक्तेन विधिना कार्यो विद्यासिद्धये मुनीश्वर ॥ २३७ ॥ एतत्संक्षेपतः प्रोक्तं
नित्यापटलमादितः ॥ ज्ञातव्यं सर्वमेवात्र यन्त्रसाधनपूर्वकम् ॥ २३८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने तृतीयपादे नित्यापटलकथनं
नाम नवतितमोऽध्यायः ॥ ९० ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ अथ वक्ष्ये महेशस्य मन्त्रं सर्वार्थसाधकम् ॥ यं समाराध्य मनुजो भुक्तिं मुक्तिं च विदति
॥ १ ॥ हृदयं सवकः सूक्ष्मो लातोऽनन्तान्वितो मरुत् ॥ पञ्चाक्षरो मनुः प्रोक्तस्ताराद्योऽयं षडक्षः ॥ २ ॥ वामदेवी मुनिश्छन्दः पंक्तिरीशोऽस्य देवता ॥
षड्विंशोऽयं षडङ्गानि कुर्यान्मंत्रेण देशिकः ॥ ३ ॥ मंत्रवर्णादिकाऽयस्येन्मन्त्रमूर्तिर्यथाक्रमम् ॥ तर्जनीमध्ययोरन्त्यानामिकागुष्ठके पुनः ॥ ४ ॥
ताः स्युस्तत्पुरुषाघोरभवाभेशसंज्ञिकाः ॥ वक्रहृत्पादगुह्येषु निजमूर्धनि ताः पुनः ॥ ५ ॥ प्राग्याम्यवारुणोदीच्यमध्यषडङ्गेषु पञ्चसु ॥ मन्त्रांगानि
न्यसेत्पश्चात्तानि युक्तानि षट् क्रमात् ॥ ६ ॥ कुर्वीत गोलकन्यासं रसायै तदनन्तरम् ॥ हृदि वक्त्रेऽस्योरुवोः कंठे नाभौ द्विपार्श्वयोः ॥ ७ ॥ पुष्टे
हृदि तथा मूर्ध्नि वदने नेत्रयोर्नसोः ॥ दोःपत्संधिषु सामेषु विन्यसेत्तदनन्तरम् ॥ ८ ॥ शिरोवदनहृत्कुक्षिसोरुपादद्वये पुनः ॥ हृदि वक्रां वज्रे टङ्कमृगा

६. ना. पु.
॥ २१० ॥

भयवरेष्वथ ॥ ९ ॥ वक्रांसहस्रपादोऽजठरेषु क्रमाव्यसेत् ॥ मूलमन्त्रस्य षड्वर्णान्यथावदेशिकोत्तमः ॥ १० ॥ मूर्ध्नि भालोदरासिषु हृदये ता-
पुनर्न्यसेत् ॥ पश्चादनेन मन्त्रेण कुर्वीत व्यापकं सुधीः ॥ ११ ॥ नमोस्त्वनंतरूपाय ज्योतिर्लिङ्गावृतात्मने ॥ चतुर्भुजैर्वपुश्श्रवणाभासितांगाय शंभवे
॥ १२ ॥ एवं न्यस्तशरीरोऽसौ चिन्तयेत्पार्वतीपतिम् ॥ ध्यायेन्नित्यं महेशानं रौप्यपर्वतसन्निभम् ॥ १३ ॥ चारुचंद्रावतंसं च रत्नाकल्पोज्ज्वलांगकम्
॥ परं वधवराभीतिमृगहस्तं शुभाननम् ॥ १४ ॥ पद्मासीनं समंतात् स्तुतं सुमनसां गणैः ॥ व्याप्रकृतिं वसानं च विश्वाद्यं विश्वरूपकम् ॥ १५ ॥
त्रिनेत्रं पंचवक्त्रं च सर्वभीतिहरं शिवम् ॥ तत्त्वलक्षं जपेन्मंत्रं दीक्षितः शैववर्त्मना ॥ १६ ॥ तावत्संख्यसहस्राणि जुहुयात्पायसेः शुभैः ॥ ततः सिद्धो
भवेन्मन्त्रः साधकाऽभीष्टसिद्धिदः ॥ १७ ॥ देवं संपूजयेत्पीठे वामादिनवशक्तिके ॥ वामाज्येष्ठा तथा रौद्री काली कल्पदादिका ॥ १८ ॥
विकारिण्याह्वया प्रोक्ता बलाद्या विकारिण्यथ ॥ बलप्रमथनी पश्चात्सर्वभूतदमन्यथ ॥ १९ ॥ मनोन्मनीति मंत्रोक्ताः शैवपीठस्य शक्तयः ॥
नमो भगवते पश्चात्सकलादि वदेत्ततः ॥ २० ॥ गुणात्मशक्तिभक्ताय ततोऽनंताय तत्परम् ॥ योगपीठात्मने भूयो नमस्तादिको मनुः ॥
॥ २१ ॥ अमुना मनुना दद्यादासनं गिरिजापतेः ॥ मूर्तिं मूलेन संकल्प्य तत्रावाह्यं यजेच्छिवम् ॥ २२ ॥ कर्णिकायां यजेन्मूर्तिर्गार्गशीशानदि-
ग्गजम् ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशं दिक्षु तत्पुरुषादिका ॥ २३ ॥ पीतांजनश्वेताक्ताः प्रधानसहस्रायुधाः ॥ चतुर्वक्त्रपद्मायुक्ताः वक्षोवक्त्राः प्रपञ्चयेत् ॥
॥ २४ ॥ कोणेष्वर्चंस्त्रिवृत्त्याद्यास्तेजोरूपाः कलाः क्रमात् ॥ अङ्गानि केसरस्थानि विघ्नेशान्पद्मान्यजेत् ॥ २५ ॥ अनेन मुमुक्षुनामानं शिवो न
ममनंतरम् ॥ एकनेत्रमेकरुद्रं त्रिमूर्तिं तदनंतरम् ॥ २६ ॥ पश्चाच्छ्रीकंठनामानं शिखंडिनमिति क्रमात् ॥ रक्तपीतमिनामृक्कृष्णकान्जनामिदानीं
॥ २७ ॥ किरीटार्पितबालेदून्पद्मस्थान्भूषणान्वितान् ॥ त्रिनेत्राञ्जलवज्रास्त्रिपादहस्तान्मनोरमान् ॥ २८ ॥ उत्तगदि यजेत्पश्चाद्गुह्यं चंडेश्वरं
पुनः ॥ ततो नंदिमहाकालौ गणेशं वृषभं पुनः ॥ २९ ॥ अथ भूमिं रिति स्कंदमेतान्पद्मासनस्थितान् ॥ स्वर्णनोदामृगश्याममुं कंदुसितपाटलान्
॥ ३० ॥ इंद्रादयस्ततः पूज्या वज्राद्यायुधसंयुताः ॥ इत्थं संपूजयेद्देवं सहस्रं नित्यशो जपेत् ॥ ३१ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः प्राप्नुयाद्वाञ्छितं
श्रियम् ॥ द्विसहस्रं जपन् रोगान्मुच्यते नात्र संशयः ॥ ३२ ॥ त्रिसहस्रं जपेन्मंत्रं दीर्घमायुरवाप्नुयात् ॥ सहस्रवृद्ध्या प्रजपन्सर्वकामानवाप्नुयात् ॥
॥ ३३ ॥ आज्यान्वितैस्तिलैः शुद्धैर्जुहुयाच्छ्रमादरात् ॥ उत्पातजनितात् कुशान्नाशयेन्नात्र संशयः ॥ ३४ ॥ शतलक्षं जपन्साक्षाच्छिवो भवति
मानवः ॥ षडक्षरः शक्तिरुद्धः कथितोऽष्टाक्षरो मनुः ॥ ३५ ॥ ऋषिश्छन्दः पुग प्रोक्तो देवता स्यादुमापतिः ॥ अंगानि पूर्वमकानि मौम्यमीशं विधि-

पू० ख०
अ० ९१

॥ २१० ॥

तयेत् ॥ ३६ ॥ वंधूकामं त्रिनेत्रं च शशिखंडधरं विभुम् ॥ स्मेरास्यं स्वकरैः शूलं कपालं वरदामये ॥ ३७ ॥ वहंतं चारुभूषणं वामोरुस्थाद्रिकन्यया ॥
 भुजेनास्त्रिष्टदेहं तं चितयेन्मनसा हृदि ॥ ३८ ॥ मनुक्षं जपेन्मंत्रं तत्सहस्रं यथाविधि ॥ जुहुयान्मधुरासिक्तैरारग्वधसमिद्धैः ॥ ३९ ॥ प्राक्प्रोक्ते
 पूजयेत्पीठे गंधपुष्पैरुमापतिम् ॥ अंगावृत्तैर्वह्निः पूज्या इष्टेखाद्या यथापुरा ॥ ४० ॥ मध्यप्राग्दक्षिणोदीच्यपश्चिमेषु विधानतः ॥ यजेत्पूर्वादिप
 त्रेषु वृषभाद्याननुक्रमात् ॥ ४१ ॥ शूलटंकाक्षबलयकमंडलुलसत्करम् ॥ रक्ताकारं त्रिनयनं चंडेशमथ पूजयेत् ॥ ४२ ॥ चक्रशंखाभयाभीष्ट
 करां मरुतप्रभाम् ॥ दुर्गां प्रपूजयेत्सौम्यां त्रिनेत्रां चारुभूषणाम् ॥ ४३ ॥ कल्पशाखांतरे घंटां दधानं द्वादशेक्षणम् ॥ बालार्कभं शिशुं कांतं
 षण्मुखं पूजयेत्ततः ॥ ४४ ॥ नंदिनं च यजेत्सौम्यं ॥ रत्नभूषणमंडितम् परश्वधवराभीतिटंकिनं श्यामविग्रहम् ॥ ४५ ॥ पाशांकुशवराभीष्टधा
 रिणं कुंकुमप्रभम् ॥ विघ्ननायकमभ्यर्चयेच्चंद्रार्द्रकृतशेखरम् ॥ ४६ ॥ श्यामं रक्तोत्पलकरं वामांकन्यस्ततत्करम् ॥ द्विनेत्रं रक्तवस्त्राढ्यं सेनापति
 मथाचयेत् ॥ ४७ ॥ ततोऽष्टमातरः पूज्या ब्राह्म्याद्याः प्रोक्तलक्षणाः ॥ इंद्रादिकान्लोकपालान्स्वस्वदिक्षु समर्चयेत् ॥ ४८ ॥ वज्रादीनि तदस्त्राणि
 तद्गहिः क्रमतोऽर्चयेत् ॥ एवं यो भजते मन्त्री देवं शंभुमुमापतिम् ॥ ४९ ॥ स भवेत्सर्वलोकानां सौभाग्यश्रेयसां पदम् ॥ सांतसद्यांतसंयुक्तो विन्दु
 भूषितमस्तकः ॥ ५० ॥ प्रासादाख्यो मनुः प्रोक्तो भजतां सर्वसिद्धिदः ॥ षड्दीर्घयुक्तबीजेन षडंगविधिरीरितः ॥ ५१ ॥ षडर्णवतु मुन्याद्याः
 प्रोक्ताश्चास्यापि नारद ॥ ईशानाद्या न्यसेन्मूर्तीरंगुष्ठादिषु देशिकः ॥ ५२ ॥ ईशानाख्यं तत्पुरुषमघोरं तदनंतरम् ॥ वामदेवाह्वयं सद्योजातबीजं क्रमा
 द्बिदुः ॥ ५३ ॥ उकाराद्यैः पञ्चह्रस्वैर्विलोमान्संयुतं च यत् ॥ तत्तदंगुलिभिर्भूयस्तत्तद्बीजादिकान्यसेत् ॥ ५४ ॥ शिरोवदनहृदयपाददेशे यथाक्रमात् ॥ उर्ध्वप्राग्द
 क्षिणोदीच्यपश्चिमेषु मुखेषु च ॥ ५५ ॥ ततः प्रविन्यसेद्बिद्वानष्टत्रिंशत्कलास्तनौ ॥ ईशानाद्या ऋचः सम्यंगंगुलीषु यथाक्रमात् ॥ ५६ ॥ अंगुष्ठ
 दिकनिष्ठांतं न्यसेत्देशिकसत्तमः ॥ मूर्द्धास्यहृदयांभोजगुह्यादेस्तु ताः पुनः ॥ ५७ ॥ वक्त्रे मूर्धादिषु न्यस्य भूयोऽङ्गानि प्रकल्पयेत् ॥
 तारपंचकमुच्चार्य सर्वज्ञाय हृदीरितम् ॥ ५८ ॥ अमृते तेजो मालिनि वृषायेति पदं पुनः ॥ तदंते ब्रह्मशिस्से शिरोगं ज्वलितं ततः ॥ ५९ ॥
 शिखिं शिखाय परतोऽनादिवोधाय तच्छिखा ॥ वज्रिणे वचहस्ताय स्वतंत्राय तनुच्छदम् ॥ ६० ॥ सौ खौ हौमिति संभाष्य परतो तौ गुह्यशक्तये ॥
 नेत्रमुक्तं स्त्रीपशुं हुं फडंते नेत्रं शक्तये ॥ ६१ ॥ अस्त्रमुक्तं षडंगानि कुर्यादिवं समाहितः ॥ पूर्वदक्षिणपश्चात्प्राक्सौम्यमध्येषु पंचसु ॥ ६२ ॥ वक्त्रेषु
 पंच विन्यसेद्येदीशानस्य कलाः क्रमात् ॥ ईशानः सर्वविद्यानां शशिनी प्रथमा कला ॥ ६३ ॥ ईश्वरः सर्वभूतानां मंगला तदनंतरम् ॥ ऋषाधि

वृ.ना.पु.

॥ २११ ॥

पतिः शब्दति ब्रह्मणोऽधिपतिः पुनः ॥ ६४ ॥ ब्रह्मेष्टदा तृतीयास्याच्छिवो मे अस्तु तत्परा ॥ मरीचिः कथिता विप्र चतुर्थी च सदाशिवे ॥ ६५ ॥
 अंशुमालिन्यथ परा प्रणवाद्या नमोऽन्विताः ॥ पूर्वपश्चिमयाम्योदगवक्त्रेषु तदनन्तरम् ॥ ६६ ॥ चतस्रो विन्यसेन्मन्त्री पुरुषस्य कलाः क्रमात् ॥
 आद्या तत्पुरुषायेति विग्रहे श्रुतिरिति ॥ ६७ ॥ महादेवाय शब्दति धीमहि स्यात्ततः परम् ॥ विद्या द्वितीया कथिता तत्रो रुद्रः पदं ततः
 ॥ ६८ ॥ प्रतिष्ठा कथिता पञ्चम्या स्यात्प्रचोदयात् ॥ निवृत्तिस्तत्परा सर्वा प्रणवाद्या नमोऽन्विता ॥ ६९ ॥ इदि चांसद्वये नाभिकुक्षौ
 पृष्ठेऽथ वससि ॥ अथोरसि कला न्यस्येदष्टौ मन्त्री यथाविधि ॥ ७० ॥ अघोरेभ्यस्तथा पूर्वमीरिता प्रथमा कला ॥ अथ घोरेभ्य इत्यन्ते मोहा
 स्यात्तदनन्तरम् ॥ ७१ ॥ अघोरति क्षमा पश्चान्तृतीया परिकीर्तिता ॥ चोस्तरिभ्यो निद्रा स्यात्सर्वेभ्यः सर्वतत्परा ॥ ७२ ॥ व्याधिस्तु पंचमी प्रोक्ता
 शर्वेभ्यस्तदनन्तरम् ॥ मृत्युर्निगदिता षष्ठी नमस्ते अस्तु तत्परम् ॥ ७३ ॥ क्षुधा स्यात्सप्तमी रुद्ररूपेभ्यः कथिता तृपा ॥ अष्टमी कथिता एता
 ध्रुवाद्या नमोऽन्विताः ॥ ७४ ॥ गुह्ययुग्मोरुयुग्मेषु जानुजंघास्फिजोः पुनः ॥ कक्षां पार्श्वद्वये वामकला न्यस्येत्त्रयोदश ॥ ७५ ॥ प्रथमा वामदेवाय
 नमोति स्याद्गुजा कला ॥ स्याज्ज्येष्ठाय नमो रक्षा द्वितीया परिकीर्तिता ॥ ७६ ॥ कलकामा पंचमी स्यात्ततो विकरणाय च ॥ नमः संयमनी षष्ठी
 कथिता तदनन्तरम् ॥ ७७ ॥ बलक्रिया सप्तमीष्टा कला विकरणाय चानमो वृद्धिस्त्वष्टमी स्याद्वलंति च स्थिरा कला ॥ ७८ ॥ पश्चात्प्रमथ
 नायन्ति नमो रात्रिरुदीरिता ॥ सर्वभूतदमनाय नमोति भ्रामणी कला ॥ ७९ ॥ नमोति मोहिनी प्रोक्ता मन्त्रज्ञैर्द्वादशी कला ॥ मनोन्मन्ये नमः
 पश्चाज्ज्वरा प्रोक्ता त्रयोदशी ॥ ८० ॥ प्रणवाद्याश्चतुर्थ्यन्ता नमोऽन्वितास्तु प्रकीर्तिताः ॥ पाददोस्तननासासु मूर्ध्नि वाहुयुगे न्यसेत् ॥ ८१ ॥ सद्योजातभवाः
 सग्यगष्टौ मन्त्राः कलाः क्रमात् ॥ सद्योजातं प्रपद्यामि सिद्धिः स्यात्प्रथमा कला ॥ ८२ ॥ सद्योजाताय वै भूयो नमः स्याद् बुद्धिरीरिता ॥ भवे
 द्युतिस्तृतीया स्यादभवे तदनन्तरम् ॥ ८३ ॥ लक्ष्मी चतुर्थी कथिता ततो नातिभवेपदम् ॥ मेधा स्यात्पञ्चमी प्रोक्ता कलाभूयो भवस्व माम् ॥ ८४ ॥
 प्राज्ञा समीरिता षष्ठी भवति स्यात्प्रभा कला ॥ उदवाय नमः पश्चात्सुधा स्यादष्टमी कला ॥ ८५ ॥ प्रणवाद्याश्चतुर्थ्यन्ता कलाः सर्वा नमोऽन्विताः ॥
 अष्टात्रिंशत्कलाः प्रोक्ताः पंच ब्रह्मपदादिकाः ॥ ८६ ॥ इति विन्यस्तदेहोऽसौ भवेद्गंगाधरः स्वयम् ॥ ततः समाहितो भूत्वा ध्यायेदेवं सदाशिवम् ॥ ८७ ॥
 सिनपीतासितश्वेतजपाभिः पंचभिर्मुखैः ॥ अक्षैर्धुतं ग्लोमुखं कुटं कोटिपूर्णं दुसंप्रभम् ॥ ८८ ॥ शूलं टेकं कृपाणं च वज्राग्न्यदिपतीन्करैः ॥ दधानं
 भूषणोदीतं घण्टापाशवराभयान् ॥ ८९ ॥ एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं पञ्चलक्षं मधुप्लुतैः ॥ प्रसूनेः करवीरोत्यर्ज्यं द्रव्यात्तदशशिनः ॥ ९० ॥ प्रयोदिते

पृ० सं०

अ० ११

॥ २११ ॥

यजेत्पीठे मूर्तिं मूलेन कल्पयेत् ॥ आवाह्य पूजयेत्तस्यां मूर्तावावरणैः सह ॥ ९१ ॥ शक्तिं डमरूकामीतिवरान्संदधत् करैः ॥ ईशानं त्रीक्षणं शुभ्रं
 मेशान्यां दिशि पूजयेत् ॥ ९२ ॥ परश्वेणवराभीतीर्दधानं विद्युदुज्ज्वलम् ॥ चतुर्मुखं तत्पुरुषं त्रिनेत्रं पूर्वतोऽर्चयेत् ॥ ९३ ॥ अक्षराजं वेदपाशौ ऋषिं
 डमरूकं ततः ॥ खट्वांगं निशितं शूलं कपालं विभ्रतं करैः ॥ ९४ ॥ अंजनाभं चतुर्वक्त्रं भीमदंतं भयावहम् ॥ अघोरं त्रीक्षणं याम्ये पूजयेन्मंत्रवित्तमः
 ॥ ९५ ॥ कुंकुमाभचतुर्वक्त्रं वामदेवं त्रिलोचनम् ॥ हरिणाक्षगुणाभीतिवहस्तं चतुर्मुखम् ॥ ९६ ॥ वालेंदुरोखरोह्यासिमुकुटं पश्चिमे यजेत् ॥
 कर्पूरदुर्निभं सौम्यं सद्योजातं त्रिलोचनम् ॥ ९७ ॥ वराभयाक्षवलयकुठागन्दधत् करैः ॥ विलासिनं स्मेरवक्त्रं सौम्ये सम्यक्समर्चयेत् ॥ ९८ ॥
 कोणेष्वर्चेत्रिवृत्त्याद्यास्तजोरूपाः कलाः क्रमात् ॥ विघ्नेश्वराननन्ताद्यान्पत्रेषु परितो यजेत् ॥ ९९ ॥ उमादिकास्ततो बाह्ये शक्राद्यानायुधैः सह ॥ इति
 संपूज्य देवेशं भक्त्या परमया युतः ॥ १०० ॥ प्रीणयेन्नृत्यगीताद्यैः स्तोत्रमंत्रैर्जी मनोहरैः ॥ तारो मायावियद्दिदुमनुस्वरसमन्वितः ॥ १०१ ॥ पञ्चा
 क्षरसमायुक्तो वसुवर्णो मनुर्मतः ॥ पंचाक्षरोक्तवत्कुर्यादंगन्यासादिकं बुधः ॥ १०२ ॥ सिंदूराभं लसद्भस्ममुकुटं चन्द्रमौलिनम् ॥ दिव्यभूषांगरागं
 च नागयज्ञोपवीतिनम् ॥ १०३ ॥ वामोरुस्थप्रियोरोजन्यस्तहस्तं च विभ्रतम् ॥ वेदटंकेष्टमभयं ध्यायेत्सर्वेश्वरं शिवम् ॥ १०४ ॥ अष्टलक्षं जपेन्मंत्रं
 तत्सहस्रं घृतान्वितैः ॥ पायसेर्जुह्यात्पीठे मूर्तिं संकल्प्य मूलतः ॥ १०५ ॥ अंगैरावरणं पूर्वमनन्ताद्यैरनन्तरम् ॥ उमादिभिः समुद्दिष्टं तृतीयं
 लोकनायकैः ॥ १०६ ॥ चतुर्थं पंचमं तेषामायुधैः परिकीर्तितम् ॥ एवं प्रतिदिनं देवं पूजयेत्साधकोत्तमः ॥ १०७ ॥ पुत्रपौत्रादिगां लक्ष्मीं संप्राप्य
 ह्यत्र मोदते ॥ तारः स्थिरा सकण्ठेदुर्भृगुः सर्गसमन्वितः ॥ १०८ ॥ अक्षरात्मा निगदितो मंत्रो मृत्युञ्जयात्मकः ॥ ऋषिः कद्दोलो देव्यादिगायत्री
 छन्द ईरितम् ॥ १०९ ॥ मृत्युञ्जयो महादेवो देवतास्य समीरितः ॥ भृगुणा दीर्घयुक्तेन षडंगानि समाचरेत् ॥ ११० ॥ चंद्रार्कहुतमुद्भवेन स्मितास्यं युग्मप
 द्गम् ॥ मुद्रापाशेणाक्षमूत्रलसत्पाणिं शशिप्रभम् ॥ १११ ॥ भालेंदुविगलत्पीयूषप्लुतांगमलंकृतम् ॥ हाराद्यैर्निजकांत्या तु ध्यायेद्दिश्विभोहनम् ॥ ११२ ॥
 गुणलक्षं जपेन्मंत्रं तद्दशांशं हुनेत्सुधीः ॥ अमृताशकलेः शुद्धदुग्धाज्यसमभिप्लुतैः ॥ ११३ ॥ शोवे संपूजयेत्पीठे मूर्तिं संकल्पमूलतः ॥ अंगावरणमाराध्य
 पञ्चाङ्गोक्तेश्वरान्यजेत् ॥ ११४ ॥ तदस्त्राणि ततो बाह्ये पूजयेत्साधकोत्तमः ॥ जपपूजादिभिः सिद्धे मंत्रेऽस्मिन्मुनिसत्तम ॥ ११५ ॥ कुर्यात्प्रयोगां
 न्कल्पोक्तानभीष्टफलसिद्धये ॥ दुग्धसिक्तैः सुधाखड्गेर्जुत्वा प्रत्यहमादरात् ॥ ११६ ॥ सहस्रमासपर्यंतं लभेदायुर्धनं सुतान् ॥ सुधावटतितान्पूर्वा
 ण्यः सर्पिः पयो हविः ॥ ११७ ॥ सप्त द्रव्याणि वारेषु क्रमाद्दशशतं हुनेत् ॥ सप्ताधिकान् द्विजात्रित्यं भोजयेन्मधुरान्वितम् ॥ ११८ ॥ ऋत्वि

वृ.ना.पु.
॥ २१२ ॥

भ्यो दक्षिणां दद्यादरुणां गां पयस्विनीम् ॥ गुरुं संप्रीणयेत्पश्चाद्वनाद्यैर्देवताधिया ॥ ११९ ॥ अनेन विधिना साध्यः कृत्याद्रोहज्वरादिभिः ॥
विमुक्तः सुचिरं जीवेच्छरदां शतमञ्जसा ॥ १२० ॥ अभिचारे ज्वरे स्तम्भघोरोन्मादे शिरोगदे ॥ असाध्यरोगे क्ष्वेडातो मोहे दाहे महाभये ॥ १२१ ॥
होमोऽयं शांतिदः प्रोक्तः सर्वाभयप्रदायकः ॥ द्रव्यैरेतैः प्रबुद्धया त्रिजन्मसु यथाविधि ॥ १२२ ॥ भोजयेन्मधुरैर्भोज्यैर्ब्राह्मणान्वेदपागान् ॥ दीर्घं
मायुरवाप्नोति वाञ्छितां विंदति श्रियम् ॥ १२३ ॥ एकादशाहुतीर्नित्यं दूर्वाभिर्बुद्ध्याद् बुधः ॥ अपमृत्युजिदेव स्यादायुरारोग्यवर्द्धनम् ॥ १२४ ॥ त्रिज
न्मसु सुधावल्लीकाश्मीरीवकुलोद्भवैः ॥ समिद्धैः कृतो होमः सर्वमृत्युगदापहः ॥ १२५ ॥ सिद्धार्थैर्विहितो होमो महाज्वरविनाशनः ॥ अपामार्ग
समिद्धोमः सर्वाभयनिपूदनः ॥ १२६ ॥ दक्षिणामूर्तये पूर्वं तुभ्यं पदमनेतरम् ॥ वटमूलपदस्याति प्रवदेच्च निवासिने ॥ १२७ ॥ ध्यानेकनिरता
गाय पश्चाद् वृषात्रमः पदम् ॥ रुद्राय शंभवे तारशक्तिरुद्धोऽयमीरितः ॥ १२८ ॥ षट्त्रिंशदक्षरो मंत्रः सर्वकामफलप्रदः ॥ मुनिः शुक्रः समुद्रिष्ट
श्रुतदोऽनुष्टुप्प्रकीर्तितम् ॥ १२९ ॥ देवता दक्षिणामूर्तिर्नाम्ना शंभुरुदीरितः ॥ तारशक्तियुतेः पूर्वं ह्रीमाद्यंतैश्च मंत्रजैः ॥ १३० ॥ पट्पष्ठाष्टेषु
वह्नयैर्हृदयाद्यंगकल्पनम् ॥ मूर्ध्नि भाले दृशोः श्रोत्रे गंडयुग्मे सनासिके ॥ १३१ ॥ आस्यदोः संधिषु गले स्तनहस्त्राभिमंडले ॥ कट्यां गुह्ये
पुनः पादसंधिष्वर्णान्यसेन्मनोः ॥ १३२ ॥ व्यापकं तारशक्तिभ्यां कुर्याद्देहे ततः परम् ॥ हिमाचलतटे रम्ये सिद्धकिन्नरसेविते ॥ १३३ ॥ विविध
द्रुमशाखाभिः सर्वतो वारितातपे ॥ सुषुष्पितैर्लताजालैराश्लिष्टकुसुमद्रुमे ॥ १३४ ॥ शिलाविवरनिर्गच्छत्रिर्झरानिलशतले ॥ गायद्देवांगनासंघं नृत्यद्वर्हि
कदम्बके ॥ १३५ ॥ कूजत्कोकिलसंघेन मुखरीकृतदिङ्मुखे ॥ परस्परविनिर्मुक्तमात्सर्यमृगसेविते ॥ १३६ ॥ जलजैः स्थलजैः पुष्पैर्गमोदिभिरलं
कृतैः ॥ आद्यैः शुक्राद्यैर्मुनिभिरजस्रसुखसेविते ॥ १३७ ॥ पुरंदरमुखैर्देवैः सांगनाद्यैर्विलोकिते ॥ वटवृक्षं महोच्छ्रायं पद्मगगनफलोज्ज्वलम् ॥ १३८ ॥
गारुत्मतमैः पत्रैर्निर्विडैरुपशोभितम् ॥ नवरत्नमयाकल्पैर्लवमनैरलंकृतम् ॥ १३९ ॥ संसास्तापविच्छेदकुशलच्छायमद्रुतम् ॥ तस्य मूलं सुसंक्कु
तरत्नसिंहासने शुभे ॥ १४० ॥ आसीनमसिताकल्पं शरच्चंद्रनिभाननम् ॥ कैलासाद्रिनिभं त्र्यक्षं चंद्रांकितकपर्दकम् ॥ १४१ ॥ नासाग्रालोकनपरं
वीरासनसमास्थितम् ॥ भद्राटके कुरंगादचजानुस्थकरपल्लवम् ॥ १४२ ॥ कक्षावद्धभुजंगं च सुप्रसन्नं हरं स्मरेत् ॥ अयुतद्वयसंयुक्तगुणलक्षं
जपेन्मनुम् ॥ १४३ ॥ तद्दशारां तिलैः शुद्धैर्बुद्ध्यात्सीरसंयुतैः ॥ पंचाक्षरोदिते पीठे तद्विधानेन पूजयेत् १४४ ॥ भिक्षाहारो जपेन्मासं मनु
मेनं जितेन्द्रियः ॥ नित्यं सहस्रमष्टादं प्रां विंदति वाञ्छितम् ॥ १४५ ॥ त्रिवारं जपमेतेन पश्यन् यतना पिबेत् ॥ दक्षिणामूर्तिमं यानाच्छ

पृ० सं०
अ० ९१

॥ २१२ ॥

स्रव्याल्यानकुद्रवेत् ॥ १४६ ॥ प्रणवो हृदयं पश्चाद्देद्रगवतेपदम् ॥ ऊँयुतं दक्षिणामूर्तिं मंसमेधामुदीरयेत् ॥ १४७ ॥ प्रयच्छ ठद्व्यातोऽयं
 द्वाविंशत्यक्षरो मनुः ॥ मुनिश्चतुर्मुखश्चंदो गायत्री देवतोदिता ॥ १४८ ॥ तारुद्धैः स्वरैर्दीर्घैः षड्भिरंगानि कल्पयेत् ॥ पदेर्मंत्रमवैर्वापि
 ध्यानाद्यं पूर्वचन्मतम् ॥ १४९ ॥ लोहितोभ्यासनः सद्यो विंदुमान्प्रथमं ततः ॥ द्वितीयं वह्निबीजस्था दीर्घा शांतीन्दुभूषिता ॥ १५० ॥
 तृतीया लंगलीशार्णमंत्रो बीजत्रयान्वितः ॥ नीलकंठात्मकः प्रोक्तो विषद्वयहरः परः ॥ १५१ ॥ हरद्वयं वह्निजाया हृदयं परिकीर्तितम् ॥
 कर्णदिने पदयुगं शिरोमंत्र उदाहृतः ॥ १५२ ॥ नीलकंठाय ठद्वं शिखामंत्रोऽयमीरितः ॥ कालकूटपदस्यांति विषमक्षणङ्केयुतम् ॥ १५३ ॥
 ॥ १५३ ॥ हुं फट् कवचमुद्दिष्टं नीलकंठिन इत्यतः ॥ स्वाहांतमस्त्रमेतानि पंचागानि मनोर्विदुः ॥ १५४ ॥ मूर्ध्नि कंठे हृदंभोजे क्रमाद्बीजत्रयं
 न्यसेत् ॥ बालार्कायुतवर्चस्कं जटाजूटदुशोभितम् ॥ १५५ ॥ नागभूषं जपवटीं शूलं ब्रह्मकपालकम् ॥ खड्गं दधत्तं दोर्भिस्त्रिनेत्रं चितयेद्धरम्
 ॥ १५६ ॥ लक्षत्रयं जपेन्मंत्रं तद्दशांशं ससर्पिषा ॥ हविषा जुहुयात्सम्यक्संस्कृते हव्यवाहने ॥ १५७ ॥ शेषं पीठे यजेद्देवं नीलकंठं समाहितः ॥ मृत्यु
 जयविधानेन विषद्वयविनाशनम् ॥ १५८ ॥ अग्निः संवर्तकादित्यरानिलौ षष्टिविंदुमान् ॥ चिंतामणिरिति ख्यातं बीजं सर्वसमृद्धिदम् ॥
 ॥ १५९ ॥ कश्यपो मुनिराख्यातश्छंदोऽनुष्टुबुदाहृतम् ॥ अर्द्धनारीश्वरः प्रोक्तो देवता जगतां पतिः ॥ १६० ॥ रेफादिव्यंजनैः षड्भिः कुर्यादंगानि
 षट् क्रमात् ॥ त्रिनेत्रं नीलमणिभं शूलपाशं कपालकम् ॥ १६१ ॥ रक्तोत्पलं च हस्ताब्जेर्दधत्तं चारुभूषणम् ॥ बालेन्दुवद्वसुकुटमर्द्धनारी
 श्वरं स्मरेत् ॥ १६२ ॥ एकलक्षं जपेन्मंत्रं त्रिशतं मधुराप्नुते ॥ तिलैर्दुर्नेत्रजं पीठे शैवेणावरणैः सह ॥ १६३ ॥ वृषाद्यैर्मातृभिः पश्चाच्छोकपालैः
 स्तदाधुधैः ॥ प्रासादाद्यं जपेन्मंत्रमयुतं रोगशोथये ॥ १६४ ॥ स्वाहावृत्तमिदं बीजं विगलत्परमामृतम् ॥ चन्द्रविवस्थितं मूर्ध्नि ध्यातं क्ष्वेडगदा
 पटम् ॥ १६५ ॥ प्रतिलोमस्वराब्द्या च बीजं वह्निगृहे स्थितम् ॥ रेफादिव्यंजनोच्चासिषद्भोगाभिवृतं वहिः ॥ १६६ ॥ भूतार्तस्य स्मृतं मूर्ध्नि भूत
 माशु विनाशयेत् ॥ पीडितांगे स्मृतं तत्तत्पीडां शमयति ध्रुवम् ॥ १६७ ॥ प्रणवो हृदयं पश्चान् ऊँतः पशुपतिः पुनः ॥ तारो नमो भूतपदं ततोऽधि
 पतये ध्रुवम् ॥ १६८ ॥ नमोरुद्राय युगलं खड्गरावण शब्दतः ॥ विहरद्वितयं पश्चात्त्रिभृत्ययुगं पृथक् ॥ १६९ ॥ श्मशानभस्माचितांति शस्त्राण्य ततः
 परम् ॥ घटाकपालमालादिधरायेति पदं पुनः ॥ १७० ॥ व्याघ्रचर्मपदस्यांति परिधानाय तत्परम् ॥ शशांककृतशब्दांति शेल्वराय ततः परम्
 ॥ १७१ ॥ कृष्णसर्पपदात्पश्चाद्देवज्ञोपवीतिने ॥ बलयुग्मं चलयुग्ममनिवर्तकपालिने ॥ १७२ ॥ हनुयुग्मं ततो भूतास्त्रासयद्वितयं पुनः ॥

बृ. ना. पु.
॥ २१३ ॥

भूयो मंडलमध्ये स्यात्कटयुग्मं ततः परम् ॥ १७३ ॥ रुद्राकुशेन शमय प्रवेशययुगं ततः ॥ आवेशययुगं पश्चाच्चंडासिपदमीरयेत् ॥ १७४ ॥
धाराधिपतिरुद्रोऽयं ज्ञापयत्यग्निमुदरी ॥ खट्वावरणमंत्रोऽयं सप्तवृद्धशताक्षरः ॥ १७५ ॥ भूताधिपतये स्वाहा पूजामन्त्रोऽयमीरितः ॥ सिद्धमन्त्रोऽयमु
दितो जपादेव प्रसिद्धयति ॥ १७६ ॥ अयुतद्वितयात्पश्चाद्भूतादिग्रहणे क्षमः ॥ माया स्फुरद्वयं भूयः प्रस्फुरद्वितयं पुनः ॥ १७७ ॥ घातयद्वितयं वर्म
फडंतः समुदीरितः ॥ एकपंचाशदणोऽयमघोरसं महामनुः ॥ १७८ ॥ अघोरोऽस्य गुनिः प्रोक्तस्त्रिवृच्छंद उदाहृतम् ॥ अघोररुद्रः संदिष्टो देवता
मन्त्रनायकः ॥ १७९ ॥ हृदयं पंचभिः प्रोक्तं शिरः षड्विंशद्विंशत् ॥ शिखा दशभिराख्याता नवभिः कवचं मतम् ॥ १८० ॥ वसुवर्णैः स्मृतं नेत्रं
दशार्णैस्त्रयसीरितम् ॥ मूर्ध्नि नेत्रास्यकंठेषु हस्त्राभ्यामूरुषु क्रमात् ॥ १८१ ॥ जातुजंघापदद्वेदे रुद्रभिन्नाक्षरेर्न्यसेत् ॥ पञ्चषट्काष्टवेदांगद्विद्वन्धि
रसलोचने ॥ १८२ ॥ श्यामं त्रिनेत्रं सर्पास्त्रं स्तवस्त्रांगरागकम् ॥ नानाशस्त्रधरं ध्यायेदघोरस्य सदाशिवम् ॥ १८३ ॥ भूतवेतालकादीनां
क्षमोऽयं निग्रहे मनुः ॥ तारो वांतो धरासंस्थो वामनेत्रेदुभूषितः ॥ १८४ ॥ पार्शी वकः कर्णेनेत्रवर्मास्त्रांतः षडक्षरः ॥ मनुः पाशुपतास्त्राख्यो
ग्रहभुद्रनिवारणः ॥ १८५ ॥ षड्विंशैः षडंगानि हुंफडंतैः सजातिभिः ॥ मध्याह्नार्कप्रभं भीमं व्यक्षं पन्नगभूषणम् ॥ १८६ ॥ नानाशस्त्रं चतुर्वक्त्रं
स्मरेत्पशुपतिं हरम् ॥ वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं जुहुयात्तद्दशांशतः ॥ १८७ ॥ गव्येन सर्पिषा मन्त्रो संस्कृते हन्यवाहने ॥ शैवे पीठे यजेदंगमातृलोकेभ्य
रायुधैः ॥ १८८ ॥ अनेन मन्त्रितं तोयं भूतप्रस्तमुखे क्षिपेत् ॥ सद्यः स मुच्यति क्रंदान्महामंत्रप्रभावतः ॥ १८९ ॥ अनेन मन्त्रितान्वाणान्विसृजे
द्युधि यो नरः ॥ जयेत्क्षणेन निखिलाञ्छत्रन्पार्थ इवापरः ॥ १९० ॥ वर्णान्तिमो बिन्दुयुतः क्षेत्रपालाय हन्मनुः ॥ १९१ ॥ ताराद्यो वसुवर्णोऽयं
क्षेत्रपालस्य कीर्तितः ॥ षड्दीर्घयुक्तबीजेन षडंगं न्यस्य चिन्तयेत् ॥ १९२ ॥ नीलचलाभं दिग्बद्धं सर्पभूषं त्रिलोचनम् ॥ पिंगोर्ध्वकेशान्दधंतं
कपालं च गदां स्मरेत् ॥ १९३ ॥ लक्षमेकं जपेन्मन्त्रं जुहुयात्तद्दशांशतः ॥ चरुणा पृतसिक्तेन ततः क्षेत्रे समर्चयेत् ॥ १९४ ॥ धर्मादिकल्पितं
पीठे सांगावरणमादरात् ॥ तस्मै सपरिवाराय बलिमेतेन निहरेत् ॥ १९५ ॥ पूर्वमेहिद्वयं पश्चाद्विद्विपं पुरुषं द्वयम् ॥ भक्षयद्वितयं भूयो नर्तय
द्वितयं पुनः ॥ १९६ ॥ ततो विघ्नपदद्वन्द्वं महाभैरव तत्परम् ॥ क्षेत्रपालबलिं शृङ्गद्वयं पावकमुन्दरी ॥ १९७ ॥ बलिमन्त्रोऽयमाख्यातः सर्वकामफल
प्रदः ॥ सोपदेशं बृहत्पिण्डे कृत्वा रात्रिषु साधकः ॥ १९८ ॥ स्मृत्वा यथोक्तं क्षेत्रेशं तस्य हस्ते बलिं हरेत् ॥ बलिनानेन सन्तुष्टः क्षेत्रपालः प्रय
च्छति ॥ १९९ ॥ कान्ति मेधां बलरोग्यं तेजः पुष्टिं यशः त्रियम् ॥ उदरेद्रुद्रं उतमापदुद्धारणं तथः ॥ २०० ॥ कुरुद्वयं ततः पश्चाद्भुक्तं उतभुक्ते ॥

५० सं०
अ० ११

॥ २१३ ॥

शक्तिरुद्धो ध्रुवादिश्च द्वाविंशत्यक्षरो यतुः ॥२०१॥ द्विचतुःसमवेदाब्धिचंद्रार्णैरंगकं मनोः॥वालं स्फटिकसंकाशं तडोललसिताननम्॥२०२॥ दिव्या
 कल्पैः प्रदीप्तांगं त्र्यक्षं दंडत्रिशूलिनम्॥ सुप्रसन्नं स्मरेद्भक्त्या भक्तानामभयंकरम्॥२०३॥ वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं हविष्यारो जितेंद्रियः॥ तद्दशांशं प्रबुद्धया
 तिलैर्मधुरसंयुतैः॥२०४॥ धर्मादिकल्पिते पीठे पंकजे चातिशोभने॥ पट्टोणांतस्त्रिकोणस्थव्योमपंकजसंयुते॥२०५॥ वटुकं पूजयेद्देवं सांगावरणकं क्रमात्॥
 शत्रुपक्षस्य रुधिरं पिशितं च दिनेदिने ॥ भक्षयस्व गणैः सार्द्धं सारमेयसमन्वितः ॥ १०६॥ वलिमन्त्रोऽयमाख्यातः शङ्खनाम्ना विदर्भितः ॥ अनेन
 वलिना हृष्टो वटुकः परमैक्यम् ॥ २०७॥ छित्वा गणेभ्यो विभजेदामिषं कुट्टमानसः ॥ अङ्गुशो वह्निशिखरो लांतदांत इतीरितः ॥ २०८॥
 फडन्तश्चण्डमन्त्रोऽयं त्रिवर्णात्मा समीरितः ॥ अस्य त्रितो मुनिः प्रोक्तश्छन्दोऽनुष्टुप्पुदाहृतम् ॥ २०९॥ चंडेशो देवता प्रोक्ता वक्ष्यतेऽंगप्रकल्पनम् ॥
 हृदयं दीप्तफट्टं प्रोक्तं ज्वलफट्टं शिर ईरितम् ॥ २१० ॥ शिखाज्वालानि फट्टं प्रोक्ता वहफट्टं कवचं मतम् ॥ हलफट्टं नेत्रमाख्यातं सर्वज्वालानि
 फट्टं परम् ॥ २११ ॥ विन्यस्यैवं षडंगानि ततो देवं विचितयेत् ॥ चंडेश्वरं रक्ततनुं त्र्यक्षं रक्तावरावृतम् ॥ २१२ ॥ दधतं च त्रिशूलाक्षमालाटं
 ककमंडलून् ॥ वर्णलक्षं जपेन्मन्त्रं होमं कुर्याद्दशांशतः ॥ २१३ ॥ मधुरत्रयसंयुक्तैर्विशुद्धैस्तिलतंडुलैः ॥ पंचाक्षरोदिते पीठे मूर्तिं मूलेन कल्पयेत्
 ॥ २१४ ॥ कूर्मेशो विंदुसंयुक्तस्ततश्चंडेश्वराय च ॥ हृदयं मनुराख्यातश्चंडेशस्य प्रपूजने ॥ २१५ ॥ अंगैर्मार्तुभिरारोशैर्वाद्यैरावृतिर्भवेत् ॥ शैवमं
 त्रेषु निष्णातश्चण्डेश्वरमनुं जपेत् ॥ २१६ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति परब्रह्म च नंदति ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि दिव्यं माहेश्वरं स्तवम् ॥ २१७ ॥ यस्य
 पाठेन पूजायां सिद्धयेति मनवोऽखिलः ॥ २१८ ॥ धराम्बप्रियरुद्रोममखेशैर्द्रव्यमूर्तये ॥ सर्वभूतान्तरस्थाय शंकराय नमोनमः ॥ २१९ ॥ श्रुत्यं
 तकृतवासाय श्रुतये श्रुतिजन्मने ॥ अतींद्रियाय महसे शाश्वताय नमोनमः ॥ २२० ॥ स्थूलसूक्ष्मविभागाभ्यामनिर्देश्याय शंभवे ॥
 भवाय भवसंभूतदुःखहन्त्रे नमोनमः ॥ २२१ ॥ तर्कमार्गातिद्वाराय तपसां फलदायिने ॥ चतुर्वर्गवदान्याय सर्वज्ञाय नमोनमः ॥ २२२ ॥ आदिमध्यांतशून्याय
 निरस्ताशेषभूतये ॥ योगिध्येयाय महते निर्गुणाय नमोनमः ॥ २२३ ॥ विश्वात्मने विविक्ताय विलसच्चंद्रमौलये ॥ कंदर्पदर्व्यनाशाय कालहन्त्रे नमोनमः
 ॥ २२४ ॥ विषाशनाय विहरदृष्टकंधमुपेयुषे ॥ सारिदामसमावद्धकपदार्यं नमोनमः ॥ २२५ ॥ शुद्धाय शुद्धभावाय शुद्धानामंतरात्मने ॥
 पुरातकाय पूर्णाय पुण्यनाम्ने नमोनमः ॥ २२६ ॥ भक्ताय निजभक्तानां भुक्तिमुक्तिप्रदायिने ॥ विवाससे निवासाय विन्धेष्वां पतये नमः ॥ २२७ ॥
 त्रिमूर्तिमूलभूताय त्रिनेत्राय त्रिशूलिने ॥ त्रिधात्रे धामरूपाय जन्मदाय नमोनमः ॥ २२८ ॥ देवासुरशिशोस्तनकिरीटारुणिताग्रये ॥ कंताय

इ.ना.पु.
॥ २१४ ॥

निजकांताये दत्तार्हाय नमोनमः ॥ २२९ ॥ एतस्तोत्रं महेशस्य प्रोक्तं सर्वाधनाशनम् ॥ शिवसात्रिष्यदं विप्र सर्वतंत्रप्रकाशकम् ॥ २३० ॥
एतत्ते सुमहत्तन्त्रं सर्वदेवप्रकाशकम् ॥ लोकामिच्छसंप्रतिश्रुतक्रियासाधनसंगतम् ॥ २३१ ॥ ये तु सामान्यतः प्रोक्तास्तत्रेऽस्मिन्मनवो द्विज ॥ ते तु
लोकोपकाराय ज्ञातव्याः सिद्धिदायकाः ॥ २३२ ॥ विशेषतो वैष्णवा ये मंत्राः सर्वोत्तमोत्तमाः ॥ त एव साधनीयाः स्युश्चतुर्वर्गफलाप्तये ॥
॥ २३३ ॥ राममन्त्राः कृष्णमन्त्राः सांगा रासेशिमन्त्रकाः ॥ शाक्ताः सौराश्च गणेशाः शैवाः प्रोक्ताः शुभावहाः ॥ २३४ ॥ तेषु स्वात्मप्रका-
शाय भजेन्भुक्तिफलप्रदान् ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं यत्त्वयाभ्यर्थितं मुने ॥ देवताराधनं भक्त्या किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ २३५ ॥ इति श्री
बृहन्नार० पूर्वभागे बृहदु० तृतीयपादे महेशमन्त्रकथनं नामैकनवतितमोऽध्यायः ॥ ११ ॥ इति तृतीयः पादः ॥ सूत उवाच ॥ एतच्छ्रुत्वा नारदस्तु कुमा-
रस्य वचो मुदा ॥ पुनरप्याह सुप्रीतो जिह्वासुः श्रेय उत्तमम् ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ साधु साधु महाभाग सर्वलोकोपकारकम् ॥ महातंत्रं त्वया
प्रोक्तं सर्वतन्त्रोत्तमोत्तमम् ॥ २ ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि पुराणाख्यानमुत्तमम् ॥ यस्मिन्मन्यस्मिन्पुराणे तु यद्यदाख्यानकं मुने ॥ तत्सर्वं
मे समाचक्ष्व सर्वज्ञस्त्वं यतो मतः ॥ ३ ॥ सूत उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं विप्रा नारदस्य शुभावहम् ॥ पुराणाख्यानसंप्रश्नं कुमारः प्रत्युवाच ह ॥
॥ ४ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ पुराणाख्यानकं विप्र नानाकल्पसमुद्भवम् ॥ नानाकथासमायुक्तमद्भुतं बहुविस्तरम् ॥ ५ ॥ ऋषिः सनातनश्चायं
यथा वेद तथाऽपरः ॥ न वेद तस्मात्पृच्छ त्वं बहुकल्पविदां वरम् ॥ ६ ॥ श्रुत्वेत्थं नारदो वाक्यं कुमारस्य महात्मनः ॥
प्रणम्य विनयोपेतः सनातनमथाब्रवीत् ॥ ७ ॥ नारद उवाच ॥ ब्रह्मपुराणविच्छेष्टं ज्ञानविज्ञानतत्परं ॥ पुराणानां विभागं मे साकल्ये
नानुकीर्तय ॥ ८ ॥ यस्मिन् श्रुते श्रुतं सर्वं ज्ञाते ज्ञाते कृते कृतम् ॥ ९ ॥ वर्णाश्रमाचारधर्मं साक्षात्कारमुपैष्यति ॥ कियंति च पुराणानि
कियत्संख्यानि मानतः ॥ १० ॥ किंकिमाख्यानयुक्तानि तद्वदस्व मम प्रभो ॥ चातुर्वर्ण्याश्रया नानाव्रतादीनां कथास्तथा ॥ ११ ॥
सृष्टिक्रमेण वंशानां कथाः सम्यक्प्रकाशय ॥ त्वत्तोऽधिको न चान्योऽस्ति पुराणाख्यानवित्प्रभो ॥ १२ ॥ तस्मादाख्याहि मद्भ्यं त्वं सर्वसन्दे-
हभंजनम् ॥ सूत उवाच ॥ ततः सनातनो विप्राः श्रुत्वा नारदभाषितम् ॥ १३ ॥ नारायणं क्षणं ध्यात्वा प्रोवाचाथ विदां वरः ॥ सनातन
उवाच ॥ साधु साधु मुनिश्रेष्ठ सर्वलोकोपकारिका ॥ १४ ॥ पुराणाख्यानविज्ञाने यन्माता नैष्ठिकी मतिः ॥ तुभ्यं समभिधास्यामि यत्प्रोक्तं
ब्रह्मणा पुरा ॥ १५ ॥ मरीच्यादिऋषिभ्यस्तु पुत्रस्नेहावृतात्मना ॥ एकदा ब्रह्मणः पुत्रो मरीचिर्नाम विश्रुतः ॥ १६ ॥ स्वाध्यायश्रुतसंपन्नो वेदवेदा-

पृ० सं०
अ० ५२

॥ २१४ ॥

गपारगः ॥ उपसृत्य स्वपितरं ब्रह्माणं लोकभावनम् ॥ १७ ॥ प्रणम्य भक्त्या पृच्छ इदमेव मुनीश्वर ॥ पुराणाख्यानममलं यत्त्वं पृच्छसि मानद
 ॥ १८ ॥ मरीचिरुवाच ॥ भगवन्देवदेवेश लोकानां प्रभवाम्यय ॥ सर्वज्ञ सर्वकल्याण सर्वाध्यक्ष नमोऽस्तु ते ॥ १९ ॥ पुराणबीजमाख्यहि मया
 शुश्रूषवे पितः ॥ लक्षणं च प्रमाणं च वक्तारं पृच्छंके तथा ॥ २० ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि पुराणानां समुच्चयम् ॥ यस्मिञ्ज्ञाते भवे
 ज्ञातं वाङ्मयं सचराचरम् ॥ २१ ॥ पुराणमेकमेवासीत्सर्वकल्पेषु मानद ॥ चतुर्वर्गस्य बीजं च शतकोटिप्रविस्तरम् ॥ २२ ॥ प्रवृत्तिः सर्वशा
 स्त्राणां पुराणादभवत्ततः ॥ कालेनाग्रहणं दृष्ट्वा पुराणस्य महामतिः ॥ २३ ॥ हरिर्व्यासस्वरूपेण जायते च युगे युगे ॥ चतुर्लक्षप्रमाणेन द्वापरे द्वापरे सदा
 ॥ २४ ॥ तदष्टादशधा कृत्वा भूलोके निर्दिशत्यपि ॥ अद्यापि देवलोके तु शतकोटिप्रविस्तरम् ॥ २५ ॥ अस्त्येव तस्य सारस्तु
 चतुर्लक्षेण वर्ण्यते ॥ ब्राह्मं पाद्मं वैष्णवं च वायवीयं तथैव च ॥ २६ ॥ भागवतं नारदीयं मार्कण्डेयं च कीर्तितम् ॥ आग्नेयं च
 भविष्यं च ब्रह्मवैवर्तलिङ्गके ॥ २७ ॥ वाराहं च तथा स्कन्दं वामनं कूर्मसंज्ञकम् ॥ मातस्यं च गारुडं तद्ब्रह्मांडाख्यमिति त्रिषट् ॥ २८ ॥
 एकं कथानकं सूत्रं वक्तुः श्रोतुः समाह्वयम् ॥ प्रवक्ष्यामि समासेन निशमय समाहितः ॥ २९ ॥ ब्राह्मं पुराणं तत्रादौ सर्वलोक
 हिताय वै ॥ व्यासेन वेदविदुषा समाख्यातं महात्मना ॥ ३० ॥ तद्वै सर्वपुराणाऽयं धर्मकामार्थमोक्षदम् ॥ नानाख्यानेतिहासादयं दशसाह
 समुच्यते ॥ ३१ ॥ देवानां च सुराणां च यत्रोत्पत्तिः प्रकीर्तिता ॥ प्रजापतीनां च तथा दक्षादीनां मुनीश्वर ॥ ३२ ॥ ततो लोकेश्वरस्यात्र सूर्यस्य
 परमात्मनः ॥ वंशानुकीर्तनं पुण्यं महापातकनाशनम् ॥ ३३ ॥ यत्रावतारः कथितः परमानन्दरूपिणः ॥ श्रीमतो रामचन्द्रस्य चतुर्व्यूहावतारिणः ॥
 ॥ ३४ ॥ ततश्च सोमवंशस्य कीर्तनं यत्र वर्णितम् ॥ कृष्णस्य जगदीशस्य चरितं कल्मषापहम् ॥ ३५ ॥ द्वीपानां चैव सर्वेषां वर्णानां
 चाप्यशेषतः ॥ वर्णनं यत्र पातालस्वर्गाणां च प्रदृश्यते ॥ ३६ ॥ नरकाणां समाख्यानं सूर्यस्तुतिकथानकम् ॥ पार्वत्याश्च तथा जन्म विवाहश्च
 निगद्यते ॥ ३७ ॥ दक्षाख्यानं ततः प्रोक्तमेकाग्रसेवर्णनम् ॥ पूर्वभागोऽयमुद्दिष्टः पुराणस्यास्य नारद ॥ ३८ ॥ अस्योत्तरे विभागे तु पुरु
 षोत्तमवर्णनम् ॥ विस्तरेण समाख्यातं तीर्थयात्राविधानतः ॥ ३९ ॥ अत्रैव कृष्णचरितं विस्तरात्समुदीक्षितम् ॥ वर्णनं यमलोकस्य पितृश्राद्ध
 विधिस्तथा ॥ ४० ॥ वर्णाश्रमाणां धर्माश्च कीर्तिता यत्र विस्तरात् ॥ विष्णुधर्मसुगाख्यानं प्रलयस्य च वर्णनम् ॥ ४१ ॥ योगानां च समा
 ख्यानं सांख्यानां चापि वर्णनम् ॥ ब्रह्मवादसमुद्देशः पुराणस्य प्रशंसनम् ॥ ४२ ॥ एतद्ब्रह्मपुराणं तु भागद्वयसमन्वितम् ॥ वर्णितं सर्वपापघ्नं

सर्वसौख्यप्रदायकम् ॥ ४३ ॥ सूतशौनकसंवादं भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ लिखित्वैतपुराणं यो वैशाख्यां हेमसंयुतम् ॥ ४४ ॥ जलधेनुयुतं
चापि भक्त्या दद्याद्विजातये ॥ पौराणिकाय संपूज्य वस्त्रभोज्यविभूषणैः ॥ ४५ ॥ स वसेद्ब्रह्मणो लोके यावच्चंद्रार्कतारकम् ॥ यः पठेच्छृ-
णुयाद्वापि ब्राह्मणुकमणीं द्विज ॥ ४६ ॥ सोऽपि सर्वपुराणस्य श्रोतुर्वक्तुः फलं लभेत् ॥ शृणोति यः पुराणं तु ब्राह्मं सर्वं जितेंद्रियः ॥ ४७ ॥
हविष्याशी च नियमात्स लभेद्ब्रह्मणः पदम् ॥ किमत्र बहुनोक्तं यद्यदिच्छति मानवः ॥ तत्सर्वं लभते वत्स पुराणस्यास्य कीर्ति-
नात् ॥ ४८ ॥ इति श्रीबृहन्ना० पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे ब्राह्मपुराणेतिहासकथनं नाम दिनवतितमोऽध्यायः ॥ ९२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणु
पुत्र प्रवक्ष्यामि पुराणं पद्मसंज्ञकम् ॥ महत्पुण्यप्रदं तृणां शृण्वतां पठतां मुदा ॥ १ ॥ यथा पंचेंद्रियः सर्वः शरीरीति निगद्यते ॥ तथेदं पंचभिः
खंडैरुदितं पापनाशनम् ॥ २ ॥ पुलस्त्येन तु भीष्माय सृष्ट्यादिकमतो द्विज ॥ नानाख्यानेतिहासाद्यैर्यत्रोक्तो धर्मविस्तरः ॥ ३ ॥ पुष्करस्य च
माहात्म्यं विस्तरेण प्रकीर्तितम् ॥ ब्रह्मयज्ञविधानं च वेदपाठादिलक्षणम् ॥ ४ ॥ दानानां कीर्तनं यत्र व्रतानां च पृथक्पृथक् ॥ विवाहः शैलजायाश्च
तारकाख्यानकं महत् ॥ ५ ॥ माहात्म्यं च गवादीनां कीर्तितं सर्वपुण्यदम् ॥ कालक्रेयादिदेत्यानां वधो यत्र पृथक्पृथक् ॥ ६ ॥ ग्रहाणामर्चनं दानं
यत्र प्रोक्तं द्विजोत्तम ॥ तत्सृष्टिखंडमुद्दिष्टं व्यासेन सुमहात्मना ॥ ७ ॥ पितृमात्रादिपूज्यत्वे शिवशर्मकथा पुरा ॥ सुव्रतस्य कथा पश्चाद्दृत्रस्य च
वधस्तथा ॥ ८ ॥ पृथोर्वैनस्य चाख्याने सुनीथायाः कथा तथा ॥ मुकल्यख्यानकं चैव धर्माख्यानं ततः परम् ॥ ९ ॥ पितृशुश्रूषणाख्याने
नहुषस्य कथा ततः ॥ ययातिचरितं चैव गुरुतीर्थनिरूपणम् ॥ १० ॥ राज्ञा जैमिनि संवादो ब्रह्माश्चर्य्यकथायुतः ॥ कथा ह्यशोकसुंदर्या
हुंडदेत्यवधान्विता ॥ ११ ॥ कामोदाख्यानकं तत्र विहुंडवधसंयुतम् ॥ कुंजलस्य च संवादश्च्यवनेन महात्मना ॥ १२ ॥ सिद्धाख्याने
ततः प्रोक्तं खंडस्यास्य फलोद्हनम् ॥ सूतशौनकसंवादं भूमिखंडमिदं स्मृतम् ॥ १३ ॥ ब्रह्माण्डोत्पत्तिरुदिता यत्रपिंभिश्च सौतिना ॥ सभृ-
मिलोकसंस्थानं तीर्थाख्याने ततः परम् ॥ १४ ॥ नर्मदोत्पत्तिकथनं तत्तीर्थानां कथाः पृथक् ॥ कुरुक्षेत्रादितीर्थानां कथा पुण्या प्रकी-
र्तिता ॥ १५ ॥ कालिंदीपुण्यकथनं काशीमाहात्म्यवर्णनम् ॥ गयायाश्चैव माहात्म्यं प्रयागस्य च पुण्यकम् ॥ १६ ॥ वर्णाश्रमानुरोधेन
कर्मयोगनिरूपणम् ॥ व्यासजमिनि संवादः पुण्यकर्मकथान्वितः ॥ १७ ॥ समुद्रमथनाख्याने व्रताख्याने ततः परम् ॥ उज्जपंचाहमाहात्म्यं स्तोत्रं
सर्वापराधनुत् ॥ १८ ॥ एतत्स्वर्गाभिधं विप्र सर्वपातकनाशनम् ॥ रामाश्वमेधं प्रथमं रामराज्याभिषेचनम् ॥ १९ ॥ अगस्त्याद्यागमश्चैव पौलस्त्या

न्वयकीर्तनम् ॥ अश्वमेधोपदेशश्च हयचर्या ततः परम् ॥ २० ॥ नानाराजकथाः पुण्या जगन्नाथानुवर्णनम् ॥ वृन्दावनस्य माहात्म्यं सर्वपापप्र
 णाशनम् ॥ २१ ॥ नित्यलीलानुक्तनं यत्र कृष्णावतारिणः ॥ माधवस्नानमाहात्म्यं स्नानदानार्चने फलम् ॥ २२ ॥ धरावराहसंवादो यमब्राह्म
 णयोः कथा ॥ संवादो राजद्रुतानां कृष्णस्तोत्रनिरूपणम् ॥ २३ ॥ शिवशंभुसमायोगो दधीचाख्यानकं ततः ॥ भस्ममाहात्म्यमतुलं शिवमाहात्म्य
 मुत्तमम् ॥ २४ ॥ देवरातसुताख्यानं पुराणज्ञप्रशंसनम् ॥ गौतमाख्यानकं चैव शिवगीता ततः स्मृता ॥ २५ ॥ कल्पांतरे रामकथा भारद्वाजाश्रम
 स्थिता ॥ पातालखंडमेतद्धि शृण्वतां पठतां सदा ॥ २६ ॥ सर्वपापप्रशमनं सर्वाभीष्टफलप्रदम् ॥ पर्वताख्यानकं पूर्वं गौंयं प्रोक्तं शिवेन वै ॥ २७ ॥
 जालंधरकथा पश्चाच्छ्रीशैलद्यनुकीर्तनम् ॥ सगरस्य कथा पुण्या ततः परमुदीरितम् ॥ २८ ॥ गंगाप्रयागकाशीनां गवायाश्चाधिपुण्यकम् ॥ अन्नादि
 दानमाहात्म्यं तन्महाद्वादशीव्रतम् ॥ २९ ॥ चतुर्विंशैकादशीनां माहात्म्यं पृथगीरितम् ॥ विष्णुधर्मसमाख्यानं विष्णुनामसहस्रकम् ॥ ३० ॥
 कार्तिकव्रतमाहात्म्यं माघस्नानफलं ततः ॥ जम्बूद्वीपस्य तीर्थानां माहात्म्यं पापनाशनम् ॥ ३१ ॥ साभ्रमत्याश्च माहात्म्यं नृसिंहोत्पत्तिवर्णनम् ॥
 देवशर्मादिकाख्यानं गीतामाहात्म्यवर्णनम् ॥ ३२ ॥ भक्त्याख्यानं च माहात्म्यं श्रीमद्भागवतस्य ह ॥ इन्द्रप्रस्थस्य माहात्म्यं बहुतीर्थकथान्वितम्
 ॥ ३३ ॥ मन्त्ररत्नाभिधानं च त्रिपाद्रूपानुवर्णनम् ॥ अवतारकथाः पुण्या मत्स्यादीनामतः परम् ॥ ३४ ॥ रामनामशतं दिव्यं तन्माहात्म्यं च
 शडव ॥ परीक्षणं च भृगुणा श्रीविष्णोर्वैभवस्य च ॥ ३५ ॥ इत्येतदुत्तरं खण्डं पंचमं सर्वपुण्यदम् ॥ पंचखंडयुतं पाद्यं यः शृणोति नरोत्तमः ॥ ३६ ॥
 स लभेद्वैष्णवं धाम भुक्त्वा भोगानिहेप्सितान् ॥ एतद्वै पंचपंचाशत्सहस्रं पद्मसंज्ञकम् ॥ ३७ ॥ पुराणं लेखयित्वा वै ज्येष्ठ्यां स्वर्णाब्जसंयुतम् ॥
 यः प्रदद्यात्सुसंस्कृत्य पुराणज्ञाय मानद ॥ ३८ ॥ स याति वैष्णवं धाम सर्वदेवनमस्कृतः ॥ पद्मानुक्रमणीमेतां यः पठेच्छृणुयात्तथा ॥ ३९ ॥ सोऽपि
 पद्मपुराणस्य लभेच्छृण्वणजं फलम् ॥ ४० ॥ इति श्रीबृहन्नादीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे पद्मपुराणानुक्रमणिकावर्णनं नाम त्रिनवतितमोऽ
 ध्यायः ॥ ९३ ॥ श्रीब्रह्मोवाच ॥ शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि पुराणं वैष्णवं महत् ॥ त्रयोविंशतिसाहस्रं सर्वपातकनाशनम् ॥ १ ॥ यत्रादिभागे निर्दिष्टाः
 षडंशाः शक्तिजेन ह ॥ मैत्रेयायादिमे तत्र पुराणस्यावतारिकाम् ॥ २ ॥ आदिकारणसर्गश्च देवादीनां च संभवः ॥ समुद्रमथनाख्यानं दक्षादीनां
 ततोऽन्वयः ॥ ३ ॥ ध्रुवस्य चरितं चैव पृथोश्चरितमेव च ॥ प्राचेतसं तथाख्यानं प्रह्लादस्य कथानकम् ॥ ४ ॥ पृथग्राज्याधिकाराख्या प्रथमोऽंश
 इतीरितः ॥ प्रियव्रताऽन्वयाख्यानं द्वीपवर्णनिरूपणम् ॥ ५ ॥ पातालनरकसंज्ञं मत्स्यवर्णनिरूपणम् ॥ सूर्यादिवारकथनं पृथग्लक्षणसंयुतम् ॥ ६ ॥

वृ.ना.पु.
॥ २१६ ॥

चरितं भरतस्याथ मुक्तिमार्गनिर्दर्शनम् ॥ निदाघक्रमुसंवादे द्वितीयोऽश उदाहृतः ॥ ७ ॥ मन्वन्तरसमाख्यानं वेदव्यासावतारकम् ॥ नरको
द्वारकं कर्म गदितं च ततः परम् ॥ ८ ॥ सगरस्योर्वसंवादे सर्वधर्मनिरूपणम् ॥ श्राद्धकल्पं तथोद्दिष्टं वर्णाश्रमनिबन्धनम् ॥ ९ ॥
सदाचारश्च कथितो मायामोहकथा ततः ॥ तृतीयोऽशोऽयमुदितः ॥ १० ॥ सूर्यवंशकथा पुण्या सोमवंशाऽनुकीर्तनम् ॥ चतुर्थेऽशे
मुनिश्रेष्ठ नानाराजकथान्वितम् ॥ ११ ॥ कृष्णावतारसंप्रज्ञो गोकुलीया कथा ततः ॥ पूतनादिवधो बाल्ये कौमारेऽघादिहिंसनम् ॥ १२ ॥ केशोरे
कंसहननं माधुरं चरितं तथा ॥ ततस्तु यौवने प्रोक्ता लीला द्वावतीभवा ॥ १३ ॥ सर्वदेत्यवधो यत्र विवाहाश्च पृथग्विधाः ॥ यत्र स्थित्वा
जगन्नाथः कृष्णो योगेश्वरेश्वरः ॥ १४ ॥ भूभारहरणं चक्रे परेषां हननादिभिः ॥ अष्टावकीयमाख्यानं पंचमोऽश इतीरितः ॥ १५ ॥ कलिजं
चरितं प्रोक्तं चातुर्विध्यं लयस्य च ॥ ब्रह्मज्ञानसमुद्देशः खाडिक्यस्य निरूपितः ॥ १६ ॥ केशिध्वजेन चेत्येष षष्ठोऽशः परिकीर्तितः ॥ अतः परं
तु सूतेन शौनकादिभिरादरात् ॥ १७ ॥ पृष्टेन चोदिताः शश्वद्विष्णुधर्मोत्तराद्व्याः ॥ नानाधर्मकथाः पुण्या व्रतानि नियमा यमाः ॥ १८ ॥
धर्मशास्त्रं चार्थशास्त्रं वेदांति ज्योतिषं तथा ॥ वंशाख्यानं प्रकरणात् स्तोत्राणि मनवस्तथा ॥ १९ ॥ नानाविद्यास्तथा प्रोक्ताः सर्वलोकोपका
रिकाः ॥ एतद्विष्णुपुराणं वै सर्वशास्त्रार्थसंग्रहम् ॥ २० ॥ वाराहकल्पवृत्तांतं व्यासेन कथितं त्विह ॥ यो नरः पठते भक्त्या यः शृणोति च सादरम्
॥ २१ ॥ तावुभौ विष्णुलोकं हि ब्रजेतां भुक्तभोगकौ ॥ तद्धित्वा च यो दद्यादापाञ्च्यं घृतधेनुना ॥ २२ ॥ सहितं विष्णुभक्ताय पुराणार्थविदे
द्विज ॥ स याति वैष्णवं धाम विमानेनार्कवर्चसा ॥ २३ ॥ यश्च विष्णुपुराणस्य समनुक्रमणीं द्विज ॥ कथयेच्छृणुयाद्वापि स पुराणफलं लभेत्
॥ २४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे विष्णुपुराणानुक्रमणीनिरूपणं नाम चतुर्विंशतितमोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
शृणु विप्र प्रवक्ष्यामि पुराणं वायवीयकम् ॥ यस्मिञ्छ्रुते लभेद्भाम रुद्रस्य परमात्मनः ॥ १ ॥ चतुर्विंशतिसाहस्रं तत्पुराणं प्रकीर्तितम् ॥ श्वेतकल्पप्र
संगेन धर्मान्नादं मारुतः ॥ २ ॥ तद्वायवीयमुदितं भागद्वयसमन्वितम् ॥ सर्गादिलक्षणं यत्र प्रोक्तं विप्र सविस्तरम् ॥ ३ ॥ मन्वन्तरेषु वंशाश्च राज्ञां ये यत्र
कीर्तिताः ॥ गयासुस्थं हननं विस्तराद्यत्र कीर्तितम् ॥ ४ ॥ मासानां चैव माहात्म्यं माघस्योक्तं फलाधिकम् ॥ दानधर्मा राजधर्मा विस्तरेणोदिता
स्तथा ॥ ५ ॥ भूपातालकुण्डयोमचारिणां यत्र निर्णयः ॥ कृतादीनां च पूर्वोऽयं विभागः समुदाहृतः ॥ ६ ॥ उत्तरे तस्य भागे तु नर्मदातीर्थवर्णनम् ॥
शिवस्य संहितोक्ता वै विस्तरेण मुनीश्वर ॥ ७ ॥ यो देवः सर्वदेवानां दुर्विज्ञेयः सनातनः ॥ स तु सर्वात्मना यस्यास्तीरे तिष्ठति संततम् ॥ ८ ॥ इदं ब्रह्म

पू० ख०
अ० १६

॥ २१६ ॥

हारीरिदं साक्षाच्चैदं परो हरः ॥ इदं ब्रह्म निराकारं कैवल्यं नर्मदाजलम् ॥ ९ ॥ ध्रुवं लोकहितार्थाय शिवेन स्वशरीरतः ॥ शक्तिः कामि स्रष्टिषा
 रेवेयमवतारिता ॥ १० ॥ ये वसंत्युत्तरे कूले रुद्रस्यानुचरा हि ते ॥ वसन्ति याम्यतीरे ये लोकं ते याति वैष्णवम् ॥ ११ ॥ अकारेश्वरमारुह्य
 यावत्पश्चिमसागरः ॥ संगमाः पंच च त्रिशन्नदीनां पापनाशनी ॥ १२ ॥ दशैकमुत्तरे तीरे त्रयोविंशतिर्दक्षिणे ॥ पंचत्रिंशत्तमः प्रोक्तो रेवासाम्गर
 संगमः ॥ १३ ॥ संगमैः सहितान्येव रेवातीरद्वयेऽपि च ॥ चतुःशतानि तीर्थानि प्रसिद्धानि च संति हि ॥ १४ ॥ षष्टितीर्थसहस्राणि षष्टिकोट्यो
 मुनीश्वर ॥ संति चान्यानि रेवायास्तीर्युग्मे पदेपदे ॥ १५ ॥ संहितेयं महापुण्या शिवस्य परमात्मनः ॥ नर्मदाचारितं यत्र वायुना परिकीर्तितं
 तम् ॥ १६ ॥ लिखित्वेदं पुराणं तु मुडधेनुसमन्वितम् ॥ श्रावण्यां यो ददेद्रक्तया ब्राह्मणाय कुटुंबिने ॥ १७ ॥ रुद्रलोके वसेत्सोऽपि यावदिन्द्रा
 श्वतुर्दश ॥ यः श्रावयेद्वा शृणुयाद्वायवीयमिदं नरः ॥ १८ ॥ नियमेन हविष्याशी स रुद्रो नात्र संशयः ॥ यश्चातुक्रमणीमेतां शृणोति
 श्रावयेत्तथा ॥ १९ ॥ सोऽपि सर्वपुराणस्य फलं श्रवणजं लभेत् ॥ २० ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे वायुपुराणा
 तुक्रमणीनिरूपणं नाम पञ्चनवतितमोऽध्यायः ॥ ९५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ मरीचे शृणु वक्ष्यामि वेदव्यासेन यत्कृतम् ॥ श्रीमद्भागवतं नाम
 पुराणं ब्रह्मसम्मितम् ॥ १ ॥ तदष्टादशसहस्रं कीर्तितं पापनाशनम् ॥ सुरपादपरूपोऽयं स्कंधेर्द्वादशभिर्धृतः ॥ २ ॥ भगवानेव विप्रेन्द्र विश्वरूपी
 समीरितः ॥ तत्र तु प्रथमस्कंधे सूतर्षीणां समागमे ॥ ३ ॥ व्यासस्य चारितं पुण्यं पांडवानां तथैव च ॥ पारीक्षितमुपाख्यानमितिदं समुदाहृतम्
 ॥ ४ ॥ परीक्षिच्छुकसंवादे सृष्टिद्वयनिरूपणम् ॥ ब्रह्मनारदसंवादे देवताचरितामृतम् ॥ ५ ॥ पुराणलक्षणं चैव सृष्टिकारणसंभवः ॥ द्वितीयोऽयं
 समुदितः स्कंधो व्यासेन धीमता ॥ ६ ॥ चारितं विदुरस्याथ मेत्रेयेणास्य संगमः ॥ सृष्टिप्रकरणं पश्चाद्ब्रह्मणः परमात्मनः ॥ ७ ॥ कापिलं
 सांख्यमन्यत्र तृतीयोऽयमुदाहृतः ॥ सत्याश्वरितमादौ तु ध्रुवस्य चारितं ततः ॥ ८ ॥ पृथोः पुण्यसमाख्यानं ततः प्राचीनवर्हिषम् ॥ इत्येष तुर्यो गदितो
 विसर्गे स्कंध उत्तमः ॥ ९ ॥ प्रियव्रतस्य चारितं तद्वेश्यानां च पुण्यदम् ॥ ब्रह्मांडांतर्गतानां च लोकानां कर्णनं ततः ॥ १० ॥ नरकस्थितिरित्येष
 संस्थाने पंचमो मतः ॥ अजामिलस्य चारितं दक्षमृष्टिनिरूपणम् ॥ ११ ॥ वृत्राख्यानं ततः पश्चान्मरुतां जन्म पुण्यदम् ॥ षष्ठोऽयमुदितः स्कंधो
 व्यासेन परिप्रोषणे ॥ १२ ॥ प्रह्लादचारितं पुण्यं वर्णाश्रमनिरूपणम् ॥ सप्तमो गदितो वत्स वासनाकर्मकीर्तने ॥ १३ ॥ गर्जेन्द्रमोक्षणाख्यानं मन्त्रं
 तरनिरूपणे ॥ समुद्रमथनं चैव बलिवैभवबंधनम् ॥ १४ ॥ मत्स्यावतारचरितमष्टमोऽयं प्रकीर्तितः ॥ सूर्यवंशसमाख्यानं सोमवंशनिरूपणम् ॥ १५ ॥

वृ.ना.पु.
॥ २१७ ॥

वंश्यानुचरिते प्रोक्तो नवमोऽयं महामते॥कृष्णस्य बालचरितं कौमारं च ब्रजस्थितिः॥१६॥केशोरं मधुरास्थानं यौवनं द्वारकास्थितिः ॥ भूभारहरणं
चात्र निरोधे दशमः स्मृतः ॥ १७ ॥ नारदेन तु संवादो वसुदेवस्य कीर्तितः ॥ यदोश्च दत्तात्रेयेण श्रीकृष्णेनोद्धवस्य च ॥ १८ ॥ यादवानां
मिथोतश्च मुक्तावेकादशः स्मृतः ॥ भविष्यकलिनिर्देशो मोक्षो राज्ञः परीक्षितः ॥ १९ ॥ वेदशास्त्राप्रणयनं मार्कण्डेयतपःक्रिया॥सौरी विभूतिरु
दिता सात्वती च ततः परम् ॥ २० ॥ पुराणसंख्याकथनमाश्रये द्वादशो ह्ययम् ॥ इत्येवं कथितं वत्स श्रीमद्भागवतं तव ॥ २१ ॥ वक्तुः श्रोतुश्चो
पदेशुरनुमोदितुरेव च ॥ साहाय्यकर्तुर्गदितं भक्तिभुक्तिविमुक्तिदम् ॥ २२ ॥ प्रौष्ठपद्मा पूर्णिमायां हेमसिंहसमन्वितम् ॥ देवं भागवतायेदं द्विजाय
प्रीतिपूर्वकम् ॥ २३ ॥ संपूज्य ब्रह्महर्षैर्भगवद्भक्तिमिच्छता ॥ योऽप्यनुक्रमणीमेतां श्रावयेच्छृणुयात्तथा ॥ स पुराणश्रवणजं प्राप्नोति फल
मुत्तमम् ॥ २४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे श्रीमद्भागवतानुक्रमणीनिरूपणं नाम षण्णवतितमोऽध्यायः ॥ १६ ॥
श्रीब्रह्मोवाच ॥ शृणु विप्र प्रवक्ष्यामि पुराणं नारदीयकम् ॥ पचविंशतिसाहस्रं बृहत्कल्पकथाश्रयम् ॥ १ ॥ सूतशौनकसंवादः सृष्टिसंक्षेपवर्ण
नम् ॥ नानाधर्मकथाः पुण्याः प्रवृत्ते समुदाहृताः ॥ २ ॥ प्राग्भागे प्रथमे पादे सनकेन महात्मना ॥ द्वितीये मोक्षधर्माख्ये मोक्षोपायनिरूपणम् ॥
॥ ३ ॥ वेदांगानां च कथनं शुकोत्पत्तिश्च विस्तरात् ॥ सनदनेन गदिता नारदाय महात्मने ॥ ४ ॥ महातंत्रे समुद्रिष्टं पशुपाशविमोक्षणम् ॥
नंत्राणां शोधनं दीक्षामंत्रोद्धारश्च पूजनम् ॥ ५ ॥ प्रयोगाः कवचं नामसहस्रं स्तोत्रमेव च ॥ गणेशसूर्यविष्णूनां शिवशक्त्योरनुक्रमात्॥६॥सनत्कु
मारमुनिना नारदाय तृतीयके ॥ पुराणलक्षणं चैव प्रमाणं दानमेव च ॥७॥ प्रथमपृथक् समुद्रिष्टं दानकालपुरःसरम् ॥ चैत्रादिसर्वमासेषु तिथीनां च
पृथक्पृथक् ॥ ८ ॥ प्रोक्तं प्रतिपदादीनां व्रतं सर्वाधनाशनम् ॥ सनातनेन मुनिना नारदाय चतुर्थके ॥ ९ ॥ पूर्वभागोऽयमुदितो बृहदाख्या
नसंज्ञितः ॥ अस्योत्तरे विभागे तु प्रश्न एकादशीव्रते ॥ १० ॥ वसिष्ठेनाथ संवादो मांधातुः परिकीर्तितः ॥ रुक्मांगदकथा पुण्यामोहिन्युत्पत्ति
कर्म च ॥ ११ ॥ वसुशापश्च मोहिन्यै पश्चादुद्धरणक्रिया ॥ गंगाकथा पुण्यतमा गयायात्रानुकीर्तनम् ॥ १२ ॥ काश्या माहात्म्यमतुलं पुरुषोत्तम
वर्णनम् ॥ यात्राविधानं क्षेत्रस्य ब्रह्माख्यानसमन्वितम् ॥ १३ ॥ प्रयागस्याथ माहात्म्यं कुरुक्षेत्रस्य तत्परम् ॥ हरिद्वारस्य चाख्यानं कामोदा
ख्यानकं तथा ॥ १४ ॥ बदरीतीर्थमाहात्म्यं कामाक्षायास्तथैव च ॥ प्रभासस्य च माहात्म्यं पुष्कराख्यानकं ततः ॥ १५ ॥ गौतमाख्यानकं
पश्चाद्वेदपादस्तवस्ततः ॥ गोकर्णक्षेत्रमाहात्म्यं लक्ष्मणाख्यानकं तथा ॥ १६ ॥ सेतुमाहात्म्यकथनं नर्मदातीर्थवर्णनम् ॥ अवंत्याश्चैव माहात्म्यं

पृ० सं०
अ० १७

॥ २१७ ॥

मधुरायास्ततः परम् ॥ १७ ॥ वृन्दावनस्य महिमा पशोर्ब्रह्मांतिके गतिः ॥ मोहिनीचारितं पश्चादेवं वै नारदीयकम् ॥ १८ ॥ यः शृणोति नरो भक्त्या
 श्रावयेद्वा समाहितः ॥ स याति ब्रह्मणो धाम नात्र कार्या विचारणा ॥ १९ ॥ यस्त्वेतदिषु पूर्णायां धेनूनां सप्तकान्वितम् ॥ प्रदद्याद्भिज्वर्याय स
 लभेन्मोक्षमेव च ॥ २० ॥ यश्चानुक्रमणीमेतां नारदीयस्य वर्णयत् ॥ शृणुयाद्वैकचित्तेन सोऽपि स्वर्गगतिं लभेत् ॥ २१ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे
 पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे नारदीयपुराणानुक्रमणीकथनं नाम सप्तमवतितमोऽध्यायः ॥ १७ ॥ श्रीब्रह्मोवाच ॥ अथ ते संप्रवक्ष्यामि मार्क
 डेयाभिधं मुने ॥ पुराणं सुमहत्पुण्यं पठतां शृण्वतां सदा ॥ १ ॥ यत्राधिकृत्य शकुनीन्सर्वधर्मनिरूपणम् ॥ मार्कण्डेयपुराणं तन्नवसाहसमीरितम्
 ॥ २ ॥ मार्कण्डेयमुनेः प्रश्नो जैमिनेः प्राक्समीरितः ॥ पक्षिणां धर्मसंज्ञानां ततो जन्मनिरूपणम् ॥ ३ ॥ पूर्वजन्मकथा चैषां विक्रिया चा
 दिवस्पतेः ॥ तीर्थयात्रा वलस्याथ द्रौपदेयकथानकम् ॥ ४ ॥ हरिश्चंद्रकथा पुण्या युद्धमाडीवकाभिधम् ॥ पितापुत्रसमाख्यानं दत्तात्रेयकथ
 ततः ॥ ५ ॥ हैहयस्याथ चरितं महाख्यानसमन्वितम् ॥ मदालसाकथा प्रोक्ता ह्यलर्कचरितान्विता ॥ ६ ॥ सृष्टिसंकीर्तनं पुण्यं नवधा
 पारकीर्तितम् ॥ कल्पांतकालनिर्देशो यक्षसृष्टिनिरूपणम् ॥ ७ ॥ रुद्रादिसृष्टिरप्युक्ता द्वीपचर्यानुकीर्तनम् ॥ मनूनां च कथा नाना
 कीर्तिताः पापहारिकाः ॥ ८ ॥ तामु दुर्गाकथात्यंतं पुण्यदा चाष्टमंस्तरे ॥ तत्पश्चात्प्रणवोत्पत्तिस्त्रयीतेजःसमुद्रवा ॥ ९ ॥ मार्तंडस्य च जन्माख्या
 तन्माहात्म्यसमन्विता ॥ वैवस्वतान्वयश्चापि वत्सप्रीश्चरितं ततः ॥ १० ॥ खनित्रस्य ततः प्रोक्ता कथा पुण्या महात्मनः ॥ अविशिचरितं चैव
 किमिच्छन्नतकीर्तनम् ॥ ११ ॥ नरिष्यंतस्य चरितं इक्ष्वाकुचरितं ततः ॥ नलस्य चरितं पश्चाद्रामचन्द्रस्य सत्कथा ॥ १२ ॥ कुशवंशसमाख्यानं
 सोमवंशानुकीर्तनम् ॥ पुरुवरःकथा पुण्या नहुषस्य कथाद्रुता ॥ १३ ॥ ययातिचारितं पुण्यं यदुवंशानुकीर्तनम् ॥ श्रीकृष्णबालचरितं माधुरं चरितं
 ततः ॥ १४ ॥ द्वारकाचारितं चाथ कथा सर्वावतारजा ॥ ततः सांख्यसमुद्देशः प्रपञ्चासत्त्वकीर्तनम् ॥ १५ ॥ मार्कण्डेयस्य चरितं पुराणश्रवणे फलम् ॥
 यः शृणोति नरो भक्त्या पुराणमिदमादरात् ॥ १६ ॥ मार्कण्डेयाभिधं वत्स स लभेत्पस्मां गतिम् ॥ यस्तु व्याकुरुते चैतच्छेवं स लभते पदम् ॥ १७ ॥
 तत्प्रयच्छेद्विस्त्वा यः सौवर्णकारिसंयुतम् ॥ कार्तिक्यां द्विजवर्याय स लभेद्ब्रह्मणः पदम् ॥ १८ ॥ शृणोति श्रावयेद्वापि यश्चानुक्रमणीमिमाम् ॥ मार्क
 ण्डेयपुराणस्य स लभेद्ब्राह्मिणं फलम् ॥ १९ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे मार्कण्डेयपुराणानुक्रमणीनिरूपणं नामाष्टमव
 तितमोऽध्यायः ॥ १८ ॥ श्रीब्रह्मोवाच ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि तवाग्रेयपुराणकम् ॥ ईशानकल्पवृत्तांतं वसिष्ठायानलोऽब्रवीत् ॥ १ ॥ तत्पंचदशसाहस्रं नाना

बृ.ना.पु.
॥ २१८ ॥

चरितमद्भुतम् ॥ पठतां शृण्वतां चैव सर्वपापहरं नृणाम् ॥ २॥ प्रश्नः पूर्वं पुराणस्य कथा सर्वावतारजा ॥ सृष्टिप्रकरणं चाथ विष्णुपूजादिकं ततः ॥ ३॥ अग्नि
कार्यं ततः पश्चान्मंत्रमुद्रादिलक्षणम् ॥ सर्वदीक्षाविधानं च अभिषेकनिरूपणम् ॥ ४ ॥ लक्षणं मंडलादीनां कुशापामार्जनं ततः ॥ पवित्रारोपणविधि
द्वैवालयविधिस्ततः ॥ ५ ॥ शालग्रामादिपूजा च मूर्तिलक्ष्म पृथक्पृथक् ॥ न्यासादीनां विधानं च प्रतिष्ठापूर्तकं ततः ॥ ६ ॥ विनायकादिपूज
च नानादीक्षाविधिः परम् ॥ प्रतिष्ठा सर्वदेवानां ब्रह्मांडस्य निरूपणम् ॥ ७ ॥ गंगादितीर्थमाह्वान्यं द्वीपवर्षानुवर्णनम् ॥ ऊर्द्धाधोलोकरचना
ज्योतिश्चक्रनिरूपणम् ॥ ८ ॥ ज्योतिषं च ततः प्रोक्तं शास्त्रं युद्धजयार्णवम् ॥ पट्टकर्म च ततः प्रोक्तं मंत्रमंत्रोपधीगणः ॥ ९ ॥ कुब्जिकादिसमर्चत्वं
षोढा न्यासविधिस्तथा ॥ कोटिहोमविधानं च मन्वन्तरनिरूपणम् ॥ १० ॥ ब्रह्मचर्यादिधर्माश्च श्राद्धकल्पविधिस्ततः ॥ ग्रहयज्ञस्ततः प्रोक्तो
वैदिकस्मार्तकर्म च ॥ ११ ॥ प्रायश्चित्तानुक्तथनं तिथीनां च व्रतादिकम् ॥ वारव्रतानुक्तथनं नक्षत्रव्रतकीर्तनम् ॥ १२ ॥ मासिकव्रतनिर्देशो
दीपदानविधिस्तथा ॥ नवव्यूहार्चनं प्रोक्तं नरकाणां निरूपणम् ॥ १३ ॥ व्रतानां चापि दानानां निरूपणमिहोदितम् ॥ नाडीचक्रसमुद्देशः संध्यावि
धिरनुत्तमः ॥ १४ ॥ गायत्र्यर्थस्य निर्देशो लिङ्गस्तोत्रं ततः परम् ॥ राज्याभिषेकमन्त्रोक्तिर्दर्मकृत्यं च भूभुजाम् ॥ १५ ॥ स्वप्नाध्यायस्ततः
प्रोक्तः शकुनादिनिरूपणम् ॥ मंडलादिकनिर्देशो रत्नदीक्षाविधिस्ततः ॥ १६ ॥ रामोक्तनीतिनिर्देशो रत्नानां लक्षणं ततः ॥ धनुर्विद्या ततः प्रोक्ता
व्यवहारप्रदर्शनम् ॥ १७ ॥ देवासुरविमर्दाख्या ह्यायुर्वेदनिरूपणम् ॥ गजादीनां चिकित्सा च तेषां शांतिस्ततः परम् ॥ १८ ॥ गोमरादिचिकित्सा च
नानापूजास्ततः परम् ॥ शांतयश्चापि विविधाश्छन्दः शास्त्रमतः परम् ॥ १९ ॥ साहित्यं च ततः पश्चादेकार्णादिसमाह्वयाः ॥ सिद्धशब्दानुशिष्टिश्च
कोशः सर्गादिवर्गकः ॥ २० ॥ प्रलयानां लक्षणं च शरीरकनिरूपणम् ॥ वर्णनं नरकाणां च योगशास्त्रमतः परम् ॥ २१ ॥ ब्रह्मज्ञानं ततः
पश्चात्पुराणश्रवणे फलम् ॥ एतदाग्नेयकं विप्र पुराणं पारकीर्तितम् ॥ २२ ॥ तल्लिखित्वा तु यो दद्यात्सुवर्णकमलान्वितम् ॥ तिलधेनु
युतं चापि मार्गशीर्ष्या विधानतः ॥ २३ ॥ पुराणार्थविदे सोऽथ स्वर्गलोके महीयते ॥ एषानुक्रमणी प्रोक्ता तवाग्नेयस्य मुक्तिदा ॥ २४ ॥ शृण्वतां पठतां
चैव नृणां चेह परत्र च ॥ २५ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणपूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादेऽग्निपुराणानुक्रमणीनिरूपणं नामैकोनशततमोऽध्यायः ॥ १९ ॥
श्रीब्रह्मोवाच ॥ अथ ते संप्रवक्ष्यामि पुराणं सर्वसिद्धिदम् ॥ भविष्यं भवतः सर्वलोकाभीष्टप्रदायकम् ॥ १ ॥ यत्राहं सर्वदेवानामादिकर्ता सप्त
द्रुतः ॥ सृष्ट्यर्थं तत्र संजातो मनुः स्वार्थं भुवः पुरा ॥ २ ॥ स मां प्रणम्य पप्रच्छ धर्मं सर्वार्थसाधकम् ॥ अहं तस्मै तदा प्रीतः प्राबोचं धर्मसं

पृ० सं०
अ० १००

॥ २१८

हिताम् ॥ ३ ॥ पुराणानां यदा न्यासो न्यासं चक्रे महामतिः ॥ तदा तां संहितां सर्वां पंचधा व्यभजन्मुनिः ॥ ४ ॥ अघोरकल्पवृक्षांतं नाना
 श्रयंकथान्वितम् ॥ तत्रादिमं स्मृतं पर्वं ब्राह्मं यत्रास्त्युपक्रमः ॥ ५ ॥ सूतशौनकसंवादे पुराणप्रश्नसंक्रमः ॥ आदित्यचरितप्रायः सर्वाख्यानसम
 न्वितः ॥ ६ ॥ सृष्ट्यादिलक्षणोपेतः शास्त्रसर्वस्वरूपकः ॥ पुस्तलेखकलेखानां लक्षणं च ततः परम् ॥ ७ ॥ संस्काराणां च सर्वेषां लक्षणं चात्र कीर्तितम् ॥
 पक्षस्यादितिथीनां च कल्पाः सप्त च कीर्तिताः ॥ ८ ॥ अष्टम्याद्याः शेषकल्पा वैष्णवे पर्वणि स्मृताः ॥ शैवे च कायतो भिन्नाः सौरै चान्यकथा
 न्वयः ॥ ९ ॥ प्रतिसर्गाद्वयं पञ्चात्रानाख्यानसमन्वितम् ॥ पुराणस्योपसंहारसहितं पर्वं पंचमम् ॥ १० ॥ एषु पंचसु पूर्वस्मिन् ब्रह्मणो
 महिमाधिकाः ॥ धर्मे कामे च मोक्षे तु विष्णोश्चापि शिवस्य च ॥ ११ ॥ द्वितीये च तृतीये च सौरै वर्गचतुष्टये ॥ प्रतिसर्गाद्वयं त्वत्वं प्रोक्तं सर्वक
 थान्वितम् ॥ १२ ॥ सभविष्यं विनिर्दिष्टं पर्वं न्यासेन धीमता ॥ चतुर्दशसहस्रं तु पुराणं परिकीर्तितम् ॥ १३ ॥ भविष्यं सर्वदेवानां साम्यं यत्र प्रकी
 र्तितम् ॥ गुणानां तारतम्येन समं ब्रह्मेति हि श्रुतिः ॥ १४ ॥ तं लिखित्वा तु यो दद्यात्पौष्ण्यां विद्वान्विमत्सरः ॥ गुडधेनुयुतं हेमवस्त्रमाल्यविभूषणैः
 ॥ १५ ॥ वाचकं पुस्तकं चापि पूजयित्वा विधानतः ॥ गंधाद्यैर्भोज्यभक्ष्यैश्च कृत्वा नीराजनादिकम् ॥ १६ ॥ यो वै जितेंद्रियो भूत्वा सोपवासः समाहितः ॥
 अथ वैकहविष्याशी कीर्तयेच्छृणुयादपि ॥ १७ ॥ स मुक्तः पातकैर्वोरैः प्रयाति ब्रह्मणः पदम् ॥ योऽप्यनुक्रमणीमेतां भविष्यस्य निरूपिताम् ॥
 ॥ १८ ॥ पठेद्वा शृणुयाच्चेतां भुक्तिं मुक्तिं च विदति ॥ १९ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे भविष्यपुराणानुक्रमणी
 निरूपणं नाम शततमोऽध्यायः ॥ १०० ॥ श्रीब्रह्मोवाच ॥ शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि पुराणं दशमं तव ॥ ब्रह्मवैवर्तकं नाम वेदमार्गानुदर्शकम् ॥ १ ॥
 सावर्णिर्यत्र भगवान्साक्षादेवर्षये स्थितः ॥ नारदाय पुराणार्थं प्राह सर्वमलौकिकम् ॥ २ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां सारः प्रीतिर्हीरो हरे ॥ तयोरभेदसि
 द्वयर्थं ब्रह्मवैवर्तमुत्तमम् ॥ ३ ॥ रथंतरस्य कल्पस्य वृत्तांतं यन्मयोदितम् ॥ शतकोटिपुराणे तत्संक्षिप्य प्राह वेदवित् ॥ ४ ॥ व्यासश्चतुर्धा संग्यस्य
 ब्रह्मवैवर्तसंज्ञिते ॥ अष्टादशसहस्रं तत्पुराणं परिकीर्तितम् ॥ ५ ॥ ब्रह्मप्रकृतिविष्णेशकृष्णखंडसमन्वितम् ॥ तत्र सूतपिसंवादे पुराणोपक्रमस्ततः
 ॥ ६ ॥ सृष्टिप्रकरणं त्वाद्यं ततो नारदवधसोः ॥ विवादः सुमहान्यत्र द्वयोरासीत्पराभवः ॥ ७ ॥ शिवलोकगतिः पञ्चाज्ज्ञानलाभः शिवात्मनो ॥ शिववा
 क्येन तत्पञ्चात्मरीचेनारदस्य तु ॥ ८ ॥ गमनं चैव सावर्णं ज्ञानार्थं सिद्धसेविते ॥ आश्रमे सुमहापुण्ये त्रैलोक्याश्रयकारिणी ॥ ९ ॥ एतद्धि ब्रह्मखंडं
 हि श्रुतं पापविनाशनम् ॥ ततः सावर्णिसंवादो नारदस्य समीरितः ॥ १० ॥ कृष्णमाहात्म्यसंयुक्तो नानाख्यानकथोत्तरम् ॥ प्रकृतेरंशभूतानां कला

नां चापि वर्णितम् ॥ ११ ॥ माहात्म्यं पूजनाद्यं च विस्तरेण यथास्थितम् ॥ एतत्प्रकृतित्वं हि श्रुतं भूतिविधायकम् ॥ १२ ॥ गणेशजन्म
संप्रश्रः सपुण्यक्रमहावतम् ॥ पार्वत्याः कार्तिकेयेन सह विष्णेशसंभवम् ॥ १३ ॥ चरितं कार्तवीर्यस्य जामदग्न्यस्य चाद्भुतम् ॥ विवादः सुमहानासी
जामदग्न्यगणेशयोः ॥ १४ ॥ एतद्विष्णेशखंडं हि सर्वविष्णुविनाशनम् ॥ श्रीकृष्णजन्मसंप्रश्रो जन्माख्यानं ततोऽद्भुतम् ॥ १५ ॥ गोकुले गमनं
गश्वाः पूतनादिवधाद्भुताः ॥ वाल्यकौमारजा लीला विविधास्तत्र वर्णिताः ॥ १६ ॥ रासक्रीडा च गोपीभिः शारदी ससुदाहता ॥ रहस्ये
राधया क्रीडा वर्णिता बहुविस्तरा ॥ १७ ॥ सहाकूरेण तत्पश्चान्मधुरागमनं हरेः ॥ कंसादीनां वधे वृत्ते कृष्णस्य द्विजसंस्कृतिः ॥ १८ ॥ काश्य
सांदीपनेः पश्चाद्विद्योपादानमद्भुतम् ॥ यवनस्य वधः पश्चाद्वाकागमनं हरेः ॥ १९ ॥ नरकादिवधस्तत्र कृष्णेन विहितोऽद्भुतः ॥ कृष्णखंडमिदं
विप्र नृणां संसारखंडनम् ॥ २० ॥ पठितं च श्रुतं ध्यातं पूजितं चाभिवर्दितम् ॥ इत्येतद्ब्रह्मवैवर्तपुराणं चात्यलौकिकम् ॥ २१ ॥ व्यासोक्तं चादि
संभृतं पठञ्चृण्वन्विमुच्यते ॥ विज्ञानाज्ञानशमनाद्दोरात्संसारसागरात् ॥ २२ ॥ लिखित्वेदं च यो दद्यान्माध्या धेनुसमन्वितम् ॥ ब्रह्मलोकम
वाप्नोति स मुक्तोऽज्ञानबंधनात् ॥ २३ ॥ यश्चानुक्रमणीं चापि पठेद्वा शृणुयादपि ॥ सोऽपि कृष्णप्रसादेन लभते वाञ्छितं फलम् ॥ २४ ॥ इति श्रीबृहत्रा
स्दीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने ब्रह्मवैवर्तपुराणानुक्रमणीनिरूपणं नामैकोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १०१ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणु पुत्र प्रवक्ष्यामि
पुराणं लिङ्गसंज्ञितम् ॥ पठतां शृण्वतां चैव भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ १ ॥ यच्च लिङ्गाभिधं तिष्ठन्बह्विर्लिङ्गे हरोऽभ्यधात् ॥ मह्यं धर्मादिसिद्धयर्थं
मन्त्रिकल्पकथाश्रयम् ॥ २ ॥ तदेव व्यासदेवेन भागद्वयसमन्वितम् ॥ पुराणं लिङ्गमुदितं ब्रह्माख्यानविचित्रितम् ॥ ३ ॥ तदेकादशसाहस्रं हरमा
हात्म्यसूचकम् ॥ परं सर्वपुराणानां सारभूतं जगत्रये ॥ ४ ॥ पुराणोपक्रमे प्रश्रः सृष्टिः संक्षेपतः पुरा ॥ योगाख्यानं ततः प्रोक्तं कल्पाख्यानं ततः
परम् ॥ ५ ॥ लिङ्गोद्भवस्तदेवा च कीर्तिता हि ततः परम् ॥ सनत्कुमारशैल्यदिसंवादाश्चाथ पावनः ॥ ६ ॥ ततो दाधीचचरितं युगधर्मनिरूपणम् ॥ ततो भुवन
कोशाख्या सूर्यसोमान्वयस्ततः ॥ ७ ॥ ततश्च विस्तरात्सर्गस्त्रिपुराख्यानकं तथा ॥ लिङ्गप्रतिष्ठा च ततः पशुपाशविमोक्षणम् ॥ ८ ॥ शिवव्रतानि च तथा सदा
चारनिरूपणम् ॥ प्रायश्चित्तान्यरिष्टानि कारीश्रीशैलवर्णनम् ॥ ९ ॥ अंधकाख्यानकं पश्चाद्भारहचरितं पुनः ॥ नृसिंहचरितं पश्चाजलंधरवधस्ततः ॥ १० ॥
शैवं सहस्रनामाथ दक्षयज्ञविनाशनम् ॥ कामस्य दहनं पश्चाद्विरिजायाः क्रमहः ॥ ११ ॥ ततो विनायकाख्यानं नृपाख्यानं शिवस्य च ॥ उपम
न्युक्था चापि पूर्वभाग इतीरितः ॥ १२ ॥ विष्णुमाहात्म्यकथनमवरीषकथा ततः ॥ सनत्कुमारनेदीरासंवादश्च पुनश्च ॥ १३ ॥ शिवगंगाहा

न्यसंयुक्तः स्नानयागादिकं ततः ॥ सूर्यपूजाविधिश्चैव शिवपूजा च मुक्तिदा ॥ १४ ॥ दानानि बहुघोक्तानि आदमकरुणं ततः ॥ प्रतिष्ठातं
 त्रमुदितं ततोऽधोरस्य कीर्तनम् ॥ १५ ॥ वज्रेश्वरी महाविद्या गायत्रीमहिमा ततः ॥ त्र्यंबकस्य च माहात्म्यं पुराणश्रवणस्य च ॥ १६ ॥ एवं चोपरि
 भागस्ते लैंगस्य कथितो मया ॥ व्यासेन हि निबद्धस्य रुद्रमाहात्म्यमुचितः ॥ १७ ॥ लिखित्वैतत्पुराणं तु तिलधेनुसमन्वितम् ॥ फाल्गुन्यां
 पूर्णिमायां यो दद्याद्भक्त्या द्विजातये ॥ १८ ॥ स लभेच्छिवसायुज्यं जसमरणवार्जितम् ॥ यः पटेच्छृणुयाद्वापि लैंगं पापापहं नरः ॥ १९ ॥ स
 भुक्तभोगो लोकेऽस्मिन्नेते शिवपुरं ब्रजेत् ॥ लिगानुक्रमणीमेतां पठेद्यः शृणुयात्तथा ॥ २० ॥ तावुभौ शिवभक्तौ तु लोकद्वितयभोगिनौ ॥ जायेतां
 गिरिजाभर्तुः प्रसादान्नात्र संशयः ॥ २१ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे लिगपुराणानुक्रमणीनिरूपणं नाम द्रष्टव्यं
 रशततमोऽध्यायः ॥ १०२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि वाराहं वै पुराणकम् ॥ भागद्वययुतं शश्वद्विष्णुमाहात्म्यसूचकम् ॥ १ ॥ मानवस्य तु
 कल्पस्य प्रसंगं मत्कृतं पुरा ॥ निबन्धं पुराणेऽस्मिन् शतविंशसहस्रके ॥ २ ॥ व्यासो हि विदुषां श्रेष्ठः साक्षान्नागरायणो भुवि ॥ तत्रादौ शुभसंवादः स्मृतो
 भूमिवराहयोः ॥ ३ ॥ अथादिकृतवृत्तानि रंभस्य चरितं ततः ॥ दुर्जयस्य च तत्पश्चाच्छ्राद्धकल्प उदीरितः ॥ ४ ॥ महातपस आख्यानं गौर्युत्पत्तिस्ततः
 परा ॥ विनायकस्य नागानां सेनान्यादित्ययोरपि ॥ ५ ॥ गणानां च तथा देव्या धनदस्य वृषस्य च ॥ आख्यानं सत्यतपसो ब्रताख्यानसमन्वितम् ॥ ६ ॥
 अगस्त्यगीता तत्पश्चाद्भुद्रगीता प्रकीर्तिता ॥ महिषासुरविध्वंसमाहात्म्यं च त्रिशक्तिजम् ॥ ७ ॥ पर्वाध्यायस्ततः श्वेतोपाख्यानं गोप्रदानिकम् ॥ इत्यादि
 कृतवृत्तानि प्रथमे दर्शितं मया ॥ ८ ॥ भगवद्धर्मके पश्चाद्भुततीर्थकथानकम् ॥ द्वात्रिंशदपराधानां प्रायश्चित्तं शरीरगम् ॥ ९ ॥ तीर्थानां चापि सर्वेषां माहात्म्यं
 पृथगीरितम् ॥ मथुराया विशेषेण श्राद्धादीनां विधिस्ततः ॥ १० ॥ वर्णनं यमलोकस्य ऋषिपुत्रप्रसंगतः ॥ विपाकः कर्मणां चैव विष्णुव्रतनिरूपणम्
 ॥ ११ ॥ गोकर्णस्य च माहात्म्यं कीर्तितं पापनाशनम् ॥ इत्येवं पूर्वभागोऽयं पुराणस्य निरूपितः ॥ १२ ॥ उत्तरे प्रविभागे तु पुलस्त्यकुरुराजयोः ॥
 संवादे सर्वतीर्थानां माहात्म्यं विस्तरात्पृथक् ॥ १३ ॥ अशेषधर्माश्चाख्याताः पौष्करं पुण्यपर्वं च ॥ इत्येवं तव वाराहं प्रोक्तं पापविनाशनम् ॥ १४ ॥
 पठतां शृण्वतां चैव भगवद्भक्तिवर्धनम् ॥ कांचनं गरुडं कृत्वा तिलधेनुसमन्वितम् ॥ १५ ॥ लिखित्वैतच्च यो दद्याच्छ्रेयां विप्राय भक्तितः ॥ स
 लभेद्भैरवधाम देवर्षिगणवेदितः ॥ १६ ॥ यो वानुक्रमणीमेतां शृणोत्यपि पठत्यपि ॥ सोऽपि भक्तिं लभेद्विष्णौ संसारोच्छेदकारिणीम् ॥ १७ ॥
 इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे वाराहपुराणानुक्रमणीवर्णनं नाम अष्टतमोऽध्यायः ॥ १०३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणु वत्स

वृ.ना.पु.
॥ २२० ॥

प्रवक्ष्यामि पुराणं स्कन्दसंज्ञकम् ॥ यस्मिन्प्रतिपदं साक्षान्महादेवो व्यवस्थितः ॥ १ ॥ पुराणे शतकोटौ तु यच्छेवं वर्णितं मया ॥ लक्षं तस्यार्थं
जातस्य सारो ध्यासेन कीर्तितः ॥ २ ॥ स्कन्दाह्वयस्तत्र खण्डाः सप्तेव परिकल्पिताः ॥ एकाशीतिसहस्रं तु स्कान्दं सर्वाधकृतं नम् ॥ ३ ॥ यः
शृणोति पठेद्वापि स तु साक्षाच्छिवः स्थितः ॥ यत्र माहेश्वरा धर्माः षण्मुखेन प्रकाशिताः ॥ ४ ॥ कल्पे तत्पुरुषे वृत्ताः सर्वसिद्धिविधायकाः ॥ तस्य
माहेश्वरश्चाथ खंडः पापप्रणाशनः ॥ ५ ॥ किंचिद्व्यूनाकंसाहसो बहुपुण्यो वृद्धकथः ॥ सुचारित्रशतैर्युक्तः स्कन्दमाहात्म्यसूचकः ॥ ६ ॥
यत्र केदारमाहात्म्ये पुराणोपक्रमः पुरा ॥ दक्षयज्ञकथा पश्चाच्छिवलिगार्चने फलम् ॥ ७ ॥ समुद्रमथनारूपाय देवैश्चरितं ततः ॥ पार्वत्याः समुपा
रूपाय विवाहस्तदनंतरम् ॥ ८ ॥ कुमारोत्पत्तिकथनं ततस्तारकसंगः ॥ ततः पाशुपतारूपाय चंडारूपाय समन्वितम् ॥ ९ ॥ द्यूतप्रवर्तनारूपाय
नारदेन समागमः ॥ ततः कुमारमाहात्म्ये पंचतीर्थकथानकम् ॥ १० ॥ धर्मवर्मनृपारूपाय नदीसागरकीर्तनम् ॥ इंद्रद्युम्नकथा पश्चात्त्राडीजंघ
कथान्वितम् ॥ ११ ॥ प्रादुर्भावस्ततो महाः कथा दमनकस्य च ॥ महीसागरसंयोगः कुमारेशकथा ततः ॥ १२ ॥ ततस्तास्कयुद्धं च नाना
रूपाय समन्वितम् ॥ वधश्च तारकस्याथ पंचलिंगनिवेशनम् ॥ १३ ॥ द्वीपारूपाय ततः पुण्यमूर्द्धलोकव्यवस्थितिः ॥ ब्रह्मांडस्थितिमानं च वर्करी
शकथानकम् ॥ १४ ॥ महाकालसमुद्भूतिः कथा चास्य महाद्रुता ॥ वासुदेवस्य माहात्म्यं कोटितीर्थं ततः परम् ॥ १५ ॥ नानातीर्थसमारूपाय
गुप्तसेत्रे प्रकीर्तितम् ॥ पांडवानां कथा पुण्या महाविद्याप्रसाधनम् ॥ १६ ॥ तीर्थयात्रासमाप्तिश्च कौमारमिदमद्भुतम् ॥ अरुणाचलमाहात्म्यं सनक
ब्रह्मसंज्ञकम् ॥ १७ ॥ गौरीतपःसमारूपाय तत्तत्तीर्थनिरूपणम् ॥ माहिषासुरमारूपाय वधश्चास्य महाद्रुतः ॥ १८ ॥ द्रोणाचले शिवास्थानं नित्यदा
परिकीर्तितम् ॥ इत्येष कथितः स्कन्दि खंडो माहेश्वरोऽद्भुतः ॥ १९ ॥ द्वितीयो वैष्णवः खंडस्तस्याख्यानां मे शृणु ॥ प्रथमं भूमिवाराहसमा
रूपाय प्रकीर्तितम् ॥ २० ॥ यत्र वैकटकुक्षस्य माहात्म्यं पापनाशनम् ॥ कमलायाः कथा पुण्या श्रीनिवासस्थितिस्ततः ॥ २१ ॥ कुला
लारूपाय कंच चात्र सुवर्णमुखरी कथा ॥ नानारूपाय समायुक्ता भारद्वाजकथाद्भुता ॥ २२ ॥ मर्तगाजनसंवादः कीर्तितः पापनाशनः ॥ पुरुषो
त्तममाहात्म्यं कीर्तितं चोत्कले ततः ॥ २३ ॥ मार्कंडेयसमारूपाय मंभरीपस्य भूपतेः ॥ इंद्रद्युम्नस्य चारूपाय विद्यापतिकथा शुभा ॥ २४ ॥ जैमिनेः
समुपारूपाय नारदस्यापि वाडव ॥ नीलकण्ठसमारूपाय नरसिंहोपवर्णनम् ॥ २५ ॥ अश्वमेधकथा राहो ब्रह्मलोकगतस्तथा ॥ रथयात्राविधिः
पश्चाज्जन्मस्थानविधिस्तथा ॥ २६ ॥ दक्षिणामूर्त्युपारूपाय गुडिबालारूपाय ततः ॥ रथरक्षाविधानं च शयनोत्सवकीर्तनम् ॥ २७ ॥ श्वेतोपाख्या

पू० सं०
अ० १०४

॥ २२० ॥

नमजोक्तं पृथक्सवनिरूपणम् ॥ दोलोत्सवो भगवतो व्रतं सावत्सरमभिधम् ॥ २८ ॥ पूजा चाकामिका विष्णोरुहालकनियोगतः ॥ योगसाधनम्
 जोक्तं नानायोगनिरूपणम् ॥ २९ ॥ दशावतारकथनं स्नानादिपरिकीर्तनम् ॥ ततो वदरिकायाश्च माहात्म्यं पापनाशनम् ॥ ३० ॥ अग्न्यादितीर्थं
 माहात्म्यं वैनतेयशिलाभवम् ॥ कारणं भगवद्भासे तीर्थं कापालमोचनम् ॥ ३१ ॥ पंचधाराभिधं तीर्थं मेरुसंस्थापनं तथा ॥ ततः कार्तिकमाहात्म्ये
 माहात्म्यं मदनालसम् ॥ ३२ ॥ धूम्रकेशसमाख्यानं दिनकृत्यानि कार्तिके ॥ पंचभीष्मवताख्यानं कीर्तितं भुक्तिमुक्तिदम् ॥ ३३ ॥ ततो मार्गस्य माहात्म्ये
 विधानं स्नानजं तथा ॥ पुंड्रादिकीर्तनं चात्र मालाधारणपुण्यकम् ॥ ३४ ॥ पंचामृतस्नानपुण्यं घंटानादादिजं फलम् ॥ नानापुष्पार्चनफलं तुल
 सीदलजं फलम् ॥ ३५ ॥ नैवेद्यस्य च माहात्म्यं हरिवासरकीर्तनम् ॥ अखंडेकादशीपुण्यं तथा जागरणस्य च ॥ ३६ ॥ यस्योन्मदविधानं च
 नाममाहात्म्यकीर्तनम् ॥ ध्यानादिपुण्यकथनं माहात्म्यं मधुराभवम् ॥ ३७ ॥ मधुरातीर्थमाहात्म्यं पृथगुक्तं ततः परम् ॥ वनानां द्वादशानां च
 माहात्म्यं कीर्तितं ततः ॥ ३८ ॥ श्रीमद्भागवतस्यात्र माहात्म्यं कीर्तितं परम् ॥ वज्रशांडिल्यसंवाद अंतर्लीलाप्रकाशकम् ॥ ३९ ॥ ततो माघस्य
 माहात्म्यं स्नानदानजपोद्भवम् ॥ नानाख्यानसमायुक्तं दशाध्यायैर्निरूपितम् ॥ ४० ॥ ततो वैष्णवमाहात्म्ये शय्यादानादिजं फलम् ॥ जलदा
 नादिविधयः कामाख्यानमतः परम् ॥ ४१ ॥ श्रुतदेवस्य चरितं व्याधोपाख्यानमद्भुतम् ॥ तथाक्षयतृतीयादेर्विशेषात्पुण्यकीर्तनम् ॥ ४२ ॥ तत
 स्त्वयोध्यामाहात्म्ये चक्रब्रह्माह्वतीर्थके ॥ सुरापापविमोक्षालये तथाधारसहस्रकम् ॥ ४३ ॥ स्वर्गद्वारं चंद्रहरिधर्महर्षपवर्णनम् ॥ स्तूर्णवृष्टे
 रुपाख्यानं तिलोदासरयूयुतिः ॥ ४४ ॥ सीताकुंडं गुप्तहरिसरयूधर्षरान्वयः ॥ गोप्रतारं च दुग्धोदं गुरुकुंडादिपञ्चकम् ॥ ४५ ॥ सोमार्का
 दीनि तीर्थानि त्रयोदश ततः परम् ॥ गयाकूपस्य माहात्म्यं सर्वाधविनिवर्तकम् ॥ ४६ ॥ मांडव्याश्रमपूर्वाणि तीर्थानि तदनन्तरम् ॥ अजितादि
 मानसादितीर्थानि गदितानि च ॥ ४७ ॥ इत्येष वैष्णवः खंडो द्वितीयः परिकीर्तितः ॥ अतः परं ब्रह्मखंडं मरीचे शृणु पुण्यदम् ॥ ४८ ॥ यत्र
 वै सेतुमाहात्म्ये फलं स्नाने क्षणोद्भवम् ॥ गालवस्य तपश्चर्या राक्षसाख्यानकं ततः ॥ ४९ ॥ चक्रीतीर्थदिमाहात्म्यं देवीपत्तनसंयुतम् ॥ वेतालतीर्थमहिमा
 पापनाशादिकीर्तनम् ॥ ५० ॥ मंगलादिकमाहात्म्यं ब्रह्मकुंडादिवर्णनम् ॥ हनुमत्कुंडमहिमागस्त्यतीर्थभवं फलम् ॥ ५१ ॥ रामतीर्थादिकथनं
 लक्ष्मीतीर्थनिरूपणम् ॥ शंखादितीर्थमहिमा तथा साध्यामृतादिजः ॥ ५२ ॥ धनुष्कोट्यादिमाहात्म्यं क्षीरकुंडादिजं तथा ॥ गायत्र्यादिकतीर्थानां
 माहात्म्यं चात्र कीर्तितम् ॥ ५३ ॥ रामनाथस्य महिमा तत्त्वज्ञानोपदेशनम् ॥ यात्राविधानकथनं सेतो भुक्तिप्रदं नृणाम् ॥ ५४ ॥

बु.ना.पु.
१२२१

धर्मोत्पत्त्यस्य माहात्म्यं ततः परमुदीरितम् ॥ स्थाणुः स्कन्दाय भगवान्यत्र तत्त्वमुपादिशत् ॥ ५५ ॥ धर्मोत्पत्त्यसंभूतिस्तत्पुण्यपरिकीर्तनम् ॥ कर्म
सिद्धेः समाख्यानं ऋषिवंशनिरूपणम् ॥ ५६ ॥ अप्सरस्तीर्थमुख्यानां माहात्म्यं यत्र कीर्तितम् ॥ वर्णानामाश्रमाणां च धर्मतत्त्वनिरूपणम् ॥ ५७ ॥
शिवः स्थानविभागश्च वकुलार्ककथा शुभा ॥ छेत्रानन्दा तथा शांता श्रीमाता च मंतेगिनी ॥ ५८ ॥ पुण्यदा च समाख्याता यत्र देव्यः समास्थिताः ॥
इन्द्रेश्वरादिमाहात्म्यं द्वारकादिनिरूपणम् ॥ ५९ ॥ लोहामुरसमारुपानं गंगाकूपनिरूपणम् ॥ श्रीरामचरितं चैव सत्यमंदिरवर्णनम् ॥ ६० ॥ जीर्णोद्घा
रस्य कथनमासनप्रतिपादनम् ॥ जातिभेदप्रकथनं स्मृतिधर्मनिरूपणम् ॥ ६१ ॥ ततस्तु वैष्णवा धर्मा नानाख्यानैरुदीरिताः ॥ चातुर्मास्ये
ततः पुण्ये सर्वधर्मनिरूपणम् ॥ ६२ ॥ दानप्रशंसा तत्पश्चाद्भूतस्य महिमा ततः ॥ तपसश्चैव पूजायाः सच्छिद्रकथनं ततः ॥ ६३ ॥ तद्वृत्तीनां भिदा
ख्यानं शालग्रामनिरूपणम् ॥ भारकस्य वधोपायो वृक्षाचामहिमा तथा ॥ ६४ ॥ विष्णोः शापश्च वृक्षत्वं पार्वत्यनुतपस्ततः ॥ हरस्य तांडवं
नृत्यं रामनामनिरूपणम् ॥ ६५ ॥ हरस्य लिंगपतनं कथा वैजवनस्य च ॥ पार्वतीजन्मचरितं तारकस्य वधोऽद्भुतः ॥ ६६ ॥ प्रणवैश्वर्यकथनं
तारकाचरितं पुनः ॥ दक्षयज्ञसमाप्तिश्च द्वादशाक्षरभूषणम् ॥ ६७ ॥ ज्ञानयोगसमाख्यानं महिमा द्वादशाक्षरैः ॥ श्रवणादिकपुण्यं च कीर्तितं
शर्मदं नृणाम् ॥ ६८ ॥ ततो ब्राह्मोत्तरे भागे शिवस्य महिमाद्भुतः ॥ पंचाक्षरस्य महिमा गोकर्णमहिमा ततः ॥ ६९ ॥ शिवरात्रैश्च महिमा प्रदोषव
तकीर्तनम् ॥ सोमवारव्रतं चापि सीमंतिन्याः कथानकम् ॥ ७० ॥ भद्रायुत्पत्तिकथनं सदाचारनिरूपणम् ॥ शिववर्मसमुद्देशो भद्रायुद्राहवर्ण
नम् ॥ ७१ ॥ भद्रायुमहिमा चापि भस्ममाहात्म्यकीर्तनम् ॥ शवराख्यानकं चैव उमामाहेश्वरं व्रतम् ॥ ७२ ॥ रुद्राक्षस्य च माहात्म्यं रुद्रा
ध्यायस्य पुण्यकम् ॥ श्रवणादिकपुण्यं च ब्रह्मखंडोऽयमीरितः ॥ ७३ ॥ अतः परं चतुर्थं तु कार्शीखंडमनुत्तमम् ॥ विध्यनारदयोर्वत्र संवादः परिकी
र्तितः ॥ ७४ ॥ सत्यलोकप्रभावश्चागस्त्यावासे सुरागमः ॥ पतिव्रताचरित्रं च तीर्थयात्रा प्रशसनम् ॥ ७५ ॥ ततश्च सप्तपुर्याख्या संयमिन्या निरूप
णम् ॥ बुधस्य च तथैन्द्राग्न्योर्लोकानि शिवशर्मणः ॥ ७६ ॥ अग्रेः समुद्रवधश्चैव क्रव्याद्वरुणसंभवः ॥ गंधवत्यलकापुर्यां शिवस्य च समुद्रवः ॥ ७७ ॥
चंद्राकिंबुधलोकानां कुजेज्याकंसुबा क्रमात् ॥ मम विष्णोर्ध्रुवस्यापि तपोलोकस्य वर्णनम् ॥ ७८ ॥ ध्रुवलोककथा पुण्या सत्यलोकनिरिक्षणम् ॥ स्कंदा
गस्त्यसमालापौ मणिकर्णिसमुद्रवः ॥ ७९ ॥ प्रभावश्चापि गंगाया गंगानामसहस्रकम् ॥ वाराणसीप्रशंसा च भैरवादिभ्यन्नतः ॥ ८० ॥
दंडपाणिज्ञानवाग्योरुद्रवः समन्तरम् ॥ ततः कलावत्याख्यानं सदाचारनिरूपणम् ॥ ८१ ॥ ब्रह्मचारिसमाख्यानं ततः स्त्रीलक्षणानि च ॥

पृ० खं
अ० १

॥ २२

कृत्याकृत्यविनिर्देशो ह्यविसुक्तेशवर्णनम् ॥८२॥ गृहस्थयोगिनो धर्माः कालज्ञानं ततः परम् ॥ दिवोदासकथा पुण्या काशिकावर्णनं ततः ॥८३॥
 मायागणपतेश्चाथ भुवि प्रादुर्भवस्ततः ॥ विष्णुमायाप्रपंचोऽथ दिवोदासविमोक्षणम् ॥८४॥ ततः पंचनदोत्पत्तिर्विदुमाधवसंभवः ॥ ततो वैष्ण
 वतीर्थारूपा झूलिनः काशिकागमः ॥८५॥ जेगीष्वेन संवादो ज्येष्ठेशारूपा महेशितुः ॥ क्षेत्रारूपानं कंदुकेशः व्याघ्रेश्वरसमुद्भवः ॥८६॥
 शैलेशरत्नेश्वरयोः कृत्तिवासस्य चोद्भवः ॥ देवतानामधिष्ठानं दुर्गासुरपराक्रमः ॥८७॥ दुर्गाया विजयश्चाथ अकारेशस्य वर्णनम् ॥ पुनरोकार
 माहात्म्य त्रिलोचनसमुद्भवः ॥८८॥ केदारारूपा च धर्मेश कथा विष्णुभुजोद्भवा ॥ वीरेश्वरसमारूपानं गंगामाहात्म्यकीर्तनम् ॥८९॥ विश्व
 कर्मेंशमहिमा दक्षयज्ञोद्भवस्तथा ॥ सतीशस्यामृतेशादेर्भुजस्तंभः पराशरे ॥ ९० ॥ क्षेत्रतीर्थकंदेश्व मुक्तिमंडपसंक्रमा ॥ विश्वेशविभवश्चाथ
 ततो यात्रापरिक्रमः ॥ ९१ ॥ अतः परं त्ववंत्याख्यं शृणु खंड च पंचमम् ॥ महाकालवनाख्यानं ब्रह्मशीर्षच्छिदा ततः ॥ ९२ ॥ प्रायश्चित्त
 विधिश्चाग्नेरुत्पत्तिश्च सुरागमः ॥ देवदीक्षा शिवस्तोत्रं नानापातकनाशनम् ॥ ९३ ॥ कपोलमोचनाख्यानं महाकालवनस्थितिः ॥ तीर्थ कनख
 लेशस्य सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ९४ ॥ कुंडमप्सरसंज्ञं च सरो रुद्रस्य पुण्यदम् ॥ कुंडवेशं च विद्याध्रं मर्कटेश्वरतीर्थकम् ॥ ९५ ॥ स्वर्गद्वारचतुःपिधु
 तीर्थं शंकरापिका ॥ शंकराक गन्धवतीतीर्थं पापप्रणाशनम् ॥ ९६ ॥ दशाश्वमेधिकानंशतीर्थं च हरिसिद्धिदम् ॥ पिशाचकादियात्रा च इतुम
 त्कवचेश्वरी ॥ ९७ ॥ महाकालेशयात्रा च कल्मीकेश्वरीतीर्थकम् ॥ शुके च पञ्चमे चारुये कुशस्थल्याः प्रदक्षिणाः ॥ ९८ ॥ अक्रमेज्ञकन्तं कपादं
 चंद्राक्षैवभवम् ॥ करभेशारूपतीर्थं च लटुकेशादितीर्थकम् ॥ ९९ ॥ मार्कंडेशं यज्ञवापी सोमेशं नरकांतकम् ॥ केदारेश्वरामेशसोभाग्यशनगर्क
 कम् ॥ १०० ॥ केशवार्कं शक्तिभेदं स्वर्णसारमुखानि च ॥ अकारेशादितीर्थानि अंधकश्रुतितीर्थकम् ॥ १०१ ॥ कालारण्ये लिंगसंख्या स्वर्णशृ
 गाभिधानकम् ॥ कुशस्थल्या अवंत्याश्चोच्चयिन्या अभिधानकम् ॥ १०२ ॥ पद्मावतीं कुमुद्वत्यमरावतीनामकम् ॥ विशालाप्रतिकल्पाभिधानं
 च ज्वरशांतिकम् ॥ १०३ ॥ शिवानामादिकफलं नागोद्गीता शिवस्तुतिः ॥ हिरण्याक्षवधारूपानं तीर्थं सुंदरकुंडकम् ॥ १०४ ॥ नीलमंगापुष्क
 रारूपं विंध्यवासनतीर्थकम् ॥ पुरुषोत्तमाभिधानं तु तत्तीर्थं चाघनाशनम् ॥ १०५ ॥ गोमती वामनं कुंडो विष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ वीरेश्वरसः
 कालभैरवस्य च तीर्थकम् ॥ १०६ ॥ महिमा नागपंचम्या वृत्तिहस्य जयंतिका ॥ कुटुम्बेश्वरयात्रा च देवसाधककीर्तनम् ॥ १०७ ॥ कर्कराजारूप
 तीर्थं च विघ्नेशादिसुरोहनम् ॥ रुद्रकुंडप्रभृतिषु बहुतीर्थनिरूपणम् ॥ १०८ ॥ यात्राएतीर्थजा पुण्या रेवामाहात्म्यमुच्यते ॥ धर्मपुत्रस्य वेराग्यो

पृ.ना.पु.
॥ २२२ ॥

मार्कण्डेयेन संगमः ॥ १०९ ॥ प्राप्नीयानुभवाख्यानममृतापारकीर्तनम् ॥ कल्पे कल्पे पृथङ् नम नर्मदायाः प्रकीर्तितम् ॥ ११० ॥ स्तवमार्थं नामदं
च कालरात्रिकथा ततः ॥ महादेवस्तुतिः पञ्चाष्टकल्पकथाद्रुता ॥ १११ ॥ विशल्याख्यानकं पञ्चानालेश्वरकथा तथा ॥ गौरीव्रत
समाख्यानं त्रिपुरज्वालनं ततः ॥ ११२ ॥ देहपातविधानं च कावेरीसंगमस्ततः ॥ दारुतीर्थं ब्रह्मावर्तं यत्रेश्वरकथानकम् ॥ ११३ ॥ अग्नितीर्थं
रवितीर्थं मेघनादादिदारुकम् ॥ देवतीर्थं नर्मदेशं कपिलख्यं करंजकम् ॥ ११४ ॥ कुंडलेशं पिप्पलदं विमलेशं च शूलभित् ॥ शचीहरणमाख्या
नमभ्रकस्य वधस्ततः ॥ ११५ ॥ शूलभेदोद्भवो यत्र दानधर्माः पृथग्विधाः ॥ आख्यानं दीर्घतपस ऋष्यशृंगकथा ततः ॥ ११६ ॥ चित्रसेनकथा
पुण्या काशिराज्यस्य लक्षणम् ॥ ततो देवशिलाख्यानं श्वरीतीर्थकान्वितम् ॥ ११७ ॥ व्याधाख्यानं ततः पुण्यं पुष्करिण्यर्कतीर्थकम् ॥ आप्रे
त्येश्वरतीर्थं च शक्रतीर्थं करोटिकम् ॥ ११८ ॥ कुमारेशमगस्त्येशमानदेशं च मातृजम् ॥ लोकेशं धनदेशं च मंगलेशं च कामजम् ॥ ११९ ॥
नागेशं चापि गोपारं गौतमं शंखचूडकम् ॥ नारदेशं नंदिकेशं वरुणेश्वरतीर्थकम् ॥ १२० ॥ दधिसूक्तदादितीर्थानि हनुमतेश्वरं ततः ॥ रामेश्वरादि
तीर्थानि सोमेशं पिंगलेश्वरम् ॥ १२१ ॥ ऋणमोक्षं कपिलेशं पूतिकेशं जलेशयम् ॥ चंडार्कं यमनीर्थं च कालहोडीशं वनादिके ॥ १२२ ॥ नारायणं
च कोटीशं व्यासतीर्थं प्रभासकम् ॥ नागेशसंकर्षणकं प्रथमेश्वरतीर्थकम् ॥ १२३ ॥ ऐरंडीसंगमं पुण्यं सुवर्णशिलतीर्थकम् ॥ करंजं कामहं तीर्थं
भांडीरो रोहिणीभवम् ॥ १२४ ॥ चक्रतीर्थं धौतपापं स्कंदमांगिरसाह्वयम् ॥ कोटितीर्थमयोन्याख्यमंगाराख्यं त्रिलोचनम् ॥ १२५ ॥ इंद्रेशं कंबु
केशं च सोमेशं कोहनं शकम् ॥ नार्मदं चार्कमाग्नेयं भार्गवेश्वरमुत्तमम् ॥ १२६ ॥ ब्राह्मं देवं च मार्गेशमादिवाहाहकेश्वरम् ॥ रामेशमथ सिद्धेशमाह्वयं
कंकटेश्वरम् ॥ १२७ ॥ शाकं सौम्यं च नादेशं तोयेशं रुक्मिणीभवम् ॥ योजनेशं वराहेशं द्वादशीशिवतीर्थकम् ॥ १२८ ॥ सिद्धेशं मंगलेशं च
लिंगवाहाहतीर्थकम् ॥ कुण्डेशं श्वेतवाराहं गर्भावेशं रवीश्वरम् ॥ १२९ ॥ शुक्लादीनि च तीर्थानि हुंकारस्वामितीर्थकम् ॥ संगमेशं नहुषेशं
मोक्षणं पञ्चगोपकम् ॥ नागशावं च सिद्धेशं मार्कण्डाक्षतीर्थके ॥ १३० ॥ कामोदशूलारोपाख्यं मांडव्यं गोपकेश्वरम् ॥ कपिलेशं पिंगलेशं भूतेशं
गांगगौतमे ॥ १३१ ॥ आश्वमेधं भृगुकच्छं केदारेशं च पापनुत् ॥ कलकलेशं जालेशं शालग्रामं वराहकम् ॥ १३२ ॥ चंद्रप्रभासमादित्यं श्रीपत्याख्यं च हंसकम्
मूलस्थानं च शूलेशमुप्राख्यं चित्रदेवकम् ॥ १३३ ॥ शिलीशं कौटितीर्थं च दशकन्यं सुवर्णकम् ॥ ऋणमोक्षं भारभूतिं पुंसांमुडिं च डिडिमम् ॥ १३४ ॥
आमलेशं कपालेशं शृंगैरंडीभवं ततः ॥ कोटितीर्थं लोटणेशं फलस्तुतिरतः परम् ॥ १३५ ॥ दमिजंगलमाहात्म्यं रोहिताश्वकथा ततः ॥ पुन्यभारसमाख्यानं

पृ. सं.
अ० १०४

॥ २२२ ॥

वधोपायस्ततोऽस्य वै ॥ १३६ ॥ वधो धुंधोस्ततः पश्चात्ततश्चित्रवहोद्वजः ॥ महिमास्य ततश्चंडीशं भवो रतीश्वरः ॥ १३७ ॥ केदारेशो लक्ष्मीर्था ततो विष्णुप
 दीभवम् ॥ मुखारं ज्यवनां धास्यं ब्रह्मणश्च सरस्ततः ॥ १३८ ॥ चकारुयं ललिताख्यानं तीर्थं च बहुगोमयम् ॥ रुद्रावर्तं च मार्कंडं तीर्थं पापप्रणाशनम् ॥ १३९ ॥
 श्रवणेशं शुद्धपटं देवाधुप्रेततीर्थकम् ॥ जिह्वादतीर्थसंभूतिः शिवोद्रेदं फलस्तुतिः ॥ १४० ॥ एष खंडो ह्यवन्त्याख्यः शृण्वतां पापनाशनः ॥ अतः परं
 नागराख्यः खंडः षष्ठोऽभिधीयते ॥ १४१ ॥ लिगोत्पत्तिसमाख्यानं हरिश्चन्द्रकथा शुभा ॥ विश्वामित्रस्य माहात्म्यं त्रिशंकुस्वर्गतिस्तथा ॥ १४२ ॥ हाटके
 श्वरमाहात्म्ये वृत्रासुरवधस्तथा ॥ नागविलं शंखतीर्थमचलेश्वरवर्णनम् ॥ १४३ ॥ चमत्कारपुराख्यानं चमत्कारकरं परम् ॥ गयशीर्षं बालशाख्यं
 बालमंडं मृगाह्वयम् ॥ १४४ ॥ विष्णुपादं च गोकर्णं युगलूपं समाश्रयः ॥ सिद्धेश्वरं नागसरः सप्तापेयं ह्यगस्त्यकम् ॥ १४५ ॥ भ्रूणगर्तं नलेशं
 च भेष्मं वेदुरमर्ककम् ॥ शारमिष्ठं सोमनाथं च दौर्गमातर्जकेश्वरम् ॥ १४६ ॥ जामदग्न्यवधारुख्यानं नैऋत्यिकथानकम् ॥ रामहृदं नागपुर
 पडलिगं चैव यज्ञभूः ॥ १४७ ॥ मुण्डीरादित्रिकार्कं च सतीपरिणयाह्वयम् ॥ रुद्रशीर्षं च यागेशं बालखिल्यं च गारुडम् ॥ १४८ ॥ लक्ष्मीशापः सप्त
 विंशसोमप्रासादमेव च ॥ अंबावद्धं पांडुकाख्यमाश्रयं ब्रह्मकुंडकम् ॥ १४९ ॥ गोमुखं लोहयष्ट्याख्यमजापालेश्वरी तथा ॥ शानेश्वरं राजवापी
 रामेशो लक्ष्मणेश्वरः ॥ १५० ॥ कुशेशाख्यं लवेशाख्यं लिगं सर्वोत्तमोत्तमम् ॥ अष्टपष्टिसमाख्यानं दमयंत्यास्त्रिजातकम् ॥ १५१ ॥ ततो वै रेवती
 चात्र भक्तिकतीर्थसंभवः ॥ क्षेमकरी च केदारं शुद्धतीर्थमुत्तारकम् ॥ १५२ ॥ सत्यसंधेश्वराख्यानं तथा कर्णोत्पलाकथा ॥ अटेश्वरं याज्ञवल्क्य
 गौर्यं गाणेशमेव च ॥ १५३ ॥ ततो वास्तुपदाऽख्यानमजाग्रहकथानकम् ॥ सौभाग्याधुश्च शूलेशं धर्मराजकथानकम् ॥ १५४ ॥ मिष्टान्नदेश्च
 राख्यानं गाणापत्यत्रयं ततः ॥ जाबालिचरितं चैव मकरेशकथा ततः ॥ १५५ ॥ कालेश्वर्यधकाख्यानं कुंडमाप्सरसं तथा ॥ पुण्यादित्यं रोहिताश्वं
 नागरोत्पत्तिकीर्तनम् ॥ १५६ ॥ भार्गवं चरितं चैव वैश्वामित्रं ततः परम् ॥ सारस्वतं पेंपलादं कंसारीशं च पेंडकम् ॥ १५७ ॥ ब्रह्मणो यज्ञचरितं
 सावित्र्याख्यानसंयुतम् ॥ रेवतं भार्गवज्ञाख्यं मुख्यतीर्थनिरीक्षणम् ॥ १५८ ॥ कौरवं हाटकेशाख्यं प्रभासं क्षेत्रकत्रयम् ॥ पौष्करं नैमिषं धर्ममरण्य
 त्रितयं स्मृतम् ॥ १५९ ॥ वाराणसी द्वारकाख्यावन्त्याख्येति पुरीत्रयम् ॥ वृन्दावनं खांडवाख्यमद्वैकाख्यं वनत्रयम् ॥ १६० ॥ कल्पः शालस्तथा नन्दि
 ग्रामत्रयमुत्तमम् ॥ असिशुक्लपितृसंज्ञं तीर्थत्रयमुदाहृतम् ॥ १६१ ॥ श्र्यर्दुदो रेवतेश्वरं पर्वतत्रयमुत्तमम् ॥ नदीनां त्रितयं गंगा नर्मदा च सरस्वती
 ॥ १६२ ॥ सार्द्धकोटित्रयफलमेकैकं चैषु कीर्तितम् ॥ कूपिका शंखतीर्थं चामरकं बालमण्डनम् ॥ १६३ ॥ हाटकेशक्षेत्रफलप्रदं प्रोक्तं चतुष्टयम् ॥

इ.ना.पु.
॥ २२३ ॥

सांवादित्यं श्राद्धकल्पं यौधित्तिरमथांधकम् ॥ १६४ ॥ जलशायि चतुर्मासमशुन्यशयनव्रतम् ॥ मंकणेशं शिवरात्रिस्तुलापुरुषदानकम् ॥ १६५ ॥
पृथ्वीदानं वानकेशं कपालमोचनेश्वरम् ॥ पापपिंडं मासलैंगं युगमानादिकीर्तनम् ॥ १६६ ॥ निवेशशाकं भयारुया रुद्रेकादशकीर्तनम् ॥ दानमा
हात्म्यकथनं द्वादशादित्यकीर्तनम् ॥ १६७ ॥ इत्येष नागरः खंडः प्रभासाख्योऽधुनोच्यते ॥ सोमेशो यत्र विश्वेशोऽर्कस्थलं पुण्यदं महत् ॥ १६८ ॥
सिद्धेश्वरादिकाख्यानं पृथगत्र प्रकीर्तितम् ॥ अग्रितीर्थं कपर्दिशिं केदारेशं गतिप्रदम् ॥ १६९ ॥ भीमभैरवचण्डीशभास्करेन्दुकुजेश्वराः ॥ बुधेयभृगु
सौरागुशिखीश हरविग्रहाः ॥ १७० ॥ सिद्धेश्वराद्याः पंचान्ये रुद्रास्तत्र व्यवस्थिताः ॥ वरारोहा ह्यजा पाला मंगला ललितेश्वरी ॥ १७१ ॥ लक्ष्मीशो
वाडवेशश्चोर्वीशः कामेश्वरस्तथा ॥ गौरीशवरुणेशाख्यं दुर्वासेशं गणेश्वरम् ॥ १७२ ॥ कुमारेशं चंडकल्पं शकुलीश्वरसंज्ञकम् ॥ ततः प्रोक्तोऽथ कोटीशवा
ल्लभादिसत्कथा ॥ १७३ ॥ नरकेशसंवर्तेशनिधीश्वरकथा ततः ॥ बलभद्रेश्वरस्याथ गंगाया गणपस्य च ॥ १७४ ॥ जांबवत्याख्यसंस्तितः पांडुकूपस्य सत्कथा ॥
शतमेघलक्षमेघकोटिमेघकथा तथा ॥ १७५ ॥ दुर्वासार्कघटस्थानहिरण्यासंगमोत्कथा ॥ नगरार्कस्य कृष्णस्य संकर्षणसमुद्रयोः ॥ १७६ ॥ कुमार्याः
क्षेत्रपालस्य ब्रह्मेशस्य कथा पृथक् ॥ पिंगलासंगमेशस्य शंकरार्कघटेशयोः ॥ १७७ ॥ ऋषितीर्थस्य नंदार्कक्षितकूपस्य कीर्तनम् ॥ ससोपानस्य
पर्णार्कन्यकुमत्योः कथाद्भुता ॥ १७८ ॥ वाराहस्वामिवृत्तान्तं छायालिंगाख्यगुल्फयोः ॥ कथा कनकनंदायाः कुतीगंगेशयोस्तथा ॥ १७९ ॥
चमसोद्रेदविदुरत्रिलोकेशकथा ततः ॥ मंकणेशत्रैपुरेशपंडतीर्थकथास्तथा ॥ १८० ॥ सूर्यप्राची त्रीक्षणयोरुमानाथकथा तथा ॥ भूद्वारशूलस्थल
योऽश्ववनाकेशयोस्तथा ॥ १८१ ॥ अजापालेशवाल्मार्ककुबेरस्थलजा कथा ॥ ऋषितोया कथा पुण्या संगालेश्वरकीर्तनम् ॥ १८२ ॥ नार
दादित्यकथनं नारायणनिरूपणम् ॥ तप्तकुंडस्य माहात्म्यं मूलचंडीशवर्णनम् ॥ १८३ ॥ चतुर्वक्रगणाध्यक्षकलेश्वरयोः कथा ॥ गोपालस्वामिव
कुलस्वामिनोर्मरुता कथा ॥ १८४ ॥ क्षेमार्कोत्तविभ्रेशजलस्वामिकथा ततः ॥ कालमेघस्य रुक्मिण्या दुर्वासेश्वरभद्रयोः ॥ १८५ ॥ शंखावर्त
मोक्षतीर्थगोष्पदाच्युतसद्यनाम् ॥ जालेश्वरस्य हुंकारेश्वरचंडीशयोः कथा ॥ १८६ ॥ आशापुरस्थविभ्रेशकलाकुंडकथाद्भुता ॥ कपिलेशस्य च कथा
जरद्वारशिवस्य च ॥ १८७ ॥ नलककोटेश्वरयोर्होटकेश्वरा कथा ॥ नारदेशयंत्रभूषादुर्गकूटगणेशजा ॥ १८८ ॥ सुपर्णलाख्यभैरव्योर्भल्लतीर्थभवा
कथा ॥ कीर्तनं कर्दमालस्य गुप्तसोमेश्वरस्य च ॥ १८९ ॥ बहुस्वर्णेशशृंगेशकोटीश्वरकथा ततः ॥ मार्कंडेश्वरकोटीशदामोदरहोत्कथा ॥ १९० ॥
स्वर्णरेखा नम्रकुंडं कुंजीभीमेश्वरौ तथा ॥ मृगीकुंडं च सर्वस्वं क्षेत्रे ब्रह्मापथे स्मृतम् ॥ १९१ ॥ दुर्गाभिह्वेशमंगेशरेवतानां कथाद्भुता ॥ ततोऽर्द्धेश्वर

पृ० खं०
अ० १०४

॥ २२३ ॥

कथा अचलेश्वरकीर्तनम् ॥ १९२ ॥ नागतीर्थस्य च कथा वसिष्ठाश्रमवर्णनम् ॥ भद्रकर्णस्य माहात्म्यं विनेत्रस्य ततः परम् ॥ १९३ ॥ केदारस्य च
 माहात्म्यं तीर्थागमनकीर्तनम् ॥ कोटीश्वररूपतीर्थहृषीकेशकथास्ततः ॥ १९४ ॥ सिद्धेशशुक्लेश्वरयोर्मणिकर्णोशकीर्तनम् ॥ पंगुतीर्थयमतीर्थवा
 राहतीर्थवर्णनम् ॥ १९५ ॥ चंद्रप्रभासपिंडोदश्रीमाताशुक्रतीर्थजम् ॥ कात्यायन्याश्च माहात्म्यं ततः पिंडारकस्य च ॥ १९६ ॥ ततः कनखल
 स्याथ चक्रमानुषतीर्थयोः ॥ कपिलमितीर्थकथा तथा रत्नानुबंधजा ॥ १९७ ॥ गणेशपार्थेश्वरयोर्वात्रायामुज्ज्वलस्य च ॥ चंडीस्थाननागोद्भव
 शिवकुंडमहेशजा ॥ १९८ ॥ कामेश्वरस्य मार्कण्डेयोत्पत्तेश्च कथा ततः ॥ उदालकेशसिद्धेशगततीर्थकथा पृथक् ॥ १९९ ॥ श्रीदेवसातोत्पत्तिश्च
 न्यासगौतमतीर्थयोः ॥ कुलसंतारमाहात्म्यं रामकोट्याह्वतीर्थयोः ॥ २०० ॥ चंद्रोद्रेदेशानभृंगव्रह्मस्थानोद्भवोऽद्भुतम् ॥ त्रिपुण्ड्ररुद्रहृदगुहेश्वर
 कथा शुभा ॥ २०१ ॥ अविमुक्तस्य माहात्म्यमुमामाहेश्वरस्य च ॥ महौजसः प्रभावश्च जयूतीथस्य वर्णनम् ॥ २०२ ॥ गंगाधरमिश्रकयोः कथा वाथ
 फलस्तुतिः ॥ द्वारकायाश्च माहात्म्ये चंद्रशर्मकथानकम् ॥ २०३ ॥ जागराद्यर्चनाद्याख्या व्रतमेकादशीभवम् ॥ महाद्वादशिकाख्याने प्रह्लादपि
 समागमः ॥ २०४ ॥ दुर्वासस उपाख्याने यात्रोपक्रमकीर्तनम् ॥ गोमत्युत्पत्तिकथनं तस्यां स्नानादिजं फलम् ॥ २०५ ॥ चक्रतीर्थस्य माहात्म्यं
 गोमत्युदधिसंगमः ॥ सनकादिहृदाख्याने नृगतीर्थकथा ततः ॥ २०६ ॥ गोप्रचारकथा पुण्या गोपीनां द्वारकागमः ॥ गोपीसरःसमाख्याने
 ब्रह्मतीर्थादिकीर्तनम् ॥ २०७ ॥ पंचनद्यागमाख्याने नानाख्यानसमन्वितम् ॥ शिवलिंगगदातीर्थकृष्णपूजादिकीर्तनम् ॥ २०८ ॥ त्रिविक्रमस्य
 मूर्ताख्या दुर्वासःकृष्णसंकथा ॥ कुशदैत्यवधोच्चारविशेषार्चनजं फलम् ॥ २०९ ॥ गोमत्यां द्वारकायां च तीर्थागमनकीर्तनम् ॥ कृष्णमंदिरसंप्रेक्षा द्वार
 वत्यभिषेचनम् ॥ २१० ॥ तत्रतीर्थावासकथा द्वारकापुण्यकीर्तनम् ॥ इत्येष सप्तमः प्रोक्तः खंडः प्राभासिको द्विजाः ॥ २११ ॥ स्कान्दे सर्वोत्तरकथे शिवमाहा
 त्म्यवर्णने ॥ लिखितैतत्तु यो दद्याद्धेमशूलसमन्वितम् ॥ २१२ ॥ माध्यां सत्कृत्य विप्राय सशेवे मोदते पदे ॥ २१३ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वोद्बुद्धपा
 ख्याने चतुर्थपादे स्कंदपुराणानुक्रमणीवर्णने नाम चतुरधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि पुराणं वामनाभिधम् ॥
 त्रिविक्रमचरित्रादयं दशसाहस्रसंख्यकम् ॥ १ ॥ कूर्मकल्पसमाख्याने वर्गत्रयकथानकम् ॥ भागद्वयसमायुक्तं वक्तुश्रोतुशुभावहम् ॥ २ ॥ पुराणप्रश्नः
 प्रथमं ब्रह्मशीर्षिच्छिदा ततः ॥ कपालमोचनाख्याने दक्षयज्ञविर्हिसनम् ॥ ३ ॥ हरस्य कालरूपाख्या कामस्य दहनं ततः ॥ प्रह्लादनारायणयोर्युद्धं
 देवासुराहवः ॥ ४ ॥ सुकेश्यर्कसमाख्याने ततो भुवनकोशकम् ॥ ततः काम्यव्रताख्याने श्रीदुर्गाचरितं ततः ॥ ५ ॥ तपतीचरितं पश्चात्कुरुक्षेत्रस्य वर्णनम्
 ॥ सत्यामाहात्म्यमतुलं पार्वतीजन्मकीर्तनम् ॥ ६ ॥ तपस्तस्या विवाहश्च गौर्धुपाख्यानेकं ततः ॥ ततः कौशिक्युपाख्याने कुमारचरितं ततः ॥ ७ ॥

॥ पु.
॥ १८ ॥

ततोऽन्धकवधारूपायानंसाध्योपाख्यानकंतनः॥जाबालिचरितं पश्चादरजायाः कथाद्रुता॥८॥अंधकेश्वरयोर्युद्धं गणत्वं चांधकस्य च॥मरुतां जन्मकथनं
बलेश्च चरितं ततः॥९॥ततस्तु लक्ष्म्याश्चरितं त्रैविक्रममतः परम्॥प्रह्लादतीर्थयात्रायां प्रोच्यतेऽथ कथाः शुभाः॥१०॥ततश्च धुन्धुचरितं प्रेतोपाख्यानकं
ततः ॥ नक्षत्रपुरुषारूपायानं श्रीदामचरितं ततः ॥ ११ ॥ त्रिविक्रमचरित्रांते ब्रह्मप्रोक्तः स्तवोत्तमः ॥ प्रह्लादबलिसंवादे सुतले हरिशंसनम् ॥ १२ ॥
इत्येष पूर्वभागोऽस्य पुराणस्य तवोदितः ॥ शृणुतोऽस्योत्तरं भागं बृहद्दामनसंज्ञकम् ॥ १३ ॥ माहेश्वरी भागवती सौरी गाणेऽश्वरी तथा ॥ चतस्रः
संहिताश्चात्र पृथक् साहस्रसंख्यया ॥ १४ ॥ माहेश्वर्या तु कृष्णस्य तद्रक्तानां च कीर्तनम् ॥ भागवत्यां जगन्मातुरवतारकथाद्रुता
॥ १५ ॥ सौर्यां सूर्यस्य महिमा गदितः पापनाशनः ॥ गाणेऽश्वर्यां गणेशस्य चरितं च महेशितुः ॥ १६ ॥ इत्येतद्दामनं नाम पुराणं सुविचित्रकम् ॥
पुलस्त्येन समाख्यातं नारदाय महात्मने ॥ १७ ॥ ततो नारदतः प्राप्तं व्यासेन सुमहात्मना ॥ व्यासातु लब्धवांश्चेतत तच्छिष्यो रोमहर्षणः
॥ १८ ॥ स चाख्यास्यति विप्रेभ्यां नैमिषीयेभ्य एव च ॥ एवं परंपराप्राप्तं पुराणं वामनं शुभम् ॥ १९ ॥ ये पठन्ति च शृण्वन्ति तेऽपि यांति
परां गतिम् ॥ लिखित्वैतत्पुराणं तु यः शरद्विषुवेऽर्पयेत् ॥ २० ॥ विप्राय वेदविदुषे घृतधेनुसमन्वितम् ॥ स समुद्धृत्य नरकात्रयेत्स्वर्गं
पितृन्स्वकात् ॥ २१ ॥ देहांते भुक्तभोगोऽसौ याति विष्णोः परं पदम् ॥ २२ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे
वामनपुराणानुक्रमणीवर्णनं नाम पञ्चाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०५ ॥ ब्रह्मोवाच॥शृणु वत्स मरीचे त्वं पुराणं कूर्मसंज्ञकम् ॥ लक्ष्मीकल्पानुचरितं
यत्र कूर्मवपुर्हरिः ॥ १ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां माहात्म्यं च पृथक्पृथक् ॥ इन्द्रद्युम्नप्रसंगेन प्रार्हर्षिभ्यो दयान्वितः ॥ २ ॥ तत्सप्तदशसाहस्रं सुचतुः
संहितं शुभम् ॥ यत्र ब्राह्माः पुरा प्रोक्ता धर्मा नानाविधा मुने ॥ ३ ॥ नानाकथाप्रसंगेन नृणां सद्गतिदायकाः ॥ तत्र पूर्वविभागे तु पुराणोपक्रमः
पुरा ॥ ४ ॥ लक्ष्मीद्रद्युम्नसंवादः कूर्मार्पणसंकथा ॥ वर्णाश्रमाचारकथा जगदुत्पत्तिकीर्तनम् ॥ ५ ॥ कालसंख्या समासेन लयांते स्तवनं
विभोः ॥ ततः संक्षेपतः सर्गः शांकरं चरितं तथा ॥ ६ ॥ सहस्रनाम पार्वत्या योगस्य च निरूपणम् ॥ भृगुवंशसमाख्यानं ततः
स्वायम्भुवस्य च॥७॥देवादीनां समुत्पत्तिर्दक्षयज्ञादतिस्ततः॥दक्षसृष्टिकथा पश्चात्कश्यपान्वयकीर्तनम्॥८॥आत्रेयवंशकथनं कृष्णस्य चरितं शुभम्॥
मर्तंडकृष्णसंवादो व्यासपाण्डवसंकथा ॥ ९ ॥ युगधर्मानुक्रमं व्यासजैमिनीकीर्तनम् ॥ वाराणस्याश्च माहात्म्यं प्रयागस्य ततः परम् ॥ १० ॥
त्रैलोक्यवर्णनं च वेदशास्त्रानिरूपणम् ॥ उत्तराऽस्या विभागे तु पुरा गीतेश्वरी ततः ॥ ११ ॥ व्यासगीता ततः प्रोक्ता नानाधर्मप्रबो
धिनी ॥ नानाविधानां तीर्थानां माहात्म्यं च पृथक् ततः ॥ १२ ॥ प्रतिसर्गप्रकथनं ब्राह्मीयं संहिता स्मृता ॥ अतः परं भागवतीसंहितायं

५० सं०
अ० १०६

॥ २२४ ॥

निरूपणम् ॥ १३ ॥ कथिता यत्र वर्णानां प्रथमवृत्तिरुदाहृता ॥ पादेऽस्याः प्रथमे प्रोक्ता ब्राह्मणानां व्यवस्थितिः ॥ १४ ॥ सदा
चागत्मिका वत्स भोगसौख्यविवर्द्धनी ॥ द्वितीये क्षत्रियाणां तु वृत्तिः सम्यक्प्रकीर्तिता ॥ १५ ॥ यया त्वाश्रितया पापं विधूयेह ब्रजेदिवम् ॥
तृतीये वैश्यजातीनां वृत्तिरुक्ता चतुर्विधा ॥ १६ ॥ यया चरितया सम्यगलभते गतिमुत्तमाम् ॥ चतुर्थेऽस्यास्तथा पादे शूद्रवृत्तिरुदाहृता ॥ १७ ॥ यया संतु
प्यति श्रीशो नृणां श्रेयोविवर्द्धनः ॥ पंचमेऽस्यास्ततः पादे वृत्तिः संकरजोदिता ॥ १८ ॥ यया चरितयान्नोति भाविनी गतिमुत्तमाम् ॥ इत्येषा
पंचपद्युक्ता द्वितीया संहिता मुने ॥ १९ ॥ तृतीयाजोदिता सौरी नृणां कार्यविधायिनी ॥ षोढा पदकर्मसिद्धिं बोधयन्ती च कामिनाम् ॥ २० ॥ चतुर्थी
वेधवा नाम मोक्षदा परिकीर्तिता ॥ चतुष्पदी द्विजातीनां साक्षाद्ब्रह्मस्वरूपिणी ॥ २१ ॥ ताः क्रमात्पदचतुर्द्विषुसाहस्राः परिकीर्तिताः ॥ २२ ॥
पतङ्कर्मपुराणं तु चतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ पटतां शृण्वतां नृणां सर्वोत्कृष्टगतिप्रदम् ॥ २३ ॥ लिखित्वैतत्तु यो भक्त्या हेमकूर्मसमन्वितम् ॥ ब्राह्मणाया
धने दद्यात्स याति परमां गतिम् ॥ २४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे कूर्मपुराणानुक्रमणीकथनं नाम पटुत्तरशततमोऽ
ध्यायः ॥ १०६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अथ मात्स्यं पुराणं ते प्रवक्ष्ये द्विजसत्तम ॥ यत्रोक्तं सप्तकल्पानां वृत्तं संक्षिप्य भूतले ॥ १ ॥ व्यासेन वेदविदुषा
नारसिंहोपवर्णने ॥ उपक्रम्य तदुद्दिष्टं चतुर्दशसहस्रकम् ॥ २ ॥ मनुमत्स्यसुसंवादो ब्रह्माडकथनं ततः ॥ ब्रह्मदेवासुरोत्पत्तिर्मांसतोत्पत्तिरेव च ॥ ३ ॥
मदनद्वादशी तद्ब्रह्मोक्तपालाभिपूजनम् ॥ मन्वन्तरसमुद्देशो वैश्यराज्याभिवर्णनम् ॥ ४ ॥ सूर्यवैवस्वतोत्पत्तिर्बुधसंगमनं तथा ॥ पितृवंशानुक्रमकथनं
श्राद्धकालस्तथैव च ॥ ५ ॥ पितृतीर्थप्रचारश्च सोमोत्पत्तिस्तथैव च ॥ कीर्तनं सोमवंशस्य ययातिचरितं तथा ॥ ६ ॥ कार्तवीर्यस्य चरितं
सृष्टवंशानुकीर्तनम् ॥ भृगुशापस्तथा विष्णोर्दशधा जन्मने क्षितौ ॥ ७ ॥ कीर्तनं पूरुवंशस्य वंशो ह्योताशनः परम् ॥ क्रियायोगस्ततः
पश्चात्पुराणपरिकीर्तनम् ॥ ८ ॥ व्रतं नक्षत्रपुरुषं मार्तण्डशयनं तथा ॥ कृष्णाष्टमीव्रतं तद्ब्रह्मोद्दिष्टं चन्द्रसंक्षितम् ॥ ९ ॥ तडागविधि
माहात्म्यं पादपोत्सर्ग एव च ॥ सौभाग्यशयनं तद्ब्रह्मस्त्यव्रतमेव च ॥ १० ॥ तथानन्ततृतीयाया रसकल्याणिनीव्रतम् ॥ तथैवानं
दकर्याश्च व्रतं सारस्वतं पुनः ॥ ११ ॥ उपरागाभिषेकश्च सप्तमीशयनं तथा ॥ भीमाख्या द्वादशी तद्ब्रह्मनंगशयनं तथा ॥ १२ ॥ अशून्यशयनं
तद्ब्रह्मैवांगारकव्रतम् ॥ सप्तमीसप्तकं तद्ब्रह्मशोकद्वादशीव्रतम् ॥ १३ ॥ मेरुप्रदानं दशधा ग्रहशांतिस्तथैव च ॥ ग्रहस्वरूपकथनं तथा
शिवचतुर्दशी ॥ १४ ॥ तथा सर्वफलत्यागः सूर्यवारव्रतं तथा ॥ संक्रांतिस्नपनं तद्ब्रह्मभूतिद्वादशीव्रतम् ॥ १५ ॥ पष्टिव्रतानां माहात्म्यं
तथा स्नानविधिक्रमः ॥ प्रयागस्य तु माहात्म्यं द्वीपचोक्तानुवर्णनम् ॥ १६ ॥ तथांतरिक्षचारश्च ध्रुवमाहात्म्यमेव च ॥ भवनानि सुरै

व ना. ५.
॥ २२५ ॥

द्राणां त्रिपुरोद्योतनं तथा ॥ १७ ॥ पितृप्रवरमाहात्म्यं मन्वंतरविनिर्णयः ॥ चतुर्थ्युगस्य संप्रतिर्युगधर्मनिरूपणम् ॥ १८ ॥ वज्रांगस्य तु संप्रति
स्तारकोत्पत्तिरेव च ॥ तारकासुरमाहात्म्यं ब्रह्मदेवानुकीर्तनम् ॥ १९ ॥ पार्वतीसंभवस्तद्वत्तथा शिवतपोवनम् ॥ अनंगदेहदाहश्च रतिशोकस्तथैव
च ॥ २० ॥ गौरीतपोवनं तद्वच्चिवेनाथ प्रसादनम् ॥ पार्वतीऋषिसंवादस्तथैवोद्वाहमंगलम् ॥ २१ ॥ कुमारसंभवस्तद्वत्कुमारविजयस्तथा ॥
तारकस्य वधो घोरो नरसिंहोपवर्णनम् ॥ २२ ॥ पद्मोद्भवविसर्गस्तु तथैवांधकघातनम् ॥ वाराणस्यास्तु माहात्म्यं नर्मदायास्तथैव च ॥ २३ ॥
प्रवरानुक्रमस्तद्वत्पितृगाथायानुकीर्तनम् ॥ तथोभयमुखीदानं दानं कृष्णाजिनस्य च ॥ २४ ॥ ततः सावित्र्युपाख्यानं राजधर्मास्तथैव च ॥ विविधो
त्पातकथनं ग्रहणतस्तथैव च ॥ २५ ॥ यात्रानिमित्तकथनं स्वप्नमंगलकीर्तने ॥ वामनस्य तु माहात्म्यं वाराहस्य ततः परम् ॥ २६ ॥ समुद्रमथनं
तद्वत्कालकूटाभिर्शातनम् ॥ देवासुरविमर्दश्च वास्तुविद्या तथैव च ॥ २७ ॥ प्रतिमालक्षणं तद्वदेवतायतनं तथा ॥ प्रासादलक्षणं तद्वन्मंडपान
च लक्षणम् ॥ २८ ॥ भविष्यराज्ञामुद्देशो महादानानुकीर्तनम् ॥ कल्पानुकीर्तनं तद्वत्पुराणेऽस्मिन्प्रकीर्तितम् ॥ २९ ॥ पवित्रमेतत्कल्याणमायुः
कीर्तिविवर्द्धनम् ॥ यः पठेच्छृणुयाद्वापि स याति भवनं हरेः ॥ ३० ॥ लिखित्वैतत्तु यो दद्याद्देवमत्स्यगवान्वितम् ॥ विप्रायाभ्यर्च्य विपुर्व स
याति परमं पदम् ॥ ३१ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे मत्स्यपुराणानुक्रमणीकथनं नाम सप्तोत्तरशततमोऽध्यायः
॥ १०७ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ मरीचे शृणु वक्ष्यामि पुराणं गारुडं शुभम् ॥ गरुडायाब्रवीत्पृष्टो भगवान्गरुडासनः ॥ १ ॥ एकोनविंशसाहस्रं
तार्क्ष्यकल्पकथान्वितम् ॥ पुराणोपक्रमप्रश्नः सर्गः संक्षेपतस्ततः ॥ २ ॥ सूर्यादिपूजनविधिर्दीक्षाविधिरतः परम् ॥ श्राद्धपूजा ततः पश्चाद्भवव्यूहाचनं
द्रिज ॥ ३ ॥ पूजाविधानं च तथा वैष्णवं पंजरं ततः ॥ योगाध्यायस्ततो विष्णोर्नामसाहस्रकीर्तनम् ॥ ४ ॥ ध्यानं विष्णोस्ततः सूर्यपूजा
मृत्युंजयार्चनम् ॥ मालामंत्रः शिवार्चाथ गणपूजा ततः परम् ॥ ५ ॥ गोपालपूजा त्रैलोक्यमोहनश्रीधरार्चनम् ॥ विष्ण्वर्चा पंचतत्त्वार्चा
चकार्चा देवपूजनम् ॥ ६ ॥ न्यासादिसंध्योपास्तित्वं दुर्गाचार्याथ सुरार्चनम् ॥ पूजा माहेश्वरी चातः पवित्रारोपणार्चनम् ॥ ७ ॥ मूर्तिध्यानं
वास्तुमानं प्रासादानां च लक्षणम् ॥ प्रतिष्ठा सर्वदेवानां पृथक्पूजा विधानतः ॥ ८ ॥ योगोऽष्टांगो दानधर्मा प्रायश्चित्तविधिक्रिया ॥
द्वीपेशनरकाख्यानं सूर्यव्यूहश्च ज्योतिषम् ॥ ९ ॥ सामुद्रिकं स्वरज्ञानं नवस्तपरीक्षणम् ॥ माहात्म्यमथ तीर्थानां गयामाहात्म्यमुत्तमम्
॥ १० ॥ ततो मन्वंतराख्यानं पृथक्पृथक्विभागशः ॥ पित्राख्यानं वर्णधर्मा द्रव्यशुद्धिः समर्पणम् ॥ ११ ॥ श्राद्धं विनायकस्त्वार्चा ग्रहयज्ञस्तथा

पृ० सं०
अ० १०८

॥ २२५ ॥

श्रमाः ॥ जननाख्यं प्रेतशीर्षं नीतिशास्त्रं क्रोक्तयः ॥ १२॥ सूर्यवंशः सोमवंशोऽवतारकथनं हरेः ॥ रामायणं हरेर्वंशो भास्ताख्यानकं ततः ॥ १३॥
 आयुर्वेदनिदानं प्राक् चिकित्सा द्वयजा गुणाः ॥ रोगघ्नं कवचं विष्णोर्गारुडं त्रैपुरो मनुः ॥ १४॥ प्रश्नचूडामणिश्चातो हयायुर्वेदकीर्तनम् ॥ ओषधीनाम
 कथनं ततो व्याकरणोदनम् ॥ १५ ॥ छंदःशास्त्रं सदाचारस्ततः स्नानविधिः स्मृतः ॥ तर्पणं वैश्वदेवं च संध्या पार्वणकर्म च ॥ १६ ॥ नित्यश्राद्धं
 सर्पिडाख्यं धर्मसारोऽघनिष्कृतिः ॥ प्रतिसंक्रम उक्ताः स्म युगधर्माः कृतेः फलम् ॥ १७ ॥ योगशास्त्रं विष्णुभक्तिर्नमस्कृतिफलं हरेः ॥ माहात्म्यं वैष्णवं
 चाथ नारसिंहस्तवोत्तमम् ॥ १८ ॥ ज्ञानामृतं गुहाष्टकं स्तोत्रं विष्णुचैनाह्वयः ॥ शैवादीनां सिसिद्धांतो ब्रह्मज्ञानं तथात्मकम् ॥ १९ ॥ गीतासारः फलो
 त्कीर्तिः पूर्वखंडोऽयमीरितः ॥ अथास्यैवोत्तरे खंडे प्रेतकल्पः पुरोदितः ॥ २० ॥ यत्र ताक्ष्येण संपृष्टो भगवानाह वाड्मनाः ॥ धर्मप्रकटनं पूर्वं योगिनां
 गतिकारणम् ॥ २१ ॥ दानादिकं फलं चापि प्रोक्तमन्त्रोद्धेदेहिकम् ॥ यमलोकस्थमार्गस्य वर्णनं च ततः परम् ॥ २२ ॥ षोडशश्राद्धफलको वृत्तांतश्चात्र
 वर्णितः ॥ निष्कृतिर्यममार्गस्य धर्मराजस्य वैभवम् ॥ २३ ॥ प्रेतपीडाविनिर्देशः प्रेतचिह्ननिरूपणम् ॥ प्रेतानां चरिताख्यानं कारणं प्रेततां प्रति ॥ २४ ॥
 प्रेतकृत्यविचारश्च सर्पिडीकरणोक्तयः ॥ प्रेतत्वमोक्षणाख्यानं दानानि च विमुक्तये ॥ २५ ॥ आवश्यकोत्तमं दानं प्रेतसौख्यकरोदनम् ॥
 शारीरकविनिर्देशो यमलोकस्य वर्णनम् ॥ २६ ॥ प्रेतत्वोद्धारकथनं कर्मकर्तृविनिर्णयः ॥ मृत्योः पूर्वक्रियाख्यानं पश्चात्कर्मनिरूपणम् ॥ २७ ॥
 मध्यषोडशकश्राद्धं स्वर्गप्राप्तिक्रियोदनम् ॥ सूतकस्याथ सख्यां नारायणवलिक्रिया ॥ २८ ॥ वृषोत्सर्गस्य माहात्म्यं निषिद्धपरिवर्जनम् ॥ अप
 मृत्युक्रियोक्तिश्च विपाकः कर्मणां नृणाम् ॥ २९ ॥ कृत्याकृत्यविचारश्च विष्णुध्यानविमुक्तये ॥ स्वर्गतौ विहिताख्यानं स्वर्गसौख्यनिरूपणम् ॥ ३० ॥
 भूलोकवर्णनं चैव सप्ताधोलोकवर्णनम् ॥ पंचोद्धेलोककथनं ब्रह्मांडस्थितिकीर्तनम् ॥ ३१ ॥ ब्रह्मांडानेकचरितं ब्रह्मजीवननिरूपणम् ॥ आत्यंतिकं
 लयाख्यानं फलस्तुतिनिरूपणम् ॥ ३२ ॥ इत्येतद्गारुडं नाम पुराणं भुक्तिमुक्तिदम् ॥ कीर्तितं पापशमनं पठतां शृण्वतां नृणाम् ॥ ३३ ॥ लिखि
 त्वेतत्पुराणं तु विष्णवे यः प्रयच्छति ॥ सौवर्णहंसयुग्मादब्धं विप्राय स दिवं व्रजेत् ॥ ३४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे
 गारुडानुक्रमणीवर्णनं नामाष्टोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १०८ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि ब्रह्मांडाख्यं पुरातनम् ॥ यच्च द्वादशसाहस्रमादिकल्पक
 थायुतम् ॥ १ ॥ प्रक्रियाख्योऽनुषंगख्य उपोद्घातस्तृतीयकः ॥ चतुर्थ उपसंहारः पादाश्चत्वार एव हि ॥ २ ॥ पूर्वपादद्वयं पूर्वो भागोऽत्र समुदाहृतः ॥
 तृतीयो मध्यमो भागश्चतुर्थस्तूतरो मतः ॥ ३ ॥ आदौ कृत्यसमुपदेशो नैमिषाख्यानकं ततः ॥ हिरण्यगर्भोत्पत्तिश्च लोककल्पनमेव च ॥ ४ ॥ एव

वृ.ना.पु.
॥ २२६ ॥

वे प्रथमः पादो द्वितीयं शृणु मानद ॥ कल्पमन्वन्तराख्यानं लोकज्ञानं ततः परम् ॥ ५ ॥ मानसीवृष्टिकथनं रुद्रप्रसववर्णनम् ॥ महादेवविभूतिश्च
ऋषिसर्गस्ततः परम् ॥ ६ ॥ अग्नीनां विजयश्चाथ कालसद्भाववर्णनम् ॥ प्रियव्रतान्वयोद्देशः पृथिव्यायामविस्तरः ॥ ७ ॥ वर्णनं भास्तस्यास्य
ततोऽन्येषां निरूपणम् ॥ जम्बादिसप्तद्वीपाख्या ततोऽधोलोकवर्णनम् ॥ ८ ॥ उर्द्धलोकानुकथनं ग्रहचारस्ततः परम् ॥ आदित्यव्यूहकथनं देवग्रहानु
कीर्तनम् ॥ ९ ॥ नीलकण्ठाह्वयाख्यानां महादेवस्य वैभवम् ॥ अमावास्यानुकथनं युगतत्त्वनिरूपणम् ॥ १० ॥ यज्ञप्रवर्तनं चाथ युगयोरन्तर्ययोः कृतिः ॥
युगप्रजालक्षणं च ऋषिप्रवरवर्णनम् ॥ ११ ॥ वेदानां व्यसनाख्यानां स्वायम्भुवननिरूपणम् ॥ शेषमन्वन्तराख्यानां पृथिवीदोहनं ततः ॥ १२ ॥ चाक्षु
पेऽयतने सर्गे द्वितीयोऽह्निः पुरोदले ॥ अधोपोद्घातपादे तु सप्तर्षिपरिकीर्तनम् ॥ १३ ॥ प्रजापत्यन्वयस्तस्माद्देवादीनां समुद्भवः ॥ ततो जयाभिलाषश्च
मरुतुत्पत्तिकीर्तनम् ॥ १४ ॥ काश्यपेयानुकथनं ऋषिवंशनिरूपणम् ॥ पितृकल्पानुकथनं श्राद्धकल्पस्ततः परम् ॥ १५ ॥ वैवस्वतसमुत्पत्तिः
सृष्टिस्तस्य ततः परम् ॥ मनुपुत्रान्वयश्चातो गान्धर्वस्य निरूपणम् ॥ १६ ॥ इक्ष्वाकुवंशकथनं वंशोद्भवेः सुमहात्मनः ॥ अमावसोरन्वयश्च
रजेश्चरितमद्भुतम् ॥ १७ ॥ ययातिचरितं चाथ यदुवंशनिरूपणम् ॥ कार्तवीर्यस्य चरितं जामदग्न्यं ततः परम् ॥ १८ ॥ वृष्णिवंशानुकथनं सगर
स्याथ संभवः ॥ भार्गवस्यानुचरितं पितृकार्यवधाश्रयम् ॥ १९ ॥ सगरस्याथ चरितं भार्गवस्य कथा पुनः ॥ देवासुराहवकथा कृष्णाविर्भाववर्ण
नम् ॥ २० ॥ इंद्रस्य तु स्तवः पुण्यः शुक्रेण परिकीर्तितः ॥ विष्णुमाहात्म्यकथनं वलिवंशनिरूपणम् ॥ २१ ॥ भविष्यराजचरितं संप्राप्तेऽथ कलौ दुगे ॥
सनुपोद्घातपादोऽयं तृतीयो मध्यमे दले ॥ २२ ॥ चतुर्थमुपसंहारं वक्ष्ये खण्डे तथोत्तरे ॥ वैवस्वतांतराख्यानां विस्तरेण यथातथम् ॥ २३ ॥ पूर्वमेव
समुद्दिष्टं संक्षेपादिह कथ्यते ॥ भविष्याणां मनूनां च चरितं हि ततः परम् ॥ २४ ॥ कल्पप्रलयनिर्देशः कालमानं ततः परम् ॥ लोकाश्चतुर्दश ततः
अथिनाः प्राप्तलक्षणेः ॥ २५ ॥ वर्णनं नरकाणां च विकर्माचरणस्ततः ॥ मनोमयपुराख्यानां लयः प्राकृतिकस्ततः ॥ २६ ॥ शैवस्याथ पुरस्यापि
वर्णनं च ततः परम् ॥ त्रिविधा गुणसंबंधानंतूनां कीर्तिता गतिः ॥ २७ ॥ अनिर्देश्याप्रतर्क्यस्य ब्रह्मणः परमात्मनः ॥ अन्वयव्यतिरेकाभ्यां वर्णनं
हि ततः परम् ॥ २८ ॥ इत्येष उपसंहारपादो वृत्तः सहोत्तरः ॥ चतुष्पादं पुराणं ते ब्रह्माण्डं समुदाहृतम् ॥ २९ ॥ अष्टादशमनोपम्यं सारात्सारतरं
द्विज ॥ ब्रह्मांडं यच्चतुर्लक्षं पुराणं येन पठ्यते ॥ ३० ॥ तदेतदस्य गदितमत्राष्टादशधा पृथक् ॥ पाशुरार्षेण मुनिना सर्वेषामपि मानद ॥ ३१ ॥ त्वच्छ्रु
तपदेष्टुं मुनीनां भावितात्मनाम् ॥ मतः श्रुत्वा पुराणानि लोकेभ्यः प्रचकारिरे ॥ ३२ ॥ मुनयो धर्मशीलास्ते दीनानुग्रहकारिणः ॥ मया

पृ० सं०
अ० १०९

॥ २२६ ॥

चेदं पुराणं तु वसिष्ठाय पुरोदितम् ॥ ३३ ॥ तेन शक्तिमुतायाक्त जातुकथ्याय तन च ॥ व्यासा लब्ध्वा ततश्चतुष्टयमर्जनमुखोदितम् ॥
 ॥ ३४ ॥ प्रमाणीकृत्य लोकेऽस्मिन्प्रवर्तयदनुत्तमम् ॥ य इदं कीर्तयेद्वत्स शृणोति च समाहितः ॥ ३५ ॥ स विधूयेह पापानि याति लोकमनामयम् ॥
 लिखित्वैतत्पुराणं तु स्वर्णसिंहासनस्थितम् ॥ ३६ ॥ वस्त्रेणाच्छादितं यस्तु ब्राह्मणाय प्रयच्छति ॥ स याति ब्रह्मणो लोकं नात्र कार्या विचारणा ॥
 ॥ ३७ ॥ मरीचेऽष्टादशैतानि मया प्रोक्तानि यानि ते ॥ पुराणानि तु संक्षेपाच्छ्रोतव्यानि च विस्तरात् ॥ ३८ ॥ अष्टादश पुराणानि यः शृणोति
 नरोत्तमः ॥ कथयेद्वा विधानेन नेह भूयः स जायते ॥ ३९ ॥ सूत्रमेतत्पुराणानां यन्मयोक्तं तवाधुना ॥ तन्नित्यं शीलनीयं हि पुराणफलमिच्छता
 ॥ ४० ॥ न दाभिकाय पापाय देवर्ष्यनुसूयवे ॥ देयं कदापि साधूनां द्वेषिणे न शठाय च ॥ ४१ ॥ शांताय शमचित्ताय शुश्रूषाभिरताय च ॥
 निर्मत्सराय शुचये देयं सद्गुणवाय च ॥ ४२ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे ब्रह्माण्डपुराणानुक्रमणीनिरूपणं नाम
 नवोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १०९ ॥ नारद उवाच ॥ पुराणसूत्रमखिलं श्रुतं तव मुखादिभो ॥ मरीचये यथा प्रोक्तं ब्रह्मणा परमेष्ठिना ॥ १ ॥
 अधुना तु महर्भाग तिथीनां वै कथानकम् ॥ क्रमतो मह्यमाख्याहि यथा स्याद्व्रतनिश्चयः ॥ २ ॥ यस्मिन्मासे तु या पुण्या तिथिर्येन उपासिता ॥
 यद्विधाने च पूजादेस्तत्सर्वं वद संप्रतम् ॥ ३ ॥ सनातन उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि तिथीनां ते व्रतं पृथक् ॥ तिथीशानुक्रमादेव सर्वसिद्धि
 विधायकम् ॥ ४ ॥ चैत्रे मासि जगद्ब्रह्मा समज प्रथमेऽहनि ॥ शुक्लपक्षे समग्रं वै तदा सूर्योदये सति ॥ ५ ॥ वत्सरादौ वसन्तादौ बलिर्वाज्ये तथैव च ॥
 पूर्वविद्धेव कर्तव्या प्रतिपत्सर्वदा बुधेः ॥ ६ ॥ तत्र कार्या महाशक्तिः सर्वकल्मषनाशिनी ॥ सर्वोत्पातप्रशमनी कलिबुद्धतहारिणी ॥ ७ ॥ आयुःप्रदा
 पुष्टिकरी धनसौभाग्यवर्दिनी ॥ मंगल्या च पवित्रा च लोकद्वयमुखावहा ॥ ८ ॥ तस्यामादौ तु संपूज्यो ब्रह्मा बह्विवपुर्धरः ॥ पाद्यार्घ्यपुष्पधूपैश्च
 वस्त्रालंकारभोजनेः ॥ ९ ॥ होमेर्वत्युपहारेश्च तथा ब्राह्मणतर्पणैः ॥ ततः क्रमेण देवेभ्यः पूजा कार्या पृथक्पृथक् ॥ १० ॥ कृत्वोत्कार
 नमस्कारं कुशोदकतिलाक्षतेः ॥ सवस्त्रं सहिरण्यं च ततो दद्याच्चित्तये ॥ ११ ॥ दक्षिणां वेदविदुषे व्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ एवं पूजाविशेषेण
 व्रतं स्यात्सौरिसंज्ञकम् ॥ १२ ॥ आरोग्यदं नृणां विप्र तस्मिन्नेव दिने मुने ॥ विद्याव्रतमपि प्रोक्तमस्यामेव तिथौ मुने ॥ १३ ॥ तिलकं
 गंधधूपविलेपनैः ॥ १४ ॥ प्रहृष्टसप्तधान्यैश्च नारमेर्वीजपूरकैः ॥ अभ्युक्ष्यास्ततोयेन मंत्रेणेत्यं क्षमापयेत् ॥ १५ ॥ करवीरं वृषावासं नमस्ते

भानुवल्गु ॥ दंभोलिमृदुर्गादिदेवानां सततं प्रिय ॥ १७ ॥ आकृष्णेनेति वेदोक्तमंत्रेणेत्यं क्षमापयेत् ॥ एवं भक्त्या समभ्यर्च्य दत्त्वा विप्राय
दक्षिणाम् ॥ १८ ॥ प्रदक्षिणं ततः कुर्यात्पश्चात्स्वभवनं ब्रजेत् ॥ नभःशुक्ले प्रतिपदि लक्ष्मीबुद्धिप्रदायकम् ॥ १९ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां निदानं
परमं व्रतम् ॥ सोमवारं समारभ्य सार्धमासत्रयं द्विज ॥ २० ॥ कार्तिकासितभूतायामुपोष्य व्रततत्परः ॥ पूर्णायां शिवमभ्यर्च्य सुवर्ण वंशसंयुतम् ॥ २१ ॥
वायनं सुमहत्पुण्यं देवताप्रीतिवर्धकम् ॥ दद्याद्विप्राय संकल्प्य धनवृद्धये सुनीश्वर ॥ २२ ॥ भाद्रशुक्लप्रतिपदि व्रतं नाम्ना महत्तमम् ॥ व्रतं मौनाह्वयं केचि
त्प्रादुरत्र शिवोऽर्च्यते ॥ २३ ॥ नेवेद्यं तु पचेन्मौनी षोडशत्रिगुणानि च ॥ फलानि पिष्टपक्वानि दद्याद्विप्राय षोडश ॥ २४ ॥ देवाय षोडशान्यानि
भुज्यते षोडशात्मना ॥ सौवर्णं शिवमभ्यर्च्य कुम्भोपरि विधानवित् ॥ २५ ॥ तत्सर्वं धेनुसहितमाचार्याय प्रदापयेत् ॥ इदं कृत्वा व्रतं विप्र देव
देवस्य शूलिनः ॥ २६ ॥ चतुर्दशाब्दं देशांतं भुक्तभोगः शिवं ब्रजेत् ॥ आश्विने सितपक्षत्यां कृत्वाशोकव्रतं नरः ॥ २७ ॥ अशोको जायते विप्र
धनधान्यसमन्वितः ॥ अशोकपूजनं तत्र कार्यं नियमतत्परे ॥ २८ ॥ व्रतति द्वादशे वर्षे मूर्तिं चाशोकशाखिनः ॥ समर्प्य गुरवे भक्त्या
शिवलोके महीयते ॥ २९ ॥ अस्यामेव प्रतिपदि नवरात्रं समारभेत् ॥ पूर्वाह्निं पूजयेद्देवीं घटस्थापनपूर्वकम् ॥ ३० ॥ अंकुरारोपणं
कृत्वा यवैर्गोधूममिश्रितैः ॥ ततः प्रतिदिनं कुर्यादेकभुक्तमयाचितम् ॥ ३१ ॥ उपवासं यथाशक्ति पूजापाठजपादिकम् ॥ मार्कण्डेय
पुराणोक्तं चरितत्रितयं द्विज ॥ ३२ ॥ पठनीयं नवदिनं भुक्तिमुक्ती अभीप्सता ॥ कुमारीपूजनं तत्र प्रशस्तं भोजनादिभिः ॥ ३३ ॥ इत्थं कृत्वा व्रतं
विप्र सर्वसिद्ध्याल्लभ्यो नरः ॥ जायते भुवि दुर्गायाः प्रसादात्त्रय संशयः ॥ ३४ ॥ अथोर्जसितपक्षत्यां नवरात्रोदितं चरेत् ॥ विशेषादन्नकूटारव्यं
विष्णुप्रीतिविवर्धनम् ॥ ३५ ॥ सर्वपाकेः सर्वदोहैः सर्वैः सर्वाधिसिद्धये ॥ कर्तव्यमन्नकूटं तु गोवर्द्धनसमर्चने ॥ ३६ ॥ सायं गोभिः सह श्रीमद्गो
वर्द्धनधराधरम् ॥ समर्प्य दक्षिणीकृत्य भुक्तिमुक्तीं समामुयात् ॥ ३७ ॥ अथ मार्गसिताद्यायां धनव्रतमनुत्तमम् ॥ नक्तं विष्ण्वर्चनं होमैः सौवर्णा
हुतभुक्तम् ॥ ३८ ॥ रक्तवस्त्रयुगाच्छत्रां द्विजाय प्रतिपादयेत् ॥ एवं कृत्वा धनेर्धान्यैः समृद्धो जायते भुवि ॥ ३९ ॥ वह्निना दग्धपापस्तु विष्णु
लोके महीयते ॥ पौषशुक्लप्रतिपदि भानुमभ्यर्च्य भक्तिः ॥ ४० ॥ एकभक्तव्रतो मृत्योर् भानुलोकमवामुयात् ॥ माघशुक्लाद्यदिवसे वह्निं साक्षा
न्महेश्वरम् ॥ ४१ ॥ समभ्यर्च्य विधानेन समृद्धो जायते भुवि ॥ अथ फाल्गुनशुक्लादौ देवदेवं दिगंबरम् ॥ ४२ ॥ धूलिधूसरसर्वांगं जलेक्षतेत्स
मंततः ॥ कर्मणा लौकिकेनापि संतुष्टो हि महेश्वरः ॥ ४३ ॥ त्वसायुज्यं प्रदिशति भक्त्या सम्यक्समार्चितः ॥ वैशाखे तु सिताद्यायां विष्णु

विश्वविहारिणम् ॥ ४४ ॥ समभ्यर्च्य विधानेन विप्रान्संभोजयेद्वती ॥ एवं शुचिसिताद्यायां ब्रह्माणं जगतां गुरुम् ॥ ४५ ॥ विष्णुना सहितो
 ब्रह्मा सर्वलोकेश्वरेश्वरः ॥ स्वसायुज्यं प्रदिशति सर्वसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ ४६ ॥ आसु द्वादशमासानां प्रतिपत्सु द्विजोत्तम ॥ व्रतानि तुभ्यं प्रोक्तानि
 भुक्तिमुक्तिप्रदानि च ॥ ४७ ॥ व्रतेष्वेतेषु सर्वेषु ब्रह्मचर्यं विधीयते ॥ भोजने तु हविष्यान्नं सामान्यत उदाहृतम् ॥ ४८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीय
 पुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे द्वादशमासप्रतिपद्व्रतनिरूपणं नाम दशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११० ॥ सनातन उवाच ॥ शृणु
 विप्र प्रवक्ष्यामि द्वितीयाया व्रतानि ते ॥ यानि कृत्वा नरो भक्त्या ब्रह्मलोके महीयते ॥ १ ॥ चैत्रशुक्लद्वितीयायां ब्रह्माणं च सशक्तिकम् ॥ हवि
 ष्यान्नेन गन्धाद्यैः स्तोष्य सर्वकृतद्वयम् ॥ २ ॥ फलं लब्ध्वा खिलान्कामानंतं ब्रह्मपदं लभेत् ॥ अस्मिन्नेव दिने विप्र वालेंद्रमुदितं परे ॥ ३ ॥ सम
 भ्यर्च्य निशारंभे भुक्तिमुक्तिफलं भवेत् ॥ अथ वास्मिन्दिने भक्त्या दसावभ्यर्च्य यवतः ॥ ४ ॥ सुवर्णरजतेनेत्रे प्रदद्याच्च द्विजानये ॥ पूर्णयात्राव्रते
 ह्यस्मिन्दध्ना वापि घृतेन च ॥ ५ ॥ नेत्रव्रतं द्वादश वत्सरान्वै कृत्या भवेद्भूमिपतिर्द्विजैर्द्विजैः ॥ सुरुपहृषोऽग्निगणप्रतापी धर्माभिगमो नृपवर्गमुख्यः ॥ ६ ॥
 राधशुक्लद्वितीयायां ब्रह्माणं विष्णुरूपिणम् ॥ समर्च्य सप्तधान्यान्बहुंभोपरि विधानतः ॥ ७ ॥ विष्णुलोकमवाप्नोति भुक्त्वा भोगान्मनोगमान् ॥
 ज्येष्ठशुक्लद्वितीयायां भास्करं भुवनाधिपम् ॥ ८ ॥ चतुर्वक्रस्वरूपं च समभ्यर्च्य विधानतः ॥ भोजयित्वा द्विजान् भक्त्या भास्करं लोकमाप्नुयात्
 ॥ ९ ॥ आपादस्य सिते पक्षे द्वितीया पुण्यसंयुता ॥ तस्यां रथं समारोप्य रामं सह सुभद्रया ॥ १० ॥ द्विजादिभिर्व्रती सार्धं पश्चिम्य पुगादि
 कम् ॥ जलाशयांतिकं गत्वा कार्श्येच्च महोत्सवम् ॥ ११ ॥ तदन्ते देवभवने निवेश्य च यथाविधि ॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्चैव व्रतस्यास्य प्रवर्तयेत् ॥ १२ ॥
 नभःशुक्लद्वितीयायां विश्वकर्मा प्रजापतिः ॥ स्वपितृति तिथिः पुण्या ह्यशोकशयनाह्वया ॥ १३ ॥ सशक्तिकं तु शय्यास्थं पूजयित्वा चतुर्मुखम् ॥
 इममुच्चारयेन्मंत्रं प्रणम्य जगतां पतिम् ॥ १४ ॥ श्रीवत्सधारिच्छ्रीकान्तं श्रीवासं श्रीपते प्रभो ॥ गार्हस्थ्यं मा प्रणाशं मे यातु धर्मार्थकामद ॥ १५ ॥
 चंद्रार्द्धदानमत्रोक्तं सर्वसिद्धिविधायकम् ॥ भाद्रशुक्लद्वितीयायां शक्ररूपं जगदधिपम् ॥ १६ ॥ पूजयित्वा विधानेन सर्वकृतफलं लभेत् ॥ आश्विने
 मासि वै पुण्या द्वितीया शुक्लपक्षा ॥ १७ ॥ दानं प्रदत्तमेतस्यामनंतफलमुच्यते ॥ ऊर्ध्वशुक्लद्वितीयायां यमो यमुनया पुरा १८ ॥ भोजितः
 स्वर्गहे तेन द्वितीयेषा यमाह्वया ॥ पुष्टिप्रवर्द्धनं चात्र भगिन्या भोजनं गृहे ॥ १९ ॥ वस्त्रालंकारपूर्वं तु तस्यै देयमतः परम् ॥ २० ॥ यस्यां तिष्ठो
 यमुनया यमराजदेवः संभोजितो निजकरात्त्वसृसोद्भवेन ॥ तस्यां स्वसुः करतलादिह यो भुनक्ति प्राप्नोति स्वर्गधनधान्यमनुत्तमं सः ॥ २१ ॥ मार्ग

हृ.ना.पु.
॥ २२८ ॥

शुक्लद्वितीयायां श्राद्धेन पितृपूजनम् ॥ आरोग्यं लभते चापि पुत्रपौत्रसमन्वयः ॥ २२ ॥ पोषशुक्लद्वितीयायां गोशृंगोदकमार्जनम् ॥ सर्वकामप्रदं
नृगामास्ते वालेदुदर्शनम् ॥ २३ ॥ योऽर्घ्यदानेन वालेदुं हविष्यासी जितेन्द्रियः ॥ पूजयेत्साज्यसुभनेधर्मकार्यसिद्धये ॥ २४ ॥ माघशुक्लद्वितीयायां
भातुरूपं प्रजापतिम् ॥ समभ्यर्च्य यथान्यायं पूजयेद्रक्तपुष्पकैः ॥ २५ ॥ रक्तैर्गवस्तथा स्वर्णमूर्तिं निर्माय शक्तिः ॥ ततः पूर्णं ताम्रपात्रं गोर्ध्मे
वापितण्डुले ॥ २६ ॥ समर्प्य देवे भक्तयेव स मूर्तिं प्रददेष्टिजे ॥ एवं कृते ब्रते विप्र साक्षात्सूर्य इवोदितः ॥ २७ ॥ दुरासदो दुराधर्षो जायते भुवि
मानवः ॥ इह कामान्वरान्भुक्ता यात्यते ब्रह्मणः पदम् ॥ २८ ॥ सर्वदेवस्तुतोऽभीक्ष्णं विमानवरमास्थितः ॥ अथ फाल्गुनशुक्लाय द्वितीयायां
द्विजोत्तमः ॥ २९ ॥ पुण्यैः शिवं समभ्यर्च्य सुश्वेतैश्च सुगंधिभिः ॥ पुण्यैर्वितानकं कृत्वा पुष्पालंकरणैः शुभैः ॥ ३० ॥ नैवेद्यैर्विविधैर्धूपैर्दीपैर्नाना
दिभिः ॥ प्रसाद्य प्रणमेच्चैव साष्टांगं पतितो भुवि ॥ ३१ ॥ एवमभ्यर्च्य देवेशं मर्त्या व्याधिविवर्जितः ॥ धनधान्यसमायुक्तो जीवेद्दर्शितं ध्रुवम्
॥ ३२ ॥ यद्विधानं द्वितीयासु शुक्लपक्षगतासु वा ॥ प्रोक्तं तदेव कृष्णासु कर्तव्यं विधिकोविदैः ॥ ३३ ॥ वह्निरेव पृथङ्मास्तु नानारूपवपुर्द्वरः
पूज्यते हि द्वितीयासु ब्रह्मचर्यादि पूर्ववत् ॥ ३४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे द्वादशमासद्वितीयाव्रतनिरूपणं ना
मैकादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १११ ॥ सनातन उवाच ॥ शृणु नारद कथ्यामि तृतीयाया व्रतानि ते ॥ यानि सम्यग्विधायाशु नारी सौभाग्य
माप्नुयात् ॥ १ ॥ चैत्रशुक्लतृतीयायां गौरीं कृत्वा सभर्तुकाम् ॥ सौवर्णीं राजतीं वापि तार्क्षीं वा मृन्मयीं द्विज ॥ २ ॥ अभ्यर्च्य गन्धपुष्पाद्यैर्वस्त्रैराभ
रणैः शुभैः ॥ दूर्वाकाण्डैश्च विधिवत्सोपवासा तु कन्यका ॥ ३ ॥ वारधिनी च सौभाग्यपुत्रभर्त्रार्थिनी तथा ॥ द्विजभार्या भर्तृमतीः कन्यका वा सुल
क्षणाः ॥ ४ ॥ सिदूरांजनवस्त्राद्यैः प्रतोष्य प्रीतमानसा ॥ राज्ञौ जागरणं कुर्याद्व्रतसंपूर्तिकाम्यया ॥ ५ ॥ ततस्तां प्रतिमां विप्र गुरवे प्रतिपादयेत् ॥
धातुजां मृन्मयीं वा तु निक्षिपेच्च जलाशये ॥ ६ ॥ एवं द्वादशवर्षाणि कृत्वा गौरीव्रतं शुभम् ॥ चेत्तद्वादशसंकरूपं दद्यादुत्सर्गसिद्धये ॥ ७ ॥
किमत्र बहुनोक्तेन गौरी सौभाग्यदायिनी ॥ स्त्रीणां यथा तथा नान्या विद्यते भुवनत्रये ॥ ८ ॥ धनं पुत्रान्पतिं विद्यामाज्ञासिद्धिं यशः सुखमभिलभते
सर्वमेवेष्ट गौरीमभ्यर्च्य भक्तिः ॥ ९ ॥ राघशुक्लतृतीया या साक्षया परिकीर्तिता ॥ तिथिस्त्रेतायुगाद्या सा कृतस्याक्षयकारिणी ॥ १० ॥ द्वे शुक्ले
द्वे तथा कृष्णे युगादी कवयो विदुः ॥ शुक्ले पूर्वाह्निके ग्राह्ये कृष्णे चैव तपस्यथ ॥ ११ ॥ द्वापरं हि कलिर्भोजे प्रवृत्तानि युगानि वै ॥ तत्र राघव
तीयायां श्रीसमेते जगद्गुरुम् ॥ १२ ॥ नारायणं समभ्यर्च्यैतुष्पधूपविलेपनेः ॥ यद्वा गंगाभसि स्नातो भुज्यते सर्वकिल्बिषैः ॥ १३ ॥ अस्तेः पूज

१० सं०
अ० ११२

॥ २२८ ॥

येद्विष्णुं स्नायादप्यस्तेनरः ॥ सकृन्संभोजयेद्विष्णुस्त्वयमभ्यवहरेच्च तान् ॥ १४ ॥ एवं कृतविधिर्विप्रः नरो विष्णुपरायणः ॥ विष्णुलोकमवाप्नोति
 सर्वदेवनमस्कृतः ॥ १५ ॥ अथ ज्येष्ठतृतीया तु शुक्ला रंभेति नामतः ॥ तस्यां सभायं विधिवत्पूजयेद्ब्राह्मणोत्तमम् ॥ १६ ॥ गन्धपुष्पांशुकाद्यैस्तु
 नारी सौभाग्यकाम्यया ॥ रंभाव्रतमिदं विप्रः विधिवत्समुपाश्रितम् ॥ १७ ॥ ददाति वित्तं पुत्रांश्च मर्ति धर्मे शुभावहाम् ॥ अथाषाढतृतीयायां
 शुक्लायां शुक्लवाससा ॥ १८ ॥ केशवं तु सलक्ष्मीकं सस्त्रीकं तु द्विजेऽर्चयेत् ॥ भोजनैः सुरभीदानैर्वस्त्रैश्चापि विभूषणैः ॥ १९ ॥ प्रियेर्वाक्येभृशं
 प्रीता नारी सौभाग्यवाङ्मया ॥ समुपास्य व्रतं चैतद्धनधान्यसमन्विता ॥ २० ॥ देवदेवप्रसादेन विष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ नभःशुक्लतृतीयायां
 स्वर्णगौरीव्रतं चरेत् ॥ २१ ॥ उपचारैः षोडशभिर्भवानीमभिपूजयेत् ॥ पुत्रान्देहि धनं देहि सौभाग्यं देहि सुव्रते ॥ २२ ॥ अन्यांश्च सर्वकामान्मे देहि
 देहि नमोऽस्तु ते ॥ एवं संप्रार्थ्य देवेशीं भवानीं भवसंयुताम् ॥ २३ ॥ व्रतसंपूर्तिकामा तु वायनं दापयेत्तथा ॥ एवं षोडशवर्षाणि कृत्वा नारी व्रतं
 शुभम् ॥ २४ ॥ उद्यापनं चरेद्भक्त्या वित्तशाय्यविवर्जिता ॥ मंडपे मण्डले शुद्धे गणेशादिसुरार्चनम् ॥ २५ ॥ कृत्वा तावमयं पात्रं कलशोपरि
 विन्यसेत् ॥ सौवर्णीं प्रतिमां तत्र भवान्याः प्रतिपूजयेत् ॥ २६ ॥ गंधपुष्पादिभिः सम्यक् ततो होमं समाचरेत् ॥ वेणुपात्रैः षोडशभिः पक्वात्र
 परिपूरितैः ॥ २७ ॥ समर्प्य देव्यै नैवेद्यं द्विजेष्वेतन्निवेदयेत् ॥ वायनं च ततः पश्चाद्द्यात्संवन्धिवन्धुषु ॥ २८ ॥ प्रतिमां गुरवे दत्त्वा द्विजेभ्यो
 दक्षिणां तथा ॥ पूर्णं लभेत्फलं नारी व्रताचरणतत्परा ॥ २९ ॥ भाद्रशुक्लतृतीयायां व्रतं वै हारितालकम् ॥ कुर्याद्भक्त्या विधानेन पाद्यार्घ्यार्चनं
 पूर्वकम् ॥ ३० ॥ ततस्तु कांचने पात्रे राजते चापि ताम्रके ॥ वैणवे मृन्मये वापि विन्यस्यात्र सदक्षिणम् ॥ ३१ ॥ सफलं च सवस्त्रं च द्विजाय
 प्रतिपादयेत् ॥ तदंते पारणं कुर्यादिष्टवन्धुजनैः सह ॥ ३२ ॥ एवं कृतव्रता नारी भुक्ता भोगान्मनोरमान् ॥ व्रतस्यास्य प्रभावेण गौरीसहचरी
 भवेत् ॥ ३३ ॥ सौभाग्यद्रव्यवस्त्राणि वंशपात्राणि षोडश ॥ दातव्यानि प्रयत्नेन ब्राह्मणेभ्यो यथाविधि ॥ ३४ ॥ अन्येभ्यो विप्रवर्येभ्यो दक्षिणां
 च प्रयव्रतः ॥ भूयसीं च ततो दद्याद्विप्रेभ्यो देवितुष्टये ॥ ३५ ॥ एवं या कुर्वते नारी व्रतं सौभाग्यवर्द्धनम् ॥ सा तु देवीप्रसादेन सौभाग्यं लभते
 भूवम् ॥ ३६ ॥ यदा तृतीया भादे तु हस्तसंसहिता भवेत् ॥ हस्तगौरीव्रतं नाम तदुदिष्टं हि शौरिणा ॥ ३७ ॥ तथा कीटीश्वरी नाम व्रतं प्रोक्तं पिना
 किना ॥ लक्षेश्वरी चैव तथा तद्विधानमुदीर्यते ॥ ३८ ॥ अस्यां व्रतं तु संग्राह्यं यावद्दर्पचतुष्टयम् ॥ उपवासेन कर्तव्यं वर्षे वर्षे तु नारद ॥ ३९ ॥
 अखंडानां तंडुलानां तिलानां वा मुनीन्वर ॥ लक्षमेकं विशोऽप्याथ क्षिपेत्पयसि संसृते ॥ ४० ॥ तत्पकेन तु निर्माय देव्या स्मृतिं सुशोभनाम् ॥ प्रकरे

वृ.ना.पु.
॥ २२९ ॥

गंधपुष्पाणां पुष्पमालाविभूषिताम् ॥४१॥ संस्थाप्य पार्वतीं तत्र पूजयेद्भक्तिभावितः॥गन्धैः पुष्पैस्तथा धूपैर्दीपैर्नैवेद्यविस्तरेः॥४२॥विविधैश्च फलैर्विप्रं नमस्कृत्य क्षमापयेत् ॥ ततो विसर्जयेद्देवीं जलमध्येऽथ दक्षिणाम् ॥ ४३ ॥ दत्त्वा विधिज्ञविप्रेभ्यो भुञ्जीयाच्च परे दिने ॥ इति ते कथितं विप्र कोटिलक्षेश्वरीव्रतम् ॥ ४४ ॥ गौरीलोकं प्रयात्यन्ते व्रतस्यास्य प्रभावतः ॥ इषशुकुतृतीयायां बृहद्गौरीव्रतं चरेत् ॥ ४५ ॥ पंचवर्षं विधानेन पूर्वोक्तेनैव नारद ॥ आचार्यं पूजयेदन्ते विप्रानन्यान्धनादिभिः ॥ ४६ ॥ सुवासिनीः पंच पूज्या वद्वालंकारचन्दनैः ॥ कंचुकैश्च ताटंकैः कंठसूत्रैर्हरिप्रियाः ॥ ४७ ॥ वंशपात्राणि पंचैव सूत्रैः संवेष्टितानि च ॥ सिंदूरं जीरकं चैव सौभाग्यद्रव्यसंयुतम् ॥ ४८ ॥ गोधूमपिष्टजातं च नवापूपं फलादिकम् ॥ वायनानि च पंचैव ताभ्यो दद्याच्च भोजयेत् ॥ ४९ ॥ अर्घं दत्त्वा वायनानि पश्चाद्भुंजीत वाग्यता ॥ तत्फलं धारयेत्कंठे सर्वकामसमृद्धये ॥ ५० ॥ ततः प्रातः समुत्थाय सालंकारां सखीजनैः ॥ गीतवाद्ययुता नद्यां गौरीं तां तु विसर्जयेत् ॥ ५१ ॥ आहूतासि मयाभद्रे पूजिता च यथा विधि ॥ मम सौभाग्यदानाय यथेष्टं गम्यतां त्वया ॥ ५२ ॥ एवं कृत्वा व्रतं भक्त्या द्विज देवीप्रसादतः ॥ भुक्त्वा भोगांस्तु देहांते गौरीलोकमवाप्नुयात् ॥ ५३ ॥ ऊर्जशुकुतृतीयायां विष्णुगौरीव्रतं चरेत् ॥ पूजयित्वा जगद्गन्धामुपचारैः पृथग्विधैः ॥ ५४ ॥ सुवासिनीं भोजयित्वा मङ्गलद्रव्यपूजिताम् ॥ विसर्जयेत्प्रणम्यैनां विष्णुगौरीप्रतुष्टये ॥ ५५ ॥ मार्गशुकुतृतीयायां हरगौरीव्रतं शुभम् ॥ कृत्वा पूर्वविधानेन पूजयेज्जगदं विकामम् ॥ ५६ ॥ एतद्व्रतप्रभावेण भुक्त्वा भोगान्मनोरमान् ॥ देवीलोकं समासाद्य मोदते च तथा सह ॥ ५७ ॥ पौषशुकुतृतीयायां ब्रह्मगौरीव्रतं चरेत् ॥ पूर्वोक्तेन विधानेन पूजितापि द्विजोत्तम ॥ ५८ ॥ ब्रह्मगौरीप्रसादेन मोदते तत्र संगता ॥ माघशुकुतृतीयायां पूज्या सौभाग्यसुंदरी ॥ ५९ ॥ पूर्वोक्तेन विधानेन नालिकेरार्घ्यदानतः ॥ प्रसन्ना दिशति स्वीयं लोकं तु व्रततोषिता ॥ ६० ॥ फाल्गुनस्य सिते पक्षे तृतीया कुलसौख्यदा ॥ पूजिता गन्धपुष्पाद्यैः सर्वमङ्गलदा भवेत् ॥ ६१ ॥ सर्वासु च तृतीयासु विधिः साधारणो मुने ॥ देवीपूजा विप्रपूजा दानं होमो विसर्जनम् ॥ ६२ ॥ इत्येवं कथितानीह तृतीयाया व्रतानि ते ॥ भक्त्या कृतानि चेष्टांस्तु कामान्दुर्गमनोगतान् ॥ ६३ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे द्वादशमासतृतीयाव्रतकथनं नाम द्वादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११२ ॥ सनातन उवाच ॥ शृणु विप्र प्रवक्ष्यामि चतुर्थ्यांस्ते व्रतान्यहम् ॥ यानि कृत्वा नरा नायोंऽभीष्टान्कामानवाप्नुयुः ॥ ११ ॥ चैत्रमासचतुर्थ्यां तु वामुदेवस्वरूपिणम् ॥ गणपं सम्यगभ्यर्च्य दत्त्वा कांचनदक्षिणाम् ॥ २ ॥ विप्राय विष्णुलोकं तु गच्छेद्देवनमस्कृतः ॥ वैशाखस्य चतुर्थ्यां तु प्रार्थ्यं संकर्मणाह्वयम् ॥ ३ ॥ गृहस्थद्विजमुत्प्रेभ्यः शंखं

पृ० ख०
अ० ११३

॥ २२९ ॥

दत्त्वा विधानवित् ॥ प्राप्य संकर्षणं लोकं मोदते बहुकल्पकम् ॥ ४ ॥ ज्येष्ठमासचतुर्थ्यां तु प्रार्च्य प्रहृष्टरूपिणम् ॥ फलं मूलं च दृष्टेभ्यो
 दत्त्वा स्वर्गं लभेन्नरः ॥ ५ ॥ आषाढस्य चतुर्थ्यां तु संप्रपूज्या निरुद्धकम् ॥ यतिभ्योऽलावुपात्राणि दत्त्वा भीष्टं लभेन्नरः ॥ ६ ॥ चतुर्मासव्रतान्येवं
 कृत्वा द्वादशवत्सरम् ॥ उद्यापनं विधानेन कर्तव्यं फलमिच्छता ॥ ७ ॥ अन्यज्येष्ठचतुर्थ्यां तु सतीव्रतमनुत्तमम् ॥ कृत्वा गणपतेर्मातुल्लोके
 मोदेत तत्समम् ॥ ८ ॥ तथाऽऽषाढचतुर्थ्यां तु व्रतमन्यच्छुभावेहम् ॥ रथंतराह्वकल्पस्य ह्यादिभूतं दिनं यतः ॥ ९ ॥ श्रद्धापूर्तेन मनसा
 गणेशं विधिना नरः ॥ पूजयित्वा लभेच्चापि फलं देवादिदुर्गमम् ॥ १० ॥ श्रावणस्य चतुर्थ्यां तु जाते चंद्रोदये मुने ॥ ११ ॥ गणेशाय
 प्रदद्याच्च ह्यर्घ्यं विधिविदांवरः ॥ लब्धोदरं चतुर्वाहुं त्रिनेत्रं रक्तवर्णकम् ॥ १२ ॥ नानारत्नविभूषाढ्यं प्रसन्नास्यं विचिंतयेत् ॥ आवाह
 नादिभिः सर्वैरुपचारैः समर्चयेत् ॥ १३ ॥ नैवेद्यं मोदकं दद्याद्गणेशप्रीतिदायकम् ॥ एवं व्रतं विधायाथ भुक्त्वा मोदकमेव च ॥
 ॥ १४ ॥ सुखं स्वप्यात्रिशायां तु भूमावेव कृतार्चनः ॥ व्रतस्यास्य प्रभावेन कामान्मनसि चिंतितान् ॥ १५ ॥ लब्ध्वा लोके परं चापि गणेशप
 दमाप्नुयात् ॥ नानेन सदृशं चान्यद्व्रतमस्ति जगत्रये ॥ १६ ॥ तस्मात्कार्यं प्रयत्नेन सर्वान्कामानभीप्सता ॥ अथास्मिन्नेव दिवसे दूर्वागणपति
 व्रतम् ॥ १७ ॥ केचिदिच्छन्ति देवर्षे तद्विधानं वदामि ते ॥ हेमं निर्माय गणपं ताम्रपात्रोपरि स्थितम् ॥ १८ ॥ वेष्टितं रक्तवस्त्रेण सर्वतोभद्रमंडले ॥
 पूजयेदक्तकुसुमैः पत्रिकाभिश्च पंचभिः ॥ १९ ॥ विल्वपत्रमपामार्गं शमी दूर्वा हरिप्रिया ॥ आभिरन्यश्च कुसुमैरभ्यर्च्य फलमोदकैः ॥ २० ॥
 उपहारं प्रकल्प्याथ दद्यादर्थं समुद्यते ॥ ततः संप्रार्थ्य विघ्नेशमूर्तिं सोयस्करां मुने ॥ २१ ॥ आचार्याय विधिज्ञाय सत्कृत्य विनिवेदयेत् ॥ कृत्वेवं
 पंच वर्षाणि समुपास्य यथाविधि ॥ २२ ॥ भुक्त्वेह भोगानखिलान् लोकं गणपतेर्व्रजेत् ॥ अथ भाद्रचतुर्थ्यां तु बहुलाधेनुसंज्ञकम् ॥ २३ ॥ पूजनी
 योऽत्र यत्रेन स्रग्गंधयवसादिभिः ॥ ततः प्रदक्षिणीकृत्य शक्त्येहानमाचरेत् ॥ २४ ॥ अशक्तः पुनरेतां तु नमस्कृत्य विसर्जयेत् ॥ पंचान्दं वादशाब्दं
 वा षोडशाब्दमथापि वा ॥ २५ ॥ व्रतं कृत्वा समुद्याप्य घेनुं दद्यात्पयस्विनीम् ॥ प्रभावेन व्रतस्यास्य भुक्त्वा भोगान्मनोरमान् ॥ २६ ॥ सत्कृतो
 देवताबंदर्गो लोकं समवाप्नुयात् ॥ अथ शुक्लचतुर्थ्यां तु सिद्धवैनायकव्रतम् ॥ २७ ॥ आवाहनादिभिः सर्वैरुपचारैः समर्चनम् ॥ एकाग्रमानसो
 भूत्वा ध्यायेत्सिद्धिविनायकम् ॥ २८ ॥ एकदंतं शूर्पकर्णं गजवक्त्रं चतुर्भुजम् ॥ पाशाकुशधरं देवं तप्तकांचनसन्निभम् ॥ २९ ॥ एकविंशति
 पत्राणि चैकविंशतिनामभिः ॥ समर्पयेद्भक्तियुक्तस्तानि नामानि वै शृणु ॥ ३० ॥ सुमुखाय शमीपत्रं गणाधीशाय भृंगजम् ॥ उमापुत्राय

पत्न्य तु दूर्वा गजमुखाय च ॥ ३१ ॥ लंबोदराय वदरीं धत्तं हरसूनुवे ॥ शूर्पकर्णाय तुलसीं वक्तुंडाय शिबिजम् ॥ ३२ ॥ गुहाप्रजायापा
मार्गमेकदंताय बार्हतम् ॥ हेरम्बाय तु सिंदूरं चतुर्होत्रे च पत्रजम् ॥ ३३ ॥ सर्वेश्वरायागस्त्यस्य पत्रं प्रीतिविवर्द्धनम् ॥ दूर्वायुग्मं
ततो गृह्य गंधपुष्पाक्षैर्युतम् ॥ ३४ ॥ पूजां निवेदयेद्भक्तिगुक्तो मोदकपंचकम् ॥ आचमय्य नमस्कृत्य संप्रार्थ्य च विसर्जयेत् ॥
॥ ३५ ॥ विनायकस्य प्रतिमां हेर्मां सोपस्करां मुने ॥ निवेदयेच्च गुप्ते द्विजेभ्यो दक्षिणां ददेत् ॥ ३६ ॥ एवं कृतार्चनो भक्त्या पंच वर्षाणि
नारद ॥ उपास्थ लभते कामानेहिकामुष्मिकान् शुभान् ॥ ३७ ॥ अस्यां चतुर्थ्यां शशिनं न पश्येच्च कदाचन ॥ पश्यन् मिथ्याभिशाप तु लभते
नात्र संशयः ॥ अथ तद्दोषनाशाय मन्त्रं पौराणिकं पठेत् ॥ ३८ ॥ “सिंहः प्रसेनममधीत्सिंहो जांबवता हतः ॥ सुकुमारक मा रोदीस्तव ह्येष स्यमं
तकः” ॥ ३९ ॥ इषशुक्लचतुर्थ्यां तु कपर्दीशं विनायकम् ॥ ४० ॥ पौरुषेण तु सूक्तेन पूजयेदुपचारकैः ॥ अकारणान्मुष्टिगतांस्तंडुलान्सकपर्दिकान्
॥ ४१ ॥ विप्राय बटवे दद्याद्रंध्रपुष्पाचिताय च ॥ तंडुला वैश्वदेवत्या हरदेवत्यमिश्रिताः ॥ ४२ ॥ कपर्दिगणनाथोऽसौ प्रीयतां तैः
समर्पितैः ॥ चतुर्थ्यां कार्तिके कृष्णे करकाख्यं व्रतं स्मृतम् ॥ ४३ ॥ स्त्रीणामेवाधिकारोऽत्र तद्विधानमुदीर्यते ॥ पूजयेच्च गणाधीशं स्नाता स्त्री
समलंकृता ॥ ४४ ॥ तदग्रे पूर्णपक्वान्नं विन्यसेत्करकान्दश ॥ समर्प्य देवदेवाय भक्त्या प्रयतमानसा ॥ ४५ ॥ देवो मे प्रीयतामेवमुच्चार्यार्थ
समर्पयेत् ॥ सुवासिनीभ्यो विप्रेभ्यो यथाकामं च सादरम् ॥ ४६ ॥ ततश्चंद्रोदये रात्रौ दत्तार्घ्यं विधिपूर्वकम् ॥ भुञ्जीत मिष्टमन्नं च व्रतस्य परिपूर्तये
॥ ४७ ॥ यद्वा क्षीरेण करकं पूर्णं तोयेन वा मुने ॥ सपूगाक्षतरत्राद्यं द्विजाय प्रतिपादयेत् ॥ ४८ ॥ एतत्कृत्वा व्रतं नारी षोडशद्वादशाब्दकम् ॥
उपायनं विधायाय व्रतमेतद्विसर्जयेत् ॥ ४९ ॥ यावन्जीवं तु वा नार्या कार्यं सौभाग्यवांछया ॥ व्रतेनानेन सदृशं स्त्रीणां सौभाग्यदायकम् ॥
॥ ५० ॥ विद्यते भुवनेष्वन्यत्तस्मान्नित्यमिति स्थितिः ॥ ऊर्जशुक्लचतुर्थ्यां तु नागव्रतमुदाहृतम् ॥ ५१ ॥ प्रातर्व्रतं तु संकल्प्य धेनुशृंगजलं शुचिं पीत्वा
स्नात्वाथ मध्याह्ने शंखपालादिपन्नगान् ॥ ५२ ॥ शेषं चाह्वानपूर्वैस्तु पूजयेदुपचारकैः ॥ क्षीरेणाप्यायनं कुर्यादेतन्नागव्रतं स्मृतम् ॥ ५३ ॥ एवं कृते
तु विप्रेन्द्र नृभिर्नागव्रते शुभे ॥ विषाणि नश्यंत्यचिरान्न दंशति च पन्त्राः ॥ ५४ ॥ मार्गशुक्लचतुर्थ्यां तु वर्षं यावन्मुनीश्वराक्षपयेदेकभक्तेन नक्तेनाथ
द्वितीयकम् ॥ ५५ ॥ अपाचितोपवासाभ्यां तृतीयकचतुर्थके ॥ एवं क्रमेण विधिवच्चत्वार्यब्दानि मानवः ॥ ५६ ॥ समाप्य च ततोऽप्यति व्रतस्नातो
महाव्रती ॥ कारयेद्देमघटितं भृगुणेश्वरपंकं रथम् ॥ ५७ ॥ अशक्तो वर्णकिरेव शुभ्रं चाब्जं सुपत्रकम् ॥ तस्योपरि घटं स्थाप्य ताम्रपात्रेण संयुतम् ॥

॥ ५८ ॥ पूरयेत्तुल्यैः शुभेस्तस्योपरि गणेश्वरम् ॥ न्यसेद्वस्त्रयुगाच्छ्रमं गंधाद्यैः पूजयेच्च तम् ॥ ५९ ॥ नैवेद्यं मोदकं कल्प्यं गणेशः प्रीयतामिति ॥
 जगद्वर्गातिवाद्याद्यैः पुराणारूपायनकैश्चरेत् ॥ ६० ॥ प्रभाते विमले स्नात्वा होमं कृत्वा विधानतः ॥ तिलस्त्रीद्विपथेतसर्षपाज्यैः सखंडकैः
 ॥ ६१ ॥ गणो गणाधिपश्चैव कूष्माण्डस्त्रिपुरांतकः ॥ लंबोदरैकदंतौ च रुक्मदंष्ट्रश्च विघ्नपः ॥ ६२ ॥ ब्रह्मा यमोऽथ वरुणः सोमसूर्यदुताशनाः ॥
 गन्धमादी परमेष्ठीत्येवं षोडशनामभिः ॥ ६३ ॥ प्रणवाद्यैर्देनमोऽतैः प्रत्येकं दहने हुनेत् ॥ वक्तुं डेति डैतेन वमतिनाष्टयुक्छतम् ॥ ६४ ॥ ततो व्याहृतिभिः
 शक्त्या हुत्वा पूर्णाहुतिं चरेत् ॥ दिक्पालान्पूजयित्वा च ब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ ६५ ॥ चतुर्विंशतिसंख्याकान् मोदकैः पायसेस्तथा ॥ सवत्सां गां
 ततो दद्यादाचार्याय सदक्षिणाम् ॥ ६६ ॥ अन्येभ्योऽपि यथाशक्ति भूयसीं च ततो ददेत् ॥ प्रणम्य दक्षिणीकृत्य प्रविसृज्य द्विजोत्तमाम् ॥ ६७ ॥
 बन्धुभिः सह भुंजीत स्वयं च प्रीतमानसः ॥ एतद्व्रतं नरः कृत्वा भुक्त्वा भोगानिहोत्तमान् ॥ ६८ ॥ सायुज्यं लभते विष्णोर्गणेशस्य प्रसादतः ॥ केचि
 द्ब्रह्मं नाम प्राहुरेतस्य नारदः ॥ ६९ ॥ विधानमेतदेवापि फलं चापीह तत्समम् ॥ पौषमासचतुर्थ्यां तु विघ्नेशं प्रार्थ्य भक्तितः ॥ ७० ॥ विघ्नेकं भोजयेच्चैवं
 मोदकैर्दक्षिणां ददेत् ॥ एवं कृते मुने भूयाद्व्रती संपत्तिभाजनम् ॥ ७१ ॥ माघकृष्णचतुर्थ्यां तु संकष्टव्रतमुच्यते ॥ तत्रोपवासं संकल्प्य व्रती नियमपूर्व
 कम् ॥ ७२ ॥ चंद्रोदयमभिव्याप्य तिष्ठेत्प्रयतमानसः ॥ ततश्चंद्रोदये प्राप्ते मृन्मयं गणनायकम् ॥ ७३ ॥ विधाय विन्यसेत्पीठे सायुधं च सवाहनम् ॥
 उपचारैः षोडशभिः समभ्यर्च्य विधानतः ॥ ७४ ॥ मोदकं चापि नैवेद्यं सगुडं तिलकुट्टकम् ॥ ततोऽर्घ्यं ताम्रजे पात्रे रक्तचंदनमिश्रितम् ॥ ७५ ॥ सकुशं च
 सदर्बं च पुष्पाक्षतसमन्वितम् ॥ सशर्मापत्रदधि च कृत्वा चंद्राय दापयेत् ॥ ७६ ॥ गगनार्णवमाणिक्च चंद्र दाक्षायणीपते ॥ गृहाणार्घ्यं मया दत्तं
 गणेशप्रतिरूपक ॥ ७७ ॥ एवं दत्त्वा गणेशाय दिव्यार्घ्यं पापनाशनम् ॥ शक्त्या संभोज्य विप्राग्र्यान्स्वयं भुंजीत चाह्वया ॥ ७८ ॥ एवं कृत्वा
 व्रतं विघ्नसंकष्टारूपां शुभावहम् ॥ समृद्धो धनधान्यैः स्यान्न च संकष्टमाप्नुयात् ॥ ७९ ॥ माघशुक्लचतुर्थ्यां तु गौरीव्रतमनुत्तमम् ॥ तस्यां तु
 गौरी संपूज्या संयुक्ता योगिनीगणैः ॥ ८० ॥ नरैः स्त्रीभिर्विशेषेण कुंदपुष्पैः सकुंकुमैः ॥ रक्तसुत्रे रक्तपुष्पैस्तथैवालक्तकेन च ॥ ८१ ॥ धूपैर्दी
 पंश्च बलिभिः सगुडेनार्द्रकेण च ॥ पयसा पायसेनापि लवणेन च पालकैः ॥ ८२ ॥ पूज्याश्चाविधवा नार्यस्तथा विप्राः सुरोभनाः ॥ सौभाग्य
 वृद्धये देयो भोक्तव्यं बन्धुभिः सह ॥ ८३ ॥ इदं गौरीव्रतं विघ्न सौभाग्यारोग्यवर्द्धनम् ॥ प्रतिवर्षं प्रकर्त्तव्यं नारीभिश्च नरैस्तथा ॥ ८४ ॥ कुंदि
 व्रतं परैः प्रोक्तं कैश्चित्कुंडव्रतं स्मृतम् ॥ ललिताव्रतमित्यन्यैः शांतिव्रतमथापरैः ॥ ८५ ॥ स्नानं दानं जपो होमः सर्वमस्यां कृतं मुने ॥ भवेत्सह

राशुणितं प्रसादादितनः सदा ॥ ८६ ॥ चतुर्थ्यां फाल्गुने मासि दुंदिराजकृतं शुभम् ॥ तिलपिष्टेर्द्विजान् भोज्य स्वयं चाश्रीत मानवः ॥ ८७ ॥
 गणेशाराधनपरो दानहोमप्रपूजनैः ॥ तिलैरेव कृतेः सिद्धिं प्राप्नुयात्तत्प्रसादतः ॥ ८८ ॥ सौवर्णं गजवक्त्रं च कृत्वा संपूज्य यत्नतः ॥ द्विजाभ्यायप्रदातव्यं
 सर्वसंपत्समृद्धये ॥ ८९ ॥ यस्मिन्कस्मिन्भवेन्मासि चतुर्थी रविवायुक् ॥ सांगारका वा विप्रैः सा विशेषफलप्रदा ॥ ९० ॥ सर्वासु च चतुर्थीषु
 शुक्लास्वप्यसितासु च ॥ विप्रेश एव देवेशः संपूज्यो भक्तितत्परः ॥ ९१ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपु० पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे द्वादशमास
 चतुर्थीव्रतनिरूपणं नाम त्रयोदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११३ ॥ सनातन उवाच ॥ शृणु विप्र प्रवक्ष्यामि पंचम्यास्ते व्रतान्यहम् ॥ यानि भक्त्या
 समास्थाय सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ १ ॥ प्रोक्ता मत्स्यजयंती तु पंचमी मधुशुक्ला ॥ अस्यां मत्स्यावतारार्चा भक्तैः कार्या महोत्सवा ॥ २ ॥
 श्रीपंचमीति चैषोक्ता तत्र कार्यं श्रियोऽर्चनम् ॥ गंधाद्यैरुपचारैस्तु नैवेद्यैः पायसादिभिः ॥ ३ ॥ यो लक्ष्मीं पूजयेच्चात्र तं वै लक्ष्मीर्न मुंचति ॥
 पृथ्वीव्रतं तथा चांद्र इयश्रीव्रतं तथा ॥ ४ ॥ कार्यं तत्तद्विधानेन तत्तत्सिद्धिमभीप्सुभिः ॥ अथ वैशाखपंचम्यां शेषं चाभ्यर्च्य मानवः ॥ ५ ॥
 सर्वैर्नागगणैर्युक्तमभीष्टं लभते फलम् ॥ तथा ज्येष्ठस्य पंचम्यां पितृनभ्यर्चयेत्सुधीः ॥ ६ ॥ सर्वकामफलावाप्तिर्भवेद्वै विप्रभोजनैः ॥ अथाषा
 ढस्य पंचम्यां वायुं सर्वगतं मुने ॥ ७ ॥ ग्रामाद्बहिर्विनिर्गत्य धरोपस्थे समास्थितः ॥ ध्वजं च पंचवर्णं तु वंशदंडाग्रसंस्थितम् ॥ ८ ॥ समुच्चिन्नं
 निदध्यातु कल्पिताब्जे तु मध्यतः ॥ ततस्तन्मूलदेशे तु दिक्षु सर्वासु नारद ॥ ९ ॥ लोकपालान्समभ्यर्च्य कुर्याद्वायुपरीक्षणम् ॥ प्रथमादिषु
 यामेषु यो यो वायुः प्रवर्तते ॥ १० ॥ तस्मै तस्मै दिगीशाय पूजां सम्यक् प्रकल्पयेत् ॥ एवं स्थित्वा निराहारस्तत्र यामचतुष्टयम् ॥ ११ ॥ सायमागत्य
 गेहं स्वं भुञ्ज्यात् स्वरूपं समाहितः ॥ लोकपालाग्रमस्कृत्य स्वप्याद्भूमितले शुचौ ॥ १२ ॥ यः स्वप्नो जायते तस्यां रात्रौ यामे चतुर्थके ॥ स एव भविता
 नूनं स्वप्न इत्याह वै शिवः ॥ १३ ॥ अशुभे तु समुत्पन्ने शिवपूजापरायणः ॥ सोपवासो नयेदष्टयामं तद्दिनमेव वा ॥ १४ ॥ भोजयित्वा द्विजानष्टौ ततः
 शुभफलं लभेत् ॥ व्रतमेतत्समुदितं शुभाशुभनिर्दर्शनम् ॥ १५ ॥ नृणां सौभाग्यजनकमिह लोके परत्र च ॥ श्रावणे कृष्णपंचम्यां व्रतं स्रवसमृद्धिदम् ॥
 ॥ १६ ॥ चतुर्थ्यां दिनरोषे तु सर्वाण्यन्नानि नारद ॥ पृथक् पात्रेषु संस्थाप्य जलेराष्ट्रावयेत्सुधीः ॥ १७ ॥ ततो पात्रतरे तद्गु निष्कास्य च निधापयेत् ॥
 प्रातर्भानौ समुदिते पितृभ्यैव तथा ऋषीन् ॥ १८ ॥ देवांश्चाभ्यर्च्य मुस्तातं कृत्वा नैवेद्यमगतः ॥ तदन्नं याचकेभ्यस्तु प्रयच्छेत्प्रीतमानसः ॥
 ॥ १९ ॥ सर्वं विनं क्षिपेदेवं प्रदोषे तु शिवालये ॥ गत्वा संपूजयेद्देवं लिङ्गरूपिणमीश्वरम् ॥ २० ॥ गंधपुष्पादिभिः सम्यक् पूजयित्वा मधेश्वरम् ॥

जपेत्पञ्चाक्षरीं विद्यां शतं चापि सदसकम् ॥ २१ ॥ जपं निवेद्य देवाय भवाय भवरूपिणे ॥ स्तुत्वा सर्ववैदिकैश्च पौराणैश्चाप्यनाकुलः ॥ २२ ॥
 प्रार्थयेद्देवमीशानं शश्वत्सर्वात्रसिद्धये ॥ शारदीयानि चान्नानि तथा वासंतिकान्यपि ॥ २३ ॥ यानि स्युस्तेः समृद्धोऽहं भूयां जन्मनि जन्मनि ॥ एवं
 संप्रार्थ्य देवेशं गृहमागत्य वै स्वकम् ॥ २४ ॥ दत्त्वा ब्रह्म ब्राह्मणादिभ्यः पक्कं भुञ्जीत वाग्यतः ॥ एतदब्रूतं विप्र विधिनाऽऽचरितं नृभिः ॥ २५ ॥ सर्वा
 ब्रह्मसंपन्नकं परलोके गतिप्रदम् ॥ श्रावणे शुक्लपञ्चम्यां नृभिरास्तिक्यतः परैः ॥ २६ ॥ द्वारस्योभयतो लेख्या गोमयेन विपोत्वणाः ॥ गंधाद्यैः
 पूजयेतांश्च तथेन्द्राणीमनंतरम् ॥ २७ ॥ संपूज्य स्वर्णरूप्यादिदध्यक्षतकुशांबुभिः ॥ गन्धैः पुष्पैस्तथा धूपैर्दीपैर्नैवेद्यसंचयैः ॥ २८ ॥ ततः प्रद
 क्षिणीकृत्य तद्वन्यं संप्रणम्य च ॥ संप्रार्थ्य भक्तिभावेन विप्राग्रयेषु समर्पयेत् ॥ २९ ॥ यदिदं स्वर्णरौप्यादि द्रव्यं वै विप्रसात्कृतम् ॥ तदनंतफले
 भूयान्मम जन्मनि जन्मनि ॥ ३० ॥ इत्येवं ददतो द्रव्यं भक्तिभावेन नारदः ॥ प्रसन्नः स्यादनाध्यक्षः स्वर्णादिकसमृद्धिदः ॥ ३१ ॥ एत
 द्रतं नरः कृत्वा विप्रान्संभोज्य भक्तिः ॥ पश्चात्स्वयं च भुञ्जीत दारापत्यसुहृदतः ॥ ३२ ॥ भाद्रे तु कृष्णपंचम्यां नागान् क्षीरेण तर्पयेत् ॥
 ॥ ३३ ॥ यस्तस्याऽऽसप्तमं यावत्कुलं सर्पात्सुनिर्भयम् ॥ भाद्रस्य शुक्लपंचम्यां पूजयेदपि सप्तमान् ॥ ३४ ॥ प्रातर्नद्यादिके स्नात्वा कृत्वा
 नित्यमंतर्द्रितः ॥ गृहमागत्य यत्नेन वेदिकां कारयेन्मृदा ॥ ३५ ॥ गोमयेनोपलिप्याथ कृत्वा पुष्पोपशोभिताम् ॥ तत्रास्तीर्य कुशान्विप्र
 ऋषीन्सप्त समर्चयेत् ॥ ३६ ॥ गन्धैश्च विविधैः पुष्पैर्धूपैर्दीपैः सुशोभनैः ॥ कश्यपोऽत्रिभरद्वाजो विश्वामित्रोऽथ गौतमः ॥ ३७ ॥ जमदग्निर्वसिष्ठश्च
 सतेते ऋषयः स्मृताः ॥ एतेभ्योऽध्य च विधिवत्कल्पयित्वा प्रदाय च ॥ ३८ ॥ नैवेद्यं विपचंद्रीमान्श्यामाकाद्यैरकृष्टकैः ॥ तन्निवेद्य विमृज्येमा
 न्स्वयं चाद्यात्तदेव हि ॥ ३९ ॥ अनेन विधिना सप्त वर्षाणि प्रतिवत्सरम् ॥ कृत्वा व्रतति वरयेदाचार्यान् सप्त वैदिकान् ॥ ४० ॥ प्रतिमाः सप्त
 कुर्वीत सुवर्णेन स्वशक्तिः ॥ जटिलाः साक्षसूत्राश्च कमण्डलुसमन्विताः ॥ ४१ ॥ संस्थाप्य कलशेष्वेतांस्ताम्रेषु मृन्मयेषु वा ॥ स्नापयेद्विधि
 वद्भक्त्या पृथक्पंचामृतैरपि ॥ ४२ ॥ उपचारैः षोडशभिस्ततः संपूज्य भक्तिः ॥ अर्घ्यं दत्वा ततो होमं तिलव्रीहियवादिभिः ॥ ४३ ॥
 'सहस्तोमा' इति ऋचा नाममन्त्रैस्तु वा पृथक् ॥ पुण्यैर्मन्त्रैस्तथैवान्यैर्हुत्वा पूर्णाहुतिं चरेत् ॥ ४४ ॥ ततस्तु सप्त गा दद्याद्ब्रह्मालंकारसं
 पुताः ॥ आचार्यं पूजयेच्चैव ब्रह्मालंकारभूषणैः ॥ ४५ ॥ अबुद्ध्या गुरोः पश्चान्मूर्तीविग्रेषु चार्पयेत् ॥ भोजयित्वा तु तान्भक्त्या प्रणिपरय
 विसर्जयेत् ॥ ४६ ॥ ततश्चैष्टेः सहासीनः स्वयं ब्राह्मणशेषितम् ॥ अंका वै षडसोपेतं प्रमुद्यात्सह बंधुभिः ॥ ४७ ॥ एतत्कृत्वा व्रतं सप्तं

४. ना पु.
॥ २३२ ॥

भोगान्भुक्ताथ वाञ्छितान् ॥ सप्तर्षीणां प्रसादेन विमानवरगो भवेत् ॥ ४८ ॥ आश्विने शुक्लपञ्चम्यामुपांगललिताव्रतम् ॥ ४९ ॥ तस्याः स्वर्णमयीं
मूर्तिं शक्त्या निर्माय नारद ॥ उपचारैः षोडशभिः पूजयेतां विधानतः ॥ ५० ॥ षष्ठांशं फलसंयुक्तं सप्ततं दक्षिणान्वितम् ॥ द्विजवर्याय दातव्यं व्रत
संपूर्तिहेतवे ॥ ५१ ॥ “सवाहना शक्तियुता वरदा पूजिता मया ॥ मातर्मानुगृह्णाथ गम्यतां निजमंदिरम्” ॥ ५२ ॥ कार्तिके शुक्लपञ्चम्यां जयाव्रत
मनुत्तमम् ॥ कर्तव्यं पापनाशाय श्रद्धया द्विजसत्तम ॥ ५३ ॥ पूजयित्वा जयां विप्र यथाविधि समाहितः ॥ उपचारैः षोडशभिस्ततः शुचि
लंकृतः ॥ ५४ ॥ विप्रैकं भोजयेच्चापि तस्मै दत्वा च दक्षिणाम् ॥ विसर्जयेत्ततः पश्चात्स्वयं भुञ्जीत वाग्यतः ॥ ५५ ॥ यस्तु वै भक्तिसंयुक्तः
स्नानं कुर्याज्जयादिने ॥ नश्यन्ति तस्य पापानि सिंहाक्रांता मृगा यथा ॥ ५६ ॥ यदश्वमेधावभूथे फलं स्नानेन कीर्तितम् ॥ तत्फलं प्राप्यते विप्र
स्नानेनापि जयादिने ॥ ५७ ॥ अपुत्रो लभते पुत्रं बंध्या गम च विंदति ॥ रोगी रोगात्प्रमुच्येत बद्धो मुच्येत बंधनात् ॥ ५८ ॥ मार्गशुक्ले च
पञ्चम्यां नागानिष्टा विधानतः ॥ नागेभ्यो ह्यभयं लब्ध्वा मोदते सह बांधवैः ॥ ५९ ॥ पौषेऽपि शुक्लपञ्चम्यां सम्पूज्य मधुसूदनम् ॥ लभते वाञ्छितान्का
मान्नात्र कार्या विचारणा ॥ ६० ॥ पंचम्यां प्रतिमासे तु शुक्ले कृष्णे च नारद ॥ पितृणां पूजनं शस्तं नागानां चापि सर्वथा ॥ ६१ ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुराणे
पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे द्वादशमासस्थपञ्चमीव्रतरूपणं नाम चतुर्दशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११४ ॥ सनातन उवाच ॥ शृणु विप्र प्रवक्ष्यामि
षष्ठ्याश्चैव व्रतानि ते ॥ यानि सम्यग्विधायात्र लभेत्सर्वान्मनोरथान् ॥ १ ॥ चैत्रमासे शुक्लषष्ठ्यां कुमारव्रतमुत्तमम् ॥ तत्रेष्टा पण्डितं देवं नानापूजा
विधानतः ॥ २ ॥ पुत्रं सर्वगुणोपेतं प्राप्नुयाच्चिरजीविनम् ॥ वैशाखशुक्लषष्ठ्यां च पूजयित्वा च कार्तिकम् ॥ ३ ॥ लभेत मातृजं सौख्यं नात्र कार्या विचारणा ॥
ज्येष्ठमासे शुक्लषष्ठ्यां विधिनेष्टा दिवाकरम् ॥ ४ ॥ लभते वाञ्छितान्कामास्तत्प्रसादात् संशयः ॥ आषाढशुक्लषष्ठ्यां वै स्कंदव्रतमनुत्तमम् ॥ ५ ॥ उपोष्य
पूजयित्वैनं शिवो माप्रियमात्मजम् ॥ लभतेऽभीप्सितान्कामान्पुत्रपौत्रादिसंततीः ॥ ६ ॥ श्रावणे शुक्लषष्ठ्यां तु शरजन्मानमर्चयेत् ॥ उपचारैः
षोडशभिर्भक्त्या परमयान्वितः ॥ ७ ॥ लभतेऽभीप्सितान्धनान्पण्डितस्य प्रसादतः ॥ भाद्रमासे कृष्णषष्ठ्यां ललिताव्रतमुच्यते ॥ ८ ॥
प्रातः स्नात्वा विधानेन नारी शुक्लाम्बरावृता ॥ शुक्लमात्यधरा वापि नद्याः संगमवालुकाया ॥ ९ ॥ गृहीत्वा वंशपात्रे तु धृत्वा पिंडाकृतिं च ताम् ॥ पञ्चधा
ललितां तत्र ध्यायेद्भनविलासिनीम् ॥ १० ॥ पञ्चज करवीरं च नेपालीं मालतीं तथा ॥ नीलोत्पलं केतकीं च संयुक्तां तगरं तथा ॥ ११ ॥
एकैकाष्टशतं मासमष्टाविंशतिरेव च ॥ अक्षताः कलिका गृह्य ताभिर्देवीं प्रपूजयेत् ॥ १२ ॥ प्रार्थयेदमतः स्थित्वा देवीं तां गिरिशप्रियाम् ॥ मंगलादरे

५० सं०

अ० ११५

॥ २३२ ॥

कुशावसें विस्वके नीलपर्वते ॥ १३ ॥ स्नात्वा कनखले देवि हरिं लब्धवती पतिम् ॥ अलिते सुभगे देवि सुखसीमां गवदायिनि ॥ १४ ॥ अतः वदि सौभाग्ये
 मया तुभ्यं नमोऽनमः ॥ मंत्रेणानेन कुसुमैर्धूपकस्य सुशोभनैः ॥ १५ ॥ अभ्यर्च्य विधिवत्तस्या नैवेद्यं पुरतो न्यसेत् ॥ त्र्यम्बके कृष्णान्धैर्नालिकेरैः सुवा
 डिभिः ॥ १६ ॥ श्रीजपूरैः सुतुंडीरैः कारवल्लीः सचिर्भटैः ॥ फलेस्तत्कालसंप्रभूतैः कृत्वा शोभां तदग्रतः ॥ १७ ॥ विरूढधान्यांकुरकैः सुदीपावलभिस्तथा ॥
 साद्रे सर्गणकैधूपः सौहालककरंजकैः ॥ १८ ॥ गुडपुष्पैः कर्णवेष्टैर्मोदकैरुपमोदकैः ॥ बहुप्रकारैर्नैवेद्यैर्यथाविभवसारतः ॥ १९ ॥ एवमभ्यर्च्य विधि
 वद्वात्रो जागरणोत्सवम् ॥ गीतवाद्यनटनृत्यैः प्रोक्षणीयैरेकधा ॥ २० ॥ सखीभिः सहिता सार्च्यी तां रात्रिं प्रसभं नयेत् ॥ न च संमीलयेन्नेत्रे नारी
 यामचतुष्टयम् ॥ २१ ॥ दुर्भगा दुष्कृता बंध्या नेत्रसंमीलनाद्रवेत् ॥ एवं जागरणं कृत्वा सप्तम्यां सरितं नयेत् ॥ २२ ॥ गन्धपुष्पैस्तथाभ्यर्च्य
 गीतवाद्यपुरःसरैः ॥ तच्च दद्याद्विजेन्द्राय नैवेद्यादि द्विजोत्तम ॥ २३ ॥ स्नात्वा गृहं समागत्य हुत्वा वैश्वानरं ततः ॥ देवान्पितृन्मनुष्यांश्च पूजयित्वा
 सुवाजिनीः ॥ २४ ॥ कन्यकाश्चैव संभोज्य ब्राह्मणान्दश पंच च ॥ भक्ष्यभोज्यैर्वहुविधैर्दत्त्वा दानानि भूरिशः ॥ २५ ॥ ललिता मेऽस्तु सुप्रीता
 इत्युक्त्वा तान्विसर्जयेत् ॥ यः कश्चिदाचरेदेतद्गतं सौभाग्यदं परम् ॥ २६ ॥ नरो वा यदि वा नारी तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ यद्व्रतेश्च तपो
 भिश्च दानैर्वा नियमैरपि ॥ २७ ॥ तदेतेनेह लभ्येत किं बहुक्तेन नारद ॥ मृतेरनंतरं प्राप्य शिवलोकं सनातनम् ॥ २८ ॥ मोदते ललितादेव्या
 शेव वे सखिवच्चिरम् ॥ नभस्ये मासि या शुक्ल षष्ठी सा च दनाह्वया ॥ २९ ॥ तस्यां देवीं समभ्यर्च्य लभते तत्सलोकताम् ॥ रोहिणी
 पातभौमैस्तु संयुता कपिला भवेत् ॥ ३० ॥ तस्यां रात्रिं समभ्यर्च्य वती नियमतत्परः ॥ लभते वाञ्छितान्कामान्भास्करस्य प्रसादतः ॥
 ॥ ३१ ॥ अन्नदानं जपो होमं पितृदेवार्पितर्पणम् ॥ सर्वमेवाक्षयं ज्ञेयं कृतं देवार्पितम् ॥ ३२ ॥ कपिलां धेनुमभ्यर्च्य वस्त्रमाल्यानुले
 पनैः ॥ प्रदद्याद्विद्विषुषे द्वादशात्मप्रतुष्टये ॥ ३३ ॥ अथेव शुक्लपट्यां तु पूज्या कात्यायनी द्विज ॥ गंधार्घ्यैर्मंगलद्रव्यैर्नैवेद्यैर्विधिस्तथा ॥ ३४ ॥
 ततः क्षमाप्य देवेशीं प्रणिपत्य विसर्जयेत् ॥ पूज्यात्र सैकती मूर्तिर्यद्वा द्विजसती मुदा ॥ ३५ ॥ वस्त्रालंकरणैर्भक्त्यैः कात्यायिन्याः प्रतुष्टये ॥ कन्या
 वरं प्राप्नुयाच्च वाञ्छितं पुत्रमंगना ॥ ३६ ॥ कात्यायिनीप्रसादाद्देवैः नात्र कार्या विचारणा ॥ कार्तिके शुक्लपट्यां तु षण्मुखेन महात्मना ॥ ३७ ॥
 देवसेना महाभागा लब्धा सर्वसुरार्पिता ॥ अतस्तस्यां सुरश्रेष्ठां देवसेनां च षण्मुखम् ॥ ३८ ॥ संपूज्य निखिलैरेव उपचारैर्मनोहरैः ॥ प्राप्नुया
 दतुलां सिद्धिं मनोभीष्टां द्विजोत्तम ॥ अत्रैव बह्विपूजां तां च सम्भक्त्वा समाचरेत् ॥ विविधद्रव्यहोमैश्च बह्विपूजापुरःसरम् ॥ ४० ॥ मार्ग
 ॥ शुक्लपट्यां निहतस्तारकासुरः ॥ स्कंदेन सत्कृतिः प्राप्ता ब्रह्मार्थैः परिकल्पिता ॥ ४१ ॥ ततोऽस्यां पूजयेत्स्कंदं गंधपुष्पाक्षतैः फलैः ॥ वस्त्रैः

४.ना.पु.
॥ २३३ ॥

राभूषणश्चापि न्वेद्यैर्विधिस्तथा ॥ ४२ ॥ रविवारेण संयुक्ता तथा शतभिषान्विता ॥ यदि चेत्सा समुद्रिष्टा चंपाह्वा मुनिसत्तम ॥ ४३ ॥ तस्या
विश्वेश्वरो देवो द्रष्टव्यः पापनाशनः ॥ पूजनीयो वेदनीयः स्मर्तव्यः सौख्यमिच्छता ॥ ४४ ॥ स्नानदानादिकं चात्र सर्वमक्षय्यमुच्यते ॥ पौषमासे
शुक्लपष्ठ्यां देवो दिनपतिर्द्विजा ॥ ४५ ॥ विष्णुरूपी जगन्नाता प्रदुर्भूताः सनातनः ॥ ४६ ॥ स तस्मात्पूजनीयोऽस्यां द्रव्यैर्गंधपुरस्कृतैः ॥ नैवेद्यैर्वस्त्र
भूषाद्यैः सर्वसौख्यमभीप्सुभिः ॥ ४७ ॥ माघमासे सिता षष्ठी वरुणाह्वा स्मृता तु सा ॥ तस्यां वरुणमभ्यर्च्य द्विष्णुरूपं सनातनम् ॥ ४८ ॥ रक्तैर्गंधांशुकैः
पुष्पैर्नैवेद्यैर्धूपदीपकैः ॥ एवमभ्यर्च्य विधिवद्यथाभिलषन्नः ॥ ४९ ॥ तत्तच्च फलतो लब्ध्वा मोदते तत्प्रसादतः ॥ फाल्गुने शुक्लपष्ठ्यां तु देवं पशुपतिं
द्विजा ॥ ५० ॥ मृन्मयं विधिना कृत्वा पूजयेदुपचारकैः ॥ संस्नाप्य शतरुद्रेण पृथक्पंचामृतैर्जले ॥ ५१ ॥ गन्धैरालिप्य सुश्वेतैरक्षतैः श्वेतपुष्पकैः ॥ चित्र
पत्रैश्च घृत्तकुसुमैश्च फलेस्तथा ॥ ५२ ॥ सम्पूज्य नानानैवेद्यैर्नीराज्यं विधिवत्ततः ॥ क्षमाप्य प्रणिपत्यैनं कैलासाय विसर्जयेत् ॥ ५३ ॥ एवं कृत
शिवाचस्तु नरो नार्यथवा मुने ॥ इह भुक्त्वा वरान्भोगानन्ते शिवगतिं लभेत् ॥ ५५ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे
द्वादशमासस्थितषष्ठीव्रतनिरूपणं नाम पञ्चदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११५ ॥ सनातन उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि सप्तम्यास्ते व्रतान्यहम् ॥
यानि कृत्वा नरो भक्त्या सूर्यसायुज्यमाप्नुयात् ॥ १ ॥ चैत्रे तु शुक्लसप्तम्यां बहिः स्नानं समाचरेत् ॥ स्थंडिले गोमयालिप्ते गौरमृत्तिकायास्तृते
॥ २ ॥ लिखित्वाष्टदलं पद्मं कर्णिकायां विभावम् ॥ विन्यसेत्पूर्वपत्रे तु देवीं द्वौ कृतधातुकौ ॥ ३ ॥ आग्नेयं च न्यसेत्पत्रे गंधर्वौ कृतकाग्नौ ॥
दक्षिणे च न्यसेत्पत्रे तथैव राक्षसद्वयम् ॥ ४ ॥ आकृतौ द्वौ न्यसेत्पत्रे नैर्ऋते मुनिसत्तम ॥ काद्रवेयौ महानागौ पश्चिमे कृतचारकौ ॥ ५ ॥
वायव्यं यातुधानौ द्वौ उत्तरे च ऋषिद्वयम् ॥ ऐशान्ये विन्यसेत्पत्रे ग्रहमेको द्विजोत्तम ॥ ६ ॥ तेषां संपूजनं कार्यं गंधमाल्यानुलेपनैः ॥ दीपधूपैः
सनेवेद्यैस्तंबूलकमुकादिभिः ॥ ७ ॥ एवं संपूज्य होमं तु घृतेनाष्टशतं चरेत् ॥ सूर्यस्याष्टाष्ट चान्येषां प्रदद्यादाहुतीः क्रमात् ॥ ८ ॥
नाममंत्रेण वेद्यां वा ततः पूर्णाहुतिं ददेत् ॥ दक्षिणा च ततो देया द्विजभ्यः शक्तितो द्विज ॥ ९ ॥ एतत्कृत्वा विधानं तु सर्वसौख्यम
वाप्नुयात् ॥ देहाति मण्डलं भानोभित्त्वा गच्छेत्परं पदम् ॥ १० ॥ वेशाखशुक्लसप्तम्यां जह्नुना जाह्नवी स्वयम् ॥ क्रोधात्पीता पुनस्त्यक्ता कर्ण
रंध्रात्तु दक्षिणात् ॥ ११ ॥ तां तत्र पूजयेत्स्नात्वा प्रत्युषे विमले जले ॥ गंधपुष्पाक्षताद्यैश्च सर्वैरुपचारकैः ॥ १२ ॥ ततो घटसहस्रं तु देयं गंगावते
त्विदम् ॥ भक्त्या कृतं सप्तकुलं नयेत्स्वर्गमसंशयः ॥ १३ ॥ कमलव्रतमप्यत्र प्रोक्तं तद्विधिरुच्यते ॥ तिलमात्रं तु सौवर्णं विधाय कमलं शुभम् ॥ १४ ॥
पञ्चगुमाश्रुतं कृत्वा गंधधूपादिनार्चयेत् ॥ नमस्ते पद्महस्ताय नमस्ते विश्वधारिणे ॥ १५ ॥ विवाकर नमस्तुभ्यं प्रभाकर नमोऽस्तु ते ॥ इति

पृ० ख०

अ० ११५

॥ २३३ ॥

संप्राथम्यं देवेशं सूर्यं चास्तमुपागते ॥ १६ ॥ सोदकुम्भं तु तत्पद्मं कपिलां च द्विजेऽर्पयेत् ॥ तद्दिने तु पवस्तव्यं भोक्तव्यं च परेऽहनि ॥ १७ ॥ संभोज्य
 ब्राह्मणान्भक्त्या व्रतसाकल्यमाप्नुयात् ॥ निवव्रतं च तत्रैव तद्विधानं शृणुष्व मे ॥ १८ ॥ निवपत्रैः स्मृता पूजा भास्करस्य द्विजोत्तम ॥
 खखोल्कायेति मंत्रेण प्रणवाद्येन नारद ॥ १९ ॥ निवपत्रं ततोऽश्रीयाच्छयेद्गमी च वाग्यतः ॥ द्विजान्परेऽह्नि संभोज्य स्वयं भुंजीत वंधुभिः ॥ २० ॥
 निवपत्रव्रतं चैतत्कर्तृणां सर्वसौख्यदम् ॥ सप्तमी शर्कराख्येषा श्रेष्ठा तच्चापि मे शृणु ॥ २१ ॥ अमृतं पिवतो हस्तात्सूर्यस्यामृतविंदवः ॥ निष्पे
 तुर्भुवि चोत्पन्नाः शालिमुद्गयवैश्वः ॥ २२ ॥ शर्करा च ततस्तस्मादिक्षुसाराभूतोपमा ॥ इष्टा खेरतः पुण्या शर्करा हव्यकव्ययोः ॥ २३ ॥ शर्करास
 त्पत्नी चैव वाजिमेघफलप्रदा ॥ सर्वदुःखोपशमनी पुत्रसंततिवर्धिनी ॥ २४ ॥ अस्यांतु शर्करादानं शर्कराभोजनं तथा ॥ कर्तव्यं हि प्रयत्नेन व्रतमे
 तद्रविप्रियम् ॥ २५ ॥ यः कुर्यात्परया भक्त्या स वै सद्गतिमाप्नुयात् ॥ ज्येष्ठे तु शुक्लसप्तम्यां जात इन्द्रो रविः स्वयम् ॥ २६ ॥ तं संपूज्य विधानेन
 सोपवासो जिज्ञेद्विद्यः ॥ स्वर्गंति लभते विप्र देवेंद्रस्य प्रसादतः ॥ २७ ॥ आपादशुक्लसप्तम्यां विवस्वान्नाम भास्करः ॥ जातस्तं तत्र संश्रय्य गन्धपु
 ण्पदिभिः पृथक् ॥ २८ ॥ लभते सूर्यसायुज्यं विप्रैर्द्रात्र न संशयः ॥ श्रावणे शुक्लसप्तम्यामव्यंगाख्यं व्रतं शुभम् ॥ २९ ॥ कार्पासं तु चतुर्हस्ते
 सार्द्धं बद्धं हि गोपतेः ॥ पूजति प्रीतये देयं व्रतमेतच्छुभावहम् ॥ ३० ॥ यदि चेद्दस्तयुक्तं तदा म्यात्पापनाशिनी ॥ अस्यां दानं जपो होमः सर्वं
 चाक्षय्यतां व्रजेत् ॥ ३१ ॥ भाद्रे तु शुक्लसप्तम्याममुक्ताभरणव्रतम् ॥ सोमस्य तु महेशस्य पूजनं चात्र कीर्तितम् ॥ ३२ ॥ गंगादिभिः पोडशभिरु
 पचारैः समर्चनम् ॥ प्रार्थ्य प्रणम्य विसृजेत्सर्वकामसमृद्धये ॥ ३३ ॥ फलसप्तमिका चयं तद्विधानमुदीर्यते ॥ नालिकेरं च वृन्ताकं नारंगं योजपू
 कम् ॥ ३४ ॥ कूष्माण्डं वृहतीपूगमिति सप्त फलानि वै ॥ महादेवस्य पुत्रो विन्यस्यापरदोरकम् ॥ ३५ ॥ सप्ततन्तुकृतं सप्तप्रथियुक्तं द्विजोत्तम ॥ संपूज्य
 परया भक्त्या धारयेद्गामके करे ॥ ३६ ॥ स्त्री नरो दक्षिणे चैव यावद्रूपं समाप्यते ॥ संभोज्य विप्रान्सप्तेव पायसेन विसृज्य तान् ॥ ३७ ॥ स्वयं भुंजीत मति
 मान् व्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ फलानि तानि देवानि सप्तस्वपि द्विजेषु च ॥ ३८ ॥ एवं तु सप्त वर्षाणि कृत्वोपास्य यथाविधि ॥ सायुज्यं लभते विप्र महादेवस्य
 तद्गती ॥ ३९ ॥ आश्विने शुक्लपक्षे तु विज्ञेया शुभसप्तमी ॥ तस्यां कृतस्नानपूजो वाचयित्वा द्विजोत्तमान् ॥ ४० ॥ आरभ्य कपिलां गां च संपूज्य
 प्रार्थयेत्ततः ॥ त्वामहं दक्षि कल्याणि प्रीयतामर्यमा स्वयम् ॥ ४१ ॥ पालय त्वं जगत्कृत्स्नं यतोऽसि धर्मसम्भवा ॥ इत्युक्त्वा वेदविदुषे दत्त्वा
 कृत्वा च दक्षिणाम् ॥ ४२ ॥ नमस्कृत्य स्वयं विप्र विसृजेत्प्राशयेत्स्वयम् ॥ पचगव्यं व्रतं चेत्ये विधाय श्वो द्विजोत्तमान् ॥ ४३ ॥ भोजयित्वा स्वयं

वृ.ना.पु.
॥ २३४ ॥

चाद्यात्तद्वं द्विजशेषितम्॥कृतं होतद्वं विप्र सुभाष्यं श्रद्धयान्वितः ॥४४॥ देवदेवप्रसादेन भुक्तिभुक्तिमवाप्नुयात्॥अथ कार्तिकशुक्लार्था शाकार्यं
सप्तमीव्रतम् ॥४५॥ तस्यां तु सप्तशकानिसवर्णकमलानि च ॥ प्रदद्यात्सप्तविभ्यः शाकाहारस्ततः स्वयम् ॥४६॥ द्वितीयेऽह्नि द्विजा
न्भोज्य दत्त्वा तेभ्योऽन्नदक्षिणाम् ॥ विसृज्य वंधुभिः सादं स्वयं भुञ्जीत वाग्यतः ॥४७॥ मार्गस्य सितसप्तम्यां मित्रव्रतमुदाहृतम्॥यद्विष्णोर्दक्षिणं
नेत्रं तदेव कृतवानिह ॥४८॥ अदित्यां कश्यपाब्जो मित्रो नामा दिवाकरः ॥ अतोऽस्यां पूजनं तस्य यथोक्तविधिना द्विज ॥४९॥ कृत्वा
द्विजान्भोजयित्वा सप्तैव मधुरादिना ॥ सुवर्णदक्षिणां दत्त्वा विसृज्याश्रीत च स्वयम् ॥५०॥ कृत्वैतद्विधिना लोकं सूर्यस्य व्रजति ध्रुवम्॥ द्विजो
वाहं तथा शूद्रः सत्कुलेजन्म चाप्नुयात्॥५१॥पौषस्य शुक्लसप्तम्यां व्रतं चाभयसंज्ञितम्॥उपोष्य भानुं त्रिःसन्ध्यं समभ्यर्च्य धरास्थितः॥५२॥
क्षीरसिक्तान्नसंबद्धं मोदकं प्रस्थसंमितम् ॥ द्विजाय दत्त्वा भोज्यान्यान्सप्ताष्टभ्यश्च दक्षिणाम् ॥५३॥ पृथ्वी वा सुवर्णं वा विसृज्याश्रीत
च स्वयम् ॥ अभयार्यं व्रतं त्वेतत्सर्वस्याभयदं स्मृतम् ॥५४॥ मार्तण्डार्यं व्रतं नाम कथयंति द्विजाः परे ॥ एकमेवेति च प्रोक्तमेकदेवतया
नुधेः ॥५५॥माघे तु कृष्णसप्तम्यां व्रतं सर्वांसिंज्ञकम् ॥ समुपोष्य दिने तस्मिन्सम्पूज्यादित्यविम्बकम्॥ ५६ ॥ सौवर्णं गंधपुष्पाद्यैः कृत्वा रात्रौ
च जागरम् ॥ परेऽह्नि विप्रान्सम्भोज्य पायसेन तु सप्त वै ॥५७॥ दक्षिणां नालिकेराणि तेभ्यो दत्त्वा गुरुं ततः॥सौवर्णं तु खोर्विम्बं युक्तं दक्षिण्या
न्यया॥५८॥समर्च्य च भृशं प्रार्थ्य विसृज्याद्यात्स्वयं ततः॥एतत्सर्वासिदं नाम संप्रोक्तं सार्वकामिकम्॥५९॥व्रतस्यास्य प्रभावेण द्वैतं सिध्येद्वि सर्वथा॥
माघस्य शुक्लसप्तम्यामचलार्यं व्रतं स्मृतम् ॥ ६१ ॥ त्रिलोचनजयंतीयं सर्वपापहरा स्मृता ॥ रथार्या सप्तमी चेयं चक्रवर्तित्वदायिनी ॥ ६१ ॥
अस्यां समर्च्य सवितुः प्रतिमां तु हैमीं हैमाश्रयुक्तरथगां तु ददेत्सहेभाम्॥यो भावभक्तिसहितः स गतो हि लोकं शम्भोः स मोदत इहापि च भुक्तभोगः
॥ ६२ ॥ भास्करी सप्तमी चेयं कोटिभास्वद्रहोपमा ॥ अरुणोदयवेलायामस्यां स्नानं विधीयते ॥ ६३॥ अर्कस्य च वदर्याश्च सप्त सप्त दलानि
वै ॥ निधाय शिरसि स्नायात्सप्तजन्माघश्रांतये ॥ ६४ ॥ पुत्रप्रदं व्रतं चात्र प्राहादित्यः स्वयं प्रभुः ॥ यो माघसितसप्तम्यां पूजयेन्मां विधानतः
॥६५॥ तस्याहं पुत्रतां यास्ये स्वशिन भृशतोषितः ॥ तस्मान्निर्तेद्रियो भृत्वा समुपोष्य दिवानिशम् ॥ ६६॥ पूजयेदपरे चाह्नि होमं कृत्वा द्विजा
स्ततः ॥ दध्योदनेन पयसा पायसेन च भोजयेत् ॥ ६७ ॥ अनेन विधिना यम्तु कुरुते पुत्रसप्तमीः ॥ लभते स तु सत्पुत्रं चिरानुपमनामयम् ॥
॥ ६८ ॥ तपस्यशुक्लसप्तम्यां व्रतमर्कपुटं चरेत् ॥ अर्कपत्रैर्यजिर्दर्मकर्मपत्राणि चाश्नुयात् ॥ ६९ ॥ अर्कनाम जपेच्छम्भदित्यं चार्कपुटव्रतम् ॥

पृ० सं०
अ० ११६

॥ २३४ ॥

धनदं पुत्रदं चैतत्सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ७० ॥ त्रिवर्गदमिति प्राहुः केचिदेतद्व्रतं द्विज ॥ यज्ञवतं तथाप्यन्यं विधिवद्भोमकर्मणा ॥ ७१ ॥
 सर्वासु सर्वमासेषु सप्तमीषु द्विजोत्तमः ॥ भास्कराराधनं प्रोक्तं सर्वकामिकमित्यलम् ॥ ७२ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने
 चतुर्थपादे द्वादशमासस्थितसप्तमीव्रतनिरूपणं नाम षोडशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११६ ॥ सनातन उवाच ॥ शुक्लाष्टम्यां चैत्रमासे
 भगव्याः प्रोच्यते जनिः ॥ प्रदक्षिणशतं कृत्वा कार्यो यात्रामहोत्सवः ॥ १ ॥ दर्शनं जगदम्बायाः सर्वानंदप्रदं नृणाम् ॥ अत्रैवाशो
 ककलिकाप्राशनं समुदाहृतम् ॥ २ ॥ अशोककलिकाश्वाष्टौ ये पिबन्ति पुनर्वसौ ॥ चैत्रे मासि सिताष्टम्यां न ते शोकमवाप्नुयुः ॥ ३ ॥
 महाष्टमीति च प्रोक्ता देव्याः पूजाविधानतः ॥ वैशाखस्य सिताष्टम्यां समुपोष्यात्र वारिणा ॥ ४ ॥ स्नात्वापराजितां देवीं मांसीवालकवारिभिः ॥
 स्नापयित्वा च गन्धार्घ्यैर्नैवेद्यं शर्करामयम् ॥ ५ ॥ कुमारीभोजयेद्यापि नवम्यां पारणाग्रतः ॥ ज्योतिर्मयविमानेन भ्राजमानो यथा गविः ॥ ६ ॥
 लोकेषु विचरेद्विप्र देव्याश्चैव प्रसादतः ॥ कृष्णाष्टम्यां ज्येष्ठमासे पूजयित्वा त्रिलोचनम् ॥ ७ ॥ शिवलोके वसेत्कल्पं सर्वदेवनमस्कृतः ॥ ज्येष्ठशुक्ले
 तथाष्टम्यां यो देवीं पूजयेन्नरः ॥ ८ ॥ स विमानेन चरति गन्धर्वाप्सरसां गणैः ॥ शुक्लाष्टम्यां तथाऽऽपादे स्नात्वा चैव निशाधुना ॥ ९ ॥ तत्रैव
 स्नापयेद्देवीं पूजयेच्च विधानतः ॥ ततः शुद्धजलैः स्नाप्य विलिपेत्सेन्दुचंदनैः ॥ १० ॥ नैवेद्यं शर्करोपेतं दत्त्वाऽऽचमनमर्पयेत् ॥ भोजयित्वा ततो विप्रा
 न्दत्त्वा स्वर्णं च दक्षिणाम् ॥ ११ ॥ विसृज्य च ततः पश्चात्स्वयं भुञ्जीत वाग्यतः ॥ एतद्व्रतं नरः कृत्वा देवीलोकमवाप्नुयात् ॥ १२ ॥ नभःशुक्ले
 तथाष्टम्यां देवीमिष्ट्वा विधानतः ॥ क्षीरेण स्नापयित्वा च मिष्टान्नं विनिवेदयेत् ॥ १३ ॥ ततो द्विजान् भोजयित्वा परेऽह्नि स्वयमप्युत ॥ भुक्त्वा
 समापयेदेतद्व्रतं संततिवर्धनम् ॥ १४ ॥ नभोमासे सिताष्टम्यां दशाफलमिति व्रतम् ॥ उपवासं तु संकल्प्य स्नात्वा कृत्वा च नैत्यिकम् ॥ १५ ॥
 तुलस्याः कृष्णवर्णाया दलैर्दशभिरर्चयेत् ॥ कृष्णं विष्णुं तथाऽनन्तं गोविन्दं गरुडध्वजम् ॥ १६ ॥ दामोदरं हृषीकेशं पद्मनाभं हरिं
 प्रभुम् ॥ एतैश्च नामभिर्नित्यं कृष्णदेवं समर्चयेत् ॥ १७ ॥ नमस्कारं ततः कुर्यात्प्रदक्षिणसमन्वितम् ॥ एवं दशदिनं कुर्याद्रतानामुत्तमं
 व्रतम् ॥ १८ ॥ आदौ मध्ये तथा च त्रिं होमं कुर्याद्विधानतः ॥ कृष्णमंत्रेण जुहुयाच्चरुणाऽष्टोत्तरं शतम् ॥ १९ ॥ होमं विधिना सम्य
 गाचाप्यं पूजयेत्सुधीः ॥ सौवर्णं ताम्रपात्रे वा मृन्मये वेणुपात्रके ॥ २० ॥ तुलसीदलं सुवर्णेन कारयित्वा मुलक्षणम् ॥ हेमं च प्रतिमां कृत्वा पूजयित्वा
 विधानतः ॥ २१ ॥ निधाय प्रतिमां पात्रे स्नाचायां निवेदयेत् ॥ दातव्या गौः सवत्सा च वस्त्रालंकारभूषिता ॥ २२ ॥ दशाहं कृष्णदेवाय

वृ.ना.पु.
१ २३५ ॥

पूरिका दश चार्पयेत् ॥ ताश्च दद्याद्विधिज्ञाय स्वयं वा भक्षयेद्व्रती ॥ २३ ॥ शयनं च प्रदातव्यं यथाशक्ति द्विजोत्तम ॥ दशमेऽह्नि ततो मृति सद्रव्यां
गुखेऽर्पयेत् ॥ २४ ॥ व्रतति दशविप्रेभ्यः प्रत्येकं दश पूरिकाः ॥ दद्यादेव दशाब्दं तु कृत्वा व्रतमनुत्तमम् ॥ २५ ॥ उपोष्य विधिना भूयात्सर्वका
मसमन्वितः ॥ अंते कृष्णस्य सायुज्यं लभते नात्र संशयः ॥ २६ ॥ कृष्णजन्माष्टमी चेवं स्मृता पापहरा नृणाम् ॥ केवल्लेनोपवासेन तस्मि
जन्मदिने हरेः ॥ २७ ॥ सप्तजन्मकृतात्पापान्मुच्यते नात्र संशयः ॥ उपवासी तिलैः स्नातो नद्यादौ विमले जले ॥ २८ ॥ सुदेशे मंडपे कृते
मंडलं रचयेत्सुधीः ॥ तन्मध्ये कलशं स्थाप्य ताग्रजं वापि मृन्मयम् ॥ २९ ॥ तस्योपरि न्यसेत्पात्रं ताग्रं तस्योपरि स्थिताम् ॥ हैमीं वस्त्रयुगा
च्छत्रां कृष्णस्य प्रतिमां शुभाम् ॥ ३० ॥ पाद्याद्यैरुपचारैस्तु पूजयेत्स्निग्धमानसः ॥ देवकीं वसुदेवं च यशोदां नंदमेव च ॥ ३१ ॥ व्रजं गोपां
स्तथा गोपीगांश्च दिक्षु समर्चयेत् ॥ तत आरात्तिकं कृत्वा क्षमाप्यानम्य भक्तितः ॥ ३२ ॥ तिष्ठेत्तथैवाद्धरात्रे पुनः संस्नापयेद्भरिम् ॥ पंचामृतैः
गुह्रजलेर्गंधाद्यैः पूजयेत्पुनः ॥ ३३ ॥ घान्याकं च यवानीं च गुंठीं खंडं च नारद ॥ साज्यं रौप्ये धृतं पात्रे नैवेद्यं विनिवेदयेत् ॥ ३४ ॥
पुनरारात्तिकं कृत्वा दशधा रूपधारिणम् ॥ विंचितयन्मृगांकाय दद्यादध्वं समुद्यते ॥ ३५ ॥ ततः क्षमाप्य देवेशं रात्रिखंडं नयेद्व्रती ॥
पौराणिकैः स्तोत्रपाठैर्गीतवाद्यैरनेकधा ॥ ३६ ॥ ततः प्रभाते विप्राग्र्यान्भोजयेन्मधुरात्रकैः ॥ दत्त्वा च दक्षिणां तेभ्यो विसृजेत्तुष्टमानसः ॥ ३७ ॥
ततस्तां प्रतिमां विष्णोः स्वर्णधेनुधरान्विताम् ॥ गुखे दक्षिणां दत्त्वा विसृज्याश्रीतं च स्वयम् ॥ ३८ ॥ दारापत्यसुहृद्व्यत्यरेवं कृत्वा व्रत नरः ॥
साक्षाद्भोलोकमाप्नोति विमानवरमास्थितः ॥ ३९ ॥ नैतेन सदृशं चान्यद्व्रतमस्ति जगत्त्रये ॥ कृतेन येन लभ्येत कोट्यैकादशकं फलम् ॥ ४० ॥
शुक्लाष्टम्यां नभस्यस्य कुर्याद्वाधाव्रतं नरः ॥ पूर्ववद्वाधिकां हैमीं कलशस्थां प्रपूजयेत् ॥ ४१ ॥ मध्याह्ने पूजयित्वेनामेकभक्तं समाचरेत् ॥ शक्तो
भक्तश्चोपवासं परेऽह्नि विधिना ततः ॥ ४२ ॥ सुवासिनीर्भोजयित्वा गुखे प्रतिमार्पणम् ॥ कृत्वा स्वयं च भुंजीतं व्रतमेवं समापयेत् ॥ ४३ ॥
व्रतेनानेन विप्रं कृतेन विधिना व्रती ॥ रहस्यं गोष्ठजं लब्ध्वा राधापरिकरे वसेत् ॥ ४४ ॥ दूर्वाष्टमीव्रतं चात्र कथितं तच्च मे शृणु ॥ शुचौ
देशे प्रजातायां दूर्वायां द्विजसत्तम ॥ ४५ ॥ स्थाप्य लिङ्गं ततो गंधैः पुष्पैर्घृषैश्च दीपकैः ॥ नैवेद्यैरर्चयेद्भक्त्या दध्यक्षतफलादिभिः ॥ ४६ ॥
अध्वं प्रदद्यात्पूजांते मंत्राभ्यां सुसमाहितः ॥ त्वं द्वेऽस्मृतजन्माऽसि सुरासुरनमस्कृते ॥ ४७ ॥ सौभाग्यं संततिं देहि सर्वकार्यकरी भव ॥ यथा शाखा
प्रशाखाभिर्विस्तृताऽसि महीतले ॥ ४८ ॥ तथा विस्तृतसंतानं देहि मेऽप्यजरामरम् ॥ ततः प्रदक्षिणीकृत्य विमान्संभोज्य तत्र वै ॥ ४९ ॥ शुक्ला

५० सं०

अ० ११७

॥ २३५ ॥

स्वयं गृहं गच्छेदत्वा विघ्नेषु दक्षिणाम् ॥ फलानि च प्रशस्तानि मिष्टानि सुरभीणि च ॥ ५० ॥ एवं पुण्या पापहरा नृणां दूर्वाष्टमी द्विज ॥ चतुर्णामपि
 वर्णानां स्त्रीजनानां विशेषतः ॥ ५१ ॥ या न पूजयते दूर्वा नारी मोहाद्यथाविधि ॥ जन्मानि त्रीणि वैधव्यं लभते सा न संशयः ॥ ५२ ॥ यया
 ज्येष्ठसंयुक्ता भवेच्चैवाष्टमी द्विज ॥ ज्येष्ठा नात्री तु सा ज्ञेया पूजिता पापनाशिनी ॥ ५३ ॥ अथैनां तु संसारभ्य व्रतं षोडशवासरम् ॥ महालक्ष्म्याः
 समुद्दिष्टं सर्वसंपदिवर्धनम् ॥ ५४ ॥ करिष्येऽहं महालक्ष्मीव्रतं ते त्वत्परायणः ॥ तदविघ्नेन मे यातु समार्तिं त्वत्प्रसादतः ॥ ५५ ॥ इत्युच्चार्य
 ततो बद्धा डोरक दक्षिणे करे ॥ षोडशग्रंथिसहितं गुणैः षोडशभिर्युतम् ॥ ५६ ॥ ततोऽन्वहं महालक्ष्मीं गंधाद्यैरर्चयेद्ब्रती ॥ यावत्कृष्णाष्टमी
 तत्र चरेदुद्यापनं सुधीः ॥ ५७ ॥ ब्रह्ममंडपिकां कृत्वा सर्वतोभद्रमंडले ॥ कलशं सुप्रतिष्ठाप्य दीपमुद्द्योतयेत्ततः ॥ ५८ ॥ उत्तार्य डोरकं बाहोः
 कुंभस्याधो निवेदेयेत् ॥ चतस्रः प्रतिमाः कृत्वा सौवर्णांस्तत्स्वरूपिणीः ॥ ५९ ॥ स्नपनं कारयेत्तासां जलैः पश्चात्तैस्तथा ॥ उपचारैः षोड
 शभिः पूजयित्वा विधानतः ॥ ६० ॥ जागरस्तत्र कर्तव्यो गीतवादित्रनिःस्वनैः ॥ ततो निशीथे संप्राप्तेऽभ्युदितेऽमृतदीधितौ ॥ ६१ ॥
 दत्तार्घ्यं बंधनं द्रव्यैः श्रीखंडाद्यैर्विधानतः ॥ चंद्रमण्डलसंस्थायै महालक्ष्म्यै प्रदापयेत् ॥ ६२ ॥ क्षीरोदार्णवसंभूत महालक्ष्मीसहोदर ॥
 पीयूषधाम रोहिण्याः सहितोऽर्घ्यं गृहाण मे ॥ ६३ ॥ क्षीरोदार्णवसम्भूते कमले कमलालये ॥ विष्णुवक्षस्थलस्थे मे सर्वकामप्रदा भव ॥
 ॥ ६४ ॥ एकनाथे जगन्नाथे जमदग्निप्रियेऽव्यये ॥ रेणुके त्राहि मां देवि राममातः शिवं कुरु ॥ ६५ ॥ मंत्रैरेतैर्महालक्ष्मीं प्रार्थ्य
 श्रोत्रिययोषितः ॥ सम्यक्संपूज्य ताः सम्यग्गंधयावककजलैः ॥ ६६ ॥ संभोज्य जुहुयादग्नौ तिल्वपन्नकपायसैः ॥ तदलाभे घृतेर्विप्र
 गृहेभ्यः समिधस्तिलान् ॥ ६७ ॥ मृत्युंजयाय च परं सर्वरोगप्रशान्तेये ॥ चंदनं तालपत्रं च पुष्पमालां तथाऽक्षतान् ॥ ६८ ॥ दूर्वां
 कौसुमभस्रं च युगं श्रीफलमेव वा ॥ भक्ष्याणि च नवे शूर्पं प्रतिद्रव्यं तु षोडश ॥ ६९ ॥ समाच्छाद्यान्यशूर्पेण व्रती दद्यात्समन्त्रकम् ॥
 क्षीरोदार्णवसंभूता लक्ष्मीश्चन्द्रसहोदरा ॥ ७० ॥ व्रतेनानेन संतुष्टा भवताद्विष्णुवह्मभा ॥ चेतस्रः प्रतिमास्तास्तु श्रोत्रियेभ्यः समर्पयेत् ॥ ७१ ॥
 ननस्तु चतुरो विप्रान् षोडशापि सुवासिनीः ॥ मिष्टान्नेनाशयित्वा तु विसृजेत्ताः सदक्षिणाः ॥ ७२ ॥ समाप्तिनियमः पश्चाद्भूतिष्टौः समन्वितः ॥
 एतद्व्रतं महालक्ष्म्याः कृत्वा विप्र विधानतः ॥ ७३ ॥ भुक्त्वाष्टानेहिकान् कामांलक्ष्मीलोके वसेच्चिरम् ॥ एषाऽशोकाष्टमी चोक्ता यस्यां
 पूर्णं रमाव्रतम् ॥ ७४ ॥ अत्रारोकस्य पूजा स्यादेकभक्तं तथा स्मृतम् ॥ कृत्वाऽशोकव्रतं नारी द्वाशोका शोकजन्मनि ॥ ७५ ॥ यत्र कुत्रापि

वृ.ना.पु.
॥ २३६ ॥

संजाता नात्र कार्या विचारणा ॥ आश्विने शुक्लपक्षे तु प्रोक्ता विप्र महाष्टमी ॥ ७६ ॥ तत्र दुर्गाचनं प्रोक्तं सर्वेष्ट्युपचारकैः ॥ उपवासं चैकभक्तं
महाष्टम्यां विधाय तु ॥ ७७ ॥ सर्वतो विभवं प्राप्य मोदते देववचिरम् ॥ ऊर्जे कृष्णादिकेऽष्टम्यां करकाख्यं व्रतं स्मृतम् ॥ ७८ ॥ तत्रोमासहितः
शंभुः पूजनीयः प्रयत्नतः ॥ चंद्रोदयेऽर्घदानं च विधेयं व्रतिभिः सदा ॥ ७९ ॥ पुत्रं सर्वगुणोपेतमिच्छद्विर्विधं सुखम् ॥ गोपाष्टमीति संप्रोक्ता
कार्तिके धवले दले ॥ ८० ॥ तत्रकुर्याद्गवां पूजां गोघ्रासं गोप्रदक्षिणाम् ॥ गवानुगमनं दानं वांछन्सर्वाश्च संपदः ॥ ८१ ॥ कृष्णाष्टम्यां मार्गशीर्षे
मिथुनं दर्भनिर्मितम् ॥ अनर्घां चानर्घं तत्र बहुपुत्रममन्वितम् ॥ ८२ ॥ स्थापयित्वा शुभे देशे गोमयेनोपलेपिते ॥ पूजयेद्बन्धुपुष्पाद्यैरुपचारैः पृथग्विधैः
॥ ८३ ॥ संभोज्य द्विजदांपत्यं विसृजेद्धवदक्षिणम् ॥ व्रतमेतन्नरः कृत्वा नारी वा विधिपूर्वकम् ॥ ८४ ॥ पुत्रं सल्लक्षणोपेतं लभते नात्र संशयः ॥
॥ ८५ ॥ मार्गशीर्षसिताष्टम्यां कालभैरवसन्निधौ ॥ उपोष्य जागरं कृत्वा महापापैः प्रमुच्यते ॥ ८६ ॥ यत्किंचिदशुभं कर्म कृतं मातुषजन्मनि ॥
तत्सर्वं विलयं याति कालभैरवदर्शनात् ॥ ८७ ॥ अथ पौषसिताष्टम्यां श्राद्धमष्टकं स्नितम् ॥ पितृणां तृप्तिदं वर्षं कुलसन्ततिवर्द्धनम् ॥ ८८ ॥ शुक्लाष्टम्यां
तु पौषस्य शिवं सम्पूज्य भक्तिः ॥ भुक्तिमुक्तिमवाप्नोति भक्तिमेकां समाचरन् ॥ ८९ ॥ कृष्णाष्टम्यां तु माघस्य भद्रकालीं समर्चयेत् ॥ भक्तितो
वैरिबुन्दघ्नीं सर्वकामप्रदायिनीम् ॥ ९० ॥ माघमासे सिताष्टम्यां भीष्मं संतर्पयद्विज ॥ संततिं त्वव्यवच्छिन्नामिच्छंश्चाप्यपराजयम् ॥ ९१ ॥ फाल्गुने
त्वसिताष्टम्यां भीमां देवीं समर्चयेत् ॥ तत्र व्रतपो विप्र सर्वकामसमृद्धये ॥ ९२ ॥ शुक्लाष्टम्यां फाल्गुनस्य शिवं चापि शिवां द्विज ॥ गंधार्घ्यैः
सम्यगभ्यर्च्य सर्वसिद्धीश्वरो भवेत् ॥ ९३ ॥ फाल्गुनापरपक्षे तु शीतलामष्टमीदिने ॥ पूजयेत्सर्वपक्वात्रैः सप्तम्यां विधिवत्कृतैः ॥ ९४ ॥ शीतले त्वं
जगन्माता शीतले त्वं जगत्पिता ॥ शीतले त्वं जगद्वात्री शीतलयै नमोनमः ॥ ९५ ॥ वन्देऽहं शीतलां देवीं रासभस्थां दिगंबराम् ॥ मार्जनी
कलशोरेतां विस्फोटकविनाशिनीम् ॥ ९६ ॥ शीतले शीतले चेत्ये ये जपन्ति जले स्थिताः ॥ तेषां तु शीतला देवी स्याद्विस्फोटकशान्तिदा ॥ ९७ ॥
इत्येवं शीतलामन्त्रैः समर्चयेत् द्विज ॥ तस्य वर्षं भवेच्छान्तिः शीतलायाः प्रसादतः ॥ ९८ ॥ सर्वमासोभये पक्षे विधिवच्चाष्टमीदिने ॥ शिवां वापिशिवं प्रार्च्य
लभते वांछितं फलम् ॥ ९९ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्यानोत्तरार्धपादे द्वादशमासस्थिताष्टमीव्रतकथनं नाम सप्तदशाधिकशततमो
ऽध्यायः ॥ ११७ ॥ सनातन उवाच ॥ अथ वक्ष्यामि विप्रेन्द्र नवम्यास्ते व्रतानि वै ॥ यानि कृत्वा नरा लोके लभन्ते वांछितं फलम् ॥ १ ॥ चैत्रस्य शुक्ल
पक्षे तु श्रीरामनवमीव्रतम् ॥ तत्रोपवासं विधिवच्छक्तो भक्तः समाचरेत् ॥ २ ॥ अशक्तश्चैकभक्तं वै मध्याह्नोत्सवतः परम् ॥ विप्रान्संभोज्य मिष्टान्नैः

५१ ख०
अ० ११८

॥ २३६ ॥

रामप्रीतिं समाचरेत् ॥ ३ ॥ गोभूतिलहिरण्याद्येर्वस्त्रालंकरणैस्तथा ॥ एवं यः कुरुते भक्त्या श्रीरामनवमीव्रतम् ॥ ४ ॥ विधूय चेहपापानि ब्रजे
 द्विष्णोः परं पदम् ॥ उक्तं मातृव्रतं चात्र भैरवेण समन्विताः ॥ ५ ॥ स्रग्धवस्त्रनैवेद्यैश्चतुःपष्टिस्तु योगिनीः ॥ अत्रैव भद्रकाली तु
 योगिनीनां महाबला ॥ ६ ॥ ब्राह्मणश्रेष्ठ सर्वासामधिपत्येऽभिषेचिता ॥ तस्मात्तां पूजयेच्चात्र सोपवासो जितेंद्रियः ॥ ७ ॥ राधे नवम्यां
 दलयोश्चङ्किं यस्तु पूजयेत् ॥ विधिना स विमानेन दैवतैः सह मोदते ॥ ८ ॥ ज्येष्ठशुक्लनवम्यां तु सोपवासो नरोत्तमः ॥ उमां संपूज्य
 विधिवत्कुमारीभोजयेद्विज्ञान् ॥ ९ ॥ स्वभक्त्या दक्षिणां दत्त्वा शाल्यन्नं पयसाऽश्नुयात् ॥ उमाव्रतमिदं विप्र यः कुर्याद्विधिवन्नरः ॥ १० ॥ स भुक्तेह
 वरान्भोगानन्ते स्वर्गगतिं लभेत् ॥ आपादे मासि विप्रेन्द्र यः कुर्यात्पक्षयोर्द्विज ॥ ११ ॥ नक्तं चैद्रौ समभ्यर्च्येदं रावतगतां सिताम् ॥ स भवेदे
 वलोके तु भोगभोगदेवयानगः ॥ १२ ॥ श्रावणे मासि विप्रेन्द्र यः कुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ पक्षयोरुपवासं वा कौमारीं चङ्किं यजेत् ॥ १३ ॥ एवं
 पापहरां गंधैः पुष्पैर्धूपैश्च दीपकैः ॥ नेवेद्यैर्विधेयैश्च कुमारीभोजनेस्तथा ॥ १४ ॥ एवं यः कुरुते भक्त्या कौमारीव्रतमुत्तमम् ॥ स विमानेन
 गच्छेद्देवीलोके सनातनम् ॥ १५ ॥ भाद्रे तु नवमी शुक्ला नन्दाह्वा परिकीर्तिता ॥ तस्यां यः पूजयेद्दुर्गां विधिवच्चोपचारकैः ॥ १६ ॥
 सोऽश्वमेधफलं लब्ध्वा विष्णुलोके महीयते ॥ आश्विने शुक्लनवमी महापूर्वा प्रकीर्तिता ॥ १७ ॥ अपराह्णे शर्मापूजा कार्याऽस्यां प्राग्दिशि
 द्विज ॥ ततो निशायां प्राग्यामे खड्गं धनुरिपूङ्गदाम् ॥ १८ ॥ शूलं शक्तिं च परशुं घुरिकां चर्म खेटकम् ॥ छत्रं ध्वजं गजं चाश्वं गोवृषं
 पुस्तकं तुलाम् ॥ १९ ॥ ददं पाशं चक्रं शङ्खौ गंधाद्यैरुपचारकैः ॥ संपूज्य महिषं तत्र भद्रकाल्यै समालभेत् ॥ २० ॥ एवं बलिं विधायार्थं भुक्त्वा पक्वान्न
 मेव चाद्विजेभ्यो दक्षिणां दत्त्वा व्रतं तत्र समापयेत् ॥ २१ ॥ एवं यः पूजयेद्दुर्गां नृणां दुर्गतिनाशिनीम् ॥ इह भुक्त्वा वरान्भोगानन्ते स्वर्गतिमाप्नुयात्
 ॥ २२ ॥ कार्तिके शुक्लनवमी याऽक्षया सा प्रकीर्तिता ॥ तस्यामश्वत्थमूले वै तर्पणं सम्यगाचरेत् ॥ २३ ॥ देवानां च ऋषीणां च पितॄणां चापि नारद ॥
 स्वशास्त्रोक्तैस्तथा मंत्रैः सूर्याचार्यं ततोऽर्पयेत् ॥ २४ ॥ ततो द्विजान्भोजयित्वा मिष्टान्नं मुनींश्च ॥ स्वयं भुक्त्वा च विहरोद्विजेभ्यो दत्तदक्षिणः
 ॥ २५ ॥ एवं यः कुरुते भक्त्या जपदानं द्विजार्चनम् ॥ होमं च सर्वमक्षय्यं भवेदिति विधेर्वचः ॥ २६ ॥ मार्गे तु शुक्लनवमी नन्दिनी
 परिकीर्तिता ॥ तस्यामुपोषितो यस्तु जगद्वा प्रपूजयेत् ॥ २७ ॥ गंधाद्यैः सोऽश्वमेधस्य फलभाङ्गनात्र संशयः ॥ प्रोषे शुक्लनवम्यां तु महामायां
 प्रपूजयेत् ॥ २८ ॥ एकभक्तपरो विप्र वाजपेयफलाप्तये ॥ माघमासे तु वा शुक्ला नवमी लोकश्रुतिता ॥ २९ ॥ महानंदेति सा प्रोक्ता सदानंदकरी

बृ.ना.पु.
॥ २३७ ॥

नृणाम् ॥ तस्यां स्नानं तथा दानं जपो होम उपोषणम् ॥ ३० ॥ सर्वमक्षयतां याति नात्र कार्या विचारणा ॥ फाल्गुनामलपक्षस्य नवमी या
द्विजोत्तम ॥ ३१ ॥ आनंदा सा महापुण्या सर्वपापहरा स्मृता ॥ सोपवासोऽर्चयेत्तत्र यस्त्वनंदां द्विजोत्तम ॥ ३२ ॥ स लभेद्वाञ्छितान्कामान्सत्यं
सत्यं मयोदितम् ॥ ३३ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे द्वादशमासस्थितनवमीव्रतकथनं नामाष्टादशाधिकशततमो
ऽध्यायः ॥ ११८ ॥ सनातन उवाच ॥ अथ तेऽहं प्रवक्ष्यामि दशम्या वै व्रतानि चायानि कृत्वा नरो भक्त्या धर्मराजप्रियो भवेत् ॥ १ ॥ चैत्रशुक्लद
शम्यां तु धर्मराजं प्रपूजयेत् ॥ तत्कालसंभवैः पुण्यैः फलैर्गन्धादिभिस्तथा ॥ २ ॥ सोपवासो वैकभक्तो भोजयित्वा द्विजोत्तमान् ॥ चतुर्दश ततस्तेभ्यः शक्त्या
दद्याच्च दक्षिणाम् ॥ ३ ॥ एवं यः कुरुते विप्र धर्मराजप्रपूजनम् ॥ स धर्मस्याज्ञयागच्छेद्देवैः साधर्म्यमच्युतः ॥ ४ ॥ दशम्यां माधवे शुक्ले विष्णुमभ्यर्च्य मानवः ॥
गन्धाद्यैरुपचारैश्च श्वेतपुण्यैः सुगन्धिभिः ॥ ५ ॥ शतं प्रदक्षिणाः कृत्वा विप्रान्संभोज्य यत्नतः ॥ लभते वैष्णवं लोकं नात्र कार्या विचारणा ॥ ६ ॥
ज्येष्ठे शुक्लदशम्यां तु जाह्नवी सरितां वरा ॥ समायाता धरा स्वर्गात्तस्मात्सा पुण्यदा स्मृता ॥ ७ ॥ ज्येष्ठः शुक्लदलं हम्नो बुधश्च
दशमी तिथिः ॥ गरानन्दव्यतीपाताः कर्ण्येदुबृषभास्कराः ॥ ८ ॥ दशयोगः समाख्यातो महापुण्यतमो द्विज ॥ हरते दश पापानि तस्माद्दशहरः स्मृतः
॥ ९ ॥ अस्यां यो जाह्नवीं प्राप्य स्नाति संप्रीतमानसः ॥ विधिना जाह्नवीतोये स याति हारिण्दिग्म् ॥ १० ॥ आपादशुक्लदशमीं पुण्या मन्वा
दिकैः स्मृता ॥ तस्यां स्नानं जपो दानं होमो वा स्वर्गतिप्रदाः ॥ ११ ॥ श्रावणे शुक्लदशमी सर्वाशापरिपूर्तिदा ॥ अस्यां शिवार्चनं शस्तं गन्धाद्यै
रुपचारकैः ॥ १२ ॥ तत्रोपवासो नक्तं वा द्विजानां भोजनं जपः ॥ देष्टो ऽग्नौ च धेन्वादेः सर्वपापशानम् ॥ १३ ॥ अथो नभस्यशुक्लायां दशम्यां
द्विजसत्तम ॥ व्रतं दशावतारारूपं तत्र स्नानं जलाशये ॥ १४ ॥ कृत्वा संध्यादिनियमं देवर्षिपतृतर्पणम् ॥ ततो दशावताराणि समभ्यर्चयेत्स
माहितः ॥ १५ ॥ मत्स्यं कूर्मं वराहं च नरसिंहं त्रिविक्रमम् ॥ रामं रामं च कृष्णं च बौद्धं कल्किनमेव च ॥ १६ ॥ दशमूर्तिस्तु सौवर्णीः पूजयित्वा
विधानतः ॥ दशभ्यो विप्रवर्येभ्यो दद्यात्सत्कृत्य नारद ॥ १७ ॥ उपवासं चैकभक्तं कृत्वा संभोज्य वाडवान् ॥ विसृज्य पश्चाद्भुजित स्वयं स्वपैः
समाहितः ॥ १८ ॥ भक्त्या कृत्वा व्रतं त्वेतद्गुणा भोगानिहोतमान् ॥ विमानेन व्रजेदंते विष्णुलोकं सनातनम् ॥ १९ ॥ आश्विने शुक्लदशमी विजया
सा प्रकीर्तिता ॥ चतुर्गोमयपिंडानि प्रातर्न्यस्य गृहांगणे ॥ २० ॥ चक्रवालस्वरूपेण तन्मध्ये रामलक्ष्मणी ॥ तथा भरतशत्रुघ्नौ पूजयेच्चतुरोऽपि
हि ॥ २१ ॥ सपिधानासु पात्रीषु गोमयीषु चतसृषु ॥ छिन्नं धान्यं सरोप्यं तु धृत्वा धीर्तांशुकावृतम् ॥ २२ ॥ पितृमातृभ्रातृपुत्रजाया

पृ० सं०

अ० ११९

॥ २३७ ॥

भृत्यसमन्वितम् ॥ संपूज्य गन्धपुष्पाद्यैर्नैवेद्यैश्च विधानतः ॥ २३ ॥ नमस्कृत्याय भुंजीत द्विजान्संभोज्य पूजितान् ॥ एवं कृत्वा विधानं
तु नरो वर्षं सुखान्वितः ॥ २४ ॥ धनधान्यसमृद्धश्च निश्चितं जायते द्विज ॥ अथापराह्णसमये नवम्यां संनिमंत्रिताम् ॥ २५ ॥ पूर्व
दिक्षु शमीं विप्रं गत्वा तन्मूलज्जां नृदम् ॥ गृहीत्वा स्वगृहं प्राप्य गीतवादित्रनिःस्वनैः ॥ २६ ॥ संपूज्य तां विधानेन सज्जीकृत्य
स्वकं वलम् ॥ निर्गत्य पूर्वद्वारेण ग्रामाद्वहिर्नाकुलः ॥ २७ ॥ ततः शत्रुप्रतिकृतिं निर्मितां पत्रकादिभिः ॥ मनसा कल्पितां वापि स्वर्णं
पुर्वशरेण वै ॥ २८ ॥ विध्येदिति भृशं प्रीतः प्राप्नुयात्स्वगृहं निशि ॥ एवं कृतविधिर्वापि गच्छेद्वा शत्रुनिग्रहे ॥ २९ ॥ एषैवं दशमीं
विप्रं विधिनाऽऽचरति सदा ॥ धनं जयं सुतान् गाश्च गजांश्च वाप्यजाविकम् ॥ ३० ॥ दद्यादिह शरीरं ते स्वर्गं चापि नारद ॥ दशम्यां
कार्तिके शुक्ले सार्वभौमव्रतं चरेत् ॥ ३१ ॥ कृतोपवासो वैकाशी निशीथेऽपूपकादिभिः ॥ दशदिक्षु बलिं दद्याद् गृहाद्वापि पुराद्वहिः ॥ ३२ ॥
मंडलेऽष्टदले कृते गोविद्भिलिपधरातले ॥ मन्त्रैरेभिर्द्विजश्रेष्ठ गणेशादिकृतार्चनः ॥ ३३ ॥ यो मे पूर्वगतः पाप्मा पापकेनेह कर्मणा ॥ तस्मिन्नेव देवरा
जोऽथ नाशयत्वखिलेष्टदः ॥ ३४ ॥ यो मे बह्विगतः पाप्मा पापकेनेह कर्मणा ॥ तेजोराजोऽथ बह्विस्तं नाशयत्वखिलेष्टदः ॥ ३५ ॥ यो मे दक्षगतः
पाप्मा पापकेनेह कर्मणा ॥ तं यमः प्रेतराजो वै नाशयत्वखिलेष्टदः ॥ ३६ ॥ यो मे नैर्ऋतिगतः पाप्मा पापकेनेह कर्मणा ॥ रक्षोराजो नैर्ऋतिस्तं नाश
यत्वखिलेष्टदः ॥ ३७ ॥ यो मे पश्चिमगतः पाप्मा पापकेनेह कर्मणा ॥ यादः पतिस्तं वरुणो नाशयत्वखिलेष्टदः ॥ ३८ ॥ यो मे वायुगतः पाप्मा पापकेनेह
कर्मणा ॥ वायुस्तं मरुतां राजो नाशयत्वखिलेष्टदः ॥ ३९ ॥ यो मे सौम्यगतः पाप्मा पापकेनेह कर्मणा ॥ सोमस्तं मृक्षयक्षेशो नाशयत्वखिलेष्टदः ॥
४० ॥ यो मे ईशगतः पाप्मा पापकेनेह कर्मणा ॥ ईशानो भूतनाथस्तं नाशयत्वखिलेष्टदः ॥ ४१ ॥ यो मे ऊर्ध्वगतः पाप्मा पापकेनेह कर्मणा ॥
ब्रह्मा प्रजापतीशस्तं नाशयत्वखिलेष्टदः ॥ ४२ ॥ यो मेऽधःस्थितः पाप्मा पापकेनेह कर्मणा ॥ अनंतो नागराजस्तं नाशयत्वखिलेष्टदः ॥ ४३ ॥
इत्येवं दिक्षु दशसु बलिं दत्त्वा समाहितः ॥ क्षेत्रपालाय तद्वाद्ये सिपेद्वल्लिमतद्रितः ॥ ४४ ॥ एवं कृतविधिः शेषं निशायां निनयेत्सुधीः ॥ गीतैः
सुमंगलप्रायैः स्तवपाठैर्जपादिभिः ॥ ४५ ॥ प्रातः स्नात्वा समभ्यर्च्य लोकपालान् द्विजोत्तमान् ॥ द्वादशाभ्यर्च्य संभोज्य शक्तितो दक्षिणां
ददेत् ॥ ४६ ॥ इत्थं कृत्वा व्रतं विप्रं भोगान्भुक्तेहिकाञ्जुभान् ॥ युगं स्वर्गसुखं भुक्त्वा सार्वभौमो नृपो भवेत् ॥ ४७ ॥ मार्गशुक्लदशम्यां तु चरेदा
रोग्यकं व्रतम् ॥ गंधाद्यैर्गर्भयेद्विप्रान् दश तच्चरणोदकम् ॥ ४८ ॥ पीत्वाऽथ दक्षिणां दत्त्वा विसृजेदेकभोजनः ॥ एतत्कृत्वा व्रतं विप्रं ह्यारोग्यं ॥

वृ. ना. पु.
॥२३८॥

प्राप्य भूतले ॥ ४९ ॥ धर्मराजप्रसादेन मोदते दिवि देववत् ॥ पौपे दशम्यां शुक्लायां विश्वेदेवान् समर्चयेत् ॥ ५० ॥ ऋतुं दक्षं वज्रस्त्यं कालं
कामं सुनिं गुरुम् ॥ विप्रं रामं च दशधा केशवस्तान्समास्थितः ॥ ५१ ॥ स्वापयित्वा दर्भमयानासनेषु च संस्थितान् ॥ गंधैर्धूपैस्तथा दीपै
र्नैवेद्यैश्चापि नारद ॥ ५२ ॥ प्रत्येकं दक्षिणां दत्त्वा प्रणिपत्य विसर्जयेत् ॥ दक्षिणां तां द्विजाध्येभ्यो गुरुवे वा समर्पयेत् ॥ ५३ ॥ एवं कृतविधि
श्चैकभक्तो भोगी ब्रवी भवेत् ॥ लोकद्वयस्य विप्रवं नात्र कार्या विचारणा ॥ ५४ ॥ माघशुक्लदशम्यां तु सोपवासो जितेंद्रियः ॥ देवानेगिरसो
नाम दशं सम्यक्समर्चयेत् ॥ ५५ ॥ कृत्वा स्वर्णमयान्विप्रं गंधाद्यैरुपचारकैः ॥ आत्मा ह्यायुर्मनो दक्षो मदः प्राणस्तथैव च ॥ ५६ ॥ वह्निर्होमांश्च
गविष्ठश्च दत्तः सत्यश्च ते दश ॥ दश विप्रान्भोजयित्वा मधुरान्नेन नारद ॥ ५७ ॥ मूर्तिस्तेभ्यः प्रदद्यात्ताः स्वर्गलोकाप्तये क्रमात् ॥ अंत्यशुक्लदशम्यां तु
चतुर्दशं यमान्यजेत् ॥ ५८ ॥ यमश्च धर्मराजश्च मृत्युश्चैवांतकस्तथा ॥ वैवस्वतश्च कालश्च सर्वभूतक्षयस्तथा ॥ ५९ ॥ औदुम्बरश्च दध्नश्च द्वौ नीलपरमेष्ठिनौ ॥
वृकोदरश्च चित्रश्च चित्रगुप्तश्चतुर्दश ॥ ६० ॥ गन्धाद्यैरुपचारैश्च समभ्यर्च्यार्थतर्पयत् ॥ तिलांबुमिश्रांजलिभिर्देभ्यः प्रत्येकशस्त्रिभिः ॥ ६१ ॥ ततश्च दद्यात्सूर्यांघ्रं
ताम्रपत्रेण नारद ॥ रक्तचंदनसंमिश्रतिलाक्षतयवांबुभिः ॥ ६२ ॥ एहि सूर्यः उहसांशो तेजोरशे जगत्ततः ॥ गृहाणाघ्र्यं मया दत्तं भक्त्या मामनुकंपया ॥ ६३ ॥
इति मंत्रेण दत्त्वाऽघ्र्यं विप्रान्भोज्य चतुर्दश ॥ गौष्ठां मुहूर्त्तानां दत्त्वा विसृज्याश्रीत च स्वयम् ॥ ६४ ॥ एवं कृतविधिर्विप्रं धर्मराजप्रसादतः ॥ शुक्ला भोग्यांश्च
गुत्रार्थानेहिकान्देवदुर्लभान् ॥ ६५ ॥ विप्रानवरमास्थाय देहतिं विष्णुलोकभाक् ॥ ६६ ॥ ॥ इति श्रीमृहन्नास्दीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने
चतुर्थपादे द्वादशप्रासस्थितदशमीव्रतनिरूपणं नामैकोनविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११९ ॥ सनातन उवाच ॥ एकादश्यां तु दलयोनिराहारः
रामाहितः ॥ नानापुष्पैर्मुने कृत्वा विचित्रं मण्डपं शुभम् ॥ १ ॥ आत्वा सभ्यग्विधानेन सोपवासो जितेंद्रियः ॥ संपूज्य विधिवद्विष्णुं श्रद्धया
सुप्रमाहितः ॥ २ ॥ उपचारैर्वहुविधैर्जपैर्होमैः प्रदक्षिणेः ॥ स्तोत्रपाठैर्वहुविधैर्गीतवाद्यैर्मनोहरैः ॥ ३ ॥ दंडवत्प्रणिपातैश्च जयशब्दैर्मनोहरैः ॥ रात्रौ
जागरणं कृत्वा याति विष्णोः परं पदम् ॥ ४ ॥ चैत्रस्य शुक्लैकादश्यां सोपवासो नरोत्तमः ॥ कृत्वा च नियमान्सर्वान्वक्ष्यमाणान्दिनत्रये ॥ ५ ॥
द्वादश्यामर्चयेद्भक्त्या वासुदेवं सनातनम् ॥ उपचारैः षोडशभिस्ततः संभोज्य बांधवान् ॥ ६ ॥ दत्त्वा च दक्षिणां तेभ्यो विसृज्याश्रीत च स्वयम् ॥
इयं तु कामदा नाम सर्वपातकनाशिनी ॥ ७ ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदा विप्र भक्त्या सम्यगुपोषिता ॥ वैशाखकृष्णैकादश्यां समुपोष्य विधानतः ॥ ८ ॥
वज्रयिनीं पद्मिने पूजयेन्मधुमुदनम् ॥ स्वर्गात्रकन्याधेनुनां दानमत्र प्रशस्यते ॥ ९ ॥ बरुथिनीव्रतं कृत्वा नरो नियमतत्परः ॥ सर्वपापं

पू० सं०
अ० १२०

॥ २३८ ॥

विनिर्मुक्तो वैष्णवं लभते पदम् ॥ १० ॥ वेशाखशुक्लैकादश्यां समुपोष्य च मोहिनीम् ॥ स्नात्वा परेऽह्नि संपूज्य गंधाद्यैः पुरुषोत्तमम् ॥ ११ ॥
 संभोज्य विप्रान्मुच्येत पातकेभ्यो न संशयः ॥ ज्येष्ठस्य कृष्णैकादश्यां समुपोष्य परां वृष ॥ १२ ॥ द्वादश्यां नैत्तिकं कृत्वा समभ्यर्च्य त्रिविक्रमम् ॥
 ततो द्विजाग्र्यान्संभोज्य दत्त्वा तेभ्यश्च दक्षिणाम् ॥ १३ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं व्रजेन्नरः ॥ ज्येष्ठस्य शुक्लैकादश्यां निर्जलां
 समुपोष्य तु ॥ १४ ॥ उदयादुदयं यावद्भास्करस्य द्विजोत्तम ॥ प्रभाते कृतनित्यस्तु द्वादश्यामुपचारकैः ॥ १५ ॥ हृषीकेशं समभ्यर्च्य विप्रान्
 संभोज्य भक्तितः ॥ चतुर्विंशैकादशीनां फलं यत्तत्समाप्नुयात् ॥ १६ ॥ आपादकृष्णैकादश्यां योगिनीं समुपोष्य वै ॥ नारायणं समभ्यर्च्य द्वादश्यां
 कृतनित्यकः ॥ १७ ॥ ततः संभोज्य विप्राग्र्यान् दत्त्वा तेभ्यश्च दक्षिणाम् ॥ सर्वदानफलं प्राप्य मोदते विष्णुमन्दिरम् ॥ १८ ॥ आपादशुक्लैकादश्यां
 यद्विधानं शृणुष्व तत् ॥ उपोष्य तस्मिन् दिवसे विधिवन्मण्डपे शुभे ॥ १९ ॥ स्थापयेत्प्रतिमां विष्णोः शंखचक्रगदांबुजैः ॥ लसच्चतुर्भुजामग्र्यां
 कांचनीं वाथ राजतीम् ॥ २० ॥ पीतांबरधरां शुभ्रे पर्य्यके स्वास्तुते द्विज ॥ ततः पंचामृतैः स्नाप्य मन्त्रैः शुद्धजलेन च ॥ २१ ॥ पौरुषेणैव सूक्तेन
 ह्युपचारान् प्रकल्पयेत् ॥ नीराजनांतान्पाद्यादीस्ततः संप्रार्थयेद्द्वारिम् ॥ २२ ॥ सुप्ते त्वयि जगन्नाथ जगत्सुप्तं भवेदिदम् ॥ विबुद्धे त्वयि बुद्धे च
 जगत्सर्वं चराचरम् ॥ २३ ॥ इति संप्रार्थ्य देवाग्रे चातुर्मास्यप्रचोदितान् ॥ नियमांस्तु यथाशक्ति गृह्णीयाद्विक्रमात्रम् ॥ २४ ॥ ततः प्रभाते द्वादश्यां
 समर्च्येच्छेषशायिनम् ॥ उपचारैः षोडशभिस्ततः संभोज्य बाडवान् ॥ २५ ॥ प्रतोष्य दक्षिणाभिश्च स्वयं भुञ्जीत वाग्यतः ॥ ततः प्रभृति विप्रैर्
 गन्धाद्यैः प्रत्यहं यजेत् ॥ २६ ॥ कृत्वा विधिना विप्र देवस्य शयनीव्रतम् ॥ भुक्तिमुक्तियुतो मर्त्यो भवेद्विष्णोः प्रसादतः ॥ २७ ॥ श्रावणे
 कृष्णपक्षे तु एकादश्यां द्विजोत्तम ॥ कामिकां समुपोष्यैव नियमेन नरोत्तम ॥ २८ ॥ द्वादश्यां कृतनित्यस्तु श्रीधरं पूजयेद्द्वारिम् ॥ उपचारैः षोडश
 भिस्ततः संभोज्य वै द्विजान् ॥ २९ ॥ दत्त्वा च दक्षिणां तेभ्यो विसृज्या नीतवांघ्रैः ॥ एवं यः कुरुते विप्र कामिकाव्रतमुत्तमम् ॥ ३० ॥ स सर्वकामांलुब्धवेह
 याति विष्णोः परं पदम् ॥ एकादश्यां नभःशुक्ले पवित्रां समुपोष्य वै ॥ ३१ ॥ द्वादश्यां नियतो भूत्वा पूजयेच्च जनार्दनम् ॥ उपचारैः षोडशभिस्ततः
 संभोज्य बाडवान् ॥ ३२ ॥ दत्त्वा च दक्षिणां तेभ्यः पुत्रं प्राप्येह सद्गुणम् ॥ याति विष्णोः पदं साक्षात्सर्वदेवनमस्कृतः ॥ ३३ ॥ नभस्यकृष्णैका
 दश्यामजाल्यां समुपोष्य वै ॥ अर्चयेदुपेन्द्र द्वादश्यामुपचारैः पृथग्विधैः ॥ ३४ ॥ विप्रान्संभोज्य मिथत्रैर्विसृजेत्प्राप्तदक्षिणान् ॥ एवं कृतव्रतो विप्र
 भक्तयाऽजायाः सगृहीतः ॥ ३५ ॥ शुक्लवेह भोगानखिलान्धातयेते वैष्णवं ध्यम् ॥ नभस्यशुक्लैकादश्यां पद्माख्यां समुपोष्य वै ॥ ३६ ॥ कृत्वा

बु.ना.पु.
॥ २३९ ॥

नित्यार्चनं तत्र कटिदानमथाचरेत् ॥ पूर्वं संस्थापितायास्तु प्रतिमाया द्विजोत्तमा ॥ ३७ ॥ समुत्सवविधानेन नीत्वा तां सलिलाशये ॥ कृतांबुस्पर्शनां
तत्र संप्रपूज्य विधानतः ॥ ३८ ॥ आनीय मण्डपे तस्मिन् वामपाश्वर्णे शाययेत् ॥ ततः प्रभाते द्वादश्यां गन्धाद्यैरर्च्यं वामनम् ॥ ३९ ॥ संभोज्य
वाडवान्दत्त्वा दक्षिणां च विसर्जयेत् ॥ एवं यः कुरुते विप्र पञ्चाव्रतमनुत्तमम् ॥ ४० ॥ भुक्तिं प्राप्येह मुक्तिं तु लभतेऽते प्रपंचतः ॥ इषस्य कृष्णैका
दश्यामिदिरां समुपोष्य वै ॥ ४१ ॥ शालग्रामशिलायां तु मध्याह्ने श्राद्धमाचरेत् ॥ विष्णोः प्रीतिकरं विप्र ततः प्रातर्हरिर्दिने ॥ ४२ ॥ पद्मनाभं सम
भ्यर्च्य भूदेवान्भोजयेत्सुधीः ॥ विसृज्य दक्षिणां दत्त्वा तौस्ततोऽश्नीत च स्वयम् ॥ ४३ ॥ एवं कृतव्रतो मर्त्यो भुक्ता भोगानिहेप्सितान् ॥ पितृणां
कोटिमुद्धृत्य यात्यंतं वैष्णवं गृहम् ॥ ४४ ॥ एकादश्यामिषे शुक्ले विप्र पाशाकुशाह्वयाम् ॥ उपोष्य विधिवद्विष्णोर्दिने विष्णुं समर्चयेत् ॥ ४५ ॥
ततः संभोज्य विप्राग्र्यान्दत्त्वा तेभ्यश्च दक्षिणाम् ॥ भक्त्या प्रणम्य विसृजेदश्नीयाच्च स्वयं ततः ॥ ४६ ॥ एवं यः कुरुते भक्त्या नरः पाशाकुशाव
तम् ॥ स भुक्तेह वरान्भोगान्याति विष्णोः सलोकताम् ॥ ४७ ॥ कार्तिके कृष्णपक्षे तु एकादश्यां द्विजोत्तमा ॥ रमापुपोष्य विधिवद्वादश्यां प्रातर
र्चयेत् ॥ ४८ ॥ केशवं केशिहंतारं देवदेवं सनातनम् ॥ भोजयेच्च ततो विप्रान्विसृजेद्विष्णोर्दक्षिणाम् ॥ ४९ ॥ एवं कृतव्रतो विप्र भोगान्भुक्त्वेह वांछि
तान् ॥ व्योमयानेन सांनिध्ये लभते च रमापतेः ॥ ५० ॥ ऊर्जस्य शुक्लैकादश्यां समुपोष्य प्रबोधिनीम् ॥ केशवं बोधयेद्वाग्रां सुप्तं गीतादिमंगलैः
॥ ५१ ॥ ऋग्यजुःसाममंत्रैश्च वाद्यैर्नानाविधैरपि ॥ द्वाक्षेक्षुदाडिमैश्चान्यै रंभाशृंगाटकादिभिः ॥ ५२ ॥ समर्पणेस्ततो रात्र्यां व्यतीतायां परेऽहनि ॥
स्नात्वा नित्यक्रियां कृत्वा गदादामोदरं यजेत् ॥ ५३ ॥ उपचारैः षोडशभिः पौरुषेणापि सूक्ततः ॥ संभोज्य विप्रान्विसृजेद्विष्णोर्दक्षिणाभिः प्रतोपि
तान् ॥ ५४ ॥ ततस्तां प्रतिमां हैमीं सधेतुं ध्रुत्वेऽर्पयेत् ॥ एवं यः कुरुते भक्त्या बोधिनीव्रतमाहृतः ॥ ५५ ॥ स भुक्त्वेह वरान्भोगान्वैष्णवं लभते
पदम् ॥ मार्गस्य कृष्णैकादश्यामुत्पन्नां समुपोष्य वै ॥ ५६ ॥ द्वादश्यां कृष्णमभ्यर्च्य चंद्राद्यैरुपचारकैः ॥ ततः संभोज्य विप्राग्र्यान्दत्त्वा तेभ्यश्च
दक्षिणाम् ॥ ५७ ॥ विसृज्य पश्चाद्रुंजीत स्वयमिष्टैः समाहितः ॥ एवं यो भक्तिभावेन उत्पन्नाव्रतमाचरेत् ॥ ५८ ॥ स विमानं समारूढ्य यात्यंतं
वैष्णवं पदम् ॥ मार्गस्य शुक्लैकादश्यां मोक्षारूपां समुपोष्य वै ॥ ५९ ॥ द्वादश्यां प्रातरभ्यर्च्य ह्यनंतं विश्वरूपकम् ॥ सर्वैरेवोपचारैस्तु विप्रान्सं
भोजयेद्विजः ॥ ६० ॥ विसृज्य दक्षिणां दत्त्वा स्वयं रुंजीत वांधवैः ॥ एवं कृत्वा व्रतं विप्र भुक्ता भोगानिहेप्सितान् ॥ ६१ ॥ दश पूर्वान्दश परान्स
मुद्धृत्य वजेद्धरिम् ॥ पौषस्य कृष्णैकादश्यां सफलां समुपोष्य वै ॥ द्वादश्यामच्युतं प्रार्च्य सर्वैरेवोपचारकैः ॥ ६२ ॥ संभोज्य विप्रान्स

पू० सं०
अ० १२०

॥ २३९ ॥

धुरेर्विसृजेत्तद्विधानम् ॥ एवं कृत्वा व्रतं विप्रं सफलाया विधानतः ॥ ६३ ॥ भुक्त्वेह भोगानखिलान्यात्यंते वैष्णवं पदम् ॥ पोषस्य
 शुक्लेकादश्यां पुत्रदां समुपोष्य वै ॥ ६४ ॥ द्वादश्यां चक्रिणं प्राचेदघातैरुपचारकैः ॥ ततः संभोज्य विप्राध्यान्दत्वा तेभ्यस्तु दक्षि
 णाम् ॥ ६५ ॥ विसृज्य स्वयमश्रीयाच्छेषान्नं स्वेष्टवांधवैः ॥ एवं कृतव्रतो विप्रं भुक्त्वा भोगानिहेप्सितान् ॥ ६६ ॥ विमानवरमारुह्य यात्यंते हरिमंदिरम् ॥
 माघस्य कृष्णेकादश्यां पट्टतिलां समुपोष्य वै ॥ ६७ ॥ लात्वा दत्त्वा तर्पयित्वा हुत्वा भुक्त्वा समर्च्य च ॥ तिलैरेव द्विजश्रेष्ठ
 द्वादश्यां प्रातरेव हि ॥ ६८ ॥ वैकुण्ठं सम्यगभ्यर्च्य सर्वैरुपोपचारकैः ॥ द्विजान्संभोज्य विसृजेदत्वा तेभ्यश्च दक्षिणाम् ॥ ६९ ॥ एवं कृत्वा व्रतं विप्रं
 विधिना सुसमाहितः ॥ भुक्तेह वांछितान्भोगानंते विष्णुपदं लभेत् ॥ ७० ॥ माघस्य शुक्लेकादश्यां समुपोष्य जयाह्वयम् ॥ प्रातर्हर्गि
 दिनेऽभ्यर्च्यैच्छीपतिं पुरुषं द्विज ॥ ७१ ॥ भोजयित्वा दक्षिणां च दत्त्वा विप्रान्विसृज्य च ॥ स्वयं भुंजीत तच्छेषं प्रयतो निजवांधवैः ॥ ७२ ॥ य एवं
 कुरुते विप्रं व्रतं केशवतोषणम् ॥ स भुक्त्वेह वरान्भोगानंते विष्णोः पदं व्रजेत् ॥ ७३ ॥ तपस्यकृष्णेकादश्यां विजयां समुपोष्य वै ॥
 द्वादश्यां प्रातरभ्यर्च्य योगीशं गंधपूर्वकैः ॥ ७४ ॥ ततः संभोज्य भूदेवान्दक्षिणाभिः प्रतोष्य तान् ॥ विसृज्य वांधवैः सार्द्धं स्वयं
 मश्रीत वाग्यतः ॥ ७५ ॥ एवं कृतव्रतो मर्त्यो भुक्त्वा भोगानिहेप्सितान् ॥ देहति वैष्णवं लोकं याति देवैः सुसत्कृतः ॥ ७६ ॥ फाल्गुनस्य
 सिते पक्षे एकादश्यां द्विजोत्तम ॥ उपोष्यामलकीं भक्त्या द्वादश्यां प्रातरर्चयेत् ॥ ७७ ॥ पुंडरीकाक्षमखिलैरुपचारैस्ततो द्विजान् ॥
 भोजयित्वा वरात्रेन दद्यात्तेभ्यस्तु दक्षिणाम् ॥ ७८ ॥ एवं कृत्वा विधानेनामलक्यां पूजनादिकम् ॥ सितेकादश्यां तपस्यं व्रजेद्विष्णोः पदं
 पदम् ॥ ७९ ॥ चैत्रस्य कृष्णेकादशीं पापमोचनिकां द्विज ॥ उपोष्य द्वादश्यां प्रातर्गोविंदं पूजयेत्तथा ॥ ८० ॥ उपचारैः षोडशभिर्द्विजान्संभो
 ज्य दक्षिणाम् ॥ दत्त्वा तेभ्यो विसृज्याथ स्वयं भुंजीत वाग्वधैः ॥ ८१ ॥ एवं यः कुरुते विप्रं पापमोचनिकाव्रतम् ॥ स याति वैष्णवं
 लोकं विमानेन तु भास्वता ॥ ८२ ॥ इत्थं कृष्णे तथा शुक्ले व्रतं चैकादशीभवम् ॥ मोक्षदं कीर्तितं विप्रं नास्त्ययि मनसंशयः क्वचित्
 ॥ ८३ ॥ यतस्त्रिदिनसंसाध्यं कीर्तितं पापनाशनम् ॥ सर्वव्रतोत्तमं विप्रं ततो ज्ञेयं महाफलम् ॥ ८४ ॥ त्यजेच्चत्वारि भुक्तानि नारदे
 तद्दिनत्रये ॥ आद्यंतयोरेकमेकं मध्यमे द्वयमेव हि ॥ ८५ ॥ अथ ते नियमान्वच्छि व्रते ह्यस्मिन्दिनत्रये ॥ कांस्त्यं मांसं मसुरात्रं चणकान्को
 द्रावांस्तथा ॥ ८६ ॥ शाकं मधु परात्रं च पुनर्भोजनमेषुने ॥ दशम्यां दश वस्तूनि व्रजयेद्वैष्णवः सदा ॥ ८७ ॥ द्यूतक्रीडां च निद्रां च तां वृत्तं

दत्तधावनम् ॥ परापवादं पैशुन्यं स्तेयं हिंसां तथा रतिम् ॥ ८८ ॥ कोपं ह्यनृतवाक्यं च एकादश्यां विवर्जयेत् ॥ कांस्यं मांसं सुरां क्षौद्रं
तेलं विष्णुलेच्छभाषणम् ॥ ८९ ॥ न्यायामं च प्रवासं च पुनर्भोजनमैशुने ॥ अस्पृश्यस्पर्शमाशूरे द्वादश्यां द्वादश त्यजेत् ॥ ९० ॥ एवं नियमकृ-
द्विप्र उक्त्वासं समाचरेत् ॥ शक्तोऽशक्तस्तु मतिमानेकमुक्तं न नक्तकम् ॥ ९१ ॥ अयाचितं वापि चरेत् त्र्यजेद्व्रतमीदृशम् ॥ ९२ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीय-
पुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थभागे द्वादशमासस्थितैकादशीव्रतकथनं नाम विंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२० ॥ सनातन उवाच ॥
अथ व्रतानि द्वादश्याः कथयामि तवानघ ॥ यानि कृत्वा नरो लोके विष्णोः प्रियतरो भवेत् ॥ १ ॥ चैत्रस्य शुक्लद्वादश्यां मदनव्रतमाचरेत् ॥
स्थापयेदवणं कुंभं सिततंदुलपूरितम् ॥ २ ॥ नानाफलयुतं तद्वदिक्षुदंडसमन्वितम् ॥ सितवस्त्रपुगच्छत्रं सितचंदनचर्चितम् ॥ ३ ॥ नाना-
भक्ष्यसमोपेतं सहिरण्यं स्वशक्तितः ॥ ताम्रपात्रं गुडोपेतं तस्योपरि निवेशयेत् ॥ ४ ॥ तत्र संपूजयेद्देवं कामरूपिणमच्युतम् ॥ गंधा-
द्यैरुपचारैस्तु सोपवासो परेऽहनि ॥ ५ ॥ पुनः प्रातः समभ्यर्च्य ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्चैव तेभ्यो दद्याच्च दक्षिणाम् ॥
॥ ६ ॥ वर्षमेवं व्रतं कृत्वा घृतधेनुसमन्विताम् ॥ शय्यां तु दद्याद्दुग्धे सर्वोपस्करसंयुताम् ॥ ७ ॥ कांचनं कामदेवं च शुक्लं
गां च पयस्विनीम् ॥ वासोभिर्द्विजदांपत्यं पूजयित्वा समर्पयेत् ॥ ८ ॥ प्रीयतां कामरूपी मे हरिस्तिथेवमुच्चरन् ॥ यः कुर्याद्रि-
धिनाऽनेन मदनद्वादशीव्रतम् ॥ ९ ॥ स सर्वपापनिर्मुक्तः प्राप्नोति हरिसाम्यताम् ॥ अस्यामेव समुद्दिष्टं भर्तृद्वादशिकाव्रतम् ॥ १० ॥
स्वास्तृतां तत्र शय्यां तु कृत्वात्र श्रीयुतं हरिम् ॥ संस्थाप्य मंडपं पुष्पैस्तदुपपुष्पैरुत्पलेत् ॥ ११ ॥ ततः संपूज्य गंधाद्यैर्व्रती जागरणं निशि ॥
नृत्यवादित्रगीताद्यैस्ततः प्रातः परेऽहनि ॥ १२ ॥ सशय्यं श्रीहारं हेमं द्विजाग्रयाय निवेदयेत् ॥ द्विजान्संभोज्य विभुजदक्षिणाभिः प्रतोपितान्
॥ १३ ॥ एवं कृतव्रतस्यापि दांपत्यं जायते स्थिरम् ॥ सप्तजन्मसु भुंक्ते च भोगान् लोकद्वयंप्सितान् ॥ १४ ॥ वैशाखशुक्लद्वादश्यां सोपवासो जिते-
द्रियः ॥ संपूज्य माधवं भक्त्या गंधाद्यैरुपचारकैः ॥ १५ ॥ पक्वान् तृप्तिजनकं मधुरं सोदकुंभकम् ॥ विप्राय दद्याद्रिधिवन्माधवः प्रीयतामिति
॥ १६ ॥ द्वादश्यां ज्येष्ठशुक्लायां पूजयित्वा त्रिविक्रमम् ॥ गंधाद्यैर्मधुरात्रादधं करकं विनिवेदयेत् ॥ १७ ॥ व्रती द्विजाय तत्पश्चादेकभक्तं समाच-
रेत् ॥ व्रतेनानेन संतुष्टो देवदेवस्त्रिविक्रमः ॥ १८ ॥ ददाति विपुलान्भोगानंतं मोक्षं च नारद ॥ आपादशुक्लद्वादश्यां द्विजान्द्वादश भोजयेत् ॥
॥ १९ ॥ मधुरात्रेन तान्पूज्य पृथग्गंधादिकैः क्रमात् ॥ तभ्यो वासांसि दंडांश्च ब्रह्ममूत्राणि मुद्रिकाः ॥ २० ॥ पात्राणि च ददेद्भक्त्या विष्णुमे-

प्रीयतामिति ॥ द्वादश्यां तु नभःशुक्ले श्रीधरं पूजयेद्व्रती ॥ २१ ॥ गंधाद्यैस्तत्परो भक्त्या दधिभक्तोर्द्विजोत्तमान् ॥ संभोज्य दक्षिणां रोप्यां दत्त्वा
 नत्वा विसर्जयेत् ॥ २२ ॥ व्रतेनानेन देवेशः श्रीधरः प्रीयतामिति ॥ द्वादश्यां नभस्यशुक्ले व्रती संपूज्य वामनम् ॥ २३ ॥ तदग्रे भोजये
 द्विप्रान्पायसैर्द्रादशेष च ॥ सौवर्णीं दक्षिणां दत्त्वा विष्णुप्रीतिकरो भवेत् ॥ २४ ॥ द्वादश्यामिषशुक्लायां पद्मनाभं समचयेत् ॥ गंधाद्यैरुपचारैस्तु
 तदग्रे भोजयेद्विजान् ॥ २५ ॥ मधुरात्रेन वस्त्राढ्यां सौवर्णीं दक्षिणां ददेत् ॥ व्रतेनैतेन संतुष्टः पद्मनाभो द्विजोत्तम ॥ २६ ॥ श्वेतद्वीप
 गतिं दद्याद्देहभोगांश्च वांछितान् ॥ कार्तिके कृष्णपक्षे तु गोवत्सद्वादशीव्रतम् ॥ २७ ॥ तत्र वत्सयुतां गां तु समाल्लित्य सुगंधिभिः ॥ चंदनाद्यैस्तथा
 पुष्पमालाभिः प्राच्य ताव्रके ॥ २८ ॥ पात्रे पुष्पाक्षततिलैरर्घ्यं कृत्वा विधानतः ॥ प्रदद्यात्पादशूलेऽस्था मन्त्रेणानेन नारद ॥ २९ ॥ क्षीरोदार्णवसंभूते
 सुरासुत्नमस्कृते ॥ सर्वदेवमये देवि सर्वदेवैर्लंकृते ॥ ३० ॥ मातर्मामतर्गवां मातर्गृहाणार्घ्यं नमोऽस्तु ते ॥ ततो मापादिसंसिद्धान्वट्टकंश्च निवेद
 येत् ॥ ३१ ॥ एवं पञ्च दशैकं वा यथाविभवमात्मनः ॥ सुरभि त्वं जगन्माता नित्यं विष्णुपदे स्थिता ॥ ३२ ॥ सर्वदेवमये श्रासं भवा दत्तमिमं
 ग्रस ॥ सर्वदेवमये देवि सर्वदेवैर्लंकृते ॥ ३३ ॥ मातर्ममामिलपितं सफलं कुरु नंदिनी ॥ तद्दिने तैलपक्वं च स्थालीपक्वं द्विजोत्तम ॥
 ॥ ३४ ॥ गोक्षीरं गोघृतं चैव दधि तर्कं च वर्जयेत् ॥ द्वादश्यामूर्जशुक्लायां देवं दामोदरं द्विज ॥ ३५ ॥ समभ्यर्च्योपचारैस्तु गंधाद्यैः सुसमा
 हितः ॥ तदग्रे भोजयेद्विप्रान्पायसैर्द्रादशेषसंख्यकान् ॥ ३६ ॥ ततः कुंभानपांपूर्णान्वस्त्राच्छत्रान्समार्चितान् ॥ सपूगमोदकस्वर्णांस्तेभ्यः प्रीत्या
 समर्पयेत् ॥ ३७ ॥ एषं कृते प्रियो विष्णोर्जायतेऽखिलभोगभुक् ॥ देहति विष्णुसायुज्यं लभते नात्र संशयः ॥ ३८ ॥ नीराजनव्रतं चात्र
 गदितं तन्निबोध मे ॥ सुतोत्थितं जगन्नाथमलंकृत्य निशागमे ॥ ३९ ॥ अलंकृतो नवं वद्विमुत्पाद्याभ्यर्च्य मन्त्रतः ॥ हुत्वा तत्र समुदीप्ते रोप्य
 दीपिकया मुने ॥ ४० ॥ गंधपुष्पाद्यचितया जनेनीराजयंदरिम् ॥ तर्जवानुगतां लक्ष्मीं ब्रह्मणीं चंडिकां तथा ॥ ४१ ॥ आदित्यं शंकरं गौरीं यक्षं
 गणपतिं ब्रह्मन् ॥ मातुः पितृब्रह्मगान्धर्वान्सर्वांस्त्रीराजयेत्क्रमात् ॥ ४२ ॥ गवां नीराजनं कुर्यान्महिष्यादेश्च मंडलम् ॥ नमो जयेति शब्देश्च घंटाशंखा
 दिनिःस्वनेः ॥ ४३ ॥ सिद्धराजिंश्चूडणां चित्राङ्गणां च वर्णकैः ॥ गवां कोलाहले वृत्ते नीराजनमहोत्सवे ॥ ४४ ॥ तुरगाच्छिषणोपेतान्
 गजांश्च मदविष्णुतान् ॥ राजचिह्नानि सर्वाणि च्छत्रादीनि च नारद ॥ ४५ ॥ राजा पुरोधसा सार्धं मंत्रिभृत्यपुरःसरः ॥ पूजयित्वा यथाम्यायं
 नीराज्यं स्वयमादरात् ॥ ४६ ॥ शंखतूर्यादिवोपेश्च नानास्त्रविनिर्मिते ॥ सिंहासने नवे कूर्मे तिष्ठेत्सम्यगलंकृतः ॥ ४७ ॥ ततः सुलक्षणैर्घुक्ता

वेश्या वाथ कुलांगना ॥ शीर्षोपरि नैर्द्रस्य तथा नीराजयेच्छनैः ॥ ४८ ॥ एवमेषा महाशान्तिः कर्तव्या प्रतिवत्सरम् ॥ राज्ञा वित्तवतान्येन वर्षे
मारोग्यमिच्छता ॥ ४९ ॥ येषां राष्ट्रे पुरे ग्रामे क्रियते शान्तिरुत्तमा ॥ नीराजनाभिषा विप्रतद्भोगा याति संक्षयम् ॥ ५० ॥ द्वादश्यां मार्गेशु
बलायां साध्यव्रतमनुत्तमम् ॥ मनोभवस्तथा प्राणो नरो यातश्च वीर्यवान् ॥ ५१ ॥ चित्तिर्हयो नृपश्च हंसो नारायणस्तथा ॥ विभुश्चापि प्रभुश्चैव
माध्या द्वादश कीर्तिताः ॥ ५२ ॥ पूजयेद्बधुपुष्पाद्यैरेतास्तद्बुलकल्पितान् ॥ ततो द्विजाग्र्यान्संभोज्य द्वादशात्र सुदक्षिणाः ॥ ५३ ॥ दत्त्वा
तेभ्यस्तु विसृजेत्प्रीयाग्नारयणस्त्विति ॥ एतस्यामेव विदितं द्वादशादित्यसंज्ञितम् ॥ ५४ ॥ व्रतं तत्रार्चयेद्दीमानादित्यान्द्वादशापि च ॥ धाता
मित्रोऽयमा पूषा शक्रोऽशो वरुणो भगः ॥ ५५ ॥ त्वष्टा विवस्वान्सविता विष्णुर्द्वादश इरिताः ॥ प्रतिमासं तु शुक्लायां द्वादश्यामर्च्य
यन्नतः ॥ ५६ ॥ वर्षं नयेद्व्रतांते तु प्रतिमा द्वादशापि च ॥ हैमीः संपूज्य विधिना भोजयित्वा द्विजोत्तमान् ॥ ५७ ॥ मधुरान्नैः सुसत्कृत्य प्रत्येकं
चार्पयेद्व्रती ॥ एव व्रतं नरः कृत्वा द्वादशादित्यसंज्ञकम् ॥ ५८ ॥ सूर्यलोकं समासाद्य भुक्त्वा भोगांश्चिरं ततः ॥ जायते भुवि धर्मात्मा
मानुष्ये रोगवर्जितः ॥ ५९ ॥ ततो व्रतस्य पुण्येन पुनरेव लभेद्भूतम् ॥ तत्पुण्येन रवेर्भित्त्वा मंडलं द्विजसत्तम ॥ ६० ॥ निरंजनं निरा
कारं निर्द्वंद्वं ब्रह्म चाप्नुयात् ॥ अत्रैवाखंडसंज्ञं च व्रतमुक्तं द्विजोत्तम ॥ ६१ ॥ मूर्ति निर्माय सौवर्णा जनार्दनसमाह्वयाम् ॥ अभ्यर्च्य गन्ध
पुष्पाद्यैस्तदमे भोजयेद्विजां ॥ ६२ ॥ द्वादश प्रतिमासं तु नक्ताशीः स्यान्निर्दिष्टः ॥ ततः समाति तां मूर्तिं समभ्यर्च्य विधानतः ॥ ६३ ॥ शुखे धेनु
सहिता दद्यात्संप्रार्थयेत्तथा ॥ शतजन्मसु यत्किंचिन्मयाखंडव्रते कृतम् ॥ ६४ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेन तदखंडमिहास्तु मे ॥ ततः संभोज्य
विप्राग्र्यान्सखंडाद्यैस्तु पायसैः ॥ ६५ ॥ द्वादशैव हि सौवर्णा दक्षिणां प्रदद्व्रमेत् ॥ इति कृत्वा व्रतं विप्र प्रीणयित्वा जनार्दनम् ॥ ६६ ॥ सौवर्णेन
विमानेन याति विष्णोः परं पदम् ॥ पौषस्य कृष्णद्वादश्यां रूपव्रतमुदीरितम् ॥ ६७ ॥ दशम्यां विधिवत्स्नात्वा गृह्णीयाद्रोमयं व्रती ॥ श्वेताया
वैकवर्णाया अन्तरिक्षगतं द्विज ॥ ६८ ॥ अष्टोत्तरशतं तेन पिंडिकाः कल्प्य नारद ॥ शोषयेदातपे धृत्वा पात्रे ताम्रेऽथ नृन्मये ॥ ६९ ॥ एका
दश्यां सोपवासः समभ्यर्च्य विधानतः ॥ सौवर्णा प्रतिमां विष्णोर्निशायां जागरं चरेत् ॥ ७० ॥ सुमंगलैर्गीतवाद्यैः स्तोत्रपाठैर्जपादिभिः ॥ ततः
प्रभाते द्वादश्यां तिलपात्रोपरि स्थिताम् ॥ ७१ ॥ अनुपुष्पे घटे न्यस्य पूजयेदुपचारकैः ॥ ततोऽग्निं नवकुत्पाद्य काष्ठसंघर्षणादिभिः ॥ ७२ ॥
तं समभ्यर्च्य विधिवदेकैकां पिंडिकां सुधीः ॥ होमयेत्सतिलज्यां च द्वादशाक्षरविधया ॥ ७३ ॥ वैष्णव्याथ च पूर्णां च शतमष्टोत्तर ततः ॥ भोज
येत्पायसैर्विप्रान्प्रीत्या सुमिग्धमानसः ॥ ७४ ॥ सहितां च घटेनैव प्रतिमां गुरवऽपेयेत् ॥ विभ्रेभ्यो दक्षिणां शक्त्या दत्त्वा नत्वा विसर्जयेत् ॥ नरो वा

यदि वा नारी व्रतं कृत्वैवमादरात् ॥ ७५ ॥ लभते रूपसौभाग्यं नात्र कार्या विचारणा ॥ सहस्ये शुक्रपक्षे तु सुजन्मद्वादशीव्रतम् ॥ ७६ ॥ तत्र
 स्नात्वा विधानेन गृह्णीयाद्वायिकव्रतम् ॥ पीत्वा गोशृंगवार्यादौ तां च कृत्वा प्रदक्षिणम् ॥ ७७ ॥ प्रतिमासं ततः शुक्लद्वादश्यां दानमाचरेत् ॥
 घृतप्रस्थं तच्चतुष्कं क्रमाद्विहिर्यवस्य च ॥ ७८ ॥ द्विरक्तिकं हेम तिलाढकाद्द्वयसां घटम् ॥ रौप्यस्य मापमेकं च तृप्तिकृन्मिष्टपक्कम् ॥ ७९ ॥ छत्रं
 माषाघैर्हस्तैश्च प्रस्थं फाणितमुत्तमम् ॥ चंदनं पलिकं वस्त्रं पंचहस्तोन्मितं तनुम् ॥ ८० ॥ एवं तु मासिकं दानं कृत्वा प्राश्य यथाक्रमम् ॥ गोमूत्रं जलं
 माज्यं वा पक्कां शाकं चतुर्विधम् ॥ ८१ ॥ दधियुक्तं च यावान्नं तिलाज्यं शर्करान्वितम् ॥ दर्भांबुक्षीरमुदितं प्राशनं प्रतिमासिकम् ॥ ८२ ॥ एवं कृतं
 व्रतं वर्षं सौवर्णीं प्रतिमां खं ॥ कृत्वा वैताम्रपात्रस्थां न्यस्याभ्यर्च्य विधानतः ॥ ८३ ॥ गुरवे धेतुसहितां प्रत्यर्प्य प्रणमन्तपुरः ॥ विप्रान्द्वादश संभोज्य
 तेभ्यो दद्याच्च दक्षिणाम् ॥ ८४ ॥ एवं कृतव्रतो विप्रं जन्माप्नोत्युत्तमे कुले ॥ निरोगो धनधान्याढ्यो भवेच्च विकलेन्द्रियः ॥ ८५ ॥ माघस्य शुक्लद्वादश्यां
 शालग्रामशिलां द्विज ॥ अभ्यर्च्य विधिवद्भक्त्या सुवर्णं तन्मुखे न्यसेत् ॥ ८६ ॥ तां स्थाप्य रौप्यपात्रे तु सितवस्त्रयुगावृताम् ॥ प्रदद्याद्देविदुषे तं हि
 संभोजयेत्ततः ॥ ८७ ॥ पायसान्नेन खंडाज्यसहितेन हितेन च ॥ एवं कृत्वैकभक्तः सन्विष्णुचिंतनतत्परः ॥ ८८ ॥ वैष्णवं लभते धाम भुक्त्वा भोगा
 निहेप्सितान् ॥ अंत्ये सितायां द्वादश्यां सौवर्णीं प्रतिमां हरेः ॥ ८९ ॥ अभ्यर्च्य गंधपुष्पाद्यैर्द्वाद्वेदविदे द्विज ॥ द्विपट्टसंख्यान्विप्रांश्च भोजयित्वा
 च दक्षिणाम् ॥ ९० ॥ दत्त्वा विसर्जयेत्पश्चात्स्वयं भुंजीत वांधवैः ॥ त्रिस्पृशोन्मीलिनीं पक्ष्माङ्गिनीं वंजुलीं तथा ॥ ९१ ॥ जया च विजया चैव
 जयंती चापराजिता ॥ एता अष्टौ सदोषोष्ण्या द्वादश्यः पापहारिकाः ॥ ९२ ॥ श्रीनारद उवाच ॥ कीदृशं लक्षणं ब्रह्मव्रतासां किं फलं तथा ॥ तत्सर्वं
 मे समाचक्ष्व याश्चान्याः पुण्यदायिकाः ॥ ९३ ॥ सूत उवाच ॥ इत्थं सनातनः पृष्टो नारदेन द्विजोत्तमः ॥ प्रशस्य भ्रातरं प्राह महाभागवतं मुनिः
 ॥ ९४ ॥ सनातन उवाच ॥ साधु पृष्टं त्वया भ्रातः साधूनां संशयच्छिदा ॥ वक्ष्ये महाद्वादशीनां लक्षणं च फलं पृथक् ॥ ९५ ॥ एकादशी
 निवृत्ता चेत्सूर्यस्योदयतः पुरा ॥ तदा तु त्रिस्पृशा नाम द्वादशी सा महाफला ॥ ९६ ॥ अस्यामुपोष्य गोविन्दं यः पूजयति नारदा ॥ अश्वमेधसह
 सस्य स फलं लभते ध्रुवम् ॥ ९७ ॥ यदारुणोदये विद्धा दशम्येकादशी तिथिः ॥ तदा तां संपरित्यज्य द्वादशीं समुपोषयेत् ॥ ९८ ॥ तत्रेष्टा वासुदे
 वारूपं सम्यक्पूजाविधानतः ॥ राजसूयसहस्रस्य फलमुन्मीलिते लभेत् ॥ ९९ ॥ यदोदये तु सवितुर्याम्या त्वेकादशी स्पृशेत् ॥ तदा वंजुलिकाख्यां
 तु तां त्यक्तोपोषयेत्सदा ॥ १०० ॥ अस्यां संकर्षणं देवं गंधार्च्यरूपचारुकेः ॥ पूजयेत्सततं भक्त्या सर्वस्य भयदं परम् ॥ १०१ ॥
 एषा महाद्वादशी तु सर्वकतुफलप्रदा ॥ सर्वपापहरा प्रोक्ता सर्वसंपत्प्रदायिनी ॥ १०२ ॥ कुहूराके यदा वृद्धे स्यातां विप्र यदा

वृ.ना.पु.
॥ २४२ ॥

तदा ॥ पक्षवर्द्धनिका नाम द्वादशी सा महाफला ॥ १०३ ॥ तस्यांसंपूजयेदं प्रबुधं जगतां पतिम् ॥ सर्वैश्वर्यप्रदं साक्षात्पुत्र
पौत्रविवर्धनम् ॥ १०४ ॥ यदा तु धवले पक्षे द्वादशी स्यान्मघान्विता ॥ तदा प्रोक्ता जया नाम सर्वशत्रुविनाशिनी ॥ १०५ ॥ अस्यां संपूजयेत्
मनिरुद्धं रमापतिम् ॥ सर्वकामप्रदं नृणां सर्वसौभाग्यदायकम् ॥ १०६ ॥ श्रवणर्त्ययुता चेत्स्याद्द्वादशी धवले दले ॥ तदा सा विजया नाम तस्यामंच
द्रदाधरम् ॥ १०७ ॥ सर्वसौख्यप्रदं शश्वत्सर्वभोगपरायणम् ॥ सर्वतीर्थफलं विप्र तां चोपोष्यामुयात्रः ॥ १०८ ॥ यदा स्याच्च सिते पक्षे श्रुजाप
त्यर्क्षसंयुता ॥ द्वादशी सा महापुण्या जयंती नामतः स्मृता ॥ १०९ ॥ यस्यां समर्चयेद्देवं वामनं सिद्धिदं नृणाम् ॥ उपोषितेषां विप्रेन्द्र सर्वव्रतफलप्रदा
॥ ११० ॥ सर्वदानफला चापि भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ यदा तु स्यात्सिते पक्षे द्वादशी जीवभान्विता ॥ १११ ॥ तदा पराजिता प्रोक्ता सर्वज्ञा
नप्रदायिनी ॥ अस्यां समर्चयेद्देवं नारायणमनामयम् ॥ ११२ ॥ संसारपाशविच्छित्तिकारकं ज्ञानसागरम् ॥ अस्यास्तूपोषणादेव मुक्तः स्याद्विप्र भो
जनः ॥ ११३ ॥ यदा त्वाषाढशुक्लायां द्वादश्यां मैत्रभं भवेत् ॥ तदा व्रतद्वयं कार्यं न दोषोऽत्रैकदैवतम् ॥ ११४ ॥ श्रवणर्त्ययुतायां च द्वादश्यां
भाद्रशुक्ले ॥ ऊर्जे सितायां द्वादश्यामंत्यमे च व्रतद्वयम् ॥ ११५ ॥ एताभ्योऽन्यत्र विप्रेन्द्र द्वादश्यामेकभुक्तकम् ॥ निसर्गतः समुद्दिष्टं व्रतं पातक
नाशनम् ॥ ११६ ॥ एकादश्या व्रतं नित्यं द्वादश्याः सहितं यतः ॥ नोद्यापनमिहोद्दिष्टं कर्तव्यं जीवितावधि ॥ ११७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे
बृहदुपाख्याने पूर्वभागे चतुर्थपादे द्वादशमासस्य द्वादशीव्रतनिरूपणं नामैकविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२१ ॥ सनातन उवाच ॥ अथातः संप्र
वक्ष्यामि त्रयोदश्या व्रतानि ते ॥ यानि कृत्वा नरो भक्त्या सुभगो जायते भुवि ॥ १ ॥ मधौ शुक्लत्रयोदश्यां मदनं चन्दनात्मकम् ॥ कृत्वा
संपूज्य यत्नेन वीज्यद्वजनेन च ॥ २ ॥ ततः संक्षुधितः कामः पुत्रपौत्रविवर्धनः ॥ अनंगपूजाप्यत्रोक्ता तां निबोध मुनीश्वर ॥ ३ ॥
सिन्दूररजनीरागैः फलकेऽनंगमालिखेत् ॥ रतिप्रीतियुतं श्लक्ष्णं पुष्पचापेषुधारिणम् ॥ ४ ॥ कामदेवं वसन्तं च वाजिबक्रं वृषध्वजम् ॥
मध्याह्ने पूजयेद्भक्त्या गंधसम्भूषणांशुकैः ॥ ५ ॥ भक्ष्यैर्नानाविधैश्चापि मन्त्रेणानेन नारद ॥ नमो माराय कामाय कामदेवस्य मूर्तये ॥
॥ ६ ॥ ब्रह्मविष्णुशिर्वेद्राणां मनःशोभकराय वै ॥ ततस्तस्याग्रतो भक्त्या पूजयेद्गङ्गापतिम् ॥ ७ ॥ वस्त्रमात्यविभूषाद्यैः कामोऽयमिति स्मृत
येत् ॥ संपूज्य द्विजदापत्यं गंधवस्त्रविभूषणैः ॥ ८ ॥ एवं यः कुरुते विप्र वर्षे वर्षे महोत्सवम् ॥ वसंतसमये प्राप्ते हृष्टः पुष्टः सदैव सः
॥ ९ ॥ प्रतिमासं पूजयेद्वा यावद्वर्षं समान्यते ॥ मदनं हृदयं कामं मनमथं च रतिप्रियम् ॥ १० ॥ अनंगं चैव कंवरं पूजयेन्मकरध्वजम् ॥ ११

पृ० सं०
अ० १२०

॥ २४२ ॥

मायुधसंज्ञं च ततः पश्चान्मनोभवम् ॥ ११ ॥ विषमेषु तथा विप्र मालर्त्रीप्रियमित्यपि ॥ अजाया दानमच्युक्तं स्नात्वा नद्यां विधानतः ॥ १२ ॥
 अजाः पयस्विनीर्दद्याद्विद्राय कुटुंबिने ॥ भूयस्त्वनेन दानेन स लोके नैव जायते ॥ १३ ॥ यदीयं शनिना युक्ता सा महावारुणी स्मृता ॥ गंगायां
 यदि लभ्येत कोटिमूर्त्यग्रहाधिका ॥ १४ ॥ शुभयोगः शतक्षं च शनौ कामे मधौ सिते ॥ महामहेति विख्याता कुलकोटिविमुक्तिदा ॥ १५ ॥ राधशु
 कृत्रयोदश्यां कामदेवव्रतं स्मृतम् ॥ तत्र गंधादिभिः कामं पूजयेदुपवासवान् ॥ १६ ॥ प्रतिमासं ततः पश्चात्त्रयोदश्यां सिते दले ॥ एवमेव व्रतं काय
 वर्षांते गामलंकृताम् ॥ १७ ॥ दद्याद्विद्राय सत्कृत्य व्रतसांगत्वसिद्धये ॥ ज्येष्ठशुक्लत्रयोदश्यां दौर्भाग्यशमनं व्रतम् ॥ १८ ॥ तत्र स्नात्वा नदी
 तोये पूजयेच्छुचिदेशजम् ॥ श्वेतमंदारमर्कं वा करवीरं च रक्तकम् ॥ १९ ॥ निरीक्ष्य गगने सूर्यं प्रार्थयेन्मंत्रतस्तदा ॥ मंदारकरवीरार्का भवतो
 भास्करांशजाः ॥ २० ॥ पूजिता मम दौर्भाग्यं नाशयंतु नमोऽस्तु वः ॥ इत्थं योऽर्चयते भक्त्या वर्षे वर्षे हुमत्रयम् ॥ २१ ॥ नश्यते तस्य दौर्भाग्यं
 नात्र कार्या विचारणा ॥ शुचिशुक्लत्रयोदश्यामेकभक्तं समाचरेत् ॥ २२ ॥ पूजयित्वा जगन्नाथावुमामाहेश्वरी तनूः ॥ ह्यैष्यौ रौप्यौ च मृन्मूढौ यथाशक्त्या
 विधाय च ॥ २३ ॥ सिंहोक्षस्थे देवगृहे गोष्ठे ब्राह्मणवेश्मनि ॥ स्थापयित्वा प्रतिष्ठाप्य देवमंत्रेण नारद ॥ २४ ॥ ततः पंचदिनं पूजा चैक
 भक्तं व्रतं तथा ॥ तृतीयदिवसे प्रातः स्नात्वा संपूज्य तौ पुनः ॥ २५ ॥ समर्पणीयौ विप्राय वेदवेदांगशालिने ॥ वर्षे वर्षे ततः पश्चाद्विधेयं
 वर्षपंचकम् ॥ २६ ॥ तदंते धेनुयुग्मेन सहितौ तौ प्रदापयेत् ॥ इत्थं नरो वा नारी वा कृत्वा व्रतमिदं शुभम् ॥ २७ ॥ नैव दांपत्यविच्छेदं लभते सप्तज
 न्मसु ॥ नभःशुक्लत्रयोदश्यां रतिकामव्रतं शुभम् ॥ २८ ॥ वैधव्यवाणं स्त्रीणां तथा संतानवर्धनम् ॥ कृतोपवासा कन्यैव नारी वा द्विजस
 त्तम ॥ २९ ॥ ताम्रे वा मृन्मये वापि सौवर्णे राजते तथा ॥ रतिकामौ प्रविन्यस्य गंधाद्यैः सम्यगर्चयेत् ॥ ३० ॥ ततस्तु द्विजदांपत्यं चतु
 र्दश्यां निमज्ज्य च ॥ सत्कृत्य भोज्य प्रतिमे दद्यात्ताभ्यां सदक्षिणे ॥ ३१ ॥ एवं चतुर्दशाब्दं च कृत्वा व्रतमनुत्तमम् ॥ धेनुयुग्मान्विते देये
 व्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ ३२ ॥ भाद्रशुक्लत्रयोदश्यां गोत्रिराव्रतं स्मृतम् ॥ लक्ष्मीनारायणं कृत्वा सौवर्णं वापि राजतम् ॥ ३३ ॥ पंचामृतेन
 संस्नाप्य मण्डलेऽष्टदले शुभे ॥ पीठे विन्यस्य बस्त्राद्यं गंधाद्यैः परिपूजयेत् ॥ ३४ ॥ आगतिकं ततः कृत्वा दद्यात्सान्नोदकं घटम् ॥
 एवं दिनत्रयं कृत्वा व्रतं मासमर्च्य च ॥ ३५ ॥ सम्यगर्थं च संपाद्य दद्यान्मंत्रेण नारद ॥ पंचगावः समुत्पन्ना मध्यमाने महोदधौ ॥
 ॥ ३६ ॥ तासां मध्ये तु या नंदा तस्यै धेन्यै नमो नमः ॥ प्रदक्षिणीकृत्य ततो दद्याद्विद्राय मंत्रतः ॥ ३७ ॥ गावो भमाप्रतः सन्तु

वृ.ना.पु.
॥ २४३ ॥

गावो मे संतु पृष्ठतः ॥ गावो मे पार्श्वतः संतु गवां मध्ये वसाम्यहम् ॥ ३८ ॥ ततश्च द्विजदापत्यं सम्यगभ्यर्च्य भोजयेत् ॥ लक्ष्मीनारा-
यणे तस्मै सत्कृत्य प्रतिपादयेत् ॥ ३९ ॥ अश्वमेधसहस्राणि राजसूयशतानि च ॥ कृत्वा यत्फलमाप्नोति गोत्रिरात्रव्रताच्च तत् ॥ ४० ॥
इषे शुक्लत्रयोदश्यां त्रिसत्रारोककव्रतम् ॥ हेमं ह्यशोकं निर्माय पूजयित्वा विधानतः ॥ ४१ ॥ उपवासपरा नारी नित्यं कुर्यात्प्रदक्षिणाः ॥
अष्टोत्तरशतं विप्रं मंत्रेणानेन सादरम् ॥ ४२ ॥ हरेण निर्मितः पूर्वं स्वमशोकं कृपालुना ॥ लोकोपकारकरणस्तत्प्रसीद शिवप्रिय ॥ ४३ ॥
ततस्तृतीये दिवसे वृक्षे तस्मिन्वृषध्वजम् ॥ समभ्यर्च्य विधानेन द्विजं संभोज्य दापयेत् ॥ ४४ ॥ एवं कृतव्रता नारी वैधव्यं नाप्नुया-
त्कचित् ॥ पुत्रपौत्रादि सहिता भर्तुश्च स्यात्सुवल्गभा ॥ ४५ ॥ ऊर्जंकृष्णत्रयोदश्यामेकभक्तः समाहितः ॥ प्रदोषे तैलदीपं तु प्रज्वाल्यभ्यर्च्य
यव्रतः ॥ ४६ ॥ गृहद्वारे वहिर्दद्याद्यमो मे प्रीयतामिति ॥ एवं कृते तु विघ्नं यमपीडा न जायते ॥ ४७ ॥ ऊर्जंकृष्णत्रयोदश्यामेकभोजी द्विजोत्तम ॥
पुनः स्नात्वा प्रदोषे तु वाग्यतः सुसमाहितः ॥ ४८ ॥ प्रदीपानां सहस्रेण शतेनाप्यथवा द्विज ॥ प्रदीपयेच्छिवं वापि द्वात्रिंशद्दीपमा-
लया ॥ ४९ ॥ घृतेन दीपयेद्दीपान्गंधाद्यैः पूजयेच्छिवम् ॥ फलेर्नानाविधैश्चैव नैवेद्यैरपि नारद ॥ ५० ॥ ततः स्तुवीत देवेशं शिवं नाम्नां
शतेन च ॥ तानि नामानि कीर्तयेत् सर्वाभीष्टप्रदानि वै ॥ ५१ ॥ नमो रुद्राय भीमाय नीलकंठाय वेधसे ॥ कर्पादिने सुरेशाय व्योमकेशाय
वै नमः ॥ ५२ ॥ वृषध्वजाय सोमाय सोमनाथाय वै नमः ॥ दिगंबराय भृंगाय उमाकांताय वर्द्धिने ॥ ५३ ॥ तपोमयाय व्यासाय शिपि-
विष्टाय वै नमः ॥ व्यालप्रियाय व्यालाय व्यालानां पतये नमः ॥ ५४ ॥ महीधराय व्योमाय पशूनां पतये नमः ॥ ॥ त्रिपुरग्राय सिंहाय
शार्दूलयार्षभाय च ॥ ५५ ॥ मिताय मितनाथाय सिद्धाय परमेष्ठिने ॥ वेदगीताय गुप्ताय वेदगुह्याय वै नमः ॥ ५६ ॥ दीर्घाय दीर्घ-
रूपाय दीर्घार्थाय महीयसे ॥ नमो जगत्प्रतिष्ठाय व्योमरूपाय वै नमः ॥ ५७ ॥ कल्याणाय विशिष्टाय शिष्टाय परमात्मने ॥ गजकृत्ति-
धरायाथ अंधकासुरभेदिने ॥ ५८ ॥ नीललोहितशुक्लाय चडमुंडप्रियाय च ॥ भक्तिप्रियाय देवाय यज्ञांतायाव्ययाय च ॥ ५९ ॥ महेशाय
नमस्तुभ्यं महादेवहराय च ॥ त्रिनेत्राय त्रिवेदाय वेदांगाय नमो नमः ॥ ६० ॥ अर्धयार्षस्वरूपाय परमार्थाय वै नमः ॥ विश्वरूपाय विश्वाय
विश्वनाथाय वै नमः ॥ ६१ ॥ शंकराय च कालाय कालावयवरूपिणे ॥ अरूपाय विरूपाय सूक्ष्मसूक्ष्माय वै नमः ॥ ६२ ॥ श्मशानवासिने
तुभ्यं नमस्ते कृत्तिवाससे ॥ शार्ङ्गशेखरायाथ रुद्रभूमिप्रिताय च ॥ ६३ ॥ दुर्गाय दुर्गपाराय दुर्गावयवसाक्षिणे ॥ लिंगरूपाय लिंगाय लिंगान-

पृ० सं०
अ० १२२

॥ २४३ ॥

पतये नमः ॥ ६४ ॥ नमः प्रभावरूपाय प्रभावार्थाय वै नमः ॥ ६५ ॥ नमोनमः कारणकारणाय ते मृत्युञ्जयायात्मभवस्वरूपिणे ॥ त्रियंबकाय
 शितिकंठभर्गिणे गौरीयुजे मंगलहेतवे नमः ॥ ६६ ॥ नाम्नां शतमिदं विप्र पिनाकिगुणकीर्तनम् ॥ पठित्वा दक्षिणीकृत्य प्रायान्निजनिवेदनम् ॥
 ॥ ६७ ॥ एवं कृत्वा व्रतं विप्र महादेवप्रसादतः ॥ भुक्त्वेह भोगानखिलानंते शिवपदं लभेत् ॥ ६८ ॥ मार्गशुक्लत्रयोदश्यां योजनं विधिना
 यजेत् ॥ त्रिकालमेककालं वा शिवसंगमसंभवम् ॥ ६९ ॥ गन्धाद्यैरुपचारैस्तु पूजयित्वा विधानतः ॥ घटे मंगलपट्टे वा भोजयेद्विजदपती
 ॥ ७० ॥ ततश्च दक्षिणां दत्त्वा स्वयमेकाशनं चरेत् ॥ एवं कृते तु विधिवद्भती सौभाग्यभाजनः ॥ जायते भुवि विप्रेन्द्र महादेवप्रसादतः ॥ ७१ ॥
 पौषशुक्लत्रयोदश्यां समभ्यर्च्यच्युतं हरिम् ॥ घृतपात्रं द्विजेन्द्राय प्रदद्यात्सर्वसिद्धये ॥ ७२ ॥ माघशुक्लत्रयोदश्यां समारभ्य दिनत्रयम् ॥ माघस्नानव्रतं
 विप्र नानाकामफलावहम् ॥ ७३ ॥ प्रयागे माघमासे तु ज्येष्ठं स्नातस्य यत्फलम् ॥ नाश्वमेधसहस्रं तत्फलं लभते भुवि ॥ ७४ ॥ तत्र स्नानं जपो
 होमो दानं चानन्त्यमश्नुते ॥ फाल्गुने तु सिते पक्षे त्रयोदश्यामुपोषितः ॥ ७५ ॥ नमस्कृत्य जगन्नाथं प्राग्भे धनद्वतम् ॥ महागजं यक्षपतिं
 गन्धाद्यैरुपचारकैः ॥ ७६ ॥ लिखितं वर्णकैः पट्टे पूजयेद्वक्तिभावतः ॥ एवं शुक्लत्रयोदश्यां प्रतिमासं द्विजोत्तम ॥ ७७ ॥ संपूजयेत्सोपवासश्चैकभुक्तो
 भवेन्नरः ॥ ततो व्रतति तु पुनः सौवर्णं धननायकम् ॥ ७८ ॥ विधाय निधिभिः साढं सौवर्णाभिर्द्विजोत्तम ॥ उपचारैः षोडशभिः स्नानैः पंचामृतादिभिः
 ॥ ७९ ॥ नैवेद्यैर्विविधैर्भक्त्या पूजयेत्तु समाहितः ॥ ततो धेनुमलंकृत्य वस्त्रस्रग्गंधधूपणैः ॥ ८० ॥ सवत्सां दापयेद्विप्र सम्यग्वेदविदे शुभाम् ॥
 संभोज्य विप्रान्निष्ठात्रैर्द्वादशाय त्रयोदश ॥ ८१ ॥ गुरुं समर्च्य वस्त्राद्यैः प्रतिमां तां निवेदयेत् ॥ द्विजेभ्यो दक्षिणां शक्त्या दत्त्वा नत्वा विसृज्य च
 ॥ ८२ ॥ स्वयं भुञ्जीत मतिमानिष्टैः सह समाहितः ॥ एवं कृते व्रते विप्र निर्धनः प्राप्य वैभवम् ॥ ८३ ॥ मोदते भुवि विल्यातो राजराज इवापरः
 ॥ ८४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुण्ये पूर्वभागे बृहदुपाख्याने द्वादशमासस्थितत्रयोदशीव्रतकथनं नाम द्वाविंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२२ ॥ सनातन
 उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि चतुर्दश्या व्रतानि ते ॥ यानि कृत्वा नरो लोके सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ १ ॥ चैत्रशुक्लचतुर्दश्यां कुंकुमागरुचन्दनैः ॥
 गन्धाद्यैर्वस्त्रमणिभिः कार्यार्चा महती शिवे ॥ २ ॥ वितानध्वजछात्राणि दत्त्वा पूज्याश्च मातरः ॥ एवं कृत्वाचनं विप्र सोपवासोऽथ वैकभुक् ॥ ३ ॥
 अश्वमेधाधिकं पुण्यं लभते मानवो भुवि ॥ अत्रैव दमनाचां च कायेद्रंधपुष्पकैः ॥ ४ ॥ समर्पयेत्सुपूर्णायां शिवाय शिक्वरूपिणे ॥ राधकृष्णच
 तुर्दश्यां सोपवासो निशागमे ॥ ५ ॥ लिंगमभ्यर्चयेच्चैव स्नात्वा धौतावरः सुधीः ॥ गन्धाद्यैरुपचारैश्च विल्वपत्रैश्च सर्वतः ॥ ६ ॥ दत्त्वा
 मंत्रं द्विजाग्र्याय भुञ्जीत च परेऽहनि ॥ एवमेव तु कृष्णासु सर्वासु द्विजसत्तम ॥ ७ ॥ शिवव्रतं प्रकर्तव्यं धनसंतानमिच्छता ॥ राधशुक्लच

वृ.ना पु
॥२४४॥

तुर्दश्यां श्रीनृसिंहव्रतं चरेत् ॥ ८ ॥ उपवासविधानेन शक्तोऽशक्तस्तथैकमुक्त्वा ॥ निशागमे तु संपूज्य नृसिंहं देत्यसूदनम् ॥ ९ ॥ उपचारैः
पोडशभिः स्नानैः पंचामृतादिभिः ॥ ततः क्षमापयेद्देवं मन्त्रेणानेन नारद ॥ १० ॥ तस्य हाटककेशांतं ज्वलत्पावकलोचनं ॥ वक्त्राधिकनखस्पर्श
दिग्यसिंहं नमोऽस्तु त ॥ ११ ॥ इति संप्राथम्यं देवेशं व्रती स्यात्स्थंडिलेशयः ॥ जितेंद्रियो जितक्रोधः सर्वभोगविवर्जितः ॥ १२ ॥
एवं यः कुरुते विप्र विधिवद्भक्तमुत्तमम् ॥ वर्षे वर्षे स लभते भुक्तभोगो हरेः पदम् ॥ १३ ॥ ॐ कारेश्वरयात्रा च कार्यात्रिव मुनीश्वर ॥
दुर्लभं वार्चनं तत्र दर्शनं पापनाशनम् ॥ १४ ॥ किमत्र बहुनोक्तेन पूजाध्यानजपेक्षणम् ॥ यद्भवेत्तत्समुद्दिष्टं ज्ञानमोक्षप्रदं नृणाम् ॥ १५ ॥ अत्र लिख्यं
चापि कर्तव्यं पापनाशनम् ॥ पंचाभूतैस्तु संस्नाप्य लिंगमालिप्य कुंकुमेः ॥ १६ ॥ नैवेद्यैश्च फलेर्धूपैर्दीपैर्वस्त्रविभूषणैः ॥ एवं यः पूजयेत्संघं लिंगं
सर्वार्थसिद्धिदम् ॥ १७ ॥ भुक्तिं मुक्तिं स लभते महादेवप्रसादतः ॥ ज्येष्ठशुक्लचतुर्दश्यां दिवा पंचतपा निशः ॥ १८ ॥ मुखे ददेद्देमधेनुं रुद्रव्रतमिदं
स्मृतम् ॥ शुचिशुक्लचतुर्दश्यां शिवं संपूज्य मानवः ॥ १९ ॥ देशकालोद्भवैः पुष्पैः सर्वसंपदमाप्नुयात् ॥ नभःशुक्लचतुर्दश्यां पवित्रारोपणं मतम् ॥
॥ २० ॥ तत्स्वशाखोक्तविधिना कर्तव्यं द्विजसत्तम ॥ शताभिर्मंत्रितं कृत्वा ततो देव्यै निवेदयेत् ॥ २१ ॥ पवित्रारोपणं कृत्वा नरो नार्यथवा यदि ॥
महादेव्याः प्रसादेन भुक्तिं मुक्तिमवाप्नुयात् ॥ २२ ॥ भाद्रशुक्लचतुर्दश्यामनन्तव्रतमुत्तमम् ॥ कर्तव्यमेकमुक्तं हि गोधूमप्रस्थपिष्टकम् ॥ २३ ॥
विपाच्य शर्कराज्याकमनंताय निवेदयेत् ॥ गन्धाद्यैः प्राक् समभ्यर्च्य कार्पासं पट्टजं तु वा ॥ २४ ॥ चतुर्दशग्रथियुतं सूत्रं कृत्वा सुशोभनम् ॥
ततः पुराणमुच्चार्य सूत्रं सिद्ध्वा जलाशये ॥ २५ ॥ निवर्त्तनीयाव्रतं नारी वामे दक्षे पुमान्भुजे ॥ विपाच्य पिष्टपक्वं तत्प्रदद्यादक्षिणान्वितम् ॥ २६ ॥
स्वयं च तन्मित्रं चाद्याद्देवं कुर्याद्भक्तमुत्तमम् ॥ द्विसप्तवर्षपर्यंतं तत उद्यापयेत्सुधीः ॥ २७ ॥ मंडलं सर्वतोभद्रं धान्यवर्णैः प्रकल्प्य च ॥ सुशोभने न्यसे
त्तत्र कलशं तावज्जं मुने ॥ २८ ॥ तस्योपरि न्यसेद्देवीमनंतप्रतिमां शुभाम् ॥ पीतपट्टांशुकाच्छत्रां तत्र तां विधिना यजेत् ॥ २९ ॥ गणेशं मातृकाः
खेटांछोकर्पाश्च यजेत्पृथक् ॥ ततो होमं हविष्येण कृत्वा पूर्णाहुतिं चरेत् ॥ ३० ॥ शय्यां सोपस्कृतां धेनुं प्रतिमां च द्विजोत्तम ॥ प्रदद्या
द्भूते भक्त्या द्विजानन्याश्चतुर्दश ॥ ३१ ॥ संभोज्य मिष्टपकात्रैर्वसिणाभिः प्रतोषयेत् ॥ एवं यः कुरुतेऽनंतव्रतं प्रत्यक्षमादरात् ॥ ३२ ॥
सोऽप्यनंतप्रसादेन जायते भुक्तिमुक्तिभाक् ॥ कवलीव्रतमप्यत्र तद्विधानं च मे शृणु ॥ ३३ ॥ नरो वा यदि वा नारी रंभासुपवनस्थिताम् ॥
जात्वा संपूजयेद्भक्तपुष्पधान्यकुराविभिः ॥ ३४ ॥ दधिदूधाक्षतैर्दीपैर्वस्त्रपकात्रसंचयैः ॥ एवं संपूज्य मंत्रेण ततः संप्राथयेद्ब्रती ॥ ३५ ॥ अस्तो

पृ० सं०
अ० १२३

॥ २४४ ॥

मरकन्याभिर्नागकन्याभिरर्षिते ॥ शरीरारोग्यलावण्यं देहि देवि नमोऽस्तु ते ॥ ३६ ॥ इति संप्राच्यं कन्यास्तु चतस्रो वा सुवासिनीः ॥ संभोज्यां
 शुक्सिंदूरकज्जलालक्तर्षिताः ॥ ३७ ॥ नमस्कृत्य निजं गेहं समाप्य नियमं व्रजेत् ॥ एवं कृते व्रते विप्र लब्ध्वा सौभाग्यमुत्तमम् ॥ ३८ ॥
 इह लोके विमानेन स्वर्गलोके व्रजेत्परम् ॥ इषकृष्णचतुर्दश्यां विषशस्त्रावुवह्निभिः ॥ ३९ ॥ सर्पश्वापदवज्राद्यैर्हतानां ब्रह्मघातिनाम् ॥ चतुर्दश्यां
 क्रियाश्राद्धमेकोदिष्टविधानतः ॥ ४० ॥ कर्तव्यं विप्रवर्गं च भोजयेन्मिष्टयुक्तैः ॥ तर्पणं च गवां ग्रासं वलिं चैव श्वकाकयोः ॥ ४१ ॥ कृत्वा
 चम्य त्वयं पश्चाद्भुज्याद्भुभिः सह ॥ एवं यः कुरुते विप्र श्राद्धं संपन्नदक्षिणम् ॥ ४२ ॥ स उद्धृत्य पितृन्नाच्छेदेवलोकं सनातनम् ॥ इषशुक्ल
 चतुर्दश्यां धर्मराजं द्विजोत्तम ॥ ४३ ॥ गंधाद्यैः सम्यगभ्यर्च्य सौवर्णं भोज्यं वाडवम् ॥ दद्यात्तस्मै धर्मराजस्त्रायते भुवि नारद ॥ ४४ ॥
 एवं यः कुरुते धर्मप्रतिमादानमुत्तमम् ॥ स भुक्त्वेह वरान्भोगान्दिवं धर्माज्ञया व्रजेत् ॥ ४५ ॥ ऊर्जकृष्णचतुर्दश्यां तैलाभ्यंगं विधूदये ॥ कृत्वा
 स्नात्वाच्येद्धर्मं नरकादभयं लभेत् ॥ ४६ ॥ प्रदोषे तैलदीपास्तु दीपयेद्यमतुष्टये ॥ चतुष्पथे गृहाद्वाह्यप्रदेशे वा समाहितः ॥ ४७ ॥ वत्सरे हेम
 लंब्यालये मासि श्रीमति कार्तिके ॥ शुक्लपक्षे चतुर्दश्यामरुणाभ्युदयं प्रति ॥ ४८ ॥ स्नात्वा विश्वेश्वरो देवो देवैः सह मुनीश्वर ॥ मणिकर्णिक
 तीर्थे च त्रिपुङ्गुं भस्मना दधत् ॥ ४९ ॥ स्वात्मानं स्वयमभ्यर्च्य चक्रे पाशुपतव्रतम् ॥ ततस्तत्र महापूजां लिङ्गे गन्धादिभिश्चरेत् ॥ ५० ॥
 द्रोणपुष्पैर्विल्वदलैर्कपुष्पैश्च केतकैः ॥ पुष्पैः फलैर्मिष्टयुक्तैर्वैद्यैर्विधिरपि ॥ ५१ ॥ एवं कृत्वैकभुक्तं तु व्रतं विश्वेशतोषणम् ॥ लभते वाञ्छि
 तान्कामानिहामुत्र च नारद ॥ ५२ ॥ ब्रह्मकूर्चव्रतं चात्र कर्तव्यमृद्धिमिच्छता ॥ सोपवासः पञ्चगव्यं पिवेद्रात्रो जितेन्द्रियः ॥ ५३ ॥ कपि
 लायास्तु गोमूत्रं कृष्णाया गोमयं तथा ॥ श्वेतायाः क्षीरमुदितं रक्तायाश्च तथा दधि ॥ ५४ ॥ गृहीत्वा कर्तुरायाश्च घृतमेकत्र मेलयेत् ॥ कुशां
 बुना ततः प्रातः स्नात्वा सन्तप्य देवताः ॥ ५५ ॥ ब्राह्मणस्तोषयित्वा च भुज्याद्वाग्यतः स्वयम् ॥ ब्रह्मकूर्चव्रतं ह्येतत्सर्वपातकनाशनम्
 ॥ ५६ ॥ यच्च वाल्ये कृते पापं कौमारे वार्द्धिकेऽपि यत् ॥ ब्रह्मकूर्चोपवासेन तत्क्षणादेव नश्यति ॥ ५७ ॥ पाषाणव्रतमप्यत्र प्रोक्तं तच्छृणु नारद ॥
 सोपवासो दिवा नक्तं पाषाणाकारपिष्टकम् ॥ ५८ ॥ प्राच्यं गन्धादिभिर्गौरैः पृतपंकमुपाहरेत् ॥ व्रतमेतच्चरित्वा तु यथोक्तं द्विजसत्तम ॥ ५९ ॥
 ऐश्वर्यसौख्यसौभाग्यरूपाणि प्राप्नुयान्नरः ॥ मार्गशुक्लचतुर्दश्यामेकभुक्तः पुरोदितम् ॥ ६० ॥ निराहारो वृषं स्वर्णं प्राच्यं दद्याद्विजातये ॥
 परेऽह्नि प्रातरुत्थाय स्नात्वा सोमं महेश्वरम् ॥ ६१ ॥ पूजयेत्कमलेः पुष्पैर्गंधमाल्यानुलेपनैः ॥ द्विजान्सम्भोज्य मिष्टान्नैस्तोषयेदक्षिणादिभिः ॥

वृ.ना.पु.
॥ २४५ ॥

॥ ६२ ॥ एतच्छिवव्रतं विप्र भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ कर्तुं प्रमुपदेष्टुं साक्षानामनुमोदिनाम् ॥ ६३ ॥ पौषशुक्लचतुर्दश्यां विरूपाक्षव्रतं स्मृतम् ॥ कपर्दीश्वरसोनिध्यं प्राप्स्याम्यत्र विचित्रं च ॥ ६४ ॥ स्नात्वा गाधजले विप्र विरूपाक्षं शिवं यजेत् ॥ गंधमाल्यनमस्कारधूपदीपाव्रसंपदा ॥ ६५ ॥ तत्स्थं द्विजातये दत्त्वा मोदते दिवि देवषत् ॥ माघकृष्णचतुर्दश्यां यमतर्पणमभिरतम् ॥ ६६ ॥ अनर्काभ्युदिते काले स्नात्वा संतर्पयेद्यमम् ॥ द्विसप्तनामभिः प्रोक्तेः सर्वपापविमुक्तये ॥ ६७ ॥ तिलदर्भांबुभिः कार्यं तर्पणं द्विजभोजनम् ॥ कृशरात्रं स्वयं चापि तदेवाश्रीतवाग्यतः ॥ ६८ ॥ अंत्यकृष्णचतुर्दश्यां शिवरात्रिव्रतं द्विज ॥ निर्जलं समुपोष्यात्र दिवानक्तं प्रपूजयेत् ॥ ६९ ॥ स्वयंभुवादिकं लिंगं पार्थिवं वा समाहितः ॥ गंधाद्यैरुपचारैश्च सांबुदिल्वदलादिभिः ॥ ७० ॥ धूपदीपैश्च नैवेद्यैः स्तोत्रपाठैर्जपादिभिः ॥ ततः परेऽद्वि संपूज्य पुनरेवोपचारकैः ॥ ७१ ॥ संभोज्य विप्रान्मिष्टान्नेर्विसृजेच्छुद्धदक्षिणान् ॥ एवं कृत्वा व्रतं मर्त्यो महादेवप्रसादतः ॥ ७२ ॥ अमर्त्यभोगान् लभते देवतैः सुसभाजितः ॥ अंत्यशुक्लचतुर्दश्यां दुर्गां संपूज्य भक्तितः ॥ ७३ ॥ गन्धाद्यैरुपचारैस्तु विप्रान्संभोजयत्ततः ॥ एवं कृत्वा व्रतं विप्र दुर्गायाश्चैकभोजनः ॥ ७४ ॥ लभते वांछितान्कामानिहासुत्रं च नारद ॥ चैत्रकृष्णचतुर्दश्यामुपवासं विधाय च ॥ ७५ ॥ केदारोदकपानेन वाजिमेधफलं भवेत् ॥ उद्यापने तु सर्वासां सामान्यो विधिरुच्यते ॥ ७६ ॥ कुंभाश्चतुर्दशैवात्र सपूगाक्षतमोदकाः ॥ सदक्षिणांशुकास्ताप्रा मृन्मयाश्चाव्रणा नवाः ॥ ७७ ॥ तावतो वशदंडाश्च पवित्राण्यासनानि च ॥ पात्राणि यज्ञसूत्राणि तर्पण्येव हि कल्पयेत् ॥ ७८ ॥ शोपं प्रागुक्तवत्कुर्याद्विंशतशठयविवर्जितः ॥ ७९ ॥ इति श्रीवृद्धशारदीयपुराणे पूर्वभागे वृहदुपाख्याने चतुर्थभागे द्वादशमासस्थितचतुर्दशीव्रतवर्णनं नाम त्रयोविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२३ ॥ सनातन उवाच ॥ अथ नारद वक्ष्यामि शृणु पूर्णाव्रतानि ते ॥ यानि कृत्वा नरो नारी प्राप्नुयात्सुखसंततिम् ॥ १ ॥ चैत्रपूर्णां तु विप्रेन्द्र मन्वादिः समुदाहृता ॥ अस्यां सात्रोदकं कुंभं प्रदद्यात्सोमतुष्टये ॥ २ ॥ वैशाख्यामपि पूर्णायां दानं सर्वस्य सर्वदम् ॥ यद्यद्रव्यं ददेद्दिमे तत्तदाप्नोति निश्चितम् ॥ ३ ॥ धर्मराजव्रतं चात्र कथितं तन्निशामय ॥ श्रुताग्रमुदकुंभं च वैशाख्यां वै द्विजोत्तमे ॥ ४ ॥ दद्याद्भोदानफलदं धर्मराजस्य तुष्टये ॥ अत्र कृष्णाजिनं दद्यात्सत्सुरं च सशृङ्गकम् ॥ ५ ॥ तिलैः सह समाच्छाद्य वस्त्रैर्हैमा द्विजातये ॥ यस्तु कृष्णाजिनं दद्यात्सत्कृत्य विधिपूर्वकम् ॥ ६ ॥ सर्वशास्त्रविदे सप्तद्वीपभूमिप्रदः स वै ॥ मोदते विष्णुलोके हि यावच्चन्द्रार्कतारकम् ॥ ७ ॥ कुंभान्स्वच्छजलैः पूर्णान्दित्येन समन्वितान् ॥ यः प्रदद्याद्विजाड्येभ्यः स न शोचति कर्हिचित् ॥ ८ ॥

पृ० ३०

अ० १०

॥ २४५ ॥

अथ ज्येष्ठस्य पूर्णायां वटसावित्रिकं व्रतम् ॥ सोपवासा वटं सिचेत्सलिलैः स्मृतोपमेः ॥ ९ ॥ सुत्रेण वेष्टयेच्चैव सशताष्टप्रदक्षिणम् ॥ ततः
 संप्रार्थयेद्देवीं सावित्रीं सुपतिव्रताम् ॥ १० ॥ जगत्पूज्ये जगन्मातः सावित्रि पतिदेवते ॥ पत्या सहावियोगं मे वटस्थे कुरु ते नमः ॥
 ॥ ११ ॥ इति संप्रार्थ्य या नारी भोजयित्वा परेऽहनि ॥ सुवासिनीः स्वयं मुञ्ज्यात्सा स्यात्सौभाग्यभागिनी ॥ १२ ॥ आषाढस्य तु पूर्णायां
 गोपद्वयव्रतमुच्यते ॥ चतुर्भुजं महाकायं जांबूनदसमप्रभम् ॥ १३ ॥ शंखचक्रगदापद्मरामगरुडशोभितम् ॥ सेवितं मुनिभिर्देवैर्यक्षगंधर्वकिन्नरैः ॥
 ॥ १४ ॥ एवंविधं हरिं तत्र स्नात्वा पूजां समाचरेत् ॥ पौरुषेणैव सूक्तेन गंधाद्यैरुपचारकैः ॥ १५ ॥ आचार्यं वल्लभूषाद्यैस्तोपयेत्स्निग्धमा
 नसः ॥ भोजयेन्मिष्टपक्वान्नां द्विजानन्याश्च शक्तितः ॥ १६ ॥ एवं कृत्वा व्रतं विप्र प्रसादात्कमलापतेः ॥ ऐहिकामुष्मिकान्कामांलभते नात्र
 संशयः ॥ १७ ॥ कोकिलाव्रतमप्यत्र प्रोक्तं तद्विधिरुच्यते ॥ पूर्णिमायां समाभ्य व्रतं स्नायाद्बहिर्जले ॥ १८ ॥ पूर्णांतं श्रावणे मासि गौरीरूपां
 च कोकिलाम् ॥ स्वर्णपक्षां रत्ननेत्रां प्रवालमुखपंकजाम् ॥ १९ ॥ कस्तूरीवर्णसंयुक्तामुत्पत्रां नंदने वने ॥ चूतचंपकवृक्षस्थां कलगीं
 तनिनादिनीम् ॥ २० ॥ चितयेत्पार्वतीं देवीं कोकिलारूपधारिणीम् ॥ गंधाद्यैः प्रत्यहं प्राञ्जेलिखितां वर्णकैः पटे ॥ २१ ॥ ततो व्रतांतं हेमां वा
 तिलपिष्टमयीं द्विज ॥ दद्याद्विप्राय मंत्रेण भक्त्या सस्वर्णदक्षिणाम् ॥ २२ ॥ देवीं चैत्रथोत्पन्ने कोकिले हरवल्लभे ॥ संपूज्य दत्ता विप्राय सर्व
 सौख्यकरी भव ॥ २३ ॥ द्विजं सुवासिनीं स्त्रिशदेकां वा भोजयेत्ततः ॥ वस्त्रादिदक्षिणां शक्त्या दत्त्वा नत्वा विसर्जयेत् ॥ २४ ॥ एवं या कुर्मते
 नारी कोकिलाव्रतमुत्तम् ॥ सा लभेत्सुखसौभाग्यं सप्तजन्मसु नारद ॥ २५ ॥ अथ श्रावणपूर्णायां वेदोपाकरणं स्मृतम् ॥ यजुर्भिस्तत्र कर्तव्यं
 देवर्षिपितृतर्पणम् ॥ २६ ॥ ऋषीणां पूजनं चापि स्वशास्त्रोक्तविधानतः ॥ वद्वृचैस्तु चतुर्दश्यां सामगेर्भाद्रगे करे ॥ २७ ॥ रक्षाविधानं च तथा
 कर्तव्यं विधिपूर्वकम् ॥ २८ ॥ सिद्धार्थाक्षतराजिकाश्च विधृता स्क्तांशुकांशे सिताः कौमुभेन च तंतुनाथ सलिलैः प्रक्षाल्य कांस्ये धृताः ॥ गंधाद्यैरभि
 पूज्य देवनिकरान्संप्रार्थ्य विष्णवादिकान्वध्रीयाद्विजहस्ततः प्रमुदितो नत्वा प्रकोष्ठे स्वके ॥ २९ ॥ ततस्तु दक्षिणां दत्त्वा द्विजेभ्योऽध्यायमाचरेत् ॥
 विसृज्य च ऋषीन्सप्त धारयेद्ब्रह्मसूत्रकम् ॥ ३० ॥ रंजितं कुंकुमाद्यैश्च नवीनं निर्मितं स्वयम् ॥ शक्त्या संभोज्य विप्राध्यानेकभुक्तं समाचरेत्
 ॥ ३१ ॥ कृते ह्यस्मिन्व्रते विप्र वार्षिकं कर्म वैदिकम् ॥ विसृते विधिहीनं च न कृतं सुकृतं भवेत् ॥ ३२ ॥ प्रौष्ठपद्यां पीणमास्यामुमामा
 हेश्चरतम् ॥ एकभुक्तश्च यस्तां तु शिवं संपूज्य यत्नतः ॥ ३३ ॥ कृतांजलिः प्रार्थयेच्छुः करिष्ये च कृतं प्रभो ॥ एवं विज्ञाप्य देवं

६. ना पु
॥ २३६ ॥

तु गृहीयाद्वनमुत्तमम् ॥ ३४ ॥ रात्रौ देवातिके सुप्ता उत्थायापरयामके ॥ कृतमैत्रादिनित्यस्तु भस्मरुद्राक्षधृक् ततः ॥ ३५ ॥
पूजयेच्छंकरं सम्यगुपचारैः पृथग्विधैः ॥ वित्त्वपत्रैः सुगंधादचर्नेवेधैर्धूपदीपकैः ॥ ३६ ॥ ततश्चोपवसेद्विद्वानाश्रदोषं विंधूदये ॥ पुनः संपूज्य तत्रैव
रात्रौ जागरणं चरेत् ॥ ३७ ॥ एवं पंचदशाब्दांतं कृत्वा व्रतमतद्रितः ॥ वर्षे वर्षे तदुत्सर्गे विदध्याद्विधिपूर्वकम् ॥ ३८ ॥ उमायाश्च महेशस्य सौवर्णी
प्रतिमाद्वयम् ॥ हैमा रौप्या मृन्मयाश्च घटाः पंचदशोत्तमाः ॥ ३९ ॥ तत्रैकस्मिन्घटे स्थाप्यं सवस्त्रं प्रतिमाद्वयम् ॥ पंचामृतेन संस्नाप्य जलेः
शुद्धैस्ततोऽर्चयेत् ॥ ४० ॥ उपचारैः षोडशभिस्ततः पंचदश द्विजान् ॥ भोजयेच्चैव मिष्टान्नैर्देव्यात्तेभ्यश्च दक्षिणाम् ॥ ४१ ॥ कुंभमेकैकमीशस्य
मूर्त्याढ्यं गुरवेऽर्पयेत् ॥ एवं कृत्वा व्रतं चैव उमामाहेश्वराभिधम् ॥ ४२ ॥ जायते भुवि विख्यातो निधानं सर्वसंपदाम् ॥ अथास्मिन्नेव दिवसे शक
व्रतमपि स्मृतम् ॥ ४३ ॥ प्रातः स्नात्वा विधानेन संपूज्य सुरनायकम् ॥ गंधाद्यैरुपचारैस्तु नैवेद्यानां च तृशिभिः ॥ ४४ ॥ ततो निमंत्रितान्विप्रा
न्संभोज्य विधिवद्विज ॥ समागतांस्तथैवान्वान्दीनानाथांश्च भोजयेत् ॥ ४५ ॥ एतच्छकव्रतं विप्र कर्तव्यं प्रतिवार्षिकम् ॥ राज्ञा वा धनिनान्येन
धान्यनिष्पत्तिमिच्छता ॥ ४६ ॥ आन्विने मासि पूर्णायां व्रतं कोजागराभिधम् ॥ तेन स्नात्वा विधानेन सोपवासो जितंद्रियः ॥ ४७ ॥ लक्ष्मीमभ्यर्च्य
सौवर्णीं घटे संस्थाप्य ताम्रजे ॥ मृन्मये वा सवस्त्रांतामुपचारैः पृथग्विधम् ॥ ४८ ॥ ततः सायंतने कालेऽभ्युदिते तावकाधिपे ॥ हैमात्रौप्यान्मृन्म
यान्वा घृतपूर्णान्प्रदीपयेत् ॥ ४९ ॥ लक्षं तदर्धमयुतं सहस्रं शतमेव वा ॥ घृतशर्करासंमिश्रं विपाच्य बहु पायसम् ॥ ५० ॥ बहुपात्रेषु
संस्थाप्य कौमुद्यां शीतदीधितेः ॥ याममात्रे गते रात्र्या लक्ष्ये तद्विनिवेदयेत् ॥ ५१ ॥ ततः संभोजयेत्तेन विप्रान्भक्त्या ततश्च तेः ॥ सहैव जामरं
कुप्यान्मृत्युगीतसुमंगलैः ॥ ५२ ॥ ततोऽरुणोदये स्नात्वा तां मूर्तिं गुरवेऽर्पयेत् ॥ अस्यां रात्रौ महालक्ष्मीर्वराभयकरांषुजा ॥ ५३ ॥ निशीथे चरते
लोके को जागर्ति धरातले ॥ तस्मै वित्तं प्रयच्छामि जाग्रते पूजकाय मे ॥ ५४ ॥ वर्षे वर्षे कृतं चैतद्व्रतं लक्ष्मीप्रतोषणम् ॥ समृद्धिर्भविषीं दद्या
द्देहान्ते पारलौकिकीम् ॥ ५५ ॥ कार्तिक्या पूर्णिमायां तु कुर्यात्कार्तिकदर्शनम् ॥ विप्रत्वलब्धये भूयः सर्वशत्रुजयाय च ॥ ५६ ॥ अत्रैव दीपदानेन
विधेयस्त्रिपुरोत्सवः ॥ निशागुले द्विजश्रेष्ठ सर्वजीवमुत्सावहः ॥ ५७ ॥ कीटाः पतंगा मशकाश्च वृक्षा जले स्थले ये विचरन्ति जीवाः ॥ हृद्वा प्रदीपा
व्रदि तेऽपि जन्मिनः पुनश्च मुक्तिं हि लभन्त एव च ॥ ५८ ॥ अत्र चन्द्रोदये विप्र संपूज्याः कृतिकाश्च पट् ॥ ५९ ॥ कार्तिकेयस्तथा खड्गी वरुणश्च
हुताशनः ॥ गन्धपुष्पैस्तथा धूपदीपैर्नैवेद्यविरुतैः ॥ ६० ॥ परमात्रैः फलेः शाकेर्वद्विनाम्रणतर्पणैः ॥ एवं देवान्समभ्यर्च्य दीपो देवो गृहाद्

पृ० ख०

अ० १२४

॥ २३६ ॥

हिः ॥६१॥ दीपोपाति तथा गर्तश्चतुरस्रो मनोहरः ॥ चतुर्दशांगुलः कार्यः सेच्यश्चंदनवारिणा ॥ ६२ ॥ गवां क्षीरेण संपूर्य हेमं तत्र विनिक्षिपेत् ॥
 मुक्तानेत्रसमायुक्तं मत्स्यं सर्वांगशोभनम् ॥ ६३ ॥ महामत्स्याय च नम इति मंत्रं समुच्चरन् ॥ गन्धाद्यैस्तत्र संपूज्य द्विजाय प्रतिपादयेत् ॥६४॥
 क्षीरसागरदानं ते मयोक्तं द्विजसत्तम ॥ दानस्यास्य प्रभावेण मोदते हरिसन्निधौ ॥६५॥ अत्र कृत्वा वृषोत्सर्गं व्रतं नक्तं च नारद ॥ रुद्रलोकमवाप्नोति नात्र
 कार्या विचारणा ॥६६॥ मार्गशीर्ष्या पूर्णिमायां स्वर्णाब्जं लवणाढकम् ॥ देयं विप्राय शान्ताय सर्वकामसमृद्धये ॥६७॥ इदं जगत्पुरा लक्ष्म्या त्यक्तमासीत्ततो
 हरिः ॥ पुरंदरश्च सोमश्च तथा तिष्ठ्यो बृहस्पतिः ॥६८॥ पंचैते पुण्ययुक्तायां पौर्णमास्यां जगद्भ्रता ॥ अलंकृतं पुनश्चक्रुः सौभाग्योत्सवकेलिभिः ॥६९॥
 तस्मात्त्रयः पुण्ययोगे सर्वसौभाग्यवृद्धये ॥ गौरसर्पकल्केन समालभ्य स्वकां तनुम् ॥७०॥ स्नायात्सर्वोपधिजलैर्धास्येच्च नवांशुके ॥ दृष्ट्वा च मंगलं
 द्रव्यं स्पृष्ट्वा नत्वा ततोऽर्चयेत् ॥ ७१ ॥ हरिशर्केन्दुपुण्ये ज्यान्गंधारुपचारकैः ॥ विधाय होमं विप्रांश्च तर्पयेत्पायसाशनैः ॥ ७२ ॥ एतत्कृत्वा
 व्रतं विप्र रमाप्रीतिविवर्द्धनम् ॥ अलक्ष्मीनाशनं चैव मोदतेह परत्र च ॥ ७३ ॥ पौर्णमास्यां ततो माघ्यां तिलकार्पासकंवल् ॥ रत्नानि कंबुको
 ण्णीषपादत्राणानि वा धनम् ॥७४॥ दत्त्वा प्रमोदते स्वर्गे दानं वित्तानुसारतः ॥ यस्त्वत्र शंकरं देवं पूजयेद्विधिपूर्वकम् ॥७५॥ सोऽश्वमेधफलं प्राप्य
 विष्णुलोके महीयते ॥ फाल्गुने पूर्णिमायां तु होलिकापूजनं मतम् ॥ ७६ ॥ संचयं सर्वकाष्ठानामुपलानां च कारयेत् ॥ तत्राग्निं विधिवद्भुत्वा
 रक्षोघ्नैर्मंत्रविस्तरैः ॥७७॥ “असृक्पाभयसंव्रतैः कृता त्वं होलि वालिशैः ॥ अतस्त्वां पूजयिष्यामि भूते भूतिप्रदा भव” ॥७८॥ इति मंत्रेण सन्दीप्य
 काष्ठादिक्षेपणैस्ततः ॥ परिक्रम्योत्सवः कार्यो गीतवादित्रनिःस्वने ॥७९॥ होलिका राक्षसी चैव प्रधादभयदायिनी ॥ ततस्तां प्रदहंत्येवं काष्ठा
 द्यैर्गीतमंगलेः ॥ ८० ॥ संवत्सरस्य दाहोऽयं कामदाहो मतांतरे ॥ इति जानीहि विप्रेन्द्र लोके स्थितिरनेकधा ॥८१॥ पक्षाति द्वे पृथग्दैवे ततोऽमा
 व्रतमुच्यते ॥ पृथक्पृथग्भ्य मे विप्र पितृणामतिवृद्धभम् ॥ ८२ ॥ चैत्रवैशाखयोस्तत्र दर्शे पितृसमर्चनम् ॥ पार्वणेन विधानेन श्राद्धं वित्तानुसारतः
 ॥ ८३ ॥ द्विजानां भोजनं दानं गवादीनां विशेषतः ॥ सर्वमासेष्वमायां वै बहुपुण्यप्रदं यतः ॥ ८४ ॥ ज्येष्ठामायां व्रतं प्रोक्तं सावि
 त्र्याः कस्य नारद ॥ विधानं ज्येष्ठपूर्णावदिहापि परिकीर्तितम् ॥ ८५ ॥ शुचौ नभसि भाद्रे च मासे पूर्णांतिके द्विज ॥ पितृश्राद्धं दान
 होमसुरार्चनान्त्यमश्नुते ॥ ८६ ॥ भाद्रदर्शेऽपराह्णे तु तिलक्षेत्रसमुद्रवान् ॥ विरिचिमनुनामंज्य हुंफट् छिन्नान्कुशान् द्विज ॥ ८७॥ सर्वदा सर्वका
 येषु योजयेदेकदाऽपराह्ण ॥ इषामायां विशेषेण पितृणां श्राद्धतर्पणम् ॥ ८८ ॥ विधेयं जाद्वीतोये मुक्तिदं च गयास्थले ॥ ऊर्जामायां दीपदानं देवा

वृ. ना. पु.
॥ २२७ ॥

गारुह्येषु च ॥ ८९ ॥ नद्यागमतडागेषु चैत्यगोष्ठापणेषु च ॥ समर्चनं तथा लक्ष्म्याः स्वर्णतौष्ये कृताकृते ॥ ९० ॥ द्यूतं च वषफलदं जयं चापि
पराजये ॥ गवां पूजात्र विहिता शृंगाद्यं गानुरंजनेः ॥ ९१ ॥ यवसान्नादिदानैश्च नमस्कारप्रदक्षिणैः ॥ मार्गेऽपि पितृपूजा स्याच्छ्राद्धैर्ब्राह्मणभोजनैः ॥
॥ ९२ ॥ ब्रह्मचर्यादिनियमैर्जपहोमार्चनादिभिः ॥ पौषे माघे च विप्रेन्द्र पितृश्राद्धं फलाधिकम् ॥ ९३ ॥ अमायां कर्णपातार्कयुक्तायां तु गयाधिकम् ॥
फाल्गुने केवलं श्राद्धं द्विजानां भोजनं तथा ॥ ९४ ॥ दानादि सर्वफलदं दशैः सोमैऽधिकं फलम् ॥ इत्थं संक्षेपतः प्रोक्तं तिथिकृत्यं मुने तव
॥ ९५ ॥ सर्वत्रापि विशेषोऽस्ति स पुराणांतरे स्थितः ॥ ९६ ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुराणे पूर्वभागे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे द्वादशमासस्थितपौर्णमास्य
मावास्याव्रतकथनं नाम चतुर्विंशत्यधिकशतमोऽध्यायः ॥ १२४ ॥ मृत उवाच ॥ इत्येवमुक्त्वा मुनिना हि पृष्टास्ते वैकुण्ठाः किल नारदेनाः संपूजिताः
शास्त्रविदां वरिष्ठाः कृताह्निका जग्मुरुमेशलोकम् ॥ १ ॥ तत्रेशमर्च्यर्कनिर्भैर्मुनीन्द्रैः श्रीवामदेवादिभिर्गर्हितांभिः ॥ सुशसुरेन्द्रैरभिवंद्यमुग्रं
नत्वाज्ञया तस्य निषेदुरुर्व्याम् ॥ २ ॥ श्रुत्वाथ तत्राखिलशास्त्रसारं शिवामं ते पञ्चपाशमोक्षणम् ॥ जग्मुस्ततो ज्ञानवनस्वरूपा नत्वा
पुरारिं स्वपितुर्निकाशम् ॥ ३ ॥ तत्पादपत्रे प्रणतिं विधाय पित्रापि सत्कृत्य सभाजितास्ते ॥ लब्ध्वाशिषोऽद्यापि चरन्ति शश्वत्लोकेषु
तीर्थानि च तीर्थभूताः ॥ ४ ॥ जग्मुस्ततो वै वदरीवनान्ते सुरेन्द्रवर्गेरुपसेव्यमानम् ॥ दध्युधिरं विष्णुपदाब्जप्रव्ययं ध्यायन्ति यद्यनयो वीत
रगाः ॥ ५ ॥ नारदोऽपि ततो विप्रा कुमारेभ्यः समीहितम् ॥ लब्ध्वा ज्ञानं सविज्ञानं भृशं प्रीतमना ह्यभूत् ॥ ६ ॥ स तस्मात्स्वर्णदीतीरादागत्य पितु
रन्तिके ॥ प्रणम्य सत्कृतः पित्रा ब्रह्मणा निषसाद च ॥ ७ ॥ कुमारेभ्यः श्रुतं यच्च ज्ञानं विज्ञानसंयुतम् ॥ वर्णयामास तत्त्वेन सोऽपि श्रुत्वा सुमोद
च ॥ ८ ॥ अथ प्रणम्य शिरसा लब्धार्शोर्मुनिसत्तमः ॥ आजगाम च कैलासं मुनिसिद्धनिषेवितम् ॥ ९ ॥ नानाश्चर्यमयं शश्वत्सर्वसुकुसुमद्रुमेः
मंदारैः पारिजतैश्च चंपकाशोकवृक्षैः ॥ १० ॥ अन्यैश्च विविधैर्वृक्षैर्नानापक्षिगणावृतेः ॥ वातोद्भूतशिल्पैः पाथानाह्वयद्विगिरिवावृतम् ॥ ११ ॥ नाना
वृगगणाकीर्णं सिद्धकिन्नरसंकुलम् ॥ सरोभिः स्वच्छसलिलैर्लसत्कांचनपंकजैः ॥ १२ ॥ शोभितं सारसेहं सैश्वकाह्वाद्यैर्निनादितम् ॥ स्वर्द्धनीपातनि
र्घुष्टं क्रीडद्भिश्चापसरोजैः ॥ १३ ॥ सलिलेऽलकनंदायाः कुचकुंकुमपिङ्गले ॥ आमोदमुदितैर्नार्गैः सलिलैः पुष्करोद्भूतैः ॥ १४ ॥ स्नापयद्भिः करे
णैश्च कलभांश्च समाकुले ॥ अथ श्वेताभ्रसदृशे शृंगे तस्य च भूभूतः ॥ १५ ॥ वटं कालाभ्रसदृशं ददर्श शतयोजनम् ॥ तस्याधस्तात्समासीन
योगिमण्डलमध्यगम् ॥ १६ ॥ कपर्दिनं विरूपाक्षं व्याघ्रचर्मविवृतम् ॥ भूतिभूषितसर्वाङ्गं नागभूषणभूषितम् ॥ १७ ॥ रुद्राक्षमालया शश्वच्छोभितं

पृ० सं०
अ० १२५

॥ २२७ ॥

चंद्रशेखरम् ॥ नं दृष्ट्वा नारदो विप्रा भक्तिनम्रात्मकंधरः ॥ १८ ॥ ननाम शिरसा तस्य पादयोर्जगदीशितुः ॥ ततः प्रसन्नमनसा स्तुत्वा वाग्भिर्भूष्य
 जम् ॥ १९ ॥ निषसादाज्ञया स्थाणोः सत्कृतो योगिभिस्तदा ॥ अथापृच्छच्च कुशलं नारदं जगतां गुरुः ॥ २० ॥ स च प्राह प्रसादेन भवतः सर्वमस्ति मे ॥ सर्वेषां
 योगिवर्याणां शृण्वतां तत्र बाडवाः ॥ २१ ॥ अप्रच्छ शंभवं ज्ञानं पशुपाशविमोक्षणम् ॥ स शिवः सादरं तस्य भक्त्या संतुष्टमानसः ॥ २२ ॥ योगमष्टांगसंयुक्तं
 प्राह प्रणतवत्सलः ॥ स लब्ध्वा शंभवं ज्ञानं शंकराढ्योऽशंकरात् ॥ २३ ॥ सुप्रसन्नमना नत्वा ययौ नारायणांतिकम् ॥ तत्रापि नारदोऽभीक्ष्णं गतागतप
 रायणः ॥ २४ ॥ सेवितं योगिभिः सिद्धैर्नारायणमतोषयत् ॥ एतद्रः कीर्तितं विप्रा नारदीयं महन्मया ॥ २५ ॥ उपाख्यानं वेदसमं सर्वशास्त्रनिदर्शनम् ॥
 चतुष्पादसमायुक्तं शृण्वतां ज्ञानवर्द्धनम् ॥ २६ ॥ य एतत्कीर्तयेद्विप्रा नारदीयं शिवालये ॥ समाजे द्विजमुख्यानां तथा केशवमंदिरे ॥ २७ ॥ मथुरायां
 प्रयागे च पुरुषोत्तमसन्निधौ ॥ सेतौ काञ्च्यां कुशस्थल्यां गंगाद्वारे कुशस्थले ॥ २८ ॥ पुष्करेषु नदीतीरे यत्र कुत्रापि भक्तिमान् ॥ स लभेत्सर्वय
 ज्ञानां तीर्थानां च फलं महत् ॥ २९ ॥ दानानां चापि सर्वेषां तपसां वाप्यशेषतः ॥ उपवासपरो वापि हविष्याशी जितेंद्रियः ॥ ३० ॥ श्रोता चैव तथा
 वक्ता नारायणपरायणः ॥ शिवभक्तिरतो वापि शृण्वन् सिद्धिमवाप्नुयात् ॥ ३१ ॥ अस्मिन्नशेषपुण्यानां सिद्धीनां च समुद्रवः ॥ कथितः सर्वपापघ्नः
 पठतां शृण्वतां सदा ॥ ३२ ॥ कलिदोषहरं पुंसां सर्वसंपत्तिवर्द्धनम् ॥ सर्वेषामीप्सितं चेदं सर्वज्ञानप्रकाशकम् ॥ ३३ ॥ शैवानां वैष्णवानां च शाक्तानां
 सूर्यसेविनाम् ॥ तथैव गाणपत्यानां वर्णाश्रमवतां द्विजाः ॥ ३४ ॥ तपसां च व्रतानां च फलानां संप्रकाशकम् ॥ मंत्राणां चैव यंत्राणां वेदांगानां
 विभागशः ॥ ३५ ॥ तथागमनां सांख्यानां वेदानां चैव संग्रहम् ॥ य एतत्पठते भक्त्या शृणुयाद्वा समाहितः ॥ ३६ ॥ स लभेद्वांछितान्कामान्देवादिष्वपि
 दुर्लभान् ॥ श्रुत्वेदं नारदीयं तु पुराणं वेदसंमितम् ॥ ३७ ॥ वाचकं पूजयेद्भक्त्या धनरत्नांशुकादिभिः ॥ भूमिदानैर्गवां दानै रत्नदानैश्च संततम् ॥ ३८ ॥
 इत्स्यश्चरथदानैश्च प्रीणयेत्सततं गुरुम् ॥ यस्तु व्याकुस्ते विप्राः पुराणं धर्मसंग्रहम् ॥ ३९ ॥ चतुर्वर्गप्रदं नृणां कोऽन्यस्तत्सदृशो गुरुः ॥ कायेन
 मनसा वाचा धनाद्यैरपि संततम् ॥ ४० ॥ प्रियं समाचरेत्तस्य गुरोर्दमोपदेशिनः ॥ श्रुत्वा पुराणं विधिवद्भोमं कृत्वा मुरार्चनम् ॥ ४१ ॥ ब्राह्मणान्भोजये
 त्पश्चाच्छतं मिष्टान्नपायसैः ॥ दक्षिणां प्रददेच्छक्त्या भक्त्या प्रीयेत माधवः ॥ ४२ ॥ यथा श्रेष्ठा नदी गंगा पुष्करं च सरो यथा ॥ काशी पुरी नगो
 मेरुर्देवो नारायणो हरिः ॥ ४३ ॥ कृतं युगं सामवेदो धेनुर्विप्रोऽन्नमंडु च ॥ मार्गो मृगेंद्रः पुरुषोऽथत्यः प्रहाद आननम् ॥ ४४ ॥ उच्चैः श्रवा वसंतश्च
 जपः शेषोऽयमा धनुः ॥ पावको विष्णुरिंद्रश्च कपिलो वाक्पतिः कविः ॥ ४५ ॥ अर्जुनो हनुमान्दर्भश्चित्त चित्ररथोऽबुजम् ॥ उर्वशी कांचनं यद्वच्छे

वृ.ना.पु.
॥ २४८ ॥

प्राश्नते स्वजातिषु ॥ ४६ ॥ तथैव नारदीयं तु पुराणेषु प्रकीर्तितम् ॥ शान्तिरस्तु शिवं चास्तु सर्वेषां वो द्विजोत्तमाः ॥ ४७ ॥ गमिष्यामि गुरोः
पार्थ न्यासस्यामिततेजसः ॥ इत्युक्त्वाभ्यर्चितः सूतः शौनकाद्यैर्महात्मभिः ॥ ४८ ॥ आहूतश्च पुनः सर्वेदर्शनार्थं गुरोर्ययौ ॥ तेऽपि सर्वे द्विज
श्रेष्ठाः शौनकाद्याः समाहिताः ॥ श्रुतं सम्यगनुष्ठाय तत्र तस्थुश्च सत्रिणः ॥ ४९ ॥ कलिकल्मषविषनाशनं हरिं यो जपपूजनविधिभेदोपसेवी ॥ स तु
निर्विपमनसा समेत्य यागं लभते सततमभीप्सितं हि लोकम् ॥ ५० ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे बृहदुपाख्याने चतुर्थपादे पुराणमहिमावर्णनं
नाम पंचविंशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२५ ॥

॥ समाप्तोऽयं बृहन्नारदीयपुराणस्य पूर्वभागः ॥ श्रीराघामदनमोहनो जयति तस्मात् ॥

पृ० ख०
अ० १२५

॥ २४८ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥ पातु वो जलदश्यामाः शार्ङ्गज्याघातकर्कशाः ॥ त्रैलोक्यमण्डपस्तंभाश्चत्वारो हरिवाहयः ॥ १ ॥ सुरा
 सुरशिरोरत्ननिषृष्टमणिरञ्जितम् ॥ हरिपादांबुजद्वंद्वमभीष्टप्रदमस्तु नः ॥ २ ॥ मांघातोवाच ॥ पापेधनस्य घोरस्य शुष्कार्द्रस्य द्विजोत्तम ॥ को
 वह्निर्दहते तस्य तद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ ३ ॥ नाज्ञातं त्रिषु लोकेषु चतुर्मुखसमुद्भव ॥ विद्यते तव विप्रेन्द्र त्रिविधस्य सुनिश्चितम् ॥ ४ ॥ अज्ञातं
 पातकं शुष्कं ज्ञातं चार्द्रमुदाहृतम् ॥ भाव्यं वाप्यथवातीतं वर्तमानं वदस्व नः ॥ ५ ॥ वह्निना केन तद्रस्म भवेदेतन्मतं मम ॥ वसिष्ठ उवाच ॥
 श्रूयतां वृषशार्दूल वह्निना येन तद्भवेत् ॥ ६ ॥ भस्म शुष्कं तथार्द्रं च पापमस्य ह्यरोषतः ॥ ७ ॥ अवाप्य वासरं विष्णोर्यो नरः संयतेंद्रियः ॥
 उपवासपरो भूत्वा पूजयेन्मधुसूदनम् ॥ ८ ॥ स धात्रीस्नानसहितो रात्रौ जागरणान्वितः ॥ विशोधयति पापानि कितवो हि यथा घनम् ॥ ९ ॥
 एकादशीसमाख्येन वह्निना पातकं धनम् ॥ भस्मतां याति राजेंद्र अपि जन्मशतोद्भवम् ॥ १० ॥ नेदृशं पावनं किंचिन्नराणं भूष विद्यते ॥
 यादृशं पद्मनाभस्य दिनं पातकहानिदम् ॥ ११ ॥ तावत्पापानि देहेऽस्मिन्स्तिष्ठन्ति मनुजाधिप ॥ यावन्नोपवसेचंतुः पद्मनाभदिनं शुभम् ॥ १२ ॥
 अश्वमेधसहस्राणि राजसूयशतानि च ॥ एकादश्युपवासस्य कलां नार्हति षोडशीम् ॥ १३ ॥ एकादशेन्द्रियैः पापं यत्कृतं भवति प्रभो ॥ एकदश
 पवासेन तत्सर्वं विलयं व्रजेत् ॥ १४ ॥ एकादशीसमं किंचित्पापनाशं न विद्यते ॥ न्याजेनापि कृता राजन्न दर्शयति भास्करिम् ॥ १५ ॥ स्वर्गमो
 क्षप्रदा ह्येषा राज्यपुत्रप्रदायिनी ॥ सुकलत्रप्रदा ह्येषा शरीरारोग्यदायिनी ॥ १६ ॥ न गंगा न गया भूप न काशी न च पुष्करम् ॥ न चापि कौरवं
 क्षेत्रं न रेवा न च देविका ॥ १७ ॥ यमुना चंद्रभागा च पुण्या भूप हरेर्दिनात् ॥ अनायासेन राजेंद्र प्राप्यते हरिमंदिरम् ॥ १८ ॥ रात्रौ जामरुण
 कृत्वा समुपोष्य हरेर्दिनम् ॥ सर्वपापविनिमुक्तो विष्णुलोके व्रजेन्नरः ॥ १९ ॥ दशैव मातृके पक्षे दश राजेंद्र पैतृके ॥ भार्याया दश पक्षे च
 पुरुषानुद्भवेत्तथा ॥ २० ॥ आत्मानमपि राजेंद्र स नयेद्वैष्णवं पुरम् ॥ चित्तामणिसमा ह्येषा अथवापि निधेः समा ॥ २१ ॥ संकल्पपादप
 प्रख्या वेदवाक्योपमाथवा ॥ द्वादशीं ये प्रपन्ना हि नरा नरवरोत्तम ॥ २२ ॥ ते द्वंद्ववाहवो जाता नागारिकृतवाहनाः ॥ सग्विणः पीतवस्त्राश्च
 प्रयाति हरिमंदिरम् ॥ २३ ॥ एष प्रभावो हि मया द्वादश्याः परिकीर्तितः ॥ पापेधनस्य घोरस्य पावकाख्यो महीपते ॥ २४ ॥
 हरोर्दिनं सदोपोष्य नरैर्धर्मपरायणैः ॥ इच्छद्भिर्विपुलान्योगान्बुजपौत्रादिकौस्तथा ॥ २५ ॥ हरिदिनमिह मर्त्यो यः करोत्यादरेण नम्र
 स तु कुक्षिं मातुराप्नोति नैव ॥ बहुवृजिनसमेतोऽकामतः कामतो वा व्रजति पदमनेतं लोकनाथस्य विष्णोः ॥ २६ ॥ इति श्रीबृहन्नारदी

वृ.ना.पु.
॥ २४९ ॥

यपुराणोत्तरभागे द्वादशीमाहात्म्यवर्णनं नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ इममेवार्थमुद्दिश्य नेमिषारण्यवासिनः ॥ पप्रच्छुस्तु
नयः सूतं व्यासशिष्यं महामतिम् ॥ १ ॥ स तु पृष्टो महाभाग एकादश्याः सुविस्तरम् ॥ माहात्म्यं कथयामास उपवासविधिं तथा
॥ २ ॥ तद्वाक्यं सूतपुत्रस्य श्रुत्वा द्विजवरोत्तमाः ॥ माहात्म्यं चक्रिणश्चापि सर्वपापौघशान्तिदम् ॥ ३ ॥ पुनः पप्रच्छुस्तु मूलं सूतं पौराणिकं नृप ॥
अष्टादश पुराणानि भवान् जानाति मानद ॥ ४ ॥ कानीनस्य प्रसादेन महाभारतमप्युत ॥ तत्रास्ति यत्र वेत्ति त्वं पुराणेषु स्मृतिष्वपि ॥
॥ ५ ॥ चरिते रघुनाथस्य शतकोटिप्रविस्तरे ॥ अस्माकं संशयः कश्चिद्दृढये संप्रवर्तते ॥ ६ ॥ तं भवानर्हति च्छेतुं याथाध्येन सुविस्तरात् ॥
तिथेः प्रांतमुपोष्यं स्यादाहोस्विन्मूलमेव च ॥ ७ ॥ दैवे पैत्र्ये समाख्याहि नावेद्यं विद्यते तव ॥ सौतिरुवाच ॥ तिथेः प्रांतं मुराणां हि उपोष्यं
प्रीतिवर्द्धनम् ॥ ८ ॥ मूलं तिथेः पितृणां तु कालज्ञैः प्रियमीरितम् ॥ अतः प्रांतमुपोष्यं हि तिथेर्दशफलेभ्युभिः ॥ ९ ॥ मूलं हि पितृतृप्त्यर्थं विज्ञेयं
धर्मकांक्षिभिः ॥ पूर्वविद्धा न कर्तव्या द्वितीया चाष्टमी तथा ॥ १० ॥ षष्ठी चैकादशी भूप धर्मकामार्थलिप्सुभिः ॥ पूर्वविद्धा द्विजश्रेष्ठाः कर्तव्या
सप्तमी सदा ॥ ११ ॥ दर्शश्च पौर्णमासश्च पितुः सांवत्सरं दिनम् ॥ पूर्वविद्धानिमास्त्यक्त्वा नरकं प्रतिपद्यते ॥ १२ ॥ हानिं च संततेभूप
दौर्भाग्यं समवाप्नुयात् ॥ एतच्छ्रुतं मया विप्राः कृष्णद्वैपायनात्पुरा ॥ १३ ॥ आदित्योदयवेलायां यास्तोकापि तिथिर्भवेत् ॥ पूर्वविद्धा तु मंतव्या
प्रभृता नोदये विना ॥ १४ ॥ फरणे मरणे नृणां तिथिस्तात्कालिकी स्मृता ॥ पित्र्येऽस्त्रमनवेलायां स्पर्शे पूर्णा निगद्यते ॥ १५ ॥ न तत्रोदयिनी
ग्राह्या देवस्योदयिकी तिथिः ॥ प्रत्यहं शोधयेत्प्राज्ञस्तिथिं देवज्ञचितकात् ॥ १६ ॥ तिथिप्रमाणं विप्रैर्द्राः क्षपाकरदिवाकरो ॥ चंद्रार्कचारविज्ञानात्कालं
कालविदो विदुः ॥ १७ ॥ पूर्वायाः संगदोषेण न योग्यास्ताः प्रपूजने ॥ वर्जयन्ति नरास्तज्ज्ञा यामांश्च चतुरो द्विजाः ॥ १८ ॥ अत ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि
स्नानपूजाविधिक्रमम् ॥ न दिवा शुद्धिमाप्नोति तदा रात्रौ विधीयते ॥ १९ ॥ दिनकार्यमशेषं हि कर्तव्यं शर्वरीमुखे ॥ विधिरेष मया ख्यातो नरा
णामुपवासिनाम् ॥ २० ॥ अल्पायामथ विप्रैर्द्रा द्वादश्यामरुणोदये ॥ स्नानार्चनक्रिया कार्या दानहोमादिसंयुता ॥ २१ ॥ त्रयोदश्यां हि शुद्धायां
पारणे पृथिवीफलम् ॥ शतयज्ञाधिकं वापि नरः प्राप्नोत्यसंशयम् ॥ २२ ॥ एतस्मात्कारणाद्विप्राः प्रत्यूषे स्नानमाचरेत् ॥ पितृतर्पणसंयुक्तं न दृष्ट्वा
द्वादशीदिनम् ॥ २३ ॥ महाहानिकरा ह्येषा द्वादशी लघिता वृभिः ॥ करोति धर्महरणमस्नातेव सरस्वती ॥ २४ ॥ ह्येवाप्यथवा बृद्धौ संप्राप्ते
वा दिनोदये ॥ उपोष्या द्वादशी पुण्या पूर्वविद्धां विवर्जयेत् ॥ २५ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ यदा च प्राप्यते सूत द्वादश्यां पूर्वसंभवा ॥ तदोपवासो हि

उ० ख०
अ० २

॥ २४९ ॥

कथं कर्तव्यो मानवैर्वद ॥ २६ ॥ उपवासदिनं विद्धं यदा भवति पूर्वया ॥ द्वितीयेऽह्नि यदा न स्यात्स्वल्पान्येकादशी तिथिः ॥ २७ ॥ तत्रोपवासो
 विहितः कथं तद्वद मृतज ॥ सौतिरुवाच ॥ यदा न प्राप्यते विप्रा द्वादश्यां पूर्वसम्भवम् ॥ २८ ॥ रविचन्द्रार्कजाहं तु तदोपोष्यं परं दिनम् ॥ बह्ना
 गमवितोषेषु ब्राह्मणेषु विवादेषु ॥ २९ ॥ उपोष्या द्वादशी पुण्या त्रयोदश्यां तु पारणम् ॥ एकादश्यां तु विद्यायां संप्राप्ते श्रवणे तथा ॥ ३० ॥ उपोष्या द्वादशी
 पुण्या पक्षयोरुभयोरपि ॥ एष वो निर्णयः प्रोक्तो मया शास्त्रविनिर्णयात् ॥ ३१ ॥ किमन्यच्छ्रेतुकामा हि तद्भवन्तो ब्रुवन्तु मे ॥ ऋषय ऊचुः ॥ युगादीनां वद
 विधिं सौते सम्यग्यथातथम् ॥ ३२ ॥ रविसंक्रांतिकादीनां नावेद्यं विद्यते तव ॥ सौतिरुवाच ॥ द्वे शुक्ले द्वे तथा कृष्णे युगाद्याः कवयो विदुः ॥ ३३ ॥
 शुक्ले पूर्वाह्निके ग्राह्ये कृष्णे ग्राह्येऽपराह्निके ॥ अयनं दिनभागादयं संक्रमः षोडशः पलः ॥ ३४ ॥ पूर्वे तु दक्षिणे भागे व्यतीते चोत्तरो मतः ॥
 मध्यकाले तु विषुवे त्वक्षया परिकीर्तिता ॥ ३५ ॥ ज्ञात्वा विप्रास्तिथिं सम्यक्सावत्सरसमीरिताम् ॥ कर्तव्यो ह्युपवासस्तु अन्यथा नरकं व्रजेत् ॥
 ॥ ३६ ॥ पूर्वविद्धां प्रकुर्वाणो नरो धर्मं निरुहति ॥ संततेस्तु विनाशाय संपदां हरणाय च ॥ ३७ ॥ पलवेधेऽपि विप्रेन्द्रा दशम्या वर्जयन्तिष्ठवाम् ॥
 मुराया विंदुना स्पृष्टं यथा गंगाजलं त्यजेत् ॥ ३८ ॥ श्वहतं पंचगव्यं च दशम्या दूषितां त्यजेत् ॥ एकादशीं द्विजश्रेष्ठाः पक्षयोरुभयोरपि ॥
 ॥ ३९ ॥ पूर्वविद्धा पुन दत्ता सा तिथिर्यदुमौलिना ॥ दानवेभ्यो द्विजश्रेष्ठाः ग्रीणार्थं महात्मनाम् ॥ ४० ॥ अकाले यद्धनं दत्तमपात्रेभ्यो द्विजो
 तमाः ॥ संकुद्वैरपि यदत्तं यदत्तं चाप्यसत्कृतम् ॥ ४१ ॥ पूर्वविद्धतिथौ दत्तं तदत्तमसुरेष्वथ ॥ यदुच्छिष्टेन दत्तं तु यदत्तं पतितेष्वपि ॥ ४२ ॥
 स्त्रीजितेषु च यदत्तं यदत्तं जलवर्जितम् ॥ पुनः कीर्तनसंयुक्तं तदत्तमसुरेषु वै ॥ ४३ ॥ तस्माद्विप्रा न कर्तव्या विद्यान्येकादशी तिथिः ॥ यथा हंति
 पुरा पुण्यं श्राद्धं च वृषलीपतिः ॥ ४४ ॥ दत्तं जप्तं हुतं स्नातं तथा पूजा कृता हरेः ॥ तिथौ विद्धे क्षयं याति तमः सूर्योदये यथा ॥ ४५ ॥ जीर्णं पतिं यौवन
 गर्विता यथा त्यजति नायौ श्लषकेतुनादिताः ॥ तथा हि वेधं विबुधास्त्यजति तिथ्यंतरं धर्मविवृद्धये सदा ॥ ४६ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे उत्तरभागे तिथि
 विचारो नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ विस्तरेण समाख्याहि विष्णोरा राधनक्रियाम् ॥ यया तोषं समायाति प्रददाति समीहितम् ॥ १ ॥ लक्ष्मी
 भर्ता जगन्नाथो ह्यशेषाद्यौघनाशनः ॥ कर्मणा केन स प्रीतो भवेद्यः स चराचरः ॥ २ ॥ सौतिरुवाच ॥ भक्तिग्राह्यो हृषीकेशो न धनैर्द्धरणीधरः ॥ भक्त्या संपूजितो
 विष्णुः प्रददाति मनोरथम् ॥ ३ ॥ तस्माद्विप्राः सदा भक्तिः कर्तव्या चक्रपाणिनः ॥ जनेनापि जगन्नाथः पूजितः कुशहा भवेत् ॥ ४ ॥ परितोषं व्रजत्याशु
 तपितस्तु जलेयथा ॥ अत्रापि श्रूयते विप्रा आरुधानं पापनाशनम् ॥ ५ ॥ रुक्मांगदस्य संवादमृषिणा गौतमेन हि ॥ आसीद्विष्णुमांगदो राजा सार्वभौमः

वृ.ना.पु.
॥२५०॥

क्षमान्वितः ॥ ६ ॥ क्षीरशाधिप्रियो भक्तो हरिवासरतत्परः ॥ नान्यं पश्यति देवेशात्पद्मनाभान्महीपतिः ॥ ७ ॥ पटहं वारणे धृत्वा वादयेद्भरि-
वासरे ॥ अष्टवर्षाधिको यस्तु पञ्चाशीत्यूनवर्षकः ॥ ८ ॥ भुनक्ति मानवो ह्यद्य विष्णोरहनि मंदधीः ॥ स मे दंष्ट्रश्च वध्यश्च निर्वास्थो नगराद्दहिः
॥ ९ ॥ पिता च यदि वा भ्राता पुत्रो भार्या सुहृन्मम ॥ पद्मनाभदिने भोक्तानिशासो दस्युवद्वेत् ॥ १० ॥ ददध्वं विप्रमुख्यभ्यो मज्जध्वं जाह्न-
वीजले ॥ ममेद वचनं श्रुत्वा राज्यं भुंजीत मामकम् ॥ ११ ॥ वासरे वासरे विष्णोः शुक्रपक्षे महीपतिः ॥ अशुक्ले तु विशेषेण पटहे हेमसंपुटे ॥ १२ ॥
एवं प्रघुष्टे भूपेन सर्वभूमौ द्विजोत्तमाः ॥ गच्छद्भिः संकुलो मार्गः कृतो लोकैर्हरिर्द्विजाः ॥ १३ ॥ ये केचिन्निधनं याति भूपालविषये नराः ॥ ज्ञाना-
त्प्रमादतो वापि ते याति हरिमन्दिरम् ॥ १४ ॥ अवश्यं वैष्णवो लोकः प्राप्यते मानवैर्द्विजाः ॥ व्याजेनापि प्रकुर्वाणैर्द्वादशीं पापना-
शिनीम् ॥ १५ ॥ सोऽश्राति पार्थिवं पापं योऽश्राति हरिवासरे ॥ स प्राप्नोति धराधर्मं यो नाश्राति हरोर्दिने ॥ १६ ॥ ब्राह्मणो नैव हंतव्य-
इत्येषा वैदिकी स्मृतिः ॥ एकादश्यां न भोक्तव्यं पक्षयोरुभयोरपि ॥ १७ ॥ वैलक्ष्यमगमद्राजा रविमूनुर्द्विजोत्तमाः ॥ लेख्यकर्मणि विश्रांत-
श्चित्रगुप्तोऽभवत्तदा ॥ १८ ॥ समार्जितानि लेख्यानि पूर्वकर्मोद्भवानि च ॥ गच्छन्ति वैष्णवं लोकं स्वधर्मेर्मानवाः क्षणात् ॥ १९ ॥ शून्या-
स्तु निरयाः सर्वे पापप्राणिविवर्जिताः ॥ भग्नो याम्योऽभवन्मार्गो द्वादशादित्यतापितः ॥ २० ॥ सर्वे हि गरुडाहूढा जना याति हरेः पदम् ॥ देवा-
नामपि ये लोकास्ते शून्या ह्यभवेत्स्था ॥ २१ ॥ उत्सन्नाः पितृदेवज्यास्तीर्थदानादिसत्क्रियाः ॥ मुक्तैकां द्वादशीं मर्त्या नान्यं जानन्ति ते व्रतम्
॥ २२ ॥ शून्ये त्रिविष्टे जाते शून्ये च नरके तथा ॥ नारदो धर्मराजानं गत्वा चेदमुवाच ह ॥ २३ ॥ नारद उवाच ॥ नाक्रंदः श्रूयते राजन् प्रांगणे
नरकेष्वथ ॥ न चापि क्रियते लेख्यं किंचिदुष्कृतकर्मणाम् ॥ २४ ॥ चित्रगुप्तो मुनिरिव स्थितोऽयं मौनसंयुतः ॥ कारणं किं न चायाति पापिनो
येन ते गृहम् ॥ २५ ॥ मायादंभसमाक्रांता दुष्टकर्मरतास्तथा ॥ एवमुक्ते तु वचने नारदेन महात्मना ॥ २६ ॥ ग्राह वैवस्वतो राजा किंचिदैन्यसम-
न्वितः ॥ यम उवाच ॥ योऽयं नारद भूपालः पृथिव्यां सांप्रतं स्थितः ॥ २७ ॥ स हि भक्तो हृषीकेशे पुराणपुरुषोत्तमे ॥ प्रबोधयति राजेंद्रः स-
जने पटहेन हि ॥ २८ ॥ न भोक्तव्यं न भोक्तव्यं संप्राप्ते हरिवासरे ॥ ये केचिद्व्रजते मर्त्यास्ते मे देहेषु याति हि ॥ २९ ॥ तद्व्याद्धि जनाः सर्वे
द्वादशीं समुपासते ॥ व्याजेनापि मुनिश्रेष्ठ द्वादश्यां समुपोषिताः ॥ ३० ॥ प्रयाति वैष्णवं लोकं दाहप्रलयवर्जितम् ॥ द्वादशीसेवनाहोकाः प्रयाति
हरेर्मन्दिरम् ॥ ३१ ॥ तेन राज्ञा द्विजश्रेष्ठ मार्गा लुप्ता ममाधुना ॥ कृता हि नरकाः शून्या लोकाश्चापि दिवौकसाम् ॥ ३२ ॥ विश्रांतं लेखकै-

३० सं०
अ० ३

॥ २५० ॥

लेख्यं लिखितं मार्जितं जनैः ॥ एकादशपुत्रासस्य माहात्म्येन द्विजोत्तम ॥ ३३ ॥ ब्रह्मदत्त्यादिपापानि अभुक्त्वेव जना द्विज ॥ समुपोष्य दिनं
 विष्णोः प्रयाति हरिमंदिरम् ॥ ३४ ॥ सोऽहं काष्ठमृगेणैव तुल्यो जातो महामुने ॥ नेत्रहीनः कर्णहीनः संध्याहीनो द्विजो यथा ॥ ३५ ॥ स्त्रीजितो
 वा पुमान्यद्वत्वंदो वा प्रमदापतिः ॥ त्यक्तकामस्त्वहं ब्रह्मलोकपालत्वमीदृशम् ॥ ३६ ॥ यास्यामि ब्रह्मलोके वै दुःखं ज्ञापयितुं स्वकम् ॥
 निर्व्यापारो नियोगी तु नियोगे यस्तु तिष्ठति ॥ ३७ ॥ स्वामिवित्तं समश्नाति स याति नरकं ध्रुवम् ॥ सौतिरुवाच ॥ एवमुक्त्वा यमो विप्रा नारदेन
 समन्वितः ॥ ३८ ॥ ययौ विरंचिसदनं चित्रगुप्तेन चान्वितः ॥ स ददर्श समासीनं मूर्तामूर्तजनावृतम् ॥ ३९ ॥ वेदाश्रयं जगद्बीजं सर्वेषां प्रपिताम
 हम् ॥ स्वभवं भूतनिलयमोकाराख्यमकल्मषम् ॥ ४० ॥ शुचिं शुचिपदं हंसं ब्रह्माणं दर्भलाञ्छनम् ॥ उपास्यमानं विविधैर्लोकपालैर्दिगीश्वरैः
 ॥ ४१ ॥ इतिहासपुराणेश्व वेदोर्विग्रहसंस्थितैः ॥ मूर्तिमद्भिः समुद्रैश्च नदीभिश्च सरोवरैः ॥ ४२ ॥ देहधृग्भिस्तथा वृक्षैश्चत्पाद्यैर्विशेषतः ॥ वापी
 कूपतडागाद्यैर्मूर्तिमद्भिश्च पर्वतैः ॥ ४३ ॥ अहोरात्रैस्तथा पक्षैर्मासैः संवत्सरैर्द्विजाः ॥ कलाकाष्ठानिमेपैश्च ऋतुभिश्चायनैर्धुगैः ॥ ४४ ॥
 मन्वन्तरैस्तथा कल्पैर्निमेपैरुन्मिषैरपि ॥ ऋक्षैर्योगैश्च करणैः पौर्णमासैर्दुसंक्षयैः ॥ ४५ ॥ सुखैर्दुःखैस्तथा द्वैर्द्वैर्लाभालाभैर्जयाजयैः ॥ सत्यानृतैश्च
 देवेशो वेष्टितो धर्मपावकः ॥ ४६ ॥ कर्मविद्भिश्च पुरुषैरनुरुपैरुपास्यते ॥ सत्त्वेन रजसा चैव तमसा च पितामहः ॥ ४७ ॥ शान्तमूढातिघो
 रैश्च विकारैः प्राकृतैर्विभुः ॥ बायुना श्लेष्मपित्ताभ्यां मूर्तिरातंकनामभिः ॥ ४८ ॥ आनन्देन च विश्वात्मा परधर्मं समाश्रितः ॥ अनुत्तरपि
 भूतैश्च संवृतो लोककृत्स्वयम् ॥ ४९ ॥ दुरुक्तेः कटुवाक्याद्यैर्मूर्तिमद्भिर्रुपास्यते ॥ तेषां मध्येऽविशत्सौरिः सन्नीडेव बभूव्यथा ॥ ५० ॥ विलोकय
 त्रयोभागं नम्रवक्त्रो व्यदर्शयत् ॥ ते प्रविष्टं यमं दृष्ट्वा सकाशस्थं सनारदम् ॥ ५१ ॥ विस्मिताक्षा मिथः श्रोतुः किमयं भास्कारस्त्विह ॥
 संप्राप्तो हि लोकनरं द्रष्टुं देवं पितामहम् ॥ ५२ ॥ निर्व्यापारः क्षणं नास्ति योऽयं व्यग्रो खेः सुतः ॥ सोऽयमभ्यागतः कस्मात्कञ्चित्सोमं
 दिवौकसाम् ॥ ५३ ॥ आश्चर्यातिशयं मन्ये यन्मार्जितपटस्त्वयम् ॥ लेखकः समनुप्राप्तो दैन्येन महतान्वितः ॥ ५४ ॥ न केनचित्पटो ह्यस्य
 मार्जितोऽभूच्च धर्मिणा ॥ यत्र दृष्टं श्रुतं वापि तदिहैव प्रदृश्यते ॥ ५५ ॥ एवमुच्चरतां तेषां भूतानां कृतशासनः ॥ निपपाताग्रतो विप्रा ब्रह्मणो रवि
 नन्दनः ॥ ५६ ॥ मूलच्छिन्नो यथा शाखी त्राहि त्राहीति संरुदन् ॥ पारिभूतोऽस्मि देवेश यन्मार्जितपटः कृतः ॥ ५७ ॥ त्वया नाथेन विधुरं पश्यामि
 कमलासन ॥ एवं ब्रुवन्स निश्चयो बभूव द्विजसत्तमाः ॥ ५८ ॥ ततो हलहलाशब्दः सभायां समवर्तत ॥ योऽयं रोदयते लोकान्सर्वान्स्थावरज

बृ.ना.पु.
॥ २५१ ॥

गयान् ॥५९॥ सोऽयं रोदिति दुःखार्तः कस्माद्वैवस्वतो यमः ॥ अथवा सत्यगाथेयं लौकिकी प्रतिभाति नः ॥ ६० ॥ जनसन्तापकर्ता यः सोऽचिरे
पोपतप्यते ॥ नहि दुष्कृतकर्मा हि नरः प्राप्नोति शोभनम् ॥ ६१ ॥ ततो निवारयामास वायुस्तेषां वचस्तदा ॥ लोकानां समचित्तानां मतं ज्ञात्वा
हि वेधसः ॥ ६२ ॥ निवार्य शर्कां मार्तण्डि शनैरुत्थापयन् विभुः ॥ भुजाभ्यां साधुपीनाभ्यां लोकमूर्तिरुदारधीः ॥ ६३ ॥ विह्वलं तं पलायतमा
सने संन्यवेशयत् ॥ सकाशस्थमुवाचेदं व्योममूर्ति स्वेः सुतम् ॥ ६४ ॥ केन त्वमभिभूतोऽसि केन स्थानाद्विवासितः ॥ केनापमार्जितो देवपटो
लोकपटस्तव ॥ ६५ ॥ ब्रूहि सर्वमशेषेण कुशकेतुर्वदत्वयम् ॥ यः प्रभुस्तात सर्वेषां स ते कर्ता समुन्नतिम् ॥ अपनेष्यति मार्तण्डे दुःखं हृदयसंस्थितम्
॥ ६६ ॥ स एवमुक्तस्तु प्रभञ्जनेन दिनेशसुनुस्तमथो बभाषे ॥ विलोक्य वक्त्रं कुशकेतुसूनोः सगद्गदं मंदमुदीर्यन्वचः ॥ ६७ ॥ इति
श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरे भागे यमस्य ब्रह्मलोकगमनं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ यम उवाच ॥ शृणु मे वचनं नाथ पितामह पितामह ॥
मरणादधिकं देव यत्प्रतापस्य खंडनम् ॥ १ ॥ निस्पृहो नाचरेद्यस्तु नियोगं पद्मसंभव ॥ अन्धकुपे निपतति स चाशु नरके ध्रुवम्
॥ २ ॥ नियोगी न नियोगं यः करोति कमलासन ॥ प्रभोर्वित्तं समश्नाति स भवेत्काष्ठकीटकः ॥ ३ ॥ योऽश्नाति लोभाद्विज्ञानि प्रजाभ्यो
वा महीपतेः ॥ नियोगी नरकं याति यावत्कल्पशतत्रयम् ॥ ४ ॥ आत्मकार्यपरो यस्तु स्वामिनं च विलुंपति ॥ भवेद्देशमनि मंदात्मा
आतुः कल्पशतत्रयम् ॥ ५ ॥ नियोगी यस्तु वै भूत्वा आत्मवेशमनि भोक्ष्यति ॥ भृत्यान्वै कर्मकरणे राज्ञो मार्जारतां व्रजेत् ॥ ६ ॥ सोऽहं देव
तवादेशात् प्रजा धर्मेण शासयन् ॥ पुण्येन पुण्यकर्तारं पापं पापेन कर्मणा ॥ ७ ॥ सम्यग्विचार्य मुनिभिर्धर्मशास्त्रादिभिर्विभो ॥ कल्पादौ
वर्तमानस्य यावद्यावद्दिनं तव ॥ ८ ॥ सोऽहं त्वदीयेन विभो नियोगेनैव शक्नुयाम् ॥ कर्तुं रुक्मिणदेनाद्य पराभूतो हि भूभुजा ॥ ९ ॥ भयाद्यस्य
जगन्नाथ पृथिवी सागरां वस ॥ न भुंक्ते वासरे विष्णोः सर्वपापप्रणाशने ॥ १० ॥ विहाय सर्वधर्मास्तु विहाय पितृपूजनम् ॥ विहाय देवपूजां
च तीर्थस्नानादिसक्रियाम् ॥ ११ ॥ योगसांख्यायुभौ त्यक्त्वा ज्ञानं ज्ञेयं च मानदं ॥ त्यक्त्वा स्वाध्यायहोमांश्च कृत्वा पापानि भूरिशः ॥ १२ ॥
प्रयाति वैष्णवं लोकमुपोष्य हरिवासरम् ॥ मनुजाः पितृभिः सार्द्धं तथैव च पितामहेः ॥ १३ ॥ तेषामपीह पितरः पितॄणां पितरस्तथा ॥ तथा
मातामहा याति मातुर्यै जनकादयः ॥ १४ ॥ तेषामपि जनेतारो जनितॄणां हि पूर्वजाः ॥ एतदुःखं पुनर्देव मम मर्मविभेदनम् ॥ १५ ॥ प्रियायाः
पितरो याति मार्जयित्वा लिपिं मम ॥ पितॄणां बीजतो यस्माद्वाद्या कुशौ धृतो यतः ॥ १६ ॥ यदेकः कुरुते कर्म तत्वेकेनेव भुज्यते ॥ ततोऽन्यस्य

उ०खं०
अ०

॥ २५१ ॥

कृतं ब्रह्मन्वीजं धात्रीसमुद्भवम् ॥ १७ ॥ तारयेत्स उभौ पक्षौ यत्तिपटो यस्य त्रिग्रहः ॥ न भार्याया भवेद्बीजं न भार्या कुक्षिधारिणी ॥ १८ ॥ कथं तस्या
 जगन्नाथ पक्षो याति परं पदम् ॥ जामातुः पुण्यमाहात्म्यात्तेन मे शिरसो रुजा ॥ १९ ॥ न मे प्रयोजनं देव नियोगेनेदृशेन वै ॥ एकादश्युपवासी यः
 स मां त्यक्त्वा व्रजेद्धरिम् ॥ २० ॥ कुलत्रयं समुद्धृत्य आत्मना सह पद्मज ॥ त्यक्त्वा तु मामकं मार्गं प्रयाति हरिमंदिरम् ॥ २१ ॥ न यज्ञेस्तादृशेदेव
 गतिं प्राप्नोति मानवः ॥ न तीर्थैर्नापि दानैर्वा न व्रतैर्विष्णुर्वाजितैः ॥ २२ ॥ न जले पावके वापि मृतः प्राप्नोति तां गतिम् ॥ योगेन संप्रणष्टो वा भृगुपातेन
 वा विधेः ॥ २३ ॥ तादृशीं न गतिं याति यादृशीं वैष्णवव्रतो ॥ गतिं मतिमतां श्रेष्ठ सत्यमेतदुदीरितम् ॥ २४ ॥ हरेर्दिने धातृफलांगलितो विमुक्तवांछारसभोजनो
 नरः ॥ प्रयाति लोके धरणीधरस्य विदुष्टकर्मापि मनुष्यजन्मा ॥ २५ ॥ सोऽहं निराशो भुवि हीनकर्मा तवागतः पादसरोजयुग्मम् ॥ विज्ञप्ति
 मात्राभयदासिकालं कुरुष्व सर्गस्थितिनाशहेतोः ॥ २६ ॥ मास्त्युस्तदा पापकृतो विहीना यन्मामकैर्भूतगणैर्मनुष्याः ॥ नियंत्रिताः शृंगल
 रज्जुबंधनैः समीपगा मे वशगा भवेयुः ॥ २७ ॥ भग्नस्तु मार्गो रवितापयुक्तो यद्विष्णुसंघैरतितीव्रहस्तैः ॥ विमुच्य कुंभीं सकलो जनौघः
 प्रयाति तद्धाम परात्परस्य ॥ २८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे यमवाक्यं नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ यम उवाच ॥ घृष्टां समनुप्राप्तः
 पन्था देवस्य चक्रिणः ॥ अच्छिद्रैर्गम्यमानैश्च नरैस्त्रिभुवनार्चित ॥ १ ॥ अप्रमाणमहं मन्ये लोकं विष्णोर्जगत्पते ॥ यो न पूर्यति लोकोघैः सर्व
 सत्वसरोरुहैः ॥ २ ॥ माधवावसथेनैव समस्तेन पितामह ॥ स्वकर्मस्था विकर्मस्थाः शुचयोऽशुचयोऽपि वा ॥ ३ ॥ उपोष्य वासरं विष्णोर्लोकं
 यांति नृपाज्ञया ॥ सोऽस्माकं हि महान् शत्रुर्भयतां च विशेषतः ॥ ४ ॥ निग्राह्यो जगतां नाथ भवेन्नास्त्यत्र संशयः ॥ तेन वर्षसहस्रेण शासितं क्षिति
 मंडलम् ॥ ५ ॥ अप्रमेयो जनो नीतो वैष्णवं हरिवल्लभम् ॥ आरोपयित्वा गरुडे कृत्वा रूपं चतुर्भुजम् ॥ ६ ॥ पीतवस्त्रसुसंबीतं स्रविणं चारुलेपनम् ॥
 यदि स्थास्यति देवेश माधव्यां माधवप्रियः ॥ ७ ॥ समस्तं नेष्यते लोकं विष्णोः पदमनामयम् ॥ एष दंडः पटो ह्येष तव पद्भ्यां विसर्जितः ॥ ८ ॥ लोक
 पालत्वमतुलं मार्जितं तेन भुभुजा ॥ रुक्मांगदेन देवेश धन्या सा स धृतो यया ॥ ९ ॥ सर्वदुःखविनाशाय मातृजातो गुणाधिकः ॥ किमपत्येन
 जातेन मातुः कुंशकरेण हि ॥ १० ॥ यो न तापयते शत्रून् ज्येष्ठ मासि यथा रविः ॥ बृथाशूलं हि जननी जाता देव कुपुत्रिणी ॥ ११ ॥ यस्य
 न स्फुरते कीर्तिर्धनस्येव शतह्रदा ॥ यः पितुर्नोद्धरेत्पक्षं विद्यया वा बलेन वा ॥ १२ ॥ मातुर्जठरजो रोगः स प्रसृतो धरातले ॥ धर्मं चार्थं च कामे च
 प्रतीपो यो भवेत्सुतः ॥ १३ ॥ मातृहा प्रोच्यते सद्भिर्बृथा तस्यैव जीवितम् ॥ एका हि वीरसूरेव विरंचे नात्र संशयः ॥ १४ ॥ यया रुक्मांगदो

वृ.ना.पु
॥ २५२ ॥

जातो मल्लिपेर्माञ्जनाय वै ॥ नेदं व्यवस्थितं देव क्षितौ केनापि भूमुजा ॥ १५ ॥ पुराणेऽपि जगन्नाथ न श्रुतं पट्यार्जनम् ॥ सोऽहं न जी मि कदाचि
दश दृष्टा क्षितौ हरिसेवने स्थितम् ॥ प्रवादमानं पटहं सुघोरं प्रलोपमानं भमं वैश्ममार्गम् ॥ १६ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे यमविलापनं नाम
पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ किमाश्चर्यं त्वया दृष्टं कथं वा खिद्यते भवान् ॥ सद्गुणेषु च संतापः स तापो मरणांतिकः ॥ १ ॥ यस्यो
च्चारणमात्रेण प्राप्यते परमं पदम् ॥ तदुपोष्य कथं सौरे न गच्छति नरस्त्विति ॥ २ ॥ एको हि कृष्णस्य कृतः प्रणामो दशाश्वमेधावभृथेन तुल्यः ॥
दशाश्वमेधी पुनरेति जन्म कृष्णप्रणामी न पुनर्भवाम् ॥ ३ ॥ कुरुक्षेत्रेण किं तस्य किं कारया विरजेन वा ॥ जिह्वाये वर्तते यस्य हरिरित्यक्षरद्वयम्
॥ ४ ॥ ब्राह्मणः श्वपचीं गच्छन् विशेषेण रजस्वलाम् ॥ अन्नमश्रन्सुरापकं मरणे यो हरिं स्मरेत् ॥ ५ ॥ अभक्ष्यागम्ययोजांतं विहाय पापसंचयम् ॥
स याति विष्णुसायुज्यं विमुक्तो भवबंधनैः ॥ ६ ॥ यन्नामोच्चारणान्मोक्षः कथं न तदुपोषणे ॥ यस्मिन्संगीयते सोऽपि चिंत्यते पुरुषोत्तमः ॥ ७ ॥
लीलया चोच्चरद्देवं शृणुयाच्च जनार्दनम् ॥ गंगांभःपूतपुण्यत्वे स नरः समतां व्रजेत् ॥ ८ ॥ अस्माकं जगतां नाथो जन्मदः पुरुषोत्तमः ॥ कथं शासति
दुर्मेधास्तस्य वासरसेविनम् ॥ ९ ॥ यस्त्वं न चर्णितस्तैस्तु यस्त्वं वद्धो न तैर्दृढम् ॥ तदस्माकं कृतं मानं मे तत्त्वं नावबुध्यसे ॥ १० ॥ यो
नियोगी न जानाति नृपभक्तान्वरान् क्षितौ ॥ कृत्स्नायासेन संयुक्तः स तैर्निग्राह्यते पुनः ॥ ११ ॥ राजेष्टा न नियोक्तव्याः सापराधा नियोगिना ॥
स्वामिप्रसादात्सिद्धास्ते विनिन्युर्वै नियोगिनम् ॥ १२ ॥ एवं हि पापकर्तारः प्रणता ये जनार्दने ॥ कथं संयमिता तेषां बाल्याद्भास्करनंदनम् ॥ १३ ॥
शैवेर्भास्करभक्तैर्वा मद्रक्तैर्वा दिवाकरैः करोमि तव साहाय्यं हरिभक्तैर्न भास्करैः ॥ १४ ॥ सर्वेषामेव देवानामादिस्तु पुरुषोत्तमः ॥ १५ ॥ मधुसूदनभक्तानां
निग्रहो नोपपद्यते ॥ व्याजेनापि कृता यैस्तु द्वादशी पक्षयोर्द्वयोः ॥ १६ ॥ तैः कृते भवमाने तु तव नाहं सहायवान् ॥ १७ ॥ कृते सहाये तव
सूर्यमुनो भवेदनीतिर्मम देहघातिनी ॥ विपर्ययो ब्रह्मपदात्सुपुण्यात्कृतेव मार्गे सह विष्णुभक्तेः ॥ १८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे ब्रह्मवाक्यं
नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ यम उवाच ॥ प्राप्तं तात मया सार्द्धं वेदाग्निमने हितम् ॥ नाहं गच्छामि योगांतं पुनरेव जगत्पते ॥ १ ॥ प्रशासति महीं भूपे
हाटकागदसंज्ञके ॥ तमेकं देवताश्रेष्ठं संप्राप्ते हरिवासरे ॥ २ ॥ यदि चालयसे धैर्यात्ततोऽहं तव किंकरः ॥ स मे शङ्खमहान्देव तेन लुप्तः पटो मम ॥ ३ ॥
तमेकं भोजयित्वा तु काष्णंऽहनि महीपतिम् ॥ कृतकृत्यो भविष्यामि गयापिंडप्रदो यथा ॥ ४ ॥ अथ प्रभृति देवेशो येनैरैः संस्मृतो हरिः ॥ उपोषितः स्तुतो

न० ख०
अ० ७

॥ २५२ ॥

वापि न नियम्या मया हि ते ॥५॥ हरिरिति सहसा ये संगुणतिच्छलेन जननिजठरमागतिं विमुक्ता हि मर्त्याः ॥ मम पटविलिपिं ते नो विशांति
 प्रवीणा दिविचरवरसंचैस्ते नमस्या भवन्ति ॥ सौतिरुवाच ॥६॥ वैवस्वतस्य कार्येण तत्सम्मानचिकीर्षया ॥ चितयामास देवेशो विरिंचिः कुशलाञ्जनः
 ॥७॥ चितयित्वा क्षणं देवः सर्वभूतैश्च भूषितः ॥ भूतत्रासनमात्रं तु रूपं स जगद्देविभुः ॥८॥ तस्मिन्नुत्पादयामास प्रमदा लोकमोहिनीम् ॥ सर्वयोपि द्वारा देवी
 मनसा निर्मिता बभौ ॥९॥ सा बभूवाग्रतस्तस्य सर्वालंकारभूषिता ॥ दृष्ट्वा पितामहस्तां तु रूपद्वयविणसंयुताम् ॥१०॥ प्राहेमान् पश्यतो ह्येतां स्वकान्चै काम
 मोहिताम् ॥ प्रत्यवायभयाद्ब्रह्मा चक्षुषी संन्यमीलयत् ॥११॥ सरागेणेह मनसा सरागेणेह चक्षुषा ॥ चितयेद्रीक्षयेद्वापि जननीं वा सुतामपि ॥१२॥ बधूं वा
 भ्रातृजायां वा गुरोभार्यां नृपस्त्रियम् ॥ स याति नरकं घोरं संचित्य श्वपचीमपि ॥१३॥ दृष्ट्वा हि प्रमदा ह्येता यः शोभे ब्रजते नरः ॥ तस्य जन्मकृतं
 पुण्यं वृथा भवति नान्यथा ॥१४॥ प्रसंगे दशसाहस्रं पुण्यमायाति संक्षयम् ॥ पुण्यस्य संक्षयात्पार्षा पापाणामुर्भवेद्बुधम् ॥१५॥ तस्मान्न चितये
 त्प्राज्ञो ह्येतां रागेण चक्षुषा ॥ जनन्या अपि पादौ तु नादेयौ द्वादशाब्दिकैः ॥१६॥ सुतैस्त्वभ्यंगकरणे पुनर्यौवनसंस्थितैः ॥ पृथ्यतीतां सुतोऽभ्यंगे
 नियुज्जीत विचक्षणः ॥१७॥ बृद्धो वापि युवा वापि न पादौ धावयेद्बधूम् ॥ उभयोः पतनं प्रोक्तं गौरवेऽङ्गारसंचये ॥१८॥ या बधूदर्शयेदंगं विवृतं
 श्वशुरस्य हि ॥ पाणिपादाहता राजन् किमिभक्ष्या भवेत्तु सा ॥ बधूहस्तेन यः पापः पादशौचं करोति हि ॥१९॥ स्नानं वाप्यथवाभ्यंगं
 तस्याप्येवंविधा गतिः ॥ सूचीमुखैः कृष्णवक्त्रैर्भुज्यते कल्पसंस्थितिम् ॥२०॥ तस्मान्न वीक्षयेन्नासीं सुतां वापि बधूं नरः ॥ साभिलाषेण
 मनसा तत्क्षणात्पतते नरः ॥२१॥ एवं संचितयित्वा च सुक्ष्मां दृष्टिं चकार ह ॥ यदिदं वर्तुलं वक्त्रं सोन्नतं दृश्यते शुभम् ॥२२॥
 अस्थिपंजरमेतद्धि चर्ममांसावृतं त्विति ॥ वसा मेदोऽथ नयने सोज्वले स्त्रीषु संस्थिते ॥२३॥ अत्युच्छ्रितमिदं मांसं स्तनयोः समव
 स्थितम् ॥ निम्नांशतां दर्शयति त्रिवली जठरस्थिता ॥२४॥ पुनरेवाधिकं क्षिप्तं मांसं जघनवर्त्मनि ॥ मूत्रद्वारमिदं गुह्यं यत्र मुग्धं जगन्नयम् ॥
 ॥२५॥ अपानवायुना गुह्यं सर्वैव प्रतिकुत्सितम् ॥ भस्त्रावर्गाधिकं क्षिप्तं मांसं जघनवर्त्मनि ॥२६॥ कृतं यद्वद्विधा काष्ठं तद्वज्रं चा
 द्विधा ध्रुवम् ॥ शुक्रास्थिपूरितं मांसैः कथं सुन्दरतां ब्रजेत् ॥२७॥ मांसमेदोवसासारे किं सारं देहिनां वद ॥ विष्टामूत्रमलैः पुष्टे को देहे
 रज्यते नरः ॥२८॥ एवं विचार्य बहुधा विरिंचिर्ज्ञानचक्षुषा ॥ धैर्यं कृत्वा च नारीं तामुवाच गजगामिनीम् ॥२९॥ यथाहि मनसा

वृ.ना.पु.
॥ २५३ ॥

सृष्टा मया त्वं वर्षाणिनी ॥ तथा भूतासि चार्वंगि मानसोन्मादकारिणी ॥ ३० ॥ तमुवाच तदा सा तु प्रणम्य चतुराननम् ॥ पश्य मूर्च्छान्वितं
नाथ जगत्स्थावरजंगमम् ॥ ३१ ॥ मोहितं मम रूपेण सयोगि यदकल्मषम् ॥ स नास्ति त्रिषु लोकेषु यः पुमान्मम दर्शनात् ॥ ३२ ॥ भवंत
मादितः कृत्वा न क्षोभं याति पद्मज ॥ आत्मस्तुतिर्न कर्तव्या केनचिच्छुभमिच्छता ॥ ३३ ॥ स्तवनाग्रकं याति विशुद्धोऽपि च मानवः ॥
तथापि स्तवनं ब्रह्मन् कर्तव्यं कार्यहेतुना ॥ ३४ ॥ साहं सृष्टा त्वया ब्रह्मन् कस्यचित्सोभणाय वै ॥ तमादिश जगन्नाथ क्षोभयिष्ये न संशयः ॥
॥ ३५ ॥ मां दृष्ट्वापि क्षितौ देव भूधरश्चापि मुह्यति ॥ किं पुनश्चेतनोपेतः श्वासोच्छ्वासी नरस्त्विति ॥ ३६ ॥ तथा चोक्तं पुराणेषु नारीवीक्षणवर्णनम् ॥ उन्माद
करणं नृणां दुश्चरित्रनाशनम् ॥ ३७ ॥ सन्मार्गे तावदास्ते प्रभवति पुरुषस्तावदेवेंद्रियाणां लब्ध्वा तावद्विधत्ते विनयमपि समालम्बते तावदेव ॥ भूचापा
क्षेपयुक्ताः श्रवणपथगता नीलपक्ष्माण एते यावल्लीलावतीनां न हृदि धृतिमुषो दृष्ट्वाणाः पतन्ति ॥ ३८ ॥ धिक्त्वस्य मूढमनसः कुक्वेः कवित्वं यः
स्त्रीमुखं च शशिनं च समीकरोति ॥ श्लेषविस्मितकटाक्षनिरीक्षितानि शोपप्रसादहसितानि कुतः शशङ्के ॥ ३९ ॥ पीतं हि मद्यं मनुजेन नाथ
करोति मोहं सुविचक्षणस्य ॥ स्मृता च दृष्टा युवती नरेण विमोहयेदेव सुराधिका हि ॥ ४० ॥ मोहनार्थं त्वया सृष्टा नराणां प्रपितामह ॥ तमादिश
जगन्नाथ त्रिलोक्यं मोहयाम्यहम् ॥ ४१ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ सत्यमुक्तं त्वया देवि नासाध्यं भुवनत्रये ॥ नागनासोरु सुभगे मत्तमातंगगामिनि ॥ ४२ ॥
या त्वं दूषयसे चेतो ममापि वर्षाणिनि ॥ तन्मया मुह्यतीतं तु कृतं ज्ञानाङ्कुशेन हि ॥ ४३ ॥ सा त्वं कथं न लोकानां चेतास्यपहरिष्यसि ॥ सत्यमे
तद्विशालाक्षि तव रूपं विमोहनम् ॥ ४४ ॥ सामरं हि जगत्सर्वं निश्चेष्टमपि लक्ष्ये ॥ यन्निमित्तं मया सृष्टा तत्साधय वानने ॥ ४५ ॥ वैदिशे
नगरे राजा नाम्ना रुक्माङ्गदः क्षितौ ॥ यस्य सन्ध्यावली भार्या तव रूपोपमा शुभे ॥ ४६ ॥ यस्यां धर्माङ्गदो जातो पितुरत्यधिः सुतः ॥ दशनागायु
तवलः प्रतापेन रविर्यथा ॥ ४७ ॥ यः क्षीत्या धरया तुल्यो गांभीर्ये साङ्गरोपमः ॥ तेजसा वह्निवदीप्तः क्रोधे वैवस्वतोपमः ॥ ४८ ॥ त्यागे वैरोचनि
र्यद्भूतौ हि पवनोपमः ॥ सौम्यत्वे शशितुल्यस्तु रूपवान् मन्मथो यथा ॥ ४९ ॥ जीवभार्गवोस्तुल्यो यो नीतौ रञ्जनन्दनः ॥ पित्रा भुक्तं सम
स्तेकं जंबूद्वीपे धरानने ॥ ५० ॥ धर्माङ्गदेन द्वीपानि संजितान्यपराण्यपि ॥ पित्रोस्तु व्रीडया येन न ज्ञाते प्रमदासुखम् ॥ ५१ ॥ स्वयं प्राप्ताः परि
त्यक्ता येन भार्याः सहस्रशः ॥ यो न वाक्याद्विचलते सदैव हि पितुर्गृहे ॥ ५२ ॥ यस्य वै त्रीणि सुभगे मातृणां चारुहासिनि ॥ शतानि कनका
भासे त्वविरोधेण पश्यति ॥ ५३ ॥ तस्य धर्मप्रधानस्य पुत्रत्रावितस्य च ॥ समीपं गच्छ चार्वंगि मंदरे पर्वतोत्तमे ॥ ५४ ॥ तत्र वत्स्यति

उ० खं
अ० ७

॥ २५३ ॥

राजा वै तुरगेणातिवाहितः ॥ तव गीतेन चार्वंगि मोहितोऽथं विहाय च ॥ ५५ ॥ आचिरुह्य गिरेः शृङ्गं स संगं यास्यति त्वया ॥ तत्र देवि त्वया
 वाच्यं मिलित्वा भूभुजा त्विह ॥ ५६ ॥ अहं भार्या भविष्यामि तव राजत्र संशयः ॥ यद्वीमि द्वाहं नाथ तत्कार्यं हि त्वया ध्रुवम् ॥ ५७ ॥ मोहि
 तस्तव रूपेण तथैव प्रतिपद्यते ॥ यतस्तं शपथैर्धृत्वा दक्षिणेन करेण वै ॥ ५८ ॥ वाच्यः कतिपयैः सुष्ठु दिनैरपगतैस्त्विति ॥ सुरते तव चार्वंगि
 यदा मुग्धो हि लक्ष्यते ॥ ५९ ॥ तदा प्रहस्य राज्ञो वै स्मारणीयं पुरा वचः ॥ यस्तवया शपथो राजन्कृतो मद्वाक्यपालने ॥ ६० ॥ तत्पाल्य
 मर्हापाल मन्येऽहं समयस्त्विति ॥ एवमुक्ते त्वया मुग्धो राजा वै सत्यगौरवात् ॥ ६१ ॥ पालयामि न संदेहो ब्रूहि किं ते ददाम्यहम् ॥ एवमुक्ते
 तु वचने त्वया वाच्यो वरानने ॥ ६२ ॥ रुक्मांगदो महीपालो धर्मांगदपिता शुभे ॥ नोपवासस्तवया कार्या जातु वै हरिवासरे ॥ ६३ ॥ सुरतसं
 सकारी मे ह्युपवासो भवेत्प्रिय ॥ मुमुग्धा यौवनोपेतां स्वभार्या यो न सेवते ॥ ६४ ॥ पर्वापेक्षी दुराचारः स याति नरकं ध्रुवम् ॥ त्रिरात्रमपि
 द्वाहं त्वया भूप उपोषणात् ॥ ६५ ॥ नाहं निमेषमप्येकं स्थातुं शक्ता त्वया विना ॥ आद्रकाले तु संप्राप्ते उपाविष्टौर्द्विजैः किल ॥ ६६ ॥ याचते
 संगमं भार्या यदि भोग्या तदैव सा ॥ एवं संवोध्यमानोऽपि यदा राजा वचस्तव ॥ ६७ ॥ न करिष्यति चार्वंगि तदा वाच्यं परं वचः ॥ यदि न त्यजसे राज
 न्नपवासं हरेर्दिने ॥ ६८ ॥ स्वहस्तेन शिरश्छित्वा स्वपुत्रस्य वरासिना ॥ धर्मांगदस्य राजेन्द्रं ममोत्संगे क्षिप स्वयम् ॥ ६९ ॥ यद्येतन्मत्प्रियं त्वं हि न करोषि
 महीपते ॥ धर्मसीणो भवान् गता नरके नात्र संशयः ॥ ७० ॥ श्रुत्वा त्वदीयं वचनं वरांगने न हिंस्यते प्राणसमं च पुत्रम् ॥ संगृह्य वाक्यं वसुधामराणां सम्भो
 क्ष्यते माधववासरेऽसौ ॥ ७१ ॥ ततो जनो यास्यति पूर्ववच्च यमांतिकं किंकरपाशबद्धः ॥ लिपिप्रमाणं नरकाधिवासी भविष्यते साधु कृतं त्वया
 हि ॥ ७२ ॥ अथ यदि निहंति तनयं राजा सत्येन संयुतः श्रीमान् ॥ निःशेषामरपूज्यं व्रजति पदं पद्मनाभस्या ॥ ७३ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणो
 त्तरभागे मोहिनीं प्रति ब्रह्मवाक्यं नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ सौतिरुवाच ॥ सा श्रुत्वा ब्रह्मणो वाक्यं नारी कमललोचना ॥ उवाच नाम मे
 देहि येन गच्छामि मंदिरम् ॥ १ ॥ पित्रा नाम प्रकर्तव्यमपत्यानां जगत्पते ॥ नाम पापहरं प्रोक्तं तत्कुरुष्व कुशध्वज ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यस्मादिदं
 जगत्सर्वं त्वया सुंदरि मोहितम् ॥ मोहिनी नाम ते देवि सगुणं हि भविष्यति ॥ ३ ॥ दशावस्थागतः सम्यग् दर्शनात् भविष्यति ॥ यदि प्राप्नोति वै
 सुष्ठु त्वत्संपर्कं सुखावहम् ॥ ४ ॥ एवमुक्ता वरारोहा प्रणम्य कमलामनम् ॥ वीक्ष्यमाणामरेर्माणिं प्रतस्थे मंदराचलम् ॥ ५ ॥ तृतीयेन मुहूर्तेन संप्राप्ता
 गिरिमस्तकम् ॥ यस्य संवेष्टने नागो वासुकिर्नहि पूर्यते ॥ ६ ॥ यो धृतो हरिणा पूर्वं मथितो देवदानवैः ॥ चह्लक्षयोजनः सिधुर्यस्यासौ गह्वरो भवेत् ॥ ७ ॥

बृ.ना.पु.
४ २५४ ॥

कूर्मदेहेन संपृक्तो यो न भिन्नो गिरिर्महान् ॥ पतता येन राजेंद्र सिंघोर्गुह्यं प्रदर्शितम् ॥ ८ ॥ गतं ब्रह्मांडमार्गेण पयो यस्माद्विरेद्विजाः ॥ कूर्मास्थि
 यपता येन पावको जनितो महान् ॥ ९ ॥ यस्मिन्स वसते देवः सह भूतेर्दिगवरः ॥ न देवैर्दानैर्वापि दृष्टो यो हि द्विजोत्तमाः ॥ १० ॥ दशवर्षसहस्राख्ये
 काले महति गच्छति ॥ केयूरघर्षणे येन कृतं देवस्य चक्रिणः ॥ ११ ॥ रत्नानां मंदिरं ह्येष बहुधातुसमन्वितः ॥ १२ ॥ क्रीडाविहारोऽपि दिवौकसां यस्त
 पस्विनां यस्तपसोऽपि हेतुः ॥ भुरांगनानां रतिवर्द्धनो यो रत्नौषधीनां प्रभवो गिरिर्महान् ॥ १३ ॥ दशैकसाहस्रमितश्च मूले तत्संख्यया विस्तरतां गतोऽ
 सौ ॥ दैर्घ्येण तावन्ति हि योजनानि त्रैलोक्ययथीव सञ्चिच्छ्रितोऽसौ ॥ १४ ॥ सकांचनैरत्नमयैश्च शृंगैः प्रकाशयन्भूमितलं वियच्च ॥ यस्मिन्गतः कश्य
 पनन्दनो वै विरश्मितामेति विनष्टतेजाः ॥ १५ ॥ कांचनाकारभूतां संप्राप्ता कांचनप्रभा ॥ सूर्यतेजोनिहतारं मंदरं तेजसा स्वयम् ॥ १६ ॥ कुर्वती
 नृपकामार्थमुपविष्टा शिलातले ॥ नीलक्रांतिमये दिव्ये सप्तयोजनविरतृते ॥ १७ ॥ तस्यां शिलायां राजेंद्र लिगं तिष्ठति कौलिशम् ॥ दशहस्त
 प्रमाणं हि विस्तराद्दृष्टं संख्यया ॥ १८ ॥ वृषलिगेति विख्यातं प्रासादाभ्रसमं परम् ॥ तस्मिन्वाला द्विजश्रेष्ठाश्चक्रे संगीतमुत्तमम् ॥ १९ ॥ तन्त्रीता
 लसमायुक्तं कृमहानिकरं परम् ॥ समीपवर्तिनी तस्य भूत्वा लिगस्य भामिनी ॥ २० ॥ मूर्च्छनातालसहितं गांधारध्वनिसंयुतम् ॥ तस्मिन्प्रवृत्ते राजेंद्र
 गीते मन्मथवर्द्धने ॥ २१ ॥ बभूव स्थावराणां हि स्पृहा तस्मिन्मुनीश्वराः ॥ न च देवं न चादेवं गीतं तादृग्वभूव ह ॥ २२ ॥ मोहिनीमुखनिर्गीतं
 गीतं सत्त्वविमोहनम् ॥ २३ ॥ श्रुत्वेव गीतं हि दिगम्बरस्तु तेनैव रूपेण वरांगनायाः ॥ कामातुरो भोक्तुमनाश्चाल तां मोहिनीं पार्वतिदृष्टिल
 जः ॥ २४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीचरिते मंदस्वर्णनं नामाऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ सौतिरुवाच ॥ रुक्मांगदस्तु राजेंद्रो भुक्त्वा भोगांस्तु
 मानुषान् ॥ संपूज्य बहुशो देवं पीतांबरधरं हरम् ॥ १ ॥ दत्त्वा मूर्ध्नि पदं विप्राः शत्रूणां रणशालिनाम् ॥ कृत्वा शून्यं यमपथं जित्वा वैवस्वतं यमम्
 ॥ २ ॥ वैकुण्ठस्य तु पंथाने संपूर्णं मानवैः कृतम् ॥ आहूय तनयं काले धर्मांगदमभापत ॥ ३ ॥ एतां वसुमतीं पुत्र वसुपूर्णां समंततः ॥ परि
 पालय वीर्येण स्वधर्मे कृतनिश्चयः ॥ ४ ॥ पुत्रे समर्थे जाते यो राज्यं न प्रतिपादयेत् ॥ तस्य धर्मस्तथा कीर्तिर्विनश्यति न संशयः ॥ ५ ॥
 समर्थेन च पुत्रेण यो न याति पिता सुखम् ॥ अवश्यं पातको सोऽपि विज्ञेयो भुवनत्रये ॥ ६ ॥ पितुर्भारक्षमः पुत्रो भारं नोद्वहते तु यः ॥
 मातुरुच्चारवजातो द्विजिह्वो विषवर्जितः ॥ ७ ॥ स पुत्रो योऽधिकख्यातः पितुर्भवति भूतले ॥ प्रकाशयति सर्वत्र स्वकरोरिव भास्करः ॥ ८ ॥

उ० ख०
अ० १

॥ २५४ ॥

सायुज्यं स्तुयमानो दिवि स्थितः ॥ १० ॥ सोऽहं प्रजाकृते पुत्र आसक्तः कर्मभिः सितौ ॥ न भुक्तं नैव सुप्तं तु स्वेच्छया पालने स्थितः ॥ ११ ॥
 असमर्थे त्वयि सुत न प्राप्तं हि मया सुखम् ॥ विष्णुवासरभोक्तृणां निग्रहे कृतबुद्धिना ॥ १२ ॥ केचिच्छेवे स्थिता मार्गे सौरे केचिद्वचस्वस्थिताः ॥
 विरिचिमार्गगाश्चान्ये पार्वत्याश्च स्थिताः परे ॥ १३ ॥ सायं च प्रातरासीना अग्निहोत्रे व्यवस्थिताः ॥ बालो युवा वा वृद्धो वा गुर्विणी वा कुमारिका ॥
 ॥ १४ ॥ सरोगो विकलो वापि न शक्नोति ह्युपोषितुम् ॥ इत्येवं जल्पितं येस्तु तान्निरस्त्य समन्ततः ॥ १५ ॥ वचोभिस्तु पुराणोक्तैर्वासरेर्वहुभिस्त्वहम् ॥
 संबोधयित्वा बहुशः प्रजानां सुखहेतवे ॥ १६ ॥ निरुह्य तान्हरिदिने निराहारान्करोमि च ॥ शास्त्रदृष्ट्या तु विदुषो मूर्खान्दंडनपूर्वकम् ॥ १७ ॥ शास-
 यित्वा कृताः सर्वे निराहारा हरोर्दिने ॥ तेन मे न मुखं किंचिदवलीढं धरातले ॥ १८ ॥ कच्चिन्न दुःखेन जनान्योजयेत्किल पुत्रक ॥ स्वेभ्यो वापि परेभ्यो
 वा यो रक्षेच्च प्रजा नृपः ॥ १९ ॥ तस्यामी ह्यक्षया लोकाः पुराणेषु प्रकीर्तिताः ॥ सोऽहं प्रजाकृते सौम्य संस्थितो नात्मनः क्वचित् ॥ २० ॥
 सौख्यमिच्छाम्यहं भोक्तुं मृगयादिसमुद्रवम् ॥ न पानद्युतजं पुत्र कामयेऽहं कदाचन ॥ २१ ॥ एषु सक्तोऽचिरात्पुत्र विनाशं याति पार्थिवः ॥ त्वत्प्र-
 सादादहं पुत्रमृगयाव्याजतोऽधुना ॥ २२ ॥ गिरीन्वनानि सरितः सरांसि विविधानि च ॥ भोक्तुकामः प्रियान्कामांस्त्वयि भारं निवेश्य च ॥ २३ ॥
 एतत्सर्वं समाख्यातं यत्स्थितं हृदये मम ॥ कृते तव महाकीर्तिरकृते नरकस्थितिः ॥ २४ ॥ धर्मांगद उवाच ॥ सर्वमेतत्करिष्यामि भुंक्स्व भोगान्म-
 नोऽनुगान् ॥ शुर्वो राज्यधुरं तात त्वदीयामुद्राम्यहम् ॥ २५ ॥ नहि मेऽन्यः स्मृतो धर्मस्त्वद्राक्यकरणं विना ॥ पितुर्वाक्यमकुर्वाणः कुर्वन्धर्मा-
 नथो ब्रजेत् ॥ २६ ॥ तस्मात्करिष्ये वचनं त्वदीयं प्रांजलिः स्थितः ॥ एवमुक्ते तु वचने राजा हृष्टो बभूव ह ॥ २७ ॥ गंतुकामो मृगान्भूयो
 लब्ध्वा ज्ञात्वा वनं ततः ॥ धर्मांगदोऽपि दृष्टात्मा प्रजा आहूय चाब्रवीत् ॥ २८ ॥ पित्रा निपुक्तो भवतां पालनाय हिताय च ॥ पितुर्वाक्यं मया
 कार्यं सर्वथा धर्ममिच्छता ॥ २९ ॥ नान्यो हि धर्मः पुत्रस्य पितुर्वाक्यं विना प्रजाः ॥ मयि दंडधरे शास्ता न यमो भवति क्वचित् ॥ ३० ॥
 एवं ज्ञात्वा तु युष्माभिः स्मर्तव्यो गरुडध्वजः ॥ ब्रह्मार्पणप्रयोगेण यजनीयो जनार्दनः ॥ ३१ ॥ ममत्वं हि परित्यज्य स्वजातिविहितेन च ॥
 येन वो ह्यक्षया लोका भवेयुर्नात्र संशयः ॥ ३२ ॥ पितृमार्गाधिको ह्येष भवतां दर्शितः प्रजाः ॥ ब्रह्मार्पणक्रियायुक्ता भवंतु ज्ञानकोविदाः ॥
 ॥ ३३ ॥ न भोक्तव्यं हरिदिने पेत्रो मार्गस्तु शाश्वतः ॥ विशेषो हि मयाख्यातो भवतां ब्रह्मसंस्थितिः ॥ ३४ ॥ प्रयोक्तव्या च तत्त्वज्ञैः पुनरावृत्ति-
 दुर्लभा ॥ यदुपोष्यं हरिदिनं तदवश्यमिति स्थितिः ॥ ३५ ॥ अनुनीय प्रजाः सर्वाः समाश्वास्य पुनः पुनः ॥ न दिवा न च शर्वयां शेते धर्मा

वृ. ना. पु.
॥ २५५ ॥

गदः सदा ॥ ३६ ॥ सर्वत्र भ्रमते शौर्यात्कुर्वन्निष्कटकां क्षितिम् ॥ पटहो रटते नित्यं मृगारिरिषुमस्तके ॥ ३७ ॥ अभुक्ता द्वादशीं लोकां ममत्वेन
विवर्जिताः ॥ त्रिविधेषु च कार्येषु देवेशश्चित्यतां हरिः ॥ ३८ ॥ हव्यकव्यवहो देवः स एव पुरुषोत्तमः ॥ सूर्ये यो हि कृशाकाशे विसर्गे जगतां पतिः ॥ ३९ ॥
स्मर्तव्यो मनुजैः सर्वधर्मकामार्थकाशुकैः ॥ स्वजातिविहितोऽन्येवं सन्मार्गे चैव माधवः ॥ ४० ॥ स एव भोक्ता भोक्तव्यः स एव पुरुषोत्तमः ॥ विनियो
गस्तु तस्यैव सर्वकर्मसु युज्यते ॥ ४१ ॥ एवं रटति विप्रेन्द्राः पटहे मेघनिःस्वने ॥ एवं धर्ममवाप्याथ पिता धर्मागदस्य हि ॥ ४२ ॥ ज्ञात्वा
पुत्रं कियोपेतमात्मनो ह्यधिकं द्विजाः ॥ उवाच भार्या संहृष्टः स्थितां लक्ष्मीमिवापराम् ॥ ४३ ॥ संध्यावलि ह्यहं धन्यस्त्वं चापि वरवर्णिनी ॥
उभयोर्जनितः पुत्रः शशांकधवलः क्षितौ ॥ ४४ ॥ कर्णाभ्यां श्रूयते मोक्षो न दृष्टः केनचित्कचित् ॥ सोऽस्माभिरधिकं प्राप्तो मोक्षः सत्पुत्रसंभवः ॥ ४५ ॥
पुत्रे विनयसंपन्ने वृत्तशौर्यसमन्विते ॥ प्रतापिनि वसरोहे पितुर्मोक्षो गृहे ध्रुवम् ॥ ४६ ॥ आनंदं ब्रह्मणो रूपं शतानंदः सुतेन यः ॥ पिता भवति
चार्वांगि सत्कर्मकरणैः शुभैः ॥ ४७ ॥ नैतत्साम्यं भवेदेवि लोके स्थावस्जंगमे ॥ सत्पुत्रः पितुरादाय भारमुद्रहते तु यः ॥ ४८ ॥ सोऽहं गमिष्यामि
वनाय हृष्टो विहारशीलो मृगहंसनाय ॥ स्वेच्छाचरन्नाथ विशालनेत्रे विमुक्तपापो जनरक्षणाय ॥ ४९ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरेभागे रुक्मांग
दधर्मागदसंवादो नाम नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ ततः प्राह विशालाक्षी भर्तुर्वार्यं निशम्य सा ॥ सत्यमुक्तं त्वया राजन्पुत्रसौख्यात्परं
सुखम् ॥ १ ॥ न भवेदिह राजेंद्र मुनीनां भाषितं यथा ॥ तुल्यं भवति लोकेऽस्मिन् विष्ण्वाख्यस्य परस्य हि ॥ २ ॥ पुत्रे भारस्त्वया न्यस्तः सप्तद्वीपसमु
द्रवः ॥ मार्गी हिंसां परित्यज्य यज्ञैरिष्टा जनार्दनम् ॥ ३ ॥ भोगस्पृहां परित्यज्य सेवस्व सुरनिम्नगाम् ॥ एतन्न्याय्यं भवति भो न न्याय्यो
मृगनिग्रहः ॥ ४ ॥ हृदये नखपातो हि वृद्धाया भूपते यथा ॥ तथा विषयसेवा हि पितृणां पुत्रिणां विदुः ॥ ५ ॥ गृहे वापि हृषीकेशं पूज
यस्व महीपते ॥ निर्दोषमृगयूथानां न युक्तं सूदनं तव ॥ ६ ॥ अहिंसा परमो धर्मः पुराणे परिकीर्तितः ॥ हिंसया वर्तमानस्य व्यर्थो धर्मो
भवेदिति ॥ कुर्वन्नपि वृथा धर्मान्यो हिंसामनुवर्तते ॥ ७ ॥ परैरुपहतां भूष नोपभुंजति साधवः ॥ यदिहं नृप ते प्रोक्तं विद्वद्भिर्जीवधान
नम् ॥ ८ ॥ अनुमोदयिता पूर्वं द्वितीयो घातकः स्मृतः ॥ विश्वासकस्तृतीयोऽपि चतुर्थो भक्षकस्तथा ॥ पंचमः पाचकः प्रोक्तः षष्ठो भूपात्र विद्मही ॥
हिंसया संयुतं धर्ममधर्मं च विदुर्बुधाः ॥ ९ ॥ न पापं कुरुते भूष पुत्रे भारं निवेश्य वै ॥ धर्मं समाश्रयन्सम्यक्संजातपलितः पिता ॥ १० ॥ परि
त्यज्य हर्मं भावं मृगहिंसासमुद्रवम् ॥ मृगशीला हि राजानो विनष्टाः शत्रो नृपाः ॥ ११ ॥ तस्माद्बुधं हि तन्मन्ये यदत्र मृगपातनम् ॥ वया वरा मृगे

उ० सं०
अ० १०

॥ २५५ ॥

राजा धर्मिणामपि दृश्यते ॥ १२ ॥ निवारितो मया हि त्वं हितबुद्ध्या पुनः पुनः ॥ एवं भुवाणां तां भार्यां नृपो वचनमब्रवीत् ॥ १३ ॥ न हि
 हिंसे भृगान्देवि भृगव्याजेन कानने ॥ पर्यटिष्ये घनुष्पाणिः कुर्वन्कटकशोधनम् ॥ १४ ॥ जनमध्ये सुतो मेऽस्तु काननेऽहं वरानने ॥ स्वापदेभ्यश्च
 दस्युभ्यः प्रजा रक्ष्या महीभृता ॥ १५ ॥ आत्मना वाथ पुत्रेण गोपनीयाः प्रजा शुभे ॥ प्रजा अरक्षन् नृपतिः सधर्म्मोऽपि व्रजत्यधः ॥ १६ ॥ सोऽहं रक्षणमुद्दि
 श्यगमिष्यामि वनं प्रिये ॥ विमुक्तभावोऽहमिति मेरुभृंगे रविर्यथा ॥ १७ ॥ एवमुद्दिश्य तां राजा आरुरोह हयोत्तमम् ॥ दोषापतिसमप्रसृत्य निर्दोषं
 क्षितिभूषणम् ॥ १८ ॥ देववाहसमं रूपे प्रभजनसमं जवे ॥ धरामादृत्य भूषणं दत्त्वा तं दक्षिणं करम् ॥ १९ ॥ सहस्रकोटिदातारं कामिनीकुचपीड
 नम् ॥ अशोकपल्लवाकारं वज्राकुशविरोहणम् ॥ २० ॥ संप्रतस्थे महीपालश्चालयानो महीतलम् ॥ साधयानो ययौ देशान्काननं स नृपोत्तमः ॥ २१ ॥
 वाजिवेगेन निर्द्धता वारणाः स्यंदना हयाः ॥ पदातयो निपेतुस्ते मूर्च्छिताः क्षितिमण्डले ॥ २२ ॥ स राजा सहसा प्राप्तो मुनीनामाश्रमं परम् ॥ योज
 नानां समुत्तीर्य शतमष्टोत्तरं नृप ॥ २३ ॥ प्रविवेशाश्रमं रम्यं कदलीखण्डमण्डितम् ॥ अशोकवकुलोपेतं पुत्रागसरलावृतम् ॥ २४ ॥ मातुलिङ्गेः
 कपित्थैश्च खड्गैः पनसादिभिः ॥ नारिकेलैस्तथा तालैः केतकैः सिंदुवारकैः ॥ २५ ॥ चन्दनैः सतमालैश्च सालैः पिप्पलचंपकैः ॥ कमुकैर्दाडिमै
 श्चैव धात्रीवृक्षैः सहस्रशः ॥ २६ ॥ निम्बवृक्षैश्च बहुशस्तथाघैर्लोभ्रपादपैः ॥ परिपक्वफलैर्नम्रैः खगारुढैः समावृतम् ॥ २७ ॥ हृद्येन वायुना युक्तं
 पुष्पगन्धावृतेन हि ॥ पश्यमानो मुनिं राजा ददर्श हुतभुक्प्रभम् ॥ २८ ॥ वामदेवं द्विजवरं बहुशिष्यसमावृतम् ॥ अवरुह्य हयादृष्ट्वा प्रणनाम च
 सादरम् ॥ २९ ॥ तेनापि मुनिना राजा ह्यघाद्यैरभिपूजितः ॥ उपविश्यासने कौशे प्राह सहस्रया गिरा ॥ ३० ॥ अद्य मे पातकं क्षीणं संप्राप्तं
 कर्मणः फलम् ॥ दृष्ट्वा तव पदाभोजं सम्यग्ध्यानपरस्य च ॥ ३१ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य रुक्मांगदमहीपतेः ॥ संपृष्ट्वा कुशलं प्राह वामदेवो मुदा
 न्वितः ॥ ३२ ॥ राजस्त्वयातिपुण्येन विष्णुभक्तेन वीक्षितः ॥ ममाश्रमो महाभाग पुण्यो जातो धरातले ॥ ३३ ॥ कस्तेऽन्यस्तुल्यतामेति पार्थिवो
 धरणीतले ॥ येन वैवस्वतो मार्गो भग्नो निर्जित्य वै यमम् ॥ ३४ ॥ प्रापितः सकलो लोको वैकुण्ठं पदमन्ययम् ॥ उपोषयित्वा नृपते
 द्वादशीं पापनाशिनीम् ॥ ३५ ॥ चतुर्भिः शोभनोपायैः प्रजाः संयम्य भूतले ॥ स्वकर्मस्था विकर्मस्था नीता मधुभिदः पदम् ॥ ३६ ॥ सोऽस्माकं द्रष्टु
 कामानां संप्राप्तो दर्शनं नृप ॥ श्वपचोऽपि महीपाल विष्णुभक्तो द्विजाधिकः ॥ ३७ ॥ विष्णुभक्तिविहीनस्तु द्विजोऽपि श्वपचाधिकः ॥ दुर्लभा
 भूप राजानो विष्णुभक्ता महीतले ॥ ३८ ॥ नावैष्णवो भवेद्राजा क्षितिलक्ष्मीप्रसाधकः ॥ यो न राजा हरेभक्तो देवेष्वन्येषु भक्ति

मात्र ॥ ३९ ॥ यथा जारे पतिं त्यक्त्वा रता स्त्री स तथा नृपः ॥ एवं व्यतिक्रमस्तस्य नृपतेर्भवति ध्रुवम् ॥ ४० ॥ धर्मस्यार्थस्य
 कामस्य प्रज्ञायाश्च गतेरपि ॥ तत्त्वया न्यायविहितं कृतं विष्णोः प्रपूजनम् ॥ ४१ ॥ तेन धन्योऽसि नृपते वयं धन्यास्तवेस
 णात् ॥ इत्येवं भाषमाणं तु वामदेवं नृपोत्तमः ॥ ४२ ॥ उवाचावनतो भूत्वा प्रकृत्या विनयान्वितः ॥ क्षामये त्वा द्विजश्रेष्ठ नाहमेतादृशो विभो
 ॥ ४३ ॥ त्वत्पादपांसुना तुल्यो नाहं विप्र भवामि हि ॥ न विप्रभ्योऽधिका देवा भवन्तीह कदाचन ॥ ४४ ॥ परितुष्टोऽद्विजैर्भक्तिजतोर्भवति माधवं ॥
 द्वेष्ट्यो भवति तै रुष्टैः सत्यमेतन्मयोरितम् ॥ ४५ ॥ तमाह वामदेवस्तु ब्रूहि किं ते ददाम्यहम् ॥ नादेयं विद्यते राजनृहायातस्य तेऽधुना ॥ ४६ ॥
 अभीष्टं हि महीपाल यो ददाति महीतले ॥ पटहं वासरे विष्णोः प्रजाभोजनधारणम् ॥ ४७ ॥ तमाह नृपतिर्विप्रं कृताञ्जलिपुटस्तदा ॥
 प्राप्तमेव मया सर्वं त्वदग्निगुलेक्षणात् ॥ ४८ ॥ ममैकः संशयो ब्रह्मन् वर्तते बहुकालतः ॥ तं पृच्छामि द्विजाग्र्यं त्वां सर्वसदेहभञ्जनम्
 ॥ ४९ ॥ त्रैलोक्यमुन्दरी भार्या मम केन सुकर्मणा ॥ या विलोकयते दृष्ट्वा मां सदा मन्मथाधिकम् ॥ ५० ॥ यत्र यत्र पदं देवी ददाति वरवर्णिनी ॥
 तत्र तत्र निधानानि प्रकाशयति मेदिनी ॥ ५१ ॥ यस्याश्चाङ्गं जराहीनं बलीपलितवर्जितम् ॥ सदा भाति मुनिश्रेष्ठ शास्त्रेन्दुप्रभा यथा ॥ ५२ ॥
 विनाग्निनापि सा विप्र साधयत्येव षड्रसम् ॥ अन्नं पचति यत्स्वल्पं तस्मिन्भुञ्जति कोटयः ॥ ५३ ॥ पतिव्रता दानशीला सर्वभूतसुखावहा ॥
 नावज्ञा क्रियते ब्रह्मन् वाक्येनापि प्रसूतया ॥ ५४ ॥ यस्यां जातस्तु तनयो ममाज्ञायां स्थितः सदा ॥ अहमेव धरापृष्ठे पुत्री द्विजवरोत्तम
 ॥ ५५ ॥ यस्य पुत्रः पितुर्भक्तो ह्यधिको गुणसंचयैः ॥ एकद्वीपपतिश्चाहं विदितो धरणीतले ॥ ५६ ॥ पुत्रो ममाधिको जातः सप्तद्वीपप्रपा
 लकः ॥ मदर्थे येन विप्रेन्द्र समानीता नृपात्मजा ॥ ५७ ॥ विद्युच्छेवेति विख्याता रणे जित्वा महीभुजः ॥ अथ तेनाधिपतिना रूपद्रविणशालिना
 ॥ ५८ ॥ षण्मासेन रणे जित्वा कृत्वा सर्वात्रिरायुधान् ॥ यो गत्वा प्रमदाराज्यं जित्वा ताः प्रमदा रणे ॥ ५९ ॥ आजहार शुभास्तासां मध्यादप्यो
 वराङ्गनाः ॥ प्रददौ मयि ताः सर्वाः प्रणम्य च पुनः पुनः ॥ ६० ॥ यानि वासांसि दिव्यानि यानि रत्नानि भूतले ॥ तानि मे प्रददौ पुत्रो जनन्या
 तृपवर्णितः ॥ ६१ ॥ एकाह्वा पृथिवीं सर्वभूततीत्य बहुयोजनाम् ॥ पुनरायाति शर्वर्या मत्पादाभ्यङ्गकारणात् ॥ ६२ ॥ निशीथेऽङ्गानि संवाह्य
 द्वारि तिष्ठति दंशितः ॥ प्रबोधयन्प्रेष्यजनान्निद्रया संकुलेन्द्रियान् ॥ ६३ ॥ तथायं मे मुनिश्रेष्ठ देहो रोगविवर्जितः ॥ अप्रमेयं मम सुखं वशगा
 हि प्रिया शूरे ॥ ६४ ॥ वाजिनो वारणाश्चैव धनधान्यमनंतकम् ॥ वर्तते हि जनः सर्वो ममाज्ञापालकः सितौ ॥ ६५ ॥ केन कर्मप्रभावेण ममेवं

सांप्रतं सुखम् ॥ इह जन्मकृतं वापि परजन्मकृतं तथा ॥ ६६ ॥ मम पुण्यं वद ब्रह्मन् विचार्य स्वमनीषया ॥ ६७ ॥ देहे न रोगो यशसा
 प्रिया च गृहे विभूतिर्नृदरो च भक्तिः ॥ विद्वत्सु पूजा द्विजदानशक्तिर्मन्येऽहमेतत्सुकृतप्रसुतम् ॥ ६८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे रुक्मांगद
 वामदेवसंवादो नाम दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा नृपतेर्विक्रमं महाज्ञानी मुनीश्वरः ॥ चिंतयित्वा क्षणं ज्ञात्वा कारणं तस्य
 वाच ह ॥ ११ ॥ वामदेव उवाच ॥ पुरा त्वमवनीपाल शूद्रजातिसमुद्भवः ॥ दारिद्र्येण पराभूतो दुष्टया भार्यया तथा ॥ २ ॥ परसेवनया चैव
 वेतनेन भुजिक्रिया ॥ निवसन्दुःखसंतप्तो बहुवर्षाणि पार्थिव ॥ ३ ॥ कदाचिद्विजसंसर्गातीर्थयात्रां गतो भञ्जन् ॥ ततः सर्वाणि तीर्थानि परिक्रम्य
 महीपते ॥ ४ ॥ द्विजसेवापरो जातो मथुरां पुण्यरूपिणीम् ॥ तत्र स्नातं त्वया विप्रसंगेन यमुनाजले ॥ ५ ॥ विश्रान्तिसंज्ञके तीर्थे सर्वतीर्थोत्तमो
 तमे ॥ मंदिरे च वराहस्य कथ्यमानां कथां नृप ॥ ६ ॥ पुराणोक्तां च शुश्राव अशून्यशयनव्रतम् ॥ चतुर्भिः पारणैर्यस्य निष्पत्तिस्तु विधीयते ॥
 ७ ॥ येन चीर्णेन देवेशो जीमूताभः प्रसीदति ॥ लक्ष्मीभर्ता जगन्नाथो निःशेषार्घो घनाशनः ॥ ८ ॥ तत्कृतं भवता राजन्पुनरभ्येत्य मंदिरम् ॥
 अशून्यशयनं पुण्यं गृहे वृद्धिकरं परम् ॥ ९ ॥ अकृत्वेदं महाराज व्रतं पातकनाशनम् ॥ गार्हस्थ्यमनुतिष्ठेत् वंध्यावन्निष्फलो भवेत् ॥ सुखमीदृग्विधं
 लोके दुर्लभं प्रतिभाति मे ॥ १० ॥ श्रावणस्य तु मासस्य द्वितीयायां महीपते ॥ ब्राह्ममेतद्व्रतं पुण्यं जन्ममृत्युजरापहम् ॥ ११ ॥ लक्ष्मीयुक्तो जगन्नाथः
 पूजनीयोऽत्र पार्थिव ॥ फलैः पुष्पैस्तथा धूपैश्चारुक्तातुलेपनैः ॥ शय्यादानैर्वस्त्रदानैस्तथा ब्राह्मणभोजनैः ॥ १२ ॥ तत्तया सर्वमेतद्वि कृतं राजन्सुदुस्त
 रम् ॥ तस्यैव कर्मणः पुष्टिरशून्यस्य महीपते ॥ इमानेवाग्रतः पुण्यास्त्वयोक्तान्विस्तारच्छृणु ॥ १३ ॥ नाप्रसन्ने जगन्नाथे भवेद्युरिति निश्चितम् ॥
 पूर्वजन्मनि देवेशस्त्वयाशून्येन पूजितः ॥ १४ ॥ इह जन्मनि राजेंद्र द्वादश्याचर्यसे हरिम् ॥ अवश्यं प्राप्यसे राजन् विष्णोः सायुज्यतां ध्रुवम् ॥ १५ ॥
 एष प्रश्नो मया राजन्व्याख्यातस्ते सुमंगलः ॥ संपदां प्रभवोपेतो ज्ञातेरुत्कर्षणार्थकः ॥ १६ ॥ किमन्यत्ते महीपाल ददामीह करोमि च ॥ अवश्यं
 सर्वयोग्योऽसि भक्तोऽसि त्वं जनार्दने ॥ १७ ॥ राजोवाच ॥ जन्मुकोऽहं द्विजश्रेष्ठ मंदरं पर्वतं प्रति ॥ तत्राश्रयाण्यनेकानि द्रष्टुकामस्तवाज्ञया ॥ १८ ॥
 लघुभूत्वा गुरुं त्यक्त्वा पुत्रोपरि द्विजोत्तम ॥ राज्यशासनं च भारं दुर्वहं यच्च भूमिपैः ॥ १९ ॥ सोऽहं स्वेच्छाचरो यातो मत्कृत्यं तनयश्वरेत् ॥ तच्छ्रुत्वा
 वचनं राज्ञो वामदेवोऽब्रवीदिदम् ॥ २० ॥ एतद्वि परमं कृत्यं पुत्रस्य नृपुंगव ॥ यत्कृते शात्पितरं प्रेम्णा विमोचयति सर्वदा ॥ २१ ॥
 पितुर्वचनकारी च मनोवाक्कायशक्तिः ॥ तस्य भागीरथीस्नानमहन्यहनि जायते ॥ २२ ॥ निस्स्य पितृवाक्यं तु ब्रजेत्स्नातुं सुरा

बृ.ना.पु.
॥ २५७ ॥

पगाम् ॥ नो शुद्धिस्तस्य पुत्रस्य इतीत्यं वैदिकी श्रुतिः ॥ २३ ॥ स त्वं गच्छ यथाकामं कृतकृत्योऽसि भूपते ॥ हरिप्रसादात्
जातो वंशे पुत्रः स पुण्यकृत् ॥ २४ ॥ एवमुक्ते तु मुनिना समारुह्य तुरंगमम् ॥ ययौ शीघ्रगतिः श्रीमान्सदागतिरिव स्वयम्
॥ २५ ॥ वीक्ष्यमाणो गिरीन्सर्वान्वनानि सरितस्तथा ॥ सर्वाश्चर्याणि गजैः सरांस्युपवनानि च ॥ २६ ॥ सोऽचिरेणैव कालेन संप्राप्तो
मंदराचलम् ॥ भ्रामयित्वा गिरिं श्वेतं गंधमादनमेव च ॥ २७ ॥ अतीत्य च महामेढं दृष्ट्वा चैवोत्तरान्कुरुन् ॥ शतसूर्यप्रतीकांशं सर्वतः कांचना
वृतम् ॥ २८ ॥ संपृष्टं हरिबाहुभ्यां स्रवंतं कांचनं रसम् ॥ तद्भागे नगाकीर्णं बहुधातुविभूषितम् ॥ २९ ॥ बहुनिक्षिप्तसंयुक्तं बहुकंदरभूषितम् ॥
निम्नगायुतसंपूर्णं धौतं गंगाजलैः शुभैः ॥ ३० ॥ विशस्तेर्युवतीवृन्दैः कांताशर्मोपसेविभिः ॥ घटप्रमाणेनृपते परिपक्वैः सुगंधिभिः ॥ ३१ ॥ फलैर्युव
तिसंभूतैः कुचैरिव विभूषितम् ॥ द्विरेफध्वनिसंयुक्तं कोकिलस्वरनादितम् ॥ ३२ ॥ अनेकसत्त्वविरुतैः समेतान्नादितं गिरिम् ॥ संपश्यमानो नृप
तिर्विवेश स महागिरिम् ॥ ३३ ॥ आरोढुकामस्तु कुतूहलात्तमन्वेषयन्केन पथा प्ररोहम् ॥ स वीक्षते यावदसौ समंतात्तावत्समस्तं द्रुमपक्षिसंघम् ॥
॥ ३४ ॥ विसर्पमाणं ध्वनिना गृहीतं विमोहिनीवक्रसमुद्रवेन ॥ उपप्लवंतं तरसा महीपस्तेनैव सार्द्धं स जगाम तूर्णम् ॥ ३५ ॥ तस्याऽपि कर्णे ध्वनि
राविवेश विमोहिनीवक्रसमुद्रबो यः ॥ विमोहितो येन विमुच्य बाहं त्रिविक्रमेणैव विलंघ्यमानम् ॥ ३६ ॥ मार्गं गिरेर्मोहिनिगीतमुग्धं
क्षणेन राजा सहसा ददर्श ॥ गिरौ स्थितां तप्तमुवर्णभासं कामस्य यष्टीमिव निर्मितां च ॥ ३७ ॥ शक्रस्य लिङ्गं गगने प्रसक्तं
संपूजयंतीमिव लोकसूत्ये ॥ क्षमास्वरूपामिव वै रसाया गिरेः सुताया इव रूपराशिम् ॥ ३८ ॥ सिंधोस्तु वेलाभिव रूपयुक्ता
तस्यास्तुं वै रतिमंदिरारूपाय ॥ विकर्षमाणां सहसा त्रिनेत्रं लिङ्गाश्रयं देवविनोदनार्थम् ॥ ३९ ॥ तत्पुण्यकर्तुर्मनमाभिलाषां व्यव
स्थितो मोहिनिरूपदर्शी ॥ विमोहितोऽसौ निपपात राजा विमोहिनीकामशरेण विद्धः ॥ ४० ॥ ज्वरेण तीव्रेण गृहीतदेहः समीपमस्याः
स ससर्प शीघ्रम् ॥ विसर्पिणं भूमिपतिं मुनेत्रा विलोकयामास कटाक्षदृष्ट्या ॥ ४१ ॥ विमुच्य वीणां विरराम गीतात्प्राप्तं च कार्यं सहसेव मेने ॥
विचूनयंती मृगपक्षिसंचान्मुवाससा गंडभुजी निवार्य ॥ ४२ ॥ शिलीमुखान् श्वाससुगंधसुगन्धान् जगाम देवी नृपतेः समीपम् ॥ त्यक्त्वा इदं
पूज्यतमं मुलिङ्गं गत्वा तु पार्श्वे तमुदारचेष्टा ॥ ४३ ॥ विमोहिनी नीरजपत्रनेत्रा उवाच वाक्यं मधुरं मनोह्रम् ॥ रुक्मगाढं कामशराभितप्तमुत्तिष्ठ
राजन्वशगा तवाहम् ॥ ४४ ॥ किं मूर्च्छया देहमिमं क्षिणोपि यस्त्वं घराभारमिमं महांतम् ॥ तृणीकृतं भूप समुद्रद्वेषा यन्मामकं रूपमवेक्ष्य हारि ॥

उ० खं०
अ० ११

॥ २५७ ॥

॥ ४५ ॥ किं मुह्यसे दुर्बलमौरिवेह पंके निमग्ना सुहृदो भव त्वम् ॥ धीरोऽसि वीरोऽसि विडम्बयेथाः किमर्थमात्मानमुदारचेष्टम् ॥ ४६ ॥ यद्यस्ति
 वाङ्मा तव भूपतीश ममानुकूले सुस्तेऽतिहये ॥ प्रदाय दानं च सुधर्मयुक्तं भुञ्च स्वदासीमिव मां रतिज्ञाम् ॥ ४७ ॥ इति श्रीबृहन्नारादीयपुराणोत्तरे
 भागे मोहिनीदर्शनं नाम एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ व्याहृते शोभने वाक्ये मोहिन्या नृपतिस्तदा ॥ उन्मील्य नेत्रे
 राजेंद्र शतपत्रनिभे तथा ॥ १ ॥ सगद्गदमुवाचेदं मुग्धो मोहिनिदर्शनात् ॥ मया बाले सुबहुशः पूर्णचंद्रनिभाननाः ॥ २ ॥ दृष्टास्तथातुभृताश्च
 नेदृग्दृष्टं वपुः क्वचित् ॥ यादृशं त्वं धारयसे रूपं लोकविमोहनम् ॥ ३ ॥ सोऽहं दर्शनमात्रेण त्वदीयेन वरानने ॥ मनोभवशरैर्विद्धः
 पतितः सहसा क्षितौ ॥ अजल्पितवचो देवि मोहितस्तव तेजसा ॥ ४ ॥ कुरु प्रसादं करभोरु मङ्गं दास्यामि सर्वं तव चित्तसंस्थम् ॥ नादे
 यमस्तीह जगत्रयेऽपि तवानुरागेण निबद्धचेतसः ॥ ५ ॥ इमां धरां भूधरभूषितांगीं समुद्रवस्त्रां शशिसूर्यनेत्राम् ॥ घनस्तनीं व्योमसुवद्धदेहां
 निष्काननां सुंदरि वामशीलाम् ॥ ६ ॥ पातालगुह्यां बहुवृक्षरोम्णीं सप्ताधरां सुधु तवास्मि दाता ॥ सकोशवद्भां गजवाजिपूर्णां समन्त्रिहृद्यां
 नगरैः समेताम् ॥ ७ ॥ आत्मानमपि दास्यामि तव चार्वंगि संगमे ॥ किं पुनर्दनरत्नादि प्रसीद मम मोहिनि ॥ ८ ॥ नृपस्य वचनं श्रुत्वा मोहिनी
 मधुराक्षरम् ॥ समुवाच स्मितं कृत्वा तमुत्थाप्य नृपं तदा ॥ ९ ॥ न धरां भूधरोपेतां वरये वसुधाधिप ॥ यद्वदिष्याम्यहं काले तत्कार्यमविशंकया
 ॥ १० ॥ भजिष्यामि न संदेहः कुरुष्व समयं मम ॥ राजोवाच ॥ येन संतुष्यसे देवि समयं तं करोम्यहम् ॥ ११ ॥ दशावस्थां गतो देहो मम
 त्वत्संगमं विना ॥ १२ ॥ मोहिन्युवाच ॥ दीयतां दक्षिणो हस्तो बहुधर्मकरस्तव ॥ येन मे प्रत्ययो राजन् वचने तावके भवेत् ॥ १३ ॥ राजा त्वं
 धर्मशीलोऽसि सत्यकीर्तिर्जगत्रये ॥ न वक्तास्यनृतं काले मार्गाऽयं लौकिकः कृतः ॥ १४ ॥ एवं ब्रुवाणां राजेंद्रो मोहिनीं हृच्छयातुरः ॥ अब्रवीन्नृप
 तिस्तां तु सुप्रसन्नमना नृप ॥ १५ ॥ जन्मप्रभृति वामोरु नानृतं भाषितं मया ॥ स्वैरेष्वपि विहारेषु कदापि वरवर्णिनि ॥ १६ ॥ अथवा व्याहृतेवाक्यैः
 किमेभिः प्रत्ययाक्षरैः ॥ दतो ह्येष मया हस्तो दक्षिणः पुण्यलाञ्छनः ॥ १७ ॥ यन्मया सुकृतं किञ्चित्कृतमाजन्म सुन्दरि ॥ तत्सर्वं तव वामोरु
 यदि कुर्यान्न ते वचः ॥ १८ ॥ अन्तरे ह्येष दत्तो मे धर्मो भार्या भवांगने ॥ तव रूपेण मे क्षोभः सहसा प्रत्युपस्थितः ॥ १९ ॥ ऋतध्वजसुतश्चाहं नाम्ना रुक्मा
 गदो नृपः ॥ इच्छाकुवशसंभूतः सुतो धर्मागदो ममा ॥ २० ॥ मृगन्याजेन गहनं प्रविष्टश्चारुलोचने ॥ ततो दृष्टो वने ह्यो वामदेवाश्रमो मया ॥ २१ ॥ मुनिना
 जल्पितं तत्र किञ्चित्तेन विसर्जितः ॥ आरुह्य बाहनश्रेष्ठं मन्दरं द्रुमागतः ॥ २२ ॥ भ्रममाणो गिरिवरं कुतूहलमनास्तदा ॥ प्राप्तं मञ्जुवणे गीतं तव वक्त्रवि

वृ. ना. पु.
॥ २५८ ॥

निर्गतम् ॥ २३ ॥ तेन गीतेन चाकृष्टस्त्वत्समीपमुपागतः ॥ दृष्टेः पथमनुप्राप्ता मम त्वं चारुलोचने ॥ २४ ॥ ततोऽहं मूर्च्छितो देवि विसङ्गः पतितः
क्षितौ ॥ सांप्रतं चेतनायुक्तस्त्व वाक्यामृतेन हि ॥ २५ ॥ पुनर्जातमिवात्मानं मन्येऽहं लोकमोहिनि ॥ प्रत्युत्तरप्रदानेन प्रसादं कर्तुमर्हसि ॥ २६ ॥
नृपेणैव समुद्दिष्टा मोहिन्याहोत्तरं वचः ॥ अहं ब्रह्मभवा राजस्त्वदर्थं समुपागता ॥ २७ ॥ श्रुत्वा कीर्तिं स्मरोपेता मंदरं कनकाचलम् ॥ परित्यज्य सुरांसं
वर्णान्विभ्रपुरोगमान् ॥ २८ ॥ समाहितमनास्त्वत्र तपस्यानिरता स्थिता ॥ संपूजयंती देवेश गीतदानेन शंकरम् ॥ २९ ॥ गीतदानमहं मन्ये सुरा
णामतिबलभम् ॥ सर्वदानाधिकं भूप ह्यनंतगतिदायकम् ॥ ३० ॥ येन तुष्टः पशुपतिः सद्यः प्रत्युपकारकः ॥ ईप्सितोऽयं मया प्राप्तो भवानवनिपालकः
॥ ३१ ॥ अभिप्रीतोऽसि मे राजन्नभिप्रीता ह्यहं तव ॥ ३२ ॥ तमेवं मुक्ता द्विजराजवक्त्रा करं गृहीत्वा नृपतेस्तु वेगात् ॥ उत्थापयामास घराश
यानर्मिद्रस्य यष्टीमिव मोहिनी सा ॥ ३३ ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे समयकर्ण नाम द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ उत्थापयित्वा
राजानं मोहिनी वाक्यमब्रवीत् ॥ मा शंकां कुरु राजेंद्र कुमारीं विद्वद्यकल्मषाम् ॥ १ ॥ उद्ग्रहस्व महीपाल गृहोक्तविधिना हि माम् ॥ अनूढा कन्यका
राजन् यदि गर्भं विभर्ति हि ॥ २ ॥ प्रमूयति दिशकीर्तिं सर्ववर्णविगर्हितम् ॥ चांडालयोनयस्तिस्रः पुराणे कवयो विदुः ॥ ३ ॥ कुमारीसंभवा
त्वेका सगोत्रापि द्वितीयका ॥ ब्राह्मण्यां शूद्रजनिता तृतीया नृपपुंगव ॥ ४ ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन् कुमारीं मां समुद्ग्रह ॥ ततस्तां चप
लापांगी नृपो रुक्माद्भदो गिरौ ॥ ५ ॥ उद्गाह्य विधिना युक्तस्तस्थौ राजा हसन्निव ॥ राजोवाच ॥ न तथा त्रिदिवप्राप्तिः प्रीणयेन्मां वरानने ॥ ६ ॥ तव
प्राप्तिर्यथा देवि मन्दरेऽस्मिन्मुखाय वै ॥ मन्ये पुरंदरादेवि ह्यात्मानमधिकं क्षितौ ॥ ७ ॥ त्रैलोक्यसुन्दरीं प्राप्य भार्यां त्वां चारुलोचने ॥ तस्मा
द्यदनुकूलं ते तत्करोमि प्रशाधि माम् ॥ ८ ॥ इहैव रमसे बाले अथवा मंदिरे मम ॥ मलये मेरुशिखरे वने वा नन्दने वद ॥ ९ ॥ तच्छ्रुत्वा
नृपतेर्वाक्यं मोहिनी मधुरं नृप ॥ उवाचानुशयं राजन्वचनं प्रीतिवर्द्धनम् ॥ १० ॥ सपत्नीनां कटाक्षाणां क्षतानि नगरे मम ॥ भविष्यति मही
पाल कथं गच्छामि ते पुरम् ॥ ११ ॥ मास्म सीमंतिनी काचिद्भवेद्दि क्षितिमण्डले ॥ यस्याः सपत्नीप्रभवं दुःखमामरणं भवेत् ॥ १२ ॥ साहं
लब्ध्वा महीपाल मनसा वशगा तव ॥ ज्ञात्वा सपत्नीप्रभवं दुःखं भर्ता कृतो मया ॥ १३ ॥ वत्स्यामि पर्वतश्रेष्ठे बह्वाश्रयसमन्विते ॥ न त्वं
वससि राजेंद्र संध्यावल्या विना क्वचित् ॥ १४ ॥ तस्यास्तत्वं विरटे दुःखी सपुत्राया भविष्यसि ॥ दुःखेन भवतो राजन्भूरि दुःखं भवेन्मम ॥ १५ ॥
यत्रैव भवतः सौख्यं तत्राहमपि संस्थिता ॥ यत्र त्वं रम्यसे राजस्तत्र मे मन्दरो गिरिः ॥ १६ ॥ भर्तृस्थाने हि वस्तव्यमृद्धिहीनेऽपि भार्यया ॥ स

३० स०

अ० १३

॥ २५८ ॥

मेरुः काचिनमयः सन्निधाने प्रचक्षते ॥ १७ ॥ मनोरथो नाम मेरुर्ध्वं त्वं रमसे विभो ॥ भर्तृस्थानं परित्यज्य स्वपितुर्वापि वर्जितम् ॥ १८ ॥ पितुः
 स्थानाश्रयस्ता नारी तमसि मज्जति ॥ सर्वधर्मविहीनापि नारी भवति सूकरी ॥ १९ ॥ एवं जानाम्यहं दोषं कथं वत्स्यामि मंदरे ॥ नमिष्यामि
 त्वया सार्द्धमीशस्त्वं सुखदुःखयोः ॥ २० ॥ मोहिन्यास्तद्वचः श्रुत्वा राजा संहृष्टमानसः ॥ परिष्वज्य वरारोहामिदं वचनमब्रवीत् ॥ २१ ॥
 भार्याणां मम सर्वासामुपरिष्ठाद्विष्यसि ॥ मा शंकां कुरु वामोरु यतो दुःखं भविष्यति ॥ २२ ॥ जीवितादधिका सुभ्रु भविष्यसि गृहे
 मम ॥ एहि गच्छाव तन्वंनि सुखाय नगरं प्रति ॥ २३ ॥ भुंक्ष्व भोगान्मया सार्द्धं तत्रस्था स्वेच्छया प्रियं ॥ २४ ॥ सा त्वेवमुक्ता शशिगौर
 वक्रा रुक्मांगदेनात्मविनाशनाय ॥ संप्रस्थिता नृपुत्रोपयुक्ता विकर्षयन्ती गिरिजातशोभाम् ॥ २५ ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनी
 संमोहनं नाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ संप्रस्थितावुभौ राजनिगिरिशीर्षाद्वरातलम् ॥ पश्यमानौ बहून्भावान्गिरिजातान्म
 नोहरान् ॥ १ ॥ केचिद्रिद्रुमसंकाशाः केचिद्रजतसन्निभाः ॥ केचिन्नीलसमप्ररूपाः केचित्कांचनसत्त्वपः ॥ २ ॥ केचित्स्फाटिकवर्णाभा हस्ताल
 निभाः परे ॥ अन्योन्यश्लेषतां प्राप्ता सकलैः स्थावरैरिव ॥ ३ ॥ संप्राप्य वसुधां भूपो ह्यपश्यद्वाजिनां वरम् ॥ खन्यमानं सुरेणोर्वी कुलिशाभेन
 वेगिना ॥ ४ ॥ तस्य दारयतः पृथ्वीं सुतीक्ष्णेन सुरेण हि ॥ गृहगोधाभवत्तस्मिन् भूभागांतर्गता किल ॥ ५ ॥ निर्गच्छमाना नृपते सुरेण विदली
 कृता ॥ विदीर्यमाणां नृपतिरपश्यत्स दयापरः ॥ ६ ॥ अभ्यधावत् वेगेन हा ह्तेति प्रियां वदन् ॥ ततः स वृक्षपत्रेण कोमलेन मदी
 पतिः ॥ ७ ॥ उत्सार्य तां सुरादाशु प्राक्षिपन्नृणशादले ॥ ततस्तु मोहिनीं प्राह प्रेक्ष्य मूर्च्छांगतां हि ताम् ॥ ८ ॥ शीघ्रमाहर चार्वांगि
 जलं जलजलोचने ॥ येन मूर्च्छांगतां सिंचे गृहगोधां विमर्दिताम् ॥ ९ ॥ सा भर्तुर्वचनाच्छीघ्रमानयच्छीतलं जलम् ॥ तेनाभ्यर्षि
 चन्नृपतिर्गृहगोधां विमूर्च्छिताम् ॥ १० ॥ अवाप चेतनां राजन् शीतलाज्जलसेचनात् ॥ अभिघातेषु सर्वेषु शस्तं वारिप्रसेचनम् ॥ ११ ॥
 अथवा छिन्नवस्त्रेण सहसा बंधनं हितम् ॥ संप्राप्तचेतना भूप गोधा वचनमब्रवीत् ॥ १२ ॥ राजानमग्रतो वीक्ष्य वेदनार्तां शनैः
 शनैः ॥ रुक्मांगद महाबाहो निबोध मय चेष्टितम् ॥ १३ ॥ शाकले नगरे रम्ये भार्याहं ह्यग्रजन्मनः ॥ रूपयौवनसंपन्ना तस्य नातिप्रिया विभो
 ॥ १४ ॥ सदा विद्वेषसंयुक्ता मयि निष्ठुरजल्पकः ॥ नान्यस्य कस्यचिद्वेषा स तु मे नृपते पतिः ॥ १५ ॥ ततोऽहं क्रोधसंयुक्ता वरीकरणलंभनात्
 अपृच्छं प्रमदा राजन्यास्त्यक्ताः पतिभिः किल ॥ १६ ॥ ताभिरुक्ता ह्यहं भूप वश्यो भर्ता भविष्यति ॥ अस्माकं प्रत्ययो जातो भर्तृत्यागावमान

वृ.ना.पु.
॥ २५९ ॥

नात् ॥ १७ ॥ प्रव्रज्याभेषजैर्वश्या जाता हि पतयस्तु नः ॥ त्वं पृच्छ तां वरारोहे दास्यते भेषजं शुभम् ॥ १८ ॥ न विकल्पस्त्वया कार्यो भविता दासवत्पतिः ॥ ततोऽहं त्वरितं गत्वा तासां वाक्येन भूयते ॥ १९ ॥ प्रासादः कथितस्तस्याः पृच्छन्त्या मम मानवैः ॥ शतस्तंभसमायुक्तः कांतिमत्सुधया युतः ॥ २० ॥ प्रविश्य तं सुतेजस्कामपश्यं ब्रह्मचारिणीम् ॥ प्रावृता दीर्घवस्त्रेण सन्ध्यारागसवर्णिनीम् ॥ २१ ॥ दीर्घाभिः सा जटाभिस्तु संवृता दीप्तिसयुता ॥ परिचारकैस्तु संयुक्ता वीज्यमाना शनैः शनैः ॥ २२ ॥ अक्षमूत्रकरा सा तु जपन्ती भगमालिनी ॥ सर्ववश्यकं मन्त्रं क्षोभकं प्रत्य यावहम् ॥ २३ ॥ ततोऽहं प्रणता भूत्वा पद्भ्यां न्यस्यांगुलीयकम् ॥ मृदुकांचनसंभूतं अतिरिक्तप्रभान्वितम् ॥ २४ ॥ ततो दृष्ट्वाऽभवदृष्ट्वा पदस्थं चांगुलीयकम् ॥ अपृष्ट्या तया ज्ञातं मम भर्तुर्विमाननम् ॥ २५ ॥ तयोक्ताहं ततो भूय तापस्या प्रणता स्थिता ॥ चूर्णो रक्षान्वितो ह्येष सर्वभूतवशा नुगः ॥ २६ ॥ त्वया भर्तारि संयोज्यो रक्ष्यं ग्रीवाशयांकुरम् ॥ भविष्यति पतिर्वश्यो नान्यां यास्यति सुन्दरीम् ॥ २७ ॥ चूर्णरक्षां गृहीत्वाहं प्राप्ता भर्तृगृहं पुनः ॥ प्रदोषे पयसा युक्तश्चूर्णो भर्तारि योजितः ॥ २८ ॥ ग्रीवायां हि कृता रक्षा न विचारो मया कृतः ॥ यदा स पीतचूर्णस्तु भर्ता नृप वरोत्तम ॥ २९ ॥ तदहः क्षयरोगोऽभूत्पतिः क्षीणो दिने दिने ॥ शुद्धे तु क्रिमयो जाताः क्षतदुष्टव्रणोद्भवाः ॥ ३० ॥ दिनैः कतिपयैर्जातेर्दीपवद्भविदर्शनात् ॥ हततेजास्तथा भर्ता मामुवाचाकुलेन्द्रियः ॥ ३१ ॥ कंदमानो दिवा रात्रौ दासोऽस्मि तव शोभने ॥ त्राहि मां शरणं प्राप्तं न गच्छेयं परस्त्रियम् ॥ ३२ ॥ तत्तस्य रुदितं श्रुत्वा भयभीता महीपते ॥ तस्यां निवेदितं सर्वं कथं भर्ता भवेत्सुखी ॥ ३३ ॥ तथापि भेषजं दत्तं द्वितीयं दाहशान्ति ॥ दत्ते तु भेषजे तस्मिन्सुस्थोऽभूत्तत्क्षणात्पतिः ॥ ३४ ॥ पूर्वचूर्णोद्भवो दाहः शान्तस्तेनौषधेन ह ॥ ततः प्रभृति मे भर्ता वश्योऽभूद्भवेन स्थितः ॥ ३५ ॥ कालेन पश्चात् प्राप्ता गता नरकयातनाम् ॥ ताप्रभ्राष्ट्रे द्वाहं दग्धा युगानि दश पञ्च च ॥ ३६ ॥ सूक्ष्माणि तिलमात्राणि कृत्वा खण्डान्यनेकशः ॥ किञ्चित्पातकशेषेण धरायामवतारिता ॥ ३७ ॥ गृहगोधामयं रूपं कृतं भास्करजेन मे ॥ साहमत्र स्थिता भूय वर्षाणामयुतं पुरा ॥ ३८ ॥ यान्यापि युवतिर्भूय भर्तुर्वश्यं समाचरेत् ॥ वृथाधर्मा दुराचारा दह्यते ताप्रभ्राष्ट्रके ॥ ३९ ॥ भर्ता नाथो गतिर्भर्ता देवतं गुरुरेव च ॥ तस्य वश्यं चरेद्या तु सा कथं सुखमानुयात् ॥ ४० ॥ तिर्यग्योनिशतं याति किमिकुष्ठसमन्विता ॥ तस्माद्भूपाल कर्तव्यं स्त्रीभिर्भर्तृवचः सदा ॥ ४१ ॥ साहं यास्ये पुनर्योनिं कुत्सितां पातकान्विताम् ॥ यदि नोद्धरसे राजत्रय मां शरणागताम् ॥ ४२ ॥ सुकृतस्य प्रदानेन विजयाजनितेन हि ॥ या त्वया संगमे पुण्ये कृता श्रवणद्वादशी ॥ ४३ ॥ सरय्याश्चैव गंगायाः पापनाशविधायके ॥ प्रेतनिर्यातनी पुण्या मानसेऽस्तितदायिनी ॥ ४४ ॥

३० सं
अ० १४

॥ २५९ ॥

यस्यां गृहेऽपि भूपाल संस्मृतो मनुजैर्हरिः ॥ सर्वतीर्थफलावाप्तिं कुरुते नात्र संशयः ॥ ४५ ॥ दत्तं जप्तं हुतं यच्च कृतं वेषार्चना
 दिकम् ॥ सर्वं तदक्षयं भूप यत्कृतं विजयादिने ॥ ४६ ॥ एवंविधं फलं यस्यास्तदेहि मुकृतं मम ॥ द्वादश्यामुपवासेन त्रयोदश्यां तु
 पारणे ॥ ४७ ॥ द्वादशान्दोषवासस्य फलं प्राप्नोत्युपोषणे ॥ दद्यां कृत्वा महीपाल धर्ममूर्तिर्भवान् सितौ ॥ ४८ ॥ वैवस्वतपथध्वंसी
 परित्राहि सुदुःखिताम् ॥ गृहगोधावचः श्रुत्वा मोहिनी वाक्यमब्रवीत् ॥ ४९ ॥ स्वकृतं तु जनोऽश्राति सुखदुःखात्मकं विभो ॥ तस्मात्किमनया
 कार्यं पापया भर्तुदुष्टया ॥ ५० ॥ यया भर्ता वशं नीतो रक्षाचूर्णादिभिर्नृप ॥ साधुभ्यो यत्कृतं राजन्यशःस्वर्गकरं भवेत् ॥ ५१ ॥ उभयोर्भ्र
 शतामेति पापेभ्यो यत्कृतं भवेत् ॥ शर्करामिश्रितं क्षीरं काद्रवेये नियोजितम् ॥ ५२ ॥ विषवृद्धिं करोत्येव तद्वत्पापकृतं भवेत् ॥ परित्यजेमां
 त्वं पापां गच्छावो नगराय वै ॥ ५३ ॥ जन्मव्यापारसक्तानामात्मसौख्यं विनश्यति ॥ रुक्मांगद उवाच ॥ ब्रह्मात्मजे कथं वाक्यमीदृशं
 व्याहृतं त्वया ॥ न साधूनामिदं वृत्तं भवतीति वरानने ॥ ५४ ॥ आत्मसौख्यकराः पापा भवन्ति परतापिनः ॥ विप्रपन्ना वरारोहे परोपकर
 णाय वै ॥ ५५ ॥ शशी सूर्योऽथ पर्जन्यो मेदिनी हुतभुग्जलम् ॥ चंदनं पादपाः संतः परोपकरणाय वै ॥ ५६ ॥ श्रूयते किल राजासी
 द्ररिश्चंद्रो वरानने ॥ चांडालमंदिरावासी भार्यातनयविक्रयी ॥ ५७ ॥ असत्यवचनाद्भीतो दुःखादुःखतरं गतः ॥ तस्य सत्येन संतुष्टा
 देवाः शक्रपुरोगमाः ॥ ५८ ॥ वरेण छंदयांचक्रुर्हरिश्चंद्रं महीपतिम् ॥ तेन सत्यवता चोक्ता देवा ब्रह्मपुरोगमाः ॥ यदि तुष्टा हि विबुधा
 वरं मे दातुमर्हथ ॥ ५९ ॥ एषा हि नगरी सर्वा सदुमा ससरीष्टा ॥ सवाल्लूढतरुणा सनारी सचतुष्पदा ॥ ६० ॥ प्रयातु कृतपापापि
 स्वर्गतिं नगरी मम ॥ अयोध्यापातकं गृह्य गताहं नक्तं ध्रुवम् ॥ ६१ ॥ एकाकी नहि गच्छामि परित्यज्य जनं सितौ ॥ स्वर्गं
 विबुधशार्दूलः सत्यमेतन्मयेरितम् ॥ ६२ ॥ तस्य तां स्थिरतां ज्ञात्वा सह तेनैव सा पुरी ॥ जगाम स्वर्गलोकं च इंद्रादीनामनुह्या
 ॥ ६३ ॥ सोऽपि स्वर्गे स्थितो राजा स्वपुरेण समन्वितः ॥ कामगेन विमानेन पूज्यमानोऽमरैरपि ॥ ६४ ॥ अस्थिदानं कृतं देवि कृपया
 हि दधीचिना ॥ देवानामुपकारार्थं श्रुत्वा दैत्यैः पराजितान् ॥ ६५ ॥ कपोतार्थं स्वर्मांसानि शिविना भुञ्जुः पुरा ॥ प्रदत्तानि वरारोहे
 श्येनाय क्षुधिताय वै ॥ ६६ ॥ जीमूतवाहनो राजा पुरासीत्सतिमंडले ॥ तेनापि जीवितं दत्तं प्लव्गाय वरानने ॥ ६७ ॥ तस्माद्दयालुना देवि
 भवितव्यं महीभुजा ॥ शुचावमेध्येऽपि शुभे समं वर्षति वारिदः ॥ ६८ ॥ चांडालपतितौ चंद्रो द्वादयेच निजैः करैः ॥ तस्मादिमां वरारोहे गृह

ॐ सं०

अ० १५

॥ २६० ॥

व. ना. पु.
॥ २६० ॥

गोधां सुदुःखिताम् ॥ ६९ ॥ उद्धरिष्ये निजैः पुण्यैर्दोहित्रैर्नाहुपो यथा ॥ विमोहिनीं तिरस्कृत्य गृहगोधामुवाच ह ॥ ७० ॥ दत्तं दत्तं मया पुण्यं
विजयासंभवं तव ॥ गच्छ विष्णुगतल्लोकान्विभूताशेषकल्मसा ॥ ७१ ॥ तद्वाक्यात्सहसा भूप दिव्याभरणभूषिता ॥ विमुच्य देहं तन्जीर्णं
गृहगोधासमुद्भवम् ॥ ७२ ॥ जगामामन्त्र्य तं भूपं द्योतयन्ती दिशो दश ॥ सीमन्तमिव कुर्वाणा वेण्णवं पदमद्भुतम् ॥ ७३ ॥ यद्योगिगम्यं हुतभुक्प्र
काशं वरं वरेण्यं परमात्मभूतम् ॥ तस्मादियं चैव शिखिप्रदीपा जगत्प्रकाशाय नृपप्रमूता ॥ ७४ ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे गोधावि
मुक्तिर्नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ विमोच्य पातकाद्राजा गृहगोधां हसन्निव ॥ उवाच मोहिनीं हृष्टः शीघ्रमारुह्यतां हयः
॥ १ ॥ योजनायुतगामी च क्षणात्कृष्णहयो यथा ॥ तदाकर्ण्य वचो राज्ञो मोहिनीं मदलालसा ॥ २ ॥ आरुरोह समं भर्त्रा तं हयं वातवेगि
नम् ॥ उवाच च वचो भूपं भर्तारं चारुहासिनी ॥ ३ ॥ प्रचोदयेममर्वाणं स्वपुराय महीपते ॥ पुत्रवक्त्रं स्पृहा द्रष्टुं लंपट्य तव वर्तते ॥ ४ ॥ तवाधीना नृप
श्रेष्ठ गम्यतां यत्र ते मनः ॥ मोहिन्या वचनं श्रुत्वा तप्रस्थे नगरं प्रति ॥ ५ ॥ पश्यमानः सुसंहृष्टः पादपान्पर्वताव्रदीः ॥ वनानि सुविचित्राणि मृगा
न्बहुविधानपि ॥ ६ ॥ ग्रामान्दुर्गास्तथा देशान्नगराणि शुभानि च ॥ सरांसि च विचित्राणि भूभागान्सुमनोहरान् ॥ ७ ॥ अचिरेणाश्रमं दृष्ट्वा वाम
देवस्य भूपते ॥ आकाशस्थो महीपालो नमस्कृत्य त्वरान्वितः ॥ ८ ॥ पुनरेव ययौ राजा वायुवेगेन वाजिना ॥ पश्यमानो वहन्देशान्धनधान्य
समन्वितान् ॥ ९ ॥ आससाद पुरं राजा वैदिशं स्ववशं च तत् ॥ तमायातं नृपं श्रुत्वा चारुर्दमार्गदः सुतः ॥ १० ॥ पितरं हर्षसंयुक्तो भूपालान्वाक्यम
ब्रवीत् ॥ एषा प्रकाशमायाति उदीची दिङ् नृपोत्तमाः ॥ ११ ॥ मत्पितुर्वाजिनाक्राता ततेजःपरिरंजिता ॥ तस्माद्रच्छामहे सर्वे संमुखं ह्यवनीपतेः ॥ १२ ॥
पितुरागतमात्रस्य संमुखं न सुतो ब्रजेत् ॥ स याति नरकं घोरं यावदिन्द्राश्रुतर्दश ॥ १३ ॥ संमुखं ब्रजमानस्य पुत्रस्य पितरं प्रति ॥ पदे पदे यज्ञफलं
प्रोक्षुः पौराणिका द्विजाः ॥ १४ ॥ उत्तिष्ठध्वं ब्रजाम्येष भवद्भिः परिवारितः ॥ अभिवादयितुं प्रेम्णा एष मे देवदेवता ॥ १५ ॥ तथेत्युक्तेस्तुतैः
सर्वैर्भूमिपालैर्नृपात्मजः ॥ जगाम संमुखं पद्भ्यां कोशमात्रं पितुस्तदा ॥ १६ ॥ ततो राजसहस्रेण स्मृतिमानिव मन्मथः ॥ स गत्वा दूरमध्वानमाससाद
नृपं पथि ॥ १७ ॥ संप्राप्य पितरं ब्रह्माजगाम धरणीं तदा ॥ शिरसा राजभिः सार्द्धं प्रणाममकरोत्तदा ॥ १८ ॥ प्रेम्णा समागतं प्रक्ष्य तं पतन्तं
नृपेः सह ॥ अवरुह्य हयाद्राजा समुत्थाप्य सुतं विभो ॥ १९ ॥ भुजाभ्यां साष्टु पीनाभ्यां पर्यष्वजत भूपतिः ॥ स्मृभिं चैवक्षुषाप्राप्य उवाच तनयं
तदा ॥ २० ॥ कश्चित्पाप्मि प्रजाः सर्वाः कश्चिदण्डयसे रिपून् ॥ न्यायागतेन वित्तेन कोरां पुत्र विभर्षि च ॥ २१ ॥ कश्चिद्विप्रेष्यत्यधिका इतिर्वत्ता

नपायिनी ॥ कश्चित्ते कांतशीलत्वं कश्चिद्रक्ता न निष्ठुरम् ॥ २२ ॥ कश्चिद्रावो न दुहन्ते पुत्र चांडलवंशमाने ॥ कश्चिद्वचनकर्तारस्तनयाश्च पितुः
 सदा ॥ २३ ॥ कश्चिद्रूढः शत्रुवाक्ये वर्तते भर्तारि कश्चित् ॥ कश्चिद्रिवादान्विग्रहेस्तु समं नेक्षस आत्मज ॥ २४ ॥ कश्चिद्रावो न रुध्यन्ते विषये विविधेस्तुभेः ॥
 तुलामानानि सर्वाणि ह्यत्रादीनां सदेक्षसे ॥ २५ ॥ कुटुंबिनं करैः पुत्र नात्यर्थमभिदूयसे ॥ कश्चिन्न द्यूतपानादि वर्तते विषये तव ॥ २६ ॥
 कश्चिद्रिन्नरसैल्लोका भिन्नवाक्यैः पुरे तवान्न दानैर्जीर्णवस्त्रैश्च नोपजीवति मानवाः ॥ २७ ॥ कश्चिहृष्टा स्वयं पुत्र हस्त्यश्च परिक्षसि ॥ कश्चिच्च मातरः
 सर्वा ह्यविशेषेण पश्यसि ॥ २८ ॥ कश्चिन्न वासरे विष्णेर्नरा भुञ्जति पुत्रक ॥ शशिनि क्षीणतां प्राप्ते कश्चिच्छ्राद्धपरो नरः ॥ २९ ॥
 कश्चिच्चापररात्रेषु सदा निद्रां विमुंचसि ॥ निद्रा मूलमधर्मस्य निद्रा पापविवादिनी ॥ ३० ॥ निद्रा दारिद्र्यजननी निद्रा श्रंयोविनाशिनी ॥ नहि
 निद्रान्वितो राजा चिरं शास्ति वसुधराम् ॥ ३१ ॥ पुंश्चलीव सदा भर्तुलोकद्वयविनाशिनी ॥ एवमुच्चस्माणं तं तनयो वाक्यमब्रवीत् ॥ ३२ ॥ धर्मांगदो
 महीपालं प्रणम्य च पुनः पुनः ॥ सर्वमेतत्कृतं तात पुनः कर्तास्मि ते वचः ॥ ३३ ॥ पितुर्वचनकर्तारः पुत्रा धन्या जगत्रये ॥ किं ततः पातकं
 राजन्यो न कुर्यात्पितुर्वचः ॥ ३४ ॥ पितृवाक्यमनादृत्य ब्रजेत्स्नातुं त्रिमार्गगाम् ॥ न तत्तीर्थफलं भुंक्ते यो न कुर्यात्पितुर्वचः ॥ ३५ ॥ त्वदधीनं
 शरीरं मे त्वदधीनं हि जीवितम् ॥ त्वदधीनो हि मे धर्मस्त्वं च मे दैवतं परम् ॥ ३६ ॥ त्रैलोक्यस्यापि दानेन न शुद्ध्येत ऋणात्सुतः ॥ किं पुनर्देह
 वित्ताभ्यां कुशदानादिभिर्विभो ॥ ३७ ॥ एवं ब्रुवाणं तनयं बहुभूपालसंवृतम् ॥ रुक्मांगदः परिष्वज्य पुनराह सुतं वचः ॥ सत्यमेतत्त्वया पुत्र व्याहृतं
 धर्मवेदिना ॥ ३८ ॥ पितुरभ्यधिकं किंचिदैवतं न सुतस्य हि ॥ देवाः पराङ्मुखास्तस्य पितरं योऽवमन्यते ॥ ३९ ॥ सोऽहं मूर्धा त्वया पुत्र धृतस्तस्मिन्तिर
 क्षणात् ॥ जित्वा द्वीपवर्ती पृथ्वीं बहुभूपालसंवृताम् ॥ ४० ॥ एतत्सौर्यं परं लोके एतत्सर्वगपदं ध्रुवम् ॥ पितुरभ्यधिकः पुत्रो यद्भवेत्क्षितिमंडले ॥ ४१ ॥
 सोऽहं पुत्र कृतार्थस्तु कृतः सद्गुणवर्त्मना ॥ त्वया साधयता भूपान्यथा हरिदिनं शुभम् ॥ ४२ ॥ तत्पितुर्वचनं श्रुत्वा पुत्रो धर्मांगदोऽब्रवीत् ॥ क्व गतस्तु
 भवांस्तात निवेश्य मयि संपदः ॥ ४३ ॥ कस्मिन्स्थाने त्वयं प्राप्ता सूर्यायुतसमप्रभा ॥ मन्ये निर्वेदमापन्न इमां सृष्ट्वा प्रजापतिः ॥ ४४ ॥ नेतद्रूपा महीपाल
 नारी त्रैलोक्यमध्यतः ॥ मन्ये भूधरजातेयमथवा सागरोद्भवा ॥ ४५ ॥ माया वा मयदैत्यस्य प्रमदारूपसंस्थिता ॥ अहो मुनिपुणो धाता येनेयं निर्मिता
 विभो ॥ बालाग्रशतभागो हि व्यलीको नोपपद्यते ॥ ४६ ॥ इयं हि योग्या कनकावदाता गृहायतुभ्यं जगतीपतीश ॥ एवंविधा मे जननी यदि स्यात्को
 ऽन्योऽस्ति मत्तः सुकृती मनुष्यः ॥ ४७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीचरिते पितापुत्रसंवादो नाम पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥

धर्मांगदवचः श्रुत्वा हृष्टो रुक्मांगदोऽब्रवीत् ॥ सत्य ते जननी पुत्र संप्राप्ता मंदरे मया ॥ १ ॥ वेदाश्रयसुता बाला मदर्थं कृतनिश्चया ॥ कुर्वती
 दारुणं पुत्र तपो देवगिरो पुरा ॥ २ ॥ इतः पंचदशादहो ह्यगामी गतो ब्रह्मम् ॥ मंदरे पर्वतश्रेष्ठे बहुधानुसमन्विते ॥ ३ ॥ तस्य मूर्ध्नि बालेयं तोष
 यंती महेश्वरम् ॥ स्थिता गानपरा दृष्टा मया तत्र सुदर्शना ॥ ४ ॥ ततोऽहं मूर्च्छया युक्तः पतितो धरणीतले ॥ अनेगवाणसंविद्धो व्याधविद्धो यथा
 मृगः ॥ ५ ॥ ततोऽहमनया देव्या चालितश्चारुनेत्रया ॥ वृत्तश्चैवापि भर्तृत्वे किंचित्प्रार्थनया सह ॥ ६ ॥ मया चापि प्रतिज्ञातं स्वदक्षिणकरान्वितम् ॥ सेयं
 भार्या विशालाक्षी कृता भूधरमस्तके ॥ ७ ॥ अवरुद्ध धरापृष्ठे समारुद्ध तुरंगमम् ॥ दिनत्रयेण त्वारितः संप्राप्तस्तव सन्निधौ ॥ ८ ॥ पश्यमानो गिरीन्देशान्सरांसि
 सरितस्तथा ॥ इयं हि जननी पुत्र तव प्रीतिविवर्द्धिनी ॥ ९ ॥ अभिवादय चार्चणीं त्वं निजामिव मातरम् ॥ तत्पितुर्वचनं श्रुत्वा हयसंस्थामरिंदमः ॥ १० ॥
 शिरसा धरणीं गत्वा इदं वचनमब्रवीत् ॥ प्रसीद देवि मातस्त्वं भृत्यो दासः सुतस्तव ॥ ११ ॥ नमस्करोमि जननीं बहुभूपालसंयुतः ॥ तं पुत्रमवनीं प्राप्तं
 मोहिनी प्रेक्ष्य भूपते ॥ १२ ॥ भर्तुर्दक्षिण्ययोगाच्च अवतीर्य तुरंगमात् ॥ अवागृहत बाहुभ्यामुत्थाप्य पतितं सुतम् ॥ १३ ॥ परिष्वक्तस्तदा मात्रा पुनरेवाभ्यनं
 दयत् ॥ ततस्तां सुमनोजैस्तु चारुवस्त्रैश्च भूषणैः ॥ १४ ॥ भूषयित्वा समारोप्य पुनरेव ह्योत्तमम् ॥ स्वपृष्ठे चरणे कृत्वा तस्या राजीवलोचनः
 ॥ १५ ॥ तेनैव विधिना भूप पितरं चान्वरोहयत् ॥ भूपालैः संवृतो गच्छन्पद्भ्यां धर्मांगदः सुतः ॥ १६ ॥ प्रहर्षपुलको ह्यासीजननीं प्रेक्ष्य मोहि
 नीम् ॥ स्तूयमानः स्वयं चापि मेघगभीरया गिरा ॥ १७ ॥ धूम्यः स तनयो लोके मातरो यस्य भूरिशः ॥ नवा नवतरा भार्याः पितुरिष्टा मनो
 हराः ॥ १८ ॥ यस्यैका जननी लोके पिता तस्यैव दुःखभाक् ॥ पितुर्दुःखेन किं सौख्यं पुत्रस्य हृदि वर्तते ॥ १९ ॥ एकस्या वंदने मातुः पृथिवी
 फलमश्नुते ॥ मातृणां वंदने मह्यं गहनपुण्यं भविष्यति ॥ २० ॥ तस्मादभ्यधिकं पुण्यं भविष्यति दिने दिने ॥ एवमुच्चरमाणोऽसौ राजभिः परिवारितः
 ॥ २१ ॥ प्रविष्टो नगरं रथं वैशिष्टं ऋद्धिस्तुतम् ॥ हयस्थः प्रययौ राजा मोहिन्या सह तत्क्षणात् ॥ २२ ॥ ततो गृहवरं प्राप्य पूज्यमानो
 जनैर्नृपः ॥ अवरुद्ध हयात्स्मात् मोहिनीं वाक्यमब्रवीत् ॥ २३ ॥ धर्मांगदस्य पुत्रस्य गृहे गच्छ मनोहरे ॥ एष ते गुरुशुश्रूषां करिष्यति यथा
 शुणम् ॥ २४ ॥ न सखी नैव दासी ते शुश्रूषामात्रेदिति ॥ सा चैवमुक्ता पत्या तु प्रस्थिता सुतमन्दिरे ॥ २५ ॥ धर्मांगदेन सा दृष्टा गच्छन्ती
 मन्दिराय वै ॥ आत्मनो भर्तृवाक्येन परित्यज्य महीपतीम् ॥ २६ ॥ तिष्ठन् पितुरादेशादिमां शुश्रूषये ब्रह्मम् ॥ स एवमुक्ता गत्वा तु
 बाहुभ्यां परिगृह्य वै ॥ क्रमे पञ्चदशे प्राप्ते पर्यंके त्ववरोपयत् ॥ २७ ॥ कांचने पटसूत्रेण रचिते कोमले दृढे ॥ मृद्धास्तरणसंयुक्ते मणिरत्नविभूषिते ॥

॥ २८ ॥ रजदीपैश्च बहुशः खचिते सूर्यसप्रभे ॥ ततः फादोदकं चक्रे मोहिन्या धर्मभूषणः ॥ २९ ॥ सन्ध्यावत्या गुरुत्वेन ह्यपश्यतां नृपात्मजः ॥
 नेवमस्याभवदुष्टं मनस्तां मोहिनीं प्रति ॥ ३० ॥ सुकुमारोऽपि तन्वर्गी पीनोरुजघनस्तनीम् ॥ मेने वर्षायुतसमामात्मानं च त्रिवत्सरम्
 ॥ ३१ ॥ प्रक्षाल्य चरणौ तस्यास्तबले शिरसि न्यधात् ॥ उवाचावनतो भूत्वा सुकृती मातरस्म्यहम् ॥ ३२ ॥ इत्युक्त्वा नरनारीभिः स्वयं च
 श्रमनाशनम् ॥ चकार सर्वभोगैस्तां युयोज च मुदान्वितः ॥ ३३ ॥ क्षीरोदमथने जाते कुण्डले चाभूतस्रवं ॥ ये लब्धे दानवाञ्जित्वा पाताले धर्म
 मूर्तिना ॥ ३४ ॥ मोहिन्या कर्णयोश्चक्रे स्वयमेव वृषांगदः ॥ अष्टोत्तरसहस्रं पात्रीफलनिभैः शुभैः ॥ ३५ ॥ मौक्तिकै रचितैः शुभैर्हारो देव्याः
 दत्तो हृदि ॥ निष्कं पलशतं स्वर्णं कुलिशायुतभूषितम् ॥ ३६ ॥ हार लघूत्तरं चक्रे मातुर्नृपसुतस्तदा ॥ बलया वज्रखचिता द्विरष्टौ कनयोर्द्वयोः
 ॥ ३७ ॥ एकैके निष्ककोटीभिर्मूल्यविद्विर्नरैः कृताः ॥ केयूरनूपुरौ तस्या अनर्घौ स नृपात्मजः ॥ ३८ ॥ प्रददौ पितुरिष्टाया भूषणार्थं रवि
 प्रभौ ॥ कटिसूत्रं तु शर्वाण्या यदासीत्पावकप्रभम् ॥ ३९ ॥ तद्गृहं भयभीतायाः संग्रामे तारकामये ॥ कालनेमौ स्थिते राज्ये पतितं मूलपाचने
 ॥ ४० ॥ तद्गृहीतं तु दैत्येन मयेन लोकमायिना ॥ तं हत्वा मलये दैत्यं दैत्यकोटिसमावृतम् ॥ ४१ ॥ संवत्सरणे घोरे पितुर्वचनकारणात् ॥
 अवाप कटिसूत्रं तु दैत्यराजप्रियास्थितम् ॥ ४२ ॥ तद्ददौ पितुरिष्टायाः सानन्दपुलको नृपः ॥ हिरण्यकशिपोः पूर्वं या भार्या लोकमुन्दरी ॥ ४३ ॥
 तस्याः सीमितकश्चासीत्सीदामिनिसमप्रभः ॥ सा प्रविष्टा समं पत्या यदा पावकमंगला ॥ ४४ ॥ समुद्रे क्षिप्य सीमन्तं दुःखेन महतान्विता ॥
 सागरस्तत्तु संगृह्य रत्नश्रेष्ठयुगं किल ॥ ४५ ॥ ददौ धर्मागदायाथ तस्य वीर्येण तोषितः ॥ जनन्याः प्रददौ हृष्टः सूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ ४६ ॥
 अग्निशौचे शुभे वस्त्रे कंचुके सुमनोहरे ॥ सहस्रकोटिमूल्ये ते मोहिन्याः सन्यवेदयत् ॥ ४७ ॥ देवमाल्यं सुगंधाब्जं तथा देवविलेपनम् ॥ सर्वदेवगुरोः
 पूर्वं सिद्धहस्तात्सुदुर्लभम् ॥ ४८ ॥ धर्मागदेन वीरेण द्वीपानां विजये तथा ॥ लब्धं तत् प्रददौ देव्या मोहिन्याः कामवर्द्धनम् ॥ ४९ ॥
 संभूष्य परया भक्त्या पश्चात्पुत्रसंभोजनम् ॥ आनीतं मातृहस्तेन भोजयामास भूमिप ॥ ५० ॥ पुरस्तादेव जननीं वाक्यैः संबोध्य
 भूरिशः ॥ मया त्वया च कर्तव्यं राज्ञो वाक्यं न संशयः ॥ ५१ ॥ या इष्टा नृपतेर्देवि सास्माकं हि गरीयसी ॥ इष्टा या भूपतेर्भर्तु
 स्तस्या या दुष्टमाचरेत् ॥ ५२ ॥ सा पत्नी नरकं याति यावदिद्राश्चतुर्दश ॥ सापत्नभावं या कुर्याद्भर्तुस्नेहेष्टया सह ॥ ५३ ॥ तस्याः
 स्नेहवियोगार्थं तप्स्यते तावद्भाष्टके ॥ यथा सुखं भवेद्भर्तुस्तथा कार्यं हि भार्यया ॥ ५४ ॥ अनुकूलं हितं तस्या इष्टाया भर्तुराचरेत् ॥ यथा

२०॥३॥
॥ २६२ ॥

भर्ता तथा तां हि पश्येत् वर्षाणि ॥ ५५ ॥ हीनायाश्चापि शुश्रूषां कृत्वा याति त्रिविष्टपम् ॥ पश्चात्स्थाने भवेत्सापि मनसा याभवत्प्रिये ॥ ५६ ॥ सर्वान्भोगानवाप्नोति भर्तुरिष्टं प्रष्टव्यं हि ॥ इष्ट्याभावपरित्यागात्सर्वेश्वरपदं लभेत् ॥ ५७ ॥ सपत्नी या सपत्न्यास्तु शुश्रूषां कुरुते सदा ॥ भर्तुरिष्टां संनिरीक्ष्य तस्या लोकोऽक्षयो भवेत् ॥ ५८ ॥ भर्तुरिष्टा पुरा वेश्या ह्यभवत्सा कुलेषु वै ॥ शूद्रजातेः सुदुष्टस्य परित्यक्तक्रियस्य तु ॥ ५९ ॥ आचरद्देश्यया सार्द्धं सा भार्या पतिरंजिनी ॥ प्रक्षालनं द्वयोः पादौ द्वयोरुच्छिष्टभोजिनी ॥ ६० ॥ उभयोरप्यधः शेते उभयोर्वै हितं स्ता ॥ वेश्यया वार्यमाणापि सदाचारपथे स्थिता ॥ ६१ ॥ एवं शुश्रूषयंत्या हि भर्तारं वेश्यया सह ॥ जगाम सुमहान्कालो वर्तत्या दुःखसागरे ॥ ६२ ॥ अपरस्मिन्दिने भर्ता माहिषं मूलकान्वितम् ॥ अभक्षयत् निष्पावं दुर्मेधास्तेलमिश्रितम् ॥ ६३ ॥ तदपथ्यभुजस्तस्य अवमन्य पतिव्रताम् ॥ अभवद्दारुणो रोगो गुदे तस्य भगंदरः ॥ ६४ ॥ संदह्यमानोऽतितरां दिवा रात्रौ स भूरिशः ॥ तस्य गेहे स्थितं वित्तं समादाय जगाम सा ॥ ६५ ॥ वेश्यान्यस्मै ददौ प्रीत्या यूने कामपरायणा ॥ ततः स दीनवदनो व्रीडया च समन्वितः ॥ ६६ ॥ उवाच प्रहृदन्भार्या शूद्रो व्याकुलचेतनः ॥ परिपालय मां देवि वेश्यासक्तं मुनिष्ठुरम् ॥ ६७ ॥ न मयोपकृतं किञ्चित्तव सुंदरि पापिना ॥ रमते वेश्यया सार्द्धं बहून्वदान्सुमध्यमे ॥ ६८ ॥ यो भार्यां प्रणतां पापो नातुमन्येत गर्वितः ॥ सोऽशुभानि समाप्नोति जन्मानि दश पंच च ॥ ६९ ॥ दिवाकीर्तिगृहे तस्माद्योनि प्राप्स्यामि गर्हिताम् ॥ तवापमानतो देवि मनो न कलुषीकृतम् ॥ ७० ॥ इति भर्तृवचः श्रुत्वा भार्या भर्तारमब्रवीत् ॥ पुराकृतानि पापानि दुःखानि प्रभवन्ति हि ॥ तानि सक्षमं विद्वान् स विज्ञेयो नृणां वरः ॥ ७१ ॥ तन्मया पापया पापं कृतं वै पूर्वजन्मनि ॥ तद्रजंत्या न मे दुःखं न विषादः कथंचन ॥ ७२ ॥ एवमुक्त्वा समाश्वास्य भर्तारमनुशास्य च ॥ आनीतं जनकाद्रित्तं वंधुभ्यो वर्षाणि ॥ ७३ ॥ क्षीरोदनिलयावासं मन्यन्तं स्म सती पतिम् ॥ दिवा दिवा त्रिर्यत्नेन रात्रौ गुह्यविशोधनम् ॥ ७४ ॥ रजनीकरवृक्षोत्थं गृह्य निर्यासमंजसा ॥ नखेन पातयेद्भर्तुः क्रीडीन्कुण्डलच्छेनः शनैः ॥ ७५ ॥ मयूरपुच्छसंयुक्तं पवनं चाकरोत्तदा ॥ न देवि रात्रौ स्वपिति न दिवा च वरानना ॥ ७६ ॥ भर्तुदुःखेन संतप्ता अपश्यञ्ज्वलितं जगत् ॥ यद्यस्ति वसुधा देवी पितरो देवतास्तथा ॥ ७७ ॥ कुर्वतु रोगहीनं मे भर्तारं गतकल्मषम् ॥ चंडिकायै प्रदास्यामि स्तं भांससमुद्रवम् ॥ ७८ ॥ नृच्छागमहिपोपेतं भर्तुरारोग्यहेतवे ॥ सादरं कारयिष्यामि उपवासान्दशैव तु ॥ ७९ ॥ शरीरं स्थापयिष्येऽहं सुक्ष्मकंठकंसस्तरे ॥ नोपभोक्ष्यामि मधुरं नोपभोक्ष्यामि वै घृतम् ॥ ८० ॥ बाष्पाभ्यंगविहीनाहं संस्थास्ये न्नसंचयम् ॥ जीवतां रोगहीनो हि भर्ता मे शरदां शतम् ॥ ८१ ॥ एवं प्रव्याहरन्ती सा वासरे वासरे गते ॥ अथ कालेन चाल्पेन त्रिदोषोऽस्य व्यजायत ॥ ८२ ॥ त्रिकटुं प्रददौ भर्तुर्यत्नेन महता तदा ॥ शीतार्तः कंपमानोऽसौ पत्न्यंशुलिमखंड

उ० ख०
अ० १६

॥ २६२ ॥

यत् ॥ ८३ ॥ उभयोर्दंतयोः छेपः सहसा समपद्यत ॥ तत्त्वंडमंगुलेर्वक्त्रे स्थितं त्रपतिवह्ममे ॥ ८४ ॥ अथ विक्रीय बलयं क्रीत्वा काष्ठानि
 भूरिशः ॥ चितां सार्पयुतां चक्रे मध्ये धृत्वा पतिं तदा ॥ ८५ ॥ अवरुह्य च बाहुभ्यां पादेनाकृष्य पावकम् ॥ मुखे मुखं समाधाय हृदये हृदये
 तथा ॥ ८६ ॥ जघने जघने देवि आत्मनः संनिवेश्य वै ॥ दाहयामास कल्याणी भर्तुर्देहं रुजान्वितम् ॥ ८७ ॥ आत्मना सह चारुंगी
 ज्वलिते जातवेदसि ॥ ८८ ॥ विमुच्य देहं सहसा जगाम पतिं समादाय च देवलोकम् ॥ विशोधयित्वा बहुपापसंधान्स्वकर्माणां दुष्कर
 साधनेन ॥ ८९ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे पतिव्रतोपाख्यानं नाम षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ पुत्र उवाच ॥ तस्मादीष्ट्यां परित्यज्य
 मोहिनीमनुभोजय' ॥ न मातरीदृशो धर्मो लोकेषु त्रिषु लभ्यते ॥ १ ॥ स्वहस्तेन प्रियां भर्तुर्भार्या या तु प्रभोजयेत् ॥ सपत्नीं तु सपत्नी हि
 किंचिदन्नं ददाति च ॥ २ ॥ तदनंतं भवेद्देवि मातरित्याह नाभिजः ॥ कुरु वाक्यं मयोक्तं हि स्वामिनि त्वं प्रसीद मे ॥ ३ ॥ तातस्य
 सौख्यं कर्तव्यमावाभ्यां वरवर्णिनि ॥ भवेत्पापक्षयः सम्यक् स्वर्गप्राप्तिस्तथाक्षया ॥ ४ ॥ पुत्रस्य वचनं श्रुत्वा देवी संध्यावली तदा ॥ अभि
 मंज्य परिष्वज्य तनयं सा पुनः पुनः ॥ ५ ॥ मूर्ध्नि चैनमुपाधाय वचनं चेदमब्रवीत् ॥ करिष्ये वचनं पुत्र त्वदीयं धर्मसंयुतम् ॥ ६ ॥ इष्ट्यां मानं
 परित्यज्य भोजयिष्यामि मोहिनीम् ॥ शतपुत्रा ह्यहं पुत्र त्वयैकेन सुतेन हि ॥ ७ ॥ नियमैर्वहुभिर्जातो देहकृशकरैर्भवान् ॥ व्रतराजेन चीर्णेन
 प्राप्तस्त्वमचिरात्सुतः ॥ ८ ॥ नहीदृशं व्रतं लोके फलदायि प्रदृश्यते ॥ सद्यः प्रत्ययकारीदं महापातकनाशनम् ॥ ९ ॥ किं जातेर्वहुभिः पुत्रैः
 शोकसंतापकारकैः ॥ वरमेकः कुलालंभी यत्र विश्रमते कुलम् ॥ १० ॥ त्रैलोक्यादुपरिष्ठाहं त्वां प्राप्य जठरं स्थितम् ॥ धन्यानि तानि शूलानि
 येर्जातस्त्वं सुतोऽनघ ॥ ११ ॥ सप्तद्वीपपतिः शूरः पितुर्वचनकारकः ॥ आढादयति यस्तांत जननीं वापि पुत्रकः ॥ १२ ॥ तं पुत्रं
 कवयः प्राहुर्वाचाख्यमपरं सुतम् ॥ एवमुक्त्वा तु वचनं देवी संध्यावली तदा ॥ १३ ॥ वीक्षां चक्रेऽथ भंडानि षड्रसस्य तु हेतवे ॥ तस्या
 वीक्षणमात्रेण परिपूर्णानि भूपते ॥ १४ ॥ षड्रसस्य सुलोणास्य मोहिनीभोजनेच्छया ॥ अमृतस्वादुकल्पस्य जनस्य तु महीपते ॥ १५ ॥
 ततो दर्वी समादाय कांचनीं रत्नसंयुताम् ॥ परिवेषयदव्यग्रा मोहिन्याश्चारुहासिनी ॥ १६ ॥ कांचने भाजने लक्षणे मानभोजनवेष्टिते ॥ शनैः
 शनैश्च बुभुजे इष्टमन्नं सुसंस्कृतम् ॥ १७ ॥ उपविश्यासने देवी शातकौभमये शुभे ॥ वीज्यमाना वरारोहा न्यजनेन सुगीतिना ॥ १८ ॥ धर्मांगदृष्टी
 तेन शिखिपुच्छभवेन तु ॥ सा भुक्ता ब्रह्मतनया तदन्नममृतोपमम् ॥ १९ ॥ चतुर्गुणेन शीतेन कृत्वा शौचमथात्मनः ॥ जगद्दे पुत्रदत्तं तु तावद्वलं

वृ.ना.पु.
॥ २६३ ॥

तत्सुगंधिमत् ॥ २० ॥ वरचंदनयुक्तेन हस्तेन वरवाणना ॥ ततः प्रहस्य शनकः प्राह संध्यावलीं नृप ॥ २१ ॥ जननी किं तु देवि त्वं वृषांगदनुपस्य
तु ॥ न मया हि परिज्ञाता श्रमस्वेदितया शुभे ॥ २२ ॥ वदत्येवं ब्रह्मसुता यावत्संध्यावलीं नृप ॥ तावत्प्रणम्य नृपतेः पुत्रो वचनमब्रवीत्
॥ २३ ॥ उदरे ह्यनया देव्या धृतः संवत्सरत्रयम् ॥ तव भर्तुः प्रसादेन वृद्धिं संप्राप्तवानहम् ॥ २४ ॥ संत्यनेकानि मातृणां शतानि मम
सुंदरि ॥ अस्याः पीतं पयो भूरि कुचयोः स्नेहसंस्तुतम् ॥ २५ ॥ अनया सा रुजा तीव्रा विधृता प्रायशो जरा ॥ इयं मां जनयित्वैव जाता शिथिलं
धना ॥ २६ ॥ तत्रास्ति त्रिषु लोकेषु यदत्वा चानृणो भवेत् ॥ मातुः पुत्रस्य चार्वांगि सत्यमेतन्मयेस्तिम् ॥ २७ ॥ सोऽहं धन्यतरो लोके नास्ति
मत्तोऽधिकः पुमान् ॥ उत्संगे वर्तयिष्यामि मातृसंघस्य नित्यशः ॥ २८ ॥ नोत्संगे चेन्नन्या हि तनयो विशतिं क्वचित् ॥ मातृसौख्यं न जानाति
कुमारी भर्तृजं यथा ॥ २९ ॥ मातुरुत्संगमारूढः पुत्रो दर्पान्वितो भवेत् ॥ हारमुत्तमदेहस्थं हस्तेनाहर्तुमिच्छति ॥ ३० ॥ पालयमानो जनन्या
हि पितृहीनोऽपि दर्पितः ॥ समीहते जगद्धर्तुं सवीर्यं मातृजं पयः ॥ ३१ ॥ एतच्चरसंसर्गं भवत्युत्संगशक्तिः ॥ अस्याश्चेवापराणां च विशेषो
यदि मे न चेत् ॥ ३२ ॥ तेन सत्येन मे तातो जीवताच्छरदां शतम् ॥ एवं ब्रुवाणे तनये मोहिनी विस्मयं गता ॥ ३३ ॥ कथमस्य प्रहर्तव्यं
मया निर्धृणशीलया ॥ विनीतस्य ह्यापापस्य औचित्यं पापिनो गृहे ॥ ३४ ॥ पितुः शुश्रूषणं यस्य न तस्य सदृशं क्षितौ ॥ एवं गुणाधिक
स्याहं कर्तुं कर्म जुगुप्सितम् ॥ ३५ ॥ पुत्रस्य धर्मशीलस्य भूत्वा तु जननी क्षितौ ॥ एवं विमृश्य बहुधा मोहिनी लोकसुंदरी ॥ ३६ ॥ उवाच
तनयं बाला शीघ्रमानय मे पतिम् ॥ न शक्नोमि विना तेन मुहूर्तमपि वर्तितुम् ॥ ३७ ॥ ततः स त्वरितं गत्वा प्रणम्य पितरं नृप ॥ कनिष्ठां
जननीं तात शीघ्रं त्वां द्रष्टुमिच्छति ॥ ३८ ॥ प्रसादः क्रियतां तस्याः पूज्यतां ब्रह्मणः सुता ॥ पुत्रवाक्येन नृपतिस्तत्क्षणाद्गंतुमुद्यतः ॥ ३९ ॥
प्रहृष्टवदनो भूत्वा संध्यावल्या निवेशनम् ॥ संप्रविश्य गृहे राजा ददर्श शयनस्थिताम् ॥ ४० ॥ मोहिनीं मोहसंयुक्तां तप्तकांचनसप्रभाम् ॥ उपास्य
मानां प्रियया संध्यावल्या शनैः शनैः ॥ ४१ ॥ पुत्रवाक्यात्परित्यज्य क्रोधं सापत्न्यजे तथा ॥ दृष्ट्वा रुक्मांगदे प्राप्तं शयने मोह्य सुंदरी ॥ ४२ ॥
प्रहृष्टवदना प्राह राजानं भूरिदक्षिणम् ॥ इहोपविश्यतां कांतं पर्यंके वृद्धलुके ॥ ४३ ॥ सर्वं निरीक्षितं भूप राज्यतन्त्रं त्वया चिरम् ॥ अद्यापि
न हि ते बांछा राज्ये परिनिवर्तते ॥ ४४ ॥ मन्ये दुष्कृतिनं भूप त्वामत्र धरणीतले ॥ यः समर्थं सुतं ज्ञात्वा स्वधं पश्येन्नृपश्रियम् ॥ ४५ ॥ तस्मा
त्स्वतोऽधिको नास्ति दुःखी लोकेषु कश्चन ॥ सुपुत्राणां पितॄणां हि सुखं याति क्षणं नृप ॥ ४६ ॥ दुःखेन पापभोक्तृणां विषयासक्तचेतमाम् ॥ ४७ ॥

उ० ६०
अ० १७

॥ २६३ ॥

थ प्रकृती राजस्तवेशः पूर्णपुण्यजाः ॥ ४७ ॥ धर्मागदे पालयाने कथं त्वं वीक्षसेऽधुना ॥ परित्यज्य प्रियासौख्यं कीनाश इव दुर्बलः ॥ ४८ ॥
 यदि पालयसे राज्यं मया किं ते प्रयोजनम् ॥ निष्प्रयोजनमानीता क्षीरसागरमस्तकात् ॥ ४९ ॥ विद्मोज्या हि भविष्यामि पक्षिणामामिषं यथा ॥ यो
 भार्या यौवनोपेतां न सेवेदिह दुर्मतिः ॥ ५० ॥ कृत्याचरणसक्तस्तु कुतस्तस्य भवेत्प्रिया ॥ असेविता ब्रजेद्वार्या अदत्तं हि धनं ब्रजेत ॥ ५१ ॥ अर
 क्षितं ब्रजेद्राज्यं अनभ्यस्तं श्रुतं ब्रजेत् ॥ नालसैः प्राप्यते विद्या न भार्या व्रतसंस्थितैः ॥ ५२ ॥ नानुष्ठानं विना लक्ष्मीर्नाभक्तैः प्राप्यते यशः ॥
 नोद्यमी सुखमाप्नोति नाभार्यः संततिं लभेत् ॥ ५३ ॥ नाशुचिर्दममाप्नोति न विप्रोऽप्रियवाग्धनम् ॥ अपृच्छन्नैव जानाति अगच्छन्न कचिद्ब्रजेत्
 ॥ ५४ ॥ अशिष्यो न क्रियां वेत्ति न भयं वेत्ति जागरी ॥ कस्माद्द्रुपाल मां त्यक्त्वा धर्मागदगृहे शुभे ॥ ५५ ॥ वीक्ष्यसे राज्यपदवीं समर्थे
 तनये विभो ॥ ५६ ॥ एवं ब्रुवाणां तनयां विधेस्तु रतिप्रियां चारुविशालनेत्राम् ॥ व्रीडान्वितः पुत्रसमीपवर्ती प्रोवाच वाक्यं नृपतिः प्रियां
 ताम् ॥ ५७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीचरिते मोहिनीवचनं नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ राजोवाच ॥ नाधिकारो मया
 भीनकृतो नृपपरिमहे ॥ श्रमातुरस्य निद्रा मे प्रवृत्ता सुखदायिनी ॥ १ ॥ धर्मागदं समाभाष्य मोहिनीं नय मंदिरम् ॥ पूजयस्व यथान्या
 यमेषा पत्नी प्रिया मम ॥ २ ॥ निजं कमलपत्राक्ष सर्वरत्नविभूषितम् ॥ निर्वातवातसंयुक्तं सर्वतुल्यदायकम् ॥ ३ ॥ एवमादिश्य तनयम्
 निद्रामुपागतः ॥ शयनं प्राप्य कष्टात्ते अभाग्यो हि धनं यथा ॥ ४ ॥ विबुद्धमात्रः सहसा त्वत्समीपमुपागतः ॥ यद्ब्रवीषि क्वचो देवि
 तत्करोमि न संशयः ॥ ५ ॥ मोहिन्युवाच ॥ परिसांतव्य राजेंद्र इमान्दारांस्तुदुःखितान् ॥ ममोद्वाहेन निर्विण्णान्निराशान्काम
 भोगयोः ॥ ६ ॥ ज्येष्ठानां रूपयुक्तानां कलत्राणां विशोषते ॥ मूर्ध्नि कीलं कनिष्ठाख्यं यो हि राजन्निखानयेत् ॥ ७ ॥ न सद्रतिर्भवेत्तस्य
 न च सा विंदते परम् ॥ पतिव्रताश्रुदग्धायाः का शांतिर्मे भविष्यति ॥ ८ ॥ जनितारं हि मे भस्म कुर्युर्देव्यः पतिव्रताः ॥ किं पुनः
 प्राकृतं भूप त्वादृशं मादृशीं तथा ॥ ९ ॥ संध्यावल्लीसमा नारी त्रैलोक्ये नास्ति श्रमिपा ॥ तव सेहनिबद्धांगी संभोजयति पद्मे ॥ १० ॥ प्रियाणि
 चादुवाक्यानि वदती तव गौरवात् ॥ एवंविधा हि शतशो नार्यः संति गृहे तव ॥ ११ ॥ यासां न पादरजसा तुल्यानं भूषणं क्वचित् ॥ मोहिनी
 वचनं श्रुत्वा व्रीडितो ह्यभवन्नृपः ॥ १२ ॥ सपुत्रायाः समीपे तु ज्येष्ठाया नृपतिस्तदा ॥ इंगितज्ञः सुतो ज्ञात्वा दशां गतं नृपम् ॥ १३ ॥ पितरं
 कामसंतप्तं मोहिन्यर्थं विमोहितम् ॥ मातुः सर्वाः समाहूय संध्यावल्लिपुः ॥ १४ ॥ कृतांजलिपुटो न एवमा ॥ १५ ॥ विमोहिनी मे

जननी नवोढा ब्रह्मणः सुता ॥१५॥सा च प्रार्थयते देव्यो राजानं रहसिस्थितम् ॥ आत्मना सह खेलार्थं तन्मोदध्वं सुहर्षिताः ॥ १६ ॥ मातरं
 ऊचुः ॥ कोऽनुमोदयते पुत्रं सर्पभक्षणमात्मनः ॥ को हि दीपयते वह्निं स्वदेहे देहिनां वर ॥ १७ ॥ को भक्षयेद्विषं घोरं कश्चिद्यादात्मनः शिरः ॥
 कस्तरेत्सागरं बद्धा ग्रीवायां दारुणां शिलाम् ॥ १८ ॥ को गच्छेद्वीपिवदनं कः केशान्सुहरेर्हरेत् ॥ को निपीदति धारायां खड्गस्या
 काशभासिनः ॥ १९ ॥ कानुमोदयते भर्त्रा सपत्न्याः क्रीडनं किल ॥ सर्वस्यापि प्रदानेन नैतन्मनसि वर्तते ॥ २० ॥ वरं हि
 छेदनं मूर्ध्नस्तत्क्षणानु वरासिना ॥ का दृष्ट्या दयितं कांतं निषेदययादृतम् ॥ २१ ॥ का सा सीमंतिनी लोके भवेदेतादृशी क्वचित् ॥
 आत्मप्राणसमं कांतमन्यस्त्रीकुचपीडनम् ॥ २२ ॥ संश्रुत्य सहते या तु किं पुनः स्वेन चक्षुषा ॥ सर्वेषामेव दुःखानां दुःखमेतदनन्त
 कम् ॥ २३ ॥ यद्भर्तान्यांगनासंको दृश्यते स्वेन चक्षुषा ॥ वरं सर्वा नृताः पुत्रं युगपन्मातस्तव ॥ २४ ॥ न तु मोहिनिसंयुक्तो
 दृश्योऽयं नृपतिः पतिः ॥ धर्मांगद ज्वाच ॥ यदि मे न पितुः सौख्यं करिष्यथ शुभाननाः ॥ २५ ॥ विपमालोडय पास्यामि युष्मत्सौख्यं
 मृते मयि ॥ कर्मणा मनसा वाचा या पितुर्दुःखमाचरेत् ॥ २६ ॥ सा मे शत्रुर्वधार्हास्ति यदि संध्यावली भवेत् ॥ सर्वासां साधिका देवी मोहिनी
 जनकप्रिया ॥ २७ ॥ कीडार्थमागता बाला मन्दराचलमन्दिरात् ॥ तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा वेपमाना हि मातरः ॥ २८ ॥ ऊचुः सगद्गदां वाचं
 हितार्थं तनयस्य हि ॥ अवश्यं तव वाक्यं हि कर्तव्यं न्यायसंयुतम् ॥ २९ ॥ किं तु दानप्रदो भूत्वा मोहिनीं यातु ते पिता ॥ यो भार्यामुद्ग्रे
 द्भर्ता द्वितीयामपरामपि ॥ ३० ॥ ज्येष्ठायै द्विगुणं तस्या दद्याच्चैवान्यथा ऋणी ॥ अनुज्ञाप्य यदा भर्ता ज्येष्ठामन्यां समुद्गरेत् ॥ ३१ ॥ नदा
 ज्येष्ठाभिलषितं देयमाहुः पुराविदः ॥ ज्येष्ठया सहितः कुर्यादिष्टापूर्तं नरोत्तमः ॥ ३२ ॥ एष धर्मोऽन्यथाऽन्यायो जायते धर्मसंक्षयः ॥ श्रुत्वा तु
 मातृवचनं प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ ३३ ॥ एकैकस्यै ददौ साक्षां कोटिं कोटिं सुतस्तदा ॥ सहस्रं नगराणां च ग्रामाणां प्रददौ तथा ॥ ३४ ॥ चतुरश्वतरीभिश्च
 पृथग्युक्ता नृपात्मजः ॥ एकैकस्य ददावष्टौ रथान्कांचनमालिनः ॥ ३५ ॥ वाससामयुतं प्रादाद्येषां मूल्यं शताधिकम् ॥ शुद्रस्य मेरुजातस्य
 अक्षयस्य नृपात्मजः ॥ ३६ ॥ कांचनस्य ददौ लक्षमेकैकं प्रतिमातरम् ॥ दासानां च शतं साधु दासीनां च नृपात्मजः ॥ ३७ ॥ धेनूनां षट्दोग्ध्री
 णामेकैकस्यै तथायुतम् ॥ युगंधराणां भद्राणां शतानि दश वै पृथक् ॥ ३८ ॥ दशप्रकारं नृपते धान्यं च प्रददौ सुतः ॥ वाटीनां तु सहस्राणां
 शतं प्रादादसन्निव ॥ ३९ ॥ कुंभायुतं सर्पिपस्तु तैलस्य च पृथग्ददौ ॥ अजाविकमसंख्यातमेकैकस्यै न्यवेदयत् ॥ ४० ॥ सहस्रेण

सहस्रेण सुवर्णस्य व्यभूषयत् ॥ आखंडलास्रयुक्तरय भूषणस्य सुभक्तिमान् ॥ ४१ ॥ धात्रीप्रमाणैर्हारेश्च मोक्तिकेदीप्तिसंयुतेः ॥ प्रवक्षी
 संदत्तान्कृत्वा वलयाङ्गपञ्च सप्त च ॥ ४२ ॥ पञ्चाशच्च शते द्वे तु मौक्तिकानि महीपते ॥ संध्यावल्यां स्थितानीह शीतांशुप्रतिमानि च
 ॥ ४३ ॥ एकैकस्यै ददौ पुत्रो हास्युग्मं मनोहरम् ॥ कुङ्कुमं चन्दनं भूरि कर्पूरं प्रस्थसंख्यया ॥ ४४ ॥ कस्तूरिकां तथा ताभ्यो
 भूयसीं प्रददौ सुतः ॥ मातृणामविशेषेण पितुः सुखमभीप्सयन् ॥ ४५ ॥ भाजनानि विचित्राणि जलपात्राण्यनेकशः ॥ घृतक्षीरस्य पात्राणि
 पेयस्य विविधस्य च ॥ ४६ ॥ चतुर्दशशतं प्रादात्सहस्रेण समन्वितम् ॥ स्थालीनां कांचनीनां हि सकुभानां नृपात्मजः ॥ ४७ ॥
 एकैकस्यै ददौ भूप शतानि त्रीणि पञ्च च ॥ करेणूनां सवेगानां मांसविकांतकंधराम् ॥ ४८ ॥ विंशतिं विंशतिं प्रादादुष्ट्रीणां च शतं शतम् ॥
 शिविकानां सवेषाणां पुंसां पीवस्गामिनाम् ॥ ४९ ॥ प्रददौ दश सप्ताश्वान्मातृणां सुखयागिनः ॥ एवं दत्त्वा बहुधनं बह्विभ्यो नृपनन्दनः
 ॥ ५० ॥ धन्यो धनपतिप्रख्यश्चक्रे तासां प्रदक्षिणाः ॥ कृताञ्जलिपुटो भूत्वा इदं वचनमब्रवीत् ॥ ५१ ॥ ममोपरोधात्प्रणतस्य मूर्ध्ना
 पतिं समुविश्य यथा भवत्यः ॥ हुवंतु सर्वाः पितरं ममाद्य स्वरेण संभुङ्क्ष्व नरेशं मोहिनीम् ॥ ५२ ॥ न चास्मदीया भवता किलेष्ट्यां स्वल्पापि
 कार्या मनसि प्रतीता ॥ विमोहिनीं ब्रह्मसुतां सुशीलां रमस्व सौख्येन रहः शतानि ॥ ५३ ॥ तत्पुत्रवाक्यं हि निशम्य सर्वाः संहृष्टलोभ्यो
 नृपनाथमूचुः ॥ स्वभूद्बुद्धिना सुचिरं रमस्व विदेहपुत्र्येव रघुप्रवीरः ॥ ५४ ॥ न शल्यभृता कुशकेतुपुत्री त्वत्संगमाद्विद्धि
 न संशयोऽत्र ॥ पुत्रो जसा दुःखविमुक्तभावात्समीरितं वाक्यमिदं प्रतीहि ॥ ५५ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मातृसन्मानं नाम अष्टा
 दशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ सोऽनुज्ञातो महीपालः प्रियाभिः प्रियकासुकः ॥ प्रहर्षमतुलं लेभे धर्मागदमुवाच ह ॥ १ ॥ एतां
 द्वीपवतीं पृथ्वीं परिपालय पुत्रक ॥ कृत्वा दुष्टवधं त्वादावप्रमत्तः सदोद्यतः ॥ २ ॥ सदाप्रसरसंयुक्तः सदाचारनिरीक्षकः ॥ सदा चेतनसंयुक्तः सदा
 वाणिज्यवल्लभः ॥ ३ ॥ सदा भ्रमणशीलश्च सदा दानरतिर्भव ॥ सदा कौटिल्यहीनश्च सदाचाररतः सदा ॥ ४ ॥ अपरं शृणु मे पुत्र यत्कर्त्तव्यं
 त्वयाधुना ॥ अविश्वासस्तु सर्वत्र भूमिपानां प्रशस्यते ॥ ५ ॥ कोपस्य च परिज्ञानं जनानां जनवल्लभ ॥ रसवद्व्यमाकर्षः पुष्पेभ्य इव षट्पदः ॥ ६ ॥
 त्वया पुत्रेण संप्राप्तं पुनरेवेह यौवनम् ॥ ७ ॥ इमामपूर्वां वररूपमोहिनीं संप्राप्य भार्यां द्विजसज्जकाम् ॥ सुखेन सयोज्य च तेऽद्य भारं सप्तोदधिद्वी
 पभवं प्रसंख्ये ॥ ८ ॥ व्रीडाकरस्तात मनुष्यलोके समर्थपुत्रे सुताभिकामी ॥ भवेत्पिता चेदल्लिभिश्च युक्तो जीणेद्विजः श्वेतशिरोरुहश्च ॥ ९ ॥ जीर्णो

ऽप्यजीर्णस्तव सौख्यवृद्धो बांछे इमां लोकवरां वराहाम् ॥ संत्यज्य देवान्मम हेतुमागतामनंगवाणाभिहतां सुनेत्राम् ॥ १० ॥ कामं रमिष्ये द्रुतका-
 चनाभां ह्येकांतशीलः परिपूर्णचेताः ॥ भूत्वा तु मुक्तो वननिर्झरेषु रम्येषु दिव्येषु नदीतटेषु ॥ ११ ॥ इयं पुरंध्री मम जीविताधिका मुखेन धार्या त्रिदिवैक-
 नारी ॥ अस्यास्तु हेतोर्विबुधा विमृष्टा यथा रमायै धरणीशसंपाः ॥ १२ ॥ तद्वाक्यमाकर्ण्य पितुः सुबुद्धिः प्रणम्य भक्त्या जननीसमेतम् ॥ नृपो-
 त्तमं तं नृपनन्दनोऽसौ दिदेश भोगात्मनेकवित्तम् ॥ १३ ॥ आज्ञाविधेयास्तु पितुर्नियोज्य दासांश्च दासीश्च हिरण्यकंठीः ॥ मत्स्यध्वजार्त्तस्य सुखाय
 पुत्रस्ततो महीरक्षणमाचचारा ॥ १४ ॥ नृपैस्तुतो धर्मविभूषणोऽसौ समावृतो द्वीपवतीं समग्राम् ॥ तस्येत्थमुर्वी चरतश्च भूप न पापबुद्धिं कुरुते जनौघः ॥ १५ ॥
 न चापि वृक्षः फलपुष्पहीनो न क्षेत्रमासीद्यवशालिहीनम् ॥ स्रवंति गावो घटपूरदुग्धं घृताधिकं शर्करवत्सुमिष्टम् ॥ १६ ॥ क्षीरं सुपेयं सकलार्तिनाशनं
 पापापहं पुष्टिविवर्धनं च ॥ जनो न कश्चिद्विभवस्य गोप्ता भर्तुर्हि भार्या न कटूक्तिवादिनी ॥ १७ ॥ पुत्रो विनीतः पितृशासने स्तो वधूः स्थिता हस्तपुटे
 च श्रयोः ॥ द्विजोपदेशे हि जनो व्यवस्थितो वेदोक्तधर्माचरणाद्विजोत्तमाः ॥ १८ ॥ न भुञ्जते माधववासरे जना न यांति शोषं भुवि निमगनास्तु ॥ संभुज्य
 माना न हि यांति संपदः संभोगयुक्तरपि मानवैः क्षयम् ॥ १९ ॥ विवृद्धिमायांति जलेरिवोद्धूतं दूर्वातृणं शाद्वलतामुपैति ॥ कृती च लोको ह्यभवत्समस्तो
 धर्मांगदे पालनसंप्रवृत्ते ॥ २० ॥ भुक्त्वा तु सौख्यानि च यांति मानवा हरेः पदं तद्दिनसेवनेन ॥ द्वाराणि सध्वान्तनिशासु भूप गुप्तानि कुर्वन्ति न दस्यु-
 भीताः ॥ २१ ॥ न चापि गोपेषु ददन्ति वृत्तिं स्वेच्छाचरा मंदिरमाव्रजन्ति ॥ क्षीरं क्षन्त्यो घटवत्सुभूरिशो घत्सप्रियाः शांतिकराश्च गावः ॥ २२ ॥ अकृ-
 ष्टपच्या धरणी समस्ता प्रहृष्टसस्या किल लांगलं विना ॥ मातुः पयोभिः शिशवः सुपुष्टा भर्तुः प्रयोगैः प्रमदाः सुपुष्टाः ॥ २३ ॥ नृपैः सुगुप्तास्तु
 जनाः सुपुष्टाः सत्याभियुक्तो हि वृषः सुपुष्टः ॥ एवंविधे धर्मरतिप्रधाने जने प्रवृत्ते हरिभक्तियुक्ते ॥ संरक्ष्यमाणे हि नृपात्मजेन जगाम कालः सुखहे-
 तुभूतः ॥ २४ ॥ निरामयो भूतिभूमन्वितश्च सभूरिवर्षोत्सवकारकश्च ॥ पृथ्वीपतिश्चातिविमोहितश्च विमोहिनीचेष्टितसौख्ययुक्तः ॥ २५ ॥ दिनं न
 जानाति न चापि रात्रि मासं च पक्षं च स वत्सरं च ॥ अतीव सुगंधः सुरतेन तस्या विरंचिषुज्याः शुभचेष्टितायाः ॥ २६ ॥ विमोहिनीसंगमने
 नृपस्य बभूव शक्तिस्त्वधिका मनोजे ॥ यथा यथा सेवत एव भूपस्तथा तथा बुद्धिमियर्ति वीर्यम् ॥ पक्षेषु शुक्लेष्विव शीतभातुर्न क्षीयते संततसेवनेन
 ॥ २७ ॥ वृंदाकः पीतसुधारसो यथा संस्पृश्य संस्पृश्य पुनर्नवोऽसौ ॥ पिवंस्तु पानं सुमनोहरं हि शृण्वंस्तु गीतं सुपदप्रयुक्तम् ॥ २८ ॥ पश्यंश्च
 रूपं स नितं विनीनां स्पृशन्स्पृशन्मोहिनिवक्रचंद्रम् ॥ विमर्दमानस्तु करेण तुंगो मुखेन पीनो पिशितो पुरुषो ॥ २९ ॥ घनस्तनो काचनकुंभतुल्यो

प्रच्छादितौ हारविभूषणेन ॥ बलित्रयं नातिविवर्द्धमानं मनोहरं लोमशराजिशोभम् ॥ ३० ॥ स्तनस्य रूपं परितो विलोक्य दधे वरांग्याः शुभलो-
 चनायाः ॥ नहीदृशं चारुतरं नितान्तं नितंबिनीनां मनसोऽभिरामम् ॥ ३१ ॥ यादृग्विचं मोहिनिमोहनार्थं विनिर्मितं यद्विधिना स्वरूपम् ॥ मृगेंद्रशत्रोः कर-
 सन्निकाशे जंघे विलोमे द्रुतकांचनाभे ॥ ३२ ॥ शशांककांतिर्दशनस्य पंक्तिर्निगूढगुल्फे जनमोहनार्थम् ॥ आपादशीर्षं किल तत्स्वरूपं संपश्य
 तच्चारुविशालनेत्र्याः ॥ ३३ ॥ मेने सुराणामधिकं हि राजा कृतार्थमात्मानमतीव हर्षात् ॥ अहो सुतन्वी विपुलेक्षण्यं याचिष्यते यच्च तदेव देयम्
 ॥ ३४ ॥ अस्यास्तु रम्ये सुरते शुभाया दास्यामि चांते निजवित्तजातम् ॥ सुदुर्लभं देयमदेयमन्यैर्दास्यामि चास्या यदि वाप्यदेयम् ॥ ३५ ॥
 यद्यप्यदेयं मम जीवितं हि याचिष्यते चेद्यदि हेमवर्णा ॥ दास्यामि चेदं न विचारयिष्ये पुत्रं विना नास्ति न देयमस्याः ॥ ३६ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीय-
 पुराणोत्तरभागे मोहिनीप्रणयवर्णनं नामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ एवं सुस्तमूढस्य राज्ञो रुक्मांगदस्य च ॥ त्रीणि पंच च वर्षाणि
 व्यतीतानि सुखेन वै ॥ १ ॥ संप्राप्ते नवमे वर्षे पुत्रो धर्मांगदो बली ॥ जित्वा विद्याधरान्पंच मलये पर्वतोत्तमे ॥ २ ॥ आजहार मणीन्पंच सर्वकामप्र-
 दान् शुभान् ॥ एकं कांचनदातारं कोटिकोटिगुणं शुभम् ॥ ३ ॥ द्वितीयं वज्रभूषादिलक्षकोटिप्रदं तथा ॥ तृतीयममृतसावि पुनर्यौवनकार-
 कम् ॥ ४ ॥ सभागृहप्रकर्तारं चतुर्थं चात्रसाधकम् ॥ पंचमं व्योमगतिदं त्रैलोक्यपरिसर्पणम् ॥ ५ ॥ तान्मणीन्गृह्य मनसा विद्याधरसम-
 न्वितः ॥ स्त्रीभिर्विद्याधराणां च साश्रुनेत्राभिरावृतः ॥ ६ ॥ ववंदे चरणौ मातुः पितु रुक्मांगदस्य च ॥ मणीन्पंच समर्प्याथ पादयोः प्राह संनतः
 ॥ ७ ॥ इमे जिता मया ॥ पञ्च विद्याधरा रणे ॥ मलये भूधरश्रेष्ठे वैष्णवास्त्रेण भूपते ॥ ८ ॥ इमे ते भृत्यतां प्राप्ताः सस्त्रीका नृपसत्तम ॥
 मणीन्प्रयच्छ मोहिन्यै भुजभूषणहेतवे ॥ ९ ॥ सर्वकामप्रदा ह्येते पुनर्यौवनकारिणः ॥ जीर्णदंताः पुनर्वाला भवन्ति मणिधारणात् ॥ १० ॥
 वस्त्रहर्म्यसुवर्णानां स्वर्गतरुमृतस्य च ॥ दातारो मासयुद्धेन साधितास्तव तेजसा ॥ ११ ॥ साधितानि मया कृच्छ्रात्सप्तद्वीपानि भूपते ॥ करदानि
 समस्तानि कृतानि तव तेजसा ॥ १२ ॥ समुद्रे च प्रविष्टस्य गतः संवत्सरो मम ॥ जिता भोगवती तात मया नागसमावृता ॥ १३ ॥ आहता नागक-
 न्याश्च मया चायुतसंख्यकाः ॥ तत्रापि हाररत्नानि सुवह्न्याहतानि च ॥ १४ ॥ पुनश्चाहं गतस्तात दानवानां पुरं महत् ॥ तान्निर्जित्य च कन्यानां
 सुरूपाणां सुवर्चसाम् ॥ १५ ॥ आहृतानि मया त्रीणि सहस्राणि च पंच च ॥ दशकोत्सस्तु रत्नानां दीपकर्म निशागमे ॥ १६ ॥ कुर्वतां ते महीपाल
 आनीतास्तव मंदिरे ॥ ततोऽहं वारुणं लोकं रसातलतलस्थितम् ॥ १७ ॥ गतो वीर्यबलोत्सिक्तस्त्वदंघ्रियुगसेवकः ॥ तत्रोक्तो वरुणो देवः स्थीयतां

वृ. ना. पु.
॥ २६६ ॥

मत्पितृर्वशः ॥ १८ ॥ रुक्मांगदस्य नृपतयां दे जीवितुमिच्छसि ॥ कुपितो मम वाक्येन वरुणो योद्धुमागतः ॥ १९ ॥ तेन संवत्सरं युद्धं घोरं जातं रसानले ॥
जितो नारायणास्त्रेण मया स जलनायकः ॥ २० ॥ न हतः प्रमदावाक्येस्तस्य जीवितरक्षणे ॥ निर्जितेनायुतं दत्तं वाजिनां वातरंहसाम् ॥ २१ ॥
एकतः श्यामकर्णानां शुभ्राणां चंद्रवर्चसाम् ॥ तृणतोयविहीना ये जीवंति बहुशः समाः ॥ २२ ॥ एकां कन्यां सुरूपां मे पुरस्कृत्य स्वलंकृताम् ॥
भार्यायै वरुणः प्रादात्सान्यानीता मया शुभा ॥ २३ ॥ कुमारी तु समानीता बहुवित्तसमन्विता ॥ तत्रास्ति त्रिषु लोकेषु स्थानं तात सुदुर्गमम्
॥ २४ ॥ यन्मया न जितं ह्यस्ति तवाग्निपरिसेवनात् ॥ तदुत्तिष्ठ परीक्षस्व त्वत्प्रसादार्जितां त्रियम् ॥ २५ ॥ अहं च संपदः सर्वास्त्वदधीना विशां
पते ॥ यः पुत्रस्तात वदति मया लक्ष्मीः समर्जिता ॥ २६ ॥ न देया भूमिदेवेभ्यः सोऽपि वै नस्कं व्रजेत् ॥ आत्मसंभावं तात न कर्तव्यं सुतेन
हि ॥ २७ ॥ कुठारदात्रसदृशः पुत्रः संपत्समुच्चये ॥ पितुः शौर्येण पुत्रस्य वर्द्धते धनसंचयः ॥ २८ ॥ तेजसं दात्रमादाय लुनाति तृणसंच
यान् ॥ वायुना पूरितं वस्त्रं तारयेन्नौगतं जले ॥ २९ ॥ यथा दारुमयी योषा चेष्टते कुहकेच्छया ॥ तथा हि पितृवीर्येण पुत्रास्तोजोवलान्विताः ॥ ३० ॥
तस्मादियं माधवदेववल्लभा विलोकय स्वाद्य मयोपनीता ॥ आत्मेच्छया यच्छतु रक्षताद्वा स्वसंपदो मातृसमूहवर्याः ॥ ३१ ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुरा
णोत्तरभागे धर्मांगददिग्विजयो नाम विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ मांधातोवाच ॥ पुत्रस्य वचनं श्रुत्वा किं चकार महीपतिः ॥ सा चापि मोहिनी ब्रह्मन्प्रिया
राज्ञो विधेः सुता ॥ १ ॥ आश्चर्यरूपं कथितमारुह्यानं तु सुधोपमम् ॥ विशेषतस्त्वया पुण्यं सर्वसदेहभंजनम् ॥ २ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥
तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा प्रहृष्टो नृपपुंगवः ॥ उदतिष्ठ त्रिप्रियायुक्तस्ताः त्रियश्चावलोकयत् ॥ ३ ॥ क्षणं हर्षान्वितो भूष राजा विष्णुपरायणः ॥
नागकन्यास्तु ताः सर्वां वारुणीसहिता मुदा ॥ ४ ॥ प्रददौ तनये प्रेम्णा भार्यायै धर्मभूषणे ॥ शेषं दानवनारीभिर्वहुरत्नसमन्वितम् ॥ ५ ॥
मोहिन्यै प्रददौ राजा कामवाणप्रपीडितः ॥ संविभज्य पिता वित्तं धर्मांगदसमाहृतम् ॥ ६ ॥ पुरोहितमुवाचेदं काले चाहूय भूपतिः ॥ सर्वांसां
मत्सुतो ब्रह्मन्यार्णान्गृह्णातु धर्मतः ॥ ७ ॥ कुमारीणां कुमारोऽयं मद्राक्ये संस्थितः सदा ॥ वैवाह्यलभे नक्षत्रे मुहूर्ते सर्वकामदे ॥ ८ ॥
वाचयित्वा द्विजान्स्वस्ति गोस्वर्णवस्तोषितान् ॥ विवाहं कुरु पुत्रस्य मम धर्मांगदस्य वै ॥ ९ ॥ यः पुत्रस्य पितोद्वाहं न करोतीह मंदघीः ॥
स मज्जन्नरके घोरं ह्यप्रतिष्ठे युगायुतम् ॥ १० ॥ तस्माच्चोद्वाहयेत्पुत्रे पिता धर्मसमन्वितः ॥ आत्मा संस्थापितस्तेन येन संस्थापितः सुतः ॥ ११ ॥
सर्वकफुलं तस्य पुत्रोद्वाहे कृते भवेत् ॥ पुत्रस्य गुणयुक्तस्य निर्गुणस्यापि भूसुर ॥ १२ ॥ पित्रा कारयितव्यो हि विवाहो धर्ममिच्छता ॥ यो न

उ० सं०
अ० २१

॥ २६६ ॥

दारैश्च वित्तैश्च पुत्रान्संयोजयेत्पिता ॥ १३ ॥ न पुमान्स तु विज्ञेय इहामुत्र विगर्हितः ॥ तस्माद्वृत्तिपुताः कार्याः पुत्रा दारैः समन्विताः ॥ १४ ॥
 यथा रमन्ते ते तुष्टाः सुखं पुत्राः सुमानिताः ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं राज्ञो द्विजस्तस्य पुरोहितः ॥ १५ ॥ धर्मागदविवादार्थमुद्यतो हर्षसंयुतः ॥ स
 युवानिच्छमानोऽपि स्त्रीसौख्यं लब्ध्वा सुतः ॥ १६ ॥ स्वीचकार पितुर्वाक्यादारसंग्रहणं तदा ॥ वरुणात्मजया सादं नागकन्या मनोहरा ॥ १७ ॥
 उपयेमे महाबाहू रूपेणाप्रतिमा भुवि ॥ उद्गाहयित्वा सर्वास्ता विधिदृष्टेन कर्मणा ॥ १८ ॥ वसुगोत्रदानानि विप्रेभ्यः प्रददौ मुदा ॥ कृतदारो
 ववंदेऽथ पादान्मातुः पितुर्मुदा ॥ १९ ॥ ततः संध्यावलीदेवीमाह धर्मागदः सुतः ॥ पितुर्वाक्येन मे देवि संजातो दारसंग्रहः ॥ २० ॥ एतन्मे नास्ति
 मनसि यत्पित्रोद्गाहितो ह्यहम् ॥ अव्ययं पितरं विज्ञं देवि शुश्रूषये ह्यहम् ॥ २१ ॥ दिव्यैर्भोगैर्न मे किञ्चित्स्वर्गेणापि प्रयोजनम् ॥ कार्या मे पितुः शुश्रूषा तव चैव
 दिवानिशम् ॥ २२ ॥ संध्यावल्गुवाच ॥ चिरं जीव सुखं पुत्र मुंश्च भोगान्मनोऽनुगान् ॥ पितुः प्रसादादीर्घायुर्मनो नंदय मे सुत ॥ २३ ॥ त्वया सुपुत्रिणी
 पुत्र जाता गुणवता क्षिती ॥ सपत्नीनां च सर्वासां हृदये संस्थिता ह्यहम् ॥ २४ ॥ एवमुक्त्वा परिष्वज्य मूर्द्धन्याप्राय चासकृत् ॥ व्यसर्जयत्ततः पुत्रं
 राज्यतंत्रावलोकने ॥ २५ ॥ विसर्जितस्तदा मात्रा मातुरन्याः प्रणम्य च ॥ राज्यतंत्रं तदखिलं चक्रे पितृवचःस्थितः ॥ २६ ॥ दुष्टनिग्रहणं चक्रे शिष्टानां
 परिपालनम् ॥ अटनं सर्वदेशेषु वीक्षणं सर्वकर्मणाम् ॥ २७ ॥ चक्रे सर्वत्र कार्याणां मासि मासि निरीक्षणम् ॥ हस्त्यश्वपोषणं चक्रे चारचक्रेक्षणं
 तथा ॥ २८ ॥ वादसंवीक्षणं चक्रे तुलामानं दिने दिने ॥ गृहे गृहे नराणां च चक्रे संरक्षणं नृपः ॥ २९ ॥ स्तनंधयी कचिद्बालः स्तनहीनो न रोदिति ॥
 श्वश्रूयश्वा न कुत्रापि प्ररोदित्यवमानिता ॥ ३० ॥ किञ्चित्समर्थस्तनयः पितरं नहि याचते ॥ न वर्णसंकरो राज्ये केषांचिदभवत्पुनः ॥ ३१ ॥ न
 गृहविभवो लोको धर्मे वदति दूषणम् ॥ न कंचुकविहीना तु भवेन्नारी समर्तका ॥ ३२ ॥ गृहान्निष्क्रमणं स्त्रीणां मास्तु राज्ये मदीयको ॥ मा सक्तेषां
 हि विधवा मास्त्वक्तेषां समर्तका ॥ ३३ ॥ मा व्रतीह सदाक्रोशी मारण्या नगराश्रयाः ॥ सामान्यवृत्त्यदाता मे राज्येऽवसतु निर्धृणः ॥ ३४ ॥ गोपालो
 नगराकांक्षी निर्धुणस्तृपदेशकः ॥ ऋत्विग्वा शास्त्रहीनश्च मा मे राज्ये वसेदिह ॥ ३५ ॥ यो हि निष्पादयेन्नीलीं नीलीगंगातिसेचकः ॥ निर्वाप्त्यो
 तावुभौ पापौ यो वै मयं करोति च ॥ ३६ ॥ वृथा मांसं हि योऽश्नाति पृष्ठमांसप्रियो हि यः ॥ तस्य वासो न मे राज्ये स्वकलत्रं त्यजेच्च यः ॥ ३७ ॥
 विष्णुं परित्यज्य वरं सुराणां संयुजयेद्योऽन्यतमं हि देवम् ॥ गच्छेत्सगर्भा युवतीं प्रसूतां दंडचश्च वध्यश्च स चास्मदीयैः ॥ ३८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपु
 राणेत्तरभागे शिक्षानिरूपणं नामैकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ एवं धर्मागदो राज्यं चकार वसुधातले ॥ पितुर्नियोगाद्वाजेंद्र

पालयन् हरिवासरम् ॥ १ ॥ न बभूव जनः कश्चिद्यो न धर्मे व्यवस्थितः ॥ नासुखी नाप्रजः कश्चिन्न वा कुट्टी महीपते ॥ २ ॥ दृष्ट्वा पुष्टं
जने तस्मिन् क्ष्मा चैव निधिदायिनी ॥ घटदोग्ध्रीषु नृपते तृप्तवत्सासु धेनुषु ॥ ३ ॥ पुटके पुटके सौद्रं द्रोणमात्रं दुमे दुमे ॥ प्रहृष्टायां तु मेदिन्यां
सर्वधान्यसमुद्रवः ॥ ४ ॥ कृतस्य स्पर्द्धिनि युगे त्रेतान्ते द्वापरे युगे ॥ व्यतीते जलदापाये निर्मले चावरे गृहे ॥ ५ ॥ सुगंधिशालिपकाढये कुम्भोद्भूतः
वविलोकिते ॥ मध्यप्रवाहयुक्तासु निम्नगासु समंततः ॥ ६ ॥ तीरोत्थैः काशपुष्पैश्च शुक्लकेशैरिवांगना ॥ चन्द्रांशुधवले लोके नातितीव्रि दिवा
करे ॥ ७ ॥ तस्मिन्मनुष्यबहुलेर्जलप्लानविचित्रितैः ॥ यत्रोत्सुकैः प्रयातैस्तु भूमिपालैः समंततः ॥ ८ ॥ प्रबोधसमये विष्णोराश्विनाति जगद्गुरोः ॥
मोहिनी रमया मास तत्काले हृच्छयार्दिता ॥ ९ ॥ राजानं विविधैः सौख्यैः सर्वभावेन सुंदरी ॥ वनेषु गिरिशृंगेषु नदीनां संगमेषु च ॥ १० ॥
पद्मिनी कुसुमाढयेषु सरःसु विविधेषु च ॥ मलयैर्मन्दरे विध्ये महेंद्रे विबुधालये ॥ ११ ॥ सह्ये प्रालयसंज्ञे च दिगवरगिरौ शुभे ॥ अन्येषु चैव
राजानं स्वर्गस्थानादिकेषु च ॥ १२ ॥ रमयायास राजेंद्र दिव्यरूपा दिने दिने ॥ राजापि मोहिनीं प्राप्य सर्वं कृत्यं परित्यजन् ॥ १३ ॥ त्यक्तं
न वासरं विष्णोर्जन्ममृत्युनिकृंतनम् ॥ व्रतं नोपेक्षते तत्तु अतिप्रसूधोऽपि पार्थिवः ॥ १४ ॥ कीडां त्यजति भूपालो दशम्यादिदिनत्रये ॥ एवं
प्रकीडतस्तस्य पूर्णं संवत्सरे गते ॥ १५ ॥ काले कालविदां श्रेष्ठः संप्राप्तः कार्तिकः शुभः ॥ निद्राछेदकरो विष्णोः स मासः पुण्यदायकः ॥ १६ ॥ यस्मिन्
नूतं हि सुकृतं वैष्णवैर्मनुजैर्नृप ॥ अक्षयं हि भवेत्सर्वं विष्णुलोकप्रदायकम् ॥ १७ ॥ न कार्तिकसमो मासो न कृतेन समं युगम् ॥ न धर्मस्तु दया
तुल्यो न ज्योतिश्चक्षुषा समम् ॥ १८ ॥ न वेदेन समं शास्त्रं न तीर्थं गंगया समम् ॥ न भूम्या सदृशं दानं न सुखं मार्यया समम् ॥ १९ ॥ न कृप्या तु समं
वित्तं न लाभः सुरभीसमः ॥ न तपोऽनशनादन्यन्न दमेन समं शिवम् ॥ २० ॥ तृप्तिर्न रसनातुल्या न समोऽन्यो द्विजेन च ॥ न धर्मेण समं मित्रं
न सत्येन समं यशः ॥ २१ ॥ नारोग्यसममैश्वर्यं न देवः केशवात्परः ॥ न कार्तिकसमं लोके पावनं कवयो विदुः ॥ २२ ॥ कार्तिकः प्रवरो मासो
विष्णोश्चापि प्रियः सदा ॥ अब्रतो हि क्षिपेद्यस्तु मासं दामोदरप्रियम् ॥ २३ ॥ तिर्यग्योनिमवान्नोति सर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ २४ ॥ मांघातोवाच ॥
संप्राप्य कार्तिके मासे राजा रुक्मांगदो मुने ॥ मोहिनीं मोहसंयुक्तां कथं स बुभुजे वद ॥ २५ ॥ विष्णुभक्तः श्रुतिपरः प्रवरः स महीक्षितम् ॥
तस्मिन्पुण्यतमे मासे किं चकार नृपोत्तमः ॥ २६ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ संप्राप्तं कार्तिकं दृष्ट्वा प्रबोधकरणं हरेः ॥ अतिप्रसूधो राजेंद्रो मोहिनीं वाक्य
मब्रवीत् ॥ २७ ॥ स्तं देवि त्वया सार्द्धं मया संवत्सरान्वहन् ॥ तवापमानभीतेन नोक्तं किञ्चिदपि कचित् ॥ २८ ॥ संप्रति वक्तुकामोऽहं तत्रि

बोध शुभानने ॥ त्वय्यासक्तस्य मे देवि बहवः कार्तिका गताः ॥२९॥ न व्रती कार्तिके जातो मुक्तैकं हरिवासरम् ॥ सोऽहं कार्तिकमिच्छामि व्रते
 पर्युपासितुम् ॥३०॥ अत्रतेन गतो येषां कार्तिको मर्त्यधर्मिणाम् ॥ इष्टापूर्तो वृथा तेषां धर्मो दृष्टिणसंभवे ॥३१॥ मांसाशिनोऽपि भूपाला अत्यर्थं
 भृगयास्ताः ॥ ते मांसं कार्तिके त्यक्त्वा गता विष्णुबाल्यं शुभे ॥३२॥ प्रवृत्तानां हि भक्ष्याणां कार्तिके नियमे कृते ॥ अवश्यं विष्णुरूपत्वं प्राप्यते
 साधकेन हि ॥३३॥ तिष्ठतु बहुवित्तानि दानानि वरवर्णिनि ॥ हृदयायासकतृणि दीपदानादिवं व्रजेत् ॥३४॥ तस्याप्यभावात्सुभगे परदी
 पप्रबोधनम् ॥ कर्तव्यं भक्तिभावेन सर्वदानाधिकं च तत् ॥३५॥ एकतः सर्वदानानि दीपदानं हि चैकतः ॥ कार्तिकेन समं प्रोक्तं दीपदानात्प्रबोधनम्
 ॥३६॥ कर्तव्यं भक्तिभावेन सर्वदानाधिकं स्मृतम् ॥ कार्तिकीं च तिथिं कृत्वा विष्णोर्नाभिसरोरुहे ॥३७॥ आजन्मकृतपापास्तु मुच्यते नात्र संशयः ॥
 व्रतोपवासनियमैः कार्तिको यस्य गच्छति ॥३८॥ देवो वैमानिको भूत्वा स याति परमां गतिम् ॥ तस्मान्मोहिनि मोहं त्वं परित्यज्य ममोपरि
 ॥३९॥ आज्ञां विधेहि तत्कालं करिष्ये कार्तिकव्रतम् ॥ तव वक्षोजपूजाया विरतो नीरजेक्षणे ॥४०॥ अहं व्रतधरश्चैव भविष्ये हरिपूजने ॥
 मोहिन्युवाच ॥ विस्तरेण समाख्याहि माहात्म्यं कार्तिकस्य च ॥४१॥ सर्वपुण्याकरः प्रोक्तो मासोऽयं राजसत्तमः ॥ विशेषात्कुत्र कथितस्तदादिश महा
 मते ॥४२॥ श्रुत्वा कार्तिकमाहात्म्यं करिष्येऽहं यथेप्सितम् ॥४३॥ रुक्मांगद उवाच ॥ माहात्म्यमभिधास्यामि मासस्यास्य वरानने ॥ येन भक्ति
 भवित्री ते प्रकटुं हरिपूजनम् ॥४४॥ कार्तिके कृच्छ्रसेवी यः प्राजापत्यचरोऽपि वा ॥ एकांतरोपवासी वा विरात्रोपोषितोऽपि वा ॥४५॥ यद्वा दशाहं
 पक्षं वा मांसं वा वरवर्णिनि ॥ क्षपयित्वा नरो याति स विष्णोः परमं पदम् ॥४६॥ एकभक्तेन नक्तेन तथैवायाचितेन च ॥ अस्मिन् नरैर्धरा चैव
 प्राप्यते द्वीपमालिनी ॥४७॥ विरोषात्पुष्करे तीर्थे द्वारावत्यां च शौकरे ॥ मासोऽयं भक्तिदः प्रोक्तो व्रतदानार्चनादिभिः ॥४८॥ तस्मिन्हरि
 दिने पुण्यं तथा वै भीष्मपंचकम् ॥ प्रबोधिनीं नरः कृत्वा जागरेण समन्विताम् ॥४९॥ न मातुर्जठरे तिष्ठेदपि पापान्वितो नरः ॥ तस्मिन्दिने
 वरारोहे मंडलं यस्तु पश्यति ॥५०॥ विना सांख्येन योगेन स याति परमं पदम् ॥ कार्तिके मंडलं दृष्ट्वा शौकरे सुकरं शुभे ॥५१॥
 दृष्ट्वा कोकवराहं वा न भूयस्तनयो भवेत् ॥ त्रिविधस्यापि पापस्य दृष्ट्वा मुक्तिर्भवेन्नृणाम् ॥५२॥ मंडलं चपलापांगि श्रीधरं कुब्जके तथा ॥
 कार्तिके वर्जयेत्तैलं कार्तिके वर्जयेन्मधु ॥५३॥ कार्तिके वर्जयेन्मांसं कार्तिके वर्जयेत्स्त्रियः ॥ निष्पावान्कार्तिके देवि त्वं

१ विष्णोर्नाभिसरोरुहे-पुष्कराख्ये तीर्थे कार्तिकी तिथिं कार्तिकव्रतपूर्विकां कृत्वा उपोष्य आजन्मकृतपापान्मुच्यते इति संबंधः ।

वृ.ना.पु
॥ २६८ ॥

जेद्विष्णुतत्पः ॥ ५४ ॥ संवत्सरकृतात्पादाद्विर्भवति तत्क्षणात् ॥ प्राप्नोति राजकीं योनिं सकृद्रक्षणसंभ ॥ ५५ ॥ कात्तिक सं
यस्तु भुञ्जीत दुर्मतिः ॥ षष्टिवर्षसहस्राणि रौखे परिपच्यते ॥ ५६ ॥ तन्मुक्तो जायते पापी विप्राशी ग्राम्यमूकरः ॥ मात्स्यं मांसं न भुञ्जीत न
कौर्म नापि हारिणम् ॥ ५७ ॥ चाण्डालो जायते देवि कार्तिके मांसभक्षणात् ॥ कार्तिकः सर्वपापघ्नः किञ्चिद्व्रतधरस्य हि ॥ ५८ ॥ कार्तिके तु कृता
दीक्षा नृणां जन्मनिर्कृतनी ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन दीक्षां कुर्वीत कार्तिके ॥ ५९ ॥ अदीक्षितस्य वामोरु कृतं सर्वं निरर्थकम् ॥ पशुयोनिमवाप्नोति
दीक्षया रहितो नरः ॥ ६० ॥ न गृहे कार्तिकं कुर्याद्विशेषेण तु कार्तिकीम् ॥ तीर्थं हि कार्तिकीं कुर्वन्नरो याति हरेः पदम् ॥ ६१ ॥ कार्तिके शुक्र
पक्षस्य कृत्वा द्वेकादशीं नरः ॥ प्रातर्दत्त्वा शुभान्कुम्भान्प्रयाति हरिर्मंदिरम् ॥ ६२ ॥ संवत्सरव्रतानां हि समाप्तिः कार्तिकं स्मृता ॥ विवाहा यत्र
दृश्यन्ते विष्णोर्नाभिसरोरुहे ॥ ६३ ॥ दिनानि तत्र चत्वारि यथैकं वरावर्णिनि ॥ विनोत्तरायणे कालं लग्नशुद्धिं विनापि च ॥ ६४ ॥ दृश्यन्ते
यत्र सम्बन्धाः पुत्रपौत्रविवर्द्धनाः ॥ तस्मान्मोहिनि कर्तास्मि कार्तिके व्रतसेवनम् ॥ ६५ ॥ अशेषपापनाशाय तव प्रीतिविवृद्धये ॥ मोहिन्युवाच ॥
अहो माहात्म्यमतुलं कार्तिकस्य त्वयेरितम् ॥ ६६ ॥ चातुर्मास्यव्रतानां हि विधिमुद्यापनं वद ॥ पूर्णता येन भवति व्रतानां पृथिवीपते ॥ ६७ ॥
अवेकल्यं भवेच्चैव व्रतं पुण्यफलस्य तु ॥ राजोवाच ॥ नक्तव्री पट्टसेन ब्राह्मणं भोजयेत्प्रिये ॥ ६८ ॥ अयाचिते त्वनज्ञाहं सहिष्णुं प्रदापयेत् ॥ अमांसाशी
भवेद्यस्तु गां प्रदद्यात्सदक्षिणाम् ॥ ६९ ॥ धात्रीस्नाने नरो दद्यादधिपायसमेव च ॥ फलानां नियमे मुष्टि फलदानं समाचरेत् ॥ ७० ॥ तैलन्यागं घृतं दद्या
द्दत्तयागे पयस्तथा ॥ धान्यानां नियमे शालींस्तत्तद्धान्यमथापि वा ॥ ७१ ॥ दद्याद्भूशयने शय्यां तुलिकागंडकान्विताम् ॥ पत्रभोजी नरो
दद्याद्वाजनं घृतसंयुतम् ॥ ७२ ॥ मौने घटां तिलान्वापि सहिष्ण्यान्प्रदापयेत् ॥ दंपत्योर्भोजनं कार्यमुभयोः शयनान्वितम् ॥ ७३ ॥ संभोगं
दक्षिणोपेतं व्रतस्य परिपूर्तये ॥ प्रातःस्नाने हयं दद्यान्निःस्नेहे घृतसक्तकान् ॥ ७४ ॥ नखराणां च केशानां धारणे दर्पणं ददेत् ॥ उपानहौ प्रदद्यात्
पादत्राणविवर्जने ॥ ७५ ॥ लवणस्य तु संत्यागे दातव्या सुरभिस्तथा ॥ आमिषस्य परित्यागे सवत्सां कपिलां ददेत् ॥ ७६ ॥ नित्यं दीपप्रदो
यस्तु व्रतेऽभीष्टे सुरालये ॥ स कांचनं तथा तांब्रं सघृतं दीपकं प्रिये ॥ ७७ ॥ प्रदद्याद्वाससा छत्रं वैष्णवे व्रतपूर्तये ॥ एकांतरोपवासी तु क्षौमवस्त्रं प्रदा
पयेत् ॥ ७८ ॥ त्रिरात्रे कांचनोपेतं दद्याच्छय्यां स्वलकृताम् ॥ पद्मरात्र्युपवासेषु शिविकां छत्रसंयुताम् ॥ ७९ ॥ सवाहपुरूपं पीनमनःसहमयार्प

३० ख०
अ० २२

॥ २६८ ॥

येत् ॥ अजाविकं त्वेकभक्ते फलाहारे सुवर्णकम् ॥ ८० ॥ शाकाहारे फलं दद्यात्सौवर्णं धृतसंयुतम् ॥ रसानां चैव सर्वेषां त्यागेऽनुक्तस्य वापि च ॥ ८१ ॥ दातव्यं राजतं पात्रं सौवर्णं वापि शक्तितः ॥ यथोक्तस्याप्रदाने तु यथोक्ताकरणेऽपि वा ॥ ८२ ॥ विप्रवाक्यं चरेत्सुष्ठु विष्णुस्मरणं पूर्वकम् ॥ वृथा विप्रवचो यस्तु मन्यते मनुजः शुभे ॥ ८३ ॥ दक्षिणां नैव दद्याद्वा स याति नरकेध्रुवम् ॥ वतवैकल्यमासाद्य कुष्ठी चांधः प्रजायते ॥ ८४ ॥ धरामराणां वचने व्यवस्थिता दिव्योक्तसस्तीर्थगणा मखाश्च ॥ को लंघयेत्सुष्ठु वचो हि तेषां श्रेयोभिकामो मनुजस्तु विद्वान् ॥ ८५ ॥ इदं मया धर्मरहस्ययुक्तं विरंचये श्रीपतिना यथोक्तम् ॥ प्रकाशितं तुभ्यमनन्यवाच्यं फलप्रदं माधवतुष्टिहेतुम् ॥ ८६ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे कार्तिकमाहात्म्यं नाम द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ मोहिन्युवाच ॥ वाक्यमुक्तं त्वया साधु कार्तिके यदुपोषणम् ॥ व्रतादिकरणं राज्ञां नोक्तं कापि निदर्शने ॥ १ ॥ मुक्तैकं ब्राह्मणं लोके नोक्तं शूद्रविशोरपि ॥ दानं हि पालनं युद्धं तृतीयं भूभुजां स्मृतम् ॥ २ ॥ न व्रतं हि त्वया कार्यं यदि मामिच्छसि प्रियाम् ॥ मुहूर्तमपि राजेंद्र न शक्नोमि त्वया विना ॥ ३ ॥ स्थातुं कमलगर्भम् किं पुनर्मांससंख्यया ॥ यत्रोपवासकरणं मन्यसे वसुधाधिप ॥ ४ ॥ तत्र वै भोजनं देयं विप्राणां च महात्मनाम् ॥ अथवा ज्येष्ठपत्नी या सा करोतु व्रतादिकम् ॥ एवमुक्तं तु वचने मोहिन्या रुक्मभूषणः ॥ ५ ॥ आनुदाव प्रियां भार्यां नाम्ना संध्यावलिं शुभाम् ॥ आहूता तत्क्षणात्प्राप्ता राजानं भृगुदक्षिणम् ॥ ६ ॥ आसीनं शयने दिव्यं मोहिनीबाहुसंवृतम् ॥ संपृष्टं हि कुचाग्रेण स्वर्णकुम्भनिभेन हि ॥ ७ ॥ शयने वामनेत्रायाः सकामाया मदीपते ॥ कृतां जलिपुटा भूत्वा भर्तुर्नमितकन्धरा ॥ ८ ॥ संध्यावली प्राह नृपं किमाहूता करोम्यहम् ॥ तव वाक्ये स्थिता कांत दुःसापत्न्यविवर्जिता ॥ ९ ॥ यथा यथा हि रमसे मोहिन्या सह भूपते ॥ तथा तथा मम श्रीतिर्वर्द्धते नात्र संशयः ॥ १० ॥ भर्तुः सौख्येन या नारी दुःखयुक्ता प्रजायते ॥ सा तु श्येनी भवेद्राजंस्त्रीणि वर्षाणि पञ्च च ॥ ११ ॥ आज्ञां मे देहि राजेंद्र मा व्रीडां कामिकां कुरु ॥ १२ ॥ रुक्मांगद उवाच ॥ जानामि तव शीलं तु कुलं जानामि भामिनि ॥ तव वाक्येन हि चिरं मोहिनी रमिता मया ॥ १३ ॥ रममाणस्य मुचिरं बहवः कार्तिका गताः ॥ प्रिया सौख्येन मुग्धस्य न गतो हरिश्चासरः ॥ १४ ॥ सोऽहं तृप्तिमनुप्राप्तः कामभोगात्पुनः पुनः ॥ ज्ञातोऽयं कार्तिको मासः सर्वपापक्षयकरः ॥ १५ ॥ कर्तुंकामो व्रतं देवि कार्तिकास्यं सुपुण्यदम् ॥ इयं वारयते मां च व्रताद्ब्रह्मसुता शुभे ॥ १६ ॥ अस्या न विप्रियं कार्यं सर्वथा वरवर्णिनि ॥ मामकं व्रतमाधत्स्व कृच्छ्राख्यं कायशोषकम् ॥ १७ ॥ सा चैवमुक्ता नवहेमवर्णा भर्त्रा तदा पीनपयोधरांगी ॥ उवाच वाक्यं द्विजराजवक्त्रा

वृ.मा.पु.
॥ २६९ ॥

व्रतं चरिष्ये तव तुष्टिहेतोः ॥ १८ ॥ येनैव कीर्तिस्तु यशो भवेच्च तथैव सौख्यं तव कीर्तियुक्तम् ॥ करोमि सौम्यं नरदेवनाथ क्षिपामि देहं ज्वलने
त्वदर्थम् ॥ १९ ॥ अकार्यमेतन्नहि भूमिपाल वाक्येन ते हन्मि सुतं स्वकीयम् ॥ कित्वेवमेतद्व्रतकर्म भूयः करोमि सौम्यं नरदेवनाथ ॥ २० ॥
इत्येवमुक्त्वा रविपुत्रशत्रुं प्रणम्य तं चारुविशालनेत्रा ॥ व्रतं चकाराथ तदा हि देवी ह्यशेषपापौघविनाशनाया ॥ २१ ॥ व्रते प्रवृत्ते वरकृच्छ्रसंज्ञे प्रिया
कृते हर्षमवाप राजा ॥ उवाच वाक्यं कुशकेतुपुत्री कृतं वचः सुष्ठु समीहितं ते ॥ २२ ॥ रमस्व कामं मयि सन्निविष्टसंपूर्णवांछा करभोरु हृष्टा ॥
विमुक्तकार्यस्तव सुष्ठु हेतोर्नान्यास्ति नारी मम सौख्यहेतुः ॥ २३ ॥ सा त्वेवमुक्त्वा निजनायकेन प्रहर्षमभ्येत्य जगाद भूपम् ॥ ज्ञात्वा भवंतं
बहुकामयुक्तं त्रिविष्टपान्नाथ समागताहम् ॥ २४ ॥ त्यक्त्वा मरान्दैत्यगणांश्च सर्वान्गंधर्वयक्षोरगराक्षसांश्च ॥ संदृश्यमानान्मम नाथ हेतोः स्नेहान्विताहं
तव मंदराद्री ॥ २५ ॥ एतत्कामफलं लोके यद्वयोरेकचित्तता ॥ अन्यचेतःकृतः कामः शत्रयोरिव संगमः ॥ २६ ॥ सफलं हि वपुर्मेऽद्य सफलं रूपमेव
हि ॥ त्वया कामवता कांतं दुर्लभं यज्जगद्वयो ॥ २७ ॥ प्रोन्नताभ्यां कुचाभ्यां हि कामिनो हृदयं यदि ॥ संछिष्टं न हि शीर्येत मन्ये वक्षसमं दृढम् ॥
तदेव चामृतं लोके यत्पुण्ड्रयधरासवम् ॥ २८ ॥ कुचाभ्यां हृदि लीनाभ्यां मुखेन परिपीयते ॥ एवमुक्त्वा परिष्वज्य राजानं र्हसि स्थितम् ॥ २९ ॥
रमयामास तन्वंगी वात्स्यायनविधानतः ॥ तस्यैवं रममाणस्य मोहिन्या सहितस्य हि ॥ ३० ॥ रुक्मांगदस्य कर्णाभ्यां पटहध्वनिरागतः ॥
मत्तेभकुंभसंस्थस्तु धर्मांगदनिदेशतः ॥ ३१ ॥ प्रातर्हिरिदिनं लोकास्तिष्ठन् त्वेकभोजनाः ॥ अक्षारलवणाः सर्वे हविष्यान्ननिपेविणः ॥ ३२ ॥ अवनतीतल्प
शयनाः प्रियासंगविवर्जिताः ॥ स्मरन्ध्वं देवदेवेशं पुराणं पुरुषोत्तमम् ॥ ३३ ॥ सकृद्रोजनसंयुक्ता उपवासं करिष्यथा ॥ अकृतश्राद्धनिचया अप्राप्ताः
पिंडमेव च ॥ ३४ ॥ गयामगतपुत्राश्च गच्छन् श्रीहरेः पदम् ॥ एषा कार्तिकशुक्ला वै हरेर्निद्रान्यपोहिनी ॥ ३५ ॥ प्रातरेकादशी प्राप्ता मा कृथा
भोजनं क्वचित् ॥ ब्रह्महत्यादिपापानि कामकासकृतानि च ॥ ३६ ॥ तानि यास्यति सर्वाणि उपोष्येमां प्रबोधिनीम् ॥ प्रबोधयेद्धर्मपराज्यायाचार
समन्विताम् ॥ ३७ ॥ हरेः प्रबोधमाधत्ते तेनैषा बोधिनी स्मृता ॥ सकृच्चोपोषितां चेमां निद्राच्छेदकरीं हरेः ॥ ३८ ॥ तनयो न भवेन्मर्त्यो न गर्भं
जायते पुनः ॥ कुरुध्वं चक्रिणः पूजामात्मवित्तेन मानवाः ॥ ३९ ॥ वक्षेः पुण्यैर्धूपदीपैर्वैरचंदनकुंकुमैः ॥ सुहृद्वैश्च फलैर्गन्धैर्यजुष्वं श्रीहरेः पदम् ॥ ४० ॥
यो न कुर्याद्ब्रह्मो मेऽद्य धर्म्यं विष्णुगतिप्रदम् ॥ स मे दंडध्वं वध्यश्च निर्वाप्त्यो विषयाद्भवम् ॥ ४१ ॥ एवंविधे वाद्यमाने पटहे मेघनिःस्वने ॥ हस्ता
दमृच तांशुलं सकर्पूरं नृपोत्तमः ॥ ४२ ॥ मोहिनीकुचयोर्लभं हृदयं स विकृष्य वै ॥ उदत्तिष्ठन्महीपालः शय्यायां रतिवर्द्धनः ॥ ४३ ॥ मोहिनी

उ० सं०
अ० २३

॥ २६९ ॥

मोहकामात्तां सात्वयन् श्लक्ष्णया गिरा ॥ देवि प्रातर्हरिदिनं भविष्यत्यघनाशनम् ॥ ४४ ॥ संयतोऽहं भविष्यामि ,म्यतां क्षम्यतामिति ॥ तवा
 ज्ञया मया कृच्छं सन्ध्यावत्या तु कारितम् ॥ ४५ ॥ इयमेकादशी कार्या प्रबोधकरणी मया ॥ अरोषपापबंधस्य छेदनी गतिदायिनी ॥ ४६ ॥
 त्रयाणामपि लोकानां महोत्सवविधायिनी ॥ तस्माद्विष्यं भोऽयेऽहं नियतो मत्तगामिनी ॥ ४७ ॥ मया सह विशालासि त्वं चापि तमघोक्षजम् ॥
 आराधय हृषीकेशमुपवासपरायणा ॥ येन यास्यसि निर्वाणं दाहप्रलम्भं जेतम् ॥ ४८ ॥ मोहिन्दुवाच ॥ साधूक्तं हि त्वया राजन्पूजनं चक्रपाणिनः ॥
 जन्ममृत्युजराछेदि करिष्येऽहं तवाज्ञया ॥ ४९ ॥ प्रतिज्ञा या त्वया कृता हृदयस्तके ॥ करप्रदानसहिता भवता मुकृताकिता ॥ ५० ॥
 तस्यास्तु समयः प्रातो दीयतां स हि मे त्वया ॥ जन्मप्रभृति यत्पुण्यं श्रुत्वेन संचितम् ॥ ५१ ॥ तत्सर्वं नश्यति क्षिप्रं न ददासि वरं यदि ॥
 रुक्मांगद उवाच ॥ एहि चार्वणि कर्तास्मि यत्ते मनसि वर्तते ॥ ५२ ॥ नन्दय विद्यते किंचितुभ्यं मे जीवितावधि ॥ किं पुनर्ग्रामवित्तादि धरायुक्तं
 च भामिनि ॥ ५३ ॥ मोहिन्दुवाच ॥ नाथ कांत विभो राजन् जीवितेश रतिप्रिय ॥ नोपोष्यं वामरं विष्णोर्भोक्तव्या यद्यहं प्रिया ॥ ५४ ॥
 न च तेऽहं प्रिया राजन् पुद्गलपि कामये ॥ त्वत्संयोगं विना भूता भविष्यामि वरं विना ॥ ५५ ॥ तस्मान्मां यदि वाञ्छेथा भोक्तुं
 सत्यपरायण ॥ तदा त्यजोष्वासं हि भुज्यतां हरिवासरे ॥ ५६ ॥ एष एव वरो देयो वो मया प्रार्थितः दुरा ॥ न चेदास्यसि राजेन्द्र भूतानृतवचा
 भवान् ॥ ५७ ॥ यास्यते नरके घोरे यावदाभूतसंग्रहम् ॥ राजोवाच ॥ मैवं त्वं वद कत्याणि नेदं त्वय्युपपद्यते ॥ ५८ ॥ विधेश्वर तनया भूत्वा
 धर्मविघ्नं करोषि किम् ॥ जन्मप्रभृत्यहं नैव भुक्तवान्हरिवासरे ॥ ५९ ॥ स चाद्याहं कथं भोक्ता संजातपलितः शुभे ॥ यौवनतीतमर्त्यस्य
 क्षीणेंद्रियवलस्य च ॥ ६० ॥ स्वर्णदीसेवेन युक्तमथवा हरिपूजनम् ॥ न कृतं यन्मया वाल्ये यौवने न कृतं च यत् ॥ ६१ ॥ तदहं क्षीणवीर्योऽद्य
 कथं कुर्यां जुगप्सितम् ॥ प्रसीद चपलापांगि प्रसीद वरवर्णिनि ॥ ६२ ॥ मा कुरुष्व त्रे भगं दाताहं राज्यसंपदाम् ॥ अथवा नेच्छसि त्वं तत्करो
 म्यन्यत्सुलोचने ॥ ६३ ॥ आरोपयित्वा शिविकां विमानप्रतिमां शुभाम् ॥ यजेच्छसि नयिष्यामि पादचारी कलत्रयुक् ॥ ६४ ॥ यदि तच्चापि
 दोलयिष्यामि बहन्मासानहर्निशम् ॥ ६५ ॥ मुक्ताफलमयीं दोलां करिष्ये त्वत्कृते प्रिये ॥ तत्र त्वां
 आत्मनो वा नरेभुक्तं येभुक्तं हरिवासरे ॥ त्रेलोक्यजातिनः पापं येभुने शशिनः क्षये ॥ ६६ ॥ नरस्य संचरेत्पापं भूतायां क्षौरकर्मणि ॥ भोजने

वासरे विष्णोस्तेले पञ्चां व्यवस्थिते ॥ ६९ ॥ लवणे तु तृतीयायां सप्तम्यां पिशिते शुभे ॥ आज्येषु पौर्णमास्यां वै सुरायां रविसंक्रमे ॥ ७० ॥ गोचारस्य प्रलोपे च कूटसाक्ष्यप्रदायके ॥ निक्षेपहारके वापि कुमारीविघ्नकारके ॥ ७१ ॥ विश्वस्तघातके चापि मृतवत्साप्रदोग्धरि ॥ ददामीति द्विजाग्रयाय प्रतिश्रुत्य न दातरि ॥ ७२ ॥ मणिकूटे तुलाकूटे कन्यानृतगवानृते ॥ यत्पातकं तदत्रे हि संस्थितं हरिवासरे ॥ ७३ ॥ तद्विद्वांश्चारुनयने कथं भोक्ष्यामि पातकम् ॥ मोहिन्युवाच ॥ एकभुक्तेन नक्तेन तथैवायाचितेन च ॥ ७४ ॥ उपवासेन राजेंद्र द्वादशीं न हि लघयेत् ॥ गुर्विणीनां गृहस्थानां क्षीणानां रोगिणां तथा ॥ ७५ ॥ शिशूनां वलिगात्राणां न युक्तं समुपोषणम् ॥ यज्ञभोगोद्यतानां च संग्रामसि तिसेविनाम् ॥ ७६ ॥ पतिव्रतानां राजेंद्र न युक्तं समुपोषणम् ॥ एतन्मे गौतमः प्राह स्थिताया मंदराचले ॥ ७७ ॥ नात्र तेन दिनं विष्णोर्नयं मनुजसत्तम ॥ ते गृहस्था द्विजा ज्ञेया येषामग्निपरिग्रहः ॥ ७८ ॥ राजानस्ते तु विज्ञेया ये प्रजापालने स्थिताः ॥ गुर्विणी ह्यएमाग्नीया शिशवश्चाष्टवत्सराः ॥ ७९ ॥ अतिलघुनिनः क्षीणा वलिगात्रास्तु वार्द्धकाः ॥ ये विवाहादिमांगल्यकर्मव्यग्रा महोत्सवाः ॥ ८० ॥ निवृत्ताश्च प्रवृत्तभ्यो यज्ञानां चोद्यता हि ते ॥ त्रिविधेन पुराणेन भर्तृयां स्त्री हिते स्ता ॥ ८१ ॥ पतिव्रता तु सा ज्ञेया योनिस्संरक्षणा तथा ॥ किमन्यैर्वहुभिर्भूष वाक्यालापकृतेर्मया ॥ ८२ ॥ भोजने तु कृते प्रीतिरेकादश्यां त्वया मम ॥ न प्रीतिर्यदि मे छित्वा शिरः स्वं हि प्रयच्छसि ॥ ८३ ॥ न करिष्यसि चेद्राजन् भोजनं हरिवासरे ॥ तदा ह्यसत्यवचसो देहं न स्पर्शयामि ते ॥ ८४ ॥ वर्णानामाश्रमाणां हि सत्यं राजेंद्र पूज्यते ॥ विशेषाद्रूपिपालानां त्वद्विधानां महीपते ॥ ८५ ॥ सत्येन सूर्यस्तपति शशी सत्येन राजते ॥ सत्ये स्थिता क्षितिर्भूष सत्यं धारयते जगत् ॥ ८६ ॥ सत्येन वायुर्वहति सत्येन ज्वलते शिखी ॥ सत्या धारमिदं सर्वं जगत्स्थावरजंगमम् ॥ ८७ ॥ न सत्याच्चलते सिंधुर्न विंध्यो वर्द्धते नृप ॥ न गर्भं युक्ती धत्ते वेलातीतं कदाचन ॥ ८८ ॥ सत्ये स्थिता हि तस्रः फलपुष्पप्रदर्शिनः ॥ दिव्यादिसाधनं नृणां सत्याधारं महीपते ॥ ८९ ॥ अश्वमेधसहस्रेभ्यः सत्यमेव विशिष्यते ॥ मदिरापा नतुल्येन कर्मणा लिप्यसेऽनृतात् ॥ ९० ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे रुक्मांगदसैलापो नाम त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ राजोवाच ॥ यत्त्वया व्याहृतं वाक्यं ममेदं गौतमोस्ति ॥ मंदरे पर्वतश्रेष्ठ हरिवासरभोजनम् ॥ १ ॥ अमतेन पुराणानां व्याहृतं यद्विजन्मना ॥ क्षुद्रशास्त्रो पदेशेन लोलुपेन वरानने ॥ २ ॥ पुराणे निर्णयो ह्येष विद्वद्भिः समुदाहृतः ॥ न शस्त्रेण पिवेत्तोयं न हन्यात्कर्मसूकरो ॥ ३ ॥ एकादश्यां न भोक्तव्यं पक्ष्योरुभयोरपि ॥ अग्न्यागमने देवि अभक्ष्यस्य च भक्षणे ॥ ४ ॥ अकार्यकरणे जंतोर्गोसहस्रवधः स्मृतः ॥ जानन्नपि

कथं देवि भोक्ष्येऽहं हरिवासरे ॥ ५ ॥ पुरोडाशोऽपि वामोरु संप्राप्ते हरिवासरे ॥ अभक्ष्येण समः प्रोक्तः किं पुनश्चाश्नक्रिया ॥ ६ ॥ अत्र
 कूलं नृणां प्रोक्तं क्षीणानां वरवर्णिनि ॥ मूलं फलं पयस्तोयमुपभोज्यं मुनीश्वरैः ॥ ७ ॥ न त्वत्र भोजनं कैश्चिदेकादश्यां प्रदर्शितम् ॥ ज्वरिणां
 लेघनं शस्तं धार्मिकाणामुपोषणम् ॥ ८ ॥ शुभं गतिप्रदं प्रोक्तं संप्राप्ते हरिवासरे ॥ ज्वरमध्ये कृतं पथ्यं निधनाय प्रकल्पते ॥ ९ ॥ वैष्णवे
 तु दिने भुक्तं नरकायैव केवलम् ॥ माग्रहं कुरु वामोरु व्रतभंगो भवेन्मम ॥ १० ॥ यदन्यद्रोचते तुभ्यं तत्कर्तास्मि न संशयः ॥ मोहिन्युवाच ॥
 न चान्यद्रोचते राजन्विना वै भोजनं तव ॥ ११ ॥ जीवितस्यापि दानेन न मे किंचित्प्रयोजनम् ॥ न च वेदेषु दृष्टोऽयमुपवासो हरेर्दिने ॥ १२ ॥
 अग्रिमन्तो न विप्रा हि मन्यन्ते समुपोषणम् ॥ वेदवाह्यं कथं धर्म भवांश्चरितुमिच्छति ॥ १३ ॥ वचो निशम्य मोहिन्या राजा वेदविदां वरः ॥ उवाच
 मानसे क्रुद्धः प्रहसन्निव भूपते ॥ १४ ॥ शृणु मोहिनि मद्वाक्यं वेदोऽयं बहुधा स्थितः ॥ यज्ञकर्मक्रिया वेदः स्मृतिर्वेदो गृहाश्रमे ॥ १५ ॥ स्मृतिर्वेदः क्रिया
 वेदः पुराणेषु प्रतिष्ठितः ॥ पुराणपुरुषाज्जातं यथेदं जगदद्भुतम् ॥ १६ ॥ तथेदं वाङ्मयं जातं पुराणभ्यो न संशयः ॥ वेदार्थादधिकं मन्ये पुराणार्थं
 वरानने ॥ १७ ॥ वेदाः प्रतिष्ठिताः सर्वे पुराणेष्वेव सर्वदा ॥ विभेत्यल्पश्रुतादेदो मामयं प्रहरिष्यति ॥ १८ ॥ न वेदे ग्रहसंचारो न शुद्धिः
 कालबोधिनी ॥ तिथिवृद्धिक्षयो वापि पर्वग्रहविनिर्णयः ॥ १९ ॥ इतिहासपुराणेषु निश्चयोऽयं कृतः पुरा ॥ यन्न दृष्टं हि वेदेषु तत्सर्वं लक्ष्यते स्मृतौ
 ॥ २० ॥ उभयोर्यत्र दृष्टं हि तत्पुराणैः प्रगीयते ॥ प्रायश्चित्तं तु हत्यायामातुरस्योपधं प्रिये ॥ २१ ॥ न चापि पापशुद्धिः स्यादात्मनश्च परस्य
 वा ॥ यद्रैर्देर्गीयते मुमुक्षु वपांगैर्यत्प्रगीयते ॥ २२ ॥ पुराणैः स्मृतिर्भैश्व वेद एव निगद्यते ॥ रटंतीह पुराणानि भूयो भूयो वरानने ॥ २३ ॥ न
 भोक्तव्यं न भोक्तव्यं संप्राप्ते हरिवासरे ॥ पुराणमन्यथा मत्वा तिर्यग्योनिमवाप्नुयात् ॥ २४ ॥ संप्रातोऽपि सुदांतोऽपि न गतिं प्राप्नुयादिति ॥ पितरं को
 न वंदेत् मातरं को न पूजयेत् ॥ २५ ॥ को न गच्छेत्सरिच्छेष्टां को भुंक्ते हरिवासरे ॥ को हि दूषयते वेदं ब्राह्मणं को निपातयेत् ॥ २६ ॥ को गच्छेत्प
 रदारान् हि को भुंक्ते हरिवासरे ॥ २७ ॥ नहीदृशं पापमिहास्ति जेतोर्विमूढचित्तस्य दिने हरः प्रिये ॥ यद्रोजनेनात्मनिपातकारिणा यमस्य खातेषु
 चिरं सुलोचने ॥ २८ ॥ मोहिन्युवाच ॥ शीघ्रमानय विप्रांस्त्वं घृणिके वेदपागमान् ॥ येषां वाक्येन युक्तोऽयं राजा कुर्याद्धि भोजनम् ॥ २९ ॥
 सा तद्वाक्यमुपाकर्ण्य ब्राह्मणान्वेदशालिनः ॥ गौतमादीन्समाह्वय मोहिनीपात्रं मानयत् ॥ ३० ॥ तान्विप्रानागतान्दृष्ट्वा वेदवेदांगपागमान् ॥ मोहिनी
 सहिता राजा वंदे कार्यतत्पण ॥ ३१ ॥ उपविष्टास्तु ते सर्वे रातकौभमयेषु च ॥ आसनेषु महीपाल ज्वलदग्निमग्नभाः ॥ ३२ ॥ तेषां मध्ये

वृ.ना.पु.
॥ २७१ ॥

वयोबुद्धो गौतमो वाक्यमब्रवीत् ॥ वयं समागता देवि नानाशास्त्रविशारदाः ॥ ३३ ॥ सर्वसंदेहहर्तारो यदर्थं ते समाहुताः ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तेषां
मोहिनी ब्रह्मणः सुता ॥ ३४ ॥ सर्वासाध्यकृतं कर्तुं प्रवृत्तास्तानुवाच ह ॥ मोहिन्युवाच ॥ संदेहस्तु जडो ह्येष स्वस्वो वा स्वमतिर्यथा
॥ ३५ ॥ सोऽयं वदति राजा वै नाहं भोक्ष्ये हरेदिने ॥ अन्नाधारमिदं सर्वं जगत्स्थावरजंगमम् ॥ ३६ ॥ मृता ह्यपि तथात्रेन प्रीयन्ते
पितरो वि ॥ कर्कधुमात्रं प्रुतं पुरोडाशं हि देवताः ॥ ३७ ॥ कामयन्ति द्विजश्रेष्ठास्ततोऽन्नं ह्यमृतं परम् ॥ पिपीलिकापि क्षुधिता मुखेनादाय
तण्डुल ॥ ३८ ॥ विलं व्रजति दुःखेन कस्यान्नं नहि रोचते ॥ अयं खादति नान्नाद्यं संप्राप्ते हरिवासरे ॥ ३९ ॥ निजधर्मं परित्यज्य परधर्मे
व्यवस्थितः ॥ विधवानां यतीनां च युज्यते व्रतसेवनम् ॥ ४० ॥ परधर्मगतो यः स्यात्स्वधर्मविमुखो नरः ॥ सोऽप्ये तमसि मजेत यावदिद्राश्च
तुर्दश ॥ ४१ ॥ उपवासादिकरणं भूभुजां नोदितं कचित् ॥ प्रजासंरक्षणं त्यक्त्वा चतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ ४२ ॥ नारीणां भर्तेशुश्रूषा पुत्राणां
पितृसेवनम् ॥ शूद्राणां द्विजसेवा च लोकरक्षा महीभृताम् ॥ ४३ ॥ स्वकं कर्म परित्यज्य योऽन्यत्र कुरुते श्रमम् ॥ अज्ञानाद्वा
प्रमादाच्च पतितः स न संशयः ॥ ४४ ॥ सोऽयमद्य महीपालो यतिधर्मे व्यवस्थितः ॥ सुबुद्ध्याचारशीलश्च वेदोक्तं त्यजति द्विजाः ॥ ४५ ॥
स्वेच्छाचारा तु या नारी योऽविनीतः सुतो द्विजाः ॥ एकांतशीलो नृपतिर्भृत्यः कर्मविवर्जितः ॥ ४६ ॥ सर्वे ते नरकं यांति ह्यप्रतिष्ठश्च यो द्विजाः ॥
अयं हि नियमोपेतो हरिपूजनतत्परः ॥ ४७ ॥ आक्रन्दे वर्त्तमाने तु न यद्येष प्रधावति ॥ व्यपोह्य हरिपूजां वै ब्रह्महत्यां तु विदति ॥ ४८ ॥
क्षीणदंहे हरिदिने कथं संयमयिष्यति ॥ अन्नात्प्रभवति प्राणः प्राणाद्देहविचेष्टनम् ॥ ४९ ॥ चेष्टया रिपुनाशश्च तद्दीनः परिभूयते ॥ एवं ज्ञात्वा
मया राजा बोध्यमानो न बुद्धयति ॥ ५० ॥ एतदेव व्रतं राज्ञो यत्प्रजापालनं चरेत् ॥ न व्रतं किंचिदस्त्यन्यन्तृपस्य द्विजसत्तमाः ॥ ५१ ॥ किं देव
कार्येण नराधिपस्य कृत्वा हि मन्युं विषयस्थितानाम् ॥ तदेवकार्यं स च यज्ञहोमो यद्रक्तपातो न भवेत् स्वराष्ट्रे ॥ ५२ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुरा
णोत्तरभागे मोहिनीप्रश्नो नाम चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ तद्वाक्यं ब्राह्मणाः श्रुत्वा मोहिन्या समुदीरितम् ॥ तथ्यमित्येवमुक्त्वा तु
राजानं वाक्यमब्रुवन् ॥ १ ॥ ब्राह्मणा उचुः ॥ यस्त्वया नृपते पुण्यः कृतोऽयं शपथः किला ॥ एकादश्यां न भोक्तव्यं पक्षयोरुभयोरपि ॥ २ ॥ न कृतः
शास्त्रदृष्ट्या तु त्वबुद्धयैव प्रकल्पितः ॥ सामीनां प्राशनं प्रोक्तमुभयोः संध्ययोः किल ॥ ३ ॥ होमोच्छिष्टप्रभोक्तास्त्रयो वर्णाः प्रकीर्तिताः ॥ विशेषाद्
भिपालानां कथं युक्तमुपोषणम् ॥ ४ ॥ सर्वदोषतः शास्त्राणां दृष्टसंयमिनां विभो ॥ शास्त्रतोऽशास्त्रतो वापि यस्त्वया शपथः कृतः ॥ ५ ॥ परिपूर्णो भवत्वद्य

ल० सं०
अ० २५

॥ २७१ ॥

वाक्येन हि द्विजन्मनाम् ॥ व्रतभंगो न तस्माद् भुक्त्वा विप्रसमान्वतः ॥ ५ ॥ पारतापो न ते कायो विप्रवाक्ये महत्तरम् ॥ याऽन्यथा मन्यत पाक्यं
 विप्राणां नृपसत्तम ॥ ७ ॥ स याति राक्षसीं योनिं जन्मानि दश पञ्च च ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं रौद्रे राजा कोपसमन्वितः ॥ ८ ॥ उवाच स्फुरमाणोऽस्ता
 न्विप्रान्शुद्धयया गिरा ॥ सर्वेषामेव भूतानां भवतो मार्गदर्शिनः ॥ ९ ॥ यतीनां विधवानां च श्लोकोऽयं पठ्यते द्विजाः ॥ विमार्गगामिनां चेतन्मतं न सात्वतां
 क्वचित् ॥ १० ॥ यद्भवद्भिः समुद्दिष्टं राज्ञां नोपोषणं स्मृतम् ॥ तत्र वाक्यानि शृणुत वैष्णवाचारलक्षणे ॥ ११ ॥ न शंखेन पिवेत्तोयं न हन्यात्कूर्मसूकरौ ॥ एका
 दश्यां न भोक्तव्यं पक्षयोरुभयोरपि ॥ १२ ॥ न पातव्यं हि मयि तु न हन्तव्यो द्विजः क्वचित् ॥ कीडेन्नास्तेऽस्तु धर्मज्ञो नाश्रीयाद्हरिवासरे ॥ १३ ॥ अभक्ष्य
 भक्षणं पापं परदारभिमर्शनम् ॥ एकादश्यां भोजनं च पतनस्यैव कारणम् ॥ १४ ॥ अकार्यकरणं कृत्वा किं जीवेच्छरदां शतम् ॥ को हि संचेष्टमानस्तु
 भुनक्ति हरिवासरे ॥ १५ ॥ चतुष्पदेभ्योऽपि जनैर्नात्र देयं हरोर्दिने ॥ उत्तराशास्थितैर्विप्रैर्विष्णुधर्मपरायणैः ॥ १६ ॥ सोऽहं कथं करोम्यद्य अभक्ष्यस्य तु भक्ष
 णम् ॥ नोपक्षीणशरीरोऽहं नामयावी द्विजोत्तमाः ॥ १७ ॥ स कथं हि व्रतं त्यजे विमार्गस्थद्विजोक्तिः ॥ धर्मभूषणसंज्ञेन रक्ष्यमाणे धरातले ॥ १८ ॥
 न च रक्षाविहीनोऽहं शत्रुः कोऽपि न मेऽस्ति च ॥ एवं ज्ञात्वा द्विजश्रेष्ठा वैष्णवव्रतशालिनः ॥ १९ ॥ भवद्भिर्नोचितं वक्तुं प्रतिकूलं व्रतापहम् ॥ असंपरीक्ष्य
 ये ददुः प्रायश्चित्तं द्विजातयः ॥ २० ॥ तेषामेव हि तत्पापं स्मृतिवैकल्यसम्भवम् ॥ देवो वा दानवो वापि गन्धर्वो राक्षसोऽपि वा ॥ २१ ॥
 सिद्धो वा ब्राह्मणो वापि पितास्माकं स्वयं वदेत् ॥ हरिर्वापि हरो वापि मोहिनीजनकोऽपि वा ॥ २२ ॥ दिनकृल्लोकपालो वा नो भोक्ष्ये
 हरिवासरे ॥ यो हि रुक्मांगदो राजा विख्यातो भूतले द्विजाः ॥ २३ ॥ सत्यप्रतिज्ञां विफलां न कदाचित्करोति हि ॥ द्युपतेः क्षीयते
 तेजो हिमवान्पारिवर्तते ॥ २४ ॥ जलधिः शोषमायाति पावकश्चोष्णतां त्यजेत् ॥ तथापि न त्यजे विप्रा व्रतमेकादशीदिने ॥ २५ ॥
 प्रसिद्धिरेषा भुवनत्रयेऽपि आरट्यते मे पटहेन विप्राः ॥ ग्रामेषु देशेषु परेषु वापि ये भुञ्जते रुक्मविभूषणस्य ॥ २६ ॥ दण्ड्याश्च वध्याश्च
 सपुत्रकास्ते न चापि वासो विषये हि तेषाम् ॥ हरोर्दिने सर्वमखप्रधाने पापापहे धर्मविवर्द्धने च ॥ २७ ॥ मोक्षप्रदे जन्मनिर्कृतनाख्ये तेजो
 निधौ सर्वजनप्ररूढे ॥ एवविधे प्रोद्धत एव शब्दे यद्यस्मि भोक्ता वृजिनस्य कर्ता ॥ २८ ॥ अमेध्यलिप्तः पटहो भवेत्तदा संछादितो
 नीलमयेन बाससा ॥ उत्पाद्य कीर्तिं स्वयमेव जेतुर्निर्कृततः प्राणभयाच्च पापात् ॥ २९ ॥ यस्तस्य बासो निरयं युगानां पष्टिर्भवेद्वा किमिदं श
 संज्ञे ॥ वृथा हि सूता मम सा जानित्री भवेन्निराशा द्विजपितृदेवाः ॥ ३० ॥ वैवस्वतो हर्षमुपाश्रयेच्च सलेखको मे व्रतभंग एव ॥ किं

बृ.ना.पु.
॥ २७२ ॥

नेन जातेन दुरात्मना हि ददाति हर्षं पिपुसुंदरीणाम् ॥३१॥ कुर्मणा पापपतिः कुजातिः सर्वस्य नाशी त्वशुचिस्स शृङ्गः ॥ न मन्यते वेदपुराणशा-
स्त्रान्ते पुरी याति दिनेशमनोः ॥ ३२ ॥ कृत्वैव वांति पुनरति तां यस्तद्रूपतिज्ञाव्रतभङ्गकारी ॥ वृदा न शास्त्रं न च तत्पुराणं न चापि सन्तः
स्मृतयो न च स्युः ॥ ३३ ॥ ये माधवस्य प्रियकृत्ययोग्ये वदन्ति शुद्धेऽह्नि भुजिक्रियां तु ॥ आदेन तेनापि न चास्ति तृप्तिः पितुश्च चीर्णेन
हरोर्दिने तु ॥ ३४ ॥ व्रतेन यद्विष्णुपदप्रदेन साकं क्षयाहेन वदेतु मृदाः ॥ ३५ ॥ एतच्छ्रुत्वा तु तद्वाक्यं मोहिनी ज्वलितातरा ॥ कोपसंरक्तनयना
भर्तारं पर्यभाषत ॥ ३६ ॥ कगेपि चेन्न मे वाक्यं धर्मवाह्यो भविष्यसि ॥ धर्मवाह्यो हि पुरुषः पांशुना तुल्यतां व्रजेत् ॥ ३७ ॥ पांशुना पूर्यते
गर्तः स गर्तखनको भवेत् ॥ त्वया ममार्षितः पाणिर्विराय पृथिवीपते ॥ ३८ ॥ तामुल्लंघ्य प्रतिज्ञां स्वां पालयिष्यसि नो यदि ॥ कृतकृत्या
तदा यास्ये प्राप्तो धर्मो मया तव ॥ ३९ ॥ न चाहं ते प्रिया भार्या न च त्वं मे पतिर्नृप ॥ उपधानं करिष्यामिः स्वकं बाहुं न ते युधि
॥ ४० ॥ धिक् त्वां धर्मक्षयकरं स्ववचोलोपकारकम् ॥ म्लेच्छेष्वपि न दृश्येत त्वादृशो धर्मलोपकः ॥ ४१ ॥ सत्याच्चलितमद्यत्वां परित्यक्ष्ये
मुपापिनम् ॥ एवमुक्त्वा वरारोहा ह्रुदतिष्ठत्वरान्विता ॥ ४२ ॥ यथा सती हरं त्यक्त्वा दिव्याभरणभूषिता ॥ प्रस्थिता सा तदा तन्वी भृशुंश्च सम-
न्विता ॥ ४३ ॥ वरं मद्यस्य संस्पृशो नास्य संगो नृपस्य वै ॥ वरं नीलांबरस्पृशो नास्य धर्मच्युतस्य हि ॥ ४४ ॥ एवं हि मोहिनी रुष्टा प्रलपन्ती
तदा भृशम् ॥ गौतमादिसमायुक्ता निर्जगाम गृहाद्बहिः ॥ ४५ ॥ हा तात हा जगन्नाथ सृष्टिस्थित्यंतकारक ॥ इत्यं शब्दं क्रोशन्ती ब्रह्मणो
मानसोद्भवा ॥ ४६ ॥ एतस्मिन्नेव काले तु वाजिराजं समास्थितः ॥ अटित्वा सकलामूर्त्तिं संप्राप्तो धर्मभूषणः ॥ ४७ ॥ संमुखोऽभून्नन्यास्तु
त्वरायुक्तो विमत्सरः ॥ कर्णाभ्यां तस्य शब्दोऽसौ विश्रुतः पितृवत्सलः ॥ ४८ ॥ मोहिनीवक्रसंभूतो विप्रवाक्योपबृंहितः ॥ धर्मांगदो धर्ममूर्तिः रुक्म-
गदमुतस्तदा ॥ ४९ ॥ अवरुद्धं हयात्तूर्णं ययौ तातपदातिके ॥ पुनरुत्थाय विप्रेन्द्राग्रनाम विहितांजलिः ॥ ५० ॥ ततः शीघ्रगतिं दृष्ट्वा मोहिनीं
रुष्टमानसाम् ॥ आलक्ष्य तरसा मातः प्राह राजन् कृतांजलिः ॥ ५१ ॥ केनावमानिता देवि कथं रुष्टा पितुः प्रिये ॥ एतौ द्विजेंद्रेः सहिता
क त्वं संप्रस्थिताधुना ॥ ५२ ॥ धर्मांगदवचः श्रुत्वा मोहिनी वाक्यमब्रवीत् ॥ पिता तवानृती पुत्र करो येन वृथा कृतः ॥ ५३ ॥ यः कर्त्ता सुकृतं भूरि-
रक्तमशोकाकृतिः स्थितः ॥ ध्वजांकुराङ्कितः श्रीमान्दक्षिणः कनकांगदः ॥ ५४ ॥ रुक्मांगदेन ते पित्रा न चाहं वस्तुमुत्सहे ॥ ५५ ॥ धर्मांगद उवाच ॥
यद्वीर्यं वचो देवि तत्कर्त्ताहं न संशयः ॥ मा कोपं कुरु मातस्त्वं निवर्त्तस्व पितुः प्रिये ॥ ५६ ॥ मोहिन्मुवाच ॥ अनेन समयेनाहं त्वत्पित्रा

उ० ख०
अ० २५

॥ २७२ ॥

मंदराचले ॥ कृता भार्या शिवः साक्ष्ये स्थितो यत्र सुराधिपः ॥ ५७ ॥ समयात्स च्युतः सम्यक्पिता ते रुक्मभूषणः ॥ न प्रयच्छति मे
देयं तस्य वृद्धिं विचिंतये ॥ ५८ ॥ न याचे कांचनं धान्यं हस्त्यश्वं ग्रामवाससी ॥ येन तस्य भवेद्भानिर्न याचे तन्मृपात्मज ॥ ५९ ॥ येनासौ
प्रीणयेद्देहं स्वकीयं देहिनां वर ॥ तन्मया प्रार्थितं पुत्रं स मोहान्न प्रयच्छति ॥ ६० ॥ तस्यैव चोपकाराय शरीरस्य नृपात्मज ॥
याचितः सुखहेतोस्तु मया नृपतिसत्तमः ॥ ६१ ॥ स्थितः सोऽद्यान्ते घोरे सुरापानसमे विभुः ॥ ६२ ॥ सत्यच्युतं निष्ठुरवाक्यभाषिणं
विमुक्तधर्मं त्वनृतं शठं च ॥ परित्यजेयं जनकं तवाधमं नैव स्थितिर्मे भविता हि तेन ॥ ६३ ॥ तच्छ्रुत्वा मोहिनीवाक्यं पुत्रो धर्मागदो
ऽब्रवीत् ॥ मयि जीवति तातो मे न भवेदनृती कश्चित् ॥ ६४ ॥ निर्वर्तस्व वरारोहे करिष्येऽहं तवेप्सितम् ॥ पित्रा मे नानृतं देवि पूर्वमुक्तं कदाचन
॥ ६५ ॥ स कथं मयि जाते तु वदिष्यति महीपतिः ॥ यस्य सत्ये स्थिता लोकाः सदेवासुरमानुषाः ॥ ६६ ॥ वैवस्वतगृहं येन कृतं शून्यं
हि पापिभिः ॥ विजृम्भते यस्य कीर्तिर्व्याप्तं ब्रह्माडमंडलम् ॥ ६७ ॥ स कथं जायते भूपो मिथ्यावचनसंस्थितः ॥ अश्रुतं भूपतेर्वाक्यं परोक्षे
श्रद्धे कथम् ॥ ६८ ॥ ममोपरि दयां कृत्वा निर्वर्तस्व शुभानने ॥ एतद्धर्मागदेनोक्तं वाक्यमाकर्ण्य मोहिनी ॥ ६९ ॥ न्यवर्तत महीपाल
पुत्रस्कंधावलंबिनी ॥ यत्र रुक्मागदः शेते मृतकल्पो रविप्रभः ॥ ७० ॥ तस्मिन्निवेशयामास शयने कांचनान्विते ॥ दीपरत्नेः सुप्रकाशे विद्रुमे
श्चित्रिते वरे ॥ ७१ ॥ आखंडलास्त्रमणिभिः कृतपादे सुकोमले ॥ दीर्घविस्तारसंयुक्ते ह्यनौपम्ये मनोहरे ॥ ७२ ॥ ततः कृताजलिः प्राह
पितरं श्लक्ष्णया गिरा ॥ तातेषा जननी मेऽद्य त्वां वदत्यनृती त्विति ॥ ७३ ॥ कस्मात्त्वमनृती भूप भविष्यसि महीतले ॥ सकोशरत्नचये
गजाश्वरथसंयुते ॥ ७४ ॥ राज्ये प्रशास्यमाने तु सप्तोदधिसमन्विते ॥ प्रदेहि सकलं ह्यस्यै यत्त्वया श्रावितं विभो ॥ ७५ ॥ मयि चापधरे तात
को व्यलीकं चरेत्तव ॥ देहि शकपदं देव्यै जितं विद्धि पुरंदरम् ॥ ७६ ॥ वैरिच्यं दुर्लभं यच्च योगिगम्यं निरंजनम् ॥ तच्चाप्यहं प्रदास्यामि तपसा
तोष्य पद्मजम् ॥ ७७ ॥ समीहते यजननी मदीया रसातले वापि धरातले वा ॥ त्रिविष्टपे वापि परे पदे वा दास्यामि जित्वा नरदेवदानवान्
॥ ७८ ॥ अहं हि दासस्तत्र भूप यस्माद्विक्रीयतां मामथवा तृणाय ॥ हस्ते हि पापस्य दिवाप्रकीर्तव्यं तत्कर्मकरः सुमुक्तः ॥ ७९ ॥
यदुष्करं भूमिपते त्रिलोक्यां नादेयमस्तीह तदिष्टभावात् ॥ तच्चापि राजेंद्र ददस्व देव्यै मञ्जीवितं मञ्जननीभवं वा ॥ ८० ॥ तेनैव

१ अहं हि दासस्तत्र भूप यस्माद्विक्रीयतां मामथवा तृणाय ॥ कुरुष्व तुष्टिं कुडकेतुपुण्या यथानृतो मो नरदेव लोके ॥ इत्यसि पाठान्वरम् ।

सद्यो नृपनाथ लोके सत्कीर्तियुक्तो भव सर्वदेव ॥ विराजयित्वा स्वगुणैर्नृपौघान्करिवात्मप्रभवैः स्वशोभैः ॥ ८१ ॥ कीर्तिप्रभङ्गे वृजिनं भविष्यति
 प्रजावधे यन्मनुग्राह सत्यम् ॥ समार्जयित्वा विमलं यशः स्वं कथं सुखी स्यां नृपते ततः क्षमः ॥ ८२ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीच-
 रिते पञ्चविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ राजोवाच ॥ कीर्तिर्नश्यतु मे पुत्र ह्यनृती वा भवाम्यहम् ॥ गतो वा नरकं घोरं कथं भोक्ष्ये हरोदिने ॥ १ ॥ ब्रह्मणो
 निलयं यातु देवीयं मोहिनी सुत ॥ भूयो भूयो वदति मां दुर्मेधाश्च सुवालिशा ॥ २ ॥ नापरं कामये राज्यं वसुधां वसु किंचन ॥ मुक्तं वासरे
 विष्णोर्भोजनं पापनाशने ॥ ३ ॥ यद्यहं कुत्सितां योनिं व्रजेयं किमिसंज्ञिताम् ॥ तथापि नैव कर्ताहं भोजनं हरिवासरे ॥ ४ ॥ एषा गुरुतरा भूत्वा
 लोकानां शिक्षयान्विता ॥ दुन्दुभी कुर्वती नादं सा कथं वितथा भवेत् ॥ ५ ॥ अभक्ष्यभक्षणं कृत्वा अगम्यागमनं तथा ॥ अपेयं चैव पीत्वा तु किं
 जीवेच्छरदः शतम् ॥ ६ ॥ असत्यं वापि कृत्वाहं त्यक्तराज्यनयः क्षितौ ॥ धिक्कृतोऽपि जनैः सर्वैर्न भोक्ष्ये हरिवासरे ॥ ७ ॥ वियोगे चपलापांग्या
 यदि चेन्मरणं मम ॥ तच्चापि वरमेवात्र न भोक्ष्ये हरिवासरे ॥ ८ ॥ कथं हर्षमहं कर्ता मातङ्गतनयस्य वै ॥ व्रजद्विर्मनुजेर्मागे निरयस्यातिदुःखितैः
 ॥ ९ ॥ यास्तु शून्याः कृतास्तात मया नरकपङ्क्तयः ॥ जनैः पूर्णा भविष्यति मयि मुक्ते तु ताः सुत ॥ १० ॥ मास्म सीमन्तिनी पुत्र कुक्षौ संधा-
 स्येत्सुतम् ॥ समर्थो यस्तु शत्रूणां हर्षसंजनयेद्भुवि ॥ ११ ॥ भोजनं वासरे विष्णोरेतदेव हि याचते ॥ तन्न दास्यामि मोहिन्या याचितोऽपि सुरासुरैः ॥ १२ ॥
 पिबेद्विषं विशोद्विषं निपतेत्पर्वताग्रतः ॥ आकाशभासा स्वशिरशिच्छयादेव वरासिना ॥ १३ ॥ न भोक्ष्यते हरिदिने राजा रुक्मांगदः क्षितौ ॥ रुक्मां-
 गदेति मन्त्राम् प्रसिद्धं भुवनत्रये ॥ १४ ॥ एकादश्युपवासेन तन्मया संचितं यशः ॥ स कथं भोजनं कृत्वा नाशयेत्स्वकृतं यशः ॥ १५ ॥
 म्रियते यदि वा गच्छति निपतेति नश्येच्च खंडशो वापि ॥ विरमति तदपि न चेतो मामकमिति मोहिनीहेतोः ॥ १६ ॥ परित्यजाम्येष निजं हि
 जीवितं लोकैः समेतः सहदारभृत्यैः ॥ न त्वेव कुर्यां मधुसूदनस्य दिने सुपुण्येऽन्ननिपेवणं हि ॥ १७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीचरिते
 पञ्चविंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ तत्पितृवचनं श्रुत्वा पुत्रो धर्मांगदस्तदा ॥ आहूय जननीं शीघ्रं नाम्ना संध्यावलीं शुभाम् ॥ १ ॥ सूर्यायुत-
 समप्रख्यां तेजसा रुचिरस्तनाम् ॥ पालयतीं धरां सर्वां पादविन्यासविक्रमेः ॥ २ ॥ पुत्रस्य वचनात्प्राप्ता तत्क्षणं नृपसन्निधौ ॥ श्राविता मोहिनी
 वाक्यं पितुर्वाक्यं तथैव च ॥ ३ ॥ उभयोः संविदं कृत्वा परिसांत्वय्य मोहिनीम् ॥ भोजनाय स्थितामेनां नृपस्य हरिवासरे ॥ ४ ॥ यथा नो ज्यवते
 सत्यायथा भुङ्क्ते न मे पिता ॥ तथा विधीयतामेवं कुशलं चोभयोर्भवेत् ॥ ५ ॥ तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा देवी संध्यावली नृप ॥ मोहिनीं दृष्ट्वा

वाचा प्राह ब्रह्मसुतां तदा ॥६॥ माग्रहं कुरु वामोरु कथंचिदपि भूपतिः ॥ नास्वादयति पापात्र सप्राप्त हास्वासर ॥ ७ ॥ अनुवत्य राजान
 गुरुरेप सनातनः ॥ सदा भवति या नारी भर्तुर्वचनकारिणी ॥ ८ ॥ तस्याः स्युःक्षया लोकाः सावित्र्यास्तु यथामलाः ॥ यद्यनेन पुरा
 देवि तव दत्तः करो गिरौ ॥ ९ ॥ कामार्तेन विमूढेन तत्र योग्यं विचिंतितम् ॥ यदेयं तद्दात्येष ह्यदेयं प्रार्थयस्व मा ॥ १० ॥ विपत्ति
 रपि भद्रेव सन्मार्गे संस्थितस्य तु ॥ न भुक्तं येन सुभगे शेषवेऽपि इरेदिने ॥ ११ ॥ ग कथं भोक्ष्यते पुण्ये माधवस्य दिनेऽधुना ॥ कामं वरय वामोरु
 वरमन्यं सुदुर्लभम् ॥ १२ ॥ तं ददात्येव भूपालो निवृत्ता भव भोजने ॥ मन्यसं यदि मां देवि धर्मांगदविरोहिणीम् ॥ १३ ॥ अस्मज्जीवि
 तसंयुक्तं राज्यं वरय सुव्रतं ॥ सप्तद्वीपसमेतं हि ससारिद्रनपर्वतम् ॥ १४ ॥ कनिष्ठया वरिष्ठहं करिष्ये पादवंदनम् ॥ भर्तुरर्थे विशालाक्षि
 प्रसीद तनुमध्यमे ॥ १५ ॥ वाचा शपथदोषैस्तु संनिरुध्य पतिं हि या ॥ अकार्यं कारयेत्पापा सा नारी निरये वसेत् ॥ १६ ॥ सा च्युता न
 काटोरात्सप्तजन्मानि पंच च ॥ मूकरीं योनिमाप्नोति चांडालीं च ततः परम् ॥ १७ ॥ एवं ज्ञात्वा मया देवि विक्रियां पापसंभवाम् ॥ निवारि
 तासि वामोरु सखीभावेन सुंदरि ॥ १८ ॥ विपक्षस्यापि सद्बुद्धिर्दातव्या धर्ममिच्छता ॥ किं पुनः सखिसंस्थायास्तव पद्मनिभानने ॥ १९ ॥ संध्या
 वलीवचः श्रुत्वा मोहिनी मोहकारिणी ॥ उवाच कनकाभां तां भर्तुर्ज्येष्ठां प्रियां तदा ॥ २० ॥ माननीयासि मे सुष्ठु करोमि वचनं तव ॥ विद्वद्भिर्मु
 निभिर्यत्नं गीयते नारदादिभिः ॥ २१ ॥ यदि तन्नाचरेद्राजा भोजनं हरिवासरे ॥ क्रियतामपरं देवि मरणादधिकं तव ॥ २२ ॥ ममापि दुःखदं
 ह्येतवैवाचलपाग्यहं शुभे ॥ कस्येष्टमात्महननं कस्येष्टं विषभक्षणम् ॥ २३ ॥ पतनं वा गिरिर्भूध्रः क्रीडा वापि विलेशयैः ॥ व्याघ्रसिंहाभिगमनं
 समुद्रतरणं तथा ॥ २४ ॥ दुरुक्तानुतवाक्यं वा परदारभिमर्शनम् ॥ अपथ्यभक्षणं लोके तथाभक्ष्यस्य भक्षणम् ॥ २५ ॥ मृगाटनमथाक्षेर्वा
 क्रीडनं साहसं तथा ॥ छेदनं तृणकाष्ठानां लोष्टानामवमर्दनम् ॥ २६ ॥ हिसनं सूक्ष्मदेवानां जलपावकखेलनम् ॥ देवाविष्टो वरारोहे नरः
 सर्वं करोति वै ॥ २७ ॥ त्रिवर्गविच्युतं घोरं यशोदेहहरं क्षितौ ॥ नरकाहो नरो देवि करोत्यशुभकर्म तत् ॥ २८ ॥ साहं पापा दुराचारा
 वक्तुकामा मुनिर्घृणम् ॥ यादृशेन हि भावेन योनौ शुक्रं समुत्सृजेत् ॥ २९ ॥ तादृशेन हि भावेन संतानं संभवेदिति ॥ साहं विवादभावेन
 राज्ञो रुक्मांगदस्य हि ॥ ३० ॥ जाता जलजजातेन स्त्रीरूपा वर्णवर्णिनी ॥ दुष्टभावा तथा जाता कर्त्री दुष्टं नृपस्य तु ॥ ३१ ॥ न लज्जं न ग्रहा
 देवि न होरा पुण्यदर्शिनी ॥ तत्कालभावना ग्राह्या तद्भावो जायते सुतः ॥ ३२ ॥ तेन भावेन जातस्य दाक्षिण्यं नोपपद्यते ॥ न च व्रीडा न च

वृ.ना.पु.
॥ २७४ ॥

लेहो न धर्मो देवि विद्यते ॥ ३३ ॥ जानन्नपि यथायुक्तस्तं भावमनुवर्तते ॥ ३४ ॥ वक्ष्ये वचः प्राणहरं तवाधुना भर्तुः सलोकस्य वधूजनस्य ॥
धर्मापहं वाच्यकरं ममापि कर्तुं न शक्यं मनसापि भीरु ॥ ३५ ॥ करोषि वाक्यं यदि मामकं हि भवेच्च कीर्तिर्महतीह लोके ॥ भर्तुर्यशः स्यान्निदिबे
गतिस्ते पुत्रे प्रशंसा मम धिग्विवादः ॥ ३६ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ मोहिनीवचनं श्रुत्वा देवी संध्यावली विभो ॥ धैर्यमालम्ब्य तां तन्वीं ब्रूहि स्त्री
त्यचोदयत् ॥ ३७ ॥ कीदृशं वदसे वाक्यं येन दुःखं भवेन्मम ॥ भर्तुर्मे सत्यकरणे न दुःखं जायते क्वचित् ॥ आत्मनो निधने वापि पुत्रस्य
निधनेऽपि वा ॥ भर्तुरर्थे प्रकुर्वन्त्या राज्यनाशे न मे व्यथा ॥ ३८ ॥ यस्या दुःखी भवेद्भर्ता भार्याया वरवर्णिनी ॥ समृद्धायाः सपापायास्तस्याः
प्रोक्ता ह्यधोगतिः ॥ ३९ ॥ सा याति नरकं पापा पूयाख्यं युगसप्ततिम् ॥ ततश्चुचुन्दरी स्याच्च सप्त जन्मानि भारते ॥ ४० ॥ ततः काकी ततः
श्याली गोधा गोत्वेन शुद्धयति ॥ भर्तुरर्थे तु या वित्तं विद्यमानं न यच्छति ॥ ४१ ॥ जीवितं वा वरारोहे विद्यायां सा भवेत्किमिः ॥ किमियोनिविनि
सुक्ता काष्ठीला जायते शुभे ॥ ४२ ॥ मम कौमारभावे तु मत्पितुः काष्ठपाटकः ॥ अग्निप्रज्वालनाथ हि काष्ठं पाटयते चिरम् ॥ ४३ ॥ सखीभिः
सहिता चाहं क्रीडासंस्कृता मया ॥ काष्ठं पाटयतस्तस्य समीपमगमं तदा ॥ ४४ ॥ तत्र दृष्ट्वा मया सुष्ठु काष्ठीला दारुनिर्गता ॥ नव
नीतनिभं देहं विभ्राणा चांजनत्वचम् ॥ ४५ ॥ कनिष्ठिकांगुलिसमा स्थौल्ये ह्यंगुलिमानिका ॥ तां दृष्ट्वा पतितां भूमौ हंतुं ध्वांक्षः समागतः ॥ ४६ ॥
यावद्भ्रूहाति वक्त्रेण काष्ठीला क्षुधितः स तु ॥ तावन्निवारितः सद्यो मया लोष्टेन तत्क्षणात् ॥ ४७ ॥ सा मुक्ता ताडितेनेनं वायसेन व्रानने ॥
सक्षता तुंडसंस्पृष्टा न च शक्ता पलायितुम् ॥ ४८ ॥ ततः सा वेपमाना तु प्राणत्यागमुपागमत् ॥ सिक्ता किञ्चिज्जलैर्नैव ततः स्वास्थ्यमुपा
गता ॥ ४९ ॥ ततः सा मातुषीवाचा मामाह वरवर्णिनी ॥ संध्यावलीति संवोध्य सखीमध्यसमास्थिताम् ॥ ५० ॥ सुमंतुनामो हि मुनेः सर्व
ज्ञस्य सुताऽभवम् ॥ पूर्वजन्मनि पत्नी च कौडिन्यस्य शुभानने ॥ ५१ ॥ न्यवसं कान्यकुब्जे तु सुसमृद्धा सुदर्पिता ॥ जनन्या बंधुवर्गस्य पितुरिष्ट
तमा ह्वहम् ॥ ५२ ॥ पित्रा दत्ता ततश्चाहं कौडिन्याय महात्मने ॥ कुलीनाय सरूपाय स्त्रीसंगरहिताय च ॥ ५३ ॥ शयनीयादिकं दत्तं यौतुकं जन
केन मे ॥ श्वशुरेणापि मे दत्तं सुवर्णस्यायुतं पुरा ॥ ५४ ॥ पितृश्वशुरवित्ताभ्यां परिपूर्णाभवं तदा ॥ गोमहिष्यादिसंयुक्ता धनधान्यसमन्विता
॥ ५५ ॥ इष्टा श्वशुरयोश्चाहं सौशील्येन जनस्य च ॥ कालेन पंचतां प्राप्तः श्वशुरो वेदतत्त्ववित् ॥ ५६ ॥ तं मृतं पतिमादाय श्वशुरमि
विवेश सा ॥ ततो भर्तान्जलिं दत्वा पित्रोः श्राद्धमथाकरोत् ॥ ५७ ॥ गते मासद्वये देवि भर्ता मे राजमंदिरम् ॥ गतः कौतुकभावेन हृष्येन

प्रपीडितः ॥ ५८ ॥ तत्र वेश्याः सुरूपादद्या यौवनेन समन्विताः ॥ प्रविशन्त्यो नृपगृहे दृष्टास्तेन द्विजन्मना ॥ ५९ ॥ तासां मध्यातु द्वे गृह्य
 वित्तदानेन भूरिणा ॥ स्वगृहे धारयामास क्रीडार्थं दुर्मतिः पतिः ॥ ६० ॥ ताभ्यां वित्तमशेषं तु क्षयं नीतं निषेवणात् ॥ वर्षत्रये गते देवि निस्वो जातः
 पतिर्मम ॥ ६१ ॥ ततो मां प्रार्थयामास देहि मेऽङ्गविभूषणम् ॥ तन्मया नहि दत्तं तु भर्त्रे व्यसनिने तदा ॥ ६२ ॥ सुभगे सर्वमादाय गताहं मंदिरं
 पितुः ॥ ततः पितृगृहे वित्तं भृत्यादिकमशेषतः ॥ ६३ ॥ विक्रीय दत्तं वेश्याभ्यां तच्चापि क्षयमागतम् ॥ क्षेत्रधान्यादिकं यच्च सभांडं सपरिच्छदम् ॥ ६४ ॥
 स्वल्पमूल्येन विक्रीय गतो नदनदीपतिम् ॥ नावमारुह्य मे भर्ता विवेशांतर्महोदधेः ॥ ६५ ॥ स गतो दूरमध्वानं पश्यमानोऽद्भुतानि च ॥ शुभे
 समुद्रजातानि जीवचेष्टाकितानि च ॥ ६६ ॥ प्रभंजनवशं प्राप्ता सा नौका शतयोजनम् ॥ गता विशीर्णतां तत्र मृतास्ते नावमाश्रिताः ॥ ६७ ॥
 मत्पतिर्देवयोगेन दीर्घं काष्ठं समाश्रितः ॥ वायुना नीयमानोऽसौ प्राचीनेन स्वकर्मणा ॥ ६८ ॥ आससादाचलं देवि रत्नशृंगविभूषितम् ॥ बहुनि
 श्रंरणोपेतं बहुपक्षिसमन्वितम् ॥ ६९ ॥ बहुवृक्षैः समाकीर्णं नानापुष्पफलोपैः ॥ उल्लिखंतं हि शिखरैः खमध्यं स्वात्मनस्त्रिभिः ॥ ७० ॥ तं दृष्ट्वा
 पर्वतं दिव्यं त्यक्त्वा नौकाष्ठमद्भुतम् ॥ आरुरोह मुदायुक्तो वित्ताकांक्षी मुलोचने ॥ ७१ ॥ विशाश्राम मुहूर्तं तु क्षुत्पिपासासमन्वितः ॥ तत उत्थाय
 भक्ष्यार्थं वृक्षास्तत्र व्यलोकयत् ॥ ७२ ॥ सुपक्वास्तत्र मृद्रीका दृष्ट्वा भुक्त्वा मुदान्वितः ॥ शान्तिं प्राप्तस्ततोऽपश्यत्सालमेकं सुनिर्मलम् ॥ ७३ ॥
 घनच्छायां मेघनिभं पंचाशत्पुरुषोच्छ्रयम् ॥ तस्याधस्तात्स मुष्वाप स्वोत्तरीयं प्रसार्य च ॥ ७४ ॥ मोहिन्या निद्रया चैव संप्रघूर्णितलोचनः ॥
 तावत्सुप्तोऽतिखिन्नोऽसौ यावत्सूर्योऽस्ततां गतः ॥ ७५ ॥ सूर्योऽस्तं समनुप्राप्ते समायाते निशासुखोऽभ्यगाद्राक्षसो घोरो गर्जमानो यथा घनः ॥ ७६ ॥
 अंकेनादाय तन्वेगीं सीतामिव दशाननः ॥ शुभां काशीपतेः पुत्रीं नाम्ना रत्नावलीं शुभाम् ॥ ७७ ॥ अधोतपादां सुश्रोणीं सौम्यदिक्क्रीपशा
 यिनीम् ॥ पतिकामा कुमारी सा नाविदत्सदृशं पतिम् ॥ ७८ ॥ सर्वयोषिद्वग वाला रुदती निद्रयाकुला ॥ पिता तस्याः प्रदाने तु चिंताविष्टो ब्रह्म
 त्रिंशम् ॥ ७९ ॥ दीपच्छायाश्रिते तन्वि शयने सा व्यवस्थिता ॥ अटमानेन पापेन दृष्टा सा रूपशालिनी ॥ ८० ॥ दीपतलेः सुखचिते
 धारयती च कंकणे ॥ उभयोर्दश रत्नानि निष्के च दशपंच च ॥ ८१ ॥ सीमंते सप्त रत्नानि केयूरेऽष्टौ च पंच च ॥ एवं रत्नाचितां वालां शात
 कुम्भसमप्रभाम् ॥ ८२ ॥ जहार राजभवनान्तां तदा चारुहासिनीम् ॥ वायुमार्गं समाश्रित्य क्षणात्प्राप्तः स्वमालयम् ॥ ८३ ॥ तं पर्वतं स यत्रास्ते पतिर्मे
 शालमाश्रितः ॥ तत्र तस्य मुहां दृष्ट्वा सुवर्णसदृशप्रभाम् ॥ ८४ ॥ तद्गवस्यासहा तत्र प्रविवेशास्य पश्यतः ॥ अनेकैर्मणिविन्यासैः संयुक्तां चित्रमंदिराम् ॥ ८५ ॥

नानाद्रव्यसमाकीर्णा शयनासनसंयुताम् ॥ भोजनैः पानपात्रैश्च भक्ष्यभोज्यैस्नेकधा ॥ ८६ ॥ प्रविश्य तत्र शय्यायां मुमोचोत्पललोच-
नाम् ॥ रुदतीमतिस्त्रस्तां पीनश्रोणिपयोधराम् ॥ ८७ ॥ तस्यास्तु रुदितं श्रुत्वा तस्य भार्या हि राक्षसी ॥ आजगाम त्वरायुक्ता
यत्रासौ राक्षसः स्थितः ॥ ८८ ॥ तां दृष्ट्वा चारुसर्वाङ्गीं तप्तकाञ्चनसप्रभाम् ॥ पप्रच्छ निजभर्तारं कुद्रा निर्भर्त्सती सती ॥ ८९ ॥ किमर्थमा-
हता चेयं जीवन्त्यां मयि निर्घृण ॥ अन्यां समीहसे भार्यां नाहं भार्या भवामि ते ॥ ९० ॥ एवं ब्रुवाणां तां भर्ता राक्षसीमसितेक्ष्णाम् ॥
उवाच राक्षसो हर्षस्त्वां प्रियां चारुलोचनाम् ॥ ९१ ॥ त्वदर्थमाहूतं भक्ष्यं मया काश्याः शुभानने ॥ देवोपपादितं द्वारि द्वितीयं मम तिष्ठति
॥ ९२ ॥ शालवृक्षाश्रितः शेते विप्रश्चैको वरानने ॥ तमानय त्वरायुक्ता येनाहं भक्ष्यमाचरे ॥ ९३ ॥ राक्षसस्य वचः श्रुत्वा कुमारी साप्र-
वीदिदम् ॥ मिथ्या राक्षसि भर्ता ते भाषते त्वद्गयादयम् ॥ ९४ ॥ ज्ञात्वा त्वां जखोपेतां विरूपामतिजिह्मगन्धम् ॥ सुतां पितृगृहे रात्रौ मां
समासाद्य कामतः ॥ ९५ ॥ अनृडां रुदतीं भद्रे भार्यार्थं समुपानयत् ॥ इतीरितमुपाकण्य वचनं राजकन्यया ॥ ९६ ॥ क्रोधयुक्तातिमात्रं वै-
वभूव क्षिपती वचः ॥ तस्याश्च रूपमालोक्य सत्यमेवावधारयत् ॥ ९७ ॥ चितयामास चाप्येवं भार्यार्थं ह्लाहतेति च ॥ अवश्यं मूर्ध्नि ालं
मे रोपयिष्यति राक्षसः ॥ ९८ ॥ मास्म सीमंतिनी काचिद्वेत्सा भुवनत्रये ॥ या सापत्न्येन दुःखेन पीडयमाना हि जीवति ॥ ९९ ॥ सर्वेषां
मेव दुःखानां महच्छेदं न संशयः ॥ सामान्यद्रव्यभोगादि निष्ठा चैवापरा भवेत् ॥ १०० ॥ एवं सा बहु संचित्य भर्तां वाक्यमब्रवीत् ॥ मदीया
मम भक्ष्यार्थं त्वयानीता सुलोचना ॥ १०१ ॥ तं विप्रमानयिष्यामि भक्ष्यार्थं तव सुव्रत ॥ ततः स राक्षसः प्राह गच्छगच्छति सत्वरम् ॥ १०२ ॥
सृक्लिणी सवतेऽत्यर्थं तस्य भक्षणकाम्यया ॥ ततः सा राक्षसी घोरा श्रुत्वा पतिसमीरितम् ॥ १०३ ॥ निर्जगाम दुरन्ताशा ददर्श द्विजसत्तमम् ॥
रूपयौवनसंयुक्तं विद्यारत्नविभूषितम् ॥ १०४ ॥ तं दृष्ट्वा मायया भूत्वा सुंदरी षोडशाब्दिना ॥ इच्छयेन समाविष्टा तदंतिकमुपागमत् ॥ १०५ ॥
अब्रवीत्सा पृथुश्रोणी तं विप्रं प्रीतिसंयुतां ॥ कस्त्वं कस्मादिहायतः किमर्थमिह तिष्ठसि ॥ १०६ ॥ पृच्छामि पतिकामाहं राक्षसी इच्छयातुरा ॥ स्वभर्त्राहं
परित्यक्ता त्वां पतिं कर्तुमागता ॥ १०७ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्या भर्ता मे भयसंयुतः ॥ उवाच वचनं प्राज्ञो धैर्यमालम्ब्य तां शुभे ॥ १०८ ॥
रक्षोमानुपसंयोगः कथं राक्षसि संभवेत् ॥ मानुषास्तु स्मृता भक्ष्या राक्षसानां न संशयः ॥ १०९ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं सा तु पुनस्तं प्राह सादरम् ॥
असंभाव्यं च जगति संभवेद्देवयोगतः ॥ ११० ॥ पुराणे श्रूयते ह्येतद्भविष्यं भारते स्थितम् ॥ दिडंबा राक्षसी विप्रं भीमभार्या भवि-

प्यति ॥ १११ ॥ मानुषोत्पादितः पुत्रो भविष्यति घटोत्कचः ॥ अवध्यः सर्वशस्त्राणां शक्त्या मृत्युमवाप्स्यति ॥ ११२ ॥ तस्माद्विषादं मा विप्र
 कुः त्वं दैवयोगतः ॥ भार्या तवाहं संजाता देव हि बलवत्तरम् ॥ ११३ ॥ मर्त्यलोकं गते शक्रे वैरोचनिनिरीक्षणे ॥ तदंतरं समासाद्य
 भर्ता मे घोराक्षसः ॥ ११४ ॥ तद्गृहाच्छक्तिमहरद्वीतामप्रिशिखामिव ॥ सेयं समाश्रिता चात्र शालवृक्षे तु वासवी ॥ ११५ ॥ अहत्वंकं द्विजश्रेष्ठ
 न गच्छति पुरंदरम् ॥ यद्वधाय प्रक्षिपेतां सोऽमरोऽपि विनश्यति ॥ ११६ ॥ साहमारुह्य शालग्रं शक्तिमानीय भास्वराम् ॥ त्वत्करे संप्रदास्यामि
 भर्तुर्निधनकाम्यया ॥ ११७ ॥ यदि त्वमनया शक्त्या न हिससि निशाचरम् ॥ खादयिष्यति दुर्मेधास्त्वां च मां च न संशयः ॥ ११८ ॥ तव
 शत्रुमहानेष ममापि च परंतप ॥ येनाहता कुमारीह भार्यायं मदबुद्धिना ॥ ११९ ॥ सपत्नभावो जनितो मम भर्त्रा दुरात्मना ॥ व्यापादिनेऽस्मि
 नुभयोः क्रीडनं संभविष्यति ॥ १२० ॥ यद्यन्यथा वदेर्वाक्यं त्वामहं रतिवर्द्धन ॥ तदात्मकृतपुण्यस्य न भवेयं हि भागिनी ॥ १२१ ॥ या
 गतिर्वैवहत्यायां कुत्सिता प्राप्यते नरैः ॥ तां गतिं हि प्रपद्येऽहं यद्येतदनुतं भवेत् ॥ १२२ ॥ मयं हि पिवतो ब्रह्मन् ब्राह्मणस्य दुरात्मनः ॥ या
 गतिर्विहिता घोरा तां गतिं प्राप्नुयाम्यहम् ॥ १२३ ॥ गुरुदारप्रसक्तस्य जंतोः पापनिषेविणः ॥ या गतिस्तां द्विजश्रेष्ठ मिथ्या प्रोच्य समाप्नुयाम्
 ॥ १२४ ॥ स्वर्णन्यासापहरणे मेदिनीहरणे च या ॥ आत्मनो हनने या हि विहिता मुनिभिर्द्विज ॥ १२५ ॥ गतिस्तामनुगच्छामि यद्येतदनुतं
 वदे ॥ पंचम्यां च तथाष्टम्यां यत्पापं मांसभक्षणे ॥ १२६ ॥ स्त्रीसंगमे तरुच्छेदे यत्पापं शशिनः क्षये ॥ यदुच्छिष्टे घृतं भोक्तुं मधुनेन दिवा
 च यत् ॥ १२७ ॥ वैधदेवमकर्तुंश्च गृहिणो हि द्विजस्य यत् ॥ भिक्षामदातुं भिक्षुभ्यो विधवाया द्विभोजनात् ॥ १२८ ॥ तैलं भोक्तुं च संकांतां
 गोभिस्तीर्थं च गच्छतः ॥ तथा मृदमनुद्धृत्य स्नातुः परजलाशये ॥ १२९ ॥ निषिद्धवृक्षजनितं दंतकाष्ठं च खादतः ॥ गामसेवयतो वद्धा पाखंड
 पथगामिनः ॥ १३० ॥ पितृदेवार्चनं कर्तुः काष्ठग्रावस्थितस्य यत् ॥ गोहोनां महिषां धर्तुं भिन्नकांस्त्ये च भुञ्जतः ॥ १३१ ॥ अधौतभिन्नपार
 क्यवस्त्रसंवीतकर्मिणः ॥ नम्रस्त्रीप्रेक्षणं कर्तुं रभस्यस्य च भोजिनः ॥ १३२ ॥ कथायां श्रीहरेर्विघ्नं कर्तुं यत्पातकं द्विज ॥ तेन पापेन लिप्येऽहं यदि
 वच्मि तवानृतम् ॥ १३३ ॥ उक्तान्येतानि पापानि यान्यनुक्तान्यपि द्विज ॥ सर्वेषां भागिनी चाहं यद्येतदनुतं वदे ॥ १३४ ॥ एवं संवो
 धितो देवि भर्ता मे पापया तथा ॥ तथेति निश्चयं चक्रे भवितव्येन मोहितः ॥ १३५ ॥ निर्द्वयो व्यसनासक्तो मद्राक्ष्यकलुषीकृतः ॥ उवाच
 राक्षसी वाक्यं सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ १३६ ॥ शीघ्रमानय तां शक्तिं करोमि वचनं तव ॥ सर्वमेतत्प्रदेयं हि त्वया मे राक्षसे हते ॥ १३७ ॥

द्रव्याशया प्रविष्टोऽहं सागरं तिमिसंकुलम् ॥ तच्छ्रुत्वा राक्षसी शक्तिं समानीय नगस्थिताम् ॥ १३८ ॥ ददौ मद्रतृसिद्धयर्थं विमुञ्चतीं महार्चिषम् ॥
 एतस्मिन्नेव काले तु राक्षसः काममोहितः ॥ १३९ ॥ गमनायोद्यतः कन्यां सा भीता वाक्यमब्रवीत् ॥ कुमारीसेवने रक्षो महापापं
 विधीयते ॥ १४० ॥ छलेनाहं हता काश्याः सुप्ता पितृगृहात्त्वया ॥ तव दोषो न चेहास्ति भवितव्यं ममेदंशम् ॥ १४१ ॥ गुहामध्यगतायास्तुको मे
 ज्ञाता भविष्यति ॥ विधियोगाद्भवेद्भर्ता विधियोगाद्भवेत्प्रिया ॥ १४२ ॥ भवेद्विधिवशाद्भिद्या गृहं सौख्यं धनं कुलम् ॥ विधिना प्रेर्यमाणस्तु
 जनः सर्वत्र गच्छति ॥ १४३ ॥ अवश्यं भविता भर्ता त्वमेव रजनीचर ॥ विधिना विहिते मार्गे किं करिष्यति पंडितः ॥ १४४ ॥ तस्मादानय
 त विप्रं शालवृक्षाश्रितं त्विह ॥ घृतं जलं कुशानग्निं विवाहं विधिना कुरु ॥ १४५ ॥ विनापि दर्भतोयाग्रीव्यथोक्तविधिमंतरा ॥ ब्राह्मणस्यैव
 वाक्येन विवाहः सफलो भवेत् ॥ १४६ ॥ न हतो यदि विप्रस्तु भार्यया तव राक्षस ॥ वृत्ते होमस्य कार्ये तु तं भवान् भक्षयिष्यति ॥ १४७ ॥
 एवमुक्ते तु वचने तथा वै राजकन्यया ॥ विश्वस्तमानसो दर्पाग्निर्जगाम स राक्षसः ॥ १४८ ॥ सत्वरं हृच्छया विष्टमानेन तु बहिः स्थितः ॥ १४९ ॥
 तस्य निर्गच्छतो देवि क्षुतमासीत्स्वयं किल ॥ सव्यं चाप्यस्फुरत्त्रेवं स्ववस्त्रं स्खलितं तथा ॥ १५० ॥ अनाहत्य तु तत्सर्वं निर्गतोऽसौ दरीमुखात् ॥
 विभ्राणां मानुषं रूपं स्वामपश्यन्नितं विनीम् ॥ १५१ ॥ घटयतीं तु संबंधं भार्याभर्तृसमुद्रवम् ॥ परित्यजामि त्वां पापं राक्षसं कर्मणिम् ॥ १५२ ॥
 मानुषीप्रमदासक्तं मच्छरीरस्य दूषकम् ॥ तच्छ्रुत्वा दारुणं वाक्यं भार्यया समुदीरितम् ॥ ईर्ष्याकोपसमायुक्तस्त्वभ्यधावन्निशाचः ॥ १५३ ॥ उत्क्षिप्य
 बाहू प्रविदार्य वक्रं संप्रस्थितो भक्षयितुं स चोभौ ॥ कालेन वेगात्पवनो यथैव समुच्चरन्वाक्यमनर्थयुक्तम् ॥ १५४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तर
 भागे मोहिनीचरिते काष्ठीलोपाख्याने नाम सप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ काष्ठीलोवाच ॥ राक्षसं धावमानं तु कालांतकयमोपमम् ॥ दृष्ट्वा सा राक्षसी
 प्राह भर्तारं मम शंकिता ॥ १ ॥ प्रक्षिपस्त्वनलप्रख्यां शक्तिं हेमविभूषिताम् ॥ ममायं पंचतां यातु दिगवररिपुप्रिय ॥ २ ॥ तस्या वाक्या
 न्मम पतिः पौरुषे तु व्यवस्थितः ॥ मुमोच विपुलं शक्तिं रक्षोवक्षस्थलं प्रति ॥ ३ ॥ ज्वलंती ज्वलनप्रख्या द्योतयंती दिशो दश ॥ दिव्यांशुतीक्ष्ण
 वक्रांता किंकिणीशतनादिता ॥ ४ ॥ रक्तचंदनलितांगी रक्तवस्त्रोपशोभिता ॥ इदि तस्य निपत्यासौ शक्तिर्विप्रकरच्युता ॥ ५ ॥ कृत्वा भस्माकरोप
 तु राक्षसं गगनं ययौ ॥ पातयित्वा स्वभर्तारं विप्रदस्तेन राक्षसी ॥ ६ ॥ कृतकृत्यमिवात्मानं मेने हृष्टतनूहृदा ॥ अधोवाच द्विजं हृष्टा राक्षसी
 शुभलोचनम् ॥ ७ ॥ एदि कान्तं गुह्यं प्रविश त्वं यदृच्छया ॥ भुंक्ष्व भोगान्मया सार्द्धं ये दिव्या ये च मानुषाः ॥ ८ ॥ तथेति प्राणनाथो मे प्राह

हृदयपुस्तदा ॥ ततः सादाय मे कान्तं स्वां प्रविष्टा गुहां मुदा ॥९॥ असवीक्ष्यैव तद्रस्म भर्तुदेहसमुद्भवम् ॥ कुचाभ्यामुन्नताभ्यां सा मद्भर्तारमपी
 हयत् ॥ १० ॥ दर्शयामास तां तन्वीं कुमारीं शयने स्थिताम् ॥ इयं तेनासितापांगी विम्बोष्ठी काचनप्रभा ॥ ११ ॥ भार्यायै समुपानीता वाराणस्या
 द्विजोत्तम ॥ यस्याः सीमां न लंघन्ति पातकानि ह्यशेषतः ॥ १२ ॥ शक्तिकेवलं च तां प्राहुः पुण्यं पापक्षयंकरम् ॥ या गृहं त्रिपुरारेऽथ
 पञ्चगव्यतिसंस्थिता ॥ १३ ॥ यस्यां मृताः पुनर्मर्त्या गर्भवासं विंशति न ॥ स त्वमस्या गृहं पित्र्यं पुनर्नय सुलोचनाम् ॥ १४ ॥
 इमानि तव रत्नानि शयनान्यासनानि च ॥ मया सह समस्तानि विकीर्णीहि निजेच्छया ॥ १५ ॥ त्वदर्थे राक्षसो घोरो मया ब्रह्म
 त्रिषुदितः ॥ मुग्धया तव रूपेण प्रेषितो यमसादनम् ॥ १६ ॥ तस्मान्ममोपरि विभो कृत्वा विश्वासमात्मना ॥ भजस्व मां विशालाक्ष भक्तां वै
 कामरूपिणीम् ॥ १७ ॥ एतच्छ्रुत्वा तु वचनं भर्ता मे चारुलोचने ॥ राक्षस्याः कामतप्तायाः कुमार्याः सन्निधौ शुभे ॥ १८ ॥ उवाच राक्षसीं तां तु
 सशंको मधुरं वचः ॥ सुभगे नोतिशास्त्रेषु विश्वस्तव्या न योषितः ॥ १९ ॥ कौमारं या पतिं हन्ति सा कथं मां न हिंसति ॥ मत्तो रूपाधिकं मत्वा
 परं पुरुषलपट्या ॥ २० ॥ सोऽहं विश्वासभावेन विश्वस्तस्ते वरानने ॥ २१ ॥ अद्य वाथ परेद्युर्वा पक्षे मासेऽथ वत्सरे ॥ व्यापादय यथेच्छं वा त्वां प्रयत्रो
 ऽस्मि भामिनि ॥ २२ ॥ एवमेव त्वया कार्यं नाद्य चोपकृतं तव ॥ आत्मा ते सर्वथा देयः प्रतीकास्य हेतवे ॥ २३ ॥ मदर्थे निहतो भर्ता त्वया
 निःशंकया यतः ॥ ततोऽहं नोत्तरं वच्मि परं किञ्चित्सुलोचने ॥ २४ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य मद्भर्तुः साववीदिदम् ॥ विश्वस्तर्हिंसनं ब्रह्मन् ब्रह्महत्या
 समं भवेत् ॥ २५ ॥ यद्येवं राक्षसीं कुर्यां मन्यसे पतिघातिनीम् ॥ पतिं तथापि गह्वरं विश्वस्तं घातये कथम् ॥ २६ ॥ सूक्ष्मा हि धर्मस्य गतिर्न ज्ञायेत कथं
 चना ॥ केनापि कुत्रचिद्देवदैत्यराक्षसकादिना ॥ केचिन्मनुष्याः पटवो धर्मसूक्ष्मत्वचित्तने ॥ २७ ॥ येऽनित्येन शरीरेण नेष्कर्म्य साधयन्त्युत ॥ श्रूयते
 च पुराणेषु किञ्चिदत्र निगद्यते ॥ २८ ॥ धर्मस्यैवातुकृत्येन विष्णुना प्रभविष्णुना ॥ दशावतास्त्रहणे दुःखं प्राप्तमनेकधा ॥ २९ ॥ क सीतार्थं
 त्यक्तदगादिचेष्टः पार्थोप्रसेनादिकभृत्यकृत्यः ॥ ३० ॥ ईशस्य कृत्यं द्विज दुर्विभाव्यं धर्मातुकृत्येन समास्थितस्य ॥ व्यासः स्वयं वेदविभागकर्त्ता
 पाराशरिस्तत्त्वद्विगिज्यमूर्तिः ॥ कन्यात्वविध्वंसकवीर्यजन्मा कानीनसंज्ञोऽनुजदात्माभी ॥ ३१ ॥ परितेत्ता च दिधिषुः शन्तनुः स्वःसारित्पतिः ॥ दिधिषु
 तनयः साक्षाद्रसुतः स्त्रीवादमृत्युभाक् ॥ ३२ ॥ ये गोलकसुताः कुण्डाः पांडवाः समयोनिगाः ॥ तेषां संकीर्तनं पुण्यं पवित्रं पापनाशनम् ॥ ३३ ॥

वृ.ना.पु.
॥ २७७ ॥

यं ध्यायन्ति स्मरन्त्यद्वा योगमूर्तिः सनातनः ॥ ३६ ॥ विष्णुर्वेश्यासमासक्तः प्रह्लादाद्युपदेशकृतः ॥ श्रीनृसिंहोऽसुरध्वंसी देवदेवाधिदैवतम् ॥ ३६ ॥
संसारवासनाध्वंसी देवदेवाधिदैवतम् ॥ संसारवासनाध्वंसी स्वर्णाक्षभवनस्थितिः ॥ ३७ ॥ जामदग्न्यः स्वयं सिद्धस्तपसा दग्धकिल्बिषः ॥ ईश्वरः
क्षत्रसंहारभूषणहत्यादिकर्मकृतः ॥ ३८ ॥ स्वयमेवर्षभो योगी लोकशिक्षापरो द्विजः ॥ लोकाग्लानिकरो जातः कुर्वन्धर्मानुरोधतः ॥ ३९ ॥ नारदो नारदो
भूयो भूयो भूयोऽपि नारदः ॥ नारायणपरो नारो नो नरहितोऽमरः ॥ ४० ॥ गौतमो गौतमो विप्र गोपचेष्टापरायणः ॥ वेदवाह्यार्थसंयुक्तशास्त्री वेदोपकार
कृतः ॥ ४१ ॥ वसिष्ठश्चोर्वशीजातोऽगस्त्योऽपि स्वयमीश्वरौ ॥ येन लोकोपकारार्थं वासिष्ठं शास्त्रमुत्तमम् ॥ ४२ ॥ कृतं यस्मिन्पुराणानि वेदाः साम्यत्वं
मागताः ॥ यः स्वयं रामचन्द्रस्य गुरुः सर्वेश्वरस्य च ॥ ४३ ॥ स कथं गाधिजाशतस्तिर्यग्योनिमुपागमत् ॥ यो दमित्वा विभुर्विध्यं
वातापि सागरं स्थितः ॥ ४४ ॥ स कथं मृतकादाता दुष्करं समुपासते ॥ यो विधिः कर्मसाध्यादिवन्द्यो मान्यः पितामहः ॥ ४५ ॥ मोहि
नीमोहितो देहमुत्सर्ज कथं स च ॥ यः शिवः शिवदः साक्षात्प्रकृतीशः परात्परः ॥ ४६ ॥ स कथं देवपत्नीगः श्मशानाशुभचेष्टितः ॥ तस्माद्विज
सदाचारो निषेव्यो विधिना विधिः ॥ ४७ ॥ तमहंभावनायुक्तो नो हेयाद्यो विदां वरः ॥ स शान्तिमाप्नुयादग्न्यां धम्यामुभयसंस्थिताम् ॥ ४८ ॥
आपवर्ग्यः स्मृतो धर्मो धनं धर्मेकसाधनम् ॥ तन्मया साधितो धर्मः सर्वोत्तमधनात्मना ॥ ४९ ॥ शृणु विप्रात्र धर्मस्य गतिं सूत्रं वदाम्यहम् ॥
यदा समागतो भर्ता मम कन्यां समाहरन् ॥ ५० ॥ त्वां पश्यन् निजकर्मस्थं कोऽपि दोषो न तस्य वै ॥ मया पृष्टः कथं नाम कन्येयं समुपाहृतः
॥ ५१ ॥ तदा तेन मृषा वाक्यमुक्तं मद्रक्षणाथकम् ॥ तन्निशम्याह मां वद्धा स्वयं चास्थानिदर्शनात् ॥ ५२ ॥ ये वदन्ति च दांपत्यं भार्या मोक्षविरोधिनी ॥
न ते तत्त्वदृशो ज्ञेया न सा भार्या विरोधिनी ॥ ५३ ॥ भार्या समुद्धरेत्पापात्पतंतं निग्ये पतिम् ॥ सा भार्या न्या कर्मवल्लिरूपा संसारदायिनी ॥ ५४ ॥
पापं किमत्र तन्मत्तः सम्यक्कृणु स्वयं वर ॥ अलीकं नैव वक्तव्यं प्राणैः कंठगतैरपि ॥ ५५ ॥ सत्यमेवाचरेत्सत्ये साक्षाद्धर्मं व्यवस्थितः ॥ सत्यं समा
स्थितो ब्रह्मा सत्ये सन्तः समास्थिताः ॥ ५६ ॥ सत्ये समास्थितं विश्वं सर्वदा सचराचरम् ॥ सत्यं ब्रह्मादिति वचो वेदादिषु प्रगीयते ॥ ५७ ॥ सत्यं ब्रह्म
स्वरूपं हि तत्सत्यमभिधीमहि ॥ सत्यं तु सर्वदा विप्र मंगलं मंगलप्रदम् ॥ ५८ ॥ असत्यमात्मक्षयदं सद्यः प्रत्ययकारकम् ॥ स्त्रीषु सत्यं न
वक्तव्यं तत्रापि शृणु कारणम् ॥ ५९ ॥ निधिं स्त्रिये न कथयेदित्यादौ दोषवारणम् ॥ उक्तं तद्धर्मजनकं धर्मसूक्ष्मत्वदर्शकम् ॥ ६० ॥ कुशा द्विजा जलं
वद्विर्वेदा भूकालदिकसुराः ॥ साधये यत्र विवाहेषु दांपत्यं तदुदीरितम् ॥ ६१ ॥ समंजीकरणं कर्म विवाहे तु विधीयते ॥ स्त्रीषुसोद्विजसंस्कारे निधिं

उ० सं०
अ० २८

॥ २७७ ॥

गुरुशिष्ययोः ॥ ६२ ॥ तस्मात्परस्परं ज्ञेयौ गुरुशिष्यौ बभूवौ ॥ नानयोरणुमात्रोऽपि भेदो बोध्यो विजानता ॥ ६३ ॥ तत्तत्कर्मानुरूपत्वात्प्राप्त्या
 स्त्रीनियोज्ययोः ॥ कचिद्व्यत्ययदोषश्चैवमेवात्र कारणम् ॥ ६४ ॥ देवाधीनं जगत्सर्वं सदेवासुरमानुषम् ॥ देवं तत्पूर्वजन्मानि संचिताः कर्म
 वासनाः ॥ ६५ ॥ प्राप्तं निषेवन्नन्योन्यं वर्तते कामकारकम् ॥ शुभं वाप्यशुभं विप्रं तं तु शांतं विदुर्वुधाः ॥ ६६ ॥ शांतः सत्यसमाचारो जंतुलोकप्र
 तारकः ॥ एवमादि विदित्वा तु नायं भर्ता निपातितः ॥ ६७ ॥ कन्यात्वध्वंसकात्पापात्पूतो मदुपकारतः ॥ गतिं प्रयातः कृतिनां त्वद्भस्त्रविनि
 पातितः ॥ ६८ ॥ मया तुपकृतं पत्ये जानंत्या धर्मसूक्ष्मताम् ॥ त्वत्प्राणरक्षणे धर्मो ममाभूद्विजसत्तम ॥ ६९ ॥ तेन धर्मेण किं प्राप्तमिति सम्यक्
 निबोध मे ॥ राक्षसीं योनिमापन्ना राक्षसस्य प्रिया ह्यहम् ॥ ७० ॥ कामरूपा ब्राह्मणी तु संजाता धर्मकारणात् ॥ धर्मकामदुघा धेनुः संतोपो नंदनं
 वनम् ॥ ७१ ॥ विद्या मोक्षकरी प्रोक्ता तृष्णा वैतरणी नदी ॥ वैतरण्यां पतन्भर्ता मयोद्धत इहाभवत् ॥ ७२ ॥ अस्याश्चोपकृतं विप्रं वर्णोत्तमनिवे
 शनात् ॥ इयं त्वसंगिनी भार्या भविष्यति पितुर्गृहे ॥ ७३ ॥ अहं तवास्याश्च सदा राक्षिका धर्मवीचिनी ॥ मत्संगमात्पूर्वमेव या भार्या विप्र तेऽभवत्
 ॥ ७४ ॥ इयं त्वसंगिनी भार्या भविष्यति वरानना ॥ सापि तिर्यग्गतिं प्राप्य मुच्यते मदनुग्रहात् ॥ ७५ ॥ अहं पुराभवेऽभूवं रमणी लोकसुन्दरी ॥
 कंदलीति च विख्याता तनयौर्वमुनेर्द्विज ॥ ७६ ॥ तपःप्रभावात्संजाता यमल मिथुनधरा ॥ पुरुषो मे सहभवो दमितो धर्मकारणात् ॥ ७७ ॥
 तेनैवौर्वेण शिष्टाहं दत्ता दुर्वाससे भवम् ॥ तं पतिं प्राप्य विप्रं प्राकर्मवशात् ह्यहम् ॥ ७८ ॥ कलहाभिरता पत्या शप्ता भस्मत्वमागता ॥ किंचित्पापा
 वशेण राक्षसीं योनिमागता ॥ ७९ ॥ तत्र योनौ मया लब्धो भर्तायं राक्षसाधिपः ॥ गोभिलो नाम तेजस्वी स त्वया विनिपातितः ॥ ८० ॥ शापोऽस्य पूर्व
 वयसिबभूव द्विजसत्तम ॥ कस्याश्चिद्राजकन्यायाः स्त्रियाऽऽरब्धा मृतिस्तव ॥ ८१ ॥ अहं तु राक्षसीभावरहिता पूर्वकर्मणः ॥ शुभस्य बलमापन्ना जाता तव
 सहायिनी ॥ ८२ ॥ दुःखिताहं कृता भर्त्रा कुमार्याहरणात्पुरा ॥ भार्याथ पापिना ब्रह्मस्तेन व्यापादितो मया ॥ ८३ ॥ विश्वस्तो हि यतस्त्वं वै मम
 सर्वेण चेतसा ॥ ततस्त्वां गोपयिष्यामि सर्वभावेन कामुक ॥ ८४ ॥ एष ते शपथः सत्यः पंचभूतोपसाक्षिकः ॥ कृत्स्नस्य पुरुषस्येह सन्निधौ
 व्याहृतो मया ॥ ८५ ॥ न करोषि द्विजश्रेष्ठ संविदं ह्यन्यथा कचिद् ॥ मद्राक्ष्ये भवता स्थेयं सर्वकृत्येषु मानद ॥ ८६ ॥ एतच्छ्रुत्वा तु वचनं
 राक्षस्या परिभाषितम् ॥ प्रतिपेदे वचः सर्वं यत्कृतं हि तया तदा ॥ ८७ ॥ ततः सा राक्षसी सर्वं संप्रगृह्य गृहाधनम् ॥ करेणुरूपिणी भूत्वा शृष्टे कृत्वा
 पतिं मम ॥ ८८ ॥ तया सह विशालाक्ष्या रत्नावल्या बुदान्विता ॥ ययावाकाशमार्गेण काशीमभि मुलोचने ॥ ८९ ॥ इति श्रीबृहन्नारदी

यपुराणोत्तरभागे मोहिनीचरिते काष्ठीलोपाख्यानं नामाष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ काष्ठीलोवाच ॥ एवं सा गक्षसी सुभ्रू, हस्तिनीरूपधारिणी ॥
 त्रिभिर्मुहुर्तैः संप्राप्ता काशीं विश्वेशमंदिरम् ॥ १ ॥ उवाच तां पुरीं प्राप्य भर्तारमसितेक्षणा ॥ इयं पापतरोः कांत कुठारा परिकीर्तिता ॥ २ ॥
 षडूर्मिकांचनस्येषा कांत प्रोक्ता दुरोदरी ॥ कर्मबीजोपशमनी सर्वेषां गतिदायिका ॥ ३ ॥ आद्यं हि वैष्णवं स्थानं पुराणाः संप्रचक्षते ॥
 नावैष्णवे स्थले मुक्तिः सर्वस्य तु कदाचन ॥ ४ ॥ माधवस्य पुरी चेयं पूर्वमासीद्विजोत्तम ॥ मुक्तिदा सर्वजंतूनां सर्वपापप्रणाशिनी ॥ ५ ॥ एकदा
 शंकरो देवो द्रष्टुं प्रागात्पितामहम् ॥ सर्वलोकैककर्तारं भ्राजमानं स्वतेजसा ॥ ६ ॥ गत्वा तत्र महादेवो ब्रह्माणं जगतां गुरुम् ॥ नमस्कृत्य स्थितो
 ह्यग्रे वेदपाठं निशामयन् ॥ ७ ॥ चतुर्भिर्द्रुतैर्वक्त्रैश्चतुरो निगमान्मुदा ॥ उद्भिरंतं जगन्नाथं दृष्ट्वा प्रीतोऽभवत्तदा ॥ ८ ॥ अथ तत्पंचमं
 वक्त्रं ब्रह्मणी भूतनायकः ॥ प्रगल्भं तमुपालक्ष्य क्षणाज्जातः समत्सरः ॥ ९ ॥ स क्रोधजन्मा विप्रेन्द्र तस्य प्रागल्भ्यमक्षमन् ॥ चकर्त तन्नवाग्रेण
 खस्थं वक्त्रं त्रिलोचनः ॥ १० ॥ तच्छिन्नं ब्रह्मणः शीर्षं संलग्नं करपल्लवे ॥ वामे निर्धूतमनिशं न निवृत्तं द्विजोत्तम ॥ ११ ॥ ब्रह्मा तु दुःखितो
 भूत्वा तस्थौ स्थाणुं व्यलोकयन् ॥ रूढोऽपि लब्धितो भूत्वा निर्बगाम त्वरान्वितः ॥ १२ ॥ बहुधा यतमानोऽपि तच्छिरः क्षेप्तुमातुरः ॥ न शशाक
 परित्यक्तुं तदद्भुतमभून्महत ॥ १३ ॥ चितया व्याकुलो भूत्वा सस्मार गरुडध्वजम् ॥ तेन संस्मृतमात्रस्तु शीघ्रमाविरभूच्च सः ॥ १४ ॥ तं
 दृष्ट्वा देवदेवेशं विष्णुं सर्वगतं द्विज ॥ ननाम शिरसा नम्रो निष्प्रभो वृषभध्वजः ॥ १५ ॥ तं तथातुरमालक्ष्य भीतं ब्रह्मद्रुहं हरिः ॥ समाश्वासया
 ब्रवीद्वाक्यं ततोऽपपरिकारकम् ॥ १६ ॥ शंभो त्वया कृतं पापं यच्छिन्नं ब्रह्मणः शिरः ॥ तत्फलं भुंक्स्व सर्वज्ञ कियत्कालं कृतं स्वयम् ॥ १७ ॥
 अवश्यमेव भोक्तव्यं कृतं कर्म शुभाशुभम् ॥ नाभुक्तं क्षीयते कर्म ह्यपि जन्मशतैः प्रिय ॥ १८ ॥ किं करोमि क्व गच्छामि त्वां दृष्ट्वा दुःखितं
 हरम् ॥ प्राणा विकलतां याति मम त्वदुःखदर्शनात् ॥ १९ ॥ यानि कानि च पापानि महांति महतां गते ॥ न तानि ब्रह्महत्यायाः समानीति
 मतिर्मम ॥ २० ॥ यस्त्वं सर्वस्य लोकस्य गुरुधर्मोपदेशकः ॥ ब्रह्महत्याभिभूतस्तु क्षणं स्थातुं न च क्षमः ॥ २१ ॥ एषा घोरतरा
 हत्या मीनगंध्या जरातुरा ॥ लेलिहाना सुरेशान् ग्रहीतुं त्वानुधावति ॥ २२ ॥ तस्मान्नैकत्र भवता स्थेयं द्वादशवत्सरम् ॥ अट
 नीयं हितार्थाय पापनाशाभिकाम्यया ॥ २३ ॥ अटित्वा द्वादशाब्दानि तीर्थेषु सकलेषु च ॥ प्रक्षालयन्करं वामं भिक्षां गृह्णन्कपालके ॥ २४ ॥
 शुद्धिं यास्यसि देवेश पापादस्मात्सुदारुणात् ॥ इत्युक्तो विष्णुना विप्रः स्थाणुः सर्वगतोऽभवत् ॥ २५ ॥ कपालमोचनार्थं हि पाणिं प्रक्षालयन् जले ॥

वर्षत्रयं भ्रमित्वा तु प्राप्नो बदरिकाश्रमम् ॥ २६ ॥ भिक्षार्थं देवदेवस्य धर्मपुत्रस्य मानद ॥ द्वारस्थो देहि भिक्षां मे विष्णो इत्यवदन्मुहुः ॥ २७ ॥
 ततो नारायणो देवो दृष्ट्वा द्वारं स्थितं हरम् ॥ गृह्णाण भिक्षामित्युक्ता प्रददौ दक्षिणं करम् ॥ २८ ॥ ततो हरो हरिं दृष्ट्वा भिक्षां दातुं समुद्यतम् ॥
 प्राहरदक्षिणं पाणिं त्रिशूलेन द्विजोत्तम ॥ २९ ॥ तत्रिशूलक्षताद्वारास्तिस्रो लोकभयंकराः ॥ प्रस्थद्वादशहस्ताश्च निर्गताश्चित्रवर्णिकाः ॥ ३० ॥
 एका क्षतजधारा तु कपाले न्यपतत्तदा ॥ द्वितीया तन्मुखे प्राप्ता पयस्याथ तृतीयका ॥ ३१ ॥ जलधारा शिवं प्राप्ता हरस्य हेतुरग्रतः ॥ ता धारास्त्रीणि
 वर्षाणि संसेव्य विधिवद्भरः ॥ ३२ ॥ किंचित्प्रीतो ययौ क्षेत्रं कुरोः पुण्यकरं द्विज ॥ तत्र गत्वा हरः स्थाणुर्भूतस्तत्र पपात च ॥ ३३ ॥ ब्रह्महृदे त्रिवर्षाणि
 मग्नो ब्रह्मदांबुनि ॥ वर्षत्रये गते तत्र क्षताद्भागो विनिःसृतः ॥ ३४ ॥ चिरं तुष्टाव देवेशं विष्णुं सर्वगुहाशयम् ॥ ततस्तुष्टो जगन्नाथो बरं तस्मै
 ददौ तु सः ॥ ३५ ॥ गच्छ कार्शामितो भ्रात्वा तीर्थानि बहुशो हर ॥ ततो हरिं नमस्कृत्य परीत्य बहुधा तथा ॥ ३६ ॥ क्रमात्तीर्थाटने कुर्वन्नविमुक्त
 पुरो गतः ॥ अविमुक्तस्य सीमायां प्राविशद्दीक्ष्य धूर्जटिः ॥ ३७ ॥ नापश्यतामनुप्राप्तां ब्रह्महत्यां वहिः स्थिताम् ॥ ततोऽसौ वैष्णवं ज्ञात्वा क्षेत्रं दुरितनाश
 नम् ॥ तुष्टाव प्रयतो भूत्वा माधवं बंधमीश्वरम् ॥ ३८ ॥ जय जय जगदीश नाथ विष्णो जगदानंदनिधान वेदवेद्य ॥ मधुमथन नृसिंह पीतवासो गरुडाधि
 ष्ठित माधवादिदेव ॥ ३९ ॥ ब्रजरमण रमेश राधिकेश त्रिदेशशाखिलकामधूर कृष्ण ॥ सुरवरकरुणार्णवार्तिनाशिब्रलिनाक्षाधिपते विभो परेश ॥ ४० ॥ यदुकु
 लतिलकाधिवास शौरे कुधरोद्धारविधानदक्ष धन्विन् ॥ कलिकलुपहरांघ्रिपद्मयुग्मं गृणदात्मप्रद कूर्म कश्यपोत्था ॥ ४१ ॥ कुकुपतिवनपावकाखि
 लेज्यास्रपकालासितवस्त्रबुद्ध कल्किन् ॥ भवभयहर भक्तवश्य गोप प्रणतोद्धारक पुण्यकीर्तिनाम ॥ ४२ ॥ धरणिभरहरासुरारिपूज्य प्रकृतीशेश जग
 त्रिवास राम ॥ गुणगणविलसच्चराचरेश त्रिगुणातीत सनातनाग्रपूज्य ॥ निजजनपरिरक्षितान्तकारे कमलाब्धे कमनीय पद्मनाभ ॥ कमलकर कुशेशया
 धिवास प्रियकामोन्मथन त्र्यधीशवंद्य ॥ ४३ ॥ अघहर रघुनाथ यादवेश प्रियभूदेव परात्परामरेज्य ॥ हलधर दुरितापह प्रणम्य त्रिगुणव्याप्त जग
 त्रिकालदक्ष ॥ ४४ ॥ दनुजकुलविनाशनेककर्मघ्ननचारुदण्डीश कंसकाल ॥ रविशरानयन प्रगल्भचेष्ट प्रधुतध्वांत नवांबुदाभ मेश ॥ ४५ ॥ मख
 मखधर मातृवद्धदामन्नवनीतप्रिय बल्लवीगणेश ॥ अघवकवृषकेशिपूतनांत त्रिशिरोवालिदशास्यभेदकारिन् ॥ ४६ ॥ नरकमुरविनाश बाणदोः
 कृत्रिपुरारीज्य सुदाममित्र सेव्या ॥ भवतरणिबहिर्त्रपादपद्म प्रकटैश्वर्य पुराण पूर्णबाहो ॥ ४७ ॥ बहुजनिमुकृताप्य मंगलार्हं श्रुतिवेद्य श्रुतिधाम शांतशुद्ध ॥
 तव वरद वरेण्यमंघ्रियुग्मं शरणं प्राप्तमर्चार्दित प्रपाहि ॥ ४८ ॥ नहि मम गतिदं पुण्यपुंसोऽन्यदिति प्रार्थनया प्रसीदऽमेद्य ॥ ४९ ॥ इति स्तुतो जगन्नाथो

भक्त्या देवेन शंभुना ॥ आविर्बभूव सहसा माधवो भक्तवत्सलः ॥ ५० ॥ तं दृष्ट्वा दंडवद्भूमौ निपपात हरो हरिम् ॥ पुन
रुत्थाय विप्रैर्न ननाम विभृतांजलिः ॥ ५१ ॥ तमुवाच हृषीकेशः प्रणतं भूतनायकम् ॥ वरं वृणु प्रदास्येऽहं संतुष्टः स्तोत्रतस्तव ॥ ५२ ॥
तच्छ्रुत्वा भगवद्वाक्यं भूतेशो ब्रह्महत्याया ॥ पीडितात्मा जगादेवं भुक्तिमुक्तिप्रदं हरिम् ॥ ५३ ॥ इच्छामि वसितुं क्षेत्रे तव चक्रगदाधर ॥
त्वत्सेत्रसीमावाह्यस्था ब्रह्महत्या यदीक्ष्यते ॥ ५४ ॥ क्षेत्रदानेन कारुण्यं कुरु मे गरुडध्वज ॥ मम निर्गमने ब्रह्महत्या मां पुनरेष्यति ॥ ५५ ॥
त्वत्सेत्रे संस्थितोऽहं तु पूजां प्राप्स्ये जगत्रये ॥ इत्युक्त्वा ह्यभवत्तूष्णीं देवदेवं वृषध्वजः ॥ ५६ ॥ तथेति प्रतिपेदे च क्षीरसागरजाप्रियः ॥
ततः प्रभृति विप्रैर्द्र शैवं क्षेत्रं निगद्यते ॥ ५७ ॥ क्षेत्रं तु केशवस्येदं पुराणं कवयो विदुः ॥ कृपया संपरीतस्य माधवस्य द्विजोत्तम ॥ ५८ ॥
नेत्राभ्यां निर्गतं वारि तेन विंदुसरोऽभवत् ॥ माधवस्याज्ञया तत्र सल्लो देवो वृषध्वजः ॥ ५९ ॥ स्नातमात्रे हरे तत्तु कपालं पाणितोऽपतत् ॥
कपालमोचनं नाम तत्तीर्थं स्यातिमागतम् ॥ ६० ॥ विंदुमाधवनामासौ दत्त्वा स्वं धाम शूलिने ॥ भक्तिभावेन शंभुस्तु निवद्धस्तत्र संस्थितः
॥ ६१ ॥ यं तु ब्रह्मादयो देवाः स्वःस्थाः पश्येति सर्वदा ॥ सूर्यायुतसमप्रख्य दिगंवरनिपेवितम् ॥ ६२ ॥ विप्रानि शूलिना कांत कृतान्यस्य
निपेवणे ॥ यैर्विभ्रैरभिभृतास्तु स्तुत्वा विष्णुं शिवार्चकाः ॥ ६३ ॥ सर्वे लोकाः स्थिता ह्यत्र शिवः काशीति चिंतकाः ॥ शिवस्य चिंतनाद्विप्र शेवाः
सर्वे निराकुलाः ॥ ६४ ॥ प्रयाति शिवलोकं वै जरामृत्युविर्वाजितम् ॥ बहुपुण्यपुताः संतो निवसंत्यत्र नीरुजः ॥ ६५ ॥ यज्ञशिष्टाशिनः काशीकांत
ऋद्विसमन्विताः ॥ नात्र स्नानं प्रशंसति न जपं न सुरार्चनम् ॥ ६६ ॥ नापि दानं द्विजश्रेष्ठ मुक्तैकं देहपातनम् ॥ मृत्युं प्राप्य नरः कामं कृतकृत्यो
भवेद्भुवम् ॥ ६७ ॥ सेयमासादिता विप्र पुरी प्रासादसंकुला ॥ भोगिनामपि मोक्षाय किं पुनर्व्रतधारिणाम् ॥ ६८ ॥ निक्षिप्यतामिंश्चाला काशीशस्येह
मंदिरं ॥ वियोजिता तु या पूर्वं तेन दुष्टेन रक्षसा ॥ ६९ ॥ आत्मनः सुगतायाय कुमारी नियमान्विता ॥ एष प्रभावोऽपि हितः क्षेत्रस्यास्य द्विजोत्तम ॥
॥ ७० ॥ विनश्यतीह कर्माणि शुभान्यप्यशुभानि च ॥ भूतभव्यभविष्याणि ज्ञानाज्ञानकृतानि च ॥ ७१ ॥ एषा पुरी कर्मविनाशनाय कृष्णेन
पूर्वं हि विनिर्मिताभूत् ॥ यस्यां मृता दुःखमनंतमुग्रं भुंजति मर्त्या यमयातना नो ॥ ७२ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीचरिते
काष्ठीलोपाख्याने राक्षसीचरिते काशीवर्णनं नाम एकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ काष्ठीलोवाच ॥ भार्यायास्तद्वचः श्रुत्वा राक्षस्या धर्मसंमितम् ॥
घृष्टात्करेणुपिण्याः सकन्योऽवातरद्विजः ॥ १ ॥ अवतीर्णे द्विजे साभूत्सुरूपया प्रमदा पुनः ॥ क्षपाचरी क्षपानायकका पीनोन्नतस्तनी ॥ २ ॥

सा कुमारी ततः प्राप्य नगरं स्वपितुः शुभम् ॥ बाह्यरक्षास्थित प्राप्तं पुरपालमुवाच ह ॥ ३ ॥ गच्छ त्वं नृपतेः पार्श्वं पितुर्मम पुराधिप ॥
 ब्रूहि मां समनुप्राप्तां रत्नशालां पुरा हताम् ॥ ४ ॥ रत्नावलिं रत्नभूतां सुद्युम्नस्य महीक्षितुः ॥ तल्पस्था रक्षसा राज्ञी स्वपुरस्था हता
 द्विज ॥ ५ ॥ पुनः सा समनुप्राप्ता जीवमानाऽक्षता पितः ॥ समाश्वसिहि शोकं त्वं मा कृथा मत्कृते क्वचित् ॥ ६ ॥ अविप्लुतास्मि राजेंद्र गांगा
 आप इवामलाः ॥ तव कीर्तिकरी तदन्मातुः सौशील्यमुचिका ॥ ७ ॥ तत्कुमारीवचः श्रुत्वा पुरपालस्त्वरान्वितः ॥ अवाहुरिति विख्यातः
 प्राप्तः सुद्युम्नसन्निधौ ॥ ८ ॥ कृतप्रणामः संपृष्टः प्राह राजानमादरात् ॥ राजकुपागता नष्टा दुहिता तव मानद ॥ ९ ॥ रत्नावलीति विख्याता
 सखीकद्विजसंयुता ॥ पुरबाह्ये स्थिता दृष्टा मया ज्ञाता न चाभवत् ॥ १० ॥ तयाहं प्रेरितः प्रागां त्वां विज्ञापयितुं प्रभो ॥ अविप्लुताहं
 वदति मां जानातु समागताम् ॥ ११ ॥ पितरं मम सत्कृत्यै नात्र कार्या विचारणा ॥ तदद्भुतं वचः श्रुत्वा पुरपालस्य तत्क्षणात् ॥ १२ ॥ सामात्यः
 सकलवस्तु सद्विजो निर्ययौ नृपः ॥ स तु गत्वा पुराद्बाह्ये गंगातीरे व्यवस्थिताम् ॥ १३ ॥ अपश्यद्भास्कराकारां सखीकद्विजसंयुताम् ॥ सहजे
 नैव वेपेण भूषितां भूषणप्रियाम् ॥ १४ ॥ अम्लानकुसुमप्रख्यां तप्तकांचनमुप्रभाम् ॥ दूराद्दृष्ट्वा तिकं गत्वा पर्यष्वजन भूपतिः ॥ १५ ॥ पितरं
 सापि संहृष्टा समाश्लिष्य ननाम ह ॥ ततश्च मात्रा संगम्य दृष्ट्वा हर्षितांतरा ॥ १६ ॥ प्राह वाक्यं विशालाक्षी संवोध्य पितरं नृपम् ॥ सुप्ताहं
 रत्नशालायां सखीभिः परिवारिता ॥ १७ ॥ उदक्कृत्वा शिरस्ताताधौतांभिर्मचकोपरि ॥ चितयन्ती भर्तृयोगं निशीथे रक्षसा हता ॥ १८ ॥ स
 मां गृहीत्वा स्वपुरं प्रागादर्णवगे गिरौ ॥ नानारत्नमये तत्र गुहायां स्थापिता ह्वयम् ॥ १९ ॥ स तत्रोद्ब्रह्मनोपायचितयांतर्व्यवस्थितः ॥ तस्य भार्या
 त्वियं सुश्रूयां तिष्ठति सुमध्यमा ॥ २० ॥ विभ्रती मानुषं रूपं राक्षसी राक्षसप्रिया ॥ अनया बुद्धियोगेन शक्त्या शक्रस्य भूषते ॥ २१ ॥
 घातितो विप्रहस्तेन कूटकर्मा पतिः स्वकः ॥ पुरेव मम तं शैलं प्राप्तो देवेन भूसुरः ॥ २२ ॥ इयं तु राक्षसी दृष्ट्वा पतिं स्वं धर्मदूषकम् ॥ विप्रेण
 संविदं कृत्वा दांपत्ये निजकर्मणा ॥ २३ ॥ रूपेणाप्यस्य संमुग्धा घातयामास राक्षसम् ॥ एवं कृत्वा पतिं विप्रं हस्तिनीरूपधारिणी ॥ २४ ॥ गृहीत्वा
 वास्तुकं वित्तं पृष्ठमारोप्य मामपि ॥ समायातात्र भूपाल मामनु तव मंदिरम् ॥ २५ ॥ अनया रक्षिता राजन् राक्षस्याराक्षसात्ततः ॥ तस्मा
 दिमां पूजयस्व सत्कृत्याग्रजसंयुताम् ॥ २६ ॥ अस्या एवानुमत्या मां देह्यस्मै ब्राह्मणाय हि ॥ अनेनैकासनगता जाता भर्ता स मे भवत् ॥ २७ ॥
 येनैकासनगा नारी भवेद्भर्ता स एव हि ॥ नान्य इत्थं पुराणेषु श्रूयते द्वागमेष्वपि ॥ २८ ॥ अस्याः पृष्ठे निविष्टाहं प्रीत्या सह द्विजन्मना ॥ धर्मत

स्तेन मद्रता भवेदेषा मतिर्मम ॥ २९ ॥ तस्मादिमां सांत्वयित्वा शास्त्रागमविधानतः ॥ देहि विप्राय मां तात पतिमन्यं वृणे न
 च ॥ ३० ॥ तच्छ्रुत्वा दुहितुर्वाक्यं सुद्युम्नो भूपतिस्तदा ॥ सांत्वयामास तन्वर्गीं राक्षसीं प्रथयानतः ॥ ३१ ॥ सुतेषा धर्मभीता
 मे त्वामेव शरणं गता ॥ यदर्थं निहतः कांतस्त्वया पूर्वतरः सति ॥ ३२ ॥ त्वदधीना ततो मद्मे जातेयं मत्सुता किल ॥
 इममिच्छति भर्तारं योऽयं भर्ता कृतस्त्वया ॥ ३३ ॥ मया प्रणामदानाभ्यां याचिता त्वं निशाचरि ॥ अनुमोदय साहाय्ये सुतां मम सुलोचने
 ॥ ३४ ॥ त्वद्वाक्याद्भवतु प्रेक्ष्या मत्सुता ब्राह्मणस्य तु ॥ सापत्नभावं त्यक्त्वा तु सुतां मे परिपालय ॥ ३५ ॥ सुताया मम भार्याया मद्रलस्य
 जनस्य च ॥ पुरस्य विषयस्यापि स्वामिनी त्वं न संशयः ॥ ३६ ॥ तव वाक्ये स्थिता ह्येषा सदैवापि भविष्यति ॥ एतच्छ्रुत्वा तु वचनं
 सुद्युम्नस्य निशाचरी ॥ ३७ ॥ अन्वमोदत शुद्धेन चेतसा सहचारिणी ॥ उवाच च धरापालं प्रदानाय कृतोद्यमम् ॥ ३८ ॥ यदर्थं प्रणतस्त्वं मां
 सद्भावेन नृपोत्तम ॥ तस्माद्वितीया भार्येयं भवत्वस्य द्विजन्मनः ॥ ३९ ॥ अहं च भक्ता पूज्या कृत्वार्चा देवमंदिरे ॥ सर्वेऽपि नागरेः सार्द्धं फाल्गुने
 धवले दले ॥ ४० ॥ सप्ताहमुत्सवः कार्यो ह्यष्टम्या आचतुर्दशीम् ॥ नटनर्तकयुक्तेन गीतवाद्येन भूरिणा ॥ ४१ ॥ मैरेयमांसरक्तादिवलिभिश्चापि
 पूजया ॥ एवं प्रकुर्वते तुभ्यं सदा क्षेमकरी ब्रह्म ॥ ४२ ॥ भवेयं नृपशार्दूल त्वं वचः प्रतिपालय ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्याः सुद्युम्नो नृपतिस्तदा
 ॥ ४३ ॥ अंगीचकार तत्सर्वं यदुक्तं प्रीतया तया ॥ प्रतिपन्ने तु वचसि राज्ञा तुष्टा तु राक्षसी ॥ ४४ ॥ उवाच ब्राह्मणं प्रेम्णा कुरु भार्यामिमामपि
 ॥ राजकन्यां द्विजश्रेष्ठ गृह्योक्तविधिना शुभाम् ॥ ४५ ॥ ईर्ष्यां त्यक्त्वा विशालाक्ष्या भवाम्येषा सहोदरी ॥ राक्षस्या वचनेनेह परिणीय
 नृपात्मजाम् ॥ ४६ ॥ बहुवित्तयुतां विप्रो महोदयपुरं ययौ ॥ आरुह्य करिणीरूपां राक्षसीं क्षणमात्रतः ॥ ४७ ॥ ततो मया श्रुतं देवि भर्ता ते
 समुपागतः ॥ धनरत्नसमायुक्तो भार्याद्वयसमन्वितः ॥ ४८ ॥ ततोऽहं वंधुवर्गेण पितृभ्यां च सखीगणैः ॥ बहुशो भर्तिसता रूक्षैर्वचनैर्मर्मभे
 दिभिः ॥ ४९ ॥ कथं यास्यसि भर्तारं धनलुब्धे श्रिया वृतम् ॥ यस्त्वया निर्द्धनः पूर्वं परित्यक्तः सुदीनवत् ॥ ५० ॥ चंचलानीह वित्तानि
 पित्र्याणि किल योषिताम् ॥ कांतार्जितानि सुभगे स्थिराणीति निगद्यते ॥ ५१ ॥ परुषैर्वचनैर्यस्तु क्षिप्तस्तद्भाषणं कथम् ॥ भविष्यति
 प्रवेशोऽपि दुष्करस्तस्य वेश्मनि ॥ ५२ ॥ गताया अपि ते तत्र शयनं पतिना सह ॥ भविष्यति दुराचारे मुखदं न कदाचन ॥ ५३ ॥
 लोकापवादाद्यदि चेद्गृहीष्यति पतिस्तव ॥ त्वां सेदहीनचित्तस्तु न कदाचिन्मिलिष्यति ॥ ५४ ॥ नेदरां दुःखदं किंचिद्याहरो दूरचित्तयोः ॥ देप

त्योर्मिलनं लोके वैकल्यकरणं महत् ॥५५॥ एवं बहुविधा वाचः शृण्वाना बंधुभाषिताः ॥ अधोमुख्यसुपूर्णाक्षी वभूवाहं सुप्रःखिता ॥ ५६ ॥
 चेतसार्चितयं चाहं पूर्वलोभेन मुह्यती ॥ न दत्तं कंकणं पाणेन दत्तं कटिसूत्रकम् ॥ ५७ ॥ न चापि नृपुरे दत्ते येन तुष्टिं व्रजेत्पतिः ॥
 धनजीवितयोः स्वामी भर्ता लोकेषु गीयते ॥५८॥ तन्मयापहतं वित्तं भवित्री का गतिर्मम ॥ कथं यास्यामि तद्वेश्म कथं संभाषये पुनः
 ॥ ५९ ॥ यो मया दुष्टया त्यक्तः स प्रत्येति कथं हि माम् ॥ एवं विंचितये यावद्ददयेन विदूयता ॥ ६० ॥ वेष्टिता बंधुवर्गेण तावदोला
 समागता ॥ छत्रेण शशिवर्णेन शोभमाना सुकोमला ॥ ६१ ॥ आस्तुता रांकवैः पीनैः पुरुषैर्विधृतांसकैः ॥ ते समागत्य पुरुषाः प्रोचुर्मांसकृ
 च्छुभे ॥६२॥ आकारितासि पत्या ते व्रज शीघ्रं मुदान्विता ॥ धनरत्नयुतो भर्ता सद्विभार्यः समागतः ॥ ६३ ॥ प्रविष्टमात्रेण गृहे त्वामानेतुं
 वरानने ॥ प्रेषिताः सत्वरं पत्या संस्थितां पितृवेश्मनि ॥ ६४ ॥ ततोऽहं व्रीडिता देवि भर्तुस्तद्वीक्ष्य चेष्टितम् ॥ नैवोत्तरमदां तेभ्यः किंचिन्मौनं
 समास्थिता ॥ ६५ ॥ ततोऽहं बंधुवर्गेण भूयोभूयः प्रवोचिता ॥ आहूता स्वामिना गच्छ सम्मानेन तदतिकम् ॥ ६६ ॥ स्वामिनाकारिता पत्नी या न
 याति तदतिकम् ॥ सा तु धर्माक्षी भवेत्पुत्रिजन्मानि दश पंच च ॥६७॥ एवमुक्ता समाश्रास्य मां गृहीत्वा त्वरान्विताः ॥ दोलामारोप्य गच्छेति प्रोचुः स्निग्धा
 मुहुर्मुहुः ॥ ६८ ॥ ततस्ते पुरुषा दोला निधायांसेषु सत्वरम् ॥ जग्मुर्महोदयपुरं यत्र तिष्ठति मे पतिः ॥ ६९ ॥ दृष्टं मया गृहं तस्य सर्वतः
 कांचिनावृतम् ॥ आसनीयैश्च भोज्यैश्च धनैर्वस्त्रैर्युतं ततः ॥ ७० ॥ अथ सा राक्षसी देवी सा चापि नृपनंदिनी ॥ प्रीत्या च भक्त्या कुरुतां प्रणतिं
 मम सुन्दरि ॥ ७१ ॥ ततस्ताभ्यामहं प्रेम्णा यथार्हमभिपूजिता ॥ भर्तृवाक्येन संप्रीता स्नात्वाऽर्जं तथादत्ता ॥७२॥ ततोऽस्तसमयात्पश्चाद्भर्ता
 चाहूय सत्वरम् ॥ परिष्वज्य चिरं दोभ्यां पर्यंके संन्यवेशयत् ॥ ७३ ॥ ततो निशाचरीं राजपुत्रीं चाहूय सोऽब्रवीत् ॥ भक्त्या युवाभ्यां कर्तव्यम
 स्यात्क्षणसेवनम् ॥ ७४ ॥ इयं प्राक्कालिकी भार्या ज्येष्ठा च युवयोर्द्वयम् ॥ पत्न्युर्वाक्यात्ततस्ताभ्यां गृहीतो चरणौ मम ॥७५॥ सापत्नभावजामी
 ष्यां परित्यज्य सुलोचने ॥ ततः प्रेष्ठ्यान्समाहूय भर्ता मे वाक्यमब्रवीत् ॥ ७६ ॥ यत्किंचिद्वस्त्रसः पार्श्वान्मया प्राप्तं पुरा वसु ॥ सुतामुद्गतो
 राज्ञो यच्च लब्धं मयाखिलम् ॥ ७७ ॥ तत्सर्वं भक्तिभावेन समानयत मा चिरम् ॥ इयं हि स्वामिनी प्राप्ता तस्य वित्तस्य किकराः ॥७८॥ तद्वाक्या
 त्सहसा प्रेष्ठ्यैः समानीतं धनं शुभे ॥ भर्ता समर्पयामास प्रीत्या युक्तोऽखिलं तदा ॥ ७९ ॥ सत्कृत्य भूषणैर्वस्त्रैरव्यलीकेन चेतसा ॥ उभयोस्तत्र
 पश्यंत्यो राक्षसीराजकन्ययोः ॥ ८० ॥ पर्यंकस्थां परिष्वज्य मां चुञ्चुवाधरे शुभे ॥ तदृष्ट्वा चाद्भुतं भर्तुर्देहवित्तसमर्पणम् ॥ ८१ ॥ उच्चासकरण

इ.ना.पु.
॥ २८१ ॥

वाक्यं करेण कुचपीडनम् ॥ छिन्ना गौरिव खड्गेन गताः प्राणा ममाभवन् ॥ ८२ ॥ ततोऽहं यमनिर्दिष्टां प्राप्ता नरकयातनाम् ॥ तामतीत्य मुदुः
खातां काण्ठीला चाभवं शुभे ॥ ८३ ॥ यास्यामि पुनरेवाहं तिर्यग्योनिं सहस्रशः ॥ या भर्तुर्नाप्येदित्तं जीवितं च शुभानने ॥ ८४ ॥ सापीदृशीमवस्था
वै यास्यत्येव न संशयः ॥ एवं ज्ञात्वानिशं स्वेत्युर्वित्तं च जीवितम् ॥ ८५ ॥ पतिर्माता पिता वित्तं जीवितं च गुरुर्गतिः ॥ ८६ ॥ प्रयाति नारी
बहुभिः सुपुण्यैः सहैव भर्ता स्वशरीरदाहात् ॥ विष्णोः पदं वित्तशरीरलुब्धा प्रयाति यामी च कुयोनिपीडाम् ॥ ८७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तर
भागे मोहिनीचरिते काण्ठीलाचरितं नाम त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३० ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्याः काण्ठीलायाः शुचिस्मिते ॥ सन्ध्यावली
नाम भृशं तामुवाच ह सादरम् ॥ १ ॥ त्वद्वाक्याद्विस्मयो जातः काण्ठीले संप्रतं मम ॥ कथं दृष्ट्वा मया त्वं च यास्यती कुत्सितां गतिम् ॥ २ ॥
कर्मणा केन ते मुक्तिर्भवेत्कुत्सितयोनितः ॥ तन्मे वद विशालांगे त्वां दृष्ट्वा दुःखिता ह्रहम् ॥ ३ ॥ मांसर्पिडोपमं शृङ्गं नवनीतोपमं शुभे ॥ शरीरं
तव संवीक्ष्य दया मे जायते हृदि ॥ ४ ॥ काण्ठीलोवाच ॥ पृथिवीं दास्यसे मुञ्च सकलमपि मत्कृते ॥ तथापि नैव मुच्येयं सद्यः कुत्सितयोनितः
॥ ५ ॥ येन पुण्येन सुभागे मुच्येयं कर्मबन्धनात् ॥ तन्निर्दिशामि सुमहद्व्रतिदं त्वं निशामय ॥ ६ ॥ यश्चायं माघमासस्तु सर्वमासोत्तमः स्मृतः ॥
यस्मिन् क्रोशति पापानि ब्रह्महत्यादिकानि च ॥ ७ ॥ दुर्लभो माघमासो वै दुर्लभं जन्म मानुषम् ॥ दुर्लभं चोषसि स्नानं दुर्लभं कृष्णसेवनम् ॥ ८ ॥
दुर्लभो वासरो विष्णोर्विधिना समुपोषितः ॥ देवैस्तेजः परिक्षितं माघमासे स्वकं जले ॥ ९ ॥ तस्माज्जलं माघमासे पावनं हि विशेषतः ॥ नेदृशी
संगरे शूरैर्गतिः प्राप्येत सौख्यदा ॥ १० ॥ यादृशी प्रवने प्रातः प्राप्यते नियमस्थितैः ॥ सरित्तडागवापीषु स्नाने सत्तममीरितम् ॥ ११ ॥ कूपभाण्ड
जलेर्मध्यं जघन्यं वह्नितापितैः ॥ न सौख्यैर्लभ्यते पुण्यं दुःखैरेवाप्यते तु तत् ॥ १२ ॥ धर्मसेवार्थकं स्नानं नांगनैर्मह्यहेतुकम् ॥ होमार्थं सेवने वद्वे
न च शीतादिदानये ॥ १३ ॥ यावन्नोदयते सूर्यस्तावत्स्नानं विधीयते ॥ आच्छादिते घनेव्योम्नि ह्युद्गमिष्यन्तमर्धयेत् ॥ १४ ॥ अभावे सरिदादीनां
नवकुम्भस्थितं जलम् ॥ वायुना ताडितं रात्रौ स्नाने गंगासमं विदुः ॥ १५ ॥ माघस्नानी वरारोहे दुर्गतिं नैव पश्यति ॥ तन्नास्ति पातकं यत्तु माघ
स्नानं न शोधयेत् ॥ १६ ॥ अग्निप्रवेशादधिकं माघोपस्येव मज्जनम् ॥ जीवता भुज्यते दुःखं मृतेन बहुलं सुखम् ॥ १७ ॥ एतस्मात्कारणाद्भदे
माघस्नानं विशिष्यते ॥ अहन्यहनि दातव्यास्तिलाः शर्करयान्विताः ॥ १८ ॥ मेघपुष्पोपपन्नेन सहान्नेन सुमध्यमे ॥ यावकैश्चैव होतव्या गन्ध
सर्पिःसमन्वितैः ॥ १९ ॥ माघ्यां स्नानसमाप्तौ तु दद्याद्विप्राय षड्सम् ॥ सूर्यो मे प्रीयतां देवो विष्णुमूर्तिर्निरञ्जनः ॥ २० ॥ यासांसि दिजयुग्माय स

उ० सं०
अ० ३१

॥ २८१ ॥

सप्तात्रानि चार्पयेत् ॥ विश्व मोदका देयास्तिलान्नाः शर्करामयाः ॥ २१ ॥ भागास्त्रयस्तिलानां तु चतुर्थः शर्कराशकः ॥ तावलादीनि शोभ्यानि भक्त्या
दद्याद्विधानवित् ॥ २२ ॥ स्रोतोमुखः सरिति चान्यत्र भास्करसंमुखः ॥ स्नायादावाह्य तीर्थानि गंगादीन्य कर्मण्डलात् ॥ २३ ॥ यदनेकजनजन्यं
यज्ज्ञानाज्ञानतः कृतम् ॥ त्वत्तेजसा हतं चास्तु तत् पापं सहस्रधा ॥ २४ ॥ दिवाकर जगन्नाथ प्रभाकर नमोऽस्तु ते ॥ परिपूर्णं कुरुष्वदं माघस्नानं
ममाच्युत ॥ २५ ॥ तीर्थस्नानी वरारोहे माघस्नानी फलाल्पकः ॥ तीर्थस्नानादियात्स्वर्गं माघस्नानात्परं पदम् ॥ २६ ॥ माघस्य धवले पक्षे
भवेदेकादशी तु या ॥ रविवारेण संयुक्ता महापातकनाशिनी ॥ २७ ॥ विनापि ऋक्षसंयोगे सा शुक्लेकादशी नृणाम् ॥ विनिर्दहति पापानि कुन्तपो
विषयं यथा ॥ २८ ॥ कुपुत्रस्तु कुलं यद्वत्कुमार्यां च पतिं यथा ॥ अधर्मस्तु यथा धर्मं कुमन्त्री नृपतिं यथा ॥ २९ ॥ अज्ञानं च यथा ज्ञानं कुशोचं शुचितां
यथा ॥ यथा हंत्यमृतं सत्यं वादस्संवादमेव च ॥ ३० ॥ उष्णं हिममनर्थोऽर्थं पापं कीर्तिं स्मयस्तपः ॥ यथा रसा महारोगाच्छब्दं संकेत एव च ॥ ३१ ॥ तथा
दुस्ति संघं तु द्वादशी हंति साधिता ॥ ब्रह्महत्या सुरापानं स्तेयं गुर्वगनागमः ॥ ३२ ॥ महान्ति पातकान्येतान्याशु हन्ति हरंदिनम् ॥ समवेतानि
चेतानि न शामयति पुष्करम् ॥ ३३ ॥ न चापि नैमिषारण्यं न क्षेत्रं कुरुसंज्ञितम् ॥ प्रभासो न गया देवि न ग्वा न सगस्वती ॥ ३४ ॥ न
गंगा यमुना चैव प्रयागो न च देविका ॥ न सरांसि न दाक्षान्ये होमदानतपांसि च ॥ ३५ ॥ न चान्यत्सुकृतं सुभ्रु पुगणं पटचतं स्फुटम् ॥
पापसंघविनाशाय मुक्केकं हरिवासरम् ॥ ३६ ॥ उपोषणात्सकृदेवि विनश्यन्त्यघराशयः ॥ एकतः पृथिवीदानमेकतो हर्ग्वामगम् ॥ ३७ ॥
न समं ब्रह्मणा प्रोक्तमधिकं हरिवासरम् ॥ तस्मिन्वराहवपुषं कृत्वा देवं तु हाटकम् ॥ ३८ ॥ घटोपाग्निं नवे पात्रे धृत्वा ताप्रमये शुभे ॥ सर्ववीजा
न्त्रिते चैव सितवस्त्रावगुंठिते ॥ ३९ ॥ सहिरण्ये सुदीपादये कृतपुष्पावतंसके ॥ विधिना पूजयित्वा च कुर्याज्जागरणं व्रती ॥ ४० ॥ प्रातर्विप्राय
दद्याच्च वैष्णवाय कुटुंबिने ॥ तत्कुम्भकोडसंयुक्तं सनैवेद्यपरिच्छदम् ॥ ४१ ॥ पश्चाच्च पारणं कुर्याद्विजान्भोज्यं सुहृदतः ॥ एवं कृते वरारोहे न भूयो
जायते कचिन् ॥ ४२ ॥ बहुजनमार्जितं पापं ज्ञानाज्ञानकृतं च यत् ॥ तत्सर्वं नाशमायाति तमः सूर्योदये यथा ॥ ४३ ॥ यथाशास्त्रं मया तुभ्यं
दत्तं ॥ ४४ ॥ तस्यास्तव्या तुरीयांशो देयश्चेन्मद्भामादरात् ॥ तदा प्रीता गमिष्यामि तद्विष्णोः परमं पदम् ॥ ४५ ॥ वित्ताहुनिजं पापं यद्वृतं मम सुंदरि ॥
तस्य पावनहेतुं च तुरीयांशं प्रयच्छ मे ॥ ४६ ॥ जीवितेनापि वित्तेन भर्तारं वंचयेत्तु या ॥ कुमियोनिशतं गत्वा पुलकसी जायते तु सा ॥ ४७ ॥ सुखं याचमानाय

पत्ये वित्तं च मानिनि॥या न यच्छति दुर्बुद्धिः काष्ठीला जायते ध्रुवम्॥ ४९॥तत्पातः कविशुद्धयर्थं देहि मे द्वादशीभवम् ॥ तुरीयांशमितं पुण्यं यद्यस्ति
मयि ते पृष्ठा॥५०॥एतच्छ्रुत्वा वचस्तस्याः काष्ठीलायाः सुलोचने॥पुण्यं दत्तवती तस्ये पाणौ वारि प्रष्टव्यं च॥५१॥यत्कृतं हि मया पूर्वमेकादश्या
मुपोषणम्॥तत्तुरीयांशपुण्येन काष्ठीलेयं विमुच्यताम्॥५२॥पूर्वजन्मकृतात्पातात्सत्यं सत्यं मयोदितम्॥एवमुक्ते तु वचने मया विदुस्तसमप्रभा॥५३॥
दृष्ट्वा दिव्यविमानस्था गच्छन्ती वैष्णवं पदम् ॥ पतिर्हि देवतं लोके वंचनीयो न भार्यया ॥५४॥ देहेन चापि वित्तेन यदीच्छेच्छोभनां गतिम्॥सा
त्वं ब्रूहि प्रदास्यामि भर्तुरर्थे तवेप्सितम् ॥ ५५ ॥ वित्तं देहं तथा पुत्रं यच्चान्यद्वा वरानने ॥ किमन्यद्देवतं लोके स्त्रीणामेकं पतिं विना॥५६॥
तस्यार्थे वा त्यजेद्वित्तं जीवितं वा सुलोचने ॥ कल्पकोटिशतं साग्रं विष्णुलोके महीयते ॥ ५७ ॥ अग्न्यादिसाक्ष्ये वृतमीक्ष्य निष्ठुरा युक्तं सुधो
रेव्यसनेर्द्रिजात्मजा॥पतिं ददौ नैव च याचिता धनं तेनैव पापेन वभूव कीटा ॥५८॥ एतन्मया दुष्टमनंगयष्टि कौमारभावे पितृवेश्मवासे॥ ज्ञात्वा
हितं तथ्यमिदं स्वभर्तुर्ददामि सर्वं च गृहाण सुभु ॥ ५९ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीचरिते काष्ठीलोपाख्याने माघमाहात्म्यं नाम
कविशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥संध्यावलीवचः श्रुत्वा मोहिनी दुहिता विधेः ॥ उवाच नत्परा स्वीये कार्ये मोहकरंडिका ॥ १ ॥
यद्येवं त्वं विजानासि धर्माधर्मगतिं शुभे ॥ भर्तुरर्थे प्रदात्री च धनजीवितयोरपि ॥२॥तदाहं याचये वित्तं जीवितादधिकं शुभे॥देहि पुत्रशिरोऽमहं
यदिष्टं हृदयाधिकम् ॥ ३ ॥ यदि नो भोजनं कुर्यात्संप्राप्ते हरिवासरे ॥ तदा स्वहस्ते संगृह्य खड्गं राजा पतिस्तव ॥ ४ ॥ धर्मागदशिर
श्चाह चंद्रविबोपमं शुभम् ॥ अजातशत्रुकं चैव कुंडलाभ्यां विभूषितम् ॥ ५ ॥ छित्वा शीघ्रं पातयतु ममोत्संगे सुलोचने ॥ एतद्वा कुरु
तद्भवे यदात्रं न भुनक्ति च ॥ ६ ॥ दिने माघवदेवस्व पापसंघविनाशने ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्या मोहिन्याः कटुकाक्षरम् ॥ ७ ॥
प्रचक्रे क्षणं देवी शीतार्ता कदली यथा ॥ संध्यावली ततो धैर्यमास्थाय वरवर्णिनी ॥ ८ ॥ उवाच मोहिनीं वाक्यं सुमुखी प्रहसंत्यपि ॥ श्रूयते
हि पुराणेषु गाथाः सुभु समीरिताः ॥ ९ ॥ द्वादशीं प्रति संवदाः स्वर्गमोक्षप्रदायिकाः ॥ धनं त्यजेत्त्यजेद्दाराज्जीवितं च गृहं त्यजेत् ॥ १० ॥
त्यजेद्देशं तथा भूषं स्वर्गं मित्रं गुरुं त्यजेत् ॥त्यजेत्तीर्थं त्यजेद्धर्मं त्यजेदत्यंतमुप्रियम् ॥ ११ ॥ त्यजेद्योगं त्यजेद्दानं ज्ञानं पुण्यक्रिया त्यजेत् ॥
तपस्त्यजेत्त्यजेद्द्वियां सिद्धिं मोक्षं त्यजेच्छुभे ॥ १२ ॥ न त्यजेद्द्वादशीं पुण्यां पक्षयोरुभयोरपि ॥ इह संवंचिनः सर्वे पुत्रभारुसुहृत्प्रियाः ॥ १३॥
रेदिकाशुष्मिकेः देवि साचनी द्वादशी स्मृता ॥ द्वादश्यास्तु प्रभावेण सर्वं लोभं ययिष्यति ॥ १४ ॥ दापये तव सुष्टयं यमोऽगदशिरः शुभे ॥

विष्वासं कुरु मे वाक्ये सुखिनी भव शोभने ॥ १५ ॥ इदार्थं श्रूयते भद्रे इतिहासः पुरातनः ॥ कथयिष्यामि ते भद्रे सावधाना ॥ १६ ॥
 आसीद्विरोचनः पूर्वं दैत्यो घर्मपरायणः ॥ तस्य भार्या विशालाक्षी द्विजपूजनतत्परा ॥ १७ ॥ नित्यमेकमृषिं प्रातः पूजयित्वा यथाविधि ॥
 पादोदकं तस्य मुञ्च भक्त्या पिवति हृष्टधीः ॥ १८ ॥ प्राह्मादिशंकिता देवा आसन्पूर्वं मृते सति ॥ विरिण्यकशिपो राज्यं शासति ह्युग्रतेजसि
 ॥ १९ ॥ प्राह्मादौ ढादसंयुक्ते चेरुर्ग्रा महीतले ॥ एकदा शकमुख्यास्ते देवाः समंध्य वाक्पतिम् ॥ २० ॥ प्रोचुः किं कार्यमधुनास्माभिः शत्रु
 प्रतापितैः ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तेषां देवानां गुरुब्रवीत् ॥ २१ ॥ विष्णुर्विज्ञापनीयोऽथ दुःखं प्राप्तैः सुरव्रजैः ॥ तच्छ्रुत्वा भाषितं तस्य गुरोरमित
 तेजसः ॥ २२ ॥ विरोचनप्राणहत्ये जग्मुर्वैकुण्ठमंतिके ॥ तत्र गत्वा सुरश्रेष्ठं वैकुण्ठं तुष्टुः स्तवैः ॥ २३ ॥ देवा ऊचुः ॥ नमो देवाधिदेवाय विष्णवेऽ
 मिततेजसे ॥ भक्तविघ्नविनाशाय वैकुण्ठाय नमो नमः ॥ २४ ॥ हरयेऽद्भुतसिंहाय वामनाय महात्मने ॥ क्रोडरूपाय मत्स्याय प्रलयाब्धिनिवासिने
 ॥ २५ ॥ कूर्माय मन्दरधृते भार्गवायाब्धिशायिने ॥ रामायाखिलायाय विश्वेशाय च साक्षिणे ॥ २६ ॥ दत्तात्रेयाय शुद्धाय कपिलायार्तिहा
 रिणे ॥ यज्ञाय धृतधर्माय सनकादिस्वरूपिणे ॥ २७ ॥ ध्रुवस्य वरदात्रे च पृथगे भूरिकर्मणे ॥ ऋषभाय विशुद्धाय हयशीर्षभृतात्मने ॥ २८ ॥
 हंसायागमरूपायामृतकुम्भविधारिणे ॥ कृष्णाय वासुदेवाय संकर्षणवपुर्धृते ॥ २९ ॥ प्रद्युम्नायानिरुद्धाय ब्रह्मणे शंकराय च ॥ कुमाराय गणेशाय
 नन्दिने भृंगिणे नमः ॥ ३० ॥ गन्धमादनवासाय नरनारायणाय च ॥ जगन्नाथाय नाथाय नमो रामेश्वराय च ॥ ३१ ॥ द्वारकावासिने चैव तुलसी
 वनवासिने ॥ नमः कमलनाभाय नमस्ते पंकजाग्रये ॥ ३२ ॥ नमः कमलहस्ताय कमलाक्षाय ते नमः ॥ कमलप्रतिपालाय केशवाय नमो नमः
 ॥ ३३ ॥ नमो भास्कररूपाय शशिरूपधराय च ॥ लोकपालस्वरूपाय प्रजापतिवपुर्धृते ॥ ३४ ॥ भूतग्रामस्वरूपाय जीवरूपाय तेजसे ॥ जयाय
 जयिने नेत्रे नियमाय क्रियात्मने ॥ ३५ ॥ निर्गुणाय निरीहाय नीतिज्ञायाक्रियात्मने ॥ बुद्धाय कल्किरूपाय क्षेत्रज्ञायाक्षराय च ॥ ३६ ॥ गोविंदाय
 जगद्भ्रंजनायान्तायाद्याय शाङ्गिणे ॥ शंखिने गदिने चैव नमश्चक्रधराय च ॥ ३७ ॥ खड्गिने शूलिने चैव सर्वशस्त्रास्त्रधातिने ॥ शरण्याय वरेण्याय पराय
 परमात्मने ॥ ३८ ॥ हृषीकेशाय विश्वाय विश्वरूपाय ते नमः ॥ कालनाभाय कालाय शशिसूर्यदशे नमः ॥ पूर्णाय परितेज्याय परात्परतराय च ॥ ३९ ॥
 जगत्कर्त्रे जगद्भ्रंजे जगद्भ्रंजेऽतकाय च ॥ मोहिने क्षोभिने कामरूपिणेऽजाय सुरिणे ॥ ४० ॥ भगवंस्त्व व संप्राप्ताः शरणं दैत्यतापिताः ॥ तद्विधत्स्वाखिलाधार
 यथा हि सुखिनो वयम् ॥ ४१ ॥ पुत्रमित्रकलत्रादिसंयुता विहरामहे ॥ तच्छ्रुत्वा स्तवनं तेषां वैकुण्ठः प्रीतमानसः ॥ ४२ ॥ प्रददौ दर्शनं तेषां दैत्यसं

वृ. ना. पु.
॥ २८३ ॥

संतापितात्मनाम् ॥ ते दृष्ट्वा देवदेवेशं वैकुण्ठं स्निग्धमानसम् ॥ ४३ ॥ विरोचनवधायाशु प्रार्थयामासुरादरात् ॥ तच्छ्रुत्वा शक्रमुख्यानां कार्यं
कार्यविदां वरः ॥ ४४ ॥ समाश्वस्य मुगन्धीत्या विससर्ज मुदान्वितात् ॥ गतेषु देववर्गेषु सर्वोपायविदांवरः ॥ ४५ ॥ वृद्धब्राह्मणरूपेण विरो
चनगृहं ययौ ॥ द्विजपूजनकाले तु संप्राप्तः कार्यसाधकः ॥ ४६ ॥ तं तु दृष्ट्वा विशालाक्षी ब्राह्मणं हृष्टमानसा ॥ अपूर्वं भक्तिभावेन ददौ
सत्कृत्य चासनम् ॥ ४७ ॥ सोऽङ्गीकृत्य तदुत्तमासनं प्राह तां शुभे ॥ नाहं समाददे देवि त्वदुत्त परमासनम् ॥ ४८ ॥ शृणु मे कार्यमतुलं
यदर्थमहमागतः ॥ यन्मे मनोगतं कार्यं तद्विज्ञाय च मानिनि ॥ ४९ ॥ योऽङ्गीकरोति तत्पूजां ग्रहीष्यामि वरानने ॥ तच्छ्रुत्वा वृद्धविप्रस्य
वाक्यं वाक्यविशारदा ॥ ५० ॥ मायया मोहिता विष्णोः स्त्रीत्वाच्चाहातिहर्षिता ॥ विशालाक्ष्युवाच ॥ यत्ते मनोगतं विप्र तद्वास्यामि गृहाण
मे ॥ ५१ ॥ आसनं पादसलिलं देहि मे वाञ्छितार्थदम् ॥ इत्युक्तः स द्विजः प्राह न प्रत्येयि स्त्रिया वचः ॥ ५२ ॥ तव भर्ता यदि वदे
त्तदा मे प्रत्ययो भवेत् ॥ तदाकर्ण्य द्विजेनोक्तं विरोचनगृहेश्वरी ॥ ५३ ॥ पतिमाकारयामास तत्रैव द्विजसन्निधौ ॥ स प्राप्तो दूतवाक्येन
प्राह्वादिर्हृष्टमानसः ॥ ५४ ॥ अंतःपुरं यत्र भार्या विशालाक्षी समास्थिता ॥ तमागतं समालोक्य पतिं धर्मपरायणा ॥ ५५ ॥ उच्यथ
नत्वा विप्राश्रयमासनं पुनरर्पयत् ॥ यदा तु जगृहे नैव दत्तमासनमादरात् ॥ ५६ ॥ राजानं कथयामास दैत्यानां पतिमात्मनः ॥ तद्
तांतमुपाज्ञाय दैत्यराट् स विरोचनः ॥ ५७ ॥ भार्यास्नेहेन मुग्धात्मा तत्तदाङ्गीचकार ह ॥ अङ्गीकृते तु दैत्येन तद्विज्ञाय च मानसम् ॥ ५८ ॥
उवाच ब्राह्मणो हृष्टः स्वमायुर्मम कल्पय ॥ ततस्तु दंपती तत्र मुग्धौ स्वकृतया गुचा ॥ ५९ ॥ मुहूर्तं ध्यानमास्थाय कौ वद्धोचतुर्द्विजम् ॥
गृहाण जीवितं विप्र देहि पादोदकं मम ॥ ६० ॥ त्वयोक्तं वचनं सत्यं कुर्वः प्रीतिमवाप्नुहि ॥ ततस्तु विप्रः प्रोतात्मा तदङ्गीकृत्य चासनम्
॥ ६१ ॥ पादोदकं ददौ तस्ये भक्त्या प्रीतो जनार्दनः ॥ प्रक्षाल्य पादौ विप्रस्य विशालाक्षी मुदान्विता ॥ ६२ ॥ पत्या सह दधौ मूर्ध्नि अपः पादा
वनेजनीः ॥ ततस्तु सहसा मुह्य दंपती दिव्यरूपिणौ ॥ ६३ ॥ विमानवरमारुह्य जग्मतुर्वेणवं पदम् ॥ ततः प्रसन्नो भगवान् देवशल्यं विमोच्य सः
॥ ६४ ॥ ययौ वैकुण्ठभवनं सर्वदैवगणैः स्तुतः ॥ एवं मयापि दातव्यं तव देवि प्रतिश्रुतम् ॥ ६५ ॥ न सत्याञ्चालये देवि पतिं रुक्माङ्गदाभि
धम् ॥ सत्यमेव मनुष्याणां गतिदं परिकीर्तितम् ॥ ६६ ॥ सत्याच्युतं मनुष्यं हि स्वपाकादधमं विदुः ॥ ६७ ॥ इत्येवमुक्त्वा कनकावदाता
सा मोहिनी पंकजजन्मजाता ॥ जग्राह भर्तृशरणौ सुताधौ रक्ताश्रुली पाणिपुणेन मुष्टः ॥ ६८ ॥ इति श्रीशुद्धागदीवपुराणोत्तरभागे मोहिनीपरि

उ० सं०
अ० ३२

॥ २८३ ॥

संख्यावलीकथनं नाम द्वाविंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ संख्यावली ततः पादो भर्तुः संग्रह भूपते ॥ उवाच वचनं देवी धमा
गदविनाशनम् ॥ १ ॥ बहुधाप्यनुशिष्टेयं मया भूप यथा त्वया ॥ मोहिन्या मोहरूपाया नान्यत्सरोचतेऽधुना ॥ २ ॥ भोजनं वासरे विष्णोर्वधं
वा तनयस्य वै ॥ धर्मत्यागाद्वरं नाथ पुत्रस्य विनिपातनम् ॥ ३ ॥ यादृशी हि जनन्यास्तु पीडा भवति भूपते ॥ पुत्रस्योत्पादने तीव्रा
तादृशी न भवेत्पितुः ॥ ४ ॥ गर्भसंधारणे राजन् खेदः स्नेहोऽधिको यथा ॥ मातुर्भवति भूपाल तथा नहि भवेत्पितुः ॥ ५ ॥ वीजनिर्वापकः प्रोक्तः
पिता राजेंद्र भूतले ॥ जननी धारिणी क्लिष्टा वर्द्धने पालनेऽधिका ॥ ६ ॥ पितुः शतगुणः स्नेहो मातुः पुत्रे प्रवर्तते ॥ स्नेहाधिक्यं तु संप्रेक्ष्य
मातरं महतीं विदुः ॥ ७ ॥ साहं जाता गतस्नेहा परलोकजिगीषया ॥ पुत्रस्य नृपशार्दूल सत्यवाक्यस्य पालनात् ॥ ८ ॥ व्यापादय सुतं भूप स्नेहं
त्यक्त्वा सुदृढः ॥ मा सत्यलंघनं कार्षीः शापितोऽसि मयात्मना ॥ ९ ॥ निकषेषु हर्षाकेशो भविष्यति फलप्रदः ॥ यस्मिंश्चीर्णं रुजा देहे नाल्पापि
नृप जायते ॥ १० ॥ अधर्मान्मानवोऽवश्यं स्वर्गव्रष्टो न संशयः ॥ प्राणानादाय पुत्रं वा सर्वस्वं वा महीपते ॥ ११ ॥ यश्चातुर्वर्तते देवं स
पुमान् गीयते महान् ॥ ता आपदोऽपि भूपाल धन्या याः सत्यकारिकाः ॥ १२ ॥ सत्यसंरक्षणार्थत्वात् नृणां स्युर्मोक्षदायिकाः ॥ कीर्तिसंस्तरणा
र्थाय कर्तव्यं मनुजैः सदा ॥ १३ ॥ कर्म भूपाल शास्त्रोक्तं स्नेहद्वेषविवर्जितम् ॥ तदलं परितापेन सत्यं पालय भूपते ॥ १४ ॥ सत्यस्य पालना
द्राजन्विष्णुदेहेन युज्यते ॥ देवैरुत्पादिता ह्येषा निकषा ते विमोहिनी ॥ १५ ॥ मन्ये भूपाल सा पत्न्या कृता तां त्वं न बुध्यसे ॥ पुत्रस्य
पादनादेवा भविष्यति ह्यवाङ्मुखाः ॥ १६ ॥ तेषां दत्त्वा पदं मूर्ध्नि यास्यसे परमं पदम् ॥ विष्णोर्द्वहतां भक्तिं देवताः परिपंथिनः
॥ १७ ॥ भविष्यत्यंधता लोके तदेव प्रकटीकृतम् ॥ विरुद्धा विबुधा भूप सेश्वरास्तव चेष्टितैः ॥ १८ ॥ मोक्षमार्गप्रभेत्तारस्तव निश्चया
लोपकाः ॥ स त्वं भूप ददो भूत्वा घातयस्व सुते प्रियम् ॥ १९ ॥ मोहिन्याः कुरु वाक्यं तु आत्मनः सत्यपालनात् ॥ २० ॥ लुप्तेऽपि वाक्ये
भविता नृपेश पापं समं ब्रह्मवधेन घोरम् ॥ गतासि लोके शमनस्य भूप यशःप्रणाशो भविता धरायाम् ॥ २१ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ भार्याया
वचनं श्रुत्वा राजा रुक्मांगदस्तदा ॥ संख्यावलीमुवाचेदं मोहिन्याः सन्निधौ नृप ॥ २२ ॥ पुत्रहत्या महाहत्या ब्रह्महत्याधिका प्रिये ॥ घातयित्वा
सुतं लोके का गतिमिह भविष्यति ॥ २३ ॥ क गतो मंदरं शैलं क प्राप्ता मोहिनी मया ॥ धर्मांगदविनाशाय देवि कालप्रिया त्वियम् ॥ २४ ॥
धर्मज्ञं विनयोपेतं प्रजारंजनकारकम् ॥ अप्रजं च सुतं हत्वा का गतिमिह भविष्यति ॥ २५ ॥ कुपुत्रस्यापि हननादेवि दुःखं भवेत्पितुः ॥ २६ ॥ किं

पुनर्दर्मशीलस्य गुरुसेवाविधायिनः ॥ जम्बूद्वीपमिदं भुक्तं मया तु वरवर्णिनि ॥ २७ ॥ द्वीपानि तप्त भुक्तानि तनयेन तवाधुना ॥ विष्णोरंशो वरा
 रोहे पितृष्वधिको भवेत् ॥ २८ ॥ पुराणेषु वरारोहे कविभिः परिकीर्तितः ॥ योऽयमत्यधिकः पुत्रो धर्मागद इति क्षितौ ॥ २९ ॥ मम वंशस्य
 चार्वंगि किं पुनर्मम मानदः ॥ अहो दुःखमनुप्राप्तं पुत्रादप्यधिकं मया ॥ ३० ॥ पुनरेव वरारोहे ब्रूहि त्वं वचनैः शुभैः ॥ मोहिनीं मोहसंप्राप्तां मम
 दुःखप्रदायिनीम् ॥ ३१ ॥ एवमुक्त्वा तु नृपतिः प्रियां सन्ध्यावल्लो तदा ॥ समीपमागत्य नृपो मोहिनीषिदमब्रवीत् ॥ ३२ ॥ न भोक्ष्ये वासरे
 विष्णोर्न हिंस्ये तनयं शुभे ॥ आत्मानं दारयिष्यामि देवीं सन्ध्यावल्लो तथा ॥ ३३ ॥ अन्यद्वा दारुणं कर्म करोमि तव शासनात् ॥ दुष्टाग्रहमिमं
 सुधु परित्यज्य सुतं प्रति ॥ ३४ ॥ किं फलं भविता तुभ्यं इत्वा धर्मागदं सुतम् ॥ भोजयित्वा दिने विष्णोः को लाभो भविता वद ॥ ३५ ॥
 दासोऽस्मि तव भृत्योऽस्मि वशगोऽस्मि वरानने ॥ अन्यं याचस्व सुभगे वरं त्वां शरणं गतः ॥ ३६ ॥ रक्ताशोकसमानाभ्यां तव चार्वंगि
 सर्वशः ॥ अन्यत्प्रयोजनं किञ्चित्कर्ताऽस्मि वशगस्तव ॥ ३७ ॥ प्रसादं कुरु मे देवि पुत्रभिक्षां प्रयच्छ मे ॥ दुर्लभो गुणवान्पुत्रो दुर्लभो
 हरिवासरः ॥ ३८ ॥ दुर्लभं जाह्नवीतोयं दुर्लभा जननी क्षितौ ॥ दुर्लभं हि कुले जन्म दुर्लभा वंशजा प्रिया ॥ ३९ ॥ दुर्लभं कांचनं
 दानं दुर्लभं हरिपूजनम् ॥ दुर्लभा वैष्णवी दीक्षा दुर्लभाः स्मृतिसंग्रहः ॥ ४० ॥ दुर्लभः शौकरं वासो दुर्लभं हरिचिन्तनम् ॥ दुर्लभो जागरो
 विष्णोर्दुर्लभा ह्यात्मसत्क्रिया ॥ ४१ ॥ दुर्लभा पुत्रसंप्राप्तिर्दुर्लभं पौष्करं जलम् ॥ दुर्लभः शिष्टसंसर्गो दुर्लभा भक्तिरुच्यते ॥ ४२ ॥ दुर्लभं
 कपिलादानं दुर्लभं नीलमोक्षणम् ॥ कृतं श्राद्धं त्रयोदश्यां दुर्लभं वरवर्णिनि ॥ ४३ ॥ दुर्लभा वसुधा चीर्णं व्रतं पातकनाशनम् ॥ धेनुस्तिलमयी
 सुधु दुर्लभा विप्रगामिनी ॥ ४४ ॥ धात्रीस्नानं वरारोहे दुर्लभो हरिवासरः ॥ दुर्लभं पूर्वकाले तु स्नानं शीतलवारिणा ॥ ४५ ॥ माघमासे विशे
 षेण प्रत्यूषसमये शुभे ॥ यथाशास्त्रोदितं कर्म तदेव भुवि दुर्लभम् ॥ ४६ ॥ दुर्लभं कुशलं पथ्यं दुर्लभं चोपधं तथा ॥ व्याधेर्विघातकरणं दुर्लभं
 शास्त्रमार्गतः ॥ ४७ ॥ दुर्लभं स्मरणं विष्णोर्मरणं वरवर्णिनि ॥ एवं वचो वरारोहे कुरु मे धर्मरक्षकम् ॥ ४८ ॥ किं वधेनैव चार्वंगि प्रसादं कर्तुं
 मर्हसि ॥ सेवित्तु विषयाः सम्यक्कृतं राज्यमकंटकम् ॥ ४९ ॥ मया मूर्ध्नि पदं दत्तं देवगोविप्ररक्षिणाम् ॥ अदृष्टविषयं पुत्रं नाहं हिंस्ये कदाचन
 ॥ ५० ॥ स्वहस्तेनेह चार्वंगि किं नु पापमतः परम् ॥ मोहिन्नुवाच ॥ धर्मागदो न मे शत्रुर्नाहं इन्मि सुतं तव ॥ ५१ ॥ पूर्वमेव मया प्रोक्तं भुक्ष्य
 त्वं हरिवासरे ॥ वसुधां स्वेच्छया राजस्त्वं शाधि बहुवत्सरम् ॥ ५२ ॥ नाहं व्यापादये पुत्रमर्थमिदं भोजने ॥ मम भूमिपते कार्यं न पुत्रनिधने

तव ॥५३॥ यदि पुत्रः प्रियो राजन्भुज्यतां हरिवासरे ॥ किं विलापेर्महीपाल एतेर्द्धर्मवहिष्कृतैः ॥५४॥ सत्यं संरक्ष यत्नेन कुरुष्व वचनं मम ॥ एवं
 बुवाणां तां राजन्मोहिनीं तनुमध्यमाम् ॥५५॥ धर्मांगदः प्रत्युवाच दृष्ट्वा नत्वाप्रतः स्थितः ॥ एतदेव गृहाण त्वं मा शंकां कुरु भामिनि ॥५६॥ गृहीत्वा
 निर्मलं खड्गं विन्यस्य नृपतेः पुरः ॥ आत्मानं च प्रत्युवाच सत्यधर्मव्यवस्थितः ॥५७॥ न विलंबः पितः कार्यस्त्वया मम निपातने ॥ मन्मातुर्वचनं
 सत्यं कुरु भूप प्रतिश्रुतम् ॥५८॥ आत्मा रक्ष्यो धनेर्दोरैरथवापि निजात्मजेः ॥ अपत्यं धर्मकामार्थं श्रेयस्कामस्य भूपतेः ॥५९॥ त्वदर्थे मरणं मह्यमक्षय्य
 गतिदायकम् ॥ तवापि निर्मला लोकाः स्ववाक्यपरिपालनात् ॥ ६० ॥ परित्यज्य परं दुःखं पुत्रव्यापादनोद्भवम् ॥ देहत्यागे ममारंभो नरदेहे
 भविष्यति ॥ ६१ ॥ सर्वामयविनिर्मुक्ते शतक्रतुसमे विभो ॥ पितुरर्थे हता ये तु मातुरर्थे हतास्तथा ॥ ६२ ॥ गवार्थं ब्राह्मणार्थं वा प्रमदार्थं मही
 पते ॥ भूम्यर्थे पार्थिवार्थे वा देवतार्थे तथैव च ॥ ६३ ॥ बालार्थे विकलार्थे च यांति लोकान्सुभास्वरान् ॥ तदलं परितापेन जहि मां त्वं
 वरासिना ॥ ६४ ॥ सत्यं पालय राजेंद्र मा भुंक्ष्व हरिवासरे ॥ धर्मार्थे तनयं हन्याद्रायां वापि महीपते ॥ ६५ ॥ श्रूयते वेदवाक्येषु पुत्रं हन्या
 न्मखस्थितः ॥ अश्वमेधे मखवरे न दोषो जायते नृप ॥ ६६ ॥ यद्वतीति महीपाल मोहिनी जननी मम ॥ तत्त्वया ह्यविचारेण कर्तव्यं वचनं
 ध्रुवम् ॥ ६७ ॥ प्रसीद राजेंद्र कुरुष्व वाक्यं मयेऽस्ति चात्मवधाय सत्यम् ॥ विमोचयेथा नृपते सुघोराद्राक्यानृतान्मोहिनिहस्तयोगात् ॥ ६८ ॥
 वधेन ते भूमिपते सुतस्य यशः प्रकाशं गमयिष्यते च ॥ यशःप्रकाशाद्भविता हि कीर्तिस्तथाक्षया तात न संशयोऽत्र ॥ ६९ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीय
 पुराणोत्तरभागे मोहिनीचरिते धर्मांगदोक्तिर्नाम त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा राजा रुक्मांगदस्तदा ॥ संध्यावल्ली
 मुखं प्रेक्ष्य प्रहृष्टकमलोपमम् ॥ १ ॥ मोहिनीवचनं शृण्वन्भुंक्ष्व मा हन देहजम् ॥ मा भुंक्ष्व तनयं हिंस चेत्याग्रहसमन्वितम् ॥ २ ॥
 एतस्मिन्नेव काले तु भगवान्कमलेक्षणः ॥ अंतर्द्धानगतस्तस्थौ व्योम्नि धैर्यावलोककः ॥ ३ ॥ त्रयाणां नृपशार्दूल मेघश्यामो निरञ्जनः ॥ धर्मांगदस्य
 वीरस्य तस्य रुक्मांगदस्य तु ॥ ४ ॥ संध्यावल्या समेतस्य वीशसंस्थो जनार्दनः ॥ वचने भुंक्ष्व भुंक्ष्वेति मोहिन्या व्याहृते तदा ॥ ५ ॥
 जग्राह विमलं खड्गं हंतुं धर्मांगदं सुतम् ॥ सुप्रहर्षेण मनसा प्रणम्य गरुडध्वजम् ॥ तं दृष्ट्वा खड्गहस्तं तु पितरं धर्मभूषणः ॥ ६ ॥
 प्रणम्य मातापितरौ देवं चक्रधरं तथा ॥ वदनं प्रेक्ष्य चादीनं जनन्या नृपपुंगवः ॥ ७ ॥ वृषांगदेन तु तदा स्वग्रीवोर्वीतले कृता ॥ कंबुग्रीवां समानां
 त सवर्णां सकोमलाम् ॥ ८ ॥ वदुरेत्तामथ स्थूलां खड्गमार्गे न्यदर्शयत् ॥ पितृभक्त्या युतेनैव मातृभक्त्याधिकेन वै ॥ ९ ॥ ग्रीवाप्रदाने तनयस्य

वृ.ना.पु.
॥ २८५ ॥

भूप हर्षाकुले चारुसुधांशुवक्त्रे ॥ गृहीतखड्गे जगदीशनाथे चचाल पृथ्वी सनगा समग्रा ॥ १० ॥ सिंधुः प्रवृद्धश्च बभूव सद्यो निमज्ज
नार्थं भुवनत्रयस्य ॥ निपेतुरुल्काः शतशो धरायां निर्घातयुक्ताः सतडित्खमध्यात् ॥ ११ ॥ विवर्णरूपा च बभूव मोहिनी न देवकार्यं हि कृतं
मयेति ॥ निरर्थकं जन्म ममाधुनाभूत्कृतं तु दैवेन जगद्विधायिना ॥ १२ ॥ विमोहनं रूपमिदं विडम्बनं यद्विमिपालेन न भुक्तमन्नम् ॥ हरेर्दिने
पापभयापहे तु तृणैः समाहं भविता त्रिविष्टपे ॥ १३ ॥ सत्त्वाधिको यास्यति मोक्षमार्गं गतास्मि पापा नरकं सुदारुणम् ॥ १४ ॥ समुद्यते तदा
खड्गे नृपेण नृपपुंगव ॥ मोहिनी मोहसंयुक्ता पपात धरणीतले ॥ १५ ॥ राजापि तेन खड्गेन भ्राजमानः समुद्यतः ॥ ग्रीवायाश्छेदनार्थाय
वृषांगदसुतस्य तु ॥ १६ ॥ सकुण्डलं चारु शशिप्रकाशं भ्राजिष्णु वक्त्रं तनयस्य भूपः ॥ प्रचिच्छिदे यावदतीव हर्षाद्विर्यान्वितो रुक्मविभूषणो
ऽसौ ॥ १७ ॥ तावद्गृहीतः स्वकरेण भूपः क्षीराब्धिकन्यापतिना महीपः ॥ तुष्टोऽस्मि तुष्टोऽस्मि न संशयोऽत्र गच्छस्व लोकं मम लोकनाथ ॥ १८ ॥
प्रियान्वितश्चात्मजसंयुतश्च कीर्तिं समाधाय महीतले तु ॥ त्रैलोक्यपूज्यां विमलां च शुक्लां कृत्वा पदं मूर्ध्नि यमस्य भूप ॥ १९ ॥ प्रयाहि
वासं मम देहसंज्ञं स चक्रिणो भूमिपतिः करेण ॥ संस्पृष्टमात्रो विरजा बभूव प्रियासमेतस्तनयेन युक्तः ॥ २० ॥ उपेत्य वेगेन जगाम
देहं देवस्य दिव्यं स नृपो महात्मा ॥ विहाय लक्ष्मीमवनीप्रसूतां विहाय दासीः सुधनं स कोशम् ॥ २१ ॥ विहाय नागांस्तुरगात्रयांश्च
स्वदारवर्गं स्वजनादिकांश्च ॥ जगाम देहं मधुसूदनस्य ततोऽवरात्पुष्पचयः पपात ॥ २२ ॥ संहृष्टसिद्धैः सुरलोकपालैः संताडिता दुन्दुभयो
विनेदुः ॥ राजन् जगुर्गीतमतीव रम्यं देवांगनाः संननृत्तुर्मुदान्विताः ॥ २३ ॥ गन्धर्वकन्या नृपकर्मतुष्टास्तदद्भुतं प्रेक्ष्य दिनेशसुतः ॥ हरेस्तनो भूमि
पतिं प्रविष्टं सदारपुत्रं स्वलिपिं प्रमार्ज्य ॥ २४ ॥ लोकांश्च सर्वान् नृपदिष्टमार्गं कृत्वा कृतज्ञान्दार्लोकमार्गान् ॥ भीतः पुनः प्राप्य पितामहांतिकं प्रोवाच
देवं चतुराननं रुदन् ॥ २५ ॥ नाहं नियोगी भविता हि देव आज्ञाविहीनः सुरलोकनाथ ॥ विघेहि चान्यत्प्रकरोमि तात निदेशनं मास्तु मदीय
दण्डम् ॥ २६ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीचरिते सुतवधोद्यतस्य रुक्मांगदस्य भगवद्दर्शनं नाम चतुर्विंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ यम
उवाच ॥ विबुधेश जगन्नाथ चराचरसुरो प्रभो ॥ मोहिनी निष्फला जाता बन्ध्या स्त्री जनने यथा ॥ १ ॥ रुक्मांगदप्रणीतेन मार्गेण कुशलांछन ॥ लोकः
प्रयाति वैकुण्ठं न मां कश्चित्प्रपद्यते ॥ २ ॥ गतेऽपि भूमिनाथेश देहं देवस्य चक्रिणः ॥ तथापि सर्वभूतानां न बुद्धिः परिवर्तते ॥ ३ ॥ उपोष्य
वासरं विष्णोराकुमारानु मानवाः ॥ प्रयाति परमं लोकं लुप्तपापाः पितामह ॥ ४ ॥ पुत्री ते व्रीडिता देवी मोहिनी मोहमागता ॥ नाप्याति तव

व० ख०
अ० ३१

॥ २८५ ॥

सामीप्यं न भुंक्ते लोकगर्हिता ॥ ५ ॥ निर्व्यापारस्त्वहं जातः किं करोमि प्रशाधि माम् ॥ रविपुत्रवचः श्रुत्वा प्रोवाच कमलासनः ॥ ६ ॥ गच्छामः
सहिताः सर्वे मोहिनीं प्रतिबोधितुम् ॥ मोहिन्यां प्रतिबुद्धायां करिष्यामो दिवाकरे ॥ ७ ॥ तव कार्यं न संदेहः संप्रमत्स्यज्यतामयम् ॥ ततो देव
गणाः सर्वे शतक्रतुपुरोगमाः ॥ ८ ॥ ब्रह्मणा सहिताः पृथ्वीं विमानैः सूर्यसंप्रभैः ॥ समायाता महीपालनारीं तां प्रतिबोधितुम् ॥ ९ ॥ ते
विमानैः समंतात् परिवार्य शुभाननाम् ॥ तेजोहीनां निरानंदां शुष्कतोयां नर्दामिव ॥ १० ॥ शशिहीनां निशां भूषं ऋत्विग्धीनां क्रियामिव ॥
पराजितो यथा मर्त्यः प्रम्लानकुसुमं यथा ॥ ११ ॥ निवृत्तोत्सववेदीव विद्रुमं धवलं यथा ॥ यतशालिस्तु केदारो निष्प यथा ॥ १२ ॥
मंड वा गतोद्वा यथा सरः ॥ मंधानं नवनीते वा उद्धते धरणीपते ॥ १३ ॥ असंस्कृता यथा वाणी मर्दिता च यथा चमूम् ॥ हत
नाथां तु युवतीं धान्यहीनां प्रजां यथा ॥ १४ ॥ मंत्रहीनविधिं युद्धं धर्मं च दयया विना ॥ पृथ्वीं भूपालहीना वा मंत्रही यथा नृप ॥ १५ ॥
धनधान्यविहीनं वा गृहं नृपवरोत्तम ॥ जलहीनं यथा कुंभं पंकस्थं गोपतिं यथा ॥ १६ ॥ गृहस्थं भार्यया हीनं राष्ट्रभ्रष्टं च भूपतिम् ॥ भग्नक्रियं यथा
वैद्यं भग्नशास्त्रं यथा द्रुमम् ॥ १७ ॥ तेजोहीनं यथागारं निर्जलं वा घनं यथा ॥ विभ्रूम इव सप्तार्चिर्विरश्मिरिव भास्करः ॥ १८ ॥ मतिभ्रष्टो
यथा मर्त्यः पर्वसंगी यथा नरः ॥ अतृप्तः कांतया कांतः पन्नगश्च विषो ज्ञितः ॥ १९ ॥ लूनपक्षो यथा पक्षी वृत्तिहीनो यथा द्विजः ॥ शिरोभ्रष्टा
यथा माला पर्वतो धातुवर्जितः ॥ २० ॥ प्रभ्रष्टलिपि शास्त्रं वा ऋग्यजुर्विस्वरं यथा ॥ स्वहीनं यथा साम पद्महीनं यथा सरः ॥ २१ ॥ यथा
मानं तृणे रुद्धं पत्रं पत्रविवर्जितम् ॥ ज्ञानं ममत्वसंयुक्तं पुमांसं प्रकृतिं विना ॥ २२ ॥ सांख्यानि तत्त्वहीनानि धर्मं दंभान्वितं यथा ॥ तेजो
हीनां तथापश्यन् मोहिनीं ते दिवौकसः ॥ २३ ॥ ध्यायमानां निरुत्सादां दृश्यमानां जनैः प्रभो ॥ आक्रोशवचनैः क्रूरैः पुत्रहत्यासमन्विताम्
॥ २४ ॥ दुःशीलां धर्मसंत्यक्तां तद्वाक्यपारिपोषिताम् ॥ स्ववाक्यपालनां चंडामुजुर्देवाः समागताः ॥ २५ ॥ मां शोकं कुरु वामोरु पौरुषं हि त्वया
कृतम् ॥ नहि माधवभक्तानां विद्यते मानखण्डनम् ॥ २६ ॥ सा त्वं हरिणशावांसि देवकार्यार्थमागता ॥ तत्र सिद्धं वरारोहे सप्रयातोऽधुनाभवम् ॥ २७ ॥ विभ्र
विभ्रंसिनीं पूर्वं कृता रुक्मांगदेन हि ॥ एकादशी महापुण्या मोहिनी माधवे सिते ॥ २८ ॥ संवत्सरं विशालाक्षि कृच्छ्रपादप्रपूजिता ॥ तस्यैवाध्युष्टिरतुला
यत्सत्याचलितो न हि ॥ २९ ॥ विभ्रराज्ञी तु वै नारी लोकेषु परिगीयते ॥ कर्मणा मनसा वाचा पुत्रव्यापादने मतिम् ॥ ३० ॥ कृत्वा चोद्धृत्य खड्गं
च त्यक्त्वा स्नेहं सुदूरतः ॥ तादृशं निकषं प्रेक्ष्य भगवान्भुसुदनः ॥ ३१ ॥ हनिष्यति प्रियं पुत्रं न भुङ्क्ते हरिवासरो ॥ पुत्रस्य च प्रियायाश्च भावं

प्रेक्ष्य नृपस्य च ॥ ३२ ॥ विष्णुना परितुष्टेन नीताः स्वभवने त्रयः ॥ सदेहाः क्षीणकर्माणोऽङ्गारोऽग्निरिवाहितः ॥ ३३ ॥ फलं कर्मणि चारब्धे
 यदि देवी न सिद्ध्यति ॥ सर्वयत्नेन सुभगे दोषः कोऽत्र तवाधुना ॥ ३४ ॥ एतस्माद्भरदाः सर्वे संप्राप्ता विबुधाः शुभे ॥ सिद्धौ वाप्यथ
 वासिद्धौ कर्मकृत्स्याद्दुःखा न हि ॥ ३५ ॥ भर्तृव्यो भृत्यवर्गश्च भूभुजा धर्ममिच्छता ॥ सद्भावे घटमानस्य यदि कर्म न सिद्ध्यति ॥ ३६ ॥ देयं
 वेतनमात्रं तु न च तुष्टिफलं भवेत् ॥ यो न तस्मै प्रयच्छेत जीवनं जीवनाय वै ॥ ३७ ॥ गोवधं समवाप्नोति स नरो नात्र संशयः ॥ तस्मादेयं वरं
 रोहे अर्भाष्टं वसुन्दरि ॥ ३८ ॥ सद्भावेन कृते सम्यग्विघ्नं कार्यं दिवौकसाम् ॥ किं न कुर्वति विबुधास्त्वया सह वरानने ॥ ३९ ॥ द्वादश्यास्ते
 जसा भग्ना यामाहुर्विघ्ननाशिनीम् ॥ विबुधैरेवमुक्ता तु मोहिनी लोकमोहिनी ॥ ४० ॥ उवाच सा निरानन्दा पतिहीनातिदुःखिता ॥ धिगिदं
 जीवितं मद्दं येन कार्यं न साधितम् ॥ ४१ ॥ न कृतो जनसंवाधो यममार्गोऽमराधिपाः ॥ न तु लुप्तं हरिदिनं न भुक्तं हरिवासरे ॥ ४२ ॥ भूभुजा
 तेन वीरेण कृतः पुत्रवधो मुदा ॥ गतो मृद्घ्नं पदं दत्वा मम रुक्माङ्गदो हरिम् ॥ ४३ ॥ अप्रमेयगुणं विष्णुं निर्मलं निर्मलाश्रयम् ॥ हंसं शुचिपदं व्योम प्रणवं
 वीजमव्ययम् ॥ ४४ ॥ निराकारं निराभासं निष्प्रपञ्चं निरंजनम् ॥ शून्यं वियत्स्वरूपं च ध्येयं ध्यानविवर्जितम् ॥ ४५ ॥ अस्ति नास्तीति यं प्राहुर्न दूरेनापि
 चान्तिके ॥ परं धाम मनोग्राह्यं पुरुषाख्यं जगन्मयम् ॥ ४६ ॥ हृत्पंकजसमासीनं तेजोरूपं सनातनम् ॥ तस्मिँल्लयमनुप्राप्ते किं नु मे जीविते फलम् ॥ ४७ ॥
 असाधिते तु यः कार्यं नरो गृह्णाति वेतनम् ॥ स्वामिनं तु परित्यज्य प्रयाति नरकं ध्रुवम् ॥ ४८ ॥ न साधयति ये कार्यं स्वामिनां तु दिवौकसः ॥
 भृत्या वेतनभोक्तारो जायंते भूतले हयाः ॥ ४९ ॥ असाधिनीयं कार्यस्य भर्तृपुत्रविनाशिनी ॥ कथं वरं तु गृह्णामि भवतां नाकवासिनाम् ॥ ५० ॥
 देवा उबुः ॥ शृदि मोहिनि दास्यामि यत्ते हृदि समीहितम् ॥ अनृणास्तु भविष्यामः कृत्वा चोपकृतिं तव ॥ ५१ ॥ परिश्रमः कृतो देवि त्वया राजप्र
 योजने ॥ तस्य त्वं फलभाग्देवि तादृशार्थं कृतस्य तु ॥ ५२ ॥ एवमुच्चरमाणानां देवतानां महीपते ॥ नृपते राजगामाथ पुरोधाः पावकप्रभः ॥ ५३ ॥
 उषितो जलमध्ये तु प्राणायामरतो मुनिः ॥ द्वादशाब्दे ततः पूर्णं निर्गतो जलमध्यतः ॥ ५४ ॥ निर्गतेन श्रुतं तेन मोहिनीचेष्टितं नृप ॥ सकोधो
 मुनिशाङ्गलो देववृन्दमुपागतः ॥ ५५ ॥ उवाच विबुधान्सर्वान्मोहिनीवरदायिनः ॥ धिगिमां धिग्देवसंघं कर्म धिक्पापसंज्ञितम् ॥ ५६ ॥ भवतां
 भावनाशाय पुरुषार्थं प्ररोहकम् ॥ भवतो यच्च दातारो मोहिन्या वाञ्छितं वत्स ॥ ५७ ॥ इत्यायुता भर्तृसुतोपयातिनी विहीनवृत्तिश्च नराशिरूपा ॥
 नास्या हि लोके भवतीह शब्दिः समिद्धवद्भौ पतनेऽपि देवाः ॥ ५८ ॥ ॥ इत्यायुतं भर्तृव्यो निरर्थकमेतत्समं विप्रवरैः पुराकृतम् ॥ न चापि चास्या भव

तीह शुद्धिः समिद्धवह्नी पतनेऽपि देवाः ॥ विमोहयित्वा वचनैः सुधामयैरुक्माद्भुतं धर्मविभूषणं च ॥ प्रियायुतं मोक्षपदं निहत्य चकार भूमिं
 नृपवर्जितां च ॥५९॥ न चापि वासो नरकेषु देवा अस्याः स्थितिः कः प्रिदिवेऽल्पबुद्धेः ॥ न चापि राज्ञो निकटे च देवा नाप्येतु विष्णोः पदमध्यं
 यत् ॥ ६० ॥ न लोकवादेन विदूषिताया लोकेषु कुत्रापि भवेच्च वासः ॥ धिग्जीवनं कर्मविगर्हिताया देवाः सदा पापसमारतायाः ॥ ६१ ॥ पतिं
 हत्वा सुतं हत्वा सपत्नीं जननीसमाम् ॥ हत्वा धरां समस्तां वा कां गतिं यास्यते सुराः ॥ ६२ ॥ इयं पापतरा देवा धर्मविध्वंसिनी हरेः ॥ सर्वदाप्यनया
 प्रोक्तं भुज्यतां हरिवासरे ॥ ६३ ॥ प्राणसंवर्द्धनार्थाय तेषामेवाप्यधोगतिः ॥ भुज्यतां वासरे विष्णोर्हन्यतां गौर्द्विजान्विता ॥ ६४ ॥ अपेयं पीयता
 मुक्ता कथं वासं लभेद्विवि ॥ एतदज्ञानिनां प्रोक्तं ज्ञानिनां तु न निर्णयः ॥ ६५ ॥ अज्ञानाद्याहते वाक्ये भुज्यतां हरिवासरे ॥ तस्यापि शुद्धिर्गदिता
 प्राणायामशतेन हि ॥ ६६ ॥ अथवाप्युपवासेन एकादश्या दिवौकसः ॥ क्रसेण संयुतायास्तु ज्येष्ठकुंडाप्नुवेन वा ॥ ६७ ॥ शौकरस्पर्शना
 द्वापि नरो देवार्चनेन वा ॥ व्याहृते कथितं विप्रैः सेयमद्य मुनिष्णुरा ॥ ६८ ॥ भोजने पापनिरता दिने विष्णोर्दुरासदे ॥ भर्तुर्वाक्यं व्यपोह्येव
 चातयित्वा सुतं प्रियम् ॥ ६९ ॥ वाक्यज्ञे वाक्यनिरतं मातृणां तु हिते स्तम् ॥ विष्णुधर्मप्रलोप्यं बहुपापसमन्विता ॥ ७० ॥ नैषा स्पृश्यास्ति
 देवेशाः कथमस्या वरप्रदाः ॥ भवंतो न्याययुक्तेषु धर्मयुक्तेषु तत्पराः ॥ ७१ ॥ पालनं पापयुक्तस्य न कुर्वति दिवौकसः ॥ धर्माधारः स्मृता
 देवा धर्मो वेदेसमास्थितः ॥ ७२ ॥ वेदैः शुश्रूषणे भर्तुः स्त्रीणां धर्मः प्रकीर्तितः ॥ यद्वीति पतिः किञ्चित्तत्कार्यमविशंकया ॥ ७३ ॥ शुक्लं शुक्ल
 मिति श्रूयात्कृष्णं कृष्णेति चामराः ॥ शुश्रूषा सा हि विज्ञेया न शुश्रूषा हि सेवनम् ॥ ७४ ॥ भर्तुराज्ञा हता देवा आत्माज्ञास्थापनेच्छया ॥ तस्मा
 त्पापा न संदेहो मोहिनी सर्वयोपिताम् ॥ सत्यस्य साधनार्थाय शपथैर्व्यव्रिता नृपः ॥ ७५ ॥ उवाच विविधं वाक्यं सा नेच्छत्युग्रधातिनी ॥ तेन मोक्षं गतो
 राजा पापमस्या विमृज्य च ॥ ७६ ॥ सेयं पापशरीरा हि हत्यायुतसमन्विता ॥ ७७ ॥ दातारं सर्वदानानां ब्रह्मण्यं हरिदेवतम् ॥ प्रजारं जनरीलं च
 हरिवासरसेविनम् ॥ ७८ ॥ परदारेषु निःस्नेहं विषये विगतस्पृहम् ॥ परार्थत्यक्तकामं च सदा मत्तनिषेविणम् ॥ ७९ ॥ सदैव कुपुदमने वर्तमानं धरा
 तले ॥ व्यसनेः सप्तभिर्घोरैरनाकृतं महीपतिम् ॥ ८० ॥ संनिरस्य दुराचारा वरयोग्या कथं भवेत् ॥ योऽस्याः पक्षे तु बतंत देवो वा दानवोऽपि वा ॥ ८१ ॥
 तं चापि भस्मसात्कुर्या क्षणेन सुरसत्तमाः ॥ मोहिन्या रक्षणे यस्तु प्रयत्नं कुरुते सुराः ॥ ८२ ॥ तस्य तत्रायते पापं यन्मोहिन्या व्यवस्थितम्
 ॥ ८३ ॥ स एवमुक्त्वा नृपते द्विजेन्द्रः संगृह्य पाणौ सलिलं च तीव्रम् ॥ क्रोधेन संवीक्ष्य विधिप्रसूतां चिक्षेप तन्मूर्ध्न्यनल्पकाशम् ॥ ८४ ॥ निक्षि

तमात्रे सलिले महीप सद्यः प्रजज्वाल च तच्छरीरम् ॥ संपश्यतां नाकनिवासिनां तु तृण्या यथा वह्निशिखावलीदा ॥ ८५ ॥ कोपं विशो संहर
 संहरेति यावद्विरः खे मरुतां वभूवुः ॥ तावत्स वह्निर्द्रिजवाक्यमृष्टो भस्मावशेषां प्रमदां चकार ॥ ८६ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनी
 चरिते शापप्राप्तिर्नाम पञ्चविंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ मोहिनी मोहमुत्सृज्य गता विबुधमंदिरम् ॥ भर्त्सिता देवदूतेन स्थितिस्तेऽत्र
 न पापिनी ॥ १ ॥ पापशाली सुदुर्मैथे भर्तृनिंदापरायणे ॥ हरिवासरलोपिन्यां वासस्ते न त्रिविष्टपे ॥ २ ॥ धर्मतो विमुत्तानां च नरके वास इष्यते ॥
 एवमुक्त्वा तु तां वायुः क्रूरं वचनमद्भुतम् ॥ ३ ॥ ताडयित्वा च दंडेन प्रेरयामास यातनाम् ॥ एवं संताडिता राजन् देवदूतेन मोहिनी
 ॥ ४ ॥ ब्रह्मदंडपराभूता संप्राप्ता नरकं नृप ॥ तत्र धर्माज्ञया सा तु दूतैः संताडिता चिरम् ॥ ५ ॥ सर्वेषु कमशो गत्वा नरकेषु निपातिता ॥ पापे
 धर्मांगदः पुत्रो वातितः पतिपाणिना ॥ ६ ॥ त्वया यतस्ततो भुंक्त्व कृतकर्मफलं त्विह ॥ प्रजाहितं स्थिरप्रज्ञं महेंद्रवरुणोपमम् ॥ ७ ॥
 सप्तद्वीपाधिपं पुत्रं हत्वेहकफलभोगिनी ॥ प्राकृतस्यापि पुत्रस्य हिंसायां ब्रह्महा भवेत् ॥ ८ ॥ किं पुनर्द्धर्मयुक्तस्य पापे धर्मांगदस्य च ॥
 एवं निर्भर्त्सिता दूतैर्यमस्य नृपसत्तम ॥ ९ ॥ बुभुजे यातनाः सर्वाः कमशः शमनोदिताः ॥ ब्रह्मदंडहतायास्तु देहस्पर्शेन यातनाः ॥ १० ॥
 ज्वलितांगा वभूवुस्ता धारणाव न तु क्षमाः ॥ ततस्ते नरका राजन् धर्मराजमुपागताः ॥ ११ ॥ प्रोचुः प्रांजल्यो भीतास्तदंगस्पर्शपीडिताः ॥
 देवदेव जगन्नाथ धर्मराज दयां कुरु ॥ १२ ॥ इमां निःसारयाशु त्वं यातनाभ्यः सुखाय नः ॥ यस्याः स्पर्शनतो नाथ भस्मभृताः क्षणादहो ॥ १३ ॥
 भविष्यामस्ततस्त्वेनां नरकेभ्यो विवासय ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तेषां धर्मराजोऽतिविस्मितः ॥ १४ ॥ दूतान्स्वान्प्रत्युवाचेयं निःसार्था मम मंदिरात् ॥
 यो ब्रह्मदंडनिर्दग्धः पुमान् स्त्री वा च तस्करः ॥ १५ ॥ तस्य पापस्य संस्पर्शं नेच्छति यातना मम ॥ तस्मादिमां महापापां भर्तुर्वचनलोपिनीम्
 ॥ १६ ॥ पुत्रघ्नीं धर्महंत्रीं च ब्रह्मदंडहतामपि ॥ निःसारयत मे बापि देहो ज्वलति दर्शनात् ॥ १७ ॥ इत्युक्तास्ते तदा दूता धर्मराजेन भूपते ॥
 प्रहंतोऽस्त्रशस्त्रैश्च बहिष्कुर्यमक्षयात् ॥ १८ ॥ ततः सा दुःखिता राजन् मोहिनी मोहसंयुता ॥ पातालं प्रययौ तत्र पातालस्थोर्निवारिता ॥ १९ ॥
 ततस्तु व्रीडितात्यर्थं मोहिनी ब्रह्मणः सुता ॥ जनकस्यातिकं गत्वा दुःखं स्वं संन्यवेदयत् ॥ २० ॥ तात तन्नास्ति मे स्थानं त्रैलोक्ये सचरा
 चरे ॥ यत्र यत्र तु गच्छामि तत्र तत्र सिंपति माम् ॥ २१ ॥ अहं निर्वासिता लोकैर्घातयित्वायुधैर्हृदम् ॥ भवदाज्ञां समादाय गता रुक्मविभूषणम्
 ॥ २२ ॥ मया व्यवसितं चेदं सर्वलोकविगर्हितम् ॥ केशयित्वा तु भर्तारं पुत्रं हत्वा वरासिना ॥ २३ ॥ संध्यावलीं शोभयित्वा पितः प्राप्ता दशा

मिमाम् ॥ न गतिर्विद्यते देव पापाया मम सांप्रतम् ॥ २४ ॥ विशेषाद्विजशापेन जाताहं दुःखभागिनी ॥ विप्रवाक्यहतानां च दग्धानां चित्रभा
नुना ॥ २५ ॥ दिवाकीर्तिहतानां च भक्षितानां मृगादिभिः ॥ शतद्वदाविप्रानां मुक्तिदा स्वर्णदी पितः ॥ २६ ॥ यदि त्वं त्रिदेशः सार्द्धं विप्रं तं शापदायि
नम् ॥ प्रसादयसि मत्प्रीत्या तर्हि मे विहिता गतिः ॥ २७ ॥ तां तथावादिनीं राजन् ब्रह्मा लोकपितामहः ॥ शिवेन्द्रधर्मसूर्याग्निदेवेशैर्मुनिभिर्धुतः ॥ २८ ॥
मोहिनीमप्रतः कृत्वा जगाम द्विजसन्निधौ ॥ तत्र गत्वा महीपाल ब्रह्मा देवादिभिर्वृतः ॥ २९ ॥ महता गौरवेणापि नमश्चक्रे स्वयं विधिः ॥ भूप
रुद्रादिदेवैस्तु पूज्यो मान्यः पितामहः ॥ ३० ॥ मोहिनीप्रीतये मुग्धः स्वयं चक्रे नमस्क्रियाम् ॥ कार्ये महति संप्राप्ते ह्यसाध्ये भुवनत्रये ॥ ३१ ॥
न दूषितं भवेद्भूप यविष्ठस्याभिवादनम् ॥ स द्विजो वेदवेदांगपारगस्तपसि स्थितः ॥ ३२ ॥ संप्रेक्ष्य लोककर्तारं देवैः सह समागतम् ॥ समु
त्थाय नमश्चक्रे ब्रह्माणं तान्मुनीन्सुरान् ॥ ३३ ॥ वासयामास भक्त्या च स्तुतिं चक्रेऽब्जजन्मनः ॥ ततः प्रसन्नो भगवान् लोककर्ता जगद्गुरुः
॥ ३४ ॥ ते द्विजं प्रार्थयामासुर्मोहिन्ययं नृपाचितम् ॥ तात विप्र सदाचार परलोकोपकारक ॥ ३५ ॥ कृपां कुरु कृपासिंधो मोहिनीगतिदो
भव ॥ मया संप्रेषिता ब्रह्मन् रुक्मांगदविमोहने ॥ ३६ ॥ मुता मे यमलोकं तु शून्यं दृष्ट्वा च मानद ॥ वैकुण्ठं संकुलं प्रेक्ष्य लोकेः सर्वैर्नि
राकुले ॥ ३७ ॥ मनसोत्पादिता देवी देवानां हितकारिणी ॥ निशामय धरादेव यद्वीमि तवाप्रतः ॥ ३८ ॥ गतिं धर्मस्यातिमूक्ष्मां लोक
कल्याणकारिणीम् ॥ अनया निकषाभ्यांग्या परीक्ष्य स्वर्णभूषणः ॥ ३९ ॥ सदाः समुतो ब्रह्मन्प्रापितो हरिमंदिरम् ॥ राज्ञाऽप्रहतया भक्त्या हरि
वासरपालनात् ॥ ४० ॥ कृतं शून्यं यमस्थानं लिपिमार्जनकर्मणा ॥ देवापकारो विप्रैर्न क्षमो बाहुजन्मना ॥ ४१ ॥ भूसुराणां विशेषेण यातास्ते
तत्सहायकाः ॥ ४२ ॥ न प्राप्यते साङ्ख्यविदा तु यच्च नार्ष्टांगयोगेन तु भक्तिगम्यम् ॥ तत्प्रापितं भूसुर भूपमर्तुर्निजस्य पुत्रस्य तथा सपत्न्याः
॥ ४३ ॥ यत्पुण्यशीलस्य नृपस्य भूपशिरोमणेरारचितं प्रतीपम् ॥ तत्प्रापवेगेन बभूव विदुता भस्मावशेषा तव शापदग्धा ॥ ४४ ॥ देवार्थमेवा भववद्धं
नार्थं नृपोपकाराय च संप्रवृत्ता ॥ न स्वार्थकामा लभतेऽवमानं कथं द्विजातोऽपकृतिं क्षमस्व ॥ ४५ ॥ दयां कुरुष्व प्रशंसं भजस्व पिष्टस्य
पेषो नहि नीतिपुक्तः ॥ शापप्रदानेन निपातितेयं कुरु प्रसादं गतिदो भवत्वम् ॥ यस्मिन्कृते ब्राह्मण मोहिनीयं बुद्धिं त्यजेत्कृतं त्वं त्वयीज्यं
॥ ४६ ॥ स एवमुक्तः कमलासनेन विमृश्य बुद्ध्या विसमर्जं कोपम् ॥ उवाच देवं त्रिदशाधिनाथं विमोहिनीदेहकृतं द्विजेंद्रः ॥ ४७ ॥ बहु
शापयुता देव मोहिनी तनया तव ॥ न लोकेषु स्थितिस्तस्मात्प्राणिभिः संकुलेषु च ॥ ४८ ॥ मया विमृश्य सुचिरं मोहिन्ययं विचिंतितम् ॥

तदास्यामि तव प्रीत्या त्वं हि पूज्यतरो मम ॥ ४९ ॥ यथा तव वचः सत्यं मम चापि सुरेश्वर ॥ देवकार्यं च भविता मोहिनीकृत्यमेव च ॥ ५० ॥
 यत्राकांतं हि भूतौ चेत्तत्स्थाने मोहिनीस्थितिः ॥ जंगमाजंगमैर्धूमिर्व्याप्ता द्वीपवती सदा ॥ ५१ ॥ तलानि चापि देत्याद्यैराकाशः पक्षिपूर्वकैः ॥
 नाकः सुकृतिभिर्जिर्वैरकाः पापकर्मभिः ॥ ५२ ॥ झषाद्यैः सागरा व्याप्ता नैष्वस्पृश्यास्थितिस्ततः ॥ ततो ब्रह्मा सुरैः सर्वैः समं नृपसत्तम
 ॥ ५३ ॥ उवाच मोहिनीं देवीं नास्ति स्थानं तव क्वचित् ॥ तच्छ्रुत्वा मोहिनी वाक्यं पितुराज्ञाविधायिनी ॥ ५४ ॥ उवाच प्रणता सर्वान्
 हरिवासरनाशिनी ॥ पुरोधसा समेतानो देवानां लोकसन्निभाम् ॥ ५५ ॥ भवतां त्रिदशश्रेष्ठा एष वदो मयांजलिः ॥ प्रणिपातशतेनापि
 प्रसन्नेन हृदा सुराः ॥ ५६ ॥ दातव्यं याचितं मङ्गं सर्वेषां प्रीतिकारकम् ॥ एकादश्याः प्रभावेण सर्वेषां पापिनां गतिः ॥ ५७ ॥ साध्यते तां
 सुरश्रेष्ठा वर्धितुं मे प्रयोजनम् ॥ पतिः सपत्नी पुत्रश्च मया वैकुण्ठाः कृताः ॥ ५८ ॥ भूलोके विधवाद्याहं वर्तामि भवतां कृते ॥ यथा हरि
 दिनं दुष्टं जायते मम मानदाः ॥ ५९ ॥ एतत्प्रयाचे ददत स्वार्थार्थं तद्धि नान्यथा ॥ ६० ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीचरिते
 पदत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ मोहिन्युवाच ॥ एकादशीसमं देवाः पावनं नापरं भवेत् ॥ यया पूता महापापा गच्छन्ति हरिमंदिरम् ॥ १ ॥
 तत्समीपे मम स्थानं युक्तं भाति विचार्यताम् ॥ देवा उचुः ॥ वेधो निशीथे देवानामुपकाराय मोहिनी ॥ २ ॥ सूर्योदये सुराणां च हरिणा परिक
 ल्पितः ॥ पारणे च त्रयोदश्यामुपवासविनाशनम् ॥ ३ ॥ महाद्वादशिका ह्यष्टौ याः स्मृता वैष्णवागमे ॥ तास्तु ह्येकादशीभिन्ना उपोष्यते च वैष्णवैः
 ॥ ४ ॥ एकादशीव्रतं भिन्नं वैष्णवानां महात्मनाम् ॥ नित्यं पक्षद्वये प्रोक्तं विधिना त्रिदिनात्मके ॥ ५ ॥ सायं प्रातस्त्यजेदुक्तिं क्रमात्पूर्वापरा
 ह्वयोः ॥ एकादशी यदा भिन्ना उपोष्या हि परेऽहनि ॥ द्वादश्यां हि व्रतं कार्यं निरंतुं समुपोषणम् ॥ ६ ॥ लघने त्वसमर्थानां जलं शाकं फलं पयः ॥
 नैवेद्यं वा हरेः प्रोक्तं स्वाहारात्पादसंमितम् ॥ ७ ॥ स्मार्ताः सूर्योदये विद्धौ त्यजन्त्येकादशीं सति ॥ निष्कामा मध्यरात्रे च विद्धौ मुचन्ति याम्यया
 ॥ ८ ॥ सर्वेष्वपि तु लोकेषु विदिता दशमी तिथिः ॥ यमस्य तस्याः प्रांते तु स्थितिः कार्या त्वयानघे ॥ ९ ॥ एतेन देवकार्यं च सिद्धं
 भवति शोभने ॥ सूर्येन्दुचारा तिथ्यास्तु दशम्याः प्रांतगामिनी ॥ १० ॥ भुवि तीर्थानि चैव त्वं स्वाधनाशाय संचर ॥ अरुणोदयमारभ्य याव
 त्सूर्योदयो भवेत् ॥ ११ ॥ तदंतस्त्वं व्रते प्राप्ता लभस्वैकादशीफलम् ॥ यः कश्चित्कुरुते विद्धं त्वया ह्येकादशीव्रतम् ॥ १२ ॥ स तूपकारकस्तुभ्यं
 भविष्यति सुरत्रये ॥ गृहार्तद्वयमात्रं तु ह्येवं चात्रारुणोदयम् ॥ १३ ॥ गृहार्ताः पंचदश च स्मृता रात्रेर्दिनस्य च ॥ ह्येवास्ते ह्रस्वदीचत्वे प्रेरशिक

विधानतः ॥ १४ ॥ त्रयोदशान्मुहूर्तांशु रात्रेरूर्द्ध्वं समागता ॥ लब्धोपवासिनां पुण्यं स्वस्था भव शुचिस्मिते ॥ १५ ॥ यमसंस्थापनार्थाय वैकुण्ठ
ध्वंसनाय च ॥ पाखण्डानां विवृद्धचर्थ पापसंचयनाय च ॥ १६ ॥ दत्ते ते मोहिनि स्थानं प्रत्यूषसमयांकितम् ॥ १७ ॥ विद्धं त्वयैकादशिकाव्रतं
ये कुर्वन्ति कर्तार इह प्रयत्नात् ॥ तेषां भवेद्यत्सुकृते शुभे फले भुंक्ते प्रसन्ना भव भूसुरे त्वम् ॥ १८ ॥ एवं प्रदिष्टा कमलसनाद्यैः सा मोहिनी हृष्टरा
वभूव ॥ मेने कृतार्थ निजजीवितं च स्वपापतीर्थाभिनिषेवणेन ॥ १९ ॥ संसाधितं कार्यमिदं सुराणां भस्मावशेष इति गतेऽपि देहे ॥ चैतन्यमात्रे
पवनात्मकेऽस्मिन् संमार्जितो भूपकृतस्तु पंथाः ॥ २० ॥ नीतं मया चात्मकृतं हि वाक्यं प्रहृष्टया वै यदुदाहृतं हि ॥ एवं विमृश्य क्षितिपालदे
वान्प्रणम्य हृष्टा च पुरोधसं स्वम् ॥ २१ ॥ प्राति स्थिता सूर्यविहीनसंज्ञे काले दशम्या जनमोहनाय ॥ कृच्छ्रांतरूपा च दिने च भुंक्ते प्रकृ
ष्टरूपा नरकाय नृणाम् ॥ २२ ॥ प्रातिस्थितां तां रविजो निरीक्ष्य प्रहृष्टवक्रो वचनं जगाद ॥ त्वया प्रतिष्ठा मम चारुनेत्रे कृतात्र लोके पुनरेव
सम्यक् ॥ विभेदितो रुक्मविभूषणस्य मत्तेभसंस्थः पटहः सुघोषः ॥ २३ ॥ दृष्टे कार्ये जनः सर्वः प्रत्ययं कुरुते त्विति ॥ २४ ॥ सूर्योदय
स्पृशा ह्येषा दशमी गर्हिता सदा ॥ अस्पृष्टमुदयं नृणां मोहनाय भविष्यति ॥ २५ ॥ विहाय तां यत्प्रिययोगभुक्तिं पादस्थिता सापि हृष्टश्य
रूपा ॥ सत्यं हि ते नाम विशालनेत्रे यन्मोहिनीत्येव जनो ब्रवीति ॥ २६ ॥ विमोहयित्वा हि जनं समस्तं पटे मदीये लिखितं करोपि ॥ इत्येव
मुक्त्वा तनयो विवस्वतः प्रणम्य तां ब्रह्मसुतां प्रहृष्टः ॥ २७ ॥ जगाम देवैः सह नाकलोकं करे गृहीत्वा लिपिलेखितारम् ॥ गतेषु देवेषु विमोहिनी
सा ब्रह्माणमासाद्य सुरासुरेशम् ॥ २८ ॥ विज्ञापयामास पितः पुरोधा ममायमत्युग्रतरश्च कोपात् ॥ दग्धे शरीरं मम लोकनाथ पुनः प्रपत्स्येऽथ
तथा कुरुष्व ॥ २९ ॥ विमोहितं चैव जगन्मयेदं प्राति समास्थाय यमस्य तिथ्याः ॥ जितो हि राज्ञा शमनः पुराद्य कृतो जयी तात तव प्रभावात् ॥ ३० ॥
तव कृत्यमिदं तात यत्पुनर्देहधारिणी ॥ भूयामहे जगन्नाथ ब्राह्मणं सांत्वयस्व भोः ॥ ३१ ॥ तच्छ्रुत्वा मोहिनीवाक्यं ब्रह्मा लोकविधानकृतं ॥ ब्राह्मणं
सांत्वयामास पुनरेव सुताकृते ॥ ३२ ॥ वसो तात निबोधेदं यद्वर्षमिदं हितावहम् ॥ तव चास्या महाभाग सर्वलोकहिताय च ॥ ३३ ॥ त्वयेयं
मोहिनी कोपात्कृता भस्मावशेषिता ॥ पुनः शरीरं याचेत तदाज्ञां देहि मानद ॥ ३४ ॥ मत्पुत्री तव याज्येयं दुर्गातिं तात गच्छति ॥ त्वया मया
च सपाल्या कृतकार्या तपस्विनी ॥ ३५ ॥ यदि त्वं शुद्धभावेन मां ज्ञापयसि मानद ॥ तातोऽहमस्या भूयोऽपि देहमुत्पादयाम्यहम् ॥ ३६ ॥ किंतु
विष्णुदिनस्थेषा वारिणी पापकारिणी ॥ यथा शुद्धचेत विप्रेन्द्र तथैवाशु विधीयताम् ॥ ३७ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य ब्रह्मणः स पुरोहितः ॥ याज्याया

वृ.ना.पु.
॥ २८९ ॥

देहयोगार्थमादिदेश मुदान्वितः ॥ ३८ ॥ विप्रवाक्यं समाकर्ण्य ब्रह्मा लोकपितामहः ॥ कमंडलुजलेनोक्षन्मोहिन्या देहभस्म ततः ॥ ३९ ॥ समुसिते
ब्रह्मणा लोककर्त्रा सा मोहिनी देहयुता बभूव ॥ प्रणम्य तातं च वसोः पुरोधसो जग्राह पादौ विनयेन नत्वा ॥ ४० ॥ ततो वसुर्याजक एव राज्ञो
मुदान्वितो याज्यनितंविनीं ताम् ॥ विमोहिनीं स्वामिसुतो जिह्मतां च जगाद वाक्यं विबुतामवीराम् ॥ ४१ ॥ वसुरुवाच ॥ क्रोधस्त्यक्तो मया देवि
ब्रह्मणो वचनादथ ॥ गर्तिते कारयिष्यामि तीर्थस्नानादिकर्मणा ॥ ४२ ॥ इत्युक्त्वा मोहिनीं विप्रो ब्रह्माणं जगतां पतिम् ॥ विससर्ज नमस्कृत्य
मोहिनीपितरं मुदा ॥ ४३ ॥ मोहिन्या वसुना चैव प्रीत्या ब्रह्मा विसर्जितः ॥ जगाम लोकं तमसः परमव्यक्तवर्त्मना ॥ ४४ ॥
स वसुर्ब्राह्मणश्रेष्ठो रुक्मांगदपुरोहितः ॥ मोहिनीं समनुग्राह्यां मत्वा हृदि विचारयन् ॥ ४५ ॥ मुहूर्तं ध्यानमापन्नो बुबुधे कारणं गतेः ॥ ४६ ॥
इति श्रीवृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीचरिते सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ स वसुर्मृपशार्दूल मोहिनीं याज्यकामिनीम् ॥
उवाच श्लक्ष्णया वाचा सर्वलोकहिते रतः ॥ १ ॥ वसुरुवाच ॥ शृणु मोहिनि वक्ष्यामि तीर्थानां लक्षणं पृथक् ॥ येन विज्ञातमात्रेण पापिनां गति
रुत्तमा ॥ २ ॥ सर्वेषामपि तीर्थानां श्रेष्ठा गंगा धरातले ॥ न तस्या सदृशं किंचिद्विद्यते पापनाशनम् ॥ ३ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य वसोः
स्वस्य पुरोधसः ॥ घणता मोहिनीं प्राह गंगास्नानकृतादरा ॥ ४ ॥ मोहिन्युवाच ॥ भगवन्वाडवश्रेष्ठ गंगामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ सर्वेषां च पुरा
णानां समंतं वद सांप्रतम् ॥ ५ ॥ श्रुत्वा माहात्म्यमतुलं गंगायाः पापनाशनम् ॥ पश्चात्पापविनाशिन्यां स्नातुं यास्ये त्वया सह ॥ ६ ॥
तच्छ्रुत्वा मोहिनीवाक्यं वसुः सर्वपुराणवित् ॥ माहात्म्यं कथयामास गंगायाः पापनाशनम् ॥ ७ ॥ वसुरुवाच ॥ ते देशास्ते जनपदास्ते शैला
स्तेऽपि चाश्रमाः ॥ येषां भागीरथी पुण्या समीपे वर्तते सदा ॥ ८ ॥ तपसा ब्रह्मचर्येण यज्ञैस्त्यागेन वा पुनः ॥ तां गतिं न लभेज्जंतुर्गंगा
संसेव्य यां लभेत् ॥ ९ ॥ पूर्वं वयसि पापानि कृत्वा कर्माणि ये नराः ॥ शेषे गंगां निषेवंते तेऽपि यांति परां गतिम् ॥ १० ॥ तिष्ठेद्युगसहस्रं तु
पादेनैकेन यः पुमान् ॥ मासमेकं तु गंगयां स्नातस्तुल्यफलाबुधौ ॥ ११ ॥ तिष्ठेतावाविच्छ्रयस्तु युगानामयुतं पुमान् ॥ तिष्ठेद्यथेष्टं यश्चापि
गंगयां स विशिष्यते ॥ १२ ॥ भूतानामिह सर्वेषां दुःखोपहतचेतसाम् ॥ गतिमन्वेपमाणानां न गंगासदृशी गतिः ॥ १३ ॥ प्रकृष्टैः पातकै
र्वोरैः पापिनः पुरुषाधमात् ॥ प्रसह्य तारयेद्रेगा गच्छतो निरयेऽशुचौ ॥ १४ ॥ ते समानास्तु मुनिभिर्विनं देवैः सवासवैः ॥ येऽभिगच्छन्ति सततं
गंगामभिमतां सुरैः ॥ १५ ॥ अंधाभ्रडान्द्रव्यहीनाश्च गंगा संपावयेद्वृहती विश्वरूपा ॥ देवैः संक्षेपुनिभिर्मानवैश्च निषेवित्वा सर्वकालं

सं. सं.
अ० ३८

॥ २८९ ॥

समृद्धये ॥ १६ ॥ पक्षादौ कृष्णपक्षे तु भूमौ संनिहिता भवेत् ॥ यावत्पुण्या ह्यमावास्या दिनानि दश मोहिनि ॥ १७ ॥ शुक्रप्रतिपदादेश्च
 दिनानि दश संख्यया ॥ पाताले सन्निधानं तु कुरुते स्वयमेव हि ॥ १८ ॥ आरभ्य शुक्लेकादश्या दिनानि दश यानि तु ॥ पंचम्यं
 तानि सा स्वर्गे भवेत्सन्निहिता सदा ॥ १९ ॥ कृते तु सर्वतीर्थानि त्रेतायां पुष्करं परम् ॥ द्वापरे तु कुरुक्षेत्रं कलौ गंगा विशिष्यते ॥ २० ॥
 कलौ तु सर्वतीर्थानि स्वं स्वं वीर्यं स्वभावतः ॥ गंगायां प्रतिमुंचति सा तु देवी न कुत्रचित् ॥ २१ ॥ गंगाभः कणदिग्धस्य वायोः संपर्शनादपि ॥
 पापशीला अपि नराः परां गतिमवाप्नुयुः ॥ २२ ॥ योऽसौ सर्वगतो विष्णुश्चित्स्वरूपी जनार्दनः ॥ स एव द्रवरूपेण गंगाभो नात्र संशयः ॥ २३ ॥
 ब्रह्महा गुरुहा गोघ्नः स्तेयी च गुरुतल्पगः ॥ गंगाभसा च पूयते नात्र कार्या विचारणा ॥ २४ ॥ क्षेत्रस्थमृद्धं वापि शीतमुष्णमथापि वा ॥ गांगेयं
 तु हरेत्तोयं पापमामरणांतिकम् ॥ २५ ॥ वर्ज्यं पर्युषितं तोयं वर्ज्यं पर्युषितं दलम् ॥ न वर्ज्यं जाह्नवीतोयं न वर्ज्यं तुलसीदलम्
 ॥ २६ ॥ मेरोः सुवर्णस्य च सर्वरत्नेः संख्योपलानामुदकस्य वापि ॥ गंगाजलानां न तु शक्तिरस्ति वक्तुं गुणाल्यापरिमाणमत्र
 ॥ २७ ॥ तीर्थयात्राविधिं कृत्स्नमकुर्वाणोऽपि यो नरः ॥ गंगातोयस्य माहात्म्यात्सोऽप्यत्र फलभागभवेत् ॥ २८ ॥ चिंतामणिगुणाच्चापि
 गंगायास्तोयविंदवः ॥ विशिष्टा यत्प्रयच्छति भक्तेभ्यो वाञ्छितं फलम् ॥ २९ ॥ गंडूषमात्रतो भक्त्या सकृद्गंगाभसा नरः ॥ कामधेनु
 स्तनोद्धृतान्मुक्ते दिव्यरसान्दिवि ॥ ३० ॥ शालग्रामशिलायां तु यस्तु गंगाजलं क्षिपेत् ॥ अपहत्य तमस्तीव्रं भाति सूर्यो यथोदये
 ॥ ३१ ॥ मनोवाक्यजैर्ग्रस्तः पापैर्विधैरपि ॥ वीक्ष्य गंगां भवेत्पूतः पुरुषो नात्र संशयः ॥ ३२ ॥ गंगातोयाभिषिक्ता तु भिक्षामभ्राति यः
 सदा ॥ सर्पवत्कंचुकं मुक्त्वा पापपीना भवेत्स वै ॥ ३३ ॥ हिमवद्विध्यसदृशा राशयः पापकर्मणाम् ॥ गंगाभसा विनश्यति विष्णुभक्त्या
 यथापदः ॥ ३४ ॥ प्रवेशमात्रं गंगायां स्नानार्थं भक्तितो नृणाम् ॥ ब्रह्महत्यादिपापानि हाहेत्पुक्ता प्रयांत्यलम् ॥ ३५ ॥ गंगातीरे वसेन्नित्यं
 गंगातोयं पिबेत्सदा ॥ यः पुद्गलं च मुच्येत पातकैः पूर्वसंचितैः ॥ ३६ ॥ यो वै गंगां समाश्रित्य नित्यं तिष्ठति निर्भयः ॥ स एव देवैर्मर्त्यैः
 च पूजनीयो महर्षिभिः ॥ ३७ ॥ किमष्टागेन योगेन किं तपोभिः किमध्वरैः ॥ वास एव हि गंगायां सर्वतोऽपि विशिष्यते ॥ ३८ ॥ किं यज्ञैर्वेदु
 मिर्जाप्यैः किं तपोभिर्धनार्पणैः ॥ स्वर्गमोक्षप्रदा गंगा मुखसेव्या यतः स्थिता ॥ ३९ ॥ यज्ञैर्यमैश्च नियमैर्दानैः संन्यासतोऽपि वा ॥ न तत्फलमवा
 प्रोति गंगां सेव्यं यदाप्नुयात् ॥ ४० ॥ प्रभासे गोसहस्रेण राहुग्रस्ते दिवाकरे ॥ यत्फलं लभते मर्त्यो गंगायां तद्दिनेन वै ॥ ४१ ॥ अन्योपायाश्च

यस्त्यक्ता मोक्षकामः सुनिश्चितः ॥ गंगातीरे सुखं तिष्ठेत्स वै मोक्षस्य भाजनम् ॥ ४२ ॥ वाराणस्यां विशेषेण गंगा सद्यस्तु मोक्षदा ॥ प्रतिमासं
चतुर्दश्यामष्टम्यां चैव सर्वदा ॥ ४३ ॥ गंगातीरे निवासश्च यावज्जीवं च सिद्धिदः ॥ कृच्छ्राणि सर्वदा कृत्वा यत्फलं सुखमश्नुते ॥ ४४ ॥
सदा चांद्रायणं चैव तल्लभेज्जाह्नवीतटे ॥ गंगासेवापरस्येह दिवसाद्धेन यत्फलम् ॥ ४५ ॥ न तच्छक्यं ब्रह्मसुते प्राप्तुं कतुशतेरपि ॥
सर्वयज्ञतपोदानयोगस्वाध्यायकर्मभिः ॥ ४६ ॥ यत्फलं तल्लभेद्वक्तव्यं गंगातीरनिवासतः ॥ यत्पुण्यं सत्यवचनेनैष्टिकब्रह्मचारिणाम्
॥ ४७ ॥ यदग्निहोत्रिणां पुण्यं तत्तु गंगानिवासतः ॥ समत्पितृदाराणां कुलकोटिमनंतकम् ॥ ४८ ॥ गंगाभक्तिस्तारयते संसारार्णवतो ध्रुवम् ॥
संतोषः परमैश्वर्यं तत्त्वज्ञानं सुखात्मनाम् ॥ ४९ ॥ विनयाचारसंपत्तिर्गंगाभक्तस्य जायते ॥ कृतकृत्यो भवेन्मर्त्यो गंगां प्राप्येव
केवलम् ॥ ५० ॥ तद्भक्तस्तत्परश्च स्यान्मृतो वापि न संशयः ॥ भक्त्या तज्जलसंस्पर्शी तज्जलं पिबते च यः ॥ ५१ ॥ अनायासेन हि नरो मोक्षो
पायं स विंदति ॥ दीक्षितः सर्वयज्ञेषु सोमपानं दिने दिने ॥ ५२ ॥ सर्वाणि येषां गंगायास्तोयैः कृत्यानि सर्वदा ॥ देहं त्यक्त्वा नरास्ते तु मोदन्ते
शिवसन्निधौ ॥ ५३ ॥ देवाः सोमार्कसंस्थानि यथा शकादयो मुखैः ॥ अमृतान्मुपभुञ्जति तथा गंगाजलं नराः ॥ ५४ ॥ कन्यादानैश्च विधिव
द्रुमिदानैश्च भक्तितः ॥ अन्नदानैश्च गोदानैः स्वर्णदानादिभिस्तथा ॥ ५५ ॥ रथाश्वगजदानैश्च यत्पुण्यं परिकीर्तितम् ॥ ततः शतगुणं पुण्यं
गंगाभक्षुलुकाशनात् ॥ ५६ ॥ चांद्रायणसहस्राणां यत्फलं परिकीर्तितम् ॥ ततोऽधिकफलं गंगतोयपानादवाप्यते ॥ ५७ ॥ गंडूषमात्रपाने
तु अश्वमेधफलं लभेत् ॥ स्वच्छंदं यः पिबेदंभस्तस्य मुक्तिः करे स्थिता ॥ ५८ ॥ त्रिभिः सारस्वतं तोयं सप्तभिस्त्वथ यामुनम् ॥ नार्मेदं
दशभिर्मसैर्गांगं वर्षेण जीर्यति ॥ ५९ ॥ शास्त्रेणाकृततोयानां मृतानां कापि देहिनाम् ॥ तदुत्तरफलावाप्तिर्गंगायामस्थियोगतः ॥ ६० ॥
चांद्रायणसहस्रं तु यश्चरेत्कायशोधनम् ॥ यः पिबेत्तु यथेष्टं हि गंगाम्भः स विशिष्यते ॥ ६१ ॥ गंगां पश्यति यः स्तौति स्नाति भक्त्या
पिबेज्जलम् ॥ स स्वर्गं ज्ञानममलं योगं मोक्षं च विंदति ॥ ६२ ॥ यस्तु सूर्याशुनिष्ठं गांगेयं पिबते जलम् ॥ गोमूत्रयावकाहाराद्गांगपानं
विशिष्यते ॥ ६३ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीवसुसंवादे गंगामाहात्म्यवर्णनं नामाष्टत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ वसुसेवा च ॥
शृणु मोहिनि वक्ष्यामि गंगाया दर्शने फलम् ॥ यदुक्तं हि पुराणेषु मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ १ ॥ भवंति निर्विषाः सर्पा यथा ताड्यस्य दश
नात् ॥ गंगासंदर्शनात्तद्भक्तसर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ २ ॥ सप्तावरान् सप्तपरान् पितृस्तेभ्यश्च ये परं ॥ पुमांस्तारयते गंगां वीक्ष्य स्पृष्ट्वावगाह्य

च ॥ ३ ॥ दर्शनात्स्पर्शनात्पातात्तथा गंगेति कीर्तनात् ॥ पुमान्पुनाति पुरुषाञ्जतशोऽथ सहस्रशः ॥ ४ ॥ ज्ञानमैश्वर्यमतुलं प्रतिष्ठापुर्न
 शस्तथा ॥ शुभानामाश्रमाणां च गंगादर्शनजं फलम् ॥ ५ ॥ सर्वेन्द्रियाणां चांचल्यं व्यसनानि च पातकम् ॥ निर्वृणत्वं च नश्यति गंगादर्शन
 मात्रतः ॥ ६ ॥ परहिंसां च कौटिल्यं परदोषाद्यवेक्षणम् ॥ दाभिकत्वं नृणां गंगादर्शनादेव नश्यति ॥ ७ ॥ सुदुर्मुहुस्तथा पश्येत्स्फुरेद्वापि मुहुर्मुहुः ॥
 भक्त्या यद्विच्छति नरः शाश्वतं पदमव्ययम् ॥ ८ ॥ वापीकूपतडांगादिप्रपासत्रादिभिस्तथा ॥ अन्वत्र यद्भवेत्पुण्यं तद्गंगादर्शनाद्भवेत् ॥ ९ ॥
 यत्फलं जायते पुंसां दर्शने परमात्मनः ॥ तद्भवेदेव गंगाया दर्शनाद्भक्तिभावतः ॥ १० ॥ नैमिषे च कुरुक्षेत्रे नर्मदायां च पुष्करे ॥ स्नानात्संस्पर्शना
 सेव्यं यत्फलं लभते नरः ॥ ११ ॥ तद्गंगादर्शनादेव कलौ प्रादुर्महर्षयः ॥ अथ ते स्मरणस्यापि गंगाया भूपभामिनि ॥ १२ ॥ प्रवक्ष्यामि फलं
 यत्तु पुराणेषु प्रकीर्तितम् ॥ अशुभैः कर्मभिर्मुक्तान्मनमानान्भवार्षवि ॥ १३ ॥ पततो नरके गङ्गा स्मृता दूरात्समुद्धरेत् ॥ योजनानां सहस्रेषु
 गंगां स्मरति यो नरः ॥ १४ ॥ अपि दुष्कृतकर्मा हि लभते परमां गतिम् ॥ स्मरणादेव गंगायाः पापसंघातपंजरम् ॥ १५ ॥ भेदं सहस्रधा याति
 गिरिव्रह्महो यथा ॥ गच्छंस्तिष्ठन्स्वपन्ध्यायजाग्रदुज्जन् हसन् रुदन् ॥ १६ ॥ यः स्मरेत्सततं गंगां स च मुच्येत बंधनात् ॥ सहस्रयोजनस्थाश्च गंगां
 भक्त्या स्मरन्ति ये ॥ १७ ॥ गंगागंगेति चाकुश्व मुच्यन्ते तेऽपि पातकात् ॥ ये च स्मरन्ति वै गंगां गंगाभक्तिपराश्च ये ॥ १८ ॥ तेऽप्यशेषैर्महापापैर्मु
 च्यन्ते नात्र संशयः ॥ भवनानि विचित्राणि विचित्राभरणाः स्त्रियः ॥ १९ ॥ आरोग्यं विज्ञसंपत्तिर्गंगास्मरणजं फलम् ॥ मनसा संस्मरेद्यस्तु गंगां
 दूरस्थितो नरः ॥ २० ॥ चांद्रायणसहस्रस्य स फलं लभते ध्रुवम् ॥ गङ्गा गङ्गा जपन्नाम योजनानां शते स्थितः ॥ २१ ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो
 विष्णुलोकं च गच्छति ॥ कीर्तनान्मुच्यते पापादर्शनान्मंगलं लभेत् ॥ २२ ॥ अवगाह्य तथा पीत्वा पुनात्यासप्तमं कुलम् ॥ सप्ताषरान्परान्सप्त
 सप्ताथ परतः परान् ॥ २३ ॥ गंगा तारयते पुंसां प्रसंगेनापि कीर्तिता ॥ अश्रद्धयापि गंगाया यस्तु नामानुकीर्तनम् ॥ २४ ॥ करोति पुण्यं
 वाहिन्याः सोऽपि स्वर्गस्य भाजनम् ॥ सर्वावस्थां गतो वापि सर्वधर्मविवर्जितः ॥ २५ ॥ गंगायाः कीर्तनेनैव शुभां गतिमवाप्नुयात् ॥ ब्रह्मरा गुरुहा
 गोघ्नः स्पृष्टो वा सर्वपातकैः ॥ २६ ॥ गंगातोयं नरः स्पृष्ट्वा मुच्यते सर्वपातकैः ॥ कदा द्रक्ष्यामि तां गंगां कदा स्नानं लभे ह्यहम् ॥ २७ ॥ इति पुंसा
 भिलषिता कुलानां तारयेच्छतम् ॥ अथ स्नानफलं देवि गंगायाः प्रवदामि ते ॥ २८ ॥ यच्छ्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ स्नातस्य गंगासलिले
 सद्यः पापं प्रणश्यति ॥ २९ ॥ अपूर्वपुण्यप्राप्तिश्च सद्यो मोहिनि जायते ॥ स्नातानां शुचिभिस्तोयेर्गांगेयैः प्रयतात्मनाम् ॥ ३० ॥ व्युष्टिर्भवति

वृ.ना.पु.

॥ २९१ ॥

या पुंसां न मा क्रतुशतैरपि ॥ अपहत्य तमस्तीव्रं यथा भात्युदये रविः ॥ ३१ ॥ तथापहत्य पाप्मानं भाति गंगाजलोक्षितः ॥ एकेनैवापि विधिना
स्नानेन वृषसुन्दरि ॥ ३२ ॥ अश्वमेधफलं मर्त्यो गंगायां लभते ध्रुवम् ॥ अनेकजन्मसंभूतं पुंसः पापं प्रणश्यति ॥ ३३ ॥ स्नानमात्रेण गंगायाः
सद्यः स्यात्पुण्यभाजनम् ॥ अन्यस्थानकृतं पापं गंगातीरे विनश्यति ॥ ३४ ॥ गंगातीरे कृतं पापं गङ्गास्नानेन नश्यति ॥ रात्रौ दिवा च संध्यायां
गंगायां तु प्रयत्नतः ॥ ३५ ॥ स्नात्वाश्वमेधजं पुण्यं गृहेऽप्युद्धततज्जले ॥ सर्वतीर्थेषु यत्पुण्यं सर्वेष्टायतनेषु च ॥ ३६ ॥ तत्फलं
लभते मर्त्यो गङ्गास्नानान्न संशयः ॥ महापातकसंयुक्तो युक्तो वा सर्वपातकैः ॥ ३७ ॥ गङ्गास्नानेन विधिवन्मुच्यते सर्वपातकैः ॥ गङ्गा
स्नानात्परं स्नानं न भूतं न भविष्यति ॥ ३८ ॥ विशेषतः कलिषुगे पापं हरति जाह्नवी ॥ निहत्य कामजान्दोषान्कायवाचित्तसंभवान्
॥ ३९ ॥ गङ्गास्नानेन भक्त्या तु मोदते दिवि देववत् ॥ वर्षं स्नाति च गंगायां यो नरो भक्तिसंयुतः ॥ ४० ॥ तस्य स्याद्वैष्णवे लोके स्थितिः
कल्पं न संशयः ॥ आमृत्युं स्नाति गंगायां यो नरो नित्यमेव च ॥ ४१ ॥ समस्तपापनिर्मुक्तः समस्तकुलसंयुतः ॥ समस्तभोगसंयुक्तो विष्णुलोके
महीयते ॥ ४२ ॥ परार्द्धद्वितयं यावन्नात्र कार्या विचारणा ॥ गंगायां स्नाति यो मर्त्यो नैरन्तर्येण नित्यदा ॥ ४३ ॥ जीवन्मुक्तः स चात्रैव मृतो
विष्णुपदं व्रजेत् ॥ प्रातःस्नानादशुणं पुण्यं मध्यदिने स्मृतम् ॥ ४४ ॥ सायंकाले शतगुणमनन्तं शिवसन्निधौ ॥ कपिलकोटिदानाद्रि गंगास्नानं
विशिष्यते ॥ ४५ ॥ कुरुक्षेत्रसमा गंगा यत्र तत्रावगाहिता ॥ हरिद्वारे प्रयागे च सिंधुसंगे फलाधिका ॥ ४६ ॥ ये मदीयांशुसंतप्त जले ते स्नाति
जाह्नवि ॥ ते भित्वा मेढलं याति मोक्षं चेति खर्वचः ॥ ४७ ॥ यो गृहे स्वे स्थितोऽपि त्वां स्नाने संकीर्तयिष्यति ॥ सोऽपि यास्यति नाकं वै
इत्याह वरुणश्च ताम् ॥ ४८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीचरिते गंगास्नानमाहात्म्यं नामैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ वसुरुवाच ॥
अथ कालविशेषं तु गंगास्नानस्य ते फलम् ॥ कीर्तयिष्यामि वामोरु सावधाना निशामय ॥ १ ॥ नैरन्तर्येण गंगायां माघे स्नाति च यो नरः ॥ स
शक्रलोके सुचिरं कालं तिष्ठेत्सगोव्रजः ॥ २ ॥ ततो ब्रह्मपुरं याति कल्पकोटिशतायुतैः ॥ नैरन्तर्येण विधिवद्गङ्गायां स्नाति यो नरः ॥ ३ ॥ षण्मास
मेककालाशी सकृदेवोत्तरयणे ॥ सोऽपि विष्णुपदं याति कुलानां शतमुदरम् ॥ ४ ॥ संकातिषु तु सर्वासु स्नात्वा गङ्गाजले नरः ॥ विमानेनार्क
वर्णेन स व्रजेद्विष्णुमंदिरम् ॥ ५ ॥ विषुवेऽयनसंक्रांतौ विशेषात्फलमीरितम् ॥ तपःसमं कार्तिकेऽपि गङ्गास्नाने फलं विदुः ॥ ६ ॥ मेघप्रवेशार्ककाले
कार्तिक्यां वापि मोहिनि ॥ माघस्नानाधिकं प्राहः कमलासनपूर्वकाः ॥ ७ ॥ संवत्सरस्नानजन्यं फलमक्षयकं तिथौ ॥ कार्तिके वापि वैशाखे नृनि

उ० सं०

अ० ४०

॥ २९१ ॥

प्राह पिता तव ॥ ८ ॥ मन्वादी च युगादी यत्प्रोक्तं गंगाजले फलम् ॥ स्नानेन याज्यवनिते त्रिमास्यापि च तत्फलम् ॥ ९ ॥ द्वादश्यां श्रवणक्षेत्रे
 अष्टम्यां पुण्ययोगतः ॥ आर्द्रायां च चतुर्दश्यां गंगास्नानं सुदुर्लभम् ॥ १० ॥ पूर्णिमा माघवे पुण्या तथा कार्तिकमाघयोः ॥ अमावस्यास्तथैतेषां
 गंगास्नाने सुदुर्लभाः ॥ ११ ॥ कृष्णाष्टम्यां सहस्रं तु शतं स्यात्सर्वपर्वसु ॥ अमायां च तथाष्टम्यां माघासितदले सति ॥ १२ ॥ अर्धोदयं तदा पर्व
 किंचिद्वृत्तं महोदयः ॥ महोदये शतगुणं लक्ष्मद्भौदये स्मृतम् ॥ १३ ॥ स्नानं गंगाजले देवि ग्रहणाच्चन्द्रसूर्ययोः ॥ मासत्रयस्नानफलं फाल्गुनाषाढ
 मासयोः ॥ १४ ॥ जन्मक्षेत्रे तु कृते स्नाने गंगायां भक्तिभावतः ॥ जन्मप्रभृति पापं वै संचितं हि विनश्यति ॥ १५ ॥ चतुर्दश्यां माघकृष्णे व्यतीपातश्च
 दुर्लभः ॥ कृष्णाष्टम्यां विशेषेण वैधृतिर्जाह्नवीजले ॥ १६ ॥ माघं सकलमेवापि नरो यो विधिपूर्वकम् ॥ अरुणोदयके स्नायी स तु जातिस्मरो
 भवेत् ॥ १७ ॥ सर्वशास्त्रार्थविज्ञानी नीरोगश्च भवेद्भवम् ॥ संकात्यां पक्षयोर्गते ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ॥ १८ ॥ गंगास्नातो नरः कामाद्ब्रह्मणः सदनं लभेत् ॥
 इंदोर्लक्षगुणं प्रोक्तं खेर्दशगुणं ततः ॥ १९ ॥ गंगातीरे तु संप्राप्ता इंदोः कोटी खेर्दश ॥ वारुणेन समायुक्ता मधौ कृष्णा त्रयोदशी ॥ गंगायां यदि लभ्येत
 सूर्यग्रहशतैः समा ॥ २० ॥ ज्येष्ठे मासि क्षितिसुतदिने शुक्लपक्षे दशम्यां हस्ते शैलादवतरदसौ जाह्नवी मर्त्यलोकम् ॥ पापान्यस्यां हरति हि तिथौ सा दशेषा
 द्यगंगा पुण्यं दद्यादपि शतगुणं वाजिमधकतोश्च ॥ २१ ॥ महापातकसंचानि यानि पापानि संति मे ॥ गोविंदद्वादशीं प्राप्य तानि मे हन जाह्नवि ॥ २२ ॥
 मघासंज्ञेन ऋक्षेण चंद्रः संपूर्णमंडलः ॥ गुरुणा याति संयोगं तन्महत्वं तिथेः स्मृतम् ॥ २३ ॥ गंगायां यदि लभ्येत सूर्यग्रहशतैः समा ॥ अथ
 देशविशेषेण स्नानस्य फलमुच्यते ॥ २४ ॥ कुरुक्षेत्रादशगुणा यत्र तत्रावगाहिता ॥ कुरुक्षेत्राच्छतगुणा यत्र विध्येन संयुता ॥ २५ ॥ विध्य
 च्छतगुणा प्रोक्ता कारीपुर्यां तु जाह्नवी ॥ सर्वत्र दुर्लभा गंगा त्रिषु स्थानेषु चाधिका ॥ २६ ॥ गंगाद्वारे प्रयागे च गंगासागरसंगमे ॥ एषु
 स्नाता दिवं याति ये मृतास्तेऽप्युनर्भवाः ॥ २७ ॥ गंगाद्वारे कुशावर्ते स्नाने पुण्यफलं शृणु ॥ सप्तानां राजसूयानां फलं स्यादश्वमेधयोः ॥ २८ ॥
 उपित्वा तत्र मासाद्दण्डां विश्वजितां फलम् ॥ दशायुतानां तु गवां दानपुण्यं विदुर्बुधाः ॥ २९ ॥ सरोत्तमेऽथ गोविंदं रुद्रं कनखले स्थितम् ॥
 स्नात्वा वाप्येषु गंगायां पुण्यमक्षयमाप्नुयात् ॥ ३० ॥ तीर्थं च सौकरं नाम महापुण्यं शुभे शृणु ॥ यस्मिन्नाविरभूत्पूर्वं वाराहाकृतिरच्युतः ॥ ३१ ॥
 शतस्याग्निचितां पुण्यं ज्योतिष्टोमद्वयस्य च ॥ अग्निष्टोमसहस्रस्य फलमाप्नोति मानवः ॥ ३२ ॥ तत्रैव ब्रह्मणस्तीर्थं ज्योतिष्टोमायुतस्य च ॥
 अश्वमेधत्रयस्यापि स्नातः पुण्यं लभेन्नरः ॥ ३३ ॥ कुन्जाख्यं तीर्थमनघं यत्र च व्याधयोऽखिलाः ॥ नश्यंति सर्वजन्मोत्थं पातकं चापि मोहिनि

बृ.ना.पु
॥ २९२ ॥

॥ ३४ ॥ अत्रान्यत्कापिलं तीर्थं यत्र स्नातो नरः शुभे ॥ कपिलाद्यायुतस्यापि दानतुल्यफलं लभेत् ॥ ३५ ॥
गंगाद्वारे कुशावर्ते बिल्वके नीलपर्वते ॥ तीर्थे कनखले स्नात्वा धृतपापो ब्रजेरिवम् ॥ ३६ ॥ पवित्रार्थं ततस्तीर्थं सर्वतीर्थोत्तमोत्तमम् ॥ द्वयो
र्विश्वजितोस्तत्र स्नानात्पुण्यं लभेन्नरः ॥ ३७ ॥ वेणीराज्यं ततस्तीर्थं सरयूयत्र गंगया ॥ सुपुण्यया महापुण्यया स्वसा स्वस्त्रेव संगता ॥ ३८ ॥ हरे
र्दक्षिणपादान्जक्षालनादमरापगा ॥ वामपादोद्भवा वापि सरयूर्मानसप्रसूः ॥ ३९ ॥ तीर्थे तत्रार्चयन् रुद्रं विष्णुं विष्णुत्वमाप्नुयात् ॥ पञ्चाश्वमेधफलदं
स्नानं तत्र प्रकीर्तितम् ॥ ४० ॥ ततस्तु गांडर्वं तीर्थं गंडकी यत्र संगता ॥ गोसहस्रस्य दानं च तत्र स्नानं समं द्रव्यम् ॥ ४१ ॥ रामतीर्थं ततः
पुण्यं वैकुण्ठं यत्र सन्निधौ ॥ सोमतीर्थं ततः पुण्यं यत्रासौ नकुलो मुनिः ॥ ४२ ॥ समभ्यर्च्य शिवं ध्यायन्नगतां तु समाययौ ॥ चंपकाख्यं पुण्यतीर्थं
यद्रंगोत्तरवाहिनी ॥ ४३ ॥ मणिकर्णिकया तुल्यं महापातकनाशनम् ॥ कलशाख्यं ततस्तीर्थं कलशादुत्थितो मुनिः ॥ ४४ ॥ अगस्त्यः पूजय
न् यत्र रुद्रं मुनिवरोऽभवत् ॥ सोमद्वीपं महापुण्यं तीर्थं वाराणसीसमम् ॥ ४५ ॥ सोमो यत्रार्चयन्नीशं रुद्रेण शिरसा धृतः ॥ विश्वामित्रस्य
भगिनी गंगया यत्र संगता ॥ ४६ ॥ तत्राप्लुतो नरो भूयाद्वासवस्य प्रियोऽतिथिः ॥ जडुद्वदे महातीर्थं स्नातो मर्त्यो हि मोहिनि ॥ ४७ ॥
एकविंशतिकुल्यानां तारको भवति ध्रुवम् ॥ तस्माददितितीर्थं च यत्रावापादितिर्हरिम् ॥ ४८ ॥ कश्यपात्तत्र सुभगे स्नानमाहुर्महोदयम् ॥
शिलोच्चयं महातीर्थं यत्र तप्त्वा तपः प्रजाः ॥ ४९ ॥ तृणादिभिः सह स्वर्गं याति तीर्थगणाश्रयात् ॥ इंद्राणीनामतीर्थं स्याद्यत्रेन्द्राणी तु वास
वम् ॥ ५० ॥ तपस्तप्त्वा पतिं लेभे सेव्यमेतत्प्रयागवत् ॥ पुण्यदं स्नातकं तीर्थं विश्वामित्रस्तपश्चरन् ॥ ५१ ॥ यत्र ब्रह्मर्षितां लेभे क्षत्रियस्तीर्थी
सेवया ॥ प्रद्युम्नतीर्थं तपसा ख्यातं यत्र स्मरो हरेः ॥ ५२ ॥ प्रद्युम्ननामा पुत्रोऽभूत्परं तत्र महोदयम् ॥ ततो दक्षप्रयागं तु गंगातो यमुनागत
॥ ५३ ॥ स्नात्वा तत्राक्षयं पुण्यं प्रयाग इव लभ्यते ॥ ५४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीवसुसंवादे गंगामाहात्म्ये स्थलविशेषस्नानफल
कथनं नाम चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४० ॥ वसुरुवाच ॥ अधावगाहनादीनां कर्मणां फलमुच्यते ॥ सावधाना शृणुष्व त्वं ब्रह्मपुत्रि नृपप्रिये ॥ १ ॥
येः पुण्यवाहिनी गंगा सकृद्रक्तयावगाहिता ॥ तेषां कुलानां लक्षं तु भवात्सारयते शिवा ॥ २ ॥ सामान्यस्थानतो देवि तत्र संध्या स्नुपासिता ॥ पुण्यं
लक्षगुणं कर्तुं समर्था द्विजपावनी ॥ ३ ॥ दत्ताः पितृभ्यो यत्रापस्तनयेः श्रद्धयान्वितेः ॥ अक्षयां तु प्रकुर्वति दत्ति मोहिनि बुलभाम् ॥ ४ ॥
यावंतश्च तिला मर्त्यैर्गृहीताः पितृकर्मणि ॥ तावद्र्षसहस्राणि पितरः स्वर्गवासिनः ॥ ५ ॥ पितृलोकेषु ये केचित्सर्वेषां पितरः स्थिताः ॥ तस्य

उ० सं०
अ० ४१

॥ २९२ ॥

माणाः परां तृप्तिं याति गंगाजलेः शुभे ॥ ६ ॥ य इच्छेत्सफलं जन्म संततिं वा शुभानने ॥ स पितृस्तर्पयेद्गंगामभिगम्य सुरास्तथा ॥ ७ ॥
 ये मता दुर्गता मर्त्यास्तर्पितास्तत्कुलोद्भवेः ॥ कुशेस्तिलैर्गांगजलेस्ते प्रयाति हरेः पदम् ॥ ८ ॥ स्वर्गसंस्थाश्च ये केचित्पितरः पुण्यशीलिनः ॥
 ते तर्पिता गांगजलैर्मोक्षं याति विधेर्वचः ॥ ९ ॥ मासं तर्पणमात्रेण पिंडसंपातनेन च ॥ गंगायां पितरः सर्वे सुप्रीताः सूर्यवर्चसः ॥ १० ॥ अप्सरो
 गणसंयुक्तान्हेमरत्नविभूषितान् ॥ मुक्ताजालपरिच्छन्नान्वेणुवीणानिनादितान् ॥ ११ ॥ भेरीशंखमृदंगादिनिर्घोषान्स्वभूषितान् ॥ गन्धर्वदेह
 रुचिरान्दिव्यभोगसमन्वितान् ॥ १२ ॥ आरुह्य तु विमानाग्र्यान्ब्रह्मलोकं प्रयाति हि ॥ गंगायां तु नरः स्नात्वा यो नित्यं लिङ्गमर्चयेत् ॥ १३ ॥
 एकेन जन्मना मोक्षं परमाप्नोति स ध्रुवम् ॥ अग्निहोत्राणि वेदाश्च यज्ञाश्च बहुदक्षिणाः ॥ १४ ॥ गंगायां लिङ्गपूजायाः कोट्यंशेनापि नो
 समाः ॥ पितृनुदिश्य वा देवान्गंगाभोभिः प्रसिचयेत् ॥ १५ ॥ तृप्ताः स्युस्तस्य पितरो नरकस्थाश्च तत्क्षणात् ॥ मृतकुम्भात्ताम्रकुम्भे
 स्तु घ्नानं दशगुणं स्मृतम् ॥ १६ ॥ रौप्यैः शतगुणं पुण्यं हेमैः कोटिगुणं स्मृतम् ॥ एवमर्घ्यं च नैवेद्ये वलिपूजादिषु कृमात् ॥ १७ ॥ पात्रां
 तरविशेषेण फलं चैवोत्तरोत्तरम् ॥ विभवे सति यो मोहान्न कुर्याद्विधिविस्तरम् ॥ १८ ॥ न स तत्कर्मफलभागदेवद्रोही प्रकीर्त्यते ॥
 देवानां दर्शनं पुण्यं दर्शनात्स्पर्शनं वरम् ॥ १९ ॥ स्पर्शनादर्चनं श्रेष्ठं घृतस्नानमतः परम् ॥ प्रादुर्गंगाजलैः स्नानं घृतस्नानसमं बुधाः ॥ २० ॥
 अर्घ्यं द्रव्यविशेषेण गंगातोयेन यः सकृत् ॥ मागधप्रस्थमात्रेण ताम्रपात्रस्थितेन च ॥ २१ ॥ देवताभ्यः प्रदद्यात्तु स्वकीयपितृभिः सह ॥
 पुत्रपौत्रैश्च संयुक्तः स च वै स्वर्गमाप्नुयात् ॥ आपः क्षीरं कुशग्राणि घृतं दधि तथा मधु ॥ २२ ॥ रक्तानि करवीराणि तथा वै रक्तचन्दनम् ॥
 अष्टाङ्गैरेष युक्तोऽर्घ्यं भानवे परिकीर्तितः ॥ २३ ॥ विष्णोः शिवस्य सूर्यस्य दुर्गाया ब्रह्मणस्तथा ॥ गंगातीरे प्रतिष्ठां तु यः करोति नरोत्तमः ॥ २४ ॥
 तथेवायतनान्येषां कारयत्यपि शक्तिः ॥ अन्यतीर्थेषु करणात्कोटिकोटिगुणं भवेत् ॥ २५ ॥ गंगातीरसमुद्भूतमृदा स्निग्धानि शक्तिः ॥
 सलक्षणानि कृत्वा तु प्रतिष्ठाप्य दिने दिने ॥ २६ ॥ मंत्रैश्च पत्रपुष्पाद्यैः पूजयित्वा च शक्तिः ॥ गंगायां निक्षिपेन्नित्यं तस्य पुण्यमनंतकम् ॥ २७ ॥
 सर्वानंदप्रदायिन्यां गंगायां यो नरोत्तमः ॥ अष्टाक्षरं जपेद्भक्त्या मुक्तिस्तस्य करे स्थिता ॥ २८ ॥ नमो नारायणायेति प्रणवाद्यं नियम्य
 च ॥ षण्मासं जपतः सर्वा ह्युपतिष्ठति सिद्धयः ॥ २९ ॥ नमः शिवायेति मंत्रं सतारं विधिना तु यः ॥ ऋतुविशतिल्लं वै जपेत्सप्तशतम्
 शंकरः ॥ ३० ॥ पञ्चाक्षरी सिद्धविद्या शिव एव न संशयः ॥ अपवित्रः पवित्रो वा जपन्निष्पातको भवेत् ॥ ३१ ॥ पूजितायां तु गंगायां पूजिताः सर्व

देवताः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पूजयेदमरापगाम् ॥ ३२ ॥ चतुर्भुजां त्रिनेत्रां च सर्वावयवशीभिताम् ॥ रत्नकुम्भसितांभोजवराभयकरां
 शुभाम् ॥ ३३ ॥ श्वेतवस्त्रपरीधानां मुक्तामणिविभूषिताम् ॥ सुप्रसन्नां सुवदनां करुणाद्रहदंबुजाम् ॥ ३४ ॥ सुधाप्लावितभूपृष्ठां त्रैलोक्य-
 नमितां सदा ॥ ध्यात्वा जलमयीं गंगां पूजयन्पुण्यभागभवेत् ॥ ३५ ॥ मासार्द्धमपि यस्त्वेवं नैरंतर्येण पूजयेत् ॥ स एव देवसदृशो बहुकाले फलाधिकः
 ॥ ३६ ॥ वैशाखशुक्लसप्तम्यां जह्नुना जाह्नवी पुरा ॥ क्रोधात्पीता पुनस्त्यक्ता कर्णरंध्रात् दक्षिणात् ॥ ३७ ॥ तां तत्र पूजयेद्देवीं गंगां गगनमेखलाम् ॥
 अक्षयायां तु वैशाखे कार्तिकेऽपि शुभानने ॥ ३८ ॥ रात्रौ जागरणं कृत्वा यवात्रैश्च तिलैस्तथा ॥ विष्णुं गंगां च शंभुं च पूजयेद्रक्ति-
 भावतः ॥ ३९ ॥ तथा सुगंधैः कुसुमैः कुंकुमागरुचंदनैः ॥ तुलसीविल्वपत्राद्यैर्मातुलंगफलादिभिः ॥ ४० ॥ धूपैर्दीपैश्च नैवेद्यैर्यथा
 विभवविस्तरेः ॥ कल्पकोटिसहस्राणि कल्पकोटिशतानि च ॥ ४१ ॥ दिव्यं विमानमास्थाय विष्णुलोके महीयते ॥ ततो महीतलं प्राप्य
 राजा भवति धार्मिकः ॥ ४२ ॥ भुक्त्वा विविधसौख्यानि रूपशीलगुणान्वितः ॥ देहांते ज्ञानवान्भूत्वा शिवसायुज्यमाप्नुयात् ॥ ४३ ॥
 यज्ञो दानं तपो जप्यं श्राद्धं च सुरपूजनम् ॥ गंगायां तु कृतं सर्वं कोटिकोटिगुणं भवेत् ॥ ४४ ॥ यस्त्वक्षयतृतीयायां गंगातीरे ददाति वै ॥
 धृतधेनुं विधानेन तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ ४५ ॥ कल्पकोटिसहस्राणि कल्पकोटिशतानि च ॥ सहस्रादित्यसंकाशः सर्वकामसमन्वितः ॥ ४६ ॥ हेमरत्न-
 मये चित्रे विमाने हंसभूषिते ॥ स्वकीयपितृभिः सार्द्धं ब्रह्मलोके महीयते ॥ ४७ ॥ ततस्तु जायते विप्रो गंगातीरे धनान्वितः ॥ अंते तु
 ब्रह्मविद्भूत्वा मोक्षमाप्नोत्यसंशयः ॥ ४८ ॥ तथैव गोप्रदानं च विधिना कुरुते तु यः ॥ गोलोमसंख्यवर्षाणि स्वर्गलोके महीयते ॥ ४९ ॥ जायते च कुल-
 पश्चाद्भनधान्यसमाकुले ॥ रत्नकांचनभूषणं शीलविद्यायशोन्विते ॥ ५० ॥ स भुक्त्वा विपुलान्भोगान्पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ मोक्षभागी भवेन्नूनं नात्र
 कार्या विचारणा ॥ ५१ ॥ कपिला यदि दत्ता स्याद्विधिना वेदपारगे ॥ नरकस्थान्पितृन्सर्वान्स्वर्गं नयति वै तदा ॥ ५२ ॥ भूमिं निवर्तनमितां गंगातीरे
 ददाति यः ॥ भूमिरेणुप्रमाणान्वदं ब्रह्मविष्णुशिवातिगः ॥ ५३ ॥ जायते च पुनर्भूमौ सप्तद्वीपपतिर्भवेत् ॥ भेरीशंखादिनिघोषैर्गीतवादित्रनिःस्वनैः ॥ ५४ ॥
 स्तुतिभिर्मागधानां च सुतोऽसौ प्रतिबुध्यते ॥ सर्वसौख्यान्यवाप्येह सर्वधर्मपरायणः ॥ ५५ ॥ नरकस्थान्पितृन्सर्वान्प्रापयित्वा दिवं तथा ॥
 स्वर्गस्थितान्मोक्षयित्वा स्वयं ज्ञानी च मोहिनि ॥ ५६ ॥ अंते ज्ञानासिना छित्वा अविद्यां पंचपर्विकाम् ॥ परं वेराग्यमापन्नः परं ब्रह्माधि-
 गच्छति ॥ ५७ ॥ सप्तहस्तेन दंडेन त्रिशदंडा निवर्तनम् ॥ त्रिभागहीनं गोचर्म मानमाह विधिः स्वयम् ॥ ५८ ॥ ग्रामं गंगातटे यो वै ब्राह्मणेभ्यः प्रय-

च्छति ॥ ब्रह्मविष्णुशिवप्रीत्यै दुर्गाया भास्करस्य च ॥ ५९ ॥ सर्वदानेषु यत्पुण्यं सर्वयज्ञेषु यत्फलम् ॥ तपोमतेषु पुण्येषु यत्फलं पार
 कीर्तितम् ॥ ६० ॥ सहस्रगुणितं तत्तु विज्ञेयं मामदायिनः ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशो विमाने वैष्णवे पुरे ॥ ६१ ॥ क्रीडते शांकरे वापि स्तुतो देवा
 दिभिर्भुदा ॥ भूमिरेण्वदसंख्याकं कालं स्थित्वा च तत्र सः ॥ ६२ ॥ अणिमादिगुणैर्मुक्ते योगिनां जायते कुले ॥ अक्षयायां तु यो
 देवि स्वर्णं षोडशमासिकम् ॥ ६३ ॥ ददाति द्विजमुख्याय सोऽपि लोकेषु पूज्यते ॥ अन्नदानाद्विष्णुलोकं शैवं वै तिलदानतः ॥ ६४ ॥ ब्राह्मं
 रत्नप्रदानेन गोहिरण्येन वासवम् ॥ गोधर्वं स्वर्णवासोभिः कीर्तिं कन्याप्रदानतः ॥ ६५ ॥ विद्यया मुक्तिदं ज्ञानं प्राप्य यायात्रिरंजनम् ॥ गंगातीरे
 नरो यस्तु नानावृक्षैः समन्वितम् ॥ ६६ ॥ आरामं कारयेद्भक्त्या गृहं चोपवनान्वितम् ॥ कदलीनारिकेरैश्च कपित्थाशोकचंपकैः ॥ ६७ ॥ पनसैर्विल्ववृ
 क्षैश्च कंदवाश्वत्थपाटलैः ॥ आम्रेस्तालेर्नागरैर्वृक्षैरन्यैश्च संयुतम् ॥ ६८ ॥ जातीविजयसंयुक्तं तथा पाटलराजितम् ॥ निचितं कारयित्वैवमावासं पुष्पशोभि
 तम् ॥ ६९ ॥ शिवाय विष्णवे वापि दुर्गायै भास्कराय च ॥ प्रयच्छति तथा भक्त्या सर्वार्थं परिकल्प्य च ॥ ७० ॥ तस्य पुण्यफलं वक्ष्ये संक्षेपात्रतु विस्तरात् ॥
 यावन्ति तेषां वृक्षाणां पुष्पमूलफलानि च ॥ ७१ ॥ बीजानि च विचित्राणि तेषां मूलानि वै तथा ॥ तावत्कल्पसहस्राणि तेषां लोकेषु संस्थितिः
 ॥ ७२ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीवसुसंवादे गङ्गामाहात्म्ये दानादिविषिवर्णनं नामैकचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ मोहिन्यु
 वाच ॥ धन्याहं कृतकृत्याहं सफलं जीवितं मम ॥ यच्छ्रुतं त्वन्मुखोभोजाद्गंगामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ १ ॥ अहो गङ्गासमं तीर्थं नास्ति किञ्चिद्दरा
 तले ॥ यस्याः संदर्शनादीनामीदृशं पुण्यमीरितम् ॥ २ ॥ गुडधेन्वादिधेनूनां विधानं च यथाक्रमम् ॥ तथा कथय विप्रेन्द्र भक्ताहं तव सर्वदा ॥ ३ ॥
 वसिष्ठ उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा मोहिनीवाक्यं वसुस्तस्याः पुरोहितः ॥ वेदागमानां तत्तच्चः स्मयमान उवाच ह ॥ ४ ॥ वसुरुवाच ॥ शृणु मोहिनि
 वक्ष्यामि यत्पृष्टं हि त्वया मम ॥ गुडधेनुविधानं च यथा शास्त्रे प्रकीर्तितम् ॥ ५ ॥ कृष्णाजिनं चतुर्दंस्तं प्राग्भीवं विन्यसेद्भुवि ॥ गोमयेनोपलि
 तायां कुशानास्तीर्य यन्नतः ॥ ६ ॥ प्राङ्मुखीं कल्पयेद्देनुमुदकपादां सवत्सकाम् ॥ उत्तमां गुडधेनुस्तु चतुर्भरिः प्रकीर्तिता ॥ ७ ॥ वत्सं भारेण
 कुर्वीत भारभ्यां मय्यमा स्मृता ॥ अद्भ्यभारेण वत्सः स्यात्कनिष्ठा भारकेण तु ॥ ८ ॥ चतुर्थांशेन वत्सः स्याद्दशद्वितानुसारतः ॥ प्रभुः
 प्रथमकल्पस्य योऽनुकल्पेन वर्तयेत् ॥ ९ ॥ न सांपायिकं तस्य दुर्मतेर्जायते फलम् ॥ धेनुवत्सौ घृतस्येतौ सितश्चक्ष्णाविरावृतौ ॥ १० ॥ शुक्ति
 कर्णाविभुपादौ शुद्धमुक्ताफलेक्षणौ ॥ सितसूत्रशिरालौ च सितकंबलकंबलौ ॥ ११ ॥ ताम्रगंडूकशृङ्गौ तौ सितचामरलोमकौ ॥ विद्रुमकमगो

वृ.ना.पु.
॥ २९४ ॥

पेतौ नवनीतस्तनान्वितौ ॥ १२ ॥ कांस्यदोहाविंदनीलमणिकल्पिततारकौ ॥ सुवर्णशृंगाभरणौ शुद्धरौप्यसुराबुभौ ॥ १३ ॥ नानाफल
समायुक्तौ प्राणगन्धकरंडकौ ॥ इत्येवं रचयित्वा तु धूपदीपैरथार्चयेत् ॥ १४ ॥ या लक्ष्मीः सर्वभूतानां या च देवेष्ववस्थिता ॥ धेनुरू
पेण सा देवी मम शान्तिं प्रयच्छतु ॥ १५ ॥ देहस्था या च रुद्राणां शंकरस्य सदा प्रिया ॥ धेनुरूपेण सा देवी मम पापं व्यपोहतु ॥ १६ ॥
विष्णोर्वक्षसि या लक्ष्मीः स्वाहारूपा विभावसोः ॥ चन्द्रार्कशक्रशक्तिर्या धेनुरूपास्तु सा त्रिये ॥ १७ ॥ चतुर्मुखस्य या लक्ष्मीर्लक्ष्मीर्या धनदस्य
च ॥ लक्ष्मीर्या लोकपालानां सा धेनुर्वरदास्तु मे ॥ १८ ॥ स्वधा या पितृमुख्यानां स्वाहा यज्ञभुजा च या ॥ सर्वपापहरा धेनुः सा मे शान्तिं प्रय
च्छतु ॥ १९ ॥ एवमामंत्र्य तां धेनुं ब्राह्मणाय निवेदयेत् ॥ विधानमेतद्वेदनां सर्वासामिह पठ्यते ॥ २० ॥ यास्तु पापविनाशिन्यः कीर्तिता दश
धेनवः ॥ तासां स्वरूपं वक्ष्यामि शास्त्रोक्तं शृणु मोहिनि ॥ २१ ॥ प्रथमा गुडधेनुः स्याद् घृतधेनुरथापरा ॥ तिलधेनुस्तृतीया च चतुर्थी जलसं
ज्ञिता ॥ २२ ॥ पञ्चमी क्षीरधेनुश्च षष्ठी मधुमयी स्मृता ॥ सप्तमी शर्कराधेनुर्दधिधेनुस्तथाष्टमी ॥ २३ ॥ रत्नधेनुश्च नवमी दशमी तु स्वरूपतः ॥
कुंभाः स्युर्द्रवधेनूनां चेतारासां तु राशयः ॥ २४ ॥ सुवर्णधेनुमप्यत्र केचिदिच्छति सूरयः ॥ नवनीतेन तैलेन तथा कंठपि महर्षयः ॥ २५ ॥ एतदेव
विधानं स्यादेत एष ह्युपस्कराः ॥ मन्त्रावाहनसंयुक्ताः सदा पर्वणि पर्वणि ॥ २६ ॥ यथाश्रद्धं प्रदातव्या भुक्तिमुक्तिफलप्रदाः ॥ अनेकयज्ञफल
दाः सर्वपापहराः शुभाः ॥ २७ ॥ अयने विषुवे पुण्ये व्यतीपातेऽथवा पुनः ॥ युगादौ चैव मन्वादौ चोपरागादिपर्वसु ॥ २८ ॥ गुडधेन्वादयो
देया भक्तिश्रद्धासमन्वितैः ॥ तीर्थेषु स्वर्गहे वापि गंगातीरे विशेषतः ॥ २९ ॥ एवं दत्त्वा विधानेन धेनुं द्विजवराय च ॥ प्रदक्षि
णीकृत्य विप्रं दक्षिणाभिः प्रतोष्य च ॥ ३० ॥ ऋत्विजः प्रीतिसंयुक्तो नमस्कृत्य विसर्जयेत् ॥ ततः संपूजयेद्द्वंगां विधिना
सुसमाहितः ॥ ३१ ॥ अष्टमूर्तिधरां देवीं दिव्यरूपां निरीक्ष्य च ॥ शालितंदुलप्रस्थेन द्विप्रस्थपयसा तथा ॥ ३२ ॥ पायसं कारयित्वा च दत्त्वा
मधु घृतं तथा ॥ प्रत्येकं पलमात्रं च भक्तिभावेन संयुतः ॥ ३३ ॥ तत्पायसमपूर्णांश्च मोदका मंडलानि च ॥ तथा गुंजार्द्धमात्रं च सुवर्णं रूप्यमेव
च ॥ ३४ ॥ चंदनागरुकरूपं कुंकुमानि च गुग्गुलुम् ॥ विल्वपत्राणि दूर्वाश्च रोचना सितचंदनम् ॥ ३५ ॥ नीलोत्पलानि चान्यानि पुष्पाणि सुर
भीणि च ॥ यथाशक्ति महाभक्त्या गंगायां चैव निसिपेत् ॥ ३६ ॥ मन्त्रेणानेन सुभगे पुराणोक्तेन चापि हि ॥ अंगायै नागयण्यै शिवायै च नमो
नमः ॥ ३७ ॥ एतदेव विधानं तु मासि मासि च मोदिनि ॥ पौर्णमास्यामपायं वा कार्यं प्रातः समाहितैः ॥ ३८ ॥ सर्वं यस्तु नरो भक्त्या यथा

उ० ख०
अ० ४२

॥ २९४ ॥

शक्त्यर्चयन्मुदा ॥ हविष्याशी मिताहारो ब्रह्मचर्यसमन्वितः ॥ ३९ ॥ दिने वापि तथा रात्रौ नियमेन च मोहिनि ॥ संवत्सरान्ते तस्येषा गंगा दिव्य
 वपुर्देरा ॥ ४० ॥ दिव्यमाल्यांवरा चैव दिव्यरत्नविभूषिता ॥ प्रत्यक्षरूपा पुरतस्तिष्ठत्येव वरप्रदा ॥ ४१ ॥ एवं प्रत्यक्षरूपां तां गंगां दिव्यवपुर्देराम् ॥
 दृष्ट्वा स्वचक्षुषा मर्त्यैः कृतकृत्यो भवेच्छुभे ॥ ४२ ॥ यान्यान्कामयते मर्त्यः कामास्तांस्तानवाप्नुयात् ॥ निष्कामस्तु लभेन्मोक्षं विप्रस्तेनैव
 जन्मना ॥ ४३ ॥ एतद्विधानं च मयोदितं ते पृष्टं हि सर्वं गुडधेनुपूर्वम् ॥ गंगार्चनं मुक्तिकरं व्रतं न सांवत्सरं श्रीपतितुष्टिदं हि ॥ ४४ ॥
 इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीवसुसंवादे गंगामाहात्म्ये गुडधेनुविधिकथनं नाम द्विचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥
 वसोर्वचनमाकर्ण्य गङ्गामाहात्म्यमुचकम् ॥ पुनः पप्रच्छ राजेन्द्र तं विप्रं स्वपुरोहितम् ॥ १ ॥ मोहिन्युवाच ॥ श्रुतं विप्र मया
 सर्वं गोदानादि शुभावहम् ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि गङ्गाव्रतमनुत्तमम् ॥ २ ॥ गङ्गादीनां पूजनं च स्थापनं तत्र वा द्विज ॥ किं
 फलं वद सर्वज्ञ त्वामहं शरणं गता ॥ ३ ॥ अधुना गतिदाता त्वं वर्जितायाश्च बंधुभिः ॥ पत्या विरहिता चाहं पुत्रहीना विदांबर ॥ ४ ॥
 त्वामेव शरणं प्राप्ता पितुर्वचनगौरवात् ॥ तद्भवान्प्रणताया मे गंगामाहात्म्यसंयुतम् ॥ देवताराधनं ब्रूहि यच्छ्रुत्वा मुच्यते ह्यघात ॥ ५ ॥
 वसिष्ठ उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा मोहिनीवाक्यं वसुर्विप्रः प्रतापवान् ॥ सभाज्य मोहिनीं भूष प्राह वेदविदां वरः ॥ ६ ॥ वसुरुवाच ॥ साधु पृष्टं त्वया
 देवि लोकानां हितकाम्यया ॥ ७ ॥ गंगामाहात्म्यमखिलं महापापप्रणाशनम् ॥ वृषध्वजेन कथितं शिवेन दयया पुरा ॥ ८ ॥ प्रीत्या देव्याभि
 पृष्टेन गंगातीरनिवासिना ॥ देवेस्तु भक्तं पूर्वाह्ने मध्याह्ने ऋषिभिस्तथा ॥ ९ ॥ अपराह्णे च पितृभिः शर्वर्यां गुह्यकादिभिः ॥ सर्वा वला अतिक्रम्य
 नक्तभोजनशुभ्रतमम् ॥ १० ॥ उपवासाद्वरं भैक्ष्यं भैक्ष्याद्वरमयाचितम् ॥ अयाचिताद्वरं नक्तं तस्मान्नक्तं समाचरेत् ॥ ११ ॥ हविष्यभोजनं स्नानं
 सत्यमाहारलाचवम् ॥ अग्निकाव्यमघःशय्यां नक्ताशी पदं समाचरेत् ॥ १२ ॥ गंगातीरे माचमासे यः कुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ शिवायतनपाशे तु
 कृशरं पृतसंयुतम् ॥ १३ ॥ नैवेद्यं च निवेद्यैव कृशराग्रं शिवस्य तु ॥ काष्ठमौनेन भुञ्जानो जिह्वालौल्यं विवर्जयेत् ॥ १४ ॥ पलाशपत्रे भुञ्जानः शिवं
 स्मृत्वा जितेंद्रियः ॥ धर्मराजस्य देव्याश्च पृथक्पिण्डं प्रकल्पयेत् ॥ १५ ॥ सोपवासश्चतुर्दश्यां भवेदुभयपक्षयोः ॥ पौर्णमास्यां तु गंधेश्व गंगायाः सलिले
 स्तथा ॥ १६ ॥ शिवं संस्नाप्य पयसा मध्वाज्यदधिभिः पृथक् ॥ तथैव हेमपुष्पं च लिंगमाग्निं विनिक्षिपेत् ॥ १७ ॥ ततो दद्यात्तु शक्त्यैवाप्यथ पृत

वृ.ना.पु.

॥ २९५ ॥

पाचितम् ॥ तिलाढकं प्रष्टव्याथ शिवलिंगोपरि क्षिपेत् ॥ १८ ॥ नीलोत्पलैश्च सर्वेशं पूजयेत्पंकजैरपि ॥ तदलभे तु सौवर्णैः पंकजैः पूजयेद्दरम् ॥ १९ ॥ पायसं
चात्र मध्वक्तं घृतयुक्तं च गुग्गुलुम् ॥ घृतदीपं तथा चैव चंदनाद्यैर्विलेपनम् ॥ २० ॥ दद्याद्भक्त्या महेशाय तथा पत्रफलानि च ॥ कृष्णगो
मिश्रं चैव सरूपं च निवेदयेत् ॥ २१ ॥ भोजयेद्ब्राह्मणानघो मासांते तु सदक्षिणान् ॥ वर्जयेन्मधु मांसं च तं मांसं ब्रह्मचर्यवान् ॥ २२ ॥ एवं
कृत्वा यथोष्टमेकवारमिदं व्रतम् ॥ यमैश्च नियमैर्युक्तैः श्रद्धाभक्तिपरायणः ॥ २३ ॥ इह भोगानवाप्नोति प्रेत्य चातुर्त्तमां गतिम् ॥ इन्द्र
नीलप्रतीकारोर्विमानैः शिखिसंयुतैः ॥ २४ ॥ दिव्यरत्नमयैश्चैव दिव्यभोगसमन्वितैः ॥ गत्वा शिवपुरं रम्यं सर्वस्वकुलसंयुतः ॥ २५ ॥
सुहृद्भिर्विविधैश्चैव विविधानप्यभीप्सितान् ॥ भुक्त्वा भोगानशेषांश्च यावदाभूतसंप्लवम् ॥ २६ ॥ ततो भवति धर्मात्मा जंबूद्वीप
पतिस्तथा ॥ तत्र भुक्ते समस्तौश्च भोगान्विगतकल्मषः ॥ २७ ॥ सुरूपः सुभगश्चैव तथा विहितशासनः ॥ सर्वरोगविनिर्मुक्तः सो
ऽन्येतत्फलभागभवेत् ॥ २८ ॥ वैशाखे शुक्लपक्षे वा चतुर्दश्यां समाहितः ॥ शाल्यत्रं क्षीरसंयुक्तं यः कुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ २९ ॥ शिवं संपूज्य
पुष्पाद्यैर्भोज्यं तु संनिवेद्य च ॥ काष्ठमौनेन भुंजानो वटकोष्ठेन वै तथा ॥ ३० ॥ मौनेन प्रयतो भूत्वा कुर्याद्द्विदंतधावनम् ॥ शिवलिंगसमीपे तु
गंगातीरे निशि स्वपेत् ॥ ३१ ॥ पौर्णमास्यां प्रभाते तु गंगायां विधिना तथा ॥ स्नात्वोपवासं संकल्प्य कुर्याज्जागरणं निशि ॥ ३२ ॥ लिंगं
घृतेन संस्नाप्य पुष्पगंधादिभिस्तथा ॥ नेत्रेण वृषदीपैश्च संपूज्य वृषभं शुभम् ॥ ३३ ॥ सुप्तेतपुष्पवस्त्राद्यैर्हारीद्वैश्चंदनेस्तथा ॥ अलंकृत्य
विधानेन शिवाय विनिवेदयेत् ॥ ३४ ॥ ब्राह्मणाश्च यथाशक्ति पायसेन तु भोजयेत् ॥ एवं सकृच्च यो भक्त्या करोति श्रद्धयान्वितः ॥ ३५ ॥
लभते देवपादोदगुगानां द्विसहस्रकम् ॥ तपः कृत्वा तु नियमाद्यत्पुण्यं तदसंशयम् ॥ ३६ ॥ हंसकुंदप्रभायुक्तैर्विमानैश्चन्द्रसन्निभैः ॥
सुप्तेतवृषयुक्तैश्च मुक्ताजालविभूषितैः ॥ ३७ ॥ स्वकीयपितृभिः सार्द्धं प्रयातीश्वरमंदिरम् ॥ नीलोत्पलमुगंधाभिः सुरूपाभिः समंततः
॥ ३८ ॥ कांताभिर्दिव्यरूपाभिर्भुक्त्वा भोगाननेकराः ॥ अनंतकालमैश्वर्ययुक्तो भूत्वा ततो भुवि ॥ ३९ ॥ जायते स महीपालः कीर्त्यैश्वर्यसम
न्वितः ॥ एकच्छत्रेण स महीं पालयत्याह्वया सह ॥ ४० ॥ अन्ते वैराग्यसंपन्नो गंगां स लभते पुनः ॥ स तया श्रद्धया युक्तो गंगायां मरणं लभेत् ॥ ४१ ॥
तथा तत्र स्मृतिं लब्ध्वा मोक्षमाप्नोति स ध्रुवः ॥ ४२ ॥ अन्ते ग्रामि सिते पक्षे दशम्यां हस्तसंयुते ॥ ४२ ॥ गंगातीरे तु पुरुषो नारी वा भक्तिभावतः ॥

उ० ख०

अ० ४३

॥ २९५ ॥

निशायां जागरं कृत्वा गंगां दशविधैस्ततः ॥४३॥ पुष्पैर्गन्धैश्च नैवेद्यैः फलैश्च दशसंख्यया ॥ तथैव दीपैस्तांबूलैः पूजयेच्छ्रद्धयान्वितः ॥ ४४ ॥
 स्नात्वा भक्त्या तु जाह्नव्यां दशकृत्वो विधानतः ॥ दशप्रसूति कृष्णांश्च तिलान्सर्पिंश्च वै जले ॥४५॥ सक्तुपिंडान्गुडपिंडान्दद्याच्च दशसंख्यया ॥
 ततो गंगातटे रम्ये हेम्ना रूप्येण वा तथा ॥ ४६ ॥ गंगायाः प्रतिमां कृत्वा वक्ष्यमाणस्वरूपिणीम् ॥ पद्मस्वस्तिकचिह्नस्य संस्थितस्य तथोपरि ॥
 ४७ ॥ वस्त्रस्रग्दामकंठस्य पुर्णकुंभस्य चोपरि ॥ संस्थाप्य पूजयेद्देवीं तदलभे मृदादि वा ॥ ४८ ॥ अथ तत्राप्यशक्त्यश्लिखेत्यष्टेन वै भुवि ॥
 चतुर्भुजां मुनेत्रां च चन्द्रायुतसमप्रभाम् ॥ ४९ ॥ चामरैर्वीज्यमानां च श्वेतच्छत्रोपशोभिताम् ॥ सुप्रसन्नां च वरदां करुणार्द्रनिजांतराम् ॥ ५० ॥
 सुधाप्लावितभृष्टां देवादिभिरभिष्टुताम् ॥ दिव्यरत्नपरीतां च दिव्यमाल्यानुलेपनाम् ॥ ५१ ॥ ध्यात्वा जले यथाप्रोक्तां तत्रार्चायां तु पूजयेत् ॥
 वक्ष्यमाणेन मंत्रेण कुर्यात्पूजां विशेषतः ॥ ५२ ॥ पंचामृतेन च स्नानमर्चायां तु विशिष्यते ॥ प्रतिमाग्रे स्थंडिले तु गोमयेनोपलेपयेत् ॥ ५३ ॥
 नारायणं महेशं च ब्रह्माणं भास्करं तथा ॥ भगीरथं च नृपतिं हिमवतं नगेश्वरम् ॥ ५४ ॥ गंधपुष्पादिभिश्चैव यथाशक्ति प्रपूजयेत् ॥ दशप्रस्थां
 स्तिलान्दद्याद्दश विप्रेभ्य एव च ॥ ५५ ॥ दशप्रस्थान्यवान्दद्याद्दश गव्यैर्यथाहितान् ॥ मत्स्यकच्छपमंडूकमकरादिजलेचरान् ॥ ५६ ॥ कारि
 तान्वे यथाशक्ति स्वर्णेन सज्जतेन वा ॥ तदलभे पिष्टमयानभ्यर्च्य कुसुमादिभिः ॥ गंगायां प्रक्षिपेत्पूर्वं मंत्रेणैव तु मंत्रवित् ॥ ५७ ॥ स्थयात्रादिने
 तस्मिन्विभवे सति कारयेत् ॥ रथारूढप्रतिकृतिं गंगायास्तूतयमुखात् ॥ ५८ ॥ भ्रमंत्या दर्शनं लोके दुर्लभं पापकर्मणाम् ॥ दुर्गाया रथयात्रास्ति
 तथैवात्रापि कारयेत् ॥ ५९ ॥ एवं कृत्वा विधानेन वित्तशास्त्रविवाजितः ॥ दशपापैर्वक्ष्यमाणैः सद्य एव विमुच्यते ॥ ६० ॥ अदत्तानामु
 पादानं हिंसा चैवाविधानतः ॥ परदारोपसेवा च कायिकं त्रिविधं स्मृतम् ॥ ६१ ॥ पारुष्यमनृतं वापि पैशुन्यं चापि सर्वशः ॥ असंबद्धप्रला
 पश्च वाचिकं स्याच्चतुर्विधम् ॥ ६२ ॥ परद्रव्येष्वभिध्यानं मनसानिष्टचित्तनम् ॥ वितथाभिनिवेशश्च मानसं त्रिविधं स्मृतम् ॥ ६३ ॥ एते
 दशविधैः पापैः कोटिजन्मसमुद्भवैः ॥ मुच्यते नात्र संदेहो ब्रह्मणो वचनं यथा ॥ ६४ ॥ दश त्रिंशच्च तान्पूर्वान्पितृनेव तथापरान् ॥ उद्धर
 त्येव संसारान्मंत्रेणानेन पूजिता ॥ ६५ ॥ “ ॐ नमो दशहरायै नारायण्यै गंगायै नमः ॥ ” इति मंत्रेण यो मर्त्यो दिने तस्मिन्दिवा निशम्
 ॥ ६६ ॥ जपेत्पञ्चसहस्राणि दशधर्मफलं लभेत् ॥ उद्धरेद्दश पूर्वाणि पराणि च भवार्णवात् ॥ ६७ ॥ वक्ष्यमाणमिदं स्तोत्रं विधिना

प्रतिष्ठ च ॥ गंगाग्रे तद्दिने जप्यं विष्णुपूजां प्रवर्तयेत् ॥ ६८ ॥ ॐ नमः शिवाये गंगाये शिवदाये नमोऽस्तु ते ॥ नमोऽस्तु विष्णुरूपिण्यै गंगाये
 ते नमो नमः ॥ ६९ ॥ सर्वदेवस्वरूपिण्यै नमो भेषजमूर्तये ॥ सर्वस्य सर्वव्याधीनां भिषकश्रेष्ठे नमोऽस्तु ते ॥ ७० ॥ स्थाणुजंगमसंभूतविषहन्त्रि
 नमोऽस्तु ते ॥ संसारविषनाशिन्यै जीवनायै नमोनमः ॥ ७१ ॥ तापत्रितयहन्त्र्यै च प्राणेश्वर्यै नमोनमः ॥ शान्त्यै संतापहारिण्यै नमस्ते सर्वसूर्तये
 ॥ ७२ ॥ सर्वसंशुद्धिकारिण्यै नमः पापविमुक्तये ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदायिन्यै भोगवत्यै नमोनमः ॥ ७३ ॥ मंदाकिन्यै नमस्तेऽस्तु स्वर्गदाये नमोनमः ॥
 नमस्त्रैलोक्यमूर्तायै त्रिदशाये नमोनमः ॥ ७४ ॥ नमस्ते शुक्लसंस्थायै क्षेमवत्यै नमोनमः ॥ त्रिदशासनसंस्थायै तेजोवत्यै नमोऽस्तु ते ॥ ७५ ॥
 मंदायै लिङ्गाधारिण्यै नारायण्यै नमोनमः ॥ नमस्ते विश्वमित्रायै रेवत्यै ते नमोनमः ॥ ७६ ॥ बृहत्यै ते नमो नित्यं लोकधात्र्यै नमोनमः ॥
 नमस्ते विश्वसुर्यायै नंदिन्यै ते नमोनमः ॥ ७७ ॥ पृथ्व्यै शिवामृतायै च विरजायै नमोनमः ॥ परावरगताद्यायै तारायै ते नमोनमः ॥ ७८ ॥
 नमस्ते स्वर्गसंस्थायै अभिन्नायै नमोनमः ॥ शान्तायै ते प्रतिष्ठायै वरदायै नमोनमः ॥ ७९ ॥ उग्रायै मुखजल्पायै संजीविन्यै नमोनमः ॥
 ब्रह्मगायै ब्रह्मदायै दुरितघ्न्यै नमोनमः ॥ ८० ॥ प्रणतार्तिप्रभञ्जिन्यै जगन्मात्रे नमोनमः ॥ विष्णुषायै दुर्गहन्त्र्यै दक्षायै ते नमोनमः
 ॥ ८१ ॥ सर्वापत्प्रतिपक्षायै मंगलायै नमोनमः ॥ परापरे परे तुभ्य नमो मोक्षप्रदे सदा ॥ गंगा ममाग्रतो भूयाद्रंगा मे पार्श्वयोस्तथा
 ॥ ८२ ॥ गंगा मे सर्वतो भूयात्त्वयि गंगेऽस्तु मे स्थितिः ॥ आदौ त्वमेते मध्ये च सर्वा त्वं गांगते शिवे ॥ ८३ ॥ त्वमेव मूलप्रकृ
 तित्त्वं हि नारायणः प्रभुः ॥ गंगे त्वं परमात्मा च शिवस्तुभ्यं नमोनमः ॥ ८४ ॥ इतीदं पठति स्तोत्रं नित्यं भक्तिपरस्तु यः ॥
 शृणोति श्रद्धया वापि कायवाचिकसंभवे ॥ ८५ ॥ दशधा संस्थितैर्दोषैः सर्वैरेव प्रमुच्यते ॥ रोगी प्रमुच्यते रोगान्मुच्येतापन्न
 आपदः ॥ ८६ ॥ द्विषद्भ्यो बंधनाच्चापि भयेभ्यश्च विमुच्यते ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति प्रेत्य ब्रह्मणि लीयते ॥ ८७ ॥ इदं स्तोत्रं गृहे
 यस्य लिखितं परिपूज्यते ॥ नाम्निचौरभयं तत्र पापेभ्योऽपि भयं नहि ॥ ८८ ॥ तस्यां दशम्यामेतच्च स्तोत्रं गंगाजले स्थितः ॥ जपेस्तु
 दशकृत्वश्च दष्टिो वापि चाक्षमः ॥ ८९ ॥ सोऽपि तत्फलमाप्नोति गंगां संपूज्य भक्तिः ॥ पूर्वोक्तेन विधानेन फलं यत्पारिकी
 र्तितम् ॥ ९० ॥ यथा गोरी तथा गंगा तस्माद्रौर्यास्तु पूजने ॥ विधियो विदितः सम्यक्सोऽपि गंगाप्रपूजने ॥ ९१ ॥ यथा शिवस्तथा विष्णुर्ध्या विष्ण

स्तथा ह्युमा ॥ उमा यथा तथा गंगा चात्र भेदो न विद्यते ॥ ९२ ॥ विष्णुरुद्धांतरं यश्च गंगागौर्यतरं तथा ॥ लक्ष्मीगौर्यतरं यश्च प्रवृत्ते मूढधीस्तु
 सः ॥ ९३ ॥ शुक्लपक्षे दिवा भूमौ गंगायामुत्तरायणे ॥ धन्या देहं विमुंचति हृदयस्थे जनार्दने ॥ ९४ ॥ वे मुंचति नराः प्राणान् गंगायां विधिने
 दिनि ॥ ते विष्णुलोकं गच्छन्ति स्तुयमाना दिविस्थितैः ॥ ९५ ॥ अर्द्धोदकेन जाह्नव्यां म्रियतेऽनशनेन यः ॥ स याति न पुनर्जन्म ब्रह्मसायुज्यमेति
 च ॥ ९६ ॥ या गतिर्योगयुक्तस्य सात्विकस्य मनीषिणः ॥ सा गतिस्त्यजतः प्राणान् गंगायां तु शरीरिणः ॥ ९७ ॥ अनशनं मृहीत्वा यो गंगातीरे मृतो
 नरः ॥ सत्यमेव परं लोकमानोति पितृभिः सह ॥ ९८ ॥ गंगायां मरणप्राणान्योः प्राज्ञस्त्यक्तुमिच्छति ॥ गतानि बहुजन्मानि यत्र यत्र मृतानि च ॥ ९९ ॥
 महौश्चापि गतः कालो यत्र तत्रापि गच्छतः ॥ अत्र दूरे समीपे च सदृशं योजनद्वयम् ॥ १०० ॥ गंगायां मरणेनेह नात्र कार्या विचारणा ॥ ज्ञानतोऽज्ञानतो
 वापि कामतोऽकामतोऽपि वा ॥ १०१ ॥ गंगायां तु मृतो मर्त्यः स्वर्गं मोक्षं च विंदति ॥ प्राणेऽप्युत्सृज्यमानेषु यो गंगां संस्मरेन्नरः ॥ १०२ ॥ स्पृशेद्रा पाप
 शीलोऽपि स वै याति परां गतिम् ॥ १०३ ॥ गंगां गत्वा येः शरीरं विमृष्टं प्राप्ता धीरास्ते तु देवैः समत्वम् ॥ तस्मात्सर्वान्प्रोह्य मुक्तिप्रदान्वै सेवे
 द्रंगामा शरीरस्य पातम् ॥ १०४ ॥ अंतरिक्षे क्षितौ तोये पापीयानपि यो मृतः ॥ ब्रह्मविष्णुशिवैः पूज्यं पदमक्षय्यमश्नुते ॥ १०५ ॥ यो धर्म
 प्रश्नं सप्राणः प्रयतः शिष्टसंमतः ॥ चिंतयेन्मनसा गंगां स गतिं परमां लभेत् ॥ १०६ ॥ यत्र तत्र मृतो वापि मरणे समुपस्थिते ॥ भक्त्या
 गंगां स्मरन् याति शैवं वा वैष्णवं पुरम् ॥ १०७ ॥ शंभोर्जटाकलापावु विनिष्कांतातिकर्कशात् ॥ प्रावयित्वा दिवं निन्ये या पापान्सगरात्प्र
 जान् ॥ १०८ ॥ यापंत्यस्थीनि गंगायां तिष्ठन्ति पुरुषस्य वै ॥ तावद्दर्शसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते ॥ १०९ ॥ गंगातोये तु यस्यास्थि नीत्वा
 प्रक्षिप्यते नरैः ॥ तत्कालमादितः कृत्वा स्वर्गलोके भवेत्स्थितिः ॥ ११० ॥ गंगातोये तु यस्यास्थि प्राप्यते शुभकर्मणः ॥ न तस्य पुनरावृत्ति
 ब्रह्मलोकात्कथंचन ॥ १११ ॥ दशाहाभ्यन्तरे यस्य गंगातोयेऽस्थि संगतम् ॥ गंगायां मरणे यादृक्तादृक्फलमवाप्नुयात् ॥ ११२ ॥ स्नात्वा ततः
 पञ्चगव्येन सिक्त्वा हिरण्यमध्वाज्यतिलैर्नियोज्य ॥ तदस्थिपिंडं पुटके निधाय पश्यन् दिशं प्रेतगणोपगृह्य ॥ ११३ ॥ नमोऽस्तु धर्माय
 वदन्प्रविश्य जलं स मे प्रीत इति क्षिपेच्च ॥ स्नात्वा ततस्तीर्थवटाक्षयं च दृष्ट्वा प्रदद्यादथ दक्षिणां तु ॥ ११४ ॥ एवं कृत्वा प्रेतपुरे स्थितस्य
 स्वर्गं गतिः स्यात्तु महेंद्रतुल्या ॥ ११५ ॥ प्रवाहमवधिं कृत्वा यावद्भस्तचतुष्टयम् ॥ तत्र नारायणः स्वामी नान्यः स्वामी कदाचन ॥ ११६ ॥

वृ.ना.पु.
१२९७ ॥

न तत्र प्रतिगृह्णीयात्प्राणैः कंठगतेरपि ॥ भाद्रशुक्लचतुर्दश्यां यावदाक्रमते जलम् ॥ ११७ ॥ तावद्भ्रमे विजानीयात्तदूरं तीरमुच्यते ॥
सार्द्धहस्तशतं यावद्भ्रमस्तीरं ततः परम् ॥ ११८ ॥ इति केषां मतं देवि श्रुतिस्मृतिषु संमतम् ॥ तीराद्वन्युतिमात्रं तु परितः क्षेत्रमुच्यते ॥ ११९ ॥
तीरं त्यक्त्वा वसेत्क्षेत्रे तीरे वासो न चेप्यते ॥ एकयोजनविस्तीर्णा क्षेत्रसीमा तद्व्यात् ॥ १२० ॥ गंगासीमां न लंघति पापान्यप्यखिलान्यपि ॥
तां तु दृष्ट्वा पलायंते यथा सिंहं वनौकसः ॥ १२१ ॥ यत्र गंगा महाभागे रामशंभुतपोवनम् ॥ सिद्धक्षेत्रं तु तज्ज्ञेयं समन्तात् त्रियोजनम् ॥ १२२ ॥
तीर्थे न प्रतिगृह्णीयात्पुण्येष्वायतनेषु च ॥ निमित्तेषु च सर्वेषु तन्निवृत्तो भवेन्नरः ॥ १२३ ॥ तीर्थे यः प्रतिगृह्णाति पुण्येष्वायतनेषु च ॥ निष्फलं
तस्य तत्तीर्थं यावत्तद्धनमुच्यते ॥ १२४ ॥ गंगाविक्रयणादेवि विष्णोर्विक्रयणं भवेत् ॥ जनार्दने तु विक्रीते विक्रीतं भुवनत्रयम् ॥ १२५ ॥ गंगा
तीरसमुद्रतां मृदं मूर्ध्ना विभर्ति यः ॥ विभर्ति रूपं सोऽर्कस्य तमोनाशाय केवलम् ॥ १२६ ॥ गंगाप्रलिनर्जा धूलिमास्तीर्याथ निजान् पितॄन् प्राणयन्यो
नरः पिण्डान्दद्यात्तान् स्वर्नयेदपि ॥ १२७ ॥ इदं तेऽभिहितं भद्रे गंगामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ पठन् शृण्वन्नरो ह्येति तद्विष्णोः परमं
पदम् ॥ १२८ ॥ नित्यं जप्यमिदं भक्त्या प्रयतैः श्रद्धयान्वितैः ॥ वैष्णवीं गतिमिच्छद्भिः शैवीं वा विधिर्नदिनि ॥ १२९ ॥ इति श्रीबृहन्नार
दीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीवसुसंवादे गंगामाहात्म्ये पूजादिकथनं नाम त्रिचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ ततस्तु मोहिनी भूप
श्रुत्वा माहात्म्यमुत्तमम् ॥ गंगायाः पापनाशिन्याः पुनः प्राह पुरोहितम् ॥ १ ॥ मोहिन्नुवाच ॥ त्वया चानुगृहीतास्मि भगवन्ननुकंपया ॥ यदुक्तं
पुण्यमाख्यानं गंगायाः पापशोधनम् ॥ २ ॥ गयातीर्थं तु विख्यातं कथं लोके द्विजोत्तम ॥ तदहं श्रोतुमिच्छामि कृपां कृत्वाधुना वद ॥ ३ ॥ वसु उवाच ॥ पितृ
तीर्थं गयानाम सर्वतीर्थवरं स्मृतम् ॥ यत्रास्ते देवदेवेशः स्वयमेव पितामहः ॥ ४ ॥ यत्रैषा पितृभिर्गीता गाथा योगमभीप्सुभिः ॥ एष्टव्या बहवः पुत्रा यद्येको
ऽपि गयां ब्रजेत् ॥ ५ ॥ यजेत वाश्वमेधेन नीलं वा वृषमुत्तमजेत् ॥ सारात्सारतरं देवि गयामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ ६ ॥ प्रवक्ष्यामि समासेन भुक्तिमुक्तिप्रदं
शृणु ॥ गयासुरोऽभवत्पूर्वं वीर्यवान्परमः स च ॥ ७ ॥ तपश्चक्रे महाघोरं सर्वभूतोपतापनम् ॥ तत्तपस्तापिता देवास्तद्विषयं हरिं गताः ॥ ८ ॥ शरपं
हरिरूपे तान्भक्तिव्यं शिवात्मभिः ॥ पातितस्य महान्देहे तथेत्युतः सुरा हरिम् ॥ ९ ॥ कदाचिन्निवृत्तपूजार्थं क्षीराब्धेः कमलानि च ॥ आनीय निकटे
देशे शयनं चाकरोद्धरेः ॥ १० ॥ विष्णुमायाविमृष्टोऽभी मद्या विष्णुना हतः ॥ ततो गदाघरो विष्णुर्गयायां भुक्तिवः स्मृतः ॥ ११ ॥ तस्य देहे लिङ्ग

उ० ख०
अ० ४४

॥ २९७ ॥

रूपी स्थितः शुद्धः पितामहः ॥ विष्णुवाहार्थमर्यादां पुण्यक्षेत्रं भविष्यति ॥ १२ ॥ यत्नं श्राद्धं पिंडदानं स्नानादि कुरुते नरः ॥ स स्वर्गं ब्रह्मलोकं
 वा गच्छेन्न नरकं नरः ॥ १३ ॥ गयातीर्थं परं ज्ञात्वा योगं चक्रे पितामहः ॥ ब्राह्मणान्पूजयामास ऋषींश्च समुपागतान् ॥ १४ ॥ नदीं सरस्वतीं
 मृदा स्थितो व्याप्तदिगंतरः ॥ भक्ष्यभोज्यफलादींश्च कामधेनुस्तथासृजत् ॥ १५ ॥ पंचकोशं गयातीर्थं ब्राह्मणेभ्यो धनं ददौ ॥ धर्मयागे
 तु लोभाद्वै प्रतिगृह्य धनादिकम् ॥ १६ ॥ स्थिता विप्रास्तदा शता गयायां ब्रह्मणा ततः ॥ मा भूत्रिपुरुषी विद्या माभूत्रिपुरुषं धनम् ॥ १७ ॥
 युष्माकं स्याद्वि विरसा नदी पाषाणपर्वतः ॥ स तैस्तु प्रार्थितो ब्रह्मा तीर्थानि कृतवान्प्रभुः ॥ १८ ॥ लोकाः पुण्या गयायां वै श्राद्धेन ब्रह्मलोकगाः ॥ युष्मा
 न्ये पूजयिष्यन्ति तेरहं पूजितः सदा ॥ १९ ॥ ब्रह्मज्ञानं गयाश्राद्धं गोमृहे मरणं तथा ॥ वासः पुंसां कुरुक्षेत्रे मुक्तिरेषा चतुर्विधा ॥ २० ॥ समुद्राः
 सारितः सर्वे वापीकूपह्रदास्तथा ॥ स्नातुकामा गयातीर्थं देवि याति न संशयः ॥ २१ ॥ ब्रह्महत्या सुरापानं स्तेयं गुर्वगनागमः ॥ पापं
 तत्संगजं सर्वं गयाश्राद्धाद्दिनश्यति ॥ २२ ॥ असंस्कृता मृता ये च पशुभिः प्रहताश्च ये ॥ सर्पदष्टा गयाश्राद्धान्मुक्ताः स्वर्गं व्रजन्ति ते ॥ २३ ॥
 गयायां पिंडदानेन यत्फलं लभते नरः ॥ न तच्छक्यं मया वक्तुं कल्पकोटिशतैरपि ॥ २४ ॥ अत्रैव श्रूयते देवि इतिहासः पुरातनः ॥ तं प्रवक्ष्यामि
 सुभगे शृणुष्वेकप्रमाणसा ॥ २५ ॥ त्रेतायुगे वै नृपतिर्विश्व विशालनामा स पुरीं विशालाम् ॥ उवास धन्यो धृतिमानपुत्रः स्वयं विशालाधिपति
 द्विजाग्र्यान् ॥ २६ ॥ पप्रच्छ पुत्रार्थममित्रहंता तं ब्राह्मणाः प्रोत्तुरदीनसत्त्वाः ॥ राजन् पितृस्तर्पय पुत्रहेतोर्गत्वा गयायां विधिवत्तु पिंडैः ॥ २७ ॥
 ध्रुवं ततस्ते भविता तु वीर सहस्रदाता सकलक्षितीशः ॥ इतीरितो विप्रगणेः स हृष्टो राजा विशालाधिपतिः प्रयत्नात् ॥ २८ ॥ समस्ततीर्थप्रवरां
 द्विजेन गयामियात्तद्गतमानसः सन् ॥ आगत्य तीर्थप्रवरं सुतार्थी गयाशिरो यागपरः पितृणाम् ॥ २९ ॥ पिंडप्रदानं विधिना प्रयच्छतावद्वियत्युत्त
 ममूर्तिमुत्तान् ॥ पश्यन् स पुंसः सितरक्तकृष्णानुवाच राजा किमिदं भवंतः ॥ ३० ॥ संमुह्यते शंसत सर्वमेतत्कुतूहलं मे मनसि प्रवृत्तम् ॥
 ॥ सित उवाच ॥ अहं सितस्ते जनकोऽस्मि राजन्नाम्ना च वर्णेन च कर्मणा च ॥ ३१ ॥ अयं च मे जनको रक्तवर्णो नृशंसकृद्ब्रह्महा पापकारी ॥
 अतः परं शृणु प्रपितामहश्च कृष्णो नाम्ना कर्मणा वर्णतश्च ॥ ३२ ॥ एतेन कृष्णेन हता पुरा वै जन्मन्यनेका ऋषयः पुराणाः ॥ एतो स्मृतौ
 द्वावपि पितृपुत्रौ अवीचिसंज्ञं नरकं प्रविष्टौ ॥ ३३ ॥ अतः परोऽयं जनकः परोऽस्य तत्कृष्णवर्णोऽपि दीर्घकालम् ॥ अहं च शुद्धेन निजेन

बृ.ना.पु.
॥ २९८ ॥

कर्मणा शक्रासनं प्राप्य सुदुर्लभं तत् ॥ ३४ ॥ त्वया पुनर्मंत्रविदा गयायां पिंडप्रदानेन बलादिमौ च ॥ योऽक्षयितौ तीर्थं वरप्रभावाद्
वीचिसंज्ञं नरकं गतौ तौ ॥ ३५ ॥ पितृन् पितामहांश्चैव तथैव प्रपितामहान् ॥ प्रीणयामीति यतोयं त्वया दत्तमरिंदरा ॥ ३६ ॥
तेनास्मद्युगपद्योगो जातो वाक्येन सत्तम ॥ तीर्थप्रभावाद्ब्रह्मणः पितृलोकं न संशयः ॥ ३७ ॥ तत्र पिंडप्रदानेन एतौ तव पितामहौ ॥
त्वद्गतावपि संसिद्धौ पापादिकृतलिङ्गकौ ॥ ३८ ॥ एतस्मात्कारणात्पुत्र अहमेतौ प्रष्टव्यौ तु ॥ आगतोऽस्मि भवंतं वै ब्रह्म यास्यामि
सांप्रतम् ॥ ३९ ॥ तीर्थप्रभावाद्यत्नेन ब्रह्मणस्तस्यापि वै पितुः ॥ गयायां पिंडदानेन कुर्याद्बुद्धरणं सुतः ॥ ४० ॥ इत्येवमुक्त्वा तु पिता
सितोऽस्य सार्द्धं च ताभ्यां हि पितामहाभ्याम् ॥ जगाम सद्यो हि सुतं विशालं संयोज्य चारीर्भिरपि स्वलोकम् ॥ ४१ ॥ सकृद्गयाभिगमनं
सकृत्पिंडप्रपातनम् ॥ दुर्लभं किं पुनर्नित्यमस्मिन्नेव व्यवस्थितिः ॥ ४२ ॥ कियते पतितानां तु गते संवत्सरे क्वचित् ॥ देशकालप्रमाणत्वाद्गया
कूपे स्वबंधुभिः ॥ ४३ ॥ प्रेतराजोऽथ वणिजं कंचित्प्राह स्वमुक्तये ॥ गयातीर्थं तु दृष्ट्वा त्वं स्नात्वा शौचसमन्वितः ॥ ४४ ॥ मम नाम समुद्दिश्य
पिंडनिर्वपणं कुरु ॥ तत्र पिंडप्रदानेन प्रेतभावादहं सुखम् ॥ ४५ ॥ मुक्तस्तु सर्वदातृणां प्राप्स्यामि शुभलोकताम् ॥ इत्येवमुक्त्वा वणिजं प्रेत
राजोऽनुगैः सह ॥ ४६ ॥ स्वनामानि यथान्यायं सम्यगाख्यातवाग्रहः ॥ उपार्जयित्वा प्रययौ गयाशीर्षमनुत्तमम् ॥ ४७ ॥ पांशुनिर्वपणं चक्रे
प्रेतानामनुपूर्वशः ॥ चकार वसुदानं च पितृन्कृत्वा पुनःसरान् ॥ ४८ ॥ आत्मनोऽसौ महाबुद्धिर्विधिनापि तिलैर्विना ॥ पिंडनिर्वपणं चक्रे तथा
न्यानपि गोत्रजान् ॥ ४९ ॥ एवं दत्ते तु वै पिंडे वणिजा प्रेतभावतः ॥ विमुक्ता द्विजतां प्राप्य ब्रह्मलोकं ततो गताः ॥ ५० ॥ पायसं
खट्वमांसं च पुत्रैर्दत्तं पितृक्षयं ॥ कृष्णो लोहस्तथा छाग आनंत्याय प्रकल्पतं ॥ ५१ ॥ गयायामक्षयं श्राद्धं जपहोमतपांसि च ॥
पितृक्षये हि तत्पुत्रैः कृतमानंत्यतां ब्रजेत् ॥ ५२ ॥ कांक्षन्ति पितरः पुत्राग्रकस्य भयादिताः ॥ गयां यास्यति यः पुत्रः सोऽस्मान्संतारयिष्यति ॥ ५३ ॥
गयायां धर्मपृष्ठे च सदसि ब्रह्मणस्तथा ॥ गयाशीर्षेऽक्षयवटे पितृणां दत्तमक्षयम् ॥ ५४ ॥ ब्रह्मण्यधर्मपृष्ठं धेनुकारण्यमेव च ॥ दृष्ट्वैतानि पितृन्श्राद्धं
वंश्यान्विशतिमुद्धरेत् ॥ ५५ ॥ महाकल्पकृते पापं गयां प्राप्य विनश्यति ॥ नवि गृध्रवटे चैव श्राद्धं दत्तं महाफलम् ॥ ५६ ॥ मृतमस्य
पदं तत्र दृश्यते सर्वमायुषेः ॥ ख्यापितं धर्मसर्वस्वं लोकस्येव निदर्शनात् ॥ ५७ ॥ तत्पंकजवनं पुण्यं पुण्यवद्भिर्निषेवितम् ॥ यस्मिन्पांशुविरात्येव

उ० सं०
अ० ४४

॥ २९८ ॥

तीर्थं सर्वनिर्दर्शनम् ॥ ५८ ॥ तृतीयां तथा पादे निक्षीरायाश्च मण्डले ॥ महाद्वे च कौशिक्यां दत्तं श्राद्धं महाफलम् ॥ ५९ ॥ मुण्डपृष्ठे पदं
 न्यस्तं महादेवेन धीमता ॥ बहुवर्षशतं तप्तं तपस्तीर्थेषु दुष्करम् ॥ ६० ॥ अरूपेनाप्यत्र कालेन नरो धर्मपरायणः ॥ पाप्मानमुत्सृज्यत्याशु जीर्णां
 त्वचमिवोरगः ॥ ६१ ॥ नाम्ना कनकनदेति तीर्थं तत्रैव विश्रुतम् ॥ उदीच्यां मुण्डपृष्ठस्य ब्रह्मर्षिगणसेवितम् ॥ ६२ ॥ तत्र स्नात्वा दिवं
 याति स्वशरीरेण मानवाः ॥ दत्तं तत्र सदा श्राद्धमक्षयं समुदाहृतम् ॥ ६३ ॥ स्नात्वा दिनत्रयं तत्र निःक्षीरायां मुलोचने ॥ मानसे सरसि स्नात्वा
 श्राद्धं तत्र सभाचरेत् ॥ ६४ ॥ उत्तरं मानसं गत्वा सिद्धिं प्राप्नोत्यनुत्तमाम् ॥ यस्तत्र निर्वपेच्छ्राद्धं यथाशक्ति यथावलम् ॥ ६५ ॥ कामा
 न्सलभते दिव्यान्मोक्षोपायांश्च कृत्स्नशः ॥ ततो ब्रह्मसिरो गच्छेद्ब्रह्मावश्योपशोभितम् ॥ ६६ ॥ ब्रह्मलोकमवाप्नोति प्रभातामेव शर्वरीम् ॥
 ब्रह्मणा तत्र सरसि यूपः पुण्यः प्रकल्पितः ॥ ६७ ॥ यूपं प्रदक्षिणीकृत्य वाजपेयफलं लभेत् ॥ ततो गच्छेत्तु सुभगे धेनुकं लोकविश्रुतम्
 ॥ ६८ ॥ एकरात्रोषितो यत्र प्रयच्छेत्तिलधेनुकाम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः सोमलोके ब्रजेद्भुवम् ॥ ६९ ॥ तत्र चिह्नं महाभागे अद्यापि
 महदद्भुतम् ॥ कपिला सद् वत्सेन पर्वते विचरत्युत ॥ ७० ॥ पदानि तत्र दृश्यन्ते सवत्सायाश्च मोहिनि ॥ सवत्सायाः प्रदृष्टेषु पदेषु
 नरपुंगवैः ॥ ७१ ॥ यत्किंचिदशुभं कर्म तेषां तत्र श्यति क्षणात् ॥ ततो गृध्रवटं गच्छेत्स्थानं देवस्य धीमतः ॥ ७२ ॥ स्नायीत
 भस्मना तत्र अभिगम्य वृषध्वजम् ॥ ब्राह्मणानां भवेद्देवि व्रतं द्वादशवार्षिकम् ॥ ७३ ॥ इतरेषां तु वर्णानां सर्वं पापं प्रणश्यति ॥ उद्यतं च ततो
 गच्छेत्पर्वतं गीतनादितम् ॥ ७४ ॥ सावित्र्यास्तु पदं यत्र दृश्यते पुण्यदं महत् ॥ तत्र संख्यामुपासीत ब्राह्मणः शंसितव्रतः ॥ ७५ ॥ उपासिता
 भवेत्संख्या तेन द्वादशवार्षिकी ॥ योनिद्वारं च तत्रैव विद्यते विधिर्नदिनि ॥ ७६ ॥ तत्राधिगम्य मुच्येत पुरुषो योनिस्कटात् ॥ शुक्लकृष्णाणुभौ
 पत्नी गयायां यो वसेन्नृपः ॥ ७७ ॥ पुनात्यासप्तमं चैव कुलान्यत्र न संशयः ॥ ततो गच्छेच्च सुभगे धर्मपृष्ठं महाफलम् ॥ ७८ ॥ यत्र धर्मः स्थितः साक्षात्पितृलो
 कस्य पालकः ॥ अभिगम्य ततस्तत्र वाजिमेधफलं लभेत् ॥ ७९ ॥ ततो गच्छेत्तु मनुजो ब्रह्मणस्तीर्थं सुत्तमम् ॥ तत्राधिगम्य ब्रह्माणं राजसूयफलं लभेत्
 ॥ ८० ॥ फल्गुतीर्थं च विख्यातं बहुमूलफलान्वितम् ॥ कौशिकी च नदी यत्र श्राद्धं तत्राक्षयं स्मृतम् ॥ ८१ ॥ ततो महीधरं गच्छेद्दर्मज्ञो नाभिरक्षितम् ॥
 राजर्षिणा पुण्यकृता गयेनानुपभुज्यते ॥ ८२ ॥ सरो गयशितो यत्र पुण्या चैव महानदी ॥ ऋषिबुधं महापुण्यं तीर्थं ब्रह्मसरोवरम् ॥ ८३ ॥ अगस्त्यो

वृ.ना.पु.
॥ २९९ ॥

भगवान्यत्र गतो वैवस्वतं प्रति ॥ उवास सततं यत्र धर्मराजः सनातनः ॥ ८४ ॥ सर्वासां सरितां यत्र समुद्रेदो हि दृश्यते ॥ यत्र संनिहितो
नित्य महादेवः पिनाकधृक् ॥ ८५ ॥ यत्राक्षयो वदो नाम वर्तते लोकविश्रुतः ॥ गयेन यजमानेन तत्रेष्टं कतुना पुरा ॥ ८६ ॥ आस्थिता तु सरि
च्छ्रेष्ठा गययज्ञेषु रक्षिता ॥ सुंदपृष्ठं गयां चैव रेवंतं देवपर्वतम् ॥ ८७ ॥ तृतीयं कौचपादं च दृष्ट्वा पापात्प्रमुच्यते ॥ शिवनद्यां शिवकरं गयायां
च गदाधरम् ॥ ८८ ॥ सर्वत्र परमात्मानं दृष्ट्वा मुच्येदघब्रजात् ॥ वाराणस्यां विशालाक्षीं प्रयागे ललितां तथा ॥ ८९ ॥ गयायां मंगला नाम
कृतशौचे तु सैहिका ॥ यद्ददाति गयास्थस्तत्सर्वमानंत्यमश्नुते ॥ ९० ॥ नंदंति पितरस्तस्य मुप्रकृष्टेन कर्मणा ॥ यद्गयास्थो ददात्यन्नं पितरस्तेन
पुत्रिणः ॥ ९१ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीवसुसंवादे गयामाहात्म्यं नाम चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ वसुरुवाच ॥ शृणु मोहिनि
वक्ष्यामि पुण्यं प्रेतशिलाभवम् ॥ माहात्म्यं यत्र दत्त्वा तु पिंडान्पितृन्समुदरेत् ॥ १ ॥ आच्छादितशिलापादः प्रभासेनाविना ततः ॥ प्रभासो मुनि
भिस्तुष्टः शिलामुष्टानिर्गतः ॥ २ ॥ अंगुष्ठस्थित ईशोऽपि प्रभासेशः प्रकीर्तितः ॥ शिलामुष्टैकदेशो यः सा च प्रेतशिला स्थिता ॥ ३ ॥ पिंड
दानाद्यतस्तस्मात्प्रेतत्वान्मुच्यते नरः ॥ महानदी प्रभासाच्योः संगमे स्नानकृन्नरः ॥ ४ ॥ वामदेवः स्वयं भूयाद्दामतीर्थं ततः स्मृतम् ॥ प्रार्थितो
ऽथ महानद्यां रामस्नातोऽभवद्यदा ॥ ५ ॥ रामतीर्थं त्वत्रजातं सर्वलोकसुपावनम् ॥ जन्मांतस्सहस्रेस्तु यत्कृतं पातकं नरैः ॥ ६ ॥ तत्सर्वं विलयं
याति रामतीर्थाभिषेचनात् ॥ मंत्रेणानेन यः स्नात्वा श्राद्धं कुर्वीत मानवः ॥ ७ ॥ रामतीर्थे पिंडदस्तु विष्णुलोके महीयते ॥ “रामराम महादाहो
देवानामभयंकर ॥ ८ ॥ त्वां नमस्ये तु देवेश मम नश्यतु पातकम्” ॥ नमस्कृत्य प्रभासेशं भासमानं शिवं व्रजेत् ॥ ९ ॥ तं च शंभुं
नमस्कृत्य कुर्याद्याम्यवलिं ततः ॥ “आपस्त्वमसि देवेश ज्योतिषां पतिरेव च ॥ १० ॥ पापं नाशय मे शीघ्रं मनोवाक्कायकर्मजम्” ॥ शिलया
जघनं भूयः समाक्रान्तं यमेन च ॥ ११ ॥ धर्मराजेनाद्रिक्तो न गच्छेति नरः स्मृतः ॥ यमराजधर्मराजो निश्चलायेह संस्थितो ॥ १२ ॥
ताभ्यां धलिमकृत्वा स्याद्गयाश्राद्धमपार्थकम् ॥ “श्वानो द्वौ श्यामशबलो वैवस्वतकुलोद्भवौ ॥ १३ ॥ ताभ्यां पिंडं प्रदास्यामि स्यातामेताव
हिंसकौ” ॥ तीर्थे प्रेतशिलादौ च चरुणा सपृतेन च ॥ १४ ॥ पितृनावाह्यं तेभ्यश्च भगवैः पिंडास्तु निर्वपेत् ॥ कृत्वा ध्याने पितॄणां तु प्रयतः
प्रतपर्वते ॥ १५ ॥ प्राचीनावीतिको भूयादक्षिणाभिमुखः स्मरन् ॥ “कव्यवालोऽनलः सोमो यमश्चेवार्थमा तथा ॥ १६ ॥ अग्निष्वात्ता बर्हिपदः

उ० सं०
अ० ४६

॥ २९९ ॥

सोमपाः पितृदेवताः ॥ आगच्छन्तु महाभागा युष्माभी रक्षितास्त्वह ॥ १७ ॥ मदीयाः पितरो ये च कुले जाताः सनाभयः ॥
 तेषां पिंडप्रदानार्थमागतोऽस्मि गयामिमाम् ॥ १८ ॥ ते सर्वे तृप्तिमायां तु श्राद्धेनानेन शाश्वतीम् ॥ आचम्योक्ताथ पंचांगं प्राणानायम्य
 यन्नतः ॥ १९ ॥ पुनरावृत्तिरहितब्रह्मलोकासिहेतवे ॥ एवं संकल्प्य विधिवच्छ्राद्धं कुर्याद्यथाक्रमम् ॥ २० ॥ पितृनावाह्यं चाभ्यर्च्य मंत्रैः
 पिंडप्रदो भवेत् ॥ प्रज्वाल्य पूर्वं तत्स्थानं पंचगव्यैः पृथक् पृथक् ॥ २१ ॥ दत्त्वा श्राद्धं सपिंडानां तेषां दक्षिणभागतः ॥ कुशोरास्तीर्य तेषां तु
 सकृदहत्वा तिलोदकम् ॥ २२ ॥ गृहीत्वाजलिना तेभ्यः पितृतीर्थेन यत्नतः ॥ सक्तुना मुष्टिमात्रेण दद्यादक्षय्यपिंडकम् ॥ २३ ॥ तिलाज्यदधिम
 ध्वादि पिंडद्रव्येषु योजयेत् ॥ सवधिनस्तिलाद्यैश्च कुशोष्णावाहयेत्ततः ॥ २४ ॥ एतांस्तु मंत्रांस्त्रीञ्छ्राद्धे स्त्रीर्लिगान्वै समुच्चरेत् ॥ पिंडान्दद्याद्यथा
 पूर्वं पितृनावाह्यं पूर्ववत् ॥ २५ ॥ स्वगोत्रे वा विगोत्रे वा दंपत्योः पिंडपातने ॥ अपृथङ्निष्फलं श्राद्धं पिंडं चोदकतर्पणम् ॥ २६ ॥ पिंडपात्रे
 तिलान्दत्त्वा पूरयित्वा शुभोदकैः ॥ मंत्रेणानेन पिंडांस्तान्प्रदक्षिणकरं यथा ॥ २७ ॥ परिषिंचेन्निधा सर्वान्प्रणिपत्य क्षमापयेत् ॥ पितृन्विमृज्य
 चाचम्य साक्षिणः श्रावयेत्सुरान् ॥ २८ ॥ सर्वस्थानेषु चैवं स्यात्पिंडदानं तु मोहिनि ॥ गयायां पिंडदाने तु न च कालं विचिंतयेत् ॥ २९ ॥
 अधिमासे जनिदिने ह्यस्ते च गुरुशुक्रयोः ॥ न त्यजेतु गयाश्राद्धं सिंहस्थे च बृहस्पतौ ॥ ३० ॥ दंडं प्रदर्शयेद्भिर्धुर्गयां गत्वा न पिंडदः ॥ न्यस्य
 विष्णुपदे दंडं मुच्यते पितृभिः सह ॥ ३१ ॥ पायसेन गयायां च सक्तुना पिष्टकेन वा ॥ चरुणा तंदुलाद्यैर्वा पिंडदानं विधीयते ॥ ३२ ॥ गया
 दद्यात् तु सुभगे महापापोऽपि पातकी ॥ पूतः कृत्याधिकारी च श्राद्धकृद्ब्रह्मलोकभाक् ॥ ३३ ॥ अश्वमेधसहस्राणां सहस्रं यः समाचरेत् ॥ नासौ
 तत्फलमाप्नोति फल्युतीर्थे यदाप्नुयात् ॥ ३४ ॥ गयां प्राप्नोत्येत्पिंडान्पितृणां चातिबल्लभान् ॥ विलंबो नैव कर्तव्यो नैव विघ्नं समाचरेत् ॥ ३५ ॥
 पिता पितामहश्चैव तथैव प्रपितामहः ॥ माता पितामही चैव तथैव प्रपितामही ॥ ३६ ॥ मातामहस्तत्पिता च प्रमातामहकादयः ॥ तेषां पिंडो
 मया दत्तो ह्यक्षय्यमुपतिष्ठताम् ॥ ३७ ॥ अस्मत्कुले मृता ये च गतियथा न विद्यते ॥ तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिण्डं ददाम्यहम् ॥ ३८ ॥ बंधुवर्ग
 कुले ये च गतियेषां न विद्यते ॥ तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिंडं ददाम्यहम् ॥ ३९ ॥ अजातदंता ये केचिद्ये च गर्भे प्रपीडिताः ॥ तेषामुद्धरणार्थाय
 इमं पिंडं ददाम्यहम् ॥ ४० ॥ अग्निदग्धाश्च ये केचिन्नाग्निदग्धास्तथा परे ॥ विद्युच्चौरहता ये च तेभ्यः पिंडं ददाम्यहम् ॥ ४१ ॥ दावदाहे मृता ये
 च सिंहव्याग्रहताश्च ये ॥ दंष्ट्रिभिः शृंगिभिर्वापि तेभ्यः पिंडं ददाम्यहम् ॥ ४२ ॥ उद्धंचनमृता ये च विषशस्त्रहताश्च ये ॥ आत्मनो घातिनो ये

च तेभ्यः पिंडं ददाम्यहम् ॥ ४३ ॥ अरण्ये वर्त्मनि वने क्षुधया तृपया हताः ॥ भूतप्रेतपिशाचैश्च तेभ्यः पिण्डं ददाम्यहम् ॥ ४४ ॥ रौखे ये च तामिसे काल
मूत्रे च ये स्थिताः ॥ तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिंडं ददाम्यहम् ॥ ४५ ॥ अनेकयातनासंस्थाः प्रेतलोकं च ये गताः ॥ तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिंडं ददाम्यहम्
॥ ४६ ॥ दुर्गतिं समनुप्राप्य अभिशापादिना हताः ॥ तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिंडं ददाम्यहम् ॥ ४७ ॥ नरकेषु समस्तेषु यमदूतवशं गताः ॥ तेषामुद्ध
रणार्थाय इमं पिंडं ददाम्यहम् ॥ ४८ ॥ पशुयोनिगता ये च पक्षिकीटसरीसृपाः ॥ अथवा वृक्षयोनिस्थास्तेभ्यः पिंडं ददाम्यहम् ॥ ४९ ॥ जात्यं
तरसहस्रेषु ये भ्रमन्ति स्वकर्मणा ॥ मानुष्यं दुर्लभं येषां तेभ्यः पिंडं ददाम्यहम् ॥ ५० ॥ दिव्यंतरिक्षभूमिष्ठाः पितरो वांधवादयः ॥ असंस्कृत
मृता ये च तेभ्यः पिंडं ददाम्यहम् ॥ ५१ ॥ ये केचित्प्रेतरूपेण वर्तन्ते पितरो मम ॥ ते सर्वे तृप्तिमायांतु पिण्डेनानेन सर्वदा ॥ ५२ ॥ ये वांधवावांधवा
वा येऽन्यजन्मनि वांधवाः ॥ तेषां पिण्डो मया दत्तो ह्यक्षय्यमुपतिष्ठताम् ॥ ५३ ॥ पितृवंशे मृता ये च मातृवंशे च ये मृताः ॥ गुरुश्वशुरबंधूनां ये
चान्ये वांधवा मृताः ॥ ५४ ॥ ये मे कुले लुप्तपिंडाः पुत्रदारविवर्जिताः ॥ क्रियालोपगता ये च जात्यंधाः पंगवश्च ये ॥ ५५ ॥ विरूपा आमगर्भाश्च
ज्ञाताज्ञाताः कुले मम ॥ तेषां पिण्डो मया दत्तो ह्यक्षय्यमुपतिष्ठताम् ॥ ५६ ॥ आ ब्रह्मणे ये पितृवंशजाता मातुस्तथा वंशभवा मदीयाः ॥ कुलद्वये
ये मम संगताश्च तेभ्यः स्वधा पिण्डमहं ददामि ॥ ५७ ॥ साक्षिणः संतु मे देवा ब्रह्मेशानादयस्तथा ॥ मया गयां समासाद्य पितॄणां निष्कृतिः
कृता ॥ ५८ ॥ आगतोऽस्मि गयां देव पितृकार्ये गदाधर ॥ त्वमेव साक्षी भगवाननृणोऽहमृणत्रयात् ॥ ५९ ॥ अपरेऽह्नि शुचिर्भूत्वा गच्छेत्तु प्रेत
पर्वतम् ॥ ब्रह्मकुंडे ततः स्नात्वा देवादींस्तर्पयेत्सुधीः ॥ ६० ॥ कृत्वाह्वानं पितॄणां तु प्रयतः प्रेतपर्वते ॥ पूर्ववच्चैव संकल्प्य ततः पिंडा
न्यद्रापयेत् ॥ ६१ ॥ स्वर्गत्रैत्यं संपूज्य परमाः पितृदेवताः ॥ यावन्तस्तु तिलः पुंभिर्गृहीताः पितृकर्मणि ॥ ६२ ॥ गच्छन्ति भीता असुरा
स्तावन्तो गरुडाहिवत् ॥ पूर्ववत्सकलं कर्म कुर्यात्तत्रापि मोहिनि ॥ ६३ ॥ तिलमिथास्तथा सकृन्नःक्षिपेत्प्रेतपर्वते ॥ ये केचित्प्रेतरू
पेण वर्तन्ते पितरो मम ॥ ६४ ॥ ते सर्वे तृप्तिमायांतु सकृन्निस्तिलमिश्रितैः ॥ आब्रह्मस्तं वपश्यंतं यकिंचित्सचराचरम् ॥ ६५ ॥ मया दत्तेन पिण्डेन
तृप्तिमायांतु सर्वशः ॥ आदौ तु पंचतीर्थेषु चोत्तरे मानसे विधिः ॥ ६६ ॥ आचम्य कुशहस्तेन शिरश्चाभ्युक्ष्य वारिणा ॥ उत्तरं मानसं गत्वा
मंत्रेण स्नानमाचरेत् ॥ ६७ ॥ उत्तरे मानसे स्नानं करोम्यात्मविशुद्धये ॥ सूर्यलोकादिसंप्राप्तिसिद्धये पितृमुक्तये ॥ ६८ ॥ स्नात्वाथ तर्पणं कुर्यादि
वादीनां यथाविधि ॥ आब्रह्मस्तं वपश्यंतं देवर्षिपितृमानवाः ॥ ६९ ॥ तृप्यंतु पितरः सर्वे मातृमातामहादयः ॥ श्राद्धं सपिंडकं कुर्यात्स्वसृजोक्तं

विधानतः ॥७०॥ अष्टकासु च बृद्धौ च गयायां च क्षयेऽहनि ॥ मातुः श्राद्धं पृथक्कुर्यादत्यत्र स्वामिना सह ॥ ७१ ॥ “ॐ नमोऽस्तु भानवे भवे
 सोमभौमज्ञरूपिणे ॥ जीवभार्गवशनेश्वराहुकेतुस्वरूपिणे” ॥ ७२ ॥ सूर्यं नत्वा र्चयित्वा च सूर्यलोकं नयेत्पितॄन् ॥ मानसं हि सरो ह्यत्र तस्मात्
 तत्तमानसम् ॥ ७३ ॥ उत्तरान्मानसान्मौनी ब्रजेदक्षिणमानसम् ॥ उदीचीतीर्थमित्युक्तं ततोदीच्यां विमुक्तिदम् ॥ ७४ ॥ उदीच्यां मुंडपृष्ठस्य
 देवर्षिपितृतर्पणम् ॥ मध्ये कनखलं तीर्थं पितॄणां गतिदायकम् ॥ ७५ ॥ स्नातः कनकवद्भाति नरो याति पवित्रताम् ॥ अतः कनखलं लोके ख्यातं
 तीर्थमनुत्तमम् ॥ ७६ ॥ तस्मादक्षिणभागे तु तीर्थं दक्षिणमानसम् ॥ दक्षिणे मानसे चैवं तीर्थत्रयमुदाहृतम् ॥ ७७ ॥ स्नात्वा तेषु विधानेन कुर्या
 च्छ्राद्धं पृथक् पृथक् ॥ “दिवाकर करोमीह स्नानं दक्षिणमानसे ॥ ७८ ॥ ब्रह्महत्यादिपापौघघातनाय विमुक्तये” ॥ अनेन स्नानपूजादि कुर्याच्छ्राद्धं सर्पि
 डकम् ॥ ७९ ॥ “नमामि सूर्यं तस्यैव पितॄणां तारणाय च ॥ पुत्रपौत्रधनैश्वर्यआयुरारोग्यवृद्धये” ॥ ८० ॥ दृष्ट्वा संपूज्य मौनार्कमिमं मंत्रमुदीरयेत् ॥
 “कन्यवाडादयो ये च पितॄणां देवतास्तथा ॥ ८१ ॥ मदीयैः पितृभिः सार्द्धं तर्पिताः स्थ स्वधाभुजः” ॥ फल्गुतीर्थं ब्रजेत्तस्मात्सर्वतीर्थोत्तमोत्तमम् ॥ ८२ ॥
 मुक्तिर्भवति कर्तॄणां पितॄणां श्राद्धतः सदा ॥ ब्रह्मणा प्रार्थितो विष्णुः फल्गुको ह्यभवत्पुरा ॥ ८३ ॥ दक्षिणामौ कृतं नूनं तद्ब्रवं फल्गुतीर्थकम् ॥
 यस्मिन्फलति फल्वां गौः कामधेनुर्जलं मही ॥ ८४ ॥ सृष्टेरंतर्गतं यस्मात्फल्गुतीर्थं न निष्फलम् ॥ तीर्थानि यानि सर्वाणि भवनेष्वखिलेषु च
 ॥ ८५ ॥ तानि स्नातुं समायाति फल्गुतीर्थं न संशयः ॥ गंगा पादोदकं विष्णोः फल्गुश्रादिगदाधरः ॥ ८६ ॥ हिमं च द्रवरूपेण तस्माद्रंगाधिकं विदुः ॥
 अश्वमेधसहस्राणां फलं फल्गुजलाप्रवात् ॥ ८७ ॥ “फल्गुतीर्थे विष्णुजले करोमि स्नानमद्य वै ॥ पितॄणां विष्णुलोकाय भुक्तिमुक्तिप्रसिद्धये” ॥ ८८ ॥
 फल्गुतीर्थे नरः स्नात्वा तर्पणं श्राद्धमाचरेत् ॥ सर्पिडकं स्वसृजोक्तं नमेदथ पितामहम् ॥ ८९ ॥ “नमः शिवाय देवाय ईशानपुरुषाय च ॥ अघोर
 वामदेवाय सद्योजाताय शंभवे” ॥ ९० ॥ नत्वा पितामहं देवं मंत्रेणानेन पूजयेत् ॥ फल्गुतीर्थे नरः स्नात्वा दृष्ट्वा देवं गदाधरम् ॥ ९१ ॥ आनम्य
 पितृभिः सार्द्धं त्वं नयेद्वैष्णवं पदम् ॥ “ॐ नमो वासुदेवाय नमः संकर्षणाय च ॥ ९२ ॥ प्रद्युम्नायानिरुद्धाय श्रीधराय च विष्णवे” ॥ पंचतीर्थ्या
 नरः स्नात्वा ब्रह्मलोके नयेत्पितॄन् ॥ ९३ ॥ अमृतैः पंचभिः स्नातं पुष्पवस्त्राद्यलंकृतम् ॥ न कुर्याद्यो गदापाणिं तस्य श्राद्धमपार्थक्यम् ॥ ९४ ॥ नाग
 कूटाद्ब्रह्मकूटाद्विष्णोश्चोत्तरमानसात् ॥ एतद्रयाशिरः प्रोक्तं फल्गुतीर्थं तनुच्यते ॥ ९५ ॥ मुंडपृष्ठतगाधस्तात्फल्गुतीर्थमनुत्तमम् ॥ अत्र श्राद्धादिना सर्वे
 पितरो मोक्षमाप्नुयुः ॥ ९६ ॥ शमीपत्रप्रमाणेन पिंडं दद्याद्रयाशिरः ॥ यत्रात्रा पातयेत्पिंडं तं नयेद्ब्रह्म शाश्वतम् ॥ ९७ ॥ अन्यत्कुर्यात् यो देवो मुंडपृष्ठादि

वृ.ना.उ.

॥ ३०१ ॥

रूपतः ॥ फल्गुतीर्थादिरूपेण नमस्यति गदाधरम् ॥ ९८ ॥ शिलापर्वतफलवाधिरूपेणान्यक्तमास्थितः ॥ गदाधरादिरूपेण व्यक्तमादिधरस्तथा ॥ ९९ ॥
 धर्मारण्यं ततो गच्छेद्धर्मो यत्र व्यवस्थितः ॥ मतंगवाण्यां स्नात्वा तु तर्पणं श्राद्धमाचरेत् ॥ १०० ॥ गत्वा नत्वा मतंगेशमिमं मंत्रमुदीरयेत् ॥
 “प्रमाणं देवताः शंभुलोकपालाश्च साक्षिणः ॥ १०१ ॥ मयागत्य मतंगेऽस्मिन्पितृणां निष्कृतिः कृता” ॥ पूर्वं तु ब्रह्मतीर्थे च कूपे श्राद्धादि कारयेत्
 ॥ १०२ ॥ तत्कूपयूपयोर्मध्ये कुपंस्तुत्रायते पितृन् ॥ धर्मं धर्मेश्वरं नत्वा महाबोधितरुं नमेत् ॥ १०३ ॥ द्वितीयदिवसे कृत्यं मया ते समुदाहृतम् ॥
 स्नानतर्पणपिंडार्चनत्याद्यैः पितृसौख्यदम् ॥ १०४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीवसुसंवादे गयामाहात्म्ये पिंडदानविधिर्नाम पञ्च
 चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ ॥ ३० ॥ अथ ते संप्रवक्ष्यामि भुक्तिभुक्तिप्रदायकम् ॥ तृतीयदिवसे कृत्यं गयासंगफलप्रदम् ॥ १ ॥ स्नात्वा
 तु ब्रह्मसरसि श्राद्धं कुर्यात्सपिंडकम् ॥ “स्नानं करोमि तीर्थेऽस्मिन्नृणत्रयविमुक्तये ॥ २ ॥ श्राद्धाय पिंडदानाय तर्पणायार्थसिद्धये” ॥ तत्कूपयूपयो
 र्मध्ये कुर्वंस्तारयते पितृन् ॥ ३ ॥ स्नानं कृत्वोच्छ्रितो यूपो ब्रह्मणो यूप इत्युत ॥ कृत्वा ब्रह्मसरःश्राद्धं ब्रह्मलोकं नयेत्पितृन् ॥ ४ ॥ गोप्रचार
 समीपस्था आप्रा ब्रह्मप्रकल्पिताः ॥ तेषां सेचनमात्रेण पितरो मोक्षगामिनः ॥ ५ ॥ “आघ्रं ब्रह्मसरोद्धृतं सर्वदेवमयं विभुम् ॥ विष्णुरूपं प्रसिचामि
 पितृणां चैव मुक्तये ॥ ६ ॥ एको मुनिः कुम्भकुशाग्रहस्त आघ्रस्य मूले सलिलं ददाति ॥ आप्राश्च सिक्ताः पितरश्च तृप्ता एका क्रिया द्व्यर्थकरी
 प्रसिद्धा” ॥ आचम्य मूले सलिलं ददानो नोपेक्षणीयो विबुधैर्मनुष्यः ॥ ७ ॥ यूपं प्रदक्षिणीकृत्य वाजपेयफलं लभेत् ॥ ब्रह्माणं च नमस्कृत्य
 पितृन् ब्रह्मपुरं नयेत् ॥ ८ ॥ “ॐ नमो ब्रह्मणेऽजाय जगज्जन्मादिकारिणे ॥ भक्तानां च पितृणां च तरकाय नमोनमः” ॥ ९ ॥ ततो यमवलिं
 क्षित्वा मन्त्रेणानेन संयतः ॥ “यमराजधर्मराजौ निश्चलार्था इति स्थितौ ॥ १० ॥ ताभ्यां वलिं प्रयच्छामि पितृणां मुक्तिहेतवे” ॥ ततः श्वानवलिं कृत्वा
 पूर्वमन्त्रेण मोहिनि ॥ ११ ॥ ततः काकवलिं कुर्यान्मन्त्रेणानेन संयतः ॥ “ऐंद्रवारुणवायव्या याम्या वै नैऋतास्तथा ॥ १२ ॥ वायसाः प्रतिगृह्णन्तु भूमौ पिंडं
 मयापितम्” ॥ ततः स्नानं प्रकुर्वीत ब्रह्मतीर्थे कुशान्वितः ॥ १३ ॥ एवं तृतीयदिवसे समान्य नियमं सुधीः ॥ नत्वा गदाधरं देवं ब्रह्मचर्यपरो भवेत्
 ॥ १४ ॥ फल्गुतीर्थे चतुर्थे च स्नानादिकमथाचरेत् ॥ गयाशिरस्ययो श्राद्धं पदे कुर्यात्सपिंडकम् ॥ १५ ॥ साक्षाद्गयाशिरस्तत्र फल्गुतीर्थाश्रये
 कृतम् ॥ कौचपादात्फल्गुतीर्थं यावत्साक्षाद्गयाशिरः ॥ १६ ॥ गयाशिरं नगाद्याश्च साक्षात्फलगुतीर्थकम् ॥ मुखं गयासुरस्येतत्स्नात्वा श्राद्धं समा
 चरेत् ॥ १७ ॥ आद्यो गदाधरो देवो व्यक्तान्यक्तार्थमास्थितः ॥ विष्णवादिपदरूपेण पितृणां भक्तिहेतवे ॥ १८ ॥ तत्र विष्णुपदं दिव्यं वशीनात्मा

पनाशनम् ॥ स्पर्शनात्पूजनाच्चापि पितृणां मोक्षदायकम् ॥ १९॥ आदं सर्पिडकं कृत्वा सहस्रकुलमात्मनः ॥ विष्णुलोकं समुद्रतः नयेद्विष्णुपदे
 नरः ॥ २० ॥ आदं कृत्वा रुद्रपदे नयेत्कुलशतं नरः ॥ सहात्मना शिवपुरं तथा ब्रह्मपदे शुभे ॥ २१ ॥ दक्षिणाग्निपदे आद्री
 वाजपेयफलं लभेत् ॥ गार्हपत्यपदे आद्री राजसूयफलं लभेत् ॥ २२ ॥ आदं कृत्वा चंद्रपदे वाजिमधफलं लभेत् ॥ आदं कृत्वा सत्य
 पदे ज्योतिष्टोमफलं लभेत् ॥ २३ ॥ आवसथ्यपदे आद्री सोमलोकमवाप्नुयात् ॥ आदं कृत्वा चंद्रपदे शक्रलोकं नयेत्पितृन् ॥ २४ ॥
 अन्येषां च पदे आद्री पितृन्ब्रह्मपदे नयेत् ॥ आद्री सूर्यपदे यश्च पापिनोऽर्कपुरं नयेत् ॥ २५ ॥ कार्तिकेयपदे आद्री शिवलोके नयेत्पितृन् ॥
 आदं कृत्वागस्त्यपदे ब्रह्मलोकं नयेत्पितृन् ॥ २६ ॥ सर्वेषां काश्यपं श्रेष्ठं विष्णो रुद्रस्य वै पदम् ॥ ब्रह्मणश्च पदे तत्र सर्वश्रेष्ठमुदाहृतम् ॥ २७ ॥
 प्रारंभे च समाप्तौ च तेषामन्यतमं स्मृतम् ॥ श्रेयस्करं भवेत्तत्र आदकर्तुंश्च मोहिनि ॥ २८ ॥ कश्यपस्य पदे दिव्यो भारद्वाजो मुनिः पुरा ॥
 आदं हि चोद्यतो दातुं पित्रादिभ्यश्च पिंडकम् ॥ २९ ॥ शुक्रकृष्णौ तदा हस्तौ पदमुद्रिद्य निष्कृतौ ॥ दृष्ट्वा हस्तद्वयं तत्र पितृसंशयमागतः ॥ ३० ॥
 ततः स्वमातरं शांतां भारद्वाजस्तु पृष्टवान् ॥ कश्यपस्य पदे कस्मिञ्छुके कृष्णे पदे पुनः ॥ ३१ ॥ पिंडो देवो मया मातर्जानासि पितरं वद ॥
 तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य भारद्वाजस्य धीमतः ॥ ३२ ॥ शांतोवाच प्रसन्नास्या पुत्रं आदमदायिनम् ॥ भारद्वाज महाप्राज्ञ पिंडं कृष्णाय देहि भोः
 ॥ ३३ ॥ भारद्वाजस्ततः पिंडं दातुं कृष्णाय चोद्यतः ॥ श्वेतो दृश्योऽब्रवीत्पुत्र देहि पुत्रो ममौरसः ॥ ३४ ॥ कृष्णोऽब्रवीत् क्षेत्रजस्त्वं ततो मे देहि पिंड
 कम् ॥ शुक्रोऽब्रवीत्स्वैरिणीयं यतोऽतस्त्वं ममौरसः ॥ ३५ ॥ स्वैरिणीजो ददौ चादौ क्षेत्रिणे बीजिने ततः ॥ ततो भक्त्या महाभागे दत्त्वा पिंडान्महा
 मतिः ॥ ३६ ॥ कृतकृत्यं निजात्मानं मेने प्रत्यक्षभाषणात् ॥ भीष्मो विष्णुपदे आद आहूय तु पितृन्स्वकान् ॥ ३७ ॥ आदं कृत्वा विधानेन
 पिंडदानाय चोद्यतः ॥ पितुर्विनिर्गतौ हस्तौ गयाशिरसि शंतनोः ॥ ३८ ॥ भीष्मः पिंडं ददौ भूमौ नाधिकारः करे यतः ॥ शंतनुः प्राह संतुष्टः
 शास्त्रार्थे निश्चलो भवान् ॥ ३९ ॥ त्रिकालदर्शी भव च विष्णुश्चाति गतिस्तत्त्व ॥ स्वेच्छया मरणं चास्तु इत्युक्त्वा मुक्तिमागतः ॥ ४० ॥ रामो
 रुद्रपदे रम्ये पिंडार्पणकृतोद्यमः ॥ पिता दशरथः स्वर्गात्प्रसार्य करमागतः ॥ ४१ ॥ नादार्पिंडं करे रामो ददौ रुद्रपदे ततः ॥ शास्त्रार्थातिक्रमाद्रीतो
 रामं दशरथोऽब्रवीत् ॥ ४२ ॥ तारितोऽहं त्वया पुत्र रुद्रलोको ह्यभून्मम ॥ पदे पिंडप्रदानेन हस्ते तु स्वर्गतिर्नहि ॥ ४३ ॥ त्वं च राज्यं चिरं
 कृत्वा पालयित्वा निजाः प्रजाः ॥ यज्ञान्सदक्षिणान्कृत्वा विष्णुलोकं गमिष्यसि ॥ ४४ ॥ सहायोऽध्याजनैः सर्वैः कृमिकीटादिभिः सह ॥ इत्युक्त्वा स

नृपो रामं रुद्रलोकं परं ययौ ॥ ४५ ॥ कनकेशं च केदारं नारसिंहं च वामनम् ॥ रथमार्गे समभ्यर्च्य पितृन्सवाश्रयं तारयेत् ॥ ४६ ॥ गयाशिरसि
यः पिंडं येषां नाम्ना तु निर्वपेत् ॥ नरकस्था दिवं याति स्वर्गस्था मोक्षगामिनः ॥ ४७ ॥ गयाशिरसि यः पिंडं शमीपत्रप्रमाणतः ॥ कंदमूल
फलाद्यैर्वा दद्यात्स्वर्गं नयेत्पितृन् ॥ ४८ ॥ पदानि यत्र दृश्यन्ते विष्ण्वादीनां तदग्रतः ॥ श्राद्धं कृत्वा पदे येषां तेषां लोकान्नयोत्पतन् ॥ ४९ ॥ सर्वत्र
मुंडपृष्ठादिः पदैरेभिः स लक्षितः ॥ प्रयाति पितरस्तत्र पूजिता ब्रह्मणः पदम् ॥ ५० ॥ गयासुरस्य तु शिरो गदया यद्विधा कृतम् ॥ यतः प्रक्षा
लिता तीर्थे गदालोलस्तदा स्मृतः ॥ ५१ ॥ कौचरूपेण हि मुनिर्मुंडपृष्ठे तपोऽकरोत् ॥ तस्य पादाङ्कको यस्मात्कौचपादः स्मृतस्ततः ॥ ५२ ॥
विष्ण्वादीनां पदान्यत्र लिंगरूपस्थितानि च ॥ देवादितर्पणं कृत्वा श्राद्धं रुद्रपदादितः ॥ ५३ ॥ चतुर्थदिवसे कृत्यमेतत्कृत्वा तु मोहिनि ॥ पूतः
कर्माधिकारी स्याच्छ्राद्धकृद्ब्रह्मलोकभाक् ॥ ५४ ॥ शिलास्थितेषु तीर्थेषु स्नात्वा कृत्वाथ तर्पणम् ॥ श्राद्धं सर्पिडकं येषां ब्रह्मलोकं प्रयाति
ते ॥ ५५ ॥ स्थास्यति च रमिष्यति यावदाभूतसंल्लवम् ॥ देहं त्यक्त्वा शिलापृष्ठे स्वदेजाङ्गिरायुजाः ॥ ५६ ॥ गच्छन्ति विष्णुसायुज्यं कुलेः सप्त
शतैः सह ॥ ५७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीवसुसंवादे गयामाहात्म्ये विष्ण्वदिपदे पिंडदानमाहात्म्यकथनं नाम पट्चत्वारिंशत्त
मोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ वसुरुवाच ॥ पंचमेऽह्नि गदालोले कृत्वा स्नानादि पूर्ववत् ॥ श्राद्धं सर्पिडकं कुर्यात्ततोऽक्षयवटे नरः ॥ १ ॥ तत्र श्राद्धादिकं
कृत्वा पितृन्ब्रह्मपुरं नयेत् ॥ ब्रह्मप्रकल्पितान् विप्रान्भोजयेत्पूजयेदथ ॥ २ ॥ कृतश्राद्धोऽक्षयवटे अनेनैव प्रयत्नतः ॥ दृष्ट्वा नत्वाथ संपूज्य वटेशं
च समाहितः ॥ ३ ॥ पितृत्रयेद्ब्रह्मपुरमक्षयं तु सनातनम् ॥ “गदालोले महातीर्थे गदाप्रक्षालने वरे ॥ ४ ॥ स्नानं करोमि शुद्धचर्यमक्षय्याय स्वरा
मये ॥ एकांतरे वटस्याग्रे यः शेते योगनिद्रया ॥ ५ ॥ बालरूपधरस्तस्मै नमस्ते योगशायिने ॥ संसारवृक्षशस्त्रायाशेषपापक्षयाय च ॥ ६ ॥ अक्षय्य
ब्रह्मदात्रे च नमोऽक्षय्यवदाय वै” ॥ “कलौ माहेश्वरा लोका येन तस्माद् गदाधरः ॥ ७ ॥ लिंगरूपोऽभवत्तं च वन्दे त्वां प्रपितामहम्” ॥ नये
त्पितृन्बुधपदं नत्वा तं प्रपितामहम् ॥ ८ ॥ हेतिं हत्वासुरं तस्य शिरश्चैव द्विधा कृतम् ॥ गदया सा गदा यत्र क्षालिता प्रभुणा
ऽभवत् ॥ ९ ॥ गदालोलमिति ख्यातं तृतीर्थप्रवरं ह्यभूत् ॥ हेती रक्षो ब्रह्मपुत्ररतपस्तेपेऽद्भुतं महत् ॥ १० ॥ ब्रह्मादीस्तपसा तुष्टान्वरं वने
वरप्रदान् ॥ वेत्यादिभिश्च शस्त्राद्यैर्विविधैर्मनुजैरपि ॥ ११ ॥ कृष्णशानादिचक्राद्यैरव्ययः स्यान्महाबलः ॥ तथेत्युच्चातर्हितास्ते हेतिर्देवानया
जयत ॥ १२ ॥ इन्द्रत्वमकरोद्देतिस्तदा ब्रह्महृदयः ॥ देवा हरिं प्रफलास्तमृनुर्हेतिं जहीति च ॥ १३ ॥ ऊचे हरिरव्योऽयं हेतिर्देवाः सुरा

सुरे ॥ ब्रह्मास्त्रं मे प्रयच्छद्धं हेति हन्यां हि येन तम् ॥ १४ ॥ इत्युक्तास्ते ततो देवा विष्णवे तां गदां वदुः ॥ उपेद्र त्वं जही
 त्येव हेति प्रोचुरजादयः ॥ १५ ॥ दधार तां गदामाजौ देवैरुक्तो गदाधरः ॥ गदया हेतिमाहृत्य देवैर्भ्यस्त्रिविधं वदौ ॥ १६ ॥
 उपोषितोऽथ गायत्रीतीर्थे महानदीस्थिते ॥ गायत्र्या पुरतः स्नातस्ततः संध्यां समाचरेत् ॥ १७ ॥ श्राद्धं सर्पिडकं कृत्वा नयेद्ब्राह्मणतां कुलम् ॥
 तीर्थे समुद्यते स्नात्वा सावित्र्याः पुरतो नरः ॥ १८ ॥ संध्यामुपास्य मध्याह्ने नयेत्पितृन्विधिक्षयम् ॥ प्राचीसरस्वतीस्नातः सरस्वत्यास्ततोऽग्रतः
 ॥ १९ ॥ संध्यामुपास्य सायाह्ने नयेत्सर्वज्ञतां कुलम् ॥ बहुजन्मकृतासंध्यालोपपापाद्विशुद्धयति ॥ २० ॥ विशालायां लिलेहाने तीर्थे च भरता
 श्रमे ॥ पदांकिने मुंडपृष्ठे गदाधरसमीपतः ॥ २१ ॥ तीर्थ आकाशगंगायां गिरिकर्णमुखेषु च ॥ श्राद्धदः पिंडदो ब्रह्मलोकं पितृशतं नयेत् ॥ २२ ॥
 स्नातो गोदावैतरण्यां त्रिःसप्तकुलमुद्धरेत् ॥ देवनद्यां गोप्रचारे तथा मानसके पदे ॥ २३ ॥ पुष्करिण्यां गदालोले तीर्थे चामरके तथा ॥ कोटितीर्थे
 रुक्मकुण्डे पिंडदः स्वर्नयेत्पितृन् ॥ २४ ॥ मार्कण्डेयेशकोटीशौ नत्वा स्यात्पितृतारकः ॥ तथा पांडुशिलायास्तु पुण्यदायाः सुलोचने ॥ २५ ॥
 दृष्टिमात्रेण संपूतान्नरकस्थान्दिवं नयेत् ॥ इत्युक्त्वा प्रययौ पांडुः शाश्वतं पदमव्ययम् ॥ २६ ॥ घृतकुल्या मधुकुल्या देविका च महानदी ॥ शिलायां
 संगता तत्र मधुसूत्रा प्रकीर्तिता ॥ २७ ॥ अयुतं ह्यश्वमेधानां स्नानेन लभते नरः ॥ तर्पयित्वा पितृगणैः श्राद्धं कृत्वा सर्पिडकम् ॥ २८ ॥ सहस्रकुल
 मुदत्य नयेद्विष्णुपुरं नरः ॥ उद्भिजाः स्वेदजा वापि बृहज्जा ये जरायुजाः ॥ २९ ॥ मधुसूत्रां समासाद्य मृता विष्णुपदं ययुः ॥ दशाश्वमेधिके हंसतीर्थे
 श्राद्धादिवं ब्रजेत् ॥ ३० ॥ दशाश्वमेधहंसौ च नत्वा शिवपुरं ब्रजेत् ॥ मतंगस्य पदे श्राद्धकर्ता ब्रह्मपुरे वसेत् ॥ ३१ ॥ निर्मथ्याग्नीन्शमीगर्भे
 विधिर्विष्ण्वादिभिः सह ॥ मंथोकुण्डं हि तत्तीर्थं पितृणां मुक्तिकारकम् ॥ ३२ ॥ तर्पणात्पिंडदानाच्च स्नानकृन्मुक्तिमाप्नुयात् ॥
 पितृन्स्वर्गं नयेन्नत्वा रामेशकरकेश्वरी ॥ ३३ ॥ गयाकूपे पिंडदानादश्वमेधफलं लभेत् ॥ भस्मकूटे भस्मनाऽथ स्नानात्तारयते पितृन्
 ॥ ३४ ॥ धौतपापोऽथ निक्षीरासंगमे स्नानकृन्नरः ॥ श्राद्धी रामपुष्करिण्यां ब्रह्मलोकं नयेत्पितृन् ॥ ३५ ॥ सुषुम्नायां महा
 नद्यां त्रिःसप्तकुलमुद्धरेत् ॥ स्नातो नत्वा वसिष्ठेशं तस्य तीर्थेऽश्वमेधभाक् ॥ ३६ ॥ पिंडदो धेनुकारण्ये कामधेनुपदेषु च ॥ स्नातो नत्वा तु
 तं देवं ब्रह्मलोकं नयेत्पितृन् ॥ ३७ ॥ कर्दमाले गयानाभौ मुंडपृष्ठसमीपतः ॥ स्नात्वा श्राद्धी नयेत्स्वर्गं पितृन्त्वा च चंडिकाम् ॥ ३८ ॥ फल्गु
 चंडीशनामानं संगमार्थीशमर्च्य च ॥ गयागजो गयादित्यो गायत्री च गदाधरः ॥ ३९ ॥ गया गयाशिरश्चैव पद्मया मुक्तिदायिकाः ॥

वृ.ना.पु.

॥ ३०३ ॥

गयायां तु वृषोत्सर्गात्रिः सप्तकुलमुदरेत् ॥ ४० ॥ यत्र तत्र स्थितो विप्रगदितो विजितेंद्रियः ॥ आद्यं गदाधरं ध्यायन् श्राद्धपिंडानि कार-
येत् ॥ ४१ ॥ कुलानां शतमुदत्य ब्रह्मलोकं नयेद्भवम् ॥ ततो दध्योदनेनैव दत्त्वा नैवेद्यमुत्तमम् ॥ ४२ ॥ जनार्दनाय देवाय समभ्यर्च्य यथाविधि ॥
दद्यान्निस्त्रिंशत् पिंडास्तु तच्छेषेणैव जीवति ॥ ४३ ॥ दैत्यस्य मुंडपृष्ठे तु यस्मात्सा संस्थिता शिला ॥ तस्माद्दे मुंडपृष्ठाद्रिः पितृणां
ब्रह्मलोकदः ॥ ४४ ॥ रामे वनं गते शैलमारुह्य भरतः स्थितः ॥ पित्रे पिंडादिकं दत्त्वा रामेशं स्थाप्य तत्र च ॥ ४५ ॥
स्नात्वा नत्वा च रामेशं रामं सीतां समाहितः ॥ श्राद्धं पिंडप्रदानं च कृत्वा विष्णुपुरं व्रजेत् ॥ ४६ ॥ पितृभिः सह धर्मात्मा कुलानां च
शतैः सह ॥ शिलादग्निहस्ते च स्थापितः कुंडपृष्ठतः ॥ ४७ ॥ तत्र श्राद्धादिना सर्वान्पितृन्ब्रह्मपुरं नयेत् ॥ कुंडेनाथ तपस्तप्तं
सीतादेर्दक्षिणे नगे ॥ ४८ ॥ मंतस्य पदे पुण्ये पिंडदः स्वर्नयेत्पितृन् ॥ वामहस्ते शिलायाश्च ह्यंतको विधृतो गिरिः ॥ ४९ ॥ उदयाद्रिरिहा
नीतो ह्यगस्त्येन महात्मना ॥ स्थापितः पिंडदस्तत्र पितृन्ब्रह्मपुरं नयेत् ॥ ५० ॥ कुंडमुद्यंतकं तत्र स्वात्मनस्तपसे कृतम् ॥ ब्रह्मा तत्र च सावित्री
कुमाराभ्यां स्थितस्त्विह ॥ ५१ ॥ हाहाहूं प्रभृतयो गीतं वाद्यं प्रचक्रुः ॥ स्नातोऽगस्त्ये च मध्याह्ने सावित्रीं समुपास्य च ॥ ५२ ॥ कोटिजन्म
भवेद्विप्रो धनाढ्यो वेदपारगः ॥ अगस्त्यस्य पदे स्नातः पिंडदः स्वर्नयेत्पितृन् ॥ ५३ ॥ ब्रह्मयोनिं प्रविश्याथ निर्गच्छेद्यस्तु मानवः ॥ परं ब्रह्म स
यातीह विमुक्तो योनिसंकटात् ॥ ५४ ॥ नत्वा गयाकुमारं च ब्राह्मण्यं लभते नरः ॥ सोमकुंडाभिषेकाद्यैः सोमलोकं नयेत्पितृन् ॥ ५५ ॥ बलिः
काकशिलायां तु काकेभ्यः क्षणमोक्षदः ॥ स्वर्गद्वारेश्वरं नत्वा स्वर्गाद्ब्रह्मपुरं नयेत् ॥ ५६ ॥ पिंडदो व्योमगंगायां निर्मलः स्वर्नयेत्पितृन् ॥ शिलाया
दक्षिणे हस्ते भस्मकूटमधारयत् ॥ ५७ ॥ धर्मोऽतस्तत्र च हरस्तत्रागम समकारयत् ॥ यत्रासौ भस्मकूटाद्विर्भरमनामा तु मोहिनि ॥ ५८ ॥ वटो
वटेश्वरस्तत्र स्थितश्च प्रपितामहः ॥ तदग्रे रुक्मिणीकुंडं पश्चिमे कपिला नदी ॥ ५९ ॥ कपिलेशो नदीतीरे उमासोमसमागमः ॥ कपि-
लायां नरः स्नात्वा कपिलेशं नमस्कृजेत् ॥ ६० ॥ श्राद्धदः स्वर्गभागी स्यान्महेशीकुंड एव च ॥ गौरी च मंगला तत्र सर्वसौभाग्य-
दायिता ॥ ६१ ॥ जनार्दनो भस्मकूटे तस्य हस्ते तु पिंडदः ॥ मंत्रेण चात्मनोऽन्येषां सग्येनापि तिलैर्विना ॥ ६२ ॥ पिंड-
च दधिसंमिश्रं सर्वं ते विष्णुलोकगाः ॥ "एष पिंडो मया दत्तस्तवहस्ते जनार्दन ॥ ६३ ॥ गयाश्राद्धे त्वया देवो मम पिण्डो धृते मयि ॥
तुभ्यं पिंडो मया दत्तो यमुक्षिष्य जनार्दन ॥ ६४ ॥ देहि देव गयाशीर्षं तस्मै तस्मै धृते ततः ॥ जनार्दन नमस्तुभ्यं नमस्ते पित-

३० सं०

अ० ७५

॥ ३०३ ॥

रूपिणे ॥ ६५ ॥ पितृपात्रं नमस्तुभ्यं नमस्ते मुक्तिहेतवे ॥ गयायां पितृरूपेण स्वयमेव जनार्दनः ॥ ६६ ॥ तं दृष्ट्वा पुण्डरीकाक्षं मुच्यते च ऋण
 प्रयात् ॥ नमस्ते पुण्डरीकाक्ष ऋणत्रयविमोचन ॥ ६७ ॥ लक्ष्मीकांतं नमस्तेऽस्तु नमस्ते पितृमोक्षद ॥ पुण्डरीकाक्षमभ्यर्च्य स्वर्गः स्यान्नना
 र्दनम् ॥ ६८ ॥ वामजातुं तु संपात्य नत्वा भूमिं जनार्दनम् ॥ श्राद्धं सपिंडकं कृत्वा भ्रातृभिर्विष्णुलोकमाहू ॥ ६९ ॥ शिलायां वामपादे तु प्रेत
 कूटो गिरिर्धृतः ॥ धर्मराजेन पापाढयो गिरिः प्रेतशिलामयः ॥ ७० ॥ पादेन दूरे निक्षिप्तः शिलायाः पादभारतः ॥ प्रेता धातुष्करूपेण कस्मिन्
 कारकाः ॥ ७१ ॥ पृथक् स्थिताश्च बहवो विघ्नकारिण एव ते ॥ श्राद्धादिकारिणं तूणां तीर्थं पितृविमुक्तये ॥ ७२ ॥ गतः शिलाद्रिसंपर्कात्प्रेत
 कूटः पवित्रताम् ॥ प्रेतकुंडं तु तत्रास्ते देवास्तत्र पदेः स्थिताः ॥ ७३ ॥ श्राद्धपिंडादिकृत्स्नातः प्रेतत्वान्मोचयेत्पितृन् ॥ कीकटेषु गया पुण्या पुण्यं राज
 गृहं वनम् ॥ ७४ ॥ च्यवनस्याश्रमः पुण्यो नदी पुण्या पुनःपुना ॥ वैकुण्ठो लोहदंडश्च गिरिकूटश्च शोणगः ॥ ७५ ॥ श्राद्धपिंडादिकृत्स्नातः प्रेतत्वान्मोचयेत्पितृन्
 लपुं नयेत् ॥ शिलादक्षिणपादे तु गृध्रकूटो गिरिर्धृतः ॥ ७६ ॥ धर्मराजेन स्वस्थैर्यकरणायाशु पावनः ॥ गृध्ररूपेण संसिद्धास्तपः
 कृत्वा महर्षयः ॥ ७७ ॥ अतो गिरिर्गृध्रकूटस्तत्र गृध्रेश्वरः शिवः ॥ दृष्ट्वा गृध्रेश्वरं स्नात्वा वाति शंभोः पुरं नरः ॥ ७८ ॥ तत्र गृध्रपुरं गत्वा
 प्रातःकाले दिवं व्रजेत् ॥ ऋणमोक्षं पापमोक्षं शिवं दृष्ट्वा शिवं व्रजेत् ॥ ७९ ॥ आदिपादेन गिरिणा समाकृतं शिलोदकम् ॥
 तत्रास्ते गजरूपेण विघ्नेशो विघ्ननाशनः ॥ ८० ॥ तं दृष्ट्वा मुच्यते विघ्नेः पितृञ्छिवपुरं नयेत् ॥ गायत्रीं च गयादित्यं स्नातो दृष्ट्वा
 दिवं व्रजेत् ॥ ८१ ॥ ब्रह्माणं चादिपादस्थं दृष्ट्वा स्यात्पितृतारकः ॥ नाभौ च पिंडदो यस्तु पितृन्ब्रह्मपुरं नयेत् ॥ ८२ ॥ शोभार्थं मुण्डपृष्ठस्य
 अरविन्दवरं त्वभूत् ॥ मुण्डपृष्ठारविन्दे च दृष्ट्वा पापैर्विमुच्यते ॥ ८३ ॥ शृंगिभिर्दक्षिभिर्व्यालेर्विष्वद्विस्त्रिया जलेः ॥ सुदूरात्परिहर्तव्यः
 कुर्वन् क्रीडां मृतस्तु यः ॥ ८४ ॥ नागानां विप्रियं कुर्वन्हतश्चाप्यथ विद्युता ॥ निगृहीतः स्वयं राज्ञा चौर्यदोषेण च कश्चित् ॥ ८५ ॥ परदार
 व्रमतश्च द्वेषात्तत्पतिभिर्हताः ॥ असमानैश्च संकीर्णैश्चांडालाद्यैश्च विग्रहम् ॥ ८६ ॥ कृत्वा तेर्निहतास्तांश्च चांडालादीन्समाश्रिताः ॥ गवामि
 विषदाश्चैव पालंढाः कूबुद्धयः ॥ ८७ ॥ क्रोधात्प्राप्य विषं वह्निं शस्त्रमुद्वेगं जलम् ॥ गिरिवृक्षात्प्रपातं च ये कुर्वन्ति नराधमाः ॥ ८८ ॥ कुशिल्प
 जीविनो ये च पञ्चसूनाधिकारिणः ॥ मखे सभासु ये केचिद्दीनप्राया नपुंसकाः ॥ ८९ ॥ ब्रह्मदंडहता ये तु ये चापि ब्राह्मणेर्हताः ॥ महापातकिनो ये
 च पतितास्ते प्रकीर्तिताः ॥ ९० ॥ स्नानेन शद्धिमायाति गयाकूपस्य भस्मना ॥ इति ते कथितं देवि गयामाहात्म्यसुत्तमम् ॥ ९१ ॥ सर्वपापप्रशमनं

पितृणां मुक्तिदायकम् ॥ यः शृणोति नरो भक्त्या श्राद्धे पर्वणि वाग्वहम् ॥ ९२ ॥ श्रावयेद्वा वरारोहे सोऽपि स्याद्ब्रह्मलोकभाक् ॥ इदं स्वस्त्ययनं पुण्यं
 धन्यं स्वर्गतिदं नृणाम् ॥ ९३ ॥ यशस्यमपि चायुष्यं पुत्रपौत्रविवर्द्धनम् ॥ ९४ ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीवसुसंवादे गयामाहात्म्यं नाम
 सप्तचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ १४७ ॥ माघातोवाच ॥ भगवन्सम्यगख्यातं सर्वज्ञेन कृपालुना ॥ मोहिनीचरितं पुण्यं महापातकनाशनम् ॥ १ ॥ पतिं पुत्रं
 सपत्नीं च या प्रसन्न भवार्णवात् ॥ मोचयामास धर्मस्य रक्षणे पितुराज्ञया ॥ २ ॥ सा ब्रह्मपुत्री सर्वज्ञा सर्वलोकहिते रता ॥ पुरोधसं च संप्राप्ता शरणं प्रभुमात्मनः
 ॥ ३ ॥ श्रुत्वा गयाया माहात्म्यं पितृणां गतिदं परम् ॥ भूयः पप्रच्छ किं विप्रं वसुं वेदविदांवरम् ॥ ४ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ शृणु भूप प्रवक्ष्यामि यदष्ट
 च्छत्पुनर्वसुम् ॥ मोहिनी मोहमापन्ना तीर्थसेवनकामुका ॥ ५ ॥ मोहिन्युवाच ॥ साधु साधु द्विजश्रेष्ठ लोकोद्धारणतत्पर ॥ त्वया ह्यनुगृहीताहमधुना
 करुणात्मना ॥ ६ ॥ श्रुतं पुण्यं मया ब्रह्मन् गयामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ गोप्यं पितृणां गतिदं धर्माख्यानं सुखावहम् ॥ ७ ॥ अधुना वद विप्रेद काशीमाहा
 त्म्यमुत्तमम् ॥ मया पूर्वं श्रुतं ब्रह्मन् किञ्चित्संघ्यावलीमुखात् ॥ ८ ॥ वेन मे स्मृतिमापन्नं विस्ताराद्दद सांप्रतम् ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा मोहिनी
 वाक्यं वसुस्तस्याः पुरोहितः ॥ ९ ॥ वेदवेदांगतत्त्वज्ञः प्राह तां श्रूयतामिति ॥ वसुखावहम् ॥ शुभा काशीपुरी धन्या धन्यो देवो महेश्वरः ॥ १० ॥ यः
 सेवतेऽनिशं काशीं मुक्तिदां वैष्णवीं पुरीम् ॥ याचयित्वा हरेः क्षेत्रं स्थितो देवः सनातनः ॥ ११ ॥ पूजयंस्ते हृषीकेशं पूज्यमानः सुरादिभिः ॥ १२ ॥
 वाराणसी तु भुवनत्रयसारभूता रम्या नृणां मुगतिदा किल सेव्यमाना ॥ अत्रागता विविधदुष्कृतकारिणोऽपि पापक्षये विरजसः सुमनःप्रकाशाः
 ॥ १३ ॥ इदं गुह्यतमं क्षेत्रं सर्वप्राणिमुखावहम् ॥ मोक्षदं सर्वजंतूनां वैष्णवं शैवमेव च ॥ १४ ॥ ब्रह्मभगोप्रगुरुतत्पगमित्रध्रुवचन्यासाप
 हरकुशिदादिनिषिद्धवृत्तिः ॥ संसारभूतदृढपाशविमुक्तदेहो वाराणसीं शिवपुरीं समुपैति मर्त्यः ॥ १५ ॥ क्षेत्रं तथेदं सुरसिद्धलुष्टं संप्राप्य
 मर्त्यः सुकृतप्रभावात् ॥ ख्यातो भवेत्सर्वसुरासुराणां मृतश्च यायात्परमं पदं सः ॥ १६ ॥ क्षेत्रेऽस्मिन्निवसंति ये सुकृतिनो
 भक्ता हरो वा हरे पश्यतोऽन्वहमादरेण शुषयः संतः समाः शंभुना ॥ ते मर्त्या भयदुःखपापरहिताः संशुद्धकर्मक्रिया भित्त्वा संभव
 बंधजालगहनं विंदन्ति मोक्षं परम् ॥ १७ ॥ द्वियोजनमथार्द्धं च पूर्वपश्चिमतः स्थितम् ॥ अर्द्धयोजनविस्तीर्णं दक्षिणोत्तरतः स्मृतम् ॥ १८ ॥
 वरणासिर्नदी यावदसिः शुष्कनदी शुभे ॥ एष क्षेत्रस्य विस्तारः प्रोक्तो देवेन शंभुना ॥ १९ ॥ अयनं तृत्तरं क्षेत्रं तिमिचंडेश्वरं ततः ॥ दक्षिणं शंङ्कु
 कर्णं तु ॐकारे तदनंतरम् ॥ २० ॥ पिंगला नाम यत्तीर्थं आग्नेयी सा प्रकीर्तिता ॥ शुष्का सारिख सा क्षेत्रा लोलाकौ यत्र तिष्ठति ॥ २१ ॥

इदानीमी तु या नाडी सा सौम्या संप्रकीर्तिता ॥ वरुणा नाम सा ज्ञेया केशवो यत्र संस्थितः ॥ २२ ॥ आभ्यां मध्ये तु या नाडी सुषुम्ना
 सा प्रकीर्तिता ॥ मत्स्योदरी च सा ज्ञेया विस्वरं तत्प्रकीर्तितम् ॥ २३ ॥ विमुक्तं न कदा यस्मान्मोक्ष्यते न कदाचन ॥ महाक्षेत्रमिदं तस्मादवि-
 मुक्तमिदं स्मृतम् ॥ २४ ॥ प्रयागादपि तीर्थादेरधिकं दुस्तराच्छुभे ॥ अनायासेन वै यत्र मोक्षप्राप्तिः प्रजायते ॥ २५ ॥ नानावर्णा विकर्णाश्च
 चांडाल ये जुगुप्सिताः ॥ किल्बिषैः पूर्णदेहाश्च प्रकृष्टैः पातकैस्तथा ॥ २६ ॥ भेषजं परमं तेषामविमुक्तं विदुर्बुधाः ॥ दुष्टांधान् दीनकृप-
 णान्यापान्दुष्कृतकारिणः ॥ २७ ॥ हरोऽनुकंपया सर्वात्रयत्याशु परां गतिम् ॥ क्षेत्रमध्याद्यदा गंगा संगता सरितां पतिम् ॥ २८ ॥ ततः
 प्रवृत्ति सा पुण्या पुरी जाता शुभानने ॥ पुण्या चोदङ्मुखी गंगा प्राची चैव सरस्वती ॥ २९ ॥ तत्र मुक्तं कपालं तु शिवेन सुमहात्मना ॥
 तस्मिंस्तीर्थे तु ये गत्वा पिंडदानेन वै पितृन् ॥ ३० ॥ श्राद्धेषु प्रीणयिष्यति तेषां लोकास्तु भास्वराः ॥ ब्रह्महा योऽभिगच्छेत्तु अविमुक्तं
 कदाचन ॥ ३१ ॥ तस्य क्षेत्रस्य माहात्म्याद्ब्रह्महत्या निवर्तते ॥ अविमुक्तं गता ये वै महापुण्यकृतो नराः ॥ ३२ ॥ अभय्या ह्यजराश्चैव
 विदेहाश्च भवंति ते ॥ अज्ञानाज्ज्ञानतो वापि स्त्रिया वा पुरुषेण वा ॥ ३३ ॥ यत्किंचिदशुभं कर्म कृतं चैव कुबुद्धिना ॥ अविमुक्तं प्रविष्टस्य
 तत्सर्वं भस्मसाद्भवेत् ॥ ३४ ॥ सदा यजति यज्ञेन सदा दानं प्रयच्छति ॥ सदा तपस्वी भवति ह्यविमुक्ते स्थितो नरः ॥ ३५ ॥ न सा गतिः
 कुरुक्षेत्रे गंगाद्वारे न पुष्करे ॥ या गतिर्विहिता पुंसामविमुक्तनिवासिनाम् ॥ ३६ ॥ सर्वात्मना तपः सत्यं प्राणिनां नात्र संशयः ॥ अविमुक्ते
 वसेद्यस्तु स तु सालान्महेश्वरः ॥ ३७ ॥ अविमुक्तं न सेवते ये मृदास्तामसा नराः ॥ विष्णुव्रजसां मध्ये ते वसन्ति पुनः पुनः ॥ ३८ ॥ अवि-
 मुक्ते स्थिता नित्यं पांशुभिर्वायुनेरिति ॥ स्पृष्टा दुष्कृतकर्माणो याति वै परमां गतिम् ॥ ३९ ॥ यस्तत्र निवसेन्मर्त्यः संयतात्मा समाहितः ॥
 त्रैलोक्यमपि भुञ्जानो वायुभक्षसमः स्मृतः ॥ ४० ॥ तत्र मासं वसेद्यस्तु लब्धाहारो जितेन्द्रियः ॥ सम्यक्तेन व्रतं चीर्णं महापाशुपतं भवेत् ॥ ४१ ॥
 जन्ममृत्युभयं जित्वा स याति परमां गतिम् ॥ निःश्रेयसगतिं पुण्यां तथा योगगतिं लभेत् ॥ ४२ ॥ नहि योगगतिर्लभ्या जन्मांतरशतेरपि ॥
 प्राप्यते क्षेत्रमाहात्म्यात्प्रभावाच्छंकरस्य च ॥ ४३ ॥ एकादशस्तु यस्तिष्ठेन्मासं तत्र शुभाननं ॥ यावन्नीवकृतं पापं मासेनैकेन नश्यति ॥ ४४ ॥
 आदेहपाताद्यो मर्त्योऽविमुक्तं नैव मुञ्चति ॥ ब्रह्मचर्येण संयुक्तः स साक्षाच्छंक्रो भवेत् ॥ ४५ ॥ विज्ञेराहन्यमानोऽपि योऽविमुक्तं न च त्यजेत् ॥ स
 मुञ्चति जरामृत्युं जन्म नैतच्च नश्वरम् ॥ ४६ ॥ आदेहपतनाद्ये तु सेवते ह्यविमुक्तकम् ॥ ते मृता हंसयानेन दिव्यान् लोकान्प्रयाति हि ॥ ४७ ॥

विषयासक्तचित्तोऽपि त्यक्तभक्तिमतिर्नरः ॥ इह क्षेत्रे मृतः सोऽपि संसारं न पुनर्विशेत् ॥ ४८ ॥ स्वर्गापवर्गयोर्देहेतुरेतत्तीर्थवरं भुवि ॥ यस्तत्र
 पंचतां याति तस्य मुक्तिर्न संशयः ॥ ४९ ॥ जन्मांतरसहस्रेण योगी यत्पदमाप्नुयात् ॥ तदिहैव परं मोक्षं मरणादधिगच्छति ॥ ५० ॥ ब्राह्मणाः
 क्षत्रिया वैश्याः शूद्रा वै वर्णसंकराः ॥ क्रिमयश्च ये म्लेच्छाः संकीर्णाः पापयोनयः ॥ ५१ ॥ कीटाः पिपीलिकाश्च ये चान्ये मृग
 पक्षिणः ॥ कालेन निधनं प्राप्तास्तेऽपि देवेश्वराः स्मृताः ॥ ५२ ॥ चंद्रार्द्रमौलयः सर्वे ललाटाक्षा वृषध्वजाः ॥ प्राणास्त्यजंति ये तत्र प्राणिन
 स्तत्त्वतः शुभे ॥ ५३ ॥ रुद्रत्वं ते तु संप्राप्य मोदते शिवसन्निधौ ॥ अकामो वा सकामो वा तिर्यग्योनिगतोऽपि वा ॥ ५४ ॥ अविमुक्ते त्यज
 न्प्राणान्मुक्तिभाक्स्यान्न संशयः ॥ शिवभक्तिपरा नित्यं नान्यभक्ताश्च ये नराः ॥ ५५ ॥ तच्चित्तास्तद्गतप्राणा जीवन्मुक्ता न संशयः ॥ अग्निप्रवेशं
 ये कुर्युर्विमुक्ते विचारतः ॥ ५६ ॥ कालाग्निरुद्रसायुज्यं ते प्रयान्ति च मोहिनि ॥ कुर्वन्त्यनशनं ये तु शिवभक्ताः सुनिश्चिताः ॥ ५७ ॥ न तेषां
 पुनरावृत्तिः कल्पकोटिशतैरपि ॥ अविमुक्ते मृत्युकाले भूतानामीश्वरः स्वयम् ॥ ५८ ॥ कर्मभिः प्रेर्यमाणानां कर्णजाप्यं प्रयच्छति ॥ स्वयं रामेण
 चाप्युक्तं शिवाय शिवकारिणे ॥ ५९ ॥ अतिप्रसन्नचित्तेन अविमुक्तनिवासिने ॥ मुमुक्षोर्दक्षिणे कर्णे यस्य कस्यापि वा स्वयम् ॥ ६० ॥ उपदेश्यसि
 मन्मंत्रं स मुक्तो भविता शिव ॥ अंतकाले मनुष्याणां छिद्यमानेषु कर्मसु ॥ ६१ ॥ बाधुना प्रेर्यमाणानां स्मृतिर्नैवोपजायते ॥ येऽविमुक्ते स्थिता
 रुद्रा भक्तप्रीतिप्रदायकाः ॥ ६२ ॥ कर्णजाप्यं प्रयच्छन्ति डिमिचंडेश्वरादयः ॥ नाविमुक्ते मृतः कश्चिन्नरकं याति किल्बिषी ॥ ६३ ॥ ईश्वरानुगृहीता हि
 सर्वे याति परां गतिम् ॥ उद्देशमात्रात्कथिता अविमुक्तगुणास्तव ॥ ६४ ॥ समुद्रस्यैव रत्नानामविमुक्तस्य विस्तरः ॥ ज्ञानविज्ञाननिष्ठानां परमा
 नन्दमिच्छताम् ॥ ६५ ॥ या मतिर्विदिता नूनं स्वर्गते तु मृतस्य सा ॥ प्राणानिह नरस्त्यक्ता न पुनर्जायते कश्चित् ॥ ६६ ॥ अनंता सा गतिस्तस्य
 योगिनामेव या स्मृता ॥ योगपीठं श्मशानाल्ख्यं यत्तीर्थं मणिकर्णिका ॥ ६७ ॥ तेषु मुक्तिः समुद्रिष्टा पतितानां स्वकर्मणा ॥ तत्रापि
 सर्वतीर्थानामुत्तमा मणिकर्णिका ॥ ६८ ॥ यत्र नित्यं वरारोहे सात्त्विक्यं धूर्जटेः स्मृतम् ॥ दशानामश्वमेधानां यज्ञानां यत्फलं स्मृतम् ॥ ६९ ॥
 तदवाप्नोति धर्मात्मा तत्र स्नात्वा वरानने ॥ स्वस्वमप्यत्र यो दद्याद्ब्राह्मणे वेदपारणे ॥ ७० ॥ शुभो गतिमवाप्नोति द्रुताश इव दीप्यते ॥ उप
 वासं तु यः कृत्वा विप्रान्संतपयन्नरः ॥ ७१ ॥ स सौश्रामणियज्ञस्य फलमाप्नोति निश्चितम् ॥ तत्र दीपप्रदानेन ज्ञानवत्स्फुरतीन्द्रियम् ॥ ७२ ॥
 प्राप्नोति धूपदानेन स्थानं रुद्रनिषेवितम् ॥ वृषभं तरुणं सौम्यं चतुर्वत्सतरीयुतम् ॥ ७३ ॥ योऽकथित्वा मोचयति स याति परमां गतिम् ॥ पितृभिः
 सहितो मोक्षं गच्छत्येव न संशयः ॥ ७४ ॥ किमत्र बहुनेकेन धर्मादीस्तु प्रकुर्वतः ॥ यच्छिष्यं तु समुद्रिश्य तदनेतफलं भवेत् ॥ ७५ ॥ दशाश्व

मेधिकं पुण्यं पुष्पदाने प्रकीर्तितम् ॥ अग्निहोत्रफलं धूपे गन्धे भूदानजं फलम् ॥ ७६ ॥ मार्जने गोप्रदानस्य फलमत्र प्रकीर्तितम् ॥ अनुलेपे दश
 गुणं माल्ये दशगुणं स्मृतम् ॥ ७७ ॥ गीते सहस्रगुणितं वाद्ये लक्षणं स्मृतम् ॥ अविमुक्ते महादेवमर्चयन्ति स्तुवंति वै ॥ ७८ ॥ सर्वपापविमुक्ता
 स्ते स्वस्तिष्ठन्त्यज्रमराः ॥ अविमुक्तं समासाद्य लिङ्गमर्चयते नरः ॥ ७९ ॥ कल्पकोटिशतैश्चापि तस्य नास्ति पुनर्भवः ॥ अजरो ह्यमरश्चैव
 क्रीडेत्स भवसन्निधौ ॥ ८० ॥ ये तु ध्यानं सप्तासाद्य मुक्तात्मानः समाहिताः ॥ संनियम्येन्द्रियग्रामं जपन्ति शतरुद्रियम् ॥ ८१ ॥ अविमुक्ते
 स्थिता नित्यं कृतार्थास्ते द्विजोत्तमाः ॥ एकादशमुपवासं यः करिष्यति यशस्विनि ॥ ८२ ॥ फलं वर्षशतस्येह लभते नात्र संशयः ॥ अतः परं
 तु सायुज्यं गंगावरुणसंगमम् ॥ ८३ ॥ श्रवणद्वादशीयोगो बुधवारे यदा भवेत् ॥ तदा तस्मिन्नरः स्नात्वा संनिहत्याफलं लभेत् ॥ ८४ ॥ श्राद्धं
 करोति यस्तत्र तस्मिन्काले शुभानने ॥ तारयित्वा पितृन्सर्वान्विष्णुलोकं स गच्छति ॥ ८५ ॥ वरणास्योस्तु जाह्नव्याः संगमे लोकवि
 श्रुते ॥ दत्त्वाश्च च विधानेन स भूयोऽपि न जायते ॥ ८६ ॥ यस्तत्र संगमेशानमर्चयेद्रक्तिमात्ररः ॥ स साक्षादेव देवेशो निग्रहानुग्रहे क्षमः
 ॥ ८७ ॥ देवेश्वरस्य पूर्वेण स्वयं तिष्ठति केशवः ॥ केशवस्य च पूर्वेण विश्रुतः संगमेश्वरः ॥ ८८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनी
 वसुसंवादे काशीमाहात्म्यं नामाष्टचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ८८ ॥ वसुसंवाच ॥ वायव्ये तु दिशो भागे तस्य पीठस्य सुन्दरि ॥ लिङ्गं प्रस्थापितं
 तत्र सगरेण चतुर्भुजम् ॥ १ ॥ सागराद्वायुकोणे तु भद्रदेहं सरः स्मृतम् ॥ गवां क्षीरेण संजातं सर्वपातकनाशनम् ॥ २ ॥ कपिलानां सहस्रस्य
 सम्यग्दत्तस्य यत्फलं ॥ तत्फलम् लभते मर्त्यः स्नानमात्रेण मोहिनि ॥ ३ ॥ पूर्वाभाद्रपदायुक्ता पौर्णमासी यदा भवेत् ॥ तदा पुण्यतमः कालो
 ह्यश्वमेधफलप्रदः ॥ ४ ॥ यत्र सा दृश्यते देवी विख्याता भीष्मचंडिका ॥ श्मशाने तां समभ्यर्च्य न नरो दुर्गतिं व्रजेत् ॥ ५ ॥ अंतर्केऽनवरपूर्वेण
 दक्षे सर्वेश्वरस्य च ॥ मातलीचरसौम्ये तु कृत्तिवासेश्वरः स्मृतः ॥ ६ ॥ कृत्तिवासेश्वरं दृष्ट्वा तं संपूज्य परां गतिम् ॥ एकेन जन्मना देवि कृत्तिवासे
 तु लभ्यते ॥ पूर्वजन्मकृतं पापं तपसापि न शुद्ध्यति ॥ ७ ॥ तत्क्षणान्नश्यते पापं तस्य लिङ्गस्य दर्शनात् ॥ कृते तु त्र्यंबकं पूर्वं त्रेतायां कृत्तिवास
 सम् ॥ ८ ॥ महेश्वरं तु देवस्य द्वापरे नाम गीयते ॥ इतिपालेश्वरं नाम कलौ सिद्धेस्तु गीयते ॥ ९ ॥ कृत्तिवासेश्वरो देवो द्रष्टव्यश्च पुनः पुनः ॥
 यदीहेत्तारकं ज्ञानं शाश्वतं चामृतप्रदम् ॥ १० ॥ दर्शनाद्देवदेवस्य ब्रह्महापि प्रमुच्यते ॥ स्पर्शने पूजने चैव सर्वयज्ञफलं लभेत् ॥ ११ ॥ श्रद्धया
 परया देवं येऽर्चयन्ति सनातनम् ॥ फाल्गुनस्य चतुर्दश्यां कृष्णपक्षे समाहिताः ॥ १२ ॥ पुण्यैः फलैस्तथा पत्रैर्भक्ष्यैरुवाचैस्तथा ॥ क्षीरेण मधुना

वृ.ना.पु.
॥३०६॥

चैव तोयेन सह सर्पिषा ॥ १३ ॥ तर्पयन्ति परं लिङ्गमर्चयन्ति शुभं शिवम् ॥ हुंडुकारनमस्कारैर्नृत्यगीतैस्तथैव च ॥ १४ ॥ मुक्तवाद्यैरे
कैश्च स्तोत्रैर्मन्त्रैस्तथैव च ॥ उपोष्य रजनीमेकां भक्त्या परमया हरम् ॥ १५ ॥ ते याति परमं स्थानं पूजयित्वा च मोहिनि ॥ भूतायां चैत्रमासस्य
योऽर्चयेत्परमेश्वरम् ॥ १६ ॥ स च वितेश्वरं प्राप्य क्रीडते यक्षगडिव ॥ वैशाखस्य चतुर्दश्यां योऽर्चयेत्प्रयतः शिवम् ॥ १७ ॥ वैशाखलोक्रमासाद्य
तस्यैवानुचरो भवेत् ॥ ज्येष्ठमासे चतुर्दश्यां योऽर्चयेच्छ्रद्धया हरम् ॥ १८ ॥ स्वर्गलोकमवाप्नोति यावदाभूतसंप्लवम् ॥ चतुर्दश्यां शुचौ भद्रे योऽर्चये
त्प्रयतः शिवम् ॥ १९ ॥ सूर्यलोकं समासाद्य क्रीडते यावदीप्सितम् ॥ श्रावणस्य चतुर्दश्यां कामलिङ्गं समुत्थितम् ॥ २० ॥ ददाति वारुणं लोकं
क्रीडते चाप्सरोन्वितः ॥ मासि भाद्रपदे युक्तमर्चयित्वा तु शंकरम् ॥ २१ ॥ पुष्पैः फलैश्च विविधैर्द्रव्यैति सलोकताम् ॥ पितृपक्षे चतुर्दश्यां
पूजयित्वा यथेश्वरम् ॥ २२ ॥ प्राप्नोति पितृलोकं तु क्रीडते पूजितश्च तैः ॥ प्रबोधमासे देवेशमर्चयित्वा महेश्वरम् ॥ २३ ॥ चंद्रलोकं समासाद्य
क्रीडते यावदीप्सितम् ॥ बहुले मार्गशीर्षस्य पूजयित्वा पिनाकिनम् ॥ २४ ॥ विष्णुलोकमवाप्नोति क्रीडते कालमक्षयम् ॥ अर्चयित्वा तथा
पोषे स्थापुं हृष्टेन चेतसा ॥ २५ ॥ प्राप्नोति नेर्कतं स्थानं तेनैव सह मोदते ॥ माघे समर्चयित्वा वै पुष्पमूलफलैः शुभैः ॥ २६ ॥ प्राप्नोति
शिवलोकं तु त्यक्त्वा संसारसागरम् ॥ कृत्तिवासेश्वरं देवमर्चयेत्तु प्रयत्नतः ॥ २७ ॥ अविमुक्ते वसेच्चैव यदीच्छेच्छाकरं पदम् ॥ घटा
कर्णो हृदस्तत्र व्यासेशस्य तु पश्चिमे ॥ २८ ॥ स्नानं कृत्वा हृदे तस्मिन्व्यासेऽस्य च दर्शनात् ॥ यत्र तत्र मृतो देवि वारा
णस्यां मृतो भवेत् ॥ २९ ॥ दंडखाते नरः स्नात्वा तर्पयित्वा स्वकान्पितॄन् ॥ नरकस्थास्तु ये देवि पितृलोकं व्रजन्ति ते ॥ ३० ॥
पिशाचत्वं गता देवि ये नराः पापकर्मिणः ॥ तेषां पिंडप्रदानेन देहस्योद्धरणं स्मृतम् ॥ ३१ ॥ दर्शनात्तस्य खातस्य कृतकृत्यो
ऽभिजायते ॥ तत्रैव ललिता देवी वर्तते लोकशर्मदा ॥ ३२ ॥ ये च तां पूजयिष्यन्ति तस्मिन्स्थाने स्थिताः स्वयम् ॥ तेषां सा
विविधान्भोगान्संप्रदास्यति मानदे ॥ ३३ ॥ जागरं ये तु तस्याश्च पुरः कुर्वन्ति दीपकैः ॥ तेषां सा ह्यक्षयान् लोकान् वितरिष्यति मोहिनि
॥ ३४ ॥ आलयं ये प्रकुर्वन्ति भूमिं समार्जयन्ति च ॥ तेषामष्टसहस्रस्य सुवर्णस्य फलं भवेत् ॥ ३५ ॥ तामुद्दिश्य तु यो देवि ब्राह्मणान्वेदपार
गान् ॥ भोजयिष्यति मिष्टान्नैस्तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ ३६ ॥ दुर्गालोके वसेत्कल्पमिहैवागच्छते पुनः ॥ नरो वा यदि वा नारी सर्वभोग
प्रमन्वितौ ॥ ३७ ॥ धनधान्यसमासक्तौ जायते महतां कुले ॥ शुभगौ दर्शनीयो च रूपवीवनगर्वितौ ॥ ३८ ॥ भवेतामीदृशी देवि सर्व

उ० स०
अ० ४९

॥ ३०६ ॥

सौख्यस्य भाजनौ ॥ मानुष्यं दुर्लभं प्राप्य विद्युत्संपातवचलम् ॥ ३९ ॥ येन सा ललिता दृष्टा तस्य जन्मभयं कुतः ॥ पृथ्वीप्रदक्षिणां
 कृत्वा यत्कलं लभते नरः ॥ ४० ॥ तत्कलं ललितायाश्च वाराणस्यां प्रदर्शनात् ॥ मासि मासि चतुर्थ्यां तु तस्मिन्काल उपोषितः ॥ ४१ ॥
 अर्चयित्वा तु तां देवीं जागरं तत्र कारयेत् ॥ तस्यार्द्धिः सकला देवि त्रैलोक्यस्यापि पूजितम् ॥ ४२ ॥ नलकूबरकेशानं तं च संपूज्य मोहिनि ॥
 सर्वसिद्धिप्रदातारं कृत्यकृत्यो नरो भवेत् ॥ ४३ ॥ तस्यैव दक्षिणे देवि मणिकर्णीति च श्रुतम् ॥ तस्य चाग्रे महतीर्थं सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ४४ ॥
 मणिकर्णीश्वरं देवं कुंडमध्ये व्यवस्थितम् ॥ दृष्ट्वा नत्वा समभ्यर्च्य न भूयो जठरे वसेत् ॥ ४५ ॥ तस्य दक्षिणपार्श्वे तु गंगायां स्थापितं
 परम् ॥ गंगेश्वरं समभ्यर्च्य सुरलोकमवाप्नुयात् ॥ ४६ ॥ अन्यदायतनं वक्ष्ये वाराणस्यां सुमोहिनि ॥ यत्र वै देवदेवस्य रुचिरं स्थानमी
 षितम् ॥ ४७ ॥ नीयमानं पुरा लिंगं सुभगे शशिमौलिनः ॥ राक्षसैरंतरिक्षस्थैर्व्रजमानैश्च सत्वरम् ॥ ४८ ॥ अस्मिन्देशे यदा प्राप्तं तदा
 देवेन चिंतितम् ॥ अविमुक्तविद्योगस्तु कथं मे न भवेदिति ॥ ४९ ॥ इममर्थं तु देवेशो यावच्चिंतयते शुभे ॥ तावत्कुक्कुटशब्दस्तु तस्मिन्स्थाने
 बभूव ह ॥ ५० ॥ शब्दं श्रुत्वा तु तं देवि राक्षसास्त्रस्तचेतसः ॥ लिंगमुत्सृज्य तत्रैव प्रभातसमये गताः ॥ ५१ ॥ गतेषु राक्षसेष्वेवं लिंगं तत्रैव
 संस्थितम् ॥ स्थानेऽतिरुचिरे शुभ्रे देवदेवः स्वयं प्रभुः ॥ ५२ ॥ अविमुक्ते तत्र मध्ये अविमुक्ततरं स्मृतम् ॥ ५३ ॥ तदा विमुक्तेति सुरैर्हस्य नाम
 स्मृतं पुण्यतमाक्षरादचम् ॥ मोक्षप्रदं स्थावरजंगमानां ये प्राणिनः पञ्चतां याति तत्रा ॥ ५४ ॥ कुक्कुटाश्चापि सुभगे तस्मिन्स्थाने स्थिताः सदा ॥ अद्यापि
 तत्र दृश्यंते पूज्यमानाः शुभात्मभिः ॥ ५५ ॥ अविमुक्तं सदा देवि यः श्रयेदीक्षया नरः ॥ न तस्य पुनरावृत्तिः कल्पकोटिशतैरपि ॥ ५६ ॥
 देवस्य दक्षिणे भागे वापी तिष्ठति शोभना ॥ तस्यास्तथोदकं पीत्वा नावृत्तिः पुनरत्र च ॥ ५७ ॥ त्रीणि लिंगानि वर्तते हृदये पुरुषस्य
 तु ॥ तथा येस्तज्जलं पीते ते कृतार्थास्तु मानवाः ॥ ५८ ॥ तेषां तु तारकं ज्ञानमस्त्येवेति न संशयः ॥ वापीजले नरः स्नात्वा दृष्ट्वा दंडक
 नामकम् ॥ ५९ ॥ अविमुक्तं ततो दृष्ट्वा कैवल्यं लभते क्षणात् ॥ तत्र संध्यामुपासित्वा ब्राह्मणः सकृदेव तु ॥ ६० ॥ पंचपष्टिसमाः संध्या तेन
 चोपासिता भवेत् ॥ पुरीं वाराणसीं तां तु श्मशानं चाविमुक्तकम् ॥ ६१ ॥ अविमुक्तेश्वरं चैव दृष्ट्वा गणपतिर्भवेत् ॥ अविमुक्तेश्वरं लिंगं
 तत्र दृष्ट्वैव मानवः ॥ ६२ ॥ सद्यः पापेस्तथा रोगैः पशुपार्ष्णीविमुच्यते ॥ अविमुक्तस्य चाग्रे तु लिंगं पश्चान्मुखं स्थितम् ॥ ६३ ॥ अविमुक्तं च
 तं भद्रे नाम्ना वै लक्ष्मणेश्वरम् ॥ तेन वै दृष्टमात्रेण ज्ञानवान् जायते नरः ॥ ६४ ॥ तस्य चोत्तरतो देवि लिंगं चैव चतुर्मुखम् ॥ चतुर्थेश्वरनामेदं

पापभीमोचनं परम् ॥ ६५ ॥ क्षेत्रं वाराणसीनाम मुक्तिदं प्राणिनां भुवि ॥ अविमुक्तेश्वरं तत्र जीवन्मुक्तं प्रकीर्तितम् ॥ ६६ ॥ यत्र तत्र स्थितस्यापि
गाणपत्यं विधीयते ॥ प्राणांस्तु तत्र संत्यज्य मुक्तिमात्यंतिकीं व्रजेत् ॥ ६७ ॥ एतदभ्यंतरे क्षेत्रे प्रथमावरणं स्मृतम् ॥ तथा द्वितीयावरणे प्राच्यां
तु मणिकर्णिका ॥ ६८ ॥ सप्तकोट्यस्तु लिंगानि तत्र स्थाने स्थितानि हि ॥ तेषां दर्शनमात्रेण यज्ञानां फलमाप्नुयात् ॥ ६९ ॥ एतानि सिद्धलिंगानि
कूपाः पुण्यास्तस्था द्वदाः ॥ ६९ ॥ नद्योऽथ कुंडानि तथा तेऽपि प्रकीर्तिताः ॥ ७० ॥ एतेषु चैव यः स्नानं करिष्यति समाहितः ॥ लिंगानि
स्पर्शयित्वा च संसारे न विशेत्पुनः ॥ ७१ ॥ पृथिव्यां यानि तीर्थानि द्वातरिक्षे च यानि तु ॥ तेषां मध्ये तु मुख्यानि कीर्तितानि मया हि
ते ॥ ७२ ॥ तीर्थयात्रा वरारोहे कथिता पापनाशिनी ॥ येन चैषा कृता दृष्टा सोऽपि वै मुक्तिभागभवेत् ॥ ७३ ॥ अविमुक्तं तु सुश्रोणि मध्यमाव-
रणं शुभम् ॥ एतत्तु कंटकं नाम मृत्युकालेऽमृतप्रदम् ॥ ७४ ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीवसुसंवादे काशीमाहात्म्ये तीर्थयात्रावर्णनं
नामैकोनपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ वसुरुवाच ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि यात्राकालं तु मोहिनि ॥ देवाद्यैस्तु कृता या तु यथायोग्यफला-
प्तिदा ॥ १ ॥ चैत्रमासे तु दिविजैर्यात्रेयं विहिता पुरा ॥ तत्रस्थैः कामकुंडे तु स्नानपूजनतत्परैः ॥ २ ॥ ज्येष्ठमासे तु वै सिद्धैः कृता यात्रा शुभा-
नने ॥ रुद्रावासस्य कुंडे तु स्नानपूजापरायणैः ॥ ३ ॥ आषाढे चापि गंधर्वेयात्रेयं विहिता शुभैः ॥ प्रियादेव्यास्तु कुंडे वै स्नानपूजन-
कारकैः ॥ ४ ॥ विद्याधरेस्तु यात्रेयं श्रावणे मासि मोहिनि ॥ लक्ष्मीकुंडस्थितैश्चीर्णां स्नानार्चनपरायणैः ॥ ५ ॥ मार्कण्डेयहृदस्थैस्तु स्नानपूजनतत्परैः ॥
कृता यज्ञैस्तु यात्रेयमिषमासे वरानने ॥ ६ ॥ फल्गुर्गर्भेय यात्रेयं मार्गमासे तु मोहिनि ॥ कोटितीर्थस्थितैश्चीर्णां स्नानपूजाविधायकैः ॥ ७ ॥
कपालमोचनस्थैस्तु शुद्धाकैः शुभलोचने ॥ पौषे मासि कृता यात्रा स्नानध्यानार्चनान्वितैः ॥ ८ ॥ कालेश्वराख्यकुंडस्थैः फाल्गुने मासि शोभने ॥
पिशाचैस्तु कृता यात्रा स्नानपूजादितत्परैः ॥ ९ ॥ फाल्गुने तु शुभे मासे सिंते या तु चतुर्दशी ॥ तेन सा प्रोच्यते देवि पिशार्चा नाम विश्रुता
॥ १० ॥ अथ ते संप्रवक्ष्यामि यात्राकृत्यं शुभानने ॥ कृतेन येन मनुजो यात्राफलमाप्नुयात् ॥ ११ ॥ उदकुंभास्तु दातव्या मिष्टान्नेन समन्विताः ॥
फलपुष्पसमोपेता वस्त्रैः स्रग्धराः शुभाः ॥ १२ ॥ चैत्रस्य शुक्लपक्षे तु तृतीया या महाफला ॥ तत्र गौरी तु द्रष्टव्या भक्तिभावेन मानवैः
॥ १३ ॥ स्नानं कृत्वा तु गंतव्यं गोप्रेक्षे तु वरानने ॥ स्वर्द्धारि कालिकादेवी अर्चितव्या प्रयत्नतः ॥ १४ ॥ अन्या चापि परा प्रोक्ता संवर्ता ललिता
शुभा ॥ द्रष्टव्या चैव सा भक्त्या सर्वकामफलप्रदा ॥ १५ ॥ ततस्तु भोजयेद्दिप्राञ्जिबभक्ताञ्जलिचक्रात् ॥ वासोभिर्दक्षिणाभिश्च पुष्कलाभिर्यथा

ईतः ॥१६॥पंचगौरीः समुद्दिश्य रसान् गंधान्द्रिजेऽर्पयेत् ॥ उत्तमं श्रेय आप्नोति सौभाग्येन समन्वितः ॥१७॥ विनायकान्प्रवक्ष्यामि क्षेत्रावासे तु
 विप्रदान् ॥ यान्संपूज्य नरो देवि निर्विघ्नेन फलं लभेत् ॥१८॥ दुर्गं तु प्रथमं दृष्ट्वा तथा किल विनायकम् ॥ देव्या विनायकं चैव गोप्रेक्षं हस्तिहस्ति
 नम् ॥१९॥ विनायकं तथैवान्यं सिद्धयुक्तं नाम विश्रुतम् ॥ चतुर्ध्यां देवि द्रष्टव्या एवं चैव विनायकाः ॥२०॥ लङ्कुकाश्च प्रदातव्या एतत्तु द्विश्य वाडवे ॥
 एतेन चैव कृत्येन सिद्धिमाप्नुयते नरः ॥२१॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि चंडिकाः क्षेत्ररक्षिकाः ॥ दक्षिणे रक्षते दुर्गा नैर्ऋते चांतरेऽश्वरी ॥२२॥ अंगारेशी
 पश्चिमे तु वायव्ये भद्रकालिका ॥ उत्तरे भीमचंडा च महामत्ता तथैशके ॥२३॥ ऊर्ध्वे केशी समायुक्ता शांकारी पूर्वतः स्मृता ॥ अधः केशी तथाप्रेर्या चित्रघंटा
 च मध्यतः ॥२४॥ एतास्तु चंडिकादेवीर्यो वै पश्यति मानवः ॥ तस्य तृष्ठाश्च ताः सर्वाः क्षेत्रं रक्षति तत्पराः ॥२५॥ विप्रं कुर्वति सततं
 पापिनां देवि सर्वदा ॥ तस्मादेव्यः सदा पूज्या रक्षार्थं सविनायकाः ॥२६॥ यदीच्छेत्परमां सिद्धिं संततिं विभवं सुखम् ॥ ततो भक्त्या गंध
 पुष्पनैवेद्यादीन्समर्पयेत् ॥२७॥ अन्यच्च ते प्रवक्ष्यामि तस्मिन्स्थाने मुलोचने ॥ तिस्रो नद्यस्तु तत्रस्था वहंति च शुभोदकाः ॥२८॥ तासां
 दर्शनमात्रेण ब्रह्महत्या निवर्तते ॥ एका तु तत्र त्रिस्रोता तथा मंदाकिनी परा ॥२९॥ मत्स्योदरी तृतीया च एतास्तिष्ठतु पुण्यदाः ॥ मंदाकिनी
 तत्र पुण्या मध्यमेश्वरसंस्थिता ॥३०॥ संस्थिता त्रिस्रोतिका च अविमुक्तेति पुण्यदा ॥ मत्स्योदरी तु अकारे पुण्यदा सर्वदेव हि ॥३१॥
 तस्मिन्स्थाने यदा गंगा आगमिष्यति मोहिनी ॥ तदा पुण्यतमः कालो देवानामपि दुर्लभः ॥३२॥ वरणासिक्तसलिले जाद्वीजल
 विप्लुते ॥ तत्र नादेश्वरे पुण्ये स्नातः किमनुशोचति ॥३३॥ मत्स्योदरीसमायुक्ता यदा गंगा बभूव ह ॥ तस्मिन्काले शिवः स्नाना
 त्कपालं मुक्तवाञ्छुभे ॥३४॥ कपालप्रोचनं नाम तत्रैव सुमहत्तरः ॥ पावनं सर्वसत्त्वानां पुण्यदं परिकीर्तितम् ॥३५॥ मत्स्योदरीजले
 गंगा अकारेश्वरसन्निधौ ॥ तदा तस्मिन्जले स्नात्वा दृष्ट्वा चोत्तरीश्वरम् ॥३६॥ शोकं जरां मृत्युबंधं ततो न स्पृशते नरः ॥ तस्मिन्स्नातः
 शिवः साक्षादोत्तरीश्वरसंज्ञितः ॥३७॥ एतद्ब्रह्मस्यमाल्यातं तव स्नेहाद्वरानने ॥ अकारं चाप्युकरं च मकारं च प्रकीर्तितम् ॥३८॥ अकार
 स्तत्र विज्ञेयो विष्णुलोकगतिप्रदः ॥ तस्य दक्षिणपार्श्वे तु उकारः परिकीर्तितः ॥३९॥ तत्र सिद्धिं परां प्राप्नोति देवाचार्यो बृहस्पतिः
 ॥ अकारं तत्र विज्ञेयं ब्रह्मणः पदमव्ययम् ॥४०॥ तयोस्तथोत्तरे भागे मकारं विष्णुसंज्ञितम् ॥ तस्मिन्निम्ने तु संसिद्धः कपिलर्षिर्मा
 हाशुनिः ॥४१॥ वाराणसीमभ्युपेत्य पंचायतनमुत्तमम् ॥ आराध्यमानो देवं भीष्मस्तत्र स्थितोऽभवत् ॥४२॥ तस्मिन्स्थाने तु

सुभगे स्वयमाविरभूच्छिवः ॥ गोप्रेक्षक इति ख्यातः संस्तुतः सर्वदेवतैः ॥ ४३ ॥ गोप्रेक्षेश्वरमागत्य दृष्ट्वाभ्यर्च्य च मानवः ॥ न दुर्गतिमवाप्नोति
 कल्मषैश्च विमुच्यते ॥ ४४ ॥ वनस्था दह्यमानास्तु सुरुषो दाववह्निना ॥ अमृत्योऽस्मिन्हृदेऽभ्येत्य शान्तास्तोयं पपुस्तदा ॥ ४५ ॥ कपिला
 हृद इत्येवं ततः प्रभृति कथ्यते ॥ तत्रापि स शिवः साक्षाद्बुधवज्र इति स्मृतः ॥ ४६ ॥ सान्निध्यं कृतवान्देवो दृश्यमानः सदा स्थितः ॥
 कपिलाहृदतीर्थेऽस्मिन्स्नात्वा संयतमानसः ॥ ४७ ॥ वृषध्वजं शिवं दृष्ट्वा सर्वयज्ञफलं लभेत् ॥ स्वर्लोकतां मृतस्तत्र पूजयित्वा
 शिवो भवेत् ॥ ४८ ॥ लभते देहभेदेन गणत्वं चातिदुर्लभम् ॥ अस्मिन्नेव प्रदेशे तु गावो वै ब्रह्मणा स्वयम् ॥ ४९ ॥ शान्त्यर्थं सर्व
 लोकानां सर्वान्पावयितुं ध्रुवम् ॥ भद्रदोहं सरस्तत्र पुण्यं पापहरं शुभम् ॥ ५० ॥ तस्मिन्स्थाने नरः स्नातः साक्षाद्वागीश्वरो भवेत् ॥
 शिवस्तत्र समानीय स्थापितः परमेष्ठिना ॥ ५१ ॥ ब्रह्मणश्चापि संगृह्य विष्णुना स्थापितः पुनः ॥ हिरण्यगर्भ इत्येवं नाम्ना तत्र स्थितः
 शिवः ॥ ५२ ॥ पुनश्चापि ततो ब्रह्मा स्वर्लोकेऽवरसंज्ञकम् ॥ स्थापयामास वै लिङ्गं स्वर्लीलं कारणे क्वचित् ॥ ५३ ॥ दृष्ट्वा वै तं तु देवेशं
 शिवलोके महीयते ॥ प्राणानिह पुनस्त्यक्त्वा न पुनर्जायते क्वचित् ॥ ५४ ॥ अनन्ता सा गतिस्तस्य योगिनामेव या स्मृता ॥ अस्मिन्नेव
 महीदेशे दैत्यो देवतकण्टकः ॥ ५५ ॥ व्याघ्ररूपं समास्थाय निहतो दार्षितो बली ॥ व्याघ्रेऽवर इति ख्यातो नित्यं तत्र समास्थितः ॥ ५६ ॥
 न पुनर्दुर्गतिं याति दृष्ट्वैनममरेऽवरम् ॥ हिमवत्स्थापितं लिङ्गं शंखेऽवरमिति स्थितम् ॥ ५७ ॥ दृष्ट्वैतन्मनुजो भद्रे न दुर्गतिमवाप्नुयात् ॥
 उत्पलो विदलश्चैव यौ दैत्यौ ब्रह्मणो वरात् ॥ ५८ ॥ घ्नौलौल्यादार्पितौ दृष्ट्वा पार्वत्या निहताबुभौ ॥ सांगं कंतुकेनात्र तस्येदं चिह्नमास्थितम्
 ॥ ५९ ॥ दृष्ट्वैतन्मनुजो लिङ्गं ज्येष्ठस्थानं समाश्रितम् ॥ न शोचति पुनर्भद्रे सिद्धो जन्मनि जन्मनि ॥ ६० ॥ समंतात्तस्य देवैस्तु लिङ्गानि
 स्थापितानि च ॥ दृष्ट्वा च तानि वै मर्त्यो देहभेदे गणो भवेत् ॥ ६१ ॥ नदी वाराणसी चैवं पुण्या पापप्रणाशिनी ॥ क्षेत्रमेतदलंकृत्य जाह्नव्या
 सह संगता ॥ ६२ ॥ स्थापितं संगमे चास्मिन्ब्रह्मणा लिङ्गमुत्तमम् ॥ संगमेऽवरमित्येव ख्यातं जगति दृश्यताम् ॥ ६३ ॥ संगमे देवनद्योश्च यः
 स्नात्वा मनुजः शुभे ॥ अर्चयेत्संगमेशानं तस्य जन्मभयं कुतः ॥ ६४ ॥ स्थापितं लिङ्गमेतच्च शुक्ले भृशसुनुना ॥ नाम्ना शुक्लेऽवरं भद्रे
 सर्वसिद्धामराशितम् ॥ ६५ ॥ दृष्ट्वैतन्मानवः सद्यो मुक्तः स्यात्सर्वकिल्बिषैः ॥ मृतश्च न पुनर्जन्म संसारे लभते नरः ॥ ६६ ॥ जंबुकोऽत्र
 हतो दैत्यो महादेवेन मोहिनि ॥ तल्लिङ्गं तु नरो दृष्ट्वा सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ ६७ ॥ देवैः शक्रपुरोगैश्च एतानि स्थापितानि हि ॥

जानीहि पुण्यलिंगानि सर्वकामप्रदानि च ॥ ६८ ॥ एवमेतानि सर्वाणि शिवलिंगानि मोहिनि ॥ कथितानि मया तुभ्यं क्षेपेऽस्मिन्न
विमुक्तके ॥ ६९ ॥ इति श्रीवृद्धारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीवसुसंवादे काशीमाहात्म्यं नाम पञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ वसुस्वाच ॥
अथान्यत्ते प्रवक्ष्यामि गंगामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ वाराणसीस्थितं भद्रे भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ १ ॥ अविमुक्ते कृतं यत् तदेवाक्षयतां व्रजेत् ॥
अविमुक्तगतः कश्चिन्नरकं नैति कित्विषी ॥ २ ॥ अविमुक्तकृतं यत् पापं व्रजं भवेच्छुभे ॥ त्रैलोक्ये यानि तीर्थानि मोक्षदानि
च कृत्स्नशः ॥ ३ ॥ सेवते सततं गंगां काश्यामुत्तरवाहिनीम् ॥ दशाम्बमेधे यः स्नात्वा दृष्ट्वा विश्वेश्वरं शिवम् ॥ ४ ॥ सद्यो निष्पातको भूत्वा मुच्यते
भवबंधनात् ॥ गंगा हि सर्वतः पुण्या ब्रह्महत्यापहारिणी ॥ ५ ॥ वाराणस्या विशेषेण यत्र चोत्तरवाहिनी ॥ वरणायास्तथास्याश्च जाह्नव्याः संगम
नरः ॥ ६ ॥ स्नानमात्रेण सर्वेभ्यः पातकेभ्यः प्रमुच्यते ॥ काश्यामुत्तरवाहिन्यां गंगायां कार्तिके तथा ॥ ७ ॥ स्नात्वा माघे च मुच्यते महापापा
दिपातकैः ॥ सर्वलोकेषु तीर्थानि यानि ख्यातानि तानि च ॥ ८ ॥ सर्वाण्येतानि सुभागे काश्यामायांति जाह्नवीम् ॥ नित्यं पर्वसु सर्वेषु पुण्ये
श्वायतनेः सह ॥ ९ ॥ उत्तराभिमुखीं गंगां काश्यामायांति चान्वहम् ॥ महापातकदोषादिदुष्टाणां स्पर्शनोद्भवम् ॥ १० ॥ व्यपोहितुं स्वपापं च
जंतुपापविमुक्तये ॥ जन्मान्तरशतेनापि सत्कर्मनिरतस्य च ॥ ११ ॥ अन्यत्र सुधिया भद्रे मोक्षो लभ्येत वा न वा ॥ एकेन जन्मना त्वत्र गंगायां
मरणेन च ॥ १२ ॥ मोक्षस्तु लभ्यते काश्यां नरेणावलित्वात्मना ॥ ख्यातो धर्मनदो नाम हृदस्तत्रैव सुंदरि ॥ १३ ॥ धर्म एव स्वरूपेण
महापातकनाशनः ॥ धूली च धूतपापा सा सर्वतीर्थमयी शुभा ॥ १४ ॥ इरेन्महापापसंधान्कूलजानिव पादपाद् ॥ किरणा धूतपापा च पुण्यतोया
सरस्वती ॥ १५ ॥ गंगा च यमुना चैव पंच नद्यः प्रकीर्तिताः ॥ अतः पञ्चनदं नाम तीर्थं त्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ १६ ॥ तत्राप्नुतो न गृही
यारेहिता पांचभौतिकीम् ॥ अस्मिन्पंचनदीनां तु संगमेऽघौषभेदने ॥ १७ ॥ स्नानमात्रात्रो याति भित्वा ब्रह्माडमंडपम् ॥ प्रयागे
माघमासे तु सम्यक् स्नानस्य यत्फलम् ॥ १८ ॥ तत्फलं स्यादिनैकेन काश्यां पंचनदे ध्रुवम् ॥ स्नात्वा पंचनदे तीर्थे कृत्वा च
पितृतर्पणम् ॥ १९ ॥ विष्णुं माधवमभ्यर्च्य न भूयो जन्मभागभवेत् ॥ यावत्संख्यास्तिला दत्ताः पितृभ्यो जलतर्पणम् ॥ २० ॥
पुण्ये पञ्चनदे तीर्थे तृप्तिः स्यात्तावदाब्दिकी ॥ अद्वया येः कृतं श्राद्धं तीर्थे पञ्चनदे शुभे ॥ २१ ॥ तेषां पितामहा मुक्ता नानायोगिता अपि ॥ यम
लोके पितृगणैर्गाथेयं परिगीयते ॥ २२ ॥ महिमानं पांचनदं दृष्ट्वा श्राद्धविधानतः ॥ अस्माकमपि वंश्वोऽत्र कश्चिच्छ्राद्धं करिष्यति ॥ २३ ॥

वृ.ना.पु.

॥ ३०९ ॥

काश्यां पञ्चनदं प्राप्य येन मुच्यामहे वयम् ॥ तत्र पञ्चनदे तीर्थे यत्किंचिदीयते वसु ॥ २४ ॥ कल्पक्षयेऽपि न भवेत्तस्य पुण्यस्य संक्षयः ॥ वंध्यापि
वर्षपयंतं स्नात्वा पञ्चनदे हृदे ॥ २५ ॥ समर्च्य मंगलां गौरीं पुत्रं जनयति ध्रुवम् ॥ जलैः पांचनदैः पुण्यैर्वाससा पारिशोधितैः ॥ २६ ॥ महाफल
मवाप्नोति स्नापयित्वेह दिक्श्रुताम् ॥ पञ्चामृतानां कलशैरष्टोत्तरशतोन्मितैः ॥ २७ ॥ तुलितोऽधिकतां प्राप्तो बिंदुः पांचनदस्तु सः ॥ पांचकूचैर्न पीतेन
यात्र शुद्धिरुदाहता ॥ २८ ॥ सा शुद्धिः श्रद्धया प्राश्य विन्दुं पञ्चनदांभसाम् ॥ भवेदथ हृदस्नानाद्वाजसूयाश्वमेधयोः ॥ २९ ॥ यत्फलं तच्छतगुणं
स्मृतं पञ्चनदांबुना ॥ राजसूयाश्वमेधौ च भवेतां स्वर्गसाधने ॥ ३० ॥ आब्रह्मपट्टिकाद्रान्मुक्तिः पञ्चनदांबुभिः ॥ स्वर्गनद्यभिषेकोऽपि न तथा
संमतः सताम् ॥ ३१ ॥ अभिषेकः पांचनदो यथानन्यो वरप्रदः ॥ शतं समास्तपस्तप्त्वा कृते यत्प्राप्यते फलम् ॥ ३२ ॥ तत्कार्तिके पञ्चदे सकृत्स्नानेन
लभ्यते ॥ इष्टापूर्तेषु धर्मेषु यावन्नमस्कृतेषु यत् ॥ ३३ ॥ अन्यत्र स्यात्फलं तस्याधिकं पञ्चनदांबुभिः ॥ न धूतपापसदृशं तीर्थं कापि महीतले ॥ ३४ ॥
यदेकस्नानतो नश्येदधं जन्मत्रयार्जितम् ॥ कृते धर्मनदं नाम त्रेतायां धूतपातकम् ॥ ३५ ॥ द्वापरे विंदुतीर्थं च कलौ पञ्चनदं स्मृतम् ॥
विंदुतीर्थे नरो दत्त्वा कांचनं कृष्णलोन्मितम् ॥ ३६ ॥ न दरिद्रो भवेत्कापि न सुखेन विद्युज्यते ॥ गोभूतिलहिरण्याश्वबासोन्नस्थानभूषणम्
॥ ३७ ॥ यत्किंचिद्विंदुतीर्थेऽत्र दत्त्वाक्षयमवाप्नुयात् ॥ एकामप्याहुतिं कृत्वा समिद्धेऽग्नौ विधानतः ॥ ३८ ॥ पुण्ये धर्मनदीतीर्थे कोटिहोमफलं
लभेत् ॥ न पांचनदतीर्थस्य महिमानमनंतकम् ॥ ३९ ॥ कोऽपि वर्णयितुं शक्तश्चतुर्वर्गशुभौकसः ॥ इति ते कथितं भद्रे काशीमाहात्म्यमुत्तमम्
॥ ४० ॥ सुखदं मोक्षदं नृणां महापातकनाशनम् ॥ ब्रह्मघ्नो मधुपः स्वर्गस्तेयो च गुरुतल्पगः ॥ ४१ ॥ महापातकयुक्तोऽपि संयुक्तोऽप्युपपातकैः ॥
अविमुक्तस्य माहात्म्यश्रवणाच्छुद्धिमाप्नुयात् ॥ ४२ ॥ ब्राह्मणो वेदविद्वान्स्यात्क्षत्रियो विजयी रणे ॥ वैश्यो धनपतिः शूद्रो विष्णुभक्तसमः
गमो ॥ ४३ ॥ श्रवणादस्य सुभगे भूयात्पठनतोऽपि वा ॥ सर्वपद्मेषु यत्पुण्यं सर्वतीर्थेषु यत्फलम् ॥ ४४ ॥ तत्सर्वं समवाप्नोति पठनाच्छ्रवणादपि ॥ विद्यार्थी
लभते विद्यां धनार्थी लभते धनम् ॥ ४५ ॥ भार्यार्थी लभते भार्यां सुतार्थी पुत्रमाप्नुयात् ॥ अविमुक्तस्य माहात्म्यं मया ते परिकीर्तितम् ॥ ४६ ॥ विष्णु
भक्ताय दातव्यं शिवभक्तिरताय च ॥ जगन्ननिभक्ताय सूर्यहंरवसेविने ॥ ४७ ॥ गुरुशुश्रूषवे दत्त्वा तीर्थस्नानफलं लभेत् ॥ शठाय निदक्यपि गोवप
सुरविदिये ॥ गुरुद्रुहेऽसूयकाय दत्त्वा मृत्युमवाप्नुयात् ॥ ४८ ॥ इति श्रीबृहन्नारायणपुराणोत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे काशीमाहात्म्ये एकपञ्चाश
त्तमोऽध्यायः ॥ ५१ ॥ मोहिन्युवाच ॥ धन्योऽसि विप्रवर्य त्वं कृपालुः सर्वदेहिषु ॥ यच्छ्रुतं ते मुखोभोजात्काशीमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ १ ॥

४० ख०

अ० ५२

॥ ३०९ ॥

अधुनाहं कृतार्थास्मि त्वया हि प्रतिबोधिता ॥ कृपालुना निपतिताभ्युद्धता भवसागरात् ॥ २ ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि हरेः क्षेत्रस्य मानदः ॥ माहात्म्यं
 यत्र गमनात्कृतार्थो जायते नरः ॥ ३ ॥ पुरुषोत्तमविष्णोस्तु क्षेत्रं मुक्तिविधायकम् ॥ श्रूयते हि पुराणेषु वर्णितं मुनिभिर्द्विजैः ॥ ४ ॥
 तत्कथ्यतां महाभाग शिष्याहं यदि ते प्रिया ॥ साधवः सर्वलोकस्य सततोपकृतौ स्थिताः ॥ ५ ॥ वसुरुवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि तुभ्यं
 माहात्म्यमुत्तमम् ॥ पुरुषोत्तमनाम्नस्तु क्षेत्रस्य ब्रह्मणोदितम् ॥ ६ ॥ पृथिव्यां भास्ते वर्षं कर्मभूमिरुदाहता ॥ तत्रास्ते भारते वर्षे दक्षिणोदधि
 तीरगः ॥ ७ ॥ उत्कलेति समाख्यातः स्वर्गमोक्षप्रदायकः ॥ समुद्रादुत्तरं तावद्वापि जमंडलम् ॥ ८ ॥ देशोऽसौ पुण्यशीलानां गुणैः सर्वैरलंकृतः ॥
 सर्वतीर्थानि पुण्यानि पुण्यान्यायतनानि च ॥ ९ ॥ उत्कले तु विशालाक्षि वेदितव्यानि तानि तु ॥ समुद्रस्योत्तरे तीरे तस्मिन्देशेऽखिलोत्तमे ॥ १० ॥
 आस्ते गुह्यं परं क्षेत्रं मुक्तिदं पापनाशनम् ॥ सर्वत्र बालुकाकीर्णे पवित्रं धर्मकामदम् ॥ ११ ॥ दशयोजनविस्तीर्णं क्षेत्रं परमदुर्लभम् ॥ नक्षत्राणां
 यथा सोमः सरसां सागरो यथा ॥ १२ ॥ तथा समस्ततीर्थानां वरिष्ठं पुरुषोत्तमम् ॥ वसूनां पावको यद्वद्बुद्धाणां शंकरो यथा ॥ १३ ॥ तथा श्रेष्ठं
 हि तीर्थानां सर्वेषां पुरुषोत्तमम् ॥ वर्णानां ब्राह्मणो यद्वद्वैतेश्वरं पश्याम ॥ १४ ॥ तथा समस्ततीर्थानां वरिष्ठं पुरुषोत्तमम् ॥ सेनानीनां यथा
 स्कंदः सिद्धानां कपिलो यथा ॥ १५ ॥ ऐरावतो गजेन्द्राणां महर्षीणां भृगुर्यथा ॥ मेरुः शिखरिणां यद्वन्नगानां च हिमालयः ॥ १६ ॥ उच्चैः श्रवा
 यथाश्वानां कवीनामुशना यथा ॥ मुनीनां च यथा व्यासः कुबेरो यक्षरक्षसाम् ॥ १७ ॥ इंद्रियाणां मनो यद्वद्बुद्धानामवनी यथा ॥ अश्वत्थः सर्व
 वृक्षाणां पवनः पवतां यथा ॥ १८ ॥ अरुंधती यथा स्त्रीणां राज्ञाणां कुलिशं यथा ॥ अकारः सर्ववर्णानां गायत्री छंदसां यथा ॥ १९ ॥ सर्वाग्नेभ्यो
 यथा श्रेष्ठमुत्तमांगं विधातृजे ॥ यथा समस्तविद्यानां मोक्षविद्या परा स्मृता ॥ २० ॥ मनुष्याणां यथा राजा धेनूनां कामधुग्यथा ॥ सुवर्णं
 सर्वधातूनां सर्पाणां वासुकिर्यथा ॥ २१ ॥ प्रह्लादः सर्वदैत्यानां रामः शत्रुभृतां यथा ॥ झषाणां मकरो यद्वन्मृगाणां मृगराट् यथा ॥ २२ ॥
 वरुणो यादसां यद्वद्यमः संयमिनां यथा ॥ क्षीरोदः सागराणां च देवर्षीणां च नारदः ॥ २३ ॥ पुरोधसां यथा जीवः कालः कलयतां यथा ॥
 प्रह्लादां भास्करो यद्वन्मंत्राणां प्रणवो यथा ॥ २४ ॥ कृत्यानां धर्मकार्यं च तद्वच्ची पुरुषोत्तमम् ॥ पुरुषारूपं सकृद्दृष्ट्वा सागरांतः सकृन्मतः
 ॥ २५ ॥ ब्रह्मविद्यां सकृज्ज्ञात्वा गर्भवासो न विद्यते ॥ एवं सर्वगुणोपेतं क्षेत्रं परमदुर्लभम् ॥ २६ ॥ आस्ते यत्र वरारोहे विख्यातं पुरुषोत्तमम् ॥
 जगद्व्यापी स विश्वात्मा देवेशः पुरुषोत्तमः ॥ २७ ॥ जगद्योनिर्जगन्नाथस्तत्र सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥ अजः शक्रश्च रुद्रश्च देवाश्चाग्निपुरोगमाः ॥ २८ ॥

३. ना. पु.

३१० ॥

निवसन्ति महाभागे तस्मिन्देशे सदैव हि ॥ गंधर्वाप्सरसः सिद्धाः पितरो देवमानुषाः ॥ २९ ॥ यक्षा विद्याधराश्चैव मुनयः शंसितव्रताः ॥ ऋषयो
वालविल्याद्याः कश्यपाद्याः प्रजेश्वराः ॥ ३० ॥ मुष्ण्याः किन्नरा नागास्तथान्ये स्वर्गवासिनः ॥ सांगा वेदाश्च चत्वारो शास्त्राणि विविधानि च ॥ ३१ ॥
इतिहासपुराणानि यज्ञाश्च बहुदक्षिणाः ॥ नद्यश्च विविधाः पुण्यास्तीर्थान्यायतनानि च ॥ ३२ ॥ सागराश्च तथा शैलास्तस्मिन्देशे व्यवस्थिताः ॥
एवं पुण्यतमे देशे देवर्षिपितृसेविते ॥ ३३ ॥ सर्वोपभोगसहिते वासः कस्य न रोचते ॥ श्रेष्ठत्वं तस्य देवस्य किं चान्यदधिकं ततः ॥ ३४ ॥
आस्ते यत्र जगद्देवो मुक्तिदः पुरुषोत्तमः ॥ घन्यास्ते विबुधप्रख्या ये वसन्त्युत्कले नराः ॥ ३५ ॥ तीर्थराजजले स्नात्वा पश्यन्ति पुरुषोत्तमम् ॥
स्वर्गे वसन्ति ते मर्त्या न तु ते राजसालये ॥ ३६ ॥ ये वसन्त्युत्कले क्षेत्रे पुण्ये श्रीपुरुषोत्तमे ॥ सफलं जीवितं तेषामौत्कलानां सुमेध
साम् ॥ ३७ ॥ ये पश्यन्ति सुताम्रौष्ठप्रसन्नायतलोचनम् ॥ चारुभ्रुकैशमुकुटं चारुकर्णलताचितम् ॥ ३८ ॥ चारुस्मितं चारुदंतं चारुकुण्डलमृद्धि
तम् ॥ सुनासं मुकपोलं च सुललाटं सुलक्षणम् ॥ ३९ ॥ त्रैलोक्यानन्दजननं कृष्णस्य सुखपंकजम् ॥ पुरा कृतयुगे देवि शक्रतुल्यपराक्रमः
॥ ४० ॥ बभूव नृपतिः श्रीमानिन्द्रयुञ्ज इति श्रुतः ॥ सत्यवादी शुचिर्दक्षः सर्वशास्त्रभृतां वरः ॥ ४१ ॥ रूपवान्सुभगः शूरो दाता भोक्ता प्रियं
वदः ॥ यष्टा समस्तयज्ञानां ब्रह्मण्यः सत्यसंगः ॥ ४२ ॥ धनुर्वेदे च वेदे च शास्त्रे च निपुणः कृती ॥ बलभो नरनारीणां पौर्णमास्यां यथा
शशी ॥ ४३ ॥ आदित्य इव दुष्येक्ष्यो मधुतश्चंद्रमा इव ॥ वैष्णवः सत्यसंपन्नो जितक्रोधो जितेन्द्रियः ॥ ४४ ॥ अध्यात्मविद्यानिरतो युयुत्सु
धर्मनत्परः ॥ एवं स पालयेत्पृथ्वीं राजा सर्वगुणाकरः ॥ ४५ ॥ तस्य बुद्धिः समुत्पन्ना विष्णोराधनं प्रति ॥ कथमाराधयिष्यामि देवदेवं जना
र्दनम् ॥ ४६ ॥ कस्मिन्क्षेत्रेऽथवा तीर्थे नदीतीरे तथाश्रमे ॥ एवं विंतापरः सोऽथ निरीक्ष्य मनसा महीम् ॥ ४७ ॥ आलोक्य सर्वतीर्थानि यानि
पापहराणि च ॥ तानि सर्वाणि संचित्य जगाम मनसा पुनः ॥ ४८ ॥ विख्यातं परमं क्षेत्रं मुक्तिदं पुरुषोत्तमम् ॥ स गत्वा नृपतिस्तत्र समृद्धबल
वाहनः ॥ ४९ ॥ अयजच्चाश्रमेधेन विधिवद्भूरिदक्षिणः ॥ कारयित्वा महोत्सेधं प्रासादं भूरिदक्षिणम् ॥ ५० ॥ तत्र संकर्षणं कृष्णं सुभद्रां स्थाप्य
वीर्यवान् ॥ पंचतीर्थं च विधिवत्कृत्वा तत्र महीपतिः ॥ ५१ ॥ स्नानं दानं जपं होमं देवताप्रेक्षणं तथा ॥ भक्त्या चाराध्य विधिवत्प्रत्यहं पुरुषोत्त
मम् ॥ प्रसादाद्देवदेवस्य ततो मोक्षमवाप्तवान् ॥ ५२ ॥ मोहिन्नुवाच ॥ तस्मिन् क्षेत्रे वरे पुण्ये वैष्णवे पुरुषोत्तमे ॥ ५३ ॥ किं तत्र प्रतिमा
पूर्वं सुस्थिता वैष्णवी प्रभो ॥ येनासौ नृपतिस्तत्र गत्वा सवल्लभादनः ॥ ५४ ॥ स्थापयामास कृष्णं च रामं भद्रां शुभप्रदाम् ॥ संशयो

३० ख०

अ० ५२

॥ ३१० ॥

ऽस्ति महास्तत्र विस्मयश्च द्विजोत्तम ॥ ५५ ॥ श्रोतुमिच्छामि तत्सर्वं ब्रूहि तत्कारणं च यत् ॥ वसुधाच ॥ शृणुष्व पूर्ववृत्तांतं कथां पापप्रण
 शिनीम् ॥ ५६ ॥ प्रवक्ष्यामि समासेन श्रिया पृष्टं च यत्पुरा ॥ सुमेरोः कांचने शृंगे सर्वाश्चर्यसमन्विते ॥ ५७ ॥ तत्र स्थितं जगन्नाथं जगत्सष्टा
 रमव्ययम् ॥ प्रणम्य शिरसा देवी लोकानां हितकाम्यया ॥ ५८ ॥ पप्रच्छेदं महाप्रश्नं भूमौ स्थानमतुत्तमम् ॥ श्रीरुवाच ॥ ब्रूहि त्वं सर्वलोकेश
 संशयं मे हृदि स्थितम् ॥ ५९ ॥ मर्त्यलोके महाश्रयं भूमौ कर्मसुदुर्लभं ॥ लोभमोहमहाप्राहे कामकोधमहार्णवे ॥ ६० ॥ येन मुच्येत आत्मेश
 दुर्गसंसारसागरात् ॥ त्वामृते नास्ति लोकेऽस्मिन्वक्ता संशयनिर्णयि ॥ ६१ ॥ श्रुत्वैवं वचनं तस्या देवदेवो जनार्दनः ॥ प्रोवाच परया प्रीत्या
 परं सारमृतोपमम् ॥ सुखोपायं मुसाध्यं च निष्प्राप्तं महाफलम् ॥ ६२ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ आस्ते तीर्थवरं देवि विख्यातं पुरुषोत्तमम् ॥ ६३ ॥
 न तेन सदृशं किंचिन्निष्ठे लोकेषु विद्यते ॥ कीर्तनाद्यस्य देवेशि मुच्यते सर्वपातकैः ॥ ६४ ॥ न विज्ञातो नरैः सर्वेन दैत्यैर्न च दानवैः ॥ भरीच्या
 येर्मुनिवरैर्दर्शितोऽयं वरानने ॥ ६५ ॥ दक्षिणस्योदधेस्तीरे न्यग्रोधो यत्र तिष्ठति ॥ यस्तु कल्पे समुत्पन्ने महदुल्कानिवर्हणे ॥ ६६ ॥
 विनाशं नैव चाभ्येति स्वयं तत्रैव संस्थितः ॥ दृष्टमात्रे वटे तस्मिच्छायामाश्रित्य चासकृत् ॥ ६७ ॥ ब्रह्महत्या प्रमुच्येत पापेष्वन्येषु का
 कथा ॥ प्रदक्षिणं कृतं येस्तु नमस्कारेस्तु जंतुभिः ॥ ६८ ॥ सर्वे विधूतपापास्तं गता वै केशवालयम् ॥ न्यग्रोधस्योत्तरे किंचिदक्षिणे
 केशवस्य तु ॥ ६९ ॥ प्रासादे तत्र तिष्ठेत्तु पदं धर्ममयं हि तत् ॥ प्रतिमां तत्र तां दृष्ट्वा स्वयं देवेन निर्मिताम् ॥ ७० ॥ अनायासेन वै याति भवनं
 मे ततो नराः ॥ गच्छन्नेव तु तं दृष्ट्वा एकदा धर्मराट् स्वयम् ॥ ७१ ॥ मंदतिकमनुप्राप्य प्रणम्य शिरसाब्रवीत् ॥ नमस्ते भगवन्देव लोक
 नाथाय तेजसे ॥ ७२ ॥ क्षीरोदवासिनं देवं शेषभोगोरुशायिनम् ॥ वरं वरेण्यं वरदं कर्तारं द्वाक्षयं प्रभुम् ॥ ७३ ॥ विश्वेश्वरमजं विष्णुं सर्व
 ज्ञमपरजितम् ॥ नीलोत्पलदलश्यामं पुंडरीकनिभक्षणम् ॥ ७४ ॥ सर्वं निर्गुणं शान्तं जगद्धातारमव्ययम् ॥ सर्वलोकविधातारं लोकनाथं
 सुखावहम् ॥ ७५ ॥ पुराणपुरुषं वेद्यं व्यक्ताव्यक्तं सनातनम् ॥ पुरा पुराणं स्रष्टारं लोकतीर्थं जगद्गुरुम् ॥ ७६ ॥ श्रीवत्सवक्षसा युक्तं वनमाला
 विश्रुतम् ॥ पीतवस्त्रं चतुर्बाहुं शंखचक्रगदाधरम् ॥ ७७ ॥ हारकेयूरसंयुक्तं मुकुटांगदधारिणम् ॥ सर्वलक्षणसंयुक्तं सर्वेन्द्रियविवर्जितम् ॥ ७८ ॥
 कूटस्थमचलं सूक्ष्मं ज्योतीरूपं सनातनम् ॥ भावाभावविनिर्मुक्तं व्यापिनं प्रकृतेः परम् ॥ ७९ ॥ तं नमस्ये जगन्नाथमीश्वरं सुखदं प्रभुम् ॥
 इत्येवं धर्मराजस्तु पुरा न्यग्रोधसन्निधौ ॥ ८० ॥ स्तुत्वा नानाविधैः स्तोत्रैः प्रणाममकरोत्तदा ॥ तं दृष्ट्वा च महाभागे प्रणतं प्राञ्जलिं स्थितम् ॥ ८१ ॥

स्तोत्रस्य कारणं देवि पृष्टवानहमन्तकम् ॥ वैवस्वत महाबाहो सर्वदेवमयो ह्यसि ॥ ८२ ॥ किमर्थं स्तुतवानित्थं संक्षेपाद् ब्रूहि तन्मम ॥ ८३ ॥
यम उवाच ॥ अस्मिन्नायतने पुण्ये विख्याते पुरुषोत्तमे ॥ इन्द्रनीलमयी मृष्टा प्रतिमा सार्वकामिकी ॥ ८४ ॥ तां दृष्ट्वा पुंडरीकाक्ष भावे
नैकेन श्रद्धया ॥ श्वेताख्यं भुवनं याति निष्कामाश्चैव मानवाः ॥ ८५ ॥ अतश्चैवं न शक्नोसि व्यापारमरिसूदन ॥ प्रसीद त्वं महादेव संहर प्रतिमां
विभो ॥ ८६ ॥ श्रुत्वा वैवस्वतस्यैतद्वाक्यं तमहमुक्तवान् ॥ यमैतां गोपयिष्यामि सिकताभिः समंततः ॥ ८७ ॥ ततः सा प्रतिमा देवि
बल्लीभिर्गोपिता तथा ॥ यथा तत्र न पश्यन्ति मनुजाः स्वर्गकांक्षिणः ॥ ८८ ॥ प्रच्छाद्य बलिकैर्देवि जातरूपपरिच्छदेः ॥ यमं प्रस्थापयामास तां
पुरीं दक्षिणां दिशम् ॥ ८९ ॥ गुप्तायां प्रतिमायां तु इन्द्रनीलस्य वै तदा ॥ तस्मिन्क्षेत्रे पुण्ये विख्याते पुरुषोत्तमे ॥ ९० ॥ यत्कृतं तत्र वृत्तान्ते
देवदेवो जनार्दनः ॥ तत्सर्वं कथयामास स तस्मै भगवान्पुरा ॥ ९१ ॥ इन्द्रगुप्त्रस्य गमनं क्षेत्रसंदर्शनं तथा ॥ क्षेत्रस्य वर्णनं चैव व्युष्टिं तस्य च मोहिनि
॥ ९२ ॥ दर्शनं बलदेवस्य कृष्णस्य च विशेषतः ॥ सुभद्रायाश्च तत्रैव माहात्म्यं चैव सर्वशः ॥ ९३ ॥ दर्शनं नरसिंहस्य व्युष्टिसंकीर्तनं तथा ॥
अनंतवासुदेवस्य दर्शनं गुणकीर्तनम् ॥ ९४ ॥ श्वेतमाधवमाहात्म्यं स्वर्गद्वारास्य वर्णनम् ॥ उदधेर्दर्शनं चैव स्नानं तर्पणमेव च ॥ ९५ ॥ समुद्रस्नानमाहा
त्म्यमिन्द्रगुप्त्रस्य चापि वै ॥ पंचतीर्थफलं चैव महाज्येष्ठ्यां तथैव च ॥ ९६ ॥ स्नानं कृष्णस्य हलिनः सर्वयात्राफलं तथा ॥ वर्णनं विष्णुलोकस्य
क्षेत्रस्य च पुनः स्वयम् ॥ पूर्वं कथितवांस्तथ्यं तस्यै स पुरुषोत्तमः ॥ ९७ ॥ इति श्रीवृहन्नारादीयपुराणोत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे पुरुषोत्तममा
हात्म्ये द्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५२ ॥ मोहिन्युवाच ॥ ब्रूहि मे मुनिशार्दूल यत्पृच्छामि पुरातनम् ॥ यथा ताः प्रतिमाः पूर्वमिन्द्रगुप्त्रेन निमिताः ॥ १ ॥
केन चैव प्रकारेण तुष्टस्तस्मै स माधवः ॥ तत्सर्वं वद मे विप्र श्रोतुं कौतूहलं मम ॥ २ ॥ वसुरुवाच ॥ शृणुष्व चारुनयने पुराणं वेदसंमितम् ॥
कथयामि पुरावृत्तं प्रतिमानां च संभवम् ॥ ३ ॥ प्रवृत्ते च महायज्ञे प्रासादे चैव निर्मिते ॥ चिता तस्य वधूवाथ प्रतिमार्थमहर्निशम् ॥ ४ ॥
केनोपायेन देवेशं सर्वलोकविभावनम् ॥ सर्गस्थित्यंतकर्तारं पश्यामि पुरुषोत्तमम् ॥ ५ ॥ चिताविष्टो नरेन्द्रस्तु नैवं शेते दिवानिशम् ॥ न
भुङ्क्ते विविधान्भोगान्न च स्नानं प्रसाधनम् ॥ ६ ॥ शैलजा दारुजा वापि धातुजा वा महीतले ॥ विष्णोर्योग्यास्तु प्रतिमाः सर्वलक्षणलक्षिताः ॥ ७ ॥
एतैरेव त्रयाणां तु दयितं यत्सुरार्चितम् ॥ स्थापितं प्रीतिमभ्येति इति चितापरोऽभवत् ॥ ८ ॥ पंचरात्रविधानेन संपूज्य पुरुषोत्तमम् ॥ चिता
विष्टो महीपालः संस्तोतुमुपचक्रमे ॥ ९ ॥ इन्द्रगुप्त्र उवाच ॥ वामुदेव नमस्तेऽस्तु नमस्ते मोक्षकारण ॥ त्राहि मां सर्वलोकेश जन्मसंसारसागरात्
॥ १० ॥ निर्मलांशुकसंकाश नमस्ते पुरुषोत्तम ॥ संकर्षण नमस्तेऽस्तु त्राहि मां चरणीधर ॥ ११ ॥ नमस्ते हेमगर्भाय नमस्ते मकरध्वज ॥

रतिकान्त नमस्तुभ्यं त्राहि मां शंकरांतक ॥ १२ ॥ नमस्ते मेघसंकाश नमस्ते भक्तवत्सल ॥ अनिरुद्ध नमस्तेऽस्तु त्राहि मां वरदो भव ॥ १३ ॥
 नमस्ते विबुधावास नमस्ते विबुधप्रिय ॥ नारायण नमस्तेऽस्तु त्राहि मां शरणागतम् ॥ १४ ॥ नमस्ते बलिनां श्रेष्ठ नमस्ते लंगला
 युध ॥ नमस्ते विबुधश्रेष्ठ नमस्ते कमलोद्भव ॥ १५ ॥ चतुर्मुख जगद्धातृ त्राहि मां प्रपितामह ॥ नमस्ते नीलमेघाभ नमस्ते त्रिदशांचित
 ॥ १६ ॥ त्राहि विष्णो जगन्नाथ मग्नं मां भवसागरे ॥ प्रलयानलसंकाश नमस्ते दितिजांतक ॥ १७ ॥ नरसिंह महावीर्य त्राहि मां दीप्त
 लोचन ॥ यथा रसातलाच्चोर्वी जले मग्नोद्भूता पुरा ॥ १८ ॥ तथा महावराह त्वं त्राहि मां दुःखसागरात् ॥ तवाङ्गमूर्तयः कृष्ण वरदाः संस्तुता मया
 ॥ १९ ॥ त्वं चेमे बलदेवाद्याः पृथग्रूपेण संस्थिताः ॥ अंगानि तव देवेश गरुडाद्यास्तथा प्रभो ॥ २० ॥ दिक्पालाः सायुधाश्चैव वासवाद्या
 स्तथाच्युत ॥ ये चान्ये तव देवेश भेदाः प्रोक्ता मनीषिभिः ॥ २१ ॥ तेऽपि सर्वे जगन्नाथ प्रसन्नायतलोचन ॥ ये चार्चिताः स्तुताः सर्वे तथा यूयं
 नमस्कृताः ॥ २२ ॥ प्रयच्छत वरं मया धर्मकामार्थमोक्षदम् ॥ भेदास्ते कीर्तिता ये तु हरे संकर्षणादयः ॥ २३ ॥ तव पूजार्थसंग्रहास्तन
 स्त्वयि समाश्रिताः ॥ न भेदस्तव देवेश विद्यते परमार्थतः ॥ २४ ॥ विविधं तव यद्रूपं युक्तं तदुपचारतः ॥ अद्वैतं त्वां कथं द्रष्टुं वक्तुं शक्नोति
 मानवः ॥ २५ ॥ एकस्त्वं हि हरे व्यापी चित्स्वभावो निर्जनः ॥ परमं तव यद्रूपं भावाभावविवर्जितम् ॥ २६ ॥ निर्लेपं निर्मलं सूक्ष्मं कूट
 स्थमचलं ध्रुवम् ॥ सर्वोपाधिविनिर्मुक्तं सत्तामात्रं व्यवस्थितम् ॥ २७ ॥ तदेवोऽपि न जानाति कथं जानाम्यहं प्रभो ॥ अपरं तव यद्रूपं पीतवस्त्रं
 चतुर्भुजम् ॥ २८ ॥ शंखचक्रगदापाणि मुकुटांगदधारिणम् ॥ श्रीवत्सवक्षसा युक्तं वनमालाविभूषितम् ॥ २९ ॥ तदर्चयन्ति विबुधा ये चान्ये
 त्वत्समाश्रयाः ॥ देव सर्वसुरश्रेष्ठ भक्तानामभयप्रद ॥ ३० ॥ त्राहि मां चारुपद्माक्ष मग्नं विषयसागरे ॥ नान्यं पश्यामि लोकेश यस्याहं शरणं
 ब्रजे ॥ ३१ ॥ त्वामृते कमलाकान्त प्रसीद मधुसूदन ॥ जराभ्याधिशतेयुक्तो नानादुःखैर्निपीडितः ॥ ३२ ॥ हर्षशोकान्वितो मूढः कर्मपाशैः सुयं
 श्रयं निरालम्बे निःसारेऽत्यंतचंचले ॥ मायया मोहितस्तत्र भ्रमामि सुचिरं प्रभो ॥ ३३ ॥ नानाजातिसहस्रेषु जायमानः पुनः पुनः ॥ मया
 जन्मान्यनेकानि सहस्राण्ययुतानि च ॥ ३४ ॥ विविधान्यनुभूतानि संसारेऽस्मिन्नार्दनं ॥ वेदाः सांगा मयाधीताः शास्त्राणि विविधानि च
 ॥ ३५ ॥ इतिहासपुराणानि तथा शिल्पान्यनेकशः ॥ असंतोषाश्च संतोषाः संख्या बहवो व्ययाः ॥ ३६ ॥ मया प्राप्ता जगन्नाथ क्षयवृद्धचुदये

शृ.ना.पु.
॥३१२॥

तराः ॥ भार्यामित्रस्वबंधूनां वियोगाः संगमास्तथा ॥ ३९ ॥ पितरो विविधा दृष्टा मातरश्च तथा मया ॥ दुःखानि चातुभूतानि मया सौख्यान्य
नेकशः ॥ ४० ॥ प्राप्ताश्च बांधवा स्वसृभ्रातरो ज्ञातयस्तथा ॥ मयोषितं तथा स्त्रीणां कोष्ठे विष्मृजपिच्छिले ॥ ४१ ॥ गर्भवासे महादुःखमनुभूतं तथा
प्रभो ॥ दुःखानि यान्यनेकानि बाल्ये यौवनगर्विते ॥ ४२ ॥ वार्द्धक्ये च हृषीकेश तानि प्राप्तानि वै मया ॥ मरणे यानि दुःखानि गुप्तमार्गे यमालये ॥ ४३ ॥
मया तान्यनुभूतानि नरके यातनाकुले ॥ किमिकोटदुमाणां च हस्त्यश्वमृगपक्षिणाम् ॥ ४४ ॥ महिषाणां गवां चैव तथान्येषां ६० ॥ कसाम् ॥
द्विजातीनां च सर्वेषां शूद्राणां चैव योनिषु ॥ ४५ ॥ धनिनां क्षत्रियाणां च दरिद्राणां तपस्विनाम् ॥ नृपाणां नृपभृत्यानां तथान्येषां च देहि
नाम् ॥ ४६ ॥ गृहे तेषां समुत्पन्नो देव चाहं पुनः पुनः ॥ गतोऽस्मि दासतां नाथ भृत्यानां बहुशो नृणाम् ॥ ४७ ॥ दरिद्रत्वं चेश्वरत्वं स्वामित्वं च तथा
गतः ॥ हता मया हतश्चान्यैर्हतं मे घातिता मया ॥ ४८ ॥ दत्तं मेऽन्यैरथान्येभ्यो मया दत्तमनेकशः ॥ पितृमातृसुहृद्भर्गकलत्राणां कृतेन च
॥ ४९ ॥ अहं हृष्टोऽसकृदेन्यैश्चाश्रुधौताननो गतः ॥ देवतिर्यङ्मनुष्येषु चरेषु स्थावरेषु च ॥ ५० ॥ न विद्यते च तत्स्थानं यत्राहं न गतः प्रभो ॥
कदा मे नरके वासः कदा स्वर्गे जगत्पते ॥ ५१ ॥ कदा मनुष्यलोकेषु कदा तिर्यग्गतेषु च ॥ जलयंत्रे तथा चक्रे कदाऽवटनिबंधने ॥ ५२ ॥
पातितोऽधस्तथोद्धृतं च कदा मध्ये स्थितस्त्वहम् ॥ तथा चाहं सुरश्रेष्ठ कर्मवल्लीं समाश्रितः ॥ ५३ ॥ एवं संसारचक्रेऽस्मिन्भस्वे लोमहर्षणे ॥ भ्रमामि
सुचिरं कालं नांतं पश्यामि कर्हिचित् ॥ ५४ ॥ न जाने किं करोम्येष हरे व्याकुलितेन्द्रियः ॥ शोकतृष्णाभिभूतश्च कांदिशीको विचेतनः ॥ ५५ ॥
इदानीं त्वामहं देव विकलः शरणं गतः ॥ त्राहि मां दुःखितं कृष्ण मग्नं संसारसागरे ॥ ५६ ॥ कृपां कुरु जगन्नाथ भक्तोऽहं यदि
मन्यसे ॥ त्वामृते नास्ति मे बंधुर्योऽसौ चिंतां करिष्यति ॥ ५७ ॥ देव त्वां नाथमासाद्य न भयं मेऽस्ति कुत्रचित् ॥ जीविते मरण
चैव योगक्षमे तथा प्रभो ॥ ५८ ॥ ये तु त्वां विधिवदेव नार्चयन्ति नराधमाः ॥ सुगतिस्तु कथं तेषां भवेत्संसारबंधनात् ॥ ५९ ॥ किं तेषां
कुलशीलेन विद्यया जीवितेन च ॥ येषां न जायते भक्तिर्जगद्धातारि केशवे ॥ ६० ॥ प्रकृतिं त्वामुरीं प्राप्य ये त्वां निंदन्ति मोहिताः ॥
पतन्ति नरके घोरे जायमानाः पुनः पुनः ॥ ६१ ॥ न तेषां निष्कृतिस्तस्माद्विद्यते नरकार्णवात् ॥ ये दूषयन्ति दुर्बृत्तास्ते देव पुरुषाधमाः
॥ ६२ ॥ यत्र यत्र भवेज्जन्म मम कर्मनिबंधनात् ॥ तत्र तत्र हरे भक्तिरत्रयि स्तादक्षता सदा ॥ ६३ ॥ आराध्य त्वां परं देव्या नराभ्या
न्येऽपि संगताः ॥ अवापुः परमां सिद्धिं कस्त्वां देव न पूजयेत् ॥ ६४ ॥ न शक्नुवन्ति ब्रह्माद्याः स्तोतुं त्वां प्रकृतेः परम् ॥ यथा चाज्ञान

उ० ल०
अ० ५३

॥ ३१२ ॥

भावेन संस्तुतोऽसि मया प्रभो ॥ ६५ ॥ तत्क्षमस्वापराधामन्मे यदि तेऽस्ति दया मयि ॥ कृतापराधेऽपि हरे क्षमां कुर्वति साधवः ॥ ६६ ॥ तस्मा
 त्प्रसीद देवेश भक्त्या ब्रह्म समाश्रितः ॥ स्तुतोऽसि यन्मया देव भक्तिभावेन चेतसा ॥ ६७ ॥ सांगं भवतु तत्सर्वं वासुदेव नमोऽस्तु ते ॥ ६८ ॥
 इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे पुरुषोत्तममाहात्म्ये त्रिपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५३ ॥ ॥ वसुरुवाच ॥ इत्थं स्तुतस्तदा तेन
 प्रसन्नो गरुडध्वजः ॥ ददौ तस्मै तु भुभगे सकलं मनसेप्सितम् ॥ १ ॥ यः संपूज्य जगन्नाथं प्रत्यहं स्तौति मानवः ॥ स्तोत्रेणानेन मतिमान्स
 मोक्षं लभते ध्रुवम् ॥ २ ॥ त्रिसंध्यं यो जपेद्बिद्वानिमं स्तोत्रं वरं शुचिः ॥ धर्मं चार्थं च कामं च मोक्षं च लभते नरः ॥ ३ ॥ यः पठेच्छृ
 णुयाद्वापि श्रावयेद्वा समाहितः ॥ स लोकं शाश्वतं विष्णोर्वाति निर्द्धतकल्मषः ॥ ४ ॥ धन्यं पापहरं चेदं भुक्तिमुक्तिप्रदं शिवम् ॥ गुह्यं
 सुदुर्लभं पुण्यं न देयं यस्य कस्य चित् ॥ ५ ॥ न नास्तिकाय मूर्खाय न कृतघ्नाय मानिने ॥ न दुष्टमतये दद्यान्नाभक्ताय कदाचन ॥ ६ ॥
 दातव्यं भक्तियुक्ताय गुणशीलान्विताय च ॥ विष्णुभक्ताय शांताय श्रद्धानुष्ठानशीलिने ॥ ७ ॥ इदं समस्ताघविनाशहेतु कारुण्यसंज्ञं
 सुखमोक्षदं च ॥ अशेषवाङ्माफलदं वरिष्ठं स्तोत्रं मयोक्तं पुरुषोत्तमस्य ॥ ८ ॥ ये तं सुसूक्ष्मं विमलाम्बराभं ध्यायन्ति नित्यं पुरुषं पुराणम् ॥
 ते मुक्तिभाजः प्रविशन्ति विष्णुं मन्त्रैर्यथाज्यं हुतमध्वराग्रौ ॥ ९ ॥ एकः स देवो भवदुःखहन्ता परः परेषां न ततोऽस्ति चान्यः ॥ स्रष्टा स पाता सक
 लांतकर्ता विष्णुः समश्चाखिलसारभूतः ॥ १० ॥ किं विद्यया किं सुगुणैश्च तेषां यज्ञैश्च दानैश्च तपोभिरुग्रैः ॥ येषां न भक्तिर्भवतीह कृष्णे जग
 द्वारौ मोक्षसुखप्रदे च ॥ ११ ॥ लोके स धन्यः स शुचिः स विद्वान्स एव वक्ता स च धर्मशीलः ॥ ज्ञाता स दाता स च सत्यवक्ता यस्यास्ति
 भक्तिः पुरुषोत्तमालये ॥ १२ ॥ स्तुत्वैवं ब्रह्मतनयः प्रणम्य च सनातनम् ॥ वासुदेवं जगन्नाथं सर्वकामफलप्रदम् ॥ १३ ॥ चिंताविष्टो महीपालः
 कुशानास्तीर्य भूतले ॥ वस्त्रं च तन्मना भूत्वा सुध्वाप धरणीतले ॥ १४ ॥ कथं प्रत्यक्षमभ्येति देवदेवो जनार्दनः ॥ मम चिंताहरो देवः कदासा
 विति चिंतयन् ॥ १५ ॥ सुप्तस्य तस्य नृपतेर्वासुदेवो जगद्गुरुः ॥ आत्मानं दर्शयामास स्वप्ने तस्मै च चक्रधृक् ॥ १६ ॥ स ददर्श च तं स्वप्ने
 देवदेवं जगत्पतिम् ॥ शंखचक्रधरं शांतं गदापद्माग्रपाणिनम् ॥ १७ ॥ शार्ङ्गबाणासियुक्तं च ज्वलत्तेजोऽग्रमंडलम् ॥ युगांतादित्यवर्षाभं नील
 वेद्यसन्निभम् ॥ १८ ॥ सुपर्णपृष्ठमासीनं षोडशार्द्धभुजं विभुम् ॥ स नासौ प्राञ्चवीर्दीक्ष्य साधु राजन्महामते ॥ १९ ॥ क्रतुनानेन दिव्येन तथा भक्त्या च
 श्रद्धया ॥ तुष्टोऽस्मि ते महीपाल वृथा किमनुशोचसि ॥ २० ॥ यदत्र प्रतिमा राजन्नाजपूज्या सनातनी ॥ यथा तां प्राप्नुया भूप तदुपायं ब्रवीमि ते ॥ २१ ॥
 गतायामय शर्वर्या निर्मले भास्करोदये ॥ सागरस्य जलस्पति नानाद्रुमविभूषिते ॥ २२ ॥ जलं तथैव वेलायां दृश्यते यत्र वै महत् ॥

लवणस्योदधे राजस्तर्गैः समभिप्लुतम् ॥ २३ ॥ कूलालंभी महावृक्षः स्थितः स्थलजलेषु च ॥ वेलाभिर्हन्यमानश्च न चासौ कंपते ध्रुवः
 ॥ २४ ॥ हस्तेन पर्शुमादाय उर्मैरतस्ततो ब्रज ॥ एकाकी विहरत्राजन्यं त्वं पश्यसि पादपम् ॥ २५ ॥ इदं चिह्नं समालोक्य च्छेदय
 त्वमशंकितः ॥ शात्यमानं तु तं वृक्षं प्रांशुमद्भुतदर्शनम् ॥ २६ ॥ दृष्ट्वा तेनैव संचिंत्य तदा भूपाल दर्शनम् ॥ कुरु तत्प्रतिमां दिव्यां जहि
 चितां विमोहिनीम् ॥ २७ ॥ एवमुक्त्वा महाभागो जगामादर्शनं हरिः ॥ स चापि स्वप्नमालक्ष्य परं विस्मयमागतः ॥ २८ ॥ तां निशां समुदीक्ष
 त्स ततस्तद्गतमानसः ॥ व्याहरन्वैष्णवान्मन्त्रान्सूक्तं चैव तदात्मकम् ॥ २९ ॥ प्रभातायां रजन्यां तु तद्गतोऽनन्यमानसः ॥ स स्नात्वा सागरे
 सम्यग्यथावद्विधिना ततः ॥ ३० ॥ दत्त्वा दानं तु विप्रेभ्यो ग्रामांश्च नगराणि च ॥ कृत्वा पौर्वाहिकं कर्म जगाम स नृपोत्तमः ॥ ३१ ॥
 न रथो न पदातिश्च न गजो न च सारथिः ॥ एकाकी स महावेलां प्रविवेश महीपतिः ॥ ३२ ॥ तं ददशं महावृक्षं तजस्वंतं
 महाद्रुमम् ॥ महान्तकं महारोहं पुण्यं विफलमेव च ॥ ३३ ॥ महोत्सवं महाकायं प्रसुप्तं च जलांतिके ॥ सांद्रमांजिष्ठवर्णाभं नाम
 जातिविर्जितम् ॥ ३४ ॥ नरनाथस्तथा विष्णोर्द्रुमं दृष्ट्वा मुदान्वितः ॥ पर्शुना शातयामास शितेन च दृढेन च ॥ ३५ ॥
 द्वैधीभूता मतिस्तत्रं वभूवेंद्रसखस्य च ॥ निरीक्षमाणे काष्ठे तु वभूवादुतदर्शनम् ॥ ३६ ॥ विश्वकर्मा च विष्णुश्च विप्ररूपधराबुभौ ॥
 आजग्मतुर्महात्मानौ तथा तुल्याग्रजन्मनौ ॥ ३७ ॥ ज्वलमानौ सुतंजोर्भिर्दिव्यस्त्रगंधलेपनौ ॥ अथ तौ तं समासाद्य
 नृपमिंद्रसखं तदा ॥ ३८ ॥ तावद्भूतां महाराज त्वं किमत्र करिष्यसि ॥ किमयं ते महाबाहो शातितश्च वनस्पतिः ॥ ३९ ॥ असहायो महा
 दुर्गे निर्जने गहने वने ॥ महासिंधुतटे चैव शातितो वै महाद्रुमः ॥ ४० ॥ तयोः श्रुत्वा वचः सुभ्रु स तुराजा मुदान्वितः ॥ वभाषे वचना
 न्याभ्यां मृदूनि मधुराणि च ॥ ४१ ॥ दृष्ट्वा तौ ब्राह्मणौ तत्र चंद्रसूर्याविवागतौ ॥ नमस्कृत्य जगन्नाथाववाङ्मुखमवस्थितः ॥ ४२ ॥ देव
 देवमनाद्यंतममेयं जगतः पतिम् ॥ आराधितुं वै प्रतिमां करोमीति मतिमिम ॥ ४३ ॥ अहं स देवदेवेन परमेण महात्माना ॥ स्वप्राते च
 समुद्दिष्टो भवद्भ्यां श्रावितो मया ॥ ४४ ॥ यत्नस्तद्वचनं श्रुत्वा देवेंद्रप्रतिमस्य च ॥ प्रहस्य तस्मै विश्वेशस्तुष्टो वचनमब्रवीत् ॥ ४५ ॥ साधु
 साधु महीपाल यदेतन्मन उत्तमम् ॥ संसारसागरे धोरे कदलीदलसन्निभे ॥ ४६ ॥ निःसारे दुःखबहुले कामकोपसमाकुले ॥ इन्द्रियावतं
 कलिले दुस्तरे लोमहर्षणे ॥ ४७ ॥ नानाव्याधिशतावर्ते च लबुद्धुदसन्निभे ॥ यतस्ते मतिरुत्पन्ना विष्णोराधनाय वै ॥ ४८ ॥ धन्यस्त्वं
 नृपशार्दूल गुणैः सर्वैरलंकृतः ॥ सप्रजा धरणी धन्या सशैलवनपत्तना ॥ ४९ ॥ सपुत्रामनगरा चतुर्वर्णैरलंकृता ॥ यत्र त्वं नृपशार्दूल प्रजापाल

यिता प्रभुः ॥ ५० ॥ एहोहि त्वं महाभाग ब्रुमेऽस्मिन्मुखशीतले ॥ आवाभ्यां सह तिष्ठ त्वं कथाभिर्द्विर्मसंश्रितः ॥ ५१ ॥ अयं तव सहा
 यार्थमागतः शिल्पिनां वरः ॥ विश्वकर्मसमः साक्षान्निपुणः सर्वकर्मसु ॥ ५२ ॥ मयोदिष्टां तु प्रतिमां करोत्येष तटं त्यज ॥ श्रुत्वेवं वचनं
 तस्य तदा राजा द्विजन्मनः ॥ ५३ ॥ सागरस्य तटं त्यक्त्वा गत्वा तस्य समीपतः ॥ तस्थौ स नृपतिश्रेष्ठो वृक्षच्छायां सुशीतलाम् ॥ ५४ ॥
 ततस्तस्मै स विश्वात्मा तदाकारां तदाकृतिम् ॥ शिल्पिसुख्याय विधिजे कुरुष्वेत्यभ्यभाषत ॥ ५५ ॥ कृष्णरूपं परं शांतं पद्मपत्रायतेक्षणम् ॥
 श्रीवत्सकौस्तुभधरं शंखचक्रगदाधरम् ॥ ५६ ॥ गौरं गोक्षीरवर्णभं द्वितीयं स्वस्तिकांकितम् ॥ लांगलालधरं देवमनन्तारूपं महाबलम्
 ॥ ५७ ॥ देवदानवगंधर्वयक्षविद्याधरोस्मै ॥ न विज्ञातो हि तस्यांतस्तेनानंत इति स्मृतः ॥ ५८ ॥ भगिनीं वासुदेवस्य रुक्मवर्णां सुशोभ
 नाम् ॥ तृतीयां वै सुभद्रां च सर्वलक्षणलक्षिताम् ॥ ५९ ॥ श्रुत्वेतद्वचनं तस्य विश्वकर्मा मुकर्मकृत् ॥ तत्क्षणात्कारयामास प्रतिमाः शुभ
 लक्षणाः ॥ ६० ॥ कुण्डलाभ्यां विचित्राभ्यां कर्णाभ्यां सुविराजिताः ॥ चक्रलांगलविन्यासहताभ्यां भानुसंमताः ॥ ६१ ॥ प्रथमं शुक्रवर्णां
 शारदेदुसमप्रभम् ॥ सुरक्ताक्षं महाकायं फटाविकटमस्तकम् ॥ ६२ ॥ नीलांबरधरं चोग्रं बलमद्भुतकुण्डलम् ॥ महाहलधरं दिव्यं महामुसल
 धारिणम् ॥ ६३ ॥ द्वितीयं पुंडरीकाक्षं नीलजीमूतमग्निभम् ॥ अतसीपुष्पसंकाशं पद्मपत्रायतेक्षणम् ॥ ६४ ॥ श्रीवत्सवक्षसं भ्राजत्पीतवास
 समच्युतम् ॥ चक्रकम्बुकं दिव्यं सर्वपापहरं हरिम् ॥ ६५ ॥ तृतीयां स्वर्णवर्णां पद्मपत्रायतेक्षणाम् ॥ विचित्रवस्त्रसंछन्नां हारकेयूरभूषिताम्
 ॥ ६६ ॥ विचित्राभरणोपेतां रत्नमालावलंबिताम् ॥ पीनोन्नतकुचां रम्यां विश्वकर्मा विनिर्ममे ॥ ६७ ॥ स तुराजान्द्रुतं दृष्ट्वा क्षणेनैकेन निर्मिताः ॥
 दिव्यवस्त्रयुगाच्छन्ना नानारत्नेरलंकृताः ॥ ६८ ॥ सर्वलक्षणसंपन्नाः प्रतिमाः सुमनोहराः ॥ विस्मये परमे गत्वा इदं वचनमब्रवीत् ॥ ६९ ॥
 किं देवो समनुप्राप्तौ द्विजरूपधराभौ ॥ द्वावप्यद्भुतकर्माणौ देववृत्तौ त्वमानुषौ ॥ ७० ॥ देवौ वा मानुषौ वापि यक्षविद्याधरो वरौ ॥
 किं वा ब्रह्मरूपीकेशो बभ्रुर्द्रावुताश्विनौ ॥ ७१ ॥ न वेद्मि सत्यवद्भावां मायारूपेण संस्थितौ ॥ युवां गतोऽस्मि शरणमात्मानं वदतं
 मम ॥ ७२ ॥ द्विज उवाच ॥ नाहं देवो न यक्षो वा न दैत्यो न च देवराट् ॥ न ब्रह्मा न च रुद्रोऽहं विद्धि मां पुरुषोत्तमम् ॥ ७३ ॥ आर्तिघ्नं सर्व
 लोकानामनंतवलपौरुषम् ॥ अर्चनीयो हि भूतानामतो यस्य न विद्यते ॥ ७४ ॥ पञ्चते सर्वशास्त्रेषु वेदादिषु निगद्यते ॥ यदुक्तं ध्यान
 गम्यं च वासुदेवेति योगिभिः ॥ ७५ ॥ अहमेव स्वयं ब्रह्मा अहं विष्णुः शिवो ह्यहम् ॥ इद्रोऽहं देवराजश्च जगत्संयमनो यमः ॥ ७६ ॥
 पृथिव्यादीनि भूतानि त्रेताभिर्दुर्भुग्यथा ॥ वरुणोऽपापतिश्चाह धारित्री च महीधराः ॥ ७७ ॥ यत्किंचिद्वाङ्मयं लोके जगत्स्थावरजंगमम् ॥

वृ. ना. ५.
॥ ३१४ ॥

विश्वरूपं च मां विद्धि मत्तोऽन्यत्रास्ति किञ्चन ॥ ७८ ॥ प्रीतोऽहं तं नृपश्रेष्ठ वरं वरय सुव्रत ॥ यदिष्टं तत्प्रयच्छामि हृदि यत्ते
व्यवस्थितम् ॥ ७९ ॥ महर्शनमपुण्यानां स्वप्नांतेऽपि न जायते ॥ त्वं पुनर्दृढभक्तित्वात्प्रत्यक्षं दृष्टवानसि ॥ ८० ॥ श्रुत्वा वासुदेवस्य
वचनं तस्य मोहिनि ॥ रोमांचिततनुर्भूत्वा इदं स्तोत्रं जगौ नृपः ॥ ८१ ॥ राजोवाच ॥ श्रियःकांत नमस्तेऽस्तु श्रीपते पीतवाससे ॥ श्रीद
श्रीश श्रीनिवास नमस्ते श्रीनिकेतन ॥ ८२ ॥ आद्यं पुरुषमीशानं सर्वेशं सर्वतोमुखम् ॥ निष्कलं परमं देवं प्रणतोऽस्मि सनातनम् ॥ ८३ ॥
शब्दातीतं गुणातीतं भावाभावविवर्जितम् ॥ निर्लेपं निर्गुणं सूक्ष्मं सर्वज्ञं सर्वभावनम् ॥ ८४ ॥ शंखचक्रधरं देवं गदासुसलधारिणम् ॥
नमस्ये वरदं देवं नीलोत्पलदलच्छविम् ॥ ८५ ॥ नागपर्यंकशयनं क्षीरोदार्णवावासिनम् ॥ नमस्येऽहं हृषीकेशं सर्वपापहरं हरिम् ॥ ८६ ॥
पुनस्त्वा देवदेवेश नमस्ये वरदं विभुम् ॥ सर्वलोकेश्वरं विष्णुं मोक्षकारणमव्ययम् ॥ ८७ ॥ एवं स्तुत्वा तु तं देवं प्रणिपत्य कृताञ्जलिः ॥
उवाच प्रणतो भूत्वा निपत्य वसुधातले ॥ ८८ ॥ प्रीतोऽसि यदि मे नाथ वृणोमि वसुत्तमम् ॥ देवाः सुराः सगंधर्वा यक्षक्षोमहोरागाः
॥ ८९ ॥ सिद्धविद्याधराः साध्याः किन्नरा गुह्यास्तथा ॥ ऋषयो ये महाभागा नानाशास्त्रविशारदाः ॥ ९० ॥ प्रब्रज्यायोगयुक्ताश्च
वेदतत्त्वानुचिंतकाः ॥ मोक्षमार्गविदो येऽन्ये ध्यायन्ति परमं पदम् ॥ ९१ ॥ निर्मलं निर्गुणं शांतं यत्पश्यन्ति मनीषिणः ॥ तत्पदं गंतुमि
च्छामि प्रसादात्ते सुदुर्लभम् ॥ ९२ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सर्वं भवतु भद्रं ते यथेष्टं सर्वमाप्नुहि ॥ भविष्यति यथाकामं मत्प्रसादान्न संशयः
॥ ९३ ॥ दश वर्षसहस्राणि तथा नव शतानि च ॥ अविच्छिन्नं महाराज्यं कुरु त्वं नृपसत्तम ॥ ९४ ॥ प्रपद्य परमं दिव्यं दुर्लभं यत्सु
रामुरः ॥ पूर्णं मनोरथं शांतं गुह्यमव्यक्तमव्ययम् ॥ ९५ ॥ परात्पतरं सूक्ष्मं निर्लेपं निर्गुणं ध्रुवम् ॥ चिंताशोकविनिर्मुक्तं क्रियाकारणवर्जि
तम् ॥ ९६ ॥ तदहं दर्शयिष्यामि विज्ञेयाख्यं परं पदम् ॥ संप्राप्य परमानंदं प्राप्स्यसे परमां गतिम् ॥ ९७ ॥ कीर्तिश्च तव राजेंद्र भवत्वत्र मही
तले ॥ यावद्धरा नभो यावद्वावच्चंद्रार्कतारकाः ॥ ९८ ॥ यावत्समुद्राः सप्तेव यावन्मेघादिपर्वताः ॥ तिष्ठन्ति दिवि देवाश्च यावत्सर्वत्र चाव्ययाः
॥ ९९ ॥ ईद्रुद्रसरो नाम तीर्थं यज्ञाज्यसंभवम् ॥ यत्र स्नात्वा सकललोकः शकलोकमवाप्स्यति ॥ १०० ॥ दापयिष्यति यः पिंडं तदेऽस्मिन्नुधेः
शुभे ॥ कुलैकविंशमुद्रत्य शकलोकं गमिष्यति ॥ १०१ ॥ पूज्यमानोऽप्सरोभिश्च गंधर्वैर्गीतनिःस्वनैः ॥ विमानेन चरेत्तत्र यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ १०२ ॥
सरसो दक्षिणे भागे नैर्ऋत्या तु समाश्रिते ॥ न्यग्रोचोऽस्ति द्रुमस्तत्र तत्समीपे तु मंडपः ॥ १०३ ॥ केतकीवनसंछन्नो नानापादपसंकुलः ॥ आपा

उ० सं०
अ० ५४

॥ ३१४ ॥

दस्य सिते पक्षे पंचम्यां पितृदेवते ॥ १०४ ॥ ऋक्षे नेष्यंति नस्तत्र नीत्वा सप्त दिनानि वै ॥ मंडपे स्थापयिष्यति सुवेश्याभिः सुशोभनेः ॥ १०५ ॥
 क्रीडाविशेषबहुलेर्नृत्यगीतमनोहरैः ॥ चामरैः स्वर्णदंडैश्च व्यजने रत्नभूषणैः ॥ १०६ ॥ व्यंजयंत्यस्तदास्मभ्यं स्थास्यंति परमांगनाः ॥ मल्लकारी
 यतिश्चैव घ्रातकाश्च द्विजोत्तमाः ॥ १०७ ॥ वानप्रस्था गृहस्थाश्च सिद्धाश्चान्ये च वै द्विजाः ॥ नानावर्णपदैः स्तोत्रैर्ऋग्यजुःसामनिःस्वनेः
 ॥ १०८ ॥ करिष्यंति स्तुतिं राजब्राम्हणकेशवयोः पुनः ॥ ततः स्तुत्वा च दृष्ट्वा च संप्रणम्य च भक्तिः ॥ १०९ ॥ नरो वर्षायुतं दिव्यं
 श्रीमद्भरिपुरे वसेत् ॥ पूज्यमानोऽप्सरोभिश्च गंधर्वैर्गीतनिःस्वनेः ॥ ११० ॥ हरेरनुचरस्तत्र क्रीडते केशवेन वै ॥ १११ ॥ विमानेनार्कवर्णेन
 रत्नहारेण राजते ॥ सर्वे कामा महाभागे तिष्ठति भवनोत्तमे ॥ ११२ ॥ तपःक्षयादिहागत्य मनुष्यो ब्राह्मणो भवेत् ॥ कोटीधनपतिः श्रीमांश्च
 तुर्वेदो भवेद्भुवम् ॥ ११३ ॥ एवं तस्मै वरं दत्त्वा कृत्वा च समर्थं हरिः ॥ जगामादर्शनं भद्रे सहितो विश्वकर्मणा ॥ ११४ ॥ स तु राजा तदा हृष्टो
 रोमांचिततनूरुहः ॥ कृतकृत्यमिवात्मानं मेने संदर्शनाद्वरेः ॥ ११५ ॥ ततः कृष्णं च रामं च सुभद्रां च वत्सदाम् ॥ रथैर्विमानसंकाशैर्मणिकांचनचित्रितैः
 ॥ ११६ ॥ संवाह्य तास्ततो राजा जयमंगलनिःस्वनेः ॥ आनया मास मतिमान्सामात्यः सपुरोहितः ॥ ११७ ॥ नानावादित्रनिर्घोषैर्नानावंदस्वनेः
 शुभैः ॥ संस्थाप्य च शुभे देशे पवित्रे सुमनोहरे ॥ ११८ ॥ ततः शुभे तिथौ स्वर्से काले च शुभलक्षणे ॥ प्रतिष्ठां कारयामास सुसुहृते द्विजैः सह
 ॥ ११९ ॥ यथोक्तेन विधानेन विधिदृष्टेन कर्मणा ॥ आचार्यानुमतेनैव सर्वं कृत्वा महीपतिः ॥ १२० ॥ आचार्याय तदा दत्त्वा दक्षिणां विधिवत्प्रभुः ॥
 ऋत्विग्भ्यः सविधानेन तथान्येभ्यो धनं ददौ ॥ १२१ ॥ कृत्वा प्रतिष्ठां विधिवत्प्रासादे भवनोत्तमे ॥ स्थापयामास तान्सर्वान्विश्वकर्मविनिर्मितान्
 ॥ १२२ ॥ ततः संपूज्य विधिना नानापुष्पैः सुगंधिभिः ॥ सुवर्णमणिमुक्ताद्यैर्नानावस्त्रैः सुशोभनेः ॥ १२३ ॥ ददौ द्विजेभ्यो विषयान्पुराणि नगराणि
 च ॥ एवं बहुविधान्दत्त्वा राज्यं कृत्वा यथोचितम् ॥ १२४ ॥ इष्ट्वा च विविधैर्यज्ञैर्दत्त्वा दानान्यनेकशः ॥ कृतकृत्यस्ततो राजा त्यक्तसर्वपात्रिग्रहः ॥
 जगाम परमं स्थानं तद्विष्णोः परमं पदम् ॥ १२५ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीवसुसंवादे श्रीपुरुषोत्तममाहात्म्ये चतुष्पंचाशत्तमो
 ऽध्यायः ॥ ५४ ॥ मोहिन्पुत्राच ॥ कस्मिन्काले द्विजश्रेष्ठ गंतव्यं पुरुषोत्तमे ॥ विधिना केन कर्तव्या पंचतीर्थ्यपि मानद ॥ १ ॥
 एकैकस्य च तीर्थस्य स्थानं दाने च यत्कलम् ॥ देवताप्रेक्षणे चैव श्रद्धिं सर्वं पृथक् पृथक् ॥ २ ॥ वसुरुवाच ॥ निराहारः कुरुक्षेत्रे

पादेनैकेन यस्तपेत् ॥ जितेन्द्रियो जितक्रोधः सप्तसंवत्सरायुतम् ॥ ३ ॥ दृष्ट्वा सकृज्ज्येष्ठशुक्रद्वादश्यां पुरुषोत्तमम् ॥ कृतोपवासः प्राप्नोति
 ततोऽधिकतरं फलम् ॥ ४ ॥ तस्माज्ज्येष्ठे तु सुभगे प्रयत्नेन सुसंयतैः ॥ स्वर्गलोकेषु भिर्मर्त्यैर्द्रष्टव्यः पुरुषोत्तमः ॥ ५ ॥ पंचतीर्थी
 च विधिवत्कृत्वा ज्येष्ठे नरोत्तमः ॥ द्वादश्यां शुक्लपक्षस्य पश्येत्तं पुरुषोत्तमम् ॥ ६ ॥ यं पश्यंत्यव्ययं देवं द्वादश्यां पुरुषोत्तमम् ॥ ते
 विष्णुलोकमासाद्य न च्यवंते कदाचन ॥ ७ ॥ तस्माज्ज्येष्ठे प्रयत्नेन गंतव्यं विधिर्नदिनि ॥ कृत्वा सम्यक्पंचतीर्थी द्रष्टव्यः पुरुषोत्तमः ॥ ८ ॥
 सुदूरस्थाऽपि प्रीतात्मा कीर्तयेत्पुरुषोत्तमम् ॥ अहन्यहनि शुद्धात्मा सोऽपि विष्णुपुरं व्रजेत् ॥ ९ ॥ यात्रां करोति कृष्णस्य श्रद्धया यः
 समाहितः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं व्रजेन्नरः ॥ १० ॥ चक्रं दृष्ट्वा हरेर्दूरात्प्रासादोपरि संस्थितम् ॥ सहसा गुच्यते पापात्रो
 भक्त्या प्रणम्य तम् ॥ ११ ॥ पंचतीर्थीविधिं दक्ष्ये शृणु मोहिनि सांप्रतम् ॥ यस्यां कृतायां मनुजो माधवस्य प्रियो भवेत् ॥ १२ ॥
 मार्कण्डेयहृदं गत्वा स्नात्वा चोदङ्मुखः शुचिः ॥ निमज्जेत्तत्र त्रीन्वारानिमं मंत्रमुदीरयेत् ॥ १३ ॥ “संसारसागरे मग्निं पापग्रस्तम्
 चेतनम् ॥ ब्राहि मां भगनेव्रत्र त्रिपुरारं नमोऽस्तु ते ॥ १४ ॥ नमः शिवाय शांताय सर्वपापहराय च ॥ स्नानं करोमि देवेश मम
 नश्यतु पातकम्” ॥ १५ ॥ नाभिमात्रे जले स्थित्वा विधिवद्देवता ऋषीन् ॥ तिलोदकेन मतिमान्पितृनन्यांश्च तर्पयेत् ॥ १६ ॥ स्नात्वेवं
 च तथाचम्य ततो गच्छेच्छिवालयम् ॥ प्रविश्य देवतागारं कृत्वा तं त्रिः प्रदक्षिणम् ॥ १७ ॥ मूलमंत्रेण संपूज्य मार्कण्डेयेशमाद
 रात् ॥ अघोरेण तु मंत्रेण प्रणिपत्य क्षमापयेत् ॥ १८ ॥ “त्रिलोचन नमस्तेऽस्तु नमस्ते शशिभूषण ॥ ब्राहि मां पुंडरीकाक्ष महादेव
 नमोऽस्तु ते” ॥ १९ ॥ मार्कण्डेयहृदे त्वेवं स्नात्वा दृष्ट्वा च शंकरम् ॥ दशानामभ्येधानां फलं प्राप्नोति मानवः ॥ २० ॥ पापैः
 सर्वैर्विनिर्मुक्तः शिवलोकं स गच्छति ॥ तत्र भुक्त्वा वरान्भोगान्वावदाभूतसंष्टवम् ॥ २१ ॥ इह लोकं समासाद्य भवेद्विप्रो बहुश्रुतः ॥
 शंकरयोगमासाद्य ततो मोक्षमवाप्नुयात् ॥ २२ ॥ कल्पवृक्षं ततो गत्वा कृत्वा तं त्रिः प्रदक्षिणम् ॥ पूजयेत्परया भक्त्या मंत्रेणानि तं वटम्
 ॥ २३ ॥ “ॐ नमोऽन्यत्करूपाय महते नतपालिने ॥ महोदकोपविष्टाय न्यग्रोधाय नमोऽस्तु ते ॥ २४ ॥ अवसत्त्वं सदा कल्पे हरेश्चाय
 तने वटे ॥ न्यग्रोध हर मे पापं कल्पवृक्ष नमोऽस्तु ते” ॥ २५ ॥ भक्त्या प्रदक्षिणं कृत्वा गत्वा कल्पवटं नरः ॥ सहसोज्जति पापीघं जीर्णां त्वच
 मिवोरगः ॥ २६ ॥ छायां तस्य समाकम्य कल्पवृक्षस्य मोहिनि ॥ ब्रह्महत्यां नरो जगत्पापेष्वन्येषु का कथा ॥ २७ ॥ दृष्ट्वा कृष्णांगसंभूते

ब्रह्मतेजोमयं परम् ॥ न्यमोधाकृतिकं विष्णुं प्रणिपत्य च वैषसि ॥ २८ ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यां फलं प्राप्नोति चाधिकम् ॥ तथा कुलं सख्युदय
 विष्णुलोकं स गच्छति ॥ २९ ॥ वैनतेयं नमस्कृत्य कृष्णस्य पुरतः स्थितम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तस्ततो विष्णुपुरं व्रजेत् ॥ ३० ॥ दृष्ट्वा वटे
 वैनतेयं यः पश्येत्पुरुषोत्तमम् ॥ संकर्षणं सुभद्रां च स याति परमां गतिम् ॥ ३१ ॥ प्रविश्यायतनं विष्णोः कृत्वा तं त्रिः प्रदक्षिणम् ॥ संकर्षणं
 सुभद्रां च भक्त्या पूज्य प्रसादयेत् ॥ ३२ ॥ नमस्ते हलधृङ्नाम्ने नमस्ते मुसलायुध ॥ नमस्ते रेवतीकांत नमस्ते भक्तवत्सल ॥ ३३ ॥
 नमस्ते वलिनां श्रेष्ठ नमस्ते धरणीधर ॥ प्रलवारे नमस्तेऽस्तु त्राहि मां कृष्णपूर्वज ॥ ३४ ॥ एवं प्रसाद्य चानंतमजेयं त्रिदशार्चितम् ॥
 कैलासशिखराकारं चंद्रकांतवसनम् ॥ ३५ ॥ नीलवस्त्रधरं देवं फणाविकटमस्तकम् ॥ महाबलं हलधरं कुंडलैकविभूषितम् ॥ ३६ ॥
 रौहिणेयं नरो भक्त्या लभेदभिमतं फलम् ॥ सर्वपापैर्विनिर्मुक्तो विष्णुलोकं च गच्छति ॥ ३७ ॥ आभूतसंप्लवं यावद्भुक्त्वा तत्र स्वयं बुधः ॥ पुण्य
 क्षयादिहागत्य प्रवरो योगिनां कुले ॥ ३८ ॥ ब्राह्मणप्रवरो भूत्वा सर्वशास्त्रार्थपारगः ॥ ज्ञानं तत्र समासाद्य मुक्तिं प्राप्नोति दुर्लभाम् ॥ ३९ ॥ एव
 मभ्यर्च्य हलिनं ततः कृष्णं विचक्षणः ॥ द्वादशाक्षरमंत्रेण पूजयेत्सुसमाहितः ॥ ४० ॥ द्विषट्कर्णमंत्रेण भक्त्या ये पुरुषोत्तमम् ॥ पूजयंति सदा
 धीरास्ते मोक्षं प्राप्नुवन्ति वै ॥ ४१ ॥ न तां गतिं सुरा यांति योगिनो नैव सोमपाः ॥ यां गतिं यांति विधिजे द्वादशाक्षरतत्पराः ॥ ४२ ॥ तस्मात्तेनैव
 मंत्रेण भक्त्या कृष्णं जगद्गुरुम् ॥ संपूज्य गंधपुष्पाद्यैः प्रणिपत्य प्रसादयेत् ॥ ४३ ॥ जय कृष्ण जगन्नाथ जय सर्वाघनाशन ॥ जय चाणूरकेशिघ्न
 जय कंसनिपूदन ॥ ४४ ॥ जय पद्मपलाशाक्ष जय चक्रगदाधर ॥ जय नीलांबुदश्याम जय सर्वसुखप्रद ॥ ४५ ॥ जय देव जगत्पूज्य जय
 संसारनाशन ॥ जय लोकपते नाथ जय बांछाफलप्रद ॥ ४६ ॥ संसारसागरे धोरे निःसारे दुःखफेनिले ॥ क्रोधग्राहाकुले रौद्रे विषयोदकसं
 पुत्रे ॥ ४७ ॥ नानारोगोर्मिकलिले मोहावर्तसुदुस्तरे ॥ निमग्नोऽहं सुरश्रेष्ठ त्राहि मां पुरुषोत्तम ॥ ४८ ॥ एवं प्रसाद्य देवेशं वरदं भक्तवत्सलम् ॥
 सर्वपापहरं देवं सर्वकामफलप्रदम् ॥ ४९ ॥ पीनांसं द्विभुजं कृष्णं पद्मपत्रायतनशयम् ॥ महोरस्कं महाबाहुं पीतवस्त्रं शुभाननम् ॥ ५० ॥ शंखचक्रगदापाणि
 मोहिनि ॥ ५२ ॥ यत्फलं सर्वतीर्थेषु स्नाने दाने प्रकीर्तितम् ॥ नरस्तत्फलमाप्नोति दृष्ट्वा कृष्णं प्रणम्य च ॥ ५३ ॥ यत्फलं सर्ववन्देषु सर्वयज्ञेषु
 यत्फलम् ॥ तत्फलं समवाप्नोति नरः कृष्णं प्रणम्य च ॥ ५४ ॥ यत्फलं सर्वदानेषु व्रतेषु नियमेषु च ॥ नरस्तत्फलमाप्नोति दृष्ट्वा कृष्णं
 प्रणम्य च ॥ ५५ ॥ यत्फलं ब्रह्मचर्येण सम्यक् चीर्णेन कीर्तितम् ॥ नरस्तत्फलमाप्नोति दृष्ट्वा कृष्णं प्रणम्य च ॥ ५६ ॥ गार्हस्थ्येन

बु.ना.पु.

॥ ३१६ ॥

यथोक्तेन यत्फलं समुदाहृतम् ॥ नरस्तत्फलं ॥ ५७ ॥ यत्फलं वनवासं वानप्रस्थस्य कीर्तितम् ॥ नरस्तत्फलमाप्नोति ॥ ५८ ॥
 सन्यासेन यथोक्तेन यत्फलं समुदाहृतम् ॥ नरस्तत्फलमाप्नोति ॥ ५९ ॥ किं चात्र बहुनोक्तेन माहात्म्यं तस्य भामिनि ॥ दृष्ट्वा कृष्णं नरो
 भक्त्या मोक्षं प्राप्नोति दुर्लभम् ॥ ६० ॥ पापैर्विमुक्तः शुद्धात्मा कल्पकोटिसमुद्रवैः ॥ श्रिया परमया युक्तः सर्वैः समुदितो गुणैः ॥ ६१ ॥ सर्वकाम
 समुद्देन विमानेन सुवर्चसा ॥ त्रिःसप्तकुलमृद्धत्य नरो विष्णुपुरं व्रजेत् ॥ ६२ ॥ ततः कल्पशतं यावद्द्रुक्का भोगान्मनोरमान् ॥ गंधर्वाप्स
 रसैः सार्धं यथा विष्णुश्चतुर्भुजः ॥ ६३ ॥ च्युतस्तस्मादिहायातो विप्राणां प्रवरे कुले ॥ सर्वज्ञः सर्ववेदी च जायते गतमत्सरः ॥ ६४ ॥ स्वधर्मनिरतः
 शांतो दाता भूतहिते रतः ॥ आसाद्य वैष्णवं ज्ञानं ततो मुक्तिमवाप्नुयात् ॥ ६५ ॥ ततः संपूज्य मंत्रेण सुभद्रां भक्तवत्सलाम् ॥ प्रसादयेच्च विधिजे
 प्रणिपत्य कृताञ्जलिः ॥ ६६ ॥ “नमस्ते सर्वगे देवि नमस्ते शुभसौख्यदे ॥ त्राहि मां पद्मपत्राक्षि कात्यायनि नमोऽस्तु ते ” ॥ ६७ ॥ एवं प्रसाद्य तां
 देवीं जगद्धात्रीं जगद्धिताम् ॥ बलदेवस्य भगिनीं सुभद्रां वरदां शिवाम् ॥ ६८ ॥ कामगेन विमानेन नरो विष्णुपुरं व्रजेत् ॥ आभूतसंप्लवं यावत्की
 ङित्वा तत्र देववत् ॥ ६९ ॥ इह मानुषतां प्राप्तो ब्राह्मणो वेदविद्वेत् ॥ प्राप्य योगं हरेस्तत्र मोक्षं च लभते ध्रुवम् ॥ ७० ॥ निष्क्रम्य देवतागारा
 कृतकृत्यो भवेन्नरः ॥ प्रणम्यायतने पश्चाद्व्रजेत्तत्र समाहितः ॥ ७१ ॥ इन्द्रनीलमयो विष्णुर्यत्रास्ते बालुकावृतः ॥ अंतर्धानेऽपि तं
 नत्वा ततो विष्णुपुरं व्रजेत् ॥ ७२ ॥ सर्वदेवमयो देवो हिरण्यकशिपूदरः ॥ यत्रास्ते नित्यदा देवि सिंहाद्वैकृतविग्रहः ॥ ७३ ॥
 भक्त्या दृष्ट्वा तु तं देवं प्रणम्य नृहारे शुभे ॥ मुच्यते पातकैर्मर्त्यः समस्तैर्नात्र संशयः ॥ ७४ ॥ नरसिंहस्य ये भक्ता भवंति भुवि मानवाः ॥
 न तेषां दुष्कृतं किंचित्फलं च स्याद्यदाप्सितम् ॥ ७५ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन नरसिंहं समाश्रयेत् ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां फलं यस्मात्प्रयच्छति
 ॥ ७६ ॥ तस्मात्तं ब्रह्मतनये भक्त्या संपूजयेत्सदा ॥ मृगराजं महावीर्यं सर्वकामफलप्रदम् ॥ ७७ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः स्त्रियः शूद्रा
 त्यजादयः ॥ संपूज्य तु सुरश्रेष्ठं भक्ताः सिंहवपुर्द्वरम् ॥ ७८ ॥ मुच्यते चाशुभाहुः खान्मकोटिसमुद्रवात् ॥ संपूज्य तं सुरश्रेष्ठं प्राप्नुवंत्यभि
 वाञ्छितम् ॥ ७९ ॥ देवत्वममरेशत्वं धनेशत्वं च भामिनि ॥ यक्षविद्याधरत्वं च तथान्यच्च प्रयच्छति ॥ ८० ॥ शृणुष्व नरसिंहस्य प्रभावं
 विधिनंदिनि ॥ अजितस्याप्रमेयस्य भुक्तिमुक्तिप्रदस्य च ॥ ८१ ॥ कः शक्नोति गुणान्वक्तुं समस्तास्तस्य सुव्रते ॥ सिंहाद्वैकृतदेहस्य प्रवक्ष्यामि समा
 सतः ॥ ८२ ॥ याः काश्चित्सिद्धयश्चात्र श्रूयन्त देवमानुषाः ॥ प्रसादात्तस्य ताः सर्वाः सिद्ध्यन्ते नात्र संशयः ॥ ८३ ॥ स्वर्गे मर्त्ये च पाताले दिवि
 तोये हरे नरोऽप्रसादात्तस्य देवस्य भक्त्यन्याहता गतिः ॥ ८४ ॥ असाध्यं तस्य देवस्य नास्त्यत्र सत्त्वाचरे ॥ नरसिंहस्य शुभगे सदा भक्तानुर्कपिन्

॥८५॥विधानं तस्य वक्ष्यामि भक्तानामुपकारकम्॥येन प्रसीदते चासौ सिंहाद्धकृतविग्रहः॥८६॥यत्तत्त्वं तस्य देवस्य तदज्ञातं सुरासुरैः॥शाकयावक
 मूलेस्तु फलपिण्याकसकुभिः ॥ ८७ ॥पयोभक्ष्येण वा भद्रे वर्तते साधकेश्वरः॥कासकौपीनवासाश्च ध्यानयुक्तो जितेन्द्रियः॥८८॥अरण्ये विजने देशे
 नदीसंगमपर्वते॥सिद्धक्षेत्रे चोषरे च नरसिंहाश्रमे तथा॥८९॥प्रतिष्ठाप्य स्वयं चापि पूजां कृत्वा विधानतः॥उपपातकवान्देवि महापातकवानपि॥९०॥
 मुक्तो भवेत्पातकेभ्यः साधको नात्र संशयः ॥ कृत्वा प्रदक्षिणं तत्र नरसिंहं प्रपूजयेत् ॥ ९१ ॥ गंधपुष्पादिभिर्धूपैः प्रणम्य शिरसा प्रभुम् ॥
 कर्पूरचंदनाक्तानि जातीपुष्पाणि मस्तके ॥ ९२ ॥ प्रदद्यान्नरसिंहस्य ततः सिद्धिः प्रजायते ॥ भगवान्सर्वकार्येषु न कश्चित्प्रतिदूयते ॥ ९३ ॥
 न शक्तास्ते समाक्रांतु ब्रह्मरुद्रादयः सुराः ॥ किं पुनर्दानवा लोके सिद्धगंधर्वमानुषाः ॥ ९४ ॥ विद्याधरा यक्षगणाः सकिन्नरमहोरगाः ॥ ते सर्वे
 प्रलयं यांति दिव्या दिव्याग्नितेजसा ॥ ९५ ॥ सकृज्जप्त्वाग्निशिखया हन्यात्सर्वानुपद्रवान् ॥ त्रिजप्त्वा क्वचं दिव्यं संरक्षेद्दैत्यदानवात् ॥ ९६ ॥
 भूतात्पिशाचाद्रक्षोभ्यो ये चान्ये परिपंथिनः ॥ त्रिजप्तं क्वचं दिव्यमभेद्यं च सुरासुरैः ॥ ९७ ॥ योजनद्वादशांतस्तु देवो रक्षति सर्वदा ॥ नर
 सिंहो महाभागे महाबलपराक्रमः ॥ ९८ ॥ ततो गत्वा विलद्वास्तुपोष्य रजनीत्रयम् ॥ पलाशकाष्ठैः प्रज्वालय भगवन्जातवेदसम् ॥ ९९ ॥ पाला
 शसमिधं तत्र जुहुयाच्चिमधुप्लुताम् ॥ द्रेऽयुते कंजनयने शकटश्चैव साधकः ॥ १०० ॥ ततः कवलीविवरं प्रकटं जायते क्षणात् ॥ ततो विरोत्तु
 निःशंकः कवलीविवरं बुधः ॥ १०१ ॥ गच्छतः शकटस्याथ तमो मोडश्च नश्यति ॥ रजमार्गस्तु विस्तीर्णो दृश्यते तत्र मोहिनिः॥१०२॥ नरसिंहं
 स्मरंस्तत्र पातालं विशते तदा ॥ गत्वा तत्र जपेच्छुद्धो नरसिंहं तमव्ययम् ॥ १०३ ॥ ततः स्त्रीणां सहस्राणि वीणाचामरकर्मणाम् ॥ निर्गच्छन्ति
 पुराच्चैव स्वागतं ता वदन्ति च ॥ १०४ ॥ प्रवेशयति ते हस्ते गृहीत्वा साधकेश्वरम् ॥ ततो रसायनं दिव्यं पाययति मुलोचने ॥ १०५ ॥ पीतमात्रे
 दिव्यदेहो जायते सुमहाबलः॥क्रीडते दिव्यकन्याभिर्यावदाभूतसंप्रवृत्तम्॥१०६॥भिन्नदेहो वासुदेवं नीयते नात्र संशयः ॥ यदा न रोचयन्त्येतास्ततो
 निर्गच्छते पुनः ॥ १०७ ॥ पटं शूलं च खट्वं च रोचनां च मणिं तथा ॥ रसं रसायनं चैव पादुकांजनमेव च ॥ १०८ ॥ कृष्णांजलिं
 च सुभगे गुटिकां च मनःशिलाम् ॥ मुंडलां चाक्षसूत्रं च षण्ठीं संजीवनीं तथा ॥ १०९ ॥ सिद्धां विद्यां च शास्त्राणि गृहीत्वा साधकोत्तमः ॥ ज्वल
 द्बह्निस्कुलिगोमिर्वेष्टितं त्रिदशं हृदि॥११०॥सकृज्जप्यस्तं दहेत्सर्वं वृजिनं जन्मकोटिजम् ॥ विषे न्यस्तं विषं हन्यात्कुण्ठं हन्यात्तनौ स्थितम्
 ॥ १११ ॥ सुदेहभ्रणहत्यादि कृत्वा दिव्येन शुध्यति ॥ महाग्रहग्रहीतेषु ज्वलमानं विंचितयेत् ॥ ११२ ॥ रुदति वै ततः शीघ्रं नश्येद्युर्दारुणा ग्रहाः॥

३. ना. पु.
॥ ३१७ ॥

बालानां कंठके बद्धा रक्षा भवति नित्यशः ॥ ११३ ॥ गंडपिंडककृत्यानां नाशनं कुरुते ध्रुवम् ॥ व्याधिघाते समिद्धिश्च घृतं क्षीरेण होमयेत् ॥ ११४ ॥ त्रिसंध्यं मासमेकं तु सर्वरोगान्विनाशयेत् ॥ असाध्यं नास्य पश्यामि तत्त्वस्य सचराचरे ॥ ११५ ॥ यां यां कामयते सिद्धिं तां तां प्राप्नोत्यपि ध्रुवम् ॥ अष्टोत्तरशतं त्वेकं पूजयित्वा मृगाधिपम् ॥ ११६ ॥ मृत्तिकां सप्त वर्माके श्मशाने च चतुष्पथे ॥ रक्तचंदनसंमिश्रां गवां क्षीरेण लेपयेत् ॥ ११७ ॥ सिंहस्य प्रतिमां कृत्वा प्रमाणेन षडंगुलाम् ॥ भूर्जपत्रे विशेषेण लिखेद्रोचनया तथा ॥ ११८ ॥ नरसिंहस्य कंठे तु बद्धा चैव समंत्रवत् ॥ जपेत्संख्याविहीनं तु पूजयित्वा जलाशये ॥ ११९ ॥ यावन्मंत्रं तु जपति सप्ताहं संयतेन्द्रियः ॥ जलाकीर्णा मुहूर्तेन जायते सर्वमेदिनी ॥ १२० ॥ अथवा शुद्धवृक्षाग्रे नरसिंहं तु पूजयेत् ॥ जप्त्वा चाष्टशतं तत्त्वं वर्षं तद्विनिवारयेत् ॥ १२१ ॥ तमेव पिंजके बद्धा भ्रामयेत्साधकोत्तमः ॥ महावातो मुहूर्तेन आगच्छेन्नात्र संशयः ॥ १२२ ॥ पुनश्च वारयन्सिक्तां सप्तजतेन वाग्निना ॥ अथ तां प्रतिमां द्वारे निखनेद्यस्य साधकः ॥ १२३ ॥ गोत्रोत्सादो भवेत्तस्य उद्धृते चैव शान्तिदः ॥ तस्माद्वै ब्रह्मतनये पूजयेद्रक्तिः सदा ॥ १२४ ॥ मृगराजं महावीर्यं सर्वकामफलप्रदम् ॥ दृष्ट्वा स्तुत्वा नमस्कृत्य संपूज्य नृहरिं शुभे ॥ १२५ ॥ प्राप्नुवंति नरा राज्यं स्वर्गं मोक्षं च दुर्लभम् ॥ नरसिंहं नरो दृष्ट्वा लभेदभिमतं फलम् ॥ १२६ ॥ विमुक्तः सर्वपापेभ्यो विष्णु लोकं च गच्छति ॥ सकृद्दृष्ट्वा तु तं देवं भक्त्या पिबन्पुद्गलम् ॥ १२७ ॥ मुच्यते पातकैः सर्वैः कायवाचित्तसंभवेः ॥ संग्रामे संकटे दुर्गे चौरव्याघ्रादिपीडिते ॥ १२८ ॥ कांताग्ने प्राणनंदे विषय द्विजलेषु च ॥ राजादिभीषु संग्रामे ग्रहरोगादिपीडिते ॥ १२९ ॥ स्मृत्वा तं यो हि पुरुषः संकटैर्विप्रमुच्यते ॥ मृत्योर्दये यथा नाशं तमोऽप्ययति महत्तमम् ॥ १३० ॥ तथा संदर्शने तस्य विनाशं यांत्युपद्रवाः ॥ गुटिकां जनपाताले पादलेपरसायनम् ॥ १३१ ॥ नरसिंहे प्रसन्ने तु प्राप्नोत्यन्याश्च बांछितान् ॥ यान्यान्कामानभिध्यायन्भजेत नृहरिं नरः ॥ १३२ ॥ तांस्तान्कामानवाप्नोति नरो नास्त्यत्र संशयः ॥ १३३ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीबसुसंवादे पुरुषोत्तममाहात्म्ये पंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ वसुरुवाच ॥ अन्यच्छृणु महाभागे तस्मिञ्छ्री पुरुषोत्तमे ॥ तीर्थव्रजं महत्पुण्यं दर्शनात्पापनाशनम् ॥ १ ॥ अनंताख्यं वासुदेवं दृष्ट्वा भक्त्या प्रणम्य च ॥ सर्वपापविनिमुक्तो नरो याति परं पदम् ॥ २ ॥ श्वेतगंगां नरः स्नात्वा यः पश्येच्चैतमाधवम् ॥ मत्स्याख्यं माधवं चैव श्वेतद्वीपं स गच्छति ॥ ३ ॥ तुषारप्रतिमं शुद्धं शंखचक्रं वाचरम् ॥ सर्वलक्षणसंयुक्तं पुंडरीकायतेक्षणम् ॥ ४ ॥ श्रीवत्सवत्ससा युक्तं सुप्रसन्नं चतुर्भुजम् ॥ वनमालावृत्तोरस्कं मुकुटांगदधारिणम् ॥

७० अं०

अ० ५६

॥ ३१७ ॥

॥ ५ ॥ पीतवस्त्रं सुपीनसि कुंडलाभ्यामलं कृतम् ॥ कुशाग्रेणापि राजेंद्र श्वेतगणैयमेव च ॥ ६ ॥ स्पृष्ट्वा स्वर्गं गमिष्यति विष्णुभक्ताः समा-
 हिताः ॥ यस्त्विमां प्रतिमां पश्येन्माधवाख्यां शशिप्रभाम् ॥ ७ ॥ शंखगोक्षीरसंकाशामशेषावविनाशिनीम् ॥ तां प्रणम्य सकृज्जन्तया पुंडरी-
 कनिभेक्षणाम् ॥ ८ ॥ विहाय सर्वकामान्वै विष्णुलोके महीयते ॥ मन्वंतराणि तत्रैव देवकन्याभिरवृतः ॥ ९ ॥ गीयमानश्च गंधर्वैः सिद्ध-
 विद्याधराचिंतः ॥ भुनक्ति विपुलान्भोगान्यथेष्टं देवतैः सह ॥ १० ॥ च्युतस्तस्मादिहागत्य मानुष्ये ब्राह्मणो भवेत् ॥ वेदवेदांगविद्भीमान्
 भोगवांश्चिरजीवितः ॥ ११ ॥ गजाश्वरथयानाब्जो धनधान्यवृतः शुचिः ॥ रूपवान्वहुभाग्यश्च पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ १२ ॥ पुरुषोत्तमं पुनः प्राप्य
 वटमूलेऽथ सागरे ॥ त्यक्त्वा देहं हरिं स्मृत्वा ततः शांतं पदं व्रजेत् ॥ १३ ॥ श्वेतमाधवमालोक्य समीपे मत्स्यमाधवम् ॥ एकार्णवे जले पूर्वं
 रूपं रोहितमास्थितः ॥ १४ ॥ वेदानां हरणार्थाय रसातलतले स्थितः ॥ चिंतयित्वा क्षितिं मत्स्यं तस्मिन्स्थाने व्यवस्थितम् ॥ १५ ॥ आधाय
 तरुणं रूपं माधवं मत्स्यमाधवम् ॥ प्रणम्य प्रयतो भूत्वा सर्वान्कष्टान्विमुञ्चति ॥ १६ ॥ प्रयाति परमं स्थानं यत्र देवो हविः स्वयम् ॥ काले पुन-
 रिहायातो राजा स्यात्पृथिवीतले ॥ १७ ॥ मत्स्यमाधवमासाद्य दुराधर्षो भवेन्नरः ॥ दाता भोक्ता भवेद्योद्धा वेष्णवः सत्यसंगरः ॥ १८ ॥ योगं
 प्राप्य हरेः पश्चात्ततो मोक्षमवाप्नुयात् ॥ मत्स्यमाधवमाहात्म्यं मया ते परिकीर्तितम् ॥ १९ ॥ यं दृष्ट्वा ब्रह्मतनये सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ मार्जनं
 तत्र वक्ष्यामि मार्कण्डेयहृदे शुभे ॥ २० ॥ भक्त्या तु तन्मना भूत्वा पुराणं पुण्यमुक्तिदम् ॥ मार्कण्डेयहृदे स्नानं सर्वकालं प्रशस्यते
 ॥ २१ ॥ चतुर्दश्यां विशेषेण सर्वपापप्रणाशनम् ॥ तद्वत्स्नानं समुद्रस्य सर्वकालं प्रशस्यते ॥ २२ ॥ पूर्णिमास्यां विशेषेण हयमेधकले
 लभेत् ॥ पूर्णिमा ज्येष्ठमासस्य ज्येष्ठा ऋक्षं यदा भवेत् ॥ २३ ॥ तदा गच्छेद्विशेषेण तीर्थराजं परं शुभम् ॥ कायवाङ्मानसैः शुद्धसद्भावोऽनन्य-
 मानसः ॥ २४ ॥ सर्वद्वंद्वविनिर्मुक्तो वीतरागो विमत्सरः ॥ कल्पवृक्षं वटं स्म्यं यत्र साक्षान्ननादनः ॥ २५ ॥ प्रदक्षिणं प्रकुर्वीत त्रीनवारान्सुसमा-
 हितः ॥ दृष्ट्वा नश्यति यत्पापं सप्तजन्मसमुद्रवम् ॥ २६ ॥ पुण्यं प्राप्नोति विपुलं गतिमिष्टां च मोहिनि ॥ तस्य नामानि वक्ष्यामि सप्रमाणं
 युगे युगे ॥ २७ ॥ वटं वटेश्वरं शांतं पुराणपुरुषं विदुः ॥ वटस्येतानि नामानि कीर्तितानि कृतादिषु ॥ २८ ॥ योजनं पादहीनं च योजनाद्वं-
 तदर्द्धकम् ॥ प्रमाणं कल्पवृक्षस्य कृतादिषु यथाक्रमम् ॥ २९ ॥ पूर्वोक्तेन तु मंत्रेण नमस्कृत्वा च तं वटम् ॥ दक्षिणभिमुखो गच्छेद्वन्वतर-
 शतत्रयम् ॥ ३० ॥ यत्रासौ दृश्यते चिह्नं स्वर्गद्वारं मनोरमम् ॥ सागरांतः समाकृष्टं काष्ठं सर्वगुणान्वितम् ॥ ३१ ॥ प्रणिपत्य ततस्तिष्ठेत्परि-

पूज्य ततः पुनः ॥ मुच्यते सर्वपापेष्वेस्तथा पापग्रहादिभिः ॥ ३२ ॥ उग्रसेनः पुरा दृष्ट्वा स्वर्गद्वारेण सागरम् ॥ गन्वाऽऽचम्य शुचिस्तत्र
 ध्यात्वा नारायणं परम् ॥ ३३ ॥ न्यसेदष्टाक्षरं मंत्रं पश्चाद्विस्तृतीयोः ॥ ॐ नमो नारायणायेति यं वदन्ति मनीषिणः ॥ ३४ ॥ किं कार्यं
 बहुभिर्मन्त्रैर्नो विभक्तैः ॥ नमो नारायणायेति मन्त्रः सर्वार्थसाधकः ॥ ३५ ॥ आपो नरस्य मृतुत्वान्नारा इति ह कीर्तिताः ॥ विष्णोस्तास्त्वालयं
 पूर्वं तेन नारायणः स्मृतः ॥ ३६ ॥ नारायणपरा वेदा नारायणपरा द्विजाः ॥ नारायणपरं ज्ञानं नारायणपरा क्रिया ॥ ३७ ॥ नारायणपरो धर्मा
 नारायणपरं तपः ॥ नारायणपरं दानं नारायणपरं व्रतम् ॥ ३८ ॥ नारायणपरा लोका नारायणपराः सुराः ॥ नारायणपरं नित्यं नारायणपरं
 पदम् ॥ ३९ ॥ नारायणपरा पृथ्वी नारायणपरं जलम् ॥ नारायणपरो वह्निर्नारायणपरं नभः ॥ ४० ॥ नारायणपरो वायुर्नारायणपरं मनः ॥
 अहंकारश्च बुद्धिश्च उभे नारायणात्मके ॥ ४१ ॥ भूतं भव्यं भविष्यच्च यत्किञ्चिन्जीवसंज्ञितम् ॥ स्थूलं सूक्ष्मं परं चैव सर्वं नारायणात्मकम् ॥ ४२ ॥
 नारायणात्परं किञ्चिन्नेह पश्यामि मोहिनि ॥ तेन व्याप्तमिदं सर्वं दृश्यादृश्यं चराचरम् ॥ ४३ ॥ आपो ह्यायतनं विष्णोः स चा सावम्भसांपतिः ॥
 तस्मादप्सु स इत्येवं नारायणमघोषहम् ॥ ४४ ॥ स्नानकाले विशेषेण चोपस्थाय जले शुचिः ॥ स्मरेन्नारायणं ध्यायेद्वस्ते काये च विन्यसेत् ॥
 ४५ ॥ ॐकारं वामकट्यां तु नाकारं दक्षिणे तथा ॥ राकारं नाभिदेशे तु यकारं वामबाहुके ॥ ४६ ॥ णाकारं दक्षिणे न्यस्य
 यकारं मूर्ध्नि विन्यसेत् ॥ अधश्चोर्ध्वं च हृदये पार्श्वतः पृष्ठतोऽग्रतः ॥ ४७ ॥ ध्यात्वा नारायणं पश्चाद्विस्तृतं कवचं बुधः ॥ पूर्वं मां
 पातु गोविन्दो दक्षिणे मधुसूदनः ॥ ४८ ॥ पश्चिमे श्रीधरो देवः केशवस्तु तथोत्तरे ॥ पातु विष्णुस्तथाग्रेयं नेत्रैस्ते माधवोऽव्ययः ॥ ४९ ॥
 वायव्ये तु हृषीकेशस्तथेशाने च वामनः ॥ भूतले पातु वाराहस्तथोर्ध्वे च त्रिविक्रमः ॥ ५० ॥ कृत्वैव कवचं पश्चादात्मानं चितयेत्ततः ॥
 अहं नारायणो देवः शंखचक्रगदाधरः ॥ ५१ ॥ एवं ध्यात्वा तदात्मानमिमं मन्त्रमुदीरयेत् ॥ “त्वमग्निर्द्विपदां नाथ रेतोधाः कामदीपनः
 ॥ ५२ ॥ प्रधानः सर्वभूतानां जीवानां प्रभुरव्ययः ॥ अमृतस्याग्निस्त्वं हि देवयोनिरपांते ॥ ५३ ॥ वृजिनं हर मे सर्वं तीर्थराज नमोऽस्तु
 ते” ॥ एवमुच्चार्य विधिबलतः स्नानं समाचरेत् ॥ ५४ ॥ अन्यथा ब्रह्मतनये स्नानं तत्र न शस्यते ॥ कृत्वा चाव्यक्तैर्मन्त्रैर्भिक्षकं च मार्जनम्
 ॥ ५५ ॥ अन्तर्जले जपन्पश्चाद्विराट्पञ्चमर्षणम् ॥ हयमेधो यथा देवि सर्वपापहरः क्रतुः ॥ ५६ ॥ तथाचमर्षणं चात्र मूक्तं सर्वार्थमर्षणम् ॥
 उत्तीर्थं वाससी धीते निर्मले परिधाय च ॥ ५७ ॥ प्राणानायम्य चाचम्य संप्यां चोपास्य भास्करम् ॥ उपातिष्ठेत्ततश्चोर्ध्वं शिन्ध्या पुष्पजलाभ्रलिम्

॥ ५८ ॥ उपस्थायोर्द्धवाहुश्च तद्धिगेर्भास्करं ततः ॥ गायत्रीं पावनीं देवीं जपेदष्टोत्तरं शतम् ॥ ५९ ॥ अन्यांश्च सौरमन्त्रान्हि जप्त्वा तिष्ठन्समाहितः ॥
 कृत्वा प्रदक्षिणं सूर्यं नमस्कृत्योपविश्य च ॥ ६० ॥ स्वाध्यायं प्राङ्मुखः कृत्वा तर्पयेद्देवमानवान् ॥ ऋषीन्पितृन्हि स्वीयांश्च विधिवन्नामगोत्रवित् ॥
 ॥ ६१ ॥ तोयेन तिलमिश्रेण विधिवत्सुसमाहितः ॥ आद्ये हवनकाले च पाणिनेकेन निर्वपेत् ॥ ६२ ॥ तर्पणे तूभयं कुर्यादेष एव विधिः
 सदा ॥ अन्वारब्धेन सव्येन पाणिना दक्षिणेन तु ॥ ६३ ॥ तृप्यतामिति सुव्यक्तं नामगोत्रेण वाग्यतः ॥ कायस्थैर्यस्तिलैर्मोहात्करोति पितृतर्प
 णम् ॥ ६४ ॥ तर्पितास्तेन पितरस्त्वह्मांसरुधिरास्थिभिः ॥ जले स्थित्वा स्थले दत्तं स्थले स्थित्वा जलेऽर्पितम् ॥ ६५ ॥ नोपतिष्ठति तत्तोयं यद्भूम्यां न
 प्रदीयते ॥ पितृणामक्षयं स्थानं मही दत्ता विरंचिना ॥ ६६ ॥ तस्मात्तत्रैव दातव्यं पितृणां प्रीतिमिच्छता ॥ भूमिस्तेन समुत्पन्ना भूम्यां
 चैव तु संस्थितम् ॥ ६७ ॥ भूम्यां चैव लयं याति भूमौ दद्यात्ततो जलम् ॥ आस्तीर्य च कुशान्साग्राणावाह्य स्वस्वमन्त्रतः ॥ प्राचीनाग्रेषु
 वै देवान्याभ्याग्रेषु तथा पितॄन् ॥ ६८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीवसुसंवादे पुरुषोत्तममाहात्म्ये षट्षाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५६ ॥
 वसुरुवाच ॥ देवान् ऋषीन्पितॄन्श्चान्यान्संतर्प्यांचम्य वाग्यतः ॥ इत्स्मात्रं चतुष्कोणं चतुर्द्वारं सुशोभनम् ॥ १ ॥ पुरं विलिख्य विधिजे
 तीरे तस्य महोदधेः ॥ मध्ये तत्र लिखेत्पद्ममष्टपत्रं सकर्णिकम् ॥ २ ॥ एवं मंडलमालिख्य पूजयेत्तत्र मोहिनि ॥ अष्टाक्षरविधानेन नारा
 यणमजं विभुम् ॥ ३ ॥ अथ ते संप्रवक्ष्यामि कायशोधनमुत्तमम् ॥ क्षकारं हृदये चित्तं रक्तं रेफसमन्वितम् ॥ ४ ॥ ज्वलंतं त्रिशिखं चैव
 ददंतं पापसंचयम् ॥ चंद्रमंडलमध्यस्थमेकारं मूर्ध्नि चितयेत् ॥ ५ ॥ शुक्रवर्णं प्रवर्षतममृतं प्रावयन्महीम् ॥ एवं निर्द्धृतपापस्तु दिव्यदेहस्ततो
 भवेत् ॥ ६ ॥ अष्टाक्षरं ततो मंत्रं न्यसेद्देहात्मनोर्बुधः ॥ वामपादं समारभ्य क्रमशश्चैव विन्यसेत् ॥ ७ ॥ पंचांगं वैष्णवं चैव चतुर्व्यूहं
 तथैव च ॥ करशुद्धिं प्रकुर्वीत मूलमंत्रेण साधकः ॥ ८ ॥ ऐकं चैव नगं तु अंगुलीषु पृथक् पृथक् ॥ अकारं पृथिवीं शुक्लं वामपादे तु विन्य
 सेत् ॥ ९ ॥ नकारस्तु भुवः श्यामो दक्षिणे तु व्यवस्थितः ॥ मोकारं कालमेवाहुर्वामकट्या निधापयेत् ॥ १० ॥ नाकारं पूर्वबीजं तु दक्षिणस्यां
 व्यवस्थितम् ॥ राकारस्तेज इत्याहुर्नाभिदेशे व्यवस्थितः ॥ ११ ॥ वायव्योऽयं यकारस्तु वामस्कंधे समाश्रितः ॥ णाकारः सर्वदा ज्ञेयो
 दक्षिणांसे व्यवस्थितः ॥ १२ ॥ यकारोऽयं शिरस्यश्च यत्र लोका व्यवस्थिताः ॥ अकारं हृदये न्यस्य विकारं वा शिरस्यथ ॥ १३ ॥ णकारं
 वै शिखायां तु वेकारं कवचे न्यसेत् ॥ नकारं नेत्रयोस्तु स्यान्मकारं चास्त्रमीरितम् ॥ १४ ॥ ललाटे वासुदेवस्तु शुक्रवर्णः समास्थितः ॥

वृ.ना.३.
॥ ३१९ ॥

रक्तः संकर्षणश्चैव मुखे वह्न्यक्षसन्निभः ॥ १५ ॥ प्रयुगो हृदये पीतोऽनिरुद्धो मेहने स्थितः ॥ सर्वांगे सर्वशक्तिश्च चतुर्व्यूहाचितो हरिः ॥ १६ ॥
ममाग्रेऽवस्थितो विष्णुः पृष्ठतश्चापि केशवः ॥ गोविंदो दक्षिणे पार्श्वे वामे तु मधुसूदनः ॥ १७ ॥ उपरिष्ठात्तु वैकुण्ठो वाराहः पृथिवीतले ॥ अर्वा
तरदिशो यास्तु तासु सर्वासु माधवः ॥ १८ ॥ गच्छतस्तिष्ठतो वापि जाग्रतः स्वपतोऽपि वा ॥ नरसिंहकृता गुतिर्वासुदेवमयो ह्यहम् ॥ १९ ॥ एवं
विष्णुमयो भूत्वा ततः कर्म समारभेत् ॥ यथा देहे तथा देवे सर्वतत्त्वानि योजयेत् ॥ २० ॥ फकारांतं समुद्दिष्टं सर्वविघ्नहरं शुभम् ॥ तत्रार्कचंद्र
वह्नीनां मंडलानि विचिंतयेत् ॥ २१ ॥ पद्ममध्ये न्यसेद्विष्णुं भुवनस्यांतरस्य तु ॥ ततो विचिंत्य हृदये प्रणवं ज्योतिरुत्तमम् ॥ २२ ॥ कार्णिकायां
समासीनं ज्योतीरूपं सनातनम् ॥ अष्टाक्षरं ततो मंत्रं न्यसेच्चैव यथाक्रमम् ॥ २३ ॥ तेन व्यस्तसमस्तेन पूजनं परमं स्मृतम् ॥ द्वादशाक्षरमंत्रेण
यजेद्देवं सनातनम् ॥ २४ ॥ ततोऽवधार्य हृदये कार्णिकायां बहिर्न्यसेत् ॥ चतुर्भुजं महासत्त्वं सूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ २५ ॥ चिंतयित्वा महायोगं
ततश्चावाहयेत्कमात् ॥ मीनरूपावहश्चैव नरसिंहश्च वामनः ॥ २६ ॥ आयांतु देवा वरदा मम नारायणाग्रतः ॥ सुमेरुः पादपीठं ते पद्मकल्पित
मासनम् ॥ २७ ॥ सर्वतत्त्वहितार्थाय तिष्ठ त्वं मधुसूदन ॥ पाद्यं ते पादयोर्देवं पद्मनाभ सनातन ॥ २८ ॥ विष्णो कमलपत्राक्ष गृहाण मधुसूदन ॥
मधुपर्कं महादेव ब्रह्माद्यैः कल्पितं मया ॥ २९ ॥ निवेदितं च भक्त्यार्घ्यं गृहाण पुरुषोत्तम ॥ मंदाकिन्यास्ततो वारि सर्वपापहरं शिवम् ॥ ३० ॥
गृहाणाचमनीयं त्वं मया भक्त्या निवेदितम् ॥ त्वमापः पृथिवी चैव ज्योतिस्त्वं वायुर्देव च ॥ ३१ ॥ लोकसंभृतिमात्रेण वारिणा स्नापयाम्यहम् ॥
देवतंतुसमायुक्ते यज्ञवर्णसमन्विते ॥ ३२ ॥ स्वर्णवर्णप्रभे देव वाससी प्रतिगृह्यताम् ॥ शरीरं च न जानामि चेष्टां च तव केशव ॥ ३३ ॥
मया निवेदितं गंधं प्रतिगृह्य विलिख्यताम् ॥ ऋग्यजुःसाममंत्रेण त्रिवृतं पद्मयोनिना ॥ ३४ ॥ सावित्रीप्रथिसंयुक्तमुपवीतं तवार्प्यते ॥ दिव्यरत्न
समायुक्ता वह्निभानुसमप्रभाः ॥ ३५ ॥ गात्राणि शोभयिष्यन्ति अलंकारास्तु माधव ॥ सूर्याचंद्रमसोज्योतिर्विद्युदग्नयोस्तथैव च ॥ ३६ ॥ त्वमेव
ज्योतिषां देव दीपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥ वनस्पतिरसो दिव्यो गंधाब्जः सुभिश्च ते ॥ ३७ ॥ मया निवेदितो भक्त्या धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥ अन्नं
चतुर्विधं स्वादु रसैः षड्विधं समन्वितम् ॥ ३८ ॥ मया निवेदितं भक्त्या नैवेद्यं तव केशव ॥ पूर्वं दले वासुदेवं याम्ये संकर्षणं न्यसेत् ॥ ३९ ॥
प्रयुगं पश्चिमे कुर्यादनिरुद्धं तयोत्तरे ॥ वाराहं च तथाग्रेयं नरसिंहं च नैऋति ॥ ४० ॥ वायव्यां माधवं चैव तथैशाने त्रिविक्रमम् ॥ तथाऽष्टाक्षरदेवस्य
गरुडं परितो न्यसेत् ॥ ४१ ॥ वामपार्श्वे तथा चक्रं शंखं दक्षिणतो न्यसेत् ॥ तथा मद्भागदां चैव न्यसेदेवस्य दक्षिणे ॥ ४२ ॥ ततः शार्ङ्गं

३० सं०
अ० ५७

॥ ३१९ ॥

धनुर्विद्वान्यसेदेवस्य वामतः ॥ दक्षिणे चेपुधी दिव्ये खड्गं वामे च विन्यसेत् ॥ ४३ ॥ त्रियं दक्षिणतः स्थाप्य पुष्टिमुत्तरतो न्यसेत् ॥ वनमाला
 च पुरतस्ततः श्रीवत्सकौस्तुभौ ॥ ४४ ॥ विन्यसेद्भुदयादीनि पूर्वादिषु चतुर्ष्वपि ॥ ततोऽङ्घ्रं देवदेवस्य कोणे चैव तु विन्यसेत् ॥ ४५ ॥ ईद्वमग्निं यमं
 चैव निर्ऋतिं वरुणं तथा ॥ वायुं धनदमीशानमनेतं ब्रह्मणा सह ॥ ४६ ॥ पूजयेत्तान्स्वकैर्मन्त्रैरधश्चोर्ध्वं तथैव च ॥ एवं संपूज्य देवेशं मंडलस्थं
 जनार्दनम् ॥ ४७ ॥ लभेदभिमतान्कामान्नरो नास्त्यत्र संशयः ॥ अनेनैव विधानेन मंडलस्थं जनार्दनम् ॥ ४८ ॥ पूजितं यस्तु पश्येत्स
 प्रविशेद्विष्णुमव्ययम् ॥ सकृदप्यर्चितो येन विधानेन केशवः ॥ ४९ ॥ जन्ममृत्युजरास्तीर्त्वा विष्णोः पदमवाप्नुयात् ॥ यः स्मरेत्सततं भक्त्या
 नारायणमंतर्दितः ॥ ५० ॥ अन्वहं तस्य वासाय श्वेतद्वीपः प्रकीर्तितः ॥ अङ्कारादिसमायुक्तं नमस्कारं तदीयकम् ॥ ५१ ॥ सनाम सर्वतत्त्वानां
 मंत्र इत्यभिधीयते ॥ अनेनैव विधानेन गंधपुष्पं निवेदयेत् ॥ ५२ ॥ एकैकस्य प्रकुर्वीत यथोद्दिष्टं क्रमेण तु ॥ मुद्रास्ततो निबध्नीयाद्यथो
 क्तिक्रमवेदितम् ॥ ५३ ॥ जपं चैव प्रकुर्वीत मूलमंत्रेण तत्त्ववित् ॥ अष्टाविंशतिमष्टौ वा शतमष्टोत्तरं तथा ॥ ५४ ॥ काम्येषु च यथोक्तं स्याद्य
 थाशक्ति समाहितः ॥ पद्मं शंखं च श्रीवत्सं गदां गरुडमेव च ॥ ५५ ॥ चक्रं खड्गं च शार्ङ्गं च अष्टौ मुद्राः प्रकीर्तिताः ॥ गच्छ गच्छ परं स्थानं
 पुराणपुरुषोत्तम ॥ ५६ ॥ यत्र ब्रह्मादयो देवा विंदन्ति परमं पदम् ॥ अर्चनं ये न जानन्ति हरेर्मन्त्रैर्यथोदितम् ॥ ५७ ॥ ते त्वत्र मूलमंत्रेण पूजयं
 त्यच्युते शुभे ॥ ५८ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे उत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे पुरुषोत्तममाहात्म्ये सप्तपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ वसुरुवाच ॥
 एवं संपूज्य विधिवद्भक्त्या तं पुरुषोत्तमम् ॥ प्रणम्य शिरसा पश्चात्सागरं च प्रसादयेत् ॥ १ ॥ “प्राणस्त्वं सर्वभूतातां विश्वस्मिन्सरितां पते ॥
 तीर्थराज नमस्तेऽस्तु त्राहि मामच्युतप्रिय ॥ २ ॥ स्नात्वैवं सागरे सम्यक् तस्मिन् क्षेत्रवरे शुभे ॥ तीरे चाभ्यर्च्य विधिवन्नारायणमनामयम्
 ॥ ३ ॥ रामं कृष्णं सुभद्रां च प्रणिपत्य च सागरम् ॥ शतानामश्वमेधानां फलं प्राप्नोति मानवः ॥ ४ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः सर्वदुःखविवर्जितः ॥
 वृंदारकहरिः श्रीमातृपयौवनगर्वितः ॥ ५ ॥ विमानेनार्कवर्णेन दिव्यगंधर्वनादिना ॥ कुलेकविंशतिं धृत्वा विष्णुलोकं च गच्छति ॥ ६ ॥
 भुक्ता तत्र वरान्भोगान्क्रीडित्वा च सुरैस्सह ॥ च्युतस्तस्मादिहायातो ब्राह्मणो ब्रह्मवित्तमः ॥ ७ ॥ यशस्वी मतिमाञ्छ्रीमान्सत्यवादी जिते
 द्वियः ॥ वेदशास्त्रार्थविद्विप्रो भवेत्पश्चात्तु वैष्णवः ॥ ८ ॥ योगं च वैष्णवं प्राप्य ततो मोक्षमवाप्नुयात् ॥ ब्रह्मोपरामे संक्रान्त्यामयने विषुवे तथा ॥ ९ ॥
 युगादिषु च मन्वादी व्यतीपाते दिनक्षये ॥ आपादयां चैव कर्तिक्या माघ्यां वान्यशुभे तिथौ ॥ १० ॥ ये त्वत्र दानं विप्रेभ्यः प्रयच्छन्ति शुभेऽपसः ॥ फलं

सहस्रगुणितमन्यतीर्थाद्धमंति ते ॥ ११ ॥ पितृणां ये प्रयच्छन्ति पिंडं तत्र विधानतः ॥ अक्षयां पितरस्तेषां तृप्तिं संप्राप्नुवन्ति वै ॥ १२ ॥ एवं स्नानफलं सम्यक्
सागरस्य मयेरितम् ॥ दानस्य च फलं देवि पिंडदानस्य चैव हि ॥ १३ ॥ धर्मार्थमोक्षफलदमायुःकीर्तियशस्करम् ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदं नृणां धन्यं
दुःस्वप्ननाशनम् ॥ १४ ॥ सर्वपापहरं पुण्यं सर्वकामफलप्रदम् ॥ नास्तिकाय न वक्तव्यं शठाय कृपणाय च ॥ १५ ॥ तावद्भवति तीर्थानि माहात्म्यैः
स्वैः पृथक् पृथक् ॥ यावन्न तीर्थराजस्य माहात्म्यं वर्ण्यते द्विजेः ॥ १६ ॥ पुष्करादीनि तीर्थानि प्रयच्छन्ति स्वकं फलम् ॥ तीर्थराजः समुद्रस्तु
सर्वतीर्थफलप्रदः ॥ १७ ॥ भूतले यानि तीर्थानि सरितश्च सरांसि च ॥ विशन्ति सागरे तानि तेन वै श्रेष्ठतां गतः ॥ १८ ॥ राजा समस्ततीर्थानां
सागरः सरितां पतिः ॥ तस्मात्समस्ततीर्थेभ्यः श्रेष्ठोऽसौ सर्वकामदः ॥ १९ ॥ तमो नाशं यथाभ्येति भास्करेऽभ्युदिते सति ॥ कोट्यो नवनवत्यस्तु
यत्र तीर्थानि संति वै ॥ २० ॥ तस्मात्स्नानं च दानं च होमं जप्यं सुरार्चनम् ॥ यत्किञ्चित्क्रियते तत्र तदक्षयमितीरितम् ॥ २१ ॥
मोहिन्नुवाच ॥ सर्वेषु तु समुद्रेषु क्षारोऽयं सरितां पतिः ॥ कथं जातो गुरो ब्रूहि सर्वज्ञोऽसि यतो द्विज ॥ २२ ॥ वसुरुवाच ॥ शृणु वक्ष्यामि
सुभगे क्षारत्वं चास्य वारिधेः ॥ यथा प्राप्तः पुरासीच्च मात्रास्य जगतामपि ॥ २३ ॥ पुरा सृष्टिकमे जाताः समुद्राः सप्त मोहिनि ॥ राधिका
गर्भसंभूता दिव्यदेहाः पृथग्विधाः ॥ २४ ॥ एकदा राधिकानाथः कांतया सह संगतः ॥ आस्ते वृन्दावने साक्षाद्रोपगोपीगवांपतिः
॥ २५ ॥ रासमंडलमध्ये तु सुदीप्ते मणिमण्डपे ॥ सुस्निग्धया समायुक्तः शृंगारे कांतया तया ॥ २६ ॥ ते सप्त सागरा बालाः स्तन्यपान
कृतक्षणाः ॥ ततस्ते सर्वतो दृष्ट्वा मातरं तां जगत्प्रसूम् ॥ २७ ॥ क्षुधार्ताश्च रुदन्तस्तु आसेदुर्मणिमंडपम् ॥ तत्र जग्मुस्तु ते सर्वे स्तन्यपान
कृतक्षणाः ॥ २८ ॥ सर्वे निवारिताश्चापि द्वारस्थैर्वैद्यवीगणैः ॥ विविशुश्च भृशं क्रुद्धा बालकास्ते स्तनार्थिनः ॥ २९ ॥ उपेक्षिता गोपिकाभि
र्मातुरुत्संगवार्तिनः ॥ ततस्तु प्ररुदन्तो वै ते गत्वा मणिमंडपम् ॥ ३० ॥ उच्चैः प्रचुल्लुधुर्देवि मातः कासीतिवादिनः ॥ यदा नाह्वयते माता बालकां
स्तान्स्तनार्थिनः ॥ ३१ ॥ तदा कनिष्ठः सर्वेषां विवेशाय रतिस्थलम् ॥ तं दृष्ट्वा स्वसुतं राधा मुग्धं शृंगारभेगदम् ॥ ३२ ॥ शशाप क्षुभिता भद्रे
भूर्लोकं यात मा चिरम् ॥ यतः शृंगारभंगं तु मम कर्तुं समुद्यताः ॥ ३३ ॥ ततो घृयं भुवं गत्वा स्थास्यथेकाकिनः सुताः ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं
मातुर्जगद्धात्र्या विरंचिजे ॥ ३४ ॥ अत्युच्चैरुरुदुः सर्वे वियोगभयकातराः ॥ ततः प्रसन्नो भगवान्श्रीकृष्णः प्रणतार्तिदा ॥ ३५ ॥
मा भेष्ट पुत्रास्तिष्ठामि समीपे भवतामदम् ॥ ब्रवरूपा भवन्तस्तु पृथग्वचराः सदा ॥ ३६ ॥ वर्तस्व क्षारतां यातु कनिष्ठोऽभ्यंतरे स्थितः ॥

एवमुक्ता जगन्नाथो बालकान्विससर्ज ह ॥ ३७ ॥ तेषां तु सात्त्विकार्थाय सनीपस्थः सदाभवत् ॥ यः प्रविष्टो रतिग्रहं स क्षारोदो बभूव
 ह ॥ अन्ये तु द्रवरूपा वै क्षीरोदाद्याः पृथक् स्थिताः ॥ ३८ ॥ मोहिन्युवाच ॥ का राधा भवता प्रोक्ता गुरो लोकप्रसूः सती ॥
 तस्यास्तत्त्वं समाख्याहि श्रोतुं कौतूहलं मम ॥ ३९ ॥ पुराणेषु रहस्यं तु राधामाधववर्णनम् ॥ यतः सर्वं भवान्वेत्ति याथातथ्येन सुव्रत ॥ ४० ॥
 वसिष्ठ उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा मोहिनीवाक्यं भूपते स वसुमहान् ॥ अतीव भक्तो गोविन्दे निमग्नहृदयोऽभवत् ॥ ४१ ॥ पुलकांकितसवांगः
 प्रहृष्टहृदयो मुदा ॥ उवाच मोहमापन्नो मोहिनीं द्विजसत्तमः ॥ ४२ ॥ वसुरुवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि रहस्यातिरहस्यकम् ॥ सुगोप्यं
 कृष्णचरितं ब्रह्मेकविविधायकम् ॥ ४३ ॥ प्रकृतेः पुरुषस्यापि नियन्तारं विधेर्विधिम् ॥ संहतारं च संहर्तुर्भगवंतं नतोऽस्म्यहम् ॥ ४४ ॥
 देवि सर्वेऽवतारास्तु ब्रह्मणः कृष्णरूपिणः ॥ अवतारी स्वयं कृष्णः सगुणो निर्गुणः स्वयम् ॥ ४५ ॥ स एव रामः कृष्णश्च वस्तुतो गुणतः
 पृथक् ॥ सर्वे प्राकृतिका लोका गोलोको निर्गुणः स्वयम् ॥ ४६ ॥ गावस्तेजोऽशवो भद्रे वेदविद्भिर्निरूपिताः ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यास्तु प्राकृता
 गुणनिर्मिताः ॥ ४७ ॥ तत्तेजः सर्वदा देवि निर्गुणं गुणकृन्मतम् ॥ गुणास्तदंशवो भद्रे सर्वे व्याकृतरूपिणः ॥ ४८ ॥ व्याकृतोत्पादका
 ज्ञेया रजःसत्त्वनमोभिधाः ॥ अव्याकृतस्य पुंसो हि गुणा विज्ञापकाः शुभे ॥ ४९ ॥ देवभूताः स्मृतास्तस्य तच्छक्तिः प्रकृतिर्मता ॥
 प्रधानप्रकृतिः प्रादुः कार्यकारणरूपिणीम् ॥ ५० ॥ साक्षिणं पुरुषं प्रादुर्निर्गुणं तु सनातनम् ॥ पुद्गलो वीर्यमाधत्त प्रकृत्यां च ततो गुणाः
 ॥ ५१ ॥ सत्त्वाद्या ह्यभवन्तेभ्यो महत्तत्त्वं समुद्गतम् ॥ पुरुषस्येच्छया तत्तु व्याकृतं समभूदहम् ॥ ५२ ॥ तत्रिधा समभूद्रद्रे द्रव्यज्ञानक्रिया
 त्मकम् ॥ वैकारिकस्तेजसश्च तामसश्चेत्यहं त्रिधा ॥ ५३ ॥ वैकारिकान्मनो जज्ञे देवा वैकारिका दश ॥ ५४ ॥ दिग्वातार्कप्रचेतोऽश्विर्ऋतरोपेन्द्रमि
 त्काः तैजसानोऽद्रियाण्याहुर्ज्ञानकर्ममयानि च ॥ ५५ ॥ श्रोत्रत्वग्प्राणदृग्जिह्वाविज्ञानेन्द्रियरूपकाः ॥ कर्मेन्द्रियाणि सुभगे वाग्दोमेन्द्राग्निपा
 यवः ॥ ५६ ॥ शब्दस्तु तामसाज्ज्ञे तस्मादाकाश एव च ॥ आकाशादभवत्स्पर्शस्तस्माद्वायुरभूत्सति ॥ ५७ ॥ वायोरभूत्ततो रूपं तस्मात्तेजो
 व्यजायत ॥ तेजसस्तु रसस्तस्मादापः समभवन्सति ॥ ५८ ॥ अद्भ्यो गंधः समुत्पन्नो गंधात्सितिरजायत ॥ चराचरस्य निष्ठा तु भूमावेष प्रहस्यते ॥ ५९ ॥
 आकाशादिषु तत्त्वेषु एकद्वित्रिचतुर्गुणाः ॥ भूमौ पंच गुणाः प्रोक्ता विरोधस्तु ततः सितेः ॥ ६० ॥ कालमायाशक्तिर्गोभ्य एतेभ्योऽडमचेतनम् ॥ समभूच्चै
 तनं जातं दरेण विशता सति ॥ ६१ ॥ तस्मादंडादिराजं जज्ञे सोऽशयिष्ठ जलांतरे ॥ मुखादीन्यस्य जातानि विराजोऽवयवा अपि ॥ ६२ ॥ वचनादेश

सिद्धयर्थं सलिलस्थस्य भामिनि ॥ तस्य नाभ्यामभूत्पद्मं सहस्रार्कोरुदीधितिः ॥ ६३ ॥ तस्मिन्स्वयंभूः समभूळोकानां प्रपितामहः ॥ तेन तप्तवा
 तपस्तीव्रं पुंसोऽनुज्ञामवाप्य च ॥ ६४ ॥ लोकाश्च लोकपालाश्च कल्पिता ब्रह्मणा सति ॥ कट्यादिभिरधः सप्त सप्तोद्धं जघनादिभिः ॥ ६५ ॥ चतुर्दश
 धिरेभिस्तु लोकैर्ब्रह्मांडमीरितम् ॥ तस्मिन्ससर्ज भूतानि स्थावराणि चराणि च ॥ ६६ ॥ ब्रह्मणो मनसो जाताश्चत्वारः सनकादयः ॥ देहाद्वावादयो
 देवि यैरिदं वर्द्धितं जगत् ॥ ६७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे मोहिनीवसुसंवादे पुरुषोत्तममाहात्म्ये ब्रह्माण्डोत्पत्तिवर्णनं नामाष्टपञ्चाशत्तमे
 अध्यायः ॥ ५८ ॥ वसुरुवाच ॥ योऽसौ निरंजनो देवश्चित्स्वरूपी जनार्दनः ॥ ज्योतीरूपो महाभागे कृष्णस्तच्छृणु ॥ १ ॥ गोलोके स
 विभुर्नित्यं ज्योतिरभ्यंतरे स्थितः ॥ एक एव परं ब्रह्म दृश्यादृश्यस्वरूपधृक् ॥ २ ॥ तस्मिँल्लोके तु गावो हि गोपा गोप्यश्च मोहिनि ॥ वृन्दावनं
 पूर्वतश्च शतशृंगस्तथा सरित् ॥ ३ ॥ विरजा नाम वृक्षाश्च पक्षिणश्च पृथग्विधाः ॥ यावत्कालं तु प्रकृतिर्जागर्ति विधिर्नदिनि ॥ ४ ॥
 तावत्कालं तु गोलोके दृश्य एव विभुः स्थितः ॥ लये सुप्ता गवाद्यास्तु न जानन्ति विभुं परम् ॥ ५ ॥ ज्योतिःसमूहांतगतः कमनी
 यवपुद्गलः ॥ किशोरो जलदश्यामः पीतक्रीशावरावृतः ॥ ६ ॥ द्विभुजो मुरलीहस्तः किरीटादिविभूषितः ॥ आस्ते केवल्यनाथस्तु
 राधावक्षस्थलोज्ज्वलः ॥ ७ ॥ प्राणाधिकप्रियतमा सा राधाराधितो यया ॥ सुवर्णवर्णा देवी सा चिद्रूपा प्रकृतेः परा ॥ ८ ॥ तयोर्देहस्थयो
 र्नास्ति भेदो नित्यस्वरूपयोः ॥ धावत्यदुग्धयोर्यद्वत्पृथिवीगंधयोर्यथा ॥ ९ ॥ तत्कारणं कारणानां निर्हेष्टुं नैव शक्यते ॥ वेदानिर्वचनीयं
 यत्तद्वक्तुं नैव शक्यते ॥ १० ॥ ज्योतिरंतरतः प्रोक्तं यद्रूपं श्यामसुंदरम् ॥ शिवेन दृष्टं तद्रूपं कदाचिद्ब्रह्मानगोचरम् ॥ ११ ॥ ततः
 प्रभृति जानन्ति गोलोकाख्यानमीप्सितम् ॥ नारदाद्या विधिसुते सनकाद्याश्च योगिनः ॥ १२ ॥ श्रुतं ध्यायति तं सर्वं न तेर्दृष्टं कदाचन ॥
 साक्षाद्गृष्टुं तु तपते शिवोऽद्यापि सनातनः ॥ १३ ॥ नैव पश्यति तद्रूपं ध्यायति ध्यानगोचरम् ॥ कदाचित्क्रीडतोदैवि राधामाधवयोर्वपुः ॥ १४ ॥
 द्विधाभूतमभूत्तत्र वामांगं तु चतुर्भुजम् ॥ समानरूपावयवं समानावरभूषणम् ॥ १५ ॥ तद्ब्रह्माधास्वरूपं च द्विधारूपमभूत्सति ॥ ताभ्यां दृष्टं
 तत्स्वरूपं साक्षात्तावपि तत्समौ ॥ १६ ॥ चतुर्भुजं तु यद्रूपं लक्ष्मीकांतं मनोहरम् ॥ तद्दृष्टं तु शिवाद्यैश्च भक्तवृन्दैरेकशः ॥ १७ ॥ सङ्कुरु ब्रह्मणा
 दृष्टं देवि रूपं चतुर्भुजम् ॥ सृष्टिकार्यप्रसुग्धेन दर्शितं कृपया स्वयम् ॥ १८ ॥ लक्ष्म्या सनत्कुमाराय वर्णितं विधिर्नदिनि ॥ विष्वक्सेनाय
 तृष्टिर्देव स्वरूपं तत्त्वमूर्तये ॥ १९ ॥ नारायणेन विधिजे ततो ध्यायति सर्वशः ॥ धर्मपुत्रेण देवेशि नारदाय समीरितम् ॥ २० ॥ गोलोकवर्णनं सर्वं

राधाकृष्णमयं तथा ॥ या तु राधा विधिसुते देवी देववार्चिता ॥ २१ ॥ सा स्वयं शिवरूपाभूत्कौतुकेन वरानने ॥ तदृष्ट्वा सहस्राश्चर्यं कृष्णो
 योगेश्वरेश्वरः ॥ २२ ॥ मूलप्रकृतिरूपं तु दधे तत्समयोचितम् ॥ विपरीतं वपुर्धृत्वा वामदेवो मुदान्वितः ॥ २३ ॥ ध्यायेदहर्निशं देवं दुर्गारूप
 धरं हरिम् ॥ या राधा सैव लक्ष्मीस्तु सावित्री च सस्वती ॥ २४ ॥ गंगा च ब्रह्मतनये नैव भेदोऽस्ति वस्तुतः ॥ पंचधा सा स्थिता विद्या
 कामधेनुस्वरूपिणी ॥ २५ ॥ यः कृष्णो राधिकानाथः स लक्ष्मीशः प्रकीर्तितः ॥ स एव ब्रह्मरूपश्च चर्मो नारायणस्तथा ॥ २६ ॥ एवं तु पंचधा
 रूपमास्थितो भगवानंजः ॥ कार्यकारणरूपोऽसौ ध्यायति जगतीतले ॥ २७ ॥ तेन वै प्रेमसंबद्धो विषयी यः शिवः स तु ॥ राधेशं राधिकारूपं
 स्वयं सञ्चित्सुखात्मकम् ॥ २८ ॥ देवतेजःसमुद्भूता मूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ कृष्णरूपा महाभागे दैत्यसंहारकारिणी ॥ २९ ॥ सती दक्षमुता भूत्वा
 विषयेशं शिवं श्रिता ॥ भर्तुर्विनिर्दानं श्रुत्वा सती त्यक्त्वा कलेवरम् ॥ ३० ॥ जज्ञे हिमवतः क्षेत्रे मेनायां पुनरेव च ॥ ततस्तप्त्वा तपो भदे शिवं
 प्राप शिवप्रदा ॥ ३१ ॥ वस्तुतः कृष्णराधासौ शिवमोहनतत्परा ॥ जगदंबास्वरूपा च यतो माया स्वयं विभुः ॥ ३२ ॥ अतएव ब्रह्मसुते स्कंदो
 गणपतिस्तथा ॥ स्वयं कृष्णो गणपतिः स्वयं स्कंदः शिवोऽभवत् ॥ ३३ ॥ शिवमेवं वदन्त्येके राधारूपं समाश्रितम् ॥ कृष्णवक्षःस्थलस्थानं तयो
 भेदो न लक्ष्यते ॥ ३४ ॥ कृष्णो वा मूलप्रकृतिः शिवो वा राधिका स्वयम् ॥ एकं वा मिश्रुनं वापि न केनापीति निश्चितम् ॥ ३५ ॥ अनिर्देश्यं
 तु यद्वस्तु तन्निर्देष्टुं न च क्षमम् ॥ उपलक्षणमेतद्धि यन्निर्देशनमैश्वरम् ॥ ३६ ॥ शास्त्रं वेदाश्च सुभगे वर्णयति यदीश्वरम् ॥ तत्सर्वं प्राकृतं विद्धि
 निर्देष्टुं शक्यमेव च ॥ ३७ ॥ अनिर्देश्यं तु यदेवि तन्नेतीति निषिध्यते ॥ निषेधशेषः स विभुः कीर्तितः शरणागतैः ॥ ३८ ॥ शास्त्रं नियामकं भदे
 सर्वेषां कर्मणा भवेत् ॥ कर्मा तु जीवः कथित ईश्वरेशो विभुः स्वयम् ॥ ३९ ॥ प्रकृतेस्तु परो नित्यो मायया मोहितः शुभे ॥ यस्तु साक्षी
 स्वयं पूर्णः सदानुशयिता स्थितः ॥ ४० ॥ न वेत्ति तं चानुशयी वेदानुशयिनं स तु ॥ शंखचक्रगदापद्मैरलंकृतभुजद्वयाः ॥ ४१ ॥ प्रपन्नास्ते तु
 विज्ञेयाः द्विविधा विचिनंदिनि ॥ आर्तहृत्तविभेदेन तत्रार्ता असहा मताः ॥ ४२ ॥ दृष्ट्वा जन्मांतरसहान् निर्भयाः सदमण्णनाः ॥ ये प्रपन्ना महा
 लक्ष्म्यां सखिभावं समाश्रिताः ॥ ४३ ॥ तेषां मंत्रं प्रवक्ष्यामि प्रयाति विचिबोधितम् ॥ गोपीजनपदस्यति वल्लभेति समुच्चरेत् ॥ ४४ ॥ चरण
 च्छरणं पश्चात्प्रपद्ये पदमीरयेत् ॥ षोडशार्णो मंत्रराजः साक्षाल्लक्ष्म्या प्रकाशितः ॥ ४५ ॥ पूर्वं सनत्कुमाराय शंभवे तदनंतरम् ॥ सखिभावं समा
 श्रित्य गोपिकावृंदमध्यगम् ॥ ४६ ॥ आत्मानं चितयेद्भदे राधामाधवसंज्ञकम् ॥ गुरुष्णीश्वरभावेन वर्तेत प्रणतः सदा ॥ ४७ ॥ वैष्णवेषु च सत्कृत्य

६.ना.पु.
॥ ३२२ ॥

तथा समतयान्यतः ॥ दिवानिशं चितनं च स्वामिनोः प्रेमबंधनात् ॥ कुर्यात्पर्वस्वपि सदा यात्रापर्वमहोत्सवान् ॥ ४८ ॥
इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे पुरुषोत्तममाहात्म्यं नाम एकोनषष्टितमोऽध्यायः ५९ ॥ वसुरुवाच ॥ ततो गच्छेद्वि-
धिसुते तीर्थं यज्ञांगसंभवम् ॥ इंद्रद्युमत्सरो नाम यत्रास्ते पावनं शुभम् ॥ १ ॥ तत्र गत्वा शुचिर्विद्वानाचम्य मनसा हरिम् ॥ ध्यात्वोपस्थाय
च विभुं मंत्रमेनमुदीरयेत् ॥ २ ॥ “अश्वमेधांगसंभूत तीर्थं सर्वाधिनाशन ॥ स्नानं त्वयि करोम्यद्य पापं हर नमोऽस्तु ते” ॥ ३ ॥ एवमुच्चार्य विधि-
वत्स्नात्वा देवान् ऋषीन्पितॄन् ॥ तिलोदकेन वान्यांश्च संतर्प्याचम्य वाग्यतः ॥ ४ ॥ दत्वा पितॄणां पिडांश्च संपूज्य पुरुषोत्तमम् ॥ दशाश्वमेधिकं
सम्यक्फलं प्राप्नोति मानवः ॥ ५ ॥ सप्तावारान्सप्त परान्वंशानुद्धृत्य देववत् ॥ कामगेन विमानेन विष्णुलोकं स गच्छति ॥ ६ ॥
भुक्त्वा तत्र वरान्भोगान्यावच्चंद्रार्कतारकम् ॥ च्युतस्तस्मादिहायातो मोक्षं च लभते ध्रुवम् ॥ ७ ॥ एवं कृत्वा पंचतीर्थीमेकादश्यामुपोषितः ॥
ज्येष्ठशुक्ले पंचदश्यां यः पश्येत्पुरुषोत्तमम् ॥ ८ ॥ स पूर्वोक्तफलं प्राप्य क्रीडित्वा चाच्युतालये ॥ प्रयाति परमं स्थानं यस्मान्नाश्वर्तते पुनः
॥ ९ ॥ पृथिव्यां यानि तीर्थानि सरितश्च सरांसि च ॥ पुष्करिण्यस्तडागानि वाप्यः कूपास्तथा ह्रदाः ॥ १० ॥ नाना नद्यः समुद्राश्च सप्ताहं पुरुषो-
त्तमे ॥ ज्येष्ठशुक्लदशम्यादि प्रत्यक्षं याति सर्वदा ॥ ११ ॥ स्नानदानादिकं यस्मादेवताप्रेक्षणे सति ॥ नृभिर्यत्क्रियते तत्र तत्सर्वं चाक्षयं भवेत्
॥ १२ ॥ ज्येष्ठमासे तु दशमी शुक्लपक्षस्य मोहिनि ॥ हस्ते दश पापानि तस्माद्दशहरा स्मृता ॥ १३ ॥ यस्तस्यां हलिनं कृष्णं पश्येद्द्रां च
सुव्रतः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं ब्रजेन्नरः ॥ १४ ॥ नरो दोलागतं दृष्ट्वा गोविंदं पुरुषोत्तमम् ॥ फाल्गुन्यां संयतो भूत्वा गोविंदस्य पुरं
ब्रजेत् ॥ १५ ॥ विषुवे दिवसे प्राते पंचतीर्थविधानतः ॥ दृष्ट्वा संकल्पं कृष्णां सुभद्रां च सुलोचने ॥ १६ ॥ नरः समस्तयज्ञानां फलं प्राप्नोति
दुर्लभम् ॥ विसुक्तः सर्वपापेभ्यो विष्णुलोकं च गच्छति ॥ १७ ॥ यः पश्यति तृतीयायां कृष्णं चंदनरूपितम् ॥ वैशाखस्य सिते पक्षे स यात्यच्युत-
मंदिरम् ॥ १८ ॥ यदा भवेन्महाज्येष्ठी राशिनक्षत्रयोगतः ॥ प्रयत्नेन तदा मर्त्यैर्गतं पुरुषोत्तमम् ॥ १९ ॥ कृष्णं दृष्ट्वा महाज्येष्ठ्यां रामं भद्रां
च मोहिनि ॥ नरो द्वादशयात्राणां फलं प्राप्नोति चाधिकम् ॥ २० ॥ प्रयागे च कुरुक्षेत्रे नेमिषे पुष्करे गये ॥ गंगाद्वारे च कुब्जाग्रगंगासागर-
संगमे ॥ २१ ॥ कोकामुखे शूकरे च मथुरायां मरुस्थले ॥ शालग्रामे वायुतीर्थे मंदरं सिंधुसागरे ॥ २२ ॥ पिंडारके चित्रकूटे प्रभासे कनखले
तथा ॥ शंखोद्गारे द्वारकायां तथा वदरिकाश्रमे ॥ २३ ॥ लोहकूटे चाश्वतीर्थे सर्वपापप्रमोचने ॥ कर्दमाले कोटितीर्थे तथा चामरकंटके ॥ २४ ॥

४० ख०
अ० ६०

॥ ३२२ ॥

लोलार्के जंबुमागे च सोमतीर्थे पृथुदके ॥ उत्पलावर्तके चैव पृथुतुंगे सकुब्जके ॥ २५ ॥ एकाग्रके च केदारं काश्या वा विरजे सति ॥ कालंजरे
 च गोकर्णे श्रीशैले गंधमादने ॥ २६ ॥ महेंद्रे मलये विन्धे पारियात्रे हिमाद्वये ॥ सद्ये च शुक्तिमति च गोमते चार्जुदे तथा ॥ २७ ॥ गंगाया
 च महाभागे यत्पुण्यं यामुनेषु च ॥ सारस्वतेषु गोमत्यां ब्रह्मपुत्रेषु सप्तसु ॥ २८ ॥ गोदावरी भीमरथी तुंगभद्रा च नर्मदा तापी पयोष्णी
 कावेरी शिप्रा चर्मण्वती तथा ॥ २९ ॥ वितस्ता चंद्रभागा च शतदुर्वाहुदा तथा ॥ ऋषिकुल्या मरुद्व्या विपाशा च दृषद्वती ॥ ३० ॥ सत्यूनाक
 गंगा च गंडकी च महानदी ॥ कौशिकी करतोया च त्रिस्रोता मधुवाहिनी ॥ ३१ ॥ महानदी वैतरणी याश्चान्या नानुकीर्तिताः ॥ तास्सर्वा न समाः
 प्रोक्ताः कृष्णसंदर्शनस्य च ॥ ३२ ॥ यत्फलं स्नानदानेन राहुग्रस्ते दिवाकरे ॥ तत्फलं कृष्णमालोक्य महाज्यैष्ठ्या लभेन्नरः ॥ ३३ ॥ तस्मात्सर्व
 प्रयत्नेन गतव्यं पुरुषोत्तमम् ॥ महाज्यैष्ठ्या विधिसुते सर्वकामफलेप्सुभिः ॥ ३४ ॥ दृष्ट्वा रामं महाज्यैष्ठ्यां कृष्णं चापि सुभद्रया ॥ विष्णुलोकं नरो
 याति समुद्रतः कुलं शतम् ॥ ३५ ॥ भुक्त्वा तत्र वरान्भोगान्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ पुण्यसयादिहागत्य चतुर्वेदीं द्विजो भवेत् ॥ ३६ ॥ स्वधर्मनिरतः शतः कृष्ण
 भक्तो जितेन्द्रियः ॥ विष्णवं योगमास्थाय ततो मोक्षमवाप्नुयात् ॥ ३७ ॥ मासि ज्येष्ठे च संप्राप्ते नक्षत्रे चैन्द्रदेवते ॥ पौर्णमास्यां तदा स्नानं प्रशस्तं सागरांभसि
 ॥ ३८ ॥ सर्वतीर्थमयः कूपस्तदास्ते सजलः शुचिः ॥ तथा भोगवती तत्र प्रत्यक्षा भवति ध्रुवम् ॥ ३९ ॥ तस्माज्ज्यैष्ठ्यां समुद्रतः हेमादिकलशैर्जलम् ॥
 कृष्णरामाभिषेकार्थं सुभद्रायाश्च मोहिनि ॥ ४० ॥ कृत्वा सुशोभनं मंत्रं पताकाभिरलंकृतम् ॥ मुहूर्तं सुखसंचारं ध्वजैः पुष्पैरलंकृतम् ॥ ४१ ॥ विस्तीर्ण
 धूपित धूपैः स्नानार्थं रामकृष्णयोः ॥ पीतवस्त्रपरिच्छिन्नं सुताहारावलंबितम् ॥ ४२ ॥ तत्र नानाविधैर्वाद्यैः कृष्णं नीलाम्बरं सति ॥ मंत्रं संस्थाप्य भद्रां
 च जयमंगलनिःस्वने ॥ ४३ ॥ ब्राह्मणैः क्षत्रियैर्वैश्यैः शूद्रैश्चान्यैश्च मोहिनि ॥ अनेकशतसाहस्रैर्वृत्तं स्त्रीपुरुषैस्तथा ॥ ४४ ॥ गृहस्थाः स्नातकाश्चैव यतयो
 ब्रह्मचारिणः ॥ स्नापयन्ति तदा कृष्णं मंत्रस्य सहलगुधम् ॥ ४५ ॥ तथा समस्ततीर्थानि पूर्वोक्तानि च सुदुरी ॥ मोदकैः पुष्पमिश्रैश्च स्नापयन्ति पृथक्
 पृथक् ॥ ४६ ॥ पश्चात्पट्टहंसघोषैर्भेरीमुरजनिःस्वने ॥ काहलैस्तालशब्दैश्च मृदंगैर्झङ्गैस्तथा ॥ ४७ ॥ अन्यैश्च विविधैर्वाद्यैर्घटास्वनविमिश्रितैः ॥
 स्त्रीणां मंगलशब्दैश्च स्तुतिशब्दैर्भेरीरसैः ॥ ४८ ॥ जयशब्दैस्तथा स्तोत्रैर्विष्णोत्रैर्गुणिनादितैः ॥ श्रूयते सुमहाच्छब्दः सागरस्येव गर्जतः
 ॥ ४९ ॥ मुनीनां वेदघोषैश्च मंत्रघोषैस्तथापरैः ॥ नानास्तोत्ररसैः पुण्यैः सामगानोपबृंहितैः ॥ ५० ॥ श्यामावदातवेश्याभिः पीतरक्तांशु
 कैस्तथा ॥ चामरै रत्नदेहैश्च वीज्येते रामकेशवौ ॥ ५१ ॥ यत्नविद्याधरैः सिद्धैर्देवगंधर्वचारणैः ॥ आदित्या वसवो रुद्राः साध्या विदे मरुद्वणाः ॥

॥ ५२ ॥ लोकपालास्तथान्ये च स्तुवंति पुरुषोत्तमम् ॥ नमस्ते देवदेवेश पुण्यपुरुषोत्तम ॥ ५३ ॥ सर्गस्थित्यंतकृदेव लोकनाथ जगत्पते ॥ त्रैलोक्यशरणं देवं ब्रह्मण्यं मोक्षकारणम् ॥ ५४ ॥ तं नमस्यामहे भक्त्या सर्वकामफलप्रदम् ॥ स्तुत्वैवं विबुधाः कृष्णं रामं चैव महाबलम् ॥ ५५ ॥ सुभद्रां चापि विधिजे तदाकारो व्यवस्थिताः ॥ गायन्ति देवगंधर्वा नृत्यन्त्यप्ससस्तथा ॥ ५६ ॥ देवतूर्याणि वाद्यन्ते वाता वांति सुशीतलाः ॥ पुष्प मिश्रं तदा मेघा वर्षन्त्याकाशगोचराः ॥ ५७ ॥ जयशब्दं च कुर्वन्ति मुनयः सिद्धचारणाः ॥ शक्राद्या विबुधाः सर्वे ऋषयः पितरस्तथा ॥ ५८ ॥ प्रजानां पतयो नागा ये चान्ये स्वर्गवासिनः ॥ ततो मंगलसंभारेर्विधिमन्त्रपुरस्कृतम् ॥ ५९ ॥ आभिषेचनिकं द्रव्यं गृहीत्वा देवतागणाः ॥ इन्द्र विष्णु महावीर्यौ सूर्याचंद्रमसौ तथा ॥ ६० ॥ धाता चैव विधाता च तथा चैवानिलानलौ ॥ पूषा भगोऽर्यमा त्वष्टा विषस्त्वानंशुमास्तथा ॥ ६१ ॥ रुद्राश्विसहितो धोमान्मित्रेण वरुणेन च ॥ रुद्रैर्वसुभिरादित्यैर्वाखिल्यैर्मरीचिजैः ॥ ६२ ॥ भृगुभिश्चांगिरोभिश्च सर्वविष्णासु निष्ठितैः ॥ पिता महः पुलस्त्यश्च पुलहश्च महातपाः ॥ ६३ ॥ अंगिराः कश्यपोऽत्रिश्च मरीचिभृगुरेव च ॥ ऋतुर्हरः प्रचेताश्च मनुर्दक्षस्तथैव च ॥ ६४ ॥ ऋतवश्च प्रहोश्चैव ज्योतीषि च द्विजोत्तमाः ॥ मूर्तिमत्यश्च सस्तिो देवाश्चैव सनातनाः ॥ ६५ ॥ सुभद्राश्च हृदाश्चैव तीर्थानि विविधानि च ॥ पृथिवी धौर्दिशश्चैव पादपाश्च द्विजोत्तमाः ॥ ६६ ॥ अदितिर्देवमाता च ह्रीः श्रीः स्वाहा सरस्वती ॥ उमा शची सिनीवाली तथा चानुमतः कुहः ॥ ६७ ॥ राका च धिषणा चैव पत्न्यश्चान्या दिवौकसाम् ॥ श्रेष्ठो गिरीणां हिमवान्नागराजश्च वामनः ॥ पारियात्रश्च विंध्यश्च मेरुश्चानेक शृंगवान् ॥ ६८ ॥ ऐसवतः सानुचरः कलाः काष्ठास्तथैव च ॥ मासाद्धमासा ऋतवस्तथा राव्यहनी समाः ॥ ६९ ॥ उत्तैः श्रवा हयश्रेष्ठो नागराजश्च वामनः ॥ अरुणो गरुडश्चैव लताश्रीपथिभिः सह ॥ ७० ॥ धर्मश्च भगवान्देवः समागच्छति सर्वतः ॥ कालो यमश्च मृत्युश्च यमस्यानुचराश्च ये ॥ ७१ ॥ बहुलत्वाच्च नोक्ता ये विविधा देवतागणाः ॥ ते देवस्याभिषेकार्थं ममायांति ततस्ततः ॥ ७२ ॥ दिव्यसंभारसंयुक्तेः कलशैः कांचनेस्तथा ॥ सारस्वतीभिः पुण्याभिर्दिव्यतोयाभिरैव च ॥ ७३ ॥ तोयेनाकाशगंगायाः कृष्णं रामेण संगतम् ॥ सपुष्पैः कुंभसलिलैः स्नापयन्त्यंबरे स्थिताः ॥ ७४ ॥ संचरन्ति विमानानि देवानामंबरे तथा ॥ उच्चावचानि दिव्यानि कामगानि स्थिराणि च ॥ ७५ ॥ दिव्यरत्नविचित्राणि सेवितान्यप्सरोगणैः ॥ गीतैर्वाद्यैः पताकाभिः शोभितानि समंततः ॥ ७६ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे पुरुषोत्तम माहात्म्येऽभिषेको नाम षष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥ वसुरुवाच ॥ एवं तदा विधिमुते कृष्णं रामेण संगतम् ॥ सुभद्रां च महाभागाः संस्तुवंति मुदा

न्विताः ॥ १॥ देवा ऊचुः ॥ जय जय लोकपाल जय पद्मनाभ भूधरणा ॥ जय जय चादिदेव बहुकारण ॥ २॥ जय जय वासुदेव जय सच्चरण सत्क
 रण ॥ जय जय दिव्यमीन जय त्रिदशवर ॥ ३॥ जय जय जलधिशायन जय जय योगेश जय वेदधरा ॥ जय जय विश्वमूर्ते जय चक्रधरा ॥ ४॥ जय
 जय भूतनाथ जय श्रीनिवास जय जय योगिवर ॥ जय जय सूर्यनेत्र जय देव वराह ॥ ५॥ जय जय कैटभारे जय जय वेदधरा ॥ जय जय कूर्मरूप
 जय यज्ञवर ॥ ६॥ जय जय कमलनाभ जय शैलधर ॥ जय जय योगेश जय वेगधरा ॥ ७॥ जय जय विश्वमूर्ते जय चक्रधरा ॥ जय जय भूतनाथ
 जय धरणीधर ॥ ८ ॥ जय जय शेषशायिभ्यः पीतवास ॥ जय सोमकान्त जय योगवास जय जय ॥ ९॥ दहनचक्र जय धर्मवास जय जय ॥
 गुणनिधान जय श्रीनिवास जय जय ॥ १०॥ गरुडासन जय सुखनिवास जय जय ॥ जय जय धर्मकांत जय जय मतिनिवास ॥ ११ ॥ जय जय
 गहनगेहनिवास ॥ जय जय योगिगम्य जय मखनिवास ॥ १२॥ जय जय वेदवेद्य जय शांतिकर ॥ जय जय योगिचित्त्य जय पुष्टिकर ॥ १३ ॥
 जय जय ज्ञानमूर्ते जय कमलाकर ॥ जय जय भाववेद्य जय मुक्तिकर ॥ १४॥ जय विमलदेह जय जय सत्त्वनिलय ॥ जय जय गुणसमूह जय जय
 यज्ञकर ॥ १५॥ जय जय गुणविहीन जय जय मोक्षकर ॥ जय जय भूदिरण्य जय जय कांतियुत ॥ १६॥ जय लोकशरण जय जय लक्ष्मीपते ॥
 जय पंकजाक्ष जय जय सृष्टिकर ॥ १७॥ जय योगयुत जयातसीकुसुमश्यामदेह ॥ जय जय समुद्राविष्टदेह जय लक्ष्मीपंकजभोगदेह ॥ १८॥ जय जय
 भक्तिभावन लोकनेय ॥ जय लोककांत जय परमशांत ॥ १९॥ जय जय परमसार जयचक्रधरा ॥ जय भोगियुत जय नीलावरा ॥ २०॥ जय सांख्यनुत
 जय कलुषहर ॥ जय कृष्ण जगन्नाथ जय संकर्षणानुज ॥ २१॥ जय जय पद्मपलाशाक्ष जय बांछितफलप्रद ॥ जय मालावृत्तोरस्क जय चक्रगदाधरा ॥ २२॥
 जय पद्मालयाकांत जय विष्णो नमोऽस्तु ते ॥ २३॥ स्तुत्वा तदा देवाः शक्राद्या हृष्टमानसाः ॥ २३ ॥ सिद्धचारणगंधर्वा ये चान्ये स्वर्गवासिनः ॥ दृष्ट्वा
 स्तुत्वा नमस्कृत्य तद्गतेनान्तरात्मना ॥ २४ ॥ कृष्णे रामं सुभद्रां च याति स्वं स्वं निवेशनम् ॥ कपिलाशतदानेन यत्फलं पुष्करे स्मृतम् ॥ २५ ॥
 तत्फलं कृष्णमालोक्य मंचस्थं सहलायुधम् ॥ कन्याशतप्रदानेन यत्फलं समुदाहृतम् ॥ २६॥ तत्फलं कृष्णमालोक्य मंचस्थं लभते नरः ॥ शतनिष्क
 सुवर्णेन भूमिदानेन यत्फलम् ॥ २७॥ तत्फलं चाब्रुवानेन सर्वातिथ्येन यत्फलम् ॥ वृषोत्सर्गेण विधिवद् ग्रीष्मे तोयप्रदानतः ॥ २८॥ तिलवेनुप्रदानेन गजा
 शरपदानतः ॥ चांद्रायणेन चीर्णेन तथा मासोपवास्ततः ॥ २९ ॥ यत्फलं सर्वतीर्थेषु ब्रूते दानैश्च यत्फलम् ॥ समुभद्रौ रामकृष्णौ तद्वभेद्वीक्ष्य
 मंचगौ ॥ ३० ॥ तस्मान्नरोऽयं वा नारी पश्येत् पुण्योत्तमम् ॥ स्नानरोषेण कृष्णस्य तोयेन यदि मोहिनि ॥ ३१ ॥ वंध्या मृतप्रजा वापि दुर्भगा
 ग्रहपीडिताः ॥ राक्षसाद्यैर्गृहीता वा तथा रोगैश्च संहताः ॥ ३२ ॥ सद्यस्ताः शुद्धिमायाति विधिना ह्यभिषेचिताः ॥ प्राप्नुवन्तीप्सितान्कामान्या

॥ ३२४ ॥

न्यान्वाञ्छन्ति सुप्रभे ॥ ३३ ॥ पुण्यानि यानि वायानि सत्त्वन्यानि धरातल ॥ तान् स्नातावशेषस्य कलां नाहति षोडशीम् ॥ ३४ ॥ तस्मात्
 तस्नानावशेषेण जलेन जलशायिनः ॥ अभ्युत्तेत्सर्वगात्राणि सर्वकामप्रदेन च ॥ ३५ ॥ स्नातं पश्यन्ति ये कृष्णं व्रजंतं दक्षिणामुखम् ॥ ब्रह्महत्यादिभिः
 पापैर्मुच्यन्ते ते न संशयः ॥ ३६ ॥ शास्त्रेषु यत्फलं प्रोक्तं त्रिः प्रदक्षिणया भुवः ॥ दद्यात् नगो लभेत्कृष्णं तत्फलं दक्षिणामुखम् ॥ ३७ ॥ तीर्थ
 यात्राफलं यत्तु पृथिव्यां समुदाहृतम् ॥ दद्यात् यातं लभेत्कृष्णं तत्फलं दक्षिणामुखम् ॥ ३८ ॥ गंगाद्वारे च कुन्जाम्रे कुरुक्षेत्रेऽर्कपर्वणि ॥ पुष्करादिषु
 चान्येषु यत्फलं स्नानतः स्मृतम् ॥ ३९ ॥ यत्फलं दक्षिणास्यं तु कृष्णं यातं निरीक्ष्य च ॥ अथ किं बहुनोक्तेन यत्फलं पुण्यकर्मणः ॥ ४० ॥
 वेदशास्त्रपुराणेषु भारते संहितादिषु ॥ तत्फलं वीक्ष्य दक्षास्यौ सुभद्रौ बलकेशवौ ॥ ४१ ॥ गुडिचामंडपं यातं ये पश्यन्ति रथे स्थितम् ॥
 समद्रेः सबलं कृष्णं ते याति भवनं हरेः ॥ ४२ ॥ गुडिचायानसमये फाल्गुन्यां विषुवे तथा ॥ सकृद्यात्रां नरः कृत्वा विष्णुलोकं प्रगच्छति ॥ ४३ ॥
 यावतीः कुरुते मर्त्यो यात्राः श्रीपुरुषोत्तमे ॥ तावत्कल्पं विष्णुलोके वसेदिति विनिश्चयः ॥ ४४ ॥ यात्रा द्वादश संपूर्णा यदा स्युर्विधिनंदिनि ॥
 तदा प्रतिष्ठां कुर्वीत विधिना पापनाशिनि ॥ ४५ ॥ ज्येष्ठमासि सिते पक्षे ह्येकादश्यां समाहितः ॥ गत्वा जलाशयं पुण्यमाचम्य प्रयतः शुचिः
 ॥ ४६ ॥ आवाह्य सर्वतीर्थानि ध्यात्वा नारायणं तथा ॥ ततः स्नानं प्रकुर्वीत विधिबोधितवर्त्मना ॥ ४७ ॥ स्नात्वा सम्यक्ततो देवानृषींश्चापि
 पितृन्स्वकार् ॥ संतर्पयेत्तथान्यांश्च नामगोत्रोक्तिपूर्वकम् ॥ ४८ ॥ उत्तीर्य वाससी धौते निर्मले परिधाय च ॥ उपस्पृश्य विधानेन तथोप
 स्थाय भास्करम् ॥ ४९ ॥ वेदमातृमावर्त्य पुण्यामष्टोत्तरं शतम् ॥ सौरमन्त्रांस्तथा चान्यांश्चिः परीत्य नमोदयि ॥ ५० ॥ वेदोक्तं त्रिषु वृणु स्नानं
 जप्यमुदाहृतम् ॥ ५१ ॥ स्त्रीशूद्रयोर्वारोहे वेदोक्तविधिवर्जितम् ॥ ततो ब्रजेन्मंदिरस्थं भक्त्या श्रीपुरुषोत्तमम् ॥ ५२ ॥ प्रक्षाल्य हरतो पादौ च
 उपस्पृश्य यथाविधि ॥ घृतेन स्नापयेद्देवं क्षीरेण तदनंतरम् ॥ ५३ ॥ मधुगंधोदकेनापि तीर्थचंदनवारिणा ॥ ततो बल्यगुणं श्रेष्ठं भक्त्या तं
 परिधापयेत् ॥ ५४ ॥ चंदनागुरुकपूरैः कुंकुमेन विलेपयेत् ॥ पूजयेत्परया भक्त्या पद्मैश्च पुरुषोत्तमम् ॥ ५५ ॥ संपूजयेत् जगन्नाथं
 भुक्तिमुक्तिप्रदं हरिम् ॥ धूपं चागुरुसंयुक्तं देहे देवस्य चाग्रतः ॥ ५६ ॥ धुग्मुले च सुनिष्पन्नं दहेद्घृतसमन्वितम् ॥ दीपं प्रज्वालये
 द्रक्त्या यथाशक्ति घृतेन वै ॥ ५७ ॥ अन्यांश्च दीपकान्दद्याद्वादशैव समाहितः ॥ गोघृतेन तु देवेशि तिलतैलेन वा पुनः ॥ ५८ ॥ नैवेद्यं पायसा
 प्रपशब्दकुलीवेटकानि च ॥ मोदकं फाणिकं चान्यत्फलानि च निवेदयेत् ॥ ५९ ॥ एवं पंचोपचारेण संपूज्य पुरुषोत्तमम् ॥ ६० ॥ नमः

३० ख०
अ० ६१

॥ ३२४ ॥

पुरुषोत्तमायेति जपेदष्टोत्तरं शतम् ॥ ६० ॥ ततः प्रसादयेदेवं दंडवत्प्रणिपत्य च ॥ ततोऽर्चयेद्गुरुं भक्त्या पुष्पवस्त्रानुलेपनैः ॥ ६१ ॥ नानयोरंतरं
 यस्माद्विद्यते विधिनंदिनि ॥ देवस्योपरि कुर्वीत मंडपं सुसमाहितः ॥ ६२ ॥ नानापुष्पैः सुविशदं विचित्रं मंडलं पुरः ॥ कृत्वावधारणं पञ्चाङ्गागरं
 कारयेन्निशि ॥ ६३ ॥ कथां च वासुदेवस्य गीतिकां चापि कारयेत् ॥ ध्यायन्पठन्स्तुवन्देवं प्रणयेद्रजनीं बुधः ॥ ६४ ॥ ततः प्रभाते विमले द्वादश्यां
 द्वादशैव तु ॥ निमंत्रयेद्भूतस्नातान्ब्राह्मणान्वेदपारगान् ॥ ६५ ॥ इतिहासपुराणज्ञाञ्छ्रोत्रियांसंयतेन्द्रियान् ॥ स्नात्वा सम्यग्विधानेन धौतवासा
 जितेन्द्रियः ॥ ६६ ॥ स्नापयेत्पूर्ववद्भक्त्या तत्रस्थं पुरुषोत्तमम् ॥ गंधैः पुष्पैः स्तूपहारैर्नैवेद्यैर्द्विपैकेस्तथा ॥ ६७ ॥ उपचारैर्वहुविधैः प्रणिपातैः प्रदक्षिणैः ॥
 जाप्यस्तुतिनमस्कारैर्गीतवाद्यैर्मनोहरेः ॥ ६८ ॥ संपूजयेवं जगन्नाथं ब्राह्मणान्पूजयेत्ततः ॥ द्वादशैव तु गास्तेभ्यो दत्त्वा कनकमेव च ॥ ६९ ॥
 छत्रोपानद्युगं चार्प्य कांस्यपात्रं च भक्तितः ॥ ततस्तान्भोजयेद्विप्रान्भोज्यं पायसपूर्वकम् ॥ ७० ॥ पक्वान्नं भक्ष्यभोज्यं च सगुडं शर्करान्वितम् ॥
 ततो भुक्त्वा सुसंतृप्तान्ब्राह्मणान्सुस्थमानसान् ॥ ७१ ॥ द्वादशैवोदकुंभांश्च ग्राहयेत्तान्समोदकान् ॥ दक्षिणां च यथाशक्ति विष्णुतुल्यं विरिंचिजे
 ॥ ७२ ॥ सुवर्णवस्त्रगोधान्यैर्द्रव्यैश्चान्यैर्वरेषु च ॥ संपूज्य तान्नमस्कृत्य इमं मंत्रमुदीरयेत् ॥ ७३ ॥ सर्वव्यापी जगन्नाथः शंखचक्रगदाधरः ॥
 अनादिनिधनो देवः प्रीयतां पुरुषोत्तमः ॥ ७४ ॥ इत्युच्चार्य ततो विप्रांस्त्रिः परिक्रम्य सादरम् ॥ प्रणम्य शिरसा भक्त्या साचार्यास्तान्विसर्जयेत्
 ॥ ७५ ॥ ततस्तान्ब्राह्मणान्भक्त्या चासीमांतमनुव्रजेत् ॥ अनुव्रज्य तु तान्विप्रात्रमस्कृत्य निवर्त्य च ॥ ७६ ॥ बांधवैः स्वजनैर्दुक्तस्ततो भुञ्जीत
 वाग्यतः ॥ एवं कृत्वा नरः सम्यक् नारी वा लभते फलम् ॥ ७७ ॥ अश्वमेधसहस्रस्य राजसूयशतस्य च ॥ अतीतं शतमुद्धृत्य पुरुषाणां नरोत्तमः
 ॥ ७८ ॥ भविष्यच्च शतं देवि दिव्यरूपधरोऽव्ययः ॥ सर्वलक्षणसंपन्नः सर्वालंकारभूषितः ॥ ७९ ॥ सर्वकामसमृद्धात्मा गुणरूपवयोऽन्वितः ॥
 स्तूयमानोऽथ गंधर्वैरप्सरोभिः समंततः ॥ ८० ॥ विमानेनार्कवर्णेन कामगेन स्थिरेण च ॥ पताकाध्वजयुक्तेन शतसूर्यप्रभेण च
 ॥ ८१ ॥ उद्योतयन्दिशः सर्वा आकाशे विगतकुलः ॥ युवा महाबलो धीमान्विष्णुलोकं स गच्छति ॥ ८२ ॥ तत्र कल्पशतं
 यावद्भुङ्क्ते भोगान्यथेप्सितान् ॥ स्तुतो मुनिवरेर्देवि तिष्ठेच्च विगतज्वरः ॥ ८३ ॥ यथा देवो जगन्नाथः शंखचक्रगदाधरः ॥ तथाऽसौ मुदितो
 देवि धृत्वा रूपं चतुर्भुजम् ॥ ८४ ॥ भुक्त्वा तत्र वरान्भोगान्क्रीडित्वा सुचिरं सति ॥ तदंते ब्रह्मसदनमायात्पत्निलकामदम् ॥ ८५ ॥ सिद्धवि
 द्वाधरेऽपि शोभितं सुरकिन्नरैः ॥ कालं नवतिकल्पं तु तत्र भुक्त्वा मृगं नरः ॥ ८६ ॥ रुद्रलोकं समायाति सुखदं सेवितं सुरैः ॥ सिद्धविद्याधरैः

यक्षैर्भूषितं दैत्यदानवैः ॥ ८७ ॥ अशीतिकल्पकालं तु तत्र भुक्त्वा सुखं नरः ॥ तदंते याति गोलोकं सर्वभोगसमन्वितम् ॥ ८८ ॥ सुरसि
 द्धान्सरोभिश्च शोभितं सुमनोहरम् ॥ तत्र सप्ततिकल्पं तु भुक्त्वा भोगानभीप्सितान् ॥ ८९ ॥ पश्चादायाति वै लोकं प्राजापत्यमनुत्तमम् ॥
 षष्टिकल्पं सुखं तत्र भुक्त्वा नानाविधं मुदा ॥ ९० ॥ तदंते शक्रभवनं नानाश्रयं समाव्रजेत् ॥ आगत्य तत्र पञ्चाशत्कल्पं भुक्त्वा सुखं
 नरः ॥ ९१ ॥ प्रपद्यतेऽमरगृहान्विमनैः समलङ्कृतान् ॥ चत्वारिंशत्कल्पकालं भोगान्भुक्त्वा सुदुर्लभान् ॥ ९२ ॥ नाक्षत्रं लोकमायाति नानासौर्य
 समन्वितम् ॥ तत्र भुक्त्वा वरान्भोगांश्चिंशत्कल्पं यथेप्सितान् ॥ ९३ ॥ तस्माद्गच्छति तं लोकं शशांकस्य विरिञ्चिजे ॥ यत्र तिष्ठति सोमोऽसौ सर्वं
 देवैरलङ्कृतः ॥ ९४ ॥ तत्र विंशतिकल्पं तु भुक्त्वा भोगं सुदुर्लभम् ॥ आदित्यस्य ततो लोकमायाति सुरपूजितम् ॥ ९५ ॥ तत्र भुक्त्वा शुभान्भोगान्दश
 कल्पं मुनिर्वृतः ॥ तस्मादायाति भवनं गंधर्वाणां सुदुर्लभम् ॥ ९६ ॥ तत्र भोगान्समस्तांश्च कल्पमेकं यथामुखम् ॥ भुक्त्वा चायाति मेदिन्यां राजा
 भवति धार्मिकः ॥ ९७ ॥ चक्रवर्ती महावीर्यो गुणैः सर्वैरलङ्कृतः ॥ कृत्वा राज्यं तु धर्मेण यज्ञैरिष्टा सदक्षिणैः ॥ ९८ ॥ तदंते योगिनां लोकं गत्वा
 मोक्षप्रदं शिवम् ॥ तत्र भुक्त्वा वरान्भोगान्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ ९९ ॥ तस्मात्पुनरिहायातो जायते योगिनां कुले ॥ १०० ॥ प्रवरे वैष्णवे भद्रे दुर्लभे
 साधुसंमते ॥ चतुर्वेदी विप्रवरो ब्रह्मयज्ञपरः सति ॥ १०१ ॥ वैष्णवं योगमासाद्य कैवल्यं मोक्षमाप्नुयात् ॥ एवं यात्राफलं तुभ्यं प्रोक्तं श्रीपुरुषोत्तमे ॥ १०२ ॥
 भुक्तिमुक्तिप्रदं नृणां किमन्यच्छ्रेतुमिच्छसि ॥ १०३ ॥ इति श्रीबृहन्नारादयपुराणोत्तरभागे मोहिनीवसुसंवादे पुरुषोत्तमक्षेत्रमाहात्म्ये पुरुषोत्तमक्षेत्रयात्रा
 फलवर्णनं नामैकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ वसिष्ठ उवाच ॥ एतच्छ्रुत्वा तु भूपाल मोहिनी विधिनंदिनी ॥ पुरुषोत्तममाहात्म्यं भुक्तिमुक्तिप्रदाय
 कम् ॥ १ ॥ पुनः प्रपच्छ तं विप्रं वसुं स्वस्य पुरोहितम् ॥ मोहिन्युवाच ॥ श्रुतमत्यद्भुतं विप्र पुरुषोत्तमसंभवम् ॥ २ ॥ माहात्म्यं चाधुना ब्रूहि प्रयाग
 स्यापि सुव्रत ॥ तीर्थराजः प्रयागाख्यः श्रुतः पूर्वं मया गुरो ॥ ३ ॥ तन्माहात्म्यं ममाख्याहि तीर्थयात्राविधानमुक्त्वा ॥ स मान्यानां विशेषाणां तीर्थानां गमने
 द्विज ॥ ४ ॥ यत्कर्तव्यं च विधिना नृभिर्द्धर्मपरायणैः ॥ तच्छ्रुत्वा स द्विजो राजन्मोहिन्या भाषितं वचः ॥ ५ ॥ सामान्यविधिपूर्वं तत्प्रयागाख्यानमब्रवीत् ॥
 वसुरुवाच ॥ शृणु भद्रे प्रवक्ष्यामि तीर्थभिगमने विधिम् ॥ ६ ॥ यं समाश्रित्य मनुजो यथोक्तं फलमाप्नुयात् ॥ तीर्थाभिगमनं पुण्यं यज्ञैरपि विशिष्यते
 ॥ ७ ॥ अनुपोष्य त्रिरात्राणि तीर्थान्यप्यभिगम्य च ॥ अदत्त्वा काचनं गाश्च दारिद्र्यो जायते नरः ॥ ८ ॥ अग्निहोमादिभिर्यज्ञैरिष्टा विपुलदक्षिणैः ॥ न
 तत्फलमवाप्नोति तीर्थाभिगमनेन यत् ॥ ९ ॥ अज्ञानेनापि यत्स्थेह तीर्थाभिगमनं भवेत् ॥ सर्वकामसमृद्धः स स्वर्गलोके मदीयते ॥ १० ॥

स्थानं च लभते नित्यं धनधान्यसमाकुलम् ॥ ऐश्वर्यज्ञानसंपूर्णः सदा भवति भोगवान् ॥ ११ ॥ तारिताः पितरस्तेन नरकात्प्रपितामहाः ॥
 यस्य हस्तो च पादौ च मनश्चैव सुसंयतम् ॥ १२ ॥ विद्या तपश्च कीर्तिश्च स तीर्थफलमश्नुते ॥ प्रतिग्रहादपावृत्तः संतुष्टो येन केनचित् ॥ १३ ॥
 अहंकारविमुक्तश्च स तीर्थफलमाप्नुयात् ॥ अकल्पको निरारम्भो लब्धाहारो जितेन्द्रियः ॥ १४ ॥ विमुक्तः सर्वसंगैस्तु स तीर्थफलभाग्भवेत् ॥
 तीर्थान्यनुसन्धीरः श्रद्धावानः समाहितः ॥ १५ ॥ कृतपापो विशुद्ध्येतुं किं पुनः शुद्धकर्मकृत् ॥ अथर्द्धावानः पापातो नास्तिकोऽच्छिन्नसंशयः
 ॥ १६ ॥ हेतुनिष्ठश्च पंचैते न तीर्थफलभागिनः ॥ नृणां पापकृतां तीर्थं पापस्य शमनं भवेत् ॥ १७ ॥ यथोक्तफलदं तीर्थं भवेच्छुद्धात्मानां
 नृणाम् ॥ कामं क्रोधं च लोभं च यो जित्वा तीर्थमाविशेत् ॥ न तेन किञ्चिदप्राप्तं तीर्थाभिगमनाद्भवेत् ॥ तीर्थानि च यथोक्तेन विधिना
 संचरन्ति ये ॥ सर्वद्वंद्वसहा धीरास्ते नराः स्वर्गगामिनः ॥ १८ ॥ गंगादितीर्थेषु वसन्ति मत्स्या देवालये पक्षिगणाश्च संति ॥ भावो
 जिज्ञतास्ते न फलं लभन्ते तीर्थाच्च देवायतनाच्च मुरुयात् ॥ १९ ॥ भावं ततो हृत्कमले निधाय तीर्थानि सेवेत समाहितात्मा ॥
 या तीर्थयात्रा कथिता मुनींद्रैः कृता प्रयुक्ता ह्यनुमोदिता च ॥ २० ॥ तां ब्रह्मचारी विधिवत्करोति सुसंयतो गुरुणा संनियुक्तः ॥
 सर्वस्वनशोऽप्यथ बाल्यपक्षे स ब्राह्मणनग्रत एव कृत्वा ॥ २१ ॥ यज्ञाधिकारेऽप्यथवा निवृत्ते विप्रस्तु तीर्थानि परिभ्रमेच्च ॥ तीर्थे
 प्लवं यज्ञफलं हि यस्मात्प्रोक्तं मुनींद्रैरमलस्वभावेः ॥ २२ ॥ यस्वेष्टिष्ठेष्वाधिकारितास्ति वरं गृहं गृहधर्माश्च सर्वे ॥ एवं गृहस्थाश्रमसं
 स्थितस्य तीर्थे गतिः पूर्वतरेर्निषिद्धा ॥ सर्वाणि तीर्थान्यपि चाग्निहोत्रतुल्यानि नैवेति वदन्ति केचित् ॥ २३ ॥ यो यः कश्चित्तीर्थयात्रां तु गच्छे
 त्सुसंयतः स च पूर्वं गृहेषु ॥ कृतावासः शुचिरग्रभूतः संपूजयेद्भक्तिनम्रोऽप्येकः ॥ २४ ॥ देवान्पितॄन्ब्राह्मणान्पूजयेच्च ॥ २५ ॥ एव कुर्वन्तस्तस्य तीर्थयात्रादुक्तं फलं तत्प्रयात्रात्र संदेहलेशः ॥ २६ ॥
 गच्छन्देशान्तरं यस्तु श्राद्धं कुर्यात्स सर्पिषा ॥ यात्रार्थमिति तत्प्रोक्तं पुण्येऽप्यसंशयः ॥ २७ ॥ प्रयागे तीर्थयात्रायां पितृमातृवियोगतः ॥
 कचानां वपनं कुर्याद् वृथा न विकचो भवेत् ॥ २८ ॥ उद्यतश्चेद्दयां गंतुं शक्नुवन् कृत्वा विधानतः ॥ वि कार्पटीवेपं कृत्वा ग्रामप्रवक्षिणाम् ॥ २९ ॥
 ततो ग्रामांतरं गत्वा श्राद्धशेषस्य भोजनम् ॥ ततः प्रतिदिनं गच्छेत्प्रतिग्रहविवर्जितः ॥ ३० ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्य स्यात्फलं गच्छतो गयाम् ॥
 वलीवर्दसमारूढस्तीर्थं यो याति सुव्रते ॥ ३१ ॥ नरके वसते घोरे गवां क्रोधो हि दारुणः ॥ सलिलं च न गृह्णाति पितरस्तस्य देहिनः ॥ ३२ ॥

पेश्यालोभमोहाद्वा गच्छेद्यानेन यो नरः ॥ निष्फलं तस्य तत्तीर्थं तस्माद्यानं विवर्जयेत् ॥ ३३ ॥ गोयाने गोवधः प्रोक्तो ह्ययाने तु निष्फलम् ॥
नरयाने तदद्वं स्यात्पद्म्यां तच्च चतुर्गुणम् ॥ ३४ ॥ वर्षातपादिके छत्री दंडी शर्करकंटके ॥ शरीरत्राणकामोऽसौ सोपानत्कः सदा व्रजेत् ॥ ३५ ॥
तीर्थं प्राप्यानुषंगेण स्नानं तीर्थं समाचरेत् ॥ ज्ञानजं फलमाप्नोति तीर्थयात्राफलं न तु ॥ ३६ ॥ षोडशांशं स लभते यः परार्थेन गच्छति ॥
अद्वं तीर्थफलं तस्य यः प्रसंगेन गच्छति ॥ ३७ ॥ तीर्थेषु ब्राह्मणं नैव परीक्षेत कदाचन ॥ अत्रार्थिनमनुप्राप्तं भोज्यं तं मनुरब्रवीत् ॥ ३८ ॥
सक्तुभिः पिंडदानं च संयावैः पायसेन वा ॥ बदरामलकैर्वापि पिण्याकैर्वा सुलोचने ॥ ३९ ॥ श्राद्धं तु तत्र कर्तव्यमर्चावाहनवर्जितम् ॥
श्रद्धाक्षुभ्रपापानां नैव दृष्टिहतं च यत् ॥ ४० ॥ श्राद्धं तु तैर्थिकं प्रोक्तं पितृणां तृप्तिकारकम् ॥ अकालेऽप्यथवा काले तीर्थश्राद्धं तथा नरैः ॥ ४१ ॥
प्राप्तैरेव सदा तत्र कर्तव्यं पितृतर्पणम् ॥ विलंबो नैव कर्तव्यो नैव विघ्नं समाचरेत् ॥ ४२ ॥ प्रतिकृतिं कुशमयीं तीर्थवारिणि मज्जयेत् ॥ यमुद्दिश्य
विशालाक्षि सोऽष्टमांशं फलं लभेत् ॥ ४३ ॥ कुरोऽसि कुशपुत्रोऽसि ब्रह्मणा निर्मितः पुरा ॥ त्वयि स्नाते तु स स्नातो यस्येदं ग्रंथिवन्धनम् ॥ ४४ ॥
मुण्डनं चोपवासश्च सर्वतीर्थेष्वयं विधिः ॥ वर्जयित्वा कुरुक्षेत्रं विशालां विरजां गयाम् ॥ ४५ ॥ भौमानामथ तीर्थानां पुण्यत्वे कारणं शृणु ॥
यथा शरीरस्योद्देशाः केचिन्मुख्यतमाः स्मृताः ॥ ४६ ॥ प्रभावादद्गुताद्भूमेः सलिलस्य च तेजसः ॥ परिग्रहान्मुनीनां च तीर्थानां पुण्यता
स्मृता ॥ ४७ ॥ गंगां संप्राप्य यो देविमुण्डनं नैव कारयेत् ॥ क्रिया तस्याक्रिया सर्वा तीर्थद्रोही भवेत्तथा ॥ ४८ ॥ गंगायां भास्करक्षेत्रे मुण्डनं यो न कार
येत् ॥ स कोटिकुलसंयुक्त आकल्पं रौरवं व्रजेत् ॥ ४९ ॥ गंगां प्राप्य सारिच्छ्रेष्ठां कल्पांतपापसंचयाः ॥ केशानाश्रित्य तिष्ठति तस्मात्तान्परिवर्ज
येत् ॥ ५० ॥ यावति नखलोमानि गंगातोये पतन्ति वै ॥ तावद्र्षसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते ॥ ५१ ॥ प्रयागव्यतिरेके तु गंगायां मुण्डनं न
हि ॥ योऽन्यथा कुरुते मोहात्स महारौरवं विशेत् ॥ ५२ ॥ स जीवत्पितृको यस्तु तीर्थं प्राप्य विधानवित् ॥ क्षौरं समाचरेन्नैव श्मश्रूणां वपनं
सति ॥ ५३ ॥ गयादावपि देवेशि श्मश्रूणां वपनं विना ॥ न क्षौरं मुनिभिः सर्वैर्निषिद्धं चेति कीर्तितम् ॥ ५४ ॥ सश्मश्रुकेशवपनं मुण्डनं तद्विदु
र्बुधाः ॥ न क्षौरं मुण्डनं सुष्ठु कीर्तितं वेदवेदिभिः ॥ ५५ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे बृहदुपाख्याने उत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे प्रयागराजमाहात्म्ये
तीर्थविधिर्नाम द्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ वसुस्त्वाच ॥ शृणु मोहिनि वक्ष्यामि माहात्म्यं वेदसंमतम् ॥ प्रयागस्य विधानेन स्नात्वा यत्र विशु
ध्यति ॥ १ ॥ कुरुक्षेत्रसमा गंगा यत्र तत्रावगाहिता ॥ तस्मादशृणुणा प्रोक्ता यत्र विध्येन संगता ॥ २ ॥ तस्माच्छतयुगा प्रोक्ता काश्यामुत्तरवाहिनी ॥

काश्याः शतगुणा प्रोक्ता गंगा यवार्कजान्विता ॥ ३ ॥ सहस्रगुणिता सापि भवेत्पश्चिमवाहिनी ॥ सा देवि वशीनादेव महाहत्याविहारिणी ॥ ४ ॥
 पश्चिमाभिमुखी गंगा कालिया सह संगता ॥ हन्ति कल्पशतं पापं सा माघे देवि दुर्लभा ॥ ५ ॥ अमृतं कथ्यते भद्रे सा वेणी भुवि संगता ॥
 यस्यां माघे मुहूर्तं तु देवानामपि दुर्लभम् ॥ ६ ॥ पृथिव्यां यानि तीर्थानि पुर्यः पुण्यास्तथा सति ॥ स्नातुमार्थाति ता वेण्यां माघे मकरभा
 स्करे ॥ ७ ॥ ब्रह्मविष्णुमहादेवा रुद्रादित्यमरुद्गणाः ॥ गंधर्वा लोकपालाश्च यक्षकिन्नरगुह्यकाः ॥ ८ ॥ अणिमादिगुणोपेता ये चान्ये
 तत्त्वदर्शिनः ॥ ब्रह्मणी पार्वती लक्ष्मीः शर्चा मेधाऽदिती रतिः ॥ ९ ॥ सर्वास्ता देवपत्न्यश्च तथानागांगनाः शुभे ॥ घृताची मेनका
 रंभाप्युर्वशी च तिलोत्तमा ॥ १० ॥ गणाश्चाप्सरसां सर्वे पितृणां च गणास्तथा ॥ स्नातुमार्थाति ते सर्वे माघे वेण्यां विरंचिजे ॥ ११ ॥ कृते
 युगे स्वरूपेण कलौ प्रच्छन्नरूपिणः ॥ सर्वतीर्थानि कृष्णानि पापिनां संगदोषतः ॥ १२ ॥ भवंति शुक्लवर्णानि प्रयागे माघमज्जनात् ॥ मकरस्थे
 रवौ माघे गोविदाच्युत माधव ॥ १३ ॥ स्नानेनानेन मे देव यथोक्तफलदो भव ॥ इमं मंत्रं समुच्चार्य स्नायान्मौनं समाश्रितः ॥ १४ ॥ वासुदेवं
 हरिं कृष्णं माधवं च स्मरेत्पुनः ॥ तप्तेन वारिणा स्नानं यद्गृहे क्रियते नरैः ॥ १५ ॥ पृथग्देन फलं तद्धि मकरस्थे दिवाकरे ॥ वहिः स्नानं
 तु वाप्यादौ द्वाशाब्दफलं स्मृतम् ॥ १६ ॥ तडागे द्विगुणं तद्धि नद्यादौ तच्चतुर्गुणम् ॥ दशधा देवलाते च महानद्यां च तच्छतम् ॥ १७ ॥ चतु
 र्गुणशतं तच्च महानद्योस्तु संगमे ॥ सहस्रगुणितं सर्वं तत्फलं मकरे रवौ ॥ १८ ॥ गंगायां स्नानमात्रेण प्रयागे तत्प्रकीर्तितम् ॥ गंगां ये चा
 वगाहन्ति माघे मासि सुलोचने ॥ १९ ॥ चतुर्गुणसहस्रं ते न पतन्ति सुरालयात् ॥ शतेन गुणितं माघे सहस्रं विधिनंदिनि ॥ २० ॥
 निर्दिष्टमृषिभिः स्नानं गंगायमुनसंगमे ॥ पापैर्धुवि भास्व्य दाहायेमं प्रजापतिः ॥ २१ ॥ प्रयागं विदधे देवि प्रजानां हितकाम्यया ॥
 स्नानस्थानमिदं सम्यक् सितासितजलं किला ॥ २२ ॥ पापपृथग्भूनां हि ब्रह्मणा निर्मितं पुरा ॥ सितासिता तु या धारा सरस्वत्या विदर्भिता ॥
 ॥ २३ ॥ तं मार्गं ब्रह्मलोकस्य मुष्टिकर्ता ससर्ज वै ॥ ज्ञानदो भानसे माघो न तु मोक्षफलप्रदः ॥ २४ ॥ हिमवत्पृष्ठीयेषु सर्वपापप्रणाशनः ॥
 वेदविद्भिर्विनिर्दिष्ट इन्द्रलोकप्रदो हि सः ॥ सर्वमासोत्तमो माघो मोक्षदो बदरीवने ॥ २५ ॥ पापहा दुःखहारी च सर्वकामफलप्रदः ॥ रुद्रलोक
 प्रदो माघो नार्मदे परिकीर्तितः ॥ २६ ॥ सास्वतौघविष्वंसी सर्वलोकसुखप्रदः ॥ विशालफलदो माघो विशालाया प्रकीर्तितः ॥ २७ ॥
 पापघनदवाग्निश्च गर्भवासविनाशनः ॥ विष्णुलोकाय मोक्षाय जाद्ववः परिकीर्तितः ॥ २८ ॥ सरयुर्गंडकी सिंधुश्चंद्रभागा च कौशिकी ॥ तापी

वृ.मा.पु.
॥ ३२७ ॥

गोदावरी भीमा पयोष्णी कृष्णवर्णिका ॥ २९ ॥ कावेरी तुंगभद्रा च यास्तथान्याः समुद्रगाः ॥ तासु स्नाथी नरो याति स्वर्गलोकं विक-
ल्मपः ॥ ३० ॥ नैमिषे विष्णुसारूप्यं पुष्करे ब्रह्मणोऽतिकम् ॥ आखंडलस्य लोको हि कुक्षेत्रे च माघतः ॥ ३१ ॥ माघो देवद्वंदे देवि योग-
सिद्धिफलप्रदः ॥ प्रभासे मकरादित्यं स्नात्वा रुद्रगणो भवेत् ॥ ३२ ॥ देविकायां देवदेहो नरो भवति माघतः ॥ माघस्नानेन विधिजे गोमत्यां
न पुनर्भवः ॥ ३३ ॥ हेमकूटे महाकाले अकारे ह्यपरे तथा ॥ नीलकंठार्जुने माघो रुद्रलोकप्रदो मतः ॥ ३४ ॥ सर्वासं सरितां देवि संपूरो
माकरे रवौ ॥ स्नानेन सर्वकामानां प्राप्त्यै ज्ञेयो विचक्षणैः ॥ ३५ ॥ माघस्तु प्राप्यते धन्यैः प्रयागे विधिर्नदिनि ॥ अपुनर्भवदं तत्र सितासित-
जलं यतः ॥ ३६ ॥ गायंति देवाः सततं दिविष्ठा माघः प्रयागे किल नो भविष्यति ॥ स्नाता नरा यत्र न गर्भवेदनां पश्यंति तिष्ठन्ति च विष्णु-
सन्निधौ ॥ ३७ ॥ तीर्थैर्वर्तैर्दानतपोभिरध्वरैः सार्द्धं विधात्रा तुलया धृतं पुनः ॥ माघः प्रयागश्च तयोर्द्वयोरभून्माघो गरीयांश्चतुराननात्मजे ॥ ३८ ॥
वातांबुपर्णाशनदेहशेषेस्तपोभिरुद्यैश्चिरकालसंचितैः ॥ योगैश्च संयांति नरास्तु यां गतिं स्नानात्प्रयागस्य हि यांति तां गतिम् ॥ ३९ ॥ स्नाता
हि ये माकरभास्क्रोदये तीर्थे प्रयागे सुरसिंधुसंगमे ॥ तेषां गृहद्वारप्रलं करोति भृंगावली कुंजरकर्णताडिता ॥ ४० ॥ यो राजसूयाख्यसमाध्वरस्य
स्नानात्फलं संप्रददाति चाखिलम् ॥ पापानि सर्वाणि निहत्य लीलया नूनं प्रयागः स कथं न वर्ण्यते ॥ ४१ ॥ चतुर्वेदिषु यत्पुण्यं सत्यवादिषु
चैव हि ॥ स्नात एव तदामोति गंगाकालिदिसंगमे ॥ ४२ ॥ तत्राभिषेकं कुर्वीत संगमे शंसितव्रतः ॥ तुल्यं फलप्रवाप्नोति राजसूयाश्वमेधयोः
॥ ४३ ॥ पंचयोजनविस्तीर्णं प्रयागस्य तु मंडलम् ॥ प्रवेशादस्य भूमौ तु अश्वमेधः पदे पदे ॥ ४४ ॥ ग्रीणि कुंडानि सुभगे तेषां मध्ये
तु जाह्नवी ॥ प्रयागस्य प्रवेशेन पापं नश्यति तत्क्षणात् ॥ ४५ ॥ मासमेकं नरः स्नात्वा प्रयागे नियतैर्द्रियः ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो यथा दृष्टं
स्वयंभुवा ॥ ४६ ॥ शुचिस्तु प्रयतो भूत्वाऽर्हिसकः श्रद्धयान्वितः ॥ स्नात्वा मुच्यते पापेभ्यो गच्छेच्च परमं पदम् ॥ ४७ ॥ नैमिषं पुष्करं चैव
गोतीर्थं सिंधुसागरम् ॥ गया च धेनुकं चैव गंगासागरसंगमः ॥ ४८ ॥ एते चान्ये च बहवो ये च पुण्याः शिलोच्चयाः ॥ दश तीर्थसहस्राणि त्रिंश-
त्कोट्यस्तथा पराः ॥ ४९ ॥ प्रयागे संस्थिता नित्यमेधमाना मनीषिणः ॥ ग्रीणि वान्यग्निकुंडानि तेषां मध्ये तु जाह्नवी ॥ ५० ॥ प्रयागादि विनि-
ष्कांता सर्वतीर्थपुरस्कृता ॥ तपनस्य सुता देवी त्रिषु लोकेषु विश्रुता ॥ ५१ ॥ यमुना गंगया सार्द्धं संगता लोकपावनी ॥ गंगयमुनयोर्मध्ये प्रविश्या-
यत्परं स्मृतम् ॥ ५२ ॥ प्रयागस्य तु तीर्थस्य कलां नाहति योऽहरीम् ॥ तिस्रः कोटयोऽहंकोटी च तीर्थानां पापुष्पणीय ॥ ५३ ॥ विवि-

४० ख-
अ० ६३

॥ ३२७ ॥

भुव्यतरिक्षं च जाह्नव्या तानि सात च ॥ प्रयाग समाधत्वाय कबलाश्वतरावुभा ॥ ५४ ॥ भागवत्यथवा चषा वषा वषा प्रजापतेः ॥ तत्र
 वेदाश्च यज्ञाश्च स्मृतिर्मतः समास्थिताः ॥ ५५ ॥ प्रजापतिमुपासंते ऋषयश्च तपोधनाः ॥ यजंति ऋतुभिर्देवास्तथा ऋधराः सति ॥ ५६ ॥
 ततः पुण्यतमो नास्ति त्रिषु लोकेषु सुदुरी ॥ प्रभावात्सर्वतीर्थेभ्यः प्रभवत्यधिकस्तथा ॥ ५७ ॥ तत्र दृष्ट्वा तु तत्तीर्थं प्रयागं परमं पदम् ॥
 मुच्यन्ते सर्वपापेभ्यः शशांक इव राहुणा ॥ ५८ ॥ ततो गत्वा प्रयागं तु सर्वदेवाभिरसितम् ॥ ब्रह्मचारी वसन्मासं पितृन्देवाश्च तर्पयन् ॥ ५९ ॥
 इप्सितांलभते कामान्यत्र तत्राभिसंगतः ॥ सितासिते तु यो मन्वेदपि पापशतावृतः ॥ ६० ॥ मकरस्थे रवौ माघे न स भूयस्तु गर्भगः ॥ दुर्जया
 वेष्णवी मायादेवैरपि सुदुस्त्यजा ॥ ६१ ॥ प्रयागे दहते सा तु माघे मासि विरंचिजे ॥ तेषु तेषु च लोकेषु भुक्त्वा भोगाननेकशः ॥ ६२ ॥ पश्चाच्च
 क्रिणि लीयते प्रयागे माघमज्जिनः ॥ उपस्पृशति यो माघे मकराकं सितासिते ॥ ६३ ॥ तस्य पुण्यस्य संख्या नो चित्रगुप्तोऽपि वेत्त्यलम् ॥ राज
 मयसहस्रस्य वाजपेयशतस्य च ॥ फलं सितासिते माघे स्नातानां भवति ध्रुवम् ॥ ६४ ॥ आकल्पजन्मभिः पापं संचितं मनुजेस्तु यत् ॥
 तद्भवेद्भस्मसांमाघे स्नातानां तु सितासिते ॥ ६५ ॥ गंगायमुनयोश्चैव संगमो लोकविदः ॥ स एव कामिकं तीर्थं तत्र स्नानेन भक्तिः ॥ ६६ ॥
 यस्य यस्य च यः कामस्तस्य तस्य भवेद्भिः सः ॥ भोगकामस्य भोगाः स्युः स्यात् ॥ कामिनः ॥ ६७ ॥ स्वर्गः स्यात्स्वर्गकामस्य मोक्षः
 स्यान्मोक्षकामिनः ॥ कामप्रदानि तीर्थानि त्रैलोक्ये यानि कानि च ॥ ६८ ॥ तानि तत्रैव सेवन्ते प्रयागं मकरं रवौ ॥ इन्द्रिारे प्रयागे
 च गंगासागरसंगमे ॥ ६९ ॥ स्नात्वेव ब्रह्मणो विष्णोः शिवस्य च पुरं ब्रजेत् ॥ सितासिते ॥ वस्नानं माघमासे सुलोचने ॥ ७० ॥ न दत्ते
 पुनरावृत्तिं कल्पकोटिशतैरपि ॥ सत्यवादी जितक्रोधो हार्दिसां परमां श्रितः ॥ ७१ ॥ धर्मात्तुमा ॥ तत्त्वज्ञो गोब्राह्मणहिते रतः ॥ गंगायमुनयोर्मध्ये
 स्नातो मुच्येत किल्बिषात् ॥ ७२ ॥ मनसा चितितान्कामांस्तत्र प्राप्नोति पुष्कलान् ॥ ७३ ॥ सहस्रेण कुरुक्षेत्रे रविग्रहे ॥ ७४ ॥ यत्फलं लभते माघे
 वेण्यां तत्तु दिने दिने ॥ गवां शतसहस्रस्य सम्यग्दत्तस्य यत्फलम् ॥ ७५ ॥ प्रयागे माघमासे तु ज्येष्ठं स्नातस्य तत्फलम् ॥ योगाभ्यासेन यत्पुण्यं
 संवत्सरशतत्रये ॥ ७६ ॥ प्रयागे माघमासे तु ज्येष्ठं स्नानेन यत्फलम् ॥ नाश्वमेधसह ॥ तत्फलं लभते सति ॥ ७७ ॥ ज्येष्ठस्नानफलं माघे
 पुरा कांचनमालिनी ॥ राक्षसाय ददौ प्रीत्या तेन मुक्तः स पापकृत् ॥ ७८ ॥ ज्येष्ठात्पापक्षयो जातः सप्तविंशतिभिर्दिनेः ॥ स्नानेन
 यदभूत्पुण्यं तेन देवत्वमागता ॥ ७९ ॥ रमणा तु कैलासे गिरिजायाः प्रिया सखी ॥ जातिस्मरा तथा जाता प्रयागस्य प्रसा
 दतः ॥ ८० ॥ अवंतीविषये राजा वासराजोऽभवत्पुरा ॥ नर्मदातीर्थमासाद्य राजसूयं चकार सः ॥ ८० ॥ अथैः षोडशभिस्तत्र स्वर्गयूप

६.भा.पु.
॥ ३२८ ॥

विराजितैः ॥ स्वर्णभूषणभूषाढ्यै रेजे सोऽपि यथाविधि ॥ ८१ ॥ प्रददौ धान्यपराशिं च द्विजेभ्यः पर्वतोपमम् ॥ श्रद्धावान्देवताभक्तो गोप्र
दश्च सुवर्णदः ॥ ८२ ॥ ब्राह्मणो भद्रको नाम मूर्खो हीनकुलस्तथा ॥ कृषीबलोऽधमाचारः सर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ ८३ ॥ सीरकर्मसमुद्दिमो बंधुभिश्च
स वंचितः ॥ इतस्ततः परिक्रम्य निर्गतोऽदृष्टपीडितः ॥ ८४ ॥ देवतो ज्ञानमाश्रित्य प्रयागं समुपागतः ॥ महामार्घी पुरस्कृत्य सन्नो तत्र दिन
त्रयम् ॥ ८५ ॥ अनघः स्नानमात्रेण समभूत्स द्विजोत्तमः ॥ प्रयागाच्चलितस्तस्माद्ययौ यस्मात्समागतः ॥ ८६ ॥ स राजा सोऽपि वै विप्रो विपद्वा
वेकदा तदा ॥ तयोर्गतिः समा दृष्टा देवराजस्य सन्निधौ ॥ ८७ ॥ तेजो रूपं बलं ह्येणं देवयानं विभूषणम् ॥ माला च पारिजातस्य नृत्यं गीतं
समं तयोः ॥ ८८ ॥ इति दृष्ट्वा हि माहात्म्य क्षेत्रस्य कथमुच्यते ॥ माघः सितासिते भद्रे राजसूयसमो न च ॥ ८९ ॥ धनुर्विशतिविस्तीर्णे सित
नीलांबुसंगमे ॥ माघादपुनरावृत्ती राजसूयात्पुनर्भवेत् ॥ ९० ॥ कंवलाश्वतरौ नागौ विपुले यमुनातटे ॥ तत्र स्नात्वा च पीत्वा च सर्वपापैः
प्रमुच्यते ॥ ९१ ॥ तत्र गत्वा च संस्थाने महादेवस्य धीमतः ॥ नरस्तारयते पुंसो दश पूर्वान्दशावरान् ॥ ९२ ॥ कूपं चैव तु तत्रास्ति प्रतिष्ठानेऽति
विश्रुतम् ॥ तत्र स्नात्वा पितृन्देवान्संतर्प्य यतमानसः ॥ ९३ ॥ ब्रह्मचारी जितकोधस्त्रिरात्रं योऽत्र तिष्ठति ॥ सर्वपापविशुद्धात्मा सोऽश्वमेधफलं
लभेत् ॥ ९४ ॥ उत्तरेण प्रतिष्ठानाद्वागीरथ्याश्च पूर्वतः ॥ हंसप्रतपनं नाम तीर्थं लोकेषुविश्रुतम् ॥ ९५ ॥ अश्वमेधफलं तत्र स्नानमात्रेण लभ्यते ॥
यावच्चंद्रश्च सूर्यश्च तावत्स्वर्गे महीयते ॥ ९६ ॥ ततो भोगवतीं गत्वा वासुकेहस्तरिणं च ॥ दशाश्वमेधिकं नाम तत्तीर्थं परमं स्मृतम् ॥ ९७ ॥ तत्र
कृत्वाभिषेकं तु वाजिमेधफलं लभेत् ॥ धनाढ्यो रूपावान्दशो दाता भवति धार्मिकः ॥ ९८ ॥ चतुर्वेदिषु यत्पुण्यं सत्यवादिषु यत्फलम् ॥ अहिं
सायां तु यो धर्मो गमनात्तस्य तत्फलम् ॥ ९९ ॥ पायतेश्चोत्तरे कूले प्रयागस्य तु दक्षिणे ॥ ऋणमोचनक नाम तीर्थं तु परमं स्मृतम् ॥ १०० ॥
एकरात्रोपितः स्नात्वा ऋणैः सर्वैः प्रमुच्यते ॥ स्वर्गलोकमवाप्नोति ह्यमरश्च तथा भवेत् ॥ १०१ ॥ त्रिकालमेकस्नायी चाहारशुक्तिं य आचरेत् ॥
विश्वासघातपापात् त्रिभिर्मसैः स शुद्धयति ॥ १०२ ॥ कीर्तनाहभते पुण्यं दृष्ट्वा भद्राणि पश्यति ॥ अवगाह्य च पीत्वा च
पुनात्यासप्तमं कुलम् ॥ १०३ ॥ मकरस्थे रवौ माघे न स्नात्यनुदिते रवौ ॥ कथं पापैः प्रमुच्येत कथं वा त्रिदिवं ब्रजेत् ॥ १०४ ॥
प्रयागे वपने कुर्याद्दिगायां पिडपातनम् ॥ दानं दद्यात्कुरुक्षेत्रे वाराणस्यां तनुं त्यजेत् ॥ १०५ ॥ किं गयापिडदानेन कार्श्यां वा मरणेन किम् ॥
किं कुरुक्षेत्रदानेन प्रयागे मुंडनं यदि ॥ १०६ ॥ संवत्सरं दिमासौन पुनस्तीर्थं ब्रजेद्यदि ॥ मुंडनं चोपवासं च ततो यत्नेन कारयेत् ॥ १०७ ॥ प्रयागप्राप्तना

३० स०
अ० ६३

॥ ३२८ ॥

॥१॥ मुडन त्ववमारयत् ॥ सवान्कशान्समुद्रतः छदयदगुलद्वयम् ॥ १०८ ॥ कशमूलान्युपाश्रित्य सर्वपापानि देहिनाम् ॥ तिष्ठति तीर्थस्नानेन तस्मा
 त्तान्यत्र वापयेत् ॥ १०९ ॥ अमार्कपातश्रवणैर्युक्ता चेत्यौषमाघयोः ॥ अर्द्धोदयः स विज्ञेयः सूर्यपर्वशताधिकः ॥ ११० ॥ किंचिन्न्युने तु विधिजे महो
 दय इति स्मृतः ॥ अरुणोदयवेलायां शुक्ला माघस्य सप्तमी ॥ १११ ॥ प्रयागे यदि लभ्येत सहस्रार्कग्रहैः समा ॥ अयने कोटिपुण्यं स्याल्लसं
 तु विषुवे फलम् ॥ ११२ ॥ षडशीत्यां सहस्रं तु तथा विष्णुपदीषु च ॥ दानं प्रयागे कर्तव्यं यथाविभवविस्तरम् ॥ ११३ ॥ तेन तीर्थफलं चैव
 वर्धते विधिर्नदिनि ॥ गंगायमुनयोर्मध्ये यस्तु गां वै प्रयच्छति ॥ ११४ ॥ सुवर्णं मणिमुक्तां वा यदि वान्यं प्रतिग्रहम् ॥ पाटलां कपिलां भद्रे
 यस्तु तत्र प्रयच्छति ॥ ११५ ॥ स्वर्णशृंगीं रौप्यसुरां चैलकंठीं पयस्विनीम् ॥ सवत्सां श्रोत्रियं साधुं ग्राहयित्वा यथाविधि ॥ ११६ ॥ शुक्लां
 वरधरं शान्तिं धर्मज्ञं वेदपारगम् ॥ सा च गौस्तस्य दातव्या गंगायमुनसंगमे ॥ ११७ ॥ वासांसि च महार्हाणि रत्नानि विविधानि च ॥ यावन्तो
 रोमकूपाः स्युस्तस्या गोर्वत्सकस्य च ॥ ११८ ॥ तावद्र्षसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते ॥ यत्रासौ लभते जन्म सा गौस्तत्राभिजायते
 ॥ ११९ ॥ न च पश्यति नरकं दातारस्तेन कर्मणा ॥ उत्तरांश्च कुरुन्प्राप्य मोदते कालमक्षयम् ॥ १२० ॥ गवां शतसहस्रेभ्यो दद्या
 देकां पयस्विनीम् ॥ पुत्रान्दारास्तथा भृत्यान् गौरेकां प्रतितारयेत् ॥ १२१ ॥ तस्मात्सर्वेषु दानेषु गोदानं तु विशिष्यते ॥ दुर्गमे विषमे घोरे महा
 पातकसंकमे ॥ १२२ ॥ गौरेव रक्षां कुरुते तस्मादेया द्विजोत्तमे ॥ तीर्थे न प्रतिग्रहीयात्पुण्येष्वायतनेषु च ॥ १२३ ॥ निमित्तेषु च सर्वेषु
 ह्यप्रमत्तो भवेद्विजः ॥ स्वकार्ये पितृकार्ये वा देवताभ्यर्चनेऽपि वा ॥ १२४ ॥ विफलं तस्य तृतीर्थं यावत्तद्धनमश्नुते ॥ गंगायमुन
 योर्मध्ये यस्तु कन्यां प्रयच्छति ॥ १२५ ॥ न स पश्यति घोरं तु नरकं तेन कर्मणा ॥ उत्तरास्तु कुरुन् गत्वा मोदते कालमक्षयम्
 ॥ १२६ ॥ पुत्रान्दारांश्च लभते धार्मिकाद्रपसंयुतात् ॥ अधःशिरास्ततो धूममूर्द्धवाहुः पिवेन्नरः ॥ १२७ ॥ शतं वर्षसहस्राणां स्वर्गलोके
 महीयते ॥ परिभ्रष्टस्ततः स्वर्गादग्निहोत्री भवेन्नरः ॥ १२८ ॥ शुक्ला तु विपुलान्धोगास्तृतीर्थं लभते पुनः ॥ आ प्रयागात्प्रतिष्ठानान्मत्पुरो
 वासुकेर्हदात् ॥ १२९ ॥ कंबलाश्वतरौ नागौ नागादवहुमूलकात् ॥ एतत्प्रजापतेः क्षेत्रं त्रिषु लोकेषु विश्रुतम् ॥ १३० ॥ तत्र स्नात्वा दिवं
 याति ये मृतास्तेऽपुनर्भवाः ॥ न वेदवचनाच्चैव न लोकवचनादपि ॥ १३१ ॥ मतिरुत्क्रमणीया हि प्रयागमरणं प्रति ॥ दशतीर्थसहस्राणि पष्टिकोटय

३. ना. पु.

॥ ३२९ ॥

स्तथा पराः ॥ १३२ ॥ तत्रैव तेषां सान्निध्यं कीर्तितं विधिनंदिनि ॥ या गतियोंगयुक्तस्य सत्पथस्थस्य धीमतः ॥ १३३ ॥ सा गतिस्त्यजतः
प्राणान् गंगायमुनसंगमे ॥ बाधितो यदि वा दीनः क्रुद्धो वापि भवेन्नरः ॥ १३४ ॥ गंगायमुनमासाद्य यस्तु प्राणान्परित्यजेत् ॥ दीप्तकांचनव
र्णाभैर्विमानैः सूर्यकांतिभिः ॥ १३५ ॥ गंधर्वाप्सरसां मध्ये स्वर्गे मोदति मानवः ॥ ईप्सितौल्लभते कामान्वदंतीति मुनीश्वराः ॥ १३६ ॥ गीतवा
दित्रनिघोषैः प्रसुप्तः प्रतिबुध्यते ॥ यावन्न स्मरते जन्म तावत्स्वर्गे महीयते ॥ १३७ ॥ ततः गार्त्परिभ्रष्टः क्षीणकर्मात्र चागतः ॥ हिरण्यरत्नसं
पूर्णं समृद्धे जायते कुले ॥ १३८ ॥ तदेव संस्मरंस्तत्र विष्णुलोकं स गच्छति ॥ वटमूले श्रमासाद्य यस्तु प्राणान्परित्यजेत् ॥
॥ १३९ ॥ सर्वलोकानतिक्रम्य रुद्रलोकं स गच्छति ॥ तत्र ते द्वादशादित्यास्तपते रुद्रमाश्रिताः ॥ १४० ॥ निर्गच्छति जगत्सर्वं वटमूले स
दहते ॥ हरिश्च भगवांस्तत्र प्रजापतिपुरस्कृतः ॥ १४१ ॥ आस्ते तत्र पुटे देवि पादांगुष्ठं ध्यायन् ॥ १४२ ॥ उर्वशीपुलिने रम्ये विपुले हंसपां
दुरे ॥ १४२ ॥ परित्यजति यः प्राणाञ्छृणु तस्यापि यत्फलम् ॥ षष्टिवर्षसहस्राणि षष्टिवर्षादति ॥ १४३ ॥ वसेत्स पितृभिः सादं स्वर्गलोके
विरिंचिजे ॥ उर्वशीं च यदा पश्येद्देवल्लोके मुलोचने ॥ १४४ ॥ पूज्यते सततं देवर्षिगणध्वजैः ॥ ततः स्वर्गात्परिभ्रष्टः क्षीणकर्मा त्विहा
गतः ॥ १४५ ॥ उर्वशीसदृशीनां तु कांतानां लभते शतम् ॥ मध्ये नारीसहस्राणां बहूनां च पितृभ्यः ॥ १४६ ॥ दशग्रामसहस्राणां भोक्ता
शास्ता च मोहिनि ॥ कांचीनृपराज्येन सुप्तोऽसौ प्रतिबुध्यते ॥ १४७ ॥ भुक्त्वा तु विपुलान्भोगान् शतार्थं लभते पुनः ॥ शुक्लावरधरो नित्यं नियतः
स जितेंद्रियः ॥ १४८ ॥ एककालं तु भुञ्जानो मांसं योगपतिर्भवेत् ॥ सुवर्णालंकृतानां तु भुञ्जानो लभते शतम् ॥ १४९ ॥ पृथिव्यामासमुद्रायां
महाभोगपतिर्भवेत् ॥ धनधान्यसमायुक्तो दाता भवति नित्यशः ॥ १५० ॥ स भुक्त्वा विपुलान्भोगान् शतार्थं लभते पुनः ॥ कोटित्तिर्थं समासाद्य
यस्तु प्राणान्परित्यजेत् ॥ १५१ ॥ कोटिवर्षसहस्रान्तं स्वर्गलोके महीयते ॥ ततः स्वर्गादिहागते गणकर्मा नरोत्तमः ॥ १५२ ॥ सुवर्णमणिमु
क्तामे कुले जायेत रूपवान् ॥ अकामो वा सकामो वा गंगायां यो विपद्यते ॥ १५३ ॥ शक्रस्य लभत स्वर्गं नरकं तु न पश्यति ॥ हंससारसयुक्तेन
विमानेन स गच्छति ॥ १५४ ॥ अप्सरोगणसंकीर्णं सुप्तोऽसौ प्रतिबुध्यते ॥ ततः स्वर्गादिहायातः क्षीणकर्मा विरंचिजे ॥ १५५ ॥ योगिनां
श्रीमतां चापि स्वेच्छया लभते जनिम् ॥ गङ्गायमुनयोर्मध्ये करीषाणि तु धारयेत् ॥ १५६ ॥ अहीनांगो ह्यरोगश्च पंचेंद्रियसमन्वितः ॥
यावन्ति लोमकूपानि तस्य गात्रे तु धीमतः ॥ १५७ ॥ तावद्वर्षसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते ॥ ततः स्वर्गात्परिभ्रष्टो जंबूद्वीपपति

उ० ख०

अ० ६३

॥ ३२९ ॥

भवेत् ॥ १५८ ॥ भुक्ता तु विपुलान्भोगांस्तत्तीर्थं लभते पुनः ॥ यस्तु देहं निकृत्व स्वं शकुनिभ्यः प्रयच्छति ॥ १५९ ॥ स
 वर्षशतसाहस्रं सोमलोके महीयते ॥ ततस्तस्मादिहागत्य राजा भवति धार्मिकः ॥ १६० ॥ गुणवान्प्रसन्नो विद्यावान्प्रियवाक्कुचिः ॥ भुक्ता
 तु विपुलान्भोगांस्तत्तीर्थं पुनराव्रजेत् ॥ १६१ ॥ पंचयोजनविस्तीर्णे प्रयागस्य तु मंडले ॥ विपन्नो यत्र कुत्राप्यनाशकं व्रतमास्थितः ॥ १६२ ॥
 व्यतीतान्पुरुषान्सप्त भाविनस्तु चतुर्दश ॥ नरस्तास्यते सर्वानात्मानं च समुद्धरेत् ॥ १६३ ॥ अग्नितीर्थमिति ख्यातं दक्षिणे यमुनातटे ॥ पश्चिमे
 धर्मराजस्य तीर्थं तु नरकं स्मृतम् ॥ १६४ ॥ तत्र स्नात्वा दिवं यांति ये मृतास्तेऽपुनर्भवाः ॥ यमुनोत्तरकूले तु पापघ्नानि बहून्यपि ॥ १६५ ॥
 तीर्थानि सन्ति विधिजे सेवितानि मुनीश्वरैः ॥ तेषु स्नाता दिवं यांति ये मृतास्तेऽपुनर्भवाः ॥ १६६ ॥ गंगा च यमुना चैव उभे तुल्यफले स्मृते ॥
 केवलं ज्येष्ठभावेन गंगा सर्वत्र पूज्यते ॥ १६७ ॥ यस्तु सर्वाणि स्नानि ब्राह्मणेभ्यः प्रयच्छति ॥ तेन दत्तेन देवेशि योगो लभ्येत वा न वा
 ॥ १६८ ॥ प्रयागे तु मृतस्येदं सर्वं भवति नान्यथा ॥ देशस्थो यदि वारुण्ये विदेशे यदि वा गृहे ॥ १६९ ॥ प्रयागं स्मरमाणोऽपि यस्तु प्राणा
 न्परित्यजेत् ॥ ब्रह्मलोकमवाप्नोति मही यत्र हिरण्मयी ॥ १७० ॥ सर्वकामफला वृक्षास्तित्थंति ऋषयो गताः ॥ स्त्रीसहस्राकुले रम्ये मंदा
 किन्यास्तटे शुभे ॥ १७१ ॥ क्रीड्यते सिद्धगंधर्वैः पूज्यते त्रिदशैस्तथा ॥ ततः पुनरिहायातो जंबूद्वीपपतिर्भवेत् ॥ १७२ ॥ धर्मात्मा गुणसंपन्नस्तत्तीर्थं
 लभते पुनः ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं माहात्म्यं च प्रयागजम् ॥ १७३ ॥ सुखदं मोक्षदं सारं किमन्यच्छ्रेतुमिच्छसि ॥ १७४ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुरा
 णोत्तरभागे बृहदुपाख्याने वसुमोहिनीसंवादे प्रयागमाहात्म्ये त्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ इति प्रयागमाहात्म्यं समाप्तम् ॥ अथ कुरुक्षेत्रमाहात्म्यं प्रारभ्यते ॥
 मोहिन्युवाच ॥ वसो कृपालो धर्मज्ञ त्वया बहुविदा ममातीर्थराजस्य माहात्म्यं प्रयागस्य निरूपितम् ॥ १ ॥ यत्सर्वतीर्थमुख्येषु कुरुक्षेत्रं शुभावहम् ॥
 पावनं सर्वलोकानां तन्ममाचक्ष्व सांप्रतम् ॥ २ ॥ वसुरुवाच ॥ शृणु मोहिनि वक्ष्यामि कुरुक्षेत्रं सुपुण्यदम् ॥ यत्र गत्वा नरः स्नात्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते
 ॥ ३ ॥ तत्र तीर्थान्यनेकानि सेवितानि मुनीश्वरैः ॥ तान्यहं तेऽभिधास्यामि शृण्वतां मुक्तिदानि च ॥ ४ ॥ ब्रह्मज्ञानं गयाश्राद्धं गोप्रहे मरणं
 तथा ॥ वासः पुंसां कुरुक्षेत्रे मुक्तिरुक्ता चतुर्विधा ॥ ५ ॥ सरस्वतीदृषद्वत्योर्देवनद्योर्दंतरम् ॥ तं देवसेवितं देशं ब्रह्मवर्तं प्रचक्षते ॥ ६ ॥ दूर
 स्थोऽपि कुरुक्षेत्रे गच्छामि च वसाम्यहम् ॥ एवं चः सततं ज्ञात्तोऽपि पापैः प्रमुच्यते ॥ ७ ॥ तत्र वै यो वसंतीरः सरस्वत्यास्तटे स्थितः ॥ तस्य
 ज्ञानं ब्रह्ममयं भविष्यति न संशयः ॥ ८ ॥ देवता ऋषयः सिद्धाः सेवन्ते कुरुजांगल् ॥ तस्य संसेवनादेवि ब्रह्म चात्मानि पश्यति ॥ ९ ॥

वृ. ना. पु.
॥ ३३० ॥

मोहिन्नुवाच ॥ कुरुक्षेत्रं द्विजश्रेष्ठ सर्वतीर्थाधिकं कथम् ॥ तन्मे विस्तृतो ब्रूहि त्वामहं शरणं गता ॥ १० ॥ वसुधावच ॥ शृणु भद्रे प्रवक्ष्यामि
कुरुक्षेत्रं महाफलम् ॥ यथा जातं नृणां पापदहनं ब्रह्मणः प्रियम् ॥ ११ ॥ आद्यं ब्रह्मसरः पुण्यं तत्र स्थाने समुद्रतम् ॥ ततो रामहृदो जातः कुरुक्षेत्रं
ततः परम् ॥ १२ ॥ सरः संनिहितं तच्च ब्रह्मणा निर्मितं पुरा ॥ अयेषा ब्रह्मणो वेदी दिशमंतरतः स्थिता ॥ १३ ॥ ब्रह्मणात्र तपस्तप्तं सृष्टिका
मेन मोहिनि ॥ स्थितिकामेन हरिणा तपस्तप्तं च चक्रिणा ॥ १४ ॥ सरःप्रवेशात्संप्राप्तं स्थाणुत्वं शंभुनापि च ॥ पितृवंधाच्च तप्तेन पशुरामेण
भामिनि ॥ १५ ॥ अब्रह्मण्यक्षत्रवधाद्ये च रक्तहृदाः कृताः ॥ तद्रक्तेन तु संतर्प्य कृतवांस्तत्र वै तपः ॥ १६ ॥ रामतीर्थं ततः ख्यातं संजातं
पापनाशनम् ॥ मार्कण्डेयेन मुनिना संतप्तं परमं तपः ॥ १७ ॥ यत्र तत्र समायाता प्लक्षजाता सरस्वती ॥ सा सभाज्य स्तुता तेन मुनिना
धार्मिकेण ह ॥ १८ ॥ सरः संनिहितं ग्राव्य पश्चिमां प्रस्थिता दिशम् ॥ कुरुणा तु ततः कृष्टं यावत्क्षेत्रं समंततः ॥ १९ ॥ पंचयोजनविस्तारं
दयासत्यक्षमोद्गमम् ॥ स्यमंतपंचकं तावत्कुरुक्षेत्रमुदाहृतम् ॥ २० ॥ अत्र स्नाता नरा देवि लभन्ते पुण्यमक्षयम् ॥ मृता विमानमारुह्य
ब्रह्मलोकं व्रजन्ति च ॥ २१ ॥ उपवासश्च दानं च होमो जप्यं सुरार्चनम् ॥ अक्षयत्वं प्रयांत्येव नात्र कार्या विचारणा ॥ २२ ॥ ब्रह्मवेद्या
कुरुक्षेत्रे ये मृतास्तेऽपुनर्भवाः ॥ ग्रहनक्षत्रताराणां कालेन पतनाद्रयम् ॥ २३ ॥ कुरुक्षेत्रे मृतानां तु न भूयः पतनं भवेत् ॥ देवर्षिसिद्धगंधर्वास्तत्सरः सेव
नोत्सुकाः ॥ २४ ॥ यत्र नित्यं स्थिता देवि रंतुकं नामतस्ततः ॥ तस्य क्षेत्रस्य रक्षार्थं विष्णुना स्थापिताः पुरा ॥ २५ ॥ यक्षः सुचंद्रः सूर्यश्च
वासुकिः शंभुकर्णकः ॥ विद्याधरः सुकेशी च राक्षसाः स्थापिताः शुभे ॥ २६ ॥ सभृत्येस्तेऽष्टसाहस्रैर्दनुर्वाणधरैः सदा ॥ रक्षन्ति च कुरुक्षेत्रं वार
यन्ति च पापिनः ॥ २७ ॥ रंतुकं तु समासाद्य क्षामयित्वा पुनः पुनः ॥ ततः स्नात्वा सरस्वत्यां यक्षं दृष्ट्वा प्रणम्य च ॥ २८ ॥ पुष्पं धूपं च
नेवेद्यं कृत्वैतद्वाक्यमुच्चरेत् ॥ तव प्रसादाद्यक्षेन्द्र वनानि सरितस्तथा ॥ २९ ॥ भ्रमतो मम तीर्थानि मा विघ्नं जायतां नमः ॥ इति प्रसाद्य
यक्षैश्च यात्रां सम्यक् समाचरेत् ॥ ३० ॥ वनानां चापि तीर्थानां सरितामपि मोहिनि ॥ यो नरः कुरुते यात्रां कुरुक्षेत्रस्य पुण्यदाम्
॥ ३१ ॥ न तस्य न्यूनता काचिदिह लोके परत्र च ॥ ३२ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे बृहदुपाख्याने उत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे
कुरुक्षेत्रमाहात्म्ये क्षेत्रप्रमाणादितिरूपणं नाम चतुष्पष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ मोहिन्नुवाच ॥ वनानि कानि विप्रैश्च तत्र संति शुभाव
दाः ॥ सरितश्च क्रमाद्यात्रां वद मे सर्वसिद्धिदाम् ॥ १ ॥ यानि तीर्थानि संत्यज कुरुक्षेत्रे सुपुण्यदे ॥ तानि सर्वाणि मे यदि गतिदस्त्ये शुभं

३० सं०
अ० ६४

॥ ३३० ॥

येतः ॥ २ ॥ वसुरुवाच ॥ शृणु मोहिनि वक्ष्यामि कुरुक्षेत्रस्य पुण्यदम् ॥ यात्राविधानं यत्कृत्वा लभते गतिमुत्तमाम् ॥ ३ ॥ वनानि
 सप्त संतीह कुरुक्षेत्रस्य मध्यतः ॥ तेषां नामानि वक्ष्यामि पुण्यदानां नृणामिह ॥ ४ ॥ काम्यकं च वनं पुण्यं तथादितिवनं महत् ॥ व्यासस्य च वनं
 पुण्यं फलकीवनमेव च ॥ ५ ॥ तथा सूर्यवनं चात्र पुण्यं मधुवनं च वै ॥ सीतावनं तथा ख्यातं नृणां कल्मषनाशनम् ॥ ६ ॥ वनान्येतानि
 सप्तात्र तेषु तीर्थान्यनेकशः ॥ सरस्वती नदी पुण्या तथा वेतरणी नदी ॥ ७ ॥ गंगा मंदाकिनी पुण्या तथैवान्या मधुसवा ॥ दृषद्वती कौशिकी
 च पुण्या हैरण्वती नदी ॥ ८ ॥ वर्षकालवहाश्चैता वर्जयित्वा सरस्वतीम् ॥ एतासांमुदकं पुण्यं स्पर्शं पाने समान्भुजो ॥ ९ ॥ रजस्वलात्वं नेतासां
 पुण्यक्षेत्रप्रभावतः ॥ रंतुकं तु पुरासाद्य द्वारपालं महाबलम् ॥ १० ॥ यत्नं समभिवाद्याथ तत्र यात्रां समारभेत् ॥ ततो गच्छेन्नरः पुण्यं भद्रेऽदिति
 वनं महत् ॥ ११ ॥ अदित्या यत्र पुत्रार्थं सम्यक् चीर्णं महत्तपः ॥ तत्र स्नात्वा समभ्यर्च्य देवमातरमेगना ॥ १२ ॥ सूते पुत्रं महाशूरं सर्वलक्षणं
 संयुतम् ॥ ततो गच्छेद्द्वारोहे विष्णोः स्थानमनुत्तमम् ॥ १३ ॥ विमलं नाम विख्यातं यत्र सन्निहितो हरिः ॥ विमले तु नरः स्नात्वा दृष्ट्वा च
 विमलेश्वरम् ॥ १४ ॥ विमलः स लभेद्भोक्तुं देवदेवस्य चक्रिणः ॥ हरिं च वलदेवं च दृष्ट्वाकासनमास्थितौ ॥ १५ ॥ मुच्यते कित्तिवपा
 त्सद्यो मोहिन्यत्र न संशयः ॥ ततः पारिप्लवं गच्छेत्तीर्थं लोकेषु विश्रुतम् ॥ १६ ॥ तत्र स्नात्वा च पीत्वा यो ब्राह्मणं वेदपारगम् ॥ संतोष्य
 दक्षिणाद्येन ब्राह्मण्यज्ञफलं लभेत् ॥ १७ ॥ यत्रास्ति संगमो भद्रे कौशिक्याः पापनाशनः ॥ तत्र स्नात्वा नरो भक्त्या प्राप्नोति प्रियसंगमम्
 ॥ १८ ॥ ततस्तु पृथिवीतीर्थमासाद्य क्षांतिमाप्नोति गतिमुत्तमाम् ॥ १९ ॥ धरण्यामपराधा ये कृताः स्युः
 पुरुषेण वै ॥ तान्सर्वान्क्षमते देवी तत्र स्नातस्य देहिनः ॥ २० ॥ ततो दक्षाश्रमे पुण्ये दृष्ट्वा दक्षेश्वरं शिवम् ॥ अश्वमेधस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति
 मानवः ॥ २१ ॥ ततः शालकिनीं गच्छेत्तत्र स्नात्वा समर्चयेत् ॥ हरिं हरेण संयुक्तं बांछिताथस्य लब्धये ॥ २२ ॥ नागतीर्थं ततः प्राप्य स्नात्वा
 तत्र विधानवित् ॥ सर्पिश्चास्य दधि प्राश्य नागेभ्यो ह्यभयं लभेत् ॥ २३ ॥ ततः सायमुपावृत्य रंतुकं द्वारपालकम् ॥ एकरात्रोपितस्तत्र पूज
 येत्तं परेऽहनि ॥ २४ ॥ गंधाद्यैरुपचारैस्तु ब्राह्मणं प्राच्यं भोजयेत् ॥ ततः पंचनदं गच्छेत्तीर्थं त्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ २५ ॥ पंच नादाः कृता यत्र
 हरेणासुरभीषणाः ॥ तेन पंचनदं नाम सर्वपातकनाशनम् ॥ २६ ॥ तत्र ज्ञानेन दानेन निर्भयो जायते नरः ॥ कोटितीर्थं ततो गच्छेद्यत्र रुद्रं
 मोहिनि ॥ २७ ॥ कोटितीर्थान्युपाहृत्य स्थापितानि महात्मना ॥ तत्र तीर्थं नरः स्नात्वा दृष्ट्वा कोटीश्वरं हरम् ॥ २८ ॥ पंचयज्ञभवं पुण्यं तत्र

४. ना. पु.
॥ ३३१ ॥

भृत्यामुयात्सदा ॥ तत्रैव वामनो देवः सर्वेदेवैः प्रतिष्ठितः ॥ २९ ॥ तस्मात्तं तत्र संपूज्य अग्निष्टोमफलं लभेत् ॥ ततोऽवितीर्थमासाद्य श्रद्धावा
न्विजितेन्द्रियः ॥ ३० ॥ स्नात्वा तत्र यशस्वी च रूपवांश्च नरो भवेत् ॥ ततो वाराहतीर्थं च प्राप्य विष्णुप्रकल्पितम् ॥ ३१ ॥ आप्नुत्य श्रद्धया
तत्र नरः सद्गतिमाप्नुयात् ॥ ततो ब्रजेत्सोमतीर्थं यत्र सोमो वरानने ॥ ३२ ॥ तपस्तप्त्वा ह्यरोगोऽभूत्तत्र स्नानं समाचरेत् ॥ दत्त्वा च तत्र गामेकां राज
सूयफलं लभेत् ॥ ३३ ॥ भूतेश्वरं च तत्रैव ज्वालामालेश्वरं तथा ॥ ताडलिङ्गं समभ्यर्च्य न भूयो भवमाप्नुयात् ॥ ३४ ॥ एकहंसे नरः स्नात्वा गो
सहस्रफलं लभेत् ॥ कृतशीचे नरः स्नात्वा पुंडरीकफलं लभेत् ॥ ३५ ॥ ततो मुंजवटं नाम प्राप्य देवस्य शूलिनः ॥ समुष्य च निशामेकां प्राच्यंशं गणपो
भवेत् ॥ ३६ ॥ प्रसाद्य यक्षिणीं तत्र द्वारस्थासुपवासकृत् ॥ स्नात्वाभ्यर्च्य शयेद्विप्रान्महापातकशांतये ॥ ३७ ॥ प्रदक्षिणमुपावृत्य पुष्करं च ततो ब्रजेत् ॥
तत्र स्नात्वा पितृन्प्राच्यं कृतकृत्यो नरो भवेत् ॥ ३८ ॥ कन्यादानं च यस्तत्र कार्तिक्यां वै समाचरेत् ॥ प्रसन्ना देवतास्तस्य यच्छंत्यभिमतं फलम् ॥ ३९ ॥
कपिलश्च महायक्षो द्वारपालोऽत्र संस्थितः ॥ विप्रं क्योति पापानां सुकृतं च प्रयच्छति ॥ ४० ॥ पत्नी तस्य महाभागा नाम्नोत्पलमेखला ॥
आदृत्य दुंदुभिं सा तु भ्रमते नित्यमेव हि ॥ ४१ ॥ वास्येत्यापिनः स्नानात्तथा सुकृतिनो नयेत् ॥ ततो रामहृदं गच्छेत्स्नात्वा तत्र
विधानतः ॥ ४२ ॥ देवान्पितृवृषीनिष्ठा भुक्तिं मुक्तिं च विंदति ॥ रामभ्यर्च्य सच्छुद्धः स्वर्गं दत्त्वा धनी भवेत् ॥ ४३ ॥ वंशमूलं समासाद्य
स्नात्वा स्वं वंशमुद्धरेत् ॥ कायशोधनके स्नात्वा शुद्धदेशो हरिं विशेत् ॥ ४४ ॥ लोकोद्धारं ततः प्राप्य स्नात्वाभ्यर्च्य जनार्दनम् ॥
प्राप्नोति शाश्वतं लोकं यत्र विष्णुः सनातनः ॥ ४५ ॥ श्रीतीर्थं च ततः प्राप्य शालग्राममनुत्तमम् ॥ स्नात्वाभ्यर्च्य हरिं नित्यं पश्यति
स्वांतिके स्थितम् ॥ ४६ ॥ कपिलाह्वदमासाद्य स्नात्वाभ्यर्च्य सुगन्धितम् ॥ सहस्रकपिलापुण्यं लभते नात्र संशयः ॥ ४७ ॥ कपिलं
तत्र विश्वेशं समभ्यर्च्य विधानतः ॥ देवैश्च सत्कृतो भद्रे साक्षाच्छिवपदं लभेत् ॥ ४८ ॥ सूर्यतीर्थं ततो भानुं सोपवासः समर्चयेत् ॥ अग्निष्टोमस्य यज्ञस्य
फलं लब्ध्वा ब्रजेदिवम् ॥ ४९ ॥ पृथिवीविश्वद्वारि स्थितो गणपतिः स्वयम् ॥ तं दृष्ट्वा समभ्यर्च्य यज्ञस्य फलमाप्नुयात् ॥ ५० ॥ देव्यास्तीर्थं नरः
स्नात्वा लभते रूपमुत्तमम् ॥ ब्रह्मावर्ते नरः स्नात्वा ब्रह्मज्ञानमवाप्नुयात् ॥ ५१ ॥ सुतीर्थके नरः स्नात्वा देवर्षिपितृमानवान् ॥ समभ्यर्च्य श्वमेधस्य
यज्ञस्य फलमाप्नुयात् ॥ ५२ ॥ कामेश्वरस्य तीर्थं तु स्नात्वा श्रद्धासमन्वितः ॥ सर्वव्याधिनिर्मुक्तो ब्रह्म प्राप्नोति शाश्वतम् ॥ ५३ ॥ स्नात्वा मातृतीर्थं तु
श्रद्धयाभ्यर्चकस्य तु ॥ आसप्तमं कुलं देवि वर्द्धते श्रीलुत्तमा ॥ ५४ ॥ ततः सीतावनं गच्छेत्तत्र तीर्थं महच्छुभे ॥ पुनातिवर्षनादेवपुरुषानेकविंशतिम् ॥ ५५ ॥

३० सं.
अ० ६५

॥ ३३१ ॥

केशान्प्रसिष्य वे तत्र प्रतो भवति पापतः ॥ दशाश्वमेधिकं तत्र तीर्थं त्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ ५६ ॥ दर्शनात्तस्य तीर्थस्य मुक्तो भवति
 किल्बिषैः ॥ मानुषाह्ने ततस्तीर्थं प्राप्य स्नानं समाचरेत् ॥ ५७ ॥ यदीच्छेन्मानुषं जन्म पुनश्च विधिर्नदिनि ॥ मानुषाच्च ततस्तीर्थात्कोशमात्रे महानदी
 ॥ ५८ ॥ आपणा नाम विख्याता तत्र स्नात्वा विधानतः ॥ श्यामाकं पयसा सिद्धं भोजयद्भिजसत्तमान् ॥ ५९ ॥ तस्य पापं क्षयं याति पितृणां श्राद्धतो
 गतिः ॥ नभस्ये मासि कृष्णे तु पितृपक्षे महालये ॥ ६० ॥ चतुर्दश्यां तु मध्याह्ने पिण्डदो मुक्तिमाप्नुयात् ॥ ब्राह्मोर्दुर्वरकं गच्छेद्ब्रह्मणः स्थानकं
 ततः ॥ ६१ ॥ तत्र ब्रह्मर्षिकुण्डेषु स्नातः सोमफलं लभेत् ॥ वृद्धकेदाके तीर्थे स्थाणुं दंडिसमन्वितम् ॥ ६२ ॥ समर्च्य यत्र चाप्नोति नरोऽतर्द्धान
 मिच्छया ॥ कलश्यां च ततो गच्छेद्यत्र देवी स्वयं स्थिता ॥ ६३ ॥ स्नात्वास्यामं विकां प्रार्च्य तरेत्संसारसागरम् ॥ सरके कृष्णभृतायां दृष्ट्वा देवं
 महेश्वरम् ॥ ६४ ॥ शैवं पदमवाप्नोति नरः श्रद्धासमन्वितः ॥ तिस्रः कोटयस्तु तीर्थानां सरके संति भामिनि ॥ ६५ ॥ रुद्रकोटिस्तथा कूपे
 सरोमध्ये व्यस्थिता ॥ तस्मिन्सरसि यः स्नात्वा रुद्रकोटिं स्मरेन्नरः ॥ ६६ ॥ पूजिता रुद्रकोटिस्तु तेन स्यान्नात्र संशयः ॥ ईहास्पदं
 च तत्रैव तीर्थं पापप्रणाशनम् ॥ ६७ ॥ यस्मिन्मुक्तिमवाप्नोति दर्शनादेव मानवः ॥ तत्रस्थानर्चयित्वा च देवान्पितृगणानपि ॥ ६८ ॥
 न दुर्गतिमवाप्नोति मनसा चिंतितं लभेत् ॥ केदारं च महातीर्थं सर्वकल्मषनाशनम् ॥ ६९ ॥ तत्र स्नात्वा च पुरुषः सर्वदानफलं
 लभेत् ॥ अन्यजन्मेति विख्यातं सरकस्य तु पूर्वतः ॥ ७० ॥ सरो महत्स्वच्छजलं देवी हरिहरौ यतः ॥ विष्णुश्चतुर्भुजस्तत्र लिंगाकारः शिवः स्थितः
 ॥ ७१ ॥ तत्र स्नात्वा च तौ दृष्ट्वा स्तुत्वा मोक्षं लभेन्नरः ॥ नागह्रदे ततो गत्वा स्नात्वा चैत्रे सितान्तके ॥ ७२ ॥ श्राद्धदो मुक्तिमाप्नोति यमलोकं न पश्यति ॥
 ततस्त्रिविष्टपं गच्छेत्तीर्थं देवनिपेवितम् ॥ ७३ ॥ यत्र वैतरणी पुण्या नदी पापप्रमोचिनी ॥ तत्र स्नात्वा च यित्वा च शूलपाणिं वृषध्वजम् ॥ ७४ ॥ सर्वपाप
 विशुद्धात्मा गच्छत्येव परं गतिम् ॥ स्र्वावर्ते नरः स्नात्वा सिद्धिमाप्नोत्यनुत्तमाम् ॥ ७५ ॥ चैत्रस्य सितभृतायां स्नानं कृत्वा विलेपके ॥ पूजयित्वा
 शिवं भक्त्या सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ७६ ॥ ततो गच्छेन्नरो देवि फलकीवनमुत्तमम् ॥ यत्र देवाः सगंधर्वास्तप्यन्ते परमं तपः ॥ ७७ ॥ तत्र नद्यां
 दृषद्वत्यां नरः स्नात्वा विधानतः ॥ देवान्पितृन्तृप्तयित्वा ह्यग्निशोमातिरात्रभाक् ॥ ७८ ॥ दर्शं तथा विधुदिने तत्र श्राद्धं करोति यः ॥ गयाश्राद्ध
 समं तत्र लभते फलमुत्तमम् ॥ ७९ ॥ श्राद्धे फलमरण्यस्य स्मरणं पितृतृप्तिदम् ॥ पाणिघाते ततस्तीर्थे पितृन्संतर्प्य मानवः ॥ ८० ॥ राजसूय
 फलं प्राप्य सांख्यं योगं च विदति ॥ ततस्तु मिश्रके तीर्थे स्नात्वा मर्त्यो विधानतः ॥ ८१ ॥ सर्वतीर्थफलं प्राप्य लभते गतिमुत्तमाम् ॥ ततो
 व्यासवने गत्वा स्नात्वा तीर्थं मनोजवे ॥ ८२ ॥ मनीषिणं विभुं दृष्ट्वा मनसा चिंतितं लभेत् ॥ गत्वा मधुवनं चैव देव्यास्तीर्थं नरः शुचिः ॥ ८३ ॥

वृ. ना. पु.
॥ ३३२ ॥

स्नात्वा देवानृषीनिष्ठा लभते सिद्धिसुत्तमाम् ॥ कौशिकीसंगमे तीर्थे द्वादश्यां नरः प्लुतः ॥ ८४ ॥ नियतो नियताहारः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥
ततो व्यासस्थलीं गच्छेद्यत्र व्यासेन धीमता ॥ ८५ ॥ पुत्रशोकभिभूतेन देहत्यागो विनिश्चितः ॥ पुनरुत्थापितो देवैस्तत्र गत्वा न शोकभाक्
॥ ८६ ॥ किंदुश्चूपासाय तिलग्रस्थं प्रदाप्य च ॥ गच्छेद्वि परमां सिद्धिं मृतो मुक्तिमवाप्नुयात् ॥ ८७ ॥ आह्वं च मुदितं चैव द्वे तीर्थे भुवि विश्रुते ॥
तयोः स्नात्वा विशुद्धात्मा सूर्यलोकमवाप्नुयात् ॥ ८८ ॥ मृगमुच्यं ततो गत्वा गंगायां प्रणतः स्थितः ॥ अर्चयित्वा महादेवमश्वमेधफलं लभेत्
॥ ८९ ॥ कोटितीर्थं ततो गत्वा स्नात्वा कोटीश्वरं शिवम् ॥ दृष्ट्वा स्तुत्वा श्रद्धाधानः कोटियज्ञफलं लभेत् ॥ ९० ॥ ततो वामनकं गच्छेत्त्रिषु लोकेषु
विश्रुतम् ॥ यत्र वामनजन्माभूदलेर्यज्ञजिहीर्षया ॥ ९१ ॥ तत्र विष्णुपदे स्नात्वा पूजयित्वा च वामनम् ॥ सर्वपापविशुद्धात्मा विष्णुलोके
महीयते ॥ ९२ ॥ ज्येष्ठाश्रमं च तत्रैव सर्वपातकनाशनम् ॥ ज्येष्ठस्य शुक्लादश्यां सोपवासः परेऽहनि ॥ ९३ ॥ स्नात्वा तत्र विधानेन श्रेष्ठत्वं
लभते नृषु ॥ श्राद्धं तत्र कृतं देवि पितृणामतितुष्टिदम् ॥ ९४ ॥ तत्रैव कोटितीर्थं च त्रिषु लोकेषु विश्रुतम् ॥ तस्मिंस्तीर्थे नरः स्नात्वा
कोटियज्ञफलं लभेत् ॥ ९५ ॥ तत्र कोटीश्वरं नाम देवदेवं महेश्वरम् ॥ समभ्यर्च्य विधानेन गाणपत्यमवाप्नुयात् ॥ ९६ ॥ सूर्यतीर्थं च तत्रैव
स्नात्वात्र रविलोकभाक् ॥ कुलोत्तारणके तीर्थे गत्वा स्नानं समाचरेत् ॥ ९७ ॥ उद्धृत्य स्वकुलं स्वर्गे कर्पूपांतं निवसेत्ततः ॥ पवनस्य हृदे स्नात्वा
दृष्ट्वा देवं महेश्वरम् ॥ ९८ ॥ विमुक्तः सर्वपापेभ्यः शैवं पदमवाप्नुयात् ॥ स्नात्वा च हनुमतीर्थं नरो मुक्तिमवाप्नुयात् ॥ ९९ ॥ शालहोत्रस्य राजपैस्तीर्थं
स्नात्वा प्रवर्जितः ॥ श्रीकुंभाख्ये सरस्वत्यास्तीर्थे स्नात्वाथ यज्ञवाक् ॥ १०० ॥ स्नातश्च नैमिषे कुंडे नैमिषस्नानपुण्यभाक् ॥ स्नात्वा वेदवतीतीर्थं
स्त्रीसतीत्वमवाप्नुयात् ॥ १०१ ॥ ब्रह्मतीर्थं नरः स्नात्वा ब्राह्मण्यं लभते नरः ॥ ब्रह्मणः परमं स्थानं यत्र गत्वा न शोचति ॥ १०२ ॥ सोमतीर्थं
नरः स्नात्वा स्वर्गतिं समवाप्नुयात् ॥ सप्तसारस्वतं तीर्थं प्राप्य स्नात्वा च मुक्तिभाक् ॥ १०३ ॥ यत्र सप्त सरस्वत्यः सम्यगैक्यं समागताः ॥
सुप्रभा कांचनाक्षी च विशाला च मनोहरी ॥ १०४ ॥ मुनंदा च सुवेणुश्च सप्तमी विमलोदका ॥ तथैवौशनसे तीर्थे स्नात्वा मुच्येत पातकैः ॥ १०५ ॥
कपाल मोचने स्नात्वा ब्रह्महापि विशुध्यति ॥ वैश्वामित्रे नरः स्नातो ब्राह्मण्यं समवाप्नुयात् ॥ १०६ ॥ ततः पृथूदके स्नात्वा मुच्यते भवबंधनात् ॥
अवर्णीणं नरः स्नात्वा ब्रह्मचर्यफलं लभेत् ॥ १०७ ॥ मधुसाखेऽथ प्रयातः स्नातो मुच्येत पातकैः ॥ स्नात्वा तीर्थं च वासिष्ठे वासिष्ठे लोकमाप्नुयात्
॥ १०८ ॥ अरुणासंगमे स्नात्वा त्रिात्रोपोषितो नरः ॥ स्नात्वा मुक्तिमवाप्नोति नात्र कार्या विचारणा ॥ १०९ ॥ सधुद्रास्तत्र चत्वारस्तेषु स्नातो नरः

उ० ख०
अ० ६५

॥ ३३२ ॥

शुभे॥गोसहस्रफलं लब्ध्वा स्वर्गलोके महीयते॥११०॥सोमतीर्थं च तत्रान्यत्स्विन्नत्वात् च मोहिनि॥चेत्रे पञ्चा च शुक्लायां आदं कृत्वोदरेत्पितृन्
 ॥१११॥अथ पञ्चवटे स्नात्वा योगमूर्तिधरं शिवम् ॥ समभ्यर्च्य विधानेन देवतैः सह मोदते ॥११२॥कुरुतीर्थे ततः स्नातः सर्वसिद्धिमवाप्नुयात् ॥
 स्वर्गद्वारे प्लुतो मर्त्यः स्वर्गलोके महीयते॥११३॥स्नातो ह्यनरके तीर्थे मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ॥ ततो गच्छेन्नरो देवि काम्यकं वत्सुत्तमम् ॥११४॥
 यस्मिन्प्रविष्टमात्रस्तु मुच्यते सर्वसंचयैः ॥ अथादित्यवनं प्राप्य दर्शनादेव मुक्तिभाक् ॥ ११५ ॥ स्नानं रविदिने कृत्वा नृत्र वाञ्छितमाप्नुयात् ॥
 यज्ञोपवीतिके स्नात्वा स्वधर्मफलभाग्भवेत् ॥ ११६ ॥ ततश्चतुःप्रवाहाख्ये तीर्थे स्नात्वा नरोत्तमः ॥ सर्वतीर्थफलं प्राप्य मोदते
 दिवि देववत् ॥ ११७ ॥ स्नातस्तीर्थे विहारे तु सर्वसौख्यमवाप्नुयात् ॥ दुर्गातीर्थे नरः स्नात्वा न दुर्गतिमवाप्नुयात् ॥ ११८ ॥ ततः सरस्वतीकूपे
 पितृतीर्थापगृह्ये ॥ स्नात्वा संतर्प्य देवादींस्तु भते गतिमुत्तमाम् ॥ ११९ ॥ स्नात्वा प्राचीसरस्वत्यां आदं कृत्वा विधानतः ॥ दुर्लभं
 प्राप्नुयात्कामं देहांते स्वर्गंति लभेत् ॥ १२० ॥ शुक्रतीर्थे नरः स्नात्वा आददः प्रोदरेत्पितृन् ॥ अष्टम्यां वा चतुर्दश्यां चेत्रे कृष्णे विशे
 षतः ॥ १२१ ॥ सोपवासो ब्रह्मतीर्थे मुक्तिभाक्त्र संशयः ॥ स्थानुतीर्थे ततः स्नात्वा दृष्ट्वा स्थानुवटे नरः ॥ १२२ ॥ मुच्यते पातकैर्घोरिरिति प्राह पिता
 महः ॥ दर्शनात्स्थानुलिङ्गस्य यात्रा पूर्णा प्रजायते ॥ १२३ ॥ कुरुक्षेत्रस्य देवेशि सत्यं सत्यं मयोदितम् ॥ कुरुक्षेत्रसमं तीर्थं न भूतं न भविष्यति ॥ १२४ ॥
 तत्र द्वादश यात्रास्तु कृत्वा भूयो न जन्मभाक् ॥ पूर्वमिष्टं तपस्तप्तं हुतं दत्तं विधानतः ॥ १२५ ॥ तत्र स्यादक्षयं सर्वमिति वेदविदो विदुः ॥
 मन्वादी च युगादी च ग्रहणे चंद्रसूर्ययोः ॥ १२६ ॥ महापाते च संकांती पुण्ये चाप्यन्यवासरे ॥ स्नातस्तत्र कुरुक्षेत्रे फलान्त्यमवाप्नुयात् ॥ १२७ ॥
 कलिजानां तु पापानां पावनाय महात्मनाम् ॥ ब्रह्मणा कल्पितं तीर्थं कुरुक्षेत्रं सुखावहम् ॥ १२८ ॥ य इमां कीर्तयेत्पुण्यां कथां पापप्रणाशि
 नीम् ॥ शृणुयाद्वा नरो भक्त्या सोऽपि पापैः प्रमुच्यते ॥ १२९ ॥ यद्यद्दाति यस्तत्र कुरुक्षेत्रे रविग्रहे ॥ तत्तदेव सदाप्नोति नरो जन्मनि
 जन्मनि ॥ १३० ॥ अथ किं बहुनोक्तेन विधिजे शृणु निश्चितम् ॥ सेवेतैव कुरुक्षेत्रं यदीच्छेद्भवमोक्षणम् ॥ १३१ ॥ एतदेव महत्पुण्यमेतदेव मह
 त्तपः ॥ एतदेव महज्ज्ञानं यद्भजेत्स्थानुतीर्थकम् ॥ १३२ ॥ कुरुक्षेत्रसमं तीर्थं नान्यद्वि शुभावहम् ॥ साचारो वाप्यनाचारो यत्र मुक्तिमवाप्नुयात्
 ॥ १३३ ॥ एतत्ते सर्वमाल्यातं यत्पृष्टोऽहं त्वयानघे ॥ कुरुक्षेत्रस्य माहात्म्यं सर्वपापनिहंतनम् ॥ १३४ ॥ पुण्यदं मोक्षदं चैव किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि
 ॥ १३५ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे बृहदुपाख्याने उत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे कुरुक्षेत्रमाहात्म्ये तीर्थायात्रावर्णनं नाम पञ्चपष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥

॥ इति कुल्लेखमाहात्म्यं समाप्तम् ॥ ॥ अथ गङ्गाद्वारमाहात्म्यं प्रारम्भ्यते ॥ ॥ मोहिन्युवाच ॥ कुल्लेखस्य माहात्म्यं श्रुतं पापापहं
 महत् ॥ त्वत्तो द्विजवरथेष्ट सर्वसिद्धिप्रदं नृणाम् ॥ १ ॥ गङ्गाद्वारेति यत्ख्यातं तीर्थं पुण्यावहं गुरो ॥ तत्समाख्याहि भद्रं ते श्रोतुं
 वाञ्छास्ति मे हृदि ॥ २ ॥ वसुधैवाकुलं ॥ शृणु भद्रे प्रवक्ष्यामि माहात्म्यं पापनाशनम् ॥ गङ्गाद्वारस्य ते पुण्यं शृण्वतां पठतां
 शुभम् ॥ ३ ॥ यत्र भूमिमनुप्राप्ता भगीरथरथाधुना ॥ श्रीगङ्गाकनकाख्या नगान्भित्त्वा सहस्रशः ॥ ४ ॥ यत्रायजत यज्ञेशं पुरा दक्षः
 प्रजापतिः ॥ तत्क्षेत्रं पुण्यदं नृणां सर्वपातकनाशनम् ॥ ५ ॥ यस्मिन्यज्ञे समाहूता देवा इन्द्रपुरोगमाः ॥ त्वैः स्वैर्गणैः समायाता
 यज्ञभागजिघृक्षया ॥ ६ ॥ तत्र देवर्षयः प्राप्तास्तथा ब्रह्मर्षयोऽमलाः ॥ शिष्यप्रशिष्यैः सहितास्तथा राजर्षयः शुभे ॥ ७ ॥ सर्वे
 निमंत्रितास्तेन ब्रह्मपुत्रेण धीमता ॥ गंधर्वाप्सरसो यक्षाः सिद्धविद्याधरोरगाः ॥ ८ ॥ संप्राप्ता यज्ञसदनमृते शर्वं पिनाकिनम् ॥ ततस्तु
 गच्छतां तेषां सप्रियाणां विमानिनाम् ॥ ९ ॥ दक्षयज्ञोत्सवं श्रुत्वा न्योन्यं वर्णयतां सती ॥ श्रुत्वा सोत्का महादेवं प्रार्थयामास भामिनी ॥ १० ॥
 तच्छ्रुत्वा भगवानाह न श्रेयो गमनं ततः ॥ अथ देवमनादृत्य भाविनोऽर्थस्य गौरवात् ॥ ११ ॥ जगामैकाकिनी भद्रे द्रष्टुं पितृमखोत्सवम् ॥
 ततः सा तत्र संप्राप्ता न केनापि सभाजिता ॥ १२ ॥ प्राणांस्तत्याज तन्वंगी तज्जातं क्षेत्रमुत्तमं ॥ तस्मिंस्तीर्थे तु ये स्नात्वा तर्पयन्ति सुरान्पि
 वृन् ॥ १३ ॥ ते स्युर्देव्याः प्रियतमा भोगमोक्षकभागिनः ॥ येऽन्येऽपि तत्र स्वान्प्राणांस्त्यजन्त्यनशनादिभिः ॥ १४ ॥ तेऽपि साक्षाच्छिवं
 प्राप्य नाश्रुन्ति पुनर्जनिम् ॥ अथ तत्रारदाच्छ्रुत्वा भगवान्नीललोहितः ॥ १५ ॥ मरणं स्वप्रियायास्तु वीरभद्रं विनिर्ममे ॥ स सर्वैः प्रमथैर्युक्त
 स्तं यज्ञं समनाशयत् ॥ १६ ॥ पुनर्विधेः प्रार्थनया मीढान्सद्यः प्रसादितः ॥ संदधे च पुनर्यज्ञं विकृतं प्रकृतिस्थितम् ॥ १७ ॥ तत
 स्तत्तीर्थमतुलं सर्वपातकनाशनम् ॥ जातं यत्राप्नुतः सोमो मुक्तो यक्षप्रहादभूत् ॥ १८ ॥ तत्र यो विधिवत्स्नात्वा यं यं कामं विंचित
 येत् ॥ तं तमाप्नोति विधिजे नात्र कार्या विचारणा ॥ १९ ॥ यत्र यज्ञेश्वरः साक्षाद्भगवान्विष्णुरव्ययः ॥ स्तुतो दक्षेण देवैश्च तत्तीर्थं हरिसंज्ञि
 तम् ॥ २० ॥ तत्र यो विधिवन्मर्त्यः स्नायाद्भरिपदे सति ॥ स विष्णोर्वैष्णवो भूयाद्रुक्तिमुद्गयेकभाजनम् ॥ २१ ॥ अतः पूर्वदिशि क्षेत्रं त्रिगङ्गं नाम
 विश्रुतम् ॥ यत्र त्रिपथगा साक्षादृश्यते सकलैर्जनेः ॥ २२ ॥ तत्र स्नात्वाथ संतप्य देवर्षिपितृमानवान् ॥ सम्यक्छूद्रायुतो मर्त्यो मोदते दिवि देव
 वत् ॥ २३ ॥ तत्र यस्त्यजति प्राणान्प्रवाहे पतितः सति ॥ स ब्रजेद्रेणवं धाम देवैः सम्यक्सभाजितः ॥ २४ ॥ ततः कनखले तीर्थे दक्षिणीं
 दिशमाश्रिते ॥ त्रिरात्रौपोषितः स्नात्वा मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ॥ २५ ॥ अथ यस्तत्रगां दद्याद्ब्राह्मणे वेदपारमे ॥ स कदाचिन्न पश्येत्तु देवि वैतरणीं

यमम् ॥ २६ ॥ अत्र जप्तं हुतं तप्तं दत्तमानंत्यमश्नुते ॥ अत्रैव जहुतीर्थं च यत्र वै जहुना पुरा ॥ २७ ॥ राजर्षिणा निषीताभूद्रूपीकृत्य सा नदी ॥
प्रसादितेन सा तेन मुक्ता कर्णाद्विनिर्गता ॥ २८ ॥ तत्र स्नात्वा महाभागे यो नरः श्रद्धयान्वितः ॥ सोऽवासः समभ्यर्च्यैन्द्राक्षणं वेदपार
गम् ॥ २९ ॥ भोजयेत्परमात्रेण स्वर्गं कल्पं वसेत्स तु ॥ अथ पश्चादिशि गतं कोटितीर्थं सुमध्यमे ॥ ३० ॥ यत्र कोटियुगं पुण्यं भवेत्कोटीशदर्शनात् ॥
ओष्येकां रजनीं तत्र पुंडरीकमवाप्नुयात् ॥ ३१ ॥ तथैवोत्तरदिग्भागे सप्तगंगेति विश्रुतम् ॥ तीर्थं परमकं देवि सर्वपातकनाशनम् ॥ ३२ ॥
यत्राश्रमाश्च पुण्या वै सप्तर्षीणां महामते ॥ तेषु सर्वेषु तु पृथक् स्नात्वा संतर्प्य देवताः ॥ ३३ ॥ पितृंश्च लभते मर्त्यं ऋषिलोकं सनातनम् ॥
भगीरथेन वै राज्ञा यदानीता सुरापगा ॥ ३४ ॥ तदा सा प्रीतये तेषां सप्तधारगताभवत् ॥ सप्तगंगं ततस्तीर्थं भुवि विख्यानिमागतम् ॥ ३५ ॥ स आवतं
ततः प्राप्य संतर्प्यामरपूर्वकान् ॥ स्नात्वा देवेंद्रभवने मोदते युगमेव च ॥ ३६ ॥ ततो भद्रे समासाद्य कपिलाह्वदमुत्तमम् ॥ धनुं दत्त्वा द्विजा
य्याय गोसहस्रफलं लभेत् ॥ ३७ ॥ अत्रैव नागराजस्य तीर्थं परमपावनम् ॥ अत्राभिषेकं यः कुर्यात्सोऽभयं सर्पतो लभेत् ॥ ३८ ॥ ततो ललितकं
प्राप्य शंतनोस्तीर्थमुत्तमम् ॥ स्नात्वा संतर्प्य विधिवत्सुरादीहैभते गतिम् ॥ ३९ ॥ यत्र शंतनुना लब्ध्या गंगा मानुष्यमागता ॥ तत्रैव तत्पजे देहं वसु
न्सूत्वानुवत्सरम् ॥ ४० ॥ तद्देहो न्यपतत्तत्र तत्राभूद्वक्षजन्म च ॥ तत्र यः स्नाति मनुजो भक्षयेदोषधीं च ताम् ॥ ४१ ॥ स न दुर्गतिमाप्नोति गंगादेवीप्रसा
दतः ॥ भीमस्थलं ततः प्राप्य यः स्नायात्सुकृती नरः ॥ ४२ ॥ भोगान्भुक्तेह देहांते स्वर्गतिं समवाप्नुयात् ॥ एतान्युद्देशतो देवि तीर्थानि गदि
तानि ते ॥ ४३ ॥ अन्यानि वै महाभागे संति तत्र सहस्रशः ॥ योऽस्मिन्क्षेत्रे नरः स्नायात्कुंभेज्येऽजगे रवौ ॥ ४४ ॥ स तु स्याद्वाक्पतिः साक्षात्प्रभाकर
इवापरः ॥ ४५ ॥ अथ याते प्रयागादिपुण्यतीर्थे पृथुके ॥ ४६ ॥ अथ यो वारुणे योगे महावारुणके तथा ॥ महामहावारुणे च स्नायात्तत्र
विधानतः ॥ ४७ ॥ संपूज्य ब्राह्मणान् भक्त्या स लभेद्ब्रह्मणः पदम् ॥ संक्रान्ती वाप्यमायां वा व्यतीपाते युगादिके ॥ ४८ ॥ पुण्येऽहनि तथान्यद्वे यत्किं
चिद्दानमाचरेत् ॥ तत्तु कोटियुगं भूयात्सत्यमेतन्मयोदितम् ॥ ४९ ॥ गंगाद्वारं स्मरेद्यो वै दूरसंस्थोऽपि मानवः ॥ सदाति स समाप्नोति
स्मरन्त्रेते यथा हरिम् ॥ ५० ॥ यं यं देवं हरिद्वारे पूजयेत्प्रयतो नरः ॥ स स देवः सुप्रसन्नः पूरयेत्तन्मनोरथान् ॥ ५१ ॥ एतदेव तपःस्थानमेतदेव जप
स्थलम् ॥ एतदेव हुतस्थानं यत्र गंगा भुवं गता ॥ ५२ ॥ यस्तत्र नियतो मर्त्यो गंगानामसहस्रकम् ॥ त्रिकालं पठति स्नात्वा सोऽक्षयां संतति
लभेत् ॥ ५३ ॥ गंगाद्वारे पुराणं तु शृणुयाद्यश्च भक्तिः ॥ नियमेन महाभागे स याति पदमव्ययम् ॥ ५४ ॥ हरिद्वारस्य माहात्म्यं यः शृणोति नरोत्तमः ॥

पठेद्वा भक्तिसंयुक्तः सोऽपि ज्ञानफलं लभेत् ॥ ५४ ॥ देवि तिष्ठति यद्वेहे माहात्म्यं लिखितं त्विदम् ॥ तद्गृहे सर्पचौराग्निग्रहराजभयं नहि ॥ ५५ ॥ वर्द्धतं संपदः
 सर्वा विष्णुदेवप्रसादतः ॥ ५६ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे बृहदुपाख्याने उत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे हरिद्वारमाहात्म्यं नाम षट्षष्टितमोऽध्यायः
 ॥ ६६ ॥ इति गङ्गाद्वार (हरिद्वार) माहात्म्यं समाप्तम् ॥ अथ बदरीमाहात्म्यं प्रारब्धम् ॥ मोहिन्युवाच ॥ अहो द्विजवराख्यातं गङ्गाद्वारसमुद्भवम् ॥ माहा-
 त्म्यमधुना ब्रूहि बदर्याः पापनाशनम् ॥ १ ॥ वसुरुवाच ॥ शृणु भद्रे प्रवक्ष्यामि माहात्म्यं बदरीभवम् ॥ यच्छ्रुत्वा मुच्यते जंतुर्जन्मसंसारबंधनात्
 ॥ २ ॥ बदर्याख्यं हरेः क्षेत्रं सर्वपातकनाशनम् ॥ मुक्तिदं भवर्भातानां कलिदोषहरं नृणाम् ॥ ३ ॥ यत्र नारायणो देवो नरश्च भगवानृषिः ॥ धर्या-
 न्मृत्यां लब्धजनी ययतुर्गंधमादनम् ॥ ४ ॥ यत्रास्ति बदरीवृक्षो बहुगंधफलान्वितः ॥ तस्मिन्स्थाने महाभाग आकल्पादास्थितौ तपः ॥ ५ ॥
 नारदाद्यैर्मुनिवरैः कलापग्रामवासिभिः ॥ सिद्धसंघैः परिवृतौ लोकानां स्थितये स्थितौ ॥ ६ ॥ यत्राग्नितीर्थं विख्यातं वर्तते सर्वसिद्धिदम् ॥
 महापातकिनस्तत्र स्नात्वा शुध्यति पातकात् ॥ ७ ॥ दुर्वर्णं हाटकं यद्वदग्नौ ध्मातं विशुध्यति ॥ तथाग्नितीर्थं आप्लुत्य देही पापैर्विमुच्यते
 ॥ ८ ॥ चांद्रायणसहस्रेस्तु कृच्छ्रैः कोटिभिरेव च ॥ यत्फलं लभते मर्त्यस्तत्स्नानाद्द्वितीयतः ॥ ९ ॥ शिलाः पंचापि तृतीयं सति
 यन्मर्त्यनः स्थितम् ॥ अग्नितीर्थं विधिसुते दर्शनात्तदघापहम् ॥ १० ॥ नारदो यत्र भगवांस्तपस्तेपे मुदारुणम् ॥ सा शिला नारदी नाम
 दर्शनादेव मुक्तिदा ॥ ११ ॥ नित्यदा यत्र सात्रिष्यं हरैरस्ति सुलोचने ॥ तत्र नारदकुंडं च यत्र स्नातो नरः शुचिः ॥ १२ ॥ भुक्तिं मुक्तिं
 हरैर्भक्तिं यद्यद्वाञ्छितुं तच्छभेत् ॥ एतस्यां यो नरो भक्त्या स्नानं दानं सुरार्चनम् ॥ १३ ॥ होमं जपं तथान्यद्वा यत्करोति तदक्षयम् ॥ वैनतेय
 शिला चान्या तस्मिन् क्षेत्रे शुभावहा ॥ १४ ॥ यत्र तप्तं तपस्तीव्रं गरुडेन महात्मना ॥ त्रिंशद्वर्षसहस्राणि हरिदर्शनकाम्यया ॥ १५ ॥ ततः
 प्रसन्नो भगवान्ददौ तस्मै वरं शुभे ॥ अजेयो दैत्यसंघानां नागानां च विभीषणः ॥ १६ ॥ बाह्वं भव मे वत्स प्रसन्नोऽहं तवोपरि ॥ त्वन्नाभ्रं यं शिला
 ख्यातिं गमिष्यति महीतले ॥ १७ ॥ दर्शनात्पुण्यदा नृणां यत्र तप्तं त्वया तपः ॥ अत्र मुख्यतमे गंगा तीर्थे मत्प्रीतिकाम्यया ॥ १८ ॥ आविरस्तु
 महाभाग पुण्यदा स्नानकारिणाम् ॥ पंचगंगे तु यः स्नात्वा देवादीं तर्पयिष्यति ॥ १९ ॥ न तस्य पुनरावृत्तिर्ब्रह्मलोकात्सनातनात् ॥ एवं दत्त्वा
 वरं विष्णुर्वैभवं तर्हितस्तदा ॥ २० ॥ गरुडोऽप्याज्ञया विष्णोर्बाह्वन्तश्चुपागतः ॥ ततः प्रभृति तृतीर्थं जातं पापविनाशनम् ॥ २१ ॥ पुण्यदं वै स्मरे
 आपि ऐकतेयमतिप्रदम् ॥ अथान्या तु शिला तत्र वागधीति शुभावहा ॥ २२ ॥ यत्रोद्धृत्य मही देवो हिरण्याक्षं निपात्य च ॥ शिलारूपेण

चाक्रम्य स्थितः पापविनाशनः ॥ २३ ॥ तत्र यो मनुजो गत्वा गंगाभस्ममले प्लुतः ॥ पूजयेतां शिलां भक्त्या स न दुर्गतिमाप्नुयात् ॥ २४ ॥
 अथान्या नारसिंहाख्या शिला तत्र सुरेश्वरी ॥ हिरण्यकशिपुं हत्वा स्थितो यत्र बभूव ह ॥ २५ ॥ ततः सुरर्षिभिः सर्वैः क्रोधस्तस्य निवारितः ॥
 प्रार्थितश्च विशालायां स्थातुं तत्र सदैव हि ॥ २६ ॥ चतुर्भुजस्तथा तत्र शिलारूपमुपागतः ॥ जलक्रीडापरो नित्यं वर्तते तोयमध्यगः ॥ २७ ॥ तत्र
 यः स्नाति मनुजो नृहरेः पूजयेच्छिलाम् ॥ स लभेद्वैष्णवं धाम पुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ २८ ॥ पंचमीं तु शिलां देवि वह्निकुंडतटस्थिताम् ॥ नरनारायणाख्यां
 च वक्ष्यामि शृणु सांप्रतम् ॥ २९ ॥ कृते युगे तु सर्वेषां नरनारायणो हरिः ॥ प्रत्यक्षं वसते तत्र भुक्तिमुक्तिप्रदायकः ॥ ३० ॥ त्रेतायां
 मुनिभिर्देवैर्योगिभिर्दृश्यते शुभे ॥ नान्यैः समास्थितो योगे लोकस्थितिविधायकः ॥ ३१ ॥ द्वापरे समनुप्राप्ते ज्ञानयोगेन दृश्यते ॥ नान्योपायेन केनापि
 तिष्ये दर्शनतां गतः ॥ ३२ ॥ ततो ब्रह्मादयो देवा ऋषयश्च तपोधनाः ॥ स्तुत्वा वाग्भिर्विचित्राभिर्देवैः प्रासादयन्हारिम् ॥ ३३ ॥ ततोऽशरीरिणी वाणी प्राह
 तान्विधिपूर्वकान् ॥ कलौ न दर्शनं यामि सर्वधर्मविवर्जिते ॥ ३४ ॥ यदि वो दर्शने श्रद्धा मंडपस्य सुरेश्वराः ॥ गृहीध्वं मामकीं मूर्तिं शैलीं नारदकुंडगाम् ॥
 ॥ ३५ ॥ ततस्तां गिरमाकर्ण्य ब्रह्माद्या ब्रह्मानसाः ॥ निष्कास्य शैलीं तां दिव्यां मूर्तिं नारदकुंडगाम् ॥ ३६ ॥ स्थापयामासुरभ्यर्च्य स्वं स्वं धाम ययुस्ततः ॥
 वैशाखे मासि ते देवा गच्छन्ति निजमंदिरम् ॥ ३७ ॥ कार्तिके तु समागत्य पुनरर्चां चरन्ति च ॥ ततो वैशाखमाभ्य मानवा हिमसंक्षयात्
 ॥ ३८ ॥ लभन्ते दर्शनं पुण्याः पापकर्मविवर्जिताः ॥ षण्मासं देवैः पूज्या षण्मासं मानवैस्तथा ॥ ३९ ॥ एवं व्यवस्थया मूर्तिस्तत्प्रभृत्यावि
 रास सा ॥ यः शैलीं प्रतिमां विष्णोः पूजयेद्भक्तिभावतः ॥ ४० ॥ नैवेद्यं भक्षयेच्चापि स मुक्तिं लभते ध्रुवम् ॥ एताः पंच शिलाः पुण्या विशालायां
 व्यवस्थिताः ॥ ४१ ॥ आसां मध्ये तु नैवेद्यं देवानां दुर्लभं हरेः ॥ किं पुनर्मानुषादीनां भक्षितं मोक्षसाधनम् ॥ ४२ ॥ वदर्यां विष्णुनैवेद्यं
 सिक्त्यमात्रं च भक्षितम् ॥ शोधयेद्देहं पापं दीप्ताग्निरिव कांचनम् ॥ ४३ ॥ कपालमोचनं ह्येतत्तीर्थं पापविशोधनम् ॥ यन्मध्ये तु शिलाः
 पञ्च संति पापविमोचिकाः ॥ ४४ ॥ अथापरं महत्तीर्थमत्रैव शृणु मोहिनि ॥ यत्र स्नातो नरो भक्त्या वेदानां पारगो भवेत् ॥ ४५ ॥ सुप्तस्य
 ब्रह्मणो वक्रात्रिर्गतानसुरोऽहरत् ॥ वेदान्हयशिरा नाम देवादीनां भयावहः ॥ ४६ ॥ ततस्तु ब्रह्मणा विष्णुः प्रार्थितः प्रकटोऽभवत् ॥ मत्स्यरूपेण
 तं हत्वा वेदान्प्रत्यर्पयद्विधेः ॥ ४७ ॥ तच्च तीर्थं महत्पुण्यं सर्वविद्याप्रकाशकम् ॥ तेमिगिलं महाभागे दर्शनात्पापनाशनम् ॥ ४८ ॥ हयग्रीव
 स्वरूपेण भगवान्विष्णुरव्ययः ॥ पुनश्च हत्वा मत्तो द्रावसुरो मधुकैटभौ ॥ ४९ ॥ वेदापहारिणौ भूयो वेदान्वे ब्रह्मणे ह्यदात् ॥ तत्तीर्थं सर्वपा

पद्मं स्नानमात्रेण वैधसि ॥ ५० ॥ मात्स्ये चापि हयग्रीवे वेदास्ते ब्रह्मणिः ॥ वतंते सर्वदा भद्रे जलं पापनाशनम् ॥ ५१ ॥ तीर्थमिदं तत्र विख्यातं बह्विकोणम् ॥ तत्र स्नात्वा नरो देवि पदमैदमवाप्नुयात् ॥ ५२ ॥ मानसोद्वेदकं चान्यत्तत्र तीर्थं मनोरमम् ॥ भिनत्ति हृदयग्रंथि छिनत्त्यखिलसंशयम् ॥ ५३ ॥ इत्यहं सकलं मानसोद्वेदकं ततः ॥ कामाकामाभिधं चान्यत्तीर्थं तत्र दानने ॥ ५४ ॥ कामयदं कामवतामकामानां तु मोक्षदम् ॥ ततः पश्चिमतो भद्रे वसुधारेति तीर्थकम् ॥ ५५ ॥ तत्र स्नात्वा नरो भक्त्या लभते वाञ्छितं फलम् ॥ अत्र पुण्यवतो याति दृश्यते जलमध्यगम् ॥ ५६ ॥ यहङ्गा न पुनर्जर्तुर्गर्भासं प्रपद्यते ॥ ततो नैर्ऋतिदिग्भागे पंच धाराः पतंत्यधः ॥ ५७ ॥ प्रभासपुष्करगयानैमिषारण्यसंज्ञकाः ॥ तामु स्नात्वा पृथङ्मर्त्यस्तत्तत्तीर्थफलं लभेत् ॥ ५८ ॥ ततोऽन्यदिग्मलं तीर्थं सोमकुंडापराह्वयम् ॥ यत्र तप्त्वा तपस्तीव्रं सोमः खेदाद्यधीश्वरः ॥ ५९ ॥ तत्र स्नात्वा नरो भद्रे गतदोषः प्रजायते ॥ तत्रान्यद्वादशादित्यं तीर्थं पापहरं परम् ॥ ६० ॥ स्नात्वा यत्र नरो भूत्वा तजसा भास्करोपमः ॥ चतुःस्रोतोऽपरं तत्र तीर्थं तत्राप्नुतो नरः ॥ ६१ ॥ धर्मार्थकाममोक्षांश्च लभते यं यमिच्छति ॥ अथ सप्तपदं नाम तीर्थं तत्र मनोहरम् ॥ ६२ ॥ दर्शनाद्यस्य तीर्थस्य पातकानि महान्त्यपि ॥ नश्यन्ति नियतं तस्य किं पुनः स्नानतः सति ॥ ६३ ॥ त्रिपुलोकेषु कुंडस्य ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ आस्थितास्तत्र मरणात्रः सत्यपदं लभेत् ॥ ६४ ॥ नरनारायणावासे तीर्थमस्त्यपरं शुभे ॥ उर्वशीकुंडनामात्रं स्नातो रूपमनोहरः ॥ ६५ ॥ नारायणप्रियोऽत्यर्थं भवेद्विश्वशंकरः ॥ ततो दक्षिणदिग्भागे तीर्थमस्त्राभिधं परम् ॥ ६६ ॥ नरनागयणो यत्र शस्त्रं न्यस्य तपःस्थितौ ॥ आयुधानि तु दिव्यानि शस्त्रचक्रादिकानि च ॥ ६७ ॥ मूर्तिर्मति महाभागे दृश्यते कृतिभिर्भूतः ॥ तत्र स्नात्वा नरो भक्त्या न शत्रोर्भयमाप्नुयात् ॥ ६८ ॥ मेरुतीर्थं च तत्रास्ति यत्र दृष्ट्वा धनुर्द्धरम् ॥ स्नात्वा च लभते सांऽपि शुभं सर्वान्मनोगन्धान् ॥ ६९ ॥ लोकपालाह्वयं नाम तत्रान्यत्तीर्थमुत्तमम् ॥ लोकपालैस्तपस्तप्तं यत्र तत्राप्नुतो नरः ॥ ७० ॥ सर्वतीर्थाप्नुतिफलं लभते देवि मानवः ॥ दंडनाहत्य हरिणा यतस्तीर्थं विनिर्मितम् ॥ ७१ ॥ दंडपुष्करिणीत्येतत्ततो लोकपसौख्यदम् ॥ भागीरथी यत्र योगं प्राप्ता झलकनंदया ॥ ७२ ॥ तत्तीर्थं सर्वतः श्रेष्ठं पुण्ये वदरिकाश्रमे ॥ तत्र स्नात्वा पितृन्देवान्संतर्प्याभ्यर्च्य भक्तिः ॥ ७३ ॥ लभते वैष्णवं धाम सर्वदेवनमस्कृतः ॥ संगमादक्षिणे भागे धर्मक्षेत्रं शुभानने ॥ ७४ ॥ तत्क्षेत्रं पावनं मन्ये सर्वतीर्थोत्तमम् ॥ तत्र स्नात्वा नरो भद्रे साध्यसन्निधिभागभवेत् ॥ ७५ ॥ उर्वशीसंगमं तीर्थं सर्वपापहरं नृणाम् ॥ कर्मोद्धरा

ह्यं चान्यद्भारिभक्तयेकसाधनम् ॥७६॥ ब्रह्मावर्ताह्वयं तीर्थं ब्रह्मलोकैककारणम् ॥ गंगाश्रितानि चेतानि तीर्थानि कथितानि ते ॥ ७७ ॥ ब्रह्मापि कात्स्न्यंते
 वक्तुं तत्रस्थानि न वै प्रभुः ॥ य इदं शृणुयान्नित्यं श्रावयेद्वा समाहितः ॥ ७८ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः सोऽपि विष्णुपदं लभेत् ॥ मासमात्रं नरो भक्त्या
 योऽत्र तिष्ठेद्भक्तव्रतः ॥ ७९ ॥ स साक्षादेव पश्येत्तु नरनारायणं हरिम् ॥ यत्रैतद्विस्मितं देवि माहात्म्यं वदगर्भवम् ॥ ८० ॥ नारूपमृत्युर्भवेत्तत्र द्वाधिव्याध्य
 हिमीस्तथा ॥ कल्याणानि सदा तत्र प्रसादात्सन्ति वै हरेः ॥ ८१ ॥ वदन्ते सम्पदस्सर्वास्तथा विष्णुप्रसादतः ॥ ८२ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुर्णं बृहदुपा
 ख्याने उत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे वदरिकाश्रममाहात्म्यं नाम सप्तपष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥ इति वदरिकाश्रममाहात्म्यम् ॥ अथ कामोदा माहात्म्यम् ॥
 मोहिन्युवाच ॥ कामोदायास्तु माहात्म्यं ब्रूहि मे द्विजसत्तम ॥ यच्छ्रुत्वाहं तव मुखात्प्रसन्ना स्यां कृतार्थवता ॥ १ ॥ वसुमन्वाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि
 कामोदाख्यानकं शुभम् ॥ यच्छ्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ २ ॥ कामोदाख्यं पुरं देवि गंगानरे व्यवस्थितम् ॥ कामोदा यत्र वर्तते सार्द्धं
 देवैर्हरिप्रियाः ॥ ३ ॥ यदा सुरासुरैर्देवि मथितः शीरसागरः ॥ कामोदा सा तदोत्पन्ना कन्यारत्नचतुष्टयं ॥ ४ ॥ कन्या रमाख्या प्रथमा
 द्वितीया वारुणी स्मृता ॥ कामोदाख्या तृतीया तु चतुर्थी तु वराभिधा ॥ ५ ॥ तत्र कन्यात्रयं प्राप्तं विष्णुना प्रभविष्णुना ॥ वारुणी त्वसुर्गोता
 विष्णुदेवाज्ञया सति ॥ ६ ॥ ततः प्रभृति लक्ष्मीस्तु विष्णोर्वक्षस्थले स्थिता ॥ वभूव विष्णुपत्नी सा सपत्नीरहिता शुभे ॥ ७ ॥ भविष्यकार्यं
 विज्ञाय देवा विष्णुसमाज्ञया ॥ कामोदाख्ये पुरं देवीं कामोदां पूजयन्ति हि ॥ ८ ॥ सा तत्र वर्तते नित्यं विष्णुसंयोगकाम्यया ॥ भार्यात्वं
 भावतः प्राप्ता विष्णुध्यानपरायणा ॥ ९ ॥ स तत्र भावगम्यो वै विष्णुः सर्वगतो महान् ॥ अनयापि तथा नित्यं वर्तते तत्तन्मोपतः
 ॥ १० ॥ स देवैर्वासुरैर्देवि मुनिभिर्मनवैस्तथा ॥ अलक्ष्यदेहो विश्वात्मा वर्तते ध्यानगोचरः ॥ ११ ॥ ध्यानैव प्रपश्यन्ति देवाश्च मुनयो
 विभुम् ॥ कामोदा सा महाभागा यदा हसति मोहिनि ॥ १२ ॥ हर्षेण तु समाविष्टा तदाश्रणि पतन्ति च ॥ आनंदाश्रणि गंगायां पति
 तानि सुरेश्वरि ॥ १३ ॥ कामोदाख्यानि पद्मानि तानि तत्र भवन्ति च ॥ पीतानि च सुगंधीनि महामोदप्रदानि च ॥ १४ ॥ यस्तु भाग्य
 वशाच्छ्रुत्वा तानि तेः पूजयेच्छिवम् ॥ स लभेद्वाञ्छितान्कामानित्याज्ञा पारमेश्वरी ॥ १५ ॥ दुःखजानि तथाश्रणि कदाचित्प्रपतन्ति हि ॥
 तेभ्यश्च तानि पद्मानि विगंधीन्युद्भवन्ति च ॥ १६ ॥ तैस्तु यः पूजयेद्देवं शंकरं लोकशंकरम् ॥ स युज्येताखिलैर्दुःखैः पूर्वपापैर्विमोहितः
 ॥ १७ ॥ गंगाद्वारादुपरि च दशयोजनके स्थितम् ॥ कामोदं तत्र वर्षेकं यो जपेद्वा दशाक्षरम् ॥ १८ ॥ दपति चैवमाप्तस्य द्वादश्यां विधिनंदिनि ॥

वासतो च श्रियं दृष्ट्वा सा हसेद्वर्षतः सदा ॥ १९ ॥ तानि पद्मानि स लभेन्नान्यदा कोऽपि कर्हिचित् ॥ तत्र यः स्नाति मनुजो विष्णुभक्ति
 परायणः ॥ २० ॥ ध्यात्वा पुरं च कामोदं स भवेद्विष्णुवल्लभः ॥ देवतानां पितृणां च बल्लभो नात्र संशयः ॥ २१ ॥ यो द्वादश समास्तत्र
 तिष्ठेज्जपपरायणः ॥ स लभेद्वर्षं साक्षात्कामोदायाः शुभानने ॥ २२ ॥ यं यं चिंतयते कामं तत्र तीर्थं नरः शुचिः ॥ स्नानमात्रेण लभते
 तं तमेहिक्रमं ॥ २३ ॥ एतद्धि परमं तीर्थं लभ्य भाग्यवशाद्भवेत् ॥ हिमात्ययादगे भद्रे दुर्गमं विकटस्थलम् ॥ २४ ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं
 कामोदाख्यातं शुभम् ॥ यः शृणोति नरो भक्त्या सोऽपि पापैः प्रमुच्यते ॥ २५ ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुराणे बृहदुपाख्याने उत्तरभागे वसुमोहिनी
 संवादे कामोदाख्याने नामाष्टषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥ इति कामोदामाहात्म्यं समाप्तम् ॥ अथ सिद्धनाथचरित्रसहितं कामाक्षा
 माहात्म्यं प्रारभ्यते ॥ मोहिन्युवाच ॥ श्रुतं कामोदकाख्यानं पापघ्नं पुण्यदं नृणाम् ॥ संप्रतं श्रोतुमिच्छामि कामाक्षायाः फलं द्विज
 ॥ १ ॥ वसुरुवाच ॥ कामाक्षा परमा देवी पूर्वस्यां दिशि संस्थिता ॥ सागरानूपतटगा कलौ सिद्धिप्रदा नृणाम् ॥ २ ॥ यस्तत्र गत्वा कामाक्षां
 संपूज्य नियताशनः ॥ तिष्ठेदेकां निशां भद्रे स पश्येत्तां दृढासनः ॥ ३ ॥ सा देवी भीमरूपेण याति संदर्शनं नृणाम् ॥ तां दृष्ट्वा न चलेद्यो वे
 स सिद्धिं वाञ्छितां लभेत् ॥ ४ ॥ यस्तु दृष्ट्वा सुरेशानीं कामाक्षां भीमरूपिणीम् ॥ आसनाच्चलितः सद्यः स विस्त्रिभो भवेद्भुवम् ॥ ५ ॥ तत्रास्ते
 पार्वतीपुत्रः सिद्धनाथो वरानने ॥ उग्रे तपसि लोकैः स प्रेक्ष्यते न कदाचन ॥ ६ ॥ कृतवेत्राद्वापरेषु प्रत्यक्षं दृश्यतेऽखिलैः ॥ कलावंताहितस्ति
 ष्ठेद्यावत्पादः कलेर्ब्रजेत् ॥ ७ ॥ कलेः पादे गते चैकस्मिन्धोरे च धरातले ॥ स वै प्रत्यक्षतां प्राप्य साधयेदखिलं जनम् ॥ ८ ॥ मोहनाद्यैरुपा
 येस्तु म्लेच्छप्रायाजनास्तदा ॥ कृत्वा वशे महाभागे गमयेत्त्रिपदं कलेः ॥ ९ ॥ यस्तत्र गत्वा सिद्धेशं भक्तिभावसमन्वितः ॥ चिंतयेद्वर्षमात्रं
 तु कामाक्षां नित्यदार्चयन् ॥ १० ॥ स लभेद्वर्षं स्वप्ने दर्शनात् समाहितः ॥ सूचितां तेन सिद्धिं स लब्ध्वा सिद्धो भवेद्भुवि ॥ ११ ॥
 विचरेत्सर्वलोकानां कामनाः पूरयन्शुभे ॥ त्रिलोक्यां यानि वस्तूनि तानि संकल्पयेद्रेतात् ॥ १२ ॥ स मत्स्यनाथः किल तत्र संस्थो विज्ञानपारं
 गम एव भद्रे ॥ चचार लोकाभिमतं वितन्वंस्तपोऽतिघोरं न च याति दृष्टिम् ॥ १३ ॥ गुगान्यनेकानि पुरा भ्रमित्वा लोकान्समग्रानहतेऽगत्या ॥
 तपस्थितोऽद्यास्ति महानुभावो न कालवेगेन शुभेऽभिभूतः ॥ १४ ॥ गंडांतजातस्तु पुरा भवेदधुद्विजस्य कस्यापि सुतः शुभद्रे ॥ स जातमात्रः
 किल पुष्कराख्ये द्वीपेऽस्य पित्रा ह्युदधौ विसृष्टः ॥ १५ ॥ प्रक्षिप्तमात्रं किल तत्र बालं मत्स्योऽग्रसीत्कोऽपि विधेर्नियोगात् ॥ तत्र स्थितोऽनेकयुगानि

सोऽभूत्कालस्य गत्या ह्यंजराभारः ॥ १६ ॥ ततः कदाचित्प्रियया प्रदिष्टो महेश्वरः सार्द्धमगप्रसूत्या ॥ तत्त्वोपदेशाय जगाम भद्रे स लोकलोकाच
 लम्प्रमेयः ॥ १७ ॥ तत्सौम्यशृंगे मणिभिः प्रदीप्ते स्थित्वा क्षणार्द्धं हरिमग्नचेताः ॥ देवीमुमां संप्रतिबोध्य शक्त्या तालत्रयेणाप्यभिभूय सत्त्वान्
 ॥ १८ ॥ उवाच तत्त्वं सुहृत्स्यभूतं यद्वादशार्णार्थनिजस्वरूपम् ॥ ततस्तु सा शैलसुता महेशं मारांतकं यावदभिप्रणम्य ॥ १९ ॥ अज्ञाय तत्त्वं
 समवस्थिताऽभूत्तावत्स मत्स्यस्तु महार्णवस्थः ॥ द्रुतं समुत्प्लुत्य जगाम शृंगं यो विप्रवालो ह्युदरे स्थितोऽस्य स तत्त्वसिद्धोऽखिलबंधमुक्तः ॥ २० ॥
 निर्गम्य मत्स्योदरतः शुभास्ये नमः प्रचक्रे भवयोः पुरस्तात् ॥ विज्ञाततत्त्वोऽपि महेश्वरस्तं पप्रच्छ तद्दर्भगतं निर्दानम् ॥ २१ ॥ स वर्णयामास
 यथार्थमेव तयोः पुरः सर्वमपि प्रवृत्तम् ॥ आकर्ण्य तद्वृत्तमनुप्रसन्ना सोमा महेशानुमतिं च कृत्वा ॥ २२ ॥ तं कल्पयामास सुतं शुभांगं सोत्संग
 आस्थाप्य चुचुव वक्रम् ॥ सुतो ममायं किल मत्स्यनाथो विज्ञाततत्त्वोऽखिलसिद्धनाथः ॥ २३ ॥ निजेच्छया संप्रति यातु लोकान्कर्ति
 वितन्वन्सुखमावयोश्च ॥ ततः प्रभृत्येष सुतोऽविकाया लोकान्समग्रान्प्रविहृत्य कामम् ॥ २४ ॥ तत्सिद्धपीठं समवाप्य तत्र तपस्युपादिष्ट इवा
 स्थितोऽस्ति ॥ तं सिद्धनाथं मनसा विचिंत्य नरो भवेत्सिद्धसमस्तकामः ॥ २५ ॥ संप्राप्य विद्यां निजवास्यवाहे निमज्जेत्यपंडितवर्गजातम् ॥
 एतां कथां तस्य जगत्पवित्रां शृणोति यः कर्णपथप्रयाताम् ॥ २६ ॥ स चाभिकामं समवाप्य भूमौ स्वर्गं प्रयात्येव सुरार्चिताभिः ॥ एतन्मया
 ते कथितं सुनेत्रे श्रीसिद्धनाथस्य चरित्रयुक्तम् ॥ कामाक्षमाहात्म्यमचप्रमाद्यं भूयोऽपि किं ते प्रवदामि भद्रे ॥ २७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे
 बृहदुपाख्याने उत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे सिद्धनाथचरित्रयुक्तं कामाक्षमाहात्म्यं नामैकोनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ इति
 सिद्धनाथचरित्रसहितं कामाक्षमाहात्म्यं समाप्तम् ॥ अथ प्रभासमाहात्म्यं प्रारभ्यते ॥ मोहिन्युवाच ॥ प्रभासस्य तु माहात्म्यं वद मे द्विजसत्तम ॥
 यच्छ्रुत्वाहं प्रसन्नात्मा धन्या स्यां त्वत्प्रसादतः ॥ १ ॥ वसुरुवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि प्रभासाल्यं सुपुण्यदम् ॥ तीर्थं पापहरं नृणां
 भुक्तिभुक्तिप्रदायकम् ॥ २ ॥ यस्मिन्नसंख्यतीर्थानि विद्यन्ते विधिर्नदिनि ॥ सोमेशो यत्र विश्वेशो भगवान् गिरिजापतिः ॥ ३ ॥ स्नात्वा प्रभा
 सके तीर्थे सोमनाथं प्रपूज्य च ॥ नरो मुक्तिमवाप्नोति सत्यमेतन्मयोदितम् ॥ ४ ॥ योजनानां दश द्वे च प्रभासपरिमंडलम् ॥ मध्येऽस्य पीठिका
 प्रोक्ता पंचयोजनविस्तृता ॥ ५ ॥ गोचर्ममात्रं तन्मध्ये तीर्थं कैलासतोऽधिकम् ॥ अर्कस्थलं तत्र पुण्यं तीर्थमन्यत्सुशोभनम् ॥ ६ ॥ सिद्धेश्वर

५.ना.३.
॥ ३३७ ॥

दिलिगानि यत्र संति सहस्रशः ॥ तत्र स्नात्वा नरो भक्त्या संतर्प्य पितृदेवताः ॥ ७ ॥ लिगानि पूजयित्वा च याति रुद्रसलोकताम् ॥
अप्रतितीर्थं तथान्यच्च सागस्य तटे स्थितम् ॥ ८ ॥ तत्र स्नात्वा नरो देवि वदिलोकमवाप्नुयात् ॥ तत्र देवं कपर्दीशं सोपवासः प्रपूज्य
च ॥ ९ ॥ शिवलोकमवाप्नोति भुक्त्वा भोगानिहेस्तितान् ॥ केदारेशं ततो गत्वा समभ्यर्च्य विधानतः ॥ १० ॥ स्वर्गंति समवाप्नोति
विमानेन सुराक्षितः ॥ भीमेशं भैरवशं च चंडीशं भास्करेश्वरम् ॥ ११ ॥ अंगारेशं च गुर्वीशं सोमेशं भृगुजेश्वरम् ॥ शनिराहुशिखीशांश्च क्रमा
द्रच्छेच्चतुर्दश ॥ १२ ॥ भक्त्या पृथक् पृथक् तेषां पूजां कृत्वा विधानवित् ॥ शिवसालोक्यमाप्नोति निग्रहानुग्रहे क्षमः ॥ १३ ॥ सिद्धेश्वरादिपंचा
न्यालिगानि विधिनंदिनि ॥ समर्च्य लभते सिद्धिमेहिकामुष्मिकीं नरः ॥ १४ ॥ वरारोहमजापालं मंगलां ललितेश्वरीम् ॥ संपूज्य क्रमतश्चेता
विपापो जायते नरः ॥ १५ ॥ लक्ष्मीश्वरं वाडवेशमर्च्येशं कामकेश्वरम् ॥ समभ्यर्च्य नरो भक्त्या साक्षात्लोकेशतां व्रजेत् ॥ १६ ॥
गौरीतपोवनं प्राप्य गौरीशवरुणेश्वरो ॥ उपेश्वरं च संपूज्य नरः स्वर्गंतिमाप्नुयात् ॥ १७ ॥ गणेशं च कुमारेशं स्वाकेशकुलेश्वरो ॥
उत्तंकेशं च वद्रीशं गौतमं दैत्यसूदनम् ॥ १८ ॥ समभ्यर्च्य विधानेन न नरो दुर्गंतिं व्रजेत् ॥ चक्रतीर्थं ततः प्राप्य तत्र स्नात्वा विधानतः
॥ १९ ॥ गौरीदेवीं समभ्यर्च्य नरोऽभिलषितं लभेत् ॥ संनिहत्याह्वयं तीर्थं प्राप्य तत्र व्रजनेने ॥ २० ॥ स्नात्वा संतर्प्य देवादीन्सन्निहत्याफलं
लभेत् ॥ अथैकादश लिगानि भूतेशादीनि योऽर्चयेत् ॥ २१ ॥ स लब्ध्वेह वरान्भोगानंते रुद्रपदं व्रजेत् ॥ आदिनारायणं देवं समभ्यर्च्य नरो
त्तमः ॥ २२ ॥ मोक्षभागी भवेदेवि नात्र कार्या विचारणा ॥ ततश्चक्रधरं प्राप्य पूजयेद्यो विधानतः ॥ २३ ॥ स तु शत्रुं विनिर्जित्य भोगानुवाच
चौल्लभेत् ॥ सांवादित्यं ततः प्राप्य स्नात्वा नियमपूर्वकम् ॥ २४ ॥ नीरोगो धनधान्याढ्यो जायते मानवो भुवि ॥ ततस्तु मनुजः प्राप्य देवीं
कंटकशोधिनीम् ॥ २५ ॥ महिषघ्नीं च संपूज्य निर्भयो जायते नरः ॥ कपालीशं च कोटीशं समभ्यर्च्य नरोत्तमः ॥ २६ ॥ सुर्माभायां भवेदेवं मध्य
यात्रां समापयेत् ॥ बालब्रह्माभिधं पश्चात्प्राप्य मर्त्यो नरेश्वरि ॥ २७ ॥ जायते भुक्तिमुक्तीशः सर्वदेवप्रपूजितः ॥ नरकेशं ततः प्राप्य संवतेशं निर्धाम् ॥ २८ ॥
वलभदेश्वरं प्रार्च्य जायते भुक्तिमुक्तिमान् ॥ गंगागणपतिं प्राप्य समभ्यर्च्य विधानतः ॥ २९ ॥ लभते वांछितान्कामानिह लोके परत्र च ॥
ततो जांबवतीं प्राप्य नदीं भक्त्या समाहितः ॥ ३० ॥ स्नात्वा सुरादीन्भ्यर्च्य कृतकृत्यो भवेन्नरः ॥ पांडुरूपे ततः स्नात्वा पांडवेश्वरमर्चयेत्
॥ ३१ ॥ स नरः स्वर्गमायाति क्रीडते नंदनादिषु ॥ शतमेधं लक्षमेधं कोटिमेधमनुकृमात् ॥ ३२ ॥ लिगत्रयं समभ्यर्च्य मोदते दिवि देववत् ॥ दुर्वा

उ० ख०
अ० ७०

74

॥ ३३७ ॥

सादित्यं दृष्ट्वा संपूज्य च विधानतः ॥ ३३ ॥ अश्वमेधस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोत्यसंशयम् ॥ यादवस्थलमासाद्य वर्षेऽं प्राच्यं मानवः ॥ ३४ ॥
 लभते वांछितां सिद्धिं देवराजेन सत्कृतः ॥ हिरण्यासंगमे स्नात्वा दद्याद्देमस्यं द्विजे ॥ ३५ ॥ शिवमुद्दिश्य यो भक्त्या सलोकानक्षयोल्ल
 भेत् ॥ नगरार्कं ततः प्राच्यं सूर्यलोकमवाप्नुयात् ॥ ३६ ॥ नगरादित्यपाश्वर्धे तु बलकृष्णौ सुभद्रिकाम् ॥ दृष्ट्वा संपूज्य विधिना कृष्णसायुज्य
 मामुयात् ॥ ३७ ॥ कुमारिकां ततः प्राप्य समभ्यर्च्य विधानतः ॥ लभते वांछितान्कामाञ्जयेच्छकं न संशयः ॥ ३८ ॥ क्षेत्रपालं ततोऽभ्यर्च्य सर्वा
 न्कामानवाप्नुयात् ॥ ब्रह्मेश्वरं च संपूज्य सरस्वत्यास्तटे स्थितम् ॥ ३९ ॥ सर्वपापविनिमुक्तो ब्रह्मलोके महीयते ॥ पिङ्गलास्यां नदीं प्राप्य
 स्नात्वा तत्र सुगदिकान् ॥ ४० ॥ संतप्य श्राद्धकृन्मर्त्यो नेह भूयोऽभिजायते ॥ संगमेशं समभ्यर्च्य न नगे दुर्गतिं व्रजेत् ॥ ४१ ॥ संप्राच्य
 शंकरादित्यं घटेशं च महेश्वरम् ॥ मानवः सकलान्कामान्प्राप्नुयात्त्रात्र संशयः ॥ ४२ ॥ ऋषिर्तीर्थं ततः प्राप्य स्नात्वा नियतमानसः ॥ ऋषी
 स्तत्र समभ्यर्च्य सर्वतीर्थफलं लभेत् ॥ ४३ ॥ नंदादित्यं ततः प्राच्यं मुच्यते सर्वरोगतः ॥ त्रितकूपं ततः प्राप्य स्नात्वा याति दिवं नरः ॥ ४४ ॥
 शशोपाने नरः स्नात्वा देवान्पश्यति मोहिनि ॥ वांछितांश्च लभेत्कामान्सत्यं सत्यं मयोदितम् ॥ ४५ ॥ पर्णादित्यं नगे दृष्ट्वा नीरोगो भोगवान्भवेत् ॥
 ततो न्यंकुमतीं प्राप्य ब्राह्मणं तत्र विधानतः ॥ ४६ ॥ सिद्धेश्वरं समर्च्यत्र अणिमादिकसिद्धिभाक् ॥ वाराहस्वामिनं दृष्ट्वा मुच्यते भवसाग
 रात् ॥ ४७ ॥ छायालिङ्गं समभ्यर्च्य मुच्यते सर्वपातकैः ॥ गुल्फं दृष्ट्वा नरोऽभ्यर्च्य चांद्रायणफलं लभेत् ॥ ४८ ॥ देवीं कनकनंदां च
 समभ्यर्च्य नरः सति ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति देहति स्वर्गतिं लभेत् ॥ ४९ ॥ कुंतीश्वरं समभ्यर्च्य मुच्यते सर्वपातकैः ॥ गंगेश्वरं समभ्यर्च्य
 गंगायां मनुजः प्लुतः ॥ ५० ॥ त्रिविधेभ्योऽपि पापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ चमसोद्देदके स्नात्वा पिंडदानं करोति यः ॥ ५१ ॥ गयाकोटि
 गुणं पुण्यं स लभेन्नान्न संशयः ॥ ततस्तु विधिजे गत्वा विदुराश्रममुत्तमम् ॥ ५२ ॥ त्रिगं त्रिभुवनेशं च संपूज्यात्र दुर्त्ता भवेत् ॥ मं
 णेश्वरमभ्यर्च्य लभते सद्गतिं नरः ॥ ५३ ॥ त्रैपुरं च त्रिलिङ्गं तु प्राच्यं पापैः प्रमुच्यते ॥ पंडतीर्थं ततः प्राप्य स्नात्वा स्वर्णप्रदो नरः ॥ ५४ ॥
 सर्वपापविशुद्धात्मा शैवं पदमवाप्नुयात् ॥ सूर्यप्राच्यां नरः स्नात्वा विषाप्मा भोगवान्भवेत् ॥ ५५ ॥ त्रिलोचने नरः स्नात्वा रुद्रलोकमवाप्नुयात् ॥
 देविकायासुमानाथं समर्च्य मनुजोत्तमः ॥ ५६ ॥ लभते वांछितान्कामान्देहति स्वर्गमाप्नुयात् ॥ भृदारं तु समभ्यर्च्य लभते वांछितं फलम्
 ॥ ५७ ॥ शूलस्थाने तु वाल्मीकिं नमस्कृत्य कविर्भवेत् ॥ च्यवनार्कं ततः प्राच्यं सर्वकामसमृद्धिमाप्नु ॥ ५८ ॥ च्यवनेशार्चनान्मर्त्यः शिव

वृ.ना.पु.
॥ ३३८ ॥

स्यानुचरो भवेत् ॥ प्रजापालेशमभ्यर्च्य धनधान्यान्वितो भवेत् ॥ ५९ ॥ बालार्कपूजको मर्त्यो विद्यावान्धनवान् भवेत् ॥ कुबेरस्थानके
स्नात्वा निधिं प्राप्नोति निश्चितम् ॥ ६० ॥ ऋषितोयनदीं प्राप्य स्नात्वा तत्र नरः शुचिः ॥ दत्त्वा सुवर्णं विप्राय मुच्यते सर्वपातकैः
॥ ६१ ॥ संगालेश्वरमभ्यर्च्य रुद्रलोके महीयते ॥ नारदादित्यमभ्यर्च्य त्रिकालज्ञानवान्भवेत् ॥ ६२ ॥ ततो नारायणं प्राच्य मुक्तिभागी
नरो भवेत् ॥ तप्तकुंडोदके स्नात्वा मूलचंडीशमर्चयेत् ॥ ६३ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो वाञ्छितार्थं लभेन्नरः ॥ विना
यकं चतुर्वक्त्रमभ्यर्च्य प्राप्नोति कामितम् ॥ ६४ ॥ कलेश्वरमभ्यर्च्य धनधान्यसमृद्धिमान् ॥ गोपालस्वामिपूजातो गोमान्धनवान्कविः
॥ ६५ ॥ वकुलस्वामिनोऽभ्यर्चा नृणां स्वर्गतिदायिनी ॥ संपूज्य मारुतां देवीं सर्वकामफलं लभेत् ॥ ६६ ॥ क्षेमादित्यार्चनान्मर्त्यः क्षेमी
सिद्ध्यर्थसत्यभाक् ॥ उन्नताख्यं विप्रराजं प्राच्य विघ्नेन हन्यते ॥ ६७ ॥ जलस्वामी कालमेघः पूजितो सर्वसिद्धिदौ ॥ रुक्मिणी पूजिता देवी
वाञ्छितार्थप्रदा नृणाम् ॥ ६८ ॥ दुर्वासेशं च पिंगेशं प्राच्य पापैर्विमुच्यते ॥ भद्रायाः संगमे स्नात्वा नरो भद्राणि पश्यति ॥ ६९ ॥ शंखावतं
नरः स्नात्वा सर्वसिद्धीश्वरो भवेत् ॥ मोक्षतीर्थं नरः स्नात्वा भवेन्मुक्तो भवार्णवात् ॥ ७० ॥ गोष्पदस्नानमात्रेण सर्वसौख्यमवाप्नुयात् ॥ नारायण
गृहे गत्वा नरो भूयो न शोचति ॥ ७१ ॥ जालेश्वरार्चनात्पुंसां सिद्धयः स्युरभीप्सिताः ॥ स्नातो हुंकाररूपे तु गर्भवासं न चाप्नुयात् ॥ ७२ ॥
तथा चंडीशमभ्यर्च्य सर्वतीर्थफलं लभेत् ॥ विमेशमाशापुरगं प्राच्य विघ्नं न चाप्नुयात् ॥ ७३ ॥ कलाकुंडान्नुतो मर्त्यो मुक्तिभागी न संशयः ॥
कपिलेशं समभ्यर्च्य कपिलायूथमाप्नुयात् ॥ ७४ ॥ जरद्वेश्वरं प्राच्य जरसा नाभिभूयते ॥ नलेश्वरार्चको भोगी कक्षांश
चको धनी ॥ ७५ ॥ हाटकेश्वरपूजातः पूर्यते सर्वकामनाः ॥ नारदेशार्चको भक्तिं लभेद्विष्णौ च शंकरे ॥ ७६ ॥ स्वर्गाहो जायतेऽभ्यर्च्य देवीं
मेत्रविभूषणाम् ॥ दुर्गकूटं गणपतिं पूजयित्वा सुखी भवेत् ॥ ७७ ॥ धनधान्ययुतो भूयात्पूजयन्कौशेश्वरीम् ॥ सुपर्णेलां भैरवीं च पूजयित्वा
सुखी भवेत् ॥ ७८ ॥ भल्लतीर्थं नरः स्नात्वा मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ॥ कर्दमालं नरः स्नात्वा पातकैर्विप्रयुज्यते ॥ ७९ ॥ गुप्तसोमेश्वरं दृष्ट्वा न
भूयोऽहंति शोचितुम् ॥ बहुस्वर्णं दृष्ट्वा स्वर्गतिं समवाप्नुयात् ॥ ८० ॥ शृङ्गेश्वरार्चको मर्त्यो न दुःखैरभिभूयते ॥ तीर्थं नारायणे
स्नात्वा मुक्तिमाप्नोति मानवः ॥ ८१ ॥ मार्कण्डेयेश्वरमभ्यर्च्य दीर्घायुर्जायते नरः ॥ तथा कोटीह्रदे स्नात्वाभ्यर्च्य कोटीश्वरं सुखी
॥ ८२ ॥ सिद्धस्थाने पुनः स्नात्वा तत्र लिंगानि पूजयेत् ॥ असंख्यातानि यो मर्त्यः स सिद्धो जायते भुवि ॥ ८३ ॥ दामोदरस्य

२० ख०
अ० ७०

॥ ३३८ ॥

दृष्ट्वा सुखमाप्नोत्यनुत्तमम् ॥ वस्त्रापथं प्रभासस्य नाभिस्थाने स्थितं शुभे ॥ ८४ ॥ तत्राभ्यर्च्य भवं साक्षाद्रवेज्जवसमः स्वयम् ॥
 दामोदरे स्वर्णरेखा ब्रह्मकुण्डं च रेवते ॥ ८५ ॥ कुंतीश उज्जयंते तु भीमेशश्च महाप्रभः ॥ मृगीकुण्डं च सर्वस्वं क्षेत्रे वस्त्रापथे स्मृतम्
 ॥ ८६ ॥ एतेषु क्रमशः स्नात्वा देवानभ्यर्च्य यत्रतः ॥ गितृन्संतप्य तोयेन सर्वतीर्थफलं लभेत् ॥ ८७ ॥ दुर्गाविले नरः स्नात्वा भुक्तभोगो
 दिवं व्रजेत् ॥ गंगेश्वरं ततोऽभ्यर्च्य गंगास्नानफलं लभेत् ८८ ॥ गिरौ रेवतके देवि संति तीर्थान्यनेकशः ॥ तेषु स्नात्वा नरो भक्त्या ब्रह्मवि
 ण्णमहेश्वरान् ॥ ८९ ॥ इंद्रादिलोकपान्प्राच्यं भुक्तिं मुक्तिं च विंदति ॥ एतान्युद्देशतस्तीर्थान्युक्तानि तव सुंदरि ॥ ९० ॥ अवांतराण्यनंतानि
 तानि वक्तुं न शक्यते ॥ एकैकस्यापि तीर्थस्य संति विस्तरतः कथाः ॥ ९१ ॥ अतः संक्षिप्य गदितं मया पुण्यं प्रभासजम् ॥ न प्रभाससमं
 तीर्थं त्रिषु लोकेषु मोहिनि ॥ ९२ ॥ यत्र स्नातोऽपि मनुजः स्वर्गिणा स्पृष्टं शुभे ॥ माहात्म्यं च प्रभासस्य लेखितं वर्तते गृहे ॥ ९३ ॥ यत्र तत्र
 न भीतिः स्याद्भूतचौगहिशत्रुजा ॥ यः शृणोति नरो भक्त्या श्रावयेद्वा समाहितः ॥ ९४ ॥ प्रभासतीर्थमाहात्म्यं सोऽपि सद्व्रतिमानुयात् ॥ ९५ ॥ इति
 श्रीबृहन्नारदीयपुराणे बृहदुपाख्याने उत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे प्रभासतीर्थमाहात्म्यं नाम सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७० ॥ इति प्रभासक्षेत्रमाहात्म्यं समाप्तम् ॥
 अथ पुष्करमाहात्म्यं प्रारभ्यते ॥ मोहिन्नुवाच ॥ श्रुतं प्रभासप्राहात्म्यं द्विजश्रेष्ठातिपुण्यदम् ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि माहात्म्यं पुष्करोद्भवम् ॥ १ ॥ यदाहं सर्व
 तीर्थानां पवित्रं पापनाशनम् ॥ मत्पितुर्यज्ञसदनं तन्ममाख्याहि विस्तरात् ॥ २ ॥ वसुरुवाच ॥ शृणु भद्रे प्रवक्ष्यामि नराणां कामदं सदा ॥ पुण्यं पुष्करमाहात्म्यं
 बहुतीर्थसमन्वितम् ॥ ३ ॥ विष्णुना सहिता देवा यत्रेन्द्राद्या व्यवस्थिताः ॥ गजवक्रः कुमारश्च रेवतश्च दिवाकरः ॥ ४ ॥ शिवदूती तथा
 देवी क्षेत्रक्षेमकरी सदा ॥ ज्येष्ठे तु पुष्करारण्ये यस्तिष्ठति निरुद्धमी ॥ ५ ॥ अष्टांगयोगजं पुण्यं स लभेन्नत्र संशयः ॥ नातः परतरं किञ्चि
 त्क्षेत्रमस्तीह भूतले ॥ ६ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सेव्यमेतन्नरोत्तमैः ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्रा वा क्षेत्रवासिनः ॥ ७ ॥ सर्वात्मना ब्रह्मभक्ता
 भूतानुग्रहकारिणः ॥ ते याति ब्रह्मणो लोकं यत्र गच्छंति योगिनः ॥ ८ ॥ यो नरः सर्वतीर्थेषु यत्फलं लभते प्लुतः ॥ तत्सर्वं स लभेन्मर्त्यो ज्येष्ठकुण्डे
 सकृत्प्लुतः ॥ ९ ॥ पुष्करारण्यमासाद्य यत्र प्राची सरस्वती ॥ मतिः स्मृतिर्दया प्रज्ञा मेधा बुद्धिसमाह्वया ॥ १० ॥ तत्रस्थं तजलं येऽपि प्रपश्यंति
 तटे स्थिताः ॥ तेऽप्यश्वमेधयज्ञस्य फलं प्राप्य व्रजंति कम् ॥ ११ ॥ त्रीणि शृंगाणि शुभ्राणि त्रीणि प्रस्रवणानि च ॥ ज्येष्ठमध्यकनिष्ठानि
 त्रीणि तत्र सरांसि च ॥ १२ ॥ तत्रान्यत्सुमहतीर्थं नंदा नाम सरस्वती ॥ यत्र पश्चिमदिश्यास्ते सरसो योजने सति ॥ १३ ॥ तत्र स्नात्वा

विधानेन गां च दत्त्वा पयस्विनीम् ॥ विप्राय वेदविदुषे ब्रजेद्वलक्षय नरः ॥ १४ ॥ कोटितीर्थं तथात्रास्ति यत्रर्षिकोटिरागता ॥ तत्र स्नात्वा
 द्विजान्प्रार्च्यं नुच्यते सर्वपातकैः ॥ १५ ॥ अगस्त्याश्रममासाद्य स्नात्वा संपूज्य कुंभजम् ॥ दीर्घायुर्जायते भोगी देहांते स्वर्गंति लभेत् ॥ १६ ॥
 सर्पपाणां तथा प्राप्य तत्राश्रममनन्यधीः ॥ स्नात्वा संपूज्य भक्त्या ताँदृभते तत्सलोकताम् ॥ १७ ॥ मन्वृणामाश्रमे स्नात्वा पूजामाप्नोति
 सर्वतः ॥ गंगाविनिर्गमे स्नात्वा गंगास्नानफलं लभेत् ॥ १८ ॥ ज्येष्ठे तु पुष्करे स्नात्वा गां च दत्त्वा द्विजातये ॥ भुक्तेह भोगान्विलान्ब्रह्मलोके
 महीयते ॥ १९ ॥ मध्यमे पुष्करे स्नात्वा ब्राह्मणाय महीं ददत् ॥ विष्णुलोकमवाप्नोति विमानवरमास्थितः ॥ २० ॥ कनिष्ठे तु नरः
 स्नात्वा दत्त्वा विप्राय कांचनम् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति रुद्रलोके महीयते ॥ २१ ॥ ततो विष्णुपदे स्नात्वा दत्त्वा किञ्चिद्विजातये ॥ लभते
 सकलान्कामान् विष्णोश्चैव प्रसादतः ॥ २२ ॥ नागतीर्थे ततः स्नात्वा नागानभ्यर्च्य मानवाः ॥ दत्त्वा दानं द्विजातभ्यः मोदते त्रिदिवे
 युगम् ॥ २३ ॥ पिशाचतीर्थके स्नात्वा दत्त्वा विप्राय भोजनम् ॥ न कदाचित्पिशाचत्वं प्राप्नोति त्रिदिवं व्रजेत् ॥ २४ ॥ शिवदूतीह्रदे
 स्नात्वा तत्र शंभु उमर्च्य च ॥ विप्रान्संभोज्य मिष्टान्नं स्वर्गलोके महीयते ॥ २५ ॥ आकाशपुष्करे स्नात्वा मंत्रयोगफलप्रदे ॥ नरो शुक्तिम
 वाप्नोति सत्यं सत्यं तवोदितम् ॥ २६ ॥ आपोहिष्ठादिभिर्मन्त्रैराकाशस्थं विचिंत्य तत् ॥ स्नायाद्यः पुष्करारण्ये स लभेच्छाश्वतं पदम् ॥ २७ ॥
 आग्नेये तु यदा ऋक्षं कार्त्तिक्यां भवति क्वचित् ॥ महती सा तिथिस्तत्र स्नानमाकाशपुष्करे ॥ २८ ॥ याम्यर्क्षयोगे कार्त्तिक्यां मध्यमे
 स्नानकृत्स्नः ॥ तत्फलं समवाप्नोति वज्रभः पुष्करोद्भवम् ॥ २९ ॥ प्राजापत्यर्क्षपुक्तायां कार्त्तिक्यां तु कनिष्ठके ॥ स्नातस्तत्फलमाप्नोति
 यद्वियत्पुष्करोद्भवम् ॥ ३० ॥ नंदा चार्के गुरो सोमे याम्ये बह्ना विधौ क्रमात् ॥ यदा नभःपुष्करोत्थं तदा स्यात्सकलं फलम्
 ॥ ३१ ॥ विशाखायां यदा भानुः कृत्तिकायां च चंद्रमाः ॥ तदा नभःपुष्करारण्ये योगे स्नातो दिवं व्रजेत् ॥ ३२ ॥ अंतरिक्षावती
 गेऽस्मिंस्तीर्थे पैतामहे शुभे ॥ कुर्वति ये नराः स्नानं तेषां लोका महोदयाः ॥ ३३ ॥ पंचस्रोतःसरस्वत्यां पुष्करारण्यके सति ॥
 कृतानि मुनिभिः सिद्धैस्तीर्थान्यायतनानि च ॥ ३४ ॥ तेषु सर्वेषु विज्ञेया धर्महेतुः सरस्वती ॥ हाटकसितिगौरीणां दानं तेषु महाफलम् ॥ ३५ ॥
 धान्वान्यपि तिलांश्चापि योऽत्र दद्याद्विजोत्तमे ॥ स नरो लभते भोगानिहामुत्र परां गतिम् ॥ ३६ ॥ संगे गंगासरस्वत्योर्यः स्नात्वा पूजये
 द्विजान् ॥ स प्राप्नोति गतिं चाध्यां भुक्त्वा भोगानिहेप्सितान् ॥ ३७ ॥ अवियोगाभिधायां तु वाण्यां स्नात्वा नरः सति ॥ पिंडं दत्त्वा विधानेन

पिबन्नयति वै दिवम् ॥ ३८ ॥ तथा सौभाग्यरूपे तु स्नात्वा संतप्य पूर्वजान् ॥ सहति लभते मर्त्यां सौभाग्यं चातुलं भुवि ॥ ३९ ॥ मर्यादा
 पर्वतो द्रौ तु स्नात्वा स्पृष्ट्वा समर्च्य च ॥ वाञ्छिताल्लभते लोकान्सांगयात्राफलं तथा ॥ ४० ॥ अजगंधं शिवं प्राप्य समभ्यर्च्य विधानतः ॥
 लभते वाञ्छितान्कामानिह लोके परत्र च ॥ ४१ ॥ सरसो दक्षिणे भागे सावित्री पर्वतोपरि ॥ संस्थिता यः समभ्यर्च्येत्सोऽपि वेदस्य तत्त्ववित्
 ॥ ४२ ॥ वाराहस्य नृसिंहस्य ब्रह्मणश्च हरेस्तथा ॥ शिवस्य चापि सूर्यस्य सोमस्य च गुरुस्य च ॥ ४३ ॥ पार्वत्या ज्वलनस्यापि तत्र
 तीर्थानि मोहिनि ॥ पृथक् तेषु महाभागे नरः स्नात्वा समाहितः ॥ ४४ ॥ दानं च दत्त्वा विप्रेभ्यो लभते गतिमुत्तमाम् ॥ पुष्करं दुर्लभं
 दानं पुष्करं दुर्लभं तपः ॥ ४५ ॥ पुष्करं दुर्लभं दानं पुष्करं दुर्लभा स्थितिः ॥ शतयोजनसंस्थोऽपि घनकाले तु दो नरः ॥ ४६ ॥ पुष्करं चित्त
 येद्वत्तया स तत्स्नानफलं लभेत् ॥ मङ्गलाद्यास्तपःसिद्धाः सेवन्ते पुष्करं मुदा ॥ ४७ ॥ यत्र तत्र गतो भाग्यात्कामितां सिद्धिमाप्नुयात् ॥ पुष्करंति
 च नामापि येनोक्तं विधिर्नदिनि ॥ ४८ ॥ पुष्करस्नानजं पुण्यं लभेत्सोऽपि न संशयः ॥ यः शृणोति नरो भक्त्या माहात्म्यं पुष्करस्य च
 ॥ ४९ ॥ सोऽपि स्नानफलं प्राप्य मोदते दिवि देववत् ॥ ५० ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे पुष्करमाहात्म्यं नामैक
 सहस्रतमोऽध्यायः ॥ ७१ ॥ इति पुष्करमाहात्म्यं समाप्तम् ॥ अथ गौतमाश्रममाहात्म्यं प्राग्व्यते ॥ मोहिन्नुवाच ॥ श्रुतं पुष्करमाहात्म्यं वसो पापम
 नाशनम् ॥ गौतमाश्रममाहात्म्यमधुना कीर्तय प्रभो ॥ १ ॥ वसुस्वाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि गौतमाश्रममुत्तमम् ॥ यत्र गत्वा नरो भक्त्या न भ्रूयोऽर्हति
 चातनाः ॥ २ ॥ गौतमस्याश्रमं पुण्यं देवर्षिगणसेवितम् ॥ सर्वपापप्रशमनं सर्वोपद्रवशांतिदम् ॥ ३ ॥ सेवते द्वादशाब्दं यो भक्तिभावसम
 न्वितः ॥ स शैवं लभते धाम यत्र गत्वा न शोचति ॥ ४ ॥ मायादेवीसुतां यत्र तपस्युग्रे समास्थितः ॥ तत्र गोदावरी गंगा सर्वपातक
 नाशिनी ॥ ५ ॥ तपस्यतो मुनेस्तस्य द्वादशाब्दमवर्षणम् ॥ वभूव घोरं विधिजे सर्वसत्त्वक्षयंकरम् ॥ ६ ॥ तस्मिन्नुग्रे तु द्वाभेक्षे क्षुत्क्षामा
 मुनयोऽखिलाः ॥ नानादेशेभ्य आयाता गौतमस्याश्रमं शुभे ॥ ७ ॥ चक्रुर्विज्ञापनं तस्य गौतमस्य तपस्यतः ॥ देहि नो भोजनं येन
 प्राणास्तिष्ठन्ति वर्धसु ॥ ८ ॥ एवं विज्ञापितस्तेस्तु मुनिभिर्गौतमो मुनिः ॥ जातानुकंपस्तानाह विश्वस्तांस्तपसो बलात् ॥ ९ ॥ गौतम
 उवाच ॥ तिष्ठध्वं मुनयः सर्वे ममाश्रमसमीपतः ॥ भोजनं वः प्रदास्यामि यावद्भुभिक्षमाहृतः ॥ १० ॥ विश्वास्येवमृषीन्सर्वान्गौतमस्त
 पसो बलात् ॥ दध्यौ प्रसन्नमनसा गंगां सर्वार्थसाधिनीम् ॥ ११ ॥ स्मृतमात्रा तु सा देवी तत्रोद्धृता धरातलात् ॥ तां तु दृष्ट्वा मुनिर्गंगा

वृ.ना.पु.
॥ ३४० ॥

संप्रावितधरातलाम् ॥ १२ ॥ प्रातरुत्त्वा क्षितौ शालीन्पक्वान्मध्याह्नकेऽलुनात् ॥ शाल्यन्नेन ततस्तेन तानृषीन्समभोजयत् ॥ १३ ॥ ततस्ते मुनयः
प्रीता भुक्त्वा तृप्तिमागताः ॥ निवासं चक्रिरे तत्र गौतमाश्रमके मुदा ॥ १४ ॥ एवं प्रतिदिनं भद्रे शालिभिः पक्तां गतैः ॥ आतिथ्यं विदधे
तेषां भक्तिभावसमन्वितः ॥ १५ ॥ ततस्तस्य मुनीन्द्रस्य द्विजान्भोजयतोऽन्वहम् ॥ व्यर्तायाय च दुर्भिक्षं द्वादशाब्दांतकालतः ॥ १६ ॥ ततस्ते
मुनयः सर्वे सुभिक्षे काल आगते ॥ विज्ञाप्य तं मुनिश्रेष्ठं जग्मुर्देशान्त्वकान्पुनः ॥ १७ ॥ एवं प्रभावः स मुनिर्गौतमस्तत्र मोहिनि ॥
तपस्तेपे बहुतिथं कालं नियमितेन्द्रियः ॥ १८ ॥ ततस्तत्तपसा तुष्टो भगवानंबिकापतिः ॥ सगणो दर्शनं यातो वरं ब्रूहि त्र्युवाच ह ॥ १९ ॥
क्तो मुनिवरो दृष्ट्वा देवदेवमुमापतिम् ॥ त्र्यंबकं स नमश्चक्रे निपत्य भुवि तत्पुरः ॥ २० ॥ तत उत्थाय सहसा कृताञ्जलिरुपस्थितः ॥
प्रोवाच देहि मे भक्तिं पादयोस्तव नित्यदा ॥ २१ ॥ ममाश्रमसमीपेऽत्र पर्वतोपरि शंकर ॥ त्वामेवं संस्थितं पश्याम्येष एव वरो मम ॥ २२ ॥
इत्युक्तः पार्वतीनाथो भक्तानां वाञ्छितप्रदः ॥ तत्र दत्त्वा स्वसान्निध्यं सद्यः प्रीतं चकार तम् ॥ २३ ॥ तेन रूपेण तत्रैव न्यवसत्त्र्यंबकः
सति ॥ स गिरिरुच्यं वकारुष्यस्तु ततः प्रभृति कीर्त्यते ॥ २४ ॥ ये तु गोदावरीं गंगां प्राप्य भक्तियुता नराः ॥ स्नानं कुर्वन्ति सुभगे ते स्युः
मुक्ता भवार्णवात् ॥ २५ ॥ स्नात्वा गोदावरीतोये त्र्यंबकं ये गिरिस्थितम् ॥ उपचारैः पूजयन्ति ते स्युः साक्षान्महेश्वराः ॥ २६ ॥ त्र्यंबकस्य
तु माहात्म्यं संक्षेपाद्वर्णितं मया ॥ ब्रह्मापि विस्तराद्ब्रूतुं तव तातः क्षमो नहि ॥ २७ ॥ ततो गोदावरी यावत्माश्रादृशन्तां गता ॥
तावदप्याश्रमाः पुण्यास्तत्र सन्ति ह्यनेकशः ॥ २८ ॥ तेषु स्नात्वा विधानेन संतर्प्य पितृदेवताः ॥ नरोऽभिलषितान्कामान्प्राप्नुयान्नात्र संशयः
॥ २९ ॥ प्रकाशा तु कचिद्भद्रे कचिद्भूता ततः परम् ॥ प्लावयामास धरणीं पुण्या गोदावरी नदी ॥ ३० ॥ यत्र प्रकटतां याता नृणां भक्त्या
महेश्वरी ॥ तत्र तीर्थं महत्पुण्यं स्नानमात्रादद्यापहम् ॥ ३१ ॥ ततः पंचवटीं प्राप्य सा देवी नियतव्रता ॥ सुप्रकाशमतुप्राप्ता लोकानां
गतिदायिनी ॥ ३२ ॥ गोदावर्यां पञ्चवत्यां यः स्नायान्नियतव्रतः ॥ स नरः प्राप्नुयात्कामान्भीष्टान्विचिनन्दिनि ॥ ३३ ॥ यदा व्रतायुगे रामः पंच
वट्यामुपागतः ॥ स भार्यः सानुजस्तत्र वसन्पुण्यतरां व्यधात् ॥ ३४ ॥ इत्येतत्सर्वमाख्यातं गौतमाश्रमजं शुभे ॥ शृण्वतां पठतां पुण्यं पापघ्नं वाञ्छितप्रदम्
॥ ३५ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणोत्तरभागे बृहदुपाख्याने वसुमोहिनीसंवादे गौतमाश्रममाहात्म्ये गौतमतपश्चर्याप्रभाववर्णनं नाम द्वासप्ततितमोऽध्यायः
॥ ७२ ॥ इति गौतमाश्रममाहात्म्यम् ॥ अथ त्र्यंबकमाहात्म्यं प्रारभ्यते ॥ मोहिन्नुवाच ॥ श्रुतं श्रोतुं त्वया प्रोक्तं पुण्याख्यानं च गौतमम् ॥ त्र्यंबकस्य

उ० स०
अ० ७३

॥ ३४० ॥

च माहात्म्यं गोदापंचवटींभवम् ॥ १ ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि पुंडरीकपुरोद्भवम् ॥ यथा तत्र महादेवस्तांडवं नृत्यमाचरत् ॥ २ ॥ तथा
 वद महीदेव पुण्यात्पुण्यतरं मम ॥ वसुरुवाच ॥ भक्तवश्यो महादेवः सद्यो वरद एव च ॥ ३ ॥ प्राकट्यं याति भक्तानां करोति च तदिच्छया ॥
 एकदा जैमिनिर्नाम्ना व्यासशिष्यो मुनीश्वरः ॥ ४ ॥ अग्निवेशादिभिः शिष्यैः सार्द्धं तीर्थान्यटन्नगात् ॥ पुंडरीकपुरं साक्षादेवराजपुरोपमम् ॥ ५ ॥
 सर्वतोऽलंकृतं श्रीमत्सर्वतुङ्गसुमद्रुमैः ॥ शोभितं शीतलच्छायायैः शुभ्रवारिजलाशयैः ॥ ६ ॥ नानावयःकुलाकर्णैः सुरभ्यैः कमलाकरैः ॥ नारीभिरप्सरो
 भिश्च नृभिर्विद्याधरद्युभिः ॥ ७ ॥ विलसद्भवनैः शुभ्रैर्विमानमिव राजते ॥ दृष्ट्वा शोभां मुनिस्तस्य पुरस्य प्रीतिमानभृशम् ॥ ८ ॥ वभूव च
 मनश्चक्रे लातुं तत्र सरोवरे ॥ स्निग्धच्छायेर्द्रुमैर्युक्तं नानापुष्पसुगंधितं ॥ ९ ॥ विश्रम्य तरुण्यादच तटे तस्य क्षणं मुनिः ॥ स्नात्वा नित्याः
 क्रियाश्चक्रे देवर्षिपितृतर्पणम् ॥ १० ॥ निर्माय पार्थिवं लिंगं विविधैरुपचारकैः ॥ पूजयामास विधिवत्पाद्यार्घ्याद्यैरनाकुलः ॥ ११ ॥ गंधै
 र्धूपैस्तथा दीपैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि ॥ पुष्पैः सुगंधिभिः प्रार्च्य स्थितो यावदभून्मुनिः ॥ १२ ॥ तावत्प्रसन्नो भगवान्माक्षात्कारमुपागतः ॥
 तस्मिन्नेव च मृष्टिगे नानारत्नप्रभोद्गमे ॥ १३ ॥ ततः स जैमिनिर्दृष्ट्वा साक्षादेवमुपापतिम् ॥ पपात दंडवद्भूमौ पुनरुत्थाय मांजलिः
 ॥ १४ ॥ प्राह प्रपन्नार्तिहरं हराद्भागं हरिं विभुम् ॥ जैमिनिरुवाच ॥ धन्योऽस्मि कृतकृत्योऽस्मि देवदेव जगत्पते ॥ १५ ॥ यस्त्वं ब्रह्मादिभि
 र्घ्येयः साक्षान्महृष्टिगोचरः ॥ ततः प्रसन्नः स विभुर्गिरीशोऽस्य निजं करम् ॥ १६ ॥ शिरस्याधायागदत्तं ब्रूहि पुत्र किमिच्छसि ॥ तच्छ्रुत्वा
 वचनं शोभोजैमिनिः प्रत्युवाच ह ॥ १७ ॥ देवं सावं सविघ्नेशं सकुमारं विलोक्य ॥ ततः सावं सपुत्रोऽस्य शंकरो दर्शनं गतः ॥ १८ ॥ पुनः
 प्राह प्रसन्नात्मा ब्रूहि पुत्र किमिच्छसि ॥ अथास्य जैमिनिर्वीक्ष्य कृपालुत्वं जगद्गुरोः ॥ १९ ॥ स्मयन्नाह समीक्षं त्वां तांडवं नटनं गतम् ॥
 अथ तद्वाञ्छितं कर्तुं भगवानविकापतिः ॥ २० ॥ सस्मार प्रमथान्सर्वांन्नानाक्रीडाविशारदान् ॥ स्मृतमात्रास्तु ते सर्वे नदिभृगिपुरोगमाः
 ॥ २१ ॥ समाजग्मुः प्रजल्पतः कौतूहलसमन्विताः ॥ सविघ्नेशकुमारावं ते नमस्कृत्य वाग्यताः ॥ तस्थुः प्रांजलयो देवदेवस्याज्ञासमीक्षकाः ॥
 ॥ २२ ॥ ततो हरो हराज्ञया विधाय रूपमद्भुतं प्रनर्तुमुद्यतो बभौ विचित्रवेषभूषणः ॥ विलोलनागवल्लीरुद्रकक्षैर्पदुत्तिताननो लला
 टशोभितेन्दुलेख ऊर्ध्वदोर्ध्वजः ॥ २३ ॥ सुदृग्विलिप्तभस्मदेहभृजितेन्दुचंद्रिको जटाकलापनिस्सरत्सुरापगाद्गविग्रहः ॥ ललाटलोचनोज्ज्वल

दृ.ना.पु.
१ ३४१ ॥

तु शानुततशीतयुः सवत्सुधानुजीवितेणभूपकृतिहुंकृतः ॥ २३ ॥ कुमारवाहकोकंचुकुणनगपुंकृतो गलत्सुधानुजीवदञ्जयोनितुहुंकृतः ॥
फणिप्रभीतविमराजवाहनासुचुकृतो मृगेंद्रनादभीषिताक्षतन्महोक्षभांकृतः ॥ २५ ॥ मुहुः पदावुजप्रपातकंपितावनीतलः प्रकृष्टवाग्रहृष्टगात्रगेमग
जिकंटकः ॥ मुरासुरेन्द्रमौलिस्त्रभासितांघ्रिपंकजो गणेशकार्तिकेशैलपुत्रिर्वीक्षिताननः ॥ २६ ॥ प्रवृद्धहर्षभक्तवृन्दसम्पृक्तसंजयः
प्रवृत्तांडवैर्विभुर्वभौ दिशोऽवभासयन् ॥ २७ ॥ अथानंदार्णवे मग्नो दृष्ट्वा नृत्यं महेशितुः ॥ जैमिनिर्वेदपादेन स्तवेनास्तौत्समाहितः ॥ २८ ॥
विरिंचिविष्णुगिरिशप्रणतांघ्रिसरोरुहे ॥ जगत्सूते नमस्तुभ्यं देवि कांपित्यवासिनि ॥ २९ ॥ विघ्नेशविधिमातंडचंद्रोपेद्रवंदित ॥ नमो
गणपते तुभ्यं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पते ॥ ३० ॥ उमाकोमलहस्ताब्जसंभावितललाटकम् ॥ हिंग्यकुण्डलं वंदे कुमारं पुष्करमजम् ॥ ३१ ॥ शिवं
ब्रह्मादिदुर्दर्शनरः कः स्तोतुमर्हति ॥ दर्शनात्ते स्तुतिर्मे सा चाभ्रादृष्टिर्वाजनि ॥ ३२ ॥ नमः शिवाय सांवाय नमः शर्वाय शंभवे ॥ नमो
नटाय रुद्राय सदसस्पतये नमः ॥ ३३ ॥ पादभिन्नाय लोकाय मौलिभिन्नांडभित्तये ॥ भुजभ्रान्तिदिगंताय भ्रानानां पतये नमः ॥ ३४ ॥
कणनृपुग्युग्माय विलसत्कृत्तिवाससे ॥ फणींद्रमेतलयास्तु पञ्चानां पतये नमः ॥ ३५ ॥ कालकालाय सोमाय योगिने शूलपाणये ॥ अस्थि
भूषाय शुद्धाय जगतां पतये नमः ॥ ३६ ॥ पात्रे सर्वस्य जगतो नेत्रे सर्वदिवौकसाम् ॥ गोत्राणां पतये तुभ्यं श्रेत्राणां पतये नमः ॥ ३७ ॥
शंकराय नमस्तुभ्यं मंगलाय नमोनमः ॥ धनानां पतये तुभ्यमन्नानां पतये नमः ॥ आत्माधिपतये तुभ्यं नमो मीढृष्टमाय च ॥ ३८ ॥
अष्टाङ्गायातिहृद्याय क्लिष्टभक्तेष्टदायिने ॥ इष्टिष्णाय सुतृषाय पुष्टानां पतये नमः ॥ ३९ ॥ पंचभूताधिपतये काल्याधिपतये नमः ॥
नम आत्माधिपतये दिशां च पतये नमः ॥ ४० ॥ विश्वकर्त्रे महेशाय विश्वभर्त्रे पिनाकिने ॥ विश्वहर्त्रेऽग्निनेत्राय विश्वरूपाय वै नमः ॥ ४१ ॥
ईशान ते तत्पुरुष नमो घोराय ते सदा ॥ वामदेव नमस्तेऽस्तु सद्योजाताय वै नमः ॥ ४२ ॥ प्रतिभूपाय भक्तानां भूतिभंगप्रदायिने ॥ नमो
भवाय भर्गाय नमो रुद्राय मीढुषे ॥ ४३ ॥ सहस्रांवाय सांवाय सहस्राभीपवे नमः ॥ सहस्रावाहवं तुभ्यं सहस्राशाय मीढुषे ॥ ४४ ॥ सुकपोलाय सोमाय
सुललाटाय सुभ्रुवे ॥ सुदेहाय नमस्तुभ्यं सुमृडीकाय मीढुषे ॥ ४५ ॥ भवकुंशनिमित्तीरुभयच्छेदकृते सदा ॥ नमस्तुभ्यमपाढाय सहमा
नाय मीढुषे ॥ ४६ ॥ वंदेऽहं देवमानंदसंदोहं लास्यसुंदरम् ॥ समस्तजगतां नाथं सदसस्पतिमद्भुतम् ॥ ४७ ॥ सुजघं सुंदरं क्षौं रक्षोभूतक्षतिशमम्
॥ यक्षेशं नमामीशमक्षरं परमं प्रभुम् ॥ ४८ ॥ अर्द्धालकमवस्त्रार्द्धमस्थ्युत्पलदलस्रजम् ॥ अर्द्धपुलक्षणं वंदे पुरुषं कृष्णपिंगलम् ॥ ४९ ॥ सकृ

उ० ख०
अ० ७३

॥ ३४१ ॥

त्र्यणतसंसारमहासागरतारकम् ॥ प्रणमामि तमीशानं जगतस्तत्स्थुषस्यातम् ॥ ५० ॥ धातारं जगतामीशं दातारं सर्वसंपदाम् ॥ नेतारं
 मरुतां वंदे जेतारमपराजितम् ॥ ५१ ॥ तं त्वामंतकनेतारं वंदे मंदाकिनीधरम् ॥ दधाति विदधद्यो मामिमामि त्रीणि विष्टपा ॥ ५२ ॥ सर्वज्ञं सर्वगं
 सर्वं कविं वंदे तमीश्वरम् ॥ यतश्च यजुषा सार्द्धमृचः सामानि जज्ञिरे ॥ ५३ ॥ भवंतं सुदृशं वंदे भूतभव्यभवति च ॥ न्यजंतीतरकर्मणि
 यो विश्वामि विपश्यति ॥ ५४ ॥ हरं सुरनियंतारं हरंतमहमानतः ॥ यदाज्ञया जगत्सर्वं व्याप्य नागायणः स्थितः ॥ ५५ ॥ तं नमस्मि महादेवं यत्रियो
 गादिदं जगत् ॥ कल्पादौ भगवान्धाता यथापूर्वमकल्पयत् ॥ ५६ ॥ ईश्वरं तमहं देवं यस्य लिंगमहर्निशम् ॥ यजंते महं भार्याभिर्गिद्रज्येष्टा
 मरुद्गणाः ॥ ५७ ॥ नमामि तमिमं रुद्रं यमभ्यर्च्य सकृत्पुरा ॥ अवापुः स्वं स्वमैश्वर्यं देवानः पूषतयः ॥ ५८ ॥ तं वंदे देवमीशानं यं शिवं
 हृदयांबुजे ॥ सततं यतवः शान्ताः संजानानाउपासते ॥ ५९ ॥ तदस्मै मननं कुर्मो नमः कमलकान्ठे ॥ उमाकृचपदांस्क
 या ते रुद्रशिवा तनूः ॥ ६० ॥ नमस्ते रुद्रभावाय नमस्ते रुद्रकंठ्य ॥ नमस्ते रुद्रशान्ते च नमस्ते रुद्रमन्यवे ॥ ६१ ॥ वेदाश्चर्यानिष्टा
 भ्यां पादाभ्यां त्रिपुरांतक ॥ वाणकार्मुकयुक्ताभ्यां बाहुभ्यामुत ते नमः ॥ ६२ ॥ नमस्ते वासुकिज्याय विष्किगय च शङ्कर ॥
 महते मेरुहपाय नमस्ते अस्तु धन्वने ॥ ६३ ॥ नमः परशवे तेऽस्तु शूलायानुलोचिषे ॥ हयग्रीवात्मने नृभ्यमुनो न इषवे नमः ॥ ६४ ॥ मुनेनृष्य
 हारहारीणि हर यानि ते ॥ अन्यान्येष्टान्यहं तूष्ण इदं तेभ्योऽकरं नमः ॥ ६५ ॥ धराधरमुतालीलासरोजोद्भवहवे ॥ तस्मै नृभ्यमघोगय
 नमो अस्मा श्रवस्व च ॥ ६६ ॥ रक्ष मामज्ञमशीपमशिक्षितमनन्यगम् ॥ अनाथं दीनमापन्नं दग्धिर् नाल्लोहितम् ॥ ६७ ॥ दुर्मयं दुष्कियं दुष्टं ग्ल
 मामीश दुर्दशम् ॥ आदृशा तमहं न त्वदन्यं विदामि राघसे ॥ ६८ ॥ भवास्त्वेनाग्निना शंभो रगद्वेपमदार्चिषा ॥ दयालो दक्षमानानामम्माकमविता
 भव ॥ ६९ ॥ परदारं परावासं परवस्त्रं पराश्रयम् ॥ हर पाहि परात्र मां पुरुषामन्पुरुषुत ॥ ७० ॥ लोकिकैर्वत्कृतं दुष्टेनाचमानं सहामहं ॥ देवेश
 तव दासेभ्यो भूरिदा भूरि देहि नः ॥ ७१ ॥ कुलोकानामयत्नानां गर्विणामीश पश्यताम् ॥ अस्मभ्यं क्षेत्रमायुश्च वसु स्पाहं तदाभ ॥ ७२ ॥
 याज्ञातो महतीं लज्जामस्मदीयां घृणानिधे ॥ त्वमेव वेत्ति नस्तूर्णमिदं स्तोतृभ्य आभर ॥ ७३ ॥ जायामाता पिता चान्ये मां द्विपत्यमिते
 कृशम् ॥ देहि मे महतीं विद्यां राया विश्वपुषा सह ॥ ७४ ॥ अदृष्टार्थेषु सर्वेषु दृष्टार्थेष्वपि कर्मसु ॥ मेरुधन्वन्नशक्तेभ्यो बलं धेहि तनूषु नः ॥ ७५ ॥
 लब्धानिष्टसहस्रस्य नित्यमिष्टवियोगिनः ॥ इद्रोऽगं मम देवेश हरिमाणं च नाशय ॥ ७६ ॥ ये ये रोगाः पिशाचा वा नरा देवाश्च मामिह ॥ वाधते

वृ.ना.पु.
॥ ३४२ ॥

देवताः सर्वा निवाधस्व महानसि ॥ ७७ ॥ त्वंष्वरशितास्माकमन्यः कश्चिन्न विद्यते ॥ तस्मात्सर्वाकृत्य देवेश रक्षा णो ब्रह्मणस्पते ॥ ७८ ॥
त्वमेवामापते माता त्वं पिता त्वं पितामहः ॥ त्वमायुस्त्वं मतिन्त्वं श्रीरुत भ्रातोत नः सखा ॥ ७९ ॥ यतस्त्वमेव देवेश कर्ता सर्वस्य कर्मणः ॥
ततः क्षमस्व तत्सर्वं यन्मया दुष्कृतं कृतम् ॥ ८० ॥ त्वत्समो न प्रभुत्वेन फल्गुत्वेन च मत्समः ॥ ततो देव महादेव त्वमस्माकं तवस्मसि ॥ ८१ ॥
सुस्मितं भस्मगौरांगं तरुणादित्यविग्रहम् ॥ प्रसन्नवदनं सौम्यं ध्याये त्वा नमसा गिरा ॥ ८२ ॥ एष एव वरोऽस्माकं नृत्यते त्वां सभापतिम् ॥ लोकयं
तमुमाकांतं पश्येम शरदः शतम् ॥ ८३ ॥ अरोगिणो महाभाग विद्वांसश्च बहुश्रुताः ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेन जीवेम शरदः शतम् ॥ ८४ ॥
सदारा वंधुभिः सार्द्धं त्वदीयं ताण्डवामृतम् ॥ पिवंतः काममीशानं नंदाम शरदः शतम् ॥ ८५ ॥ देवदेव महादेव त्वदीयांसिसरोरुहम् ॥
कामं मधुमयं पीत्वा मोदाम शरदः शतम् ॥ ८६ ॥ कीटा नागाः पिशाचा वा ये वा के वा भवेभवे ॥ तव दाना महादेव भवाम शरदः शतम्
॥ ८७ ॥ सभायामीश ते देव नृत्यवाद्यगलस्वनम् ॥ श्रवणाभ्यां महादेव शृणुयाम शरदः शतम् ॥ ८८ ॥ स्मृतिमात्रेण संसारविनाशनक
राणि ते ॥ नामानि खलु दिव्यानि प्रब्रवाम शरदः शतम् ॥ ८९ ॥ इषुसंधानमात्रेण दग्धत्रिपुर धूर्जटे ॥ आधिभिर्य्याधिभिर्नित्यमजिताः
स्याम शरदः शतम् ॥ ९० ॥ चारुचामीकरभासं गौरीकुचपटोरसम् ॥ कदा तु लोकयिष्यामि युवानं विश्रुतिं कविम् ॥ ९१ ॥
प्रमथेद्रावृतं प्रीतवदनं प्रियवाससम् ॥ सेविष्येऽहं कदा सांव सुभासं शुक्रशोचिपम् ॥ ९२ ॥ बह्वेनसं मामकृतपुण्यलशं च दुर्मतिम् ॥ स्वोक्तिर्य्यति
किं न्वीशो नीलप्रीवो विलोहितः ॥ ९३ ॥ कालशूलानलासक्तं भीतं व्याकुलमानसम् ॥ कदा तु द्रक्ष्यतीशो मां त्विग्रीवो अनानतः ॥ ९४ ॥
गायका युयमायात यदि गगादिलिप्सवः ॥ धनदस्य सखायं तमुपास्मं गायता नः ॥ ९५ ॥ स्वस्त्यस्तु सखि तं जिह्वं विद्यादातुरुमापते ॥
स्तवमुचरंतं ब्रूहि जयतामिव दुंदुभिः ॥ ९६ ॥ चेतयाजन ? शान्तस्त्वं नेदं वेदाखिल जगत् ॥ अस्य तृप्त्याखिलं शोभोगोरो न नृपितः पिव ॥ ९७ ॥
सुगंधिं च सुखस्पर्शं कामदं सोमभूषणम् ॥ गाढमालिगं मञ्जितं योषां जारमिव प्रियम् ॥ ९८ ॥ महामधुखाय महाभुजाय महाशरीराय महाम्बगय ॥
महाकिरीटाय महेश्वराय महो महीं सुष्ठुतिमीर्यामि ॥ ९९ ॥ यथाकथंचिद्रचिताभिरौपत्यसन्नतश्चारुभिरादरेण ॥ प्रपूजयामि स्तुतिभिर्महेश
मषाढमुग्रं सहमानमोभिः ॥ १०० ॥ नमः शिवाय त्रिपुरांतकाय जगन्नरेशाय दिगंबराय ॥ नमोऽस्तु मुख्याय हराय भूयो नमो जघन्याय
च बुद्धियाय ॥ १०१ ॥ नमो विकाराय विकारिणे ते नमो भवायास्तु भवोद्भवाय ॥ बहुप्रजात्यंतविचित्ररूप यतः प्रसृता जगनः प्रसृतिः ॥ १०२ ॥

३० ख०

अ० ७३

॥ ३४२ ॥

तस्मै सुरेशोरुकिरीटनानारत्नावृताष्टापदविष्टराय ॥ भस्मान्नरागाय नमः परस्मै यस्मात्परं नापरमस्ति किञ्चित् ॥ १०३ ॥ सर्पाधिराजो
 षधिनाथयुद्धक्षुभ्यन्नायामंडलाह्वराय ॥ तुभ्ये नमः सुंदरताडिवाय यस्मिन्निदं संचिविचैति सर्वम् ॥ १०४ ॥ मुरारिनेत्रार्चितपादपद्ममुमांशिलाक्षा
 परिरक्तपाणिम् ॥ नमामि देवं वृषनीलकंठं हिरण्यदंतं शुचिवर्णमारातम् ॥ १०५ ॥ अनंतमव्यक्तमर्चित्यमेकं हरंतमाशांबरमंगरांगम् ॥ अजं पुराणं
 प्रणमाभि यूपमणोरणीयान्महतो महीयान् ॥ १०६ ॥ अतःस्थमात्मानमजं न दृष्ट्वा भ्रमंति मृदा गिरिगह्वरेषु ॥ पश्चादुदग्दक्षिणतः पुरस्तादधःस्विदासीरे
 दुपरि स्विदासीरेता ॥ १०७ ॥ इमं नमामीश्वरमिदुमौले शिवं महानंदमशोकदुःखम् ॥ हृदंबुजे तिष्ठति यः परात्मा यतश्च सर्वाः प्रदिशो दिशश्च ॥ १०८ ॥
 रागादिकापत्यसमुद्रवेन भान्तं भवात्येन महामयेन ॥ विलोक्य मां पालय चन्द्रमौले भिषक्तं त्वा भिषजां शृणोमि ॥ १०९ ॥ दुःखांबुराशिं सुखलेशं
 हीनमस्पृष्टपुण्यं बहुपातकं माम् ॥ मृत्योः करस्थं भव रक्ष भीतं पश्चात्पुरस्तादधरादुदक्तात् ॥ ११० ॥ गिरिद्रजाचारुमुखावलोकसुशी
 तया देव तवैव दृष्ट्या ॥ वयं दयापूरितयैव पूर्णमपो न नावा दुरिता तरेम ॥ १११ ॥ अपारसंसारसमुद्रमध्ये निमग्नमुत्कोशमनल्परागम् ॥ मामक्षमं
 पाहि महेशज्जुष्टमोजिष्ठया दक्षिणयेव रातिम् ॥ ११२ ॥ स्मरन्पुरा संचितपातकानि खरं यमस्यापि सुखं यमारे ॥ विभेमि मे देहि यथेष्टमायुर्यदि
 क्षितायुर्यदि वा परेतः ॥ ११३ ॥ सुगंधिभिः सुंदरभस्मगौरैरनंतभोगैर्मृदुलैरघोरैः ॥ इमं कदालिगति मां पिनाकी स्थिरेभिरंगैः पुरुरूप उग्रः
 ॥ ११४ ॥ क्रोशंतमीशं पतितं भवाब्धौ नाकुस्थमंडूकमिवातिभीतम् ॥ कदा नु मां रक्षति देवदेवो हिरण्यरूपः स हिरण्यसंहृत् ॥ ११५ ॥
 चारुस्मितं चंद्रकलावतंसं गौरीकटाक्षारुहयुग्मनेत्रम् ॥ आलोकयिष्यामि कदा नु सांवमादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ॥ ११६ ॥ आगच्छतानादि
 मुमुक्षवो ये यूयं शिवं चितयतांतरेऽञ्जे ॥ ध्यायति मुक्त्यर्थममुं हि नित्यं वेदांतविज्ञानसुनिश्चितार्थाः ॥ ११७ ॥ आयात यूयं भवताधिपत्ये कामं
 महेशं गिरिशं यजध्वम् ॥ एवं पुराभ्यर्च्य हिरण्यगर्भो भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् ॥ ११८ ॥ एकायनं ते विपुलां श्रियं ते श्रीकंठमेनं सुकृता
 नमंताम् ॥ श्रीमानयं श्रीपतिवन्द्यपादः श्रीणामुदारो धरुणो रयीणाम् ॥ ११९ ॥ सुपुत्रकामा अपि ये मनुष्या युवानमेनं गिरिशं यजंताम् ॥
 यतः स्वयंभूर्जगतो विधाता हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रैः ॥ १२० ॥ अलं किमुक्तेर्वदुभिः समीहितं समस्तमस्याश्रवणेन सिध्यति ॥
 पुरेणमाश्रित्य हि कुंभसंभवो दिवा न नक्तं पलितो युवाजनि ॥ १२१ ॥ अन्यत्परित्यज्य ममासिर्भंगाः सर्वं सदैवं शिवमाश्रयध्वम् ॥
 आमोदवानेष मृदुः शिवाय स्वादुःष्किलायं मधुमां उतायम् ॥ १२२ ॥ भविष्यसि त्वं प्रतिमानहीनो विनिर्जिताशेषनरामरश्च ॥

५. ना. पु.
३३३ ॥

नमश्च ते वाणि महेशमेनं स्तुहि श्रुतं गर्तसदं युवानम् ॥ १२३ ॥ यद्यन्मनश्चितयसि त्वमिष्टं तत्तद्विष्यत्यखिलं ध्रुवं ते ॥ दुःखेन वृत्ति
विषये कदाचिद्यश्चामहे सौमनसाय रुद्रम् ॥ १२४ ॥ अज्ञानयोगादपचारकर्म यत्पूर्वमस्माभिरनुष्ठितं ते ॥ तदेव सोढा सकलं दयालो पितेव
पुत्रान्प्रति नो जुषस्व ॥ १२५ ॥ संसाराल्यकुद्वसपेण तीव्रे रागद्वेषोन्मादलोभादिदंते ॥ दष्टं दृष्ट्वा मां दयालुः पिनाकी देवहता त्रायताम
प्रयुञ्जन् ॥ १२६ ॥ इत्युक्तांते ये समाधेर्नमते रुद्र त्वां ते याति जन्माहिदृष्टाः ॥ संतो नीलश्रीवसूत्रात्मनाहं तत्त्वा यामि ब्रह्मणा बंदमानः
॥ १२७ ॥ भवाधिभीषणज्वरेण पीडितान्महामयानशेषपातकालयानदूरकाललोचनान् ॥ अनाथनाथ ते करेण भेषजेन कालहा उद्धृणो
वसो महे मृशस्व शूर राधसे ॥ १२८ ॥ जयेम येन सर्वमेतदिष्टमष्टदिग्गणं भुवः स्थलं दिवः स्थलं नभःस्थलं च तद्गतम् ॥ य एष सर्वदेव
दानवप्रभुः सभापतिः स नो ददातु तं रथि पुरुं पिशंगसंहशम् ॥ १२९ ॥ नमो भवाय ते हराय भूतिभासितोरसे नमो भवाभिभूति
भातिसंगिने पिनाकिने ॥ नमः शिवाय विश्वपाय शाश्वताय हेल्ये न यस्य हन्यते सखा न जीयते कदाचन ॥ १३० ॥ सुरपतिपतये
नमोनमः प्रजापतिपतये नमोनमः ॥ क्षितिपतिपतये नमोनमोऽविकापतये उमापतये नमो नमः ॥ १३१ ॥ विनायकं बंदनमस्तकाहतस्वना
द्यसंघटकिरीटमस्तकम् ॥ नमामि नित्यं प्रणतार्तिनाशनं कवि कवीनामुपमश्रवस्तमम् ॥ १३२ ॥ देवा युद्धे यागे विप्रास्त्रिधाह्वयं ?
द्वयं विंदति स्कंदम् ॥ वंदे सुब्रह्मण्यो सुब्रह्मण्यो सुब्रह्मण्यो ॥ १३३ ॥ नमः शिवायै जगदविकाये शिवप्रियायै शिवविग्रहायै ॥ समु
द्रधृवाद्रिपतेः सुता या चतुष्कपर्दा युवतिः सुपेशाः ॥ १३४ ॥ हिरण्यवर्णा मणिपुष्पांघ्रि प्रसन्नवक्त्रां शुक्लपद्महस्ताम् ॥ विशालनेत्रां प्रण
मामि गौरीं वचोविदं वाचमुदीरयंतीम् ॥ १३५ ॥ नमामि मेनातनयाममेवामिगामुमां कतिमतीममेयाम् ॥ करोति या भूतिसिर्ता स्तनो
द्रौ प्रियं सखायं परिपस्वजाना ॥ १३६ ॥ कांतामुमां कान्तिभांगकान्तिभांतामुपतानतहर्षजेंद्राम् ॥ नतोऽस्मि यास्ते गिरिशस्य पार्श्वे
विश्वानि देवी भुवनानि चष्टे ॥ १३७ ॥ वंदे गौरीं तुंगपीनस्तनीं तां चंद्राचूडां कृष्णसर्वांगरागाम् ॥ यैषा दुःखिप्राणिनामात्मकान्तिं देवीं
देवीं राधसे चोदयंतीम् ॥ १३८ ॥ एनां वंदे दीनरक्षविनोदां मेनाकन्यां मानदानंददात्रीम् ॥ या विद्यानां भंगलानां च बाचाभेपा नेत्री
राधसः सुतानाम् ॥ १३९ ॥ संसारतापोरुभयापहंघ्री भवानि भोज्याभरणैकभोगे ॥ धियं वरा देहि शिवे निर्मलां ययाति विश्वा

३० सं०
अ० ७३

॥ ३३३ ॥

दुरिता तरेम ॥ १४० ॥ शिवे कथं त्वत्समता क दीयते जगत्कृतिः केलियं शिवः पतिः ॥ हरिस्तु दासोऽनुचरीन्दिरा शची सरस्वती वासुभगा
 ददिर्वसु ॥ १४१ ॥ वसुरुवाच ॥ इत्यनेन स्तवेनेशं स्तुत्वेत्थं स महापुनिः ॥ स्नेहाश्रुपूर्णनयनः प्रणनाम सभापतिम् ॥ १४२ ॥ मुहुर्मुहुः पिवन्तीशं
 ताडवामृतमंगलम् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति गाणपत्यमवाप ह ॥ १४३ ॥ इमं स्तवं जैमिनिना वचोदितं द्विजोत्तमो यः पठतीह भक्तिः ॥ तमिष्टवाक्सिद्धि
 मतिद्युतिश्रियः परिष्वजंते जनयो यथा पतिम् ॥ १४४ ॥ महीपतिर्यस्तु युयुत्सुरादरादसुं पठत्यस्य तथैव सादरात् ॥ प्रयाति शीघ्रं प्रमदांतकांतिकं भियं
 दधाना हृदयेषु शत्रवः ॥ १४५ ॥ त्रैवर्णिकेष्वन्यतमो य एनं नित्यं कदाचित्पठतीशभक्तिः ॥ कलेवरांते शिवपार्श्ववर्ती निरंजनः साम्यक्षुपैति दिव्यम्
 ॥ १४६ ॥ लभते पठतो मतिं बुद्धिकामा लभते तथैव श्रियं पुष्टिकामाः ॥ लभन्ते हि धान्यं नरा धान्यकामा लभन्ते ह पुत्राद्वराः पुत्रकामाः
 ॥ १४७ ॥ पादं वाष्पद्गपादं वा श्लोकं श्लोकार्द्धमेव वा ॥ यस्तु धारयते नित्यं शिवलोकं स गच्छति ॥ १४८ ॥ यत्र नृत्तं शिवश्चक्रे ताडवं तत्स्थलं
 गुभे ॥ पुण्यात्पुण्यतरं तीर्थं तत्र स्नात्वा विमुच्यते ॥ १४९ ॥ यस्तत्र कुरुते श्राद्धं पितृणां मनुजोत्तम ॥ पूर्वजान्स नयेत्स्वर्गं नात्र कार्या
 विचारणा ॥ १५० ॥ गां सुवर्णं धरां शय्यां वस्त्रमातपवारणम् ॥ पानमन्नं द्विजे दद्यात्तत्र तत्सर्वमक्षयम् ॥ १५१ ॥ एतदाख्यानं पुण्यं पुंडरीक
 पुरोद्भवम् ॥ शृणुयाच्छ्रावयेद्वापि सोऽपि रुद्रप्रियो भवेत् ॥ १५२ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे बृहदुपाख्याने उत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे त्र्यम्बके
 श्वरमाहात्म्ये वेदपादस्तवो नाम त्रिसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७३ ॥ इति त्र्यम्बकेश्वरज्योतिर्लिङ्गमाहात्म्यं संपूर्णम् ॥ अथ गोकर्णमाहात्म्य
 मास्म्यते ॥ मोहिनीमुवाच ॥ पुंडरीकपुराख्यानं त्वया प्रोक्तं श्रुतं गुरो ॥ गोकर्णस्याद्य तीर्थस्य माहात्म्यं मे समादिश ॥ १ ॥ वसुरुवाच ॥
 शृणु मोहिनि वक्ष्यामि तीर्थं पुण्यप्रदं नृणाम् ॥ गोकर्णख्यं हस्त्रेत्तं सर्वपातकनाशनम् ॥ २ ॥ पश्चिमस्थसमुद्रस्य तीरेऽस्ति वरवर्णिनि ॥ सार्द्धयोजन
 विस्तारं दर्शनादपि मुक्तिदम् ॥ ३ ॥ सगरस्यात्मजैर्देवि खनिते भूतले क्रमात् ॥ सागरो वद्धितस्वारात्प्लावयामास मेदिनीम् ॥ ४ ॥ त्रिशद्योजन
 विस्तारां सतीर्थक्षेत्रकाननाम् ॥ ततस्तत्रिलयाः सर्वे सदेवासुरमानवाः ॥ ५ ॥ तत्स्थानं संपारित्यज्य सद्वादिगिरिषु स्थिताः ॥ ततो
 गुह्यं परं तीर्थं गोकर्णख्यं समुद्रगम् ॥ ६ ॥ चितयंतो मुनिवरास्तदुद्गारे मतिं दधुः ॥ ततः संमंज्य ते सर्वे पर्वतोपत्यकास्थिताः ॥ ७ ॥
 महेंद्राचलसंस्थानं पशुरामं दिदक्षवः ॥ जग्मुर्मुनिवरा देवि गोकर्णोद्गाराकांक्षया ॥ ८ ॥ समारुह्य तु तं शैलं ददृशुस्तस्य चाश्रमम् ॥

प्रशांतकरसत्वाच्च सर्वतुषु सुखावहम् ॥ ९ ॥ फलितैः पुष्पितैर्वृक्षैर्गहनं तत्तपोवनम् ॥ स्निग्धच्छायमनौपम्यं त्वामोदिसुखमारुतम् ॥ १० ॥ तं
 तदाश्रममासाद्य ब्रह्मघोषनिनादितम् ॥ विविशुर्दृष्टमनसो यथावृद्धपुरःसरम् ॥ ११ ॥ ब्रह्मासने सुखासीनं मृदुकृष्णाजिनोत्तरे ॥ शिष्यैः परिवृतं
 शांतं ददृशुस्तं तपोवनम् ॥ १२ ॥ कालाग्रिमिव लोकांस्त्रीन्दध्वा शांतं तपःस्थितम् ॥ ते समेत्य भृगुश्रेष्ठं विनयेन वंदिरे ॥ १३ ॥ ततस्तानाग
 तान्दृष्ट्वा मुनीन्भृगुकुलोद्ग्रहः ॥ अर्घ्यपाद्यादिभिः सम्यक्पूजयामास सादरम् ॥ १४ ॥ तानासीनान्कृतातिध्यानुवाच भृगुनंदनः ॥ स्वागतं
 वो महाभागा यदयमिह चागताः ॥ १५ ॥ तद्दध्वं सुविश्वस्ताः कर्णीयं मयास्ति यत् ॥ ततोऽब्रुवन्मुनिश्रेष्ठा यदर्थं राममागताः ॥ १६ ॥
 अवेक्ष्यमान् भृगुश्रेष्ठ गोकर्णनिलयान्मुनीन् ॥ ॥ खनद्भिः सागरैर्भूमिं तस्मात्तीर्थाद्विवासितान् ॥ १७ ॥ स त्वमात्मप्रभावेण क्षेत्रप्रवरमद्य नः ॥ दातु
 मर्हसि विप्रेन्द्र समुत्सार्याणवोदकम् ॥ १८ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तेषां न्यस्तशस्त्रो व्यचिंतयत् ॥ ततो विचिंत्य भगवान्धर्म्यं साध्वभिरक्षणम् ॥ १९ ॥
 प्रणुह्य स्वधनुर्वाणान्संप्रतस्थे स तैः समम् ॥ सोऽब्रह्म महेन्द्राद्रेदिशं दक्षिणपश्चिमाम् ॥ २० ॥ समुद्दिश्य ययौ शीघ्रं स स्वमुल्लंघ्य पर्वतम् ॥ संप्राप्तः सागरतटं
 सादृ गोकर्णवासिभिः ॥ २१ ॥ मुहूर्तं तत्र विश्रम्य वरुणं यादसांपतिम् ॥ मेघगर्भाया वाचा प्रोवाच वदतां वरः ॥ २२ ॥ रामोऽहं भार्गवः प्रातो मुनिभिः
 सह कार्यवान् ॥ प्रचेतो दर्शनं देहि कार्यमात्यायिकं त्वया ॥ २३ ॥ एवं रामसमाहृतो यादःपतिरहन्तया ॥ श्रुत्वापि तस्य तद्वाक्यं नायातो रामसन्निधौ
 ॥ २४ ॥ एवं पुनः पुनस्तेन समाहृतोऽपि नागतः ॥ यदा तदामिसंकुद्रो धनुर्जग्राह भार्गवः ॥ २५ ॥ तस्मिन्संधाय विशिखं वह्निदेवं तु भार्गवम् ॥ अस्त्रं
 संयोजयामास शोषणाय सरिपतेः ॥ २६ ॥ तस्मिन्संयोजितेऽस्त्रे तु भार्गवेण महात्मना ॥ संक्षुब्धः सागरो भद्रे यादोगणसमाकुलः ॥ २७ ॥
 वरुणोऽस्त्राभिसंततो रामस्य भयसम्प्लुतः ॥ स्वरूपेण समागत्य रामपादौ समग्रहीत् ॥ २८ ॥ ततोऽस्त्रं स विनिर्वर्त्य वरुणं प्राह सत्वरम् ॥ गोकर्णो
 दृश्यतां देव उत्सर्पय जलं किल ॥ २९ ॥ ततो रामाज्ञया सोऽपि गोकर्णोदकमाहरत् ॥ रामोऽपि तं समभ्यर्च्य गोकर्णं नाम शंकरम् ॥ ३० ॥ प्राप्तः पुनर्महेन्द्राद्रे
 तस्थुस्तत्रैव ते द्विजाः ॥ यत्र सर्वे तपस्तप्त्वा मुनयः शंसितव्रताः ॥ ३१ ॥ निर्वाणं परमं प्राप्ताः पुनरावृत्तिवर्जितम् ॥ तत्क्षेत्रस्य प्रभावेण प्रीत्या भूतगणैः
 सह ॥ ३२ ॥ देव्या च सकलैर्देवैर्नित्यं वसति शंकरः ॥ एनांसि दर्शनात्तस्य गोकर्णस्य महेशितुः ॥ ३३ ॥ सद्यो विद्युज्य गच्छन्ति प्रवाते शुष्क
 पर्णवत् ॥ तत्क्षेत्रसंवनरतिर्मुणां जातु न जायते ॥ ३४ ॥ निर्वधेन तु ये तत्र प्राणिनः स्थिरजंगमाः ॥ म्रियन्ते देवि सद्यस्ते स्वर्गं यांति सनातनम्
 ॥ ३५ ॥ स्मृत्यापि सकलेः पापैर्यस्य मुच्येत मानवः ॥ तद्गोकर्णाभिधं क्षेत्रं सर्वतीर्थनिकेतनम् ॥ ३६ ॥ स्नात्वा क्षेत्रेषु सर्वेषु यजेतश्च सदाशिवम् ॥ लभते
 यत्फलं मर्त्यास्तत्सर्वं तत्र दर्शनात् ॥ ३७ ॥ कामक्रोधादिभिर्हीना ये तत्र निवसन्ति वै ॥ अचिरेणेव कालेन ते सिद्धिं मानुवंति हि ॥ ३८ ॥ जप

होमस्ताः शांता नियता ब्रह्मचारिणः ॥ वसन्ति तस्मिन्ये ते हि सिद्धिं प्राप्स्यन्त्यभीप्सिताम् ॥ २९ ॥ दानहोमजपाद्यं च पितृदेवद्विजाचनम् ॥ अन्यस्मा
 त्कोटिगुणितं भवेत्तस्मिन्फलं सति ॥ ४० ॥ इत्येतत्कथितं भद्रे गोकर्णक्षेत्रसंभवम् ॥ माहात्म्यं सर्वपापघ्नं पठतां शृण्वतामपि ॥ ४१ ॥ इति श्रीबृहन्ना
 र्दीयपुराणेबृहदुपाख्याने उत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे गोकर्णमाहात्म्यं नाम चतुःसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७४ ॥ इति गोकर्णमाहात्म्यम् ॥ अथ लक्ष्मणाचल
 माहात्म्यमारभ्यते ॥ मोहिन्युवाच ॥ श्रुतं गोकर्णमाहात्म्यं वसो पापविनाशनम् ॥ लक्ष्मणस्यापि माहात्म्यं बहुमहसि सांप्रतम् ॥ १ ॥ वसुरुवाच ॥ शृणु देवि
 प्रवक्ष्यामि माहात्म्यं लक्ष्मणस्य च ॥ यं दृष्ट्वा मनुजो देवं मुच्यते सर्वपातकैः ॥ २ ॥ चतुर्ह्यहावतारे यो देवः संकर्षणः स्वयम् ॥ सर्वभूमंडलं ह्येतत्स
 हस्रवदनः स्वराट् ॥ ३ ॥ एकस्मिच्छिरसि न्यस्तं नावैत्सिद्धार्थकोपमम् ॥ देवो नारायणः साक्षाद्रामो ब्रह्मादिवेदितः ॥ ४ ॥ प्रद्युम्नो भरतो भद्रे शत्रुघ्नो ह्यनि
 रुद्धकः ॥ लक्ष्मणस्तु महाभागे स्वयं संकर्षणः शिवः ॥ ५ ॥ ब्रह्माद्यैः प्रार्थितः पूर्वं साक्षादेवो रमापतिः ॥ रामादिनामभिर्जज्ञे चतुर्धा दिग्ग्रथान्नृपात् ॥ ६ ॥ ततः
 कालांतरे देवि विश्वामित्रो मुनीश्वरः ॥ यज्ञरक्षार्थमागत्य प्रार्थयद्रामलक्ष्मणौ ॥ ७ ॥ ततो राजा दशरथः प्राणेश्वरोऽपि प्रियौ सुतौ ॥ मुनेः शापभङ्गोपार्जितौ ददौ
 तौ रामलक्ष्मणौ ॥ ८ ॥ गत्वा यज्ञं मुनीन्द्रस्य गाधिपस्य ररक्षतुः ॥ सताडकं सुबाहुं तु हत्वा प्रक्षिप्य दूरतः ॥ ९ ॥ मारीचं मानवाङ्घ्रिणः ॥ शत्रुघ्नं त्रिमतो
 पयत् ॥ ततः प्रीतान्मुनिश्रेष्ठादग्न्याममवाप्य च ॥ १० ॥ उवास स कियत्कालं सातुजस्तेन सत्कृतः ॥ वेदेहनगरं नीतो विश्वामित्रेण तत्प्रभम्
 ॥ ११ ॥ ततस्तु राजा जनको विश्वामित्रं सुसत्कृतम् ॥ पप्रच्छ बालकावेतौ कस्य क्षत्रकुलेशितुः ॥ १२ ॥ ततस्तस्मै मुनिवरो राज्ञो दशरथस्य तौ ॥ पुत्रौ
 निवेदयामास भ्रातरौ रामलक्ष्मणौ ॥ १३ ॥ ततो विदेहः सुप्रीतो दृष्ट्वा रामं च लक्ष्मणम् ॥ सीतोर्मिलाख्ययोः पुत्र्योश्चेतसाकल्पयत्पती ॥ १४ ॥ त्रिका
 लज्ञस्तु स मुनिर्ज्ञात्वा तस्य मनोगतम् ॥ मोदमानोऽथ जनकं ग्राह दर्शयत्तदनुः ॥ १५ ॥ सीतास्वयंवरे न्यस्तं न्यासभूतं महेशितुः ॥ राजा श्रुत्वा तु तदाक्यं
 विश्वामित्रस्य सत्त्वरम् ॥ १६ ॥ भृत्यत्रिंशत्यानाय्यास्मै दर्शयामास सादरम् ॥ रामश्चंडीशचापं तदामदोष्णोद्धरन्क्षणात् ॥ १७ ॥ सज्यं विकृष्य सहसा वभं
 जेक्षुमिवेभराट् ॥ ततोऽति मिथिलः प्रीतः स्वे कन्ये रामलक्ष्मणौ ॥ १८ ॥ समभ्यर्च्यार्पयामास ताभ्यां ते विधिपूर्वकम् ॥ ह्यात्वा मुनिवरदन्त्यौ राज्ञो
 दशरथस्य तु ॥ १९ ॥ ताभ्यां सह तमाहूय भ्रातृकन्ये अदापयत् ॥ ततः स कृतदारैस्तु चतुर्भिस्तनयैः सह ॥ २० ॥ समर्चितो विदेहेनायोध्यां
 मुन्याज्ञया ययौ ॥ मार्गे भृगुपतेर्दपं शमयित्वा स राघवः ॥ २१ ॥ पितृभ्रातृयुतः श्रीमान्सुखे बहुवत्सरान् ॥ पंडितैस्तु वसिष्ठायैवोपधितोऽसौ
 निजं महः ॥ २२ ॥ ब्रह्माख्यं बुबुधे रामो मानुषत्वं विडंबयन् ॥ ततो दशरथो राजा ज्ञातहोयं निजं सुतम् ॥ २३ ॥ रामं समुद्यतो दृष्टो यौवरा

राज्येऽभिषेचितुम् ॥ यज्ज्ञात्वा कैकयी देवी राज्ञः प्रेष्टा कनीयसी ॥ २४ ॥ सन्निवार्य द्वात्तस्य पुत्रस्य तदरोचत ॥ ततो रामो मुदे तस्याः
 पित्राननुमतो ययौ ॥ २५ ॥ सभार्यः स ससौमित्रिश्चिक्कटं गिरिं शुभे ॥ कियत्कालमुवासासौ तत्रैव मुनिवेषधृक् ॥ २६ ॥ मातामहगृहात्तच्च
 श्रुत्वाऽऽयातः पितुर्वधम् ॥ स विज्ञाय मृतं तातं हा रामेति विराविणम् ॥ २७ ॥ धिक्कृत्य कैकयी यातो रामं स विनिवर्तितुम् ॥ ततः
 स्वपादुके दत्त्वा भरतं विनिवर्त्य च ॥ २८ ॥ रामोऽत्रैवाप्यगस्त्यस्य सुतीक्ष्णस्याश्रमेष्वगात् ॥ तेषु द्वादश वर्षाणि गमयित्वा रघूद्वहः
 ॥ २९ ॥ भार्यानुजान्वितः श्रीर्मास्ततः पंचवटीमगात् ॥ तत्रावसज्जनस्थाने त्रिशिरःखरदृषणान् ॥ ३० ॥ शूर्पणख्या विकृतया
 प्रेरितान्म व्यनाशयत् ॥ ततो रक्षःसहस्रैश्च चतुर्वशभिरागतान् ॥ ३१ ॥ विचित्रवाजैर्नागचैर्यमक्षयमनीनयत् ॥ यच्छत्वा रक्षसां
 राजा मारीचं कांचनं मृगम् ॥ ३२ ॥ दर्शयित्वापवाह्येती सीतां हत्वा जटायुषम् ॥ रुंधानं मार्गमाहत्य लंकायां समुपानयत्
 ॥ ३३ ॥ आगत्य तौ हतां सीतां मार्गमाणौ समंततः ॥ दृष्ट्वा जटायुषं शांतं दग्ध्वा हत्वा कबंधकम् ॥ ३४ ॥ शयरीयनुकंप्याथ ऋष्य
 मूकमुपागतौ ॥ ततस्तु हनुमद्वाक्यात्स्वसत्सुः प्रवर्गेशितुः ॥ ३५ ॥ विद्विषं वालिनं हत्वा सुग्रीवमकरोन्मृपम् ॥ तदाज्ञप्तास्तु ते कीशाः सर्वतः
 समुपागताः ॥ ३६ ॥ हनुमत्प्रमुखाः सीतां मार्गतो दक्षिणोदधिम् ॥ प्राप्य संपातिवचनालंकायां निश्चयं गताः ॥ ३७ ॥ ततस्तु
 हनुमानेकः प्राप्य लंकां पुरीं कपिः ॥ समुद्रस्य परे पारेऽपश्यद्गमप्रियां सतीम् ॥ ३८ ॥ दत्त्वा रामांगुलीरत्नं विश्वासमुपपाद्य ताम् ॥
 तयोः कुशलमाश्राव्य लब्ध्वा चूडामणिं ततः ॥ ३९ ॥ भङ्क्त्वा चाशोकवनिकां हत्वा चाक्षं ससैन्यकम् ॥ इंद्रजिद्वंधनात्प्राप्य संभाष्यापि
 च रावणम् ॥ ४० ॥ दग्ध्वा लंकां पुरीं कुत्स्नां पुनर्दृष्ट्वा तु मैथिलीम् ॥ लब्ध्वाज्ञोऽर्णवमुलंघ्य रामायैनां न्यवेदयत् ॥ ४१ ॥ श्रुत्वा रामोऽपि तां सीतां
 राक्षसस्य निवासगाम् ॥ सार्द्धं स कपिसैन्येन सप्राप्तो मकरालयम् ॥ ४२ ॥ सागरानुमतेनासौ सेतुं बद्धा महोदधौ ॥ अद्रिकूटैः परं तीरं प्राप्य सेनां
 न्यवेशयत् ॥ ४३ ॥ ततोऽसौ रावणो भ्रात्रा बोधितोऽपि कनीयसा ॥ प्रदानं तत्र मैथिल्यास्तद्वयं न त्वरोचयत् ॥ ४४ ॥ पदा हतस्ततस्तेन रावणेन विभीषणः ॥
 संशतः शरणं रामं रामो लंकामुपारुणत् ॥ ४५ ॥ ततस्तु मंत्रिणोऽप्रात्याः पुत्रा भृत्याः प्रचोदिताः ॥ युद्धाय ते क्षयं नीतास्ताभ्यां संख्यं
 कपीश्वरैः ॥ ४६ ॥ लक्ष्मणः शक्रजेतारं जम्बिवात्रिशितैः शरैः ॥ रामोऽपि कुभश्रवणं रावणं चाप्यजीघनत् ॥ ४७ ॥ विभीषणेन तत्कृत्यं
 कारयित्वा निर्जायियाम् ॥ बह्वौ संशोध्य दत्त्वास्मै रागो रक्षोगणेशताम् ॥ ४८ ॥ लंकामायुश्च कल्पांतं ययौ चीर्णव्रतः पुरीम् ॥ पुष्पकेण
 विमानेन सप्तग्रीवविभीषणः ॥ ४९ ॥ नंदिशामत्यभरतं नीत्वायोध्यां समाविशत् ॥ मातुः प्रणम्य ताः सर्वा आतरस्ते पुरोधसा ॥ ५० ॥

वसिष्ठेनानुविज्ञाप्य रामं राज्येऽभ्यषेचयन् ॥ ततो रामोऽपि भगवान्प्रजाः शासन्निवोरसान् ॥ ५१ ॥ लोकापवादात्संव्रतः सीतां तंत्याज धर्म
 विदुः ॥ सा तु संप्राप्य वाल्मीकेराश्रमं न्यवसत्सुखम् ॥ ५२ ॥ पुत्रौ च सुपुत्रे तत्र नाम्ना ख्यातौ कुशील्वौ ॥ वाल्मीकिस्तु तयोः कृत्वा यथा
 समुदिताः क्रियाः ॥ ५३ ॥ रामायणं विरच्येतावध्यापयदुदारधीः ॥ तौ गायमानौ सत्रेषु मुनीनां ख्यातिमागतौ ॥ ५४ ॥ यज्ञे रामस्य संप्राप्तौ
 वाऽजमेधं प्रवर्तिते ॥ तत्र ताभ्यां तु तद्वीतं स्वचरित्रं प्रसन्नधीः ॥ ५५ ॥ मुनिमाकारयामास ससीतं तत्र संसदि ॥ सा तु रामाय तौ पुत्रौ
 निबन्धं जगतीजनिः ॥ ५६ ॥ जगत्या विवरं भूयो विवेशासीत्तदद्भुतम् ॥ ततः परं ब्रह्मचर्यं यज्ञमेव त्रयोदश ॥ ५७ ॥ सहस्रावदान्प्रकुवार्णस्तस्थौ
 भुवि रघूत्तमः ॥ ततस्तु काले दुर्वासाः संप्राप्तौ राघवं प्रति ॥ ५८ ॥ ब्रह्मणा प्रेषितो भद्रे वैकुण्ठगमनाय च ॥ स एकांतगतो रामं प्राह कोऽपीह
 नाऽऽव्रजेत् ॥ ५९ ॥ आगतो वध्यतां यातु रामस्तत्प्रतिजज्ञिवान् ॥ स लक्ष्मणं समाहूय प्रोवाच रघुनन्दनः ॥ ६० ॥ द्वारि तिष्ठात्र निर्विष्टो
 वध्यतां मे त्रयास्त्यति ॥ स तथेति प्रतिज्ञाय रामस्याज्ञां समाचरन् ॥ ६१ ॥ प्रवेशनं न कस्यापि प्रददौ रामसन्निधौ ॥ एवमेकां
 तगं रामं कालसंविदमास्थितम् ॥ ६२ ॥ ज्ञात्वाय द्वारि दुर्वासा लक्ष्मणं समुपागमत् ॥ तमागतं तु संप्रेक्ष्य सौमित्रिः प्रणिपत्य
 च ॥ ६३ ॥ मुहूर्तं पालयत्याह मंत्रव्यशोऽस्ति राघवः ॥ दुर्वासास्तद्वचः श्रुत्वा कालस्यार्थविधायकः ॥ ६४ ॥ क्रुद्धः प्रोवाच
 सौमित्रि देहि मेऽन्तःप्रवेशनम् ॥ नो चेत्त्वां भस्मसात्सद्यः करिष्यामि विचारय ॥ ६५ ॥ वचो दुर्वाससः श्रुत्वा लक्ष्मणो जातसंभ्रमः ॥ मुने
 र्भौतो विवेशांतर्विज्ञापयितुमग्रजम् ॥ ६६ ॥ दृष्ट्वा तु लक्ष्मणं काल उत्थाय कृतमंत्रकः ॥ प्रतिज्ञां पाल्येत्युक्त्वा ययौ रामविसर्जितः ॥ ६७ ॥ ततो
 निष्क्रम्य भगवान्नामो धर्मभृतां वरः ॥ प्रतोष्य तं मुनिं प्रीतो दुर्वाससमभोजयत् ॥ ६८ ॥ भोजयित्वा प्रणम्येनं विमृज्य प्राह लक्ष्मणम् ॥ भ्रात
 र्लक्ष्मण संप्राप्तं संकटं धर्मकारणात् ॥ ६९ ॥ यत्त्वं मे वध्यतां प्राप्तो देवं हि बलवत्तरम् ॥ मया त्यक्तस्ततो वीर यथेच्छं गच्छ सांप्रतम् ॥ ७० ॥
 ततः प्रणम्य तं रामं सत्यधर्मे व्यवस्थितम् ॥ दक्षिणां दिशमाश्रित्य तपश्चक्रे नगोपरि ॥ ७१ ॥ ततो रामोऽपि भगवान्ब्रह्मप्रार्थनया पुनः ॥ स्वधा
 माविशदव्यग्रः ससाकेतः सकोशलः ॥ ७२ ॥ गोप्रतारे सरख्यां ये रामं संचित्य संप्लुताः ॥ ते रामधाम विविशुर्दिव्यांगा योगिदुर्लभम् ॥ ७३ ॥
 लक्ष्मणस्तु कियत्कालं तपोयोगवलान्वितः ॥ रामानुगमनेनैव स्वधामाविशदव्ययम् ॥ ७४ ॥ सान्निध्यं पर्वते तस्मिन्दत्त्वा सौमित्रिरन्वहम् ॥
 चक्रे निजाधिकारं स ततस्तत्क्षेत्रमुत्तमम् ॥ ७५ ॥ ये पश्यन्ति नरा भक्त्या लक्ष्मणं लक्ष्मणाचले ॥ ते कृतार्था न संदेहो गच्छन्ति द्वारि

मंदिरम् ॥ ७६ ॥ तत्र दानं प्रशंसति स्वर्णगोभूमिवाजिनाम् ॥ दत्तं तत्राक्षयं सर्वं हुतं जप्तं कृतं तथा ॥ ७७ ॥ बहुना किमिहोक्तेन दर्शनं तस्य
 दुर्लभम् ॥ अगस्त्याह्वातरा देवि दृष्टे मुक्तिर्न संशयः ॥ ७८ ॥ एतद्गामनरित्रं तु लक्ष्मणाख्यानसंयुतम् ॥ श्रावयद्योऽपि शृणुयात्स्यातां तौ रामवल्लभौ
 ॥ ७९ ॥ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे बृहदुपाख्याने उत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे रामलक्ष्मणचरित्रसहितलक्ष्मणाचलमाहात्म्यं नाम पञ्चसप्तति
 तमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ इति लक्ष्मणाचलमाहात्म्यम् ॥ अथ सेतुमाहात्म्यमारभ्यते ॥ मोहिन्युवाच ॥ साधु साधु द्विजश्रेष्ठ यन्मे रामायणं त्वया ॥
 श्रावितं सर्वपापघ्नं नृणां पुण्यविवर्द्धनम् ॥ १ ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि सेतुमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ वसुदेवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि सेतुमाहात्म्यमुत्तमम्
 ॥ २ ॥ यं दृष्ट्वा मनुजो देवि मुच्यते भवसागरात् ॥ सेतोः संदर्शनं पुण्यं यत्र रामेश्वरो विभुः ॥ ३ ॥ दर्शनादेव मर्त्यानाममरत्वं
 प्रयच्छति ॥ रामेश्वरं तु संपूज्य नरो नियतमानसः ॥ ४ ॥ सर्वाः समश्नुते भूतीनां च कार्या विचारणा ॥ चक्रीर्धमिहान्यच्च वर्तते पापनाशनम् ॥ ५ ॥
 स्नानं दानं जपो होमस्तत्रानंत्यं विगाहते ॥ ताल्क्ष्मीर्धं तु संप्राप्य यः स्नायात्तत्र मानवः ॥ ६ ॥ स उत्तमां जनिं लब्ध्वा मोदते देववद्भुवि ॥
 ततः संप्राप्य सुभगे तीर्थं पापविनाशनम् ॥ ७ ॥ स्नात्वा निर्धूतपापोऽसौ नरः स्वर्गे महीयते ॥ सीताकुण्डे ततः प्राप्य स्नानं सम्यग्विधाय च ॥ ८ ॥
 तर्पयित्वा पितृन् देवान् सर्वान् कामानवाप्नुयात् ॥ मंगलं तीर्थमासाद्य स्नात्वा मुच्येत पातकात् ॥ ९ ॥ स्नात्वा मृतवाण्यां तु मानवोऽमरतां लभेत् ॥
 ब्रह्मकुण्डे नरः स्नात्वा ब्रह्मलोकमवाप्नुयात् ॥ १० ॥ स्नात्वा लक्ष्मणतीर्थं वै नरो योगगतिं व्रजेत् ॥ जटातीर्थं नरः स्नात्वा नीरोगो जायते भुवि
 ॥ ११ ॥ हनुमत्कुण्डके स्नात्वा दुर्जयो जायतेऽरिभिः ॥ अगस्त्यतीर्थं आप्नुत्य पुत्रवान्धनवन्नभवेत् ॥ १२ ॥ रामकुण्डे प्लुतो मर्त्यो रामसालोक्यमाप्नुयात् ॥
 लक्ष्मीतीर्थं भिषेकेण लक्ष्मीवाङ्मवाप्नुयात् ॥ १३ ॥ अम्रितीर्थं नरः स्नात्वा मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ॥ स्नानेन शिवतीर्थं तु शिवलोकगतिर्भवेत् ॥ १४ ॥
 शंखतीर्थं तु संस्नातो न नरो दुर्गतिं व्रजेत् ॥ यमुनादिषु तीर्थेषु नरः स्नात्वा दिवं व्रजेत् ॥ १५ ॥ कोटितीर्थं तु संप्लुत्य सर्वतीर्थफलं लभेत् ॥
 साध्यामृते प्लुतो याति नरः साध्यसलोकताम् ॥ १६ ॥ सर्वतीर्थं नरः स्नात्वा लभेत् कामानभीप्सितान् ॥ धनुष्कोट्यां तु विधिवत्स्नातो मुच्येत बंधनात्
 ॥ १७ ॥ क्षीरकुण्डां प्लुतो मर्त्यो भोगानुच्चावचां लभेत् ॥ कपितीर्थं नरः स्नात्वा न वियोनिं समालभेत् ॥ १८ ॥ गायत्र्या च सरस्वत्यां स्नातो मुच्येत
 किल्बिषात् ॥ ऋणमोचनतीर्थादौ स्नात्वा मुक्तो भवेदृणात् ॥ १९ ॥ इत्येतत्सेतुतीर्थानां माहात्म्यं गदितं शुभे ॥ पठतां शृण्वतां चैव सर्वपातकनाशनम्

॥ २० ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे बृहदुपाख्याने उत्तरभाग वसुमोहिनीसवादे सेतुमाहात्म्ये नाग षट्सप्ततितः श्रवणः ॥ ७६ ॥ मोहिनीयुगाच्च ॥
 श्रुतं मया द्विजश्रेष्ठ सेतुमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि नर्मदातीर्थसंग्रहम् ॥ १ ॥ वसुरुवाच ॥ शृणु मोहिनि वक्ष्यामि नर्मदोभयतीरगम् ॥
 चतुःशतं मुख्यतमं प्रोक्तं तीर्थकंदं वक्मः ॥ २ ॥ एकादशोत्तरे तीरे दक्षिणे च त्रिविंशतिः ॥ पंचत्रिंशत्तमः प्रोक्तो रेवासामगरसंगमः ॥ ३ ॥ अकारतीर्थं परितो
 नगादमरकटकात् ॥ क्रोशद्वये सर्वदिक्षु सार्द्धकोटिर्त्रयी स्थिता ॥ ४ ॥ कोटिरिका तु तीर्थानां कपिलासंगमे स्थिता ॥ अशोकवनिकायां च तीर्थलक्ष
 प्रतिष्ठितम् ॥ ५ ॥ शतमंगारगर्तायाः कुन्जाया अयुतं तथा ॥ सहस्रं वायुसंगे तु सरस्वत्याः शतं स्थितम् ॥ ६ ॥ शतद्वयं शुक्रतीर्थं सहस्रं विष्णुतीर्थकं ॥
 माहिष्मत्यां च साहस्रं शूलभेदेऽयुतं विदुः ॥ ७ ॥ देवग्रामे सहस्रं चोलूके सप्तशती स्थिता ॥ तीर्थान्यष्टोत्तरशतं मणिनद्याश्च संगमे ॥ ८ ॥ वैद्यनाथे च
 तावंति तावंत्येव घटेश्वरे ॥ सार्द्धलक्षं च तीर्थानां स्थितं रेवाब्धिसंगमे ॥ ९ ॥ अष्टाशीतिसहस्राणि व्यासे द्वीपशतानि च ॥ संगमे तु करंजायाः
 स्थितमष्टोत्तरायुतम् ॥ १० ॥ एरंडीसंगमे तद्वत्तीर्थान्यष्टाधिकं शतम् ॥ धूतपापेऽष्टाष्टिश्च सार्द्धकोटिश्च कोकिले ॥ ११ ॥ सहस्रं रोमकेशे च
 द्वादशाकं सहस्रकम् ॥ लक्षाष्टके सहस्रे द्वे शुक्रतीर्थे नरेश्वरि ॥ १२ ॥ संगमेषु तु सर्वेषु शतमष्टाधिकं विदुः ॥ कावेर्याः संगमे नंदे तीर्थपंचशती
 स्थिता ॥ १३ ॥ भृगोः क्षेत्रे च तीर्थानां कोटिरिका व्यवस्थिता ॥ भारभृत्यां च तीर्थानां शतमष्टोत्तरं स्थितम् ॥ १४ ॥ अमूरेशे सार्द्धशतं
 विमलेशे दशायुतम् ॥ सा सार्द्धकोटिरित्येषा तीर्थसंज्ञा च नार्मदे ॥ १५ ॥ दशादित्यस्य नव च कपिलस्याष्ट वै विधोः ॥ नंदिनः कोटिसंज्ञानि
 तथेवाष्ट शुभानने ॥ १६ ॥ नागाग्निसिद्धावर्तानि सप्तसंख्यानि मोहिनि ॥ केदारैन्द्रियवारीशानंदिदेवानि पंच वै ॥ १७ ॥ यमेशा वैद्यनाथाश्च वाम
 नां गार्ग्येश्वराः ॥ सारस्वता सुनीशाश्च दारुकेशाश्च गौतमाः ॥ १८ ॥ चत्वार एव गदितास्त्रयो वै विमलेश्वराः ॥ सहस्रयज्ञभीष्मेशास्त्वर्ण
 तीर्थानि चापि हि ॥ १९ ॥ धौतपापकरंजेशाऽक्षयमुक्तिगुहाद्वयम् ॥ दशाश्वमेधनंदाख्यं मन्मथेशाख्यभार्गवम् ॥ २० ॥ पराशरायोनिं संज्ञं
 व्यासाख्यपितृनंदिकम् ॥ गोपेशाख्यतेशाख्यं जंगलेशाख्यशुक्रकम् ॥ २१ ॥ अक्षरेशं पिप्पलेशं मांडव्यदीपकेश्वरम् ॥ उत्तरेशमशोकेशं
 योघनेशं च रौहिणम् ॥ २२ ॥ लुकेशं च द्विसंख्याकं प्रत्येकं गदितं शुभे ॥ सेकोनविंशतिशतं तीर्थान्येकैकशः शुभे ॥ २३ ॥ स्तवकेषु च

तीर्थानि द्विशतं च चतुर्दशम् ॥ शैवान्येतानि तीर्थानि वैष्णवानि द्विविंशतिः ॥ २४ ॥ ब्राह्मणि सर्वतीर्थानि शाक्तान्यष्टौ च विंशतिः ॥ तेषु सप्त
च मातृणां त्रीणि ब्राह्म्याः शुभानने ॥ २५ ॥ वैष्णव्या द्वे तथा भद्रे रौद्री शेषेषु संस्थिता ॥ तथैकं क्षेत्रपालस्य तीर्थमुक्तं शुभानने ॥ २६ ॥
अवांतराणि गुह्यानि प्रकटानि च मोहिनि ॥ सार्द्धत्रिकोटितीर्थानि गदितानीह वायुना ॥ २७ ॥ दिवि भुव्यंतरिक्षे च रेवायां तानि संति च ॥
यस्त्वेतेषु महाभागे यत्र कुत्रापि मानवः ॥ २८ ॥ स्नानं करोति शुद्धात्मा स लभेदुत्तमां गतिम् ॥ स्नानं दानं जपो होमो वेदाध्ययनमर्च
नम् ॥ २९ ॥ सर्वमक्षयतां याति नर्मदायास्तटे कृतम् ॥ त्र्यहात्सारस्वतं तोयं सप्ताहाद्यामुनं सति ॥ ३० ॥ गंगं सकृत्पुवात्पुण्यं दर्शनादेव
नर्मदम् ॥ इत्येष कथितो देवि नर्मदातीर्थसंग्रहः ॥ ३१ ॥ स्मरतामपि मर्त्यानां महापातकशांतिदः ॥ य इमं शृणुयान्मर्त्यो नर्मदातीर्थसंग्र
हम् ॥ ३२ ॥ श्रावयेद्वा पठेद्भद्रे सोऽपि पापैः प्रमुच्यते ॥ यद्गृहे लिखितं चेतन्माहात्म्यं नर्मदाभवम् ॥ ३३ ॥ विद्यतेऽभ्यर्चितं तत्र न मारी
नाग्निजं भयम् ॥ न राजचौरशत्रुभ्यो भयं रोगभयं न च ॥ ३४ ॥ तद्गृहं पूर्यते लक्ष्म्या धनैर्दान्यैर्निरंतरम् ॥ पुत्रपौत्रादिकानां च विवाहाद्यैः
सुमंगलम् ॥ ३५ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे बृहदुपाख्याने उत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे नर्मदातीर्थमाहात्म्यं नाम सप्तसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७७ ॥
इति नर्मदातीर्थमाहात्म्यम् ॥ अथावन्तीमाहात्म्यमारभ्यते ॥ मोहिन्मुवाच ॥ अत्यद्भुतमिदं विष माहात्म्यं नर्मदाभवम् ॥ श्रुतं त्वया निगदितं
नृणां पापविनाशनम् ॥ १ ॥ अधुना तु महाभाग ब्रूहि मेऽवन्तिसंभवम् ॥ माहात्म्यं देववृक्षस्य महाकालस्य च प्रभो ॥ २ ॥ वसुरुवाच ॥ शृणु
भद्रे प्रवक्ष्यामि ह्यवन्त्याः पुण्यदं नृणाम् ॥ माहात्म्यं सर्वपापघ्नं यथावत्परिकीर्तितम् ॥ ३ ॥ महाकालवने पुण्यं तपःस्थानमनुत्तमम् ॥ यत्र देवो
महाकालः स्थितस्तपसि नित्यदा ॥ ४ ॥ महाकालवनात्सेत्रं नापरं विद्यते भुवि ॥ यत्र गत्वा नरो देवि स्पृष्टते देवतैः सह ॥ ५ ॥ कपाल
मोचनं नाम यत्र तीर्थं मुलोचने ॥ तत्र स्नात्वा नरो भक्त्या ब्रह्मापि विंशुध्यति ॥ ६ ॥ तथा कलकलेशाल्यं देवमभ्यर्च्य मानवः ॥ विवादे
जयमाप्नोति कार्यसिद्धिं च संततम् ॥ ७ ॥ अत्रान्यदप्सरःकुण्डं तीर्थं तत्राप्नुतो नरः ॥ सुभगो भोगवान्भूयात्साक्षात्कंदर्पसन्निभः ॥ ८ ॥ महि
पाख्यं तथा कुण्डे स्नातः शत्रुञ्जयेद्रेणे ॥ स्नातस्तु रुद्रसरसि रुद्रलोके महीयते ॥ ९ ॥ कुण्डवेश्वरमासाद्य समभ्यर्च्य विधानतः ॥ व्यापारे लाभ
माप्नोति जायते च शिवप्रियः ॥ १० ॥ विद्याधराह्वये तीर्थं नरः स्नात्वा विंशुध्यति ॥ मार्कण्डेश्वरमभ्यर्च्य दीर्घायुश्च धनी भवेत् ॥ ११ ॥ संपूज्य
शीतलां देवीं नरः कालवने स्थिताम् ॥ विस्फोटकमयं नैव कदाचित्तस्य जायते ॥ १२ ॥ स्वर्गद्वारं समासाद्य स्नात्वाभ्यर्च्य सदाशिवम् ॥

नरो न दुर्गतिं याति स्वर्गलोके महीयते ॥ १३ ॥ राजस्थलं नरः प्राप्य ततः सामुद्रिके प्लुतः ॥ स्नानस्य सर्वतीर्थानां लभते फलमुत्तमम् ॥ १४ ॥
 शंकरस्य तथा वाण्यां स्नात्वा नियमवान्नरः ॥ प्राप्येह वाञ्छितान् भोगानन्ते रुद्रपुरं व्रजेत् ॥ १५ ॥ शंकरादित्यमभ्यर्च्य नरः स्यादुष्प्रधर्षणः ॥
 स्नातस्तु नीलगंगायां देवीं गंधवतीं नरः ॥ १६ ॥ संपूज्य भक्तिभावेन सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ दशाश्वमेधिके स्नात्वा वाजिमेधफलं लभेत् ॥ १७ ॥
 अथ मर्त्यः समासाद्य एकानंशां सुरेश्वरीम् ॥ संपूज्य गंधपुष्पाद्यैः सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ १८ ॥ हरसिद्धिं नरोऽभ्यर्च्य सर्वसिद्धीश्वरो भवेत् ॥ पिशा
 चकादिकान्मर्त्यः समभ्यर्च्य चतुर्दश ॥ १९ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति नात्र कार्या विचारणा ॥ हनुमत्केश्वरं प्राचेत्स्नात्वा रुद्रसरोवरं ॥ २० ॥ यो
 नरः श्रद्धया युक्तः स लभेत्संपदोऽखिलाः ॥ वाल्मीकेश्वरमभ्यर्च्य सर्वविद्यानिधिर्भवेत् ॥ २१ ॥ शुक्रेश्वरादिलिंगानि योऽर्चयेच्छ्रद्धया नरः ॥ स
 स्यादखिलभोगाढ्यः सर्वरोगविवर्जितः ॥ २२ ॥ पंचेशानं समभ्यर्च्य स्थाव्ररः सर्वसिद्धिभाक् ॥ कुशस्थलीं परिक्रम्य वाञ्छितं लभते फलम् ॥ २३ ॥
 अकूरेशं तु संपूज्य कुरेभ्योऽप्यभयं लभेत् ॥ मंदाकिन्यां समाप्लुत्य गंगास्नानफलं लभेत् ॥ २४ ॥ अंकपादं नरोऽभ्यर्च्य शिवस्यानुचरो भवेत् ॥
 चंद्रादित्यं प्रपूज्याथ भोगान्नाविधौलभेत् ॥ २५ ॥ करभेश्वरमभ्यर्च्य यानसौख्यमवाप्नुयात् ॥ लङ्कुकप्रियविप्रेशं समभ्यर्च्य सुखी भवेत्
 ॥ २६ ॥ कुसुमेशादिकान्प्राच्य सर्वान्भोगान्समश्नुते ॥ यज्ञवाण्यां नरः स्नात्वा मार्कण्डेशं समर्च्य च ॥ २७ ॥ सर्वयज्ञफलं लब्ध्वा युगमेकं
 वसेद्विचि ॥ सोमवत्यां नरः स्नात्वाभ्यर्च्य सोमेश्वरं सति ॥ २८ ॥ वाञ्छितौलभते कामानिहासुत्रं च मोहिनि ॥ यातनाकलने स्नात्वा
 यातनां नैव पश्यति ॥ २९ ॥ नरकेशं समभ्यर्च्य स्वर्गलोकगतिं लभेत् ॥ केदारेशं ततः प्राच्य रामेश्वरमथापि वा ॥ ३० ॥ सौभाग्येशं
 नरादित्यं लभते वाञ्छितं फलम् ॥ केशवार्कं तु संपूज्य नरः स्यात्केशवप्रियः ॥ ३१ ॥ शक्तिभेदे ततः स्नात्वा मुच्यतेऽयुग्रसंकटात् ॥ स्वर्ग
 भुरब्रह्मवाण्यां स्नात्वाभ्यर्च्याभयेश्वरम् ॥ ३२ ॥ अगस्त्येशं च विधिज संपदामयनं भवेत् ॥ ॐकारेशादिलिंगानि यो नरः सम्यगर्चयेत्
 ॥ ३३ ॥ स लभेदखिलान्कामान्महेशस्य प्रसादतः ॥ महाकालवने देवि लिंगसंख्या न विद्यते ॥ ३४ ॥ यत्र तत्र स्थितं लिंगं संपूज्य स्याच्छिवप्रियः ॥
 तथा कनकशृंगाहा कुशस्थल्यप्यवंतिका ॥ ३५ ॥ तथा पद्मावती देवी कुमुदस्तुब्धयिन्यपि ॥ प्रतिकल्पाभिधा भिन्ना विशालाख्यामगवती ॥ ३६ ॥ शिप्रायां
 वै नरः स्नात्वा यो महेशं समर्चयेत् ॥ स लभेत्सकलान्कामान्देवयोस्तु प्रसादतः ॥ ३७ ॥ स्नात्वा तु गोमतीकुंडं स्वर्गतिं लभते नरः ॥ कुंडे तु

बृ.ना.पु.
॥ ३४८ ॥

वामने स्नात्वा स्तोति नामसहस्रतः ॥ ३८ ॥ श्रीधरं सर्वदेवेशं यः स साक्षादभिषिञ्चति ॥ स्नात्वा वीरशंसरसि योऽर्चयत्कालभैरवम् ॥ ३९ ॥ स सर्व-
संपदो भुक्ता शिवलोकमवाप्नुयात् ॥ यः कुटुंबेश्वरं प्राप्य पूजयेदुपचारकैः ॥ ४० ॥ संप्राप्य विविधान्कामानन्तं स्वर्गगतं लभेत् ॥ देव-
प्रयागसरसि योऽर्चयेद्देवमाधवम् ॥ ४१ ॥ स भक्ति माधवे प्राप्य पदं विष्णोः समाप्नुयात् ॥ ककराजस्य तीर्थे तु स्नात्वा प्रयतमानसः ॥ ४२ ॥
सर्वरोगविनिर्मुक्तो धनी भोगी भवेत्सति ॥ अंतर्गृहस्य यात्रायां विप्रेशं भैरवं ह्रुमाम् ॥ ४३ ॥ रुद्रादित्यान्सुरानन्यान्योऽर्चयेच्छ्रद्धया नरः ॥
यथा लब्धोपचाराद्यैः स भवेत्स्वर्गलोकभाक् ॥ ४४ ॥ रुद्रसरःप्रभृतिषु तीर्थान्यन्यानि भामिनि ॥ बहूनि तेषु चाभ्यर्च्य शंकरं स्यात्सुखी
नरः ॥ ४५ ॥ अष्टतीर्थ्या नरः स्नात्वा सांगं यात्राफलं लभेत् ॥ कालारण्यस्य विधिजे सत्यं सत्यं मयोदितम् ॥ ४६ ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं
माहात्म्यं पापनाशनम् ॥ अवंत्या यन्नरः श्रुत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ४७ ॥ इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे बृहदुपाख्याने उत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे
अवंतिकामाहात्म्यं नामाष्टसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ इत्यवन्तीमाहात्म्यं संपूर्णम् ॥ अथ मधुरामाहात्म्यमारभ्यते ॥ मोहिन्युवाच ॥ श्रुतं
हवंत्या माहात्म्यं वसो पापहरं नृणाम् ॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि माहात्म्यं मधुरामवम् ॥ १ ॥ वसुरुवाच ॥ शृणु मोहिनि वक्ष्यामि मधुरायाः
शुभावहम् ॥ वैभवं यत्र भगवाञ्जातः पद्मसुवार्थितः ॥ २ ॥ आविभूय विभुस्तत्र संप्राप्तो नंदगोकुलम् ॥ तत्र स्थित्वाखिलाः क्रीडाश्चकार सह
गोपकैः ॥ ३ ॥ हत्वा च कंसप्रहितान्पूतनादीन्निशाचरान् ॥ विजहार स गोपीभिर्वनेषु द्वादशस्वपि ॥ ४ ॥ वनेषु यानि तीर्थानि संति यानि
च माधुरे ॥ तानि तेऽहं प्रवक्ष्यामि शृणु मोहिनि सांप्रतम् ॥ ५ ॥ आद्यं मधुवनं नाम ज्ञातो यत्र नरोत्तमः ॥ संतप्य देवार्पितृन्विष्णुलोके
महीयते ॥ ६ ॥ अथ तालाद्वयं देवि द्वितीयं वनमुत्तमम् ॥ यत्र ज्ञातो नरो भक्त्या कृतकृत्यः प्रजायते ॥ ७ ॥ कुमुदाख्यं तृतीयं
तु यत्र स्नात्वा मुलोचने ॥ लभते वांछितान्कामानिहासुत्रं च मोदते ॥ ८ ॥ ततः काम्यवनं नाम चतुर्थं पारिकीर्तितम् ॥
बहुतीर्थान्वितं यत्र गत्वा स्याद्विष्णुलोकभाक् ॥ ९ ॥ यत्तत्र विमलं कुंडं सर्वतीर्थोत्तमोत्तमम् ॥ तत्र स्नातो नरो भद्रे लभते वैष्णवं पदम् ॥ १० ॥
पंचमं बहुलाख्यं तु वनं पापविनाशनम् ॥ यत्र स्नातस्तु मनुजः सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ ११ ॥ अस्ति भद्रवनं नाम षष्ठं स्नातोऽत्र मानवः ॥
कृष्णदेवप्रसादेन सर्वभद्राणि पश्यति ॥ १२ ॥ स्वादिरं तु वनं देवि सप्तमं यत्र मानवः ॥ स्नानमात्रेण लभते तद्विष्णोः परमं पदम् ॥ १३ ॥
महावनं चाष्टमं तु सदैव हरिवल्लभम् ॥ तद्वद्वान्मनुजो भक्त्या शक्रलोके महीयते ॥ १४ ॥ लोहजं तु नवमं वनं यत्राप्नुतो नरः ॥ महाविष्णु

अ० ७९

॥ ३४८ ॥

प्रसादेन भुक्ति मुक्ति च विंदति ॥ १५ ॥ बिल्वारण्यं तु दशमं यत्र स्नातः सुमध्यमे ॥ शैवं वा वैष्णवं वापि याति लोकं निजिच्छया ॥ १६ ॥ एक
 दशं तु भांडीरं योगिनामतिवल्लभम् ॥ यत्र स्नातो नरो भक्त्या सर्वपापैर्विमुच्यते ॥ १७ ॥ वृन्दावनं द्वादशं तु सर्वपापनिहंतनम् ॥ यत्समं
 न धरापृष्ठे वनमस्त्यपरं सति ॥ १८ ॥ यत्र स्नातस्तु मनुजो देवर्षिपितृतर्पणम् ॥ कृत्वा ऋणत्रयान्मुक्तो विष्णुलोके महीयते ॥ १९ ॥ विंशति
 योजनानां तु माथुरं परिमंडलम् ॥ यत्र कुत्राप्लुतस्तत्र विष्णुभक्तिमवाप्नुयात् ॥ २० ॥ तन्मध्ये मथुरा नाम पुरी सर्वोत्तमोत्तमा ॥ यस्या दर्शन
 मात्रेण भक्तिं विंदति माधवे ॥ २१ ॥ विश्रातिसंज्ञकं यत्र तीर्थरत्नं नरेश्वरि ॥ तत्र स्नातो नरो भक्त्या वैष्णवं लभते पदम् ॥ २२ ॥ विश्रांति
 निकटे दक्षे विमुक्तं तीर्थमुत्तमम् ॥ तत्र स्नातो नरो भक्त्या मुक्तिमाप्नोति निश्चितम् ॥ २३ ॥ ततोऽपि दक्षिणे भागे रामतीर्थं जनेश्वरि ॥ यत्र
 स्नातो नरोऽज्ञानबंधान्मुक्तो भवेद्भुवम् ॥ २४ ॥ संसारमोक्षणं तस्मादक्षिणे तीर्थमुत्तमम् ॥ तत्र स्नात्वा तु मनुजो विष्णुलोके महीयते ॥ २५ ॥
 प्रयागाख्यं ततो दक्षे तीर्थं त्रिदशदुर्लभम् ॥ स्नातस्तत्र नरो देवि अग्निष्टोमफलं लभेत् ॥ २६ ॥ ततः कनखलं तीर्थं यत्र स्नातो नरः सति ॥
 स्वर्गमासाद्य देहति मोदते नंदनादिषु ॥ २७ ॥ तदक्षे तिन्दुकं तीर्थं यस्मिन्स्नातो नरोत्तमः ॥ राजसूयफलं प्राप्य मोदते दिवि देववत् ॥ २८ ॥
 ततः परं पटुस्वामितीर्थं भास्करवल्लभम् ॥ स्नात्वा यत्र रविं दृष्ट्वा भुक्तभोगो दिवं व्रजेत् ॥ २९ ॥ तस्मादक्षिणतो भद्रे ध्रुवतीर्थमनुत्तमम् ॥
 यत्र स्नातो ध्रुवं दृष्ट्वा लभते वैष्णवं पदम् ॥ ३० ॥ ध्रुवतीर्थात्ततो दक्षे तीर्थं सप्तर्षिसेवितम् ॥ तत्र स्नात्वा मुनीन्दृष्ट्वा ऋषिलोके प्रमोदते
 ॥ ३१ ॥ दक्षिणे ऋषितीर्थस्य मोक्षतीर्थमनुत्तमम् ॥ यत्र वै स्नानमात्रेण मुच्यते सर्वपापतः ॥ ३२ ॥ तदक्षे बोधिनीतीर्थं स्नात्वा यत्र तु
 मानवः ॥ दत्त्वा पिंडं पितृभ्यश्च नयत्तस्त्रिदशलालयम् ॥ ३३ ॥ तदक्षे कोटितीर्थं वै यत्र स्नानेन मानवः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकम्
 वाप्नुयात् ॥ ३४ ॥ विश्रांतिरुत्तरे भागे तीर्थमस्त्यसिकुण्डकम् ॥ यत्र स्नातो नरो देवि वैष्णवं लभते पदम् ॥ ३५ ॥ असिकुण्डस्य सौम्ये तु
 नवतीर्थं सुलोचने ॥ यत्र वै स्नानतो मर्त्यः स्वर्गलोके महीयते ॥ ३६ ॥ तीर्थं संयमनं नाम तत उत्तरतः स्थितम् ॥ तत्र स्नानेन दानेन यम
 लोकं न पश्यति ॥ ३७ ॥ तदुत्तरे परं तीर्थं धारायतनसंज्ञकम् ॥ तत्र स्नात्वा तु मनुजः पितृभिः सह मोदते ॥ ३८ ॥ तदुत्तरे नागतीर्थं
 यत्र स्नानेन मोहिनि ॥ सर्पेभ्यो ह्यभयं लब्ध्वा स्वर्गे लोके महीयते ॥ ३९ ॥ तदुत्तरे ब्रह्मलोकं घंटाभरणकाह्वयम् ॥ स्नानात्पापापहं तीर्थं ब्रह्म

लोकगतिप्रदम् ॥ ४० ॥ अस्मात्साम्ये परं तीर्थं सोमाख्यं यत्र संस्तुतः ॥ सोमलोकमवाप्नोति विषापो मनुजोत्तमः ॥ ४१ ॥ स्नात्वा प्राचीनस्त्वत्यां
 तस्मादुत्तरतः शुभे ॥ यत्र वै स्नानमात्रेण नरो वागीश्वरो भवेत् ॥ ४२ ॥ तदुत्तरे चक्रतीर्थं यत्र स्नातस्तु मानवः ॥ जित्वा शत्रुगणं स्वर्गे मोदते
 युगसप्तकम् ॥ ४३ ॥ दशाश्वमेधिकं तीर्थं तस्मादुत्तरतः स्थितम् ॥ यत्र स्नानेन सुभगे वाजिमेघफलं लभेत् ॥ ४४ ॥ गोकर्णख्यं शिवं तत्र
 संपूज्य विधिवन्नरः ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति शिवलोके महीयते ॥ ४५ ॥ विघ्नराजाह्वयं तीर्थं तस्मादुत्तरतः स्थितम् ॥ यत्र स्नात्वा ह्यविघ्नेन
 सर्वकर्मफलं लभेत् ॥ ४६ ॥ तदुत्तरे ह्यनन्ताख्यं तीर्थं तत्राप्युतो नरः ॥ चतुर्विंशतितीर्थानां माधुराणां फलं लभेत् ॥ ४७ ॥ मथुरायां महाभागे
 साक्षाद्देवो हरिः स्थितः ॥ चतुर्व्यूहस्वरूपेण माधुराणां विमुक्तिदः ॥ ४८ ॥ एका वाराहमूर्तिश्च परा नागायणाह्वया ॥ वामनाख्या तृतीया च
 चतुर्थी दलधारिणी ॥ ४९ ॥ चतुर्व्यूहधरं दृष्ट्वा समभ्यर्च्य विधानतः ॥ नरो मुक्तिमवाप्नोति नात्र कार्या विचारणा ॥ ५० ॥ रंगेशं चापि भूतेशं
 महाविद्यां च भैरवम् ॥ दृष्ट्वा संपूज्य विधिवत्तीर्थयात्राफलं लभेत् ॥ ५१ ॥ चतुःसामुद्रिके कूपे कुब्जायाश्च गणेशितुः ॥ तथा कृष्णाख्यगंगायां
 स्नात्वा मुच्येत पातकात् ॥ ५२ ॥ सर्वस्य माधुराख्यस्य मंडलस्य शुभानने ॥ आधिपत्ये स्थितो देवः केशवः कुशनाशनः ॥ ५३ ॥
 अदृष्ट्वा केशवं भद्रे माधुरे पुण्यमंडले ॥ जनुर्निरर्थकं तस्य संसरेद्भवमागं ॥ ५४ ॥ अन्यान्यसंख्यतीर्थानि तत्र मन्ति शुभानने ॥ स्नात्वा तेऽपि
 दत्त्वा च किञ्चित्त्र स्थिताय च ॥ ५५ ॥ नरो न दुर्गतिं शानि मत्स्यं तुभ्यं प्रयोदितम् ॥ मथुरायाश्च माहात्म्यं श्रावयेत् ॥ शृणोति च ॥ सोऽपि
 भक्तिं हरौ लब्ध्वा सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ ५६ ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुगणे बृहदुपाख्याने उत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे मथुरामाहात्म्यवर्णनं नाम
 कोनाशीतितमोऽध्यायः ॥ ७९ ॥ इति मथुरामाहात्म्यम् ॥ अथ वृन्दावनमाहात्म्यम् ॥ मोहिन्युवाच ॥ मथुरायास्तु माहात्म्यं वनानां चापि मानद ॥
 श्रुतं वृन्दावनस्यापि रहस्यं किञ्चिदीरय ॥ १ ॥ वृन्दागण्यं भुवो ब्रह्मन्कीर्तिरूपं ग्लोगतम् ॥ तच्छ्रोतुं मम बांछास्ति तन्निरूपय विस्तरतः ॥ २ ॥ वसु
 रुवाच ॥ शृणु देवि रहस्यं मे वृन्दागण्यसमुद्भवम् ॥ यत्र कस्मैचिदाख्यानं मया प्राप्य गुरुत्तमात् ॥ ३ ॥ गुर्वे कथितं भद्रे नारदेन माहात्मना ॥
 वृन्दाया नागदायोक्तं रहस्यं गोपिकापतेः ॥ ४ ॥ तत्तेऽहं संप्रवक्ष्यामि जगद्भारकागणम् ॥ एकदा नारदो लोकान्पर्यटन्भगवत्प्रियः ॥ ५ ॥ वृन्दा
 गण्यं समासाद्य तस्थौ पुष्पसगस्तटे ॥ पश्चिमोत्तमो देवि माधुरे मंडले स्थितम् ॥ ६ ॥ वृन्दागण्यं तुरीयांशं गोपिकेशरहःस्थलम् ॥ गोवर्द्धनो

यत्र गिरिः सखिस्थलसमीपतः ॥ ७ ॥ वृन्दायास्तत्पयोऽरण्यं नंदिग्रामानुयायुनम् ॥ तटे तु यामुने रम्ये रम्यं वृन्दावनं सति ॥ ८ ॥ पुण्यं तत्रापि सुभगे
 सुपुण्यं कौसुमं सरः ॥ वृन्दायास्तु तटे रम्ये आश्रमोऽतिमुखावहः ॥ ९ ॥ नित्यं विश्रमते यत्र मध्याह्ने सखिभिर्हरिः ॥ मुहूर्तं स तु विश्रम्य स्निग्ध
 च्छायतरोस्तले ॥ १० ॥ शीतलं पुष्पसरसो वार्युपस्पृश्य नारदः ॥ कृत्वा माध्याह्निकं कर्म तस्थौ तत्र सरस्तटे ॥ ११ ॥ तत्र वृन्दाश्रमे रम्ये
 गोप्यो गोपाश्च मोहिनि ॥ आयाति वर्गशो याति नारदस्य विपश्यतः ॥ १२ ॥ अथैवं याममेकं तु तत्र स्थित्वा तु नारदः ॥ प्रहर्षाद्विशिष्टेऽह्नि
 विवेशाश्रममद्भुतम् ॥ १३ ॥ यत्र वृन्दा स्थिता देवी कृष्णभक्तिपरायणा ॥ समागतानां सत्कारं विदधाना फलादिभिः ॥ १४ ॥ तां दृष्ट्वा तापसीं
 भद्रे नारदः साधुसम्मतः ॥ नमस्कृत्य विनम्रांगो निषसाद धरातले ॥ १५ ॥ ततः सा ध्यानयोगांते समुन्मील्य विलोचने ॥ आसनं संदि
 देशाथोऽतिथये नारदाय वै ॥ १६ ॥ ततः स नारदस्तत्र सत्कृतो वृन्दयावसत् ॥ रहस्यं गोपिकेशस्य तस्या जिज्ञासुरादगत् ॥ १७ ॥ तया
 कृतां सत्कृतिं तु स्वीकृत्य विधिनंदनः ॥ सुप्रसन्नांतरां वृन्दां ज्ञात्वा हार्दं व्यजिज्ञपत् ॥ १८ ॥ सा तु तद्वाञ्छितं ज्ञात्वा ध्यानयोगेन भामिनि ॥
 स्वसखीं माधवीं तत्र समाहूयाववीदिदम् ॥ १९ ॥ माधवि प्रियमेतस्य नारदस्य महात्मनः ॥ संपादय यथा मह्यमाश्रमस्य सुपुण्यता ॥ २० ॥
 स्वाश्रमं ह्यागतस्येव यो न संपादयेत्प्रियम् ॥ निष्फलो ह्याश्रमस्तस्य फेरुजगद्दोषमः ॥ २१ ॥ अथ सा माधवी देवी नीत्वा नारदमाज्ञया ॥
 स्वाधिष्ठात्र्यास्तु वृन्दायाः सरसस्तटमुत्तमम् ॥ २२ ॥ पश्चिमोत्तरतस्तस्मिन्स्नानांतु तं संदिदेश ॥ ततस्तदाज्ञया भद्रे नारदो देवदर्शनः ॥ २३ ॥
 निमग्नं जले तस्मिन्ध्यायज्झ्रीकृष्णसंगमम् ॥ निमज्जमाने सरसि नारदे मुनिसत्तमं ॥ २४ ॥ ययौ वृन्दां तं भद्रे संविधाय तदीप्सि
 तम् ॥ अथासौ नारदस्तत्र सन्निमज्ज्योद्गतस्तदा ॥ २५ ॥ ददर्श निजमात्मानं वनितारूपमद्भुतम् ॥ ततस्तु परितो वीक्ष्य नारदी सा शुचिस्मिता
 ॥ २६ ॥ पूर्वोत्तरायां तिष्ठन्ती आह्वयन्ती करंगितैः ॥ ददर्श वनितां रम्यां भूपितां भूपणोत्तमैः ॥ २७ ॥ ततस्तया समाहूता नारदी
 सा तदंतिकम् ॥ प्राप्ता विश्वासिता स्वस्था नीता चापि स्थलांतरम् ॥ २८ ॥ रत्नप्राकारखचिते भवने वनिताकुले ॥ प्रापय्य तां
 निवृत्तासौ सापि ताभिः सुसत्कृता ॥ २९ ॥ विशाखादिसखीवृन्दैराश्रयाऽऽलयेकया ततः ॥ प्रापिताभ्यंतरं देवि सापश्यद्गोपिकेश्वरम् ॥ ३० ॥ दृष्ट्वा
 तस्यां निवृत्तायां सम्राज्ञतां प्रियेण सा ॥ उवाच नमोऽस्तु ते देवि त्वत्कृपाविक्रमं ययौ ॥ ३१ ॥ रमिकेन समाश्रित्य रमयित्वा विसर्जिता ॥ क्रमेणैव

वृ.न.पु.
॥ ३२० ॥

तु संप्राप्ता सा पुनः कौमुदं सरः ॥ ३२ ॥ सा पुनस्तत्र माधव्या मञ्जिता दक्षपश्चिमे ॥ पुंभावमभिसंप्राप्तो नारदो विस्मितोऽभवत् ॥ ३३ ॥
ततो वृन्दाज्ञया तत्र सरसः पूर्वदक्षिणे ॥ एकान्तं तप आस्थाय तस्थौ तत्प्रेक्षणोत्सुकः ॥ ३४ ॥ एवं तपस्यतस्तस्य नारदस्य महात्मनः ॥ वृन्दया
प्रापितैर्बुद्धिं निजां कल्पयतः फलेः ॥ ३५ ॥ एकदा नारदस्तत्र विचित्राश्रमांतरे ॥ शुश्राव सौभगं शब्दं कयाचित्समुदीरितम् ॥ ३६ ॥ तच्छ्रुत्वा
कौतुकाविष्टो नारदोऽध्यात्मदर्शनः ॥ विचिन्वन्वनमास्थाय न ददर्श च तत्पदम् ॥ ३७ ॥ ततः स विस्मयाविष्टो वृन्दां पप्रच्छ सादरम् ॥ सापि
तस्मै समाचरुष्यो कुञ्जावृत्तांतमादितः ॥ ३८ ॥ भूम्यंतरगृहस्थानां कुञ्जा नारी वरा विभोः ॥ काममेकांतके स्वेशं समुपाचरति स्वयम् ॥ ३९ ॥
न तां कोऽपि मुनिश्चेष्ट विजानाति मया विना ॥ ततः संक्षपतो वक्ष्ये यां दिदृक्षुस्तपोऽचरः ॥ ४० ॥ प्रातः प्रबोधितो मात्रा स्नात्वा भुक्तानुगा
न्वितः ॥ गोचारणाय विपिने वृन्दावन उपाविशत् ॥ ४१ ॥ सखिभिर्गोपकैः क्रीडां कुर्वन्सवारयंश्च गाः ॥ द्वित्रैः प्रियसखैरत्र ममाश्रम उपाव्रजत्
॥ ४२ ॥ मया प्रकल्पितैर्वत्सभवने सार्वकामिके ॥ फलमूलादिभिर्भक्ष्यैस्तर्पितः प्रिययाऽस्वपत् ॥ ४३ ॥ सुसख्या राधया तत्र सेव्यमानो
व्रजप्रियः ॥ सार्द्धयामं विहरति निकुंजेषु पृथक् पृथक् ॥ ४४ ॥ राधादिभिस्तत्र सुप्तो वीजितः शयनं गतः ॥ सार्द्धयामे स्वयं बुद्धो निजाः
समान्य ताः प्रियाः ॥ ४५ ॥ गोपैर्गोभिर्वृतः सायं व्रजं याति प्रहर्षितः ॥ मूल्यः सखिस्थलं प्राप्य प्रियां संचय राधिकाम् ॥ ४६ ॥
तया सह विशालाक्ष्यः स्वगेहान्यान्ति चान्वहम् ॥ एवं गतागतं कुर्वन्नीलां नित्यमुपागतः ॥ ४७ ॥ मयैव दृश्यते वत्स नापि ब्रह्मभवादिभिः ॥
मयाप्यलक्षितं वत्स कुञ्जासंकेतवैभवम् ॥ ४८ ॥ प्रीतिप्रियोक्त्या जानामि सुगोप्यं प्रवदामि ते ॥ अंगरागार्पणात्पुण्यात्प्राप्ता संकेतमुत्तमम् ॥ ४९ ॥
सदा सा सेवनव्यग्रा सैकैकेनाप्यनेकधा ॥ शतकोटिमितान्येव मिथुनानि वसंति हि ॥ ५० ॥ कुञ्जाकृष्णानुरूपानि नानाक्रीडापराणि च ॥ संभू
तान्याद्यमिथुनान्स्वावरं भावयत्यपि ॥ ५१ ॥ गतागतविहीनानि नित्यं नवनवानि च ॥ तदगम्यं तृतीयस्य द्वितीयस्यैकतां गतम् ॥ ५२ ॥
रूपं विलक्षणे विप्रं रुष्टिस्थितिलयैकलम् ॥ एकैवाहं विजानामि श्रुतं श्रुत्वा त्वमप्यथा ॥ ५३ ॥ दग्धः पद्मर्णगो मंत्र इत्युक्तं समुपाचर ॥ श्रुत्वैतद्दुर्लभं
सोऽपि वृन्दोक्त्या नारदो मुनिः ॥ ५४ ॥ उभयं चितयन्प्राप्तो मुनिस्तत्रैव तत्परम् ॥ एतद्ब्रह्मस्य विधिजे विषयं गुरुशिष्ययोः ॥ ५५ ॥ नैव
कोऽप्यपरो वेत्ति धर्मः सैवावयोरपि ॥ एक एव विजानाति वक्तुः श्रोतैकतः शुभे ॥ ५६ ॥ तदेकं तत्त्वमेवास्ति नेह नानास्ति किंचन ॥

उ० सं०
अ० ८०

॥ ३२० ॥

गदितं ते महाभागे रहस्यं गोपिकेशितुः ॥ ५७ ॥ प्रकाशाचारिं चापि वक्ष्ये सम्यग्निशामय ॥ यत्र संदर्शितं तत्त्वं त्वत्पित्रे विधिं
 दिनि ॥ ५८ ॥ तद्ब्रह्मकुण्डमेतद्वि पुण्यं वृन्दावने वने ॥ तत्र यः स्नाति मनुजो मूलवेषे विभावयन् ॥ ५९ ॥ वेभवं पश्यते किञ्चिदेवं नित्यविहा
 रिणः ॥ शक्रेण ज्ञाततत्त्वेन गोविन्दो यत्र चिन्तितः ॥ ६० ॥ गोविन्दकुण्डं तद्गद्रे स्नात्वा तत्रापि तल्लभेत् ॥ एकानेकस्वरूपेण यत्र कुंजविहारिणाः ॥ ६१ ॥
 बल्लर्वाभिः समारब्धो रासस्तदपि तद्विधम् ॥ यत्र नंदादयो गोपा ददृशुर्बेभवं विभोः ॥ ६२ ॥ तच्च तत्त्वप्रकाशाख्यं तीर्थं श्रीयमुनाजले ॥
 दर्शितं यत्र गोपानां कालियस्य विमर्दनम् ॥ ६३ ॥ तच्च पुण्यं समाख्यातं तीर्थं पापापहं त्रणाम् ॥ दावाग्नेर्मोचिता यत्र सखीवालधनार्भकाः
 ॥ ६४ ॥ गोपाः कृष्णेन तत्पुण्यं तीर्थं स्नानादघापहम् ॥ यत्र केशी हतस्तेन लीलैव ह्याकृतिः ॥ ६५ ॥ तत्र स्नातस्तु मनुजो
 लभते धाम वैष्णवम् ॥ यत्र दुष्टो वृषस्तेन हतस्तत्राभवच्छुचिः ॥ ६६ ॥ अरिष्टकुण्डं विख्यातं स्नानमात्रेण मुक्तिदम् ॥ धेनुकोऽघो वको वत्सो
 व्योमो लंवासुखोऽपि च ॥ ६७ ॥ हताः कृष्णेन लीलासु तत्र तीर्थानि यान्वपि ॥ तेषु स्नात्वा नरो भक्तः संतर्प्य पितृदेवताः ॥ ६८ ॥
 लभते वाञ्छितान्कामान् गोपालस्य प्रसादतः ॥ सुतं भुक्तं विचारितं श्रुतं दृष्टं विलक्षणम् ॥ ६९ ॥ कृतं यत्र च तत्क्षेत्रं स्नानात्स्वर्गगतिप्रदम् ॥
 श्रुतः संचितितो दृष्टो नतः श्लिष्टः स्तुतोऽर्थितः ॥ ७० ॥ यत्र पुण्यनरैर्भेद्रे तच्च तीर्थं गतिप्रदम् ॥ यत्र श्रीराघया भद्रे तपस्ततं सुदारुणम्
 ॥ ७१ ॥ तच्छ्रीकुण्डं महत्पुण्यं स्नाने दाने जपादिके ॥ वत्सतीर्थं चंद्रसरस्तथैवाप्सरसां सरः ॥ ७२ ॥ रुद्रकुण्डं कामकुण्डं परमं मंदिरं
 हरेः ॥ विशालालकनंदाद्या नीपखण्डं मनोहरम् ॥ ७३ ॥ विमलं धर्मकुण्डं च भोजनस्थलमेव च ॥ बलस्थानं बृहत्सानुः संकेतस्थानकं हरेः
 ॥ ७४ ॥ नंदिग्रामः किशोर्याश्च कुण्डं कोकिलकाननम् ॥ शेषशायिपयोऽन्विश्च क्रीडादेशोऽक्षयो वटः ॥ ७५ ॥ रामकुण्डं चीरचौर्यं भद्रभांडीरविल्वकम् ॥
 मानाहं च सरः पुण्यं पुलिनं भक्तभोजनम् ॥ ७६ ॥ अक्षरं तार्क्ष्यगोविंदं बहुलारण्यकं शुभे ॥ एतद्बृन्दावनं नाम समंतात्पंचयोजनम् ॥ ७७ ॥
 सुपुण्यं पुण्यकृज्जुष्टं दर्शनादेव मुक्तिदम् ॥ यस्य संदर्शनं देवा वाञ्छितं च सुदुर्लभम् ॥ ७८ ॥ लीलामाभ्यंतरीं द्रष्टुं तपसापि न च क्षमाः ॥ सर्वत्र
 संगमुत्सृज्य यस्तु बृन्दावनं गच्छेत् ॥ ७९ ॥ न तस्य दुर्लभं किञ्चिदपि लोकेषु भामिनि ॥ बृन्दावनेति नामापि यः समुच्चरति प्रिये ॥ ८० ॥
 तस्यापि भक्तिर्भवति सततं नंदनंदने ॥ यत्र बृन्दावने पुण्ये नरनारीप्लवंगमाः ॥ ८१ ॥ कृमिकीटपतंगाद्याः खगा वृक्षा नगा मृगाः ॥

समुच्चरन्ति सततं राधाकृष्णेति मोहिनि ॥ ८२ ॥ कृष्णमायाभिभूतानां कामकश्मलचेतसाम् ॥ स्वप्नेऽपि दुर्लभं पुंसां मन्ये वृन्दावनेक्षणम् ॥ ८३ ॥
 वृन्दावण्यं तु यैर्दृष्टं नरैः सुकृतिभिः शुभे ॥ तैः कृतं सफलं जन्म कृपापात्राणि ते हरैः ॥ ८४ ॥ किं पुनर्वहुनोक्तेन श्रुतेन विधिनंदिनि ॥ सेव्यं
 वृन्दावनं पुण्यं भव्यं मुक्तिमभीप्सुभिः ॥ ८५ ॥ दृश्यं गम्यं च संसेव्यं ध्येयं वृन्दावनं सदा ॥ नास्ति लोके समं तस्य भुवि कीर्तिविवर्द्धनम्
 ॥ ८६ ॥ यत्र गोवर्द्धनो नाम द्विजः कल्पे पुरातने ॥ विरक्तः सर्वसंसारोत्तप्तवान्परमं तपः ॥ ८७ ॥ तद्गत्वा देवि देवेशो भगवान्विष्णुरव्ययः ॥
 क्रीडास्थानं निजं प्राप्तो वरं दातुं द्विजन्मने ॥ ८८ ॥ तं दृष्ट्वा देवदेवेशं शंखचक्रगदाधरम् ॥ विलसत्कौस्तुभोरस्कं मकराकृतिकुण्डलम् ॥ ८९ ॥
 सुकिरीटं सुकटकं कलनूपुरभूषितम् ॥ वनमालानिवीतांगं श्रीवत्सांकितवक्षसम् ॥ ९० ॥ पीतकौशेयवसनं नवानुदसमप्रभम् ॥ सुनाभिं सुंदरग्रीवं
 सुकपोलं सुनासिकम् ॥ ९१ ॥ सुद्विजं सुस्मितं सुष्ठुजानूरुभुजमध्यकम् ॥ कृपाणवं प्रमुदितं सुप्रसन्नमुखानुजम् ॥ ९२ ॥ दृष्ट्वा स सहस्रोत्थाय
 ननाम भुवि दंडवत् ॥ वरं ब्रूहीति निर्दिष्टो प्राह गोवर्द्धनो हरिम् ॥ ९३ ॥ पद्भ्यामाक्रम्य मत्पृष्ठे तिष्ठ चैष वरो मम ॥ तच्छ्रुत्वा भक्तवश्यो वै
 विचिंत्य च पुनः पुनः ॥ ९४ ॥ तस्थौ तत्पृष्ठमाक्रम्य तदा भूयो द्विजोऽब्रवीत् ॥ नाहं त्वामुत्सहे देव निजपृष्ठे जगत्पते ॥ ९५ ॥ अवतारयितुं
 तस्मादेवमेव स्थिरो भव ॥ ततः प्रभृति विश्वात्मा त्यक्त्वा गोवर्द्धनं द्विजम् ॥ ९६ ॥ गिरिरूपधरं याति नित्यं योगिवनं क्वचित् ॥ कृष्णा
 वतारे भगवान् ज्ञात्वा गोवर्द्धनं द्विजम् ॥ ९७ ॥ संप्राप्तं निजसारूप्यं नंदाद्यैः समभोजयत् ॥ अन्नकूटेन दोहेन तर्पयित्वाचलं द्विजम् ॥ ९८ ॥
 तटपरीतं समाज्ञाय नवमेघानपाययत् ॥ मित्रं स बासुदेवस्य संजातं तेन कर्मणा ॥ ९९ ॥ तं यो भक्त्या नरो देवि पूजयेदुपचारकैः ॥ प्रदक्षिणं
 परिक्रामेन्न तस्य पुनरुद्वेगः ॥ १०० ॥ गोवर्द्धनो गिरिः पुण्यो जातो हरिनिवासतः ॥ तं दृष्ट्वा दर्शनेनालमन्यपुण्याचलस्य च ॥ १०१ ॥
 यासुनं पुलिनं रम्यं कृष्णविक्रीडनांचितम् ॥ त्वमेव ब्रूहि सुभगे कान्यत्र जगतीतले ॥ १०२ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन त्यक्त्वा वननदीगिरीन् ॥
 सुपुण्यान्पुण्यदान्तरूपां सेव्यं वृन्दावनं सदा ॥ १०३ ॥ यमी पुण्या नदी यत्र पुण्यो गोवर्द्धनो गिरिः ॥ तर्त्तिकं वृन्दावनात्पुण्यमरण्यं भुवि विद्यते
 ॥ १०४ ॥ कलिकल्मषभीतानां विषयासक्तचेतसाम् ॥ नान्यं वृन्दावनात्सेव्यमस्ति लोकेऽपि त्रिषु ॥ १०५ ॥ यस्मिन्निर्त्यं विचरेति
 हारिगोपगोपिकाभिर्वर्हापीडी नटवरवप्रः कर्णिकारावतसी ॥ वशीहसीस्वनजितरवो वैजयंतीवृतांगो नंदस्यांगादृतमणिगणी यश्च हंसोऽहमख्यः

३० सं.

अ० ८०

॥ ३५१ ॥

॥१०६॥ यस्य ध्यानं नगजनिधुतोऽर्हर्निशं वै गिरीशो भक्तिविलोको रहसि कुरुते हार्दनारीश्वरख्यः ॥ गायत्रीं स्त्री हृदयकुहरे पद्मवोनिविधये
नेत्रैरिन्द्रो दशशतमितेर्वीक्षते वै शर्चां ताम् ॥१०७॥ अश्रोत्रेशो रहसि वनितां रक्षति स्वां रसज्ञो वंशीनादश्रवणजभिया कान्यवार्ता जनानाम् ॥ छंद
शोषं तदनु दहनं भेदनं प्राप्य यासीच्छ्रीगोपीशाधरजनिमुधां सादरं शील्यंती ॥१०८॥ याभिर्वृंदावनमनुगतो नंदसूनुः क्षपासु रेमे चंद्रांशुकलितसमुद्यो
तभद्रे निकुञ्जे ॥ तासां दिष्टं किमहमधुना वर्णये बल्लवीनां यासां साक्षाच्चरणजरजः श्रीशविध्याद्यलभ्यम् ॥१०९॥ यत्र प्राप्तास्तृणमृगखगा ये कुमिप्राणि
वृन्दा वृन्दारण्ये विधिहरमाभ्यर्हणीया भवंति ॥ तत्संप्राप्याद्वयपदरतो ब्रह्मभूय गतः कौ प्रेमस्निग्धो विहरति सुखांभोधिकलोलमग्नः ॥११०॥ यत्र क्रूराः
सहजमसुभृद्वातजाता विसृज्य वैरं स्वैरं सुहृद इव तत्सौख्यमेवाश्रयंते ॥ तत्किं प्राप्य प्रभुमिव जनः संपरित्यज्य गच्छन्क्वाप्यन्यत्र प्रभवति सुखी
कृष्णमायात्करंढे ॥१११॥ वृन्दारण्यं तदखिलधरापुण्यरूपं श्रयन्मे स्वांतं ध्वांतं जगदिदमधः कृत्य वर्वति शश्वत् ॥ गोपीनाथः प्रतिपदमपि प्रेमसं
क्लित्रचेता नीचं षोचं व च गणयति प्रोद्धरत्येव भक्ताम् ॥११२॥ गोपान् गोपीः खगमृगनगागोपगोभूरजांसि स्मृत्वा दृष्ट्वा प्रणमति जने प्रेपरज्ज्वा
निबद्धः ॥ दास्यं भक्ते कलयतितरां तत्किमन्यं ब्रजेशात्सेव्यं देवं गणय विधिजेऽहं तु जानामि नैव ॥११३॥ एतत्संक्षेपतः प्रोक्तं वृन्दारण्यसमुद्भवम् ॥
माहात्म्यं विधिजे तुभ्यं वक्तव्यं नावरोषितम् ॥११४॥ संसारभीतेर्मनुजैरेतदेव सदानघैः ॥ श्रोतव्यं कीर्तनीयं च स्मर्तव्यं ध्येयमेव च ॥११५॥ वृन्दा
रण्यस्य माहात्म्यं यः शृणोति नरः शुचिः ॥ कीर्तयेद्वापि विधिजे सोऽपि विष्णुर्न संशयः ॥ इति श्रीवृहन्नारदीयपुराणे वृहदुपाख्याने उत्तरभागे वसु
मोहिनीसंवादे श्रीवृन्दावनमाहात्म्यं नामाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ वसुरुवाच ॥ यदेतत्कीर्तितं देवि तीर्थमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ तल्लभस्व महाभागे
चरित्वा तीर्थमंडलम् ॥ १ ॥ अहं ब्रह्माणमामंज्य पितरं ते नरेश्वरि ॥ वृन्दावनमुपागम्य चरिष्यामि शृगेः सह ॥ २ ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्त्वा
मोहिनीं विप्रा वसुस्तस्याः पुरोहितः ॥ सत्कृत्य पूजितोऽभीक्ष्णं ब्रह्मलोकं ययौ तथा ॥ ३ ॥ स गत्वा तत्र धातारं ब्रह्माणं जगतां
विधिम् ॥ प्रणम्य मोहिनीवृत्तं तं कात्स्न्येन न्यवेदयत् ॥ ४ ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं ब्रह्मा ब्राह्मणस्य वसोर्दिजाः ॥ प्रसन्नः प्राह तं वत्स सुकृतं हि
त्वया कृतम् ॥ ५ ॥ या मया मोहिनी विप्र देवकार्यार्थमात्मजा ॥ नियुक्ताऽकृतकार्या सा त्वया शाता क्षयं गता ॥ ६ ॥ भूयो ममाज्ञया वत्स
त्वया सजीविताधुना ॥ नीता कृतार्थतां तस्मात्कोऽन्यस्त्वत्तोऽधिकः कृती ॥ ७ ॥ यत्त्वया मह्यमाख्यातं मोहिनीवृत्तमुत्तमम् ॥ प्रसन्नस्तेन दास्यामि

ब्रह्म तुभ्यं वरं द्विज ॥८॥ इत्युक्तः स द्विजस्तेन ब्रह्मणा लोकभाविना ॥ प्रणम्य वरं स वरं वृन्दाख्यनिवासनम् ॥ ९ ॥ तच्छ्रुत्वा जगतां धाता
 स्मयमानचतुर्मुखः ॥ प्राह प्रपन्नार्तिहरस्तथास्त्विति मुनीश्वराः ॥ १० ॥ स प्रणम्य विधातारं वसुधैष्टमनास्तुतः ॥ वृन्दावनमुपाब्रज्य तपश्चक्रे समा
 दितः ॥ ११ ॥ तपस्तप्तस्य तु वसोः संवत्सरगणा द्विजाः ॥ व्यतीशुः पंचसाहस्रास्ततस्तुष्टो हरिः स्वयम् ॥ १२ ॥ गोपैः प्रियसखैर्द्वित्रैर्युतोऽभ्याह
 द्विजोत्तमम् ॥ ब्रह्म किं वृणुषे विप्र तुष्टोऽहं तपसा तव ॥ १३ ॥ ततः स वसुरुत्थाय अष्टांगालिङ्गितावनिः ॥ प्राह वृन्दावने देव वासमिच्छामि सर्वदा
 ॥ १४ ॥ अथ विष्णुर्द्विजश्रेष्ठा वरं तद्वाञ्छितं ददौ ॥ तेनाभिवंदितो भूयो श्रुतार्धानमुपागतः ॥ १५ ॥ स द्विजस्तत्प्रभृत्येवं स्वेच्छारूपधरः
 स्थितः ॥ चिंतयन्सततं देवं वृन्दाख्यकुतूहलम् ॥ १६ ॥ कदाचिद्यमुनातीरे निविष्टस्तं विचिंतयन् ॥ ददर्श नारदं प्रातः वृन्दाख्यं बिधेः सुतम् ॥ १७ ॥
 स तं दृष्ट्वा नमस्कृत्य परमं गुरुमात्मनः ॥ प्रपच्छ विविधान्धर्मान् भगवद्रक्तिवर्द्धनान् ॥ १८ ॥ स तेनैवं सुसम्पृष्टो नारदोऽ
 ध्यात्मदर्शनः ॥ तस्मै प्रोवाच निखिलं भविष्यच्चरितं हरेः ॥ १९ ॥ एकदाहं गतो विप्र देवं कैलासवासिनम् ॥ द्रष्टुं प्रष्टुं भविष्यच्च वृन्दावन
 रहस्यकम् ॥ २० ॥ ततः प्रणम्य देवेशं ततः सिद्धैः समावृतम् ॥ महेशं स्वमहिव्याप्तसर्वब्रह्मांडगोलकम् ॥ २१ ॥ अपृच्छमीप्सितं भद्रं स मां प्राह
 स्मयन्हरः ॥ वेधात्र यत्त्वया पृष्टं हरेर्वृत्तमनागतम् ॥ २२ ॥ तत्ते ब्रवीमि यत्पूर्वं श्रुतं सुरभिबक्रतः ॥ एकदा सुरभिर्दृष्टा मया गोलोकमध्यगा
 ॥ २३ ॥ स्वसंतानसमायुक्ता सुप्रीता श्रिग्धमानसा ॥ ततः शृष्टा भविष्यार्थे गवां माता पयस्विनी ॥ २४ ॥ मह्यं प्रोवाच देवपं भविष्य
 चरितं हरेः ॥ सुखमास्तेऽधुना देवः कृष्णो गधाममन्विनः ॥ २५ ॥ गोलोकेऽस्मिन्महेशान गोपगोपीसुखावहः ॥ स कदाचिद्गल्लोके माधुरे मंडले
 शिव ॥ २६ ॥ आविर्भूयाद्भुतां क्रीडां वृन्दाख्ये करिष्यति ॥ वृषभानुसुता राधा श्रीदामानं हरेः प्रियम् ॥ २७ ॥ सखायं विरजागेहद्वाःस्थं
 कुब्जा शपिष्यति ॥ ततः सोऽपि महाभाग राधां प्रतिशपिष्यति ॥ २८ ॥ याहि त्वं मानुषं लोकं मिथः शापादरां ततः ॥ प्राप्स्यत्यथ हरिः पश्चा
 द्ब्रह्मणा प्रार्थितः क्षितौ ॥ २९ ॥ भूभारहरणायैव वासुदेवो भविष्यति ॥ वसुदेवगृहे जन्म प्राप्य यादवनन्दनः ॥ ३० ॥ कंसासुरभिषा पश्चाद्भजं
 नन्दस्य यास्यति ॥ तत्र यातो हरिः प्रातां पूतनां बालघातिनीम् ॥ ३१ ॥ वियोजयिष्यति प्राणेश्वकवातं च दानवम् ॥ वत्सासुरं महाकायं
 हनिष्यति सुरार्दनम् ॥ ३२ ॥ दमित्वा कालियं नागं यम्या उच्चाटयिष्यति ॥ दुःसहं धेनुकं हत्वा वक्रं तद्दधामुरम् ॥ ३३ ॥ दावं प्रदावं च

तथा प्रलवं च हनिष्यति ॥ ब्रह्माणमिदं वरुणं प्रमत्तौ धनदात्मजौ ॥ ३४ ॥ विमदान्स विधायेशो हनिष्यति वृषासुरम् ॥ शंखचूडं केशिनं च
 व्योमं हत्वा ब्रजे वसन् ॥ ३५ ॥ एकादश समास्तत्र गोपीभिः कीडयिष्यति ॥ ततश्च मथुरां प्राप्य रजकं संनिहत्य च ॥ ३६ ॥ कुब्जामृज्वी
 ततः कृत्वा धनुर्भक्षा गजोत्तमम् ॥ हत्वा कुवल्यापीडं मल्लांश्चाणूरकादिकान् ॥ ३७ ॥ कंसं स्वमातुलं कृष्णो हनिष्यति ततः परम् ॥ विमुच्य
 पितरौ बद्धौ यवनेशं निहत्य च ॥ ३८ ॥ जरासंधभयात्कृष्णो द्वारकायां समुष्यति ॥ रुक्मिणीं सत्यभामां च सत्यां जाम्बवतीं तथा ॥ ३९ ॥
 केकेयीं लक्ष्मणां मित्रविदां कार्त्तिकिदां विभुः ॥ दारान्योडशसहस्रान्भौमं हत्वोद्वहियति ॥ ४० ॥ पांडुकं शिशुपालं च दंतवक्रं विदूरथम् ॥ शाल्वं
 च हत्वा द्विविदं वल्वलं घातयिष्यति ॥ ४१ ॥ वज्रनाभं सुनाभं च सार्द्धं वै पट्टपुरालयेः ॥ त्रिशरीरं तनो दैत्यं हनिष्यति वगैर्जितम् ॥ ४२ ॥
 कौरवान्पांडवांश्चापि निमित्तमितरेतरम् ॥ कृत्वा हनिष्यति शिव भूभारहरणोत्सुकः ॥ ४३ ॥ यद्वन्यदुभिग्न्योन्यं मंहत्य स्वकुलं हारः ॥
 पुनरेतन्निजं धाम समेष्यति च सानुगः ॥ ४४ ॥ एतत्तेऽभिहितं शंभो भविष्यच्चरितं हरेः ॥ गच्छ द्रक्ष्यसि तत्तमं जगतीतलगे हरी ॥ ४५ ॥ तच्छ्रुत्वा
 सुरभेर्वाक्यं भृशं प्रीतो विधातुज ॥ स्वस्थानं पुनरायातस्तुभ्यं चापि मयोदितम् ॥ ४६ ॥ त्वं च द्रक्ष्यसि कालेन चरितं गोकुलेशितुः ॥
 तच्छ्रुत्वा शूलिनो वाक्यं वसुहृष्टतनूरुहः ॥ ४७ ॥ गायन्माद्यन् विभुं तं ज्या गमयाम्यातुरं जगत् ॥ एतद्रविष्यत्कथितं मया तुभ्यं द्विजो
 त्तम ॥ ४८ ॥ यथा तु गौतमस्तद्रदं चापि हिते रतः ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्त्वा नारदस्तस्मै वसवं स द्विजन्मने ॥ ४९ ॥ जगाम वीणा
 रणयंश्चिन्तयन्पुनर्नदनम् ॥ स वसुस्तद्वचः श्रुत्वा ब्रजे सुप्रीतमानसः ॥ ५० ॥ उवाच सर्वदा विप्राः कृष्णक्रीडंक्ष्णोत्सुकः ॥ ५१ ॥
 इति श्रीबृहन्नारदीयपुराणे बृहदुपाख्याने उत्तरभागे वसुमोहिनीसंवादे वसुचरित्रनिरूपणं नामैकाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ ऋषय उचुः ॥ सूत साधो
 त्वयाख्यातं श्रीकृष्णचरितामृतम् ॥ श्रुतं कृतार्थास्तेन स्मो वयं भवदनुग्रहात् ॥ १ ॥ गते वसौ ब्रह्मलोकं मोहिनी विधिर्नदिनी ॥ किं
 चकार ततः पश्चात्तत्रो व्याख्यातुमर्हसि ॥ २ ॥ सूत उवाच ॥ शृणुध्वमृषयः सर्वे मोहिन्याश्चरितं शुभम् ॥ यच्चकार वसोः पश्चात्तीर्थानां परिसेवनम्
 ॥ ३ ॥ यथातुशिष्टा वसुना मोहिनी सा विधेः सुता ॥ जगाम विधिना तीर्थयात्रार्थं स्वर्णदीतटम् ॥ ४ ॥ तत्र गत्वा समाप्नुत्य गंगादीनि
 तु वेधसी ॥ चचार विधिवद्दृष्ट्वा ब्राह्मणेः सट् संगता ॥ पुरोहितेन वसुना तीर्थस्य यो विधिः ॥ कथितस्तत्प्रकारेण सेवमानो

चचार ह ॥ ६ ॥ तेषु तीर्थेषु देवांश्च विष्णवादीन्पूजयन्त्वा - समर्पयन्ती विप्रेभ्यो दा विविधानि च ॥ ७ ॥ गयायां विधिवद्भर्तुः पिण्डदानं
 चकार ह ॥ काश्यां विश्वेश्वरं प्रार्च्य संप्राप्ता पुरुषोत्तमम् ॥ ८ ॥ तस्मिन् क्षेत्रे तु नैवेद्यं भुक्त्वा सा जगदीशितुः ॥ शुद्धदेहा ततः पश्चात्सं
 प्राप्ता लक्ष्मणाचलम् ॥ ९ ॥ तं समभ्यर्च्य विधिवद्भवा सेतुं समर्च्य च ॥ रामेश्वरं महेंद्राद्रिं भार्गवं समवंदत ॥ १० ॥ गोकर्णं च शिवक्षेत्रं
 गत्वाभ्यर्च्य तमीश्वरम् ॥ प्रभासं प्रययौ विप्राः सार्द्धं तैर्द्विजसत्तमैः ॥ ११ ॥ स्नात्वा संतर्प्य देवादींस्तस्य यात्रां विधाय च ॥ द्वारकायां हरिं
 दृष्ट्वा कुरुक्षेत्रं जगाम सा ॥ १२ ॥ तत्रापि विधिवद्वात्रां संविधाय नरेश्वरी ॥ गंगाद्वारमुपेयाय तत्र सलौ विधानतः ॥ १३ ॥ ततस्तु दृष्ट्वा कामोदां नमस्कृत्य
 मुदान्विता ॥ वदर्याश्रममासाद्य नरनारायणावृषी ॥ १४ ॥ समभ्यर्च्यैव कामाक्षीं ययौ द्रष्टुं त्वरान्विता ॥ सिद्धनाथं नमस्कृत्य ततोऽयोध्यामुपागता
 ॥ १५ ॥ स्नात्वा सरय्यां विधिवत्प्रार्च्य सीतापतिं ततः ॥ मध्ययात्रामुपाश्रित्य ययाचमरकंटकम् ॥ १६ ॥ महेशं तत्र संपूज्य प्रतिस्नोतस्तु नर्मदाम् ॥ संसे
 व्योकारमीशानं दृष्ट्वा माहिष्मतीं ययौ ॥ १७ ॥ त्र्यंबकेशं ततः प्रार्च्य संप्राप्ता सा त्रिपुष्करम् ॥ पुष्करेषु विधानेन दत्त्वा दानान्यनेकशः ॥ १८ ॥
 संप्राप्ता सा तु मथुरां सर्वतीर्थोत्तमोत्तमाम् ॥ विधायाम्भ्यन्तरीं यात्रां योजनानां तु विशतिम् ॥ १९ ॥ परिक्रम्य पुरीं पश्चाच्चतुर्व्यूहं ददर्श सा ॥
 स्नात्वा विशतितीर्थे तु समाप्याथ प्रदक्षिणाम् ॥ २० ॥ घेनूनामयुतं प्रादान्माधुरेभ्यो हलंकृतम् ॥ संभोज्य तान्वाग्नेन भक्तिक्लिन्नेन चेतसा
 ॥ २१ ॥ नमस्कृत्य विमुञ्चैतान्कालिदीं समुपाविशत् ॥ ततः प्रविष्टा सा देवी कालिदीमघनाशिनीम् ॥ २२ ॥ नाद्यापि निर्गता भूयो यमति
 ध्यन्तमास्थिता ॥ स्मार्तान्मुख्योदयं प्राप्य श्रीतानन्यरुणोदयम् ॥ २३ ॥ निशीथं वैष्णवान्विप्राः प्राप्य दूषयते व्रतान् ॥ मोहिनीवेधरहिता
 मुपोष्यैकादशीं नरः ॥ २४ ॥ द्वादश्यां विष्णुमभ्यर्च्य वैकुण्ठं यात्यसंशयम् ॥ मोहिनी विधिजा देवी विष्णुजैकादशीं द्विजाः ॥ २५ ॥ विष्णु
 जास्पदया धात्रा मोहिनी सा विनिर्मिता ॥ रुक्मांगदस्तु राजर्षिर्विष्णुभक्तिपरायणः ॥ २६ ॥ न तु वारयितुं शक्ता सा तमेकादशीव्रतात् ॥
 विष्णुलोकं गते तस्मिन्सभायै समुत्ते नृपे ॥ २७ ॥ स्पृष्ट्वायैकादशीं सिद्धिं यमान्ते मोहिनी स्थिता ॥ इत्येतदुक्तं विप्रेन्द्रा मोहिनीचरितं
 मया ॥ २८ ॥ यदर्थं निर्मिता धात्रा तथा चात्र व्यवस्थिता ॥ नारदीयोत्तरं ह्येतत्प्रोक्तं वो भुक्तिमुक्तिदम् ॥ २९ ॥ अत्र सम्यग्गरेर्भक्तिः साध्यते
 ऽनुपदं नृणाम् ॥ नारदीयं पुराणं तु लक्षणैर्बशभिर्युतम् ॥ ३० ॥ यः शृणोति नरो भक्त्या स गच्छेद्देष्णवं पदम् ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां चतुष्णां

कारणं परम् ॥ ३१ ॥ सर्वेषां च पुराणानामिदं बीजं सनातनम् ॥ प्रवृत्तं च निवृत्तं च पुराणेऽस्मिन्द्विजोत्तमाः ॥ ३२ ॥ विस्तगदुदितं सर्वं
पाराशर्येण धीमता ॥ अलौकिकचरित्रादयं पुराणं नारदीयकम् ॥ ३३ ॥ यस्मै कस्मै न दातव्यं मह्यं व्यासेन कीर्तितम् ॥ हित्वा स्वशिष्यान्पेलादी
न्मह्यं नारदसंहिताम् ॥ ३४ ॥ यो व्याचक्रे नमस्तस्मै वेदव्यासाय विष्णवे ॥ पुराणसंहितामेतां नारदाय विपश्चिते ॥ ३५ ॥ सनकाद्या महाभारा
मुनयः प्रचकाशिरं ॥ हंसस्वरूपी भगवान्यदा तं ब्रह्म शाश्वतम् ॥ ३६ ॥ तदुपादिशदेतेभ्यो विज्ञानेन विज्ञेयम् ॥ तदिदं भगवान्माशात्राद्गो
ऽध्यात्मदर्शनः ॥ ३७ ॥ वेदव्यासाय मुनये रहस्यं निर्दिदेश ह ॥ मया प्रकाशितं ह्येतद्रहस्यं भुवि दुर्लभम् ॥ ३८ ॥ चतुर्वर्गप्रदं नृणां शृण्वतां
पठतां सदा ॥ विप्रो वेदनिधिर्भूयात्क्षत्रियो जयते महीम् ॥ ३९ ॥ वैश्यो धनसमृद्धः स्याच्छूद्रो मुच्यते दुःखिनः ॥ पंचविंशतिनाद्वी
संहितेयं प्रकीर्तिता ॥ ४० ॥ पंचपादसमायुक्ता कृष्णद्वैपायनेन ह ॥ अस्यां वै श्रूयमाणायां सर्वसदेहभजनम् ॥ ४१ ॥ पुंसां सकामभक्तानां
निष्कामानां विमोक्षणम् ॥ पुण्यतीर्थं समासाद्य नेमिषं पुष्करं गयाम् ॥ ४२ ॥ मथुरां द्वावकां विप्रा नृनारायणाश्रमम् ॥ कुरुक्षेत्रं तस्मै
च क्षेत्रं श्रीपुरुषोत्तमम् ॥ ४३ ॥ हविष्यारणी धराशायी निःसंगो विजितेंद्रियः ॥ पठित्वा संहितामेतां मुच्यते भवसागरतः ॥ ४४ ॥ एकादशी
व्रतानां च सरितां जाह्नवी यथा ॥ बृंदावनमरण्यानां क्षेत्राणां कौरवं यथा ॥ ४५ ॥ यथा काशी पुरीणां च तीर्थानां मथुरा यथा ॥
सरसां पुष्करं विप्राः पुराणानामिदं तथा ॥ ४६ ॥ गणेशभक्ताः सौराश्च वैष्णवाः ॥ शाक्तशांभवाः ॥ सर्वेऽधिकारिणो ह्यत्र सकामाश्चाप्यका
मकाः ॥ ४७ ॥ यं यं काममभिध्यायन्नरो नार्यथवादरात् ॥ शृणोति श्रावयेद्वापि तं तं प्राप्नोति निश्चितम् ॥ ४८ ॥ रोगातो मुच्यते रोगाद्व्यातो
निर्भयो भवेत् ॥ जयकामो जयेच्छूद्रारदीयातुशीलनात् ॥ ४९ ॥ मृष्ट्यादौ रजसा विश्वं मध्ये सत्त्वेन पाति च ॥ तमसां ज्ञेयं प्रसदे
ततस्मै सर्वात्मने नमः ॥ ५० ॥ ऋषयो मनवः सिद्धा लोकपालाः प्रजेश्वराः ॥ ब्रह्माद्या रचिता येन तस्मै ब्रह्मात्मने नमः ॥ ५१ ॥ यतो
विचित्ररूपं वेदे तं निर्गुणं तमसः परम् ॥ ५२ ॥ आदौ मध्ये चाप्यजनश्चाति चेकाक्षो विभुः ॥ विभाति नानारूपेण तं वेदेऽहं नि
जनम् ॥ ५३ ॥ निरंजनात्समुत्पन्नं जगदेतच्चराचरम् ॥ तिष्ठत्येवेति वा यस्मिस्तत्सत्यं ज्ञानमद्वयम् ॥ ५४ ॥ शिवं शैवा वदंत्येनं प्रधानं

१. पु.

४ ॥

सांख्यवेदिनः ॥ योगिनः पुरुषं विप्राः कर्म मोर्मासका जनाः ॥ ५६ ॥ विभु वैशेषिकाद्याश्च विच्छक्ति शक्तिचितकाः ॥ ब्रह्माद्वितीयं तदं दे-
नानारूपक्रियास्पदम् ॥ ५७ ॥ भक्तिर्भगवतः पुंसां भगवद्रूपकारिणी ॥ तां लब्ध्वा चापरं लाभं को वांछति विना पशुम् ॥ ५८ ॥
भगवद्विमुखा ये तु नराः संसारिणो द्विजाः ॥ तेषां मुक्तिर्भवाद्युक्ता नास्ति सत्संगमंतरा ॥ ५९ ॥ साधवः समुदाचाराः सर्वलोकहिता-
वहाः ॥ दीनानुकंपिनो विप्राः प्रपन्नास्तारयन्ति हि ॥ ६० ॥ धृयं धन्यतमा लोके मुनयः साधुसंमताः ॥ यन्मुहुर्वासुदेवस्य कीर्ति-
पल्लववृत्तनाम् ॥ ६१ ॥ धन्योऽस्म्यनुगृहीतोऽस्मि भवद्विर्लोकमंगलम् ॥ यत्स्मारितो हरिः साक्षात्सर्वकारणकारणम् ॥ ६२ ॥ ॐ ॥ इति श्रीनारदीय-
पुराणे बृहदुपाख्याने उत्तरभागे महापुराणे एतत्पुराणश्रवणादिफलनिरूपणं नाम व्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥ समाप्तमिदं सप्तमं नारदीयं महापुराणम् ॥

३० सं०

अ० ८२

श्रीनारदीयमहापुराणम् : श्लोकानुक्रमणी

श्लोकारम्भ	प्र० श्लो०	श्लोकारम्भ	प्र० श्लो०	श्लोकारम्भ	प्र० श्लो०	श्लोकारम्भ	प्र० श्लो०	श्लोकारम्भ	प्र० श्लो०
प्रमथनी हृष्य दाहावुर	८८.२०७	प्रकाशमेतन्नहि भूमिपाल (उ)	२३.२०	प्रलयः परमो धर्मो	३३.२६	प्रमथञ्च सगर्भश्च	३३.११६	प्रणिः पवन संयुक्तः	४२.५५
प्रशान्तिन्यस्य परा प्रसुवाद्या	६१.६६	प्रकानजा भवत्येते	५६.५८१	प्रशम्य वृद्धाग्र्ये च नमो (उ)	४७.७	प्रमथ्यतीतान्त्यवाद्	१०३.७	प्रणि प्रदत्तेय चरवन-	५६.२१
प्रमस्तैर्विभिर्भट्टिरथ-	५४.१६४	प्रकालमृत्युममं रुवं	३७.१६	प्रसदगामनयोः पठो	२८.३८	प्रमथ्यः पुजयन्त्यव (उ)	४४.५५	प्रणि प्रविद्य शुद्धं पति	१४.३०
प्रशामुः सबले लभे	५५.१२०	प्रकाले वृद्धं दत्तमपात्रेभ्यो (उ)	२.६१	प्रसम्याह्वारापर्वे (उ)	४८.३३	प्रमथ्यः श्रीः च प्रोक्तस्ते	७३.५७	प्रणि प्रवेशादधिकं (उ)	३१.१७
प्रशुर्करथैवेही मातमात्रं	६०.८२	प्रकिञ्चनो भट्टमतिः	११.१४३	प्रसरं परमं निधं	५.३८	प्रमथ्याद्याममर्चय	६३.२०	प्रणिमन्तो न विप्रा हि (उ)	२४.१४
प्रशुनान्नाम तनयो वभूव	८.७३	प्रकृत्वा मातृवागं तु	५१.६५	प्रसाराणां नियोगेन तासा	५०.१६६	प्रमथ्याध्वममासः च (उ)	७१.१६	प्रणिमाहृतोषानां	४२.३२
प्रशोनाः प्रभुमे कार्या	५५.१२३	प्रकृत्वा वानं तेषा	१४.५३	प्रसाराणां लघुहृत्स्व-	५०.२००	प्रमथ्येशं च विभिज (उ)	७८.३३	प्रणि माहृत संयोगात्ततः	४२.१७
प्रकादिदत्तोन्नद्धवयसाक्षर-	८६.१६	प्रकृत्वा वास्तुपुजां य	५६.६१८	प्रसाराणां निगदितो मंत्रो	६१.१०६	प्रमथ्यो भगवान्यत्र यतो (उ)	४४.८४	प्रणि वरुणो महोदध	७१.११
प्रकादिधिकोणस्थं	६५.४६	प्रकृत्वेदं महाराज यतं (उ)	११.१०	प्रसरेषा विणलेमं (उ)	७७.२२	प्रमुर्धनवभागं स्थादिति	८७.६७	प्रनिवेगवहः प्राणो	४२.१०६
प्रकादमनान्छमदल-	५६.६१६	प्रकृष्णपष्पावरुणां (उ)	१६.२३	प्रसरोक्षनामिन्वाभिः	८८.७८	प्रमोचरं वत्तय शुद्ध रूपं	३८.६	प्रनिवेशादिभिः शिष्यैः (उ)	७३.५
प्रकालेतेषु वै सम्यक्	४४.२८	प्रकृष्णपष्पा पृथिवी	७.८	प्रसरो निर्गुणः शुद्धः	३.२१	प्रमथ्ये कथयवाहुनाय	२८.४६	प्रनिशोचं शुभेवस्त्रे (उ)	१६.५७
प्रकल्पं भातृभावा-	७६.२१	प्रकूर धान्यः पुत्रो	६६.११०	प्रसमृजकरा सा तु (उ)	१४.२३	प्रमि कार्यं तनः पद्मान्	६६.४	प्रनिपटोमादिभिर्ब्रह्मिष्ठ्या(उ)	६२.६
प्रकारं वृद्धाणां रूपमुकारं	३३.१५५	प्रकूर तावथयोगेन्य (उ)	८०.७७	प्रक्षयः यवार्थं च	७८.३८	प्रमि च वरदं शक्ति	७१.६५	प्रनिष्ठाता वक्ष्यमः (उ)	४५.१७
प्रकारस्तत्र विज्ञेयो (उ)	५०.३६	प्रकूर वाक्प संश्रुतिः	८२.८०	प्रक्षयं वेदवातो ऋषि	६१.६४	प्रमितीयं मिति स्यात् (उ)	६३.१६४	प्रनि संवत्कादित्यरानिलौ	६१.१५६
प्रकाराधिकारांतवर्णभेद-	३३.१५०	प्रकूरैर्गं तु संयुज्य (उ)	७८.२४	प्रसोलेषु सनस्तेषु	४७.२८	प्रमि तीर्थं रवि तीर्थं	१०४.११४	प्रमिः सुतो विप्र मिदं	५०.१६१
प्रकारो यत्र संवति	५०.१३४	प्रकूरैर्गं तावद्गतं विमलेषो(उ)	७७.१५	प्रसोभ्यं वरुणं च	८५.११६	प्रमितीयं नरः स्नात्वा (उ)	७६.१४	प्रमिः सोमः प्रबोधीयं	५०.२७४
प्रकार्यकरणं कृत्वा कि (उ)	२४.१५	प्रक्षयः वरुणं विमलेषो	७१.७२	प्रसव्यं मण्डलाकारं व्याप्तं	६५.६५	प्रमिनिष्ठावयं ये केचिन्ना-(उ)	४५.४१	प्रमिहोत्रं शुद्धं जीवोर्ध्वं	५५.७६
प्रकार्यकरणं जंतोर्गोतहस-	(उ) २४.५	प्रसतः पूजये द्विष्टं	११२.१४	प्रसव्यानां तन्मृगानातितानां	११३.४०	प्रमिनिष्ठावयं	७७.११७		

अग्निहोत्रं विनाशनाशनात् ६६.७८	अङ्कुरारोपणं कृत्वायवर्षा- ११०.३१	अङ्गारेखी पवित्रे तु (उ) ५०.२३	अवेतनं जीवगुणं बंदसि ४३.४४	अक्षरार्थं पञ्चकं कुर्वन् (उ) १.३
अग्नीनां विजयवश्याय काल- १०६.७	अङ्कुरां दधत्तोरधिः ७०.१७३	अङ्गावरणं विष्णुसहित- ७०.११७	अथोरपञ्चोपेक्ष्योर्ध्वत् ५२.७६	अक्षानतिविशालस्य २३.२०
अग्नीषोमात्मकं कृष्णं ८०.२८६	अङ्कुरां मुत्तं वाशं ७०.१८६	अङ्गावृत्तिं पुरास्यन् ८३.८३	अथिद्वैतं म्यामानैव (उ) ३.१	अक्षानं च यथां ज्ञानं (उ) ३१.३०
अग्नीषोमी च चन्द्राकौ ४२.२१	अङ्कुराया नमः प्रोक्तौ ७०.१६५	अङ्गावृत्तिसंख्या ८६.१५७	अथुतानंतगोविदनाय- ३४.६१	अक्षार्कं नाख्येद्यो ३३.७२
अग्नेरानयनं प्रोक्तं ५१.२०	अङ्केनादाय तन्वयी (उ) २७.७७	अङ्गिराः कश्यपोऽनिरथ- (उ) ६०.६४	अथुतानंतगोविदपदं ८१.११८	अक्षाय बोधस्यारकं (उ) ७३.१२५
अग्नेर्भूमेस्तथा बाधोरंतं गिरस्य ५८.५	अङ्कुराद्यैर्महावीरं वेष्टितं ७४.१२४	अङ्गीचकार तत्तत्वं (उ) ३०.४४	अजगवं शिवं प्राप्य (उ) ७१.४१	अक्षयनं कुर्वन् भूतं ७२.३७
अग्नेयं धानस्य ४३.२०	अङ्गन्यासं ततः कुर्यात् ८५.६०	अङ्गुलीनिक्षिप्यं तु पात्रेः ५०.८६	अजाप्यं बाह्यं नित्यं ११.१८१	अक्षयार्थं चरानं तु ३०.७२
अग्नेः समुद्रपदर्वे १०४.७७	अङ्गानां लक्षणं ब्रूहि वेदानां ५०.१३	अङ्गुष्ठस्थित ईशोऽपि (उ) ४५.३	अजातदंता ये केचिद्ये (उ) ४५.४०	अक्षानादुत्पत्त्यर्थं ६७.४१
अग्नौ वा बाह्यां वापि ११.१०२	अङ्गानि कल्पयित्वा ८६.८७	अङ्गुष्ठोऽथैव ता नित्यं ५०.८५	अजादिकेन्द्रे सर्वेषां मांसे ५४.११३	अक्षानादा तु यो भूत्वा १४.२५
अग्निवादितीर्थं माहात्म्यं १०४.३१	अङ्गानिकेसरेष्वेताः ८४.३६	अङ्गुष्ठदिक निष्ठातं ६१.५७	अजाः पयस्विनीर्दद्याद्दरि- १२२.१३	अक्षानादा तु यो भूत्वा १४.२५
अग्निवादिषाधये वृत्तमोष्य (उ) ३१.५८	अङ्गानि पातु सत्वाद्यः ७८.१८	अङ्गुष्ठदिवितस्त्वंतमाना ६७.३२	अजापशेषशालाक- १०४.१८२	अक्षानामातारं गत्वा ३०.५७
अग्ने मनोभवा रक्ता रक्ता ८७.७२	अङ्गानि पूर्वमाराध्य ७०.१४२	अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां २७.२१	अजामिलोऽपि पापात्मा ११.२६	अक्षानेनापि पश्येत् (उ) ६२.१०
अग्नेमर्पणसूत्रं वा युद्धये- १४.३१	अङ्गानि संभवर्षः स्फुराद्येन ८८.७४	अङ्गैरावरणपूर्वनंतार्थं र- ६१.१०६	अजाहेतुनं भूतोऽनुष्मजः ५६.२१०	अक्षाय तत्त्वं तत्रवस्थिता (उ) ६६.२०
अग्नेहं रघुनाथं यादवेष्ट (उ) २६.४४	अङ्गान्यम्यचैत्येत्पश्चाद- ८७.७३	अङ्गैर्मर्तुभिराशेषं वर्षणा- ६१.२१६	अजाह्यं त्यक्तभीर्जग- ५६.१६६	अग्नौ लोको वृथा गर्वं ३६.५०
अघानुरविनाशो च विनिद्धौ- ८२.५६	अङ्गान्वा दौ च मत्स्याद्या- ७१.१६१	अचञ्चलं मनः कुर्वद्- ३३.१४१	अजितं जेतुकामेन ४३.७७	अञ्जनस्य क्षयं दृष्ट्वा ५०.२२७
अथोरकस्य वृत्तान्तं नानास्वर्ग- १००.५	अङ्गान्वा दौ समाराध्य ७१.४६	अचर्चयेत्स्वस्वमर्नस्तु ८६.७२	अजेयाभ्यं अथयत् ७१.१८६	अञ्जनागर्भसंभूतः ७४.७६
अथोरतस्मा पञ्चतुलीया ६१.७२	अङ्गारकं चतुर्धातु ६८.७८	अचिन्त्यचाप्रयेया च पुनरुपा ८६.१३८	अजेयोज्ञाहृतं स्वर्गो मतः ७.१३	अञ्जनार्थं चतुर्वर्षं भीमवत् ६१.६५
अथोरैर्मस्तथा पूर्वभीरिता ६१.७१	अङ्गारकाय चान्दाने ६६.११६	अचिरादेव महती लक्ष्मी ८३.६५	अजोर्ध्वं सांगनाभीट- ५५.८	अञ्जनीयं संभूतं ततो ७४.६
अथोरोऽस्य मुनिः प्रोक्तस्मिन्- ६१.१७६	अङ्गारकायैवं च तथा १५.११	अचिरादेव क्षात्राणां ७४.११६	अज्ञातगोपनाय नमः- २७.७३	अदित्या द्वादशाब्जानि (उ) २६.२४
अक्षुपायं नरोऽम्यन् (उ) ७८.२५	अङ्गारेषां च युर्वीति (उ) ७०.१२	अचिरैराधमं कृत्वा (उ) १५.८	अज्ञातचक्षुषां मृगां ५६.६२१	अदित्यादिगुणं योगिनां (उ) ४१.६३

अश्लिमादिगुणैश्वर्या	८२.१६६	अतलं वितलं चैव	३.३८	अतीत्य च महामेकं (उ)	११.२८	अत्र लिगवतं चापि कर्त्तव्यं	१२३.१६	अर्चवोदाहरंतीममतिहासं	३५.८
अश्लिनाद्यष्ट तिद्धीनामीश्वरः	८०.१२०	अतर्ध्वं न शक्नोमि (उ)	५२.८३	अतीव दुर्लभा नृणां	६.६६	अत्र सम्प्राप्यरेमंक्तिः (उ)	८२.२०	अनीच्यते अनुतात्सलु	४३.१५
अश्लोरणीयान्महती महीयान्-३३.१४६		अतः संसिष्य गदितंनया (उ)	७०.६२	अतुष्टिः परितापश्चको	४५.७६	अत्र स्नाता नरा देवि (उ)	६४.२१	अथ काम्यार्चनं वक्ष्ये	६०.२६
अश्लोरणीयांसमजं	२.५४	अतसीकुसुम प्रक्ष्यः सदा	८२.१२३	अतो गिरिमं बकूटस्तत्र (उ)	४७.७८	अत्रान्तरे तु समरे	८.८६	अथ कालविशेषे तु गंगा (उ)	४०.१
अश्लोरणीयांसमजं	११.५१	अतसीपुष्पमंकाशं	३८.४०	अतो न यच्चिन राज्यम-	४६.८३	अत्रान्तरे बलिर्देवो	११.८५	अथ कालविशेषतुप्त-	२३.६७
अम्बजत्वेऽपि वाताहनामांसा	३२.६	अतसीपुष्पसंकाशं पीतं	४७.६	अत्यग्निष्टोमयज्ञस्य	१७.४६	अत्रान्तरे हरेः	७६.१०६	अथ कालान्तरे राजन्सराजा	१२.८४
अत उर्ध्वं प्रवक्ष्यामि-(उ)	२.१६	अतः स्मरं स्मासिष्य	७६.७०	अत्यदसतमिदं विप्र (उ)	७८.१	अत्रान्वरकापिलं तीर्थं (उ)	४०.३५	अथ काले समायाते	५.३३
अतएव ब्रह्ममुने स्कन्दो-(उ)	५६.३३	अतः स्वत्यापुर्णं सर्वे	४१.३३	अत्यन्तं कर्त्तव्यं तैलं	२७.८६	अत्रान्वदप्पारः कुंडं तीर्थं (उ)	७८.८	अथ किं बहुनोक्तेन (उ)	६५.१३१
अतनीच्यतामीदतनिष्यत्	५२.७८	अतन्दितीजपेस्तसमिदं	६०.२२६	अत्यन्तवृद्धिदं नृणामीशान-	५६.५४२	अत्रापि विष्णुमकतानां	२३.६१	अथ कृष्णश्चतुर्वर्त्तनं	८१.२५
अतः परं वतुर्षं तु काशीसंज्ञ-	१०४.७४	अतिथिर्यस्य भग्नतातो	२७.७२	अत्यन्तं हर्षसंपूर्णः	१६.६८	अत्राप्युदाहरंतीममतिहासं	३६.६	अथ कृष्णस्य मंत्राणां	८१.१
अतः परं त्व वक्ष्याम्यं	१०४.६२	अतिथिर्यस्य भग्नतातो	४३.११३	अत्यन्तं हृन्मन्त्रस्वेत्स्व-	२८.७६	अत्राप्युदाहरंतीम-	३७.१८	अथ कृष्णो महाभाम	८३.२३
अतः परं प्रवक्ष्यामि (उ)	५०.२२	अतितेः पूजनं चापि येन	२.२०	अत्युच्चारोहृन्मन्त्रास्या नद्यां	४८.१७	अत्राप्युदाहरंतीम-	४५.४	अथ गत्वा शिवं	७६.१६१
अतः परं प्रवक्ष्यामिवात्रा-(उ)	५०.१	अतिप्रसन्नचित्तोऽन (उ)	४८.६०	अत्युच्चं वस्तुः सर्वे (उ)	५८.३५	अत्रावाह्य च भूषेन	८३.५६	अथ वेदेवमव्यक्ति	४५.२६
अतः परं प्रवक्ष्यामि	५१.७५८	अतिमीता विवस्त्रावप	३१.५	अत्युष्णतमिदं मांसं (उ)	७.२४	अत्राग्नोऽथ पूजा स्पादेक-	११७.७५	अथ जीवस्य पाशोबन्धेद-	६४.१
अतः परं प्रवक्ष्यामि विभूति	४०.१	अतिलघुनिः.क्षीणा (उ)	२३.८०	अत्र कर्माणि कुर्वन्ति	३.४७	अत्रेतिहासं वक्ष्यामि	११.१३८	अथ ज्येष्ठ तृतीया तु	११२.१६
अतः परं व्याकरणं	५१.१५८	अति शुद्धे कुले जातो	३६.५४	अत्र कृत्वा वृषोत्सर्गं वतं	१२४.६६	अर्चवं कृष्णचरितं	६२.४०	अथ ज्येष्ठस्य पूजायां	१२४.६
अतः परोऽयं जनकः (उ)	४४.३४	अतिशेषेष्ट इयः प्रोक्तो	५६.५६	अत्र गाथाः पुरा गीताः	५६.२७	अर्चवं दीपदानेन विवेकस्त्रि-	१२४.५७	अथ तत्पंचमं वक्त्रं (उ)	२६.६
अतः पुरं यत्र भार्या (उ)	३२.५५	अतिस्वरस्य नीचस्य	५०.१०३	अत्र चन्द्रोदये विप्र संपूज्याः	१२४.५६	अर्चवं नागराजस्य तीर्थं (उ)	६६.३८	अथ तत्राप्यशक्तवचं-(उ)	७३.४६
अतः पूर्वं विशिखेत्रं (उ)	६६.२२	अतिस्वरे तृतीये च	५०.१११	अत्र जपं हुतं तप्तं (उ)	६६.२७	अर्चवं वह्निं पूजोक्तां तां	११५.४०	अथ तस्य महीशस्य	८.११३
अतर्ध्वं चरितं वेदाः	४२.११	अतीतं ब्रह्म कल्पस्य वृत्तांतं	४०.१३	अत्र ने कश्चिद्व्यामि	४८.४	अर्चवं श्रूयते देवि (उ)	४४.२५	अथ तस्य विनीतस्य	७.२३

अथ तं स्वांतिके दृष्ट्वा	६२.७५	अथ नारद वक्ष्यामिभूष	१२४.१	अथ वक्ष्ये कृष्णमंत्रान्	८०.५	अथ व्रतानि द्वादशधाः	१२१.१	अथादि कृत वृत्ति रंमस्य	१०३.४
अथ तात्ताह्वयं देवि (उ)	७६.७	अथ पञ्चवटेस्तात्वा (उ)	६५.११२	अथ वक्ष्ये गणेशस्य	६८.१	अथ शिरः शोधयं च	१५.८	अथा द्वेष्टाभूनाथ सत्त्ववानां	५६.१२४
अथ तुर्यं महात्मन्या	८३.४६	अथ पादौ शुद्धीत्वा	७६.१०८	अथ वक्ष्ये त्रयोभूतविधानं	६६.१	अथ शिष्यस्य शिरसि	६५.१७	अथापि मासवैपुस्ता	५४.७८
अथ तेज्जं प्रवक्ष्यामि दशम्या	११६.१	अथ पृष्ठोभया	७६.२६	अथ वक्ष्ये देवपुत्रां	६७.१	अथ श्रावण पूर्णमासः	१००.२६	अथानदाण्ये मनो हृष्ट्वा (उ)	७३.२८
अथ ते कवचं देव्यावक्ष्ये	८६.२३	अथ पीथं सिद्धाष्टम्यां श्राद्ध	११७.८८	अथ वक्ष्ये महाविष्णो	७०.१	अथ श्रुत्वा वषट्स्तस्य	८८.८	अथांगारक्षमं तु वक्ष्ये	६६.७२
अथ ते नियमान्वपि शते	१२०.८६	अथ प्रणम्यशिरसा सम्भा-	१२५.६	अथ वक्ष्ये महेष्टम् मन्त्र	८१.१	अथ पीडयानिष्ठागु द्वितीया	८८.३६	अथान्तरिक्षे वायुर्ध्वः	१६.७६
अथ ते निर्वयुः सर्व	७६.८२	अथ ब्रह्मं कृते पञ्चाश्वं	७६.२०६	अथवा केशवाद्यस्तु	७१.११४	अथ सन्ध्यादिकं कुर्यात्	६६.४४	अथान्यत्तं प्रवक्ष्यामि गंगा (उ)	५१.१
अथ ते मुनयो जग्मुः	१.२४	अथ भृगिरिति स्कन्दमेतान्-	६१.३०	अथवा विलम्बस्त्रेण (उ)	१४.१२	अथ संप्रभृतां तेषां	७६.१११	अथान्यत्तं प्रवक्ष्यामि	६८.८५
अथ ते संप्रवक्ष्यामि कायशो (उ)	५७.४	अथ मन्त्रान्तरं वक्ष्ये	७५.६१	अथवा पूजा धाम्नेण	७६.२६१	अथ सर्वेष्टं ज्वालावालि	७१.१००	अथान्वा नारसिंहाख्या (उ)	६७.२५
अथ ते संप्रवक्ष्यामि पुराणं	१००.१	अथ मन्त्रैः समासाद्य (उ)	७८.१८	अथवाप्युपवासेन (उ)	३५.६७	अथ सर्वेष्टं वक्ष्ये	६८.४१	अथापरं महोत्सवमत्रैव (उ)	६७.४२
अथ ते संप्रवक्ष्यामि भुक्ति (उ)	४६.१	अथ मात्स्वं पुराणं ते	१०७.१	अथवा मूल गायत्र्या	६७.२५	अथ सा माधवी देवी (उ)	८०.२२	अथा परं वायु मुनोश्चरित	७६.१
अथ ते संप्रवक्ष्यामि मार्कंडे-	६८.१	अथ मार्गं प्रविष्टायां	११०.३८	अथवा व्याहृतिर्वाक्यैः (उ)	१२.१७	अथ सा राक्षसी देवी (उ)	३०.७१	अथापि यस्या जानति न	८६.१८
अथ ते संप्रवक्ष्यामि यात्रा (उ)	५०.११	अथ यदि निहृति तनय (उ)	७७.३	अथवा शुद्ध वृत्ताने (उ)	५५.१२१	अथ स्वांशधिकोने तु	५४.२६	अथावभाषे विश्वेजं	७६.६५
अथ ते हरिद्रुतास्त	३६.२६	अथ यन्त्रांतर वक्ष्ये	७१.६१	अथ विष्णो वलवं (उ)	१६.८५	अथा काशादि स्थलेषु	८०.१८	अथा लिख्य मनि	४.८६
अथ दीपं निधि वक्ष्ये	७५.१	अथ यस्तत्रागं दशाद् (उ)	६६.२६	अथ विष्णु द्विज श्रेष्ठा (उ)	८१.१५	अथाध्व्य महादेवो	७६.१४४	अथावगाहं शिवां कर्मणां (उ)	४१.१
अथ शब्दवा वीरभद्रो	७६.३१६	अथ योगगति व्यासः	६२.२६	अथ विष्णु मंहोत्तेजा	७६.१६६	अथातः संप्रवक्ष्यामि	५१.१	अथा सामां शस्त्रानां शस्त्रिणां	८६.१
अथ वीर्य गणाः कुडास्ता-	१०.२४	अथ यो वारुणे योगे (उ)	६६.४६	अथ विष्णु मंहोत्तराय	७६.१०४	अथातः संप्रवक्ष्यामि तवानेष्ट	६६.१	अथासौ मनः १ धर्म	६.१२६
अथ वीर्य वले वृद्धे	१०.२६	अथ रामस्य मनसो	७३.१	अथ विष्णु मंहोत्तराय	७६.१३६	अथातः संप्रवक्ष्यामि त्रयो-	१२२.१	अथासौ हनुः १ योग	७६.१८६
अथ द्रव्याणि काम्येषु	८०.१२६	अथ कर्णं परं विप्र	५८.१६	अथ विष्णु सत्वागय	७६.३३०	अथासौ विप्र नित्यानां	६०.१	अथाहं शंकरो देवो	७६.१६३
अथ नाम्ना सहस्रं ते वक्ष्ये	८६.३६	अथ वक्ष्यामि विप्रैश्च	११८.१	अथ व्याकरणं वक्ष्ये	५२.१	अथाधर्मं निश्चितस्तस्य	८६.२	अथैवमेवो हं मन्त्रमाकरोह	७६.१२६

श्रीनारदीयमहापुराणम् : स्लोकानुक्रमणी

अथेह सुकल वडवर्गं तु	११५.३४	अथसो यस्तवमयो यः	४२.३४	अथरोष्ठी सदापातु	७७.३५	अथुना श्रोतुमिच्छामि	६२.३	अध्वानं कलहं शोभं	२८.४
अथर्षनां तु समारम्भं वतं	११७.५४	अथष्टवा केतवं भदे (उ)	७६.५४	अथर्षं वृद्धिर्भविता बाल	४१.८८	अथुनाश्रोतुमिच्छामि सेतु (उ)	७६.२	अनन्तौ च स्फुलिगादय	५५.७५०
अथैवं याम्येकं तु तत्र (उ)	८०.१३	अथष्ट सप्तयष्टे च	८.६२	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२७	अथुना श्रोतुमिच्छामि हरेः (उ)	५२.३	अनयः स्नातमानेण (उ)	६३.८६
अथोपपत्तेरप्यात्मस्यन्-	७१.६६	अथष्टतैव्य एकाकी	२३.६२	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथुनाहं कृतार्थास्मि त्वया (उ)	५२.२	अनङ्ग ममना तद्वदनं	८४.३७
अथोपपत्तेरनुमतो	७४.१	अथष्टावपु सर्वेषु रूपार्थे (उ)	७३.७४	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथोक्त्याय धर्माः	६२.६२	अनङ्गः चैव कंदर्पं पूजयेत्-	१२२.११
योऽप्यदम्येदोः	५४.१७७	अथेवीर्यदेवीष्यत्सुनोति	५२.७५	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथोक्त्याय धर्माः	६२.६२	अनङ्गपदं पुनरपि पातं ग्येताः	१७.११८
अथोक्त्याय हिरिस्तोय-	७६.१०६	अथेहे ह्यारमणि श्राज्ञो	४६.६१	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथोक्त्याय धर्माः	६२.६२	अनङ्गानं कुसुमामृगध्वानं	८७.५७
अथो नभस्य सुवतायां	११६.१४	अथेहे ह्यारमणि श्राज्ञो	४६.६१	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथोक्त्याय धर्माः	६२.६२	अनधीतस्य विश्वस्य सर्वं	२५.६४
अथो वात्रा नृवादीनम-	५६.६२०	अथेहे ह्यारमणि श्राज्ञो	४६.६१	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथोक्त्याय धर्माः	६२.६२	अनर्ध्व विधानेन	७७.१३०
अथोर्वसितपक्षरायां	११०.३५	अथेहे ह्यारमणि श्राज्ञो	४६.६१	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथोक्त्याय धर्माः	६२.६२	अनन्त कल्पमीशानः	७६.६३
अथो विभूषितः शिवो	७६.१४७	अथेहे ह्यारमणि श्राज्ञो	४६.६१	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथोक्त्याय धर्माः	६२.६२	अनन्तगुणं सन्तानां कृष्ण-	८२.१६६
अदभुतं ब्रह्मदुर्दिनयः	५३.७६	अथेहे ह्यारमणि श्राज्ञो	४६.६१	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथोक्त्याय धर्माः	६२.६२	अनन्तं वहि शौभाये	११५.१३
अवसानां मु पादानं हिमा (उ)	४३.६१	अथेहे ह्यारमणि श्राज्ञो	४६.६१	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथोक्त्याय धर्माः	६२.६२	अनन्तमेतदाकाशं सिद्ध-	४२.२५
अदन्ता पातवर्षेव	५३.७१	अथेहे ह्यारमणि श्राज्ञो	४६.६१	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथोक्त्याय धर्माः	६२.६२	अनन्तरं कलारार्थं सूते	६३.६१
अवाम्भिका गता सूवाः	१३.११४	अथेहे ह्यारमणि श्राज्ञो	४६.६१	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथोक्त्याय धर्माः	६२.६२	अनन्तबोधो गुणजातिहीनो	३८.७
अदितिर्देवमाता च ह्रीः (उ)	६०.६७	अथेहे ह्यारमणि श्राज्ञो	४६.६१	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथोक्त्याय धर्माः	६२.६२	अनन्तव्यक्तमभिलम्बं (उ)	७३.१०६
अदितिर्वैव माहास्ति रैत्यानां	१०.४	अथेहे ह्यारमणि श्राज्ञो	४६.६१	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथोक्त्याय धर्माः	६२.६२	अनन्तशायिनं देवं	१७.६७
अदित्या यत्र पुष्यार्थं (उ)	६५.१२	अथेहे ह्यारमणि श्राज्ञो	४६.६१	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथोक्त्याय धर्माः	६२.६२	अनन्तं सुखनामानं शिवोत्तमम्	६१.२६
अदक्षितस्यवामोरु (उ)	२२.६०	अथेहे ह्यारमणि श्राज्ञो	४६.६१	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथोक्त्याय धर्माः	६२.६२	अतन्तास्यं वासुदेव इष्ट्या (उ)	५६.१
अदीक्षितास्पस्तगतः	५५.२१२	अथेहे ह्यारमणि श्राज्ञो	४६.६१	अथर्मस्यानुनन्ता च वल्लहा	१५.२६	अथोक्त्याय धर्माः	६२.६२	अनन्तावित्यसंकाशं	६६.२१

वीनारवीममहापुराणम् :: स्तोत्रानुक्रमणी

१

मनसा सा गतिस्तस्य (उ)	४८.६७	मनातप प्रदेष्टु निषाय	७६.१६५	मनारोह्य बभूव	३४.६०	मनिष्यन्निर्मलं चैतन्य	४६.६५	मनुष्ठानं च तेषां	१३.११६
मनन्ता सा गतिस्तस्य- (उ)	५०.५५	मनात्मा ह्यारमनो मृत्युः	४५.२५	मनास्तस्यमभीष्टं	७७.११६	मनीष्याः सर्वधर्मज्ञा	१.५	मनुष्याः कथं ब्रह्म	५०.८
मनस्वतिसंवाधारः परं	४६.६७	मनामेति च यदष्टं	४५.६४	मनावृष्टान्निभय	५६.३६	मनुकूलं नृणां प्रोक्तं क्षीणानां(उ)	२४.७	मनुष्याः प्रसंगेन वेदांग	५८.१
मनस्य चित्तनीयोऽसौप्रयते	८२.२१	मनादिनिषयनां	३८.१६	मनावृष्टिभयं प्राप्ता	४१.७६	मनुकूलं हितं तस्या (उ)	१६.५५	मनुष्या न पृथक्कन्या विदे	१४.८१
मनस्या तव देवेश	६७.४०	मनादि निषयना तत्त्वं	६३.४६	मनाहतेऽकृपने च	६५.८७	मनुष्ठानां च सर्वेषां	५६.२५२	मनुष्यां हृदयं त्रै मायार्थं	२७.६६
मनसा भूतं हृदया तु	८५.८८	मनादि निषयनो देवस्तथा	४२.१४	मनाहते भुवङ्गं जठरे	८७.१०६	मनुष्ठास्मि देवेश	११.४१	मनुष्माणाम वेष्टानां	४२.६४
मनसा रक्षिता राजन् (उ)	३०.२६	मनादिमलङ्कारां	६३.३६	मनिष्यसा कृतेनापि	२०.८०	मनुष्ठास्मि यदि ते	१६.१०४	मनुष्यं तद्वि विज्ञेय	१६.२८
मनसा सा हजा तीव्रा (उ)	१७.२६	मनास्त्य तु तत्सर्वं निर्मलां(उ)	२७.१५१	मनित्या बाधवाः सर्वे	३६.४६	मनुष्येदाय लोकानामनु-	५६.२१	मनेक चन्द्र प्रतिमो	७१.१५६
मनयोर्निरदृष्टिचक्षुद-	८१.४०	मनाय च न हर्तारो	१५.६६	मनित्यास्तु पदार्था वै	३३.४८	मनुष्यं पातकिश्रेष्ठं त्वं	३६.४४	मनेक याचना संस्थाः प्रेक्ष(उ)	४५.४६
मनोऽम्बुदिते काले स्नात्वा	१२३.६७	मनायनाय सर्वज्ञ भूत	११.३६	मनित्येषु पदार्थेषु यस्तु	३३.५०	मनुष्या गुरोः पञ्चान	११.४४६	मनेक गत शीघ्रं	७७.६०
मनोर्जिनेन्द्रियशामं यस्तु	३३.१३१	मनादानं हि द्रव्याणामावयति	३३.८३	मनित्याद्विजगृहे व्यंगारे	२७.६६	मनुष्यास्तं प्रत्यये तु	५०.१३३	मनेकस्तत्त्व विज्ञः (उ)	११.३३
मनसं भाषिणीं चैव लोक-	२६.११	मनादिनिषये देवे	६.४५	मनिरुद्धं पुरुषोत्तमाम्यां	६६.४८	मनुदाता हनतेषु घातवो	५१.८३	मनेकानन्त ब्रह्माष्ट	७८.३१
मनसि तानि कर्माणि	१५.१३७	मनादि निषयो देवः	१६.७३	मनिर्दंशोऽप्रतर्क्यं च कथं	४२.१०	मनुदाते मृदुर्देवा	५०.११६	मनेन तस्या इच्छन्	१७.६६
मनसं मम नैवेद्यं	७६.१५८	मनादिपञ्चान्तमजं	१६.६०	मनिर्दंशं तु यद्देवि (उ)	५६.३८	मनुनीय प्रजाः सर्वाः (उ)	६.५६	मनेन हत्वा तानि	१७.५४
मनसं भुवि विस्तेष	७६.३१७	मनादिमात्मानमनंत-	३०.११४	मनिर्दंशोऽप्रतर्क्यं च कथं	१०६.२८	मनुष्ये विरात्राणि तीर्थाणि	६२.८	मनेन घान्त शानेन प्रीतो	१७.४२
मनस्यैः कल्पयुक्ताश्च	८०.१७५	मनामायां तु वामायां	७१.४२	मनिर्वैदो गतवनेशो	४४.६७	मनुष्येयवाहो चैकस्य	५४.२३	मनेन पायसं दत्त्वा	२१.५४
मनसं गृहीत्वा यो- (उ)	४३.६८	मनायासेन वै याति भवनं (उ)	५२.७१	मनिर्विचिंतयितृत्वा वेद	३५.५६	मनुष्योदयिता पूर्व द्वितीयो	१०.६	मनेन मनुजा मंत्री	७५.१०४
मनस्यैः द्रव्यता चैव	७७.१२०	मनायासेन हि नरो मोक्षो (उ)	३५.५२	मनिर्विचिंतयितृत्वा वेद	५६.६८	मनुष्यपत्निसंज्ञाः कृष्ण-	२६.२०	मनेन मन्त्रितं तीर्थं ब्रूतवत्	६१.१८६
मनसूया ह्यहिता च	१५.१३६	मनायासो मनोहर्षस्तितिता	२४.२६	मनिर्विचिंतयितृत्वा वेद	५६.२८७	मनुष्योर्वा विप्रोर्वातास्त्रिच	८७.८६	मनेन मन्त्रिताभ्यामिच्छुवे	६१.१६०
मनाचार परान्कष्टवा नोपेक्षां	३५.४८	मनारतगलद्रव्यपादाद्य	८०.१७७	मनिर्विचिंतयितृत्वा वेद	५४.७	मनुष्यं राजानं गुरुदेव (उ)	२७.८	मनेन विप्रिता यस्तु कृष्णे	११६.९८

श्रीनारदीयमहापुराणम् :: इलोकानुक्रमणी

अनेन विधिना लक्ष्मीं पुत्रान् ८७.३६	अन्तर्हित प्रभावं तं ६२.३२	अन्नं चतुर्विधं स्वाद्यु ६७.७३	अन्यदायतनं वक्ष्ये (उ) ४६.४७	अन्येभ्यः प्रतिकृष्टाणि १३.८३
अनेन विधिना सप्त वर्षाणि ११४.४०	अन्तः सुद्धिं विहीनश्च ३३.१०५	अन्नं तन्मन्त्रित मंत्री ८४.५०	अन्यं दुःखेन यो दुःखी ७.६६	अन्येभ्योऽपि यथाशक्ति ११६.६७
अनेन विधिना मन्मथवास्तु ५६.६१७	अतः सुद्धिं विहीनस्तु ३३.१०४	अन्नं त्वागं ततः कुर्यादुभयत्र २८.५७	अन्यद्वा दाह्यं कर्म (उ) ३३.३४	अन्येभ्यो विप्रवर्ग्ये ११२.३५
अनेन विधिना साध्यः ६१.१२०	अन्तः सुद्धिं विहीनस्तु ३३.१०१	अन्नदः प्राणदः प्रोक्तः १३.७१	अन्यद्वर्तं प्रवक्ष्यामि १६.१	अन्येषां च पदे आशी (उ) ४६.२५
अनेन धन्येवाहं त्वत्पित्रा (उ) २५.५७	अन्तरक्षरसि मन्त्रेण २७.५१	अन्नदस्य कुलेजाता १३.७७	अन्यद्वर्तं प्रवक्ष्यामि २१.१	अन्येषां शेषजानेव ४६.८३
अनेनो पावनं इत्था १७.१०४	अन्तरक्षरतं भूतेषु ७६.२६६	अन्नदानं जपं होमं ११५.३२	अन्यद्वर्तं वक्ष्ये १८.१	अन्येषां मृदयं इत्युक्ता ५.६१
अगोप्यस्वभासस्य निर्गुणस्य ३५.६४	अन्तः मारा रवौ सौरे ५५.३६	अन्नदानरतो नित्यं २०.१०	अन्यद्वर्तं वरं वक्ष्ये २२.१	अन्येषां विविधोर्वर्षिषंटा- (उ) ६०.४८
अन्तःकरणं कृतिर्वादीवाक्या ६३.१११	अन्तःस्तोत्रस्तन्वां वृन्द ८०.११०	अन्नदास्तु मुनिं श्रेष्ठ ३१.१८	अन्यथा पतितं विद्यात्कर्त्तापि २५.१६	अन्येषां विविधं वृत्तानि- १२५.११
अन्तःकरणं संयोगाज्जीव ३८.२८	अन्तःस्थमास्थानमर्थं न शब्दवा ७३.१०७	अन्नदो ब्रह्म सवनं १३.७२	अन्यथेवो विनाशार्थं ३७.७	अन्यैः संशुद्धमांसावा १३.११८
अन्तर्काले तु यन्नाम २०.७१	अन्ते कृत्वा बुधबुदाभ्यां ७६.४६	अन्नं महान्नामित्युक्त्वा ८६.७५	अन्यं स्त्रियं न गच्छेच्च २६.२६	अन्योऽन्यत्र प्रकरोऽस्ति ६४.६३
अन्तर्कषरं पूर्वणं दले (उ) ४६.६	अन्ते च सप्तस्थे ३१.६६	अन्नापिरन्तर्होमेन ६८.४०	अन्यं हस्तांगुलीभ्यस्तस्वरं ८०.२५४	अन्योऽन्यत्रागते मोक्ष- ४५.३४
अन्तरं स्वरं संयुक्तः ५०.५५	अन्ते ज्ञानास्त्रिणाह्वा (उ) ४१.५७	अन्तोपाधिनिमित्तं शिष्या ४१.८४	अन्या चापि परा प्रोक्ता (उ) ५०.१५	अन्योऽन्यत्रागते मृत्युः ५५.२७३
अन्तरिक्षावतीर्णप्रसिद्धीर्षं (उ) ७१.३३	अन्ते वैराग्यसंनो गंगा (उ) ४५.४१	अन्तोपाधिनिमित्तं शिष्या ४१.८४	अन्या चापि परा प्रोक्ता (उ) ५०.१५	अन्योऽन्यत्रागते मृत्युः ५५.२७३
अन्तरिक्षं यन्माभिद्यो- १६.२५	अन्तोपाधिनिमित्तं शिष्या ५०.२०३	अन्यच्च ते प्रवक्ष्यामि (उ) ५०.२८	अन्या चापि परा प्रोक्ता (उ) ५०.१५	अन्योऽन्यत्रागते मृत्युः ५५.२७३
अन्तरिक्षं सितो तोये (उ) ४३.१०५	अन्यं कृष्णं चतुर्वर्षं १२३.६६	अन्यच्चतु महाभोगं (उ) ५६.१	अन्या चापि परा प्रोक्ता (उ) ५०.१५	अन्योऽन्यत्रागते मृत्युः ५५.२७३
अन्तरे ह्योद्यमया दत्तो (उ) १२.१६	अन्यं मध्यं पराङ्गं ५४.१४	अन्यज्येष्ठचतुर्ध्यां तु ११३.८	अन्या चापि परा प्रोक्ता (उ) ५०.१५	अन्योऽन्यत्रागते मृत्युः ५५.२७३
अन्तर्जले जपन्यववास्त्रिना (उ) ५६.५६	अन्यमन्यमन्यमन्य ५६.४६	अन्यत्तरित्यन्य ममासि (उ) ७३.१२२	अन्या चापि परा प्रोक्ता (उ) ५०.१५	अन्योऽन्यत्रागते मृत्युः ५५.२७३
अन्तर्बान्तु विरक्षास्तासु ५५.१४२	अन्यथा शास्त्रेण शुभवा ५६.४७६	अन्यत्र सुविद्या मदे मोक्षो (उ) ५१.१२	अन्या चापि परा प्रोक्ता (उ) ५०.१५	अन्योऽन्यत्रागते मृत्युः ५५.२७३
अन्तर्व्यामिज्जगद्गुण ११.४२	अन्यथास्थानं पञ्चाङ्गाराह १०२.१०	अन्यत्र स्वात्कलं (उ) ५१.३४	अन्या चापि परा प्रोक्ता (उ) ५०.१५	अन्योऽन्यत्रागते मृत्युः ५५.२७३
अन्तर्वाभोजगद्गुण ३.२६	अन्यकेशवरयोर्ध्वं गणाल १०५.६	अन्यत्तत्तं सवानं स्यात् ६८.६३	अन्या चापि परा प्रोक्ता (उ) ५०.१५	अन्योऽन्यत्रागते मृत्युः ५५.२७३
	अन्यज्येष्ठान्नाभ्यहीनांस्व (उ) ३८.१६	अन्यथा ब्रह्मतनवे स्थानं (उ) ५६.५५	अन्ये तु पुत्रव्याघ्र ४७.५३	अन्योऽन्यत्रागते मृत्युः ५५.२७३

धीनारवीयमहापुराणम् : श्लोकानुक्रमणी

अपकीर्तितमोमुत्तु-	७.२६	आपाना वायुना युष्टं (उ)	७.२६	अपृच्छमीक्षितं ऋतं मां (उ)	८१.२२	अम्बु पश्चादयः साग्निर्भक्ता-८८.२३४	अभीपुण्यं च्छतावाहं	२४.१८	
अपकर्म विभक्तं	७६.१५०	अपामार्गिकं दूषणां	७६.३४	अपृथक्स्वेन सिद्धं पति	८६.१६७	अम्बु स्वाप्चरत्तं पुस्तं	८८.४२	अभीष्टं हि महीपात (उ)	१०.४७
अपण्य विह्वलं च्छते तथा	३५.१२	अपारं संज्ञां सनुद्रम्ये (उ)	७३.११२	अपेयं पीयता मुक्त्वा कर्म (उ)	३५.६५	अभूतं च ततो	७६.३६	अनुक्तो त्वद्वचो नूनं	७६.१२६
अपरं श्रुते मे पुनः-(उ)	१६.५	अपि च भगवान् विष्णोश्चर	४३.६२	अपीनानि क्षात्रमने	२७.८०	अभक्ष्यक्षत्रवाचाद्यै च (उ)	६४.१६	अनुस्त्वां द्वादशी (उ)	६.३८
अपरस्मिन्निरे भर्ता (उ)	१६.६३	अपि च भवति मेधितेन	४५.८६	अप्यसौ च गुणाधिक्यं	५६.३१२	अभक्तं वाङ्मनश्चक्षुः	६७.४३	अभेददर्शी देवेभ्यो	३.५६
अपराहः त्रिगुणं तु दत्तः	२८.२३	अपि चात्र दत्तवाचराण	४३.११७	अप्यसकं न विज्ञेयं	४४.५४	अभक्ष्या पक्षयस्तप्यं	४.६	अभेदो व्यापिनो वायोस्तथा	४६.३३
अपराह्ण्य पूर्वाह्णं	२६.८	अपि चात्र यप्रक्रियाभिः	४३.११४	अप्रतिहतं वलति बलाय	८१.१७७	अभक्ष्य भक्षणं कृत्वा (उ)	२६.६	अभोज्य भोजी तन्नाप्य	१५.१२०
अपराह्णं च दिहभिः (उ)	४३.१०	अपि ते मानस स्वस्थ-	४६.५०	अप्रचूष्य तमत्वं च	७७.१२१	अभक्ष्य भक्षणं पापं (उ)	२५.१४	अभ्यक्त शिरसं धैव	२५.३६
अपराह्णं शमीपूजा	११८.१८	अपि दुष्कृतं कर्मा हि (उ)	३६.१५	अप्रबुद्धो हृषीकेशो	५६.४२०	अभक्ष्यामप्योजति विहाय (उ)	६.६	अभ्यापावत वेगेन हा (उ)	१४.७
अपराह्णं ज्ञाते मे शूदान्-	५६.२५३	अपि पातकमुक्तस्य	१.७८	अप्रमाणमहं मन्ये लोकं (उ)	५.२	अभयं सर्वभूतेभ्यो	४३.१२५	अभ्यर्च्यं गन्धपुष्पाद्यै-	११२.३
अपरेऽह्नि शुचिर्मुत्वा (उ)	४५.६०	अपि मूलनिवधिरजडाः	७.२६	अप्रमेयगुणं विष्णुं निर्मलं (उ)	३५.४४	अभवंस्तस्य वटं वल्गुः	११.१४१	अभ्यर्च्यं गंधपुष्पाद्यै-	१२१.६०
अपयस्त मुनिश्रेष्ठः	४८.३३	अपि ययं सहस्रेण माहं	१५.२१	अप्रमेयाप्य विबुधाः	४०.३०	अभवे सति द्वादशानां (उ)	३१.१५	अभ्यर्च्यं तद् घृताभ्यक्तं	६०.११४
अपयद्वास्कराकारां (उ)	३०.१४	अपि सर्वं गुणोपेतं	५६.४५४	अप्रमेयोजनो भीतो (उ)	५.६	अभिपारे ज्वरे स्तंभ	६१.१२१	अभ्यर्च्यं विधिवत्कृत्यं	१.४२
अपयन्नाच्छ्रुतो गच्छेत्	३०.५६	अपि सर्वं गुणोपेतं	५६.४७८	अप्राप्य एष काम्य	४३.६१	अभि जग्मुर्हानिषण्	१६.५३	अभ्यर्च्यं विधिवत्कृत्या	११५.१६
अपयन्मानुषं मांसं	६.२४	अपि सोम्यधैर्यं कृतं	५६.४५२	अप्सरस्त्रीषु मुचयानां	१०४.५७	अभिजित्ताण्योगोऽयम-	५६.६५१	अभ्यर्च्यं च्छरेः पादानुत्तको	३८.४४
अपहाय हरेर्नाम धोर-	६.१२१	अपुनो लभते पुत्रं वंश्या	११४.५८	अप्सरोगलसंकीर्णं	३१.२२	अभिप्रीतीप्ति मे (उ)	१२.३२	अभ्युक्तं तदपरादाद्विराट्मानं	८०.१२५
अपहृत्य पस्त्यायं यः	१५.१२३	अपूप लभ्यते होमे तु भवेद्दे-	७१.८१	अप्सरोगल संकीर्णं (उ)	६३.१५५	अभिप्रेतं जलं	७३.१६२	अमराव्यासतो गच्छेत्तथा	३०.६१
अपाचिते त्वनद्वाहं (उ)	२२.६६	अपूरयिषति दत्त्वा	१७.५५	अप्सरोगलसंयुक्तान् (उ)	४१.११	अभिरम्यतामिति वदेद्	५१.१३६	अमग्निं हविषं तु	११.१६०
अपात्रेभ्यश्च दानानि	४१.४६	अपूषामोदका लाभाः	८०.१२८	अप्सरोगलसंयुक्तान् (उ)	१२३.३६	अभिवाद्य चावंगी त्वं (उ)	१६.१०	अमर्त्यभोगान् लभते वैभवेः	१२३.७६
आपानप्राणयोर्मध्ये	४२.१०६	अपूषं पुन्यप्राप्तित्वं सद्यो (उ)	३६.३०	अप्सरान्वतुर्विषं तस्य पात्रित्य	६०.६०	अभिषेकः पांचनदो (उ)	५१.३२	अमर्य कोट्यष्टरात्र मात्वी	१०.१०

_____

अमास्यः सन्निविष्टाश्च-	५३.२४	अमृते तेषां मानिनी	६१.५६	अयमारक्षितो मन्त्रः	७३.५५	अरथे बर्वाणि बने सुखया (उ)	४५.४४	अरुधतां यथा स्थाणा (उ)	५२.१६
अमायां कर्णपाठाकुमुदायां	१२४.६४	अमृतेषां च योगेष्टां	८६.१०	अयं च मे जनको हस्तबर्हा	४४.३२	अरथे विजने देसे नदी (उ)	५५.८६	अरुह्य तु विमानाभ्यान् (उ)	४१.१३
अमायां च नवम्यां	५६.१४५	अमृतैः पंचभिः स्नातं (उ)	४५.६४	अयं तत्त्वामिषो न्यासः	७०.२०	अरातेज्यन्मनसश्च वृक्षे	६०.२१५	अरोगिणो महानाग (उ)	७३.८३
अमायायात्मसंज्ञाय	२.२२	अशेष्यन्तिः पश्ये (उ)	२५.२६	अयं तव सहचार्यमागतः (उ)	५४.५२	अरातेश्चतुरंगं तु वलं	६०.१७४	अरोगित्वं यशोवीतशोकतां	५१.१५०
अमार्कपातवर्षणैर्युक्ता-(उ)	६३.११०	अमेयमजरं नित्यं	५.३७	अयं श्रीपादुकामंत्रः	६५.५४	अरिक्तापर्वं दिवसे कुञ्ज-	५६.३२२	अकं नाम जपेच्छ्रद्धादित्यं	११६.६६
अमावस्या द्विषा प्रोक्ता	२६.२७	अमोष ब्राह्ममत्पुत्रं	११.१७६	अयाचितं वापि ज्ञेयं त्यजेत्-	१२०.६२	अरिमद विमंजनं दैत्य-	७६.२१	अकं पलायः सादिर-	५१.८६
अमितानि महाभूतानि	४२.६०	अमोषामृतं वृष्टिम्	११.११०	अयाचितो यथासाम्यां	११३.५६	अरिमिनावासीनानां	४३.१२४	अकं बाहुकताम्यस्तां	५४.११४
अमितामयसो देवाः	४०.२८	अमोषा विधृता सर्वतोमुखो	६६.२५	अयान्वयाकर्कशैर्बद्धं सर्वं	३६.२५	अरिष्टकुंडं विख्यातं (उ)	८०.६७	अकंभोमदिने पठ्यां नाम्यंगो	५६.१४३
अमिष्टं जायते मिष्टं	४६.६०	अमोससो द्वितीया	५२.४	अयुतत्रयं सृष्टे	८०.१५६	अरिष्टपत्रं स्तब्धो ज्ञेयस्तद्गुह्यो	६०.२११	अकं वारोऽकं जैरिष्ये	६०.१७५
अमुकं मे वसं पश्चादानया	८७.१०४	अम्यकाय विनेत्राय	७६.२३४	अयुतद्विवासात्सुखात्सुतादि-	६१.१७७	अरिष्टं युक्तो रविभाष्मो-	५६.२०७	अकंस्य च वदपरिच सप्त	११६.६४
अमुकाभ्यामृतायेति	६७.१७	अम्बिका वामदेवी च	८६.१२४	अयुतं निघ्नतो राज्ञो	८०.१८०	अरिसिद्धोऽरिस्ताभ्यस्य	६५.११	अकं कृतिगुणाद्यं-	५६.४८५
अमुकावरणायै तु देवता	६७.७६	अम्बुजाग्नश्चतुर्वक्त्रः	७६.११६	अयुतं श्रवणैर्नित्य-	७४.११४	अरिस्तयामले हारमणि-	८०.६६	अकं कृतिगुणाद्यं-	५६.४८५
अमुना मनुजा वधावाहनं	६१.३३	अम्बुपूर्णं कटे न्यस्य	१२१.७२	अयुतं हृदयैर्वाणां (उ)	४७.२८	अरिस्तयामले हारमणि-	७०.१०४	अकं कृतिगुणाद्यं-	५६.४८५
अमुनेभ्यश्चरन्मुनि	६०.३५६	अम्बुतानकुमुदप्रभ्यां (उ)	३०.१५	अयोध्यानगरे रत्नविभ-	७३.६८	अरिस्तयामले हारमणि-	८०.६६	अकं कृतिगुणाद्यं-	५६.४८५
अमृतं कथ्यते भद्रं सा (उ)	६३.६	अमृताभ्यामभ्यर्चयेत् (उ)	५२.५०	अयोध्या मधुरा माया	२७.३५	अरिस्तयामले हारमणि-	७०.१०४	अकं कृतिगुणाद्यं-	५६.४८५
अमृतं पिबतो हस्तात्	११६.३३	अमृतस्य अमृतं हस्तात्	५५.२४	अयोध्याय केषिन्नासाग्रं	३१.१४	अरिस्तयामले हारमणि-	७०.१०४	अकं कृतिगुणाद्यं-	५६.४८५
अमृतस्य अमृतं हस्तात्	५५.३३	अमृतस्य अमृतं हस्तात्	२५.५७	अरिस्तं वदेद्वार्यं (उ)	१७.५९	अरिस्तयामले हारमणि-	७०.१०४	अकं कृतिगुणाद्यं-	५६.४८५
अमृताया च सामग्री	६६.६६	अमृतं विधुते चैव	२६.५७	अरिस्तं वदेद्वार्यं (उ)	१७.५९	अरिस्तयामले हारमणि-	७०.१०४	अकं कृतिगुणाद्यं-	५६.४८५
अमृतायि चामरसि	३७.८३	अमृतं विधुते पुण्ये (उ)	४२.२८	अरिस्तं वदेद्वार्यं (उ)	१७.५९	अरिस्तयामले हारमणि-	७०.१०४	अकं कृतिगुणाद्यं-	५६.४८५
अमृतायि चामरसि	३७.८३	अमृतं वृष्टं श्रेयं तिमि (उ)	४८.२०	अरिस्तं वदेद्वार्यं (उ)	१७.५९	अरिस्तयामले हारमणि-	७०.१०४	अकं कृतिगुणाद्यं-	५६.४८५

श्रीनारदीयमहापुराणम् :: सप्तोक्तानुक्रमणी

मर्नगति तु सकलमश्रिति	७४.८६	मर्नमा व विवस्वतोश्च	५६.६११	मर्नरहोमिरेव नाश-	८.८८	मर्नयोनापि यत्कर्म	२०.८२	मर्निकारमजं बुद्ध	३३.११
मर्नयित्वा तु तां वेदी (उ)	४६.४२	मर्नमा भगवत्तत्र विज्ञेया	५६.२२५	मर्नकीर्णं कुंडलोत्ती	५१.१०७	मर्नयोनापि यत्कर्म	३६.४६	मर्निकारमनाशं जगत्-	२७.१०२
मर्नयैतुकिं सम्पत्-	५६.३८४	मर्नमा सविता विविविक्त्वा-	५६.६०८	मर्नमाह्य तथा वीर्या (उ)	३६.२३	मर्नयमेव भोक्तव्यं कर्मणा	३१.६६	मर्नित्तिनं तमं कुप्यात्	५०.६७
मर्नयैस्वरया भक्ष्या	२१.७	मर्नमत्तं दारं रत्नचंदनं	७५.५६	मर्नमाह्य सुविज्ञासो	४४.७४	मर्नयमेव भोक्तव्यं कृतं (उ)	२६.१८	मर्नित्तिना तु ञ	७६.२७५
मर्नितं व धनं सर्वं	३७.५१	मर्नमयी व पराभूय	७२.२२	मर्नजानन्नुकारो	४३.११६	मर्नयमेव भोक्तव्यं कृतं	३१.७०	मर्नित्ति कर्म पुण्या	४५.३३
मर्नूनो हनुमानदर्शनित्तं	१२५.४६	मर्नमयीर्मलकया वा	६६.३७	मर्नतारश्च न सम्पदाः	८७.१	मर्नयं भविता भर्ता (उ)	२७.१४४	मर्नित्तिरस्मभूतं वोज-	४६.८७
मर्नबाधं हरेर्नामि	८२.२३	मर्नकारणयोधेतं गणेशं	५५.११२	मर्नतारमित्तं तस्मादेवमेव (उ)	८०.६६	मर्नयं वैष्णवोलोकः (उ)	३.१५	मर्नित्तिनामि रामेन (उ)	३०.७
मर्नहानित्तपोरत्मात्-	५६.४६३	मर्न किं मुक्तीर्हृदिः (उ)	७३.१२१	मर्नतारोत्तरं देव्यार्वाणि	८७.४१	मर्नयस्त्वनं सदा कल्पे (उ)	५५.२५	मर्नित्तिमुक्तं यत्तु पापं (उ)	५१.३
मर्नार्थायंस्वरूपाय	१२२.६१	मर्नकृतं पुण्यमायैवितान-	१७.६१	मर्नतारो हरेः साक्षात्	७७.५६	मर्नकिरन्मुक्ते तस्य	७६.१०५	मर्नित्तिमुक्तं व तं भद्रं (उ)	४६.६४
मर्नोत्तया हृति	४५.४६	मर्नकृतो नवं वित्तमुत्पाद्या-	१२१.४०	मर्नतीक्ष्णं द्विजे सामूहिक्या (उ)	३०.२	मर्नमाटा व धूम्रं	५५.६०	मर्नित्तिमुक्तं ततो र्हत्वा (उ)	४६.६०
मर्नद्वयं ज्योत्स्नाभि	७१.२७	मर्नमयत्वंतं कल्पेव	३६.७	मर्ननीतस्य धमनाः (उ)	२३.३३	मर्नमानन्तराणि गुह्यानि (उ)	७७.२७	मर्नित्तिमुक्तं तु मुक्तीणि (उ)	४६.७४
मर्नपुण्यकतोर्षं तु रत्नं संक्षिप्य	६०.२२	मर्नान्ते सर्ववस्तूनां	७५.१३	मर्नतिकापोहृत्किं तथा	५४.८७	मर्नान्तराण्यनंतानि तानि (उ)	३०.६१	मर्नित्तिमुक्तं न सेवेते ते (उ)	४८.३८
मर्नमात्रिकमन्त्रेणा-	५०.१७१	मर्नप्रेमाकासमलिन-	४५.८१	मर्नति द्विजानिमित्ता	५६.७४२	मर्नया चैतनां राजन् (उ)	१४.११	मर्नित्तिमुक्तं सदा देव यः (उ)	४६.५६
मर्नालकमयस्तार्द्धमस्त्यु-	७३.४८	मर्नपटव्या वृषालिना	४१.६१	मर्नतीक्ष्णियये राज- (उ)	६३.८०	मर्नया परमं स्थानं	३६.५६	मर्नित्तिमुक्तस्य माहात्म्य-	१०४.७०२
मर्नं बुधोत्तरं ज्योत्	६६.१२३	मर्नपट्विः पापहृते प्रावृ-	५६.७२२	मर्नतीक्ष्णियये राज- (उ)	६३.८०	मर्नया परमां दुष्टि	२३.६७	मर्नित्तिमुक्तं कृतं यत्तु (उ)	५१.२
मर्नोत्तरकेन जाह्नव्यां (उ)	४३.६६	मर्नपामिकापमस्तीक्ष्णो-	५५.२४६	मर्नतीक्ष्णियये राज- (उ)	६३.८०	मर्नान्तीति कृतं राज्ञेः रत्नं	६०.१५३	मर्नित्तिमुक्तं तत्र मर्न्यं (उ)	४६.३२
मर्नोदये व सूर्यस्य	१३.४६	मर्नपापमयमन्त्रेणा-	५५.३१५	मर्नतीक्ष्णियये राज- (उ)	६३.८०	मर्नान्तीति कृतं राज्ञेः रत्नं	६०.१५३	मर्नित्तिमुक्तं तत्र मर्न्यं (उ)	४६.३२
मर्नोदये तु साध्यां स्त्री	६०.६३	मर्नपापमय विज्ञेया- (उ)	२.२१	मर्नतीक्ष्णियये राज- (उ)	६३.८०	मर्नान्तीति कृतं राज्ञेः रत्नं	६०.१५३	मर्नित्तिमुक्तं तत्र मर्न्यं (उ)	४६.३२
मर्नोदयं तथा परं (उ)	४०.१३	मर्नपापमय विज्ञेया- (उ)	२.२१	मर्नतीक्ष्णियये राज- (उ)	६३.८०	मर्नान्तीति कृतं राज्ञेः रत्नं	६०.१५३	मर्नित्तिमुक्तं तत्र मर्न्यं (उ)	४६.३२
मर्नोदयं तु यद्वत् (उ)	५६.३६	मर्नपापमय विज्ञेया- (उ)	२.२१	मर्नतीक्ष्णियये राज- (उ)	६३.८०	मर्नान्तीति कृतं राज्ञेः रत्नं	६०.१५३	मर्नित्तिमुक्तं तत्र मर्न्यं (उ)	४६.३२

श्रावमुक्तं स्थिता नित्यं (उ)	४८.८२	श्रावस्तः पुनरेतां तु नमस्कृत्य	११३.२५	श्राविका ह्यमता पूर्णा पूर्णा	८६.१२६	श्रावमेधांगं संभूतं तीर्थं (उ)	६०.३	श्रावमुष्टिर्मेवैकं चितं	५१.४४
श्रावियोगाभिधायं तु (उ) वाप्यां	७१.३८	श्रावस्तस्त्वं कर्मत्वं वै	११८.३	श्रावोको जायते विप्रधन-	११०.२८	श्रावमेधाधिकं पुण्यं तपते	१२३.४	श्रावमूर्तिधरां देवीं (उ)	४२.३२
श्राविकेकस्तथा मोहः	४५.७७	श्रावतो वर्णं करैव शुभ्रं	११३.५८	श्रावोन्नपद्व्यंश्च समो	४४.६६	श्रावमेधायुतं फलं	१३.१२५	श्रावमे शुद्धिसंयुक्ते	५६.३३६
श्राविको हि सर्ववामापादां	६.४०	श्राविकितो वा श्रव्यायां	६५.४८	श्रावतवर्चसिः स्थाद्वि	१४.६	श्रावमेवैरियाजामौ	७.५	श्रावम्याद्याः शेषकल्या	१००.६
श्रावीराभिरश्चनादीभिर्पतिभि-	२२.२५	श्रावज्यगोचरस्यापि तस्य	४६.१५	श्रावमिः क्षालयं स्तस्य	४.८२	श्रावस्थानादप्यनस्थानाद्-	५१.६४	श्रावतसं जनेर्मयं	८३.१२४
श्रावष्टिदश्चरन्मो	५६.३७	श्रावास्तन्तीतिशास्त्रेण यथेष्ट	७.६	श्रावात्रेयो र्हति वनितां (उ)	८०.१०८	श्रावानावुश्च विधिवद्यः	५१.१५१	श्रावतसं जनेर्मयं तत्सहस्र	६१.१०५
श्रावष्टिदश्च भयदः	५६.३५	श्रावियो न क्रियां (उ)	१७.५५	श्रावक्रांता तु गांधारे	५०.३८	श्रावानां ह्येतिर्नैव	१०.१७	श्रावतसं जनेर्मयं	७०.३८
श्रावक्षमाशुमात्मानं	७३.१०७	श्रावोत्तिकल्प कालं तु तत्र (उ)	६१.८८	श्रावस्थोदुवरत्नस-	७६.३५	श्रावभमेपसर्पादिह्यो	५६.५०५	श्रावतसं हविष्यादी	६०.२३६
श्रावेदयत्स्ववृत्तान्तं	२०.४४	श्रावमे तु समुत्पन्ने	११४.१४	श्रावमेध कथा राज्ञो	१०४.२६	श्रावः पोट्टमिहान (उ)	६३.८१	श्रावतसं प्रोक्तो	७३.५०
श्रावेष्टस्मान् भृगुषेष्ठ (उ)	७४.१७	श्रावम्यथायनं तद्वत्तर्ष-	१०७.१३	श्रावमेध फलं तत्र (उ)	६३.६६	श्रावकासु च बृद्धो च (उ)	४५.७१	श्रावतसं प्रसंगं प्रास्वातो-	५३.७४
श्रावकल्पं श्रावैर्चैव श्रुतं (उ)	२२.६८	श्रावम्येषु च केन्द्रेषु	५५.२७४	श्रावमेध फलं मार्थो (उ)	३६.३३	श्रावकुलो जनेन्भुतं	६७.२२	श्रावतसं ततो मंत्रन्यसेद्-(उ)	५६.७
श्रावैर रोगमन्त्रं रोगनीः	५६.६४	श्रावेषतो जगत्कृतानं	६०.१	श्रावमेध सहस्रं वा	४.११	श्रावच्छातः पटकोणं	७४.१७३	श्रावतसं ततो मंत्रन्यसेद्-(उ)	५६.७
श्रावैष्यवविप्रदाही	८२.१०७	श्रावेष दुःखशान्त्यर्थं	७४.६६	श्रावमेध सहस्राणि	११.१३६	श्रावच्छादेऽ विनिश्चित-	७४.१७४	श्रावतसं ततो मंत्रन्यसेद्-(उ)	५६.७
श्राव्यक्तं मिति विज्ञेय	४३.७८	श्रावेष्यमपिस्थाताः	१०३.१४	श्रावमेध सहस्राणि राजसूय	१२२.४०	श्रावतीत्यं नरः स्नात्वा (उ)	७८.४६	श्रावतसं ततो मंत्रन्यसेद्-(उ)	५६.७
श्राव्यक्तं रूपी यो देवो (उ)	४५.६८	श्रावेष्यपापनाशाय तत्र (उ)	२२.६६	श्रावमेध सहस्राणि- उ	१.१३	श्रावता राशिभूतं च	५६.४६६	श्रावतसं ततो मंत्रन्यसेद्-(उ)	५६.७
श्राव्यक्तान्जायते शांस्य	५.२५	श्रावोरुक्तिकाश्वाष्टी ये	११७.३	श्रावमेध सहस्रस्य राजसूय (उ)	६१.७८	श्राव पत्रावृतं वाङ्मयं वृतं	७७.१३३	श्रावतसं ततो मंत्रन्यसेद्-(उ)	५६.७
श्राव्यं परिपूर्णं च	२७.१०१	श्रावोक्तपुण्यः संपूज्य	७०.६०	श्रावमेध सहस्राणां	१३.१२१	श्रावमिर्षुपासीति	६५.५६	श्रावतसं ततो मंत्रन्यसेद्-(उ)	५६.७
श्राव्यो विष्णुनिता	६६.२	श्रावोक्तवनवीथ्यते	७४.७८	श्रावमेध सहस्राणां सहस्रं (उ)	५५.३४	श्रावमं नवमं चापिपूर्वं	८८.११२	श्रावतसं ततो मंत्रन्यसेद्-(उ)	५६.७
श्रावतेन यतो येषां (उ)	२२.३१	श्रावोक्तवन सनद्धः	८२.११६	श्रावमेधस्य यज्ञस्य फलं (उ)	७०.३४	श्रावमस्याः क्षयाः सर्वे	५६.५३५	श्रावतसं ततो मंत्रन्यसेद्-(उ)	५६.७
श्रावतीस्ता पृथुशोणी (उ)	२७.१०६	श्रावोक्तस्थानमातिष्ठेदिह	४३.७६						

अष्टारे हस्तरोजे तु	३३.१३७	अष्टोत्तर सहस्रं च	८०.८८	अष्टाध्यायो महापुण्यं विजये (उ)	५४.४०	अष्टाध्यायिष्टमनसः कृतघ्नस्य	१२.६	अष्टमभुवनं वरुणानि कुपयिषं	६१.६२
अष्टार्णोऽयं महायं भो	७४.१६०	अष्टोत्तर सहस्रं तु जपे ई	३०.८६	अष्टाध्याये तु यः कार्यं (उ)	३५.४८	अष्टाध्यायिष्ट मनसि यदि	७.१७	अष्टमं रसद्वयं सर्वं	७०.६६
अष्टार्णोऽयं मुनिर्वाच	७०.६७	अष्टौ वर्गान्स्वारद्वय-	८५.३७	अष्टाध्यायी वा संख्य (उ)	३५.५०	अष्टाध्यायिष्टमनसो रीत्ये	१५.६१	अष्टिदानं कृतं देवि (उ)	१४.५५
अष्टावष्टौ प्रतिविशं	५६.५४८	अष्टाध्यायार्णो मननं	२६.३४	अष्टाध्यायो विग्रहो विध्यो	७७.१०८	अष्टाध्यायेत मनसस्तस्य	७.३४	अष्टिपत्रं जरमेतद्वि धर्म-(उ)	७.२३
अष्टावष्टौ स्वराश्चैषान्	६६.१७	अष्टाध्यायपुण्योऽयं पुनर्नानां	३६.१३	अष्टाध्यायं तस्य देवस्य (उ)	५५.८५	अष्टाध्यायेत मनसां वम्भाचार	७.१८	अष्टिभिर्बहुभिर्भूयः	६.४६
अष्टाविंशतिवर्णोऽयं मंत्रं	८१.३८	अष्टतेन पुराणानां (उ)	२४.२	अष्टाध्यायं नास्ति किञ्चित्	३८.४६	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	४.१४	अष्टिपत्रोऽयं त्वचापुनतं मायं	८५.२७
अष्टाविंशति वर्णो वा	६४.५१	अष्टकर्मनिपातेन सङ्गम-	२३.८४	अष्टारभूते संसारे सार	४.१३	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	१२४.७८	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	२५.८
अष्टाशीति सहस्राणि (उ)	७७.१०	अष्टत्यतिग्रहेणैव अष्टध्यानां	३५.१८	अष्टिकुण्डलस्य सोम्ये तु (उ)	७६.३६	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	४३.५०	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	२७.१४
अष्टासं भूपुरद्वन्द्वावृतं तत्पुर-८८.१८१		अष्टत्यतिग्रहेणैव अष्टध्यानां	२८.५६	अष्टिजीवी मयीजीवी	१२.१०	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	८५.३१	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	२७.१४
अष्टिधाममुदात्तेतो वात्	५३.५६	अष्टत्यतिग्रहेणैव अष्टध्यानां	१४.५८	अष्टितपत्रेणं पोरं	१५.४	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	२३.६६	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	७६.४१
अष्टोत्तरशतं जपं	८०.२६८	अष्टत्यतिग्रहेणैव अष्टध्यानां	२६.७	अष्टितां रं रं रं	७२.४२	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	५६.३३	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	६.११७
अष्टोत्तर शतं तेन पित्रिकाः	१२१.६६	अष्टत्यतिग्रहेणैव अष्टध्यानां	८.११६	अष्टितः कुपुर्वैवध्यान्	८०.१३८	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	१५.११५	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	४४.१
अष्टोत्तरशतं जित्यं	७१.४६	अष्टत्यतिग्रहेणैव अष्टध्यानां	६.१२	अष्टुराकृतमूमा रहारिणं	८०.७३	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	४५.२७	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	३.७२
अष्टोत्तरशतं जित्यं	७४.११२	अष्टत्यतिग्रहेणैव अष्टध्यानां	८.७०	अष्टुप्राकृतमूमा रहारिणं	७.१४	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	३५.४६	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	३.७१
अष्टोत्तर शतं पश्चाद्विधा	६६.६८	अष्टत्यतिग्रहेणैव अष्टध्यानां	५६.६७८	अष्टुप्राकृतमूमा रहारिणं	४१.२५	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	७६.१२	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	४८.४६
अष्टोत्तर शतं यावद्-	७२.५३	अष्टत्यतिग्रहेणैव अष्टध्यानां	६३.१६	अष्टुप्राकृतमूमा रहारिणं	३५.४६	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	३१.३६	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	१२५.३२
अष्टोत्तरशतं हुत्वा	१७.१७	अष्टत्यतिग्रहेणैव अष्टध्यानां	२८.१०	अष्टुप्राकृतमूमा रहारिणं	३५.७६	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	६२.२१	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	५२.८४
अष्टोत्तरशतं हुत्वा	१७.३६	अष्टत्यतिग्रहेणैव अष्टध्यानां	४५.५२	अष्टुप्राकृतमूमा रहारिणं	३४.२५	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	७६.११	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	६३.२६
अष्टोत्तरशतं हुत्वा	७२.३१	अष्टत्यतिग्रहेणैव अष्टध्यानां	४४.२३	अष्टुप्राकृतमूमा रहारिणं	७.२६	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	७१.१६६	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	४५.३८
अष्टोत्तरशतेनाय	६५.३५	अष्टत्यतिग्रहेणैव अष्टध्यानां	३५.१४	अष्टुप्राकृतमूमा रहारिणं	७.१६	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	७१.२१७	अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	३१.७
अष्टोत्तरशतेनाय	७४.२०	अष्टत्यतिग्रहेणैव अष्टध्यानां		अष्टुप्राकृतमूमा रहारिणं		अष्टाध्यायेत मनसां भवित-		अष्टाध्यायेत मनसां भवित-	

अस्या बाधं रतायुधं	८८.२२६	महत्वं द्विषेष्ट (उ)	२७.११६	अहं तवास्यास्य सदा (उ)	२८.७४	महिषा सत्यमस्तेयं	३१.७४	महो गङ्गा सम तीर्थ (उ)	४२.२
अथा एषानुमत्या मां (उ)	३०.२७	महंकार निमुक्तश्च स (उ)	६२.१४	महं तु राक्षसीभाव रहिता (उ)	२८.४२	महिषा सत्यमस्तेयं	३४.२०	महो वरिषं महतां	६.१२३
अस्याङ्गमूर्तयं पंच	७७.१४	महंकाराण्यूरनाणि	३.३२	महं तु सर्वं भूतानाम्	११.११८	महिषा सा नृप प्रोक्ता	१६.२६	महो चित्रं महो चित्रमहो	३२.४२
अस्यां चतुर्थां हारीनं	११३.३८	महंकारो भवेद्यस्य	७.३१	महं तु हारितुष्टयं	११.१०४	महिषः सर्वभूतानां	४३.७४	महो चित्रमहो चित्रमहो	३४.४८
अस्यां यो जाह्नवी प्राप्य	११६.१०	महंकारो महत्तत्वं प्रकृति	८०.१२७	महं त्वं च तथान्ये	४८.६०	महिर्युष्या पूरणी च तथा	८६.१४४	महो त्वन्मदितरे शमो	७६.२१८
अस्यां वतं तु संग्राह्य	११२.३६	महंमानमहापान मदमत्ता	४६.८४	महं निर्वासिता लोकैर्वातपि(उ)	३६.३२	महिरिव गणादभीतः	४०.२३२	महो ददितता कुलं	११.१४०
अस्यां समर्थं सवितुः प्रतिमां	११६.६२	महमादि विषेष्तांता जातःयस्य	३३.६	महं पुराभवेभूतं रमणी (उ)	२८.७६	महीनांगो ह्यरोपच (उ)	६३.१४७	महो दुःख मनुष्याणां	३७.४०
अस्यां संकर्षणं देवं	१२१.१०१	महमासं पुरा तात राजा	२३.४४	महं बह्मण्यमायंश्च (उ)	८१.२	महो अति सुभाग्यास्ते	४१.६८	महो दुःख महो दुःख	११.१४४
अस्यां संपूजयेद्देव मनिरुद्धं	१२१.१०६	महमासं पुरा विप्रो	६.७६	महं भार्या मविष्यामि (उ)	७.४७	महोऽति वन्यं मुकुटं कस्तूरं	१७.४	महो दुःखं हि	३२.१४
अस्यां न विप्रियं कार्यं (उ)	२३.१७	महमासं पुरा शङ्क	४०.४२	महं ममेत्यविषेयं	४७.७४	महोऽज्यंतपापोऽहं पूर्वं	३२.१३	महो द्विवराभ्यां गगाद्वार (उ)	६७.१
अस्यान्तु शकरादानं	११६.२४	महमासं पुरा श्रुतो	२०.२६	महं राजा समस्तानां	७.११	महोऽपूर्वंमहोऽपूर्वंमिदं	१६.४	महो धनमदान्वस्तु	८.१०६
अस्यापि पूर्ववत्सर्वं	७३.१००	महमेत दितीत्युच्चैः कुक्षे	४६.८८	महं विषयाः श्रीमन्जिताः	७.११	महोऽहं पापपीनित्यं	३७.४४	महो पयंमहो धर्ममहो	३४.४६
अस्याः पृष्ठे निविष्टाहं (उ)	३०.२६	महमेव द्विषेष्ट नित्यं	४.४७	महं व्रतचरंश्चैव मविष्ये (उ)	२२.४१	महो कनकमाहात्म्यमाख्यातुं	८.१०७	महो निष्कारणं लोके	३७.३७
अस्यामुपोष्य गोविन्दं यः	१२१.६७	महमेव स्वयं ब्रह्मा अहं (उ)	४४.७६	महं स देवदेव परमेष्ठ (उ)	४४.४४	महो कष्ट तरालोके	८.७२	महो बलवती भाषा	३७.३६
अस्यामेव प्रतिपदि नवरत्नं	११०.३०	महमेवाचिक इति सर्वेऽपि	४१.३२	महं हि दासस्तव भूप (उ)	२४.७६	महो कष्टं धर्मदुष्टामवधमः	२०.६४	महो भाग्यमहो भाग्यं	३६.८
अस्यास्वोपकृतं विप्रं (उ)	२८.७३	महमेव पराविष्णुमंसि	१४.१४०	महं तुष्टोऽसकृद्वैतस्वाभु (उ)	४३.४०	महो कष्टं महोकष्टं	३२.४६	महो भाग्यमहो भाग्यं	४१.११३
अस्यां संकल्पमात्रेण	६४.६४	महं च भवता पूज्या (उ)	३०.४०	महत्या शोक संतप्या	७६.७१	महो कष्टमहोकष्टमहो	३४.४२	महो मन्ये महाकष्टं	३४.२०
अस्यास्तु रम्ये सुरते (उ)	१६.३४	महं च विष्णुर्मज्जानं	१६.३२	महाराष्ट्रो कथं तु	४४.२४	महो कष्टं महोकथं	७.३४	महो ममायुः क्षयमेति शीघ्रं	१७.४७
अस्योत्तरे विभागे तु पुण्योत्तम	६२.३६	महं च सम्पदः सर्वास्तव (उ)	२०.२६	महिषा परमोऽर्थः (उ)	१०.७	महो गङ्गा जगत्पात्री	६.३३	महो महदुणावन्तु कः	८.१०
अस्येन्द्रो कुबार्क	४४.४४	महं जन्म द्वये त्वेवं	११.८४	महिषा सत्यम स्तोषी	३१.३४	महो गङ्गा महाभाषा	६.६७	महोभाषाकृतं कर्म	८.४४

महो माया जगत्सर्वं	६.२५	आकल्पमेव प्रत्येकं	७०.६२	आगच्छतावादि मुमुक्षवो (उ)	७३.११७	आचारग्राह्यं सर्वेषां	४.२८	आज्याकर्तृत्वसौहीमा-	६०.१६६
महो मौर्व्यमहो मौर्व्यमहो	३.३५	आकारिताति पर्या ते (उ)	३०.६३	आगतोऽग्निं गवां देव (उ)	४५.५६	आचारग्राह्यत्वे स्वयं	४.२७	आज्याकर्तृर युतं हुत्वा	८०.२१०
महो राजन् महाभाग सोमन्	१२.३६	आकाशार्थं लब्धं मातुरे-	४२.६६	आगतो वध्यतां यातु (उ)	७५.९०	आचार्यः क्वाकित्ता तस्य	५६.२०	आज्याकर्तृमृत्कृत्वाकोटे	८३.४१
महो रात्रं हरेर्नाम	४१.६३	आकाशं वचनोऽप्येति	४३.२८	आगतो ह्यभिषिष्याद्यु	७६.२५	आचार्यं वस्त्रभूषणैस्तो	१२४.१६	आज्यान्वितं क्लृप्तैः	६१.३४
महो रान्तस्तथा वर्षर्षाभिः (उ)	३.४४	आकाशपुष्करे स्नात्वा (उ)	७१.२६	आगत्य तौ हुतां सीतां (उ)	७५.३४	आचार्याय वक्षः दत्त्वा (उ)	५४.१२१	आज्येन श्रियमाप्नोति	६८.३६
महो विधिः पाप शता-	३७.५८	आकाशमिति विस्वातं	४२.१६	आगमैरप कृष्यते	४५.४५	आचार्याय प्रशस्तम्या	१८.२६	आज्ये वस सहस्रं	७६.७३
महो विधिः सुवस-	३७.३६	आकाशनाथं वगिनजल-	३.३३	आगमोरथं विरेकाण्य	४६.६	आचार्याः सममिच्छति	५०.४६	आज्यं हुत्वा ततः सिद्धो	८१.१३
महो विप्र महाभाग	६.११६	आकाशादिषु तत्त्वेषु (उ)	५८.६०	आगम्यते च भवता	४६.५१	आचार्यं विहितं शास्त्रं	५०.१२५	आज्यं तस्य पुनः सर्वदंशं नाथं	१२५.४६
महो सत्संगऽत्रिलोके	८.६	आकाशानुगतत्वादि	४३.२४	आगारयुधं राजीर्य	८६.६८	आचिरादेव लोकेऽस्मिन्	६६.१०६	आज्यो भवन्ति वेति	६.२८
महो सनुप्रभोगाय सज्जनानां	३६.१६	आकाशे च सिधेद्भारि	१४.८६	आग्नेय कोणे विष्णुं दुर्गा	८७.१४४	आभ्युदितशिलापावः (उ)	४५.२	आज्यो हनुमास्तस्य	७६.३५४
महो हरिकृपा लोके	३६.२	आकाशे न गवां ग्यायं	३४.४४	आग्नेयं च न्यसेत्स्ये	११६.४	आज्याय द्विजश्रेष्ठः	२.८	आज्या कायं शीतं स्व	७७.१०२
महो हरिपरा ये तु कलौ	४१.१११	आकाशे वा विहंगाना	५०.६५	आग्नेयं तु यदा श्रुतं (उ)	७१.२८	आज्यमकृतपापास्तु (उ)	२२.३८	आज्यामाहूते नाथे (उ)	३५.६६
महो ह्यरयदुर्गं प्रोक्तं	११.१	आकाशोदरविभ्रान्ता	८३.१३२	आग्नेयं पुनं विधिष्ये	५६.६२७	आज्यं शेषस्य विज्ञेयं	२५.१८	आज्याभोष्टा कुर्वन्ति रणे मायां	६०.३६
आ		आकाशवृत्तिं चाहं	७६.३८	आचक्रं च विषकं	८०.२१६	आज्यहार मणीन्वयं सर्वकाम (उ)	२०.३	आज्ञां मे देहि राजेन्द्र (उ)	२३.१२
आ एवं च प्रकृतयेति	५२.२६	आकृतौ शौ न्यसेत्स्ये नैऋते	११६.५	आचक्रं कुण्डलेन धार (उ)	५३.६७	आज्यहारं युष्मास्तां (उ)	१०.६०	आज्ञाधिपेयास्तु पितु- (उ)	१६.१४
आकर्तं वनिताकर्ता ज्वलत्सिन्धु	८८.२५२	आकृष्येन इमं देवा	५१.८४	आचम्य देशकालौ	६४.८६	आज्यहारं श्रियां आर्षां (उ)	२३.६	आज्ञां विधेहि तत्कामं (उ)	२२.४०
आकर्तुं यदा वज्रं वागजं	७०.१६७	आकृष्येनेति वेदोक्तं मंत्रेणैव	१०.१८	आचम्यानं बुद्धिं च	६७.१३६	आज्यानुवाङ्मङ्गलान् निहा	८२.६०	आज्येनैव पाठस्यायं	७५.१०२
आकर्तुं च विस्वाता	८६.४७	आकृष्येवर्तमाने तुन वक्षेय (उ)	२४.४८	आचान्तेषु च विप्रेषु	२८.७१	आजीवं वर्तयन्ति स्यं	२०.६६	आज्ञाध्यासि बुद्धिं	४६.५९
आकर्तुं हृदि पुनः तर्षात	८७.५४	आसंशलासनामलिभिः (उ)	२५.७२	आचारोऽयमथा साङ्ख्ये (उ)	१६.६०	आज्यप्युतेन युक्तपाप्	७१.२१६	आज्ञेयं आशिपिबिषो,	५८.५८
आकल्प जन्मभिः पार्ष(उ)	६३.६५	आस्वातं भवता सर्वं	४१.१	आचारं प्रवचो धर्मः	४.२२	आज्यस्वातो प्रकर्मणा	५१.३३	आज्ञाध्यासं आज्ञां पाप्मावीरोति	५५.५५४

आदिष्य प्रवृत्तो नित्यं	१२.३३	आत्मनो वा नरैर्भुक्तं (उ)	२३.६८	आत्मानं चितयेद्देव	२७.१००	आदित्य इव दुष्प्रेक्ष्यो (उ)	५२.४४	आवेहपतनाद्यो तु सवेति (उ)	४८.४७
आतुराणां तु रोगाद्यैः	२७.१५	आत्मन्यन्ते च भूविष्ठा	७१.१५१	आत्मानं चितयेदस्य तासां	८२.३०	आदिष्य ग्रहणे प्राप्ते	२६.५७	आवेह पाताद्यो मर्त्यो- (उ)	४८.४५
आतुरी कथिता ह्येवा	६७.१३०	आत्मन्यात्मनमयं भावं कः	४६.८६	आत्मानं तं विजानीहि	४३.४२	आदित्य चन्द्राग्निविद्यार्त् देवाः	२.६५	आदौ कृत्य समुद्देशो	१०६.४
आतुरी लौकिकी भासी	६७.१२५	आत्मन्यात्मानमाधाय	२.५०	आत्मानं वर्धयामास	४८.४०	आदित्य वसु रुद्राया देवा	४०.२६	आदौ मध्ये नाप्यनन्तरांते (उ)	८२.५४
आतुरे निपमो नास्ति	२७.१६	आत्मप्रयत्न स्यापेसा विशिष्टा	४७.७	आत्मानं द्विविधं प्राहुः	३३.५६	आदित्य विप्रवान्नवेदाश्च	५०.१६८	आदौ मध्ये तथा चांते	११७.१६
आतृप्तेस्तु पवित्राणि	५१.१२४	आत्म बुद्धिः सुलकरी	११.६४	आत्मानं परमं ध्यायेत्	३३.१३४	आदित्यं शंकरं गौरीं	१२१.४२	आदौ विरुद्धशक्तुनं स्पृष्ट्वा	५६.७१०
आत्मना नायकस्याश्व (उ)	२०.१४	आत्मभावं नयेत्तेन	४७.६	आत्मानमपि दास्यामि (उ)	१२.८	आदित्यस्योमनेषाम्	६२.५८	आदौ संपूर्णं फलदंमध्ये	५६.३०५
आत्मतानि मया श्रीणि (उ)	२०.१६	आत्मवत्सत्त्वं भूतानि	४.५२	आत्मानमपि राजेन्द्र (उ)	१.२१	आदित्यस्य सदा पूजा	५१.६३	आदौ सौम्यायनं कार्यं	५६.७१३
आत्मकार्यपरोपस्तु स्वामिनं (उ)	४.५	आत्.वत्सत्त्वं भूतानि पश्यतां	११.१२०	आत्मानमभिपिचेष्टः	८४.४५	आदित्यां कश्यपाज्जने मित्रो	११६.४६	आद्यतंकास्योमंध्ये	५६.१८६
आत्मवार्तक माध्वानो	१५.१६१	आत्मवत्सत्त्वं भूतानि ये	५.५७	आत्मानमाश्वास्य उत्पत्ते-	३२.२०	आदित्योदयवेलायां (उ)	२.१४	आद्यं द्वितीयं करपोस्ता-	८७.४६
आत्मनः पीतिजनक	१६.३१	आत्मवत्सत्त्वं भूतानि ये	३३.३७	आत्मानं संध्योर्हृति	५६.५१६	आदि त्रिके द्विचतुर्थं	५७.८	आद्यं पुरुषमीशानं प्रवेशं (उ)	५४.८३
आत्मनः सुरतापमि (उ)	२६.७०	आत्मवान्मत्स्यसम्पन्न	५.१५	आत्मारक्ष्यो धनैर्दारिद्र्य- (उ)	३३.५६	आदि पादेषु गिरिणां (उ)	४७.८०	आद्यं बीजं च	७३.८
आत्मनस्तु सम्यक्पदिति	३३.८४	आत्मवामाश्रितः कुर्याद्	६७.७	आत्मारामोऽपि भगवान्	६२.७६	आदिमध्यान्तरहितम्-	१६.८०	आद्यं बीजं द्विः	७३.७४
आत्मानावाच पुत्रेण (उ)	१०.१६	आत्मव्यतिक्रमं गृह्णान्-	४८.२	आत्मापुत्रोऽक्षरः	४८.६२	आदिमध्यान्तशून्याय	६१.२२३	आद्यं बीजं नमः	६६.५४
आत्मना सह भावंती (उ)	१६.८८	आत्मसंस्पर्शमयं बुद्धं	६७.३७	आत्मापुत्रोऽपि देहस्थो	८.५६	आदिमध्यावसानेषु पूजाजप-	८८.१४६	आद्यं बीजं नमः	६६.१२३
आत्मवेपथिना आतृ	५३.६१	आत्मसौख्यकराः पापा- (उ)	१४.५५	आत्मापुत्रोऽपि देहस्थो	८.५६	आदिमध्यावसानेषु सकारो	६४.२५	आद्यं ब्रह्मसरः पुष्प तप (उ)	६४.१२
आत्मने पवित्रो विप्र	५३.५०	आत्माक्षरः सर्वगतोऽभ्युदास्यो	३८.६	आत्मापुत्रोऽपि देहस्थो	८.५६	आदिमध्यावसानेषु हंसः	६४.२७	आद्यं मधुवनं नाम (उ)	७६.६
आत्मने पवित्रो वातु	५३.४६	आत्मा तु निर्मलः बुद्धः	३३.१४५	आत्मापुत्रोऽपि देहस्थो	८.५६	आदि सर्वे महाविष्णुः	३.३	आद्यमंशं च मध्यं	५०.१४६
आत्मने पवित्रो ब्रह्मो	५३.३८	आत्मानं पातेद्यस्तु	१४.१६	आत्मापुत्रोऽपि देहस्थो	८.५६	आदित्यं महाविष्णो-	३.२८	आद्यवर्णः पूरकं स्यात्	७४.१५३
आत्मनोऽप्यो महाबुद्धि (उ)	४४.४६	आत्मानं चितयेद्देव (उ)	५६.४७	आत्मापुत्रोऽपि देहस्थो	८.५६	आदित्यं महाविष्णो-	१५.२४	आद्यं हि वैष्णवं स्थानं (उ)	२६.४

प्राज्ञा विद्वत्परास्तु	५६.३१म	प्राज्ञादी नान्तिके प्रोक्ता	५१.५६	प्राज्ञो नरस्य सुनुत्वान्नाम (उ)	५६.३६	प्राप्तयेषां कपालेशं	१०४.१३५	प्राक्तस्तुतिप्रसूतम्-	७६.१६२
प्राज्ञायाः सन्नितायास्तु	६०.०७	प्राज्ञासिकादिनिधिं	४१.५	प्राप्तोऽनयनिर्ध सर्वमापो-	५३.५१	प्राज्ञदादिमर्जबीरजं	६७.६५	प्राक्तस्तुलाकोत्पन्ने	७४.१६४
प्राज्ञे कृतपुण्यं प्राहुस्त-	५१.६	प्राप्तम् इन्द्राणो कर्ष (उ)	६.५७	प्राप्तोऽहिष्ठादिनिर्ध- (उ)	७१.२७	प्राज्ञप्राप्तासवित्त्वा-	५५.२१०	प्राक्तम् कपितां गां च संयुज्य	११६.५१
प्राज्ञे हृत्पुष्पम्	७६.६४	प्राप्तमन्त्रमर्चं क्षुत्पयवत्त्वा	१५.१३	प्राप्तोऽहिष्ठादिनिर्ध- (उ)	२७.५६	प्राज्ञं बहुसरोद भूतं (उ)	५६.६	प्राक्तम् शून्यैकादशवादि (उ)	३८.१६
प्राज्ञो गवाक्षरो वैशा (उ)	५६.१८	प्राप्तमन्त्रमर्चं इन्द्रा परं	३३.२०	प्राप्तो ह्यायतनं विष्णोः (उ)	६.५४	प्राप्तां मध्ये तु या नाडी (उ)	५८.२३	प्राक्तम् सायकं विष्णुत्वं	५६.५६२
प्राज्ञान् ब्रूम सीमंत-	५५.१०	प्राप्तमन्त्रा सा महापुण्या	११८.३२	प्राप्त्यायते यदि ततः	५६.६४	प्राप्तात् पुण्यं भवताधिपत्ये (उ)	७३.११८	प्राक्तम्बो द्वाहदिवसात्	५६.५२२
प्राज्ञानवष्टये वर्णे	५६.३५८	प्राप्तमन्त्रे च विषवासा (उ)	३.५६	प्राप्त्यायन्ते च ते नित्यं	५२.६७	प्राप्तान्तं वामनं इष्ट्वा	११.६०	प्राक्प्राथम्यं क्रियायोगेनं	३८.५१
प्राज्ञाने जन्मा प्राप्ते तु	५५.३५१	प्राप्तमन्त्रे पितृभिः साद्धं स्वं (उ)	५५.६२	प्राप्त्यायिनी चन्द्रबुक्ता	८५.६६	प्राप्तां तु देवां वरदा मय (उ)	५७.२७	प्राक्प्राथम्यं महादेवं	५८.८
प्राज्ञानेन्द्रादयोऽपि	५५.६६	प्राप्तीयं सेंटान् गणितं स्तेषां	५६.६१	प्राप्ते मानी बुद्धी हृष्टो	५५.२१६	प्राप्तामाद्विष्विस्तार-	५६.३८५	प्राक्प्राथम्यं जगन्मायो	३४.५०
प्राज्ञाय तद्वत् कर्ष (उ)	५६.१६	प्राप्तीयं पूजयेन्नाडी	८७.१३	प्राप्स्तुत अद्या तत्रनरः (उ)	६५.३२	प्राप्तुः कुरी तथा प्रज्ञाकरी	७६.२३	प्राक्प्राथम्यं परं देवा (उ)	५३.६४
प्राज्ञारवेणैर्गन्धर्वैः प्राज्ञो	५७.१२१	प्राप्तीयं मन्त्रे तस्मिन्	१२०.३६	प्राप्स्तुत अद्या तत्रनरः (उ)	५१.३१	प्राप्तुः कर्मा युतः	७७.२३	प्राक्प्राथम्यं राजन्-	१३.२०
प्राज्ञादमृतो विष्णुस्य	१८.८७	प्राप्तुः पूर्वा विनयंति स्वं	५५.५१	प्राप्स्तुत अद्या तत्रनरः (उ)	३.७५	प्राप्तुः प्रदा पुष्टिकरी	११०.८	प्राक्प्राथम्यं देवभक्त्या (उ)	५१.६७
प्राज्ञादिभिर्योगिभिः	६६.१८	प्राक्प्राथम्यं विष्णुः (उ)	६५.५६	प्राक्प्राथम्यं विष्णुः (उ)	५५.५७	प्राप्तां कृता मन्तादि-	५५.१३३	प्राक्प्राथम्यं दिने यान्ति	१५.१२५
प्राज्ञार शक्तिवारम्भ-	८७.१०	प्राक्प्राथम्ये मकारो	५०.१७२	प्राक्प्राथम्ये चर्चिकं इष्टं (उ)	६०.६०	प्राक्प्राथम्ये चर्चिकं इष्टं	६६.३६	प्राक्प्राथम्यं विशेषेण देव	१५.६६
प्राज्ञारः सर्वभूतानामेको	११.५०	प्राक्प्राथम्ये सौम्यः सर्वभूतानामे-	५६.६०६	प्राक्प्राथम्ये चर्चिकं इष्टं (उ)	५५.३८	प्राक्प्राथम्ये चर्चिकं इष्टं	२७.२५	प्राक्प्राथम्यं विशेषेण देव	५६.२
प्राज्ञा राविषु चर्चिकं	८५.५०	प्राक्प्राथम्ये सौम्यः सर्वभूतानामे-	५६.६०६	प्राक्प्राथम्ये चर्चिकं इष्टं (उ)	५५.३८	प्राक्प्राथम्ये चर्चिकं इष्टं	२७.२५	प्राक्प्राथम्यं विशेषेण देव	५६.२
प्राज्ञारे च चर्चिकं मानी	८०.२१५	प्राक्प्राथम्ये सौम्यः सर्वभूतानामे-	५६.६०६	प्राक्प्राथम्ये चर्चिकं इष्टं (उ)	५५.३८	प्राक्प्राथम्ये चर्चिकं इष्टं	२७.२५	प्राक्प्राथम्यं विशेषेण देव	५६.२
प्राज्ञाने अपि विष्णुः	५३.६	प्राक्प्राथम्ये सौम्यः सर्वभूतानामे-	५६.६०६	प्राक्प्राथम्ये चर्चिकं इष्टं (उ)	५५.३८	प्राक्प्राथम्ये चर्चिकं इष्टं	२७.२५	प्राक्प्राथम्यं विशेषेण देव	५६.२
प्राज्ञारे वृषभं इवाप्य	६७.६	प्राक्प्राथम्ये सौम्यः सर्वभूतानामे-	५६.६०६	प्राक्प्राथम्ये चर्चिकं इष्टं (उ)	५५.३८	प्राक्प्राथम्ये चर्चिकं इष्टं	२७.२५	प्राक्प्राथम्यं विशेषेण देव	५६.२
प्राज्ञापोऽपि च यत्नेषां	६१.६५	प्राक्प्राथम्ये सौम्यः सर्वभूतानामे-	५६.६०६	प्राक्प्राथम्ये चर्चिकं इष्टं (उ)	५५.३८	प्राक्प्राथम्ये चर्चिकं इष्टं	२७.२५	प्राक्प्राथम्यं विशेषेण देव	५६.२

आरोह्यं च विभं	७४.११८	आवस्यन्तश्च आदी सोम-(उ)	४६.२४	आशापुरस्थविष्णोः	१०४.१८७	आश्विने शुक्लपञ्चम्या-	११४.४६	आसारं प्रातरारम्भ	३०.४८
आरोह्यं नृणां विप्र	११०.१३	आवाहन् तवा पाशमध्वं	४१.६६	आशामं करी दुःसाम्-	३४.२४	आषाढं कृष्णकादश्यां गोमिनीं	१२०.१७	आसारं मृगुवाग्निष्ठाः	१७.१११
आरोपयित्तसंपन्नैर्गणा-(उ)	३६.२०	आवाहनाग्नौ करणं रहितं	४१.१३५	आसांमिधूता ये मर्त्या	३५.२७	आषाढं शुक्लदशमी	११६.११	आसारभूते संसारे	३४.३३
आरोपयामस्तु कुतूहलास-(उ)	११.३४	आवाहनादि कृत्वा	७६.३०७	आसीतोष्णी महावाची	६३.८२	आषाढशुक्लद्वादश्या-	१७.५८	आसीच्चैतः समासकं न	४८.२४
आरोपयित्वा शिविकां (उ)	२३.६४	आवाहनादिभिः सर्वैर्यजमानैः	११३.२८	आसीर्वचो लभेतेभ्यो	२८.७४	आषाढं शुक्लसप्तम्यां	११६.२८	आसीत्पुरा कृतयुगे	२०.४
आरोपितं ध्वजं कृत्वा	१६.४५	आवाहनादीनुपचारान्स्तथापि	७६.४५	आसीविषाः कालकूटा	२७.८१	आषाढशुक्लकादश्यां	१२०.१६	आसीत्पुरा कृतयुगे गुप्तिको	३७.१६
आरोपितो ध्वजो विष्णुगृहे	१६.४६	आवाहनासनाद्यैश्च गन्धैः	१८.७	आशु तेमाष्टगोर्ध्वगैः	५५.१६१	आषाढस्य चतुर्थां तु	११३.६	आसीत्पुरा कृतयुगे ब्रह्मन्-	३६.२४
आर्क्षं जीवे तमी वापि	५५.१७६	आवाह्यं दनुजातो विरवे-	५१.११४	आश्वमं कारयेद्यस्तु	१३.१८	आषाढस्य तु पूर्णायां	१२४.१३	आसीत्पुरा द्विज वरो	११.१३६
आर्चिकं गायिकं चैवं	५०.१६	आवाह्यं पूजयेत्तस्यां	६७.३५	आश्वमाचारनिरतास्तर्पवा-	५.६७	आषाढस्य सिते पक्षे द्वितीया	१११.१०	आसीत्पुरा महोपासः	३६.१०
आर्तिर्धनं सर्वं लोका-(उ)	५४.७४	आवाह्यं सर्वं (उ) तीर्थानि-	६१.४७	आश्वमीध्वानरितः	६४.६७	आषाढे चापि गंधर्वयार्जये (उ)	५८.४	आसीत्पुरा मुनिश्रेष्ठ	४८.५
आर्तिश्च च तथोच्छिद्यं	२६.३८	आवह्याङ्गारकं तत्र	६६.६३	आश्वयत्तेतसो ज्ञानिन्	४७.२३	आषाढे आवर्णे वापि	२२.२	आसीदि द्वादशैवानां जनकः	१०.३
आर्त्तोन्नेत्रमिन्द्रा	५६.७२६	आविभूय विभुस्तत्र (उ)	७६.३	आश्वयत्तिशयं मन्वे (उ)	३.५४	आश्वनं पादसप्तमिं (उ)	३२.५२	आसीद्विक्रुते जातो	७.३
आर्त्तं ये प्रकुर्वन्त मूर्ध्नि (उ)	४६.३५	आविस्तु महाभाग (उ)	६७.१६	आश्वयत्तं कथितमाख्यां (उ)	२१.२	आश्वनं प्रसवा वृद्धान्-	४८.१५	आसीनमसिता कल्पं शरच्चन्द्र-६१.१४१	
आत्मयः सर्वसिद्धीनां	७०.७०	आविर्भूतवस्तुर्द्वयः	२.४२	आविष्टकांतामस्यां	८४.३५	आश्वनमृत्यवस्ते तु विनष्ट	८.१०१	आसीनं क्षयने दिव्यं (उ)	२३.७
आत्मिगते मोहितश्च	६४.१८	आविर्भूतोऽप्यहं	७६.७	आश्वमेवं मृगुकण्ड्वं केवारेणं	१०४.१३२	आश्वनं त्रिभुवनेतिर्य्यं देव्यै	६०.२३	आसीन् मुनिमहाभागो	४.५०
आत्मिय सञ्जहस्तेन	६४.२६	आविर्भूयाद्भुतां क्रौञ्चं (उ)	८१.२७	आश्वमेव कन्यकार्वा भूवा-	६०.३३	आश्वनाद पुरं गच्छा (उ)	१५.१०	आसु द्वादशमासानां प्रतिपत्तु	११०.४७
आत्मोक्त्य सर्वतीर्थानि (उ)	५२.४८	आश्वमेवैकस्त्रविज्रैश्च	२५.१७	आश्विने मासि पूर्णायां	१२४.४७	आश्वनादाचलं देविरल (उ)	२७.६६	आसु परनीच	११.१४२
आवद्वक्त्रवर्णं वीरं	७७.६	आश्वेद्य कुशलं भूमी	५६.६	आश्विने मासि शुक्लायां	१७.७४	आश्वानां वात्रक्षितयं	२८.३६	आसुरे प्रथमं शिष्यं	५५.१२
आवयोर्गृहे यत्तान्नुचुः	२०.५७	आश्वयादासा ये दासास्ते	११.१५१	आश्विने शुक्लदशमी विजया	११६.२०	आश्विद्विरोधनः पूर्वं दीप्तो (उ)	३२.१७	आस्तिकः अश्वानश्च	५१.१५२
आवयोकोत्तमं दानं श्रेष्ठ-	१०८.२६	आश्वया व्यथते चैव	३०.१०६	आश्विने शुक्लपञ्चमे	१६१.४०	आसां मध्ये तु नवेद्यं (उ)	६७.४२	आस्तुता राक्षसैः पीनै (उ)	३०.६२

इत्थं संपूज्य विधिष्व६	६६.३४	इत्युक्तस्ते मया योगः	४७.७२	इत्युक्त्वा देवदेवेशो	४.६६	इत्येतदुत्तरं स्रष्टुं पचमं	६३.३६	इत्येवमुक्त्वा कनकवादाता (उ)	३२.१८
इत्थं संपूज्य सिद्धरविवं	७४.१६	इत्युक्त्वा देवमाता सा	११.१८	इत्युक्त्वा देवदेवेशो	११.६६	इत्येतदगणिने ज्योतिषवर्णनं	५४.१८७	इत्येवमुक्त्वा तु पिता (उ)	५४.४१
इत्थं सिद्धं मनोमन्त्री	७०.१०८	इत्युक्त्वा नरनारीभिः (उ)	१६.३३	इत्युक्त्वा प्रयथो देवो	७६.१६४	इत्येतगण्डं नाम पुराणं	१०८.३३	इत्येवमुक्त्वा मुनिनाहि.	१२५.१
इत्थं सिद्धं मनो मन्त्री	८६.६४	इत्युक्त्वा मुनिना साध्वी	७.५६	इत्युक्त्वा माधवो विप्रं	३८.५३	इत्येनद्दामनं नाम पुराणं	१०५.१७	इत्येवमुक्त्वा रविपुत्रनामं (उ)	२३.२१
इत्थं स्तुतस्तदा तेन प्रसन्नो (उ)	५४.१	इत्युक्त्वास्ते ततो देवा (उ)	४७.१५	इत्युक्त्वा मुनि शार्दूल	१५.१६६	इत्येता इष्टतमां मन्त्राः	५७.१४	इत्येवं तनितादेवा दिव्यं	८६.१६४
इत्थं स्तुतो महादेवः	१६.६७	इत्युक्त्वास्तु तदा दूता (उ)	३६.१८	इत्युक्त्वा मोहिनीं विप्रा (उ)	८१.३	इत्येनैः कर्मभिर्व्यापः	४३.६०	इत्येवं वादिनो सा तु	७.७२
इत्यतः पंचभिर्गुरुर्गुरुकं	४२.६२	इत्युक्त्वास्ते महात्मानो	१६.११३	इत्युक्त्वा मोहिनीं विप्रा (उ)	३७.४३	इत्येत्कथितं भट्टेयोकर्णं (उ)	७१.४१	इत्येवं शीतलामयैः	११७.६८
इत्यनेन स्तवेनेशं (उ)	७३.१४२	इत्युक्तु चित्रगुप्तेन	१२.८३	इत्युक्त्वागमिष्य शिरसि	७६.३४३	इत्येत्कथनं श्रोतुं तन्नितायः	८६.३८	इत्येव उगमद्वारपादो वृत्तः	१०६.२६
इत्यन्तान्यास्यकघ्राण-	७१.२८	इत्युक्तोऽयं मया धर्मः	४४.२०	इत्युक्त्वा विष्णु दूतास्ते	२०.७७	इत्येत्किंचिदाख्यानं	५७.२१	इत्येव नामर. खंडः प्रभाम	१०४.१६८
इत्यभेदेन या बुद्धिः	१६.३४	इत्युक्तो देवदेवेशः	११.४५	इत्युक्त्वा वृषभाकृत्य	७६.७८	इत्येत्कथं माकथनं गीतमा-(उ)	७२.३५	इत्येव पूर्वभागेऽस्य पुगाण-	१०५.१३
इत्यष्टयातनामोक्त्या	७७.११५	इत्युक्तो देवराजस्तु	४०.४८	इत्युक्त्वा व्यास तनयं	६१.७४	इत्येत्सेनुनीषाणां माहात्म्यं (उ)	७६.२०	इत्येव वंजयः स्रष्टो	१०४.४८
इत्याकर्ष्यं वचनस्य	४६.६४	इत्युक्तो देवराजेन	४०.१६	इत्युक्त्वा सहस्राकृत्य	४६.८०	इत्येवं कथितानीह तृतीयाया	११२.६३	इत्येवा भैरवो प्रोक्ता	८७.१००
इत्याख्यातं राजवैस्तेर्गङ्गा-	६.१२७	इत्युक्तो भृगुणा बह्वन्	४४.१०६	इत्युक्त्वा सा पपातास्य	६.६२	इत्येवं ते मुनिश्रेष्ठ	२८.८६	इत्येवैकादशो प्रोक्ता द्वादशी	८८.१६६
इत्यां तस्यां निवृत्तायां (उ)	८०.३१	इत्युक्तो वामुदेवेन तं	६२.४२	इत्युक्त्वा नमस्कृत्य	७६.३०१	इत्येवं दत्तो द्रव्यं भक्ति-	११४.३१	इदमनुपधिवाक्यवच्छलं	४५.४६
इत्यावाह्यं जले तानि	६६.२८	इत्युक्त्वा कपिलः क्रुद्धो	८.११०	इत्युक्त्वाकान्तमममद-	७६.१०१	इत्येवं दिक्षु दशसु वलि	११६.४४	इदमन्यत्प्रवक्ष्यामि त्वं	२३.१
इत्यावाह्यं महाबुद्धिस्तया	७.६६	इत्युक्त्वा चात्मनात्मानं	६.४३	इत्युक्त्वा ततो जहनुः	८.६६	इत्येवं प्रष्टुमारमान	१.१४	इदममृतपदं निशम्य राजा	४५.८५
इत्युक्तः पार्श्वतीनाथो (उ)	७२.२३	इत्युक्त्वा लंकारांवी	७६.६६	इत्युक्त्वा रुद्रेणैव नरवा	२.१२	इत्येवमनुनीतोऽसौ व्यासः	६२.३५	इदमर्थं कथयामि	६८.५१
इत्युक्तवन्तं तं धर्मं	१२.४०	इत्युक्त्वति ये समायेमं-(उ)	७३.१२७	इत्युक्त्वा ततो वदत्वा	११७.५६	इत्येवमादयो धर्माः	२६.४५	इदमाह महायोगी	७६.३०६
इत्युक्तः सत्वरस्तस्य	४६.८३	इत्युक्त्वा सर्वविद्भूषं	६.४६	इत्युक्त्वा ततो विप्रांस्त्रि (उ)	६१.७५	इत्येव मादिभिः शुद्धो	२३.२६	इदं गुरुतमं क्षेत्रं सर्वं (उ)	४८.१४
इत्युक्तः स द्विजस्तेन (उ)	८१.६	इत्युक्त्वा देव कुरुषं	३७.६६	इत्येतत्ते समाख्यातं हरि-	४०.५६	इत्येवमाद्यमाचारान्यः	२७.१०५	इदंगीरोक्तं विप्र	११३.८४

इव विष्णु सत्तालोचनचन्द्रप(उ) ५४.२६	इन्द्रतोषाहिहृ गन्ध- ५६.२१२	इन्द्राचिंशो रमाकातो ८२.१०४	इमामूर्वा वररामोहिनीं (उ) १६.८	इष्टवर्गकृति द्रष्टृ पनोष्टपो ५४.३४
इवं जगत्पुरा लक्ष्म्या १२४.६८	इन्द्रत्वमकरोद्वेतिस्तदा (उ) ५७.१३	इडाः चर्दैन प्रोभता ४०.१८	इमां च यो देवविमोक्ष ४५.७८	इष्टश्चानिष्टगंधरच ४२.८२
इवं तु गङ्गायास्तप यः ११.१६७	इन्द्रत्वं चाकरोत्सर्वं १०.३२	इन्द्रियाणाञ्च सामर्थ्यं ६३.७३	इमां धरां भूधरभूषितामीं (उ) १२.६	इष्टा इवसुरयोश्चावहं (उ) २७.५६
इवं तेजःप्रहितं मदे (उ) ४३.१२८	इन्द्रद्युम्नसरो नाम तीर्थं (उ) ५४.१००	इन्द्रियाणां मनोवदभूता(उ) ५२.१८	इमां निः सारयासु त्वं (उ) ३६.१३	इष्टिभंगेन संयुजो भूषवच ४५.१४
इवं ते कथितं सत्यं ८३ १५४	इन्द्रद्युम्नस्य गमनं क्षेत्रं (उ) ५२.६२	इन्द्रियाणि मनस्वींश्च ४४.६३	इमे क्षिता मयातात (उ) २०.८	इष्टेन लभते स्वर्गं १४.६५
इवं पुण्यं वतास्थानं २२.२८	इन्द्रनील मयो विष्णुर्गुहास्ते(उ) ५५.७२	इन्द्रियाणीति तान्या ४४.४२	इमे ते भूयतां प्राप्ताः (उ) २०.६	इष्टैः स्नेहद्वितादयं ५४.१५७
इवं बह्या हरिरिव ६५.६	इन्द्रमणिं यम र्वैव निष्कृतिं ७३.४६	इन्द्रियाणीन्द्रियाचार्यं ४५.५८	इयमेन्द्रादी कार्याप्रबोध- (उ) २३.४६	इष्टैर्जीवाकचन्द्रादीः ५६.३७१
इवं मया धर्मरहस्ययुक्तं (उ) २२.८६	इन्द्रवक्त्रं विष्णु चक्र ५१.३१	इन्द्रेणं कंबुकेशं च सोमेण १०४.१२३	इयं तु राक्षसी दृष्टवा (उ) ३०.२३	इष्ट्वा गणेशं पुष्पकः ६८.८१
इवं समस्तांधविनाशहेतु (उ) ५४.८	इन्द्रवाह्निं कामून सप्तयो ८६.११४	इन्द्रो वल्लिर्धर्मो रत्नो ६७.८४	इयं स्वसगिनी भार्या (उ) २८.७५	इष्ट्वा न विविर्धयंजं (उ) ५४.१२५
इवं स्तोत्रं गृहे यस्य (उ) ४३.८८	इन्द्रसु कोदशः प्रोच्यो ४०.५	इन्द्रावधं चापकलांश्च ७६.१२	इयं पातरा देवा (उ) ३५.६३	इह जन्मनि राजेन्द्र (उ) ११.१५
इदानीं त्वामहं देव (उ) ५३.५६	इन्द्रस्य तु स्तवः पुण्यः १०.६२१	इममर्थं तु देशेणो (उ) ४६.५०	इयं पुराधो मम जीवितायिका १०.१२	इह धर्मपराः केचित्- ४४.६
इदानीं श्रोतुमिच्छामि २४.३	इन्द्राग्निं कालासुर- ३८.३३	इममेवं तु देशेणो (उ) २.१	इयं प्राक्कालिकी भार्याः (उ) ३०.७५	इह प्रजापतिः पुत्रं देवाः ४४.१५
इन्दुज्जोयं पुष्पाणां वासराः ५६.१६१	इन्द्राग्निं कृपा मित्रा ८६.१४३	इमं गुणसमाहारमात्मभावेन ४५.६३	इयं हि योग्या कनवाकदाता १५.४७	इह भोगानवाधोनिर्ग्रन्था (उ) ४३.२४
इन्दुमातृवदिरो जातः ५६.२०	इन्द्राज्यादश्चतुरास्यायं ५६.६२५	इमं नमामोऽवरमिदुमौले (उ) ७३.१०८	इवाज वेदा यज्ञेन ६.१०	इह मानुषता प्राप्नो (उ) ५५.७०
इन्दोरक्षान्तिविच सप्त ५४.६६	इन्द्रादयस्ततः पूज्या वज्राद्या- ६१.३१	इमं मन्त्रं समुच्चार्य २३.१६	इव्यां दानं परित्यज्य (उ) १७.७	इह लोकं समावाह (उ) ५५.५२
इन्द्रोऽण लक्षद्वं कुट्टिहास- ८४.२५	इन्द्रादिलोकपानुप्राप्यं (उ) ७०.६०	इमं स्तवं समुच्चार्य ७३.१४४	इयं पुनश्चतुर्व्यां तु ११३.४०	इह लोकेशिलान् ७४.१५६
इन्द्रकोपप्रमाकर- ७६.८१	इन्द्रादीन् वज्रादीन् ६६.६५	इमं स्तवं जैमिनिनां (उ) ७३.१४४	इयं संधानमात्रेण द्वापदि- (उ) ७३.८६	इह लांघे विमानेन स्वर्गलोके १२३.३६
इन्द्रगोपाननीलामं ७१.५६	इन्द्राद्यानि वज्रादीन् ६८.३५	इमं हिमः पठति विमोक्ष ४५.८७	इये सुप्तजगोददयां १२२.४१	इह श्रमो भयं मोहः ४४.१०
इन्द्रगोपमं वायात्- ७१.१२५	इन्द्राद्यानामर्ध्वैकतां ७०.८५	इमाति तव रत्नाणि (उ) २८.१५	इयोर्जमासयोः श्रवण ५६.५२	इहामुत्र च भोगेषु ३३.४६
इन्द्रबाष्पाध्वैर्भूतस्तु ५६.११	इन्द्राद्याश्च स्थिता वाह्ये ८१.७५	इमानि वज्रवृत्तानि ६३.८५	इष्टकर्मं वधेर्न लघुनं ५४.३६	इहार्थं श्रमते चरे इतिहासः ३२.१६

इहाभुवा सुलभेषुपूजयेत्-	३४.६९	उ	उर्ध्वधवाद्युपपठो (उ)	६०.७०	उत्तराधयर्धनंन्द्रवसु-	५६.१९०	उत्थाप्य पदपदं गच्छे	१४.४
इहैव रमते बाले प्रथवा (उ)	१३.९	उकाराद्यैः पञ्चह्रस्वैर्विलोमान् ६१.५४	उच्छिष्टदेसो वक्तार-	१.७१	उत्तरादि यजेत्पञ्चाद्दुद	६१.२६	उत्पत्तिं प्रत्ययं चैव	४६.२
ई		उक्तकाले तु कर्तव्यापचत्वारः ५६.५११	उच्छिष्टत मोशनं चैव	२५.३१	उत्तरानुमानसोन्मीनो (उ)	४५.७४	उत्तरतिलक्षणं चैव	५४.१
ईक्ष्णुर्वा नैकविंश	५६.३७२	उक्तस्थानेषु रेखा दो ५५.१६५	उच्छिष्टतस्मिन्धो पिबान-	५१.१२६	उत्तराभिमुखो गंगा (उ)	५१.१०	उत्पन्नं ज्ञानविज्ञाने	५६.१
ईजे च विविधैर्गर्भे	४८.७	उक्तास्तुतडा तथा मध्या ५७.११	उच्छिष्टोऽप्यधुविर्वापि	६७.५०	उत्तराभिमुखो जपवा	७५.५६	उत्पन्नं नागिनना मूलधारा-	६५.६
ईतयो विविधाकरा	७७.६४	उक्तान्येतानि पापानि (उ)	उच्छेदनिष्ठा नेहास्ति	४५.५४	उत्तरेण प्रविष्टानाद्- (उ)	६३.६५	उत्पातप्रहारादूर्ध्वं	५६.४२
ईप्सिततिलमते काम्यान्वय (उ) ६३.६०		उक्त्वा सर्वजनान्ते तु	उह्योयानं चक्षुषां	८५.६२	उत्तरे तत्प्रभागे तु नर्मदा	६५.७	उत्पानं मृदुकाणामिव-	५६.२४४
ईर्ध्वरुध्वरयो रज्जवा	५५.१६४	उद्यं च सचित्रितयं गङ्गातं	उक्तेति संभाष्यातः (उ)	५२.८	उत्तरे प्रविभागे तु पुनस्त्य	१०३.१३	उत्पानेयु प्रविधेयु	५६.६६६
ईर्ध्यां श्वकतवा विधासा-(उ)	३०.४६	उद्यं तपः सामारेभे	उक्ते तु विभातामि (उ)	५२.१८	उत्तरे मानसं स्नान (उ)	४५.६८	उत्पाद्य पुत्रयोश्चाप्य	५६.१५५
ईशास्य क्लृप्तं द्विज (उ)	२८.३२	उद्यध्वसमन्यायं च मुनीन्	उत्कोवजीविनस्तत्र	४१.५७	उत्तरे सर्वपात्राणि	५१.२३	उत्फुल्लकुमुमक्राति-	८०.४०
ईशान ते मत्पुत्रव नमो (उ)	७३.४२	उद्यत्तेनः पुरा षट्त्वा (उ)	उत्क्रमेणैवैवेते	५४.१४८	उत्तरे हनधुक्वल्गुः	७१.१२१	उत्फुल्लकुमुमोयेन मृषि-	१६.७
ईशानास्यं तत्पुत्रवमयोरं	६१.५३	उद्यत्तेनाभिषेकी च	उत्क्राम्य बाहू प्रविदार्यं (उ)	२७.१५४	उत्तरे द्विषत्वाप्यार्थं पुष्पे	४४.२	उत्फुल्लैः कमलैः वीडे	७०.६५४
ईश्वर तमहं देवस्य	७३.५६	उद्यत्तैर्वाभिषेकी च	उत्क्राम्य पतितं श्रेष्ठ	३७.६०	उत्तार्यं शोरकं गङ्गोः	१११.५६	उत्पन्नाः पितृदेव उवासीयं(उ)	३.२२
ईश्वरः सर्वभूतानां यमना	६१.६४	उद्यत्तैर्वाभिषेकी च	उत्क्राम्य पतितं श्रेष्ठ	३७.६०	उत्तार्यं शोरकं गङ्गोः	१११.५६	उत्पन्नाः पितृदेव उवासीयं(उ)	३.२२
ईश्वरास्यं तु तत्तत्त्वं	६१.३३	उद्यत्तैर्वाभिषेकी च	उत्क्राम्य पतितं श्रेष्ठ	३७.६०	उत्तार्यं शोरकं गङ्गोः	१११.५६	उत्पन्नाः पितृदेव उवासीयं(उ)	३.२२
ईश्वरानुपुष्टोऽहं हि सर्वे (उ)	४८.६४	उद्यत्तैर्वाभिषेकी च	उत्क्राम्य पतितं श्रेष्ठ	३७.६०	उत्तार्यं शोरकं गङ्गोः	१११.५६	उत्पन्नाः पितृदेव उवासीयं(उ)	३.२२
ईश्वरीवहुपापवच	५६.११६	उद्यत्तैर्वाभिषेकी च	उत्क्राम्य पतितं श्रेष्ठ	३७.६०	उत्तार्यं शोरकं गङ्गोः	१११.५६	उत्पन्नाः पितृदेव उवासीयं(उ)	३.२२
ईश्वरपृष्टो निवाद्यस्तु	५०.५४	उद्यत्तैर्वाभिषेकी च	उत्क्राम्य पतितं श्रेष्ठ	३७.६०	उत्तार्यं शोरकं गङ्गोः	१११.५६	उत्पन्नाः पितृदेव उवासीयं(उ)	३.२२
ईश्वरास्य स्मृत्पद्वन् प्रभा	११.१५	उद्यत्तैर्वाभिषेकी च	उत्क्राम्य पतितं श्रेष्ठ	३७.६०	उत्तार्यं शोरकं गङ्गोः	१११.५६	उत्पन्नाः पितृदेव उवासीयं(उ)	३.२२

उदयाबुधस्य भानोर्मूमेः	५४.७०	उद्दिष्टराशिः संक्षिप्तौ	५४.३०	उद्यापनं चरेद्भस्वा	११२.३५	उपचारैः षोडशभिः स्नानैः	१२३.१०	उपवासपरा नारी नित्यं	१२२.४२
उदयाबुधस्य बाह्वास्करस्य	१२०.१५	उद्दिष्टांकसमाहारः सौ को	५७.२०	उद्योतयन्दिशः सर्वा(उ)	६१.८२	उपजीवति गन्धर्वदेवाना	५०.४०	उपवास कलं लिप्सुर्जह्या	२३.५
उदयाद्रिहिमानीतो (उ)	४७.५०	उद्दिष्टानां तथा न्याय-	५०.१३१	उद्वाहेऽक्षितवारसंतपिषु	५६.३४३	उपतस्थुर्मुनिषेष्टं यथास्य	५८.३८	उपवासं यथाशक्ति पूजापाठ	११०.३२
उदयास्तगतौ पापौ चन्द्रः	५५.१०३	उद्देव्यं पिच्छदाने	१४.७६	उद्वाहे वरणे प्रसने	५५.३१८	उपतिष्ठेद्वि भक्त्या	४८.११	उपवास विचामेन शक्तो-	१२३.८
उदयास्तमयाकाशत-	७१.१६६	उद्दरिष्ये निजैः (उ)	१४.७०	उदवाह्य विधिनानुक्तस्यो (उ)	१३.६	उपदेशयति मन्त्रं स (उ)	४८.६१	उपवास यतपरो धर्म-	२३.२४
उदयास्तमये कासे	५६.१५	उद्दृष्टयेत्समस्तां	७६.२४४	उन्वृत्तिगृहस्थो यः	४३.११६	उपदेष्टा स्वयं चासौ	१२.८२	उपवासश्च दानं च होमो (उ)	६४.२२
उदयास्तमये मानुराक्षिप्तः	५६.१७	उद्दृष्ट्य स्वकुलं स्वर्गं (उ)	६५.६८	उन्नमय्यमुल तस्या	७६.१८५	उपदेष्टा स्वयं चासौ	१२.८२	उपवासादि करणं भूभुजां (उ)	२४.४२
उदयास्तगुह्यहनि-	५६.४३६	उदबन्धनमृता ये च विष-(उ)	४५.४३	उन्निर्देदीवरस्यामं पद्म-	८०.६६	उपदेशे महाबाहू रूपेणां (उ)	२१.१८	उपवासादिभिर्वच	३३.४४
उदरे ह्यनया देव्या (उ)	१७.२४	उदबुधमवितः पुरुषः	६३.५४	उन्मज्जयित्वा च पुनः	७६.१०७	उपरागाग्निपेकश्च सप्तमी-	१०७.१२	उपवासाद्वरं भक्ष्यं (उ)	४३.११
उदात्तमनुदात्तेन प्रविष्टं	५०.१३७	उदात्तश्चेदयथां गतुं श्राद्धं (उ)	६२.२६	उन्मत्तवेधो दिग्वासा	७६.५१	उपरागं दशमीय	८५.१२६	उपवासेन राज्ञेऽद्वादेशी (उ)	२३.७५
उदात्तचानुदात्तश्च तृतीयः	५०.१२१	उदात्तोद्यकं सप्तं शंखं	७०.३२	उन्मादिनो तर्धवार्यं साधि-	८६.५५	उपरिष्ठात्तु वैकुण्ठो (उ)	५७.१८	उपविद्यासने देवो (उ)	१७.१८
उदात्ते शैकनीचं वा	५०.१४२	उदात्तप्रद्योतनोद्योतद्युतौ	८०.६४	उन्मीलनवर्कवाति	८०.४२	उपरिष्ठो परिष्ठात्तु	४२.२८	उपरिष्ठास्तु ते सर्वे (उ)	२४.३२
उदात्ते नस्तुदात्तास्तु	५३.५३	उदात्तनिभां विद्यां	८०.१७	उन्मीलनवर्कवाति	८०.१०६	उपरिष्ठां रत्नामकरति-	८७.८	उपवीनं समायुक्तं जटाकुण्डल	५१.५१
उदारसत्त्वं सत्त्वज्ञासर्वाः	५८.६७	उदात्तं सहस्रानं	७६.१७	उपचारैर्बहुवैविर्गैर्होमः	१२०.३	उपर्वणि निवायाया विद्याया	१०.१३८	उपवीनो घुमतिरावनमः	५६.३१६
उदीच्यां भुङ्क्तेत्य (उ)	४५.७५	उदादादित्यसंकाशमलि-	८०.१७८	उपचारैर्बहुवैविर्गैः प्रणि-(उ)	६१.६८	उपर्वष्टच्छदं कृत्वा	७४.६४	उपास्याय शिवो दुर्गम्	५१.७७
उदुंबरस्य भृगुजे शम्पा-	६०.१८०	उदादादित्य संकाशां	६६.७०	उपचारैः षोडशभिः पौषै-	१२०.५४	उपर्वहं यथा राजा	४६.८१	उपास्यायोदधं वादुश्च (उ)	५६.५६
उदुम्बरं रोत्यैवपतीव-	६८.३८	उदादिवाकरनिभां तृतीयां	८४.१७	उपचारैः षोडशभिर्देवानां	१२०.८१	उपर्विद्यादुगोरोदधेक	५७.१६	उपस्तित्रायापि तस्मै प्रणामं	६.१०६
उदुम्बरं गृहीष्टान् (उ)	१३.२	उद्वाहोः परिधं दिव्यं	७०.१२८	उपचारैः षोडशभिर्देवानां	११२.२२	उपाधिभिर्वाया क्रान्धो	३.११	उपहारं प्रकल्प्याय दद्यादर्थं	११३.२१
उदुम्बरं चित्रं तच्छु-	२७.५३	उद्वाहस्करविवाभां	८८.१६५	उपचारैः षोडशभिस्ततः	११४.४३	उपसेपकस्तुतौ	२०.७५	उपास्यानं वेदतमं सर्वशास्त्र	१२५.२६
		उद्वाहास्तं च सप्तमं	६८.१७	उपचारैः षोडशभिस्ततः	१२४.४१	उपवासदिनं विद्धं यदा (उ)	२.२७	उपाधि रहितं यद्यु स्वप्रकाशं	३५.७०

उपाध्यायं त्रिवर्षेष्ट	४८.३६	उपोष्यः द्वादशी पुण्या (उ)	२.३१	उः सम्यक् विहारं स्नातृणां	५७.३१	उवाच तनयं बाला (उ)	१७.२७	उत्तम इत्युवाच बाल	३८.५५
उपाध्यायः स्मृतं नीत-	८८.२११	उपोष्यः द्वादशी शुद्धा	२६.५४	उतः प्ररुहः कदाबुधितः	५०.६४	उवाच तां पुरीं प्राप्य (उ)	२६.२	उपश्रुत्याय शय्यायामुणविष्टो	८७.३१
उपाध्यायः त्रैव बोधयते	५०.२२५	उपोष्यः चित्तवन्ध्यातो मुनि-(उ)	५०.५५	उपोष्याचोदके स्थित्वा	८३.१०६	उवाच द्विज वंशो	४६.५३	उपितो जलमध्ये नु (उ)	३५.५४
उपासनं च संयुज्य	१७.५६	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	५६.६६०	उवाच प्रणता सर्वान् (उ)	३६.५५	उपित्वा तद्वमानाङ्गं (उ)	४०.२६
उपासनं च होतव्यं सायं	२६.३६	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	६६.१०६	उवाच प्रवृत्तार्थां शूद्रो (उ)	१६.६७	उष्ट्रं कंजरं शालानां	५६.५६६
उपासनाग्निमाधाय	२८.४०	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	७६.३३५	उवाच ब्राह्मणं श्रेष्ठा (उ)	३०.५५	उष्ट्रः गीः सुवं	४२.६४
उपासिता भवेत्संध्या तैः (उ)	४४.७६	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	८६.५४	उवाच ब्राह्मणो हृष्टः (उ)	३२.५६	उष्ट्रं हिमं मनघोऽयं (उ)	३१.३१
उपासिताऽजनागर्भ-	७४.२०२	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	९३.२६	उवाच मोहिनी देवीं (उ)	३६.५४	उष्ट्रं हिमं मनघोऽयं (उ)	३१.३१
उपेक्षिता गोपिकाभिः-(उ)	४८.३०	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	७१.१२०	उवाच मोहिनीं वाक्यं (उ)	३२.६	उष्ट्रं हिमं मनघोऽयं (उ)	३१.३१
उपेक्षेत समर्थः सगर्भस्य	८.४२	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	१०६.६	उवाच राक्षसीं तां तु (उ)	२८.१६	उष्ट्रं हिमं मनघोऽयं (उ)	३१.३१
उपेत्य बेवेन जगाम देहं (उ)	३४.२१	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	१०६.६	उवाच राक्षसीं तां तु (उ)	२८.१६	उष्ट्रं हिमं मनघोऽयं (उ)	३१.३१
उर्वेति शांतिं कोपाग्निः	५६.६७५	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	१०६.६	उवाच राक्षसीं तां तु (उ)	२८.१६	उष्ट्रं हिमं मनघोऽयं (उ)	३१.३१
उपोष्यात्सकृदेवि (उ)	३१.३७	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	१०६.६	उवाच राक्षसीं तां तु (उ)	२८.१६	उष्ट्रं हिमं मनघोऽयं (उ)	३१.३१
उपोषितव्यं नक्षत्रं	२६.१०	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	१०६.६	उवाच राक्षसीं तां तु (उ)	२८.१६	उष्ट्रं हिमं मनघोऽयं (उ)	३१.३१
उपोषितोऽयं ग. य. श्रीतीर्थे (उ)	४७.१७	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	१०६.६	उवाच राक्षसीं तां तु (उ)	२८.१६	उष्ट्रं हिमं मनघोऽयं (उ)	३१.३१
उपोष्य पूजयित्वैवं शिवोवा-	११५.६	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	१०६.६	उवाच राक्षसीं तां तु (उ)	२८.१६	उष्ट्रं हिमं मनघोऽयं (उ)	३१.३१
उपोष्य वासरं विष्णोर्लोके (उ)	३५.४	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	१०६.६	उवाच राक्षसीं तां तु (उ)	२८.१६	उष्ट्रं हिमं मनघोऽयं (उ)	३१.३१
उपोष्य वासरं विष्णोर्लोके (उ)	५.४	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	१०६.६	उवाच राक्षसीं तां तु (उ)	२८.१६	उष्ट्रं हिमं मनघोऽयं (उ)	३१.३१
उपोष्य विधिना नृपास्तर्भ-	११७.२६	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	१०६.६	उवाच राक्षसीं तां तु (उ)	२८.१६	उष्ट्रं हिमं मनघोऽयं (उ)	३१.३१
उपोष्य द्वादशी पुण्या (उ)	२.३०	उपोष्यः संप्रसार्यतद्वयस्येत	४४.७२	उद्वर्ध्वकैः शिरसा	१०६.६	उवाच राक्षसीं तां तु (उ)	२८.१६	उष्ट्रं हिमं मनघोऽयं (उ)	३१.३१

ॐ नमो दशहरारवतारायण्यं	४३.६६	ऊर्ध्वं दिशां च पतये	१६.६४	ऋग्वेदस्तु द्वितीयेन	५०.२३	ऋभुरस्मि तवाचार्यः	४६.६६	ऋषीणां पूजनं चापि	१२४.२७
ॐ नमो ब्रह्मगुणजाय (उ)	४६.६	ऊर्ध्वनाभिर्यथा सूर्यं	४४.७०	ऋग्वेदोऽयं यजुर्वेदः	५०.११	ऋभुस्तर्कयामास	४६.३८	ऋषीणामादुरेकं यं	४४.१०
ॐ वज्राय शिखा श्रोस्ता	८७.५	ऊर्ध्वं पातु कपिश्रेष्ठः	७८.६	ऋणदुःखविनाशाय	६६.१०३	ऋचमं च पृथक्प्रेकः	५०.१६१	ऋषीणां सूर्येणाः सत्प-	५०.४१
ॐ वेद वेद्याय देवाय	७६.३२२	ऊर्ध्वं केशी सभायुक्ता (उ)	५०.२४	ऋणमोक्षं कपिलेशं	१०४.१२२	ऋचमं च पृथीतं	५०.१६३	ऋषी ह्यधोर वहाणी	७१.१४०
ॐ श्री गुरुभ्यो नमः	१.१	ऊर्ध्वं भानुवरं मर्मनाथ	५६.७	ऋणदुःखं नमस्तुभ्यं	६६.१०५	ऋचभो मूलितवन्वितो	५०.५१	ऋषुरातेज्जुगीपूर्वा	५३.५८
ॐ सर्वत्र शरोवति	७१.१७४	ऊर्ध्वं गतेरधस्तात्	४२.२६	ऋणवः प्रियमः पत्न्यां	२४.२२	ऋचवो मनवः सिद्धा लोक (उ)	८२.५१		
ऊचुः सगदभशं वाचं (उ)	१८.२६	ऊर्ध्वमंसं यमं रुम्पां	८३.१३३	ऋणवाम्ने विशाम्ने	६२.५६	ऋषि तीर्थं तपः प्राप्य (उ)	७०.४३	ए	
ऊचं हरिष्योऽयं (उ)	४७.१४	ऊर्ध्वमर्णव हि सवुक्च	५०.१६२	ऋणवजनुगृह्णाहं (उ)	१२.२०	ऋषि तीर्थस्य नंदाकं वित	१०४.१७८	एक एव परानन्दो निर्गुणः	३३.६७
ऊर्ध्वं योति रुक्म-	५३.७७	ऊर्ध्वतो म्सायने पण	४२.६८	ऋणमित्यभिर्मन्त्राय	२७.३६	ऋषितोय नदीं प्राप्य (उ)	७०.६१	एक एव विदं विद्धि न	४६.६७
ऊन वनागदास्या च चतुर्वष्टि	८६.१५४	ऊर्ध्वमा विरते यत्र सभावो	५०.१८५	ऋतवध्व प्रहापवध्व (उ)	६०.६५	ऋषिर्नारायणश्चास्य	८३.५१	एक कामं चिकानं वा यो	८१.७७
ऊनेन चापि गृह्येष्टनर्थ	५४.२४	ऊर्ध्वमा विरते यत्र सभावो	५०.१८५	ऋतवो लोकापालाय	७७.१००	ऋषिर्ब्रह्मा च मायशी छन्दः	८१.११५	एककां रं दशो गणां (उ)	१८.४४
ऊर्ध्वं पात्रि धुमेधु	७०.१००	ऊर्ध्वमा विरते यत्र सभावो	५०.१८५	ऋतुकान्तमियापी च	२४.२८	ऋषिर्ब्रह्मा च परमा	८१.१०४	एकग्रामे विवाहे न दुर्मिधो	५६.६३७
ऊर्ध्वं तदस्य यद्वैद्य	७०.१०२	ऊर्ध्वमा विरते यत्र सभावो	५०.१८५	ऋतुस्ये स पृथिवी	६.५०	ऋषिर्ब्रह्मास्य निदिष्ट-	७२.३४	एक चित्तो निहटातः	५०.२२०
ऊर्ध्वं शिविक्रमः पातुः	७१.११६	ऊर्ध्वमा विरते यत्र सभावो	५०.१८५	ऋतुर्मासद्वयेन	५.२४	ऋषिर्ब्रह्मास्य निदिष्ट-	७२.३४	एकनः श्यामकर्मणां (उ)	२०.२२
ऊर्ध्वं पुमे तथा जानुद्वये	८८.१३४	ऊर्ध्वमा विरते यत्र सभावो	५०.१८५	ऋतुस्य जपेन्यं	६६.५६	ऋषिर्ब्रह्मास्य निदिष्ट-	७२.३४	एकनः सर्वदानानि दीप- (उ)	२२.३६
ऊर्ध्वं कृष्णं चतुर्वर्षा	१२३.४६	ऊर्ध्वमा विरते यत्र सभावो	५०.१८५	ऋतुस्नाताः स्फुरद्योऽन्यः	८८.२३२	ऋषिर्ब्रह्मास्य निदिष्ट-	७२.३४	एकतो भयभीतस्य प्राणिनः	१३.८६
ऊर्ध्वं कृष्णं चतुर्वर्षा	१२३.४६	ऊर्ध्वमा विरते यत्र सभावो	५०.१८५	ऋते विभीषण तत्र	७६.२८	ऋषिर्ब्रह्मास्य निदिष्ट-	७२.३४	एकदत्तपूर्णं कर्णं यत्रवक्त्रं	११३.२६
ऊर्ध्वं कृष्णं चतुर्वर्षा	१२२.४८	ऊर्ध्वमा विरते यत्र सभावो	५०.१८५	ऋतो तु यमं सङ्कृष्टा	१४.१५	ऋषिर्ब्रह्मास्य निदिष्ट-	७२.३४	एक दंष्ट्राय हृदयं	७०.१११
ऊर्ध्वं कृष्णं चतुर्वर्षा	११२.५४	ऊर्ध्वमा विरते यत्र सभावो	५०.१८५	ऋतिगम्यो दक्षिणां दद्या	६१.११६	ऋषिर्ब्रह्मास्य निदिष्ट-	७२.३४	एकदा नम्य भूपस्य	७.१०
ऊर्ध्वं कृष्णं चतुर्वर्षा	१२०.५१	ऊर्ध्वमा विरते यत्र सभावो	५०.१८५	ऋतिगम्यो दक्षिणां दद्या	४२.३१	ऋषिर्ब्रह्मास्य निदिष्ट-	७२.३४	एकदा ते महारमानः	१.६

एकदा नारदस्तत्र (उ)	८०.३६	एकरात्रोपितः स्नात्वा (उ)	६३.१०१	एकः शिष्यत एवेति	३१.६०	एकाक्षरो रघुपतेर्मंत्रः	७३.१०४	एकादशी महापुण्या विष्णोः	२३.११
एकदा मधुपानेन प्रमत्तो	२०.५०	एकरात्रोपितो यत्र (उ)	४४.६६	एकः शुद्धोऽक्षरो निरधः	३३.६१	एकाक्षरो वराहस्य मंत्रः	७०.१३३	एकादशी यदा विद्धा	२६.५३
एकदा मेघशृङ्ग ते	२.६	एकराशी पृथग्निष्पल्ये	५६.४६७	एकश्चैवैश्वर्यो राजस्त-	१२.५५	एकाक्षर्वनया सिद्धो जायते	८८.१६६	एकादशी व्रतं चैव	२३.३६
एकदा राधिकानायः (उ)	५८.२५	एकस्रं त्वेकराशी हि	५६.४६८	एकः स देवो भवदुःखहंता (उ)	५४.१०	एकाग्र मनसा मंत्री	७४.१५६	एकादशी व्रत नाम	२३.३
एकदा शंकरो देवो (उ)	२६.६	एकलक्षं जपेन्मंत्रं त्रिसप्त	६१.१६३	एकः समस्तं यदि हास्ति	४६.६१	एकाग्र मनसा सम्भय	७४.१३६	एकादशी व्रत पराङ्मुख	२३.८१
एकदा सर्वभोगाद्यो	४०.३	एक लिगा योगिनी च	८७.१८	एकः स हनुमान्	७६.१२१	एकान्तोऽपवा	७६.७७	एकादशी व्रतं भयस्या	२३.६४
एकदाह गतो दुष्टं	७८.३	एकवक्त्रा चतुर्वक्त्रा	८६.१५३	एकस्त्वं हि हरे व्यापी (उ)	५३.२६	एकादश वदाद्यास्तु	५३.५२	एकादशी व्रतं भिन्नं वैष्णु (उ)	३७.५
एक दाहं गतो विप्रो (उ)	८१.१२०	एक वनचरं तत्र गन्धर्वं	७६.३४५	एकस्त्वं चतुरार्षस्तु खगार्थः	५५.२१०	एकादश परार्काश्च यः	२२.२२	एकादशी भनानां च सरितां (उ)	८२.४५
एक दाहं विष्णुगृहे	४०.४३	एक वर्षं गवीदुग्धं शर्करा	८६.१०२	एकस्मिन्निष्ठरसि ग्वस्तं (उ)	७५.४	एकादश तु भांडिरं (उ)	७६.१७	एकादशीसम विधित्वाप (उ)	१.१५
एकनाथे जगन्नाथे जगदनि	११७.६५	एक वारं गते ह्यब्दं	३०.६७	एकस्मिन्नथवापाने	६७.२६	एकादश समास्तत्र गोपिभिः	८१.३६	एकादशीसम देवाः गावनं (उ)	३७.१
एक वारं द्विपारं च	४७.३५	एक वारं त्रिवारं च	७६.२७६	एकस्मिन्नेव मासे तु	५६.८७	एकादशाज्ञप्रदाय्या द्वितीयः	८८.२२६	एकादशीसममास्येन (उ)	१.१०
एक भवत्परो विप्र	११८.२६	एक नारं द्विवारं वा त्रिवारं	१८.१०	एकस्मिन् ब्रह्म दिवसे	४०.३६	एकादशाक्षरो चैवं विद्याखुरंग	८८.८१	एकादशी तिता पोये	५६.१५०
एक भवत् प्रतो मर्त्योभानु-	११०.४१	एकविंशति कृत्यानां (उ)	४०.४८	एकस्या मंदेते मातुः (उ)	१६.२०	एकादशाक्षरो वापि	६४.४६	एकादशे द्वादशे तु	४०.३३
एक भस्तेन नवतेन (उ)	२२.४७	एक विंशति कोष्ठेषु	६६.६४	एक हंते नरः स्नात्वा गो (उ)	६५.३५	एकादशाहुतीनित्यं दूर्वाभिर	६१.१२४	एकादशेन्द्रियैः पापं (उ)	१.१४
एक मासे द्विमासे वा	१७.८७	एक विंशति पत्राणि	११३.३०	एककिं दयातुं च निस्पृहं	३७.२८	एकादशाहुते प्रेतस्य यस्य	१४.८६	एकादशोत्तरे कीरे दक्षिणे (उ)	७७.३
एक मेवा द्वितीयं च परं-	३३.१४८	एकविंशति पूर्वोक्तै-	६६.६६	एकाकी दुःखलुब्धो	२०.३३	एकादशी कला मात्राद्वादशां	२६.४१	एकादशपञ्चमी पञ्ची	२६.३
एकमेवा द्वितीयं यत्परं-	३३.६२	एकविंशतिवारं गो लभते	६६.१४०	एकाकी नाहि गच्छामी (उ)	१४.६२	एकादशी कलामात्रा विद्यते	२६.४६	एकादश्यां तथा स्नात्वा	२३.१४
एकं कथानकं सुभं वक्तुः	६२.८६	एकविंशति संख्याकान्-	६८.४६	एका सतजगारा तु कपासे (उ)	२६.३१	एकादशी दिने यस्तु भोजसु	२३.६	एकादश्यां तु दत्तयोगिहारः	१२०.१
एकं तु कलदं कर्म	६३.११६	एकविंशति संख्या-	७५.२५	एकाक्षरास्तमारभ्य	५७.६	एकादशी द्वादशी च	२६.४८	एकादश्यां न भुञ्जीत	२३.४
एकरात्रं वसेद्ग्रामे	२७.६५	एक ध्वया समासीनो	७६.२०५	एकाक्षरो बीज मंत्र ऋषिः	८४.६	एकादशी निवृत्ता चैव	१२१.६६	एकादश्यां न भोक्तव्यं (उ)	२४.४

श्रीनारदीयमहापुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

एकादश्या निराहारः	२३.१५	एकालिगे गुदे पंच	२७.१३	एकैकाष्टशतं शास्त्रमष्टा	११५.१२	एतच्छ्रुत्वा वचस्तस्य	८८.६	तत्तेमर्बमाख्यातं (उ)	७८.५७
एकादश्या निराहारो	२१.१६	एकावशचरं बैकनन्या	८.६७	एकैकेनिष्ककोटीविमूर्त्य (उ)	१६.३८	एतच्छ्रुत्वा वचस्तस्या (उ)	३१.५१	एतत्ते सुमहत्तमं सर्वदेव	६१.२३१
एकादश्या निराहारो	२३.१३	एकावारह नृतिश्च परा (उ)	७६.५६	एकोऽपि भिन्न रूपः	५६.६५	एतच्छ्रुत्वा वचो विप्रा	५१.१२१	एतस्यादांतवृत्तस्य लक्षणं	५०.१३८
एकादश्या पील्यमास्यां	१३.३८	एकाशी च भवेत्तस्मिन्	२१.५	एकोनविंशत्यष्टाद्वयो बंधो	७०.१३७	एतच्छ्रुत्वा हनुमतो वचनं	७६.२६७	एतत्सूर्यमधुः प्रोक्तं चतुष्टय-	८८.२३८
एकादश्यां भानुवारे	१३.५५	एकाशी ब्रह्मचारी च	१६.८	एकोनविंशत्साहस्रं तार्क्ष्य-	१०८.२	एतच्छ्रोत्रं विदुस्तमं	२७.१५	एतत्प्रयाचे ददत्त स्वार्थार्थ- (उ)	३६.६०
एकादश्यामिवे शुक्लेविभ	१२०.५५	एकाहमपि यत्कुर्वद्	१२.५६	एको मुनिः कुम्भकुशाग्रहस्त (उ)	४६.७	एतज्जठरसंलग्नि भवत्युत्संग (उ)	१७.३२	एतत्संक्षेपतः प्रोक्तं	५५.६०
एकादश्या व्रतं नित्यं	१२१.११७	एकाहारस्तु यस्तिष्ठेन्मासं (उ)	५८.५५	एको हि कृष्णस्य कृतः (उ)	६.३	एतज्जात्वा दैत्यगुण-	११.६१	एतत्संक्षेपतः प्रोक्तं जातकं	५५.३६६
एकादश्यां तोषवातः	१२१.७०	एकाह्ना पृथिवीं सर्वाभितोष्य (उ)	१०.६२	एतच्छ्रुत्वा विप्रकर्तव्यं	१२५.५६	एतत्कामफलं लोके (उ)	२३.२६	एतत्संक्षेपतः प्रोक्तं नित्या	६०.२३८
एकादश्यायुषात्तेन तन्मया (उ)	२६.१५	एकेन जन्मना मोक्षं (उ)	५१.१५	एतच्छरीरं बुधानां	७.६५	एतत्कालावधेयस्य	२५.१५	एतत्संक्षेपतः प्रोक्तं (उ)	८०.११५
एकादिक्रमसर्वकानुपवर्त्यपरि	५७.१८	एकेन शुक्ल वस्त्रेण	१७.६३	एतच्छ्रुत्वा विप्र भुक्ति	१२३.६३	एतत्कूर्मपुराणं तु चतुर्वर्गफल	१०६.२२	एतत्तपिठोकरण	५१.१३८
एकाधिपे मित्रभावे	५६.५०५	एकेन हेमनैव विभूषणानि	३८.१०	एतच्छ्रुत्वा तिकुपिता	२०.६३	एतत्कृत्वा विधानं तु	११६.१०	एतत्सर्वं निगदितं स्वया	५.८३
एकान्तरः स्वरोह्यम्	५०.१७	एकेनैव तु चापेन	८.३३	एतच्छ्रुत्वा तु तदास्यं (उ)	२५.३६	एतत्कृत्वा व्रतं नारी	११३.५६	एतत्सर्वं महाभाग सर्वं	२५.५
एकान्तादी भवेद्यस्तु	२७.६८	एकैकं वैव वरां तु प्रंगुलीषु (उ)	५६.६	एतच्छ्रुत्वा तु भूपाल (उ)	६२.१	एतत्कृत्वा व्रतं विप्र	१२५.७३	एतत्सर्वं मिदं विश्वं	५७.३६
एकान्नके च केदारे कास्यां	६०.२६	एकैकशचरेत्कुच्छं	१५.५१	एतच्छ्रुत्वा तु वचनं नारदो	६२.१	एतत्कृत्वा व्रतं क्षीरं	११५.५८	एतत्सर्वं समाख्यातं	१६.५५
एकां कन्यां सुकृपां मे (उ)	२०.२३	एकैकशो ग्यसेदूलां	७०.१३	एतच्छ्रुत्वा तु वचनं वर्यो (उ)	२८.१८	एतत्सौमि हितं विप्र	७६.३५८	एतत्सर्वं समाख्यातं (उ)	६.२५
एकायनगती स्य तां	५५.१७५	एकैकस्मा दष्टशतमष्टा	५१.८७	एतच्छ्रुत्वा तु वचनं राक्षस्या (उ)	२८.८७	एतत्सौमिहितं शंभो (उ)	८१.५५	एतत्सौम्यं परं लोके (उ)	१५.५१
एकायनं ते विपुलां धियते	७३.११६	एकैकस्य च तीर्थस्य स्नाने (उ)	५५.२	एतच्छ्रुत्वा नारदस्तु कुमारस्य	६२.१	एतत्ते कथितं सर्वयन्त्रां	५७.८२	एतत्सौम्यं तु निरयानां यः	८६.२२
एकार्णवाश्रिततुल्यं यत्तत्तमं	५६.५७१	एकैकस्य प्रकुर्वीतयपोहिष्ठं (उ)	५७.५३	एतच्छ्रुत्वा बलिः प्राह	११.११५	एतत्ते परमं गुह्यमाख्यात	६१.७३	एतत्सौम्यं महेशस्य प्रोक्तं	६१.२३०
एकार्णवो दृष्टिपाचयथा	५६.२१८	एकैकस्यैव वी भूष (उ)	१८.५८	एतच्छ्रुत्वा महाभागो	२३.५२	एतत्ते सर्वं याख्यातं (उ)	६५.१३५	एतत्सौम्यं मित्रप्रसन्नं वातक	६३.१६
एकालिगे गुदेतिशो	६६.६	एकैकस्यैव वी साग्रां (उ)	१८.१५	एतच्छ्रुत्वा वचस्तस्य	६३.११	एतत्ते सर्वमाख्यातं (उ)	६८.२५	एतद्व्याख्यानमाख्यं वचः	५७.१

एवं कृत्वा व्रतं विप्र	११३.७६	एवं तपस्यतस्तस्य (उ)	८०.३५	एवं देवास्यै स्वायं	१६.२१	एवं ध्यात्वा न्यसेत-	६६.१४०	एवं पञ्च त्रिकाहयेते	४५.७३
एवं कृत्वा व्रतं विप्र	१२२.६८	एवं तस्मै वरं दत्त्वा (उ)	५४.११४	एवं द्वादशधा होमान्नरनारी	६०.१११	एवं ध्यात्वा पुमांश्च	८०.१५१	एवं पञ्च दशावृत्त्या	७२.४७
एवं कृत्वा व्रतं विप्र	१२४.१७	एवं तिथिं विनिश्चिरेय	२६.६१	एवं द्वादशवर्षाणि कृत्वा	११२.७	एवं ध्यात्वा चैतुकृष्णं	८०.८६	एवं पञ्चदशावृत्तं कृत्वा	१२४.३८
एवं कृत्वा सावकाले	७६.४८	एवं तु पंचवारूपमास्थितो (उ)	५६.२७	एवं पनमेषं च विभ्राण्य	३५.३३	एवं ध्यात्वा चैतरोठे	८१.१२४	एवं पञ्चदशैकं वा यथा	१२१.३२
एवं कृत्वा कमुक्तं तु व्रतं	१२३.५२	एवं तु मासिकं दानं कृत्वा	१२१.८१	एवं धर्मं परायति	३१.२६	एवं ध्यात्वा चैतरोठे	८०.८१	एवं पञ्चोपचारेण मयूष्य (उ)	६१.६०
एवं गवयभृगस्य	७६.२६२	एवं तु वर्षाण्यः कुशान्	६६.५६	एवं धर्मगदो राज्यं (उ)	२२.१	एवं ध्यात्वा चैतरोठे	८०.१००	एवं पाप हरां गंधः पुष्पै-	११८.१४
एवं गुरो न वक्तव्यं	११.६६	एवं तु सप्त वर्षाणि	११६.३६	एवं ध्यात्वा चतुश्चत्वारि	६८.१८	एवं ध्यात्वा चैतरोठे	८०.११४	एवं पुष्पा पावहरा नृणां	११७.५१
एवं गृहादिषु द्वारविस्तार-	५६.५५३	एवं तृतीयदिक्ते सप्तम्य (उ)	५६.१४	एवं ध्यात्वा चन्द्र-	७६.४४	एवं ध्यात्वा चैतरोठे	६५.८१	एवं पुनः पुनस्तेन (उ)	७४.२५
एवं गृही सदाचारं कुर्यात्	२७.८४	एवं तेनाग्निना मित्र	११.१३	एवं ध्यात्वा जपेतिष्ठन्-	२७.५८	एवं ध्यानपरीयस्तु	२७.१०४	एवं पूजादिभिः सिद्धे	८०.१२१
एवं वतुर्दशान्यं च कृत्वा	१२०.३२	एवं तौ न मुतो ऋषी	५६.४४३	एवं ध्यात्वा जपेतिष्ठन्	८१.८१	एवं नराणां मनसि विषु	४४.४४	एवं वृष्टस्तदानि न स	४३.१७
एवं च गडविशतिषा	६८.४४	एवं त्विह सर्वत्र	४२.१०१	एवं ध्यात्वा जपेतिष्ठन्	८१.१०८	एवं नवविशेषैः	४२.८३	एवं वीषादिमासेषु	१८.२१
एवं चान्ते योग पीठालये	६६.२७	एवं दक्षिणदोर्मूलसंध्यौ-	८०.२३७	एवं ध्यात्वा जपेतिष्ठन्	७३.८६	एवं निगदितार्थस्य	४६.१४	एवं वीषादिमासेषु	२१.१७
एवं चोपरि भागस्ते	१०२.१७	एवं व्रतं वरं प्राप्य	७६.३५२	एवं ध्यात्वा जपेतिष्ठन्	७३.११८	एवं निग्रहं होमेषु स्वरक्षायै	६०.२१८	एवं यजुर्हयान्मन्त्री	७०.१२४
एवं धर्मं शलाकाभ्यः	४८.८७	एवं दत्ते तु वै पिडे (उ)	४४.५०	एवं ध्यात्वा जपेतिष्ठन्	७३.१३६	एवं निर्यं समम्यर्च्य	६५.४७	एवं प्रतिदिनं त्रयोविंशति (उ)	७२.१५
एवं जप्या व्रतं विद्या	८६.४४	एवं दत्त्वा गणेशाय विभ्याभ्यं	११३.७८	एवं ध्यात्वा जपेतिष्ठन्	६१.६०	एवं नियमं कृद्भि उपवासं	१२०.६१	एवं प्रत्यक्षरुपां तां गंगा (उ)	४२.४२
एवं जानाम्यहं दोष (उ)	१३.२०	एवं दत्त्वा विधानेन वेनु (उ)	४२.३०	एवं ध्यात्वा जपेतिष्ठन्	८१.८	एवं निवारयंतं तं वज्रघो	३६.८	एवं प्रदग्ध्या भूतादि	७६.४०
एवं ज्ञात्वा तु युष्मानिः (उ)	६.३१	एवं दशविधा भजितः	१५.१५२	एवं ध्यात्वा जपेतिष्ठन्	७१.५७	एवं न्यस्तं वारीरोक्षी चिन्त-	८७.१२८	एवं प्रदिष्टा कमलासनयैः (उ)	३६.१६
एवं ज्ञात्वा भया देवि (उ)	२७.१८	एवं दिग्ः सप्तमिस्तु साभ्यो	६०.१३७	एवं ध्यात्वा जपेतिष्ठन्	७५.१०३	एवं न्यस्तं वारीरोक्षी चिन्त-	६१.१३	एवं प्रद्युम्ने भूयेन (उ)	३.१३
एवं तत्र स्थितो गर्भे	६३.१००	एवं ऋष्ट्वा विस्मितास्ते	२३.८६	एवं ध्यात्वा जपेतिष्ठन्	८१.३६	एवं न्यस्तं वारीरोक्षी चिन्त-	८७.६०	एवं प्रबोधितस्तेन	३५.५६
एवं तदा विधिं मूने कृष्णं (उ)	६१.१	एवं देव स्तुति श्रुत्वा	४.६४	एवं ध्यात्वा तत्वात्मानमिन्द्रं (उ)	५६.५२	एवं न्यासं विधिं कृत्वा	६६.२०	एवं प्रबोधितस्तेन वेद-	३५.६६

एवं प्रभावः समुनिर्गतम् (उ)	७२.१८	एवं सुवाणां राजेन्द्रो (उ)	१२.१५	एवं यः कुस्ते विप्र पाप-	१२०.८२	एवं लोकैवराण्यं कृष्णं	८०.१५२	एवं शुद्धोऽसरोऽजन्तः	३.३०
एवं प्रभावा सा गङ्गा	१६.११४	एवं भक्तिमता विष्णो	३३.४५	एवं यः कुस्ते विप्र सर्वे	१२२.६	एवं वदति शैवेणो	७६.२३०	एवं शुष्कपर्वता हि (उ)	१६.६२
एवं प्रभावा सा देवी	११.१६६	एवं भद्रासनादीनां	४७.१५	एवं यः कुस्ते विप्र विधिवद्	१२३.१३	एवं वदति दैत्येन्द्रे	११.१०५	एवं शीघ्रं विधायाय	६६.७
एवं प्रवृत्ते तुमुले	७६.११३	एवं भारतभूभागं	३.६६	एवं यथा कथञ्चित्तु पुत्रां	६७.१३७	एवं वा कुस्ते नारी	१२४.२५	एवं श्रुतं यदा तत्र	२३.८३
एवं प्रव्याहर्तरी सा (उ)	१६.८२	एवं भूतं परं वस्तु	३३.२४	एवं यः पूजयेदुक्तं नृणां	११८.२२	एवं विषाणं बहुधा (उ)	७.२६	एवं योऽसविस्तारो	४२.८६
एवं प्रसाद्य चान्तमज्येयं (उ)	५५.३५	एवं भूतेषु सर्वेषु	४३.४६	एवं यः प्रयतः कुर्यात्	२३.२३	एवं विज्ञापित स्तैस्तु (उ)	७२.६	एवं स नारदो विप्राः	४१.११६
एवं प्रसाद्य सा देवी (उ)	५५.६८	एवं मण्डल नातिरूप्य (उ)	५७.३	एवं या कुस्ते नारी	११२.३६	एवं विज्ञाप्य विप्रेन्द्र	२३.२१	एवं संक्षेपतः प्रोक्तव्यमा	३३.८६
एवं प्रसाद्य शैवेणं वर्यं (उ)	५५.४६	एवं मधुसमायोगान्माध्वी	६०.१५	एवं यो भजते शैवं	६८.६४	एवं विषं फलं (उ)	१४.४७	एवं संचितमित्वा च (उ)	७.२२
एवं भलि विधायाय	११८.२१	एवं माया महाविष्णोभिन्ना	३.६	एवं यो भजते नित्यं	१२.१५४	एवं विषं हरि तत्र स्नात्वा	१२४.१५	एवं संतप्य विप्रेन्द्र	६६.६७
एवं बहुतिथं कालं	१६.४६	एवं माया महाविष्णोभिन्ना	३.६	एवं यो भजते मंत्रं	८१.३०	एवं विषाः समास्वाता	६४.५६	एवं संपूज्य गोपालं	८०.५६
एवं बहुयोनितु संभ्राता	३२.७	एवं मधुवंगमूलं जायते	५४.१८	एवं यो भजते मंत्रं	८०.२०७	एवं विषे वाष्पमाने पटहे (उ)	२३.४२	एवं संपूज्येन्द्रेणो	८५.१२२
एवं बहुविष स्तेषाः	३३.११	एवं मृकण्डुपुत्रस्य	५.७६	एवं यो भजते राधां	८३.४८	एवं विनायकं पूज्य	५१.७६	एवं संपूज्य वाग्देवी	८३.१०३
एवं बहुविष गर्भस्थो	३२.१६	एवं यः कुस्ते धर्मं प्रतिमा-	१२३.४५	एवं यो भजते लक्ष्मीं	८३.६६	एवं विनिदन्नात्मानमारमना	३७.५६	एवं संपूज्य विधिवद्-(उ)	५८.१
एवं बहुविषाकारः	४२.६३	एवं यः कुस्ते भक्त्या	१७.३७	एवं रक्षा विधायाय	७१.१२७	एवं विलप्य उदुषा	७.४३	एवं संपूज्य विधिवद्वर-	६७.१०
एवं बहुविषावाचः (उ)	३०.५६	एवं यः कुस्ते भक्त्या	१७.७८	एवं रक्षातलं विष्णुबलये	११.१६२	एवं विलिखते यन्त्रे	७६.७१	एवं संपूज्य होमं तु	११६.८
एवं बालस्त्वमापन्तो	३२.२४	एवं यः कुस्ते भक्त्या	११८.१५	एवं रक्षति विप्रेन्द्राः पटहे	(उ) ६.४२	एवं विलिखिते यन्त्रे	८६.२०	एवं संपूज्येदेभक्त्या	१७.३०
एवं बुद्धा नरः सर्वो	४४.७६	एवं यः कुस्ते भक्त्या	११८.२६	एवं राम समाहृतो वादः (उ)	७४.२४	एवं विष्णुमयो भूत्वां (उ)	५७.२०	एवं संयतिगो देवि (उ)	२७.१३५
एवं सुवाणं तनयं (उ)	१५.३८	एवं यः कुस्ते भक्त्या नरः	१२०.४७	एवं लक्षणसंयुक्तं सम्यक्	५६.५५५	एवं श्ववस्त्वया मूर्तिस्तत् (उ)	६७.४०	एवं संवत्सरं कार्यं	२१.१८
एवं सुवाणं तनया (उ)	१७.५७	एवं यः कुस्ते विप्र	१७.५७	एवं लक्षणसंयुक्तं	५६.५७६	एवं श्ववस्थिते तत्त्वे	४८.६५	एवं संवत्सरं कृत्वा	१८.२२
एवं सुवाणं तां भर्ता (उ)	२७.६१	एवं यः कुस्ते विप्रधर्मराज-	११६.४	एवं लक्ष्म्या वरं देवो	५८.१८	एवं व्रतपरा नारी	६६.११७	एवं संवत्सरं कृत्वा	६८.८०

श्रीनारदीयमहापुराणम् : श्लोकानुक्रमणी

२७

एतदभ्यन्तरे क्षेत्रे प्रथमा (उ)	४६.६८	एतद्वि ब्रह्मचरं हि श्रुतं	१०१.१०	एतत्सप्तएतत्पन्ना	४५.८४	एताम्प्रेष्यत्र विप्रेन्द्र	१२१.११६	एतेषां यातनास्तीवा	१५.१३०
एत दक्षीति नास्तीति	४५.४३	एतद्वि सर्वं पापघ्नं	६६.६६	एतस्मात्कारणात्पुत्र (उ)	४४.३६	एतां वसुमती पुत्र (उ)	६.४	एतेषु क्रमशः ग्नावा (उ)	७०.८७
एतदाख्यानकं पुण्यं (उ)	७३.१५२	एतद्वि साधनं	७४.१४२	एतस्मात्कारणाद्भद्रे (उ)	३१.१८	एताः षोडशनिवासे	८८.२५८	एतेषु चैव यः ग्नातं (उ)	४६.७१
एतदिच्छाम्ग्रहं धीर्तुं	४२.१२	एतद् ब्रह्मपुराणं तु भागद्वय	६२.४३	एतस्मात्कारणाद्वाजन् (उ)	१३.५	एतास्तस्य ममाख्याताः	७७.३०	एतेषु मन्त्रवर्षेषु	७६.४३
एतदुक्तं निशम्यात्तौ	२०.८३	एतर्धनं हाटकादि	८०.१६२	एतस्मात्कारणाद्विप्राः (उ)	२.२३	एतास्तु चण्डिका देवीर्षो (उ)	५०.२५	एतेष्वन्यत्रमं विप्रोऽन	३०.३२
एतदेव तपः स्थानमेतदेव (उ)	६६.५१	एतद्योगजमायुः स्वादय	५५.११६	एतस्मा इन्द्राः सर्वे (उ)	३५.३५	एतास्तु मूर्तयो रक्ता	७७.२७	एतेष्वन्यत्रमं हन्या	३०.८२
एतदेव परं पुण्यमेतदेव	४१.११८	एतद्ब्रह्मसमाख्यातं तव (उ)	५०.३८	एतस्मिन्नन्तरे धी मानौ	७.४७	एते च ऋषयः सर्वे	११.१११	एतेष्वन्यत्रमं मागे	२२.३
एतदेव महत्पुण्यमेतदेव (उ)	६५.१३२	एतद् रामचरित्रं तु (उ)	७५.७६	एतस्मिन्नन्तरे विप्र सहस्रा	८३.१७	एते चान्येच बहवो	४१.५६	एतेष्वन्यत्रमो विप्रमात्मानं	३.६४
एतदेव विधानं तु मासि (उ)	४२.३८	एत इतं नरः कृत्वा	११४.३२	एतस्मिन्नेव कासे तु (उ)	३४.३	एते चान्ये च बहवो ये (उ)	६३.४६	एतेष्वेकामेनावि	१५.४५
एतदेव विधानं स्यादेत (उ)	४२.२६	एत इत प्रभावेण भुक्त्वा	११२.५७	एतस्मिन्नेव कासे तु (उ)	२५.४७	एते दण्डैव दिव्योधा	८६.५६	एतेष्वेतानि शम्भ्राणि	५६.५८६
एतदेव वतं राज्ञो यत्प्रजाया (उ)	२४.५१	एतद्विष्णे शश्वतं हि सर्वं	१०१.१५	एतस्मिन् परमार्यज्ञ	४६.६	एते द्वीपाः समुद्राश्च	३.४५	एतेहि गुरुवः श्रेयताः	६.८६
एतद्गलोच मंत्राणां विधानं	६८.६३	एतद्विष्णोः शश्वतं हि सर्वं	४२.४४	एतस्मिन् पूजयेत्सीते नव-	८७.१३३	एतेन कृष्णेन हुता पुरा (उ)	४४.३३	एतेरेव प्रवाणां तु (उ)	५३.८
एतद् सृष्ट्यातिपुःसारं	८.७६	एतद्विष्णोः शश्वतं हि सर्वं	४६.३	एतस्मिन् वर्तमाने तु	७६.२१०	एतेन देवकार्यं च सिद्धं (उ)	३७.१०	संज्ञैः षड्वर्णैश्च चक्रैः	८०.२१७
एतद् सृष्ट्यात्पुनः	११.१८३	एतद्दे भिद्गवाक्ष्णबाह्	५२.४३	एतावृत्तां तं राजानं	१२.३४	एतेन सर्वमेवेदं	४४.३५	एतैर्दण्डविधैः पापे कोटि-(उ)	४३.६४
एतद् सृष्ट्या महत्कर्म	११.१६४	एतन्निष्पद्युः कासे यो	८६.१६५	एतान् सिद्धिनिगानि कृपा (उ)	४६.७०	एते नियोजितस्या वै	२८.१०	एतैर्मनुभिः स्रष्टाभिः पवित्रभिः	८८.३३
एतद् सृष्ट्या विस्मृतोऽज्ञो	३७.६८	एतन्निष्पद्युः सनकोदितम-	२४.१	एतान् द्वीपवतीं पृथ्वीं (उ)	१६.२	एते भागवता विप्र	५.७६	एतैर्बर्णैः सर्वधर्माः	२४.६
एतद्वि परमं कृत्य (उ)	११.२	एतन्मया बुद्धमनंगवष्टि (उ)	३१.५६	एताम् शेषरूपाणि तस्य	४७.४४	एते यमाश्च नियमाः पंच	४७.१४	एतोऽम्भोजि परोऽज्ञेयो	३१.३७
एतद्वि परम तीर्थं सम्यं (उ)	६८. २४	एतन्मे नास्ति मनसि (उ)	२१.२१	एतां स्तुतिमपाकथं	७६.३२६	एते विनोपतः प्रोक्ताः	५०.२७	एतोपापविनिर्मुक्ता	२०.६६
एतद् बुद्ध्या भवेद	४४.७६	एतन्मे भगवानाह	४५.१८	एतास्तु मंत्रास्त्रोऽप्याहं (उ)	४५.२५	एतेषां नवमानानां	४६.११०	एतो हि गजराजानो	४६.७६
		एतयोऽभयोर्मध्ये सुषुम्णा	३३.१२३	एताभ्यां सिद्ध मंत्राभ्यां मंत्री	८१.४३	एतेषां पाप बह्विष्यान्तरकं	१५.५४	एता क्षीरेण करकं पूर्यं	११३.४८

एषाद्या आत्मनेभाषा	५३.२०	एवमादीन्यनेकानि कर्माणि	३.६३	एवमुक्त्वा तु नृपतिः (उ)	३३.३२	एवमेवा महापातिः कर्तव्या	१२१.४६	एवं कृतव्रतो विप्र	१२१.८५
एषितव्यमेघनीयमिति	५२.८६	एवमादीन्यनेकानि यस्य	२.४६	एवमुक्त्वा ददौ विद्यां	४६.८७	एवमौवर्षिमे ते द्वे	८.१	एवं कृत शिवार्चस्तु नरो	११५.५५
एनां बंदे दोनरक्षा (उ)	७३.१३६	एवमाद्या हि क्षयन्ते	५६.७४८	एवमुक्त्वा परिष्वज्य (उ)	२१.२५	एवं कर्म पाशनिर्वर्जितजतवः	३२.१	एवं कृतार्चनो भक्त्या	११३.३७
एरंभी संगमे तद्वत्तीर्था-(उ)	७७.११	एवमांभ्य तां धेनु (उ)	४२.२०	एवमुक्त्वा भद्रमतिः	११.१५५	एवं कर्मण सर्वासां या	६०.२२२	एवं कृते जगद्भयोरमाया	८७.८०
एलातबंधं कर्पूर मृगनाभि	७५.१२	एवमारामितो मंत्री	७२.१५	एवमुक्त्वा महाभागो (उ)	५४.२८	एवं कलेः स्वरूपं	४१.८६	एवं कृते तु चंघ्यापि	८०.२६७
एव प्रभावो हि मया (उ)	१.२४	एवमावतरं कुर्यात्-	६६.११५	एवमुक्त्वा समाप्तास्य (उ)	१६.७३	एवं कुमुदिनीनाथ मंत्रं	६६.७१	एवं कृते पंडितानां	८५.१३५
एवमस्यंत चिन्ताकुलः	३२.३३	एवमावरलंष्ट्रवा	६८.७३	एवमुक्त्वा समाप्तास्य (उ)	३०.६८	एवं कुवद्विती यस्तु	१७.८६	एवं कृते प्रियो विष्णो-	१२१.३८
एवमरसंत वैशिष्ट्य-	४७.८	एवमिष्ट-समाराध्य देवी	६०.६२	एवमुक्त्वा सुरा सर्वे	१०.४६	एवं कुर्वतस्तस्य तीर्थाय (उ)	६२.२६	एवं कृते भवेच्छीघ्रं	७५.८१
एवमेकं देहभोगमन्या-	३२.२५	एवमुक्तः शुको विप्र	६२.७४	एव मुच्चरतां तेषां (उ)	३.५६	एव कृतव्रतो मर्त्यो भुक्त्वा	१२०.७६	एवं कृते भूतविष्ट-	७४.१६
एवमन्तं भगवतः प्रमाणं	४२.३१	एवमुक्तश्चित्रगुप्तो	२३.६८	एव मुच्चरमाणानां (उ)	३५.५३	एवं कृत विधिविप्रधर्मराज	११६.६५	एवं कृते महाकारा-	७४.५४
एवमभ्यर्च्य देवेशं मर्या	१११.३२	एवमुक्तः स देवेन	१६.१०३	एवमुच्चार्य विधि-(उ)	६०.४	एवं कृतविधिविप्रनरो	११२.१५	एवं कृते विप्रश्च नृभिर्नागिभ्यः	११३.५४
एवमभ्यर्च्य विधिवद्वाग्री	११५.२०	एवमुक्तस्ततस्तेन	३५.४१	एवमुक्त्वा हृदि प्रणम्य	८३.२६	एवं कृतविधिवेध निष्ठायां	११६.४५	एवं कृतवानरः सप्तक	१८.३१
एवमभ्यर्च्य हृत्लेनं ततः (उ)	५५.४०	एवमुक्ता वराहोहा प्रणम्य	(उ) ८.५	एवमेतादृशी बुद्धि कथं	२३.४६	एवं कृतविधिद्वैकजवतो	११६.५४	एवं कृत्वा गंवतीर्षाम्-(उ)	६०.८
एवमष्टोत्तरशत संख्याकं	८०.१३२	एवमुक्ते तु मुनिना	८.१२६	एवमेतादृशी शिव-(उ)	५०.६६	एवं कृत व्रतस्यापिदां परं	१२१.१४	एवं कृत्वा प्रेतपुरे (उ)	४३.११५
एवमस्तिवति लोकेशः	३८.४६	एवमुक्ते तु मुनिना (उ)	११.२५	एवमेते समाख्याता	६२.८०	एवं कृतव्रता नारी भुक्त्वा	११२.३३	एवं कृत्वा गणोद्दिष्टमेक (उ)	४३.२३
एवमाद्यस्य विप्रेन्द्र	२७.२३	एवमुक्ते तु वचने तया (उ)	२७.१४८	एवमेव कृतव्रतोभूतेषु	४४.६८	एवं कृत व्रता नारी वैधव्यं	१२२.४५	एवं कृत्वा विधानेन (उ)	४३.६०
एवमादि प्रयोगांश्च साधयेन्	८०.२१३	एवमुक्तो दीक्षितेन	११.११४	एवमेव तु नारीणां	१४.५१	नृवं कृतव्रतो मर्त्योभुक्त्वा	१२०.४४	एवं कृत्वा विधानेनामलकया	१२०.७६
एवमाविषय तनयमहं (उ)	१८.४	एवमुक्तो धर्मराजा-	२३.७२	एवमेव त्वया कार्व-नाथ (उ)	२८.२३	एवं कृत व्रतो मर्त्योभुक्त्वा	१२०.७६	एवं कृत्वा व्रतं	१७.८५
एवमादिषु सर्वेषु	२५.५८	एवं भूतो महीपालो	१६.४५	एवमेव महासाधो भगवानिति	४६.१६	एवं कृतव्रतो यदं सौवर्णी	१२१.८३	एवं कृत्वा व्रतं भक्त्या	११२.५३
एवमादीनि आन्यानि	७६.१५३	एवमुक्तोऽनुचरमनी	४८.६८	एवमेवेन्द्रियप्राप्तं शरीः	४४.१०२	एवं कृतव्रतो यदं सौवर्णी	१२१.८३	एवं कृत्वा व्रतं भक्त्या	११२.५३

[illegible]

हर्मणातत्र पच्यन्ते	१५.६७	कर्मण्यन्यानि संलेख	३६.२०	कलिदोष हरं पुंसा सर्व-	१२५.३३	कल्पं शिखां च	७२.४०	कषायोदकपानं च तप्त	१५.१६
हर्मणा देहमाप्नोति	३३.४	कर्मणुषारीरेषु	६३.२१	कलिस्थितिं प्रवक्ष्यामि	४१.२१	कल्पाध्यायं स लभते	५१.१५७	कष्टमर्षयः स्नेहाः	५५.१६६
हर्मणा मनसा वाचा	४.७३	कर्मणा मनसा वाचा	५.५१	कलेः पादेयते चैकास्मिन्-	(उ) ६६.८	कल्पान्न मेव निर्घोषाः	१०.५०	कष्टाशावर्तते यस्य य	३५.२३
हर्मणा मनसा वाचा	८.८७	कलकामा पंचमी स्वाततो	६१.७७	कलेः प्रथमाऽपेक्षि	४१.५१	कल्पान्तरे रामकथा भारद्वाज-	६२.२६	कः शपनोति गुणान्वक्तुं (उ)	५५.८२
हर्मणा मनसा वाचा	३३.३४	कलत्र हार्निभिः सर्वं	५६.५५२	कलेवरं वा तद्भस्म	७.७५	कल्पा तत्पुत्रो वृत्ताः	१०४.५	कस्तूरिकां तथा ताम्बो (उ)	१८.४५
हर्मणा मनसा वाचा यत्ना-	२४.१२	कलम्बेश्वर मध्यर्च्य घन-(उ)	७०.६५	कलो यते भविष्यन्ति	४१.७३	कल्पा रवं काश्यपो जातो	८२.८	कस्तूरी वर्णं संयुक्तामुत्पन्नां	१२४.२०
हर्मणा मनसा वाचा यो	३५.७	कलहः क्षितिजांस्थेशीक्रे	५५.२३८	कलो यु सर्वतीक्ष्णानि	३८.२१	कल्पावपादेनेत्युक्तो	६.७८	कस्तेऽयस्सुख्यतामिति (उ)	१०.३४
हर्मणा मनसा वाचा सर्वलोक-३३.४२		कलहामिरता यत्ना (उ)	२८.७६	कल्पाकोटिशतं सागरं	३६.४३	कल्पाव पादो मतिमान्	६.३७	कस्त्रं पूर्वं महाभाग	२३.५३
हर्मणा मनसा वाचा स्तुति- ३३.१०६		कलाकुंडाप्नुतोमर्त्यो (उ)	७०.७४	कल्पाकोटिशतं श्यापि (उ)	४८.८०	कल्पाणां विनिष्ठाप	१२२.५८	कस्त्रं वद महाभाग	६.७५
हर्मणा येन देवेशो	१६.१५	कलनाशभासाय श्वात्मा	७६.३३६	कल्पाकोटि सहस्राणि	२३.८६	कवचेनावर्गद्वयाप	६७.१६	कस्मात्त्वमनुती नृप (उ)	२५.७४
हर्मणां सकलसर्वं च शिवं	५१.६४	कलायुग्मातृकायस्तु	७६.१४६	कल्पाकोटि सहस्राणि (उ)	४१.४६	कवर्गं दक्षिणे बाहौ	६६.१०४	कस्मिन्काले द्विज श्रेष्ठ (उ)	५५.१
हर्मणावात्मिका ह्येका	४७.२५	कलावती मुलाघटनामीश्वरी	८८.६	कल्पाकोटि सहस्रेषु	३१.५६	कविकल्पः कविदेशः	५२.५७	कस्मिन् क्षेत्रेऽप्यवा तीर्थे (उ)	५२.४७
हर्मभिः प्रेयंमाणानां (उ)	४८.५६	कला विज्ञान शिल्पानि	५६.२६२	कल्पक्षेत्रेऽपि न भवेत्तस्य (उ)	५१.२५	कवीन्यो कुजसूर्यो	५५.१६	कस्मिन्निवद्वतारे तु	७६.६
हर्म भूपाल शास्त्रोक्तं (उ)	३३.१४	कलिकल्पांतरे ब्रह्मन्	८४.१	कल्पद्रुमतलाविष्टा कृष्णा	८२.१४५	कवेर्दर्शाऽऽप्तमोघ्याये	५५.१५७	कस्मिन्स्थानेतिवयां प्राप्ता (उ)	१५.४४
हर्मभूमिरियं लोके	४४.१४	कलि कल्मष भीतानां (उ)	८०.१०५	कल्पद्रव्यं स्थितस्तत्र	१३.७	कव्यं प्रतं तु साधारणं	२८.२५	कस्मिन्स्थाने पिश्वनी सूत	२.२
हर्म भूमि समासाद्य यो	३.६७	कलि कल्मष विष नाशनं	१२५.५०	कल्प प्रत्यनिर्देशः कालमानं	१०६.२५	कवेर्द्वर्गं चैवाहं न चान्यः	४६.४३	कस्य पूजा क्व वा	७६.२२६
हर्म मार्गे हि सांख्यिक्यः	४६.३८	कलिगर्वं देशेषु	५६.४८७	कल्प वृक्षं ततो यत्ना (उ)	५५.२३	कविचदासीत्युरा विप्र	३५.१०	कहूः स्त्रीभिरुपा शूद्रैरापि	२६.२८
हर्मवस्था गुणावर्तते	४८.६१	कलिय देशं समुक्तो नाम्ना	६.११३	कल्पवृक्षं समाभित्यतिष्ठतं	८२.३६	कव्यपातत्र सुभगे (ध)	४०.४६	कह्लारवं प्रकाशोकाटला	६०.४६
हर्म विद्विष्य पुनरैतनुर्क-	३.४७	कलिजं चरितं प्रोक्तं चातु-	६४.१६	कल्पसाक्षांतरे घंटा दधानं	६१.४४	कव्ययो मुनिराज्यात्तच्छब्दो	६१.१६०	कह्लारं लोडसंपुत्तेः पूर्वाद्यं	६०.१२३
हर्म अद्या विहीना ये	४१.१०५	कलिजानांतु पापानां (उ)	६५.१२८	कल्पः शालस्तथा नन्दि-	१०४.१६१	कपायं चैव माजिष्ठं	२५.२१	काकिलिदंयते यम	५०.५७

एवं संसाधितो मंत्र	६६.६४	एवं सिद्धो मनो मंत्री	८१.१०२	एष एव वरोऽस्माकं नृत्वंतं(उ)	७३.८८	एषा नृसिंह गायत्री	७१.२२२	एत्येहि त्वं महाभाग (उ)	५४.५१
एवं संसाधितो मंत्रः	७१.४७	एवं सिद्धो मनो मंत्री	८१.१२७	एष एव वरो देवो यो(उ).	२३.५७	एषा पञ्चदशी प्रोक्ता	८८.२१६	ऐ	
एवं संसाधितो मंत्र	७६.२४	एवं सिद्धो मनो मंत्री	८५.१२६	एष खंडो ह्यंत्याख्यः	१०४.१४१	एषा पराशरव्यासनाम्ना	८१.११६	ऐन्द्रं तदं समानाद्य	११.१६६
एवं संसारचक्रोऽस्मिन्मैरवे (उ)	५३.५४	एवं सिद्धो मनुर्दद्यात्तन्मन्त्रं	८१.५१	एष ते प्रसवो विद्वन्	४४.१०७	एषा पुरी कर्मविनाशनाय (उ)	२६.७२	ऐन्द्रांश्च वारुण	८.३१
एवं संसिद्ध मंत्रस्तु मंत्रितेषु	६०.१४६	एवं सुचरितं कृत्वा	२३.४३	एष ते शपथः सत्यः (उ)	२८.८५	एषा मन्यतमस्वापि शब्दं	१३०.८७	ऐरंती संगमं पुण्यं सुवर्णं-	१०४.१२४
एवं सप्तदिनं कृत्वा	७५.७५	एवं सुरतमूढस्य राज्ञो (उ)	२०.१	एष धर्मोऽन्याययो (उ)	१८.३३	एषामयोदशी भक्तिगङ्गाया	६.१२८	ऐराधतः पुण्डरीको	७२.१३
एवं सप्तावृत्तिवृत्तं	८०.२०४	एवं सुसग्ने वपत्योः	५६.४६१	एष पञ्चसमाहारः	४५.५७	एषा महाद्वादशी तु सर्व-	१२१.१०२	ऐरावतः नानुचरः कथा (उ)	८०.६६
एवं समर्प्य देवस्य	२२.८	एवं स्तुतः स भगवान्-	४.८८	एष प्रवर्णो मया (उ)	११.१६	एषा मुद्रा नारसिंही	७१.३८	ऐरावतस्तथा मंगोर्महिषः	६७.८५
एवं सर्वत्र निषिद्ध नाम	७१.१२६	एवं स्तुतो महाविष्णु	११.१८७	एष मार्गोऽग्नि योगानां	४२.११२	एषा मेकतमं वदन्वा गुरु-	३३.११६	ऐरावतो यन्त्रेन्द्राणां (उ)	५२.१६
एवं सर्वेषु विहित प्राण-	४२.११३	एवं स्तुत्वा तु तं देवं (उ)	५४.८८	एष रेवा तटे रम्ये	२३.७०	एषा हि नगरी सर्वा (उ)	१४.६०	ऐरावत्यां पुण्डरीकाक्षः	७१.१२३
एवं सा बहु सचिप्य (उ)	२७.१०१	एवं स्तुत्वा प्रणम्याथ	६६.११३	एष वै प्रथम पादो	१०६.५	एषु पंचसु पूर्वस्मिन्	१००.११	ऐरावत्यां मार्गव सुताः	५६.१०३
एवं सा राससी सुष्ठु (उ)	२६.१	एवं स्तुवन्तं विप्रैर्न	५.४५	एष पश्चिमवर्तिता रो	४२.८६	एषु वै चरते वायु-	४२.५३	ऐरावत्ये पूजयेत्सम्पक्	८४.३२
एवं सिद्धे मनोमानं	८१.१०६	एवं स्त्रीणां भवत्सख्यः	५६.४०४	एष सर्वं बहुस्वारस्तैर	५०.१३५	एषु सक्तोऽचितासुत्र (उ)	६.२२	एषवर्गं मयमत्तानां अधितानां	८१.०३
एवं सिद्धे मनो मन्त्री	६६.१२६	एवं स्थानेषु क्षेत्रेषु	५६.३१०	एषा गुह्यतरामृता (उ)	२६.५	एषं च दक्षमी विप्र विधिना-	११६.३०	ऐश्वर्यं धनद्वानि च	५६.७५६
एवं सिद्धे मनो मन्त्री	७०.१४४	एवं स्थिते तत्र ज्ञानं	३५.५५	एषा योः परलोकरूपं	४३.११	एषोक्ता भूलागायत्री	६८.१६	ऐश्वर्यं लोकसौभाग्य रूपाणि	१२३.६०
एवं सिद्धे मनो मन्त्री	७१.२२२	एवं स्नानफलं सम्पक् (उ)	५८.१३	एषा पोरनरा कृता (उ)	२६.२२	एषोक्ता रामगायत्री	७३.१३१	ऐश्वर्यस्य समस्तस्य	४६.१७
एवं सिद्धे मनो मन्त्री	७१.१३०	एवं स्नानादिकं कृत्वा	७४.१५२	एषा च नर्तनं यज्ञे	२०.७०	एषोक्ता विष्णुगायत्री	७०.७२	ऐश्वर्यास्त्रोभमोद्गाढा (उ)	६२.३३
एवं सिद्धे मनो मन्त्री	७२.४८	एवं हरिहरं नित्यं	२०.१३	एषा तु सौमिकी प्रोक्ता	६७.१३३	एषांका जवनी लोके (उ)	१६.१६	ऐश्वर्यं तु सर्वत्र	४२.६२
एवं सिद्धे मनो मन्त्री	७४.१४६	एवं हि पापकर्तारः प्रणता (उ)	६.१३	एषा त्रयोदशी प्रोक्ता वादे	८८.१६७	एहि कान्तं गुहां रम्या-(उ)	२८.८	ऐहिकाननपेक्षयं निष्कामो	७३.१७३
एवं सिद्धेमनोमन्त्री	८१.६	एवं हि मोहिनी कृता (उ)	२५.४५	एषा नवाक्षरी नित्या मेख्या	८८.६०	एहि सूर्यं सहस्रांशोतेजो	११६.६३	ऐहिकामुष्मिकतानमयी	८६.१०६

[illegible]

[illegible]

कार्तिके शुक्ल पंचम्या	११४.५३	कालाग्निस्त्रसा पुत्रवते (उ)	४८.५७	कार्यं हस्तस्वदभाषि	११.१७५	किंकली कटकी सूत्री	८२.५५	किन्तु विष्णुदिनस्वैया (उ)	३७.१७
कार्तिके शौकरं मासं (उ)	२२.५६	कालात्मकं कालविभाषहेतुं	३८.३५	काशी प्रवक्षिणा येन कृता	६.५२	किंकली नृपुत्रार्थेण	३८.५३	किन्त्वपि यन्न साध्यं	६८.६२
कार्तिके मार्गशीर्षेण	५६.५४	कालास्माकीं मनश्चक्षः	५५.१४	काशी विस्तेष्वरं	६.५१	किन्मास्यान बुलायि	६२.११	किं तेषां कुलक्षीलेन विद्याया (उ)	५३.६०
कार्तिक्या पूर्णिमायां तु	१२४.५६	कालांशास्त्रैकनयुक्ते	५५.१६६	काशी स्वरणं पुण्यं	६.३६	किं यथा पित्र दानेन (उ)	६३.१०६	किं एवं मारद जानासि	८२.१
कार्यासं तु चतुर्हस्तं सार्धं	११६.३०	कालारभ्ये लिग संख्या	१०५.१०२	काश्मीरकथिषोरस्कं	८०.१८	किं प्रीतिं यथा क्षेत्रं (उ)	२६.३३	किं बुधकृपयासाय (उ)	६५.८७
कार्यं तच्छेदनं तत्र ततः	५६.७५४	कालिन्दी पुण्य कथनं	६३.१६	काश्मीरभालागुरुभिषुग-	६०.१६०	किं गुह्ये कुर्वन्पौरिवेहे (उ)	११.४६	किं देव कार्येण नराधिपस्य	२४.५२
कार्यं तत्तद्विधानेन तत्तत्स्थितिं	११४.५	कालिद्याया मिहृष्योऽष्टौ	८१.७२	काश्मीर रोषनाभ्यां	७४.१८६	किं च प्रथमं चरितं	६३.५६	किं देवो समनुप्राप्तो (उ)	५४.७०
कार्यं निगमनं ध्वनं	५६.६६५	कालिद्या लोलकलोल	८०.४४	काश्यपस्य पदे दिव्यो (उ)	४६.२६	किं यात्र बहुनोक्तेन (उ)	५५.६०	किं न पश्यसि देवर्षे	३४.२८
कार्यं सिद्धिस्तदा	७६.११४	कालियातिकरः क्रूरो	८२.६४	काश्यपेयानुकथनं ऋषिर्वा	१०६.१५	किं विसृज्यदिने प्राहुर-	२८.२६	किं पुनर्द्वं मुनिरस्य वाये (उ)	३६.६
कार्यं हानि कार्यं बुद्धि	५६.२५	काले कालविदा श्रेष्ठः (उ)	२२.१६	काश्य सादीपनेः पश्चाद्	१०१.१६	किञ्चित् सिन्धुं यथा	४४.१०१	किं पुनर्द्वं मंथीरस्य गुरु (उ)	३३.२७
कार्याण्येषां क्रमणैकवाकाशो	६३.८१	काले चास्मिन् सुव्रते	७६.५०	काश्या माहात्म्यमतुलं	६७.१३	किञ्चिन्पूनाद सये तु	३०.७५	किं पुनर्द्वं नोक्तेन श्रुतेन (उ)	८०.८५
कालकालाय सोमाय (उ)	७३.३६	कालेदधार सा गर्भ	५.६	काश्यां माहेस्वरं लिङ्ग	१३.१३६	किञ्चिन्पूनाकं साहस्रो बहुपुण्यो	१०४.६	किं कलं भविता तुभ्यं (उ)	३३.३५
कालक्रमेण बालोऽप्यौ	६३.१०१	कालेन वच्छता सौतु	३६.२१	काश्यापरिशीलाश्च जटिला	४१.५५	किं चिन्मूने तु विधिजे (उ)	६३.१११	किं बहुक्तेन विप्रयं	७६.३५५
कालमायां शालिग्रेय (उ)	५८.६१	कालेन वच्छता विप्र	३५.१४	काष्ठाद्यमष्टं सूय	५५.८७	किं जातैर्वहुभिः पुत्रैः (उ)	१७.१०	किं बहुक्तेन विप्रैः	७२.५४
कालमुद्रा मातृकाया	८६.६६	कालेन पञ्चतां प्राप्ता (उ)	१४.३६	काष्ठातस्त्रिंशतो ज्ञेया	५.२२	किं तत्र प्रतिमा पूर्वं मुख्यता	५२.५४	किं बहुक्तेन सर्वेष्ट	७१.२२७
कालव्यासा महादंष्ट्रा	७७.७६	कालेनान्येष्वं दुःलाति वासना	६०.८	का सा सीमंतिनो लोके (उ)	१८.२२	किञ्चिन्नोत्रं महाभाग कथं	३८.१	किं बहुक्तेन सर्वेष्टदायकं	८०.१३३
कालशूलानलासक्तं भीतं (उ)	७३.६३	कालेश्वराय कुरुस्वैः (उ)	५०.६	किं करोमि वक्ष्यन्मि (उ)	२६.१६	किञ्चिन्मया दत्तवत्तव दानं	५३.३४	किं बहुक्तेन सौभाग्यं	७३.१४१
कालसंख्या समासेन लयाति	१०६.६	कालेवर्धकास्थानं	१०४.१५६	किं कस्य धर्मचरणं	४३.१०२	किञ्चिन्नोत्रं प्रतिमारात	५२.६०	किं बहुक्तेन साधकेन	८६.११५
कालसूत्रे महाधारे स	१५.६३	कावेरी तुंगभद्रा च (उ)	६३.३०	किं कार्यं बहुभिर्मानो (उ)	५६.३५	किं तु दानं प्रदोष्यता (उ)	१८.३०	किं मां गोष्ठ्यतीक्ष्णं	३८.४७
कालाग्निमिव लोकास्त्रिभुवः (उ)	७४.१३	काव्यं सिद्ध्यादिभिर्बोधै-	५५.१६६	किं कार्यं ब्राह्मणेनेह	५६.१०	किन्तु प्रयोगं कर्तुं	७३.३२	किं पूज्यमा देहिमिव (उ)	११.४५

श्रीनारदीयमहापुराणम् : श्लोकानुक्रमः.

कि यज्ञं बंधुभिर्जाप्यैः (उ)	३८.३६	किमर्थमा हुता चेयं (उ)	२७.६०	कीदृशं वदसे वाक्यं येन (उ)	२३.३८	कुजास्यजाः कुंकुमाख्या	५६.१०५	कुत्सितं मांसं रक्ताक्षैर्वहं	३२.४५
किंलक्षणं भागवतां	५.४८	किमर्थं निदसे देवि	७६.२२३	कीदृशो जीवतां जीवः	४२.४	कुनेसितैपुमांसो कुत्सिता	५५.५५	कुनवांषकलः नं दस्थाउयं	५६.४७७
किंलक्षणं भागवतास्ते	४.३६	किमर्थं स्तुतवानित्यं (उ)	५२.८३	कीं नाद्यः कलितद्वाराद्यो	५६.२२०	कुनेन वरणं व्याधिः	५६.४५६	कुनवांसो महापातो	५६.४३६
किं वक्ष्यतीति तत्रागि	४६.५६	किमर्थं भ्रियते ब्रह्मन्-	७६.७०	कीर्त्तनं पूरुवंशस्य वंशो	१०७.८	कुनोऽष्टमो महादोषो	५६.४४६	कुन्तापाशां कुनारक्षै-	५६.२५७
किं वक्ष्येवं चार्वांगि प्रसादं (उ)	३३.४६	किमवश्यं तु वस्तव्यमाश्रमेषु	५६.१८	कीर्त्तनात्समते पुण्यं दृष्ट्वा (उ)	६३.१०३	कुटोररथं धामीरथ	५२.६५	कुन्ताश उज्जयते तु (उ)	७०.८६
किंवागिनिरिति मंत्रं व्याधि	६६.५७	किमष्टांगेन योगेन किं (उ)	३८.३८	कीर्त्तिं प्रभवे ब्रूयितं (उ)	२५.८२	कुटुम्बिनं करैः पुत्र (उ)	१५.२६	कुन्तीश्वरं समग्रयज्यं मुषयते (उ)	७०.५०
किं विद्यया किं सुगुणैश्च (उ)	५४.११	किमाश्रयं त्वया दृष्टं कथं (उ)	६.१	कीर्त्तिर्नश्यतु मे पुत्र (उ)	२६.१	कुटुम्बिनं वा शास्त्रज्ञं	१२.४८	कुपुत्रस्तु कुनं यद्वत्कुमारं (उ)	३१.२६
किं श्रान्तोऽप्यल्पमध्वानं	४८.५२	किमिदं स्वप्न माहोस्वित्स्वल्पं	१६.७५	कीर्त्तिर्नीतिश्च संपत्तिर्वर्तते	१९.३८	कुट्टिनीं च समुद्दिष्टा तर्थाव	८६.८५	कुपुत्रस्यापि हननाद्देवि (उ)	३३.२६
किं सुखं प्राप्यते	१.७६	किमु त्वं ताम्यसि	६२.३४	कीर्त्तिर्विद्याधनारोग्य	६०.१००	कुण्डमप्सरसं च सरो	१०४.६५	कुवेरं चित्रलेखां	५६.६६३
किं हेतुभिर्वदत्येषा	४८.७६	किमेतदित्याह सभं	४८.५०	कीर्त्तिश्च तव राजेन्द्र (उ)	५४.६८	कुण्डमुद्यतं तत्र स्वारम (उ)	४७.५१	कुवेरं सरो मंत्री	८६.८२
किमत्र चित्रं यत्सन्तः	७.६७	कियं दापुर्वांसि भावद्वन्द्व-	३४.२६	कीमयेति च बुद्धि	८६.८५	कुण्डलां मदकैयूरं हारिणं	६६.२१	कुञ्जा कृष्णानुरूप्याणि (उ)	८०.५१
किमत्र चित्रं मुजलं	८.१०५	किरीटं कुंडलचरां दुर्गा	८३.७८	कुर्मन्वा पापरतिः (उ)	२५.६२	कुण्डलान्ते चक्रं शंखशशि	७०.२६	कुञ्जाश्च नीमिनश्च यत्र (उ)	४०.३४
किमत्र बहुनोक्तेन गौरी	११.२८	किरीटं गच्छेयूरं कटकदि-	५७.६०	कुकुटावचापि सुभगे (उ)	४६.५५	कुण्डलाभ्यां विचित्राभ्यां (उ)	५५.६१	कुञ्जामृगो ततः कृत्वा (उ)	८१.३७
किमत्र बहुनोक्तेन (उ)	४८.७५	किरीटापि तबालेन्दुस्य च-	६१.२८	कुकुपशिवनपावकारिण (उ)	२६.४२	कुण्डलेशं पिप्पलावं विमलेशं	१०४.११५	कुञ्जामृगं प्रदोषितो	८२.८३
किमत्र बहुनोक्तेन पूजा	१२३.१५	किगौरी प्राणनाथश्च	८२.७०	कुत्सि रक्षतु मे	७७.३३	कुण्डलेष्वचरमासाद्य (उ)	७८.१०	कुञ्जा विलासी गुह्यो	८२.६५
किं मन्वन्ध्रोलोकामा हि (उ)	२.३२	कीटा नागाः पिशाचां वा ये	७३.८६	कुसो नाभो ध्वजे	७०.७६	कुण्डाशिनं नायकं च	२३.२७	कुत्सिकादि क्षेमधत्तं	६६.१०
किमन्यसे महोपाल (उ)	११.१७	कीटाः पतंगा मरकाश्च	१२४.५८	कुडास्यातोनुवासेष्व	५३.६०	कुतः कुत्र वय	४६.५७	कुमारं वाहकं किञ्चुकुष्ट (उ)	७३.२५
किमर्थं सरसीश्रुते	१२.७०	कीटा पिपीलिकाश्चैव ये (उ)	४८.५२	कुचाभ्यां हृदिबीजाभ्यां (उ)	२३.२६	कुतश्चागम्यते स्वेतास्वतयेऽपि	४६.५६	कुमारं मन्वन्ध्रं कुमार-	१०७.२२
हमर्थं मज्जितं पापं	३१.४५	कीटेषु पक्षिषु मृगेषु	३८.४८	कुजजीव रविजाः	५६.७२	कुतः सृष्टमिदं ब्रह्म	४२.१	कुमारिकां ततः प्राप्य (उ)	७०.३८
हमर्थं मागतौ भीमौ	६.७३	कीदृशं लक्षणं ब्रह्मन्नेतासां	१२१.६३	कुजाकीर्ण्यतु गुफाणां	५५.२६८	कुतीर्षादागतं दग्ध	५०.२१७	कुमारिणां कुमारोऽयं	२१.४

कुमारी तु. लामोती (उ)	२०.२४	कुवसेनमतीर्ष नागव (उ)	१५.१११	कुवविगेन विधिना	१६.१६.	कुमतीलमवाक्यावित	१५.४१०	कुमुनकुमुवास्तोड शालिया:	१५.४१०
कुमारी भौष्येक्यापि मन्त्रां	११७.१	कुवसेन समार्गनायन (उ)	१६.४१	कुवविगानि मुलाएराधित:	१७.२११	कुलतपति संयुक्ती वरेण	११.२४	कुमुनपतिमात्रेण नागकम्पा-	१०.१७
कुमारी लम्बबा श्रेका (उ)	११.४	कुवसेनसमा र्गनायन (उ)	११.२	कुवविगानि मुमालो:	८८.१११	कुलाचलान्मदीयवातो	१.४०	कुमुनराके यवा नृडे स्वातां	१११.१०१
कुमारदेव: भूत वषव जाल	११४.८	कुवसेनसम वैवेति सरव (उ)	१५.१२४	कुववि भुमुस्वाकारोम	११.१२२	कुलानां रातमुपपुष्य (उ)	४७.४२	कुन वलमुपुन मेव	२१.२६
कुमारेश मण्यसेवामान देव	१०४.११६	कुवसेनसम माहासम्यं भूत (उ)	११.१	कुवविस्ततत भक्या	११.११	कुलातावयामन बाव मुवर्ण-	१०४.२२	कुनकोकिल वधेन मुवरी-	११.१११
कुमारोत्पति कथन	१०४.६	कुवसेनाहृत्पुला यव (उ)	४०.२४	कुवविस्ततत भक्या	४५.४७	कुलिकाचोपकुतिका	४१.११५	कूट तुल्या: स्मृता मित्ये	७५.२४
कुपारी: क्षेत्रपालस्य	१०४.१७७	कुवसेनेण कि तस्य कि (उ)	१.४	कुववि भूति गोमयेन	७५.८१	कुलीर सिंहवो: कीट-	४१.४४८	कूटस्यमचन सुधम (उ)	४२.७६
कुपारी वेवयेतामि	८१.४०	कुवसेने मुतां तु न भुव: (उ)	१४.२४	कुववि भूति गोमयेन	७५.१७	कुलोकाभावयस्त्राणां (उ)	७१.७१	कूटलावाशवयवाठं	४५.२०५
कुमुदायनं मृतीयं तु (उ)	७६.८	कुवसीर्षे तत: स्वात: (उ)	१५.१११	कुववि भूति गोमयेन	२०.१७	कुलवायाविहृता रंत-	८२.८५	कुपभांड जर्मेमयं (उ)	११.१२
कुमुदीर्षी मनुज्यावयोत्तर	७०.२००	कुवसे सुधमकारण-	११.४१	कुववि भूति गोमयेन	८.१७	कुल वंशतमाक्याम	११.११	कुपं चैव तु तवास्ति (उ)	११.११
कुमुन हिमतीयेन पिण्डवा	१०.२०५	कुवसे तत: पववावदुक्तं	११.२०१	कुववि भूति गोमयेन	११.१७	कुला विजा जलं वज्रिर्धरा (उ)	२८.११	कुपे गावकलं मेव	११.१४
कुमुनामचतुर्वर्गनं वासदेव	११.११	कुव पुजां महाविष्णोर्माहि	११.१८	कुववि भूति गोमयेन	१५.१०५	कुला: परितपूहाय	४१.१२	कुपे वा शलिनं वद्यात्	४१.१
कुमुनदीर्घकीर्णाय मुद्राविधं	११४.४२	कुव प्रसादं करभोव (उ)	१२.५	कुववि भूति गोमयेन	११.७८	कुलासने समविषय	२७.१८	कुपसिने चयकाभो वही	४५.११
कुमुनाम् स्मृत्य जलै: पूजा-	१२४.८	कुवराध इवमथो कि	७०.१५४	कुववि भूति गोमयेन	४८.४६	कुलासवनामिकासक्या: वापि:	४१.५७	कुपं वणशतमाक्याम	१०५.१
कुमुनावसुदीर्घावा ननुगास्त-	१११.७७	कुवसेरवम्यमुतातो	४१.१२०	कुववि भूति गोमयेन	४२.१	कुलिप जीविनो ये च (उ)	४७.७६	कुपं वैष्णवसुक्ती गो म (उ)	८१
कुमुनीयतेन कर्तार-	७६.१०८	कुवविष्णवाप्रहृणं	२४.२१	कुववि भूति गोमयेन	७४.१५	कुलोसायं जनेशायनं मित्र	१०४.१५१	कुपमिनी गामिनिहाहृती	७१.११
कुमुनायुतं धविपल्लु (उ)	१८.४०	कुवतीकदागवक्याणां	८८.१७७	कुववि भूति गोमयेन	८१.१६	कुलीस्तीर्षमदीती:	१४.१६	कुपमि मन्त्रवृत्तमार्गवावा-(उ)	११.२१
कुव कारपीरमादेव-	४१.७४४	कुववि प्रतिविमं कर्णं	२५.२७	कुववि भूति गोमयेन	१६.४१	कुलोति कुमुनोति (उ)	१२.४४	कुपमि: कपटीयुक्ती	११.१११
कुवकुला च वाप्राही डे	८६.४१	कुववि प्रयोगान् कपटीयुक्तान-	११.१११	कुववि भूति गोमयेन	४२.१	कुमुधा येकला चैव मयना	८७.११७	कुपमि विष्णुवृत्तस्तत-	११.२११
कुवसेनविष्णोड (उ)	१४.१०	कुववि स्वानाधिकं कर्तं	११.४	कुववि भूति गोमयेन	४२.१	कुमुदेवाधिकान् प्राण्यं (उ)	७८.१७	कुपमिनी महावृत्त: (उ)	४४.२४

सैतोर मनुराखान दीवान	६६.१७	कोटिबंरा सभतख वही	११.१७२	कीमोवकयर्न मोक्तो	७०.१६४	कमाडिबबटाखाव	६६.२६	लोबाबान बहुलमू वि (उ)	६६.१०१
सैतोरवला बाला	७२.१७७	कोटि बर मनुजान (उ)	६६.१६२	कीरब हाडकेवाक	१०४.१६६	कमेण योगेडापुं योगी	६६.१६०	लोबा बिहारोडि विही- (उ)	६६.१११
सैतोरसंभवन मादुर	६४.१११	कोटिबूर मना कोटिबन्ना	७२.१६६	कीरबान् पाखवाक्यापि (उ)	७१.४१	किमन्वतांतर कर्बे	४७.२७	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
कोटि बरमिनु राखतख (उ)	६१.४०	कोटिबु विबु संजुवा	७३.११०	कीरबे वानुगी भागु	६६.१६६	कलीकाबैव नमोडा:	६४.६६	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
कोटि राखतबाडाडि	७.१	कोटिबु कंशामिबव	७४.१६६	कीरब बर विलतले	७३.२६१	कलीबे तडवनाडापि	६६.१२	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
कोकामुके मुरारे व (उ)	६६.२६	कोटिबु कंशामिबव	७४.१६६	कीरबाबो नाम नवरी	११.१६६	कलीबे वुधाकीपुजेमू	६६.१०	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
कोकिला बतमप्यम मोक्त	१२४.१०	कोटिबु कंशामिबव	७४.१६६	कीरबाबो नाम नवरी	११.१६६	कलीबे वुधाकीपुजेमू	६६.१०	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
को गण्डेवरावाम (उ)	२४.२७	कोटिबु कंशामिबव	७४.१६६	कीरबाबो नाम नवरी	११.१६६	कलीबे वुधाकीपुजेमू	६६.१०	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
को गण्डेवरावाम क: (उ)	१०.१६	कोटिबु कंशामिबव	७४.१६६	कीरबाबो नाम नवरी	११.१६६	कलीबे वुधाकीपुजेमू	६६.१०	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
कोटि कवामा मू मंगा	७२.१६६	कोटिबु कंशामिबव	७४.१६६	कीरबाबो नाम नवरी	११.१६६	कलीबे वुधाकीपुजेमू	६६.१०	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
कोटिबन्ना भवेडिगो (उ)	४७.६१	कोटिबु कंशामिबव	७४.१६६	कीरबाबो नाम नवरी	११.१६६	कलीबे वुधाकीपुजेमू	६६.१०	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
कोटि बन्ना बहुलमू	१४.११	कोटिबु कंशामिबव	७४.१६६	कीरबाबो नाम नवरी	११.१६६	कलीबे वुधाकीपुजेमू	६६.१०	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
कोटि बन्नामिनी: पुर्ब-	१७.१०	कोटिबु कंशामिबव	७४.१६६	कीरबाबो नाम नवरी	११.१६६	कलीबे वुधाकीपुजेमू	६६.१०	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
कोटिबीर तवाबानि- (उ)	७१.१६	कोटिबु कंशामिबव	७४.१६६	कीरबाबो नाम नवरी	११.१६६	कलीबे वुधाकीपुजेमू	६६.१०	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
कोटिबीर लो गवा (उ)	६६.६०	कोटिबु कंशामिबव	७४.१६६	कीरबाबो नाम नवरी	११.१६६	कलीबे वुधाकीपुजेमू	६६.१०	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
कोटिबीरवही लखा	७२.१४०	कोटिबु कंशामिबव	७४.१६६	कीरबाबो नाम नवरी	११.१६६	कलीबे वुधाकीपुजेमू	६६.१०	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
कोटिबीरबुधवाह्य (उ)	६६.२०	कोटिबु कंशामिबव	७४.१६६	कीरबाबो नाम नवरी	११.१६६	कलीबे वुधाकीपुजेमू	६६.१०	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
कोटिबीर वु संजुव (उ)	७६.१६	कोटिबु कंशामिबव	७४.१६६	कीरबाबो नाम नवरी	११.१६६	कलीबे वुधाकीपुजेमू	६६.१०	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
कोटि वुल्लु वुल्लु	७१.७०	कोटिबु कंशामिबव	७४.१६६	कीरबाबो नाम नवरी	११.१६६	कलीबे वुधाकीपुजेमू	६६.१०	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७
कोटिरेखा वु लीबान (उ)	७७.६६	कोटिबु कंशामिबव	७४.१६६	कीरबाबो नाम नवरी	११.१६६	कलीबे वुधाकीपुजेमू	६६.१०	लोबाबान वेवरीहु	६६.७७

क्रोशन्तं च स्वतः च	३६.२७	क्षणं हृषाग्नितो भूय (उ)	२१.४	सिप्लोपतिष्ठेदेव	२७.५२	श्रीरोदमयने जाते (उ)	१६.३४	क्षेत्रपालं ततोऽमर्च्य (उ)	७०.३६
क्रोशन्तमोक्षं वतितं- (उ)	७३.११५	कले क्षणेऽयमेवैव फलं	१३.१३५	श्रीरावेहे हरिदिने कर्त्तव्यं (उ)	२४.४६	श्रीरोदवासिनं देव क्षेत्र (उ)	५२.७३	क्षेत्रपालं तथा वामेदक्षे	६०.८०
क्रौञ्चं च नासिकं चैव	३३.११३	क्षतप्रभौ महारण्ये	७५.३७	श्रीपेऽन्वे व्यग्रे पार्प	५५.१०४	श्रीरोदाण्वसंभूतं यन्नि-	१८.१५	क्षेत्रमादौ परीक्षेतगंध-	५६.५४०
क्रौञ्चं रूपेण हि मुनि (उ)	४६.५२	क्षत्ता श्रीरोदराज्यस्य	४८.४४	श्रीरटुस्त्रावसंभूतं मय्ययं	८०.२६६	श्रीरोदाण्वसंभूतं महावक्षी	१७.६३	क्षेत्रं तथेवं सुरसिद्धं जुष्टं (उ)	४८.१६
कपादि केषु द्विपंचाशदात्मः	५३.६६	क्षत्तु परितुतः आतो	२३.६१	श्रीरत्तिलोदनं भुक्त्वा	५६.६८१	श्रीरोदाण्वसंभूते कमले	१७.६४	क्षेत्रं तु केवावस्थेदं पुराणं (उ)	२२.५८
क्षयतो मंदरं शैलं च (उ)	३३.२४	क्षत्रं सेवते कर्म	४३.६७	श्रीरं सुपेयं सकलाजिनाशनं (उ)	१६.१७	श्रीरोदाण्वसंभूते सुरासुर	१२१.३०	क्षेत्रं वाराणसीनाम (उ)	४६.६६
क्षयिष्णुदसमोयोगी	७६.५२	क्षत्रियोऽपि च विद्वत्ति	२४.३१	श्रीरक्षापि त्रियोमनो (उ)	३.७	श्रीरोद्वेकतरं तीर	४.५४	क्षेत्रस्य मृदधूतं वापि (उ)	३८.२५
क्षयितकटक वृक्षाव	३१.८	क्षन्तुमर्हसि देवेशि	७६.१८७	श्रीर सागरदानं ते त्रयोस्तं	१२४.६५	क्षुब्धस्त्रानन चोरेभ्यो	५६.४४	क्षेत्राणामुत्तमं क्षेत्रं	६.२
क्षयितसमर्चस्तनयः (उ)	२१.३१	क्षयाह पूर्वविवसे स्नात्वा	२८.२	श्रीर सिकतांस्तं वद्धं मोदकं	११६.५३	क्षुब्धसंभूतं परिश्रान्ता	२०.४१	क्षेत्राणामुत्तमं तीर्थानां	६.५
क्षयिद् गृहांतरे मूर्धं	७६.५६	क्षयाहस्य तिथिर्वा तु	२८.२७	क्षोरावर्तः कैरवंहोमादशोक्तं	६०.१६६	क्षुत्विपासादिता नित्यं त्रयदां	७०.१६०	क्षेत्रेऽस्मिन्निवर्तन्ति ये (उ)	४८.१७
क्षयिद्रणामस्तत्र	५३.२	क्षयाहस्य तिथेर्विषं वदि	२८.२६	क्षोरावर्तं रमृताक्षं देहोमः	८७.८३	क्षुत्विपासापरो नित्यमन्त	६.८२	क्षेमं करो शक्तिमुक्त	७७.१७
क्षयिन्नवक्षते बुद्धिस्तत्र	४५.४४	क्षये पूर्वा तु कर्त्तव्या	२६.२६	क्षोरावर्तं निशामंत्रं	८५.१३६	क्षुत्विपासाविशेषार्तो	६.४७	क्षेमं सुभिक्षमारोग्यं	५६.४२
क्षयितिलहति तत्प्रभं	७६.५५	क्षये पूर्वा प्रसस्ता	२६.१४	क्षोरावर्तः स्नापयेद्यस्तु	१३.४३	क्षुचाग्निनापि संतप्यः	३६.४०	क्षेमादित्याचं नान्मर्त्यः (उ)	७०.६७
क्षयान्मृदुरधुमाय (उ)	७३.३५	क्षये बाप्यववा बुद्धौ (उ)	२.२५	क्षोराग्निं साधिनं	१६.२६	क्षुधान्तेन संतप्यस्तं	६.५३	क्षेमाद्यं बुद्धिभूतल जन-	५६.२७
क्षं क्रोधे क्रमतोऽन्यस्य	६६.१०६	क्षराक्षरात्मकं विषवं व्याप्य	३३.५४	क्षोराग्निं साधयेद्वेश	१७.६७	क्षुधास्वातस्यन्तमी द्रव्येभ्यः	६१.७४	क्षेमाद्योऽनन्तविष्णेशस-	१०४.१८५
क्षः च सहस्रांते	७१.२०८	क्षः सहस्रबाह्वेतो	७१.२०६	क्षोराव्येस्तु तटे रम्यं	७०.१६८	क्षुरिका यथनं वक्ष्ये	५६.३८०	क्षेमकामलि भद्रा च ह्रीडका	८६.१२०
क्षं बीजं शक्तिरी प्रोक्ता	७१.४	क्षान्त्वा च तपसा	८.१२६	क्षोरेण कदली पर्वतैर्दध्ना	८१.२१	क्षेत्रं करणी ज्ञानं करणं	४७.६६	क्षोद्रावर्तः पाटलापुष्पर-	६०.२०८
क्षं निष्ठतिनिषेष्ट	६३.१०२	क्षारोदयेकतरं यद्वि	३.४६	क्षोरेण नवनीलेन	७५.४१	क्षेत्रं तं विज्ञानीहि	४३.४३	क्षोद्रावर्तं स्वतः रत्नैर्हृवनाद्	६०.१६५
क्षणं स्थानस्थितो भूत्वा	८.६६	क्षारोदधानं भ्रमणं	१५.६	क्षोरेणाद्रकवानेन स्थापये	१७.५३	क्षेत्रतोऽं कर्त्तव्यं	१०४.६१	क्षीं नृनिहं रूपपाणिन्	७१.२००
क्षणं संज्ञास्तद्वर्तानि	५६.१५६	क्षान्तितं वसनं शुष्कं	७६.२३६	क्षीरदोनिस्त्रया वासं (उ)	१६.७४	क्षेमदानेन वाक्यं बुद्ध (उ)	२६.५५	क्षेत्रोपादिशमनं	७१.७१

कृष्णद्विमाचरे द्विपोऽतिहृत् ३०.७७	कृतं यत्समुहकर्म ३६.३७	कृतेऽपि विफलं तस्य ६३.१२२	कृत्वा तस्यां समावाह्य ६८.५७	कृत्वा सैकान्त्रदेवसंस्थामिति ५७.१७
कृष्णार्द्धमाचरेज्जानाद्- १४.३३	कृतं यद्द्विषा काष्ठ (उ) ७.२७	कृते तु सर्वतीर्थानि त्रेतायां (उ) ३८.२०	कृत्वा ताम्रवर्णं पात्रं ११२.२६	कृत्वा स्वर्गमयान् विभ्र ११६.५६
कृष्णार्द्धं स प्रकुर्वीत १४.५६	कृतं यस्मिन् पुराणानि (उ) २८.५३	कृते युगे तु सर्वेषां (उ) ६७.३०	कृत्वा तु वैदिकी ६६.५६	कृत्वा स्वस्ति विधान ६५.२०
कृतकृत्यनिवारमानं (उ) २८.७	कृतं युगं सामवेद्यो १२५.५४	कृते युगे स्वस्वेष्येण कलौ (उ) ६३.१२	कृत्वा तु स्नानपर्यन्त ७६.२७४	कृत्वाङ्गानं पितृणां तु (उ) ४५.६१
कृतकृत्यं निवारमानं (उ) ४६.३७	कृतं धूम्यं यमस्थानं (उ) ३६.५१	कृते सहाये तव सूर्यं सूनो (उ) ६.१८	कृत्वा तेनां गुष्ठमात्रा ७४.२६	कृत्वेदं चिदग्निरित्यग्ने ५१.१२२
कृतकृत्यस्ततो भूत्वा ४६.६३	कृतं चन्द्रबेदेः ५४.११६	कृते ह्यस्मिन् वते विप्र १२४.३२	कृत्वा तैनिहृतासांश्च (उ) ४७.८७	कृत्वा तद्विधिना लोकं सूर्यस्य ११६.५१
कृतक्रियेषु मुनिषु २.१५	कृतं आढ्योऽजय वटे धनेनैव (उ) ४७.३	कृतोपवासो वैकाशी निशीथे- ११६.३२	कृत्वा द्विजान्भोजयित्वा ११६.५०	कृत्वा च नवचं पञ्चादा- (उ) ५६.५१
कृतध्याय न दातव्यं ७४.६०	कृतं संध्यास्तडागे ७६.१६५	कृत्तिकादीनि पिण्ड्यानि ५६.७४५	कृत्वा नामान्तां शनि ८८.१८२	कृत्वा च वांति पुनरति (उ) २५.३३
कृतधनीं च तथा चंडी २५.४१	कृतस्य स्पर्द्धाणि युगे (उ) २२.५	कृत्तिकासु भवो भूमकेतु ५६.१०७	कृत्वा नित्याचनं तत्र १२०.३७	कृत्वा च विधिना विप्रदेवस्य १२०.२७
कृतज्ञं गुणसम्पन्नं गृह- २८.६	कृता कृतास्तद्वलीयच ५१.७२	कृत्तिवासेष्वरं हृत्वा तं (उ) ४६.७	कृत्वा निरीक्षणं ७६.३०८	कृत्वांकार नमस्कारं ११०.११
कृतज्ञेता द्वापरेषु प्रत्यक्षं (उ) ६६.७	कृताञ्जलि पुटो भूत्वा ८.१२१	कृत्तिवासेष्वरो देवो (उ) ४६.१०	कृत्वा पुत्तमिकां सम्पद्यदये ६०.१३६	कृत्वा कटाक्षदर्शी च ८२.८४
कृतनित्यक्रियः शुद्ध- ७३.१७१	कृताञ्जलिपुटो भूत्वा (उ) १८.१५	कृत्कृत्यविचारस्य १०८.३०	कृत्वा पोक्तानि कर्माणि ५१.११	कृत्वा कत्वांमयि १६.२२
कृत पद्मासनो वापि ७६.२६४	कृताञ्जलिः प्रार्थयेच्छ्वः १२४.३४	कृत्वा जलस्य पाप्माय ७८.४६	कृत्वा प्रतिष्ठां विभिवत् (उ) ५४.१२२	कृत्वा कुह कृपासिंधो (उ) ३६.३६
कृतापो विशुध्येतु कि पुनः (उ) ६२.१६	कृतातिप्यक्रियं शान्तं २०.१६	कृत्वा चरणं सज्जतु (उ) १७.५१	कृत्वा प्राणप्रतिष्ठातं ७४.३३	कृत्वा कुह जगन्नाथ भवतोऽहं ५३.५७
कृतं प्रणामः संपृष्टः (उ) ३०.६	कृतातिप्य क्रियस्तेन वेदमासी ३५.३६	कृत्वा नां धर्मकार्यं च तद्- (उ) ५२.२५	कृत्वा भस्मावधेयं तुं (उ) २८.६	कृत्वा कृपयोनिः पर्वण्यो ५६.६०४
कृतं बाहुभुजं वाग्निर्ज्वाल- ८२.५८	कृतातिप्य क्रियो राजा १६.१०	कृत्वाग्निहोत्रं स्वरादीर- ४३.१२६	कृत्वा भस्मावधेयं तुं (उ) २८.६	कृत्वा कीटपतंगाद्याः (उ) ८०.८२
कृतं बुद्धिपु कर्तारः कर्तुं ३१.३६	कृतापराधिनां लोके शक्ताः ३७.३२	कृत्वा च जागरं रात्रौ १७.६५	कृत्वा पोनि कुंडमये ६०.१५१	कृत्वा कीट पतंगाद्याभ्रमति ५१.१३
कृत भेता द्वापरं ४१.४	कृतापोऽनुगृहीतोऽस्मि ६७.४५	कृत्वा च यम स्वर्गं पश्चाद्- १२३.४२	कृत्वा कर्मवृत्तात्तोषाया ६६.२५	कृत्वा रान्नं च नैवेद्यं ७५.८०
कृतं यत्तत्समस्वेषा ६७.११२	कृतापोऽस्मि कृतापो- ११.११२	कृत्वा चाक्षयकाश्चर्मा- ५०.२१४	कृत्वा संध्यादि नियमं ११६.१५	कृत्वा नुजाया पञ्चाहोमनु- ८१.१४१
कृतं यत्र च तत्सर्वं (उ) ८०.७०	कृतिभिः प्रार्थयते राज- ४६.७२	कृत्वा चोत्प्लव सङ्गं (उ) ३५.३१	कृत्वा सुगोमनं धनं (उ) ६०.४१	कृत्वा शिष्य पञ्चव- ५६.३००

कृषि बाणिक्य वार्त्त व	५६.२६६	कृष्ण विमर्शरं हूरं	८५.११४	कृष्णाष्टम्यां चतुर्विंशत्यमासां	५६.७०	केतकीकुसुमाभासा सदा	८२.१८३	केसरेणवङ्गपूजा स्यात्	७४.१३
कृष्ण। कानो बीजवृक्ष	८१.१७	कृष्णं लब्ध्वा महापर्विष्णुवां(उ)	६०.२०	कृष्णाष्टम्यां तु माघव	११७.६०	केतकी कनसंछन्तो नामा-(उ)	५४.१०४	केसरेणवष्टपस्य	७३.१७
कृष्ण चक्षोऽति कृष्णा	६०.५५	कृष्णं दामं सुमहां व (उ)	६१.२५	कृष्णाष्टम्यां मार्गशीर्ष-	११७.८२	केतुः पंचवर्षी बंड उत्तरा	५६.२३१	केसवं केसिहंतारं वेच वैवं	१२०.४६
कृष्णं व वासुदेवं	८०.७२	कृष्णकर्म परं शास्त्रं (उ)	५४.५६	कृष्णाष्टम्यां सहस्रं तु (उ)	४०.१२	केसारास्य व माहात्म्यं	१०४.१६४	केसोवं तु सलक्ष्मीकं	११२.१६
कृष्ण विता श्रेय विता	८२.२०६	कृष्णचर्मा विमलया	६६.६५	कृष्णासकता कृष्ण भवता	८२.१५७	केसाराक्यां च धर्मोत्ता	१०४.८६	केसवाद्यां मातृकांतु	६६.८६
कृष्ण विता रासविता	८२.१६७	कृष्णसर्वव्यापकवाच	६१.१७२	कृष्णोति इत्यक्षरं प्रोक्तः	८१.८६	केसारेतो लक्ष्मीर्षं ततो	१०४.१३८	केसवाद्यां रावितभेवं	१०४.१०१
कृष्ण जम्भाष्टमी वैवं	११७.२७	कृष्णः सीटिः स्वकारेण	५६.१६३	कृष्णोत्तमादि ब्रह्माक्षरवध्य(उ)	४७.१२	केसारेण्यः कृषिकः पूते	५५.१६६	केसाम् प्रक्षिप्य वी तम (उ)	६५.५६
कृष्णवागी श्रेयवागी	८२.१६०	कृष्ण स्तुता कृष्णवृत्ता	८२.१५७	कृष्णोऽनवीत क्षेत्रजस्य (उ)	४६.३५	केसारेण्यं पानेन बाजिमेष-	१२३.७६	केसादिपमप्यवन्ताश्च	१५.१६३
कृष्णवृष्टिः कृष्णगोपी	८२.१५६	कृष्णांगगोमांशवेद्यासीता	८२.१६६	कृष्णो वदो महाघोरो	७१.८	केन कर्म प्रभावेण ममेवं (उ)	१०.६६	केसाध्वजेन चेत्येव गठोऽयः	६४.१७
कृष्ण पक्षे चतुर्विंशति	१३.५२	कृष्णांजलि व सुभगे (उ)	५५.१०६	कृष्णो वा नून प्रकृतिः (उ)	५६.३५	केन चैव प्रकाशेण तुष्ट-(उ)	५३.२	केसाध्वजोऽपि मुनयवयं	४७.८०
कृष्णवक्षो विषट्पञ्चमि	५६.१३७	कृष्णाभिर्न चरे वैमि	४६.५०	कृष्णो वा नून प्रकृतिः (उ)	५६.३५	केन त्वमभिपूजोऽपि (उ)	३.६५	केसाध्वजो यथा प्राह	४६.३५
कृष्णवक्षो परमजन्माश्चर्य	५६.४०५	कृष्णाभिर्न चतुर्विंशति (उ)	४२.६	कृष्णो वा नून प्रकृतिः (उ)	५६.३५	केन विष्णुः प्रसन्नः	१.३२	केसाध्वजो ममस्तुभवं	४.५६
कृष्णं प्रतद्वर्गं द्याम्	८०.१३४	कृष्णाभिर्न चातिरक्षाचक्राद्यै	५८.२६	कृष्णो वा नून प्रकृतिः (उ)	५६.३५	केसाध्वमभिमा वैवि कर्म (उ)	२५.५२	केसरेणु चतुर्विंशति	८१.८३
कृष्णं प्रलोचनसरी	८२.१६४	कृष्णाष्टि मुटि युता	८२.२०७	कृष्णो वा नून प्रकृतिः (उ)	५६.३५	केसोऽप्येन केसवं सवं-(उ)	५३.५	केसरेणु स्वराज्यस्येव	८६.१६
कृष्ण दुष्टिः कृष्णसादा-	८२.१५८	कृष्णा पञ्चवक्षो माये	५६.१४८	कृष्णो वा नून प्रकृतिः (उ)	५६.३५	केसाध्वमभिमा वैवि कर्म (उ)	२५.५२	केसरेणु स्वराज्यस्येव	८६.१६
कृष्ण भवित प्रवे रादि	८३.५७	कृष्णाभिर्न विष्णु	८२.२०३	कृष्णो वा नून प्रकृतिः (उ)	५६.३५	केसाध्वमभिमा वैवि कर्म (उ)	२५.५२	केसरेणु स्वराज्यस्येव	८६.१६
कृष्णं व चतुर्वं व कर्म	८३.६	कृष्णाभिर्न विष्णु	८२.२०३	कृष्णो वा नून प्रकृतिः (उ)	५६.३५	केसाध्वमभिमा वैवि कर्म (उ)	२५.५२	केसरेणु स्वराज्यस्येव	८६.१६
कृष्णभावाभिपूजानां (उ)	८०.८३	कृष्णाभिर्न विष्णु	८२.२०३	कृष्णो वा नून प्रकृतिः (उ)	५६.३५	केसाध्वमभिमा वैवि कर्म (उ)	२५.५२	केसरेणु स्वराज्यस्येव	८६.१६
कृष्ण माहात्म्यं दुस्तो	१०१.११	कृष्णाभिर्न विष्णु	८२.२०३	कृष्णो वा नून प्रकृतिः (उ)	५६.३५	केसाध्वमभिमा वैवि कर्म (उ)	२५.५२	केसरेणु स्वराज्यस्येव	८६.१६
कृष्णमुष्णवर्गं द्विवेदवर्ग	७५.६६	कृष्णाभिर्न विष्णु	८२.२०३	कृष्णो वा नून प्रकृतिः (उ)	५६.३५	केसाध्वमभिमा वैवि कर्म (उ)	२५.५२	केसरेणु स्वराज्यस्येव	८६.१६

गन्ध पुष्पाक्षतादीनि	७६.२७२	गन्धाक्षैक्य चारैश्च	१२२.७०	गवा तीर्थं परं ज्ञात्वा (उ)	४४.१४	गहतो घृष्टकाकानां	८६.६६	गवां नीराजन् कुयान्-	१२१.४३
गन्ध पुष्पाक्षतैर्वै	१६.२०	गन्धाक्षैक्यचारैस्तु विप्रात्-	१२३.७४	गवावाक्पि दवेति (उ)	६२.५४	गरेण सहितं पुर्वं	८.११	गवायं बाह्याणां वा (उ)	३३.६३
गन्ध पुष्पाक्षिकं सर्वं	७४.१३३	गन्धाक्षैक्यचारैस्तु बाह्याण (उ)	६६.२५	गवामगतपुत्राश्च (उ)	२३.३५	गतं सपदितां नमो	५५.३६५	गवां गतसहस्रैर्म्यो दद्या (उ)	६३.१२१
गन्ध पुष्पाक्षिकैरीश	६७.५३	गन्धाक्षैर्मन्त्रं कृत्वा	२७.३२	गवां षट्त्वा तु सुभगे (उ)	४५.३३	गर्भवासे महाकुलमनु भूतं (उ)	५३.४२	गव्येन सपिपा मन्त्रो	६१.१८८
गन्ध पुष्पाक्षिभिः	२१.२०	गन्धाक्षैः सग्यगम्यैर्वा	१२३.४४	गवां ज्ञान्वाप्येतिपत्रात् (उ)	४५.३५	गर्भमन्त्रारणे राजन् वेदः (उ)	३३.५	गह्वरे सर्वसंकीर्णं	१२.७७
गन्ध पुष्पाक्षिभिर्वैः (उ)	५५.६२	गन्धाक्षैः सोमवमेधस्य	११८.२८	गवां विधिवद्भर्तः (उ)	८२.८	गर्भं संस्रवणे याते	१४.७३	गान्धाणि गोमयिपयंति (उ)	५७.३६
गन्धपुष्पाक्षिभिर्वैश्च (उ)	४१.५५	गन्धाक्षैस्तत्परो मन्त्राया वधि	१२१.२२	गवायामन्नं आहं (उ)	४४.५२	गर्भानि नानुह्ये यमि-	३२.१८	गान्धियो महेतस्तु	७६.१२२
गन्धपुष्पाक्षिभिः सम्यक्-	११२.२७	गन्धाक्षर मिध कयो कथा-	१०४.२०३	गवायां धर्मवृद्धे च स्रवति (उ)	४४.५४	गर्भाधानादि संस्काराः	२५.३	गानेन जीविका यस्य	१२.६
गन्धपुष्पाक्षिभिः सम्यक्-	११४.२१	गन्धाक्षरं वनगव्यैश्च	५१.८३	गवायां पिबदातेन (उ)	४४.२४	गर्भाष्टमेऽष्टमे वावहे	२५.११	गायं सकृत्स्रवात् (उ)	७७.३१
गन्ध पुष्पाक्षितया	१२१.४१	गन्धैरामिष्य सुवसेतैरक्षतैः	११५.५२	गवायां मंगला नाम कृत (उ)	४४.६०	गर्भिणीनां विधोपेत्य	८३.६१	गांधारवश्च निवावश्च	५०.५०
गन्ध पुष्पाक्षुकाक्षैस्तु नारी	११२.१७	गन्धैर्भूतैस्तथा दीपनैर्वै (उ)	७३.१२	गवा विमुच्य मुचिरं (उ)	३६.४६	गर्भं वा वात्स्यभावे	७.६२	गांधारस्वाधिपत्येन	५०.५३
गन्ध पुष्पैः सम्यगर्थ	८०.२००	गन्धैश्च वन पुष्पैश्च	२८.५५	गवा शिरसि य पिबंतामीपत्र	४६.४८	गर्भं का वात्स्यभावे	२५.१२	गां सुवर्णं वरां शय्यां वस्य (उ)	७३.१५१
गन्ध पुष्पैश्चाम्यर्थ	११५.०३	गन्धैश्च विधिवैः पुष्पैर्भूतै-	११४.३७	गवा शिरसि य पिबं (उ)	४६.४७	गर्भं माहुरेन्निर्यं कले	२५.२३	गायकाः काव्यकलातो	२८.१७
गन्ध मादन्वासाय नर (उ)	३२.३१	गन्धं चैव सावर्ज्येनार्थ	१०१.६	गवा शिरे नगाद्याश्च (उ)	४६.१७	गमस्तरागभूलीभिः	८०.४१	गायकां प्रसमायात यमि-(उ)	७३.६४
गन्धर्वक्या मृपकर्मपुष्टा-(उ)	३४.२४	गमनागमने नित्य करोमि	१७.१४०	गवा आहं त्वया देवो (उ)	४७.१४	गमनाहुष्ये चैव	७४.७	गायके मधुरं गीतं	७६.११६
गन्धर्वान्तरां मध्ये (उ)	६३.१३६	गमिष्यामि मुनोः पार्थ	१२५.४८	गवा सुदस्य तु शिरो (उ)	४६.५१	गमनातः प्रसन्नत्वाद्वा	७१.३४	गायत्रिच्छं दसां मातर्गह्व-	२७.४४
गन्धर्वी यक्ष ईश्वराश्च (उ)	४७.३३	गवाकृपे विष्णवाभावा-(उ)	४७.३४	गवसातन जय मुच्य (उ)	६१.११	गमे च काम पार्थ-	७०.२३	गायत्रीछन्दसां माता माता	६.६३
गन्धर्वी सुरतज्ञा च	८२.१७३	गवा कोटि गुणं मुच्य (उ)	७०.५२	गवसेति वर्ष शोण्य प्रसज्य	८१.१४	गमे पार्थवृद्धे वृद्धे	७१.१६	गायत्री काह्वरी चोमे	६.६२
गन्धर्वीर्गीयमानश्च	३६.२५	गवा गवाशिरस्यैव (उ)	४७.४०	गवसेति पदस्याने चूडामन-	८१.१५	गवां कोटि सहस्राणि वस्या	२१.२७	गायत्री नैपुण्यसंज्ञिवा	८६.६३
गन्धर्वीर्ज्यगन्धुन	७६.३४६	गवा तीर्थं तु विप्रवातं (उ)	४४.३	गवसोऽन्यास्तथा विष्णो-(उ)	६७.२१	गवां लीरेण सर्व्वं द्वैर्वा	१२४.६३	गायत्री देवता चार्य	८२.१३
गन्धाक्षैः कपनीरश्च	११६.९१								

गायत्रीं च विबुद्धात्मा	३०.८५	गिरी रैवतके देवि संति (उ)	७०.८६	गुण प्रवृत्तिर्भूतानां प्रवृत्तिः	४६.५	गुरुपतिं च संतर्प्य	६६.७५	गुरोराराधनं प्रोक्तं	६६.१३५
गायत्र्यप्रस्थं निर्हृतो	६६.१५	गीत नृवरत्नं श्वेतपुष्पः	८०.२६१	गुणतस्तं ज्येष्ठं तद्गुणं	६१.११३	गुरुभक्तः शिवध्यानी	३.५७	गुरोर्निष्कृतिदामोऽयं	४६.७१
गायत्र्या च सरस्वत्या (उ)	७६.१६	गीतावादिन कुमलाः	४१.६०	गुणवान् रूपसंपन्नो (उ)	६३.१६१	गुरुभिः पूरयेत्पद्मास्तव-	५६.५८४	गुरोर्निष्कृतिदानाय माम-	४६.६६
गायत्र्याराधना सक्तः संध्या	६६.४६	गीत वादिन निर्धोषः (उ)	६३.१३७	गुणवेदाक्षरैः शेषाण्यंगानि	८८.७५	गुरुं यस्तु समाराध्य	४३.१०७	गुरो तुष्टे ददातोऽप्यं	७६.१०६
गायत्र्येष्टार्जुन स्योमता	७६.६०	गीत वाद्य रतो निर्यं	३६.४	गुणहीनोऽपि गुणवान्मूर्खो	११.१४६	गुरुं समर्प्य वस्त्राद्यैः	१२२.८२	गुरुं वजा कृतायेन	६.१०८
गात्रेणा समाख्याता	७०.१७७	गीतासार कलोलकीर्ति	१०८.२०	गुणाणि चन्द्राः सनगादिर-	५४.१०४	गुरुवारे मुकुटहारैः शुक्रवारे	६०.६०	गुरुं वज्रा मनुष्याणां	६.८३
गायन्ति देवा सततं (उ)	६३.३७	गीते सहस्र गुणितं वाद्ये (उ)	४८.७८	गुणात्म शक्ति भवताय	६१.२१	गुरुमोक्षद्वयः प्रोक्ता	६.६०	गुहाप्रजावापा गायमेक-	११३.३३
गायन्त्यामानि तस्मै	६.११४	गीतैर्वशिष्ठेन नृवरश्च	१८.८	गुण्डिचामंडपं वातं (उ)	६१.४२	गुरुने कथिनं भद्रे (उ)	८०.४	गुहामध्यगतायास्तुको मे (उ)	२७.१४२
गायन्त्याश्च विभुं तंशं (उ)	८१.४८	गीतैर्गणपंचकं पद्मातानि	७६.२६३	गुण्डिचामानमये (उ)	६१.४३	गुरुने दक्षिणां दत्त्वा	६६.११४	गुहं वात महाप्राज्ञः	७८.१६
गायत्री गालिनी चैव मुख्ये	६७.२१	गीताद्यं च भुवर्लोकं	६८.६	गुण्डिरूपा गुण विधा	७७.८३	गुरुने धेनु संहितां प्रत्यर्प्य-	१२१.८४	गुह्य गुप्तोऽसुगुप्तोऽनु-	६१.७५
गायत्र्यमयः परंनिबिडैरुच	६१.१३६	गीतमानवच गायत्रेः सिद्धि (उ)	५६.१०	गुण सोमेश्वरं दृष्ट्वा न (उ)	७०.८०	गुरोरो बह्व्यः प्रोक्ता	६.६०	गुह्याति गुह्यमोऽप्यं च	६७.१०२
गायत्र्येण यथोपतेन परकलं (उ)	५५.५७	गुणतं च सुनिष्कृतं (उ)	६१.५७	गुणतायां प्रतिमायां तु (उ)	५२.६०	गुरुं शशांकपुत्रो च	५५.३३२	गुह्य विग्रह गङ्गेण	८.६१
गायत्र्येण नाम विप्रेन्द्रो	२३.१६	गुणकार्पासलवणारिपु	५६.७०५	गुरुतः सन्नि बह्व्यः	६.८५	गुरुशत्रिनीशच शालेशो	५६.३६२	गुह्यदातोऽहिहोऽष्टो	५३.५६
गायन्ति स्माधु पूजार्हं	६०.२०	गुणधेन्वाद्यो देवा (उ)	४२.२६	गुरुजन्मादिपर्वणि	८६.३	गुरुश्रुते दत्त्वा तीर्थं (उ)	५१.४८	गुह्यद्वि परम गह्य	३५.३५
गायत्र्येणोऽप्रबोधेदेव- (उ)	५८.४७	गुणधेन्वादिदेवूनां विधानं (उ)	४२.३	गुरुणा सिंग पूर्जव	७६.३००	गुरुश्रुतगुणा विधा	५०.२३५	गुह्यनं परम गह्य वृत्तं	१६.८
गावो ममाद्यतः सन्तुगावो	१२२.३८	गुणधेनूः कर्णवेष्टैर्भोदकै-	११५.१६	गुरु तु कृप हुक्कृत्य	६.३२	गुरुस्तु कीदृशः प्रोक्ता	६.८४	गुह्यनः परम गह्य	१.७
गिरिकर्णं भवेः पुण्यैर्ब्राह्मण-	८७.८४	गुणधेनं पावतं च हविष्यं	५१.८८	गुरुदृष्टे तु दीर्घावुः	५५.८१	गुरुस्तोत्रं ज्येष्ठवापि	८६.४	गुह्यन्त्यामानि संप्रेम-	२.६
गिरिकर्णं वाति निर्यं (उ)	८०.६७	गुरुधीतिल भूर्वाग्निस्त्रिपु	६०.१३०	गुह्यार प्रसक्तस्य जतोः (उ)	२७.१२४	गुरुस्वारः सविज्ञेयः	५०.२०२	गुह्योपाधिकं कर्म किञ्चिन्नापि	३२.२८
गिरिध्वजाचारमुत्तु (उ)	७३.१११	गुह्यमूलो न तुतः	५४.३५	गुह्यान् स्तुति कथा-	६४.७०	गुरोरनुकृति कुर्वन्-	५०.८२	गुह्योपाधायं रूपं कृतं (उ)	१४.३८
गिरिध्वनानि सरितः (उ)	२६.२३	गुह्यतस्त्रिभिधा सापि	६३.६७	गुह्यनुपासते ये तु	५४.१६	गुरोरुपमां साधूनां निधौ	८२.२२	गुह्यद्वारे यद्विद्याद्यनो मे	१२२.४७

स्र	साङ्गिकः कोऽभवद्ब्रह्म	४६.३६	गंगा च यमुना चैव (उ)	६३.१६७	गंगादीनां पूजनं च स्वापनं (उ)	४३.३	गंगा मे सर्वतो (उ)	४३.८३	
स्रक्षरं प्राणि जैवस्य	५४.७४	साङ्गिकं जनकं प्राह	४६.२४	गंगा च यमुना चैव (उ)	५१.१६	गंगाद्वारं स्पर्शो वै दूर (उ)	६६.४६	गंगायमुनेमामाद्य यस्तु (उ)	६३.१३५
स्रक्षेन्दुराम विहितं मानं	५४.५३	साङ्गिकोऽपि नुतं कृत्वा	४७.७८	गंगा जलकमेनापि यः	६.६६	गंगाद्वारादुत्तरि च दशधो (उ)	६८.१८	गंगा यमुनयोर्वैव संगमो (उ)	६३.६६
स्रक्षप्रक्षे बलानेगे	५५.३६	साङ्गिकोऽपि पुनर्दृष्ट्वा	४६.६६	गंगा तारयते पुंसां (उ)	३६.२४	गंगाद्वारे कुशावर्ते बिल्बके (उ)	४०.३६	गंगा यमुनयोर्षोणोदधिकः	६.५१
स्रक्षस्य यद्वयैदृशम्-	५५.१५४	स्रातो जने महाराज तोयं	१२.८६	गंगा तीरसमुद्रभूतां (उ)	४३.१२६	गंगाद्वारे कुशावर्ते स्नाने(उ)	४०.२८	गंगायाः कीर्तनेनैव शुभां (उ)	३६.२६
स्रक्षोशो रोचनीयैते	८७.१३	स्रादिताढं पुनः सादेन-	२७.७६	गंगातीरं समुद्रभूतमृदा (उ)	४.१.२६	गंगाद्वारे च कुन्दाध्रे (उ)	६१.३६	गंगायाः परमं नाम	६.६१
स्रक्षतुष्का समुद्राष्ट-	५४.७२	स्राधिरं तु वनदंवि सप्तमं (उ)	७६.१३	गंगातीरे कृतं पापं (उ)	३६.३५	गंगाद्वारेति यत्स्थानं नोयं (उ)	६६.२	गंगायाः प्रनिमाः कृत्वा (उ)	४३.४७
स्रक्षसेटवरी द्वी	७१.६०	स्रादिरस्य कश्चिदथ	५०.२११	गंगातीरे तु पुष्पो नारी (उ)	४३.४३	गंगाद्वारे पुराणं तु (उ)	६६.५३	गंगाया महिमा ब्रह्मन्वक्तुं	६.२४
स्रक्षमृत्कामदः कांतः	७७.१११	स्राष्टुदमेनेत्ये तु वक्त्रे	५५.२६	गंगातीरे सु संप्राप्ता इन्दोः(उ)	४०.२०	गंगाद्वारे प्रयागे च (उ)	४०.२७	गंगाया च महाभामे (उ)	६०.२८
स्रक्षिगने सुनिने चैव (उ)	३२.३८	स्रातोचलुष्टव प्रस्यसंज्ञा	७५.१५	गंगातीरे निवासस्य (उ)	३८.४४	गंगा पश्यति यः स्तोति (उ)	३८.६२	गंगाया तु मृशेमर्यः (उ)	४३.१०२
स्रक्षनीशो वास्वनीयुक्तो	६६.११८	म		गंगातीरे माघमासे यः (उ)	४३.१३	गंगापुष्पनदी ज्ञेयायतो	६.७	गंगाया भास्कर क्षेत्रे (उ)	६२.४६
स्रक्षकाः स्युरनुविशा	५४.६३	मगनं ज्वलनः साक्षी	७४.१७७	गंगातीरे वसेन्निर्यं (उ)	३८.३६	गंगापुलिनजां धूलिमास्ती (उ)	४३.१२७	गंगायां मरणात्प्राणावधोः (उ)	४३.६६
स्रक्षद्वयं सादयेतिद्वयं	७१.२०२	मगनस्य दिशां चैव	४२.२४	गंगादि तीर्थं माहात्म्यं	६६.८	गंगा प्रयाग काशीनां	६३.२६	गंगायां मरणेनेह नाथ (उ)	४३.१०१
स्रक्षितं हस्तमानं तु	११.८८	मगनालंबं माणिमव पन्ध	११३.७७	गंगातीर्षाविवेधानां शतानि	११.१३४	गंगा प्राप्य सरिच्छेच्छं (उ)	६२.५०	गंगायां यदि लभ्येत (उ)	४०.२४
स्रक्षिगस्य सतः प्रोक्ता कथा	६८.११	गंगा गंगेति चाकुपय (उ)	३६.१८	गंगातोयं नरः स्पृष्ट्वा (उ)	३६.२७	गंगा विन्दुवमिषितस्तु	६.४४	गंगायां लिग पूजायाः (उ)	४१.१५
स्रक्षीजं कामबीजं	७१.२०५	गंगा गंगेति यन्मात्र	६१.४८	गंगातोयामिषितं तु (उ)	३८.३३	गंगाभक्तिस्तारयते (उ)	३८.४६	गंगायां स्नानमात्रेण (उ)	६३.१६
स्रक्षरा कादिके क्षेत्रे	५५.२५४	गंगा गंगेति यो	६.१२	गंगातोये तुष्यसास्य (उ)	४३.११०	गंगाभः कर्णादिगणसंवाधोः (उ)	३८.२२	गंगाविक्रयणाद्वि (उ)	४३.१२५
स्रक्षुर्वैरायुर्दंताः स्युस्तद्व-	५५.१३०	गंगा यत्वा वैः शरीरं (उ)	४३.१०४	गंगातोये तु यस्यास्थि (उ)	४३.१११	गंगामनुमती चैव मुन्दरी	८८.१५	गंगां संप्राप्य यो देवि (उ)	६२.४८
स्रक्षोवयो हरिः यथाव्यः	५६.५६०	गंगा च तुलसी चैव	६.२१	गंगादितीर्थेषु वसति (उ)	६२.१६	गंगाभन्दाकिनी पुष्पा (उ)	६५.८	गंगां स्मरिनां श्रेष्ठां	५८.२८
स्रक्षुदवाविषट्पदाः	५४.१०५	गंगा च ब्रह्मलनये नैव (उ)	५६.२५	गंगाविभिः योऽवतिष्ठ पचारेः	११६.३३	गंगा माहात्म्यं भाषितं (उ)	४३.८	गंगा सीमां न संघति (उ)	४३.१२१

संगा स्नानार्थं तस्य	१३.१०६	गजच्छाया तथा मेधा	५९.१५३	गणेशप्रतिमां प्रतिपत्तेन	६६.५६	गतमिदंश्च देवाश्च	४०.१४	गते बली ब्रह्मलोकं (उ)	८९.२
संगा स्नानेन भवता तु (उ)	३६.४०	गजनामेन महता सर्वाङ्-	१३.१११	गणेशावभताः क्षीराश्च (उ)	८२.४७	गत वापाङ्गः श्वाय वमः	१९.१११	गते शोभ्यं तथा योग्यं	५४.८६
संगास्नानेन विधिवन्मुच्यते (उ)	३६.३८	गजसिंहावि भूतानि	३९.४१	गणेशं च कुमारेशं (उ)	७०.१८	गतस्वातराम्यस्तं	५४.६७	गतेषु रोल्लसेज्वेव विगं	४६.५२
संगास्नातो मरः कामा (उ)	४०.१६	गजस्य तं शब्दं	७४.१८६	गणेशं चोर्ध्ववालायं	६९.७६	गतं ब्रह्माणमायेंतु ययो (उ)	३८	गतो बहुरवरीनृराजा	५९.६५६
संगे च यमुने नैव	२७.३३	गजायेऽयं तसंश्रितिर्भाषि	५९.३८७	गणेशं बटुकं चापि	८६.६३	गतस्त्वबुधवेतामे संतापो	३७.६५	गतो नृपो रिपुहृति	५९.६५६
संगे च यमुने नैव गोदावरी	६९.२७	गजाश्वा ह्यवाक्या	८८.२५५	गणेशं मातृकाः केटीस्लोक	१२३.३०	गतस्वराज्ञोऽरितेना	५६.६५८	गतो राजा रिपुहृति कुमार	५९.६६५
संगोक्तं तत्त्वकार	५२.२६	गजाश्च यस्यायुत कोटि-	१०.६	गणेशं विदिशास्वर्च-	८६.३३	गतस्वाष्ट्रे वैरिचमूर्ध्वं	५६.६५७	गतो राजा रिपुहृति पिनाकी	५९.६६५
गच्छ काशीमीतो भ्राता (उ)	२६.३६	गजाश्चङ्गीपि पंचास्यताड्यार्-	८६.३६	गणेशं सन्निधौ विधन	७५.२२	गतागतविहीनानि (उ)	८०.५२	गतो श्रीर्ध्वं बलीतिस्त्वस्त-	२०.१८
गच्छ गच्छ परं स्थानं	६७.११८	गजाश्चरयवानाङ्गयो (उ)	५६.१२	गणेशाय प्रदद्यात् च ह्यर्घ्य-	११३.१२	गताया अपि ते तत्र (उ)	३०.५३	गत्वा कृष्णार्घ्यं कुर्यात्-	१४.३५
गच्छतः शब्दस्याप्य ततो (उ)	५५.१०२	गजास्त्यल बोधरको	६८.७२	गणेशाराधनपथो दानहोम	११३.८८	गतायामद्य सर्वेषां (उ)	५४.२२	गत्वा तत्र महादेवो बाह्मणं (उ)	२६.७
गच्छतस्तिष्ठतो चापि (उ)	५७.१६	गजेन्द्र मोक्षलुब्धान-	६६.१४	गणेशोदेवता बीजं	६८.५	गतिर्धर्मस्याति सूक्ष्मां (उ)	३६.३६	गत्वा नत्वा मतंगेश- (उ)	५५.१०१
गच्छतपधोऽप्यसर्वैव	४२.८०	गजोयोऽयमपथो ब्रह्मन्-	४६.७८	गणेश्वरः कालिकया	६६.१३७	गतिर्धर्म प्रमाणं वा	४३.२३	गत्वा नदी ततः	७४.१५१
गच्छत्यं मृतेः पार्श्वं (उ)	३०.४	गङ्गुमीमांश्य सत्त्विकां	८३.६२	गणो गणाधिपश्चैव	११३.६२	गतिरज्ञा मनुगच्छामि (उ)	२७.१२६	गत्वा यज्ञं मुनीन्द्रस्य कुर्यात्-	७५.६
गच्छत्यंतं परलोकं च मरं	३७.४४	गणेशैरसंख्यया नैकजाङ्ग्यो	५६.५१०	गणपिड कृत्यानां (उ)	५५.११४	गतिस्तीक्ष्णान्तराला-	५९.४६	गम्भा यन्निनवान्भूमि	११.१६०
गच्छन्तिभीता धमुरा (उ)	५५.६३	गणानां च तथा देव्या	१०३.६	गच्छान्जितस्तु (उ)	६६.१५	गतेऽपि भूमिनायेवेवेहं (उ)	३५.३	गवाकृपाणिक्वेकानि	७२.२२१
गच्छन्ति विष्णुं सादृश्यं (उ)	४६.५७	गणाश्चाप्सरसां सर्वं (उ)	६३.११	गच्छांतं कर्तरी	५६.४३७	गतेऽप्येतेऽदे तालोऽपि	८५.१२८	गदालोलमिति स्वातं (उ)	४७.१०
गच्छन्देष्टान्तरं वस्तु (उ)	६२.२७	गणिते परिकर्मादि	५४.३	गङ्गुवमानपाने तु (उ)	३८.५८	गते बहुतिथे काले	७.४४	गन्तुकामो मुगन्मयो (उ)	६.२८
गच्छामः सहिताः सर्वे (उ)	३५.७	गणेशहृन्मन्त्र योगिनी-	८६.१०	गङ्गुवमानेतो मकरा (उ)	३८.३०	गते बहुतिथे काले	३५.७२	गन्तुं नृपतिनामुक्तोऽप्यगमं	७६.१८
गजकर्मा बिलं यतस्त्रिधं	५९.१८१	गणेशजन्म संभवः	१०१.१३	गन्धले पांसवो	१२.५०	गते मातङ्ग्ये देवि बली (उ)	२७.५८	गन्धः पुष्पकमवः प्रयाति	१३.६८
गजोष्टकृतिर्भ्यका	५४.३२	गणेशार्चयस्वरयोविनायाम्	१०४.१६८	गन्धमातराम्यस्तं	५४.६६	गते यथाकिंच काले	८.२	गन्धं नृपराजतच्छम-	५९.७०७

गृह प्रवेश वंशाहप्रतिष्ठा-	५६.१२६	गृहीत्वांजातेनातेभ्यं (उ)	४५.२३	गोचारस्य प्रलोप च (उ)	२३.७१	गोतमा प्रेरकः साक्षी	८२.५३	गो प्रवेशवरमागत्य हृत्वा-(उ)	५०.४४
गृह प्राच्यदिगो द्वो द्वो	५५.८६	गृहीत्वा तिलकं कुप्य-	८४.४७	गोजस्य कर्कशुमेन	५.५६	गोवान् गोवीर्य	८०.६४	गो ब्राह्मण गृहं दत्त्वा	१४.२६
गृह युग्मं शिवा स्वाहा	८५.७७	गृहीत्वा निर्मलं लङ्गं (उ)	३३.५७	गोतदानमहं मन्ये (उ)	१२.३०	गोपानुपति संघावां	५६.२५४	गो भूनि तहिरण्याष्टैरंस्त्रा-	११८.४
गृहस्य द्विजमुष्येभ्यः संक्षं	११३.४	गृहीत्वा वंशपात्रे तु पृथा	११५.१०	गोत्रोत्सादो भवेत्स्य (उ)	५५.१२४	गोपाल गोपीः जगन्मूय-(उ)	८०.११३	गोमन्त्रो वृत्ति समाख्याय	४३.५८
गृहस्य चार्यावा ह्रीन् (उ)	३५.१७	गृहीत्वा वास्तुकं विलं (उ)	३०.२५	गोदाननिरता ये च	५.७५	गोपाल पूजा नैलोपयमोहन	१०८.६	गोमती जान्मवीररथी	८३.१६४
गृहस्य योगिनो वमर्गः	१०४.८३	गृहे तेषां समुत्पन्नो वंश (उ)	५३.४७	गोदानेन नरो यापि	३१.२१	गोपालमण्डली यद्यः	८२.५७	गोमती वामनं कुंभो	१०४.१०६
गृहस्यस्य सदाचारं	२७.१	गृहे बापि ह्योलेखं (उ)	१०.६	गोदावरी भीमरथी	६.३०	गोगालो नगराकाशी (उ)	२१.३५	गोमत्यां द्वारकायां च	१०४.२१०
गृहस्याभिमुखी द्वारे	७४.३०	गृहकस्य तु सर्ववाग्-	५१.६	गोदावरी भीमरथी (उ)	६०.२६	गोपिका कुपसंजीवी	८२.७४	गोमयं द्विविधं तत्र	७५.६०
गृहस्थाः स्नातकाश्चैव-(उ)	६०.४५	गृहेति गेयं विदुः प्राजा	५०.५८	गोदावर्या पञ्चवटयाः (उ)	७२.३३	गोपिकापीत चरितो गोपी	८२.७१	गोमये गोपलिधाय कृत्वा	११४.३६
गृहस्थोद्यानप्रस्थो वा	२२.२७	गैरिका चित्रितचतुर्नवमेघवपुः	८२.५६	गोदुग्धानययामाक्ष्ये देवो	४१.८२	गोपिकानन्दनः कृष्णो	८२.४०	गोमुखं लोहपट्टावयम-	१०४.१५०
गृहाक्षो वंशधरो गोमर्षो	५६.६०५	गोकरीपाकं जैर्वापि	७६.२६२	गोदुग्धाश्च तिलामाया	७५.७	गोपिकामण्डली मुक्ता	८२.१४१	गोमेधमज्जं पुण्यं	१७.४१
गृहाणवेष्टं तांस्तुलमित्-	७६.१७७	गोकलं च शिवसेधं (उ)	८२.११	गोघ्नस्य केचित्तिच्छन्ति	१४.३८	गोपिकामाजित मुक्तो	८२.७२	गोवाने गोवधः प्रोक्तो (उ)	६२.३१
गृहाणाचमनीयं त्वं (उ)	५७.३१	गोकलस्य च माहारम्यं	१०३.१२	गोघ्नश्टापादिराश्वेष्टा-	५५.१६४	गोपिका ह्रवयाक्षी	८२.७३	गोबुधकर्क कन्याश्च-	५६.६०१
गृहाणि गणयेद्वैवं तेषां	५६.५८३	गोकलस्य च शिव तत्र (उ)	७६.४५	गोपरात्रि चिकित्सा च	६६.१६	गोपी ब्रह्ममणिर्गोपीः	८२.१६६	गोलोक वर्णनं सर्वं (उ)	५६.२१
गृहाणेत्येवं पराचक्ष्वेधं	७५.४६	गोमुने गमनगत्वाद्	१०१.१६	गोनाचार्यिद्रुत्ताश्च-	५३.१४	गोपीभिः सुप्रियाभिश्च	८३.३६	गोलोकवातिनी सा तु (उ)	८३.११
गृहाणीतां गृह्यात्	५६.५६४	गोमीरं गोमृतं नैव दधि	१२१.३५	गोपकाया वल्लहारी	८२.६६	गोपीः श्रिय सर्वार्थैर्धृती-(उ)	८१.१३	गोलोकेऽग्निमग्नेमान् (उ)	८१.२६
गृहीत कामिनी कपो नित्यं	८२.१२१	गोमृतं प्रक्षिपेत्तत्र	७६.७८	गोपक्षमा बुध्यां वा	८२.९००	गोपीर्गोभिर्भुतः सार्धं वनं (उ)	८०.४६	गोलोके स विदुर्नित्यं (उ)	५६.२
गृहीतना रवेनचाङ्गाभू-	८२.७६	गोचरं देव्यं चाष्टवर्गं	५६.४२८	गोपयं वृत्तं वर्णी	८०.५०	गो प्रचार कथा पुण्या	१०४.२०७	गोवधं समाप्नोति (उ)	३५.३८
गृहीतशिखरश्चोत्थाय	२७.१०	गोचरं मासभूमेस्तु	३६.४५	गोपाः कुम्भीन तत्पुण्यं (उ)	८०.६५	गोवचार सवीरस्था (उ)	४६.५	गोवर्द्धनो गिरिः पुण्यो (उ)	८०.१०१
गरीक्षा सर्वदायावच	१२३.५५	गोचरं नानां सम्यग्मेतीर्थं (उ)	७०.६	गोपा गोप्यश्च द्विविध-	८०.६६	गो प्रतारि सरण्यां ये रात्रं (उ)	७५.७३	गोविन्दं कुंभं तद्वधे (उ)	८०.६१

गोविन्दाय अगत्कर्त्रे	६२.९१	गौरी देवीं समम्भर्षां (उ)	७०.२०	आवाधिपः स विद्वांसव	५५.२५६	घटोत्तमस्तु समः	५६.१६	घोरा गतिर्हृत्स्नाद्भव-	५६.५७
गोविन्दाय जगद्भर्त्रे-(उ)	३२.३७	गौरी वषा सची	५१.६७	आवाङ्मुग्गस्तिवा देशान्-(उ)	१५.७	घटोपरि नवे पात्रे घृत्वा (उ)	३१.३६	घ्नन्ति क्रूरास्त्र्याप्तिवर्ग	५६.५६
गोविन्दाय रमा पद्माद्वाणं	८१.२३	गौरी वासाङ्कुशधरा	६८.२७	आमेषु भूषालवरो	१५.६१	घतिस्तो विग्रहस्तेन क्रूर-(उ)	३०.२२	घ्नोयाण्यपि च सर्वाणि	५६.६०
गोविन्देति यदा	११.१०२	गौरी लोहं प्रयारयति	११२.५५	आम्येन वापि तैलेन	१३.६६	घनच्छायां येषनिभं (उ)	२७.७४	घ्न	
गोशालामु कृतो होमः	८०.१३६	गौरेव रक्षां कुरुते (उ)	६३.१२३	आसकते महापद्माद्	७१.१८८	घनं च विषवादेवं	५४.२१	घ्नो सोलामश्च घञ्डी	५२.८
गोबुधान्तो ब्रह्मचारी	३.६०	गौरेव प्रतिग्रहीता च	४३.१२	आस स्मिता स्वयंरथा	८८.२२	घनस्तनौ काञ्चनकुम्भ- (उ)	१६.३०	घ्नं तं हृदादि पादान्नं	६६.१५
गोपदस्नानमात्रेण सर्वं (उ)	७०.७१	ग्रस्तास्ते त्रिदिनं पूर्वं	५६.४२४	आसेन स्वाहृतेच्छाद्यमानामे	५४.१५८	घनानामपि वृक्षाणामाकाशो-	४२.६७	घ्नं तावत्किरो मन्त्रो	७३.७६
गोड देशेऽति विख्यातो	१२.६१	ग्रस्तेऽन्नेऽपि गुरुरष्टस्यं	५५.१०६	आमो भूतहिनो विप्र रतो	८८.६६	अस्मरा विश्वकवना	८६.१३७	घ्नो गणपति स्तोत्रं	६८.३
गोडो पंथी तपामाध्वीत्येवं	६०.१२	ग्रस्तोदितः कस्तमिती	५६.८८	आह्वा स्वादपराङ्मुख्या	२६.३३	घातयद्विषयं वमंफडतः	६१.१७८	घ्नो च कृष्णगोविन्दो	८१.६३
गोनमः सर्वदेवानां	७६.६६	ग्रहणां निजिनश्चारी	५६.१११	आह्वे इत्ये च पारत्ये	२४.२१	घुगिराया उदात्ततो-	५३.२६	घ्नोऽम्बाम्बरचतुर्थी	५२.६
गौतमस्य महाशोकः	७६.६५	ग्रहणोत्पात्रं त्वाज्यं	५६.५७२	श्रीवा प्रदाने तनयस्य (उ)	३४.१०	घुम्नाचिरुष्मा ज्वलितो	८६.१३६	घ्न	
गौतमस्याध्वमं पुष्पं देवयि- (उ)	७२.३	ग्रहयन्तः फलं कार्यं	५४.११५	श्रीवर्धं हि कृता (उ)	१४.२६	घृतकृत्य मधुकुत्वा (उ)	४७.२७	घ्नकार भक्ति भावेन यथा	४८.१०
गौतमास्यानकं पद्माद्वेद-	६७.१६	ग्रहयोगावलोकाम्बारादि-	५६.३०४	श्रीष्म तापहिता बाह्वे	२०.४२	घृतपायसदुग्धैस्तु हृतैस्तेषु	६०.१३१	घ्नकार मुष्णंशवशान्-	८.३६
गौतमो गौतमो विप्र (उ)	२८.४१	ग्रहराजनमस्तेऽस्तु	६६.१०७	श्रीष्ममध्याह्न मार्तण्ड	८३.११४	घृतप्रस्थेन यो विष्णुः	१३.३६	घ्न करीरुतं भुक्नो	५४.११८
गौतमपिष्टकातं च	११२.४६	ग्रहाणामर्चनं दानं यज्ञ	६३.७	श्रीष्मश्चांगोदुग्धैव विविधो	५६.६	घृतं च शर्करा दुग्धमधुयं	६०.८५	घ्न करीरुतं व शर्करा च (उ)	५७.५६
गौरं गोक्षीरवर्णांभं (उ)	५४.५७	ग्रहाचीना नरेन्द्राणां	५१.६२	घटयन्ती तु संबंधं भार्या-(उ)	२७.१५२	घृताक्षतशतपथी	७३.२३	घ्न तीर्थं घृतपाप स्वन्द	१०४.१२५
गौर सर्वपत्तरवर्धं	३०.३७	ग्रहोदयाः प्राणहृताः	५४.१४४	घटाकृतिः क्षुद्रमयकुत्पुट्टा	५६.१४	घृतेन दीपं दत्त्वाय	७५.७४	घ्न तीर्थं यथा माहात्म्यं	१०५.२०६
गौरी तपः समास्थानं	१०४.१८	ग्रहोदयेन संक्रान्ती	१४.८०	घटिकाः बोधका श्रेया	२६.२४	घृतेन दीपं यो	१३.६५	घ्न तीर्थं यथा माहात्म्यं	१०५.५०
गौरीतपोवनं तद्विच्छिन्नेनाथ	१०७.२१	ग्रामं गंगातटे (उ)	५१.५६	घटे काचमये तस्मिन्	६०.१३	घृतेन दीपयेत्तीक्ष्णं मुत्पाने	१३.५७	घ्न नद्यां जपस्तथी	४८.१४
गौरी तपोवनं प्राप्य (उ)	७०.१७	ग्रामाद्बहिर्निर्गत्यरोपस्थे-	११४.७					घ्न नद्यां जपस्तथी	७७.१०६

चक्र मध्ये सुभासीनां	८८.११७	चण्डस्य पुत्रहीनस्य	१२.४	चतुर्थमुपसंहारं वक्ष्ये लघुं	१०६.२३	चतुर्दशे बालुषाद्या देवा	४०.३५	चतुर्थं सहस्राणि ब्रह्मणो	५.३०
चक्र मुद्रा भवेदेवा	७१.४३	चण्डालाद्याः प्रसहं पतन्-	३१.५४	चतुर्थः पद्म इत्याहुः	५०.६०	चतुर्दशशतं प्रादात्सहस्रेण (उ)	१८.४७	चतुर्थं सहस्राणि ब्रह्मणो	४०.१७
चक्रमुत्ते लयेद्भूजं	७१.६६	चण्डालोपि मुनिब्रह्म	३४.४१	चतुर्थांशेन वत्तः स्याद् (उ)	४२.६	चतुर्भि बहूभिः पाशमंकुशं	८८.८६	चतुर्लान्तुः गणाः पञ्च	५७.५
चक्रं हृष्ट्य हरेर्दूरात् (उ)	५५.११	चण्डोपा वंडापुषास्वस्मिन्	५६.२३५	चतुर्थी वैष्णवा नाम	१०६.२१	चतुर्भि ब्राह्मणैः साहं	१६.१०	चतुर्वक्त्रगणाष्टक्ष-	१०४.१८४
चक्रराजं महाराजं	७१.६०	चतस्रो विन्यसेम्यंशो पुत्रवस्य	६१.६७	चतुर्थी शृङ्ग विप्रेन्द्र नित्य-	८८.७६	चतुर्भिरदभूतैर्वक्त्रैकवतुरो (उ)	२६.८	चतुर्वर्गं प्रदं नृणां	१२५.४०
चक्रवर्ती महावीर्यो (उ)	६१.६८	चतु कृत्वः कृतं	२२.१५	चतुर्थो पञ्चमे चैव	१४.८५	चतुर्भिराश्वैरेभिः साध्यते	२४.३४	चतुर्वर्गं प्रदं नृणां (उ)	८२.३६
चक्रवाल स्वरूपेण तनमध्ये	११६.२१	चतुर्भूतिप्रज्ञान्येवं कृत्वा	११३.७	चतुर्थमासि पष्ठे वाप्यष्टमे	५६.३२१	चतुर्भिर्नयनं तददस्त्रमेकेन	८८.४४	चतुर्बिधा मृत्तिका तु	७५.६३
चक्रं शंखं गदा पद्मं	७०.१०३	चतुरवन्तरीभिश्च पृथग्-(उ)	१८.३५	चतुर्थं सुखदाः सौम्याः	५६.५३३	चतुर्भिः शोभनोपायं (उ)	१०.३६	चतुर्विधमिदं विना-	६७.१२
चक्रं शंखं गदां भोजं पदेभु	७०.१४	चतुरश्रं ब्राह्मणस्य	२८.३३	चतुर्थ्याः पश्चिमायाः स्वाहा	८१.१५१	चतुर्भिश्च चतुर्भिश्च	१६.३५	चतुर्विधमिदं विना वा	६४.४८
चक्रं शंखं गदां भोजं पदेभु	६१.४३	चतुरस्तं बहिः कुर्यात्	५४.१३२	चतुर्थ्यादि चतुर्थ्यंतं	६८.७६	चतुर्भिः पट्टमिदं विना	८०.२३	चतुर्विधमयो विना	५६.५७३
चक्राख्यं तलितारुणं	१०४.१३६	चतुरस्रं च त्वा चतुर्विरोध-	८८.१६४	चतुर्थ्यां दिनतोषे तु	११४.१७	चतुर्भिः साधनैरेभिर्विपुल-	३३.५३	चतुर्विधमिदं संघाकान्	११३.६६
चक्री पांचजन्यं चैव	८२.६४	चतुरस्रस्य रेखाग्रं	७४.६५	चतुर्थ्यां फाल्गुने मासि	११३.८७	चतुर्भुजं तु यद्वर्षं लक्ष्मी- (उ)	५६.१७	चतुर्विधमिदं साहसं तत्पुत्राणं	६५.२
चक्रं विज्ञापनं तस्य (उ)	७२.८	चतुरश्रं चतुर्दिक्षु चतस्रः	८७.१४३	चतुर्थे चतुर्थ्यां सुत्रं	१२३-२५	चतुर्भुजां त्रिनयनां माणिक्य-	८८.११५	चतुर्विधमिदं साहसं तत्पुत्राणं	६५.२
चक्रं दशहस्ते न्यसेन्ना-	८५.५३	चतुरावृत्तिवर्षास्य	८६.१६८	चतुर्थे चतुर्थ्यां सुत्रं	१२३-२५	चतुर्भुजां त्रिनयनां माणिक्य-	८८.११५	चतुर्विधमिदं साहसं तत्पुत्राणं	६५.२
चक्रं सर्वत्र कार्याणां (उ)	२१.२८	चतुराश्रममुक्तेन कर्मणा	४१.१२	चतुर्थे चतुर्थ्यां सुत्रं	१२३-२५	चतुर्भुजां त्रिनयनां माणिक्य-	८८.११५	चतुर्विधमिदं साहसं तत्पुत्राणं	६५.२
चक्रं पंचागमार्थाचार्यं	८१.४१	चतुर्गुणशतं तच्च महा-(उ)	६३.१८	चतुर्थे चतुर्थ्यां सुत्रं	१२३-२५	चतुर्भुजां त्रिनयनां माणिक्य-	८८.११५	चतुर्विधमिदं साहसं तत्पुत्राणं	६५.२
चक्रं पूर्ववैश्वानरि	८१.४	चतुर्गुणैः शीतेन कृत्वा (उ)	१७.२०	चतुर्थे चतुर्थ्यां सुत्रं	१२३-२५	चतुर्भुजां त्रिनयनां माणिक्य-	८८.११५	चतुर्विधमिदं साहसं तत्पुत्राणं	६५.२
चक्रिङ्कः समाख्यातो	३३.३७	चतुर्थं दिवसे कुर्यादेतत्-(उ)	४६.५४	चतुर्थे चतुर्थ्यां सुत्रं	१२३-२५	चतुर्भुजां त्रिनयनां माणिक्य-	८८.११५	चतुर्विधमिदं साहसं तत्पुत्राणं	६५.२
चक्रार्यं सत्रं	५.१४	चतुर्थं पंचमं तेषामाहुः	६१.१०७	चतुर्थे चतुर्थ्यां सुत्रं	१२३-२५	चतुर्भुजां त्रिनयनां माणिक्य-	८८.११५	चतुर्विधमिदं साहसं तत्पुत्राणं	६५.२
चक्रं तानीह चित्तानि (उ)	३०.५१	चतुर्थं त्रिभिर्विद्वद्भिः	५६.५१२	चतुर्थे चतुर्थ्यां सुत्रं	१२३-२५	चतुर्भुजां त्रिनयनां माणिक्य-	८८.११५	चतुर्विधमिदं साहसं तत्पुत्राणं	६५.२

चतुःशताक्षरी मंत्रो वृद्ध	६४.४१	चन्दनागुरुकर्पूरं कुङ्कुमेन (उ)	६१.५५	चन्द्रांग पार्ष्णीत्यस्य	५५.१०२	चमसोद् भेद विदुर	१०४.१८०	चक्रं तालवत् च ताल्वत्	८४.४१
चतुःशतवारिशाताद्वयं	६८.३६	चन्दनागुरुकर्पूरं कुङ्कुमानि (उ)	५२.३५	चन्द्राद्वीशाचं गोक्षेपु	५५.१६०	चम्यकेन्द्रीवरं मत्ताद-	६०.६२	चाक्षुष्यतने सर्वद्वितीयो	१०६.१३
चतुष्कपिङ्गलां पातपिङ्गलां	६१.६३	चन्दनानि मनोज्ञानि	७.७	चन्द्रार्क जीवातसितौ	५५.२०	चरणज्वररुणं पञ्चाक्षरपद्ये	८२.१२	चाणूरज्जो भयहरः	८२.८७
चतुष्के यत्र नामास्त-स्त-	६५.५	चन्दनैः सतमालैश्च (उ)	१०.२६	चन्द्रार्कं बुध लोकानं	१०४.७८	चरणाञ्छरणं पञ्चाक्षरपद्ये	५६.४५	चाण्डालवृत्तिर्यो चन्द्रो (उ)	१४.६६
चतुष्टयचाणानां रस्त-	८८.५६	चन्द्रज जीवावृत्तयाः	५५.३४३	चन्द्रार्कं हुत भुङ्क्तेर्न-	६१.१११	चरस्थिरमुमुक्षिप्र नक्षत्रे	५६.३२६	चाण्डालपुत्तकसानां च भुक्त्वा	१४.२७
चतुष्टयं चतुष्कानां	६५.२	चन्द्रतारा वसं वीक्ष्य ततः	५६.४२६	चन्द्रार्कं फल दातव्ये	५५.२७६	चराचरमयीं नित्यां	८३.१३८	चाण्डाली पुण्यसी चं व	३०.६८
चतुष्टयं चैतप्युत्तं	२६.२७	चन्द्रतारा वसोपेते पूर्वाह्णे	५६.५२६	चन्द्रार्कं ज्वालयः पञ्च वस्य	५६.४३३	चराचरात्मकं विश्वं	३१.६७	चाण्डालः पञ्चपञ्चं स्पृष्टो	१४.१०
चतुष्टयवर्षणे मानी	५५.७१	चन्द्रतारा वसोपेते	५६.७१७	चन्द्रार्कं दानमत्रोक्तं	१११.१६	चराचरात्मकं विश्वं	३३.३६	चाण्डालो जायते देवि	२२.५८
चतुष्टयवा ब्रह्मदंष्ट्रा	८३.१४३	चन्द्रप्रभास पिङ्गोश्च श्री	१०४.१६६	चन्द्रार्कं मौलयः सर्वो (उ)	४८.५३	चराचरात्मके लोके नित्यं	३३.४७	चातुरात्रवो भवेद्दोषः	७५.१७
चतुष्टयदेश्योऽपि जन्मनार्थं (उ)	२५.१६	चन्द्रप्रभासमोदित्यं श्री	१०४.१३३	चन्द्रावली च सतिता द्वे	८८.८	चराचरायो वास्तुपुमान्	५६.५६६	चातुर्यिकाः पाक्षिकाश्च	७७.७३
चतुः सनाय कर्मयं	६२.५३	चन्द्र युक्तेषु ज्येष्ठेषु	५६.२३३	चन्द्रां शिवादिति जीवा	८६.१४२	चरितं कार्तवीर्यस्य	१०१.१४	चातुर्मास्य व्रतानां हि (उ)	२२.६७
चतुः सामुद्रिके क्रूरे (उ)	७६.५२	चन्द्र योगाः प्रवक्ष्याम्य	५४.६	चन्द्रास्तमुलगः पार्ष्णीतुः	५५.८६	चरितं भरत स्थापयुक्ति-	६४.७	चातुर्वर्ण्यं रेयेऽस्मात्तथा	३०.२४
चतुःस्थि व्यधिभोत्थायाः	५६.५०६	चन्द्रलोकं समासाद्य (उ)	५६.२४	चन्द्रे शदिति जीवादिहितरौ	५६.१६६	चरितं विदुरस्याय मंत्रेण	६६.७	चाण्डालयणमयं श्रोतं	३०.८३
चतवार प्राञ्चमाः श्रोवताः	२४.३३	चन्द्रस्य वसिमाचारमाधेय	५६.३०७	चन्द्रोच्चस्थानि शून्या-	५४.६६	चरितं रघुनाथस्य (उ)	२.६	चाण्डालयणमयं श्रेयं	७६.११०
चतवार एव गदितास्त्रयो (उ)	७७.१६	चन्द्रहीनो यथा सूर्यः	८.२१	चन्द्रोदयमग्निं व्याप्य तिष्ठे-	११३.७३	चरे सन्मन्त्रमुद्राभ्या-	५५.१४६	चाण्डालयणमहस्यं तु (उ)	३८.६१
चतवारिशाकमारिषाश्च वीरु	५६.४६	चन्द्राक्षिरामवागेव	७२.३	चन्द्रोदयात् पूर्वोक्त-	६८.५५	चर्मवस्त्रादिपाणौ च	३०.८०	चाण्डालयणमहस्यं सफलं (उ)	३६.२१
चतवारिशासंभारम्य	६४.५२	चन्द्राक्षिदेवपञ्चालैः	७०.७५	चन्द्रोदयेऽप्येवान् शृंग-	१०४.२२१	चलत्कनकं कुण्डलोत्-	८०.७७	चाण्डालयणं महासायां (उ)	३८.५७
चतवारिशाद्विदादयैश्च	५६.६६६	चन्द्राक्षिदेवपञ्चालैः	५०.६०	चन्द्रोदयार्गे जुहुवाद्दशमे	२६.५६	चलत्कुण्डलोत्तमालि-	८०.८४	चाण्डालयणं सहस्रं स्त्रु (उ)	६७.६
चन्द्रो देवता प्रोक्तो	६१.२१०	चन्द्राग्नि मण्डले चं व	७०.७६	चपला कुक्कुटास्या च	८६.१२१	चलत्कुण्डलोत्तमालि-	५५.२८६	चाण्डालयणमिदं च शरीरस्य	३३.८८
चन्दनाक्षीः प्रबुद्धयाज्	७३.२१	चन्द्राग्नि वेदपञ्चामनेन-	७१.३०	चमत्कारं पुरास्यानं	१०४.१४४	चक्राणि च धर्मं शरीरं	८५.४४	चाण्डालयणमिदं च शरीरस्य	५६.१२६

जपो लक्षं सयाख्यातो	६०.२३१	जय जय ज्ञानमूर्ते जय (उ)	६१.१४	जय सौम्ये दुरौ	५६.२४४	जलं तेजामयं तच्चा-	६६.६४	जाग्रत्स्वप्नसुषुप्ते-	६७.१०७
जप्तां प्रतिष्ठित प्राणां	८४.४८	जय जय यथा पलायस(उ)	६१.२२	जयास्था विजया पश्चाद-	८४.२२	जल तग्नो जलांशो वा	५६.६४७	जातकर्मविभियस्तु	४३.६४
जप्ता यदि तं वै देवं	६४.११	जय जय परमसार जय (उ)	६१.२०	जया च विजया चैव जयंती	१२१.६२	जज्ञावि चतुर्मासम-	१०४.१६५	जातमात्रं मुगे पुत्रं	५८.३४
जप्तो बुद्धे जयं	७४.१६६	जय जय त्रिभिः भावन (उ)	६४.१६	जयादिनवशक्याद्युये	८६.७०	जलसेचनकंतारौ	२०.७६	जातं समत्वं स्वर्गस्य	१२.६७
जप्त्वा चाष्टशतं बुद्ध	७०.६५	जय जय भूतनाथ जय (उ)	६१.५	जया विजययोर्हस्तं	७६.१८४	जल स्वप्नाग्निमयं	७१.१७८	जाता जनज जातेन (उ)	२७.३१
जप्त्वा यथा सुखं वाच्य	५१.१२३	जय जय लोकपाल जय (उ)	६१.२	जयिन्यास्तु समुद्दिष्टः सर्वत्र	८८.३१	जलस्वामी कालमेघः (उ)	७०.६८	जातार्थं तु दिलः श्रद्धालु-	५२.५५
जप्त्वाभुतं तप्तस्तेनाग्निशेकः	७०.६७	जय जय विमलदेह जय (उ)	६१.१५	ज्येष्ठा येन सर्वमेतादिष्ट-(उ)	७३.१२६	जलाग्न्युद्वन्धनभ्रष्टाः	१४.२१	जातार्थं तज्जितोऽग्रयथं	५२.५६
जप्त्वा जपादौ गोपालमनूनां	८०.१६४	जय जय विश्वमूर्ते जय (उ)	६१.८	जरद्वयैवर्षं प्राच्य (उ)	७०.७५	जले देवास्तथैवापि	१५.१०२	जातापचासंरूपगोपालास्तेजसा	८३.१५
जमदग्निर्हंसिष्ठश्च सप्तर्षे	११४.३८	जय जय वासुदेव जय (उ)	६१.३	जरासंघजयो विद्वान्	८२.६६	जलेन वस्त्रं पुतेन यः	१३.४२	जाति निर्वेदं मुखाया	४५.२२
जम्बुकोऽग्रहलो दैत्यो (उ)	५५.६७	जय जय शेषशायिञ्जय (उ)	६१.६	जरासंघभयः कृष्णो (उ)	८१.३६	जलेन सिञ्चदधूभागं	१३.१३०	जाति वित्त्वर्धः पुण्यं-	८७.८८
जम्बूतलमिषानो च	३.४३	जयस्वरिणं सर्वं	७४.१८३	जलकेलि नृत्यपीत वाद्यं	२५.३२	जलेनापि स सातोक्यं	१३.१२७	जातिस्मरश्चिरं भूत्वा	७३.१७५
जम्बीर फल संकार्पा	७६.३१६	जय देव जगत्पुत्र जय-(उ)	५५.४६	जल क्रीडै वनप्रवणं	७६.११०	जलेषामानमघ्नो नन्दगोपाल-	८२.६७	जातिस्मरः सुकृतात्मा	२३.५०
जम्बीरमंहिषा वाच्यै	६०.७१	जय देवाधि देवेश	४.५६	जलजैः स्पलजैः पुष्पै-	६१.१३७	जहार राजवचनासां (उ)	२७.८३	जाति स्मरोऽग्री पापस्य	४८.४८
जय कृष्ण जगन्नाथ जय (उ)	५५.४४	जय यथा पलायस जय (उ)	५५.४५	जलदानादिकं सर्वविद-	८५.७८	जह्वारय विधीति	१०.१५	जातिस्मरो महाभागो	११.१७०
जय जय कमलनाभ जय-(उ)	६१.७	जय यथा पलायस जय(उ)	६१.२३	जलपारा पिबं प्राप्ता (उ)	२६.३२	जागरं च तथा कुप्यत्-	१८.२८	जातिस्मरो महाभागो	२३.३७
जय जय कंदमारे जय (उ)	६१.६	जय योगयुत जयातसी-(उ)	६१.१८	जलपिः शोपमायाति (उ)	२५.२५	जागरं निघतः कुप्यत्	१७.८१	जाति स्मृति प्रभावेण तज्ज्ञातं	२३.६३
जय जय गुणविहीन जय (उ)	६१.१६	जय लोकशरण जय (उ)	६१.१७	जलयेनयुतं चापि जम्बवा	६२.४५	जागरं निशि निर्वर्त्य	१७.७६	जातीफलं च कंकांलं	६७.२८
जय जय गहनगैह (उ)	६१.१२	जय शम्भुं च कुर्वति (उ)	६०.५८	जलविपुर्वाया लोलः	४४.६५	जागरं ये तु तस्याश्च (उ)	४६.३३	जातीविजय संयुक्तं (उ)	४१.६६
जय जय जगद्गोपनाथ (उ)	२६.३६	जय शर्वस्तया स्तोत्रं-(उ)	६०.५६	जलमित्रार्थमाहीद्रनलत्रेपु	५६.७३	जागरंस्तत्र वतंभ्यो गीत-	११७.६१	जाते पुत्रे-विता स्नात्वा	२५.३
जय जय जलविधायन जय (उ)	६१.४	जय शांखयुत जय (उ)	६१.२१	जलं तथैव वेलायां (उ)	५४.२३	जागराद्यर्चनायाक्या ततम्-	१०४.२०४	जात्यंतरहृत्पुत्रे (उ)	४५.५०

आनकी वल्लभोऽहो	७१.१५	जायते भूवि विख्यातो	१२४.४३	जित्वा कत्यां काशिराजं	८०.२६६	जीवांशे हास्यविशेषा	५५.२४०	जुहुयाद्विधनमंश्री	६८.१६
आनन्तपि यथायुक्तस्तं (उ)	२७.३४	जायते तस्य राष्ट्रेषु	७१.७८	जिह्वायं वसते यस्य	११.१०१	जीवितं वरारोहे (उ)	२७.४२	जुहुयात्ससंस्पर्श	७०.१२७
आनामि तव शीतं तुकुम् (उ)	२३.१३	जायसे ह महोनालः (उ)	४३.४०	जिह्वाः बन्धोत्प्लवङ्गमिति	४८.७८	जीवितस्यापि दानेन (उ)	२४.१२	जुहोति जुहाव जुहवांचकार	५२.७४
जानुजंवापवहं हह-	६१.१८२	जाया माता पिता बान्धे (उ)	७३.७३	जिह्वा मूलगता नासागतोरः	८६.१५६	जीवितावृष्टिका मुष्टु (उ)	१३.२३	जंगोपम्येन सवादो	१०४.८६
जानुद्वयं यथोपय	७२.५	जारोऽयमिति मां तां च	३६.३७	जिह्वायां विलिखेन्मंत्रं	८५.१२७	जीवितेनापी वितेन (उ)	३१.४८	जैमिनेः समुपाकरणं	१०४.२५
जानुमात्रं च निहति	५२.९१	जासन्धर कथा पश्चाच्छ्री	६३.२८	जिह्वोत्सेखो वागमयेन	६६.११	जीवे शुक्रं च म्रुपुत्रे (उ)	३१.४८	जैवे गुणाद्याऽप्यपति-	५५.३०२
जानुमात्रे स्थितौ शब्दा	८४.३	जालन्धरं तथोन्नासं	८६.३०	जीमूतवाहनो राजा (उ)	१४.६७	जीवे शुक्रं च म्रुपुत्रे	५६.३८१	जः स्वायायंष्टसायेषु	५६.२७४
जानुस्य वाम बाहुं च	७५.६५	जासेवराचनार्तुसां (उ)	७०.७२	जीर्णं देशालयं	२०.३४	जुहुयात्पायसं चैव	१६.१४	जातव्यं वैदिकेतये	५१.१५१
जानुस्य वामहस्ताद्वयं	६६.१२४	जिह्वाति घ्राणमित्याहुः	४४.४०	जीर्णपतिं दीवनं वविता (उ)	२.४६	जुहुयात्पायसे नैव हृष्टोत्तर-	१७.५४	जातव्यो भ्रात इत्येष	६४.३८
जाने सो मानसं	४.६६	जितचित्तिर्विह्वुषो	८.३७	जीर्णं स्फुटितसंभानं तस्य	२०.३७	जुहुयात्पूर्वकरशोक्तं	७४.१७१	जातिश्रेष्ठ्यं सर्वकामानाः	५१.१४१
जांघरादीनि निर्वर्त्यं	१७.७१	जितचन्द्रा जितमृगा	८२.१३०	जीर्णोऽप्यजीर्णस्तव (उ)	१६.१०	जुहुयादयुतं त्रैलोक्य	७१.८६	जातुर्ज्ञेयाद्युपाधिमे यदा	३१
जामदग्न्यवधारणानं	१०४.१४७	जितनिद्रो भवेत्सम्यक्	१७.६६	जीर्णोऽप्यजीर्णस्तव (उ)	१०४.६१	जुहुयादयुतं मंत्री	८०.१४२	जात्वा त्वा जरयोऽतां (उ)	२७.६१
जामदग्न्यः स्वयं (उ)	२८.३८	जितप्राणा जिताहाराः	३३.१३	जीर्णान्ति जीर्णतः केशाः	३५.२१	जुहुयादयुतं वित्तं-	७०.६६	जात्वा पुत्रं क्रियोपेन-(उ)	६.४१
जामिषं युद्धैकविधम्	५६.४३४	जितविवाजित युक्ता	८२.१३१	जीर्णान्ति जीर्णतः केशाः	४.३०	जुहुयादयुतं वित्तं-	८७.७८	जात्वा विप्रसिद्धि (उ)	२.३६
जाम्बवती मुक्षीला च	८०.१८४	जिताहारो जितपचासो	७४.१३७	जीर्णान्ति जीर्णतः केशाः	३६.४४	जुहुयादयुतं वित्तं-	८०.५१	जात्वा सर्वं सुदृष्टांतं	८२.४
जाम्बवत्यास्त्वष्टरितः	१०४.१७५	जितेन्द्रियः सर्वहितोद्यम-	११.१०	जीवन्मुक्ता सं चार्चय (उ)	६३.६८	जुहुयादयुतं वित्तं-	८३.६४	जानं = मोक्षदं	३३.३१
जायते च कुले पञ्च- (उ)	४१.५०	जितेन्द्रिया जितक्रोधा	६.३३	जीवन्मुक्ता सं चार्चय (उ)	४३.१५	जुहुयादयुतं वित्तं-	७०.१२६	जानतोऽज्ञानतो वापि	१५.४४
जायते च पुनर्मूर्धो सप्त-(उ)	४१.२४	जितेन्द्रिया जिताहारा	१.४	जीवं प्राणं च सर्वांगे	८०.१४	जुहुयादयुतं वित्तं-	८३.५४	जानदं जानमिच्छन्तां	५.१४५
जायते च पुराणैर्मस्तस्मा-	६.६७	जितेन्द्रिया महारमानो	३३.१३०	जीवं प्राणं च सर्वांगे	८०.१२	जुहुयादयुतं वित्तं-	८०.२७६	जानमुद्रां दक्षिण्ये	७३.११
जायते मुक्तिमुक्तीशः (उ)	७०.२८	जितेन्द्रियो सुणी जैवे	५५.३६१	जीवं प्राणं च सर्वांगे	८०.१२	जुहुयादयुतं वित्तं-	८०.२७६		

चाप बन्धनमोक्षस्त कृषि	५६.२६८	चितामारो दुमुमुक्षतां	७.५०	चिन्ताविष्टो महीपातः (उ)	५४.१४	चैत्रमासे तु दिविर्जयतिर्व (उ)	५०.२	च्युतस्तस्मादिहागत्प (उ)	५६.११
चाप बन्धन मोक्षस्त कृषि	५६.२६९	चिति च चितिकाष्ठं	२६.३१	चिरजीवी महाभक्तो	५ १८	चैत्रमासे शुक्लपण्ड्यां	११५.२	च्युतस्तस्मादिहायातो (उ)	५५.६१
चाप बाणपरं श्यामं	७३.८५	चितिर्हं यो नृपदर्व्व हंसो	१२१.५२	चिरभोज्यं कलं तेषामुक्तं	३१.५७	चैत्रवैशाखयोस्तत्र दशौ	१२४.८३	छ	
चापे जीवे परानाथः	५५.१८०	चित्तरूपं हि प्रसादेन	५३.४८	चिरं तुष्टवा देवेशां (उ)	२६.३५	चैत्रशुक्ल चतुर्दश्यां कुंकुम	१२३.२	छत्रध्वजपनाकाद्य-	५६.५
चापोन निधनः परिधिः	५४.४९	चित्याद्यष्टादशाख्याता	५३.७०	चिरायमाणे निष्क्रान्ते	४८.२६	चैत्र शुक्लतृतीयां गौरीं	११२.२	छत्रं माषार्धं ह्येव प्रस्थं	१२१.८०
चामरच्छत्रमुपलं	७९.२५५	चित्र कृष्णः पीतपिणो	५५.१३	चतुर्केऽनु पुनर्दं ब्रूवा	६५.६३	चैत्र शुक्ल दशम्यां तु	११६.२	छत्रोपायसुगं चाप्यं (उ)	६१.७०
चामरैर्वीज्यमानां च (उ)	४३.५०	चित्रगुप्तो मुनिरिव (उ)	३.२५	चुल्लयामेकं समातिप्याप्यपरं७०.१२१		चैत्र शुक्ल द्वादश्यां	१२१.२	छन्दः प्रोक्तं च गायत्री	७३.५८
चाह बन्दावतष्ठं च रत्नाकरो ६१.१४		चित्रसेन कथा पुण्या	१०४.११७	चूर्णं रसां गृहीत्वाहं (उ)	१४.२८	चैत्र शुक्ल द्वितीयायां	१११.२	छन्दः प्रोक्तं च गायत्री	७०.४
चाहचाभीकरा भासं गौरी (उ)७३.९०		चित्रांजलिं कूर्प-	५६.६८३	चेतयाजन ? शान्तस्त्वं (उ)	७३.६६	चैत्र शुक्ल तृतीयायां	१२०.८०	छन्दः शास्त्रं मदाचारस्तनः	१०८.१६
चाहप्रसन्नं वदनं स्फुरन्	८०.९७	चित्राया मूलसं तु जपो	६०.२३७	चेतसा चितयं चाहं (उ)	३०.५७	चैत्रस्य शुक्लपक्षीतु (उ)	५०.१३	छन्दश्च देवता सीता	७३.६६
चारुकरा चारुवक्त्रा	८२.१३४	चित्रा वरुणैरिचभ्युत्तरामु	५६.१८२	चेतसो यस्य यत्तृष्टं	४६.५५	चैत्रस्य शुक्लैकादश्यां	१२०.५	छन्दोऽनुष्टुप देवता च	८१.४५
चारुस्मितं चन्द्रकलावर्तं (उ) ७३.११६		चिन्तयामास चाप्येवं (उ)	२७.९८	चेदिन्दुः शुभः सर्वप्रज्ञाः	५६.३०८	चैत्रस्य मितभूतायां (उ)	६५.७६	छन्दोऽनुष्टुप्पराचार्यो	६६.१२६
चारुस्मितं चारुवर्तं (उ)	५२.३६	चिन्तया व्याकुलो भूत्वा (उ)	२६.१४	चेदा विविवरं मास-	५४.४१	चैत्रे तु शुक्लैकदश्यां वहिः	११६.२	छन्दोऽमितं कर्तवीर्यार्जुनो	७६.६२
चारुस्मित लसद्भक्तवत्	८८.१६६	चितयन्तो मुनिवास्त-(उ)	७४.७	चेष्टया रिपुनाशयत्र (उ)	२४.५०	चैत्रे दमनकैरर्चयिष्यां	६०.३०	छन्दोमानं च वृत्तं च	५०.१८६
चारुस्मेरमुखाभोजा-	८८.१०४	चिन्तयित्वा लक्षं देवः (उ)	७.८	चेष्टा वायुः क्षमाकाश	४२.६१	चैत्रे मासि जगद्वह्ना ससज	११०.५	छन्दश्च भस्मान्मूलं तु	५४.१५६
चारुं चतुर्विधं	७६.२६३	चिन्तयित्वा महायोगं (उ)	५७.२६	चैतन्यात्मश्चतुरामन्-	७१.१६७	चौरादि दृष्टस्तस्वीयोन्	७७.५५	छन्नं नाहं हृता काय्याः (उ)	२७.१४१
चारुं रक्तवा चतुर्धातुः	५६.७००	चिन्तयेत्तमयो योगी	५७.६१	चैतन्याह्लादिनी मन्त्रो	८६.४७	चौरादिभ्य मोताश्च	४१.८१	छागमासिस्त्रिमध्वस्तहोमात्	६०.१४७
चिग्महानुग्रहापार्ष्व	६३.३०	चिन्तयेत्पर रमास्थान	७३.१०८	चैतस्य शुक्लपक्षे तु	११८.२	चौर्येण वा बलेनापि	३३.७८	छागमासिर्जिरिका मूषी वृषभा	८६.१४८
चितयेत्तार्क्ष्यं देवी	१२४.२१	चिन्तामणि गुणाञ्चापि (उ)	३८.२६	चैत्रपूर्णा तु विषेन्द्रमन्त्रादिः	१२४.२	ज्यवनस्याश्वस्य पुण्यो (उ)	५७.७५	छाद्य छादकमानार्थं	५४.१५५
चित्पिणो परमृत्पक्ष	८७.२८	चिन्ता विष्टो नरेन्द्रु (उ)	५३.६	चैत्रमास चतुर्थां तु वायुदेवं	१११.२	ज्यवने शार्चनान्मर्त्यः शिव	७०.५६	छायाजलविहीने तु	३१.१६

छायां तस्य समाम्ब्य (उ)	५५.२७	जगद्गुण मजं नित्यं	१६.७६	जनको जन देवस्तु	५५.५	जन्म प्रभूत वामोरु (उ)	१२.१६	जपं निवेश देवाय भवाय	
छायां तस्य समाम्ब्य (उ)	७०.५८	जगद्बीजस्वरूपाय पुण्याय	६२.५१	जननी किं तु देवि त्वं (उ)	१७.२२	जन्मभाराभुताष्टां कात्या	५६.२७६	जपं च प्रणवं मंत्रं ब्रह्म	६
छित्वा गणेशो विभजेदामिषं	६१.२०८	जगद्भुस्ततो वै बररीवनानो	१२५.५	जनमथ्ये सुतो मेज्जु (उ)	१०.१५	जन्मभ्रातृशर्म कर्म	५६.३५८	जपस्तु शिविधः प्रोक्तो	
छित्वा स्वचं परावृत्य	७६.१२७	जगाम देवेः सह नाक (उ)	३७.२८	जन सन्नायकर्ता यः (उ)	३.६१	जन्ममृत्युजरास्तीर्त्वा (उ)	५७.५०	जपः स्वाध्याय उदितो	
छित्वा शीघ्रं वातयत् (उ)	३२.६	जगाम शीघ्रा रणमधिकान्त (उ)	८१.५०	जनानां जकृत्सीतां	१.४६	जन्ममृत्युमयं जित्वा स (उ)	५८.५२	जपः होमरताः शांता (उ)	७
छिद्रान्नेषरता नित्यं	७७.६३	जगाम स ऋषिः शिष्यं	५६.५१	जना वषावमन्येमु-	५८.३६	जन्मराशेर्गुरुः श्रेष्ठः	५६.२७५	जप होमार्चनध्यानपत्र	८६
छिन्नमस्ता रमाचोजं	८७.५	जगामार्मत्यं स भूषं (उ)	१५.७३	जनार्वन जगन्नाथ	५१.१०३	जन्मसं तु कृते स्वाने (उ)	५०.१५	जपादाडिमवंपुष्पकशिकार्यः	६
छिन्नस्य यदि वृक्षस्य	५३.१५	जगामर्ककिनी भद्रे (उ)	६६.१२	जनार्वनाय देवाय (उ)	५७.५३	जन्मवृद्ध्यादिराहितं शाला	५६.३०	जपादो स्मरवीजशां	८०
छिन्नोरुहः शक्तिहीनस्ततः	६५.१५	जग्राह भरतो गभस्तिन	५८.१८	जनार्वनो भस्म कूटे तस्य (उ)	५७.६२	जन्म व्यापार (उ)	१५.५५	जपा पुष्पं नाममध्ये	७६
क्षेवं गुणं गुणं क्षेवं	५५.२८	जग्राह विमलं सङ्गं हंतुं (उ)	३५.६	जनितां हिमे (उ)	१८.६	जन्म संप्रतिपत्क्षेम	५६.२८५	जपेच्च पौषं सूतं	२८.
क्षेवं चापि सर्वं विद्वन्-	५५.२६	जपने जपनं देवि (उ)	१६.८७	जनिष्व पुंस्त्रियोयोः	६३.६६	जन्मान्तरं सहस्रेणयोगी (उ)	५८.५०	जपेच्च दुःश्रुति	७५.१
क्ष		जपने जपनं देवि (उ)	१६.८७	जनेनावमतो योगी योग-	५८.३८	जन्मायुतं जितंः पार्ष्विभूतौ	१३.५८	जपेत्पंचसहस्राणिदशधर्मं (उ)	५३.६
जगतःमुपकाराय तस्य	५७.५८	जङ्गमं स्थावरं चैव	५८.३३	जनेनावमतो योगी योग-	५८.३८	जन्मेषाष्टमलग्नेषो मिथो	५६.६५०	जपेदकं सहस्रं तु पञ्चमासं	६८.७
जगत्करोऽप्यञ्जमवोर्जित	१६.५८	जंगमानामसंख्येयाः	५३.५५	जन्तूनां दक्षिणा नाडी	३३.१२१	जन्मोदये जन्मभेदा	५६.६५३	जपेदकं स्तिमाराग्य	७५.२
जगत्कर्त्रे जघद्भर्त्रे (उ)	३२.५०	जंगमानां च सर्वेषां	५२.७५	जन्तूनां सर्वदुःखानि	६.७७	जन्मोदये जन्मभेदा	५६.६५३	जपेदष्ट महत्त्वं तु	७१.६१
जगत्पुण्ये जगन्मातः सावित्रि	१२५.११	जंघे पातृकपिच्छेष्टो	७८.१७	जन्तोः प्रक्षिपमाणस्य	५३.३	जन्मोदये जन्मभेदा	५६.६५३	जपेदष्ट सहस्रं तु	७१.६१
जगत्पा विवरं भूयो (उ)	७५.५७	जंघे वीर वीराधिपः पातु	७७.५०	जन्म कोटिसहस्रेषु पुण्यं	३६.५१	जन्मोदये जन्मभेदा	५६.६५३	जपेदष्ट सहस्राणि	८१.१३७
जगत्प्रेकार्णवीभूते मष्टे	५.५८	जंघे हिमवतः सेने (उ)	५६.३१	जन्मकोट्यर्जित पापं	३७.११	जपतर्पणं होमाचक्षिक-	६०.१६३	जपेद्दहादगं लक्षणि	८३.६८
जगद्विस्तारं ये वेदा	१६.३७	जङ्गं शुभतः पुत्रो	८.१३५	जन्मतः पंचमे वर्षे	५६.३५६	जपन्तः प्रणवं नित्यं	३३.१५८	जपेन देवता निर्ववं न्तुवतः	३३.६६
जगद्योनिर्जगन्नाथस्तत्र (उ)	५२.२८	जङ्गोऽपि याति पूज्यत्वं	८.८	जन्मनिपंचसप्तशतास्मास्तारा	५६.२८६	जपन्नामेचनं कुर्वन्जलेन-	७७.१३२	जपोऽयुतं दशांशेन	७१.१६०
		जनकस्त्वमिसंरक्तः	५५.२०	जन्मनो भरुणं नृणां	३५.५५	जपं चैव प्रकुर्वित (उ)	५७.५५	जपो तर्जं समाप्तवातो	६०.२२५

ततः प्रजासं विप्राग्रयान	११७.३७	ततः संलग्नाचक्र शाङ्गादि	४७.६३	ततश्च वधात्सूर्याय ताम्र-	११६.६२	ततः श्रीरामायुक्ति तु	६५.५३	ततः सम्भोज्य भूदेवान्-	१२०.७५
ततः प्रयोगान् कुर्वीत	८५.१८	ततः शत्रु प्रति कृति	११६.२८	ततश्च डोदये राज्ञी वत्सार्थ	११३.४७	ततः श्वानो विद्धदेहा	१५.५७	ततः सम्भोज्य विप्राग्रयान्	१२०.१८
ततः प्रवृत्ते युद्धं	१०.१३	ततः शाङ्गं धनुर्विदाल्य (उ)	५७.५३	ततश्च द्विजदाम्पत्यं	१२२.३६	ततः श्वासानुसारं	६६.१	ततः सम्भोज्य विप्राग्रयान्-	१२०.४६
ततः प्रविश्यते द्विद्वान्	६१.५६	ततः शालकिनी गच्छेत्तत्र (उ)	६५.२२	ततश्च धनुषपरितं	१०५.११	ततः पश्यं कवीत सूर्यः	६५.७८	ततः संस्नापयेद्विष्णु	२२.११
ततः प्रसन्नचयनः पथ	११.१४	ततः शिष्यः समुत्थाय	६५.४१	ततश्च पञ्चभिः पादौ	६६.१७	ततः पश्यं गान्धर्व्य	८३.११६	ततः सरस्वतीकूपे पिबु- (उ)	६५.११६
ततः प्रसन्नो भगवान्	४.६८	ततः शीघ्रं गतिं कृत्वा (उ)	२५.५१	ततश्च प्राणानामम्य	६६.६१	ततः पष्टे दिने प्राप्ते	२१.१५	ततः स राजा सहितो	५६.१
ततः प्रसन्नो भगवान् कर्मण	२०.५३	ततः पुकेतिष्ठम्येन	६२.२८	ततश्च भूतमंत्रस्य	६६.१४६	ततः पौष्टः साहजं	८०.२०२	ततः सर्वे तु संख्या	८.६६
ततः प्रसन्नो भगवान्- (उ)	९७.१६	ततः पुस्ताम्बरपथः	५१.७८	ततश्च विस्तरात्सर्गस्थिपुरा-	१०२.८	ततः स जैमिनिषेष्ट्या (उ)	७३.१४	ततः स वसन्तपाय (उ)	८१.१४
ततः प्रमादयेद्देवं दंडवत् (उ)	६१.६१	ततः पुत्रेतिपी स्वर्ग (उ)	५४.११६	ततश्च वैनतेयाय स्वाह	१६.१५	ततः सत्यं च धर्मं च	४३.५१	ततः सतिसंसकटे	४२.५०
ततः प्रातः प्रकुर्वीत	१८.१६	ततः शृङ्गलिका	७४.१७८	ततश्च ग्यवहारार्थं वेध-	३५.७१	ततः सत्यं गता (उ)	१७.३८	ततः स विस्मयाविष्टो (उ)	८०.३८
ततः प्रातः समुत्थाय	६.६	ततश्च कल्पपर्यन्तं	१५.८०	ततश्च शिवमाराम्य	८.१३६	ततः स नारदस्त्रज (उ)	८०.१७	ततः स शृङ्गेऽप्रतिमे	६२.१८
ततः प्रातः समुत्थाय	१७.१००	ततश्च कालमुत्प्रेष्य भिक्षु	१५.६६	ततश्च सप्तपुर्यास्या	१०४.७६	ततः संकुचितः कामः	१२२.३	ततः सहस्र जन्मानि	१५.५८
ततः प्रातः समुत्थाय	१६.६	ततश्च कुसावय	७६.१३४	ततश्च सुन्दरीं निवा	८७.१२५	ततः सन्ध्यावन्दीदेवी (उ)	२१.२०	ततः सा दुःखिता राजन् (उ)	३६.१६
ततः प्रातः समुत्थाय	१६.१७	ततश्च गुरुपाशाम्-	६५.६६	ततश्च सोमवर्गस्य कीर्तनं	६२.३५	ततः समाख्याहि हरेर्वतानि	१७.७	ततः सा प्रतिमा देवि- (उ)	५२.८८
ततः प्रातः समुत्थाय	९२.४	ततश्च चन्द्रोदये मन्त्री	६८.४८	ततश्च हस्तपावाकर्णणे	३२.३७	ततः समुत्थाय सुतान्भिरक्तो	४८.८	ततः सा मानुषीवाचा (उ)	२७.५०
ततः प्रातः समुत्थाय	२३.१८	ततश्च आगदं कुर्यात्	१८.१८	ततश्च चाम्पाचम्य विम्रं	२७.८३	ततः सम्भोज्य गंधार्घ्यं ती	१२१.१२	ततः सायतेन कालेऽभ्युदिते	१२४.४६
ततः प्रातः समुत्थाय	११२.५१	ततश्च सं स पञ्च	४६.६०	ततश्च चाम्पाचम्योनी तु	१५.१२८	ततः सम्भोज्य मंत्रैः (उ)	५५.६६	ततः सायमुपावृत्त्य (उ)	६५.९४
ततः प्रातः समुत्थाय	२८.२१	ततश्च पुः प्रकाशक्ये (उ)	६५.११७	ततश्च चाम्पाचम्योनी तु	१५.५७	ततः सम्भोज्य मां कालो	२३.८७	ततः सा राक्षसी सर्व (उ)	२८.८८
ततः प्रातः समुत्थाय	२८.२१	ततश्च तेषु धिष्ठे	१५.७८	ततश्च चाम्पाचम्योनी तु	१५.५७	ततः सम्भोज्य विधिना (उ)	५५.१२३	ततः सावित्रपुपाख्यानं	१०७.२५
ततः प्रातः समुत्थाय	७६.१६०	ततश्च दक्षिणां दत्त्वा	१२२.७१	ततः चाम्पाचम्योनी तु	२३.५६	ततः सम्भोज्येद्देवं	१७.१०१	ततः सा वेपमाना (उ)	२७.४६

श्रीनारदीयमहापुराणम् स्तोकांशुक्रमणौ

ततः साध्यामयोगांत (उ)	८०.१६	ततस्ताम्यामहं श्रेण्या (उ)	१०.७३	ततस्तु मोहिनी भूष (उ)	४४.१	ततस्त्वक्त समाधिस्तु स	८.१०२	ततोऽमृतत्व भवति	३३.१४२
ततः सीतावनं गच्छेत्तत्र (उ)	६५.५५	ततस्तामुपचारैस्तैः	६०.१६१	ततस्तु राजा जनको (उ)	७५.१२	ततस्त्वयोऽनुयासेतः पूडाद्या	५३.३२	ततोऽप्यलोदये स्वात्वा तां	१२४.५३
ततः सीतावल्लभाय	७३.१३०	ततस्तारकमुद्धं च नाना-	१०४.१३	ततस्तु लक्ष्म्याचरितं	१०५.१०	ततस्त्रि भुवनान्तं तु	७०.१४८	ततोऽर्चयेन्महाशंखं	८५.६५
ततः सुरभिभिः सर्वैः शीघ्र- (उ)	६७.२६	ततस्तारपुटं मंत्रं	८०.२६	ततः स्तुवीत देवेशं विभं	१२२.५१	ततस्त्रि भुवनान्ते तु	७४.६०	ततोऽवधार्य हृदये (उ)	५७.२५
ततः गुलकाक्षीयुक्ता वेष्या	१२१.४८	ततस्तीरं समामत्य वस्त्रं	६६.४२	ततस्तु वैष्णवाधर्मा	१०४.६२	ततस्त्रि बारंब्रं	६६.६०	ततोऽप्यरीरिणो वाणी (उ)	६७.३४
ततस्तत्पत्न्या तुष्टो (उ)	७८.१६	ततस्तु क्षीरने पात्रे राजते	११२.३१	ततस्तु द्योहितास्वयं (उ)	२६.२०	ततः स्त्रीणां सहस्राणि (उ)	५५.१०४	ततोऽप्यवशे स्मृति	७३.१६
ततस्तत्तीर्थमनुसं सर्व- (उ)	६६.१८	ततस्तु गांढवं तीर्थं (उ)	४०.४१	ततस्तु सप्त मा दद्याद्	११४.४५	ततस्त्वय्यर्चनीयाः स्तुः	६७.८३	ततोऽप्यमातरः पूज्या	६१.४८
ततस्तया गयो वत्तः	८.३	ततस्तु चतुरो विप्रान्	११७.७२	ततस्तु सप्त जन्मानि	१५.५६	ततस्त्वयोध्यामाहात्म्ये	१०४.४३	ततोऽतो रावणो भ्रात्रा- (उ)	७५.४४
ततस्तया समाहूता (उ)	८०.२८	ततस्तु अग्नद्वितये दद्याद्	१५.१०	ततस्तु सायकश्रेष्ठः	६७.८	ततः स्थित्वा सने	६६.८५	ततोऽतो स्वाह्वयं	६२.१४
ततस्तस्मै मुनिवरो (उ)	७५.१३	ततस्तु जायते विप्रो (उ)	४१.४८	ततस्तु स्वपुरीं प्राप्नो	६.१४३	ततः स्ववन्मुभि साह्यं	२३.२२	ततोऽतसमयात्पश्चाद्- (उ)	३०.७३
ततस्तस्मै स विद्यारत्ना (उ)	५४.५५	ततस्तु तक्षमावेन	३२.२७	ततस्तु हनुमानेकः प्राप्य (उ)	७५.३८	ततः स्वमातरं वातां (उ)	४६.३१	ततोऽस्य स विनिर्बन्धं (उ)	७४.२६
ततस्तस्य मुनिव्रस्य (उ)	७२.१६	ततस्तु तीर्थोन्माद्याह्	६७.१८	ततस्तु तीर्थे दिवसे ब्रूते	१२२.४४	ततः स्वगतिपरिभ्रष्टः (उ)	६३.१३८	ततोऽस्यां पूजयेत्स्वयं	११५.४२
ततस्तस्याति संतुष्टो	८.१३०	ततस्तु दक्षिणा स्त्वा	१२४.३०	ततस्तेनाम्यनुज्ञातः सगरः	८.३२	ततोऽप्यमर्षणं तत्त्वा	२७.३६	ततोऽहमनया देव्या (उ)	१६.६
ततस्तानाम् तान्महद्वा (उ)	७४.१४	ततस्तु कण्डूया कामोदी (उ)	८२.१४	ततस्ते पुण्या शोलां (उ)	३०.६६	ततोऽदितिमंहाभाया	११.६८	ततोऽहं क्रोधं संयुक्ता (उ)	१४.१६
ततस्तान् बाह्मणान् (उ)	६१.७६	ततस्तु द्विजदाम्पत्यं चतुर्दश्यां	१२२.३१	ततस्ते मुनयः प्रीता (उ)	७२.१४	ततोऽप्यकवधाख्यानं	१०५.८	ततोऽहं प्रणता भूत्वा (उ)	१४.२४
ततस्तां गिरमाकर्ष्यं (उ)	६७.३६	ततस्तु पृथिवीतीर्थं- (उ)	६५.१६	ततस्ते मुनयः सर्वे (उ)	७२.१७	ततोऽप्यर्ण्यं समादाय	२८.४६	ततोऽहं बंधुवर्गेण विन्- (उ)	३०.४६
ततस्तां प्रतिमां विप्रगरवे	११२.६	ततस्तु ब्रह्मणा विष्णुः (उ)	६७.४७	ततस्ते मुनयः सर्वे	१.२३	ततोऽप्योद्दिमवं तीर्थं (उ)	१६७.५६	ततोऽहं बंधुवर्गेण भूपो- (उ)	३०.६६
ततस्तां प्रतिमां विष्णोः	११७.३८	ततस्तु भोजये द्विप्रा- (उ)	५०.१६	ततस्तेनापि यो मुक्ता	१५.७४	ततोऽप्यहं ब्रह्मात्मनी	११७.५७	ततोऽहं मूर्च्छया युक्तः (उ)	१६.५
ततस्तां प्रतिमां ह्येमीं सधेन्	१२०.५३	ततस्तु मीनयोऽप्रात्या (उ)	७५.४६	ततस्तेनापि पूर्णतै	१५.८७	ततोऽपि दक्षिणे भाये (उ)	१६.२४	ततोऽहं मूर्च्छितो देवि (उ)	१२.२५
ततस्तां प्राणवन्मय्यं	६०.१६३	ततस्तु भुजयोऽह्मात	७६.३२०	ततः स्तोत्रादिकं मंत्री	६७.१०६	ततोऽप्यमर्ष्यं ब्रह्मवाह्यं	८३.१२३	ततोऽहं धमनिर्दिष्टो (उ)	३०.८३

ज्ञानमैश्वर्यं मधुनं (उ)	३६.५	ज्ञेया दशैव पटिका	२६.२३	न्योतिरतरतः प्रोक्तं (उ)	५६.११	अ	एतान्ते विद्यन् विद्यमानासु	८१.३२	
ज्ञान योग समावसानं	१०४.६७	ज्ञेयानि सहचित्राणि	५६.२१६	न्योतिगन्धान्गानि नाप्यत्र	५६.२८	अमेभुक्त हेमवक्षीर स्वराणां	५६.६६६	त	५२.१६
ज्ञानसम्पत् परं मोक्षं	३३.२७	ज्ञारोधने क्षितरवा	५५.१८३	न्योतिषि च ततः प्रोक्ता	६६.६	अभाष्यः सामरा (उ)	३६.५३	त	५७.१
ज्ञान विज्ञान संपन्नः	३८.५६	ज्याभ्यास योग विचाराहृत-	५४.४७	न्योतिषां प्रवक्ष्यामि	५४.१	अरातिकर्तव्यिप्रस्त	५६.२०८	त	३५.८१
ज्ञान बुद्ध्यास्तपोवद्धा	२५.३४	ज्येष्ठायां चतुर्ष्व्यां तु	११३.५	न्योतिः समुदातरतः (उ)	५६.६	अतिपादयो नितम्बाहा	८५.१३४	त	३५.८१
ज्ञान शक्तिं बलैश्वर्यं दीर्य-	४६.२२	ज्येष्ठमासि सिते पत्रे (उ)	६१.४६	न्योत्सन् तमिषाष्टोत्तम	५२.७०	अ		त	५०.६१
ज्ञान क्षम्या मरा ये तु	३२.४०	ज्येष्ठमासे तु दशमी (उ)	६०.१३	न्योत्सना तीर्थमया रम्या	८३.१६०	विद्भीतोऽनुदातेतस्त्रयो	५३.६४	त	५०.६१
ज्ञानज्ञान कृत पापं	८.७	ज्येष्ठमासे तु वै सिद्धे (उ)	५०.३	न्योत्सना हेमवती	८६.८०	नितम्बस्त्रितस्त्रय उभेयव	५२.८२	त	५०.६१
ज्ञानामृता क्षुधा युक्ता	८३.३४	ज्येष्ठमासे पुणिमासां	१.५१	ज्वरात आकनी कृत्वाध्व-	७१.१७६	अ		त	५०.६१
ज्ञानामृतं गुहाष्टकं स्तोत्र	१०८.१६	ज्येष्ठः शुक्लवर्षहस्तां कुपयच	११६.८	ज्वरेण तीर्घ्रेण गृहीतवेहः (उ)	११.४१	दाम्यामिसस्तृतीया	५२.५	त	५०.६१
ज्ञानमृता वल्लिजायांत-	८३.७४	ज्येष्ठ शुक्ल नवम्यां तु	११८.६	ज्वरे दूर्वागुह्योभिर्दध्ना	७४.५६	अ		त	५०.६१
ज्ञानं ज्ञानगम्याय	२.२३	ज्येष्ठानां रूपयुक्तानां (उ)	१८.७	ज्वलज्ज्वलन संकाशां	८८.२१४	ठाकुरदाज सदाशः पुनः (उ)	२०.२८	त	५०.६१
ज्ञानार्णवो सूतस्तत्	१.२२	ज्येष्ठामासां वत प्रोक्तं	१२४.८५	ज्वलत्कालाविलप्रस्थां	८३.१३६	अ		त	५०.६१
ज्ञानिनां कमिणां चैव	१६.३६	ज्येष्ठाद्यै द्विगुण तस्या (उ)	१८.३१	ज्वलत्कालाविलप्रस्थां	८३.१३६	ठाकिनी वर्णनोत्तं	८७.२०	त	५०.६१
ज्ञानिनां प्रवटः श्रीमान्	८३.२१	ज्येष्ठाश्च न च तत्रैव संवै- (उ)	६५.३३	ज्वलत्कालाविलप्रस्थां	८३.१३६	ठाकिनी शाकिनी मारी-	७८.२२	त	५०.६१
ज्ञानेन्द्रियाणि बाह्यं	६३.७५	ज्येष्ठ तु पुष्करे (उ)	७१.१६	ज्वलत्कालाविलप्रस्थां	८३.१३६	ठाकिन्यो द्रुणास प्रेताः	७७.६७	त	५०.६१
ज्ञानेन्द्रियेषु श्रोतादिष्वथ	८८.१८७	ज्येष्ठेमासि सितिमुतादिनि (उ)	४०.२१	ज्वलत्कालाविलप्रस्थां	८३.१३६	अ		त	५०.६१
ज्ञानैक वेद्यमजरं परं ब्रह्म	३५.६७	ज्येष्ठेषुक्लवर्षायां तु	११६.७	ज्वलत्कालाविलप्रस्थां	८३.१३६	दुष्टि तु प्रथम वट्वा (उ)	५०.१६	त	५०.६१
ज्ञानैश्वर्यप्रदा ज्ञानमयी चैव	८६.५८	ज्येष्ठ्यां कर्त्तव्येन्द्रियो	६०.११	ज्वलत्कालाविलप्रस्थां	८३.१३६	रा		त	५०.६१
ज्ञानैते पितरौ नैव	७६.२२२	न्योतिः पश्यति रुपाणि	४२.८७	ज्वलत्कालाविलप्रस्थां	८३.१३६	साकार दक्षिणो न्यस्य (उ)	५६.४७	त	५०.६१

तच्छ्रुत्वा गिरिः	७६.३३२	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य (उ)	३८.४	तद्वागविधिमाहात्म्यं	१०७.१०	ततः कल्पे तन्मुखाय	१७.४६	ततः पञ्चवटीपापसा (उ)	७२.३२
तच्छ्रुत्वा जयतां वाता (उ)	८५.१०	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य (उ)	२८.२५	तद्वागे विष्णुं तदि (उ)	६३.१७	ततः कवलीविहरं (उ)	५५.१०१	ततः परं कृतयुगे त्रेतायां	४१.६०
तच्छ्रुत्वा तु विरपाक्षः	७६.१७६	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य (उ)	३७.३८	तद्विलेखोरनिर्घोषा	६.१४	ततः काकबलिं कुर्यान्-(उ)	४६.१२	ततः परं षट्म्व मि-(उ)	७६.२६
तच्छ्रुत्वा बुधितुर्विषयं (उ)	३०.३१	तच्छ्रुत्वा वचनं तस्या (उ)	२७.१०८	तद्विलेखाभियामता	३५.५	ततः काकी ततः (उ)	२७.४१	ततः पर्वतभृङ्गाभ्यां	६२.२१
तच्छ्रुत्वा नारदेनोक्तं	४८.३	तच्छ्रुत्वा वचनं तेषां (उ)	७४.१६	तद्विल्लोलविद्या मत्ताः	३४.७३	ततः काम्यवर्नं नाम (उ)	७६.६	ततः पिता कुमारोत्तमि	३५.१५
तच्छ्रुत्वा नास्ते विप्रा	४६.१	तच्छ्रुत्वा वचनं ब्रह्मा (उ)	८१.५	तच्छ्रुत्वा तद्वदनेन प्रीयतां	१७.४८	ततः कासान्तरे देवि (उ)	७५.७	ततः पिता समाम्बा	६१.७१
तच्छ्रुत्वा नृपतेर्विषयं (उ)	११.१	तच्छ्रुत्वा वचनं विप्रा	६२.४	ततः प्रावाह्ये त्संख्या	२७.४३	ततः कासान्तरे विप्रा	७६.३१	ततः पुण्यतमो नास्ति-(उ)	६३.५७
तच्छ्रुत्वा नृपतेर्विषयं (उ)	१३.१०	तच्छ्रुत्वा वचनं शत्रु-	७६.१४१	ततः उत्पद्य सहसा (उ)	७८.२१	ततः कासान्तरे विप्रा	७६.३१	ततः पुष्करतः सृष्टः	४२.३७
तच्छ्रुत्वा प्राह हनुमान्	७६.३३३	तच्छ्रुत्वा वचनं सा तु (उ)	२७.११०	ततः एकमना भूत्वा	१.७५	ततः किरोट मंत्रेण	८.२४४	ततः पृथक् स्नात्वा (उ)	६५.१०७
तच्छ्रुत्वा भगवद्वाक्यं (उ)	२६.५३	तच्छ्रुत्वा वचनं सा तु (उ)	८.२७	ततः एकाधरं नादं	६२.३०	ततः कुंभानवापुष्पान्-	१२१.३७	ततः प्रणम्य तं रामं (उ)	७५.७१
तच्छ्रुत्वा मोहिनीवाक्यं (उ)	५८.४१	तच्छ्रुत्वा वचनं सा तु (उ)	७६.३३६	ततः एव पद्योनिमागत्य	३२.५	ततः कृताञ्जलिः प्राह (उ)	२५.७३	ततः प्रणम्य देवेशं ततः (उ)	८१.२१
तच्छ्रुत्वा मोहिनीवाक्यं (उ)	४३.४	तच्छ्रुत्वा वचनं सा तु (उ)	७६.६६	ततः कतिपर्यं रब्धं रागतो	७६.८	ततः कुण्ड च रामं च (उ)	५४.११६	ततः पदक्षिणीकृत्य नज्जम्	११४.२६
तच्छ्रुत्वा मोहिनीवाक्यं (उ)	२५.६४	तच्छ्रुत्वा वचनं सा तु (उ)	७६.६०	ततः कथांते भगवान्	७७.६	ततः केन्द्रादियानां तु	५५.१३७	ततः प्रभागे द्वादश्यां	१२०.२५
तच्छ्रुत्वा मोहिनी वाक्यं (उ)	४३.६	तच्छ्रुत्वा वचनं सा तु (उ)	६.३६	ततः कदाचित्प्रियया (उ)	६६.१७	ततः क्षमाप्य देवेशं रात्रि-	११७.३६	ततः प्रभाते विगमे द्वादश्यां(उ)	६१.६५
तच्छ्रुत्वा मोहिनी वाक्यं (उ)	३८.७	तच्छ्रुत्वा वचनं सा तु (उ)	७४.२३	ततः कनखलं तीर्थं यत्र (उ)	७६.२७	ततः क्षमाप्य देवेशं	११५.३५	ततः प्रभूति जानति (उ)	५६.१२
तच्छ्रुत्वा मोहिनी ब्रह्मा (उ)	३७.३२	तच्छ्रुत्वा वचनं सा तु (उ)	६७.६	ततः कनखलस्याय चक्रं	१०४.१६७	ततः क्षाराम्बुधाराभि	१५.८२	ततः प्रभूति लक्ष्मीस्तु (उ)	६८.७
तच्छ्रुत्वा सुरमेवविषयं (उ)	८१.४६	तच्छ्रुत्वा वचनं सा तु (उ)	६.३५	ततः कनखले तीर्थं (उ)	६६.२५	ततः क्षारोदक स्नान	१५.७५	ततः प्रभूति वाऽद्यपि	६२.३१
तच्छ्रुत्वा राममद्रस्य	७६.३५७	तच्छ्रुत्वा वचनं सा तु (उ)	६.३६	ततः कनखले तीर्थं (उ)	६६.२५	ततः क्षुत्संभवाभावास्तुप्ति-	४६.२८	ततः प्रभूति वाऽद्यपि	३२.११
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य (उ)	१०.३२	तच्छ्रुत्वा वचनं सा तु (उ)	२७.३१	ततः कनखले तीर्थं (उ)	६६.२५	ततः पञ्चदिनं पूजा चैव-	१२२.२५	ततः प्रभूति सा देवी	१६.१०७
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्याः (उ)	३१.१	तच्छ्रुत्वा वचनं सा तु (उ)	१२.५४	ततः कनखले तीर्थं (उ)	६६.२५	ततः पञ्चनदीपति-	१०४.८५	ततः प्रभूति सा पुण्या (उ)	४८.२६

ततोऽर्धं वीरिता देवि (उ)	३०.६५	ततो दर्वी समादायकां चनी (उ) १७.१६	ततो निवारयामास (उ)	३.६२	ततो महारवो जज्ञे नगरे	३६.६	ततो वर्षत्रयान्तो ते	१२.६०	
ततो ऋष्यादिकं स्मृत्वा	६७.१०१	ततो दायीच चरितं युगधर्मं	१०२.७	ततो निशाचरीं राजपुत्रीं (उ) ३०.१४	ततो महोषरं (उ)	४४.८२	ततो वसुर्याजक एव (उ)	३७.४१	
ततो गच्छेत मनुजो (उ)	४४.८०	ततो देवा नृवीर्यैव	६६.७४	ततो निःक्रम्य जगवान् (उ)	६५.६८	ततो माघस्य माहात्म्यं	१०४.४०	ततो वामनकं गच्छेत्त्रिषु (उ)	६५.६१
ततो गच्छेद्विधिं सुते (उ)	६०.१	ततो देवान् समावकास्य	१६.६३	ततो नृपस्तु कालिगं	६.१४१	ततो मां प्रार्थयामास (उ)	२५.६२	ततो बाधु सुतायाय	७५.७४
ततो गच्छेन्नरो देवि(उ)	६५.७७	ततो देवालये तस्मिन्-	२०.४६	ततो पात्रान्तरे तत्तु	११४.१८	ततो माघस्य माहात्म्ये	१०४.३४	ततो वास्तुपदाश्रयानमजा-	१०४.१५४
ततो गत्वा प्रयागं तु सर्वं (उ)	६३.५६	ततो देवो जगत्कर्त्री	८४.४	ततो बलवती होरा	५६.४३१	ततो मासत्रयेऽतीते गरेण	८.५	ततो विष्णु पद द्वन्द्वं	६१.१६७
ततो गत्वा बिलद्वार- (उ)	५५.६६	ततो देवी महालक्ष्मी	८४.५४	ततो बुद्धिः समभवत्क्षाले	१२.७१	ततो मृजवटं नाम प्राप्य (उ)	६५.३६	ततो विदेहः सुप्रोतो (उ)	७५.१४
ततो गानेन महता	७६.३५०	ततो द्विजान्मोजयित्वा	११७.१४	ततो ब्रह्मपुरं याति (उ)	४०.३	ततो मुनिवरो इष्ट्या (उ)	७२.२०	ततो विनायकाख्यानं	१०२.१२
ततो गुहं समर्प्य च	६८.७६	ततो द्विजान्मोजयित्वा	११८.२५	ततो ब्रह्मो जगद्धाता	३.३४	ततो मौनी पयोमलः	६०.२२६	ततो विप्रः कृपा विष्टो	६.३०
ततो गृहवरं प्राप्य (उ)	१६.२३	ततो द्विभक्तमन्वोनमिश्रितं	५४.६२	ततो ब्रह्मादयो देवा (उ)	६७.३३	ततो यजेद्ब्रह्मण्येषु	८०.६३	ततो विमानमाह्वय सर्वं	३७.६७
ततो गोधर्ममात्रं तु	१६.१३	ततो द्वौ कीर्तितो विप्र	५३.६६	ततो ब्रह्मोत्तरे भागे शिवस्य	१०४.६६	ततो यमवर्ति क्षिप्त्वा (उ)	४६.१०	ततो विलप्य बहुधा	६.६३
ततो गोदावरी यावद् (उ)	७२.२८	ततो ध्रुमावतीं ध्यायेच्छुभ्र-	८७.१५७	ततो भद्रे समासाद्य (उ)	६६.३७	ततो यम मर्दयद्वौ	२३.६६	ततो विष्ठाकुमिपर्वय ततो	१५.६३
ततो ग्रामान्तरं गत्वा (उ)	६२.३०	ततो ध्यात्वा विवस्वंतं	८३.३६	ततो भविता धर्मात्मा (उ)	४३.२७	ततो रक्षः स्थिरा पथचान्मस्ता	८८.५५	ततो विष्णु पदे स्नात्वा (उ)	७१.२२
ततो घटसहस्रं तु देवं	११६.१३	ततो ध्यायन्ब्रह्मण्ये	८३.३६	ततो भुक्काणक्षान्ति	६५.५२	ततो राजसहस्रेण भूति (उ)	१५.१७	ततो विसृज्य तां विप्र	२७.६२
ततो जलो यास्यति (उ)	७.७२	ततो ध्यायेद्भूति विभुं	७१.१३३	ततो भोगवतीं गत्वा (उ)	६३.६७	ततो राजा वसत्रयः (उ)	७५.८	ततो कृन्दाक्षया तत्र (उ)	८०.३४
ततो जप्त्वा यथाशक्ति	२७.६१	ततो नवाक्षरं धर्मं	७६.६४	ततो मङ्गलं कार्यैव	१६.१८	ततो रामाक्षया सोऽपि (उ)	७४.३०	ततो वै देवतीं चात्र	१०४.१५२
ततो जलाशया बाधु भोजन-	१०.३७	ततो नारदतः प्राप्तं ध्यातेन	१०५.१८	ततो मनसि संगृह्य	४४.६१	ततो रामोऽपि जगवान् (उ)	७५.७२	ततो वैष्णव माहात्म्ये	१०४.४१
ततो दक्षादिकान पुत्रान्-	३.३६	ततो नारायणं प्रार्थ्यं (उ)	७०.६३	ततो मंत्राकिनीं विष्णा	६२.२२	ततो रत्नाग्रं कुर्वति	६६.१०१	ततो व्याहृतिभिः सक्त्या	११३.६५
ततो दक्षाश्रमे पुण्ये (उ)	६५.२१	ततो नारायणो देवो (उ)	२६.२८	ततो मन्वन्तराख्यानं	१०८.११	ततो ललितकं प्राप्य (उ)	६६.३६	ततो व्रतस्य पुण्येन पुनरेव	१२१.६०
ततो दद्यात्तु शर्प्य- (उ)	४३.१८	ततो निर्मजितान्विप्रां	१२४.५५	ततो मयाभूतं देवि (उ)	३०.४८	ततो लोकेऽवस्थाप्य सूर्यस्य-	६२.३३	ततो व्रतान्तो हैमीं वा	११४.२२

ततो हरो हराक्षया (उ)	७३.२३	तत्कृतं भवता राजन् (उ)	११.६	ततोऽहं संप्रवक्ष्यामि (उ)	८०.५	तत्पार्श्वदेशवराः स्वस्व	७७.२६	तत्फलं स्याद्दिनैकेन (उ)	५१.११
ततो हरो हरि इष्ट्वा (उ)	२६.२६	तत्क्षणान्नस्वते पापं तस्य (उ)	४६.८	तत्तेजः सर्वशरीरेषु (उ)	५८.४८	तत्पालय महीपाल (उ)	७६.१	तत्र कन्याप्रथं प्राप्तं (उ)	६८.६
ततो हलह्लासब्धः (उ)	३.५६	तत्समस्वापराधामन्त्रे (उ)	५३.६६	तत्स्वमस्यादिवाक्येभ्यो	३५.६८	तस्मिन्नुपचरन् भूत्वा पुत्रो (उ)	२७.१	तत्र कल्पशतं यावदभूतं (उ)	६१.८१
ततो हृष्टाऽभवच्छब्दा (उ)	१४.२५	तत्सिद्धिं शत्रुसदने	८५.१४०	तत्स्वप्रयाति प्रणवा	७१.१६२	तत्पुण्यं त्विदं युवतं	२६.१३	तत्र कार्या महापाति	११०.४
तत्कथं राजवयोऽसौ	७६.२	तत्सर्वं पावनं मन्ये सर्वं (उ)	१७.७५	तत्स्वन्मासं ततः कुर्याद	७०.१६	तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा (उ)	२१.३	तत्र कुर्यादगवांभूनां गोप्राप्तं	११७.८१
तत्कथ्यतां कदनेषु न	४६.४४	तत्सन्तु द्विविधं सुख	४३.८६	तत्स्वया सर्वमेतद्धि कृतं (उ)	११.१३	तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा वेशी (उ)	२७.६	तत्र कुर्यादभियेकं तु (उ)	६३.६८
तत्कथ्यतां महाभाग	४६.७७	तत्सत्त्वं फलतो लब्ध्वामोदते	११५.५०	तत्त्वान्येवं कलाद्यानि	६३.६०	तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा राजा (उ)	३४.१	तत्र कोटोपरं नाम (उ)	६५.६६
तत्कथ्यतां महाभाग (उ)	५२.५	तत्तत्कर्मानुस्मरत्वात् (उ)	२८.६४	तत्त्वान्येवं कलाद्यानि	८६.१५६	तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा राजा (उ)	३४.१	तत्र सार्जूरिके चक्रे-	५६.२१७
तत्कन्यां वा क्षान्तितां वा	७६.१६७	तत्तत्प्रयोगेषु तथा ध्याये	८८.२५६	तत्त्वान्येवं कलाद्यानि	७०.८१	तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा राजा (उ)	३४.१	तत्र गत्वा धुविनिष्ठानां चम्पु (उ)	६०.२
तत्करोति तदाचष्टे	५३.७३	तत्त्वत्वं चैव विद्यारब्धं	६३.६४	तत्त्वान्येवं कलाद्यानि	७०.८१	तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा राजा (उ)	३४.१	तत्र गत्वा धुविनिष्ठानां चम्पु (उ)	६०.२
तत्कर्णयोर्न पन्विष्यायष्ट्या	६०.१५०	तत्त्वत्वं चैव विद्यारब्धं	६३.६४	तत्त्वान्येवं कलाद्यानि	७०.८१	तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा राजा (उ)	३४.१	तत्र गत्वा धुविनिष्ठानां चम्पु (उ)	६०.२
तत्कर्णं प्रवेद्विधामष्टवारं	६५.३६	तत्त्वत्वं चैव विद्यारब्धं	६३.६४	तत्त्वान्येवं कलाद्यानि	७०.८१	तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा राजा (उ)	३४.१	तत्र गत्वा धुविनिष्ठानां चम्पु (उ)	६०.२
तत्कलेशं प्रशमायातं	४६.७७	तत्त्वत्वं चैव विद्यारब्धं	६३.६४	तत्त्वान्येवं कलाद्यानि	७०.८१	तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा राजा (उ)	३४.१	तत्र गत्वा धुविनिष्ठानां चम्पु (उ)	६०.२
तत्कारणं कारणाणां (उ)	५६.१०	तत्त्वत्वं चैव विद्यारब्धं	६३.६४	तत्त्वान्येवं कलाद्यानि	७०.८१	तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा राजा (उ)	३४.१	तत्र गत्वा धुविनिष्ठानां चम्पु (उ)	६०.२
तत्कारणानुगमनाज्जायते	४६.३३	तत्त्वत्वं चैव विद्यारब्धं	६३.६४	तत्त्वान्येवं कलाद्यानि	७०.८१	तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा राजा (उ)	३४.१	तत्र गत्वा धुविनिष्ठानां चम्पु (उ)	६०.२
तत्कारणिके पञ्चमदे (उ)	५१.३३	तत्त्वत्वं चैव विद्यारब्धं	६३.६४	तत्त्वान्येवं कलाद्यानि	७०.८१	तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा राजा (उ)	३४.१	तत्र गत्वा धुविनिष्ठानां चम्पु (उ)	६०.२
तत्कालं दशयेद्यं	८४.५१	तत्त्वत्वं चैव विद्यारब्धं	६३.६४	तत्त्वान्येवं कलाद्यानि	७०.८१	तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा राजा (उ)	३४.१	तत्र गत्वा धुविनिष्ठानां चम्पु (उ)	६०.२
तत्कालं बलवानापन्नाय	५५.१४६	तत्त्वत्वं चैव विद्यारब्धं	६३.६४	तत्त्वान्येवं कलाद्यानि	७०.८१	तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा राजा (उ)	३४.१	तत्र गत्वा धुविनिष्ठानां चम्पु (उ)	६०.२
तत्कुमारी वच श्रुत्वा (उ)	२६.८	तत्त्वत्वं चैव विद्यारब्धं	६३.६४	तत्त्वान्येवं कलाद्यानि	७०.८१	तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा राजा (उ)	३४.१	तत्र गत्वा धुविनिष्ठानां चम्पु (उ)	६०.२
तत्कृपयूपयोर्मध्ये कुर्वन्तु (उ)	५५.१०३	तत्त्वत्वं चैव विद्यारब्धं	६३.६४	तत्त्वान्येवं कलाद्यानि	७०.८१	तत्पुत्रवचनं श्रुत्वा राजा (उ)	३४.१	तत्र गत्वा धुविनिष्ठानां चम्पु (उ)	६०.२

तत्र त्वं गच्छ सूर्यं	५६.८	तत्र भागवतं विप्रा	६३.६	तत्र बुद्धाश्चेत्येव गायो (उ)	८०.१२	तत्र स्नात्वा च पुरुषः (उ)	६५.५०	तत्रापश्यद् द्विजवरं वाति	३७.२७
तत्र दानं प्रवासति (उ)	७५.७७	तत्र मालाक्ष्यमनुना	७५.५७	तत्र वेद्याः सुरुषाद्व्या (उ)	२७.५६	तत्र स्नात्वाप संतप्यं (उ)	६६.२३	तत्रापश्यन्महात्मानं	८.६५
तत्र दिव्यं तपस्ते ये	५८.४	तत्र माघं वसेद्यस्तु (उ)	४८.४१	तत्र वै भोजन देवं (उ)	२३.५	तत्र स्नात्वा दिवं याति (उ)	४४.६३	तत्रापश्यन्, महारथ्ये	१६.३
तत्र दुर्गाचनं प्रोक्तं	११७.७७	तत्र मुक्तं कपातं तु (उ)	४८.३०	तत्र वै यो वसेद्वीरः (उ)	६४.८	तत्र स्नात्वा दिवं याति (उ)	६३.१३१	तत्राप. न् महाभयम. ४मं	३५.३
तत्र ह्यष्ट प्रभावस्तु	६२.३६	तत्र सूर्यं हरे रूपं	४७.५५	तत्र आढ्याधिकं कृत्वा पितृन् (उ)	४७.२	तत्र स्नात्वा दिवं (उ)	६३.१६५	तत्रापि कृतं वाग्निश्चं	६.५
तत्र बुद्धाव्रुतसौम्यं (उ)	६३.५८	तत्र यस्त्यजति प्राणान् (उ)	६६.२४	तत्र आढ्यादिना तवन् (उ)	४७.४८	तत्र स्नात्वा नदी तोये	१२२.१६	तत्रापि देवताबुद्धिर्दि-	३४.३
तत्र ह्यष्टवा तु तौ देवौ	६२.३७	तत्र यः स्नाति मनुजो (उ)	६७.२८	तत्र सङ्पूर्णं कृष्णं (उ)	५२.५१	तत्र स्नात्वा नरो (उ)	७०.६	तत्रापि भारते सङ्गे	६३.६५
तत्र देवर्षयः प्राप्तास्तथा (उ)	६६.७	तत्र यावन्ति पश्यामि	१३.२२	तत्र संस्थाप्य विधिं तत्र	६५.२४	तत्र स्नात्वा नरो भक्त्या (उ)	६७.५६	तत्रापि विधिवशात् (उ)	२२.१३
तत्र द्वादश यात्रास्तु (उ)	६५.१२५	तत्र यो नो मया सज्जो (उ)	२८.८०	तत्र समीप्यमृपण्यो	२०.७८	तत्र स्नात्वा नरो भद्रे	६७.६०	तत्रापि सर्वं भोगाद्युः	१३.६०
तत्र ध्यानेन सन्निष्ट	४४.८८	तत्र यो तनुजो गत्वा (उ)	६७.२४	तत्र सङ्गजेदेवं काम-	१२१.५	तत्र स्नात्वा गृहभागे (उ)	६६.२६	तत्रापि हेतुर्नैस्तिस्तु	३०.६६
तत्र नद्यां श्वहत्यां नरः (उ)	६५.७८	तत्र यो विधिं वस्तुनात्वा (उ)	६६.१६	तत्र सङ्गर्जनी नाम	४५.६५	तत्र स्नात्वा भानसी	६७.१३१	तत्राप्युतो उ. गृह्यापारेहिता (उ)	५१.१७
तत्र नानाविधैर्वायैः (उ)	६०.४३	तत्र यो विधिं वस्तुनः (उ)	६६.२१	तत्र सर्वं मया वृतं	७८.५	तत्र स्नात्वा विधानेन (उ)	७१.१४	तत्राप्युतो नरो भूयाद्-(उ)	४०.४७
तत्र पञ्चगव्यो नाम	४५.८	तत्र रामं रमानाथ	७८.४	तत्र सिद्धिं परं प्राप्ता (उ)	५०.४०	तत्र स्नात्वा विधानेन	१२१.७७	तत्रेनभियेकं कुर्यात् (उ)	६३.४३
तत्र पिण्डप्रदानेन एतौ तत्र (उ)	४४.३८	तत्र वस्त्रपुतां गां तु	१२१.२८	तत्रस्यं तज्जलं येऽपि (उ)	७१.११	तत्र स्नानं जपो होमादानं	१२२.७५	तत्राम्यर्च्यं भवं साक्षाद्-(उ)	७०.८५
तत्र पूज्यपदाधोभित्तिः	४६.२०	तत्र वस्त्यति राजा (उ)	७.५५	तत्रस्य वायुवीजोत्प	६५.६८	तत्र स्नानेन दानेन (उ)	६५.२७	तत्रार्कमण्डलायेति	६७.१४
तत्र विन्ध्यं विद्यायोभौ	५४.१३०	तत्र विज्ञानं संयुक्ता त्रिविधा	४५.६०	तत्रस्थायुतं संमग्नौ	६५.७२	तत्र स्वादक्षयं सर्वमिति (उ)	६५.१२६	तत्रार्कवैमानां च	७५.७७
तत्र गङ्गायि कुंडेषु (उ)	६५.६२	तत्र विद्यति कल्पं तु (उ)	६१.६५	तत्र स्थितं जगन्नाथं (उ)	५२.५८	तत्र स्नातस्तु मनुजो (उ)	८०.६६	तत्रावाह्य गणाधीशं	६८.२४
तत्र भुक्त्वाधुमानं (उ)	६१.६६	तत्र विष्णुपदं दिव्यं (उ)	४६.१६	तत्र स्थिता जगन्माता	८३.७२	तत्र स्नात्वापकर्माणः शुचयो-	४४.३	तत्रावाह्य नृपाधीशं	७६.८३
तत्र भूयश्चक्षुःश्री	६३.६२	तत्र विष्णुपदे स्नात्वा (उ)	८५.६२	तत्र स्नात्वा च तौ (उ)	६५.७२	तत्रापिभ्य मुच्येत (उ)	४४.७७	तत्रावाह्यच्युतं भक्त्या	८०.१६८
तत्र भोगोन्मसहतां च (उ)	६१.६७	तत्र बुद्धिमुपायान्ति	२०.१६	तत्र स्नात्वा च पीत्वायो (उ)	६५.१७	तत्राप्यस्तुमहतीयं नंदा (उ)	७१.१३	तत्रास्ति त्रिषु लोकेषु (उ)	१७.२७

तत्रास्ते पार्वतीपुनः (उ)	६६.१	तत्समास्त्वर्षप्रयत्नेन त्यक्त्वा	८०.१०३	तत्त्वामिष्यन्ति कार्यं	५५.२६५	तथान्तरिक्षं चारुच-	१०७.१७	तथा विकारनाशाम्यां	५३.३
तत्रिभूलकसङ्घातरिभूतो (उ)	२६.३०	तत्समिद्विभक्तं जुहुवात्-	८३.१०६	तथाऽऽश्वाद्बलुध्यात्	११३.६	तथान्यजन्तुभिर्भूषं सिन्धि-	४८.६५	तथा विविदि हनुमन्पथा	७५.५८
तत्रेन्द्रया च सङ्घाद्या	२६.३५	तत्समीपे मम स्थानं (उ)	३७.२	तथा कर्मवशात्प्राप्ता	३१.४८	तथा पद्यावती देवी (उ)	७८.३६	तथा विमुक्तः प्रजहाति	४५.८२
तत्रेन्द्रुमङ्गलं प्राच्यं	६७.४	तत्सर्वं तावकी पूजा	६७.११३	तथा कलकले शास्त्रं (उ)	७८.७	तथा पदं पूर्वं तु	८५.४३	तथा विस्तृतं संतानं देहि	११७.४६
तत्रे ब्रवीमि यत्पूर्वं श्रुतं (उ)	८१.२३	तत्रसर्वं येन सहितमाचा-	११०.२६	तथा कोटीश्वरी नाम शतं	११२.३८	तथापहृत्य पादमानं (उ)	३६.३२	तथा वृद्धत्वमापन्नो	३२.३५
तत्रे वामन्यकं निर्ममुनीर्द्विः	१२५.२	तत्सर्वं नश्यति शिघ्रं (उ)	२३.५२	तथा गमानां सांस्थानां	१२५.३६	तथा पातकिं नैव	२५.३८	तथा शोणितकूपच	१५.६
तत्रेष्टा वासुदेवाक्यं	१२१.६६	तत्सर्वं पातु मे सर्वलोक-	७७.४३	तथा धर्मार्थं चात्र (उ)	५६.५७	तथापि तव वक्ष्यामि	११.४३	तथा श्रेष्ठं हि तीर्थानां (उ)	५२.१५
तत्रेकस्मिन्पटे स्थाप्यं	१२४.४०	तत्सर्वं भक्तिभावेन (उ)	३०.७८	तथा चण्डीशम्यर्च्यं (उ)	७०.७३	तथापि निर्जराः सर्वे	४०.४६	तथा यष्टिं सहस्राणि	८.६६
तत्रैव कोटितीर्थं च (उ)	६५.६५	तत्सर्वं विलयं याति (उ)	४५.७	तथा च सोमश्वर्यो	१३.४८	तथापि शृणु वक्ष्यामि	६.६३	तथा संवत्सरे तस्य (उ)	५५.१३१
तत्रैव ज्ञानमासाद्य	१३.५१	तत्सर्वं समवाप्नोति (उ)	५१.४५	तथा चोक्तं पुराणेषु (उ)	७.३७	तथा प्राप्तानि कुक्षानि	३१.५०	तथा समस्ततीर्थानां (उ)	५२.१३
तत्रैव तेषां साप्तिर्ध्वं (उ)	६३.१३३	तत्सर्वं संप्रवक्ष्यामि	१५.२२	तथा तत्तत्संस्तिकर्तृदोर्ज-	६०.१०६	तथा नासवपुः कृष्णं गोविंदं	८१.३६	तथा समस्त तीर्थानां (उ)	५२.१५
तत्रैव निर्वानिरता	४१.६७	तत्साधनैः सदाकार्यं	७३.१४८	तथा तत्र स्मृतिं लब्ध्वा (उ)	१४३.४२	तथा बाहुलकादये	७३.७५	तथा समस्त तीर्थानि (उ)	६०.४६
तत्रैव पाठयेत्तोयं	७६.२८४	तत्सिद्धिर्घटं समवाप्य (उ)	६६.२५	तथा तमोभिर्भूतानां	४३.८८	तथा मंडे भवेद्दीप्यता	५०.११५	तथा संप्राप्य योधिप्रान्ते	२८.५६
तत्रैव बह्मणस्तीर्थं (उ)	४०.१३	तत्सुनिद्रः कलत्रमः	६५.१६	तथा तपोपराध्यानां	८६.१०५	तथा महाचराहृत्वं (उ)	५३.१६	तथा सर्वफलं त्यागं सूर्य-	१०७.१५
तत्रैवोपास्य भेषादी	५८.३७	तत्सुनिद्रः प्राप्तिमाप्नु-	६५.१५	तथा त्वयि धर्मज्ञ	४६.८६	तथा यद्भुक्तिं शीघ्रयति	५२.८०	तथा सलिलं संवदे	४२.५२
तत्रोपवासी जलं वा	११६.१३	तत्सुनिद्रः प्राप्तिमाप्नु-	६५.१५	तथा कुरितसंघं तु द्वावपि (उ)	३१.३२	तथा यामसवेधाक्या	८६.१६६	तथा सुगन्धः कुसुमैः (उ)	४१.४०
तत्रोपवासी विहितः	२.२८	तत्सुनिद्रः प्राप्तिमाप्नु-	६६.१८	तथान्यस्तुतीयाया	१०७.११	तथा रत्नैश्च नवभिर्मातु	६०.८१	तथा सूर्यवनं वाग (उ)	६५.६
तत्रोपासहितः शंभु पूजनीय	११७.७६	तत्सुनिद्रः प्राप्तिमाप्नु-	६६.१८	तथान्यस्तुतीयाया	१०७.११	तथा कपः सुको जलं	५८.२७	तथा शीतान्यकूपे तु (उ)	७१.३६
तत्संगकृतमोषः	१५.६७	तत्सुनिद्रः प्राप्तिमाप्नु-	६६.१८	तथान्यस्तुतीयाया	१०७.११	तथा वरं महीधेव पुण्यात् (उ)	७३.३	तथा ह्यतो दुःखलोके	४५.८४
तत्सुनिद्रः प्राप्तिमाप्नु-	१०६.१	तत्सुनिद्रः प्राप्तिमाप्नु-	६६.१८	तथान्यस्तुतीयाया	१०७.११	तथा वर्षां प्रयोजयतां नद्यास्तु	५१.१४५	तथेति प्रति पश्ये च (उ)	२६.५७

उपः प्रजाध्यामपरा	११.४०	तपिनी च तथा सर्वेश्वरी	८६.४४	तनावातं नुनि मूला	२०.१५	तं क्षिप्रि सुमहाभाग	१२.५	तं नमस्यामहे प्रकया (उ)	१०.५५
उपः प्रजावात्सवासा-(उ)	१८.७७	तपिनी तापिनी वृद्धा	१५.२७	तनासाध तु मुक्तस्य	५६.२३	तं तथासुरमासकथं (उ)	२६.११	तं नमस्ये जगन्नाथ-(उ)	५२.८०
तपश्चक्रे महाचोरं (उ)	४४.८	तपिनी तापिनी वृद्धा	८६.१५५	तमाह नृपतिविभं (उ)	१०.४८	तं तवाधममासाध (उ)	७४.११	तं नमामि महादेवं (उ)	७३.५५
तपश्चचार परममधुत-	५.१६	तपोनिस्तेजसां राशि-	७.४६	तमाह वामदेवस्तु (उ)	१०.४६	तं तु वृद्धा विद्यासाक्षी(उ)	३२.४७	तं पंच साधारणमत्र	४३.३८
तपश्चरिष्ये मोक्षाय	११.१७३	तपोमयाय ध्याताय तपि-	१२२.५४	तमुत्पाप्य महाविष्णु-	३८.४५	तं तु बाह्यं बायुः समुज्जीवयति ३२.२३		तं पर्वतं स मयास्ते (उ)	२७.८४
तपश्च सुतप्तस्य	४३.६६	तपोरूप नमस्तुभ्यं	१२.७	तमुद्यत द्विज श्रेष्ठं	६२.११	तं स्वामंतकनेतारं बदे (उ)	७३.५१	तं पर्यामि परं धाम	४.६३
तपसा गुह्यस्या च	५६.१२	तप्त कांचन संकाश	६६.१०६	तमुवाच तदा स तु (उ)	७.३१	तं ददर्श महादुःखं (उ)	५४.३३	तं पुत्रं कथयः प्राहुः-(उ)	१७.१३
तपसा ब्रह्मचर्येण (उ)	३८.६	तप्तकांचन संकाशवेहां	८८.६३	तमुवाच हृषीकेशः (उ)	२६.५२	तं ददारयेव भूपालो (उ)	२७.१३	तं पूर्वा पररात्रेण पुंजानः	४३.४७
तपसा च व्रतानां च	१२५.३५	तप्तकृष्णं तु पाषाणे	१४.४६	तमेकं भोजयित्वा तु (उ)	७.४	तं शब्दा कोटि सूर्याभं	११.१०६	तं प्रक्रमतमाज्ञाय पिता	६२.२४
तपसां विक्रयं चक्रे व्रतानां	३५.१३	तप्त कृष्णपरिस्फिती	१४.२६	तमेव विजके वदथा (उ)	५५.१२२	तं शब्दा चिन्तयामास	६.२३	तं भवानर्हतिच्छेदुं-(उ)	२.७
तपसोऽन्ते मूकगुहस्तु	५.४	तप्तचापीकरमित्रं	७४.११०	तमेव मंत्रिणं तत्र	१२.७६	तं शब्दा दंडवद्भूमो (उ)	२६.५१	तं मार्गं शृङ्खलोकस्य (उ)	६३.२४
तपस्तपसा नयामास गङ्गा	१५.६६	तप्तस्वर्णनिर्भं कर्णीन्द्र-	८१.१४६	तमेव मुक्त्वा द्विजराज (उ)	१२.३३	तं शब्दा देवदेवेशं (उ)	२६.१५	तं मृतं पतिमाशाय (उ)	२७.५७
तपस्तपसा पति तेमे (उ)	४०.५१	तप्तहाटकके खात ज्वलंत-१२३.११		तमेव मुक्त्वा द्विजराज (उ)	४४.५१	तं शब्दा देवदेवेशं शंस (उ)	८०.८६	तं यो भक्त्या नरो (उ)	८०.१००
तपस्तपसा ह्युरोगोऽभूत्तत्र (उ)	६५.३३	तप्तायः पुष्पास्त्यास्तु	१५.७३	तमेव मुक्त्वा द्विजराज (उ)	४४.५१	तं शब्दा देवदेवेशं शंस (उ)	४.६७	तं लिखित्वा तु यो	१००.१५
तपस्तपसा विवाहपच-	१०५.७	तप्तायः शयनं चैव	१५.२०	तमेव मुक्त्वा द्विजराज (उ)	५८.२०	तं शब्दा पर्वतं दिग्भं (उ)	२७.७१	तं बदे देवमीशानं यं (उ)	७३.५८
तपस्य कृष्णकादस्यां विजयां	१२०.७४	तप्तायः शयनं चैव	१५.२०	तमेव मुक्त्वा द्विजराज (उ)	५४.३६	तं शब्दा पुण्डरीकाक्षं	१६.६५	तं विप्रमानविष्णामि (उ)	२७.१०२
तपस्यतो मुनेस्तस्य (उ)	७२.६	तपः प्रकाशक	७१.१८४	तमेव मुक्त्वा द्विजराज (उ)	६६.२३	तं शब्दा पुण्डरीकाक्षं (उ)	४७.६७	तं सदानन्द चिन्मात्रं	५.४१
तपस्य शुक्लसप्तम्यां व्रतमर्कं	११६.६६	तपसा हि मतिच्छत्रं	४५.५३	तमेव मुक्त्वा द्विजराज (उ)	४५.१०	तं शब्दा भक्तिमायेन	६२.५०	तं समम्यकथं विधिबदेकैकां	१२१.७३
तपः स्वाध्याय संतोषाः	३३.८७	तमहंभावनायुक्तो नो (उ)	२८.४८	तमेव मुक्त्वा द्विजराज (उ)	५०.११६	तं शब्दा मायया भूत्वा (उ)	२७.१०५	तं समम्यकथं विधि-(उ)	८२.१०
तपास्तपस्य क्रमपारचंज्रा-	५६.१३१	तमागतं बाहुमुतं निशम्य	८.३८	तमेव मुक्त्वा द्विजराज (उ)	५८.६३	तं वृद्धा मुच्यते विघ्नेः	४७.८१	तं सम्पूज्य विधानेन सोप-	११६.२७

तं स्वारं स्वार सजायां	५०.१२७	तर्कमागतिरराय तपसां	६१.२२२	तव कः कलदो वधः	७६.१६६	तस्माच्छृणुष्व विप्रेन्द्र	३४.३४	तस्मात्त वापि भवतु	६.२६
तया कृतां सत्कृति तु (उ)	८०.१८	तर्कस्तु बाधहेतुः स्थानी-	६.१००	तव कार्यं न संदेहः (उ)	३५.८	तस्माच्छृणुष्व विप्रेन्द्र	३४.७५	तस्मात्तेनैव मंत्रेण (उ)	५५.४३
तया चोक्तमिति	६३.२८	तर्जनीम्यां न्येतर्कपी	७१.४१	नव कृत्यमिदं तात यत्तुन-(उ)	३७.३१	तस्माच्छृणुष्व विप्रेन्द्र	३६.४८	तस्मात्त्वत्तपसा तुष्टो	४.६७
तयापि श्रेष्ठं दत्तं (उ)	१४.३४	तर्जनीमध्यमानामा क्वचित्-	८०.२४६	तव द्वाभ्यामुभयवत् प्रेम्णा (उ)	३०.३५	तस्माज्जन्तु सर्वेषु	५.८२	तस्मात्त्वतोऽधिको (उ)	१७.४६
तया संताडयेदंशकस्तं	७४.१६५	तर्जनीमध्यमाग्यां तु	८५.६६	तव पूजार्थं संबद्धा-(उ)	५३.२४	तस्माज्जन्तं माधवासे (उ)	३१.१०	तस्मात्त्वमपि विप्रेन्द्र	५.५७
तया सह विशान्ताश्वः (उ)	८०.४७	तस्तु यदोच्छति जनो	३६.५६	तव प्राप्तिर्यथा देवि (उ)	१३.७	तस्माज्जनिहि देवर्षे	२०.८४	तस्मात्तत्प्राप्तनभवद्ब्रह्मा	४२.१८
तया सह विशान्ताश्वो (उ)	२८.८६	तर्पणात्पिठदानाच्च (उ)	४७.३३	तव भर्ता यदि वरे (उ)	३२.५३	तस्माज्ज्येष्ठे तु सुभवे (उ)	५५.५	तस्मात्परस्परं श्रेयो (उ)	२८.६३
तयाहं प्रेरितः प्रागां स्वां (उ)	३०.११	तर्पणे तु भयं कुर्यादेष (उ)	५६.६३	तवर्षाणि ज्येन वर्णं	८५.४५	तस्माज्ज्येष्ठे प्रयत्नेन (उ)	५५.८	तस्मात्पुण्यतमं श्रेयं	३.७०
तयोक्तं वचनं श्रुत्वा	११.५५	तर्पयन्ति परं सिधमर्चयन्ति (उ)	४६.१४	तव वाक्ये स्थिता ह्येषा (उ)	३०.३७	तस्माज्ज्येष्ठ्यां समुद्र-(उ)	६०.४०	तस्मात्पुनरिहामातो (उ)	६१.१००
तयोक्ताहं ततो भूप (उ)	१४.२६	तर्पयामिपदं योज्यं मंत्राते	८०.१२१	तव शत्रुर्महानेव (उ)	२७.११६	तस्मात्करिष्ये वचनं (उ)	६.२७	तस्मात्प्रसीद देवेश (उ)	५३.६७
तयोक्तो भूपति कोपं	६.३४	तर्पयित्वा संजमिष-	८०.१०१	तवाधीना नृपश्रेष्ठ (उ)	१५.५	तस्मात्कार्यं परिपश्य	३३.६६	तस्मात्समस्त लोकानां	४१.११४
तयोराशो यजमानो	३६.२	तर्पयित्वा पितृन् देवान्	७६.६	तवाध्वरं स प्रायाति	११.८३	तस्मात्कार्यादिकं त्यक्त्वा	३४.४२	तस्मात्समस्त शक्तीनामा-	४७.५१
तयोस्त्वय्य स्थानं	५६.४६४	तर्पयेत्कुसुमैः सार्वैः	६०.७५	तवास्मि राधिकानाय	८२.२६	तस्मात्कारण्यं ज्ञायेन	६७.११५	तस्मात्संगार्जने निरर्थं	३६.४४
तयोर्हं स्वपोर्नास्ति (उ)	५६.६	तपितास्तेन पितरस्त्व (उ)	५६.६५	तवैवं हिमहामूतिस्तस्या	६७.३८	तस्मात्कार्यं प्रयत्नेन	११३.१७	तस्मात्संज्ञा रामोऽयं परं	३२.३६
तयोर्नादोहोभिन्नेकदिक्धारः	५४.१६३	तत्पाकसं संज्ञय	६३.१७	तवोपदेशदानाय पूर्वं-	४६.८५	तस्मात्कार्यां हरेर्भक्ति	१५.१५५	तस्मात्सर्वं प्रयत्नेन (उ)	६०.३४
तयोर्निदेशतो व्यासो	६२.७२	तस्मानिवापि ईशाशैरकाश(उ)	३६.५२	ततो तात निबोधेयं (उ)	३७.३३	तस्मात्तत्प्राप्तये यत्न	४६.५	तस्मात्सर्वं प्रयत्नेन नर-(उ)	५५.७६
तयो श्रुत्वा वचः सुखं (उ)	५४.४१	तस्मै नोः स्वतर्चनं	२७.२२	तस्यो हंतुं कृतमतिस्तमाह	४६.६८	तस्मात्तर्चनं दातव्यं (उ)	५६.६७	तस्मात्सर्वं प्रयत्नेन संपूज्यो	३६.५७
तयोस्त्वोत्तरे भागे (उ)	५०.४१	तस्मान्नं वर्जयेद्यत्नाज	५६.४५३	तस्माज्ज्यो द्वाहयेत्पुत्रं (उ)	२२.११	तस्मात्तत्र संपूज्य (उ)	६५.३०	तस्मात्सर्वं प्रयत्नेन सेव्य-(उ)	७१.७
नरवः किं न जीवन्ति	१२.२५	तस्मान्नं पापविनाशदं गो	५५.१६७	तस्माच्छतगुणा शोभता (उ)	६३.३	तस्मात्तयोधि जयतां	१.६८	तस्मात्सर्वारिकं विष्णु	३३.४१
तर्कणाद्यविशेषेण	२०.६५	तस्मान्नं त्वा तु वो वधात्	६६.२३	तस्माज्ज्येष्ठ्यं देवर्षे	३४.९६	तस्मात्तं ब्रह्मतन्त्रे (उ)	५५.६७	तस्मात्सर्वेषु दानेषु (उ)	६१.१२२

धीनारथोयमहापुराणम् : श्लोकानुक्रमणी

तथेति प्राणमाधो मे (उ)	२८.६	तद्वत् पूर्यकवान्	११३.४५	तदप्य संस्कारगुणं ग्राम-	४८.३६	तदातस्य तु तस्यापं	१४.६२	तद्वृष्टं पूर्यते लक्ष्म्या (उ)	७७.३५
तथेत्युक्तं स्मृतं सर्वं (उ)	१५.१६	तदप्ये प्रजयेन्निष्यं	७४.१५५	तदभावे मुनिश्रेष्ठ कपालं	३०.८	तदाति ध्वंशं मूरि प्रावृट्	५६.७३४	तद्वृष्टं पंचके त्वेति:	६०.१८४
तथेत्युक्त्वा निवासेन	४६.६६	तदप्ये भोजये द्विप्रातः-	१२१.२४	तदर्कयति विबुधा ये (उ)	५३.३०	तदा तेन मृषा बाधय (उ)	२८.५२	तद्वृष्टा विस्मिताः सर्वे	६२.१३
तथैव बाह्वयं जातं (उ)	२४.१७	तद्वर्तत भवद्देवि मातः-(उ)	१७.३	तदर्कं तु मया पृष्ठो	१२.८१	तदा बुभुक्षकस्तह्ययोगाना-	५६.४१	तदेकं तत्त्वमेवास्ति (उ)	८०.५७
तथैव कणिकारोत्ये	६०.१७०	तदन्तरे च भवता यद्विदं	४६.८	तदर्कं वेदशाब्दाश्च	४५.४२	तदा पराजिता प्रोक्ता	१२१.११२	तदेकादशाहस्रं हरमाहारम्य-	१०.२४
तथैव गोप्रदानं च (उ)	४१.४६	तद त्वं तन्मातरश्चकोणं	८८.१६५	तदप्यप्योति धर्मिणा तत्र (उ)	४८.७०	तदा प्रकाशतेऽप्यात्मा	४४.६६	तदेतदस्य गदितमाश्राप्या-	१०६.२१
तथैव ग्राम भेदाः स्तुर्वीक्ष्ये	५६.६०	तदन्तः सुररागादीन्	८७.१६	तदप्यादशधा कृत्वा भूलोके	६२.२५	तदा प्रहस्य राज्ञो बो (उ)	७.६०	तदेतदुपदिष्टं तं संक्षेपेण	४६.८६
तथैव नारदीयं तु पुराणेषु	१२५.४७	तदन्तस्त्वं बले प्राप्ता (उ)	३७.१२	तदप्यादशधाहस्रं कीर्तितं	६६.२	तदा रजोऽधिक नारी	६३.६७	तदेतद्भवता ज्ञात्वा	४६.६३
तथैव पवित्रं भाग	८६.२६	तदन्तेऽपि च भूतं	६८.११	तदप्यादशधाहस्रं कीर्तितं	६६.२	तदा रजोऽधिक नारी	६३.६७	तदेतद्भवता ज्ञात्वा	४६.६३
तथैव भ्रातरश्च	२८.५४	तदन्ते देवभवने निवेद्य	१११.१२	तदस्मात्ततो बाह्वे	६१.११५	तदा संसारपापस्य याति	४६.६६	तदेव भगवद्वाच्यं स्वरूपं	४६.१३
तथैव यातना भोग्याः	३१.४७	तदन्ते धेनुयुग्मेन सहितो	१२२.२७	तदस्मात्ततो कुर्मो (उ)	७३.५६	तदा सम्पद्ममाराजा	१२.८६	तदेव व्यासदेवेन भागवत-	१०२.३
तथैव स्नापयेद्विभ्र	१७.५५	तदन्ते अवमासाद्य	१५.११२	तदस्य त्रिवधं दुःखमिह	४६.३	तदा सा प्रीतये तेषां (उ)	६६.३५	तदेव सस्मरस्तत्र (उ)	६२.१३६
तथैवान्नाभ्यहोमेन संत	६०.२०१	तदन्ते भुवमासाद्य भवन्ति	१५.८८	तदहः अयरोमोऽभूत्सतिः (उ)	१४.३०	तदाहं यापते वित्तं (उ)	३२.३	तदेव हस्तघटितं	५१.३४
तथैवागिरते कल्पे	५१.६	तदन्ते योगिना लोकं (उ)	६१.६६	तदहं क्षीणवीर्योऽयं (उ)	२३.६२	तदीक्षणाय स्वाध्याय	४६.३३	तदैव तद्धनं सर्वं चतुर्धा	३५.३०
तथैवायतनान्येषां (उ)	४१.२५	तदन्ते शाक्रमनं तानावर्च्य	६१.६१	तदहं बर्क्षयिष्यामि (उ)	५४.६७	तदुत्तरे चक्रतीर्थं यत्र (उ)	७६.४३	तदैव पुनराप्नोति	७३.२८
तथैवाविज नोऽप्यर्थ	४६.६४	तदन्त्यपादयो नैव	५६.५२०	तदा कनिष्ठः सर्वेषां (उ)	५८.३२	तदुत्तरे नागतीर्थं यत्र (उ)	७६.२६	तदैव सन्त्यसेद्विभ्र	२७.६२
तथैवाष्टक्यद पथं	८८.१६६	तदन्त्यमरयजन्मुक्त्वा	२८.६५	तदाकर्णं विमोर्बाधं	७६.३३६	तदुत्तरे परं तीर्थं चारा-(उ)	७६.३८	तद्वृष्टं ज्ञेयं सर्वं	४७.७६
तथैवोत्तर विभ्रागे (उ)	६६.३२	तदन्तं विकिरेद्भूमौ	५१.१२५	तदा गच्छे द्विषेण (उ)	५६.२४	तदुत्तरे ब्रह्मलोकं धंदा-(उ)	७६.४०	तदगुणज्या त्रिजी वाप्ता	५४.६४
तदकावयवं नैव वेतसा	४७.६५	तदंशः स्वाग्नयो भक्ता	५५.१३१	तदाग्नयं यनंतस्य नामानसिति	५२.३५	तदुत्तरे ह्यनंतावधं तीर्थं (उ)	७६.४७	तदगुणच्छक्तिमहरदीप्ता(उ)	२७.११५
तदग्नित पिताः सर्वे	८.११२	तदप्ययं भुजस्तस्य (उ)	१६.६४	तदा ज्येष्ठामितपितं (उ)	१८.३२	तदुत्तरे विराट्पथो (उ)	८२.३७	तद्वत् कोति तीर्थं वै यत्र (उ)	७६.३४

ताडकं हारकेपुर एतस्तवक	८८.६४	तामुद्धर महाभाग गङ्गा	१५.१६२	तामसाश्चैव जयन्ते	६३.७१	नार नानारमानववास्त्र-	७३.११०	तारितोऽङ्गुल्या पुत्र-(उ)	४६.४३
ताडयित्वा च बंहेन (उ)	३६.४	ताम्यमं विष्णु कर्तृव्य	१४.४६	तामुद्दिष्य तु वो देवि (उ)	४६.३६	तारयेत्त उभौ पक्षौ (उ)	४.१८	तारेण पार्दर्मवस्त्र	७२.३४
ताड्यमानं यमघटैः	३६.२६	ताम्न हिंसितु मिच्छामि	११.४४	तामुत्तलं प्रतिज्ञां स्वां (उ)	२५.३६	तारुण्यैः स्वरदीर्घैः पङ्क्ति-	६१.१४६	तारो नमश्चतुर्व्यं	७०.८
तात तन्नास्ति मे स्थानं (उ)	३६.२१	ताम्नशीन् गृह्ण मनसा (उ)	२०.६	ताम्र काष्ठजातदत्त	५१.८१	तारुण्यं तत्रा लक्ष्मीर्यं	६४.२३	तारो नमो भगवते	७०.४१
तात तुष्टोऽस्मि भद्रं	११.८३	ताम्निप्रानागतान् रुद्ध्वा (उ)	२४.३१	ताम्रगङ्गूकं पृच्छी तौ (उ)	४२.१२	तारुण्यं त्रिमे वीजं शक्ती	८१.१४२	तारो नमो भगवते	७१.१४६
तातस्य सौख्यं (उ)	१७.४	तास्तान्कामान् (उ)	५५.१३३	ताम्र पाने ततः	७४.१३१	तारः श्री भूवनाकामो-	८१.८५	तारो नमो भगवते	७३.७६
ताच्छौ न गतिं याति (उ)	४.२४	तापत्रयहरं दिव्यं	६७.४८	ताम्र पाने शुद्धतोयपूरिते	६६.६६	तारः श्री हनुमतरश्चाद-	७५.१००	तारो नमो भगवते	७४.१६६
ताच्छेन हि भावेन (उ)	२७.३०	तापत्रयमिष्टानेन	४.७२	ताम्र युक्तं रक्तं हरिद्	५५.१६	तारुण्यं तं डेतं	७०.३	तारो नमो भगवते	८१.३७
तामप्याज्ञापयेन्मात्रा-	५०.१२६	तापत्रितपंहृत्वं च प्राणै-(उ)	४३.७२	ताम्रावाच्यं यवो प्राह्यं	१४.६८	तारुण्यं तं तं न-	६८.६६	तारो नृसिंह वीजं	७१.१४२
तानरागस्वरप्राम-	५०.२६	तापिच्छच्छ विरंकायां	८१.४८	ताम्रीमिस्तच्छृणुषं हेम्ना	१३.१०	तारास्या देवता वीजं	८५.३८	तारो मया हृदते	७३.११३
ताना एकोनपञ्चाशदित्ये	५०.३१	ताः पुनः पङ्क्तिषाः शाखाः	५६.५८१	ताम्रो वा मृगये वापि	१२२.३०	तारायोषा महोप्रापि	८५.५८	तारो माया भगं ब्रह्मा	८५.७६
तानान् पञ्चदशेच्छति	५०.३५	तामिस्तृताह्वं (उ)	१४.१७	ताम्रान् रत्नं तमिषं	८३.६८	तारादि हृदयानः स्यात्काम	८६.४८	तारो माया श्री मेदकजटे	८५.१२३
तानासीनान् कृताति- (उ)	७४.१५	ताम्यां च दलवामस्य	८०.१८३	तारः कामो रमा पदवान्	७०.८८	ताराशानं रोषाणान्	७६.१५	तारो माया स्ववीजते	७३.१३६
तानाह शंकरो वाक्चं	७६.३३१	ताम्यां पिङ्ग प्रदास्यामि (उ)	४५.१४	तारः कामो रमा वीजं	७०.१४६	ताराशे मनसो ह्येते	१०.१६८	तारो यथा गता निद्रा	८५.६०
तानि क्रमाज्यासचरो	८८.६६	ताम्यां बलिं प्रयच्छामि (उ)	४६.११	तारः काम्यमहास्ते तु	६७.१३	तारायां बलिजायांता	८५.७६	तारो रामश्चतुर्व्यं	७३.१११
तानि पद्मानि स समेन्-(उ)	६८.२०	ताम्यां बलिमकृत्वा (उ)	४५.१३	तारः कामीकुलि	७५.६६	तारायां वसुवर्णोऽयं	६१.१६२	तारो रेचिकया युक्तो	६६.
तानि पुष्पाणि कानि	३२.३	ताम्यां वित्तमयोषं तुल्यं (उ)	२७.६१	तारः कृष्णयुगं पदवान्	८१.३१	तारावलेन क्षीतायुर्बल-	५६.२७०	तारो हृद्भगवान् डेतः	७६.
तानि यास्वन्ति सर्वाणि (उ)	२३.३७	ताम्यां सह तमाह्व (उ)	७५.२०	तारः सौ च सुवर्णं	७१.२१४	तारावीजं सुवर्णं	८५.८६	तारो हृद्भगवान् डेतो	८१.
तानि सर्वाणि सेवन्ते (उ)	६३.६६	ताम्यां हीनयुक्तो मध्यदणः	५४.१६५	तारः सौ च सहस्रान	७१.२१५	तारासंख्याश्च विज्ञेया	५६.२०३	तास्वन्मानापहारी च	८२.१
तानि स्नानं समायाति (उ)	४५.८६	ताम्यं युगमासाश्च हरिः	४१.१२	तारः पथं युगर्तडी	८५.१३३	तारिताः पितरस्तेन (उ)	६२.१२	तास्वन्स्वाश्च मां पातु	८६.

श्रीनारदीयमहापुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

तालाकास्यादिनिर्णयं कुर्वन्	१३.१४६	ताबुभी विष्णुलोकं हि	६४.२२	तिल्ल संतीत प्रथमो	५२.१८	तिल्लः सर्वपक्षमिधं	७४.१८५	तीर्थं प्राप्पानुसरेण (उ)	६२.३६
ताल पञ्चविरचितमासनं	७६.३०२	ताबुभी लिखन्कतो तु लोक-	१०२.२१	तिरोविरामं तं विद्यावदातो	५०.१३६	तिल्लः सह सभाज्ज्याय	१२४.६	तीर्थं संयमनं नाम (उ)	७६.३१
तालमूलात्स्वकाष्ठायां	७५.७८	ताः शृणुष्व महाभाग नामतः	८८.१२	तिरोविरामः प्रसिद्धो-	५०.१३०	तिलोत्तमा तिलास्तथा	८२.१५०	तीर्थं यात्रा फलं यत्तु (उ)	६१.३८
तालेन च चतुर्द्वारं	७५.७०	तासामपि तु कस्यापि	५०.११२	तिर्यक्पंचोद्ध्वंगाः पञ्च	५६.८८२	तिलोपरितिलेष्चक्रं	५६.२६६	तीर्थं यात्रा वरारोहे (उ)	४६.७३
तावज्जन्मकृत् पापं तद्वै	३६.३५	तासामात्मकबलुकस्य	७०.२२	तिर्यग्योनिसमाप्नोति (उ)	२२.२४	तिष्ठतस्यै वाङ्मरात्रे पुनः	११७.३३	तीर्थं यात्रा विधि (उ)	३८.२८
तावत्कालं तु गोलोके भव्य (उ)	५६.५	तासां दर्शनमात्रेण बह्म-(उ)	५०.२६	तिर्यग्योनिगतं याति (उ)	१४.४१	तिष्ठध्वं पितुरादेशदिमां (उ)	१६.२७	तीर्थं यात्रा समाप्तिश्च	१०४.१७
तावत्पापानि देहेऽस्मि-(उ)	१.१२	तासां मध्यास्तु द्वे गृह्य (उ)	२७.६०	तिलकं च ततः कुर्याद्	६६.५४	तिष्ठध्वं मुनयः सर्वे (उ)	७८.१०	तीर्थं राज जले (उ)	५२.३६
तावत्पुत्राश्च पोत्राश्च	७.२५	तासां मध्ये तु या नंदा	१२२.३७	तिलकं नाम च प्रोक्तं	११०.१४	तिष्ठन्तु बहुवित्तानि (उ)	२२.३४	तीर्थं स्नानं विधुद्धा ये	३५.३
तावत्प्रसन्नो भगवान् (उ)	७३.१३	तासां मन्त्रं तथा ध्यानं	८८.१७	तिलकज्जन्मसकृदष्टसौम्यं-	५५.६७	तिष्ठन् पूर्वमुखो भूत्वा	१८.१६	तीर्थं स्नाग् वरारोहे (उ)	३१.२६
तावत्स देवतारूपो	७६.२६५	तासु दुर्गा कथात्यंतं पुण्यदा	६८.६	तिल्लतैलं तु तादृक्	७६.११२	तिष्ठेतावतिखिरा (उ)	३८.१२	तीर्थानामुत्तमं तीर्थं	६.३४
तावत्संख्यसहस्राणि	६१.१७	तिथयः पञ्चरंघ्रास्या स्थाति	५६.१३८	तिल तैलं श्रियः	७५.४	तिष्ठेद्युगसहस्रं तु पादे-(उ)	३८.११	तीर्थानां चापि सर्वेषां	१०३.१०
तावद्वर्ज्यंति तीर्थानि (उ)	५८.१६	तिथयः शुक्ल प्रतिपदो	५४.१२६	तिलतैलान्वितं दीपं	१३.६४	तिष्ठो विनायकस्यापि	१३.१३७	तीर्थानि संति विधि जे (उ)	६३.१६६
तावद्वर्ज्यतः स्वकरेण (उ)	३४.१८	तिथयो मासदण्डाश्च	५६.४८८	तिलतैलेन संस्नाप्य विष्णुं	१३.५५	तीक्ष्णदीप्य प्रकाशत्वा-	५०.७४	तीर्थनियनुवर्त्तनं च पुण्यां	३०.११
तावद्वर्ज्यं सहस्राणि स्वर्ग-(उ)	६३.१५८	तिथिप्रमाणं विप्रेन्द्राः (उ)	२.१७	तिलद्वयी बुभिः कार्यं तर्पणं	१२३.६८	तीर्थं त्यक्त्वा बभल्लेने (उ)	४३.१२०	तीर्थं नवाचंयन् रुद्रं (उ)	४०.४०
तावद्वर्ज्यं सहस्राणि (उ)	६३.११६	तिथिमासतुपञ्चराश्वयं	८३.१३५	तिलदानं प्रकुर्वीत यथा-	१८.३०	तीर्थोत्सवः काशुपुष्यश्च	२२.७	तीर्थं न प्रति गृह्णीयात् (उ)	४३.१२३
तावन्तो बहवः शत्रवः	१२३.७८	तिथिप्रमाणं प्रसस्तास्युर्म-	५६.१४०	तिलयेनुप्रदानेन गजाश्चरन्-(उ)	६१.२६	तीर्थं आकाशगंगायां गिरि-(उ)	४७.२२	तीर्थं यः प्रति गृह्णीति (उ)	४३.१२४
तावन्मातैः फलं यच्छ	५६.६६	तिथिर्वारिष्ये त्वेका	५६.१५४	तिलमिश्रास्तथा (उ)	४५.६४	तीर्थं तोयेन संपूर्य	७१.२२६	तीर्थेषु ग्राह्याणं नैव (उ)	६२.३८
तावद्वृत्तां महापुत्रं त्वं (उ)	५४.३६	तिथीनां निर्णयं बभूवे	२६.१	तिलाज्यक्षीरं मधु-	७४.६०	तीर्थं प्रभावाद्यत्नेन (उ)	४४.४०	तीर्थं ब्रह्मं तद्विनायकं (उ)	६३.३८
ताबुभी दम्पती तिल्यं	२०.६	तिथी रिक्ताविहीनायां	७६.६३	तिलाज्यदधिमा व्याधि (उ)	४५.२४	तीर्थं मिदं पदं तत्र (उ)	६७.५२	तीक्षाया ज्वालनी	६८.२२
ताबुभी भ्रातरो विप्रमन-	३६.४४	तिथ्या वस्यालिलानिष्टान्-	८६.१७५	तिलाज्यद्वयं जुहुयाद्-	५६.३१७	तीर्थं च सौकरं नाम महा-(उ)	४०.३१	तुतोद तोता तोत्स्यति	५२.७६

तस्मात्सर्वेन्द्रिययोगे	५.२६	तस्माद्बुधं हितमन्ये (उ)	१०.१२	तस्मान्नैवं हृषिष्येऽहं	४६.५८	तस्मिन् मनुष्य बहुर्लज्जित- (उ)	२२.८	तस्य क्षितिष्वरैदस्य	७६.१
तस्मात्स्नानं च दानं च होमं (उ)	५८.२१	तस्माद्देवि परित्राहि	१०.४८	तस्मान्मनस्विनां यत्नात्-	५६.६७७	तस्मिन् मृतेऽथ युक्तेऽपि	७६.७१	तस्य क्षेत्रस्य माहात्म्याद्- (उ)	४८.३
तस्मात्स्नानावशेषेण जलेन- (उ)	६१.३५	तस्माद्देहं पापमूलं	३३.६	तस्मान्ममोपरि विशो (उ)	२८.१७	तस्मिन्मृते तस्य भार्या	३६.२८	तस्य चान्नं न वत्सूलं	४७.१
तस्मादंडाद्विष्णुं जज्ञे (उ)	५८.६२	तस्माद्भूमं परोभूत्वा	१५.१५७	तस्मान्महिम्नो विप्रेन्द्र	६.१५६	तस्मिन् युद्धे महाधोरैर्विरीन	१०.२०	तस्य चित्तं परिज्ञानं	७६.५
तस्मादन्नेषणीयं तत्काल-	५६.६२	तस्माद्भूमिः सदा कार्या	३८.५४	तस्मान्मां यदि वांक्षिवा (उ)	२३.५६	तस्मिन्वा यानि विश्वामं	३१.३४	तस्य चैव पविषाथं	५१.३
तस्मादभ्यधिकं पुण्यं (उ)	१६.२१	तस्माद्भूमौ न तु महात्म-	४३.६३	तस्मान्मे वांघवा यूयं	३६.३४	तस्मिन् रात्रि मुदुलानं	६.१३५	तस्य चोत्तरांशे देवि (उ)	४६.६
तस्मादस्य स्वरस्यापि	५०.७७	तस्माद्येन यथा ब्रह्म	४१.१२०	तस्मिञ्जन्ममूलैर्ज्ञेऽपि	५६.३२६	तस्मिन् वायव्यमुनंघर्वे	४२.५४	तस्य जन्मग्रहसं मे	५०.
तस्मादास्थाहि मह्यं त्वं	६२.१३	तस्माद्विप्र महाभाग	६.१२६	तस्मिञ्जले महाधारे	५.२०	तस्मिन् नंघरांगे तु	५६.४५५	तस्य ज्ञाननि रागंनोः	३५.३
तस्मद्दानयं त विप्रं (उ)	२७.१४५	तस्माद्विप्रा न कर्त्तव्या (उ)	२.४४	तस्मिन्काले महाधारे	४.४७	तस्मिन् नंधाय विजिगं (उ)	७४.२६	तस्य नज्जायने पाप- (उ)	३५.८
तस्मद्विदं नृत्तदनाभ्येयं	१.६४	तस्माद्विप्राः सदा भवन्ती (उ)	३.४	तस्मिन् क्षेत्रे तु नैवेद्यं (उ)	८२.६	तस्मिन् समाने विनं	७६.३३	तस्य नत्पूर्वगं हृद्ध	४४.६
तस्मादिदं नृत्तयित्वा (उ)	३०.३०	तस्माद्विप्रां मा विप्र (उ)	३७.११३	तस्मिन्क्षेत्रे वरे पुण्ये (उ)	५२.५३	तस्मिन् संयोजितेऽस्त्रेणु (उ)	७४.२७	तस्य नां स्थिरतां ज्ञात्वा (उ)	१४.६
तस्मद्विष्णुं परित्यज्य (उ)	१७.१	तस्माद्विष्णुं शिवं वापि	१५.१५६	तस्मिन् गाने समस्तामां	७६.१३०	तस्मिन् स्थाने तु मुग्रहे (उ)	५०.४३	तस्य तुष्यं विप्रेन्द्र	३६.५६
तस्मादेतन्महत्पापं कर्तुं	७.५५	तस्माद्विष्णुं नोद्योगं	२३.६२	तस्मिन् दिने दिनं (उ)	२२.४६	तस्मिन् नरः स्वानः (उ)	५०.५१	तस्य दयायितुं विप्रास्तं	५.१६
तस्मादयोऽभिभुतांशांश्च	५६.३७४	तस्माद्देहांशये चन्द्रे	५६.३६८	तस्मिन्स्तोके तु गावो हि (उ)	१६.३	तस्मिन् स्थाने यदा गंगा (उ)	५०.३२	तस्य दक्षिणार्धे नु (उ)	४६.४६
तस्मादप्यध्वंशितं लोकं (उ)	६५.६४	तस्मान्न चिदयेत्प्राज्ञो (उ)	७.१६	तस्मिन्निबंघयामास (उ)	२५.७१	तस्मिन्स्वर्गभू समभूत्सोकानां (उ)	५८.६४	तस्य दर्शनमात्रेण	८०.२६६
तस्माद्विजिगीषांशे (उ)	७६.३०	तस्मान्नरः पुण्ययोगे सर्वं	१२४.७०	तस्मिन्मुने तु दुर्मिक्षे (उ)	७२.७	तस्मै तस्मै दिगीताय पूजां	११४.११	तस्य दारुणः पृथ्वीं (उ)	१४.५
तस्माद्विजिगीषाये तु (उ)	४५.७७	तस्मान्नरोऽयवा नारी (उ)	६१.३१	तस्मिन्मुखादयामास प्रमदां (उ)	७.६	तस्मै परमकल्याणं	४५.२१	तस्य देहे लिग रूपी (उ)	४४.१२
तस्माद्वायुना देवि (उ)	१४.६८	तस्मान्न बीजवेनारीं (उ)	७.२१	तस्मिन् पंचत्वमापने जीवः	४३.१०	तस्मै वरमय प्रादात्-	७६.३५१	तस्य धर्मं प्रधानस्य (उ)	७.५४
तस्माद्दीपः प्रयत्नेन	७६.१०४	तस्मान्नारायणदेव-	३८.५८	तस्मिन् बाहो वनं याते	७.३७	तस्मै शक्यं काद्विप्र	५२.८५	तस्य धेनुं जपानोऽत्रः	४६.४१
तस्माद्देहं परित्यज्य	७.६४	तस्मान्नेकव भवता स्थेयं (उ)	२६.२३	तस्मिन्मूढे समाहूतो	११.८६	तस्मै सुरेणोऽस्मिन्मना (उ)	७३.१०३	तस्य नासापुटाद्राज्ञो	१६.५३

तस्य निगच्छतो देवि (उ)	२७.१५०	तस्य राज्ञो महामात्याः	१२.६३	तस्या मन्त्रादिकं सर्वं	८४.५	तस्या वाक्यान्वयमपि (उ)	२८.३	तस्योपरि न्यसेद्धैमीमनंत	१२३.२६
तस्य पञ्चशिक्षाः शिष्यो	४५.१६	तस्य विष्णुः प्रसन्नमात्मा	१३.६६	तस्यामादौ तु संपूज्यो	११०.६	तस्यावु ग्रहवा पीडा	६६.१२७	तस्यो पवनमध्यस्थं रम्यं	३७.२५
तस्य पादौ च संपृष्ट	२५.४५	तस्य विष्णुः प्रसन्नमात्मा	१६.६६	तस्यामावाह्यं चाम्यर्च्येद-	८०.५३	तस्याः समर्चनं वक्ष्ये	८४.५६	तस्यो तत्पूज्यमाक्रम्य (उ)	८०.६५
तस्य पापं क्षयं याति (उ)	६५.६०	तस्य शक्तिः परा विष्णो-	३.६	तस्यामावाह्यं देवेशं	७०.८३	तरयाः सीमंतकं श्रावसीत्-(उ)	१६.४४	तां च रात्रिं नृपकुले	५८.७२
तस्य पापस्य संस्पर्शं (उ)	३६.१६	तस्य शब्दस्य	४२.६०	तस्यामीहृत्क्षया लोकाः (उ)	६.२०	तस्या मृषा न महती	७.१६	तां तत्र पूजयेत्स्नात्वा	११६.१२
तस्य पापानि नश्यति	३०.६२	तस्य समस्तानमाचार्याः	४५.६	तस्यां क्रीडासु निरताः	६२.२३	तस्यास्तु इदितं श्रुत्वा (उ)	२७.८८	तां तत्र पूजयेद्देवीं गंगा (उ)	४१.३८
तस्य पुण्यं कलं राजशृङ्गु	१३.८८	तस्य सदाचार लक्षणं	४३.१०८	तस्यां जातोऽस्मि चण्डालो	३६.२६	तस्यास्तु सपथः प्राप्तो (उ)	२३.५१	तां तथावादिनीं राजन् (उ)	३६.२८
तस्य पुण्यं कलं वक्ष्ये (उ)	४१.७१	तस्य सपञ्चवेद्भूष इति	६.११०	तस्यां ततः प्रभृति	१२.७६	तस्यास्तवं विरहे दुःखो (उ)	१३.१५	तां शृष्ट्वा चाहसर्वांगी (उ)	२७.८६
तस्य पुण्यं प्रसंख्यातुं	१३.१३४	तस्य संस्मरणादेव	७६.५७	तस्यां तथैव त्रिमध्वकर्तृ-	६०.१२०	तस्यास्तव्या तुरीयांशो (उ)	३१.४६	तां शृष्ट्वा तापसीं भद्रे (उ)	८०.१५
तस्य पुण्यस्य संख्यां (उ)	६३.६४	तस्य संस्मरणादेव	७६.५७	तस्यां तु तद्वत् कार्यं	२६.१८	तस्याः स्नेहविधोगावं (उ)	१६.५४	तां शृष्ट्वा पृथ्वीकाल (उ)	५२.८५
तस्यः पुत्रत्वमागत्य	४५.१७	तस्य स्वाह्वेष्ट्याये लोके (उ)	३६.४१	तस्यां तु सप्तशाकानि स-	११६.४६	तस्याः स्मरुक्षया लोकाः (उ)	२७.६	तां व्यावन्स्मेरवदनां	८५.२६
तस्य पुत्रोऽति तेजस्वी	१०.७	तस्याऽपि कर्णं ध्वनि (उ)	११.३६	तस्यां दशमध्वमेतच्च (उ)	४३.८६	तस्याः स्वंर्णमथो भूति	११४.५०	तां निर्यातां जात रूपाभां	८८.२००
तस्य प्रमाणं वक्ष्यामि	५.२१	तस्याकांशं निपतितः	४२.५६	तस्यां देवीं सपथ्यर्च्यं	११५.३०	तस्याहं पुत्रतां यास्ये	११६.६६	तां निरीक्ष्य समुद्युक्ता	२.७
तस्य बुद्धिं समुत्पन्ना (उ)	५२.४६	तस्याग्रे खलमेतीव न	५६.६६२	तस्यां रथं समथ्यर्च्यं व्रती	११५.३१	तस्यैव चोपकाराय (उ)	३५.६१	तां निशां समुदीक्षन्त (उ)	५४.२६
तस्य भार्या च दुःखार्ता	७.४५	तस्यापस्तत्तच्च योन्यास्तु	५०.१०५	तस्यां रात्रौ व्रतं कार्यं	८७.३७	तस्यैव दक्षिणे देवि (उ)	४६.४४	तां ग्रहपारी विधिबत्- (उ)	६२.२१
तस्य भार्या महाभ्राता	२०.८	तस्या नाम सहस्रं वै	८२.२१५	तस्यां विश्वेश्वरो देवो	११५.४४	तस्यैव कल्पना ह्रीनं	४७.६७	तां लब्ध्वा नापरं	६२.७१
तस्य भार्या शुचिर्दशा	५.५	तस्यापि भक्तिर्भवति (उ)	८०.८१	तस्यां शिलायां (उ)	८.१८	तस्यैवाशु प्रणयस्मिन्	६.१०६	तां व्याघ्रीं पातयामास	६.१३
तस्य मार्गोऽयमर्द्धः	४५.६८	तस्याः पुरस्तान्नुत्तरि	७१.७५	तस्यां संपूजयेद्देवं प्रद्युम्नं	१२१.१०४	तस्योपनयनं भूयस्तथा	३०.२६	तां स्थाप्य रौप्यपात्रे तु	१२१.८७
तस्य मूर्ध्नि बालेयं (उ)	१६.४	तस्याप्यन्तं सोऽक्षुभं	५१.१३६	तस्यायं वा रथवेष्टितं (उ)	३१.५७	तस्योपनयनं भूयस्तथा	३०.३३	ताः क्रमात् पद्मवर्णपु-	१०६.२२
तस्य रक्षां ददा	७७.१३६	तस्याप्यमावाह्यमग्रे (उ)	२२.३५	तस्या विद्यां प्रवक्ष्यामि	८८.११०	तस्योपरि न्यसेत्तत्रां तां	११७.३०	तां च मणवं तद्वद्वसना	८८.१३७

तुङ्गिलं कंदुकनिधिं	८४.६७	तुला विष्णु कन्याया	४६.४७५	तृतीयं श्रोत्र चिबुके चतुर्थं	८८.१४६	तेऽपि सर्वे जगन्नाथ (उ)	५३.२२	तेन तज्जलमादत्तै जरयत्	४२.७३
तुङ्गिलं पंकजनिधि-	८४.६६	तुलितोऽधिकतां प्राप्नो (उ)	४१.२८	तृतीयं कर्णं चोत्तं च	२५.६	तेऽपि साक्षाच्छिवं प्राप्य (उ)	६६.१५	तेन तीर्थं फलं चैव (उ)	६३.११४
तुङ्गुलमवदिशिष्ट विद्वा-	४०.२०७	तुल्यता तेजसा लक्ष्म्या	४०.१६	तृतीया चैत्रमासस्य	२५.५३	तेऽप्य शौर्यमहापात्रं-(उ)	३६.१६	तेन तोयेन पीतेन	१२.७२
तुरंग बदनं वदे	७२.३६	तुष कंबुकवहेहनिमित्तं	६३.२३	तृतीयाश्रोदिता सौरी नृणा	१०६.२०	ते एव श्रवणे धन्ये	६.३५	तेन देशान्तराश्रयस्ता	५४.८५
तुरंगात्मजलोपेतान गजाश्च	१२१.४५	तुषांगार कपालेषु जलमध्ये	२७.७	तृतीयाद्ये तृतीयं स्यान्च	६५.३	ते गच्छन्ति घराधाराः	१३.१३	तेन धन्योऽपि बधं (उ)	१०.४२
तुरीयं चन्द्र कुंदामं	८५.८७	तुषार प्रतिमं शुद्धं शंख-(उ)	५६.४	तृतीया प्रकृतिः सैव तुर्या	८८.२७	ते चाप्यन्नं न पश्यन्ति	४२.२७	तेन धर्मण किं प्राप्त-(उ)	२८.७०
तुरीयवन संभूतं नानागुण-	६७.६०	तुहिनारो ततो गत्वा	१५.१६८	तृतीया मय कस्यामि नाम्ना	८८.५२	तेजसा यशसा ह्रीर्त्या	४०.१५	तेन पापान्त्रये कानि कृतानि	३७.२२
तुलसीकाननं दृष्ट्वा ये	५.६५	तुट्क्षुद्रवदचाष्ट मस्वीः	५५.३२०	तृतीयां तथा पादे (उ)	४४.५६	तेजस्वी च नरः	५५.२६७	तेन पापेन दहामि	३२.१७
तुलसी काननं यत्र यत्र	६.५४	तुट् परीतं समान्नाय (उ)	८०.६६	तृतीयं तांगवी शार्ङ्गं मंत्रो	६१.१५१	तेजोऽपि गायत्र्यसीति	२७.५४	तेन पुण्य प्रभावेण	३६.४२
तुलसीगन्धमाघ्राय संतोषं	५.६६	तृणं स्वर्णाश्व धोरणा	५५.१६८	तृतीया सहयोगे स्वात्	५२.१४	तेजोऽग्निना पुनः पंच वातः	८८.२३६	तेन भावेन जातस्य (उ)	२७.३३
तुलसीदल संमिश्रमपि	१६.१२५	तृणादिभिः सह स्वयं (उ)	४०.५०	तृतीया स्वर्णवर्णाभां (उ)	५४.६६	तेजो बलैश्चर्यं महाबलोधं	४६.२८	तेन मे स्मृतिमापन्नं (उ)	४८.६
तुलसीदलं सुखेण कारयित्वा	११७.२१	तृणावतं प्राणहारी	८२.४५	तृतीये चेच्छतुष्के तु	६५.१०	तेजो रूपं वलं स्वर्णं (उ)	६३.८८	तेन यत्ने कर्तव्यं	७३.१४७
तुलसीद्वयमंभोज	८०.५७	तृणैश्च गीत बाधार्थः	१७.२७	तृतीयेन मुहूर्तेन संप्राप्ता (उ)	८.६	तेजोहीन यथागारं (उ)	३५.१८	तेन राजा द्विज श्रेष्ठ (उ)	३.३३
तुलसीपत्र ह्वयेन महतीं	७१.८३	तृतीय काल पूजायामस्ति	८८.६०	तृतीये पञ्चमे चाब्दे-	५६.३३५	तेजोहृद्यमिस्तथा क्रोधश्च	४२.७६	तेन रुणेण तत्रैव (उ)	७२.२४०
तुलसी मूल संभूता	६.२०	तृतीय पंचसत्ताय कर्मणो	५६.४०१	तृप्ताः स्तुतस्य पित्रो (उ)	४१.१६	ते तु नारायणं	१.२६	तेन वै प्रेमसंबद्धो (उ)	५६.२८
तुलसी रोपणं ये तु	१३.२४	तृतीय प्रथम कृष्टा कुर्वन्	५०.२४	तृप्तिनं रक्षनावृत्त्या न (उ)	२२.२१	ते स्वप्न मूलमंत्रेण (उ)	५७.५८	तेन व्यस्तसप्तमस्तेन (उ)	५७.२४
तुलस्या कृष्णवर्णायावर्त्तयन्	११७.१६	तृतीयं क्रौंच पादं च (उ)	४४.८८	तृप्तितामिति मुख्यतः (उ)	५६.६४	ते देशास्ते जनपदास्ते (उ)	३८.८	तेन शक्ति मुतायोक्तं	१०६.३४
तुलस्यां मेघपेधस्तु	१३.२६	तृतीयं पूति चिदाकर्षं	६५.६	तृप्तेषु पितरः सर्वे मातु- (उ)	४५.७०	ते दृढबाह्वो जाता (उ)	१.२३	तेन शक्ति संमृद्धिः	६०.१२८
तुलस्यु पासनरताः	११.६३	तृतीयं लोक पातानं	८५.४७	तेऽतिष्ठन्त्यानमालंब्य	४२.५७	ते जिं पादंयामासुर्ध्व- (उ)	३६.३५	तेन सत्येन मे तातो (उ)	१७.३३
तुलागो कर्कटा लग्नसंस्था	५६.४०२	तृतीयं लोकपालैस्तु चतुर्थं	८१.१२६	तेऽपि प्रायानसमये	७६.१७१	ते गीतेन चाकृष्ट स्त्वत्-(उ)	१२.२४	तेन सत्येन मे देव	६६.२६
								तेन संवत्सर युद्धं पोरं (उ)	२०.२०

तेन संश्लेषतः सूतो	१.१६	ते मन्वतामिनिहितस्तर-	५०.१३६	तेषां बहुविधास्त्वन्यास्तत्र	४३.६२	ते सर्वे तृप्तिमायांतु (उ)	४५.१६	तोयेन तिल मिश्रेण (उ)	५६.६२
तेन स्तुतो महाविष्णु	३७.६६	ते यांति परमं स्थानं (उ)	४६.१६	तेषां ब्रह्ममयी वाणी	४२.४८	ते सर्वे स्कटिकं	७६.३२	तोयेनाकाशगंगायाः (उ)	६०.७४
तेन स्वप्नेन पुण्येन	१२.६४	ते राजन्तुर्जना सेवाः	१६.२६	तेषां मध्ये वयो वृद्धो (उ)	२४.३३	ते सामानास्तु मुनिभिर्नृनं (उ)	३८.१५	त्यक्तप्राणवस्थ-	४३.१२१
तेनाच्छाद्यार्घ्यं तत्र	६६.४२	ते वंशास्ते प्रपूज्यास्त	३६.६०	तेषां मंत्रं प्रवक्ष्यामि (उ)	५६.४४	ते स्तुद्वेभ्याः प्रियतमा (उ)	६६.१४	त्यक्त पञ्च महायज्ञा	१५.८६
तेनास्ति वल्लेखान यानियंत्र-	३२.२२	ते विमानैः समंतात्तु (उ)	३५.१०	तेषां मुले जलकास्तु	१५.११०	ते कृते धनमाने तु तव (उ)	६.१७	त्यक्तं न यातरं विष्णोः-(उ)	२२.१४
तेनापि मुनिना राजा (उ)	१०.३०	ते शृङ्गद्वयं संविलस्ये	६२.२०	तेषां शिवधनाः जंसाप्ता	५४.१५४	तेजसं दान्मनादाय (उ)	२०.२६	त्यक्तो वंघुजनैः	३६.१५
तेनापि मय पुष्कर्म	३६.३६	तेषां मध्ये महाकाशमाकाशे	७६.३६	तेषां संपूजनं कार्यं	११६.७	तेजसो राजसत्त्वैश्च	६३.६६	त्यक्तान्मतिषु प्रोक्तं	५६.३३८
तेनाप्रबोधे प्रमुख-	८५.३३	तेषामपि जनेतारो (उ)	४.१५	तेषां स्थानानि नामानि	५६.६०३	तेरजितानि पुण्यानि	१.५८	त्यक्तवानरान्देवगणांभव(उ)	२३.२५
तेनास्मद्युपयोगो (उ)	४४.३७	तेषां मयीह पितरः (उ)	४.१४	तेषु कर्मणि सिद्धिश्च	४५.६२	तेन दीपं वाम भागे	७४.४३	त्यज दुर्जनं मंसर्गं	१६.१८
तेनास्य करणे लोभ्यं	५०.२१२	तेषां मोक्षाः क्रमाग्न्या	५६.१२२	तेषु तीर्थेषु देवांश्च (उ)	८२.७	तेन मोक्षस्य संकोचो (३)	२७.१२६	त्यजन्तो पतितान् वन्धू-	१४.१८
तेनास्य मंत्र पूजादि	७६.६	तेषामेव हि तत्प्रापं (उ)	२५.२१	तेषु भावेन तिष्ठन्ति	४५.५६	तेनाकाशमिदं निर्गुणं	७४.५७	त्यजेच्चत्वारि भुक्तानि	१२०.८५
तेनत्रं सुकं पंत-	३४.८	तेषां चापि तु सीतावा	२.१३	तेषु भुक्तिः समुद्दिष्टा (उ)	४८.६८	तेनास्तीर्जुषात्कृष्णदर-	६०.१०४	त्यजेत्तं वैष्टिकं चापि	५६.४४१
तेनैव पुष्टिमापन्नो	४०.४६	तेषां तासां न संस्थानं	१५.१३२	तेषु यज्ञेषु सर्वेषु	१०.३३	तेनाम्भस्तेनिम्बपत्रहोमो	८६.६७	त्यजेद्योगं त्यजेज्ज्ञानं (उ)	३२.१८
तेनैव ब्राह्मणी गप्ता	६.६६	तेषां तु तारकं ज्ञानं-(उ)	४६.५६	तेषु सर्वेषु विज्ञेया वर्मं (उ)	७१.३५	तेनाम्बुजं महाराज	१३.७६	त्यजेद्देवो महाबाहो स	१५.६३
तेनैव विधिना भूप-(उ)	१६.१६	तेषां तु विष्णु भवनं	२३.६६	तेषु स्वात्मा विधानेन (उ)	७२.२६	तेनेन स्नापयेन्मूर्ति	७५.६६	त्यजेद्देवं तथा भूपं (उ)	३२.११
तेनैव सत्त्वा नृपनाथ (उ)	२५.८१	तेषां तु सांत्वनाध्याय (उ)	५८.३८	तेषु स्वात्म प्रकाशाय भजेन्-	६१.२३५	तेन्य स्नागे पतंदद्याद्-(उ)	२२.७१	त्याग एव हि सर्वेषां-	४५.६६
तेनैव स्नापयेद्देवां पूजयेच्च	११७.१०	तेषां दत्त्वा परं भूमिं (उ)	३३.१७	ते सप्त सागरा बालाः (उ)	५८.२८	तेनैव संप्रतिर्भाष्यं	५१.११०	त्यागो यज्ञात्मवान् भूये	५५.१६६
तेनैवैवैद्य विद्यां (उ)	२८.७८	तेषां नामानि वक्ष्यामि	२.४	ते सर्वे तृप्तिमायांतु (उ)	४५.६५	तेस्तु प पूजयेद्देवं शंकरं (उ)	६८.१७	त्यागे वैतौचनियंद्गता- (उ)	७.४६
तेनोपकुप्यो लभत न	५१.६२	तेषां पितामहा मुक्ता (उ)	५१.२२	ते सर्वे कार्त्तवीर्यस्य	७७.६०	तेस्तु संश्रिततावातां	३६.३६	त्याग्याः स्तुस्तानु	५६.१३६
तेनोपकुप्यो यस्तस्य-	५१.५६	तेषां प्रत्युपायानियमन-	४३.११२	ते सर्वे कार्त्तवीर्यस्य	७७.६५	तोयं विधिर्वैद्य युक्त-	६८.६४	नय स्वेता हापरः द्वौ	५५.६८

त्रयाणामपि लोकानां	५८.१३	त्रिकालं सूर्यमभ्यर्च्य	५.१०	त्रिभीषारिणु मन्दः	५५.१६३	त्रिभिर्वीरैः पंचकूटात्मिका	८७.४३	त्रिलोचने नरः स्नात्वा (उ)	७०.५६
त्रयाणामपि लोकानां (उ)	२३.४७	त्रिकुटा चापि षट्कूटा	८६.११०	त्रिनेत्रं पंचवक्त्रं च	६१.१६	त्रिभिर्वर्षेणं द्वाभ्या	८३.७६	त्रिनोद्देशितं कृत्वा	७३.४६
त्रयाणां नृपशार्दूल मेघ- (उ)	३४.४	त्रिकोणकेन्द्रसंस्पर्श	५६.७१८	त्रिनेत्रां चारुवदनां मंदस्मित-	८८.१४०	त्रिभिः सारस्वनं नोर्व (उ)	३८.५६	त्रिवर्गं दमिति प्राहुः	११६.७१
त्रयोदश पराकाश च यः	२२.२३	त्रिकोणषट्दलाष्टाल-	८६.६०	त्रिनेत्रां बाहुभिः षड्भिः	८८.७६	त्रिमध्यस्तैरेकेषो वा	६०.१५२	त्रिवर्गं विच्युतं पारं (उ)	२७.२८
त्रयोदशाक्षरो मंत्रो	७३.७७	त्रिकोणस्यस्य चाष्टालिख्य	५५.१४०	त्रिसप्तश्रेयान्महर्ष्यास्तु	७६.१४६	त्रिमध्यस्तैर्हृन्नेत्योडे पुनोक्ते	८१.५०	त्रिवर्गो यस्य विदिनः	४४.७७
त्रयोदशान् भूहर्ता तु (उ)	३७.१५	त्रिकोणात् सांख्यधार्म्याः	५५.२५	त्रिशद्योजन विहारां (उ)	७४.५	त्रिमध्यस्तैर्हृन्नेत्योडे पुनोक्ते	८०.१४१	त्रिदारं जल्पमतेन पयस्तु	६१.१४६
त्रयोदश्यादि चत्वारि	५६.३७६	त्रिखंडा तीर पाताल्या	८६.१५०	त्रिशद्वर्णस्वर्कविसद-	६४.४७	त्रिमध्यस्तैर्हृन्नेत्योडे पुनोक्ते	८६.६६	त्रिक्रमः क्रियागुप्तो	६६.८८
त्रयोदश्यां हि शुद्धायां- (उ)	२.२२	त्रिगन्धर्वभुवनं च (उ)	७०.५३	त्रिधांशो वलवास्तस्माद्दी-	५६.४३२	त्रिमासं विजिताहारो	७३.१५६	त्रिक्रमः सङ्गुपाणि	७१.१२२
त्रतरेण प्रमाणं तु रज	३०.२६	त्रिगुणं चैष्टकाभिस्तु	१३.६	त्रिपञ्चारे महापीठे	८५.२५	त्रिमूर्ति मुलभूतय त्रिनेत्राय	६१.२०८	त्रिक्रमपचरिषाते	१०५.१२
त्रस्तः स मंत्रो विज्ञेयो-	६४.३१	त्रिगुणं तु वनस्थानां	२७.१५	त्रिपञ्चाशत्तनसामुक्तो	६०.२३३	त्रिमेवमं त्रिषादं च	५१.५०	त्रिविक्रमस्य मृतसिवा	१०४.२०६
त्राहयाद्या मानरोज्यो	६६.८४	त्रिगुणे बुधो विक्रमो च	५५.२४५	त्रिपदा रं चतुषादं	६३.१३	त्रिषादं तु प्रकुर्वीत	१४.११	त्रिविधा भावना रूपं	४७.२४
त्राहि मां चारुपयास (उ)	५३.३१	त्रिघ्नाद्भजेन्मूलकृत्वा	५४.२०	त्रिपदा हरिजा पूर्वमुत्तो	८३.१४२	त्रिषादं वाय पडात्रं	१४.३	त्रिविधा ज्ञयवेधेन शृणु	८८.२६
त्राहि विष्णो जगन्नाथ (उ)	५३.१७	त्रिजन्मसु सुधावस्ता-	६१.१२५	त्रिषादे तु शिखावर्ज	१४.५०	त्रिषादे कांचनोपेतो (उ)	२२.७६	त्रिविधोऽपि (उ)	७०.५१
त्रिकंदु प्रदशो भर्तुर्गंत्वेन (उ)	१६.८३	त्रिज्यागुणः दिनव्याप्तमक्ता	५४.१२१	त्रिपुरा त्रिपुरेशी च तथैव	८६.६४	त्रिषाद्रेण विष्णुः स्थापिति	१४.१२	त्रिदृग्गायत्रिकाद्यन्तो	६६.१३८
त्रिकालकस्तु स मुनिशक्तिः (उ)	७५.१५	त्रिज्याधिकोने श्रवणो	५४.१७१	त्रिपुष्करं त्रिगुणं द्विगुणं	५६.१६६	त्रिषादोद्योपलाच्छुद्ध्येत्	३०.८६	त्रिवेदस्तप्त युगमासिबर्णः	७६.४६
त्रिकालजो भवेद्देवी तेषु	६०.५२	त्रिज्याम्यस्तं भुजकलं	५४.१०६	त्रिफलं तत्रणाख्येन	५०.२१३	त्रिपुष्पेन चतुर्भ्रंरत्रिभिः	६६.३५	त्रिषादकृतयोद्युगे मानां	५४.१३६
त्रिकालदर्शी भव च (उ)	४७.४०	त्रितयं ज्ञांशकाद्युगम-	५५.५७	त्रिभक्त्युत्कर्षं गुणं	५४.१४५	त्रिजन्म भवर्गः क्षेप-	५५.१८१	त्रिगुणवत् संमुत्तोद्ध्वं	७१.३६
त्रिकालपूजनं चारु	८०.७५	त्रिधा कृत्वा संपूजाभि	७४.४७	त्रिभक्त्यवर्तः प्रसन्नैर्वा	८७.६३	त्रिलोके विद्युतो ज्ञात्वा	२०.१४	त्रिगुणवत् संमुत्तोद्ध्वं	७१.३६
त्रिकाल मेकस्नायी (उ)	६३.१०२	त्रिधानुपवृत्तिहस्तिरक्षिजः	५५.६६	त्रिभक्त्यवर्तः सितः पुण्य-	८०.२१२	त्रिलोचनं जयंतीयं	११६.६१	त्रिपडापगतैः पार्वः	५६.३७५
त्रिकाल पूजयेद्भक्तया	१७.१६	त्रिधामुत्तेन मेधावी	८३.१४१	त्रिमानांशकं विस्तेपां-	५४.१६०	त्रिलोचनं नमस्तेऽस्तु (उ)	५०.१६	त्रिपठनाश्रीः कूरः केन्द्र	५६.३३४

विपष्टिबर्णवान्प्रोक्तः	७६.५२	त्रैलोक्य मोहय स्तोत्रं	७०.८७	स्वत्पादपानुता तुल्यो (उ)	१०.४४	त्वं च राज्यं चिरं कृत्वा (उ)	४६.४४	स्वयि जातापराधानां	६७.११
विपुर्गाह्यस्त्वमूतैषु	५८.४३	त्रैलोक्य मोहनापांते	७०.१७६	स्वत्पीत्रेण समानीता	८.१३१	त्वं वाम्ये च न च	४६.५८	स्वयेष्टं मोहिनी कोपात्- (उ)	३७.३१
विपु लोकेषु कुंडस्य ब्रह्म- (उ)	६७.६४	त्रैलोक्य मोहना स्थाना	८६.६०	स्वत्प्रसादाज्जगन्नाथ	६७.१२८	त्वं येमे वन्देवाद्याः (उ)	५३.२०	स्वयोनं वचनं सत्यं कुर्वः (उ)	३२.६
विष्टुप जगती चैव	५७.१२	त्रैलोक्य वर्णनं चव	१०६.११	स्वत्समी न प्रभुत्वेन (उ)	७३.८०	त्वं तु देवि पतिप्राणा	११.६५	स्वयोद्वा शिबिकावेति	४८.५
विष्टुप छन्दस्तथाद्ये	७६.४५	त्रैलोक्य सुन्दरीं प्राप्यं (उ)	१३.८	स्वदधीनं शरीरं (उ)	१५.३६	त्वं देवि जगतां माता	८३.४६	स्वयोपितं तु तद्वाकी	३६.४
विसर्ग्य मातमेकं तु (उ)	५५.११५	त्रैलोक्य स्वापि दानेन (उ)	१५.३७	स्वदवीना ततो भद्रे (उ)	३०.३३	त्वं राजा धिविका चेष्टं	४८.८३	स्वरितां प्रजपेत्सप्तप्रमितां	६०.२३
विसर्ग्य यो जपेष्टि दानिमं (उ)	५४.३	त्रैलोक्य कृमणानि	७१.१६२	स्वदर्थं माहूतं भक्ष्यं मया (उ)	२७.६२	त्वं राजा सर्वलोकस्य पितुः	४८.६२	स्वष्टा शिवस्वान् सविता	१२१.५
विसर्पति समाख्याता	५३.४५	त्रैलोक्य दुपरिष्ठाहं (उ)	१७.११	स्वदर्थं भरतं मह्यनक्षय (उ)	३३.६०	त्वं राज्ये द्विजश्रेष्ठ	४६.८२	स्वष्टा युतं पणनाभं	७०.२
विसर्परात्रादायाति प्रोक्तस्या६०.६७		त्रैलोक्यानंदजननं (उ)	५२.४०	स्वदर्थं राजसो घोरो (उ)	२८.१६	त्वं समर्थोऽसि	३१.५६	स्वात्मने वाग्यपुत्रेण	११.४
विसहस्रं जपन्मंत्र दीर्घमायु-	६१.३३	त्रैलोक्यानां दजवनं (उ)	५२.४०	स्वदाज्ञया जगत्स्वामिन्-	२१.११	त्वं हि भव गो रघेष्टस्य	४.४०	स्वात्मने कमलाकांत (उ)	५३.३
विस्कर्णं ज्योतिषं शास्त्रं	५४.२	त्रैलोक्यो हंसहीनो यः	६४.३५	स्वदाज्ञया स्वन्निधायं	११.११३	स्वया कृमिदं स्तोत्रं	३८.५२	स्वां नमस्ये तु देवेन (उ)	४५.
वीणि कुंडानि सुमणे (उ)	६३.४५	त्रैलोक्यस्य तु माहात्म्यं (उ)	७८.२७	स्वदावाक्याद्विस्मयो (उ)	३१.२	स्वया चानुपुहीतास्मि (उ)	४४.२	स्वां पश्यन् निजकर्मस्थं (उ)	२८.५
वीणि सिगानि वर्तते (उ)	४६.५८	त्रैलोक्यकेष्टं ततः प्राप्यं (उ)	८२.१८	स्वदिष्ट पवनः सोमस्त्वमी-	११.३६	स्वया नु यत्कृतं स्तोत्रं	११.४७	स्वाश्वे शरणं प्राप्ता (उ)	४३.१
वीणि शृङ्गाणि शुभ्राणि (उ)	७१.१२	त्रैलोक्यस्तानकलं माये (उ)	६३.७७	स्वमेव जगतापीशो	११.३८	स्वया मायेन विधुरं (उ)	३.५८	स्वियतुर्दुर्गुप्ययिषु	५३.८
वीरवीर्यं वर्णास्तु	८६.५६	त्रैलोक्यस्यैव जगतः (उ)	६३.७८	स्वमेव जगतापीशो	५७.३७	स्वया पुष्टेण सप्राप्यं (उ)	१६.७	स्व	
वेतायां मुनिभिः (उ)	६७.३१	त्रैलोक्यस्यैव जगतः (उ)	६३.७८	स्वमेव जगतापीशो	५७.३७	स्वया पुष्टेण सप्राप्यं (उ)	१६.७	स्व	
वेतायुगे वै नृपतिर्बभूव (उ)	४४.२६	त्रैलोक्यस्यैव जगतः (उ)	६३.७८	स्वमेव जगतापीशो	५७.३७	स्वया पुष्टेण सप्राप्यं (उ)	१६.७	स्व	
वैपुर्न च त्रिलिपं तु (उ)	७०.५४	त्रैलोक्यस्यैव जगतः (उ)	६३.७८	स्वमेव जगतापीशो	५७.३७	स्वया पुष्टेण सप्राप्यं (उ)	१६.७	स्व	
वैपुर्लोकं कुन्दरी भार्या (उ)	१०.५०	त्रैलोक्यस्यैव जगतः (उ)	६३.७८	स्वमेव जगतापीशो	५७.३७	स्वया पुष्टेण सप्राप्यं (उ)	१६.७	स्व	
वैलोक्य वैतन्व्यमयादि देव	६५.७४	त्रैलोक्यस्यैव जगतः (उ)	६३.७८	स्वमेव जगतापीशो	५७.३७	स्वया पुष्टेण सप्राप्यं (उ)	१६.७	स्व	

श्रीनारदीयमहापुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

७७

दशादित्यस्य नव च (उ)	७७.१६	दशाह्वाम्तरे यस्य (उ)	४३.११२	दानादिकं कलं चापि प्रोक्त	१०८.२२	दाणौ यस्य मनोर्मध्ये	६४.३३	दिग्भोगिदेवताभ्यश्च	२७.६३
दशादिघातनिष्कांतं यः	३०.४३	दशैकमुत्तरे तीरे त्रयोविंशति	६४.१३	दानादि सर्वफलदं दश	१२४.६४	दावदाहे कृतये च तिह (उ)	४४.४२	दिग्वाताकंप्रवेतोवि- (उ)	५८.५५
दशांशं कमलैर्हृत्वा	७३.२६	दशैकसाहस्रमित (उ)	८.१४	दानानां कीर्तनं यत्र व्रतानां	६३.५	दावं प्रदावं च तथा प्रलवं (उ)	८१.३४	दिजानापि च संपुण्य	६७.१२६
दशांशं कमलैर्हृत्वा	७३.६८	दशैव मानुके पले (उ)	१.२०	दानानां चापि सर्वेषां	१२४.३०	दासं भावं च क्षात्रभूलां	८.४५	दिनकार्यमशेषं हि (उ)	२.२०
दशांशः कमलैर्हृत्वा	७३.७२	दश्यामानपुरी शुक्ले	५६.३५१	दानानि बहुभोक्तानि श्राद्ध	१०२.१५	दासः सत्तावः गितरः	८२.२७	दिनकल्लो कपालो (उ)	२५.२३
दशांशं पुद्गुपादाण्यैः	६६.१२५	दशादितीज्य चंद्रेन्द्र	५६.३३७	दानानि यज्ञविधिधास्तीर्य	३३.२८	दासोदासादिकानां च	७५.६६	दिनप्रयोपिते तस्मिन् धामं	६०.१६
दशांशं हवनं कार्यं तर्पणं	६०.२२१	दहनं चक्र जयधर्मवास (उ)	६१.१०	दानानि भोगानित्याहुस्तपसा	४३.१००	दासोऽप्यपि मां मत्वा	६७.११६	दिनद्वये ब्रह्महत्याघतं	३०.६६
दशावतार कथनं स्नानादि	१०४.३०	दातव्यं भस्तिपुस्ताय (उ)	५४.७	दानैर्वा विविधैर्वर्जै-	३.५१	दासोऽस्मि तव (उ)	३३.३६	दिनं न जानाति न (उ)	१६.२६
दशावतारो नृहरि	७१.१५८	दातव्यं याचितं मह्यं (उ)	३६.५७	दापये तव तुष्ट्यर्थं (उ)	३२.१५	दास्यां जातः सौरिभागे	५५.२८५	दिनानि तत्र चत्वारि (उ)	२२.५४
दशावस्थागतः सम्पत् (उ)	८.४	दातव्यं राजतं पात्रं (उ)	२२.८२	दामोदरं ह्युं शब्दना (उ)	७०.८४	दाहविष्णाम्महं लोकग्यादि	७६.३१५	दिने मायव देवस्य (उ)	३२.७
दशावस्थां गतो देहो (उ)	१२.१२	दातव्यो मुनिभिश्चापि	११.१२२	दामानिपुष्टोर्षेणपुरः	८१.७३	दाहः साग्नि प्राणचरो	८८.२०८	दिनेवापि तथा रात्रौ (उ)	४२.४०
दशामृत्तिमय ग्यासं	७०.६	दातारं सर्वदानानां (उ)	३५.७८	दामोदर जगन्नाथ	१७.८३	दाहोऽनुमत्ता हंसस्त्वग्नि	८८.२३५	दिनेपुण्य देवस्य	५६.५२६
दशावस्थेय हंती च (उ)	४७.३१	दानं प्रयासा तत्पावचक्षतस्य	१०४.६३	दामोदरं ह्युपैकेषं	११७.१७	दाहेन पूर्वं पूर्वं च पूर्वं च	८८.२४३	दिनैः कतिपयं जतिर्दीपि (उ)	१४.३१
दशावस्थेयैर्धर्मैर् तीर्थैः (उ)	४६.४४	दानभोग विनाशश्च	१२.२३	दामोदरेणमुद्गर्जितं	६६.४७	दाहोऽनुमत्ता मुक्ता	८८.६०	श्लिष्यमात्यांवा रा चैव (उ)	४२.४१
दशावस्थेयैर्धर्मैः पुण्य (उ)	४८.७६	दानं च दत्त्वा विप्रेभ्यो (उ)	७.४५	दारिणी यात्रयोलाप द्वे	५०.७६	दिकपालांश्चापि	७४.१३५	दिवसं स्वाध्यासे काले	२८.२२
दशावस्थेयैर्धर्मैर्नामतीर्थैः	१०४.६७	दानं दद्याद् बाह्येभ्यस्तथा	२४.१६	दारापत्यं सुहृदभृत्यैर्न	११७.३६	दिग्वाताः ज्ञानुपासकैश्च (उ)	५३.२१	दिवसं स्वाध्यासे काले	१०४.५८
दशाष्ट सप्तविधं पुण्याः	५५.३४६	दानं प्रदत्तयेत्सामर्थ्येन	१११.१८	दारित्तिकेन एवापि	८.१२५	दिववाढाष्टस्तर्वायै	५५.१५६	दिवाकर जगन्नाथ (उ)	३१.२५
दशास्यदर्पहारेवा सीताहन्तः	७७.१०३	दानवेन्द्रांतं का वल्लि-	७१.१७१	दारिद्र्यं च पराभूतं	७३.१६३	दिवव्यं वाक्यः पुण्याः	७६.२२	दिवाकर ममस्तुभवं प्रभाकर	११६.१६
दशास्येति च धर्मः	७६.५४	दानं होना नराः सर्वे	४१.५०	दारिद्र्यमनं रोगनाशनं	८८.२१२	दिवस्वाणि सन्मय्ये	८०.६१	दिवाकीर्तिगृहे (उ)	१६.७०
दशाहं कृष्णदेवाय पुरिका	११७.२३	दानं होमजपाद्यं च (उ)	७४.४०	दासकस्य सुता चाहं	२०.५५	दिगिद्वरे सजाटये	५६.६२८	दिवाकीर्तिहानां च (उ)	३६.२६

दिवारोष्ठो नृपक्ष्यामयं-	५६.५६	दिग्भरानमदीर्घचैव (उ)	४३.२५	दिवोऽजरं जटाः केशाः	७६.२२१	दीप प्रियः कार्तवीर्यो	७६.११५	दीर्घं मुख्या भारप्रतिस्तिपी-	६६.१०८
दिवामुहूर्ता स्त्राहिमित्रपितृ-	५६.२२४	दिग्भं विमानमास्वाय (उ)	४१.४२	दीक्षया गुह्यतुल्यः	६३.१२१	दीपमिष्यति य पिङ्ग (उ)	५४.१०१	दीर्घावद् भूलबीजेन	७६.४६
दिवारात्री त्रिलोकेषु	७८.१६	दिग्भ संसारसंयुक्तैः (उ)	६०.७३	दीक्षयेन्म गुरुः सिष्यं	६५.१८	दीपरत्नैः सुलभिते (उ)	२७.८१	दीर्घाद्भेन नृसिहेन	७१.१४४
दिवारायनशीलस्य तथा	१२.१४	दिग्भं सिद्धयर्जितैः	७१.१५६	दीक्षाज्ञानाख्यया सक्त्या	६३.१०८	दीप संकलमंभोऽर्थ	७६.८४	दीर्घा तीक्ष्णा तथा	६६.१४४
दिवामंस्पासुक नस्थ	२७.३	दिग्भसिद्धासने विप्र	७०.१७२	दीक्षां प्राप्य जपेन्मंत्रं	८३.६२	दीपस्य पुरतः स्थाप्य	६८.८६	दीर्घाभिः सा जटाभिस्तु (उ)	१४.२२
दिवामूर्ध्यासुसंतप्तं	१४.६१	दिग्भ्या कल्पैः प्रदीप्तापंभ्यस्तं	६१.२०३	दीक्षा वं कल्प विरहात्सखी	६३.१२०	दीपात्पूर्वं विप्रभागे	७६.८२	दीर्घाय दीर्घरूपाय	१२२.५७
दिवि भूवर्तारिणे च (उ)	७७.२८	दिग्भानमोगास्तु तत्रापि	२०.७६	दीक्षितं क्षत्रियं हत्वा	३०.१५	दीपिका प्रीति चन्द्राद्या	८७.१५५	दीग्भद्भुल्लव पिपठोः	५२.४४
दिविमुष्यतरिणे च (उ)	६३.५४	दिग्भ्यांगना बृन्दताप	८२.१५५	दीक्षितं जू भण्डास्त्राणां	७३.१६८	दीपिका रेपिका चापि	६६.१४१	दुःख जनि तथा श्रुणि (उ)	६८.१६
दिवोदितानि कर्मणि	२७.६६	दिग्भोतरिणा धौमास्ते	५६.६३	दीक्षितं ब्राह्मणं हत्वा	३०.१६	दीपिका साधना चन्द्रयुगस्त्रं	८५.३७	दुःखदीर्घागमाशाव	६६.१०२
दिवोक्तो हि जीवन्ति	१.३०	दिग्भ्याम्भानां सहस्रं सा	१०.३८	दीक्षितस्तत्र विधिना	६३.११३	दीपिनामंतरा वाला	८६.५२	दुःखानारविन्दश्च	७७.११८
दिग्भदेहपरो धीमान्-	७८.२३	दिग्भ्याम्भानां पुनर्पयंतं स्वर्गं	१३.६७	दीक्षितो विधिबन्धनी	७३.१७२	दीपे देवं ममावाह्य	६८.८८	दुःखज्ञानमया धर्माः	४६.६८
दिग्भदेहपरो भूत्वा	१३.४	दिग्भ्याम्भरा दिग्भहारा	८२.१३३	दीर्घं परमो हेतुः	६३.११२	दीपोपति तथा गर्तश्चतुलो	१२४.६२	दुःखाम्भुराशि मुखलेश (उ)	७३.११०
दिग्भदेहपरो भूत्वा	१३.६	दिग्भ्याम्भरा दिग्भेयात्मा	७७.११३	दीर्घं कथं विजानीया	५०.१४४	दीप्तं जित्स्त्रि नयनो	७१.३५	दुःखिताह कृताभर्षा (उ)	२८.८३
दिग्भदेहं धरी भूत्वा	३६.४०	दिग्भोर्भौवनं मे (उ)	२१.२८	दीपं कथं विजानीया	५०.१४४	दीप्तां तां तु विजानीयात्	५०.११४	दुःखी परस्परदुःखो	५५.२६८
दिग्भयोग समायुक्तो	३६.४१	दिग्भोर्भौवनं मे (उ)	२१.२८	दीपं कथं विजानीया	५०.१४४	दीयमाने विपत्तिः स्वात्	१४.४७	दुःखेन पापभोजनृणां (उ)	१७.४७
दिग्भंतरिण भूमिष्ठा (उ)	४५.५१	दिग्भोर्भौवनं मे (उ)	२१.२८	दीपं कथं विजानीया	५०.१४४	दीर्घं तत्र दुष्कर्मयोग	६६.५२	दुर्धरा रोग संसिद्धि	६०.७६
दिग्भं भावं यतो	६४.२	दिग्भोर्भौवनं मे (उ)	२१.२८	दीपं कथं विजानीया	५०.१४४	दीर्घनासां च कित वां	२६.१२	दुर्धरा रोग संसिद्धि	६०.७६
दिग्भं विमानमाह्व	३६.२३	दिग्भोर्भौवनं मे (उ)	२१.२८	दीपं कथं विजानीया	५०.१४४	दीर्घपुच्छेन वृणोति	७५.१६७	दुर्धरा रोग संसिद्धि	६०.७६
दिग्भमास्यां बालेपमूषो	८०.६५	दिग्भोर्भौवनं मे (उ)	२१.२८	दीपं कथं विजानीया	५०.१४४	दीर्घवाहुदुष्टराज्ज	१६.६७	दुर्धरा रोग संसिद्धि	६०.७६
		दिग्भोर्भौवनं मे (उ)	२१.२८	दीपं कथं विजानीया	५०.१४४	दीर्घवाहुदुष्टराज्ज तर्वा-	३३.१३५	दुर्धरा रोग संसिद्धि	६०.७६

श्रीतारदीयमहापुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

७५

दक्षिणस्यां दान वाद्याः	५१.२२	दग्धवा कंक इमयानाग्नौ	८७.१६६	दंडीशो भद्रकान्ठी युगनीशो	६६.११५	दत्तासनं च प्रसात्य	११.१०७	ददाति ब्राह्मणानां च	१३.३०
दक्षिणस्योदयेक्षीरे-(उ)	५२.६६	दग्धः पटकर्णगो मंत्र (उ)	८०.५४	दंड्यास्त्युत्तमित्राणि	१४.२०	दत्त्वा समाहिकः कुर्वतिषा	२८.७२	ददाति मुनिं भजनां	१७.८
दक्षिणाग्निं श्राद्धीवाज-(उ)	५६.२२	दग्धः अस्तस्य भीतश्च	६४.१५	दत्तं जप्तं हुतं वच्च (उ)	१४.४६	दत्तोदकं गंध मास्यं	५१.११६	ददानि बाह्यं लोकं (उ)	४६.२१
दक्षिणाग्नी कृतं नूनं (उ)	५५.८४	दग्धानप्य लिप्ताल्-	७६.३४१	दत्त जप्तं हुतं स्नातं (उ)	२.४५	दत्त्वा च दक्षिणांनेभ्यः	१२०.३३	ददानि विपुलाभोगानंते	१२१.१६
दक्षिणामिमुत्रं राशौ	६६.५	दग्धानस्या लोहधरा	५५.३६३	दत्तं ते मोहिनिस्त्थानं (उ)	३७.१७	दत्त्वा च दक्षिणांनेभ्यो	१२०.७	ददानि धितं पुत्राश्च	११२.१८
दक्षिणामिमुत्रं वीरं	७५.४०	दग्धा लंका पुरीं कृत्स्नां (उ)	७५.४१	दत्तं दत्तं मया पुण्यं (उ)	१४.७१	दत्त्वा च दक्षिणांनेभ्यो	१२०.३०	ददो कमड्युं प्रोत्था	५८.३५
दक्षिणामिमुत्तीरम्या	७५.७६	दण्डस्ताते नरः (उ)	४६.३०	दत्तं मया जलं चास्यं	२०.४३	दत्त्वा नेभ्यस्तु विष्टंजेन्-	१२१.५४	ददो द्वित्रेभ्यो विप्रान्-(उ)	५४.१२४
दक्षिणामूर्तये पूर्व तुभ्यं	६१.१२७	दण्डपाणिं ज्ञानवाप्योद्भवा	१०४.८१	दत्तमेभ्यंनद्याभ्येभ्यो (उ)	५३.४६	दत्त्वा दानं तु विप्रेभ्यो (उ)	५४.३१	ददो पर्यागदागव नस्य (उ)	१६.४६
दक्षिणार्धुपास्थानं	१०४.२०	दण्ड पुष्करिणीत्येतत्ततो (उ)	६७.७०	दत्तं बाल्लरिभक्त्याय श्रुति-	११.१६६	दत्त्वा घनादिकं नर्म	७६.११०	ददो मदभृत् सिद्धयं (उ)	२७.१३६
दक्षिणां च यथाशक्ति	७४.५०	दण्डं पाशं चक्रांशौ	११८.२०	दत्तं हविश्च तत्कर्म	२८.६१	दत्त्वान्नं ब्राह्मणाभ्यः	११४.२५	दद्यात्पुण्याञ्जलिं परचात्	६७.७५
दक्षिणां च रुक्मिणी	१७.६६	दण्डं प्रवक्ष्येदिमर्षुवां(उ)	४५.३१	दत्ता क्षत्रायाः कन्यायाः	२४.१५	दत्त्वा पितृणां पिडाश्च (उ)	६०.५	दद्याद्वाङ्मनः नगरं	१३.१६
दक्षिणां नासिके राणि तेभ्यो	११६.५८	दंडवन्वाप्ययोरपाय	६७.८८	दत्ता रंगा मया तुभ्यं	१६.१०५	दत्त्वा प्रमोदते स्वर्गदानं	१२४.७५	दद्याद्दृष्टं क्षरीरांते स्वर्गनि	११६.३१
दक्षिणां नैव दद्याद्भान (उ)	२२.८४	दंडवत्प्रणिपातैश्च जय-	१२०.४	दत्ताश्वे प्रियः कर्त	७७.३६	दत्त्वामंत्रं द्विजाण्याय	१२३.७	दद्याद्गुणगुलपूप च यावत्	६०.१६८
दक्षिणां नैव विदुषे नैव	११०.१२	दंडवाऽऽसनं शैलं स्वप्नं	३३.११४	दत्ताश्वेयाय शुद्धाय (उ)	३२.२७	दत्त्वामूर्तिं पदं विप्राः (उ)	६२	दद्याद्दण्डहक्रमादेतद्-	५१.८६
दक्षिणे श्वि तीर्यस्य (उ)	७६.३२	दण्डाकारे कबन्धे वा	५६.४	दत्ताश्वेयो मुनिश्चाश्च	७६.१०	दत्त्वाह्यं वंधनं द्रुमैः	११७.६२	दद्याद्गोदानं फलदं धर्मराजस्य	१२४.५
दक्षिणे वक्र पद्मे	७१.६३	दंडाश्वं च दधीदं	५२.२५	दत्ताः पितृभ्योऽथवापस्जनयैः(उ)	४१.४	दत्त्वाविश्वंयेत् पद्मात्	१२१.६१	दद्याद्दानानि विप्रेभ्यः	२४.२३
दक्षिणे देव देवस्य	७०.५४	दंडांका मुकुटांका	८२.१६३	दत्त्वानि नासनं भूति मूल	८५.७५	ददन् विप्रमुण्यभ्यो (उ)	३.११	दद्याद्दानानि धूडोऽपि	२४.२७
दक्षिणं वासुदेवाश्वं	८०.५८	दंडांते वा चराचरि-	८१.५२	दत्त्वा रामांगुलीरनं (उ)	७५.३६	ददन् वनितां रम्यां (उ)	८०.२६	दद्याद्वाङ्मनविप्रेभ्यो	१७.१०२
दक्षिणैरकुण्डं लक्ष्मं कट्टारं	८८.१२६	दंडायाश्च वधनाश्च (उ)	२५.२६	दत्त्वा विधिज्ञवि प्रेभ्यो	११२.४४	ददाति आरिकां भूमिं	११.१३५	दद्याद्विश्वंरक्तराशेरपि	८१.३५
दग्ध तन्नाथधरिर्षणु-	५६.४८०	दंडावितां प्रियेभ्यो	७३.१२७	दत्त्वा श्राद्धं तपिष्ठानां (उ)	४५.२२	ददाति द्विजमुखाय (उ)	४१.६४	दद्याद् भक्त्या महेनाय (उ)	४३.२१

दद्याद्वायने शय्यां (उ)	२२.७२	दधिद्वयसितैर्द्वीपैर्वस्य	१२३.३५	दयां कुण्डलप्रशमं (उ)	३६.४६	दर्शनीयं गृहं रम्यं	५६.७२०	दश प्रकारं नृपते (उ)	१८.३६
दद्याद्वा प्राय सत्कृत्य	१२२.१८	दधिमध्वाग्न्य युक्तानि	७०.६४	दयां कुण्डल भूतेषु	३५.४७	दर्शनीयं हरे चतदग्न्या	७६.२०१	दशप्रस्थाग्न्याग्निहोत्राणां (उ)	४३.५६
दद्याद्वा दिनेशाय तत्र	८४.२०	दधियुक्तं च वायानं	१२१.८२	दरदेनास्य मध्यस्थां	६०.६६	दर्शयामास तां तन्वी (उ)	२८.११	दशभिः सप्तभिः सप्तसहस्रैः	८८.२५०
दधत् गजवक्त्रं च	६८.६८	दधिल्कंदादितीर्थानि	१०४.१२१	दरिद्रत्वं वैश्यरत्नं (उ)	५३.४८	दर्शयित्वा न्वाद् (उ)	७५.३३	दशमं च इमे प्रोक्ता	७६.४४
दधत् च करैर्दंष्ट्राग्र-	७०.११५	दधन्मं पायसं चैव	५१.७४	दरिद्रः पुत्रो लोके	११.१४८	दर्शय च वीर्यं मासश्च (उ)	२.१२	दशमूर्तीस्तु तौ वरुणौ	११६.१८
दधत् च त्रिशूलाक्षमातां	६१.२१३	दधन्मपूर्णवचकं दोम्यां	७२.७	दरिद्रेष्टानि यतिरिच्छिदीयते	११.६८	दर्शयि मासास्तभते	६०.१२६	दशमे शुद्धिं संनुक्ते शुभलग्ने	५६.३३३
दधत् स्वर्णं मालावय	७६.१८	दधन्मोमं समामाग्य	७५.६२	दरिद्रोऽपि पिता यस्य	८.१६	दर्शयथा विधुदिने तत्र (उ)	६५.७६	दशमो ब्रह्म सावलिदंम-	४०.२२
दधतीं चित्रवसनं	७०.१४०	दनुजकुत्रविनाशनैकं (उ)	२६.४५	दरिद्रवाम्बुधिमग्नस्य	११.१४६	दशयेषु केशवादीन्	७२.१२	दशम्यादेशचतसृषु	५६.५२७
दधतीं मुदगरं पाशं	८६.८८	दन्तकर्णज्वराग्निरः शूल	६०.६३	दर्शभावे सुवर्णं	७६.२४६	दशयेषु चक्रशंखगदा-	७०.४७	दशम्यां प्राणरुचाय	२३.१२
दधानं स्वर्णं वर्णं	७४.१७०	दन्तधावनानां वृत्ते	२८.३	दशान्तिं दलेन त्युक्ता	७१.१६५	दशयेषु समग्र्यध्यां स्वष्टी	६६.६१	दशम्यां माधवे नृपते	११६.५
दधानां कामराजके	८८.३६	दन्तलक्षप्रमाणेन सर्व-	६०.२३५	दर्शनं जगदम्बायाः सविन्द	११७.२	दशयेषु चक्रशंखगदा-	८६.२६	दशम्यां विधिदम्बान्वा	१२१.६८
दधानां दक्षिणैर्हस्ते रासीनां	८८.१०६	दन्तास्थिकेशनक्षराण्ये	१५.१०३	दर्शनं नरसिंहस्य भ्रुष्टि (उ)	५२.६१	दशकृत्यस्तु यः कुर्वति	२२.२१	दशम्येकादशीविद्यानां पौष्णाः	२६.५
दधानां दक्षिणैर्हस्ते	८८.१६१	दंष्ट्राकराल वदनो वापी	३१.४२	दर्शनं नरसिंहस्य (उ)	५२.६४	दशग्राम सहस्राणां (उ)	६३.१४७	दशयोगः समावृतातो	११६.६
दधानां दक्षिणैः पद्मकुण्डं	८८.७७	दंष्ट्राङ्कु रेण योजनतः	२.३८	दर्शनं बलदेवस्य कृष्णस्य (उ)	५२.६३	दशप्रोवाग्निरः पञ्चात्	७८.७५	दशयोगन विस्तीर्णं (उ)	५२.१२
दधानां बाहुभिर्भेदया	८८.११६	दधनादि समग्र्यध्यां पट्कर्म	८६.७०	दर्शनात्तस्य क्षातस्य (उ)	४६.३२	दशजन्माजिनं पापं-	१३.३६	दशवर्गं हस्तगण्ये कावे (उ)	८.११
दधानां बाहुभिर्भेदः	८८.१०७	दधितेया कान्तिर्न नागं (उ)	८१.३३	दर्शनात्तस्य तीर्थस्य (उ)	६५.५७	दशमिषश्च क्षान्पूवन् (उ)	४३.६५	दशवर्गं सहस्रं तया (उ)	५८.६८
दधानां मगलां पक्षयुक्ता	८८.२२४	दध्मरयोर्जन्मभे चैकगणे	५६.५०२	दर्शनात्तस्य शान्त्यानात्तया (उ)	३६.४	दशपाकरणीश्चेष्टां	६३.७८	दशक्षरेण च द्वात्रिंशो	८०.६१
दधानां वाम पाद्वर्त्यः	८८.१७८	दध्माचाररतस्त्रैव ब्रह्म	१५.२८	दर्शनादेव मर्यानाम (उ)	७६.४	दशधा संस्थितैर्दोषैः (उ)	४३.८६	दशक्षरोक्षं मंत्रोऽग्नय	७३.७३
दधारं तां गदामात्रो (उ)	४७.१६	दध्माचारो दध्यामुशो	२८.१५	दर्शनाद्देव देवस्य ब्रह्म (उ)	४६.११	दशनिष्कानपर्वतमुद्ध्वं	३०.५२	दशक्षरोक्षत वत्कुर्वाय	७३.७५
दधारं मंदरं वृष्टे	२.३७	दध्मेनचापि हिंसार्य	१२.२१	दर्शनाद्यस्य तीर्थस्य (उ)	६७.६३	दशपूवन् दश परान्तमुद्धृत्य १२०.६२		दश गुरोर्हना भवत्या	५५.१४१

श्रीनारदायमहापुराणम् :: श्लोकानुक्रमणो

८१

देवायैवेवा नमस्कृतं (उ)	११.४५	देवी यः पुण्येष्टमकया	८५.२१	देवोऽसौ पुण्यशीलानं (उ)	५२.६	ईवे पुण्यहर्षे ई बाह्यः	५.२७	शूते वने नृपद्वारे समरे	८७.२६
देवास्तये तथोद्याने	२७.१	देवी रूपं स्वामारमानं च	६०.८३	देहं चाप्यस्य पुंसस्तथा	४६.६२	शोः वस्त्रेषु नासायां	७०.१०	शून्यस्थितो गुह्यवापि	५५.३४०
देवाश्च विविधास्त्राणि	१०.२८	देवेभ्यस्त्वयं पूर्वेण (उ)	४८.८८	देहं धूमिस्तथा (उ)	३.४३	शो भजेभुवनमार्गेण समवैरस	८७.७७	शून्ये वा विधौ	५५.७५
देवाश्च स्वावरावर्चस	११.३७	देवैः प्रपुण्यगोपैश्च (उ)	५०.६८	देहपातं विधानं च कावेरी १०४.११३		शोरिकाग्नस्त मुमुक्षु	७६.१७२	श्रव्यं त्वया तु कर्मणि	३७.२६
देवाश्चान्यथैव सुकृता	११४.१६	देवैश्च समनुज्ञातो	२८.४२	देहपूजाः स्मृतास्तस्य (उ)	५८.५०	शो उर्वोत्तरपुण्याभुवित-	५४.११६	श्रव्यं त्वया तु कर्मणि	४४.६७
देवाः सर्वे नमस्त्यति	८०.८६	देवोऽयं गीरमास्तु	७६.३३८	देहस्तु पापं जनिताः पूर्व-	८.५५	शोयं कुप्यं सवा कालं	५६.४६०	श्रव्यं ब्राह्मणसम्पत्ति-	५१.१०७
देवासुर विमर्शक्या	६६.१८	देवोऽयं यत्तमेव-	११०.१५	देहस्तु पापारसंजातस्त	३२.१६	शोययनं भवेत्सर्वं	५६.४५६	श्रव्यं भावे द्विजानामे	७.७०
देवासुर शिरोरत्न किरीटा-	६१.२२६	देवो मेघी यत्तमेव-	११३.४६	देहस्था या च द्वाणां (उ)	४२.१६	शोयान्तरं गुणाधिपयं	५६.३११	श्रव्यं भावे द्विजानामे	७.७०
देवाः सोमार्कं सस्यानि (उ)	३८.५४	देवो वैमानिको भूत्वा (उ)	२२.३६	देहान्ते भुक्तभोगोऽसौ	१०५.२२	शोयान्ते समागमाता	६४.२०	श्रव्यं भावे द्विजानामे	७.७०
देविकायां देवदेहो नरो (उ)	६३.३३	देवी वा मानुषी वापि (उ)	५४.७१	देहान्ते वैष्णवं धाम	८३.७०	शोयान्ते समागमाता	६४.२०	श्रव्यं भावे द्विजानामे	७.७०
देवि तिष्ठति यद्येदे (उ)	६६.५५	देव्या च सकलैर्वैदेनिर्णयं (उ)	७४.३३	देहि देवगयाशीर्वं (उ)	४७.६५	शोयान्ते समागमाता	६४.२०	श्रव्यं भावे द्विजानामे	७.७०
देवि सर्वोऽन्तरास्तु (उ)	५८.५५	देव्यात्मकं समुदयं विधाति	६०.७	देहेन चापि वित्तं (उ)	३१.५५	शोयान्ते समागमाता	६४.२०	श्रव्यं भावे द्विजानामे	७.७०
देवोमुपां च पूजयि	८३.५८	देव्या दक्षिणतः पुण्या	८३.१००	देहेन रोगो बसगाप्रिया (उ)	१०.६८	शोयान्ते समागमाता	६४.२०	श्रव्यं भावे द्विजानामे	७.७०
देवीं कनकनंदा च (उ)	७०.४६	देव्या दीर्घं क्रमावासायाको	७०.१८५	देवस्त्व मुंष्टुष्टु तु (उ)	४७.४४	शोयान्ते समागमाता	६४.२०	श्रव्यं भावे द्विजानामे	७.७०
देवीं चक्षुः सहितां स्मरेत्-	६०.५३	देव्यास्तीर्वं नरः स्मरन्वा (उ)	६५.५१	देव योगावनिष्ठाते	२५.१०	शोयान्ते समागमाता	६४.२०	श्रव्यं भावे द्विजानामे	७.७०
देव चैत्रचोदयनै कोकिले	१२४.२३	देवकालाकारं दण्डं कृत्वा	८६.६७	देवाश्चरन्निधिं प्राप्ता	२०.४८	शोयान्ते समागमाता	६४.२०	श्रव्यं भावे द्विजानामे	७.७०
देवीं नृपादलव्यामां वधानां	७०.४६	देवकालोद्भवैः पुण्यैः सर्वैः	१२३.२०	देवाधीनं जगत् सर्वमिव	४१.१०७	शोयान्ते समागमाता	६४.२०	श्रव्यं भावे द्विजानामे	७.७०
देवीं ब्राह्मि नमस्तुभ्यं	५१.४१४	देवकालोपपातायैः काल-	५६.३२८	देवाधीनं जगत्सर्वं (उ)	२८.६५	शोयान्ते समागमाता	६४.२०	श्रव्यं भावे द्विजानामे	७.७०
देवीनां बीजक्यां च	८३.१८	देवकालोपपन्नैः	५८.६५	देवाधीनमिव सर्वं जगत्	३७.४८	शोयान्ते समागमाता	६४.२०	श्रव्यं भावे द्विजानामे	७.७०
देवी मिच्छा मध्यमोनी	८६.२४	देवाभाराः परिघाष्टास्त-	२४.१७	देवायैवे समारुपाहि (उ)	२.८	शोयान्ते समागमाता	६४.२०	श्रव्यं भावे द्विजानामे	७.७०

द्वयंगस्था कुपयच्छटाः	५५.५३	द्वावस्यामर्चयेद्भक्तया	१२०.६	द्वाभ्यां कराभ्यां च	७१.६६	द्विगुणो हि जपः कार्यः	६०.२२३	द्वितीयं वस्त्रभूषादि (उ)	२०.४
द्वयं गुलं तूपयमनेकं	५१.२७	द्वावस्यां कातिके शुक्ले	१७.७६	द्वाभ्यां द्वाभ्यां तुषेवाणि	८८.८२	द्विजं जीवाद्य जीवाह्वयं	५४.४८	द्वितीयं विष्णु संश्लेष	४७.४५
द्वित्रिंशदंशाः प्राकार-	५६.५५५	द्वादस्यां कृतमित्यस्तु	१२०.२६	द्वायका चरितं चाय कथा	६८.१५	द्विजं समुत्तुमात्ताः स्मृः	५५.३४८	द्वितीयश्च तृतीयश्च	५२.६२
द्वित्रिंशदुपचारस्तु	७६.२६६	द्वादस्यां कृष्णमम्यचंद-	१२०.५७	द्वायका जनको गुडो	८२.६७	द्वि चतुः सप्तवेदाभि	६१.२०२	द्वितीया च चतुर्थीत्याच-	५२.१२
द्वित्रिंशद्वारकः प्रोक्ताः	५३.५७	द्वादस्यां चक्रिगुं-	१२०.६५	द्वायकामंडनः श्लोक्यः	८२.१६	द्विजभूमरगिनसूयाम्बु-	३३.३३	द्वितीयादिमवातेषु	७६.४२
दशशरद्वार्या	७०.२१	द्वादस्यां ज्येष्ठ शुक्लायां	१२१.१७	द्वायकावासिने चैव (उ)	३२.३२	द्विजं सुभवासिनीस्त्रिंशेदकां	१२४.२४	द्वितीयाद्यास्तु महांतास्तं	५०.२६
दशांगुलकं शंकुं	५६.५४६	द्वादस्यां तु कलायां	२६.४४	द्वायक्यायानामत्र ध्वजाः	५६.६००	द्विजानां भोजनं दानं	१२४.८४	द्वितीयेऽह्नि घृतं पायय	३०.८८
दशांशे कलं प्रोक्तं	५५.२३७	द्वादस्यां नियतो भूत्वा	१२०.३२	द्वायक्योभवतो लेख्या	११४.२७	द्विजसेवापरो जानो मधुरां (उ)	११.५	द्वितीयेऽह्नि द्विजान्भोग्य	११६.४७
दशान्वं व्रतं कुपयिवं	३०.१४	द्वादस्यां नैमित्तिकं कृत्वा	१२०.१३	द्वायि सिष्ठात्र निविष्टो (उ)	७५.६१	द्विजातीनां गुरोर्गहान्नि	५६.३६२	द्वितीये च तृतीये च सोरे	१००.१२
दशान्वे शशिन्येवं	५५.६५	द्वादस्यां पौर्णमास्यां	१३.३४	द्वायि सिद्धिहोदिष्टा	५३.४८	द्विजादिभिर्गती सार्धं	१११.११	द्वितीये तु ग्रहण्यानं	८५.४२
दशान्वोपवासस्य (उ)	१४.४८	द्वादस्यां प्रातरम्यर्च्यं ह्यनंतं	१२०.६०	द्वायि सारवजरो मंत्रो	८१.२४	द्विजान्मघर्ष्यं गोदोहं	२७.२६	द्वितीये तु दशांशोक्तं	८१.६
दशारं महाशक्त	७१.६७	द्वादस्यां मार्गशुक्लायां	१२१.५१	द्वायि सारवजरो मंत्रो	८६.७६	द्विजाय वृत्तिहीनाय	११.१२८	द्वितीये नास्ति दण्डस्तु	१४.७२
दशाशौ मनुः प्रोक्तो	८१.६६	द्वादस्यां विष्णुगम्यर्च्यं (उ)	८२.२५	द्वायि भूपास्तुगे-	५५.१७१	द्विजाः स्वाचारमुत्स-	४१.५६	द्वितीये नेष्टदा. पापाः	५६.५३२
दशाशौ महाभक्तो	७०.७३	द्वादस्यां थवण्यं च (उ)	४०.१०	द्विगुणं क्षयिष्योक्तं	३०.१८	द्विजैः श्राद्धं च कर्त्तव्यं	२५.५६	द्वितीये मघ्यं भ्रेष्टं	५६.४६६
दशशहेतु संतर्गं	३०.७३	द्वादस्यां कृत्वा भक्त्या (उ)	३५.४०	द्विगुणं योवतं तस्य	१४.३६	द्विजोपनयने विप्र मुह्य-	२५.१५	द्वितीये मानुषं कार्यं	५६.३६१
दशवी प्रति संवत्ताः (उ)	६२.१०	द्वादस्यां कृत्वा भक्त्या (उ)	३५.४०	द्विगुणं तत्र निमित्तं	६०.११७	द्विजैः श्राद्धं च कर्त्तव्यं	२५.१५	द्वितीये मानुषं कार्यं	५६.३६१
दशवीकादशः शुक्रोऽप्यानेष्यां	५६.६३१	द्वादस्यां कृत्वा भक्त्या (उ)	३५.४०	द्विगुणं तत्र निमित्तं	६०.११७	द्विजैः श्राद्धं च कर्त्तव्यं	२५.१५	द्वितीये मानुषं कार्यं	५६.३६१
दशवी हि तीक्ष्णी	१२१.६६	द्वादस्यां कृत्वा भक्त्या (उ)	३५.४०	द्विगुणं तत्र निमित्तं	६०.११७	द्विजैः श्राद्धं च कर्त्तव्यं	२५.१५	द्वितीये मानुषं कार्यं	५६.३६१
दशवी बोद्धुं भाष्य (उ)	६१.७२	द्वादस्यां कृत्वा भक्त्या (उ)	३५.४०	द्विगुणं तत्र निमित्तं	६०.११७	द्विजैः श्राद्धं च कर्त्तव्यं	२५.१५	द्वितीये मानुषं कार्यं	५६.३६१
दशव्याभिश्च शुक्लायां	१२१.२५	द्वादस्यां कृत्वा भक्त्या (उ)	३५.४०	द्विगुणं तत्र निमित्तं	६०.११७	द्विजैः श्राद्धं च कर्त्तव्यं	२५.१५	द्वितीये मानुषं कार्यं	५६.३६१

दुस्तैः कटुवाक्यान्-(उ)	३.५०	दुर्लभं वारदायः	५६.४३८	दुर्वासो भयहारी च	८२.११०	दूरीकृतस्ववा पंकज-	३६.४१	दृष्टा वाकृतिशीला	५५.२६६
दुर्गति समनुप्राप्य (उ)	४५.४७	दुर्लभं कपिलाशानं दुर्लभं (उ)	३३.४३	दुर्विज्ञेयो ह्यचिन्त्योत्सा	४२.२२	दूरीकृत्य जपेन्मन्त्र-	७४.१७६	दृष्टास्नायानुभूताश्च (उ)	१२.३
दुर्गा गृहाण विस्वेषा	८३.२८	दुर्लभं कांचनं दानं (उ)	३३.४०	दुर्वृत्ताः सागराः सर्वे	८.७४	दूर्वा कौस्तुभो मूत्रं	११६.६६	दृष्टि चाधाय मनसा	६६.४४
दुर्गाभिलेखागंगेश	१०४.१६२	दुर्लभं कुशलं धर्म्यं (उ)	३३.४७	दुर्वृत्तो वा सुवृत्तो वा	११.८६	दूर्वा गुह्योपसदयं	६०.१५५	दृष्टि माधेय संपूज्यरक्त-(उ)	४७.२६
दुर्गाय दुर्गापाराय दुर्गा-	१२२.६४	दुर्लभं जाह्नवीतीर्थं (उ)	३३.३६	दुर्भीला दुष्टशीलेषु	४१.८०	दूर्वाणि कैस्त्रिमध्वक्नंह-	६०.२०३	दृष्टे कार्ये जनः सर्वे (उ)	३७.२४
दुर्गाया जगदम्बायाः कि	८७.१६६	दुर्लभं प्राप्य मानुष्यं	३४.३६	दुर्भीलां धर्म सत्यक्ता (उ)	३५.२५	दूर्वाभिरापुराज्जोतितन्मूल-	८७.१४६	दृष्ट्वा कृष्णांगसंभूते ब्रह्म(उ)	५५.२८
दुर्गाया विजयस्वाय	१०४.८८	दुर्लभं प्राप्य मानुष्यं	३६.५५	दुष्टनिग्रहणं चक्रे (उ)	२१.२७	दूर्वाष्टमीवर्त चात्र कथितं	११७.४५	दृष्ट्वा कोकवराहं वा (उ)	२२.५२
दुर्गायाः सन्निवो प्रोक्तं	७५.३३	दुर्लभं मानुषं जन्म	३२.४८	दुष्टानिग्रहणं चक्रे (उ)	७३.४८	दूर्वाष्टमीवर्तं चात्र कथितं	२७.८५	दृष्ट्वा तु लक्ष्मणं काल (उ)	७५.६७
दुर्गाराध्या रमाराध्या	८२.१५१	दुर्लभं गौकरेवासो (उ)	३३.४१	दुष्टान्ताक दुष्टमयानक-	७३.४८	दूर्वाष्टमीवर्तं चात्र कथितं	२७.८५	दृष्ट्वा तु लक्ष्मणं काल (उ)	७५.६७
दुर्गाचिन् प्रिया	७६.११६	दुर्लभं स्मरणं विष्णो-(उ)	३३.४८	दुष्टान्ताशय गुह्य	७६.८८	दूर्वाष्टमीवर्तं चात्र कथितं	२७.८५	दृष्ट्वा तेनैव मन्त्रित्य (उ)	५४.२७
दुर्गतोके वसेत्कल्पमिह-(उ)	४६.३७	दुर्लभा तुलसी सेवा	३६.५३	दुष्टैः कस्मात् प्रदत्तं मे	६.६७	दूर्वाष्टमीवर्तं चात्र कथितं	२७.८५	दृष्ट्वा तो ब्राह्मणो तत्र (उ)	५४.४२
दुर्गति भद्रकालीति चण्डो	३.१४	दुर्लभा पुत्र संग्राहि (उ)	३३.४२	दुष्णवाक् पुनर्भूः सगुणा	५५.३००	दूर्वाष्टमीवर्तं चात्र कथितं	२७.८५	दृष्ट्वा दिव्यविमानस्था (उ)	३१.५४
दुर्जनं प्रणति यातं	८.४६	दुर्लभाः पुरुषा लोके	४.३८	दुःस्वप्ननाशनं धर्म्यं	१.३७	दूर्वाष्टमीवर्तं चात्र कथितं	२७.८५	दृष्ट्वा नरोज्जलि कृत्वा (उ)	५५.५२
दुर्जनेष्वपि सत्त्वेषु	८.१२३	दुर्लभा वसथा चोर्णं (उ)	३३.४४	दुःस्वप्न नाशनं धर्म्यं	१८.३	दूर्वाष्टमीवर्तं चात्र कथितं	२७.८५	दृष्ट्वा निदाघं स	४६.७२
दुर्लभं दुर्लभं पूषं	४५.४०	दुर्लभो मायमासो वै (उ)	३१.८	दुःस्वप्न नाशनं धर्म्यं	१.४६	दूर्वाष्टमीवर्तं चात्र कथितं	२७.८५	दृष्ट्वा पवात पादाये	१६.१००
दुर्लभस्य यथा राष्ट्रं	५०.१८१	दुर्लभो वासरो विष्णो-(उ)	३१.६	दुःस्वप्न नाशनं धर्म्यं	१.४६	दूर्वाष्टमीवर्तं चात्र कथितं	२७.८५	दृष्ट्वा यमा निवर्तते	५०.१५१
दुर्भंगा दुष्कृता बंध्या	११५.२२	दुर्लभं हाटकं यद्वग्नी (उ)	६७.८	दुःस्वप्न नाशनं धर्म्यं	१.४६	दूर्वाष्टमीवर्तं चात्र कथितं	२७.८५	दृष्ट्वा रामं महाप्रपद्यं (उ)	६०.३५
दुर्भिक्षदुर्भयं रोगान्	५६.३१	दुर्वागुह्यशीलाकान्यो-	८६.१००	दुःस्वप्न नाशनं धर्म्यं	१.४६	दूर्वाष्टमीवर्तं चात्र कथितं	२७.८५	दृष्ट्वा वटं वैनतेयं यः (उ)	५५.३१
दुर्भिक्षं यन चाप्यादि-	५६.३२	दुर्वासस उपाख्यानं	१०४.२०५	दुःस्वप्न नाशनं धर्म्यं	१.४६	दूर्वाष्टमीवर्तं चात्र कथितं	२७.८५	दृष्ट्वा वै तं तु देवेशं (उ)	५०.५४
दुर्भिक्षं मरणं रोगं	५६.३६	दुर्वा साकर्म्यस्थान	१०४.१७६	दुःस्वप्न नाशनं धर्म्यं	१.४६	दूर्वाष्टमीवर्तं चात्र कथितं	२७.८५	दृष्ट्वा सकृज्ज्येष्ठं शुक्ल- (उ)	५५.४
दुर्भिक्षं दुर्भिक्षं दुष्टं (उ)	७३.६७	दुर्वाससं च विप्रेषं (उ)	७०.६६	दुःस्वप्न नाशनं धर्म्यं	१.४६	दूर्वाष्टमीवर्तं चात्र कथितं	२७.८५	दृष्ट्वा संपूज्य मोनार्क- (उ)	४५.८१
								दृष्ट्वा स सहस्रोत्पाय (उ)	८०.६३

वृष्ट्या सुमासिनः शीतं	३६.६	देवता वसिष्ठाभूतिर्नाम्ना	६१.१३०	देवता हनुमान् बीजं	७४.६	देवपूजा पराङ्गुष्ठमात्रा-	१५.१४२	देवस्य द्वारवेगो वा शिखरे	१६.१६
वृष्ट्याहिप्रमाह येया (उ)	७.१४	देवता वैशिकैकता देवी	८७.४४	देवसूयसि वाधति (उ)	६०.५७	देवपूजा परो यस्य गृहे	३६.६५	देवस्य पुरतः कुपिजागरं	२१.१७
वृष्ट्यै तन्मनुजो भवेन (उ)	५०.५८	देवता वरणी बीजं	७०.१३८	देव तेजः समुद्रपूजा (उ)	५६.२६	देव पूजार्तं चैव स्मृति-	२८.८	देवस्य पुरतः कृत्वा	१८.६
वृष्ट्यैतन्मनुजो लिप (उ)	५०.६०	देवतानां विपुलां च जलं	१४.६३	देवतो ज्ञानमाधित्य (उ)	६३.८५	देव मातः प्रसन्नोऽस्मि	११.१६	देवस्य पुरतः स्थाप्य	६८.८४
वृष्ट्यैतन्मात्रवः सद्यो (उ)	५०.६६	देवतापार्श्वे देव्योऽपि	६७.६५	देवस्य ममरेतात्वं वनेशत्वं (उ)	५५.८०	देवमात्स्यं सुगंधाढ्यं (उ)	१६.४८	देव स्वहृदये निधत्वं	३७.२१
यैवं वेतम मात्रं (उ)	३५.३७	देवता बीज एतली तु	८१.१२०	देवत्वां मायमासद्य न (उ)	५३.५८	देवमुद्रास्य भूतिर्य	६७.६६	देवार्सोऽपि गतो लोकं	२०.४७
देवकार्यं विद्यामार्गं	७६.१६	देवताभ्यः प्रवृत्त्या (उ)	४१.२२	देव दानवर्गधर्मं यज्ञ-(उ)	५४.५८	देवं नृपजयेत्सीठे वामाभिन	६१.१८	देवाग्निभेदमध्यास्ते	४६.३४
देवकी मंदनः शौरिर्वासुदेव	८२.३७	देवतामंदिरे वृक्षं नरः	१३.१४८	देव दानवर्गधर्मं यज्ञ-	६६.१०८	देवं सां चं सविधेनं (उ)	७३.१८	देवादीनां समुत्पत्तिर्वज्र	१०६.८
देव ग्रामे सहस्रं (उ)	७७.८	देवतायतनं यस्तु	१३.१४८	देव दानवर्गधर्मं यज्ञ-	४३.५२	देवस्यो भूत यज्ञः	२७.७६	देवादेव रंयश्चैव तथा	५८.३२
देवता श्रवणः सिद्धाः (उ)	६४.६	देवतायतनं निर्य	३५.५१	देव दानवर्गधर्मं यज्ञ-	४१.७	देवयोनिरिति स्याता इवा	३३.१२२	देवाधिदेवाय विष्णवे- (उ)	३२.२४
देवता गण संकीर्णः	४०.१०	देवता यतने यस्तु भक्ति	१३.१४२	देवमुत्तुभयश्चैव	५८.३०	देवराज्यं मुतोत्पत्ति	२४.१४	देवानां च श्रुतीणां च पितृणां	११८.२४
देवता गुह्यतन्त्राणां विख्या-	६०.२६	देवतायतने ये तु	१३.१४५	देवमुत्तुभिर्निर्घोषो	८२.८८	देवराज सुताश्वानं पुराण-	६३.२५	देवान् श्रुतीन् पितृवच-(उ)	५७.१
देवता गृहमेतारस्त-	१५.१२६	देवता यत्र नृवंति	५६.७४६	देव देव जगन्नाथ	४.६१	देववि वचनवसाधी भक्त	८२.५२	देवान् पितृन् ब्राह्मणां-(उ)	६२.२५
देवता च पर्यः (उ)	७१.१११	देवता सुव्यगति	१२.५६	देव देव जगन्नाथ	१७.१०३	देव वाहू समं रूपे (उ)	१०.१६	देवान् पितृन् नृदी (उ)	६५.४३
देवता च समुद्रिष्टा	७४.१६३	देवतारक्षणं कृत्वा घन	४६.१३	देव देव प्रसादेन भुक्ति भुक्ति	११६.४५	देव विज्ञापविष्णामि	७६.२३८	देवानां च सुराणां च	६२.३२
देवता चाष्टं नारीषो	६६.१२१	देवतारामभद्रो जं	७३.८६	देव देव प्रसादेन विष्णु-	११२.२१	देव वामं कृपा कर्ता	८२.१२२	देवा नृपा द्विजाः	७६.७२
देवता जगतामादिर्गुणां	८१.७५	देवता रूप मास्वाय	१०.३६	देव देव मनाघातं (उ)	५४.४३	देव खेगडो हुरीषो	७६.१४८	देवा नृदीन्विनृवन्वापि	३५.५०
देवता जगता मोहे	७०.१५६	देवतार्थं च विधर्ममैकं	२८.३२	देव देव महादेव (उ)	७३.८५	देव तेना महाभागा लब्धा	११५.३८	देवाय गोब्रह्मागामिभूयते	११०.९५
देवता तु हृषीकेशो	८१.१११	देवतार्थं देवमर्चं ह्युद्रं	५२.५२	देव देवो वसुदेव सूनृविज्ञान(उ)	२८.३१	देवहृदी गण समुद्रताः सर्व-	१३.१४७	देवा गुह्ये यागे (उ)	७३.१३३
देवता विपुला वासा	८६.३	देवतास्व रक्षणस्य	७१.१४७	देव इत्यावहृत्तारो गुह-	१५.६८	देवस्य वसिष्ठे भागे (उ)	४६.५७	देवार्चनं ततः कृपाव-	७३.१३८

श्रीनारदीयमहापुराणम् ॥ श्लोकानुक्रमणी

५३

द्विधाधिकारि तत्त्वितं	६३.७२	द्विघटकवर्णमन्त्रेण (उ)	५५.४१	अ	धर्मिनां क्षत्रियाणां च (उ)	५५.४६	धर्मो व्यवपक्ववृद्धयो	५५.५५	
द्विधामृतमूलक बाभर्ग (उ)	५६.१५	द्विघटकाष्टककला	८०.१७	अटाजकवर्णितपटे	५५.८८	धर्मिनां धनहानिः	५६.८४	धरणिमहारासुरादि- (उ)	२६.४३
द्विमन्त्रेणहीनो वा	६५.५६	द्विरतिथितरं पुत्रा	४१.३६	अतुरकत पुण्यैश्च	७४.३६	धनी भोगी मरौर्धर्मो	५५.२१७	धरणीगर्भं संभूतं	६६.१००
द्विपादो वर्तते धर्मो	४१.१६	द्विद्वर्णं समुत्सार्य	२७.५०	धनकर्म समायुक्तो	७७.२२	धनुर्ध्वं त्वयः सुखे	६६.१३३	धरण्यामवराधा ये (उ)	६५.२०
द्विपुष्करे द्वयं दद्यात्	५६.२००	द्विसप्तशो च मासाधिक्यमा	५५.१२६	धनक्षयस्तृतीयार्धे	५६.५६५	धनुषिपति विस्तीर्णो (उ)	६३.६०	धरण्यावल्गवः स स्यात्	७०.१४५
द्विपुत्रं काव्यिध्वजिनो	५५.२३४	द्विसाहस्रयः द्विसप्तमिनं	७६.७५	धनत्रिकोणकेन्द्रस्थः	५६.३४०	धनुस्त्रिभज्य समिति	७६.१३	धरात्मजः कुजो भोगो	६६.७६
द्विबाहुरीशस्य पद्मानिबदनः	७६.१३१	द्विपाक्ष्यान् ततः पुण्यभूषणं	१०४.१४	धनत्रिकोण केन्द्रस्थः	५६.३८३	धनुर्वेद च वेदे च (उ)	५२.४३	धराधरमुतालीला (उ)	७३.६५
द्विभाज्योदिमास्तस्य	५६.५३	द्विपादानां चैव सर्वेषां वर्णाणां	६२.३६	धनदा केनवा चापि यमी	८६.१४१	धनुस्त्रिभज्यस्य रात्र्यवसतं	७१.५	धरामराणां वचने (उ)	२२.८५
द्विभुजं स्वर्णचिह्नितं	७३.१४४	द्विपादि सप्त भुक्तानि (उ)	३३.२८	धनदाभ्यवसुलोम क्षेत्र-	६६.४८	धनुश्च मुलं चैव	७१.५५	धराम्भग्निसमवद्योमम्-	६१.२१६
द्विभुजां वासनां पथे रवष्ट-	८८.२०१	द्विपाद्वयं सप्त विभेन	३.४२	धनधाभ्यवसुतोभूयात्- (उ)	७०.७८	धनुर्कोट्यादि माहात्म्यं	१०४.५३	धरायुक्तस्यरा पश्चात्स्वरा	८८.५३
द्विभुजो मुरलीहस्तः (उ)	५६.७	द्विपयः सुखं शोचो	५५.२१८	धनधान्य समायुक्ती (उ)	४६.३८	धन्यं पापहरं चैव (उ)	५४.५	धरायुक्तस्यरा पश्चात्स्वरा	६३.२३
द्विभुजं श्रीकृष्णं	५६.४८	द्वे पवित्रे अर्चयेत्ततः	५६.२६	धनधान्य समुत्पन्न निश्चितं	११६.२५	धन्यः स तमयो लोके (उ)	६१.१८	धरित्रीमहर्ष्योमतोयैव-	७६.३२५
द्वियोजनमथाहं च पूर्व (उ)	४८.१८	द्वे प्रह्वणी येक्षित्ये	४६.८	धनधान्य विहीनं वा सुहं (उ)	३५.१६	धन्यस्त्वं भूपगार्ह्य (उ)	५४.४६	धर्म एव स्वकृतेण (उ)	५१.५४
द्विरक्तिकं हेम तिलावकाहं	१२१.७६	द्वे विष्टे येक्षित्ये	४६.६	धनधान्याधिकं	१५.१४३	धन्याह कृतकृपाहं (उ)	४२.१	धर्मकंकुलसंवीता मुनि-	४१.७४
द्विराचामेततः पश्चात्प्रातः	२७.४८	द्वे सुक्ते द्वे मया	११२.११	धन धान्यं सुताङ्गीति	८०.१४१	धन्योऽसि विप्रवर्यस्य (उ)	५२.१	धर्मसं विमयोपेतं (उ)	३३.२५
द्विरावृत्त्या प्रजयतो	८६.१६६	द्विबी भूजामतिष्ठत (उ)	५४.३६	धनं पुत्राभ्यति विद्यामात्रा-	११२.६	धन्योऽस्मिन्नुपहृतीतोऽस्मि (उ)	८२.६२	धर्मं चापि त्यजाधर्मं	६१.७२
द्विर्द्वयोर्निर्धनाय	५६.५६६	द्विजीवी हुकारण	५०.१५२	धनं विद्यायै धर्माय	३६.२०	धन्योऽस्मिन्कृत कृतोऽस्मि	८८.३	धर्मतो विमुक्तानां च (उ)	३६.३
द्विर्नयैरकरोणं च	२७.२०	द्विजीवी वस्वरत	५०.१६४	धनार्थः कृते वस्तु	१३.१७	धन्योऽस्मि कृतकृत्योऽस्मि- (उ)	७३.१५	धर्मधीधनयुषाये	५५.२५०
द्विवर्णः सत्यहीनः	६५.४५	द्विजीवी कर्मात्तो	७१.५६	धनार्थीरुपि कृतवामुत्तं	३३.८५	धन्यो धनपति प्रकथयन्ते (उ)	१८.५१	धर्मध्यायारिणो जीवाधिक-	५५.१५९
द्विधर्मो बंधनाद्यापि (उ)	४३.८७			धनार्थीरुपि कृतवामुत्तं	५६.५६४	धन्यो कितरचेष्टसु-	५५.३५६	धर्मध्वजो वै जनकतस्य	४६.३७

श्रीनारदीयमहापुराणम् : : श्लोकानुक्रमणी

धर्मं पांडुरतां याति	४१.१४	१. सर्ववानुकूल्येन (उ)	२८.२६	धर्मिणा गुणसंपन्नस्तत्-(उ)	६३.१७३	धर्मिं काममोक्षाणां	११०.२०	धानु मूढारूपावाण	६.५३
धर्मः पांडुरतां याति	४१.१७	०.१. हीनो यथा जंतुः	८.२२	धर्मिणा सत्यसंयुजः	२०.५	धर्मावकाश मोक्षाणां	१०६.२	धातुस्तयोर्द्विभिर्भेदे	५२.८६
धर्मपुत्रजयो धूर-	८२.११७	धर्महीनो यथा मूलः	८.२०	धर्मादि कल्पितो पीठे पंकजे	६१.२०५	धर्माव काममोक्षाणां	१.३८	धातु इन्द्रादितोऽग्राह्या	५६.२२९
धर्मं मार्गं प्रणेतां	४१.७०	धर्मा कीदृशविद्याः प्रोक्ताः	१२.४२	धर्मादि कल्पितो पीठे सांगा-	६१.१६५	धर्माव काममोक्षाणां सारः	१०१.३	धात्रा तु केशवम्यस्या-	७०.२४
धर्मं शास्त्रं प्रवक्तारः	५.५८	धर्माद गृही तेन (उ)	१७.१६	धर्मादि पीठे प्रयज्येदंग-	६६.१३२	धर्माव काममोक्षाण्यर्थ	८३.१४०	धात्री लदिरविह्वानां	६७.७७
धर्मं सेवार्थकं स्नानं (उ)	३१.१३	धर्मागद प्रत्युवाच (उ)	३३.५६	धर्मादि पीठे प्रयज्येदंगेन्द्रा-	६६.१३६	धर्माव काममोक्षाण्य (उ)	६७.६२	धात्री प्रमाणीहरिश्च (उ)	१८.४२
धर्मराज प्रसादेन मोदते	११६.५०	धर्मागद वचः श्रुत्वा (उ)	२५.५३	धर्माधर्माजिर्द्वयैः	३७.४३	धर्माव काममोक्षाण्य फल-	६.६५	धात्री मुनियुक्तानां च	६७.६४
धर्मराजं प्रतं चात्र कथितं	१२४.४	धर्मागद वचः श्रुत्वा हृष्टो (उ)	१६.१	धर्माधर्मा न संदेहः	४८.७४	धर्माव काममोक्षाणां फल-	४३.१०६	धात्री स्नानं वरारोहे (उ)	३३.४५
धर्मराजेनाद्रिस्तो न (उ)	४५.१२	धर्मागद विवाहार्थमुद्यतो (उ)	२१.१६	धर्माधर्मा प्रकाशय	४३.८५	धर्माव मोक्षफलदामासुः (उ)	५८.१४	धात्री स्नाने नरो दद्याद् (उ)	२२.७०
धर्मराजेन स्वस्वैर्धर्म- (उ)	४७.७७	धर्मागदक्षिर (उ)	३२.५	धर्माधर्मा समोस्थातां	४१.१६	धर्माव मोक्षफलदामासुः (उ)	५८.१४	धान्यं स्त्रीभोगवितं च	५६.५८८
धर्मं लोपः शास्त्रनिदा	१५.४४	धर्मागद समाभाष्य (उ)	१८.२	धर्माधर्मा समोस्थातां	६३.७२	धर्माव मोक्षफलदामासुः (उ)	५८.१४	धान्याकं च यवानां च	११७.३४
धर्मं वरं नृपास्वर्गं नदी-	१०४.११	धर्मागदस्य पुत्रस्व गृहे (उ)	१६.२४	धर्माधर्मा समोस्थातां	२६.६३	धर्माव मोक्षफलदामासुः (उ)	५८.१४	धान्यान्वपि नितान्द्रावि (उ)	७१.३६
धर्मविक्रमिणो विप्राः	४१.४३	धर्मागदेन द्वीपानि (उ)	१७.५१	धर्माधर्मा समोस्थातां	१२.४५	धर्माव मोक्षफलदामासुः (उ)	५८.१४	धारयन्वश्येत्कातां सापि	८०.२६२
धर्मविष्ण्वंशगतानां	४१.५८	धर्मागदेन वीरेण (उ)	१६.४६	धर्माधर्मा समोस्थातां	५५.१५८	धर्माव मोक्षफलदामासुः (उ)	५८.१४	धारयानः स्रजंभानि	५८.११
धर्मं शास्त्रं धर्मं शास्त्रं-	६४.१६	धर्मागदेन सा दृष्टा (उ)	१६.२६	धर्माधर्मा समोस्थातां	५६.२६०	धर्माव मोक्षफलदामासुः (उ)	५८.१४	धारधियति दशोऽयं	६१.१७५
धर्मं शास्त्रं प्रसूयेन तयो	६.११२	धर्मागदे पालयाने कथं (उ)	१७.४८	धर्माधर्मा समोस्थातां	५५.१००	धर्माव मोक्षफलदामासुः (उ)	५८.१४	धारं च ब्रह्मरक्षेण	६६.२२
धर्मश्च नारायणं भक्तिहीनो	१०.४७	धर्मागदे महीपानं (उ)	१५.३३	धर्माधर्मा समोस्थातां	१०४.५६	धर्माव मोक्षफलदामासुः (उ)	५८.१४	धारं च रिपुर्नपात मनु-	८०.२७५
धर्मश्च भगवान्देवः (उ)	६०.७१	धर्मागदे परिरवज्य	४१.५५	धर्माधर्मा समोस्थातां	१०४.५५	धर्माव मोक्षफलदामासुः (उ)	५८.१४	धारं च रिपुर्नपात मनु-	८०.२७५
धर्मश्चाधर्षश्च कामाश्च	२०.२४	धर्मागदे विष्णुश्च कलानि	१३.१५६	धर्माधर्मा समोस्थातां	१.७६	धर्माव मोक्षफलदामासुः (उ)	५८.१४	धारं च रिपुर्नपात मनु-	८०.२७५
धर्मस्वार्थस्य कामस्य (उ)	१०.४१	धर्मागदे विष्णुश्च कलानि	६.१०३	धर्माधर्मा समोस्थातां	४.१६	धर्माव मोक्षफलदामासुः (उ)	५८.१४	धारं च रिपुर्नपात मनु-	८०.२७५

धि गजम् भक्तिहीनानां	३४.७०	धेनूनां षटदोग्रीणासै-(उ)	१८.३८	ध्यात्वाकां प्रपजेद्दिव्यै-	६६.३६	ध्यान पुजादिकं सर्वमस्य	७३.१२५	ध्यायन्मातमानमान	८.८१
धि गजम् भाग्य रहितं	११.१४४	धेनूनां ब्राह्मणो वापि	१३.१६	ध्यात्वा धूर्णल्लानासा-	७३.१५७	ध्यान पुजादिकं	७४.१०५	ध्यायन् कीदृशत कृष्णं	८०.२६०
धिषादजोऽनुदात्तेतो	५३.२३	धेनुः संलस्तया	५१.६०	ध्यात्वावैवभनावभ्यर्च्यं	८०.२६१	ध्यानपूजाप्रयोगादि	७०.१३६	ध्यायन्नारायणं देवमनं	१६.५१
धिपणा योगिनी दुक्ता	८३.१५८	धेनूनामयुतं प्रादान्-(उ)	८२.२१	ध्यात्वावैवभयुतं जपका	७४.१११	ध्यान भेदानयो वक्ष्ये	७१.५०	ध्यायन् राममयोद्यायाम-	७३.१५३
धिष्णान्वर्कं प्रयाते	५६.३५७	धैवतं च निषाद च	५०.७०	ध्यात्वावैवभयुपचारैस्तैरर्चयेतां	८८.२१७	ध्यानमन्यत्प्रवक्ष्यामि	३३.१५३	ध्यायन् लक्षं जपेन्मन्त्री	७३.१६७
धीधर्मात्ययैः पापं	५५.२६२	धैवतस्य निषादस्य	५०.७३	ध्यात्वावैवं जुहुयात्तल्लं	८०.२७२	ध्यानं जपस्त्रि कालार्चा	८०.२५३	ध्यायमानां निष्ठाहां (उ)	३५.२४
धूपं दत्त्वा विधिवत्स-	७६.४६	धैवते चाग्नि विज्ञेया	५०.३६	ध्यात्वावैवं तोनसां देवीं	८८.१४१	ध्यानं विष्णोस्तुतः सूर्य-	१०८.५	ध्यायेच्छंटासनगतं	७२.२६
धूपं शीघ्रं प्रदायाद्य	७४.५५	धीत पापं करं(उ)	७७.२०	ध्यात्वावैवं दर्शयेन्मुदां	७१.३६	ध्यानं सदिभिर्निगदितं	३३.१३८	ध्यायेत्कलत्रद्रुमलाभित-	८१.६७
धूर्पदीपंश्च नैवेद्यैः	१२३.७१	धीत पाण्ड्य निःशीरा-(उ)	७७.३५	ध्यात्वावैवं पूजयेत्पटलं	७०.१०५	ध्यान योगं समाचर्य	४४.८३	ध्यायेदनादि नि धन	१६.४३
धूपदीपश्च वसिभिः	११३.८२	ध्यातः प्रणमितो वापि	३३.१६	ध्यात्वावैवं पूजयेद्देवीं दूतीं	८८.१२७	ध्यानस्य एव सततं	५८.६८	ध्यायेदेवं त्रिपुष्पाटे	७०.१३१
धूर्पदीपंश्च नैवेद्यैश्च (उ)	४१.४१	ध्यातः स्मृतः पूजितो	२.५५	ध्यात्वावैवं पूजयेन्नित्यविलम्बां	८८.८७	ध्यानात्पापानि नश्यन्ति	३३.१३६	ध्यायेद्यदामहःकर्म	७१.५८
धूम्रकंघा समास्थानं	१०४.३३	ध्यातः स्मृतः पूजितो	३४.४६	ध्यात्वावैवं प्रजयेद्भागु-	७४.११	ध्यानादुन्नीत्य नयनं	४.८०	ध्यायेद्वर्णं हनुमतं	७४.१४५
धूम्राये मरणां तिहे	५६.३८६	ध्यात्वा कृष्णपदं मन्त्री	८०.१३०	ध्यात्वावैवं प्रजयेद्गुणलक्षं	७३.१४५	ध्यानाय ध्यानगम्याय	२.२४	ध्यायेदहर्निशं देवं दुर्गा- (उ)	५६.२४
धूम्रानूपविशर्गस्तु	५६.८	ध्यात्वा जले यथाप्रोक्तां (उ)	४३.५२	ध्यात्वावैवं प्रजयेन्मन्त्रं	८१.१६	ध्यानाय ध्यानगम्याय	७६.२३३	ध्यायेन किंचित्	७६.२००
धूर्तः शठ कृतघ्नोऽही	५५.२१६	ध्यात्वा तं पारयेच्चित्ते	७६.२६७	ध्यात्वावैवं प्रजयेत्सलं	८१.४६	ध्यानावर्चनादिकं चास्य	७१.१४१	ध्येकानुभवता मयान्	५५.२७
धूलि पूतर संधानं	११०.४३	ध्यात्वा त्रै विक्रमं रूपं	७२.१६	ध्यात्वावैवं प्रजयेत्सलं	७४.१७४	ध्यानेनैव प्रपश्यति (उ)	६८.१२	ध्येया कनकतलोधधारा-	८०.१८५
धृतिश्च विवृतिश्चैव	५७.१३	ध्यात्वा देवं ततो मन्त्रं	७६.६३	ध्यात्वावैवं प्रजयेत्सल-	८७.६	ध्याने विवेदाद्यु विरं	८२.३	ध्येया सा च सरस्वती	२७.५७
धृत्वा धूम्रि जपेन्	७४.१७५	ध्यात्वा नारायणं (उ)	५६.४८	ध्यात्वावैवं प्रजयेत्सल-	७१.१३५	ध्यानैक मित्रतां वाय	७४.१२७	ध्येयो महत्तमे कार्ये	७१.६२
धूम्रगर्हभयोर्नैव ग्रणं	५६.३६१	ध्यात्वा पुरं च कामोद (उ)	६८.२१	ध्यात्वावैवं प्रजयेत्सल्लाष्टकं	७३.१२२	ध्यानैक धात्रोऽपि	४१.६२	ध्येयो हरिः सकृद्विलागण	८१.६०
धेटः परमैपदिनः	५३.३१	ध्यात्वा पुष्पाजलि	८३.४०	ध्यानपूजादिकं चास्य	७३.१४८	ध्यायन्कृते यजन्पञ्च-			
		ध्यात्वाप्नोति मही	७०.१२६	ध्यान पुजादिकं सर्वं					

श्रीनारदीयमहापुराणम् :: स्लोकानुक्रमणी

८६

भुवतीर्षासतो दक्षे (उ)	७६.३१	न करालो न संकोचो	५०.२१६	नक्षत्राचीस्वरार्याणं	५१.३	न च वर्णाद्वितीयेषु	५०.१५८	न जानन्ति परं भावं	१६.२४
भुवं ततस्ते भविता तु (उ)	४४.२८	न करिष्यति चावीण (उ)	७.६४	नक्षत्रंष्टागुणांभक्ताभयद	७१.१५५	न चाक मेद्गुरोरक्षायां	२६.३७	न जाने किं करोम्येव हरे (उ)	५३.५५
भुवं लोक हितायपि	६५.१०	न करिष्यति चेद्वाजम् (उ)	२३.८४	नक्षत्राणां च केशानां (उ)	२२.७५	न चांगुली भिरंगुष्टम्	५०.८४	न जायते गृहे	७४.३१
भुवलोक कथा पुण्या	१०४.७६	न करोविद्विज खेष्ठ (उ)	२८.८६	नक्षान्नक्षत्राण्युषः पातु	७८.१४	न चात्मा शक्यते	४४.७८	न जीवनाशोऽस्ति हि	४३.४५
भुवलोक मवाप्नोति	१३.१०८	न करिष्यति प्रति	७६.८६	नक्षत्राण्युषाय भीमाय	७८.४३	न चान्यत्सुकृतं सुष्ठु (उ)	३.३६	न जायते मया शक	४०.६
भुवस्य चरितं चैव	६४.४	न कर्तुं कर्मणोः पण्डि	५२.१७	नक्षत्राणि विष्णुर्वायव्यं वृत्तिः	५५.१२१	न चापि गोपेषु वंदति (उ)	१६.२१	न तच्छ्रुत्वा बह्ममुते (उ)	३८.४६
भुवस्य वरदाने च (उ)	३२.२८	न कारस्तु भुवः श्यामो (उ)	५७.१०	न गंगा न गवा भूष (उ)	१.१७	न चापि नृपूरे दत्ते येन (उ)	३०.५८	न तं संभाषये द्विप्र न तेन	२५.६०
भुवा नितिद्वैवाः	५६.२४	न कारातेपदेपूर्वं	५०.१७३	न गंगा वसुना चैवप्रयामो(उ)	३१.३५	न चापि नैमिषारण्यं न (उ)	३१.३४	न तत्पुरुषकारेण न च	४४.१०४
भुवाद्येन नमोतेन	८५.१०८	न कारस्वर सयुक्त	५०.१७५	नगरस्य वह्निः सोऽय	४६.७०	न चापि पाण्डुभिः (उ)	२४.२२	न तत्पुरुषाणीमो न	४३.६०
भुवो मणिवरीयते	८५.८१	न काराते पदे पूर्वैः श्वजनैश्च	५०.१७४	नगरादित्यपावर्षं तु बल-(उ)	७०.३७	न चापि बाहो नरकेषु (उ)	३५.६०	न तद्योगमुजा शक्यं नृप	४७.३१
भुवोविपद्दिगुप्तं	६६.२८	न कीर्तकसमोमामो (उ)	२२.१८	नगरे वा तथा मन्ये	७.६०	न चापि दक्षः फलपुष्प- (उ)	१६.१६	न तस्य कर्म कार्यं	३३.६३
भुवो ह्यनुमानंतेतोऽय	७४.७२	न कुर्वति तथा विप्राः	४१.४७	न गूढविभवो लोकोधर्म (उ)	२१.३२	न चास्मदीजा भवता (उ)	१८.५३	न तस्य दुर्लभं किञ्चित्तु (उ)	८०.८०
ध्वजमादाय मंत्रशः	७४.१८४	न कृतः शास्त्रंष्टय्या (उ)	२५.३	न गृहे कातिकं कुर्या (उ)	२२.६१	न चाहं ते प्रियं भाव्या (उ)	२५.४०	न तस्य न्यूनता काचि-(उ)	६४.३२
दक्षं च वैमतेयं	७२.११	न कृतो जनसंवाधो (उ)	३५.४२	न गृह्णाति न त्यजति	३३.१२६	न चेद्वाग्वोन्यपतिना	५६.४४२	न तस्य पुनरावृत्तिर्बह्म-(उ)	६७.२०
ध्वजस्तम्भौ च गायत्र्या	१६.११	न कृष्यु तु समं विचं (उ)	२२.२०	नानो वा जीर्णं कीपीनो	२७.६४	न चेन्मवांशके कर्तुरष्ट	५६.३८२	न तस्य यातनालोको भवेन	१३.६५
ध्वजारोपणतुस्य स्याद्-	१६.४	न केन चित्पटो ह्यास्य (उ)	३.५५	न च मोक्षे निवासो-	१४.५२	न चैते प्रातर्वसिताः	१४.२२	न तां कोऽपि मुनिश्चेष्ट (उ)	८०.४०
ध्वजस्तम्भौ च गायत्र्या	५६.२३८	न कोऽप्यन्यायवर्ती च	१२.६६	न च तेहं प्रिया राजन् (उ)	२३.५५	न चोदात्तं पुरो यस्य	५०.१३२	न तां गतिं मुरायाति (उ)	५५.४२
ध्वजस्तम्भौ च गायत्र्या	५६.५६०	नक्षत्रं चैवो सममर्थवै-	११८.१२	न च द्विजातिपुत्राणां	४१.५४	न जन्ममार्ते जन्मार्थे न	५६.४२१	न तां वास्तुजांजाते	५४.१६२
न कदाचिद्वाशं	५६.४१७	नक्षत्रकल्पो वेदानां	५१.२	न च पश्यति नरकं (उ)	६३.१२०	न जले पावके चापि (उ)	४.२३	न तां समीपेदेवाचं न	५०.२१६
		नक्षत्र पाठनीयो च तथा	२८.१२	न च रक्षाधिहीनोऽहं (उ)	२५.१७	न जानुकामः कामानामुप-	३३.६८	न ताः स्म विष्णुं	१६.५४

न यस्य रूपं न वलप्रभावो ३८.३७	नरः समस्तवज्रानां फलं (उ) ६०.१७	नरो वा यदि वा नारी ११५.२७	नवरत्न किरीटां च चित्र ८८.२२२	न ततं हि त्वया कार्यं यदि (उ) २३.३
न याचे कांचनं धाम्यं (उ) २५.५६	नरसिंह महावीर्यं ब्राह्मिनां (उ) ५३.१८	नरो वा यदि वा नारी १२३.३५	नवरत्न किरीटां च नीलश्याम्-८८.१२५	न वती कालिके जातो (उ) २२.३०
न योगवान्मुक्तोऽमूलैव ४६.३१	नरसिंह स्मरंस्तत्र (उ) ५५.१०३	नर्मदोत्पतिकथनं तत्तोषाणां ६३.१५	नवरत्न मण्डोपनयनं ८६.१५	न शक्तास्तं समाक्रान्तुं (उ) ५५.६५
नरकसुर विनाश श्राप्यो (उ) २६.५७	नरसिंहस्य कंठे तुल्यवा (उ) ५५.११६	नलकण्ठिबन्धोद्घातं- १०५.१८८	नव वर्षं सहस्राणि महीं २३.५५	न शक्नुवन्ति ब्रह्माणां (उ) ५३.६५
नरकस्यामितसुखान्प्रापयित्वा ४१.५६	नरसिंहस्य ये भक्ता (उ) ५५.७५	नलकूवरकेशानं तं च (उ) ५६.५३	न वसेत्तत्र रात्रौ तु १५.६१	न शखेन विवेक्ष्यो न (उ) २५.१२
नरकस्थितिरित्येष ६६.११	नरसिंहे प्रसन्ने तु (उ) ५५.१३२	न लज्ज न ग्रहा देवि न (उ) २७.३२	नवाक्षराणि विद्याया ८८.१०२	न शठाः प्राप्नुवन्त्येषानि ५०.२३३
नरकस्य तथा माला ७६.२२०	नरसिंहस्य नदानेन मुच्यते १३.१०२	न तमन्ते सुखं १०.५४	नवाकं मंत्रं चेष्ट्वा ८५.१०२	न शरीराश्रितो ५६.१६
नरकाणां समाख्यानं सूर्य ६२.३७	नरस्य वल्लभस्य ११.१५५	न तत्रेष्टं सुखं ८.८१	नवाणाम् समुद्दिष्टो ६८.६२	न शल्यभूता कुशकेतु (उ) १८.५५
नरकादिवधस्तत्र कृष्णेन १०१.२०	नरस्य संचरेत्पापं (उ) २३.६६	न तोकवादेन विदूषिताय (उ) ३५.६१	नवा वृत्त्या मन्यमाभो ८६.१७२	न शिष्यो न गुरुः ४१.७२
नरके दुःखमेवादुः सुखं ४३.६७	नराणां विषयांशानां ३७.१३	न तोषः परदारेषु ४४.५	न विकल्पस्त्वया कार्थो (उ) १५.१६	न शृण्वति न पश्यति ४२.६५
नरके वसते पोरे यथा (उ) ६२.३२	नराणां विषयान्शाना ३७.२	न वदेत्परपापानि स्वपुण्यं २६.२८	न विज्ञातो नरैः सर्वैर्न (उ) ५२.६५	न शयतीत्येव जानामि ४३.२१
नरकेयं सम्मम्यं (उ) ७८.३०	नराधिपोऽनकतमः ४६.७४	नववीनयोर्वपि विकल ५५.२८०	न विद्यते च तत्स्थानं (उ) ५३.५१	न शयते तस्य दोषार्थं १२२.२२
नरकेशसंज्ञेनविधीयते १०५.१७४	नरास्थिजा मारणे तु ७३.४१	नवनीतयुतेनाथ सायाह्ने ८०.१२३	न विद्यते स मंत्रस्तु ६४.२६	न शयते तस्य दोषार्थं १२२.२२
नरकेषु समस्तेषु (उ) ४५.४८	नरिष्वतस्य वरितं इक्ष्वाकु ६८.१२	नवनीतहरो वासो नवनीत ८२.४६	न विद्यते स मंत्रस्तु ६४.२६	न शयते तस्य दोषार्थं १२२.२२
न रथो न पदातिश्च न (उ) ५४.३२	नरैः स्त्रीभिरिक्षेपेण ११३.८१	नवनीतोल्लङ्घनरत्नपुञ्जैः ६०.१५४	न विद्या न विज्ञाने ५६.१६	न शयते तस्य दोषार्थं १२२.२२
नरनाथस्तथा विष्णो (उ) ५४.५५	नरो दोलाभनं रुद्ध्वा (उ) ६०.१५	नवमाष्टमयो ग्रहो यस्य ५६.६३०	न विवेकतो वस्तुर्नैकादस्याः २३.३२	न शयते तस्य दोषार्थं १२२.२२
नर नारायणा वासे तीर्थे- (उ) ६७.६५	नरो न दीपक मितोऽप्य ५४.५७	नवमे रूपेण वापि पंचमे ५६.३४४	न विवेकतो वस्तुर्नैकादस्याः २३.३२	न शयते तस्य दोषार्थं १२२.२२
नर नारायणी यत्र (उ) ६७.६७	नरो न दुर्गतिं याती (उ) ७६.५६	नवम्यां च न कुर्वीत ५६.१४२	न विवेकतो वस्तुर्नैकादस्याः २३.३२	न शयते तस्य दोषार्थं १२२.२२
नर नारीनरेन्द्राश्च सर्वे ७१.६५	नरो यः सत्कयामध्ये १.७३	नवम्यां च न कुर्वीत ५६.१४२	न विवेकतो वस्तुर्नैकादस्याः २३.३२	न शयते तस्य दोषार्थं १२२.२२
नररूपपरिष्कृता १०.३०	नरो यः सत्कयामध्ये १.७३	नवम्यां च न कुर्वीत ५६.१४२	न विवेकतो वस्तुर्नैकादस्याः २३.३२	न शयते तस्य दोषार्थं १२२.२२

[श्रीनारदीयमहापुराणम् १: ष्लोकानुक्रमणी]

न सङ्गनिर्भवेस्तस्य न च (उ)	१८.८	नाहं वः श्रूयते राजन् (उ)	३.२४	नास्त्युच्छिन्नं नाति नीचं	५६.५६३	नानाफल समयुक्ता (उ)	४२.१४	नानास्वर्गमयं शस्वत्सर्वं	१२५.१०
न स पश्यति धोरं तु (उ)	६३.१२६	नालम् लोकमायाति (उ)	६१.६३	नाथ कान्त विभो राजन् (उ)	२३.५४	नाना भव्यसमोपेतं	१२१.४	नानुष्ठानं विना लक्ष्मी (उ)	१७.५३
न सन बाह्याशो प्रोक्त (उ)	३१.३८	नास्वयं कस्यचित्तुम्भं	८२.३४	नार्था नव प्रकाशाद्याः	८६.२	नाना भेदकुले जाता	७७.८६	नान्यस्याहं त संस्कार	४६.८४
न सा गतिः कुरुक्षेत्रे (उ)	४८.३६	नागकूटाद्गुह्यकृष्णोत्पन्न	४५.६५	नादासिद्धं करे रामो (उ)	४६.४२	नानामृगशालाकीर्णं सिद्ध	१२५.१२	नापरं काम्यं राज्यं (उ)	२६.३
न साधनंति ये कार्यं (उ)	३५.४६	नागतीर्थं ततः प्राप्य (उ)	६५.२३	नादेवं विद्यते केचित्तुम्भं (उ)	२३.५३	नानामुधधरं प्राप्तं	८०.२८७	नापश्यतामनुप्राप्तां (उ)	२६.३८
न सांपरायिकं तस्य (उ)	४२.१०	नागतीर्थस्य च कथा	१०४.१६३	नाद्यापि निर्गता भूयो (उ)	८२.२३	नानारत्न विभूषाद्य	११३.१३	नापि दानं द्विजश्रेष्ठ (उ)	२६.५७
नसोद्वेगं कपोले	६६.१०३	नागतीर्थं ततः स्नात्वा (उ)	७१.२३	नाद्यापि शांतिमापन्ना मम	३५.१६	नानाराजन विभूषाद्य	६३.२१	ना प्रसंगे जगन्नाये (उ)	११.१५
नसोर्वनत्रे च चिबुके	८०.१६६	नागपर्यंकशयनं क्षीरो-(उ)	५४.८६	नाधिकारोमया श्रीकृतो (उ)	१८.१	नानाराजकथाः पुण्या	७७.७०	ना प्रसंगे जगन्नाये (उ)	११.१५
न हतः प्रमदाबाधैस्तस्य (उ)	२०.२१	नागपाशविनिर्मुक्तं ध्यात्वा	७३.१५४	नाधीयते द्विजः कश्चित्-	२५.५०	नानाराजकथाः पुण्या	७७.७०	ना प्रसंगे जगन्नाये (उ)	११.१५
न हनो यदि विप्रस्तु (उ)	२७.१४७	नागभूयं जगदीशं शूलं	६१.१५६	नानाधोयते द्विजः कश्चित्-	२५.५०	नानाराजकथाः पुण्या	७७.७०	ना प्रसंगे जगन्नाये (उ)	११.१५
नहन्मि चेत्सलोकजयो	४६.५७	नागयज्ञोपवीतं च पञ्चानन	७१.५३	नानाधोयते द्विजः कश्चित्-	२५.५०	नानाराजकथाः पुण्या	७७.७०	ना प्रसंगे जगन्नाये (उ)	११.१५
न हायनैनं पतितं	५०.७	नागवल्लीदलं श्रेष्ठं	६७.७४	नानाधोयते द्विजः कश्चित्-	२५.५०	नानाराजकथाः पुण्या	७७.७०	ना प्रसंगे जगन्नाये (उ)	११.१५
नहि पापघ्ना वासी	५०.२२४	नागश्रेष्ठालं कुलावी	८५.६६	नानाधोयते द्विजः कश्चित्-	२५.५०	नानाराजकथाः पुण्या	७७.७०	ना प्रसंगे जगन्नाये (उ)	११.१५
नहिमम गतिवं पुराण-(उ)	२६.५६	नागानां विप्रियं कुर्वन् (उ)	४७.८५	नानाधोयते द्विजः कश्चित्-	२५.५०	नानाराजकथाः पुण्या	७७.७०	ना प्रसंगे जगन्नाये (उ)	११.१५
नहि ज्ञेयः स्मृतो (उ)	६.२६	नागानि सिद्धावर्तानि (उ)	७७.१७	नानाधोयते द्विजः कश्चित्-	२५.५०	नानाराजकथाः पुण्या	७७.७०	ना प्रसंगे जगन्नाये (उ)	११.१५
नहि योगपतितंभ्या (उ)	४८.४३	नागे भैरावतापचैव	५६.६६	नानाधोयते द्विजः कश्चित्-	२५.५०	नानाराजकथाः पुण्या	७७.७०	ना प्रसंगे जगन्नाये (उ)	११.१५
नहि हिते भूयान्तेवि (उ)	१०.१४	नागेशं चापि गोपारं	१०४.१२०	नानाधोयते द्विजः कश्चित्-	२५.५०	नानाराजकथाः पुण्या	७७.७०	ना प्रसंगे जगन्नाये (उ)	११.१५
नही त्वां पापनिहासि (उ)	२४.२८	नाघनेन दिवं विष्णोर्नय (उ)	२३.७८	नानाधोयते द्विजः कश्चित्-	२५.५०	नानाराजकथाः पुण्या	७७.७०	ना प्रसंगे जगन्नाये (उ)	११.१५
नही त्वां वत्सं लोके (उ)	१७.६	नाचारफलमाप्नोति	२५.६३	नानाधोयते द्विजः कश्चित्-	२५.५०	नानाराजकथाः पुण्या	७७.७०	ना प्रसंगे जगन्नाये (उ)	११.१५
नाकारं पूर्वबीजं तु (उ)	५६.११	नाज्जातं निषु लोकेषु (उ)	१.४	नानाधोयते द्विजः कश्चित्-	२५.५०	नानाराजकथाः पुण्या	७७.७०	ना प्रसंगे जगन्नाये (उ)	११.१५

न तु तप्यति तद्वज्रः	४४.७५	न ददर्श च कर्मणि	४८.३५	न नभेद्विष्णवे यस्य	३४.७१	न पुनरुपति वाति (उ)	५०.५७	न भुंजते माधव वासरे (उ)	१६.१६
न तु मोहिनिसंयुक्तो (उ)	१८.२५	न ददाति क्षुभं किञ्चिद्भोचरे	५६.२७७	न नश्यते सुकृष्ण	६३.२५	न पुमान्स्व तु विज्ञेय (उ)	२१.१४	न भोक्तव्यं न भोदनव्यं (उ)	३.२६
न तु वारयितुं शक्ता (उ)	८२.२७	न दत्तो भवेत्स्वापि न (उ)	५१.३७	न नाम शिरसा तस्य	१२५.१६	न प्रभावेण गतव्य-	५८.५१	न भोक्तव्यं न भोवनव्यं (उ)	२४.२४
न तेन सद्गुणं किञ्चित्त्रिषु (उ)	५२.६४	न दानेन तपोभिर्वा	४.७	न नास्तिकाय भूषयि न (उ)	५४.६	न प्राणाः सन्ति जीवस्य	४३.१८	त भोक्तव्यं हरिदिने (उ)	६.३४
न तेषां जायते	७३.१५०	न दाभिकाय पापाय	१०६.४१	नंदति पितरस्तत्र सु (उ)	४४.६१	न प्राप्यते साङ्ख्यविदा (उ)	३६.४३	न भोक्तव्ये हरिदिने (उ)	२६.१४
न तेषां निष्कृतिस्तस्माद्- (उ)	५३.६२	नदीतीरे कानने	७४.१३६	नंदपंकजव्यष्टवेदाग्नि चन्द्रसुगम	८७.१०८	न बभूव जनः कश्चिद्यद्यो (उ)	२२.२	न भोक्तव्ये वासरे विष्णोर्न (उ)	३३.३३
न तेषां पुनरावृत्तिः (उ)	४८.५८	नदीतीरे च गोष्ठे	७३.२६	नंद पुत्राय तस्यैवाद्बलान्ते	८१.४४	न बालिकांबुभूषार्थं मातरं	५६.५२१	न भोजनविलंबीरान्न	५०.२३१
न तेषां भववंधस्तु	३६.५८	नदी वाराणसी चैवं (उ)	५०.६२	नंदः सुनन्दचंद्रश्च	६६.८२	न बाह्यकरणीयुक्तो न	३४.१७	नभोदिहूँस्तदाहावृग्वा	८८.२२७
नस्तोऽस्मि तं योगिनतां-	१६.६६	नदी सरस्वतीं सुष्ट्वा (उ)	४४.१५	नंदाचार्यं गुरो सोमेयाम्ये (उ)	७१.३१	न भिजेति परो यस्मान्न	५६.२६	नमः कमलहस्ताय (उ)	३२.३३
नतोऽस्मि नारायणामादिदेवं	३८.३	न दुर्गनिमवाप्नोति (उ)	६५.६६	नदा दित्य तनः प्राच्यं भु- (उ)	७०.४४	न विनवं पितः कार्यं-(उ)	३३.५८	नमः पथोराशिनिवासनाय	११.७५
न त्यजेद्वादशीं पुण्यां (उ)	३२.१३	न दुर्जनैः सहवसेन्वा	२६.२६	नदांभद्रा जयारिकता पूर्णाः	५६.१३६	न भवेत्तु भयं किञ्चित्-	७७.५१	नमः परायै तेस्तु (उ)	७३.६३
न तत प्रतिगृह्णीयाद् (उ)	४३.११७	न दूषितं भवेद्भूष (उ)	३६.३२	नदिनं च यजेत्तोम्यं	६१.४५	न भवति विदुषां ततो	४४.८०	नमः पराय देवाय	२.२१
न त्वन्न भोजनं कैश्चिद्-(उ)	२४.८	न दूष्टानिष्कृतिस्तस्य	३०.६०	नदिश्रामः किशोर्वादिच (उ)	८०.७५	न भवेदिह राजेन्द्र (उ)	१०.२	नमः परेशभक्ताय	८.८३
न त्वा गवाकुमारं च (उ)	४७.५५	न दूष्टत्वा तत्र देवेशं	७६.३२१	नदिश्रामस्वभरतं नीत्वायो (उ)	७५.५०	न भवेन्मुक्त केदाश्च नैक-	२६.२५	नमः परेशाय परात्मरूपिणे	४.८३
न त्वा च दंडवत्प्रणी	६७.१०५	न दूष्टत्वा तत्र देवेशं	७६.३२१	नदी भूमी रिटि	६६.८३	नमः सुवनद्वितीयायां	१११.१३	नमः परेशाय परात्मरूपिणे	११.१८४
न त्वा तु भार्गवं सर्वं	७६.३५	न दूष्टत्वा तत्र देवेशं	७६.३२१	नंदावर्त भवेः	८७.१५०	नमः युक्ते तयाष्टम्यायां	११६.१३	नमः पिनाक हस्ताय	१६.८३
न त्वा पितामहं देवं (उ)	४५.६१	न दूष्टत्वा तत्र देवेशं	७६.३२१	नन्वेते हेतवः सति	४५.३२	नमश्च मन्त्रा युक्तं रत्ना	८८.२०६	नमः प्रभावरूपायप्रभावायार्थि	१२२.६५
न त्वा हंसं विचार्य-	४६.५३	न दूष्टत्वा तत्र देवेशं	७६.३२१	न पश्यति न चाग्राति	४३.३६	नमस्य कृष्णं दश्याम-	१२०.३४	न मंवेदुर्दिने प्राचीं न	५६.६२४
न त्रौदयिनीं प्राच्या (उ)	२.१६	न दूष्टत्वा तत्र देवेशं	७६.३२१	न पातव्यं हि मय तु न (उ)	२५.१३	नमस्यादियु मासेषु	५६.५६८	न मयोपकृतं किञ्चित्तत्र (उ)	१६.६८
न त्रैलोक्यं कल्प-(उ)	६३.७१	न दूष्टत्वा तत्र देवेशं	७६.३२१	न पाप कृते भूष पुत्रे (उ)	१०.१०	नमसि शोतमानाय	६६.१११	नमः शिवाय त्रिपुरातं-(उ)	७३.१००

नमः शिवाय देवाय (उ)	४५.६०	नमस्तैस्तु हृषीकेश	७१.१२६	नमस्ते शुक्लसंस्कार्यं (उ)	४३.७५	नमोऽस्तु ते ध्वान्तविनाश-	११.७८	नमो नारायणायेति (उ)	४१.२६
नमः शिवाय शांताय (उ)	५५.१५	नमस्ते कमलाकान्तं	११.८०	नमस्ते सर्वगोदेभि नमस्ते (उ)	५५.६७	नमोऽस्तु ते वामनरूपभाजे	११.७६	नमो नित्याय वन्द्याय	४.६३
नमः शिवाय सांवाय (उ)	७३.३३	नमस्ते देवदेवेश नमस्ते	४.५७	नमस्ते सर्वभूताय घंटा-	१६.८४	नमोऽस्तु धर्माय (उ)	४३.११४	नमोऽस्तमं वरुणाय	८०.१७०
नमः शिवाये जगदंबि-(उ)	७३.१३४	नमस्ते देवदेवेश सर्व-	११.१६	नमस्ते सर्वरूपाय सर्व-	२१.६	नमोऽस्तु विष्णवे तुभ्य मिति	१७.४४	नमोऽस्ते मोहिनी प्रोक्ता	६१.८०
नमः शिवायेति मंत्रं (उ)	४१.३०	नमस्ते ध्यानगन्धाय	४.५८	नमस्ते स्वर्गसंस्कार्यं (उ)	४३.७६	नमोऽस्तु श्रीधरायैति	१७.५४	नमोऽस्ते वाणवज्रवर्णः	७०.३१
नमः शिवायेऽगुन्धार्यं	७६.२४८	नमस्ते ध्यानसंस्कार्यं	१६.८८	नमस्ते हस्तधुङ्गान्धे (उ)	५५.३३	नमो गणाधिदेवाय गणानां	१६.८६	नमो वसुधाय देवाय	४.६१
नमः शुक्लांशवे तुभ्यं	१८.१७	नमस्ते पद्मनाभाय	१७.७५	नमस्ते हेमवर्धाय (उ)	५३.१२	नमो श्रीवामकर्णदुस्त्रिती	७६.८७	नमो वसुधामुने तुभ्यं	८.१२५
नमः सर्वान्यरूपाय पुष्टानां	१६.८२	नमस्ते पुण्डरीकाक्ष	१६.२२	नमस्ते सदा तेषां	२८.६०	नमोजगत्कारणकारणाय	११.७७	नमो भगवते पश्चादनंत	७४.१०६
नमः सप्तभूतानामादि	१६.८५	नमस्ते वनिनां श्रेष्ठ (उ)	५३.१५	नमस्त्वद्गुणसर्वैवा-	५३.६	नमो ज्येष्ठाय शुद्धाय	४.६०	नमो भवाय ते हरान (उ)	७३.१३०
नमस्करोमि जननी (उ)	१६.१२	नमस्ते बलिनां श्रेष्ठ (उ)	५५.३४	नमः स्वस्तिस्वधास्वाहा-	५२.१२	नमो दामोदरायैति	१७.८०	नमो भास्कररूपाय (उ)	३२.३४
नमस्कारं ततः कर्मात्	११७.१८	नमस्ते बहुरूपायारूपाय-	११.२०	नमः स्वाहा वयद् हु	६६.१५०	नमो देवाय गृहते	७६.२३१	नमो माते सितारुद्रां	११७.१५
नमस्कुर्वन्महामतिविष्णवे	२३.४१	नमस्ते मधुहन्त्रे च	१७.५१	न मातापितरौ जाने	६.५८	नमो नमः कारणकारणाय ते	१२२.६६	नमो हृदाय मीमाय	१२२.५२
नमस्कृत्य जगन्नाथं प्रारभ्ये	१२२.७६	नमस्ते मेघसंकाश (उ)	५३.१३	न मातुर्वंशं तिष्ठेदपि (उ)	२२.५०	नमोनमः कारणवामनाय	११.७४	नमो रुद्राय युगलं लज्जारावणः	६१.१६६
नमस्कृत्य निजं गेहं	१२३.३८	नमस्ते योगिने तुभ्यं	८.८२	न मामि तमिषं वदं (उ)	७३.५७	नमो नमस्तेऽखिल कारणाय	११.७२	नमो लोकाधिनाय	१६.८१
नमस्कृत्य विष्णुवर्चसाय (उ)	८२.२२	नमस्ते वरुणाभाय (उ)	७३.६०	न मामि मेनातनयामये- (उ)	७३.१३६	नमो नमस्ते सुराराजराज	१७.१०५	नमो वानरबीरावाय	७८.३३
नमस्कृत्य स्वयं विप्र	११६.४३	नमस्ते वासुकिण्याय-(उ)	७३.६८	न मामि सूर्यं सृण्वर्यं (उ)	५५.८०	नमो नमोऽर्कन्दु विलोचनाय	११.७६	नमो विकाराय विकारिणे(उ)	७३.१०१
नमस्कृत्याय भुञ्जीत द्विजान्	११६.२४	नमस्ते लोकनाथाय	११.२१	न मां पृष्टं वेदनिधि	३८.३१	नमो नमो भक्तजन प्रियाय	११.७३	नमोऽस्वतनकरूपाय ध्योतिर्लिना	६१.१२
नमस्कृत्वा विश्वार्धं	७६.७६	नमस्ते वामनायैति	१७.५६	न मे क्षुधाभवेत्तुष्टिः	४६.५२	नमो नारायणायेति	१६.३८	नमो हनुमते तस्मै	७८.३२
नमस्तस्मै भगवते	८२.२१३	नमस्ते विबुधावात नमस्ते	५३.१४	न मे प्रयोजनं देव (उ)	४.२०	नमो नारायणायेति	१७.२५	नमो हिरण्यवर्माय	४.६२
नमस्तोऽखिलाभीषवरायां हराय	७६.२२३	नमस्ते शिवायादिवेवाय	७६.१२४	नमोऽस्तु तुभ्ये तस्मा	६५.५७	नमो नारायणायेति	४१.६४	न यज्ञस्तावदंबं गतिं (उ)	४.७३

निधोमी न विद्योग यः (उ)	४.३	निराहारो वपुं स्वर्णं	१२३.६१	निर्वचनं तु ये तत्र (उ)	७४.३५	निवसन्ति महाभागे तस्मिन्	५२.२६	निशि यत्र बने	७४.३२
निधोमी यस्तु वं (उ)	४.६	निरोक्ष्य गगने सूर्यं	१२२.२०	निर्वलं च तदादेश्यं	५५.३३	निवसन्नेव राक्षसु	७६.१६	निशीथं बंधुवाग्विप्राः (उ)	८२.२४
निरञ्जनं निराकारं	३८.२३	निदधत ते प्रवक्ष्यामि	५३.१	निर्बालः सिद्धिहीनश्च	६४.१७	निवारतो मया हि त्वं (उ)	१०.१३	निशीथेऽङ्गानि सबाहू (उ)	१०.६४
निरञ्जनं निराकारं निर्द्वन्द्वं	१२१.६१	निरोषि कायामर्द्धं	८७.१२२	निर्बलो जायते भूत	७१.११८	निवारयतु दोर्दंडं	७७.५२	निशीथे चरते लोके को	१२४.५४
निरञ्जनमनंतरूपं	३८.१७	निरीहमर्थं मनसाप्यगम्यं	३८.३६	निर्मम्यामीनशमोगर्भं (उ)	४७.३२	निवार्यं शंकां मातङ्गौ (उ)	३.६३	निशीथुकुजमोरान्ध	५५.३०
निरञ्जनात्ममुत्पन्नं (उ)	८२.५५	निर्गच्छति जगत्सर्वं (उ)	६३.१४१	निर्मलं निगुणं शातं (उ)	५४.६२	निविष्टं मम दुःस्वप्नमर्थं	७१.१७५	निशिचतय विबुधाः सर्वे	८.८०
निरञ्जनाय निष्ठाया	६२.६५	निर्गच्छन्ती मुनिजतिरा	७६.१८८	निर्मलानन्दरूपा च	८६.१३३	निविष्टाते ततः	७१.१८७	निपसादाज्ञया स्थाणोः	१२५.२०
निरञ्जना रागवती	८६.६२	निर्गच्छमाना नृपते (उ)	१४.६	निर्मलानन्दरूपा च हयमृता	६०.५७	निविशादेस्तथा विप्र	५२.८१	निपसादाज्ञने पुण्ये	५८.६६
निरञ्जनी मोहिनी	६६.१२७	निर्गतेन श्रुतं तेन (उ)	३५.५५	निर्मलांगुलककाश (उ)	५३.११	निवृत्ता भव प्रवृत्तेभ्यो (उ)	२३.८१	निपादकुलाज विप्र	२०.४०
निरपेक्षः सुको भूत्या	६१.७८	निर्गम्य मत्स्योदरतः (उ)	६६.२१	निर्मलं पावित्र्यं लिङ्गं (उ)	७३.११	निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च	७०.१४३	निपादः सहितस्तत्र	६.७
निरपेक्षो मुनिर्वातो	६४.६६	निर्गुणाय निरीहाय (उ)	३२.३६	निर्मोकं हेम सिद्धार्थं	७६.३६	निवृत्ते मृतके प्राग्वत्	६७.१३२	निपिद्ध कर्म चरणात्	३६.२६
निस्तृप्तिगयाह्लाद	४६.४	निर्गुणोऽपि गुणाधारो	३३.१४	निर्मोचनान्ते कालेति	७१.१६४	निवृत्तोऽस्रववेदीव (उ)	३५.१२	निपिद्धवृक्षजनिनं (उ)	२७.१३०
निस्तृप्तिपितृवाक्यं (उ)	११.२३	निर्गुणोऽपि परोऽनन्तो	३२.५१	निर्लेपं निर्मलं सूक्ष्मं (उ)	५३.१७	निगदयेत्कमात्तेषु	६०.६१	निपिद्धाचार रहिता	८६.६६
निराकारं निराभासं (उ)	३५.४५	निर्जगाम दुरन्ताशा (उ)	२७.१०४	निर्वाणं परमं ब्राह्मणं	७४.३२	निवेदितं च भक्त्यार्थं (उ)	५७.३०	निपेक्षजन्मादिष्टानि	५४.५
निरामयो भूतिसमन्वितः (उ)	१६.२५	निर्जने विपिने रायो	६०.४२	निर्वाणमुक्तिं लभते	१.४५	निवेश गुरवेऽपूनीयाद्	२५.३०	निष्कषयपदा चेष्टा	८६.१६३
निरामये निरासम्भे (उ)	५३.३५	निजित्य निजिलाभ्युन्नतं	७१.७६	निर्विघ्नं राजानिद्रिः	४४.६३	निवेश साकंभयाश्रया	१०४.१६७	निष्कलंकचरित्रा च	८२.२१०
निराहारः कुक्ष्येनैव (उ)	५५.३	निदिष्टं भूषिभिः स्नानं (उ)	६३.२१	निर्विघ्नकरले ध्यायेद्विष्णुं	७०.५६	निवेश्य दृष्टिं हस्ताग्रे	५०.६१	निष्कामो वा सकामो वा	३.७७
निराहारश्च तत्राह	२३.६४	निर्द्वन्द्वो व्यसनासक्तो (उ)	२७.१३६	निर्व्यापारः क्षणं नास्ति (उ)	३.५३	निशम्य तस्येति वचः	४६.१	निष्काम्य देवतागारात् (उ)	५५.७१
निराहारः सत्यकृत्वो	२२.१८	निर्द्वन्द्वो नित्यसत्त्वस्था	४८.८७	निर्व्यापारस्त्वहं जातः (उ)	३५.६	निशत्वकरणे चैव	१४.४८	निष्पन्नचन्द्रकिरण	७६.४१
निराहारा बुद्धिस्तित्थेय	१४.१३	निर्द्वन्द्वो निरहंकारो	२७.६३	निर्वर्तस्व वरारोहे (उ)	२५.६५	निशि दद्याद्वि तस्यै	८७.३१	निष्पाद्यते क्रिया या	४६.२४

नेष्कसुस्तु स्मृतः सोमो	५१.३८	नीरोमो वनधान्यादयो (उ)	७०.२५	नृत्पन्मयूरनिकरं सारङ्गा	१६.५	नेत्र बाहु	५६.२०२	नैमिषे च कुल्लोने (उ)	३६.११
नेष्कली तो ग्रही स्वेन	५६.२७६	नील कंठाह च इन्द्रं तिला-	६१.१५३	नृपः किमेतद्विवाह	४८.५१	नेत्रं मध्ये दितु	६७.६	नैमिषे दिष्णसाम्य (उ)	६३.३१
नेःसारे दुःखबहुले (उ)	४५.४७	नीलकंठाह्नुयास्यानं	१०६.१०	नृपरीतस्य संजार्तं	१२.६६	नेत्रयोः कर्तुं योऽग्रणि	८०.२३०	नैरंतयेर्गंगायां (उ)	४०.२
नेःस्पृहा सांतमनसः	२४.३५	नीलगंगाधुधरास्यं	१०४.१०५	नृपस्य वचनं श्रुत्वा (उ)	१२.६	नेत्र वर्णास्त्रं मुष्कधर्म्यं	७१.१६३	नैऋत्युदकविस्वेना	५६.१७०
निस्पृहो नाचरेद्यस्तु (उ)	४.२	नीललोहित शुक्लाय	१२२.५६	नृपाभिषेकमागत्य	५६.१७६	नेत्रसत्तं द्वादश वत्सपान्वं	११.६	नैव कदाविदुदाहो	५६.५१८
ने स्वनायुष्टि फणिभि	५६.६३	नीलवस्त्रधरं देवं (उ)	५५.३६	नृपाः शुष्पं त्यरीन	५६.६६७	नेत्रहीनो भवेत्कर्ता	७६.१०२	नैव कोऽप्यपरो वेति (उ)	८०.५६
नेःस्वस्त्रेन नृपाः	५५.२३१	नीलां च मूकीकरणे	८८.१५८	नृपेर्णव सद्युद्दिष्टा (उ)	१२.२७	नेत्राभ्यां निर्गतं वारि (उ)	२३.५६	नैव दाम्पत्यचिच्छदं सभते	१२२.२८
नेःस्वोऽर्कं भूमिपुत्रे	५५.२२५	नीलाचलामं दिग्वस्त्रं	६१.१६३	नृपः सुगुप्तास्तु जनाः (उ)	१६.२४	नेत्रे ज्वाला मनो	६८.६	नैव पश्यति तद्रूपं (उ)	५६.१४
नेस्वो रोगो कामवशो	५५.२५५	नीलाम्बर धरं चोमं (उ)	५४.६३	नृपं स्तुतो धर्मविभूषणो (उ)	१६.१५	नेष्टं दुःखं किंचिद् (उ)	३०.५५	नैवेद्यं च निवेद्यं व (उ)	४३.१४
नेहितावारदोषा ये	५६.४७०	नीलोत्पलजिताक्षी च	८२.१६५	नृपो हंति रिपुन्सर्वान्	५६.६७०	नेष्ट्यं पावनं (उ)	१.११	नैवेद्यं तिलतर्तनास्तं	७५.८४
नेह्नालो यस्य बुद्धिश्च	५०.७६	नीलोत्पलं महापत्नी	५२.६३	नृपो रवीन्द्र नेतायुक्	५५.१५	नेष्टः कुजो बुधो जीवो	५६.३	नैवेद्यं नु पचंमोनी	११०.२४
नीचगोऽरिगृहस्थो वा	५६.६३८	नीलोत्पलानि चान्यानि (उ)	४२.३६	नृसिंहं तं स्मरेदित्यं	७१.६८	नेष्टस्येज्येऽग्रयास्ते	५५.४२	नैवेद्यं त्रिविधानेन	५६.६१४
नीचं बोध्यं च परत	५०.१४०	नीलोत्पलैश्च सर्वैश्च (उ)	४३.१६	नृसिंहं भीषणं महं	७१.१३६	नेष्टा योगाः शुभेद्दिष्टाः	५५.६४	नैवेद्यः पायसा पूष- (उ)	६१.५६
नीचैकदेशविन्यस्त	७६.२८१	नृच्छागमहिषोपेतं (उ)	१६.७६	नृसिंहं मंत्रः सांकार्यो	७१.१५१	नैत्रस्ताभ्यं भवेदेवि (उ)	६.४८	नैवेद्यं प्रसवेच्चवि (उ)	६७.५१
नीचो धोस्वः कर्कशोऽर्क	५५.२४४	नृणामाशान्निभूता ना	३५.२६	नृसिंहानिष्यकरो	७१.२०	नैतद्भवतः प्रत्ये	४३.६४	नैवेद्यं मोदकं कल्पं	११३.६०
नीपतं मया चात्मकृतं (उ)	३७.२१	नृणां मृत्यु हितं युक्तं	५५.३१६	नृसिंहं ततो ज्वाला	७१.२०४	नैतद्वा महीपाल (उ)	१५.५५	नैवेद्यं मोदकं दद्याद्गणेश	११३.१४
नीयमानं पुरा सिंगं (उ)	४६.४८	नृणां विष्टिगृहीतानाम-	४८.४७	नृसिंहावागि जायते	७१.२११	नैतन्मित्रं द्विजश्रेष्ठ-	६.१५५	नैवेद्यं विपचेष्टमान्	११४.३६
नीरनुद्य भवान्मोघी	५५.२६६	नृणां लोभाग्नयजनकं	११४.१६	नृसिंहावागि जायतो	७१.२१०	नैतेन सद्भ्यं चान्धद	११७.४०	नैवेद्यं शार्करोपेतं	११७.११
नीराजनं च पुण्याणां	७६.२६४	नृस्यादिबिड्बलवत्	५५.३५३	नेत्र च रत्ना घ्राणं	८०.१३	नैत्रेण शुद्धि संयुक्ते	५६.५७८	नैवेद्यस्य च मोहात्म्यं	१०४.३६
नीराजनसत्तं चात्र	१२१.३६	नृत्पद्मेबागना दूर्ध्वं	७०.६३	नेत्रयोस्तल्लसद्भवा	८८.८५	नैमिषं पुष्करं चैव (उ)	६३.४८	नैवेद्याचमनीयं च तांबूलं	५१.१००

नामनिः केतवाद्यैश्च	१७.६८	नारदेन तु संवादो वसुधैवस्य	६६.१८	नारायणपरावेदा नारायण(उ)	५६.३७	नारायणाप्रियोऽयस्य (उ)	६७.६६	नारिण्यावो भवद्राजा (उ)	१०.३६
नामनिर्बलितमैश्च	५१.७१	नारदोऽपि ततो विप्रा	१२५.६	नारायणपरो धर्मो (उ)	५६.३८	नारायणावनं स्वैते कलां	३०.१११	नाममायाति विप्रेन्द्र	५.२६
नाममन्त्रेण वेद्यां वा ततः	११६.६	नारदोऽपि महाभाग नित्यं	६३.४	नारायणपरो भूत्वा स्वयं	१७.२३	नारायणापितृवृन्दान्दृष्टि-	२३.७७	नामायत्येव पापानि	३०.६६
नामविक्रियणो विष्णोः	१२.१३	नारदोऽयमधिपस्त्रन्दो	८१.१३३	नारायणपरो वायुनारायण(उ)	५६.४१	नारायणो जगन्नाथे	३२.४३	नाममेन्भूषिकालना-	७१.७६
नामविस्मरणं चापि	८२.२४	नारदोऽयमुनिस्त्रन्दो	८०.२१५	नारायणं सणं ध्यात्वा	६२.१४	नारायणेति कृष्णेति	३.५५	नामुचिद्वनमाज्जोनि न (उ)	१७.५४
नामश्रवणमात्रेण राजसा	६.११८	नारदोऽयमुनिस्त्रन्दो	८१.३३	नारायणं च कीट कोटीर्ष	१०४.१२३	नारायणेनविधिजे तनां (उ)	५६.२०	नामदोऽग्निं परिचरेत्-	२६.३६
नाम मकीर्तनं विष्णो	३४.२३	नारदोऽयमुनिस्त्रन्दोऽनुष्टुप्	८१.४७	नारायणं चक्रमतस्त्वानि	७०.८०	नारायणोऽश्वरोऽनन्त	३.२	नामद्रुता न सद्रुपा माया	३३.६६
नामाण्यिषत्तुष्कात्	६५.८	नारदो नारदो भूयो भूयो (उ)	२८.४०	नारायणं जगद्योनि सर्वात	३३.४३	नारायणो जगद्धाता	६.६८	नामा कंठपुरस्तालुजिह्वा-	५०.६५
नामेर घस्ताद्बुदयाद्	६०.११०	नारदो जगवान् सूत	८३.३	नागायणं जगद्योनि	३६.५८	नारीणां च नराणां	२१.२	नासाप्रपानकृष्टाश्च	३१.१३
नाम्ना कनकनदेति (उ)	४४.६२	नारदो यत्र भगवांस्तप-(उ)	६७.११	नारायणं नमस्कृत्य नरं	६२.७६	नारीणां भर्तुर्गुहूपा (उ)	२४.४३	नासाप्रपमितं वण्डं वैश्य-	२५.२०
नाम्ना मित्रसहस्रं	६.५६	नारसिंहमिवात्मानं देवं	७०.५६	नारायणं परं धाम ज्योतिषां	३७.१७	नारीरजोमिराकृष्टं भूधैवांतीः	८७.२७	नासाप्रालोकनपरं बीरसन	६१.१४२
नाम्नां शतमिदं विप्र	१२२.६७	नारसिंहेन वीजेन मंत्र	७०.५७	नारायणं परं देवं सच्चिदानन्दं	३४.४	नारी वा पुण्यो वापि	२२.२६	नासाभूयणमेतने सत्यमं व	७६.२१७
नाम्नां सहस्रं तच्चापि	८२.३५	नाराचमुष्टया धृतवाहु	८०.२४७	नारायणं परानन्दं स्मरेत्-	३३.१५४	नारोग्यसममैश्वर्यं न (उ)	२२.२२	नास्तगने सिते जीवे	५६.४१८
नाम्नां सहस्रं मनसोऽनीष्ट-	८६.१७८	नाराते सर्वविघ्नानामुत्सार	८५.८४	नारायणं महेशं च (उ)	४३.५४	नार्षयेत्कुसुमं पत्रं कलं	६७.७०	नास्तिकस्य कृतघ्नस्य	७.५४
नाम्नि प्रपुण्यमात्रे तु	५२.२०	नारायणः कृतयुगे क्षुब्ध-	४१.१३	नारायणं विष्णुमन्तमोक्षं	१६.६१	नान्वींति धर्मः पुत्रस्य (उ)	६.३०	नास्तिकानां प्रवक्ष्यामि	१५.७६
नार्याति चंदयविभो	७६.२११	नारायण जगन्नाथ	३४.६२	नारायणं समस्तवचं	११२.१३	नातिकेरकलशोदं सति	६०.२००	नास्तिकानां भिन्नमर्षादा	२३.२५
नारयं पर्वतं विष्णु	६६.७६	नारायणनिधोवात्	६२.७७	नारायणश्च क्रमशः	८०.१६	नातिकेरकलोपेत्तैर्गुडैर्-	६०.१४०	नास्तिकमात्मसा माना	२३.३१
नारयं पर्वतं विष्णु	८०.१०१	नारायणनुत्तरलोचतानां	४०.५०	नारायणाक्षरानन्त शरणागत	४.५५	नातिकेरोदकेनापि शिवं	१३.५३	नास्ति गङ्गासमं तीर्थं	६.५८
नारदादित्यकचर्न नारायण	१०४.१८३	नारायणपरा पृथ्वी (उ)	५६.४०	नारायणाभ्युत जनार्दन	२३.७६	नात्यमृतमुषंवेत्तव (उ)	६७.८१	नास्ति गङ्गा समं तीर्थं	२३.३०
नारदाद्यैर्मुनिवैरः कृत्वा-(उ)	६७.६	नारायणपरा लोका (उ)	५६.३६	नारायणात्परं किञ्चिन्नेह (उ)	५६.४३	नावर्तते पुनश्चापि	४४.८६	नास्ति शान्तिमयो	६.६०

श्रीनारदीयमहापुराणम् :: श्लोकानुक्रमशो

६२

नास्त्यकीर्ति समो मृत्यु	७.४१	निघातरचेति विज्ञेयः	५०.१२०	नित्यं वाञ्छापारम्भ्यापि	१२.७	नित्या विसासिनी कष्टी	८७.११	निबि रीसमेयुकारी विसो	५२.६७
नास्त्यमृतायामा	७.४२	निजग्वरनिशिष्ट	८०.२६०	नित्यं पूजा हरेः	८०.१६१	नित्याः षोडश मां पातु	८६.३२	निर्भजनः पातु पृच्छदेवे	७८.१५
नास्त्य सिद्धादिकं विप्र	८२.१४	निजवर्गं परित्यज्य (उ)	२४.४०	नित्यं मधुवनावासी	८२.४३	नित्ये पंच वर्ग	७५.२६	निमज्ज्य क्षालयेत्स्वयम्	१६.२०
नाहं व्यापादये पुत्र (उ)	३३.५३	निजं कमलपत्राक्ष (उ)	१८३	नित्यं वातहिन्देऽप्येव	६६.४६	निदापनामाधोमज्जस्तस्य	४६.४०	निमज्ज्य सलिले तरिमन्मूलं	६९.३४
नाहं देवो न यक्षो वा (उ)	५४.७३	निजवर्णाश्रमाचारान्	६३.११४	नित्यं विश्रमते यत्र (उ)	८०.१०	निदापः प्राह भूवास	४६.४६	निर्ममयीत पूर्वेषु	२८.१६
नाहं निमेषमप्येकं (उ)	७.६६	निजेच्छया संप्रति (उं)	६६.२४	नित्यं विहारिणी कांता	८२.१३२	निदानं सर्वहेतूनां तेजो	३३.६४	निर्ममिन्नेषु विप्रेषु	२८.३०
नाहं निवोषी भविता (उ)	३३.२६	निजोपरि च भंजको	६६.१६	नित्यं वै सर्वरूपेण	७६.६४	निद्रा दारिद्र्यजननी (उ)	१५.३१	निर्ममिन्नेषु पितुः श्राद्धे	७६.२७
नाहं वीबा न चंबोडा	४८.५३	नित्यक्रीडो महालीलः सर्वः	८२.७८	नित्यं सहस्रं सन्नाहान्मियो	८०.२७४	निद्रा सन्दा कुर्वीत	८६.५१	निमज्ज्य जने तस्मिन् (उ)	८०.२४
नाहं बहामि शिविकां	४६.४	नित्यविलसन्नाजयः प्रोक्तो	६०.२२५	नित्यं सहस्रं सन्नाहान्मियो	८०.२७४	निघनं बंधनं भोतिरयां	५६.५५०	निमित्तेषु चसर्वेषु (उ)	६३.१२४
नाहं बोद्धुं क्षमा देव	११.४६	नित्यदा यत्र साविध्यं (उ)	६७.१२	नित्यं स्त्राग्वायशीलः	२६.२२	निघानी वलसिद्धानेसाधिनी	८८.१८४	निमित्तं निमिषादं वा	११.११
निकटा एव स्वयंते	३०.१०५	नित्यदोषे बल्लितसं	७६.७६	नित्यं ह्यारि कुमुभैनिशीथे	८०.१५५	निधाय प्रतिमां पात्रे	११७.२२	निवर्ततामिवर्ततौर्णहोमः	८७.१५३
निकषेयु ह्युपेक्षो (उ)	३३.१०	नित्यपात्रे तु तैलानां	७५.१६	नित्यरामा चात्मरामा	८२.१८६	निधाय मंडले रक्तचंदन	६६.३७	निवर्ततामिवर्ततौर्णहोमः	८७.१५३
निलिप्तमात्रे सलिले (उ)	३५.८५	नित्यपूजायु तच्छ्रवतीस्त-	८८.२५४	नित्यलीलानित्यकामा	८२.१४०	निधि कीर्ति सहस्राणां	३५.१७	निवर्ततामिवर्ततौर्णहोमः	८७.१५३
निलिप्ततामिर्यं वासा (उ)	२६.६६	नित्यमुक्तस्वरूपस्त्वं	६२.७०	नित्यलीलानुक्षणं यत्र	६३.२२	निधि प्रदीपां पावर्धनीं	६८.७१	निवर्ततामिवर्ततौर्णहोमः	८७.१५३
निश्रनेदमिमन्प्राप्तु	७४.२६	नित्यमेक मृषि प्रातः (उ)	३२.१८	नित्यश्राद्धं संपिडाक्षं	१०८.१७	निधि स्त्रियं न कथये- (उ)	२८.६०	निवर्ततामिवर्ततौर्णहोमः	८७.१५३
निगिरन् यदि मेहेत भुक्त्वा	१४.६	नित्यं जप्यामिदं अक्षया (उ)	४३.१२६	नित्यश्राद्धं संपिडाक्षं	१०८.१७	निधि स्त्रियं न कथये- (उ)	२८.६०	निवर्ततामिवर्ततौर्णहोमः	८७.१५३
निगुणोऽपि परो देवो	३३.१४६	नित्यं दीपप्रदो यस्तु (उ)	२२.७७	नित्यसन्निहितो मृत्युः	३०.१०७	निधेरापायमात्रेण ऋही	८.१०४	निवर्ततामिवर्ततौर्णहोमः	८७.१५३
निघृष्ट तान् हृदिदिने (उ)	६.१७	नित्यं देवार्चनं कृत्वा	१८.६	नित्यस्त्रायामात्मा तु	६३.६३	निधेरापायमात्रेण ऋही	८.१०४	निवर्ततामिवर्ततौर्णहोमः	८७.१५३
निघृहानुग्रहो कर्तुं क्षमः	८८.१६१	नित्यं निष्ठुरवक्ता च	२०.३१	नित्यानिन्या जपो विप्र	६३.६३	निधेरापायमात्रेण ऋही	८.१०४	निवर्ततामिवर्ततौर्णहोमः	८७.१५३
निघाह्यो जगतीनाथ (उ)	५.५	नित्यं त्रैलोकिकं काम्यं	१४.७६	नित्यानिन्या जपो विप्र	६३.६३	निधेरापायमात्रेण ऋही	८.१०४	निवर्ततामिवर्ततौर्णहोमः	८७.१५३

नैवेद्यान्नेन संभोज्यं	७४.४६	न्यस्तवामकरं राक्षी	६६.१३०	पक्वाद्यस्तथा नाम्ना	४२.११०	पंचतीर्थी विधि वक्ष्ये (उ)	५५.१२	पंचमीयं सभास्वाता	८८.६७
नैवेद्यं विविधैर्घृणैर्दीपै	१११.३१	न्यस्तम्बं वदने मूलं	८४.१४	पक्षं पक्षाद्यंमकुन्दु	५६.१६	पंचत्वे गोमयि शिलाः	५४.१७०	पंचमी न्यान्नुमिष्याम्यो	५२.७
नैवेद्यं विविधैर्भक्ष्या	१२२.८०	श्वस्यांगघटकं तन्मूर्ती	६६.१५१	पक्षमासादि कालेन	६३.६६	पंचधाम्य समुद्रुतं	७५.८	पंचमैर्ह्नि सदात्तो कृत्वा (उ)	४७.१
नैवेद्यं च फलैर्घृणैश्चिरे	१२३.१७	न्यस्यात्मानं समम्यचर्च	८०.२०६	पक्षयोहययोर्मयी	६८.७७	पंचपारण्ये ह्यस्तिनञ्छरीरे	४३.७	पंचमीयं वतंश्चैव निपादः	५०.३१
नैवेद्याहो ज्येष्ठपुत्री	५६.४२२	न्याये च धर्माशिलायां	१५.११६	पक्षात्सगोणयो मुक्तोदद्याने	८१.६५	पंचपारमिषं तीर्थं	१०४.३२	पंचमी मद्यमः पट्ज	५०.४६
नैवा स्पृश्यास्ति (उ)	३५.७१	न्यासं समाचरेन्मयी	२७.४१	पक्षादवन्तिता वच्छेद्	७६.१०१	पंचनद्यागमास्थानं	१०४.२०८	पंचम्यां प्रतिमासि तु शुक्ले	११४.६१
नोत्पटे भूषिते नैव	५६.३४१	न्यासस्यास्य तु माहात्म्यं	७१.३३	पक्षादो कृष्णपक्षे तु (उ)	३८.१७	पंचनादाः कृता यत्र (उ)	६५.२६	पंचयज्ञ परिचर्या	२७.७५
नोत्सये चोज्जन्या हि	१७.२६	न्यासादिसंध्योपास्तिवच	१०८.६	पक्षान्ते द्वे पृथग्द्वे	१२४.८२	पंचपाद समायुक्त्वा (उ)	८२.४१	पंचयज्ञ भवं पुण्यं (उ)	६५.२६
नो पातिष्ठति तत्तोयं (उ)	५६.६६	न्यासान्मयी तनो कुवद्विषय	८७.१०५	पक्षिराजय उद्वं	७०.१७८	पंचपूतात्मके देहे यः	३३.५८	पंचयोजनविस्तारं दद्यात् (उ)	६४.२०
नोपास्ते यो द्विजः	२७.६७	न्यासेन पुटितं दुष्ट्वा	८०.३८	पक्षीवत्पवनानुध्वंम-	५६.२६	पंचभूतादिपतये (उ)	४३.४०	पंचयोजनविस्तारं (उ)	६३.४४
नोरः कतिपयो द्वे च	५१.५०	न्यसेन्मूलार्णभेयकं	७०.१५	पक्षुज करवीरं च नेपाली	११५.११	पंचभिवेदि भूतैस्तु	४२.६३	पंचयोजन विस्तीर्णं (उ)	३६.१६२
नोऽस्योऽसौ विभूषार्णं	५५.३६४	न्युज्यपात्रमथानीय	२८.७५	पक्षजद्रव्य परिणयो	८४.७१	पंचभूतात्मके देहे यः	३३.५८	परायं च पुरतः	५६.६६७
नौमीकाराक्षरीद्वारां	८६.१७	न्यूनापवचाधिकांगद्व	२८.११	पञ्चकुप्यास्तिपुंड्राणि	६६.५८	पंचमं बहुलाख्यं तु वनं (उ)	७६.११	पंचरात्र विधानेन संपूज्य (उ)	५३.६
न्यवततं महीपाल (उ)	२५.७०	न्यूना चेत्स्यात्तदा	५४.१७८	पञ्चकूटारमको मंत्रः	७५.१००	पंचमं भगवंद्राड्या-	७४.४	पंचरास्यादिनेऽप्योऽपक्ष	५४.३८
न्यवसं कान्यकुब्जे तु (उ)	२७.५२	न्यूनातिरिक्तकृत्यानां	१५.१३५	पञ्चकुल्यो ऋतमिदं	२२.१६	पंचमं भगमालाद्यं मेढ्रया	८८.१११	पंचलक्षं जपेन्मंत्रं दद्यात्	८१.१५०
न्यसेत्कूर्चरोमीनी	८६.७	न्यूनातिरिक्तदोषाणां	४१.६६	पंचकोशं गया तीर्थं (उ)	४४.१६	पंचमश्चापि विनोयस्तथा	४२.६१	पंचवक्त्रं दशभुज	१६.६८
न्यसेत्तैर्दुग्धातुकाणां	६६.१६	न्य		पंचगव्येन शान्तिः	८७.१६४	पंचमस्तु भवेत्कुम्भः	५०.४८	पंचवक्त्रस्त्रिनेत्रोऽसौ	८३.२४
न्यसेदव्याहारं मंत्रं (उ)	५६.३४	पक्वानं तृप्ति जनकं मधुरं	१२१.१६	पंचगोरीः समुद्रिष्य (उ)	५०.१७	पंचमी तु शिलां देवि (उ)	६७.२६	पंचवक्त्रां विनयनामहर्णा-	८८.१७६
न्यसेन्मंत्राणां नवकं	८८.६२	पक्वाम्बं फलसंयुक्तं	११४.५१	पंच ज्ञानेन्द्रियाभ्युक्त्वा	४५.६६	पंचमी क्षीरेनुरव (उ)	४२.२३	पंचवक्त्रां दशभुजां	८८.१८८
यस्तकामा विभूजिनाः	१.६	पक्वान्मं मद्य भोज्यं (उ)	६१.७१	पंचतीर्थी च विविधस्तुत्वा (उ)	५५.६	पंचमी पर्यु पाठयोगे	५२.१०	पंचवक्त्रां भारतीं तां	६६.१४८

पंचवर्षं मतिशूलमंगणे	८१.८०	पंचागानि न्यसे द्भूयस्वचौ	८०.२४३	पंचैते पुण्ययुक्तावां	१२४.६६	पापते सर्वशास्त्रेषु (उ)	१४.७५	पत्नी तस्य महाभाषा (उ)	६५.४१
पंचवर्षं विधानेन पूर्वोक्ते-	११२.४६	पंचात्मके पंचगुणप्रदसौ	४३.३६	पंचोत्तरान्वक्ष्यमाण	५६.६०२	पञ्जिते वापि मूर्खे वा	७.५६	पत्या सह दधौ भूधनि (उ)	३२.६३
पंचविद्यां न शुक्लंति	५०.२२१	पंचात्मके पञ्चरत्नौ	४३.३१	पंचोद्गर्भलोकान-	७६.३१८	पततो नरको वज्रा स्मृता (उ)	३६.१४	पत्युः कृतक्रिया सा	७.७६
पंचविधनाचार्यकं नाम	५०.२०६	पंचांतकः सिद्धमौगि	६६.१११	पंचोपचारेः संपुण्य	७५.५५	पतनोत्पत्तं चैव गदादण्डा-	१५.१२	पत्रस्या मातरः पूज्या	८७.१४१
पंचविंशतिधा सविः	७६.१५१	पंचाभूताधिपतये (उ)	७३.४०	पञ्जरस्य ऋषिः सोऽर्ह	८३.१३६	पतनं वा गिरेर्मूर्धः क्रीडा (उ)	२७.२४	पत्राणि तुलसीभूलाद्यावन्ति	१३.२८
पंचषष्टि तमाः संध्यातेन (उ)	४६.६१	पंचामृत स्नानपुष्पं	१०४.३५	पटहं वारणे वृत्ता (उ)	३.४	पतगति दक्षिणस्या ये भवेद्-	५६.७३६	पत्रैः पुष्पैः फलैर्वापि	३५.४६
पंचदश्याक्षरा मंत्रा	६४.५३	पंचामृतादि पूजा-तु	२१.१४	पटोप्यजस्य विप्रेन्द्र	१६.४२	पतित वलीव्रजटिल-	५६.७०४	पत्रैसा पितृभिर्गता गाथा (उ)	४४.५
पंचतप्तानि संख्ये तु	७६.७४	पंचामृतेन च स्नानम् (उ)	४३.५३	पट्टं वंघन चौलान्न प्राप्ते	५६.३३८	पतितं याति भूमित्वमयनं	४३.२७	पथिकागमने चैव	७५.३८
पंचतप्त नव तथा	७५.१८	पंचामृतेन यः स्नानप्य	१८.३७	पट्टं वंघनयानोपसंधि	५६.२६०	पतितान्नादनं चैव सुरा-	१५.३१	पथिकागमने दूरान्	७५.६१
पंचस्थानस्थितत्वेन	५०.७१	पंचामृतेन सन्नाप्य	२३.१६	पट्टं शूलं च सङ्गं च (उ)	५५.१०८	पतिनाग्युद्धरेद्यस्तु स	१४.६७	पथिकागमने श्रोतं	७५.१०
पंचश्लोत समामग्न्य कापिलं	५५.१३	पंचामृतेन संस्नाप्य	१२२.३५	पट्टिर्धं मिदिपालं च	७१.६४	पति पुत्रं सपत्नीं च (उ)	४८.२	पथिगोष्ठे नदीतीरे	२७.५
पंचश्लोत सः स्वस्यां (उ)	७१.३४	पंचामृतेन संपनाप्याम्यर्च्यं	१८.२७	पठतां शृण्वतां चैव भगवद्	१०३.१५	पतिमाकारवामास (उ)	३२.५४	पथ्यमनं प्रभृज्जीन	२७.८१
पंचहस्तमितां भूमि	११.१६३	पंचामृतेन स्नाप्य	७६.२८६	पठनीयं नवदिनं भुजितमुक्ति	११०.३३	पतिर्माना पिता वित्तं (उ)	३०.८६	पदगंधपात्रिता वर्णस्तनो	८६.६८
पंचाक्षरश्च कृष्णाय	८१.६०	पंचाणौ यदि रेफाकं	६४.२६	पठनीयं प्रयत्नेन	८२.२११	पति मे सुरतासक्तं	६.६४	पनानि नत्र दशमते (उ)	४४.७१
पंचाक्षर तमायुक्तो वसुवर्णौ	६१.१०२	पंचावृत्त्या नरा नायौ-	८६.१६६	पठनीयं प्रयत्नेन	८३.१५५	पतिशुभ्रएरुना न वै	१३.११६	पदानि तु मुखे भूधनि	७१.२६
पंचाक्षरी महाविद्यां	७६.२०४	पंचाक्षर्य सते द्वे तु (उ)	१८.४३	पठति चैव मुनयः	४२.३३	पतिहरवा मुनं हत्वा (उ)	३५.६२	पदानि नव नद्वर्ण	८६.६७
पंचाक्षरी सिद्धविद्या (उ)	४१.३१	पंचाक्षरमुत्प्लातं जातं	१२.६३	पठितं च श्रुतं प्यातं	१२१.२१	पतिव्रता तु सा ज्ञेया (उ)	२३.८२	पदानिच न दशमते (उ)	४६.४६
पंचागमस्य शुद्धिस्तु	५६.४४०	पंचाक्षरं रचिता	८३.१४६	पठिष्या मुच्यते सद्यो	१.४७	पतिव्रता वानशीला (उ)	१०.५४	पदाहूनस्ततस्तेन (उ)	७५.४५
पंचांगं वैष्णवं चैव (उ)	५७.८	पंचेष्टाष्टाद्विपचाद्या	५५.४	पठेनुपनिषदवाक्यं	२७.१०३	पतिव्रतानां राजेन्द्र (उ)	२३.७७	पदेन तु स विज्ञेयो	५०.१२४
पंचांग शुद्धि वितते	५६.४०७	पंचेशानं समम्यर्च्यं (उ)	७८.२३	पठेद्वा श्रुत्याचक्षेतां भुक्ति	१००.१६	पतिव्रताः पतिप्राणाः	११.५६	पदे पदेऽवधेयस्य (उ)	६९.३१

पद्यकं स्वस्तिकं पीठं	३३.११२	पयिनी कुसुमाढ्येषु (उ)	२२.११	पयोभलेण वा भद्रे (उ)	५५.८८	पर ब्रह्माभिषेयो य एक	२८.८८	परमोच्चगते जीवे	५६.३६५
पद्यकैशरया ब्राह्मी	८६.२८	पद्यैरस्तैस्त्रिभुवनैर्वर्तुहोमा	६०.६८	परतत्रा पर ज्योतिः	३५.६५	परमन्त्रान् प्रसन्नन्दं	७०.१६१	परमोपक्रमज्याप्त	५४.१४२
पद्यनाभ नमस्तुभ्यं	१७.७७	पद्यैस्तु वस्येद्भूषास्तत्	६८.३७	परवन्त्राय भक्तानां भक्त्यानां	६५.६१	परमन्त्रान् प्रसन्नन्दं	७३.४६	परं कौतूहलं ह्यत्र	४.४६
पद्यनाभं समभ्यर्च्य भूदेवान्	१२०.४३	पद्योत्पलकरे ताम्बांस्तिलघ्ने	८१.१४	परतत्राय भक्तानां भक्त्यानां	८६.७	परमर्षिर्महायोगी	५८.२६	परं ज्योतिः पर धाम	५.४०
पद्यनाभ युना श्रद्धा लज्जा	६६.८६	पद्योद्भव विमर्गस्तु	१०७.२३	परदारपरद्रव्य लोनुषो	३६.३०	परमात्मा जगन्नाथः	१३.१५२	परं ज्योतिः त्रैलोक्यात्मा	३३.१४७
पद्यनाभः स्तनी पातु	७१.११७	पद्यवामाक्रम्यमत्सृष्टे (उ)	८०.६४	परदारं परावासं (उ)	७३.६६	परमात्मा परानन्दः	३.२२	परं मोक्ष लभेच्चैव	३०.१०१
पद्यपत्रप्रभः पद्मं शृणु	५०.४७	पद्ययां शक्तोत्तरिलेण	५८.५५	परदारस्तस्यापि परद्रव्य-	१२.५	परमांति मे श्रियं	७३.६२	परं लोक कलं प्रेम्णुः	३.७३
पद्यपुष्पेण यो विष्णुः	१३.६०	पद्यनाभ्रवटाश्वत्थवकुलेति	६५.३१	परदारान्तरमंतश्च (उ)	४७.८६	परमानन्दं विष्णुमात्रं	३८.१४	परं शब्द ब्रह्मरूपं तं	१६.६२
पद्यमन्त्रेभ्यश्चेद्भिः (उ)	५७.२२	पद्यनैर्विल्ववृक्षैश्चकंदवा (उ)	४१.६८	परदारेषु निःस्नेहं विषये (उ)	३५.७६	परमानन्दं सौरभ्यं	६७.५६	परं लोकं समुद्दिश्य	१२.२०
पद्यमामलकं तिष्ठेच्छुद्धं	६७.६८	पद्यसौ वैश्वभाषातश्चार्क-	५६.२०६	परदारेषु सर्वेषु	१४.३६	परमानन्दं बोधाग्नि-	६७.५२	परं वित्तं सुहृद्वपुषोभ्या-	५५.२५६
पद्यरागं किरीटांगुसभेदा	८८.१०५	पद्यनैर्विल्वं यानैर्वं (उ)	५०.७	परद्रव्यापहारेण कलत्रं	३७.४०	परमानन्दप्रदानेन मम	१७.२२	परं वित्तः प्रगस्ताः स्मृतं	२६.४
पद्यरागं मरकतं नीलं	६५.३२	पद्यमया न जितं ह्यस्ति (उ)	२०.२५	परद्रव्येष्वभिष्वानं (उ)	४३.६३	परमानन्दं कलः शार्कवर्जित-	१२४.६१	परं श्रियाभितप्तानां	४.१५
पद्यालज्जीः सर्वेष	६०.२१६	पदीयाद्गणयेद्भूतानि	५६.२६२	परधर्मरतो यः (उ)	२४.४१	परमायुश्च भविता ददा	४१.६४	परमेष्ठेणवराभोतीदधानं	६१.६३
पद्याल्लङ्घनान्तरात्	६०.१४८	पद्यच्छ पुष्यायंमविग्रहंता (उ)	४४.२७	परनिन्दापरा ये च ये	१५.६४	परमार्यः कर्षं कोऽयं भूषं	४६.७४	परमेष्ठेणया चैव वेतनेन (उ)	११.३
पद्याद्वह्निः समभ्यर्च्यः	८४.३६	पद्यच्छ शांभवं ज्ञानं	१२५.२२	परनिन्दा परो नित्यं जन्तु-	३७.२०	परमार्यः भूतं तत्रापि	४६.२२	परमेष्ठेण बलध्याय	७८.४०
पद्यावति पद्य दत्तायतां	३८.५	पद्यच्छेदं महाप्रज्ञं (उ)	५२.५६	परनिन्दा मुनिरतश्च	१५.४६	परमार्यं भूतः सोऽयस्य	४६.१६	परस्तु निर्गुणः प्रोक्तो	३३.५७
पद्याल्लवां परां शोभां	८३.१२२	पद्यः पापाण्यतरण	७८.४२	परपोडास्ता ये तु	११.६	परमार्यस्तु भूषात्	४६.२६	परस्त्रीममनं चैव	१५.४२
पद्यावती वै कुमुदत्व	१०४.१०३	पद्यक्षा स्नापनं	७५.७३	परपूर्वावतिः स्तेनः	५१.१०६	परमार्यस्यात्ममेतत्	४६.६३	परस्त्री द्विजदेवत्वं	५६.७१२
पद्यायामा मृगाक्षी	८२.१४३	पद्योज्ज्वलः सपिपा हुत्वा	७०.१०६	पर प्रकाशः परमेष्ठानः	८६.५५	परमार्यं भवत्यत्र न भवति	४६.२१	परस्त्री लोनुषाणां च नरकं	१५.७०
पद्यासीनं समंतात् स्तुतं	६१.१५	पद्योदधि घृतं चैव	५१.५२	पर वसाति परांते	७४.६४	परमार्यो हि कार्याणि	४६.२०	परमो तज्ज्ञ विमुक्ता न	१३.११७

श्रीनारदीयमहापुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

६८

परस्परस्व मर्माणि न	२६.३८	परस्विन्नञ्च पटिकाश्च	२६.२५	परिवर्तः शठस्वादि	१२.१६	परोपतापविमुखाः शिवभक्ति	११.५८	पलाशपुष्पैर्वाक्सिद्धि-	१८६.३७
परस्परैरानामिभवं प्राणापानी	५७.१७	परिकल्प्यासनं शुद्धं	७६.२६६	परिवेता च दिधिषु (उ)	२८.३३	परोक्षधर्मो नृणां हि	५४.६	पलाशपुष्पैस्तत्पत्नी	८४.४४
परस्मैपदिनः प्रोक्तश्च-	५३.६७	परिक्रम्य पुरीं (उ)	८२.२०	परित्याजकानां पुनराचारः	५३.१२३	पशोरसापहरणं स्वर्गं	१५.३८	पलाशपुष्पैश्चित्रस्वाधुपुनः-	६०.१६८
परपरस्मैपदिनः प्रोक्ता	५३.३६	परिलीलाधिपतयो वः	७३.२७	परित्यक्तः कृतोदेवि (उ)	३५.५२	पशुर्दिव्यं नरो हृष्टः (उ)	७०.५६	पल्लवाधुक् संवीतांशिति	८८.१३८
परस्मैपदिनश्चैव ते	५३.४३	परिपश्य च पूर्वाह्नं	५६.२१४	परिपिबेक्षित्वा सर्वान् (उ)	५५.२८	पर्यकस्वां परिष्वज्य (उ)	३०.८१	पवित्रपाणिनाचांतानासने	५१.१११
परस्वसूचकानां च नरकं	१५.६८	परिपश्य च पूर्वाह्नं	५६.३१३	परिष्ववतस्तदा मात्रा (उ)	१६.१४	पर्यन्तवनं पुठौध-	२०.३५	पवित्रमेतत्कल्याणमायुः	१०७.३०
परस्मानामुपादानं स्तेयमित्यु	३०.३४	परिपस्ताडिताः केचित्तेषु	१०.२२	परिष्वक्तव्य राजेन्द्र (उ)	१८.६	पर्यपुच्छन् महातेजा	५६.५	पवित्रापथिनी विद्याविशेषी	८६.१३१
परां हिंसा च कीटित्यं (उ)	३६.७	परितत्याज्य मृगमां ततः	६.१७	परोक्षिन्धुकसंवादे सृष्टि	६६.५	पर्यताग्रे महारण्ये नदी संगे	८६.१०१	पवित्रापीडनी विद्या विश्वेशी	६०.५५
पराको मास संसर्गं	३०.७४	परितुष्टद्विजैर्मन्त्रितजंतो	१०.४५	परोक्ष्य शिष्यं तु	६५.१	पर्यताग्रे यजेद्देवीं पलाशकुसुमं	६०.३६	पवित्रारोपणं कृत्वा नरो	१२५.२२
पराश्रितः परानन्दा	८२.१७६	परितोषं वज्रयामु (उ)	३.५	परीता त्रिपरीता वा	५६.२२१	पर्यनास्तुपवासादि कृतस्त्वं	५६.११३	पवित्रायं तनस्तीर्थं (उ)	४०.३७
पराश्रितं मूर्खं निर्लेपं (उ)	५४.६६	परित्यक्ताय च नमसति	४२.४४	परीतेऽत्र सखायो	७६.५	पर्यध्यायस्ततः श्वेतोपाख्यानं	१०३.८	पशवस्तु द्वितीयेन	५०.१०७
परामनोभुषं चैव	२.८	परित्यजति यः प्राणा (उ)	६३.१४३	परेक्षुरेव विप्रेन्द्र	२६.३८	पवपिषी दुराचारः (उ)	७.६५	पशुपतिमृगादीनां जन्तू-	३६.३२
परापवादं निन्दो च	३०.१६	परित्यजाम्येष निजं हि (उ)	२६.१७	परेक्षुर्विषुष्येष्टः	२६.३४	पलद्वयं तु प्रसृतं	७५.१६	पशुम्यो मनुजाश्चानिश्चक्या	५७.४२
परापवादं विमुखाः प्रयाति	२.१६	परित्यज्य इमं भावं (उ)	१०.११	परेक्षुमादिकृन्मर्त्यो यो	९८.८१	पल्लवेष्टेऽपि विप्रेन्द्रा (उ)	२.३८	पशुपोविना ये च पक्षिनीट(उ)	५५.४६
परापवादं कालस्तु तन्मतेन	५.३१	परित्यज्य परं दुष्कं (उ)	३३.६१	परेषा परमातन्दशरणागत	५.४४	पलायते वा रोषातं	६०.१७७	पश्चाच्चक्रिणिलीयते (उ)	६३.६३
परापद्विषयं यावन्मत्र (उ)	३६.४३	परिदृष्टा गुणानां	५४.६२	परेषा परमानन्द	११.१८५	पलायते गृहादूरं	७६.६१	पश्चाच्छोकंठनामानं	६१.२७
परापद्विषयं तेषु	३१.५८	परिषायांवरं शुद्धं	६६.१२	परैकं पशूनां भूषणेषु (उ)	१०.८	पलायते कुसुमैस्त-	६७.६६	पश्चात्पट हंसपोषैर्मरी (उ)	६०.४७
परापद्विषयं क्रमशः संश्रुति	५६.१६२	परिपथिजनाकीर्णं देशे	७७.४८	परोपकार निरतः सदा	३५.४४	पलाशकुसुमैर्हो मातेजस्वी	८७.१५१	पश्चात्प्रमथ मायाते नमो	७१.७७
पराशरापोनिर्जं (उ)	७७.२१	परिपूर्णां भवत्वष्ट (उ)	२५.६	परोपकार निरताः पर इव	११.६२	पलाशपत्रपुटकद	७६.३०६	पश्चात्प्रमाणतोर्मयं	७५.३०
पराश्रिते शुचौ देशे	५१.११२	परिवारान्ममेत्यते	७४.६२	परोपपातो हिंसा च	५४.१२	पलाशपत्रपुष्पजानः शिवं (उ)	५३.१५	पश्चात्प्रागुदितः शुक्रो	५६.४१६

पश्चादायाति वै लोकं (उ)	६१.६०	पांचजन्या प्रताराधो	७०.१८७	पात्रे पुष्पासततितैरर्घ्यं	१२१.२६	पादेनैकेन सुचिरं ततः	१०.३६	पापहृष्टो गनि कुजावस्तगो	५५.२८६
पश्चादुत्तस्त्रयं वातो बरया	८८.२४१	पांचरात्रिक वित्तिक	७१.१६४	पात्रे सर्वस्य जगतो (उ)	७३.३७	पादे त्रिणे हृदि मुखे	७०.१८	पापभेदान्प्रवक्ष्यामि	१५.१
पश्चाद्देवं समागत्य	१८.१२	पांचालमातुलानां च	५६.५६६	पात्राभ्याहृता ह्येकवर्णेश्च	५१.६५	पादः सर्वेषु पंचांगं	७३.१२८	पाप भूयमयं देहः पाप कर्म-	३४.९७
पश्चिमरूपसमुद्रस्य तीरे (उ)	७४.३	पांचालमानं सर्वेषां	५६.५६७	पातु वो जलदशमायाः (उ)	१.१	पादः सर्वेषु पंचांगं	७६.५८	पापमून वपुर्हेतुः का	८.६०
पश्चिमभिमुखी गंगा (उ)	६३.५	पाठोनुनासिकानां च	५३.८५	पाद एव सुप्रविद्धमधुनं	५६.४७४	पादोदकं ददो तस्यै (उ)	३२.६२	पापं किमत्र तन्मतः (उ)	२८.५५
पश्चिमे मदनं वाणपाशाकुश	८४.३०	पाणिपादं समाधाय	६२.७	पादभिन्नाय लोकाय (उ)	७३.३४	पादो तो सफलौ पुंसां	३४.७	पापं न क्षीयते	१४.५५
पश्चिमे श्रीघरो देवः (उ)	५६.४६	पाणी पायसपक्वं च	८१.१८	पादं गोरोचनांतानि श्रीणि	८७.६४	पादां निवेद्यं प्रथमं	५६.४	पापं नाशय मे घोघं (उ)	४८.११
पश्चिमोत्तरतस्तस्मिन्-(उ)	८०.२३	पातकालः स्फुटोमध्यः	५४.१८५	पादं बाष्पद्वैपादं (उ)	७३.१४८	पादाखरूपचारैस्तु पूजयेत्-	११७.३१	पापयुक्ते श्रेयस्तस्मिन्त्ये	५५.६४
पश्यतामेव देवानां	४.७७	पातालवति प्रदांते	७१.१८५	पादयोश्चैव विन्मस्य	६८.१४	पापं च नावत्कुर्वीत यावता	६०.२५	पापरूपं पशूना हि श्रेण्या (उ)	६३.२३
पश्यति यं वीतसमस्त-	४.८६	पातालवति प्रदांते	७१.१८५	पादवृत्तः कंदविदे	५०.१४०	पापीयदाननिरता	५.७४	पापशीले मुहुर्मये (उ)	३६.२
पश्यती रामवक्त्राज्यं	७३.१२	पातालगुह्यां बहुवृक्षमूर्तिं (उ)	१२.७	पादांगुलीभ्यामथ	७६.१३३	पापीयममृतीकृत्य	६७.६८	पापक्षेपाद्रि निर्मुक्तं हरि-	२३.८५
पश्यमानः सुसंहृष्टः (उ)	१५.६	पातालगुह्यां बहुवृक्षमूर्तिं	१२.७	पादां गुणैः प्रविशति	४.५५	पापांशुशामय बरान्दधानं	६६.१३६	पापहा दुःखहारी च सर्वं-(उ)	६३.२६
पश्यमानो गिरिवेशान्-(उ)	१६.६	पातालगुह्यां बहुवृक्षमूर्तिं	१२.७	पादां धनसलोमास्त्वम्-	८३.१३४	पापांशुना पूर्यतेर्गतः स (उ)	२५.३८	पापांगेज्जे त्रिभावे	५५.७०
पश्यन्त्रय रूपं स (उ)	१६.२६	पातितोऽवस्तथोद्व्यं च (उ)	५३.५३	पादादप्रमृति गात्रेषु क्रमेण	६२.६	पापांशुनिर्वपणं चक्रे (उ)	४४.४८	पापातरण्येऽश्रेज्जे रवो	५५.२८७
पश्येति वादिदेवे च	११.१७७	पातु कंठे तु वैरागि	७८.१३	पादादप्रमृति गात्रेषु क्रमेण	६२.६	पापांशुमत्तं करीपाणां	४४.१००	पापानि तेषां नरकान् गतौ	१५.५५
पश्यन्त्रय पारणं कुर्याद्-(उ)	३१.४२	पातु मामूर्ध्वतः पापवृक्षता-	८६.२८	पादादप्रमृति गात्रेषु क्रमेण	६२.६	पापक्षयाच्छुद्धमतिर्वाक्षति	३३.४६	पापान्मां सर्वतः लोकात्	८६.३१
पातककृतः परस्वार्थं	१२.११	पात्राणि च ददेदमस्या	१२१.२१	पादादप्रमृति गात्रेषु क्रमेण	६२.६	पापग्रहयुते चन्द्रे	५६.५५८	पापिनो यो दुरात्मानो	१५.२
पाकवत्पुमयोहं स्वा	५०.१७०	पात्राणां चारयुक्तानि	६७.२६	पादादप्रमृति गात्रेषु क्रमेण	६२.६	पापग्रहयुते चन्द्रे	५६.५६०	पापेक्षपापधोर्यस्तु	२०.६०
पाकादि च प्रशतेरन्	२८.६३	पात्राणां चारयुक्तानि	६७.२६	पादादप्रमृति गात्रेषु क्रमेण	६२.६	पापग्रहयुते चन्द्रे	५६.५६०	पापेधनदवाग्निश्च गर्भं-(उ)	६३.२८
पापव्यज्जन्मं गदा चक्रं	८१.७४	पात्राणां चारयुक्तानि	६७.२६	पादादप्रमृति गात्रेषु क्रमेण	६२.६	पापग्रहयुते चन्द्रे	५६.५६०	पापेधनस्य धीरस्य (उ)	१.३

पार्षजं ह्येव विष्णो गमः	५५.६२	पाश्व्यमनृतं वापि (उ)	५३.६२	पाशं च मुलसं शीघ्रमभव	८८.२५३	पिगलः कालयुक्तश्च	५६.१२०	पितरो विविधा ह्यष्टा (उ)	५३.५०
पार्ष्विमुक्तः घुङ्गात्मा (उ)	५५.६१	पाशमानापहारी च	८२.१११	पाशवर्णं शरीराबाहुर्बलं-	८६.५५	पिगला नाम यतीर्यं (उ)	५८.२१	पिता च धर्मवक्ता	६.७५
पार्षः सर्वं विनिमुक्तः (उ)	५५.२१	पापिबोध्यं तथा देहो	५६.६३	पाशासगुणपुंरुं सुबापसेट-	८८.१६७	पिड कर्तरि बीजस्या मन्त्रा	६०.५	पिता पितामहवर्चैव (उ)	५५.३६
पाप्नोति पितृलोकं तु (उ)	५६.२३	पार्षं दिशस्तं गीतार्थं	८०.२८५	पाशांकुश बराभीष्टधारिण-	६१.५६	पिडं च दधि संमिश्रं (उ)	५७.६३	पिता महात्मजः केतुहिम-	५६.१०२
पायतेष्वोत्तरे कुले (उ)	६६.१००	पार्षती वसने गूढगन्धार्थे	७६.२१५	पाशांकुशाभवाभीष्ट-	८७.१३७	पिडदानाद्यतारतस्यात् (उ)	५५.५	पितामहोक्तं सर्वोक्ष्य	५६.३६६
पायसं कारयित्वा च (उ)	५२.३३	पार्षती वास्वया	७६.१५२	पाशांकुशाभवाभीष्ट-	८७.१३६	पिडदो घेनुकारण्ये (उ)	५७.३७	पिता यद्यनुगच्छेन्मां	६२.१५
पायसं लङ्गमांसं च (उ)	५५.५१	पार्षती संभवस्तद्वत्तथा	१०७.२०	पाशांकुशपच संवेष्ट्य	७१.८६	पिडदो व्योमपगायां (उ)	५७.५७	पिता विहोनायेलोके	८.१८
पायसं चात्र मध्वक्तं (उ)	५३.२०	पार्षत्या जमपनम्वापि (उ)	७१.५५	पाशांकुशोलङ्गसेटो	८८.२१५	पिड पात्रे तिसान्दत्वा (उ)	५५.२७	पितास्माकं मुनिश्रेष्ठ	८३.२७
पायसं दधिकं चाज्यं	८०.१२७	पाश्वयो पूजयेत्	७०.५६	पाशांकुशो चर्मलङ्गो	८८.६५	पिडः पृथग्वत् पृथः	५८.८०	पितुः परोक्षं जन्म-	५५.६८
पायसं चात्र मध्वक्तं (उ)	५३.२०	पाश्वं कुक्षित्वपानांश्री-	५५.३५	पाशाः पञ्चविधास्तथैषां	६३.१६	पिडप्रदानं विधिना (उ)	५५.३०	पितुरमधिकं किञ्चित्कृतं (उ)	१५.३६
पायसं मधु संमिश्रं	२१.२१	पाश्वि पातस्त्रिभि-	६५.२२	पाशो वक्रः कर्णनेत्र	६१.१८५	पिडारके चित्रकूटे (उ)	६०.२३	पितुरागतमात्रस्य (उ)	१५.१३
पायसान्नेन खंडाज्यं सहितेन	१२१.८८	पालनं पापयुक्तस्य न (उ)	३५.७२	पाशुपात्यं च बाणिज्यं	२५.२५	पिडे नितगैरवोच्ये	५५.१२२	पितुर्भारक्षमः पुत्रो (उ)	६.७
पायसान्नेः प्रजुहुयादप्यन्नेन	७२.८	पालानायास्य जगतो	३.५	पाशेन यन्त्रिताः केचित्	३१.१२	पिडो देवो मया (उ)	५६.३२	पितुर्वचनकारी च (उ)	११.२२
पायसेन गवायां स (उ)	५५.३२	पालवत्पनिशं चित्ता चितं	८६.३०	पाशो मायांकुशं	७	पित्रा च यदि वा भ्राता (उ)	३.१०	पितुर्वचनमाह्वय (उ)	६.१०
पायसैर्बहुनासापञ्चान्तये	८०.२८२	पालय त्वं जगत्कृत्स्नं	११६.५२	पाषण्ड जनसंयोगं	२५.१	पितरं कामसंतपनं (उ)	१८.१५	पितुः शतगुणः स्नेहो (उ)	३३.७
पायसेन भारणे नृणां- (उ)	२.१५	पालयामि न संदेहो (उ)	७.६२	पाषण्ड संगरहितान्दिज	२३.१	पितरं यम सत्कृत्यं (उ)	३०.१२	पितुः शुश्रूषणं यम्य न (उ)	१७.३५
पारंपर्यं क्रमप्राप्तो	६५.६५	पालयित्वा महीं कृत्स्नां	६.१५५	पाषण्डा इति विख्यातास्तेषां	१५.१३	पितरं तापि तदुष्टा (उ)	३०.१६	पितृकृत्यं प्रवक्ष्यामि	५१.१०१
पाराद्या नवमे देवा	५०.३१	पालाशकसुमैर्हृत्वा	७३.२५	पापं डालापनिरताः पापद्	५१.८	पितरं हयं संयुक्तो (उ)	१५.११	पितृनीचं प्रचारय लोम-	१०७.६
पारावताश्च तुषिता देवाः	५०.२५	पालाशसमिधं तत्र (उ)	५५.१००	पाषाणधारणं चैव शयनं	१५.१	पितरश्च ततो विरजे	५६.१२३	पितृ तीर्थं यथा नाम (उ)	५५.५
परिजातादि वृक्षाणां	८.७७	पाषाणं च विच्छेदो	६३.१०७	पाषाणवतमप्यत्र प्रोक्तं	१२३.५८	पितरो देवताश्चैव संयवं	२८.८५	पितृ देशाचनं कर्तुः (उ)	२७.१३०

पितृद्वंद्वस्वाभ्यास्तापः	५६.१६५	पितृनावाह्य तेभ्यश्च (उ)	५५.१५	पितेद्विधं विवेकद्विज्ज्ञि-(उ)	२६.१३	पीताजनस्वेतरक्ताः प्रभान-	६१.२४	पुण्यं तत्रादि सुभगे (उ)	८०.६
पितृ पात्रं तदुत्थानं	५१.१३२	पितृन्येदं मृगपुरपसायं (उ)	५७.४	पिशाचतीर्थकेन्मात्वा (उ)	७१.२४	पाताम्बरधरं देवं	३८.४२	पुण्यं प्राप्नोति विपुलं (उ)	५६.२७
पितृ पात्रं नमस्तुभ्यं (उ)	५७.६६	पितृन् पितामहौच्यैव (उ)	५४.३६	पिशाचत्वं गता देवि ये (उ)	५६.३१	पीताम्बरधरं सौम्यं	४.६६	पुण्यादिकं तु पूर्वोक्तं	७१.१०४
पितृ प्रवर माहात्म्यं	१०७.१८	पितृन् प्रीणाति गांधारो	५०.४२	पिशाचा ये महासत्त्वा	७७.६५	पीताम्बरधरां शुभ्रे	१२०.२१	पुण्यानि यानि तोयानि (उ)	६१.३४
पितृ भूतगणाः सर्वे	६६.४	पितृन्त्यंजति ये आद्रे	२८.८३	पिशुना जिह्वाया पूर्वं	८.४७	पीताम्बरधराणां	६६.१४५	पुण्यापुण्यं स्तथा गंध-	४२.७१
पितृभ्यः स्वानमसीति	५१.११६	पितृश्च सप्तमेतत्सर्वं ऋषि-(उ)	६६.३४	पिशुनो घर्मं विद्वेदी	२०.३०	पीताम्बरधराणां दत्त्वा	११६.४६	पुण्याहोपवीर्वादिभिः	५६.५७६
पितृभ्रातृपुत्रः श्रीमान् (उ)	७५.२२	पितृभिः सह वर्मात्मा (उ)	४७.४७	पिष्टेन गुडयेस्तेन मरिचै-	६०.११२	पीता सन्मथित तोयं	८३.१०५	पुण्येऽहनि तथान्यद्वै (उ)	६६.४८
पितृमातृ शुभे जन्म	५५.८३	पितृव सासं पुत्रेण	४८.२८	पीठन्यासं विधायाय	८०.२४	पीतामिषमथितं त्वंभः	७३.१६५	पुण्ये धर्मनदीतीर्थं (उ)	५१.३६
पितृमातृ द्विगमित्रभ्रातृ-	५५.१६७	पितृपात्रं महाघोरं तथैवं	१५.१५	पीठन्यासादिकं कृत्वा	७३.१०	पीता सकृत्सुतपथं	१४.३७	पुण्ये पञ्चनदे तीर्थं (उ)	५१.२१
पितृमातृ मातृ पुत्रजाया-	११६.२३	पितृपात्रं ब्रह्मेहस्यात्पवित्रये	५६.५६२	पीठमृगद्वयं कृत्वा तत्र	६०.४०	पीतासं दिग्भुवं कृणु- (उ)	५५.५०	पुण्ये निमित्तपक्वः	५६.४०९
पितृ मात्रादि पूजयत्ने	६३.८	पिता कारयित्वो हि (उ)	२१.१३	पीठयेदं पुत्रद्वयं	७१.४४	पुच्छाकारे सुवस्त्रे	७४.१८१	पुत्रार्थं धर्महर्मो च (उ)	३६.१७
पितृ मार्गाधिको हृदये (उ)	६.२३	पित्रा कृतानि सर्वाणि	३६.१७	पीठं कौशिकवसनं (उ)	८०.६१	पुटके पुटके लोद (उ)	२२.४	पुत्रजीव कर्तव्यं तामुतं	८०.२६५
पितृलोकेषु ये केषित्-(उ)	४१.६	पित्रा दत्तान्तथावहं (उ)	२७.५३	पीठपुण्यं विद्वेदी	८६.६५	पुच्छरीकपुरास्यानं तया (उ)	७४.१	पुत्रपौत्रसमायुक्तः	६.५
पितृवो मृता ये च (उ)	४५.५४	पित्रानामप्रकृतं भ्यम-(उ)	८.२	पीठमात्रे दिव्यदेहो (उ)	५५.१०६	पुच्छरीकालमस्त्रिरूपधार-	१२०.७८	पुत्रपौत्रादिनां सम्भो	६१.१०८
पितृ वाक्पयनादय (उ)	१५.३५	पित्रा निपुक्तो भवतां (उ)	६.२६	पीठं हि मघं मनुजेन (उ)	७.४०	पुच्छ कर्मरतं सम्पत्क-	३१.३०	पुत्र प्रद वतं वात्र	११६.६५
पितृ शुभपणास्यानं नहुषस्य	६३.१०	पित्रा विहीना ये लोके	८.१८	पीठवस्त्रमुसंभीतं (उ)	५.७	पुच्छ क्षेत्राभिगमनं पुण्य-	४.२६	पुत्रमिष कलत्रादि (उ)	३२.४२
पितृवश्चुरितान्यां (उ)	२७.५५	पित्रा हुपुक्तो भवते	५६.७	पीठवस्त्रं मुनीनां (उ)	५६.६	पुण्यं तीर्थं रता नित्यं	११.६१	पुत्र भिन्न कलत्राद्या बहवः	३४.६८
पितृ स्वानाभयरता (उ)	१३.१६	पितृनामो सुनिष्कंदो	८०.१५६	पीठवस्त्रं मुनीनां (उ)	५६.६	पुण्यं तीर्थं रता नित्यं	११.६१	पुत्रं सर्वगुणोपेतं प्राप्नु	११५.३
पितृणां ये प्रयच्छति (उ)	५८.१२	पितृनामो सुनिष्कंदो	८०.१५६	पीठवस्त्रं मुनीनां (उ)	५६.६	पुण्यं तीर्थं रता नित्यं	११.६१	पुत्रं सर्वगुणोपेतं प्राप्नु	११५.३
पितृनावाह्यं चाम्यर्चं (उ)	५५.२१	पितृनामो सुनिष्कंदो	८०.१५६	पीठवस्त्रं मुनीनां (उ)	५६.६	पुण्यं तीर्थं रता नित्यं	११.६१	पुत्रं सर्वगुणोपेतं प्राप्नु	११५.३

पुन लाभः शत्रुवधः	५६.३८६	पुनैमित्रैः सुतं वनः	८०.२०६	पुनवीजप्रथं न्यस्य	८६.५	पुन्यागजैर्दुर्लभैश्चराणा-	६०.१४२	पुराणप्रश्नः प्रथमं बह्व	१०५.३
पुनशोकाभिभूतेन देह- (उ)	६५.८६	पुनोद्वाहात्परं पुत्रीविवाहो	५६.५१५	पुनर्वगल्लतपय्यन्तं धर्मं	५.७८	पूर्ववलीव सदाभर्तु (उ)	१५.३२	पुराणबीजमाकृषहि मष्ट	६२.२०
पुनस्य धर्मशीलस्य (उ)	१७.३६	पुनोममाधिको जातः (उ)	१०.५७	पुनर्वंश्यामि माहात्म्यं	३५.१	पुंश्चलीत्येवमुक्त्वा तु	२०.४६	पुराणमेकमेवासीत्सर्वकल्पेषु	६२.२२
पुनस्य वचनं श्रुत्वा कि (उ)	२.१	पुनो विनीतः पितु (उ)	१६.१८	पुनर्वपं सहस्राते समायातो	४६.६६	पुंसां सकाममस्तानां (उ)	८२.४२	पुराणं नारदो वाक्यमेत	१.३६
पुनस्य वचनं श्रुत्वा (उ)	१७.५	पुनो च सुपुत्रे तत्र (उ)	७५.५३	पुनर्विधेः प्रार्थनया (उ)	६६.१७	पुणोष सगरं वातं	८.१२	पुराणं पुण्यं सिद्धं	५.३६
पुनस्य वचनात्प्राप्ता (उ)	२७.३	पुनः पप्रच्छ तं विप्रं वसु (उ)	६२.२	पुनश्च कोऽमित्युक्तं	३५.६३	पुमान् देवो न नरो	४८.८६	पुराणं तैलपित्वा वै	६३.३८
पुनहत्या महाहत्या (उ)	३३.२३	पुनः पप्रच्छुरमतं सुतं (उ)	२.४	पुनश्च ऋषेच पूर्वोक्तिः	८०.२२३	पुमान्परशुवृक्षकृष्णो	५५.३४६	पुराणं लक्षणं चैव सृष्टि	६६.६
पुनहानिर्मवेतस्य त्रयोदश्यां	५६.१४४	पुनः पुनरप सिञ्चेत्	७०.५८	पुनश्च भरतस्या	४८.२३	पुमान्प्रजापति स्तत्र	४३.६८	पुराणं श्रवणं चैव पुराण	३५.५४
पुनहानिः शत्रुवृद्धितं हन्तो-	५६.५५१	पुनः प्रातः समम्यर्च्यं	१२१.६	पुनश्च मोक्ष शास्त्रं	६२.३	पुमान्स्त्री गोरजा वाजी	४८.८८	पुराणश्रवणाद्भक्ति	६.१०२
पुनान्दारांश्च लभते (उ)	६३.१२७	पुनः प्राह प्रसन्नात्मा (उ)	७३.१६	पुनश्च वारयन्ति कतां (उ)	५५.१२३	पुमान् स्त्री च क्लीव	५५.७	पुराणं श्रवणं भक्तिर्गङ्गा	६.५६
पुनान्दारांश्च लभते च	६६.४७	पुनरुत्तोत्तरं ज्ञतं	१७.८२	पुनश्चापि ततो ह्युता (उ)	५०.५३	पुरतः पृष्ठतो मानोर्ग्रहा	५६.७२६	पुराणं गङ्गा कथनमाश्रये	६६.२१
पुनान्दारांश्च लभते कांति	७०.६६	पुनरास्तिक कृत्वा दशधा	११७.३५	पुनश्चापि ततो ह्युता (उ)	२०.१५	पुरतोऽस्तनम्यर्च्यं सोमं	६६.३२	पुराणं संहितां कर्तुं	५.१७
पुनान्दारांश्च लभते	६८.५४	पुनरावृत्ति रहितं श्रुता (उ)	४५.२०	पुनश्चापि ततो ह्युता (उ)	८०.१७४	पुरंदरं नृपैर्देवैः मांगलाखैर्	६१.१३८	पुराणसंहितायुक्ता	६.५५
पुनान्दारांश्च लभते	७६.२६	पुनरावृत्ति रहितः शाश्वतः	७३.१७४	पुनश्चापि ततो ह्युता (उ)	८७.१४२	पुरंदरेडिनः पूज्यः	८२.६३	पुराणसूत्रमखिलं श्रुतं	११०.१
पुनान्दारांश्च लभते	५१.१४६	पुनरेव ययो राजा (उ)	१५.६	पुनश्चापि ततो ह्युता (उ)	३०.६	पुरं विनिरुग विधिरेतरे (उ)	५७.२	पुराणज्ञानकं विप्रनामान्कल्प	६२.५
पुनान्दारांश्च लभते	६.६	पुनरेव बगारोहे बृहि त्वं (उ)	३३.३१	पुनश्चापि ततो ह्युता (उ)	८०.१७३	पुरस्तात्संक्रमः गातुः	७१.११६	पुराणाल्पानविज्ञानं वज्रजना	६२.१५
पुत्री ते श्रोत्रिणा देवी (उ)	३५.५	पुनरेवाधिकं क्षिप्तं मांसं (उ)	७.२५	पुनश्चापि ततो ह्युता (उ)	६५.७३	पुरस्तादेव जननीं (उ)	१६.५१	पुराणानां गदा श्यामो अश्व	१००.४
पुत्रे भारहस्पत्या न्यस्तः (उ)	१०.३	पुनर्जातमिवात्मानं (उ)	१२.३६	पुनश्चापि ततो ह्युता (उ)	३८.५०	पुनर्वाहतिभिर्हुत्वा	६७.६२	पुराणानि द्विज श्रेष्ठाः	१.६०
पुत्रे विनयसंपन्ने (उ)	६.५६	पुनर्ददाति तर्पण	३०.४२	पुनश्चापि ततो ह्युता (उ)	५४.८७	पुराणधर्मं कथयैः	६.५७	पुराणान्यध्वं वादेन	१.५६
पुत्रे समर्थे जाते यो	६.५	पुनर्नयनयोरास्ये हृदि	८०.३०	पुनश्चापि ततो ह्युता (उ)	४४.७८	पुराणपुण्यं वैद्यं (उ)	५२.७६	पुराणान्यागमाश्चैव	७६.१८१

पुराणार्थविदे सोऽय स्वर्ग-	६६.३४	पुरवोत्तमत्रिभुवन	७०.१५७	पुष्करेषु नदी तीरे यत्र	१२५.२६	पुष्पहंवारिर्जर्वापि	८६.१८	पूजयेत्कर्मतः पुष्पं यं	१२३.६२
पुराणोऽपि जगन्नाथन (उ)	५.१६	पुरवोत्तमं पुनः प्राप्य (उ)	५६.११	पुष्करो यदि संभूतो	४२.३८	पुष्पं शिवं समम्यर्च्यं	१११.३०	पूजयेत्तान्मन्त्रैर्मन्त्रै रथ (उ)	५७.५७
पुराणे निर्णयोऽहो व (उ)	२४.३	पुरवोत्तमवद्वधानपुत्रादि	८१.११६	पुष्कलानां चतुर्णां	७५.१४	पुष्पैस्त्रिमधुरोपेतैर्जुहुयान्	८७.१३१	पूजयेत्प्रोक्त रूपस्तु	६०.२८
पुराणे शतकोटो तु यच्छ्वः	१०४.२	पुरवोत्तम विष्णोस्तु (उ)	५२.४	पुष्टं मध्यं लघुज्ञेयं	५५.२४२	पुष्पोदकेन गोविन्दं	१३.४१	पूजयेत्पट्टस्तु कोलोपु	६८.२६
पुराणे श्रुयते ह्येतद् (उ)	२७.१११	पुरोडाशोऽपि बोधोरु (उ)	२४.६	पुष्टिहंष्टिस्तथा	५१.६८	पुष्पद्वयं तथा दिव्या-	७३.४०	पूजयेदपरं चान्नि होमं	११६.६७
पुराणेषु रहस्यं तु (उ)	५८.४०	पुरोधसां यथा जीवः (उ)	५२.२४	पुष्पकारव्य विमानातः	७३.६०	पुस्तकं प्रस्थाप्योत्तं	५०.२२६	पूजयेदागमांस्तेन विधानेन	८७.६६
पुराणेषु वराहो कविभिः (उ) ३३.२६		पुरोधसैवमुक्तस्तु	३६.२२	पुष्पनद्ध सुकेशास्तु ताः	७६.१६६	पूगोलान् यजेद्देवीं सिद्ध-	६०.७७	पूजयेद्वंशपुष्पाद्यं	१२१.५३
पुराणैः स्मृति मिश्रवैव (उ)	२४.२३	पुरोहितमुवाचेदं काले (उ)	२१.७	पुष्पां चित्रं सुगवं	५१.७३	पूजनं काम्य कर्मादि	७३.६०	पूजयेद्वैष्णव्ये षोडे	७०.१०७
पुराणोक्तं च शुश्राव (उ)	११.७	पुरोहितेन वसुना यस्य (उ)	८२.६	पुष्पं धूपं च नैवेद्यं (उ)	६४.२६	पूजनं पूर्वं वच्चास्य कर्तव्यं	८१.८८	पूजा चाकामिका विष्णो-	१०४.२६
पुराणोपक्रमे प्रश्नः सृष्टिः	१०२.५	पुरो हि मुनिः कथाभिराहूतो	७६.६०	पुष्परागप्रदानेन सर्वत्र	१३.११०	पूजनीयोऽत्र यत्नेन	११३.२४	पूजापुराः सत्रं सप्त सहस्रं	७३.१६६
पुरास्त्वभवनीपाल (उ)	११.२	पुलकांकित सर्वांग (उ)	५८.४२	पुष्परार्णं तथा वज्रं नीलं	५६.२८२	पूजयन्ति हरिं ये तु	४०.५७	पूजा बहुविधाः सन्ति	२०.२६
पुरास्त्वं वैश्वजातीयो	३६.३८	पुलस्त्येन तु श्रीमहाय	६३.३	पुष्पसाधारणो काले	५०.६२	पूजयन्प्रयतो भूत्वा भक्ति	४८.१३	पूजां चैव न जानामि	६७.११७
पुराजितानि पापानि	१.६२	पुष्करं चित्तं येषस्तथा स (उ)	७१.४७	पुष्पांजलि समादाय	६७.३६	पूजयन्तं हृषीकेशं पूजयमानः	४८.१२	पूजां निवेदयेद्भक्तिपुक्तो	१११.३५
पुराजितानि पुष्पानि मया	२३.५७	पुष्करस्तानजं पुष्पं लभेत् (उ) ७१.४६		पुष्पिता मार्गवे स्निग्धा	५५.४०	पूजयामास मां तत्र	२३.७३	पूजायंत्रं च तन्मन्त्रे	६६.३१
पुरा संक्षुब्धमनेन ये	१६.११०	पुष्करस्य च माहात्म्यं	६३.४	पुष्पेषुधुंजुं चैव	८८.१६८	पूजया रहितं विन	१३.१२२	पूजारभे तु बालायस्मि-	८६.५४
पुरा सृष्टिक्रमे जाताः (उ)	५८.२४	पुष्कराद्योनि तीर्थानि (उ)	५८.१७	पुष्पैः पत्रैः फलैर्वापि	६७.१३५	पूजयित्वा जगन्नाथाबुधा	१२२.२३	पूजार्थमप्यहं गच्छे	७६.२२८
पुरास्ति भित्तमाकाश	४२.४६	पुष्कराद्यानि तीर्थानि	२७.२४	पुष्पैः प्रयोनैः सधनते	८७.८१	पूजयित्वा जयां विप्र	११४.५४	पूजाविधानं च तथा वैष्णवं	१०८.१
पुरापाकृति शीलादृषा	५५.२६७	पुष्करारण्यमासाद्य (उ)	७१.१०	पुष्पैः फलैश्च विविधैः (उ)	४६.२२	पूजयित्वा विधानेन	७३.१६०	पूजास्तु होमं सर्वासु	८०.१०१
पुरपाते सर्वमय निवारण	७१.१८०	पुष्करिण्यां गदालोते (उ)	४७.२४	पुष्पैर्वैष्णव नैवेद्यैः (उ)	४३.४४	पूजयित्वा विधानेन	१११.२७	पूजितं यस्तु पश्येत्स (उ)	५७.५१
पुरपर्वण्येनैव तु (उ)	३०.५२	पुष्करे उत्तमं वानं (उ)	७१.४६	पुष्पैर्विल्वफलैर्वापि	८६.३५	पूजयेच्छंकरं तन्मनुष्यचारैः	१२४.३६	पूजिता मम दीर्घाय	१२२.२

पूजितायां तु गंगायां (उ)	४१.१३२	पूर्वजन्मकथा चेवां विज्ञिया	६८.४	पूर्वं कृत्वा द्विजः शीघ्रं	१४.५	पूर्वाद्धंयुजि पदभानि	५६.१६१	पृच्छामि प्रीतिमापन्नस्त	२३.४६
पूजिता वदकोटिस्तु तेन (उ)	६५.६७	पूर्वजन्मकृतात्पापारक्तत्वं (उ)	३१.५३	पूर्वं तु प्रजपेत्तन्त्रं	७६.५६	पूर्वावादां गतो मानुर्जी-	५६.७३०	पृथक् तत्काल्यकाभाग	५४.१५६
पूजितो नमितो वापि	३८.५७	पूर्वजन्मार्जितैः पापैर्नुव्य	३७.५६	पूर्ववत्पूजयेद्देवं	१७.२०	पूर्वं तु दक्षिणे भागे (उ)	२.३५	पृथक्पृथक् समुद्दिष्टं	६७.८
पूज्यते सततं देवार्द्धं वि (उ)	६३.१४५	पूर्वतोषटिकादिप्रसव-	२६.२१	पूर्ववत्सकलं चान्यदत्र	६६.५२	पूर्वं वयसि पापानि कृत्वा (उ)	३८.१०	पृथग्ग्राज्याधिकाराख्या	६४.५
पूज्यपूज्यारतो निरव्यं	२०.७	पूर्वदिक्षुचामीविभ्रं गत्वा	११६.२६	पूर्वं विद्वतिषो दत्तं (उ)	२.४२	पूर्वोक्तं वरवर्ना पूजाजोवा	८१.६७	पृथगी वा सुवर्णं वा	११६.५४
पूज्यमाना च तुलसी यस्य	३६.६६	पूर्वद्वये परेऽप्यु स्यात्	२६.३६	पूर्वं विद्वं प्रकुर्वाणो	२६.६	पूर्वोक्तं विधिना सर्वं	७१.१२८	पृथिवीं दास्यते (उ)	३१.५
पूज्यमानोऽप्यसरोभिश्च (उ)	५४.१०२	पूर्वं पाद द्वयं पूर्वभागोऽत्र	१०६.३	पूर्वविद्वं पुरा दत्तासा (उ)	२.४०	पूर्वोक्तं वंशेष्वपि पीठे	८१.२०	पृथिवीं वृत्तिहीनेभ्यो	११.१७१
पूज्यमानोऽमरणीः	११.१६३	पूर्वं प्रमाणं यादृत्वा	५१.५६	पूर्वविद्वं प्रकुर्वाणो नरो (उ)	२.३७	पूर्वोक्तां पूजयेत्तेनां	८५.१०६	पृथिवीं विवरद्वारि (उ)	६५.५०
पूज्य देवास्य चैव	२६.२४	पूर्वभागोऽयं मुदितो	६७.१०	पूर्वं संचितं पापानांमण्ड्यं	२०.६७	पूर्वोक्तेन तु मंत्रेण (उ)	५६.३०	पृथिव्यंते समुद्रास्तु	४२.२६
पूज्याश्चाधिपवानयिस्तथा	११३.८३	पूर्वमंगानि षट्कोणे	८३.१०१	पूर्वं सनत्कुमाराय शंभवे (उ)	५६.४६	पूर्वोक्तेन विधानेन	११२.६०	पृथिव्यादीनि भूतानि	१६.३०
पूरयेत्तदुल्लंघुः शुभ्रंस्तस्मिन्परि	११३.५६	पूर्वं संतस्तु संशोध्य	७६.२८०	पूर्वां गृहस्वयः कार्वाण	२६.५२	पूर्वोक्तेनैव विधिना	७१.१०६	पृथिव्यादीनि भूतानि	७०.१७
पूलां संवत्सरं कृत्वा	१७.८८	पूर्वंमंत्राक्षरैर्मन्त्रैः	६८.४२	पूर्वां गृहस्वयः सा	२६.४३	पूर्वोक्ते पूजयेत्पीठे	८५.११०	पृथिव्यादीनि भूतानि (उ)	५४.७७
पूलांनिन्दारूपयोस्तिथ्यो	५६.४४७	पूर्वमष्टं मुहूर्तास्तु	२६.२२	पूर्वागंधादितः कृत्वा	५०.१५४	पूर्वोक्ते वंशेष्वपि पीठे	७४.१२	पृथिव्यां भारतं वर्षं कर्म- (उ)	५२.७
पूलांतं श्रावणे मासि	१२४.१६	पूर्वमानेन पयसा स्नापयेन्	१७.३२	पूर्वागं तद्विजानीयाद्येनारंभ	५०.१५५	पूर्वोक्ते वंशेष्वपि पीठे	७४.१२६	पृथिव्यां याति तीर्थानि	६.१२४
पूलांस्तु नियतं देवीं	६०.७८	पूर्वमृत्पुपदेशोनाम	७१.४८	पूर्वाग्र्यं मयाह्वानि-	५६.१७१	पूर्वोक्ते वंशेष्वपि पीठे	७४.१२६	पृथिव्यां याति तीर्थानि (उ)	६०.१०
पूलांमाददर्शयानांरितेवमं	५६.१४१	पूर्वमेव भगवता ब्रह्मणा	४३.१०५	पूर्वादिगोष्वादिदेषु	५६.५८५	पूर्वोक्ते रायां तिष्ठति (उ)	८०.२७	पृथिव्यां याति तीर्थानि (उ)	६३.७
पूलांमा माषवे पूषा (उ)	४०.११	पूर्वमेवमया प्रोक्तं (उ)	३३.५२	पूर्वाद्याषासु दामाद्या	८०.६०	पूर्वोक्ते पयस्वीते मूनि	६१.६१	पृथिव्यां याति तीर्थानि	६६.४१
पूलांन्द्रास्यं स्फटिक-	६६.५५	पूर्वमेव महाभाग कपिल	४६.७	पूर्वामात्रं पदायुक्ता (उ)	४६.४	पूर्वाचन्द्रासुमनसा रतिः	८६.७५	पृथिव्यां याति तीर्थानि (उ)	४६.७२
पूर्वकर्म वशाद्मध्यमं हि कं	८२.१६	पूर्वमेव समुद्दिष्टं संक्षेपादिह	१०६.२४	पूर्वायाः संगदोषेण (उ)	२.१८	पृच्छतां च महाधर्मान्वदतां	४.१६	पृथिव्यास्तु प्रधानेन	११.१६४
पूर्वभूलांश्चमयो दाहः (उ)	१४.३५	पूर्वमेव हि द्वयं पञ्चाद्विचिं	६१.१६६	पूर्वाजितानि पापानि	४.३६	पृच्छामि पतिकामाहं (उ)	२७.१०७	पृथुक् चणकं मुदगपापय	६०.८६

पृथुं मुदुतं मनुणं	८०.११६	पौर्णमास्यां नतो माघ्यां	१२०.७४	प्रकृति प्रत्ययादेशतोपाख्याने	५३.८७	श्राव वलिकंदेवि (उ)	५२.८६	प्रणम्य भक्त्यापप्रच्छ	६२.१८
पृथोः पृथ सनाख्यानं ततः	६६.६	पौर्णमास्यां निराहारः	१८.१३	प्रकृतिश्च पुमावर्चव	३.१७	अवेदयुतं वस्तु	७४.११५	प्रणम्य मानागितरो देवं (उ)	३४.७
पृथो वैनस्य पाकवानं	६३.६	पौर्णमास्यां प्रभाते (उ)	४३.३२	प्रकृतेः पुरुषस्यापि (उ)	५८.४४	नपेदयुतं नश्रुमुच्छाटयति	८०.२५७	प्रणम्याय ममरमं व-	६७.१२७
पृथ्वीदानं वानकेयां कपाल	१०४.१६६	पौर्णमास्यां विशेषेण (उ)	५५.२३	प्रकृतेस्तु प्ररोनितयोः (उ)	५६.४०	प्रजपमेनत्कवचमसाध्यं	७८.५२	प्रणवः शानिररुणा-	८६.८३
पृथ्वी निरुक्ततां याति	४१.४२	पौषशुक्लचतुर्दश्यां	१२३.६४	प्रकृष्टैः पातकंधोरैः (उ)	३८.१	प्रजहास ननो हासं	६२.६	प्रणवः श्रीः शिवाद्युग्मं	८७.२
पृथ्वीयं क्षत्रियवशा	११.१२१	पौषशुक्लतृतीयां ब्रह्मगौरी	११२.५८	प्रक्रियास्त्योऽनुषंगाख्य	१०१	प्रजानां पतयो नागा ये (उ)	६०.५८	प्रणवस्त्योपनिषदां द्वादश-	३३.८६
पृथ्वीं शिवामुत्रार्थं च (उ)	४३.७८	पौषशुक्लत्रयोदश्यां	१२२.७२	प्रक्षाल्य चरणौ (उ)	१६	प्रजापतिर्भुक्तिरचास्त्य	७०.७४	प्रणवाद्य मङ्गाराज	१६.३६
पृथ्व्येदविजृत्तीनां यथा	५०.६०	पौषशुक्ल द्वितीयायां	१११.२३	प्रक्षाल्य प्रक्षिपेद् दूरे	२	प्रजापतिमुपासते श्रवणवच(उ)	६३.५६	प्रणवाद्यापचतुर्ध्याना	६१.८१
पृष्टं ततोऽग्निघास्यामि	३१.६२	पौषस्य शुक्लसप्तम्यां	११६.५२	प्रक्षाल्य विप्रपादांश्च	३५	प्रजापत्यन्वयस्वस्वनाद्-	१०६.१४	प्रणवाद्यापचतुर्ध्याना कलाः	६१.८६
पृष्टस्ततः संपदि	६८.६०	पौषेऽग्नि शुक्ल षष्ठ्यां	११४.६०	प्रक्षाल्य हस्तौ पादौ (उ)	५३	प्रजाविशर्गं विविधं	४२.४१	प्रणवाद्यैर्देवपांते	६६.५०
पृष्टेन चोविताः शववद्विष्णु	६४.१८	पौष्णमभ्युत्तरार्धत्रय-	५६.४२६	प्रक्षिपस्वानलप्रस्थां धनित	२८.२	प्रजाविशर्गं विविधं	४२.४२	प्रणवाद्यैर्देवपांतेऽग्नेः प्रत्येकं	११३.६४
पृष्टं नशो वमिष्युस्तं	६६.१०५	प्रकाशकृष्णं विद्यालयं	६३.५२	प्रक्षिपेत्तत्सु विप्रेषु	१.१४१	प्रक्ष्वलंस्मा इम इक्षते	५८.१४	प्रणवाद्यैर्देवस्वर्गौ	६७.११०
पृष्टं तल्लमलम्यर्क्यं	७३.१३८	प्रकाशाचरितं चापि वक्ष्ये (उ)	८०.५८	प्रक्षिप्तमात्रं क्लृप्तं तत्र	६६.१६	प्रणुताति प्रमंजिनी (उ)	४३.८१	प्रणवेन समामंथ्य	७६.२४०
पृष्टे हृदि तथा मूर्ध्नि	६१.८	प्रकाशा तु स्वचिद्भद्रे (उ)	७२.३०	प्रक्षत्मा चतुरा कामा	८२.१२६	प्रणनाय महादेवं	१६.१०१	प्रणवेन समामोदय	१४.७०
पृष्ठोभयकोदपक्षस्थिता-	५५.२७५	प्रकाशानां प्रकाशाय	६५.६२	प्रगृह्य स्वयमुवाचान्	७४.२०	प्रणनामाय विप्रैर्द्वं पाद-	१६.६	प्रणवैस्त्वर्कपत्रं तारका-	१०४.६७
पौषं पुण्यमाख्यव	४८.२१	प्रकाशानां प्रकाशाय ज्ञानिनां	८६.८	प्रचक्ष्ये सणं देवि	३२.८	प्रणनामाय विप्रैर्द्वं पाद-	१६.६	प्रणवोऽग्निप्रिया मंथो	७६.६१
पौष्टकं शिशुपालं च दत्त (उ)	८१.४१	प्रकाशान्वयतस्तस्मा-	६३.७०	प्रचटद्वयमाभाष्य	७१.१३८	प्रणनामाय विप्रैर्द्वं पाद-	१६.६	प्रणवोऽग्निप्रिया मंथो	७६.६१
पौष्टेण तु सुक्तेन	११३.४१	प्रकृतिः क्षीयमापन्ता	३.३१	प्रचयः प्रोच्यते	५०.१२२	प्रणनामाय विप्रैर्द्वं पाद-	१६.६	प्रणवोऽग्निप्रिया मंथो	७६.६१
पौष्टेणैव सुक्तेन	१२०.२२	प्रकृतिः त्वामुरीं प्राप्य (उ)	५३.६१	प्रचयो यत्र	५०.२०५	प्रणनामाय विप्रैर्द्वं पाद-	१६.६	प्रणवोऽग्निप्रिया मंथो	७६.६१
पौर्णमास्यां च कर्तव्यमेव	२१.१३	प्रकृतिः परमानंदा	८२.२०४	प्रचोदयेमः (उ)	१५.४	प्रणनामाय विप्रैर्द्वं पाद-	१६.६	प्रणवोऽग्निप्रिया मंथो	७६.६१

प्रणवो वाग्भवं माया	८३.६३	प्रतिमाः सप्त कुर्वीत	११४.४१	प्रत्येका जायते वक्षी	७०.६१	प्रयाद यस्व यश्चापि	५३.४४	प्रदोषे तैल दीपास्तु	१२३.४७
प्रणवो हृदयं पञ्चाह्वेद्-	६१.१४७	प्रतिमासं ततः वर्षं चात्	१२२.१७	प्रत्यङ् पुमान्महान्	५२.३६	प्रदक्षिणमवर्तत	५८.३६	प्रद्युम्न जनकः सावतातो	८२.१०५
प्रणवो हृदयं पञ्चानुजैतः	६१.१६८	प्रतिमासं ततः शुक्ले	१२१.७८	प्रत्यङ्मुखो पञ्चपक्षी	८३.१४४	प्रदक्षिणमुपतृण्य पुष्करं (उ)	६५.३८	प्रद्युम्नः प्रीति संयुक्तो-	६६.६०
प्रणवो हृदयं विष्णुर्नस्तः	७२.१	प्रतिमासं पूजयेद्वा	१२२.१०	प्रत्यर्कं परिवेषेन्द्र-	५६.४७६	प्रदक्षिणं ततः कुर्यात्	११०.१६	प्रद्युम्नामा पुत्रोऽभूत्परं (उ)	४०.५३
प्रणवो हृदयं सीतापतये	७३.८७	प्रतिमासं युतं मासंपवनं	८५.६६	प्रत्यस्तमितभेदवत्-	४७.२६	प्रदक्षिणं प्रकुर्वीत भीन् (उ)	५६.२६	प्रद्युम्नायानिद्वयं ब्रह्मणे (उ)	३२.३०
प्रणिपत्य ततस्तिष्ठेत् (उ)	५६.३२	प्रतिमोमस्वराद्या च जीवं	६१.१६६	प्रत्यहं खादयेत्काष्ठं	२२.१०	प्रदक्षिणाकारतया	४०.४७	प्रद्युम्नायानिद्वयं (उ)	४५.६३
प्रतिकूलमुखं येहं	५६.५७०	प्रतिमोमादिभी कर्षेद्दि-	८८.१६१	प्रत्यहं यो विधानेन	७५.८८	प्रदक्षिणीकृत्य मुनि	८.२८	प्रद्युम्नो भरतो भद्रं शत्रुघ्नो (उ)	७५.५
प्रतिकृतिं कुशमयीं (उ)	६२.४३	प्रति श्रुत्याप्रदानेन	१५.१२४	प्रत्यहं स्नापयेद्देवं	२२.६	प्रदो गुरुपुत्राय शुकाय	५६.३	प्रद्युम्नो हृदये पीतो (उ)	५७.१६
प्रतिक्रियां करिष्यामी-	६.१५	प्रतिष्ठाः कथिता पञ्चाक्षरीया	६१.६६	प्रत्येकं दक्षिणां दत्त्वा	११६.५३	प्रदो तनये प्रेमया (उ)	२१.५	प्रधानं देवता वर्णं	८७.५८
प्रतिग्रहं निवृत्ता ये परान्-	११.६४	प्रतिष्ठाप्य विधानेन	८३.८७	प्रत्युद्वाहो नैव कार्यो	५६.५१७	प्रदो दश सत्पात्रवान्-(उ)	१८.५०	प्रधानः सर्वभूतानां (उ)	५६.५३
प्रतिग्रहनिवृत्ताश्च प्रयान्ति	१३.१२०	प्रतिष्ठाप्य शिवा	८७.३	प्रत्येकं तु नमस्कारो	२५.४२	प्रदो दर्शनं तेषां दैत्यसं (उ)	३२.४३	प्रवयतेऽमरं गृहान्निगमानिः (उ)	६१.६२
प्रतिग्रहपरा निर्यं	४१.६२	प्रतिष्ठाप्य स्वयं चापि (उ)	५५.६०	प्रत्येकं द्विस्तैतः स्वाहा	८१.१४५	प्रदो धान्यराशि च (उ)	६३.८२	प्रवय परमं दिव्यं दुर्लभं (उ)	५४.६५
प्रतिग्रहरता ये च	१५.८५	प्रतिसंस्तरं चैव	५१.१४०	प्रत्येकं मंत्रमुच्चार्यं	६४.१०	प्रदो पितुरिष्टाय (उ)	१६.३६	प्रवयस्ते तु विद्येया (उ)	५६.४२
प्रतिग्रामस्थितायां	७८.४४	प्रतिसर्गं प्रकथनं ब्राह्मीयं	१०६.१३	प्रत्येकं मंत्रमुच्चार्यं	५०.२५	प्रदो दद्यात्समा स्रवं वैष्णवे (उ)	२२.०८	प्रवयोऽप्रमोति सप्तं	८२.०५
प्रतिज्ञा वा त्वया पूर्व (उ)	२३.५०	प्रतिसर्गाङ्ग्यं पञ्चान्	१००.१०	प्रथमा उत्तमाश्चैव पदातेषु	५०.१८७	प्रदोत्तमरतिरुह्य ततः (उ)	५५.६३	प्रयातडागारामांश्च तथा	३५.३२
प्रतिपद्भिस्तैः कुर्याच्छागं	२६.३६	प्रतोष्य दक्षिणाभिश्च स्वयं	१२०.२६	प्रथमा गुडधेनुः स्वाद (उ)	४२.२२	प्रदाप्य तत्र जुहुवाद्घ्यात्वा	६०.६०	प्रपेदे विष्णुभवनं यश्च	११.१६७
प्रतिप्रियोक्तृणा जानामि (उ)	८०.४६	प्रत्यक्षं हृष्यते पीवा	४८.५४	प्रथमानुष्य संयुक्तान्	५०.१८८	प्रदीपानां सहस्रं लु सतेनाप्य-१२२.४६	६३.१६	प्रप्रायं च हरिर्वैष्णवतः	५३.१६
प्रतिमाये प्रमोदेन	७५.३०	प्रत्यक्षं भवता भूय	४८.५५	प्रथमा वामदेवाय नमोते	६१.७६	प्रदीपित स्मरैर्गोष्ठं सुंदरी-	८०.४५	प्रवलस्य दद्यायां वा	५५.१८६
प्रतिमां गुरवे वत्सा	११२.२६	प्रत्यक्षं ह्येतयोर्भूतं	५५.२८	प्रथमेऽङ्गि द्वितीये वा	१४.८४	प्रदेक्षिण्यां तु नांधार	५०.१०४	प्रवोच समये विष्णोरारवि-(उ)	२२.६
प्रतिमासक्षणं तद्वदेवता-	१०७.२८	प्रत्यक्षेण परोक्षं तदनुमानेन	४४.७१	प्रथमं सुस्तवस्थानां (उ)	५४.६२	प्रदोप व्यापिनो ब्राह्म	२६.११	प्रवजनवर्गं प्राप्ता सा (उ)	२७.६७

प्रमदो विभवः शुक्लः	५६.११५	प्रयच्छत वरं मह्यं (उ)	५३.२३	प्रयागे यदि लभ्येत (उ)	६३.११२	प्रयोगेष्वाप्यदा नित्यं	८८.२०४	प्रविश्य स्वीयपीठे	७६.५७
प्रभातायां रज्ज्यां तु- (उ)	५४.३०	प्रयच्छति तथा राज्यं	५१.१५४	प्रयागे वपनं कुर्याद् (उ)	६३.१०५	प्रकृष्टसप्त चाग्वैश्व	११०.१६	प्रविश्यावतनं विप्लोः (उ)	५५.३२
प्रभाते विमले स्नात्वा	११३.६१	पयले कर्मनियमे य	४२.१०३	प्रयागे संस्थिता नित्य- (उ)	६३.५०	प्रलयानां लक्षणं च	६६.२१	प्रविष्टमाश्रेण शुद्धे (उ)	३०.६४
प्रभा माया जया	८३.८०	प्रयत्नेनोपलभ्येत	५०.६६	प्रयाग समये नानैक्यैः	५६.७०६	प्रतीयते चोद्भवति	४४.३६	प्रविष्टो नगरं रम्यं (उ)	१६.२२
प्रभाबश्चापि गंगाया	१०४.८०	प्रयागप्राप्तनारीणां (उ)	६३.१०८	प्रयाति नारी बहुभिः (उ)	३०.८७	प्रवक्ष्यामि कलं यत्तु (उ)	३६.१३	प्रवृत्तमत्ये परिनो	७३.८२
प्रभावाद दूतादभूमेः (उ)	६२.४७	प्रयागं विदधे देवि (उ)	६३.२२	प्रयाति परमं स्थानं यत्र (उ)	५६.१७	प्रवक्ष्यामि यशोविद्यायन	८८.१२६	प्रवृत्तं च निवृत्तं च	१७.६
प्रभास तीर्थमाहात्म्यं	७०.६५	प्रयागं स्मरन्माहोऽपि (उ)	६३.१७०	प्रयाति यदि भूपास्त- (उ)	५६.१६७	प्रवक्ष्यामि समासेन (उ)	४४.७	प्रवृत्तं रज इत्येव	४४.५३
प्रभास पुष्करगया- (उ)	६७.५८	प्रयागप्रतिरेके तु (उ)	६२.५२	प्रयाति यानवानेन	१३.१०६	प्रवक्ष्यामि समासेन (उ)	५२.५७	प्रवृत्तानां हि भक्ष्याणां (उ)	२२.३३
प्रभासस्य तु माहात्म्यं वद (उ)	७०.१	प्रयागस्य तु तीर्थस्य (उ)	६३.५३	प्रयाति शिव सानिध्य	१३.१२३	परानुक्रमस्तद्विप्लु-	१०७.२४	प्रवृत्तिः सर्वशास्त्राणां	६२.२३
प्रभासे गोतहस्येण राहु- (उ)	३८.४१	प्रयागस्याय माहात्म्यं	६७.१४	प्रयातु कृन्वापाणि (उ)	१४.६१	प्ररे वंष्णवे भद्रे (उ)	६१.१०१	प्रवृत्तिं च महायज्ञे (उ)	५३.४
प्रभूतं विमलं शारं	६६.२३	प्रयागस्य ततो दले (उ)	७६.२६	प्रयाति वंष्णवं लोक (उ)	३.३१	प्रवर्णं सत्यवृद्धिः क्षेमं	५६.८५	प्रवृत्तिं च निवृत्तिं	१६.४०
प्रभृष्ट लिपि शस्त्रं वा (उ)	३५.२१	प्रयागादपि तीर्थविरधिकं (उ)	४८.२५	प्रयाति वंष्णवं लोक (उ)	४.१३	प्रवर्णं समे यथा	५६.११२	प्रवृद्धं भक्तवृन्द (उ)	७३.२७
प्रभृता बाधप्रभृता चै	७७.७७	प्रयागादि विनिष्काता (उ)	६३.५१	प्रयाति शिवलोकं (उ)	२६.६५	प्रवासानष्टास्थमता	५६.२८६	प्रवृद्धं शर्वदेवस्य	११.८७
प्रभृतोऽहं महाभाग	६.८०	प्रयागे च कुक्षेत्रे (उ)	६०.२१	प्रयास साध्यं मुकुतं	१६.४१	प्रवाह नित्यं तद्वीर्जकुर	६३.२४	प्रवेशनं न कस्यापि (उ)	७५.६२
प्रभृतेऽनृतं प्रीतवदनं (उ)	७३.६१	प्रयागे तीर्थयात्रायां (उ)	६२.२८	प्रगृहि वासं मम देह (उ)	३४.२०	प्रवाहमनश्च कृत्वा (उ)	४३.११६	प्रवेश मात्रे गंगायां (उ)	३८.३५
प्रभृतीकृत्य लोकेऽस्मिन्	१०६.३५	प्रयागे तु मृतस्येदं सर्वं (उ)	६३.१६६	प्रयुतं कोटि संज्ञा	५४.१३	प्रविश्यासेऽद्यापुर्व	८७.५१	प्रवेशयति तं हस्ते (उ)	५५.१०५
प्रभागेऽपि सजातीये	५४.३७	प्रयागे दहते सा तु (उ)	६३.६२	प्रयोज्य व्याघ्र तत्त्वज्ञैः (उ)	६.३५	प्रविश्याधर्मं रम्यं (उ)	१०.२४	प्रवृत्त्या भेषजैर्विदा (उ)	१४.१८
प्रभोः सितया युक्त	६६.१३१	प्रयागे माधमासे तु अहं	१२२.७४	प्रयोज्यादि महीप्रांतमेत-	६३.८६	प्रविशति तये सर्वे	४२.६	प्रवृत्त्या योगयुक्ताय च (उ)	५४.६१
प्रभोदा रागिणी सिद्धा	८६.११६	प्रयागे माधमासे तु (उ)	६३.७५	प्रयोगाः कवचं नाम सहस्रं	६७.६	प्रविश्य तत्र शय्यायां (उ)	२७.८७	प्रवृत्त्या सूर्यं पुत्रेण	५६.५५७
प्रयच्छ उवाचोऽपि	६१.१४८	प्रयागे माध मासे तु (उ)	६३.७६	प्रयोगान्साधयेद्वीर्यान्	६०.१८७	प्रविश्य तं सुतेनकाम- (उ)	१४.२१	प्रशस्तां केचिदाहुश्च	२६.७

प्रशान्त मानसः स्थान-	६४.१६	प्रसीदेत्फलदाने च साधकानां ८८.१४२	प्राकारांतं क्षिति कुबदि	५१.५५४	प्राङ्मुखो कल्पवेदेनु- (उ)	४२.७	प्राणादिवृत्तिभेदेन	६३.८८
प्रशस्ति महीं भूपे (उ)	७.२	प्रसूनाक्षित सौरभ्यमाद्यन्	प्राकृताद्यानु गति	५६.४८	प्रांमुखो दङ्मुखोवापि	३३.११७	प्राणाधिकं त्रयसमा सा (उ)	५६.८
प्रश्नचूडामणिरुच्यते	१०८.१५	प्रसूनैः क्षत्रियान्वैश्यान्	प्राक्पदिमाक्षिता रेखा	५४.१३३	प्राचीनावीतिको (उ)	४५.१६	प्राणानां सङ्गिनासाक्ष	४२.१०८
प्रश्नः पूर्वं पुराणस्य कथा	६६.३	प्रसूयति दिवाकीर्ती (उ)	प्राक्प्रोक्तं पूजयेत्पीठे	६१.४०	प्राक्पादिषु यजेत्पूर्वं	८१.१३८	प्राणानामप्य चक्ष्म्य (उ)	५६.५८
प्रश्नमा रोगप्रभुलस्त्वया	५०.१४	प्रसूयमानेण वयसा यः	प्रागसोऽनितकोलेषु	८०.१८६	प्राक्पा न प कसिमानां	५६.५१३	प्राणानामप्य सकल्प	७६.६६
प्रष्टव्यं यस्त्वया सर्वं	४६.५६	प्रसूयं तिलानां विप्राय	प्रागंगानि समाराध्य	६६.७७	प्राक्पा मागपलाटोत्था	५६.७४१	प्राणानामप्य सद्भूमौ	६६.३३
प्रष्टुं त मोक्ष धर्मज्ञं	४८.४६	प्रस्थिता हृदया सर्वे	प्रागातेः सूर्यमंदस्य	५४.७३	प्राजापत्यसंमुखतायां (उ)	७१.३०	प्राणास्तथाज तन्मयी (उ)	६६.१३
प्रष्टुं धर्मस्य नि-ठां	५८.५०	प्रस्थापकाले सध्यायां	प्रागादिक्रमसोभुक्त्वा	५६.६८०	प्राजापत्याद्यो निप्र	२६.१८	प्राणांस्तस्य प्रसंशेव	६०.१६१
प्रसंगे दशासाहस्रं (उ)	७.१५	प्रहर्षपुलकोह्यासोऽज्जननीं (उ)	प्रागादि दिष्टते वासुदेवं	७०.४४	प्राज्ञा समीरिता वष्टी	६१.८५	प्राणावापा तमाना च	८६.१०८
प्रसन्नचाह वचनं पथ	४७.५६	प्रहर्षं प्रीतिरानंद	प्रागास्य उदगास्यो	२७.१६	प्राणदानात्परं दानं न	६.६१	प्राणावामप्यं कृत्वा	६६.४६
प्रसरत्पाथ्य भावेन तत्त्वं	६३.३२	प्रहसन्मंजुजामाक्षामिषुवाच	प्रागीयानुभवास्थान	१०४.११०	प्राणदाहो धरायुक्तो	८८.२२५	प्राणामप्यं सारवक्	३०.४४
प्रसारं कुरु मे भीम	६६.११२	प्रहासं कुरुते नित्यं	प्रागुक्तं वैष्णवेपीठे	८१.८२	प्राणधारणमार्गं तु	४४.८	प्राणामप्यं भूत्वा	१६.५०
प्रसारः क्षिपतां तस्या (उ)	१७.३६	प्रहृष्टवदनो प्राह राजनं (उ)	प्रागुत्तरमुखो वापि	७६.२६०	प्राणप्रनिष्ठां कृत्वा	७४.४४	प्राणामप्यं प्रणवः	७६.२७१
प्रसारं गुरु मे देवि (उ)	३३.३८	प्रह्लादं गोपयन्दीप्तं	प्रागुक्तं प्रवक्ष्यां रंभास्तं	५६.४६३	प्राणप्रवाण समये	६.३८	प्राणामप्यं प्रणवे	७४.१३०
प्रसाद्य यक्षिणीं तत्र (उ)	९५.३७	प्रह्लादपरितं पुण्यं वरुणभ्रम	प्राग्वांक्षा वपु मृषाय	५५.१५१	प्राणप्रवेगं तथा	६६.१०२	प्राणामप्यं चत्वारो	३०.४६
प्रसाधितवतीतर्ह्यै	४६.४८	प्रह्लादः सर्वं दैत्यानां (उ)	प्राग्भागे प्रथमे पादे	६७.३	प्राणप्रवर्द्धनार्थाय (उ)	३५.६४	प्राणामप्यं पवनैः	४७.२१
प्रसिद्धिरेवा भुवनत्रयेऽपि (उ)	२५.२६	प्रह्लादस्तस्य पुत्रोऽमृतु	प्राग्वाग्वाचलोदीच्यमध्य	६१.६	प्राणस्तोत्रः क्षिपरावायु-	८८.१६	प्राणिभिः कर्म जालानि	३३.३
प्रसिद्धे प्रथमे गर्भे तृतीये	५६.३२०	प्राकट्यं वाति भक्तानां (उ)	प्राग्वद्दशरेषु जुहुयात्	६०.१७१	प्राणस्तं सर्वभूतानां (उ)	५८.२	प्राणो द्वितीयः स्वयुतो	८८.१४४
प्रसीद मद्विषायाय	४६.६५	प्राकारकारिणस्तस्य	प्राग्वद्विषयस्य सर्वायै	८०.२१	प्राणरभ्यमवलंबस्य-	४७.१६	प्राणो माया नृसिंहस्य	७१.१०७
प्रसीद रात्रेन्द्र कुरुष्व (उ)	३३.६८	प्राकारं तु चतुर्दशयुक्तं	प्राङ् पयोन्यं तराले	८७.६८	प्राणारग्रीण्यते प्राणी	४२.७६	प्राणो रक्षाणि सहितः	८८.४१

प्राणो रक्षाचर युतो गोत्र-	८८.६४	प्रांतस्थितां तां रविजो (उ)	३७.२३	प्राप्नोति शिवलोकं तु (उ)	४६.२७	प्रावृणीतुः सितान्स्थ-	५६.७२३	प्रीतिः सुखं रजः	४४.४७
प्राणो रक्षाचरिन्धुतः	८८.७६	प्रांते स्थिता सूर्यविहीन-(उ)	३७.२२	प्रायश्चित्तं चिकित्सां	१२.६४	प्रावेद्ययत्ततः कक्षां द्वितीयां	५८.६०	प्रीतिरप्या नित्यपत्रस्या	८२.१६२
प्राणो वायुः सौरीरस्य	३३.११८	प्रायकं परमं धर्मं	११.१५७	प्रायश्चित्तं विधिवच-	१०४.६३	प्रासप्रोना हर्षमिना	१५.१०४	प्रीतोऽसि यदि मे नाय (उ)	५४.८६
प्रातः प्रभृति सायांतं	६५.६५	प्रायश्चिन्तं ह्यवत्स	८.१३२	प्रायश्चित्तमशेषं हि यद्वै	४६.६१	प्रासादः कथितस्तस्याः (उ)	१४.२०	प्रीतोऽस्मि तपसा नैन	४.६०
प्रातः प्राबोधितो (उ)	८०.४१	प्राधितः सकलो लोको (उ)	१०.३५	प्रायश्चित्तं तु तेषां च	३०.६१	प्रासादाख्यो मनुः प्रोक्तो	६१.५१	प्रीतोऽस्मि तव भूपास-	२०.२५
प्रातस्तुत्वाप्तिता-(उ)	७२.१३	प्राप्त एव मया यज्ञे	४६.४६	प्रायश्चित्तं तु रत्नायां	३०.५६	प्रासादेनत्र तिष्ठेत्तु पदं (उ)	५२.७०	प्रीतोऽस्मि देवि भद्र	११.४६
प्रातःकादशी प्राप्ता मा (उ)	२३.३६	प्रातः पुनर्महोद्गाद्रीतस्तुस्त-(उ)	७४.३१	प्रायश्चित्तं स प्रपच्छ	४६.४२	प्राह वाक्यं विशालाखी (उ)	३०.१७	प्रीतोऽहं ते नृपश्रेष्ठ-(उ)	५४.७६
प्रातर्नद्यादिने स्नात्वा	११४.३५	प्राध्नं कृष्णरहस्यं वै	८२.७	प्रायश्चित्तं भवेन्नेव	६३.१२३	प्राह वैवस्वतो राजा (उ)	३.२७	प्रीतो हं च सोभाये	७६.६५
प्रातर्भृगुदिने साध्य-	७०.१२०	प्राप्तं तान मया साद्धं (उ)	७.१	प्रायश्चित्तं स्मृतं तत्र	१४.४५	प्राहाभिवाद्य च तदा	५८.४४	प्रीत्या देव्यानि पृष्टेन (उ)	४३.६
प्रातर्मध्यदिने चैव	२७.६४	प्राप्तं निवेदनान्योन्यं (उ)	२८.६६	प्रायश्चित्तं विधिं बह्वे	३०.१	प्राहेवान् पश्यन्तो ह्येतां (उ)	७.११	प्रीयतां कानक्ष्णी मे	१२१.६
प्रातर्वर्तं तु संकल्प्य	११३.५२	प्राप्ता नः पारणेत्युक्त्वा	६.११५	प्रायश्चित्तं विहीनस्तु	३०.२	प्राह्मादि शक्तिता देवा (उ)	३२.१६	प्रीक्षणीयं ममत्वेन	७६.८७
प्रातर्विप्राय दद्याच्च (उ)	३१.४१	प्राप्ताश्च वांशवा (उ)	५३.५१	प्रायश्चित्तादिकं सर्वं	१८.११	प्राह्मादी हृत्पादमंयुक्ते (उ)	३२.२०	प्रीनकृत्यविचारदत्त सविष्टो	१०८.२५
प्रातर्हरिदिनं लोकास्तिष्ठ-(उ)	२३.३२	प्राप्तिः प्रकाशिता चापि	८६.४६	प्रायश्चित्तानि चीर्णानि	३०.४	प्रिय व्रतस्य चरितं तद्ध-	६८.१०	प्रीनत्वोद्धारकघनं कर्म-	१०८.२७
प्रातः सूर्यश्चित्तमुपु	५६.७५२	प्राप्तैरेव सदा तत्र (उ)	६२.४२	प्रायश्चित्तानुकननं त्रियानां	६६.१२	प्रियं समाचरेत्तस्य	१२५.४१	प्रीन वोडाविनिर्देशः प्रेतचिह्न	१०८.२४
प्रातः स्नात्वा विधानेन	११५.६	प्राप्नुवास्तकस्तानर्वाग्निन्ते	७०.८६	प्रायश्चित्तं तु चीर्णेषु	१५.१३४	प्रियाणि चाटुबाणवानि (उ)	८.११	प्रीतराजोऽय वशिष्ठं (उ)	४४.४४
प्रातः स्नात्वा विधानेन	१२४.४४	प्राप्नुवास्तकस्तान्-	७४.५२	प्रातश्चे च समाप्तो च (उ)	४६.२८	प्रियावित्तस्वारज्य(उ)	३४.१६	प्रीताः पिशाचाः कूर्माश्च-	११.८
प्रातः स्नात्वा समन्वर्च्य	११६.४६	प्राप्नुयानि क्षितान्स्थो	८७.२१	प्राचं गंधादिभिर्वाती	१२३.५६	प्रियं वीर्यं भृशप्रीता	११२.२०	प्रीमृणा समागतं प्रैक्ष्यतं (उ)	१५.१६
प्रादशमात्रा समिधः	५१.२८	प्राप्नुवन्ति नरा राजयं (उ)	५५.१२६	प्रायैस्तदुपु भक्षया-	६५.१६	प्रीत्यपि मनुष्याणां	५१.१५३	प्रोक्तं प्रतिपदादीनां व्रतं	६७.६
प्रादादशेषं विज्ञानं च	४६.३७	प्राप्नोति धूपदानेन (उ)	४८.७३	प्रायैदप्रतः स्थित्वा	११५.१३	प्रीत्येन्मृत्युवीताद्यैः	६१.१०१	प्रोक्ता मत्स्यजयंती तु	११४.२
प्रादुर्भासस्ततो मङ्गलाः कथा	१०४.१२	प्राप्नोति नैर्द्वैतं स्थानं (उ)	४६.२६	प्रायैदेवमीशानं शयनत-	११४.२३	प्रीतिं दक्षिणकोणस्थां	८७.७१	प्रोक्ताविशतिवर्णयं	८६.६५

प्रोक्तोऽयं मंडलन्यासो	६६.१३	फलं लब्ध्वास्तिलान्कामानते	१११.३	फाल्गुने तु शुभे मासे (उ)	५०.१०	वर्धयिष्वीराविष्णुवधशुभः	५३.८०	बलदोलाशयशयः श्यामल	८२.४१
प्रोक्तौ च प्रकृतौ च	५१.१२	फलं वर्षं शतस्येह लभते (उ)	४८.८३	फाल्गुने स्वतिताप्यम्	११७.६२	वन्धुभिः सह भुञ्जीत स्वयं	११३.६८	बलप्रदस्य लेटस्य कर्म	५६.१६०
प्रोक्तौ च लज्जलक्षित-	६७.२३	फलं लाभश्च तस्यस्यात्	४४.२४	फाल्गुमानो जवज्या (उ)	१७.३१	वन्धुमर्यं वनाद्यस्वं	३४.६६	बलभद्रेश्वरं प्राकर्म (उ)	७०.२६
प्रोक्तुः किं कार्पमधुना-(उ)	३२.२१	फलं व्यापारयोर्द्वितिराशये	५२.८८	फुल्लप्रफुल्लसन्निव	८०.१७६	बंधुवर्गं कुले ये च (उ)	४५.३६	बलं तेजो यशश्चैव	३५.२५
प्रोक्तुः शशंतेतो नाथ (उ)	३६.१२	फलं सप्तमिका चैवं तद्वि-	११६.३४	फुल्लं दीवरकांतं च	८०.४८	वन्धुककुसुभाभासाः	७०.१८२	बलाकी विमला चैव	८४.७०
प्रोक्तते विषमं त्वाद्यं	५४.१६	फलानि जगद्वा शीर्णानि	२०.३६	वक्रः लङ्गी समाख्यः	८६.६२	वन्धुककुसुमैर्भ्रातृ कर्णिकारैः	८७.२६	बला चाप्ययं विज्ञेया	५०.३६
प्रोक्तताभ्यां कुचाम्यां हि (उ)	२३.२८	फलानि कक्रियानेप्रमुक्ता	७४.१६०	वक्रः सदोषंपवनो	६८.६०	वन्धुकामं त्रिनेत्रं च	६१.३७	बलिः काकशिलायां तु (उ)	४७.५६
प्रोक्तं च क्रोधताभ्यां	४६.४६	फलानि कक्रियानेप्रमुक्ता	५५.३५६	वक्रः सदीर्घपवनो	६८.६०	बंधुकामे स्वशक्त्या तु	६५.८२	बलिं त्रिभुविना भुजनाभिना	४७.५८
प्रोक्तपक्षां पौर्णमास्या	१२४.२३	फलितैः पुष्पितैर्बुधैः-(उ)	७४.१०	वक्रुलस्वामिनोऽभ्यर्चना (उ)	७०.६६	बंधुस्तत्त्वस्थेर्भोमाक-	५५.३२६	बलिं दत्त्वा निशां नित्वा	८७.३५
प्रोक्तपक्षां पूर्णिमायां	६७.२३	फलैर्बुध तिस्रंभूते (उ)	११.३२	वक्रुलैरंगनासिद्धये	६०.७२	बंधुव च मनश्चक्रे (उ)	७३.६	बलिं मनोऽभास्यातः	६१.१६८
प्लवंगः कीलकः सौम्यः	५६.११६	फलैर्बुध तिस्रंभूते (उ)	८७.२५	वक्रो हरि सहस्रांति	७१.१६८	बंधुव नृपतिः श्री मानिद्र (उ)	५२.४१	बलिमन्त्रोऽभ्यासातः	६१.२०७
फ		फलैर्बुध तिस्रंभूते (उ)	५७.३६	वक्रुलैः पूजयेद्देवं सांगारवरणं	६१.२०६	बंधुव लोकापासांस्तु जिह्वा	८४.५३	बलिः सुराज्येऽभुमना प्रवृत्तः	१०.११
फकारांतं समुद्रिष्टं सर्वं(उ)	५७.२१	फलैर्बुध तिस्रंभूते (उ)	५४.८२	वक्रुलैः पूजयेद्देवं सांगारवरणं	६१.२०६	बंधुव वल्लभाश्वर्मा	८.१५	बलेन महना युवतो	१०.८
फट् तारोहं विश्वरूपिन्लक्ष्म	७१.१६५	फलैर्बुध तिस्रंभूते (उ)	५६.१५	वक्रुलैः पूजयेद्देवं सांगारवरणं	६१.२०६	बंधुव वल्लभाश्वर्मा	८.१५	बल्यार शब्दे क्षीणोदो	५५.३३२
फट्कारी किकाराराध्या	८६.१०१	फलैर्बुध तिस्रंभूते (उ)	५५.८६	वक्रुलैः पूजयेद्देवं सांगारवरणं	६१.२०६	बंधुव वल्लभाश्वर्मा	८.१५	बल्लवीभिः समारब्धो (उ)	८०.६२
फडन्तश्चण्डमन्त्रोऽयं	६१.२०६	फलैर्बुध तिस्रंभूते (उ)	५५.८८	वक्रुलैः पूजयेद्देवं सांगारवरणं	६१.२०६	बंधुव वल्लभाश्वर्मा	८.१५	बाहिरष्ट दलेष्वध्या	८७.१४०
फलकांडास्तुतं दुर्धनीतं	६०.२१	फलैर्बुध तिस्रंभूते (उ)	५५.८८	वक्रुलैः पूजयेद्देवं सांगारवरणं	६१.२०६	बंधुव वल्लभाश्वर्मा	८.१५	बहुजनि मुकृताप्य	(उ)२६.४६
फलदः पुष्पदशचापि	३१.२४	फलैर्बुध तिस्रंभूते (उ)	५५.८८	वक्रुलैः पूजयेद्देवं सांगारवरणं	६१.२०६	बंधुव वल्लभाश्वर्मा	८.१५	बहुजनमाजितं पावं (उ)	३१.४३
फलमूलाशनो निरुधं	२७.८७	फलैर्बुध तिस्रंभूते (उ)	५५.८८	वक्रुलैः पूजयेद्देवं सांगारवरणं	६१.२०६	बंधुव वल्लभाश्वर्मा	८.१५	बहुदीप समानीर्नकिङ्करी	१८.२४
फलं कर्मेणि चारुणे (उ)	३५.३४	फलैर्बुध तिस्रंभूते (उ)	५५.८८	वक्रुलैः पूजयेद्देवं सांगारवरणं	६१.२०६	बंधुव वल्लभाश्वर्मा	८.१५	बहुधाप्यनुशिष्टं यवा (उ)	३१.२
		फलैर्बुध तिस्रंभूते (उ)	५५.८८	वक्रुलैः पूजयेद्देवं सांगारवरणं	६१.२०६	बंधुव वल्लभाश्वर्मा	८.१५	बहुवारविजस्वेतवक्रग-	५६.७८

बहुधा बोध्यमानोऽपि यो	३७.३४	बाह्युक्तस्तस्तस्तु	६२.१६	बालाकंकोटि प्रातिम	७५.६६	विधत्ती रत्नमासां	८३.५३	बीजेन मासमात्रं यः	७२.४६
बहुधा यतमानोऽपि (उ)	२६.१३	बाणदिशिगे बोध्यन्तु-	६७.३४	बालार्कं पुजको मर्त्यो (उ)	७०.६०	विभ्रांणो यो सहस्र-	८१.६८	बीजैः पद्मोपयुक्तैर्वा	७३.५६
बहुधा च किमुक्तेन	६.४०	बाणान्म्यर्चयेद्विषु पञ्चमं	८७.१३८	बालार्थे विकृतार्थं च (उ)	३३.६४	वित्तं प्रवेशं गणित	५६.१७२	बुद्ध्या धनवानर्थं हिंस्रो	५५.२४८
बहुधा किमिहोक्तेन	७०.२०२	बाणाघातविनिर्मुक्त	१२.४४	बालास्यचक्रं ततस्मिन्	२६.३०	वित्तं वज्रति दुःखेन (उ)	२४.३६	बुद्धिं भलाययोः	५२.८७
बहुधा किमिहोक्तेन (उ)	७५.७८	बान्धवः प्रथमं मत्वा	८.४३	बालेन्दुशेखरोत्तापिमुकुटं	६१.६७	वित्तं पञ्चमार्गं शमी	११३.२०	बुद्धिमत्सु नराः श्रेष्ठा	३१.३५
बहुनिर्भरसंयुक्तं (उ)	११.३०	बांधवेः स्वजनैर्युक्तस्ततो (उ)	६१.७७	बाल्यमात्रं मासाद्य	३२.२६	वित्तासनापामार्गणां	२७.२४	बुद्धिरध्ववसानाय क्षेत्रज्ञः	४४.३४
बहुपात्रेषु संस्थाप्य कौमुद्यां	१२४.५१	बाध्यमानोऽपि सुजनः	८.१२४	बाह्वद्वये न्यसेत्पञ्चात्-	६६.८६	बीजप्रयासैः कुर्वीत	७३.६४	बुधधीमस्य धूम्यर्तुणा-	५४.६७
बहुपापयुता देव (उ)	३६.४६	बालं ह्रीडो बालरतिर्वालकः	८२.५४	बाहुना विधत्ते दद्याद्धनं	८६.६१	बीजप्रवादिशान्मनी मन्मथं	८७.११५	बुधशुक्रांजाः पाने	५४.६१
बहुरेखा मय स्मृतां (उ)	३४.६	बालः पवनदीपेषुमुक्तो	८१.१३४	बाहुभ्यां च सजानुभ्यां	६७.१०४	बीजनिर्वापकः शोचतः (उ)	३३.६	बुधावयोपचरन्ते नित्यं	५५.३०५
बहुसत्त्वाच्च नोक्ता ये (उ)	६०.७२	बालं पौगंडमेदेन युज्यते	६३.१०३	बाहुभूते च कठे	७६.१६८	बीजनैव पङ्गानि कृत्वा	८१.११२	बुभुजेऽप्याहृतैस्त्वयंप्रबुद्ध	१०.३१
बहुसाध्य प्रीतिकर्ता	८२.१२५	बालं भावाद्य विज्ञात-	२६.१३	बाहुभूते च कठे	४२.१०५	बीजपूरैः सुतुङ्गीरैः कारवेल्तैः	११५.१७	बुभुजे यातनाः सर्वा- (उ)	३६.१०
बहुविनयुतां विप्रो (उ)	३०.४७	बालं भावे च बाह्वर्क्ये न	३४.३०	बाह्वर्गिस्तु विततः	१६.८१	बीजमन्त्रं श्रियः प्रोक्तो	८४.५७	बुधलियोति विख्यातं (उ)	८.१६
बहुवर्णैः समायुक्तां (उ)	२७.७०	बालं रूपचरस्तत्त्वं (उ)	४७.६	बाह्याभ्यन्तरीनाहं (उ)	३३.१००	बीजं जयतुगं पञ्चानुसिंह	७१.१४२	बृहती पूग पुन्नाग	७६.२३५
बाहुस्वर्णैश्चमृतेषाकोटीस्त १०४.१६०		बालं सूक्ष्मे वृषभस्तु	६६.६७	बाह्यावरणमारभ्य पुजयेत्	८७.१५	बीजं कृष्णाय ताराति	७१.१५५	बृहत्वं ते नमो नित्यं (उ)	४३.७७
बाहुसन्ध्यायैः महातिक्त-	१५.१८	बालस्य बलहीनोऽपि सितो	५६.३५०	बाह्योः कंठे च चिबुके	७१.२५	बीजं जय सुगं	७१.१४२	बृहदारण्यवेद्याय	६२.६०
बह्वर्णैः समायुक्तां	२६.६	बालानुवायो बलवान्	८२.४८	बाह्योः गुलिषु प्राणैर्मूर्धादि	७१.३२	बीजं वराहो विहाद्वयो	६८.५६	बृहस्पतिः केन्द्रगतः शुक्रो	५६.४८२
बह्वर्णैः समायुक्तां	२६.६	बालापरया च मे भार्या	३२.३०	बिडालाला बिडालास्या	८६.११८	बीजं साधवोपरित्यज्य	८७.१६१	बृहस्पति पदं डंडतं	६६.१२८
बह्वर्णैः समायुक्तां	२६.६	बालापरया च मे भार्या	३२.३०	बिडामात्रं नामासी (उ)	२६.६१	बीजां शक्त्युत्पादना च	८६.४८	बृहस्पते महाभाग सर्व-	४०.४
बह्वर्णैः समायुक्तां	२६.६	बालापरया च मे भार्या	३२.३०	बिभ्रतं तुलसी मालां	३३.१३६	बीजाद्य मासनं दत्त्वाभूति	८४.२३	वैत्वं वैश्यस्य विज्ञेय	२५.१६
बह्वर्णैः समायुक्तां	२६.६	बालापरया च मे भार्या	३२.३०	बिभ्रती मानुषं रूपं (उ)	३०.२१	बीजानी च विभिन्नाणी (उ)	४१.७२	बोधमावाति चाग्नेयाः	६४.८

श्रीनारदीयमहापुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

६६२

बोद्धाः पाषाण्यः	१५.५२	ब्रह्मणा प्रविनो भवे वैकुण्ठ(उ)	७५.५६	ब्रह्म प्रकृति विघ्नेश	१०१.६	ब्रह्महत्यावि पापः (उ)	४५.७६	ब्रह्मवीस्तपसा सुष्ठान्वरं (उ)	४७.११
बौद्धान्यं विद्वेषस्तु	१५.५१	ब्रह्मणे वदसहस्रं तु	६५.८५	ब्रह्मभागाः पिपासापाः	५६.५५७	ब्रह्महत्या प्रमुष्ये (उ)	५२.६८	ब्रह्माद्यत्म्यं देवेश	७६.६६
व्युष्टिर्भवति वा पुंसां (उ)	१६.३१	ब्रह्मणो नित्यं पापु (उ)	२६.२	ब्रह्ममन्त्रे वा वदेत वस्त्र	५६.६१३	ब्रह्महत्यावर्तं कृतं	३०.२२	ब्रह्माद्या अपि देवेशा	११.३१
ब्रह्मे कल्पे पुत्रा ब्रह्मन्	४२.४६	ब्रह्मणो मनसो (उ)	५८.६७	ब्रह्मस्तपसा समाख्याता	८३.५	ब्रह्महत्या वर्तं न	३०.६६	ब्रह्माद्या यं न पश्यति	४.६२
ब्रह्मकुर्वन्वर्तं चात्र कर्तव्य	१२३.५३	ब्रह्मणो यजचरितं	१०४.१५८	ब्रह्मयज्ञ विहीनपच	२५.२८	ब्रह्महत्यावर्तं सः न च	३०.२८	ब्रह्माद्यावृत्तिरुपा च परा	८६.१५८
ब्रह्म गोरो प्रसादेन मोक्षते	११२.५६	ब्रह्मणो धर्मगोप्ता च	८२.४६	ब्रह्मणोनि प्रविश्याय (उ)	४७.५४	ब्रह्महत्या मुरापाः (उ)	४४.२२	ब्रह्माद्यैः प्रापितः पूर्वं (उ)	७५.६०
ब्रह्मधर्मगोचनमुत्तमस्य (उ)	४८.१५	ब्रह्मणीयं नरः (उ)	६५.१०२	ब्रह्मरंध्रे भुविर्मध्ये	७३.६	ब्रह्महा मुक्ता मः नः (उ)	३८.२४	ब्रह्मानुष्टुप् मुनिमन्त्र्यो	८१.१३५
ब्रह्मधर्ममहिमा च	४७.१२	ब्रह्मदीर्घं नरः (उ)	६५.१०२	ब्रह्मरंध्रे सलाटे च	८५.५६	ब्रह्महा च मुरापाः च	३०.५	ब्रह्मापि कास्त्वयं यो यस्तुं (उ)	६७.७८
ब्रह्मधर्मविधमरिष	६६.११	ब्रह्मदीर्घपराभूता नंप्राप्ता (उ)	३६.५	ब्रह्मलोकावभाजोनि (उ)	४४.६७	ब्रह्महृदे शिवयोः (उ)	२६.३४	ब्रह्मा ब्रह्मे दितः स्वामी	८२.६२
ब्रह्मधर्मविदिनयर्मजप-	१२४.६३	ब्रह्मदीर्घहृता ये तु ये (उ)	४७.६०	ब्रह्मविद्यामधिष्ठाय	४६.४०	ब्रह्महृदं नुबुधे यो (उ)	७५.२३	ब्रह्मा मुनिस्तु गायत्री	७१.१६
ब्रह्मचर्येण तपसा	५.११	ब्रह्मदेवमनोमानं पित्र्यं	५६.१०६	ब्रह्मविद्यासंस्कृतात्वा (उ)	५२.२६	ब्रह्माचार्यो स्वः यो हि	५१.२५	ब्रह्मामुनि स्वाद्यागयत्री	७०.८६
ब्रह्मचारि समाख्यानं ततः	१०४.८२	ब्रह्म धारयतां नित्यं	४३.६१	ब्रह्म विष्णुमहेशाना	७६.८३	ब्रह्मालं च सर्वं देविपदान	५६.६१२	ब्रह्मा मुनिः स्वाद्यागयत्री	७०.१३५
ब्रह्मचारि ब्रिहत्सोच-(उ)	६३.६४	ब्रह्मन् कथं स भगवान्	५.१	ब्रह्म विष्णुमहेशाधस्त	५६.१७५	ब्रह्मालं चारिः स्वः (उ)	४७.८२	ब्रह्माद्यमोक्षं ब्रह्मणः	११३.६३
ब्रह्मचारी भवेतां तु	५१.१३३	ब्रह्मन् कृत्वोपभोगार्थमेवं	३६.४३	ब्रह्माविष्णु शिवाद्यैस्तु	३१.६४	ब्रह्मालं विष्णुः प्राप्ते	८४.११	ब्रह्मारण्यं धर्मगुष्ठ (उ)	४४.५
ब्रह्मज्ञानं गयाभावं गोपही(उ)	४४.२०	ब्रह्मन्तर्हं ध्यानपरो	४१.१२२	ब्रह्माविष्णु शिवैश्चाद्या	१२२.७	ब्रह्मालो वाः ताना	२७.५५	ब्रह्मावर्तं ह्यं तीर्थं (उ)	६७.७७
ब्रह्मज्ञानं गयाभावं (उ)	६४.५	ब्रह्मन्तानाना जगत्त्रैल-	४१.११६	ब्रह्मवृक्ष प्रसूतैस्तु	८३.१२६	ब्रह्मांडादेक	१८.३२	ब्रह्मा विष्णुमहादेवा (उ)	६३.८
ब्रह्मज्ञानं ततः पश्चात्	६६.२२	ब्रह्मन्तस्तु विज्ञानं	५०.४	ब्रह्मवेदां कुक्करो ये (उ)	६४.२३	ब्रह्माण्डोत्प	६३.१४	ब्रह्मा विष्णुमहादेवा	१.२
ब्रह्मणाः पश्चादाद्य तत्रैव	१.४४	ब्रह्मन्तुपाणविष्णुं ज्ञानं	६२.८	ब्रह्महत्यादिपापानां	७.५३	ब्रह्माण्डात्	८४.१६	ब्रह्मा विष्णुः शिवो गोरी	८५.३४
ब्रह्मण्युत्पापि संपद्य (उ)	५०.५२	ब्रह्मण्युत्पापं ज्ञानीयां	४६.७६	ब्रह्महत्यादि पापानां	२३.६	ब्रह्मातत्त	३१.६८	ब्रह्मा वै स महातेजा	४२.१६
ब्रह्मणात्र तपस्वत्वं (उ)	६४.१४	ब्रह्मण्यवस्त्र प्रतिम	१६.३४	ब्रह्महत्यादि पापानि (उ)	३.३४	ब्रह्मा तु	२६.१२	ब्रह्मास्ते मुक्तामीनं मृदु (उ)	७४.१२

ब्रह्मिन्द्र संज्ञानितवायुवर्ष-	२.३२	ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः	४१.३०	ब्राह्मणि सर्वतीर्थानि (उ)	७७.२५	ब्रूयाद्यादेः परस्याप्यो	५३.१७	भक्षका भयदा सिद्धा सर्वंगा	८६.१२३
ब्रह्मिन्द्रवर्षनावीचवर्षा-	५६.८२	ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः	४३.५३	ब्राह्मणे. क्षत्रियवैश्वः (उ)	६०.४४	ब्र	५	भक्ष्यन्ते मूषयानं च	१५.५
ब्रह्मशक्तिव्यावादिशरीर-	१-६६	ब्राह्मणः क्षत्रिया वैश्याः (उ)	४८.५१	ब्राह्मणेषु क्षमाशीलाः	१३.११८	भक्तानां दिव्य वादेषु	७८.४७	भक्ष्यप्रिया भगिन्या	६६.१३६
ब्राह्मणः केन भवति	४३.६३	ब्राह्मणः क्षत्रिया वैश्या (उ)	५५.७८	ब्राह्मणो नैव हेतव्य (उ)	३.१७	भक्त्याय निजभक्तानां मुक्ति	६१.२२७	भक्ष्यभोज्यापहारेषु पचन्म-	३०.७६
ब्राह्मणक्षत्रियविशां	१८.२	ब्राह्मणाश्चास्तथा बहूनि	४१.३५	ब्राह्मणो भद्रकोनाम (उ)	६३.८३	भक्तिश्चाह्वा भक्तिरूपा	८२.१३६	भक्षयित्वा तु तद् ग्राम	१४.८
ब्राह्मणक्षत्रियविशां	२३.२	ब्राह्मणानामभावे तु	२८.३४	ब्राह्मणो वेद विद्वान्मयात् (उ)	५१.४३	भक्तिपुत्राय सिद्ध्याय	६६.१४१	भक्ष्यैर्नानाविधैश्चापि	१२२.६
ब्राह्मणत्वं ब्राह्मणता	५२.५४	ब्राह्मणानां तु मध्ये	२८.३६	ब्राह्मं दैवं च मार्गं	१०४.१२७	भक्तिर्दंदा भवेद्यस्य	३४.६	भगणार्थं तं ब्रह्मीनास्तेषां	५५.१२५
ब्राह्मणः प्रजपेन्मन्त्रम्	६६.११८	ब्राह्मणानां हितकरः श्रद्धा	३.५८	ब्राह्मं पुराणं तत्रादौ	६२.३०	भक्तिर्भक्त्यैव कर्तव्या	४.२	भगमाला तथानंगा	८६.२७
ब्राह्मणः प्रतिपृच्छीयास्त्वन्तो	१२.३	ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्या	१८.२०	ब्रह्मं मुहूर्तमारम्य	८२.३२	भक्तिर्भगवतः पुंसां (उ)	८२.५८	भगं ते बहूनां राजा भगं	५१.६७
ब्राह्मण प्रवरोभूत्वा सर्वं (उ)	५५.३६	ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्या	१६.४०	ब्राह्मं रत्न प्रदानेन (उ)	४१.६५	भक्तिस्तु भगवद्भक्तसङ्गं न	४.३३	भगवद्भक्तं पच्यते प्रत	१०३.६
ब्राह्मणं द्वेष्टि यस्तस्य	१५.४८	ब्राह्मणान्भोजयेत्	१७.११०	ब्राह्मो कुंमारी गायत्री	८३.१४८	भक्त्या कुर्वति ये	३६.७१	भगवद्भक्ति माहात्म्यं श्रुत्वा	६.१
ब्राह्मणश्रेष्ठं सर्वाभ्यामाधि-	११.८७	ब्राह्मणान्भोजयेत्स्वाच्छतं	१२५.४२	ब्राह्मोति विद्याविद्येति	३.१५	भक्त्या कृत्वा व्रतं त्वेतद्	११६.१६	भगवद्भिमुखा ये तु नराः (उ)	८२.५६
ब्राह्मणः स्वपथो गच्छन् (उ)	६.५	ब्राह्मणान्भोजयेत्स्वाच्छतमे	२१.१६	ब्राह्मो माहेस्वरी भव	८६.४०	भक्त्याख्यानां च माहात्म्यं	६३.३३	भगवन्कृतकृत्योऽस्मि	२०.१७
ब्राह्मणा ऊचुः पत्न्यया (उ)	२५.२	ब्राह्मणान्ये निरीक्षते	१५.८१	ब्राह्मणं च विवाहेन	२६.१७	भक्त्या तु तन्मना भूत्वा (उ)	५६.२१	भगवन्कृतकृत्योऽस्मि विगतं	३५.४०
ब्राह्मणा क्षत्रिय त्रिशा	२०.१८	ब्राह्मणांश्च यथाशक्ति (उ)	४३.३५	ब्राह्मो यनो मूषे भोगी	५५.२१५	भक्त्या तु तन्मना भूत्वा (उ)	५५.७४	भगवन्देशदेवेश लोकानां	६२.१६
ब्राह्मणा क्षत्रिया वैश्याः	७.४	ब्राह्मणांस्तोषयित्वा च	१२३.५६	ब्राह्मो मुहूर्तं शोच्याय	२७.२	भक्त्या पृथक् पृथक् (उ)	७०.१३	भगवन्पत्न्यया प्रोक्त	४६.२
ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः	२४.७	ब्राह्मणाय ब्रह्मादिदे यो	१३.८४	ब्राह्मो देवस्तथै बधिः	२६.१६	भक्त्या प्रदक्षिणं कृत्वा (उ)	५५.२६	भगवन्पदि न प्रेत्य संज्ञा	४५.५०
ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः	२४.८	ब्राह्मणा सहिताः पृथ्वीं (उ)	३५.६	ब्रूहि मे मुनिशार्दूल (उ)	५३.१	भक्त्या सः पर्ये तुभ्य-	६७.८२	भगवन्वाद्यश्रेष्ठ गंगा-(उ)	३८.५
ब्राह्मणः क्षत्रिया वैश्याः	४१.६	ब्राह्मणो पुत्र संयुक्ता	६.१३२	ब्रूहि मोहिनि दास्यामि (उ)	३५.५१	भक्त्या सिद्ध्यति	४.३२	भगवन्मन्मन्दाक्यातं (उ)	४८.१
ब्राह्मणः क्षत्रिया वैश्याः	४१.२७	ब्राह्मणो स्वपति बोध्य	६.५४	ब्रूहि सर्वमक्षेपेण (उ)	३.६६	भक्त्यैव पूजयते	४.२६	भगवन्सर्वधर्मज्ञ	१२.४१

भगवन्सर्वधर्मज्ञ	१६.११	भजजिष्णुं परं निरयं	३५.४३	भर्तृदाक्षिण्ययोगाच्च (उ)	१६.१३	भवोभवाय शुद्धापद	१६.६३	भवे कुजाकर्षो संख्ये	५५.८२
भगवन्सर्वधर्मज्ञ सर्व	२०.१	भजिष्यमि न संदेहः (उ)	१२.११	भर्तृराजा हता देवा (उ)	३५.७५	भवंतं सुदर्शं वंदे भूतभगव	७३.५३	भवेतामोक्षो देविसर्वं (उ)-	४६.३६
भगवन्सर्वमाख्यातं	३३.१	भजैर्जिह्मदोशैर्स्तीमित्रै	५४.४२	भर्तुः शरीरशुभ्रवां	१४.१७	भवत्वेय निमित्तोरुभव (उ)	७३.४५	भवेत्संभूय सत्त्वतुल्यत्वारि	६८.४५
भगवन्सर्वमाख्यातं	५०.२	भजिजनी वैमिनी नामा	८६.६५	भर्तुः सौख्येन वा नारी (उ)	२३.११	भवतां शिदशश्रेष्ठो एष (उ)	३६.५६	भवेद्भूषितयं मूर्ध्नि	५६.१८७
भगवन्सर्वमाख्यातं	६२.२	भटानां जलदो प्राति सूर्य	१३.६६	भर्तुः दुःखेन संतप्ता (उ)	१६.७७	भवतां भावानायाय (उ)	३५.५७	भवेद्यदि जलस्य श्री	८.१०८
भगवन्सर्वमाख्यातं	४६.३४	भट्टा च संक्रमो निद्रा	५६.३१६	भर्तुः पुत्रेषु वा नारी	२६.१४	भवतां रक्षकश्चाहं	४.७६	भवेद्विधादिष्टा गृहं (उ)	२७.१४३
भगवन्सर्वमाख्यातं (उ)	३२.४१	भट्टा भगवती शाता	८२.१३५	भर्तुः स्थाने हि वस्तव्य- (उ)	१३.१७	भवतं मादितः कृत्वा (उ)	७.३३	भवेयं नृपशार्दूल स्वं वचः (उ)	३०.४३
भगवानेव विप्रेन्द्र विश्व-	६६.३	भट्टायुमहिमा चापि अस्म	१०४.७२	भस्म तीर्थे नरः स्नात्वा-(उ)	७०.७६	भवति निविधाः सर्पा (उ)	३६.२	भस्मभिः सलिलैर्वापि	७४.२१
भगवानेव शेषात्मा	४.४०	भट्टायुत्पत्तिकथनं	१०४.७१	भवति बभूव भविता	५२.७२	भवति शुक्लवर्णानि-(उ)	६३.१३	भस्म शुष्कं नषादं- (उ)	१.७
भगवांस्तुष्टते येन	१६.१२	भट्टशील महाभाग	२३.४४	भवदंत्वं विज्ञाः प्रोक्तं	२५.२६	भवदिभर्तोरचितं ववर्तुं (उ)	२५.२०	भस्म संसेपनादेव	११.२२३
भगिनीं वामुदेवस्य (उ)	५४.५६	भभोगोऽष्टशतीलिप्ताः	५४.१२३	भव सत्त्वपरो राजन्	१६.१६	भवास्वेनाग्निना शंभो (उ)	७३.६८	भस्म संसेपयेत्तदो	७१.२२५
भगीरथ महाभाग	१६.७०	भयं निर्मोचय युगं	७१.१७६	भवाद्यर्थं तु कानो-न	५२.५३	भवामिभीषण ज्वरेण (उ)	७३.१२८	भस्मस्नानमयो वक्रं	७६.३०३
भगीरथस्य तपसा तुष्टो	८.१३५	भयं मारीचक्षब्दाते	७१.१७७	भवानध्यात्मविज्ञान	४६.७६	भवान्वेत्यक्षितान्धर्मं	६.५६	भस्मां बु चंदनं मंदी	७४.२५
भगीरथस्य धर्मस्य	१२.२६	भयाख्या परमात्माख्याप्य-	८६.१०४	भवान्वेष्यश्च षट् सन्तः	५२.३१	भविष्यकायं विज्ञाय देवा (उ)	६८.८	भागयुक्तं च हीनं च	५४.१५१
भगीरथान्वये जातः सुदर्शो	८.१३७	भयाक्षस्य जगन्नाथ (उ)	४.१०	भविष्यदेतन्निर्दिष्टं	७८.७	भविष्यच्च सातं देवि (उ)	६१.७६	भागवतं नारदीयं माकंडेयं	६२.२८
भगीरथोमहाराजो	१६.२	भरणी सर्वसंस्था च	५६.७३३	भविष्यति कलौ प्राप्ते	४१.७१	भविष्यत्यधुना लोके (उ)	३३.१८	भागस्त्रयस्तितानां तु (उ)	३१.२८
भग्नं क्षिप्तं तु मे	३२.३१	भरण्यकंदिने चंद्रे	५६.२४७	भविष्यति त्व प्रतिमान-(उ)	७३.१२३	भविष्य राजचरितं	१०६.२२	भाजनानि विचित्राणि (उ)	१८.४१
भग्नस्तु मार्गो रविताप-(उ)	४.२८	भर्तृभ्यो भूष्यवर्गद्वय (उ)	३५.३६	भवेत् त्रिषवणस्नायी	२७.८६	भविष्य राजामुद्देशो	१०७.२६	भाजनाय भगी सत्या	८५.१०१
भह्वत्वा चागोवतिका (उ)	७५.४०	भर्ता नाथो गतिभर्ता (उ)	१४.४०	भवेत् त्रिषवणस्नायी	२७.८७	भविष्यं मवं देवानां साम्भं	१००.१४	भांडी रवटसंबासी नित्य	८२.१२०
भजते प्राकृताग्न्यर्मान्यस्त-	४६.१००	भर्तृतिष्ठा पुरा वैष्ठा (उ)	१६.५६	भवेत् त्रिषवणस्नायी	२३.७	भविष्यामस्तस्त्वेनां (उ)	३६.१४	भाट्टदर्शजराहं तु तिलशेष	१२४.८७

मादृष्टुक्ल षनुर्वसयाम्	१२३.२३	मार्गबोअस्य मुनिस्खन्दो-	६८.६५	भावि भूतं भवच्चेदं	६३.४७	भीष्मः पिढं ददौ (उ)	४६.३६	भुक्त्वा विविध (उ)	४१.४३
मादृष्टुक्लतीयायां व्रतं वै	११२.३०	मार्गाणां मम सर्वात्ताम-(उ)	१३.२२	भाषा सरस्वती वाणी	८६.१०३	भुक्तिं भुक्तिं प्रदं नृणां (उ)	६१.१०३	भुक्त्वा स्वयं गच्छेद्देवा	११७.५०
मादृष्टुक्लत्रयोदश्यां	१२३.३३	मार्गाद्वयं च तस्यासीत्-	८.६३	भासमाने सरे मार्गे	५५.८०	भुनि भुक्तिं प्रदा नृणां	८४.५२	भुस्वेष्टानैत्रिकान् कामा-	११७.७४
मादृष्टुक्लप्रतिपदि व्रतं	११०.२३	मार्गानुजान्वितः श्री-(उ)	७५.३०	भास्करादिषु वारेषु	५६.४६६	भुक्तिं भुक्तिं प्रदा विप्र	१२०.८	भुस्वेष्टं भोगानविलान्-	११३.२२
माद्रे तु कृष्णपंचम्यां	११४.३३	मार्गान्तेष्वन्यास्तः	७६.२३	भास्करी सप्तमी चैवं	११७.६३	भुवि तपुस्तिमवाप्नोति	१३.१०७	भुस्वेष्टं भोगानविलान्-	११३.२३
माद्रे तु नवमी शुक्ला	११८.१६	मार्गाणि तव साष्ठीयं	२०.२७	भास्करेद्वोर्भक्तांत	५४.१७६	भुवि प्राप्येह भुक्तिं न	१२०.४१	भुस्वेष्टं भोगानविलान्-	१२०.६६
माद्रे तु शुक्ल सप्तम्याम	११६.३२	मार्गाणास्तद्वचः श्रुत्वा (उ)	३०.१	मिक्ता च श्रोत्रियागारा	२५.२५	भुवि भुक्तिं स लभते	१२३.१८	भुस्वेष्टं भोगानविलान्-	१२०.६४
मानां नित्यो विधिः	५५.३४७	मार्गार्थं समुपानीता (उ)	२८.१२	मिस्त्रान्धवारिणं चैवं	२५.४०	भुक्तिं भुक्तिं हरेर्भविता (उ)	६७.१३	भुस्वेष्टं सकलान्भोगान्ते	७०.५२
मानाविद्वाविष्टे तु	५५.२४१	मार्गार्थं लभते मार्गं (उ)	५१.४६	मिस्त्रान्धं भोजयेन्नित्यं	२५.२६	भक्त्यं भुक्त्वा सितं	८७.३०	भुक्त्वा भोगान्मया (उ)	१३.२४
मानुषिः करणैर्वनी	७१.१०५	मार्गं समुदरेत्यापात्-(उ)	२८.५४	मिस्त्रार्थं देवदेवस्य (उ)	२६.२७	भुक्त्वा तत्र वरान्(उ)	५८.७	भुजकोटिकुणियोगमूलं	५४.४४
मानुष्यसंस्थाना	८७.७	मार्गस्निहेन भुजालया (उ)	३२.५८	मिस्त्राहारो जपेन्मामं	६१.१४५	भुक्त्वा तत्र वरान्(उ)	६०.७	भुजाम्यां साधु वीनाम्यां (उ)	१५.२०
मानुष्येष्वाक्षरे साध्य	७०.१२५	मालभमध्यवदने धटिका-	८७.५५	मिती संघाष देवेयं	७२.१६	भुक्त्वा तत्र वरान्(उ)	६०.३६	भुजं द्वादिशभिर्भुक्तां सर्वेषां	८८.१५३
मानो क्षयघने कृत्वा	५५.१५२	मालं पातु महावीरो	७८.११	मिनति यदि तत्तारां-	५६.४०	भुक्त्वा तत्र वरान्(उ)	६१.८५	भुजं पवित्रं काशं दंष्ट्रभि	७१.५४
मान्यं सांघि जित्ति	४६.४८४	मालेन्दु विगतर गोषुष-	६१.११२	मिन्नदेहो बासुदेवं (उ)	५५.१०७	भुक्त्वा तु कवचिद्व्याधि	७६.१६१	भुजानस्य तु विप्रस्य	१४.४
मारते जन्म संश्राप्य	३.७६	मालनामयमेतद्वैजय-	३४.१६	मिन्नार्पतो मिन्नतांहः	८२.३८	भुक्त्वा तु विपुजान् (उ)	६३.१२६	भुजानेषु च सर्वेषु	७६.१५४
मारते तु कृतं कर्म	३.४८	मालभक्तिं प्रदां शुद्ध प्रेम-	८२.१८८	मिषयत रम साधुजय-	५६.४३	भुक्त्वा तु विपुजान् (उ)	६३.१५१	भुजैरन् वाक्सायावाक्-	२८.६६
मारया सहितं यो वै	७०.५५	मालं ततोहृत्कमले (उ)	६२.२०	मीतिरस्माकं मधुना	७६.३३७	भुक्त्वा तु विपुजान् (उ)	६३.१५६	भुजिनं मानकोष्ठ्य (उ)	३.६
मारयावस्ततः पिढं (उ)	४६.३४	मालपुष्टिं विहीनानां	३३.१०२	मीम भैरव चण्डोश	१०४.१७०	भुक्त्वा तु सौख्यानि च (उ)	१६.२०	भुजः शिखायां स्वर्चैव	२७.४२
मार्गं वै चरितं चैव	१०४.१५७	मालितैः कारणैश्चार्थं	५६.२२	मीषयद्वितयं प्रोच्य स्वयं	८१.१४६	भुक्त्वा नानाविवान्-	८०.२६७	भुजि तीपानि चैव स्वं (उ)	३७.११
मार्गं वै द्वाय यामाय	६२.५४	मालिरवाचैव माव्यस्य	५८.२४	मीषय द्वितयं हृतस्वात्	७०.६८	भुक्त्वा भोगान् बहूस्तत्र	३६.५२	भुजो बीजमिति प्रोक्तं	८६.७७

भृशुबी च गदा खड्गौ	५६.२५६	भूताहे कृष्णपक्षस्य	८७.३२	भूमिदं तु भूमीमंवे	६६.८८	भूयो भूयो हितं वणिज	३४.५४	भृगुः सदासचन्द्रादयो	७०.१=४
भूकपः सूर्यमास्तप्यमर्क	५६.२३०	भूतिभूषाय भक्तानां (उ)	७३.४३	भूमिदानं महादान	११.१३७	भूयो वमाज्ञया वत्त-(उ)	८१.७	भृगुभिर्यागिरोभिरव (उ)	६०.८३
भूचन्द्रकर साक्ष्यसि-	७०.६०	भूते नुद्धतिपस्थयो	५२.२४	भूमिदानं विनिविचत्य	११.१५६	भूयोमुन्यादिकं भ्यस्य	८०.३१	भृगुमन्त्रिदु संयुक्तं मेघवर्म	८५.७४
भूतग्राम स्वरूपाय (उ)	३२.३५	भूतेस्वरं च तर्ज्व (उ)	६५.३४	भूमिदानस्य माहात्म्य	११.१२३	भूरमांसं युता देवी	८६.६६	भृगुपष्ठाद्भयो दोषो	५६.४४५
भूतप्रेत पिशाचाश्च	७१.२२४	भूतेषु वसते तोस्तव-	४६.२५	भूमिपुत्र महातेजः	६६.६७	भूर्नेष्टगर्ध्वः सन्निहयं	७३.३६	भृगुसत्कारकारी च	८२.१२६
भूतप्रेत पिशाचाश्च	८६.३५	भूतनिघने वाज्ये सन्ने-	५५.१०७	भूमि निवर्तनमितां यथा-(उ)	४१.५३	भूर्भुवश्च नथा स्वश्च	३.३७	भृगोः क्षेत्रे च तीर्थानां (उ)	७७.१४
भूत मोति हरं वामबाहौ	८५.१४३	भूतेन चन्द्रनेत्राग्नि-	६६.१३७	भूमिरक्षास्वास्वयुता	८८.६८	भूर्नोक वर्णनं चैव सप्ताधो-	१०८.३१	भृग्वज्जघोरस्तगवोर्नरो	५५.२८३
भूत भवद्भविष्यं च	६०.१६२	भूप भूतान्प्रशेषाणि	४७.३४	भूमौ रक्षास्मास्वयुता वच्-	८८.१७१	भूर्लोकस्य तु संदाहे	७६.३३४	भृतकाः पूर्वमूर्धितैर्वर-	५५.२६४
भूतं भव्यं भविष्यच्च (उ)	५६.४२	भूग मंडितसंक्षेप्यामृते	५५.२३५	भूमौश जन्तवः सर्वे	८५.४	भूर्लोकौकाज्जायते पट्जो	५०.३३	भृत्यति शरवानाग्यास्मै (उ)	७५.१७
भूतं भव्यं वर्तमानं	७.४८	भूपवंचापदचक्रं समुद्रे	५५.१६७	भूमौश जन्तवः सर्वे	८५.४	भूर्लोकं विधवाहाहं	३६.५६	भृत्यमिप्रादि संयुक्तः स्वयं	२७.७७
भूतले मण्यगो मेरुः	३.४१	भूपादजंषाकट्कृत्तवरादिषु	४८.६४	भूमेर्गन्धगुलान्तेति रसं	४२.८१	भूतेवनादिभिः सम्भ्यग्यतः	८.४	भेदकारि परेभ्यस्तु	४६.२७
भूतले यानि तीर्थानि (उ)	५८.१८	भूपानालककुल्लोभ्ये चारिणां	६५.६	भूमी पादयुगं चाप जंघे	४८.५७	भूवाद्या चातवः प्रोक्ताः	५२.२१	भेदं सहस्रया याति (उ)	३६.१६
भूतविद्धेति विस्वाता	२६.३०	भृगुरेण युते यं च	८६.७१	भूम्यतर गृह स्थाना (उ)	८०.३६	भूषोमृदोयानवायवोऽपि	४५.४८	भेरीमृदंगपट्टहृष्टा-	५६.७०६
भूतवेतालकागीमां लभोऽयं	६१.१८४	भृगुरे लोकपालाः	८६.८१	भूम्यादि लोकत्रितयं	२.४४	भूः सूर्यं नभसाभूच	८८.२०५	भेरी मृदंगं पट्टहृष्टा	१३.१४६
भूत सुदूयाविक कृत्वा	६५.३४	भूविबं च लिखेद् वाह्ये	८०.१६१	भूम्यां चैव सर्वं याति (उ)	५६.६८	भूय च तथा द्युयं	७६.२६५	भेरी मृदंगं पट्टहृष्टा	१३.१४६
भूतास्त्रिपाचाहोतोम्यो (उ)	५५.६७	भूमिरहरणं चक्रं परेषां	६५.१५	भूयः पृच्छति किं श्रेयः	४६.१२	भूय च तथा द्युयं	७६.२६५	भेरी मृदंगं पट्टहृष्टा	१३.१४६
भूताक्षिपतये स्वाहा	६१.१७६	भूभा < हरणावैव वासु-(उ)	८१.३०	भूयः शृणुष्व विप्रैर्ह	३७.१	भूय च तथा द्युयं	७६.२६५	भेरी मृदंगं पट्टहृष्टा	१३.१४६
भूतानामिह सर्वेषां (उ)	३८.१३	भू भूजा तेन वीरेण (उ)	३५.४३	भूयः शृणुष्व विप्रैर्ह	३६.१	भूय च तथा द्युयं	७६.२६५	भेरी मृदंगं पट्टहृष्टा	१३.१४६
भूतासंस्थ स्मृतं भूमि	६१.१६७	भूमध्ये कण्ठद्वन्मभि गुह्या-	८८.१६३	भूयः समारोप्य (उ)	६२.१	भूय च तथा द्युयं	७६.२६५	भेरी मृदंगं पट्टहृष्टा	१३.१४६
भूताष्टम्योर्मध्यरात्रे वध्याः	८५.२८	भूमि चमई कनन्दाग्नि	८६.३६	भूय च तथा द्युयं	५२.७३	भूय च तथा द्युयं	७६.२६५	भेरी मृदंगं पट्टहृष्टा	१३.१४६
		भूमिदः सर्वदः प्रोक्तो	११.१२५	भूयो भूयोऽपि वक्ष्यामि	३४.४६	भूय च तथा द्युयं	७६.२६५	भेरी मृदंगं पट्टहृष्टा	१३.१४६
				भूयो भूयोऽपि वक्ष्यामि	३४.५४	भूय च तथा द्युयं	७६.२६५	भेरी मृदंगं पट्टहृष्टा	१३.१४६

भोगस्वहा परिवर्ण्य (उ)	१०.४	भो भो क्रूरा दुराचारा	२०.५८	अमर्या दानं लोके (उ)	४३.५६	मः सधर (उ)	२६.४६	मंड वा गतोद्धा यथा (उ)	३५.१३
भोगस्यास भवस्तस्मात्	६३.६०	भो भो क्षत्रियदायाद	६.३१	अमयाणस्तेषु जीवः	६३.६४	महाः सर्वं विष्वास्ता	२३.५८	मंडुकं नकुलं काकं	३०.७६
भोगान्भुक्त्वा देहान्ते (उ)	६६.४३	भो भो गुरो दुराचारा-	८.४१	अमयाणो मिश्रं (उ)	१२.२३	महाः तेन श्लेषेण (उ)	४०.२३	मंडुकं वदेन ग्यस्येन	८६.११२
भोगी सुखी बभौ दानी	५५.२०२	भो भो ईश्वरते लीम्य	११.६२	अमरादिषु शब्देषु	५३.५	मगतः एक माहात्म्यं	१०४.५१	मण्यर्था नालिकरस्य	७६.२०८
भोग्यं भोक्तुं च स्वर्गं च	६३.५६	भो भो नृपति शार्दूल	६.५५	अमिकाः प्राणहृतांरो	७७.७५	मगतः अन्य जन्मनी	६६.८१	मण्ययेऽप्यथ वा	५६.३४७
भोग्येभ्य भोग्यतिमासा-	६३.५५	भो भो राजन् महाभाग	६.१३६	आजदिकरीटवनं भलि-	६२.४६	मगतः स्मिराणं	५६.२६१	मत्तं गस्य वदं तत्र (उ)	४४.५७
भोजनं वासरे विष्णोरेत- (उ)	२६.१२	भो भो राजसुता युयं	१६.११२	आजल्लोस्तुभमासाद्यं	१६.४२	मगतः श्वेतेष्टेष्टेष्टि	५६.४७३	मत्तं गस्य वदे पुण्ये (उ)	४७.४६
भोजनं वासरे विष्णोर्वर्ध (उ)	३३.३	भो भो वल्ले महोशक्ते	६७.६३	आजराश्वय गोविन्दं	३६.५७	मल्लिषा कथा तुल्य (उ)	४०.४४	मत्तं गजनसंवादः कीर्तित	१०४.२३
भोजने तु कृते प्रीतिर- (उ)	२३.८३	भो भो विसृज्य शिविकां	४८.६६	आता दत्तं धनं तप्तं	३६.१४	मल्लिकर्णविवरं देवं कुंड (उ)	४६.४५	मत्ति मृष्टो यथा मत्तः (उ)	३५.१६
भोजने पापनिरता दिने (उ)	३५.६६	भो भो साधो वृषा मां	३७.३१	आतृभिः कारयेच्छाब्दं	२८.५३	मल्लिकृते जनाकुटे कन्या (उ)	२३.७३	मत्ति क्लमणीया हि (उ)	६३.१३२
भोजयिष्या दक्षिणां च	१२०.७२	भो विप्र जनसंमहो	४६.७३	आत्म्यान्नालचक्रस्थां	८६.१०८	मल्लिषा तु मवेष्ट्य	७६.१७५	मत्तकुलं पावनं जातं	११.१६२
भोजयित्वा द्विजान्मृष्टो	११४.१५	भोत्यश्चतुर्दशः प्रोक्तएते	४०.२३	अर्धोर्म्य द्वितीयस्य	५०.१०२	मल्लिपुरे जलचक्रगदा	६५.८६	मत्तः शशिप्रभासुक्तां	६६.१३४
भोजयित्वा प्रणम्यं (उ)	७५.६६	भोममृति स्वर्णं मयी-	६६.११६	अर्धोर्म्य नलेषं च अर्धं	१०४.१४६	मल्लिहास्तु धर्मा दीप्ति-	५६.६६	मत्ततिर्द्वयोणेन (उ)	२७.६८
भोजयित्वा स्वयं चाद्यत-	११६.४४	भोमं वीरासनं चैव	३३.११५	अर्धोर्मा स्वर्णदानेन	१३.७०	मण्डपं कारं दिव्यं	१७.६०	मत्तपदमुगतं प्राणं	७६.२६६
भोजयेत्परमाण्वेन (उ)	६६.३०	भोमानामथ तीर्थानां (उ)	६२.४६	अर्धगर्भकोदह कटास-	८२.१८०	मण्डपं कारं दिव्यं	१८.२३	मत्तपुर्वाजिनाकांतां (उ)	१५.१२
भोजयेद् बाह्याण्यजाकथा	१७.७३	भोमार्कशीतकिरणैर्ज-	५५.३३१			मंडलं वपनः शिवि- (उ)	२२.५३	मत्तुप्री तव वाग्येय (उ)	३७.३५
भोजयेद् बाह्याण्यमृष्टो (उ)	४३.२२	भोमार्कपुजिबुधेनुस्य	५५.२			मंडलं सर्वतां इं पागवर्णी	१२३.२८	मत्तपका विपपुच्छापच	७७.८२
भोजयेद् मधुरैर्भोग्यै-	६१.१०३	भोमोपासनमेतद्धि	६६.१२१	मकरस्थे रवौ गङ्गा	६.४२	मंडलवितयं पति	६६.६५	मत्तपतानि च तत्त्वानि	८०.२२६
भोजितः स्वर्गं तेन	१११.१६	अमतो मम तीर्थानि (उ)	६४.३०	मकरस्थे रवौ माये (उ)	६३.६१	मण्डलेऽष्ट- मत्तुष्टे	११६.३३	मत्तपमापय माहात्म्यं (उ)	५६.१८
भोज्येषु साधनं विष्टं	५६.४७	अमद् अमरसंपुष्टं	१६.४	मकरस्थे रवौ माये न (उ)	६३.१०४	मण्डलेषः सां तुलः	५५.२२८	मत्तपं कूर्मं वराहं च	११६.१६

मत्स्यान् व विचित्रान्	५६.६५	मदीयैः पितृभिः साईं (उ)	५५.८२	मधुसार्कं प्रयातः (उ)	६५.१०८	मध्याद् अष्टैर् विदेशस्ये	५५.६६	मनसा प्रीयमाणेन	११.१६१
मत्स्यामवेणु जीवति	५६.४०	महर्षिनिमपुष्पानां (उ)	५५.८०	मधुकपुष्पं रिष्टं स्वाय	७१.८५	मध्याह्ने पूजयित्वेनामेक	११७.४२	मनसा वचसा वापि	१२.२७
मत्स्यावतार चरितम्	६६.१५	मन्त्रे परैरपहृते पुत्र	३२.३५	मधूक स्वाभिसिस्त्रि	६०.१६	मध्याह्ने वरदा देवी	६६.७१	मनसा वासिलेखा च	८२.१४६
मत्स्योदरी जले गंगा (उ)	५०.३६	मद्भक्तैः साहसं कर्म	७६.७७	मधूकदन भक्तानां (उ)	६.१६	मध्ये कोणेषु बाह्येष्व	८०.१५५	मनसोत्पादिना देवी (उ)	३६.३८
मत्स्योदरी तृतीया च (उ)	५०.३०	मद्यमांससुषाधोत-	५६.७०८	मधो सुक्लत्रयोदश्यां	१२२.१	मध्ये दिक्षु समम्पर्ध्व	८०.७१	मनस्वति न चोदति	२३.२६
मत्स्योदरी समायुक्ता (उ)	५०.३४	मद्यमांसाणिश्चापि	१२.१७	मध्यगोद्वारदक्षाणि	५६.२३	मध्ये मयं धनित युक्तं	७१.६८	मनः स्थनिपतं यस्य	५४.५८
मधुरातीर्थं माहात्म्य	१०४.३८	मद्यादिपंचधिष्ण्यस्यः	५६.७२५	मध्यदिनगते भानी	५६.५१४	मध्ये तिष्ठे स्वबीजं	७१.८८	मनांसि तापगृह्णं	७०.१४६
मधुरां द्वारकां विप्रा (उ)	८२.४३	मद्यं हि पिबतो ब्रह्मन् (उ)	२७.१२३	मध्यं दिनं यजेदेवं	८०.८२	मन एव मनुष्याणां कारण	३४.५८	मनांसि हरयुग्माते	७०.१६४
मधुरानन्ददायी च कंच	८२.८१	महाक्यादक्षिता वेदा	७६.१८०	मध्यमः पितृद्वये	५६.२२	मन एव मनुष्याणां	४७.४	मनीषिणं विभुं छट्वा (उ)	६५.८३
मधुरायां प्रयागे च	१२५.२८	मधुगंधोदकेनापि तीर्थं (उ)	६१.५४	मध्य प्राग्दक्षिणोदीध्य	६१.४१	मननं त्वं वेदितव्यं	६४.३	मनुदस्मास्तु कीजस्य	५४.७५
मधुरायां महाभागे (उ)	७६.४८	मधुरजय संयुक्तैः फलै-	८७.६०	मध्य प्राग्याम्यसौमेधु	८४.२४	मनः प्राज्ञेन गृहीयात्प्राणं	४३.७६	मनुना मन्त्रयेस्मत्त	८६.१०५
मधुरायास्तु माहात्म्यं (उ)	८०.१	मधुरजय संयुक्तैर्विशुद्धै-	६१.२१४	मध्यमार्गे च तिसृषु	५६.६८	मनसः समतोताश्च	४०.७	मनुना मयिर्नस्तोत्रैः	७३.१६४
मद्ये गिनिका चैव	८६.७२	मधुरजय संयुक्तैररुणै-	६०.१६४	मध्यमादौ नमो हंतो	८६.४३	मनसोऽप्री सदागोप्या	७५.१०५	मनुमत्स्य सुमंवादो गृह्णां	१०७.३
मद्यहा द्राविणो च	८६.८२	मधुराक्षैः प्रबुद्धयात्	७०.३६	मध्यमे पुष्करे स्नात्वा (उ)	७१.२०	मनसो दश संप्रोचता	८५.६२	मनुरप्याह वेदार्थं स्मृत्वायं	४६.७
मदनहादसी तद्वलोकपात	१०७.४	मधुरान्नेन तान्मुञ्च पृथग्	१२१.२०	मध्यं नत निवाहितं	५८.५६	मनसुद्धिर्विहीना ये श्रीर्ष	३३.१०६	मनुनां रायल ऋषिर्विराट्	८३.६४
मदनापुरा भवनवेगा	८४.४०	मधुरान्नेन वस्त्राह्वयै-	१२१.२६	मध्यरात्रे यथाव्यायं	५८.७०	मनः पठानि भूतानि	४४.३८	मनुसक्तं जपेन्मयं तत्सहस्रं	६१.७६
मदना मोहिनी लीला	८६.७६	मधुरान्नैः सुसकृत्य	१२१.५८	मध्यवर्तैः पायसैर्हुत्वा	७२.३७	मनसश्चन्द्रना जातो जातः	११.३४	मनुमत्स्यमनापि च चर्मकार	३२.८
मदनोम्मादिनी चैव	८६.७४	मधुवर्णैर्गतिबामुस्वेदति-	५६.७३६	मध्यवर्तैर्हुत्वात्पीठे	७०.२१६	मनसा कर्मणा वाचा धो	१३.८२	मनुष्यत्वेऽपि यदा स्त्री-	३२.६
मदयै निवृत्तो भर्ता (उ)	२८.२४	मधुस्य माधवः सुकः	५६.१३०	मध्यवर्तैश्चाश्राद्धं	१०८.२८	मनसा मितममानस्तु	४४.६६	मनुष्याणां यदा राजा (उ)	५२.२१
मदीयाः पितरौ ये च (उ)	५५.१८	मधुसर्वां समासाद्य (उ)	४७.३०	मध्यस्थे पूजयेद्देवी	८३.८८	मनसा धितितान् (उ)	६३.७३	मनुष्या यदि विप्राय	१२.२६

श्रीमद्भारतीयमहापुराणम् ॥ लोकानुक्रमः ॥

१२०

ममेति गायत यत्तु तदपि	३५.६२	मयाप्येष बहुकलेश-	३५.२०	मरणादधिकं देव (उ)	४.१	महतीं श्रियमाप्नोति	७२.६१	महादेवाय शब्दांते धीमहि	६१.६८
ममेति यन्मया प्रोक्तमसदे-	४७.७४	मया प्रकल्पितैस्तैस्तुल्ये (उ)	८०.४३	मरालपरभृत्कीरकपोत	८०.४३	महते शीतराघवा तुभ्यं	८.८४	महाशिवशिका ह्यष्टो (उ)	३७.४
ममेद्विषाणि सर्वाणि	३५.२२	मया प्रणामदानाभ्यां (उ)	३०.३	मरिचैः सर्वैर्होमास्तेनोक्तै-	६०.२१७	महत्यां तदादेष्टुं	१५.१२६	महाधनो निधिपति	७७.११२
ममैकः संघो ब्रह्मन् (उ)	१०.४६	मया प्राप्ता जगन्नाथ (उ)	५३.३८	मरी-ऽष्टादशतानिमया-	१०६.३८	महर्षिर्ब्रह्मसंकाशः सर्वं	४२.१३	महाधर्मो महावीर्यो	८२.१८६
ममोपरि दयां कृत्वा (उ)	२५.६६	मया मूर्ध्नि पदं दत्तं (उ)	३३.५०	मरीच-ऽशृणुस्त्वामि पुराणं	१०८.१	महाकल्पं कृतं पापं (उ)	४४.५६	महामन्दो वैतरणी (उ)	६०.३२
ममोपरोद्यात्प्रणतस्य (उ)	१८.५२	मया व्यवसितं चेदं (उ)	३६.२३	मरीचे शृणु कस्यामि वेद-	६६.१	महाकवि वरो भूत्वा	७०.६३	महान्ति पातकान्योता- (उ)	३१.३३
मं बह्नि मण्डला येति	६७.११	मया सह विशालासि (उ)	२३.४८	मरीच्यादि ऋषिभ्यस्तु पुत्र-	६२.१६	महाकालवर्गं पुण्यं तपः (उ)	७८.४	महाशचापि गतः कालो (उ)	४३.१००
मया कृतं पुरा कर्म	४०.४१	मयि कठं गतं प्राणै	४०.४४	मर्यलोकं गते शक्ते (उ)	२७.११४	महाकालवनाशेन नापरं (उ)	७८.५	महानंदेति सा प्रोक्ता	११८.३०
मया कृतानि पापानि	३७.५४	मयि चापधरे तात को (उ)	२५.७६	मर्यलोकं महादुर्घे (उ)	५२.६०	महाकालसमुद्भूतिः कया	१०४.१५	महापातकपुत्रस्य	१२.१५
महागरय मत्तयेऽस्मिन्	४५.१०२	मयि स्थिते ब्रह्मलोके	४०.३८	मर्यादा पर्वतो ढो तु (उ)	७१.४०	महाकालेशवात्रा च	१०४.६६	महापातक गुप्तो वा गुप्तो	७.७४
मयापापि प्रतिज्ञातं (उ)	१६.७	मयूरच्छागनकुलबाध-	५६.७०२	मलमाया कर्मयुतस्त्वृत्तीः	६३.१८	महाकालेशकराम्बेच्छा	७७.६१	महापातक गुप्तोऽपि	११.५२
मया तान्मनुभूतानिनरके (उ)	५३.४४	मयूर पत्र संकातोद्वादशाब्दं	५६.१२	मलिनः क्षुत्तरोऽस्यो दलः	५५.३५१	महाकालेशकराम्बेच्छा	७७.६८	महापातक गुप्तोऽपि	११.५२
मया तु तत्र तस्यापि	१२.८५	मयूर पुच्छं संयुक्तं (उ)	१६.७६	मलिनो बिकटो गोपी	५२.६६	महाकालेशकराम्बेच्छा	७७.६८	महापातक गुप्तोऽपि	११.५२
मया तूत्कृतं पत्ये (उ)	२८.६६	मयैते निहिता पूर्व	८.५३	मल्लरूपो महाकालः	८२.८६	महाकालेशकराम्बेच्छा	७७.६८	महापातक गुप्तोऽपि	११.५२
मया दत्तेन पित्रेन (उ)	४५.६६	मयैते निहिताः पूर्व	८.३८	मल्लिका कुसुमैर्हृत्वाः	८७.८५	महाकालेशकराम्बेच्छा	७७.६८	महापातक गुप्तोऽपि	११.५२
मया निमज्जिताः श्राद्धे	७६.३०	मयैव दस्यते कस्त नापि (उ)	८०.४८	मल्लिका जाति पुष्पाय-	८७.१४६	महाकालेशकराम्बेच्छा	७७.६८	महापातक गुप्तोऽपि	११.५२
मया निवेदितं गंधं (उ)	५७.३४	मयोद्दिष्टां तु प्रतिमां (उ)	५४.५३	मल्लिकासज्ज मादाय	७६.२१४	महाकालेशकराम्बेच्छा	७७.६८	महापातक गुप्तोऽपि	११.५२
मया निवेदितं भक्ष्या (उ)	५७.३६	मयो रत्नो तजो मयो	५७.२	मयी लाहारात्तोद्भूता	७५.६४	महाकालेशकराम्बेच्छा	७७.६८	महापातक गुप्तोऽपि	११.५२
मया निवेदितो भक्ष्या (उ)	५७.३८	मरणं स्वीकृते गेहे	५५.३२६	मस्तकावधि नाभेरच मन्त्रिणा	८७.५६	महाकालेशकराम्बेच्छा	७७.६८	महापातक गुप्तोऽपि	११.५२
मया पोषिता दारोश्च	३२.१४	मरणं स्वप्रियायास्तु (उ)	६६.१६	महता गौरवेणापि (उ)	३६.३०	महाकालेशकराम्बेच्छा	७७.६८	महापातक गुप्तोऽपि	११.५२

महापातकिनस्त्वन्ते	१५.२३	महारिपुत्रवध्नाय भक्त	७८.४१	महिमानं पांचनंद (उ)	५१.२३	महेस्वरस्य चंडेशो	६७.१००	माघ शुक्लदशम्यां तु	११६.५५
महापातकि संसर्गं	३०.७०	महारोगनिवृत्त्यै	७५.११३	महिमानं हरेर्यस्तु	१५.१४६	महेष्वासपदाति तु	७३.६१	माघ शुक्ल द्वितीयां	१११.२५
महापाते च संक्रांती (उ)	६५.१२७	महाशिवशिलावद्धसेतु	७८.४६	महिमानाग पंचम्या	१०४.१०७	महोच्छ्रमां स्वनामादि	८७.१११	माघस्तु प्राप्यते घर्षः (उ)	६३.३६
महापाशापदाद्वं द्वयम्	७०.१६७	महालक्ष्मी स तमते	७२.२४	महिपाख्ये तथा कुंडे (उ)	७८.६	महोत्सवं महाकायं (उ)	५४.३४	माघस्नादी वरारोहे (उ)	३१.११
महाप्रस्थानममनं योगेश्वर	२४.१६	महालीला प्रकृष्टा च	८२.१४२	महिपद्मी च संपुष्य (उ)	७०.२६	महोद्भवार्तिः न्यात्	७०.१३०	माघस्य घबले पक्षे (उ)	३१.२८
महा प्रोवाच देवर्षे (उ)	८१.२५	महालोहिताभोक्तारो	७७.६६	महिपासां गवां चैव (उ)	५३.४५	महोत्सापननं काष्ठतुल-	५६.७४६	माघस्य शुक्ल द्वादश्यां	१७.३१
महाफल मवाप्नोति (उ)	५१.२७	महावर्षे श्वरी विद्याजपो	६०.२२८	महिपीलीरपुषं च	८७.१६८	महोत्सायेति चास्त्रं	७०.६	माघस्य शुक्लद्वादश्यां	१२१.८६
महाबलो जवायुक्तो	६६.११७	महावनं चाष्टमं तु तदैव (उ)	७६.१४	महिपीदो जगत्सर्व	१३.११२	महोष्ट सरमाजार्ज-	७७.६६	माघ शुक्लपञ्चम्यां	२५.४७
महामर्ष नाशयेद्भि	७२.१७	महावश्यकरो युक्तः	७७.१६	महीशुहे चतुर्विंश	८५.१११	मा कुस्त्व ब्रते भगं (उ)	२४.६३	माघस्य शुक्लकादश्यां	१२०.७१
महामये महोत्पाते	७४.६६	महावीर्याय वरुति	७६.५६	महीनलं च नंप्राप्य	३१.५५	मा कुस्त्व ब्रते भगं (उ)	२४.६३	माघे तु कृष्णसप्तम्यां व्रतं	११६.५६
महामरण्या विप्रेन्द्र	२५.४६	महावायु महा रौद्रा	७७.१२	महीचराय व्योमाय	१२२.५५	माघं धूम्रं च	५६.५६५	माघो द्रवहृद देवि (उ)	६३.३२
महाभूतानि भूतानां	४४.२५	महावायु वनिभुजो	७७.७६	महीचराय व्योमाय	१२२.५५	माघं कृष्णं चामोह (उ)	२७.७	माघ्यां स्नानसमाप्नो (उ)	३१.२०
महाभूतानि भूतानां	४४.३१	महाशोभा महाभावा	८२.१८५	महीपतिर्यस्तु युयुत्सुरा (उ)	७३.१४५	माघं कृष्णं चामोह (उ)	२७.७	माघ्यां पूर्णकपाल	८४.३३
महाभूतानि भूतैः	४४.२६	महाष्टमीति च प्रोक्ता देव्या	११७.४	महेन्द्राचन संस्थानं (उ)	७४.८	माघकाल्युन वैशाख	५६.४१६	मातंगी च निगावरा	८६.११६
महामत्स्याय च नम इति	१२४.६४	महाष्टमीति च प्रोक्ता देव्या	११७.४	महेन्द्रे मलये विद्ये (उ)	६७.२७	माघ कान्मुन वैशाख	५६.७१४	मातंगी पदयोऽनार्य	८७.११४
महामयूक्षाय महामुजाय (उ)	७३.६८	महासंवत् कामोधिनीय	७७.५	महेशदिपु सर्वेषु	७६.१७३	माघनासे विधेपेण (उ)	३३.४६	मातंगी सिद्ध विद्याया	८७.१५४
महायोगसमायुक्तः	७७.२६	महासुदर्शनमनुः कथ्यते	७३.४७	महेशं तत्र नंपुष्यं (उ)	८२.१७	माघनासे विधेपेण (उ)	३३.४६	मातंग्याद्याः प्रविश्यत्येवमा-	८७.१२६
महायोगीश्वरोभूत्वा	६२.१०	महासिनजयी चैव	८२.११३	महेशस्तत्करं शुद्ध प्राह	७६.२२५	माघनासे विधेपेण (उ)	३३.४६	मातंग्याद्याः प्रविश्यत्येवमा-	८७.१२६
महारत्नोपसंहितस्फुरत्-	७०.६२	महाहानिकरा ह्योवा (उ)	२.२४	महेशाय नमस्तुभ्यं	१२२.६०	माघनासे विधेपेण (उ)	३३.४६	मातंग्याद्याः प्रविश्यत्येवमा-	८७.१२६
महारथवरे दीप्त	७७.६	महिमानं तु तं ह्य्वा	६२.३३	महेश्वरः प्रसन्नारवाचकार	५८.१५	माघनासे विधेपेण (उ)	३३.४६	मातंग्याद्याः प्रविश्यत्येवमा-	८७.१२६
		महिमानं तु यन्माग्नः	२.४७	महेश्वरं तु वैवस्व द्वापरे (उ)	४६.६	माघनासे विधेपेण (उ)	३३.४६	मातंग्याद्याः प्रविश्यत्येवमा-	८७.१२६

मातस्मात्रिभूमिं प्रफलं	१२१.३४	मातृकोक्ते यजेत्सीते	८३.६६	माधवीप्रियमेतस्य (उ)	८०.२०	मानुष्यं चैव संप्राप्य	३२.४१	मायया पुष्टिं कृत्वा कुयदि	८८.११३
माता पित्रोश्च शुभ्रवा	५.५३	मातुतः पितृतर्चनं	१२.४६	माधवो मानहारी च	८२.४४	मानुष्यं दुर्लभं प्राप्य	३४.३८	मायया मदिशं क्षिपवा	८५.१०५
माता पित्रोश्च शुभ्रवा	११.६०	मातुतः पितृतर्चनं	१३.२	माधवो मे कटिपातु	७१.११५	मानुष्यं दुर्लभं प्राप्य	६३.१०४	मायया मोहिता विभ्रोः (उ)	३२.५१
माता पित्रोश्च शुभ्रवा	३१.२५	मातृवर्गपुत्री दीनी	७६.२०	माधुकर्वातवारिष्टं मर्यं	३०.३१	मानुषी प्रमदासक्तं (उ)	२७.१५३	मायया ह्यन वान्नीता	७६.२३
मातामहपुत्रातश्च भुत्वा (उ)	७५.२७	मातृष्व सारं च पितृष्व-	३०.६५	माध्या सत्कृत्य विप्राय	१०४.२१३	मानुषोत्पादितः पुत्रो (उ)	२७.११२	मायाकाश ह्यं वामनेत्र	७६.६०
मातामहस्तत्पिता च (उ)	४५.३७	मातृह्वा प्रोच्यते (उ)	५.१४	माध्यां स्नानसमाप्तौ (उ)	३१.२०	माश्र नपामि च परं	६४.२८	मायागणपतेश्चाय भुवि	१०४.८४
माता महानामप्येवं तत्र	५१.११३	मात्रा माष्टं मसदक्ष्ये	५५.३०६	माननीयासि मे सुभ्रु (उ)	२७.२१	मा श्रैष्ट पुत्रास्मिच्छामि (उ)	५८.३६	मायादं भसमाक्रान्ता (उ)	३.२६
माता वा जनको वापि	८.११५	मात्रास्तिस्रः समाख्यातः	३३.१५६	मानं त्यक्त्वा तथा लोभं	३४.३५	मा श्रैष्ट भवति	७६.३४०	मावाचिप पटच्छन्न	६७.५४
मातास्संगतास्तुः पुत्रो (उ)	१७.३०	मात्रा हीना जना मात-	१०.४३	मानवस्य तु कल्पस्य प्रसंगं	१०३.२	मानोन्मानापसोतीसी-	५५.३५८	मायादेवो मुक्तो यत्र (उ)	७२.५
मातुर्गमद्विनिष्कान्तोपदा	३४.५१	मात्रिको वर्ण एव तु	५०.१२३	मानसं पंचविधं	५६.३५६	मानो हि महतां लोके	११.१५२	मायाधिकाहृत्तदिनीयुक्	८३.७३
मातुर्जठरजो रोगः स (उ)	५.१३	मात्स्यहारिणकीरभ्रशाकुन	५१.१४२	मानसस्येह या मृति-	४२.३६	मां कष्टवापिसिती (उ)	७.३६	मायावीज जपाव्युपनिषं	८५.८५
मातुर्वर्षनमात्रेणतभते	१०.४५	मात्स्ये वापि ह्यवधीवे (उ)	६७.५१	मानसा गृह्णः पुत्रा	६३.३	माघं कर्म कर्मक	५४.११२	माया बीजं रमा	१६.४
मातुर्लियं च तगरं रजौ	६७.६२	मा दस्येति यो	१५.६२	मानसी सृष्टि कथनं वरं	१०६.६	मां मदीयं च सकलं	६७.१०६	मायामृत्समहावागादि-	६५.६४
मातुर्लिगाप्रदकली	७४.१८	माधवः सुप्रदो ज्येष्ठो	५६.५५	मानसंरुप चारेण	६६.६२	मासं विद्योषं नसखं (उ)	३१.४	मायागुप्तं चान्नमयं	८७.६
मातुर्लिवः कपिर्येव च (उ)	१०.२५	माधवः समुदावापः (उ)	८२.६०	मानसैर्वा यजेद्वैवं	६७.१३४	मां शोकं कुरु वानोह (उ)	३५.२६	माया वा जगदीशस्य (उ)	१५.४६
मातुर्लुगफलं दत्ते दधानां	८८.२०२	माधवः सर्वं भूतात्मा	१७.३५	मानसोऽग्निः शरीरेषु	४३.४६	मांसमेवोपमासादरे कि (उ)	७.२८	माया सङ्ग मादेण वरमि	१६.२८
मातृकार्णान्यसेतसत्	८०.१६४	माधवस्तुष्टिसहितो	६६.८७	मानसोद् भेदकं (उ)	६७.५३	मांसं शोणितनंपाते	४३.३२	माया सुभारज दध्नी	८२.६५
मातृका सद्दितां विनां	६०.५६	माधवस्य पुरी चयं (उ)	२६.५	मानांगुलेषु पद्यायैकादश	५६.३८८	मांसाग्निनाग्नि भूपावा (उ)	२२.३२	माया रमाग्नि प्रिणांशोऽयं	८५.१२५
मातृकोक्त स्थले माया	८५.४०	माधवावस्येनैव समस्येन (उ)	५.३	मानांतरद्भूतमिः	५४.५६	मा मुंषाक्षमाहा भगिप्रेतो	७.५८	मायागंधी बीजमर्द्धदुपुं	८५.६६
मातुतः पंचमीषीमान्	२६.४	माधवीमंरुपासीनी गहटे	८१.८७	मानिनी मधुरा माया	८६.१२७	मा मे वाहह देवेश	७६.१२५	मायिनी मातया भेद	३३.६८

मायेयश्च तिरोधान	६३.२२	मार्गं शीर्षं शिताष्टमया	११७.८६	मासं पञ्चित मुष्टेति	७१.१६०	माताः स्फुग्हनिमालि	५६.५५६	माहात्म्यं पूजनाच्च	१०१.१२
मायेयश्चैव पाशोऽयं	६३.६१	मार्गं शीर्षं शुक्लवष्टवां	११५.४१	मांसमंत्रमयो वक्ष्ये	७४.७१	मासिकव्रतनिर्देशो-	६६.१३	माहात्म्यमभिधास्यामि (उ)	२२.४४
मायेव ज्ञानवादेन	३३.७०	मार्गं शीर्षं सिते पले	१७.१४	मांसामनेष्ट दातव्यं	७५.४४	मासि ज्येष्ठे च संप्राप्ते (उ)	६०.३८	माहिष्मतीपतिः	७६.५३
मा रक्त तस्मादेतान्	८.५०	मार्गं शीर्षं सिते पले	१८.४	मालावतीं मायवीं च	८३.४२	मुनिनां वेदपोषेण मंत्र-(उ)	६०.५०	माहिष्मतिर्विधा	७७.१०६
मारयोति च तस्याते	७४.३४	मार्गं शीर्षां पूणिमाया	१२४.६७	मालाह्वयो द्विज्येष्ठ	७४.१६८	मासि भाद्रपदे शुक्ले	१७.६६	माहेन्द्रा शंखिनी चंद्रा	८६.११४
मारीचं मानवास्त्रेण (उ)	७५.१०	मार्गं शुक्ल वसुध्यां	११३.५५	मा विनाशं व्रज मुने	३४.३१	मासीकतायुनामासैर्मधु-	५४.७७	माहेस्वरा वैष्णवाश्च	७७.७१
मास्तः शिवमंत्रोऽयं	८६.७३	मार्गं शुक्ल तृतीयायां	११२.५६	मा व्रतीहृ तदाक्रोशी (उ)	२१.३४	मासे नत्र तु संप्राप्तं	१२.६२	माहेस्वरो भागवतो सौरी	१०५.१४
मार्कंडेयमुनेः प्रवृत्तो जमिने	६७.३	मार्गं शुक्ल त्रयोदश्या	१२२.६६	मापप्रमाणे हेमस्तु	३०.४६	मासे द्वितीये पूर्ण	३२.१२	माहेस्वरां तु कृष्णस्य	१०५.१५
मार्कंडेय समालयान्	१०४.२४	मार्गं शुक्ल दशम्यां तु	११६.४८	मापयोऽग्रमानं स्यात्	३०.३८	मासेन सिद्धा पक्षिण्यः	६०.३८	मितश्च नमितश्चैव तथा	५१.७०
मार्कंडेयस्य चरितं पुराण	६८.१६	मार्गं शुक्ल द्वितीयायां	१११.२२	मासत्रये स्थितं तच्च	१२.६१	मासो पवासप्रितयं यः	२२.१४	मिताय मितनापाय सिद्धाय	१२२.५६
मार्कंडेयहृदं गत्वा (उ)	५५.१३	मार्गं शुक्ले च पञ्चम्यां	११४.५६	मासमात्रे गते तस्मिन्	६०.१४	मासो पवासनिरता यज्ञा	२२.२४	मित्रधृक् पिबुनः	५१.१०८
मार्कंडेय हृदस्थस्तु स्नान (उ)	५०.६	मार्गस्य सितसप्तम्यां मित्र	११६.४८	मासमेकं तु वशावास्तस्य	८७.२३	मासोपवास पट्कं यः	२२.१७	मित्रभाद्रकुलो जातो	५६.२०८
मार्कंडेयहृदे त्वेवं स्नात्वा (उ)	५५.२०	मार्गे तु शुक्ल नवमी	११८.२७	मासमेकं नरः स्नात्वा (उ)	६३.४६	मासोपवासान्वः कुर्वाद्यष्ट-	२२.१६	मित्रयुश्च दुस्त्वा वा	५३.१५
मार्कंडेयामिषं वरस	६८.१७	मार्गे गोप्रदानस्य (उ)	४८.७७	मासमेकं निराहारो	२२.६	मास्मयोगे च लङ्वाच्यो	५२.२२	मित्रापत्यं गृहक्षेत्र	७.२२
मार्कंडेयको टीक्षो नरवा (उ)	४७.२५	मातृश्वभैरवास्यां हि	६६.५१	मांसं तर्पणमात्रेण पिब-(उ)	४१.१०	मास्म सीमन्तिनी (उ)	१३.१२	मित्रेः द्रुवाष्टद्वस्तेन्द्रादिति	५६.१७३
मार्कंडेयो महाभागो	५.८०	मातृश्वस्य च जन्मास्यातन्	६८.१०	मासवृद्ध्याभिनुष्यति	५१.१४३	मास्म सीमन्तिनी काषिद् (उ)	२७.६६	मित्रोपकारं कृच्छ्रं कूटे	५५.१६८
मार्कंडेयं यज्ञप्रापी सोमेन	१०४.१००	मातृश्वस्य व्रतं नाम कथयति	११६.५५	मासानां चैव माहात्म्यं	६५.५	मास्म सीमन्तिनी पुत्र (उ)	२६.११	मित्रः सप्तमराशिसौ	५६.७१
मार्कंडेयश्चरत्सम्यक् (उ)	७०.८२	मायाया वचनं श्रुत्वा (उ)	३३.२२	मासानां तत्त्वमं वाच्यं	५५.५६	मास्त्युस्तदा पापकुलो (उ)	४.२७	मिथिलामनयत्तत्र रौहं	७६.१२
मार्गं निरेयोहिति-(उ)	११.३७	मासतीजान् पुन्याकेत कीम	६०.४३	मासान्ते पंच दिवसास्तस्य	५६.४२५	माहात्म्यं च गवादीनां	६३.६	मिथुनादीस्ततः पश्चात्-	६८.४३
मार्गं मासे जले स्थित्वा	७३.३०	मासती वक्रुतोद्भूतः	८७.८६	मासाद्विपदि मस्त्यवे (उ)	४१.३६	माहात्म्यं चाधुना ब्रूहि (उ)	६२.३	मिथोष्णाति भजेत्	५४.५५

मियोमांशगयोः श्ली	५५.२८८	मुल पुद्भिततः कृत्वा	७६.२६२	मुद्रिकोदरजम्बायै	७७.८	मृगलोनु जलामयं	१५.६५	मूर्च्छनानालसहितं (उ)	८.२१
मियो रवीं दूताकीं वा	५५.५४	मुल शृङ्गिबिधोलेत	२७.२८	मुनयो धर्मशीलास्ते	१०६.३३	मृसली च विलासिन्या	६६.६२	मूर्त्तं भगवतो रूपं	४७.५४
मिथ्याप्रमुक्तमन्त्रस्तु	६३.१२४	मुले चकं मुदे द्वे	५६.७५	मुनयो भावितात्मानो	१.११	मृसत्तैरङ्कुर्वैरैव लाङ्गलैः	१०.२६	मूर्तिद्वयं समाश्रित्य	२.४३
मिथ्यैत दम्यदहम्यं	४६.२८	मुले ददेद्वै मयेतुं	१२३.१६	मुनिष्यामात्रं चास्व	७३.१०२	मृदुः पदांजुप्रवात (उ)	७३.२६	मूर्तिध्यानं वास्तुमानं	१०८.८
मिथ्यान् देशवराख्यानं	१०४.१५५	मुले न्यसेद्वाहाणोऽस्य	७०.१०१	मुनिना जल्पितं तत्र (उ)	१२.२२	मृहत्तं तत्र विश्रम्य वरुणं (उ)	७४.२२	मूर्ति निर्माय सोषणी	१२१.६२
मिथ्यान् गुह्यं ध्याज्य-	५६.२५८	मुले प्रकिम्यसेत्साध्वी	६६.८७	मुनिमाकारवामास (उ)	७५.५६	मृहत्तं दितयं ग्राह्यं	२६.६	मूर्ति पंजरनामानं न्यासं	८०.२४१
मिश्रो राक्षसिका सूर्य-	५६.२५१	मुच्यते कित्तिवातसद्यो (उ)	६५.१६	मुनिरत्रस्य जगती छंदो	७१.३	मृहत्तं नानं दरावक्षणाः शि	५६.२२७	मूर्ति पंजरनामानं पूर्वोक्तं	८०.२५
मिस्तं कुलत्वं लांगुले	५६.१८८	मुच्यते पातकैर्भोरैरिति-(उ)	६५.१२३	मुनिरिद्विराद् छन्दो	७२.२	मृहत्तं ध्यानमाप्नो (उ)	३७.४६	मूर्तिमति महाभागे (उ)	६७.६८
मुकुंदो विनवा दुस्तो	६६.६३	मुच्यते पातकैः सर्वै (उ)	५५.१९८	मुनिर्ब्रह्मा तथा छंदः	७१.१०८	मृहत्तं ध्यानमास्थाय (उ)	३२.६०	मूर्तिमूलेन संकल्प्य	६६.५७
मुक्तवैकं ब्राह्मणं लोके (उ)	२३.२	मुच्यते सर्वपापेभ्यः	७३.१५१	मुनिर्ब्रह्माय गावत्री	७१.१३१	मृहत्तं पालयेत्वाहमंत्र-(उ)	७५.६४	मूर्ति मूलेन संकल्प्य	७३.१४
मुक्तस्तु सर्वदातृणां (उ)	४४.४६	मुच्यते सर्व पापेभ्यो	३६.६०	मुनिर्ब्रह्माय गावत्री छंद	८१.७६	मृहत्तं वा मुहूर्तादौ	२०.७४	मूर्ति संकल्प्य मूलेन	७०.४३
मुक्ता कुंदाम दधानां	८३.३८	मुच्यते सर्वपापेभ्यो-(उ)	३६.२२	मुनिर्ब्रह्मैः परिवृतात्म	८०.६५	मृहत्तं नानिततोऽप्येषां	५६.६५३	मूर्ति संकल्प्य मूलेन	७३.१३७
मुक्ताफलमयी दोषां (उ)	२३.६६	मुच्यते बाधुमादुःसाज(उ)	५५.७६	मुनिस्तु नारदसंख्यो	८६.८६	मृहत्तः पचदश च (उ)	३७.१४	मूर्तीस्तेभ्यः प्रदद्यात्ताः	११६.५८
मुक्तिधारा कृतातेन	७६.२८५	मुच्यते पृच्छनगाधस्तात् (उ)	५५.६६	मुनिः स्यन्नारदसंख्यो	८१.३	मृहत्तोपघहाः सूर्यसंक्रांति	५४.६	मूर्त्तं नृसिंहशब्दांते	७१.१६३
मुक्तिर्भवति कर्तृणां (उ)	५५.८३	मुच्यते पदं न्यस्तं (उ)	५४.६०	मुनीन्द्र सा तु हरिणी	४८.१६	मृहत्तं द्वित्रये पूर्वदिने	२८.२८	मूर्त्तं प्रभव्ययो योजं	७१.१६७
मुक्ति साधनभूतत्वाद्	४६.२६	मुच्यते शोषवातस्य सर्व-(उ)	६२.४५	मुन्याद्यर्थादिकं सर्वमस्य	७४.१८०	मृहत्तं पितृजीर्णं (उ)	७३.१४३	मूर्त्तादिहृत्प्रांतं तु	६६.१४
मुक्तिस्तानमिदं श्रेयं	७६.२७७	मुच्यते शोषवातस्य सर्व-(उ)	६२.४५	मुमुक्षुः शरजालानिर्देत्वाः	१०.१४	मृहत्तं हस्तया पश्येत् (उ)	३६.८	मूर्त्तास्तेनैव श्रवण	७०.११
मुक्तो भवेत्गतकेभ्य (उ)	५५.६१	मुच्यते सुभगया मुक्तः	६६.१३५	मुराग्निश्चाचित पादत्-(उ)	७३.१०५	मृदे शुक्ले कार्यहानि	५६.६३५	मूर्त्तास्य बाहुहस्तकोडां	५५.१
मुलनासादिकर्णेषु	८३.६६	मुद्गैर्मुद्गं धृतीराज्यं	६०.१०८	मुरारिमन्देद्योऽपि परित्री	८२.१०३	मृत्ररक्त कफस्वेद	६३.८७	मूर्ध्नि कंठे हृद्भोजं क्रमाद्	६१.१५५
मुल बाधैरेकैश्च (उ)	४६.१५	मुद्रां त्रिलंकां संदधयं	८५.१०३	मुषलाद्यधनुः पाशांकुशैः	८१.१२५	मृदाभ्यहृमुष्टपादेष्वा	८०.१६	मूर्ध्नि कपोले भ्रूमध्ये	८०.१६६

मूर्ध्नि चैनमुपाग्राय (उ)	१७.६	मूले च स्त्रियते होता	५१.३६	मृगास्य तन्मनः सीरेजा	५५.१७७	मृदुध्रुवक्षिप्रभेषुपितु	५६.१८६	मेघ प्रवेशाकंकाते (उ)	४०.७
मूर्ध्नि भाले दशोः	७३.६५	मूलेन पुटितो चैव	८०.३६	मृगे ब्रह्मात्मजधनः कुम्भे	५५.२२६	मृदुध्रुवक्षिप्रभेषु	५६.५७७	मेघ प्रवेशे सेनानीः कंकते	५६.२
मूर्ध्नि भातोदरालेषु हृदये	६१.११	मूलेन मूर्ति संकल्प्य	८७.१३५	मृगो बभूव स पुनं	४८.२६	मूर्देव कुस्ते यस्तु	१३.३	मेघः मदीयः पवनो	७६.६
मूर्ध्नी हृदंतं तार्तीयं	८६.४	मूलेनेक्षणमस्त्रेण प्रोक्षणं	६७.८६	मृगमयं कल्पितं	७६.२५१	मूर्देव कुस्तेयस्तु	१३.५	मेघस्य रक्षत्रवस्त्रागं	६६.७५
मूलिच्छन्नो यथा शास्त्री (उ)	३.५७	मूले मूलाच्च नाम्यतं	७१.३१	मृगमयं हि मृदा	४६.६१	मृगमयं विविना कृत्वा	११५.५१	मेघादिकोत्तमाक्षेषु	५५.२६६
मूल प्रकृतिरूपं तुदघ्ने (उ)	५६.२३	मृकण्डुतनयस्तावत्	५.३२	मृतकोत्थापने चैव	७५.३६	मृषा शृणोति यो मृडो	१.७२	मेघादिशु क्लानेषु	५६.३०२
मूलमध्याग्रतो न्यस्येन्नवघा	८८.१५०	मृकण्डोरपि तुष्टात्मा	४.७८	मृता ह्यापि तथान्नेन (उ)	२४.३७	मेघनादमलध्वंस	७८.३५	मेघेऽर्कं भूमिपासंदौ	५५.१७५
मूलमंत्रं लिखेत्तत्र	७१.६२	मृगत्य हेतु मृतस्य कर्मणो	४८.३१	मृतिकां लनितो ते	८.६३	मेघनादहोमषदाद्	७५.८१	मेघेऽर्कं भूमिपासंदौ	५५.१७५
मूलमंत्रेण संपूज्य (उ)	५४.१८	मृगपृष्ठं परित्यज्य	६.१२	मृतिकां सप्त वस्त्रांके	५५.११७	मेघपुष्पोपघन्नेन (उ)	३१.१६	मेघेऽर्कं भूमिपासंदौ	५५.१७५
मूलमन्त्रो विषदध्वंसमनु-	८५.१०४	मृगपोतं समाशुष्य	४८.२०	मृत्युकाष्ठानले मृत्युपत्र	६०.१७३	मेघभ्रुकुटिलाक्रांता	८३.१२६	मेघेऽर्कं भूमिपासंदौ	५५.१७५
मूलमेले शरीरस्य	४२.६८	मृगमांसं च तत्कारं पायसं	५६.६८२	मृत्युज्जवाय च परं सर्वरोग	११७.६८	मेदिनी मेदसा व्याप्ता	५१.१५	मेघेऽर्कं भूमिपासंदौ	५५.१७५
मूल तिथेः पितृणां (उ)	२.६	मृगमीनसज्जनानां तुल्य	३७.३८	मृत्युज्जवेन वा तत्तत्	६०.२१६	मेघा प्रजा प्रजा	८५.७३	मेघेऽर्कं भूमिपासंदौ	५५.१७५
मूलं हि पितृतुल्यं (उ)	२.१०	मृगमुष्यं ततो गत्वा (उ)	६५.८६	मृत्युज्जवो महर्देवो	६१.११०	मेघां विद्यां प्रजा	७४.२०१	मेघेऽर्कं भूमिपासंदौ	५५.१७५
मूलविद्याशरं रेव कुयविंगनि	८८.४३	मृगयाभिरतो मृत्वा	२३.६०	मृत्युप्रतापनी चैव तथा	८६.५७	मेघे पुत्रं यथा व्यासो	५८.४८	मेघेऽर्कं भूमिपासंदौ	५५.१७५
मूलादि बह्मरं प्रांतं	६५.६७	मृगराजं महावीर्यं सर्व- (उ)	५५.१२५	मृत्यु मृत्युं ततः	७१.१५	मेघे सुराणामधिकं हि (उ)	१६.३४	मेघेऽर्कं भूमिपासंदौ	५५.१७५
मूलाधारं विन्यसेच्च	८५.५१	मृगव्योमेन गहनं (उ)	१२.२१	मृत्यु पञ्चाष्टके	५६.५०३	मेघ तीर्थं च तथास्तिपत्र	६७.६६	मेघेऽर्कं भूमिपासंदौ	५५.१७५
मूलाधारे गुदेन्यस्येत्त्वान्य	८७.१०७	मृगाच्छिधिर वसंतपत्र	५६.१२८	मृदं सिद्धार्थपात्रां	१२.५८	मेघ तुल्यं सुवर्णानि	३६.३१	मेघेऽर्कं भूमिपासंदौ	५५.१७५
मूलांते च समुच्चार्य	६७.८१	मृगाटन मधालीर्वा क्रीडनं (उ)	२७.२६	मृदा च विष्णोः प्रतिमां	२३.३८	मेघवह्मनं दसाधराह	१०७.१४	मेघेऽर्कं भूमिपासंदौ	५५.१७५
मूलाभिर्मंत्रितमृदमावाय	६६.१६	मृगादो प्रोक्ष्यकातु	५४.१४३	मृदा भारसहस्रंस्तु कुम्भ	३३.१०३	मेघ मानं सुवर्णानां	४.८	मेघेऽर्कं भूमिपासंदौ	५५.१७५
मूलाद्राहीद्रमं तीक्ष्णं	५६.१७६	मृगाञ्च विविधास्तत्र	६.४८	मृदुध्रुवक्षि प्रचरविषासा	५६.१८३	मेरोः सुवर्णस्य च सर्व- (उ)	३८.२७	मेघेऽर्कं भूमिपासंदौ	५५.१७५

मोदते ललिता देव्या	११५.२६	मोहिनी वचनं शृण्वानुसृज (उ)	३४.२	य इवं शृणुवाद्भिन्न	१७.११३	यशः सुचन्द्रः सूर्यश्च (उ)	६४.२६	यशस्विनश्चन्द्रिजानंश्च	४१.४६
मोदोर् तनुदिताशस्य वृत्तो	५५.३३६	मोहिन्या कर्णयो अवक्ते (उ)	११.३५	य इमं पठतेऽध्यायं	३५.७३	यशान्निवासः श्रीलालि	५०.५३	यज्ञ च तर्पणं चैव	२५.५३
मोहनाद्यां समाराध्य	८५.१७	मोहिन्याः कुक्ष बाधयं तु (उ)	३३.२०	य इमां कीर्तयेत्पुण्यां (उ)	६५.१२६	यः क्षौरवा धरया वृत्तो (उ)	७.४८	यज्ञमासीदवायुक्तो विष्णु-	३६.२८
मोहनाद्यैरुपायैस्तु (उ)	६६.६	मोहिन्या निद्रया चैव (उ)	२७.७५	य ऊष्मभाव प्राप्तेवो	४३.२	यशो विद्याधरायैव (उ)	५२.३०	यज्ञ प्रवर्तनं चाप	१०६.११
मोहनार्थं स्वयास्तुष्टा (उ)	७.४१	मोहिन्या वसुना चैव (उ)	३७.४४	य एतस्कीर्तयेद्दिप्रानारादीयं	१२५.२७	यशो विद्याधरैः सिद्धं वैव- (उ)	६०.५२	यज्ञमालिङ्गमात्रा	३६.३६
मोहश्चमं प्रयातोऽप्यो	४६.६५	मोहिन्यास्तद्वचः श्रुत्वा (उ)	१३.२१	य एते वातवः पंच	४२.५८	यस्मिन्नी तारणा व्योम-	८६.१५१	यज्ञमालिङ्गः श्रुत्वा	३६.३५
मोहनिर्घातकं पाश्च कुक्षिणं	५६.२३२	मोहिन्युवाच दीयतां (उ)	१२.१३	य एवं कुर्वते विप्र व्रतं	१२०.७३	यच्च वाल्ये कृतं पाप	१२३.५७	यज्ञ माली पुनश्चापि विधिदे	३६.११
मोयामोदां मानमयी	८६.८३	मोहिन्यै प्रवदो राजा (उ)	२१.६	य कटकीदुग्धवृक्षा	५६.५६१	यच्च लिताभिधं शिष्टान्वलि	१०२.२	यज्ञमाली समाकुर्यं व्याख्यात	३६.३०
मोहितं ममरूपेण (उ)	७.४२	मोक्षितनाकं रचितं (उ)	१६.३६	यः करोत्यनभिधं विष्णुर्वचं	४४.८१	यच्चान्यस्य विनाशार्थं	१५.१४०	यज्ञमाली सुधीविप्र सदा	३६.१६
मोहितस्तुव रूपेण तवैव (उ)	७.५८	मोक्षेयंटां तिस्रान्वापि (उ)	२२.७३	य कर्ता सुकृतं भूरि (उ)	२५.५४	यच्चुत्वा सर्वपापेभ्यो (उ)	३६.२६	यज्ञमाली सुमालो य	३६.५०
मोहिनी कुचजोत्तम (उ)	२३.४३	मोक्षेन प्रवतो भूत्वा (उ)	४३.३१	य कश्चिदपि पुण्यात्मा	४१.२३	यच्चुत्वं दास्यंभूतं	७६.१२६	यज्ञमाली हृदयेपात्मा	३६.१०
मोहिनी प्रीतये मुग्धः (उ)	३६.३१	म्योदयं हृदयं क्षीरं	६४.३४	यकारोऽयं शिरस्थश्च (उ)	५७.१३	यजनं वाम्यकर्मणि	७३.६३	यज्ञशिष्टाजिनः काशी- (उ)	२६.६६
मोहिनी नानतः कृत्वा (उ)	३६.२६	म्रियते यदि वा गच्छति (उ)	२६.१६	यः कश्चित्तरया भक्त्या स	११६.२६	यजति ये विष्णु मनंत-	३०.११३	यज्ञं आद्यं पिडदानं (उ)	४४.१३
मोहिनी मुक्तगीर्तितं (उ)	८.२३	य		यः कुर्वाद्दिष्णुभजने	१६.२	यजेच्छांतिनिधिं देव्या	८४.६५	यज्ञस्त्रिदशचनं श्रुत्वा (उ)	५४.५५
मोहिनीं मोहकामातां (उ)	२३.४४	य इच्छेत्सकलं जन्म (उ)	४१.७	यः कृष्णो राधिकामाधः (उ)	५६.२६	यजेन दधिकर्षं धुमिश्रान	५१.१३४	यज्ञाधिकारेऽप्यपवा (उ)	६२.२२
मोहिनी मोहमुत्सृज्य गता	३६.१	य इवंकार्तवीर्यस्य	७७.१२२	यः केशिहन्ता नरकान्तकश्च	२.२६	यजेत वाद्यमेधेन नीलं (उ)	४४.६	यज्ञे रामस्य संक्राप्ती (उ)	७५.५५
मोहिनी मोहितो वैह- (उ)	२८.४६	य इवं पठते भक्त्या	२८.६०	यज्ञं समभिवाद्याय तत्र (उ)	६५.११	यजेतरेणवकीर्त्यादि	८०.११५	यज्ञेऽयं यज्ञवृक्ष कृष्ण	२.१०
मोहिनी वक्रजंभूतो (उ)	२५.४६	य इवं पुण्यमाख्यातं	२०.८६	यज्ञं रक्षो विधातार्यं	१६.६	यजेत्पीठे वैष्णवे	७१.६	यज्ञेऽयं यज्ञविन्यास	११.८१
मोहिनी वचनं श्रुत्वा देवि (उ)	२७.३७	य इवं पुण्यमाख्यातं	१६.११५	यज्ञराक्षसपंचसिद्ध	६०.६८	यजेत्सुखं वंदमानि	८४.६२	यज्ञेऽयं यज्ञकर्म	११.२८
		य इवं प्रातस्तथाप्य पठेत्	२.५७	यज्ञराक्षसवैर्यापि सिद्ध-	८८.१५६	यज्ञेऽयं यज्ञराक्षसाश्च	७३.१८	यज्ञेऽयं यज्ञराक्षसाश्च	८.११८

यमैर्यज्ञपितृ केचिज्-	१.८	यतोजातायैर्व विषयं	३२.५०	यत्वेकाक्षरं ब्रह्म	४५.१५	यत्कलं लभते माये (उ)	६३.७४	यत्र तत्र स्थितं स्यापि (उ)	४६.६७
यज्ञं यमैश्चनियमैर्वातैः (उ)	३८.४०	यतोभिन्नपिबं सर्वं	२.३३	यत्तुं नाशि न संदेहो	४६.२५	यत्कलं वनवासेन (उ)	५५.५८	यत्र तत्र स्थितो विप्र- (उ)	४७.७१
यज्ञो दानमं तपो जप्यं (उ)	४१.४४	यतो वाचो निवर्तते न (उ)	८२.५२	यते केकेषु दीर्घाभ्यं	५१.६८	यत्कलं सर्वनीचेषु वर्तै-(उ)	६१.३०	यत्र तत्तानुमानेऽस्मिन्-	४५.२६
यज्ञो दानं तपो होमः	२६.४३	यत्कर्तव्यं च विधिना-(उ)	६२.५	यतेजसा भान्ति दिवाकर	१६.५७	यत्कलं सर्वनीचेषु स्नाने (उ)	५५.५३	यत्र तत्त्वं भगवान्	५.४१
यज्ञोपवीताद्वितयं सोत्तरीयं	२६.१६	यत्कर्तव्यं दीयते द्रव्यं	२८.२४	यत्वं मे वध्मतां प्राप्नो (उ)	१७.७०	यत्कलं सर्वदानेषु व्रतेषु (उ)	५५.५५	यत्र तत्त्वं नयस्तीक्ष्णं (उ)	६७.१५
यत् एवमतो लोके नः स्वयमं	६०.१०	यतीनां च त्रिपाण्यास	८०.२३३	यत्वं व्याहृतं वाक्यं	८१.८	यत्कलं सर्वदेवेषु सर्वै-(उ)	५५.५४	यत्र ताक्षक्येण संपृच्छो	१०८.२१
यत्तत्समकर्ण्य वधः	८.११४	यतीनां नित्यं चैव	१५.३६	यत्त्वां विहाय मुक्तं	२४.१	यत्कलं स्नानदानेन राहु-(उ)	६०.३३	यत्र दानादिकानां तु	१२.२८
यत्तवर्चत न्यभायातं यदृषं	३८.१३	यत्कार्यं ब्राह्मणे नेह जन्म-	५६.११	यत्त्वं विहाय मुक्तं	७६.१८६	यत्र कुत्र स्थितस्मापि	३७.४६	यत्र धर्मं स्थितः साक्षा- (उ)	४४.७६
यतः समुद्राः सरितोऽग्रयजश्च	१६.६५	यत्किंचिदधुर्भु कर्म कृतं	११७.८७	यत्त्वेतदुभयता प्रोक्तं	४८.७५	यत्र कुत्रापि संजाता नात्र	११७.७६	यत्र नारायणो देवो (उ)	६७.४
यतः मं प्रसूतं जगत्	७६.३२७	यत्किंचिदधुर्भु कर्म कृतं (उ)	४८.३४	यत्त्वेतदुभयता प्रोक्तं	४८.७५	यत्र केदारमाहात्म्ये पुराणो	१०४.७	यत्र निरयं वरारोहो (उ)	४८.६६
यतः सृष्टानि भूतानि	४२.१५	यत्किंचिदधुर्भु कर्म कृतं (उ)	४४.७२	यत्त्वेतदुभयता प्रोक्तं	४८.७५	यत्र कोटिगुणं पुण्यं (उ)	६६.३१	यत्र निरयं स्थिता देवि (उ)	६४.२५
यतस्तस्मात्तुः प्रसूतिसमये	३२:२१	यत्किंचिदधुर्भु कर्म कृतं (उ)	४४.७२	यत्त्वेतदुभयता प्रोक्तं	४८.७५	यत्र क्रूराः सहज-(उ)	८०.१११	यत्र नृसं विषयचक्रे (उ)	७३.१४६
यतस्त्वमेव देवैश्च कर्ता (उ)	७३.७६	यत्किंचिदधुर्भु कर्म कृतं (उ)	४४.७२	यत्त्वेतदुभयता प्रोक्तं	४८.७५	यत्र मृगा महाभाये (उ)	४३.१२२	यत्र पूजापरो विष्णो	११.७
यतस्त्वमेव देवैश्च कर्ता (उ)	७३.७६	यत्किंचिदधुर्भु कर्म कृतं (उ)	४४.७२	यत्त्वेतदुभयता प्रोक्तं	४८.७५	यत्र मर्या नरो भक्त्या (उ)	७२.२	यत्र पुण्यनरंभंद्रे तज्ज्व (उ)	८०.७१
यतस्त्वमेव देवैश्च कर्ता (उ)	७३.७६	यत्किंचिदधुर्भु कर्म कृतं (उ)	४४.७२	यत्त्वेतदुभयता प्रोक्तं	४८.७५	यत्र योवद्धं नो नाम (उ)	८०.८७	यत्र प्रकटतांघाता नृणां (उ)	७२.३१
यतस्त्वमेव देवैश्च कर्ता (उ)	७३.७६	यत्किंचिदधुर्भु कर्म कृतं (उ)	४४.७२	यत्त्वेतदुभयता प्रोक्तं	४८.७५	यत्र यत्र गतो भाग्यात्-(उ)	७१.४८	यत्र प्राप्तास्तुल्यगुण- (उ)	८०.११०
यतस्त्वमेव देवैश्च कर्ता (उ)	७३.७६	यत्किंचिदधुर्भु कर्म कृतं (उ)	४४.७२	यत्त्वेतदुभयता प्रोक्तं	४८.७५	यत्र यत्र न भीतिः स्यात्-(उ)	७०.६४	यत्र ब्रह्मापितां लेभे (उ)	४०.५२
यतस्त्वमेव देवैश्च कर्ता (उ)	७३.७६	यत्किंचिदधुर्भु कर्म कृतं (उ)	४४.७२	यत्त्वेतदुभयता प्रोक्तं	४८.७५	यत्र यत्र मृतो वापि (उ)	४३.१०७	यत्रं भूमिं वन्दु प्राप्ता (उ)	६६.४
यतस्त्वमेव देवैश्च कर्ता (उ)	७३.७६	यत्किंचिदधुर्भु कर्म कृतं (उ)	४४.७२	यत्त्वेतदुभयता प्रोक्तं	४८.७५	यत्र यत्र समायाता (उ)	६४.१८	यत्रं भूयं जतुर्वर्षेतिहो	८५.१४२
यतस्त्वमेव देवैश्च कर्ता (उ)	७३.७६	यत्किंचिदधुर्भु कर्म कृतं (उ)	४४.७२	यत्त्वेतदुभयता प्रोक्तं	४८.७५	यत्र यत्र स्थितं तिग (उ)	७८.३५	यत्र यत्रत यमेशं पुरा (उ)	६६.५

वीनारदीयमहापुराणम् :: वसोकानुक्रमणी

१२८

यत्र यज्ञेस्वरः साक्षात् (उ)	६६-२०	यत्र स्नाताऽपि मनुजः (उ)	७०-६३	यथाकथंचिच्चिन्तामि क्रीडिते	२-४६	यथा भवन मच्छिद्रं	४२-५१	यथा समुपयते नंतु	४४-३
यत्र यत्र पर्व देवी (उ)	१०५-३१	यत्र स्वाग्महृतां प्रेम	२०-१८	यथा कथंचिद्रचिताभिः (उ)	७३-६६	यथा भूमि समाधिरस्य	४-५	यथा सर्वगतो विष्णुर्जगत्	६-१२
यत्र यत्र भवेज्जन्म मम (उ)	५३-६३	यत्र स्वीकृतं नोक्तं	६६-१२०	यथा काशी पुरीणां (उ)	८२-४६	यथा मत्स्यो जलं	४४-६१	यथा सोराष्टिका नारी	५०-१७७
यत्र यत्र वसेत्सोऽपि	७२-२३	यत्राग्नितीर्थं विख्यातं (उ)	६७-७	यथा खनम्भनिषेला	५०-२३४	यथा यथा च ते	५८-५४	यथा लघुभिर्दत्तं ध्यानं	४४-८५
यत्र रवं तत्र पवन	४३-२६	यत्रादिभागे निदिष्टाः पर्वताः	६४-२	यथा गौरी तथा गंगा (उ)	४३-६१	यथा यथा हि रमते (उ)	२३-१०	यथा हरिर्जगद्भवापी	३-१२
यत्र विदुमसोपाणाः	६२-४४	यत्राधिकृत्य शकुनीन्तर्ज	६८-२	यथाग्निरुद्धतशिलाः कलं	४७-५०	यथा रमन्ते ते तुष्टाः (उ)	२१-१५	यथा हस्तिपदे सर्वं	३४-४३
यत्र वृष्टा स्थिता देवी (उ)	८७-१४	यत्रापि देवपूजा स्वात्-	७६-२५६	यथाचारं प्रकुर्वीत	२८-५१	यथार्थं कथनं वचन	३३-७७	यथाहिमनसा सृष्टा (उ)	७-३०
यत्र वैकटकुक्षस्य माहात्म्यं	१०४-२१	यत्रावतारः कथितः परमानंद-	६२-३४	यथा जारे पति त्यक्त्वा (उ)	१०-४०	यथाहंपूजयतेन	४७-७७	यथा ह्यग्निमया वायु	५८-१६
यत्र वैतरणी पुण्या नदी (उ)	६५-७४	यत्राश्वमाश्च पुण्या वै (उ)	६६-३३	यथा तत्र वचः सत्यं मम (उ)	३६-५०	यथाहंमथितास्तेन	१-२७	यथाहंपूजयतेन	४८-७७
यत्र वैपासकिर्द्धाद्	६२-८	यत्रासौ हस्यते चिह्नं (उ)	५६-३१	यथा तातामि वदयति	४५-३६	यथा लक्ष्मामुत्तमानां तु	८८-४	यथाहं मथितास्तेन	१-२७
यत्र वै सेतुमाहात्म्ये	१०४-४६	यत्रास्ति यदरीतृको (उ)	६७-५	यथा तु गौतमस्तद्वदहं (उ)	८१-४६	यथा सपुत्रो लोके	८-२५	यथेष्टितं वरं दत्त्वा	७४-१४१
यत्र घातनुना लघ्वा (उ)	६६-४०	यत्रास्ति संयमो भद्रे (उ)	६५-१८	यथा तुष्यति सर्वलो देवदेवो	३४-३	यथा लाभो वपन्नेषु	५१-१२१	यथैव मनसः प्रातिः	५८-५५
यत्र श्रीपौर्विनं वापि	८-१०६	यत्राहं सर्वदेवानामाधिकानां	१००-२	यथा दास्यम्यो योगा (उ)	२०-३०	यथाश्रित यथाग्राहं	६२-१२	यथैवोन्वारायेद्वर्णा	५०-६३
यत्र सन्तः प्रवर्तते	७-७१	यत्रेगनिवनं भद्रे तत्र	७६-२२४	यथा देवो जगन्नाथः (उ)	६१-८४	यथाज्ञात्वं मया तुभ्यं (उ)	३१-४४	यथोक्तदूतहितोमेन	८६-३६
यत्र स्रष्टा सरस्वत्यः (उ)	६५-१०४	यत्रैव भवतः सौख्यं (उ)	१३-१६	यथानुशिष्टा वसुना (उ)	८२-४	यथा शिवस्त्रया (उ)	४३-६२	यथोक्तफलदं तीर्थं (उ)	६२-१८
यत्र सा हवते देवी (उ)	४६-५	यत्रोद्बुरय यहीं देवो (उ)	६७-२३	यथा नो वयवते सरया- (उ)	२७-५	यथां वृक्षरमत्स्याद्या	११-५३	यथोक्तेन विधानेन (उ)	५४-१२०
यत्र स्नातं स्नरा हृद्वा	६-१६	यत्रस्तस्याकाशं यद्रूपा	८८-५	यथा पंचेंद्रियः सर्वं शरीरीति	६३-२	यथा आढ्यं प्रदातव्या (उ)	४२-२७	यथोपरि तथा सेपमग्रे	५७-१५
यत्र स्नास्तु मनुजो देवपि (उ)	७६-१६	यत्रसर्वतीर्थं मुखेषु (उ)	६४-२	यथा वपी हिषानीयं	७६-५६	यथाश्वेष्ठा नदी गंगा	१२५-४३	यदलरमहामृगप्रोन्नतेन	८६-१४
यत्र स्नाताः पापिनोऽपि	६-१६	यत्रैकतं ललाटे तु	६-१४	यथा पृष्ठः पृष्ठाभाजः	४८-६६	यथा सती हरं व्यवक्ता (उ)	२५-४३	यदलरसि शिष्योत्सामंजित	८६-१३
यत्रस्नाता महारमानः	६-१७	यथाऽऽतोको हि जन्तूनां	४-३	यथा पृष्ठं त्वया	४६-६४	यथा समस्त लोकानां	४-४	यदक्षरेकमात्रेऽपि संधिर्द्धे	८६-१२

यद्यत्र प्रतिमा राजन् (उ)	५४.२१	यदा तैश्चाग्रे रामः (उ)	७२.३४	यदा मुरासुरैर्द्विभयितः (उ)	६८.४	यदि देवेश प्रसन्नो	७६.८५	यद्गृहे नास्ति देवर्षे	३६.६६
यदनेकजनुर्जन्मं (उ)	३१.२४	यदा त्वभेदविज्ञानं	३३.६०	यदा स्वाप्सं सिते पले	१२१.१०६	यदि प्राणपतिर्वापुर्वापुदेव	४३.१	यद्दृष्ट्वा न पुनर्जतु (उ)	६७.५७
यदग्नं पुरुषोऽपनाति	५१.५३	यदा त्वापावसुक्तायां	१२१.११४	यदि कामादिदुष्टात्मा	३३.३६	यदि तानवतश्चन्द्रस्तस्मात्	५६.३६६	यद्दृष्ट्वा मोक्षमाप्नोति	१३.१०३
यदग्न्यद्रोक्षते तुभ्यं (उ)	२४.११	यदादि च मध्यं तपोतं	७६.३२८	यदि क्रोधादिदुष्टात्मा	३३.३८	यदि लग्नः सोमि	५६.४६१	यद्दृष्ट्वा सम्प्राप्नोति	११.१५८
यदर्थं महामाया	१५.१६०	यदाद्यं सर्वं तीर्थानां पवित्रं (उ)	७१.२	यदि चानयते वैर्वाजितोऽहं (उ)	७.३	यदि वायुमयो जीवः	४३.४	यद्गृत्वा मोक्षमाप्नोमि	१३.१०३
यदर्थं धर्मसंसर्गः कर्मणा	४५.२३	यदा न दत्ते गंधर्वो	७६.३४७	यदि चेद्वस्तुमुक्तेयं नदा	११६.३१	यदि वो दशने यद्वा (उ)	६७.३५	यद्गानं यद्वा दत्त	१२.१६
यदर्थं निमिता घाता (उ)	८२.२६	यदा न रूपं न स्पर्शो	४३.४०	यदि च्छेत्स्वपरमां सिद्धिं (उ)	५०.२७	यदि सत्कारमिच्छति	४४.१७	यदिक्कानां च वर्गोऽपेयं	५६.६१०
यदर्थं प्रणतस्त्वं मां (उ)	२०.३६	यदा नोपचयस्तस्य	४८.६३	यदि च्छेत्स्वानुपं जन्म (उ)	६५.५८	यदियं गणिता युक्ता सा	१२२.१४	यदिग्नोऽम्बुदितो	५६.३४
यदस्वयेषाचमये कलं	११४.५७	यदान्तः करणैर्युक्तः	३४.१६	यदि जानन्ति देवेषा	१०.४०	यदुक्ततितनकाविवारा (उ)	२६.४१	यद्भ्रूयं भूमिपते (उ)	२५.८०
यदस्य श्रवणे भक्ति	१.५६	यदा प्रजा न यक्षयति	४१.८७	यदि तच्चापि नेच्छेत्स्वं (उ)	२३.६५	यदुदात्तमुदात्तं तत्त्वस्वरितं	५०.१६०	यद्दृष्ट्वा शिविकां चेयं	४८.६७
यदस्याचरितं कर्म	४५.३६	यदा भवेन्महावैष्णवी (उ)	६०.१६	यदि तन्माचरेप्राजा (उ)	२७.२२	हृद्व्यदुभिरग्नौ (उ)	८१.४४	यद्दुर्बोतिमहीपाल (उ)	३३.६७
यद्यस्ति विप्र यन्नास्ति	२८.८६	यदा भानं न कुर्वते	५६.३०	यदि तत्र रवेर्वाः	७६.६७	यदेकः कुर्वते कर्म (उ)	४.१७	यद्ब्रह्म परमं धाम	१६.३१
यद्यस्ति होत्रिणां पुण्यं (उ)	३८.४८	यदा भोजनकालेऽप्याद	१४.७	यदि स्वमनसा शक्त्या न	२७.११८	यदेकस्मानतो नस्येदयं (उ)	५१.३५	यद्भक्तिलेशं संपादुं	६७.४६
यदाऽसृजस्तद्ब्रह्माणि	४२.५६	यदा मध्ये येन द्विषणुं	६५.४४	यदि त्वं विदसः साडं (उ)	३६.२७	यदेकादसमाधारं बीजं	८६.१५	यद्भक्तान्यागि नां सक्तो (उ)	१८.२४
यदा च प्राप्यते सुत (उ)	२.२६	यदा हृणोदये विडा	१२१.६८	यदि त्वं बुद्ध भावेन (उ)	३७.३६	यदेतच्चातुराश्रम्यं ब्रह्माणि	४३.१०४	यद्भक्तवद्विः समुद्रिष्टं (उ)	२५.११
यदाऽप्येष्टं संसृजता	११७.५३	यदा लबो न पुत्राणि शय	५४.३६	यदि त्वं स्वर्णं रोप्यादिदृश्य	११४.३०	यदेतद्द्वैष्ट्यां ज्ञानं कथित	३३.१६१	यद्भोवि तद्भक्त्येव	३७.४७
यदा तदैव संप्राप्ता	३६.३८	यदा विश्वं महविष्णो	३.७	यदि नो भोजनं कुर्यात् (उ)	३२.४	यदोदये तु सवितुयग्न्या	१२१.१००	यद्भूतं यच्च वै	२.५३
यदा तु दिव्यं यदुप	४२.३६	यदाशान्तिमुखो भूत्वा	६७.७६	यदि पंचमो विरमते	५०.५२	यद्व्यासाभक्तं तुष्टिं संतोष	३३.६७	यद्भूमौ भविता दिव्यं	८६.११३
यदा तु यत्ने पले डावपी	१२१.१०५	यदा समस्तदेहेषु	४८.८२	यदि पालयते राजयमया (उ)	११७.४६	यद्व्यासाभक्तं तुष्टिः सा	१६.३५	यद्यग्नी जुहुयाद्वापि पाणी	२८.५५
यदा तुतीया भाद्रे तु	११२.३७	यदा संप्तावितं भस्म	१६.१०६	यदि पुनः प्रियो राजन् (उ)	३३.५४	यद्व्यासाभक्तं तुष्टिः (उ)	७६.३	यद्यजीवयादीरं तु पञ्चभूत	४३.३३

यद्यत्पुष्टिकरं दानं सर्वं	१३.७६	यद्यत्वं विजानासि (उ)	३२.२	यन्नामश्रवणेनापि	२.४८	यः पुनस्व पितोद्वाहं (उ)	२१.१०	यमैश्वर्य नियमैश्चैव	३.१११
यद्यत्स्यस्यति तत्सर्वं	३३.१३२	यद्येवं राक्षसो जूराभ्यस्ये (उ)	२८.२६	यन्नामसंकीर्तनतो सखां	१६.५६	यः पूजयेज्जगन्नाथमेकाकी	३६.४५	यं तु ब्रह्मादयो देवाः	२८.६२
यद्यत्पापतरं तत्सत्किंच	३१.४६	यद्योगिगन्धं हुतमुत्तमकाशं (उ)	१४.७४	यन्नामसंकीर्तनतो गजेन्द्रो	२.२७	यमः करिष्यते दंडमिति	३१.५१	यंदृष्ट्वा ब्रह्मतनये (उ)	५६.२०
यद्यत्पुरातनं कर्मतत्	७.६१	यद्योभावप्रसंगान	५०.१८६	यन्नामस्मरणादेव	६.१४७	यम दूतास्तदायाता	२०.५२	य न पश्यति बिद्वांसो	३८.२७
यद्यदाप्नोति स बहूनाति-	४८.४१	यद्रूपं शीघ्रं दृष्ट्वा	७८.२४	यन्नामस्मृतिमात्रेण	४.६४	यमश्च धर्मराजश्च	११६.५६	यं भजन्ति क्रियाभिष्ठा यं	३८.२६
यद्यदिच्छति तत्सर्वं	८१.२२	यद्रूपं मम दृष्टं प्राक्	६२.६८	यन्नामोच्चारणादेव	३४.४७	यमसंस्थापनाविधि (उ)	३७.१६	यं यं काममभिष्यावन्नरो (उ)	८२.४८
यद्यदिष्टतमं भोग्यं	१३.६८	यद्रोचते द्विजश्रेष्ठ	४६.४५	यन्नामोच्चारणादेव सर्वे	११.१२	यमादिमाधनैर्बोर्गेन	७६.१३८	यं यं चित्तयते कामं तत्र (उ)	६८.२३
यद्यदिष्टतम वस्तु	१३.६६	यद्रथः प्रोच्यते सदभिरन	१६.२५	यन्नामोच्चारणाग्नोलः (उ)	६.७	यमाभनन्ति वै सन्त	१६.३८	यं यं देवं हरिद्वारे (उ)	६६.५०
यद्यद्दाति यस्तत्र (उ)	६५.१३०	यद्रन्ध्रदुभिरन्योन्यं (उ)	८१.४४	यन्नित्य परमानन्द परं	३८.२५	यमाश्च नियमाश्चैव	३३.७३	यं समाश्रित्य मनुजं (उ)	६२.७
यद्यद्वि बाधितं वस्तु	६०.१२१	यद्रणवस्त्रगंधार्घ्यस्तन्मंत्रेण	५६.६८६	यन्नेवजाननं दृष्ट्वा	८.१११	यमाश्च नियमाश्चैव	३३.११०	यया चरितयाप्नोति भाविनीं	१०६.१६
यद्यद्रूपं महाविष्णोस्तत्	३३.१४०	यद्रवीर्यं वचो देहि (उ)	२५.५६	यन्मयूनमतिरिक्तं वा	६७.१११	यमाश्च नियमाश्चैव	३३.११०	ययाचरितयासम्प्राप्तभते	१०६.१७
यद्यंतरायदोषेण दूष्यते	४७.१०	यद्रा दशाहं पर्वं वा (उ)	२२.४६	यन्ममज्जनं महापुण्यं	६.१५	यमाश्च नियमाश्चैव	३३.११०	ययाति चरितं चाथ	१०६.१८
यद्यन्ममचित्तमसि (उ)	७३.१२४	यद्विधानं व्रित्तयामु	१११.३३	यन्मया सुकृतं किंचित् (उ)	१२.१८	यमाहुः कपितं सांख्याः	४५.११	ययाति चरितं पुण्यं	६८.१४
यद्यन्वया वदेवार्थं (उ)	२७.१२१	यन्ममेतच्छुभे च	७३.३८	यन्मायया मोहित चेतसस्तं	३८.११	यमो पुण्या नदी यत (उ)	८०.१०४	ययं त्याश्रितया वापं	१०६.१६
यद्यन्योऽस्ति परः कोऽपि	४८.८१	यन्न मेतस्तसालिख्य	७४.६८	यन्ममसाक्षाद्ब्राह्मणा जाता	१६.२७	यमुना गंगया साङ्गं (उ)	६३.५२	यया भर्ता वर्णं नीतो (उ)	१४.५१
यद्यप्येवं मम जीवितं (उ)	१६.३६	यन्नराज प्रसादेन सर्वत्र	७१.६६	यन्मुक्ताद्बाह्यतो जाता	११.३३	यमुना चंद्रभागा (उ)	१.१८	यया सेतुष्यति श्रीगो वृणां	१०६.१८
यद्यस्ति बाधा तव (उ)	११.४७	यन्नाश्मकारं धाजोको	५५.२०३	यन्मेकेषुपुटोर्भाग्यं	६६.३८	यमुना जलसिक्तानो	८२.७६	यया ह्यभाग दो जातो (उ)	५.१५
यद्यहं कुत्सितो योनि (उ)	२६.४	यन्न ब्रह्मावयो देवा (उ)	५७.५७	यः पठेच्छृणुयाद्वापि (उ)	५४.४	यमुनातीरं निलया शश्वद्	८२.१४६	ययो विरंचित्तदनं (उ)	३.३६
यद्याश्रयेद्द्विजो मूढस्तदा	२४.३२	यन्नाकांतहि भूतीर्षस्तत् (उ)	३६.५१	यः पठेदिदमाख्यां	३८.५६	यमेतुलंगयो लगे पठे	५५.१७२	ययो बुद्धांतिक भद्रे (उ)	८०.२५
यद्येतन्मरिच्यं त्वं हि (उ)	७.७०	यन्नामिजाश्रमप्रभवो	३८.४	यः पश्यति तृतीयायां (उ)	६०.१८	यमेवा वैद्यनाथाश्च (उ)	७७.१८	ययो वैकुण्ठ भवन सर्वदेव (उ)	३२.६५

यवगोघ्नमुद्गादि घृतं	४६.६२	यः शृणोति पठेद्वापि सत्	१०४.४	यस्तस्याऽऽप्तमं	११४.३४	यस्त पुनः पितृर्भक्तो (उ)	१०.५६	यस्मिनुक्तिमवाप्नोति (उ)	६५.६८
यवसान्नादिदानैश्च	१२४.६२	यः शृणोति पुराणानि	६.१०१	यस्तस्यां हस्तेन कृष्ण (उ)	६०.१४	यस्त्वं ब्रह्मानिभिर्ष्यः (उ)	७३.१६	यस्मिन्नकस्मिन्नर्थमाप्ति	११३.६०
यवार्थास्तु तिलैः कार्याः	५१.११८	यः शृणोति महन्निन्दां	१५.७७	यस्तु कालांतरेणापि	४८.६१	यस्त्वं वसंतं कल्पो	५.४६	यस्मिन्कृतं हि मुकुतं (उ)	२२.१७
यवोसीति यवान् लिप्त्वा	२८.४०	यवानुवर्तते दैवं स (उ)	३३.१२	यस्तु जप्राह शक्तिं	१६.७२	यस्त्वा रोप्य गृहे	१६.४७	यस्मिन्मिषं विचरति (उ)	८०.१०६
य वै तडागकलारो	५.६३	यवायं माद्यमास्तु (उ)	३१.७	यस्तु दृष्ट्वा सुरेशानीं (उ)	६६.५	यस्त्वेमच्छृणुयादभक्त्या	२१.२८	यस्मिन्नमृत्युनीर्ष्यानि-(उ)	७०.३
यवैर्दंभैश्च विक्षेपां	२८.३७	यः संपुण्य जगन्नायं (उ)	५४.२	यस्तु वाधितुमिच्छेत्	८.८६	यस्त्वेनच्छृणुयाद्वापि	४०.५८	यस्मिन्प्रविष्टमाश्रितु (उ)	६५.११५
यवैर्हुंते धियः प्राप्ति	७६.३३	यः सर्वलोक विख्यात	१५.१४४	यस्तु भाग्य वशात्सर्वथा (उ)	६८.१५	यस्त्वेतच्छृणुयाद्वापि पठे	३३.१६२	यस्मिन्माते तु या पुण्या	११०.३
यवः कर्मा समायुक्तो	७७.२०	यः सामगानां प्रथमः	५०.५६	यस्तु मासोपवासांश्च	२२.२०	यस्त्वे नत्पुण्यमारुपानं	१६.११६	यस्मिन्ममो ममाहूता देवा (उ)	६६.६
यवन्ति भावितास्मानो	३.२६	यः सुदर्शनचक्रस्यावतारः	७६.४	यस्तु योगरतो विप्र	३३.८१	यस्त्वेन पुदिपुण्यां	६७.२०	यस्मिन्वारे क्षणो	५६.१६६
यवाद् इति विज्ञेयो	५०.१५८	यः सेवतेऽग्निनां कार्शो (उ)	४८.११	यस्तु वै भक्ति संयुक्त	११४.५६	यस्त्वेनानाचरेद्द्विजान्	४४.१३	यस्मिन्संज्ञास्त्रयः श्रेष्ठा	५५.६६
यवास्त्यमपि चायुर्वं (उ)	४७.६४	यस्तत्र कुप्ये आर्धं (उ)	७३.१५०	यस्तु वै सुमतिनामि	२०.२	यस्त्वेनां निवतचर्मा	४३.१२२	यस्मिन्स वसते देवः (उ)	८.१०
यवास्वी मतिमाच्छ्रीमान् (उ)	५८.८	यस्तत्र गत्वा कामाक्षां (उ)	६६.३	यस्तु व्रतानि मंशुह	१५.११७	यः स्थितो विश्वरूपेण	२.३४	यस्मै कर्म न दानव्यं	७८.५०
यवोदात्तजितः कंपो माया	८२.५०	यस्तत्र गत्वा सिद्धेयं-(उ)	६६.१०	यस्तु संघादि कर्माणि	२७.६८	हः स्मृत्युद्धमादिविशेष	३८.८	यस्मै कर्म न दातव्यं (उ)	८२.३४
यवश्च नारायणाः श्रष्टा	४२.८	यस्तत्र निवतो गरीशो (उ)	६६.५२	यस्तु सवत्सरं ह्येतं	३०.६	यस्मात्तिलपति भुराग्रवै	६.६८	यस्य कस्यापि तनयः	५५.१७८
यश्चानुक्रमणीं चापि	१०१.२४	यस्तत्र निवसेन्मरयः (उ)	४८.४०	यस्तु संस्मरते मत्वं	३०.६५	यस्मात्परं नापरमस्ति	३.८३	यस्य दशानमिच्छति	६७.४४
यश्चानुक्रमणीमेतां	६७.२१	यस्तत्र संशयमेषानमर्च-(उ)	४८.८६	यस्तु सर्वाणि रत्नानि (उ)	५३.१६८	यस्मादिवं जगत्सर्वं स्वयां (उ)	८.३	यस्य धर्मं विहीनानि	४.१८
यश्च मूर्तितनुरत्नावो	५५.१४७	यस्तद्वेदो भवं प्राजः	४४.११	यस्तु सूर्याद्युनिष्टयं (उ)	३८.६३	यस्मादेवं हि साधूनां	८.५७	यस्य ध्यानं नगजनि-(उ)	८०.१०७
यश्च विष्णु पुराणस्य	६४.२४	यस्तत्र न भूयिष्ठस्तैस्तु (उ)	६.१०	यस्तु स्वकृतपापानां	१५.१४६	यः स्मरेत्सर्वतं गंगा स च (उ)	३६.१७	यस्य न स्फुरते कीर्ति (उ)	५.१२
यः शृणोति नरो भक्त्या	६७.१६	यस्तत्र सर्वस्य लोकस्य (उ)	२६.२१	यस्तु स्वकृतपापानां	४१.४५	यस्मिन्मृदुनेवचरो विष्णवे	५६.२११	यस्य नाम युतं मंत्र	७०.२०१
यः शृणोति नरो भक्त्या(उ)	८२.३१	यस्तस्य वासो निरये (उ)	५.३०२	यस्तु स्वकृतपापानां	८.११६	यस्मिन्मृदुनेवचरो विष्णवे	६२.६	यस्य पाठेन पूजायं	६१.२१८

यस्य प्रसन्ना गायत्री	६.६४	यस्यावचांगं जराहीनं (उ)	१०.५२	यस्यैकाध्यायपठनाद्वा	१.४०	याजयेत्यने योग्याविप्रो	२४.२०	याहीन्सर्चदानुष्कार्य	६६.१२
यस्य प्रसन्नो भगवान्	१७.१२	यस्याज्ञया जतरत्नं	३३.८	यस्यैकोपचारं लुण्ठनाद्वा	६.२	याश्चातो मूर्तौ लज्जा-(उ)	७३.७२	याश्चिद्वर्च मोहिनी (उ)	१६.३२
यस्य ब्रह्मादयो देवा	११.२६	यस्या बुःशी भवेत्प्रती (उ)	२७.३६	यस्योत्सवविधानं च	१०४.३७	या तत्र राधिका देवी	८३.६	याश्चो पत्न्ये प्रातः (उ)	३१.११
यस्य यस्य च यः (उ)	६३.६७	यस्यानुकूलो लक्ष्मीतः	७.२४	यस्येष्टियज्ञेष्वधिकारि-(उ)	६१.२३	यातनास्यामु सर्वाणु	१५.१२७	याश्चोस्ताश्चोस्ताश्च	१५.७१
यस्य यस्य तु यद्द्वयं	५१.६१	यस्याः पादः प्रथमो	५०.१६६	यः स्वधर्मं परित्यज्य	१५.१५३	या तु देवी समुद्रूता	८३.६२	याश्चो हि अनन्यास्तु (उ)	३३.४
यस्य यातेरलक्ष्मीस्त-	५६.६६१	यस्याभिन्निमिदं सर्वं	३३.१०	यः स्वधर्मं परित्यज्य	२५.२	यातुनारी यतिप्राणा	३४.२४	याश्चोनेदुना भानोः	५६.२६६
यस्य येन भवेत्संगो	३०.७१	यस्यां जातस्तु तनयो (उ)	१०.५५	यः स्वधर्मो जायते तस्यां	११४.१३	या तु षष्ठी द्विजश्रेष्ठ सा	८८.६८	या न पूजयते दूरां नारी	११७.५२
यस्य विज्ञान मात्रेण	८०.३२	यस्यां तिष्ठौ वसुधया यम-	१११.२१	यस्य वै श्रीणो सुभगे (उ)	७.५३	यात्राकाले पठित्वैव	७७.१३१	या नारी भर्तुं रहिता	६.५५
यस्य वै श्रीणि सुभगे (उ)	७.५३	यस्याति हृदयं प्रोक्तं	६४.४२	यः स्वधर्मो विनाशाय	७.२१	यात्रास्यो बटो नाम (उ)	४४.८६	या नासनाशनोपेता	४४.५
यस्य शक्तिप्रयेपोदं	६७.५७	यस्यां यमागदो जातो (उ)	७.५७	यः स्वाचारं परित्यज्य	४.२३	यात्रा द्वादश संपूर्णा (उ)	६१.४५	यानि कानि च तीर्थाणि	५१.२१
यस्य शक्तिमहामाया	३.२७	यस्यां मृताः पुनर्मर्त्या (उ)	२८.१४	या इष्टा नृपतेर्देवि (उ)	१६.५२	यात्रा निमित्त कथनं	१०७.२६	यानि कानि च पापानि	२३.१
यस्य शब्दं मुपाकर्ष्य	७८.२६	यस्यां समर्चयेद्देवं	१२१.११०	याः कापिचित्सिद्धयश्चात्र (उ)	५५.८३	यात्रा करोति कृष्णस्य (उ)	५५.१०	यानि कानि च पापानि	२३.७
यस्य श्रोत्रे दिशः	१६.२६	यस्याराधनतो मंत्री	८०.३३	याग कालः स विज्ञेयः	२६.३७	यात्रायां नृपतस्तस्य	५६.१६३	यानि कानि च पापानि	१५.१६
यस्य सत्यतया सत्य (उ)	८२.५३	यस्यावताररूपाणि	३३.१२	या गतिर्ब्रह्महत्याया (उ)	२७.१२२	यात्रायोगा विधिनास्ताप्यो-	५६.६५२	यानि कानि च पापानि (उ)	२६.२
यस्य संभारणालस्यः	७८.२	यस्यावताररूपाणि	८८.१५५	या गतिर्योग्युक्तस्य (उ)	४३.६७	यात्राष्टगौर्यापुण्या	१०४.१०६	यानि क्षेत्राणि पुण्यानि	६.१
यस्य संभारणदेव	७१.८७	यस्यावलोकनं चित्रं	११.२४	सागभूमितयात्मानं	७०.१७५	यात्रासिद्धिर्भवेद्दृष्टे	५६.७०३	यानि तत्पारमुद्वृत्त	८३.१
यस्य सर्वे समारंभा	४३.७४	यस्यास्तबाबुला पुष्टि-(उ)	२१.५५	यागभूमि मुपागत्य चक्रे	४६.६२	यात्रो द्वाहादि कार्येषु	५६.२८८	यानि तीर्थानि संस्यत्र (उ)	६५.१
यस्य स्मरणमात्रेण	१३.१५१	यस्याः स्मरणतो वधं	८८.१०६	याचकाश्च द्विजो नित्यं	४१.६६	यात्र नृपयते वेतो (उ)	७.४३	यानि वासांसि दिव्यानि (उ)	१०.६१
यस्य समृद्ध्या च नामोक्त्या	१७.१०८	यस्याः स्मरणं चात्रेण	८८.१५५	याचते संगमं भार्यायिदि (उ)	७.६७	यादवानां मिथोतश्च	६६.१६	यानि स्फुरतः समृद्धोर्जं	११४.२१
यस्या गृहेऽपि भूवास (उ)	१४.५५	यस्यासिध भस्म वा राजन्	१५.१६४	याचितं तु कनिष्ठं	७६.२५७	या दिव्या इति मंत्रेण	२८.४१	यास्याः कामयते मर्त्यः (उ)	४२.४

या ग्यापि युवति र्व (उ)	१४.३६	या लक्ष्मीः सर्वभूतानां (उ)	४२.१५	यावमोहादिसंयोगः	११.१५	युगावमेकानि पुरा (उ)	६६.१४	येऽभिलक्षन्ति नामानि	५.६४
यत्नां प्रसाव लाभेन कामरूपो	६०.५०	यावद्विद्वानि तिष्ठेत्	१६.४४	यावन्तव्य तिला मरु- (उ)	४१.५	युगे युगेऽप्यकाम-	१.१७	येऽस्माभ्यां विभुमिच्छन्ति	७७.८४
यान्स्पृशेत्पृथक्सेवैर्वा	८७.६५	यावज्जीवं तु वा नार्था	१११.५०	याव्याप्ति बहुलोक (उ)	१.१७	युगे सुर्वसमुद्राणां	५४.५५	ये केचित्स्वापमिरता	१२.१८
या मतिर्विहिता नूनं (उ)	४८.६६	यावतीः कुक्षे मर्यां (उ)	६१.४४	यासां न वावरजसा (उ)	१८.१२	युगमनांशस्वित्तैस्त्वेषु	५५.५२	ये केचित्त्रैलोक्येण (उ)	४५.५२
या मया मोहिनीं विप्र (उ)	८१.६	यावरकलानुकल्पं तु	१३.१३१	या सिद्धा वन वाग्यात्य-	८८.२२०	युग्मवृत्तेष्वनर्पणपाशोवा	५४.१०६	ये केचित्मिथुनं प्राति (उ)	१.१४
यामा इति समाख्याता	४०.२४	यावत्तत्र स्थितो व्यास	६२.३८	यास्तु वापविनाशिन्यः (उ)	४२.२१	युग्मति विधमति	५४.१०२	ये गोब्राह्मण शुभ्रवां	५.६०
यामाग्निरोग्रभाग्याहि-	५६.३१५	यावत्पांसु युगावाप्तं	१३.१२८	यास्तु द्यूभ्याः कृतास्तात (उ)	२६.१०	युग्मेऽन्दे जन्मतः स्त्रीणां	५६.४१५	ये गोलकमुताः कुष्मा (उ)	२८.१४
यामिनीषु समायाति	७४.१५७	यावत्फलवाप्तिकांक्षी	६०.७४	यास्तु नरके धोरे (उ)	२३.५८	युग्मेषु लग्नघातिनोर्वनित	५५.२६६	ये च कार्यविस्तोपारो	७७.६०
यामित्रुंदावनमनुगतो (उ)	८०.१०६	यावत्सतर्पयेन्मन्त्रो	८०.१३५	यास्यामि पुनरेवाहं (उ)	३०.८४	युक्तोनांभक्ष भुयुक्तं	८८.६५	ये च तां पूजयिष्यति (उ)	४६.३१
यामुनं पुनिनं रम्यं (उ)	८०.१०२	यागत्समुद्राः सप्तैव (उ)	५४.६६	याहि त्वं मानुषं लोकं (उ)	८१.२६	मुद्राय ते शर्व नीलास्ता (उ)	७५.४७	ये चाशमप्रदातार	७७.६१
याम्यगोऽनिष्टफलस्रो	५६.३८	यावदजयति इव	३७.४२	युगपद्वा पृथक्संस्थौ	५५.४७	मुषं प्रदक्षिणीकृत्य (उ)	४४.६८	ये तं सुसूक्ष्मं विमत- (उ)	५४.६
याम्यर्चयोगे कारिकायां (उ)	७१.२६	यावदूना विद्युर्लनात	५५.३५५	युगधर्मं परब्राह्मो	२४.११	मुषं प्रदक्षिणीकृत्य (उ)	४६.८	ये तु गोदावरीं गंगां (उ)	७२.२५
याम्य शृंगोन्मत्तचन्द्र	५६.१८	यावदगृह्णाति वपुर्ल (उ)	२७.४७	युगधर्मनिकषनं व्यास-	१०६.१०	मुषं धन्यतया लोके (उ)	८२.६१	ये तु रवां विधि व देव (उ)	५३.५६
याम्यायेन गह्वितं च	५६.१२७	या सपुर्वर्णयेदं विवृणं (उ)	७.१६	युगधर्माः समारवातास्तव	४१.२६	मुर्वरवपाशसर्वांग्यो	७६.१७०	ये तु देवाऽर्चनरता ये	५.५४
यां यां कामयते तिष्ठि (उ)	५५.११६	यार्थं नक्षत्रोमानि (उ)	६२.५१	युगमानं स्मृतं विप्र	५४.६१	मुष्माकमेव तत्पापं	३१.४६	ये तु ध्यानं समासाद्य (उ)	४८.८१
याम्यां च शयनागारं	५६.५८६	यार्थरूपस्थीनि गंगायां (उ)	४३.१०६	युगवेदाधि निगमं	८०.१०	मुष्माकं स्वाद्विदिरता (उ)	४४.१८	ये तु नारवर्चमिच्छा	३१.१७
याम्यायने स्थिरे त्वाधाः	५६.२६४	यावन्नेन्द्रिर्बलत्वं	३४.५०	युगादिषु च मन्त्रादौ (उ)	५८.१०	युष्माभिः सत्यमेवोक्तं	२०.६१	ये तु नाशमिहेष्यति	८.८५
याम्योत्तरदिशोर्वाध्ये	५४.१३१	यावन्नेन्द्रिर्बलत्वं	३०.१०६	युगानि युतं बह्वन्	४.५१	युष्माभिः साक्षितं पुष्प-	३१.३१	ये तु बाधं प्रकुर्वन्ति	११.१४३
याम्योऽक्षतेदविचरं	५४.१७३	यावन्नोदयते सूर्यस्तावत् (उ)	३१.१४	युगान्ते पापिनो युद्धाग्निस्ता	२.४५	युयुस्मकविमूरीष्य-	५५.२३२	ये तु संसारनिर्मुक्ता	६२.४
यां समराण्या सन्ने	८३.१३०	यवम्भं तु जपति (उ)	५५.१२०	युगान्ते रौद्रक्येण	४.४१	येऽभिलक्षेन वारीरेण (उ)	२८.२८	ये तु सामान्यतः प्रोक्तास्तंने	६१.२३२

येतिच्छिस्तकुस्ते कर्म	४.१०	येनेदमखिलं जातं	१६.२३	ये मे कुले सुप्तापिबा (उ)	४५.५५	येषां राष्ट्रे पुरे द्रामे	१२१.५०	योऽस्ति योऽहमिति	४८.७६
ये त्वत्र कीर्तिताः सर्वे	७७.१०१	येनेदमखिलं जातं यदा	१.३१	ये मेधा ये महावर्षा	७७.६६	ये तावत्तः साधु भजन्ति	१७.६	योगमया देवाय	७६.२३२
ये त्वत्र दानं विप्रेभ्यः (उ)	५८.११	येनैकात्मना नारी (उ)	३०.२८	ये पत्र विहिताः आदौ	२८.५८	ये हिताः सर्वजन्तूनां	५.५०	यो गङ्गा भजते नित्यं	६.४३
ये दत्तरकीर्तिनं देवि (उ)	८१.१	येनैव कीर्तिस्तु यशो (उ)	२३.१६	ये यंजति स्मृहाकृत्या	३६.६४	यैः पुण्याहिनी गंगा (उ)	४१.२	योगं च वैष्णवं प्राप्य (उ)	५८.६
ये ईश्या निहता देवैः	१०.२३	ये पठन्ति च श्रृण्वन्ति	१०५.२०	ये यजन्ति महादेवं	५.७०	यैर्मतिः कर्मभिर्वैर्वा	६३.१०	योगमष्टांगसंयुक्तं प्राहुः	१२५.२३
ये द्विजा अभिभाषते	२७.६६	ये पश्यन्ति नरा भक्त्या (उ)	७५.७६	येयं क्षेत्रज्ञशक्तिः सोऽवेष्टता	४७.३८	योऽक्रियत्वा मोक्षयति (उ)	४८.७४	योगं प्रकरणं योगाः	५६.२१६
येन केनाप्युपायेन	१७.१३	ये पश्यन्ति सुतामोष्ठ- (उ)	५२.३८	ये यं स्मरन्ति	६.३६	योऽप्रीकरोति तत्पुत्रां (उ)	३२.५०	योगराज्ये स्वयं पोत्या	७६.१५
येन श्रीर्णेन देवेशो (उ)	११.८	ये पश्यन्त्यव्ययं देवं (उ)	५५.७	ये वदन्ति च दांस्ये (उ)	२८.५३	योऽर्चयेद्धरिपाशान्	१३.३३	योगं विनापि स्वाध्यायात्	३३.६१
येन तुष्टः पशुपतिः (उ)	१२.३१	ये पापा कुष्ट कर्माणो	७७.६२	ये ये रोगाः पिनाषा वा (उ)	७३.७६	योऽर्च्यदानेन वारिदुं	१११.२४	योगयुक् प्रथमं योगी	४७.६
येन देवी सुप्रसन्ना	८८.४७	ये बांधवाबांधवा वा (उ)	४५.५३	ये यजिता हारकषामृत-	२३.७६	योऽन्यदुःखानी विनाश	७.६८	योगवक्त्रं नागदं	७६.२८३
ये नरा दानं शीलास्तु ते	३१.४	ये भ्रमन्ति सदाऽकाशे	५१.१७	ये वसन्त्युत्तरे कुले वर-	५२.३७	योऽयं गणेशमुन्मत्त-	४६.७५	योगशास्त्रं च निश्चित	५८.४७
येन पुण्येन सुभगे (उ)	३१.६	ये मदीयांशुसंत्ये जले (उ)	३६.४७	ये वसन्त्युत्तरे कुले वर-	६५.११	योऽर्चयेद्धैतव्यिवा	१५.१४१	योगशास्त्रं विष्णु भक्ति	१०८.१८
येन प्राचयते किंचित्वा	४४.४१	ये मन्त्रास्ते तु विज्ञेयाः	६४.५४	ये विष्णुपूजनरताः प्रयता	२३.७५	योऽप्राति नोभाद्रितानि (उ)	४.४	योगपञ्चतुर्गुणः पञ्चगुणं	५६.४३०
येन मुष्येत आदेश (उ)	५२.६२	ये मातृतातपरिभरतन-	२३.८०	ये विष्णुनिरताः संति	३७.६	योऽतावनादिः सर्वज्ञो	६.५०	योगसाक्षात्तुभोत्यस्ता (उ)	४.१२
येन येन तु जगुन	१४.८२	ये माधवस्य शिष्यकृत्य- (उ)	२५.३४	ये विष्णु भक्ता निष्कामा	३६.६१	योऽतो निरंजनी देव- (उ)	५६.१	योग सिद्धो महाकायो	७७.११४
येन सा ललिता दुष्टा (उ)	४६.४०	ये मानवाः प्रतिदिनं	४०.५१	ये विष्णु भक्ति विमुखाः	२३.८२	योऽतो ब्रह्मा जगत्	३.२५	योगाग्निर्तेजि यशामस्तानि	३३.१३३
येनासी प्रीणयेदेदं (उ)	२५.६०	ये मानवा विगतराग-	४०.४२	ये कृपामांसनिरतास्ते	१५.१११	योऽतो विश्वंभरो देवो	३१.७१	योगाधिबोमेकोनच	५६.६५५
येनेदमखिलं जातं	३.१८	ये मानवा हरिकथा	४०.५३	ये शरीर मुपेक्षन्ते ते	१०.३२	योऽतो विष्णुः परं	४.४२	योगानामपि भूतं तं नमामि	३८.१५
येनेदमखिलं जातं	२.१८	ये मूर्धन्ति नराः प्राणान् (उ)	४३.६५	येषां मत्वा कृपा बोधाः	४६.५१	योऽतो युद्धोऽपि परमो	३.२३	योगानां च समाख्यानं	६२.४२
येनेदमखिलं जातं	२८.८५	ये मृता दुर्गता मर्त्यास्त- (उ)	४१.८	येषां मुच्यारण्येनैव	७०.२	योऽतो सर्वगतो विष्णु- (उ)	३८.२३	योगाः स्वतंत्राकलवा	५६.२४०

योगिनां बीजतां वापि (उ)	११.१५५	यो ब्रह्मति महीपाल	११.२३	योग्यतर्कान्तिकोणाव	८६.२५	यो रक्षेत्पृथिवीपाल रक्ष	१३.८१	यो हि निष्ठादयेन्मीर्ती (उ०)	२१.३६
योगिनो हवि पश्यन्ति	११.१५२	यो देवस्त्यक्तसज्जानां	११.२७	यो ब्रह्मरूपी जगतां	२.२६	यो राजसूयाक्षयसमाप्तरस्य (उ)	६३.५१	यौवनं वन संपत्तिः	७.१५
योगिन्यो ह्युत्पत्त्याव	१७.६६	यो द्वावधा समास्तन (उ)	६८.२२	यो भवान्यदपरं वा	४८.७०	यो लक्षं प्रजयेन्मन्त्रं	८५.३२	यौवराज्ये स्वयंपौरवा	७६.१५
योगी समाप्यवस्वायां न	१३.१५४	यो देवः सर्वदेवानां	६५.८	यो भारतभुवं प्राप्य	३.५२	यो लक्ष्मीं पुनयेच्चात्र तं	११४.४	ह	
यो गृहेत्वे स्थितोऽपि (उ)	१६.४८	यो देवः सर्वदुर्गिष्यु	१३.१५०	यो भार्यां प्रयुतां पापो (उ)	१६.६६	यो लोकहितकृन्मर्त्यो	४.७४	रत्नतण्डोरत्नमाल्यो	७७.१३४
योगेषु राज्ञौ पूर्वाह्णे	७६.६६	यो देवः सर्वभूतानाम्	१६.३३	यो भूजानोऽप्युचिवापि	१४.२	यो वक्रगतिमापन्नो	६६.११०	रत्नचन्दनकर्पूर कर्पूरा	८६.३८
योगोऽष्टांगो दानधर्माः	१०८.६	यो देवो जगतामीशः	६.४६	यो मया बुद्ध्या व्यक्तः (उ)	३०.६०	यो वा को वानुली	७.३८	रत्न चन्दनलिप्तांगी (उ)	२८.५
योगोन्तरेणोनमुतो	५४.३१	यो धर्मिष्ठश्च सप्राणः (उ)	४३.१०६	यो धूमि पादवेदप्रहान्	२०.२०	यो वा को वापि	१६.१४	रत्नं त्रिविक्रमं ध्यात्वा	७२.२८
योगो पायमसो वक्ष्ये	३३.५५	यो धर्मयद्वितयं वर्मं कवते	७०.१६६	यो मे ईश्वरतः पाप्मा	११६.४१	यो वा को वापि विप्रेन्द्र	३७.६	रत्न पूर्णं मलंकृतं प्रसन्नं	५०.४४
योगोभक्ति मतामेव	३४.२	यो घृतो हरिणा पूर्वं (उ)	८.७	यो मे ऊर्ध्वं गतः पाप्मा	११६.४२	यो वानुक्रमणीमेतां	१०३.१७	रत्नप्रवाल संकाश	६६.२८
योग्यं विश्वं समाहूय	६६.८५	यो न कुर्वन्निचो मेऽथ (उ)	२३.४१	यो मेऽथः संस्थितः पाप्मा	११६.४३	यो विप्रहितं कुम्भिवं	१२.५२	रत्नभूषां वरातेपमाला-	६०.४८
योजनत्रितयं यस्तु	६.२८	यो न तापयते शत्रून् (उ)	५.११	यो मे दक्षगतः पाप्मा	११६.३६	यो विष्णोर्भक्तिमायेन	१३.१३८	रत्नभौतिककर्मिन्स्तवका	८८.१०६
योजनद्वादशांस्तु देवो (उ)	५५.६८	यो नरः श्रद्धया युक्तं (उ)	७८.२१	यो मे नैर्द्धृत्यः पाप्मा	११६.३७	यो वै गणां समाप्तिश्च (उ)	३८.३७	रत्नवर्णो रविचन्द्रो	५६.१६२
योजनं पादहीनं च (उ)	५६.२६	यो नरः श्रद्धया युक्तो	१२.६७	यो मे पवित्रमयः पाप्मा	११६.३८	यो वै जितेन्द्रियो भूत्वा	१००.१७	रत्न वस्त्र युगाच्छ्रितां	११०.३६
योजनानां दश द्वे च (उ)	७०.५	यो नरः सर्वतीर्थेषु (उ)	७०.६	यो मे पूर्वगतः पाप्मा	११६.३४	यो व्याचक्रे नमस्तस्मै (उ)	८२.३५	रत्नं धियन् तपाम्नेये	७०.५०
योजनानां शतस्थोऽपि	६.३७	यो नाम जात्यादि	१.६७	यो मे वल्लिवतः पाप्मा	११६.३५	योपितामपि वानानां	७४.७०	रत्नं वाक्चक्रं विष्णु	६७.५६
योजनानां सहस्रं तु	५०.२२३	यो नाम जात्यादि	४.८४	यो मे वायुगतः पाप्मा	११६.३६	योपिद्विभूतितामिषय	३७.२४	रत्नां करासिकां गुह्ये	८४.६
योजनानां युतयाभी च (उ)	१५.२	योनि मुद्रां प्रदद्यापि	८५.१०६	यो मे सौम्यगतः पाप्मा	११६.४०	येषु श्लेषेषु यत्कर्म	५६.२२६	रत्नाक्ष विगलालक्षणांजना	७१.६
यो वदस्तेति विप्राणां	१२.५३	योनि मुद्रासने स्थित्वा	६४.६१	यो यः कविचत्तीर्थांशं (उ)	६२.२४	यो हन्ति ब्राह्मणं गां	१५.७६	रत्नां च तुलसीं	८०.५५
यो ब्रह्मति च नो भुक्ते	१२.२४	यो निमोगी न नानाति (उ)	६.११	यो याति सोऽबिराट्	७४.११७	यो हविष्याक्षरतोदिववा	८५.२६	रत्ना चैव ततः प्रोक्ता	८६.६१

रक्ताज पीत कनक स्वाम	७०.४८	रक्षा भवति दुर्गाणां	७५.८७	रत्नदीर्घं श्वः बहुशः (उ)	१६.२६	रवांका कुंजराकां	८२.१६२	रविमण्डल संस्थाप	६६.६८
रक्तानि करवीराणि (उ)	४१.२३	रक्षां करोति यो देवो	३.२०	रत्नचैतुश्च नवमी (उ)	४२.२४	रवास्वयजदानैश्च (उ)	३८.५६	रवि लक्षं जपेन्मंत्रं	८१.६६
रक्ताभोजैस्तिक्ष्णैर्वापि	६६.२२	रक्षां करोति यो देवो	३.१६	रत्नचाम्रं तीक्ष्णं बर्यं	८८.५१	रव्यायां सेतुबन्धायु	५६.१३७	रव्यारोहणां भोजैः	६०.८६
रक्ताभोजै स्त्रिमहवर्कै	८०.२११	रक्षा विधानं च तथा	१२४.२८	रत्नपूर्णं तु चर्कं लुंगी	८८.१५४	रदशतं जपेन्मंत्रं	८४.१८	रविवारे जलेस्त्वित्वा	८१.१३०
रक्ताभोजैर्हृन्तैर्नार्यो	८६.३४	रक्तो गणः पितृत्वाद्	५६.५०१	रत्नप्राकारलक्षिते (उ)	८०.२६	रिक्तं वापि भूतेषां (उ)	७८.५१	रविवारेण संयुक्ता तथा	११५.४३
रक्ताभोजैर्हृन्तैर्नारीयति	८५.३०	रक्तो गणश्च विधादायति	७३.५१	रत्न सिंहासन तस्ये प्रददौ	८३.२०	रजितं कुंकुमाद्यैश्च नवीनं	१२४.३१	रवि शुक्राररात्तुर्कन्दु	५५.१७
रक्तांबराणि वनितां	६०.१०२	रक्तोष्णाय रिपुष्णाय	७८.३६	रत्नस्तव कल्पन्मदेहां	८८.१७६	रंध्रायण्यकः सूर्यदोष्ट	५५.१६२	रवि संक्रांतिकादीनां (उ)	२.३३
रक्ताशास्त्रिजपाणां	७६.२५८	रक्तो मानुष संयोगः (उ)	२७.१०६	रत्नस्तव कर्मभिल्लसद्वजः	८८.१५२	रंध्रमात्रे तथा शायं गले	८८.३४	रविर्हि रविमजालेन	४.३७
रक्ताशोक समानाभ्यां (उ)	३३.३७	रक्षयिष्यामि प्रथितलेमहि	७६.२०७	रत्नाकर जम क्रीडो	८२.११५	रश्मयः यनुदत्तितो	५३.३३	रवी दुर्वतवधशानापाञ्च्ये	५५.३३६
रक्तास्थि मज्जायु तनो	७१.२४	रजः कीर्णभग्नार्या	८५.२४	रत्नाकल्पं विभुध्यात्वा	७३.६२	रभशाणां तु कंसासे (उ)	६३.७६	रवीं दुषोगलिप्तास्तु	५५.१२४
रक्तैर्वन्य प्रसूनयो दिनादौ	८०.२८८	रजनीकर वृक्षोत्थं गृह्य (उ)	१६.७५	रत्नांगुलीर्वरं नृपुराभ्यां	७६.१४५	रमभाणस्य सुचिरं बहन (उ)	३३.१४	रवीदुपुक्ते तिहगे	५५.१३
रक्तैर्गंधांशुकैः पुष्पै	११५.४६	रजस्वलास्यं नैतासा (उ)	६५.१०	रत्नानां चंदिरं ह्येष (उ)	८.१२	रमयाभास तन्मयी (उ)	२३.३०	रवीदुपुक्ते तिहगे	५५.१३
रक्तैर्गंधैस्तथा स्वर्णमूर्ति	१११.२६	रजस्वलादिधमनं	१५.४१	रत्नावलीति विख्याता (उ)	३०.१०	रमयाभास राजेन्द्र (उ)	२२.१३	रवीदुपुक्ते तिहगे	५५.१३
रक्तोत्पलं च हस्ताम्बुजैर्बधत्	६१.१६२	रणे गतस्य भूषस्य	५६.६५६	रत्नावलि रत्नाभूतां (उ)	३०.५	रमयः कामं मयि (उ)	२३.२३	रवीदुपुक्ते तिहगे	५५.१३
रक्तोत्पलं रजस्विदौ	६०.७०	रणे दुरोदरे बाधे	७४.१६०	रत्नाया मूल हृदय भू	८१.१०६	रमाजीजादिकोऽनुष्टुप्जय	७१.११०	रवीदुपुक्ते तिहगे	५५.१३
रक्तकोणे ततो धामाद्गत्वा	६६.३	रतं वैजित्वया ताडं (उ)	२२.२८	रत्नाद्यास्त्रिषु कोणेषु	८१.१३६	रमासीतापदं डेत	७३.१५	रवीदुपुक्ते तिहगे	५५.१३
रक्तः कोणे शंखचक्रगदा	८४.२६	रति ते सर्वमाख्यातं	१२.६६	रत्नाद्यैस्त्रिषु कोणेषु	८१.१३६	रयः शान्तिपर्वानुरक्षा	८८.२०६	रवीदुपुक्ते तिहगे	५५.१३
रक्त मानसमक्षीणम् (उ)	७३.६६	रतिप्रिया मदानन्दां नभमी	८७.६५	रत्नाद्यैस्त्रिषु कोणेषु	८१.१३६	रयोव्या सेन शुचिता युतः	८८.१२१	रवीदुपुक्ते तिहगे	५५.१३
रक्त युग्मं च वर्णाश्च	७१.१०३	रति रति प्रिया नन्दा	८६.२१	रत्नाद्यैस्त्रिषु कोणेषु	८१.१३६	रवि गणेशमंत्रं च हरि	६५.४५	रवीदुपुक्ते तिहगे	५५.१३
रक्तसा बंधितभूषं	६.२६	रत्नकुट्टिमपीठैस्त्रिभुवनं	८०.४७	रत्नाद्यैस्त्रिषु कोणेषु	८१.१३६	रवि अष्टाक्षरं तु (उ)	२.२६	रवीदुपुक्ते तिहगे	५५.१३

श्रीनारदीयमहापुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

११७

रसातलाति सलिलं जलति	४२.३०	रागद्वेषविहीनं च पुराणार्थं	२८.७	राजसूय कलं प्राप्य (उ)	६५.८१	राज्यलाभाद्धि नास्त्यन्यत्	४६.७८	राघवकुल तृतीया या	११२.१०
रसातले महाविष्णु	११.१८६	रागद्वेष विहीनानां	११.११६	राजसूयावबोधमायां (उ)	५५.२६	राज्याग्निराकृतः सोऽथ	४६.३६	राघवकुल त्रयोदश्यां	१२२.१६
रसाधानाय रसना	४४.३३	रागद्वेष विहीना ये	११.५७	राजस्वतं नरः प्राप्य (उ)	७८.१४	राज्ये प्रतिष्ठिते दृष्ट्वा	८.६४	राघ वुल द्वितीयायां	१११.७
रसाना सर्वगंधाना	४२.५७	रागद्वेष विहीनो यः	३३.५२	राजाकल्माषपावस्तु	६.१३४	राज्ये शशास्वमाने तु	२५.७५	राधाकुंडरतिर्धन्यः	८२.११८
रसांका भ्रात्रिभिर्मर्कता	५४.५४	रागद्वेष विहीनो यः	८६.८१	राजा त्रिवल्लुस्त्रापी	१६.४७	राज्ञा जैमिनिसंवादो	६३.११	राधा कृष्णप्रिया रासेवरी	८३.४४
रसिकेन समाहितस्य (उ)	८०.३८	रागादिकापट्य समुद्- (उ)	७३.१०६	राजा त्वं धर्मशीलोऽसि (उ)	१२.१४	राज्ञा त्व जानतानूनमेतत्	६.४१	राधा च राधिका चैव	८२.१२८
रसोऽग्निना पुनः प्रोक्तं	८८.२३६	राजकल्पः श्रियां	६०.२०६	राजानमग्रतो वीक्ष्य (उ)	१४.१३	राज्ञं शिक्षा कर्तव्या	३०.१६	राधादिमिस्त्रं मुप्यो	८०.४५
रसो दाहेन तद्युक्तं	८८.८६	राजभूषणः क्षिप्र	७७.५४	राजानं कथयामास (उ)	३२.५७	रात्रिमिमिक्षितुत्वा	१४.७४	राधादेवी जगत्कर्त्री	८२.११४
रसोनम्रस्तथा दाहो	८८.१८५	राजद्वारं समासाद्य द्वार	५८.५७	राजानं विविधैः सौख्यैः (उ)	२२.१०	रात्रिभतेषु मर्षेषु	२६.१७	राधापराजितः श्रीमान्	८२.७५
रसो बहुविधः प्रोक्त	४२.८५	राजद्वारे बंधमुक्तो	७५.३४	राजानस्ते तु विज्ञेया (उ)	२३.७६	रात्री विम्बो च कद्रु	५३.६	राधांशलोमकूपेभ्यो	८३.१६
रहपुत्रं संयुते चाप्युत्तरं	५०.१५३	राजन्धर्मं विदांश्चेष्ट	१२.३६	राजानो द्रव्यनिरतास्तथा	४१.३७	रात्री चन्द्रवती राकाप्य	४६.१४६	राधासर्वा गतिर्गोपी	५२.४०
रहस्यं परमं चाथवक्ष्ये	८०.१४६	राजन्ताकल्प पर्यन्तः	१५.८६	राजा पंथास्तथां दंडी	५२.३८	रात्री चेन्मदनार्जतचैतसं	८०.१०७	राधिका प्रणवो वीजं	८३.३५
राका च विषया शैव (उ)	६०.६८	राजन्यरमधर्मज्ञ	३६.१७	राजापि तेन क्षुद्रगेन (उ)	३४.१६	रात्री जागरणं कुयत्	१७.२६	राधिकायाश्च वामांगान्	८३.१३
राकसं च पिशाची	६.७२	राजन्यदुक्तं भवता तत्सर्वं	२०.२३	राजा पुरोक्षसा सार्धं	१२१.४६	रात्री जागरणं कुयत्	१७.३३	राधे नमस्यां दस्योश्चक्रिणं	११८.८
राकसं चावमानं तु (उ)	२८.१	राजस्तवेक्षितं ज्ञातं	१६.१३	राजा विजयते शत्रून्व्यो-	८३.८६	रात्री जागरणं कुयत्	१७.४०	राम काम्यः कृप	५२.३३
राकसवच पिशाची च	६.७०	राजस्त्वयातिपुण्येन (उ)	१०.३३	राजा समस्ततोषिणीं (उ)	५८.१६	रात्री जागरणं कुयत्	२१.१२	रामकुंडं वीरपीथं (उ)	८०.७६
राकसस्य वचः कृत्वा- (उ)	२७.६४	राजपुत्रस्य राज्यापि	८७.१४७	राजीमरीचिभोऽणोरुत्था-	६०.१०६	रात्री जागरणं कृत्वा (उ)	१.१६	रामकुंडं प्लुतोमर्थो (उ)	७६.१३
राकसाख्यो बाह्यपिण्डो	५६.२२८	राजवर्धं प्रिये साध्वी	७.५१	राजैष्टा न नियोज्यताः (उ)	६.१२	रात्री जागरणं कृत्वा (उ)	४१.३६	रामचन्द्रो मुनिप्राप्त्य	७४.१२१
राकसास्तेन लिखतास्तु	६.१३१	राजविष्णो निपीताभूद्(उ)	६६.२८	राज्यमेत द्योपेक्षान्न	४६.७६	रात्री देवानिके मुप्यवा	१२४.३५	रामतीर्थं ततः स्यात् (उ)	६४.१७
राकसीर्वाच शब्दाति	७४.८२	राजसांस्तामसांश्चैव	५६.२४	राज्यं यज्ञाश्च विविधान्	४६.८५	रात्री सुमिक्षयतुलं	५६.२५५	रामतीर्थं ततः पुण्यं (उ)	४०.४२

रोगादियुक्तो न स्नायान्न	६७.१२६	सक्तालुपूर्वं भूषण-	८५.५६	सक्षमस्तु कियत्कालं (उ)	७५.७४	सक्ष्मी सखीये त्रिष्ठवं	८३.३१	सग्नैस्तुसमगो गुणमस्याने	५५.५६
रोगाद्यवस्थो मनुजः कुर्यात्	६६.४३	सक्ताणेर्यंभूतोऽभिरमाये	५२.११	सक्षमस्तु मनुर्जप्यो	७३.१४६	सक्ष्मी सरस्वती चैव	७०.१८३	सग्नैस्तुभुक्तैस्त्रिंशान्नः	५५.३०३
रोगिणीचैव वृत्ताली	२६.५	सक्ताय कृते प्रोक्तं	६०.२२०	सक्षमस्तु महावीर-	७३.१४३	सक्ष्मा सनत्कुमाराय (उ)	५६.१६	सग्नैस्तुभेज्यान्नी शब्दो	५५.११६
रोगिताम्नाह्याण्यस्तु	१३.८०	सक्ताय ज्ञेयं	६१.१५७	सक्षमस्तु दसबुधान्न	७३.१७	सकृदेनाथ तैरेव	५५.३२८	सग्नैस्तुभेज्यान्नी शब्दो	५५.११८
रोगी पूज्यः क्षती	५५.२२३	सक्ताय जपोवह्नि	६०.२२७	सक्ष्मीकान्तं नमस्तेऽस्तु (उ)	५७.६८	सग्नैस्तुलोचैर्गोप्ययं	५५.३४२	सग्नैस्तुसमानांगोवालि	५५.६१
रोगो सामस्तया हानिर्लाभः	५६.७७	सक्ताय पुरश्चर्या	७३.६७	सक्ष्मीकामः प्रजुहुयात्	७३.२२	सग्नं विवर्जयेच्छता-	५६.४६२	सग्नैस्तुगुहं स्वयत्वा (उ)	११.१६
रोदिति शृणुतेऽप्युक्तं	७६.५३	सक्ताय जपेनाथ मंत्र-	७०.३५	सक्ष्मी चतुर्थी कथिता	६१.८४	सग्नस्यापन्नसूया-	५६.५३१	सग्नैस्तुगो मृदुः शुक्र	५६.१५७
रोमाञ्चित शरीरो	४.८१	सक्ताय जपेन्मंत्रं	७६.१६	सक्ष्मीवधित वमन्तिः	७०.१५८	सग्नस्याम्बुदिता	५६.३०६	सग्नैस्तुदीर्घत्वमाख्याति	५७.६
रोहिणी कृत्तिका चैव	६६.५८	सक्ताय जपेन्मंत्रं	६१.१६४	सक्ष्मीद्विधुम्नसंवादः	१०६.५	सग्न्याञ्चतुर्भुविर्भूयः	५५.१८६	सकामायुश्च कल्पात् (उ)	७५.४६
रोहिणी मंदवारे च	५६.२४३	सक्ता जपेद्दशाक्षेन	७४.१४८	सक्ष्मीनारायणं देवं	१०.६४	सग्न्याञ्चतुर्भुविर्भूयः	५५.४८	सकामाविदाहकः पातु	७८.१०
रोद्रदंष्ट्रोत्कटं	७४.१६४	सक्ता जपेन्मंत्रराजं	७४.१३८	सक्ष्मीपते नमस्तुभ्यं	१७.१०७	सग्न्यात्कामात्सप्त	५५.१६०	सकामाविदाहकः पातु	७८.१०
रोद्रेन्दुस्वार्पिष्येषु	५६.५५	सक्ता जपोऽयुतं होमो	८१.११३	सक्ष्मीभर्ता जगन्नाथो (उ)	३.२	सग्न्यात्पंचमयः वापः	५६.४००	सकामाविदाहकः पातु	७८.१०
रोप्यः शतगुणं पुण्यं (उ)	५१.१७	सक्ता जपोऽयुतं होम-	८१.१०१	सक्ष्मीमय्यर्च्यं सौवर्णी	१२४.४८	सग्न्यादेकांशं रत्नैश्चक्रम	५५.१६१	सकामाविदाहकः पातु	७८.१०
रोरव नरकं भुङ्क्ते	१५.१०६	सक्ता जपो दशाक्षेन	८१.५६	सक्ष्मीमायाकामवाली-	८३.५०	सग्न्यादेकांशं रत्नैश्चक्रम	५५.१६१	सकामाविदाहकः पातु	७८.१०
सौख्ये ये च सामिरस्ते (उ)	५५.५५	सक्ता जपो दशाक्षं	७१.१०६	सक्ष्मीयुक्तो जगन्नाथः (उ)	११.१२	सग्न्यादेकांशं रत्नैश्चक्रम	५५.१६१	सकामाविदाहकः पातु	७८.१०
सौख्ये ये न रोमस्तथा (उ)	५५.३७	सक्ता जपेद्दशाक्षं	७१.१०६	सक्ष्मीयुक्तं विष्णुदामं	६६.१००	सग्न्यादेकांशं रत्नैश्चक्रम	५५.१६१	सकामाविदाहकः पातु	७८.१०
स		सक्ता जपेद्दशाक्षं	७१.१०६	सक्ष्मीयुक्तं विष्णुदामं	६६.१००	सग्न्यादेकांशं रत्नैश्चक्रम	५५.१६१	सकामाविदाहकः पातु	७८.१०
सकुलीश्वर सक्ष्मी-	६६.११६	सक्ता जपेद्दशाक्षं	७१.१०६	सक्ष्मीयुक्तं विष्णुदामं	६६.१००	सग्न्यादेकांशं रत्नैश्चक्रम	५५.१६१	सकामाविदाहकः पातु	७८.१०
सकलं भागवतानां	५.४६	सक्ता जपेद्दशाक्षं	७१.१०६	सक्ष्मीयुक्तं विष्णुदामं	६६.१००	सग्न्यादेकांशं रत्नैश्चक्रम	५५.१६१	सकामाविदाहकः पातु	७८.१०
सकलं मेकमादीनां	६६.५	सक्ता जपेद्दशाक्षं	७१.१०६	सक्ष्मीयुक्तं विष्णुदामं	६६.१००	सग्न्यादेकांशं रत्नैश्चक्रम	५५.१६१	सकामाविदाहकः पातु	७८.१०

धीनारदीयमहापुराणम् : : श्लोकानुक्रमणी

१४०

लब्ध्वा च रोचते भूमि	२.४०	लम्बोदराय बहरो-	११३.३२	लाजते वृषुकं प्राक्च	८०.१२६	लियानि पूजयित्वा च (उ)	७०.८	लोकपालाश्च साध्याश्च	५८.६
लब्ध्वा मातुषी	३०.१०३	लयाश्चावबुजन्मस्था	८५.६८	लाजैस्त्रिभुपुरोर्ध्वस्त-	६०.१६६	लियानि रजस्तानि	४४.५६	लोकपालास्ततो दिवु	८७.७६
लभतेऽभीप्सितानर्था	११५.८	लयेते धर्मगे जीवेष्टस्ये	५५.११५	लाभकां मानकां चैव	८५.११८	लिये वृद्धेका दातव्या	२७.१२	लोकपालास्तथान्ये च (उ)	९०.५३
लभते देह भेदेन (उ)	५०.४६	लसाटे वासुदेवस्तु-(उ)	५७.१५	लाभे बहुपत्नी यानी पतितो	५५.२४७	लियोऽति समाख्यातं	१०४.१४२	लोकपालाह्वयं नाम (उ)	९७.७०
लभते देवपादोन (उ)	४३.३९	लसिता चाप्य वा	८६.४०	लाभकेनामुनाचञ्चना	१२.८७	लियोऽद्भुतस्तदंवा च कीर्तिता	१०२.६	लोक पालैश्च बज्राद्यैः	८०.१०२
लभते मंडलसिद्धि	८३.१०७	लसितांगो विप्रकीर्णदिवः	५५.२७१	लसितेऽमुदलं पथं	७४.१८७	लियतीति परोक्षं स्यात्	५२.२३	लोकमायुरभिवृद्धते	४४.८२
लभते रूपसौमस्यं	१२१.७६	लसिताधीश्वरीणां तु	८८.१०	लसितं यल्लोकैः पट्टे	१२२.७७	लियुत्तुल्यपुण्यस्त्वपुमप्य	५३.८१	लोक संप्रतिमाश्रेण (उ)	५७.३२
लभते बांक्षितान्कामान् (उ)	७०.५७	लसिता येऽस्तु सुप्रीता	११५.२६	लसित्येदं च यो दद्यात्	१०१.२३	लीनया चोच्चरेद्वैवं (उ)	६.८	लोकमृष्ट प्रपश्यन्तो	४३.८६
लभते बांक्षितान्कामांस्तत्	११५.५	लसितायास्त्रिभिरल्लोः	६०.२	लसित्येदं पुराणं तु	६५.१७	लीलादंष्ट्रहृदिः प्रोक्तो	८१.५४	लोकांश्च सर्वान्पुण्ड्रिष्ट (उ)	३४.२५
लभते बांक्षितान्कामां-	१२३.७५	लवणस्य तु संत्यागे (उ)	२२.७६	लसित्येदं पुराणं तु सिस-	१०२.१८	लीलादंष्ट्र हृदि यो वै	८१.५७	लोकापवादास्तस्तः (उ)	७५.५२
लभते बांक्षितान्कामानिह-(उ)	७०.३०	लवणं तु तृतीययां (उ)	२३.७०	लसित्येदं पुराणं तु सिस-	१०३.१६	लीलाधाम्यंतरी द्रष्टुं (उ)	८०.७६	लोकापवादाष्टि (उ)	३०.५४
लभते बांक्षितान्कामान् (उ)	८०.६६	लवणैः संपर्गैरीरितैर्वर्षै	८०.१०३	लसित्येदं पुराणं तु सिस-	१०६.२४	लीलाविष्वस्तकटो	८२.४२	लोकाः पुण्या गयायां (उ)	४४.१६
लभते बांक्षिता सिद्धि (उ)	७०.३५	लवा लवणाश्च हरा	५४.२२	लसित्येदं पुराणं तु सिस-	१०७.३१	लुकेन च द्विगस्याकं	७७.२३	लोकाश्च लोकपालाश्च (उ)	५८.६५
लभते वैष्णव धाम (उ)	६७.७४	लसत्कल्पद्रुमाश्च	८०.७६	लसित्येदं पुराणं तु विपुले	१०८.३४	लुप्येऽपि वाक्ये भविता (उ)	३३.२१	लोके भागवता ये च	५.४६
लभते स्वर्णं निष्काला	६०.१२५	लसद्गोपीगवां वृं दमन्धे	८०.८०	लसित्येदं पुराणं तु विपुले	११६.३	लुप्या ग्यसन्नितोऽज्ञाश्च	३५.४	लोके बादो हि	७६.१४०
लभते मातुषं सौम्यं	११५.४	लसद्गोपीगवां वृन्द	८०.८३	लसित्येदं पुराणं तु विपुले	११६.३	लूनपक्षो यथा पक्षी (उ)	३५.२०	लोकेऽगानाधुर्ध्वं वनान्वहि	७०.५१
लभते सूर्यसायुज्यं	११६.२६	लाकिनी काकिनी चैव	८६.८६	लसित्येदं पुराणं तु विपुले	११६.३	लेशेऽप्यतीर्षाद्गुह्यसिद्धि	२.३०	लोकेषु विचरे द्विष	११७.७
लभते दानं पुण्याः (उ)	६७.३६	लासया वेष्टितं कृत्वा	७१.६४	लसित्येदं पुराणं तु विपुले	१२३.६	लोकपालस्त्वमृतं माजित (उ)	५.६	लोकेषु सर्वगणेषु	४०.३७
लभते पठतो पति (उ)	७५.१७७	लाक्षारम्भकालं रोहं	७५.१२३	लसित्येदं पुराणं तु विपुले	४३.३३	लोकपालान्तमम्यम्	११४.१०	लोके म धम्यः सधुषिः (उ)	५४.१२
लभेय निमलान्कामान्	५७.४८	लागूलाकारसंयुक्तं	७५.६३	लसित्येदं पुराणं तु विपुले	४७.८	लोकपाला बहिः पूजया	८७.१४५	लोकेऽतरमुणः श्रीमान्	७८.२०

श्रीकोटारं ततः प्राप्य	६५.४५	वक्रनासखस्वती जाता	८३.३०	वचनादेशच सिद्ध्यर्थं (उ)	५८.६३	वणिजोभ्रे भवेद्विष्टि	५४.१२७	वनं जगाम वक्रास्ते	४६.४८
श्रीकोटारपराम्पुष्पाब्दीनेषु	२.१७	वक्रनासहस्तपादोऽजठरेषु	८१.१०	वचां निष्काढमागं	६८.८२	वत्सं भारेण कुर्वीत (उ)	४२.८	वनस्था दृष्टमानास्तु (उ)	५०.४५
श्रीकौरवुतसंख्यैः स्वापना	८०.२५६	वक्रने मूर्च्छादिषु न्यस्य	८१.५८	वचो दुर्वाससः मृत्वा (उ)	७५.६६	वत्सं पितरस्तेषां	२८.७३	वनस्पतिरस दिव्य गंधाद्यं	६७.७१
श्रीमाध्यादि पतिविप्र	२७.८८	वक्रनेषु पंच विन्यस्येद	८१.६३	वचोमिस्तुपुरा गैरैतैर्वा (उ)	८.१६	वत्सरादौ वत्सतादौ वत्सराज्ये	११०.६	वनाद्वानान्तरं गच्छन्नेक	८.१०
श्रीलार्कं जंबूमागं च (उ)	६०.२५	वक्रतुंडादिकानष्टौ	७२.४१	वज्रपाणि स्वर्णवर्णं	५६.६८७	वत्सरे हेमलं व्यास्ये	१२३.४८	वनानां चापि तीर्थानां (उ)	६८.३१
श्रीहृष्टं वासवतीर्थं (उ)	६०.२४	वक्रतुंडायस्यद्वान्ते	६८.१५	वज्रपाणि दंडशङ्खौ	६७.८६	वत्सपामि पर्वत श्रेष्ठे (उ)	१३.१४	वनानि वानि विप्रेन्द्र (उ)	६५.१
श्रीहृजं तु नवमं वनं (उ)	७८.१५	वक्रतुंडायस्यद्वान्ते	५४.१७२	वज्रांगस्य तु संयुग्मिस्तार	१०७.१६	वदस्तिष्ठतो यथा	४७.६२	वनानि सत्य संगीह (उ)	६५.४
श्रीहामिषं महावाकं मांसं	५१.१४४	वक्रः पंचा मीन सन्ने	५६.६४५	वज्रादीनि तदस्त्राणि	८१.४८	वदत्येषं वज्र सुना (उ)	१७.२३	वनान्येतानि सन्तात्र तेषु (उ)	६५.७
श्रीहामुर समाख्यां	१०४.६०	वक्रां वग्धां लंघितां च	६७.३३	वज्राद्यानि संयुग्म	७०.१६६	वदने हृदये नामौ	८०.२२८	वनिता नवनीतस्यदा	८८.८८
श्रीहितः कालरात्र्या च	६६.११६	वक्रिणश्चक्रं शुद्धं	५४.१२०	वज्राद्यानि संयुग्म	७३.१३६	वदति चोपनयनं तत्	२५.६१	वनिता युवती रम्याः	८७.७६
श्रीहितांशुकं मृषासंज्ञेपनां	८८.१५१	वक्रः प्रमाणसन्निधे स्थित्वा	८४.७३	वज्रैश्चरी तथा वृत्ती	८६.४१	वदति मुनयस्त्वेव	८.६८	वनेषु धानि तीर्थानि (उ)	७६.५
श्रीहितो वक्रो हेतु	७४.१६१	वक्रस्थलं तथा वाहू	४८.५८	वज्रैश्चरी महाविद्या	१०२.१६	वदति वाचा धर्मादिव	४१.६८	वज्रस्य समिद्धोमो वृष्टि	८७.१४८
श्रीहितोऽप्यासनः सद्यो	८१.१५०	वक्रस्थलस्थया अश्वया	६२.४८	वज्रैश्चरीषाध्यायं	८८.१२०	वदसूतमुनिश्रेष्ठं	१.३४	वदेऽहं देवमान संदीह (उ)	७३.४६
श्रीहोबुधेन प्रतरमिष्यत्	८.१२२	वक्रयतेऽन सभासेन	५६.४३५	वज्रोदके शिलां पातु	८५.४४	वदादितेर्गहासत्वं विशेष	११.२	वदेऽहं शीतलां देवीं	११७.८६
श्रीहिमैर्वैतृकृतं पुष्टेर्वाचमानं	७३.७०	वक्रयमाणमिषं स्तोत्रं (उ)	४३.६८	वज्रोत्तलसदृशमिगेहं	७३.३५	वदामिभृगुविप्रेन्द्र	८३.३३	वदेगौरी नृगपीनस्तनी(उ)	७३.१३८
		वक्रयमाणेन मंत्रेण	२१.१०	वज्रोत्तलसदृशमिगेहं	४.४६	वदेऽहं विष्णुसहितम्यां	६६.१०१	वदे तामहमक्षय्या	८६.१६
वक्राद्यं धामिकेभ्यस्तु	१.६६	वक्रयामि तव राजेन्द्र	१६.३७	वटं कालाग्रसधनं ददर्श	१२५.१६	वदत्येष पर्वयुद्धेन	४६.८०	वदु वा भ्रातृजायां वा (उ)	७.१३
वक्राद्यं पुष्पोदकेषु	१.७०	वक्ष्ये वचः प्राणहृत् (उ)	२७.३५	वटं वटेश्वरं धातं पुराण (उ)	५६.२८	वदेन ते भूमिपते (उ)	३३.६६	वक्ष्यां कुप्ता च दीनानी	५१.१६
वक्राद्यां मधुरावाणी	२७.७१	वक्ष्ये भृगुस्य विप्रेन्द्र	३०.३५	वटोवटेश्वरस्तत्र (उ)	४७.५६	वधो बृहोत्पतः पदधात्	१०४.१३७	वक्ष्यामिपिक्ता विपिनां	८३.८०
वक्रतुः श्रीपुराणो पदेषु	८६.२२	वक्ष्यामिपिक्ता विपिनां	६३.७७	वज्राद्यानि न चाप्योति	५१.६३	वक्ष्यामिपिक्ता विपिनां	५२.२७	वक्ष्यामिपिक्ता विपिनां	६१.३२

बीररवीयसहापुराणम् :: श्लोकानुक्रमणी

१४२

बन्धाहारो बधेलन	३०.६	वरं वरय वास्यामि यज्ञे	११.१७	वर्षाश्चा भनुदासेत	५३.२२	वर्णश्रमानुरोधेन कर्मयोग	६३.१७	वर्षान्ते चैत्रमासस्य (उ)	६८.१६
बन्धापान्नाणि पंचैव सूर्यः	११२.४८	वरं वरेण्यं मधुकैटभ	१६.५६	वर्जयित्वा रहवाणाम	५०.१५६	वर्णमभोत्पितः कुपति	७३.८१	वर्षान्ति वेद विदुषे	२२.१३
बन्धमूलं समासाद्य (उ)	६५.४४	वरं वरेण्यं वरयं	१.६५	वर्जयेद् ग्राम जातानि	२७.८८	वर्णेष्वनुविशतिभिह्व	८७.११२	वर्षा प्रवेष्टो राशिनी जल	५६.७२१
बन्धा च पिप्पला नाया	८६.१५५	वरं वरेण्यं वरयं	३८.२०	वर्जयेद् दे सत्त्वस्तत्तु	५५.१८८	वर्तते पृथग्योन्य	४५.५५	वर्षे वर्षे कृतं चैतद्वत्	१२४.५५
बधीवट प्रिय स्थाना	८२.१३६	वरं हि छेदनं मूर्ध्नास्तत् (उ)	१८.२१	वर्जयेद् धनुषितं तोयं (उ)	३८.२६	वर्तते सार्विको भाव	४४.५२	वर्षे वर्षे कृतं कुर्वीत	१४.७८
बन्धोपटी वेणुवादी	८२.६८	वरयामास देवेशमास्थित	५८.७	वर्ज्यां तवर्त्मनातो	४३.७२	वर्तन्व्यं क्षारतां यातु (उ)	५८.३७	वर्षे वार्धे ए जनितां	१६.८६
बन्धानुचरिते श्रोतवो	६६.१६	वरामययुता पीतवसना	८०.६८	वर्णनं नरकाणां च विकर्मा	१०६.२६	वर्तमानो मुनिस्त्वेवं	४४.४६	वर्तन्वाय ततः पद्मात्रयं	८१.८६
बन्धुकर्मिण लितिजन्तु	५६.१००	वरामययुता पीतवसना	८४.६०	वर्णनं भारतस्यास्य ततो	१०६.८	वर्तिकायां प्रकर्तन्वा	७५.२३	वर्तन्वा हिमेतुश्च	५२.६६
वप्राप्रातोहणं चैव	३१.६	वरामयासवसतकुठारान्धरत	६१.६८	वर्णनं वमलोकस्य ऋषि	१०३.११	वर्द्धते संपदः सर्वा (उ)	६८.५६	वर्त्तन्वा वेष्टयते वृष्टान्	४२.७०
वमस्तपिण तथा घूमं	५६.७७७	वरारोहामजापालां (उ)	७०.१५	वर्णन्या सोऽपमाख्यातः	६८.१२	वर्द्धते सम्पदस्तवस्तिषा (उ)	६७.८२	वर्द्धे वरणी मातुः (उ)	२०.७
वयं त्वत्पिपयः प्राप्ता	१.२६	वराशिनी च तोभाग्य पुत्र	११२.४	वर्णलक्षं जपेन्मंत्रं	७०.३४	वर्म वास्त्रं समाख्यातं	७०.१६३	वर्षे भूमी देवेन्द्रः	७.६
वर चन्दन युक्तेन हस्तेन (उ)	१७.२१	वदणं कालिकानाथं	५६.६६१	वर्णलक्षं जपेन्मंत्रं	७१.५५	वर्मस्ति वल्लिजागांतः सार्द्धं	७५.६३	वर्द्धे तोऽपि विस्वात्मा	११.१७८
वरण वातुरक्ष्णं तुदते	५६.८०	वदणोऽस्त्रमिस्तत्तो (उ)	७५.२८	वर्णलक्षं जपेन्मंत्रं हविष्यासी	६१.२०४	वर्मस्तिशाम्भामसत्र मुक्तं	७६.१३	वर्द्धे तोऽपि विस्वात्मा	८.५१
वरण सिकत ललिते (उ)	५०.३३	वदणो यादतां वदधमः (उ)	५२.२३	वर्णनामाश्रमाणां हि (उ)	२३.८५	वर्षकालं वहाद्वैता (उ)	६५.६	वर्द्धे तोऽपि विस्वात्मा	७७.७२
वरणातिनदी यावदधिः (उ)	४८.१६	वदयिनीं परदिने पूजयेत्	१२०.६	वर्णानां ब्राह्मणः श्रेष्ठ	६.५६	वर्षकोटिं सहस्रं	७६.१३६	वदयना परमातेन जायते	४७.२०
वरणास्योस्तु जाह्नव्या (उ)	४८.८६	वदयिनीं वतं कृत्वा नरो	१२०.१०	वर्णान्तिमो विन्दुपतः क्षेत्र	६१.१६१	वर्षं मेवं वतं कृत्वा	१२१.७	वदया वना गलाका	८६.६१
वरदा वाक्यदा बाणी	८६.१३२	वरेणं छंदसा चक्र- (उ)	१४.५६	वर्णाश्रमाचार वर्म	६२.१०	वर्षं नयेद् वतांते तु	१२१.५७	वदयाय च प्रियस्त्राय	८७.१५२
वरदा वाक्यदा बाणी	६०.५६	वर्गयोगोद्य योगांत	५४.४६	वर्णाश्रमाचाररता भगवद्	४.३४	वर्षं यस्तु नरो (उ)	४२.३६	वदये तं दुर्लपिष्ठोर्यं	७५.६
वरं पाद्यं च कृतं	६६.७२	वर्गानुक्रमयोगेन वस्यास्यो-	८६.२०	वर्णाश्रमाचार विधि	२५.१	वर्षं वाताशनिभ्योऽपि	८०.२५५	वदये तं दुर्लपिष्ठोर्यं	७५.३५
वरं मद्यस्य संस्पष्टो (उ)	२५.४४	वर्गोत्तमे मीनलाने वृषे	५५.१११	वर्णाश्रमाणां वर्माश्व	६२.४१	वर्षतिषादिके छत्री दंडी (उ)	६२.३५		

श्रीनारदीयमहापुराणः । श्लोकानुक्रमणी

१४५

वृत्तिं तत्र भूतानि	४६.१८	वस्त्रदो मुनि शार्दूल	३१.२०	वह्मनां स्वमुखैर्न	४०.४५	वाक्चक्षं वाक्चयिगत् (उ)	३५.७०	वाच्यं तु परमं ब्रह्म	३३.१५७
वसिष्ठ मुनिना तेन हत	८.४०	वस्त्रमडयिकां कृत्वा	११७.५८	वह्नि कोशे यजेद्भक्तुं	८४.२८	वाक्चक्षुः स्वया साधु (उ)	२३.१	वाजिनो वारणाश्वे (उ)	१०.६५
वसिष्ठशास्त्रात् स	८.१३८	वस्त्रमाल्य विभूषाभिः	१२२.८	वह्निचन्द्रा रूपदत्ताः	५६.४६५	वाक्चक्षिं मालनीपुष्पं	८७.२२	वाजिबेगेन निर्द्यूता (उ)	१०.२२
वसिष्ठश्रोतृणां आतो (उ)	२८.४२	वस्त्रं वैवाष्ट्यगुणितं	७४.१६३	वह्निजायाद्वादाद्यालो	७३.१२०	वागीशी वरदा विषवा	८६.६७	वाजे वाजे इति प्रीतः	५१.१३१
वसिष्ठेनाथ संवादी	६७.११	वस्त्रं स्यत नवं	५५.२१	वह्नितायता रोदो	७६.७	वागीश्वर्या तमायवतं	८४.१२	वाणदेवोस्तद्देव	८६.२६
वसिष्ठेनानु विज्ञाप्य (उ)	७५.५१	वस्त्रयुग्मावृतं कृत्वा	११६.१५	वह्निनाकेन तद्वस्त्रं (उ)	१.६	वाग्भवं लोहितो रायं	८७.६६	वाणामिन्नोचनानिष्ठा	५६.१६४
वसुगौरत्नदानानि (उ)	२१.१६	वस्त्रयुग्मेन तवेष्ट्य	६५.३०	वह्निदग्ध पावस्तु	११०.४०	वाग्भवेन पङ्कगानि	८३.६५	वाणिजिराष्ट्रास्त्रयश्चापि	५३.४७
वसुदेवपदं प्रोक्ष्य	८१.१३२	वस्त्रस्त्रदानकंठस्य (उ)	४३.४८	वह्निप्रिया मनेनाथ	७६.८६	वाग्यतो भक्तिभावेन	१७.१६	वाणिमन्मथ गत्वाप्यं	८६.२
वसुलक्षं जमेन्वत्त्रं	८३.७६	वस्त्रहृत्पुंसुवर्णानां (उ)	२०.११	वह्निप्रियातो मंत्रस्तु	७१.११३	वाग्भवेन निमित्तं व्याप्त	६६.५३	वाणेभमार्गणैर्लब्धं	५४.५६
वसुवर्णः स्मृतं नेत्रं	६१.१८१	वस्त्राभिः पुष्पैर्धूपदीपैर्वर (उ)	२३.४०	वह्नि प्रियान्तो मंत्रोऽयं	७४.६७	वाग्भवं निमित्तं व्याप्त	८८.२३	वातात्मजे नानीताभि- (उ)	७३.१५५
वसुशापश्च मोहिनी	६७.१२	वस्त्रादेः स्खलिते क्रोधे	५६.६७६	वह्नि प्रियान्तो मंत्रो	६८.४	वाग्भवं निमित्तं व्याप्त	६५.५१	वातात्मजे नानीताभि- (उ)	६३.३६
वसेत्स पितृभिः सार्द्धं (उ)	६३.१४४	वस्त्रालंकरणैर्भ्यः	११५.३६	वह्नि प्रियान्तो मंत्रोऽयं	७४.१४४	वाक्चक्षुः पुस्तकं चापि	१००.१६	वातोमरुच्छागिनिबद्धो	८८.१८
वसो कृपालो धर्मज्ञ (उ)	६४.१	वस्त्रालंकारं पूर्वं तु तस्यै	१११.२०	वह्निमण्डलमभ्यर्च्य	६५.२३	वाक्चक्षुः पूजयेद्भक्त्या	१२५.३८	वात्सल्याः सर्वभूतेभ्यो	४३.११५
वसो पवित्र मंत्रेण	५१.६६	वस्त्रेणापछादितं कुम्भं	२१.२२	वह्निरूपा तथा दक्षाष्टमा	८६.१४०	वाक्चक्षिणा द्विजान् (उ)	२१.६	वाटमं वीक्षणं चक्रे (उ)	२१.२६
वसोर्लक्ष नमस्कृत्य (उ)	४३.१	वस्त्रेणापछादितं यस्तु	१०६.३७	वह्निरेव पृथग्मास्तु	१११.३४	वाक्चक्षेत्पुत्रतो विष्णोः	१.४८	वादिप्रभृत्यगीतादीं	५६.४६५
वसिष्ठमूलगुणं च च	४२.१०२	वस्त्राद्यामवलं नाभिस्त	५६.५७२	वह्नि सेवासनो मीतः	७३.१०६	वाचा धर्मान् प्रवदति	३३.१०७	वादीर्गर्तर्मनोर्गदय	६६.१४
वस्तुतः कृष्णराषाडं (उ)	५६.३२	वस्त्रदित्यं च पुष्पाणि	५६.१७८	वह्नि सूर्येन्दुभूताह्ना	८६.६८	वाचा धर्मान् प्रवदति	५२.५६	वानप्रस्थाः सत्त्वपि	४३.१२०
वस्तुतस्तूपदेष्ट्या मुनीनां	१०६.३२	वस्त्रेणापछादितं यस्तु	५६.६४२	वह्मं नुभस्मसक्तेदयो	५५.३३७	वाचा धर्मान् प्रवदति	२७.१६	वानप्रस्था गृहस्थाश्च (उ)	५४.१०८
वस्तु राजेति यत्नोक्तं	४८.६०	वस्त्रेणापछादितं यस्तु	७४.६८	वाक्चक्षुः पुष्पैर्धूपदीपैर्वर (उ)	८७.५६	वाच्यः कतिपयैः सुखं (उ)	७.५६	वानप्रस्थानां च द्रव्यो	४३.१११
वस्तूनि लभते हृषीकेशोर्गो	६०.१२७	वह्निं वाक्चक्षुः च वाको	६१.३८	वाक्चक्षुः पुष्पैर्धूपदीपैर्वर (उ)	५५.७१	वाच्यतामित्यनुज्ञातः	५१.१२८	वानरं पश्यति हरी	७६.१५६

वांछाम्यहं सदा विप्र	७६.४	वामनागस्वितः शुक्रो	५६.७२७	वायव्ये यातु वानो द्वौ	११६.६	वाराणसी तु मुचनय (उ)	४८.१३	वासमासयुतं प्रादाद्येषां (उ)	१८.३६
वांछितांस्तुल्यते कामानिहा (उ)	७८.२६	वामनेदविवातेन	५६.७७८	वायव्योऽयं यकारस्तु (उ)	५७.१२	वाराणसीमम्भुषेय (उ)	५०.४२	वास्तरे वास्तरे विप्रो (उ)	३.१२
वांछिता वनितां काम-	६०.१०७	वामहस्तेन पाषाणै-	७५.८५	वायसाः प्रतिग्रह्णन्तु (उ)	४६.१३	वाराणसीं द्वारकाया	१०४.१६०	वास्तरेषु तु तेजैव	६०.११
वापी कूपतडागादि (उ)	३६.६	वामांस्तस्मिन्तया लक्ष्म्या	७१.५१	वायुकोलो परवत्समासा	८४.२७	वाराणस्यां विशेषेण (उ)	३८.४३	वासांसि च महाह्राणि (उ)	६३.११८
वापीकूपतडागादि	५६.२६३	वामांगं क्षमिन्तुक्ताय	६५.८४	वायुना प्रेर्यमाणानां (उ)	४८.६२	वाराणस्यां विशेषेण (उ)	५१.६	वासांसि द्विज युग्माय (उ)	३१.२१
वापीकूपतडागैर्म्यो	२७.११	वामांगुष्ठं समुद्रं	८०.२५०	वायुं पुत्राय वीराय	७८.३६	वाराहकल्प वृत्तांतं	६४.२१	वासिष्ठकायपयैषामि	५६.६३६
वामकण्ठेन्दुयुक्तेन	८५.६४	वामांगुष्ठान्यसेदृक्ष	८०.२२०	वायुं कृष्णमृगारुखं	५६.६६२	वाराहं च तथा स्कांढं	६२.२८	वासुदेव ततोऽक्रूर	७१.१८६
वामकोणे यजेद्देव्या	८७.७०	वामांगे क्षमिन्तुक्ताय	६५.८८	वायुर्महासेतु पदं (उ)	७४.१६५	वाराहशमोधास्तु	५६.७०१	वासुदेव नमस्तेऽस्तु (उ)	५३.१०
वामजानुं तु संपात्य-(उ)	४७.१६	वामे कुसुम धन्यानं	८३.५७	वायु संपारणोऽग्नि-	४३.२६	वाराहस्य नृसिंहस्य (उ)	७१.४३	वासुदेव पदं डितं	७०.७१
वामदेवं द्विजवरं (उ)	१०.२६	वामेन रेचयेद्वायं	३३.१२४	वायुः समत्पितो नाभेः	५०.६७	वाराहस्वामिवृत्तांतं	१०४.१७६	वासुदेव पदं प्रोच्य	८१.६८
वामदेवाय नमः इति	७६.२४३	वामेन शुक्रं व्याख्यान-	६६.१३८	वायुः समत्पितो नाभेः	५०.६६	वाराहोमभिधास्यामि	८८.२३३	वासुदेवं परो धर्मो	३.८०
वामदेवी मुनिवचनः	६१.३	वामे शक्यता युतं	६५.५०	वायुः समत्पितो नाभेः	५०.६८	वाक्छां लोकाभ्यान्तोति	१३.११३	वासुदेवं संकर्षणं	७२.१०
वामदेहः स्वयं भूयाद् (उ)	४५.५	वामैर्हृदकोर्यं दानं	७७.७	वायुः समत्पितो नाभेः	५०.६६	वाक्छो मदनवत्या	६८.३१	वासुदेवं हरिं कृष्णं (उ)	६३.१५
वामनं च नयद्गण	७०.२६	वामोर्ध्वहस्ते दधतं	८१.२६	वायोः समत्पितो नाभेः	५८.५८	वाक्छो मदनवत्या	६६.११४	वासुदेवात्तं सर्वं	३.८१
वामनश्रीधराम्यां च	६६.४६	वामोर्ध्वहस्ते दधतं	६६.६३	वायोः समत्पितो नाभेः	८६.७१	वाग्देवतात्तं सर्वं	६०.१७६	वासुदेवात्तं सर्वं	३.८१
वामनो बुद्धिदो होता	१७.६१	वामोर्ध्वहस्ते दधतं	६६.६३	वायोः समत्पितो नाभेः	८६.७१	वाग्देवतात्तं सर्वं	६०.१७६	वासुदेवात्तं सर्वं	३.८१
वामपादांबुजाग्रेण	८०.१८१	वामोर्ध्वहस्ते दधतं	६६.६३	वायोः समत्पितो नाभेः	८६.७१	वाग्देवतात्तं सर्वं	६०.१७६	वासुदेवात्तं सर्वं	३.८१
वामपादे तथा श्रीणि	५६.७६	वामोर्ध्वहस्ते दधतं	६६.६३	वायोः समत्पितो नाभेः	८६.७१	वाग्देवतात्तं सर्वं	६०.१७६	वासुदेवात्तं सर्वं	३.८१
वामपादं सदा पातु	८६.२७	वामोर्ध्वहस्ते दधतं	६६.६३	वायोः समत्पितो नाभेः	८६.७१	वाग्देवतात्तं सर्वं	६०.१७६	वासुदेवात्तं सर्वं	३.८१
वामपादं तथा पङ्क (उ)	५७.४२	वामोर्ध्वहस्ते दधतं	६६.६३	वायोः समत्पितो नाभेः	८६.७१	वाग्देवतात्तं सर्वं	६०.१७६	वासुदेवात्तं सर्वं	३.८१

विककता च ककुमा	८६.१४६	विष्नी राहृणमानोऽपि (उ)	४८.४६	विजित्य रोगानलिलांस	८७.६३	विद्याप्येकादशी तत्र पूर्वा	२६.५०	विद्याभिमन्त्रित तोषं	६०.१५६
विकचास्या गुहसुता	५६.१०४	विचरन्मर्दातीरे सर्व-	६.५२	विज्ञात तत्त्वस्य न	४६.३६	विद्धि व्याप्तं यथा	७८.२६	विद्यामोक्षकरी प्रोक्ता (उ)	२८.७२
विकचाम्बुजपत्राक्षं	४.६५	विचारय विचरैव	४४.६८	विज्ञान परमाद्योऽसौ	४६.३२	विद्यतेऽप्यचितं तत्र न (उ)	७७.३४	विद्यां मानापमानाभ्याम्-	४३.७३
विकर्तनाय विमलस्य	६६.५०	विचरामि विद्या रात्रौ	७७.४५	विज्ञानं प्रापकं प्राप्ये	४७.६८	विद्यते भूकेऽप्यतस्मान्	११३.५१	विद्यायां भवजर्नदीयं-	८८.१८६
विकलास्ते समाख्याता	६४.५५	विचरेत् सर्वलोकानां (उ)	६६.१२	विज्ञापयामास पितः (उ)	१७.२६	विद्यते सा त्वत्तदा	५६.१५५	विद्यावतार सतिद्वयं	६५.५६
विकसत्कुंदकङ्काार-	८०.१०८	विचित्रवाणैर्नाराचं (उ)	७५.३२	विद्भोग्या हि भविष्यामि(उ)	१७.५०	विद्यायाकुलसुंदर्या योजितः	८८.१६०	विद्यावतार सतिद्वयं	८६.५
विकरिण्याङ्ग्या प्रोक्ता	६१.१६	विचित्राणि च पद्यानि	७६.२५२	वितस्ता चंद्रभागा च (उ)	६०.३०	विद्यायास्तारपुण्या व्यापकं	८५.६७	विद्या वापि धनं	७४.१५८
विकीर्णकेशीमालोल	६०.६४	विचित्रात्रभरणोपेतं (उ)	५४.६७	वितानम्बज क्षत्राणि	१२३.३	विद्याया मुक्तिर्व ज्ञानं (उ)	४१.६६	विद्या वृत्तस्यवस्त्रिंश-	७१.१८१
विकीर्य घाग्य प्रकरस्तत्र	६८.८६	विचित्रावाजैनशिल्पे-(उ)	७५.३२	वित्तं वेहं तथा पुत्रं (उ)	३१.५६	विद्याकरी समायुक्तः	७७.२१	विद्याशिल्पोपधं कृतं	५६.२६५
विक्रीय वत्तं वेदवाग्यां	२७.६४	विचित्रा विज्ञमाहुंसी	८६.११३	वित्ताद्भुतिर्न पार्थ (उ)	३१.५७	विद्याग्रहणशून्यत्वाद्	४१.३४	विद्युत्प्रपूर्णं मंडूकास्थना-	५६.७३५
विलिप्यते स्वपातेन	५४.६०	विचिन्वन्ति ह्ययं तत्र	८.६४	वित्रासस्त्रिदिनं रात्रौ	७४.४१	विद्यातपवच कीर्तिवच (उ)	६२.१३	विद्युत्प्रभायुधमीमो	३१.४१
विख्यातं परमं क्षेत्रं (उ)	५२.४६	विचैत्रैश्चैव मातेषु	५६.५२५	विद्यमास्ताधनं	६०.१६२	विद्यादानं महीधानं	१३.१००	विद्युन्निभा ब्रह्मसम्प्रा	८३.१५७
विख्यातानैकशास्त्रज्ञा	५५.३१७	विजने विजिताहारः	७३.१६१	विद्यायस्तु कर्त्तार	५३.४-	विद्या वान रतो याति	३१.२८	विद्युत्लेखेति विख्याता (उ)	१०.५८
विष्णुः स्वप्रशमनी	८८.१४३	विजयं समवाप्नोति	६०.१६८	विद्यारण नृतिहोऽप्य	७१.१४३	विद्या द्वितीय बोधेन	८८.१०१	विद्ये विद्यामालिनी	६६.७०
विष्णं कुर्वन्ति सततं (उ)	५०.२६	विजयश्रीयुतः शास्त्रात्-	७७.२४	विद्युः क्षमिणी	८१.८४	विद्यापरां यक्षगणाः (उ)	५५.६५	विद्ये विद्यामालिनी	६६.७०
विष्णुराजाङ्गुर्ध्वं (उ)	१७६.४६	विजयस्तत्र यातृणां	५६.६७६	विद्यिगतेषु पद्मेषु	८४.६४	विद्यापराङ्ग्ये तीर्थे (उ)	७८.११	विद्ये विद्यामालिनी	६६.७०
विष्णुरात्रौ तु वै नारी पूर्व (उ)	१५.३०	विजयाया जयः प्रोक्तो	६०.२३४	विदितानि च शास्त्राणि	५.७१	विद्यापरेस्तु यात्रेयं (उ)	५०.५	विद्ये विद्यामालिनी	६६.७०
विष्णुविष्णुसिनोपू३ (उ)	१५.२८	विजयी विद्वज्जिह्वायी	७७.१०५	विदेशगः पितामहः	५५.७४	विद्यापरेस्तु यात्रेयं (उ)	५०.५	विद्ये विद्यामालिनी	६६.७०
विष्णुनि धूमिना कांत (उ)	२६.६३	विजयेन पुनः रघोस्थितः	८१.१००	विद्वं त्वदीकादशिकाव्रतं (उ)	३७.१८	विद्याप्रदश्च गोपालः	८१.२५	विद्ये विद्यामालिनी	६६.७०
विष्णोश्चविचिमातैव (उ)	७३.३०	विजहार महादेवो	५८.३	विद्याप्येकादशी ब्राह्म	२६.५७	विद्याप्रदश्च मृष्टयंतो	८०.२२१	विद्ये विद्यामालिनी	६६.७०

श्रीनारदीयमहामुद्राणाम् :: श्लोकानुक्रमणी

१४६

विद्यते जीवभोगार्थं	६३.४६	विनश्यतीह कर्माणि (उ)	२६.७१	विभुं नामादि-वर्णाद्याः	८५.११६	विपरीतोदितस्वच्छो	५६.२०	विबुद्धमात्रः सहसा (उ)	१८.५
विधवानां च विप्रेन्द्र	२७.१८	विना पाणिग्रहं सर्वमंगले	५६.२०१	विष्वाक्षत्रगुणा प्रोक्ता (उ)	४०.२६	विपाच्य शर्कराजवाक्ता	१२३.२४	विभक्तानां विपर्यातो	५३.७
विद्यातारं शंखपद्-	६६.८१	विनापि ऋजसंयोगं सा (उ)	३१.२८	विन्य सेद्वादादले	८५.५४	विपापो ह्यस्वमेधाना-	१७.५२	विभक्तमेष वयस्य	७०.११३
विद्यानमेतदेवापि फलं	११३.७०	विनापि दर्शनीयानी (उ)	२७.१४६	विन्यसेद्बुद्ध्यादीनि (उ)	५७.४५	विपाजनाय विहरद् वृष-	६१.२२५	विभक्तं भूतगायत्र्या	६८.१३
विधानं तस्य वक्ष्यामि (उ)	५५.८६	विनायकः कर्म विघ्न-	५१.५८	विन्यसेद्बुद्धिं हतारं	६६.६०	विप्र ग्राम करादाने	१५.६०	विभज्य नवधा सडे	५६.७४०
विधाय शक्रं तत्रैव	८८.२५१	विनायक यमो नागचन्द्रो	५६.१३४	विन्यसेन्नासपट्कं	८०.३७	विप्रघाम करादाने	१५.६२	विभञ्जनान्ते वृष्टास्त्र	७४.७६
विधाय निधिमिः सार्द्धं	१२२.७६	विनायकं तर्कवान्यं-(उ)	५०.२०	विन्यसेन्मातृकान्मास	८०.२२४	विप्रपादोदकं पीत्वा	६६.४०	विभवा विविधा विप्रा	८६.१२६
विधाय भूतशुद्ध्यादि-	७४.१५४	विनायकं वन्दन मस्तका (उ)	७३.१३२	विन्यस्यैवं षडंगानि ततो-	६१.२१२	विप्रलेस्तनुचद्रेज्याकस्त	५५.३७	विभाजितो मद्यमत्या	५४.८२
विधाय विद्यामष्टोद्व्यं-	६०.११८	विनायकस्त्वया पुष्ट्या	६६.१२५	विनरातस्कर्णं पदलोभे	५४.४५	विप्र बाधयं चरेत्सुभु (उ)	२२.८३	विभाजयान्वयाभावात्सर्व	५३.१६
विधाय विन्यसेत्पीठे	११३.७४	विनायकस्य जननी	५१.७५	विनातिर्गा वृषं चैकं	१४.५८	विप्र वाचयं समाकर्ण्य (उ)	३७.३६	विभीषणेन नरकम् (उ)	७५.४८
विधाय ह्यक्षर श्रेण्यां	३३.६५	विनायकस्य प्रतिमां	११३.३६	विनातिर्योजनानां तु (उ)	७६.२०	विप्रान् संभोज्य मिष्टान्नं	१२०.३५	विभुं वंशेनिकाद्यान्च (उ)	८२.५७
विधायोत्कीर्णतां	८६.४२	विनायकादि पुत्रा च	६६.७	विनाति विनाति प्रादा (उ)	१८.४६	विप्राय दीयमाने तु यस्तु	१५.१२२	विभुं नर्वयन्तं मित्वा	४६.११
विदिवुद्ध्याचयेद्यस्तु	१५.१४८	विनायकान् प्रवक्ष्यामि (उ)	५०.१८	विनात्यर्णोदितजपध्यान	८१.११	विप्राय वटवे दद्याद्गंध	११३.४२	विभूतिपञ्जर ग्यामं	८०.२३४
विधूय चेहपापानि ब्रजेद्	११८.५	विना वसंत ऋतुना	५६.३७८	विनात्यर्णोदितजपध्यान	८१.११	विप्राय वृत्तिहीनाय	११.१३३	विभूति वज्ररामाज्यं	८०.२४०
विधेयं जाह्नवीतोये	१२४.८६	विनाशं नैव चाभ्येति (उ)	५२.६७	विनात्यर्णोदितजपध्यान	८१.११	विप्राय वेद विदुषे	१३.८७	विभूति विनता चैव विविधा	८६.८४
विधेदिनेस्तुविप्रेन्द्र	५४.६३	विनाशयत्यरीन् राजा	५६.६६६	विनात्यर्णोदितजपध्यान	८१.११	विप्राय वेद विदुषे	१३.८७	विभेद जनके ज्ञाने	४७.११
विधेयश्च तनया भूत्वा (उ)	२३.५६	विनाशयत्यरीन् राजा	५६.६७४	विपत्तिरपि भद्रैव (उ)	२७.११	विप्राय वेद विदुषे	१३.८७	विभ्रमा वाहका वाहका	८६.११७
विधेदिति भूषं प्रीतः	११६.२६	विनाशिनो ह्यध्वुवजीविनः	५५.४७	विपत्तिरपि भद्रैव (उ)	२७.११	विप्राय वेद विदुषे	१३.८७	विभ्रमोदादाने चैव	७३.४२
विनयाचार संपत्तिर्गया (उ)	३८.५०	विना सांख्येन योगेन (उ)	२२.५१	विपत्तिरपि भद्रैव (उ)	२७.११	विप्राय वेद विदुषे	१३.८७		
विनया दनतं भूषं स	२०.२२	विनिष्पन्न सप्ताधित्तु	४७.११	विपत्तिरपि भद्रैव (उ)	२७.११	विप्राय वेद विदुषे	१३.८७		

विमदास विवायेषो- (उ)	८१.१५	विमुक्तं न कदा यस्मान् (उ)	४८.२४	विरजानाम वृक्षाश्च (उ)	५६.४	विलिखेत्कालिकामप्ये	८४.२१	विविध द्रुमनाशानिः	६१.१३४
विमलं वर्मकुण्डं च (उ)	८०.७४	विमुक्तः सर्वं पापेभ्यः (उ)	६५.६६	विरंचिमोहून् व पुणो-	८२.६१	विलिखेत्स्मर नायनीं	८०.१६१	विविध तव यद्रूप युवतं (उ)	५३.३५
विमलं नाम विस्मयं (उ)	६५.१४	विमुक्तः सर्वं पापेभ्यो (उ)	५५.१२७	विरागी चैत्कर्मफलैश्चपि	३७४	विलिख्य क्रमतो	६५.४	विशिष्टं धृति भिन्न-	८०.११२
विमलः स लभेत्लोकं (उ)	६५.१५	विमुक्तः सर्वं संगैस्तु (उ)	६२.१५	विरामस्त्वानागं पास्त्रं	६४.३७	विलिख्य मध्ये मूर्ति	७५.७२	विशिष्टान्यनुभूतानि (उ)	५३.३७
विमलादि निषेव्या च	८२.१७०	विमुच्य वैहं सहसा (उ)	१६.८६	विरिचयेन्निककुदे	६२.६३	विलोक्य त्रयोभारं (उ)	३.५१	विविधैश्च फलैर्विप्र	११२.४३
विमलोत्कविणी ज्ञाना	७०.४०	विमुच्य वीणां विरराम (उ)	११.४२	विरिचि विष्णुगिरिस्थ- (उ)	७३.२६	विलोमगतयः पातास्त-	५४.८३	विबुधेन जगन्नाथ (उ)	३५.१
विमलोधारया युक्तो	६६.६८	विमुच्य सुलमासीत न	४४.७३	विरुद्वान्माकुरकैः	११५.१८	विलोमयो ग्रहो यस्य	५६.६३३	विवृत्तिर्ग्रह इत्येत	५०.२०१
विमान् कोटिभिः सार्धं	२३.८८	विमुच्यैदक्षिणे पात्रमध्ये	७६.८०	विरूपा भ्रातृमर्शिन (उ)	४५.५६	विलोम जन्म भार्गव	५५.३४४	विवृद्धिमाधानं जलै- (उ)	१६.२०
विमानं चागतं सद्यः	३६.४८	विमोच्य पातकाद्वाजा (उ)	१५.१	विरूपाक्षो मुनिस्तन्यो	६६.७४	विल्लारणं तु दशमं (उ)	७६.१६	विवेक नियतो दाति (उ)	६.४२
विमानवरमास्त- (उ)	३२.६४	विमोहनं रूपमिवं (उ)	३४.१३	विरोचन प्राणहृत्वं (उ)	३२.२३	विवक्षते न व्यापारो	५२.८३	विवेकं हन्त्यहंकार-	७.३०
विमानवरमारुह्य यात्यते	१२०.६७	विमोहयिष्या हि जवं (उ)	३७.२७	विरोचनवधापाशु (उ)	३२.४४	विचनात्तत्कर्मपद	५४.४५	विवेकविधुस्तंतां	६०.६
विमान वरमारुढो	१३.२७	विमोहितं चैव जगन्भयं (उ)	३७.३०	विरोचनस्तेजोवस्था	६६.१२६	विवर्णरूपा च (उ)	३४.१२	विवेकस्त्रिपुल्लोकेषु	२०.५४
विमान वरमास्थाय	११६.१६	विमोहिनी नीरजपत्रनेत्रा (उ)	११.४४	विरोचनात्मजं दैत्यं	११.१८८	विवादे कलहे घोरे	७७.१२७	विवेकस्त्रिपुल्लोकेषु	२०.५६
विमानेनाकं वरुणं (उ)	६१.८१	विमोहिनी संयमने सुषम्य (उ)	१६.२७	विरोचिष्यपि मुक्तं तु	३७.३३	विवादे स्तम्भे ध्रुते	७४.६१	विवेकिनस्तु संयोगः	४६.१४
विमानेनाकं वरुणं (उ)	५८.६	विमोहैर्बुद्धिमुते ततो	७४.१२०	विसं विचंज्यमणि-	७६.१४६	विवाहद्वैकजग्न्यानां	५६.५१६	विशदयाशु पशुम्यश्च	४३.६८
विमानेनाकं वरुणैरल (उ)	५४.११२	वि स्पर्शश्च हृत्सहस्राश्रितो	८८.२१	विसं सचयनैः शृङ्ग- (उ)	७३.८	विवाहादिषु कार्येषु	५६.४४४	विश्वयापदनायां यो	५५.१५५
विमुक्त एव पापेभ्योऽप्यो	३०.६४	विमङ्गुलस्त्वमधीरा-	७२.५०	विसं सचयनैः शृङ्ग- (उ)	७३.८	विवाहाद्यैः जयेन्मांसं	८१.१३१	विश्वयापदनायां यो	५५.१५५
विमुक्तपुङ्गवतां सुखं	४७.१५८	विमङ्गलमग्निस्तोषमा-	६६.६२	विसं सचयनैः शृङ्ग- (उ)	७३.८	विवाहाद्यैः जयेन्मांसं	८१.१३१	विश्वयापदनायां यो	५५.१५५
विमुक्तः पातकैर्महो	१.५२	विमोहो चपलापांग्यावहि (उ)	२६.८	विसं सचयनैः शृङ्ग- (उ)	७३.८	विवाहाद्यैः जयेन्मांसं	८१.१३१	विश्वयापदनायां यो	५५.१५५
विमुक्त भावोऽभिहितः (उ)	१०.१८	विमोहो चपलापांग्यावहि (उ)	२६.८	विसं सचयनैः शृङ्ग- (उ)	७३.८	विवाहाद्यैः जयेन्मांसं	८१.१३१	विश्वयापदनायां यो	५५.१५५

विशाखायां यदा भानु (उ)	७१.३२	विश्वतं लेखकं लेख्यं (उ)	१.३३	विश्वामित्रो मुनिश्चास्य	७३.५३	विश्वार्कसीरयोणेन मारुणं	७१.५५	विष्णुभक्तः क्षुतिपरः (उ)	२२.२६
विशालको घृष्ट केसो	७१.१०	विश्रांति संज्ञकं यम (उ)	७६.२२	विश्वामित्रो मुनिश्चास्य-	७३.६३	विष्णु वेज्यन संज्ञातो (उ)	४०.९	विष्णुभक्ता महात्मानो	२.५
विशालवक्षसं देवं	१६.६६	विश्रांति संज्ञेके तीर्थं (उ)	११.६	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	७३.८०	विष्णुवे दिवसे प्राप्ते (उ)	६०.१६	विष्णुभक्त्या दातव्यं (उ)	५१.४७
विशालसंज्ञिताभीषां	८३.१२१	विश्रांतेनिकटे दशे (उ)	७६.२३	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	५८.१०	विष्णुवेज्यं जगद्भावे	११.१०८	विष्णुभक्त्या यो दद्यान्-	३६.६२
विशालायां लिप्तिहाने (उ)	४७.२१	विश्रांतेनितरे भागे तीर्थं-(उ)	७६.३५	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	७७.६२	विष्णुवे तु शिला वर्म	६६.५	विष्णुभक्ति पराणां तु	३६.६१
विष्णुकदीपौष्ण्यगुणा-	५४.५८	विश्वकर्त्त महेष्टाय विस्व-(उ)	७३.४१	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	१५.८३	विष्णुर्ममसोद्भूतावसुरो	८४.२	विष्णुभक्तिविहीनस्तु (उ)	१०.३१
विष्णुदमन रत्नित्यं पूर्ण-	३३.१५१	विश्वकर्मा च विष्णुश्च (उ)	५४.३७	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	७२.११	विष्णुनेहृश्च	८४.७४	विष्णुभक्ति विहीनानां	३०.१११
विष्णुदमाना ये तु	३३.१०८	विश्वकर्म्मधामहिमा दक्षयज्ञो-	१०४.६०	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	५१.१२६	विष्णुं चक्रोत्कृतगिराः	५६.७६	विष्णुभक्ति विहीना ये	३७.१६
विष्णुदे वोढवास्ते	६५.८६	विश्वघ्नलं वनकलाद्योनस्तु	५४.१६१	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	५२.७४	विष्णुं जास्पदं धा धात्रा (उ)	८२.२६	विष्णुमाधवमग्न्यर्चनं न (उ)	५१.२०
विष्णुर्दो निर्गुणो नित्यं (उ)	३१.६३	विश्वगतवचमुये तुभ्यं	११.१८६	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	५४.२६०	विष्णुदत्तां पारिजातस्रजं	७६.२१३	विष्णुमाया विमूढोऽसौ (उ)	४४.११
विशेषतः कलियुगे पापं (उ)	३६.३६	विश्वं लघुं पालयितुं	८६.१७६	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	१८.२६	विष्णुना परितुष्टेन (उ)	३५.३३	विष्णुमाहात्म्य कथन-	१०२.१३
विशेषतो वैष्णवा ये मन्त्राः	६१.२३३	विश्वरूपाय विश्वाय	६२.५७	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	७७.५६	विष्णुना सहिता देवा (उ)	७१.४	विष्णुं संवाधुना मुक्तं	७०.२५
विशेषस्तत्र यस्तं वै	७५.५५	विश्वसंहारस्तुष्ट्याः	६०.७७	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	१२२.१२	विष्णुना सहितो ब्रह्मा	११०.५६	विष्णु परित्यज्य वरं (उ)	२१.३८
विशेषाल्पुष्करे तीर्थे (उ)	३२.४८	विश्वस्तथातिनः क्रूरा	५१.६३	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	६३.५३	विष्णुपतिनमस्तुभ्यं	६६.२	विष्णुद्वारातरं यश्च (उ)	४३.६३
विशेषाद्विजयापेन (उ)	३६.२५	विश्वस्तथागमनं चैव गुरु-	१५.५३	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	४८.४८	विष्णुपादं च गोकर्णं	१०४.१५५	विष्णुकपी जगद्भाता	११५.४६
विशेषोऽस्त्ययं यः	७५.२६	विश्वस्तो हि यतस्तं (उ)	२८.८४	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	५७.५	विष्णुपादाग्र संभूता	१०.१	विष्णुर्नम्यो रविश्च	५२.३४
विश्वस्य तद्व्यापार्ये (उ)	७३.१०	विश्वस्तुर्दा वरेण्या	८३.१५७	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	३३.१२६	विष्णुपादोद्भववा देवी	६.१३	विष्णुर्भक्तं कुटुम्बीति	४.६६
विश्वस्तथापि च पापि (उ)	२३.७२	विश्वस्तमने विविक्तताय	६१.२२४	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	५३.३४	विष्णुपूजां वाहृहः परम-	२३.६५	विष्णुविज्ञापनीयोज्ञ (उ)	३२.२२
विश्वस्तैर्वृषी वृद्धैः (उ)	११.३१	विश्वस्तमा विविधोद्भूत-	८६.६०	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	६६.१३३	विष्णुः प्रहृष्टमनुकृतिं	७१.१३	विष्णुर्व्यासमासक्तः (उ)	२८.३६
विश्वस्तितं धनं सर्वं	३६.१८	विश्वामित्रकृत्यरे	७३.१७०	विश्वामित्रो मुनिश्चास्यो	१४.५३	विष्णु बुद्ध्या समग्न्यर्थं	११.१६५	विष्णुलोकमवाप्नोति (उ)	४६.२५

वीनारदीयमहापुराणम् :: वसोकानुक्रमणो

१४६

विष्णुलोकमवाप्नोति	१११.८	विष्णुश्च तपः पश्चात्	११७.१२	विहाय सर्वं भगवत्सु (उ)	४.११	वीर्यविशालं सृष्टष्टैः	५५.५८	व्या मासं त्रियोऽप्राति (उ)	२१.३७
विष्णुवंशस्तुताकर्मी	८२.१६१	विष्णुश्च दक्षिणां दत्त्वा	१२०.६१	विह्वलं तं पत्न्यं-(उ)	३.६४	वीर्यार्जुनाय माहिष्यती-	७६.८५	व्याहास्यमुखीं चैव	२६.८
विष्णुः शक्तिः परा प्रोक्ता	४७.३७	विष्णुश्च पश्चाद् भुञ्जीत	१२०.५८	विह्वला कर्षणी बोला	८६.६६	वीर्येण संगतः पुत्रो	५८.६	वृषेव व्याकुलांकाधना	३७.४६
विष्णुशक्तिसमुद्भूतमेतत्-	३.१०	विष्णुश्च स्वयमरणीया	१२०.६६	वीणां चक्रेऽयं भ्रष्टानि (उ)	१७.१४	वृक्षहीनं यथारण्यं	८.२४	वृक्षं ब्राह्मणरूपेण (उ)	३२.४६
विष्णुसाम्यास्त्वितो	७३.४	विष्णुश्चानि देवतायै	६७.६४	वीक्ष्यमाणो गिरीन् (उ)	११.२६	वृक्षादाय तत्तत्पथेयं	४८.८४	वृक्षातुरक्षी वाला	३०.२३
विष्णोश्चतुर्विधं	८१.५३	विस्तरादुपितं सर्वं (उ)	८२.३३	वीक्ष्यते राज्यपथवीं (उ)	१७.५६	वृक्षास्त्रो महाप्राज्ञो	४८.८५	वृक्षाभिनात्तादिष्विवा	५५.१५५
विष्णोऽकमलपद्माद्यं (उ)	५७.२६	विस्तरादुपदिनु नाममपि	१२.४६	वीणादामपासकेभारतू-	५५.१६२	वृक्षफलपत्रैश्चैव धातुः	५३.६८	वृद्धिर्गोपास्तपनघोतपः	५५.१५३
विष्णोरति स्थले विप्र	६५.७५	विस्तरेणसमाख्याहि (उ)	३.१	वीणादिषोषनिरता	८२.२०१	वृजिनं हर मे सर्वं (उ)	५६.५४	वृद्धो वापि युवा वापि (उ)	७.१८
विष्णोर्वैवासाये नित्यं	३६.११	विस्तारं प्रायामगुणो	५६.५६३	वीणामादाय महतीं	७६.३४८	वृत्तं त्रिकोणसंयुक्तं	८५.६३	वृन्नावर्यचिता श्रद्धा	८२.१७१
विष्णोर्वैवासाय वा (उ)	४२.१७	विस्तीर्णं वृषितं धूपैः (उ)	६०.४२	वीणोद्भवोतिनिपुणा	५५.१६५	वृत्तमेतन्मया देव	७६.८६	वृन्दावास्ततपोऽरण्यं (उ)	८०.८
विष्णोः शापश्च वृक्षत्वं	१०४.६५	विस्मितांशो मिथः प्रोक्तः (उ)	३.५२	वीतिहोत्र इति कथातो	३६.१५	वृत्तमेतन्मया देव	७६.८६	वृन्दावरः पीतमुषारसो (उ)	१६.२८
विष्णोः शिवस्य सूर्यस्य(उ)	४१.२४	विस्वरं विरसं चैव	५०.५५	वीडिकां विकुर्वीकः	५५.२६	वृत्तो वातकृषी प्राज्ञो	५५.६८	वृन्दावर्यं तदक्षितधरा (उ)	८०.११२
विष्णोः समीपमाप्नोति	७०.३६	विस्वरं सामगा धुपविरक्त	५८.६६	वीरमहस्ततः प्राह	७६.३१४	वृत्तांगांशकृतिर्वैचि-	५५.५२	वृन्दावर्यं तु यैवृष्टं (उ)	८०.८४
विष्णोः समर्पितं सर्वं	१५.१३८	विह्वलैरुपद्रुस्तस्य	४३.१३	वीरमहो महावीरो	७६.७४	वृत्तिजाणाल्लिखेयं	६०.६	वृन्दावर्यं तुरीयांशं (उ)	८०.७
विष्णुवादीनां पद्माब्ज(उ)	४६.५३	विहाय गच्छन्नेवमाण-	४५.८३	वीराद्यानि तान्येव	७१.२६	वृत्तिदानं द्विजानां वै	१२.४७	वृन्दावर्यं भुवो (उ)	८०.२
विष्णुक्तेमानुषैः सिद्धैः	६२.४६	विहाय ताय यत्प्रिय (उ)	३७.२६	वीराद्युपहृरः कालः	८२.११६	वृत्तिहीनाय विप्राय	११.१३१	वृन्दावर्यं समासाद्य (उ)	८०.६
विस्तारानि निपात्य	४४.६२	विहाय नांजास्तुरगान्-(उ)	३४.२२	वीरा विस्तीर्णणी	८६.१२५	वृत्तिदिको स्वर्गरेण-	५६.५७१	वृन्दावर्यस्थितं ध्यायन्-	८०.२६४
विस्तृतं पुनिनी कोटि-	६५.७०	विहाय मातरं भूयः	४८.३०	वीरासनं समासीनं	७३.६१	वृषाक्षयानं ततः पश्चात्	६६.१२	वृन्दावर्यस्य माहात्म्यं (उ)	८०.११६
विस्तृतस्तदा भाषा (उ)	२१.२६	विहाय वेदं सम्मार्गं	४१.५३	वीरो विकर्णया युक्तः	६६.१३२	वृषा ज्ञानं यदन्वच्य	४५.३८	वृन्दावनं द्वादशं तु (उ)	७६.१८
विस्तर्माणं ध्वनिना (उ)	११.३५	विहाय सर्वकामान् (उ)	५६.६	वीरो क्षिप्रमधराद्यायो	७७.११०	वृषाय निवृत्तामोति	१०.३४	वृन्दावनस्य महिमा	६७.१८

वृषभ्वजं शिवं ब्रह्मा (उ)	५०.४८	वेत्येक एव स्वप्नः	४६.४५	वेद व्यासः मुनिः	१.१८	वेदाश्च वर्गैश्चास्मात्	२६.२	वैदिकं लौकिकं चापि	५७.१
वृषभ्वजाय सोमस्य	१२२.५३	वेमवती साम्प्रती	६.३१	वेद व्यासाय मुने (उ)	८२.३८	वेदाश्च जगद्बीजं (उ)	३.४०	वैदिके नगरे राजा (उ)	७.४६
वृषभ्वजो नन्दया च	६६.१२८	वेद कल्पे विधानं	५१.४	वेद व्यासा प्रणयनं	६६.२०	वेदाश्चयमुता वाता (उ)	१६.२	वैद्यनाथे च तावन्ति	७७.६
वृषभ्वजोर्मध्ये	७६.६३	वेद ब्रह्मण्यतः निवर्त्त-	२५.२२	वेद व्यासकुलाचार	१२.६२	वेदाश्चरयनिष्ठान्यां (उ)	७३.६१	वैद्यक्यो भूतपूर्वे मतो	५२.५८
वृषभं विवृतुष्वधर्म-	१३.६३	वेद ब्रह्मण्यतः	२६.१	वेदसास्त्र पुराणेषु (उ)	६१.४१	वेदिका वस्त्रहीना च	५१.३०	वैद्यक्यवारणं स्वीयां	१२२.२६
वृषभारोहसामर्थ्यं	७६.१२४	वेद तुल्यं भागवती	६२.७८	वेदसास्त्रोपदेशेन तं	२५.३५	वेदः शुश्रूषणं भर्तुः (उ)	३५.७३	वैततेवं नमस्कृत्य कृष्णस्य (उ)	५५.३०
वृषलीसूतिपोष्टा च	२८.१४	वेदनिवापराधकैव	४१.७५	वेदस्तुतो वेदवेत्ता	८२.१२७	वेदोक्तं त्रिषु वर्णेषु (उ)	६१.५१	वैभवं पश्यते किञ्चिदेव (उ)	८०.६०
वृषली सूतिपोष्टारं	२३.२६	वेदप्रणहितो यम्मां	४.१७	वेदांगानां च कथनं	६७.४	वेदो वा हरिभ्रमिजर्वा	४.२५	वैमानिकेः सुरंजुष्टं	६२.४३
वृषाकपय श्रद्धाय	६२.६४	वेदप्रणहितो यम्मां	२६.६२	वेदादिगिरिजा पद्मा	८६.६४	वेदोदितानि कर्माणि	३.७६	वैरिष्यं दुर्लभं (उ)	२५.७६
वृषांगदेन तु तदा (उ)	३४.८	वेद बीज स्वरूपां	८३.११६	वेदाध्यायी ततो विप्रः	२५.६५	वेदाहीने सत्यहानि	५६.८६	वैरोचनं चाभिनाभं	८५.११७
वृषाद्यैर्मनुभिः पर्या-	६१.१६४	वेदमार्गं बहिष्ठानां	४१.१०६	वेदानधीत्य निधतो	५६.१३	वेद्यान्यस्मै ददो (उ)	१६.६६	वैरोचनादि पूजायां	८५.१२०
मुनेभ्योऽप्येकैः	५५.१७३	वेदमातरमावर्त्यं (उ)	६१.५०	वेदानामपि वेदाश्च	६७.४७	वेष्टितं रजस्वस्त्रेण	११३.१६	वैतल्यमगमद्राजा (उ)	३.१८
वृषोत्सर्गस्य माहात्म्यं	१०८.२६	वेदमालिः कदाचित्तु	३५.५७	वेदानां व्यसनाभ्यानं	१०६.१२	वेष्टिता वधुवर्गेण (उ)	३०.६१	वैवस्वतगृहं येन (उ)	२५.६७
वृषो वृषोऽदिति भाङ्गः	५६.२०१	वेदमालिर्ब्रूपावर्धनं	३५.१६	वेदानां हरणार्थाय (उ)	५६.१५	वैकारिकाग्नयो जज्ञे (उ)	५८.५४	वैवस्वतपञ्चसो (उ)	१४.४६
वृष्टि कर्ता वृष्टि हर्ता	६६.८०	वेदमालिः सुतो प्रोक्ता	३६.१	वेदान्त वेधं पुरुषं	४.८५	वैकुण्ठजनसंज्ञेया	८२.१३८	वैवस्वतसमुत्पत्तिः सृष्टिस्तस्य (उ)	१०६.१६
वृष्टिर्भवत्यकाशेऽपि	८०.२५८	वेदमालिः जपेन्मंत्रं	८१.२६	वेदान्तवेधो ब्रह्मस्यः	८२.४७	वैकुण्ठं सत्याभ्यर्च्यं	१२०.६६	वैवस्वतस्य कार्त्तव्यं (उ)	७.७
वृष्टिश्चेत्तोष्णार्धं	५६.७३१	वेदमालिः कदाचित्तु	१२.८	वेदात्तहारिणी भूयो (उ)	६७.५०	वैकुण्ठस्य तु पंचानं (उ)	६.३	वैवस्वतस्य मनुस्त्वैव	४०.२१
वृष्टिः वंशानुकथनं	१०६.१८	वेदमालिः कदाचित्तु	२८.१६	वेदोः प्रतिष्ठिताः (उ)	२४.१८	वैकुण्ठो स्थापयामास	८३.१४	वैवस्वतो हर्षमुगाश्रयेच्च (उ)	२५.३१
वेणी राजवं ततस्तीर्थं (उ)	४०.३८	वेदमालिः कदाचित्तु	४८.१०	वेदार्थविद्विः कर्मज्ञः	३३.१७	वैकुण्ठो वसुधावुवतो	६६.६६	वैशाखलोकमासाद्य (उ)	४६.१८
वेणुं धर्मतं स्वकरे	८०.८५	वेदमालिः कदाचित्तु	१.२१	वेदार्थं श्रवणे बुद्धिः	६.२६				

वैशाखशुक्लद्वादश्यां	१२१.१५	वैशाख्या द्वे तथा (उ)	७७.२६	व्याघ्रचर्मपदस्यांते	६१.१७१	व्यापदम् सुतं भूपत्नेहं (उ)	११.६	श्रीम पुत्रं तु नानीय	८६.२२
वैशाख शुक्लचतुष्टम्यां	११६.११	वैश्वयंस्वार संज्ञायां	५०.१२६	व्याघ्र पीडा शिवापीडा	१५.१७	व्यासार्चं किवयात्येवा	६१.५१	श्रीमरयः शिवा गोम	८८.२०
वैशाख शुक्ल सप्तम्यां (उ)	५१.१७	व्याघ्ररत्नं बभ्रातो	७३.१११	व्याघ्रनी राजपुत्रयो	५२.६२	व्याघार वसतो ह्येषा	६३.३७	श्रीमाक्षिभूषितमात	२.३१
वैशाख शुक्लैकादश्यां	१२०.११	व्यंगं चर्म प्रवृत्ता च	८२.६६	व्याघ्रकृष्णसमाख्याय (उ)	५०.५६	व्यापिनी श्वोमरुपा	६६.१५९	श्वोम्ना प्रकाशमानत्वं	६०.४
वैशाख शुक्लपक्षे वा (उ)	५३.२६	व्यजिजपदमेयात्पन्	७६.१५३	व्याघ्राकृष्णभिरमितः	८८.१६२	व्याप्तमेतत्तव्यं पश्चात्	८८.२५२	व्यजंष्टुति कर्माने	७१.१५०
वैशाख आश्लेषाशौच	५६.५१	व्यजपत्यस्तदास्मभ्यं (उ)	५५.१०७	व्याजचर्मरताः सर्वे	५१.३१	व्याप्तं रसाकमास्वयुतं	८८.३०	व्यजनानं मुनाभं च (उ)	८१.५२
वैशाख आश्लेषा मासं	७६.६२	व्यपनीयागमं पश्चाद्बोध्यां	७६.१५	व्यातीतान् पुष्पान्ताप (उ)	३६.१६३	व्यावामं च प्रवार्तं च	१२०.६०	व्यजन्ति तथात्मानं	५१.६१
वैशाख्यामपि पूर्णायां दानं	१२४.३	व्यपोहि तु स्वपापं तु (उ)	५१.११	व्यापाक्यान्तं ततः पुष्पं	१०५.११८	व्यासापुष्टे चतुष्पादा	५५.२६५	व्यजं गोपास्तथा गोपीगदिच	११७.३२
वैशाखे धनवान् वेदवास्त्र	५६.३५५	व्ययश्चक्रियत कस्मात्	५६.१८	व्याधि तृस्तृस्तुस्तं चैव	५१.६६	व्यासगीता ततः प्रोक्ता	१०६.१२	व्यजमण रमेवा (उ)	२६.४०
वैश्यायां पितृपत्न्यां	३०.६५	व्यायस्त्राज्ञं गताः क्षुद्रवृद्ध	५६.५३७	व्याधि भीक्षितोऽन्तस्तापार्तः	३२.३६	व्यासधनं प्रमज्जिभ्र	५५.५०	व्यजामी व्यजानन्दी	८२.३६
वैश्वो धनसमुद्रः (उ)	८३.४०	व्यायस्त्राज्ञे विविध	५६.७१६	व्याधिषण परिक्रेश	५३.६	व्यासपुत्र महाभाग	६२.६७	व्याधिषण नक्ष स्वशं	७१.१०६
वैश्वोपयनयनं प्रोक्तं	२५.१३	व्यायः स्वाय्योक्तुमवृत्तेः	५५.२००	व्याधिस्तु पंचमी प्रोक्ता	६१.७३	व्यासवचनुद्धा संव्यस्य	१०१.५	व्यतभगं धराहो मा (उ)	२३.६७
वैश्वदेवमकर्तुं च (उ)	२७.१३६	व्यायहायेतु सक्क	६७.१६६	व्याधिषति क्षौर सप्तमाक	५६.५८	व्यासस्तद्विरहावृद्धनः	६१.७७	व्यतमध्ये भृगुर्वापि	३०.१३
वैश्वदेवादिषु कृत्वा	६७.१३६	व्यायस्त गच्छन्तं क्रमं	५५.४३	व्यायकं च समस्तेन	८८.१७५	व्यासस्य चरितं पुष्पं	६६.४	व्यतमेतत्तु यः कुपार्ह	२१.२५
वैश्यायं योऽज्ञास्याय	११.६	व्यायस्ते सुकृतिः समैक्य	५५.१६८	व्यायकं च समस्तेन विषय	८८.१६५	व्यासेन वैदिकिपुपा नारसिंहो	१०७.२	व्यतमेतत्तु कर्तव्यमिच्छद्	२१.२६
वैश्यायं जगते नाम	१२१.६६	व्यायस्तेषु वृषाणां तानि	५५.५६	व्यायकं तारसंज्ञितम्यां	६१.१६१	व्यासोक्तं चादि संभूतं	१०१.२२	व्यतं कृत्वा समुद्याय वेत्तु	११३.२६
वैश्यायं तु द्विजे भूषणं (उ)	३५.१७	व्यायस्तेषां वृषाणां वा (उ)	५८.५६	व्यायकस्यैव वृषाणि	८८.५५	व्यासो हि विदुषां श्रेष्ठः	१०३.३	व्यतं तत्रार्चयेद्गोमान-	१२१.५४
वैश्यायं तु भूषणं (उ)	५६.५६	व्यायस्तेषां शक्तिं कीर्ति	८१.१५०	व्यायकं व्यासचरणेण	७०.१७६	व्याहरन्ति च नामानि	५.६६	व्यतं नक्षत्रपुष्पं मार्तण्ड	१०७.६
वैश्यायं वैश्वदेवमनेषु	७३.१	व्यायस्तेषां मुक्तिया कलाय	८१.१६६	व्यायकं मूलं मंत्रेण	६८.१०	व्याहरन्तुहिर नामानि प्रवेदे	३६.५५	व्यतं संप्रतिकामा तु वायनं	११२.२४
वैश्याय्याय च पूर्णा	१२१.७५	व्यायस्तेषां गव शूले	५६.२६६	व्यायकं विष्णुसंस्तवाय	७०.२८	व्याहृते शोभने वाक्ये (उ)	१२.१	व्यतस्यास्य प्रभावेण हंतं	११६.६०

शताचारः प्रणयवर्ति	४१.२४	शक्तयः करणं चान	६३.४३	शक्तस्य तिनं गगने (उ)	११.३८	शंख चक्रगदापाणि (उ)	७७.७७
शतानां चापि शानानां	६६.१४	शक्तयः पद्महस्ताव	७७.२८	शक्राद्यानामुर्ध्वः शार्ङ्ग	८६.३२	शंख चक्रगदापाणि पाशाकुच	८१.७७
शतानि ते प्रवक्ष्यामि	१७.११	शक्तयश्चापि पूजायां	८८.१६३	शक्तयश्चमूर्ध्वश्च	४३.७८	शंखचक्रधरं देवं गदामुसल(उ)	४४.८४
शतांते वधाविश्रेष्ठः प्रत्येकं	११७.२४	शक्तिलेखं च तां प्राहुः (उ)	२८.१३	शंकरस्य तथा शान्यां (उ)	७८.१४	शङ्खचक्रधरो देवः	१६.६४
शतांते ह्रादयो सर्वमूर्ति	११०.२६	शक्तिभेदे ततः स्नात्वा (उ)	७८.३२	शंकरस्याथवा विष्णोर्भूत	१३.६३	शङ्खचक्रधरं शान्तं	११.६६
यतिनां च यतीनां च	४.४४	शक्ति इमं कदाभीतिवरात्	६१.६२	शंकरादित्यमम्यर्णं नरः (उ)	७८.१६	शंखगदापाणिधोदेव	१२१.४७
यती द्विजाय तत्प्रसावेक	१२१.१८	शक्तितः सर्वकर्माणि	४१.१०८	शंकराय च कालाय	१२२.६२	शंखतीर्थं तु संस्नातो (उ)	७६.१४
यतेन यद्विष्णु पद्मप्रदेन (उ)	२४.४४	शक्तित्रयं न चैकत्र	६७.१२१	शंकराय नमस्तुभ्यं (उ)	७३.३८	शंखपद्मिणीं पूज्यो	८३.४६
यतेनानेन देवेशः श्रीधरः	१२१.२३	शक्तिमतोऽशक्तिमत	७६.११२	शंकरो गौतमं प्राहु	७६.८४	शखपत्नीं तु मार्तण्डो	८७.१३०
यतेनानेन विप्रर्षं कृतेन	११७.४४	शक्तिद्वन्द्वं तां ध्यायेद्देवीं	८७.१८०	शंकुकर्णः सर्वनेत्रः सुमुखः	८१.७६	शंखपद्मिणीं ततः	८०.२०३
यतेनानेन संतुष्टा भवताम्	११७.७१	शक्ति श्री मायपूर्ववत्	८१.२	शंकुच्छयाकृतिमुत्तमं	४४.१३५	शंखं पाशं शेट चापौ	८७.१६०
यते प्रवृत्ते करकुण्डसंज्ञे (उ)	२३.२२	शक्तिः पद्मदीर्घमुक्तेन	७३.१३३	शंकुच्छयायाहते त्रिज्ये	४४.१३८	शंखभूतमुद्राशक्ति	७७.२५
यतेष्वेतेषु सर्वेषु ब्रह्मचर्यं	११०.४८	शक्तीनां परमावर्णं	८३.१०	शंकुत्रिधाविभज्याद्यं	४६.४७४	शङ्ख मापूरयेत्तस्मिन्	६७.१६
यतोद्वाह प्रयाणाव गज	४६.२६८	शक्तीष्व च तस्माकारते	८८.६६	शंक्रुमानां गुलाम्यस्ते	४४.१४०	शङ्खमौलवक्राकृताः	६७.२०
श्रीडा करस्तात मनुष्य-उ)	१६.६	शक्तिश्चतस्रो वेदास्त	८६.७८	शंखगोली रत्नकाशान (उ)	४६.८	शंखार्कतो मोक्षतीर्थं	१०४.१८६
श्रीतोद्वाहमिवकाकुत्स्थापनं	४६.३०१	शक्तो जया हुरो भुक्तो	६३.२७	शंख चक्रगदापाणि	८३.८५	शंखावर्ते नरः स्नात्वा (उ)	७०.७०
श्रीह्लादकं च विप्राय	१७.४१	शक्त्यष्टवर्णं संविध्य	६०.११४	शंख चक्रगदा चिह्ना	६.१३३	शतजन्मजिर्ज्ञः पार्ष्ण्यते	१३.१२६
श्र		शक्रः समस्तदेवेभ्य	४७.४३	शंखचक्रगदापाण्यमा	१२४.१४	शतद्वयं सुलक्ष्मीं (उ)	७७.७
शकाव च यवनावचम	८.३६	शक्रः सैर्बुद्धमणाय	७३.१४२	शंखचक्रगदा पाणि नित्यं	२७.६०	शतजन्मजिर्ज्ञः (उ)	८२.१०२
शक्तं यो वृत्तिमेवायु	६३.३८	शक्रस्य तन्त्रे स्वर्गं (उ)	६३.१५४	शंख चक्रगदापाणि (उ)	४३.२६	शतमंगारगतांताः (उ)	७७.६

शत्रुणा ज्वरस्तनाय	७३.४३	शब्दंश्रुत्वा तुतं देवि (उ)	४६.५१	शब्दां सोपस्करां वेनुं	१२३.३१	शब्दस्य हृदये स्थित्वा	८५.२२	शब्दबुद्धिः प्रजारोग्यं	५६.६२
शत्रुणां हितकृद्यस्तु	११.६५	शब्दस्तु तामसाग्ज्जं (उ)	५८.५७	शरणं गतं इत्यंतो	८१.६६	शशांककालिभ्रानस्य (उ)	१६.३३	शाकं मधुपरान्नं च	१२०.८७
शत्रुन्तुं गतो राजा	५६.६६	शब्दः स्पर्शश्च रूपं	४२.८४	शरणं हरिश्च (उ)	४४.१०	शशांके जग्मभागादिद्	५५.६७	शाकले नगरे रम्ये (उ)	१४.१४
शत्रुन्तुं गतो राजा	५६.६७	शब्दः स्पर्शश्च रूपं	४५.६१	शरत्तार्वणचन्द्रास्वां	८३.३७	शशाप क्षुमिता भद्रे-(उ)	५८.३३	शाकाहारे फलं दद्यात् (उ)	२२.८१
शत्रुपद्मवधापन्ने	७६.३०	शब्द स्पर्श रूपरसगन्धाः	६३.७६	शरद्विधौ वसंतेषु	५६.३५२	शशिसङ्ख्यया वीणां	८७.१२६	शाक्याजीवकबुद्धादि-	५५.२११
शत्रोर्नक्षत्रक्षान्ति	६०.१७२	शब्दस्पर्शा तु विज्ञेयौ	४२.६५	शरद्विधौ वसंतेषु	१०.१६	शशिनी चंद्रिका कांति	६५.२६	शाकं सोम्यं च नदिनां	१०४.१२८
शनिपातस्य भणणाः	५४.७६	शब्दातीतं गुणातीतं (उ)	५४.८४	शरद्विधौ वसंतेषु	५०.२०६	शशिनी चंद्रिका	८६.१३४	शाखापि पतिवारण्य	५६.३६७
शनैर्विधां शनैरपिनारो	५०.२२२	शब्दादिष्वनुस्तरानि	४७.१६	शरीरमन्नं प्राहुः	१३.७५	शशिनी चंद्रिका कांति-	६०.५८	शाखे वा गुरो युक्ते	५६.३६७
शनैः शनैर्विज्ञेयः प्राणो	३३.१२७	शब्दाः प्रोक्तास्तु	५३.८४	शरीरं क्षेत्रमिच्छाद्वस्त	३३.५६	शशिनी चांगिरा छाया तथा	८६.७६	शाखे वा गुरो युक्ते	५६.३६४
शनौ लगेऽस्ते सद्युक्ते	५५.२८२	शब्दोऽभूमिति बोधाय	४८.७७	शरीरं पापसंभूतं	८.५८	शशिलेखायन लेखा	८४.३८	शांतमूत्रातिशयोक्त्यैव (उ)	३.४८
शन्नो देवीस्तथा कांशास्ते	५१.८५	शब्दोऽदेकादिकान्तरान्	४६.६६	शरीरं भोगनिमित्तं मत्तार्थैः	३४.३२	शशिहीनो निशां भूष (उ)	३५.११	शांतं प्रसन्नवदनं	६२.४७
शन्नो देवीस्तथा कांशास्ते	५१.११५	शब्दोऽदेकादिकान्तरान्	३५.३७	शरीरं मृत्युसंयुक्तं	३४.३७	शशीप्राप्तेषु वक्ष्यस्वाष्ट्यं	५६.७१५	शांतः श्रवणमाचारो (उ)	२८.६७
शब्दा भूगुह्ये चैव	१३.४७	शब्दोऽदेकादिकान्तरान्	३३.५१	शरीरं स्थापयिष्ये (उ)	१६.८०	शशीसूर्योऽप्यवर्ज्यो (उ)	१४.५६	शांता जितारिपद्मर्गा	३५.२
शब्दः कथं वसिष्ठेन	६.१	शब्दोऽदेकादिकान्तरान्	३५.३७	शरीरं स्थापयिष्ये (उ)	६३.८६	शशोपाते नरः स्मरता (उ)	७०.४५	शांताय शमचिन्ताय	१०६.४२
शब्दं च ब्राह्मणी रुद्धा	६.६५	शब्दोऽदेकादिकान्तरान्	५५.६७	शरीरं स्थापयिष्ये (उ)	७६.२५३	शपसहस्राक्षो रेकः	५०.१६४	शान्तिकल्पे तु विद्यायां	५१.७
शब्दं च ब्राह्मणी रुद्धा	७५.३५	शब्दोऽदेकादिकान्तरान्	५५.६७	शरीरं स्थापयिष्ये (उ)	११६.२३	शपसेषु स्वरुपां	५०.१६६	शान्तिं कुर्वन्त्यस्तेन	५६.७५७
शब्दपारायणं तस्मात्कारणं	५३.८६	शब्दोऽदेकादिकान्तरान्	२६.१७	शरीरं स्थापयिष्ये (उ)	११६.२४	शस्त्रकलं वल्लुकोटो	७४.२४	शान्तिः पुष्टिः पुनस्तुष्टि	८७.१२०
शब्दपरायणं यत्नम्	३३.६५	शब्दं च प्रवक्ष्यं पापं	११७.२४	शरीरं स्थापयिष्ये (उ)	८५.४१	शस्त्राग्निबोधुर्नातस्ये	५५.३३३	शान्तिर्मात्रं च तत्रैवे	४०.१२
शब्दपरायणं वेदायः	८१.२७	शब्दोऽदेकादिकान्तरान्	२७.५४	शरीरं स्थापयिष्ये (उ)	८५.४६	शस्त्राजीवी मन्त्रेणैव	२४.२४	शान्तिश्च कीदृशी प्रोक्ता	१६.२१
शब्दं न विवेक्ष्यते	४४.८६	शब्दोऽदेकादिकान्तरान्	२३.८	शरीरं स्थापयिष्ये (उ)	४१.३८	शस्त्रेण तु हृताये	५१.१४८	शान्तिं धियं शस्त्रायां	७०.४५

शांतिस्तथाविधा चापि	८७.४२	शालग्राम शिलाकपी यत्र	१३.१०५	शिलाभाद्रिजातोना	५०.३०	शिरोवदनहृद्गुह्य-	८७.११०	शिवदूती तथा देवी (उ)	७१.५
शान्तैस्तु निष्कृतिदृष्टा	१५.४६	शालग्राम शिलाकपी	३६.९७	शिलां चकार विप्रेन्द्र	५.६	शिरोभालामहामिस्र-	८७.९१	शिवदूती ह्रूये स्नात्वा (उ)	७१.२५
शान्तोऽपि रौद्रतामेति	६५.१३	शालग्रामशिला स्वधात्	६७.१२४	शिक्षावेधधरं कृष्ण	८०.१४०	शिरोभ्यांवाचिष्ठेन	२६.३५	शिवपूजां करिष्यामि	७६.२७३
शांतीवाच प्रसन्नास्या (उ)	४६.३३	शालग्रामादिपूजा च	६६.६	शिला ज्वालनि कट्	६१.२११	शिरोललाट भ्रूमध्य	७३.६७	शिवपूजास्तो वाऽपि	११.६
शांतीविनीत कुष्ठारमा	६५.६८	शालग्रामेऽर्पयेद्यस्तु	१३.३१	शिलायां वायु पुत्राय	७५.१०६	शिरोललाटे भ्रूमध्ये	८०.२८	शिवप्रदक्षिणं कृत्वा	१३.१४०
शांत्पर्यं सर्वलोकानां	५०.५०	शालग्रामे महाक्षेत्रे	५.८१	शिलिपिच्छतप्तचक्रा	८२.१७८	शिरोवदनहृत्कुक्षिसोह	६१.६	शिवप्रियाः शिवाशक्ताः	५.६८
शांत्यादिशक्तयः पूजयाः	७०.८४	शालग्रामं महाक्षेत्रं-	४८.६	शिलि शिलाय परतोऽनादि	६१.६०	शिरोवदनहृद्गुह्यपाददोषे	६१.५५	शिवमाहात्म्यसंः युक्त	१०२.१४
शांत्यादिशक्तयः	७०.८४	शालतालतमालाद्वयं	१६.६	शिलीर्षं कोटितोर्षं	१०४.१३४	शिलाः पंचापि ततोर्षे (उ)	६७.१०	शिवमिक्षुरस्तेनापि	१३.५६
शापोऽस्य पूर्वं वयसि-(उ)	२८.८१	शालत्रुलाश्रितः (उ)	२७.६३	शितशीघ्रस्यवध-	५४.६८	शिलापर्वतकल्पादि (उ)	४५.६६	शिवमुद्दिश्य यो भक्त्या (उ)	७०.३६
शापोद्धारप्रकारोऽयमो	८६.४५	शालहोत्रस्य राजर्षेः(उ)	६५.१००	शिप्रायां वै नरः (उ)	७८.३७	शिलातलेवसंशुद्धे	५४.१२८	शिवमेवं वन्द्येके (उ)	५६.३४
शारीरं मानसं नास्ति	४३.६६	शालितदुलभादाय	६०.११६	शिविकादाह संधातो	४८.८६	शिलायां फलके वस्त्रे	७४.६७	शिवं कथं त्वत्समता (उ)	७३.१४१
शारीरे च महादुःखे	७७.५०	शालीचणकमुदगैश्च-	६०.१८२	शिविकायां स्थितं	४८.५६	शिलाया वामपादे तु (उ)	४७.७३	शिवं ब्रह्मादिदुर्दशं नरः (उ)	७३.३२
शाङ्गं बाणं भस्तके	६६.५५	शासयित्वा कृताः (उ)	६.१८	शिरः कराम्यां परिग्रह्य	७६.१३२	शिलाविवरं निर्गच्छन्	६१.१२५	शिवं विज्ञापयिष्यामि	७६.७५
शाङ्गं बाणसिपुक्तं (उ)	५४.१८	शास्त्रं नियामकं भट्टे(उ)	५६.३६	शिरः पन्मुखग्रह्येषु	८६.१३	शिलावृष्टिः शस्त्रवृष्टि	१५.७	शिवं शिवां रवि	६५.४६
शाङ्गाय हृदयं मनो	७०.१८८	शास्त्रं वेदाय च सुभने (उ)	५६.३७	शिरः प्रावृत्त्य वस्त्रेण	२७.४	शिलास्थितेषु तीर्थेषु (उ)	४६.५५	शिवं शोबावप्रत्येनं (उ)	८२.५६
शाङ्गी तु प्रभया युक्तः	६६.६१	शास्त्राण्यध्यापयामास	८.१३	शिरः शिलां च संपूर्य	२७.४७	शिलीमुखविनि भ्रिन्न	८०.२६२	शिवं संपूज्य पुष्पाद्य (उ)	४३.३०
शालग्रामशिलाये तु	१२०.४२	शास्त्रार्थसाहसयुतो बुधे	५५.२७०	शिरसाः चाभ्यर्चमादाय	५६.२	शिलीमुखः नृवास-(उ)	११.४३	शिव संस्नाप्य पयसा (उ)	४३.१७
शालग्रामशिला यत्र	३६.६८	शास्त्रेणाकृततोयानां (उ)	३८.६०	शिरसाधरणीं गत्वा (उ)	१६.११	शिव एव हरिः	१५.१५८	शिवरात्रौ च महिमा-	१०४.७०
शालग्राम शिलायां (उ)	३८.३१	शास्त्रेषु यत्फलं प्रोक्तं (उ)	६१.३७	शिरस्यञ्जालमावाप	५.३५	शिवकथं विजानीया	५०.१४६	शिवं लिगार्चनं कार्य	७६.२३७
शालग्रामशिलाकथं	३३.१६०	शिक्षा कथो व्याकरणं	५०.१०	शिरस्यावायागदत्तं ब्रूहि (उ)	७३.१७	शिवतत्त्वात्मनेहृत्प	६७.२४		

शिवलोक गतिः पश्चाद्	१०१.८	शिवेन कीर्तिता चैवं	८७.३६	शोतां वचनं कृत्वा	७६.२८७	शुक्रोऽस्तं च न पुष्पाति	५६.६५०	शुक्लपक्षे दिवा भूमौ (उ)	४३.६४
शिवलोकमवाप्नोति (उ)	७०.१०	शिवो हरिमप प्राह	७६.२३६	श्रीर्णस्कटितसंधानं	३५.५२	शुक्लः कृष्णस्तपारक्तो	४२.८८	शुक्ले पूर्वाह्निके (उ)	२.३४
शिवलोकं बसेरत्नं	११७.८	शिष्टपाल शिरस्छेदी	८२.१०८	श्रीपंकं दूकं श्वेनासा	५५.६२	शुक्लपक्षो तदा हस्तो (उ)	४६.३०	शुक्ले वा यदि वा कृष्णे	२६.४५
शिवविष्णु हरिरसौ	५६.१३५	शि शूनां वसिष्ठाणां (उ)	२३.७६	श्रीर्षहस्तो च पादौ	५१.५७	शुक्लपक्षादिदिवसे	५६.२८३	शुचि शुचिपदं हंस (उ)	३.४१
शिव व्रतं प्रकृतं वन	१२३.८	शिनापाते च वृषणी	५५.६३	श्रीर्षोदये सन्मगते	५६.६४४	शुक्लपक्षे चतुर्दश्या	१३.४४	शुचिस्तु प्रयतो भूत्वा (उ)	६३.४७
शिव व्रतानि च यथा	१०२.६	शिष्टारौ जठरे पृष्ठे	६६.७	शीतसौंदर्यनिलया	८२.१४४	शुक्लपक्षे चतुर्दश्या	१३.५४	शुचिस्मितामष्टभुजां	८८.१२५
शिवशक्त्यभिधे श्यामं	८५.४६	शिष्टोदकेन वाक्यम्	६५.३६	शुकः सर्वगतिं मूर्त्वा	६२.२६	शुक्लपक्षे द्वितीया च	५६.३५५	शुचिः स्वेन युतेस्त्वया	८८.४८
शिवशक्त्या विहीनो	६५.४३	शिष्टाते यत्स्मृतं	६७.१०८	शुकस्तु मास्तादुदधं	६३.२५	शुक्लपक्षे शुभपक्षन्दो	५६.२८४	शुचौ नभसि प्राग् च	१२४.८६
शिवशंकर रुद्रेश	४१.१०१	शिष्टाणां मुच्यते सर्वं	५०.१००	शुक्रोऽपि योगिनां श्रेष्ठ	६१.७५	शुक्लप्रतिपदादेश्च-(उ)	३८.१८	शुद्धदेहोऽनपानाद्यै	६४.६६
शिवशंभूतमायोगो-	६३.२४	शिष्टाण्य सर्वमनुजा	११.१४७	शुक्रोऽपि सनापश्च	५८.२	शुक्लवर्णं प्रमथत-(उ)	५६.६	शुद्ध प्रेममयी लज्जा	८२.१५४
शिव सायुज्यमाप्नोति	१३.१२६	शिष्टैः परिवृतं तत्र	३५.६६	शुक्लः कीर्त्तयतापर्वच	५२.४५	शुक्लवर्णा-च सावित्री	८३.१४६	शुद्धभूमावष्टगर्ध	७६.२७
शिवस्वरूपो शिव भक्ति	२.२८	शीघ्रमानय तां शक्ति (उ)	२७.१३७	शुक्ति कर्णाविष्णुपादौ (उ)	४२.११	शुक्लवर्णेतसि च द्याम	६७.७८	शुद्धभूमौ समास्थाप्य	७५.२२
शिवानि कार्य निरताः	५.७३	शीघ्रमानय विशाखं (उ)	२४.२६	शुक्ति कर्णविष्णुपादौ (उ)	६६.६२	शुक्लं शुक्लं मिथि हृत्वा (उ)	७५.७४	शुद्धाय शुद्धभावाय	६१.२२६
शिवानामादिकर्त्त	१०४.१०४	शीघ्रमाहुर चार्चयि (उ)	१४.६	शुक्ति कर्णविष्णुपादौ (उ)	५५.५१३	शुक्लावीनि च लीपानि	३०४.१३०	शुद्धिमाप्नोति देवर्षे	३०.४३
शिवाय विष्णवे वापि (उ)	४१.७०	शीघ्रं कारुण्यमुक्तः	७४.१७२	शुक्ति कर्णविष्णुपादौ (उ)	६५.१२१	शुक्लावरवरं ज्ञातं (उ)	६३.११७	शुद्धिमाप्स्यति देवेश (उ)	२६.२५
शिवाराम्या प्रेमसाध्या	८२.१५२	शीतलं पुष्पसरसौ (उ)	५५.३०८	शुक्ति कर्णविष्णुपादौ (उ)	६०.११६	शुक्लाम्बरः शुद्धो	१८.५	शुद्धेऽपि मत्तामेतौ	६३.२०
शिवार्कं शक्तिं वीचिरया	६३.११०	शीतलं पुष्पसरसौ (उ)	८०.११	शुक्ति कर्णविष्णुपादौ (उ)	५५.५३	शुक्लाष्टम्यां चैतनाये	११७.१	शुद्धेऽपि कुम्भकाद्	५६.३२३
शिवे च परमेशे च	५.७२	शीतले स्वं जगन्माता	११७.६५	शुक्ति कर्णविष्णुपादौ (उ)	५५.५५	शुक्लाष्टम्यां तु पीपत्य	११७.८६	शुद्धे महाशिवसाम्ने	५६.१६
शिवेति नीलकण्ठेति	३.५६	शीतले शीतले चैवं	११७.७७	शुक्ति कर्णविष्णुपादौ (उ)	५५.५१२	शुक्लाष्टम्यां नभस्वस्य	११७.४१	शुद्धेऽपि महाशिवे	११.१४
		शीताम्बुतेचनं चैव	१५.१३	शुक्ति कर्णविष्णुपादौ (उ)	७८.२९	शुक्लाष्टम्यां कालानुस्य	११७.६३	शुनका द्विपिनः	७७.८७

श्रीनारदीयमहापुराणम् :: स्तोत्रानुक्रमणी

१५६

शुभागो यद्भगस्तदग्नि-	५५.१५३	शुभ्रयां कुस्ते यस्तु	३१.२९	शून्यं ताम्रिनभस्वर्चं	८८.७१	शृङ्गोन्नतियुती पात	५४.४	शृणु नारद वक्ष्यामि	७५.१
शुभ्रहे दत्तं स्वर्गं	५५.२५७	शुभ्रयानिरता याति	३६.६१	शून्यं युग्मं चरयुतं	८८.६९	शृणु तात मुनिषेष्ठ	२१.५१	शृणु नारद वक्ष्यामि	११०.४
शुभ्रहेषु श्रीधरं	५६.३२४	शुभ्रवारहिता विद्या	५०.२२६	शून्यं युग्मं चरयुतं	८८.७०	शृणु देवि प्रवक्ष्यामि (उ)	५२.६	शृणु नारद वक्ष्यामि	११२.१
शुभ्रनवांशगहृता ग्राह्या	५६.३७३	शुष्कस्तु नार्चयेद्देवं	६७.६६	शून्यं व्याप्तं च वक्ष्यतां	८८.७२	शृणुदेवि प्रवक्ष्यामि (उ)	५८.४३	शृणु नारद वक्ष्यामि	११६.१
शुभ्रं कर्म तमुत्सृज्य	३.६८	शूकशीघ्रग्रहस्ता	६८.२८	शून्यास्तु निरवाः सर्वे (उ)	३.२०	शृणुदेवि प्रवक्ष्यामि (उ)	६८.२	शृणु नारद वक्ष्यामि	१२१.१
शुभ्रयोगः शतर्क्षं च	१२२.१५	शूद्रतुल्यः स विशेषो	२५.६२	शून्ये विविष्टये आते (उ)	३.२३	शृणुदेवि प्रवक्ष्यामि (उ)	७०.२	शृणु पुत्र वक्ष्यामि	६३.१
शुभ्रं गतिप्रदं प्रोक्तं (उ)	२४.६	शूद्रतुल्या भविष्यति	४१.३६	शूरस्तब्धो विकलश्च	५५.२४३	शृणु देवि प्रवक्ष्यामि (उ)	७५.२	शृणु पुत्रः प्रवक्ष्यामि	१०२.१
शुभ्रलग्ने शुभांशे च	५६.३३०	शूद्रस्त्रीसंगनिरता	४१.५२	शूर्पणखा विकृतया (उ)	७५.३१	शृणु देवि रहस्यं (उ)	८०.३	शृणु ब्रह्मन्तरं गुह्यं	४.४१
शुभ्रलग्ने शुभांशे च	५६.३७०	शूद्रस्त्रीसङ्गिनी	१५.२६	शूर्पवातं श्रेतशुभ	२६.३३	शृणु हंस्येन्द्र वक्ष्यामि	११.११७	शृणु ब्रह्मन्तरं गुह्यं	६.३
शुभा शृष्टे भान्त्यग्रेष्णे	५५.१०८	शूद्राणां पतितानां च	५१.४२	शूलत्रयेपि नवकं	५६.१८५	शृणुध्वं मद्रूपं दूता-	२३.७४	शृणु भद्रे प्रवक्ष्यामि (उ)	६४.११
शुभा पथा पारिजाता	८८.१४	शूद्राणां मध्यमं प्रोक्तं	७६.६८	शूलटंकाकलस्य	६१.४२	शृणुध्वमृषयः सर्वे	१.३५	शृणु भद्रे प्रवक्ष्यामि (उ)	६९.३
शुभां गतिप्रदानोति (उ)	४८.७१	शूद्रादीनां प्रवक्ष्यामि	७६.२४५	शूलभेदोदभवोयत्र	१०४.११६	शृणुध्वमृषयः सर्वे	१७.३	शृणु भद्रे प्रवक्ष्यामि (उ)	९७.२
शुभाशुभफलं नैव दद्या	५६.२८०	शूद्रान्नमोजिनस्वर्चं	१२.१२	शूलं टंकं कृपाणं च	६१.८६	शृणुध्वमृषयः सर्वे-(उ)	८२.३	शृणु भद्रे प्रवक्ष्यामि (उ)	७१.३
शुभाशुभे कर्मणि च	५६.१३३	शूद्रे चैतद्भवेल्लक्ष्म	४३.७०	शूलं शक्तिं च गरुडं	११८.१६	शृणु नारद माहात्म्यं	११.३	शृणु भद्रे प्रवक्ष्यामि (उ)	७८.३
शुभाश्रयः सचित्तस्य	४७.५२	शूद्रो वेदांगुलमितं	२७.२७	शूलस्थाने तु बाल्मीकि (उ)	७०.५८	शृणु नारद वक्ष्यामि	५.३	शृणु भूय प्रवक्ष्यामि	४८.५
शुभ्रेषु चन्द्रोरायां स्थितेषु	५५.२६१	शून्यदक्षाः शून्यं चन्द्राः	५६.४६७	शूलनीं लोकनाराचैः	१०.२७	शृणु नारद वक्ष्यामि	१०.२	शृणु मे कार्तिकमुत्तं (उ)	३२.४६
शुभ्रैर्षष्टः सवीर्योपि	५५.११२	शून्यं च केवलं वैव	८८.६७	शूलसामोचकः श्रीमान्	७४.१६८	शृणु नारद वक्ष्यामि	४२.५	शृणु मोहिनि महाकर्म (उ)	२४.१५
शुभ्रोऽङ्गो जन्मतस्याय	५६.२७१	शून्यं विष्णुगृहं ऋतवा	३६.३३	शृङ्गांरपुष्पनिचर्व-	५६.४६४	शृणु नारद वक्ष्यामि	५०.६	शृणु मोहिनि वक्ष्यामि (उ)	३८.२
शुभ्रो जन्मर्क्षतश्चन्द्रो	५६.२७२	शून्यं व्याप्तं मुवा हंसः	८८.२२८	शृङ्गिभिर्दग्धिभ्यस्तैर्वि (उ)	५७.८४	शृणु नारद वक्ष्यामि	६३.१२	शृणु मोहिनि वक्ष्यामि (उ)	३६.१
शुभ्राव गीति मधुरां	७६.११५	शून्यं व्याप्तेन शुचिना	८८.२३७	शृङ्गोत्तरारचको मरुतो (उ)	७०.८१	शृणु नारद वक्ष्यामि	७१.१	शृणु मोहिनि वक्ष्यामि (उ)	४२.५

मृणु मोहिनि वक्ष्यामि (उ)	४५.१	मृणु विप्र प्रवक्ष्यामि	५०.१	मृणुष्व विप्रसार्द्धत	४१.२८	वीक्ष्या शङ्कजा भापि (उ)	५१.७	शोभायै मुण्डमुच्छस्य (उ)	५६.१
मृणु मोहिनि वक्ष्यामि (उ)	६३.१	मृणु विप्र प्रवक्ष्यामि	८८.७	मृणुष्वैकमनाः पुष्पमिसिद्धान्तं	२०.३	वीक्ष्याम्यस्वकप्रया	५५.११४	शोभितं सारत्तुं वीक्ष्या	१५.११
मृणु मोहिनि वक्ष्यामि (उ)	६४.३	मृणु विप्र प्रवक्ष्यामि	८५.१	मृणोति कथितं वीचः	४१.१४	वीक्षे शरत्प्रेषवरयो	१०४.८७	शोकरस्पर्शमाद्रापि (उ)	१५.१८
मृणु मोहिनी वक्ष्यामि (उ)	६५.३	मृणु विप्र प्रवक्ष्यामि	८७.१	मृणोति आचवेद्वापि	८८.१८	वीक्षं पक्षमवाप्नोति न (उ)	६५.१५	शोचं तु द्विविधं प्रोक्तं	२७.८
मृणु मोहिनि वक्ष्यामि (उ)	७४.२	मृणु विप्र प्रवक्ष्यामि	१११.१	शेषालीस्तनकमयो	७८.१६४	वीक्षरूपिणमध्यर्धे	७४.१२५	शोचाचार स्थितः सम्मग्न	४३.१५
मृणु मोहिनि वक्ष्यामि (उ)	७७.२	मृणु विप्र प्रवक्ष्यामि	११३.१	शेषं कंदपर्वतस्मात्	५४.८५	वीक्षे मंयुष्येऽपीडे मूर्ति	८१.११४	शोचिकीरूपिणि स्यान्वी	५५.३५२
मृणु मोहिनि वक्ष्यामि (उ)	७८.२	मृणु विप्र प्रवक्ष्यामि	११४.१	शेषं च भागद्वितयं	३५.३१	वीक्षस्याय पुरस्यापि	१०८.२७	शोचे यत्नः सदा कार्यः	२७.८
मृणु यात्स पुराणानि	६.६६	मृणु विप्र प्रवक्ष्यामि	११५.१	शेषं चाङ्गानामूर्ध्वस्तु	११३.५३	वीक्षानां वमयुक्तानां	७८.६८	शोनकाष्टा महाराम्	१.३
मृणु याद्वापदेद्वापि	७७.२२४	मृणु विप्रान्न धर्मस्य (उ)	२८.५०	शेषं तद्भवमेव्यस्त	८८.८३	वीक्षानां वैष्णवानां च	१२५.३४	शोरिवत्तोपवीती च	८२.८२
मृणु युस्ते पुराणानि	६.१०४	मृणु विप्रेन्द्र वक्ष्यामि	७७.३	शेषं प्रायुक्तं बलकुर्वद्	२१३.७८	वीक्षानां च कश्चिन्मार्गं	३१.१०	शोरिणो कविनाशो च	८२.८८
मृणु वक्ष्यामि मुभगे (उ)	५८.२३	मृणुष्व वततो वतः	७८.३	शेषं मन्त्रं वक्ष्येऽथ	२८.७०	वीक्षो पक्षमङ्गनात्र	६८.८	वमसानदेशे विप्रेन्द्रं	८०.४१
मृणु वत्स प्रवक्ष्यामि	६२.२१	मृणुष्व आरुणयने पुराणं (उ)	५३.३	शेषयुग्माणां त्वत्	७२.२७	वीक्षे पीठे यक्षेऽथ	८१.१५८	वमसान मस्मना कृत्वा	८७.१६५
मृणु वत्स प्रवक्ष्यामि	६४.१	मृणुष्व नर सिंहास्य (उ)	५५.८१	शेष शक्तिः परा विष्णो	३.१६	वीक्षे वा वैष्णव पीठे	७५.४८	वमसान मस्माचितोते	८१.१७०
मृणु वत्स प्रवक्ष्यामि	१०१.१	मृणुष्व भगवन्मर्त्यं	२०.२८	शोवासरैः समानीतं	८६.१०७	वीक्षेर्मास्वर अर्तैर्वा (उ)	६.१४	वमसानवासिने तुभ्यं	१२२.१३
मृणु वत्स प्रवक्ष्यामि	१०३.१	मृणुष्व मुनिशार्द्धत	७.२	शोवाइव वीजयुगेन	७६.११	वीक्षे लङ्घननामाच	१०२.११	वमसानां गारमाश्रित्य	८५.११७
मृणु वत्स प्रवक्ष्यामि	१०४.१	मृणुष्व मुनिशार्द्धत	२४.५	शोवा दिनादिकं योज्यं	५५.१३६	शोक्तं जरां मृणुष्वयं (उ)	५०.३७	वमसाने चैविकागेहे	८०.४४
मृणु वत्स प्रवक्ष्यामि	१०५.१	मृणुष्व मुनिशार्द्धत	२८.१	शोवासाः स्वरूप निमग्नौ	५६.५५६	शोचन्तः स्वानि कर्माणि	३१.४४	वमसाने क्षुण्डयत्ने	८५.७१
मृणु वत्स प्रवक्ष्यामि	१०६.१	मृणुष्व मुनिशार्द्धत	३४.६५	शोवैः स्ववीर्यैरोजसौ	५५.३१६	शोचन्तं स्वानि कर्माणि	३१.५३	वमसाने शोचयेवे ज्ञ	१४.६४
मृणु वत्स मरीचेत्सं	१०९.१	मृणुष्व मुनिशार्द्धत	३५.४२	शोत्रोदित्य इति प्रोक्तो	६८.३	शोचिते कलसे तोयं	७८.२७०	वमसाने शोचयेवे ज्ञ	१४.६४
मृणु विप्र प्रवक्ष्यामि	३१.२	मृणुष्व विप्रशार्द्धत	३८.२३	शोभ्या मुन्या वीथराक्ष्या	८८.११	शोध्यं चंद्रावले	५४.१८०	वमसाने शोचयेवे ज्ञ	८१.१८१

श्यामं रक्तोत्पलकरं	६१.४७	श्वश्रुं स्वर्णं जिह्वा	४५.५६	आढं विनायकस्वार्चा	१०८.१५	श्वश्रुं शुक्लदशमी	११६.१२	श्रीपंचमीतिवैद्योभता तत्र	११४.३
श्यामं प्रसन्नवदनं	७३.७१	श्वश्रुं सर्वं युता चेतस्याद्	१२१.१०७	आढं सपिठकं कृत्वा (उ)	४६.२०	श्वश्रुं शुक्लचन्द्र्यां तु	११५.७	श्रीपञ्चमवर्चस्वायं	७६.२८६
श्यामं श्रीरत्ननासीनं	७३.१०६	श्वश्रुं सर्वं युतायां च	१३१.११५	आढं सपिठकं कृत्वा (उ)	४७.१८	श्वश्रुं भागमोक्तेन	६०.३२	श्रीपणीं च शमी	५१.४०
श्यामं रंगं चतुर्हस्तां	६६.७३	श्वश्रुं स्तब्धतायापि सर्वं	१.५४	आढं हस्तां स विद्येयो	२८.६४	श्वश्रुं पठेदभेदे (उ)	७७.३३	श्रीप्रदं सर्वं गीर्वाणरघुपत्नं	५६.५२४
श्यामं सहितं रक्तवर्णं	५६.६८६	श्वश्रुं दस्य सुभगे भूयात् (उ)	५१.४४	आढं पितृदानाय (उ)	४६.३	श्वश्रुं वराहोहे (उ)	४७.६३	श्रीयोजं च चतुर्धृतः	८१.११४
श्यामं रत्नाय हृदयं दशाक्षं	८१.६४	श्वश्रुं दिनि नक्षत्रे कर्क	५६.३६६	आढं समनुज्ञातः	२८.३१	श्वश्रुं मूढनिर्मग्नस्तु	४२.६६	श्रीभूमिं सहितं देवमुक्या	८१.१२२
श्यामं वर्णं शुभ्रं आकारं	८८.१३६	श्वश्रुं निलहस्ताद्भ्रमरणी	५६.७४	आढं सलस्तु कर्त्तव्यः	२८.२०	श्वश्रुं दक्षिणतः स्वाप्य (उ)	५७.४४	श्रीभूमिं सहितस्वात्म ज्योति	७०.३०
श्यामं च दुर्गं मार्गं	८८.२५७	श्वश्रुं पट्टदेवांषु	१०४.१४०	आढं निमज्जितो यस्तु	२८.५	श्वश्रुं द्विधं धृति	७१.७	श्रीमच्छक्रं हरेरंघ्रद-	७७.१४
श्यामं चित्राविभूषाढ्यां	७०.१६३	आढं स्वर्गं भागी स्यान्	४७.६१	आढं नियोज्येद्विग्रं	२८.६	श्वश्रुं श्रितः पति	६८.२५	श्रीमत्कुन्देदुगौरं	८०.१५०
श्यामावदातं वेश्याभिः	६०.५१	आढं यो मुक्तिमाप्नोति (उ)	६५.७३	आढं कनकमण्यस्य (ध)	६५.८०	श्रीकरीरगतिं सहितो	७७.१८	श्रीमद्भागवतस्यात्र	१०४.३६
श्यामां सरस्वतीं ब्रूया	८३.१५०	आढं पिडादिकृत्तय (उ)	४७.७६	आढं पुत्रोद्योगिष्यति (उ)	४८.३१	श्रीकरी शिवतावासकारिणी	८८.१२८	श्रीमन्कुंजरित्तो	७१.१३४
श्यामां च नो मा	५१.१३०	आढं पिडादि कृत्तनातः	४७.७४	आढं हवनकाले च	१४.६४	श्रीकृष्णं गुणनागाढ्या	८२.२०२	श्रीमातंगेस्वरि वदेत्तत्पञ्जन	८७.१०१
श्यामापूतेन मनसा गच्छेत्	११३.१०	आढं करोति यस्तत्र (उ)	४८.८५	आढं ताते तु निविष्टेति	७१.१६५	श्रीकृष्णं परमात्मा च	८०.८	श्रीराधासुन्दरी देवी	८८.२४
श्यामाः पूर्वाः सवधर्मा	४.१	आढं कुर्वन्ति ये श्रद्धाः	२८.८२	श्वश्रुं स्य चतुर्ध्यां तु	११३.११	श्रीकृष्णं प्रीतिदा मीता	८२.१६८	श्रीरामचन्द्र सप्तः पुत्रः	७३.३१
श्यामा मीति रतिवर्चसं धृतिः	८६.७३	आढं कृत्वा चन्द्रपथे (उ)	४६.२३	श्वश्रुं स्य तु मासस्य (उ)	११.११	श्रीकृष्णं नित्यं मोक्षार्थं	८२.२०	श्रीरामभक्तवत्सलं	७४.८३
श्यामा मेधा क्षुतिवर्चसं	८३.८४	आढं कृत्वा चन्द्रपथे (उ)	४६.२१	श्वश्रुं स्य सिते पत्ने	१७.६३	श्रीकृष्णं हृदयावासासमुक्ता	८२.१७४	श्रीराम विष्णो नरसिंह	२.११
श्यामां रत्नमते धर्मं	४.६	आढं कृत्वा विधानेन	४६.३८	श्वश्रुं स्य कृष्णपत्ने तु	१२०.२८	श्रीलक्ष्मणं कर्पूर मिलितं	६०.२०४	श्रीरामाक्षिप्रामाणिकं	७४.१०
श्वश्रुं स्य देव दे	४६.१२	आढं तु सैषिक प्रोक्तं	६२.४१	श्वश्रुं स्य मासि चित्रेण च	११८.१३	श्रीतीर्थं च ततः प्राप्य (उ)	६५.४६	श्रीरोमोऽहं तथा बीजं	७३.१२४
श्वश्रुं स्य देव देव पर्वत	१०४.१६२	आढं तु सप्त कर्त्तव्य	६२.४०	श्वश्रुं स्य मासमावास्या	५६.१५१	श्रीपरं सर्वदेवेशं यः (उ)	७८.३६	श्रीरामो धुवनारदीयं	७३.१३१
श्वश्रुं स्य देव देव योगो	४८.८४	आढं प्रति रतिवर्चसं	५१.१०६					श्रीरामकोस्तुभधरं	१८.४१

श्री वस्तुधारीच्छ्रीकांत	१११.१५	श्रुतं प्रभास महात्म्यं द्विज	७१.१	श्रुत्वा गयाया माहात्म्यं (उ)	४८.४	श्रुयतां कोष्मृमित्येतद्वक्तुं	४८.७१	श्रीश्रिये गृहयायाते	२६.४२
श्री वस्तुं च हवि	८०.४४	श्रुतं मया द्विजश्रेष्ठ (उ)	७७.१	श्रुत्वा चैवोपस्थितं	५०.७५	श्रुयतां चाप्यविद्यायाः	४९.८९	स्तवनीविरचो देव्या	७६.२१९
श्री वस्तुवत्सलं भाजस्वीस्तुभं	७०.३३	श्रुतं मया महाभाग	४५.२	श्रुत्वा तु गङ्गाया माहात्म्यं	१७.२	श्रुयते च पुराणेषु	५.२	श्लेष्मा पितृमय स्वेवो	४२.७८
श्री वस्तु वत्सलं भाजस्वीत	५४.९५	श्रुतं मया महाभाग	४८.१	श्रुत्वा तु नारदो	८०.१	श्रुयते वेदवाक्येषु पुनः (उ)	१३.९९	श्लोकपूर्वादि वस्तुधारी	५१.२१
श्री मत्स्यवक्षसा युक्तं	५२.७७	श्रुतं विप्र मया सर्वं (उ)	४३.२	श्रुत्वा तु मोक्षधर्मांस्ते	९१.२	श्रुयते व्यासपुत्रस्तु शुकः	५०.३	श्वमाज्जीराकुलंस्पर्श	७६.१०३
श्री वस्तु वक्षसा युक्तं (उ)	५६.५	श्रुतं ह्यवस्था माहात्म्यं (उ)	७६.१	श्रुत्वा त्वदीयं वचनं (उ)	७.७१	श्रेयः प्रदानं च फले	४६.१५	श्वमुखो मातुलपथैव	६.८८
श्री तुम्बाविपिनप्रतोतिषु	८१.६६	श्रुतयो यं न जानन्ति	११.२३	श्रुत्वाथ तत्राकितशास्त्रसारं	१२५.३	श्रेयस्कामो भवेद्यस्तु	८.४८	श्वभृगालप्तवक्त्रार्थमनुपैष्य	१४.२४
श्री शक्तिप्रकाशः कुरु नाथ	८१.६२	श्रुतवान्सर्वं धर्मार्थं	६.१०५	श्रुत्वा माहात्म्यं मतुलं (उ)	३८.६	श्रेयस्तस्यैव संयोगः	४६.१६	श्वहृतं पञ्चगव्यं च (उ)	२.३६
श्री शक्ति स्मरपूर्वजन्मा	८१.१२	श्रुतानि सर्वशास्त्राणि	११.१४०	श्रुत्वा राजा शुकं	५८.६२	श्रेष्ठं गुह्यतरं वाच्यं	५५.१४८	श्वानः कपिवंशु युगं	५६.५०६
श्री नाथ श्री निवासाय	६२.५६	श्रुतिदेवाद्यगम्यं हि	७६.१३७	श्रुत्वा रामोऽपि तां (उ)	७५.४२	श्रेष्ठा त्वेकादधी	५६.३५६	श्वानरो जंबुकं पृथुत्वा	५५.३५५
श्री शेषः देव जननी	८२.१६१	श्रुतिनिःश्वसिता दिव्या	८२.१३७	श्रुत्वा वैवस्वतस्सर्वतद्राक्ष्यं	५२.८७	श्रोतगंगासवधोज	८०.२३६	श्वेतगंगा नरः स्नात्वा (उ)	५६.३
श्रुतदेवस्य चरितं व्याधो	१०४.४२	श्रुति प्रणिहितो धर्मः	२०.६८	श्रुत्वा सनदनं प्रोक्तान	६३.६	श्रोतं स्पर्शं व्रतं	२६.२	श्वेतचंपक वल्गुभिर्मां रत्न	५३.५२
श्रुतं कामोदकास्थानं (उ)	६६.१	श्रुति प्रणिहितो धर्मो	२०.६२	श्रुत्वा सनंदनस्येत्यं	४०.१	श्रोतव्यं मुनिभिर्नित्यं	६.४	श्वेतद्वीप गति दद्यादैव	१२१.२७
श्रुतं गुरो रक्ष्या प्रोक्तं	७३.१	श्रुति प्रमाणागममंगलैश्च	४५.८०	श्रुत्वा स नारदो विप्राः	८३.४	श्रोतव्यानि पुराणानि	१.६१	श्वेतपत्राणि संशोष्य	७६.१७६
श्रुतं गोकारं माहात्म्यं (उ)	७५.१	श्रुति स्मृत्युदितं धर्मं	१४.१	श्रुत्वेत्यं नारदो वाक्यं	६२.७	श्रोतं चैव तथा वक्ता	१२५.३१	श्वेतपद्मी रक्त पद्मं पञ्चपक्षैः	८०.१४४
श्रुतं तु गङ्गाया माहात्म्यं	१२.१	श्रुतिस्मृत्युदितं धर्ममैरिमानं	३.६६	श्रुत्वेत्यं ध्यजन् विप्रा मंत्र	८८.१	श्रोतं चैव तथा वक्ता	१२५.३१	श्वेतपातालाकाशेन	८९.१०३
श्रुतं तुभ्यं निगदितं	७७.१३७	श्रुतीनां या विधेयज्ञो	५०.११०	श्रुत्वेत्यं तद्वचनं तद्वच (उ)	५५.६०	श्रोतावक्ता च विप्रेन्द्रा	१.७४	श्वेतमाधवमालोक्य (उ)	५६.१४
श्रुतं व्यापारितं तं सर्वं न (उ)	५६.१३	श्रुत्यंतकृत वासाय श्रुतये	६१.२२०	श्रुत्वेत्यं गीतं हि दिगम्बर (उ)	८.२४	श्रोतुमिच्छामि तत्सर्वं (उ)	५२.५६	श्वेतमाधव माहात्म्यं (उ)	५२.६५
श्रुतं पुण्यं मया ब्रह्म (उ)	४८.७	श्रुत्वा कालिकमाहात्म्यं (उ)	२२.४३	श्रुत्वेत्यं ब्रामुदेवस्य (उ)	५५.८२	श्रोत्रत्वाद्वाङ्मनसि (उ)	५८.५६	श्वेतवर्षा चन्द्रमौलि	५६.६६४
श्रुतं पुष्कर माहात्म्यं	७२.१	श्रुत्वा कीर्तिस्मरोपेता (उ)	१२.२८	श्रुयते कित राजासी (उ)	१४.५७	श्रोत्रं ध्यातुं तदात्म्यं	४२.७७	श्वेतवस्त्रापरीक्षामां (उ)	४६.३४
						श्रोत्रियाणां द्विजाणां	३०.४०	श्वेताक्षुष्माक्षणापीता	६७.३०

वतानिलाग्न्यंबुधूमि	८०.२०	वदन्निशवसरो मंत्रः	६१.१२६	वदन् मयूरो वदति	५०.६१	वदन्निर्वाचनस्येवा (उ)	२६.३	वधे शुभैर्नृपचमूयनै	५५.२१३
इवेताश्चसारथिः सत्यः	८२.११२	वदन्माययी स्यो मंदाण्य	५५.१५५	वदन्दीर्घभाजा बीजेन	७५.१२२	वदन्वर्गाद्विषय निरास्य	५५.१३८	वध्म्यमोहावशोपु	५६.६२२
इवेतोराक्षसानमत्रोक्त	१०५.२८	वदन्तं तु गणेशाय	६५.८३	वदन्दीर्घयुक्त बीजेन	८५.७	वदन्निशुताशाकति-	५५.७१	वध्म्यादिसप्तम्यंत तु	६०.१८३
इवेतो वरुण उदात्तवच	७१.२०७	वदन्ताधिक संख्यास्या	६५.६५	वदन्दीर्घ युक्त बीजेन	८५.५८	वदन्निशवसरो वापि	६५.५०	वातः सर्गां च चंडीशो	६६.७३
व		वदन्तानि विवा राज्ञी	६५.७६	वदन्दीर्घयुक्तमायाया	८५.६५	वदन्दीर्घमायाया यातु	७३.११५	वितलपोदरा घटादि	५३.२७
वड्गदं वकाणलनानि	५६.५८६	वदन्पठोष्टेषु बल्लार-	६१.१३१	वदन्दीर्घ युक्तेन नाघेन	८७.५२	वदन्स्य सुलोणस्य (उ)	१७.१५	पोडश आढ कतको	१०८.२३
वड्गिषति सहस्राणि	१.१०	वड्गसरः वड्गिषवः	७३.५६	वदन्दीर्घ वल्लियुक्तेन	७५.१६६	वध्मासमेककालाशो (उ)	४०.४	पोडशानां तु निर्यानां	६०.८४
वट्कर्मसु प्रशस्तास्ते	६५.६	वड्गसरो मंत्रराजो	६६.५३	वदन्दीर्घस्वर युक्तेन	८६.१६	वध्मासं तत्र गङ्गाया	६.१५२	पोडशां सप्तभते (उ)	६२.३७
वट्कारपंचकाधियो	६५.३६	वड्गसरो हृदंतश्चेद्भववेद-	६८.६१	वदन्दीर्घ स्वरयुक्तेन	८८.१२२	वध्मासवृद्धया ब्रह्मणं	५६.८१	पोडशारे स्मृते चव	८६.७६
वट्कोणं च त्रिकोणं च	७६.२५४	वड्गमंत्रास्ताराद्याः	७०.१६५	वदन्दीर्घस्वरयुक्तमाया-	८३.५४	वध्मासेन रणे जित्वा (उ)	१०.५६	पोडशीणं स्ततो मूर्तो	८६.२३
वट्कोणं वसुधं च	७५.४८	वड्गानि ततोऽप्यर्थं	८६.७४	वदन्दीर्घाद्र्यां स्वबीजं	७१.२०३	वष्टि तीर्थं सहस्राणि	६५.१५	पोडशाणीं युवा प्रोडवच-	६५.४०
वट्कोणं विलिखेद्बीजं	८६.१०६	वड्गानि प्रकुर्वीत	७३.७८	वदन्दीर्घाद्वयेन बीजेन	६८.७	वष्टितानां माहुर्यं	१०७.१६	पोडा न्यासं ततः	८५.३६
वट्कोणांतलिखेन्मूलं	८५.१५१	वड्गानि प्रकुर्वीत (उ)	८८.६१	वदन्दीर्घाद्वयेन बीजेन	८८.३५	वष्ट्यव्यकेन्द्र सीम्ये-	५५.११३	पोड्यास्यासस्तु तारायाः	८५.६१
वट्कोणांतस्त्रिकोणं	६८.२१	वड्गानि यथापूर्वं मातृकां	८८.२२१	वदन्दीर्घाद्वयेन बीजेन	७३.१०५	वष्ट्यव्येन कर्त्त (उ)	६३.१६	ष्टुमेकस्तु सभाभ्यातः	५३.४०
वट्कोणेषु वड्गानि	६८.७०	वड्गानि विधाया	७१.१८	वदन्दीर्घाद्वयेन हस्तेन	८६.६६	वष्टं नसि विन्यस्य	८८.१२३	भुक्तारं वै शिलायां तु (उ)	५७.१४
वट्कोणेषु वड्गानि	७३.३३	वड्गानि वसु मुन्याद्याः	६१.५२	वदन्दीर्घाद्वयेन मंत्रेण	८२.१२४	वष्टं कन्दर्पनामानं	८७.११६	संज्ञाप्रहृ गजवा जग्न	५६.२६८
वट्कोणेषु वड्गानि	७५.५०	वड्गानि मुला जेवा	५६.२६३	वदन्दीर्घाद्वयेन मंत्रेण	७५.८	वष्टः वष्टवचैतरेवां	५६.१६७	संज्ञातिः परतो भानुर्नृक्षवा	५६.२६७
वट्कोणेषु वड्गानि	७५.५१	वड्गानि सहस्राणि	३१.३	वदन्दीर्घाद्वयेन मंत्रेण	६१.१८६	वष्टी गुरो कृतीया	५६.२५६	संज्ञाती रविचारे च	२६.५५
वट्कोणेषु वड्गानि	७६.२०	वड्गानि सहस्रं तु (उ)	६३.११३	वदन्दीर्घाद्वयेन मंत्रेण	८८.४६	वष्टो वैकाशो (उ)	२.११	संज्ञास्यासमेण प्रणयं	६७.५
वट्कोणेषु वड्गानि	२७.६०	वडाधाराजमध्ये तु	६०.५१	वदन्दीर्घाद्वयेन मंत्रेण	६१.५२	वष्टे शुभः शम्भुः	५६.५३४		
वट्कोणेषु वड्गानि	५५.१५६	वडाधाराजमध्ये तु	८६.१७०						

संलेखैतदुद्दिष्टं लक्षणं	५१.८	संयोग्य भाषाप्रसिद्धं	३१.६५	संसारतापान्निलान	४७.३६	संस्थाप्य स्वाक्षणे पादौ	२७.७८	स एव भगवान् नूनमस्माकं	४६.१०
संक्षयया विनमेवाववर्षि	५६.४८६	संख्यास्त्रेण तत्	६६.२६	संसारतापोरुमवापहंती (उ)	७३.१४०	संस्थिता त्रिस्रोदिका च(उ)	५०.३१	स एव भोक्ता भोक्तव्यः (उ)	६.४१
संक्षयात्तत्त्वाविवक्षयं	५४.१०१	संख्यगति सामर्थ्येन	७७.५३	संसारतुल्य विच्छेदि	६.२६	संस्मरन् सर्वजनिताः	८३.१०४	स एव मुक्ताः कमला-(उ)	३६.४७
संक्षया निगदितुं लोके	१५.१३३	संसापालावकुलसा	५८.६४	संसारपापं मुञ्चं महाभोह	३४.११	संस्मृतोऽपि मुदातोऽपि (उ)	२४.२५	स एव मुक्तत्वा मुक्ते (उ)	३५.८४
सचरं विमानानि (उ)	६०.७५	संस्तरं विभासो नं (उ)	६३.१०७	संसारपापविच्छिदिति	१२१.११३	संहार मृष्टि भेदेन	८०.२२५	स एव मुक्तस्तु (उ)	३.६७
संक्षय परमार्थास्तु	४६.१७	संस्तकश्चंद्र मौलि	७१.२	संसारपापविच्छेद	६.६६	संहारान्तो मुनींश्चक्षुः	८०.२२२	स एव रामः कृष्णश्च (उ)	५८.४६
संक्षयाग्नि ततः कार्यं	२८.५२	संस्तयोगो विज्ञेयः	५६.२३७	संसारपीतं यन्मूर्तेरतदेव (उ)	८०.११५	संहारिण्यप्यतो जेति	८७.१६	स कथं गाधिजाघातन्तं (उ)	२८.४४
संक्षुब्धं हरिवाहुभ्यां (उ)	११.२६	संस्तस्मैरुतात्पावा (उ)	२२.५५	संसारमोक्षणं तस्मादक्षिणे(उ)	७६.२५	संहिताणां रूपं च	५४.८	स कथं जायते भूषो (उ)	२५.६८
संक्षिरूप्य कुराचारो (उ)	३५.८१	संस्तस्मै त्रयं वैद्यं	३०.२१	संसारवासनाध्वंशो (उ)	२८.३७	संहिते यं महापुष्पा	६५.१६	स कथं देववत्तमः (उ)	२८.४७
संक्ष्यासेन यथोक्तेन (उ)	५५.५६	संस्तस्मै विज्ञानासि (उ)	३५.२६	संसारसागरं तर्ह्यु	३६.५	संहिते तु जलं वीक्ष्य	५.३४	स कथं मयि जाते तु (उ)	२५.६६
संक्ष्यासा सातु मयुरां (उ)	८२.१६	संस्तस्मै घोरे (उ)	१६.४२	संसारसागरे घोरे (उ)	५४.१७	संहिष्ट सिद्धिः सुरतोऽपार्श्वे (उ)	३४.२३	स कथं मृतकदाता (उ)	२८.४५
संक्ष्यास्य तोयं गोविन्द	६६.४५	संस्तस्मै रवतानां हि (उ)	२२.६३	संसारसागरेभ्यो (उ)	५५.१४	संक्षुब्ध कटाक्षान्पदा	११.१७६	स कथं मोहयते पुण्यं (उ)	२७.१०
संक्ष्यास्य तोयं गोविन्द	६६.४५	संस्तस्मै रवतानां हि (उ)	२२.६३	संसारसागरोत्तीर्णं	८०.७४	संक्षुब्ध कटाक्षान्पदा	११.१७६	स कथं हि यतं त्यजे (उ)	२५.१८
संक्ष्यास्य तोयं गोविन्द	६६.४५	संस्तस्मै रवतानां हि (उ)	२२.६३	संसारसागरोत्तीर्णं	८०.७४	संक्षुब्ध कटाक्षान्पदा	११.१७६	स कथाविद् गुणनिधि	८.१६
संक्ष्यास्य तोयं गोविन्द	६६.४५	संस्तस्मै रवतानां हि (उ)	२२.६३	संसारसागरोत्तीर्णं	८०.७४	संक्षुब्ध कटाक्षान्पदा	११.१७६	स कथाविद् घनार्थं तु	३६.२७
संक्ष्यास्य तोयं गोविन्द	६६.४५	संस्तस्मै रवतानां हि (उ)	२२.६३	संसारसागरोत्तीर्णं	८०.७४	संक्षुब्ध कटाक्षान्पदा	११.१७६	स कथाविन्महापावो	३७.२३
संक्ष्यास्य तोयं गोविन्द	६६.४५	संस्तस्मै रवतानां हि (उ)	२२.६३	संसारसागरोत्तीर्णं	८०.७४	संक्षुब्ध कटाक्षान्पदा	११.१७६	स कथाविन्महापावो	३६.१२
संक्ष्यास्य तोयं गोविन्द	६६.४५	संस्तस्मै रवतानां हि (उ)	२२.६३	संसारसागरोत्तीर्णं	८०.७४	संक्षुब्ध कटाक्षान्पदा	११.१७६	स कथाविन्महापावो	७०.१४७
संक्ष्यास्य तोयं गोविन्द	६६.४५	संस्तस्मै रवतानां हि (उ)	२२.६३	संसारसागरोत्तीर्णं	८०.७४	संक्षुब्ध कटाक्षान्पदा	११.१७६	स कथाविन्महापावो	४७.८१
संक्ष्यास्य तोयं गोविन्द	६६.४५	संस्तस्मै रवतानां हि (उ)	२२.६३	संसारसागरोत्तीर्णं	८०.७४	संक्षुब्ध कटाक्षान्पदा	११.१७६	स कथाविन्महापावो	८.१५

कीनारखीयमहापुत्राण्यः स्तोत्रनुक्रमणी

१५२

सकुण्डलं चारु गति (उ)	३४.१७	सजीविः सहिता साध्वी	११५.२१	सकुलपादय प्रख्या (उ)	१.२२	स चिरायुः सुखी पुत्री	८३.१६७	स तस्मिन्नाशमे तिष्ठेत्	६३.११५
सकुशं न सद्रुचं च	११३.७६	सक्यं साप्तपदीनं	३६.३२	सकुलपूतिमूलेन	७२.६	सन्निधानन्दकपोद्धमात्म	६५.६६	सतामप्सरसं दृष्ट्वा	५८.२०
सकुण्डलाप्यवानिगलया (उ)	५५.६६	सगहनद्वितद्वारे स्मृत्वा	८.१२०	सकुल्य प्रख्यान्ते तु	२७.५०	सन्निधानन्द विभक्तः	६३.२५	सतामप्सरसं दृष्ट्वा	५८.२२
सकुलु ग्रहणा दृष्टं (उ)	५६.१८	स गतो दूरमन्थानं (उ)	२७.६६	संकातिषु तु सखीषु (उ)	५०.५	सजन्तुः सर्वभूतात्मा	४२.१००	सतां शिखेत वै धर्मानि	८२.१७
सकृत्प्रणत संसार (उ)	७३.५६	स गत्वा गीतमं	७६.१००	संगमे देवनद्योश्च (उ)	५०.६५	सजीवत्वितृकोवस्तु (उ)	६२.५३	सतामसूयातिरतां	४१.५१
सकृदप्याभिगमनं सकृत्पिब (उ)	४४.५२	स गत्वा तत्र पातारं (उ)	८१.५	संगमेषु तु सर्वेषु (उ)	७७.१३	सज्जनं विकृत्य तद्वत्ता (उ)	७५.१८	सती दक्षमुता भूत्वा (उ)	५६.३०
सकृदप्युच्यतेऽस्तु	६.२७	स गत्वा तमपृच्छन्	४६.५५	संगमः सहितान्येव रेवातीर	६५.१५	सज्जोऽस्मिन्नेव वषट्	५५.२०६	स तु कीर्ति धनं पुत्रान्	६०.१२४
सकृद्भोजनसंयुक्ता (उ)	२३.३५	सगदगदमुवाचन्व (उ)	१२.२	संगम्य प्रविशेदग्नि	१४.३५	सज्जायते येन तदस्तदोषं	४६.३०	स तु धैर्येण नहता	५८.२३
सक्रुद्धा न नमेषस्तु	३७.३	सगरः पुत्रनाशोऽपि न	८.११७	संगात्स्नेहादुभयात्सीमाद	३७.१५	सञ्चयं सर्वकाष्ठानामुपसत्ता	१२५.७७	स तु पृष्टो महाभाग (उ)	२.२
सकृन्त्यस्तं देहसर्वं (उ)	५५.१११	सगस्तेन पशुना	८.१३३	संगात्तेष्वनरमन्थयं (उ)	७०.६२	स तं दृष्ट्वा नमस्कृत्यं (उ)	८१.१८	स तु वाहस्ततो	७.३३
सकोटिकुलमुदयस्य	१३.१३९	सगरस्यात्मजा पूर्वं	१६.१०८	संपृष्ट मर्नं गरुडमिति	८२.१६	सततं बाधमानोऽपि	४.७१	स तु राजा तदा दृष्टो (उ)	५५.११५
सक्याय देव पूजामु	११.१२६	सगरस्याऽम्नेर्वैशि (उ)	७५.५	संगं गंगासरस्वतोर्ध्वः (उ)	७१.३७	सततं यस्य कस्यापि	७.२८	सतु राजादपुनर्दृष्ट्वा (उ)	५५.६८
सक्याय देव पूजामु	११.१३२	सगरस्याय चरितं भागवत्स्य	१०६.२०	संग्रामे केवलमायाः	७५.११	स तत्र नृपसार्द्धतः सदा	३६.१३	स तु राजा महाप्राज्ञः	१५.१६७
सकृत्पिप्पलानुद्विषाम् (उ)	५५.५६	सगरेण यथापूर्वं	६.५	सकृद् स्वयपूर्वं तु	६६.१०	स तत्र भागवत्प्रो वै (उ)	६८.१०	र तु शत्रुं विनिजित्य (उ)	७०.२५
सकृत्पुनः निषेदानं च (उ)	६२.३६	सगम्योत्थापयौ ऋत्विगेर	५३.१९	सकृद्वर्जितं शीघ्रं तु	६०.३५	स तत्र कातिको भूत्वा	५७.७६	स तु संस्तूय सर्वेशं	८३.२२
सक्रोचजन्मा विप्रेन्द्र (उ)	२६.१०	सगम्योत्थापयौ सर्वधर्म	६५.६	स च वित्तवत्तं प्राप्य (उ)	५६.१७	स तत्रो हनुनायकितयात (उ)	३०.३०	स तु स्याद्वाक्यपतिः (उ)	६६.५५
सक्याय विरजाग्रेद्वारस्य (उ)	८१.२५	सगुणं निर्गुणं शान्तं	५.५२	स चाक्यास्वपिप्रेम्भो	१०५.१६	स तत्रैवं सुसम्पृष्टो (उ)	८१.१६	स तुरकारकस्तुभ्यं (उ)	३७.१३
सक्यायो ह्यवधाभ्यावा	८२.२६	सगोपादीनृपाम् हति	५६.६०२	स चाष्टाहं कर्षं शोभता (उ)	२३.६०	स त्वयति तवस्तुष्ट	६२.७३	स ते वदयति मोक्षार्थं	५८.५६
संक्षिप्तार्थोऽपिः सीमा (उ)	८०.५९	स बोधं नरकं वाति	१५.६६	स चाभि कामं समवाप्य (उ)	६६.२७	स तस्मात्पूजनीयोऽस्मा	११५.५७	स तेषां प्रेरणभावे च	५५.७
सजीविः सहिता चाह (उ)	२७.५५	सकृत्सहाभ्यायो	८२.६३	स चाह प्रसादेन भवतः	१२५.३१	स तस्मात्स्वर्गं दीप्तीगवापय	१२६.७	सक्यानिन्दकानां च	१५.५०

सत्कथायां च रमते	३४.२२	सत्यं दानमष्टोऽष्टौ	४३.६६	सत्येन तुल्येन कर्मणा (उ)	२३.६०	स ददर्श द्विधा कृत्वा	१६२.२७	सदासच्चित्स्वरूपेण	८५.६३
सत्कथा श्रवणे येषां	५.५२	सत्यं पालयं राखेद् (उ)	३३.६५	सत्येन धार्यते लोकः	४३.८२	सदा चांशायणं चैव (उ)	३८.४५	सदा सपूर्वं देवान्नु वतो	१०.५
सत्कर्म वृत्त पाया ये	६.१३७	सत्यं बन्धि हितं बन्धि	३४.१०	सत्येन वायुर्वहति (उ)	२३.८७	सदाचारपराणां च वक्तव्यं	१.५०	सदा सा सेवनाया (उ)	८०.५०
सत्कृतो देवता वृन्दे	११३.२७	सत्यं सत्यं पुनः	३४.६	सत्ये समास्थितं विश्वं (उ)	२८.५७	सदाचारपरा ये नु	२६.४८	सदा स्तेयं च ग्नानां	१५.३९
सत्कृत्य भूयैर्वैरु (उ)	३०.८०	सत्यं सत्यं पुनः सत्य	३४.५३	सत्येन भूयैस्तपतिशशी (उ)	२३.८६	सदाचार परो विश्रो	३.७८	सदा हरिकथा सेवो	५०.५
सत्पाद्याह्यमवस्तेभ्यो (उ)	५८.५२	सत्यं सत्यं महाभाग चित्तं	३५.६१	स त्वमात्मप्रभावेण (उ)	७४.१८	सदाचारवातं शुद्धे योगिनां	४८.३२	स देवः पद्मः शुद्धः	३.५४
सत्त्वं मनः संसृजते	४४.६५	सत्यं संरक्ष यत्नेन (उ)	३३.५५	स त्वं गच्छ यथाकामं (उ)	११.२४	सदाचारस्य कथितां	६४.१०	स देवैर्वागुरैर्देवि (उ)	६८.११
सत्त्वं रजस्तमः प्रकटा	६३.६६	सत्यं लोक प्रभावश्चानस्तथा	१०४.७५	सत्त्वं गच्छ यथाकामं (उ)	११.२४	सदाचारस्य कथितां	६४.१०	स देशान्विविधान्	५८.५६
सत्त्वं रजस्तमश्चैव	४४.४६	सत्यं वाचपरताः सर्वे	४१.११	सत्त्वं गच्छ यथाकामं (उ)	११.२४	सदाचारस्य कथितां	६४.१०	सदैव दुःकृतं चक्रुः	२३.५६
सत्त्वाप्रदान रहितं	३४.७२	सत्यः सन्निधौ न स्ताह्यथा	८६.५०	सत्त्वं गच्छ यथाकामं (उ)	११.२४	सदाचारस्य कथितां	६४.१०	सदैव दुष्टरमणे वर्तमानं (उ)	३५.८०
सत्त्वात्रे भूमिदाता	११.१२७	सत्यं संश्लेषराख्यानं	१०४.१५३	सत्त्वं गच्छ यथाकामं (उ)	११.२४	सदाचारस्य कथितां	६४.१०	सद्वर्तमानः पदमंभवा	६.२२
सत्पुत्र स्त्रीभनो राजा ग्रामे	५५.२३०	सत्यसंरक्षणार्थं त्वान्मुखां (उ)	३३.१३	सत्सङ्ग देवार्थेन सत्कथासु	१.६३	सदाभ्रमणं मोलश्रव (उ)	१६.४	सद्वर्तमानं सत्त्वानां विप्रा	१.५१
सत्पुत्र्युतं निष्ठुर बाणय (य)	२५.६३	सत्यसत्यं पालना (उ)	३३.१५	सत्सङ्ग परमोऽवस्थान्	४.३५	सदा यजति यजेन सदा (उ)	४८.३५	सद्वर्तमानं सत्त्वानां विप्रा	१.५१
सत्यप्रतिज्ञां विफलं (उ)	२५.२४	सत्यहीनं यथा बाक्यं	८.२३	सत्सङ्ग परमोऽवस्थान्	४.३५	सदा यजति यजेन सदा (उ)	४८.३५	सद्वर्तमानं सत्त्वानां विप्रा	१.५१
सत्यं ब्रह्म स्वरूपं हि (उ)	२८.५८	सत्याच्छलितमक्षरं (उ)	२५.४२	सत्सङ्ग परमोऽवस्थान्	४.३५	सदा यजति यजेन सदा (उ)	४८.३५	सद्वर्तमानं सत्त्वानां विप्रा	१.५१
सत्यमुक्तं त्वया देवि (उ)	७.४२	सत्याच्छलितं मनुष्यं हि (उ)	३२.६७	सत्सङ्ग परमोऽवस्थान्	४.३५	सदा यजति यजेन सदा (उ)	४८.३५	सद्वर्तमानं सत्त्वानां विप्रा	१.५१
सत्यमुक्तं त्वया ब्रह्मन्	४.६५	सत्यानामुत्तुला पुंसो	५२.४६	सत्सङ्ग परमोऽवस्थान्	४.३५	सदा यजति यजेन सदा (उ)	४८.३५	सद्वर्तमानं सत्त्वानां विप्रा	१.५१
सत्यमुक्तं महाभागे	११.५६	सत्यानृतं तनुमयं	४३.८४	सत्सङ्ग परमोऽवस्थान्	४.३५	सदा यजति यजेन सदा (उ)	४८.३५	सद्वर्तमानं सत्त्वानां विप्रा	१.५१
सत्यमेवाचरेत्सत्ये (उ)	२८.५६	सत्यापतितं वनमग्नित्	८२.१०२	सत्सङ्ग परमोऽवस्थान्	४.३५	सदा यजति यजेन सदा (उ)	४८.३५	सद्वर्तमानं सत्त्वानां विप्रा	१.५१
सत्यं तु कीर्णं प्रोक्तं	१६.१६	सत्येन कानि मातुलां (उ)	१७.२५	सत्सङ्ग परमोऽवस्थान्	४.३५	सदा यजति यजेन सदा (उ)	४८.३५	सद्वर्तमानं सत्त्वानां विप्रा	१.५१

श्रीनारदीयमहापुराणम् :: श्लोकानुक्रमः

१६४

सद्योदि ह्रस्व बीज	८४.१०	सननुगतिमाप्नोति गंगा (उ)	६६.४२	सन्ध्यावली वचः श्रुत्वा (उ)	२७.२०	सप्तलभावा जनिता मम (उ)	२७.१२०	सप्त दश्याणि वारेषु	६१.११८
सद्योऽरुद्धा स्मृतिस्तोयं	८१.५८	सनन्दनवचः श्रुत्वा	४५.१	सन्ध्यावली वचः श्रुत्वा (उ)	३२.१	सप्तलीनां कटाक्षाणां (उ)	१३.११	सप्तद्वीपपतिः धूरः (उ)	१७.१२
सद्योजात इमे पंच	८६.५७	स नरः स्वर्गमायाति (उ)	७०.३२	सन्ध्यावली समानारी (उ)	१८.१०	सप्तली या सप्तयास्तु (उ)	१६.५८	सप्तद्वीपाधिपं पुत्रं (उ)	३६.८
सद्योजातभवाः सम्पगच्छी	६१.८२	सनातनं परं ब्रह्म	३३.७१	सन्ध्यावली ह्यहं धन्यस्त्वं (उ)	६.४४	सप्तवं इति विज्ञेयः	५०.८७	सप्त पंचाशदधिकास्तुदादी	५६.६३
सद्योजातं कामदेवं	८७.५०	सनाद्यन्ता धातवश्च तथा	५३.७६	सन्ध्यावल्या गुरुत्वेन (उ)	१६.३०	सपापगोऽर्को जायो वा	५५.७३	सप्तभिः क्षपितः क्षेपः	५४.८०
सद्योजाताय वै भूयो नमः	६१.८३	सनाम सर्वतत्त्वानामंत्र (उ)	५७.५२	सन्ध्यावल्या समेतस्य (उ)	३४.५	स पायं मृतपुत्रायार्पयंतं	८०.२६४	सप्तमी बुद्धिरित्याहुः	४४.३२
सद्योजाते महाकल्पे	७६.२	सनामहोमसंपातघृते	६०.११३	सन्ध्यावल्या समेतस्य (उ)	३४.५	सपिण्ड्यात्रलगाभूनेवं	५४.१५३	सप्तमे मासि वा कार्यं	५६.३३१
सद्यो निष्पातको भूत्वा (उ)	५१.५	सन्तर्प्य श्राद्धकुन्मर्या (उ)	७०.४१	सन्ध्यावल्या गपुस्तानि	४१.५	सपिधानामु पात्रीषु	११६.२२	सप्तम्यां फटलीहोमात्	६०.१३२
सद्यो नैर्मल्यमाप्नोति	७१.८२	सन्ति वै यानि कार्याणि	१६.६	सन्ध्यासूर्यमणिलीलां	८३.१३१	स पुत्रायः सनीये तु (उ)	१८.१३	सप्तरात्र प्रयोगेण नरो नारी	६०.१४५
सद्यो विपुल्य गच्छति (उ)	७४.३४	संदष्टमानोऽतितरां (उ)	१६.६५	सन्ध्यावास्ति जप	७६.२५०	सपुराग्रामनगरा गतुर्बलौ (उ)	५४.५०	सप्तवि सेविनं वैव	११.१८२
सद्यो बृष्टिकरः शुक्रो	५६.७२४	संधिर्वापि तयोः साम्यं	५६.१६८	सन्निधानेषु चापस्या तथा	८६.४६	सपुराण्यार्थिस्तोके	१.२०	सप्तर्षीणां तथा प्राप्य (उ)	७१.१७
सद्रूपं तमसद्रूपं	३८.२२	संधिर्वापि च सर्वेषु	४२.१०४	सन्निधौ स्काटिके	७५.३१	स पुत्रीयोऽधिककथातः (उ)	६.८	सप्त सजं जपेऽमंत्रं	८१.६१
स धात्रीस्तानसहितो रात्रौ (उ)	१.६	सन्ध्याकरे परे संधौ	५०.१८४	सन्निवार्यं हठस्तस्य (उ)	७५.२५	स पूर्वोक्तकल प्राप्य (उ)	९०.६	सप्तवर्षाष्ट वर्षाश्च	४१.६५
सनकाद्या महात्मानो	२.३	संध्ययोः सस्य वृद्धिः	५६.७२८	सन्मार्गं निरातं सर्वं	१२.३७	स पौडरीकवजस्य	१७.२४	सप्तवारं महात्माय	७६.२४६
सनकाद्या महाभागो (उ)	८२.३६	सन्ध्या जिनाडी प्रगतिर्नाकं	५६.२६५	सन्मार्गे नावदास्ते (उ)	७.३८	स प्रणम्य विद्यातारं (उ)	८१.११	सप्तवारं नवा जपे	७७.१२५
सनकाद्या सदा तानिषु	४७.२६	सन्ध्यामुपास्य मध्याह्ने (उ)	४७.१६	संस्थाप्य कनयोधेनास्तात्रे बु	११४.४२	सप्तकोटिकुर्वैकुण्ठो	१३.२५	सप्तविंशतिधा जपत्वा	७७.१२६
सनत्कुमारराष्ट्रियेन सिद्धौ	६२.५१	सन्ध्यामुपास्य सायाह्ने (उ)	४७.२०	संस्थाप्य पावर्ती	११२.४२	सप्तकोट्यस्तुतिगानि (उ)	४६.६६	एव हस्तेन दंडेन (उ)	४१.५८
सनत्कुमार प्रोवाच स्मृत्वा	८३.६	सन्ध्यावली क्षीप्रयित्वा (उ)	५६.२४	संस्पृश्या वसिष्ठं बाहु	७१.११२	सप्तवर्षि विधानस्य	६३.६४	सप्तशरीर्यं सप्तधनमः	७३.१७७
सनत्कुमार मुनिना नारदाय	६७.७	सन्ध्यावली सतः पावोभर्तुः (उ)	३३.१	संस्पृष्टे रश्मिभिस्तेषा	१४.६३	सप्तजन्म कुनाशपादन	११.७.२८	सप्ताक्षरो मनुनास्य	७३.१७६
सनत्कुमारो भगवान् व्याजहार	८२.६	सन्ध्यावली प्राह नृपं (उ)	२३.६	सहितं महापुण्या शिवस्य	६५.१६	सप्ततन्तु कृतं सप्तर्षि	११६.३६	सप्ताभिप्रियत भस्म	७६.२४१

अष्टावरान् सप्तपरान् (उ)	३६.३	समन्तसर्वलोकान् सीमाय	६१.५०	समन्वयार्थं कामाक्षी (उ)	८२.१५	समर्प्य देवैर्नैवेद्यं	११२.२८	समस्तिनोऽवयवम् सुस्तिरा	४७.५६
सप्तावरान् सप्तपरान् (उ)	६०.१	समायुह्य प्रकटिरे वसुधै (उ)	२०.५	समन्वयार्थं वामाक्ष (उ)	७५.१६	समर्प्य देवेभ्यस्वैव स	१११.२७	समाश्रयानि सर्वाणि	१४.१
सप्तावरान् रोगविह्वला	५६.१७१	समायामीषा ते देव नृप (उ)	७३.८७	समन्वयार्थं वामाक्षे	१२१.१९	समर्प्यसमभेदेन तत्र संयुज्ये	८७.१४	समागतं देववति बृहस्पति	४०.११
सप्ताहमुत्सवः कार्यो (उ)	३०.४१	समार्थः म सतीमिति (उ)	७५.२६	समयज्ञं समं कृतं विधायं	५७.७	समवेद्य सनैवैवं समते	४४.१७	समागतं धर्मराज	१२.३५
सप्ताहाश्रोगदुःखानिर्भवत्येव	६०.१५८	समुद्रतमोगोलोकेऽस्मिन्ने	१०२.२०	समं सामानि पायेत	५०.६४	समस्त कस्याणुगुणं	४६.२७	समागच्छाद्याम्यशूर्पेण	११७.७०
सप्तौडं नावशेषो तो विलेयी	५४.८१	समुद्रस्वेह वरान्भोगान्	१२०.५६	समयात्संयुतः (उ)	२५.५८	समस्त जगदाधारं	४१.६७	समाजन्मुः प्रजल्पतः (उ)	७३.२२
सफलं च सवस्त्रं च	११२.३२	समुद्रस्वेह वरान्भोगान्ते	११८.११	समया भक्तिदायिका	८२.१८७	समस्ततीर्थं प्रवरां द्वित्रेन (उ)	४४.२६	समाजितानि लेख्यानि (उ)	३.१६
सफलं सवाद्यया कर्म	१.३३	समुद्रस्तेऽष्टसाहस्रं नु (उ)	६४.२७	समरे विजयं लङ्ग	८८.१८३	समस्त दुःख जालानां	३४.५७	समाद्याश्चाप्युदात्तेनः	४५.३.५
सफलं हि वपुर्मध्यं सफलं (उ)	२३.२७	समकण्टसिक्खिस्त-	४७.५७	समरे शत्रुं निहतं यद्वा	८५.७२	समस्त देवता रूपा	१२.५१	समाधिर्मगस्तस्यासीन	४८.२७
सबलैरेवमुत्प्लाव्यैर्दुतम्	५५.१३५	समगतरित्तिमात्रं खनित्वा	५६.५४३	समचित्तो विदेहेनावोष्यां (उ)	७५.२१	समस्त परमो येन मुग्धनेन	७०.१५१	समाधिश्च मुनिश्रेष्ठ	३३.७४
सबलेभेमयेवापिस-	५५.२२४	समत्स्यनाथः किल तत्र (उ)	६६.१३	समर्प्य मंगलां गीरीं (उ)	५१.२६	समस्त पाप तुल्यानि	१५.४७	समानरूपवस्तायाः	६०.६६
सबलसंज्ञिण्येषो (उ)	३७.५५	समनुः सिद्धि हीनः	६४.४४	समर्प्य यत्र चाप्नोति (उ)	६५.६३	समस्त पापविमुक्तः (उ)	३६.४२	समानार्थः सपुत्रस्त्री	५५.२२७
स वालो बहुते तत्र	५.८	समंगीकरणं कर्म विवाहेषु (उ)	२८.६२	समर्प्य सर्वकलेषु	६७.१४०	समस्त पाप राशीनां तरसा	१६.३६	समानोय च संपाति	७.४६
स बुद्धि सागरो मूयं	१२.७३	समस्तात्सव्य देवैस्तु (उ)	५०.६१	समर्प्यस्मान्मुद्रास्त्य	८०.१०५	समस्त भूषासु विप्रवित्तगः	७६.३५३	समानोदितचन्द्रार्कतश्चित्-	८०.१७६
स बह्म स शिखो विप्र	८१.१०७	समन्देश्वरे वक्रश्चे	५५.२६३	समर्प्यस्मान्मुद्रास्त्य	८०.१०५	समस्तमनेष्वेतं लोकं (उ)	५.८	समानोदित साहस्र-	७७.१३
स भक्ति माधवे प्राप्य (उ)	७८.४२	समन्वयार्थं निहारणे युक्ति	१११.४	समर्प्योयो विप्राय वेद	१२२.२६	समस्त भक्तिरुपाणि	४७.४७	सर्वाकतोऽयो वर्गं	५४.१६
स भय निर्मुक्ता भवन्ति	७८.२७	समन्वयार्थं विधानेन (उ)	७०.१६	समर्प्यैस्ततो रात्र्यां	१२०.५३	समस्तावयवैश्चैव	४८.६४	समाप्ति नियमः पञ्चाक्ष-	११७.७३
स भवात्येव देवैः	७६.१६८	समन्वयार्थं विधानेन विप्रान्	११०.५५	समर्प्यैस्तुपुराणीं शिवाय	१२२.५	समस्ता नतवर्षता	४७.४६	समाप्य च ततोऽस्याति	११३.५७
स भविष्य विनिर्दिष्टं	१००.१३	समन्वयार्थं विधानेन समुद्रो	११०.५२	समर्प्यैस्तानि कर्माणि	४१.१०६	समस्तेन व्यापकं तु	८८.४६	समाप्य यत्तन्निष्कान्तो	६.१६
स भवेत्कर्मकुशल	५१.१५६	समन्वयार्थं शिवायाम् (उ)	४०.४३	समर्प्य च भृशं प्राप्यं	११६.५६	समस्तेः करणैर्मुक्ती	३४.१५	समाप्यावरणां तु	६७.५७.

स मां गृहीत्वा स्वपुत्रं (उ)	३०.१६	समुत्सवा विपुलान् (उ)	४१.५१	समुदे च प्रविष्टस्य (उ)	२०.१३	सम्पूज्य निखिलैरेव	११५.३६	सम्पूर्णकादशी शुद्धा	२६.४२
स मां प्रणम्य पप्रच्छ	१००.३	समुत्सवे गुरुं चेष्टं	४२.६५	समुत्सर्ज्युं हुयाच्छे-	७१.७३	सम्पूज्यगृहं	७१.२२०	सम्पूर्णकादशी शुद्धा	२६.५१
समारम्भे प्रसन्नारामा	६.१८	समुच्छ्रितं निदग्धात्	११४.६	समुत्सर्ज्युं दालानां	५६.१८०	सम्पूज्य पात्राभादोत्थाय	६६.१३	सम्प्रतस्थे महीपाले (उ)	१०.२१
समारम्भे प्रसन्नारामा	६.१८	समुत्थाय च मंत्रं	६६.६७	समुद्रमति रम्यं च	४६.३६	सम्पूज्य प्राथयित्वा	५६.४११	सम्प्रदायस्वरूपा च	८६.६३
समाश्रित्य तु तं शैलं (उ)	७४.६	समुत्सवविधानेन	१२०.३८	समुद्रि युद्धं रजजि-	६६.६४	सम्पूज्य ब्राह्मणान् (उ)	६६.४७	सम्प्रयोगस्तयोरेव	४४.६४
समावर्तननैवाह	५४.११	समुद्रिष्य ययां (उ)	७४.२१	समेतास्तत्र ये केचिद-	२३.६३	सम्पूज्य अभितभावेन (उ)	७८.१७	सम्प्रष्टुं परमं तत्त्वं	८२.६
समावृत्तस्तु गार्हस्थ्ये	५६.१४	समुद्रपुंसरोरस्थले	८०.७८	समेति गम्याद्वाहुया	५४.६६	सम्पूज्य मध्ये वादिष्यं	६६.३०	सम्प्रस्थिताभूमी (उ)	१४.१
समावृत्तस्य गुरान् (उ)	३२.४५	समुद्रं गुरु शप्यं	६.३०	समोऽस्तिस्वस्थान्-	६५.३८	सम्पूज्य यस्य पादोज्ज्वलं	३३.२१	सम्प्राप्तं कालिकं (उ)	२२.२७
समाष्टके मिश्रष्टे-	५५.१०६	समुद्रते तदा सङ्गे (उ)	३४.१५	सम्पदस्तस्य जायते	७७.१३५	सम्पूज्य राजानुपरितो	८३.६०	सम्प्राप्तं निजसारूप्यं (उ)	८०.६८
सनातेऽवग्रहं कुर्वत्येवं	५०.१६७	समुद्रदादित्यनिर्मं शंस	७०.६१	सम्पत्करी हनशाशां	८६.१०६	सम्पूज्य वस्य हेमाख्यं-	६६.२४	सम्प्राप्ता यज्ञसदनमृतं (उ)	६६.६
समाहितमना भूत्वा	१.७७	समुद्रमंथनं तद्वत्कालकूट-	१०७.२७	सम्पदिभ संयुता वापि	४.७०	सम्पूज्य विविधमंत्रो	६५.३३	सम्प्राप्ते नवमे वर्षे (उ)	२०.२
समाहितमनास्त्वयं (उ)	१२.२६	समुद्रमथनाख्यान् देवैर्द-	१०४.८	सम्पद्यते चेन्मरणां	१४.४२	सम्पूज्य शीतलां देवीं (उ)	७८.१२	सम्प्राप्तो भोग्यवेलागां	७६.५४
समाहितं क्षणं	४४.६६	समुद्रमथनाख्यान् व्रत-	६३.१८	सम्पादनेन वर्त्तनां	३६.१६	सम्पूज्य स्वर्णरूप्यादि-	११४.२८	सम्प्राप्य कानिके (उ)	२२.२५
समाहृतैः स्वयं द्रव्यैः	४८.१२	समुद्रयात्रास्वीकारः	२४.१३	सम्प्राप्त्यै च रत्नानां	१५.६६	सम्पूज्य स्वर्णरूप्यादि-	६७.२	सम्प्राप्य वितरं स्नेह-	१५.१८
समिदिभर्वा तदुत्थाभिर्गणैः	८३.१०८	समुद्रस्तानमाहात्म्य-(उ)	५२.६६	सम्पूज्य गन्धकुमुदं	१३.५६	सम्पूज्यैस्तोषवासाश्चैकभुक्ता	१२२.७८	सम्प्राप्य वसुधां भूयो (उ)	१४.४
समिदिभर्वाशतं	७४.३७	समुद्रस्थैश्च रत्नानाम् (उ)	४८.६५	सम्पूज्य तां विधानेन	११६.२७	सम्पूज्यैश्च च गवसा	८०.११७	सम्प्राप्य भारते जगम्	३.६५
समिधामुपग्रीयते स	४३.२२	समुद्राः सरितः सर्वे (उ)	४४.२१	सम्पूज्य तेन तत्राचंद-	६७.१५	सम्पूज्यैश्च जगन्नाथं (उ)	६१.५६	सम्प्राप्य विद्यां निज-(उ)	६६.२६
समीहते यज्जननी-(उ)	२५.७८	समुद्रास्तत्र चत्वारस्तेषु (उ)	६५.११०	सम्पूज्य देवदेवेश	२१.८	सम्पूज्यैश्च जगन्नाथं (उ)	६१.६६	सम्प्राप्य विविधान् (उ)	७८.४१
स मुक्तः पातकैर्घोरैः	१००.१८	समुद्रास्तस्य रुचिरमाकाश-	४२.२०	सम्पूज्य धूपदीपाद्यैः	७०.१२३	सम्पूज्यैश्च मनी सिद्धे	८१.६४	सम्प्राप्य गद्गुरोर्दीक्षां	८०.२६५
समुक्षिते ब्रह्मणा (उ)	३७.४०	समुद्रे सिध्यसीमन्तं (उ)	१६.४५	सम्पूज्य नात्रात्रैवेष्ट-	११५.५३	सम्पूज्यैश्च सुवर्णस्य	३०.५०	सम्प्राप्यैव गुरोर्मंत्रं	६५.४०

सम्प्राप्तं शृङ्गरादित्यं (उ)	७०.४२	संमुखोभूज्जन्यास्तु (उ)	२५.४८	स योगी ब्रह्मविज्ञानी	६०.६१	सरोसुषेपु तेभ्योऽन्याप्त	४७.४१	सर्वकाम समृद्धेन (उ)	५५.६२
सम्प्राप्त्यर्थं दंतकाष्ठं	६६.६	संमुखे संसृतं सर्वमेतत् (उ)	४४.३१	सरः प्रवेशात्संप्राप्तं (उ)	६४.१५	सरूपेत्सामिनयोदी	६०.२०६	सर्वकामसुखहीनाय	६७.४६
सम्प्रेष्य लोककर्तारं (उ)	३६.३३	संमोदनां च ज्ञाणां	८६.१५	सरसूर्गदकी तिस्रुचंद- (उ)	६३.२६	सरोषनेह मनसा (उ)	७.१२	सर्वं कृतु फल तस्य (उ)	२१.१२
सम्बोधने च शिवावावुक्ते	५२.३	संगोहपद्म निजवामकर-	८१.५५	सरसूर्गद गंगा च (उ)	६०.३१	सरो गयशिरो यत्र (उ)	४४.८३	सर्वं गो मगलः प्रोक्तो	५७.३
सम्भूते मंत्रवर्ग	८८.२५	सम्प्रक्तं सुष्ठे धुचिः	७०.१२२	सरस्यार्चं गंगायाः (उ)	१४.४४	सरो गो विक्रान्तं वापि (उ)	६.१५	सर्वं जित्स्वर्गं धारी च	५६.११७
सम्भूष्य परया (उ)	१६.५०	सम्प्रगर्धं च संघाद्य	१२२.३६	सरः संहितं तच्च (उ)	६४.१३	नरोजिनीदमनकी तथा	६७.६३	सर्वं जः सर्वं दः श्रीमान्	६७.१०४
सम्भेदादस्य विषयः	६३.६८	सम्प्रगृह्णाप्यलंकृत्य	५६.३४५	सरः संहितस्तान्य (उ)	६४.१६	सरोजिनीदले यत्र	८५.१३०	सर्वं जः सर्वं गः सर्वं (उ)	७३.५२
सम्भोगं दक्षिणोपेतं (उ)	२२.७४	सम्प्रगृह्णानिहानां	३३.६६	सरसीं वद्धमुत्तलां	१२.७८	सरोत्तमेऽय गोविन्द (उ)	४०.३०	सर्वं जः सर्वं जः शीतं	३८.३०
सम्भोग्य जुहुयादग्नी	११७.६७	सम्प्रगृह्णादनाया राज्ञी	७७.१२६	सरसीं सागरं कर्तुमुत्ततः	१२.७७	सरो महत्स्वच्छजलं (उ)	६५.७१	भजानतमो भेदमानवे	८६.६
सम्भोग्य द्विजदाम्पत्यं	११७.८४	सम्प्रतिवर्षां मुनिभिर्धं (उ)	४.८	सरसीं सागरं कर्तुमुत्ततः	५४.१०३	सर्वं स्थित्यं कृदेव (उ)	६०.५४	सज्जाः स्य मुनिश्रेष्ठा	२१६
संभोग्य ब्राह्मणान्	११६.१८	सम्प्रहृष्टनैर्गोपय्याया	५२.३२	सरसीं दक्षिणे भागे (उ)	७१.४२	सर्वं पिण्डान्नायव शो	५६.२०६	सर्वं निर्गुणं प्रातं (उ)	५२.७५
संभोग्य मिष्टपक्वान	१२३.३३	संसारं भद्रशीलस्य	२३.३३	सरसीं दक्षिणे भागे (उ)	६४.६	सर्वं यथापदव्यार्चं हानां	१२३.४०	सर्वं ज्वरोष्णाटनते	८४.८७
संभोग्य वाडवान्तत्वा	१२०.४०	स याति नरक धोरं	१५.१०६	सरस्वती विष्णुयोनि-	२७.४६	सर्वं स्तु पश्चिमे द्वारे	७५.७१	सर्वं तत्त्वहितायि (उ)	५६.२८
संभोग्य विग्रामधुरं-	१२०.६३	स याति नरकं धोरं	१५.११६	सरस्वतीया दुर्गेशा	८२.१६०	सर्वं धाराजीपथिनाय- (उ)	७३.१०४	सर्वं तः सर्वं दामानं	८६.२४
संभोग्य विग्राम्	१२०.१२	स याति नरकं धोरं	३१.३३	सरस्वतीया दुर्गेशा	८६.१	सर्वं इरादिका गोपाः	५२.३६	सर्वं तीर्थं फलं प्राप्य (उ)	६५.८२
संभोग्य विग्राम्	१२३.७२	स याति यातनाः सर्वं	१५.१०८	स राजसत्तस्य गुरो	६.२०	सर्वं कामदुषा सोम्या	८३.१६५	सर्वं तीर्थं फलं प्राप्य (उ)	६०.३८
संभोग्यो जन्मद्वय	५८.४३	स याति राखसी (उ)	२५.८	स राजा प्राप्तराखस्तु	४८.६	सर्वं काम प्रदा ह्यते (उ)	२०.१०	सर्वं तीर्थं फलं प्राप्य (उ)	६७.७१
संभोग्यो जन्मद्वय	३६.१८	स याति रीरवं धोरं	१५.११३	स राजा सहा प्राप्नो (उ)	१०.२३	सर्वं कामफलावाप्ति-	११४.७	सर्वं तीर्थं फलं प्राप्य (उ)	६.११
संभोग्यो जन्मद्वय	५१.३६	स याति रीरवं धोरं	६३.३६	स राजा सहा प्राप्नो (उ)	६३.८७	सर्वं कामफलावाप्ति-	६३.७७१	सर्वं तीर्थं नरः (उ)	७७.१८
संभोग्यो जन्मद्वय	१५.१४	स याति रीरवं धोरं	५५.३२५	स राजा सहा प्राप्नो (उ)	४४.५५	सर्वं काम समृद्धताया (उ)	६१.८०	सर्वं तीर्थं फलं प्राप्य (उ)	७३.६

सर्वतो विभवं प्राप्य (उ)	११७.७८	सर्वबुष्टान्तकायेति	७६.५०	सर्वपाप विनिर्मुक्तः सर्व- (उ)	५८.५	सर्वभूतव्यायुक्तो विप्र-	३४.२१	सर्वदिनं निपेदेव	११४.२०
सर्वतोऽस्रज्वलद्रूपा	७७.१६	सर्वदेवपिशाच कर्मो	८५.१२४	सर्वपाप विनिर्मुक्तः सर्व-	१३.६७	सर्वभूतव्यायुक्तो	३५.११	सर्वं भवतु भद्रं ते यथेष्टं (उ)	५४.६१
सर्वत्र परमात्मनं (उ)	४४.८६	सर्वदेवमये श्रोत्रं मया	१२१.३३	सर्वपाप विनिर्मुक्तः सोऽपि (उ)	६७.७६	सर्वभूतव्यायुक्तो विष्णु-	३०.६३	सर्वं संयुह्य कल्पान्ते	३३.११
सर्वत्र पूजयते जंतु	३१.३८	सर्वदेवमयो देवो (उ)	५५.७३	सर्वपाप विनिर्मुक्तो ज्ञानवान्	७०.६६	सर्वभूत हितः शान्तो	१६.४८	सर्वं यज्ञफलं प्राप्य	१३.५०
सर्वत्र प्रथमं नानं	५६.३०८	सर्वदेवस्तुतोऽमीकृणं	१११.२६	सर्वपाप विनिर्मुक्तो ब्रह्म- (उ)	७०.४०	सर्वभूतात्मको विष्णु-	११.१६५	सर्वं यज्ञफलं लब्ध्वा (उ)	७८.२८
सर्वत्र भ्रमते शीर्षा- (उ)	६.३७	सर्वदेवस्वरूपिणं (उ)	४३.७०	सर्वपाप विनिर्मुक्तो (उ)	७०.६४	सर्वभूतात्मभूतस्मात्स	४४.६७	सर्वं योगिद्वारा याता (उ)	२७.७६
सर्वत्र मूढपुष्टादिः	४६.५०	सर्वदेवस्वरूपो विष्णुर्वेदे	६३.७	सर्वपाप विनिर्मुक्तो विष्णु-	१२०.१४	सर्वभूतात्मभूतस्थो	४२.२३	सर्वं राजवंशं पश्यात्	८७.१०२
सर्वत्र मय्युनः स्यागो	३३.७६	सर्वदेवस्वरूपो यत्र	६४.१४	सर्वपाप विमुक्तास्ते (उ)	४८.७६	सर्वभूतात्मभूतस्थो	४८.३४	सर्वं रोगं प्रपीडामु	७७.१२८
सर्वत्र सर्वदापुष्ट-	७७.५७	सर्वदेवस्तथाऽस्मिन्नां (उ)	२५.५	सर्वपाप विमुक्तास्मा (उ)	६५.७५	सर्वभूतात्मभूतस्थो	४६.८८	सर्वं रोगं विनिर्मुक्तो (उ)	७८.४३
सर्वत्रापि विक्षेपोऽस्ति	१२४.६६	सर्वदेवस्तथाऽस्मिन्नां (उ)	७६.२१६	सर्वपाप विमुक्तास्मा (उ)	७०.५५	सर्वभूतेषु चात्मानं	५६.२५	सर्वं लक्षणं सम्पन्नः	१२.३२
सर्वत्रैव जयस्तस्य न	८०.२८३	सर्वदेवस्तथाऽस्मिन्नां (उ)	५३.२५	सर्वपाप हरं पुण्यं (उ)	५८.१५	सर्वभूतेषु भूषात्	४७.४०	सर्वं लक्षणं सम्पन्नाः (उ)	५५.६६
सर्वथा त्वं महाभाग	६.११६	सर्वनिर्दिष्टं भूषं (उ)	६३.४८	सर्वपापानि शाम्यन्ते	८५.८०	सर्वभूतेषु भूषात्	७७.३०	सर्वं लक्षणं सम्पन्नाः	५६.४१२
सर्वदानकला चापि	२२१.१११	सर्वनिर्दिष्टं भूषं (उ)	१७.४४	सर्वपापेषु नष्टेषु	३३.३०	सर्वभूतेषु भूषात्	११८.३१	सर्वं लोकं रक्षां यत्नन्तं	८१.१२३
सर्वदानेषु सत्पुण्यं (उ)	४१.६०	सर्वं पार्कः सर्वदोहैः	११०.८६	सर्वपुण्याकरः प्रोक्तो	२२.४२	सर्वभूतेषु भूषात्	८६.४२	सर्वं लोकहितं यत्	१६.२७
सर्वदा सर्वं कार्येषु	१२४.८८	सर्वं पार्कः सर्वदोहैः	६७.१२२	सर्वपुण्याकरः प्रोक्तो	२०.३२	सर्वभूतेषु भूषात्	७६.१९	सर्वं लोकं रक्षां यत्नन्तं	१६.३०
सर्वविष्णु भूतं जेष्टं	५६.७११	सर्वपापप्रसन्नं पितृणां (उ)	५७.६२	सर्वपापप्रसन्नं पितृणां (उ)	७०.१५३	सर्वभूतेषु भूषात्	८२.६१	सर्वं लोकं रक्षां यत्नन्तं	१६.३०
सर्ववृक्ष विनाशाय (उ)	५.१०	सर्वपापप्रसन्नं पितृणां (उ)	६३.२७	सर्वपापप्रसन्नं पितृणां (उ)	८७.१२	सर्वभूतेषु भूषात्	११७.६६	सर्वं लोकं रक्षां यत्नन्तं	१६.३०
सर्वबुष्टजुनांते बुध्नाति	७४.६६	सर्वपापप्रसन्नं पितृणां (उ)	६३.२७	सर्वपापप्रसन्नं पितृणां (उ)	४३.६६	सर्वभूतेषु भूषात्	४५.५१	सर्वं लोकं रक्षां यत्नन्तं	१६.३०
सर्वं बुष्टमृगवशं करि-	८७.१०३	सर्वपापप्रसन्नं पितृणां (उ)	६३.२७	सर्वपापप्रसन्नं पितृणां (उ)	३१.२७	सर्वभूतेषु भूषात्	६२.५५	सर्वं लोकं रक्षां यत्नन्तं	१६.३०
सर्वबुष्टोत्तकः पातु	७७.४१	सर्वपापप्रसन्नं पितृणां (उ)	६३.२७	सर्वपापप्रसन्नं पितृणां (उ)	६.१३८	सर्वभूतेषु भूषात्	६.२	सर्वं लोकं रक्षां यत्नन्तं	१६.३०

सर्वं शाश्वदि सम्प्रोच्य	७४.८८	सर्वं सौख्यप्रदं सचिवन्	१२१.१०८	सर्वान्मना बहुप्रकटा (उ)	७१.८	सर्वोत्पत्तिप्रसाव (उ)	४३.८२	सर्वं च मुनिनां वाणि	२५.१०
सर्वं व्याधि प्रनष्टानां	१४४४	सर्वं सौभाग्यदं भद्रं	७७.११	सर्वान्मना बहुपुण्यं	३६.२१	सर्वोपानरुपा च मोहिनी	८६.२०८	सर्वं चाप्यागतास्तत्र	७६.१२८
सर्वं श्वायो जगन्नाथः (उ)	६१.७४	सर्वं स्वानेषु चैव (उ)	४५.२६	सर्वान्मना सर्वलोकेशः सर्वं	१७.२८	सर्वभरण संदीप्तान् लोक-	८४.४२	सर्वं तथा रामं वांज	६०.६४
सर्वं श्नेषु प्रतिमान्वित	१७.६६	सर्वस्मिन्नाशमावाते हिरण्ये	३६.५	सर्वादिशक्ति कमलासनाय	६८.२३	सर्वभरण संयुक्तां पीताम्बर	८८.१८६	सर्वं ते नरकं वांति (उ)	२४.४४
सर्वं शत्रुसय करं	७७.१०	सर्वं स्व मावृरास्यस्य (उ)	७६.५३	सर्वाद्या जगन्मातुः श्रीराधाया	८८.२	सर्वभिरपि नित्याभिः	६०.१६१	सर्वं ते प्रीतमनसः	६७.६७
सर्वं शत्रुच्छेदनेति ततो	७४.८६	सर्वं स्वयं हि भूपास	४८.७३	सर्वाधारं सर्वं वांति	३६.५६	सर्वाभ्युदयं चैव	२१.३	सर्वं तूताञ्च वर्जति	३१.४३
सर्वं वातिकरं गुह्यं	७७.१२३	सर्वान्मनामाचारः प्रथमं	१५.१५४	सर्वान्मनोव्याप्याव-	५६.१६	सर्वाभ्युदयं च मंत्रार्थं	६८.४८	सर्वं धर्मा विनश्यति	४१.२६
सर्वं शास्त्रान्वेदे मत्तद्वीप	१२४.७	सर्वाधुतोभिः क्रीडो	५१.५५	सर्वानन्द प्रदायिन्वा (उ)	४१.२८	सर्वान्मि विनिर्मुक्ते (उ)	३३.६२	सर्वेनागमलैर्पुननभ्युदयं	११४.६
सर्वं शास्त्रार्थं तत्त्वज्ञं	६६५	सर्वाधुतोभिः विन्यस्यावशिष्टं	७१.२१	सर्वानन्द मयाधार विबु-	८६.६२	सर्वाय साधकागारा-	८६.६१	सर्वं निर्माशनास्तेनब्रह्म- (उ)	६६.८
सर्वं शास्त्रार्थं विज्ञानी (उ)	४०.१८	सर्वाधुतोभिः विन्यस्यावशिष्टं	७१.२१	सर्वानन्दमयी नित्यां समस्ते-	८८.२२३	सर्वाः समयुक्ते भूतीनां (उ)	७६.५	सर्वं निवारितान्वापि-(च)	५८.२६
सर्वं शास्त्रार्थं वेत्तारि	११.१५३	सर्वान्मिन्वापि संस्त	७८.४८	सर्वान्कामानवाप्नोति (उ)	७८.२०	सर्वासाध्य कृतं कुर्तुं (उ)	२४.३५	सर्वेन्द्रियाणां चाधत्वं (उ)	३६.६
सर्वं शुद्धिमप्येतेति उक्ताः	८५.१००	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	५०.१०६	सर्वान्कामानवाप्नोति परब्रह्मे	६१.२१७	सर्वासाध्य कृतं कुर्तुं (उ)	८८.३८	सर्वं पश्यति यद्वयं	४३.३५
सर्वं संग निवृत्तानां ध्यान	२.३६	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	४६.२३	सर्वान्कामान्वाप्नोति	१७.११२	सर्वासां सरितां देवि (उ)	६३.३५	सर्वं पुजायामो चक्र देव	७६.२०३
सर्वं संग परित्यागी	३३.२५	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	३८.५३	सर्वान्कामान्वाप्नोति	६७.३६	सर्वासां सरितां यत्र (उ)	४४.८५	सर्वं मंत्राः प्रयुज्यन्ते	६४.६
सर्वं संग परित्यागी पुनः	३३.८२	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	५१.६	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	८८.१३४	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	११३.६१	सर्वेन्द्रियाण्युर्ध्वं	८१.१२१
सर्वं संग परित्यागी मैत्र्युते	३३.८०	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	६५.६०	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	११४.२६	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	११२.६२	सर्वेन्द्रियाण्युर्ध्वं	२६.४०
सर्वं सत्त्वमयं शान्तं	२.५२	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	३८.२६	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	१६.५७	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	७०.१६३	सर्वं लोकाः स्थिता ह्यत्र (उ)	२६.६४
सर्वं सदेहहृत्सारी यदयं (उ)	२४.३४	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	२१.२३	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	७४.१६१	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	११६.७२	सर्वं विद्युत्तवापास्ते गता (उ)	५२.६६
सर्वं सन्धास धर्माणः	४५.६	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	८३.११३	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	५०.७८	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	६३.१०	सर्वेषुक्तांवरधरा	७६.३४
सर्वं सशुद्धिकारिण्यै नमः (उ)	४३.७३	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	४८.३७	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	७४.२००	सर्वान्मिन्वापि भूतानि	८८.१०३	सर्वेषो नागरीयुक्तः	६६.११३

नर्वेश्वरं सर्वगतं महातं	३८.३२	सर्वे हि गरुडारूढा (उ)	३.२१	सर्वलक्षितवत्सावा	६०.१७६	सर्वान् सर्वदा कुली	४.७५	सस्मर प्रमथान् सर्वान् (उ)	७३.२१
सर्वेश्वरायागस्तपस्य	११६.३४	सर्वे ह्यष्टाश्व परिषदा	४१.८	सर्वलक्षितवत्सावा धृत-	६०.१७६	सर्ववित्तं तु संपास्य	१११.१४	स सर्वं सद्यो देवः	४४.४
सर्वेश्वरी सर्वं पूज्या	८३.४५	सर्वोन्मादा सर्वमुखा	८६.८०	सर्वलक्षितवत्सावा धृत-	३०.६३	सर्वश्रीं श्रीहरि हेमं	१२१.१३	सहवादिन नृत्पाद्यैर्गत्वा	५६.३४६
सर्वेश्वर्याः समाख्यात-	८८.३२	सर्वोपभोग सहिते (उ)	५२.३४	सर्वं वा साहसं (उ)	६३.१६०	स शालमष्टपञ्चज-	८८.२१८	सह वानरपूर्यश्च	७६.२४
सर्वेषामपि तीर्थानां (उ)	३८.३	सर्वोपाधिनिर्मुक्तो	३४.१८	स वसुन्वर्षात् (२)	३८.१	स सुक्ते वाक्यतो	५५.२०६	सहसा विलयं यातु	७७.५४
सर्वेषामपि दानानां	१३.१०१	सर्वोपायस्तु लोभस्य	४३.७१	स वसेत् स्रष्टा लोके	६२.४६	स युभावयवौ युग्मां	६०.१८८	'सहस्रोमा' इति श्रुत्वा	११४.४४
सर्वेषामेव दुःखानां (उ)	२७.१००	सर्वं पाज्यं ते मृत्युः	६०.१५७	स वा एतद्विजानाति	४०.६	समश्चक्रे सवपनं (उ)	६२.५५	सहस्रकुल मुष्टं (उ)	४७.२६
सर्वेषामेव देवनामादि- (घ)	६.१५	सर्वं पारिष्टलघुन-	७६.३१	स वानकणानिद्रास्वा-	७०.१३४	न सर्वं कामास्तल्लेह-	१२०.३१	सहस्रहृत्वा मंथयित्वा	६८.८३
सर्वेषामेव भूतानाम	३३.७६	सर्वं पर्यैव स्वकृद्धोमो	७४.५५	स वाहना वसितयुता	११४.५२	स सर्वभूत प्रकृति विकारं	४६.२६	सहस्रकोटितासारं (उ)	१०.२०
सर्वेषामेव वर्णानां	१२.२	सर्वं पर्यैव समिधैर्वायेत्	८७.८७	स वाहनाः सायुधाश्च	६७.८०	स सर्वः संपर्को भुक्त्वा (उ)	७८.४०	सहस्रगुणितं तनु (उ)	४१.६१
सर्वेषां काः चरं श्रेष्ठं (उ)	४६.२७	स लक्ष्मिह वरान्भोगाति- (उ)	७०.२२	स वाहं पुष्टं पानमश्वाह (उ)	२२.८०	स सर्वश्लोथ रोगेभ्यो	७३.१६६	सहस्रगुणिना विद्या	५०.२२६
सर्वेषां च पुराणानामिदं (उ)	८२.३२	स लक्ष्मिश्च सायुज्यं	१०२.१६	स विप्रैर्गृह पापानि धाति	१०६.३६	स सासदेव पश्येत् (उ)	६७.८०	सहस्रगुणिता साधि (उ)	६३.४
सर्वेषां श्रेय प्रापते	६.६२	स लक्ष्मिलान्कामान् (उ)	७८.३४	स विभानं समाकृष्ट	१२०.५६	स सागरः समगमः सर्वतः	४२.२	सहस्रधा प्रलम्बं तु	७७.७८
सर्वेषां हिन वाक्यानि	५.५६	स लक्ष्मिस्तान्	११८.३३	स विमानेन चरति	११७.६	स साध्वगारं विससत्	७२.२६	सहस्रनाम पावंश्या	१०६.७
सर्वेषु क्रमगो गत्वा (उ)	३६.६	स लक्ष्मिर्जनं स्वप्ने	६६.११	स विष्णुभवन प्राप्य	१३.१३६	स साक्षां दृश्यते	६४.३०	सहस्र परमां देवी	२७.५६
सर्वेषु तु समुद्रेषु (उ)	५८.२२	स लक्ष्मिस्तान्	१२५.३७	स विष्णुभेषु क्रमगो	५६.२३४	स सिते पावस मंत्री	८०.११८	सहस्रभुज भृशं तु	७७.३६
सर्वेषु मन्त्रवर्षेषु	७३.२	स लक्ष्मिस्तान् धाम	६३.३७	सर्वपाणिनु युदे	६४.६२	स सर्वं पापानिर्मुक्तः	१२१.१०	सहस्रभुज मंथोच्य	७१.१८३
सर्वेषु मुक्तोऽयं तेषां	६५.१७	स लक्ष्मिस्तान्कामायाः	१२५.१४	सर्वप्रागे विहस्य च	५१.४६	स सौधामणि यजस्य (उ)	४८.७२	सहस्रभुज संपुष्टः	८३.१६
सर्वेषु राममंत्रेषु	७३.५	स लक्ष्मिस्तान् दाययेद्विप्र	१२२.८१	स व्याप्ते पाद्वं युगले	८४.१५	स स्नातः सर्वतीर्थेषु	६.१८	सहस्रमर्षयैः श्रावणात्	६५.६०
सर्वेष्वपि तु लोकेषु (उ)	३७.६	सर्वेषामास यथायं- (उ)	६६.२२	स लक्ष्मिस्तान् पतिमाविलम्ब	८४.३१	स स्नातः सर्वतीर्थेषु	१२.६०	सहस्रमर्षयैः श्रावणात्	८०.२८६

श्रीनारदीयमहापुराण : श्लोकानुक्रमणी

१७१

सहस्रं च तयोर्नाम्नां	८२.३३	सहायोष्याजनैः सर्वैः (उ)	४६.४५	सागरानुमतेनासौ सेतुं (उ)	७५.४३	सा तु कृत्वा तदा	५८.७१	सापुनः गच्छन्मन्त्रं	५.१२
सहस्रं प्रजपेदासौ	७६.१०७	सहितं विष्णुमन्त्राय	६४.२३	सागराश्च तथा शंसास्तु (उ)	५२.३३	सा तु तद्वाहितं (उ)	८०.१६	सापुनः निकाशं दृष्ट्वा	७७.५६
सहस्रं मनुजा जप्यं	८०.२६३	सहितां च घटेनैव	१२१.७५	सांख्या सर्वेषु पश्यन्ति	२.५१	सा तु सत्यमतिनिष्ठं	२०.११	सापुनः यन्त्रं	७६.३४२
सहस्रं मंत्राजं च	७६.६६	सहितो निजसक्तिभ्यां	६८.३४	सांख्यानं तत्त्वहीनानि (उ)	३५.२३	सा तु संवृष्टमनसा	११.६७	सापुनः निश्चितमन्त्रं	५२.८४
सहस्रं मास पर्यंतं	६१.११७	सहिभक्तो हृषीकेशे (उ)	३.२८	सांख्यं भवतु तत्त्ववत् (उ)	५३.६८	सान्विकी राजसी चैव	४८.५०	सापुनः गच्छन्मन्त्रं	८.७८
सहस्रं नैमिकेशो च (उ)	७७.१२	सहिरण्ये सुदोषाद्व्ये (उ)	३१.४०	सांख्यं सावरणं तत्रावाह्यार्कं	६६.४०	सान्विको राजसञ्चापि	४५.७८	सापु-सापु द्वि-त्र्यं (उ)	४८.६
सहस्रं वदनति तु	७१.१८२	सहेतु गीत सागादिबद्धि	२७.६१	सांख्येदानुसरोमस्तु	५०.१२	सा त्वं कथं न लोकात् (उ)	७.४८	सापु सापु द्वि-त्र्यं (उ)	७६.१
सहस्रवर्णादधिकं	६४.५८	सहोष्णुदातेदेकस्तु रयको	५३.२६	सांगा वेदास्तथा सर्वे	३६.७०	सा त्वं हरिणेषावाशि (उ)	३५.२७	सापु सापु महाप्राज्ञ	६६१
सहस्रवारं ततोयैः स्नानं	६०.१३४	सह्ये प्राप्तेयमन्त्रे च (उ)	२२.१२	सांगुष्ठानिश्चतुर्वारं	८५.१८७	सा त्वेवमुक्ता वशी- (उ)	१३.२५	सापु सापु महाप्राज्ञ	३३.७
सहस्रं शिरसं देवं	५.३६	सा कर्तरीति पित्रेया	५६.४५१	सा च प्रार्थयते देव्यो (उ)	१८.१६	सा देवी श्रीमन्मोक्ष (उ)	६६.४	सापु सापु महाप्राज्ञ मुने	४१.२
सहस्रं धीर्धै च सहस्रं पारं	३८.३४	सा कुमारी ततः प्राप्य (उ)	३०.३	सा चैवमुक्ता नवदेव- (उ)	२३.१८	साधकानामिदं विद्या	८३.१२७	सापु सापु महाप्राज्ञ	७७.१
सहस्रं सूर्यसंकायाः	२०.५५	साक्षाद्गयाशिरस्तत्र (उ)	४६.१६	साच्युता नरकाद्धोरात् (उ)	२७.१७	साधको विपताहारः	६०.२४	सापु सापु महाप्राज्ञ	१२.४४
सहस्रार्धं नतधारं भूमिभि	५१.६६	साक्षान्निमित्तमीशो	६३.३६	साच्यमन्त्रं प्रजुह्याद्भुज-	८७.६१	साधकः कीदृशाः प्रोक्तास्तथा	१६.२०	सापु सापु महाभाग	८.५२
सहस्रार्धस्य संकाशं	११.७०	साक्षात्कारमयुतिर्हि	५४.१३६	साच्यं च तत्समन्वापि	७४.४६	साधारणी नराणां च	६३.४४	सापु सापु महाभाग	६२.२
सहस्राधिरयसंकाशे	७७.४	साक्षिणं जपतां तस्यामा-	६६.२६	साच्येन जुहुयाम्भनी	७०.१४१	साधितानि मया (उ)	२०.१२	सापु सापु महापात (उ)	५४.४६
सहस्राभ्यामप्रकुवाणस्तस्यो (उ)	७५.५८	साक्षिणं पुष्पं प्राहुविगुणं (उ)	५८.५१	साच्येनान्नेन जुहुयात्-	८०.१३७	साधितोऽयं नृणां	७४.६२	सापु सापु मुनिर्ब्रह्म	१७.१०
सहस्रार्धं महामन्त्रं	७१.१६२	साक्षिणः संतु मे देवा (उ)	४५.५८	साच्यैः संपूजयेत्पीठे	७५.६७	साधुनिदा परावर्चैव	४१.४८	सापु सापु मुनिर्ब्रह्म	८०.३
सहस्रेण सहस्रेण (उ)	१८.४१	सा गतिस्त्वजतः (उ)	६३.१३४	सा ज्वालायासिनी	८८.२१२	साधु पृष्टं त्वया (उ)	४३.७	साधु सूत महाभाग	१७.१
सहस्रहरेण तत्पञ्चान्	१०१.१८	सागरस्य तटं त्वत्त्वा (उ)	५४.५४	सा तत्र भर्तेश्चैव (उ)	६८.६	साधु पृष्टं त्वया	१२१.६५	साधु सूत महाभाग	८३.१
सहायति कुमारेति	७४.८५	सागराद्वायुकोने तु भटवैहं (उ)	४६.२	सा तद्वाक्यमुक्त्वा (उ)	२४.३०	साधु पृष्टं महाभाग	६३.५	साधु सूतं हि त्वया (उ)	२३.४६

साधुनां विधयानां च	४१.४४	सामरं हि जगत्सर्वं (उ)	७.४५	सा याति नरकं पापा (उ)	२७.४०	सावित्रीश्रितिसंयुक्त (उ)	५७.३५	सितं रक्तं च हरितं	५६.५१
साध्यते तां सुर श्रेष्ठा (उ)	३६.५८	सामवेदे तु वक्ष्यामि	५०.२८	सा याह्ने द्वारवत्यां तु	८०.६२	सावित्रीपंचरं नाम	८३.१२८	सितरक्तः पीतकृष्णवर्णौ	५६.६
साध्यनाम द्वितायां	७४.५३	सामात्यः सकलवस्तु (उ)	३०.१३	सा याह्ने वासुदेवं यो	८०.१०६	सावित्रीं चानुचरं नतो	५०.८३	सिताभ्यान् च विधिवत्	७२.२१
साध्यर्षं ब्रह्मसंपूर्णं श्रूयणं	६०.१२५	सामारयो जनको ज्ञात्वा	४५.१६	सायाह्नेतेन विधिना	८०.१५३	सावित्रीं तुद्योति	२७.४५	सितां केवलवर्कितं दृश्यं	८८.१५७
साध्यवर्गः पुरः स्थाप्य	५६.५६१	सामान्यपि तयोमतानि	२८.६८	सायुज्यं लभते विष्णो	११३.६६	सावित्रीं सर्वदेवानां	८३.११२	सितासितोदकं तीर्थं	६.६
साध्यसायकयोरेतस्काव्य	६०.२७	सामान्यं विधिं पूर्य तत् (उ)	६२.६	सारङ्गा सारदा बोधा	८२.१७२	सावित्र्यास्तु पदं यत्र (उ)	४४.७५	सितैः प्रसूनवर्गविक्षिप्तं	६०.२०२
साध्यः सुसिद्धो द्विगुणाय	६५.१४	सामान्यस्थानतो देवि (उ)	४१.३	सारभूतमहंतुष्य	७६.२६८	सावित्र्यास्तु पदं यत्र (उ)	४४.७५	सिद्धचारणं गन्धर्वं यत्र	२३.३५
सान्दीपनाय ददत्तं पुत्रं	८०.२६३	सामान्यार्थोदकेनाथ	६५.२१	सारस्वतोऽपि विध्वंसो (उ)	६३.२७	सा शुद्धिः श्रद्धया प्राप्य (उ)	५१.२६	सिद्धं चारणं गंधर्वा ये (उ)	६१.२४
साग्निध्वं कृतवान्देवो	५०.५७	सा मुक्ता ताडितेनेत्यं (उ)	२७.४८	सारा च सुमना र्वं	८६.६८	सा श्रुत्वा ब्रह्मणो वाक्यं (उ)	८.१	सिद्धं द्रव्यममं तु मासात्तद्	६०.४६
साग्निध्वं पर्वते तस्मिन् (उ)	७५.७५	सामुद्रिकं स्वरज्जानं	१०८.१०	साक्यं गतिहोत्राजाले	५५.७२	साश्विचातुजन्तोऽपि	५६.५२८	सिद्धं मंत्रस्य भुक्तेः	७३.१२६
सापत्नमाव जामोदयां (उ)	३०.७६	सा मे भर्तृर्धर्माह्वीति (उ)	१८.२७	साक्यः प्राज्ञः समः ख्याति	५५.२२६	सा स्वर्गं निवर्तयामासु (उ)	५६.२२	सिद्धं लक्ष्मो पदाद्यां य	८७.१२७
सा पत्नी नरकं याति (उ)	१६.५३	सां प्रतं वस्तुकामोऽहं (उ)	२२.२६	सादं कोटिपथफलमेकैकं	१०४.१६३	साहमारुह्य पानाग्र (उ)	२७.११७	सिद्धं विद्याधराः साधनाः (उ)	५४.६०
सा पीथीमवस्था वं (उ)	३०.८५	सा यदा घारणा तद्वदवस्था	४७.६४	सादं द्वादशवर्णो वा	६४.४६	साह जाना मत्स्नेहा (उ)	२३.८	सिद्धं विद्याधरं चापि (उ)	६१.८६
सा पुनस्तत्र मावध्या (उ)	८०.३३	सायमागत्य मेहं	११४.१२	सादं वस्तुपलाशच	१४.४०	साह पात्रा दुराचारा (उ)	२७.२६	सिद्धं नृमिदां नृगण	६५.१३
सा बभूवाप्रतरतस्य (उ)	७.१०	सायंकाले सतगुणमनः (उ)	३६.४५	सापिन्द्रो मे बुधं हस्तान्	५६.२४१	साह वास्ये पुनर्गतिं (उ)	१४.४२	सिद्धं स्थाने पुन मन्या (उ)	७०.८३
सा बह्मपुत्री सर्वज्ञा सर्वं (उ)	४८.३	सायं गोभिः सहश्रीमद्	११०.३७	सार्वभौमोऽपि बुधं हस्तान्	५६.४४६	साहं लब्ध्वा महीपाल (उ)	१३.१३	सिद्धं स्थाने पुन मन्या (उ)	७०.८३
सा भक्तिर्दत्तापाहोना	१५.१३६	सायं च प्रानरासीना (उ)	६.१४	सार्वभौमोऽपि बुधं हस्तान्	७५.५	साहं लब्ध्वा महीपाल (उ)	१३.१३	सिद्धं स्थाने पुन मन्या (उ)	७०.८३
सा भर्तृवचनच्छ्रीप्रदानं (उ)	१४.१०	सायं प्रातर्जपन्त्यावबधं	८६.३७	सार्वभौमोऽपि बुधं हस्तान्	१५.१४५	साहं लब्ध्वा महीपाल (उ)	१३.१३	सिद्धं स्थाने पुन मन्या (उ)	७०.८३
सा भ्रमत्पावच माहात्म्यं	६३.३२	सायं प्रातस्त्रयज्येद्भुक्तिं (उ)	३७.६	सार्वभौमोऽपि बुधं हस्तान्	१०१.२	साहं लब्ध्वा महीपाल (उ)	१३.१३	सिद्धं स्थाने पुन मन्या (उ)	७०.८३
सामनी गानधीना तु	५०.८०	सायं संयोजनार्थं च	१४.४६	सार्वभौमोऽपि बुधं हस्तान्	५६.२१३	साहं लब्ध्वा महीपाल (उ)	१३.१३	सिद्धं स्थाने पुन मन्या (उ)	७०.८३

श्रीनारदीयमहापुराणम् :: श्लोकानुक्रमः

सिद्धिर्जरा पालिनी च	६६.१४३	सिद्धुरामं लसद्दत्तमुकुटं	६१.१०३	सिद्धान्तने लमासीनं	७३.८४	सुखद मोक्षदं नृणां (उ)	५१.४१	सुगंधिभिः सुन्दर- (उ)	७३.११४
सिद्धिर्न जायते तस्य	७६.१११	सिद्धुरामो भुजस्तिलटो रक्त	८४.६८	सिद्धान्तस्य देवगृहे गोष्ठे	१२२.२४	सुखदं मोक्षदं सारं (उ)	६३.१७४	सुगंधिनालपत्रकाढ्ये (उ)	२२.६
सिद्धिर्न जायते तेषां	६४.६०	सिद्धुरालिप्त शृङ्गाणां	१२१.४४	सिद्धान्तविस्मयचतोल्लिङ्गभाः	५५.१०	सुखदुःखोपशोभो तु	४८.७२	सुगंधिचोकाविकया (उ)	६०.१६७
सिद्धिर्दण्डागिमादंसः सिद्धो	५३.४	सिद्धुः काशिमहाराष्ट्रसोपाष्टः	५६.७४३	सिमातुषाण्डियैः कुरैर्वंदा	५५.२७८	सुखदुःखयोर्गृहाणच्छिन्नस्य	४२.७२	सुगंध्यं सर्वत्रं प्रेम्	७४.१५०
सिद्धिर्गमंगलेशं च	१०४.१२६	सिद्धुतीरे बने चैता यस्मिन्	६०.१६६	सिम्बोलिखितं विषयं	६६.३६	सुखं प्रयत्नादिप्राप्तं च	१७.६८	सुगंध्यं लक्ष्मणं चैव	७४.१३४
सिद्धिर्गमुक्तेश्वर	१०४.१६५	सिद्धुः प्रवृद्धश्च बभूव (उ)	३४.११	सीताकुंडं गुप्तरहितरघू	१०४.४५	सुखं तयापि भागिन्यां	५६.३६५	सुगंधिचमन्यकादृणां	७४.७७
सिद्धिर्देवरं समष्ट्यां (उ)	७०.४७	सिद्धोस्तु वेलाभिच (उ)	११.३६	सीतामादाय लघुदा	७६.२६	सुखं वै ब्राह्मणो	४३.८०	सुगंधिवायांगदायाच	७४.५२
सिद्धिर्देवराधिकास्यानं	१०४.१६६	सिद्धः प्रसेनममपीतिहो	११३.३६	सीतार्थं श्रीनिवासे रामो (उ)	२८.३०	सुखं स्वप्नान्निशायां	११३.१५	सुगंधो न याति वरं	३७.३५
सिद्धिर्देवरादि पंचान्य (उ)	७०.१४	सिद्धः व्याघ्रवराहाश्च	७७.८६	सीताशोकं विनाशाय	७८.३४	सुखं ह्यनिरयं भूतानामिह	४३.८७	सुगंधं मुन्दरं क्षीमं (उ)	७३.४७
सिद्धिर्देवरादि लिङ्गानि (उ)	७०.७	सिद्धः व्याघ्रान्महासर्पान्	८७.६६	सीतास्वयंवरे न्यस्तं (उ)	७५.१६	सुखान्तु सुखलापितस्या	५५.१८५	सुगंधोपापानहो हस्ते	७६.६२
सिद्धिर्देवराद्याः पंचान्ये	१०४.१७१	सिद्धस्या व्याघ्रया चैव	८६.१५२	सीतास्वयंवरे न्यस्तं (उ)	२५.४	सुखितो दुःखितो वापि	५५.३७	सुगंधाया कुरंगक्षी	६६.८२
सिद्धोऽसि स्वं महाभाग	६२.६६	सिद्धस्य नादः सुमहान्	४८.१६	सीमंतकर्म प्रथमं चतुर्थं	२७.८२	सुखेऽस्ते वा कुजे	५५.२६१	सुगंधं चेन्न सोऽप्याद्य-	५५.२८१
सिद्धो वा ब्राह्मणो वापि (उ)	२५.२२	सिद्धस्य प्रतिमां कृत्वा (उ)	५५.११८	सीमंते सप्त रत्नानि (उ)	६३.८४	सुखे गुहः खरवो	५५.१८४	सुगंधः पागहाराश्चैव	४०.२७
सिद्धस्यैति पूजनास्तन तथा	६०.६६	सिद्धा कन्या मुला कीटा	८६.८६	सीमंतकर्म प्रथमं चतुर्थं	७३.४४	सुखेऽतो चार चैष्टोमो	५५.२७२	सुगंधं मे यमलोकं तु (उ)	३६.३७
सिद्धीवासी पद्माक्ष्या	२६.३२	सिद्धाय वर्मास्तं हृष्य	८३.८२	सीमंतकर्म प्रथमं चतुर्थं	३६.३६	सुखेन तेन संयुक्तो	४४.१०५	सुगंधाया मम भाग्याया (उ)	३०.३६
सिद्धस्यो दक्षमामस्ये	८०.१८२	सिद्धास्वास्तथा पांतु पांतु	८६.३३	सीमंतकर्म प्रथमं चतुर्थं	८०.६०	सुखैर्दुःखैश्चैव (उ)	३.४६	सुगंधिवायांगदायाच	७१.२१८
सिद्धेष्टोर्देवैर्देवापि	७६.१६६	सिद्धां सितपत्रास्वाष्ट्यां	७०.११८	सीमंतकर्म प्रथमं चतुर्थं	१६.३१	सुगंधं कुसुमैरिष्टं	८४.६१	सुगंधं नरः स्नात्वा (उ)	६५.५२
सिद्धुरैरिक्तं लासा दत्तं	६०.६५	सिद्धास्य समासीन पुण्यकोपरि	७३.६६	सीमंतकर्म प्रथमं चतुर्थं	७७.३४	सुगंधं पुष्पैश्चैव	७४.५८	सुगंधिवायांगदायाच	५०.२१८
सिद्धुररजनी रागेः फलके-	१२२.४	सिद्धास्य स्थानं तां नत्वा	६६.३२	सीमंतकर्म प्रथमं चतुर्थं	१४.४३	सुगंधं पुष्पैश्चैव	८१.११७	सुगंधिवायांगदायाच	३०.३२
सिद्धुराजनवस्त्राद्यैः प्रतोष्य	११२.५	सिद्धास्येऽभिगतः प्रेरकस्तो-	८८.११८	सीमंतकर्म प्रथमं चतुर्थं	१०५.५	सुगंधं च सुखस्पर्शं (उ)	७३.६७	सुगंधिवायांगदायाच	७.१७

सुभीमाद्यास्तथा देवास्त्रयोदश-४० ३४	सुधापानं प्रकुर्वतोवांति ३१.१६	सुप्रकाशं महादीपं सर्वदा ६७.७२	सुरपति पतये नमो नमः (उ) ७३.१३१	सुवर्णं विपला गौर ८१.६२
सुदर्शनस्य मनुना ८१.५	सुबामंजलमध्यस्थां ८३.१३७	सुप्रभावा सुभाचारा ८२.२०६	सुरस्यं दर्शयामासुरे ५८.६६	सुवर्णमणिमुक्तायो (उ) ६३.१५३
सुदर्शनस्य मंत्रेण ८०.३६	सुभामानस्तथा सत्याः ४०.२६	सुप्रसन्नमना नत्वा ययौ १२५.२४	सुरविद्याप्सर्गोभयच (उ) ६१.८६	सुवर्णं मणिमुक्तां (उ) ६३.११५
सुदर्शनस्यमंत्रेण ८०.२४५	सुधास्पावितमूषां (उ) ४१.३५	सुबद्धोल्लसते नम्रशिरा ८२.५१	सुराणां स्वार्त्तं तत्र ५६.५३६	सुवर्णमानाम्पूने तु ३०.५१
सुदर्शनाय हृदयं ७०.१६१	सुधास्पावितमूषां (उ) ४३.५१	सुभगे सर्वमाशाय गताहं (उ) २७.६३	सुरापवोपित्तयोगः १५.३२	सुवर्णमानिकं दद्यात्तनः १४.६०
सुदामागृह्यामी च ८२.८२	सुतन्त्रा च सुवैशुदय (उ) ६५.१०५	सुभद्रां चापि विधिले (उ) ६०.५६	सुरापान समं पापं १५.३०	सुवर्णरत्ने नैवे प्रदद्याच्च १११.५
सुदासतनयस्तत्र स्नात्वा ६.८	सुनीतिज्ञा श्रुतिज्ञा च ८२.१८२	सुभद्रावच्छ्रदायर्त्तव (उ) ६०.६६	सुरापान समं पापं १५.३४	सुवर्णवस्त्रमोनाम्बै-(उ) ६१.७३
सुदिने सुमनसने ७३.३६	सुन्दरः सुमुखः शांतः ६५.६५	सुमित्रकृत्कीमुदास्यः केतुः ५६.१०८	सुरापान समं प्राहुस्तथा ३०.३०	सुवर्णतद्गोष्ठये ३०.४४
सुदिने सुमनसने ७२.१६	सुन्दरी च कमात्प्राच्यां ८३.४३	सुमंगलं गीतवाद्यैः स्तोत्र- १२१.७१	सुरापी शुद्धिमाप्नोति ३०.२७	सुवर्णादिकृतां रम्भां ७६.७६
सुदीप्तानि विषायावी ८६.४६	सुकरवास्तत्रमृद्धीका (उ) २७.७३	सुमंत चेति संपूज्य ७३.२०	सुरापी सहि विज्ञेयः १५.३३	सुवागिनी. पंच पूजया ११२.४७
सुदूरस्थोऽपि प्रीतात्मा (उ) ५५.६	सुपुण्ड्रपुण्ड्रमासीनं (उ) ५५.१६	सुमंतुनाम्नो हि मुने (उ) २७.५१	सुरासुर वंछमानपादः ७१.१७२	सुवागिनीभोजविश्या ११७.६३
सुदुर्गतिस्तत्रभस्मदेह-(उ) ७३.२४	सुपर्णा. किन्नरा (उ) ५२.३१	सुमाली च धनं सर्वं ३६.३	सुरासुर विनिर्मुक्तवशा- १०.१८	सुवागिनी भोजविश्या ११२.५५
सुदुर्गतिस्तत्रभस्मदेह-(उ) ७३.२४	सुपर्णलाक्ष्मणमैथ्यो- १०४.१८६	सुमाली तु महाभाषो ३६.५३	सुरासुरजिरोरत्र (उ) १.२	सुविनष्टा कर्त्तव्यतात्मानम् ८८.१४८
सुदुर्ग साधकं मत्वा ७४.१४०	सुपुण्यं पुण्यकृज्युष्टं (उ) ८०.७८	सुगाली त्वति मूढात्मा ३६.१२	सुरूपः सुभगर्त्तव (उ) ४१.२८	सुविष्टा मिश्रविद्या ८०.६२
सुदुर्गो मदनवासं ८५.२०	सुपुत्र कामा अपि ये (उ) ७३.१२०	सुगामी भ्रातृदत्तं पुण्येन ३६.४७	सुरुरो भूतिशोऽश्विभ्यां ५५.२१४	सुविभवन जवाक्रीडं ५८.६१
सुदेवो मण्डपे कूलतले ११७.२६	सुप्तस्य तस्य वृषते-(उ) ५४.१६	सुमुखं सुमुखं कूरं ५६.५८२	सुरेतरवपुहारहारोणि-(उ) ७३.६४	सुवेगाय नतः पञ्चाक्ष- ७५.५३
सुदेहभ्रूणहृत्पावि (उ) ५५.११२	सुप्तस्य ब्रह्मणो वचना-(उ) ६७.४६	सुमुखा पंडिता कुडा ८६.१२२	सुलभं जाल्पनी स्नानं ३६.५२	सुगीतता गतां प्रबाला ७६.४२
सुद्विजं सुस्मितं सुष्ठु-(उ) ८०.६२	सुप्तिष्ठतं पर्व विप्र ५२.२	सुमुखाय शमीपत्र गणाधीश ११३.३१	सुलोचना सुगोभा च ८६.११५	सुगुलमात्यवगमा ६६.५६
सुधर्म इति विख्यातः ४०.८	सुप्तिष्ठतुवप्रहसितगनराणां ५३.८	सुस्तं वाचमानाय (उ) ३१.४६	सुवर्णलोचनः कृष्ण- ५५.१००	सुधीर्मानुः स्वयभूदय ५२.३७
सुधर्मोणाचितः शक्रोऽष्ट्वा ४०.१२	सुते त्वयि जगन्नाथ १२०.२३	सुस्तं सकारी मे (उ) ७.६४	सुवर्णपेनुमध्यत्र केचिद(उ) ४२.२५	सुधोः सुरपा कपिता ६५.२६

सुखेतिपुण्यंवेत्ताः (उ)	४३.१४	सूतसाधो लयाख्यातं (उ)	८२.१	सूर्यापुनस्तमप्रकाशं (उ)	२७.२	सुष्ट्यादित लोकोपेतः शास्त्र	१००.७	सोऽनंगीकृत्य तद्वद्वाम् (उ)	३२.४८
सुखेति हेमचन्द्र	७६.७६	सूतिका पत्तिं चैव	३०.८४	सूर्येऽस्तं समनुप्राप्ते (उ)	२०.७६	सेकाख्यावीक्षणाख्या	८६.१६०	सोऽनादिस्वात्ममणो	६३.४१
सुखेतिवत्परानन्दमुक्त-	३३.१४३	सूते पुत्रं महाशूरं (उ)	६५.१३	सूर्येऽनुग्रहेण यावत्तावद्	२६.१६	सेव्यायेत्ये मृगयुते	५५.१७४	सोऽनुज्ञातो महीपालः (उ)	१६.१
सुखस्यावस्थानांतां च	६५.७१	सूत्रमेतत्पुराणानां-	१०६.४०	सूर्योदयं स्मृता ह्येषा (उ)	३७.२५	सेव्येने नृत्यगीताङ्गं	५५.२०८	सोऽपि कृष्णं भगवत्कृत्य	८३.२६
सुखस्यावस्थानापुण्य-	६७.१२०	सूत्राद्या षष्ठ्याप्यत्र	५३.७२	सूर्योदये सुराणां (उ)	३७.३	सेतुमाहात्म्यकथनं नमंवातीयं	६७.१७	सोऽपि नत्कलनाप्नोति (उ)	४३.६०
सुखस्यायां महानद्यां (उ)	४७.३६	सूत्रेण वेष्टयेच्छैव	१२४.१०	सूर्योदये जुहुयादुदुत्वं	२६.६०	सेनामुखी साममयी	८३.१५६	सोऽपि पद्मपुराणस्य	६३.४०
सुखस्या राक्षसां तत्र (उ)	८०.४४	सूर्यतीर्थं च भद्रं (उ)	६५.६७	सूर्यः सोमो महीपुत्रो	५१.८०	सेन्दुगीविदं पुत्रं	७१.१३२	सोऽपि यनि परं	३०.११०
सुखेतिद्विद्वस्त-	६५.११	सूर्यतीर्थं ततो भानुं (उ)	६५.४६	सुखिणीं स्रजतेऽप्ययं	२७.१०३	सेन्दुद्विदत्तमन्त्राणाम्	८०.२१८	सोऽपि राजामहाभागो	२०.१२
सुखीमाग्योमवेदेवं (उ)	७०.२७	सूर्यं प्राचीन्नीलणयो	१०४.१८१	सुखते हि गुणानेक	४४.५६	सेन्याम्यकायं निरतं	५५.२०४	सोऽपि प्रापद्वयं श्रुत्या	६.६६
सुखितं भगवतोरागं (उ)	७३.८१	सूर्यं विवर्तिनिर्गच्छत्	६६.३८	सुष्ट्यादौ रजसा (उ)	८२.५०	सेवमासादितो विप्रपुरी (उ)	२६.६८	सोऽपि सर्वपुराणस्य कथं	६५.२०
सुखितां मुखकवरी	८७.३४	सूर्यं च सूर्यं वदने	६६.८	सृष्टिं कृतेणवशानां	६२.१२	सेयं गंगा महापुण्या	६.२६	सोऽपि सर्वपुराणस्यप्राप्तु	६२.४७
सुखिद्विनिर्विषयेव (उ)	४३.२६	सूर्यं लोकं समासाद्य (उ)	४६.२०	सृष्टिं न्यासोऽप्रमाख्यातः	८०.२२६	सेयं वापनरीरा हि (उ)	३५.७७	सोऽपि मन्त्रानकलं प्राप्य-(उ)	७१.५०
सूक्ष्माणि तिलमात्राणि (उ)	१४.३७	सूर्यं लोकं समासाद्य	१२१.५६	सृष्टिं न्यासोऽप्रमाख्यातः	८०.२२६	सेयं सर्वपुराणस्यप्राप्तु	७२.४	सोऽपि स्वर्गं स्थितो (उ)	१४.६४
सूक्ष्मा हि धर्मस्य (उ)	२८.२७	सूर्यं वश कथापुण्या	६४.११	सृष्टिं प्रकरणं स्वाद्यं	१०१.७	सेवन्ति कुर्मर्भुङ्क्ता महती	१.८०	सोऽप्यननं प्रसादेन जायते	१२३.३३
सूक्ष्मेनाः शास्त्रलोपुक्तो	६६.१०७	सूर्यं वशः सोमबंशो-	१०८.१३	सृष्टिप्रलयं सत्यत-	४४.२३	सेवन्ते सततं गंगा काश्याम् (उ)	५१.४	सोऽयं मया महीपालो (उ)	२४.४५
सूतकंति नाभकर्म (उ)	५६.३२७	सूर्यं वशस्वतोत्पत्ति-	१०७.५	सृष्टिसंकीर्तनं पुण्य	६८.७	सेवन्ति घांगिभिः सिद्धं	१२५.२५	सोऽयं राधिति दुःखार्तः (उ)	३.६०
सूत शौनक संवाचं	६२.४४	सूर्यं हस्तां निष्कां-	८७.१५६	सृष्टिस्तु द्विविधा प्रोक्ता	३४.७४	सेवन्तीना सित तिथ्यो	५४.१६६	सोऽयं वदिति राजा वै (उ)	२४.३६
सूतशौनक संवाचः सृष्टि	६७.२	सूर्यं होरागतः वापः	५५.२६२	सृष्टि स्थिति पदं	८०.१६६	सर्वं वाह्या मुनिश्रेष्ठ	२६.१२	सोऽयमाह्य सरोधूवः	७.३६
सूतशौनक संवाचे पुराण-	१००.६	सूर्यागारकवारोसा	५६.५६७	सृष्टेरेतर्गतं यस्मात्कल्पो-	४५.८५	सर्वा वशिष्टा जननी	१०.५२	सोऽयमाह्य सरोधूवः	७.३६
सूतसाधो चिरंजीव	६३.१	सूर्यादिपुत्रनविधिर्लोका-	१०८.३	सृष्ट्यर्थं तु पुरा वेधो	३.४	सोऽपिरेणैव कालेन (उ)	११.२७	सोऽयमाह्य सरोधूवः	७.३६

सोऽववैषकतं प्राप्य	१२४.७६	सोऽहस्माकं बुष्टु (उ)	१०.३७	सौभाग्य द्रव्यावस्त्राणि	११२.३४	सौवर्णं गजवक्त्रं च कृत्वा	११३.८६	स्तुता नत्वा च	८०.११६
सोऽववैषकतं लब्ध्वा	११८.१७	सोऽह कुंभं तु तत्पथं कपिला	११६.१७	सौभाग्यं तस्य हीयते	७.२७	सौवर्णं गन्धपुष्पाद्यैः कृत्वा	११६.५७	स्तुत्वा नानामिधैः (उ)	५२.८१
सोऽह कथं करोम्यद्य (उ)	२५.१७	सोऽपवासकचतुर्हव्यां (उ)	४३.१६	सौभाग्यं संततिं देहि	११७.४८	सौवर्णं विमानेन याति	१२१.६७	स्तुत्वास्तोत्रैर्जगन्नाथ	१३.१४१
सोऽह काष्ठमृगेणैव (उ)	३.३५	सोऽपवासो ऋषीर्षी (उ)	६५.१२२	सौभाग्येवं नरास्त्वि (उ)	७८.३१	सौवर्णं कर्तुं कार्पातं वीज	६०.२१०	स्तुत्वं ब्रह्मतनयः (उ)	५४.१३
सोऽह गमिष्यामि वनाय (उ)	६.४६	सोऽपवासो वैकुण्ठतो	११६.३	सौभाग्यमध्यमयाम्येव	५६.६५	स्कान्दाह्वयस्तप स्रष्टा	१०४.३	स्तुतुं च तं विप्रं	६.१४०
सोऽह मुक्तिमनुप्राप्तः (उ)	२३.१५	सोऽमतीर्थं च तत्राभ्यत (उ)	६५.१११	सौभाग्यं च तिष्ठतु	५६.६७	स्कान्दे सर्वोत्तर कथे	१०४.२१२	स्तुवीत धरणीपुत्रं	६६.१०४
सोऽह ते दातुमिच्छामि	४६.७०	सोऽमतीर्थं नरः स्नात्वा (उ)	६५.१०३	सौभाग्यस्याहं पापस्य	५५.१३२	स्तनकुंभो नराह्वा	८२.१८४	स्तेनं च कितवं चैव	२५.३७
सोऽह त्वदीयेन विभो (उ)	६.४	सोमः सूर्योऽदितिद्विती	५६.६०६	सौभाग्यं मासपट्कं	५६.१२५	स्तनं वयो नवविद्वातः (उ)	२१.३०	स्तेनो भोजता सघन	५५.२६५
सोऽह दर्शनमात्रेण (उ)	१२.४	सोमोऽग्निं मंडलं पुण्य	६६.२४	सौभाग्येनैव सत्रविश्रानि	५६.८६	स्तनयो कंठदेशे च	८६.८	स्तेनं मुग्धं द्रव्याणां	१५.३७
सोऽह देव तवादेशात् (उ)	४.७	सोमोऽर्कदीनि तीर्थानि	१०४.५७	सौभाग्येनैव नास्तनयोः	५६.३३६	स्तनयो पादबंधोः	८०.२३६	स्तेनादिदोषविमुखः कृतः	३.६१
सोऽह धन्यतरो मीके (उ)	१७.२८	सोमेन मीतो पांथारो	५०.७२	सौभाग्यस्तु मुमुषीयुष	६४.७	स्तनस्य रूपं परितो (उ)	१६.३१	स्तोत्रपाठं प्रतिदिनं	७६.१०६
सोऽह निरागो मुनि (उ)	४.२६	सोमो यत्रार्चयन्तीजं (उ)	४०.४६	सौभाग्यस्या ब्रह्म	८३.१४५	स्तनस्यैव च तीर्थानि (उ)	७७.२४	स्तोत्रस्य कारणं (उ)	५२.८२
सोऽह पितुनियोगात्वा	५६.६	सोऽप्येधं च कुर्वी विद्वान्कृष्णे	८७.१६२	सौभाग्यं प्रसूनेस्तु नित्यं	६०.७३	स्तनस्यैव च तीर्थानि (उ)	७७.२४	स्त्रियं लक्षणहीनास्तु	५६.५३८
सोऽह पुत्र कृतार्थं स्तु (उ)	१५.४२	सोऽप्य मिच्छाम्यहं (उ)	६.२१	सौभाग्यं प्रसूनेस्तु नित्यं	६०.७३	स्तनस्यैव च तीर्थानि (उ)	७७.२४	स्त्रियः स्वगोपणपरा	४१.७६
सोऽह प्रजाकृते पुत्र (उ)	६.११	सौम्यस्पर्शास्त्रवाक्तांगी	५५.३६०	सौलोहो मिति संभाष्य	६१.६१	स्तनस्यैव च तीर्थानि (उ)	७७.२४	स्त्रियादिदो रवगोपात्	५५.३२८
सोऽह सूर्यात्मिका पुत्र (उ)	१५.४०	सौदासः सर्वधर्माः	६.३	सौराज्येयं शुक्रं	५५.३१	स्तनस्यैव च तीर्थानि (उ)	७७.२४	स्त्रियां हिमोष्णं करवोः	५५.३२२
सोऽह रत्नमणिं (उ)	१०.१७	सौदासस्तद्वयः श्रुत्वा	६.७४	सौरिष्ये सूररये	६६.६५	स्तनस्यैव च तीर्थानि (उ)	७७.२४	स्त्रियो वृद्धास्तथा	६७.१३६
सोऽह बलिं प्रियातोऽयं	८१.१०३	सौदासस्त्वैकदा राजा	६.६	सौरेऽर्कं ज्येष्ठतो बंधो	५५.३३३	स्तनस्यैव च तीर्थानि (उ)	७७.२४	स्त्रीजितेयं च महत्तं (उ)	२.४३
सोऽह विश्वासभावेन (उ)	२८.२१	सौ वीजं मातृका पुत्रं	६६.१२४	सौरे वीठे यजेद्देवीं	८३.११७	स्तुतिप्रियायानां च (उ)	४१.५५	स्त्री जितोद्यमसंस्थे	५५.२४६
सोऽह स्वेच्छाचरो यातो (उ)	११.२०	सौभाग्यकरवर्माणि कवचं	७०.१६०	सौम्यं सूर्यस्त महिमा	१०५.१६	स्तुत्यं मुनिगणैर्पुक्तं	११.७१	स्त्रीजितो वा पुमान्-उ)	३.३६

स्त्रीणामनुपनीतानां	२७.१७	स्नातक्यं च मयात्रैव	४०.४०	स्थितवान् विष्णुमन्त्रे	११.१६८	स्नातः कनकवद्भाति (उ)	४४.७६	स्नात्वा तु ब्रह्मसरसि (उ)	४६.२
स्त्रीणामेवाधिकारोऽन	११३.४४	स्नातक्यं वसधे तस्य	५८.५३	स्थितः सोऽद्यानुते (उ)	२५.६२	स्नातं पश्यति ये (उ)	६१.३६	स्नात्वा तेषु विधानेन (उ)	४५.७८
स्त्रीणां प्रहारं निदा	८५.१६	स्नानमेवं च मंत्रं	७५.३	स्थितस्तेन वृद्धीतार्थो	४६.४२	स्नातश्च नैमिषे कुंडे(उ)	६५.१०१	स्नात्वाथ तपसं (उ)	४५.६६
स्त्री नरो दक्षिणे चैव	११६.३७	स्नानं च सन्नते (उ)	६२.११	स्थिता विप्रास्तदा (उ)	४४.१७	स्नातस्तीर्थं विहारे (उ)	६५.११८	स्नात्वा दत्त्वा तपयित्वा	१२०.६८
स्त्रीद्वेष्काणः स्त्रीनवांशे	५६.४०३	स्नानं न शक्यते यस्य	३४.११	स्थितिं स्थानेष्वेषाणि	५०.११८	स्नातस्य मातृतोषं (उ)	६५.५४	स्नात्वा दिनं त्रयं (उ)	४४.६४
स्त्रीद्विट् क्रोधो हरी	५५.२२२	स्नानेषु पंचस्वेतेषु	५०.११७	स्थिते तत्र मुनी राजा	७.७३	स्नाता हि ये माकर-(उ)	६३.४०	स्नात्वा देवान्पुं (उ)	६५.८४
स्त्रीपुंनपुंसकात्मानस्ते	६४.४	स्नातुं कण्ठमग्नमि (उ)	२३.४	स्थितो ध्वजे वृषाये	५६.३६०	स्नातुं शय्यान्निम्न	६६.१५	स्नात्वा नत्वा च (उ)	४७.४६
स्त्रीभिः परिवृत्तो	५८.७१	स्नापयामास कृत्वां (उ)	५२.५५	स्थिरं रोहिण्युत्तरारूपं	५६.१७७	स्नातो गोदावैतरण्यां (उ)	४७.२३	स्नात्वा निर्वृतपापोऽगो (उ)	७६.८
स्त्रीभिः स्त्रीमेषुनं	५५.३०४	स्नापयामासुरभ्यर्च्यं (उ)	६७.३७	स्थिरविमिश्रं च	५६.२६७	स्नातोऽह्ननरके (उ)	६५.११४	स्नात्वापराजितां देवीं	११६.५
स्त्रीनोत्पादयितो षट्त्वा (उ)	५०.५६	स्नापयित्वा सुभे देवे	११७.८३	स्थिरस्यैर्भुजं नान	५५.१६३	स्नात्वा कनकते	११५.१४	स्नात्वा प्रभासके तीर्थे (उ)	७०.४
स्त्रीवश्यादिषु कार्येषु	७५.६२	स्नापयेत्प्रतिमां ता च	१७.६५	स्थिराघरात्निताहुंसो	८८.५६	स्नात्वा क्षेत्रेषुसर्वेषु (उ)	७४.३७	स्नात्वा प्राचीतरस्वत्यां (उ)	६५.१२०
स्त्रीवृद्धं पतिनादीनां	७६.१०५	स्नापयेत्प्रतिमां विष्णोः	१२०.२०	स्थिरा भूतहिता	८८.५४	स्नात्वागावजले	१२३.६५	स्नात्वा प्राचीतरस्वत्यां (उ)	७६.४२
स्त्रीवृद्धयोर्वरादौहे (उ)	६१.५२	स्नापयेद्वाजतं पार्श्वं	६६.६७	स्थिरारत्नायतस्वेन दात्री	८८.२४७	स्नात्वा गृहं समागम्य	११५.२४	स्नात्वा प्रातर्वशाचारं	१७.८६
स्त्रीवृद्धाणां संधीये	१५.१००	स्नापितं लिगमेतच्च (उ)	५०.६५	स्थिरासनो महाकायः	६६.७८	स्नात्वा गोदावरी (उ)	७२.२६	स्नात्वा भक्त्या तु (उ)	४३.५५
स्त्री संगमे तच्छेदे (उ)	२७.१२७	स्नापितं संगमे (उ)	५०.६३	स्थिरीकृताङ्गं रात्राङ्गं	५४.१८३	स्नात्वा च विधिवज्ज	३०.४७	स्नात्वा भुञ्जीत विभ्रेन्द्रः	२६.२६
स्त्रीवृद्धां क्षेमकारी	८६.१०२	स्नाप्य निमं ततो	११७.४६	स्थिरेष्वदितिस्तपस्वी-	५६.१८६	स्नात्वा ततः पञ्च-(उ)	४३.११३	स्नात्वा माधे च (उ)	५१.८
स्वलां च पतिः	५५.३८	स्नापयत्तदेषि वदुकांसं	३२.४	स्थूल गुल्फां दीर्घजंघां	२६.७	स्नात्वा तत्र पशस्वी (उ)	६५.३१	स्नात्वा यत्र नरो (उ)	६७.६१
स्वर्लज्जितरोहणी	७८.२१	स्नापयत्तदेषि वृषिभ्यामुत्त	३२.२	स्थूलरूपा सूक्ष्मरूपा	८६.१५५	स्नात्वा तत्र विधानेन (उ)	६५.६४	स्नात्वा रत्नावरम्भरा	६६.८४
स्वाणवे नम इत्युक्त्वा	७६.२४७	स्नापयति च रमिष्यति (उ)	४६.५६	स्थूलसूक्ष्मविभाग	६१.२२१	स्नात्वा तत्राक्षयं पुष्पं (उ)	४०.५४	स्नात्वाहंवासा नियतो	३०.२५
स्वाणुजंममभूतविष-(उ)	४३.७१४	स्नातमेकं वनमिवं	७६.३३३	स्नपनकार्येतासां	११७.६०	स्नात्वा तु गोमती (उ)	७८.३८	स्नात्वा लक्ष्मणुतीर्थं (उ)	७६.११

स्नात्वा विष्ण्वेश्वरो	१२३.४६	स्नानं करोमि शूद्रात्मा (उ)	७७.२६	स्नापयेत्प्रत्यवपसा	१७.१८	स्फूर्जिते केन्द्रये भानौ:	५६.३७७	स्मृतोऽपि परया भक्त्या	११.६६
स्नात्वा शुक्लाम्बरधरो	१७.१५	स्नानं करोमिषुद्वयर्ध- (उ)	४७.५	स्नापयेद्देवं देवेशं	७६.२७६	स्वयन्माह सनीशे त्वां (उ)	७३.२०	स्यात्कृत्वय कर्मणि तथा	५२.१६
स्नात्वास्वधेषर्धं पुष्पं	३६.३६	स्नानं कृत्वा तु गंतव्य (उ)	५०.१५	स्नायात्सर्वोपधिजनेधरि-	१२४.७१	स्मरकेतिनिषाना च	८२.२०५	स्मृत्यापि सकलैः पार्ष- (उ)	७४.३६
स्नात्वा संतर्धं देवादीन- (उ)	७०.२१	स्नानं कृत्वा यथाचारं	२१.६	स्नायुच्छेदं स्नायुबंध-	१५.१४	स्मरतामपि मर्यादां (उ)	७७.३२	स्मृत्या तं यो हि (उ)	५५.१३०
स्नात्वा मंतर्धं देवा (उ)	८२.१२	स्नानं कृत्वा हृदे (उ)	४६.२६	स्नाय्वस्थिरवस्तवक-	५५.१०१	स्मरतां सर्वगाथानि	१.५३	स्मृत्या यथोक्तं क्षेत्रेण	६१.१६६
स्नात्वा सम्यक्ततो (उ)	६१.४८	स्नानं कृत्वोच्छ्रितो (उ)	४६.४	स्निग्धकुन्तलवक्त्राब्जं	१६.६६	स्मरन्पुरास्थित- (उ)	७३.११३	स्वातृक्रमज्याविधिपञ्च-	५४.६८
स्नात्वासम्यग्निधादेन	१२०.२	स्नानं कृष्णरूप हस्तिनः (उ)	५२.६७	स्नेहं गुहाया स्नेहेन	६७.५१	स्मरस्त्रिजिह्वाक्रांत-	८०.१५८	स्वातृक्रमज्याविधिपञ्च-	५४.१००
स्नात्वा सरस्वां (उ)	८२.१६	स्नानं गंगाजले देवि (उ)	४०.१४	स्पर्द्धर्त्यकादशीं सिद्धि (उ)	८२.२८	स्मरीमुखी विलग्नस्थे	५५.२५४	स्वातपोः संपदः	५५.२७७
स्नात्वास्वामंविनां (उ)	६५.६४	स्नानं दानं जपं (उ)	५२.५२	स्पर्शनादर्थं श्रेष्ठ (उ)	४१.२०	स्मरेत्तदंते गीर्वाणभूषह	८०.४६	स्वातृयदशभिर्नयं	८७.११३
स्नात्वा ब्रह्मणे विष्णवेः (उ)	६३.७०	स्नानं दानं जपो होमः	११३.८६	स्पर्शान्तिदून्समुच्चार्धं	६८.११	स्मरेन्नायामय देव-	२८.६६	स्वादं गायत्री वामदेव-	८०.१६३
स्नात्वा च तथाचम्य (उ)	५५.१७	स्नानं दानं जपो (उ)	७६.६	स्पर्शमोक्तस्वसहिती	८८.२४४	स्मरन्त्योमयुजैः सर्वधर्म (उ)	६.४०	स्वर्गध्वननंवेष्टावचतुः	११८.६
स्नात्वा च सागरे (उ)	५८.३	स्नानं रविदिने कृत्वा (उ)	६५.११६	स्पष्टास्तंशःस्वष्टाभ्यासा	५५.१२६	स्मार्ताः सूर्यादये (उ)	३७.८	स्वर्गदिताने पादेति	७१.१६६
स्नारैवाभृतवाप्यां (उ)	७६.१०	स्नानं वाप्यषण्मास्यं (उ)	७.२०	स्पृष्टेष्टा प्राप जीतोऽपि (उ)	४३.१०३	स्मितेन मोहयंत्येत्नोक्तं	११.८८	स्वर्गमूत्र पुरीषे नु	३२.४४
स्नानकाले विशेषेण (उ)	५६.४५	स्नानस्य सार्वर्धं तैलं	५१.६६	स्पृष्ट शीर्षोऽप्येष्टिषां	६०.१८६	स्पृष्टमात्रा तु ता देवी (उ)	७२.१२	स्नानमाये हरेतत् (उ)	२६.६०
स्नानदानजवादीनां	२६.२०	स्नानार्थं पूजनार्थं वा	१५.२५	स्पृष्ट्वा कुंभं जग्मुः	७६.२८	स्वर्गातिनामनं विष्णुं	४.८७	स्नादीत भस्मना यत्र (उ)	५४.७३
स्नानदानादिकं चात्र	११५.५५	स्नानेन बुद्धि जायति (उ)	४७.६१	स्पृष्ट्वा चैव निराह्वारस्तां	६८.५८	स्वर्गातिनामिनी गङ्गा	६.८	सुवेण च कुवेनापि	५१.१८
स्नानदानादिकं यस्माद् (उ)	६०.१२	स्नानेनानेन मे देव (उ)	६३.१४	स्पृष्ट्वा जपत्वायुतं	८१.१२८	स्मृतिमात्रेण संसार (उ)	७३.८८	सुये पडते देवान्नु	५१.३७
स्नानमात्रान्नरो याति (उ)	५१.१८	स्नापयिष्यिषः करेलुच	१२५.१५	स्पृष्ट्वा बाह्योपतं	७०.६८	स्मृतिर्वदोः क्रिया वेदः (उ)	२४.१६	स्रोतोयुः सरिति- (उ)	३१.२३
स्नानमात्रेण गंगाया (उ)	३६.३४	स्नापयेत्प्रत्यवपसा विष्णुं	१३.४६	स्पृष्ट्वा स्वर्गं गमिष्यति (उ)	५६.७	स्मृतिः सद्यन्विता	८०.२१४	स्वर्गं कर्म गतिपथ्य (उ)	२४.४४
स्नानमात्रेण सर्वेभ्यः (उ)	५१.७	स्नापयेत्पूर्ववदभक्त्या (उ)	६१.९७	स्फुरत्स्वयं प्रस्फुरेति	७१.१३७	स्मृतिः सद्यन्विता यज्ञी	८१.७८	स्वर्गसंक्षयपर्यन्तं	२०.६६

स्वकर्मफलभोगानां	८.५६	स्वधर्म निरतः शांती (उ)	५५.६५	स्वभावतो जनस्यास्य	२३.४७	स्वयंभुवा शरणागत-	५४.६४	स्वरितेतस्तनोः सप्त (उ)	५३.६५
स्वकल्पोक्तां च गायत्रीं	६६.६६	स्वधर्महीना भक्ति-	१५.१५६	स्वभावयुक्तम् व्यक्तम्	१४.६२	स्वयं सा महिषादीस्तु	८४.५५	स्वरितेतस्तनयश्चतौ	५३.१५
स्वकामाभ्यां तृतीयोऽक्षौ	७६.४०	स्वधर्माधारे युक्ता ये	४३.१०३	स्वभावसुन्दरांगाय	६७.५८	स्वयुषवेष्टितं रम्यं	८५.११३	स्वरितेदुर्गन्धवापातो	५३.१६
स्वकार्यं सिद्धिपर्यंतं	४१.८३	स्वधा वा पितृमुखाणां (उ)	४२.१६	स्वमन्त्रैश्च संपूज्य (उ)	४५.६२	स्वयोगभक्तजानिजाः	५४.४०	स्वरितेद्रावुबातुस्तु	५३.२५
स्वकालं विहितान्	८०.१२२	स्वधारामृतसंयुक्तं	७६.११७	स्वमस्तके ललाटादि	८५.४८	स्वर उच्चः स्वरो नीचः	५०.१७६	स्वरितेद्रावुबातुस्तु	५३.२८
स्वकीयं पितृभिः साद्धं (उ)	४३.३८	स्वनटुन्व विमलम्	५२.४२	स्वमांसं भोजिनो नित्यं	१५.८४	स्वर प्रत्यवाविवृतिः	५०.१८३	स्वरितेद्रावुबातुस्तु	५३.४६
स्वकुलाचारधर्मज्ञो	५६.३५३	स्वनामानि यथान्यायं (उ)	४४.४७	स्वमित्रत्र्यंशगणेशः	५५.२६३	स्वर प्रधानं त्रैलोक्याचार्याः	५०.१८०	स्वर्गं च समवाप्नोति (उ)	७०.११
स्वकृतं तु जनोऽश्नाति (उ)	१४.५०	स्वनुक्रोशश्च भूतेषु	४३.८१	स्वयमर्द्धान्निभुञ्जीत	६८.५३	स्वरः प्रधानः शिक्षायां	५०.१५	स्वर्गं द्वारं चतुः सिधु	१०४.६६
स्वगुणनिधनं कुपदि	५५.३३५	स्वपन्भुञ्जन् शक्तिपठन्-	३६.७	स्वयमायां निधयः	७३.११६	स्वरभक्तिं प्रपूजान	५०.१६७	स्वर्गं द्वारं चन्द्र हरिधर्म	१०४.४४
स्वगुह्यं चोदितं कर्म	२४.१०	स्वप्नाष्टपायस्ततः प्रोक्तः	६६.१६	स्वयमेव मनश्चैव	४४.१०३	स्वरभक्तिद्विधा प्रोक्ता	५०.१६५	स्वर्गं द्वारं समासाध (उ)	७८.१३
स्वगोत्राद्भूयते	१४.७५	स्वप्रकाशमनिर्देशं महतां	३८.२४	स्वयमेकैकं भो योगी (उ)	२८.३६	स्वरभक्तिस्तथा रेकः	५०.१५७	स्वर्गमोक्षप्रदा हृदयो- (उ)	१.१६
स्वगोत्रे वा विगोत्रे (उ)	४५.२६	स्वप्रकाशं महारमानं	१६.६०	स्वयं गायति देवेशो	७६.११६	स्वरभ्यंजनसंयुक्ता	५०.८१	स्वर्गलोकमपि प्राप्य	४०.३६
स्वग्रामं वासिनं	२७.७४	स्वप्रकाशात्मनोविप्र	३५.६६	स्वयं च तन्मित्रं चाद्यादेवं	१२३.२७	स्वरा गद्यवाचनैव	५०.१७८	स्वर्गलोकमवाप्नोति (उ)	४६.१६
स्वजन्मसंज्ञिषु तथा	६०.१२६	स्वप्रमाणाभिरभितः	८८.२१६	स्वयं च वज्रपुत्रिः	२२.१२	स्वराणां च विशेषेण	५०.३४	स्वर्गं स्यादव ये केचित् (उ)	४१.६
स्वदीर्घं त्रयमभाष्यमेवो	८५.६८	स्वकाग्नयो भर्गोऽद्भुताम्	७४.३	स्वयं प्रविश्य यदि	७६.६८	स्वराणां जात्यवर्जनामेवा	५०.१४१	स्वर्गः स्वार्स्वर्गकामस्य (उ)	६३.६८
स्वदुःखान्नेषयामास	२०.५४	स्वर्बलनगः सतिः	५५.७६	स्वयं प्राप्ताः परित्यक्ता (उ)	७.५२	स्वरान्मध्यमपर्वस्तु	५०.८८	स्वर्गादाहृत्य ततः	८.७६
स्वदेशाच्छरणांभोना	५४.१४७	स्वर्बन्धु स्थितयोः	५५.३२१	स्वयं ब्रह्मा स्वयं विष्णुः	७८.२५	स्वरा बीजानि शक्तीनां	६६.२६	स्वर्गादिभोगप्राप्तिस्तु	३०.६८
स्वदेहं पूरितं वायु	३३.१२५	स्वबीजाणो दशाष्टौऽक्षौ	७६.३६	स्वयं भुञ्जीत मतिमानिष्टैः	१२२.८३	स्वरितं प्रभवा हृदये	५०.१२८	स्वर्गापवर्गं कलशं सदानं च	४०.५६
स्वदेहान्निस्तुतं षट्पा	३२.४७	स्वबीजानगद्भुवाकर्णिकं	७६.२५	स्वयं भुञ्जीत मतिमान्	११६.३८	स्वरितेतः पंचत्रिंशद्वि-	५३.३०	स्वर्गापवर्गयोर्हृदयेत- (उ)	४८.४६
स्वधर्मं निरतः शांतः (उ)	६०.३७	स्वमन्त्रश्च वसिष्ठां दत्वा	११८.१०	स्वयं भुवादिर्कं त्रिं	१२३.७०	स्वरितेतः पदं ततश्च	५३.६२	स्वर्गाहं जायतेऽन्यथैव (उ)	७०.७७

स्वर्गं मर्त्यं च पाताले (उ)	५५.८४	स्तशिरः सप्तपथा	६६.६३	स्वातिशये पश्चिमायां	५६.६६	स्वामीस्वराधिपतिभिः	५२.१५	स्वेष्टदेवधिया नित्यं	८२.१८
स्वर्णदीप्तैवर्णं युक्तमथवा	२३.६१	स्वसमानाभिरभितः	८८.२०३	स्वारमानं स्वयमम्यर्घ्यं	१२३.५०	स्वां स्वां गोतिमतः	८६.१२०	स्वेष्टदेवं यज्ञेयमये	६५.४३
स्वर्णनूपुरसंपन्ना	८२.१७५	स्वसंतानसमायुक्ता (उ)	८१.२४	स्वादयः स्वरितेतोका	५३.५५	स्वायंभुवः स्थितो यम	४६.६७	स्वे स्वरमध्यमात्वं	५०.११३
स्वर्णम्यासापहरणे (उ)	२७.१२५	स्वसामुद्रं प्रविशति	११०.४४	स्वाधिमित्रगृहस्थे वा	५६.३६६	स्वायंभुवो मनुः पूर्वं	४०.२०	स्वैरिणीय्यो ददौ (उ)	४६.३६
स्वर्णवाहैरसंपर्काद्रवत्	७६.२६८	स्वमुत्सार्य तु तदभूमिभिर्मया	२०.३८	स्वाधिष्ठानसमासीना-	८६.१११	स्वाश्रमं ह्यागतस्यैव (उ)	८०.२१	स्वोच्चत्रिकोणमेहा	५५.२८
स्वर्णरेखा ब्रह्मकुंडं	१०४.१६१	स्वस्तिकादीनि वा	१३.१३३	स्वाधिष्ठानाभिधे	८५.५२	स्वाश्रमाचार युक्तस्य	४.३१	स्वोच्चसंस्थोऽपि	५६.३७६
स्वर्णरोष्यः पंकजैस्तु	६०.३५	स्वस्तिवाक् ततः कुर्याद-	५१.१२७	स्वाधोषः प्रविशोघ्याय	५४.१४६	स्वाष्टसंश्लेषटराशो वा	५६.६३६	स्वोच्चैः त्रिकोणभगते	५५.१७६
स्वर्णवर्णं प्रभे देव (उ)	५७.३३	स्वस्तिवचेति समाख्याता	८३.१०२	स्वाध्यायं प्राड्मुखः (उ)	५६.६१	स्वास्तृतां तत्र शय्यां	१२२.११	स्वोच्चैश्चार्को नद्या	५५.१७०
स्वर्णशृङ्गी रोष्य- (उ)	६३.२१६	स्वस्त्यस्तुसस्ति (उ)	७३.६५	स्वध्यायशोच	७३.१३	स्वां स्वांगोतिमनः	७६.१२०	स्वोदयास्तुहता भवता	५५.१४६
स्वर्णस्तेय सुरापाम-	७३.६	स्वस्थः प्रज्ञातो निर्भीको	५०.६१	स्वाध्यायश्चतुसम्पन्नो	६२.१७	स्वाहया गणनाश्च	६६.१२६	स्वोपाजितार्थभुक्तातां	५५.२०१
स्वर्णादिलिखिते यज्ञे	६७.३१	स्वस्थाः सर्वेन्द्रियाः	७७.११६	स्वाध्यायसप्तमाम्भ्यां स	४६.३१	स्वाहांतो मनुराख्यानः	८३.१११	स्वोर्वोः मन्थापनिस्त्वैव	७६.२१२
स्वर्णादिसर्वभ्रमं	६०.१०१	स्वस्वनामादिबलाटाः	६६.३१	स्वाध्याययोगमासीत	४६.३२	स्वाहाप्रियं रक्त वर्णं	५६.६८८	ह	
स्वर्णधूम्रगीताधुर्वाभिराम	७०.१७०	स्वस्वतामभिरभितः	८८.१०८	स्वांशेत्स्वल्पतनुः	५५.२३६	स्वाहावृत मितं	६१.१६५	ह वीजं न नद्या	७७.१७
स्वल्पकालं महीराज्यं	४६.७३	स्वस्वबीजादिकं पूर्वं	८७.४८	स्वापविरतां दर्भमयाना-	११६.५२	स्वाहोरात्रचतुर्भागे	५४.१२२	ह वीजं बल्लिवनिना	७४.१०८
स्वल्पमूलेन विस्त्रीय (उ)	२७.७५	स्वहस्तेन प्रियाभर्तुर्भावां (उ)	१७.२	स्वपोषिष्ठास्तिकं	५६.२६१	स्वोचकारपिपुत्रावपाद् (उ)	२७.१७	हंस कुंद प्रभायुर्गतं (उ)	४३.३७
स्वल्पामपि मही दत्त्वा	११.१२४	स्वहस्तेन शिरसिस्तथा (उ)	७.६६	स्वाप्तिका ये महोत्पाता	७७.७४	स्वेऽहं दुये कृते	५५.३३०	हंसश्च मरुता विष्टः	८८.२४८
स्ववर्णवां पटे लेख्या	५१.८२	स्वहस्तेनह चारंनि (उ)	३३.५१	स्वाभिनाकारिता (उ)	३०.६७	स्वेच्छाचारा तु वा नारी(उ)	२४.४६	हंसश्च नि गिला प्रोपता	८१.१०६
स्ववर्णोत्तमवर्ण स्त्रीगमने	३०.६०	स्वाक्षार्कनत भ्रामानां	५४.१४१	स्वार्भितं तम श्रुति (उ)	३.३८	स्वेदजाश्चांजलाश्चैव	६३.६३	हंस तदाह बल्लि स्वयुक्त	८८.७३
स्वविहार संतोषः	४३.११८	स्वाङ्कुशाभ्या सप्तमः	७६.४१	स्वापोज्यस्तमुता होरा	५५.१५०	स्वेदपूत्रपुरीवाणि	४३.५४	हंसः तदाह बल्लिस्वो	८८.२१०
स्ववक्ष्यात्मिकया श्रुत्या	६३.१०६	स्वाचारमनतिक्रम्य	४.२०	स्वामी विषमकर्म्यं	५२.६८	स्वेनभर्ता सहसार्धं	१४.७७	हंससारस सकीर्णं	८०.६३

हंसाभ्यसनीयोमास्यं	६६.१६	हनिष्यति शिवं पुत्रं न (उ)	३५.३२	हृष्यमाना यममर्त	३१.६	हरिचर्मरताः शांता	३५.६	हरिचस्तिपरा ये तु	३६.४
हंसाय मत्स्यरूपाय	६२.५२	हनुमत्कुम्भके स्नात्वा (उ)	७६.१२	हृन्वाङ्गणेन गुण्यं	५४.१५	हरिज्जानपरा भूत्वा	१०.३५	हरिचस्ति परो यत्र तत्र	११.४
हंसायागमरूपायामृत (उ)	३२.२६	हनुमत्प्रतिमां वष्टु	७४.४२	हृयधीम स्वकपेण (उ)	६७.४६	हरिजामपरा ये तु बोरे	४१.६५	हरिचस्ति परोवापि	४.२४
हंसोऽग्निना प्राक्प्रतिषर्ष	८८.२४०	हनुमत्प्रतिमायास्तु	७५.२८	हृयमारुह्येनैव हृषि	८०.५६	हरिजाम परो निर्य	३६.१४	हरिचस्ति रतानां च	४१.११०
हंसोऽपरा स्वयं युक्तस्ते-	८८.१३०	हनुमत्प्रमुखाः सीता (उ)	७५.३७	यययुग्मं सर्वं बुष्टमयमन्ते	७०.१८६	हरिपाशाचर्मरताः प्रयान्ति	१३.११५	हरिचस्ति रतास्त्रायमुषिता	३६.३
हंसो व्याप्त मरुदुक्तः शूभ्यं	८८.६१	हनुमत्साधनं पुण्यं	७४.१२८	हयानामिव आत्मानामर्धं	५०.२३०	हरिपाशोवक्त्रं यस्तु	३७.६५	हरि च केतकी पुण्यः	१३.६१
हंसो हरिमुण्णेश युक्तो	८५.६७	हनुमदाद्याः पर्वते	७४.१०३	हयारिपुण्यैरवर्णैः सितैर्वा	६०.१४६	हरिपाशोवक्त्रं यस्माग्मयि	३७.६४	हरि तु चाप्यकं पुण्यैरर्कं	१३.६२
हकारः सूर्यं संकाशतेजाः	६५.८०	हनुमत्पूजनाच्छतः	७५.१०६	हरत्यहं सक्तं (उ)	६७.५४	हरिपाशोवक्त्रं यस्तु यको	३७.६१	हरि मूर्धैव निर्माय	२३.४०
हठावकर्षयेच्छ्रीमन्मूर्धशी	८०.१४८	हनुमानय देवाय	७६.२२७	हरद्वयं बलिजाया हृदयं	६१.१५२	हरिपूजा करो यस्तु यदि	३७.८	हरि सम्पूजयेद् मत्स्या	३०.१००
हृत्वीर्यो भ्रातसंभः	६५.१६	हनुमान् कमला बीजं	७५.१०१	हरं सुरनिर्घन्तारं हरं (उ)	७३.५४	हरिपूजा पराणां तु	२०.८५	हरि रास्ते महाभाग	११.५
हृताः कृष्णेन सीतासु (उ)	८०.६८	हनुमान् देवता प्रोक्तो	७४.१०१	हरं हरि विधातारं यः	६.४६	हरिपूजा पराणां तु	३०.१०२	हरि रिति सहसा ये (उ)	७.६
हृतेऽत्र पृथिवी सर्वा	४६.५५	हनुमान् पूर्वतः पातु	७८.८	हरयेऽङ्गुलिमहाय (उ)	३२.२५	हरिपूजा परा यत्र महातः	४०.५४	हरिचर्मरं शिष्टं	६.४४
हृते तस्मिन्निष्ठयेच्छे	७६.६४	हनुमान् मुनि सप्तर्तु	७५.६४	हरसिद्धिः नरोऽगम्यर्थं (उ)	७८.१६	हरिपूजा परा ये च हरिनाम	४१.६६	हरिचर्मः संकरात्मा	७६.६१
हृते तु पृथिवी सर्वा	४६.५६	हनुपुमं च हृदयं	७०.१६२	हरस्य कालरूपास्या	१०५.४	हरिपूजा परो निर्य	२३.४५	हरिचर्मो महादेवः	११.३०
हृत्पापुतं मनुवंधो (उ)	३५.५६	हनुपुमं ततोऽमूर्त्तस्नातय	६१.१७३	हरस्य निग पतन कथा	१०४.६६	हरिपूजा रतस्यास्य	३६.२२	हरिरेव परोऽनुर्हरिरेव	४०.५५
हृत्पापुता मनुसुतो (उ)	३५.५८	हनुमते दत्तवांश्च	७६.१५७	हराम्यत्र सुवर्णानि बहुनीति	३७.२६	हरिपूजा रतो निर्य मक्तः	३.५४	हरिचर्मकरेणामासांभूजं	७६.१८२
हृत्वा च कंसं प्रहिताम् (उ)	७६.४	हन्त ते संभवस्यामि	४४.८४	हरिकीर्तनं धीतो वा	३.५३	हरिपूजाविधानं च यथा	२३.६६	हरिचर्मिनाशनायाते	७६.१०२
हृत्वा तु विप्रं मात्रं	३०.१७	हृति पाति च मोचिन्वो	७.६३	हरितालेन संलिप्य भुवं	८६.१०६	हरिपूजा विहीनं तु यस्य	३७.४	हरिचर्मस्त्रिस्त्रयस्य जायते	६२.२४
हृत्वा त्वनुपनोतांश्च तथा	३०.२०	हृति यातोऽरिष्टतनां केनावः	५६.६६०	हरेदिनमिह मर्त्यः (उ)	१.२६	हरिपूजा विहीनारं वेद	३७.५	हरिचर्मरति पापानि	११.१००
हनद्वयाते बर्मास्त्रं	७३.१२३	हन्यतां हृष्यतामेव	८.६७	हस्त्रिारस्य मोहास्यं (उ)	५६.५४	हरिचर्मरतिः परा नृणां	४.१२	हरिचर्मोऽनु पुण्येज्याम्	१२४.७७

हरिणां करपोमये	६.४८	हर्षेण तु समाधिष्ठा (उ)	६०.१३	हर्षनैर्जनीयं वंसतं	७६.४४	हानासोमो नीसबासा	८०.६७	हं कद् कच धुपिष्टं	६१.१४४
हरिचन्द्र कथा पुष्पा	६८.४	हस्तौ स्वनासायनमयं	४६.१८४	हस्तोन्मिलतं लब्धं वास्तं	४१.४३	हाहाकारः सवर्षेण	७४.१४७	हं कद् स्वाहा च	७१.१६१
हरिषोते विभुविषयस्त	४२.३०	हवनास वधाधोति यदाही	६०.१८५	हस्तोन्मिलितं मेघमयं	४५.७०	हाहाहृद् प्रभृतयो (उ)	४७.४२	हस्तं हृदिपुष्पिना वस्तं	११.१६१
हरितेकापरो भूत्वा	६.१२०	हवनावपि तदाधिर्यस्येव	६०.१८६	हस्तो कृत्वा तु तं पुनरी	१४.८८	हाहाहृद्गच्छ वधर्षो	४८.३१	हस्तानि यानि धनेषु	८.७५
हरिस्तु वासुदेवाय	७१.१४	हविषा पुष्पमिषं ए	८३.६७	हस्तो च भूमि संलग्नो	७१.३७	हिरवाग्न्यधिवसे कायं	४६.१६४	हस्तापानं तिमिर्हृत्वा	४६.१८५
हरिस्मरणनिष्ठानां धिक्	४१.११२	हविष्यमोजनं स्नानं (उ)	४३.१२	हाटकेष्वेव कलशं	१०४.१६४	हिरवाग्न्यधिवसे कायं	४५.१२८	हस्ता बाष्पितरसात्	८०.८७
हरिस्तुतिपं वाचोयान्नुति	४६.६७१	हविष्याही च निवमास्त	६२.४८	हाटकेष्वर पूजातः (उ)	७०.७६	हिसनं सूक्ष्मवेवानां (उ)	२७.२७	हस्ता तिलान्मुताग्न्यस्तान्-	८३.६३
हरेऽव विष्णोऽस्त्येवाव	४२.२८	हविष्याही वराद्याही (उ)	८२.४४	हाटकेष्वर माहारम्ये	१०४.१४३	हिता नून परा शुभा	४३.४६	हस्ता विमज्जं मन्त्री	६६.१३१
हरे केवा गोविन्द	४१.१००	हव्यकव्यवहो देवः (उ)	६.३६	हा तात हा जगन्माय (उ)	२५.४६	हिमपीतसमाखेद्र-	८४.६३	हस्ता मन्त्रीमन्त्रावनीर	७२.२०
हरेण निमित्तः पूर्व	१२२.४३	हव्यकव्यादि दानेषु वेवता	३३.१८	हानिद्रयेऽधिकाः कार्या	४५.१२४	हिमं च द्रवक्येण (उ)	४५.८७	हस्ता मन्त्रीमन्त्रावनीर	७२.३०
हरेण महापाप संघ्रातूल (उ)	४१.१५	हसते वसते कोऽपि	२८.६२	हानि च स्ततेर्भू- (उ)	२.१३	हिमवत्पृष्ठतोऽप्यु (उ)	६३.२५	हस्तासप्तदिनं मन्त्री	७१.७४
हरेः प्रबोधमासे तेनीया (उ)	२३.३८	हसन्तं हंसद्वयवीथ	८०.७६	हानिर्नैः संध्यं धन	४६.४४६	हिमवत्पृष्ठतोऽप्यु (उ)	३८.३४	हृतेऽनीराज्यसंमिषैः शंसं	८५.७०
हरेरनुचरस्तत्र जीवते (उ)	४४.१११	हस्तमात्रा लिखेऽज्ञा	४६.६०१	हानिर्नैः संध्यं धन	४६.२८१	हिमवत्पृष्ठतोऽप्यु (उ)	१६.१	हृते सप्तदिनं मन्त्री	८०.७७०
हरेरिदं प्रियमिति धुषूषा	१५.१४७	हस्त्यवरणहानेय	१२५.३६	हायनद्वितीयं जन्म-	४६.४२३	हिमवत्पृष्ठतोऽप्यु (उ)	१६.४६	हृतेऽष्टोत्तरशतं पायसाही	८३.६६
हरेर्बलिपाराङ्ग (उ)	४०.३६	हस्तसं च रवाचिदो	४६.२४२	हारकेपूरसंयुक्तं- (उ)	४२.७८	हिरण्यमर्मादिषु च बह्व	४७.२७	हृतेऽष्टोत्तरशतः वमसाने	८०.२८१
हरेर्द्विनं सद्योपेयं (उ)	१.२५	हस्ताब्धेर्धतं पुष्पेषु	८७.७४	हारकेपूरसंयुक्तं- (उ)	८८.४८	हिरण्यमर्मादिषु च बह्व	४७.३२	हृतावगच्छेऽप्यु-	४६.२४०
हरेर्द्विने बाहुकलागलिप्तो (उ)	४.२५	हस्ताम्बां पात्रमादय	६६.४३	हारं सद्युत्तरं चको (उ)	१६.३७	हिरण्य जननी नन्दा	८३.१४६	हृते सर्वयज्ञेषु	७६.१६७
हरेर्नामैव नामैव नामैव	४१.११५	हस्ते गृहीत्वा मुष्कं	३०.४८	हारावापोः कृती वयो	४६.२७	हिरण्यदेतसे तुभ्यं नमो	१६.८७	हृत्त दाहृत्तस्वयुन	८८.१७०
हरोऽनुकम्पा सर्वाङ्ग- (उ)	४८.२८	हस्तेन पर्वमादायं (उ)	४४.२५	हारि वदलवरेण्येषु	४०.१६३	हिरण्य वली मणि- (उ)	७३.१३५	हृत्तविषमभराभूरिमारं	८०.६६
हवं शोकान्वितो मूढः (उ)	४३.३३	हस्तेनाप्यापयेन्निष्ठमान्	४०.१०१	हारि वदलवरेण्येषु	४४.२३६	हीनायाः श्रावपि शुभेषु (उ)	१६.४६	हृतावगं साधु प्रायेण	८.६८

हृत्कंठास्ये भ्रूवोर्म्ये	८७.११६	हृदये चोदरे नामी	७७.३१	हृन्मुद्रैर्धं तमाख्याता	८०.२४६	हृन्मल मये चित्रे (उ)	४१.४७	होमैः सोमवारे च	६०.१७८
हृत्पंकज समासीनं (उ)	३५.४७	हृदयेचोदरे नामी	८०.१६८	हृन्मेषां कुलबीजादयः	६४.३६	हृन्मन्त्रो विलम्बवच	५६.११८	होमे मुद्राभयं प्राक्तं	५१.५४
हृत्पद्मस्योऽपिऽयोग्यानां	११.३२	हृदये नक्षपातो हि (उ)	१०.५	हृवीकेश नमस्तुभ्यमिति	१७.७०	हृमस्तेयसमं पापं	१५.३५	होमैर्बन्धुपहारैश्च तथा	११०.१०
हृत्पिग्ना युतं धूम्यं	८८.१००	हृवादिमस्तकांशु	७०.७७	हृवीकेश नमस्तुभ्यं	१७.७२	हृमहराग्वितापुण्या	८२.१७६	होमोऽयं शांतिदः प्रोक्तः	६१.१२२
हृदंति मादिर्वातार्ग-	८०.११	हृदादिविषा क्पाविमानु-	८६.१०७	हृवीकेशं समभ्यर्च्यं	१२०.१६	हृम्ना वा रजतेनापि	२५.६	होमोऽपिष्टप्रभोक्ता-(उ)	२५.४
हृदंतोऽयं महामंनो	७०.१५५	हृदारयेण दाहेन वल्लि-	८८.१३१	हृप्रीकेशाय विस्वाय (उ)	३२.३६	हृमी तारा विधुगतिविध्वनी	८३.१६२	होने विधममेकदो	५५.३
हृदं युवनयुवतं	८८.१६८	हृदि चांसद्वये नाभिकुली	६१.७०	हृपीकेवेति संशोष्या-	७०.१६६	हृमीं च वेत्तनी रत्न-	८८.१५५	होमिका राक्षसी चैव	१२४.८०
हृदयं पंचमिः प्रोक्तं	६१.१८०	हृदि जालंधरं बीजं	८५.६१	हृष्टं पुष्टं जने तस्मिन्-(उ)	२२.३	हृहृयस्याय चरितं	६८.६	हृस्वं कपं विजानीयान्	५०.१४३
हृदयं मम च यूयाद्वशं-	८०.१६६	हृदि सूर्जिन सिलायां	८०.२४२	हृप्यति कुरुष्यते	४३.३७	हृहृयस्यापरायेन	२.४१	हृस्ववीपीतरस्वैश्च	६६.१४७
हृदयं सबकः सृष्टो	६१.२	हृदि स्थितोऽपिषो देवो	२.३५	हृति हृषापुर संस्पशिर-(उ)	४७.६	होमकाले तु सम्प्राप्ते	५१.४५	हृस्वः विनायः सुप्रसन्नः	५६.६७
हृदयस्योऽपि कूरस्यो	१६.५४	हृदेवाग्यरतनामाणी	६०.१४४	हृदु निष्ठाश्च पंचैते (उ)	६२.१७	होमं जपं तथाग्यद्वय-(उ)	६७.१४	हृ हिरण्यमंकय	७१.१६६
हृदयानुतिष्ठते रंगः	५०.१७६	हृदरासहितं वाहृदयो-	८८.६२	हृमकांयास्वसी अ्यंतीः	५५.२२	होमयेस्तपत्रात्तं च	७४.५६	हृत्तस्युद्धि विधुन्या	२६.१५
हृदयान्ते विदा पश्चादण-	७०.१६१	हृषपोरकुमारादिकर्णं	८७.४६	हृमकूटे महाकाले (उ)	६३.३४	होमं संवदा तु सर्वं न	७६.१७	हृत्ति निसर्गतिर्ध्वंक-	७१.२०१
हृदयान्तो महामंनराजोऽयं	७४.५	हृषीम वायुना युक्तं (उ)	१०.२८	हृम दो विष्णु जवनं	१३.६१	होमान्ते विधिना	११७.२०	हृत्ति रमामध्यगामष्टी	६६.६
हृदयान्तामिषयं कामबीजं	८७.४५	हृष्येण स्वेन युतं रक्षक	८८.२४५	हृममार तत्रात्तं तु	१६.३	होमान्ते विधिर् रत्नः	८५.१३२		

इतिशुभम्

१८ महापुराण

स्कन्दमहापुराण :	सात खण्ड (मूल मात्र)
शिवमहापुराण :	भूमिका—डा० पुणेन्द्र कुमार (मूल मात्र)
मार्कण्डेय महापुराण :	मूल, हिन्दी अनुवाद श्लोकानुक्रमणी (भूमिका—डा० राजेन्द्र नाथ शर्मा)
वायुमहापुराण :	मूल, श्लोकानुक्रमणी (भूमिका डा० इजमोहन चतुर्वेदी)
वामन महापुराण :	" " (भूमिका डा० जियालाल कम्बोज)
कूर्म महापुराण :	" " (भूमिका डा० सी० भार० स्वामिनाथन्)
पद्म महापुराण :	" "
विष्णु महापुराण :	मूल, भांगल अनुवाद तथा टिप्पणी सहित : एच० एच० विल्सन
भैरव महापुराण :	" " " " (भूमिका एच० एच० विल्सन)
	अविष्णु, ब्रह्मवैवर्त, लिंग, गरुड, ब्रह्माण्ड, अग्नि, वाराह, भागवत, ब्रह्म धादि नेत्र पुराण (प्रेस में)
वासुकी पुराण :	डा० अनन्तराम शास्त्री

